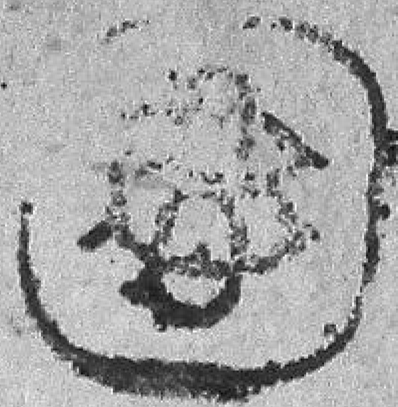
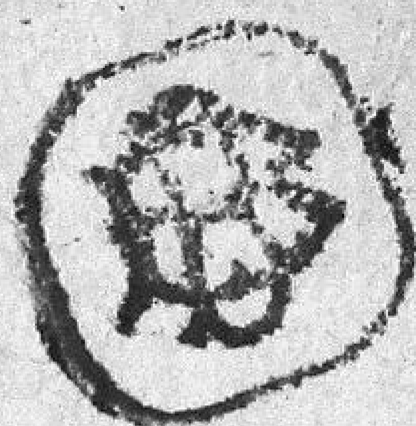

CORPUS JURIS CANONICI

EMENDATUM, ET NOTIS ILLUSTRATUM,

GREGORII XIII. PONT. MAX.

JUSSU EDITUM,

LIBRO VII. DECRETALIUM,

ET

JO. PAULI LANCELOTTI

INSTITUTIONIBUS

ADAUCTUM.

ACCESSERUNT

LOCI COMMUNES UBERRIMI,

ET

INDICES TITULORUM, CANONUMQUE OMNIUM

summa diligentia, ac nova methodo concinnati.

TOMUS PRIMUS.

Editio magna fide a mendis purgata, ad antiqua exemplaria collata, & in meliorem ordinem redacta, pluribus majoris distinctionis gratia adjectis.

AUGUSTÆ TAURINORUM, MDCCXLV.

EX TYPOGRAPHIA REGIA.

GREGORIUS PAPA XIII.

Ad futuram rei memoriam.

CUM pro munere Pastorali humeris nostris injuncto, id præcipue nobis propositum habeamus, ut omni studio, diligentiaque omnes Christi fideles, his præsertim tam gravibus, calamitosisque temporibus in recta, & Catholica fide continere curemus: ac propterea id inprimis nobis agendum, & providendum sit, ut omnem omnibus aberrandi ab ea occasionem subtrahamus; dudum ob hujus rei executionem, adhibitis nonnullis ex Fratribus nostris sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, adjuncto etiam aliquorum doctrina, & pietate insignium Virorum studio, Decretum Gratiani nuncupatum absque glossis, necnon idem Gratiani Decretum, cum Decretalibus Gregorii Papæ IX. Prædecessoris nostri, Sexto, Clementinis, & Extravagantibus, non modo cum veteribus glossarum Auctoribus, quibus, cum viri pii, & Catholici fuerint, ignoscendum videtur, si quid vel ob errorem in illis, vel quia nondum pleraque a sacris Conciliis diffinita fuerant, liberius locuti sunt: verum etiam cum his, quæ ab impiis scriptoribus tam extra in marginibus, quam etiam intra aspersa fuerant Catholicæ veritati contraria, revidendi, corrigendi, & expurgandi curam demandavimus. Cum autem ipsum Decretum absque glossis, a præfatis a nobis deputatis jam totum emendatum, & correctum, ac nonnullis annotationibus illustratum existat, ipsiusque major pars a dilecto filio Paulo Constabili, tunc sacri nostri Palatii Apostolici Magistro, una cum dictis Decretalibus felicis recordationis Gregorii IX. Prædecessoris nostri jam impressis, recocognita, & approbata sit: reliquum vero ejusdem Decreti una cum annotationibus prædictis, tam absque Glossis, quam ipsum totum cum Glossis, Sextumque, & Clementinas simul, & Extravagantes, a dilecto filio Sixto Fabri, ejusdem Palatii nostri Apostolici Magistro, regnoscenda omnia, & approbanda in officina populi Romani, quæ ad hoc potissimum, ut libri sacri in ea fideliter, & incorrupte imprimantur, erecta fuit, imprimi, & impressa divulgari jusserimus, ac ut ad majorem Christi fidelium ubique tam intra, quam extra Italiam, citra, & ultra Montes commorantium commoditatem, hoc Juris Canonici corpus fideliter, & incorrupte, juxta exemplar Romæ impressum a Catholicis Typographis, a Romano populo, sive ab eo deputatis, vel pro tempore deputandis electis, imprimi possit. Nos opportune providere volentes, ut hoc Jus Canonicum sic expurgatum ad omnes ubique Christi fideles sartum tectum perveniat, ac ne cuiquam liceat eidem operi quicquam addere, vel immutare, aut invertere, nullave interpretamenta adjungere: sed prout in hac nostra Urbe Roma impressum fuit, semper, & perpetuo integrum, & incorruptum conservetur: motu proprio, & ex certa nostra scientia, ac de Apostolicæ potestatis plenitudine, omnibus, & singulis in nostro, & sanctæ Romanæ

Ecclesiæ dominio, nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ mediate, vel immediate subjecto commorantibus, vel ad illud quovis prætextu advenientibus, ac etiam extra dictum dominium ubilibet existentibus Typographis, & librorum Impressoribus, ac Bibliopolis, & quibuscunque aliis personis utriusque sexus, cujuscunque dignitatis, status, gradus, ordinis, vel conditionis existant, in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis majoris latæ sententiæ, & quoad nunc, & pro tempore in dicto nostro, & Romanæ Ecclesiæ dominio mediate, vel immediate subjecto commorantes, etiam ultra præmissa, sub amissione librorum, ac mille ducatorum auri de Camera, pro una, videlicet officio Inquisitionis hæreticæ pravitatis, & pro alia accusatori, & pro reliqua tertiis partibus Judici executori, irremissibiliter applicandorum, aliisque arbitrii nostri pœnis eo ipso, si & quoties contra factum fuerit, & per quemlibet contravenientem incurrendis, Apostolica auctoritate, tenore præsentium inhibemus, & interdicimus, ne ipsius Gratiani Decretum cum annotationibus, & idem cum glossis, Decretalibus Gregorii IX. prædecessoris nostri, Sexto, Clementinis, & Extravagantibus, ut præfertur; de cætero per decennium a data præsentium, sub quovis titulo, alibi quam in Urbe nostra, & in eadem officina impressoria dicti populi Romani, & iis, quibus ab eodem populo Romano, & ab eo ad hoc pro ipso populo deputatis, tam in Italia, quam extra Italiam ubilibet facultas, & licentia per dictum tempus desuper concessa fuerit, prout nos eidem populo Romano, & eisdem ab eo deputatis, ut hujusmodi licentiam, & facultatem, tam in Italia, quam extra Italiam ubilibet cuicunque, & quibuscunque ipsi populo Romano, seu ejus pro eo Deputatis, pro tempore videbitur, & placebit, ac pro tempore eidem populo, & ejus deputatis visum fuerit, significata prius nobis, & approbata persona, concedere, illamque sic concessam, prout, & quando sibi placuerit, revocare libere, & licite valeant, indulgemus, impressum, & imprimendum tenere, vendere, dare, donare, vel alias quomodolibet habere, vel transferre; neque etiam ipsi, absque expressa etiam in scriptis licentia ejusdem populi Romani, & ab eo Deputatorum dictum Gratiani Decretum cum ipsis annotationibus, & idem cum glossis, Gregorii IX. prædecessoris nostri Decretalibus, Sexto, Clementinis, & Extravagantibus, ut dictum est, imprimere, nec per dictum decennium ab eis, vel aliis, præterquam a dicto populo Romano, & ab eo Deputatis, vel de eorum licentia, ut præfertur, impressum, & imprimendum alias habere, seu tenere, aut etiam vendere, vel donare, seu imprimi, teneri, vendi, donari, aut alias transferri facere per se, vel alium, seu alios, publice, vel occulte, directe, seu indirecte quovis quæsito colore, vel ingenio audeant, seu præsumant: ita quod etiam nulli omnino hominum, tam in Urbe, & tota Italia, quam extra ubivis Terrarum, Regnorum, Regionum, & Provinciarum totius orbis liceat hujusmodi libris dicti Juris Canonici sic, ut præfertur, de mandato nostro recognitis, correctis, & expurgatis quicquam addere, detrahere, vel immutare, aut invertere, nullave interpretamenta adjungere, sed prout opus hujusmodi Romæ impressum fuit, semper, & perpetuo integrum, & incorruptum

conser-

conservetur, statuimus, sancimus, & ordinamus: mandantes universis, & singulis venerabilibus fratribus, Patriarchis, Archiepiscopis, & Episcopis, cæterisque locorum Ordinariis, & eorum Vicariis, in spiritualibus, & temporalibus, & in statu temporali sanctæ Romanæ Ecclesiæ etiam Legatis, Vice-legatis Sedis Apostolicæ, ac ipsius status Gubernatoribus, Potestatibus, & Locumtenentibus, ut quoties pro parte dicti populi Romani, & ab eo Deputatorum, seu licentiam, & facultatem ab ipsis, ut præfertur, pro tempore habentium, fuerint requisiti, vel eorum aliquis fuerit requisitus, eisdem populo, & Deputatis, ac ab ipsis licentiam, & facultatem habent. efficacis defensionis præsidio assistentes, præmissa ad omnem populi Romani, & ab eo Deputatorum prædictorum licentiam, seu facultatem habent. requisitionem contra inobedientes, & rebelles, etiam per censuras Ecclesiasticas, etiam sæpius aggravan. & per alia juris remedia auctoritate Apostolica exequantur: invocato etiam ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis.

Et insuper quia difficile admodum esset, præsentes literas ad quælibet loca deferri: volumus, & eadem Apostolica auctoritate decernimus, illarum transumptis, & exemplis manu Notarii publici subscriptis, & sigillo Curiæ, vel personæ in dignitate Ecclesiastica constitutæ munitis, & etiam in ipsis operibus impressis, plenariam, & eandem prorsus fidem ubique, tam in judicio, quam extra judicium haberi, quæ præsentibus haberetur: non obstantibus constitutionibus, & ordinationibus Apostolicis, ac quorumcunque locorum, Gymnasiorum, & Universitatum, etiam studiorum generalium, juramento, confirmatione Apostolica, vel quavis firmitate alia roboratis statutis, & consuetudinibus, privilegiis quoque, indultis, & literis Apostolicis etiam illis, & illorum, ac quibusvis aliis personis, sub quibuscunque tenoribus, & formis, etiam motu, scientia, & potestatis plenitudine similibus, ac alias in contrarium quomodolibet concessis, & approbatis, ac in posterum concedendis, & approbandis. Quibus omnibus, etiamsi de illis specialis mentio habenda esset, eorum tenores præsentibus pro expressis habentes illis alias in suo robore permansuris, hac vice duntaxat specialiter, & expresse derogamus, contrariis quibuscunque. Aut si aliquibus communiter, vel divisim ab eadem sit sede indultum, quod interdici, suspendi, vel excommunicari non possint, per literas Apostolicas non facientes plenam, & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem. Datum Romæ apud S. Petrum sub annulo Piscatoris, die 1. Julii, M.D.LXXX. Pontificatus nostri anno 9.

CÆ. GLORIERIUS.

CATA

CATALOGUS
PONTIFICUM ROMANORUM
ut &
CONCILIORUM OMNIUM,
desumptus
EX TOMIS CONCILIORUM,
qui Parisiis prodierunt.

Pontifices.	*a. Chr.*	*Concilia.*
S. Petrus	34	Synodus I. Apostolorum Hierosolymis habita.
		Synodus II. Apostolorum Hierosolymis habita.
	51	Synodus III. Apostolorum Hierosolymis habita.
	58	Synodus IV. Apostolorum Hierosolymis habita.
Linus	70	
Cletus	82	
Clemens I.	93	
Anacletus	103	
Evaristus	112	
Alexander I.	121	
Sixtus I.	132	
Telesphorus	142	
Hyginus	154	
Pius I	158	
Anicetus	167	
Soter	175	
Eleutherius	182	
Victor I.	194	
	198	Concilium Romanum.
		Concilium Palæstinum.
		Concilium Ponticum.
		Concilium Gallicum.
		Concilium Osroenum.
		Concilium Asiaticum.
Zephyrinus	203	
	217	Concilium Africanum.
Callistus I.	221	
Urbanus I.	227	
Pontianus	233	
Anterus	237	
Fabianus	238	
	242	Concilium Labesitanum.
	249	Concilium Arabicum.
Sedes Vacans	253	Concilium Romanum.
Cornelius	254	Concilium Carthaginense I.
		Concilium Romanum I.
	255	Concilium Romanum II.
		Concilium Italicum.
		Concilium Carthaginense II.
Lucius I.	255	
Stephanus I.	257	Concilium Africanum I.
	258	Concilium Africanum II.
		Concilium Iconiense.
		Concilium Synodense.
		Concilium Carthaginense I.
		Concilium Carthaginense II.
		Concilium Carthaginense III.
Sixtus II.	260	

Pontifices.	*a. Chr.*	*Concilia.*
Dionysius	261	
	263	Concilium Romanum.
	166	Concilium Antiochenum I.
	272	Concilium Antiochenum II.
Felix I.	272	
Eutychianus	275	
Gajus	283	
Marcellinus	296	
	303	Concilium Cirtense.
		Concilium Sinuessanum.
Marcellus I.	304	
	305	Concilium Eliberitanum.
	306	Concilium Carthaginense I.
	308	Concilium Carthaginense II.
Eusebius	309	
Melchiades	311	
	313	Concilium Romanum.
Silvester	314	Concilium Arelatense I.
		Concilium Ancyranum.
		Concilium Neocæsariense.
	315	Concilium Romanum I.
		Concilium Alexandrinum I.
	319	Concilium Alexandrinum II.
	...	Concilium Laodicenum.
	324	Concilium Romanum II.
	325	CONCILIUM NICÆNUM I. GENERALE.
		Concilium Romanum III.
	...	Concilium Gangrense.
	335	Concilium Tyrium.
		Concilium Hierosolymitanum.
	336	Concilium Constantinopolitan.
Marcus	336	
Julius I.	336	
	337	Concilium Romanum I.
	339	Concilium Alexandrinum.
	341	Concilium Antiochenum I.
		Concilium Romanum II.
	342	Concilium Romanum III.
	344	Concilium Antiochenum II.
		Concilium Mediolanense.
	346	Concilium Agrippinense.
	347	CONCILIUM SARDICENSE GENERALE.
		Conciliabulum Sardicense.
	348	Concilium Carthaginense I.
	350	Concilium Mediolanense.
		Concilium Hierosolymitanum.
	...	Concilium Vasense.
Liberius	352	Concilium Romanum.
		Concilium Arelatense.
	355	Concilium Mediolanense.
	356	Concilium Biterrense.

Liberius

Pontifex	Annus	Concilia
Liberius	357	Concilium Sirmiense.
	358	Concilium Ancyranum.
		Concilium Gallicum incerti loci.
	359	Concilium Ariminense.
		Conciliabulum Ariminense.
		Conciliabulum Seleuciense.
		Conciliabulum Constantinopolit.
	360	Conciliabulum Antiochenum I.
	362	Conciliabulum Alexandrinum I.
		Concilium Parisiense I.
	363	Concilium Alexandrinum II.
		Concilium Antiochenum II.
	364	Conciliabulum Lampascenum.
	365	Concilium Siculum.
		Synodus Illyrica.
		Concilium Tyanense.
	366	Conciliabulum in Caria.
		Conciliabulum Singedimirum.
	366	
Felix II.	367	
	367	
Damasus I.	368	Concilium Romanum I.
	369	Concilium Romanum II.
	373	Concilium Romanum III.
	374	Concilium Valentinum I.
	377	Concilium Antiochenum.
	381	CONCILIUM CONSTANTINOPOLITANUM I. GENERALE.
		Concilium Aquilejense.
		Concilium Cæsaraugustanum.
	382	Concilium Romanum IV.
		Concil. Constantinopolitanum II.
	383	Concilium Sydense.
Siricius	385	Concilium Burdigalense.
	386	Concilium Romanum.
		Concilium Trevirense.
	389	Synodus Capuana.
	...	Concilium Nemausense.
	390	Concilium Mediolanense.
	391	Concilium Novatianorum Angari celebratum.
	393	Concilium Hipponense.
	394	Concilium Constantinopolitanum.
		Concilium Adrumetinum.
		Concilium Cavernense.
		Conciliabulum Begariense.
	397	Concilium Taurinense.
		Concilium Carthaginense II.
		Concilium Carthaginense III.
	398	Concilium Carthaginense IV.
Anastasius I.		Concilium Carthaginense V.
	399	Synodus Alexandrina.
		Concilium Africanum I.
	400	Concilium Constantinopolitanum.
		Concilium Toletanum I.
	401	Concilium Africanum II.
		Concilium Africanum III.
Innocentius I.	402	Concilium Milevitanum I.
	403	Synodus ad Quercum.
		Concilium Africanum I.
	404	Concilium Africanum II.
	405	Concilium Africanum III.
		Synodus Toletana.
	407	Concilium Africanum IV.
	408	Concilium Africanum V. & VI.
	409	Concilium Africanum VII.
	419	Concilium Africanum VIII.
	411	Synodus Ptolemaidis.
		Collatio Carthaginensis.
	412	Concilium Cirtense.

Pontifex	Annus	Concilia
Innocentius I.	414	Conciliab. Africanum Donatist.
		Synodus Macedonica.
	415	Concilium Diospolitanum.
	416	Concilium Carthaginense.
		Concilium Milevitanum II.
Zosimus	417	
	418	Concilium Africanum.
		Concilium Teleptense.
Bonifacius I.	418	
	419	Concilium Carthagin. VI.
		Concilium Carthagin. VII.
Celestinus I.	423	
	424	Concilium Africanum.
	427	Concilium contra Massalian.
	430	Concilium Romanum.
		Concilium Alexandrinum.
	431	CONCILIUM EPHESINUM GENERALE.
Sixtus III.	432	Concilium Antiochenum.
	333	Concilium Romanum.
		Concilium Armeniæ.
	435	Concilium Constantinopolit.
	439	Concilium Regense.
Leo I.	440	
	441	Concilium Arausicanum I.
	442	Concilium Vasense II.
	444	Concilium Romanum I.
		Concilium Gallicum incerti loci.
	445	Concilium Romanum II.
	446	Synodus Verolamii.
	447	Concilium Hispanicum.
	448	Concilium Constantinopolit. I.
		Concilium Tyri.
		Concilium Beryti.
	449	Concilium Constantinopolit. II.
		Conciliabulum Ephesinum.
		Concilium Britannicum.
		Concilium Romanum III.
	450	Concilium Constantinopol. III.
		Synodus S. Patricii.
	...	Synodus alia S. Patricii.
	451	Concilium Mediolanense.
		CONCILIUM CHALCEDONENSE GENERALE.
		Synodus Alexandrina.
	452	Concilium Arelatense II.
	453	Concilium Andegavense.
	455	Concilium Arelatense III.
	459	Concilium Constantinopolit.
Hilarius	461	Concilium Turonicum I.
	465	Concilium Veneticum.
		Concilium Cambricum.
		Concilium Romanum.
Simplicius	467	
	474	Concilium Viennense.
	475	Concilium Arelatense.
		Concilium Lugdunense.
Felix III.	483	Concilium Romanum I.
		Concilium Constantinopol.
	484	Concilium Romanum II.
	487	Concilium Romanum III.
Gelasius I.	492	
	494	Concilium Romanum I.
		Concilium Romanum II.
Anastasius II.	496	
Symmachus	498	
	499	Synodus Romana I.
	500	Synodus Romana II.
	501	Synodus Romana III.
	502	Synodus Romana IV.
	503	Synodus Romana V.

Pontifex	Annus	Concilia
Symmachus	504	Synodus Romana VI.
		Concilium Byzacenum.
	506	Concilium Agathense.
	511	Concilium Aurelianense I.
	512	Pseudosynodus Sidonia.
		Synodus Britannica.
Hormisda	514	
	516	Synodus Epiri veteris.
		Conventus Britannicus.
		Concilium Tarraconense.
	517	Concilium Gerundense.
		Concilium Gallicum incerti loci.
		Concilium Epaonense.
		Concilium Lugdunense I.
	518	Concilium Constantinopolitanum.
		Synodus Hierosolymitana.
		Concilium Tyrium.
		Concilium Romanum.
	519	Synodus Britannica.
	520	Synodus Constantinopolitana.
Joannes I.	523	
	524	Concilium Ilerdense.
		Concilium Valentinum Hispaniæ.
		Concilium Arelatense IV.
Felix IV.	526	
	527	Concilium Carpentoractense.
	529	Concilium Arausicanum II.
		Concilium Vasense III.
Bonifacius II.	530	
	531	Concilium Romanum I.
		Concilium Romanum II.
		Concilium Toletanum II.
Joannes II.	532	Concilium Romanum.
	533	Collatio Constantinopolitana.
		Concilium Aurelianense II.
	534	Concilium Africanum.
Agapetus	535	Concilium Arvernense I.
Sedes vacans	536	Concilium Constantinopolit.
		Concilium Hierosolymitanum.
Sylverius	536	
	538	Concilium Aurelianense III.
Vigilius	540	Concilium Barcinonense.
	541	Concilium Byzacenum.
		Concilium Aurelianense IV.
	547	Synodus Constantinopolit.
	449	Concilium Aurelianense V.
		Concilium Arvernense II.
	550	Concilium Tullense.
		Synodus Mopsuestena.
	553	CONCILIUM CONSTANTINOPOLIT. II. GENER. V.
		Concilium Hierosolymitanum.
		Concilium Aquileiense.
	554	Concilium Arelatense V.
Pelagius I.	555	Concilium Parisiense II.
	557	Concilium Parisiense III.
Joannes III.	559	
	560	Synodus Landavensis I.
		Synodus Landavensis II.
		Synodus Landavensis III.
	563	Concilium Bracarense I.
		Concilium Santonense.
	567	Concilium Lugdunense.
		Concilium Turonense II.
	569	Concilium Lucense I.
	572	Concilium Bracarense II.
		Concilium Lucense II.
Benedictus I.	573	Concilium Parisiense IV.
	577	Concilium Parisiense.
Pelagius II.	577	
	578	Concilium Antissiodorense.
Pelagius II.	579	Concilium Cabilonense.
		Concilium Santonense.
	580	Concilium Brennacense.
	581	Concilium Matisconense I.
	583	Concilium Lugdunense III.
	585	Concilium Matisconense II.
	587	Conventus apud Andelaum.
		Synodus Constantinopolitana.
	588	Concilium Arvernense.
	589	Concilium Toletanum III.
		Concil. apud Sauriciacum villam.
		Concilium Gallicum duplex.
		Concilium Narbonense.
		Concilium Romanum.
Gregorius I.	590	Concilium Hispalense I.
		Concilium Romanum I.
		Concilium Gallicum in confinio trium civitatum.
		Concilium Pictavense.
		Concilium Metense.
	591	Conventus Nemptodorensis.
	592	Concilium Cæsaraugustanum II.
		Conciliabulum Numidiæ.
	595	Concilium Romanum II.
	597	Concilium Toletanum.
	598	Concilium Oscense.
	599	Synodus Constantinopolitana.
		Concilium Barcinonense.
	601	Concilium Romanum III.
		Concilium Romanum IV.
		Synodus Wigornensis.
	602	Concilium Byzacenum.
	603	Concilium Cabilonense.
		Concilium Numidiæ.
Sabinianus	604	
	605	Concilium Cantuariense.
Bonifacius III.	606	Concilium Romanum.
Bonifacius IV.	607	
	610	Concilium Romanum.
		Synodus Toletana.
	614	Concilium Tarraconense.
Deusdedit	614	
	615	Concilium Parisiense V.
	...	Concilium Gallicum incerti loci.
Bonifacius V.	617	Concilium Cantianum.
	619	Concilium Hispalense II.
Honorius I.	626	
	627	Concilium Matisconense.
	630	Concilium Rhemense.
	633	Synodus Alexandrina.
		Concilium Toletanum IV.
	636	Concilium Toletanum V.
	638	Concilium Toletanum VI.
Severinus	638	
	639	Conciliabulum Constantinopolit.
Joannes IV.	639	
	640	Concilium Romanum.
Theodorus I.	642	
	645	Concilium Aurelianense.
	646	Concilium Numidiæ.
		Concilium Byzacenum.
		Concilium Carthaginense.
		Concilium Toletanum VII.
	648	Concilium Romanum.
Martinus I.	649	Concilium Lateranense.
	650	Concilium Cabilonense.
	653	Concilium Toletanum VIII.
Eugenius I.	654	
Vitalianus	655	Concilium Toletanum IX.
	656	Concilium Toletanum X.
	658	Concilium Nannetense.

Pontifex	Annus	Concilium
Vitalinus	659	Conventus Clipiacensis.
	664	Synodus Pharensis.
	666	Concilium Emeritense.
	667	Concilium Romanum.
Adeodatus.	667	
	670	Concilium Augustodunense.
	673	Concilium Herudfordense.
	675	Concilium Toletanum XI.
		Concilium Bracarense III.
Donus.	676	
Agatho.	678	
	679	Concilium Mediolanense.
	680	Concilium Hedtfeldense.
		Concilium Romano-Britannicum.
		Concilium Romanum.
	681	CONCILIUM CONSTANTINOPOLIT. III. GENER. VI.
		Concilium Toletanum XII.
	682	Concilium Rothomagense.
Leo II.	683	Concilium Toletanum XIII.
Benedictus II.	684	Concilium Toletanum XIV.
Joannes V.	685	Concilium in villa Regia.
Cono.	686	
Sergius I.	687	
	688	Concilium Toletanum XV.
	691	Concilium Cæsaraugustanum III.
	692	Conciliabulum Constantinopolit.
	693	Concilium Toletanum XVI.
	694	Concilium Becanceldense.
		Concilium Toletanum XVII.
	697	Concilium Trajectense.
		Concilium Berghamstendense.
	698	Conciliabulum Aquilejense.
Joannes VI.	701	Concilium Anglicum sub Alfrido rege.
		Concilium Toletanum XVIII.
Joannes VII.	705	Concilium Romanum.
		Synodus Merciana.
		Concilium Niddense.
Sisinnius.	708	Concilium Anglicum incerti loci.
Constantinus.	708	
	709	Synodus Alnensis.
	712	Conciliabulum Constantinopol.
		Concilium Londinense.
	...	Concilium Anglicum generale.
Gregorius II.	714	
	721	Concilium Romanum I.
	724	Concilium Romanum II.
	727	Concilium Romanum III.
Gregorius III.	731	Concilium Romanum I.
	732	Concilium Romanum II.
Zacharias.	741	Concilium Cloveshoviæ I.
	742	Concilium Germanicum I.
	743	Concilium Liptinense, seu Germanicum II.
		Concilium Romanum I.
	744	Concilium Svessionense.
	745	Concilium Germanicum III.
		Concilium Romanum II.
	747	Concilium Cloveshoviæ II.
Stephanus II.	752	Concilium Vermeriense I.
	753	Synodus Metensis.
	754	Conciliabulum Constantinopol.
	755	Concilium Vernense I.
Paulus I.	757	Concilium Compendiense.
	759	Conciliabulum Germanicum.
	761	Concilium Romanum.
		Conventus in villa Duria.
	763	Conventus Nivernensis.
	764	Conventus Wormatiensis.
	765	Conventus Attiniacensis.
Paulus I.	766	Conventus Aurelianensis.
	767	Concilium Gentiliacense.
Stephanus III.	768	Conventus apud S. Dionysium.
	769	Concilium Romanum.
	770	Concilium Wormatiense I.
	771	Concilium apud Valentianas.
Hadrianus I.	772	Concilium Wormatiense II.
		Concilium Bavaricum.
	773	Concilium Genavense.
	775	Concilium in villa Duria.
	776	Concilium Wormatiense III.
	777	Concilium Paderbornense I.
	779	Concilium in villa Duria.
	780	Concilium Lippiense.
	782	Synodus Coloniensis.
	786	Concilium Paderbornense II.
		Concilium Wormatiense IV.
	787	Concilium Calchutense.
		SYNODUS NICÆNA II. GENER. VII.
		Concilium Wormatiense V.
	788	Concilium in villa Ingilenheim.
		Synodus Britannica apud Acleam.
	790	Concilium Wormatiense VI.
	791	Concilium Forojuliense.
	792	Concilium Ratisponense.
	793	Collatio Verolamii.
		Concilium Verolamii.
	794	Concilium Verolamii.
		Concilium Francofordiense.
Leo III.	795	
	798	Synodus Finchallensis.
		Concilium apud Bacanceld.
	799	Concilium Romanum.
		Concilium Aquisgranense.
	800	Concilium Cloveshoviæ.
		Synodus Romana.
	802	Concilium Altinense.
	803	Concilium Cloveshoviæ.
	806	Conciliabulum Constantinopol. I.
	809	Conciliabulum Constantinopol. II.
		Concilium Aquisgranense.
	813	Concilium Arelatense.
		Concilium Moguntiacum.
		Concilium Rhemense III.
		Concilium Turonense III.
		Concilium Cabilonense II.
	814	Conciliabulum Constantinop. III.
Stephanus IV.		Concilium Noviomense.
	816	Concilium Aquisgranense I.
Paschalis I.		Synodus apud Celichyth.
	817	Conventus Aquisgranensis.
	820	Concilium Anglicum sub Wulfredo Archiepiscopo Cantuariæ.
	821	Concilium apud Theodonis villam.
		Concilium apud Oslaueshlen.
	822	Concilium Cloveshoviæ.
		Concilium Attiniacense.
Eugenius II.	824	Conventus Parisiensis.
		Conciliabulum Cloveshoviæ.
	826	Concilium in villa Ingilenheim.
		Concilium Romanum.
Valentinus.	827	
Gregorius IV.	827	
	829	Concilium Parisiense VI.
		Concilium Wormatiense.
	833	Concilium Londoniense.
		Conventus Compendiensis.
	834	Conventus apud S. Dionysium.
	835	Concilium Metense.
		Concilium apud Theodonis villam.

Pontifex	Annus	Concilia
Gregorius IV.	836	Concilium Aquisgranense II.
		Conventus apud Stramianum.
	838	Concilium Kingstoniæ.
	839	Conventus Cabilonensis.
	842	Concilium Aquisgranense.
		Concilium Constantinopolitan.
	843	Conventus in villa Colonia.
		Concilium apud Lauriacum.
Sergius II.	844	Concilium apud Theodonis villam.
		Concilium Vernense II.
	845	Concilium Belvacense.
		Concilium Meldense.
	846	Concilium Parisiense.
		Concilium in villa Sparnaco.
Leo IV.	847	Concilium Parisiense.
		Concilium Moguntinum I.
	848	Concilium Moguntinum II.
		Concilium Carisiacum.
	849	Concilium Turonense IV.
	850	Synodus Regiaticina.
		Concilium apud Benningdon.
	851	Concilium Kingnesburiæ.
	852	Concilium Cordubense.
		Concilium Moguntinum III.
	853	Conventus Ticinensis.
		Concilium Svessionense II.
		Concilium Vermeriense II.
		Concilium Romanum.
	854	Concilium Constantinopolitan.
	855	Concilium Valentinum.
		Concilium Ticinense.
Benedictus III.	855	Concilium Wintoniense.
	857	Synodus Carisiaca.
		Concilium Moguntinum.
Nicolaus I.	858	Conciliabulum Cpolitanum.
		Synodus Carisiaca.
	859	Concilium Metense.
		Concilium Lingonense.
		Concilium Tullense I. apud Saponarias.
		Conciliabulum Constantinopolit.
	860	Concilium Aquisgranense I. & II.
		Concilium Confluentinum.
		Concilium Tullense II. apud Tusiac.
	861	Conciliabulum Constantinopolit.
		Concilium Romanum I.
	862	Concilium Romanum II.
		Concilium Aquisgranense III.
	863	Concilium Silvanectense.
		Concilium Metense.
		Concilium Romanum III.
		Concilium Romanum IV.
		Concilium Romanum V.
		Concilium Pistense.
	764	Concilium Romanum VI.
	865	Concilium Romanum VII.
	866	Concilium Svessionense III.
	867	Concilium Tricassinum.
Hadrianus II.	867	
	868	Concilium Romanum.
		Concilium Wormatiense.
	869	CONCIL. CONSTANTINOP. IV. GENERALE VIII.
		Concilium Vermeriense.
		Conciliabulum Metense.
	870	Concilium apud Attiniacum.
		Concilium Coloniense.
	871	Concilium Duziacense.
Joannes VIII.	872	
	873	Concilium Cabilonense.
		Concilium Silvanectense.
	874	Concilium Duziacense II.
Joannes VIII.	876	Synodus Ticinensis.
		Concilium Pontigonense.
	877	Concilium Romanum I.
		Concilium in Neustria.
	878	Concilium Tricassinum II.
	879	Concilium Romanum II.
		Concilium Romanum III.
		Conciliabulum Cpolitanum.
		Concilium Mantalense.
	881	Concilium Romanum IV.
		Concilium apud S. Macram.
Marinus I.	882	
Hadrianus III.	884	
Stephanus V.	885	Synodi Landavenses VII.
	...	Concil. Nemausense in villa Portu.
	886	Concilium Coloniense.
	887	Concilium Cabilonense.
		Concilium Moguntiacense.
	888	Concilium Metense.
		Concilium Valentinum.
	890	Concilium Wormatiense.
Formosus	891	Synodus Anglica.
	...	Concilium Viennense.
	892	Concilium Rhemense.
		Concilium Romanum.
	893	Concilium Magalon. apud Juniarias.
	894	Concilium Triburiense.
	895	Concilium Nannetense.
	...	Conciliabulum Romanum.
Stephanus VI.	897	
Romanus	900	
Theodorus II.	901	Concilium Ovetense.
Joannes IX.	901	Concilium Romanum.
	904	Concilium Ravennate.
Benedictus IV.	905	
Leo V.	907	
Christophorus	908	
Sergius III.	908	Concilium Troslejanum.
	909	
Anastasius III.	910	
Lando	912	Concilium Confluentinum.
Joannes X.	912	Concilium Cabilonense.
	915	Concilium Troslejanum.
	921	Concilium Rhemense.
	923	Concilium Troslejanum.
	924	Concilium apud Cariloculm.
	926	Concilium Troslejanum.
	927	Concilium Duisburgense.
		Concilium Gratelanum.
Leo VI	928	
Stephanus VII.	929	
Joannes XI.	931	Concilium Erphordiense.
	932	Concilium ad Castell. Theoderici.
	933	Concilium ad S. Macram.
	935	
Leo VII.	936	
Stephanus VIII	939	Concilium Narbonense.
	940	Concilium Svessionense.
	941	
Marinus II.	943	Concilium Trenorchianum.
	944	Conciliabulum Cpolitanum.
Agapitus II.	946	Concilium Virdunense.
	947	Concilium Mosomense.
	948	Concilium Engilenheimense.
		Conventus Lauunensis.
		Concilium Trevirense.
		Concilium Londoniense.

Con-

Agapitus II.	949	Concilium Romanum.
	950	Synodus Landavensis.
	952	Synodus Augustana.
	953	Concilium apud S. Theodoricum.
Joannes XII.	955	
	962	Concilium ad Matronam fluvium, in pago Meldensi.
	963	Conciliabulum Romanum.
		Concilium Constantinopolitanum.
	964	Concilium Romanum.
		Synodus Landavensis.
	..	Concilium Brandanfordiæ.
Benedictus V.	964	Conciliabulum Romanum.
Joannes XIII.	965	
	967	Concilium Ravennatense.
	969	Concilium Anglicum.
	970	Concilium Londoniense.
	971	Concilium Romanum.
Donus II.	972	Concilium Engilenheimense.
Benedictus VI.	972	
	973	Concilium Mutinense.
Benedictus VII.	975	Concilium Constantinopolitanum.
		Concilium Rhemense.
		Concilium Wintoniense.
	977	Concilium Kyrtlingtoniæ.
		Concilium Calnæ villæ.
		Concilium Ambresbyriæ.
	983	Concilium Romanum.
		Concil. apud montem S. Mariæ.
Joannes XIV.	984	
Joannes XV.	985	
	988	Synodus Landavensis.
	989	Concilium Romanum.
	990	Concilium Silvanectense.
	992	Conciliabulum Rhemense.
	993	Concilium Romanum.
	995	Concilium Mosomense.
		Concilium Rhemense.
Gregorius V.	996	Concilium Romanum.
Silvester II.	999	Concilium Romanum.
Joannes XVI. perperam XVIII.	1003	
Joannes XVII.	1003	
	1005	Concilium Tremoniense.
	1006	Concilium Francofordiense.
	1009	Concilium Ænhamense.
Sergius IV.	1009	
	1011	Concilium Bambergense.
Benedictus VIII.	1012	Concilium Legionense.
	1017	Concilium Aurelianense.
	1021	Concilium Wintoniense.
	1022	Concilium Salegunstadiense.
		Concilium Aquisgranense,
	1023	Concilium Moguntinum.
Joannes XVIII. perperam XX.	1024	
	1029	Concilium Lemovicense.
	1032	Concilium Pampilonense.
Benedictus IX.	1033	
	1034	Synodus Landavensis.
		Concilium Bituricense.
		Concilium Lemovicense.
		Concilium Bellovacense.
	1035	Concilium Triburiense.
	1040	Concilium Venetum.
Gregorius VI.	1044	
	1046	Concilium Sutrinum.
Clemens II.	1046	
	1047	Concilium Romanum.
Damasus II.	1048	
Leo VIII. vulgo IX.	1049	Concilium Romanum I.
		Concilium Rhemense.
Leo VIII. vulgo IX.		Concilium Moguntinum.
	1050	Concilium Romanum II.
		Concilium Vercellense.
		Concilium Coyacense.
	1051	Concilium Romanum III.
	1053	Concilium Romanum IV.
Victor II.	1055	Concilium Florentinum.
		Concilium Lugdunense.
		Concilium Turonense.
	1056	Concilium Coloniense.
		Synodus Landavensis.
		Concilium Tolosanum.
		Concilium Compostellanum.
Stephanus IX.	1057	
Nicolaus II.	1058	
	1059	Concilium Sutrinum.
		Concilium Romanum.
		Concilium Amalphiæ.
		Concilium Parisiense.
	1060	Concilium Jaccitanum.
Alexander II.	1061	Conciliabulum Basileense.
	1062	Concilium Osboriense.
		Concilium Aragoniæ.
	1063	Concilium Romanum I.
	1064	Concilium Mantuanum.
		Concilium Barcinonense.
	1065	Concilium Romanum II.
		Concilium Romanum III.
	1066	Conventus Westmonasteriensis.
	1069	Concilium Moguntinum I.
	1070	Concilium Wintoniense.
	1071	Concilium Moguntinum II.
	1072	Concilium Anglicanum.
	1073	Conciliabulum Erphordiense.
Gregorius VII.	1073	
	1074	Concilium Romanum I.
		Concilium apud S. Genesium.
		Concilium Anglicanum.
	1075	Concilium Romanum II.
		Concilium Moguntinum.
		Concilium Londoniense.
	1076	Conciliabulum Wormatiense.
		Concilium Romanum III.
		Conciliabulum Papiense.
	1078	Concilium Romanum IV.
		Concilium Romanum V.
	1079	Concilium Romanum VI.
		Concilium Britannicum.
	1080	Concilium Romanum VII.
		Conciliabulum Brixiense.
		Concilium Lugdunense.
		Concilium Avenionense.
		Concilium Meldense.
	1081	Concilium Romanum VIII.
	1083	Concilium Romanum IX.
	1084	Concilium Romanum X.
	1085	Concilium Quintilineburgense.
		Conciliabulum Moguntinum.
Victor III.	1086	
	1087	Concilium Capuanum.
		Concilium Beneventanum.
Urbanus II.	1088	
	1089	Concilium Romanum I.
		Concilium Trojanum I.
	1090	Concilium Tolosanum.
		Concilium Melfitanum.
	1091	Concilium Beneventanum.
	1093	Concilium Trojanum II.
	1094	Concilium Constantiense.
		Concilium Ottoniense.
	1095	Concilium Placentinum.

Pontifex	Annus	Concilium
Urbanus II.	1095	Concilium Claromontanum.
		Concilium Anglicanum.
	1096	Concilium Turonense.
	1097	Concilium Barense.
	1098	Concilium Romanum II.
	1099	Concilium Romanum III.
		Concilium Hierosolymitanum.
Paschalis II.	1099	
	1100	Concilium Pictavense I.
	1102	Concilium Lateranense I.
		Concilium Londinense I.
		Concilium Londinense II.
	1104	Concilium Trecense I.
	1105	Concilium Florentinum I.
		Concilium Quintilineburgense.
		Conventus Moguntinus.
	1106	Concilium Guastallense.
	1107	Concilium Hierosolymitanum. I.
		Concilium Trecense II.
	1108	Concilium Londinense III.
		Concilium Beneventanum I.
	1109	Concilium Pictavense II.
	1111	Concilium Rhemense.
		Concilium Hierosolymitanum II.
	1112	Concilium Lateranense II.
		Concilium Viennense.
	1113	Concilium Beneventanum II.
	1114	Concilium apud Cyperanum.
		Concilium Belvacense.
	1115	Concilium Syriacum.
		Concilium Trojanum.
	1116	Concilium Coloniense.
		Concilium Lateranense III.
		Concilium Romanum.
	1118	Concilium Capuanum.
Gelasius II.		Concilium Coloniense.
		Concilium Frideslariense.
	1119	Concilium Viennense.
	1119	Concilium Rhemense.
Calistus II.	1120	Concilium Neapolitanum.
	1122	CONCILIUM LATERANENSE.
		Concilium Romanum I.
	1123	Concilium Romanum II.
	1124	Concilium Tolosanum.
	1125	
Honorius II.	1126	Concilium Londoniense I.
	1127	Concilium Trecense.
		Concilium Londoniense II.
	1128	Concilium Ravennatense.
	1130	Concilium Claromontanum.
Innocentius II.		Concilium Stampense.
		Concilium Jotrense.
	1131	Concilium Rhemense.
		Concilium Leodiense.
		Concilium Moguntinum.
	1132	Concilium Placentinum.
	1134	Concilium Pisanum.
	1136	Concilium Svessionense.
	1138	Concilium Northamtoniense.
		Concilium Londoniense
	1139	CONCILIUM LATERANENSE II.
		Concilium Wintoniense.
	1140	Concilium Senonense.
	1142	Concilium Wintoniense II.
		Concilium Antiochenum.
	1143	Concilium Hierosolymitanum.
	1143	Concilium Londoniense.
Celestinus II.	1144	
Lucius II.	1145	
Eugenius III.	1146	Concilium Vizeliacum.
	1147	Concilium Carnotense.
		Concilium Parisiense.
Eugenius III.	1148	Concilium Rhemense.
		Concilium Trevirense.
	1151	Concilium Floridanum.
Anastasius IV.	1153	
Hadrianus IV.	1154	
Alexander III.	1159	
	1160	Conciliabulum Papiense.
	1161	Concilium Anglicum.
		Concilium Belvacense.
		Conciliabulum Laudense.
	1162	Concilium Londoniense.
	1163	Concilium Turonense.
	1164	Conciliabulum Clarendonense.
		Conciliabulum Northamtonense.
	1168	Concilium Lateranense.
	1171	Concilium Cassellanum.
	1172	Concilium Abrincatense.
	1175	Concilium Londoniense.
	1176	Concilium Gallicanum.
	1177	Concilium Venetum.
	1179	CONCILIUM LATERANENSE III. GENERALE.
Lucius III.	1181	
Urbanus III.	1185	
	1186	Concilium Parisiense.
Gregorius VIII.	1187	
Clemens III.	1188	Concilium Anglicum.
		Concilium Parisiense.
Celestinus III.	1191	
	1194	Concilium Eboracense.
	1197	Concilium Divionense.
Innocentius III.	1198	
	1199	Concilium Dalmaticum.
	1200	Concilium Londoniense.
	1203	Concilium Scoticum.
	1210	Concilium Romanum.
	1213	Concilium Lavaurense.
	1214	Concilium Londoniense.
	1215	Concilium Monspeliense.
		CONCILIUM LATERANENSE IV. GENERALE.
Honorius III.	1216	
	1222	Concilium Oxoniense.
	1225	Concilium Coloniense.
	1226	Concilium Westmonasteriense.
Gregorius IX.	1227	
	1234	Concilium Romanum.
	1237	Concilium Londoniense.
Celestinus IV.	1241	
Sedes vacans.	1241	
	1242	Concilium Tarraconense.
Innocentius IV.	1243	
	1245	CONCILIUM LUGDUNENSE I. GENERALE.
Alexander IV.	1254	
Urbanus IV.	1261	
Clemens IV.	1265	
	1267	Concilium Viennense.
Gregorius X.	1271	
	1274	CONCIL. LUGDUN. II. GENER.
		Concilium Saltzburgense.
Innocentius V.	1276	
Hadrianus V.	1276	
Joannes XIX. vulgo XXI.	1276	
Nicolaus III.	1277	
	1279	Concilium Tarraconense.
Martinus II. vulgo IV.	1281	Concilium Saltzburgense.
Honorius IV.	1285	
	1286	Concilium Ravennate I.

& Conciliorum omnium.

Pontifex	Annus	Concilium
Honorius IV.	1287	Concilium Herbipolense.
Sedes Vacans.	1287	Concilium Mediolanense.
Nicolaus IV.	1288.	
	1291	Concilium Saltzburgense.
		Concilium Londoniense.
		Concilium Mediolanense.
Sedes vacans	1291	
	1292	Concilium Aschaffenburgense.
Celestinus V.	1294	
Bonifacius VII.	1294	
vulgo VIII.	1297	Concilium Lugdunense.
	1302	Concilium Romanum.
Benedictus X.	1303	
vulgo XI.		
Clemens V.	1305	
	1310	Concilium Saltzburgense I.
		Concilium Saltzburgense II.
		Concilium Moguntinum.
	1311	CONCILIUM VIENNENSE GENE.
		Concilium Ravennate II.
Sedes vacans.	1314	Concilium Ravennate III.
Joannes XX	1316	
vulgo XXII.	1317	Concilium Ravennate IV.
	1322	Concilium Palentinum.
	1324	Concilium Toletanum.
	1327	Concilium Avenionense.
Benedictus XI.	1334	
vulgo XII	1339	Concilium Toletanum.
Clemens VI.	1342	
	1347	Concilium Toletanum.
Innocentius VI.	1352	
	1355	Concilium Toletanum.
Urbanus V.	1362	
Gregorius XI.	1370	
Urbanus VI	1378	
	1386	Concilium Saltzburgense.
	1388	Concilium Palentinum.
Bonifacius VIII.	1389	
vulgo IX.		
Innocentius VII.	1405	
Gregorius XII.	1406	
	1409	Concilium Aquilejense.
		Conciliabulum Aragoniæ.
		Concilium Pisanum.
Alexander V.	1409	
Joannes XXI.	1410	
vulgo XXIII.	1414	CONCILIUM CONSTANTIENSE GENERALE.
Martinus III.	1417	
vulgo V.	1420	Concilium Saltzburgense.
	1423	Concilium Senense.
Eugenius IV.	1431	CONCILIUM BASILEENSE.
	1438	Conciliabulum Bituricense.
		CONCIL. FLORENTIN. GENER.
	1440	Concilium Frisingense.
Nicolaus V.	1447	
	1448	Concilium Turonense.
	1449	Concilium Lugdunense.
Calistus III.	1455	
Pius II.	1457	

Pontifex	Annus	Concilium
Paulus II.	1464	
Sixtus IV.	1471	
	1473	Concilium Toletanum.
Innocentius VIII.	1484	
Alexander VI.	1492	
Pius III.	1503	
Julius II.	1503	
	1510	Conciliabulum Turonense.
	1511	Conciliabulum Pisanum
	1512	CONCILIUM LATERANENSE V GENERALE.
Leo IX. vulgo X.	1513	
Hadrianus VI.	1522	
Clemens VII.	1523	
	1527	Concilium Senonense.
Paulus III.	1534	
	1536	Concilium Coloniense.
	1548	Concilium Augustanum.
		Concilium Treverense I.
	1549	Concilium Coloniense II.
		Concilium Moguntinum.
		Concilium Treverense II.
		CONCILIUM TRIDENTINUM GENERALE.
Julius III.	1550	
Marcellus II.	1555	
Paulus IV.	1555	
Pius IV.	1560	
	2565	Concilium Mediolanense I.
Pius V.	1566	
	1569	Concilium Mediolanense II.
Gregorius XIII.	1572	
	1575	Concilium Mediolanense III.
	1576	Concilium Mediolanense IV.
	1579	Concilium Mediolanense V.
	1582	Concilium Mediolanense VI.
Sixtus V.	1585	
Urbanus VII.	1590	
Gregorius XIV.	1590	
Innocentius IX.	1591	
Clemens VIII.	1592	
	1596	
Leo X. vulgo XI.	1605	Concilium Aquilejense.
Paulus V.	1605	
Gregorius XV.	1621	
Urbanus VIII.	1623	
Innocentius X.	1644	
Alexander VII.	1655	
Clemens IX.	1667	
Clemens X.	1670	
Innocentius XI.	1675	
Alexander VIII.	1689	
Innocentius XII.	1691	
Clemens XI.	1700	
Innocentius XIII.	1721	
Benedictus XIII.	1724	Concilium Lateranense.
Clemens XII.	1730	
Benedictus XIV.	1740	

FINIS CATALOGI PONTIFICUM, ET CONCIL.

INDEX ALPHABETICUS CANONUM, ET CAPITULORUM OMNIUM DECRETI, DECRETALIUM GREGORII IX. SEXTI, CLEMENTINARUM, EXTRAVAGANT. JOANNIS XXII., ET COMMUNIUM.

OPERA

JOAN. LEL.

PRÆFATIO.

INdice Titulorum Juris Canonici ad novam formam redacto, ad novum etiam Canonum, & Capitulorum Indicem operam duxi conferendam, ita ut rebus secundum Rubricas ad ordinem alphabeticum dispositis, Capitula, quibus continentur, ad certam normam referrem. Tria vero, quæ ad id me potissimum impulere, Lectori, ut labore qualicunque frui valeat, exponere operæ pretium est.

1. Defectus quippe præcedentium Indicum, qui hucusque prælo prodierunt. Illi siquidem parum accurate secundum ordinem Alphabeti constituti sunt, ut conferenti patebit. Accedit, quod in præcedentibus Editionibus hac forma emissis, nec notatis paginis, Capitulum diutius fuerit inquirendum, tyroni intelligo, cujus labor hoc Indice levatur, dum singulis Capitulis paginæ signatæ sunt: quinimo evolvendi fuerunt sex diversi Indices, *Canonum Decreti*, *Decretalium*, *Sexti*, *Clementinarum*, *Extravagantium Joannis XXII. & Communium*; quibus evolvendis quantum temporis terendum fuerit, vel ipse novi, dum Jus Sacrum primum libavi. Hic vero singula, & quotquot sint Capitula toto jure diffusa, unica serie perstringit, & tali, ut primo intuitu *Decretum* a *Decretalibus*, & vicissim *cæteræ Collectiones* ab his discerni valeant; quæ enim priori se linea offerunt, *Canones* sunt, seu *Capitula Decreti*, inter quæ *initialia* Distinctionum, Causarum, & Quæstionum, quæ sunt *Gratiani*, *litteris*, ut vocant, *Italicis* imprimi curavi, quæ vero in Contextu eundem Gratianum Auctorem habent, quia cum Canonibus quandoque confunduntur, eodem cum illis charactere imprimuntur. Ea, quæ hic annotare forte non abs re erit; sunt autem sequentia.

> *Paulus Dyaclinæ*, 43. caus. ij. quæst. 7.
> *Qui Calumniam*, 2. v. quæst. 6.
> *Cum Majores*, 20. vj. quæst. 1.
> *Unde ipse*, 2. viij. quæst. 1.
> *Cogitatio*, 21. de pœnitentia, distinctione 1.
> *Hanc societatem*, 12. Eadem distinct. 4.
> *Sicut ergo*, 9. xxxv. quæst. 9.

Capitula Decretalium *Gregorii IX.* linea paulo interiori continentur cum cæteris Collectionibus, quas quidem Collectiones minores *Litteris* etiam *Italicis* impressas habes, jucunda, ut opinor, sed utiliori varietate, quæ, ut dixi, Decretales ab his distinguat.

2.

2. Quod autem in *Editione Romana* jussu *Gregorii XIII.* maximo legentium fructu, contulerunt *Correctores Romani*, Canonibus Decreti Auctorum nomina subjungendo, Decretalibus *Gregorii IX.* & cæteris collectionibus, præstiti, ut omnimodæ Correctioni, similique foret adjumento, quod olim Decreto Gratiani adhibitum fuerat; & sicut Legum Civilium cupidi in Indicibus, quos illarum compilatores effecerunt [majori dicam Auctorum labore, an Studiosorum commodo] dum Titulis Libros, Legibus Numerum in Titulis adaptarunt, prorsus idem perfeci, ne quod præstat dignitate Juri Civili, vel in hoc ipsi postponeretur, inserendo insuper Capitulis *Regulas Juris in Sexto*, tum, ut hac in parte deficientibus Indicibus succurreretur, cum etiam has Regulas, quasi inadvertentes Studiosi memoriæ mandarent, dum Indicem manibus versabunt.

3. Sed nec minori, minusve necessaria legentium utilitate exemplo *Joannis Guorneri* a, quem in hoc secutus est *Antonius Brosius* b Arvernus presbyter in Indice Canonum Decreti, additi sunt Canonum numeri in Distinctionibus, & Quæstionibus: sic nempe citra temporis jacturam loca citata inveniuntur, nec tota Distinctio, vel Quæstio percurrenda est. Quam ergo prædicti Auctores operam adhibuerunt in Decreto, eandem, ut monui, in Decretalibus, & cæteris Collectionibus attuli, servata, quantum licuit, citandi methodo apud Auctores usitatiori, a qua nonnihil aberrasse visi sunt *Guornerus*, & *Brosius*. Hanc tamen in omnibus non adeo servavi, [si vera citandi methodus in Indicibus impressis probe servata sit] sed quasi necessario ab illis recessi, in hoc & similibus verba rejiciendo: etenim imprimis solitum fuit Ca. *si is qui præest*. xj. quæst. 3. & illud *si is qui*. xxiij. quæst. 4. Ratio fuit, quod si sufficiat allegari Ca. *si is qui*, per hæc sola verba *in Causa* xxiij. sufficere debet *in Causa* xj. Et sane satis ab invicem discernuntur per *Causam* xj. *&* xxiij. Hæc enim verborum additio in Cap. ejusdem initii magis confundit, quam distinguit; sed & arbitraria est, & ad libitum omittitur, quod constat ex innumeris allegationibus, hoc vel illo modo: argumentoque esse potest Correctio Romana in Can. *Futuram*, 15. xij. qu. 1. ubi can. 1. dist. 8. citatur tantum per hoc verbum, *Decrevit*, quod in suo Indice servavit *Brosius* sequentium verborum additor copiosus, & in hoc ab ipso *Doviatio* c laudatus; in Indice tamen Editionis Romanæ imprimitur: *Decrevit sancta Synodus*, & apud *Guornerum*: *Decrevit sancta Synodus nullum*. Præ omnibus mihi maxime placet *Brosii* citatio C. *Decrevit*, eamque duxi in similibus sequendam, quanquam non in omnibus, propter receptissimum modum verba in certis aliis addendi.

Similiter videntur Capitula *Episcopus*, per hoc solum verbum alleganda, *argum.* dist. 88. quod dic de Capitulis *si qua*, argum. xxvij. qu. 1. c. 22. & 28. de Capitulis *si quis*, argum. xj. qu. 1. & 3. xvij. qu. 4. xxvij. qu. 1. & 2. &c. de Capitulis *Pervenit*, argum. xviij. quæst. 2. & aliis pluribus. Nam cui bono prædicta, & alia Capitula in editione Romana &c. prænotantur numeris j. ij. iij. ? &c. Adde Cap. *Si quis*, &c. pro-

miscue

a *Guorneri* Index Canon. Decreti prodiit in lucem cum ejusdem *Analysi* Lib IV Institution. Juris Canon. Ursellis 1604.
b Index *Brosii* adaptatus est Editioni Juris Canonici *Parisiis* M. DC. LXXXVII.
c *Joan. Doviatius* prænotion. Canonicarum Lib. V, cap. 23. pag. 725.

miſcue citari *d* per hæc prima verba vel additis ſequentibus verbis, quem modum tandem retinui, ſed adjectis in margine numeris j. iv. vij. x. &c. inde fit, ut citatio, quoquo modo fiat, facilius vel conferri, vel reſtitui valeat.

Poſſent etiam hæc Capitula utroque modo poni in Indice, quod in aliquibus etiam ſervavi; ſed privati non eſt hanc in ſe provinciam ſuſcipere, utpote non omnibus placituram, licet permultis utiliſſimam. Et ne ad majorem molem Index ſic excreſceret, judicarem rejicienda *Initialia Gratiani*, & horum loco Capitula hoc duplici modo ſubſtituenda; hæc tamen *verba Gratiani* retuli ad Indicem pro more recepto in editione Romana, ſuppletis etiam exemplo *Broſii* quibuſdam, quæ deerant: Ex. gr. *Duo Clerici* in principio *Cauſæ* xix. &c. Plura alia in præſenti correxi, reſtitui: quæ quidem attingere libet, ſed enarrare foret longius; verbo dicam, Capitula omnia non ſemel, ſed bis, atque iterum, exſcripſi, legi, relegi, omiſſa quæcunque, pro poſſe, reſtitui.

Bis poſita ſine ullo diſcrimine, ut c. ſtatutum eſt ij. qu. 6. &c. *Et ſuppoſita*, ſi quis reliquerit, *diſt.* 30. Placuit ut iis. xxiij. quæſt. 5. ſecundum tropologiam, *diſt.* 37. delevi. Male allegata, *ſi quis obligatus*, pro *ſi quis oblitus*. 4. xiv. qu. 4. Et falſas inſcriptiones, c. *ſi quis ab Epiſcopo*, 20. ij. qu. 7. Concilium *Arelatenſe*, pro *Aurelianenſ*. j. c. *ſi quis Diaconus*, 29. diſt. 50. *Iſidorus* pro *Hormiſda Papa*, & ſimiles errores hinc inde reſtitui; quas quidem falſas allegationes, & inſcriptiones habuit *Editio Pariſienſis* an. 1687. haſque non correxit *Lipſienſis Editio* an. 1695. ſumptibus *Joh. Friderici Gleditſchii*, plurimoſque alios errores hic, & alibi longe majoris momenti ad exemplar Pariſienſe expreſſit, ut novos taceam.

Cæterum ſicut in Decreto *Correctiones Romanas* per litteras C.R. deſignavi, ita in Decretalibus *Partes Deciſas* per litteras P D. utraſque ſub *Gregorio XIII.* adhibitas, Capitulis addidi: cujus ratio, neceſſitas *Correctionum Decreti*, & *Partium Deciſarum* in Decretalibus, fuit; cum enim in editione Textus Canonici *Caſus*, ſive ſpecies facti, olim a *Bernardo Compoſtellano* hortatu, vel forte mandato *Innocentii IV.* exarati cum Gloſſis deleti fuiſſent, ad faciliorem Scholarum, & Legentium uſum, ſupplendi fuerunt in quibuſdam Capitulis magis notabilibus. Exemplo eſſe poſſunt c. *Concilium*, 2. de obſervat. jejunior. cap. *ſicut*, 8. Ne Clerici, vel Mon. &c. & obſcurioribus; vel partes alioquin etiam notabiliores addendæ, ut cap. *ſolitæ*, 6. de Majoritate, cap. *Quod Clericis*, 9. cum ſeq. de Foro compet. cap. *cum ab omni*. 10. de vita, & honeſt. Cleric. &c. quod in prædictis partibus deciſis præſtatur: adeoque quo fructu Correctiones, & Partes Deciſæ conſignatæ ſint, ex harum & præſtantia, & neceſſitate judicabit Lector; qui etiam memor erit ſæpe dictas Correctiones Decreti inveniri ſolum in editionibus *Gregorii XIII.*, & ſimiliter *Partes Deciſas* in ejuſdem Pontificis Textualibus Editionibus, niſi Editionem Antuerpianam *Antonii Contii* de anno 1570. exceperis.

d Vide Notam marginalem in ca. convenientibus 4. j. q. 7. ad ca. *ſi quis*, 11. xxvij. qu. 2. &c.

INDEX

INDEX
CANONUM, ET CAPITULORUM OMNIUM TOTIUS JURIS CANONICI.

CR *Correctiones Romanas* in Decreto Gratiani,
PD *Partes decisas* in Decretalibus Gregorii IX. designant.

Index Capitulorum omnium.

v. Ad

Index Capitulorum omnium .

Index Capitulorum omnium.

Archidia-

Index Capitulorum omnium.

j. Con-

Index Capitulorum omnium.

Cum

 Cum

Index Capitulorum omnium.

Cum

De diver-

Index Capitulorum omnium.

Index Capitulorum omnium.

iij. Di-

Eccle-

Index Capitulorum omnium.

Ex

Index Capitulorum omnium.

F

Filium

Index Capitulorum omnium.

f

In

Index Capitulorum omnium.

Inno-

Index Capitulorum omnium.

Intelle-

Index Capitulorum omnium.

Is qui

Index Capitulorum omnium.

Lector

Lite-

Missa-

Nec fo-

Index Capitulorum omnium.

Nisi

O

Officium

Index Capitulorum omnium.

Pacem

Per

Index Capitulorum omnium.

Post

Index Capitulorum omnium.

Prodest,

Q

Quando

Index Capitulorum omnium.

Qui-

Index Capitulorum omnium.

Sacro-

Scrip-

Si

Si

Index Capitulorum omnium.

Index Capitulorum omnium.

i. Si

Si

Index Capitulorum omnium.

Sive

Index Capitulorum omnium.

Suam

Index Capitulorum omnium.

Tua

Index Capitulorum omnium.

Volentes,

Index Capitulorum omnium.

DECRE-

DECRETUM ABBREVIATUM,

SIGILLATIM CUNCTA ATTINGENS.

Liber Decreti divisus est in Tres partes. Prima est de Distinctionibus: Secunda de Causis: Tertia de Consecratione.

PRIMA PARS

Distincta est in Distinctiones CI.

SECUNDA PARS,

Quæ est de Causis, distincta est in Causas xxxvj. quarum quælibet plures se sub Quæstiones continet.

Prima Causa Quæstiones habet vij.

VI.

IV. Quibus

IX. An

DECRETI TOTALIS MATERIA
PER METRA NOTATUR SEQUENTIA.

Decretum Domini Gratiani tres habet partes principales.

PRIMA PARS
Est de Distinctionibus, quæ sunt CI. Et singulas Distinctiones singuli versus sequentes luculenter aperiunt.

8 Ordine

5 Ut

5 Ut purus fias pro crimine, plurima volvas, 1086
6 Crimina Presbytero proprio dic, qui sapiens sit, 1090
7 Tandem lætus erit, qui continue gemet istic, 1092
Redeamus ad quartam quæstionem xxxiij. Causæ.
4 Reddito temporibus poscenti debita sacris, 1095
5 Mens utriusque nisi sit, non bene continet alter, 1097

XXXIV. CAUSA.

Terdena quarta nubit vivente marito.
Duæ quæstiones xxxiv. Causæ.
1 Morte viri dubia quæ nupsit, adultera non fit, 1102
2 Reddatur primo conjux hæc nupta secundo, ibid.

XXXV. CAUSA.

Cognatos gradibus numerat trigesima quinta.
Decem quæstiones xxxv. Causæ.
1 Cognatam ducat propriam pro conjuge nemo, 1107
2 Omnes uxoris consanguineas reprobabis, 1109
3 Copula septennis gradibus talis prohibetur, ibid.
4 Hic graduum numerus ætates respicit orbis, 1115
5 Truncus ponitur hic cum ramis, ut docet arbor, 1116
6 Edocet in testes assumi sexta parentes, 1133
7 Filius esse nequit, incestu qui genitus sit, 1136
8 Dispensat solus cum junctis sanguine Papa, ibid.
9 Non bene sejuncta connubia prisca reformes, 1138
10 Non consanguineis prolem viduæ dato primi, 1141

XXXVI. CAUSA.

Ultima de raptis tractabit causa puellis.

Duæ quæstiones xxxvi. Causæ.
1 Raptum committes per vim rapiendo puellam, 1143
2 Hæc tibi jungetur, purgato crimine raptus, 1144

DECRETO TERTIA PARS ADJUNGITUR,

Quæ est de Consecratione, quinque distinctiones continens.

1 Consecrat Ecclesias, Missasque canit tibi prima, 1147
2 Sacrati tractat Panis Sacramenta secunda, 1164
3 Tertia dat ferias: & post jejunia ponit, 1198
4 Tempora baptismi distinctio quarta notavit, 1205
5 Frontes confirmans dabit ultima pneuma beatum, 1246

Expliciunt versus peculiares, quibus satis clare universalis materia decreti comprehenditur.

Numerus, ac Materia Causarum, & Quæstionum.

Quæstiones Causarum sunt CLXXII.
Quæstio centuplex, & septuagesima duplex,
Est in causarum tractatu rite notata.

Quot quæstiones habeat qualibet causa, ostenditur per quinque carmina sequentia: in quibus sunt tot dictiones, quot sunt causæ, scilicet xxxvi. Et qualibet dictio causam unam repræsentat. Prima dictio primam causam: secunda secundam, &c. Item quot sunt literæ in qualibet dictione, tot sunt quæstiones sub illa causa per illam dictionem repræsentatæ. Verbi gratia: Prima dictio, scilicet discere, quæ primam causam repræsentat, septem habat literas: & hoc significat, primam causam septem quæstiones continere. Secunda dictio est, causarum, ubi sunt octo literæ: ad denotandum, quod secunda causa habet octo quæstiones, & sic de aliis. Adverte tamen, quod superior numerus significat causas, & inferior quæstiones.

VERSUS.

1	2	3	4	5
7	8	11	6	6
Discere	*causarum*	*quarumlibet*	*ordine*	*membra.*

6	7	8	9	10	11	12	13	14
5	2	5	3	3	3	5	2	6
Optes	*ut*	*doceo:*	*sed*	*non*	*sis*	*deses,*	*&*	*anceps.*

15	16	17	18	19	20	21	22
8	7	4	2	3	4	5	5
Instanti	*dabitur*	*quod*	*tu*	*vis,*	*quod*	*petis*	*illud*

23	24	25	26	27	28	29	30
8	3	2	7	2	3	2	5
Efficies.	*Res*	*id*	*famatum*	*te*	*dat*	*ad*	*omnes:*

31	32	33	34	35	36
3	8	5	2	10	2
Usu	*doctrinæ*	*totum*	*si*	*constituas*	*te.*

Carmina subjecta eandem prorsus materiam complectuntur, neque sunt sententiæ salubris expertia.
Tempora labuntur vernantibus indita formis.
Dives te lædit res tua, nam miser es.
Superne fluentia respice, cras ea non tibi sumes.
Multa recondis, cur? ut moriens ea des.
Da celer, est siquidem tutum: da præveniens te.
Do. Baptista de sancto Blasio in repetit. primæ Rubricæ Decreti dicit, canones esse ter mille, & nonaginta, ponens tales versus.
Si numeres caute, ter mille capitula lector,
Atque decem novies, Decretum continet in se.

Causæ decreti sunt xxxvi.
Sub magni longa Decreti parte secunda,
Sex & triginta causas reperire licebit.
Causæ ipsæ xxxvi. patent per xxxvi. vocabula in septem subjectis versibus posita, ex quibus non tantum numerum, sed etiam principalem materiam cujuslibet facile cognosces. Quilibet quinque vocabula complectitur, dempto ultimo, qui sex habet.

1	2	3	4	5
Simon a	*appellat* b	*spoliatus* c	*teste* d	*libello* e.

6	7	8	9	10
Infames f	*vivens* g	*successor* h	*solve* i	*regendo* K.

11	12	13	14	15
Censuram l	*testor* m	*funus* n	*fœnus* o	*furiosus* p.

16	17	18	19	20
Monachus q	*occidit* r	*Abbates* s	*claustra* t	*volentes* u.

21	22	23	24	25
Commendat x	*jurans* y	*pugnas* z	*hæresis* a	*violatas* b.

26	27	28	29	30
Sortilegus c	*sponsis* d	*infidis* e	*serviat* f	*infans* g.

31	32	33	34	35	36
Mæcha h	*coit* i	*mente* K	*dubitans* l	*gradibus* m	*rapiente* n.

SECUNDA PARS DECRETI,

Ubi tractantur Causæ, quia longe prolixior, & difficilior est reliquis, ideo diligentius pro ejus cognitione elaborandum est. Illius profecto obscuritatem paucis elucidatam conspiciet, quisquis hic impressa diligenter annotaverit.

a 1 SImon. Simoniacus est, & peccatum committit, qui spiritualia vendit. Damnantur Episcopi, per pecuniam facientes ordinationem, & tunc lepram, non officium conferre dicuntur. Simoniacorum sacramenta effectum gratiæ

non habent. Sacerdotes digniores facilius, quam reliqui a Deo exaudiuntur. Et ibi de dignitate verbi Christi, quod ejus Corpori æquiparatur. *cap. interrogo.* Et in fine de crimine concussionis tractatur.

2 Simonia committitur, si pro ingressu monasterii pecunia exigatur, vel exacta persolvatur. Ecclesiastica stipendia accipere non debet, qui bonis patrimonialibus sustentari potest. *c. Clericos.*

3 Simonia an committatur, si præbendæ emantur? Investitura Ecclesiæ a Laicis fieri prohibetur. *c. Salvator.*

4 Simonia paterna, an sit ignoranti filio nociva? & ibi tractatur, an pro crimine unius alter pœnam patiatur.

5 Simoniace acquisita Ecclesia per patrem, an possit per filium licite obtineri? Item an possit filius fungi ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus.

6 Simoniacus est, qui pecuniam largitur, ut eligatur.

7 Simoniaci in ordine male accepto pœnitentiam agere non possunt, & ibi principaliter tractatur, an ab hæresi redeuntes sint in suis ordinibus, & dignitatibus recipiendi: & quod decreta possunt temperari, & canones quandoque relaxari.

b 1 **Appellat.** Appellare non est opus a sententia a non suo Judice lata: quia talis sententia nulla est. *c. in primis circa fin.* & in prima qu. hujus ij. causæ principaliter tractatur, an ordo judiciarius sit in manifestis observandus? & quod excommunicatio non est ferenda, antequam causa fuerit examinata. *c. nemo,* & Judex peccatum sibi soli notum damnare non debet. *c. si peccaverit.*

2 Appellare posset spoliatus, si ante restitutionem sibi factam accusatori respondere cogeretur. Nullus enim debet accusari, dum suis rebus fuit spoliatus.

3 Appellandus est calumniator, qui scienter falsa crimina intendit. Prævaricator, qui vera crimina abscondit. Tergiversator, qui in universum ab accusatione desistit. *§. notandum,* & in hac 3. qu. principaliter tractatur, qua pœna feriendi sunt, qui in accusatione deficiunt.

4 Appellatur purgatio quædam vulgaris, quædam canonica: & ibi tractatur, an deficientibus accusatoribus reus sit ad purgationem cogendus.

5 Appellatur testimonium sufficiens, quod ore duorum, vel trium firmatur, & ibi tractatur principaliter, quod testes requiruntur, non tantum ad convincendum Episcopum, sed etiam contra quemlibet Clericum.

6 Appellatio est remedium contra causas vitiatas. Appellatio intra decennium debet interponi. *c. anteriorum,* & ibi de libellis dimissoriis, & de Judicibus, a quibus appellare non licet.

7 Appellatur quis altero major, non ratione dignitatis, sed vitæ. *c. quanquam.* Dignitas enim non facit Episcopum, sed vita. *cap. non omnes Episcopi,* & ibi tractatur principaliter, an Laici possint Episcopos accusare? Christiani per infideles accusari non possunt: nec Sacerdotes per eos, qui ad sacerdotium prohibentur eligi.

8 Appellatur, & dicitur accusatio rite facta, quando fit in scriptis. Et regulariter accusator se debet inscribere ad pœnam talionis, præterquam in sex casibus in summa positis.

1 **Spoliatus.** Spoliatus, & ejectus ante omnia venit redintegrandus. *c. redintegranda.* Boni a malis semper molestantur.

2 Spoliatus, & ejectus postquam fuerit restitutus, quas inducias debet habere, antequam cogatur in judicio respondere, & ibi in summa videas de multiplicitate induciarum.

3 Spoliatis Episcopis, & aliis ad judicium venientibus, induciæ sunt præstandæ.

4 Spoliati communione Ecclesiæ, & anathematizati, infames, incestuosi, sacrilegi, detractores, & multi alii sunt ab accusatione repellendi: & ibi dicitur, quod anathema differt ab excommunicatione. *c. Engeltrudam.*

5 Spoliatis, & aliis quibuscunque inimici Judices esse non possunt, nec accusatores, nec testes: vox enim inimicorum contra nullos est audienda. Dicitur etiam ibi, quod testes familiares, & domestici, & etiam consanguinei, non sunt contra extraneos producendi.

6 Spoliatus, & quilibet alius, si adversarium vult convenire, ipsius forum sequi debet. *c. pulsatus.* Nec Episcopi damnari, nec Concilia celebrari possunt sine Papa.

7 Spoliati, & alii volentes litigare, non debent adversarios suos coram infamibus trahere: quoniam tales, scilicet infames, & criminosi, non possunt esse Judices. Solus enim ille judicare debet alios, qui nihil in se habet reprehensibile. *c. Judicet.*

8 Spoliationem, vel alium reatum committens Episcopus, a quot Episcopis est judicandus?

9 Spoliatorum, & aliorum testes, testimonium dicant de his tantum, quæ præsentialiter, & veraciter noverunt. Nec contra absentes sunt producendi. Absentes enim non debent judicari, nec accusari.

10 Spoliatorum, & aliorum testes in uno deficientes, an sint in aliis admittendi? Et accusans de pluribus criminibus, si in uno deficiat, an in aliis admitti debeat?

11 Spoliati accusantes suos spoliatores, & invasores ab eis accusari non possunt: quoniam accusati nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.

d 1 **Teste.** Testes juris dispositione excommunicati non possunt ad accusationem admitti.

2 Testis esse non potest, qui ad xiv. annum nondum pervenit.

3 Testificantis personam assumere non potest, qui ab accusatione prohibitus est.

4 Testis, accusator, & Judex aliquis simul esse non potest.

5 Testantur jura, illum non esse a communione repellendum, qui die statuta ad causam venire non potuit.

6 Testis est juris dispositio, deficientem in Episcoporum accusatione non posse de cætero agere, nisi in civili, & proprio duntaxat negotio.

e 1 **Libello.** Libello famoso utentes, & ipsum contra aliquem scribentes, qualiter puniendi sunt?

2 Libellum diffamatorium scribens, aut aliter reus, tribus citationibus debet in jus evocari. Et per scripta nullius accusatio debet suscipi.

3 Libelli famosi scriptor, aut aliter criminosus, an admittatur in judicio per procuratorem?

4 Libellus accusatorius, si in Episcopum datur, id est, si Episcopus accusetur, ejus causa a XII. Episcopis audiatur.

5 Libellum famosum scribentes, aut aliorum crimina sponte confitentes, non debent ad accusationem admitti. *c. illi.* Et ibi habetur, quod nec qui parcit, est amicus: nec qui verberat, est inimicus. *c. non omnis.*

6 Libellum famosum in alterum scribens, aut alteri crimen inferens, qua pœna feriatur, si crimen illatum non probetur?

f 1 **Infames.** Infames, excommunicatos, & criminosos a Sacerdotum accusatione jus repellit. Et ibi tractatur, qui dicantur infames. *c. infames.*

2 Infamis est quodammodo Episcopus, & reprehendendus, qui sibi soli dicit aliquem crimen suum fuisse confessum, & ibi dicitur, quod Episcopis alios accu-

accusantibus non creditur, nisi probent quod objiciunt.
3 Infamem quodammodo dicimus, & reprehendendum, qui ponit falcem in messem alienam, *cap.* 1. Et ibi dicitur, quod alicui alterius parochianum judicare non licet. Et quot civitates unaquæque provincia habere debeat, *c. scitote*. Et quod Episcopus judicio Primatis, & non aliorum se subjicere debet.
4 Infamia, aut criminalis accusatio, si imponatur Episcopo, id est, si Episcopus criminaliter accusetur, & Episcopi comprovinciales de causa cognoscentes sint in sententia ferenda discordes, quid juris?
5 Infamis esset quodammodo, & reprehendendus Judex, qui vellet reum cogere ad probandum, accusatore in probationibus deficiente: quia negativa per rerum naturam est improbabilis, *c. accusator*.

g 1 **Vivens.** Vivens si adhuc sit Episcopus, alius sibi succedere non valet, nec in ejus locum subrogari: quod verum est, nisi esset depositus, vel de licentia Papæ renunciasset, aut per ambitionem se ad aliam Ecclesiam transtulisset. Episcopo autem ægrotanti, aut nimia senectute gravato, dandus est Coadjutor. Episcopus Ecclesiam suam deserere non debet. *c. sicut vir*, nec etiam est a suis subditis relinquendus. *c. denique*. Prælati duo in una Ecclesia esse non debent, *c. in apibus*, B. Augustinus accessit, & non successit Valerio Hipponensi Episcopo *c. non autem*.
2 Vivens Episcopus, aut Sacerdos, qui pro ægritudine a Missarum celebratione abstinuit, an possit celebrare recuperata sanitate? Et ibi habetur de morbo caduco laborantibus.

h 1 **Successor.** Successor an possit eligi ab Episcopo vivente, hoc est, an successorem sibi possit Episcopus eligere? Et ibi habetur, quod locus regiminis est fugientibus offerendus. Et episcopari potest, qui prodesse desiderat. *c. qui Episcopatum*.
2 Successor Episcopi mortui non est eligendus munerum datione, aut amicorum patrociniis.
3 Successor Episcopi an post electionem teneatur juramentum præstare pro indemnitate Ecclesiæ.
4 Successus, seu prosper eventus denegatur Clericis, qui ante sententiam suspensionis, vel depositionis a suo Episcopo discedere præsumunt. In tales enim ferenda est censura.
5 Successus non continget Episcopo a sede Apostolica vocato, si ad propria revertatur, nisi prius fuerit purgatus, & Apostolicis literis munitus.

i 1 **Solve.** Solve, & solvi procura teipsum, o Prælate excommunicate: alias non poteris ordinare, nec tua ordinatio erit rata.
2 Soluti sunt Clerici unius provinciæ a Prælato alterius, adeo quod Archiepiscopus, Primas, vel Patriarcha Clericos alterius provinciæ non potest ordinare.
3 Solvere, vel damnare subditos suffraganei non licet Archiepiscopo, illo inconsulto. Solvit Papa ab aliis excommunicatos: & cujuslibet Ecclesiæ Clericos potest ordinare. Est enim ordinarius Ordinariorum. *c. cuncta per mundum*.

K 1 **Regendo.** Regendo unamquamque parochiam, & res ipsius disponendo, facit Episcopus quod debet. *c. regenda*, & *c. noverint*. Regendi sunt subditi per Episcopos visitantes; ut *c. placuit*.
2 Regendi officium Episcopus ttansgreditur, si bona Ecclesiarum usurpare nititur: quamvis de illis precarias facere possit.
3 Regendi sunt subditi sine exactionibus. Et ibi de cathedratico, quantum nomine ipsius valeat Episcopus habere.

l 1 **Censuram.** Censuram formidare debent, qui Clericos ad Iudices seculares trahunt. *c. inolita*, & *c. placuit*. Et ibi de conjuratoribus, & eorum punitione.
2 Censura ligatus, id est, excommunicatus, vel suspensus, celebrans, est depositione dignus.
3 Censura sive justa, sive injusta, est timenda. Censura ligati sunt vitandi plus quam pagani. *cap. ad mensam*. Censura Ecclesiastica feriri debet, & ore dæmonum discerpi, qui suo Episcopo est inobediens. *cap. absit*. Censuram ex ira proferens graviter delinquit. *cap. ira*, & *cap. cum apud*. Censura, sive sententia vel judicium quatuor modis pervertitur. *cap. quatuor modis*. Censura feriendi sunt, & Judæ proditori comparandi, qui veritatem negant, & occultant. *cap. quisquis*, & *cap. abiit Judas*. Censura, sive sententia injuste prolata viribus caret. Episcoporum præceptis non semper obediendum est. Censuræ, seu anathematis forma habetur in *c. debent*.

m 1 **Testor.** Testari, seu testamenta facere cum de proprio liceat, an permittatur Clericis proprium habere? Clericis causas agere non licet. *cap. duo sunt genera Christianorum*.
2 Testamenta condentes Clerici, an possint quibus voluerint ea relinquere, quæ de bonis Ecclesiæ acquisiverunt. Testatur multiplex canon, illos esse graviter puniendos, qui res, & prædia Ecclesiastica invadunt. De bonis Ecclesiæ quatuor sunt portiones faciendæ. *c. quatuor*. Et ipsarum rerum alienatio an sit permissa? *c. sine exceptione*, & *c. terrulas*. Liberti Ecclesiæ an possint ab ea discedere? Res sacræ ex quibus causis alienari valeant? *c. aurum habet Ecclesia*. Pauperibus est providendum. *c. gloria Episcopi*.
3 Testamentum an facere possint illi, qui prius nihil habentes, tempore suæ administrationis aliqua acquisiverunt, & quid juris de talibus bonis?
4 Testamenta an facere possint Clerici de bonis ex suis, & rebus Ecclesiæ quæsitis?
5 Testamenta facere de rebus Ecclesiæ, an sit permissum Sacerdotibus? Et quis succedat eis ab intestato?

n 1 **Funus.** Funera, & exequias suas celebrare, & decimas solvere ubi debent illi, qui se de una diœcesi, aut parochia ad aliam transtulerunt.
2 Funerandi jura an possint præscribi? Funera, i. e. corpora mortuorum ubi debent sepeliri? Et an pro sepultura aliquid possit exigi? Funerum, id est, mortuorum animæ quatuor modis solvuntur. *c. animæ*. Funera, id est, corpora mortuorum deflenda non sunt. *c. quam præposterum*.

o 1 **Fœnus.** Fœnus, sive usuram quodammodo committit, & peccat, qui ultra debitum exigit. *c. quod debetur*. Et ibi principaliter tractatur, an Clerici possint sua repetere, & pro illis litigare.
2 Fœneraria causa, sive criminali, sive etiam civili, an possint produci testes domestici? Et an Clerici possint pro sua Ecclesia testificari?
3 Fœnus, seu usura committitur, si præter sortem aliquid exigitur.
4 Fœnora, seu usuras nec Clericis, nec Laicis licet exercere.
5 Fœnora, seu usuræ an sint aptæ, ut inde fiant eleemosynæ?
6 Fœneratores, & usurarii veram pœnitentiam agere non possunt, nisi restituant, quæ rapuerunt.

p 1 **Furiosos.** Furiosos punire non decet ex his, quæ faciunt, cum sint mente alienati, & ibi habetur de Loth, & aliis ebriosis.
2 Furiosis Clerici quodammodo comparandi essent, si pro patrociniis impensis munera exigere vellent.
3 Furioso Judex comparari posset, qui ex mulieris confessione Clericum condemnare vellet. Regulariter enim

enim mulieres contra Clericos testimonium ferre non possunt.

4 Furiosi quodammodo sunt Ecclesiæ ministri, qui diebus dominicis, & feriatis causas tractare volunt.

5 Furioso similis dici posset Judex, qui neganti purgationem indiceret, nisi infamia laboraret.

6 Furoris quodammodo plena res esset, si a ministris, & subditis confessio cruciatibus extorqueretur. Juramenta quædam sunt irritanda, quædam relaxanda. *c. auctoritatem*. & c. *alius*, in quo c. habetur, quod solus Romanus Pontifex Regem Franciæ tanquam inutilem deposuit. Exeommunicatis fidelitas servanda non est.

7 Furiose procederetur, si Diaconus, vel Presbyter sine concilii examinatione dejiceretur.

8 Furore quodam plenus censetur, qui carnis fragilitate ante ordinationem lapsus, & in judicio confessus vel convictus, postea præsumit offerre, & in ordine suscepto ministrate: quod verum est de crimine depositionem inducente.

q 1 **Monachus.** Monachus an possit licite officia populis celebrare, pœnitentiam dare, & baptizare? Decimæ de consensu Episcopi Sacerdotibus dari debent. *cap. revertimini*.

2 Monachi an possint in suis Capellis Presbyteros instituere.

3 Monachorum, & Ecclesiarum jura, an per præscriptionem tolli possint.

4 Monachi an possint præscribere contra Ecclesias, & Prælatos seculares.

5 Monachi, & Prælati res Ecclesiæ sua auctoritate repetere non valent.

6 Monachi, Episcopi, & alii Prælati, si sua auctoritate usurpant, quæ ad se pertinere putant, an cadant a causa.

7 Monachi, & Abbates an possint retinere Ecclesias, decimas, & jura patronatus de manibus Laicorum sibi concessa, sine Episcopi consensu? Et ibi habetur, quod Episcopus habet dispositionem omnium Ecclesiarum, quæ in sua Diœcesi constitutæ sunt, *c. omnes basilicæ*. Et etiam ibi plene de jure patronatus *cap.*, *quicunque*. *cap. filiis cap. decernimus*.

r 1 **Occidit.** Occidit seipsum spiritualiter, qui a voto resilit.

2 Occidit quodammodo temporaliter seipsum, qui suum resignat beneficium. Sed si in infirmitate resignavit, an sit ei restituendum, postquam convaluerit? Et ibi habetur, quod ante probationem triennii nullus in monasterio debet suscipi.

3 Occidit animam suam Monachus ad propria rediens, postquam se, & sua monasterio tradidit.

4 Occidens vel percutiens Clericos diabolo suadente, est excommunicatus ipso jure, *c. si quis suadente diabolo*. Et ibi habetur, quod Ecclesiæ concessa non sunt revocanda: & qui talia aufert, sacrilegium committit: & Ecclesiæ immunitas non est violanda.

s 1 **Abbates.** Abbates, aut Monachos factos Episcopos jus obligat ad relinquendum, quod ante habuerunt, monasterio: quod post, Ecclesiæ propriæ, *c. statutum*.

2 Abbates sunt a propriis fratribus eligendi, & non ab Episcopis. Abbates repellere non est permissum Monachis: neque commatres facere. Abbates & Monachos possunt Episcopi visitare, & conditiones exigere tempore dedicationis constitutas. Abbates & Monachi cum Sanctimonialibus habitare non debent, quia sexuum commistio est periculosa. *c. diffinimus*.

t 1 **Claustra.** Claustra sive religionem intrare volentibus Clericis, non est a suo Episcopo denegandus ingressus.

2 Claustrum ingredi Clericis permittitur, etiam Episcopo invito.

3 Claustrum unum petere altero derelicto, an sit permissum Monachis regularibus canonicis, sine permissione Abbatum.

u 1 **Volentes.** Volentes, & spontaneos monasterium intrantes pueros, an cogant jura religionis propositum tenere. Voluntarie puellæ virginitatis propositum suscipientes, nuptias eligere non possunt.

2 Voluntate patris spreta, si filius religionem ingreditur, an a patre revocari possit?

3 Voluntarie habitum religionis suscipientes, illum deserere non possunt: sed qui coactus ingreditur, nullo modo obligatur.

4 Volentes religiosi ad arctius monasterium transire non sunt impediendi.

x 1 **Commendat.** Commendatam unam Ecclesiam potest habere Clericus in altera intitulatus. Commendandi sunt Clerici, qui in una & non in pluribus Ecclesiis volunt conscribi. Et ibi habetur, quod duobus Episcopatibus potest quandoque quis præfici. *c. relatio*.

2 Commendandi non sunt Clerici, qui sine literis dimissoriis de una Ecclesia transeunt ad alteram. Matrimonium spirituale contrahitur inter Curatum & Ecclesiam suam, quæ non debet esse scortum. *c. sicut*.

8 Commendatio nulla, sed potius vituperium est Clericis, qui secularium negotiorum procuratores esse volunt.

4 Commendandi sunt Clerici, qui vestibus sibi congruentibus utuntur, unguenta & fulgida vestimenta fugientes.

5 Commendare non debemus Clericum, qui a suo Episcopo depositus, Imperatorem aut Iudicem secularem adit.

y 1 **Jurans.** Jurans verum non peccat: sed secus, si pejerat, & per creaturas jurare non licet.

2 Jurans falsum, quod putat verum, an sit pejurus? Quot comites habeat juramentum? & quot sunt genera mendacii.

3 Perjurum Prælatum & criminosum ante sententiam diffinitivam derelinquere non licet.

4 Juramenta illicita an sint servanda?

5 Pejerare & contra juramentum suum venire qui cogit aliquem, licet perjurus non sit, tamen mortaliter peccat. In qua ætate quis cogatur jurare? Et ibi ponitur forma juramenti fidelitatis. *c. de forma*.

z 1 **Pugnas.** Pugnas committere, seu militare, an sit peccatum?

2 Pugna sive bellum quod dicatur justum.

3 Pugna an debeat committi pro repellenda sociorum injuria?

4 Pugna non semper est exercenda contra malos. Mali enim sunt quandoque a bonis tolerandi, & non abjiciendi. Quædam tamen mala sunt repellenda & punienda, quædam toleranda. Mali sunt medicinali severitate ad bonum cogendi, ut Nabuchodonosor. Et hæretici etiam inviti sunt ad salutem trahendi. Pugnis, & bellis sunt coercendi Ecclesiasticæ religionis inimici.

5 Pugnas seu bella qui Deo auctore gesserunt, præcepta non occidendi minime transgressi sunt. Et ibi, an mali sint occidendi? Habens gladii potestatem potest occidere, si hoc faciat amore justitiæ.

6 Pugna & coactio est exercenda in malos, ut teneant bonum jam susceptum. Non autem sunt ipsi mali ad bonum non susceptum cogendi.

7 Pugna si justa sit, possunt hæretici & omnes hostes licite suis rebus spoliari.

8 Pugna seu bellum an possit per Clericos committi? & an possint Clerici arma sumere? Qui sacramenta Dei tractant, judicium sanguinis agitare non debent.

n

a 1 **Hæresis.** Hæresis quælibet ab Ecclesia Romana destruitur. Hæreticus an possit alium excommunicare, privare, vel sententia notare? Excommunicatus alium excommunicare non potest. Hæreticorum consortia, & eorum sacrificia sunt a catholicis fugienda.
2 Hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi. Ecclesia viventes, & non mortuos, an ligare possit, vel solvere?
3 Hereticus si dominus est, aut alio crimine irretitus, an possit excommunicatio ferri in familiam suam pro delicto ipsius domini, & in filium pro peccato patris? Excommunicandi sunt, qui corrigi nolunt: & etiam illi, qui duas uxores habent: testes falsi, homicidæ, & multi alii. Hæreticorum tandem variæ species ponuntur.

b 1 **Violatas.** Violatas Romanorum Pontificum censuras a nullo decet esse. Violantes sacros canones in Spiritum Sanctum blasphemant. Violanda non sunt, sed servanda sanctorum statuta, & eorum regulæ in Sinodo constitutæ.
2 Violari non debent privilegia Ecclesiarum: nec Archiepiscoporum. Violans civitates & occidens suos Præsules, Episcopali dignitate privatur. *c. ita nos.*

c **Sortilegus.** Sortilegus quis sit: sive qui dicantur sortilegi.
2 Sortilegum esse, an sit peccatum? sortibus an sit credendum.
3 Sortes, sive divinationes a quibus exordium sumpserunt.
4 Et de multiplici genere Divinationis: & quot modis dæmones futura prænoscunt.
5 Sortilegi, vel divinatores an sint excommunicandi, si cessare noluerint? Sortilegia, & magicam artem debent Episcopi eliminare. Sortilegiis, vel maleficiis nullo pacto debent Sacerdotes operam dare, alias abjiciendi sunt.
6 Sortilegus, vel alius ab Episcopo excommunicatus, an per alium, ipso inconsulto, possit absolvi. Et an Presbyteri possint reconciliare Pœnitentes? Pœnitentia morientibus non est deneganda, etiam a simplici Sacerdote.
7 Sortilegis, & aliis morientibus non est pœnitentia imponenda, sed bene innotescenda. In pœnitentiis imponendis multa sunt consideranda. Melius est Sacerdotem pœnitentiam imponentem esse nimis misericordem, quam nimis severum. Sortilegi sunt & excommunicati, qui dies, menses, & annos Paganorum ritu observant.

d 1 **Sponsis.** Sponsis Dei, se Deo dedicantibus, & virginitatem voventibus nuptias contrahere non licet. Sponsalia de præsenti, sive matrimonia per voventes solenniter contracta, non tenent.
2 Sponsa unius, an possit a suo sponso recedere & alii nubere? Sponsa sine consensu sponsi, & econtra, religiosam vestem suscipere non potest post copulam carnalem: secus ante. Sponsalia vera an fuerint inter Joseph, & Mariam? Sponsam alterius nullus rapiat, & ibi aliquid de Raptu.

e 1 **Infidis.** Infidis seu infidelibus conjugium contrahere licet: & inter eos dicitur esse matrimonium, licet non sit ratum. Infidelis uxor virum cogens ad malum, licite dimittitur. Infidelium, ut Judæorum, convivia, & etiam conjugia sunt a Cristicolis vitanda.
2 Infidelium unus, si convertatur ad fidem, altero remanente in infidelitate, an possit ad fidem conversus alii se copulare?
3 Infidelis, qui ante baptismum unam uxorem habuit, & post baptismum aliam, bigamus est censendus, nec potest esse Episcopus *c. acutius.* ibid.

f 1 **Serviat.** Servire adstrictus, ut puta servus, si contrahat cum libera, quæ per errorem eum putabat liberum, non est inter eos conjugium, quia error personæ, & conditionis impediunt & dirimunt: secus autem est de errore fortunæ, & qualitatis.
2 Servum scienter acceptum in maritum non potest mulier dimittere: secus si ignoranter. Servi possunt matrimonia contrahere.

g 1 **Infans.** Infans proprius, si teneatur a patre in sacro baptismate, licet per tale factum suæ uxori compater efficiatur, non propter hoc ab ipsa uxore separabitur, nisi ad servandam continentiam possit induci
2 Infantes sponsalia contrahere nequeunt, quia in illa ætate consentire non possunt.
3 Infantes sive filii spirituales, vel adoptivi, an possint naturalibus per matrimonium conjungi?
4 Infantes sive filium aliquem non debet uxor simul cum viro suo in baptismate suscipere, *cap. fil.* quia esset ejus commater. Et ibi dicitur, quod non potest quis ducere in uxorem relictam compatris suæ uxoris: nec etiam duas commatres.
5 Infantibus si conceditur nuptias contrahere, ipsorum, & quorumcunque aliorum nuptiæ seu matrimonia non debant clam fieri, sed publice. & sic non debent esse clandestina. Tandem instruuntur Judices ad cuncta rimandum.

h 1 **Mœcha.** Mœcha sive adultera, & ab aliquo per adulterium polluta, an possit per eum duci in uxorem? Et ibi matrimonia secunda conceduntur. *c. quod si dormierit,*
2 Mœcham sæpe mulierem efficit coactio, & ideo nulla mulier est cogenda nubere, quia in matrimonio animus plena libertate potiri debet & gaudere. Non licet viro uxorem deserere, ut fecit Lotharius.
3 Mœchiæ notam an dicantur incurrere filii, & filiæ, qui post sponsionem parentum cum aliis contrahunt: hoc est, an filii & filiæ post promissionem & sponsionem parentum suorum possint licite cum aliis contrahere?

i 1 **Coit.** Coire solita [ut est meretrix] potest in uxorem duci, si de ejus correctione spes habetur Coitus sive fornicationis causa potest uxor dimitti.
2 Coitus sive incontinentiæ causa ducta, an sit conjux appellanda? Abortum procurantes an sint homicidæ.
3 Coitui sive copulæ conjugali apta puella, si habet patrem servum, & avum liberum, in matrimonio contrahendo sequatur de honestate arbitrium avi, & non patris, qui liberum non habet arbitrium, cum sit servus.
4 Coitu ancillari & illicito non licet prolem quærere: vivente enim uxore ex quacunque causa, neque ex ancilla, neque ex alia, licet prolem procreare. Mœchiæ nomine omnis illicitus concubitus intelligitur. *c. meretrices.*
5 Coire coacta & per violentiam accepta an perdat pudicitiam & virginitatem? Carnis virginitas non servatur, si mens corrumpitur. Viro uxorem, extra fornicationis causam, derelinquere non licet.
6 Coiens vir cum alia, & sic adulter, uxorem adulteram dimittere non potest.
7 Coitus seu fornicationis causa dimittens uxorem, ea vivente aliam ducere non potest. Coitus contra naturam, & cum personis conjunctis, est gravissimum peccatum.
8 Coitum sive incontinentiam incurrere non debet aliquis, ut aliqua ad fidem convertatur. Et sic non licet ducere uxorem infidelem sub ea conditione, ut convertatur & fidelis efficiatur.

K 1 **Mente.** Mente seu voluntate mulier cupit, ut fiat mater, & habeat liberos, tamen ejus vir est frigidus & maleficiatus, an propter hoc sit ab eo separanda.

2 Mens

2 Mens & voluntas est mulieri, post mortem viri, cum illo contrahere, cum quo prius fornicata fuit: an possit? Viro uxorem dimittere propria auctoritate, & sine iudicio Ecclesiæ non licet, neque eam occidere. *c. admonere.*
3 Mentis seu cordis sola contritione, absque oris confessione, an possint peccata deleri, & utrum possimus Deo satisfacere? Illam quæstionem prolixe tractat Gratianus, ejus occasione interserens tractatum de pœnitentia, septem distinctiones continentem.
4 Mentis scrupulo cessante, an possit maritus tempore orationis, & pœnitentiæ uxori debitum reddere? Et ibi habetur, quod tempore quadragesimali nuptias celebrare non licet.
5 Mens & voluntas est viro continentiam vovere. Non potest hoc facere sine consensu uxoris tacito, vel expresso, nisi sit sponsa nondum cognita. Mulier viro debet subesse, cum vir sit caput mulieris, *c. hæc imago.*

l 1 **Dubitans.** Dubitans uxor de morte mariti, & credens illum esse mortuum, si contrahat cum alio, an dicatur rea adulterii.
2 Dubitans mulier de morte mariti, si cum alio contraxit, & postea maritus ejus rediit, an sit cogenda ad eum redire, & primum dimittere.

m 1 **Gradibus.** Gradibus consanguinitatis nobis contingentes mulieres non possumus ducere in uxores. Quare constitutum fuit, ne consanguineæ ducantur.
2 Gradu consanguinitatis uxori contingentem non licet uxorem ducere.
3 Gradus consanguinitatis, & affinitatis secundum decreta usque ad septimam generationem habent prohibitionem: hoc est quod ratione consanguinitatis, & affinitatis prohibitum est matrimonium usque ad septimum gradum.
4 Gradus VI. consanguinitatis quare prohibitus est secundum canones.
5 Gradus consanguinitatis quomodo computandi sunt.
6 Gradibus prohibitis conjuncti ad quorum accusationem vel testificationem sunt separandi. Et ibi de juramento separationis, & reconciliationis. Et de juramento eorum, qui consanguinitatem probant. *c. de parentela.*
7 Gradu prohibito conjuncti, si ad invicem carnaliter commisceantur, filii ex tali incestuoso coitu procreati non sunt filii appellandi.
8 Gradus consanguinitatis, & affinitatis quis dicatur esse dispensabilis: id est, quo gradu possit dispensari cum consanguineis & affinibus?
9 Gradu prohibito conjuncti (licet forte sententia pro matrimonio fuerit lata) possunt separari. Sententia enim pro matrimonio, vel contra ipsum lata potest retractari veritate comperta, quia talis sententia nullo cursu temporis transit in rem judicatam. Et ibi dicitur, sententiam etiam Romani Pontificis in melius posse mutari. *c. sententiam.*
10 Gradus affinitatis (sive ipsa affinitas) in superstite non deletur. Item soboles ex secundis suscepta nuptiis, consanguineis prioris viri copulari non debet, secundum decreta, sed hoc corrigitur per *c. non debet. de consanguin. & affin.*

n 1 **Rapiente.** Rapiente virginem per vim ab aliquo, raptus committi dicitur.
2 Rapiens violenter puellam potest illam peracta pœnitentia in uxorem ducere. Et sic rapta raptori jure canonico nubere potest. *c. denique*, & melius extra de rap. *c. cum causa.* cum similibus.

EA, DE QUIBUS
LECTOREM PRINCIPIO VISUM
EST ADMONERE, HÆC SUNT.

IN Ecclesia Romana, omnium Ecclesiarum magistra, solitos esse asservari Conciliorum canones, & Pontificum decreta, ac cæteris Ecclesiis communicari, plane compertum est.

Atque in usu præcipue videtur fuisse collectio illa, quam Nicol. Papa *in c. si Romanorum dist.* 19. Codicem canonum nominat: in quo continebantur canones, & regulæ illæ, quæ recensentur a Leone IV. *cap. de libellis dist.* 20. Hujus codicis tria manuscripta exemplaria Romæ habentur in Vaticana Bibliotheca. Extat etiam impressus Maguntiæ Anno Salutis MDXXV. Repertus est autem in vetustissimo Cardinalis Vercellensis codice, Cresconii ad Episcopum Liberinum quidam quasi nomocanon: in quo, cum pluribus causarum titulis propositis, exponitur deinde, quibus Synodorum, ac Decretalium Epistolarum locis causæ illæ tractentur, capita capitibus Maguntini codicis, & numeri numeris optime respondent. Quæ quidem a Cresconio adhibita diligentia satis indicat, frequentissimum fuisse hujus collectionis usum, & hæc ea est, quæ in notationibus, quæ nunc eduntur, absolute Codex Canonum vocatur.

Cæterum inter privatos collectores, qui multo plura congerere studuerunt, perantiquus est *Isidorus*: cujus collectio protenditur a canonibus Apostolorum usque ad Concilium Hispalense secundum: habeturque in duobus codicibus Vaticanæ Bibliothecæ, & uno monasterii Dominicani Sanctæ Mariæ supra Minervam: extat autem impressa in editionibus Conciliorum, in antiquioribus quidem purior, in recentioribus autem multis aliis Conciliis, scriptisque admista. Isidorum hunc Igmarus Archiepiscopus Rhemensis in libro de Synodis, celeberrimum illum Hispalensem fuisse affirmat, a quo, testatur etiam Tritemius, librum Decretorum esse conscriptum: ac certe multa verba, quæ in Præfatione hujus collectionis leguntur, sunt in libro quinto Etymologiarum. In codice autem Dominicanæ Bibliothecæ initio Præfationis ita legitur: *Isidorus mercator servus Christi, lectori conservo suo, &c.* nec multo secus in Vaticanis: quo loco in impressis est, *Isidorus peccator servus Christi, &c.*

Secutus deinde est [ut de iis primum, quorum opera typis excusa sunt, loquamur] *Burchardus*, VVormaciensis Episcopus, Othonis III. & Henrici II. Bavari Imperatorum ætate: qui non ordinem temporum, & provinciarum, ut Isidorus, sed rerum, & causarum sibi sequendum putavit.

Iisdem

Iisdem vestigiis institit non ita multo post *Ivo*, Carnotensis Episcopus: sed exorta interim Berengarii hæresi, multa ad illam confutandam pertinentia addidit, ac multa etiam præterea ex Pandectis, & Codice: dum de Laicorum quoque officiis sibi agendum putat: quod Burchardo minus necessarium visum fuerat.

Extant autem duo volumina, Ivonis nomine inscripta, eandemque habentia præfationem: quorum unum, quod *Pannormia*, alterius, quod absolute *Decretum*, inscribitur, quasi epitome quædam est. Verum in hoc eodem campo alii etiam gravissimi viri [quorum libri partim in publicis, partim in privatis Bibliothecis manuscripti habentur] *Cresconius*, *Anselmus*, *Deusdedit Cardinalis*, *Gregorius Presbyter*, qui volumen suum *Polycarpus* inscripsit, aliique nonnulli præclare se exercuerunt, suamque operam probaverunt. Novissimus istorum omnium, præter auctorem Pannormiæ [nam is recentior fortasse est] *Gratianus* Monachus Benedictinus, non tantum decretis colligendis (quod superiores fecerant) operam dedit: sed Ivonis fortasse Præfatione excitatus, eo potissimum incubuit, ut certis quæstionibus propositis, quid in utramque partem ex Canonibus, qui inter se nonnunquam pugnare videbantur, dici posset, ipse & afferret, & explicaret: omninoque eorum varietatem, quæ speciem dissensionis habebat, ad concordiam revocaret. Cæterum in longo, ac perdifficili opere multa a parum æquis hominibus exagitabantur; nonnulla pii etiam & verecundi interdum desiderabant.

Quamobrem ne hujusce utilissimi & gravissimi Codicis vacillaret auctoritas, placuit primum Pio IV. ac subinde Pio V. & Gregorio XIII. [apud quem etiam hujus perfecti operis, quemadmodum & aliarum maximarum rerum, laus fuit] ut illi corrigendo summa opera daretur, mendæ librariorum tollerentur: si qua etiam in re Gratianus, ut homo, minus vidisset, modeste notaretur, ipsaque omnino capita suis auctoribus quam diligentissime restituerentur. Itaque & Romæ Vaticana Bibliotheca, & monasterii Dominicani supra Minervam, aliæque non paucæ excussæ sunt, & ex aliis urbibus atque regionibus invitati doctissimi homines, qui idem facerent, & si quid invenissent, quod ad hanc rem pertineret, pro sua pietate libenter communicarent, atque ad Pontificem mitterent. Qua diligentia illud factum est, ut cum jam magnam partem suum unucuique tributum sit, ac propterea intelligi plerunque possit, quæ Synodorum generalium, quæ summorum Pontificum, quæ provincialium Conciliorum, quæ Patrum decreta, ac sententiæ, atque inter hæc, quæ sanctæ Romanæ sedi probata sint, quæ minime, vix quisquam errare, atque incerta pro certis sequi, certa vero pro incertis suspecta habere posthac queat.

Quod ad citationes auctorum pertinet, ubi error evidens erat, aut nonnulla

nulla Gratiani exemplaria cum veriore, atque ab aliis collectoribus allata citatione consentiebant, sublatis falsis inscriptionibus veræ sunt restitutæ, ubi vero quamvis caput apud alium auctorem esset inventum, fieri tamen poterat, ut illius quoque esset, quem Gratianus citaret [sunt enim haud raro decreta tralatitia, & sententiæ similes in bonis auctoribus) retenta Gratiani citatione, satis visum est locum, ubi hodie habeatur, indicare: Et quoniam interdum aut capitis aliqua quidem pars illius auctoris est, qui citatur, aliqua vero minime, aut verba valde sunt mutata: id quoque est indicatum, adscriptumque præterea in margine, quo loco idem caput in glossa Bibliorum ordinaria, in libris Sententiarum, & apud cæteros collectores habeatur, eos præsertim, qui in hujus Operis emendatione magno usui fuerunt. Animadversum vero est, multa olim fuisse [quorum nonnulla hodie etiam habentur] homiliarum ex variis auctoribus collectarum volumina: quibus homiliis nomen auctoris aut non esset præpositum, aut etiam mutatum: quod Decretorum collectoribus, qui fontes adire in illa librorum penuria plerunque non poterant, errandi interdum dederit occasionem. Sæpe etiam Gratianus multas Patrum sententias simul colligit, atque in unum caput concludit [quamvis in vulgatis Codicibus plerunque in diversa capita sint distractæ, sed fere sint Rubrica] idque cum facit, non ipsa prorsus auctorum verba affert, sed arbitratu suo mutat, addit, imminuit, summatim complectitur: quod etiam Burchardus, & Ivo faciunt, cum citant hoc modo, *ex dictis Augustini, ex dictis Hieronymi.*

In emendando textu, primum initia capitum ob usitatas Doctorum citationes non sunt mutata: sed ubi ab originali discrepabant, in margine, aut in notatione est indicata germana lectio. Deinde hæc glossæ ipsius habita ratio est, ut nihil in textu sit mutatum, ubi mutatio ipsa impeditura erat, quo minus, quid sibi auctor glossæ voluisset, animadverti posset: sed eodem modo, aut in margine, aut in notatione mendum est indicatum. Ubi vero hæc non obstabant, hæc fere servata corrigendi ratio est: ut si videretur voluisse Gratianus auctorum, quos citaret, ipsa prorsus verba referre, ea ex ipso originali emendarentur, & interdum etiam, non levi proposita utilitate, aliqua adderentur: nisi sicubi vulgata lectio visa est melior: nam tunc illa retenta notatum est, quomodo originale ipsum habeat. Sin autem Gratianus non eadem prorsus verba afferre voluerat, sed aut in summam quandam ipse redigere, aut ab aliis redacta, ut ab auctore glossæ ordinariæ, ab Ivone, & aliis collectoribus, referre: tunc nihil fere emendatum, vel additum est nisi forte Patris illius, unde collector acceperat, restituta lectio magnam afferre visa esset utilitatem: multisque locis id notatum est, & verba ipsius originalis allata, ut Lector identidem in memoriam hujus adhibitæ cautionis revocaretur, & labore ad originalia adeundi levaretur. Quod si idem caput ex pluribus vicinis alicujus Patris locis confectum est [nam quæ multum

tum distabant, satis plerunque fuit in margine indicare] sunt adjectæ in textu particulæ illæ *& supra*, *& infra*. sc. ubi seriem & nexum collectionis impeditura non erant: ubi vero Gratianus ipse loquitur, ex manuscriptis hujus libri exemplaribus pura germanaque lectio est restituta.

In Codice Canonum capita, quæ ex Græcis Synodis recitantur, sunt a Dionysio Exiguo in linguam Latinam conversa: cujus Præfatio manuscriptis ipsius codicis exemplaribus præposita legitur. Isidorus autem partim hac ipsa Dionysii versione, quanquam raro, partim fortasse prisca illa, cujus mentionem in præfatione sua Dionysius facit, usus est aut integris, aut aliquantulum immutatis: partim etiam aliis, quæ tunc, ut ipsemet Isidorus testatur, extabant, hodie, præterquam apud istos Decretorum collectores, non extant. Quocirca mirandum magnopere non est, si cæteri collectores, & omnium fere postremus Gratianus, qui & Codicem illum Canonum, & Isidori collectionem, & aliam etiam habebant, eundem canonem non semper ex eadem versione recitent. Qua de re sæpe in notationibus Lector est admonitus, & ubi necessarium visum est, Græca canonis verba cum versione nova sunt allata: idemque in cæteris Patrum Græcorum sententiis factum est.

De nomine *Paleæ* variæ doctorum hominum sententiæ. Multi ea capita, in quibus res inanes ac leves continerentur, hoc nomine appellari censuerunt: alii quasi τὰ παλαιὰ, id est, antiqua: alii quasi additiones quasdam, derivata, aut potius depravata voce ab adverbio πάλιν, id est, rursum, quo scriptores etiam Latini tempore Gratiani uterentur. Verum Joannes Andreæ in additionibus ad Speculatorem, titulo de Disputationib. & allegationib. prope finem [quem Imola in Rubrica de verborum obligationibus, Alexandrinus in procemio Decretalium, Jason in Rubrica tituli de Actionibus, & alii sunt secuti] putat, quendam Protopaleam, quem Jason addit Cardinalem fuisse, collectioni Gratiani capita hæc adjunxisse. Atque ut in re tam incerta aliquid elici conjectura possit, exponetur, quid in collatis exemplaribus observatum fuerit. In tribus, quæ sunt antiquissima, & videntur scripta paulo post Gratiani ætatem, paucissima ex hujusmodi capitibus habentur. In uno valde emendato sunt apposita in margine sine ulla nota, sed non omnia, quæ in his non habentur. In alio literis perantiquis descripto Paleæ ipsæ recentiori scriptura toti volumini præponuntur. In cæteris habentur aut omnes, aut pleræque: & partim quidem cum Paleæ nomine, partim vero sine ullo a cæteris capitibus discrimine. Ex qua observatione illud videtur posse colligi, has Paleas esse additiones, non eodem tempore factas, ad primam collectionem Gratiani, in margine primum adscriptas, ac nonnullas fortasse ab ipsomet Gratiano (ut fit) inter componendum aut relegendum: quas deinde librariorum quidam omiserint, quidam in contextu posuerint, interdum conjuncte cum prioribus capitibus, interdum cum aliquo discri-

discrmine. Falsam vero esse illorum opinionem, qui eas contemnendas putant; ex eo constat, quod multæ & in Decretalibus, & apud vetustiores Gratiani collectores habentur: quod suis locis indicabitur.

In plerisque vetustis hujus collectionis exemplaribus hæc tanquam inscriptio rubris literis posita est: *Concordantia discordantium canonum*: addita in quibusdam dictione, *Incipit*, sine ulla Gratiani mentione. Verum in Vaticano illo vetustissimo, cui voluminis ipsius initio recentiori scriptura Paleas esse præpositas, dictum est, ante ipsas Paleas est hic titulus, *Decretum Gratiani Monachi sancti Felicis Bononiensis, ordinis sancti Benedicti, compilatum in dicto monasterio, Anno Domini millesimo centesimo quinquagesimo primo, tempore Eugenii Papæ tertii*: in aliis vero duobus Codicibus, in extremo est, *Explicit Decretum compilatum a Gratiano Monacho monasterii sancti Felicis de Bononia*. In Chronico, quod inscribitur, *Pomœrium Ecclesiæ Ravennatis*, qui liber in Bibliotheca Vaticana servatur, hæc de Gratiano leguntur, *Anno Christi millesimo centesimo quinquagesimo primo, Gratianus Monachus de Classa Civitate Tusciæ natus, Decretum composuit apud Bononiam in monasterio sancti Felicis*. Idem testatur Hugutio, vetustissimus hujus Codicis interpres, secunda, quæstione sexta, cap. post appellationem, & Vincentius in libro Historiarnm bis; semel libro vigesimo tertio, capit. trigesimo primo, loquens de Isidoro: & iterum libro vigesimo quinto, cap. octuagesimo quarto, agens de Ivone, & aliis decretorum collectoribus: & sanctus Antonius part. tertia histor. tit. decimo octavo, cap. sexto. Tritemius vero in libro de Scriptorib. Ecclesiasticis, Gratianum agnoscit hujus collectionis autorem: itemque in libro secundo de Viris illustribus ordinis sancti Benedicti: quo tamen loco addit [ipsam fortasse Operis inceptionem spectans] fuisse ab eo compositum Anno Domini millesimo centesimo vigesimo septimo. Hanc collectionem Innocentius tertius, in Epistola ad Archiepiscopum Compostellanum, vocat corpus Decretorum. Ob has igitur auctoritates, & receptam apud omnes opinionem, in prima hujus voluminis pagina præpositus est titulus nomine Gratiani.

Quod ad glossas pertinet, quæ pios & catholicos auctores habuerunt, quæ in illis errata paulo majoris ponderis pro humani ingenii infirmitate obrepserunt, ea in margine sunt notata, & quid catholice sentiendum sit, ostensum est. Hæ autem notæ, quibus asteriscus affixus est, necessario posthac in omnibus impressionibus apponendæ erunt.

INDEX
LIBRORUM, QUI VARIIS EX LOCIS SUNT HABITI.

Index Librorum, qui variis ex locis sunt habiti.

Humberti legati Leonis IX. ad libellum Nicetæ contra Latinos responsio, e monasterio S. Mariæ novæ.

Isidori Hispalensis operum codex, ex monasterio Neapolit. S. Augustini in Carbonaria.

Isidori collectio canonum, ex Vaticana, & Dominicana supra Minervam.

Joannis VIII. epistolæ, ex Vaticana.

Isidori collectionis canonum præfatio alia a vulgata, missa ab Archiepiscopo Tarraconensi, & Alvaro Gomez, ex Bibliotheca Ecclesiæ Tolet.

Isidori epistola ad Lanfredum, ex Bibliotheca supra Minervam.

Innocentii II. Concilium, ex Vaticana.

Isidori Hispalensis regula Monachorum, ex Hispan.

Leonis IV. epistolæ duæ: una ex Bibliotheca M. Antonii Mureti, altera ex Bibliotheca Francisci Turriani.

Leonis II. epistolæ a Cardinali Quiroga, ex vetusto codice regiæ Bibliothecæ.

Leonis IV. Concilium, ex Vaticana.

Nicolai primi plures epistolæ, ex Bibliotheca supra Minervam.

Nicolai Concil. adversus Joannem Ravennæ Archiepiscopum, ex Bibliothec. Ecclesiæ Mutinensis.

Nicolaus ad consulta Bulgaror. ex Vaticana.

Pontificalia manuscripta, ex Vaticana, & Cardinalis Sirleti.

Polycarpus, id est, collectio canonum Gregorii Presbyteri, ex Vaticana.

Petri Damiani oratio de privilegio sedis Apostol. & disceptatio inter regium advocatum, & Romanæ Ecclesiæ defensorem, ex Bibliotheca Cardinalis Sirleti.

Paschalis primi epistola, & decreta, ex Bibliotheca Ormanetti Episcopi Patavini, & fragmentum Concilii apud Guardastellum, ex Vaticana.

Rhemense Concilium in pago Troslejano habitum, missum ab Episcopo Antissiodorensi.

Scriptum de moribus, vita, & morte Agapiti, ex Vaticana.

Stephani V. epistola in collectione canonum incerti auctoris, ex Vaticana.

Sanctorum vitæ, ex Bibliotheca sanctæ Mariæ majoris.

Stephani IV. Concilium in collectione Deusdedit Cardinalis, ex Vaticana.

Synodus octava, ex Bibliotheca Cardinalis Sirleti, & Vaticana.

Ticinense Concilium a Jacobo Amioto Episcopo Antissiodorensi.

Theodulphi capitula, ex Bibliotheca M. Antonii Mureti.

Theophanis chronicon, ex Vaticana.

Toletanæ Ecclesiæ privilegiorum liber, ex Hispania.

Toletana Concilia XIV. XV. XVI. XVII. a Cardinali Quiroga, & XVI. etiam a Petro Pontio Episcopo Placentino.

Urbani II. Concilium Placentinum, & fragmentum alterius Concilii, & epistola L. præpositi sancti Iventii, ex Vaticana, & Synodus apud Melphiam, ex Vaticana, & a Jacobo Pammelio Canonico Brugensi, & Concilii Claræmontenensis apud Alverniam summæ capitum a Francisco Ricardotto Episcopo Atrebatensi, ex vetusto codico Lamberti Episcopi Atrebatensis, ejusdemque concilii fragmentum a Jacobo Pammelio.

Zachariæ decreta, ex Bibliotheca Ormanetti Episcopi Patavini: Synodus Romana, ex Vaticana: Francica, ex Dominicana supra Minervam.

Zozimi, & Episcoporum Africanorum ad ipsum epistolæ, ex Vaticana.

Hæc sunt, quorum memoria nunc suppetit. Cæterum & alia aliunde habita, & omnium fere librorum, quorum in hoc Opere mentio fit, editiones, cum manuscriptis codicibus Vaticanæ, & aliarum Bibliothecarum diligenter collatæ sunt.

GREGO-

GREGORIUS PAPA XIII.

Universis Christi fidelibus præsentes literas inspecturis salutem, & Apostolicam benedictionem.

EMendationem Decretorum, locorumque a Gratiano collectorum, (erat enim is liber mendis, & testimoniorum depravationibus plenissimus) a nonnullis Romanis Pontificibus prædecessoribus nostris optimo consilio susceptam, selectisque ad id negotium sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, & aliis eruditissimis viris adhibitis commissam, multis autem, variisque impedimentis hactenus retardatam: nunc tandem, vetustissimis Codicibus ubique conquisitis, auctoribusque ipsis (quorum testimoniis usus erat Gratianus) perlectis, quæque perperam posita erant, suis locis restitutis, magna cum diligentia absolutam, atque perfectam, edi mandavimus. In quo magna ratio habita est Operis ipsius dignitatis, & publicæ eorum præsertim, qui in hoc studio versantur, utilitatis. Jubemus igitur, ut quæ emendata & reposita sunt, omnia quam diligentissime retineatur, ita ut nihil addatur, mutetur, aut imminuatur. Datum Romæ apud sanctum Petrum sub annulo Piscatoris, die secunda Junii. M.D.LXXXII. Pontificatus nostri undecimo.

ANT. BUCCAPADULIUS.

CONTENTA TOTIUS OPERIS.

CONCORDIA DISCORDANTIUM CANONUM,

AC PRIMUM
DE JURE DIVINÆ ET HUMANÆ CONSTITUTIONIS.

DISTINCTIO PRIMA.

HUMANUM *genus duobus regitur, naturali videlicet jure, & moribus. Jus naturale est, quod in lege & Evangelio continetur, quo quisque jubetur alii facere, quod sibi vult fieri, & prohibetur alii inferre, quod sibi nolit fieri. Unde Christus in Evangelio* a: Omnia quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos eadem facite illis. Hæc est enim Lex, & Prophetæ.

Correctores Romani. ¶ 1 Ac primum) *Hoc loco in manuscriptis codicibus magna est varietas. Nam partim nulla est hoc loco inscriptio: partim vero legitur,* De jure scripto & non scripto, & quod cui præponatur, & legum authoribus, & duorum majorum electione, sive dispensatione. *Aut,* Ac primum de jure constitutionis naturæ divinæ aut humanæ. *Aut,* De jure naturæ, & humanæ constitutionis, *quam Dominicus de Geminiano agnoscit, & extat in nonnullis antiquioribus editionibus. Aut,* De jure naturæ & constitutionis, *quæ inscriptio maxime videtur convenire tractationi Gratiani, qui sæpe ad hæc capita revertitur, ut initio distinct. 5. 7. 8. 15. & 11. q. 1. c. si quæ causæ. hunc totum locum indicans scribit:* Require in principio, ubi differentia signatur, inter jus naturale, & jus constitutionis. *Veruntamen in hac tanta varietate, quæ, ut aliæ conjecturæ mittantur, argumento esse potest, nullam hic a Gratiano ipso positam esse rubricam, satis visum est, retenta vulgata lectione, cæteras indicare.*

C. I. *Divinæ leges natura, humanæ moribus constant.*

Hinc Isid. in 5. lib. Etymol. c. 2. ait:

OMnes leges aut divinæ sunt, aut humanæ. Divinæ natura, humanæ moribus constant: ideoque hæ discrepant, quoniam aliæ aliis gentibus placent. §. 1. Fas, lex divina est: Jus, lex humana. Transire per agrum *b* alienum fas est, jus non est.

Gratianus. *Ex verbis hujus authoritatis evidenter datur intelligi, in quo differant inter se lex divina, & humana, cum omne, quod fas est, nomine divinæ, vel naturalis legis accipiatur: nomine vero legis humanæ, mores ipso jure conscripti, & traditi intelligantur. §. 1. Est autem jus generale nomen, multas sub se continens species.*

C. II. *Jus genus, Lex autem species est.*

Unde in eod. lib. Etymolog. c. 3. Isidor. ait:

JUs generale nomen est; Lex autem juris est species. Jus autem est dictum, quia justum est. Omne autem jus legibus, & moribus constat.

C. III. *Quid sit lex.*

LEx est *c* constitutio scripta.

C. IV. *Quid sit Mos.*

MOs 1 est longa *d* consuetudo, de moribus tantummodo *e* tracta.

Correctores Romani. ¶ 1 *Apud Isidor. hæc antecedunt:* Mos est vetustate probata consuetudo, sive lex non scripta. Nam lex a legendo vocata est, quia scripta est. Mos autem longa consuetudo est, &c.

C. V. *Quid sit Consuetudo.*

COnsuetudo autem *a* est jus quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex. §. 1. Nec differt, an scriptura, an ratione consistat, quoniam & legem ratio commendat. §. 2. Porro si ratione lex constat, lex erit omne jam, quod ratione constiterit duntaxat, quod religioni conveniat, quod disciplinæ congruat, quod saluti proficiat. §. 3. Vocatur autem consuetudo, quia in communi est usu.

Gratianus. *Cum itaque dicitur:* non differt, utrum consuetudo scriptura, an ratione consistat: *apparet, quod consuetudo est partim redacta in scriptis, partim moribus tantum utentium est reservata. Quæ in scriptis redacta est, constitutio, sive jus vocatur:* b *quæ vero in scriptis redacta non est, generali nomine, consuetudo videlicet, appellatur. §. 1. Est autem & alia divisio juris, ut in eod. lib. 5. c. 4. testatur* Isidorus, *ita dicens.*

C. VI. *Quæ sint species Juris.*

JUs *c* autem aut Naturale est, aut Civile, aut Gentium.

C. VII. *Quid sit Jus naturale.*

JUs naturale est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur; ut viri & fœminæ conjunctio, liberorum successio 1, & educatio; communis omnium possessio, & omnium una libertas, acquisitio eorum, quæ cœlo, terra, marique capiuntur; item depositæ rei, vel commendatæ *d* pecuniæ restitutio, violentiæ per vim repulsio. §. 1. Nam hoc, aut si quid huic simile est, nunquam injustum, sed naturale æquumque habetur.

Correctores Romani. ¶ 1 Successio] *In tribus codicibus manuscriptis Isidori, & aliquot Gratiani legitur,* liberorum susceptio & educatio, *quæ lectio convenit cum l. 1. ff. de justit. & jure, versic. hinc descendit*

C. VIII. *Quid sit Jus civile.*

JUs *e* civile, quod quisque populus, vel quæque civitas sibi proprium, divina humanaque causa, constituit.

C. IX. *Quid sit Jus gentium.*

JUs *f* gentium est sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, fœdera, paces, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita. §. 1. Hoc inde *g* jus gentium appellatur, quia eo jure omnes fere gentes utuntur.

a *Matth. 7.* b *per alienum) in Isid. manusc.* c *Isid. eod. c. 3.* d *Isid. ibid. Ivo p. 4. c. 200.* e *tantundem) in orig. manuscript. & aliquot Gratiani.*

a *Isidor. ibid. Ivo ibid. Pann. l. 2. c. 161. Tertullianus in libro de corona militis.* b *Quando ita simpliciter, ut ex nunc statuitur, sed si consuetudo publica auctoritate in scriptis redigitur, & auctoratur, ne dubitetur an alia probatione opus sit, nihilominus consuetudo est* c *Jus aut naturale] orig. & aliquot Gratiani codices Isidor. eod. c. 4.* d *al. commodatæ restitutio.* d *Isidor. eod. lib. c. 5.* f *Isid. eod. lib. c. 6.* g *& inde jus gentium, quia eo) orig.*

C. X. *Quid sit Jus militare.*

JUs militare est belli inferendi solennitas, fœderis faciend nexus, signo dato egressio in hostem vel pugnæ commissio: item signo dato receptio: item flagitii militaris disciplina, si locus deseratur: item stipendiorum modus, dignitatum gradus, præmiorum honor, veluti cum corona, vel torques donantur: item prædæ decisio, & pro personarum qualitatibus & laboribus *a* justa divisio, ac Principis portio.

C. XI. *Quid sit Jus publicum.*

JUs *b* publicum est in sacris, & in sacerdotibus, & in magistratibus.

C. XII. *Quid sit Jus Quiritum.*

JUs *c* Quiritum est proprie Romanorum, quod nulli tenent, nisi Quirites, id est, Romani. §. 1. In quo agitur de legitimis hæreditatibus, de cretionibus 1, de tutelis, de usucapionibus, quæ jura apud nullum alium populum reperiuntur, sed propria sunt Romanorum, & in eosdem solos constituta.

Corr. R. ¶ 1 Cretionibus] *Antea legebatur*, vel curationibus, vel de contractibus. *Emendatum est ex codicibus Isidori tam impressis, quam manuscriptis. Quid autem sit cretio, declarat Ulpianus in suis titulis c. 22. & ipsemet Isidorus eod. lib. 5. Etymol. cap. 24. & Alciat. 3. dispunct. c. 7.*

DISTINCTIO II.

1 ps COnstat autem d jus Quiritum ex legibus, & plebiscitis, *& senatusconsultis, & constitutionibus Principum, & edictis* e, *sive responsis prudentum.*

C. I. *Quid sit Lex.*

LEx *f* est constitutio populi, qua majores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt.

C. II. *Quid sit Plebiscitum.*

PLebiscita *g* sunt, quæ plebes tantum constituunt: & vocantur *h* plebiscita, quod ea plebs sciat, vel quod sciscitatur, & rogat, ut fiant.

C. III. *Quid sit Senatusconsultum.*

SEnatusconsultum *i* est, quod tantum Senatores populis consulendo decernunt.

C. IV. *Quid sit Constitutio, vel Edictum.*

COnstitutio *K*, vel Edictum est, quod tantum Rex, vel Imperator constituit, vel edicit *l*.

C. V. *Quæ sint Responsa Prudentum.*

REsponsa *m* prudentum sunt, quæ Jurisconsulti respondere dicuntur consulentibus: unde & responsa Pauli dicta. Fuerunt enim quidam prudentes, & arbitri æquitatis, qui Institutiones *n* civilis juris compositas ediderunt, quibus dissidentium lites, contentionesque sopirent.

C. VI. *Quæ sint Tribunitiæ, vel Consulares leges.*

2 ps QUædam *o* etiam leges dicuntur ab iis, qui condiderunt, ut Consulares, Tribunitiæ, Juliæ, Corneliæ. Nam & sub Octaviano Cæsare suffecti Consules Papius 1, & Poppæus legem tulerunt, quæ a nominibus eorum appellatur Papia Poppæa, continens patrum præmia pro suscipiendis liberis. Sub eodem quoque Imperatore Falcidius Tribunus plebis legem fecit, ne quis plus extraneis 2 in testamento legaret, quam ut quarta pars superesset hæredibus, ex cujus nomine lex Falcidia nuncupata est.

Corr. Rom. ¶ 1 Papius] *Antea legebatur*, Papius & Pompejus, *& paulo post*, Papia & Pompeja. *Emendatum est ex manuscriptis exemplaribus Isidori. Nam in impressis notaverat errorem Alciatus lib. 3. dispunct. c. 3. In tabulis autem Capitolinis anno urbis DCCLXI. ex Calend. Jul. suffecti Consules numerantur M. Papius, & Q. Poppæus.*

¶ 2 Extraneis] *Hæc dictio non est in Chronico Eusebii a* Hieronymo latinitate donato, *ac locupletato (unde hæc videtur sumpsisse Isidorus) neque in leg. 1. §. 2. ff. ad leg. Falc. ubi referuntur propria verba ipsius legis. Est tamen apud Isidorum etiam in codicibus manuscriptis.*

C. VII. *Quæ sit Lex Satyra.*

SAtyra *a* 1 vero lex est, quæ de pluribus simul rebus loquitur, dicta a copia rerum, & quasi a saturitate: unde & Satyram scribere, est poemata varia condere, ut Horatii, Juvenalis, & Persii.

Corr. Rom. ¶ 1 Satyra] *In aliquot Gratiani manuscriptis codicibus, & uno Isidori legitur*, Satura, *de qua ita Festus:* Satura est cibi genus ex variis rebus conditum; & est lex multis aliis conferta legibus. Itaque in sanctione legum adscribitur; neve per saturam abrogato, aut derogato, *& alia quædam in hanc sententiam.*

C. VIII. *Quæ sint Rhodiæ leges.*

RHodiæ *b* leges navalium commerciorum sunt, ab insula Rhodo cognominatæ, in qua antiquitus mercatorum usus fuit.

DISTINCTIO III.

1 ps OMnes *hæ species secularium legum partes sunt. Sed quia constitutio alia est Civilis, alia Ecclesiastica: Civilis vero forense, vel civile jus appellatur: quo nomine Ecclesiastica constitutio appelletur, videamus.* §. 1. *Ecclesiastica constitutio Canonis nomine censetur. Quid autem sit Canon,* Isidorus *in lib. 6. Etym. c. 16. declarat, dicens:*

C. I. *Quid sit Canon.*

CAnon Græce, Latine regula nuncupatur.

C. II. *Unde dicatur regula.*

REgula *c* dicta est, eo quod recte ducit, nec aliquando aliorsum trahit. Alii vero dixerunt regulam dictam, vel quod regat, vel quod normam recte vivendi præbeat, vel quod distortum, pravumque *d* corrigat.

2 ps. Gratian. *Porro canonum alii sunt decreta Pontificum, alii statuta Conciliorum. Conciliorum vero alia sunt universalia, alia provincialia. Provincialium alia cel ebrantur auctoritate Pontificis Romani, præsente videlicet Legato sanctæ Romanæ Ecclesiæ: alia vero auctoritate Patriarcharum, vel Primatum, vel Metropolitanorum ejusdem provinciæ. Hæc quidem de generalibus regulis intelligenda sunt.*

§. 1. Sunt autem quædam privatæ leges, tam Ecclesiasticæ, quam seculares, quæ privilegia appellantur. De quibus in 5. lib. Etym. cap. 18. Isid. ait.

C. III. *Quid sit Privilegium.*

PRivilegia sunt leges privatorum, quasi privatæ leges. Nam privilegium inde 1 dictum est, quod in privato feratur.

Corr. R. ¶ 1 Privilegium] *Cicero 3. l. de legibus hæc habet:* Majores nostri in privatos homines leges ferri noluerunt, id est enim privilegium. *Verum non semper eadem notione hanc vocem usurpari solitam fuisse, Budæus, & alii notarunt.*

3. ps. Grat. *Officium vero secularium, sive Ecclesiasticarum legum est, præcipere quod necesse est fieri* 1, *aut prohibere, quod malum est fieri; vel permittere licita, ut præmium petere; vel etiam quædam illicita, ut dare libellum repudii, ne fiant graviora. Unde in eod. lib. c. 19. Isidor. scribit, dicens.*

Corr. R. ¶ 1 Fieri] *Quæ sequuntur, in aliquot vetustis codicibus sic habentur:* Prohibere quod malum est fieri; permittere vel quædam licita, ut præmium petere, vel quædam illicita &c.

C. IV. *Quod sit officium Legis.*

OMnis autem lex aut permittit aliquid, ut vir fortis petat præmium: aut vetat, ut sacrarum virginum nuptias nulli petere liceat: aut punit, ut qui cædem fecerit, capite plectatur: ejus enim præmio, aut pœna vita moderatur humana: divina 1 autem præcipit *e*, ut: *Diliges Dominum Deum tuum.*

C. R. ¶ 1 Divina] *Hinc usque ad finem non sunt in codicibus*

a *Laboris) orig.* b *Isid. eod. l. c. 8. l. 1. §. 2. v. publicum jus ff. de just. & iur.* c *Isid. ib. c. 9.* d *Ex Isid. ib.* e *antea legebatur) ex edictis senatorum.* f *Isid. eod. l. c. 10.* g *Isid. eod. lib. c. 11.* h *vocata scita) orig.* i *Isid. eod. l. c. 12.* K *Isid. eod. l. c. 13.* l *antea legebatur) edidit.* m *Isid. eod. l. c. 14.* n *al. constitutiones.* o *Isid. ibid. c. 15.*

a *al. Satura. Isidor. ibid. cap. 16.* b *Isid. ibid. c. 17.* c *Isid. ibid.* d *pravum quicquid) orig.* e *Deut. 6.*

bus Isidori: neque in aliquot exemplaribus Vaticanis Gratiani. In aliis vero, omissa voce, divina, *legitur*, aut præcipit, ut diliges Dominum Deum tuum.

DISTINCTIO IV.

1 ps. CAusa vero constitutionis legum est, *humanam coercere audaciam, & nocendi facultatem refrenare, sicut in eod. l. 5. cap. 20.* Isid. *testatur, dicens:*

C. I. *Quare leges factæ sint.*

FActæ sunt autem leges, ut earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio refrenetur audacia, & nocendi facultas.

2 ps. Gratian. *Præterea in ipsa constitutione legum maxime qualitas constituendarum est observanda, ut contineant in se honestatem justitiam, possibilitatem, convenientiam, & cætera, quæ in eod. lib.* Isidor. *enumerat, dicens:*

C. II. *Qualis debeat esse Lex.*

ERit *a* autem Lex honesta, justa, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ consuetudinem, loco temporique conveniens, necessaria, utilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captionem 1 contineat, nullo privato commodo, sed pro communi civium utilitate conscripta.

Corr. R. ¶ 1 In captionem] *Antea legebatur*, in cautum captione. *Restituta est vera lectio ex codicibus Isidori manuscriptis lib. 5. cap. 21. & ex impressis etiam lib. 2. c. 10. ubi eadem scribuntur, partimque ex antiquis Gratiani exemplaribus, a quibus abest dictio*, cautum. *Simili vero locutione utitur Paulus l. 5. sentent. tit. 33. c. 2.* Ne quis, *inquit*, in captionem verborum in cavendo incidat.

3 ps. Grat. *Ideo autem in ipsa constitutione ista consideranda sunt, quia cum leges institutæ fuerint, non erit liberum judicare de ipsis, sed oportebit judicare secundum ipsas.*

C. III. *De legibus tunc est judicandum, cum instituuntur, non cum instituta sunt.*

Unde Augustinus *ait in lib. de vera Religione, c. 31.*

IN *b* istis temporalibus legibus, quanquam de his homines judicent, cum eas instituunt: tamen cum fuerint institutæ & firmatæ, non licebit judici de ipsis judicare, sed secundum ipsas.

Gratian. *Leges instituuntur, cum promulgantur: firmantur, cum moribus utentium approbantur. Sicut enim moribus utentium in contrarium, nonnullæ leges hodie abrogatæ sunt; ita moribus utentium ipsæ leges confirmantur. Unde illud* Telesphori *Papæ (qui decrevit, ut generaliter clerici a quinquagesima 1 a carnibus & deliciis jejunent) quia moribus utentium approbatum non est, aliter agentes transgressionis reos non arguit.*

Corr. R. ¶ 1 Quinquagesima] *Post hoc verbum in codicibus impressis sequebatur*, jejunandi propositum susciperent, & a carnibus, & deliciis abstinerent: *sed omnes fere manuscripti habent eo modo, quo restitutum est.*

C. IV. *Septem hebdomadibus a carne, & deliciis ante Pascha Clerici abstineant.*

Telesphorus *urbis Romæ Episcopus omnibus Episcopis, epist. un.*

STatuimus, *c* ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati a carne *d* jejunent: quia sicut discreta debet esse vita Clericorum a Laicorum conversatione, ita & in jejunio debet esse discretio, & *infra*. Has ergo septem hebdomadas omnes Clerici a carne & deliciis jejunent, & hymnis, & vigiliis, atque orationibus Domino inhærere die noctuque studeant.

C. V. *Septimam hebdomadam Telesphorus Quadragesimæ addit.*

Item Ambrosius *in lib. sermonum 1.*

QUadragesima sex septimanas habet, cui addit Telesphorus Pontifex septimam hebdomadam, & vocatum est hoc tempus Quinquagesima.

Correct. Rom. ¶ 1. Sermonum] *Inventi sunt Romæ in Bibliotheca Vaticana, & Mediolani in Bibliotheca Monasterii S. Ambrosii Sermones aliquot manuscripti, Ambrosii nomen præferentes, inter quos est sermo de Sexagesima, cujus initium est:* Adest tempus, *unde hoc caput sumptum est.*

Grat. *Quod similiter de eo capitulo est intelligendum, quod B.* Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo scribit, dicens.*

C. VI. *A Quinquagesima jejunandi propositum sumant, quos Ecclesiastici gradus dignitas exornat.*

DEnique *a* Sacerdotes, & Diaconi, & reliqui omnes, quos dignitas ecclesiastici gradus exornat, a quinquagesima propositum jejunandi suscipiant, quo & aliquid ad pensum sanctæ institutionis adjiciant, & eorum, qui in laicali ordine consistunt, observantiam sicut loco, ita religione præcellant. §. 1. De ipsa vero die Dominica hæsitamus, quidnam dicendum sit: cum omnes Laici & Seculares illa die plus solito cæteris diebus accuratius cibos carnium appetant: & nisi nova quadam aviditate usque ad medias noctes se ingurgitent, non aliter se hujus sacri temporis observationem suscipere putant: quod utique non rationi, sed voluptati, imo cuidam mentis cæcitati adscribendum est: unde nec a tali consuetudine avertı possunt: & ideo cum venia suo ingenio relinquendi sunt, ne forte pejores existant, si a tali consuetudine prohibeantur. Ut enim ait Salomon: *b Qui multum emungit, elicit sanguinem. Et post pauca.* §. 2. Par autem est, ut quibus diebus a carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque, quæ sementinam *c* carnis trahunt originem, jejunemus: a lacte videlicet, caseo, & ovis. *Et post pauca.* §. 3. Cæterum piscium esus ita Christiano relinquitur, ut hoc ei infirmitatis solatium, non luxuriæ pariat incendium. Denique qui a carne abstinet, nequaquam sumptuosiora marinarum belluarum convivia præparet. §. 4. Vinum quoque ita bibere permittitur *d*, ut ebrietatem omnino fugiamus: alioqui restat, ut omnia, quæ corpori libent, similiter faciamus.

4 ps. Grat. *Hæc etsi legibus constituta sunt, tamen quia communi usu approbata non sunt, se non observantes transgressionis reos non arguunt: alioquin e his non obedientes proprio privarentur honore; cum illi, qui sacris nesciunt obedire canonibus, penitus officio jubeantur carere suscepto: nisi forte quis dicat, hæc non decernendo esse statuta, sed exhortando conscripta. Decretum vero necessitatem facit: exhortatio autem liberam voluntatem excitat.*

DISTINCTIO V.

1 ps. HÆc, *quæ de privilegiis, & cæteris infra positis scripta sunt, tam sæcularibus, quam Ecclesiasticis legibus conveniunt. Nunc 1 ad differentiam naturalis juris & cæterorum revertamur.* §. 1. *Naturale jus inter omnia primatum obtinet tempore & dignitate. Cœpit enim ab exordio rationalis creaturæ, nec variatur tempore, sed immutabile permanet.* §. 2. *Sed cum naturale jus in lege & Evangelio supra dicatur esse comprehensum, quædam autem contraria his, quæ in lege statuta sunt, nunc inveniantur concessa, non videtur jus naturale immutabile permanere. In lege f namque præcipiebatur*, ut mulier, si masculum pareret, quadraginta; si vero fœminam, octuaginta diebus a templi cessaret ingressu: *nunc autem statim post partum Ecclesiam ingredi non prohibetur. Item g mulier, quæ menstrua patitur, ex lege immunda esse reputabatur: nunc autem nec statim intrare Ecclesiam, nec sacræ communionis mysteria percipere: sicut nec illa, quæ parit, vel illud, quod gignitur, statim post partum baptizari prohibetur.*

Cor. R. ¶ 1 Nunc ad differentiam] *In vulgatis legebatur.* Nunc

A 2

a *Ivo par. 4. c. 168. Pann. l. 2. c. 142.* b *Ivo par. 4. c. 169. Pann. l. 2. c. 143.* c *Ivo par. 4. c. 25. Pann. l. 2. c. 174.* d *al. carne & deliciis.*

a *Ivo par. 4. cap. 29.* b *Proverb. 30.* c. *al. sementivam.* d *al. permittimur.* e *Ex Gregor. infr. 25. q. 1. c. hac consona.* f *Levit. 12.* g. *Ibid. 15.*

Nunc autem ad doctrinam. *Emendatum est ex vetustis codicibus, & ex principio dist. 15. ubi hoc reperitur.*

C. I. PALEA. I.

Unde eidem Augustino Anglorum Episcopo Gregorius a *scribit dicens.*

CUm enixa fuerit mulier, post quot dies intrare Ecclesiam debeat, Testamenti Veteris præceptione didicisti: quia pro masculo XXXIII. pro fœmina vero LXVI. diebus debet abstinere, quod tamen sciendum, quia in mysterio accipitur.

Corr. R. ¶ 1. Palea] *De Paleis universe in Præfatione dictum est. Hæc vero, cui primum præponitur nomen Paleæ, habetur etiam in manuscriptis exemplaribus (exceptis duobus Vaticanis) & in quatuor conjunctum est cum sequenti capite.* Si mulier. *addita ad illius initium voce*, Nam: *quemadmodum est apud Gregorium.*

C. II. *Mulier enixa gratias actura Ecclesiam intrare hora eadem non prohibetur.*

SI *b* mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat Ecclesiam, nullo pondere peccati gravatur: voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commistione voluptas est: in *c* prolis vero partu dolor & gemitus. Unde ipsi primæ matri omnium dicitur: *d In doloribus paries.* Si itaque enixam mulierem prohibemus intrare Ecclesiam, ipsam ei pœnam suam in culpam deputamus.

C. III. *Mulierem enixam, vel quod ab ea genitum fuerit, eadem hora nihil prohibet baptizari.*

Idem *ad eundem.*

BAptizari *e* autem vel enixam mulierem, vel hoc, quod genuerit, si periculo mortis urgetur, vel ipsa hora eadem, qua gignit, vel hoc, quod gignitur, eadem, qua natum est, nullo modo prohibentur: quia 1 sicut sancti mysterii gratia viventibus, atque discernentibus cum magna discretione providenda est: ita quibus mors imminet, sine ulla dilatione offerenda est: ne, dum adhuc tempus ad præbendum redemptionis mysterium quæritur, interveniente paululum mora, inveniri non valeat, qui redimatur.

Correct. Rom. ¶ 1 Quia sicut] *Hinc usque ad verb.* Nedum. *addita sunt ex B. Gregorio.*

C. IV. *Antequam puer ablactetur, vel mater purificetur, ad ejus concubitum vir non accedat.*

Idem.

AD *f* ejus vero concubitum vir suus accedere non debet, quousque qui gignitur, ablactetur. Prava autem in conjugatorum moribus consuetudo surrexit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eosque aliis mulieribus ad nutriendum tradant: quod videlicet ex sola causa *g* incontinentiæ videtur inventum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare, quos gignunt. Hæ itaque, quæ filios suos ex prava consuetudine aliis ad nutriendum tradent, nisi purgationis tempus prius transierit, *h* viris suis non debent admisceri: quippe cum & sine partus causa, cum in consuetis menstruis detinentur, viris suis misceri prohibeantur: ita ut morte lex *i* sacra feriat, si quis vir ad menstruatam mulierem accedat. §. 1. Quæ tamen mulier, dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam intrare non debet, quia ei naturæ superfluitas in culpam non debet imputari: & per hoc, quod invita patitur, justum non est, ut Ecclesiæ ingressu priveretur: Novimus *K* namque, quod mulier, quæ sanguinis fluxum patiebatur, post tergum Domini veniens, *a* vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque statim ab ea sua infirmitas recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita, laudabiliter potuit Domini vestimentum tangere, cur, quæ menstruum sanguinis patitur, ei non liceat Domini Ecclesiam intrare? *& infra.* Si igitur bene præsumpsit, quæ vestimentum Domini in languore posita tetigit, quod uni personæ infirmanti conceditur, cur non concedatur cunctis mulieribus, quæ naturæ suæ vitio infirmantur? §. 2. Sanctæ quoque communionis mysterium in eisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est; sed si percipiat, non judicanda. Bonarum quippe mentium est, ibi etiam (aliquo *b* modo) culpas suas agnoscere, ubi culpa non est: quia sæpe sine culpa agitur, quod venit ex culpa. Unde etiam cum esurimus, sine culpa comedimus, quibus ex culpa primi hominis factum est, ut esuriremus.

a *cap. 10. ad interrogata Aug. Anglorum Episcopi.* b *Gregorius ibidem continenter. Beda lib. 1. de hist. Angl. c. 27. Nicolaus ad consulta Bulgarorum, cap. 68.* c *nam in prolis prolatione gemitus.) orig.* d *Gen. 3.* e *Greg. ibid. continenter. Burch. lib. 4. c. 32. Ivo par. 1. c. 62.* f *Greg. ibid. continenter. Nicolaus ad consulta Bulg. c. 68. Beda lib. 1. de hist. Angl. c. 27. Ivo par. 8. c. 88.* g *al. carnis incontinentia.* h *transierint.) orig.* i *Levit. 15.* K *Matth. 9.*

DISTINCTIO VI.

QUia vero de naturæ superfluitate sermo cœpit haberi, quæritur, an post illusionem, quæ per somnium solet accidere, vel corpus Domini quilibet accipere valeat; vel si Sacerdos sit, sacra mysteria celebrare.*

C. I. *De multiplici genere illusionis.*

De his ita scribit B. Gregorius c *August. Anglorum Episcopo, resp. 11.*

TEstamentum veteris legis hunc pollutum Domino dicit, & nisi lotum aqua, etiam usque ad vesperam *d* intrare Ecclesiam non concedit. Quod *e* tamen aliter intelligens populus spiritualis, quasi per somnium eum illudi reputat, qui tentatus immunditia, veris 1 imaginibus in cogitatione inquinatur. Sed lavandus est aqua, ut culpam cogitationis lachrymis abluat: & nisi prius ignis tentationis recesserit, reum se quasi usque ad vesperam cognoscat. §. 1. Sed est in eadem illusione valde necessaria discretio, qua *f* subtiliter pensari debet, ex qua re accidat menti dormientis. Aliquando enim ex crapula, aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate, aliquando ex cogitatione contingit. §. 2. Et quidem, cum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate evenerit, omnimodo hæc illusio non est timenda, quia hanc animus nesciens pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. §. 3. Cum vero ultra modum appetitus gulæ in sumendis alimentis rapitur, atque idcirco humorum receptacula gravantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamen usque ad prohibitionem percipiendi sacri mysterii, vel Missarum solemnia celebrandi, cum fortasse aut festus dies exigit, aut exhibere *g* mysterium pro eo, quod Sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si adsunt alii, qui implere mysterium valeant, illusio per crapulam facta, a perceptione sacri mysterii prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterii abstinere, *h* ut arbitror, humiliter debet, si 2 tamen dormientem turpi imaginatione illusio non concusserit. Nam sunt, quibus ita plerunque illusio nascitur, ut eorum animus etiam in somno corporis positus, non fœdetur turpibus imaginationibus. Qua in re unum ibi ostenditur, quod ipsa mens rea non sit tunc, 3 sed suo judicio penitus libera, cum se, etsi dormienti nihil meminit vidisse, tamen in vigiliis corporis meminit in ingluviem cecidisse. §. 4. Si vero ex turpi cogitatione vigilantis, oritur illusio in mente dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim, a qua radice inquinatio illa processerit; quia *i* quod cogitavit

a *al. humiliter veniens.* b *additæ sunt istæ duæ voces ex B. Greg. & Beda.* c *ex 11. interrogatione Aug. Anglorum Episcopi. Beda l. 1. hist. Anglor. c. 27. Burch. l. 5. cap. 43. Ivo par. 2. c. 52. Pann. l. 1. c. 160. Polyc. l. 3. tit. 16.* d *al. vesperum.* e *paulo aliter in original. & apud cæteros collectores,* f *al. quia. Ivo par. 9. c. 111.* g *al. exhiberi.* h *al. abstineri.* i *al. qui.*

gitavit sciens, hoc pertulit nesciens, & 4 propter talem pollutionem a sacro mysterio ea die abstinere oportet.

Correct. Rom. ¶ 1 Veris] *In plerisque codicibus B. Gregorii, & apud Bedam, & in collectione Conciliorum Coloniæ 1530. impressa, legitur* vanis: *in aliquibus vero B. Gregorii codicibus* variis: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 2 Si tamen] *In codicibus B. Gregorii, & apud Bedam est,* si tamen dormientis mentem turpis imaginatio non concusserit. *In collectione vero Isidori etiam manuscripta:* si tamen animum dormientis turpes imaginationes concusserunt: *quem sensum retinet etiam lectio Pannormiæ: nam Burchardus, & Ivo parum ab originali discrepant.*

¶ 3 Non sit tunc, sed suo] *Omnia fere Gratiani manuscripta exemplaria habent,* vel suo: *Cæterum magna hoc loco est inter cæteros collectores, & Bedam & B. Gregorii codices varietas. In collectione Isidori etiam manuscripta est,* qua in re unum ibi ostenditur, ipsa mens non rea, nec tamen suo judicio libera. *Verum ob codicum varietatem nihil est in contextu mutatum.*

¶ 4 Et propter] *Hæc usque ad finem, neque in codicibus B. Gregorii, neque apud Bedam, neque in tribus vetustis Gratiani exemplaribus habentur. Sunt tamen apud Burchardum, & Ivonem, & Pannormiam, & Polycarpum.*

C. II. *Peccatum non dicitur perpetratum cogitatione solum, sed delectatione & consensu.*

PALEA. 1.

SEd a pensandum est, ipsa cogitatio utrum in suggestione, an delectatione, vel (quod majus est) peccati consensu acciderit. Tribus enim modis impletur omne peccatum, videlicet suggestione, delectatione, consensu: suggestio quippe fit per diabolum, delectatio per carnem, consensus per spiritum; quia & b primo culpam serpens suggessit, Eva velut caro delectata est, Adam velut spiritus consensit. §. 1. Et necessaria est magna discretio, ut inter suggestionem 2, delectationem, & consensum judex sui animus præsideat. Cum enim malignus spiritus peccatum suggerit in mente, si nulla peccati delectatio sequatur, peccatum omnimodo perpetratum non est: cum vero caro delectari cœperit, tunc peccatum incipit nasci: si autem etiam ad consensionem ex deliberatione descendit, tunc peccatum cognoscitur perfici. In suggestione igitur peccati semen est, in delectatione fit nutrimentum, in consensu perfectio. §. 2. Et sæpe contingit, ut hoc, quod malignus spiritus seminat in cogitatione, caro in delectationem trahat, nec tamen animus eidem delectationi consentiat. Et cum caro sine anima delectari nequeat, ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctans in delectatione carnali aliquo modo ligatur invitus, ut ei ex ratione contradicat, nec consentiat, & tamen delectatione ligatus sit, sed ligatum se vehementer ingemiscat. Unde & ille cœlestis exercitus præcipuus miles gemebat, dicens: *c Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege d peccati, quæ est in membris meis.* Si autem 3 captivus erat, minime repugnabat: quapropter & captivus erat, & repugnabat. Igitur legi mentis ejus lex, quæ in membris est, repugnabat: si autem repugnabat, captivus non erat. Ecce itaque homo est (ut ita dixerim) captivus, & liber: liber ex justitia, quam diligit; captivus ex delectatione, quam portat invitus.

Corr. R. ¶ 1 Palea] *Abest hæc Palea non solum a primo & decimo Vaticanis, verum & ab aliis, quæ aliquot Paleas habent. Rubrica autem abest ab omnibus. In quibus enim caput hoc reperitur, conjuncte ponitur cum superiore, quemadmodum etiam apud Burchardum, & Ivonem.*

¶ 2 Suggestionem] *Sic emendatum est ex originali, a quo parum discrepat Ivo: ante legebatur,* & necessaria est magna discretio inter suggestionem, & delectationem, & inter delectationem, atque consensum, judicem sui faciat animum præsidem. *Burchard.* judicem sui præsidere animum. *Reliqua fere ut Gratianus. Apud Bedam vero,* & inter suggestionem, atque delectationem, inter delectationem, & consensum judex sui animus præsideat. *In collectione Isidori,* & necessarium est magna discretione inter suggestionem, & delectationem, atque consensum judicem sui prodere animum.

¶ 3 Si autem] *Magna etiam hoc loco codicum varietas est. Brevissima, & satis integra lectio est in codice epistolarum B. Gregorii, olim Lutetiæ impresso.* Si autem captivus erat, minime pugnabat: pugnabat autem, quapropter captivus non erat. Ecce itaque, &c.

C. III. *Quando sit peccatum nocturnis imaginibus illudi.*

Item Isidorus lib. 3. sententiarum, de summo bono, cap. 6.

NOn a est peccatum, quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur: sed tunc est peccatum, si, antequam illudamur, cogitationis affectibus prævenimur. Luxuriæ quippe imagines, quas in veritate gessimus, sæpe dormientibus in animo apparent, sed innoxiæ, si non concupiscendo occurrunt. §. 1. Qui nocturna illusione polluitur, quamvis extra memoriam turpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen hoc, ut tentaretur, culpæ suæ tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat.

Gratian. *His itaque* b *respondetur. In lege, & in Evangelio naturale jus continetur, non tamen quæcunque in Lege, & Evangelio inveniuntur, naturali juri cohærere probantur. Sunt enim in Lege quædam moralia præcepta, ut Non occides, &c. quædam mystica, utpote sacrificiorum præcepta, ut de agno, & alia similia his. Moralia mandata ad naturale jus spectant, atque ideo nullam mutabilitatem recepisse monstrantur. Mystica vero, quantum ad superficiem, a naturali jure probantur aliena: quantum ad moralem intelligentiam inveniuntur sibi annexa, ac per hoc, etsi secundum superficiem videantur esse mutata, tamen secundum moralem intelligentiam mutabilitatem nescire probantur. §. 1. Naturale ergo jus ab exordio rationalis creaturæ incipiens, ut supra dictum est, manet immobile. Jus vero consuetudinis post naturalem legem exordium habuit, ex quo homines convenientes in unum cœperunt simul habitare, quod ex eo tempore factum creditur, ex quo Cain* c *civitatem ædificasse legitur: quod cum diluvio* d *propter hominum raritatem fere videatur extinctum, postea a tempore Nemroth reparatum, sive potius immutatum, existimatur, cum ipse simul cum aliis alios cœpit opprimere; alii sua imbecillitate ejus ditioni cœperunt esse subjecti, unde in Genesi* e *legitur de eo:* [Cœpit Nemroth robustus venator esse coram Domino], *id est,* 1 *hominum oppressor & extinctor, quos etiam ad turrim ædificandam allexit.*

Corr. R. ¶ 1 Id est] *Glossa ordinaria ad istum locum ex Alcuino ita habet:* id est, hominum oppressor & extinctor; quos allexit, ut turrim contra Deum construerent.

DISTINCTIO VII.

1 Ius autem constitutionis cœpit a justificationibus, quas Dominus tradidit Moysi f dicens: Si emeris servum Hebræum, &c.

C. I. *De conditoribus Legum.*

Unde Isidorus in lib. 5. Etym. c. 1. ait.

MOyses genti Hebrææ primus omnium divinas leges sacris literis explicavit. Phoroneus Rex Græcis primus leges judiciaque constituit. Mercurius Trismegistus primus leges Ægyptiis tradidit. Solon primus leges Atheniensibus dedit. Lycurgus primus Lacedæmoniis jura ex Apollinis auctoritate confinxit. Numa Pompilius, qui Romulo successit in regno, primus leges Romanas edidit. Deinde, cum populus seditiosos ma-

a Beda ibid. Burch. l. 5. c. 43. Ivo par. 2. c. 52. b al. cum primam. c Rom. 7. d al. ad legem.

a Ivo p. 9. c. 112. b al. ita. c Genes. 4. d Genes. 7. e Genes. 10. f Exod. 21.

a magistratus ferre non posset, Decemviros legibus scribendis creavit, qui leges ex libris Solonis in Latinum sermonem translatas, XII. tabulis exposuerunt.

C. II. *Nomina eorum, qui leges XII. tabularum exposuerunt.*

FUerunt b autem hi, App. Claudius, T. Genucius, P. Sestius, Sp. Veturius, C. Julius, A. Manlius, Ser. Sulpicius, P. Curatius, T. Romilius, Sp. Posthumius. Hi Decemviri legum conscribendarum electi sunt. Leges autem redigere in libris c primus consul Pompejus instituere voluit: sed non perseveravit obtrectatorum metu. Deinde Cæsar cœpit id facere, sed ante interfectus est. Paulatim autem antiquæ leges vetustate, atque incuria obsoleverunt, d quarum etsi nullus jam usus est, notitia tamen necessaria videtur. Novæ leges a Constantino Cæsare cœperunt, & reliquis succedentibus: erantque permistæ, & inordinatæ. Postea e Theodosius minor f Augustus, ad similitudinem Gregoriani, & Hermogeniani codicem factum constitutionum a Constantini temporibus, sub proprio cujusque Imperatoris titulo disposuit, quem a suo nomine Theodosianum vocavit.

DISTINCTIO VIII.

1 Ps DIffert autem jus naturale g a consuetudine, & constitutione. Nam jure naturali omnia sunt communia omnibus: quod non solum inter eos servatum creditur, de quibus legitur h: Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, &c. verum etiam præcedenti tempore a Philosophis traditum invenitur. Unde apud Platonem illa civitas justissime ordinata traditur, in qua quisque proprios nescit affectus. Jure vero consuetudinis, vel constitutionis hoc meum est, illud alterius.

C. I. *Jure divino, omnia sunt communia omnibus: jure vero constitutionis, hoc meum, illud alterius est.*

Unde Augustinus *ait, tract. 6. ad c. 1. Joannis.*

QUo i jure defendis villas Ecclesiæ 1? divino, an humano? Divinum jus in scripturis habemus, humanum jus in legibus Regum. Unde quisque possidet, quod possidet? Nonne jure humano? Nam jure divino *Domini* K *est terra, & plenitudo ejus*. Pauperes & divites Deus de l uno limo fecit, & pauperes & divites una terra supportat. Jure tamen humano dicitur m, hæc villa mea est, hæc domus mea, hic servus meus est. Jura n autem humana, Jura Imperatorum sunt: quare? Quia ipsa jura humana per Imperatores & Reges seculi Deus distribuit generi humano. *Item ibidem paulo inferius*. §. 1. Tolle 2 jura imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille servus, aut domus hæc mea est? Si autem, ut teneantur ista ab hominibus, Regum jura fecerunt, vultis, ut reticeamus leges, ut gaudeatis, &c. *Item ibidem paucis interjectis*. §. 2. Legantur leges o, ubi manifeste præceperunt Imperatores, eos p, qui præter Ecclesiæ Catholicæ communionem usurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine Ecclesiæ audeant possidere. §. 3. Sed quid nobis & Imperatori? Sed jam dixi, de jure humano agitur. Et tamen Apostolus q voluit serviri Regibus, voluit honorari Reges, & dixit: *Regem reveremini*. Nolite dicere, quid mihi, & Regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per jura Regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & Regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ipsa r jura humana renunciasti, quibus possidentur possessiones.

a *al. seditiosus*. b *Isidorus ibidem continetur*. c *al. libros*. d *exoleverunt*) *orig.* e *Ivo p. 4. c. 170. Pann. l. 2. c. 144.* f *al. junior.* g *al. naturæ* h *Actor. 4.* i *Ansel. l. 12. c. 62. Ivo p. 3. c. 104. Pann. l. 2. c. 63.* K *Psal. 23.* l *Gen. 2.* m *dicit.*) *orig.* n *Jure ergo humano, jure Imperatorum: Quare?*) *orig.* o *Cod. lib. 1. tit. 5. l. 4. & Cod. Theod. 16. tit. 5. l. 43. 51. 54.* p *al. ut.* q *2. Pet. 2.* r *al. ad ipsa*) *orig. & Ivo.*

Correct. Rom. ¶ 1 Ecclesiæ) *Hæc dictio non est apud B. Augustinum. Nam ibi agit contra Donatistas, qui legibus Imperatorum villas sibi ademptas, & Ecclesiæ catholicæ attributas esse querebantur. Quare, cum Donatistæ dicerent*, villas nostras tulerunt: fundos nostros tulerunt: *ut eos ipse convincat, nullum jus in illis habuisse, aut habere, quibusdam præpositis, addit ista*: Quo jure defendis villas? divino, &c. *Et infra 11. q. 1. c. si quæ causæ. ubi Gratianus citat initium hujus capitis, ista dictio*, Ecclesiæ, *non habetur. Est tamen apud Anselmum, Ivonem, & in Pannormia, locis indicatis.*

¶ 2 Tolle] *Quoniam glossa obstitit, ne omnia emendarentur, aut adderentur, quæcunque addenda videbantur, placuit integrum apponere locum B. Augustini. Apud ipsum igitur post ver.* humano, *antecedentis paragraphi, hæc sequuntur*: Vultis legamus leges Imperatorum, & secundum ipsas agamus de villis? Si jure humano vultis possidere, recitemus leges Imperatorum: videamus, si aliquid voluerint ab hæreticis possideri. Sed quid mihi est Imperator? Secundum jus ipsius possides terram. Aut tolle jura Imperatorum, & quis audet dicere, mea est illa villa, aut meus est ille servus, aut domus hæc mea est? Si autem ut teneantur ista ab hominibus, jura acceperunt Regum, vultis recitemus leges, ut gaudeatis, quia vel unum horum habetis, & non imputetis, nisi mansuetudini columbæ, quia vel ibi vobis permittitur permanere? Leguntur enim leges manifestæ, ubi præceperunt Imperatores, &c.

2 pars. Grat. *Dignitate vero jus naturale simpliciter prævalet consuetudini, & constitutioni. Quæcunque enim vel moribus recepta sunt, vel rescriptis comprehensa, si naturali juri fuerint adversa, vana & irrita habenda sunt.*

C. II. *Adversus naturale jus nulli quicquam agere licet.*

Unde Augustinus *ait, lib. 3. confess. c. 8.*

QUæ a contra mores hominum sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens. §. 1. Cum autem Deus aliquid contra morem, aut pactum quorumlibet jubet, etsi nunquam ibi factum est, faciendum est; & si omissum, instaurandum est; & si institutum non erat, instituendum est. §. 2. Si enim Regi licet in civitate, cui b regnat, jubere aliquid, quod neque ante illum quisquam, nec ipse unquam jusserat, & non contra societatem civitatis ejus obtemperatur, imo contra societatem non obtemperatur: (generale quippe pactum est societatis humanæ, obedire Regibus suis:) quanto magis Deo regnatori universæ creaturæ suæ, ad ea, quæ jusserit, sine dubitatione serviendum est? Sicut enim in potestatibus societatis humanæ major potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus omnibus.

C. III. *Radicitus est evellenda perniciosa consuetudo.*

Item Nicolaus Papa Hincmaro Remensi *Archiepiscopo*.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est ex epistola Nicolai, quæ incipit*, Epistolam Beatitudinis tuæ: *extatque una cum aliis ejusdem, & aliorum Pontificum epistolis manuscriptis Romæ, in Bibliotheca Monasterii Dominicanorum, ex qua hoc caput emendatum est.*

MAla c consuetudo, quæ non minus, quam perniciosa corruptela vitanda est, nisi citius radicitus evellatur, in privilegiorum jus ab improbis assumitur, & incipiunt prævaricationes, & variæ d præsumptiones, celerrime non compressæ, pro legibus venerari, & privilegiorum more perpetuo celebrari.

C. IV.

a *Ivo p. 4. c. 178.* b *al. in aqua.* c *Ivo p. 4. c. 203. Pann. l. 2. c. 28.* d *al. vanæ.*

C. IV. *Veritati, & rationi consuetudo est postponenda.*
Item Augustinus *lib.* 3. *de Baptismo, contra Donatistas, cap.* 6. a

VEritate *b* manifestata, cedat consuetudo veritati: plane respondeo, quis dubitet veritati manifestatæ debere consuetudinem cedere? *Item c.* Nemo consuetudinem rationi, & veritati præponat, quia consuetudinem ratio, & veritas semper excludit.

C. V. *Quælibet consuetudo veritati est postponenda.*
Item Gregorius 1 *VVimundo* d *Aversano Episcopo.*

SI *e* consuetudinem fortassis opponas, advertendum est, quod Dominus dicit *f*: *Ego sum veritas, & vita.* Non dixit, Ego sum consuetudo, sed veritas. §. 1. Et certe [ut Beati Cypriani *g* utamur sententia] quælibet consuetudo, quantumvis vetusta, quantumvis vulgata, veritati omnino est postponenda, & usus, qui veritati est contrarius, abolendus.

Corr. R. ¶ 1 Gregorius] *In aliquot manuscriptis, & apud Ivonem est*, Gregorius VII. *In hujus Pontificatu Guitmundus Aversanus Episcopus scripsit de corpore, & sanguine Domini contra Berengarium, qui liber extat.*

C. VI. *Veritate revelata, consuetudinem sibi cedere oportet.*
Item Augustin. *lib* 3. *de Baptismo, contra Donatistas, cap.* 5. h

QUi *i* contempta veritate præsumit consuetudinem sequi, aut circa fratres invidus est, & malignus, quibus veritas revelatur, aut circa Deum ingratus est, cujus inspiratione Ecclesia ejus instruitur, *& infra* K. In Evangelio *l* Dominus, *Ego sum*, inquit, *veritas*: non dixit, ego sum consuetudo. Itaque veritate manifesta, cedat consuetudo veritati, *& Infra.* Revelatione facta veritatis, cedat *m* consuetudo 1 veritati: quia & Petrus *n*, qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem prædicanti. *& infra.* o Cum Christus veritas sit, magis veritatem, quam consuetudinem sequi debetas, quia 2 consuetudinem ratio, & veritas semper excludit. *p*

Corr. R. ¶ 1 Cedat consuetudo) *Apud B. Augustinum, & Ivonem, & in Pannormia legitur*, cedat error. *Sed vere B. Augustinus ex ipsiusmet Zosimi verbis colligit, quod ille errorem appellabat, fuisse consuetudinem. Ita enim respondet:* Noluit quidem iste dicere consuetudinem, sed errorem. Veruntamen, cum dicit: quia & Petrus, qui prius circumcidebat, cessit Paulo veritatem prædicanti, satis indicat, quod aliud etiam de Baptismo fieri solebat.

¶ 2 Quia consuetudinem] *Verba hæc usque ad finem, apud Ivonem, & Gratianum satis commode hic adnectuntur, repetita ex verbis Felicis, quæ referuntur supra, c.* veritate.

C. VII. *Consuetudo rationi frustra opponitur.* Idem *in lib.* 4. *de Baptismo, contra Donatistas, cap.* 5.

FRustra, inquit *q* quidam, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis objiciunt, quasi consuetudo major sit veritate, aut non id sit in spiritualibus sequendum, quod in melius fuerit a Spiritu sancto revelatum. Hoc *r* plane verum est, quia ratio, & veritas consuetudini præponenda est. Sed cum consuetudini veritas suffragatur, nihil oportet firmius retineri.

a *Sub persona Libosi Vagensis* b *Ivo p.* 4. *c.* 208. *Pann. l.* 2. *cap.* 165. *Infra ead. c. qui contempta.* c *Ibid. c.* 8. *sub persona Felicis a Buslacenis.* d *al. Guitmundo.* e *Ivo par.* 4. *cap.* 213. *Pann. l.* 2. *c.* 166. f *Joan.* 14. g *Cyprianus in toto illo suo Concilio.* h *Sub persona Casti Siccensis.* i *Ivo p.* 4. *c.* 234. K *Ibid. cap.* 6. *sub persona Libosi Vagensis.* l *Joan.* 14. m *supra ea c. veritate. Ibid. cap.* 7. *sub persona Zosimi a Tarassa.* n *Galat.* 2. o *Ibid. cap.* 9. *sub persona Honorati a Tucca.* p *supra ea. c. veritate.* q *Hic refert B. Augustinus verba B. Cypriani in epist. ad Jubajanum. Ivo p.* 2. *cap.* 94. *& par.* 4. *c.* 235. r *Hic B. Augustinus respondet.*

C. VIII. *Rationem consuetudo impedire non debet.*
Item Cyprianus *in epistola ad Pompejum, contra Epistolam Stephani.*

COnsuetudo, quæ apud quosdam obrepserat, impedire non debet, quo minus veritas prævaleat, & vincat. Nam consuetudo sine veritate vetustas erroris est: propter quod relicto errore sequamur veritatem, scientes, quia & apud Esdram *a* veritas vicit, sicut scriptum est: *Veritas manet, & invalescit in æternum, & vivit, & obtinet in secula seculorum.*

Idem *in epist. ad Jubajanum, circa med.*

Ignosci 1 potest simpliciter erranti, sicut de seipso dicit Apostolus Paulus *b*, *Qui primo*, inquit, *fui blasphemus, & persecutor, & injuriosus: sed misericordiam merui, quia ignorans feci.* Post inspirationem vero, & revelationem factam, qui in eo, quod erraverat, perseverat, prudens & sciens sine venia ignorantiæ peccat: præsumptione enim atque obstinatione quadam nititur, cum ratione superetur.

Correct. Rom. ¶ 1 Ignosci) *Apud B. Cyprianum legitur*, ignosci enim potest, *& his antecedunt ea, quæ leguntur supra* c frustra, *usque ad ver.* revelatum.

C. IX. *Dei veritatem, non hominum consuetudinem sequi oportet.*
Idem *lib.* 2. *ep.* 3. *ad Cæcilium.*

SI *c* solus Christus audiendus est, non debemus attendere, quid aliquis ante nos faciendum putaverit, sed *d* quid, qui ante omnes est, Christus, prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem, cum per Esaiam *e* Prophetam Deus loquatur & dicat: *Sine causa autem colunt me, mandata & doctrinas hominum docentes.*

Gratianus. *Liquido igitur ex præmissis apparet, quod consuetudo naturali juri postponitur.*

DISTINCTIO IX.

1 ps QUod autem & constitutio naturali juri cedat, multiplici auctoritate probatur.

C. I. *Leges Principum naturali juri prævalere non debent.*

PALEA. 1

Ait enim Augustinus *ad Bonifacium Comitem, Epist.* 50.

IMperatores, quando pro falsitate contra veritatem constituunt malas leges, probantur bene credentes, & coronantur perseverantes: quando autem pro veritate contra falsitatem constituunt bonas leges, terrentur sævientes, & corriguntur intelligentes.

§. 1. Quicunque 2 ergo *f* legibus Imperatorum, quæ pro Dei veritate feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande supplicium. Quicunque vero legibus Imperatorum, quæ contra veritatem Dei feruntur, obtemperare non vult, acquirit grande præmium.

§. 2. Nam & temporibus Prophetarum omnes Reges, qui in populo Dei non prohibuerunt, nec everterunt, quæ contra Dei præcepta fuerant instituta, culpantur: & qui prohibuerunt, & everterunt, super aliorum merita laudantur. Et Rex *g* Nabuchodonosor, cum servus esset idolorum, constituit sacrilegam legem, ut simulacrum adoraretur, sed ejus impiæ constitutioni qui obedire noluerunt, pie fideliterque fecerunt. Idem *h* tamen Rex, divino correctus miraculo, piam & laudabilem legem pro veritate constituit, ut quicumque diceret blasphemiam in Deum *i* Sidrac, Misac, & Abdenago, cum domo sua penitus interiret.

Corr. R. ¶ 1 Palea) *In exemplaribus antiquis Gratiani, in quibus aut nullæ, aut paucæ sunt Paleæ, hoc loco habetur tantum*

a *Esdræ* 3. *&* 4. b 1. *Timoth.* 1. c *Anselm. lib.* 9. *cap.* 6. d *Matth.* 17. *Hic est filius meus, &c.* e *Esa.* 29. *Matth.* 15. f *Ivo par.* 4. *cap.* 148. *Pann. l.* 2. *cap.* 145. g *Dan.* 3. *Ibid.* i *Deum verum) orig.*

um a versic. Quicunque, usque ad vers. Nam & temporibus. In aliis autem, in quibus sunt, habetur integrum hoc caput, & sine nota Palea. Est autem totum in eodem B. Augustini loco.

¶ 2 Quicunque) Commutatus etiam apud Ivonem, & in Pannormia est ordo verborum B. Augustini, apud quem, qui meretur præmium, priore, qui supplicium, posteriore loco ponitur.

C. II. *Principes tenentur & ipsi vivere legibus suis.*

Item ex verbis Isidori l. 3. sententiarum de summo bono, c. 53.

JUstum *a* est, principem legibus obtemperare suis. Tunc enim jura sua ab omnibus custodienda existimet, quando & ipse illis reverentiam præbet. Principes legibus teneri suis, nec in se convenit, *b* posse damnare jura, quæ in subjectis constituunt. Justa est enim vocis eorum auctoritas, si quod populis prohibent, sibi licere non patiantur.

Correct. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc non habetur: in aliis vero conjunctum est superiori, & non habet rubricam.*

C. III. *Scripturis canonicis Tractatorum literæ deserviunt.*

Item Augustinus in Prologo libri tertii de Trinitate.

2 NOli *c* meis literis quasi canonicis scripturis deservire. ps Sed in illis, & quod non credebas, cum inveneris, incunctanter crede: in istis autem, quod certum *d* non habebas, nisi certum intellexeris, noli firmum *e* tenere.

C. IV. *In Tractatorum opusculis multa corrigenda inveniuntur.*

Idem ad Vincentium Victorem, lib. 4. de anima, & ejus origine, cap. 1.

NEgare *f* non possum, nec debeo, sicut in ipsis majoribus, *g* ita multa esse in tam multis opusculis meis, quæ possunt justo judicio, & nulla temeritate damnari.

C. V. *In scriptis canonicis mendacia non admittuntur.*

Idem ad Hieronymum, epist. 19.

EGo *h* solis eis scriptorum, *i* qui jam canonici appellantur, didici hunc timorem, honoremque deferre, ut nullum eorum *K* scribendo errasse audeam credere: ac si aliquid in eis offendero, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse, non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate, doctrinaque polleant, *l* non ideo verum putem, quia ipsi ita senserunt, sed quia mihi 1 per alios auctores, vel canonicas, vel probabiles rationes, quod a vero non abhorreat, persuadere potuerunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Mihi per alios) *Sic etiam in manuscriptis & in glossa. Apud B. Augustinum est*, mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione: *nec multo secus apud Ivonem. Alias vero nonnullas varietates satis visum est in margine indicare.*

C. VI. *Libris veterum Hebræa volumina, novis Græca auctoritatem impendunt.*

Idem 1

UT veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita novorum Græci sermonis normam desiderat.

Corr. Rom. ¶ 1 Idem] *Verba hujus capitis sunt B. Hieronymi ad Lucinium Bæticum epist. 28. sed mutata non est inscriptio ob glossam in vers. Græc. ser.*

a Burch. l. 15. c. 42. Ivo par. 16. c. 43. b convenit frustrare jura) orig. c Ivo par. 4. c. 71. Pann. l. 2. c. 120. d al. certum habebas) exemp. e al. firmiter retinere.) orig. f Ivo p 4. c. 73. g moribus) orig. & Ivo. h Ivo par. 4. cap. 74. Pann. lib. 2. c. 119. i scripturarum libris.) orig. & Pann. K eorum auctorem in scribendo aliquid errasse firmissime credam.) orig. Ivo & Pann. l præpolleant.) orig.

C. VII. *Nihil auctoritatis canonicis remanebit scripturis, si ad eas mendacia fuerint admissa.*

Item Augustinus ad Hieronymum, epist. 9.

SI *a* ad Scripturas sanctas admissa fuerint vel *b* officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? Quæ tandem de Scripturis illis sententia proferetur, cujus pondere contentiosæ falsitatis obteratur *c* improbitas?

C. VIII. *Literis omnium Episcoporum sacra præponitur Scriptura.*

Item de Baptismo contra Donatistas, lib. 2. c. 3.

QUis nesciat sanctam Scripturam canonicam, tam Veteris, quam Novi Testamenti, certis suis terminis contineri, eamque omnibus posterioribus Episcoporum literis ita præponi, ut de illa omnino dubitari, & disceptari non possit, utrum verum, vel utrum rectum sit, quicquid in ea scriptum esse constiterit? Episcoporum autem literas, quæ post confirmatum canonem vel scriptæ sunt, vel scribuntur, & per sermonem forte sapientiorem cujuslibet in ea re peritioris, & per aliorum Episcoporum graviorem auctoritatem, doctioremque *d* prudentiam, & per concilia licere reprehendi, si quid in eis forte a veritate deviatum est?

C. IX. *Ex dictis quorumlibet Episcoporum contra divina mandata calumniæ non colligantur.*

Idem ad Vincentium epist. 48. contra Donatistas.

NOli *e* frater contra divina tam multa, tam clara, tam indubitata testimonia colligere velle calumnias ex Episcoporum scriptis, sive nostrorum, sicut Hilarii, sive, 1 (antequam pars Donati separaretur,] ipsius unitatis, sicut Cypriani & Agrippini: primo, quia hoc genus literarum ab auctoritate canonis distinguendum est: non enim sic leguntur, tanquam ita ex eis testimonium proferatur, ut contra sentire non liceat, sicubi forte aliter sapuerint, quam veritas postulat. In eo quippe numero sumus, ut non dedignemur etiam nobis dictum *f* ab Apostolo accipere: *Et si quid aliter sapitis, id quoque Deus vobis revelavit.* 2

Correct. Rom. ¶ 1 Sive antequam] *Antea legebatur*, sive Cypriani, & Agrippini, antequam pars Donati separaretur. *Restituta est vera lectio ex B. Augustino, & aliquot exemplaribus Gratiani, & Ivone. Cyprianus enim, & Agrippinus multo ante Donati schisma in Ecclesiæ unitate decesserant: qua in re erravit auctor glossæ.*

¶ 2 Revelavit) *Ita enim originale, & Ivo, & aliquot editiones Novi Testamenti. Sed idem B. Augustinus in Joannem tr. 5. 45. 53. & 98. & alibi fere semper legit*, revelabit, & explanat. *Græce est* ἀποκαλύψει.

C. X. *Non debetur par auctoritas canonicis scripturis, & expositionibus earum.*

Idem ad Fortunatianum, epist. 3.

NEque *g* quorumlibet disputationes, quamvis Catholicorum, & laudatorum hominum, velut scripturas canonicas habere debemus, ut nobis non liceat salva honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum scriptis improbare, atque respuere, si forte invenerimus, quod aliter senserint, quam veritas habet, divino adjutorio vel ab aliis intellecta, vel a nobis. Talis *h* ego sum in scriptis aliorum, quales *i* volo esse intellectores meorum.

C. XI. *Exemplis ratio sana præfertur.*

Idem ad Marcellinum de civitate Dei, lib. 1. c. 23.

Sana

a Ivo p. 4. c. 215. b al. velut officiosa) orig. al. fuerint officiosa. c al. subruatur. Ivo p. 4. cap. 227. Polyc. l. 3. tit. 21. d al. doctiorumque. e Deusdedit. p. 2. Ans. l. 4. cap. 58. Ivo p. 4. c. 236. f Phil. 3. g Ivo p. 4. cap. 237. h aliter Qualis.) orig. Ant. i al. tales.

SAna a quippe ratio etiam exemplis anteponenda est: cui quidem & exempla concordant : sed illa, quæ tanto digniora sunt imitatione, quanto excellentiora pietate.

Gratianus. *Cum ergo in naturali jure nihil aliud præcipiatur, quam quod Deus vult fieri; nihilque vetetur, quam quod Deus prohibet fieri; denique cum in canonica scriptura nihil aliud, quam in divinis legibus inveniatur; divinæ vero leges natura consistant, patet, quod quæcumque divinæ voluntati seu canonicæ scripturæ contraria probantur, eadem & naturali juri inveniuntur adversa. Unde quæcunque divinæ voluntati, seu canonicæ scripturæ, seu divinis legibus postponenda censentur, eisdem naturale jus præferri oportet. Constitutiones ergo vel Ecclesiasticæ, vel seculares, si naturali juri contrariæ probantur, penitus sunt excludendæ.*

DISTINCTIO X.

C*Onstitutiones vero Principum Ecclesiasticis constitutionibus non præeminent, sed obsequuntur.*

C. I. *Lex Imperatorum Ecclesiastica jura dissolvere non potest.*

Unde Nicolaus *b* Papa *scribit Episcopis in Concilio apud Convicinum congregatis.*

LEge 1 Imperatorum non in omnibus Ecclesiasticis controversiis utendum est; præsertim cum inveniantur Evangelicæ, ac canonicæ sanctioni aliquoties obviare. 2. *Item c* Lex *d* Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus. Imperiali judicio non possunt Ecclesiastica jura dissolvi. §. 1. Ad quod ostendendum duorum horum *e*, scilicet Innocentii, & Gregorii satis sufficiunt testimonia. Sanctus *f* quidem Innocentius in decretali epistola sua ad Alexandrum Antiochenum Episcopum ait. [Nam quod sciscitaris, utrum divisis Imperiali judicio provinciis, ut duæ Metropoles fiant, sic duo Metropolitani Episcopi debeant nominari: non visum *g* est ad mobilitatem necessitatum mundanarum Dei Ecclesiam commutari, honoresque, aut divisiones perpeti, quas pro suis causis faciendas duxerit imperator.] Beatus *h* autem Gregorius scribens ad Theotistam patritiam, inter cætera: [Si, inquit, religionis causa conjugia debere dissolvi dicantur, sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit; lex tamen divina prohibuit.] Ecce *i* quemadmodum Imperiali judicio non possunt Ecclesiastica jura dissolvi. Ecce qualiter, quod lex humana concessit, divina lex prohibuit. §. 2. Non quod Imperatorum leges [quibus Ecclesia utitur contra hæreticos, sæpe contra tyrannos, atque contra pravos quosque defenditur] dicamus penitus renuendas, sed quod eas Evangelicis, Apostolicis, atque Canonicis decretis [quibus postponendæ sunt] nullum posse inferre præjudicium asseramus.

Corr. R. ¶. 1. Lege] *Caput hoc sumptum est ex epistola Nicolai, quæ extat in codice Bibliothecæ Dominicanæ, de quo dictum est supra distinct. 8. c. mala. Titulus autem epistolæ hic est:* Nicolaus servus servorum Dei, Reverendissimis, ac sanctissimis confratribus nostris Metropolitanis Episcopis, & cæteris diversarum provinciarum, ac urbium Præsulibus, qui in Convicinum villam publicam, secus civitatem Silvanectis convenistis. *Eadem epistola nuper impressa est in appendice Bibliothecæ sanctorum Patrum.*

¶. 2. Obviare] *Apud Nicolaum sequitur continenter*, ad quod ostendendum, &c. *Quæ autem apud Gratianum sunt interjecta, non sunt hoc loco in epistola, neque in Polycarpo, neque apud Anselmum: sed verba illa,* Lex Imperatorum non est supra legem Dei, sed subtus, *a Burchardo & Ivone citantur ex decretis Pii Papæ c. 3. habentur autem in capitularibus adjectis, c. 17. reliqua autem habentur infra in hoc eodem capite. §. ecce quemadmodum.*

a *Polyc. l. 1. t. 26.* b *Ivo p. 4. c. 87. Pann. l. 2. c. 138. Ans. l. 1. c. 97. Polyc. l. 1. t. 77.* c. *al. Idem.* d. *In c. adjectis, c. 17.* e *Heroum.] orig.* f. *Burch. l. 15. cap. 10. Ivo par. 16. c. 11. Pann. l. 2. c. 139. Innoc. 1. epist. 18. c. 2.* g. *vere visum] orig.* h *lib. 9 reg. epist. 39.* i *Ivo p. 4. c. 187. Pann. l. 2. c. 140. ex c. adjectis c. 17.*

C. II. *Nihil, quod Evangelicis regulis obviet, Imperatori agere licet.*

Item Symmachus *a* Papa *in sexta Synodo Romana, tempore Theodorici Regis.*

NOn *b* licet Imperatori, vel cuiquam pietatem custodienti, aliquid contra divina mandata præsumere, nec quicquam, quod Evangelicis, Propheticis, aut Apostolicis regulis obviet, agere.

C. III. *In Ecclesiasticis causis regia voluntas Sacerdotibus est postponenda.*

Item Felix *c* Papa.

CErtum est, hoc rebus vestris esse salutare, ut cum de causis Dei agitur, juxta ipsius constitutionem, regiam voluntatem Sacerdotibus Christi studeatis subdere, non præferre, & sacrosancta per eorum Præsules potius discere, quam docere; Ecclesiasticam *d* formam sequi, non huic humanitus sequenda jura præfigere, neque ejus sanctionibus velle dominari, cujus clementiæ Deus voluit tuæ piæ devotionis colla submittere: ne, dum mensura cœlestis dispositionis *e* exceditur, eatur in contumeliam disponentis.

C. IV. *Bonis moribus & decretis Romanorum Pontificum constitutiones contraire non possunt.*

Item *f*

COnstitutiones *g* contra canones, & decreta Præsulum Romanorum, vel bonos mores, nullius *h* sunt momenti.

C. V. *Quæ Sacerdotum sunt, Regibus usurpare non licet.*

Item Nicolaus Papa I. *in epistola ad Michaelem Imperatorem, cujus initium est,* [Proposueramus.]

IMperium *i* vestrum suis publicæ rei quotidianis administrationibus debet esse contentum, non usurpare, quæ Sacerdotibus Domini solum conveniunt.

C. VI. *Tribunalia Regum sacerdotali sunt potestati subjecta.*

Item Gregorius Nazianzenus *in oratione ad cives Nazianzenos angoris plenos, & Magistratum iratum.*

SUscipitisne libertatem verbi? libenter accipitis, quod lex Christi Sacerdotali vos subjicit potestati, atque istis tribunalibus subdit? Dedit enim & nobis potestatem, dedit & principatum multo perfectiorem principatibus vestris. Aut nunquid justum vobis videtur, si cedat spiritus carni; si a terrenis cœlestia superentur; si divinis præferantur humana?

2 pars Grat. *Ecce quod Constitutiones Principum Ecclesiasticis legibus postponendæ sunt. Ubi autem Evangelicis, atq; Canonicis decretis non obviarint, omni reverentia dignæ habeantur.*

C. VII.

a *Et Calixtus epist. 1. & Marcellinus in extrema epist. 2. & in capitulis Hadriani c. 76. ex quo citant Burchard. & Ivo par. 16. c. 9.* b. *Deusdedit p. 1. & 3. Burch. l. 15. c. 8. Ivo p. 4. c. 231. & p. 16. c. 9. Pann. l. 2. c. 141. Polyc. l. 6. tit. 1. c. In exemplari Veronensi est Felix 3. Anselm. l. 4. c. 11. Polyc. l. 1. c. 18.* d *al. Ecclesiæ.* e. *al. dispensationis.* f. *antea legebatur, Idem.* g *Habetur in c. Hadriani, num. 39. Deusdedit, part. 1. & 3.* h. *sint) orig.* i *Ansel. l. 3. c. 88. Burch. l. 15. c. 9. Ivo part. 5. cap. 38. & par. 26. c. 10. Polyc. l. 1. c. fin.*

C. VII. *Leges Imperatorum in adjutorium Ecclesiæ* 1 *licet assumere* a.

Unde Augustinus *ait in Dialogo, idest lib. 2. contra literas Petiliani, c. 58.*

SI b in adjutorium vestrum etiam terreni imperii leges assumendas putatis, non reprehendimus. Fecit hoc Paulus c, cum adversus injuriosos civem Romanum se esse testatus est.

Corr. Rom. ¶. 1. Ecclesiæ) *Auctor hujus rubricæ caput hoc ita accepit, quasi hic agatur de legibus Imperatorum in favorem Ecclesiæ latis, cum ibi B. Augustinus Petiliano, & Donatistis hæreticis concedat, legibus Imperatorum ipsos in adjutorium suum uti posse, modo id fallaciter non facerent, quod eos fecisse convincit.*

C. VIII. *Reges Pontificibus pro æternis, & Pontifices Regibus pro temporalibus indigent.*

Item 1 Nicolaus Papa I. *in epist. 7. ad Michaelem Imperatorem.*

QUoniam d idem mediator Dei, & hominum, homo Christus Jesus, sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis officia potestatis utriusque discrevit propria 2, volens medicinali humilitate hominum corda sursum efferri, non humana superbia rursus in interna demergi: ut & Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legibus uterentur, quatenus spiritualis actio a carnalibus distaret incursibus, & ideo e *militans Deo* f *minime se negotiis secularibus implicaret*; ac vicissim non g ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.

Corr. Rom. ¶. 1. *Huic capiti in codicibus impressis erat præpositus hic titulus:* Cyprianus Juliano Imperatori; *quod est contra omnem temporum rationem. In manuscriptis omnibus, excepto undecimo Vaticano, abest dictio:* Imperatori; *quemadmodum & apud Ivonem. Nonum autem habet:* Juliano Episcopo. *Aliud pervetustum,* Jubiano. *Cæterum integrum hoc caput in epistola Nicolai ad Michaelem Imperatorem, quæ incipit,* Proposueramus; *ex quo refertur infra distinct. 96. c.* cum ad verum. *una cum aliis verbis ejusdem epistolæ, ex quibus hæc pendent. Et sumptum est ex Gelasio in tomo de Anathematis vinculo.*

¶. 2. Propria,] *In originali est,* propriam volens medicinali humilitate sursum efferri. *Ivo habet, ut Gratianus hic in plerisque codicibus. In nonnullis tamen est,* propria volens medicinali humilitate sursum efferri: *quemadmodum etiam infra dist. 96. c.* cum ad verum. *Apud Gelasium loco indicato legitur,* sic actionibus propriis dignitatibusque distinctis, & officia potestatis utriusque discrevit, suos volens medicinali humilitate salvari, non humana superbia rursus intercipi, ut & Christiani, &c.

C. IX. *Leges Imperatorum custodiri oportet.*

Item Leo IV. *Lothario Augusto.*

DE h capitulis, vel præceptis Imperialibus vestris, vestrorumque 1 Pontificum prædecessorum irrefragabiliter custodiendis, & conservandis, quantum valuimus, & valemus Christo propitio, & nunc, & in ævum i nos conservaturos modis omnibus profitemur. Et si fortasse quilibet aliter vobis dixerit, vel dicturus fuerit, sciatis eum pro certo mendacem.

Corr. Rom. ¶. 1. Vestrorumque) *Epistola hæc non est inventa: & in istis verbis videtur subesse mendum, ex quo auctor glossæ errandi occasionem sumpserit, qui Christianis Imperatoribus, cujusmodi fuerant prædecessores Lotharii, attribuat illud, quod Isidorus de Ethnicis dicit: nimirum Imperatores solitos fuisse appellari Pontifices: de qua re optime Gelasius in tomo de Anathematis vinculo, & infra distinct. 21. c.* cleros. *Apud Ivonem legitur,* vestris, nostrorumque etiam Pontificum prædecessorum: *In Pannormia,* nostris nostrorumque Pontificum, & prædecessorum. *Sed fortasse cætera quidem recte apud Gratianum habent: tantummodo ante dictionem,* prædecessorum, *est addenda conjunctio,* &, *quemadmodum est in Pannormia. Nam hoc significabitur, Imperatores illos solitos fuisse edere capitula, adhibitis in consilium Pontificibus regni, quod verissimum est. Omnino hæc, quæ a Leone scribuntur, spectare videntur ad capitula Caroli, & Ludovici, quæ Lotharius in universa Italia servari mandaverat. Nam in legibus Longobardicis lib. 3. tit. 35. Lotharius ita constituisse traditur:* Placuit nobis, ut capitula, quæ excerpsimus de capitulari bon. mem. gloriosissimi Domini nostri Caroli, & genitoris nostri Ludovici, Imperat. invictissimi, his omnibus, & fidelibus nostris, & sanctæ Ecclesiæ in regno Italiæ consistentibus, per legem teneantur, & serventur: & quicunque horum capitulorum contemptor extiterit, sexaginta solidis componatur. *Id populo Romano, qui jure antiquo Romanorum uti prohiberetur, valde displicuit: sicut ex c. fin. infra ead. dist. colligi potest: disseminatusque etiam rumor fuit, eandem esse Pontificis, ac populi sententiam. De qua re Leo hac se epistola videtur purgare voluisse; & tamen postea, pro conservando jure civili Romanorum, cum eodem Lothario iterum diligentius egit: quod apparet ex dicto c. finali.*

C. X. *Legis auctoritate dissolvitur quod contra eam fit.*

Item Joannes VIII. *Ludovico Imperatori.*

VIdes a, fili charissime, quia quod contra leges accipitur, per leges dissolvi meretur.

C. XI. *Leges Principum, aut regulas Patrum contemni non licet.*

Item Gelasius *Rufino, & Aprili Episcopis.*

QUis * autem b leges Principum, aut regulas Patrum, aut admonitiones paternas dicat c debere contemni, nisi qui impunitum sibi tantum æstimet transire commissum?

C. XII. *Leges Romanorum Principum servandæ sunt ab omnibus.*

Item Theodorico Regi.

CErtum d est magnificentiam vestram leges Romanorum Principum, quas in negotiis hominum custodiendas esse præcepit, multo magis circa e reverentiam Beati Petri Apostoli pro suæ felicitatis augmento velle servari.

C. XIII. *Romana lex nullius temeritate debet corrumpi.*

Item Leo IV. *Lothario Augusto.*

VEstram 1 flagitamus f clementiam, ut sicut hactenus Romana lex viguit absque universis procellis, & pro nullius persona hominis reminiscitur esse corrupta, ita nunc suum robur, propriumque vigorem obtineat.

Corr. Rom. ¶. 1. Vestram) *Videtur Lotharius populo Romano, quod hic Leo petiit, concessisse. Nam in legibus Longobardicis lib. 11. tit. 57. sic habetur,* ut interrogetur populus Romanus, qua lege vult vivere, *& sequitur constitutio.*

Lotharius Imperator.

Volumus, ut cunctus populus Romanus interrogetur, qua lege vult vivere; ut tali lege, quali lege vivere professi sunt, vivant: illisque denuntietur, ut hoc unusquisque, tam Judices, quam Duces, vel reliquus populus sciat: quod si offensionem contra eandem legem fe-

a *al. assumi.* b. *Ivo p. 4. c. 183. Pann. l. 2. c. 153.* c. *Act. 22.* d *Ivo p. 4. cap. 188. infra dist. 96. c. cum ad verum.* e *1. Tim. 2.* f *al. & militans.* g *al. ne.* h. *Ivo p. 4. c. 176. Pann. l. 2. c. 149.* i *al. æternum.*

a *Ivo part. 4.* * *infra dist. 54. c. quis aut. Ivo part. 4. cap. 179. Pann. l. 2. c. 150.* b. *al. aut.* c *al. modernas.* d *Ivo part. 4. c. 180. Pann. l. 2. c. 151.* e *al. propter.* f *Ivo p. 4. c. 181. Pann. l. 2. c. 152.*

fecerint, eidem legi, qua profitentur vivere per dispensationem Pontificis, & nostram subjacebunt.

DISTINCTIO XI.

1 ps QUod vero legibus consuetudo cedat, Isidorus a testatur, dicens in Synonymis, lib. 2.

C. I. Pravus usus ratione superatur, & lege.

USus auctoritati cedat; pravum usum lex, & ratio vincat.

C. II. *Non potest statutis Pontificum consuetudo cujusquam refragari.*

Item Nicolaus Papa I. *Michaeli Imperatori.*

COnsequens est *b*, ut quod ab hujus sedis rectoribus plena auctoritate sancitur, nullius consuetudinis præpediente occasione, proprias tantum sequendo voluntates, removeatur; sed firmiter, atque inconcusse teneatur.

C. III. *A consuetudine Romanæ Ecclesiæ membris dissentire non licet.*

Item Julius Papa I. *ad Episcopos Orientales, epist.* 1.

NOlite *c* errare, fratres mei charissimi, doctrinis *d* variis, & extraneis nolite abduci. En, instituta Apostolorum, & Apostolicorum virorum, canonesque habetis: his fruimini, his circumdamini 1, his delectamini, his armamini; ut his freti, circumdati, delectati, armati, contra cuncta inimicorum jacula persistere valeatis. Satis *e* enim indignum est, quenquam vel Pontificum vel ordinum subsequentium hanc regulam refutare, quam beati Petri sedem & sequi videat, & docere. Multum enim convenit, ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quæ inde auctoritatem habet, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum.

Corr. Rom. ¶. 1. His circumdamini,] *Locupletatus est hic locus ex originali, & Anselmo.*

[C. IV. *Non potest usus, & consuetudo legem, & rationem vincere.*

Item Imperator Constantin. *Aug. ad Proculum, lib.* 8. *f Cod. tit. Quæ sit longa consuetudo.*

COnsuetudinis *g*, ususque longævi non vilis auctoritas est: verum non usque adeo sui valitura momento, ut aut rationem vincat, aut legem.

2 ps Grat. *Cum vero nec sacris canonibus, nec humanis legibus consuetudo obviare monstratur, inconcussa servanda est.*

C. V. *Inviolabilis est consuetudo, quæ nec humanis legibus, nec sacris canonibus obviare monstratur.*

Unde ex dictis 1 Basilii *h.*

ECclesiasticarum *i* institutionum quasdam scripturis, quasdam vero Apostolica traditione per successiones in ministerio confirmatas accepimus; quasdam vero consuetudine roboratas approbavit usus, quibus par ritus, & idem utrisque pietatis debetur affectus; unde quis vel aliquantulum sacrarum expertus Scripturarum hæsitaverit? Si enim attentaverimus consuetudines Ecclesiæ, non per scripturas a Patribus traditas nihil æstimare, quantum religio detrimenti sit latura, intente inspicientibus liquido constabit. §. 1. Quæ enim [ut inde ordiamur] scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? vel quæ trifariam digesta super panem, & calicem prolixæ orationis, vel consecrationis verba commendavit? Nam non modo quod in Evangelio continetur, vel ab Apostolo insertum est, in secretis dicimus: sed & alia plura adjicimus, magnam quasi vim commendantia *a* mysteriis. Quæ Orientem versus nos orare literarum forma docuit? Benedicimus fontem Baptismatis oleo unctionis. Huc accedit, quod ter oleo inungimus quos baptizamus, verbis abrenuntiare Satanæ & Angelis ejus informamus. Unde hæc, & alia in hunc modum non pauca, nisi quia tacita & mystica traditione a Patribus, Ecclesiastico more, reverentiori diligentia sunt in mysteriis observata silentio, quam publicata scripto?

Corr. Rom. ¶. 1. Ex dictis] *Hoc caput antea citabatur ex* Augustino in lib. ex dictis Basilii. *In codice Vercellensi est: unde* Augustinus ait, vel ex dictis Basilii: *& retenta est posterior pars hujus disjuncti, quoniam ita citant Burchard. & auctor Pannormiæ. Ivo autem citat ex lib. Basilii de Spiritu sancto, c. 27. quomodo in margine est indicatum. Cæterum, quoniam multis locis glossa obstitit, ne emendaretur, necessarium visum est integrum B. Basilii locum & Græce & Latine afferre;*

ΤΩν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν μυστηρίῳ παραδεξάμεθα, ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅστις γε κἂν κατὰ μικρὸν γοῦν θεσμῶν ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. εἰ γὰρ ἐπιχειρέσαμεν τὰ ἄγραφα τῶν ἐθῶν ὡς οὐ μεγάλην ἔχοντα τὴν δύναμιν παραιτεῖσθαι, λάθοιμεν ἂν εἰς αὐτὰ τὰ καίρια ζημιοῦντες τὸ εὐαγγέλιον, μᾶλλον δὲ εἰς ὄνομα ψιλὸν περιιστῶντες τὸ κήρυγμα. οἷον, ἵνα τοῦ πρώτου καὶ κοινοτάτου πρῶτον μνησθῶ, τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἠλπικότας κατασημαίνεσθαι, τίς ὁ διὰ γράμματος διδάξας, τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι κατὰ τὴν προσευχὴν, ποῖον ἐδίδαξεν ἡμᾶς γράμμα; τὰ τῆς ἐπικλήσεως ῥήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς εὐχαριστίας, καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν ἁγίων ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν; οὐ γὰρ δὴ τούτοις ἀρκούμεθα, ὧν ὁ Ἀπόστολος, ἢ τὸ Εὐαγγέλιον ἐπεμνήσθη, ἀλλὰ καὶ προλέγομεν καὶ ἐπιλέγομεν ἕτερα, ὡς μεγάλην ἔχοντα πρὸς τὸ μυστήριον τὴν ἰσχὺν, ἐκ τῆς ἀγράφου διδασκαλίας παραλαβόντες: εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ βαπτίσματος, καὶ τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως, καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον, ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς παραδόσεως, τί δὲ αὐτὴν τοῦ ἐλαίου τὴν χρίσιν τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον, πόθεν; ἀλλὰ δὲ ὅσα περὶ τὸ βάπτισμα, ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς Ἀγγέλοις αὐτοῦ, ἐκ ποίας ἐστὶ γραφῆς; οὐκ ἐκ τῆς ἀδημοσιεύτου ταύτης, καὶ ἀπορρήτου διδασκαλίας, ἣν ἐν ἀπολυπραγμονήτῳ, καὶ ἀπεριεργάστῳ σιγῇ οἱ πατέρες ἡμῶν ἐφύλαξαν, καλῶς ἐκεῖνοι δεδιδαγμένοι τῶν μυστηρίων τὰ σεμνὰ σιωπῇ διασώζεσθαι.

Id est:

Dogmatum, & institutionum, quæ in Ecclesia servata sunt, alia quidem habemus, ex doctrina, quæ literis consignata est; alia vero ex Apostolorum traditione ad nos transmissa in mysterio accepimus. Quæ utraque eandem vim ad pietatem habent: atque his nemo sane contradixerit, qui vel exigua legum Ecclesiasticarum peritia sit præditus. Nam si aggrediamur ea, quæ non scripto, sed tantum consuetudine constant, tanquam non magnam habentia vim repudiare, imprudentes Evangelio, & quidem in præcipuis ipsius partibus, officiemus: vel potius ipsamet instituta ad inane quoddam nomen redigemus. Exempli causa [ut, quod primum, maximeque commune est, pri-

a *In Synonymis cap.* 16. *quod malis jussionibus non sit obtemperandum. Ivo p.* 4. *cap.* 207. *Pann. l.* 2. *cap.* 165. b *Sententia elicitur ex epist. cujus initium, Proposueramus. Ivo p.* 4. *c.* 211. c *Ans. l.* 1. *c.* 8. *Polyc. l.* 1. *cap.* 17. d *Hebr.* 13. e *Ans. l.* 5. *cap.* 4. *Polyc. l.* 8. *tit.* 3. f *tit.* 53. *l.* 2. g *Ivo p.* 4. *c.* 202. *Pann. l.* 2. *cap.* 163. h *Basilius in l. de Spiritu Sancto c.* 27. i *Burch. l.* 3. *c.* 127. *Ivo p.* 4. *cap.* 69. *Pann. l.* 2. *c.* 159.

a *al. consummandis accommodantia.) Burch.*

primo loco commemorem) eos, qui in Domini nostri JESU Christi nomine spem posuerunt, figura crucis signari, ecquis scripto docuit? Dum oramus, ad Orientem solem converti, ecquæ nos literæ docuerunt? Verba invocationis, cum panis Eucharistiæ, & calix benedictionis offertur, quis ex sanctis Patribus scripta nobis reliquit? Non enim iis contenti sumus, quorum Apostolus, & Evangelium mentionem fecerunt; sed alia quoque cum antea, tum post, dicimus, utpote quæ magnum momentum ad ipsum mysterium habeant, doctrina non scripta, sed tradita eruditi. Benedicimus aquam Baptismatis, & oleum unctionis, atque illum ipsum præterea, qui baptizatur, ex qua scriptura? nonne ex occulta, & mystica traditione? Quid? ipsam olei unctionem quis sermo scriptus docuit? Quod homo ter mergendus sit, unde accepimus? Abrenunciare Satanæ, atque Angelis ejus, & reliqua omnia, quæcunq; in Baptismo observamus, quæ scriptura jussit? Annon hæc ipsa minime vulgata, sed secreta doctrina, quam quieto, minimeque curioso silentio Patres nostri custodierunt? probe quidem illi intelligentes, mysteriorum majestatem taciturnitate servari.

C. VI. *Laudabilis est consuetudo, quæ nihil fidei contrarium usurpat.*

Item Pius Papa I. *in Decretis, Decreto septimo.*

CONsuetudinem *a* laudamus, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis, quod antea tribuebatur B. August. leguntur in editione Conciliorum Coloniensi, tribus tomis inter Decreta Pii I. Decreto septimo, & in epistola ejusdem Pii, ex codice sexdecim librorum, lib. 3. c. 19. quam etiam citant Burchardus, Ivo, & auctor Pannormiæ; cujus tamen epistolæ omnia fere verba habentur 1. lib. reg. B. Gregorii (qui citatur in Polycarpo) epist. 75. & ea, quæ ad hoc caput pertinent, referuntur infra dist. 12. c.* nos consuetudinem.

C. VII. *Ubi auctoritas deficit, mos populi, & majorum instituta pro lege servantur.*

Item B. Augustinus *ad Casulanum, epist. 86.*

IN his rebus *b*, de quibus nihil certi statuit divina Scriptura, mos populi Dei, & instituta majorum pro lege tenenda sunt. Et sicut 1 prævaricatores divinarum legum, ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum coercendi sunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Et sicut) *Hinc usque ad finem non sunt in Epistola indicata; sed a Burchardo etiam, & Ivone, & in Pannormia referuntur.*

C. VIII. *Auctoritate, & traditione generali vel speciali, Ecclesia regitur.*

Idem *in libro c de fide Christiana.*

CAtholica Ecclesia per orbem terrarum diffusa, tribus modis probatur existere. Quicquid enim in ea tenetur, aut auctoritas est Scripturarum, aut traditio universalis, aut certe propria, & particularis institutio. Sed auctoritate tota constringitur, universali traditione majorum, nihilominus tota: privatis vero constitutionibus, & propriis informationibus unaquæque pro locorum varietate, prout cuique visum est, subsistit, & regitur.

C. IX. *Valet ad fidem catholicæ auctoritas Ecclesiæ.*

Idem *in libro contra Manichæos.*

PAlam est, quod in re dubia, ad fidem valeat auctoritas Ecclesiæ catholicæ, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorum, usque ad hodiernum diem, succedentium sibimet Episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. August. lib. 11. contra Faustum Manichæum c. 2. legitur:* Et vides in hac re (de fide exemplarium loquitur) quid Ecclesiæ catholicæ valeat auctoritas, quæ ab ipsis &c. *Hanc vero Episcoporum successionem potissimum in sede Petri, & in libro contra epistolam Fundamenti, & in epist. 165. de schismate Donatistarum merito certissimum putavit Ecclesiæ Catholicæ judicium.*

C. X. *Ab Apostolicis institutis non licet recedere.*

Item Leo Papa *ad Episcopos per Siciliam constitutos, epist. 4. c. 6.*

HOc *a* vestræ indicimus charitati, ut ab Apostolicis institutis nullo ulterius recedatur excessu: quia inultum post hoc esse non poterit, si quisquam Apostolicas regulas in aliquo crediderit negligendas.

C. XI. *Ab omnibus servari debet, quod Romana servat Ecclesia.*

Item Innocentius I. *ad Decentium Episcopum Eugubinum, epist. 1.*

QUis *b* nesciat, aut non advertat, id quod a Principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari? nec superinduci, aut introduci aliquid, quod aut *c* auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? præsertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, insulasque interjacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos venerabilis Apostolus Petrus, aut ejus successores constituerunt Sacerdotes: aut legant, si in istis provinciis alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Quod si non legunt, quia nusquam invenitur, oportet eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est: ne dum peregrinis sermonibus *d* student, caput institutionum videantur omittere *e*. §. 1. Sæpe dilectionem tuam ad urbem venisse, ac nobiscum in Ecclesia convenisse, & quem morem vel in considerandis mysteriis, vel in cæteris agendis arcanis teneat, cognovisse 1. Quod sufficere arbitraremur ad informationem Ecclesiæ tuæ, vel reformationem, si prædecessores tui minus aliquid, aut aliter tenuerint, & satis certum haberemus, nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisset: quibus idcirco respondemus, non quod te aliqua ignorare credamus; sed ut majori auctoritate tuos instituas, vel si qui a Romanæ Ecclesiæ institutionibus errant, aut commoneas, aut nobis indicare non differas: ut scire valeamus, qui sint, qui aut novitates inducunt, aut alterius Ecclesiæ, quam Romanæ, existimant consuetudinem esse servandam.

Corr. Rom. ¶. 1. Cognovisse) *Locus hic in originali Conciliis quatuor tomorum inserto, sic habet,* cognovisse non dubium est. Quod sufficere ad informationem Ecclesiæ tuæ, vel reformationem (si prædecessores tui minus aliquid, aut aliter tenuerunt) satis certum haberem: nisi de aliquibus consulendos nos esse duxisses. *Sed ob glossam, præcipue in ver.* morem, *non est mutatum.*

DISTINCTIO XII.

1 ps QUod absque discretione justitiæ nulli agere licet.

C. I. *Nulli agere licet sine discretione justitiæ contra disciplinam Romanæ Ecclesiæ.*

Unde

a *Burch. l. 3. c. 124. Ans. l. 4. c. 42. Ivo p. 4. c. 66. Pann. l. 2. cap. 157. Polyc. l. 3. tit. 23.* b *Ans. l. 4. c. 43. Burch. l. 3. c. 126. Ivo p. 4. cap. 68. Pann. l. 2. c. 158. Polyc. l. 3. tit. 23.* c. *fin.* c *Hodie inter opera B. Augustini nullum extat hoc titulo. In epistola vero ad Januarium, quæ est 118. c. 1. & 2. hæc eadem sententia copiose exponitur.*

a *Ans. l. 1. cap. 45. Polyc. l. 2. tit. 17.* b. *Burch. l. 3. c. 125. Ans. l. 1. c. 41. Ivo p. 4. c. 67. Polyc. l. 1. tit. 47. & l. 3. tit. 24.* c *al. auctoritatem debeat aliunde accipere, vel exemplum?* d *al. assertionibus.* e *al. amittere.*

Unde Calixtus Papa *primus omnibus Episcopis ait in epistola prima ad Benedictum Episcopum.*

NOn *a* decet a capite membra discedere; sed juxta sacræ Scripturæ testimonium, omnia membra caput sequantur. Nulli vero dubium est, quod Apostolica Ecclesia est mater omnium Ecclesiarum, a cujus regulis nulla tenus vos convenit deviare. Et sicut Dei filius venit facere voluntatem Patris: sic & vos voluntatem vestræ impleatis matris, quæ est Ecclesia, cujus caput, ut prædictum est, Romana existit Ecclesia. Quicquid ergo sine discretione justitiæ contra hujus disciplinam actum fuerit, ratum haberi ratio nulla permittit.

C. II. *Apostolicis præceptis nullus superbe resistat.*

Item Gregorius I Papa *quartus.*

PRæceptis *b* Apostolicis non dura superbia resistatur; sed per obedientiam, quæ a sancta Romana Ecclesia, *c* & Apostolica auctoritate jussa sunt, salutifere impleantur; si ejusdem sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ est caput vestrum, communionem habere desideratis, *& post multa.* §. I. Non novum aliquid præsenti jussione præcipimus, sed illa, quæ olim videntur indulta, firmamus: cum nulli dubium sit, quod non solum Pontificalis causatio *d*, sed omnis sanctæ 2 religionis relatio ad sedem Apostolicam, quasi ad caput Ecclesiarum, debeat referri, & inde normam sumere: unde sumpsit exordium, ne caput institutionis videatur omittere. Cujus auctoritatis sanctionem omnes teneant Sacerdotes, qui nolunt ab Apostolicæ petræ, super quam Christus universalem fundavit Ecclesiam, soliditate divelli. Si quis hæc *e* Apostolicæ sedis præcepta non observaverit, percepti honoris esse hostis non dubitetur.

Corr. Rom. ¶. I. Gregorius] *Integrum hoc caput invenitur in epistola Gregorii quarti, universis Episcopis per Galliam, Germaniam, Europam, & universas provincias constitutis: quæ est in codice supra citato Bibliothecæ monasterii Dominicanorum. Initium vero est etiam in epistola Anastasii II. ad Anastasium Augustum c. 6.*

¶. 2. Sanctæ Religionis] *Sic emendatum est ex ipsa epistola, & aliquot manuscriptis Gratiani codicibus; inductis his vocibus,* spei Romanæ Ecclesiæ.

C. III. *Non est resistendum consuetudini, cui canonica non obstat auctoritas.*

Item Leo IX. *Michaeli Episcopo Constantinopolitano, epist. I. c. 29. & Nicolaus I. epist. 2. ad Photium.*

SCit *f* sancta Romana Ecclesia, quod nihil obsunt saluti credentium diversæ pro loco & tempore consuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua eis obviare debeamus: unde nil judicamus eis debere, vel posse resistere *g*.

Correct. Rom. ¶. *Caput hoc confectum est ex duobus longe diversis locis. Nam usque ad verb.* si illis, *sumptum est ex prima Epistola, seu libello Leonis IX. adversus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani Episcoporum, cap. 29. ubi loquens de Romana Ecclesia ait:* Scit namque, quia nihil obsint saluti credentium diversæ pro loco & tempore consuetudines; quando una fides per dilectionem operans bona, quæ potest, uni DEO commendat omnes: *& hæc fere ab Ivone, & in Pannormia referuntur. Altera vero pars accepta est ex epistola secunda Nicolai ad Photium, quæ incipit,* Postquam beato Petro. *Ibi enim habentur hæc:* De consuetudinibus, quas nobis opponere visi estis, scribentes per diversas Ecclesias, diversas esse consuetudines, si illis canonica non obsistat auctoritas, pro qua obviare debeamus, nihil judicamus, vel eis resistimus.

C. IV. *Consuetudines, quæ fidei non officiunt, ut a Majoribus traditæ sunt, observentur.*

Item Hieronymus *ad Lucinium, epist.* 28.

ILlud breviter te admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita observandas, ut a majoribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem, aliorum contrario more subverti.

C. V. *Traditiones a Patribus institutæ non sunt infringendæ.*

Item Nicolaus *Hincmaro Archiepiscopo.*

RIdiculum *a* est, & satis abominabile dedecus, ut temporibus nostris vel falso insimulari sanctam Dei Ecclesiam permittamus, vel eas traditiones, quas antiquitus a Patribus suscepimus, pro libitu semper errantium infringi patiamur.

Corr. Rom. ¶. *Habetur in epistola scripta Hincmaro, & cæteris Archiepiscopis, & Episcopis in regno Caroli Ecclesias regentibus, quæ extat in codice jam memorato Bibliothecæ Dominicanorum, & ex ea caput hoc locupletatum est. Nam antea brevius erat, ut etiam apud Ivonem, & in Pannormia.*

C. VI. *Diuturni mores pro lege sunt habendi.*

Item Justinianus *Institutionum lib. I. tit. 2.*

DIuturni *b* mores consensu utentium approbati, legem imitantur.

C. VII. *Quidquid contra longam consuetudinem fit, revocari oportet.*

Item Cod. lib. 8. tit. quæ sit longa consuetudo, l. I.

COnsuetudo *c* præcedens, & ratio, quæ consuetudinem suasit, tenenda est. Et quicquid I contra longam consuetudinem fiet, ad sollicitudinem suam revocabit Præses provinciæ.

Corr. Rom. ¶. I Quicquid] *In originali est*, & ne quid contra longam consuetudinem fiat: *sed quoniam rubrica videtur magis convenire lectioni Gratiani, quæ est etiam apud Ivonem, & in Pannormia, non est mutatum.*

C. VIII. *Immota permaneat consuetudo, quæ contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur.*

Item Gregorius *universis Episcopis Numidiæ, lib. I. epist. 75.*

NOs *d* consuetudinem, quæ tamen contra fidem catholicam nihil usurpare dignoscitur, immotam permanere concedimus: sive de Primatibus constituendis, sive de cæteris Capitulis, exceptis iis, qui ex Donatistis ad Episcopatum perveniunt: quos provehi ad Primatus dignitatem (etiam cum ordo Clericorum I eos ad locum eundem deferat) modis omnibus prohibemus. Sufficiat autem illis commissæ sibi plebis *e* curam gerere, non autem etiam illos antistites, quos catholica fides in Ecclesiæ sinu & edocuit, & genuit, ad obtinendum culmen primatus anteire.

Corr. Rom. ¶. I Ordo Clericorum] *Sic etiam legitur in aliquot vetustis Gratiani, & in aliquibus B. Gregorii codicibus: sed auctor glossæ non videtur habuisse verbum* Clericorum: *quemadmodum neque Ivo, neque pleraque Gratiani manuscripta exemplaria, neque aliquæ etiam B. Gregorii operum editiones.*

C. IX.

a *Ansel. l. I. c. 12. Polyc. l. I. tit. 17.* b *Ansel. l. I. c. 20. Polyc. l. I. t. 17.* c *abest ab orig. & aliquot vetustis Gratiani exemplaribus.* d *al. accusatio.* e *al. hoc præcepto sedis Apostolicæ præcepta) orig.* f *Ivo p. 4. cap. 223. & p. 5. c. 44. Pann. l. 2. c. 155.* g *al. resisti.*

a *Ivo p. 4. cap. 212. Pann. lib. 2. c. 156.* b *Ivo p. 4. cap. 94. Pannorm. lib. 2. cap. 160.* c *Ivo p. 3. c. 201. Pannorm. lib. 2. cap. 162.* d *supra dist. 11. c. consuetudinem. Ivo p. 4. c. 204.* e *tantummodo.) orig.*

C. IX. *Non negantur quæ consuetudinis sunt.*
Item Gregorius *ad Maximum Salonitanum Episcopum, lib. 7. reg. epist.* 81.

QUemadmodum illicita perpetrari non patimur: sic quæ sunt consuetudinis, non negamus.

C. X. *Non locus consuetudinem, sed consuetudo locum commendat.*
Item Gregorius *ad Augustinum Anglorum Episcopum, resp.* 3.

NOvit *a* fraternitas tua Romanæ Ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit enutritam. Sed mihi placet, ut sive in Romana, sive in Gallicorum *b*, sive in qualibet Ecclesia aliquid invenisti, quod plus omnipotenti Deo possit placere, sollicite eligas; & in Anglorum Ecclesia, quæ adhuc in fide nova est, institutione præcipua, quæ de multis Ecclesiis colligere poteris *c*, infundas. Non enim pro locis res, sed pro rebus *d* loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusque Ecclesiis, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt, elige: & hæc quasi in fasciculum collecta apud Anglorum mentes in consuetudinem depone.

C. XI. *Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores esse convincitur, indifferenter est habendum.*
Item August. *ad Januarium, epist.* 118. *cap.* 1. & 2.

ILla autem, quæ non scripta, sed tradita custodimus, quæ quidem toto terrarum orbe observantur, datur intelligi vel ab ipsis Apostolis, vel plenariis Conciliis, (quorum est in Ecclesia saluberrima auctoritas) commendata, atque statuta retineri: sicuti quod Domini Passio, & Resurrectio, & Ascensio in cœlum, & Adventus de cœlo Spiritus Sancti, anniversaria solennitate celebrantur: & si quid aliud tale occurrerit, quod servatur ab universa, quacunque se diffundit, Ecclesia. §. 1. Alia vero, quæ per loca terrarum regionesque variantur, sicuti est, quod alii jejunant Sabbatho, alii vero non: alii quotidie communicant corpori, & sanguini Dominico, alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, quo non offeratur: alibi Sabbatho tantum, & Dominico, alibi tantum Dominico: & si quid aliud hujusmodi animadverti potest, totum hoc genus rerum liberas habet observationes: nec disciplina ulla est in his melior gravi prudentique Christiano, quam ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque forte devenerit. Quod *e* enim neque contra fidem, neque contra bonos mores injungitur *f*, indifferenter est habendum, & pro eorum, inter quos vivitur, societate servandum est. Mater mea 1 Mediolanum me consequuta, invenit Ecclesiam Sabbatho non jejunantem: cœperat fluctuare quid ageret. Tunc ego consului de hac re beatissimæ memoriæ virum Ambrosium: At ille ait, cum Romam venio, jejuno Sabbatho: cum Mediolani sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. Hoc, cum matri renunciassem, libenter amplexa est.

Cor. R. ¶ 1 Mater mea.] *In hoc capite, quemadmodum & in sequenti, multa sunt emendata ex B. Aug. ac nonnulla etiam addita. Ab hoc tamen loco usque in finem, quoniam verba B. Augustini apte erant in epitomen redacta, nihil additum est.*

2 Gratian. *Hoc autem de consuetudine illa intelligendum est, quæ vel universalis Ecclesiæ usu, vel temporis prolixitate roboratur. Cæterum, si pro varietate temporum, vel animorum, vel locorum variæ consuetudines introducantur, inventa opportunitate, resecandæ sunt potius, quam observandæ.*

C. XII. *Resecanda sunt, quæ neque auctoritate, neque moribus universitatis comprobantur.*
Unde August. *scribit ad inquisitiones Januarii epist.* 119. *c.* 19.

OMnia *a* talia, quæ neque sanctarum Scripturarum auctoritatibus continentur, nec in Conciliis Episcoporum statuta inveniuntur, nec consuetudine universalis *b* Ecclesiæ roborata sunt, sed diversorum locorum diversis moribus innumerabiliter variantur, ita ut vix, aut omnino nunquam inveniri possint causæ, quas in eis instituendis homines secuti sunt, ubi facultas tribuitur, sine ulla dubitatione resecanda existimo. Quamvis enim neque hoc inveniri possit, quomodo contra fidem sint; ipsam tamen religionem, quam paucissimis, & manifestissimis celebrationum Sacramentis misericordia Dei esse liberam voluit, servilibus oneribus *c* premunt, ut tolerabilior sit conditio Judæorum, qui etiamsi tempus libertatis non agnoverint, legalibus tamen Sacramentis *d*, non humanis præsumptionibus subjiciuntur.

C. XIII. *Omnes provinciæ e eundem in psallendo modum teneant, quem Metropolitanam sedem f habere cognoverint.*
Item ex Concilio Toletano 11. c. 3.

3 DE iis, qui contra Apostoli *g* voluntatem circumferuntur omni vento doctrinæ, placuit huic sancto Concilio, ut Metropolitanæ sedis auctoritate coacti uniuscujusque provinciæ 1 cives, rectoresque Ecclesiarum unum eundemque in psallendo teneant modum, quem in Metropolitana sede *h* cognoverint institutum, nec aliqua diversitate cujusque ordinis, vel officii a Metropolitana se patiantur sede disjungi. Sic enim justum est, ut inde unusquisque sumat regulas magisterii, unde honoris consecrationem accipit, ut juxta Majorum decreta, sedes, quæ unicuique Sacerdotalis dignitatis est mater, sit Ecclesiasticæ magistra rationis. Abbatibus sane, indultis officiis, quæ juxta voluntatem sui Episcopi regulariter illis implenda sunt, cætera officia publica, id est, Vesperas, Matutinum, sive Missam, aliter quam in principali Ecclesia, celebrare non liceat. §. 1. Quisquis autem horum decretorum violator extiterit, sex mensibus communione privatus, apud Metropolitanum sub pœnitentiæ censura permaneat corrigendus: quatenus apud illum & præteritæ transgressionis culpam lacrymis diluat, & necessariam officiorum doctrinam studiose addiscat. §. 2. Sub ista ergo regula disciplinæ, non solum Metropolitanus totius suæ provinciæ Pontifices, vel Sacerdotes adstringat; sed etiam cæteri Episcopi subjectos sibi Ecclesiarum rectores obtemperare his institutionibus cogant.

Correct. Rom. ¶ 1 Provinciæ cives] *In codice Lucensi pervetusto Bibliothecæ Regis Catholici, & in Conciliis impressis, in margine legitur,* provinciæ Pontifices: *quæ dictio in fine hujus capitis repetita, ostendit hanc esse veram lectionem. Verum in omnibus Conciliorum editionibus in textu, & duobus codicibus Vaticanis legitur,* cives.

C. XIV. *Ordo servetur in Matutinis, & Vespertinis officiis unus & idem.*
Item ex Concilio Bracarensi 1. *cap.* 1.

PLacuit *i* omnibus communi consensu, ut unus atque idem psallendi ordo in Matutinis, vel Vespertinis officiis teneatur, & non diversæ, ac privatæ, neque 1 monaste-

a Ivo *p.* 2. *c.* 80. b *Gallicanorum*] *orig. Gallicana*] *Ivo.* c *potuisti*) *orig.* d *bonis rebus*) *orig.* e *Fere idem epist.* 119. *c.* 18. f *al. esse convincitur.*

a Ivo *p.* 4. *c.* 206. *Pann. l.* 2. *c.*168. b *al.* [*universæ*] *orig. Ivo Pannor.* c *al. adeo servilibus operibus.* d [*sarcinis*) *orig.* e *al. provinciales.* f *al. Ecclesiam.* g *Eph.* 4. h *al. a.* i *Sententia habetur etiam in Toletano,* 4. *c.* 2.

nasteriorum consuetudines cum Ecclesiastica regula sint permistæ.

Correct. Rom. ¶ 1 Neque monasteriorum] *In Concilio ipso postremo Coloniæ excuso abest vox*, neque. *In cæteris autem editionibus sic legitur*, privatæ monasteriorum consuetudines contra Ecclesiasticas regulas sint permistæ.

DISTINCTIO XIII.

1 ps *Item adversus naturale jus nulla dispensatio admittitur; nisi forte duo mala ita urgeant, ut alterum eorum necesse sit eligi.*

C. I. *Minus malum de duobus eligendum est.*

Unde in Concilio Toletano 8. *c.* 2. *legitur.*

DUo *a* mala, licet sint omnino cautissime præcavenda, tamen si periculi necessitas ex his unum perpetrare *b* compulerit, id debemus resolvere, quod minori nexu noscitur obligare *c*. Quid autem ex his levius, quidve sit gravius, puræ *d* rationis acumine investigemus. Etenim dum pejerare compellimur, Creatorem quidem offendimus, sed nos tantummodo maculamus. Cum vero noxia promissa complemus, & Dei jussa superbe contemnimus, & proximis impia crudelitate nocemus, & nos ipsos crudeliori gladio trucidamus. Illic *e* enim duplici culparum telo perimimur *f*, hic *g* triplici jugulamur.

Corr. Rom. ¶ *In ipso Concilii capite multa antecedunt, & sequuntur, quæ perlegenda sunt.*

C. II. *De eodem.*

Item Gregorius *in Moralibus, in c.* 40. *Job. l.* 32. *c.* 17. 18. 19. *&* 20.

NErvi testiculorum Leviathan *h* perplexi sunt: quia suggestionum *i* illius argumenta implicatis inventis *K* illigantur, ut plerosque ita peccare faciant, quatenus si fortasse fugere peccatum appetant, hoc sine aliquo *l* peccati laqueo non evadant, & culpam faciant, dum vitant, ac nequaquam se ab una valeant solvere, nisi in alia consentiant se ligari. Quod melius ostendimus, si qua ex conversatione hominum illigationis hujus exempla proferamus. *m. Et nonnullis interjectis.* §. 1. Ecce quidam, dum mundi hujus amicitias appetit, cuilibet alteri similem sibi vitam ducenti, quod secreta illius omni silentio contegat, se jurejurando constringit. Sed is, cui juratum est, adulterium perpetrare cognoscitur, ita ut etiam maritum adulteræ occidere conetur. Is autem qui jusjurandum præbuit, ad mentem revertitur, & diversis hinc inde cogitationibus impugnatur, atque hoc silere formidat, ne silentio *n* adulterii simul & homicidii particeps fiat, & prodere trepidat, ne reatu se perjurii obstringat. Perplexis ergo testiculorum nervis ligatus est, quia in quamlibet partem declinet, metuit, ne a transgressionis contagione liber non sit. §. 2. Alius cuncta, quæ mundi sunt, deserens, atque per omnia frangere proprias voluntates quærens, alieno se subdere regimini appetit: sed eum, qui sibi apud Deum præesse debeat, minus cauta inquisitione discernit: cui fortasse is, qui sine judicio eligitur, cum præesse jam cœperit, agere *o* quæ Dei sunt, prohibet; quæ mundi sunt, jubet. Pensans itaque subditus, vel quæ sit culpa inobedientiæ, vel quod contagium secularis vitæ, & obedire trepidat, & non obedire formidat, ne aut obediens, Deum in suis præceptis deserat, aut rursus non obediens Deum in electo priore contemnat, & *infra*. §. 3. Alius pensare pondus honoris Ecclesiastici negligens, ad locum regiminis præmiis ascendit. Sed quia omne, quod hic eminet, plus mœroribus afficitur, quam honoribus gaudet, dum cor tribulationibus premitur, ad memoriam culpa revocatur, doletque se ad laborem cum culpa pervenisse, & quam sit iniquum, quod amiserit, ex ipsa fractus *a* difficultate cognoscit. Reum igitur se cum impensis præmiis agnoscens, vult adeptæ sublimitatis locum deserere, sed timet, ne gravius delictum sit, suscepti gregis custodiam reliquisse: vult suscepti gregis curam gerere, sed formidat, ne deterior culpa sit, regimina pastoralis gratiæ *b* empta possidere. Per honoris ergo ambitum, ligatum culpa hinc inde se conspicit. Esse quippe sine reatu criminis neutrum videt, si aut susceptus semel grex relinquatur, aut rursum sacra actio seculariter empta teneatur. Undique metuit, & suspectus latus omne pertimescit, ne aut stans in empto regimine non digne lugeat, quod non etiam deserens 1 emendat, aut certe regimen deserens, dum aliud flere nititur, rursus aliud de ipsa gregis destitutione committat. & *infra*.

2 ps §. 4. Est tamen, quod ad destruendas Behemoth versutias subtiliter *c* fiat, ut dum mens inter minora, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato evadendi aditus patet, minora semper eligantur: quia & qui murorum undique ambitu, ne fugiat, clauditur, ibi se in fugam præcipitat, ubi brevior murus invenitur. Hinc Paulus *d*, cum quosdam in Ecclesia incontinentes aspiceret, concessit minima, ut majora declinaret, dicens: *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat.* Et quia tunc solum conjuges in admistione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine, sed pro suscipienda prole miscentur, ut hoc etiam, quod concesserat, sine culpa [quamvis minima] non esse monstraret, illico adjunxit: *Hoc e autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium.* Non enim est sine vitio, quod ignoscitur, & non præcipitur. Peccatum profecto vidit, quod posse indulgeri prævidit. Sed cum in dubiis constringimur, utiliter minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. §. 5. Itaque plerunque nervorum Behemoth istius perplexitas solvitur, dum ad virtutes maximas per commissa minora transitur.

C. R. ¶ 1 Emendat) *Hoc loco in originali videtur constructio verborum perturbata, & restituenda ex Gratiano.*

DISTINCTIO XIV.

1 ps *VErum hoc in una, eademque persona intelligitur. Cæterum an in diversis eadem dispensatio locum habeat, videlicet, ut committamus minora, ne alii gravioribus implicentur, merito quæritur.*

C. I. *Non sunt a nobis aliqua committenda delicta, ne alii graviora committant.*

De his ita scribit August. *in lib. Quæst. super Gen. cap.* 42.

QUod *f* ait Sodomitis Loth *g*. *Sunt mihi duæ filiæ, quæ nondum noverunt viros: producam illas ad vos, utimini illis, quomodo placuerit vobis: tantum in viros istos ne faciatis iniquum*: quoniam prostituere volebat filias suas hac compensatione, ut viri hospites ejus nihil a Sodomitis tale paterentur, utrum admittenda sit compensatio flagitiorum, vel quorumcumque peccatorum, ut nos faciamus mali aliquid, ne alius gravius malum faciat; an potius perturbationi Loth, non consilio tribuendum sit: quia hoc dixerit, merito quæritur. Et nimirum periculosissime ad-

a *Ivo p.* 12. *cap.* 16. *Pann. l.* 8. *c.* 19. b *al. tentare*] *al. temperare*] *al. temerare*. c *obligari*] *orig. Ivo, Pann. & Grat.* d *al. piæ.*] *al. pio*] *al. pietatis acumine*. e *al. Illinc*) *Grat.* f *percutimur*) *orig.* g *al. hinc*] *Gra.* h *Job.* 40. i *al. per suggestionem*. K *al. inventionibus*) *orig.* l *al. alio*] *orig.* m *al. conferamus*) *orig.* n *al. silendo.* o *agi*] *orig.*

a *fructus difficultate agnoscit*) *orig.* b. *al. gregis*. c *utiliter*] *orig. ut infra*. d 1. *Cor.* 7. e *ibid.* 6. f *Ivo par.* 9. *c.* 117. g *Gen.* 19.

admittitur hæc compensatio. Si autem perturbati ani humanæ tribuitur, & menti tanto malo permotæ, nullo modo imitanda est.

2 ps Gratianus. *Consuetudinis autem, vel constitutionis vigor nonnunquam relaxatur.*

C. II. *Quæ constitutiones valeant temperari, vel quæ non.*

Unde Leo Papa *ait ad Rusticum Narbonensem Episc. epist.* 90. *ante cap.* 1.

SIcut *a* quædam sunt, quæ nulla possunt ratione convelli; ita multa sunt, quæ aut pro necessitate temporum, aut pro consideratione ætatum, oporteat temperari: illa consideratione *b* semper servata, ut in iis, quæ vel dubia fuerint, aut obscura, id noverimus sequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis sanctorum Patrum inveniatur adversum.

DISTINCTIO XV.

1 ps QUoniam de jure naturali, & constitutione, vel consuetudine hactenus disseruimus, differentiam, qua ab invicem discernuntur, assignantes: nunc ad Ecclesiasticas constitutiones stylum vertamus, earum Originem, & auctoritatem, prout ex libris sanctorum Patrum colligere possumus, breviter assignantes.

C. I. *Quo tempore cœperint canones generalium Conciliorum.*

CAnones *c* generalium Conciliorum [ut Isidorus ait lib. 6. Etymol. c. 16.] a temporibus Constantini cœperunt. In præcedentibus namque annis, persecutione fervente, docendarum plebium minime dabatur facultas. Inde Christianitas in diversas hæreses scissa est, quia non erat licentia Episcopis in unum conveniendi, nisi tempore supradicti Imperatoris. Ipse enim dedit facultatem Christianis libere congregari. Sub hoc etiam sancti Patres in Concilio Nicæno de omni orbe terrarum convenientes, juxta fidem Evangelicam & Apostolicam, secundum post Apostolos Symbolum tradiderunt. §. 1. Inter cætera autem Concilia, quatuor esse scimus venerabiles Synodos, quæ totam principaliter fidem complectuntur, quasi quatuor Evangelia, vel totidem Paradisi flumina. §. 2. Harum prima Nicæna Synodus CCCXVIII. Episcoporum, Constantino Augusto imperante, peracta est: in qua Arianæ perfidiæ condemnata blasphemia, quam de inæqualitate sanctæ Trinitatis idem Arius asserebat: consubstantialem enim Deo Patri Deum Filium, eadem sancta Synodus per Symbolum definivit. §. 3. Secunda Synodus CL. Patrum, sub Theodosio seniore, Constantinopoli congregata est, quæ Macedonium, Spiritum Sanctum Deum esse negantem, condemnans, consubstantialem Patri & Filio Spiritum Sanctum demonstravit, dans Symboli formam, quam tota Græcorum & Latinorum confessio in Ecclesiis prædicat. §. 4. Tertia Synodus Ephesina prima CC. Episcoporum, sub juniore Theodosio Augusto, edita est, quæ Nestorium, duas personas in Christo asserentem, justo anathemate condemnavit, ostendens manere 1 in duabus naturis unam Domini nostri JESU Christi personam. §. 5. Quarta Synodus Chalcedonensis DCXXX. Sacerdotum sub Martiano principe habita est, in qua Eutychem, Constantinopolitanum Abbatem, Verbi Dei & carnis unam naturam pronunciantem, & ejus defensorem Dioscorum, quondam Alexandrinum Episcopum, & ipsum rursus Nestorium, cum reliquis hæreticis, una Patrum sententia damnavit: prædicans eadem Synodus Christum Dominum de Virgine sic natum, ut in eo substantiam divinæ, & humanæ confiteamur naturæ. §. 6. Hæ sunt quatuor Synodi principales, fidei doctrinam plenissime prædicantes. Sed & si qua sunt alia Concilia, quæ sancti Patres Spiritu Dei pleni sanxerunt, post istorum quatuor authoritatem, omni manent stabilita vigore: quorum gesta in hoc opere condita continentur.

§. 7. Synodus autem ex Græco interpretatur comitatus, vel cœtus. Concilii 2 vero nomen tractum est ex more Romano. Tempore enim, quo causæ agebantur, conveniebant omnes in unum, communique intentione tractabant. Unde Concilium a communi intentione dictum, quasi consilium; consilium, quasi considium, d in l literam transeunte: vel Concilium dictum est a communi intentione, eo quod in unum dirigant omnem mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt: unde qui sibimet dissentiunt, non agunt Concilium, quia non consentiunt in unum. Cœtus vero conventus est vel congregatio, a coeundo, id est, a conveniendo in unum: hinc etiam conventus est nuncupatus, eo quod ibi homines conveniunt in unum: sicut a conventu Cœtus dicitur, sic & Concilium a societate multorum in unum.

Corr. Rom. ¶] *Caput hoc habetur etiam in Conciliorum collectione Isidori ante ipsius præfationem, non autem in codice Bibliothecæ Dominicanæ: in quo tamen usque ad versiculum,* inter cætera, *ponitur etiam [quemadmodum & in aliis] ante initium Concilii Niceni.*

¶ 1 Manere] *In plerisque antiquis Gratiani exemplaribus, & Isidori codice impresso, legitur, ut est emendatum. Sed in aliis eorundem manuscriptis, & impressis Gratiani legitur,* manere in Christo duas naturas, & unam Domini nostri Jesu Christi personam.

¶. 2. Concilii vero) *Apud Isidorum in lib. Etymol. locus hic mendose legitur. Verum in præfatione ejusdem Isidori, editioni Parisiensi Conciliorum præposita, quæ cum aliquot vetustis codicibus collata est, sic legitur.* Concilii vero nomen tractum ex communi intentione, eo quod in unum dirigant omnes mentis obtutum. Cilia enim oculorum sunt: unde & qui sibimet dissentiunt, non agunt Concilium, quia non sentiunt unum. Cœtus vero conventus est, vel congregatio, a coeundo, id est, conveniendo in unum: unde & conventus est nuncupatus, quod ibi homines conveniant. Sicut Conventus, Cœtus, vel Concilium a societate dicitur multorum in unum. *In Gratiani codicibus sunt multæ varietates, ex quibus ea lectio retenta est, quæ visa est melior, quamvis adhuc aliquid fortasse desideretur.*

C. II. *De auctoritate quatuor Conciliorum.*

De quatuor vero a Conciliis scribit B. Gregorius *ita dicens lib.* 1. *Registr. Epist.* 24.

SIcut sancti Evangelii quatuor libros, sic quatuor Concilia suscipere, & venerari me fateor. Nicænum scilicet, in quo perversum Arii dogma destruitur. Constantinopolitanum quoque, in quo Eunomii, & Macedonii error convincitur. Ephesinum etiam primum, in quo Nestorii impietas judicatur. Chalcedonense vero, in quo Eutychis Dioscorique pravitas reprobatur, tota devotione complector, integerrima approbatione custodio, quia in his velut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgit, & cujuslibet 1 vitæ, atque actionis norma consistit. §. 1. Quintum quoque Concilium pariter veneror, in quo epistola, quæ Ibæ dicitur, erroris plena reprobatur, in quo Theodorus personam mediatoris Dei, & hominum in duabus substantiis separans, ad impietatis perfidiam cecidisse convincitur, & in quo scripta quoque Theodoriti, per quæ beati Cyrilli fides reprehenditur, ausu dementiæ prolata, refutantur. Cunctas vero, quas præfata veneranda Concilia personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector;

a *Pann. in prologo c.* 12. *Ordo verborum non restitutus ob gl.* b *conditione*] *orig.* c *Pann. l.* 2. *c.* 104.

a *al. quoque.*

ctor: quia dum universali sunt consensu constituta, se & non illa destruit, quisquis præsumit aut solvere, quos *a* religant, aut *b* ligare, quos solvunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Cujuslibet] *Apud B. Gregorium legitur:* Et cujuslibet vitæ, atque actionis existat, quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium jacet. Quintum, &c. *& in sequentibus significantur tria illa capitula, quorum occasione nonnulli quintam Synodum non recipiebant.*

C. III. *Quæ* c *Concilia sancta Romana Ecclesia suscipiat.*
De iisdem etiam Gelasius *in Concilio habito Romæ cum LXX. Episcopis scribit, dicens.*

SAncta *d* Romana Ecclesia post illas Veteris Testamenti & Novi Scripturas, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet: Sanctam Synodum Nicænam CCCXVIII. Patrum, mediante Constantino Maximo Augusto, in qua Arius hæreticus condemnatus est: Sanctam Synodum Constantinopolitanam, mediante Theodosio seniore Augusto, in qua Macedonius hæreticus debitam damnationem excepit: Sanctam Synodum Ephesinam, in qua Nestorius damnatus est consensu beatissimi Papæ Cœlestini, mediante Cyrillo Alexandrinæ sedis antistite, & Arcadio Episcopo ab Italia destinato: Sanctam Synodum Chalcedonensem, mediante Martiano Augusto, & Anatolio Constantinopolitano Episcopo, in qua Nestoriana, & Eutychiana hæresis simul cum Dioscoro, ejusque complicibus damnatæ sunt: sed & si qua sunt Concilia a sanctis Patribus hactenus instituta, post *e* istorum quatuor auctoritatem & custodienda, & recipienda decernimus, & mandamus 1.

§. 1. Jam nunc subjiciendum est de opusculis sanctorum Patrum, quæ in Ecclesia catholica recipiuntur. §. 2. Opuscula beati Cypriani martyris, & Carthaginensis Episcopi. §. 3. Item opuscula beati Athanasii, Alexandrini Episcopi. §. 4. Item opuscula beati Gregorii, Nazianzeni Episcopi. §. 5. Item opuscula beati Basilii, Cappadociæ Episcopi. §. 6. Item opuscula beati Joannis, Constantinopolitani Episcopi. §. 7. Item opuscula Theophili, Alexandrini Episcopi, §. 8. Item opuscula B. Cyrilli, Alexandrini Episcopi. §. 9. Item opuscula B. Hilarii, Pictaviensis Episcopi. §. 10. Item opuscula B. Ambrosii, Mediolanensis Episcopi. §. 11. Item opuscula B. Augustini, Hipponensis Episcopi. §. 12. Item opuscula B. Hieronymi, Presbyteri. §. 13. Item *f* opuscula beati Prosperi, viri religiosissimi. §. 14. Item epistolam beati Leonis Papæ ad Flavianum, Constantinopolitanum Episcopum, destinatam: cujus textum quispiam, si usque ad unum jota disputaverit, & non eam in omnibus venerabiliter receperit, anathema sit. §. 15. Item opuscula, atque tractatus omnium Patrum orthodoxorum, qui in nullo a sanctæ Romanæ Ecclesiæ consortio deviaverunt, nec ab ejus fideli *g* prædicatione sejuncti sunt, sed communionis ipsius, gratia Dei, usque ad ultimum diem vitæ suæ participes fuerunt, legenda decernimus. §. 16. Item Decretales epistolæ, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Romana, pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendæ sunt. §. 17. Item gesta 2 sanctorum Martyrum, qui multiplicibus tormentorum cruciatibus, & mirabilibus confessionum triumphis irradiant. Quis ita *h* esse Catholicorum dubitet, & majora eos in agonibus fuisse perpessos, nec suis viribus, sed gratia Dei, & adjutorio universa tolerasse? Sed ideo secundum antiquam consuetudinem singulari cautela in sancta Romana Ecclesia non leguntur: quia & eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur, & ab infidelibus, aut idiotis

a *Al. ligant.* b *al. religare.* c *al. Quas scripturas.* d *Burchard. l. 3. c. 220. Ivo par. 4. cap. 64. Pannor. l. 2. cap. 92. Polyc. lib. 3. tit. 20.* e *al. præter.* f *Ansel. l. 6. cap. 103.* g *fide, vel prædicatione.*) *orig. & Burch. Nicolaus in epistola impressa ad Episcopos Galliæ, cujus initium, Quamvis.* h *al. ista.*

a superflua, aut minus apta, quam rei ordo fuerit, scripta esse putantur: sicut cujusdam Quirici *b*, & Julitæ: sicut Gregorii, aliorumque hujusmodi passiones, quæ ab hæreticis perhibentur conscriptæ. Propter quod, ut dictum est, ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum prædicta Ecclesia omnes Martyres, & eorum gloriosos agones, qui Deo magis, quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur. §. 18. Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis, & omnium Eremitarum, quas tamen vir beatissimus scripsit Hieronymus, cum omni honore suscipimus. §. 19. Item Actus beati Sylvestri, Apostolicæ sedis Præsulis, licet ejus, qui conscripsit, nomen ignoremus, a multis tamen in urbe Roma catholicis legi cognovimus, & pro antiquo usu multæ hoc imitantur Ecclesiæ. §. 20. Item scripta de inventione S. Crucis Dominicæ, & alia scripta de inventione capitis beati Joannis Baptistæ, novellæ quidem *c* revelationes sunt, & nonnulli eas Catholici legunt. Sed cum hæc ad Catholicorum manus pervenerint, beati Pauli *d* Apostoli sententia præcedat: *Omnia probate, quod bonum est, tenete.* §. 21. Item Rufinus vir religiosus plurimos Ecclesiastici operis edidit libros: nonnullas etiam Scripturas interpretatus est: sed quoniam beatus Hieronymus in aliquibus eum de arbitrii libertate notavit, illa sentimus, quæ prædictum beatum Hieronymum sentire cognoscimus: & non solum de Rufino, sed etiam de universis *e*, quos vir sæpius memoratus zelo Dei, & fidei religione *f* reprehendit. §. 22. Item Origenis nonnulla opuscula, quæ vir beatissimus Hieronymus non repudiat, legenda suscipimus, reliqua autem omnia cum auctore suo dicimus esse renuenda. §. 23. Item Chronicon *g* Eusebii Cæsariensis, atque ejusdem Historiæ Ecclesiasticæ libros, quamvis in primo narrationis suæ libro tepuerit, & postea in laudibus, atque excusatione Origenis schismatici unum conscripserit librum: propter rerum tamen notitiam singularem, quæ ad instructionem pertinent, usquequaque non dicimus renuendos. §. 24. Item Orosium virum eruditissimum collaudamus: quia valde nobis necessariam adversus Paganorum calumnias ordinavit historiam, miraque brevitate contexuit. §. 25. Item venerabilis viri Sedulii paschale opus, quod heroicis descripsit versibus, insigni laude proferimus *h*. §. 26. Item Juvenci 3 nihilominus laboriosum opus non spernimus, sed miramur.

§. 27. Cæterum, quæ ab hæreticis, sive schismaticis conscripta, vel prædicata sunt, nullatenus recipit Catholica, & Apostolica Ecclesia Romana. E quibus *i* pauca, quæ ad memoriam venerunt, & a Catholicis vitanda sunt, credimus esse subdenda. §. 28. Imprimis Ariminensem Synodum a Constantio Cæsare, Constantini filio congregatam, mediante Tauro præfecto, extunc & nunc, & usque in æternum confitemur esse damnatam. §. 29. Item itinerarium nomine Petri Apostoli, quod appellatur sancti Clementis, lib. 8. *K* apocryphum.

§. 30. Actus nomine Andreæ Apostoli, apocryphi.
§. 31. Actus nomine Philippi Apostoli, apocryphi.
§. 32. Actus nomine Petri Apostoli, apocryphi.
§. 33. Actus nomine Thomæ Apostoli, apocryphi.
§. 34. Evangelium nomine Thaddæi, apocryphum. §. 35. Evangelium nomine Thomæ Apostoli, quo utuntur Manichæi, apocryphum. §. 36. Evangelium nomine Barnabæ, apocryphum. §. 37. Evangelium nomine Bartholomæi Apostoli, apocryphum. §. 38. Evangelium nomine Andreæ Apostoli, apocryphum.

a *Al. dictis.*] b *al. Cyrici.* c *quædam relationes.*] *orig.* d *1. Thess. 5.* e *al. diversis*] *orig.* f *al. religiose.* g *al. Chronica.*] *orig.* h *al. præferimus.*] *orig.* i *Burchard. l. 3. cap. 221. Ivo par. 4. c. 65. Pannor. lib. 2. c. 123.* K *decem.*] *orig.*

§. 39. Evangelia, quæ falsavit Lucianus, apocrypha. §. 40. Evangelia, quæ falsavit Hyrcius *a*, apocrypha. §. 41. Liber de infantia Salvatoris apocryphus. §. 42. Liber de nativitate Salvatoris, & de sancta 4 Maria, & de obstetrice Salvatoris, apocryphus. §. 43. Liber, qui appellatur Pastoris, apocryphus. §. 44. Libri omnes, quos fecit Lenticius *b* discipulus diaboli, apocryphi. §. 45. Liber, qui appellatur Fundamentum, apocryphus. §. 46. Liber, qui appellatur Thesaurus, apocryphus. §. 47. Liber, qui appellatur de filiabus Adæ, vel *c* Geneseos, apocryphus. §. 48. Centimetrum de Christo Virgilianis compaginatum versibus, apocryphum. §. 49. Liber, qui appellatur Actus Teclæ, & Pauli Apostoli, apocryphus. §. 50. Liber, qui appellatur Nepotis, apocryphus. §. 51. Liber proverbiorum, qui ab hæreticis conscriptus, & Sancti Xisti *d* nomine signatus est, apocryphus. §. 52. Revelatio, quæ appellatur Pauli Apostoli, apocrypha. §. 53. Revelatio, quæ appellatur Thomæ Apostoli, apocrypha. §. 54. Revelatio, quæ appellatur Stephani, apocrypha. §. 55. Liber, qui appellatur Transitus *e* Sanctæ Mariæ, apocryphus. §. 56. Liber, qui appellatur Pœnitentia Adæ, apocryphus. §. 57. Liber Ogiæ nomine gigantis, qui ab hæreticis cum dracone post diluvium pugnasse perhibetur, apocryphus. §. 58. Liber, qui appellatur Testamentum Jacob *f*, apocryphus. §. 59. Liber, qui appellatur Pœnitentia Origenis, apocryphus. §. 60. Liber, qui appellatur Pœnitentia Sancti Cypriani, apocryphus. §. 61. Liber, qui appellatur Pœnitentia Jamnis & Mambræ, apocryphus. §. 62. Liber, qui appellatur Sortes Apostolorum, apocryphus. §. 63. Liber Lusanæ *g*, apocryphus. §. 64. Liber canonum Apostolorum, apocryphus. §. 65. Liber Physiologus, qui ab hæreticis conscriptus est, & B. Ambrosii nomine præsignatus, apocryphus. §. 66. Historia Eusebii Pamphili, apocrypha. §. 67. Opuscula Tertulliani *h*, sive Africani, apocrypha. §. 68. Opuscula Posthumiani, & Galli, apocrypha. §. 69. Opuscula Montani, Priscillæ, & Maximillæ, apocrypha. §. 70. Opuscula omnia Fausti Manichæi, apocrypha *i*. §. 71. Opuscula alterius Clementis Alexandrini, apocrypha *K*. §. 72. Opuscula Cassiani Presbyteri Galliarum, apocrypha. §. 73. Opuscula Victorini Pictaviensis *l*, apocrypha. §. 74. Opuscula Fausti Rhegiensis Galliarum, apocrypha. §. 75. Opuscula Frumenti *m*, apocrypha. §. 76. Epistola Jesu ad Agbarum regem, apocrypha. §. 77. Passio Georgii, apocrypha. §. 78. Passio Cyrici, & Julitæ, apocrypha. §. 79. Scriptura, quæ appellatur, Contradictio Salomonis, apocrypha. §. 80. Phylacteria omnia, quæ non Angelorum, ut illi confingunt, sed Dæmonum magis artibus conscripta sunt, apocrypha. §. 81. Hæc, & omnia his similia, quæ Simon Magus, Nicolaus, Cerinthus, Marcion, Basilides, Ebion, Paulus etiam Samosatenus, Photinus, & Bonosus, & qui simili errore defecerunt, Montanus quoque cum suis obscœnissimis sequacibus, Apollinaris, Valentinus, sive Manichæus, Faustus *n*, Sabellius, Arius, Macedonius, Eunomius, Novatus, Sabbatius, Cœlestius *o*, Donatus, Eustathius, Jovinianus, Pelagius, Julianus, & *p* Latiensis, Cœlestinus, Maximinus, Priscianus *q* ab Hispania, Lampedius, Dioscorus, Eutyches, Petrus, & alius Petrus, e quibus unus Alexandriam, alius Antiochiam maculavit, Acacius Constantinopolitanus, cum consortibus suis, nec non & omnes hæreses *r*, quas ipsi, eorumque discipuli, sive schismatici docuerunt, vel conscripserunt, quorum nomina minime retinemus, non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana, & Apostolica Ecclesia eliminata, atque cum suis Auctoribus, auctorumque sequacibus, sub anathematis indissolubili vinculo, in æternum confitemur esse damnata. §. 82. Cæterum 5 *a*, qui libri in Ecclesiasticis officiis per anni circulum a nonnullis legantur (quod ritum illum Apostolica non reprobat, sed sequitur Ecclesia) pro fidelium ædificatione adnotandum censuimus. Quidam, quod in Septuagesima ponunt Pentateuchum 6 usque in XV. diem ante Pascha, XV. die ponunt Hieremiam usqua in cœnam Domini. In cœna Domini legunt tres lectiones de lamentatione Hieremiæ *b*. *Quomodo sedet sola civitas, &c.* & tres de tractatu Sancti Augustini in Psalm. 54. 7 *Exaudi Deus orationem meam, & ne despexeris.* & tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Corinthios: *Convenientibus* c *vobis in unum.* Secunda lectio sic incipit, *Similiter & calicem postquam cœnavit, &c.* Tertia, *De spiritualibus autem* d *nolumus vos ignorare, fratres.* In Parasceve tres lectiones de lamentatione Hieremiæ; & tres de tractatu Sancti Augustini in Psalmum 63. *Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor.* & tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebræos *e*, *Festinemus ingredi in illam requiem, &c.* Secunda lectio, *Omnis namque Pontifex.* f Tertia. *De quo grandis nobis sermo.* In Sabbato Sancto tres lectiones de lamentatione Hieremiæ Prophetæ, & tres de tractatu Sancti Augustini in eundem Psalmum 63. *Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor.* & tres de Apostolo, ubi ait in epistola ad Hebræos, *Christus g assistens Pontifex futurorum bonorum.* Secunda lectio, *Ubi enim testamentum est.* Tertia, *Umbram enim* h *habens lex futurorum bonorum.* In Pascha Domini homilias ad ipsum diem pertinentes, infra hebdomadam homilias. In Octavis 8 *i* Paschæ ponunt actus Apostolorum, & Epistolas canonicas, & Apocalypsin, usque in Octavas *K* Pentecostes. In Octavis Pentecostes ponunt libros Regum, & Paralipomenon usque in Calendas Augusti. In Dominica prima mensis Augusti ponunt Salomonem usque in Calendas Septembris. In Dominica prima Septembris ponunt Job, Tobiam *l*, Hester, Esdram usque in Calendas Octobris. In Dominica prima mensis Octobris ponunt librum *m* Machabæorum usque in Calendas Novembris. In Dominica prima mensis Novembris ponunt Ezechielem, & Danielem, & minores Prophetas usque in Calendas Decembris. In Dominica prima mensis Decembris ponunt Esaiam Prophetam usque ad *n* nativitatem Domini. In Natali *o* Domini legunt primum de Esaia tres lectiones. Prima lectio, *Primo* p *tempore alleviata est terra Zabulon, &c.* Secunda, *Consolamini* q, *consolamini.* Tertia, *Consurge*, r *consurge.* Deinde leguntur sermones vel homiliæ ad ipsum diem pertinentes. In natali Sancti Stephani homilia de ipso die. In natali Sancti Joannis, similiter. In natali Innocentium, similiter. In natali Sancti Sylvestri similiter. In octava natalis Domini, homilia de ipso die. In Dominica prima post Nativitatem Domini ponunt epistolas Pauli usque in Septuagesimam. In Epiphania lectiones tres de Esaia. Prima lectio incipit, *Omnes* s *sitientes.* Secunda, *Surge* t, *illuminare Hierusalem.* Tertia, *Gaudens* u *gaudebo in Domino.* Deinde leguntur sermones, vel homiliæ ad ipsum diem pertinentes.

Corr.

a *Al. Esitius*) *al. Hesychius*. b *al. Lentivus*) *al. Lentius*. c *abest ab orig.* d *al. Sixti*. e *transitus, id est, assumptio.*) *orig.* f *al. Job.*) *orig.* g *qui appellatur, laus Apostolorum*) *orig.* h *Tertulliani apocrypha. Opuscula Lactantii, apocrypha. Opuscula Africani, apocrypha.*) *orig.* i *Opuscula Commodiani, apocrypha.*) *orig.* K *Opuscula Tatii, Cypriani, apocrypha. Opuscula Arnobii, apocrypha. Opuscula Tyconii, apocrypha. orig.* l *al. Pitabionensis.* m *al. Frumenti cæci.*) *orig.* n *Africanus*) *orig.* o *al. Calistus.* p *Julianus Celanensis, Cœlestinus, &c. orig.* q *al. Priscillianus ab Hispania, Nestorius Constantinopolitanus, Maximus, Unicus, Lampetius*) *orig.* r *hæretici, eorumque discipul.*) *orig.*

a *Al. Burch. lib. 3. c. 222. Ivo part. 4. c. 63. Pannorm. lib. 2. c. 90.* b *Thren. 1.* c *1. Corinth. 11.* d *1. Corinth. 10.* e *Heb. 4.* f *Hebr. 5.* g *Hebr. 9.* h *Hebr. 10.* i *al. octava.* K *al. octavam* l *Judith, Hester.*) *Ivo.* m *libros*) *Ivo.* n *al. in natalem.* o *al. in vigilia natalis Domini.*) *Burchard. & Ivo, & ordo Romanus.* p *Esa. 9.* q *Esa. 40.* r *Esa. 52.* s *Esa. 55.* t *Esa. 60.* u *Esa. 61.*

Corr. Rom. ¶ 1 Mandamus] *Post hoc verbum in Decreto Gelasii sequitur continenter:* Item opuscula beati Cypriani, &c. *Sed Burchardus, & Ivo, & Pannormiæ habent, ut Gratianus. Ac certe in toto hoc capite tot modis discrepant collectiones ab originali, ut satis certo statui non possit, quæ vera & pura sit Gelasii lectio: nec magnopere sit mirandum, si nonnulla sint, quæ difficultatem faciunt. Quamobrem, quæ auxilio codicum tuto emendari poterant, ea sunt emendata: cæteris locis partim indicatæ varietates, partim, quoniam omnes indicare infinitum fuisset, labor hic ad libros adeundi accurato lectori est relictus.*

¶ 2 Item gesta) *Hinc usque ad finem capitis omnia absunt a plerisque vetustis Gratiani codicibus: quod etiam Archidiaconus adnotavit. Sunt tamen ejusdem Gelasii usque ad vers.* Cæterum qui libri, *& apud Burchardum, & Ivonem referuntur proxime post superiora.*

¶ 3 Juvenci] *Antea legebatur,* Item Vincentii: *restituta est vera lectio ex Gelasio, Burchardo, & Ivone. De quo Juvenco meminit B. Hieronymus in Catalogo.*

¶ 4 De sancta Maria] *In collectione Isidori legitur,* & de Maria, & obstetrice. *Apud Burchardum,* & de Maria, vel obstetrice. *Apud Ivonem vero,* & de sancta Maria, vel de obstetrice Salvatoris.

¶ 5 Cæterum) *Hinc usque ad finem, neque in collectione Isidori, neque in ullo veteri codice Gratiani eorum, quæ collata sunt, inveniuntur. A verbo tamen,* in Septuagesima ponunt, *referuntur a Burchardo, & Ivone sine auctoris nomine, in Pannormia ex Gelasio cum LXX. Episcopis. Fere autem omnia habentur sparsim in libro, qui Ordo Romanus nuncupatur.*

¶ 6 Pentateuchum] *Apud Ivonem legitur,* Heptateuchum, *ut ultra quinque libros comprehendant librum Josuæ, & Judicum, qua voce, ac librorum conjunctione, Beatus Hieronymus ad Lucinium scribens, utitur. Alii vero Heptaticum appellant, ut sanctus Gregorius lib. 7. ind. 2. epist. 48. & lib. 10. epist. 22., & alibi, & Rabanus in præfatione in Hieremiam, & ordo Romanus cap. de Septuagesima.*

¶ 7 In Psalmum 54.] *Sic etiam apud Ivonem. In ordine Romano, cap. de officiis divinis a cœna Domini usque in octavas Pentecostes, & apud Burchardum legitur,* in Psalmum 63. *id est,* Exaudi Deus orationem meam, cum deprecor. *Itemque in cap. de ordine in nocte Parasceves,* Tres de tractatu Sancti Augustini de Psalm. 63.

¶ 8 In Octavis] *Ipsam diem octavam solitam fuisse proferri nomine multitudinis, id est,* Octavas, *notabitur infra de consecratione, dist. 3. c.* pronunciandum.

¶ 9 In natali Domini] *Burchardus, & Ivo habent* in Vigilia natalis Domini, *& ita in ordine Romano, cap. quod inscribitur,* In Christi nomine, incipit ordo catholicorum librorum, qui in Ecclesia Romana ponuntur. *Pannormia autem habet ut Gratianus.*

DISTINCTIO XVI.

1 ps *Apostolorum vero canones, qui per Clementem Pontificem Romanum, sicut quidam asserunt, dicuntur esse translati, sunt* 1 *quinquaginta.*

Correct. Roman. ¶ 1 Translati] *In titulo qui præponitur canonibus Apostolorum in collectione Isidori, & in Concilio Stephani Papæ IV. [cujus magnam partem Deusdedit Cardinalis in sua canonum collectione refert] pro voce:* translati, *habetur,* prolati. *Dionysius certe Exiguus nullam hujus versionis mentionem facit, & aliqui scriptores solent epistolas Clementis hoc modo citare,* ex dictis Petri Apostoli per Clementem prolatis. *ut auctor Polyc. & alii.*

C. I. *Apostolorum canones Apostolica rejiciuntur auctoritate.*

Hos non recipiendos, sed inter apocrypha deputatos, Isidorus *scribit, dicens:*

CAnones 1, qui dicuntur Apostolorum, seu quia eosdem nec sedes Apostolica recepit, nec Sancti Patres illis assensum præbuerunt, pro eo quod ab hæreticis sub nomine Apostolorum compositi dignoscuntur: quamvis in eis utilia inveniantur, tamen ab auctoritate canonica atque Apostolica eorum gesta constat esse remota, atque inter apocrypha deputata.

Corr. Roman. ¶ 1 *Caput hoc est in præfatione Isidori ad collectionem Conciliorum, quæ ex Bibliotheca Ecclesiæ Toletanæ descripta Romam missa est. Nam in illa, quæ vulgatæ Isidori collectioni, de qua initio dictum est, præponitur, contrarium potius videtur dici, & refertur infra, c.* Placuit, *hac ead. dist. si modo idem est Isidorus.*

C. II. *Apostolorum canones sunt recipiendi.*

Zepherinus *autem contra scribit Episcopis per Siciliam constitutis, epist.* 1.

SExaginta 1 sententias *a* Apostoli præscripserunt *b*, cum aliis plurimis Episcopis, & servandas censuerunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Sexaginta] *Ivo etiam & auctor Pannormiæ habent,* Sexaginta. *Itemque originale in margine. Sed in textu,* Septuaginta. *Polycarpus,* Quinquaginta.

C. III. *Exceptis quinquaginta capitulis, canones Apostolorum inter apocrypha deputantur.*

Item Leo 1 *Papa IX. contra epistolam Nicetæ Abbatis.*

CLementis *c* librum, id est, Petri Apostoli itinerarium, & Apostolorum canones numerant Patres inter apocrypha, exceptis quinquaginta capitulis, quæ decreverunt orthodoxæ *d* fidei adjungenda.

Correct. Roman. ¶ 1 Item Leo) *Hoc caput sumptum est ex responsione Humberti, Legati Leonis IX. ad libellum Nicetæ Presbyteri & Monachi contra Latinos editum, quæ Romæ in monasterio Sanctæ Mariæ Novæ, & in multis privatis Bibliothecis extat manuscripta. Merito autem potuit citari Leo IX. quod ejus auctoritate & jussione Humbertus Legatus sedis Apostolicæ ea scripserit.*

C. IV. *Item* VI. Synodus, *cap.* 2.

PLacuit *e* huic sanctæ Synodo, ut amodo confirmata & rata sint canonum Apostolorum LXXXV. capitula.

Epistola 1 *Isidori in capite Canonum.*

Isidorus 2 servus Christi, Lectori suo conservo. §. 1. Propter eorum auctoritatem cæteris Conciliis præponimus canones, qui dicuntur Apostolorum, licet a quibusdam apocryphi dicantur, quoniam plures eos recipiunt, & sancti Patres eorum sententias Synodali auctoritate roboraverunt, & inter canonicas posuerunt constitutiones. *Item infra f.* §. 2. Primo quidem ordo, ut prædictum est, de celebrando Concilio insertus habetur, & postmodum canonum Apostolorum, ac primorum Apostolicorum [id est, a Sancto Clemente usque ad Sanctum Sylvestrum] decretorum, atque diversorum Conciliorum breviarium interpolatur, sequens ordinem suum.

Corr. Rom. ¶ 1 Epistola) *Hæc epistola ab Ivone vocatur Præfatio in Opus canonum, & est ea, quæ Isidori nomine est præposita tomis Conciliorum, licet in vetustiore editione, in qua prior est Isidori collectio, nonnulla verba desiderentur. Est autem confectum hoc caput ex duobus locis illius Præfationis. Nam verba illa,* Propter eorum auctoritatem, &c. *usque ad ver.* constitutiones *non longe absunt ab initio: reliqua vero sunt in extremo.*

¶ 2 Isidorus servus] *In Pannormia est eodem modo atque apud*

a *Ivo par. 4. cap. 107. Pannorm. l. 2. c. 105. Polyc. l. 3. tit. 20.* b *al. præfixerunt] orig.* c *Ivo p. 4. c. 105. Pann. lib. 2. cap. 124.* d *al. regulis orthodoxis) al. regulis orthodoxiæ)* e *Ivo p. 4. c. 106. Pann. l. 2. c. 125.* f *Ivo p. 4. c. 107. Pann. l. 2. c. 125.*

apud Gratianum. Apud Ivonem, & in manuscriptis collectionis illius codicibus est: Isidorus Mercator servus Christi conservo suo, & parenti fidei *a* in Domino salutem. *In vulgatis autem Conciliorum editionibus:* Isidorus peccator, servus, &c.

Gratian. *Item cum Hadrianus Papa Sextam Synodum recipiat cum omnibus canonibus suis, cum etiam sancta octo universalia Concilia professione Romani Pontificis sint roborata, in sexta* b *autem Synodo, sive in septimo Concilio, Apostolorum canones sint recepti & approbati: patet, quod non sint inter apocrypha deputandi.*

C. V. Sexta Synodus *auctoritate Hadriani corroboratur.*

Unde scribit Hadrianus Papa *Tharasio Patriarchæ:*

SExtam 1 Synodum *c* sanctam recipio cum omnibus canonibus suis.

Corr. Rom. ¶ 1 Sextam] *Hoc habetur in secunda actione septimæ Synodi in epistola Hadriani ad Tharasium. Sed eo in loco Hadrianus refert verba Synodicæ epistolæ a Tharasio ad se missæ. Et hic Gratianus non refert propria ejus Epistolæ verba. In versione enim Anastasii Bibliothecarii sic legitur:* Invenimus autem in prædicta Synodica epistola sanctitatis vestræ, post plenitudinem fidei & confessionem sacri Symboli, & omnium sanctarum sex Synodorum, & de sacris & venerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri. Quare & easdem sanctas sex Synodos suscipio cum omnibus regulis, quæ jure ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt. *Et hæc quidem postrema verba sunt etiam in illa ipsa Tharasii epistola: quod ex Concilio Græco, & nova interpretatione clare apparet.*

Gratianus. *Sed dubitatur de ea, an canones conscripserit: quod ex quarta actione sextæ 2 Synodi facile absolvitur.*

Corr. Rom. ¶ 2 Sextæ] *In secundo & tertio Vaticanis est,* sextæ, alias, septimæ. *Et vere septima est, sed ob glossam nihil est mutatum.*

C. VI. *Sexta Synodus canones conscripsit.*

Ait enim Petrus *Episcopus Nicomediæ:*

HAbeo 1 librum *d* continentem canones sanctæ sextæ Synodi. Patriarcha dixit: §. 1. Quidam scandalizantur per ignorantiam pro canonibus istis, dicentes: Numquid sexta Synodus canones fecit? Sciant ergo, quoniam sancta Synodus sexta sub Constantino congregata est contra eos, qui dicebant unam operationem, & unam voluntatem esse in Christo, in qua sancti Patres illos, ut hæreticos anathematizaverunt, & orthodoxam fidem explanaverunt.

2 ps. §. 2. Et soluta Synodus est Constantini 14. anno. Post quatuor vero, aut quinque annos iidem sancti Patres congregati sunt sub Justiniano, filio Constantini, & prædictos canones promulgaverunt, de quibus nullus dubitet. Qui enim sub Constantino in Synodo fuerunt, iidem ipsi Episcopi sub Justiniano istis canonibus subscripserunt. Oportebat enim, ut Synodus universalis canones Ecclesiasticos promulgaret. *Item e.* §. 3. Sancta sexta Synodus post promulgatam ab ea diffinitionem contra Monothelitas, Constantino Imperatore, qui eam congregaverat, non multo post defuncto, & Justiniano ejus filio regnante pro eo. §. 4. Eadem sancta Synodus divinitus inspirata, iterum Constantinopoli quarto, aut quinto anno congregata est, & canones numero CII. ad correctionem Ecclesiæ promulgavit.

Corr. Rom. ¶ 1 Habeo librum] *Verba sunt Petri Episcopi Nicomediæ, ac Tharasii Patriarchæ Constantinopolitani, actione quarta septimæ Synodi: quod quidem ipsi de centum ac duobus canonibus dixerunt, qui in Trullo tempore Justiniani Rhinotmeti, secundo anno suæ revocationis ad imperium, editi sunt. Verum ex his ipsis verbis Tharasii apparet, eos canones non esse proprios sextæ Synodi: quia fatetur, post annos quatuor, aut quinque, quam ea Synodus fuerat absoluta, canones illos fuisse editos: quo tempore certissimum est, neque eundem Romanum Pontificem, neque eosdem Episcopos fuisse. Quanquam in hac ratione temporis potius credendum est diligentissimis chronologis: Theophani, (cujus etiam verba, quæ ad hunc locum pertinent, ex originali Græco, quod in Bibliotheca Vaticana extat, satis fideliter translata leguntur apud Franciscum Turrianum, lib. de 6.7.& 8. Synodo) & Anastasio, & Georgio Cedreno, quam Tharasio. Illi enim non quatuor, aut quinque, ut Tharasius, sed viginti septem annos a fine sextæ Synodi tempore Agathonis habitæ, usque ad hanc hujusmodi decretorum editionem asserunt intercessisse. Episcopos vero, qui hos ediderunt, noluisse ipsos edere tanquam canones sextæ Synodi, sed voluisse supplere, quod videbatur in quinta, ac sexta Synodo deesse, ipsamet illorum ad Imperatorem allocutio testatur. Itaque nova dicenda est hæc Episcoporum coitio; ideoque Græci illam, ut scribit Balsamon* πενϑέκτην, *id est, quintamsextam Synodum appellant. Cæterum non fuisse omnes illos Canones a Romana Ecclesia receptos, duo viri rerum Ecclesiasticarum peritissimi, Anastasius Bibliothecarius, & Humbertus Leonis IX. Legatus aperte testantur. Humbertus quidem his verbis:* Non autem miror, si Agathoni Papæ, & sanctis Patribus sextæ Synodi vestra imputetis deliramenta, & quæ aut corrupistis, aut finxistis capitula: cum & ipsi Domino JESU, & Apostolis ejus imputetis figmenta. Unde nos scientes, sextam Synodum, ad destruendam hæresin Græcorum Monothelitarum, non autem ad tradendum Romanis novas constitutiones congregatam, capitula, quæ nobis sub ejus auctoritate apponitis, omnino refutamus, quia prima & Apostolica sedes nec aliquando ea accepit, nec observat hactenus. *Anastasius vero in præfatione in Septimam Synodum ad Joannem VIII. Romanum Pontificem ita scripsit:* Ergo regulas, quas Græci in sexta Synodo perhibent editas, ita in hac septima Synodo principalis sedes admittit, ut nullatenus ex his illæ recipiantur, quæ prioribus canonibus, vel decretis sanctorum sedis hujus Pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ; quamvis omnes hactenus ex toto maneant apud Latinos incognitæ, quia nec interpretatæ. Sed nec in cæterarum Patriarchalium sedium, licet Græca utantur lingua, reperiuntur archivis: nimirum, quia nulla earum, cum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est. Quanquam eosdem Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta Synodo sunt inventi: sed nullis certe probare possunt indiciis.

Gratian. *Ex his ergo colligitur, quod sexta Synodus bis congregata est: primo sub Constantino Imp. & nullos canones constituit: secundo sub Justiniano filio ejus, & præfatos canones promulgavit.*

C. VII. *Constitutiones* Synodi sextæ *a.*

Unde sancti Patres in eadem Synodo secundo congregati, dixerunt:

QUoniam 1 sanctæ *b*, & universales Synodi, quinta sub Justiniano Augusto, sexta sub Constantino patre suo Augusto 2, de mysterio fidei plenissime disputantes, canones non fecerunt, sicut cæteræ quatuor universales Synodi: propterea nos convenientes in hanc Imperialem urbem sacros canones conscripsimus. *Item c.* §. 1. Placuit huic sanctæ Synodo, ut amodo confirmata, & rata sint canonum Apostolorum LXXXV. capitu-

a *Al. fideli.* b *al. septima Synodo, sive Concilio) al. sexta Synodo, sive in sexto Concilio.* c *Ivo par. 4. cap. 121.* d *Ex actione quarta septimæ Synodi. Ivo par. 4. cap. 121.* e *Ex sexta actione septimæ Synodi.*

a *Ivo septimam vocat.* b *Ivo part. 4. cap. 123. In oratione allocutoria Patrum, qui in Trullo convenerant ad Justinianum Imperatorem.* c *c. 2. ejus Synodi. supra ea. c. placuit.*

pitula. *Item* §. 2. Confirmamus 3 *a* & cæteros sanctorum canones & Synodos, id est, Nicænam, Ancyranam, Neocæsariensem, Gangrensem, Antiochenam, Laodicensem, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, Chalcedonensem, Sardicensem, & Carthaginensem 4, & opuscula Theophili Alexandrini Episcopi, & Dionysii 5 Alexandrini Episcopi, & Petri Alexandrini Episcopi & martyris, Gregorii Taumaturgi Neocæsariensis Episcopi, Athanasii Episcopi, Alexandrini, Basilii Cæsareæ Cappadociæ Episcopi, Gregorii Nysseni Episcopi, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconiensis Episcopi, Timothei Alexandrini Episcopi, Gennadii *b* Constantinopolitani Episcopi, Cyrilli Alexandrini Episcopi, Cypriani Carthaginensis Episcopi, & Synodum 6 suam.

Corr. Rom. ¶ 1 Quoniam) *Emendata sunt multa in hoc capite, ex canone secundo eorum, qui sextæ Synodo tribuuntur, in quo indicantur Concilia, & auctores canonum, quibus Græci utebantur. Sunt autem verba illius canonis apud Gratianum & Ivonem in summam redacta.*

¶ 2 De mysterio) *Græce est*, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικῶς διατρανώσασι μυστήριον, *id est*, fidei mysterium paterne declarantes.

¶ 3 Confirmamus] *Ivo habet*, confirmamus sanctorum Patrum canones, & Synodos, &c. *Græce est*, ἐπισφραγίζομεν δὲ τοὺς λοιποὺς πάντας ἱεροὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων, καὶ μακαρίων πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντας τοῦτ᾽ ἔστιν, τῶν ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων &c. *id est*, obsignando autem confirmamus & cæteros omnes sacros canones, qui a sanctis & beatis Patribus nostris sunt editi, id est, ab iis, qui Nicææ convenerunt, &c.

¶ 4 Carthaginensem] *Apud Ivonem sequitur*, Constantinopolitanam sub Nectario, & opuscula Theodosii, al. Theophili, &c. *Græce autem est*, καὶ τῶν αὖθις ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ βασιλίδι πόλει συνελθόντων ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως προέδρου καὶ Θεοφίλου τοῦ γενομένου Ἀλεξανδρείας ἀρχιεπισκόπου. *id est*, & eorum, qui rursus in hac a Deo custodita, & Imperiali urbe convenerunt sub Nectario, imperialis hujus civitatis Præside, & Theophilo qui Alexandriæ fuit Archiepiscopus.

¶ 5 Et Dionysii] *In canone Græco vulgato fere est, quemadmodum antea apud Gratianum*, Dionysii Alexandrini Episcopi, & martyris. *Sed apud Balsamonem, & Ivonem legitur, quemadmodum restitutum est*, Dionysii Archiepiscopi Alexandrinorum Megalopolis, & Petri Alexandriæ Archiepiscopi, & martyris. *Reliquas varietates per se accuratus lector notabit.*

¶ 6 Et Synodum] *In isto canonis loco est error: quia illa Synodus Cypriani probatur, in qua ipse cum multis aliis Africæ Episcopis putavit, baptizatos ab hæreticis verum baptisma non recepisse: cum tamen B. Augustinus asserat, aliam extitisse traditionem Apostolorum, & ipsam Cypriani sententiam plenario totius orbis Concilio exclusam fuisse testetur.*

C. VIII. *Auctoritate Romani Pontificis sancta octo Concilia roborantur.*

Item ex diurno 1 libro *professio Romani Pontificis.*

SAncta *c* octo universalia Concilia, id est, primum Nicænum, secundum Constantinopolitanum, tertium Ephesinum, quartum Chalcedonense, item V. Constantinopolitanum, & VI. Item Nicænum VII. Octavum quoque Constantinopolitanum, usque ad unum apicem immutilata servare, & pari honore, & veneratione digna habere, & quæ prædicaverunt, & statuerunt modis *d* omnibus sequi, & prædicare, quæque condemnaverunt, ore & corde condemnare profiteor.

Corr. Rom. ¶ 1 Item ex diurno) *Integram professionem fidei, quando quis in Romanum Pontificem promovebatur, refert Deusdedit Cardinalis in collectione canonum, quæ servatur in Bibliotheca Vaticana.*

C. IX. *De temporibus Conciliorum.*

Quo autem tempore sexta Synodus, & prima, secunda, tertia, quarta, & quinta congregatæ sunt, Beda *in libro de temporibus. c. 65. scripsit, dicens:*

SExta *a* Synodus universalis Constantinopoli celebrata est, & Græco sermone conscripta, temporibus Papæ Agathonis, exequente ac residente piissimo Principe Constantino intra palatium suum, simulque Legatis Apostolicæ sedis, & Episcopis CL. residentibus. §. 1. Prima enim universalis Synodus in Nicæa congregata est contra Arium CCCXVIII. Patrum, temporibus Julii 1 Papæ, sub Constantino Principe. §. 2. Secunda, in Constantinopoli CL. Patrum, contra Macedonium, & Eudoxium temporibus Damasi Papæ, & Gratiani Principis, quando Nectarius eidem urbi est ordinatus Episcopus. §. 3. Tertia, in Epheso ducentorum Patrum, contra Nestorium Augustæ urbis Episcopum, sub Theodosio magno Principe, & Papa Cœlestino. §. 4. Quarta, in Chalcedone, DCXXX. Patrum, sub Leone Papa, temporibus Martiani Principis, contra Eutychem nefandissimorum Præsulem monachorum. §. 5. Quinta *b* item Constantinopoli temporibus Vigilii Papæ, sub Justiniano Principe, contra Theodorum & omnes hæreticos.

Corr. Rom. ¶ 1 Julii) *Certum est Synodum Nicænam primam celebratam esse tempore Sylvestri. Sed in illa temporum obscuritate mirandum non est, Bedam & alios errasse.*

C. X.

PRima 1 autem *c* Synodus in Nicæa, CCCXVIII. Patrum, contra Arium Alexandrinum Presbyterum, qui tres gradus in Trinitate asserebat, Patrem scilicet majorem, Filium minorem, Spiritum sanctum creaturam, temporibus Constantini Principis, & Sylvestri Papæ Romani, Macarii Hierosolymitani, Alexandri 2 Alexandrini, qui, condemnata eadem hæresi, statuerunt canones viginti, quorum auctor maxime præfatus *d* Alexander Episcopus fuit. §. 1. Secunda in Constantinopoli, contra Macedonium Constantinopolitanum Episcopum, qui negabat Spiritum sanctum Deum esse, temporibus Gratiani & Theodosii Principum, Damasi Papæ Romani, Cyrilli Hierosolymitani, Nectarii 3 *e* Constantinopolitani, qui condemnata præfata hæresi statuerunt canones tres; quorum maxime auctor Nectarius Constantinopolitanus fuit. §. 2. Tertia in Epheso ducentorum Patrum, contra Nestorium Constantinopolitanum Episcopum, qui dicebat, beatam Virginem Mariam non Dei, sed hominis tantummodo genitricem, ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis, temporibus Theodosii Principis *f* junioris, Cœlestini Papæ Romani, Juvenalis Constantinopolitani Episcopi, Cyrilli Episcopi Alexandrini: qui duodecim capitula contra Nestorii blasphemiarum totidem capitula, auctore eodem sancto Cyrillo, anathematizando conscripserunt. §. 3. Quarta in Chalcedone sexcentorum triginta Patrum, contra Eutychem Constantinopolitanum Abbatem, qui asserebat, Christum post humanam assumptionem, non ex duabus naturis existere, sed solam in eo divinam naturam permanere, temporibus Martiani Principis, Leonis Papæ Romani, Juvenalis Hierosolymitani, Anatolii Constantinopolitani, qui condemnata præscripta hæresi, statuerunt canones vigintiseptem, quorum auctor maxime idem Sanctus Anatolius Constantinopolitanus Episcopus fuit. §. 4. Quinta in Constantinopoli, contra Theodorum Mopsuestenum,

a *Ivo par.* 4. *cap.* 106. *Ivo par.* 4. *c.* 134. *Pannorm. l.* 2. *c.* 117. b *al. Germani.* c *Ivo par.* 4. *cap.* 132. *Pannorm. l.* 2. *cap.* 103. d *al. omnimodis.*) *Ivo.*

a *Ivo par.* 4. *c.* 123. *Pann. lib.* 2. *c.* 113. b *Pannorm. lib.* 2. *cap.* 111. c *Ansel. in prolegom. in principio collectionis Conciliorum.* d *Sanctus Alexander.*) *orig.* e *deest in orig.* f *magni Principis.*) *orig.*

num, & omnes hæreticos, qui Theodorus dicebat aliud *a* esse Dei Verbum, & aliud Christum, & sacram Virginem Mariam negabat Dei genitricem fuisse, temporibus Justiniani Principis, Vigilii Papæ Romani, Domnini *b* Antocheni, Eutychii Constantinopolitani: qui quatuordecim capitula anathematizando scripserunt contra Theodori, & sociorum ejus blasphemias. §. 5. Sexta in Constantinopoli CL. Patrum, contra Macarium Antiochenum Episcopum, & socios ejus, qui unam voluntatem, & operationem in Christo falsa suspicione asserebant, temporibus Constantini Principis, Agathonis Papæ Romani, Georgii Constantinopolitani: qui condemnata hæresi præfata, anathematizando scripserunt novem 4 capitula inferius annexa.

C. R. ¶ 1 Prima] *Caput hoc invenitur & in recentioribus editionibus Conciliorum, & in vetustiore Coloniensi, Anno M. D. XXX. & in manuscripta collectione, quam dictum est asservari in Bibliotheca Vaticana: sed non in collectione, quæ est in Bibliotheca monasterii Dominicanorum. Ponitur autem ante Præfationem, quæ nomen Isidori, mercatoris quidem in manuscriptis, peccatoris autem in impressis præfert. Et sane in illa Præfatione tantum quatuor generalium Synodorum mentio fit, sexta vero post Isidori Hispalensis ætatem est habita.*

¶ 2 Alexandri) *Apud Anselmum est, ut apud Gratianum. In originali,* Alexandri Constantinopolitani. *Sed integra videtur lectio, si utraque conjungatur. Nam & Episcopus Constantinopolis, & Episcopus Alexandriæ, tempore illius Synodi, Alexandri nomine vocabantur.*

¶ 3 Nectarii] *Antea legebatur, quemadmodum etiam apud Anselmum,* Nectarii Alexandrini. *Emendatum est ex originali. Sed fortasse & hoc loco integra lectio hæc est,* Nectarii Constantinopolitani, & Timothei Alexandrini.

¶ 4 Novem] *In loco citato ex collectione Isidori legitur,* scripserunt octo capitula, *& verba illa,* inferius annexa, *ibi non habentur. In Conciliis deinde Coloniæ impressis, post actionem sextæ Synodi, ex vetusto codice monasterii S. Bavonis, referuntur novem capitula, & ante primum capitulum sunt hæc verba,* scripserunt novem capitula inferius annexa, *quæ apud Anselmum quoque habentur.*

C. c. XI.

PRima 1 adnotatio Ancyranæ Synodi, quæ ante Nicænam fertur fuisse, sed propter auctoritatem majorem postponitur; in qua Patres XVIII. statuerunt canones XXIV. *d* quorum auctor maxime Vitalis Antiochenus Episcopus extitit. §. 1. Secunda Neocæsariensis, quæ post Ancyranam, & ante Nicænam 2 legitur fuisse; in qua Patres sexdecim statuerunt canones XIV. *e* quorum auctor maxime Vitalis Episcopus Salaminius *f* extitit. §. 2. Tertia Gangrensis, quæ post Nicænam legitur fuisse, in qua Patres XVI. statuerunt canones XX. propter quasdam necessitates Ecclesiasticas; maxime contra Eustathium, qui dicebat, quod nullus in conjugali ordine positus, nec ullus fidelis, qui non omnibus renunciaret, quæ possideret, spem apud Dominum haberet: & multa alia venenosa, quæ enumerare longum est. §. 3. Quarta Sardicensis, in qua Patres LX. 3 statuerunt canones XXI. quorum auctor maxime Osius Cordubensis Episcopus, & Vincentius Capuanus Episcopus, & Januarius 4 Beneventanus, & Calepodius Neapolitanus, sanctæ Romanæ Ecclesiæ Legati extiterunt. §. 4. Quinta Antiochena, in qua Patres XXIX. *g* statuerunt canones XXV. quorum maxime auctor Eusebius Palæstinensis Episcopus extitit. §. 5. Sexta Laodicensis, in qua Patres XXXII. statuerunt canones LX. quorum auctor maxime Theodosius Episcopus extitit. §. 6. Septima 5 Carthaginensis, in qua Patres CCXVII. *a* statuerunt canones XXIII. quorum auctor maxime Aurelius Carthaginensis Episcopus extitit. Etiam sanctus Augustinus Hipponensis Episcopus in eadem Synodo legitur fuisse, temporibus Honorii Augusti. §. 7. Octava Africana sub Theodosio minore Augusto: in qua Patres CCXVII. recitaverunt, & firmaverunt canones CV. qui per diversa Concilia Africanæ provinciæ, temporibus Aurelii Carthaginensis Episcopi, leguntur esse conscripti. §. 8. Nona Arelatensis, in qua Patres CC. *b* statuerunt canones quatuor: quorum auctores maxime Sylvester urbis Romæ Episcopus, & S. Marinus Arelatensis Episcopus extiterunt, temporibus Constantini Augusti, sicut quidam asserunt. §. 9. Decima item Arelatensis, in qua Patres XIX. statuerunt canones: quorum auctor maxime S. Cæsarius Arelatensis Episcopus extitit. §. 10. Undecima item Arelatensis; in qua Patres XVI. statuerunt canones. §. 11. Duodecima item Arelatensis in Vico Hortensi *c* in qua Patres XI. statuerunt canones: quorum maxime auctor sanctus Cæsarius Arelatensis Episcopus extitit. §. 12. Tertia decima item Arelatensis, in qua Patres XIX. statuerunt canones: quorum auctor maxime Sarpidius *d* Arelatensis Episcopus extitit. §. 13. Quartadecima Arausicensis, in qua Patres XVI. *e* statuerunt canones: quorum auctor maxime Hilarius Episcopus extitit. §. 14. Quintadecima Epaunensis 6, in qua Patres XXVI. statuerunt canones XXXIX. quorum auctor maxime Cæsarius Episcopus extitit.

§. 15. Sextadecima Agathensis, in qua Patres XXIX. *f* statuerunt canones: quorum auctor maxime Cæsarius Episcopus extitit. §. 16. Septimadecima 7 Aurelianensis, in qua Patres LXXII. statuerunt canones: quorum auctor maxime Aurelius Arelatensis Episcopus extitit, temporibus Clodovei Regis. §. 17. Octavadecima item Aurelianensis, in qua Patres XXXI. statuerunt canones: quorum auctor maxime Melanius Rhedonensis Episcopus extitit. §. 18. Nonadecima item Aurelianensis, in qua Patres XXX. statuerunt canones, quorum auctor maxime S. Aldinus Andegavensis Episcopus extitit *g* §. 19. Vigesima Arvernensis, in qua Patres XV. statuerunt canones: quorum auctor maxime Honoratus Breutensis *h* Episcopus extitit. §. 20. Vigesimaprima Maticensis *i* in qua Patres XXI. statuerunt canones: quorum auctor maxime Priscus Lugdunensis Episcopus extitit. *K*. §. 21. Vigesima secunda item Maticensis, in qua Patres LXXXVI. statuerunt canones: quorum auctor maxime idem Priscus Lugdunensis Episcopus extitit. §. 22. Vigesimatertia Lugdunensis, in qua Patres XVIII. statuerunt canones: quorum auctor maxime Philippus Viennensis Episcopus extitit. §. 23. Vigesimaquarta item Lugdunensis, in qua Patres XX. constituerunt canones: quorum auctor maxime idem Priscus Lugdunensis Episcopus extitit.

Correct. Rom. ¶ 1 Prima] *Major pars hujus capitis, id est, usque ad finem versiculi,* Nonadecima, *habetur in collectione Isidori impressa, ante præfationem ipsius Isidori; In Vaticana autem usque ad finem versic.* Vigesimaprima. *Deusdedit, & Anselmus integrum ante suas collectiones habent. Neque vero summula hæc ejusdem Isidori esse potest: nam neque Præfationi ipsius, neque collectioni respondet: in qua, ut cæteræ mittantur varietates, multa referuntur Concilia Hispaniæ, quorum hic nulla mentio.*

¶ 2

a *Al. alium Deum esse verbum, & alium Christum.* b *al. Domni.* c *Deusdedit Cardinalis, & Anselmus in prolog. ante eandem Isidori collectionem.* d *in Græco vulgato, & apud Balsamonem sunt XXV.* e *ibidem sunt XV.* f *al. Zelamitenus.* g *al. XXX.*

a. *Al.* CCXVIII. b *abest numerus a collectione etiam Vaticana.* c *al. Hortensico.* d *al. Sapardus.*) *al. Sæpidius.* e *al. XXVI.* f *al. XXXIV.* g *Hactenus in collectione Isidori impressa.* h *al. Brelitensis.*) *al. Bituricensis.* i *Hactenus in collectione Isidori Vaticana.* K *al. Maticensis.*

§ 2 Ante Nicænam] *Sic est emendatum ex Anselmo, & Deusdedit, & Vaticana collectione. Nam ante legebatur,* Antiochenam. *In collectione autem Isidori impressa legitur quidem,* Nicænam, *sed deest vox,* ante. *Sic autem legendum esse, quemadmodum est emendatum, ostendunt verba, quæ ipsum Neocæsariense Concilium antecedunt,* ὅτινες δεύτεροι μεν εἰσὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ, τῆς δὲ ἐν Νικαίᾳ προγενέστεροι, *id est,* qui canones posteriores quidem Ancyranis, anteriores autem Nicænis sunt, *quo loco in collectione Isidori impressa mendose est.* Et hi quidem canones secundi sunt eorum, qui in Ancyra, & Cæsarea expositi sunt. *Redundat enim illud,* & Cæsarea, *quare in recentioribus editionibus Conciliorum omissum est. Similis error est in codice canonum Moguntino.*

§ 3 Sexaginta] *In codice canonum LX. Episcopi reperiuntur subscripsisse: sed postea additur,* & cæteri, & subscripserunt omnes Episcopi diversarum provinciarum, vel civitatum, num. CXXI. *Socrates lib. 2. cap. 16. in eo Concilio ex Occidentis partibus Episcopos circiter CCC. convenisse dicit, ex Orientis vero LXXVI. qui etiam secessionem fecerunt. Idem Nicephorus lib. 9. cap. 12. & Tripertita. Theodoretus autem lib. 2. cap. 7. docet ex antiquis narrationibus, Episcopos CCL. convenisse. Omnino & in his, & patrum, & canonum numeris multa sunt emendata. Sed in multis etiam satis visum est indicare varietates: nonnulla autem Lectoris diligentiæ sunt reservata.*

§ 4 Et Januarius] *Anselmus habet, ut Gratianus. In collectione indicata est,* Vincentius Capuanus Episcopus, & S. R. E. Legatus extiterunt. *In Concilio ipso cap. 18. nominatur Januarius Episcopus. In subscriptione vero in codice canonum, non nominatur, sed tantum Vincentius Capuanus S. R. E. Legatus, & Calipodius Depolitanus Legatus S. R. E.*

§ 5 Septima] *Hic numeratur tantummodo unica Synodus Carthaginensis, quæ habetur in codice canonum, de qua inferius XX. dist. c. de libellis dicetur.*

§ 6 Epaunensis] *Ita emendatum est ex aliquot manuscriptis, & collectione Isidori Vaticana. Nam antea legebatur;* Empanensis. *Veruntamen in Concilio Epaunensi impresso nullus Cæsarius nominatur: sed Aviti primum est mentio.*

§ 7 Septimadecima) *Hic numerantur tria Concilia Aurelianensia, quorum hæc in Conciliis impressis indicia inveniuntur. In quinto Aurelianensi, subscribit primo loco Aurelius Arelatensis. In primo inter alios legitur nomen Melanii Rhedonensis. In tertio subscribit quarto loco Albinus Episcopus Andegavensis.*

C. XII. *Epistola Athanasii postulantis capitula Nicæni Concilii.*

Sed quod Nicæna Synodus XX. canones supra statuisse dicitur, contrarium videtur ei, quod in epistola Athanasii invenitur. Scribit enim Athanasius *a* Alexandrinus Episcopus Marco *Papæ, ita dicens:*

SEptuaginta 1 *b* Nicæni Concilii capitula, quæ de præfata Synodo, jubente domino meo Alexandro, decreto omnium Episcoporum attuli, quæ sunt igne combusta, optamus, ut a vestræ sanctæ sedis auctoritate, percipere per præsentes Legatos mereamur. *Item c.* §. 1. Præsentibus nobis octoginta capitula in memorata Synodo tractata sunt: quadraginta a Græcis, Græca edita lingua; & quadraginta a Latinis, similiter Latina edita lingua. Sed visum est CCCXVIII. Episcopis *d* Spiritu sancto repletis, & maxime jam dicto Alexandro, & Apostolicæ sedis Apocrysariis, ut decem capitula adunarentur aliis, atque congruis locis insererentur, & ad formam LXX. discipulorum, vel totius orbis terræ linguarum, septuaginta tanti, & tam excellentis Concilii fierent capitula, quæ omnem Christianorum informarent orbem.

Corr. R. § 1 Septuaginta] *Ex his Athanasii verbis constat, non omnes Nicænæ Synodi Canones aut Græce, aut Latine nunc haberi. Et Julius Papa ad Orientales, & Innocentius Victricio, & alii multos ex illa canones citant, qui non sunt in his viginti, qui in manibus omnium versantur. De qua re scribit Isidorus in præfatione Conciliorum tomis inserta. Et ex epistola quadam Gregorii X. ad Regem Armeniorum, cum Concilium Lugdunense indixisset (quam manuscriptam habet Cardinalis Sirletus) intelligitur integrum Nicænum Concilium in lingua Armeniorum eo tempore extitisse. Sic enim scribit:* Quia vero multipliciter expedit, ut in ejusdem celebratione Concilii antiquorum Conciliorum copiam habeamus, celsitudinem Regiam rogamus, & hortamur attente, quatenus integrum Nicænum Concilium, & alia Concilia, quæ habere diceris, in Armenica litera, cum aliquibus peritis Interpretibus, nobis cum ea, qua poteris, celeritate transmittas. *Tuneti quoque, & Alexandriæ inventi sunt octoginta canones Arabice scripti, sub nomine hujus Concilii, qui Romæ in Arabica, & Armenica lingua scripti penes eundem Cardinalem Sirletum sunt; & nuper etiam in Latinam linguam conversi sunt, & impressi.*

Gratian. *Quomodo ergo viginti tantum capitula in Nicæna Synodo statuta dicuntur, cum septuaginta capitula (ut Athanasius scribit) in ea statuta monstrentur? His ita respondetur: Capitulorum Nicænæ Synodi quædam in desuetudinem abierunt: viginti tantum in Romana Ecclesia habentur.*

C. XIII. *Nicæni Concilii viginti tantum capitula habentur.*

Unde Stephanus Papa *scribit, dicens Luthobio Episcopo Moguntino.*

VIginti *a* tantum capitula Nicænæ Synodi in sancta Romana Ecclesia habentur: sed quo neglectu alia defecerint, ambiguum est. Plurimi arbitrantur ea Antiocheno Concilio esse inserta.

Corr. Rom. § *Apud Ivonem parte quarta, cap. 232. habetur magis integrum hoc Caput,* Capitula Nicæni Concilii testimonio Athanasii septuaginta, in figuram septuaginta discipulorum, scripta non dubitamus, e quibus viginti tantum in Ecclesia sancta Romana, *& quæ sequuntur.*

C. XIV. *Auctoritate Apostolica Sardicense Concilium recipitur.*

Sardicense quoque Concilium auctoritate Nicolai Papæ recipitur. Unde idem *scribit Clero* b *Constantinopolitano* c.

QUod *d* dicitis, neque Sardicense Concilium, neque decreta *e* alia vos habere sanctorum Pontificum, non facile nobis facultas credendi tribuitur, maxime cum Sardicense Concilium, quod penes vos in vestris regionibus actum est, & omnis Ecclesia recipit, qua ratione convenerit *f*, ut hoc sancta Constantinopolitana Ecclesia abjiceret, &, ut dignum est, non retineret?

DISTINCTIO XVII.

1 ps GEneralia Concilia, *quorum tempore celebrata sint, vel quorum auctoritas cæteris præemineat sanctorum auctoritatibus, supra monstratum est. Auctoritas vero congregandorum Conciliorum penes Apostolicam sedem est.*

C. I. *Absque Romani Pontificis auctoritate Synodus congregari non debet.*

a *In Epistola Athanasii, & universorum Ægypti Episcoporum ad Marcum Papam: sed copiosius, quam hic.* b *Ivo p. 4. c. 108. Pann. lib. 2. c. 106. Anselm. lib. 1. c. 59. Polyc. l. 3. tit. 20. c. Ibid. paulo superius.* d *Patribus) orig.*

a *Ivo part. 4. c. 232. Pannorm. l. 2. cap. 107.* b *al. electo.* c *Habetur in epistola 6. quæ prima ad Photium est.* d *Ivo par. 4. c. 135. Pann. l. 2. c. 117. ver. quod dicitis.)* e *al. decretalia vos.* f *al. convenerat.*

Unde Marcellus Papa *scribit Maxentio* 1.

SYnodum *a* Episcoporum, absque hujus sanctæ sedis auctoritate, [quanquam quosdam Episcopos possitis congregare] non potestis regulariter facere. Neque 2 ullum Episcopum, qui hanc appellaverit Apostolicam sedem, damnare, antequam hinc sententia definitiva procedat. Nam si seculares in publicis judiciis libellis utuntur appellatoriis, quanto magis Sacerdotibus hæc eadem agere licet, qui super illos sunt? De quibus dictum est: *Ego dixi*, b *Dii estis*.

Corr. Com. ℊ 1 Maxentio.] *Antea legebatur*, Maxentio Episcopo: *in tomis autem Conciliorum in epistolæ inscriptione est*, ad Maxentium tyrannum, *sed in principio epistolæ est*, Marcellus Maxentio, *quæ lectio visa est retinenda*.

ℊ 2 Neque ullum Episcopum] *Hinc usque ad finem non habentur in aliquot manuscriptis Gratiani exemplaribus*.

C. II. *Non est ratum Concilium, quod auctoritate Romanæ Ecclesiæ fultum non fuerit*.

Item Julius Papa *primus in scripto contra Orientales pro Athanasio, C. XXIX.*

REgula *c* vestra nullas habet vires, nec habere poterit: quoniam nec ab orthodoxis Episcopis hoc Concilium actum est, nec Romanæ Ecclesiæ Legatus *d* interfuit canonibus præcipientibus, sine ejus auctoritate Concilia fieri non debere. Nec ullum ratum est, aut erit unquam Concilium, quod non fultum fuerit ejus auctoritate.

C. III. *Nullus usurpet concessa Romanæ Ecclesiæ*.

Item Damasus Papa I. *ad Stephanum epist.* 3.

HUic soli *e* sedi *f* concessa nullus usurpare sine ejus consultu præsumat, qui non vult honore Ecclesiastico indignus, ut contemptor, judicari.

C. IV. *Absque Apostolicæ sedis auctoritate, Synodum particularem contra universalem aliquibus congregare non licet*.

Item Gregorius *g* 1.

NEc *h* licuit alicui aliquando, nec licebit particularem Synodum 2 congregare: sed quoties aliqua de universali Synodo aliquibus dubitatio nascitur, ad recipiendam de eo, quod non intelligunt, rationem, aut sponte ii, qui salutem animæ suæ desiderant; ad Apostolicam *i* sedem pro recipienda K ratione conveniant, aut si forte (sicut de talibus *l* scriptum est: *Peccator* m *cum venerit in profundum malorum, contemnit*,) ita obstinati, & contumaces extiterint, ut doceri non velint, eos ab eisdem Apostolicis sedibus aut attrahi ad salutem quoquo modo necesse est, aut (ne aliorum perditio esse possint) secundum canones per seculares comprimi *n* potestates.

Correct. Roman. ℊ 1 Gregorius] *Hoc procul dubio est Pelagii, sicut ab Anselmo, & Ivone citatur. Sunt autem apud Gratianum multa capita ex Pelagio hujus argumenti, ad Apostolicas sedes occurrendum esse, cum inferiores Episcopi, aut quivis alii cognoscere desiderarent, quid in aliqua universali Synodo esset constitutum, & valde illos condemnandos, qui Apostolicis sedibus non communicant, ut* 23. *q*. 5. *c*. non vos, & *cap.* de Liguribus. *Ex hoc autem capite*, nec licuit, & *capite*, istud 11. *q*. 1. *habetur integra epistola Pelagii, quemadmodum ab Anselmo refertur. Verum in Polycarpo citatur ex Gregorio, & in margine est additum*, ad Episcopos Mauritaniæ. *Atque in summariis capitum dictatus ipsius Papæ, qui habetur lib*. 2. *Reg. Gregorii septimi, inter cætera hoc est*, quod nulla Synodus, absque præcepto Summi Pontificis, debet generalis vocari.

ℊ 2 Synodum] *Apud Anselmum, Ivonem, & in Polycarpo adduntur hæc*, ad judicandum universalem Synodum. *Hoc enim est, quod prohibetur hic a Pelagio. Multi enim eo tempore aut ignorantia, aut animi perversitate adducti, nolebant quintum Concilium recipere, (qua de re B. Gregorius, lib*. 7. *epist*. 53. *& alibi sæpe,) & particularem Synodum universali, ac sedium Apostolicarum auctoritati præferebant. Itaque hoc capite non prohibet Pelagius, sive Gregorius, ne Episcopi possint diœcesanas, & Metropolitæ provinciales Synodos convocare, sed ne ipsas ad judicandum universalem Synodum congregent: atque ita est in rubrica emendatum*.

C. V. *Non est Concilium, sed Conventiculum, quod sine sedis Apostolicæ auctoritate celebratur*.

Item Pelagius Papa II. *Episcopis, qui convenerant ad illicitam vocationem Joannis Constantinopolitani, Epist*. 1. *cap*. 2.

MUltis *a* denuo Apostolicis, & canonicis, atque Ecclesiasticis instruimur regulis, non debere absque sententia Romani Pontificis Concilia celebrari. §. 1. Quapropter, ut jam dictum est, recte non Concilium, sed vestrum Conventiculum, vel Conciliabulum cassatur, & quicquid in eo actum est, irritum habetur, & vacuum. Vos quoque deinceps videte, ut nullius hortatu talia præsumatis, si Apostolicæ sedis communione carere non vultis. & *infra*. b §. 2. Si vero in qualibet provincia ortæ fuerint quæstiones, & inter ipsius provinciæ Episcopos discrepare cœperit ratio, atque inter ipsos dissidentes non conveniat, ad majorem tunc sedem referantur. Et si illic facile & juste non discernuntur, ubi fuerit Synodus regulariter congregata, canonice & juste judicentur. Majores vero & difficiliores *c* quæstiones (ut sancta Synodus statuit, & beata consuetudo exigit] ad sedem Apostolicam semper referantur.

C. VI. *Provincialia Concilia, sine Romani Pontificis præsentia, pondere carent*.

Item Symmachus Papa.

COncilia *d* Sacerdotum Ecclesiasticis legibus quotannis decreta per provincias, quia præsentiam Papæ non habent, valetudinem perdiderunt 1. Legistis *e* insanissimi, aliquando in illis, præter Apostolici apicis sanctionem, aliquid constitutum, & non de majoribus negotiis ad consultationem *f*, si quid occurrerit, præfatæ sedis arbitrio fuisse servatum?

Corr. Rom. ℊ 1 Perdiderunt] *Hic in libello Ennodii in recentioribus editionibus est nota interrogationis. Sunt enim verba inimicorum Symmachi, hoc tanquam absurdum quidpiam objicientium. Quibus Ennodius in sequentibus verbis respondet*, Legite, &c. *g*

2 ps Gratian. *Hinc etiam, cum auctoritas Theodorici Regis ex diversis provinciis ad urbem Romam Sacerdotes convenire præcepisset, ut sanctum Concilium judicaret de iis, quæ venerabili Papæ Symmacho, Præsuli Apostolicæ sedis, ab adversariis ipsius dicebantur impingi, Liguriæ, & Æmiliæ, seu Venetiarum Episcopi suggesserunt, ipsum, qui dicebatur impetitus, debere Synodum convocare: scientes, quia ejus sedi, primum Petri Apostoli meritum, deinde secuta jussione* h *Domini, Conciliorum venerandorum auctoritas singularem in Ecclesiis tradidit potestatem, nec ante-*

---

a *Anselm. lib*. 2. *cap*. 60. *Ivo part*. 4. *c*. 140. *Polyc. lib*. 1. *cap. al. tit*. 13. b *Psalm*. 81. c *Anselm. lib*. 2. *cap*. 47. *Polyc. lib*. 1. *cap*. 13. d *al. legatio*. e *sanctæ*. f *Anselm. lib*. 1. *cap*. 55. *Polyc. lib*. 1. *cap*. 17. g *al. Pelagius Papa Valeriano Patritio*, h *Ivo p*. 3. *cap*. 139. *Anselm. lib*. 12. *cap*. 43. *Polyc. lib*. 1. *c*. 14. i *Apostolicas sedes*) *Ivo*. K *al. percipienda*. l *al. quibusdam*. m *Proverb*. 17. n *al. opprimi*.

a *Anselm. lib*. 1. *cap*. 36. *Polyc. lib*. 1. *cap*. 14. b *Cap*. 3. c *al. difficiles*. d *In lib. Ennod. pro defensione* 4. *&* 5. *Synod. sub. Symm. Papa. Ivo part*. 4. *cap*. 142. *Anselm. libr*. 2. *c*. 56. *Polyc. lib*. 1. *tit*. 7. e *al. Legite*. f *collationem*, *orig*. g *Verba omnia sumpta sunt ex quarta Synodo Romana sub Symmacho*. h *jussionem*] *Vatic. cod. & Nicolaus ad Michaelem Imper. pag*. 501.

antedictæ sedis antistitem minorum subjacuisse judicio . & infra . §. 1. *Ad hæc Serenissimus Rex, Deo aspirante respondit, Synodalis esse arbitrii in tanto negotio sequenda præscribere, nec aliquid ad se præter reverentiam de Ecclesiasticis negotiis pertinere, committens etiam potestati Pontificum, ut sive propositum vellent audire negotium, sive nollent, quod magis putarent utile, deliberarent, dummodo venerandi provisione Concilii pax in civitate Romana daretur* a: *Episcopi vero in Synodo residentes, congregata auctoritate ejusdem Symmachi dixerunt: Symmachus Papa sedis Apostolicæ præsul ab hujusmodi oppositionibus* b *impetitus, quantum ad homines respicit, sit immunis & liber, cujus causam totam Dei judicio reservamus* . & infra . §. 2. *De clericis vero memorati Papæ, qui ab Episcopo suo ante tempus contra regulas discesserunt, & schisma fecerunt, hoc fieri decernimus, ut* c *illi satisfacientes Episcopo suo misericordiam consequantur, & officiis Ecclesiasticis se gaudeant restitui* . Ibidem infra . §. 3. *Laurentius Ecclesiæ Mediolanensis Episcopus huic statuto nostro, in quo totam causam Dei judicio commisimus, subscripsit. Petrus Ecclesiæ Ravennatis Episcopus sub eisdem verbis subscripsit, & post eum septuaginta quinque Episcopi. Illud de Clericis pro pace in urbe reformanda misericorditer, & dispensative factum dignoscitur.* §. 4. *Hoc quoque notandum est, quod in hoc Concilio, & in alia Synodo Symmachi Papæ, ante Ravennatem Episcopus Mediolanensis subscripsisse, & respondisse legitur: ex quo & sedis prærogativam ante eum habere colligitur* .

C. VII. *Ait enim* Gregorius primus, *lib. 7. reg. epist. 112. Syagrio Episcopo Augustodunensi.*

EPiscopus *d* secundum ordinationis suæ tempus, sive ad considendum in Concilio, sive ad subscribendum, vel in qualibet alia re, sua attendere loca decernimus, & suorum sibi prærogativam ordinum vindicare.

Gratianus. *Verum tempus ordinationis non ad Ecclesias, sed ad personas refertur; sicut ex consuetudine Cardinalium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & Episcoporum uniuscujusque provinciæ evidenter apparet.*

DISTINCTIO XVIII.

EPiscoporum igitur *Concilia, ut ex præmissis apparet, sunt invalida ad definiendum, & constituendum, non autem ad corrigendum. Sunt enim necessaria Episcoporum Concilia ad exhortationem, & correctionem, quæ etsi non habent vim constitutionis* e, *habent tamen auctoritatem imponendi & indicendi, quod alias statutum est, & generaliter, seu specialiter observari præceptum.*

C. I. PALEA. 1

Ex Cabilonensi Concilio, *cap. 6.*

PLacuit *f*, ut conservato Metropolitani primatu, cæteri Episcopi, secundum suæ ordinationis tempus, alius alii deferat *g* locum.

Correct. Roman. ℊ 1 *In pervetusto Gratiani codice Palea hæc est in extremo præcedentis distinctionis, convenitque cum ultimo illius capite,* Episcopos. *Ex Cabilonensi autem citant etiam cæteri collectores: Extat vero in Bracarensi primo, c. 24. & concordat cum cap. 13. Concilii Milevitani, & cap. 53. Concilii Africani.*

C. II. *Bini conventus per singulos annos ab Episcopo celebrentur.*

Unde Leo I. *epist. 82. c 7. Anastasio Thessalonicensi Episcopo.*

DE *a* Conciliis autem Episcopalibus non aliud indicimus, quam sancti Patres salubriter ordinarunt: ut scilicet bini conventus per annos singulos habeantur, in quibus de omnibus querelis, quæ inter diversos Ecclesiæ ordines nasci assolent, judicetur. At si forte inter ipsos, qui præsunt, de majoribus (quod absit) peccatis causa nascatur, quæ provinciali nequeat examine definiri, fraternitatem tuam de totius negotii qualitate Metropolitanus curabit instruere, & si coram positis partibus nec tuo fuerit res sopita judicio, ad nostram cognitionem, quicquid illud est, transferatur.

C. III. *Quo tempore Concilia Episcoporum sint celebranda.*

Item ex Nicæno Concilio, *cap. 5.*

HAbeatur *b* semel Concilium ante dies Quadragesimæ, ut omnibus, si quæ sunt, simultatibus amputatis, mundum 1 jejunium, & solenne Deo possit offerri, secundum vero agatur circa tempora autumni.

Corr. Rom. ℊ 1 Mundum] *Caput hoc est ex versione, qua usus est Isidorus. In ea tamen hoc loco est,* mundum solenne Deo munus, *quemadmodum & in Polycarpo, & in aliquibus Gratiani codicibus est,* mundum & solenne Deo munus. *Græce est,* ἵνα πάσης μικροψυχίας ἀναιρεμένης τὸ δῶρον καθαρὸν προσφέρηται τῷ θεῷ *id est,* ut omni sublata animi angustia munus purum Deo offeratur.

C. IV. *Ad morum correctionem, & controversiarum dissolutionem, bis in anno Episcopale Concilium fiat.*

Item ex Antiocheno Concilio, *cap. 20*

PRopter *c* Ecclesiasticas causas, & quæ existunt, controversias dissolvendas, sufficere visum est, bis in anno per singulas provincias Episcoporum Concilium fieri: semel quidem post tertiam hebdomadam Paschalis festivitatis, ita ut in quarta hebdomada, quæ consequitur, id est, media 1 Pentecoste, Concilium compleatur 2. Admoneant autem comprovinciales Episcopos ii, qui in amplioribus, id est, in Metropolitanis civitatibus degunt. §. 1. Secundum vero Concilium Idib. Octobris habeatur, qui dies apud Græcos hyperberetæi mensis decimus 3 invenitur. In ipsis autem Conciliis & Presbyteros, & Diaconos præsentes esse oportet, & omnes, quotquot se læsos existimant, & Synodicam expectare sententiam. Nec liceat aliquibus apud semetipsos Concilia sine Metropolitanorum Episcoporum conscientia & consensu facere, quibus de omnibus causis constat permissum esse judicium.

Correct. Rom. ℊ 1 Id est, media) *Antea legebatur,* & in medio temporis inter Pascha & Pentecosten, *nec multo aliter apud Ivonem,* id est, medio temporis, &c. *Sed reposita est hæc lectio ex plerisque Gratiani exemplaribus, & collectione Isidori, in qua est hæc eadem versio. Nam cæteri collectores secuti potius videntur versionem Dionysii, quæ est in codice canonum: quamvis & Burchardus & Pannormia hoc loco habeant,* id est, medio Pentecostes, *vel in medio* Pentecoste, *ubi in versione Dionysii est,* ita ut quarta septimana Pentecostes, *verbum plane e verbo. Græce enim est,* ὥστε τῇ τετάρτῃ ἑβδομάδι τῆς Πεντηκοστῆς

ℊ 2 Compleatur) *Vocem,* ἐπιτελεῖσθαι, *Dionysius vertit,* conveniat.

ℊ 3 Decimus) *Prorsus ex Græco. Dionysius autem, quem Burchardus & Ivo sequuntur, habet,* Idibus Octobris, id est, quintodecimo die mensis Octobris, quem hyperberetæum Græci cognominant. *In canone autem Apostolorum 37. legitur, secundam anni Synodum celebrandam esse,* ὑπερβερεταίου δωδεκάτῃ *id est,* duodecimo die hyperberetæi. *Non convenire autem omnino Latinorum menses cum Græcorum, satis constat. Suidas quidem scribit, apud* Ma-

a *Christianis omnibus redderetur* .] *orig. ibid. inf.* b *al. propositionibus.*] c *ut eos satisfacientes Episcopo suo misericordia subsequatur.*] *orig.* d *Ansel. lib. 6. c. 134.* e *al. constituendi.* f *Burchard. lib. 1. c. 55. Ivo par. 5. cap. 165. Pannorm. lib. 4. cap. 20.* g *al. sedendi deferat.*

a *Burch. l. 1. c. 43. Ivo par. 4. c. 241. Pann. l. 4. c. 13. Polyc. l. 3. tit. 19.* b *Polyc. l. 3. tit. 19.* c *Burch. l. 1. cap. 44. Ivo par. 5. c. 154. Pann. l. 4. c. 15. Polyc. l. 3. tit. 19.*

Macedonas hyperberetæum eundem esse, qui October: Galenus autem Pergami eundem, qui September.

C. V. *Semetipsos accusant, qui vocati ad Synodum venire contemnunt.*

Item ex Concilio Laodiceno, *cap.* 40.

NOn *a* oportet vocatos Episcopos ad Synodum, contemnere: sed adire *b* debere, & aut docere, aut doceri, quæ sunt ad Ecclesiæ, cæterorumque correctionem utilia; quod si contempserint, seipsos videntur accusare, nisi forte pro infirmitate ire non possint.

C. VI. *Corripiantur Episcopi, qui ad Concilium vocati, venire contemnunt.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *cap.* 19.

PErvenit *c* ad nostras aures, quod in provinciis constituta Episcoporum Concilia minime celebrentur. Hoc 1 ex eo probatur, quod multæ, quæ correctione opus habent, Ecclesiasticæ res negligantur. Statuit ergo hæc Sancta Synodus, secundum regulas Patrum, bis in anno in unum convenire per singulas provincias Episcopos, ubi singula 2, quæ emerserint, corrigantur. §. 1. Qui vero noluerint convenire Episcopi constituti in suis civitatibus, & hoc maxime, cum sui corporis sanitate consistentes, etiam ab omnibus aliis urgentibus necessitatibus *d*, & inexcusabilibus negotiis liberi sunt, licere eos fraternæ charitatis admonitionibus corripi.

Correct. Rom. ¶ 1 Hoc ex eo] *In collectione Isidori, ubi alioquin eadem videtur esse versio, legitur,* ex hoc probatur, quod multæ, &c. *Itemque apud Ivonem, addita tamen particula,* &, *Græce est,* ϗ ἐκ τούτου πολλὰ παραμελεῖται τῶν διορθώσεως δεομένων ἐκκλησιαστικῶν πραγματων: *id est,* & propterea multæ ex rebus Ecclesiasticis, quæ correctionis egent, negliguntur.

¶ 2 Ubi singula] *Ita in collectione Isidori, & apud Ivonem, & Anselmum. Græce est:* ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ, ϗ διορθοῦν ἕκαστα τὰ ἀνακύπτοντα, *quæ Dionysius sic vertit:* Quo *c* Metropolitanus Antistes probaverit, & corrigere singula, si qua fortassis emerserint.

C. VII. *Canonicis subjaceat pœnis Metropolitanus, qui saltem semel in anno celebrare Concilium negligit.*

Item ex Septima Synodo, *cap.* 6.

a ps QUoniam *f* quidem regula est, quæ dicit, bis in anno per singulas provincias oportere fieri per conventum Episcoporum regulares inquisitiones; propter fatigationem, & ut opportune 1 habeantur ad iter agendum hi, qui congregandi sunt, definierunt sextæ Synodi sancti Patres, omni excusatione remota, omnibus modis semel in anno fieri, & depravata corrigi. Hunc ergo canonem & nos renovamus: & si quisquam Princeps inventus fuerit hoc prohibere, communione privetur. Si quis vero Metropolitanorum hoc neglexerit agere, absque necessitate, vel vi, seu aliqua rationabili occasione, canonicis pœnis subjaceat. Dum autem Synodus agitur super canonicis, & Evangelicis negotiis, oportet congregatos Episcopos in meditatione, & solicitudine fieri custodiendorum divinorum, & vivificorum Domini mandatorum. *& post pauca.* §. 1. Porro non habeat Metropolitanus licentiam ex his, quæ defert Episcopus secum, sive jumentum, sive aliam speciem expetendi. Quod si hoc egisse convictus fuerit, solvat quadruplum.

Corr. Rom. ¶ 1 Et ut opportune) *Græce est:* ϗ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν πρὸς ὁδοιπορίαν. *id est,* Et quod non bene parati sunt ad iter faciendum.

a *Burch. l.* 1. *c.* 47. *Ivo p.* 5. *c.* 157. b *al. abire.* c *Ans. l.* 6. *c.* 199. *Ivo p.* 4. *c.* 243. d *abest a collectione Isidori & Ivone.* e *Ex versione Anastasii.* f *In Concilio Nicæno, c.* 5. *& Antiocheno c.* 20. *Ivo p.* 5. *c.* 373. *sup. eod. c. habeat. & c. propter.*

C. VIII. *Non cogatur Presbyter ad sacra Concilia eulogias deferre.*

Item Leo IV. *ad Episcopos Britanniæ, c.* 3.

DE eulogiis ad sacra Concilia deferendis nihil invenimus a Majoribus terminatum: sed sicut unicuique Presbytero placuerit. Nam si constitutum fuerit, illo in tempore benedictiones afferri, forsitan minus libenter ad Synodos occurrent, & magis venire obtrectabunt. Quæ, ut arbitror, non sunt rationabiliter quærendæ; nec ultro delatæ respuendæ.

Corr. Rom. ¶ *Habetur hæc epistola Romæ manuscripta, ut in indice dictum est.*

C. IX. *Sine gravi necessitate Episcopus ad Synodum ire non tardet.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 21.

EPiscopus *a* ad Synodum ire non tardet, nisi satis gravi necessitate inhibeatur: sic tamen, ut in persona sua Legatum mittat, suscepturus, salva fidei veritate, quicquid Synodus statuerit.

Corr. Rom. ¶ *Similem sententiam, & pene eadem verba referunt Burch. lib.* 1. *c.* 51. *& Polyc. l.* 2. *tit.* 16. *ex Felice.*

C. X. *Excusatorias literas dirigant, qui gravati ad Synodum ire non possunt.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 10.

PLacuit *b*, ut quotiescunque congregandum est Concilium, Episcopi, qui neque ætate, neque ægritudine, neque alia graviori necessitate impediuntur, competenter occurrant. *& infra.* §. 1. Quod si non potuerint occurrere, excusationes suas literatorie 1 conscribant: nisi autem 2 rationem impedimenti sui apud Primatem suum reddiderint, Ecclesiæ suæ communione debent esse contenti.

Corr. Rom. ¶ 1 Literatorie) *In Conciliis impressis legitur,* in tractatoria. *Dubitatum fuit, an legendum esset,* in tractoria. *Nam epistolæ, quibus Imperatores, vel Reges suos Præsides vocabant, vel evectionem aliquam concedebant, tractoriæ dicebantur. Sic in codice Theodosiano, lib.* 8. *titulus sextus est,* de tractoriis & stativis. *& sic videtur emendandum in Lib. Cod.* 12. *quamvis in impressis legatur,* de tractatoriis, *quam vocem,* tractoriam, *eadem significatione Carolus Magnus in suis capitularibus usurpavit, lib.* 4. *c.* 30. *&* 69. *& eadem notione est in Concilio Meldensi, cap.* 71. *Sanctus quoque Augustinus in lib. post collationem contra Donatistas, c.* 24. *tractoriam pro epistola vocatoria usurpat, his verbis:* Sic autem a Primate suo per tractoriam fuerunt evocati. *Atque in hoc canone, ubi de vocandis Episcopis ad Concilium agitur, vox ista esset aptissima. Nam in Concilio Africano, inserto in codice canonum, c.* 43. *ubi hoc idem reperitur, & c.* 57. §. *Lucianus, &* §. *Alipyus in vetustis codicibus semper legitur,* tractoria, *ubi in impressis est,* tractatoria, *& in Carthaginensi Græco c.* 91. *est.* ἡ συνοδική. *Verum idem B. Augustinus utitur dictione,* tractatoria, *in eam, quæ nunc subjicietur, sententiam. Loquens enim de Episcopis, si vocati noluissent venire ad Concilium, & ibi objecta crimina purgare, epist.* 162. *ait:* Quod si non fecerint, ibi etiam eorum pravitas, & perversitas innotescet: missaque tractatoria super Eorum nomine per totum orbem terrarum, quacunque jam Christi Ecclesia dilatata est, ab omnibus Ecclesiis, eorum communio præcidetur. *In concione quoque secunda in Psal.* 36. *eadem vox quater invenitur: & epistola Syricii, quæ recitatur in Concilio Teleptensi, ibi vocatur* tractatoria. *Cujus mentionem faciens Innocentius in epistola ad Exuperium Tolosanum, cap.* 1. *ait:* De his, & beatæ recordationis viri Siricii Episcopi monita evidentia commearunt: *quibus verbis videtur indicare, non ad solos Africæ Episcopos, sed ad omnes provincias missam fuisse illam Syricii tractatoriam. Ita Leo Papa secundus, postquam sextum universale Concilium finem habuerat,*

a *Anselm. lib.* 7. *c.* 191. b *Anselm. l.* 7. *c.* 188.

rat, brevem ejus Concilii summam ad Hispaniæ Episcopos, ut ei subscriberent, misit, quam tractatoriam vocat, quæ Leonis II. epistolæ manuscriptæ ex Hispania Romam sunt missæ.

§ 2 Nisi autem) *In originali est*: vel si post adventum tractatoriæ aliquæ necessitates repente forsitan ortæ fuerint, nisi rationem impedimenti sui apud suum Primatem reddiderint, ab Ecclesiæ communione debere esse contemtos. *In Africano, c. 43. reliqua eodem modo. Sed in extremo est fere ut apud Gratianum*: Ecclesiæ suæ communione debere esse contentos. *Itemque in Carthaginensi Græco*: Ὀφείλειν τοὺς τοιούτους τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἰδίας αὐτῶν ἀρκεῖσθαι ἐκκλησίας. *Similis quædam pœna imponitur in eodem Concilio infra dist. 58. c. fin.*

C. XI. PALEA.

Item ex Concilio Turonensi, cap. 2.

EPiscopus *a* non debet Abbatem cogere ad Synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa existat.

Corr. Rom. § *Hæc Palea abest ab illis tantum exemplaribus, in quibus paucissimæ reperiuntur, & refertur infra 18. quæst. 2. post can. fin. a Gratiano ex eodem Turonico: quemadmodum & a Burchardo, & Ivone.*

C. XII. *A communione sit alienus, qui Synodo adesse contemserit.*

Item ex Concilio Arelatensi. cap. 19.

SI *b* quis autem Synodo adesse neglexerit, vel cœtum fratrum, antequam dissolvatur Concilium, crediderit deserendum; alienum se a fratrum communione cognoscat: nec eum recipi liceat, nisi in sequenti Synodo fuerit absolutus.

C. XIII. *Usque ad proximam Synodum a communione abstineat, qui a Metropolitano vocatus, absque gravi necessitate Synodo adesse neglexerit.*

Item ex Concilio Agathensi, cap. 35.

SI *c* Episcopus Metropolitanus ad comprovinciales Episcopos epistolas direxerit, in quibus eos, aut ad ordinationem summi Pontificis, aut ad Synodum invitet; postpositis omnibus (excepta gravi infirmitate corporis, aut præceptione Regia) ad constitutum diem adesse non differant. Quod si defuerint (sicut prisca canonum præcepit auctoritas) usque ad proximam Synodum, a charitate fratrum, & Ecclesiæ communione priventur.

C. XIV. *A communione privetur Episcopus, qui a Metropolitano vocatus ad Synodum venire contemnit.*

Item ex Concilio Tarraconensi, cap. 6.

SI *d* quis Episcoporum commonitus a Metropolitano, ad Synodum, nulla gravi intercedente necessitate corporali, venire contemserit (sicut statuta Patrum sanxerunt *e*) usque ad futurum Concilium cunctorum Episcoporum charitatis communione privetur.

C. XV. *Presbyteri, & Diaconi, & cuncti, qui se læsos existimant, ad Metropolitanam Synodum conveniant.*

Item ex Concilio Martini 1 Papæ. f

PRopter Ecclesiasticas causas, & altercationum solutiones, bene placuit per singulas provincias bis in anno Concilium fieri, convocante Metropolitano Episcopo omnes provinciales Episcopos; ita ut ad Concilium veniant *g* omnes Presbyteri, & Diaconi, vel hi 2, qui se læsos existimant; ut in Concilio causæ examinatæ ad justum judicium perducantur. Et si qui manifeste Episcopi, vel Presbyteri, aut Diaconi inventi fuerint in offensa, secundum rationem excommunicentur, quamdiu communi consensu de his placuerit dare sententiam. Nulli autem Episcopo liceat, propria apud semetipsum Concilia facere, præter eos, quibus Metropoles sunt creditæ.

Correct. Rom. § 1 Martini] *Gratianus hoc primum citat nomine Martini Papæ, deinceps eodem nomine multa citaturus, quæ omnia sumpta sunt ex libro capitulorum Græcarum Synodorum Martini Episcopi Bracarensis. (Antiquitus enim Episcopi Papæ dicebantur.) Hic enim cum esset Græcus, ad utilitatem Ecclesiarum Hispaniæ, ubi Episcopatum obtinebat, ea capitula Latina fecit, & in nonnullis quædam addidit, in aliis vero aliqua detraxit, quemadmodum in hoc capite, quod sumpsit ex Concilio Antiocheno, c.20. sup. ead. c.* propter. *Aliqua etiam ex Toletanis Conciliis in eum libellum retulit.*

§ 2 Vel hi] *In aliquot Conciliorum editionibus legitur*, ut eorum, qui se læsos existimant. In Concilio causæ, &c.

C. XVI. PALEA. 1.

(Item ex Concilio Bylon.)

ANnis singulis Episcopus in sua Diœcesi Synodum faciat de suis Clericis, nec non Abbatibus: & discutiat altero Clericos, & Monachos.

Corr. Rom. § 1 Palea] *In nullo collatorum Exemplarium habetur, sed versiculus*, singuli, *conjunctus est præcedenti capiti*: Propter Ecclesiasticas. *Suntque verba Gratiani.*

Gratian. *Singuli vero Episcoporum suis Ecclesiis notificare studeant, quæ in Conciliis statuuntur.*

C. XVII. *Quæ in Conciliis statuuntur, singuli Episcoporum suis Ecclesiis notificent.*

Unde in Concilio Toletano XVI. *cap. 6.*

DEcernimus, ut dum in qualibet provincia Concilium agitur, unusquisque Episcoporum admonitionibus suis intra sex mensium spatia omnes Abbates, Presbyteros, Diaconos, atque Clericos, seu etiam omnem conventum civitatis ipsius, ubi præesse dignoscitur, necnon & cunctam diœcesis suæ plebem aggregare nequaquam moretur: quatenus 1 coram eis plenissime omnia referet, quæ eodem anno in Concilio acta, vel definita esse noscuntur. *& infra.* §. 1. Quod si quispiam hæc parvipendenda crediderit, sententia excommunicationis duorum mensium curriculo persistat usquequaque mulctatus.

Corr. Rom. § 1 Quatenus) *In duobus exemplaribus hujus decimi sexti Concilii Toletani locus hic ita legitur*; quatenus coram eis publice omnia referata, de his, quæ eodem anno in Concilio acta, vel definita extiterint, plenissime notiores efficiantur,

DISTINCTIO XIX.

1 ps DE *epistolis vero Decretalibus quæritur. An vim auctoritatis obtineant? cum in corpore canonum non inveniantur. De his ita scribit* Nicolaus Papa *Archiepiscopis, & Episcopis per Gallias constitutis.*

C. I. *Decretales epistolæ vim auctoritatis habent.*

SI *a* Romanorum Pontificum decreto, cæterorum opuscula tractatorum approbantur, vel reprobantur: ita ut, quod sedes Apostolica probavit, hodie teneatur acceptum: & quod illa repulit, hactenus inefficax habeatur: quanto potius, quæ ipsa pro catholica fide, pro sanis dogmatibus, pro variis & multifariis Ecclesiæ necessitatibus & fidelium moribus diverso tempore scripsit, omni debent honore præferri, & ab omnibus prorsus in quibuslibet opportunitatibus discretione, vel dispensatione magistra reverenter assumi? Quamquam quidam vestrum scripserint, haud illa Decretalia priscorum Pontificum in toto canonum codicis corpore contineri descripta;

---

a *Burch. l. 8. c. 73. Ivo par. 7. c. 91.* b *Burch. l. 1. c. 50. Polyc. l. 2. tit. 15. Ivo part. 5. c. 160. ex Concilio Spalensi, ut Burch.* c *Burch. l. 1. c. 49. Ivo p. 5. c. 159. Pann. l. 4. c. 17.* d *Simile in Pannormia, l. 4. c. 18. ex Avernensi.* e *al. censuerunt.* f *Apud Martinum Bracarensem Episcopum in cap. Synod. Græc. c. 18. Polyc. lib. 3. tit. 17.* g *procedant*] *orig.*

a *Ivo part. 5. c. 33.*

scripta; cum 1 ipsi, ubi hæc suæ intentioni suffragari conspiciant, illis indifferenter utantur, & solum nunc ad imminutionem sedis Apostolicæ potestatis, & ad suorum augmentum privilegiorum minus accepta esse perhibeant. *Item infra.* §. 1. Si ideo non esse Decretales epistolas priscorum *a* Pontificum Romanorum admittendas dicunt, quia in codice canonum non habentur adscriptæ: ergo nec sancti Gregorii, nec ullius alterius, qui ante vel post ipsum fuit, est aliquod institutum, vel scriptum recipiendum, eo quod in codice canonum non habeatur adscriptum. Ergo doctrinam eorum, & sanctiones, quæ ab omni lingua venerantur, quia in codice canonum non habentur adscriptæ, de codicibus suis eradant. Ut quid vel membranas occupant, postquam non habentur acceptæ? Sed quare multum immoramur, cum nec ipsas divinas Scripturas Veteris & Novi Testamenti jam recepiemus, si istos duxerimus audiendos? Etenim *b* neutrum horum in codice canonum Ecclesiasticorum habetur insertum. Sed responsuri sunt isti, qui ad resistendum potius, quam ad obediendum semper sunt parati, dicentes *c*, quod inter canones inveniatur capitulum sancti Papæ Innocentii *, cujus auctoritate doceatur, a nobis utrumque Testamentum esse recipiendum, quanquam in ipsis paternis canonibus nullum eorum ex toto contineatur insertum: Quibus ad hæc asserendum *d* est, quoniam si Vetus, Novumque Testamentum recipienda sunt, non quod codici canonum ex toto habeantur annexa, sed quod de his recipiendis sancti Papæ Innocentii prolata videatur esse sententia: restat nimirum, quod Decretales epistolæ Romanorum Pontificum sunt recipiendæ, etiamsi non sint codici canonum compaginatæ: quoniam inter ipsos canones unum B. Leonis *e* capitulum constat esse permistum: quo ita omnia Decretalia constituta sedis Apostolicæ custodiri mandantur, ut si quis in illa commiserit, noverit sibi veniam denegari. Ait enim c. decimo *f* suarum Decretalium: [Ne quid vero sit, quod prætermissum a nobis forte credatur, omnia Decretalia constituta, tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium decessorum nostrorum, quæ de Ecclesiasticis ordinibus & canonum promulgata *g* sunt disciplinis, ita a vestra dilectione custodiri mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.] Dicendo vero [omnia decretalia constituta,] nullum de Decretalibus constitutis prætermisit, quod non mandaverit esse custodiendum. Et rursus asserendo, (omnium decessorum nostrorum,) nullum Pontificum Romanorum, qui ante se fuerint, excepit: cujus ita non præceperit Decretalia constituta ab omnibus custodiri, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari. Itaque nihil refert, utrum sint omnia necne Decretalia sedis Apostolicæ constituta, inter canones Conciliorum immista; cum omnia in uno corpore compaginari non possint, & illa eis intersint, quæ firmitatem his, quæ desunt, & vigorem suum assignent, præsertim cum Synodalia gesta, inter quæ ipsi canones statuti sunt, in codice canonum non habeantur, sed a nobis omni cultu debito venerentur. Consonat autem huic beatissimo Papæ Leoni sanctus & facundissimus in Decretis suis Papa Gelasius *h* ita inquiens: (Decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma pro diversorum Patrum consultatione dederunt, venerabiliter suscipiendas decernimus.) In quo notandum est, quia non dixit, [Decretales epistolas, quæ inter canones habentur,] nec tantum (quas moderni Pontifices ediderunt;) sed (quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma dederunt.) Dictis autem (diversis temporibus) etiam illa tempora vir sanctus comprehendit, quæ crebrescentibus Paganorum persecutionibus, ad sedem Apostolicam deferri causas Episcoporum difficillime permittebant. His ita divina favente gratia prælibatis, ostendimus, nullam differentiam esse inter illa Decreta, quæ in codice *a* canonum habentur, sedis Apostolicæ Præsulum, & ea, quæ præ multitudine vix per singula voluminum corpora reperiuntur; cum omnia, & omnium decessorum suorum Decretalia constituta, atque Decretales epistolas, quas beatissimi Papæ diversis temporibus ab urbe Roma dederunt, venerabiliter fore suscipiendas, & custodiendas, eximios Præsules, Leonem scilicet & Gelasium, mandasse probavimus.

Correct. Rom. ¶ 1 Cum ipsi] *Locus fuit emendatus ex ipsa epistola Nicolai, quæ Romæ manuscripta habetur, & nuper impressa est in appendice Bibliothecæ sanctorum Patrum, ut dictum est supra dist.* 10. c. leges. *In qua epistola multa alia habentur, ad epistolas Decretales etiam antiquissimas pertinentia.*

C. II. *Omnes sanctiones Apostolicæ sedis irrefragabiliter sunt observandæ.*

Item ex Capitulis 1 Caroli Imperatoris.

SIc *b* omnes Apostolicæ sedis sanctiones accipiendæ sunt, tanquam ipsius divini Petri voce firmatæ sint.

C. III. *Tolerandum est jugum, quod a sancta sede imponitur, licet importabile videatur.*

Item Agatho Papa *omnibus Episcopis.*

IN *c* memoriam B. Petri Apostoli honoremus sanctam Romanam & Apostolicam sedem; ut quæ nobis Sacerdotalis mater est dignitatis, esse debeat Ecclesiasticæ magistra rationis. Quare servanda est cum mansuetudine humilitas: ut licet vix ferendum ab illa sancta Sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus. §. 1. Si vero (quod non decet) quilibet, sive sit Presbyter, sive Diaconus, aliquam perturbationem machinando, & nostro ministerio insidiando, redarguatur, falsam ab Apostolica *d* sede detulisse epistolam, vel aliud quid, quod inde non venerit *e*, salva fide 2, & integra circa Apostolicum humilitate, penes Episcopum sit potestas, utrum eum in carcerem, aut aliam detrudat custodiam, usquequo per epistolam, aut per idoneos suæ partis legatos Apostolicam interpellet sublimitatem; ut potissimum sua sancta legatione dignetur decernere, quid de talibus justo ordine lex Romana statuat definire, ut & is corrigatur, & cæteris modus imponatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Capitulis) *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & Ivone. At* Nauclerus *vol.* 2. *gen.* 28. *narrat, hoc esse unum ex viginti tribus legum capitulis, quæ Carolus Magnus ad omnes suas provincias misit. Burchardus autem citat ex Concilio Triburiensi c.* 30. *ubi etiam extat.*

¶ 2 Salva fide] *Apud Burchardum est*, falsa fide, & non integra.

C. IV. *Quicquid Romana Ecclesia statuit, vel ordinat, ab omnibus observandum est.*

Item Stephanus *f* Papa.

ENimvero, quia in speculum, & exemplum sancta Romana Ecclesia, cui nos Christus præesse voluit, proposita *g* est, ab omnibus, quicquid statuit, quicquid ordinat, perpetuo, & irrefragabiliter observandum est.

C. V.

a *al. sanctorum.* b *al. etiam.* c *al. ajentes.* * *Innocent. Pap.* 1. *ad Exuperium, epist.* 3. *cap. ult.* d *al. referendum.* e *Leo Pap.* 1. *epist.* 1. *in fine.* f *al. quinto suorum Decretalium.* g *al. ordinata.* h *Gelasius Papa* 1. *cum* 70. *Episcopis. Habetur supra* 15. *dist. c. sancta Romana.* §. *item Decretales.*

a *al. corpore.* b *Deusdedit part.* 3. *Polyc. l.* 1. *tit.* 17. *Ivo part.* 4. *c.* 238. c *Extat in Concilio Triburiensi, c.*30. *Burchard. l.* 1. *c.* 200. *Ivo p.* 5. *c.* 50. d *al. Apostolico detulisse.* e *al. convenerit.* f *al. Stephanus* 5. g *al. posita est omnibus, quicquid.*

C. V. *A Pontificalibus sit alienus officiis, qui Apostolicis non vult obedire præceptis.*

Item Gregorius IV.

NUlli a fas est vel velle, vel posse trasgredi Apostolicæ sedis præcepta, nec nostræ dispositionis ministerium, quod vestram sequi oportet charitatem.

2 ps §. 1. Sit ergo ruinæ suæ dolore prostratus, quisquis Apostolicis voluerit contraire decretis, nec locum deinceps inter Sacerdotes habeat, sed extorris a sancto ministerio fiat; nec de ejus judicio quisquam postea curam habeat, quoniam jam damnatus a sancta & Apostolica Ecclesia, ac auctoritate, sua de inobedientia, atque præsumptione a quoquam esse non dubitatur; quia majoris excommunicationis dejectione est abjiciendus b, cui sanctæ Ecclesiæ commissa fuerit disciplina, qui non solum præfatæ sanctæ Ecclesiæ jussionibus parere debuit, sed etiam aliis, ne præterirent, insinuare. Sitque alienus a divinis, & Pontificalibus officiis, qui noluit præceptis Apostolicis obtemperare c.

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc est in eadem epistola Gregorii IV. ex qua sumptum est c.* Decreto nostro. *Infra 2. q. 6. Extat autem in codice sæpe memorato Bibliothecæ Dominicanæ.*

C. VI. *Inter canonicas Scripturas Decretales epistolæ connumerantur.*

Item Augustinus *de doctrina Christiana, lib. 2. cap. 8.*

IN d canonicis Scripturis Ecclesiarum Catholicarum quamplurimum divinarum Scripturarum solertissimus indagator auctoritatem sequatur, inter quas sane illæ sint, quas Apostolica sedes habere, & ab ea alii meruerunt accipere epistolas. §. 1. Tenebit igitur hunc modum in Scripturis canonicis, ut eas, quæ ab omnibus recipiuntur Ecclesiis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. §. 2. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus haberi [quanquam hoc inveniri vix possit] æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto.

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc apud B. Augustinum loco indicato sic habet*: In canonicis autem scripturis Ecclesiarum Catholicarum quamplurium auctoritatem sequatur: inter quas sane illæ sunt, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Tenebit igitur hunc modum in scripturis canonicis, ut eas, quæ ab omnibus accipiuntur Ecclesiis Catholicis, præponat eis, quas quædam non accipiunt. In eis vero, quæ non accipiuntur ab omnibus, præponat eas, quas plures, gravioresque accipiunt, eis, quas pauciores, minorisque auctoritatis Ecclesiæ tenent. Si autem alias invenerit a pluribus, alias a gravioribus haberi, (quanquam hoc e inveniri non possit) æqualis tamen auctoritatis eas habendas puto. *Quæ quidem B. Augustini sententia, non ad Decretales Romanorum Pontificum, sed ad canonicas, & sacras scripturas referenda est.*

C. VII. *Ministerii f divini se exortem intelligat, qui a soliditate Petri recedit.*

Item Leo Papa I. ad Episcopos Viennenses, Epist. 87.

ITa g Dominus noster Jesus Christus humani generis Salvator instituit, ut veritas, quæ antea Legis & Prophetarum præconio continebatur, per Apostolicam tubam in salutem universitatis exiret: sicut scriptum est: *In omnem terram* h *exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Sed hujus muneris Sacramentum ita Dominus ad omnium Apostolorum officium pertinere voluit, ut in beatissimo Petro, Apostolorum omnium summo, principaliter collocaret: ut ab ipso quasi quodam capite dona sua, velut in corpus omne diffunderet: ut exortem se mysterii a intelligeret esse divini, qui ausus fuisset a Petri soliditate recedere. Hunc enim in consortium individuæ unitatis assumptum, id quod ipse erat, voluit nominari, dicendo: *Tu* b *es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: ut æterni ædificatio templi, mirabili munere gratiæ Dei, in Petri soliditate consisteret, hac Ecclesiam suam firmitate corroborans, ut illam nec humana temeritas posset appetere, nec portæ inferi contra illam prævalerent. Verum hanc petræ istius sacratissimam firmitatem, Domino, ut diximus, ædificante, constructam, nimis impia vult præsumptione violare, quisquis ejus potestatem tentat infringere; favendo cupiditatibus suis, & id, quod accepit a veteribus, non sequendo.

Gratian. *Hoc autem intelligendum est de illis sanctionibus, vel Decretalibus epistolis, in quibus, nec præcedentium Patrum decretis, nec Evangelicis præceptis aliquid contrarium invenitur. Anastasius* 1 *enim secundus favore Anastasii Imperatoris, quos Acacius post sententiam in se prolatam Sacerdotes vel Levitas ordinaverat, rite fungi acceptis officiis debere decrevit, ita inquiens.*

Corr. Rom. ℊ 1 Anastasius] *Minime verum est sensisse Anastasium, ordinatos ab Acacio post latam in ipsum sententiam, rite fungi acceptis officiis potuisse. Hoc enim duntaxat inquit in capite sequenti, firmam esse Sacramenti gratiam ab Acacio traditam. Quod verissimum est, sicut & aliæ omnes sententiæ, quas in ea epistola ex B. Aug. Anastasius accipit, veræ sunt. Habetur autem hæc eadem Anastasii Papæ II. epistola in corpore canonum, quod Romana Ecclesia semper approbavit, ut infra distinct. 20. can.* de libellis, *est adnotatum. Itaque sine causa reprehenditur hoc loco Anastasius a Gratiano.*

C. VIII. *Nulla læsionis portio attingit eum, qui ab hæreticis jam damnatis ordinatur.*

Anastasius II. *ad Anastasium Augustum, epist. 1. c. 7. & 8.*

SEcundum c Ecclesiæ Catholicæ consuetudinem, sacratissimum serenitatis tuæ pectus agnoscat, quod nullum de his, quos baptizavit Acacius, vel quos Sacerdotes, sive Levitas secundum canones ordinavit, ulla ex nomine Acacii portio læsionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita Sacramenti gratia minus firma videatur. §. 1. Nam d & baptisma [quod procul sit ab Ecclesia] sive ab adultero, vel a fure datum fuerit, ad percipientem munus pervenit illibatum: quia vox illa, quæ sonuit per columbam, omnem maculam humanæ pollutionis exclusit: qua declaratur, ac dicitur: *Hic est* e, *qui baptizat in Spiritu Sancto, & igne.* Nam si visibilis Solis istius radii, cum per loca fœtidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur: multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus, nulla ministri indignitate constringitur. Nam & Judas, cum fuerit sacrilegus, atque fur, quicquid egit inter Apostolos pro dignitate commissa, beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt, declarante hoc ipsum Domino manifestissima voce: *Scribæ* f, inquit, *& Pharisæi super cathedram Moysis sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite; dicunt enim, & non faciunt.* §. 2. Quicquid ergo ad hominum profectum quilibet in Ecclesia minister pro officio suo videtur operari, hoc totum contineri implente g divinitatis effectu, ita ille, per quem loquitur Christus, Paulus h affirmat: *Ego plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat,* est

a Polyc. l. 1. t. 17. *Ansel. l. 2. c. 21. Ivo p. 5. c. 11. & 349.* b *al. exigendus.* c *al. obedire.* d *Polyc. l. 1. tit. 25. Ansel. lib. 3. c. ult. & l. 6. c. 212.* e *facile.*] *orig. Antuerp.* f *al. Mysterii.* g *Ivo part. 5. c. 6.* h *Psal. 18.*

a *al. ministerii.* b *Matth. 16.* c *In codice canonum. fol. 156. B. Polyc. l. 3. t. 10. Ans. l. 9. c. 62. Ivo p. 1. c. 151.* d *Nicolaus ad consulta Bulg. c. 15.* e *Joan. 1. & 12.* f *Matth. 23.* g *al. implendo divinitatis effectum.* h *1. Cor. 3.*

est aliquid, neque qui rigat; sed qui incrementum dat, Deus. §. 3. Adeo autem non quæritur, quis, vel qualis prædicet, sed quid *a* prædicet, ut *b* invidos etiam bene Christum prædicare affirmet; quo malo ipse Diabolus dejectus est, & hoc ipse *c* prædicare non desinit. Ideo ergo & hic, cujus nomen dicimus reticendum, male bona ministrando, sibi tantum nocuit. Nam inviolabile Sacramentum, quod per illum datum est aliis, perfectionem suæ virtutis obtinuit. §. 4. Quod *d* quidem generaliter verum est, nisi aliquorum in tantum se extenderet curiosa suspicio, ut imaginentur, prolato a Felice Papa judicio, postea inefficaciter in Sacramentis, quæ Acacius usurpavit, egisse; ac proinde eos metuere, qui vel in consecrationibus, vel in Baptismate mysteria *e* tradita susceperunt, ne irrita beneficia divina videantur.

Gratian. *Quia ergo illicite, & non canonice, sed contra Decreta prædecessorum, & successorum suorum hæc rescripta dedit, (ut probat Felix, & Gelasius, qui Acacium ante Anastasium excommunicaverunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius eundem Acacium postea damnavit:) ideo ab Ecclesia Romana repudiatur, & a Deo percussus legitur fuisse hoc modo.*

C. IX. *Anastasius a Deo reprobatus, nutu divino percussus est.*

ANastasius 1 secundus *f*, natione Romanus, fuit temporibus Theodorici Regis. Eodem tempore multi Clerici, & Presbyteri se a communione ipsius abegerunt, eo quod communicasset sine Concilio Episcoporum, vel Presbyterorum, & Cleri cunctæ Ecclesiæ catholicæ, Diacono Thessalonicensi, nomine Photino, qui communicaverat Acacio; & quia voluit occulte revocare Acacium, & non potuit, nutu divino percussus est.

Corr. Rom. ¶ 1 Anastasius] *Caput hoc habetur quidem Tomo secundo Conciliorum in vita Anastasii: sed esse omnino confictum, cum ex multis aliis argumentis, tum ex hoc manifeste ostenditur, quod Acacius (sicut Nicephorus lib. 16. c. 12. & Evagrius lib. 3. cap. 18. & sequentibus, & clarissime Anastasius Bibliothecarius in Chronologia testantur) tempore Felicis III. obiit, cui successit Gelasius, & Gelasio Anastasius, qui initio epistolæ suæ & c. 1. ad Anastasium Imperatorem, Acacium mortuum jam, & ante judicem Christum una cum Felice adstare scripsit, ut Gelasius quoque ante ipsum scripserat, & habetur infra 24. q. 2. c.* nec quisquam. *Quomodo ergo potuit Anastasius de eo revocando tractare, qui jam obierat?*

C. X. *Quæ circa indisciplinatos prælatos, vel ab eis geruntur, in irritum revocentur.*

Hinc etiam de Maximo 1 *Episcopo* in Constantinopolitana Synodo *statutum est, sub Damaso Papa*, c. 6.

PRopter totius indisciplinationis ejus doctrinam, quæ Constantinopoli orta est, statutum est, ne Maximus fuisse, aut esse jam putetur Episcopus; neque hi, qui ab eo sunt ordinati, qualemcunque gradum Clericatus obtineant, omnibus scilicet, quæ circa eum, vel ab eo gesta sunt, in irritum revocatis.

Corr. Rom. ¶ 1 De Maximo] *Ex verbis hujus canonis, præsertim Græcis & interpretatione Balsamonis, ac vita Gregorii Theologi per Gregorium Presbyterum descripta, & aliis ex locis, (tametsi Theodoretus videtur parum diligenter hoc tractasse) apparet, hunc Maximum nunquam fuisse Episcopum, ac propterea recte statui, nullum ab eo potuisse imprimi ordinis characterem, quod non erat de Acacio asserendum. Verba Græca hujus canonis hæc sunt;* Περὶ Μαξίμου τοῦ κυνικοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀταξίας, τῆς ἐν Κονσταντινοπόλει γενομένης, ὥστε μήτε Μάξιμον ἐπίσκοπον ἢ γενέσθαι ἢ εἶναι, μήτε τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἱῳ δή ποτε βαθμῷ κλήρου, πάντων, καὶ τῶν περὶ αὐτὸν καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων ἀκυροθέντων, *id est*, De Maximo cynico, deque iis rebus, quæ nullo ordine circa ipsum Constantinopoli gestæ sunt. Neque Maximum aut fuisse, aut esse Episcopum, neque eos, qui ab ipso sunt ordinati, in ullo Cleri gradu censendos; omnibus, quæ circa ipsum & ab ipso facta sunt infirmatis. *Ac de eodem Maximo, quod nunquam fuerit Episcopus, est locupletissimum testimonium in epistola Hadriani Papæ, scripta Basilio Imperatori, quæ habetur actione prima octavæ Synodi manuscriptæ, quæ est penes Cardinalem Sirletum. Citans enim Leonem primum, ait;* Dicit enim altisona tuba, sanctus videlicet sedis Apostolicæ Papa Leo, cujus sententiam, quicquid ubique catholicum est, velut cœleste miraculum celebrat & veneratur oraculum; Cum sæpe quæstio de male accepto honore nascatur, quis ambigat nequaquam istis esse tribuendum, quod non docetur fuisse collatum? Neque enim inter Photium mœchum, & Maximum cynicum a Synodo secunda damnatum, vel inter ordinationes hujus & illius, distinctionis aliquid esse convicimus.

DISTINCTIO XX.

1 ps DEcretales itaque epistolæ canonibus Conciliorum pari jure exæquantur. *Nunc autem quæritur de expositionibus a sacræ Scripturæ; An exæquentur? an subjiciantur eis? Quo enim quisque magis ratione nititur, eo majoris auctoritatis ejus verba esse videntur. Plurimi autem tractatorum, sicut pleniori gratia sancti spiritus, ita ampliori scientia aliis præcellentes, rationi magis adhæsisse probantur. Unde nonnullorum Pontificum constitutis, Augustini, Hieronymi, atque aliorum tractatorum dicta videntur esse præferenda.*

2 pars. §. 1. *Sed aliud est causis terminum imponere, aliud sacras Scripturas diligenter exponere. In negotiis definiendis non solum est necessaria scientia, sed etiam potestas. Unde Christus dicturus Petro* b; Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, &c. *prius dedit sibi claves regni cœlorum: in altera dans ei scientiam discernendi inter lepram & lepram, in altera dans sibi potestatem ejiciendi aliquos ab Ecclesia, vel recipiendi. Cum ergo quælibet negotia finem accipiant vel in absolutione innocentium, vel in condemnatione delinquentium; absolutio vero, vel condemnatio, non scientiam tantum, sed etiam potestatem præsidentium desideret: apparet, quod divinarum tractatores Scripturarum, etsi scientia Pontificibus præemineant, tamen, quia dignitatis eorum apicem non sunt adepti, in sacrarum quidem Scripturarum expositionibus eis præponuntur, in causis vero definiendis secundum post eos locum merentur.*

C. I. *Aliorum scripturæ Romanorum Pontificum decretis non sunt præponendæ.*

Unde Leo Papa IV. scribit Episcopis Britanniæ.

DE *c* libellis, & commentariis aliorum non convenit aliquem judicare, & sanctorum Conciliorum canones relinquere, vel Decretalium regulas, id est, quæ habentur apud nos simul cum *d* canonibus. Quibus autem in omnibus Ecclesiasticis utimur judiciis, sicut canones 1 Apostolorum, *e* Nicænorum, Ancyranorum, Neocæsariensium, Gangrensium, Antiochensium, Laodicensium, Constantinop. Ephesin. Chalcedonensium, Sardicensium, Africanensium, Carthaginensium 2, & cum illis regulæ Præsulum Romanorum *f*, Sylvestri, Syricii, Inno-

a *al. quem.* b *Philip.* 1. e *al. ipso cap.* 8. d *Quod cum ita sit, aliquorum in tantum se extendit curiosa* (*orig.* e *al. ministeria.* f *Ex libro* (*ut in Corpore Conciliorum citatur*) *Pontificali. Ivo p.* 14. *cap.* 40.

a *al. expositoribus*] b *Matt.* 16. c *In suo regesto, Deusdedit p.* 2. *Polyc. p.* 3. *tit.* 20. *Ans. l.* 3. *cap. ult. Ivo p.* 4. *c.* 72. *Pann. l.* 2. *c.* 118. d *al. cum illis in canone.* e *al. qui dicuntur Apostolorum.* f *Apud Anselmum & Polycarpum, desunt omnia Pontificum nomina.*

Innocentii, Zosimi, Cœlestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Isti omnino sunt, & per quos judicant Episcopi, & per quos Episcopi simul judicantur, & Clerici. Nam si tale emerserit, vel contigerit inusitatum negotium, quod minime possit per istos definiri; tunc si illorum, quorum meministis, dicta Hieronymi, Augustini, Isidori, vel cæterorum similiter sanctorum Doctorum similium reperta fuerint, magnanimiter sunt retinenda, ac promulganda, vel ad Apostolicam sedem referendum de talibus. §. 1. Quam ob causam luculentius, & magna voce pronunciare non timeo: quia qui illa, quæ diximus, sanctorum Patrum statuta, quæ apud nos Canonum nomine prætitulantur, (sive sit ille Episcopus, sive Clericus, sive Laicus) non 3 indifferenter recipere convincitur; nec catholicam, & Apostolicam fidem, nec sancta quatuor Evangelia utiliter, & efficaciter ad effectum *a* suum retinere, vel credere probatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Sunt Canones) *Indicat canones, & regulas, ex quibus constat corpus, vel codex canonum, de quo in Præfatione dictum est, quo Romani Pontifices, præsertim in judiciis utebantur: in quo codice sunt canones tantum, non Synodalia gesta, ut superius Nicolaus in c.* Romanorum, *19. distinct. scripsit.*

¶ 2 Carthaginensium] *In codice canonum unica est Synodus Carthaginensis, continens canones triginta tres, qui ex variis Conciliis, Carthagine habitis, collecti fuerunt. Eos canones sedes Apostolica videtur probasse, & usa eis esse, quando in codicem canonum referendos curavit. Eosdem etiam Græci, quo ordine apud Latinos habentur, cum aliis præterea multis Africanarum Synodorum conjunctos, in linguam suam verterunt: & hi ipsi sunt, quos iisdem numeris Anselmus, Burchardus, & Ivo citant: quamvis Gratianus interdum quidem his utatur, interdum vero ex singulis Carthaginensibus Conciliis canones accipiat: quod suis locis indicabitur. Et de hac unica Carthaginensi Synodo intelligendum est, quod habetur supra dist. 16. c.* prima adnotatio, *vers. septima, quod hic declarandum dilatum fuit.*

¶ 3 Non indifferenter] *Anselmus, Deusdedit, & Gregorius Presbyter in Polycarpo habent,* qui eadem indifferenter non recepit, ipse se convincit, minime catholicam, & Apostolicam fidem ad effectum suæ retinere salutis.

C. II. *Corripiendi sunt, qui Decreta Romanorum Pontificum non habent, vel non observant.*

Item Nicolaus I. *Photio, in* b *epistola, cujus initium est,* [Postquam beato Petro.]

SI *c* Decreta Romanorum Pontificum non habetis, de neglectu atque incuria estis arguendi. Si vero habetis, & non observatis, de temeritate estis corripiendi, & increpandi.

C. III. *Ad quos sit recurrendum, cum sacræ Scripturæ auctoritas non occurrit.*

Item Innocentius 1 Papa.

DE quibus *d* causis nulla solvendi, ligandique auctoritas in libris Veteris Testamenti, quatuor Evangeliorum, cum totis scriptis Apostolorum appareat, ad divina recurre scripta Græca *e*. Si neque in illis; canones 2 Apostolicæ sedis intuere. Si nec in illis; ad catholicæ Ecclesiæ historias catholicas, a Doctoribus catholicis scriptas, manum mitte. Si nec in illis; Sanctorum exempla, perspicaciter recordare. Quod si omnibus his inspectis, hujus quæstionis qualitas non lucide investigatur, seniores provinciæ congrega, & eos interroga. Facilius namque invenitur, quod a pluribus senioribus quæritur. Verus enim repromissor Dominus ait *a*: *Si duo ex vobis, vel tres convenient super terram in nomine meo, de omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo.*

Corr. Rom. ¶ 1 Innocentius] *Caput hoc non est inter epistolas Innocentii primi, quæ multæ extant: neque vero Innocentii secundi esse potest, cum ante ipsum scripserint Burchardus, & Ivo, a quibus hoc ipsum citatur.*

¶ 2 Canones] *Verba hæc, quæ apud Gratianum deerant, sunt apud Burchardum, & Ivonem, & Polycarpum, in quo Polycarpo habentur hoc ipso loco, in quem sunt restituta.*

a *al.* profectum. b *Est eadem epist. 6. ex qua sumptum est.* c *quod dicitis, supra distinct. 16.* c *Anselm. lib. 3. cap. 33.* d *Polycarpus lib. 7. tit. 3. Burch. l. 3. c. 128. Ivo part. 4. cap. 70.* e *al. Græca.*

DISTINCTIO XXI.

1 ps DEcretis ergo Romanorum Pontificum, & sacris canonibus Conciliorum Ecclesiastica negotia, ut supra monstratum est, terminantur. *Ministri vero sacrorum canonum, & decretorum Pontificum, sunt summi Pontifices, & infra Præsules, ac reliqui Sacerdotes, quorum institutio in Veteri Testamento est inchoata, & in novo plenius consummata.* §. 1. *Summi enim Pontifices, & minores Sacerdotes a Deo sunt instituti per Moysem* b, *qui ex præcepto Domini, Aaron in summum Pontificem, filios vero ejus unxit in minores Sacerdotes. Postea vero David, cum ministeria domus Domini ampliaret, janitores, & cantores instituit. Porro Salomon quendam modum exorcizandi invenit, quo dæmones adjurati, ex obsessis corporibus pellebantur: huic officio mancipati, Exorcistæ vocati sunt, de quibus Dominus in Evangelio* c: Si ego in Beelzebub ejicio dæmonia, filii vestri (*videlicet Exorcistæ*) in quo ejiciunt? *Hæc omnia in Novo Testamento Ecclesia imitata, habet janitores suos, quos Ostiarios appellamus. Pro Cantoribus, Lectores, & simul Cantores instituit. Exorcistas autem nomine antiquo & officio permanente recepit. Pro filiis vero Aaron, omnes infra summum Pontificem Sacerdotium administrantes sunt consecrati.* §. 2. *Inter eos quædam discretio servata est, ut alii appellentur simpliciter* Sacerdotes, *alii* Archipresbyteri, *alii* Chorepiscopi, *alii* Episcopi, *alii* Archiepiscopi, *seu* Metropolitæ, *alii* Primates, *alii* Patriarchæ, *alii* summi Pontifices. § 3. *Horum discretio a Gentilibus maxime introducta est, qui suos Flamines, alios simpliciter Flamines, alios Archiflamines, alios Protoflamines appellabant. Simpliciter vero majorum & minorum Sacerdotum discretio in Novo Testamento ab ipso Christo sumpsit exordium, qui duodecim Apostolos, tanquam majores Sacerdotes, & LXXII. discipulos, quasi minores Sacerdotes, instituit. Petrum vero quasi in summum Sacerdotem elegit, dum ei præ omnibus & pro omnibus claves regni cœlorum tribuit, & a se petra, Petri sibi nomen imposuit, atque pro ejus fide se specialiter rogasse testatus est, & ut cæteros confirmaret, sibi injunxit, dicens* d: Ego rogavi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua, & tu aliquando conversus, confirma fratres tuos. *Hanc eandem formam Apostoli secuti, in singulis civitatibus Episcopos & Presbyteros ordinaverunt. Levitas autem ab Apostolis ordinatos legimus, quorum maximus fuit beatus Stephanus* e. *Subdiaconos, & Acolythos procedente tempore Ecclesia sibi constituit.*

C. I. *Unde nomina Ecclesiasticorum graduum sumantur.*

De his ita scribit B. Isidorus *lib. 7. Etymol. cap. 12. nomina illorum, & nominum causas exponens, ita inquiens.*

CLeros *f* & Clericos hinc appellatos credimus, quia Matthias *g* sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Κλῆρος enim Græce, sors Latine, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt Clerici, quia de sorte Domini sunt; vel quia Domini partem habent. Generaliter autem Clerici nuncupantur omnes

a *Matth. 18.* b *Exod. 28. 1. Paral. 25. & 3. 23.* c *Luc. 11.* d *Luc. 22.* e *Act. 6.* f *De officiis. lib. 2. c. 1. Rabanus de instit. cler. lib. 1. c. 2.* g *Act. 1.*

omnes, qui in Ecclesia Christi deserviunt, quorum gradus, & nomina sunt hæc: Ostiarius, Psalmista, Lector, Exorcista, Acolythus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Episcopus. §. 1. Ordo Episcoporum quadripartitus est, id est, in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, atque Episcopis. §. 2. Patriarcha, Græca lingua, summus Patrum interpretatur: quia primum, id est 1 Apostolicum retinet locum, & ideo, quia summo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut Romanus, Antiochenus, & Alexandrinus. §. 3. Archiepiscopus Græco dicitur vocabulo, quod sit summus Episcoporum: tenet enim vicem Apostolicam, & præsidet tam Metropolitanis, quam cæteris Episcopis. §. 4. Metropolitani autem a mensura civitatum vocantur: singulis enim provinciis præeminent, quorum auctoritati, & doctrinæ *a* cæteri Sacerdotes subjecti sunt, sine quibus nihil reliquos agere licet Episcopos: sollicitudo enim totius provinciæ ipsis commissa est. §. 5. Omnes autem superius designati ordines, uno eodemque vocabulo Episcopi nominantur: sed ideo privato nomine quidam utuntur, propter distinctionem potestatum, quam singulariter acceperunt. §. 6. Patriarcha Patrum princeps: Ἄρχων, enim princeps: inde Archiepiscopus princeps Episcoporum, sicut Metropolitanus a mensura civitatum. §. 7. Episcopatus autem vocabulum inde ductum, quod ille, qui efficitur *b* Episcopus, superintendat, scilicet curam gerens subditorum: Σκοπᾶν enim Græce, Latine intendere dicitur. Episcopi autem Græce, Latine speculatores interpretantur: nam speculator est præpositus in Ecclesia dictus, eo quod speculetur, & perspiciat populorum infra se positorum mores, & vitam. §. 8. Pontifex princeps Sacerdotum est, quasi via sequentium. Ipse & summus Sacerdos, ipse & Pontifex maximus nuncupatur. Ipse enim efficit Sacerdotes, atque Levitas: ipse omnes ordines Ecclesiasticos disponit: ipse, quid unusquisque facere debeat, ostendit. Antea autem qui Reges erant, & Pontifices erant. Nam majorum hæc erat consuetudo, ut Rex esset etiam Sacerdos, & Pontifex. Unde & Romani Imperatores, Pontifices dicebantur. §. 9. Vates a vi mentis appellatus est: cujus significatio multiplex est: nam modo Sacerdotem, modo Prophetam significat, modo Poetam. §. 10. Antistes Sacerdos dictus est, quod antestat: primus est enim in ordine Ecclesiæ, & supra se nullum habet. §. 11. Sacerdos autem nomen habet compositum ex Græco, & Latino, quasi sacrum dans: sicut enim Rex a regendo; ita Sacerdos a sacrificando vocatus est: consecrat enim, & sacrificat. Sacerdotes autem Gentilium, Flamines dicebantur. Hi in capite habebant pileum, in quo erat brevis virga, desuper habens lanæ aliquid, quod cum propter æstum ferre non possent, filo tantum capita religare cœperunt; nam nudis penitus eos capitibus incedere nefas erat. Unde a filo, quo utebantur, Flamines dicti sunt, quasi filamines. Verum festis diebus filo deposito pileum imponebant, pro Sacerdotii eminentia. §. 12. Presbyter Græce, Latine senior interpretatur: non modo pro ætate, vel decrepita senectute, sed etiam propter honorem, & dignitatem, quam acceperunt, Presbyteri nominantur: unde 2 & apud veteres, iidem Episcopi & Presbyteri fuerunt; quia illud nomen dignitatis est, & non 3 ætatis. Ideo autem & Presbyteri Sacerdotes vocantur, quia sacrum dant, sicut Episcopi; qui licet sint Sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent: quia nec chrismate frontem signant, nec paracletum Spiritum dant, quod solis deberi Episcopis, lectio Actuum *c* Apostolorum demonstrat. §. 13. Levitæ ex nomine Auctoris vocati. De Levi enim Levitæ exorti sunt, a quibus in templo Dei mystici Sacramenti ministeria explebantur. Hi Græce Diaconi, Latine Ministri dicuntur: quia sicut in Sacerdote consecratio; ita in Diacono ministerii *a* dispensatio habetur. §. 14. Hypodiaconi Græce, quos nos Subdiaconos dicimus, qui ideo sic appellantur, quia subjacent præceptis, & officiis Levitarum. Oblationes enim in templo Dei a fidelibus ipsi suscipiunt, & Levitis superponendas altaribus deferunt: hi apud Hebræos Nathinæi vocantur. §. 15. Lectores a legendo, Psalmistæ a Psalmis canendis vocati: illi enim prædicant populis, quid sequantur: isti canunt, ut excitent ad compunctionem animos audientium: licet & quidam Lectores ita miserabiliter pronuncient, ut quosdam ad luctum, lamentationemque compellant. Iidem etiam & pronunciatores vocantur, quod porro *b* annuncient. Tanta enim, & tam clara erit eorum vox, ut quamvis longe positorum aures adimpleant. §. 16. Cantor autem vocatus, quia vocem modulatur in cantu. Hujus duo genera dicuntur in arte Musica, sicut ea docti homines Latine dicere potuerunt, Præcentor, & Succentor: Præcentor scilicet, qui vocem præmittit in cantu: Succentor autem, qui subsequenter canendo respondet. Concentor autem dicitur, quia consonat: qui autem non consonat, nec concinit, nec Cantor, nec Concentor erit. §. 17. Acolythi *c* Græce, Latine ceroferarii dicuntur, a deportandis cereis, quando legendum est Evangelium, aut sacrificium offerendum: tunc enim accenduntur luminaria ab eis: & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum Sol eodem tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Evangelio legitur: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*. §. 18. Exorcistæ ex Græco in Latinum adjurantes, sive increpantes vocantur: invocant enim super Catechumenos, vel super eos, qui habent spiritum immundum, nomen Domini JESU adjurantes per eum, ut egrediatur ab eis. §. 19. Ostiarii iidem, ac Janitores, qui in Veteri Testamento electi sunt ad custodiam templi, ut non ingrederetur in illud immundus in omni re. Dicti autem Ostiarii, quod præsint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clavem, omnia intus, extraque custodiunt, atque inter bonos & malos habentes judicium, fideles recipiunt, & respuunt infideles.

Corr. Rom. ¶ 1. Id est Apostolicum] *Antea legebatur*, post Apostolicum. *Restituta est vera lectio non modo ex Isidori, & veterum exemplarium Gratiani fide, sed ex ipsa ab Isidoro allata ratione, qui Romanum, Antiochenum, & Alexandrinum, Patriarchas propterea vocat, quia Apostolicum locum tenent. Hoc idem B. Gregorius lib. 6. epist. 37. scribens Eulogio Alexandrino, declarat his verbis*: Itaque cum multi sint Apostoli, pro ipso tamen principatu sola Apostolorum Principis sedes in auctoritate convaluit, quæ in tribus locis unius est. Ipse enim sublimavit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decoravit sedem, in qua Evangelistam discipulum misit. Ipse firmavit sedem, in qua septem annis, quamvis discessurus, sedit. *Atque hoc idem ait Anacletus, c. sacrosancta. infra dist. 22.*

¶ 2 Unde & apud] *Restituta hæc sunt in locum suum, quo loco habentur apud Sanctum Isidorum.*

¶ 3 Et non ætatis) *In originali est*, hoc ætatis, *& ita apud Hieronymum in epist. 83. ad Oceanum: sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. *Romana Ecclesia a Christo primatum accepit.*

Item Anacletus ad Episcopos Italiæ, epist. 2.

In *e* Novo Testamento post Christum Dominum a Petro Sacerdotalis cœpit ordo: quia ipsi primo Pontificatus in Ecclesia Christi datus est, Domino dicente ad eum: *Tu es Petrus* f, *& super hanc petram ædificabo Eccle-*

a *al. doctrinæ & potestati*] *orig.* b *superefficitur, superintendat.*] *orig. & Rab.* c *Act. 8.*

a *al. mysterii.* b *al. populo.* c *Ivo part. 6. cap. 8.* d *Joan. 1.* e *Ansel. l. 1. c. 1. Polyc. l. 1. c. 1. Ivo p. 5. c. 1. Pann. l. 3. c. 82.* f *Matth. 16. & ult.*

Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam, & tibi dabo claves regni cælorum. Hic ergo ligandi, atque solvendi potestatem primus accepit a Domino, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit. Cæteri vero Apostoli cum eodem, pari consortio, honorem & potestatem acceperunt, ipsumque principem eorum esse voluerunt, qui etiam, jubente Domino, in toto orbe dispersi Evangelium prædicaverunt. §. 1. Ipsis quoque decedentibus, in locum eorum successerunt Episcopi: quorum ordinatio prætaxato debet fieri ordine & modo, quos qui recipit & verba eorum, Deum recipit; qui autem spernit eos; eum, a quo missi sunt, & cujus legatione funguntur, spernit; & ipse indubitanter spernetur a Domino. §. 2. Videntes *a* autem ipsi Apostoli messem esse multam, & operarios paucos, rogaverunt dominum messis, ut mitteret operarios in messem suam: inde ab eis electi sunt LXXII. discipuli, quorum typum gerunt Presbyteri, atque in eorum locum sunt constituti in Ecclesia.

C. III. *Primatum Romanæ Ecclesiæ non aliqua Synodus, sed Christus instituit.*

Idem Gelasius urbis Romanæ Episcopus *omnibus orthodoxis.*

QUamvis *b* universæ per orbem Catholicæ Ecclesiæ unus thalamus Christi sint, sancta tamen Romana, Catholica, & Apostolica Ecclesia nullis Synodicis constitutis, cæteris Ecclesiis prælata est, sed Evangelica voce Domini & Salvatoris nostri primatum obtinuit, *Tu es Petrus* c (inquiens) *& super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam. Et tibi dabo claves regni cælorum; & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cælis.* Cui data *d* est etiam societas beatissimi Pauli, vasis electionis, qui non diverso [sicut hæretici garriunt] sed uno tempore, uno eodemque die, gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Cæsare Nerone agonizans coronatus est, & pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt, eamq; omnibus urbibus in universo mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Est ergo prima Petri Apostoli sedes Romana Ecclesia, non habens maculam, neque rugam, nec aliquid hujusmodi.

3. ps. Gratian. *In his omnibus, quanto gradus celsior tanto major auctoritas invenitur. In majoribus siquidem est regendi & jubendi potestas: in minoribus obsequendi necessitas.*

C. IV. *Inferiorum facta Superiorum sententiis obnoxia sunt.*

Unde Nicolaus Papa I. *ad Michaelem Imperatorem, in epistola, cujus initium est* (Proposueramus.)

INferior sedes superiorem absolvere non potest. Sola ergo potior inferiorem convenienter absolvit. Hinc liquido providetur, quia quem non potest absolvere, nec potest judicio inferior potiorem ligare, *& infra*. Unde Propheta ait: *Nunquid gloriabitur securis contra eum, qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum, qui trahit eam?* His ita ex divina Scriptura, & probabilium Patrum doctrina commemoratis, sole clarius exhibuimus, non posse quemquam, qui minoris auctoritatis est, eum, qui majoris potestatis est, judiciis suis addicere, aut propriis definitionibus subjugare.

C. V. *De eodem.*

Idem *eadem epistola.*

NOlite nos existimare facta cujuscunque proximorum nostrorum, quæ sunt digna reprehensione, velle defendere, sed quod ita velimus filios circa spiritualem pa-

a *Luc.* 10. *Matth.* 9. b *In decretis cum LXX. Episcopis, Polyc. l.* 1. *tit.* 2. *Anselm. l.* 1. *c.* 69. *Burchr. l.* 3. *c.* 220. *Pann. l.* 2. *c.* 3. c *Matth.* 16. d *inf. dist.* 22. *c. sacrosancta. ex Anacl.*

trem, & discipulos erga magistrum, devotos, ac sobrios esse, ut nulla penitus temeritate ad eorum vitam, ut non dicam dijudicandam, sed nec saltem tenuiter reprehendendam prosiliant.

C. VI. *Inferiores Majoribus nec benedicere, nec maledicere possunt.*

Idem Nicolaus Papa *eadem epistola.*

DEnique *a* si in epistola legimus ad Hebræos *b*, quod minor a majore benedicitur; restat profecto, ut exigente ratione etiam maledicatur. Siquidem hæc utique prænoscentes periculosa tempora illi, qui ante nos fuerunt, providam in Ecclesiis consuetudinem tradiderunt, hodieque in Romana Ecclesia, quæ magistra est omnium Ecclesiarum, imprætermissa *c* servatur: ita ut nullus Sacerdos, majore suo non innuente *d* Consacerdote, cuilibet rei benedictionem *e* dare nitatur: sed & anterior stans ad pronunciandam aliquam lectionem, benedictionem quidem postulat: sed ei quilibet inferior non audet penitus benedicere. Cur hoc? nunquid benedicere peccatum est? absit. De maledicis enim, non de benedicis dicit Apostolus *f*, quia regnum Dei non possidebunt: sed per hoc innuitur: quantæ censuræ freno inferiores quique a suis præpositis judicandi, coercendique sunt, si hi nec etiam benedicendi jus ullum penitus obtineant.

C. VII. *De eodem.*

Idem *eadem epistola.*

NUnc *g* autem divina inspiratione nos non pigebit, nec nobis impossibile erit ostendere vobis (si tamen audire velitis) non posse quemquam rite ab iis, qui inferioris dignitatis, vel ordinis sunt, judicialibus submitti definitionibus. Siquidem tempore Diocletiani, & Maximiani Augustorum, Marcellinus Episcopus urbis Romæ, qui postea insignis Martyr effectus est, adeo compulsus est a Paganis, ut in templum eorum ingressus, grana thuris super prunas imponeret: cujus rei gratia collecto numerosorum Concilio Episcoporum, & inquisitione facta hoc idem Pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum proferre sententiam in eum ausus est, dum ei sæpissime omnes perhiberent: *Tuo ore judica causam tuam, non nostro judicio*; Et iterum: *Noli*, ajunt, *audiri in nostro judicio, sed collige in sinu tuo causam tuam.* Et rursus: *Quoniam ex te*, inquiunt, *justificaberis, aut ex ore tuo condemnaberis.* Et iterum dicunt: *Prima sedes non judicabitur a quoquam.* Idem *in eadem*. §. 1. Sed & cum quidam tempore quodam contra Xistum Papam tentassent quædam mali *h* rumoris objicere, & in Concilio, cui & Valentinianus Augustus intererat, dictum fuisset: non licere adversus Pontificem dare sententiam; surrexit idem protinus Imperator, & in arbitrio præfati Pontificis tribuit judicare judicium suum. Etenim nullus Pontificum minorum, vel inferiorum urbium subactus judiciis invenitur.

C. VIII. *Majores a minoribus judicari non possunt.*

Idem Nicolaus *eadem epistola.*

SUbmittitur Ignatius minorum, inferiorum, & subjectorum deliberationibus, cum sacris canonibus præcipientibus, & exemplis sanctorum Patrum, semper, ubi est major auctoritas, sit eundum, & in omnibus controversiis ad potioris sedis judicia actio *i* dirigatur. Quod non solum a catholicis, verum etiam ab ipsis constat observatum hæreticis. Alioquin acephalum liquet esse Concilium, ubi de tanta persona agitur, & majorum non expectatur sententia: cum nec in causa Clericorum in-

C

a *Anselm. l.* 7. *c.* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 17. *& part.* 6. *cap.* 355. b *Hebr.* 7. c *al. impræternisse.* d *al. jubente.* e *al. benedicere nitatur.* f *Gal.* 5. g *Polyc. lib.* 1. *tit.* 20. *Anselm. l.* 2. *c.* 67. *al.* 76. *Ivo part.* 5. *c.* 8. *Pann. l.* 4. *cap.* 6. h *al. non boni*) *orig.* i *orig. non habet.*

inferioris gradus solius Episcopi sui judicium tantummodo postulandum *a* sit.

C. IX. *Minorum sententiæ majores damnare non valent.*

Idem Nicolaus *eadem epistola.*

IN *b* tantum hanc præsumptionem sancti Patres apud Chalcedonem detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum Antistitem inter cætera, idcirco potissimum sine ulla restitutione damnaverint, quia in contumacia 1 permanens erga primæ sedis Romanæ privilegium, resipiscere a suis superstitionibus, ut servaretur a prima sede Apostolica, noluit: & ponens * in cœlo os suum, & lingua ejus transeunte super terram, excommunicationem in S. Leonem Papam dictavit; ita ut in sententia contra ipsum prolata, hoc videantur memorare præcipue, dicentes: (Quoniam secundis excessibus priorem iniquitatem valde transcendit: præsumpsit enim & excommunicationem dictare adversus sanctissimum, & beatissimum Archiepiscopum magnæ Romæ Leonem.) Nunquid ibi legitur inquisitionem fuisse factam, utrum juste, an injuste ipsam Dioscorus excommunicationem dictasset? Non plane: sed absque omni controversia hoc in eo ulti sunt; quia cum esset inferior, potiorem quibuslibet conatus est lacessere contumeliis, teste Anatolio Constantinopolitano Præsule, qui dicit *c*: [Propter fidem non est damnatus Dioscorus: sed quia excommunicationem fecit domino Archiepiscopo Leoni.

Corr. Rom. ¶ 1 In contumacia) *Hinc usque ad verbum* ponens, *addita sunt ex originali.*

DISTINCTIO XXII.

1 ps QUia ergo major a minori judicari non debet, *videndum est, quæ inter cæteras Ecclesias primum locum, quæ secundum, vel tertium obtineat. Romana Ecclesia (sicut supra dictum est) primum locum inter cæteras obtinet, Alexandrina secundum, Antiochena Ecclesia tertium ab ea locum accepit.*

C. I. *Romana Ecclesia cæterarum primatum tenet.*

Unde Nicolaus Papa I. d *scribit Mediolanensibus per Petrum Damianum Legatum suum.*

OMnes *e* sive Patriarchii cujuslibet apices, sive Metropoleon primatus, aut Episcopatuum cathedras, vel Ecclesiarum cujuslibet ordinis dignitates instituit Romana Ecclesia. Illam vero solus ille fundavit, & super petram fidei mox nascentis erexit, qui beato æternæ vitæ clavigero terreni simul, & cœlestis imperii jura commisit. Non ergo quælibet terrena sententia, sed illud verbum, per quod constructum est cœlum, & terra, per quod denique omnia condita sunt elementa, Romanam fundavit Ecclesiam. Illius certe privilegio fungitur, illius auctoritate fulcitur. Unde non dubium, quia quisquis cuilibet Ecclesiæ jus suum detrahit, injustitiam facit. §. 1. Qui autem Romanæ Ecclesiæ privilegium ab ipso summo omnium Ecclesiarum capite traditum auferre conatur, hic procul dubio in hæresim labitur; & cum ille vocetur injustus, hic est procul dubio dicendus hæreticus. Fidem quippe violat, qui adversus illam agit, quæ mater est fidei: & illi contumax invenitur, qui eam cunctis Ecclesiis prætulisse cognoscitur, & *infra* §.2. Unde & ipse S. Ambrosius *f* se in omnibus sequi magistram Sanctam Romanam profitetur Ecclesiam.

C. II. *Non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Romana Ecclesia primatum accepit.*

Item Anacletus *servus Christi Jesu ad omnes Episcopos epistola* 3. c. 3.

SAcrosancta *a* Romana, & Apostolica Ecclesia non ab Apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, & eminentiam potestatis super universas Ecclesias, ac totum christiani populi gregem assecuta est: sicut ipse B. Petro Apostolo dixit *b*: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam; & tibi dabo claves regni cœlorum, & quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis, & quodcunque solveris super terram, erit solutum & in cœlis.* §. 1. Adhibita *c* est etiam societas in eadem Romana urbe beatissimi Apostoli Pauli, vasis electionis, qui uno die, unoque tempore gloriosa morte cum Petro sub Principe Nerone agonizans coronatus est, & ambo sanctam Ecclesiam Romanam consecraverunt, aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua præsentia, atque venerando triumpho prætulerunt. Et licet pro omnibus assidua apud Deum omnium Sanctorum effundatur oratio; his tamen verbis Paulus beatissimus Apostolus *d* Romanis proprio chirographo pollicetur, dicens: *Testis est enim mihi Deus, cui servio spiritu meo in Evangelio Filii ejus, quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis.* §. 2. Prima *e* ergo sedes est cœlesti beneficio Romanæ Ecclesiæ, quam (ut memoratum est) beatissimi Petrus, & Paulus suo martyrio consecrarunt. §. 3. Secunda autem sedes apud Alexandriam B. Petri nomine a Marco ejus discipulo, atque Evangelista consecrata est: quia 1 & ipse in Ægypto primum verbum veritatis directus a Petro prædicavit, & gloriosum suscepit martyrium; cui venerabilis successit Abilius. §. 4. Tertia vero sedes apud Antiochiam ejusdem, idest beati Petri Apostoli nomine habetur honorabilis: quia illic, priusquam Romam veniret, habitavit, & Ignatium Episcopum constituit; & illic primum nomen Christianorum novellæ gentis exortum est. *& post pauca f* §. 5. Inter beatos Apostolos quædam fuit discretio *g* potestatis: & licet omnes essent Apostoli, Petro tamen a Domino concessum est (& ipsi inter se id ipsum voluerunt) ut reliquis omnibus præesset Apostolis, & Cephas 2, idest caput, & principium teneret Apostolatus; qui & eandem formam suis successoribus, & reliquis 3 Episcopis tenendam tradiderunt. Et non solum hoc in novo Testamento est constitutum, sed etiam in veteri fuit: unde scriptum *h* est: *Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus*, idest primi inter eos fuerunt. *& post pauca.* §. 6. Hæc vero Apostolica *i* sedes, cardo, & caput (ut præfatum est) omnium Ecclesiarum a Domino, & non ab alio est constituta: & sicut cardine ostium regitur, sic hujus sanctæ sedis auctoritate omnes Ecclesiæ [Domino disponente] reguntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Quia] *Hinc usque ad verb.* Tertia, *addita sunt ex originali, quemadmodum & alia nonnulla.*

¶ 2 Cephas] *In Evangelio Joannis c.* 1. *Cephas [quæ vox Syriaca est] exponitur* πέτρος, *quod Græce petram significat: idque docet etiam B. Hieronymus in comm. epist. ad Galatas, cap.* 2. *neque credendum est ignorasse Anacletum: sed voluisse eam dictionem ad Græcam linguam eo tempore notissimam referre. Quod fecit Cyrillus Hierosolymitanus, catechesi decima, in nomine, Jesus, non modo Hebraicam, sed etiam Græcam illi etymologiam tribuens. Atqui hoc ipsum nomen Cephas, Optatus* Afer

a *al. præstolandum.* b *Polyc. l.* 1. *tit.* 20. *Anselm. l.* 2. *cap.* 65. *Ivo p.* 5. *cap.* 8. *Pann. l.* 4. *c.* 6. *&* 7. * *Psalm.* 72. c *In Concilio Chalcedonen. actione* 5. d *junior.*) *Ans.* e *Anselm. l.* 1. *c.* 63. *al.* 64. f *Lib.* 3. *de Sacramentis cap.* 1.

a *In præfatione Concilii Nicæni. Polycarp. lib.* 1. *tit.* 2. *Anselm. l.* 1. *cap.* 2. *&* 61. *Ivo p.* 5. *c.* 2. *&* 26. *Pannorm. lib.* 4. *cap.* 2. b *Matth.* 16. c *sup. dist.* 21. *can. quamvis.* d *Roman.* 1. e *Pann. lib.* 4. *c.* 5. f *Polyc. lib.* 1. *tit.* 1. *Ansel. lib.* 1. *c.* 7. *Burch. l.* 1. *c.* 149. *Ivo part.* 5. *cap.* 166. g *al. discretio, & licet.* h *Psal.* 98. i *Polyc. l.* 1. *tit.* 1. *Anselm. lib.* 1. *c.* 2. *Burch. l.* 1. *cap.* 178. *Ivo part.* 5. *cap.* 294.

Aser, antiquus & probatus auctor, quem Hieronymus & Augustinus magni faciunt, libro secundo, eodem modo, quo Anacletus accepit, his utens verbis: Igitur negare non potes, scire te in urbe Roma, Petro primo cathedram Episcopalem esse collatam, in qua sederit omnium Apostolorum caput Petrus: unde & Cephas appellatus est. *Et Isidorus lib. 7. Etym. cap. 6. sic de Petro loquitur*: Cephas dictus, eo quod in Capite sit constitutus Apostolorum. Κεφαλὴ enim Graece caput dicitur. *Verum apud Burchardum, & Ivonem sic habetur*: ut reliquis omnibus praeesset Apostolis Cephas, id est, ut Petrus principatum teneret Apostolatus.

§ 3 Et reliquis) *In originali est*, & reliquis Apostoli Episcopis.

Gratian. *Hac auctoritate Alexandrina Ecclesia secundum a prima locum habere censetur. Sed postea in Constantinopolitana Synodo, Ecclesia Constantinopol. secundum a sede Apostolica locum accipit.*

C. III. *Secundum a Romano Pontifice Constantinopolitanus obtinet locum.*

Unde in ead. Synodo, id est, Constantinop. 1. *c. 5. ita constitutum est.*

Constantinopolitanæ *a* civitatis Episcopum habere oportet primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit nova Roma.

Corr. Rom. § *Canon hic ex iis est, quos Apostolica Romana sedes a principio, & longo post tempore non recepit: quod ex epistola 51. alias 53. Leonis Papæ primi ad Anatolium Constantinopolitanum, & aliis ejusdem epistolis, facile est cuivis cognoscere: itemque ex duabus epistolis Leonis IX. una adversus præsumptiones Michaelis, & Leonis cap. 28. altera ad eundem Michaelem. Sed multo clarius ex B. Gregorii epist. 31. lib. 6. ad Eulogium Alexandrinum, & Anastasium Antiochenum: atque ex epistola Nicolai primi ad Michaelem Imperatorem, quæ incipit*, Proposueramus. *Quanquam Constantinopolitani Episcopi, Imperatorum potentia freti, secundum locum Patriarchalium sedium sibi usurparunt: idq; tandem pacis, & tranquillitatis causa fuit ipsis concessum, sicut in cap. antiqua, de privileg. Innocentius Papa III. declaravit.*

C. IV. *Apostolicæ sedi Constantinopolitanam constat esse subjectam.*

Item Gregorius *Joanni Episcopo Syracusano lib. 7. epist. 53.*

De *b* Constantinopolitana Ecclesia, quod dicunt, quis eam dubitet sedi Apostolicæ esse subjectam? quod & D. piissimus Imperator, & frater noster Eusebius, ejusdem *b* civitatis Episcopus assidue profitentur. Tamen si quid boni vel ipsa, vel altera Ecclesia habet, ego, & minores meos, quos ab illicitis prohibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona, quæ viderit, discere contemnat. *Idem eidem ep.* 64. Nam quod Primas Byzancenus sedi Apostolicæ dicit se subjici, si qua culpa in Episcopis invenitur, nescio quis *c* ei subjectus non sit: cum vero culpa non exigit, omnes secundum rationem humilitatis æquales sumus.

Corr. Rom. § *Hoc caput sumptum est ex duabus epistolis eidem Joanni Episcopo Syracusano scriptis: sed in epistola 6. ex qua accepta est prior pars, agitur de Constantinopolitana Ecclesia: in sequenti vero 64. agitur de Primate Byzanceno provinciæ Africæ, non autem Constantinopolitano, quod videntur & Gratianus, & Anselmus, apud quem eodem modo legitur, voluisse: adducti fortasse summula illa, quæ præposita est epistolæ Gregorii. Auctor quidem Glossæ, quod Gratianum putavit sensisse, aperte exposuit.*

a *Ex prisca versione. Polyc. l. 2. tit. 22.* b *Ansel. l. 2. cap. 66.* c *al. ei Episcopus subjectus.*

C. V. *Constantinopolitanus Episcopus auctoritate Romani Pontificis deponitur.*

Item Gelasius Papa I. *ad Faustum magistrum legationis.*

Qua *a* traditione majorum, Apostolicam sedem in judicium vocant? An secundæ sedis Antistites, & tertiæ, cæterique bene conscii Sacerdotes depelli debuerunt, & qui religionis extitit inimicus, depelli non debuit? Viderint ergo, si alios habent canones, quibus suas ineptias exequantur. Cæterum isti, qui sacri, qui Ecclesiastici, qui legitimi celebrantur, sedem Apostolicam ad judicium vocare non possunt, & Constantinopolitanæ civitatis Episcopus, qui utique per canones inter sedes nullum nomen accepit, in communionem recidens perfidorum, non debuit submoveri?

C. VI. *Constantinopolitana Ecclesia secundum a Romana obtinet locum.*

Item ex 6. Synodo *sub Justiniano congregata cap. 36.*

Renovantes 1 sancti Constantinopolitani decreta Concilii, petimus *b*, ut Constantinopolitana sedes similia privilegia, quæ superior 2 Roma habet, accipiat, necnon 3 in Ecclesiasticis rebus magnificetur, ut illa: sed hæc secunda post illam existens, prius quam Alexandrina sedes numeretur; deinde Antiochena, & post eam Hierosolymitana.

Corr. Rom. §. 1 Renovantes] *Hic agitur de quinto illo canone primæ Synodi Constantinopolitanæ, de quo supra ead. c.* Constantinopolitanæ, *dictum fuit. Et quod attinet ad omnes hos canones, qui sextæ Synodo tribuuntur, videnda est notatio ad c.* sextam, *supra dist. 16.*

§ 2 Superior) *Ita habetur in aliquot vetustis exemplaribus: nam in vulgatis erat inferior, Græce est*, τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης, *id est*, antiquioris, vel senioris Romæ, *ut infra c.* proximo. *Omnino autem caput hoc longe brevius est in hac versione, quam in Græco exemplari, uno tantum loco copiosius, quod Antiochenam numerat sedem, cujus in Græco vulgato nulla mentio.*

§ 3] Necnon) *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & Græco: antea enim legebatur*, non tamen.

Gratian. *Hinc datur intelligi, quod Alexandrina Ecclesia de secunda facta sit tertia, & Antiochena de tertia sit quarta, nisi forte quis duas contendat esse secundas, ut Constantinopolitanam, & Alexandrinam parem suæ dignitatis velit locum obtinere.*

C. VII. *Quæ Patriarchalium sedium primum, vel deinceps teneat locum.*

Unde in 8. Synodo, *habita sub Hadriano Papa II. cap. 21.*

Diffinimus *c*, neminem prorsus mundi Potentum, quenquam eorum, qui Patriarchalibus præsunt sedibus, inhonorare, aut movere a proprio throno tentare; sed omni reverentia, & honore dignos judicare, præcipue quidem Consanctissimum Papam senioris Romæ, deinceps autem Constantinopoleos Patriarcham, deinde vero Alexandriæ, ac Antiochiæ, ac Hierosolymorum.

DISTINCTIO XXIII.

1 ps Breviter *quæ inter Ecclesiastica officia sit differentia, monstravimus. Nunc a summo incipientes, & usq; ad ultimum gradum descendentes, qualiter quisque eorum debeat ordinari, sanctorum auctoritatibus ostendamus.*

C. I. *Decretum Nicolai Papæ de electione summi Pontificis.*

Unde Nicolaus Papa II. *in Concil. Lateranensi.*

 In

a *Ivo p. 5. c. 9.* b ὁρίζομεν, *id est statuimus.* c *Deusdedit p. 3. Anselm. l. 2. c. 72.*

IN *a* nomine Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi. Anno ab Incarnatione ejusdem MLIX. mense Aprili, Indictione XII. propositis sacrosanctis Evangeliis, præsidente quoque reverendissimo *b*, ac beatissimo Nicolao Apostolico Papa, in Basilica Lateranensis Patriarchii, quæ cognominatur Constantiniana, considentibus etiam reverendissimis Episcopis, Abbatibus, Presbyteris, Diaconis; idem venerabilis Pontifex, auctoritate Apostolica decernens de electione summi Pontificis, inquit. §. 1. Novit beatitudo vestra, dilectissimi fratres, & Coepiscopi, inferiora quoque membra Christi non latuit, defuncto piæ memoriæ Domino Stephano prædecessore nostro, hæc Apostolica sedes, cui, auctore Deo, deservio, quot adversa pertulerit, quot denique per Simoniacæ hæresis trapezitas repetitis malleis, crebrisque tunsionibus subjacuerit: adeo ut columna Dei viventis jamjam pene videretur concussa nutare, & sagena summi piscatoris procellis intumescentibus cogeretur in naufragii profunda submergi. Unde, si placet fraternitati vestræ, debemus auxiliante Deo futuris casibus prudenter occurrere, & Ecclesiastico statui, ne recidiva *c* [quod absit] mala prævaleant, præcavere §. 2. Quapropter instructi prædecessorum nostrorum aliorumq; sanctorum Patrum auctoritate decernimus, atque statuimus, ut obeunte hujus Romanæ universalis Ecclesiæ Pontifice, imprimis Cardinales Episcopi diligentissime simul de electione tractantes, mox Christi *d* Clericos Cardinales adhibeant: sicque reliquus Clerus, & populus ad consensum novæ electionis accedat, nimirum præcaventes, ne venalitatis morbus aliqua occasione subrepat. Et ideo religiosissimi viri præduces sint in promovenda Pontificis electione, reliqui autem sequaces. §. 3. Certus vero, atque legitimus hic electionis ordo perpenditur, si perspectis diversorum Patrum regulis, sive gestis, etiam illa B. Leonis prædecessoris nostri sententia recolatur. [Nulla *e*, inquit, ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec a Clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a comprovincialibus Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati.] Quia vero sedes Apostolica cunctis in orbe terrarum præfertur Ecclesiis, atque ideo super se Metropolitanum habere non potest, Cardinales Episcopi procul dubio Metropolitani vice funguntur, qui videlicet electum Episcopum ad Apostolici culminis apicem provehant. §. 4. Eligatur autem de ipsius Ecclesiæ gremio, si reperitur idoneus, vel si de ipsa non invenitur, ex alia assumatur: salvo debito honore, & reverentia dilecti filii nostri Henrici, qui impræsentiarum Rex habetur, & futurus Imperator Deo concedente speratur, sicut jam sibi concessimus, & successoribus illius, qui ab hac Apostolica sede personaliter hoc jus impetraverint. §. 5. Quod si pravorum, atque iniquorum hominum ita perversitas invaluerit, ut pura, sincera, atque gratuita fieri in urbe non possit electio, Cardinales Episcopi cum religiosis Clericis, catholicisque Laicis, licet paucis, jus potestatis obtineant, eligere Apostolicæ sedis Pontificem, ubi congruere viderint. §. 6. Plane, postquam electio fuerit facta, si bellica tempestas, vel qualiscunque hominum conatus malignitatis studio restiterit, ut is, qui electus est, in Apostolica sede juxta consuetudinem inthronizari non valeat: electus tamen, sicut verus Papa, obtineat auctoritatem regendi Romanam Ecclesiam, & disponendi omnes facultates illius: quod beatum Gregorium ante suam consecrationem fecisse cognovimus. §. 7. Quod si quis contra hoc nostrum decretum Synodali sententia promulgatum, per seditionem, vel præsumptionem, aut quolibet ingenio electus, aut etiam ordinatus, seu inthronizatus fuerit, auctoritate divina, & sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, perpetuo anathemate cum suis auctoribus, fautoribus, & sequacibus, a limitibus sanctæ Dei Ecclesiæ separatus abjiciatur, sicut Antichristus, invasor, & destructor totius Christianitatis: nec aliqua *a* super hoc ei audientia reservetur: sed ab omni Ecclesiastico gradu, in quocunque fuerat prius, sine retractatione deponatur: cui quisquis adhæserit, vel qualemcumque tanquam Pontifici reverentiam exhibuerit, aut in aliquo eum defendere præsumpserit, pari sententia *b* sit mancipatus. §. 8. Quisquis autem hujus nostræ *c* decretalis sententiæ temerator extiterit, & Romanam Ecclesiam sua præsumptione confundere, & conturbare contra hoc statutum tentaverit, perpetuo anathemate, atque excommunicatione damnetur, *& cum impiis, qui* d *non resurgent in judicio*, reputetur, Omnipotentis iram contra se sentiat, & sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, [quorum Ecclesiam præsumit confundere] in hac vita, & in futura furorem sentiat: *fiat* e *habitatio ejus deserta, & in tabernaculis ejus non sit, qui inhabitet: fiant* f *filii ejus orphani, & uxor ejus vidua: commotus amoveatur ipse, & filii ejus, & mendicent, & ejiciantur de habitationibus suis: scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus, & diripiant alieni labores ejus, orbis terrarum pugnet contra eum, & cuncta elementa sint ei contraria*, & omnium Sanctorum quiescentium merita illum confundant, & in hac vita super eum apertam vindictam ostendant. §. 9. Observatores autem hujus nostri decreti omnipotentis Dei gratia protegat, & auctoritas beatorum Apostolorum Petri, & Pauli ab omnium peccatorum vinculis absolvat.

Corr. Rom. *g*. *Hujus decreti integrum exemplum est in vetustissimo libro Abbatiæ monasterii Farsensis, literis Longobardicis ante annos pene quingentos scripto, & alibi.*

2. pars Gratian. *Episcopi vero, & cæteri ordines infra constituti, qualiter ordinari debeant, ex auctoritate Carthaginensis Concilii quarti, cap. 1. cui interfuit Augustinus, tempore Honorii Augusti, ostendamus, ab eorum examinatione incipientes.*

C. II. *Quomodo examinandus sit, qui in Episcopum eligitur.*

QUI *h* Episcopus ordinandus est, antea examinetur, si natura sit prudens, si docibilis, si moribus temperatus, si vita castus, si sobrius, si semper suis negotiis cavens, si humilis, si affabilis, si misericors, si literatus, si in lege Domini instructus, si in Scripturarum censibus cautus, si in dogmatibus Ecclesiasticis exercitatus: & ante omnia si fidei documenta verbis simplicibus asserat, id est Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unum Deum esse confirmans, totamque Trinitatis Deitatem coessentialem, & consubstantialem, & coæternalem, & coomnipotentem prædicans; si singulas *i* quasque in Trinitate personas plenum Deum, & totas tres personas unum Deum; si incarnationem divinam non in Patre, neque in Spiritu Sancto factam, sed in Filio tantum credat, ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipse fieret in homine hominis matris Filius, Deus verus ex Patre, homo verus ex matre, carnem ex matris visceribus habens, & animam humanam rationalem, simulque in eo veritas utriusque naturæ, idem Deus & Homo, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Dominus, Creator omnium, quæ sunt, & auctor, Dominus, & rector cum Patre, & Spiritu Sancto omnium creaturarum, qui passus sit vera carnis passione; mortuus vera corporis sui morte; resurrexit vera carnis suæ resurrectione *K*, & vera animæ resumptione, in qua veniet judicare vivos, &

a *Pann. l. 3. c. 1.* b *al. reverentissimo.* c *al. rediviva,* d *al. Episcopi.* e *infra dist. 62. c. Nulla ratio.*

a *al. aliquando.* b *al. sententiæ.* c *al. nostri.* d *Psalm. 1.* e *Psalm. 68.* f *Psalm. 108.* g *Sap. 5.* h *Ordo Romanus, pag. 95. Burchard. lib. 1. cap. 8. Ivo part. 5. cap. 62. Polyc. l. 2. tit. 9.* i *al. singulam quamque personam.* K *al. roceptione.*

& mortuos. §. 1. Quærendum etiam ab eo, si novi, & veteris Testamenti, id est Legis, & Prophetarum, & Apostolorum unum eundemque credat auctorem Deum; si diabolus non per conditionem, sed per arbitrium factus sit malus. §. 2. Quærendum etiam ab eo, si credat hujus, quam gestamus, & non alterius carnis resurrectionem, si credat judicium futurum, & recepturos singulos pro his, quæ in carne gesserunt, vel pœnas, vel præmia *a*; si nuptias non prohibeat *b*; si secunda matrimonia non damnet; si carnium perceptionem non culpet; si pœnitentibus reconciliatis communicet; si in Baptismate omnia peccata, id est, tam illud originale contractum, quam illa, quæ voluntarie admissa sunt, dimittantur; si extra Ecclesiam catholicam nullus salvetur. §. 3. Cum in his omnibus examinatus, fuerit inventus plene instructus, tunc cum consensu Clericorum, & Laicorum, & conventu totius provinciæ Episcoporum, maximeque Metropolitani vel auctoritate, vel præsentia ordinetur Episcopus. Suscepto in nomine Christi Episcopatu, non suæ delectationi, nec suis motibus, sed his Patrum definitionibus acquiescat 1.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc integrum extat in ordine Romano, additis ad initium his vocibus*, Statuta Ecclesiastica: *cui similem titulum toti Carthaginensi quarto Concilio esse præpositum in aliquot vetustis codicibus testantur illi, qui tomos conciliorum ediderunt.*

¶ 1 Acquiescat] *Post hoc verbum tam in Concilio, quam in ordine sequitur*. In cujus ordinatione etiam ætas requiratur, quam sancti Patres in præeligendis Episcopis constituerunt.

C. III. *Qualis esse debeat Clericorum conversatio.*

Item Isidorus *de Ecclesiasticis officiis lib. 2. c. 2.*

HIs *c* igitur lege Patrum cavetur, ut a vulgari vita seclusi, a mundi voluptatibus sese abstineant; non spectaculis, non pompis intersint; convivia publica fugiant: privata non tantum pudica, sed & sobria colant; usuris nequaquam incumbant, neque turpium occupationes lucrorum, fraudisque cujusquam studium appetant; amorem pecuniæ, quasi materiam cunctorum criminum, fugiant, & secularia officia, negotiaque abjiciant; honoris gradus per ambitiones non subeant; pro beneficiis medicinæ Dei munera non accipiant; dolos, & conjurationes caveant; odium, æmulationem, obtrectationem, atque invidiam fugiant; non vagis oculis, non effræni lingua, aut petulanti, fluidoque *d* gestu incedant, sed pudorem, & verecundiam mentis simplici habitu, incessuque ostendant; obscœnitatem etiam verborum, sicut & operum penitus execrentur; viduarum, & virginum frequentationem *e* fugiant; contubernia extranearum fœminarum nullatenus appetant; castimoniam quoque inviolati corporis perpetuo conservare studeant; aut certe unius matrimonii vinculo fœderentur; senioribus quoque debitam obedientiam præbeant; neque ullo jactantiæ studio semetipsos attollant: postremo doctrinæ lectionibus, psalmis, hymnis, canticis, exercitio jugiter *f* incumbant. Tales enim debent esse, qui divinis cultibus se mancipandos student exhibere, scilicet, ut dum scientiæ operam dant, doctrinæ gratiam populis administrent.

C. IV. *Qui digne Sacramenta tractare non possunt, ad ministerium non eligantur divinum.*

Item Clemens *ad Jacobum fratrem Domini, epist. 2.*

TAles *g* ad ministerium eligantur Clerici, qui digne possint Dominica Sacramenta tractare. Melius est enim Domini Sacerdoti paucos habere ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles, qui onus grave ordinatori adducant.

a al. gloriam. b al. improbet. c Refertur in Conc. Mogunt. 1. cap. 10. d al. tumidoque gressu. e al. visitationes frequentissimas. f al. jugi. g Polyc. l. 4. tit. 31.

C. V. *Si electo in Episcopum aliqua objiciuntur, quinque vel sex Episcopi ad ejus purgationem conveniant.*

Item ex Concilio Carthaginensi 3. c. 40. *

ILlud *a* statuendum est, ut quando ad eligendum Episcopum convenerimus: si qua contradictio fuerit oborta, (quia sæpe talia facta sunt apud nos) non præsumant ad purgandum eum, qui ordinandus est, tres tantum *b*, sed postulentur ad numerum supradictorum duo, vel tres, & in eadem plebe, cui ordinandus est, discutiatur primo personæ contradicentium: postremo illa etiam, quæ objiciuntur, pertractentur, & cum purgatus fuerit sub conspectu publico, ita demum ordinetur. Si hoc cum vestræ sanctitatis animo concordat, roboretur vestræ dignitatis *c* responsione. Ab universis Episcopis dictum est: Satis placet.

C. VI. *Vota suæ promissionis spondeant, quos Ecclesiastica promovet disciplina.*

Item ex Concilio Toletano 11. c. 10.

QUamquam *d* omnes, qui sacris mancipantur ordinibus, canonicis regulis teneantur adstricti, expedibile tamen est, ut promissionis suæ vota sub cautione spondeant, quos ad promotionis gradus Ecclesiastica probat *e* disciplina. Solet enim plus timeri, quod singulariter pollicetur, quam quod generali sponsione concluditur. §. 1. Et ideo placuit huic sancto Concilio, ut unusquisque, qui ad Ecclesiasticos gradus est ascensurus, non ante honoris consecrationem accipiat, quam placiti *f* sui adnotatione promittat, ut fidem Catholicam sincera cordis devotione custodiens, juste, & pie vivere debeat, & in nullis operibus suis canonicis regulis contradicat, atque ut debitum per omnia honorem, atque obsequii reverentiam præeminenti sibi unusquisque dependat, juxta illud beati Leonis *g* Papæ edictum: [Qui se scit aliquibus esse præpositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum: sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat.] Pœna etiam *h* juxta Ecclesiasticæ consuetudinis morem, & placitis talium inferenda *i*, & ab iis, qui transgressores fuerint, persolvenda est.

C. VII. *Qualiter ordinetur Episcopus.*

Dehinc disponitur, qualiter Ecclesiastica officia ordinantur, in Concilio Carthagin. 4. c. 2.

EPiscopus K cum ordinatur, duo Episcopi ponant, & teneant Evangeliorum codicem super caput, & cervicem ejus, & uno super eum fundendo benedictionem, reliqui omnes Episcopi, qui adsunt, manibus suis caput ejus tangant.

C. VIII. *Qualiter ordinetur Presbyter.*

PResbyter *l* cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum super caput ejus tenente; etiam omnes Presbyteri, qui præsentes sunt, manus suas juxta manum Episcopi super caput illius teneant. Sicut autem in die suæ ordinationis Sacerdos orario, utroque humero ambitur: ita tempore consecrationis, eodem orario debet uti instanter.

C. IX.

* *Et in Concil. Afric. cap. 17.* a *Polyc. l. 2. c. 8. Ansel. lib. 6. cap. 65. Burch. lib. 1. c. 6. Ivo part. 5. cap. 60.* b *al. tantum accedere.* c *al. dignationis.* d *Anselm. lib. 7. cap. 88.* e *al. provehit.* f *al. placita sibi.* g *epist. 82. ad Anastasium Thess. Episcoporum.* h *al. tamen.] orig.* i *al. inferenda.* K *Ordo Romanus pag. 100. Polyc. lib. 2. tit. 9. Ansel. lib. 6. cap. 49. al. 55. Ivo part. 5. cap. 124. Pann. lib. 3. cap. 18.* l *Ex eodem Concilio cap. 3. Polyc. lib. 2. tit. 32. Ansel. lib. 7. cap. 53. Ivo p. 6. c. 12. Pannorm. lib. 3. cap. 33.*

C. IX. *Quod quisque accepit tempore consecrationis, ferat tempore oblationis.*
Unde in Concilio Bracarensi III. *c.* 3. *legitur.*

ECclesiastica, & antiqua institutione præfixum novimus, ut omnis Sacerdos, cum ordinatur, orario utroque humero ambiatur: scilicet, ut qui imperturbatus præcipitur consistere inter prospera, & adversa, virtutum semper ornamento, utroque circumseptus appareat humero. Qua ergo ratione tempore sacrificii non assumit, quod se in Sacramento accepisse non dubitat? Proinde modis omnibus convenit, ut quod quisque percepit in consecratione honoris, hoc retineat & in oblatione, vel perceptione suæ salutis: scilicet, ut cum Sacerdos ad solennia Missarum accedit, aut per se Deo sacrificium oblaturus, aut Sacramentum corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus, non aliter accedat, quam orario utroque humero circumseptus: sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita ut de uno eodemque orario cervicem pariter, & utrumque humerum premens, signum in suo pectore præparet *a* crucis. §. 1. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subjaceat.

4 ps. Gratianus. *Dalmaticis autem nec Episcopis, nec Diaconis absque Apostolica licentia uti permittitur.*

C. X. *Absque Apostolica licentia Dalmaticis, nec Episcopis, nec Diaconis uti licet.*
Unde Gregorius I. *Aregio Episcopo Francorum. lib.* 7. *epist.* 111.

COmmunis *b* filius Petrus Diaconus nobis innotuit, quod fraternitas vestra tempore, quo hic fuit, poposcerit, ut sibi & Archidiacono suo utendi Dalmaticis licentiam præberemus. Sed qui ita hominum suorum infirmitate compulsus, festinanter abscessit, ut nec ipse mœror incumbens diutius (ut dignum erat, & res desiderata poscebat) sineret permanere, & nos in multis implicitos, ut Ecclesiasticæ rationis est consideratio, novum hoc inconsulte & subito non permitteret indulgere; idcirco postulatæ rei prolongatus effectus est. Nunc vero charitatis tuæ bona revocantes ad animum, hujus auctoritatis nostræ serie, petita concedimus, atque te & Archidiaconum tuum Dalmaticarum usu decorandos esse concessimus, easdemque Dalmaticas dilectissimo filio nostro Cyriaco Abbate deferente transmisimus.

C. XI. *Qualiter ordinetur Diaconus.*

DIaconus *c* dum ordinatur, solus Episcopus, qui eum benedicit, manum super caput illius ponat, quia non ad Sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

5 ps. Gratian. *Quæritur autem, an post benedictionem manus Presbyterorum, & Diaconorum chrismatis liquore debeant perungi.*

C. XII. *Nec Presbyteris, nec Diaconis in consecratione, chrismate manus perungere licet.*
De his ita scribit Nicolaus Papa I. *Radulpho Archiepiscopo Bituricensi.*

PRæterea *d* sciscitaris, utrum solis Presbyteris, an & Diaconis debeant, cum ordinantur, manus chrismatis liquore perungi? Quod in sancta hac Romana Ecclesia, cui Deo auctore deservimus, neutris agitur. Sed & quia sit a novæ legis ministris actum, nusquam (nisi nos fallat oblivio) legimus. Ergo ad B. Innocentii *e* Papæ canonica decreta sanctitatem tuam transmittimus, & quæ tibi sint in consecrationibus, & ordinibus *f* observanda, principia paginæ ad Decentium Eugubinum Episcopum missæ, te affatim edocebunt.

a *Præferat*] *manusc.* b *Ansel. l.* 6. *c.* 88. *al.* 96. c *Ex Conc. Carth.* 4. *cap.* 4. *Ordo Romanus.* 91. *col.* 2. *Polyc. l.* 2. *tit.* 32. *Ansel. l.* 7. *c.* 52. *al.* 60. *Ivo p.* 6. *c.* 13. *Pann. l.* 3. *c.* 31. d *Ivo p.* 6. *c.* 121. e *Innoc. PP.* 1. *epist.* 1. f *al. ordinationibus.*

C. XIII. PALEA.

EX 1 epistola *a* Simplicii Papæ Severo, & Florentino Episcopis directa. Ad cognitionem nostri examinis, Gabrenensis Diaconi relatu, pervenit de quibusdam ipsius Ecclesiæ Clericis, quorum cum unus ad Presbyterium, duo ad Levitarum ministerium consecrarentur, Episcopus eorum, oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos tantum posuisse, & Presbyterum quendam illis contra Ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse: qui propter tantam præsumptionis audaciam poterat, accusatus judicio præsenti damnari, si adhuc in corpore positus, non fuisset mortis vocatione præventus. Sed quia jam ille examini divino relictus est, humano judicio accusari non potest, ii, qui supersunt, & ab eo non consecrationis titulum, sed ignominiæ potius elogium acceperunt, ne sibi licentiam talis ultra usurpatio faciat, decrevimus, ut a gradu Sacerdotalis, vel Levitici ordinis, quem perverse adepti sunt, depositi, æquo judicio abjiciantur. Tales enim merito judicati sunt removendi, quia prave inventi sunt constituti.

Corr. Rom. ¶ 1 Ex Epistola] *Hæc Palea in nullo manuscripto exemplari est inventa. Burchardus, & Ivo ante hoc caput, quod incipit,* Ad cognitionem, *referunt aliud quoddam caput, quod incipit,* Relatio, *ex epistola Simplicii missa Equitio Florentio, (sive Florentino) & Severo Episcopis. Quamobrem inde potest huc esse translatus titulus. Cæterum caput hoc a Burchardo citatur ex Concilio Bracar. ab Ivone in quinta quidem part. c.*213. *ex Carthaginensi, in sexta vero c.* 102. *ex Hispalensi* 2. *cap.* 5. *quo etiam loco extat; & sequens canon,* Quorundam, *est quasi hujus summa.*

Gratian. *Item quæritur, an eorum ordinatio sit rata habenda, quibus Episcopus, oculorum languore detentus, manus imponit, & Presbyter super eos orationem dicit.*

C. XIV. *Et Ordinator, & ordinatus damnationis subeat pœnam, cum Episcopus manum imponit, & alius orationem dicit.*
De his ita statutum est in Concilio *b* Toletano.

QUorundam *c* Clericorum, dum unus ad Presbyterium, duo ad Levitarum ministerium sacrarentur, Episcopus oculorum dolore detentus, fertur manum suam super eos imposuisse tantum, & Presbyterum quendam illis contra Ecclesiasticum ordinem benedictionem dedisse. Sed quia jam ille examini divino relictus, humano judicio accusari non potest; ii, qui supersunt, gradum Sacerdotii, vel Levitici ordinis, quem perverse adepti sunt, amittant.

C. XV. *Qualiter Subdiaconus ordinetur.*
Item ex Concilio Carthagin. IV. c. 5.

6 ps SUbdiaconus *d* cum ordinatur, quia manus impositionem non accipit, patinam de manu Episcopi accipiat vacuam, & calicem vacuum: de manu vero Archidiaconi accipiat urceolum cum acqua *e*, manile, & manutergium.

C. XVI. *Qualiter Acolythus ordinetur.*
Item ex eodem Concilio, *c.* 6.

ACOlythus *f* cum ordinatur, ab Episcopo quidem doceatur, qualiter in officio suo agere debeat: sed ab Archidiacono accipiat ceroferarium cum cereo, ut sciat se ad accendenda Ecclesiæ luminaria mancipari: accipiat & urceolum vacuum ad suggerendum vinum in Eucharistiam Sanguinis Christi.

C. XVII.

a *Ex Conc. Hispalensi* 2. *cap.* 5. *Burch. l.* 1. *c.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 213. & 6. *c.* 102. b *In Concil. Hispal.* 2. *cap* 5. c *Ordo Romanus p.* 91. *Rabanus de instit. cler. lib.* 1. *cap.* 8. *Isidorus lib.* 2. *offic. c.* 10. d *Polyc. l.* 2. *tit.* 32. *Anselm. l.* 7. *c.* 59. *Ivo p.* 6. *c.* 14. *Pann. l.* 3. *c.* 35. e *al. aquamanili.* f *Polyc. ibid. Anselm. l.* 7. *c.* 58. *Ivo p.* 6. *c.* 15. *Pann. l.* 3. *c.* 35.

C. XVII. *Qualiter Exorcista ordinetur.*
Item ex eodem, *c.* 7.

EXorcista *a* cum ordinatur, accipiat de manu Episcopi libellum, in quo scripti sunt Exorcismi, dicente sibi Episcopo: (Accipe, & commenda memoriæ, & habeto potestatem imponendi manus super energumenum, sive baptizatum, sive catechumenum.)

C. XVIII. *Qualiter Lector ordinetur.*
Item ex eodem Concilio, *c.* 8.

LEctor *b* cum ordinatur, faciat de illo Episcopus verbum ad plebem, indicans ejus fidem, ac vitam, atque ingenium: post hæc spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: [Accipe, & esto relator *c* verbi Dei, habiturus, si fideliter & utiliter impleveris officium, partem cum eis, qui verbum Dei ministraverint. *d*)

C. XIX. *Qualiter Ostiarius ordinetur.*
Item ex eodem, *c.* 9.

OStiarius *e* cum ordinatur, postquam ab Archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem Archidiaconi tradat ei Episcopus claves Ecclesiæ de altario, dicens: (Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quæ his clavibus recluduntur.)

C. XX. *Qualiter Psalmista ordinetur.*
Item ex eodem Concilio. *c.* 10.

PSalmista *f*, id est, Cantor, potest absque licentia Episcopi, sola jussione Presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero: (Vide ut quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes.)

Gratian. *Clerici comam nutrire prohibentur, quorum caput desuper in modum sphæræ rasum esse debet.*

C. XXI. *Clerici comam nutrire prohibentur.*
Unde Anicetus Papa *Episcopis Galliæ.*

PRohibete *g*, fratres, per universas regionum vestrarum Ecclesias, ut Clerici, juxta Apostolum, comam non nutriant, sed desuper caput in modum sphæræ radant.

C. XXII *De eodem.*
Item ex Concilio Agathensi, *c.* 20.

CLerici *h*, qui comam nutriunt, ab Archidiacono, etiamsi noluerint, inviti detondeantur. Vestimenta etiam, vel calceamenta eis, nisi quæ religionem deceant, uti, aut habere non liceat.

C. XXIII. *De eodem.*
Item Gregorius II. *in Concilio Romæ habito in Basilica S. Petri, c.* 17.

SI *i* quis ex Clericis relaxaverit comam, sit anathema.

C. XXIV. *Quibus vestibus Monialis sit induenda, cum consecratur.*
Item ex Concilio Carthagin. IV. *c.* 11.

SAnctimonialis *K* virgo, cum ad consecrationem suo *l* Episcopo offertur, in talibus vestibus applicetur, qualibus semper usura est, professioni, & sanctimoniæ aptis.

Gratian. *Vasa quoque sacrata, & vestimenta altaris mulieres Deo dedicatæ contingere, & incensum circa altaria deferre prohibentur.*

C. XXV. *Vestimenta altaris, & vasa sacrata mulieres tangere prohibentur.*
Unde Soter Papa *omnibus* Episcopis *Italiæ, epist.* 2.

SAcratas *a* Deo fœminas, vel Monachas sacra vasa, vel sacratas pallas penes vos contingere, & incensum circa altaria deferre, perlatum est ad Apostolicam sedem: quæ omnia reprehensione plena esse, & vituperatione, nulli recte sapientum dubium est. Quamobrem hujus sanctæ sedis auctoritate hæc omnia vobis resecare funditus, quanto citius poteritis, censemus. Et ne pestis hæc latius divulgetur, per omnes provincias abstergi citissime mandamus.

C. XXVI. *Sacrarium Subdiaconis ingredi non licet.*
Item ex Concilio Laodicensi. *c.* 21.

NOn *b* oportet Subdiaconos licentiam habere in sacrarium, sive secretarium (quod Græci Diaconium appellant) ingredi, & contingere vasa Dominica.

C. XXVII. *De eodem.*
Item ex eodem. *c.* 22.

MInistrum *c* non oportet uti orariis, nec hostias 1 derelinquere.

Corr. Rom. ¶ 1 Hostias) *Vera lectio, quæ habetur etiam in aliquot manuscriptis, est,* Ostia. *sed ob Glossam non est restituta.*

C. XXVIII. *De eodem.*
Item ex eodem, *c.* 23.

NOn *d* oportet Lectores, aut Psalmistas orariis uti, & sic legere aut psallere.

C. XXIX. *Mulier in conventu viros docere, non permittitur.*
Item ex Concilio Carthagin. IV. *c.* 98. & 99.

MUlier *e*, quamvis docta & sancta, viros in conventu docere non præsumat. Laicus *f* autem præsentibus Clericis [nisi ipsis rogantibus] docere non audeat.

C. XXX. *Ministris non sacratis vasa Dominica contingere non licet.*
Item ex Concilio Agathensi, *c.* 66.

NOn *g* oportet insacratos ministros licentiam habere in sacrarium (quod Græci Diaconium appellant) ingredi, & contingere vasa Dominica.

C. XXXI. *Cuilibet ex Lectoribus vasa sacra altaris portare non licet.*
Item ex Concilio Bracarensi, *c.* 28.

NOn *h* liceat cuilibet ex Lectoribus sacra altaris vasa portare, nec aliis, nisi iis, qui ab Episcopo Subdiaconi fuerint ordinati.

C. XXXII. *De eodem, ut Clerici comam non nutriant.*
Item ex Concilio Martini Papæ, *c.* 41.

NOn *i* liceat cuilibet ministeria tangere, nisi Subdiacono, aut Acolytho in secretario vasa Dominica. §. 1. Nec *K* oportet Clericos comam nutrire, & ministrare: sed attonso capite, patentibus auribus, & secundum *l* Aaron, talarem vestem induere, ut sint in habitu ornato.

C. XXXIII. *Qualiter sponsus & sponsa sint benedicendi.*
Item ex Concilio Carthagin. IV. *c.* 13.

SPonsus *m* & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis, vel a paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte, pro reverentia ipsius benedictionis, in virginitate permaneant.

DISTIN-

a *Polyc. l.* 1. *tit.* 32. *Ansel. l.* 7. *c.* 57. *Ivo p.* 6. *c.* 6. *Pann. l.* 3. *c.* 37. b *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 55. *Ivo p.* 6. *c.* 17. *Pann. l.* 3. *c.* 38. c *al. lector.* d *bene administraverunt.*] Ordo Rom. e *Polyc. ib. Ans. l.* 7. *c.* 54. *Ivo p.* 6. *c.* 18. *Pann. l.* 3. *c.* 39. f *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 53 *Ivo p.* 6. *c.* 19. *Pann. l.* 3. *c.* 40. g *Ivo par.* 6. *c.* 46. h *Ivo concor. p.* 6. *c.* 265. & 378. i *Extra de vit. & ho. cle. c. si quis.* K *Polyc. l.* 4. *t.* 35. *Burch. l.* 8. *c.* 23. *Ivo p.* 7. *c.* 43. l *al. sui.*

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 9. *Ansel. l.* 7. *c.* 240. *Burch. l.* 3. *cap.* 215. *Ivo p.* 2. *c.* 72. & *part.* 3. *c.* 265. b *Ansel. lib.* 7. *cap.* 90. *Ivo par.* 3. *cap.* 105. c *Anselm. lib.* 7. *cap.* 88. d *Anselm. lib.* 7. *cap.* 83. e *Infra, de consecrat. dist.* 4. *can. mulier. Burch. l.* 8. *c.* 83. *Ivo par.* 7. *c.* 101. & *part.* 8. *c.* 324. f *ibid. cap.* 98. g *Fere idem supra ead. c. non oportere Subdiaconos.* h *Apud Mart. Bracar. infra cap. Græc. Synod. cap.* 41. & *cap.* 66. i *Ivo p.* 6. *c.* 377. K *Ibid. c.* 66. *Ivo p.* 6. *c.* 378. l *Exod.* 22. m *Infra* 30. *quæst.* 5. *can. Sponsus, Burch. lib.* 9. *cap.* 5. *Ivo part.* 8. *c.* 143.

DISTINCTIO XXIV.

1 ps QUaliter Episcopus sit examinandus, & qualiter ipse, simul cum reliquis infra ipsum constitutis, sit ordinandus, breviter monstratum est. Nunc autem videndum est de Sacerdotibus. & reliquis, an sine examinatione sint promovendi. De his ita scribit Paulus ad Timotheum: a Manus nemini cito imposueris, & nihil sine præjudicio facias in alteram partem declinando.

C. I. *De eodem.*

Ex decretis Sylvestri Papæ *in Synodo Rom. c. 9.*

NUllus b Acolythorum, vel Subdiaconorum 1 rem consecratam a Presbytero aliis porrigat, (quia aliud est minister, aliud assistens:) nisi tantum supportet, quod ei Sacerdos imposuerit suo ore benedictum.

Correct. Rom. ¶ 1 vel Subdiaconorum] *Verba hæc non sunt in Synodo Romana sub Sylvestro; sed habentur apud Burchardum & Ivonem, & in iis Vaticanis Gratiani exemplaribus, in quibus est hoc caput. Nam in antiquioribus non est: sed post versiculum,* declinando, *sequitur continenter,* Nullus ordinetur.

C. II. *Ante probationem nullus ordinetur Clericus.*

Item ex Concilio Carthagin. 3. *c.* 22.

NUllus c ordinetur Clericus, nisi d probatus fuerit vel Episcoporum examine, vel populi testimonio.

C. III. *Ad Ministerium alicujus Ecclesiæ Clerici ejusdem promoveantur.*

Item Gelasius Papa *Cœlestino Episcopo.*

PResbyteri e, Diaconi, & universi Clerici Stomensis f civitatis petitorio nobis suggessere porrecto, in Ecclesia beati martyris Eleutherii Episcopi [quæ in supradicta civitatis parochia 1 probatur esse constructa] Presbyterum, qui constitutus fuerat, defecisse; atque in ejus locum Julianum, Diaconum ipsius Ecclesiæ pro celebritate ipsius loci quantocyus debere ordinari. Et ideo, frater charissime, si de ejus vita, & moribus nihil est, quod contra canonum veniat statuta, suprascriptum Presbyterii honore decorabis, sciturus, eum Visitatoris te nomine, non Cardinalis creasse Pontificis. Pariter etiam & Felicissimum Diaconum in ejus Ecclesiæ ministerio, si conversatio ejus patitur, subrogabis, ut locus processionis celeberrimus ad mysteriorum g consecrationem nec Sacerdote indigeat, nec ministro.

Corr. Rom. ¶ 1 Parochia] *In omnibus antiquis codicibus tam impressis, quam manuscriptis sic legitur: cujus vocis loco in recens impressis erat positum* parœcia. *Sed visum est antiquam lectionem esse retinendam: præsertim cum dictio hæc etiam Græce aptissimam habeat Etymologiam.*

C. IV. *Metropolitanorum, & Episcoporum examine promoveantur Episcopi.*

Item Ex Concilio Laodicen. c. 12.

EPiscopi h judicio Metropolitanorum, & eorum Episcoporum, qui circumcirca sunt, provehantur ad Ecclesiasticam dignitatem i, ii videlicet, qui plurimo tempore probantur, tam verbo fidei, quam rectæ conversationis exemplo.

2 ps Gratian. *Cum itaque sine examinatione nullus sit ordinandus: quemadmodum, & quo tempore Sacerdotum, & cæterorum infra positorum examinatio debeat fieri, considerandum est.*

C. V. *Qui ordinandi sunt, feria quarta ad examinationem conveniant.*

De his in Concilio Nanetensi *c.* 11. *ita legitur.*

QUando a Episcopus ordinationes facere disponit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem, una cum Archipresbyteris b, qui eos repræsentare debent: & tunc Episcopus a latere suo eligere debet Sacerdotes, & alios prudentes viros gnaros divinæ legis, & exercitatos in Ecclesiasticis sanctionibus: qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum, ubi educati sunt, si sint bene literati, si instructi in lege Domini, diligenter investigent; ante omnia, si fidem catholicam firmiter teneant, & verbis simplicibus asserere queant. §. 1. Ipsi autem, quibus hoc committitur, cavere debent, ne aut favoris gratia, aut cujuscunque muneris cupiditate illecti a vero devient, ut indignum, & minus idoneum ad sacros gradus suscipiendos, Episcopi manibus applicent. Quod si fecerint, & ille, qui indigne accessit, ab altari removebitur; & illi qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati, Ecclesiastica dignitate carebunt. §. 2. Igitur per tres continuos dies diligenter examinentur: & sic Sabbatho, qui probati inventi sunt, Episcopo repræsententur.

Gratian. *Alias autem, sine Clericorum videlicet Concilio, & populi testimonio, nullum Episcopus ordinare præsumat.*

C. VI. *Sine Clericorum suorum Concilio Episcopus Clericos non ordinet.*

Unde in Concilio Carthagin. 4. *c.* 22. *legitur.*

EPiscopus sine Concilio c Clericorum suorum Clericos non ordinet, ita ut civium conniventiam d, & testimonium quærat.

3 ps Grat. *Quæritur, quid fieri debeat de his, qui sine examinatione provecti sunt.*

C. VII. *De iis, qui sine examinatione ordinantur, & postea peccata sua confitentur.*

De his ita legitur in Concilio Martini Papæ.

SI quis e Presbyter, aut Diaconus sine aliqua examinatione ordinati sunt, aut certe, cum discuterentur, criminosa peccata sua confessi 1 sunt, aut post ordinationem ab aliis detecti sunt, abjiciantur ex clero. §. 1. Similiter vero & de universo ordine Clericorum servetur. Nam hoc sibi, quod irreprehensibile est, sancta catholica defendit Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ 1 Confessi sunt) *In originali est*, confessi non sunt, & post ordinationem &c. *Verum in Concilio Nicæno c. 9. unde hoc caput videtur sumptum, habetur sine negatione, quemadmodum hic, & infra dist.* 81. *c.* si quis sine.

DISTINCTIO XXV.

1 ps QUod nullus sine examinatione ordinandus sit, breviter demonstratum est. Quid autem ad Episcopum, quid ad unumquemque inferiorem pertineat, Isidorus Hispalensis *Episcopus in epistola ad Ludifredum* f *scribit, ita dicens.*

Corr. Rom. ¶ *Integra hæc epistola habetur in codice bibliothecæ monasterii Dominicanorum.*

C. I. *Quod Episcopi, & cæterorum sit officium in Ecclesia.*

PErlectis g sanctitatis tuæ literis gavisus sum, quod optatam salutem tuam earum relatu cognovi. De his autem, quæ in sequentibus insinuare eloquii tui sermo

a *Epist.* 1. *c.* 5. *Paulo aliter in orig.* b *Burch. lib.* 5. *c.* 34. *Ivo par.* 2. *c.* 43. c *Ansel. l.* 7. *c.* 89. d *non probatus, vel*] *orig.* e *Ansel. l.* 7. *c.* 85. *al.* 89. 93. f *Sroriensis*) *Ans.* g *al ministeriorum.* h *dist.* 61. *c. Episcopum &* 63. *c. non licet. Burch. l.* 1. *c.* 9. *Ivo p.* 5. *c.* 63. i *al. potestatem.*

a *Burch. l.* 2. *c.* 1. *Ivo part.* 6. *c.* 21. *Polyc. l.* 2. *tit.* 29. *Pann. l.* 3. *c.* 21. b *al. Presbyteris.* c *al. consilio.* d *assensum & conniventiam*) *orig.* e *Apud Martinum Bracarensem cap.* 24. *Facit ad hoc c. epist.* 5. *Zachariæ ad Bonifacium Episcopum, &* 15. *q.* 8. *Si quis Presbyter.*) *Anselm. l.* 8. *c.* 13. f *al. Lantfredum.* g *Burchard. l.* 3. *c.* 50. *Ivo p.* 6. *c.* 20. *Pann. l.* 3. *c.* 41.

mo studuit, gratias ago Deo, quod solicitudinem officii pastoralis impendis, qualiterque Ecclesiastica officia ordinentur, perquiris: & licet omnia prudentiæ tuæ sint cognita; tamen, quia affectu fraterno me consulis, ex parte, qua valeo, expediam, & de omnibus Ecclesiæ gradibus, quid ad quemq; pertineat, eloquar. §. 1. Ad Ostiarium namque pertinent claves Ecclesiæ, ut claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quæ intus sunt, extraque, custodiat: fideles recipiat, excommunicatos, & infideles excipiat *a*. §. 2. Ad Exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manusque super energumenos, & cathecumenos in exorcizando imponere. §. 3. Ad Acolythum pertinet præparatio luminariorum in sacrario: ipse cereum portat: ipse suggesta *b* pro Eucharistia, calices Subdiaconis præparat. §. 4. Ad Psalmistam pertinet officium canendi, dicere benedictiones, laudes, *c* sacrificium, responsoria, & quicquid pertinet ad canendi peritiam. §. 5. Ad Lectorem pertinet lectiones pronuntiare, & ea, quæ Prophetæ vaticinarunt, populis prædicare. §. 6. Ad Subdiaconum pertinet calicem, & patenam ad altare Christi deferre, & Levitis tradere, eisque ministrare: urceolum quoque, & aquam *d*, manile, & manutergium tenere; Episcopoque, & Presbytero, & Levitis pro lavandis ante altare manibus aquam præbere. §. 7. Ad Diaconum pertinet assistere Sacerdotibus, & ministrare in omnibus, quæ aguntur in Sacramentis Christi; in baptismo scilicet, in chrismate, & patena, & calice: oblationes quoque inferre, & disponere in altario: componere etiam mensam Domini, atque vestire, crucem ferre, & prædicare Evangelium, & Apostolum. Nam sicut Lectoribus vetus Testamentum, ita Diaconis novum prædicare præceptum est. Ad ipsum quoque pertinet officium precum, & recitatio nominum: ipse præmonet aures haberi ad Deum: ipse hortatur clamare 1: ipse donat pacem, & ipse annuntiat. §. 8. Ad Presbyterum pertinet Sacramentum *e* corporis, & sanguinis Domini in altario Dei conficere, orationes dicere, & benedicere dona Dei §. 9. Ad Episcopum pertinet Basilicarum consecratio, unctio altaris, & confectio chrismatis. Ipse prædicta officia, & ordines Ecclesiasticos distribuit: ipse sacras virgines benedicit, & dum præcessit unusquisque in singulis, ipse tamen est præordinator in cunctis. §. 10. Hi sunt ordines, & ministeria Clericorum, quæ tamen auctoritate Pontificali in Archidiaconi cura, & Primicerii, ac Thesaurarii solicitudine dividuntur §. 11. Archidiaconus enim imperat Subdiaconis, & Levitis: ad quem ista ministeria pertinent, ordinatio vestiendi altaris a Levitis, cura incensi, & sacrificii necessaria solicitudo: quis Levitarum epistolam, & Evangelium legat: quis preces dicat, seu responsoria *f* in Dominicis diebus, aut solennitatibus *g* decantet. Solicitudo quoque parochiarum 2 *h*, & ordinatio, & jurgia ad ejus pertinent curam: pro reparandis dioecesanis basilicis ipse suggerit Sacerdoti: ipse inquirit parochias *i* cum jussione Episcopi, & ornamenta, vel res basilicarum parochiarum K: gesta libertatum *l* Ecclesiasticarum Episcopo idem refert; collectam pecuniam de communione ipse accipit, & Episcopo defert, & Clericis proprias partes idem distribuit. Ab Archidiacono nuntiantur Episcopo excessus Diaconorum: ipse denuntiat Sacerdoti in sacrario jejuniorum dies, atque solennitatum, & ab ipso publice in Ecclesia prædicatur 3: quando vero Archidiaconus absens est, vicem ejus Diaconus sequens adimplet. §. 12. Archipresbyter 4 vero se esse sub Archidiacono, ejusque præceptis, sicut Episcopi sui, sciat obedire: &

a *al. ejiciat*. b *al. vasa suggesta*. c *laudis sacrificium*] *orig.* d *aquaminile*.] *orig.* e *al. sacrificium* f *al. responsorium*. g *Solennitatem*.] *orig. & Pann. Solennitatum*.) *Burch. & Ivo*. h *Parochitanorum*.) *orig.* i *Parochiam*. K *Parochitanorum*.] *orig.* l *al. & libertatum*.

[quod specialiter ad ejus ministerium pertinet] supra omnes Presbyteros in ordine positos curam agere, & assidue in Ecclesia stare: & quando Episcopi sui absentia contigerit, ipse vice ejus missarum solennia celebret, & collectas dicat, vel cui ipse injunxerit. §. 13. Ad Primicerium pertinent Acolythi, Exorcistæ, Psalmistæ, atque Lectores: signum quoque dandum pro officio Clericorum, pro vitæ honestate, & officii meditandi, & peragendi sollicite, lectiones, benedictiones, psalmum, laudes, offertorium, & responsoria quis Clericorum dicere debeat. Ordo quoque, & modus psallendi *a* in choro pro solennitate temporum: ordinatio quoque pro luminaribus deportandis. Si quid etiam necessarium est pro reparatione basilicarum, quæ sunt in urbe, ipse denuntiat Sacerdoti: epistolas Episcopi pro diebus jejuniorum parochitanis *b* per Ostiarios ipse dirigat: Clericos 5, quos delinquere cognoscit, ipse distringat: quos vero emendare non valet, eorum excessus ad agnitionem Episcopi deferat: Basilicanos *c* ipse constituat, & matriculam *d* ipse disponat. Quando autem Primicerius absens est, ea, quæ prædicta sunt, ipse exquirat, qui ei aut lege *e* proximus est, aut eruditione 6. §. 14. Ad Thesaurarium pertinet basilicarum, & Ostiarii ordinatio *f*, incensi præparatio, cura chrismatis conficiendi, cura baptisterii ordinandi, præparatio luminariorum in sacrario, & in sacrificiis *g*.

Corr. Rom. ¶ 1 Clamare:) *In epistola B. Isidori, & apud Ivonem legitur*: ipse hortatur orare, ipse clamat, & pacem ipse annuntiat.

¶ 2 Parochiarum) *In epistola legitur*, parochitanorum: *quemadmodum & paulo inferius: & vox ista frequens est in antiquis exemplaribus Conciliorum Toletanorum.*

¶ 3 Prædicatur: *Sic emendatum est ex manuscript. Grat. & originali. Antea legebatur*, prædicantur.

¶ 4 Archipresbyter] *Hinc usque ad vers.* Ad Primicerium *non sunt in ipsa epistola Isidori, neque in Pannormia. neque apud Burchard. & Extra cap. 1. de offic. Archipresbyt. citatur ex Concilio Toletano.*

¶ 5 Clericos) *In primo Vaticano est*, clericos urbis, *& post verbum*, deferat, *additur*, cæteri enim, qui sunt extra urbem, ad Archidiaconi curam pertinent, *quemadmodum & in nonnullis aliis exemplaribus.*

¶ 6 Eruditione] *In originali est*, eruditione his explendis certus.

2 ℘s Gratian. *Ex hac epistola liquet, quid cujusque officii sit. Est etiam alia distinctio Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, quam fecit* Clemens *in epistola sua tertia, ita dicens.*

C. II. *Quid ab Episcopis, quid a Presbyteris, quid a Diaconis audire oportet.*

Audire *h* Episcopum attentius oportet, & ab ipso suscipere doctrinam fidei: monita autem vitæ a Presbyteris inquirere, a Diaconis vero ordinem disciplinæ.

Gratian. *Sacerdos quoque utrumque humerum orario ambit: Diaconus vero sinistrum tantum, ut ad ministerium expeditius discurrat.*

C. III. *Quare Levita unum tantum humerum orario ambit.*

Unde in Concilio Toletano IV. c. 39.

Unum *i* orarium oportet Levitam gestare in sinistro humero, propter quod orat, id est prædicat: dexteram autem partem oportet habere liberam, ut expeditius ad ministerium Sacerdotale discurrat.

3 ℘s Gratian. *Nunc autem per singulos gradus ordine recurrentes, qui, ex quibus ordinibus, in quem gradum conscendere*

a *al. canendi*. b *al. parochianis*. c *basilicarios*. d *al. matriculas*.) *orig. & manuscr.* e *loco*.) *orig.* f *reparatio*.) *orig.* g *præparatio sacrificii*.) *orig.* h *Ansel. l. 7. c. 76. al. 81.* i *Ansel. l. 7. 80. al. 86.*

dere possint; qui post lapsum valeant reparari, vel qui non; quibus culpis a proprio gradu mereantur dejici; quo accusante, quibus testificantibus possint convinci; cujus sententia sint absolvendi, vel condemnandi; breviter consideremus. §. 1. *Ac primum a Pontificali gradu incipientes, qualem oporteat eum esse, qui in* **Episcopum** *est ordinandus, diligenter investigemus, Apostoli regulam secuti, quam in hujusmodi re Timotheo, & Tito scribit dicens:* Oportet a Episcopum irreprehensibilem esse: *id* b *est, non obnoxium reprehensioni. Hoc ad Timotheum. Ad Titum* c *autem:* Oportet Episcopum sine crimine esse: *quod [ut Hieronymus scribit ad Oceanum* d *] idem est.* §. 2. *Nomine autem criminis quodlibet peccatum intelligitur: unde in eadem epistola Hieronymus dicit:* Res 1 contra naturam pene est, ut sine peccato aliquis sit: sed talis eligatur, cujus comparatione cæteri grex dicantur. *In epistola vero ad Titum, crimen vocatur* e *criminale peccatum, vel criminalis infamia: unde ibi* 2 *legitur:* f Crimen est querela, id est, peccatum accusatione & damnatione dignum. §. 3. *Quod* g *autem sine crimine jubetur esse, qui in Episcopum eligitur, non ante baptisma, sed post baptismum intelligendum est: ut a tempore videlicet baptismatis nullius criminis conscientia mentem ejus remordeat* 3. §. 4. *Criminis autem appellatio alias late patet, complectens omne peccatum, quod ex deliberatione procedit. Unde Beda* 4 *super epistolam Jacobi* h: Peccata, quæ ex ignorantia, vel infirmitate humana committuntur, dicit & præcipit alterutrum confiteri, quia facile dimittuntur: quæcunque vero fiunt ex deliberatione, non nisi per pœnitentiam. *Hinc etiam Augustinus ait* Nullum peccatum 5 est adeo veniale, quod non fiat criminale, dum placet. *Alias autem ea demum significat, quæ semel commissa ad damnationem sufficiunt.* §. 5. *Multa enim ex deliberatione procedunt, quæ nisi sæpius iterata, & in consuetudinem fuerint deducta, quamvis gravent post mortem, non tamen æternaliter perdunt: quia etsi quadam ratione crimina appellentur, tamen mortifera, & capitalia non sunt. Unde Augustinus in homilia* i *de igne purgatorio, exponens verba Apostoli:* Si quis super hoc fundamentum ædificaverit ligna, fœnum, & stipulam, &c. *ait:* Multi sunt, qui lectionem istam male intelligentes, falsa securitate decipiuntur: dum credunt, quod si supra K fundamentum Christi capitalia crimina ædificent, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad vitam perpetuam pervenire. Intellectus iste, fratres charissimi, corrigendus est: quia ipsi se seducunt, qui taliter sibi blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dicit Apostolus *l*, *Ipse autem salvus erit, sic tamen quasi per ignem:* non capitalia, sed minuta peccata purgantur *m*: de quibus, etsi non omnia, vel aliqua commemoranda sunt, ne aliquis se inaniter excusare conetur, & dicat se nescire, quæ sint minuta peccata, vel quæ crimina capitalia. §. 6. Et quamvis Apostolus capitalia plura commemoraverit, nos tamen, (ne desperationem facere videamur) breviter dicimus, quæ sunt illa: sacrilegium, homicidium, adulterium, fornicatio *n*, falsum testimonium, furtum, rapina, superbia, invidia, avaritia; & si longo tempore teneantur, iracundia, & ebrietas, si assidua sit, in eorum numerum computantur *o*. Quicunque enim aliquod *p* de istis peccatis in se dominari cognoverit, nisi digne se emendaverit, & si habuerit spatium, longo tempore pœnitentiam egerit, & largas eleemosynas erogaverit, & a peccatis ipsis abstinuerit, illo transitorio igne, de quo ait Apostolus, purgari non poterit, sed æterna illum flamma sine ullo remedio cruciabit. §. 7. Quæ autem sint minuta peccata, licet omnibus nota sint, tamen quia longum

a 1. *Timoth.* 3. b *Ex glossa interlineari ad eum locum.* c c. 1. d *Epist.* 83. *& infra ead. c. primum.* e *& in gloss. ordinaria, ad locum epist. ad Timotheum.* f *In gl. interlineari.* g *infra dist.* 81. *c. Apostolus.* h *Jacob. ult.* i *Sermone* 41. *de sanctis, sive* 4. *de animab. defunctorum.* K 1. *Cor.* 3. l *Ibid.* m *Hic omittuntur aliquot B. August verba.* n *vox ista abest ab origin.* o *in eorum numero computatur.*] *orig.* p *aliqua*] *orig.*

est, ut omnia replicentur, opus est, ut ex eis vel aliqua nominemus. Quoties aliquis in cibo, aut in potu plus accipit, quam necesse sit, ad minuta peccata noverit pertinere: quoties plus loquitur, quam oportet, aut plus tacet, quam expedit: quoties pauperem importune petentem exasperat: quoties cum corpore sit sanus, aliis jejunantibus, prandere voluerit, aut somno deditus tardius ad Ecclesiam surgit: quoties, excepto desiderio filiorum, uxorem suam cognoverit: quoties in carcere clausos, aut in vinculis positos tardius requisierit: quoties infirmos tardius visitaverit: si discordes ad concordiam revocare neglexerit: si plus aut proximum, aut uxorem, aut filium, aut servum exasperaverit, quam oportet: si amplius fuerit blanditus, quam expedit: si cuicunque majori personæ, aut ex voluntate, aut ex necessitate adulari voluerit: si pauperibus esurientibus, nimium *a* deliciosa, aut sumptuosa convivia sibi præparaverit: si se in Ecclesia, aut extra Ecclesiam fabulis otiosis (de quibus in die judicii ratio reddenda est) occupaverit: si dum incaute juramus, & cum hoc per aliquam necessitatem implere non poterimus, utique perjuramus, & cum omni facilitate, vel temeritate maledicimus, cum scriptum *b* sit: *Neque maledici regnum Dei possidebunt.*

Corr. R. ¶ 1 Res contra] *Sic fere in glossa ordinaria ad vocem illam:* irreprensibilem; *& est epitome quædam verborum B. Hieronymi in epistola ad Oceanum, explanantis locum Apostoli ad Timotheum, & ad Titum.*

¶ 2 Unde ibi) *Id est non apud B. Paulum, sed in glossa ordinaria, ad locum B. Pauli. Sumpta autem sententia est ex B. Augustino, ex tractatu* 41. *ad c.* 8. *Joannis: ejusque verba habentur & apud Bedam ad eundem B. Pauli locum, & infra dist.* 81. *c.* Apostolus.

¶ 3 Remordeat) *Sequebatur in vulgatis:* Unde Hieronymus scribit in eadem epistola ad Titum: *quæ verba sunt inducta, quoniam in nullo manuscripto sunt inventa: habentur autem infra ead. ante cap. primum.*

¶ 4 Unde Beda) *In commentariis ipsius ad c.* 5. *epistolæ Jacobi, ad illa verba:* confitemini alterutrum, *sic legitur:* In hac autem sententia illa debet esse discretio, ut quotidiana leviaque peccata alterutrum coæqualibus confiteamur, eorumque quotidiana credamus oratione salvari: porro gravioris lepræ immunditiam juxta legem Sacerdoti pandamus, atque ad ejus arbitrium, qualiter, & quanto tempore jusserit, purificari curemus.

¶ 5 Nullum peccatum) *In glossa ordinaria in cap.* 11. 1. *Corinth. ad ea verba;* reus erit corporis, & sanguinis Domini, *citatur hæc sententia ex B. August. homilia* 24. *in Joannem, in hæc verba:* Nullum peccatum veniale est, dum placet, quantumcunque parvum: sicut mortale, si vere displicet, nullum judicatur.

C. IV. *Quæ sunt venialia peccata, quæ post hanc vitam purgantur.*

Item Gregorius *Dialog. lib.* 4. *c.* 39.

QUalis hinc quisque egreditur, talis in judicio præsentatur: sed tamen de quibusdam levibus culpis esse ante judicium purgatorius ignis credendus est, pro eo, quod veritas dicit; c *Quia si quis in Spiritum sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc seculo remittetur ei, neque in futuro.* In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur. Sed tamen, ut prædixi, hoc de parvis, minimisque peccatis fieri posse credendum est, sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, vel peccatum curæ rei familiaris, quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare debeant, sciunt, aut in non gravibus rebus error ignorantiæ, quæ

a *Cibum non dederit, aut nimium. orig.* b 1. *Corinth.* 6. c *Matth.* 12.

quæ cuncta etiam post mortem gravant, si adhuc in hac vita positis minime fuerint relaxata.

C. V. *De eodem.*

PALEA.

[*Item* Augustinus *in libro de vera & falsa pœnitentia cap.* 18.]

QUi *a* in aliud seculum distulit fructum conversionis, prius purgandus est igne purgationis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo gravis est. Excellit enim omnem pœnam, quam unquam aliquis passus est in hac vita, vel pati 1 potest.

Corr. Rom. ℊ 1 Vel pati potest.] *Hæc verba non sunt in originali, neque infra de pœn. dist.* 7. *cap. ult. §. fin. ubi hoc idem recitatur.*

Gratian. *Alias autem ea tantum delicta significat, quorum est perpetua infamia.*

C. VI. *A die Baptismi sine crimine debet inveniri, qui in Episcopum est ordinandus.*

Unde Hieronymus b *scribit in eadem epistola ad Titum, cap.* 1.

PRimum itaque sine crimine jubetur esse c Episcopus, quod puto, alio verbo ad Timotheum, irreprehensibilem nominatum: non quod eo tantum tempore, quo ordinandus est, sine ullo sit crimine, & præteritas maculas nova conversione diluerit; sed *d* quod ex eo tempore, quo in Christum renatus est, nulla peccati conscientia remordeatur. Quomodo enim potest Præses Ecclesiæ auferre malum de medio ejus, qui in delicto simili corruerit? aut qua libertate corripere peccantem potest, cum tacitus sibi ipse respondeat, eadem se admisisse, quæ corripit?

Gratian. *Ecce, qui ordinandus est in Episcopum, non solum tempore suæ ordinationis, sed etiam omni tempore post Baptisma a crimine immunis esse debet.*

DISTINCTIO XXVI.

1 ℘s SEquitur in utraque epistola (unius e uxoris virum) *post baptisma videlicet, non ante baptismum.*

C. I. *Post baptismum debet esse monogamus, qui in Episcopum est ordinandus.*

Unde Hieronymus 1 *scribit ad Oceanum, epist.* 83.

UNius *f* uxoris virum, id est, monogamum, post baptismum. Si enim & ante conjugem habuit, quæ obierit, non ei imputatur, cui prorsus novo homini *g* nec stupra, nec alia, quæ ante fuerunt, jam obsunt.

Corr. Rom. ℊ 1 Hieronymus] *Sententiæ quidem hujus & sequentis capitis sunt Patrum, qui citantur, id est, Hieronymi & Augustini: verba tamen ipsa potius videntur sumpta ex collectaneis Bedæ, & ex glossa ordinaria, hujus quidem capitis in primam ad Timoth. c.*3. *sequentis vero in epistolam ad Titum, c.* 1.

C. II. *Qui ante baptisnum habuerit unam, & post baptismum aliam, ordinandus non est.*

Augustinus *vero contra testatur, scribens* h *in epistola ad Titum.*

ACutius *i* intelligunt, qui nec eum, qui catechumenus, vel paganus habuit alteram, ordinandum censuerunt: quia de Sacramento agitur, non de peccato 1. Nam in baptismo peccata omnia dimittuntur: & qui dixit: *Si K nupserit virgo, non peccat*, satis declaravit, nuptias non esse peccatum. Propter sanctitatem autem Sacramenti, sicut fœmina, si ca-

a *Infra de pœnit. dist.* 7. *c. ult. §. fin.* b *In commentariis ad cap.*1. c *sit*] *orig.* d 1. *Corinth.* 5. e 1. *Timoth.* 3. *& Tit.* 1. f *Beda, & gl.ord.*1. *Timoth.*3. *ad hec verba.* g *gl. non habet.* h *In gloss. ordinaria in cap.* 1. *epistolæ ad Titum: sumpta tamen sententia ex B. August. in lib. de bono conjugali, cap.* 18. i 28. *q.*3. *c. acutius. Ivo p.*8.*cap.*294. *Pann. l.*6.*c.*66. *Ansel. l.*9.*c.*59. *Polyc. l.*2. *tit.*31. K 1. *Cor.* 7.

techumena vitiata est, non potest post baptismum inter Dei virgines consecrari: ita non absurde visum est bigamum non peccasse, sed normam sacramenti amisisse, non ad vitæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam. Et sicut plures antiquorum Patrum uxores, significaverunt futuras ex omnibus gentibus Ecclesias, uni viro subditas, id est, Christo: ita noster Antistes, id est, Episcopus unius uxoris vir significat ex omnibus gentibus unitatem uni viro Christo subditam.

2 ℘s §. 1. Itaque sicut duobus dominis servire *a*, sic ab uno Deo apostatare, & in alterius superstitionem ire, non licet.

Corr. Rom. ℊ 1 De peccato,) *Sequebatur*, propter sanctitatem Sacramenti, sicut si fœmina, &c. *Restitutus est totus hic locus ex glossa ordinaria. Nam apud B. Augustinum, & reliquos collectores copiosior etiam est.*

C. III. *Bigamus 1 probatur, qui ante baptismum habuerit unam, & post Baptismum alteram.*

Item Innocentius I. *Ruffo, & Eusebio, & cæteris Episcopis Macedoniæ, epist.* 22. *c.* 2.

DEinde *b* ponitur, non dici oportere bigamum eum, qui catechumenus habuerit, atque amiserit uxorem, si post Baptismum fuerit aliam sortitus, eamque primam videri, quæ novo homini copulata sit; quia illud conjugium per *c* Baptismi Sacramentum cum cæteris criminibus sit ablutum *d*. Quod cum de una utique dicitur, certe, si tres habuerit in vetere positus homine uxores 2, erit ei, quæ post baptismum quarta est, sic interpretantibus prima, & virginis æque nomen accipiet, quæ quarto ducta est loco. Quis (oro) istud non videat contra Apostoli esse præceptum, qui ait, *unius uxoris virum oportet e fieri Sacerdotem*? Sed objicitur, quod in baptismo totum, quicquid in veteri homine gestum est, sit solutum. Dicito mihi (cum pace vestra loquor) crimina tantum dimittuntur in baptismo, an & illa, quæ secundum Domini *f* præcepta, ac Dei instituta complentur? Uxorem ducere, crimen est, an non est crimen? Si crimen est, ergo (præfata venia dixerim) erit auctor in culpa: qui, ut crimina committerentur, in *g* paradiso præcepit 3, cum ipse eos benedixit. Si vero non est crimen, quia quod Deus instituit *h*, nefas sit crimen appellari, & Salomon *i* addidit: *Etenim a Deo præparatur viro uxor*: quomodo creditur inter crimina esse dimissum, quod auctore Deo legitur consummatum? Quid de talium filiis percensetur? Nunquid non erunt admittendi in hæreditatis consortio *K*, quia ex ea suscepti sunt, quæ ante baptismum fuit uxor, eruntque appellandi vel naturales, vel spurii: quia non est legitimum matrimonium, nisi illud (ut vobis videtur) quod post baptismum assumitur? Ipse Dominus, cum interrogaretur a Judæis, si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit: *l Quod ergo Deus junxit, homo non separet.* At ne de his locutus esse credatur, qui 4 post baptismum sortiuntur, meminerint hoc & a Judæis interrogatum, & Judæis esse responsum. §. 2. Quæro, & solicitus quæro, si una eademque sit uxor ejus, qui ante catechumenus, postea sit fidelis, filiosque ex ea, cum esset catechumenus, susceperit; ac postea alios, cum fidelis: utrum sint appellandi fratres, an non habeant postea, defuncto patre, ercíscundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis creditur abstulisse? Quod cum ita sentire, atque judicare absurdum est, quæ (malum) ratio est, hoc defendi, & vacua magis opinione jactari, quam aliqua auctoritate roborari: cum non possit inter peccata deputari, quod lex præ-

a *Matth.* 6. b *Burch. l.* 4. *c.* 98. *Ivo p.*1. *cap.* 292. *& part.* 8. *cap.*303. *Polycarp. lib.* 6. *tit.*4. c *post* [*orig.* d *al. ablatum.* e 1. *Timoth.* 3. *ad Tit. cap.*1. f *legis*] *orig.* g *Gen.*1. h *junxit.*] *orig.* i *Prov.*16.28.*quæst.*1. *Nunquid.* K *al. consortium.* l *Matth.* 19.

cepit & Deus injunxit? §. 3. Nunquid si quis catechumenus virtutibus studuerit, humilitatem secutus fuerit, patientiam tenuerit, eleemosynas fecerit, morti destinatos qualibet ratione eripuerit, adulteria exhorruerit, castitatem tenuerit, quæro, si hæc, cum fuerit factus fidelis, amittit, quia per baptismum, totum, quod vetus homo gesserat, putatur auferri? Aspiciamus gentilem hominem Cornelium *a* orationibus, atque eleemosynis vacantem, Angelum audientem per revelationem, ipsumque 5 Petrum videntem; nunquid per baptismum hæc illi ablata sunt, propter quæ ei baptismus videtur esse concessus? Si ita creditur, mihi credite, non modicum erratur: quia quicquid bene gestum fuerit, & secundum præcepta legalia custoditum, non potest facientibus deperire. §. 4. Nuptiarum ergo copula, quia Dei mandato perficitur, non potest dici peccatum: & quod peccatum non est, solvi inter peccata, credi omnino non debet: eritque integrum æstimare, aboleri non posse prioris nomen uxoris, cum non dimissum sit pro peccato, quod *b* ex Dei sit voluntate completum.

Correct. Rom. ¶ 1 Bigamus] *Rubricæ hujus capitis, & sequentis, quæ in codicibus impressis erant transpositæ, in suum locum ex aliquot manuscriptis sunt restitutæ.*

¶ 2 Homine uxores] *Sic in omnibus manuscriptis, & apud Burchardum, & Ivonem part. 1. c. 292. quamvis in originali, & apud eundem Ivonem part. 8. cap. 303. paulo aliter, & obscurius legatur.*

¶ 3 Præcepit] *In orig. & apud cæteros collect. legitur:* in paradiso, cum ipse eos jungeret, benedixit.

¶ 4 Qui post baptismum] *Apud Burchardum, & Ivonem in prima parte legitur;* quæ post baptismum sortiuntur. *Sed in originali, & apud Ivonem part. 8. & in Pannormia, & infra 28. q. 1. c.* nunquid, *hoc modo:* qui post baptismum uxores sortiuntur. *Verum ob glossam nihil est mutatum.*

¶ 5 Ipsumque Petrum] *Apud Innocentium in codice canonum, & Burchardum est:* atque eleemosynis revelationem, Petrumque ipsum vidisse. *Apud ipsum Innocentium in tomis Conciliorum;* per revelationem Angelum, Petrumque ipsum vidisse. *Apud Ivonem:* Petrum ipsum revelatione vidisse.

C. IV. *In baptismate culpa dimittitur, non lex conjugii aboletur.*

Item Ambrosius *lib. 1. de officiis, c. ult.*

UNa *c* tantum, nec repetita nobis copula permittitur, & in ipso conjugio lex est, non iterare conjugium, nec secundæ conjugis sortiri conjunctionem. Quod plerisque mirum videtur, cur etiam ante baptismum iterata 1 conjugia electioni muneris, & prerogativæ ordinationis impedimenta generent; cum etiam delicta obesse non soleant, si lavacri remissa fuerint sacramento. Sed intelligere debemus, quia in baptismo culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In conjugio non culpa, sed lex est. Quod culpæ est igitur, in baptismo relaxatur: quod legis est, in conjugio non solvitur. Quomodo autem potest hortator esse viduitatis, qui ipse conjugia frequentaverit?

Corr. Rom. ¶ 1 Iterata] *Apud B. Ambrosium locus hic varie legitur. Nam in antiquis impressionibus habetur,* iterato conjugio: *in recentioribus vero,* iterati conjugii. *Itemque in Pannormia, & apud Ivonem. In his tamen, quæ sequuntur, concordat, sic legendo,* ad electionem muneris, & prærogativam ordinationis impedimenta generentur.

Gratian. *Joannes etiam Baptista, dum Herodem ab incestu prohiberet, dicens:* Non *d* licet tibi habere uxorem fratris tui; *evidenter ostendit, inter infideles conjugia esse. Unde datur intelligi, quod bigami dicuntur, non solum, qui post baptisma conjugia frequentant, sed etiam, qui ante baptismum unam, & post baptismum alteram habuisse probantur. §. 1. Bigamus vero in Sacerdotem ordinari non debet: non quia delinquerit secundam accipiendo uxorem, sed quia prærogativa exutus est Sacerdotis.*

a *Act.* 10. b *al. quia.* c *Ivo p. 8. c. 291. Pann. l. 6. c. 64.* d *Matth.* 14.

C. V. *Non peccat Bigamus, sed prærogativa Sacerdotis exuitur.*

Unde Ambrosius *ad Vercellenses, lib. 10. epist. 82. ait.*

QUi *a* sine crimine est unius uxoris vir, tenetur *b* ad legem Sacerdotii suscipiendi. Qui autem iteraverit conjugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogativa exuitur Sacerdotis.

DISTINCTIO XXVII.

1 ps QUod autem unius uxoris vir Episcopus esse jubetur, *quæritur: an de tempore ordinationis hoc sit accipiendum, ut tempore suæ administrationis, ejus possit copula fungi, quam unicam, & virginem sibi desponsavit.*

C. I. *Non ordinetur Diaconus, nisi castitatem fuerit professus.*

Hoc Martinus *c* Papa *prohibet dicens.*

DIaconus *d* qui eligitur, si contestatus fuerit pro accipiendo matrimonio, & dixerit non posse in castitate permanere, hic non ordinetur. Quod si in ordinatione tacuerit, & ordinatus fuerit, & postea matrimonium desideraverit, alienus sit a ministerio, & vacet a Clero.

Gratian. *Hac auctoritate datur intelligi, quod illi, qui uxores habent, vel accipere volunt, nec Diaconi, nec Sacerdotes fieri possunt, nisi continentiam profiteantur. §. 1. Si vero Diaconus a ministerio cessare voluerit, contracto matrimonio licite potest uti. Nam etsi in ordinatione sua castitatis votum obtulerit; tamen tanta est vis in sacramento conjugii, quod nec ex violatione voti potest dissolvi ipsum conjugium.*

C. II. *Nubentes post votum, non sunt adinvicem separandi.*

Unde Augustinus 1 *in libro de bono viduitatis ad Julianam viduam, cap. 10.*

2 ps QUidam *e* nubentes post votum asserunt adulteros esse. Ego autem dico, quod graviter peccent, qui tales dividunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Augustinus] *Verba propria hujus capitis non sunt inventa apud B. Augustinum. Sententia tamen habetur in libello de bono viduitatis. Omnino autem intelligendum hoc est de voto simplici, ut Gratianus in fine hujus distinctionis exponit.*

C. III. *De eodem.*

Item Theodorus *in pœnitentiali.*

SI *f* vir simplex 1 votum virginitatis habens adjungitur uxori, postea non dimittat uxorem, sed tribus annis pœniteat.

Corr. R. ¶ 1 Simplex) *Abest vox ista ab omnibus manuscriptis, & infra 27. q. 1. c.* si quis votum. *etiam ab impressis. In aliquot tamen pervetustis, est glossa interlinearis.*

C. IV. *Damnabile est voventibus virginitatem, velle nubere.*

Hieronymus 1 *vero e contra scribit.*

VOventibus *g* virginitatem, non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est.

Corr. Rom. ¶ 1 Hieronymus] *Gratianus hic, & infra 17. q. 1. c.* voventibus. *& Magister sententiarum hoc tribuunt Hieronymo, apud quem non est inventum. In glossa ordinaria 1. Tim. cap. 5. ad ea verba,* habentes damnationem, *refertur ex B. Augustino, cujus propria verba habentur infra c.* nuptiarum *27. q. 1. post principium.*

C. V.

a *Ivo p. 8. c. 290. Pann. l. 6. c. 63.* b *al. teneatur.* c *Apud Martinum Bracarensem, c. 39.* d *Dist. 28. c. Diaconi. Ivo p. 6. cap. 376. Pannorm. l. 3. c. 97.* e *Infra 27 q. 1. c. nuptiarum. §. proinde.* f *Ibid. c. si quis votum.* g *Infra 17. q. 1. c. voventib. Sentent. 4. dist. 38.*

C. V. *Damnationem habebit, si nupserit, quæ virginitatem vovit.*

Idem *contra Jovinianum, lib.* I.

SI *a* nupserit virgo, non peccat *b*: non illa virgo, quæ semet *c* Dei cultui dedicavit. Harum enim si qua nupserit, habebit damnationem: quia *d* primam fidem irritam fecit.

C. VI. *Quæ sanctimonialem se esse finxerat, nubere non valet.*

Item Nicolaus Papa I. *ad Albinum e Viennens. Ecclesiæ Archiepiscopum.*

QUod *f* interrogasti de fœmina, quæ post obitum mariti sui sacrum velamen super caput suum imposuit, & finxit se sub eodem velamine sanctimonialem esse, postea vero ad nuptias rediit: bonum mihi videtur, quia per hypocrisim Ecclesiasticam regulam conturbare voluit, & non legitime in voto suo permansit, ut pœnitentiam agat de illusione nefanda, & revertatur ad id, quod spopondit, & in sacro ministerio *g* permaneat, quod inchoavit.

C. VII. PALEA.

NAm *h* si consenserimus, quod omnia sacramenta Ecclesiastica quisque, prout vult, fingat, & non vere faciat, omnis ordo Ecclesiasticus turbabitur; nec catholicæ fidei jura consistunt, nec canones sacri rite observantur. Quid enim profuit Simoni *i* Mago baptismum sacrum ficte suscipere, & in Christianitate permansurum se finxisse, cum per Apostolum, fraude ejus detecta, quod sibi futurum esset, pronunciatum fuit? Ait enim, *Pecunia tua tecum sit in perditionem: cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui: in felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te esse.* Ideo tales, nisi resipiscant, spirituali gladio percutere censemus. Non *K* enim fas est Spiritui Sancto mentiri, sicut Ananias, & Saphira mentiti sunt, & statim perierunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in multis Gratiani codicibus (in quibus habetur sine nomine* Paleæ *) est conjunctum superiori, quemadmodum & apud Burchardum, & Ivonem. In Pannormia autem est sejunctum.*

C. VIII. *In sacris Ordinibus constituti non ducant uxores: & si duxerint, separentur.*

Item Calixtus Papa II.

PResbyteris 1, Diaconis, Subdiaconis, & Monachis concubinas habere, seu matrimonia contrahere, penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab hujusmodi personis disjungi, & personas ad pœnitentiam redigi debere, juxta sacrorum canonum diffinitiones judicamus.

Corr. Rom. ¶ 1 Presbyteris] *Hic canon inventus est in cod. Vatic. Biblioth. in fragmento cujusdam Concilii ab Urbano II. habiti, c. 2. ex eodem vero Concilio sunt canones,* Alienationes, *12. q. 2. &* Paternarum *24. q. 3.*

Gratian. *Hic distinguendum est, quod voventium alii sunt simpliciter voventes, de quibus Augustinus & Theodorus locuti sunt: alii sunt, quibus post votum benedictio accedit consecrationis, vel propositum religionis, de quibus Hieronymus, & Nicolaus, & Calixtus scripserunt.*

C. IX. *Incestæ sunt virgines, quæ post consecrationem nubunt.*

Unde Idem Hieronymus *contra eundem* Jovinianum *lib.* I. *scribens, ait.*

VIrgines *l*, quæ post consecrationem nupserunt, non tam adulteræ sunt, quam incestæ.

a *Ivo p. 7. c. 124. Pann. l. 3. c. 192. 1. Corinth. 7.* b *peccavit.*] *Hier.* c *al. quæ se semel.* d *1. Tim. 5.* e *Valde variant hæc nomina in exemplaribus; & Burch. & Ivone.* f *Burch. l. 8. c. 47. Ivo par. 7. c. 65. & 152. Pann. l. 3. c. 205.* g *al. ministerio inchoavit.* h *Burch. & Ivo ibid. Pannor. l. 3. c. 206.* i *Act. 8.* K *Act. 5.* l *Ivo p. 7. c. 124. Pann. l. 3. c. 193.*

DISTINCTIO XXVIII.

1 ps ECce ostensum est, quod nolentes vovere continentiam, nec ad Subdiaconatum, nec ad superiores possunt gradus conscendere. Unde ad Subdiaconatum accedentes, non sine voto castitatis jubentur admitti, auctoritate B. Gregorii, qui scribens Petro Subdiacono lib. I. epistola 42. in fine ait.*

C. I. *Non fiat Subdiaconus, qui se caste victurum non promiserit.*

NUllum *a* facere Subdiaconum præsumant Episcopi, nisi qui se victurum caste promiserit, *& nonnulis interjectis*: Quia nullus ad ministerium altaris accedere debet, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

C. II. *Subdiaconus, & supra constituti, incontinentes, uxorem, aut concubinam ducentes, Ecclesiastico beneficio, & officio careant.*

Item Innocentius II. *in Concilio Rom. c. 5.*

DEcernimus *b*, ut ii, qui in ordine Subdiaconatus *c* & supra, uxores duxerint, aut concubinas habuerint, officio, atque Ecclesiastico beneficio careant. Cum enim ipsi templum, vasa Domini, & sacrarium Spiritus Sancti debeant esse, & dici, indignum est, eos cubilibus, & immunditiis deservire.

C. III. *Caste se victuros promittant, in Diaconos vel Presbyteros ordinandi.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c. 26.*

2 ps QUando *d* Presbyteri, aut Diaconi per parochias constituuntur; oportet eos primum professionem Episcopo suo facere, ut caste, & pure *e* vivant sub Dei timore, ut dum eos talis professio obligaverit, vitæ sanctæ disciplinam *f* retineant.

C. IV. *Qui longam corporis sui continentiam non habet, in Episcopum eligi non debet.*

Item Gregorius Clero, *& nobilibus civibus Neapolitanis, lib. 8. epist. 40.*

3 ps PRiusquam *g* ad nos scripta vestra discurrerent *h*, Joannem Diaconum, qui ab altera parte electus est, parvulam habere filiam, ex quorundam relatione cognovimus. Unde, si rationem voluissent attendere, nec alii eum eligere, nec ipse debuerat consentire. Nam qua præsumptione ad Episcopatum audet accedere, qui adhuc longam corporis sui continentiam, filiola 1 teste, convincitur non habere.

Corr. Rom. ¶ 1 Filiola] *Sic emendatum est ex originali, Anselmo & Polycarpo, cum antea legeretur,* filia. *Superius etiam dixerat,* parvulam filiam, *quibus vocibus recens incontinentia manifeste exprimitur.*

C. V. *Ad Subdiaconatum accessuri continentiam profiteantur.*

Item ex Concilio Toletano II. *c. 1.*

4 ps DE iis *i*, quos voluntas parentum a primis infantiæ annis Clericatus 1 officio mancipavit, statuimus observandum, ut mox detonsi, vel ministerio 2 Lectorum traditi, in domo Ecclesiæ sub Episcopali præsentia a præposito sibi debeant erudiri. At ubi octavum decimum ætatis suæ compleverint annum, coram totius Cleri, plebisque conspectu, voluntas eorum de expetendo conjugio ab Episcopo perscrutetur: quibus si gratia castitatis (Deo inspirante) placuerit, & promissionem *K* casti-

a *Infra dist. 31. c. ante triennium.* b *Pann. l. 8. cap. 142.* c *Diaconatus*) *Pann.* d *Burch. l. 2. c. 157. Ansel. l. 7. c. 106. Ivo p. 3. c. 130. & p. 6. c. 248. Pann. l. 3. c. 22.* e *al. pie* f *al. disciplina retineat.*] *Cod. Regius.* g *Ansl. l. 6. c. 9. al. 16. Polyc. l. 2. tit. 2.* h *al. recurrerent.*] *al. discurrissent.* i *Ansl. l. 7. c. 42.* K *al. professionem.*

castimoniæ suæ absque conjugali necessitate spoponderint servaturos; hi tanquam appetitores arctissimæ viæ, levissimo Domini jugo subdantur; ac primo Subdiaconatus ministerium, habita probatione professionis suæ, a vigesimo anno suscipiant. Quod si inculpabiliter, ac inoffense vigesimum quintum annum ætatis suæ peregerint, ad Diaconatus officium, (si scienter implere posse ab Episcopo comprobantur) promoveri debent. Cavendum tamen est his, ne quando suæ sponsionis immemores, ad terrenas nuptias, aut ad furtivos *a* concubitus ultra recurrant. Quod si forte fecerint, ut sacrilegii rei *b* ab Ecclesia habeantur extranei. Quibus autem voluntas propria interrogationis tempore desiderium nubendi persuaserit, concessam ab Apostolo licentiam auferre non possumus; ita ut cum provectæ ætatis in conjugio positi, renuntiaturos se pari consensu operibus carnis spoponderint, ad sacros Ordines *c* adspirent.

Corr. Rom. ¶ 1 Clericatus) *In omnibus editionibus, & duobus codicibus Vaticanis Conciliorum legitur*, in Clericatus officio, vel Monachali, (al. Monachi) posuit. *Sed in codice Lucensi Regio habetur eodem modo, atque apud Gratianum.*

¶ 2 Ministerio Lectorum) *In omnibus codicibus Conciliorum ante citatis [etiam Lucensi] legitur*, ministerio electorum. *Verum in epistola prima Syricii ad Himerium, c. 9. & Innocentii 24. c. 5. [ubi de eadem fere re agitur] est*, Lectorum ministerio, seu officio.

C. VI. *In conjugio constitutus ad Sacerdotium assumi non debet.*

Item ex Concilio Arelatensi II. *c.* 2.

5 ps ASsumi *d* aliquem ad Sacerdotium in conjugii vinculo constitutum non oportet, nisi fuerit promissa conversio.

C. VII. *Non ordinentur Diaconi, qui castitatem non profitentur.*

Item ex eodem 3.

PRæterea 1 placuit, ut deinceps non ordinentur Diaconi, nisi qui prius conversionis proposito professi fuerint castitatem.

Corr. Rom. ¶ 1 Præterea] *In Arelatensibus, quæ extant, hic ipse penitus canon non invenitur. Sed sententia habetur in tertio c. 2. in fine.*

Gratian. *Verum illa priori auctoritate Diaconis videtur permitti conjugium, cum ad Sacerdotium tantum conjugati prohibeantur assumi. Porro sequenti auctoritate videtur permitti Subdiaconis, cum de Diaconis specialiter præcipitur, ut sine probatione castitatis non ordinentur.*

C. VIII. *Diaconi non prohibeantur a ministerio, si in ordinatione dicunt se continere non posse.*

Hoc idem in Ancyrana Synodo *videtur esse permissum, in qua, c. 10. [al. 9.] sic statutum est.*

DIaconi *e* quicunque, cum ordinantur, si in ipsa ordinatione protestati sunt, dicentes, velle se habere uxores, nec posse se continere; hi si postea ad nuptias venerint, maneant in ministerio, propterea quod his Episcopus licentiam dederit. Quicunque sane tacuerunt, & susceperunt manus impositionem, professi continentiam, si postea ad nuptias venerint, a ministerio cessare debebunt.

C. IX. *Presbyter ducens uxorem, ab ordine deponatur.*

Item ex Concilio Neocæsariensi, *c.* 1.

6 ps PResbyter *f* si uxorem duxerit, ab Ordine suo illum deponi debere: Quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit, extra Ecclesiam abjici, & ad pœnitentiam inter Laicos 1 redigi oportet.

Corr. Rom. ¶ 1 Inter Laicos) *Græce legitur*, ἐξωθεῖσθαι τέλειον, καὶ ἄγεσθαι αὐτὸν εἰς μετάνοιαν: *quæ Dionysius Exiguus vertit;* amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. *Ubi nulla mentio fit pœnitentiæ inter Laicos agendæ: de qua re copiosius dicetur infra 30. dist. c. fin.*

C. X. *De eo, qui relictam cujusdam Diaconi duxit uxorem.*

Item Gregorius *lib.* 11. *epist.* 59.

7 ps QUia *a* sunt culpæ, in quibus culpa est, relaxare vindictam, quærenda semper est veritas, ut inquiri debeat, utrum accusatum noxa condemnet, an a pœna innocentia patefacta subducat. Itaque pervenit ad nos Fantinum *b* defensorem ultionem exercere in Petrum latorem præsentium voluisse, pro eo, quod (quantum dicitur) relictam cujusdam Diaconi, tempore, quo conductor fuit, marito tradiderit. Sed quoniam iste conjugem Diaconi asserit non fuisse, dicens, nec eam virginem *c* ad eum venisse; denique *d* nec religiosam mutasse vestem, postquam ille in sacro ordine promotus est; adjiciens etiam, priusquam ad Diaconum perveniret, & postea, prava illam opinione vixisse: Ideo fraternitatem tuam his hortamur affatibus, ut cum Dei, sicut decet, timore causam hanc subtili omnino investigatione perquirat, ut, si in conjugio Diaconi mulierem, de qua agitur, fuisse constiterit, & suprascriptus lator memorato defensori, & rectori patrimonii, ad vindictam modis omnibus tradatur, & cum competenti emendatione ii, qui male sociati sunt, disjungantur. Si vero in ejus conjugio non fuit, memoratum Fantinum ex nostro mandato commonere te volumus, ut ei facere nil præsumat, nec falsa *e* illum accusatio apud eum in aliquo prægravet.

C. XI. *De uxore Presbyteri, vel Diaconi, si aliis se conjunxerit.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 15.

SI se cuiquam mulier duplici conjugio, Presbyteri, vel Diaconi relicta conjunxerit, aut *f* separentur: aut certe, si in criminis *g* intentione perstiterint, pari excommunicatione plectantur.

C. XII. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ.

SI *h* quæ vidua Episcopi, vel Presbyteri, aut Diaconi maritum acceperit, nullus Clericus, nulla religiosa persona *i* cum ea convivium sumat, nunquam communicet; morienti tamen K ei sacramenta subveniant.

C. XIII. *Cujusdam Episcopi ordinatio differtur, quia uxorem habet, & filios.*

Item 1 Pelagius *Cathego Patricio.*

8 ps DE *l* Syracusanæ urbis Antistite optaveramus in ipso initio, gloriæ vestræ desideriis obedire, nisi nos multiplex ratio ipsius non paucis temporibus ordinationem differre Sacerdotii coegisset, ob hoc, quod vel personæ qualitas (sicut & vos melius nostis) vel superstes uxor, aut filii (per quos Ecclesiastica solet periclitari substantia) nostros animos diutius ab ejus ordinatione suspenderent. Et quantum ad cautelam humanam pertinet, integro pene anno distulimus, opinantes, quod in melius Syracusanorum provenire posset electio. Sed quia in voluntatis suæ proposito irrevocabiliter perstiterunt, & nullus est alius in eadem repertus Ecclesia, nisi longioribus adhuc

a *al. abortivos.* b *al. rei damnentur, & ab*] *orig. manuscr. reg.* c *al gradus.* d *Paulo aliter in orig.* e *Pann. lib. 3. c. 87. Polyc. lib. 4. t. 31.* f *Burchard. lib. 2. cap. 108. Ivo part. 6. c. 185. Pann. lib. 3. cap. 91.*

a *Ivo part. 9. cap. 126.* b *Ivo part. 6. cap. 84.* c *virginem illam*] *orig.* d *ut nec religiosam vestem mutare præsumeret.*] *in orig. & apud Ivonem.* e *Est etiam apud Ivonem, non autem in orig.* f *al. castigati.*] *al. castitate servata separentur.* g *al. criminum.* h *Apud Martinum Bracar. c. 29. & Concil. Tolet. 1. cap. 18.* i *abest a Concilio.* K *al. tantum.* l *Ansel. lib. 6. c. 42. al. 46. Polyc. lib. 2. tit. 1.*

adhuc temporum differretur spatiis; ne paulo amplius insanirent (sicut filii nostri magnifici viri Prætoris testificatione didicimus) inter hujusmodi ambiguitates illud consultius judicavimus faciendum, ut congrua providentia causam, propter quam principalis constitutio *a* habentem filios, & uxorem ad Episcopatus ordinem promoveri prohibet, salva dispositione consilii *b*, muniremus. Qua de re summo studio ab eodem Syracusanæ urbis Episcopo, priusquam a nobis contingeret ordinari, hujusmodi exegimus cautionem, per quam & suam fateretur, quantula esset, præsentis temporis habita rerum descriptione, substantiam, & nihil unquam per se, aut per filios, & uxorem, sive quamlibet propinquam, aut domesticam, vel extraneam forte personam de rebus usurparet Ecclesiæ, & universa sui Episcopatus quæsita tempore, Ecclesiæ suæ dominio sociaret: nihil ultra id, quod modo descriptum est, filiis suis, vel hæredibus relicturus.

Corr. Rom. ¶ 1 Item Pelagius) *Anselmus, & auctor Polycarpi ex eadem epistola referunt hæc, quæ caput istud antecedunt*: Quod de ordinando Ecclesiæ Catinensis Episcopo, salubris electione judicii fieri desiderastis, agnovimus: confestim sequenti die eum juxta morem discutientes, tertio, quo venit, die, Episcopum consecravimus: simili quidem modo de Syracusanæ, *& quæ sequuntur. In Polycarpo tamen inscriptio est*: Gelasius Papa Ceto. *Ivo autem in Epistola ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem, quæ incipit*, Causam Beluacensis, &c. *ita scribit*: Si enim Papa Gelasius quondam Syracusanæ urbis electum, uxorem habentem, & filios, interveniente Cethego Patricio, &c.

Gratian. *Ecce hac auctoritate electus in Episcopatum non prohibetur* 1 *habere uxorem, & filios. Eligi autem ad Episcopatum non debet, nisi aut Sacerdos, aut Diaconus: Subdiaconus vero non, nisi necessitate cogente: sive ergo Presbyter, sive Diaconus, sive Subdiaconus fuerit, apparet, quod in præfatis ordinibus constituti, licite* c *matrimonio uti possunt*. §. 1. *Quia ergo auctoritate Gregorii, qui relictam Diaconi uxorem marito tradidit, puniendus est: item in Neocæsariensi Concilio, Presbyter ducens uxorem, non Diaconus, jubetur deponi: item in Ancyrana Synodo, Diaconi, qui in ordinatione sua dicunt, se velle habere uxores, si postea venerint ad nuptias, non prohibentur a ministerio: patet, quod nec Diaconi, nec Subdiaconi sunt prohibendi a conjugio. Sed quod de electione objicitur, verum quidem est in Episcopatum non eligendum, nisi in sacris ordinibus constitutum: sed ipsum uxorem habere, & filios, non repugnat præmissis auctoritatibus de continentia Clericorum*. §. 2. *In Laicali enim habitu, vel in minoribus ordinibus constitutus, potuit habere uxorem, & filios: & si postea ex consensu uxoris continentiam professus, Subdiaconatum, vel Diaconatum, vel Presbyterii gradum adeptus fuerat, attamen uxori, & filiis ipsum necessaria subministrare oportebat*. §. 3. *Illud autem Gregorii duobus modis solvitur: vel quia Ecclesia illa, cui Diaconus ille ministraverat* d, *nondum continentiæ votum susceperat in Diaconis, & reliquis ministris; vel quia* [*sicut de electo in Episcopum antea scriptum est*] *ante Subdiaconatum memoratus Diaconus eam in uxorem duxerat*. §. 4. *Illud autem Neocæsariensis Concilii, & Ancyranæ Synodi, vel ex tempore, vel ex loco intelligitur. Ex tempore, quia nondum erat introducta continentia ministrorum altaris. Ex loco, quia utraque Synodus Orientalis est, & Orientalis Ecclesia non suscipit generale votum castitatis: hoc tamen diligenti observatione custodit, ut post adeptum Sacerdotium, defuncta priore uxore, cum qua Sacerdos factus fuerat, si alteram duxerit, deponatur*.

Corr. Rom. ¶ 1 Non prohibetur] *A plerisque vetustis exemplaribus abest dictio*, non: *Retenta tamen est, quoniam hic Gratianus in alteram partem disputando, ex canonibus prius citatis, præsefert hoc probare, Subdiaconis, Diaconis, atque etiam Presbyteris, non fuisse prohibitum usum conjugii. Quod tamen qualiter accipiendum sit, ipse postea declarat a versic.* Sed quod *usque ad vers.* illud autem. *Hac de re agitur etiam infra in notatione ad principium dist.* 31.

C. XIV. *Presbyter causa religionis non contemnat propriam uxorem.*

Item opponitur illud, quod legitur in canone Apostolorum, *c. 6. al. 5.*

9 ps SI *a* quis docuerit, Sacerdotem sub obtentu religionis propriam uxorem contemnere, anathema sit.

Correct. Rom. ¶ *Gratianus refert sensum canonis, cæteri collectores ipsa etiam fere verba.*

C. XV. *Anathema sit, qui Presbyterum conjugatum discernit a communione, nuptiarum occasione.*

Item ex Concilio Gangrensi, *c. 4.*

SI quis *b* discernit Presbyterum conjugatum, tanquam occasione nuptiarum, quod offerre non debeat, & ab ejus oblatione ideo se abstinet, anathema sit.

Correct. Rom. ¶ *Græce est*, Εἴ τι διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος, ὡς μὴ χρῆναι λειτουργήσαντος αὐτοῦ προσφορᾶς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔσω. *id est*: Si quis secernat se a Presbytero, qui uxorem duxit, tanquam non oporteat, illo liturgiam peragente, de oblatione percipere, anathema sit: *quæ versio non multum discrepat a versione Dionysii Exigui.*

C. XVI. *Ab officio abstineat Presbyter non legalibus nuptiis detentus.*

Item ex sexta Synodo in Trullo, *c. 26.*

10 ps PResbyterum *c* per ignorantiam non legalibus nuptiis detentum, cathedram quidem habere, sed ab officio 1 abstinere præcipimus: sufficit enim hujusmodi indulgentia ei. Quia benedicere aliis eum, qui vulnera sua debet curare, consequens non est. Benedictio enim sanctificationis traditio est. Qui vero hanc non habet propter delictum *d* ignorantiæ, quomodo aliis tradet? Non igitur publice, neque private benedicat; nec corpus Domini dispenset aliis; nec alio modo ministret: sed sufficiat ei, quod præsidet, & imploret a Deo, ut dimittatur ei iniquitas ignorantiæ suæ. Manifestum est autem, quod hujusmodi non legitimæ nuptiæ solventur, & nullatenus vir accessum habebit ad eam, propter quam sacro ministerio privatus est.

Corr. Rom. ¶ 1 Ab officio) *Græce est*, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν, *id est*, a cæteris officiis.

C. XVII. *De Presbyteris non est Laicis judicandum.*

Item Nicolaus I. *ad consulta Bulgarorum, c.* 70.

11 ps COnsulendum *e* decernitis, utrum Presbyterum 1 habentem uxorem debeatis sustentare, & honorare: an a vobis projicere. Ad quod respondemus; quoniam licet ipsi valde sint reprehensibiles; vos tamen Deum convenit imitari, *qui* f *solem suum oriri facit super bonos, & malos*. Dejicere vero eum a vobis ideo non debetis, quoniam nec Judam Dominus, cum esset mendax discipulus, de numero Apostolorum ejecit. Verum de Presbyteris, vobis, qui Laici estis, nec judicandum est. nec de eorum vita quidpiam investigandum; sed Episcoporum judicio, quicquid est, per omnia reservandum.

Corr.

a *Novella* 6. *&* 123. *in princ.* b *al.* **Concilii**.] *Gratiani*. c *al. legitime*. d *al. militaverat*.

a *Burchard. lib.* 1. *cap.* 78. *Ivo part.* 5. *c.* 184. *Pannorm. lib.* 3. *cap.* 113. b *Burchard. lib.* 3. *cap.* 75. *Ivo part.* 2. *cap.* 128. *& part.* 3. *cap.* 158. c *Simile etiam in* 3. *canon. ejusdem Synodi, & apud Basilium in epist. ad Amphilochium, cap.* 27. d τὸ ἐκ τῆς ἀγνόιας παράπτωμα. e *Ivo p.* 2. *c.* 82. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 12. f *Matth.* 5.

Corr. Rom. ¶ 1 Presbyterum) *In ultimo cap. harum responsionum referuntur Bulgarorum verba, dicentium: multos apud se esse Græcos, & Armenos, & alios, qui diversa docerent. Nondum enim a Romana sede Episcopum, aut Presbyterum acceperant. Quamobrem nihil mirandum, si Presbyter, de quo in hoc capite agitur, conjugatus erat.*

DISTINCTIO XXIX.

SEd *notandum est, quod secundum Isidorum, pleraque capitula ex causa, ex loco, ex tempore, ex persona consideranda sunt.*

C. I. *Ex tempore, loco, & persona, & causa regulæ canonum intelliguntur.*

Ait enim Isidorus. 1

SCiendum est, quod pleraque capitula ex causa, ex persona, ex loco, ex tempore consideranda sunt, quorum modi, quia medullitus non indagantur, in erroris labyrinthum nonnulli intricando impinguntur; cum ante judicant, quam intelligant; ante inculpant, quam iterando lecta perquirant.

Corr. Rom 1 Isidorus) *Nonnihil simile habetur in libro ipsius de Homine, & Ratione per synonyma* c. de doctrina, & ignorantia.

C. II. *Pro diversitate rerum temperantur regulæ sanctorum.*

Hinc etiam Gregorius *ait.*

REgulæ *a* sanctorum Patrum pro tempore, loco, & persona, & negotio, instante necessitate, traditæ sunt.

C. III. *Pro diversitate locorum, temporum, & hominum scripturæ intelligendæ sunt.*

Item Hieronymus *in proœmio epistolæ ad Ephesios.*

NEcesse est, ut juxta diversitates locorum, & temporum, & hominum, quibus 1 scriptæ sunt, diversas causas, & argumenta, & origines habeant. Et quomodo B. Joannes *b* in Apocalypsi sua, ad septem scribens Ecclesias, in unaquaque earum specialia vel vitia reprehendit, vel virtutes probat: ita & sanctus Apostolus Paulus, per singulas Ecclesias vulneribus medetur illatis, nec ad instar imperiti medici uno collyrio omnium oculos vult curare.

Corr. Rom. ¶ 1 Quibus scriptæ] *Antea legebatur,* quibus diversæ scripturæ factæ sunt. *Emendatum hoc est ex manuscriptis, & originali, quemadmodum & nonnulla alia.*

DISTINCTIO XXX.

1 ps ILlud *autem, quod in canone Apostolorum, & in Gangrensi Concilio, & in sexta Synodo legitur, ex causa consideratur, & ex tempore. Causa fuit hæresis Manichæorum 1, quia conjugium detestabantur, sicut etiam quorundam superstitio multa in Catholicorum detestationem introduxisse invenitur, contra quos* in Gangrensi Concilio *capitibus sexdecim statutum legitur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Manichæorum] *Proprie Gangrensis Synodus statuit contra Eustathianos, ut sup. dist.* 16. c. prima adnotatio. *Sed hunc errorem Eustathiani hauserant a Manichæis.*

C. I. *De multimoda superstitione hæreticorum, quos Gangrense Concilium anathematizavit.*

SI *c* qui filii parentes, maxime fideles, deseruerint occasione Dei cultus, hoc jussum esse judicantes, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, ut hoc ipsum 1 in eis venerentur, quod fideles sunt, anathema sint *d.*

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus hæc omnia, quæ hic citantur ex Concilio Gangrensi, unico capite, & conjuncta oratione reguntur. Sunt autem ex prisca versione. Sed ea, quæ est Dionysii Exigui, longe magis respondet originali Græco, quamvis neque ipsa usquequaque.*

a *Anselm. lib.* 4. *cap.* 53. b *Apocal.* 1. c *Ivo part.* 8. *c.* 319. d *al. sit.*

¶ 1 Ut hoc ipsum) *Græce est,* Προτιμωμένης δηλονότι παρ αὐτοῖς τῆς θεοσεβείας. *Id est,* Quod scilicet divinus cultus apud ipsos omnibus rebus præferatur.

C. II. *De eodem.*

Item ex eodem, *cap.* 17.

QUæcumque *a* mulier, religioni 1 judicans convenire, comam sibi amputaverit, quam Deus ad velamen ejus 2, & ad memoriam subjectionis illi dedit, tanquam resolvens jus subjectionis, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Religioni) *Græce est,* Διὰ νομιζομένην ἄσκησιν, *id est,* Ob eam, quæ existimatur pietatis exercitatio: *quod Dionysius vertit;* propter divinum cultum, ut existimat. *Græci enim religiosorum, quos nos dicimus, vitam, proprie* ἄσκησιν *nominabant. Burchardus, & Ivo in part.* 7. *secuti sunt versionem Dionysii, in octava autem Ivo priscam.*

¶ 2 Ad velamen eius) *Hæc non sunt in Græco originali, neque in versione Dionysii. Videntur autem sumpta ex epistola prima ad Corinthios cap.* 11.

C. III. *De eodem.*

Item ex eodem *cap.* 14.

SI qua *b* mulier derelicto viro discedere voluerit, soluto vinculo conjugali, nuptias condemnando *c*, anathema sit.

C. IV. *De eodem.*

Item ex eodem *cap.* 10.

SI *d* quis propter Deum virginitatem professus, in conjugio positos per arrogantiam vituperaverit, anathema sit.

C. V. *De eodem.*

Item ex eodem *cap.* 9.

SI *e* quis vel virginitatem, vel continentiam professus 1, tanquam abominabiles nuptias judicat, & non propter hoc solum, quod continentiæ, & virginitatis bonum, sanctum propositum est, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Professus.) *Hic erat additum,* in conjugio: *quod neque est in canone Græco, neque etiam in Latino, qui citatur infra dist.* 31. *c.* quicunque *neque in multis manuscriptis Gratiani codicibus.*

C. VI. *De eodem.*

Item ex eodem *cap.* 13.

SI *f* qua mulier suo proposito utile judicans, ut virili veste utatur, propter hoc virilem habitum imitetur 1, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Imitetur.) *Græce legitur,* Καὶ ἀντὶ τοῦ εἰωθότος γυναικείου ἀμφιάσματος, ἀνδρεῖον ἀναλάβῃ, *quæ Dionysius Exiguus apte vertit,* & pro solito muliebri amictu virilem sumit; *sicque habet Burchardus, & fere etiam Ivo.*

C. VII. *De eodem.*

Item ex eodem *cap.* 18.

SI *g* quis tanquam hoc continentiæ convenire judicans, die Dominico jejunaverit, in ejusdem 1 diei contemptum, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1 In ejusdem) *In originali hujus priscæ versionis est,* aut in ejusdem diei contemptum: *quod in versione Dionysii, quam attulerunt Burchardus, & Ivo, istis vocibus videtur exprimi,* aut contumaciam, *al.* propter contumaciam. *Sed in Græco vulgato nihil est, quod istis respondeat.*

C. VIII.

a *Burch. lib.* 8. *c.* 62. *Ivo part.* 7. *cap.* 80. *& part.* 8. *cap.* 320. b *Ivo part.* 8. *cap.* 226. *&* 317. c *al. contemnendo.* d *Repetitur infra dist.* 31. *c. quicunque, ex versione Dionys. Burch. l.* 8. *c.* 64. *Ivo part.* 7. *cap.* 82. *& part.* 8. *cap.* 316. *& hoc secundo loco ex hac eadem versione.* e *Burchard. lib.* 8. *cap.* 61. *Ivo part.* 7. *cap.* 79. f *Burch. l.* 8. *c.* 60. *Ivo part.* 7. *cap.* 78. g *Burch. l.* 13. *c.* 219. *Ivo p.* 4. *c.* 51.

C. VIII. *De eodem.*

Item ex eodem Conc. Gangrensi c. 19.

SI *a* quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, propter necessitatem 1 corporalem superbiat, & jejunia communia putaverit contemnenda, totius Ecclesiæ perfectam in sua conscientia judicans rationem, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1. Propter necessitatem] *Nihil mutatum est ob glossas: cæterum multis modis discrepat a prisca versione, & a Dionysiana, quam secuti Burchardus, & Ivo. Prisca sic habet:* Si quis eorum, qui in proposito sunt continentiæ, præter necessitatem corporalem, & superbiens jejunia communia totius Ecclesiæ putaverit contemnenda, perfectam in sua scientia vindicans rationem, anathema sit. *Dionysiana autem hoc modo:* Si quis eorum, qui continentiæ student, absque necessitate corporea, tradita in commune jejunia, & ab Ecclesia custodita, superbiendo dissolvit stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit. *Quæ versio in cæteris quidem partibus originali Græco vulgato satis respondet: sed in postrema insignis est varietas. Nam ubi Dionysius habet,* stimulo suæ cogitationis impulsus, *in Græco vulgato est* ἀποκυρῶντος ἐν αὐτῷ τελέῳ λογισμῷ, *id est,* nimirum perfecta, quæ in ipso est, ratiocinatione, illa abrogante. *In manuscriptis autem hujus canonis exemplaribus partim est,* ὑποικυρῶντος, *idest,* perfecta in eo residente ratione: *partim,* ἐπικυρῶντος, *id est,* perfecta, quæ in ipso est, ratione sibi auxilium ferente. *Notantur vero Eustathiani (quos postea Bogomilici sectati sunt) qui ita statuebant, peracto certo quodam jejunio ad eam se perfectæ vitæ rationem pervenisse, ut postea omnia sibi essent indifferentia, nullisque præceptis obligarentur, sed soluti omnino essent, acsi nec peccare quidem possent: qua de re Balsamon in capitis hujus interpretatione.*

C. IX. *De eodem.*

Item ex eodem c. 20.

SI *b* quis per superbiam tanquam perfectum se existimans, conventus, qui per loca, & basilicas sanctorum Martyrum fiunt, vel accusaverit, vel etiam oblationes, quæ ibidem celebrantur, spernendas esse crediderit, memoriasque Sanctorum contemnendas, anathema sit.

C. X. *De eodem.*

Item ex eodem c. 5.

SI *c* quis docet, domum Dei contemptibilem esse debere, & congregationes, quæ in ea fiunt, anathema sit.

C. XI. *De eodem.*

Item ex eodem c. 6.

SI quis *d* extra Ecclesiam privatim populos congregans, contemnat Ecclesiasticas sanctiones 1, ipsamque Ecclesiam apud se sine concilio *e* Episcopi cum Presbytero agat, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Sanctiones) *Post hoc verbum in prisca versione ista sunt interjecta:* aliterque ea, quæ sunt Ecclesiæ, voluerit usurpare, non conveniente Presbytero juxta decretum Episcopi, ipsamque, *& cætera, quæ hic sequuntur. Dionysii autem versio, quæ optime respondet verbis Græcis, & refertur a Burchardo, hæc est:* Si quis extra Ecclesiam seorsum conventus celebrat, & despiciens Ecclesiam, ea, quæ sunt Ecclesiæ, voluerit usurpare, non conveniente Presbytero juxta decretum Episcopi, anathema sit.

C. XII. *De eodem.*

Item ex eodem c. 1.

SI *f* quis nuptias in accusationem duxerit, & mulierem fidelem, ac religiosam cum viro suo dormientem, abominandam crediderit, aut etiam accusandam, tanquam non posse conjugatos in regnum Dei ingredi, anathema sit.

C. XIII. *De eodem.*

Item ex eodem c. 2.

SI *a* quis carnem manducantem ex fide cum religione, præter sanguinem, & idolo immolatum *b*, & suffocatum crediderit condemnandum, tanquam spem non habentem, qui eam manducat, anathema sit.

C. XIV. *De eodem.*

Idem ex eodem c. 15.

SI *c* quis dereliquerit proprios filios suos, & non eos aluerit, & [quod pietatis est 1] necessaria non præbuerit, sed sub occasione continentiæ negligendos putaverit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Quod pietatis est] *Longe fidelius Dionysius:* & quod ad se pertinet, non ad pietatem divini cultus informat. *Græce est enim,* κὴ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ ἃ πρὸς θεοσέβειαν τὴν προσήκουσαν ἀνάγη. *Subintelligitur autem particula negans, id est,* μὴ, *ex superiore membro.*

C. XV. *De eodem.*

Item ex eodem c. 12.

SI *e* quis virorum putaverit, sancto proposito [idest continentiæ] convenire, ut pallio utatur, tanquam ex eo justitiam habiturus, & reprehendat, vel judicet alios, qui cum reverentia birris *f* utuntur, & alia veste communi, quæ in usu est, anathema sit.

C. XVI. *De eodem.*

Item ex eodem *c. ultimo.*

2 ps HÆc *g* autem scripsimus, non abscindentes eos, qui in Ecclesia Dei secundum scripturas sanctum propositum continentiæ eligunt: sed eos, qui suscipiunt habitum 1 ejus, & in superbiam efferuntur adversus eos, qui simplicius vivunt. Sed & hos condemnamus, qui se extollunt adversus Scripturas, & Ecclesiasticos canones, & nova introducunt præcepta. Nos autem & virginitatem cum humilitate admiramur, & continentiam cum castitate, & religione Deo acceptissimam dicimus; & renuntiationem secularium negotiorum, atque actuum cum humilitate approbando laudamus; & nuptiarum vinculum 2, quod secundum castitatem *h* perdurat, honoramus, & divites cum justitia, & operibus bonis non abjicimus 3.

Corr. Rom. ¶ 1 Eos, qui suscipiunt habitum] *Græce est.* τὲς λαμβάνοντας τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἀσκήσεως εἰς ὑπερηφάνειαν κατὰ τῶν ἀφελέστερον βιέντων ἐπαιρομένεστε κὴ παρὰ τὰς γραφὰς κὴ τὲς ἐκκλησιαστικὲς κανόνας καινισμὲς εἰσάγοντας, *id est,* qui ex instituto exercitationis hujusmodi capiunt occasionem sese efferendi, seque extollunt adversus eos, qui simplicius vivunt, & adversus scripturas, & Ecclesiasticos canones introducunt novitates.

¶ 2 Et nuptiarum vinculum] *Græce:* κὴ γάμε συνοίκησιν σεμνὴν, *quæ Dionysius vertit:* & nuptiarum castum vinculum.

¶ 3 Non abjicimus.) *Post hæc verba in Concilio ipso proxime sequuntur, quæ habentur infra cap.* parsimoniam, *dist.* 41.

C. XVII. *Anathematizatur, qui Manichæorum superstitiones sequitur.*

Item ex Concilio Martini *i* Papæ.

SI *K* quis Presbyter 1 propter publicam pœnitentiam a Sacerdote acceptam, absque aliqua necessitate die Dominica pro quadam religione jejunaverit, sicut Manichæi

a *Burch. l. 13. cap. 15. Ivo p. 4. c. 38.* b *Pannorm. l. 2. c. 8.* c *Burch. lib. 3. c. 94. Ivo p. 3. c. 84.* d *Burch. l. 3. c. 95.* e *al. consilio.* f *infra 31. dist. c. si quis vituperat. ex versione Dionysii Burch. lib. 8. cap. 61. Ivo part. 7. cap. 79.*

a *Ivo part. 4. cap. 30.* b *al. immolatam, & suffocatam.* c *Ivo part. 8. cap. 318.* d *al.* ἑαυτῷ. e *Burchard. lib. 8. c. 63. Ivo part. 7. c. 81.* f *al. beris.* g *Ivo p. 8. c. 321.* h *castitatem secum) orig. & Ivo.* i *Apud Martinum Bracarensem cap. 57. & 58.* K *Burch. lib. 1. cap. 20. Ivo part. 4. cap. 42.*

cui, anathema sit. §. 1. Similiter quia 2, quod ab Apostolis traditum est, canon tenet antiquus, placuit, ut per omnes Dominicas, & per omnes dies Paschæ usque ad Pentecosten *a*, non prosternant 3 se in oratione causa *b* humilitatis, sed recto vultu ad Dominum fungantur orationis officio, quia in his diebus gaudium Resurrectionis Domini celebramus. Si quis etiam 4 non pro abstinentia, sed pro execratione escarum a carne abstineat, placuit sancto Concilio, ut prægustet, & sic, si vult abstinere, abstineat. Si autem spernit, ita ut olera cocta cum carnibus non degustet, iste non obediens, nec suspicionem hæresis a se removens, deponatur de ordine Clericatus.

Corr. Rom. ¶ 1 Presbyter) *Sequebatur*, vel Diaconus. *Quæ sublata sunt, quoniam absunt a plerisque manuscriptis, & originali. Cæterum Burchardus, & Ivo similem canonem citant ex Concilio Turonensi, atque ita habet*: Si quis propter publicam pœnitentiam a Sacerdote acceptam, aut pro aliqua necessitate. *In aliquot Gratiani manuscriptis est*: si quis præter publicam pœnitentiam a Sacerdote acceptam, absq; aliqua necessitate &c. *quæ optima videtur lectio. Nam in c. 18. Concilii Gangrensis, unde hoc videtur Martinus sumpsisse, nulla Presbyteri fit mentio, sed universe pronunciatur, ut sup. ead. c.* si quis tanquam. Si quis ob pietatis, quemadmodum putatur, exercitationem, die Dominico jejunet, anathema sit: *& verba illa*, absque aliqua necessitate, *videntur huc importata ex cap. 19. ejusdem Concilii. Neque vero Presbyteris hujusmodi pœnitentiæ more Laicorum imponebantur, c.* illud *cum seq. dist. 50. &c. fin. vers.* nec enim 82. *dist. Sed quando in gravissima crimina publice incurrebant, depositi peregrinari jubebantur*, c. si quis Sacerdos 30. *q.* 1. c. Sacerdos *de pœn. dist.* 6.

¶ 2 Similiter quia] *Hoc sumptum est ex canone ultimo Concilii Nicæni.*

¶ 3 Non prosternant] *In codice Lucensi Regio legitur*. non prostrati, sed erecto vultu ad Dominum fungantur orationis officio.

¶ 4 Si quis etiam) *Hoc sumptum est ex Concilio Ancyrano c. 13. [al. 14.] & in eo mentio fit Presbyteri, ac Diaconi.*

DISTINCTIO XXXI.

1 ps TEmpus quoque, quia nondum 1 erat institutum, ut Sacerdotes continentiam servarent.

Corr. Rom. ¶ 1 Nondum) *Quod ait hic Gratianus, fuisse tempus, quo nondum erat institutum, ut Sacerdotes continentiam servarent, in Subdiaconis (nam & hi Sacerdotum nomine interdum comprehenduntur, valetque idem Sacerdotis nomen, atque in sacris constitutus, ut infra ad initium dist. 33. notaturque in gl. c. 1. q. 1.* Qui per pecuniam) *locum habere potest. Fuit enim tempus, cum Subdiaconi in aliquibus provinciis, ut in Sicilia, continentiæ legibus non adstringebantur: quod Gregorii locus, qui solus ad hanc rem confirmandam proxime a Gratiano citabitur, manifeste probat. Diaconis autem, & Presbyteris in Latina Ecclesia nunquam licuisse uxoribus, quas ante sacros ordines duxerant, uti, ex canonibus, qui post primum in hac eadem distinct. citantur, & aliis multis, præsertim epistol. 2. Syricii ad Himerium Tarraconensem clare demonstratur.*

C. I. *Qui castitatem non promisit, ab uxore sua saparari non cogatur.*

Unde Gregorius *scribit Petro Subdiacono Siciliæ lib. 1. ep. 42.*

ANte *c* triennium Subdiaconi omnium Ecclesiarum Siciliæ prohibiti fuerant, ut more Romanæ Ecclesiæ nullatenus suis uxoribus miscerentur. Quod mihi durum, atque incompetens videtur, ut qui usum ejusdem continentiæ non invenit, neque castitatem ante promisit, compellatur a sua uxore separari, atque per hoc (quod absit) deterius cadat. Unde *a* videtur mihi, ut a præsenti die Episcopis omnibus dicatur, ut nullum Subdiaconum facere præsumant, nisi qui se victurum caste promiserit, quatenus & præterita mala 1, quæ per propositum mentis appetita non sunt, violenter non exigantur, & futura caute caveantur. §. 1. Qui vero post eandem prohibitionem, quæ ante triennium facta est, continenter cum suis uxoribus vixerunt, laudandi, atque remunerandi sunt, & ut in bono suo *b* permaneant, exhortandi. §. 2. Eos autem, qui post prohibitionem factam se a suis uxoribus continere noluerint, ad sacrum ordinem nolumus promoveri: quia nullus debet ad ministerium altaris accedere, nisi cujus castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Corr. Rom. ¶ 1 Mala) *Vox ista abest a Polycarpo, & aliquot vetustis Gratiani codicibus.*

2 ps Gratian. *Causa vero hujus institutionis munditia Sacerdotalis fuit, ut libere cunctis diebus orationi possint vacare. Si enim [ut c Paulus ait] ab uxoribus est cessandum, ut expeditius orationi vacemus: ministris utique altaris, quibus quotidiana necessitas orandi incumbit, nunquam conjugali officio vacare permittitur.*

C. II. *Sacerdotibus semper castitas observanda præcipitur.*

Unde Beda *in comment. super Lucam ad cap. 1. ait.*

SAcerdotibus *d*, ut semper altari queant assistere, semper ab uxoribus continendum, semperque castitas observanda præcipitur.

C. III. *Qui divinis Sacramentis inserviunt, continentes esse oportet.*

Item in Concilio Carthaginensi II. cap. 2.

EPiscopos *e*, Presbyteros, & Diaconos ita placuit [ut decet sacros Antistites, ac Dei Sacerdotes] nec non & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus.

C. IV. *Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis misceri non debent.*

Item Innocentius I. *Victricio Rothom. Episcopo epist. 2. cap. 9.*

TEnere *f* debet omnino Ecclesia, ut Sacerdotes, & Levitæ cum uxoribus suis non misceantur, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur. Scriptum est enim *g*: *Sancti estote, quoniam & ego sanctus sum, Dominus Deus vester.* Nam si priscis temporibus anno vicis suæ de templo Dei Sacerdotes non discedebant [sicut de Zacharia legimus *h*] nec domum suam omnino tangebant, quibus utique propter sobolis successionem uxoris usus fuerat relaxatus, quia *i* ex alia tribu, & præterquam ex semine Aaron, ad Sacerdotium nullus accedere præcipiebatur *K*: quanto magis hi Sacerdotes, vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel Sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec præterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a Baptismatis officio vacent?

C. V. PALEA.

Idem ibidem.

NAm 1 sicut *l* Paulus ad Corinthios *m* scribit, dicens: *Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi*: & hoc utique Laicis præcepit: multo magis Sacerdotes, quibus orandi, & sacrificandi juge sacrificium *n* est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere.

Corr. R. ¶ 1 Nam sicut] *Hæc Palea in duobus Vaticanis (in quibus solis reperitur) est conjuncta cum superiori capite, quemadmodum*

a *al. Quinquagesimam.* b *abest vox ista ab orig.* c *Pann. l. 3. c. 89. Polyc. l. 4. tit 31.*

a *Sup. dist. 28. c. Nullum.* b *sic) orig.* c *1. Corinth. 7.* d *Pannorm. lib. 3. cap. 92.* e *infra dist. 84. c. cum in præterito. Pannor. lib. 3. cap. 95. Rab. pœn. cap. 29.* f *Burch. lib. 2. c. 118. Ans. l. 7. c. 134. Ivo part. 6. cap. 94. & cap 194. Pannor. lib. 3. cap. 94.* g *Levit. 11.* h *Luc. 1.* i *Num. 18.* K *al. præceptus fuerat.* l *Ans. l. 7. c. 132.* m *1. Corinth. 7.* n *al. officium.*

admodum etiam in epistola Innocentii: & legitur. Nam si Paulus. *Sed non est mutatum, quoniam est initium capitis.*

C. VI. *Qui ab uxoribus suis abstinent, ad sacrificia admittantur.*

Idem *Exuperio Tholosano Episcopo, epist. 3. c. 1.*

EOs 1 ad sacrificia *a* fas sit admitti, qui vel cum uxore non exercent carnale officium.

Corr. Rom. ¶ 1 Eos] *apud Innocentium, & infra distinct. 82. cap.* Proposuisti, *ubi hoc idem est repetitum, legitur,* neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium.

C. VII. *Sacerdoti, cui est semper orandum, matrimonio semper est carendum.*

Item Hieronymus *contra Jovinianum lib. 1.*

SI *b* Laicus, & quicunque fidelis orare non potest, nisi careat officio conjugali, Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: si semper orandum est, ergo semper matrimonio carendum.

Gratian. *Quod autem Manichæorum causa de conjugio 1 Sacerdotum illud supra dictum sit,* ex Gangrensi Concilio *apparet, in quo cap. 1. sic statutum legitur.*

Corr. Rom. ¶ 1 De conjugio) *Sequentem canonem Gratianus restringit ad conjugia Sacerdotum, cum tamen in eo damnentur illi, qui omnino nuptias vituperabant, nec volebant aliquem Christianum, etiam Laicum, liberis operam dare. Nec fuit editus proprie contra Manichæos, sed contra quendam Eustathium, qui hunc errorem cum aliis multis in Armenia disseminaverat. Est autem caput hoc idem cum capite,* si quis nuptias, *sup. dist. 30. sed ex alia versione.*

C. VIII. *Anathema sit, qui nuptias vituperat.*

Ex Concilio Gangrensi c. 1.

SI *c* quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro suo fidelem, ac religiosam detestatur, aut culpabilem æstimat, velut quæ regnum Dei introire non possit, anathema sit.

C. IX. *De eodem.*

Item ex eodem Concilio Gangrensi *cap. 8. & 9.*

QUicunque *d* virginitatem custodiens, aut continentiæ studens, velut horrescens nuptias, nec propter hoc, quod bonum, & sanctum est, nomen virginitatis assumit, anathema sit.

3 ps Gratian. *Potest & aliter intelligi illud, quod in canone e Apostolorum legitur, ut iste sit sensus capituli:* Si quis docet Sacerdotem uxorem suam contemnere, *non quam uxorem in Sacerdotio accepit, sed quam, dum adhuc esset Laicus, vel in minoribus ordinibus constitutus, sibi copulavit, cum qua continentiam professus est, cum ad sacros ordines adscenderet, quam nullus debet contemnere, hoc est, ab animo & cura sua abjicere, quin ei necessaria provideat. Probatur autem hæc interpretatio auctoritate* Leonis Papæ, *qui epist. 90. cap. 3. scribens Rustico Narbonensi Episcopo, ait.*

C. X. *Ministris altaris cum Episcopis, & Presbyteris eadem est lex continentiæ.*

LEx *f* continentiæ eadem est altaris ministris, quæ Episcopis, atque Presbyteris: qui cum essent Laici, sive Lectores, licite & uxores ducere, & filios procreare potuerunt; sed cum ad prædictos pervenerunt gradus, cœpit eis non licere, quod licuit. Unde, ut de carnali fiat spirituale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quasi *g* non habeant, sic habere, quo & salva sit charitas, & cessent *h* opera nuptiarum.

a *infra dist. 82. c. proposuisti. Pannorm. lib. 3. cap. 95.* b *Pan. lib. 3. cap. 96.* c *sup. dist. 30. c. si quis nuptias.* d *sup. dist. 30. c. si quis vel virginitatem. ex alia versione. Burch. lib. 8. c. 61. Ivo p. 7. c. 79.* e *sup. dist. 28. c. si quis docuerit.* f *Burch. l. 2. c. 114. Anselm. l. 7. c. 135. & 6. c. 204. Polyc. l. 4. tit. 31. Ivo p. 6. c. 68. Pannorm. lib. 3. c. 106.* g *1. Corinth. 7.* h *al. cesset exercitatio nuptiarum.*

C. XI. *Episcopus, vel Presbyter uxorem suam a cura sua non abiiciat.*

Item Leo IX. 1 *contra epistolam Nicetæ Abbatis.*

OMnino *a* confitemur, non licere Episcopo, Presbytero, Diacono, Subdiacono propriam uxorem causa religionis abjicere a cura sua, scilicet, ut ei victum, & vestitum largiatur; non ut cum illa ex more carnaliter jaceat. Sic & sanctos Apostolos legimus egisse, beato Paulo Apostolo *b* dicente: *Nunquid non habemus 2 potestatem mulierem sororem circumducendi, sicut fratres Domini, & Cephas?* Vide insipiens, quia non dixit [nunquid non habemus potestatem sororem mulierem amplectendi?] sed (circumducendi) scilicet ut de mercede prædicationis sustentaretur ab eis: nec tamen foret deinceps inter eos carnale conjugium.

Corr. Rom. ¶ 1 Leo IX.] *Habetur in responsione Humberti, ad libellum Nicetæ Presbyteri, & Monachi adversus Latinos editum: quam responsionem, cum nomine Leonis IX. cujus erat Legatus, scripserit, potest recte nomine ipsius citari, sicut multa ex Ennodii libro nomine Symmachi citata inveniuntur, sup. dist. 12. c.* Concilia. *& infra 40. dist. c.* non nos. *& 81. dist. c.* nemo recte *8. quæst. 4. c.* nonne. *& 9. q. 3. c.* aliorum. *Ac sup. dist. 22. nomine Nicolai citatur caput* Omnes, *quod habetur in oratione Petri Damiani.*

¶ 2 Nunquid non habemus) *Variæ sunt hujus loci interpretationes, quod inter alios B. Hieronymus in 1. libro contra Jovinianum ostendit.*

Gratian. *Hinc & illud Gregorii* [Presbyter quidam] *quod require infra dist. seq. cap. pen. §. 1. Ut igitur ex his auctoritatibus apparet, Sacerdotes uxoribus, quas in Laicali habitu, vel in minoribus ordinibus constituti, sibi legitime copularunt, necessaria ministrare, debita vero reddere non valent.*

4 ps *§. 2. Sed objicitur illud* Tripertitæ historiæ, *libro II. cap. 14.*

C. XII. *Dissuasu Paphnutii Nicæna Synodus non constituit, quod Presbyteri cum suis uxoribus non dormirent.*

NIcæna *e* Synodus corrigere volens hominum vitam in Ecclesiis commorantium, posuit leges, quas Canones vocamus, in quorum tractatu videbatur aliquibus introducere legem, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi 1 cum conjugibus, quas ante consecrationem duxerant, non dormirent. Surgens autem in medio Paphnutius confessor contradixit, honorabiles confessus nuptias, & castitatem esse dicens, cum propria conjuge concubitum, suasitque Concilio, ne talem poneret legem, gravem esse asserens causam, quæ in ipsis, aut eorum conjugibus occasio fornicationis existeret. Et hæc quidem Paphnutius (licet nuptiarum esset inexpertus) exposuit: Synodusque laudavit sententiam ejus, & nihil ex hac parte sancivit; sed hoc in uniuscujusque voluntate, non in necessitate dimisit.

Corr. Rom. ¶ 1 Et Subdiaconi) *In aliquot vetustis codicibus, & in originali Socratis non sunt duæ istæ voces. Sozomenus tamen lib. 1. cap. 22. habet tam Græce, quam in Latina vetere, & nova versione, ut etiam Nicephorus.*

C. XIII. *Non in perpetuum, sed tempore oblationis a complexu suarum uxorum Sacerdotes abstineant.*

Item Synodus sexta *cap. 13. lib. 8. c. 19.*

QUoniam 1 in *d* Romani ordine canonis esse cognovimus traditum, eos, qui ordinati *e* sunt Diaconi vel Presbyteri, debere confiteri, quod jam suis non copulentur uxoribus: nos antiquum sequentes canonem Apostolicæ diligentiæ, & constitutiones, sacrorum virorum legales nuptias amodo valere volumus, nullo

E 2 modo

a *Pannor. lib. 3. cap. 115.* b *1. Corinth. 9.* c *Pann. lib. 3. cap. 85.* d *Pann. lib. 3. cap. 86.* e *ordinandi*] *sed ob glossam non est mutatum.*

modo cum uxoribus suis eorum connubia dissolventes, aut privantes eos familiaritate ad invicem in tempore opportuno. Quicunque ergo diligens a inventus fuerit in subdiaconali ordinatione, aut Diaconali, aut Sacerdotali, hic nullo modo prohibeatur ad talem ascendere gradum, pro uxoris suæ legitimæ cohabitatione; nec etiam tempore ordinationis suæ profiteri cogatur, quod abstinere debeat a legali propriæ uxoris familiaritate. *Item infra*. §. 1. Oportet eos, qui altari ministrant, in tempore oblationis b sanctorum continentes esse in omnibus; ut a Deo possint consequi, quæ simpliciter postulant. §. 2. Si quis igitur præsumpserit contra Apostolicos canones aliquos Presbyterorum, & Diaconorum privare contactu, & communione legalis uxoris, deponatur. §. 3. Similiter & Presbyter, aut Diaconus, qui religionis causa uxorem suam expellit, excommunicetur: si vero in hoc permanserit, deponatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Quoniam] *Græce sic habetur*: ἐπειδὴ ἐν τῇ ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος παραδεδόσθαι διέγνωμεν, *id est*, Quoniam in Romana Ecclesia loco canonis traditum esse cognovimus, &c. *Hanc vero Ecclesiæ Romanæ traditionem non solum B. Hieronymus contra Jovinianum, Humbertus supra citatus, & alii Latini scriptores defendunt, sed etiam Balsamon in explanatione hujus canonis satis aperte probat. Verum de omnibus hujusmodi canonibus, qui sextæ Synodo adscribuntur, quid sit sentiendum, ad c.* Habeo librum. *dist. 16. satis explicatum fuit.*

Gratian. *Hoc autem ex loco intelligendum est. Orientalis enim Ecclesia (cui sexta Synodus regulam vivendi præscripsit) votum castitatis in ministris altaris non suscepit.*

C. XIV. *Occidentalis, non Orientalis Ecclesia castitatis obtulit votum.*

Unde Stephanus Papa IV. *ait in prima actione Synodi, ab ipso in Basilica Lateranen. congregatæ.*

5 ps ALiter c se Orientalium traditio habet Ecclesiarum, aliter hujus sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Nam earum Sacerdotes, Diaconi, atque Subdiaconi matrimonio 1 copulantur: istius autem Ecclesiæ, vel Occidentalium nullus Sacerdotum a Subdiacono usque ad Episcopum licentiam habet conjugium sortiendi.

Corr. Rom. ¶ 1 Matrimonio] *Id est, possunt simul esse in sacris ordinibus, & matrimonio juncti. Nam neque illis, postquam ad sacros ordines ascendissent, licebat contrahere matrimonium.*

6 ps Grat. *Similiter & capitulum Nicolai ex loco consideratur, quia gens Bulgarorum* d *noviter ad fidem conversa, propositum sacræ religionis ex integro assumere nondum didicerat. §. 1. Quod autem in c. 6. Synodi, Presbyter non legitimis e nuptiis detentus, punitur, non legales nuptiæ secundæ intelligendæ sunt, a quibus auctoritate canonica Sacerdos quilibet debet esse immunis. Illud autem Gangrensis Concilii*: Si f quis discernit Presbyterum conjugatum, &c. *similiter intelligendum est vel localiter traditum, vel conjugatum ab ea appellatum, quam ante tempus ordinationis suæ duxerat. §. 2. Illud quoque Martini* g *Papæ*: Si Subdiaconus secundam duxerit uxorem, *non dissimiliter intelligendum est. Primam enim uxorem ante Subdiaconatum habere permittitur: qua defuncta, vel castitatem professa, promovetur iste ad Subdiaconatum. Promotus autem, si secundas desideravit nuptias, sententiæ Martini Papæ subjacebit.*

DISTINCTIO XXXII.

1 ps SErvanda *est ergo continentia ab omnibus in sacris ordinibus constitutis.*

C. I. *Neque etiam Subdiaconis connubium conceditur.*

Unde Leo Papa *ad Anastasium epist. 82. cap. 3. & 4. ait.*

OMnium a Sacerdotum tam excellens est electio, ut hæc, quæ in aliis membris Ecclesiæ vacant b a culpa, in illis tamen habeantur illicita. Nam cum extra Clericorum ordinem constitutis, nuptiarum societati, & procreationi filiorum studere sit liberum: ad exhibendam tamen perfectæ continentiæ puritatem, nec Subdiaconis quidem connubium carnale conceditur, ut & qui habent, sint tanquam non habentes, & qui non habent, permaneant singulares. Quod si in hoc ordine, qui quartus est a capite, dignum est custodiri; quanto magis in primo, vel in secundo, tertiove servandum est, ne aut Levitico ministerio, aut Presbyterali honore, aut Episcopali excellentia quisquam idoneus æstimetur, qui se a voluptate uxoria 1 nec dum frenasse detegitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Uxoria) *Sic emendatum est ex epistola Leonis, & cæteris collectoribus, præterquam Ivone in part. 6. c. 98. nam ibi est, ut antea apud Gratianum,* luxuriæ. *Ex isto autem epistolæ loco ostenditur, eo quoque tempore in multis Ecclesiis eam fuisse consuetudinem, ut Subdiaconi a propriis uxoribus abstinerent. Quod tamen ante B. Gregorium non erat generatim omnibus Ecclesiis præceptum, quippe cum in Sicilia aliter observaretur,* c. nullum, *sup. dist. 28. & c.* ante triennium, *dist. 31.*

C. II. PALEA.

Item Gregorius *Leoni Episcopo Cathanensi, lib. 3. epist. 34.*

MUltorum c relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, ut Subdiaconi suis licite miscerentur uxoribus. Quod ne denuo quisquam præsumeret, a servo Dei sedis nostræ Diacono, ex auctoritate nostri decessoris, est isto modo prohibitum, ut eodem tempore hi, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum e duobus eligerent, id est, aut a suis uxoribus abstinerent, aut certe nulla ratione ministrare præsumerent. Et quantum dicitur, Speciosus tunc Subdiaconus pro hac re ab administrationis se suspendit officio, & usque in obitus sui tempus, notarii quidem gessit officium, & a ministerio, quod Subdiaconum oportuerat exhibere, cessavit, *& post aliqua*. §. 1. De cætero vero fraternitas tua sit omnino solicita, ut quos ad hoc jam officium contigerit promoveri, hoc quam maxime diligenter inspiciat, ne si uxores habent, miscendi se cum eis licentia potiantur, sed ad similitudinem sedis Apostolicæ, eos cuncta observare sua nihilominus districtione constituat.

C. III. *Extra sacros ordines constituti ducant uxores, & ab Ecclesia stipendia accipiant.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, cap. 2. ad secundam interrogationem.*

SI d qui vero sunt Clerici extra sacros ordines constituti, qui se continere non possint, sortiri uxores debent, & stipendia sua exterius accipere, quia & de eisdem Patribus, de quibus præfati sumus, novimus scriptum e, quod dividebatur singulis, prout cuique opus erat. De eorum ergo stipendio cogitandum atque providendum est, & sub Ecclesiastica regula sunt tenendi, ut bonis moribus vivant, & canendis psalmis invigilent, & ab omnibus illicitis cor, & linguam, & corpus Deo auctore conservent.

C. IV. *Subdiacono uxorem ducere non licet.*

Item

a Leg. *dignus*] *sed ob glossam non est mutatum.* b *al. tractationis.* c *Pann. l. 3. c. 84.* d *sup. 28. dist. c. ult.* e *sup. 28. dist. c. Presbyterum.* f *sup 28. dist. c. si quis.* g *infra 34. dist. c. si Subdiaconus, ex Martino Bracarensi.*

a *Burch. l. 1. c. 5. & lib. 2. c. 148. Anselm. lib. 7. c. 137. & lib. 6. c. 18. in fin. Ivo part. 5. c. 59. & p. 6. c. 98. & 221. Pann. lib. 3. c. 100.* b *al. non vocantur ad culpam.* c *infra 27. q. 2. Ansel. l. 7. c. 138. Polyc. lib. 4. tit. 31.* d *infra 12. q. 1. quia tua. §. si qui. Ivo part. 6. cap. 86. Pannorm. lib. 3. cap. 108.* e *Act. 2.*

Item Nicolaus Papa *Odoni a Viennensi Archiepiscopo*.

DE *b* illo Clerico Alvero *c* nomine, quem per ordines Ecclesiasticos usque ad Subdiaconatum caste vixisse dicitis, cur vestra auctoritate uxorem duxerit, miramur, eo quod nulli unquam (exceptis illis, quibus Ecclesiastica regula habere permittit) uxorem ducendi *d* licentiam damus.

C. V. *Non audiatur Missa Presbyteri concubinam habentis.*

Item Nicolaus Papa II. e *omnibus Episcopis*.

2 ps NUllus *f* Missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam indubitanter habere, aut subintroductam mulierem. Unde etiam ipsa sancta Synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: Quicunque Sacerdotum, & Diaconorum, &c. *Sicut in subsequenti* 1 *cap. Alexandri II. continetur*.

Corr. Rom. ¶ 1 Sicut in subsequenti] *Hæc clausula est Gratiani omittentis referre ex capite Nicolai ea, quæ proxime ex Alexandro relaturus erat. Sunt enim eadem verba. Nam Nicolaus II. in epist. quæ extat, omnibus Episcopis catholicis scripsit, se in Concilio, quod Romæ habuit CXIII. Episcoporum, hunc canonem edidisse, quem postea Alexander II. (ut ipse etiam testatur in epist. manuscripta) in Concilio a se habito iisdem verbis repetivit. Quare in Pannormia appellatur decretum Nicolai junioris, & Alexandri.*

C. VI. *Non est audienda Missa Presbyteri, qui concubinam habet.*

Item Alexander secundus. *g*

PRæter *h* hoc autem præcipiendo mandamus, ut nullus Missam audiat Presbyteri, quem scit concubinam habere indubitanter, vel subintroductam mulierem. Unde etiam sancta Synodus hoc capitulum sub excommunicatione statuit, dicens: §. 1. Quicunque Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus post constitutum beatæ memoriæ prædecessoris nostri sanctissimi Papæ *i* Leonis, ac Nicolai, de castitate Clericorum, concubinam palam duxerit, vel ductam non reliquerit, ex parte omnipotentis Dei, & auctoritate beatorum Apostolorum, Petri & Pauli præcipimus, & omnino contradicimus, ut Missas non cantet, nec Evangelium, aut Epistolam ad Missam legat, neque in Presbyterio ad divina officia cum his, qui præfatæ constitutioni obedientes fuerint, maneat, neque partem ab Ecclesia suscipiat. § 2. Præcipientes etiam statuimus, ut hi prædictorum ordinum, qui eisdem prædecessoribus nostris obedientes castitatem servaverint, juxta Ecclesias, quibus ordinati sunt, (sicut oportet religiosos Clericos) simul manducent, & dormiant, & quicquid eis ab Ecclesiis competit, communiter habeant. Et rogantes 1 monemus, ut ad Apostolicam, communem scilicet vitam, summopere pervenire studeant, quatenus perfectionem cum his consecuti, qui centesimo *K* fructu ditantur, in cœlesti patria mereantur adscribi. Deinde, ut decimæ, & primitiæ, seu oblationes vivorum, & mortuorum Ecclesiis Dei fideliter reddantur a Laicis, & ut in dispositione Episcoporum sint, quas qui retinuerint, a sanctæ Ecclesiæ communione separentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Et rogantes] *Hæc usque ad vers.* deinde, *addita sunt ex epistola manuscripta Alexandri, quorum aliqua etiam sunt in Concilio Nicolai, in quo est præterea sequens versic.* deinde, *qui in epist. Alexandri non est.*

3 ps. Gratian. *Verum principia harum auctoritatum contraire videntur Hieronymo, & Augustino* l, *& cæteris, qui Christi sacramenta neque in bono, neque in malo homine fugienda ostendunt, sicut subsequens causa Simoniacorum plenius demonstrat. Sed Urbanus II. in epist. destinata præposito sancti Juventii hanc contrarietatem determinat, dicens:* §. 1. *Ad hoc* 1 *vero, quod subjungitur in eadem epistola, id est, utrum sit utendum ordinationibus, & reliquis sacramentis a criminosis exhibitis, ut ab adulteris, vel sanctimonialium violatoribus, vel hujusmodi? ad hoc, inquam, ita respondemus. Si schismate, vel hæresi ab Ecclesia non separantur, eorundem ordinationes, & reliqua sacramenta, sancta, & veneranda non negamus, sequentes beatum Augustinum* a, *qui super Joannem de hujusmodi tam copiose, quam veraciter disserit. Ait enim:* Baptizat servus bonus, sive servus malus: non sciat se ille, qui baptizatur, baptizari, nisi ab illo, qui sibi tenuit baptizandi potestatem. *& paulo post;* Non horreat columba ministerium malorum, respiciat Domini potestatem. *& infra.* §. 2. Attamen decessores nostri Nicolaus, & Gregorius a Missis Sacerdotum, quos tales revera esse constiterit, fideles abstinere decreverunt, ut & peccandi licentiam cæteris auferrent, & hujusmodi ad dignæ pœnitentiæ lamenta revocarent, *Scribit hoc prædecessor noster Gregorius* b *Rodulpho Duci Sueviæ, & Bertulpho Duci Carentanorum inter cætera:* Officium Simoniacorum, & in fornicatione jacentium, scienter nullo modo recipiatis, & quantum potestis, tales a sanctis ministeriis *c* ut oportuerit, prohibeatis, *&c. Porro ad hæc, quæ tibi syllogistice in eadem epistola objiciuntur, id est, si corpus & sanguis Christi non sunt, & alia, quæ prædiximus, proprias non habent virtutis dignitates, quid agentibus obsunt? quod si habent, cur spernuntur, si ab indigno præsumuntur? Ad hæc, inquam, ita respondemus, proprias quidem habent virtutis dignitates, ut præfatus Augustinus ait super Joannem contra Donatistas; sed agentibus, vel suscipientibus eadem sacramenta contra præfatorum Pontificum instituta, (nisi forte sola morte interveniente, utpote ne sine baptismate, vel communione quilibet humanis rebus excedat) eis, inquam, in tantum obsunt, ut vere* d *idololatræ sint, cum talibus & ordinationum, & sacramentorum confectio, & aliter quam præmissum est, scienter susceptio, vehementer a sanctis canonibus prohibeantur. Ait enim Samuel* e *Propheta:* Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus Idololatriæ nolle acquiescere. *Hæc de malis catholicis, qui intra Ecclesiam sunt.* §. 4. *Cæterum schismaticorum, & hæreticorum sacramenta, quoniam extra Ecclesiam sunt, juxta sanctorum Patrum traditiones, scilicet Pelagii, Gregorii, Cypriani, Augustini* f, *& Hieronymi, formam quidem sacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, nisi cum ipsi, vel eorum sacramentis initiati per manus impositionem ad catholicam redierint unitatem.* g *Sciendum vero, quod canones Apostolorum, (quorum auctoritate Orientalis, & ex parte Romana utitur Ecclesia) & insignis Cyprianus martyr, & LXXX. Episcopi cum eodem baptisma hæreticorum, lavacrum Diaboli appellant. Stephanus* h *vero, & Cornelius martyres; & Pontifices Romani, & venerabilis Augustinus* i *in libro de baptismo, eundem Cyprianum, & præfatos Episcopos ob hanc causam vehementer redarguunt: affirmantes baptisma, sive ab hæretico, sive schismatico, Ecclesiastico more celebratum, ratum esse: & merito, quia alia in Baptismo, & alia in reliquis Sacramentis consideratio est, quippe cum & ordine prior, & necessarior sit. Subito enim morituro, prius baptismate, quam Dominici corporis communione, vel aliis Sacramentis consulitur, & dum forte Catholicus non invenitur, satius est ab hæretico Baptismi Sacramentum sumere, quam in æternum perire.* Et hanc sententiam præscriptorum *Pontificum, Cornelii, Stephani, & Augustini, secuti sunt Innocen-*

a *al. Adoni*. b *Ivo p. 6. c. 119.* c *al. Alvico*. d *al. habendi*. e *In Synodo Romana CXIII. Episcoporum, in basilica Constantiniana*. f *Pann. l. 3. c. 135.* g *in epist. proxima not. indicata*. h *Pannorm. ibid. & lib. 8. cap. 142.* i *Leo IX. in Conc. Roman.* K *Matth. 13.* l *1. q. 1. neque in homine*.

a *Tract. 5. ad cap. 1. Joannis, circa medium*. b *Gregorius VII. lib. 2. reg. epist. 45.* c *mysteriis.*] *orig.* d *al. ferre.* e *1. Reg. 15.* f *Lib. 1. epist. 12. ad Januarium, & epist. ad Jubajanum, quæ ante illius Concilium posita est.* g *Can. 45. 46. & 47.* h *In Concil. Stephan. 1.* i *Aug. lib. 7. contra Donatistas*.

nocentius a, Syricius b, Leo c, Anastasius d, & Magnus Gregorius, & omnis catholica Ecclesia.

4 pars. §. 5. *Prohibentur ergo de manibus talium Sacerdotum Sacramenta suscipi, non quin sint vera, quantum ad formam, & effectum; sed quia, dum hujusmodi Sacerdotes se a populo contemptos viderint, rubore verecundiæ facilius ad pœnitentiam provocentur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ad hoc] *Hinc usque ad finem capitis omnia accepta sunt ex epistola Urbani II. L. Præposito sancti Juventii apud Ticinum, quæ habetur in vetusto codice Bibliothecæ Vaticanæ, cujus epistolæ initium, & magna pars habetur infra, c.* salvator. 1. *q.* 3. *atque in aliquot vetustis Gratiani codicibus est caput distinctum cum rubrica,* De eodem.

C. VII. *Qui uxorem ducere voluerit, ante ordinem Subdiaconatus hoc faciat.*

Item ex sexta Synodo, *cap* 6.

SI *e* quis eorum, qui ad Clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mulieri copulari, hoc ante ordinem Subdiaconatus faciat.

C. VIII. *Lectores aut uxores ducant, aut continentiam profiteantur.*

Item ex Concil. Carthag. III. *cap.* 19.

LEctores *f* cum ad annos pubertatis venerint, cogantur aut uxores ducere, aut continentiam profiteri.

C. IX. *Subdiaconos continentiam servare oportet.*

Item Gregorius *Bonifacio Episcopo Rhegino, lib.* 3. *epist.* 5.

SUubdiaconis *g* tuis hoc, quod de Siculis statuimus, decernimus observari, nec illam definitionem nostram cujusquam sinas contumacia, aut temeritate corrumpi.

C. X. *Beneficio & officio careant, qui post Diaconatum uxoribus vacant.*

Item Urbanus II. *in Synodo apud Melphiam, cap.* 13.

EOs *h*, qui post Subdiaconatum 1 uxoribus vacare volunt, ab omni sacro ordine removemus, officioque atque beneficio Ecclesiæ carere decernimus. Quod si ab Episcopo commoniti non se correxerint, principibus indulgemus licentiam, ut eorum fœminas mancipent servituti. Si vero Episcopi consenserint eorum pravitatibus, ipsi officii interdictione mulctentur.

Corr. Rom. §. 1. Subdiaconatum.) *Ante legebatur,* Diaconatum. *Sed emendatum est ex aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, & ex ipso Concilio, cujus unum exemplar est in Bibliotheca Vaticana, & alterum missum est e Gallia. Diaconis enim nunquam in Latina Ecclesia legitur permissum fuisse conjugium, aut usum ipsius, quos Syricius, & Innocentius semper eadem continentiæ lege cum Episcopis, & Presbyteris conjunxerunt. Subdiaconis quoque post B. Gregorium, & probibitionem illam, quæ continetur in c.*ante triennium, *sup. dist.* 31. *eadem lex fuit constituta, quam Urbanus II. hic innovandam statuit.*

C. XI. *Excludendi sunt a suorum graduum dignitate Subdiaconi, & deinceps, si continentes esse nolunt.*

Item Idem *Dominico Patriarchæ Gradensi.*

ERubescant *i* impii, & aperte intelligant judicio Spiritus Sancti eos, qui in sacris ordinibus, Presbyteratu, Diaconatu, Subdiaconatu sunt positi, nisi mulieres abjecerint, & caste vixerint, excludendos ab omni eorundem graduum dignitate. De manifestis quidem loquimur: secretorum autem & cognitor Deus, & judex est.

a *Innoc. Victricio, epist.* 1. *c.*15. b *Syricius Hymerio, cap.*1. c *Leo de cons. dist* 4. *hi, de quibus*). d *Anast. dist.* 19. *c.*2 e *Extra de ætat. & qualit. cap. a multis. Pann. lib.* 3. *c.* 102. f *Pann. l.* 3. *c.* 111. g *Pann. l.* 3. *c.* 99. h *Pann. l.* 3. *c.* 101 i *In cap. a multis. §. erubescant. extr. de ætat. & qual. Pannorm. l.* 3. *c.* 103.

C. XII. *Ad sacros ordines non accedat, nisi virgo, aut probatæ castitatis.*

Idem *in Melphiensi Synodo præsidens dixit, cap.* 12.

NEmo *a* ad sacrum ordinem permittatur accedere, nisi aut virgo, aut probatæ sit castitatis, & qui usque ad Subdiaconatum unicam, & virginem uxorem habuerit.

C. XIII. *In tribus gradibus constituti etiam ab uxoribus abstineant.*

Item in Concilio Carthaginensi V. *c.* 3.

PLacuit *b* Episcopos, Presbyteros, Diaconos 1 secundum priora statuta 2 etiam ab uxoribus abstinere: quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio, cæteros vero Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere.

Corr. Rom. ¶ 1 Diaconos] *Sequebatur,* Subdiaconos: *quæ vox sublata est, quoniam abest ab originali, & ab Africano, cap.* 37. *& a Carthaginensi Græco, c.* 71. *& infra dist.* 84. *c.* cum de quorundam: *quamvis habeatur in Carthaginensi, codicis canonum c.* 5.

¶ 2 Secundum priora statuta] *Græce est,* κτ̀ τὰς ἰδίας ὅρυς, *& Balsamon interpretatur,* tempore vicis suæ, *quod ab originali sententia alienum est.*

C. XIV. *In minoribus ordinibus constituti uxorem ducant, nisi voto, aut religioso habitu probibeantur.*

Item Leo IX. c *contra epistolam Nicetæ Abbatis.*

SEriatim *d*, & aperte prosequemur, quid sancta Romana Ecclesia in gradibus Clericorum agat. Clericos tantum Ostiarios, Lectores, Exorcistas, Acolythos, si extra votum, & habitum Monachi inveniantur, & continentiam profiteri noluerint; uxorem ducere virginem cum benedictione Sacerdotali permittit, non autem viduam, aut repudiatam: quia propter hoc deinceps nec ad Subdiaconatum provehi poterunt; quia nec Laicus non virginem sortitus uxorem, aut bigamus ad Clericatum potest ascendere. Quod si quis ex præfatis ordinibus desiderat ad Subdiaconatum ascendere, nequibit hoc sine consensu uxoris suæ: ut fiat de carnali deinceps spirituale conjugium, nemine eos ad hoc cogente. Neque permittitur postea uxor jungi eidem marito suo carnaliter, nec cuiquam nubere in vita, aut post mortem illius.

C. XV. *Non liceat Clericis alterius sectæ uxorem accipere.*

Item ex Concilio Chalcedonens. *cap.* 14.

QUoniam *e* in quibusdam provinciis concessum est Lectoribus, & Psalmistis uxores ducere, statuit sancta Synodus, non licere cuiquam ex his accipere sectæ *f* alterius uxorem.

C. XVI. *Non habitent cum Clericis mulieres, nisi quæ naturali fœdere omnem suspicionem excludunt.*

Item in Nicæno Concilio, *c.* 3.

INterdixit *g* per omnia sancta *h* Synodus non Episcopo, non Presbytero, non Diacono, vel alicui omnino, qui in Clero est, licere subintroductam habere mulierem, nisi forte aut matrem, aut sororem, aut amitam, aut etiam 1 eas idoneas personas, quæ fugiant suspiciones.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut etiam] *Græce est,* ἢ ἃ μόνα πρόσωπα πᾶσαν ὑποψίαν διαπέφευγεν, *id est,* vel eas tantum personas, quæ omnem fugerint suspicionem.

C. XVII.

a *In c. a multis extr. de ætat. & qual. Pannorm. lib.* 3. *c.* 104. b *Pannorm. lib.* 3. *cap.* 105. c *Humbertus Cænomanens. legatus Leonis IX. in responsione contra Nicetam.* d *Pannor. l.* 3. *c.* 107. e *Pann. lib.* 3. *c.* 110. f ἑτερόδοξον, g *Burch. l.* 2. *c.* 109. *Anselm. l.* 7. *c.* 133. *&* 6. *c.* 202. *Ivo part.* 6. *c.* 186. *Pannorm. l.* 3. *c.* 112. h *al. magna.*

C. XVII. PALEA.
Item Hieronymus *ad Nepotianum de vita Clericorum, & alibi.*

HOspitiolum 1 tuum aut raro, aut nunquam mulierum pedes terant. §. 1. Quia non *a* potest 2 toto corde cum Deo habitare, qui fœminarum accessibus copulatur. §. 2. Fœmina *b* 3 conscientiam secum pariter habitantis exurit. §. 3. Nunquam *c* de formis mulierum disputes. §. 4. Fœminæ *d* nomen tuum noverint 4, vultum nesciant. §. 5. Fœminam *e*, quam bene videris conversantem, mente dilige, non corporali frequentia 5. §. 6. Si bonum *f* est mulierem non tangere, malum est ergo tangere.

Corr. Rom. ꝗ 1 Hospitiolum] *Caput hoc habetur in multis manuscriptis, & sine Paleæ nomine. Est autem collectum ex variis B. Hieronymi locis, in quibus de vitanda mulierum consuetudine agitur.*

ꝗ 2 Non potest) *In epistola ad Oceanum, quæ non putatur esse B. Hieronymi, legitur:* Mihi crede, non toto corde cum Domino habitare, &c.

ꝗ 3 Fœmina) *Ibidem paulo superius,* flammigero igne percutit fœmina conscientiam pariter habitantis, exuritq; fundamenta montium.

ꝗ 4 Noverint) *Antea legebatur,* fœminæ nomen tuum nesciant. *Emendatum est ex aliquot manuscriptis, & ex epistola Hieronymi ad Rusticum Monachum.*

ꝗ 5 Frequentia) *In epistola ad Oceanum est,* frequentes ornatu.

C. XVIII. *Presbyter uxorem suam quasi sororem diligat, & quasi hostem fugiat.*
Item Gregorius *in dialogo lib. 4. cap. 2.*

PResbyter *g* quidam sibi commissam regebat Ecclesiam cum magno timore Domini, qui ex tempore accepti ordinis Presbyteram suam ut sororem diligens, sed quasi hostem cavens, ad se propius accedere non sinebat, eamque sibi appropinquare nulla occasione permittens, ab ea sibi communionem funditus familiaritatis abscidit.

5 ps Gratian. *Presbyteram vero, quam debeamus accipere,* Laodicense Concilium *c. 11. ostendit, dicens.*

C. XIX. *Viduæ, vel seniores Presbyteræ appellantur.*

MUlieres 1, quæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos viduæ, seniores, univiræ, & matricuiæ appellantur, in Ecclesia tanquam ordinatas constitui non debere.

Corr. Rom. ꝗ 1 Mulieres) *Sic habet prisca versio Græce.* περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι προκαθημένας ἐν ἐκκλησίᾳ καθίστασθαι, *id est:* Quod non oporteat eas, quæ Presbyteræ, vel præsidentes dicuntur, in Ecclesia collocari, *quæ est Dionysii versio, præterquam in ultimis verbis. Ille enim habet;* Ecclesiis ordinari. *Et videndus est Balsamon ad eum locum.*

DISTINCTIO XXXIII.

1 ps ECce, *quod in sacris ordinibus constituti uxores habere non possunt, vel si bigami aliqui fuerint inventi, ad sacros ordines ascendere non valent. Sed quæritur, si quis præter uxorem concubinam habuerit, utrum in Sacerdotem promoveri valeat? Talis a sacris ordinibus auctoritate* canonum Apostolorum *prohibetur: in quibus cap. 17. sic statutum legitur.*

C. I. *Secundis nuptiis post baptisma copulatus, aut concubinam habens, ad sacrum ordinem conscendere non valet.*
Ex Canone XVII. Apostolorum.

SI quis *h* post acceptum baptisma secundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam habuerit, non potest fieri *i* Episcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorsus eorum, qui ministerio 1 sacro deserviunt.

Corr. Romm. ꝗ 1 Ministerio) *Græce;* τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, *id est,* qui sunt in catalogo Sacerdotali.

Gratian. *Deservientes sacro ministerio intelliguntur Subdiaconi, qui calicem Diacono offerunt, & Acolythi, qui cum cereis Diacones præcedunt, unde & Ceroferarii dicuntur: qui etiam vinum, & aquam præparando calici subministrant. Concubina intelligenda est præter uxorem, ut iste sit sensus capituli: (Si quis post acceptum sacrum baptisma secundis nuptiis fuerit copulatus, aut concubinam duxerit:) distinguendum est, antequam uxorem duxerit, sive post mortem uxoris.*

C. II. *Duarum matronarum maritus post baptismum Clericus non ordinetur.*
Unde B. Gregorius 1 *ait.*

MAritum *a* duarum post baptismum matronarum Clericum non ordinandum, neque eum, qui unam quidem, sed concubinam, non matronam habuit: nec illum, qui viduam, aut repudiatam, vel meretricem in matrimonium assumpserit: nec eum, qui semetipsum quolibet corporis sui membro indignatione aliqua, vel justo, vel injusto timore superatus truncaverit: nec illum, qui usuras accepisse convincitur, aut in scena lusisse dignoscitur: nec eum, qui publica pœnitentia mortalia crimina deflevit *b*: neque illum, qui in furiam aliquando versus insanivit, vel afflictione diaboli vexatus est: neque eum, qui per cambitionem ad imitationem Simonis Magi *d* pecuniam obtulerit. *e*

Corr. Rom. ꝗ 1 Gregorius] *Hoc caput sumptum est ex cap. 72. libelli de Ecclesiasticis dogmatibus, qui inter opera B. August. editus est, atque ex eo alibi sæpissime ab ipso Gratiano citatur. A Tritemio autem adscribitur Alcuino, ab aliis Isidoro. Sed plures, & majoris auctoritatis Gennadio tribuunt, ut Valfridus Strabo lib. de reb. Eccl. cap. 20. Petrus Lombardus sent. 2. dist. 8. S. Thomas quodlib. 12. art. 10. Platina in Symmacho, & alii.*

C. III. *Arreptitii, vel epileptici sacris altaribus non ministrent.*
Item Pius Papa.

2 ps COmmuniter *f* diffinimus, ut nullus de iis, qui aut in terram arrepti a dæmonibus eliduntur, aut quolibet modo vexationis incursibus efferuntur, vel sacris audeant altaribus ministrare, vel indiscusse se ingerant sacramentis divinis, exceptis illis, qui corporis incommoditatibus dediti, sine hujusmodi passionibus in terram probantur elisi: qui tamen & ipsi tamdiu erunt ab officii sui ordine, & loco suspensi, quousque unius anni spatio per discretionem Episcopi inveniantur ab incursu dæmonum liberati. *g*

C. IV. *De eodem.*
Item Nicolaus Papa.

CLerici *h*, qui in adolescentia a dæmonibus cognoscuntur obsessi, ad superiorem sacri regiminis gradum ascendere non possunt.

Corr. Rom. ꝗ *Simile quiddam habetur in Concilio Arausico 1. c. 16. Ivo citat Nicolaum Alvino Jovansi Archiepiscopo, ad quem etiam fortasse scribitur,* c. quorundam, *infra dist. 34.*

C. V. *De eodem.*
Item Gelasius Papa *epist. ad universos Episcopos per Lucaniam constitutos c. 21.*

USque *i* adeo sane comperimus illicita quæque prorumpere, ut dæmonibus, similibusque passionibus irretitis ministeria sacrosancta tractare tribuatur. Quibus

a *In epist. ad Oceanum.* b *Ibid.* c *in epist. ad Nepotianum prope finem.* d *In epist. ad Rust.* e *In epist. ad Ocean.* f *l. 1. contra Jovin.* g *Pann. l. 3. c. 114.* h *Ans. lib. 6. c. 143. Ivo p. 8. ca. 187. c. al. 151.* i *al. esse.*

a *Anselm. lib. 7. cap. 22. al. 26. Ivo p. 8. cap. 295. Polyc. l. 2. tit. 31.* b *deflet.*] *orig.* c *al. pro ordinatione.* d *Actor 8. e offert.*) *orig.* f *Burch. lib. 3. c. 72. Ivo part. 2. cap. 125. Polyc. l. 4. tit. 31.* g *alieni*) *cæteri collectores.* h *Ivo p. 11. cap. 104.* i *Burch. l. 2. c. 20. Polyc. l. 3. t. 9. cap. ult. Ivo p. 2. c. 88. & part. 6. c. 40.*

bus si in hoc opere positis, aliquid propriæ necessitatis occurrat, quis fidelium de sua salute confidat, ubi ministros ipsos curationis humanæ tanta prospexerit calamitate vexari? Atque ideo necessario removendi sunt, ne quibuslibet, pro quibus Christus est mortuus, scandalum generetur infirmis. Postremo, si corpore sauciatum fortassis, aut debilem, nequaquam sancta contingere lex *a* divina permisit; quanto magis doni cœlestis dispensatores esse non convenit [quod est deterius] mente perculsos?

C. VI. *Qui tempore Baptismi uxores habent, si postea religiose vixerint, Clerici fieri non prohibentur.*

Item Innocentius Papa I. *Felici Episcopo Nucerino epist. 4. c. 4.*

3 ps LAici *b*, qui habentes uxores baptizati sunt, ac sic se instituerunt, ut opinio eorum in nullo vacillet, ut aut Clericis juncti sint, aut monasteriis, ex quo baptizati sunt, adhæserint, si non concubinam, non pellicem noverint, si in omnibus bonis operibus vigilaverint, non prohibentur hujusmodi ad Clericatus sortem assumi.

4 ps Gratian. *Cæterum ante susceptum sacrum ordinem quosdam legimus concubinam habuisse, quos tamen sacri canones non rejiciunt, si post sacrum ordinem ab ejus commistione se se immaculatos custodiunt.*

C. VII. *De quodam Episcopo, qui ante sui Episcopatus apicem concubinam habuit.*

Unde Gregorius *Andreæ Tarentino Episcopo lib. 2. epist. 44. sive c. 83.*

HAbuisse *c* te concubinam manifesta veritate comperimus 1, de qua etiam contraria est quibusdam innata suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse judicium, hoc tuæ conscientiæ elegimus committendum. Qua de re, si in sacro ordine constitutus ejus te permistione esse recolis maculatum, Sacerdotii honore deposito, ad ministrandum nullo modo præsumas accedere: sciturus in animæ tuæ periculo *d* te ministrare, & Deo nostro te, sine dubio, reddere rationem, si hujus sceleris conscius in eo, quo es, ordine, celans veritatem permanere volueris.

Corr. Rom. ¶ 1 Comperimus] *Sequebatur*, & te illius criminis participationem habere, *quæ verba sunt etiam in editione operum B. Gregorii Frobeniana. Verum sublata sunt, quoniam absunt, & ab aliis editionibus, & a cæteris collectoribus, & a Joanne Diacono, lib. 3. num. 43. vitæ ejusdem Gregorii, omninoque sententiam perturbant.*

DISTINCTIO XXXIV.

1 ps D*Omesticarum quoque personarum immoderatam familiaritatem Episcopum vitare oportet.*

C. I. *Etiam consanguinearum immoderatam familiaritatem Episcopum vitare oportet.*

Unde Nicolaus Papa *ad Albinum e Archiepiscopum.*

QUorundam *f* relatione fidelium nostris auribus intimatum est, quod Lanfredus Episcopus, qui & juvenis esse dicitur, venationi sit deditus: quod vitium plurimos etiam de Clericali catalogo, genere duntaxat Germanos; & Gallos irreverenter implicat. Verum iste (si ita est, ut audivimus) merito juvenis dicitur, qui juvenilibus desideriis occupatus, nulla *g* gravitate constringitur. *& infra.* Nam (ut beatus dicit Hieronymus *h*) venatorem nunquam legimus sanctum. *& infra.* Nihilominus autem de hoc Episcopo relatum est Apostolatui nostro, quod cum quadam filia sua immoderatam teneat familiaritatem, & ob id mala fama ei orta sit: pro qua re a sanctitate tua, cæterisque Coepiscopis suis commonitus, atque correptus est, sed nullatenus emendatus: quæ res in hoc maxime displicet, & magis ac magis deteriorem de se reddit opinionem, in quo beatitudinis tuæ, & cæterorum Coepiscoporum suorum rationibus non obedit, & per inobedientiam in culpam protoplasti relabitur. §. 1. Oportet ergo fraternitatem tuam Synodale cum Episcopis, & suffraganeis tuis convocare Concilium, & hunc salutaribus eloquiis Episcopum convenire, atque illi pastorali auctoritate præcipere, quatenus ab omnium bestiarum, vel volucrum venatione penitus alienus existat, atque ab immoderata filiæ suæ familiaritate semet omnino coerceat. Quod si parere contempserit, & tam pro venationis declinatione, quam pro immoderata filiæ suæ conversatione vitanda, vobis admonentibus obedire distulerit, a vestro collegio excommunicatus abscedat. Quod si in hoc contumax adhuc apparuerit, a ministerio cessare debebit.

C. II. PALEA.

[Ex Concilio 1 Aurelianensi IV.]

EPiscopum *a*, Presbyterum, aut Diaconum canes ad venandum, aut accipitres, aut hujusmodi res habere non licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate *b* sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus a communione 2 suspendatur; Diaconus vero ab omni officio, & communione suspendatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Aurelianensi.) *Hæc Palea etiam in Decretalibus tit. de Cleric. ven. cap. 1. citatur ex Concilio Aurelianensi, & in Pannormia ex cap. 8. Sed in Aurelianensibus, quæ extant, non est inventa. Burchardus, & Ivo part. 6. cap. 208. citant ex Meldensi. Eadem vero sententia est in Agathensi, cap. 55. (quod etiam citat Ivo p. 5. c. 366. & p. 13. c. 30.) & in Epaunensi cap. 3.*

¶ 2 A communione) *In Decretalibus legitur*, a communione, si Presbyter, duobus; si Diaconus, ab omni officio suspendatur. *Apud Burchardum est*, se a communione suspendat, Presbyter duobus; Diaconus vero ab omni officio, & a communione suspendatur: *neque multo aliter apud Ivonem part. 6. & in Concilio Epaunensi. In Agathensi autem, & apud Ivonem part. 5.* Se a communione suspendat; Presbyter duobus mensibus se abstineat: Diaconus vero ab omni officio, & c communione cessabit. *Verum apud eundem Ivonem part. 13. ex Concilio item Agathensi hoc modo legitur*: se a communione abstineat *d*, Presbyter duobus mensibus se abstineat; Diaconus vero ab omni officio, vel communione cesset.

C. III. PALEA.

OMnibus *e* servis Dei venationes, & sylvaticas vagationes *f* cum canibus, & ut accipitres, aut falcones habeant, interdicimus.

Corr. Rom. ¶ *Hæc etiam Palea habetur eod. tit. de Cleric. ven. cap. 2. ubi ex eodem Concilio Aurelianensi citatur, quemadmodum & apud Burchardum, & Ivonem. Sententia iisdem pene verbis est in Synodo Francica sub Zacharia Papa, quæ & Conciliorum tomis est inserta, & habetur lib. 5. capitular. cap. 2. & manuscripta etiam inter epistolas Zachariæ, in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum.*

2 ps Grat. *Concubina autem hic ea intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis unita est, & conjugali affectu adsciscitur*

a Levit. 21. b *Anselm. lib. 7. c. 29. al. 34. Ivo part. 6. c. 95. Pannor. l. 3. cap. 45.* c *Burchard. lib. 1. cap. 195. Ivo part. 5. c. 310. Polyc. l. 4. tit. 39.* d *al. periculum.* e *al. Alvinum.* f *Ivo part. 5. cap. 353.* g *nulla senum gravitate.*) *Ivo.* h *ad cap. 5. Michææ, & in Psal. 90.*

a *Extra de Cleric. ven. cap. 1. Burchard. lib. 2. cap. 213. Ivo part. 5. c. 366. & part. 6. cap. 286. & part. 13. cap. 30. Pannorm. lib. 3. cap. 167.* b *al. voluntate sæpius detectus.* c *al. vel.* d *al. suspendat.* e Extra de Cleric. venat. cap. 2. Burchard. lib. 2. cap. 214. *Ivo part. 6. cap. 289.* f *al. fatigationes.*

scitur: hanc conjugem facit affectus, concubinam vero lex nominat. De his dicitur in Concilio Toletano I. c. 17.

C. IV. *Qui non habet uxorem, sed loco illius concubinam, a communione non repellitur.*

IS, qui *a* non 1 habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur: tamen *b* ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ sit conjunctione contentus.

Corr. Rom. ¶ 1 Is, qui non] *Integer Concilii canon, qui apud Ivonem quoque, & in Pannormia refertur, est hic*: Si quis habens uxorem fidelis *c*, concubinam habeat, non communicet. Cæterum is, qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, a communione non repellatur: tamen *d*, ut unius mulieris, aut uxoris, aut concubinæ (ut ei placuerit) sit conjunctione contentus. Alias vivens abjiciatur, donec desinat, & ad pœnitentiam revertatur. *Neque vero omne concubinarum genus eo etiam tempore permittebatur. De quibus quid in legibus gentilium Imperatorum legatur, nihil opus est referre. Certe Justinianus Novella* 18. c. 5. [*ut est apud Julianum antecessorem*] *quasdam concubinas comparat quodammodo uxoribus, quæ sine dotalium tabularum solennitate ductæ fuerant. Ad quod concubinarum genus referendum est, quod scribit B. Augustinus in lib. de bono conjugali, & refertur infra* 32. *q.* 2. *c.* solet. *In quibus hæc tria erant necessaria: primum, ut uterque esset solutus: deinde fides mutua, quod alteri non jungerentur, neque a procreatione filiorum abhorrerent: tertium, ut usque ad mortem in ea vitæ conjunctione manendum sibi proponerent. Et in his quidem scribit B. Augustinus, posse aliquo modo dici, nuptias esse, & connubium, quamvis sic habitam non audeat appellare uxorem: quia non intervenerant instrumenta dotalia, & alia, quæ Jure Civili & Canonico requirebantur, ut esset legitima uxor: quod habetur in prædicta Novella* 18. & *infra* 30. *q.* 5. *c.* aliter. *Itaque hujusmodi mulieres, cum non essent uxores, vocabantur concubinæ; sed ob illa tria, ac præcipue, quod in affectu maritali permanere statuerant, permittebatur ipsis communicare, habebanturque tanquam uxores minus solenniter ductæ. Et hoc est, quod hic, & in sequenti capite dicitur, pro uxore, & loco uxoris habere concubinam: Idque Gratianus ipse ad finem capitis antecedentis* §. concubina *indicavit. Nam concubinarum ad tempus adhibitarum, etiamsi filiorum procreandorum causa haberentur, plane illicitus erat concubinatus: quod asserit idem B. Augustinus c.* audite. *infra ead. & in eodem lib. de bono conjugali, cap.* concubina. *infra* 32. *qu.* 2.

C. V. De eodem.

Item Isidorus de distantia e Novi, & Veteris Testamenti.

CHristiano *f* non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi unam tantum, aut uxorem, aut certe loco uxoris (si conjux deest) concubinam.

C. VI. PALEA.

[*Ex dictis* Augustini *in lib.* 5. *Homiliarum, Homilia* 49.]

AUdite *g* Charissimi, membra Christi, & matris catholicæ Ecclesiæ filii. Quod dico competentibus 1, & fidelibus, audiant pœnitentes. Quod dico fidelibus, dico & competentibus, & pœnitentibus. Audiant catechumeni, audiant omnes, omnes timeant, nemo contemnat: sit mihi in consolationem vester auditus, ne vobis sit in testimonium dolor meus. Competentibus dico, fornicari vobis non licet: sufficiant vobis uxores 2, audiat Deus, si vos surdi estis: audiant Angeli, si vos contemnitis. Concubinas vobis habere non licet: & si non habetis uxores, tamen non licet vobis habere concubinas, quas postea dimittatis, & ducatis uxores: tanto magis damnatio vobis erit, si volueritis habere uxores, & concubinas.

Corr. Rom. ¶ 1 Competentibus] *Hoc loco verba sunt ex originali in suum ordinem restituta. Qui autem vocarentur competentes, declarat B. Augustinus in sermone ad competentes: atque intelligi etiam potest ex eodem B. Augustino alibi, & ex aliis.*

¶ 2 Uxores,] *In hac præcipue parte non sunt relata propria verba B. Augustini; sed nonnulla omissa, ac mutata. Nam ipse ita scribit*: sufficiant vobis uxores, aut nec uxores: concubinas vobis habere non licet. Audiat Deus, si vos surdi estis: audiant Angeli ejus, si vos contemnitis: concubinas vobis habere non licet: si audiant competentes, quod dico fidelibus, non habetis uxores, non licet vobis habere concubinas, quas postea ducatis uxores: quanto magis damnatio vobis erit, si habere volueritis & concubinas, & uxores dimittatis.

3 ps. Gratian. *Cæterum, si non talis concubina fuerit, & ætas illius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur, apostolica concessione ad ordinem Diaconatus provehi potest.*

C. VII. *Qui post mortem uxoris habuerit de ancilla filios, Diaconus fieri permittitur.*

Unde Pelagius Papa *scribit Florentino a Episcopo.*

FRaternitatis *b* tuæ relatione suscepta, ejus latorem secundas quidem nuptias expertum non fuisse didicimus, castitatem tamen eum *c* priori non servasse conjugio designasti. Et quamvis multa sint, quæ in hujusmodi casibus observari canonicæ jubeat sublimitatis *d* auctoritas: tamen quia defectus nostrorum temporum, quibus non solum merita, sed corpora ipsa hominum defecerunt, districtionis illius non patitur in omnibus manere censuram, & ætas istius, de quo agitur, futuræ incontinentiæ suspicionem auferre dignoscitur; ut ad Diaconatum possit provehi, temporum, ut dictum est, condescendentes defectui, concessisse nos noveris. & *infra*. §. 1. Micenam *e* vero ancillam ejus, de qua se post transitum uxoris filios habere confessus est, jubemus, ut tua dispositione cuiquam monasterio continentiam professura tradatur 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Tradatur.) *Apud Anselmum sequitur*: ut meliori sorte, ad quod promovetur officium, sub bonæ possit famæ merito ministrare, nec aliqua opinionis ejus maculandæ relinquatur occasio: *neque multo aliter in Polycarpo.*

Gratian. *Hoc ex dispensatione misericordiæ: cæterum ex rigore disciplinæ intelligitur illud* Aurelianensis 2 Concilii.

Corr. Rom. ¶ 2 Aurelianensis) *Hæc ad verbum habentur in Concil. Gerundensi, cap.* 8.

C. VIII. *Non admittatur ad Clerum, qui præter uxorem aliam cognoverit.*

SI quis *f* de Laicis post uxorem, aliam cujuscunque conditionis cognoverit mulierem, in Clericum nullatenus admittatur.

4 ps Gratian. *Quod ergo de pellice, & meretrice apud Gregorium, & Innocentium scribitur, propter spem futuræ incontinentiæ constitutum creditur: quia difficile continentiam servat, qui se illicito concubitu maculare non metuit. Vel g prohibetur ordinari, qui pellicem, vel meretricem cognoverit maritali affectu; vel quia corrupta florem virginitatis amiserit; vel quia meretricari non desinit, licet in uxorem ducatur. Utrumque enim impedimentum cuilibet præstat, quo minus ad sacros ordines pertingere valeat.*

F C. IX.

a *Ivo part.* 8. *cap.* 64. *Pann. lib.* 6. *c.* 49. b *al. tantum.* c *al fidelem.* d *al. tantum.* e *al. consonantia.* f *Ivo part.* 8. *c.* 66. *Pann. lib.* 6. *c.* 50. g *Burchard. l.* 9. *c.* 15. *Polyc. l.* 6. *tit.* 8. *Ivo part.* 8. *c.* 153. *Pannorm. l.* 6. *c.* 43.

a *Al. Florentiæ.* b *Ansel. l.* 7. *c.* 68. *al.* 73. *Polyc. l.* 2. *tit.* 1. c *al. cum.* d *al. subtilitatis.* e *al. Micinam.* f *Burchard. l. x. c.* 38. *Ivo p.* 6. *c.* 139. g *al. Et.*

C. IX. *Qui virginem non duxit uxorem, ad sacros ordines non accedat.*

Unde Hilarius Papa *in Synodo Romana, cap. 2. scribit, dicens:*

CUrandum *a* ergo *b* inprimis est, ne ad sacros ordines *c* [sicut gestis prioribus ante præscriptum est] quisquam, qui uxorem non virginem duxit, aspiret.

C. X. *Bigamus, vel pœnitens, corpore vitiatus, literas ignorans, curiæ, vel conditioni obnoxius, Clericus non fiat.*

Item Gregorius urbis Romanæ præsul *Squilaxino d Episc. lib. 2. epist. 25.*

PRæcipimus *e*, ne unquam illicitas ordinationes facias: nec bigamum, aut qui virginem non est sortitus uxorem, aut ignorantem literas, vel in qualibet parte corporis vitiatum, vel pœnitentiæ *f*, vel curiæ, aut cuilibet conditioni obnoxium, ad sacros ordines permittas accedere: sed si quos hujusmodi repereris, non audeas promovere.

C. XI. *Non fiat Sacerdos, cujus uxorem evidenter constat adulterium admisisse.*

Item in Neocæsariensi Concilio, *cap. 8.*

SI *g* cujus uxorem adulterium commisisse, cum esset Laicus, evidenter fuerit comprobatum, hic ad ministerium Ecclesiasticum admitti non potest. Quod si in Clericatu jam eo constituto adulteravit, dato repudio, dimittere eam debet. Si vero retinere ejus consortium velit, non potest suscepto ministerio perfrui.

C. XII. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ *h*.

SI Laici *i* uxor in adulterio fuerit deprehensa, hic talis ad ministerium Ecclesiasticum nullo modo adducatur. Si autem post ordinationem alicujus Clerici uxor adulterata fuerit, dimittat eam. Si autem cum ipsa voluerit permanere, a ministerio alienus sit.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus, Bigami, & qui virgines non sunt sortiti uxores, a sacris ordinibus prohibentur. Sed quæritur, si quis ante baptisma viduam duxit uxorem, an propterea sit prohibendus a sacris ordinibus?*

C. XIII. *Qui ante baptisma, seu post baptisma viduam duxit uxorem, non admittatur ad Clerum.*

De his ita scribit Innocentius Papa *Victricio Rothomagensi Episcopo, epist. 2. cap. 5.*

SI K quis viduam (licet Laicus) duxerit uxorem, sive ante baptismum, sive post baptismum, non admittatur ad Clerum; quia eodem vitio videtur exclusus. In baptismo enim crimina dimittuntur, non acceptæ uxoris consortium relaxatur. *& infra.* §. 1. Quod *l* si non putatur uxor esse computanda, quæ ante baptismum ducta est; ergo nec filii, qui ante baptismum geniti sunt, pro filiis habeantur.

Gratian. *Prohibentur etiam bigami a quolibet ordine Clericatus, juxta illud* Ambrosii, *epist. 82. ad Vercellensem Ecclesiam.*

XIV. *Qui secunda conjugia sortitur, Clericus non fiat.*

COgnoscamus *m*, non solum hoc de Episcopo & Presbytero Apostolum statuisse, sed etiam Patres in Concilii *a* Nicæni tractatu addidisse, neque Clericum quenquam debere esse, qui secunda conjugia sortitus sit.

5 pars Gratian. *Similiter etiam viduarum mariti, vel ancillarum, vel meretricum, Clerici fieri non possunt.*

C. XV. *Spectaculis publicis mancipatam, vel ejectam, vel ancillam ducens uxorem, Diaconus non fiat.*

Unde in canonibus Apostolorum, *c. 18. legitur.*

SI quis viduam, aut ejectam acceperit, aut meretricem, aut ancillam, vel aliquam de iis, quæ publicis spectaculis mancipantur; non potest esse Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut ex eorum numero, qui ministerio sacro deserviunt.

6 ps. Grat. *Quæ autem sit vidua, quæ ejecta, vel meretrix,* Hieronymus *epist. 128. ad Fabiolam de veste Sacerdotali, ostendit dicens:*

C. XVI. *Quæ sit vidua, vel ejecta, vel meretrix.*

VIdua *b* est, cujus maritus est mortuus. Ejecta est, quæ a marito vivente projicitur. Meretrix, quæ multorum libidini patet.

7 ps. Gratian. *Sed postea temporum defectui condescendens* Papa Martinus, *in minoribus ordinibus eos constitui permisit, non regulam præfigendo, c dicens:*

C. XVII. *Inter Lectores, vel Ostiarios deputetur Subdiaconus, secundam ducens uxorem.*

SI *d* Subdiaconus secundam uxorem duxerit, inter Lectores, vel Ostiarios habeatur, ita ut Apostolum non legat.

Gratian. *Necessitate tamen exigente bigamus usque ad Subdiaconatum potest promoveri.*

C. XVIII. *Viduam ducens uxorem, Subdiaconus, si necessitas exigat, fieri potest.*

Unde Martinus Papa *ait e.*

LEctor, si viduam alterius uxorem acceperit, in Lectoratu permaneat: aut si forte necessitas sit, Subdiaconus fiat, nihil autem supra. Similiter & si bigamus fuerit.

8 pars. Gratian. *Quibus autem propria conjugia prohibentur, interdicitur etiam nuptialibus conviviis interesse.*

C. XIX. *Nuptiarum conviviis Presbyteri interesse non debent.*

Unde in Agathensi Concilio, *cap. 39. legitur.*

PResbyteri *f*, Diaconi, Subdiaconi, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non est 1, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia: nec his cœtibus misceantur, ubi amatoria cantantur & turpia, aut obsœni motus corporum choreis & saltationibus efferuntur: ne auditus, aut obtutus sacris mysteriis *g* deputati turpium spectaculorum, atque verborum contagione polluantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Licentia non est] *In codicibus impressis legebatur,* licentia modo non est, *expuncta est dictio,* modo, *quæ neque in originali, neque in vetustis exemplaribus Gratiani, aut Burch. Ivone, Concilio Venetico, c. 11. (ubi hoc idem repetitur) habetur. Ac Presbyteris quidem nunquam, ne apud Græcos quidem, licuit ducere uxores.*

9 pars Gratian. *Vidua vero intelligenda est, si post solenne fœdus nuptiarum, morte interveniente, a viro suo divisa fuerit. Cæterum, si antequam conveniant, fatali necessitate ab alterutro divisi fuerint, licet ex sponsalibus uxor sit appellata, non tamen post mortem sponsi, etiamsi in propria sit ducta, & cum eo velata, vidua appellatur, nec ex ejus copula a sacris ordinibus aliquis prohibetur.*

C. XX.

a *cavendum*] *orig.* b *Ansel. l. 7. c. 12. al. 15. Pann. l. 3. c. 50.* c *gradus*] *orig.* d *forte Scillacino.* e *Ans. l. 7. c. 35. al. 42. Polyc. l. 2. tit. 31. Ivo part. 8. c. 288.* f *al. pœnitentem, al. publice pœnitentem. al. solemniter pœnitentem.* g *Ansel. l. 7. c. 19.* h *Apud Martinum Bracarensem, cap. 28.* i *alicujus Laici*] *orig.* K *Ans. l. 7. c. 11. Ivo part. 6. c. 55.* l *cap. 6. ejusdem epist.* m *Ivo p. 8. c. 29. Pann. l. 6. c. 63.*

a *al. Concilio Nicæni tractatus.*] *orig.* b *Ivo part. 8. c. 297. Pannorm. l. 6. c. 68.* c *Hæc verba, non regulam præfigendo, absunt ab aliquot exemplaribus.* d *Apud Martinum Brac. c. 44. Ex Concil. Toletano 1. cap. 4.* e *Ibid. c. 43. Ex Concil. Toletan. 1. cap. 3.* f *Burch. l. 2. c. 134. Ivo p. 6. c. 209. Polyc. l. 4. tit. 31.* g *al. ministeriis.*

C. XX. *Qui cum alio velatam, non tamen illi nuptam, uxorem duxit, Sacerdos fieri non prohibetur.*

Unde Pelagius Papa *scribit.*

VAlentino *a* Clerico, cui mulier cum alio ante velata, non tamen ei nupta, sed virgo permanens, post mortem ejus, cum quo velata erat sponsa *b*, conjugali est copula sociata, quia iterum *c* velamen accepit, nullum in promovendo generetur obstaculum: quia nihil est (quantum ad hunc articulum pertinet) quod ei de canonicis obviet institutis.

DISTINCTIO XXXV.

1 ps A *Quibus ordinibus bigami probibeantur, & utrum reputentur bigami, qui ante baptismum habuerunt unam, & post baptismum alteram, & an liceat sortiri uxores in sacris ordinibus constitutis, multorum auctoritatibus breviter monstratum est. §. 1. Sequitur autem in descriptione illa Apostolica* d, ut sit sobrius, *qui ordinandus est*, non vinolentus: *quod ex auctoritate Veteris Testamenti introductum est. Ministri* e *enim templi prohibentur vinum & siceram bibere, ne ebrietate graventur corda eorum, & ut sensus eorum vigeat semper, & tenuis sit, vel quia venter mero æstuans facile despumat in libidinem. Unde Noe* f *in ebrietate nudavit femora; Loth autem, quem Sodoma non vicit, vina vicerunt. §. 2. Quod* g *tamen* h *vinolentus esse prohibetur, non semel, sed frequenter vino repletus debet intelligi.*

C. I. *Diaconus, Presbyter, & Episcopus ebrietati, & aleæ deservientes, nisi desierint, deponantur.*

Hinc etiam in canonibus Apostolorum, *Can.* 43. *& 44. legitur.*

EPiscopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aleæ atque ebrietati deserviens, aut desinat, aut certe damnetur *i*. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor similia faciens, aut desinat, aut communione privetur *K*. Similiter etiam Laicus.

C. II. *Esus carnium, & vini potus post diluvium concessus legitur: post Christi adventum inhibitus.*

Item Hieronymus *lib.* 1. *contra Jovinianum.*

AB *l* exordio conditionis humanæ nec carnibus vescebamur, nec dabamus repudium, nec præputia nobis eripiebantur in signum. Hoc cursu ad diluvium usque pervenimus. Post diluvium autem cum datione Legis, quam implere nullus potuit, carnes ingestæ sunt ad vescendum, & repudia concessa duritiæ, & cultellus circumcisionis appositus, quasi Dei manus plus in nobis creaverit, quam necesse est. Postquam autem Christus venit in fine temporum, & Ω revolvit ad A, & extremitatem retraxit ad principium, nec repudium *m* nobis dare permittitur, nec circumcidimur *n*, nec comedimus carnes, dicente Apostolo *o*: *Bonum est vinum non bibere, & carnes non comedere.* Vinum enim cum carnibus post diluvium dedicatum est.

C. III. *Alienum est a sapiente potationibus & ebrietatibus vacare.*

Idem *lib.* 2. *contra Jovinianum.*

LUxuriosa *p* res vinum, & tumultuosa ebrietas: omnis, qui cum his miscetur, non erit sapiens.

a *Simile* 27. *q.* 2. *c. quod autem.* §. *item si sponsa. Ivo par.* 6. *c.* 113. b *al. sponso.* c *al. interim.* d 1. *Tim.* 3. *& in gloss. ad eum locum habentur hæc omnia ex Hier. epist.* 83 e *Levit.* 10. *Infra ead. c. venter.* f *Gen.* 9. *&* 19. g *gl. interlinearis.* 1. *Tim.* 3. h *al. autem.* i καθαιρείσθω, *id est, deponatur.* K *communione priventur.* l *Burch. l.* 14. *c.* 5. *Polyc. lib.* 6. *tit.* 18. *Ivo par* 13. *cap.* 73. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 730. *Rab. de pœn. c.* 28. m *Matt.* 19. n *Act.* 15. *Gal.* 5. o *Rom.* 14. p *Prov.* 20.

C. IV. *Ignominiosum est Sacerdoti affluere deliciis, epulis, atque lasciviis.*

Idem Hieronymus *in Michæam ad c.* 2.

ECclesiæ principes, qui deliciis affluunt, & inter epulas, atque lascivias pudicitiam servare se credunt, propheticus *a* sermo describit, *quod ejiciendi sint de speciosis domibus, lautisque conviviis, & multo labore epulis conquisitis, & ejiciendi propter malas cogitationes, & opera sua.* Et, si vis scire, quo ejiciendi sunt, Evangelium *b* lege: *in tenebras* scilicet *exteriores, ubi erit fletus, & stridor dentium.* Annon confusio, & ignominia est, Jesum crucifixum, magistrum pauperem atque esurientem, fartis prædicare corporibus? jejuniorumque doctrinam rubentes buccas, tumentiaque ora proferre? Si in Apostolorum loco sumus, non solum sermonem eorum imitemur, sed conversationem quoque, & abstinentiam amplectamur.

C. V. *De eodem* PALEA.

Idem *ad Oceanum, epist.* 83.

VEnter *c* mero æstuans cito despumat in libidines. Ubi ebrietas, ibi libido dominatur, & furor.

C. VI. *De eodem.* PALEA.

[Idem *ad Nepotianum, de vita Clericorum.*]

VInolentum *d* Sacerdotem & Apostolus damnat, & vetus *e* lex prohibet. Sacerdotes, qui ministrant *f* in templo Dei, prohibentur vinum, & siceram bibere, ne in crapula & ebrietate aggraventur corda eorum. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. *& infra g.* Quicquid inebriat, & statum mentis evertit, fuge similiter ut vinum. *Nolite*, ait Apostolus, h *inebriari vino, in quo est luxuria. & supr.* i Qui altario deserviunt, vinum & siceram non bibant. Sponsa Christi *i* vinum fugiat ut venenum. Vinum & ebrietas incendium est.

Corr. Rom. ❡ 1 Sponsa Christi] *In epistola ad Eustochium sic habetur:* Hoc primum moneo, hoc obtestor, ut Sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. *& paulo post:* vinum & adolescentia duplex est incendium voluptatis.

C. VII. *De eodem.*

Item Prosper *de vita contemplativa lib.* 2. *c.* 22.

LUxuriam facit & nutrit vini perceptio nimia, non natura.

C. VIII. *In Paradiso abstinentia, post Paradisum edendi lascivia incepit.*

Item Ambrosius *in lib. de Elia, & jejunio, cap.* 4., *&* 5.

SExto die bestiæ sunt creatæ, & cum bestiis orta edendi potestas est, & usus escarum. Ubi cibus cœpit, ibi finis factus est mundi: ibi *K* cœpit sua incrementa nescire, ubi *l* cœperunt divina opera circa eum feriari. Quo indicio declaratum est, quod per cibos mundus haberet imminui, per quos desiit augeri. *& infra.* §. 1. Et ut sciamus, non esse novum jejunium, primam illic legem constituit de jejunio, *& infra.* Eousque nemo prævaricari noverat, ut adhuc orta non esset, quæ prima est prævaricatio. Indictum jejunium, abstinentiæ lex a Domino Deo: prævaricatio legis a Diabolo: culpa per cibum, latebra post cibum: cognitio infirmitatis in cibo, virtus firmitatis in jejunio. *& infra.* Serpens gulæ persuadet, Dominus jejunare decernit. Itaque gula de Paradiso regnantem expulit; abstinentia ad Paradisum revocavit errantem

a *Michææ* 2. b *Matth.* 22. c *supra initio dist. Hieron. in epist. ad Titum, ad cap.* 1. d *in epistola ad Oceanum.* e *levit.* 10. *Num.* 6. f *altario deserviunt,*] *orig.* g *Ad Nepotianum.* h *Ephes. c.* 5. i *Ad Eustochium, epistola* 22. K *ubi*] *orig.* l *ibi*] *orig.*

rantem. *& infra*. §. 2. In principio *a* generis humani ignorabatur ebrietas: primus Noe vineam plantavit: dedit naturam, sed ignoravit potentiam. Itaque vinum nec suo pepercit auctori. *& infra*. Sed illius ebrietas nobis suadet sobrietatem. Semel enim inebriatus est Noe. Ubi enim malum ebrietatis agnovit, jumentum *b* suum ad remedium temperavit: non effudit ad vitium. §. 3. Manebat, antequam vinum inveniretur, omnibus inconcussa libertas: nemo sciebat a consorte naturæ suæ obsequia servitutis exigere. Non esset hodie servitus, si ebrietas non fuisset. Obrepserat quidem jam fraternæ prælationis invidia, manebat tamen adhuc paternæ pietatis reverentia. Læsa pietas est, dum ridetur ebrietas. Non illis itaque solis nocent vina, quos tentant; sed & illis amplius, quorum oculis temulenta ebriorum membra nudantur. §. 4. Legimus *c* etiam, quod patrem Loth inebriaverint filiæ in monte, ad quem timentes incendium Sodomitarum confugerant, & habitabant in spelunca. *& infra*. §. 5. Fuit itaque ebrietas origo incesti, pessimæ regenerationis partus deterior. §. 6. At non *d* Abraham vina in suo convivio ministrabat, sed immolabat vitulum; butyrum & lac etiam Angelis hospitibus exhibebat. Cœli dominum, mundi agnoscebat auctorem. Vinum ergo exhibere non poterat. Sed recte illic deerat materia peccati, ubi erat remissio peccatorum. Denique annuntiavit eum Joannes *e*, *non manducans panem, neque bibens vinum*. Qui enim Christum annuntiat, ab omni vitiorum incentivo præstare se debet alienum.

C. IX. *Triginta diebus a communione abstineat Clericus, quem ebrium fuisse constiterit.*

Item ex Concilio Agathensi, cap. 41.

Ante *f* omnia Clericis vitetur ebrietas, quæ omnium vitiorum fomes, ac nutrix est. Itaque eum, quem ebrium fuisse constiterit, (ut ordo patitur) aut triginta dierum spatio a communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio.

DISTINCTIO XXXVI.

1 ps. Oportet etiam ordinandum esse prudentem. *Quod contra eos notandum, qui sub nomine simplicitatis excusant stultitiam Sacerdotum*. Prudentem *g autem Episcopum oportet intelligi, non solum literarum peritia, verum etiam secularium negotiorum dispositione* h.

C. I. *Illiterati, & corpore vitiati non promoveantur ad Clerum.*

Unde in epistola Gelasii Papæ *ad Episcopos per Lucaniam, cap.* 18. *&* 19.

Illiteratos *i*, aut aliqua parte corporis vitiatos, vel 1 imminutos, nullus præsumat ad Clericatus ordinem promovere; quia literis carens sacris non potest esse aptus officiis: & vitiosum nihil Deo prorsus offerri legalia *K* præcepta sanxerunt. §. 1. Similiter *l* qui seipsos abscindunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Vitiatos, vel] *Istæ duæ voces absunt a plerisque vetustis exemplaribus Gratiani, & originali, cujus expressa est potius sententia, quam verba relata.*

C. II. *Ad summum Sacerdotium non aspiret, qui divinis stipendiis, vel disciplinis non est eruditus.*

Item Zosimus Papa *epist. ad Isichium Episcopum Salonitanum.*

Qui *m* Ecclesiasticis disciplinis per ordinem non est imbutus, & temporum approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiæ Sacerdotium aspirare præsumat, & non solum in eo ambitio inefficax habeatur, verum etiam ordinatores ejus careant eo ordine, quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum.

Gratian. Ecce, *quod sacrarum literarum oportet Episcopum habere peritiam: unde in Veteri Testamento a inter cætera ornamenta Pontifex rationale ferebat in pectore, in quo scribebatur manifestatio, & veritas: quia in pectore Pontificis manifesta debet esse cognitio veritatis.* §. 1. *Hinc etiam vectes* b, *quibus arca portabatur, jugiter annulis inserti, ut cum arca esset portanda, nulla fieret mora de intromittendis vectibus: quia prædicatores, per quos Ecclesia circumfertur, sacris literis semper debent insistere, ne tunc quærant discere, cum ex officio alios debeant docere.* §. 2. *Hinc etiam David* c *prius ex gratia Spiritus Sancti donum scientiæ percepit, & postea administrationem regni assecutus est.* §. 3. *Salomon* d *quoque non divitias, non longa tempora hujus vitæ, sed sapientiam a Deo petiit, & impetravit.* §. 4. *Hinc etiam Dominus prius ponit verba sua in ore Prophetæ, & postea constituit eum super gentes, & regna, dicens ad Hieremiam* e: Ecce, dedi verba mea in ore tuo, ecce, constitui te hodie super gentes, & super regna. §. 5. *Hinc etiam Malachias* f *ait*: Labia Sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent de ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est. §. 6. *Hinc etiam Salvator* g *noster prius in medio doctorum sedit, audiens illos, & interrogans, & postea prædicare cœpit: quia prius quisque discere, & postea prædicandi officium usurpare debet.* §. 7. *Hinc etiam Salomon prius* h *ait*, tempus tacendi, *& postea*: i tempus loquendi, *quia veritas prius tacendo discitur, & postea loquendo prædicatur.* §. 8. *Hinc idem Dominus ait* K: Qui audit, dicat, veni. §. 9. *Hinc etiam prius Apostolos docuit, deinde eos ad prædicandum misit, dicens* l: Estote ergo prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ. *Sic etiam post Resurrectionem prius illis sensum aperuit, & Scripturas explanavit, & postea dixit* m *eis*: Euntes in mundum universum, &c. *Unde, cum* n *de quinque panibus quinque millia hominum vellet reficere, prius panes accipiens fregit, & postea discipulis dedit, & per eos demum turbis apposuit: quia Sacramenta Legis, & Prophetarum prius disserendo exposuit, & postea eorum scientiam discipulis dedit, & per eos tandem illam fidelibus dispensavit.* §. 10. *Hinc & Petrus, cum rectoribus Ecclesiæ scriberet, ait* o: Parati esse debetis reddere rationem omni poscenti vos satisfactionem de ea fide, & spe, quæ in vobis est. §. 11. *Hinc etiam Paulus* p *scribens ad Timotheum ait*: Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. §. 12. *Ex quibus omnibus liquido colligitur, quod non sufficit Prælatis bona conversatio, & morum honestas, nisi addatur scientia doctrinæ.* §. 13. *Unde Sacerdotes* q *ingressuri tabernaculum, prius lavabantur in labro æneo, quod fecerat Moyses ex speculis mulierum.* §. 14. *Hinc etiam in Canticis Canticorum* r *oculi, per quos Prælati Ecclesiæ intelliguntur, assimilantur columbis, quæ resident juxta fluenta plenissima.*

C. III. *Sacerdotis est legis scientiam habere, non bellis, sed orationibus vacare.*

Hinc etiam Hieronymus r *in Levit.*

Si quis vult Pontifex non tam vocabulo esse, quam merito, imitetur Moysen, imitetur Aaron. Quid enim dicitur *s* de eis? quod non discedunt de tabernaculo Domini. Erat ergo Moyses indesinenter in tabernaculo Domini. Quod autem opus ejus erat? ut aut a Deo aliquid disceret, aut ipse populum doceret. Hæc duo sunt Pontificis

a *Ibid. c.* 5. b *Inventum*] *vera lectio*. c *Gen.* 19. d *Gen.* 18. e *Matt.* 11. f *Burchard. l.* 14. *c.* 11. *Ivo par.* 13. *c.* 79. g *Gl. ordinaria.* 1. *Tim.* 3. h *al. dispensatione.* i *Burch. l.* 2. *c.* 18. *Ivo p.* 6. *c.* 37. *&* 75. *Pann l.* 3. *c.* 46. K *Levit.* 22. l *Ibid. c.* 19. m *infra dist.* 59. *c.* 1. *Anselm. lib.* 6. *c.* 28. *Ivo part.* 5. *cap.* 102.

a *Exod.* 28. *ex interpret. LXX.* b *Exod.* 25. c 2. *Regum* 5. d 2. *Reg.* 3. 2. *Paralipom.* 1. e *Hierem.* 3. f *Malach.* 2. g *Luc.* 2. h *Eccles.* 3. i *ibid.* K *Apoc.* 22. l *Matth.* 10. m *Marci* 16. n *Matt.* 14. o 1. *Petri* 3. p 1. *Tim.* 4. q *Exod.* 38. r *Cant.* 5. s *Levit.* 8.

tificis opera, ut aut a Deo discat legendo Scripturas divinas, & sæpius meditando; aut populum doceat. Sed illa doceat, quæ a Deo ipse didicerit, non ex proprio corde, vel humano sensu, sed quæ Spiritus Sanctus docet. §. 1. Est & aliud opus, quod facit Moyses: ad bella non vadit, non pugnat contra inimicos. Sed quid *a* facit? orat, & donec ille orat, vincit populus ejus: si relaxaverit, & demiserit *b* manus, populus ejus vincitur, & fugatur. Oret ergo & Sacerdos Ecclesiæ indesinenter, ut vincat populus, qui sub ipso est, hostes invisibiles Amalechitas, qui sunt dæmones impugnantes eos, qui volunt pie vivere in Christo.

Corr. Rom. ¶ 1 Hieronymus] *Citatur ex B. Hieronymo, & extat in Homilia 6. Origenis in Leviticum: quas quidem Homilias cum aliis multis B. Hieronymus Latinas fecit, sed ita, ut noxia quæque detruncarit, utilia transtulerit. Quod ipsemet ad* Theophilum *epist. 62. ad Vigilantium epist. 75. & in Prologo lib. 2. in Michæam professus est. Ac frequenter Gratianus ea, quæ sunt Origenis, Hieronymi nomine citat, vel quia præcipui Ecclesiæ doctoris auctoritas majus pondus habet, vel quia Hieronymus eo, quo dictum est, modo illa vertendo, pene sua fecerat.*

DISTINCTIO XXXVII.

1 p. SEd *quæritur, an secularibus literis oporteat eos esse eruditos? De his ita scribitur* in Concilio Carthagin. IV. *cap. 16.*

C. I. *Libros Gentilium non legat Episcopus.*

EPiscopus *c* Gentilium libros non legat: hæreticorum autem, pro necessitate, aut tempore.

C. II. *Reprehenduntur Sacerdotes, qui omissis Evangeliis Comœdias legunt.*

Item Hieronymus *ad Damasum Papam de filio prodigo, epist. 146.*

SAcerdotes *d* Dei omissis Evangeliis & Prophetis, videmus Comœdias legere, amatoria Bucolicorum versuum verba canere, Virgilium tenere *e*, & id, quod in pueris necessitatis est, crimen in se facere voluptatis.

C. III. *In vanitate & obscuritate sensus ambulant, qui secularibus disciplinis occupantur.*

Idem *ad cap. 4. epist. ad Ephesios, lib. 2. comment.*

NOnne vobis videtur in *f* vanitate sensus, & obscuritate mentis ingredi, qui diebus ac noctibus in Dialectica arte torquetur? qui Physicus perscrutator oculos trans cœlum levat, & ultra profundum terrarum, & abyssi *g*, in quoddam inane demergitur? qui Jambum ferit 1? qui tantam *h* metrorum sylvam in suo studiosus corde distinguit, & congerit? & (ut ad alteram partem transeam) qui divitias per fas & nefas quærit? qui adulatur Regibus, hæreditates captat alienas, & opes congregat, quas in momento, cui sit relicturus, ignorat?

Corr. Rom. ¶ 1 Ferit] *Antea legebatur,* Jambum fervet. *In originali autem impresso est* Jambum struit: *Emendatum vero est ex antiquo Gratiani exemplari, nam Terentianus de Jambo sic scribit:*

Jambus ipse sex enim locis manet,
Et inde nomen inditum est senario;
Sed ter feritur, hinc trimetrus dicitur,
Scandendo binos quod pedes conjungimus.

Ac de iisdem senariis Isidorus lib. 1. Etymolog. cap. 38. ait: hos Græci, quia geminos feriunt, trimetros dicunt.

C. IV. *Qui Scripturas sacras male intelligit, vel seculari sapientia abutitur, vino inebriatur & sicera.*

Idem Hieronymus *lib. 9. ad cap. 28. Esaiæ.*

VIno inebriantur, quando Scripturas sanctas male intelligunt, atque pervertunt: sicera, quando seculari abutuntur sapientia, & Dialecticorum tendiculis, quæ non tam vincula *a* sunt appellanda, quam phantasmata, id est, umbræ quædam & imagines, quæ cito pereunt, atque solvuntur. *Idem.* §. 1. Secundum *b* tropologiam Pseudoprophetas eos debemus accipere, qui aliter Scripturarum verba accipiunt, quam Spiritus Sanctus sonat; & Divinos eos, qui conjectura mentis suæ incerta futurorum quasi vera pronuntiant, absque divinorum auctoritate verborum. *Idem.* §. 2. Quicunque *c* Scripturas non ita intelligit, ut rei veritas habet, uvam acerbam comedit.

C. V. *Reprehenduntur Episcopi, qui filios suos secularibus erudiunt literis.*

Idem *lib. 3. ad cap. 6. epist. ad Ephes.*

LEgant *d* Episcopi, atque Presbyteri, qui filios suos secularibus literis erudiunt, & faciunt illos Comœdias legere, & Mimorum turpia scripta cantare, de Ecclesiasticis forsitan sumptibus eruditos. Et quod in corbonam pro peccato virgo, vel vidua, vel totam substantiam suam effundens quilibet pauper obtulerat, hoc in Calendariam strenam, & Saturnalitiam sportulam, & Minervale munus Grammaticus, & Orator, aut in sumptus domesticos, templi stipes, aut in sordida scorta convertit. Heli *e* Sacerdos ipse sanctus fuit: sed quia filios suos non erudivit in omni disciplina & correctione, supinus cecidit, & mortuus est.

C. VI. PALEA.

[*Item* ex responsione Hadriani 1 Papæ *ad Carolum, cap. 49*]

OMnem *f* vim venenorum *g* suorum in Dialectica disputatione constituunt hæretici, quæ, Philosophorum sententia, definitur non adstruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in Dialectica complacuit Deo salvum facere populum suum. Regnum enim Dei in simplicitate fidei est, non in contentione sermonis.

Corr. Rom. ¶ 1 Hadriani] *Hoc caput antea tribuebatur Urbano. Sed est in scripto Hadriani de imaginibus ad Carolum Magnum, c. 40. & inde emendatum est. Eadem vero habentur apud B. Ambrosium lib. 1. de fide ad Gratianum Imper. cap. 3.*

C. VII. *B. Hieronymus ab Angelo verberatur, quia Ciceronis libros legebat.*

Item Rabanus *de pressuris Ecclesiasticis.*

LEgimus *h* de B. Hieronymo, quod cum libros legeret Ciceronis, ab Angelo est correptus, eo quod vir Christianus Paganorum figmentis intenderet.

Gratian. *Hinc etiam filius ille prodigus in Evangelio* i *reprehenditur, qui de siliquis, quas porci manducabant, ventrem suum replere cupiebat.* §. 1. *Hinc etiam Origenes* 1 *cyniphes & ranas, quibus Ægyptii sunt percussi, vanam Dialecticorum garrulitatem, & sophistica argumenta intelligit. Ex quibus omnibus colligitur, quod non est ab Ecclesiasticis secularium literarum quærenda peritia.* §. 2. *Sed contra legitur, quod Moyses* K *& Daniel* l *omni scientia Ægyptiorum & Chaldæorum eruditi fuerunt. Legitur* m *etiam, quod præcepit Dominus filiis Israel, ut expoliarent Ægyptios auro*

a Exod. 17. b *al. dimiserit.* c *Ansel. lib. 7. cap. 202. Burch. lib. 1. c. 95. Ivo part. 4. cap. 160. & part. 5. cap. 197. Pann. lib. 2. cap. 130. Polyc. lib. 4. tit. 7.* d *Ivo part. 4. c. 162. Pann. lib. 2. c. 131.* e *al. tenere in manibus.* f *Ephes. 4.* g *al. abyssi quoddam immane demergit.* h *al. tantum.*

a *al. tendicula.* b *Hier. l. 5. ad c. 29. Jer.* c *Hier. l. 6. comment. ad c. 31. Jer.* d *Ivo p. 4. c. 166.* e 1 *Reg. 2.* f *Ivo p. 4. c. 229.* g *al. inventorum.* h *Ex Hieron. ad Eustochium de custod. virg. Ivo p. 4. c. 164. Pannorm. l. 2. c. 132.* i *Luc. 15.* K *Act. 7.* l *Dan. 1.* m *Exod. 3. & 11.*

auro, & argento, moraliter instruens, ut sive aurum sapientiæ, sive argentum eloquentiæ apud Poetas inveniremus, in usum salutiferæ eruditionis vertamus. §. 3. In Levitico a *etiam primitias* 2 *mellis, id est dulcedinem humanæ eloquentiæ, Domino jubemur offerre. §. 4. Magi* b *quoque tria munera obtulerunt Domino, in quibus nonnulli tres partes Philosophiæ volunt intelligi. §. 5. Denique (ut in expositione Psalterii* 3 *Cassiodorus testatur) omnis splendor Rhetoricæ eloquentiæ, omnis modus Poeticæ locutionis, qualibet varietas decoræ pronuntiationis a divinis Scripturis sumpsit exordium. §. 6. Hinc & Ambrosius* 4 *ait super epistol. Colossensium:* Omnis ratio scientiæ supernæ, vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum, & auctor: ut qui hunc novit, nihil ultra quærat, quia hic est perfecta virtus, & sapientia; quicquid alibi quæritur, hic perfecte invenitur. In Daniele, & Salomone ostendit infidelibus se totius auctorem sapientiæ. Quod infideles non putant, quia non legunt in Evangeliis, & Prophetis Astrologiam, Geometriam, & alia hujusmodi: quæ ideo despecta sunt a nostris, quia nihil valent ad salutem, sed mittunt in errorem, & dum his student, curam animæ non habent. Qui vero Christum novit, thesaurum sapientiæ, & scientiæ invenit: quia id novit, quod utile est.

Corr. Rom. ¶ 1 Origenes] *In Homil. 4. ad cap. 7. Exodi, ranas quidem comparat Poetis; cyniphes autem Dialecticis.*

¶ 2 Primitias) *Levitici c. 2. prohibetur fermentum, ac mel adoleri in sacrificio Domini; primitiæ tamen eorum jubentur offerri, sed non super altare imponi. Ubi in glossa ordinaria* mel *exponitur* Gentilis eloquentia, *ab Isychio autem* Paganorum doctrina, *cujus primitiæ ad imitationem B. Apostoli Pauli possunt Deo offerri.*

¶ 3 Cassiodorus] *In prologo Psalterii c. 15. & sequenti, multis verbis Cassiodorus divinæ Scripturæ eloquentiam explicat, & commendat. Sed quæ affert in principio explanationis Psal. 6. valde videntur his, quæ nunc referuntur, convenire.*

¶ 4 Ambrosius] *Ex B. Ambrosii principio expositionis c. 2. epist. ad Coloss. hæc summatim collecta sunt, referunturq; in glossa ordinaria, & ab Anselmo ad idem caput secundum, cujus Anselmi verbis Gratiani verba magnopere sunt similia.*

C. VIII. *Non prohibeantur Clerici seculares literas legere.*

Hinc etiam Beda *lib. 2. Regum c. 9. in Samuelis allegoricis expositionibus.*

TUrbat c acumen legentium, & deficere cogit, qui eos a legendis secularibus literis omnimodo æstimat prohibendos: in quibus d si qua inventa sunt utilia, quasi sua sumere licet. Alioquin nec Moyses, & Daniel sapientia, vel literis Ægyptiorum paterentur erudiri, quorum tamen superstitiones simul & delicias horrebant. Nec ipse Magister gentium aliquot versus Poetarum suis vel scriptis indidisset, vel dictis.

2 ps. Gratian. *Cur ergo legi prohibentur, quæ tam rationabiliter legenda probantur? Sed seculares literas quidam legunt ad voluptatem, Poetarum figmentis, & verborum ornatu delectati: quidam vero ad eruditionem eas addiscunt, ut errores Gentilium legendo detestentur, & utilia, quæ in eis invenerint, ad usum sacræ eruditionis devote convertant. Tales laudabiliter seculares literas addiscunt. Unde B. Gregorius* e *quendam Episcopum non reprehendit, quia eas didicerat, sed quia contra Episcopale officium pro lectione Evangelica Grammaticam populo exponebat.*

C. IX. *Seculares literæ legendæ sunt, ne ignorentur.*

Hinc etiam Ambrosius *scribit super Lucam, in explanatione* Proœmii.

LEgimus a aliqua, ne negligantur 1: legimus, ne ignoremus: legimus, non ut teneamus, sed ut repudiemus.

Corr. Rom. ¶ 1 Negligantur) *Sic etiam in Pannormia, sed in originali, & in uno Gratiani manuscr.* ne legantur. *Ibi enim agitur de Pseudoevangeliis. Sed non est mutatum ob Glossam.*

C. X. *Grammatica legenda est, ut per eam sacræ Scripturæ intelligantur.*

Item Hieronymus *ad cap. 1. epistolæ ad Titum.*

SI b quis artem Grammaticam noverit, vel Dialecticam, ut rationem recte loquendi habeat, & inter falsa vera judicet, non improbamus 1. §. 1. Geometria quoque, & Arithmetica, & Musica habent in sua scientia veritatem: sed non est scientia illa, scientia pietatis. Scientia pietatis est, nosse Legem, intelligere Prophetas, Evangelio credere, Apostolos non ignorare. §. 2. Grammaticorum 2 autem c doctrina etiam potest proficere ad vitam, dum fuerit in meliores usus assumpta.

Corr. Rom. ¶ 1 Non improbamus] *Absunt istæ duæ voces ab originali. Exponens enim B. Hieronymus verba illa ex principio epistolæ ad Titum.* Et cognitionem veritatis, quæ est juxta pietatem, *ita scripsit:* Est plane veritas, quæ non habet pietatem: & si quis Grammaticam, &c.

¶ 2 Grammaticorum] *Hæc non sunt B. Hieronymi, sed Isidori lib. 3. de summo bono, c. 13. ex quo citat Ivo.*

C. XI. *Exemplo Danielis probatur, non esse peccatum, secularibus literis erudiri.*

Item Hieronymus *in cap. 1. Danielis.*

QUi d de mensa Regis, & de vino potus ejus nolunt e comedere, ne polluantur; utique si ipsam sapientiam, atque doctrinam Babyloniorum scirent esse peccatum, nunquam acquiescerent discere, quod non licebat. Discunt autem, non ut sequantur, sed ut judicent, atque convincant: quomodo si quispiam adversus Mathematicos velit scribere imperitus mathematis, risui pateat: & adversus Philosophos disputans, si ignoret dogmata Philosophorum. Discunt ergo ea mente doctrinam Chaldæorum, qua & Moyses f omnem sapientiam Ægyptiorum didicerat. *Idem* g. §. 1. Si quando cogimur literarum secularium recordari, & aliqua ex his discere, quæ olim omisimus, non nostræ est voluntatis, sed, ut ita dicam, gravissimæ necessitatis; ut probemus ea, quæ a sanctis Prophetis ante secula multa prædicta sunt, tam Græcorum, quam Latinorum, & aliarum gentium literis contineri.

C. XII. *Magistros & Doctores Episcopi congruis locis constituant.*

Item ex Synodo Eugenii 1 Papæ II.

DE h quibusdam locis ad nos refertur, neque magistros, neque curam inveniri pro studio literarum. Idcirco ab universis Episcopis, subjectis plebibus, & aliis locis, in quibus necessitas occurrerit, omnino cura, & diligentia adhibeatur, ut Magistri, & Doctores constituantur, qui studia literarum, liberaliumque artium dogmata assidue doceant; quia in his maxime divina manifestantur, atque declarantur mandata.

Corr. Rom. ¶ 1 Eugenii] *Apud Anselmum citatur ex Synodo habita Romæ in consist. Lateran. a Beato.* * * * *In Polycarpo eodem modo, & additur nomen Eugenii: ex quo etiam citat Ivo. Inventum vero est in Synodo Eugenii Papæ II. & in Synodo Leonis IV. quarum Synodorum, ut alibi dictum est, exemplaria sunt in Vaticana Bibliotheca. In indice etiam Synodi a Gregorio VII. Romæ habitæ, talis cujusdam capitis hæc ponitur summa,* ut omnes Episcopi artes literarum in suis Ecclesiis doceri faciant.

C. XIII.

a *Levit. 2.* b *Matt. 2. Rab. ad hunc locum Matt.* c *Ivo p. 4. c. 85. Pannor. 2. c. 133.* d *al. quibus ubilibet inventa utilia.* e *l. 9. reg. epist. 48. infr. 86. dist. c. cum multa.*

a *Pann. l. 2. c. 134.* b *Pann. l. 2. c. 135.* c *Ivo p. 4. c. 167. Pann. l. 2. c. 136.* d *Polyc. l. 4. t. 7.* e *non vult] orig. & Polyc. & sic deinceps.* f *Act. 7.* g *Hieronym. in prolog. in Dan.* h *Ivo part. 4. c. 214. Ansel. l. 7. c. 2. Polyc. l. 4. tit. 22.*

C. XIII. *Auctoritatibus Gentilium eorum vanitas retunditur atque convincitur.*

Item Augustinus *contra Faustum Manichæum, lib.* 13. *cap.* 15. a

SI quid veri de Deo Sibylla, vel Orpheus, aliive Gentium Vates, aut Philosophi prædixisse perhibentur, valet quidem aliquid ad Paganorum vanitatem revincendam, non tamen ad istorum auctoritatem amplectendam. Quantum *b* enim distat de Christi adventu inter prædicationem Angelorum, & confessionem dæmoniorum; tantum inter auctoritatem Prophetarum, & curiositatem sacrilegorum.

C. XIV. *Ad intelligentiam sacrarum Scripturarum secularium peritia necessaria ostenditur.*

Item Clemens Papa I. *epist.* 5. *ad suos discipulos.*

3 ps. RElatum est nobis, quod quidam in vestris partibus commorantes, adversantur sacris *c* doctrinis: & prout eis videtur, non secundum traditionem patris, sed juxta sensum suum, docere videntur. Multas enim quidam, ut audivimus, vestrarum partium ingeniosi *d* homines, ex iis, quæ legunt, verisimilitudines capiunt. Et ideo diligenter observandum est, ut lex Dei, cum legitur, non secundum propriam ingenii intelligentiam legatur, vel doceatur. Sunt enim multa verba in Scripturis divinis, quæ possunt trahi ad eum sensum, quem sibi unusquisque sponte præsumpsit: sed fieri non oportet. Non enim sensum *e*, quem extrinsecus adulteretis, alienum, & extraneum debetis quærere; aut quoquo modo ipsum Scripturarum auctoritate confirmare; sed ex ipsis Scripturis sensum capere veritatis. Et ideo oportet ab eo intelligentiam discere Scripturarum, qui eam a Majoribus secundum veritatem sibi traditam servavit, ut ipse possit ea, quæ recte suscepit, competenter asserere. Cum enim ex divinis Scripturis integram quis, & firmam regulam veritatis susceperit, absurdum non erit, si aliquid etiam ex eruditione communi, ac liberalibus studiis, quæ forte in pueritia attigit, ad assertionem veri dogmatis conferat: ita tamen, ut ubi vera didicerit, falsa & simulata declinet.

C. XV. *Quare prohibeatur Christianis Poetica figmenta legere.*

Item Isidorus *in lib.* 3. *sententiarum de summo bono, cap.* 13.

4 ps. IDeo *f* prohibetur Christianis figmenta legere Poetarum, quia per oblectamenta inanium fabularum mentem excitant ad incentiva libidinum. Non enim solum thura offerendo dæmonibus immolatur, sed etiam eorum dicta libentius capiendo.

5 pars. Gratian. *Ut itaque ex præmissis apparet, imperitia* g *Sacerdotibus semper esse debet adversa: quia cum per ignorantiam cœcati* h *aliis ducatum præstare cœperint, ambo in foveam cadunt: unde dicitur in Psalm.* i: Obscurentur oculi eorum, ne videant; & dorsum eorum semper incurva. *Cum enim obscurantur illi, qui præeunt, ad ferenda onera peccatorum facile sequentes inclinantur. Elaborandum est itaque Sacerdotibus, ut ignorantiam a se quasi quandam pestem abjiciant. Licet enim servus* K *nesciens voluntatem domini sui, & non faciens, dicatur vapulare paucis, non tamen hoc de omnibus generaliter intelligitur. Ait enim Apostolus* l: Qui ignorat, ignorabitur. *Quod de eo intelligendum est*, qui *m* noluit intelligere, ut bene ageret.

C. XVI. *Unde* Augustinus *ait in libro Quæst. Veteris, ac Novi Testamenti, quæst.* 67.

NOn omnis ignorans immunis est a pœna. Ille enim ignorans potest excusari a pœna, qui, a quo disceret, non invenit. Istis autem hoc ignosci petit, qui, habentes a quo discerent, operam non dederunt. Hujusmodi non licet ignorare: accipient ergo veniam, si convertantur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus conjunctum est superiori. Est autem responsio ad quæstionem, quam præmisit B. Augustinus his verbis:* Quid est, quod in cruce positus Salvator *a* ait? *Pater ignosce illis, non enim sciunt, quid faciunt.* Si enim nesciunt, quid est, quod ignoscitur, maxime cum dicat *b* Rex Abimelech ad Deum: *Numquid gentem ignorantem perdes?* Non omnis ignorans immunis est, &c. *In extremo autem addita sunt nonnulla ex ipso B. Augustino, quo sententia sit integrior.*

DISTINCTIO XXXVIII.

1 ps. CUm itaque voluntaria ignorantia omnibus noxia sit, Sacerdotibus est periculosa.

C. I. *Sacerdotibus maxime ignorantia vitanda est.*

Unde in Concilio Tolet. IV. *cap.* 24. *legitur.*

IGnorantia *c* mater cunctorum errorum, maxime in Sacerdotibus Dei vitanda est, qui docendi officium in populis susceperunt. Sacerdotes enim legere sanctas Scripturas frequenter admonet Paulus Apostolus, dicens ad Timotheum *d*: *Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ*; &: *e semper permane in his.* Sciant igitur Sacerdotes Scripturas sanctas, & Canones *f*, ut omne opus eorum in prædicatione & doctrina consistat: atque ædificent cunctos, tam fidei scientia, quam operum disciplina.

C. II. *Officialem libellum ab Episcopo accipiant Presbyteri, cum ordinantur.*

Item ex eodem Toletan. IV. *c.* 25.

QUando *g* Presbyteri in Parochiis ordinantur, libellum officialem a suo Sacerdote accipiant, ut ad Ecclesias sibi deputatas instructi succedant; ne per ignorantiam etiam in ipsis divinis sacramentis Christum offendant. Cum vero ad Litanias, vel ad Concilium venerint, rationem Episcopo suo reddant, qualiter susceptum officium celebrent, vel baptizent.

C. III. *Inscitia Sacerdotum nec excusatione digna est, nec venia.*

Item Leo *Episcopus ad Clerum, & plebem Constantinopolitanæ urbis, epist.* 22.

SI *h* in Laicis vix tolerabilis videtur inscitia; quanto magis in iis, qui præsunt, nec excusatione digna est, nec venia?

C. IV. *Canones non licet Sacerdotibus ignorare.*

Item Cœlestinus *universis Episcopis per Apuliam & Calabriam constitutis, epist.* 3.

NUlli *i* Sacerdotum liceat canones *K* ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quæ enim a nobis res digne *l* servabitur, si Decretalium norma constitutorum, pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur?

C. V. *Quæ sint Sacerdotibus necessaria ad discendum.*

Quæ

a *Sed ibi fusius.* b *ibid. infra* c *al. sanis.* d *secundum ingenium hominum.* e *al. sensum extrinsecus alienum.* f *Ivo p.* 4. *c.* 167. *Pannorm. l.* 2. *c.* 137. g *ex Greg. in l.* 1. *pastor. cap.* 1. h *Matth.* 15. i *Psalm.* 68. K *Luc.* 12. l 1. *Corint.* 14. m *Psal.* 35.

a *Luc.* 23. b *Gen.* 20. c *Burch. l.* 1. *c.* 100. *Ivo part.* 5. *c.* 202. *Ans. l.* 7. *c.* 144. d 1. *Timoth.* 4. e *Ibidem inferius.* f *Concil. Arel.* 4. *c.* 1. g *Burch. lib.* 2. *cap.* 57. *Ans. l.* 7. *c.* 113. *Ivo p.* 3. *c.* 129. *Pann. l.* 3. *c.* 23. h *Ans. l.* 7. *c.* 119. *Polyc. l.* 4. *t.* 4. i *Burch. l.* 2. *c.* 160. *Ivo part.* 6. *c.* 251. *Ans. l.* 7. *c.* 108. *Polyc. l.* 4. *tit.* 4. K *al. suos canones.* l *al. digna.*

Item ex dictis Augustini.

QUæ *a* ipsis Sacerdotibus necessaria sunt ad discendum, id est, liber Sacramentorum, Lectionarius, Antiphonarius, Baptisterium, Computus, Canon pœnitentialis, Psalterium, Homiliæ per circulum anni in Dominicis diebus, & singulis festivitatibus aptæ. Ex quibus omnibus si unum defuerit, Sacerdotis nomen vix in eo constabit: quia valde periculosæ sunt Evangelicæ minæ, quibus dicitur *b*: *Si Cœcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt*.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam Collectores Augustinum citant. Fere autem omnia hæc habentur in pœnitentiali Bedæ, & in libro de officiis Ecclesiasticis, & alibi.*

C. VI. *Quæ oportet scire eum, qui Episcopus est ordinandus.*

Item ex VI. Synodo, *cap.* 2.

OMnes *c* psallentes repromittimus Deo: *In d justificationibus tuis meditabor, non obliviscar sermones tuos.* Quod omnes quidem Christianos observare saluberrimum est; sed præcipue hos, qui hierarchicam consecuti sunt dignitatem. Unde definimus omnem, qui ad Episcopatus provehendus est gradum, modis omnibus Psalterium nosse, ut ex hoc & omnis Clerus, qui sub ipso fuerit, ita moneatur, & imbuatur. Inquiratur autem diligenter a Metropolitano, si in promptu habeat legere scrutabiliter, & non transitorie tam sacros canones, & sanctum Evangelium, quam divini Apostoli librum, & omnem divinam Scripturam; atque secundum mandata Dei conversari, & docere populum sibi commissum. Substantia enim summi Sacerdotii nostri sunt eloquia divinitus tradita; id est, vera divinarum Scripturarum disciplina, quemadmodum magnus perhibet Dionysius *e*. Quod si disceptaverit, & ita libenter facere, & docere minime spoponderit, nullatenus consecretur. Ait enim prophetice *f* Deus: *Tu scientiam repulisti, & ego repellam te, ne Sacerdotio fungaris mihi.*

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 3.

PLacuit, ut ordinandis Episcopis, vel Clericis prius ab ordinatoribus suis decreta Conciliorum auribus eorum inculcentur; ne se aliquid contra statuta Concilii fecisse pœniteat *g*.

C. VIII. *Sacræ Scripturæ inhærentes non obscurantur iniquitate mundana.*

Item Zepherinus Papa, *epist.* 1. *ad Episcopos Siciliæ.*

SIcut stellas cœli non extinguit nox; sic mentes fidelium, firmamento inhærentes sanctæ Scripturæ, non obscurat mundana iniquitas.

C. IX. *Ignorantia Scripturarum est ignorantia Christi.*

Item Hieronymus *ad Eustochium in procemio Comment. in Esaiam.*

SI juxta *h* Apostolum Paulum, Christus Dei virtus est, Deique sapientia; & qui nescit Scripturas, nescit Dei virtutem, ejusque sapientiam; ignoratio Scripturarum, ignoratio Christi est.

C. X. *A Domino sciuntur, vel ignorantur, qui ea, quæ Dei sunt, sapiunt, vel ignorant.*

Item Gregorius *in pastorali, part.* 1. *cap.* 1.

QUI ea, quæ Dei sunt 1, sapiunt, a Domino sapiuntur, & qui ea, quæ Dei sunt, nesciunt, a Deo nesciuntur, Paulo *i* attestante, qui ait: *Si quis ignorat, ignorabitur.* Idem *a*. Quicunque stultus est in culpa, erit sapiens in pœna.

Corr. Rom. ¶ 1 Dei sunt,) *In loco indicato legitur:* Qui ea, quæ sunt Domini, nesciunt, a Domino nesciuntur, Paulo attestante.

C. XI. *Non qui aliquid nescit, sed qui putat se scire, quod nescit, errare probatur.*

Item Augustinus *in Enchiridio ad Laurentium, cap.* 17.

2 ps QUamvis *b* errare *c*, quanta possumus cura, cavendum sit, non solum in majoribus, verum etiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errari; non tamen est consequens, ut continuo erret, quisquis aliquid nescit; sed quisquis se existimat scire, quod nescit. Pro vero quippe approbat falsum, quod est erroris proprium. Veruntamen in qua re quisque erret, interest plurimum. Nam in una eademque re, & nescienti sciens, & erranti non errans recta ratione præponitur. In diversis autem rebus, id est, cum iste scit alia, ille alia; & iste utiliora, ille minus utilia, vel etiam noxia; quis non in eis, quæ ille scit, ei præferat nescientem? Sunt enim quædam, quæ nescire, quam scire sit melius.

3 ps Gratian. *Sed licet per ignorantiam Grammaticæ artis aliquid vitiosum proferant Episcopi, vel Presbyteri, non tamen ideo a Scholasticis sunt despiciendi: quia morum vitia magis, quam verborum sunt præcavenda.*

C. XII. *Non contemnant Scholastici Ecclesiasticam simplicitatem.*

Unde August. *in lib. de Catechizandis rudibus, c.* 9.

SEdulo *d* monendi sunt Scholastici 1, ut humilitate induti Christiana, discant non contemnere, quos cognoverint morum vitia, quam verborum amplius devitare, & cordi casto linguam exercitatam nec conferre audeant, quam etiam præferre consueverant. *& infra.* His etiam maxime utile est nosse, ita esse præponendas verbis sententias, ut præponitur animus corpori. Ex quo fit, ut ita malle debeant veriores, quam disertiores audire sermones; sicut malle debent prudentiores, quam formosiores habere amicos. Noverint etiam, non esse vocem ad aures Dei, nisi animi affectum. Ita enim non irridebunt, si aliquos Antistites, & Ministros Ecclesiæ forte animadverterint, vel cum barbarismis, & solœcismis Deum invocare, vel eadem verba, quæ pronunciant, non intelligere, perturbateque distinguere: non quia ista minime corrigenda sunt, ut populus ad id, quod plane intelligit, dicat Amen; sed quia *e* pie toleranda sunt ab eis, qui didicerunt, ut sono in foro, sic voto in Ecclesia benedici. Itaque forensis illa, nonnunquam forte bona dictio, nunquam tamen benedictio dici potest.

Corr. Rom. ¶ 1 Scholastici,] *Vox ista abest ab originali. Sed in eo hæc præcedunt:* Sunt item quidam de Scholis usitatissimis Grammaticorum, Oratorumque venientes, quos neque inter idiotas numerare audeas, neque inter illos doctissimos, quorum mens magnarum rerum est exercitata quæstionibus. His ergo, qui loquendi arte cæteris hominibus excellere videntur, cum veniunt, ut Christiani fiant, hoc amplius, quam illis illiteratis, impertire debemus, quod sedulo admonendi sunt, ut humilitate, &c.

C. XIII. *De eodem.*

Item Gregorius *ad Leandrum Episcopum Hispalensem, in præfat. Moral. ad fin.*

INdignum vehementer existimo, ut verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati.

Corr. Rom. ¶ *Hoc & duo sequentia capita absunt a multis antiquis exemplaribus, neque glossam habent.*

C. XIV.

a *Burch. l.* 2. *& lib.* 19. *cap.* 8. *Anselm. lib.* 7. *cap.* 109. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Ivo p.* 6. *c.* 22. *Pann. l.* 3. *c.* 24. b *Matth.* 15. c *Mutatus est periodi ductus. Ivo p.* 5. *c.* 372. d *Psal.* 118. e *Cap.* 1. *Eccles. Hierarch.* f *Oseæ* 4. g *al. pœniteant.*] *al. asserant.* h 1. *Cor.* 1. i 1. *Cor.* 14.

a *Lib. Moralium* 15. *cap.* 23. *mutato verborum ordine.* b *Sent. l.* 3. *distinct.* 38. *c. illud.* c *al. error, q. p. c. cavendus.*] *orig.* d *Ivo part.* 6. *c.* 383. e *tamen*] *orig.*

C. XIV. PALEA.

Item Augustinus *de vera Religione cap.* 49. *& cap.* 50.

LOcutio divinarum Scripturarum secundum cujusque linguæ proprietatem accipienda est. Habet enim omnis lingua sua quædam propria genera locutionum, quæ cum in aliam linguam transferuntur, videntur absurda.

C. XV. PALEA.

Item Hieronymus *ad Pammachium epistola* 52. *cujus initium est:* Christiani interdum pudoris est.

ECclesiastica interpretatio, etiamsi habet eloquii venustatem, dissimulare eam debet, & fugere *a*, ut non otiosis Philosophorum scholis, paucisque discipulis, sed universo loquatur hominum generi.

C. XVI. *Propter opprobrium senectutis a parvulis, & a minimis non erubescat discere Episcopus.*

Item Clemens Papa *epist.* 3.

NUllus Episcopus *b* propter opprobrium senectutis, vel nobilitatem generis a parvulis, vel minimis *c* eruditis, si quid forte est utilitatis, aut salutis, inquirere negligat. Qui enim rebelliter vivit, & discere, atque agere bona recusat, magis Diaboli, quam Christi membrum esse ostenditur: & potius infidelis, quam fidelis esse monstratur.

DISTINCTIO XXXIX.

ECce plenarie monstratum est, quod Sacerdotes oportet literarum tam sacrarum, quam secularium esse peritos. Nunc quæritur, an secularium negotiorum oporteat eos habere peritiam? Hanc Prælatis esse necessariam multis rationibus probatur. Debent namque Prælati subditis non solum spiritualia, sed etiam carnalia subsidia ministrare, exemplo Christi, qui turbas sequentes non solum verbo docebat, sed etiam virtute sanabat, & corporalibus alimentis reficiebat. Ut autem Prælati hæc omnia plene possint perficere, secularium negotiorum oportet eos habere solertiam, ut eorum cautela & Ecclesiæ serventur indemnes, & cuique necessaria pro suo modo ministrentur. Unde quidam in Episcopum electus, a Beato Gregorio pro sua simplicitate repellitur, ne ejus occasione res Ecclesiæ dilapidarentur.

C. I. *Secularium negotiorum imperiti non sunt in Episcopos ordinandi.*

Sic enim scribit Gregorius *Clero, & nobilibus Neap. lib.* 8. *epist.* 40.

PEtrus *d* Diaconus, quem a vobis electum asseritis, omnino [ut dicitur] simplex est: & nostis, quia talis hoc tempore in regiminis debet arce constitui, qui non solum de salute animarum, verum etiam de extrinseca subjectorum utilitate, & cautela sciat esse sollicitus.

DISTINCTIO XL.

1 ps OPortet e quoque Episcopum esse ornatum, & hospitalem. *Ornamenta Episcopalia virtutes debent intelligi, quæ a Domino eis repromittuntur, cum dicitur:* Sacerdotes *f* ejus induam salutari. *Unde in Veteri* g *Testamento variis vestibus ex præcepto Domini Sacerdotes ornati leguntur: quia multimodis virtutibus debet splendere vita Pontificis, ut gradui conferat decorem, quem ab eo non accepit. Non enim loca, sed vita, & mores sanctum faciunt Sacerdotem. Unde ex suscepto officio non licentiam peccandi, sed necessitatem bene vivendi se noverint assecutos.*

a *al. non fugere*, b *abest ab originali*. c *al. minus*. d *Anselm. lib.* 6. *cap.* 13. *Polyc. l.* 2. *tit.* 1. e 1. *Tim.* 3. f *Psalm.* 131. g *Exod.* 28.

C. I. *Officium Sacerdotii non confert, sed adimit peccandi licentiam.*

Unde Symmachus Papa *ait*.

NOn *a* nos Beatum Petrum (sicut dicitis) a Domino cum sedis privilegiis, vel successores ejus, peccandi judicamus licentiam suscepisse. Ille perennem meritorum dotem cum hæreditate innocentiæ misit ad posteros. Quod illi concessum est pro actuum luce, ad illos pertinet, quos par conversationis splendor illuminat. Quis enim sanctum dubitet esse, quem apex tantæ dignitatis attollit? In quo si desunt bona acquisita per meritum, sufficiunt, quæ a loci decessore præstantur. Aut enim claros ad hæc fastigia erigit, aut qui eriguntur, illustrat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod citatur ex Symmacho, est in libro, quem pro Symmacho Ennodius Diaconus scripsit, jureque Symmachi nomine citatur, quod eum librum Symmachus, & universa quinta Synodus pro causa Symmachi habita, sic approbarunt, ut parem ei cum Synodis, & Apostolicis decretis auctoritatem tribuerint.*

C. II. *Filii sanctorum sunt, qui exercent opera eorum.*

Item Hieronymus *ad Heliodorum epist.* 1.

NOn *b* est facile stare loco Pauli, & tenere gradum Petri, jam cum Christo regnantium: quia hinc 1 dicitur, non Sanctorum filii sunt, qui tenent loca Sanctorum, sed qui exercent opera eorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Quia hinc) *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum, ex quo tamen, aut ex ejus dictis, citant etiam cæteri collectores.*

C. III. *Morum nobilitas, non loci, vel generis Sacerdotes notificet.*

Item Gregorius.

NOs, *c* qui præsumus, non ex locorum, vel generis dignitate, sed morum nobilitate innotescere debemus, nec urbium claritate, sed fidei puritate.

C. IV. *Non loca, vel ordines, sed merita nos Deo jungunt.*

Item Gregorius *ad Anastasium Presbyterum lib.* 6. *epist.* 29. *vel c.* 197.

NOn *d* loca, vel ordines Creatori nostro nos proximos faciunt: sed ei nos merita bona jungunt, aut mala disjungunt.

C. V. *Magnitudo peccati, vel dignitatis quemque fortiter dejicit.*

Item Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti in Matthæum homilia* 40. *ad c.* 21.

2 ps HOmo Christianus fortiter cadit in peccato propter duas causas: aut propter magnitudinem peccati, aut propter altitudinem dignitatis.

C. VI. *Damnatur Apostolicus, qui suæ, & fraternæ salutis est negligens.*

Item ex dictis e Bonifacii 1 martyris.

3 ps SI *f* Papa suæ, & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis, & remissus in operibus suis, & insuper a bono taciturnus, quod magis officit sibi, & omnibus, nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit primo mancipio gehennæ, cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus *g*. Hujus culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus: quia cunctos ipse judicaturus a nemine est judicandus, nisi deprehendatur a fide devius: pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tanto instantius orat, quanto suam salutem post Deum ex illius incolumitate animadvertit propensius pendere.

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 7. b *Infra* 2. *q.* 7. *c. non omnes. Polyc. lib.* 3. *tit.* 8. *Burch. lib.* 1. *c.* 207. *Ivo p.* 5. *c.* 321. c *Burch. l.* 1. *c.* 208. *Ivo p.* 5. *cap.* 322. *Polyc. l.* 3. *tit.* 7. d *Polyc. ibid.* e *al. gestis.* f *Ivo p.* 5. *c.* 23. g *al. vapulaturos.*

Corr. Rom. ¶ 1 Dictis Bonifacii) *Nauclerus Gen. 26. testatur hoc fuisse dictum Bonifacii Martyris. Verum Deusdedit Presbyter Cardinalis tit. Apostolorum in Eudoxia tempore Victoris Papæ III. libros quatuor de rebus Ecclesiasticis composuit, qui in Bibliotheca Vaticana servantur. Et in lib. 1. c. 231. ex gestis* (*sic habent etiam multi Gratiani codices*, *& Ivo*) *Bonifacii Martyris, & Archiepiscopi Moguntini, sedis Apostolicæ Legati, hæc sanctissimi illius viri de Romano Pontifice, ac sede Apostolica verba refert, in quibus est hoc caput: & quidem ex antecedentibus, & sequentibus valde illustratur.* Sancta Romana Ecclesia privilegio specialis auctoritatis divinitus, & humanitus caput omnium Ecclesiarum post Christum Jesum effecta, secundum Antistitis, vel Rectoris sui qualitatem, & valetudinem afficit totius Christianitatis membra, ut illius incolumitati sua respondeant incolumitate, & congaudeant: & nihilominus ejus languoribus suo languore consentiant: & sicut ejus gloria juxta Apostolum *a* conglorificantur, sic ejus dejectione dejiciuntur, ut illud Propheticum in eo præcipue compleri deprehendatur. *Omne b caput languidum, & omne cor mœrens: a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas.* Et revera tanta reverentia apicem præfatæ Apostolicæ sedis omnes suspiciunt, ut nonnullam sanctorum canonum disciplinam, & antiquam Christianæ religionis institutionem magis ab ore prædecessoris ejus, quam a sacris paginis, & paternis traditionibus expetant: illius velle, illius nolle tantum explorant, ut ad ejus arbitrium suam conversationem & ipsi remittant, aut intendant. Quod si, ut summopere sibi, & omnibus expedit, zelo domus Dei sine intermissione tabescens, fidelis dispensator, & prudens existens, Deo, & hominibus opere, & sermone irreprehensibilem sese conservare studuerit, ut vere fatear, universum pene mundum secum attonitum, & sollicitum post Deum currere facit, ex utroque sexu populos diversæ professionis, conditionis, & ætatis catervatim Domino suo super omnia bona ipsius constituendus ducit. Si vero suæ, & fraternæ salutis negligens deprehenditur, inutilis, & remissus in operibus suis, & insuper a bono taciturnus [quod magis officit sibi, & omnibus] nihilominus innumerabiles populos catervatim secum ducit, primo mancipio gehennæ cum ipso plagis multis in æternum vapulaturus: cujus culpas istic redarguere præsumit mortalium nullus, quia cunctos ipse judicaturus a nemine est judicandus, nisi forte deprehendatur a fide devius: pro cujus perpetuo statu universitas fidelium tanto instantius orat, quanto suam salutem post Deum ex illius incolumitate animadvertunt propensius pendere. Salvo enim divinæ omnipotentiæ mysterio, ut dignum est, loco ab ipsa secundo, illud B. Job *c* non incongrue aptari sanctæ Romanæ Ecclesiæ potest: *Si destruxerit, nemo est, qui ædificet: & si incluserit hominem, nullus est, qui aperiat ei: si continuerit aquas, omnia siccabuntur: & si emiserit eas, subvertent terram.* Nec immerito: cum ipsa specialius in Petro cœli, terræque retentet habenas. Hæc cum omnium fidelium in Christo spiritalis sit mater, nemo debet renuere illius feriri disciplina, vel emendari censura, juxta illa proverbia *d* Salomonis: *Ne dimittas legem matris tuæ, liga eam in corde tuo jugiter, qui enim abjicit disciplinam, infelix est: & stultus homo despicit matrem suam;* & rursus *e*: *est maledictus a Deo, qui exasperat matrem: & maledictio matris eradicat fundamenta;* illa utique, quæ arrogant *f*, divisa a sede illius, cui dictum est: *Tu g es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam;* & super arenam concupiscentiæ carnalis, seu humanæ præsumptionis probantur posita: cursus rivi minime prosperatur, si a suo fonte dividatur.

a 2. *Corinth. cap.* 1. b *Esa. cap.* 14. c *Job. cap.* 12. d *Proverbior.* 1. 6. & 18. e *Ecclesiast.* 3. f *fortasse*, *arroganter*. g *Matth.* 16.

C. VII. *Non ordines, sed vitæ merita nos Deo commendant.*

Item Augustinus *ad Valerium epist.* 148.

4 Ps. ANte *a* omnia peto, ut cogitet religiosa prudentia tua, nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore facilius, & lætius, & hominibus acceptabilius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio, si perfunctorie, atque adulatorie res agatur: sed nihil apud Deum miserius, & tristius, & damnabilius. §. 1. Item *b* nihil esse in hac vita, & maxime hoc tempore difficilius, laboriosius, & periculosius Episcopi, aut Presbyteri, aut Diaconi officio: sed apud Deum nihil beatius, si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet. Quis autem iste sit modus, nec a pueritia, nec ab adolescentia mea didici, & eo tempore, quo discere cœperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum, [nam quid aliud existimem nescio] ut secundus locus gubernaculorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.

C. VIII. *Corrumpitur, & ad terram Sacerdotium trahitur, nisi legaliter, & juste servetur.*

Item Isidorus.

SIcut viri, & mulieris digna conjunctio unum facit matrimonium; & sicut duorum copulatio unum perficit corpus: ita Clericatus, & Sacerdotium unum faciunt Presbyterum, & electio, & consecratio unum faciunt Episcopum: quæ omnia unum efficiunt corpus: quod citius corrumpitur, & ad terram trahitur, nisi legaliter servetur, nisi juste vivendo laudetur.

C. IX. *Gratia, non locus salvat animam.*

Item Ambrosius *lib. de Paradiso c.* 4.

5 Ps. ILlud *c* autem animadverte, quia extra Paradisum vir factus est, & mulier intra Paradisum, ut advertas, quod non loci, non generis nobilitate, sed virtute unusquisque gratiam sibi comparat. Denique extra Paradisum factus, hoc est, in inferiore loco, vir melior invenitur: & illa, quæ in meliore loco, hoc est, in Paradiso facta est, inferior reperitur.

C. X. *De eodem.*

Item Gregorius *lib.* 6. *reg. epist.* 5. *seu c.* 169.

QUælibet *d* occulta loca sine gratia Dei animam salvare non possunt: quod aliquando in ipsis quoque conspicimus erratibus electorum. Nam Loth *e* in ipsa perversa civitate fuit justus: in monte peccavit. Sed ista cur dicimus, cum majora noverimus? Quid enim Paradiso jucundius? quid cœlo securius? & tamen homo ex Paradiso, & Angelus de cœlo peccando cecidit.

C. XI. *De eodem.*

Idem.

ADam *f* primus homo pro peccato de Paradiso ejectus est: hoc est, quia Dei nobilitatem a se dejecit, nobilitate loci privatus est.

Cor. Rom. ¶ *Primo libro B. Gregorii in Ezechielem, homil.* 9. *leguntur hæc verba, quæ nonnihil ad hanc rem facere videntur.* Quia autem loca mentem non muniunt, ipse humani generis primus testatur parens, qui & in Paradiso cecidit.

C. XII. *Non est verus Sacerdos omnis, qui nominatur Sacerdos.*

Item Joannes Chrysostomus (*idest auctor operis imperfecti in Matth. hom.* 43. *ad c.* 23.)

6 Ps. MUlti Sacerdotes, & pauci Sacerdotes; multi nomine, pauci opere. Videte ergo, quomodo sedetis super cathedram; quia non cathedra facit Sacerdotem, sed Sacerdos cathedram; non locus sanctificat hominem, sed

a *Ansel. lib.* 6. *cap.* 196. *Ivo part.* 6. *c.* 389. b *Ansel. l.* 6. *cap.* 186. c *Quo loci illud adverte*) *orig.* d *al. Quamlibet.* e *Gen.* 19. f *Burch. lib.* 1. *cap.* 206. *Ivo p.* 5. *c.* 320.

sed homo locum: non omnis Sacerdos sanctus, sed omnis sanctus Sacerdos. Qui *a* bene sederit super cathedram, honorem accipit ab illa; qui male sederit, injuriam facit cathedræ; ideoque malus Sacerdos de Sacerdotio suo crimen acquirit, non dignitatem. In judicio enim sedens, si quidem bene vixeris, & bene docueris, omnium judex es; si autem bene docueris, & male vixeris, tui solius condemnator eris *b*. Nam bene vivendo, & bene docendo, populum instruis, quomodo debeat vivere: bene autem docendo, & male vivendo, Deum instruis, quomodo te debeat condemnare. *Idem c.* §. 1. Quicunque desideraverit *d* primatum in terra, inveniet confusionem in cœlo; nec 1 inter servos Christi computabitur, qui de primatu tractaverit; nec unusquisque eorum festinet, quomodo aliis major appareat, sed quomodo omnibus inferior videatur: quoniam non qui major fuerit in honore, ille est justior, sed qui fuerit justior, ille major. Conversatio ergo melior est desideranda, non dignior gradus.

Corr. Rom. ¶ 1 Nec inter] *In loco indicato legitur*, ut inter servos Christi non sit de primatu certamen, nec unusquisque, &c. *Sed obstitit glossa, ne mutaretur.*

DISTINCTIO XLI.

1 ps ECce, *quibus oporteat Sacerdotem esse ornatum moribus. Sed præterea oportet illum esse ornatum in exterioribus, habitu videlicet, & incessu: habitu, ut nec fulgidis, nec sordidis se vestibus ornet. Ut enim ait Hieronymus* 1, *nec affectatæ sordes, nec exquisitæ deliciæ laudem pariunt: quod tam de vestibus, quam de cibis intelligendum est.*

Corr. Rom. ¶ 1 Hieronymus,] *Ad Eustochium de custodia virg. sic scribit*; nec affectatæ sordes, nec exquisitæ munditiæ conveniunt Christiano. *Ad Nepotianum quoque in eandem fere sententiam:* vestes pullas æque devita, ut candidas, ornatus, ut sordes pari modo fugiendæ sunt: quia alterum delicias, alterum gloriam redolet.

C. I. *Pro moribus eorum, cum quibus vivimus, etiam uti debemus alimentis.*

Unde Augustinus *ait lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 12.*

QUisquis *e* rebus prætereuntibus restrictius utitur, quam sese habent mores eorum, cum quibus vivit, aut intemperans 1, aut superstitiosus est. Quisquis vero sic eis ututur, ut metas consuetudinis bonorum, inter quos versatur, excedat, aut aliquid significat, aut flagitiosus est. In omnibus enim talibus non usus rerum, sed libido utentis in culpa est. *& infra.* §. 1. Quid igitur locis, & temporibus, personisque conveniat, diligenter attendendum est, ne temere flagitia reprehendamus. Fieri enim potest, ut sine aliquo vitio cupidinis, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens utatur, insipiens autem fœdissima gulæ flamma in vilissimum olus ardescat: & sanius *f* quisque maluerit, more Domini *g*, pisce vesci, quam lenticula, more Esau, *h* nepotis Abraham, aut hordeo, more jumentorum. Non enim propterea continentiores nobis sunt pleræque bestiæ, quia vilioribus aluntur escis. Nam in omnibus hujuscemodi rebus, non ex earum rerum natura, quibus utimur, sed ex causa utendi, & modo appetendi, vel probandum est, vel improbandum, quod facimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Intemperans,] *Apud sanctum August. & Ivonem legitur*: temperans. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. *Non cibus, sed appetitus in culpa est.*

Idem *super epistolam Joannis.*

DEliciæ quælibet, si absque desiderio percipiantur, non officiunt: & viles cibi appetenter accepti, impediunt profectum abstinentiæ. David *a* enim aquam male concupitam effudit; & Helias *b* carnes comedit.

Corr. Rom. ¶ *In operibus beati Augustini, aut impressis, aut manuscriptis, quæ hactenus ad manus venerunt, hæc non sunt inventa. Cæterum apud Prosperum de vita contemplativa, l. 2. cap. 22. eadem fere leguntur*: Nec deliciæ quælibet, si absque desiderio percipiantur, officiunt: & viles cibi plerunque abstinentiæ profectum, si appetenter accipiantur, impediunt. Hinc est, quod sanctus David aquæ in se concupiscentiam castigavit; atque eam sibi a suis oblatam, ne desiderio suo ex ea satisfacere videretur, effudit: & sancto Heliæ perceptio carnium non concupita non nocuit.

C. III. *Contra suæ infirmitatis consuetudinem, aliquibus cibis Divites uti non cogantur.*

Idem *de verbis Domini secundum Matthæum, serm. 5. c*

NOn cogantur divites pauperum cibis vesci: utantur consuetudine infirmitatis suæ, sed doleant aliter se non posse: si consuetudinem mutant, ægrotant. Utantur superfluis, dent inopibus necessaria: utantur pretiosis, dent pauperibus vilia.

C. IV. *Æquanimitas tolerandi, non usus, vel abstinentia cibi, justitiam facit.*

Idem *lib. 2. quæst. Evang. c. 11.*

QUod *d* dicit Dominus in Evangelio: *e Justificata est sapientia ab omnibus filiis suis*: ostendit filios sapientiæ intelligere, nec in abstinendo, nec in manducando esse justitiam, sed in æquanimitate tolerandi inopiam, & in temperantia per abundantiam non se corrumpendi, atque opportune sumendi, vel non sumendi ea, quorum non usus, sed concupiscentia reprehendenda est. Non enim interest omnino, quid alimentorum sumas, ut succurras necessitati corporis, dummodo congruas in generibus alimentorum his, cum quibus tibi vivendum est. Neque quantum sumas, interest multum: cum videamus aliorum stomachum citius saturari; & eos tamen illi ipsi parvo, quo satiantur, ardenter, & intolerabiliter, & omnino turpiter inhiare: alios autem plusculo quidem satiari, sed tolerabilius inopiam perpeti, & vel ante ora positas epulas, si id in tempore opus sit, cum tranquillitate aspicere, neque tangere. Magis ergo interest, non quid, vel quantum alimentorum pro congruentia hominum, atque personæ suæ, & pro suæ valetudinis necessitate quis capiat; sed quanta facilitate, atque serenitate animi careat, cum his vel oportet, vel etiam necesse est carere; ut illud in animo Christiani compleatur, quod Apostolus *f* dicit: *Scio & minus habere: scio & abundare: ubique & in omnibus imbutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati: omnia possum in eo, qui me confortat.*

C. V. *Temperantia ciborum, & vestium, non dissolutio eorum laudatur.*

Item ex Concilio Gangrensi, *c. ultimo.*

PArsimoniam *g* cum veste humili non reprobamus: sicut etiam ornatum præter corporis 1 diligentiam infucatum laudamus. Dissolutos autem & fractos in vestibus incessus non recipimus: & domos Dei honoramus & conventus, qui in his fiunt, tanquam sanctos, & utiles recipimus: pietatem in privatis domibus non concludentes, sed omnem locum in nomine Dei ædificatum honorantes: & congregationem in Ecclesia factam ad utilitatem communem recipimus, & bona ope-

G 2

a 1. *Petr.* 3. b *al. es.* c *Ibid. homilia* 35. *ad c.* 20. d *al. desiderat.* e *Ivo part.* 4. *cap.* 24. *Pann. l.* 2. *c.* 195. f *al. sanus.* g *Luc.* 24. h *Gen.* 25.

a 2 *Regum* 23. b 3. *Regum* 17. c *ad illa verba: petite, & dabitur vobis.*] *sed paulo aliter.* d *Ivo part.* 4. *cap.* 23. e *Matthæi* 11., *& Luc.* 7. f *Philip.* 4. g *Ivo part.* 8. *cap.* 321.

opera, quæ supra vires 2 in fratres pauperes exercentur, secundum Ecclesiasticas traditiones beatificamus: & omnia, quæ conveniunt traditionibus Apostolicis, & sanctarum Scripturarum præceptis, in Ecclesia fieri exoptamus.

Corr. Rom. ¶ 1 Præter corporis) *Est ex prisca versione: Græce est:* δι' ἐπιμέλειαν μόνον τοῦ σώματος ἀπερίεργον: *id est*: propter corporis tantum curam minime supervacaneam, atque operosam: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 2 Supra vires) *In prisca illa versione est*: juxta vires. *Dionysius habet, ut Grat. Græce autem*: τὰς καθ' ὑπερβολὴν εὐποιίας τῶν ἀδελφῶν τὰς κατὰ τὰς παραδόσεις διὰ τῆς ἐκκλησίας εἰς τοὺς πτωχοὺς γινομένας: *id est*, eximias, atque excellentes fratrum beneficentias, quæ secundum traditiones per Ecclesiam in pauperes fiunt.

C. VI. *Sub specie virtutis sæpe se vitia ingerunt.*

Item Gregorius *Joanni Constantinopolitano, lib.* I. *Reg. epist.* 24.

SÆpe se vitia esse virtutes mentiuntur, ut tenacitas, parsimonia; effusio, largitas; crudelitas, zelus justitiæ; remissio, pietas velit videri.

C. VII. *Meritis fidei, & vitæ, non divitiis Episcopalis auctoritas quæritur.*

Item ex Concilio Carthagin. IV. *c.* 15.

EPiscopus vilem supellectilem, & mensam, ac victum pauperem habeat, & dignitatis suæ auctoritatem fide, & vitæ meritis quærat. §. 1. Hospitium *a* quoque non longe ab Ecclesia habeat.

C. VIII. *De eodem.*

Item ex eodem, *c.* 45.

CLericus *b* professionem suam & habitu, & incessu probet: & ideo nec vestibus, nec calceamentis decorem quærat.

Gratian. *Sicut ergo in cibis mores eorum, cum quibus vivimus, observare monemur; sic & de indumentis intelligendum est. Ut enim alibi* c *dicitur*: Quisquis contemptis his, cum quibus vivit, lautiora sibi, vel austeriora præ cæteris indumenta, vel alimenta quærit, aut intemperans sui, aut superstitiosus est. *In incessu autem debet esse Sacerdos ornatus, ut gravitate itineris mentis maturitatem ostendat. Incompositio enim corporis [ut Augustinus* d *ait] inæqualitatem indicat mentis. Unde historiographus* e *ille, cum ejus mutabilitatem describeret, cujus conscientia excitata* f *curis mentem vastabat* g, *inter cætera hoc etiam notabile judicavit, dicens*: Citus modo, & modo tardus incessus.

DISTINCTIO XLII.

1 ps HOspitalem vero Sacerdotem esse oportet, ne sit in numero eorum, quibus in judicio dicetur: Hospes *h* eram, & non suscepistis me. *Qui enim Apostolum secutus, alios ad hospitalitatem debet invitare, quomodo hospitalitatis exhortator poterit esse, qui domum propriam hospitibus claudit? Si enim Sacerdos primum a seipso, & a domestica Ecclesia sua debet exigere, quod postea populis imperet: si primum, imitando Christum, ipse debet facere, quæ postea populum doceat; necesse est, ut pauperes hospitio recipiat, quo ad hospitalitatem facilius suo exemplo subditos attrahat.* §. 1. *Ordinandus itaque Sacerdos ad memoriam revocet, quomodo Abraham* i, *& Loth per hospitalitatis opera Deo placuere, & Angelos hospitio meruerunt recipere: quomodo Angeli, Sodomis hospitalem domum ingressi, Loth cum familia sua liberaverunt: quomodo clausas domos cum hospitibus ignis ingressus perdiderit: quomodo etiam secundum Hieronymum* a, *aliena rapere convincitur, qui ultra necessaria sibi retinere probatur: ac sic per opera pietatis se instruat, ut & præsentis vitæ subsidia, & æternæ claritatis præmia a Deo percipiat: utrumque enim pietati promittitur.* §. 2. *Unde Apostolus scribens ad Timotheum* b *ait*: Exerce temetipsum ad pietatem. Nam corporalis quidem exercitatio ad modicum utilis est: pietas autem est utilis ad omnia, habens promissionem vitæ, quæ nunc est, & futuræ. *Ab hac quisquis alienus fuerit, in Sacerdotem ordinari non poterit.* §. 3. *Si enim vidua* c *ab Ecclesia recipi prohibetur, quæ pauperes non recepit hospitio, quæ pedes Sanctorum non lavit, quæ omne opus bonum non est executa; multo magis sunt prohibendi a Sacerdotio, qui ab opere pietatis probantur alieni.* §. 4. *Unde* d *hospitalitatis opera despicientes* in Gangrensi Concilio *excommunicantur. Sic enim in eo statutum est. c.* 11.

C. I. *Non sunt despiciendi, qui convivia pauperibus exhibent.*

SI *e* quis despicit eos, qui fideliter agapas, id est, convivia pauperibus exhibent, & propter honorem Dei convocant fratres, & noluerit communicare hujuscemodi vocationibus, parvipendens, quod geritur, anathema sit.

Gratian. *Hinc etiam Joannes Evangelista* f *in epistola sua quendam Diotrephem excommunicavit, qui nec pauperes recipiebat, & recipientes de Ecclesia ejiciebat. In hospitalitate autem non est habendus delectus personarum, sed indifferenter quibuscunque sufficimus, hospitales nos exhibere debemus.*

C. II. *In recipiendis hospitibus nulla debet esse distinctio.*

Unde Joannes Chrysostomus *in epist. ad Hebræos, hom.* 11. *ad c.* 6. *circ. fin.*

2 ps QUiescamus ab hac absurda curiositate, & diabolica & peremptoria *f*. Si enim in Clero se electum esse dicat, si Sacerdotem se nominet, scrutare: non enim sine periculo in talibus indiscussa communicatio est: circa majora periculum vertitur; non enim das, sed accipis. Si vero pro nutrimento postulat, nihil in his examines. Inquire, quomodo Abraham hospitalem se circa omnes ostendebat. Si scrutator fuisset circa refugientes ad se, nunquam Angelos hospitio recepisset. Fortassis enim non putans eos Angelos esse, cum reliquis & hos repulisset: sed quoniam omnes recipiebat, suscepit & Angelos. Non enim ex vita eorum, quos accipis, mercedem tibi retributurus est Deus, sed ex voluntate tua, ex liberalitate, ex honorificentia multa, ex misericordia, ex bonitate.

3 ps Gratian. *Sed licet ipsa convivia despicienda non sint, non tamen in Ecclesiis celebrari, nec Clericos ad ea convocatos, ex eis partes sibi tollere oportet.*

C. III. *Clerici ad agapen vocati partes sibi non tollant.*

Unde in Laodicensi Concilio, *c.* 27.

NOn *g* oportet ministros altaris, vel quoslibet Clericos 1 ad agapen vocatos, partes tollere propter injuriam 2, quæ ex hac occasione Ecclesiastico ordini possit deputari.

Corr. Rom. ¶ 1 Clericos) *In Concilio Græco & prisca etiam versione additur*, vel Laicos.

¶ 2 Propter injuriam,) *Græce est*: διὰ τὸ τὴν ὕβριν τῇ τάξει προστρίβεσθαι τῇ ἐκκλησιαστικῇ, *id est*, eo quod Ecclesiastico ordini inuratur contumelia.

C. IV. *In locis Deo sacratis nec comedere, nec accubitus sternere liceat.*

Item

a *ibid. cap.* 14. b *Burch. lib.* 2. *c.* 209. *Ivo part.* 6. *c.* 284. *Anselm l.* 7. *c.* 202. c *Supra ea. c. quisquis.* d *epist.* 109. *ad Monachos, habetur sensus.* e *Salust. de Catilina.* f *al. exercitatam*] *al. exagitatam.* g *al. vexabat.* h *Matth.* 25. i *Genes.* 18. & 19. *Gl. ord. & Gen.* 19. *ex Alcuino.*

a *In regula Monacharum, c. de paupertate.* b 1. *Timoth.* 4. c 1. *Tim.* 5. 31. *q.* 1. *quomodo.* d *al. unde quidam.* e *Burch. lib.* 19. *cap.* 124. *Ivo p.* 15. *cap* 136. *Ans. lib.* 5. *c.* 76. f *ep.* 3. g *al. perniciosa.* h *Ansel. l.* 5. *c.* 77. *Ivo par.* 3. *c.* 128.

Item ex eodem, c. 28.

4 ps NOn *a* oportet in basilicis, seu in Ecclesiis agapen facere, & intus 1 manducare, vel accubitus sternere.

Corr. Rom. 1 Et intus) *Græce est*, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ θεοῦ, *quod Dionysius vertit*, nec intra domum Dei, *sed apud Balsamonem abest vox*, Dei.

C. V. *Nisi necessitate coacti Clerici in Ecclesia non conviventur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c. 30.*

NUlli *b* Episcopi, vel Clerici in Ecclesia conviventur, nisi forte transeuntes hospitiorum necessitate illic reficiantur. Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum potest fieri, prohibeantur.

C. VI. *De eodem.* PALEA.

Item ex dictis Beati Benedicti Abbatis *c.*

ORatorium *d* hoc sit, quod dicitur; nec ibi quicquam aliud geratur, vel condatur, quam quod divinis ministeriis *e* conveniat.

C. VII. *De eodem.*

Item Augustinus *epist. 109. de regula Monachorum.*

IN oratorio *f* præter orandi, & psallendi cultum penitus nihil agatur, ut nomini huic & opera jugiter impensa concordent.

DISTINCTIO XLIII.

1 ps P*Udicus quoque debet esse Sacerdos, ut & moribus, & verbis pudorem indesinenter exhibeat. Unde in Canticis Canticorum g genæ sponsæ, id est, prædicatores, turturi comparantur.* §. 1. *Debet etiam gratiam docendi habere: quia, ut Hieronymus* h *ait:* Innocens, & absque sermone conversatio, quantum exemplo prodest, tantum silentio nocet. Nam latratu canum, & baculo 1 pastorum lupi sunt arcendi. *In ipsa autem doctrina discretum oportet esse rectorem, ne aut tacenda proferat, aut proferenda taceat.*

Corr. Rom. ¶ 1 Baculo] *In epistola B. Hieronymi legitur*, baculoque pastoris luporum rabies deterrenda est. *Sed glossa ordinaria cum Gratiano concordat.*

C. I. *De discretione prædicationis & silentii.*

Unde Gregorius *part. 2. sui pastoralis, c. 4. ait.*

SIt rector discretus in silentio, utilis in verbo, ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit; ita indiscretum silentium eos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. Sæpe namque rectores improvidi, humanam amittere gratiam formidantes, loqui libere recta pertimescunt, & juxta veritatis vocem *i*, nequaquam jam gregis custodiæ, pastorum studio, sed mercenariorum vice deserviunt: quia veniente lupo fugiunt, dum se sub silentio abscondunt. Hinc namque eos per Prophetam *k* Dominus increpat, dicens: *Canes muti, non valentes latrare.* Hinc rursus queritur, dicens *l*: *Non ascendistis ex adverso, neque opposuistis murum pro domo Israel, ut staretis in prælio in die Domini.* Ex adverso quippe ascendere, est pro defensione gregis, voce libera hujus mundi potestatibus contraire. Et in die Domini in prælio stare, est pravis decertantibus ex justitiæ amore resistere. Pastorem *m* enim recta timuisse dicere, quid aliud est, quam tacendo terga præbuisse? qui nimirum, si pro grege se objicit, murum pro domo Israel hostibus opponit. Hinc rursum delinquenti populo dicitur *n*: *Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta, nec aperiebant iniquitatem tuam, ut te ad pœnitentiam provocarent.* Prophetæ quippe in sacro eloquio nonnunquam doctores vocantur, qui dum fugitiva esse præsentia indicant, quæ sunt ventura, manifestant: quos divinus sermo falsa videre redarguit: quia dum culpas corripere metuunt, incassum delinquentibus promissa securitate blandiuntur, qui iniquitatem peccantium nequaquam aperiunt: quia ab increpationis voce conticescunt. Clavis quippe apertionis sermo correptionis est: quia increpatio culpam detegit, quam sæpe nescit ipse etiam, qui perpetravit. Hinc Paulus ait: *a*: *Ut potens sit exhortari in doctrina sana, & eos, qui contradicunt, redarguere.* Hinc per Malachiam *b* dicitur: *Labia Sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum est.* Hinc per Esaiam *c* Dominus admonet, dicens: *Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam.* Præconis quippe officium suscipit, quisquis ad Sacerdotium accedit, ut ante adventum judicis, qui terribiliter sequitur, ipse scilicet clamando gradiatur. Sacerdos ergo, si prædicationis est nescius, quam clamoris vocem daturus est præco mutus? Hinc est enim, quod super pastores primos in *d* linguarum specie Spiritus Sanctus insedit, quia nimirum, quos repleverit, de se protinus loquentes facit. Hinc Moysi præcipitur, ut tabernaculum Sacerdos ingrediens tintinnabulis ambiatur: ut videlicet voces prædicationis habeat, ne superni inspectoris judicium ex silentio offendat. Scriptum quippe est *e*: *Ut audiatur sonitus, quando ingreditur, vel egreditur sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur.* Sacerdos namque ingrediens, vel egrediens moritur, si de eo sonitus non auditur: quia iram contra se occulti judicis exigit, si sine prædicationis sonitu incedit. Apte autem tintinnabula vestimentis illius describuntur inserta. Vestimenta etenim Sacerdotis, quid aliud, quam recta opera debemus accipere? Propheta attestante, qui ait *f*: *Sacerdotes tui induantur justitia.* Vestimentis itaque illius tintinnabula inhærent, ut *g* vitæ viam cum linguæ sonitu ipsa quoque bona opera clament Sacerdotis. Sed cum rector se ad loquendum præparat, sub quanto cautelæ studio loquatur, attendat, ne si inordinate ad loquendum rapitur, erroris vulnere audientium corda feriantur: & cum fortasse sapiens videri desiderat, unitatis compagem insipienter abscindat. Hinc namque veritas dicit *h*: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos.* Per sal quippe verbi sapientia designatur. Qui loqui igitur sapienter nititur, magnopere metuat, ne ejus eloquio audientium unitas confundatur. Hinc Paulus *i* ait: *Non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Hinc in Sacerdotis veste, juxta divinam K vocem, tintinnabulis mala Punica conjunguntur. Quid enim per mala Punica, nisi fidei unitas designatur? Nam sicut in malo Punico, uno exterius cortice multa interius grana muniuntur; sic innumeros sanctæ Ecclesiæ populos unitas fidei contegit, quos intus diversitas meritorum tenet. Ne igitur rector incautus ad loquendum proruat, hoc, quod jam præmisimus, per semetipsam veritas discipulis clamat *l*: *Habete sal in vobis, & pacem habete inter vos*: ac si figurate per habitum Sacerdotis dicat: Mala Punica tintinnabulis jungite, ut per omne, quod dicitis, unitatem fidei cauta observatione teneatis. §. 1. Providendum quoque est solicita intentione rectoribus, ut ab eis non solum prava nullo modo, sed ne recta quidem nimie & inordinate proferantur: quia sæpe dictorum virtus perditur, cum apud corda audientium loquacitatis incauta importunitate levigatur, & auctorem suum hæc

a *Burch. l. 3. c. 82. Ivo part. 3. c. 52. Ans. l. 5. c. 78.* b *Burch. l. 3. c. 83. Ivo p. 3. c. 32. Ansel. l. 3. c. 74.* c *In reg. B. Benedicti, c. 52.* d *Burch. l. 3. c. 81. Ivo part. 3. c. 71.* e *al. laudib.* f *Sensus, non verba. Isidor. Etymol. l. 15. c. 4. Smaragdus in reg. B. Benedicti, c. 52. Burchard. l. 3. c. 80, Ivo p. 3. c. 72.* g *Cant. 5. ex gl. interlin. ibid.* h *Ad Oceanum epist. 85. & gl. ord. in 1. Tim. 3. in verb. doctorem.* i *Joan. 10.* K *Es. 56.* l *Ezech. 13.* m *Pastori*] *orig.* n *Thren. 2.*

a *Ad Tit. 1.* b *Mal. 2.* c *Esa. 58.* d *Act. 2.* e *Exod. 28.* f *Psalm. 131.* g *al. si.* h *Marc. 9.* i *Rom. 12.* K *Exod. 28.* l *Marc. 9.*

hæc eadem loquacitas inquinat, quæ servire auditoribus ad usum profectus ignorat. Unde bene per Moysem dicitur a: *Vir, qui fluxum seminis patitur, immundus est.* In mente quippe audientium, semen secuturæ cogitationis est qualitas auditæ locutionis; quia dum per aurem sermo concipitur, cogitatio in mente generatur. Unde & ab hujus mundi sapientibus prædicator egregius seminiverbius *b* est vocatus. Qui ergo fluxum seminis patitur, immundus asseritur; quia multiloquio subditus, ex eo se inquinat: quod si ordinate promeret, prolem rectæ cogitationis edere in audientium corda *c* potuisset: dumque incautus per loquacitatem defluit, non ad usum generis, sed ad immunditiam semen effundit. Unde Paulus quoque, cum discipulum de instantia prædicationis admoneret, dixit: *d*: *Testificor coram Deo & Christo Jesu, qui judicaturus est vivos & mortuos, per adventum ipsius, & regnum ejus, prædica verbum, insta opportune, importune*: Dicturus (importune) præmisit (opportune) quia scil. apud auditoris mentem ipsa sua utilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit.

C. II. *Porcis & canibus sacra non sunt committenda.*

Item Clemens *epist.* 3. *in extremo.*

2 ps IN mandatis *e* habemus, ut venientes ad civitatem discamus prius, quis in ea dignus sit, ut apud eum cibum sumamus: quanto magis nosse convenit, quis, qualisve sit is, cui immortalitatis verba *f* credenda sunt? Soliciti enim, & valde soliciti esse debemus, ne *g* margaritas nostras mittamus ante porcos. Sed & ob alias causas utile est viri hujus habere me notitiam. Si enim sciam, quia in his, de quibus non potest dubitari, quod bona sint, emendatus est & inculpabilis; hoc est, si sobrius, si misericors, si justus, si mitis, & humanus (quæ utique bona esse nullus ambigit) tunc consequens videbitur, ut ei, qui obtinet bona virtutum, etiam quod deest fidei & scientiæ, conferatur; & in quibus maculari ejus vita videtur, quæ est in reliquis probabilis, emendetur. Si vero in iis, quæ palam sunt, peccatis involutus permanet, & inquinatus, non me oportet ei aliquid de secretioribus, & remotis divinæ scientiæ proloqui, sed magis protestari, & convenire eum, ut peccare desinat, & actus suos a viriis emendet. Quod si ingesserit se, & provocaverit nos dicere, quæ eum minus recte agentem non oportet audire, prudenter eum debemus eludere. Nam nihil omnino respondere, auditorum causa utile non videtur: ne forte existiment, nos responsionis penuria declinare certamen, & sic fides eorum lædatur, non intelligentium propositum nostrum.

C. III. *Verba prædicationis persecutoribus suis Prælati non subtrahant.*

Item Anacletus, *epist.* 1. *omnibus Episcopis.*

3 ps SCimus *h* autem multos ob id infestare Doctores, ut eos perdant, & placita propriæ voluntatis adimpleant. Non propterea tamen Doctores (in quantum vires suppetunt) a recta æmulatione, & bona intentione *i* recedere debent: scientes, quia beati *K*, qui persecutionem patiuntur propter justitiam.

C. IV. *Non est mundus a sanguine subjectorum, qui Dei consilium illis non annuntiat.*

Item Gregorius *Venantio, lib.* 1. *epist.* 33.

EPhesiis Paulus dicit l: *Mundæ sunt manus meæ a sanguine omnium vestrum: non enim subterfugi, quo minus annuntiarem omne consilium Dei vobis.* Mundus ergo a sanguine eorum non esset, si eis Dei consilium annuntiare noluisset: quia cum increpare delinquentes noluerit, eos proculdubio tacendo pastor occidit.

C. V. *Æternæ damnationis pœnam incurrit prædicator, qui semen divini verbi non spargit.*

Item Nicolaus *ad Michaelem Imperatorem in epistola, cujus initium est* (Proposueramus.)

DIspensatio *a* est nobis cœlestis seminis injuncta: *Væ* b *si non sparserimus: væ si tacuerimus.* Quod cum electionis Vas formidet, & clamet, quanto magis cuilibet exiguo metuendum est? Proinde, sicut non leve discrimen incumbit Pontificibus, siluisse pro divinitatis cultu, & Ecclesiæ correctione, quod congruit; ita his (quod absit) non mediocre periculum est, qui cum debeant parere, despiciunt.

4. pars. Gratian. *Pariter quoque observare debet Sacerdos, ne indignis, & non intelligentibus secreta mysteria, sua prædicatione reserare incipiat. Qui enim ea docet, quæ ab auditoribus non valent intelligi, non ad eorum utilitatem, sed ad sui ostentationem facit. Unde in expositione* (Beati immaculati,) *dicitur* c: Vitium est secreta mysteria vulgare indignis: quod fit vel loquacitate incauta, dum sine judicio volat irrevocabile verbum: vel adulatione, ut ei placeat, cui secreta revelat: vel jactatione scientiæ, ut plura scire videatur. *In quibus omnibus profecto datur intelligi, quanta debeat esse discretio in prædicatione Sacerdotis: qua si forte caruerit, tanquam torto naso, Sacerdotalis officii judicatur indignus.*

DISTINCTIO XLIV.

1 ps CUm *autem vinolentus esse probibetur, gulæ intemperantiam nequaquam habere permittitur. Neque enim ebrietas probibetur, & voracitas permittitur. Utrumque enim inter opera tenebrarum Apostolus connumerat, scribens Romanis* d: Non in comessationibus, & ebrietatibus: *Ventris namque ingluvies ad luxuriam provocat facile, & omne opus bonum dissolvit. Unde* e *venter & genitalia sibimetipsis vicina sunt: ut ex vicinitate membrorum confœderatio intelligatur vitiorum. Hinc etiam Nabuzardam* f *principem coquorum muros Hierusalem destruxisse legitur: quia venter, cui multitudo coquorum deservit, ædificia virtutum ad solum redigit. Sacerdos itaque de altari vivere, non luxuriari quærat, ut ait Hieronymus* g: Tibi o Sacerdos de altario vivere, non luxuriari permittitur. §. 1. *Sunt autem comessationes non solum Sacerdotibus; sed etiam Laicis noxiæ, qui festivos, & solemnes dies non aliter se digne celebrare putant, nisi comessationibus deserviant.*

C. I. *Non est vacandum comessationibus, & ebrietatibus.*

Unde Augustinus *scribit ad Aurelium Episcopum, epist.* 64.

COmessationes *h* & ebrietates ita concessæ & licitæ putantur, ut in honorem etiam beatissimorum Martyrum, non solum per dies solennes, (quod ipsum quis non lugendum videat, qui hæc non carneis oculis inspicit?) sed etiam quotidie celebrentur. *& post pauca.* Non ergo aspere, quantum existimo, non duriter, non modo imperioso ista tolluntur: magis docendo, quam jubendo; magis monendo, quam minando. Sic enim agendum est cum multitudine peccantium *i*. Severitas autem exercenda est in peccata paucorum. Et si quid

a *Levit.* 15. b *Actor.* 17. c *al. corde.* d *2. Timoth.* 4. e *Matth.* 10. f *Marc.* 7. g *Matth.* 7. h *Ivo p.* 5. *c.* 237. *circa medium.* i *al. institutione.* K *Matth.* 5. l *Act.* 20.

a *Dispensatione nobis. orig.* b 1. *Corinth.* 9. c *Glossa ord. ex Ambros. serm.* 2. *in Psal.* 118. *in ver.* (*Abscondi eloquia tua.*) d *Rom.* 13. e *Hieron. in ep. ad Amandum, & August. de Temp. serm.* 65. *Gregor. in pastor. par.* 3. *cap.* 20. f 4. *Regum ultim. secundum LXX.* g *In Michæam, cap.* 3. *in extremo.* h *Ivo part.* 13. *cap.* 68. i *abest ab org. Ivone, & aliquot manuscriptis Gratiani.*

quid minamur, cum dolore fiat, de Scripturis comminando vindictam futuram, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur. Ita prius movebuntur spiritales, vel spiritalibus proximi; quorum auctoritate, & lenissimis quidem, sed instantissimis admonitionibus cætera multitudo frangatur.

C. II. *Nulli Clericorum, aut continentium licet tabernas intrare.*

Item ex Concilio Laodicensi *c.* 24.

NOn *a* oportet Clericos servientes 1 a Presbyteris usque ad Diaconos, & deinceps ordinis Ecclesiastici omnes usque ad Ministros, aut Lectores, aut Exorcistas, aut Ostiarios, aut Psalmistas, aut etiam eos, qui in proposito continentiæ sunt, tabernas 2 intrare.

Corr. Rom. ¶ 1 Clericos servientes *Græce est* ἱερατικοὺς, *quod Dionysius vertit*, sacro mysterio deditos: *quam versionem Concilium Aquisgranense, Burchardus, & Ivo attulerunt.*

¶ 2 Tabernas) *Sequebatur in impressis*, nisi causa necessitatis: *quæ sunt expuncta, quia neque in plerisque manuscriptis, neque in Burchardo, & Ivone, neque in ipso Concilio Laodicensi, aut Aquisgranensi (ubi c. 60. hoc idem repetitur) leguntur: videntur tamen accepta ex can. Apost.* 54.

C. III. *Deponatur Clericus, qui tabernam, aut ergasterium habere voluerit.*

Item ex sexta Synodo *cap.* 9.

NUlli Clerico licet tabernam, 1 aut ergasterium habere. Si enim hujusmodi tabernam ingredi prohibetur, quanto magis aliis ministrare in ea? Si quis vero tale quid fecerit, aut cesset, aut deponatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Tabernam, aut ergasterium] *Græce est*, καπηλικὸν ἐργαστήριον, *idest*, cauponariam tabernam.

C. IV. *Nisi necessitate compulsi Clerici tabernas non ingrediantur.*

Item ex Concilio Carthag. III. *c.* 27.

CLerici *b* edendi, vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

C. V. *Corripiendus est Episcopus, qui conviviis occupatur.*

Item Gregorius *Natali Episcopo lib.* 2. *reg. indict.* 10. *epist.* 14.

2 ps MUltis ab urbe tua venientibus, frater charissime, didici, pastorali cura derelicta, solis te conviviis occupatum. Quæ audita non crederem, nisi hæc actionum tuarum experimentis approbarem. Nam quia nequaquam lectioni studeas, nequaquam exhortationi invigiles, sed ipsum quoque usum Ecclesiastici ordinis ignores; hoc est in testimonium, quod eis, sub quibus es positus, reverentiam servare nescis.

C. VI. *De eodem.*

Idem *ad eundem lib.* 2. *epist.* 37.

COnvivia communia, quæ ex intentione impendendæ charitatis fiunt, recte vestra fraternitas *c* in suis epistolis laudat. Sed tamen sciendum est, quia tunc ex charitate veraciter prodeunt, cum in eis nulla absentium vita mordetur, nullus ex irrisione reprehenditur, nec in eis inanes secularium negotiorum fabulæ, sed verba lectionis sacræ audiuntur: cum non plus, quam necesse est, servitur corpori, sed sola ejus infirmitas reficitur, ut ad usum exercendæ virtutis habeatur. Hæc itaque si vos in vestris conviviis agitis, abstinentium *d*, fateor, magistri estis.

C. VII. PALEA.

[*Item* ex Concilio Nannetensi.]

NUllus *a* Presbyterorum, quando ad anniversarium diem, trigesimum, aut septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunque vocatione ad collectam Presbyteri convenerit, se inebriare ullatenus præsumat, nec precatus amore *b* Sanctorum, vel ipsius animæ bibere, aut alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatione ingurgitare; nec plausus, & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare præsumat, aut turpia joca, vel urso, vel tornatricibus ante se fieri *c* patiatur: nec larvas dæmonum 1 ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & a sacris canonibus prohibitum.

Corr. Rom. ¶ 1 Dæmonum] *Burchardus ait*, quas vulgo Talamaschas dicunt.

C. VIII. *De eodem.* PALEA.

QUando *d* autem convenerint Presbyteri ad aliquod convivium, aliquis *e* Prior illorum, versum ante mensam incipiat, & cibum benedicat; & tunc secundum ordinem sedeant, alter alteri honorem præbentes; & per vices cibum, & potum benedicant, & aliquis de illorum Clericis aliquid de sancta Scriptura legat. Et post refectionem similiter sanctum hymnum dicant ad exemplum *f* Domini, sicut in Cœna fecisse legitur: & sic se contineant omnes Presbyteri, maxime in talibus locis, ut non vituperetur ministerium illorum.

C. IX. *De eodem.* PALEA.

Item ex eodem.

QUando *g* Presbyteri per Kalendas simul conveniunt post peractum divinum mysterium *h*, ad necessariam collationem, non quasi ad plenam refectionem, sed quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant: ne per talia inhonesta convivia se invicem gravent: quia indecens est, & onerosum; sæpe etiam tarde ad Ecclesiam redeuntes, majus damnum de reprehensione consequuntur, quod *i* de gravedine mutua contrahunt, quam lucrum ibi K faciant. Nam de hujusmodi conventu Paulus Corinthios *l* reprehendit, qui inconvenienter Cœnam Dominicam manducare conveniebant. Sic & qui ad Cœnam Dominicam, idest, ad collationem verbi sub occasione conveniunt, & ex veritate *m* ventris causa conjunguntur, reprehensibiles coram Deo, & hominibus habentur. Et ideo, peractis omnibus, qui voluerint, panem cum charitate in domo fratris sui simul cum fratribus frangant, & singuli singulos bibere faciant; & maxime ultra tertiam vicem poculum non contingant, & sic ad Ecclesias redeant.

C. X. *Christiani ex Symbolis convivia non celebrent.*

Item ex Concilio Laodicensi *cap.* 55.

3 ps NOn *n* oportet ministros altaris, vel quoslibet Clericos, aut etiam Laicos Christianos ex Symbolis [quæ *o* vulgus comessalia appellat] convivia celebrare.

C. XI. *Sacrarum Scripturarum lectio Sacerdotalibus semper conviviis misceatur.*

Item ex Concilio Toletano III. *c.* 7.

PRo *p* reverentia Dei, & Sacerdotum, id universa sancta constituit Synodus, ut [quia solent crebro mensis otiosæ fabulæ interponi] in omni Sacerdotali convivio lectio divinarum scripturarum misceatur. Per hoc enim & animæ ædificantur ad bonum, & fabulæ non necessariæ prohibentur.

a *Conc. Aquisgran. cap.* 60. *Burch. lib.* 2. *c.* 131. *Ivo p.* 6. *c.* 205. b *Aquisgran. Conc. c.* 90. *Burch. l.* 2. *cap.* 130. *Ivo part.* 6. *c.* 204. c *al. sanctitas.* d *al. abstinentiæ.*

a *De consec. dist.* 5. *c. nullus. Burch. l.* 2. *c.* 161. *Ivo part.* 6. *c.* 252. b *al. in amore.* c *al. facere permittat.* d *Burch. l.* 2. *c.* 162. *Ivo p.* 6. *c.* 253. e *Decanus, aut aliquis) Burch.* f *Matth.* 26. g *Burch. lib.* 13. *c.* 164. *Ivo p.* 6. *cap.* 255. h *al. ministerium.* i *&* K *al. cibi.* l 1. *Corinth.* 11. m *al. ingluvietate.* n *Conc. Aquisgran. c.* 83. *Rab. in pœn. c.* 27. o *Ista sunt addita loco cujusdam glossæ.* p *Burchard. l.* 2. *c.* 169. *Ivo p.* 6. *c.* 260. *Raban. in pœn. c.* 28.

C. XII. *De confertis nec convivia facere, nec ante horam diei tertiam Clericis comedere licet.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *c. 61. & 66.*

NOn *a* liceat Sacerdotes, vel Clericos, sed nec religiosos Laicos convivia facere de confertis. §. 1. Nec oportet *b* Clericos, vel Laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire convivia, nec aliquando Clericos, nisi hymno dicto, comedere panem, & post cibos gratias auctori Deo referre.

Gratian. *Si ergo Laicis comessationes damnabiles sunt, multo magis Sacerdotibus imputantur ad gehennam. Venter enim pinguis [ut Hieronymus c ait] crassum sensum generat: cum Sacerdotalis sensus contra vigil esse debeat, & tenuis: atque ideo edacitatis vitio obnoxii in Sacerdotes ungi non debent. Hi enim [ut ait Gregorius in Moralibus d] qui adhuc vitiorum bello subjacent, nequaquam per prædicationis usum præesse magisterio cæterorum debent.*

DISTINCTIO XLV.

1 Ps. SEquitur: *e* non percussorem. *Non enim oportet Episcopum ita esse irascibilem, & perturbati sensus, ut percutiat, qui debet esse patiens: sed sequatur eum, qui dorsum posuit ad flagella.*

C. I. *Verborum correptione, non verberibus timeri debet Episcopus.*

Unde Gregorius *scribit Joanni Episcopo Constantinopol. lib. 2. epist. 52. al. cap. 91.*

QUid *f* autem de Episcopis, qui verberibus timeri volunt, canones dicant, bene fraternitas vestra novit. Pastores etenim facti sumus, non percussores: & egregius prædicator dicit: *g Argue, obsecra, increpa in omni patientia, & doctrina.* Nova vero, atque inaudita est ista prædicatio, quæ verberibus exigit fidem.

C. II. *De eodem.*

Item in Concilio Romano sub Silvestro, *c. 17.*

NEminem *h* quisquam peccantem Clericum cæde attingat, non Presbyter, non Diaconus, non Episcopus Clericum, vel servitorem Ecclesiæ ad cædem perducat. Sed si ita causa exigit Clerici, triduo privetur honore, ut poenitens redeat ad matrem Ecclesiam.

C. III. *Non asperis, sed blandis verbis ad fidem sunt aliqui provocandi.*

Item Gregorius *Paschasio Episcopo Neapol. lib. 11. epist. 15.*

QUi sincera intentione extraneos a Christiana religione ad fidem cupiunt rectam perducere, blandimentis, non asperitatibus debent studere, ne quorum mentem reddita ad *i* planum ratio poterat revocare, pellat procul adversitas. Nam quicunque aliter agunt, & eos sub hoc velamine a consueta ritus sui volunt cultura suspendere, suas illi magis, quam Dei causas probantur attendere. §. 1. Judæi *K* siquidem Neapoli consistentes questi nobis sunt, asserentes, quod quidam eos a quibusdam feriarum suarum solennitatibus irrationabiliter nitantur arcere, ne illis sit licitum festivitatum suarum solennia colere, sicut eis nunc usque, & parentibus eorum longis retro temporibus licuit observare. Quod si ita se veritas habet, supervacuæ rei videntur operam dare *l*. Nam quid utilitatis est, quando etsi contra longum usum fuerint vetiti, ad fidem illis, & conversionem nihil proficit? Aut cur Judæis, qualiter cæremonias suas colere debeant, regulas ponimus, si per hoc eos lucrari non possumus? Agendum ergo est, ut ratione potius & mansuetudine provocati, sequi nos velint, non fugere, ut eos, ex eorum codicibus ostendentes, quæ dicimus, ad sinum matris Ecclesiæ Deo possimus adjuvante convertere. Itaque fraternitas tua eos monitis quidem, prout potuerit, Deo adjuvante, ad convertendum accendat, & de suis illos solennitatibus inquietari denuo non permittat; sed omnes festivitates, feriasque suas, sicut hactenus tam ipsi, quam parentes eorum, per longa colentes retro tempora tenuerunt, liberam habeant observandi, celebrandique licentiam.

C. IV. *Non severitate, sed benevolentia subditos Prælati corripiant.*

Item Gregorius IV. *in Epistola Episcopis per Galliam, & Germaniam constitutis.*

LIcet *a* plerumque accidant in Sacerdotibus, quæ sunt reprehendenda, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quam severitas; plus cohortatio, quam comminatio *b*; plus charitas, quam potestas: cum nemo nostrum sine reprehensione, aut sine peccato vivat. Nam si Dominus *c* statim post trinam negationem beatum Petrum Apostolum præceptorem nostrum judicasset, non tantum ex eo fructum, sicut fecit, recepisset. Expectandi ergo, atque corrigendi magis sunt rectores Ecclesiæ, quam statim judicandi: cum majora negotia, & difficiliores causarum exitus, sanctorum Patrum canones spiritu Dei conditi, & totius mundi reverentia consecrati, jubeant sub nostræ sententiæ expectatione suspendi, nostroque moderamine finiri. Unde necesse est hæc, & alia Ecclesiastica quæque negotia, post multarum experimenta causarum, solicitius perspici *d*, & diligentius præcaveri; quatenus per spiritum charitatis & pacis, omnis materies scandalorum, & præsumptio invidorum 1, atque oppressio simplicium fratrum de Ecclesiis Domini auferantur. Et sicut non vult quisquam fratrum se aliorum judicio prægravari; ita non audeat alii inferre, quod sibi non vult fieri. §. 1. Judæi non sunt cogendi ad fidem, quam tamen si inviti susceperint, cogendi sunt retinere.

Corr. Rom. ¶ 1 Invidorum] *In Epistola Gregorii IV. [quæ est in sæpe memorato codice Bibliothecæ Dominicanæ,] & aliquot vetustis exemplaribus Gratiani legitur*, Judæorum.

C. V. *Sicut non sunt Judæi ad fidem cogendi, ita nec conversi ab ea recedere permittuntur.*

Unde in Concilio Toletano IV. *c. 56. statutum est.*

DE *e* Judæis autem præcipit Sancta Synodus, nemini deinceps ad credendum vim inferri. *Cui f enim vult Deus, miseretur, & quem vult, indurat.* Non enim tales inviti salvandi sunt, sed volentes, ut integra sit forma justitiæ. Sicut enim homo proprii arbitrii voluntate serpenti obediens periit: sic vocante se gratia Dei, propriæ mentis conversione homo quisque credendo salvatur. Ergo non vi, sed liberi arbitrii facultate, ut convertantur, suadendi sunt, non potius impellendi. Qui autem jampridem ad Christianitatem coacti sunt venire, (sicut factum est temporibus religiosissimi Principis Sisebuti) quia jam constat eos Sacramentis divinis sociatos Baptismi gratiam suscepisse, & chrismate unctos esse, & corporis & sanguinis Domini extitisse participes, oportet, ut fidem, quam etiam vi, vel necessitate susceperunt, tenere cogantur, ne nomen Domini blasphemetur, & fides, quam susceperunt, vilis, & contemptibilis habeatur.

C. VI.

a *Apud Martin. Bracar. Burch. lib. 2. cap. 165. Ivo part. 68. c. 256.* b *cap. 66. ejusd.* c *Epist. ad Nepotianum.* d *lib. 23. c. 10.* e *1. Tim. 3. & ibi gl. ordin. & Anselm. ex Hieron. ad Oceanum.* f *Jo. Diac. lib. 3. c. 9. Polyc. lib. 4. tit. 9.* g *2. Tim. 4.* h *Nemo] orig.* i *al. aplano.* K *Ivo p. 13. c. 105.* l *al. adhibere.*

a *Infra ead. cap. licet. Ivo part. 5. cap. 368.* b *al. commotio.* c *Matth. 26.* d *al. prospici.] orig.* e *Burch. lib. 2. cap. 72. Ivo part. 1. cap. 276. & part. 13. cap. 94. Pannorm. lib. 1. cap. 72.* f *Rom. 10.*

C. VI. *Benevolentia plus, quam severitas erga corrigendos agat.*

Item Leo Papa *epist.* 82. *ad Anastasium Episcopum Thessalonicensem c.* 1.]

LIcet *a* nonnunquam accidant, quæ in Sacerdotalibus sunt reprehendenda personis, plus tamen erga corrigendos agat benevolentia, quam severitas; plus cohortatio, quam comminatio *b*; plus charitas, quam potestas. Sed hi, qui, quæ sua sunt, quærunt, non quæ Jesu Christi, facile ab hac lege discernuntur: & dum dominari magis, quam consulere subditis quærunt, placet honor, inflat superbia, & quod provisum est ad concordiam, tendit ad noxam.

C. VII. *Dejiciatur ab officio Presbyter, & Diaconus, & Episcopus verberibus timeri quærens.*

Item ex Canone Apostolorum *can.* 28. *juxta priscam versionem.*

EPiscopum *c*, aut Presbyterum, aut Diaconum percutientem fideles delinquentes, aut infideles inique agentes, & per hujusmodi volentem timeri, dejici ab officio suo præcipimus, quia nusquam nos docuit hoc Dominus. E contrario vero ipse *d*, *cum percuteretur, non repercutiebat: cum malediceretur, non remaledicebat: cum pateretur, non comminabatur*.

C. VIII. *Non verberibus, sed verbis subditos Episcopi corripiant.*

Item ex Concilio Bracarensi III. *cap.* 6.

CUm beatus Apostolus *e* arguere, obsecrare, vel increpare in omni patientia præcipiat, extra hanc doctrinam novimus quosdam ex fratribus, tantis cædibus in honoratos *f* subditos effervescere, quantas poterant latrocinantium promereri personæ. Et ideo, qui gradus jam Ecclesiasticos meruerunt, id est Presbyteri, Abbates, & Levitæ, qui exceptis gravioribus, & mortalibus culpis, nullis debent verberibus subjacere, non est dignum, ut passim unusquisque Prælatus honorabiliora membra sua, prout voluerit, & ei placuerit, verberibus subjiciat, & dolori: ne dum incaute subdita percutit membra, ipse quoq; debitam sibi subditorum reverentiam subtrahat, juxta illud, quod quidam sapiens dixit: *Leviter* g *castigatus reverentiam exhibet castiganti: asperitatis autem nimiæ increpatio nec correctionem recipit, nec salutem*. Et ideo si quis aliter, quam dictum est, prædictos honorabiles subditos, licentia perceptæ potestatis elatus, malitia animi tantum, crediderit verberandos, juxta modum verberum, quæ intulerit, excommunicationis pariter, & exilii sententiam sustinebit.

2 ps Gratian. *Salomon vero contra admonet, dicens*: Percute *h* filium tuum virga, & liberabis animam ejus a morte. *Hinc etiam B. Gregorius* i *scribit in dialogo, B. Benedictum quemdam Monachum virga percutiendo sanasse, quem crebra admonitione curare non poterat. Hinc etiam Dominus* K *flagello facto de funiculis male versantes in templo flagellavit, & de orationis domo ejecit. Hinc etiam Apostolus* l *fornicatorem illum Satanæ corporaliter vexandum tradidit: & magum* m *illum corporali cæcitate damnavit. Hinc etiam in canonibus* n *pueri, qui ante rationales annos irrationabiliter versantur, verberibus castigari jubentur. Virgines quoque, si religionis veste deposita aliis se copulaverint, ergastulis retrudi præcipiuntur.*

a *sup. ead. cap. licet. Polyc. lib.* 4. *tit.* 49. b *al. commotio.* c *Ansel. lib.* 6. *c.* 159. *Polyc. l.* 4. *tit.* 9. d 2. *Petr.* 2. e 2. *Tim.* 4. f *sic in codice Regio.* g *Leniter*] *orig.* h *Proverb.* 23. i *lib.* 2. *dial. cap.* 4. K *Joan.* 2. l 1. *Cor.* 5. m *Actor.* 13. n *Syricius Papa epist.* 1. *cap.* 6.

C. IX. *Disciplina non est servanda sine misericordia, nec misericordia sine disciplina.*

Hinc etiam Gregorius *in moralibus lib.* 20. *cap.* 8. *n.* 6. a

DIsciplina, vel misericordia multum destituitur, si una sine altera teneatur. Sed circa subditos suos inesse rectoribus debet & juste consolans misericordia, & pie sæviens disciplina. Hinc est, quod semivivi illius vulneribus, qui a Samaritano *b* in stabulum ductus est, & vinum adhibetur, & oleum, ut per vinum mordeantur vulnera, per oleum foveantur: quatenus unusquisque, qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum districtionis adhibeat, in oleo mollitiem pietatis: per vinum mundentur putrida, per oleum sananda foveantur. Miscenda est ergo lenitas cum severitate, faciendumque quoddam ex utraque temperamentum, ut neque multa asperitate exulcerentur subditi, neque nimia benignitate solvantur. Hoc nimirum illa tabernaculi *c* arca significat, in qua cum tabulis virga simul, & manna est: quia cum Scripturæ sacræ scientia in boni rectoris pectore, si est virga districtionis, sit & manna dulcedinis. Hinc etiam David *d* ait: *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Virga enim percutimur, & baculo sustentamur. Si ergo est districtio virgæ, quæ feriat, sit & consolatio baculi, quæ sustentet. Sit itaque amor; sed non emolliens: sit rigor, sed non exasperans: sit zelus, sed non immoderate sæviens: sit pietas, sed non plus, quam expediat, parcens. Intueri libet in Moysi pectore misericordiam cum severitate sociatam. Videamus amantem pie, & districte sævientem.

§. 1. Certe cum Israeliticus populus ante Dei oculos pene inveniabilem contraxisset offensam, ita ut ejus rector audiret: *Descende* e, *peccavit populus tuus*: ac si ei divina vox diceret: qui tali peccato lapsus est, jam meus non est, atque subjungeret: *Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam*: ille semel, & iterum pro populo, cui præerat, obicem se ad impetum Dei irascentis opponens, ait: *Aut dimitte eis hanc noxam: aut si non facis, dele me de libro tuo, quem scripsisti*. Pensemus ergo, quibus visceribus eundem populum amavit, pro cujus vita de libro vitæ deleri se petiit. Sed tamen iste, qui tanto ejus populi amore constringitur, contra ejus culpas pensemus, quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim ut petitione prima, ne delerentur, culpæ veniam obtinuit, ad eundem populum veniens, ait: *Ponat vir gladium suum super femur suum: ite, & redite de porta usque ad portam per medium castrorum, & occidat unusquisque fratrem, & amicum, & proximum suum: cecideruntque in die illo quasi viginti* f *tria millia hominum*. Ecce qui vitam omnium, etiam cum sua morte petiit, paucorum vitam gladio extinxit. Intus arsit ignibus amoris: foris accensus est zelo severitatis. Tanta fuit pietas, ut se pro illis coram Domino morti offerre non dubitaret: tanta severitas, ut eos, quos divinitus feriri timuerat, ipse judicii gladio feriret. Sic amavit eos, quibus præfuit, ut pro eis nec sibi parceret: & tamen delinquentes sic persecutus est, quos amavit, ut eos etiam Domino parcente prosterneret. Utrobique legatus fortis, utrobique mediator admirabilis, causam populi apud Deum precibus, causam Dei apud populum gladiis allegavit. Intus amans divinæ iræ supplicando obstitit: foris sæviens culpam feriendo consumpsit. Succurrit citius omnibus ostensa morte paucorum. Et idcirco omnipotens Deus fidelem famulum suum citius exaudivit agentem pro populo; quia vidit, quid super populum acturus esset ipse pro Deo. In regimine

H ergo

a *Lib.* 20. *cap.* 6. *ad cap.* 29. *Job. pastor. part.* 1. *c.* 6. *lib.* 1. *ex reg. epist.* 24. b *Luc.* 10. c *Hebr.* 9. d *Psalm.* 22. e *Exod.* 32. f *Ibid.*

ergo populi utrumque Moyses miscuit, ut ne disciplina deesset misericordiæ, nec misericordia disciplinæ. Unde hic quoque juxta utramque virtutem dicitur a: *Cumq; sederem quasi Rex, circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator*. Sedere quippe, circumstante exercitu, vigor est, ac disciplina regiminis: mœrentium vero corda consolari, ministerium pietatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Viginti tria] *Sic etiam legitur in codicibus B. Gregorii: sed in Hebræis, paraphrasi Chaldaica, versione Septuaginta, & Vulgata est*: tria millia.

C. X. *Juste judicans, misericordiam cum justitia servat.*

Item Isidorus *lib.* 3. *sententiarum, de summo bono, c.* 54.

OMnis b, qui juste judicat, stateram in manu gestat, & in utroque penso justitiam, & misericordiam portat: sed per justitiam reddit peccanti sententiam; per misericordiam peccanti temperat pœnam: ut justo libramine quædam per æquitatem corrigat; quædam vero per misericordiam indulgeat. Qui Dei judicia oculis suis proponit, semper timens, & tremens in omni negotio formidat, ne de justitiæ tramite devians cadat, & unde non justificatur, inde potius condemnetur.

C. XI. *Qui remittit, & qui corripit, uterque miseretur.*

Item Augustinus *in Enchiridio, c.* 72.

ET c qui emendat verbere, in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, & tamen peccatum ejus, quo ab illo læsus, aut offensus est, dimittit ex corde; vel orat, ut ei dimittatur, non solum in eo, quod dimittit, atque orat, verum etiam in eo, quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemosynam dat, quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur invitis, quando eorum consulitur utilitati, non voluntati, quia ipsi sibi inveniuntur esse inimici.

C. XII. *De multiplici genere eleemosynarum.*

Sunt enim multa genera eleemosynarum, de quibus Albinus *d ait.*

TRia e sunt genera eleemosynarum: una corporalis, egenti dare quicquid poteris: altera spiritualis, dimittere, a quo læsus fueris: tertia, delinquentes corrigere, & errantes in viam reducere veritatis.

C. XIII. *Eleemosynæ pecuniæ præfertur eleemosyna cordis.*

Item Augustinus, *lib.* 50. *Homil. homilia* 6.

DUæ f sunt eleemosynæ, una cordis, altera pecuniæ. Eleemosyna cordis est, dimittere ei, a quo læsus es. Nam dare aliquid indigenti, aliquando quæris, & non habes; indulgere peccanti, quantum volueris, redundat tibi. *& infra.* §. 1. Eleemosyna cordis multo major est, quam eleemosyna corporis. *& infra.* §. 2. Charitatis eleemosyna sine substantia terrena sufficit sibi: illa vero, quæ corporaliter datur, si non benigno corde tribuitur, omnino non sufficit.

3 ps. Gratian. *Ex his omnibus apparet, quod nec lenitas mansuetudinis sine rectitudine severitatis, nec zelus rectitudinis sine mansuetudine in Prælatis debet inveniri. Percussores ergo, qui præmissis auctoritatibus ab Episcopali officio removentur, non quilibet corporaliter flagellantes, sed prætermissa mansuetudine ad verbera semper parati intelligendi sunt, qui per flagella non vitia corrigere, sed timeri appetunt: quibus Petrus scribit* g: Ne sitis dominantes in Clero, sed forma facti gregis ex animo.

a *Job.* 29. b *Burch. l.* 16. *cap.* 25. §. *omnis.* c 4. *sentent. dist.* 15. d *al. Alcuinus*, e *Pann. l.* 2. *cap.* 192. f *Pann. l.* 2. *cap.* 193. g 1. *Pet.* 5

C. XIV. *Mansuetudo, & districtio ab invicem non separentur.*

Hinc etiam Gregorius *scribit in Moralibus, lib.* 19. *cap.* 12. *n.* 16. a

SUnt namque nonnulli ita districti, ut omnem etiam mansuetudinem benignitatis amittant: & sunt nonnulli ita mansueti, ut perdant districti jura regiminis. Unde cunctis rectoribus utraque summopere sunt tenenda, ut nec in disciplinæ vigore benignitatem mansuetudinis, nec rursum in mansuetudine districtionem deserant disciplinæ: quatenus nec a compassione pietatis obdurescant, cum contumaces corrigunt; nec disciplinæ vigorem molliant, cum infirmorum animos consolantur. Regat ergo disciplinæ vigor mansuetudinem, & mansuetudo ornet vigorem, & sic alterum commendetur ex altero, ut nec vigor sit rigidus, nec mansuetudo dissoluta.

C. XV. *Vera justitia miseris compatitur: delinquentibus indignatur.*

Idem *homil.* 34. *in Evangel. circa init.*

VEra justitia compassionem habet; falsa vero b dedignationem, quamvis & justi soleant recte peccatoribus dedignari. Sed aliud est, quod agitur typho superbiæ; aliud, quod zelo disciplinæ. Dedignantur c etenim, sed non dedignantes. *& post pauca.* §. 1. At contra hi, qui de falsa justitia superbire solent, cæteros quosque despiciunt, nulla infirmantibus misericordia condescendunt, & quo se peccatores esse non credunt, eo deterius peccatores fiunt.

C. XVI. *Peccantes mansuetudine provocentur, non austeritate abjiciantur.*

Item Hieronymus d, *ad c.* 4. *Threnorum.*

REcedite (inquiunt) polluti; recedite, abite; nolite nos tangere: nolite in aliquo nobis communicare. Talis loquela non e illuminat cæcum, non sanat ægrotum, non curat infirmum, sed magis occidit, atque in desperationem periclitantem mittit. Boni etenim rectores ex sua infirmitate aliorum infirmitates pensantes, magis per humilitatis, & mansuetudinis levamentum student peccantes ab erroris laqueo eruere, quam per austeritatem in foveam perditionis nutantes propellere. Unde doctor gentium f, *Factus sum*, inquit, *infirmus infirmis.*

C. XVII. *In populum ira Dei desævit, cum prædicator delinquentes palpat, non corripit.*

Item ex Origene, *homilia* 7. *in Josue.*

SEd illud non otiose transmittendum est, quod uno peccante ira Dei super omnem populum venit. Hoc quando accidit? quando Sacerdotes, qui populo præsunt, erga delinquentes benigni videri volunt, & verentes peccantium linguas, ne forte male de eis loquantur, Sacerdotalis severitatis immemores, nolunt complere, quod scriptum g est: *Peccantem coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.* & iterum h: *Auferte malum ex vobis ipsis*: nec zelo Dei succensi imitantur Apostolum dicentem i: *Tradidi hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.* Neque illud Evangelii K implere student, ut si viderint peccantem, primo secrete conveniant: post etiam duobus, vel tribus adhibitis l; quod si contempserit, & post hæc Ecclesiæ correctione non fuerit emendatus, de Ecclesia expulsum velut gentilem habeant, ac publicanum; & dum uni parcunt, universæ Ecclesiæ moliuntur interitum. Quæ ista bonitas? quæ ista misericordia, uni parcere

a *In cap.* 29. *Job. cap.* 16. b *justitia.*] *orig.* c *al. indignantur.* d *Rabani sunt, non Hieron. commentarii, Thren.* 4. e *Esa.* 52. f 1. *Cor.* 9. g 1. *Timoth.* 5. h 1. *Corinth.* 5. i *ibid.* K *Matt.* 18. l *al. arbitris.*

cere, & omnes in discrimen adducere? Polluitur enim ex uno peccatore populus. Sicut ex una ove morbida universus grex inficitur, sic etiam uno fornicante, vel aliud quodcunque scelus committente, plebs universa polluitur.

Gratian. *Hinc etiam alibi a dicitur*: Rectorem subditis pietas matrem, disciplina vero patrem exhibeat.

4. pars §. 1. *Percussor quoque dicitur, qui sermone inutili infirmorum conscientiam vulnerat.*

C. XVIII. *Qui sermone incauto conscientiam percutit infirmorum, percussor vocatur.*

Unde Anacletus Papa *epist. 2. ad Episcopos Italiæ.*

SAne percussor ille dicitur Doctor, qui sermone inutili conscientiam percutit infirmorum. Ideo tenere vos, & omnes fideles oportet eum, qui secundum doctrinam est, *b* fidelem sermonem, ut potens sit consolari in doctrina sana, & contradicentes redarguere, & recte viventes, atque rectam fidem tuentes, consolidare.

DISTINCTIO XLVI.

1 ps SEquitur *c*: Non litigiosum. *Nibil est enim impudentius arrogantia rusticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant, & parati ad lites, in subjectos tumidi intonant: quod ex arrogantia & superbia provenire manifestum est.*

C. I. *Arrogantes nesciunt inferre humiliter, quæ docent.*

Unde Gregorius *scribit in Moralibus, lib. 23. cap. 7. n. 13. ad c. 33. Job.*

HOc habet proprium doctrina arrogantium, ut humiliter nesciant inferre, quod docent: & recta, quæ sapiunt, recte ministrare non possint. In verbis enim eorum proditur, quod cum docent, quasi in quodam sibi videntur sublimitatis culmine residere: eosque, quos docent, ut longe infra se positos, veluti in imo respiciunt *d*, quibus non consulendo loqui, sed vix dominando dignantur. Recte autem his per Prophetam Dominus dicit *e*: *Vos autem cum austeritate imperabatis eis, & cum potentia.* Cum austeritate enim & potentia imperant, qui subditos suos non tranquille ratiocinando corrigere, sed aspere inflectere dominando festinant. At contra vera doctrina tanto vehementius hoc elationis vitium fugit per cogitationem *f*, quanto ardentius verborum suorum jaculis ipsum magistrum elationis insequitur. Cavet enim, ne eum magis elatis moribus prædicet, quem in corde audientium sacris sermonibus insectatur.

2 ps Gratian. *Ecce, quare litigiosi prohibentur in Episcopos ordinari. Est & alia causa hujus prohibitionis. Litigiosi namque vel adulationibus animos Principum sibi conciliant, vel fratribus suis detrahendo, infamiæ notam ingerunt, vel inter fratres discordiam seminando, seditionem nunquam facere cessant: quæ omnia in Prælatis damnabilia esse probantur.*

C. II. *De iis, qui peccatoribus adulantur.*

Unde Gregorius *scribit in Moralibus, lib. 18. cap. 4. n. 3. ad cap. 27. Job.*

SUnt nonnulli, qui dum malefacta hominum laudibus efferunt, augent, quæ increpare debuerunt. Hinc enim per Prophetam dicitur *g*: *Væ qui consuunt pulvillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universæ ætatis.* Ad hoc quippe pulvillus ponitur, ut mollius quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite, vel cubito jacentis ponit, ut qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. §. 1. Hinc rursum scriptum est: *h Ipse ædificabat parietem, illi autem liniebant eum.* Parietis quippe nomine, peccati duritia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniunt, qui peccata perpetrantibus adulantur, ut quod illi perverse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddant. §. 2. Sed sanctus vir, sicut mala de bonis non æstimat, ita judicare bona de malis recusat, dicens *a*: *Absit a me, ut justos vos judicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.*

C. III. *Adulator, vel Proditor Clericus ab officio degradetur.*

Hinc etiam in Concilio Carthaginensi IV. *c. 56. legitur.*

CLericus *b*, qui adulationibus & proditionibus vacare deprehenditur, ab officio degradetur.

C. IV. *Excommunicentur ab Episcopo, qui fratribus non probanda objiciunt.*

Item ex eodem Concilio, *c.* 55.

ACcusatores fratrum Episcopus excommunicet, qui non probanda fratribus objiciunt 1. Et si emendaverint vitium, recipiat eos ad communionem, non ad Clerum.

Corr. Rom. ℣ 1 Qui non probanda fratribus objiciunt.] *Verba ista neque in originali, neque in multis Gratiani antiquis codicibus habentur.*

C. V. *Removeatur 1 ab officio Clericus maledicus, scurra, & fratrum profectibus invidens non promoveatur.*

Item ex eodem Concilio, *c.* 57.

CLericus *c* maledicus (maxime in Sacerdotibus) cogatur ad postulandam veniam; si noluerit, degradetur: nec unquam ad officium absque satisfactione revocetur.

Corr. Rom. ℣ 1 Removeatur] *Rubrica hæc pertinet simul ad hoc caput, & ad duo sequentia.*

C. VI. *De eodem.*

Item ex eodem Concilio, *c.* 60.

CLericum *d* scurrilem, & verbis turpibus joculatorem, ab officio tetrahendum censemus.

C. VII. *De eodem.*

Item ex eodem, *c.* 56.

CLericus *e* invidens fratrum profectibus, donec in vitio est, non promoveatur.

C. VIII. *Non sunt ordinandi, qui seditionibus vacant.*

Item ex eodem, *c.* 67.

SEditionarios *f* statuimus, nunquam ordinandos Clericos, sicut nec usurarios, nec injuriarium suarum ultores.

C. IX. *Usuras exigere Clericis minime licet.*

Item ex Concilio Laodicensi, *c.* 5.

3 ps NOn *g* licet fœnerari ministris altaris, vel in Sacerdotali ordine constitutis, vel usuras, vel lucra, quæ sescupla *h* dicuntur, accipere.

C. X. *Nec suo nomine, nec alieno Clericus fœnerator existat.*

Item Leo Papa *Episcopis per Campaniam, epist.* 1. *c.* 4.

SIcut *i* non suo, ita nec alieno nomine aliquis Clericorum exercere fœnus attentet. Indecens est enim crimen suum commodis alienis impendere. Fœnus autem hoc solum aspicere K, & exercere debemus, ut quod hic misericorditer tribuimus, ab eo Domino, (qui multipliciter, & in perpetuum mansura tribuit) recipere valeamus.

H 2 DI-

a *Greg. pastor. 2. p. c. 6.* b *ad Tit. 1.* c *1. ad Tim. 3. & ibi Gloss. ordin. & Ans. ex Hieron. in epist. ad Oceanum.* d *al. despiciunt.* e *Ezech. 34.* f *al. cognitionem*, g *Ezech. 13.* h *Ibidem.*

a *Job. 27.* b *Burch. l. 2. c. 176. Ivo p. 6. c. 267. Pann. l. 3. cap. 173.* c *Burch. l. 10. c. 66. Ivo p. 11. c. 11. & p. 13. c. 66. Ans. l. 7. c. 163.* d *Burch. l. 2. c. 172. Ivo p. 6. c. 263. & p. 11. c. 79. Pann. l. 3. c. 172.* e *Burch. l. 2. c. 16. Ivo p. 6. c. 35. Agath. Conc. c. 69.* f *Burch. l. 2. c. 17. Ivo p. 6. c. 36.* g *Ans. l. 7. c. 150.* h *al. sesquipla.* i *Burch. l. 2. c. 12. Ivo p. 6. c. 66.* K *al. accipere.*

DISTINCTIO XLVII.

1 ps QUod autem in fine hujus capituli usurarii ordinari prohibentur, inde est, quod usuram exercentes cupiditati deservire probantur: cupidi autem ab Apostolo a ordinari prohibentur; quia tales facile a justo deviarent.

C. I. *Diaconus, Presbyter, & Episcopus exigens usuras, nisi desierit, deponatur.*

Unde in Canonibus Apostolorum *c. 44. legitur.*

EPiscopus *b*, aut Presbyter, aut Diaconus usuras a debitoribus exigens aut desinat, aut certe deponatur.

C. II. *Usuras exigens, sive Clericus, sive subjectus regulæ dejiciatur.*

Item ex Concilio Nicæno c. 17.

QUuoniam *c* multi sub regula constituti avaritiam, & turpia lucra sectantur, oblitique divinæ Scripturæ dicentis *d*: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*: mutuum dantes, centesimas exigunt; juste censuit sancta, & magna Sydodus, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens, aut *e* ex adinventione aliqua, vel quolibet modo negotium transigens, aut hemiolia, idest, sescupla 1 *f* exigens, vel aliquid tale prorsus excogitans turpis lucri gratia, dejiciatur a Clero, & alienus existat a regula.

Corr. Rom. ¶ 1 Sescupla) *Hoc sesquialterarum usurarum genus, quamvis gravissimum, in frugibus humidis, vel arentibus Constantinus lege permiserat, quæ nunc extat in codice Theodosiano lib. 2. tit. ult. de usur. l. 1. Eodem pertinet, quod scribit B. Hieronymus in commentariis in Ezechielem lib. 6. c. 18. his verbis*: Solent in agris frumenti, & milii, vini, & olei, cæterarumque specierum usuræ exigi, sive, ut appellat sermo divinus, superabundantiæ: verbi gratia, ut hyemis tempore demus decem modios, & in messe recipiamus quindecim, hoc est amplius partem mediam. *Quamobrem hoc canone, quo Patres illi omnes pecuniarias usuras Clericis interdicunt, voluerunt etiam sescuplam frugum expresse iis interdicere. Postea vero in aliis Conciliis, & a Romanis Pontificibus genus omne usurarum, tanquam juri naturali, ac divino contrarium tam Clericis, quam Laicis fuit interdictum, quemadmodum apparet in Decretalibus tit. de usur.*

C. III. *Temporalibus lucris deservientes Deo nequaquam militare probantur.*

Hinc etiam Gregorius in lib. 1. Moralium c. 16. n. 25. in 29. cap. Job scribit, dicens.

OMnes hujus seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt, in cœlestibus debiles. Nam pro temporali gloria usque ad mortem desudare appetunt, & pro spe perpetua ne parum quidem in labore subsistunt: pro terrenis lucris quaslibet injurias tolerant, & pro cœlesti mercede vel tenuissimi verbi ferre contumelias recusant: terreno Judici toto etiam die assistere fortes sunt, in oratione vero coram Domino vel unius horæ momento lassantur: sæpe nuditatem, dejectionem, famem pro acquirendis divitiis, atque honoribus tolerant, & earum rerum se abstinentia cruciant, ad quas adipiscendas festinant; superna autem laboriose quærere tanto magis dissimulant, quanto ea retribui tardius putant. §. 1. Hi itaque quasi aliarum arborum more deorsum vasti sunt, sursum angusti: quia fortes in inferiora subsistunt, sed ad superiora deficiunt. At contra ex qualitate palmarum designatur proficiens vita justorum, qui nequaquam sunt in terrenis studiis fortes, & in cœlestibus debiles; sed longius, atque distantius studiosos se Deo exhibent, quam seculo fuisse meminerunt. §. 2. Nam cum quibusdam per prædicatorem nostrum dicitur *a*: *Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati ad iniquitatem; ita nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem*: eorum procul dubio infirmitati condescenditur, ac si eis apertius diceretur: Si nequaquam amplius potestis, saltem tales estote in fructu bonorum operum, quales fuistis dudum in actione vitiorum, ne debiliores vos habeat sancta libertas aeris 1, quos in carne validos habuit usus terrenæ voluptatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Aeris) *Apud B. Gregorium legitur*, sancta libertas hæredes, *vel* sancta libertas charitatis, quam in carne. *In uno autem exemplari Gratiani Vaticano*, cœlestis conversationis, *quod in glossa ad explanandam dictionem*, aeris, *affertur.*

C. IV. *Ad sacros ordines usurarii promoveri non debent.*

Item Gregorius *Clero, & civibus Neapolitanis lib. 8. epist.* 40.

DE *b* Petro insuper ad nos pervenisse cognoscite, quod solidos dederit ad usuram: quod vos oportet cum omni subtilitate perquirere: & si ita constiterit, alium eligite, & ab hujus vos persona sine mora suspendite. Nam nos amatoribus usurarum nulla ratione manus imponimus. Si vero subtili habita inquisitione hoc falsum esse patuerit, (quia persona ejus nobis ignota est, & utrum ita sit de simplicitate ejus, quod ad nos perlatum est, ignoramus) cum decreto a vobis facto ad nos eum venire necesse est; ut vitam, moresque illius solicitius inquirentes, sensum quoque pariter agnoscamus, ut si huic judicio aptus extiterit, vestra in eo [adjuvante Domino] desideria compleamus.

C. V. *Degradetur Clericus, qui usuras accipere detegitur.*

Item ex Concilio Eliberitano c. 20.

SI *c* quis Clericorum detectus fuerit usuras accipere, placuit degradari, & abstinere.

C. VI. *Nec implicari errore, nec cupiditate violari Sacerdotem oportet.*

Item Leo *Anatolio Episcopo Constantinopolitano epist.* 51.

2 ps VIrum *d* catholicum, & præcipue Domini Sacerdotem, sicut nullo errore implicari, ita nulla oportet cupiditate violari, dicente sancta Scriptura *e*: *Post concupiscentias tuas non eas*. Mens enim potentiæ *f* avida, nec abstinere novit a vetitis, nec gaudere concessis, nec 1 pietati adhibere consensum.

Corr. Rom. ¶ 1 Nec pietati) *Hoc postremum orationis membrum abest ab originali; sed habetur etiam apud Anselmum.*

C. VII. *Qui cupiditatem a se non abscindit, bonorum auctori inhærere non valet.*

Item Gregorius *l 7. epist.* 100.

BOnorum auctori inhærere aliter non valemus, nisi cupiditatem a nobis [quæ *g* omnium malorum radix est] abscindamus.

C. VIII. *Avari est hominum bona invadere, quorum necessitatibus subvenire valet.*

Item Ambrosius *Serm.* 81. *de eo, quod scriptum est in Evangelio* h: Hominis cujusdam divitis fructus uberes ager attulit.

SIcut *i* ii, qui per insaniam mente translati sunt, non jam res ipsas, sed passionis suæ phantasias vident: ita

a 1. *Tim.* 3. *Burchard. lib.* 2. *cap.* 119. *Ivo part.* 6. *cap.* 195. *& part.* 13. *cap.* 15. b *Pannor. lib.* 3. *cap.* 157. c *infra* 14. *q.* 4. *c.* 8. *ex alia versione. Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Rab. l. pœn. c.* 32. *Burch. l.* 2. *cap.* 129. *Anselm. l.* 7. *c.* 154. *Ivo part.* 6. *c.* 196. *& p.* 13. *c.* 8. d *Psal.* 14. e *redundat ista particula.* f *al. sesquipla.*

a *Rom.* 6. b *Ans. l.* 6. *c.* 9. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. c *Ivo p.* 13. *c.* 12. *Pann. l.* 3. *c.* 136. d *Ans. l.* 7. *c.* 140. e *Eccles.* 18. f *al. pecuniæ.* g 1. *Tim.* 6. h *Luc.* 12. i *Ex Basilii homilia ad eundem locum Evangelii.*

ita etiam mens avari semel vinculis cupiditatis adstricta, semper aurum, semper argentum videt, semper reditus computat, gratius aurum intuetur, quam solem *a*: ipsa ejus oratio, & supplicatio ad Dominum aurum quærit. *& post pauca.* §. 1. Interdum etiam usuræ arte nequissima, ex ipso auro aurum nascitur. Sed quid agis? Nec satietas unquam, nec finis aderit cupiditati. *& infra.* §. 2. Sed ais, quid injustum est, si cum aliena non invadam, [propria] diligentius servo? O impudens dictum! Propria dicis? quæ? ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusve subsidiis stipatus ingressus es? *& post pauca.* §. 3. Proprium nemo dicat, quod est commune 1, quod plus quam sufficeret, sumptum, etiam violenter obtentum est. *& infra.* §. 4. Nunquid iniquus est Deus, ut nobis non æqualiter distribuat vitæ subsidia? ut tu quidem esses affluens, & abundans, aliis vero deesset, & egerent? An idcirco magis, quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare; tu vero susceptis Dei muneribus, etsi in sinum tuum redactis, nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obtineas? Quis enim tam injustus, tam avidus, tam avarus, quam qui multorum alimenta suum *b* non usum, sed abundantiam, & delicias facit? Neque enim minus est criminis habenti tollere, quam cum possis, & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est, quem tu detines: nudorum indumentum est, quod tu recludis; & miserorum redemtio est, & absolutio, pecunia, quam tu in terram defodis. Tot *c* te ergo scias invadere bona, quot *d* possis præstare, quod velis.

Corr. Rom. ¶ 1 Commune] *Apud B. Ambrosium legitur:* Proprium nemo dicat, quod e communi plus, quam sufficeret, sumptum, & violenter obtentum est. *Sed ob glossam non est mutatum.*

3 ps Gratian. *Necesse e est etiam, ut ille, qui ordinandus est, suæ f domui sit bene præpositus: id est, si in Laicali habitu uxorem habuit, vel filios, a vitiis ad virtutum studia & verbo, & exemplo provocet, ut quod postea precepturus est populis, prius exigat a domesticis. Unde Apostolus Ephesiis g scribit, ut uxores suas sicut sua corpora diligant, & filios suos non ad iracundiam provocent, sed enutriant illos in omni disciplina, & correctione Domini. Unde cum Paulus ad Timotheum h scribens dixisset,* suæ domui bene præpositum, *statim subjunxit,* habentem filios sibi subditos in omni castitate, non *i* in accusatione luxuriæ. *Non enim talium cohabitator frontem habet alios redarguendi. Unde de beato Job K legitur, quod pro filiis suis quotidiana offerebat Deo sacrificia, offerens holocausta per singulos, quos tanta charitatis perfectione in unum constrinxit, ut quisque eorum in suo die convivium fratribus pararet, & ad epulandum secum tres sorores suas pariter invitaret. Quod quia Heli facere dissimulavit, ac falsa pietate superatus, delinquentes filios ferire noluit, [sicut in libro Regum legitur] apud districtum judicem semetipsum cum filiis crudeli damnatione percussit: unde ei divina voce dicitur* l. Honorasti filios tuos magis, quam me. *Hinc etiam David erga filios benignitatem, non disciplinæ severitatem exercens, eorum juventutem experimento didicit perniciosam, quorum pueritiam vaga licentia permisit esse voluptuosam. Unus quippe eorum sororem suam stupro corrumpens, a fratre ejus, Absalone m videlicet, inter epulas, quas fratribus suis fraudulenter paraverat, obtruncatus est. Absalon n vero, postquam veniam a patre obtinuit, de regno illum expulit, & ad concubinas ejus ingressus est, demum per invia deserti patrem persequens, quercui inhæsit, atque ita suspensus interiit o. Hinc etiam Paulus ad Timotheum a scribit, dicens:* Qui suorum, & maxime domesticorum curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. *Jure ergo qui domui suæ nescit præesse, in Episcopum ordinari prohibetur, quia qui in re minima, de qua sibi familiarior debet cura inesse, fidelis non est, quomodo in Ecclesia Dei [ubi tot sunt & alieni] solicitam diligentiam adhibebit? unde Hieronymus* b: Non enim *c* justus polluitur ex vitiis filiorum, sed libertas ab Apostolo Ecclesiæ Principi reservatur, ut talis fiat, qui non timeat propter vitia liberorum extraneos reprehendere.

4 ps §. 1. *Quod tunc fiet, si non erit, quod sibi imputetur. Cum enim gressus hominis a Domino dirigantur* d, *nec sint e in homine ejus viæ; corripere quidem potest, corrigere autem non valet: pulsare potest, non aperire: manus comprimere, non animum mutare.*

C. IX. *Bonorum hominum disciplina mores immutare non valet.*

Unde Augustinus *Clero, & populo Hipponensi epist.* 137.

QUantumlibet vigilet disciplina domus meæ, homo sum, & inter homines vivo: nec mihi arrogare audeo, ut domus mea melior sit, quem arca Noe *f*, ubi tamen inter octo homines unus reprobus inventus est: aut melior sit, quam domus Abrahæ, ubi dictum est *g*: *Ejice ancillam, & filium ejus*: aut melior sit, quam domus Isaac, cui de duobus geminis dictum est *h*: *Jacob dilexi, Esau autem odio habui. & infra.* §. 1. Simpliciter autem fateor charitati vestræ coram Domino Deo nostro, qui testis est super animam meam, ex quo Deo servire cœpi, quomodo difficile sum expertus meliores, quam qui in monasteriis profecerunt; ita non sum expertus pejores, quam qui in monasteriis ceciderunt *i*; ita ut hinc arbitrer in Apocalypsi K scriptum: *Justus justior fiat, & sordidus sordescat adhuc.*

C. X. *Convicia perditorum a via rectitudinis nos movere non debent.*

Item Cyprianus *lib.* 1. *epist.* 3. *Cornelio Papæ.*

QUod ad nos attinet, conscientiæ nostræ convenit, frater, dare operam, ne quis culpa nostra de Ecclesia pereat: si quis autem ultro, & crimine suo perierit, & pœnitentiam agere, atque ad Ecclesiam redire noluerit, nos in die judicii inculparos futuros credimus, qui consulimus sanitati; illos solos in pœnis remansuros, qui noluerint consilii nostri salubritate sanari. Nec movere nos debent convicia perditorum, quo minus a via recta, & a certa regula non recedamus, quando & Apostolus instruat, dicens *l*: *Si hominibus placerem, Christi servus non essem.*

DISTINCTIO XLVIII.

1 ps PRohibentur etiam neophyti m *in Episcopos ordinari, ut qui heri erat cathecumenus, hodie non fiat Episcopus: qui heri erat in theatro, hodie non sedeat in Ecclesia: qui vespere erat in circo, hodie non ministret altario: qui dudum fuerat fautor histrionum, hodie non sit consecrator virginum. Causa autem hujus prohibitionis est secundum Apostolum, ne elatus in superbiam, tanquam religio Christiana plurimum eo egeret, incidat in ruinam diaboli. Momentaneus* n *namq; Sacerdos nescit habere humilitatem, observare modos personarum, vel se contemnere: non jejunavit, non flevit, non se correxit, non pauperibus erogavit. In arrogantiam [quæ est ruina* Dia-

a *al. solem videt.*] orig. b *al. non suum.* c *al. tantorum.* d *al. quantis.* e *Hier. ad Ocean.* f 1. *Tim.* 3. *& ibi glossator.* g *Eph.* 6. h 1. *Tim.* 3. i *Tit.* 1. K *Job.* 1. l 1. *Reg.* 2. m 2. *Reg.* 13. n 2. *Reg.* 16. o 2 *Reg.* 18.

a *Tim.* 5. b *In comm. ad c.* 1. *epist. ad Titum.* c *Itaque*] *orig.* d *Psalm.* 36. e *Hierem.* 10. f *Genes.* 9. g *Gen.* 21. h *Malach.* 1. i *al. defecerunt.* K *Apocal.* 22. l *Galat.* 1. m 1. *Tim.* 3. *glossa ordin. ibid. & Hier. Oceano.* n *Leo apud Ansel. l.* 6. *c.* 30.

Diaboli) incidunt, qui puncto horæ, necdum discipuli, fiunt magistri: & sicut Innocentius a ait: Miserum est, eum fieri magistrum, qui necdum didicit esse discipulus.

C. I. *Neophytus in Episcopum non est ordinandus.*

Unde in Nicæno Concilio, *c. 2. legitur.*

QUoniam *b* multa, sive per necessitatem, sive ex quacunque 1 causa, contra regulam gesta sunt, ita ut homines ex vita gentili nuper adhuc catechizati, vel instructi, statim ad spiritualem baptismum venissent, & continuo, cum baptizati, etiam ad Episcopatum, vel Presbyterium provecti sunt; recte igitur visum est, de cætero nihil tale debere fieri. Nam & tempore opus est, ut sit catechumenus, & post baptismum multa probatione indiget. Evidens namque est apostolicum præceptum, dicens *c: Non Neophytum, ne forte elatus in judicium incidat, & laqueum Diaboli.* Si vero præcedente *d* 2 tempore aliquod mortale 3 peccatum admiserit, & convictus duobus, vel tribus testibus fuerit, cesset a Clero, qui hujusmodi est. Si quis vero præter hæc fecerit, tanquam contraria statutis sancti *e* Concilii gerens, ipse præcipitabitur de statu sui Cleri.

Corr. Rom. ¶ 1 Quacunque causa,] *Græce est:* ἢ ἄλλως ἐπειγομένων τῶν ἀνθρώπων: *quod Dionysius vertit*, aut alias cogentibus hominibus.

¶ 2 Præcedente] προϊόντος, *id est*, procedente: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 3 Mortale] *Abest vox ista a prisca versione. Græce est,* ψυχικόν τι ἁμάρτημα: *quod Dionysius vertit*, delictum animæ.

Gratian. *Neophyti vero hodie appellantur, propositum sacræ religionis noviter assumentes.*

C. II. *Quis dicatur Neophytus.*

Unde B. Gregorius *scribit Syagrio Episcopo, & aliis Episcopis, lib. 7. f epist. 100.*

SIcut *g* Neophytus tunc dicebatur, qui initio *h* 1 sanctæ fidei erat eruditione plantatus; sic modo Neophytus habendus est, qui repente in religionis habitu plantatus, ad ambiendos honores *i* sacros irrepserit. §. 1. Ordinate ergo ad ordines ascendendum est. Nam casum appetit, qui ad summi *K* loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum. Scimus autem, quod ædificati parietes non prius tignorum pondus accipiunt, nisi a novitatis suæ humore siccentur: ne si ante pondera, quam solidentur, accipiant, cunctam simul fabricam ad terram deponant.

Corr. Rom. ¶ 1 Initio sanctæ] *In lib. 7. epist. 100. ubi habetur prior pars hujus capitis usque ad vers.* Scimus autem, *legitur*, in sanctæ fidei erat conversatione plantatus. *lib. autem 5. ep. 51. sive c. 95. (ubi & eadem fere iisdem verbis habentur, ac præterea sequens pars usque ad finem) legitur hoc loco*, qui adhuc noviter erat eruditione plantatus in fide.

DISTINCTIO XLIX.

E*Cce, a quibus vitiis debeant esse immunes, qui in Episcopum sunt ordinandi. Qui enim intercessores pro populo ad Deum parantur, necesse est, ut ejus gratiam bene vivendo mereantur. Unde* Gregorius *ait in pastorali.* l. §. 1. Solicite formidandum, ne qui placare posse iram Dei creditur, hanc ipse ex proprio reatu mereatur. Cuncti enim liquido novimus, quia, cum is, qui displicet, ad intercedendum mittitur, irati animus ad deteriora provocatur. Qui ergo adhuc desideriis terrenis adstringitur, caveat, ne districti iram judicis gravius accendens, dum loco delectatur gloriæ, fiat subditis auctor ruinæ. Solerter ergo se quisque metiatur, nec *a* locum regiminis assumere audeat, si in se adhuc vitium damnabiliter regnat: nec is, quem crimen depravat proprium, intercessor fieri appetat pro culpis aliorum.

C. I. *Sacrificium Deo non offerat, qui vitiis est maculatus.*

Idem *in eod. pastorali eod. c. 11. continenter.*

HInc etenim superna voce ad Moysen dicitur: *b Loquere ad Aaron: homo de semine tuo per familias, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec accedat ad ministerium ejus.* Ubi & repente subjungitur: *Si cæcus fuerit, si claudus, si vel parvo, vel grandi, & torto naso, si fracto pede, vel manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si jugem scabiem, si impetiginem in corpore, vel ponderosus* c §. 1. Cæcus quippe est, qui supernæ contemplationis lumen ignorat: qui præsentis vitæ tenebris pressus, dum venturam lucem nequaquam diligendo conspicit, quo gressus operis porrigat *d*, nescit. Hinc etenim prophetante Anna *e* dicitur, *Pedes sanctorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent.* §. 2. Claudus vero est, qui quidem, quo pergere debeat, aspicit; sed per infirmitatem mentis, vitæ viam perfectæ *f* non valet tenere, quam videt; quia ad virtutis statum dum fluxa consuetudine non erigitur, quo per desiderium innititur, illuc gressus operis efficaciter non sequuntur. Hinc etenim Paulus *g* dicit: *Remissas manus, & dissoluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris; ut non claudicans quis erret, sed magis sanetur.* §. 3. Parvo autem naso est, qui ad tenendam mensuram discretionis idoneus non est. Naso quippe odores, fœtoresque discernimus. Recte ergo per nasum discretio exprimitur, per quam virtutes eligimus, delicta reprobamus. Unde & in laude Sponsæ dicitur h: *Nasus tuus, sicut turris, quæ est in Libano*: quia nimirum sancta Ecclesia, quæ ex causis singulis tentamenta prodeant, per discretionem conspicit, & ventura vitiorum bella ex alto deprehendit. Sed sunt nonnulli, qui dum æstimari hebetes nolunt, sæpe se quibusdam exquisitionibus, plus quam necesse est, exercentes, ex nimia subtilitate falluntur. Unde hic quoque subditur, *vel grandi, & torto naso.* Nasus enim grandis, & tortus, est discretionis subtilitas immoderata: quæ dum plus quam decet, excreverit, actionis suæ rectitudinem ipsa confundit. §. 4. Fracto autem pede, vel manu est, qui viam Dei pergere omnino non valet, atque a bonis actibus funditus exors vacat: quatenus hæc, non ut claudus, saltem cum infirmitate teneat, sed ab his omnimodo alienus existat. §. 5. Gibbus vero est, quem terrenæ solicitudinis pondus deprimit, ne unquam ad superna respiciat; sed solis his, quæ in infimis calcantur, intendat: qui & si quando aliquid ex bono patriæ cœlestis audierit, ad hoc, nimirum perversæ consuetudinis pondere prægravatus, cordis faciem non attollit: quia cogitationis statum erigere non valet, quem terrenæ solicitudinis usus curvum tenet. Ex horum quippe specie Psalmista *i* dicit: *Incurvatus sum, & humiliatus usquequaque.* Quorum culpam quoque per semetipsam Veritas reprobans ait: *K Semen autem, quod in spinis cecidit, hi sunt, qui audiunt verbum, & a solicitudinibus, & divitiis, & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referunt fructum.* §. 6. Lippus vero est, cujus quidem ingenium ad cognitionem veritatis emicat, sed tamen hoc carnalia opera obscurant. In lippis quippe oculis pupillæ sanæ sunt, sed humore defluente infirmitatæ *l* palpebræ grossescunt: quæ quia infusione crebra atteruntur, etiam acies pupillæ vitiatur. Et sunt nonnulli, quorum sensum carnalis vitæ operatio sauciat, qui videre

a *Epist. 12. ad Aurelium.* b *Martinus Brac. Episcopus cap. 22.* c *1. Tim. 3.* d *al. procedente) orig.* e *al. magni.* f *Et lib. 5. epist. 51. Vigilio Episcopo Arelatensi.* g *Polyc. lib. 2. tit. 2. Ans. l. 6. c. 26 Ivo part. 5. c. 131.* h *al. in initio.* i *al. ordines.* K *al. summa.* l *part. 1. cap. 11.*

a *al. ne) orig.* b *Levit. 21.* c *Herniosus.) vulgata.* d *al. dirigat.* e *1. Reg. 2.* f *al. perfecte.* g *Hebr. 12.* h *Cant. 7.* i *Psal. 118.* K *Luc. 8.* l *al. infirmitate.*

videre recta subtiliter per ingenium poterant, sed usu pravorum actuum caligant. Lippus itaque est, cujus sensum natura exacuit, sed conversationis pravitas confundit: cui bene per Angelum dicitur *a*: *Collyrio inunge oculos tuos, ut videas*. Collyrio quippe oculos, ut videamus, inungimus, cum ad cognoscendam veri luminis claritatem, intellectus nostri aciem medicamine bonæ operationis adjuvamus. §. 7. Albuginem vero habet in oculo, qui veritatis lucem videre non sinitur: quia arrogantia sapientiæ, seu justitiæ cæcatur. Pupilla namque oculi nigra videt: albuginem tolerans nihil videt: quia videlicet sensus humanæ cogitationis, si stultum se, peccatoremque intelligit, cognitionem intimæ claritatis apprehendit. Si autem candorem sibi justitiæ, sive sapientiæ tribuit, a luce se supernæ cognitionis excludit: & eo claritatem veri luminis nequaquam penetrat, quo se apud se per arrogantiam exaltat, sicut de quibusdam dicitur *b*: *Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*. §. 8. Jugem vero habet scabiem, cui carnis petulantia sine cessatione dominatur. In scabie etenim fervor viscerum ad cutem trahitur, per quam recte luxuria designatur: quia si cordis tentatio usque ad operationem prosilit, nimirum fervor intimus usque ad cutis scabiem prorumpit, & foris jam corpus sauciat: quia dum in cogitatione voluptas non reprimitur, etiam in actione dominatur. Quasi enim cutis pruriginem Paulus curabat abstergere, cum dicebat *c*: *Tentatio vos non apprehendat, nisi humana*: ac si aperte diceret: Humanum quidem est tentationem in corde perpeti: dæmoniacum vero est in tentationis certamine in operatione superari. §. 9. Impetiginem quoque habet in corpore, quisquis avaritia vastatur in mente: quæ si in parvis non compescitur, nimium sine mensura dilatatur. Impetigo quippe sine dolore corpus occupat, & absque occupati tædio excrescens membrorum decorem fœdat: quia & avaritia captivam animam, dum quasi delectat, exulcerat: dum adipiscenda quæque cogitationi objicit, ad inimicitias accendit: & dolorem in vulnere non facit, quia æstuanti animo ex culpa abundantiam promittit. Sed decor membrorum perditur, quia aliarum quoque virtutum per hanc pulchritudo depravatur: & quasi totum corpus exasperat, quia per universa vitia animum supplantat, Paulo attestante, qui ait *d*: *Radix omnium malorum est cupiditas*. §. 10. Ponderosus vero est, qui turpitudinem non exercet opere, sed tamen ab hac cogitatione continuo sine moderamine gravatur in mente: qui nequaquam quidem usque ad opus nefarium rapitur, sed ejus animus voluptate luxuriæ sine ullo repugnationis obstaculo delectatur. Vitium *e* quippe est ponderis, cum humor viscerum ad virilia labitur, quæ profecto cum molestia dedecoris intumescunt. Ponderosus ergo est, qui totis cogitationibus ad lasciviam defluens, pondus turpitudinis gestat in corde: & quamvis prava non exerceat opere, ab his tamen non evellitur mente, nec ad usum boni operis in aperto valet assurgere; quia gravat hunc in abditis pondus turpe. §. 11. Quisquis ergo quolibet horum vitio subigitur, panes Domino offerre prohibetur: ne 1 profecto diluere aliena delicta non valeat is, quem adhuc propria devastant. §. 12. Quia igitur paucis ad magisterium pastorale dignus qualiter veniat, atque hoc indignus qualiter pertimescat, ostendimus: nunc is, qui ad illud digne pervenerit, in eo qualiter vivere debeat, demonstremus.

Corr. Rom. ¶ 1 Ne profecto] *Sic etiam in originali impresso. In aliquot Gratiani manuscriptis legitur*. Nec profecto diluere aliena delicta valet is, quem adhuc propria devastant.

a *Apoc*.3. b *Rom*. 1. c 1. *Corint*. 10. d 1. *Timoth*. 6. e *Sic & Arnobius*.

C. II. *Indoctus, terrena lucra sectans, vitiosus ordinari non debet*.

Item Hieronymus a *super Malachiam, ad c*. 1.

SAcerdotes nomen Domini despiciunt, & quantum ad se, panem pollutum offerunt, qui ad altare indigne accedunt, quique dato munere Sacerdotium præsumunt. Panem quoque polluit, qui doctrinam Domini in populo male dispergit *b*, & qui honorat potentem, & despicit pauperem. *& infra*. §. 1. *Si offeratis cæcum ad immolandum, nonne malum est?* &c. Superius accusati de panibus, nunc accusantur de victimis. Cæcum animal offert, qui ordinat indoctum loco docti, magistrumque facit, qui vix discipulus esse poterat. Claudum offert, qui lucra terrena quærentem locat; utpote pedem in diversa ponentem, unum in divinis, alterum in carnalibus: cui potest inferri illud de libro Regum *c*: *Usquequo claudicatis in duas partes?* Languidum offert, qui vitiosum habet pro religioso, quique tardum, & pigrum probat 1 patientem, dicens illum negligentiæ redarguendum. Indignum est enim dare Deo, quod dedignatur homo.

Corr. Rom. ¶ 1 Probat patientem,] *Sic interpungitur etiam in manuscriptis, & in glossa, cum tamen ita posset etiam distingui*, & pigrum probat, patientem dicens illum, &c.

DISTINCTIO L.

1 gs EX *præmissis auctoritatibus liquido monstratum est, quod variis criminibus irretiti in Sacerdotes ordinari non possunt. Nunc autem de eisdem quæritur, utrum post peractam* d *pœnitentiam, vel in propriis ordinibus remanere, aut ad majores gradus conscendere valeant? Multorum auctoritatibus, variis criminibus irretiti, a propriis ordinibus dejiciuntur, & ab accessu majorum prohibentur*.

C. I. *Lapsi in suum ordinem reparari non possunt*.

Unde Gregorius *ait Constantio Mediolanensi Episcopo, lib*. 4. *epist*. 17. *sive cap*. 61.

SI e lapsis ad suum ordinem revertendi licentia concedatur, vigor canonicæ proculdubio frangitur disciplinæ: dum pro reversionis spe, pravæ actionis desideria quisque concipere non formidat. *& post pauca*. §. 1. Illud igitur præ omnibus studete, ut lapsos in sacrum ordinem nullius vobis supplicatio aliquo modo revocare suadeat, ne hujusmodi non statuta, sed temporaliter dilata credatur eis esse vindicta.

C. II. *Qui post suam ordinationem labitur, depositus permanebit*.

Item Martinus Papa I. *Amando Episcopo*.

QUi *f* semel post suam ordinationem in lapsum ceciderit, deinceps jam depositus erit, nullumque gradum Sacerdotii poterit adipisci.

C. III. *Presbyter post lapsum nulla ratione in sacro ordine reparari valet*.

Item Gregorius Papa *Sabiniano Episcopo lib*. 7. *epist*. 25.

PResbyterum *g*, de quo nos fraternitas tua latoris præsentium legatione *h* consuluit, nulla ratione in sacro ordine post lapsum aut permanere, aut revocari posse cognoscas. Circa quem tamen mitius agendum est: quia commissum facinus facili dicitur professione confessus.

C. IV.

a *Sensus aliqua ex parte*. b *al. dispersit*. c 3.*Reg*. 18. d *al. actam*. e *Anselm. l*. 8. *c*. 25. *& lib*. 11. *cap*. 13. *Ivo part*. 6. *c*.80. *Pann. l*. 3. *c*. 145. f *Pann. l*. 3. *c*. 141. g *Ansel. lib*. 8. *c*. 26. *Pannor. l*. 3. *c*. 146. h *al. relatione*.

C. IV. *Post perpetratum homicidium Sacerdotale officium ministrari non potest.*

Item Joannes *a* VIII. *Cenomantico* b *Uticensi Episcopo.*

MIror *c* minus doctam *d* scientiam tuam Sacerdotem putare post perpetratum homicidium posse in Sacerdotio ministrare: imo [quod est ineptius] nobis suadere velle, ut ipsi tali præsumptioni præberemus assensum. Quis enim tam demens, tamque perversi sensus tale quid æstimaret, vel post quantamcunque pœnitentiam concedendum, cum omnino sit canonicæ disciplinæ contrarium? Debet ergo Sacerdotio privatus lachrymarum fonte flagitium tam immane diluere, ut talibus saltem remediis curatus salutis possit invenire suffragium.

C. V. *Ad majorem gradum Clericus provehi non potest, qui Paganum occidit.*

Item Nicolaus Papa.

CLericum *e*, qui Paganum occiderit, non oportet ad gradum majorem provehi, qui carere etiam debet acquisito: homicida enim est. Nam cum discreti sint milites seculi a militibus Ecclesiæ, non convenit militibus Ecclesiæ militare seculo, per quod ad effusionem sanguinis necesse sit pervenire.

C. VI. *Qui defendendo se Paganum occiderit, Sacerdotali careat officio.*

Idem *Osbaldo Chorepiscopo Quadrantino.*

DE his Clericis, pro quibus consuluisti, scilicet, qui se defendendo Paganum occiderunt, si postea per pœnitentiam emendati possint ad gradum pristinum redire, aut ad altiorem conscendere; scito nos nullam occasionem dare, nec ullam eis tribuere licentiam quemlibet hominem quolibet modo occidendi. Verum si contigerit, ut Clericus Sacerdotalis ordinis saltem Paganum occiderit, multum sibi consulit, si ab officio Sacerdotali recesserit, satiusque est illi in hac vita Domino sub inferiori habitu irreprehensibiliter famulari, quam alta indebite appetendo damnabiliter in profundum demergi.

C. VII. *Cadat ab officio Episcopus, Presbyter, aut Diaconus capitale committens crimen.*

Item ex Concilio Agathensi *cap.* 50.

SI Episcopus, Presbyter, aut Diaconus capitale crimen commiserit, aut chartam falsaverit, aut falsum testimonium dixerit, ab officii honore depositus in monasterium detrudatur, & ibi, quamdiu vixerit, laicam tantummodo communionem accipiat.

C. VIII. *Qui homicidii facto, aut præcepto, aut consilio post baptismum conscius fuerit, Clericus non ordinetur.*

Item ex Concilio Martini *f* Papæ *c.* 26.

SI *g* quis viduam, aut ab alio dimissam *h* duxerit, non admittatur ad Clericatum. Quod si irrepserit, dejiciatur. Similiter, si homicidii aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione 1 post baptismum conscius fuerit, & per aliquam subreptionem ad Clericatum venerit, dejiciatur, & in fine vitæ suæ laicam communionem tantummodo recipiat *i*.

Corr. Rom. ¶ 1 Defensione) *In codice Lucensi Regio* [*in quo sunt etiam hæc capitula a Martino Bracarensi Episcopo collecta*] *& apud Anselmum, & in editione Conciliorum tribus tomis, in margine legitur,* assensione: *cui lectioni convenit, quod legitur in Concilio Triburiensi c.* 11. *circa finem.*

C. IX. *De sacris ordinibus lapsi reparari non possunt.*

Item Gregorius *Januario Episcopo Calaritano lib.* 3. *epist.* 26.

PErvenit *a* ad nos, quosdam de sacris ordinibus lapsos, vel post pœnitentiam, vel ante, ad ministerii sui officium revocari, quod omnino prohibemus, & in hac re sacratissimi quoque canones contradicunt. Qui igitur post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, ut ad altaris ministerium ulterius non accedat.

C. X. *De eodem.*

Idem *Venantio Lunensi Episcopo lib.* 4. *epist.* 5. *seu c.* 49.

ACcedens *b* ad Gorgonam insulam fraternitas vestra discutiat id, quod ad nos de Saturnino Presbytero 1 perlatum est. Pervenit namque ad nos, quia postquam pro crimine lapsus sui a Sacerdotii ordine est dejectus, ad explendum ministerium Sacerdotii præsumpsit accedere, & omnipotenti Deo hostias immolare. Quod si ita factum fraternitas vestra repererit, eum sacri corporis, & sanguinis Dominici participatione privatum in pœnitentiam redigat: ita ut usque ad diem obitus sui in eadem excommunicatione permaneat, & viaticum tantummodo exitus sui tempore percipiat. Sin autem eum fraternitas tua talem pœnitentiam agere cognoverit, ut ei juste ad recipiendam inter Laicos communionem, etiam ante exitum, debeat misereri, hoc in tuæ fraternitatis ponimus potestate, *& infra.* §. 1. Præterea *c* ad fraternitatis tuæ consulta respondentes statuimus, Diaconum, & Abbatem de portu Veneris, quem indicas cecidisse, ad sacrum ordinem non debere, vel posse ullo modo revocari. Quem quidem sacro ordine privatum in pœnitentiam deputare te convenit: cujus si postea actus, conversatioque meruerit, priorem inter alios Monachos, ubi tu tamen decreveris, standi locum obtineat. Subdiaconi quoque, quos similis culpa constringit, ab officio suo irrevocabiliter depositi, inter Laicos communionem accipiant. In portu autem Veneris loco lapsi Diaconi, alium, qui hoc officium implere debeat, ordinabis. Saturninum vero Presbyterum, ut nunquam ad sacri ordinis ministerium præsumat accedere, scriptis cavere decrevimus: sed eum in insula Gorgona, atque Capraria sollicitudinem de monasteriis gerere, & in eo, in quo est statu, sine cujusquam adversitate manere permittimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Presbytero] *In vetusto codice epistolarum B. Gregorii, & aliquot antiquis exemplaribus Gratiani legitur,* Expresbytero, *itemque inferius in hoc eodem capite:* Saturninum vero Expresbyterum, *sive ut in impressis B. Gregorii,* Expresbytero. *Depositos enim Presbyteros,* Expresbyteros, *& eos, qui monasteria deseruerant,* Exmonachos *appellabant; sicut illi, qui consulatum, aut quæsturam gesserant,* Exconsules, *aut* Exquæstores *vocari soliti fuerant.*

C. XI. *Loco lapsi alius ordinandus est.*

Idem *Mariano Episcopo Ravennæ lib.* 6. *epist.* 39. *seu cap.* 203.

POstquam *d* quemquam criminaliter abscedentem *e*, in locum, de quo lapsus est, nulla permittit ratio revocari, & ultra *f* tres menses Ecclesiam vacare Pontifice, statuta sacrorum canonum non permittunt: ne cadente pastore dominicum gregem antiquus (quod absit) hostis insidiando dilaniet, fraternitas vestra deprecationi eorum consentire, & in loco lapsi debet Episcopum ordinare.

C. XII.

a *Vide cap.* 29. *infra.* b *al.* Cannomoco Venetiensi. c *Ivo p.* 6. *cap.* 114. *& part.* 10. *cap.* 51. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 153. d *al.* nimis. e *Ivo part.* 6. *cap.* 120. f *Apud Mart. Brac.* g *Ansel. l.* 7. *cap.* 11. *Ex can.* 18. *Apost.* h *al.* relictam. i *al.* suæ communionem recipiat.

a *Polyc. lib.* 4. *tit.* 39. *Anselm. lib.* 8. *cap.* 20. *Ivo part.* 6. *cap.* 78. *Pannorm. lib.* 3. *cap.* 133. b *Polyc. ibidem. Anselm. l.* 8. *cap.* 21. *Ivo part.* 6. *cap.* 83. c *Eodem lib.* 4. *epist.* 16. *seu cap.* 60. *Pann. lib.* 3. *cap.* 133. d *Anselm. lib.* 8. *cap.* 23. e *al.* cadentem. f *dist.* 75. *c. quoniam.*

C. XII. *Qui post ordinationem suam in lapsum ceciderit, sacra mysteria non debet tractare.*

Item Martinus Papa I. *in epistola ad Amandum.*

SI post ordinationem suam quispiam in lapsum ceciderit, & prævaricationis peccato fuerit *a* deprehensus obnoxius, omnimodo prohibendum est, eum manibus lutulentis, atque pollutis mysteria nostræ salutis tractare.

2 pars Gratian. *Econtra exemplis, & auctoritatibus probatur, post actam pœnitentiam proprios gradus licite posse administrare, & ad majores conscendere. Maria* b *enim soror Aaron postquam lepra percussa est, quia in Moysen murmuraverat, acta pœnitentia, a peccato mundata, & sanata est, & pristinam gratiam prophetandi recepit. Aaron* c *autem post conflatum vitulum etiam in summum Sacerdotem consecratus est. David* d *post adulterium, & homicidium spiritum Prophetiæ recepit, & in proprio* e *gradu permansit. Achab* f *quoque post mortem Nabuthæ viri sanctissimi per pœnitentiam humiliatus in regia sede remansit. Et ut prætereamus multa exempla veteris Testamenti, Petrus* g *negavit Christum, & tamen postea Princeps Apostolorum factus est: Paulus* h *Stephanum lapidavit, & tamen a Deo in Apostolum electus est. Multi quoque ab hæresi ad unitatem catholicæ fidei revertentes in suis ordinibus sunt recepti, alii vero ad Episcopalem etiam gradum sunt promoti, utpote Augustinus, & alii complures.*

C. XIII. *De eodem.* PALEA.1

JOannes *i* Chrysostomus a duabus Synodis orthodoxorum Episcoporum fuit dijudicatus *K*, sed iterum fuit restitutus. Marcellus Episcopus Ancyræ Galatiæ depositus fuit, sed postmodum proprium recepit Episcopatum. Asclepius dijudicatus a Synodo Ecclesiam suam postea recepit. Lucius Episcopus Adrianopolites damnatus a Papa Julio recepit Ecclesiam sui Episcopatus. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus depositus fuit, postea reconciliatus est Ecclesiæ suæ. Simili modo Polychronium ejusdem Ecclesiæ Hierosolymitanæ Pontificem Sixtus *l* Papa damnavit, & iterum ipse eum reconciliavit. Innocentius Papa Photinum Episcopum damnavit, sed postea eum in proprium locum restituit Ecclesiæ suæ. Misenum 2 Episcopum *m* a Felice Papa damnatum Gelasius Papa successor illius reconciliavit *n*, & Ecclesiæ suæ restituit. Leontius, dum esset Presbyter, depositus fuit, sed postea in Antiochia Patriarcha extitit. Gregorius vero quartus Papa Theodosium, quem Eugenius ejus antecessor Presbyterii honore privaverat, sanctæ Ecclesiæ Signinæ consecravit Episcopum. Ibas namque Episcopus dijudicatus fuit, sed sancta Synodus canonica suam illi restituit Ecclesiam. Rothadum vero Episcopum sanctæ Suessionensis Ecclesiæ, a Synodo, cui Carolus interfuit, condemnatum, & Sophronium *o* Placentinum Episcopum merito reprobatum, Nicolaus Papa ambos reconciliavit.

Corr. Rom. ¶ 1 Palea] *Caput hoc a vetustioribus codicibus abest: in vulgatis inscribebatur:* Item ex epistola Cyrilli ad Joannem Antiochenum: *quæ inscriptio sublata est, quoniam quæ in hoc capite tractantur, ex variis historiis sunt collecta, & aliqua longe post Cyrillum & Hierosolymitanum, & Alexandrinum contigerunt. Neque apud Burchardum, & Ivonem ulla talis inscriptio est, sed tantum in Pannormia.*

¶ 2 Misenum] *Antea legebatur*, Nicænum. *Emendatum est ex Burchardo, Ivone &c.* Gregorius *infra quæst. 35. 9. Atque in Pontificali Romano manuscripto in vita Nicolai I. hæc leguntur.* Sicut beatus Papa Felix Vitalem, & Misenum Episcopos, qui in Petro Alexandrino hæretica fæce coinquinato coacti consenserant, Sacerdotali gradu, Ecclesiastica imo communione privavit.

C. XIV. *Clerici post lapsum in suis ordinibus reparari possunt.*

Præterea Calixtus Papa I. *de hujusmodi scribit ita epist. 2. ad Episcopos Galliarum.*

POnderet unusquisque sermones suos, & quod sibi loqui non vult, alteri non loquatur. Unde bene sacra *a* ait Scriptura: *Quod tibi non vis fieri, alteri ne facias.* Nos enim tempore indigemus, ut aliquid maturius agamus. Nec præcipitemus consilia, & opera nostra, neque ordinem corrumpamus. §. 1. Sed *b* si aliquis lapsus quocunque modo fuerit, portemus *c* eum, & fraterno corripiamus affectu; sicut ait B. Apostolus *d*: *Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos, qui spiritales estis, instruite hujusmodi in spiritu lenitatis, considerans te ipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera portate; & sic adimplebitis legem Christi.* §. 2. Porro sanctus David de criminibus mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in honore permansit. §. 3. Beatus quoque Petrus amarissimas lachrymas fudit, quando Dominum negasse pœnituit, sed tamen Apostolus permansit. Et Dominus per Prophetam *e* peccantibus pollicetur, dicens: *Peccator in quacunque die conversus ingemuerit, omnium iniquitatum illius non recordabor amplius.* Errant *f* enim, qui putant, Domini Sacerdotes post lapsum, si condignam egerint pœnitentiam, Domino ministrare non posse, & suis honoribus frui, si bonam deinceps vitam duxerint, & suum Sacerdotium condigne custodierint. Et ipsi, qui hoc putant, non solum errant, sed etiam contra *g* traditas Ecclesiæ claves disputare, & agere videntur: de quibus dictum *h* est: *Quæcunque solveritis in terra, erunt soluta & in cœlo.* Alioquin hæc sententia aut Domini non est, aut vera est. §. 4. Nos vero indubitanter tam Domini Sacerdotes, quam reliquos fideles post dignam satisfactionem posse redire ad honores credimus, testante Domino per Prophetam *i*: *Nunquid* 1 *qui dormit, non adjiciet ut resurgat?* Et Propheta *K* David pœnitentiam agens dixit: *Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Ipse namque post pœnitentiam & alios docuit, & sacrificium Deo obtulit, dans exemplum Doctoribus sanctæ Ecclesiæ, si lapsi fuerint, & condignam pœnitentiam Deo gesserint, utrumque facere posse. Docuit enim, quando dixit: *Docebo* l *iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Et sacrificium Deo pro se obtulit, dum dicebat: *Sacrificium Deo, spiritus contribulatus.* Videns enim Propheta scelera sua mundata per pœnitentiam, non dubitavit prædicando, & Domino libando curare aliena. *& infra*, §. 5. Mundatur ergo homo a peccato, & resurgit gratia Dei lapsus, & in pristino manet officio, juxta prædictas auctoritates. Videat, ne amplius peccet, ut sententia Evangelii *m* maneat in eo: *Vade, & amplius noli peccare.* Unde ait Apostolus *n*: *Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus. & infra.* §. 6. Sententiam, fratres, quæ misericordiam vetat, non solum tenere, sed & audire, refugite: quia potior est misericordia omnibus holocaustomatibus, & sacrificiis.

I Corr.

a *al. deprehendatur*] *orig.* b *Num.* 12. 33. *quæst.* 2. *c. hoc ipsum.* c *Exod.* 32. d 2 *Regum* 11. & 12. e *al. pristino.* f 3. *Regum* 21. g *Matth.* 26. *Joan.* 21. h *Act.* 7. & 9. i *Burchard. lib.* 1. *c.* 233. *Ivo in prologo. Pannor. in prologo c.* 32. K *al. judicatus.* l *Sixtus Papa III.* m 35. *quæst.* 9. *c. Gregorius.* n *al. & communicavit.* [o *al. Suffrenum*] *vel Suffredum.*] *ut infra* 6. *quæst.* 3. *denique Suffredus.*

a *Tob.* 4. b *Burchard. lib.* 19. *c.* 42. *Ivo p.* 5. *c.* 48. c *non perdamus eum, sed fraterno*] *orig.* d *Gal.* 6. e *Ezech.* 18. f *Polycarp. l.* 4. *tit.* 38. *Pann. l.* 3. *c.* 148. g *al. traditas Ecclesiæ claves despicere videntur.*] *infra ex August. c. ut constitueretur.* h *Matth.* 16. *Greg. lib.* 2. *epist.* 53. i *Psal.* 40. K *Psal.* 50. l *Ibid.* m *Joan.* 8. n *Rom.* 6.

Corr. Rom. ¶ 1 Nunquid] *In epistola Calixti, & apud collectores indicatos legitur:* Nunquid, qui cadit, non adjiciet, ut resurgat? & qui aversus est, non revertetur? *& alibi:* Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat. *Quæ duæ sententiæ habentur Hierem. 8. & Ezech. 33. Sed ob glossam nihil est mutatum.*

C. XV. *In pristinum gradum post pœnitentiam revocari possunt Sacerdotes.*

Item Hieronymus *ad cap. 3. Malachiæ.*

ET *a* purgabit filios Levi: *tempus* b *est enim, ut judicium incipiat a domo Dei:* & alibi *c* scribitur. *A sanctis meis incipite.* In filiis autem Levi omnem Sacerdotalem intellige dignitatem. Si autem Sacerdotes purgandi sunt, & colandi, ut purum aurum remaneat, & argentum, quid de cæteris est dicendum? Qui cum emundati fuerint, & colati, tunc offerent Domino justa sacrificia, & placebit sacrificium eorum, quod offerunt pro Juda, & Hierusalem, hoc est, pro iis, qui Dominum confitentur, & pacem ejus mente conspiciunt (sicut dies seculi, & sicut anni antiqui:) ut quomodo in principio placuerunt Deo, sic post peccatum & pœnitentiam placere incipiant, cum omni fuerint peccatorum sorde purgati.

C. XVI. *Lapsi reparari possunt.*

Item Gregorius *Secundino lib. 7. epist. 53.*

QUia *d* sanctitas tua hoc a nobis requisivit, ut sibi de Sacerdotali officio post lapsum resurgendi auctoritates scriberemus, dum se dicit de hoc canones diversos legisse, & diversas sententias invenisse, alias resurgendi, alias nequaquam posse: ideo nos 1 generales Synodos a Nicæna incipientes, hanc cum reliquis quatuor veneramur, quia ipsam sequentes cæteræ in cunctis canonicis sententiis unanimiter concordant. Nos vero præcedentes Patres sequi debemus, qui (auctore Deo) a sacra doctrina illorum non discordamus. A capite itaque incipientes usque ad quartum altaris ministrum, hanc formam servandam cognoscimus, ut sicut minorem major præcedit in honore, ita & *e* in crimine; & quem major sequitur culpa, majore plectatur vindicta, & sic postea *f* pœnitentia credatur esse fructuosa. §. 1. Quid enim prodest triticum seminare, & fructum illius non colligere? aut domum construere, & non illic habitare? Post dignam igitur satisfactionem credimus, posse rediri ad honorem. *& infra.* §. 2. Ad fontem misericordiæ recurrentes, Evangelii *g* proferamus sententiam: *Gaudeo*, inquit, *super uno peccatore pœnitentiam agente magis, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia.* Et ovem perditam, nonaginta novem non errantibus relictis in deserto *h*, humero pii pastoris ad ovile reportatam, Dominus ipse testatur. Si ovis perdita errans post inventionem ad ovile humero reportatur, cur post pœnitentiam ad Ecclesiæ ministerium lapsus non revocetur? Sicut 2 in Apocalypsi *i* dicitur de ministro Ecclesiæ: *Memento, unde excideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac.* Quid enim est gravius, aut carnale delictum admittere, sine quo pauci inveniuntur, aut Dei Filium jurejurando negare? In quo tamen hunc ipsum beatum Petrum Apostolorum Principem, ad cujus sacrum corpus indigni sedemus, lapsum esse cognoscimus. Sed post negationem pœnitentia secuta est, & post pœnitentiam misericordia data est, quia postea ab Apostolatu eum non expulit, qui ante quidem ipsum se negare prædixit.

Corr. Rom. ¶ 1 Ideo nos] *In duabus editionibus epistolarum B. Gregorii legitur:* ideo generalissima, quæ a Nicæno Concilio incipiunt, cum reliquis quatuor invenimus concordantia. Nam & nos præcedentes, &c. *In uno manuscripto codice est*, generalissime: *Reliqua eodem modo. Apud Burchardum, Ivonem, Pannormiam*, Nam nos generaliter; *cætero qui parum a Gratiano discordant.*

¶ 2 Sicut] *Hinc usque ad versic.* Quid enim, *in aliquot codicibus epistolarum excusis, & duobus manuscriptis, Burchardo, Ivone, & Rabano non habentur.*

C. XVII. *Post acerrimam pœnitentiam lapsi reparantur.*

Idem *super Ezechielem, Hom. 9. ad c. 2.*

QUid est hoc, quod Prophetæ jacenti dicitur: *Sta supra pedes tuos, & loquar tecum?* Qui enim jacenti loquebatur, cur non se, nisi stanti promittit esse locuturum? sed sciendum, quia alia sunt, quæ jacentes, alia, quæ stantes audire debeamus. Jacenti enim dicitur, ut surgat; stanti autem præcipitur, ut ad prædicationem proficisci debeat. Adhuc enim nobis in infirmitatis confusione jacentibus præberi non debet auctoritas prædicationis. Sed cum jam in bono opere surgimus, cum jam recti stare cœperimus, dignum est, ut ad lucrandos alios in prædicationem mitti debeamus. Stans ergo Propheta visionem spiritalem vidit, & cecidit: cadens vero jam monitionis verbum suscepit, ut surgeret: surgens autem præceptum audivit, ut prædicaret. Nam qui adhuc ex superbiæ vertice stamus, cum jam de æternitatis timore aliquid sentire cœperimus, dignum est, ut ad pœnitentiam cadamus. Et cum infirmitatem nostram subtiliter cognoscentes, humiliter jacemus, per divini verbi consolationem surgere ad fortiora opera jubemur.

C. XVIII. *De eodem.*

Idem *lib. XVIII. Moral. c. 16. ad cap. 28. Job.*

FErrum de terra tollitur, cum fortis propugnator Ecclesiæ a terrena, quam prius tenuit, actione separatur. Non ergo in eo debet despiei, quod fuit; quia jam incipit esse, quod non fuit.

C. XIX. *Post condignam pœnitentiam, pristina recipiuntur officia.*

Item Hieronymus *ad cap. 3. Michææ.*

CUm exaudiero eos, dabo eis virtutem Spiritus mei, & implebo eos judicio meo, & fortitudine. Animadverte, in præsenti loco posse docere aliquem post peccatum, si tamen vitia pristina pœnitentia digna diluerit. Unde David post adulterium, & homicidium loquitur in Psalmo a: *Asperges me hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor.* Nec sua tantum puritate contentus est, sed infert: *Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me:* cumque hoc feceris, *docebo*, ait, *iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.*

C. XX. *De eodem.*

Item Hieronymus *lib. 2. contra Jovinianum.*

JEsus *b* filius Josedech *c* Sacerdos magnus, quanquam in typo præcesserit Salvatoris, qui nostra peccata portavit, & alienigenam sibi ex gentibus copulavit Ecclesiam; tamen secundum literam post Sacerdotium sordidatus inducitur, & stat Diabolus a dextris ejus: & candida illi deinceps vestimenta redduntur.

C. XXI. *Per pœnitentiam Clerici correcti gradum suum, & dignitatem recipiunt.*

Item ex Concilio Agathensi *d, c. 2.*

COntumaces *e* Clerici, prout dignitatis ordo permiserit, ab Episcopis corrigantur, & si qui, prioris gradus elati superbia, communionem fortasse contempserint, aut Ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur; ita, ut cum eos pœnitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum, dignitatemque recipiant.

C. XXII.

a *Malach.* 3. b 1. *Petr.* 4. c *Ezech.* 9. d *Rab. in pœn. c.* 1. *Burch. l.* 19. *c.* 43. *Ivo p.* 6. *c.* 85. *Pannor. l.* 3. *c.* 147. e *al. &* *crimine.* f *al. vindicta, quæ post pœnitentiam.* g *Luc.* 15. h *in deserto*] *abest ab orig.* i *Apocal.* 2.

a *Psalm.* 50. b *Infra, de pœn. dist.* 2. *c. si enim.* §. *Jesus*, c *Zachar.* 3. d *Et capitular. lib.* 7. *c.* 311. e *Ivo p.* 6. *cap.* 366.

C. XXII. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *c. 17.*

SI *a* quis presbyter, aut Diaconus 1 inventus fuerit, aliquid de ministeriis Ecclesiæ venundasse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione Ecclesiastica non haberi. In judicio tamen Episcopi dimittendum est, sive dignus sit, sive indignus in suo recipi ut debeat gradu: quia multoties hoc ipsum, quod de sacrosancto altario contaminatum est, in Episcopi potestate dimissum est.

Corr. Rom. ¶ 1 Diaconus] *Sequebatur*, aut Subdiaconus: *quæ duæ dictiones expunctæ sunt, quia neque apud Martinum, aut Burchardum, aut Ivonem, neque in antiquis Gratiani codicibus habentur.*

C. XXIII. PALEA 1.

(*Item* Augustinus *ad Bonifacium, epist. 50.*)

BEne valet Sacerdos restitui ad honorem suum post peractam pœnitentiam: licet in hoc diversi diversa sentiant, dicentes, non posse restitui ad honorem. Sed sic dictum est propter simulatas pœnitentias quorundam, & propter affectatas honorum dignitates.

Corr. Rom. ¶ 1 Palea] *In aliquot vetustis exemplaribus Gratiani hæ duæ Paleæ non habentur, sed post finem capitis, si* quis Presbyter, *sequitur continenter*, Quomodo igitur: *sunt tamen in multis, atque in iis quidem, a quibus plerumque Paleæ absunt. Ac videntur summæ quædam partim præcedentium capitum*, ponderet, *&* quia sanctitas, *partim sequentis*, ut constitueretur, *quod refertur ex Augustino ad Bonifacium. Atque inde potuit in has Paleas hæc eadem irrepere citatio.*

C. XXIV. PALEA.

SAcerdos quidem si cadit, valet, & habet restitutionis locum, post dignam peractam pœnitentiam, in honorem suum, Propheta attestante *b*, qui ait: *Nunquid qui cadit, non adjiciet, ut resurgat?* Et B. Gregorius *c* hoc dicit ad Secundinum inclusum, amicum suum. Etiam ab ipso Propheta in hoc argumentum habemus: qui cum post peractum adulterium & homicidium perpetravit, tamen postea peracta digna pœnitentia per Dei gratiam ad pristinum officium restituitur.

3 pars. Gratian. *Quomodo igitur hujusmodi auctoritatum dissonantia ad concordiam revocari valeat, breviter inspiciamus. Sunt quidam, quos non odium criminis, sed timor vilitatis, & amissio proprii gradus, & ambitio celsioris ad pœnitentiam cogit. Hos sacri canones irrecuperabiliter* d *dejiciunt: quia qui simulatione pœnitentiæ, vel affectatione honoris a Deo non consequitur veniam, nec ab Ecclesia reparationem meretur.*

C. XXV. *Quare constitutum est in Ecclesia, ne post pœnitentiam quis ad Clericatum redeat.*

Unde Augustinus *scribit ad Bonifacium, epist. 50.*

UT *e* constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicujus criminis pœnitentiam Clericatum accipiat, vel ad Clericatum redeat, vel in Clericatu maneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. Alioquin contra claves datas Ecclesiæ disputabitur, de quibus dictum est *f*, *quæ solveritis in terra, soluta erunt, & in cœlo.* Sed ne forte etiam de cæteris *g* criminibus, spe honoris Ecclesiastici animus intumescens superbe ageret pœnitentiam, severissime placuit, ut post actam de crimine damnabili pœnitentiam, nemo sit Clericus: ut desperatione temporalis altitudinis, medicina major, & verior esset humilitas. Nam & sanctus David de criminibus mortiferis pœnitentiam egit, & tamen in honore suo perstitit. Et B. Petrum, quando amarissimas lacrymas fudit, utique Dominum negasse pœnituit, & tamen Apostolus mansit. Sed non ideo supervacua putanda est posteriorum diligentia; qui ubi saluti nihil detrahebatur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus totius muniretur: experti, credo, aliquorum fictas pœnitentias per affectatas honorum potentias. Cogunt enim multas invenire medicinas, multorum experimenta morborum. Verum in hujusmodi causis, ubi *a* per graves dissensionum scissuras, non hujus, aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat.

C. XXVI. *Reparationis beneficium non nisi post pœnitentiam potest concedi.*

Item ex epistola Cleri Romani, *missa Papæ Cypriano.*

ABsit *b* a Romana Ecclesia vigorem suum tam profana facilitate dimittere, & nervos severitatis eversa fidei majestate dissolvere, ut cum adhuc non tantum jaceant, sed & cadant eversorum fratrum ruinæ, properata nimis remedia communicationum, utique non profutura præstentur, & nova per misericordiam falsam vulnera, veteribus transgressionis vulneribus imprimantur, ut miseris ad eversionem majoris rem eripiatur & pœnitentia. Ubi enim poterit indulgentiæ medicina proficere *c*, si etiam ipse medicus intercepta pœnitentia indulget periculis? si tantummodo operit vulnus, nec sinit necessaria temporis remedia conducere cicatricem? Hoc non est curare, sed (si verum dicere volumus) occidere.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum est caput hoc ex originali.*

C. XXVII. *Impœnitentibus venia concedi non potest.*

Item Cyprianus *in Sermone de lapsis.*

SI *d* quis præpropera *e* festinatione temerarius remissionem peccatorum dare se cunctis putat posse, aut audet Domini præcepta rescindere, non tantum nihil prodest, sed obest lapsis. Provocasse est iram, non servasse sententiam: nec misericordiam prius Dei deprecandam putare, sed contempto Domino de sua facilitate præsumere. *& infra.* §. 1. Mandant aliqua Martyres fieri: si justa, si licita, si non contra ipsum Dominum a Dei Sacerdote facienda; sit obtemperantis facilis, & prona consensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Mandant aliquid Martyres fieri; sed si scripta non sunt in Domini lege, quæ mandant, ante est, ut sciamus illos de Deo impetrasse, quod postulant, & tunc facere, quod mandant. Neque enim statim videri potest de divina majestate concessum, quod fuerit humana pollicitatione promissum. Nam & Moyses pro peccatis populi petiit, nec tamen peccantibus veniam, cum petiisset, accepit.

C. XXVIII. *Qui sunt reparandi post lapsum, vel qui non.*

Item Isidorus *ad Massanum f Episcopum.*

DOmino *g* sancto, meritisque beato fratri Massano Episcopo salutem. Quod in epistolis venerabilis fraternitas tua innuit, videlicet quod in canone 1 Ancyrano, cap. XIX. *h* legitur, post lapsum corporalem restaurandum honoris gradum post pœnitentiam; alibi vero legitur, post hujusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum; hæc diversitas hoc modo solvitur. Illos enim ad pristinos gradus redire cano-

I 2

a *Apud Martinum Bracarensem. Burch. lib. 3. c. 179. ex Bracarensi. Ivo p. 3. c. 173. ex Martino, & 240. ex Bracarensi.* b *Hier. 8.* c *Gregor. l. 7. epist. 53.* d *al. irreparabiliter.* e *In capit. adjectis. cap. 132. Polyc. l. 6. tit. 20. Ansel. l. 8. c. 3. Ivo in prologo, & p. 6. c. 386. Pannorm. in prolog. c. 8.* f *Matth. 18.* g *al. detectis.*

a *Infra 23. q. 4. ipsa pietas. §. verum.* b *extat inter opera B. Cypriani l. 2. epist. 7. Ans. l. 8. c. 20.* c *al. procedere.* d *Ans. l. 8. cap. 32.* e *al. præpostera.* f *al. Masonem) al. Massenum) orig.* g *Ansel. l. 8. c. 37. Polyc. lib. 4. tit. 39. Ivo part. 6. c. 397. p. 15. c. 57. & 86. Burchard. l. 19. c. 43. & 73. Pann. l. 3. c. 149. Rab. pœn. l. 1. c. 1. Conc. Neocæsariens. cap. 1.* h *al. XX.*

canones præcipiunt, quos pœnitentiæ præcessit satisfactio, vel condigna peccatorum confessio. At contra hi, qui neque a vitio corruptionis *a* emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum, quod admittunt, vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est determinanda sententia, ut necesse sit illos restaurari in locum honoris, qui per pœnitentiam reconciliationem recepisse merentur divinæ pietatis. Hi enim non immerito consequuntur ademptæ *b* dignitatis statum, qui per emendationem pœnitentiæ recepisse noscuntur remedium vitæ. Id autem ne forte magis sit ambiguum, divinæ auctoritatis sententia confirmetur. Ezechiel *c* quidem Propheta, sub typo prævaricatricis Hierusalem, ostendit post pœnitentiæ satisfactionem pristinum posse restaurari honorem: *Confundere*, inquit, *o Juda, & porta ignominiam tuam*, & post paululum: *Et tu*, inquit, *& filiæ tuæ revertimini ad antiquitatem tuam*. §. 1. Quod dixit: *Confundere*, ostendit post *d* peccati opus debere quemque erubescere, & post confessionem pro admissis sceleribus verecundam frontem humi prostratam demergere, & pro eo, quod dignum confusione perpetravit opus. Deinde præcepit, ut post ignominiam, & dejectionem nominis sui, sive dignitatis, revertatur ad suam antiquitatem. Ergo dum quisque post opus confessionis suæ confunditur, atque ignominiam portans, depositionem suam cum humilitate luget, revocari secundum Prophetam ad priorem statum poterit. Item Joannes *e* Evangelista Angelo Ephesi Ecclesiæ, inter cætera quædam similia scribit: *Memor esto, unde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac; alioqui veniam tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ejus*. §. 2. Ecce 2, in quantum valui, Concilii Ancyrani antiquam plane, & plenam auctoritatem sacris testimoniis explanavi, ostendens, eum posse restaurari in proprio gradu, qui per pœnitentiæ satisfactionem noverit propria delicta deflere. Qui vero negligit, nec luget, quæ gessit, & lugenda sine ullo pudore religionis, vel timore judicii divini committit, eum nullo modo posse ad pristinum gradum restaurari cognoscas. §. 3. In fine 3 autem hujus epistolæ hoc adjiciendum putavi, ut *f* quotiescunque in gestis Conciliorum discors sententia invenitur, illius Concilii magis teneatur sententia, cujus aut antiquior, aut potior extat auctoritas.

Corr. Rom. ¶ 1 Ancyrano] *Sic habet hoc caput in epistola, quæ nuper una cum aliis Isidori operibus est impressa Parisiis, & ita inscribitur*: Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola ad Massanum Episcopum Domino sancto, meritisq; beato &c. *In Epistola autem longiore, eodem argumento, & iisdem pene verbis, [quæ & ibidem, & antea Antuerpiæ, cum libris de summo bono, impressa est] non fit hoc loco mentio Concilii Ancyrani: sed tamen in editione Parisiensi titulus hic est*: Isidori Hispalensis Archiepiscopi epistola de restituendis in pristinam dignitatem Clericis pœnitentibus: *seu* Explanatio Canonum aliquot Ancyrani Concilii. *Verum tamen in Canone illo XIX. versionis Dionysii (qui apud Græcos, & in aliis versionibus XX. est) ubi legitur*, perfectionem consequi secundum pristinos gradus, *Græce est*, κατὰ τοὺς βαθμοὺς τοὺς προάγοντας, *id est*, secundum gradus, qui eo deducunt. *& Balsamon longe aliam sententiam elicit, quam Isidorus*.

¶ 2 Ecce] *Hic multa in epistola longiore interjiciuntur*.

¶ 3 In fine) *Hæc nunc leguntur in longiore epistola, non autem in alia, quam cæteroqui Gratianus videtur secutus*.

Gratian. *Quicunque igitur pro criminibus suis digne Deo pœnitentiam obtulerint, auctoritate Gregorii, & Augustini, & Hieronymi, & Isidori gradum pristinæ dignitatis recipere possunt. Qui autem non odio criminis, sed timore utilitatis, vel ambitione honoris falsas Deo pœnitentias offerunt, in pristini honoris gradum reparari minime poterunt*.

a al. corporis. b al. adepta. c Ezechiel. 16. d al. post confusionem, id est, peccati. e Apocal. 2. f Infra 33. q. 2. hoc ipsum.

C. XXIX. *Diaconus, aut Presbyter in adulterio deprehensi reparari non possunt.*

Sed objicitur illud Hormisdæ Papæ, *qui scribit omnibus Episcopis per universas provincias*.

SI *a* quis 1 Diaconus, aut Presbyter, post acceptam benedictionem Leviticam, cum uxore sua incontinens invenitur, ab officio suo dejiciatur. §. 1. Ecce manifeste constat, quia secundum titulos antiquorum Patrum Sancto Spiritu 2 suggerente conscriptos, & secundum sententias CCCXVIII. Episcoporum, [quas etiam Gallicani canones continere videntur] Clerici in adulterio deprehensi, aut ipsi confessi, aut ab aliis convicti, ad honorem redire non possunt. Sed quia forte non desunt, quibus pro nimia pietate suprascripta sanctorum Patrum severitas minime placeat; sciant se CCCXVIII. Episcoporum, qui fuerunt congregati in Concilio Nicæno, & reliquos statuerunt canones, sententias reprehendere, vel damnare. Sed forte major est in illis pietas, quam in suprascriptis CCCXVIII. Episcopis? major est in illis misericordia, quam in sancto Joanne *b* Apostolico Papa? major charitas, quam in reliquis sanctis Sacerdotibus, qui hoc *c* exemplo remedia Ecclesiarum suis definitionibus deliberaverunt? Et ideo, aut prompta *d* voluntate præceptis illorum consentiant, aut si non fecerint, omnibus illis contrarios se, & inimicos esse cognoscant. Quæ est ista justitiæ inimica benignitas, palpare criminosos, & vulnera eorum usque in diem judicii incurata servare? §. 2. Quod si eos durissimam pœnitentiam per plures annos videremus agere, tunc nos & saluti eorum possemus consulere, & statuta canonum deberemus temperare. Cum vero in aliquibus nec compunctio humilitatis, nec instantia orandi, vel plangendi appareat, nec beatum David imitentur, qui dicit: *Lavabo e per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo*, & illud: *Cinerem f tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam*, nec eos jejuniis, vel lectionibus vacare videamus; possumus agnoscere, si ad pristinos honores redirent, cum quanta negligentia, & cum quanto torpore, & animæ suæ inimica securitate permanerent, credentes, quod sic eis, non acta pœnitentia digna, dimiserit Deus, quomodo Sacerdotes indulsisse videntur. Vere dico, quia illi ipsi, quibus cum periculosa, & falsa misericordia indulgere videmur, cum ante tribunal Christi pro tantis peccatis damnandi advenerint, contra nos causam dicturi sunt, dicentes, quod dum aut asperitatem linguæ eorum expavimus, aut falsa blandimenta, & periculosas adulationes ipsorum libenter accepimus, in eisdem permanere peccatis, eis inutiliter indulgemus, aut ipsa peccata augere permittimus, non recolentes illud, quod in veteri Testamento scriptum *g* est: quia uno peccante, contra omnes ira Dei desævit.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis) *Hinc usque ad versic.* Ecce, *sunt ex cap. 23. Concilii Arausici, quod videtur citatum fuisse ab Hormisda, sive alio, quisquis fuerit hujus capitis auctor. Anselmus quidem & ipse Hormisdam citat*.

¶ 2 Sancto Spiritu] *Apud Anselmum legitur*, a sancto Joanne Papa transmissos, & CCCXVIII. Episcoporum sententias, *quod videtur convenire cum his, quæ paulo inferius ha-*

a Arausicum c. 23. & Aurel. 5. cap. 4. Pannorm. lib. 3. c. 98. Anselm. lib. 11. c. 87. b supr. cap. miror. c al. pro exemplo & remedio. Anselm. d al. prona. e Psalm. 6. f Psalm. 101. g Numer. 16.

habentur. Major est in illis misericordia, quam in sancto Joanne Apostolico Papa?

C. XXX. *Difficile est post lapsum ad pristinum gradum redire.*
Item Hieronymus *a*.

QUicunque *b* dignitatem divini gradus non custodiunt, contenti fiant animam salvare. Reverti enim in pristinum gradum post lapsum *c* difficile est.

Corr. Rom. ¶ *Simile quiddam priori parte hujus capitis habetur in Can.* 27. Basilii *ad Amphilochium*, *& in Can.* 26. *Synodi in Trullo*.

C. XXXI. *Lapsus post pœnitentiam altario tantum ministret.*
Item Basilius 1.

QUi *d* sub gradu *e* ceciderit post pœnitentiam, contentus fiat baptizare, communionem infirmis dare, & altario tantummodo ministrare.

Corr. Rom. ¶ 1 Basilius] *Ivo citat ex dictis Augustini*. *Habetur nonnihil ad hanc rem faciens in epist. Basilii ad Amphilochium Can.* 27. *Sed propius etiam ad hanc sententiam accedit Can.* 14. *Concilii Aurelianensis primi*, *& Can.* 9. *Concilii Neocæsariensis* [*qui habetur infra* 15. *q.* 8. *c.* qui admisit] *præcipue si hic legatur*, *quemadmodum in plerisque Gratiani codicibus*, communionem infirmis dare, non autem sacrificare, & altario ministrare. *Similem quandam sententiam refert ex novella Leonis Balsamon ad Can.* 21. *Synodi in Trullo*.

C. XXXII. *De Sacerdotibus*, *Diaconis*, *& Laicis*, *qui idolis thurificant*.
Item ex Concilio Ancyrano *cap.* 1. *& seq.*

PResbyteros *f*, qui immolaverunt, & postea certamen iterum inierunt, si ex fide 1 luctati sunt, & non ex compacto ad ostentationem, ut caperentur, ipsi fecerunt; hos placuit honorem quidem sedis propriæ retinere, offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus Sacerdotalibus officiis fungi non liceat. §. 1. Diaconi similiter, qui immolaverunt, postea vero iterum reluctati sunt, alias *g* quidem honorem habere oportet; cessare autem debent ab omni sacro ministerio, ita ut nec panem, nec calicem offerant, nec Evangelium pronuntient 2; nisi forte aliqui Episcoporum conscii sint laboris eorum, & humilitatis, & mansuetudinis, & voluerint eis aliquid amplius tribuere, vel adimere. Penes ipsos ergo erit de his potestas. §. 2. Qui autem fugientes comprehensi sunt, vel a domesticis traditi, vel ademptis facultatibus sustinuere tormenta, aut in custodiam trusi proclamaverunt se Christianos esse, & eo usque adstricti sunt, ut manus eorum comprehendentes violenter attraherent, & funestis sacrificiis admoverent, aut aliquid polluti cibi per necessitatem sumere cogerentur, confitentes jugiter se Christianos esse, & luctum rei, quæ contigit, incessabiliter ostendentes, omni dejectione, & habitu, & humilitate vitæ, hos velut extra delictum constitutos, a communionis gratia non prohiberi decernimus. §. 3. Si vero prohibiti sunt ab aliquibus propter ampliorem cautelam, vel propter quorundam ignorantiam, statim recipiantur. §. 4. Hoc autem similiter & de Clericis, & de Laicis cæteris observari convenit. §. 5. Perquisitum est autem & illud, si possunt etiam Laici, qui in has necessitatis angustias inciderunt, ad Clericatus ordinem promoveri. Placuit ergo & hos, tanquam qui nihil peccaverunt, si & præcedens eorum vita probabilis sit, ad hoc officium provehi. §. 6. De his autem, qui *a* negaverunt præter necessitatem, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujuscemodi [quod factum est sub tyrannide Licinii] placuit Sanctæ Synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benevolentiam commodari.

Corr. Rom. ¶ 1 Si ex fide) *Hic verba Concilii sunt in compendium redacta: omnino autem versio Dionysii*, *quam attulerunt Burchardus*, *& Ivo*, *proprius accedit ad verba græca*. *Sunt tamen nonnulla in hoc capite emendata*, *& locupletata ex versionibus*, *quas Gratianus videtur secutus*.

¶ 2 Nec Evangelium pronuntient] *In versione antiquiore est*, nec pronuntient, *in alia*, *quam Burchardus attulit*, vel prædicando, *Græce κηρύσσειν: quod proprie significat Evangelium*, *& fidei doctrinam prædicare*.

Gratian. *Sed illud Hormisdæ Papæ desidiosos*, *& negligentes*, *non vere pœnitentes reparari prohibet*. §. 1. *Illud autem Hieronymi fatetur hoc esse difficile*, *non impossibile*. §. 2. *Basilius autem circa delinquentes rigorem justitiæ servandum ostendit*, *quem circa pœnitentes alii relaxandum misericorditer affirmant*. §. 3. *Possunt & aliter distingui præmissæ auctoritates*. *Quorum enim* b *crimina manifesta sunt ante*, *vel post ordinationem*, *a sacris ordinibus dejiciendi sunt: quorum autem peccata occulta sunt*, *& satisfactione secreta secundum Sacerdotis edictum purgata*, *in propriis ordinibus remanere possunt*.

C. XXXIII. *Non potest restitui in Sacerdotem*, *cujus crimen fuerit manifestum*.
Unde Nicolaus Papa *Carolo Archiepiscopo*, *& ejus suffraganeis*.

SAcerdotes *c*, si in fornicationis laqueum ceciderint, & *d* criminis manifestus, sive ostensus fuerit actus, Sacerdotis non possunt habere honorem, secundum canonicæ institutionis auctoritatem.

C. XXXIV. *Qui valeant reparari post lapsum*, *vel non*.
Item Rabanus Archiepiscopus *scribit ad Heribaldum lib. pœn. cap.* 1.

DE *e* his vero visum est nobis scribendum, qui sacros ordines habentes ante, vel post ordinationem contaminatos se esse in capitalibus criminibus confitentur. In quibus, ut mihi videtur, hæc distantia esse debet, ut hi, qui deprehensi, vel capti fuerint publice in perjurio, furto, atque fornicatione, & cæteris hujusmodi criminibus, secundum canonum sacrorum instituta, a proprio gradu decidant: quia scandalum est, populo Dei tales personas supra *f* se positas habere, quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempe inde retrahuntur homines a sacrificio Dei (sicut *g* quondam Heli filiis peccantibus fecisse leguntur) & rebelles hinc, atque contrarii existentes, eorum pravis exemplis quotidie pejores fiunt. Qui autem de prædictis peccatis abscondite a se admissis, per occultam confessionem coram oculis *h* Dei, præsente etiam Sacerdote, qui eis indicturus est pœnitentiam, confitentur, & semetipsos graviter deliquisse queruntur, si se per jejunia 1, & eleemosynas, vigiliasque, & sacras orationes purgare certaverint, his etiam gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est.

Corr. Rom. ¶ 1 Si se per jejunia] *Sic etiam in manuscriptis*, *& apud Ivonem*, *& Pannormiam*. *In originali autem legitur*, si veraciter pœnituerint, & se per jejunia. *Itemque Burchardus*, *qui caput hoc citat ex Concilio Ilerdensi*.

4 ps Gratian. *De lapsis etiam in hæresin hoc observandum est*, *ut ante sententiam Concilii nullus eis communicet*.

C. XXXV.

a *al. ex dictis Hieronymi*. b *Polyc. lib.* 4. *tit.* 39. *Burchard. l.* 19. *cap.* 78. *Ivo part.* 15. *cap.* 91. c *post lapsum*] *desunt fere in omnibus exempl.* d *Burch. l.* 19. *cap.* 80. *Ivo part.* 15. *c.* 93. e *a suo gradu*. f *Burch. l.* 5. *c.* 40. *&* 41. *Ivo part.* 2. *cap.* 49. *&* 50. *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *cap.* 2. g *illum*] *prisca versio cap.* 3.

a *Concil. Nicæn.* 1. *c.* 11. b *Rab. pœn. cap.* 1. c *in gestis Concilii Vormaciensis c.* 11. *Vide Ivonem part.* 10. *c.* 180. *Pann. l.* 3. *c.* 136. d *al. aut*. e *Burchard. lib.* 19. *c.* 150. *Ivo p.* 6. *c.* 400. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 152. f *al. superpositas*. g 1. *Reg.* 2. h *al. Angelis*.

C. XXXV. *A communione abstineant, qui lapsis ante restitutionem communicant.*

Unde Cyprianus Papa *Antoniano ait inter cætera, lib. 4. epist. 2.*

DE *a* eo autem *b*, quod statuendum esset circa causam lapsorum, distuli, ut cum quies, & tranquillitas data esset, & Episcopis in unum convenire indulgentia divina permitteret, tunc communicato, & librato de omnium collatione consilio, statueremus, quid fieri oporteret. Si quis vero ante consilium nostrum, & ante sententiam de omnium consilio statutam, lapsis temere communicare voluisset, ipse a communicatione abstineret.

5 pars. Gratian. *Quod vero supra de homicidis statutum legitur* c, *intelligendum est, quando facultas effugiendi datur, nec necessitate clauduntur obsidionis. Cæterum, cum necessitate angustati effugere non possunt, si tunc homicidium admiserint, purgati per pœnitentiam, & officio, & communioni reddentur.*

C. XXXVI. *Post duorum annorum pœnitentiam, officio, & communioni restituantur Clerici, qui in obsidionis positi necessitate sanguinem fuderunt.*

Unde in Concilio Ilerdensi, *cap. 1. legitur.*

DE his Clericis, qui in obsessionis necessitate positi fuerint, id statutum est, ut qui altario ministrant, & Christi corpus, & sanguinem tradunt, vel vasa sacro officio deputata contrectant, ab omni humano sanguine, etiam hostili, se abstineant. Quod si in hoc inciderint, duobus annis tam officio, quam communione Corporis Domini priventur, ita ut his duobus annis vigiliis, jejuniis, orationibus, & eleemosynis pro viribus, quas Dominus donaverit, expientur: & ita demum officio, vel communioni reddantur: ea tamen ratione, ne ulterius ad officia potiora provehantur. Quod si in definito tempore negligentiores circa salutem suam extiterint, protelandæ ipsius pœnitentiæ tempus in potestate maneat Sacerdotis.

Gratian. *Casu quoque si Clericus homicidium fecerit, in proprio gradu ex dispensatione remanere permittitur.*

C. XXXVII. *Qui casu homicidium facit, ex dispensatione in ordine suo permaneat.*

Unde Urbanus II. *scribit Guernerio Narbonensi Episc.*

CLerico *d* jaciente lapidem, puer dicitur interemptus: Nos pro amore tuo in suo ordine eum permanere permittimus, ut tamen semper in pœnitentia, & timore permaneat.

C. XXXVIII. De eodem.

Item Stephanus V. *Sichiberto Corsicæ Episcopo.*

QUia *e* te quasi obnoxium judicas, eo quod a Saracenis captus homines interfecisse videris, bene facis. Sed quoniam non tua sponte id fecisse cognosceris, inde canonice nullo modo judicaris.

Gratian. *Si vero ira Presbyter commotus aliquem interfecerit, etsi animum occidendi non habuerit, perpetuo tamen depositus erit.*

C. XXXIX. *Perpetuo careat officio Presbyter, qui ira commotus, licet extra animum, aliquem interfecerit.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Hosbaldo Chorepiscopo* 1 *Quadrantino.*

STudeat *f* sanctitas tua persuadere Episcopo tuo, sibi canonicum sociare numerum Collegarum, id est, sex ex vicinis provinciis fratres, & Coepiscopos suos: quibus tecum junctis, & decernentibus, diligenter investigate, & omni nisu scrutari procurate, quatenus invenire valeatis, utrum percussione jam nominati Presbyteri, an cervicis fractione idem Diaconus, ut fertur, extinctus est. Et siquidem a sæpe fato Presbytero non ad mortem percussus est, sed ex equo cadens cervice fracta interiit, secundum arbitrium vestrum, pro percussione, incaute agenti Presbytero pœnitentiam competentem indicite; & aliquanto tempore a Missarum solenniis suspendatur, denuo post hæc ad Sacerdotale rediturus officium. Quod si veraciter qualicunque percussione istius Presbyteri ille mortuus est Diaconus, nulla hunc ratione ministrare Sacerdotis more decernimus: quoniam etsi voluntatem occidendi non habuit, furor tamen, & indignatio, ex quibus motio illa mortifera prodiit, in omnibus, sed præcipue in Dei ministris multipliciter inhibentur, atque ubique damnantur. Verum si Presbyter adeo vestro studio obnoxius *a* forte claruerit, præcipimus, ut tale beneficium sibi, & Ecclesiæ suæ concedatur, quo & ipse, & sui sufficienter possint habere suæ sustentationis solatium.

Corr. Rom. ¶ 1 Chorepiscopo] *Antea legebatur*, Coepiscopo: *emendatum est ex omnibus, quæ collata sunt, vetustis Gratiani exemplaribus, optimeque convenit verbis Nicolai.*

C. XL. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Maticensi 1, *c. 6.*

QUi *b* vero odii meditatione, vel propter cupiditatem, Judæum, vel Paganum occiderit, quia imaginem Dei, & spem futuræ conversionis exterminat *c*, quadraginta dies in pane, & aqua pœniteat.

Corr. Rom. ¶ 1 Maticensi] *Burchardus, & Ivo citant ex Concilio Moguntino: in nullo tamen eorum, quæ extant, habetur. Simile vero aliquid legitur in Concilio Vormaciensi, c. 27.*

C. XLI. *De eodem.* PALEA.

SI *d* quis homicidium fecerit, si Episcopus est, XV. annos pœniteat, & deponatur, cunctos quoque dies vitæ suæ peregrinando finiat: Presbyter XII. annis pœniteat, tres *e* ex his in pane, & aqua, & deponatur superioris sententia. Diaconus X. annis pœniteat, tres ex his in pane, & aqua. Clericus, & laicus septem annis pœniteat, tres in pane, & aqua, & ad gradum cujuslibet Sacerdotii accedere non præsumat.

C. XLII. *Quinquennio a communione abstineant, qui casu homicidium faciunt.*

Item ex Concilio Ancyrano, *c. 22. §. eos vero.* f

EOs *g* vero, qui non voluntate, sed casu homicidium fecerint, prior quidem regula post septem annorum pœnitentiam communioni sociavit, secundum gradus constitutos; hæc vero 1 humana *h* quinquennii tempus tribuit.

Corr. Rom. ¶ Hæc vero] *Græce*, ὁ δὲ δεύτερος τὸν πενταετῆ χρόνον πληρώσει. *Id est*: Secunda vero quinquennii tempus explebit. *Atque ita fere Burchardus, & Ivo ex Dionysii versione, & infra ead. cap.* Si quis voluntate.

C. XLIII. *Quibus temporum spatiis a communione abstineat, quæ voluntate, vel casu ancillam suam interfecerit.*

Item ex Concilio *i* Eliberitano, *c. 5.*

SI *K* qua fœmina zeli furore accensa, flagellis verberaverit ancillam suam, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum sit, voluntate, an casu occiderit: si voluntate, post septem annos; si casu, post quinque annorum tempora (acta legitima pœnitentia) ad communionem placuit admitti.

a *Anselm. lib. 8. c. 28.* b *al. tamen.* c *Supra eadem cap. Clericum, & cap. de his Clericis, & cap. miror.* d *Pannorm. l. 3. cap. 154.* e *Pannor. l. 3. c. 155.* f *Ivo part. 10. cap. 24.*

a *al. noxius) Ivo.* b *Burch. l. 6. cap. 33. Ivo part. 10. c. 162.* c *al. extinxit.* d *Ansel. l. 11. c. 35.* e *al. quatuor.* f *Ex prisca versione.* g *Ex Tribur. cap. 52. Polyc. l. 6. tit. 10. Burchard. l. 6. c. 15. Ivo part. 10. c. 25. & 144.* h *al. humanior.* i *Et in Concil. Vormac. c. 39.* K *Rab. pœn. c. 14. Burch. l. 6. c. 19. Anselm. l. 11. c. 36. Ivo part. 10. c. 22. & 148.*

ti. Quod si intra tempora constituta fuerit infirmata, accipiat communionem.

C. XLIV. *De his, qui voluntate, vel casu homicidium faciunt.*

Item ex Capitulis Martini Bracarensis Episc. *c.* 78.

SI *a* quis voluntarie homicidium fecerit, ad januam Ecclesiæ catholicæ semper subjaceat, & communionem in exitu vitæ suæ recipiat. Si autem non voluntarie, sed casu aliquod homicidium fecerit, prior canon septem annis agere poenitentiam jussit, secundus canon quinque mandavit.

C. XLV. *De eodem.*

Item Dig. tit. de furtis. L. Qui saccum.

QUi *b* saccum habentem pecuniam surripuerit, furti actione, etiam sacci nomine, tenetur, quamvis non sit ei animus sacci surripiendi.

C. XLVI. *De eodem.*

Contra animum, non opus puniri, lib. 9. Cod. tit. ad leg. Cornel. de sicar. l. 5. exemplo sacrarum literarum Diocletiani, & Maximiani *colligitur.*

EUm, qui asseverat homicidium se non voluntate, sed casu fortuito fecisse, cum calcis ictu mortis occasio præbita videatur; si hoc ita est, nec super hoc ambigi poterit, omni metu, ac suspicione, quam ex admissæ rei discrimine sustinet, secundum id, quod adnotatione nostra comprehensum est, volumus liberari.

C. XLVII. PALEA.

[*Item* Imperator Antoninus *C. ad leg. Cornel. de sicar. l.* 1.]

FRater vester rectius fecerit, si se Præsidi provinciæ obtulerit. Qui si probaverit, non occidendi animo hominem a se esse percussum, remissa homicidii poena, secundum militarem disciplinam sententiam proferat. Crimen enim contrahitur, si & voluntas nocendi intercedat. Cæterum ea, quæ ex improviso, & casu potius, quam fraude accidunt, fato plerunque, non noxæ imputantur.

C. XLVIII. *De eodem.*

Hinc & Gelasius *c* Papa.

QUantum dicit iste Placidus *d*, anno præterito dictum est de uxore illius, quia subito inter caballos inventa est, & dum traherentur caballi, collisa est illa, & abortum fecit. Quod si ita est, forte si caballos alienos tulerit, inde est culpabilis. Nam de muliere, quæ casu inter caballos confracta est, ubi voluntas illius non agnoscitur perniciosa fuisse, non potest, nec debet addici per leges.

C. XLIX. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa.

HI, qui arbores incidere videntur, si contigerit, ut cadens arbor occiderit hominem, inculpabiles sunt, atque innoxii: quia nec voluntate eorum, nec desiderio homicidium perpetratum est. Si vero aliqua culpa eorum, vel neglectu, morientis hominis interitus cognoscitur advenisse; abjiciendi sunt a gradu, & in sacro ordine nullatenus suscipiendi.

C. L. *De eodem.*

Item ex Concilio Vormaciensi, *c.* 29.

SÆpe *e* contingit, dum quis operi necessario insistens arborem inciderit, ut aliquis subtus ipsam veniens deprimatur. Et idcirco, si voluntate, vel negligentia incidentis arborem factum est; ut homicida, poenitentiæ debet omnino submitti. Quod si non voto, non incuria illius, non denique scientia contigit, sed dum ille operi necessario fortassis incumberet, iste insperatus occurrens sub arbore improvisus devenit, & sub ipsa oppressus est; incisor arboris non tenetur pro homicida.

a Ivo part. 10. cap. 39. b *Pandect. l.* 47. *tit.* 2. *leg.* 77. c *al. Pelagius.* d *al. Placidius.* e *Burchardus lib.* 6. *cap.* 32. *Ivo part.* 10. *cap.* 150.

C. LI. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi, *cap.* 36. [*Sed ibi copiosius.*]

SI *a* duo fratres in sylva arbores succiderint, & appropinquante casura ipsius arboris, frater dixerit fratri, cave, & ille fugiens in pressuram arboris inciderit, & mortuus fuerit; vivens frater innocens de sanguine Germani dijudicetur.

Gran. *Præmissis auctoritatibus, lapsis permittitur, ut post poenitentiam in suis ordinibus reparari valeant: ad majorem autem conscendere post lapsum nulla eis auctoritate permittitur, imo penitus prohibetur.*

C. LII. *Lapsi in suis ordinibus reparari possunt, sed non ad majora conscendere.*

Unde in Ilerdensi Concilio, *c.* 5. *legitur.*

HI *b*, qui altario Dei deserviunt, si subito in flenda carnis fragilitate corruerint, & Domino respiciente, digne poenituerint, ita ut mortificato corpore, cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate Pontificis, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore ab Ecclesiæ corpore segregare: ita tamen, ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. §. 1. Quod si iterato 1 velut canes ad vomitum reversi fuerint, & veluti sues in volutabris luti jacuerint 2, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem, nisi in exitu, non percipiant.

Corr. Rom. ¶ 1 Quod si iterato] *Hæc usque ad finem absunt in codicibus illis Gratiani, a quibus Paleæ abesse solent. In alio autem hic propositum est nomen Paleæ.*

¶ 2 Et veluti sues in volutabris luti jacuerint,] *Hæc non leguntur in antiquis editionibus Conciliorum Coloniensi, ac Parisiensi, duobus codicibus Vaticanis, Lucensi Regio, neque infra* 15. *q.* 8. *c.* Hi qui. *Sunt tamen apud Ivonem, & in editione Colon.* 4. *volum.*

Gratian. *Sed exemplo B. Petri, qui postquam trinæ negationis maculas confessione diluit amoris, non solum in gradu sui Apostolatus remansit, verum etiam in Pastorem totius Ecclesiæ a Christo institui meruit, probantur lapsi, post dignam poenitentiam, non solum propria officia retinere, sed etiam ad majora posse conscendere. Quod autem beatus Petrus post negationem Pastor Ecclesiæ a Domino sit institutus, probatur auctoritate* beati Gregorii, *qui in Homilia* c *Dominicæ Resurrectionis de eodem Principe Apostolorum scribit, dicens.*

C. LIII. *Petrus post culpam negationis Princeps Apostolorum a Domino est institutus.*

COnsiderandum nobis est, cur omnipotens Deus eum, quem cunctæ Ecclesiæ præferre disposuerat, ancillæ vocem pertimescere, & se ipsum negare permisit. Quod nimirum magnæ actum esse pietatis dispensatione cognoscimus, ut is, qui futurus erat Pastor Ecclesiæ, in sua culpa disceret, qualiter aliis misereri debuisset. Prius itaque eum ostendit sibi, & tunc præposuit cæteris, ut ex sua infirmitate cognosceret, quam misericorditer aliena infirma toleraret.

C. LIV. *Post negationem in fide, & gradu Petrus profecit.*

Item Ambrosius *in Serm.* 47. *de fide Petri.*

FIdelior factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse deflevit; atque ideo majorem gratiam reperit, quam amisit. Tanquam enim bonus Pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum; & qui ipse interrogationis tentatione nutaverat, cæteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soli-

a *Burch. lib.* 6. *c.* 22. *Ivo part.* 10. *c.* 151. b 15. *q.* 8. *c. hi qui. Rabanus poen. cap.* 1. *Burch. lib.* 19. *c.* 74. *Ivo part.* 15. *cap.* 87. c *Hom.* 21. *in Evang.*

ſoliditate devotionis Eccleſiarum petra dicitur, ſicut ait *a* Dominus: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam*. Petra enim dicitur, eo quod primus in nationibus fidei fundamenta poſuerit, & tanquam ſaxum immobile totius corporis *b* Chriſtianitatis compagem, molemque contineat.

6 ps Gratian. *Item objicitur, pœnitentes* c *ad ſacros ordines promoveri non debent: non ergo lapſi poſt pœnitentiam ad majora pertingere poſſunt*.

C. LV. *Non ordinetur Clericus ex pœnitentibus.*
Unde in Concilio Carthaginenſi IV. *cap.* 68. *&* 69. *legitur*.

EX *d* pœnitentibus, quamvis ſit bonus, Clericus non ordinetur. Si per ignorantiam Epiſcopi factum fuerit, deponatur a Clero, quia ſe ordinationis tempore non prodidit fuiſſe pœnitentem. Si autem ſciens Epiſcopus ordinaverit talem, etiam ipſe ab 1 Epiſcopatu ſuo ordinandi dumtaxat poteſtate privetur. Simili ſententiæ ſubjacebit Epiſcopus, ſi ſciens ordinaverit Clericum eum, qui viduam, aut repudiatam uxorem habuit, aut ſecundam.

Corr. Rom. ¶ 1 Ipſe ab) *In originali legitur*, ipſe ab Epiſcopatus ſui ordinandi duntaxat poteſtate privetur. *al.* ipſe Epiſcopatus ſui, *quemadmodum & apud Ivonem p.* 15. *c.* 5.

C. LVI. *Bigamus, poenitens, viduæ maritus, ſacræ militiæ ſe ingerens ſine ſpe promotionis in ſuo ordine permaneat.*
Item Syricius Papa *Himerio Epiſcopo epiſt.* 1. *c.* 15.

QUicunque *e* pœnitens, quicunque bigamus, quicunque viduæ maritus, ad ſacram militiam indebite, & incompetenter irrepſerit, hac ſibi conditione a nobis veniam intelligat relaxatam, ut in magno debeat computare beneficio, ſi adempta ſibi omni ſpe promotionis, in hoc, quo invenitur, ordine, perpetua ſtabilitate permaneat.

C. LVII. *Non probibeatur a Clero, qui preſſus languore per communionem pœnitentiæ benedictionem accepit.*
Item ex Concilio Gerundenſi *cap.* 9.

SI *f* vero, qui ægritudinis languore depreſſus pœnitentiæ benedictionem, quam viaticum deputamus, per communionem acceperit, & poſtmodum reconvaleſcens caput pœnitentiæ in Eccleſia publice non ſubdiderit, ſi prohibitis vitiis non detinetur obnoxius, admittatur ad Clerum.

C. LVIII. *Qui ad pœnitentiam agendam in monaſterio recluditur, Presbyter non ordinetur.*
Item Hormiſda Papa *omnibus Epiſcopis per univerſas provincias conſtitutis.*

SI *g* ille, qui ultro petit pœnitentiam, quamvis eam perfecte agat, non poteſt Epiſcopus, aut Presbyter ordinari, ita ut etiamſi per ignorantiam ordinatus fuerit, & poſtea convincitur pœnitentiam accepiſſe, dejiciatur: ille ergo, qui invitus ad pœnitentiam agendam mittitur in monaſterium, [qui utique nihil aliud, quam pœnitens dicendus eſt] qua conſcientia ad Sacerdotium venire permittitur? Nemo mihi alia quælibet contra auctoritatem ſedis Apoſtolicæ, vel 318. Epiſcoporum, vel reliquorum canonum conſtituta objiciat: quia quicquid contra illorum definitionem [in quibus Spiritum ſanctum credimus locutum] dictum fuerit, recipere non ſolum temerarium, ſed etiam periculoſum eſſe non dubito.

a *Matth.* 16. b *operis Chriſtiani*] *orig.* c *al. ſolenniter pœnitentes.* d *Polyc. lib.* 2. *tit.* 31. *Anſ. l.* 7. *c.* 20. *&* 23. *Burch. lib.* 2. *cap.* 35. *Ivo part.* 6. *cap.* 136. *& p.* 15. *c.* 5. *Pann. lib.* 3. *c.* 69. *&* 70. e *Anſ. lib.* 7. *cap.* 17. 20. *&* 21. f *Is vero*] *manuſcr. & orig.* g *Sup. cap. ex pœnitentibus. Polyc. lib.* 2. *tit.* 31. *Anſel. lib.* 7. *c.* 22. *& lib.* 11. *cap.* 87.

C. LIX. *Bigamus, vel quilibet poſt pœnitentiam ſacris non applicetur miniſteriis.*
Item Gelaſius urbis Romæ Epiſcopus *omnibus Epiſcopis per Lucaniam &c. cap.* 5.

NOn *a* confidat quiſquam Pontificum bigamos *b*, aut conjugia ſortientes ab aliis derelicta, ſive quoslibet poſt pœnitentiam, vel ſine literis, vel corpore vitiatos, vel conditionarios, aut curiæ, publicarumque rerum nexibus implicatos, aut paſſim nulla temporis congruentis expectatione diſcuſſos, divinis ſervituros applicare miniſteriis *c*.

C. LX. *Pœnitentes nec etiam Clerici fieri poſſunt.*
Item Innocentius *Agapito, & cæteris epiſt.* 6.

CAnones *d* apud Nicæam conſtituti pœnitentes etiam ab infimis officiis Clericorum excludunt.

Gratian. *Hoc non de quibuslibet pœnitentibus intelligitur, ſed de illis tantum, qui poſt actam pœnitentiam ſecularis militiæ cingulum accipiunt. De quibus* Innocentius Epiſcopus *ſcribit Victricio Rothomagenſi Epiſcopo epiſt.* 2. *c.* 2.

C. LXI. *Non debet fieri Clericus, qui poſt remiſſionem peccatorum militiæ cingulum habuit.*

SI *e* quis poſt remiſſionem peccatorum cingulum militiæ ſecularis habuerit, ad Clericatum admitti omnino non debet.

Gratian. *Poteſt & aliter intelligi. Eſt quædam pœnitentia, quæ ſolennis appellatur, quæ ſemel tantum in Eccleſia conceditur: de qua Ambroſius* f *ait*: Sicut unum eſt baptiſma, ita unica eſt pœnitentia. *Item*: Non eſt ſecundus locus pœnitentiæ. Merito *g* reprehenduntur 1, qui ſæpius agendam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Chriſto. Nam ſi vere agerent pœnitentiam, iterandam poſtea non putarent.

Corr. Rom. ¶ 1 Reprehenduntur] *Legebatur*, reperiuntur. *Emendatum eſt hic ex originali: quod tamen fieri non potuit infra c.* reperiuntur *de pœnit. diſtinct.* 3. *quia vox*, reperiuntur, *ibi eſt initium capitis*.

C. LXII. *De eodem.*
Item Auguſtinus *ad Macedonium epiſt.* 54.

QUamvis *h* caute, & ſalubriter proviſum ſit, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ ſemel tantum in Eccleſia concedatur, ne medicina 1 nimis utilis, vilis habeatur; tamen quotidie peccantibus nunquam per pœnitentiam venia negatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ne medicina] *In aliquot vetuſtis exemplaribus Gratiani caput hoc eſt conjunctum ſuperiori. Locum enim D. Auguſtini ſuo modo aptat. Apud illum quidem hoc loco ita legitur* i: Ne medicina vilis minus utilis eſſet ægrotis; quæ tanto magis ſalubris eſt, quanto minus contemptibilis fuerit; quis tamen audeat dicere Deo: Quare huic homini, qui poſt primam pœnitentiam rurſus ſe laqueis iniquitatis obſtringit, adhuc iterum parcis? &c.

Gratian. *Hæc autem pœnitentia quomodo imponenda ſit*, in Agathenſi Concilio *legitur, in quo ſic ſtatutum eſt cap.* 15.

C. LXIII. *Quomodo pœnitentes ad pœnitentiam accedunt.*

POenitentes *k* tempore, quo pœnitentiam petunt, impoſitionem manuum, & cilicium ſuper caput a Sacerdote (ſicut ubique conſtitutum eſt) conſequantur. Si autem

a *Anſ. lib.* 7. *cap.* 18. b *al. fas eſſe bigamos.* c *al. myſteriis.* d *In Concil. Nicæno c.* 10. e *Anſel. lib.* 7. *c.* 13. f *Lib.* 2. *de pœnit. cap.* 10. *De pœn. diſtinct.* 3. *cap. reperiuntur, & cap. fin. Hug. lib. de ſacram. part.* 14. *c.* 4. g *Ambroſius ibid.* h *Infra de pœnit. diſtinct.* 3. *c. quamvis. Magiſter, lib.* 4. *diſtinct.* 14. *cap.* 3. *Ivo p.* 15. *c.* 24. i *Capitul. lib.* 5. *capit.* 58. *& libro* 7. *cap.* 310. k *Burchard. lib.* 18. *c.* 27. *Ivo part.* 18 *cap.* 17.

autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abjiciantur: & nisi digne pœnituerint, non recipiantur. Juvenibus etiam pœnitentia non facile committenda est, propter ætatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte positis non est negandum.

C LXIV. *Quæ sint servanda in solenni pœnitentia.*
Item ex eodem. 1

IN *a* capite Quadragesimæ omnes pœnitentes, qui publicam suscipiunt, aut susceperunt pœnitentiam, ante fores Ecclesiæ se repræsentent Episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram demissis, reos se esse ipso habitu, & vultu protestantes. Ibi adesse debent Decani, id est, Archipresbyteri parochiarum, & Presbyteri 2 pœnitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, & secundum modum culpæ pœnitentiam per præfatos *b* gradus injungere. Post hæc eos in Ecclesiam introducant *c*, & cum omni Clero septem pœnitentiales Psalmos in terra prostratus Episcopus cum lachrymis pro eorum absolutione decantet: tunc resurgens ab oratione, juxta quod canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum operiat: & cum gemitu, & crebris suspiriis denuntiet eis, quod sicut Adam projectus est de Paradiso, ita ipsi pro peccatis ab Ecclesia abjiciuntur: post hæc jubeat ministris, ut eos extra januas Ecclesiæ expellant: Clerus vero prosequatur eos cum responsorio: *In* d *sudore vultus tui vesceris pane tuo &c.* ut videntes sanctam Ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam, atque commotam non parvipendant pœnitentiam. In sacra autem Domini Cœna rursus ab eorum Decanis, & eorum Presbyteris Ecclesiæ liminibus repræsententur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ex eodem.) *Ex Agathensi etiam citant Burchardus, & Ivo, & Rhebaldus Cardinalis (qui tempore Paschalis Pontif. claruit) in libro suo de pœnitentia publice non iteranda. In uno tamen manuscripto Burchardi exemplari citatur ex Pœnitentiali Romano. Sententia vero hujus capitis magna ex parte habetur in Pontificali, & ordine Romano a pag.* 24. *usque ad* 30.

¶ 2 Et Presbyteri) *Apud Burchardum legitur*, id est, Presbyteri.

Gratian. *Hanc pœnitentiam nulli unquam Clericorum agere conceditur, atque ideo hujusmodi pœnitentes ad Clerum admitti prohibentur.*

C. LXV. *Clericis non imponatur manus, tanquam pœnitentibus.*
Unde in Carthaginensi Concilio V. *c.* 11. *statutum est.*

COnfirmandum *e* est *f*, ut si quando Presbyteri, vel Diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removeri: non eis manus tanquam pœnitentibus, vel tanquam fidelibus Laicis imponatur, neque unquam permittendum, ut rebaptizati ad Clericatus gradum promoveantur.

C. LXVI. *Nec Clerico pœnitentiam agere, nec pœnitenti ad Clericatum accedere permittitur.*
Unde Siricius Papa *Himerio epist.* 1. *c.* 14.

ILlud *g* quoque nos par fuit providere, ut sicut pœnitentiam agere cuiquam non conceditur Clericorum, ita & post pœnitudinem, ac reconciliationem nulli unquam Laico liceat honorem Clericatus adipisci: quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum Sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerunt vasa vitiorum.

a *Burch. l.* 19. *c.* 26. *Ivo p.* 15. *c.* 45. b *al. præfixos.* c *al. introducat.* d *Gen.* 3. e *al. confirmatum*] *orig.* f *Burch. l.* 19. *c.* 72. *Ivo p.* 15. *c.* 25. *Capitul.* 5. *c.* 66. g *Anf. l.* 7. *c.* 20. *Burch. l.* 19. *c.* 49. *Ivo p.* 6. *c.* 54. & *p.* 15. *c.* 65.

C. LXVII. *Presbyteris, & Diaconis tanquam pœnitentibus non debent manus imponi.*
Item Leo Papa *Rustico Narbonensi epist.* 90. *a cap.* 2.

ALienum *b* est a consuetudine Ecclesiastica, ut qui in Presbyterali honore, aut in Diaconii gradu fuerint consecrati, ii pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi: quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est: *Sacerdos* 1 *si peccaverit, quis orabit pro eo?* Unde hujusmodi lapsis ad promerendum misericordiam Dei privata est expetenda secessio 2: ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

Corr. Rom. ¶ 1 Sacerdos] *Vulgo sæpe indicatur in margine locus iste ex* 1 *Reg.* 2. *ut infra de pœnitentia, dist.* 1. *c.* Si Sacerdos, *cum tamen in eo Scripturæ loco in vulgata legatur*: Si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo? *Verum B. etiam Gregorius ad illum locum in morali interpretatione, talem sententiam elicit*: Quis ei intercessor remanet, cum ille se transgrediendo præcipitat, qui ad intercedendum pro aliis ordinatus est?

¶ 2 Secessio) *Sic emendatum est ex antiquis codicibus, & epistola ipsa: & hanc lectionem habuit auctor glossæ, quod ex manuscriptis glossis constat: idcirco & in ea emendandum. Antea legebatur*, est expetenda successio.

Gratian. *Probantur etiam auctoritate* Toletani Concilii I. *hujuscemodi pœnitentes ad Clerum non admittendi, in quo c.* 2. *sic statutum est.*

C. LXVIII. *Causa necessitatis ad Clerum pœnitentes admittantur.*

PLacuit *c*, ut pœnitentes non admittantur ad Clerum, nisi tantum, si necessitas, aut usus exegerit; & tunc inter Ostiarios deputentur, vel inter Lectores, ita ut Evangelia, aut Epistolam *d* non legant. §. 1. Si qui autem ante ordinati sunt Diaconi, inter Subdiaconos habeantur, ita ut manum non imponant, nec sacra contingant. §. 2. Eum vero pœnitentem *e* dicimus, qui post Baptismum, aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus, gravissimisque peccatis publicam pœnitentiam gerens, sub cilicio *f* divino fuerit reconciliatus altario.

7 ps Gratian. *Apostatæ quoque ad Clericatus officium admitti non debent.*

C. LXIX. *Ad Clericatus officium non admittantur Apostatæ.*
Unde in Concilio Arelatensi II. *cap.* 25.

HI *g*, qui post sanctam religionis professionem apostatant, & ad secularem *h* redeunt conversationem, & postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, sine pœnitentia communionem penitus non accipiant. Quos etiam jubemus ad Clericatus officium non admitti. Et quicunq; ille sit, post pœnitentiam secularem habitum accipere non præsumat. Quod si præsumpserit, ab Ecclesia alienus habeatur.

DISTINCTIO LI.

1 ps ECce, *quod criminosi, vel non vere pœnitentes, vel publicam pœnitentiam agentes a sacris prohibentur ordinibus. Adjecit quoque sancta mater Ecclesia, ut* Curiales, *aut post baptisma militantes, aut in foro decertantes a sacris prohibeantur ordinibus.*

K C. I.

a *al.* 92. b *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. *Burch. l.* 19. *c.* 71. *Ivo p.* 6. *c.* 67. c *In cap. Martini Bracar. c.* 23. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 31. *Burch. l.* 2. *c.* 37. *Ansel. l.* 7. *c.* 31. *Ivo part.* 6. *c.* 138 *Pann. l.* 3. *c.* 61. d *al. Apostolum*] *orig.* e *Expœnitentem*] *in cap. Martini Brac.* f *al. Concilio.* g *Rab. pœnit. cap.* 33. *Burch. l.* 19. *c.* 67. *Ivo p.* 15. *c.* 81. h *seculum redeunt*) *orig.*

C. I. *Post baptismum militantes, vel in foro decertantes, a sacris prohibentur ordinibus.*

Unde ait Innocentius Papa *Episcopis in Toletana Synodo constitutis, epist.* 24. *c.* 2.

ALiquantos *a* ex his, qui post acceptam baptismi gratiam in forensi exercitatione versati sunt, & obtinendi pertinaciam susceperunt, accitos ad Sacerdotium esse comperimus, e quorum numero Rufinus, & Gregorius perhibentur: aliquantos ex militia, qui cum potestatibus obedierunt, sæva *b* necessario præcepta sunt executi: aliquantos ex Curialibus, qui dum parent potestatibus, quæ sibi sunt imperata, fecerunt: aliquantos, qui voluptates, & editiones populo celebrarunt, ad honorem summi Sacerdotii pervenisse, quorum omnium neminem ne ad societatem quidem ordinis Clericorum oportuerat pervenisse. Quæ si singula discutienda mandemus, non modicos motus, aut scandala Hispaniensibus provinciis, quibus mederi cupimus, de studio emendationis inducemus: idcirco remittenda potius hæc putamus. Sed ne deinceps similia committantur, dilectionis vestræ maturitas providere debebit, ut tantæ usurpationi saltem nunc finis necessarius imponatur: eo videlicet constituto, ut quicunque tales ordinati fuerint, cum ordinatoribus suis deponantur.

C. II. *De quibus Laicis aliqui ad Clericatum non possunt pervenire.*

Idem *Felici Episcopo Nuceriano, epist.* 4. *c.* 3.

DEsignata *c* sunt genera Laicorum, de quibus ad Clericatum pervenire non possunt, id est, si quis fidelis militaverit, si quis fidelis causas egerit, hoc est, postulaverit, si quis fidelis administraverit. De Curialibus autem manifesta ratio est: quoniam etsi inveniantur hujusmodi viri, qui debeant Clerici fieri; tamen quoniam sæpius a curia *d* repetuntur, cavendum ab his est propter tribulationem, quæ sæpe de his Ecclesiæ provenit.

C. III. *Non admittantur Curiales ad Clericale officium.*

Idem *Victricio Episcopo Rhotomagensi, epist* 2. *cap.* 11.

PRæterea *e* frequenter quidam ex fratribus nostris, Curiales, vel quibuslibet publicis functionibus occupatos, Clericos facere contendunt, quibus postea major tristitia, cum de revocandis eis aliquid ab Imperatore præcipitur, quam gratia nascitur de accito *f*. Constat enim eos in ipsis muneribus *g* etiam voluptates exhibere, quas a Diabolo inventas esse non dubium est, & ludorum, & mimorum *h* apparatibus aut præesse, aut forsitan interesse. Sit certe in exemplum solicitudo, & tristitia fratrum, quam sæpe pertulimus, Imperatore præsente, cum pro his sæpius rogaremus, quam ipse nobiscum positus cognovisti: quibus *i* non solum inferiores Clerici ex curialibus, verum etiam in Sacerdotio constituti ingens molestia, ut redderentur, instabat.

C. IV. *Non promoveatur ad Diaconatum, qui post baptismum ad fidelem necandum accinctus fuerit.*

Item ex Concilio Toletano I. *cap.* 8.

SI quis post baptismum militaverit, & chlamydem sumpserit, aut cingulum ad necandos fideles 1, etiamsi gravia non admiserit, si ad Clerum admissus fuerit, Diaconii non accipiat dignitatem.

Corr. Rom. ℣ 1 Ad necandos fideles,] *Verba hæc non unt in codice Lucensi Regio.*

a *Quantos enim*] *origin. & per interrogationem.* b *severa*] *origin.* c *Polyc. lib.* 2. *tit.* 31. *Anselmus lib.* 7. *cap.* 10. *Ivo par.* 6. *cap.* 95. d *al. ad curiam.* e *Ivo par.* 6. *cap.* 349. f *al. adscitis.* g *al. muniis.* h *al. vel munerum.* i *al. ex quibus*] *orig.*

C. V. *A quibus debet esse immunis, qui in Episcopum ordinatur.*

Item ex Concilio Toletano IV. *cap.* 18.

QUi in aliquo crimine detecti sunt, qui infamiæ nota aspersi sunt, qui scelera aliqua per publicam pœnitentiam se admisisse confessi sunt, qui in hæresin lapsi sunt, vel qui in hæresi baptizati, aut rebaptizati esse noscuntur, qui semetipsos absciderunt, aut naturali defectu membrorum, aut decisione aliquid 1 minus habere noscuntur, qui secundæ uxoris conjunctionem sortiti sunt, aut numerosa conjugia frequentaverunt, qui viduam, vel a marito relictam duxerunt, aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas, aut fornicarias 2 habuerunt, qui servili conditioni obnoxii sunt, qui ignoti sunt, qui Neophyti, vel Laici sunt, qui seculari militiæ dediti sunt, qui curiæ nexibus obligati sunt, qui inscii literarum sunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus Ecclesiasticos non ascenderunt, qui ambitu honorem quærunt, qui muneribus honorem obtinere moliuntur, qui a decessoribus in Sacerdotium eliguntur. §. 1. Sed nec ille deinceps Sacerdos erit, quem nec Clerus, nec populus propriæ civitatis elegit, vel auctoritas Metropolitani, vel comprovincialium Sacerdotum assensus non exquisivit. Quicunque ergo deinceps ad ordinem Sacerdotii postulatus, & in his, quæ prædicta sunt, exquisitus, in nullo horum deprehensus fuerit, & examinatus probabili vita, & doctrina extiterit; tunc secundum Synodalia, vel Decretalia constituta, cum omnium Clericorum, vel civium voluntate, ab universis comprovincialibus Episcopis, aut certe a tribus, in Sacerdotem die Dominica consecrabitur, conniventibus *a* cæteris, qui absentes sunt, literis suis, & magis auctoritate, vel præsentia ejus, qui est in Metropoli constitutus. Episcopus autem comprovincialis ibi consecrandus est, ubi Metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem non nisi in civitate Metropoli, comprovincialibus *b* ibidem convenientibus. §. 2. Si quis autem deinceps contra prædicta vetita canonum, ad gradum Sacerdotii indignus aspirare contenderit, cum ordinatoribus suis adepti honoris periculo subjacebit.

Corr. Rom. ℣ 1 Aut decisione aliquid] *Addita hæc sunt ex Conciliis olim Coloniæ, ac Lutetiæ impressis. In novissima vero Coloniensi editione legitur*, vel defectione, *pro*, vel desectione.

℣ 2 Aut fornicarias] *In codice Lucensi Regio legitur*, ad fornicationes: *quod videtur intelligendum de concubinis ad tempus adhibitis, ut supr. distinct.* 34. c. Is qui, *est annotatum.*

DISTINCTIO LII.

QUi vero prætermissis aliquibus gradibus non superbia, sed negligentia ad majorem ascenderit, tamdiu a majoribus abstineat, quousque congruo tempore prætermissos accipiat.

C. I. *De eo, qui Subdiaconatus ordine postposito, Diaconus, & Præsbyter est ordinatus.*

Unde Alexander II. *scribit Grimaldo* c *Constantiniensi* d *Episcopo.*

SOlicitudo *e* dilectionis tuæ studuit consulere, utrum portitor istarum literarum, Diaconatus, & Presbyteratus officium idoneus sit peragere, nec ne; cum ad id præpostero *f* cursu, Subdiaconatus ordine postposito, negligentia potius, quam superbia cognoscatur ascendisse. Unde nos consulendo charitati tuæ mandamus, ut ab officio Sacerdotali eum prohibeas, donec proximo quatuor temporum jejunio Subdiaconatus ministerium sibi rite imponas, & sic deinceps ad majora officia eum redire concedas.

Corr.

a *al. convenientibus.* b *al. a comprovincialib.* c *al. Rainaldo*] *al. Rumaldo.* d *al. Constantiensi.* e *Ivo p.* 6. *c.* 409. f *al. præpropero.*

Corr. Rom. ¶ *In libro pervetusto est epistola ejusdem Alexandri ad Gervasium Rhemensem Archiepiscopum: cui hoc idem consilium dat, quod Rumaldo Constantiensi Episcopo se dedisse narrat.*

DISTINCTIO LIII.

C*Uriales autem, ut supra a scriptum est, ideo ordinari prohibentur, quia frequenter, dum ab Ecclesia repetuntur, plurima incommoda Ecclesia consequitur: vel quia iidem Curiales non voto religionis, sed ut officiorum suorum ratiocinia fugiant, ad Ecclesiam se transferunt.*

C. I. *Quare sit constitutum, ne Curiales ordinentur.*

Unde Gregorius Papa *scribit lib. 7. Reg. indict. 1. epist. 11. omnibus Episcopis Siciliæ, de lege Mauritii Augusti.*

LEgem *b*, quam piissimus Imperator dedit, ne fortasse hi, qui militiæ, vel rationibus sunt publicis obligati, dum causarum suarum periculum fugiunt, ad Ecclesiasticum habitum veniant, vel in monasteriis convertantur, vestræ studui fraternitati transmittere; hoc maxime exhortans, quod hi, qui seculi actionibus implicati sunt, in Clero Ecclesiæ præpropere suscipiendi non sunt: quia dum in Ecclesiastico habitu non dissimiliter, quam vixerant, vivunt, nequaquam student seculum fugere, sed mutare. Quod si etiam tales quoque monasterium petunt, suscipiendi nullo modo sunt, nisi prius a ratiociniis *c* publicis absoluti fuerint. §. 1. Si qui vero ex militaribus viris 1 in monasteriis converti festinant, non sunt temere suscipiendi, nisi eorum vita fuerit subtiliter inquisita. Et juxta normam regularem debent in suo habitu per triennium probari, & tunc monachicum habitum (Deo auctore) suscipere.

Corr. Rom. ¶ 1 Viris] *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, & apud Ivonem legitur,* numeris, *ut significentur milites in breviculo, seu matricula descripti.*

DISTINCTIO LIV.

1 ℟s S*Ervi autem ordinari prohibentur, nisi a propriis dominis libertatem legitimam consequantur.*

C. I. *Servus ad Clericatus officium non promoveatur.*

Unde Leo Episcopus *scribit epist. 1. omnibus Episcopis per Campaniam, &c.*

NUllus 1 Episcoporum *d* servum alterius ad Clericatus officium promovere præsumat, nisi forte eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eo vendicant potestatis. Debet enim *e* esse immunis ab aliis, qui divinæ militiæ est aggregandus, ut a castris dominicis, quibus nomen ejus adscribitur, nullis necessitatis vinculis abstrahatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nullus] *Caput hoc videtur confectum ex titulo, qui in Codice canonum præponitur primo decreto Leonis primi, & ex parte posteriore ipsius decreti, in qua exceptio eorum, quæ prius statuit, continetur: prior autem pars, quæ hic deest, habetur infra eod. c.* admittuntur,

C. II. *De servili conditione nullus ad sacros ordines deveniat.*

Item ex Concilio Triburiensi 1.

NUlli *f* de servili conditione ad sacros ordines promoveantur, nisi prius a propriis dominis legitimam libertatem consequantur; cujus libertatis charta ante ordinationem in ambone publice legatur, & si nullus contradixerit, rite consecrabuntur. Porro servus non canonice consecratus postquam de gradu ceciderit, ejus conditionis sit, cujus fuerat ante gradum.

a *Dist. 51. c. designata,* b *Ivo p. 10. c. 124.* c *al. actionibus*] *orig.* d *Polyc. l. 2. tit. 31. Ansel. l. 7. c. 28.* e *Burch. l. 2. c. 22. in fin. Ivo p. 6. c. 64.* f *Polyc. ibid. Burch. l. 2 c. 21. Ivo par. 6. c. 41. Pann. l. 3. c. 48.*

Corr. Rom. ¶ 1 Concilio Triburiensi.] *Hujus capitis in Conc. Tribur. c. 29. sententia potius habetur, quam verba, quæ aliqua ex parte videntur convenire cum iis, quæ scribuntur lib. 1. Capitul. c. 88. de ordinatione servorum, vers.* Et quandocunque.

C. III. PALEA.

[Ex Concilio Carthaginensi 1 primo, *cap. 8.*]

MAgnus *a* Episcopus Astiagensis dixit, quid dilectioni vestræ videtur, procuratores, actores, & executores, seu curatores pupillorum si debeant ordinari? Gratus Episcopus dixit: si post deposita universa, & reddita ratiocinia, actus vitæ ipsorum fuerint comprobati in omnibus, debent & cum laude, Cleri, si postulati fuerint, honore munerari. Si enim ante libertatem negotiorum, vel officiorum ab aliquo sine consideratione fuerint ordinati, Ecclesia infamatur 2. Universi dixerunt, recte omnia statuit Sanctitas tua, ideoque ita est, & nostra ista quoque sententia.

Corr. Rom. ¶ 1 Carthaginensi] *In codicibus impressis citatur ex Moguntinensi. Emendatum vero est ex Burchardo, Ivone, Decretal. in c. uni. de oblig. ad ratioc.*

¶ 2 Ecclesia infamatur.] *Sic emendatum est ex Concilio & Decretal. & Burchardo, & Ivone. Antea legebatur,* ab Ecclesia infirmentur.

C. IV. *Post donum libertatis famuli Ecclesiæ revocentur in Clerum.*

Item ex Concilio Toletano IX. *c. 11.*

QUi *b* ex familiis *c* Ecclesiæ servituri devocantur in Clerum ab Episcopis suis, necesse est, ut libertatis percipiant donum: & si honestæ vitæ claruerint meritis, tunc demum majoribus fungantur officiis. Quos vero flagitii sordidaverit incorrigibilis noxa, perpetua servitus conditionis religet in catenam.

Gratian. *Qui autem ordinandi a dominis suis libertatem consequuntur, ab eorum patrocinio penitus debent esse alieni, ut in nullo eorum obsequiis inveniantur obnoxii.*

C. V. *Ad Clericatum suscipiuntur, qui nullo obsequio retento, a Dominis suis libertatem percipiunt.*

Unde in Concilio Toletano IV. *c. 72. legitur.*

QUicunque *d* libertatem a dominis suis ita percipiunt, ut nullum sibi in eis obsequium patronus retentet, isti si sine crimine *e* sunt, ad Clericatus ordinem liberi suscipiantur, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui vero retento obsequio manumissi sunt, pro eo, quod adhuc patroni servitute tenentur obnoxii, nullatenus sunt ad Ecclesiasticum ordinem promovendi, ne, quando voluerint eorum Domini, fiant ex Clericis servi.

C. VI. PALEA.

[Ex Concilio Toletano 1, *cap. 82.* f]

DE *g* servorum ordinatione, qui passim ad gradus Ecclesiasticos promoventur *h*, placuit omnibus cum sacris canonibus concordari debere: & statutum est, ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi prius a dominis propriis libertatem consecuti fuerint. §. 1. Et si quilibet servus dominum suum fugiens, aut *i* per literas, aut adhibitis testibus munere conductis, vel corruptis, aut qualibet calliditate, vel fraude ad gradus Ecclesiasticos pervenerit, decretum est, ut deponatur, & dominus ejus eum recipiat. §. 2. Si vero avus, vel pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipse filius

a *Ext. de oblig. ad ratioc. non ordin. cap. magnus. Burchard. l. 2. c. 36. Ivo p. 6. c. 37.* b *Ivo part. 6. c. 373.* c *al. famulis.* d *Polyc. l. 2. tit. 31. Burch. l. 2. c. 25. Ivo p. 6. c. 126. Pann. lib. 3. cap. 46.* e *crimine capitali*] *orig.* f *Capit. l. 1. c. 88.* g *Ext. de serv. non ordin. c. 2. Burch. l. 2. c. 31. Ivo p. 6. c. 132. Pann. l. 3. c. 163.* h *indiscrete promovebantur, capitul.* i *aut latitans*] *capitul.*

lius ibidem educatus, & ad gradus Ecclesiasticos promotus fuerit, & utrum servus sit, ignotum *a* sit, & postea veniens dominus illius legibus eum acquisierit, sancitum est, ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. §. 3. Si vero eum catena servitutis a castris dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat, quia juxta sacros canones, vilis persona manens Sacerdotii dignitate fungi non potest.

Corr. Rom. ℊ 1 Toletano] *Sic etiam citatur apud Burchardum, & Ivonem. In Pannormia vero a versic.*] si quilibet servus, *citatur ex lib. 1. Capitularium, ubi integrum extat hoc caput, atque etiam caput post hoc, secundum,* De rebus vero illorum.

C. VII. *Sine patroni consensu non ordinetur, qui patrocinio cujuslibet est obligatus.*

Item ex Concilio Martini Papæ, [*id est, ex cap. Martini Episcopi Bracarensis c. 46.*]

SI *b* quis obligatus est tributo servili, vel aliqua conditione, vel patrocinio cujuslibet domus, non est ordinandus Clericus, nisi probatæ vitæ fuerit, & patroni consensus accesserit.

C. VIII. PALEA.

Ex Concilio Toletano 1 *cap.* 2.

DE *c* rebus vero illorum, vel peculiari *d*, qui a propriis dominis libertate donantur, ut ad gradus Ecclesiasticos jure promoveantur, statutum est, ut in potestate dominorum consistat, quicquid ante libertatem habuerunt, utrum illis concedere, an sibi retinere *e* voluerint.

Corr. Rom. ℊ 1 Toletano] *Hæc Palea in Capitularibus habetur conjuncte cum Palea antecedente:* De servorum: *sed apud Burchardum, & Ivonem ex eodem Toletano separatim referuntur.*

Gratian. *Cæterum, si a Dominis suis libertatem consecuti non fuerint, & ad Ecclesiasticos ordines aliquo modo irrepserint, Presbyter peculii amissione mulctetur, Diaconus vero aut vicarium pro se præstabit, aut in servitutem revocabitur: cæteri vero gradus non possunt quenquam a nexu servitutis absolvere.*

C. IX. *Servus si latenter irrepserit ad Sacerdotium, peculii amissione mulctetur.*

Unde Gelasius *scribit* Martino f, *& Justo Episcopis.*

EX *g* antiquis regulis, & novella Synodali explanatione comprehensum est, personas obnoxias servituti, cingulo cœlestis militiæ non præcingi. Sed nescio utrum ignorantia, an voluntate rapiamini, ita ut ex hac causa *h* nullus pene Episcoporum videatur extorris. Ita enim nos frequens, & plurimorum querela circumstrepit, ut ex hac parte nihil penitus putetur constitutum. §. 1. Actores *i* siquidem illustris viri filii nostri Amandi graviter conqueruntur, homines suo juri debitos, alios jam Clericos, alios jam Diaconos ordinatos, cum non solum post modernum Concilium [quod tantorum collectione K Pontificum sub omnium saluberrimæ provisionis assensu constat esse perfectum] hujusmodi personæ suscipi non deberent: verum etiam si qui forte in divinæ cultu militiæ ante fuerint, ignorantia faciente, suscepti, eliminati prorsus, & exuti religioso privilegio, ad dominorum suorum possessiones justa debuerint admonitione compelli. Et ideo, fratres charissimi, eos, quos supradicti viri actores in Clericatus officio monstraverint detineri, discussos, & obnoxios approbatos, custodito legum tramite, sine intermissione restituite: ita ut si quis jam ex his Presbyter reperitur, in eodem gradu peculii sui *a* amissione mulctatus maneat. Diaconus vero aut vicarium præstet, aut si non habuerit, ipse reddatur. Reliqua vero officia sciant, neminem posse ab hac obnoxietate, si convincitur, vindicari, quatenus hoc ordine custodito, nec dominorum jura, nec privilegia ulla ratione turbentur.

C. X. *Servus Clericus factus servituti obnoxius maneat.*

Idem *Herculentio, Stephano, & Justo Episcopis.*

FRequens *b* equidem, & assidua nos querela circumstrepit de his Pontificibus, qui nec antiquas regulas, nec decreta nostra noviter directa cogitantes, obnoxias possessionibus *c*, obligatasque personas, venientes ad Clericalis officii cingulum non refutant. §. 1. Nuper *d* enim actores illustris fœminæ Placidæ, petitorii oblatione conquesti sunt, Sabinum Marcellaniensis, sive Clusitanæ *e* urbis Antistitem, Antiochum servum juris patronæ suæ [absentis dominæ occasione captata] ad Presbyterii honorem usque perduxisse, ejusque fratrem Leontium Clericalis officii privilegio decorasse. Et ideo, fratres charissimi, inter supradictos actores, & eos, qui extremæ conditionis repetuntur objectu, cognitionem vobis nostra auctoritate deputamus, ut omni veritate discussa, si revera objectam sibi maculam justæ refragationis non poterunt ratione diluere, Leontium Clericum, quem gradus præfinitus legibus non defendit, ad sequendam conditionis suæ necessitatem modis omnibus reddi jubeatis 1: Antiochum vero, quia propter Sacerdotium reconciliari *f* non potest, si in sua Ecclesia, in hoc, in quo est, honore collocare desiderat domina, non velut redditum sibi habeat, sed pro mysteriorum celebratione susceptum.

Corr. Rom. ℊ 1 Reddi jubeatis) *In plerisque vetustis exemplaribus Gratiani, Anselmo, Ivone, & Polycarpo legitur,* redhibete: *sed ob glossam non est mutatum.*

C. XI. *De eodem.*

Idem *Rufino, & Aprili Episcopis.*

QUis *g* aut leges Principum, aut Patrum regulas, aut admonitiones modernas dicat debere contemni, nisi qui impunitum sibi tantum æstimet transire commissum? Actores siquidem filiæ nostræ illustris, & magnificæ fœminæ Maximæ, petitorii nobis insinuatione conquesti sunt, Sylvestrum, atque Candidum, originarios suos, contra constitutiones, quæ supra dictæ sunt, & contradictione præeunte a Lucerino Pontifice Diaconos ordinatos. Ideo, fratres charissimi, tantæ prævaricationis excessus noveritis sagacius inquirendos, & si constiterit querelam veritate fulciri, continuo, qui contradictione præeunte non legitime sunt creati, a sacris officiis repellantur.

C. XII. *Nec ad religiosæ vitæ propositum, nec ad Clericatus officium servi sine dominorum consensu admittantur.*

Idem *Episcopis per Lucaniam &c. epist. 1. c. 16.*

GEneralis *h* etiam querelæ vitanda præsumptio est, qua propemodum causantur universi, passim servos, & originarios dominorum jura, possessionumque 1 fugientes, sub religiosæ conversationis obtentu, vel ad monasteria sese conferre, vel ad Ecclesiasticum famulatum, conniventibus quoque Præsulibus, indifferenter admitti. Quæ modis omnibus est amovenda pernicies, ne per Christiani nominis institutum, aut aliena pervadi, aut publica videatur disciplina subverti; præcipue cum

a ignoraverit] *capitul.* b *Ex Concil. Tolet.* 1. *cap.* 10. c *Burch. l.* 2. *c.* 23. *Ivo p.* 6. *c.* 38. d *al. peculio.* e *vendicare.*) *capitul.* f *al. Martyrio.* g *Sensus in epist. ad Episcopos per Lucaniam &c. c.* 16. *Polyc. l.* 2. *tit* 31. *Ansel. lib.* 7. *c.* 29. h *al. culpa.* i *Ivo p.* 6. *c.* 353. *Pann. lib.* 3. *cap.* 164. K *al. collatione.*

a *al. sui sola.* b *Polyc. ibid. Ansel. l.* 7. *c.* 30. c *al. possessoribus.* d *Ivo p.* 6. *c.* 354. *Pann. l.* 3. *c.* 165. e *al. Cusillinatis*, f *al. retolli.* g *sup. dist.* 10. *Justin. novell. const.* 123. *circa fin. Deusdedit p.* 4. *Ivo p.* 6. *c.* 104. *& part.* 4. *c.* 179. *Pann. l.* 2. *c.* 150. h *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Ansel. l.* 7. *c.* 196. *Ivo p.* 6. *cap.* 100.

cum nec ipsam ministerii Clericalis hac obligatione fuscari conveniat dignitatem, cogaturque pro statu militantium sibi, conditioneque jurgari, aut videri [quod absit] obnoxia. Quibus solicita competenter interdictione prohibitis, quisquis *a* Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel eorum, qui monasteriis præesse noscuntur, hujusmodi personas apud se tenentes, non restituendas patronis, aut deinceps vel Ecclesiasticæ servituti, vel religiosis congregationibus putaverint applicandas, nisi voluntate forsitan dominorum sub Scripturæ *b* testimonio primitus absolutas, vel legitima transactione concessas, periculum se proprii honoris non ambigant, communionisque subituros, si super hac re cujusquam verax nos querela pulsaverit. §. 1. Magnis quippe studiis, secundum B. Apostolum *c*, præcavendum est, ne fides, & disciplina Domini blasphemetur. *Idem* 2. §. 2. Nihil perire credimus Ecclesiasticis utilitatibus, si, quæ sunt aliena, reddantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Possessionumque] *Emendatum sic est ex decreto Gelasii, cum aneea legeretur*, possessionemque. *Nam originarii non solum dominis, sed fundis, ac possessionibus addicti erant l. quemadmodum, & l. originarios. lib. XI. Cod. tit. de agricol. Ac propterea supra in c.* frequens. *non est comutata vox*, possessionibus, *quamvis in plerisque vetustis codicibus legatur*, possessoribus.

¶ 2 Idem] *Hæc non sunt inventa apud Gelasium, neque apud cæteros collectores habentur.*

2 ps Gratian. *Hoc tunc observandum est, cum dominus & servus ejusdem professionis inveniuntur. Cæterum si Judæus mancipium Christianum emerit, Judicis, vel Episcopi auctoritate, etiam eo invito, ad libertatem debet perduci.*

C. XIII. *Ad libertatem perducantur mancipia Christiana a Judæis comparata.*

Unde Gregorius *Libertino Præfecto Siciliæ l. 2. epist. 37. seu cap. 76.*

MAncipia *d* Christiana, quæcunque Judæum comparasse patuerit, ad libertatem juxta legum præcepta sine omni ambiguitate perducite, ne, quod absit, Christiana religio Judæis subdita polluatur.

C. XIV. *Officia publica Judæis non sunt committenda.*

Item ex Concilio Toletano III. *c.* 4.

NUlla officia publica Judæis *e* injungantur, per quæ eis occasio tribuatur, Christianis pœnam inferre. Si qui vero Christiani ab eis Judaismi ritu sunt maculati, vel etiam circumcisi, non reddito pretio, ad libertatem, & religionem redeant Christianam.

Gratian. *De his autem, qui in infidelitate empti, ad gratiam Baptismi venire desiderant, quid fieri debeat,* Gregorius Papa *scribit Fortunato Neapolitano Episcopo lib.* 5. *ep.* 31. *seu c.* 131.

C. XV. *In libertatem vendicentur servi, qui ab infidelitate ad fidem accedunt.*

FRaternitatem *f* vestram de his oportet esse solicitam. Et si de Judæorum servitio non solum Judæus, sed etiam quisquam Paganorum voluerit fieri Christianus, postquam voluntas ejus fuerit patefacta, ne hunc sub quolibet ingenio, vel argumento cuipiam Judæorum venundandi facultas sit, sed is, qui ad Christianam converti fidem desiderat, defensione vestra in libertatem modis omnibus vendicetur. §. 1. Hi *g* vero, quos hujusmodi oportet servos admittere, ne forsitan utilitates suas irrationabiliter æstiment impediri, solicita vos hæc convenit consideratione servare, ut si Paganos, quos mercimonii causa de externis *h* finibus emerint, intra tres menses, dum emptor, cui *a* venditi fuerint, non invenitur, fugere ad Ecclesiam forte contigerit, & velle se fieri dixerint Christianos, vel etiam extra Ecclesiam hanc talem voluntatem prodiderint; pretium eorum ibi a Christiano scilicet emptore percipiant. Si autem post præfinitos tres menses quisquam hujusmodi servorum velle suum edixerit *b*, & fieri voluerit Christianus, nec aliquis eum postmodum emerit *c*, nec dominus qualibet occasionis specie audeat venundare, sed ad libertatis proculdubio præmia perducatur: quia hunc non ad vendendum, sed ad serviendum sibi *d* dicitur *e* comparasse.

a *Ivo part.* 16. *c.* 47. b *al. scriptionis.* c 1. *Tim.* 6. 2. *Pet.* 2. d *C. ne Judæus Christianum mancipium. §. nulla.* e *al. Judæos opus est agere.* f *Joan. Diac. lib.* 4. *num.* 47. g *Ivo par.* 13. *c.* 106. *Polyc. l.* 7. *tit.* 14. h *al. ext raneis.*

C. XVI. PALEA.

[Idem *Januario Caralitano Episcopo lib.* 3. *epist.* 9.]

SI *f* quilibet Judæorum servus ad venerabilia loca confugerit causa fidei, nullatenus eum patiamini præjudicium sustinere: sed sive olim Christianus, sive nunc fuerit baptizatus, sine ullo Christianorum 1 pauperum damno, religioso Ecclesiasticæ pietatis patrocinio, in libertatem modis omnibus defendatur.]

Corr. Rom. ¶ 1 Christianorum) *Joannes Diaconus in vita S. Gregorii lib.* 4. *n.* 46. *referens hanc epistolam, & Ivo par.* 13. *c.* 102. *habent hanc vocem: quæ tamen abest a codicibus epistolarum S. Gregorii tam impressis, quam manuscriptis, qui sunt collati.*

C. XVII. PALEA.

[*Item* ex Concilio Toletano XII. *c.* 9.

ET *g* si *h* Judæorum servi, nec dum adhuc conversi, ad Christi gratiam convolaverint, libertate donentur.

C. XVIII. PALEA.

[*Item* ex Concilio Matisconensi I. *cap.* 16.]

PRæsenti 1 Concilio *i*, Deo auctore, sancimus, ut nullum Christianum mancipium Judæo deinceps serviat; sed datis pro quolibet bono mancipio duodecim solidis, ipsum mancipium quicunque Christianus, seu ad ingenuitatem, seu ad servitium licentiam habeat redimendi. Et si Christianus fieri desiderat, & non permittitur, similiter faciat: quia nefas est, quem Christus Dominus sanguinis sui effusione redemit, blasphemum Christianæ religionis in vinculis tenere. Quod si acquiescere his, quæ statuimus, quicunque Judæus noluerit, quandiu ad pecuniam constitutam venire distulerit, liceat mancipium *K* ipsum cum Christianis ubicunque voluerit, habitare.

Corr. Rom. §. 1 Præsenti] *Caput hoc eodem modo refertur a Burchardo, & Ivone: in Concilio tamen ipso paulo aliter habetur, & nonnulla desunt.*

C. XIX. *De eodem.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap.* 10.

3 ps SI *l* servus absente, vel nesciente domino, Episcopo tamen sciente, quod servus sit; Diaconus, aut Presbyter fuerit ordinatus, ipso in Clericatus officio permanente, Episcopus eum domino duplici satisfactione compenset. Si vero Episcopus eum servum nescierit, qui testimonium perhibent, aut eum supplicaverint, ordinari, simili redhibitioni teneantur obnoxii.

C. XX. *De eodem.*

Item Constitutio nova.

SI *m* servus, sciente, & non contradicente domino, in Clero fuerit ordinatus, ex hoc ipso, quod constitutus est, liber, & ingenuus erit. Sed si ignorante domino

a *Cui vendi debeant*] *orig.* b *al. dixerit.* c *emere*] *orig. Jo. Diac. l.* 4. *c.* 46. d *intelligitur*] *orig.* e *al. reservasse.* f *Ivo p.* 13. *cap.* 102. h *Burch. l.* 4. *c.* 86. *Ivo p.* 1. *c.* 280. h *Ut si*] *orig.* i *Burch. l.* 4. *c.* 88. *Ivo p.* 1. *c.* 282. K *al. mancipio ipsi.* l *Polyc. l.* 2. *tit.* 31. *Burch. l.* 2. *c.* 24. *Ivo p.* 6. *c.* 125. m *Justin. de sanctis Episcopis.* §. *si servus, & in Authen. si servus de Episc. & Cler.*

no, licet ei intra spatium unius anni, & servilem fortunam probare, & servum suum accipere. Verum *a* etiam, si legitimo probato experimento Monachus efficiatur, evadit jugum servitutis. Debent enim per triennium, antequam Monachi efficiantur, in monasterio permanere; postea vero si Monachi effecti fuerint, liberi efficiuntur. Episcopalis *b* enim ordo liberat a fortuna servili, vel adscriptitia, sed non a curiali, sive officiali: nam & post ordinationem durat. Sed & jus *c* patriæ potestatis solvit Episcopalis dignitas. Adscriptitios *d* vero in ipsis possessionibus Clericos, etiam præter voluntatem dominorum, fieri permittimus: ita tamen, ut Clerici facti impositam sibi agriculturam adimpleant.

Corr. Rom. ¶ *Extat hoc caput ad verbum in epitomis Novellarum Constitutionum ab Irnerio descriptis, quæ post Codicem poni solent, itemque in Novella 123. c. 26. per Julianum antecessorem. Verba autem, quæ addita erant in titulo,* Leo Imperator omnibus Episcopis, *videntur illuc irrepsisse ex sequenti titulo.*

C. XXI. *De eodem.*

Item Leo Papa *omnibus Episcopis, epist. 1. c. 1.*

ADmittuntur *e* passim ad ordinem sacrum, quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur: & qui a dominis suis libertatem consequi minime potuerunt, ad fastigium Sacerdotii (tanquam servilis vilitas hunc honorem jure capiat) provehuntur. *& infra.* Ab his itaque, fratres charissimi, omnes vestræ provinciæ abstineant Sacerdotes: & non tantum ab his, sed etiam *f* ab aliis originariis, vel qui alicui conditioni obligati sunt, volumus temperari, nisi forte eorum petitio, aut voluntas accesserit, qui aliquid sibi in eos vendicant potestatis.

4 pars Gratian. *De servis monasterii quæritur: An Ecclesiasticis officiis possint aggregari, an non? Sed famuli Ecclesiarum non sunt ordinandi, sicut supra dictum est, nisi a propriis Episcopis libertatem consequantur. Porro servus monasterii libertatem consequi non valet* 1; *non ergo ad Clericatum sibi accedere licet. Quod autem liber fieri non possit, probatur auctoritate* octavæ Synodi, *in qua sic statutum legitur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Non valet,] *In primo Vaticano post hæc verba sequitur;* qui enim sunt monasterii, in nullius jus transire possunt. Unde nec Abbas potest dicere, hoc meum est, non ergo, &c. *Caput autem, quod nunc a Gratiano citatur, alibi repertum non est, quam apud Isidorum Hispalensem in reg. Monach. c. de famil. vita.*

C. XXII. *Monasterii servum Abbati, vel Monacho non licet liberum facere.*

ABbati *g*, vel Monacho monasterii servum non licebit facere liberum. Qui enim nihil proprium habet, libertatem rei alienæ dare non potest. Nam sicut etiam seculi leges sanxerunt, non potest possessio alienari, nisi a proprio dominio.

Grat. *Hac auctoritate prohibentur servi adipisci libertatem recedendi ab obsequiis monasterii: sed non prohibentur nancisci libertatem promovendi ad sacros ordines. Potest enim in sacris ordinibus constitutus, monasterii obsequiis perpetuo deservire; ac sic servus monasterii & libertatem adipisci, & sacris officiis associari valet. Unde in alio capitulo præfatæ constitutionis hæc causa redditur.* Injustum 1 est enim, ut Monachis rurale opus facientibus, servi eorum otio torpeant, ac deliciis affluant.

Corr. Rom. ¶ 1 Injustum] *Infra 17. quæst. 4. c.* in venditionibus. *vers. injustum. hoc ipsum citatur ex Concilio Agathensi, ubi etiam extat, c. 56.*

5 pars Gratian. *Quod autem servi Ecclesiarum (quo nomine etiam monasterii servos significari intelligimus) ad sacræ religionis propositum debeant assumi, auctoritate* Gregorii *probatur, qui in generali Synodo residens a dixit.*

C. XXIII. *Si conversationis probatæ fuerit famulus Ecclesiæ, potest ordinari.*

MUltos *b* de *c* Ecclesiastica familia, seu seculari militia novimus ad omnipotentis Dei servitium festinare, ut ab humana servitute liberi, in divino servitio valeant familiarius in monasteriis conversari. Quos si passim dimittimus, omnibus fugiendi Ecclesiastici juris dominium occasionem præbemus. Si vero festinantes ad omnipotentis Dei servitium incaute retinemus, illi invenimur negare quædam, qui dedit omnia. Unde necesse est, ut quisquis ex juris Ecclesiastici servitute, vel secularis militiæ, ad Dei servitium converti desiderat, probetur prius in Laico habitu constitutus. Et si mores illius, atque conversatio, bono desiderio illius testimonium ferunt, absque ulla retractatione servire in monasterio omnipotenti Deo permittatur; ut a servitio humano liber recedat, qui divino amore districtiorem subire appetit servitutem. Si autem & in Monastico habitu, secundum Patrum regulas irreprehensibiliter fuerit conversatus, post præfixa sacris canonibus tempora, licenter jam ad quodlibet Ecclesiasticum officium provehatur: si tamen illis non fuerit criminibus maculatus, quæ in Testamento Veteri morte mulctantur.

Gratian. *Ecce, quomodo servi ad Clericatum assumi valeant, vel quomodo non admittantur. Liberti quoque non sunt promovendi ad Clerum, nisi ab obsequiis sui patroni fuerint absoluti.*

C. XXIV. *Absque patroni assensu Liberti non promoveantur ad Clerum.*

Unde in Concilio Eliberitano, *cap. 80.*

PRohibendum est, ut Liberti, quorum patroni in seculo fuerint, ad Clerum non provehantur.

DISTINCTIO LV.

1 ps CORpore vero vitiati similiter a sacris officiis probibentur.

C. I. *Qui de monasterialibus disciplinis ad Clericale munus accedit, & de Laicis anteacta ejus vita examinetur.*

Unde Gelasius Papa *Episcopis per Lucaniam, & Brutios constitutis, epist. 1. c. 2, & 3. scribit, dicens.*

PRiscis *d* igitur pro sui reverentia manentibus constitutis (quæ, ubi nulla vel rerum, vel temporum perurget angustia, regulariter convenit custodiri) eatenus Ecclesiis 1, quæ vel cunctis sunt privatæ ministris, vel sufficientibus usque adeo despoliatæ servitiis, ut plebibus ad se pertinentibus divina munera supplere non valeant, tam instituendi, quam promovendi Clericalis obsequii, sic spatia dispensanda concedimus, ut si quis monasterialibus 2 disciplinis eruditus ad Clericale munus accedit, etiam de Laicis anteacta ejus vita requiratur. §. 1. Ne *e* sit aliquo facinore infectus, vel illiteratus, vel bigamus, vel ab adolescentia sordidatus, vel corpore vitiatus, vel servilis, vel originariæ conditionis, vel curiæ, vel publicarum rerum nexibus implicatus, vel publica pœnitentia notatus, vel nulla congruentis temporis expectatione discussus.

Corr. Rom. ¶ 1 Eatenus Ecclesiis] *Restitutus est bic locus ex epistola Gelasii, & Ivone.*

¶ 2 Mo-

a *Authen. de Monach. §. hinc autem.* b *Tit. de sanctis. Episc. §. sed & quidem.* c *Aut. Episcopalis. de Episc. & Cleric. eod. Auth. sed episcopalis. eod.* d *Auth. adscriptitios. eod.* e *Ansel. l. 7. c. 25. Burch. l. 2. c. 22. Ivo p. 6. c. 64.* f *& ab aliis, qui aut originali, aut alicui] orig.* g *Isidorus Hispal. in reg. Monach. c. de fam. vita.*

a *al. præsidens.* b *ex decretis B. Gregorii in extremo 12. lib. regesti, & aliqua ex parte l. 4. epist. 44. Joann. Diac. l. 2. c. 16. In Concil. Tribur. cap. 29. Anselm. l. 7. c. 184. Polyc. l. 6. tit. 16.* c *al. ex.* d *Ivo p. 3. c. 142. & 143. Polyc. lib. 2. tit. 31. Ansel. l. 7. c. 47.* e *Ibid. c. 3. infra dist. 77. c. si quis.*

§ 2 Monasterialibus] *Hic de industria videntur Gelasii verba mutata, & in compendium redacta: integra autem referuntur infra. dist. 77. c. si quis. & ibi legenda.*

C. II. *Annuæ suspensioni subjaceat, qui præter canonum formam aliquem ordinat.*

Item ex Concilio Arelatensi III. *c.* 3.

NUllus pœnitentem, nullus bigamum, nullus viduarum maritos in prædictis honoribus audeat ordinare. Et licet hoc jam prope omnium canonum instituta contineant; tamen ne cuiquam Sacerdotum supplicantium (sicut jam diximus) importunitas, vel suggestio iniqua subrepat; necesse fuit, ut nunc severiorem regulam sibi velint Domini Sacerdotes imponere. Et ideo, quicunque ab hac die contra ea, quæ superius sunt comprehensa, Clericum ordinare præsumpserit, ab ea die, qua ei potuerit hoc approbari, anno integro Missas facere *a* non præsumat. Quam rem si quis observare noluerit, & contra constitutum fratrum faciens, Missas celebrare præsumpserit, Ecclesiæ communione privetur 1, & ab omnium fratrum communione *b* noverit se alienum: quia dignum est, ut severitatem Ecclesiasticæ disciplinæ sentiat, qui toties salubriter a sanctis Patribus instituta observare contemnit.

Corr. Rom. § 1 Ecclesiæ communione privetur] *Hæc verba non sunt in ipso Concilio, & videntur idem significare, ac sequentia: sunt tamen in vetustis quoque Gratiani codicibus.*

C. III. *Non ordinentur pœnitentes, vel illiterati.*

Item Hilarius ex Concilio Romano *ab ipso habito c.* 3. (*paulo tamen aliter.*)

POEnitentes *c*, vel inscii literarum, aut aliqua membrorum damna perpessi, ad sacros ordines aspirare non audeant. Quisquis autem talium consecrator extiterit, factum suum ipse dissolvet.

Gratian. *Corpore autem vitiati intelliguntur non casu, sed propria voluntate abscissi.*

C. IV. *Qui semetipsum absciderit, non ordinetur.*

Unde in Canonibus Apostolorum, *c.* 22. *& 23. legitur.*

SI *d* quis abscidit semetipsum, (id est *e*, si quis amputavit sibi virilia) non fiat Clericus: quia sui est homicida, & Dei conditionis inimicus. §. 1. Si quis cum Clericus fuerit, absciderit semetipsum, omnino damnetur, quia sui est homicida.

C. V. *Non producantur ad Clerum, qui seipsos abscindunt.*

Item ex Concilio Arelatensi II. *c.* 7.

HI *f* qui se, carnali vitio repugnare nescientes, abscindunt, ad clerum pervenire non possunt.

C. VI. *Non est ordinandus, qui partem digiti volens sibi abscidit.*

Item Innocentius *scribit Felici Nuceriano Episcopo epist 4. cap.* 1.

QUi *g* partem cujuslibet digiti sibi ipsi volens abscidit, hunc ad Clerum canones non admittunt. Cui vero casu aliquo contigit, dum aut operi rustico curam impendit, aut aliquid faciens se non sponte percussit, hos canones præcipiunt & Clericos fieri, & si in Clero fuerint reperti, non abjici. In illis enim voluntas est judicata *h*, quæ sibi ausa fuit ferrum injicere 1; in istis vero casus veniam meruit.

Corr. Rom. § 1 Injicere) *In originali sequitur*, quod scilicet & alii id facere dubitari non possit, in istis, &c.

Gratian. *Similiter vero intelligendum est de iis, qui per languorem a Medicis secantur, aut a Barbaris abscinduntur, aut a dominis castrantur.*

C. VII. *Qui per languorem a Medicis desecatur, ad Clerum valet admitti.*

Unde in Nicæno Concilio, *cap.* 1. *legitur.*

SI *a* quis a Medicis propter languorem desectus est, aut a Barbaris excisus, hic in Clero permaneat. Si quis autem seipsum sanus abscidit, hunc & in Clero constitutum *b* abstinere convenit, & deinceps 1 nullum debere talium promoveri. Sicut autem hoc claret, quod de his, qui hanc rem affectant, audentque semetipsos abscindere, dictum sit: sic eos, quos aut Barbari, aut domini castraverunt, si inveniuntur alias *c* dignissimi, tales ad Clerum suscipiat regula.

Corr. Rom. § 1 Et deinceps] *His verbis nihil respondet in Græco vulgato codice: sed optime apud Balsamonem, quemadmodum & in Carthaginensi 6. in Capitulis Nicænæ Synodi a Teilone, & Thearisto versis.*

C. VIII. *Licite ordinetur Episcopus, qui per hominum insidias eunuchizatur.*

Item ex canonibus Apostolorum, *c.* 21.

EUnuchus, si per insidias 1 hominum factus est, vel si in persecutione, ejus sunt amputata virilia, vel si ita natus est, & est dignus, fiat Episcopus 2.

Corr. Rom. § 1 Per insidias] ἐξ ἐπηρείας, id est, ex insultu & injuria.

§ 2 Episcopus] *In Græcis exemplaribus non habetur vox ista, &, videtur subintelligi*, κληρικός.

C. IX. *Non excluduntur a Clero, qui a Medicis, vel a Barbaris, vel a dominis suis castrantur.*

Item ex Martino *Bracarensi Episcopo in Capitulis Synod. Græc. c.* 21.

SI *d* quis pro ægritudine naturalia a Medicis secta habuerit, similiter & qui a Barbaris, aut dominis suis fuerint castrati, & moribus digni fuerint visi, hos canon admittit ad Clericatus officium promoveri. Si quis autem sanus, non per disciplinam religionis & abstinentiæ, sed per abscissionem plasmati a Deo corporis, existimans posse a se carnales concupiscentias amputari, castraverit se; non eum admitti decernimus ad aliquod Clericatus officium. Quod si jam ante fuerit promotus ad Clerum, prohibitus a suo ministerio deponatur.

C. X. *Non prohibetur a sacris ordinibus, qui a Medicorum incisione claudus efficitur.*

Item ex Concilio Ilerdensi.

SI *e* quis in infirmitate positus Clericus, Medicorum incisione claudus efficitur, promoveri ad sacros ordines eum non denegamus.

C. XI. *Non prohibetur a Clero, qui digitum sibi casu abscidit.*

Item Stephanus V. *Roberto Metensi Episcopo.*

LAtor *f* præsentium Flavius *g* scil. Clericus, ad sanctam sedem Apostolicam veniens, detulit a te nobis directam epistolam, qua indagare studuisti, eum a Normannis nuperrime captum, sinistræ manus digitum habere abscissum; sciscitans, si ob hoc ad Ecclesiasticum ordinem valeat promoveri, an non. Quod & nos reperientes, quia solertia tua, magis super hoc solicita, a sede Apostolica doceri flagitat, normam justitiæ semper sequi exoptans, studium tuæ sanctitatis merito collaudamus, reverentiam tuam scire volentes, quoniam si ita est, quod

a *al. celebrare.* b *al. charitate.* c *Ansel. lib.* 7. *cap.* 16. d *Ex prisca versione.* e *ista est glossa in veteri versione.* c.23. f *Si qui*] *orig.* g *In Concil. Tribur. cap.* 33. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 31. *Burch. l.* 2. *c.* 14. *Ivo p.* 6. *c.* 58. *Ansel. lib.* 7. *cap.* 35. *Pannor. l.* 4. *c.* 43. h *al. vindicata.*

a *In Tribur. ibid. Ansel. l.* 7. *c.* 36. *Polyc. ibid.* b ἐξεταζόμενον. c ἄλλως ἄξιοι. d *Ivo p.* 6. *c.* 374. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 56. e *Concordat Triburiense*, *c.* 33. *Burch. l.* 2. *c.* 15. *Ivo p.* 6. *c.* 34. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 42. f *Ivo p.* 6. *c.* 118. *Pannorm. lib.* 3. *c.* 42. g *al. Flavianus.*

quod a Normannis digitum ipsum habeat abscissum, ad promovendum (si alias dignus fuerit) nil ei nocebit: eo quod quid de his, qui a dominis, vel Medicis, sive a Paganis non sponte tale quid patiuntur, sacri censeant canones, Dilectionem tuam latere non credimus.

C. XII. *Tempore sinceritatis dignitas accepta sequente debilitate non amittitur.*

Item Gelasius Papa *Palladio Episcopo*.

PRæcepta *a* canonum, quibus Ecclesiastica regitur disciplina, sicut ad Sacerdotium debiles corpore non patiuntur venire: ita & si quis in *b* eo fuerit constitutus, ac tunc fuerit sauciatus, amittere non potest, quod tempore suæ sinceritatis accepit. §. 1. Stephanus siquidem Presbyter petitorio nobis deflevit oblato, quod habetur 1 in subditis, olim sibi ante annos plurimos collatam Presbyterii dignitatem, quam revera immaculati corporis judicio *c* suscepisset: sed nuper propter provinciæ vastitatem [quam Thusciæ præ omnibus, Barbarorum feritas diversa sectantium, & ambiguitas invexit animorum] dum imminentes gladios evadere fugæ præsidio niteretur, acutis sudibus occurrentia sibi septa transiliens, inferiores partes corporis inseruisse suggessit, quæ vix adhibita curatione biennio potuissent abstergi *d*. Et ideo, frater charissime, supradicto locum suum, dignitatemque restitue, quatenus sacrosancta mysteria, sicut consuevit, exerceat. Neque enim convenit ob hoc auferri ante susceptum ordinem, in quo postmodum in invaletudinem corporis casu probatur faciente collapsus.

Corr. Rom. ¶ 1 Quod habetur] *Sic est emendatum ex Anselmo, & antiquis codicibus Gratiani. Nam hæc est usitata forma in epistolis Romanorum Pontificum, ubi propria verba petitionum subjungunt. Antea legebatur:* quod haberet.

2 ps Gratian. *Hoc autem non de omnibus membris intelligendum est. Qui enim oculum casu amiserit, licet desit voluntas, tamen Sacerdotium adipisci non potest.*

C. XIII. *Non sunt præstanda jura Sacerdotii, cui oculus erutus est.*

Unde Gelasius *e scribit Rufino Episcopo*.

SI *f* Evangelica admonitio iracundiam nec usque ad verbum furentem prosilire permittit, ne si Racha fratri suo quis dixerit, reus sit gehennæ ignis: quali putamus pœna plectendum esse, qui non solum pugno impie percussit hominem in Levitici officii ministerio servientem: sed quasi non sufficeret ad cædem manus, ita [instigante se Diabolo] raptus est ad iracundiam, ut fuste non solum percuteret, sed etiam erueret oculum fratris? Et quamvis hujusmodi excessus graviori esset pœna plectendus, bene tamen fraternitas tua fecit, ab officio eum Presbyterii removere. Hoc tamen solicitudinis tuæ sit, ut locum ei pœnitentiæ constituas, & in aliquo eum monasterio retrudas, laica tantummodo sibi communione concessa. In loco autem illius alium te necesse est ordinare Presbyterum. Nam *g* illi, cui erutus est oculus, non possunt secundum canones Sacerdotii jura concedi. Neque enim aliquid ei prodest, quod oculum invitus amisit, cum nec volens quisquam oculum amisisse credendus est: nec sacratissimos canones aliquem casum in amissione oculi, qui ad Sacerdotium adipiscendum non impediret, suis excepisse regulis invenimus: sed hoc tantummodo ad prohibitionem sufficisse videmus Patribus, ut qui careret oculo, Sacerdotii officium adipisci non possit. Sed nec illi ullatenus, quasi in compensationem injuriæ, sacratus ordo concedi poterit, qui ad tantam Sacerdotem proprium potuit iracundiam provocare, ut & ille officium, in quo erat, amitteret, & iste provectus sui perderet facultatem.

a *Ansel. l. 7. c. 39. Ivo p. 6. c. 107. Pann. l. 3. c. 55. Polyc. l. 2. t. 31.* b *in eo actu.*] *Ivo.* c *al. indicio.* d *al. abstringi.* e *al. Pelagius.* f *Polyc. ib. Ansel. l. 11. cap. 69. Matth. 5.* g *Ivo par. 6. c. 111.*

DISTINCTIO LVI.

1 ps PResbyterorum etiam filii ad sacra officia non sunt admittendi.

C. I. *Filii Presbyterorum a sacris prohibentur officiis.*

Unde Urbanus Papa II. *ait a*.

PResbyterorum *b* filios a sacris altaris ministeriis removemus; nisi aut in Cœnobiis, aut in Canoniis *c* religiose probati, fuerint conversati.

2 ps Gratian. *Sed hoc intelligendum est de illis, qui paternæ incontinentiæ imitatores fuerint. Verum si morum honestas eos commendabiles fecerit, exemplis, & auctoritatibus non solum Sacerdotes, sed etiam summi Sacerdotes fieri possunt.*

C. II. PALEA.

[*Unde* Damasus Papa *scribit* d.

OSius Papa fuit filius Stephani Subdiaconi. Bonifacius Papa fuit filius Jucundi Presbyteri. Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciolæ. Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri. Theodorus Papa filius Theodori Episcopi de civitate Hierosolyma. Sylverius Papa filius Sylverii *e* Episcopi Romæ. Deusdedit Papa filius Stephani Subdiaconi. Felix enim tertius, natione Romanus, ex patre Felice Presbytero fuit. Item Gelasius, natione Afer, ex patre Episcopo Valerio natus est. Item Agapitus, natione Romanus, ex patre Gordiano Presbytero originem duxit. Complures etiam alii inveniuntur *f*, qui de Sacerdotibus nati Apostolicæ sedi præfuerunt.

Corr. Rom. ¶] *In nullo vetusto Gratiani codice adscribitur hic nomen Paleæ. In decimo Vaticano, & aliis quibusdam habetur conjuncte cum verbis superioribus Gratiani a vers.* Felix enim tertius *usque ad finem. In alio autem satis etiam emendato ista eadem cohærent cum superioribus: sed post illa verba* ex patre Gordiano Presbytero originem duxit, *sequitur,* unde Damasus Papa scribit: Deusdedit Papa filius Stephani Subdiaconi, Bonifacius Papa filius Jucundi Presbyteri, Felix Papa filius Felicis Presbyteri de titulo Fasciolæ, Agapitus Papa filius Gordiani Presbyteri, Theodorus Papa filius Theodori Episcopi de civitate Hierosolyma, Silverius Papa filius Hormisdæ Episcopi Romæ. Complures etiam &c. *Nec vero magnopere mirandum est, hæc omnia ex Damaso citari, qui vixit ante istos, qui hic enumerantur. Liber enim, qui Pontificalis dicitur, ubi hæc scripta suis locis leguntur, a Damaso cœptus est scribi: ideoque licet ab aliis multa deinde sint addita, retinuit tamen primi auctoris nomen. Ivo quidem eadem fere ista refert ex gestis Romanorum Pontificum. Omnino partem aliquam hujus capitis, saltem illam, quæ in decimo Vaticano habetur, ab ipso Gratiano scriptam esse, constat ex verbis Gratiani in extremo præcedente capite, & capite penultimo hujus distinctionis. Auctor vero Paleæ, dum unum per se caput conficere voluit, ordinem perturbavit, præsertim in repetitione Felicis III., & illud de Osio temere adjunxit, quod nulli Romanorum Pontificum nomen fuit.*

C. III. *Vitia parentum filiis non imputantur.*

Hinc Augustinus *ait lib. de bono conjug. c. 16.*

UNdecunque *g* homines nascantur, si parentum vitia non sectentur, & Deum recte colant, honesti, &

a *In Concil. Claramontensi cap. 25. & Melphiensi, & in Conc. Innoc. II. c. 19. Sententia est in Conc. Later. sub Alex. III. p. 19. c. 2.* b *Ex decretis Greg. VII. & Urbani II.* c *al. canonicis.*] *al. canonicis regularibus. Ans. l. 6. c. 150. Ivo p. 6. c. 410. Pann. l. 3. c. 51.* d *In Pontificali.* e *al. Hormisdæ.* f *Ivo in prologo. Pannor. in prologo c. 30. & l. 3. c. 52.* g *Sent. 4. dist. 33. q. 4. sicut. §. undecunque. in fin. Ivo in prologo, & part. 6. c. 415. Pannor. in prolog. c. 29.*

& salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicunque homine Dei creatura est; & eo male utentibus male erit, non ipsum aliquando malum erit. Sicut autem boni filii adulterorum, nulla est defensio adulterii *a*; sic mali filii conjugatorum, nullum est crimen nuptiarum.

C. IV. *De eodem.*

Item Joannes Chrysostomus *homilia tertia in Matthæum* b.

NUnquam *c* de vitiis erubescamus parentum, sed unum illud quæramus 1, & amplectamur, virtutem videlicet. Hujusmodi enim, etiamsi alienigenam quis habeat matrem, etiamsi fornicatione pollutam, vel quolibet ejusmodi dedecore sordidatam; nihil tamen de ejus aut vilitate fuscabitur, aut crimine polluetur. Quod si fornicatorem ipsum ad meliora conversum nequaquam prior vita commaculat, multo magis ex meretrice natus, & adultera, si propria virtute decoretur, parentum suorum non dedecoratur opprobriis. *Item infra.* §. 1. Non est omnino, nec de virtute, nec de vitio parentum, aut laudandus aliquis, aut culpandus: nemo inde vere, aut obscurus, aut clarus est: imo etiam [si quiddam 2 a communi opinione abhorrens dicendum est] nescio, quomodo ille magis resplendet, qui ex parentibus a virtutibus prorsus alienis, ipse tamen fuerit de virtute mirabilis.

Corr. Rom. ¶ 1 Quæramus) *In versione, quæ nunc vulgata est, legitur*, atque omnibus studiis assequamur, nobilitari propriarum honore virtutum. *Græce integer locus ita habet:* παιδεύων κ̀ ἡμᾶς διὰ τούτων μηδέποτε ἐγκαλύπτεσθαι ἐπὶ τῇ τῶν προγόνων κακίᾳ, ἀλλ' ἓν μόνον ἐπιζητεῖν τὴν ἀρετήν.

¶ 2 Si quiddam a communi) *Sic est emendatum ex Græco:* εἰ δὲ χρὴ τι κ̀ παράδοξον εἰπεῖν. *Antea legebatur, quemadmodum fere & in vulgata versione, & apud Ivonem, ut* consideratius aliquid dicamus, aut expressius.

C. V. *Non parentum, sed propria culpa quemque condemnat.*

Item Hieronymus *in epistola ad Pammachium contra errores Joannis Hierosolymitani.*

NAsci *d* de adulterio non est ejus culpa, qui nascitur, sed illius, qui generat. Quomodo in seminibus non peccat terra, quæ fovet, non semen, quod in sulcis jacitur: non humor, & calor, quibus temperata frumenta in germen pullulant; sed, verbi gratia, fur, & latro, qui fraude, & vi eripit semina: Sic in generatione hominum recipit terra, id est, vulva, quod suum est, receptum confovet, confotum corporat, corporatum in membra distinguit, & inter illas secretas ventris angustias Dei manus semper operatur, idemque est corporis Creator, & animæ. Noli *e* despicere bonitatem figuli tui, qui te plasmavit, & fecit, ut voluit. Ipse est Dei virtus, & Dei sapientia, qui *f* in utero virginis ædificavit sibi domum. Jephte *g* inter viros sanctos Apostoli voce numeratus meretricis est filius. Sed audi, Esau de Rebecca, & Isaac genitus, hispidus tam mente, quam corpore; quasi bonum triticum in lolium, avenasque degenerat: quia non in seminibus, sed in voluntate nascentis causa vitiorum est, atque virtutum.

C. VI. *Iniquitates parentum filiis obesse non possunt.*

Item Augustinus *contra Faustum lib. 22. c. 64.*

SPonsus *h* ille, qui vocaturus erat ad nuptias bonos, & malos, suis congruens invitatis, nasci etiam voluit de bonis, & malis: quo exemplo discant fideles, parentum suorum iniquitates sibi obesse non posse.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Augustinum l. 22. contra Faustum c. 64. sic legitur.* Fideles enim ejus venturi ex omnibus gentibus etiam exemplo carnis ipsius discere debuerunt, parentum suorum iniquitates sibi obesse non posse. *Proinde* sponsus ille suis congruens invitatis, qui vocaturus erat ad nuptias bonos, & malos, etiam nasci voluit de bonis, & malis. *Et ex his compositum est hoc caput.*

C. VII. *Non aliena culpa, sed propria aliquem ab eo, quo fungitur, dejicit gradu.*

Item Gregorius *ad Columbum Episcopum Numidiæ lib. 10. epist. 8.*

SAtis perversum, & contra Ecclesiasticam probatur esse censuram, ut frustra pro quorundam voluntatibus quis privetur, quem sua culpa, vel facinus ab officii, quo fungitur, gradu non dejicit.

C. VIII. *Ex adulterinis nati conjunctionibus a Sacerdotio non prohibentur.*

Item Hieronymus.

DOminus *a* noster Jesus Christus voluit non solum de alienigenis, sed etiam de adulterinis commistionibus nasci; nobis magnam fiduciam præstans, ut qualicunque modo nascamur, dum tamen ejus vestigia imitemur, ab ipsius corpore non separemur, cujus per fidem membra effecti sumus. Et sicut ille verus est Pontifex ex adulterinis natus conjunctionibus; ita qualicunque ordine natus sit aliquis, tantum *b* ut perfectam fidem habeat, & quod fide tenet, operibus impleat, sitque literatus, & vir unius uxoris, nequaquam a Sacerdotio repellitur. Judas *c* enim Patriarcha concubuit cum Thamar nuru sua, & ex illo concubitu nati sunt Phares, & Zaram: inde postea Salomon, qui fuit dux in deserto: inde Obeth 1: inde quoq; Booz *d*: inde postea Isai, qui pater fuit David. Ex illa ergo progenie origo ducitur Christi, qui verus Sacerdos est: ideoque si filii ejus sumus, quæ ipse fecit, nos imitari debemus.

Corr. Com. ¶ 1 Inde Obeth] *In primo capite Evangelii S. Matthæi Booz dicitur genuisse Obeth.*

C. IX. *A populo Dei non separat aliquem materna conditio, sed propria culpa.*

Item Augustinus *de unico Baptismo contra Donatistas lib. 1. cap. 15.*

ISmael *e*, ut separaretur a populo Dei, non obfuit mater ancilla, sed obfuit fraterna discordia; nec profuit potestas uxoris, cujus magis filius erat, quia per ipsius jura conjugalia, & in ancilla seminatus erat, & ex ancilla susceptus.

3 ps Gratian. *Contra* Bonifacius *Martyr scribens Echeldobaldo Regi Anglorum.*

C. X. *Vitia parentum etiam ad posteros transferuntur.*

SI *f* gens Anglorum [sicut per istas provincias divulgatum est, & nobis in Francia, & in Italia improperatur, & ab ipsis Paganis improperatum est] spretis legalibus connubiis, adulterando, & luxuriando, ad instar Sodomiticæ gentis, fœdam vitam duxerit; de tali commistione meretricum æstimandum est degeneres populos, & ignobiles, & furentes libidine fore procreandos, & ad extremum universam plebem ad deteriora, & ignobiliora vergentem, & novissime nec in bello seculari fortem, nec in fide stabilem, & nec honorabilem hominibus, nec Deo amabilem esse venturam; sicut aliis gentibus Hispaniæ, & Provinciæ, & Burgundiorum populis contigit, quæ sic a Deo recedentes fornicatæ sunt, donec judex *g* omnipotens talium criminum ultrices

a *al. adulteriorum.*] *orig.* b *ad illa verba, Judas autem genuit, &c.* c *Sent. ibid. Ivo p. 6. cap.* 414. d *Ivo p. 6. c.* 413. e *Eccles.* 33. f 1. *Cor.* 1. g *Jud.* 11. h *Matth.* 22.

a *Ansel. l. 6. c.* 149. *Polyc. l. 2. tit.* 31. *Burch. l. 2. c.* 31. b *al. tamen.* c *Gen.* 38. d *Ruth.* 4. e *Ivo p. 8. c.* 61. *Pann. l. 6. c.*47. f *Ivo p. 8. c.* 224. g *al. vindex.*

pœnas per ignorantes 1 legem Dei, id est *a* per Saracenos venire, & sævire permisit.

Corr. Rom. ¶ 1 Per ignorantes] *In epistola B. Bonifacii Martyris, (quæ una cum multis aliis extat manuscripta in codice sæpe memorato Bibliothecæ Dominicanæ) legitur:* per ignorantiam legis Dei, & per Saracenos, &c. *cum qua lectione concordant aliquot vetusta Gratiani exemplaria, & fere etiam Ivo.*

C. XI. *Si religiosi inventi fuerint filii Sacerdotum, ordinentur.*

Unde Urbanus *in fine superioris capitis distinguendo subjunxit.*

NIsi *b* aut in Cœnobiis, aut in Canoniis *c* religiose probati fuerint conversari.

Corr. Rom. ¶ *Rubrica hujus capitis abest ab aliquot vetustis (neque enim est ulla capitis distinctio) & præponitur sequenti capiti,* Apostolica.

C. XII. *De eodem.*

Item Alexander II.

APostolica *d* auctoritate præcipimus vobis, ut si eum, qui ab Ecclesia electus est, altero digniorem esse, canonicamque ejus electionem probaveritis, fulti nostra auctoritate, consecretis. Nam pro eo, quod filius Sacerdotis dicitur, si cæteræ virtutes in eum conveniant, non rejicimus, sed suffragantibus meritis connivendo eum recipimus.

Gratian. *Hoc autem, quod de filiis Sacerdotum dicitur, ex dispensatione Ecclesiæ introductum videtur: & quod ex dispensatione introducitur, ad consequentiam regulæ trahi non poterit.*

C. XIII. *Filii Sacerdotum non prohibentur ab Episcopatu, si cæteræ virtutes in eis inveniantur.*

Unde Urbanus Papa II. *scribit Bartholomæo Turon. Archiepiscopo.*

CEnomanensem *e* electum, pro eo, quod filius Sacerdotis dicitur, si cæteræ virtutes in eum conveniunt, non rejicimus, sed suffragantibus meritis patienter suscipimus: non tamen, ut hoc pro regula in posterum assumatur, sed ad tempus Ecclesiæ periculo consulitur.

Gratian. *Cum ergo ex Sacerdotibus nati in summos Pontifices supra* f *leguntur esse promoti, non sunt intelligendi de fornicatione, sed de legitimis conjugiis nati: quæ Sacerdotibus* 1 *ante prohibitionem ubique licita erant, & in Orientali Ecclesia usque hodie eis licere probatur.*

§. 1. *Quod autem vitium originis semini imputari negatur, videtur esse contrarium illi sententiæ:* g Adulterorum filii abominatio sunt Domino. *Sed sicut supra dictum est de Presbyterorum filiis, ita & hoc de filiis adulterorum intelligendum videtur; ut illi dicantur esse abominatio Domino, ad quos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt. Similiter & illud* Urbani *intelligendum est, quod ipse scribit Petronio Legionensi Episcopo.*

Corr. Rom. ¶ 1 Sacerdotibus ante) *Hic ostendit aperte Gratianus, se in ea fuisse opinione, aliquando in Latina Ecclesia Presbyteris etiam licuisse uti conjugio, quod in Ecclesia Græcorum & olim, & nunc permissum est. Id vero minime ita esse, superius initio dist. 31. est annotatum. De illis vero, quos antea narravit, creatos fuisse summos Pontifices, dicendum est, eos, antequam Patres ipsorum ullo sacro ordine essent decorati, fuisse generatos.*

C. XIV. *De eodem.*

QUia *h* simpliciter ad sedem Apostolicam veniens humiliter peccatum confessus es, quod Pontificii tui videbatur officium impedire, videlicet, quod ex matre non legitima procreatus sis, quam vivente propria uxore pater tuus cognovisse dignoscitur *i*: Nos Apostolicæ mansuetudinis gratia admonente, a cæteris, quæ Sacerdotium impediunt, criminibus, tam tui professione, quam fratrum testimonio, qui tecum sunt, immunem te agnoscentes, & vitam tuam religiosam audientes, ab hujus te peccati vinculo absolutum, in suscepto Sacerdotali officio confirmamus.

a *al. etiam.* b *Supra ead. cap. Presbyterorum.* c *al. canonicis.* d *Ansel. lib. 6. cap. 29.* e *Ansel. lib. 6. cap. 29. Pann. lib. 3. c. 53.* f *sup. ead. c. Osius.* g *Sap. 3. sed paulo aliter.* h *Pann. l. 3. c. 54.* i *al. dicitur.*

DISTINCTIO LVII.

ITem, *qui in ægritudine constitutus baptizatur, Presbyter ordinari non debet.*

C. I. *Non ordinetur Presbyter, qui in ægritudine constitutus baptizatur.*

Unde in Neocæsariensi Concilio, *c. 12. legitur.*

SI *a* quis in ægritudine constitutus fuerit baptizatus, Presbyter ordinari non debet. Non enim fides illius voluntaria, sed ex necessitate est: nisi forte postea ipsius studium, & fides probabilis fuerit, aut *b* hominum raritas exegerit.

Corr. Rom. ¶ *Quod canon hic statuit, videtur multo ante in Romana Ecclesia observatum, quemadmodum ex epistola Cornelii Papæ de Novatiano patet, cujus verba, relata ab Eusebio Historiæ Eccles. lib. 6. c. 35. istuc spectantia, hæc sunt:* Qui quidem, ubi Exorcistarum præsidio, spiritu illo malo esset liberatus, & post in tam gravem morbum, ut jam ferme mori putaretur, incidisset, in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus baptismum accepit, *& paulo post cum de ipsius ordinatione agit, adjungit:* Qui quidem Episcopus, non solum ab universo Clero, sed etiam a multis Laicis vetitus; quoniam minime licebat quenquam in lecto propter morbum baptizatum, sicut huic contigerat, in Clerum assumi; magnopere postulabat, sibi potestatem dari, huic soli manus in sortem Presbyterii imponendi.

DISTINCTIO LVIII.

ITem *ex Monachali habitu nullus assumitur ad Ecclesiasticum officium, nisi fuerit oblatus voluntate proprii Abbatis.*

C. I. *Monachus non ordinetur Clericus, nisi voluntate Abbatis Episcopo fuerit oblatus.*

Unde c Gregorius *scribit Mariano Episcopo Ravennati, lib. 7. epist. 18.*

NUllus ad Ecclesiasticum officium ex monasterio producatur Monachus; nisi quem Abbas loci admonitus propria voluntate obtulerit Episcopo.

C. II. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 13. d

SI quis de alterius monasterio repertum 1, vel ad Clericatum promovere voluerit, vel in suo monasterio majorem monasterii constituere 2; Episcopus, qui hoc fecerit, a cæterorum communione sejunctus, suæ tantum plebis communione contentus sit, & ille neque Clericus 3, neque Præpositus perseveret.

Corr. Rom. 1 Repertum,) *Græce legitur:* ἐάν τις ἀπ' ἀλλοτρίȣ μοναςηρίȣ ὑποδέξηται τινα, *id est,* si quis ab alieno monasterio receperit aliquem.

¶ 2 Constituere.] *Antea sequebatur,* sine licentia Abbatis, & Monachorum; *quæ verba sunt expuncta; quia absunt a Concilio Carthagin. & Africano, & plerisque vetustis Gratiani codicibus.*

¶ 3 Clericus,] *Sequebatur,* neque Canonicus, *quæ ob easdem causas sunt sublata.*

DISTINCTIO LIX.

ITem *qui Ecclesiasticis disciplinis imbuti, & temporum approbatione discussi non sunt, ad summum Sacerdotium non aspirent.*

C. I.

a *Polyc. lib. 2. tit. 31. Burch. l. 4. cap. 43. Ivo p. 1. c. 227. & p. 6. c. 101.* b *al. &.* c *paulo aliter.* d *& in Afric. c. 47.*

C. I. *Non aspiret ad summum Sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non est imbutus.*

Unde ait Zozimus Papa *ad Isichium Salonitanum Episcopum, epist.* 1.

QUi *a* Ecclesiasticis disciplinis imbutus per ordinem non est, & temporum *b* approbatione divinis stipendiis eruditus, nequaquam ad summum Ecclesiæ Sacerdotium aspirare præsumat: & non solum in eo ambitio inefficax habeatur, verum etiam in ordinatores ejus, ut *c* careant eo ordine, quem sine ordine contra præcepta Patrum crediderant præsumendum.

C. II. *Ad Sacerdotale officium nullus, nisi per singulos gradus probatus, accedat.*

Idem 1 *eadem epistola.*

SI *d* officia secularia principem locum non, vestibulum actionis ingressis, sed per singulos *e* gradus examinatis, temporibus deferunt; quis ille tam arrogans, tam impudens invenitur, ut in cœlesti militia, quæ propensius ponderanda est, & sicut aurum, repetitis ignibus exploranda, statim dux esse desideret, cum tyro ante non fuerit, & prius velit docere, quam discere? Assuescat in Domini castris, in Lectorum primitus gradu divini rudimenta servitii: nec illi vile sit Exorcistam, Acolythum, Subdiaconum, Diaconum per ordinem fieri: nec hoc saltu, sed statutis majorum ordinatione temporibus. Jam vero ad Presbyterii fastigium talis accedat, ut & nomen ætas impleat, & meritum probitatis stipendia anteacta testentur. Jure inde summi Pontificis locum sperare debebit. Facit hoc nimia remissio Consacerdotum nostrorum, qui pompam multitudinis quærunt, & putant ex hac turba aliquid sibi dignitatis acquiri. Hinc passim numerosa popularitas, etiam his locis, ubi solitudo est, talium reperitur, dum *f* parochias extendi cupiunt, aut quibus aliud præstare non possunt, divinos ordines largiuntur. Quod oportet districti semper esse judicii. Rarum est enim omne, quod magnum est.

Corr. Rom. ℊ 1 Idem) *Caput hoc antea tribuebatur Urbano. Emendata est inscriptio ex plerisque vetustis Gratiani exemplaribus: habetur enim in eadem epistola.*

C. III. *Cujuslibet meriti Laicus ad summum non aspiret Sacerdotium.*

Item Gregorius *lib.* 7. *reg. epist.* 110.

HOc *g* ad nos pervenisse non dissimili dignum detestatione complectimur, quod quidam desiderio honoris inflati, defunctis Episcopis tonsurantur, & fiunt repente ex Laicis Sacerdotes, atque inverecunde religiosi propositi *h* ducatum arripiunt, qui nec esse adhuc milites didicerunt. Quid putamus, quod isti subjectis præstaturi sunt, qui antequam discipulatus limen attingant, tenere magisterii locum non formidant? Qua de re necesse est, ut quamvis inculpati quisque sit meriti, ante tamen per distinctos ordines Ecclesiasticis exerceatur officiis.

C. IV. *Non aspiret ad summum Sacerdotium, qui Ecclesiasticis disciplinis non est imbutus.*

Item Cœlestinus *Episcopis Galliarum, epist.* 2. *c.* 3.

ORdinatos *i* vero quosdam, fratres charissimi, Episcopos, qui nullis Ecclesiasticis ordinibus ad tantæ dignitatis fastigium fuerint instituti, contra Patrum decreta, hujus usurpatione, qui se hoc recognoscit fecisse, didicimus, cum ad Episcopatum his gradibus, quibus frequentissime cautum est, debeat perveniri, ut minoribus initiati officiis ad majora firmentur. Debet enim ante esse discipulus, quisquis doctor esse desiderat, ut possit docere, quod didicit: omnis vitæ institutio hac ad id, quo tendit, se ratione confirmat. Qui minime literis operam dederit, præceptor non potest esse literarum. Qui non per singula stipendia creverit, ad meritum ordinem stipendii non potest pervenire. Solum Sacerdotium inter ista, rogo, vilius est, quod facilius tribuitur, cum difficilius impleatur?

a *Anselm. l.* 6. *cap.* 28. *Ivo part.* 5. *c.* 102. *supra dist.* 36. b *temporis*] *orig.* c *al. ordinatores ejus careant.* d *Anselm. lib.* 6. *cap.* 28. e *al. plurimos*] *orig.* f *al. dum per parochias.* g *Anselm. lib.* 6. *cap.* 32. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. h *al. præpositi.* i *Burchard. lib.* 1. *cap.* 18. *Ivo p.* 5. *c.* 72.

DISTINCTIO LX.

ECce *ostensum ex parte est, qui possint ad Sacerdotii ordinem promoveri, & qui non. Nunc autem considerandum est, ex quibus ordinibus in Archipresbyterum, vel Præpositum, vel Episcopum, vel Archiepiscopum sint eligendi.*

C. I. *Archipresbyter, vel Decanus, aut Archidiaconus non nisi Diaconus, aut Presbyter ordinetur.*

De his ita statutum est in Concilio Urbani Papæ, *celebrato Alverniæ.*

NUllus Episcopus in Ecclesia sua, nisi Diaconus sit, Archidiaconum instituere; nec Archipresbyterum, aut Decanum, nisi Presbyteri sint, ordinare præsumat. Quod, ut districtius teneatur, Apostolica auctoritate prohibemus, & interdicimus.

Corr. Rom. ℊ *In capitibus manuscriptis Concilii Claramontensis habiti ab Urbano II. (quæ non sunt decreta ipsius Concilii, sed summæ quædam ipsorum) in tertio hæc leguntur, quæ ad præsentem canonem faciunt:* ut nullus fiat Decanus in Ecclesia, nisi Presbyter; nullus Archidiaconus, nisi Levita.

C. II. *Nullus in Præpositum, vel Archipresbyterum, nisi Presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus ordinetur.*

Item Calixtus Papa II.

NUllus in Præpositum, nullus in Archipresbyterum, nullus in Decanum, nisi Presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus ordinetur.

Corr. Rom. ℊ *Et rubrica, & caput emendata sunt ex manuscriptis codicibus.*

C. III. *De eodem.*

Item Innocentius secundus *in Concilio* Romano, *cap.* 10.

INnovamus *a* autem, & præcipimus, ut nullus in Archidiaconum, vel Decanum, nisi Diaconus, vel Presbyter ordinetur. Archidiaconi vero, vel Decani, vel Præpositi, qui infra ordines prænominatos existunt, si inobedientes ordinari contempserint, honore suscepto priventur. Prohibemus autem, ne adolescentibus, vel infra sacros ordines constitutis, sed qui prudentia, & merito vitæ clarescunt, prædicti concedantur honores.

Gratian. *Horum unum propter procacitatem quorundam statutum est, qui nomen præpositurae adepti, officium contemnunt, nolentes fieri Sacerdotes: alias enim inane esset, cum etiam in Episcopum eligi possint in Subdiaconatu constituti; juxta illud* Urbani 1 Papæ.

Corr. Rom. ℊ 1 Urbani) *In c.* a multis. *extra de ætate, & qualit. tanquam decretum Urbani primi citatur. Apud Ivonem vero, & in Pannormia, ex Synodo Beneventana, quæ tempore Victoris tertii, cui Urbanus secundus successit, habita fuit. Nam Urbanus primus centum plus minus annis Nicænam Synodum antecessit.*

C. IV. *Non eligatur in Episcopum, nisi in sacris ordinibus constitutus.*

NUllus *b* in Episcopum eligatur, nisi in sacris ordinibus religiose vivens fuerit inventus. Sacros autem ordi-

a *Concordat Eugenius II. in Concil. Rhemensi, c.* 6. *Pann. l.* 8. *c.* 140. b *Ivo p.* 5. *c.* 72. *Pann. l.* 3. *c.* 5.

ordines dicimus Diaconatum, & Presbyteratum. Hos siquidem solos *a* primitiva legitur habuisse Ecclesia: Subdiaconos vero, quia & ipsi altaribus ministrant, opportunitate exigente concedimus, si tamen spectatæ sint religionis, & scientiæ. Quod ipsum non sine Romani Pontificis, vel Metropolitani licentia *b* 1 fieri permittimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Licentia) *Sic mutatum est ex dicto cap.* a multis, *Ivone, & Pannormia: quamvis etiam in vetustis Gratiani codicibus legatur*, scientia.

Gratian. *Alterum vero, ut in Episcopum, vel Archiepiscopum, nisi in sacris ordinibus constitutus non eligatur, propter dignitatem ordinis statutum est.*

DISTINCTIO LXI.

1 ps I*Tem Laici non sunt in Episcopos eligendi: sed per singulos ordines prius sunt probandi.*

C. I. *Sacerdotes ex Laicis non sunt ordinandi.*

Unde Gregorius *Brunichildæ Reginæ Francorum lib. 7. reg. epist.* 113.]

SAcerdotale *c* officium vestris in partibus in tantam [sicut didicimus] ambitionem perductum est, ut Sacerdotes subito, quod grave nimis est, ex Laicis ordinentur.

C. II. *De eodem.*

Item Hormisda Papa *Episcopis per Hispaniam constitutis epist.* 3. c. 1.

IN *d* Sacerdotibus eligendis curam oportet esse perspicuam. Irreprehensibiles enim esse convenit, quos præesse necesse est corrigendis. *& infra.* §. 1. Longa debet vitam suam probatione monstrare, cui gubernacula committuntur Ecclesiæ.

C. III. *De eodem.*

Idem *eodem loco continenter.*

NOn *e* negamus esse in Laicis Deo placitos mores, sed milites suos probatos sibi quærunt instituta fidelium. Discere prius quisque debet, antequam doceat, & exemplum religiosæ conversationis de se potius aliis præstare, quam sumere. Emendatiorem esse convenit populo, quem necesse est orare pro populo. Longa observatione religiosus cultus tradatur, ut luceat: & Clericalibus obsequiis erudiendus inserviat, ut ad venerandi gradus summam perductus, quis sit fructus humilitatis, ostendat. *& infra.* §. 1. Nec tantum de Laicis consecrari inhibemus, sed nec de pœnitentibus quidem quisquam ad hujusmodi gradum profanus temerator aspiret. Satis illi postulanti sit veniam concedi: qua conscientia absolvat reum, qui se peccata sua populo scit teste confessum? Quis enim, quem paulo ante vidit jacentem, veneretur Antistitem? Præferens memorandi *f* criminis labem, non habet lucidam Sacerdotii dignitatem.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis Gratiani codicibus caput hoc conjunctum est superiori: quemadmodum est in ipsa Hormisdæ epistola.*

C. IV. *De eodem.*

Item Innocentius Papa *ad Aurelium Carthaginensem Episcopum epist.* 12.

MIserum *g* est, eum magistrum fieri, qui nunquam discipulus fuit; eum summum fieri Sacerdotem, qui nunquam in ullo gradu obsecutus fuerit Sacerdoti.

C. V. *De eodem.*

Item Leo Episcopus *ad Episcopos Africanos epist.* 85. *al.* 87. *c.* 1.

MIramur *h* tantum apud vos per occasionem temporis impacati, aut ambientium præsumptionem, aut tumultum valuisse popularem, ut indignis quibusque, & longe extra Sacerdotale meritum constitutis, Pastorale fastigium, & gubernatio Ecclesiæ crederetur. Non est hoc consulere populis, sed nocere, nec præstare regimen, sed augere discrimen. Integritas enim præsidentium salus est subditorum; & ubi est incolumitas obedientiæ, ibi sana est forma doctrinæ. §. 1. Principatus 1 autem *a*, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non offendit, ipsius *b* tamen initii sui est perniciosus exemplo. Et difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio. §. 2. Quod *c* si in quibuslibet Ecclesiæ gradibus providenter, scienterque curandum est, ut in Domini domo nihil sit inordinatum, nihilque præposterum; quanto magis elaborandum est, ut in electione ejus, qui supra omnes gradus constituitur, non erretur? Nam totius familiæ Domini status, & ordo nutabit, si, quod requiritur in corpore, non inveniatur in capite. Ubi est illa B. Pauli Apostoli per Spiritum Dei emissa præceptio? qua in persona Timothei omnium Sacerdotum Christi numerus eruditur, & proinde unicuique nostrum dicitur: *Manus* d *cito nemini imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* Quid 2 est *e* cito manus imponere, nisi ante maturitatem ætatis, ante tempus examinis, ante meritum laboris *f*, ante experientiam disciplinæ Sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari? §. 3. Sicut *g* enim boni operis sibi comparat fructum, qui rectum tenet *h* in eligendo Sacerdote judicium; ita gravi semetipsum afficit damno, qui ad suæ dignitatis collegium sublimat indignum. Non enim in cujusquam persona prætermittendum est, quod institutis generalibus continetur: nec putandus est honor ille legitimus, qui fuerit contra *i* divinæ legis præcepta collatus. *& infra.* §. 4. Merito sanctorum Patrum venerabiles sanctiones, cum de Sacerdotum electione loquerentur, eos demum idoneos sacris administrationibus censuere, quorum omnis ætas a puerilibus exordiis usque ad perfectiores K annos per disciplinæ Ecclesiasticæ stipendia cucurrisset, ut unicuique testimonium prior vita præberet, nec posset de ejus provectione dubitari, cui pro laboribus multis, pro moribus castis, pro actibus strenuis celsioris loci præmium deberetur. §. 5. Si enim ad honores mundi sine suffragio temporis, sine merito laboris indignum est pervenire, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta non adjuvant; quam diligens, & quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum, & cœlestium dignitatum?

Corr. Rom. ¶ 1 Principatus) *In plerisque manuscriptis Gratiani codicibus legitur*, Principatus &c. *& infra.* Quod si &c. *Id autem factum videtur, quia infra* 1. *q.* 1. *c.* principatus, *citatur hic versiculus, prout notatur in glossa, quæ in illis etiam vetustis exemplaribus est, in quibus aliæ glossæ non habentur.*

¶ 2 Quid est) *Sic in iisdem manuscriptis legitur*: Quid est cito manus imponere &c. *& infra.* Sicut enim, *& in margine citatur*, infra dist. 78. c. quid est manus.

C. VI. *Non sunt eligendi ad Episcopatum, nisi quos probabilis vita commendat.*

Item ex Concilio Laodicensi *c.* 12.

EPiscopum *l* non oportet præter judicium Metropolitanorum, & finitimorum Episcoporum constitui ad Ecclesiæ principatum. Nec eligantur, nisi hi, quos multo ante

a *al. sacros.* b *al. scientia.* c *Ansel. l.* 6. *c.* 77. *Polyc. l.* 2. *tit.* 1. d *Polyc. ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 22. e *Ansel. ibid. Polyc. ibid.* f *al. mierandi*] *orig.* g *Polyc. ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 34. h *Ivo p.* 5. *c.* 105.

a 1. *quæst.* 1. *cap. principatus. Polyc. l.* 2. *tit.* 1. *Anselm. l.* 6. *c.* 2. b *al. ipso.* c *Ans. lib.* 6. *c.* 35. d 1. *Tim.* 5. e *infra d.* 78. *quid est manus.* f *al. obedientiæ.* g *Polyc. ibid.* h *al. sectatur.* i *de prævaricatione collatus.*) *orig.* K *al. provectiores.* l *Supra dist.* 24. *c. Episcopi.*

ante nota, probabilisque vita commendat, & nihilominus si in sermone *a* fidei, & recta operatione per suam conversationem fuerint probati.

C. VII. *De eodem.*

Item Cœlestinus *ad Episcopos Apuliæ, & Calabriæ epist.* 3. *c.* 2.

QUid *b* proderit per singula Clericos stipendia militasse, & omnem egisse in Dominicis castris ætatem, si hi, qui præfuturi sunt, ex Laicis requirantur? qui vacantes seculo, & omnem Ecclesiasticum ordinem nescientes, saltu præpropero *c* in alienum honorem ambiunt immoderata cupiditate transcendere, & in aliud vitæ genus [calcata reverentia Ecclesiasticæ disciplinæ] transire? Talibus itaque, fratres charissimi, qui juris nostri, id est, canonum gubernacula custodimus, necesse est obviemus: hisque fraternitatem vestram epistolis commonemus, ne quis Laicum ad ordinem Clericatus admittat, & sinat fieri, unde & illum decipiat, & sibi causas generet, quibus reus constitutorum *d* decretalium fiat.

C. VIII. *Rudibus, & imperitis gubernacula Ecclesiæ non sunt committenda.*

Item Leo *epist.* 85. *al.* 87. *c.* 1. *ad Episcopos Africanos.*

STatuimus 1, ne *e* in aliquo Apostolica, & Canonica decreta violentur, & ne his Ecclesia Domini regenda credatur, qui legitimarum institutionum nescii, & totius humilitatis ignari, non ab infimis sumere incrementum, sed a summis volunt habere principium: cum valde iniquum sit, & absurdum, ut imperiti magistris, novi antiquis, & rudes præferantur emeritis.

Corr. Rom. ¶ 1 Statuimus) *In epistola ipsa conjunguntur verba hujus capitis cum extremis verbis capitis,* Miramur, *supra eadem, hoc modo:* quam diligens, & quam prudens habenda est dispensatio divinorum munerum, & cœlestium dignitatum, ne in aliquo Apostolica, & Canonica decreta violentur, & his Ecclesia Domini &c. *totaque oratio per interrogationem profertur.*

Gratian. *His omnibus auctoritatibus Laici prohibentur in Episcopatum eligi.*

2 ps §. 1. *Econtra B. Nicolaus ex Laico electus est in Episcopum: B. Severus ex lanificio assumptus est in Archiepiscopum: B. Ambrosius, cum nondum esset baptizatus, in Archiepiscopum est electus.* §. 2. *Sed sciendum est, quod Ecclesiasticæ prohibitiones proprias habent causas, quibus cessantibus cessant & ipsæ. Ut enim Laicus in Episcopum non eligeretur, hæc causa fuit, quia vita Laicalis Ecclesiasticis disciplinis per ordinem non erudita, nescit exempla religionis de se præstare aliis, quæ in seipsa experimento non didicit. Cum ergo quilibet Laicus merito suæ perfectionis Clericalem vitam transcendit, exemplo B. Nicolai, & Severi, & Ambrosii, ejus electio potest rata haberi.*

C. IX.

Unde idem Ambrosius *in epistola* 82. *ad Vercellenses ait de se ipso.*

NEophytus prohibetur ordinari, ne extollatur in superbiam. Sed si non deest humilitas competens Sacerdotio, ubi causa non hæret, vitium non imputatur. Itaque ordinationem meam Occidentales Episcopi judicio, Orientales etiam exemplo probarunt.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori. Nam Gratianus (quod sæpe facit) sententiam potius B. Ambrosii afferre voluit, quam ipsa omnino atque eodem servato ordine verba referre. Locus enim integer sic habet.* Quam resistebam, ne ordinarer, postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit præscriptio, valuit impressio. Tamen ordinationem meam Occidentales Episcopi judicio, Orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen Neophytus prohibetur ordinari, ne extollatur superbia. Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis est: si non deest humilitas competens Sacerdotio, ubi causa non hæret, vitium non imputatur.

C. X. *Scholasticus ex foro, aut ex administratione postulari potest Episcopus.*

Item objicitur illud Sardicensis Concilii *c.* 13.

OSius *a* Episcopus dixit. Et hoc necessarium arbitror, ut diligentissime tractetur, si forte aut dives Laicus 1, aut Scholasticus de foro, 2 aut de *b* administratione Episcopus fuerit postulatus, ut non prius ordinetur, nisi ante & Lectoris munere, & officio Diaconi, aut Presbyteri fuerit perfunctus: & ita per singulos gradus [si dignus fuerit, ascendat ad culmen Episcopatus.

Corr. Rom. ¶ 1 Laicus) *Abest vox ista a Concilio: sed ob glossam non est inducta.*

¶ 2 De foro, aut de administratione] *Græce tantummodo est,* ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς.

3 ps Gratian. *Sed c aliud est postulari, aliud eligi. Postulatur nexibus curiæ adstrictus ab Imperatore; Clericus alterius civitatis a suo Episcopo: sed non eligitur aliquis, nisi in sacris ordinibus constitutus. Fit enim electio cum solennitate decreti omnium subscriptionibus roborati; postulatio vero simplici petitione. Quam distinctionem* B. Gregorius *innuit in regesto,* d *lib.* 2. *epist.* 19. *scribens Benenato Episcopo.*

C. XI. *Electio Episcopi debet fieri cum solennitate decreti omnium subscriptionibus roborati.*

EPiscopus, dum fuerit postulatus, cum solennitate decreti, subscriptionibus omnium roborati, & dilectionis tuæ testimonio literarum ad nos sacrandus occurrat.

Gratian. *Sic B. Ambrosius 1 ante susceptum Baptisma ab Imperatore est postulatus, non electus.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ambrosius] *Quod Synodus elegerit Ambrosium, & non Imperator, ostenditur in c.* Valentinianus *infr. dist.* 63. *Ac de sua electione ipsemet Ambrosius refert aliqua lib.* 1. *offic. c.* 1. *& de pœn. lib.* 2. *c.* 8. *& in epistola ad Vercellenses.*

4 ps Gratian. *Item Clerici alterius Ecclesiæ non sunt præferendi in electione iis, qui bene militant in propria Ecclesia.*

C. XII. *Extranei emeritis in suis Ecclesiis non præponantur.*

Unde Cœlestinus Papa *ad Episcopos Galliæ epist.* 2. *c.* 4.

NEc *e* emeritis in suis Ecclesiis Clericis peregrini, & extranei, & qui ante ignorati sunt, ad exclusionem eorum, qui bene de suorum civium merentur testimonio, præponantur.

C. XIII. *De eodem.*

Idem *ead. epist. c.* 5.

NUllus *f* invitis detur Episcopus. Cleri 1, plebis, & ordinis consensus, & desiderium requiratur. Tunc autem alter de altera eligatur Ecclesia, si de civitatis ipsius Clero, cui est Episcopus ordinandus, nullus dignus [quod evenire non credimus] poterit reperiri. Primum enim illi reprobandi sunt, ut aliqui de alienis Ecclesiis merito præferantur. Habeat unusquisque fructum suæ militiæ in Ecclesia, in qua suam per omnia officia transegit ætatem. In aliena stipendia minime alter obrepat: nec alii debitam alter sibi vindicare audeat mercedem. Sit facultas Clericis retinendi, si se viderint prægravari: & quos sibi ingeri ex transverso agnoverint, non timeant refutare. Qui etsi non debitum præmium, vel liberum de eo, qui eos recturus est, debent habere judicium.

Corr.

a κὴ τῇ τε θεῷ λόγῳ πολιτείᾳ. b *Nicol. ad Mich. Imp. in ep. quæ incipit,* Principatum. *Polyc. l.* 2. *tit.* 1. *Ansel. l.* 7. *c.* 33. c *al. præpostero.* d *Constitutis decretalib. orig.* e *Polyc. ib. Ansel. l.* 6. *c.* 138. *Ivo p.* 5. *c.* 105. *in fin.*

a *Burch. l.* 1. *c.* 27. *Ivo part.* 5. *c.* 71. b *al. ex administratore.* c *in ordine Romano.* d *Et alibi sæpe, & infra ead. c. obitum.* e *Polyc. ib. Ans. l.* 6. *c.* 11. *Deusdedit part.* 1. f *Deusdedit ibid. Polyc. ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 25. *Burch. l.* 1. *c.* 7. *Ivo part.* 5. *c.* 61. *Pann. l.* 3. *c.* 7.

Corr. Rom. ¶ 1 Cleri] *Hinc usque ad vers.* Tunc. *sunt addita ex orig. & referuntur infra 63. cap.* Cleri.

C. XIV. PALEA. 1

IN *a* ordinatione Præpositi illa semper consideretur ratio, ut hic constituatur, quem sibi omnis concors congregatio secundum timorem Dei, sive etiam pars congregationis (quamvis parva) saniori consilio elegerit. Vitæ autem merito, & sapientia eligatur, qui ordinandus est, etiamsi ultimus fuerit in ordine congregationis. Quod si etiam omnis congregatio vitiis suis (quod absit) consentientem personam pari consilio elegerit, & vitia ipsa aliquatenus in notitiam Episcopi, ad cujus diœcesin pertinet locus ipse, vel *b* ad alios vicinos Præpositos, vel Christianos claruerint; prohibeant pravorum prævalere consensum, & domui Dei constituant dignum dispensatorem.

Corr. Rom. ¶ 1 Palea] *Hæc Palea abest ab omnibus vetustis exemplaribus Gratiani, quæ sunt collata. Extat autem in regula S. Benedicti, ex qua nonnulla sunt emendata.*

C. XV. *De eodem.*

Item Gregorius *Clero, & nobilibus civibus Neapolitanis, l. 8. reg. epist. 40.*

STudii *c* vestri sit, etiam alium, qui aptus sit, providere, ut *d*, si forte Petrus, quem a vobis electum asseritis, huic ordini non videatur idoneus, sit, in quem *e* se vestra declinare possit electio. Nam grave Cleri illius erit opprobrium, ut si hic fortasse approbatus non fuerit, alium se dicant, qui eligi debeat, non habere.

C. XVI. *De eodem.*

Item Gregorius *Barbaro Episcopo, lib. 11. epist. 16.*

OBitum *f* Victoris Pannormitanæ civitatis Antistitis directa relatio patefecit. Quapropter visitationis destitutæ Ecclesiæ fraternitati tuæ operam solenniter delegamus. Quam ita te convenit exhibere, ut nihil de proventionibus Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque, vel quicquid est in patrimonio ejusdem, a quoquam præsumatur Ecclesiæ. Et ideo dilectio tua ad prædictam Ecclesiam properabit, & assiduis adhortationibus Clerum plebemque ejusdem Ecclesiæ admonere festinet, ut remoto studio, uno eodemque consensu, talem sibi præficiendum expetant Sacerdotem, qui & tanto ministerio dignus valeat reperiri, & a venerandis canonibus nullatenus respuatur. Qui dum fuerit postulatus, cum solennitate decreti, omnium subscriptionibus roborati, & dilectionis tuæ testimonio literarum ad nos sacrandus occurrat. §. 1. Commonemus *g* etiam fraternitatem tuam, ut nullum de altera eligi permittas Ecclesia, nisi forte inter Clericos ipsius civitatis, in qua visitationis impendis officium, nullus ad Episcopatum dignus (quod evenire non credimus) potuerit inveniri: provisurus ante omnia, ne ad hoc 1 cujuslibet conversationis, vel meriti Laicæ personæ aspirare præsumant; ne & conatus eorum habeatur inefficax, & tu periculum ordinis tui (quod absit) incurras. Monasteria autem, si qua sunt in ipsius constituta parochia, sub tua cura dispositioneque, quousque illic proprius fuerit ordinatus Episcopus, esse concedimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Ne ad hoc] *Similis clausula est etiam eodem lib. proxima epist. 17. & lib. 2. indict. 10. epist. 19. Benenato Episcopo, & epist. 26. Joanni Episcopo Scyllaceno, & lib. 7. indict. 2. epist. 25. Fortunato Episcopo Neapolitano. Ex quibus locis, collatis veteribus codicibus harum epistolarum, emendatus est hic locus, ut non multum discrepet ab antiqua lectione Gratiani. Verum in recentioribus editionibus epistolarum B. Gregorii in epistola hic citata legitur*, ne ad id cujuslibet conversationis vel meriti Laicam personam aspirare permittas.

a Ex regula S. Benedicti, *cap. 64.* b *vel Abbatibus, vel Christianis vicinis claruerint.* c *Ans. l. 6. cap. 13.* d *ut si forte huic ordini hic non videatur idoneus*] *orig.* e *quo*] *orig.* f *Jo. Diac. l. 3. c. 22. Deusdedit p. 1. Ans. l. 6. c. 26.* g *Polyc. ibid.*

C. XVII. *De eodem.*

Item Pelagius Papa II. *Eucarpo Messanensi Episcopo.*

CAtinensis *a* Ecclesiæ visitationem tibi injungimus, cujus Episcopum de hac luce transiisse suscepta Cleri relatione didicimus. Impossibile enim est, ut nos in provincia illa duntaxat in Syracusanis partibus alii cuilibet causas, quæ ad Deum pertinent, committamus, nisi forte talem per te Deus nunc in Catinensi Ecclesia eligere voluerit, de cujus conscientia possimus esse securi, ut a te labores istos paululum removere possimus. Mox ergo dilectio tua ad supradictam Catinensem Ecclesiam pergat, & hominem de Clero, qui nec uxorem habeat, nec filios, nec crimen aliquod canonibus inimicum, eligi cum auxilio Dei compellat, atque suadeat: & statim eum ad urbem Romanam cum decreto, & testificatione relationis tuæ transmitte.

C. XVIII. *Qui in Episcopum eligitur, non sit reus criminum, quæ sacra lex morte punit.*

Item Gregorius *Passivo Episcopo, lib. 10. epist. 13.*

BEne novit fraternitas vestra, quam longo sit tempore Aprutium *b* pastorali sollicitudine destitutum *c*: ubi diu quæsivimus, quis ordinari debuisset, & nequaquam potuimus invenire. Sed quia Opportunus mihi in moribus suis, in psalmodiæ studio, in amore orationis valde laudatur, & religiosam vitam omnimodo agere dicitur: hunc volumus, ut fraternitas vestra ad se faciat venire, & de anima sua admoneat, quatenus in bonis studiis crescat. Et si nulla ei crimina, quæ per legis sacræ regulam morte mulctanda sunt, obviant, tunc hortandus est, ut vel Monachus, vel a vobis Subdiaconus fiat: & post aliquantum temporis, si Deo placuerit, ipse ad pastoralem curam debeat promoveri.

Gratian. *Cui autem visitatio injungitur, nihil de rebus ejusdem Ecclesiæ a quoquam præsumi patiatur.*

C. XIX. *Non patiatur a quoquam præsumi de rebus Ecclesiæ, cui ejus fuerit injuncta visitatio.*

Unde Gregorius *Gaudentio Episcopo, l. 4. epist. 12. seu cap. 56.*

QUoniam *d* Festus Capuanæ Ecclesiæ Episcopus in Romana civitate positus de hac luce migravit, curæ nobis fuit (quæ universis Ecclesiis a nobis impenditur) ad fraternitatem tuam præsentia scripta dirigere, ut memoratæ Ecclesiæ visitator accedas: sic tamen, ut nihil de proventionibus *e* Clericorum, reditu, ornatu, ministeriisque vel quicquid præfati loci esse patuerit, a quoquam præsumi patiaris; sed omnem vigilantiam, atque cautelam circa Clerum, plebemque ejusdem Ecclesiæ exhibere te convenit, ut in vigiliis, obsequioque Ecclesiastico sedulo, ac devote debeant deservire.

DISTINCTIO LXII.

B*Reviter monstratum est, ex quibus ordinibus in quos gradus sunt eligendi. Nunc videndum est, a quibus sunt eligendi, & consecrandi. Electio Clericorum est 1 petitio plebis.*

Corr. Rom. ¶ 1 Est] *In vulgatis codicibus sequebatur*, consensus Principis. *In manuscriptis vero partim legitur*, consensus plebis, *partim* petitio plebis: *atque ita est emendatum.*

C. I. *Non sunt habendi inter Episcopos, qui nec a Clericis eliguntur, nec a plebibus expetuntur.*

Unde Leo Papa *Rustico Narbonensi Episcopo, epist. 90. al. 92. c. 1.*

NUlla *f* ratio sinit, ut inter Episcopos habeantur, qui nec

a *Polyc. ibid. Ans. l. 6. c. 44.* b *Aprutium civitas*] *orig.* c *destituta:*)*orig.* d *Ans. l. 5. c. 12.* e *al. profectionib.* f *Polyc. l. 2. tit. 1. Burch. l. 1. c. 2. Ans. l. 6. c. 75. Ivo p. 5. c. 65.*

nec a Clericis sunt electi, nec a plebibus expetiti, nec a provincialibus *a* Episcopis cum Metropolitani judicio consecrati. Unde cum sæpe quæstio de male accepto honore nascatur, quis ambigat, nequaquam istis esse tribuendum, quod nec *b* docetur fuisse collatum? Si qui autem *c* Clerici ab istis Pseudoepiscopis in eis Ecclesiis ordinati sunt, &c. *Ut infra in causa Simoniacorum.*

C. II. *Populus non debet præire, sed subsequi.*

Item Cœlestinus Papa *ad Episcopos Apuliæ, & Calabriæ, epist. 3. c. 3.*

DOcendus *d* est populus, non sequendus; nosque, si nesciunt, eos, quid liceat, quidve non liceat, commonere, non his consensum præbere debemus. Quisquis vero conatus fuerit tentare prohibita, sentiet censuram sedis Apostolicæ minime defuturam. Quæ enim sola admonitionis auctoritate non corrigimus, necesse est, ut per severitatem congruentem regulis vindicemus. Per totas ergo hoc, quæ propriis rectoribus carent, Ecclesias volumus innotescat, ut nullus sibi aliqua spe forsitan blanditus illudat.

Gratian. *Nisi autem canonice electus fuerit, consecrari non debet.*

C. III. *Non consecretur in Episcopum, nisi canonice electus.*

Unde Calixtus Papa II.

NUllus *e* in Episcopum, nisi canonice electum consecret. Quod si præsumptum fuerit, & consecrans, & consecratus absque recuperationis spe deponatur.

DISTINCTIO LXIII.

1 ps LAici vero nullo modo se debent inserere electioni.

C. I. *Laici electioni Pontificum non se inserant.*

Unde Hadrianus Papa *in 8. Synodo Constantinopoli sub ipso celebrata.*

NUllus *f* Laicorum Principum, vel potentum semet inserat electioni, aut promotioni Patriarchæ, Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi: ne videlicet inordinata hinc, & incongrua fiat confusio, vel contentio, præsertim cum nullam in talibus potestatem, quemquam potestativorum, vel cæterorum Laicorum habere conveniat. *& infra.* Quisquis *g* autem secularium Principum, & potentum, vel alterius dignitatis Laicus adversus communem, & consonantem, atque canonicam electionem Ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat, & consentiat, quicquid Ecclesia de electione, & ordinatione proprii Præsulis se velle monstraverit.

Corr. Rom. ¶ *Hic citantur partes quædam vigesimi secundi canonis octavæ Synodi, sub Hadriano Papa II. habitæ, & ab Anastasio Bibliothecario latinitate donatæ.*

C. II. *De eodem.*

Item ex octava Synodo, *actione prima.*

HAdrianus *h* Papa secundus (quod Nicolaus prædecessor ejus disposuerat) missos suos, Donatum scilicet Hostiensem Episcopum, & Stephanum Nepesinum Episcopum, & Marinum Diaconum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, ad Basilium Imperatorem, & ad filios ejus Constantinum, & Leonem Augustos, Constantinopolim direxit, cum quibus & Anastasius Bibliothecarius Romanæ sedis, utriusque linguæ, Græcæ, & Latinæ peritus, perrexit: & Synodo congregata (quam octavam universalem Synodum illuc convenientes appellaverunt) exortum schisma de Ignatii depositione, & Photii ordinatione sedaverunt, Photium anathematizantes, & Ignatium restituentes. In qua sic statutum est: Consecrationes *a*, & promotiones Episcoporum concordans prioribus Conciliis, Clericorum electione, ac decreto Episcoporum collegii fieri sancta hæc & universalis Synodus diffinit, & statuit: atqua jure promulgat, neminem Laicorum Principum, vel potentum semet inserere electioni, vel promotioni Patriarchæ, vel Metropolitæ, aut cujuslibet Episcopi: ne videlicet inordinata hinc, & incongrua fiat confusio, vel contentio; præsertim cum in talibus nullam potestatem quemquam potestativorum, vel cæterorum Laicorum habere conveniat: sed silere, & attendere sibi, usquequo regulariter a collegio Ecclesiæ suscipiat finem electio futuri Pontificis. Si vero quisquam Laicorum ad contractandum *b*, & cooperandum invitatur ab Ecclesia, licet hujusmodi, cum reverentia, si forte voluerit, obtemperare se adsciscentibus. Taliter enim dignum pastorem sibi regulariter ad suam Ecclesia *c* salutem promovet 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Promovet.] *Si hic addatur vers.* Quisquis: *ex capite antecedente, erit integer 22. canon. 8. Synodi. In vulgatis sequebatur vox,* Clerus, *quæ in vetustioribus est glossa interlinearis.*

C. III. *Electioni Episcoporum Imperator interesse non debet.*

Item ex Historia tripertita, *lib. 7. c. 8.*

VAlentinianus *d* Imperator veniens ab Oriente ad Hesperias partes (ut refert historia Ecclesiastica) mortuo Auxentio, Arianæ perfidiæ magistro, qui Mediolanensem Ecclesiam ut lupus dilaniaverat, cum vellet catholicum, Deo ordinante, ibi consecrare Episcopum, evocans Episcopos, hæc eis locutus est: Nostis aperte, eruditi quippe divinis eloquiis, qualem oporteat esse Pontificem, & quod non deceat eum verbo solo, sed etiam conversatione gubernare subjectos, & totius semetipsum imitatorem virtutis ostendere, testemque doctrinæ conversationem bonam habere. Talem itaque in Pontificali constituite sede, cui & nos, qui gubernamus imperium, sincere nostra capita submittamus, & ejus monita, dum tanquam homines deliquerimus, necessario velut curantis medicamenta suscipiamus. Hæc cum dixisset Imperator, petiit Synodus, ut magis ipse decerneret sapiens, & pius existens. At ille, super 1 vos est, inquit, talis electio. Vos enim gratia divina potiti, & illo splendore fulgentes, melius poteritis eligere. Tunc Sacerdotes egressi, de Episcopali sede tractabant. *& infra.* §. 1. Cum autem ordinatione divina Ambrosius nondum baptizatus, electus fuisset, exultans Imperator ait: Gratias ago tibi Domine Deus omnipotens, & Salvator noster, quoniam huic viro ego quidem commiseram corpora, tu autem animas, & meam sententiam ostendisti tuæ justitiæ convenire. Cumque sanctus Ambrosius contristaretur de hoc, quod acciderat (ut idem ipse in suis epistolis *e* scribit) confortavit eum Imperator, & ait: Noli timere, quia Deus, qui te elegit, semper te adjuvabit, & ego adjutor & defensor tuus (ut meum ordinem decet) semper existam.

Corr. Rom. ¶ 1 Super vos] *Vera lectio est* supra nos, *μεῖζον ἢ καθ' ἡμᾶς. Sed ob glossam non est restituta.*

C. IV. *Auctoritate Apostolica, non Regio favore Episcopus est eligendus.*

Item Nicolaus Papa I. *Lothario Regi.*

POrro *f* scias, quia relatum est nobis, quod quicunque ad Episcopatum in regno tuo provehendus est, non nisi faventem tibi permittas eligi. Idcirco Apostolica auctoritate, sub divini judicii obtestatione injungimus, tibi

a *al. comprovincialibus.* b *al. non.* c *Infra* 1. *q.* 1. *c. si qui.* d *Polyc. lib.* 6. *tit.* 1. *Burch. l.* 15. *c.* 13. *Ivo p.* 16. *cap.* 14. *Deusdedit. p.* 1. e *in Pontificali est mentio hujus decreti.* f *Ansel. l.* 6. *c.* 23. *&* 72. *Ivo part.* 5. *c.* 122. *Pann. l.* 3. *c.* 8. *Deusdedit. p.* 1. g *Infra c. proximo. Polyc. l.* 2. *tit.* 1. h *Anselm. l.* 6. *c.* 23. *Ivo. p.* 5. *c.* 122. *Pannor. l.* 3. *c.* 8. *Deusdedit, p.* 1. *Polyc. l.* 2. *tit.* 1.

a *Promotiones, & consecrationes) orig.* b *al. concertandum) orig. & alii collect.* c *al. & Ecclesiæ.* d *Caput est collectoris arbitratu compositum.* e *In epist. ad Vercellenses.* f *Ivo part.* 5. *c.* 357.

tibi, ut in Treverensi urbe, & in Agrippina Colonia nullum eligi patiaris, antequam relatum super hoc nostro Apostolatui fiat.

C. V. *Non recipiatur a comprovincialibus, qui Regia ordinatione Episcopale culmen est adeptus.*

Item ex Concilio Parisiensi I. *c.* 8.

SI *a* per ordinationem Regiam honoris istius culmen pervadere aliquis nimia temeritate præsumpserit, a comprovincialibus loci ipsius Episcopi *b* recipi nullatenus mereatur, quem indebite ordinatum cognoscunt. Si quis de comprovincialibus recipere eum contra interdicta *c* præsumpserit, sit a fratribus omnibus segregatus, & ab ipsorum omnium charitate semotus.

C. VI. *De eodem.*

Item ex Concilio Laodicensi *c.* 13.

NOn *d* est permittendum turbis, electionem eorum facere, qui sunt ad Sacerdotium promovendi.

C. VII. *Irrita sit electio Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi a Principibus facta.*

Item ex septima 1 Synodo, quæ est secunda Nicæna 350. Episcoporum *c.* 3.

OMnis electio Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi a Principibus facta, irrita maneat, secundum regulam *e*, quæ dicit; [Si quis Episcopus secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtinuerit, deponatur, & segregentur 2 ab Ecclesia omnes, qui illi communicant.]

Corr. Rom. ¶ 1 Ex septima) *Citabatur antea ex secunda actione sextæ Synodi. Restitutus est locus ex Ivone.*

¶ 2 Et segregentur] *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus est*, segregetur. *Sed plerisque cum vulgata lectione convenit. In canone* 31. *Apostolorum Græce sic legitur:* καθαιρέσθω, καὶ ἀφοριζέσθω, καὶ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. *& infra* 16. *q.* 7. *c.* Si quis Episcopus. *ubi hic idem canon ex alia refertur versione, legitur:* & segregetur, omnesque, qui illi communicant: *eodemque modo est apud Anselmum. Verum in versione Anastasii Bibliothecarii legitur, quemadmodum apud Gratianum, & convenit cum versione prisca, ac Dionysiana.*

C. VIII. *Non eligantur a populo, qui sunt promovendi ad Clerum.*

Item ex Concilio *f* Martini Papæ *cap.* 1.

NOn *g* licet populo electionem facere eorum, qui ad Sacerdotium promoventur: sed in judicio Episcoporum sit, ut ipsi eum probent, si in sermone, & fide, & spirituali vita edoctus sit.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus Laici excluduntur ab electione Sacerdotum, atque injungitur eis necessitas obediendi, non libertas imperandi.*

2 ps §. 1. *Contra vero scribit* B. Gregorius *Joanni Episcopo primæ Justinianæ Illyricæ lib.* 4. *epist.* 15. *seu c.* 59.

C. IX. *Voluntas Principis in ordinatione Pontificis desideratur.*

QUia *h* igitur suscepta Fratrum, & Coepiscoporum nostrorum relatio ad locum vos Sacerdotii, totius Concilii unito consensu, & serenissimi Principis voluntate declarat accersiri, gratias omnipotenti Deo creatori nostro magna cum exultatione retulimus, qui vitam, actusque vestros ita de præteritis fecit esse probabiles, ut omnium vos, quod est valde laudabile, faceret placere judicio. Quibus nos quoque in personam fraternitatis tuæ per omnia

a *Ivo p.* 5. *c.* 123. *Pann. l.* 3. *c.* 9. b *al. Episcopus.* c *al. indicta*] *orig.* d *Burch. l.* 2. *c.* 8. *Ivo p.* 6. *c.* 28. *Ansel. l.* 6. *c.* 38. *al.* 43. *Deusdedit p.* 1. & 4. e *Can. Apost.* 31. *infra* 16. *q.* 7. *c. si quis.* *Ivo p.* 5. *c.* 120. *Ansel. l.* 6. *c.* 8. *Burch. l.* 3. *c.* 109. *Deusdedit ibid.* f *Apud Martinum Bracarensem c.* 1. g *Sup. dist.* 24. *Episcopi, & dist.* 61. *Episcopum. Burch. l.* 1. *c.* 10. *Ivo p.* 5. *c.* 64. *Ans. lib.* 6. *c.* 8. *al.* 12. h *Ansel. l.* 6. *c.* 95.

consentimus: atque omnipotentem Dominum deprecamur, ut charitatem vestram, sicut sua gratia elegit, ita in omnibus sua protectione custodiat.

C. X. *Clerus, & populus Pontificis electioni intersint.*

Idem Gregorius *Joanni Subdiacono lib.* 2. *Indict.* 11. *epist.* 30. *seu cap.* 69.

QUanto a Apostolica sedes, Deo auctore, cunctis prælata constat Ecclesiis, tanto inter multiplices curas, & illa nos valde solicitat, ubi ad consecrandum Antistitem nostrum exspectatur arbitrium. Defuncto igitur Laurentio Ecclesiæ Mediolanensis Episcopo sua nobis relatione Clerus innotuit, in electione se filii nostri Constantii, Diaconi sui unanimiter consensisse. Sed quoniam eadem non fuit subscripta relatio, ne quid, quod ad cautelam pertinet, omittamus, hujus idcirco præcepti auctoritate suffultum Genuam te proficisci necesse est. Et quia multi illic Mediolanensium coacti barbarica feritate consistunt, eorum te voluntates oportet Clericis convocatis in commune perscrutari. Et si nulla eos diversitas ab electionis unitate disterminat, siquidem in prædicto filio nostro Constantio omnium voluntates, atque consensum perdurare cognoscis, tunc eum a propriis Episcopis, sicut antiquitatis mos exigit, cum nostræ auctoritatis assensu, solatiante, & auxiliante Domino, facias consecrari: quatenus hujusmodi servata consuetudine & Apostolica sedes proprium vigorem retineat, & a se concessa aliis sua jura non minuat.

C. XI. *In electione Episcopi populus debet adesse.*

Item Gelasius Papa *Philippo, & Geruntino* b *Episcopis.*

PLebs *c* Diotrensis data nobis petitione deflevit, diu se sine rectoris proprii gubernatione dispergi. Ac sicut asseritur, is, qui a vobis jam probatus dicitur, a paucis, & tenuibus putatur electus, cum ad vos *d* pertineat universos assidua admonitione compellere, ut omnes in unum, quem dignum Sacerdotio viderint, & sine aliqua reprehensione consentiant. Et ideo, fratres charissimi, diversos ex omnibus sæpe dicti loci parochiis Presbyteros, Diaconos, & universam turbam vos oportet sæpius convocare, quatenus non prout cuilibet libuerit, sed concordantibus animis talem, vobis admonentibus, sibi quærant sola divinitatis attentione personam, quam nulla contrarietas a constitutis possit revocare præscriptis.

C. XII. *De eodem.*

Item Stephanus *Episcopus servus servorum Dei Romano Archiepiscopo Ravennati.*

NOsse *e* tuam fraternitatem volumus ad nostras aures fore perventum, Imolensem Episcopum ab hac luce migrasse; in cujus successoris electione, populi divisionem provenisse audivimus. Quod quia sæpe contingere solet (quærentibus singulis, quæ *f* sua sunt, non quæ Jesu Christi) non adeo miramur. Veruntamen in hoc tuam plurimum oportet adhiberi solicitudinem, ut convocato Clero, & populo talis ibi eligatur per Dei misericordiam, cui sacri non obvient canones. Sacerdotum quippe est electio, & fidelis populi consensus adhibendus est; quia docendus *g* est populus, non sequendus.

C. XIII. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Joanni Ravennati Archiepiscopo.*

EPiscopos per Æmiliam non consecres, nisi post electionem Cleri, & populi.

Corr.

a *Ansel. l.* 6. *c.* 26. *Polyc. l.* 1. *tit.* 5. b *al. Gerontio.* c *Ans. l.* 5. *cap.* 50. d *al. nos.* e *Ansel. l.* 6. *cap.* 36. f *Philip.* 2. g *Supra* 62. *dist. c. docendus.*

Corr. Rom. ¶ *In vetusto codice Mutinensi, sex Concilii Romæ habiti referuntur capitula, quorum secundum est hoc: & de hac eadem re habentur multa in Pontificali manuscripto, in gestis Nicolai primi.*

C. XIV. *De eodem.*

Item Pelagius Papa *Juliano Episcopo Grumentino.*

LIteras *a* charitatis tuæ suscepimus, quibus significas, Latinum Diaconum tuum ad Episcopatum Ecclesiæ Marcellianensis a Clero, & omnibus, qui illic conveniunt, postulari, *& infra.* Sed nunc & hoc dicimus, ut si eum omnes eligunt, & vis eum concedere, gratum nobis esse cognosce; & si potest, ante diem sanctum festinet occurrere, ut vel Sabbatho ipso noctis magnæ post Baptismum cum Dei gratia valeat ordinari.

C. XV. *Ex Sacra 1 Principis quis ordinatur.*

Idem *Laurentio Episcopo Centumcellensi.*

PRincipali *b* devotissimorum militum, qui illic in civitate Centumcellensi consistunt, relatione ad nos directa, Sacram insinuant se clementissimi Principis impetrasse, quæ eis Presbyterum, Diaconum, & Subdiaconum fieri debere præcepit. Ideo hortamur dilectionem tuam, ut personas ipsas videas, & diligenter inquiras, ne aliquid contra canones commisissent: & si eos inculpabiles repereris, & vitæ ipsorum laudabile testimonium videris, veniente mediana septimana *c* Paschæ, [si Dominus voluerit, & si vixerimus] unumquemque per officia, quæ prædiximus, non differas promovere.

Corr. Rom. ¶ 1 Ex sacra) *Emendata est hæc rubrica, ut indicet illum, de quo agitur, fuisse ad petitionem Imperatoris ordinatum: Sacra enim epistolam Imperatoris significat.*

C. XVI. *Papa rogat Augustos, ut Reatinam Ecclesiam cuidam electo dignentur concedere.*

Item Leo IV. *Lothario, & Ludovico Augustis.*

REatina Ecclesia, quæ per tot temporum spatia pastoralibus curis destituta consistit, dignum est, ut brachio amplitudinis vestræ sublevetur, ac gubernationis tegmine protegatur. Unde salutationis alloquio præmisso, vestram Mansuetudinem deprecamur, quatenus Colono humili Diacono eandem Ecclesiam ad regendum concedere dignemini: ut vestra licentia accepta, ibidem eum, Deo adjuvante, consecrare valeamus Episcopum. Sin autem in prædicta Ecclesia nolueritis *d*, ut præficiatur Episcopus, Tusculanam *e* Ecclesiam, quæ viduata existit, illi vestra Serenitas dignetur concedere; ut consecratus a nostro præsulatu, Deo omnipotenti, vestroque imperio grates peragere valeat.

C. XVIII. *Regis præcepto ab Apostolico Colonus Reatinæ Ecclesiæ ordinatur Episcopus.*

Idem *Ritæ Comitissæ.*

NObis dominus Imperator, & Imperatrix per suas epistolas dixerunt, ut Colonum in Reatina Ecclesia, quæ Pastoris officio per longa jam tempora destituta videbatur, Episcopum facere deberemus, sicut & fecimus.

C. XVII. *Imperatoris epistola in electionis confirmatione desideratur.*

Item Stephanus *Guidoni Comiti.*

LEctis *f* sagacitatis vestræ apicibus, qui defuncto Ecclesiæ Reatinæ Antistite, Clerum, & plebem ejusdem Ecclesiæ elegisse sibi futurum Antistitem, nobisque consecrandum vestro studio directum esse, ne ipsa Ecclesia diu sine proprio constet Pastore, fatebantur; nos de obitu prioris dolentes, nunc ipsum electum unanimitate *g*, & canonica ipsius Ecclesiæ electione, ut mandastis, tam citissime ordinare omisimus, eo quod Imperialem nobis, ut mos est absolutionis minime detulit epistolam. Pro qua scilicet re ambiguum est nobis: ideo voluntati vestræ in hoc parere distulimus, ne Augustalis animus durissime hoc, quocunque modo, perciperet. Sed scientes, Ecclesiam Dei sine proprio diu Pastore non debere consistere, gloriæ vestræ mandamus, quoniam aliter nos agere non debuimus, ut vestra *a* solertia, Imperiali (ut prisca consuetudo dictat) percepta licentia, & nobis, quemadmodum vos scire credimus, Imperatoria directa epistola, tunc voluntati vestræ de hoc parebimus, eundemque electum, Domino adjuvante, consecrabimus: quod, charissime fili, moleste nullo modo suscipias.

C. XIX. *Clericorum, & civium voluntate Metropolitanus est ordinandus.*

Item Leo Papa I. *ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum epist. 82. al. 84. c. 6.*

MEtropolitano *b* defuncto, cum in loco ejus alius fuerit subrogandus, Provinciales Episcopi ad civitatem Metropolim *c* convenire debebunt, ut omnium Clericorum, atque civium voluntate discussa, ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ, vel Diaconis optimus ordinetur.

C. XX. *Cum Clero, & populo Archipresbyteri fiat electio.*

Item Isidorus *in libro Officiorum.*

SI in plebibus Archipresbyteri obierint, aut pro aliquo reatu exinde ejecti fuerint, Archidiaconus quanto ocyus proficiscatur illuc, & cum Clericis, & populis *d* ipsius plebis electionem faciat, quatenus dignus Pastor domui Dei constituatur, & dum ordinatur, ejus providentia ipsa plebs custodiatur.

C. XXI. *Electus in Romanum Pontificem non ordinetur, nisi ejus decretum Imperatori primum præsentetur.*

Item ex gestis Romanorum Pontificum.

AGatho *e* natione Siculus, cujus legatione fungens Joannes Episcopus Portuensis, Dominico die octavarum Paschæ, in Ecclesia Sanctæ Sophiæ publicas Missas coram Principe, & Patriarcha latine celebravit, hic suscepit ab illo divalem *f* secundum suam postulationem, per quam revelata est quantitas, quæ solita erat dari pro ordinatione Pontificis facienda *g*; sic tamen, ut si contigerit post ejus transitum electionem fieri, non debeat ordinari, qui electus fuerit, nisi prius decretum generale introducatur in Regiam *h* urbem, secundum antiquam consuetudinem, ut cum ejus scientia, & jussione debeat ordinatio provenire *i*. §. 1. Item *K* Vitalianus natione Signiensis direxit Responsales suos cum Synodica epistola juxta consuetudinem in Regiam urbem ad piissimos Principes, significans de ordinatione sua.

C. XXII. *Imperator jus habet eligendi Pontificem.*

Item ex Historia Ecclesiastica.

HAdrianus *l* Papa Romam venire Carolum Regem ad defendendas res Ecclesiæ postulavit. Carolus vero Romam veniens, Papiam obsedit, ibique relicto exercitu in sancta Resurrectione ab Hadriano Papa Romæ honorifice susceptus est. Post sanctam vero Resurrectionem reversus Papiam cepit Desiderium Regem: deinde Romam reversus constituit ibi Synodum cum Hadriano Papa in Patriarchio Lateranensi, in Ecclesia Sancti Salvatoris, quæ Synodus celebrata est a CLIII. Episcopis religiosis, & Abbatibus. Hadrianus autem Papa

a *Infra dist. 76. c. ult. Polyc. lib. 2. tit. 29. Ansel. l. 6. c. 60. Ivo p. 6. c. 112.* b *Ans. l. 7. c. 94.* c *al. hebdomada.* d *al. volueritis.* e *al. Asculanam.* f *S. Antoninus part. 2. tit. 16. c. 1. §. 1.* g *al. unanimi.*

a *al. ut a vestra.* b *Anselm. l. 6. c. 19. al. 15. Ivo p. 5. c. 348. Deusdedit p. 1.* c *al. Metropolitanam.* d *al. Presbyteris.* e *in Pontificali Vaticano, in decretis Agathonis, & Tomo 2. Conc. in decretis ejusdem.* f *jussionem) orig.* g *al. faciendi.* h *al. regia urbe.* i *al. prosperari.* K *in Pontific. in gestis Vitaliani Papæ.* l *Pann. l. 8. cap. 134.*

cum universa Synodo tradiderunt Carolo jus, & potestatem eligendi Pontificem, & ordinandi Apostolicam sedem. Dignitatem quoque Patriciatus ei concesserunt. Insuper Archiepiscopos, Episcopos per singulas provincias ab eo investituram accipere diffinivit, & ut nisi a Rege laudetur, & investiatur Episcopus, a nemine consecretur: & quicunque contra hoc decretum ageret, anathematis vinculo eum innodavit, & nisi resipisceret, bona ejus publicari præcepit.

C. XXIII. *Electio Romani Pontificis ad jus pertinet Imperatoris.*

Item Leo Papa.

IN *a* Synodo 1 congregata Romæ in Ecclesia sancti Salvatoris. Ad exemplum B. Hadriani Apostolicæ sedis Antistitis, qui Domino Carolo victoriosissimo Regi Francorum, & Longobardorum, Patriciatus dignitatem, ac ordinationem Apostolicæ sedis, & investituram Episcoporum concessit: ego quoque Leo Episcopus, servus servorum Dei, cum toto Clero, ac Romano populo constituimus, & confirmamus, & corroboramus, & per nostram Apostolicam auctoritatem concedimus, atque largimur Domino Othoni primo, Regi Teutonicorum, ejusque successoribus hujus regni Italiæ, in perpetuum facultatem eligendi successorem, atque summæ sedis Apostolicæ Pontificem ordinandi, ac per hoc Archiepiscopos, seu Episcopos, ut ipsi ab eo investituram accipiant, & consecrationem, unde debent: exceptis his, quos Imperator Pontificibus, & Archiepiscopis concessit: & ut nemo deinceps cujusque dignitatis, vel religiositatis eligendi vel Patricium, vel Pontificem summæ sedis Apostolicæ, aut quemcunque Episcopum ordinandi habeat facultatem, absque consensu ipsius Imperatoris, (quod tamen fiat absque omni pecunia) & ut ipse sit Patricius, & Rex. Quod si a Clero & populo quis eligatur Episcopus, nisi a supradicto Rege laudetur, & investiatur, non consecretur. Si quis contra hanc regulam, & Apostolicam auctoritatem aliquid molietur, hunc excommunicationi subjacere decernimus: & nisi resipuerit, irrevocabili exilio puniri, vel ultimis suppliciis affici.

Corr. Rom. ¶ 1 In Synodo] *Initium hujus capitis videtur esse istud*: Ad exemplum, &c. *verba autem, quæ antecedunt, ipsa quoque pertinere videntur ad titulum, ut integer titulus ita habeat*: Leo Papa in Synodo congregata Romæ in Ecclesia Sancti Salvatoris. *Est autem Leo octavus, de quo multa scribit Luitprandus in fine libri sexti, & S. Antoninus part. 2. tit. 16. c. 16.*

C. XXIV. *Præcepto Principum, Maximo remittitur, quod absque auctoritate Apostolica ordinatur.*

Item Gregorius *lib. 4. reg. epist. 34. seu c. 78. ad Constantiam Augustam.*

SAlonitanæ *b* civitatis Episcopus me, ac responsali meo nesciente, ordinatus est: & facta res est, quæ sub nullis anterioribus Principibus evenit. Quod ego audiens, ad eundem prævaricatorem, qui inordinate ordinatus est, protinus misi, ut omnino Missarum solennia celebrare nullo modo præsumeret, nisi prius a Serenissimis Dominis cognoscerem, si hoc fieri ipsi jussissent: quod ei sub excommunicationis interpositione mandavi. Qui *c* contempto me, atque despecto, in audaciam quorundam secularium hominum, quibus, denudata sua Ecclesia, præmia multa præbere dicitur, nunc usque Missas facere præsumit, atque ad me venire secundum jussionem Dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc, quod in ordinatione sua me, vel responsalem meum prætermittere præsumpsit, ita ex corde laxavi, ac si me auctore fuisset ordinatus. Alia vero perversa illius, scilicet mala corporalia, quæ cognovi, vel quia cum pecuniis est electus, vel quia excommunicatus Missas facere præsumpsit, propter Deum irrequisita relinquere non possum. *& infra.* Et si ad me diu venire distulerit, in eo exercere districtionem canonicam nullo modo cessabo.

C. XXV. *In Electione Episcoporum, Principis desideratur assensus.*

Item ex Concilio Toletano XII. *c. 6.*

CUm *a* longe lateque diffuso tractu terrarum, commeantium impeditur celeritas nuntiorum, quo aut non queat Regis auribus decedentis Præsulis transitus innotesci, aut de successore morientis Episcopi libera Principis electio præstolari, nascitur sæpe, & nostro ordini de relatione talium difficultas, & Regiæ potestati, dum consultum nostrum pro subrogandis Pontificibus sustinet, innumerosa *b* necessitas. Unde placuit omnibus Pontificibus Hispaniæ, atque Galliciæ *c*, ut salvo privilegio uniuscujusque provinciæ, licitum maneat deinceps Toletano Pontifici, quoscunque Regalis potestas elegerit, & jam dicti Toletani Episcopi judicium dignos esse probaverit, in quibuslibet provinciis, & in præcedentium sedibus præficere Præsules, & decedentibus Episcopis eligere successores: sic tamen, ut quisquis ille fuerit ordinatus, post ordinationis suæ tempus infra trium mensium spatium proprii Metropolitani præsentiam visurus accedat.

Gratian. *Electiones quoque summorum Pontificum, atque aliorum infra Præsulum quondam Imperatoribus repræsentabantur: sicut de electione B. Ambrosii, & B. Cregorii legitur. Quibus exemplis, & præmissis auctoritatibus liquido colligitur, Laicos non esse excludendos ab electione, neque Principes rejiciendos ab ordinatione Ecclesiarum. Sed quod populus, aut Princeps jubetur electioni interesse, non præcipitur advocari ad electionem faciendam, sed ad consensum electioni adhibendum. Sacerdotum* d *enim (ut in fine superioris capituli Stephani Papæ legitur) est electio: & fidelis populi est humiliter consentire. Desiderium ergo plebis requiritur, ut Clericorum electioni concordet. Tunc enim in Ecclesia Dei rite præficietur Antistes, cum populus pariter in eum acclamaverit, quem Clerus communi voto elegerit.*

C. XXVI. *Plebis non est eligere, sed electioni consentire.*

Unde Cœlestinus Papa *ait ad Episcopos Galliæ, epist. 2. c. 5.*

CLeri, *e* plebis, & ordinis consensus, & desiderium requiratur.

C. XXVII. *De eodem.*

Item Leo I. *ad Episcopos Viennensis provinciæ, epist. 87. al. 89. [sed paulo aliter, & copiosius.]*

VOta civium, testimonia populorum, honoratorum arbitrium, electio Clericorum in ordinationibus Sacerdotum expectantur. *& infra.* Per pacem, & quietem Sacerdotes, qui præfuturi sunt, postulentur: teneatur subscriptio Clericorum, honoratorum testimonium, ordinis consensus, & plebis.

3. pars. Gratian. *Principibus vero, atque Imperatoribus electiones Romanorum Pontificum, atque aliorum Episcoporum referendas, usus, & constitutio tradidit, pro schismaticorum, atque hæreticorum dissensionibus, quibus nonnunquam Ecclesia Dei concussa periclitabatur: contra quos legibus fidelissimorum Imperatorum frequenter Ecclesia munita legitur. Repræsentabatur ergo electio Pontificum catholicorum Principibus, ut eorum auctoritate roborata, nullus hæreticorum vel schismaticorum auderet contraire, & ut ipsi Principes, tanquam devotissimi filii, in eum consentirent, quem sibi in patrem eligi viderent,*

a *Pannor. l. 8. c. 136.* b *Polyc. l. 1. tit. 5.* c *al. Et] orig.*

a *Dum) orig. in quo hæc oratio pendet ab alio principio.* b *al. injuriosa.* c *al. Galliæ.* d *Supra ead. c. nosse.* e *supr. dist. 61. c. nullus. Polyc. lib. 2. tit. 31. & cæteri, ut supr.*

rent, ut ei in omnibus suffragatores existerent, sicut Valentinianus beato Ambrosio a supra legitur dixisse: Noli timere quia, & Deus, qui te elegit, semper te adjuvabit, & ego adjutor, & defensor tuus, ut meum ordinem decet, semper existam.

C. XXVIII. *Præsentibus Legatis Imperatoris ordinetur Pontifex Romanus.*

Unde Stephanus Papa *statuit, dicens:*

QUia *b* sancta Romana Ecclesia, cui (auctore Deo) præsidemus, a pluribus patitur violentias, Pontifice obeunte, quæ ob hoc inferuntur, quia absque Imperiali notitia Pontificis fit electio, & consecratio, nec canonico ritu, & consuetudine ab Imperatore directi intersunt nuntii, qui scandala fieri vetent: volumus, ut cum instituendus est Pontifex, convenientibus Episcopis, & universo Clero, eligatur præsente Senatu, & populo, qui ordinandus est, & sic ab omnibus electus, præsentibus Legatis Imperialibus consecretur, nullusque sine periculo sui juramenta, vel promissiones aliquas nova adinventione audeat extorquere, nisi quæ antiqua exigit consuetudo, ne vel Ecclesia scandalizetur, & Imperialis honorificentia minuatur.

4 pars Gratian. *Verum, quia Imperatores quandoque modum suum ignorantes, non in numero consentientium, sed primi distribuentium, imo exterminantium esse voluerunt; frequenter etiam in hæreticorum perfidiam prolapsi, catholicæ matris Ecclesiæ unitatem impugnare conati sunt: ideo sanctorum Patrum statuta adversus eos prodierunt, ut semet electioni non insererent, & quisquis eorum suffragio Ecclesiam obtineret, anathematis vinculo innodaretur: sicut Scriptura quoque divina dicit, quod Ezechias c dissipavit excelsa, & contrivit statuas, & succidit lucos, & fregit serpentem æneum, quem fecit Moyses: videlicet; quia illum serpentem Deus fieri jusserat, ne serpentina morte populus interiret, ideo ipse populus colere & venerari eum cœperat: & idcirco destruxit iste, quem jubente Deo fecerat ille. Ac per hoc magna auctoritas ista est habenda in Ecclesia, ut si nonnulli ex prædecessoribus, & majoribus nostris fecerunt aliqua, quæ illo tempore potuerunt esse sine culpa, & postea vertuntur in errorem, & superstitionem, sine tarditate aliqua, & cum magna auctoritate a posteris destruantur. Postremo præsentibus Legatis Imperatorum, & inconsultis, electiones Romanorum Pontificum leguntur celebratæ, & tandem iidem Imperatores religioso mentis affectu præfatis privilegiis renunciaverunt, multa insuper donaria Ecclesiæ conferentes.*

C. XXIX. *Inconsultis Legatis Imperatoris Hadrianus II. ad Pontificatum eligitur.*

Unde Gregorius 1 *scribit.*

CUm *d* Hadrianus secundus ad Romanum Pontificatum ab Ecclesia Dei genitricis Dominæ nostræ, quæ dicitur ad Præsepe, traheretur ad Lateranense Patriarchium, certatim a Clero, & proceribus, & plebe deportatus est. Quod audientes Missi Ludovici Imperatoris moleste tulerunt, indignati scilicet, quod dum præsentes essent, non fuerunt invitati, nec optatæ a se futuri Præsulis electioni interesse meruerunt. Qui accepta ratione, quod non causa contemptus Augusti, sed futuri temporis prospectu omissum hoc fuerit (ne videlicet Legatos principum in electione Romanorum Præsulum expectandi mos per hujusmodi fomitem inolesceret) omnem indignationem medullitus sedaverunt, & ad salutandum electum etiam ipsi humiliter accesserunt 2.

Correct. Rom. ¶ 1 Gregorius] *Hoc antea citabatur ex Gregorio quarto, cujus esse non potest, cum Hadrianus secundus, de quo hic mentio fit, posterior sit Gregorio quarto. In Pontificalibus vero manuscriptis inter gesta Hadriani secundi, itemque in collectione manuscripta decretorum Romanorum Pontificum in decretis ejusdem Hadriani secundi habetur.*

a *Supra c. Valentinianus.* b *Pannorm. l. 3. c. 1. §. Stephanus Papa.* c *4 Reg. 18.* d *Ivo p. 5. c. 16.*

¶ 2 Accesserunt) *In iisdem Pontificialibus hæc continenter sequuntur:* Audiens hoc Ludovicus Imperator, Christianissimus, mox Imperialem scribens epistolam, cunctos Romanos, qui dignum tanto peregissent officio Præsulem, collaudavit: per quam, epistolam videlicet, innotuit, nulli quidpiam præmii fore pro consecratione Romani Pontificis quoquo modo pollicendum: cum ipse hanc non suorum suggestione, sed Romanorum potius unanimitate ardentissime cuperet provenire; maxime, cum reddi, quæ ablata fuerant, non auferri a Romana Ecclesia, vel deperire quicquam se diceret anhelare.

C. XXX. *Electio Romanorum Pontificum a Ludovico conceditur Romanis.*

Item pactum constitutionis Imperatoris primi Ludovici *cum Romanis Pontificibus.*

EGo *a* Ludovicus Imperator Romanus Augustus statuo, & concedo per hoc pactum confirmationis nostræ, tibi beato Petro Principi Apostolorum, & per te Vicario tuo domino Paschali summo Pontifici, & universali Papæ, & successoribus ejus in perpetuum, sicut a prædecessoribus nostris usque nunc in vestra potestate, & ditione tenuistis, & disposuistis Romanam civitatem cum ducatu suo, & suburbanis, atque viculis *b* omnibus, & territoriis ejus montanis, & maritimis litoribus, & portubus, seu cunctis civitatibus, castellis, oppidis, ac villis in Tusciæ partibus. *Item infra.* §. 1. Quando divina vocatione hujus sacratissimæ sedis Pontifex de hoc mundo migraverit, nullus ex regno nostro, aut Francus, aut Longobardus, aut de qualibet gente homo sub nostra potestate constitutus, licentiam habeat contra Romanos aut publice, aut privatim veniendi, aut electionem faciendi, nullusque in civitatibus, aut in territoriis ad Ecclesiæ beati Petri Apostoli potestatem pertinentibus, aliquod malum propter hoc facere præsumat; sed liceat Romanis cum omni veneratione, & sine qualibet perturbatione honorificam suo Pontifici exhibere sepulturam; & eum, quem divina inspiratione, & beati Petri intercessione, omnes Romani uno consilio, atque concordia, sine qualibet promissione, ad Pontificatus ordinem elegerint, sine aliqua ambiguitate, vel contradictione more canonico consecrare, & dum consecratus fuerit, Legati ad nos, vel ad nostros successores Reges Francorum dirigantur, qui inter nos, & illum amicitiam, & charitatem, ac pacem socient.

C. XXXI. *Electio, & consecratio Romani Pontificis non nisi juste, & canonice fiat.*

(*Item* Leo IV. *Lothario, & Ludovico Augustis.*)

PALEA.

INter *c* nos, & vos pacti serie statutum est, & confirmatum, quod electio & consecratio futuri Romani Pontificis non nisi juste, & canonice fieri debeat.

C. XXXII. *Ab Imperatore, vel nuntiis ejus electioni Romani Pontificis nullum obstaculum generetur.*

[*Item Constitutio* 1 primi Henrici, & primi Othonis *cum Romanis Pontificibus*]

PALEA.

COnstitutio *d* primi Henrici, & primi Othonis cum Romanis Pontificibus. Ut nullus Missorum nostrorum cujuscunque impeditionis argumentum in electione Romani Pontificis componere audeat, omnino prohibemus. *Item* §. 1. *e* In electione Romanorum Pontificum, neque liber, neque servus ad hoc venire præsumat, ut illis

M 2 Ro-

a *S. Antoninus p. 2. tit. 16. c. 1. §. 2. Volater. l. 3. Ans. l. 4. c. 35. Ivo p. 5. c. 51.* b *al. villulis.* c *S. Antoninus ibid. Ivo part. 5. c. 14.* d *Ans. l. 4. c. 37. & l. 6. c. 7. Ivo p. 5. c. 52.* e *In legib. Longob. l. 5. tit. de Pontific. l. 3. (abest. a Gratian. & Ivon.)*

Romanis, quos ad hanc electionem, per constitutionem sanctorum Patrum, antiqua admisit consuetudo, faciat aliquod impedimentum. Quod si quis contra hanc nostram constitutionem [facere] præsumpserit, exilio tradatur.

Corr. Rom. ¶ 1. Constitutio) *Ex antiquo exemplari Gratiani restitutus est hic titulus: in quo exemplari post titulum istum, interposita rubrica, incipit caput:* Ut nullus &c. *ut etiam apud Ivonem. Verum, quia receptum est, ut initium hujus capitis sit a dictione,* Constitutio, *relicta sunt hæc verba etiam in principio ipsius. Extat vero hoc capitulum in vetustis quoque exemplaribus, in quibus Paleæ esse non solent.*

C. XXXIII. *Juramentum Othonis, quod fecit Domino Papæ Joanni.*

Item Constitutio Othonis.

TIbi *a* Domino Joanni Papæ ego Rex Otho promittere, & jurare facio per Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, & per lignum hoc vivificæ crucis, & per has reliquias Sanctorum, quod si [permittente Domino] Romam venero, Sanctam Romanam Ecclesiam, & te rectorem ipsius exaltabo secundum posse meum, & nunquam vitam, aut membra, & ipsum honorem, quem habes, mea voluntate, aut meo consilio, aut meo consensu, aut mea exhortatione perdes: & in Romana urbe nullum placitum, aut ordinationem faciam de omnibus, quæ ad Te, aut ad Romanos pertinent, sine tuo consilio, & quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem pervenerit, tibi reddam: & cuicunque Italicum regnum commisero, jurare faciam illum, ut adjutor tui sit ad defendendam terram sancti Petri secundum suum posse. Sic me Deus 1 adjuvet, & hæc sancta Dei Evangelia.

Corr. Rom. ¶ 1 Sic me Deus] *Addita hæc sunt ex Centio Camerario, in cujus libro habentur multæ formæ juramentorum, & extat manuscriptus Romæ.*

C. XXXIV. *Liberum sit Clero, & populo, de propria diœcesi Episcopum eligere.*

Item ex primo libro Capitulorum *b* Caroli, *& Ludovici Imperatorum.*

SAcrorum *c* canonum non ignari, ut in Dei nomine sancta Ecclesia suo liberius potiretur honore, assensum ordini Ecclesiastico præbuimus, ut scilicet Episcopi per electionem Cleri, & populi secundum statuta canonum de propria dioecesi, remota personarum, & munerum acceptione, ob vitæ meritum, & sapientiæ donum eligantur, ut exemplo, & verbis sibi subjectis usquequaque prodesse valeant.

Gratian. *Ex constitutionibus his, & pacto Ludovici Imperatoris deprehenditur, Imperatores illis renuntiasse privilegiis, quæ de electione summi Pontificis Hadrianus Papa Carolo Imperatori, & ad imitationem ejus Leo Papa Othoni primo Regi Teutonicorum fecerat. Cum ergo præmissis auctoritatibus cunctis liqueat electionem Clericorum tantummodo esse, quæritur, quorum sit ipsa electio, an Clericorum majoris Ecclesiæ tantum, an etiam aliorum religiosorum, qui in eadem civitate fuerint? Sed (sicut in breviatione canonum Fulgentii, Carthaginensis Ecclesiæ Diaconi, invenitur) in septimo capitulo* d *Nicæni Concilii, & in Gangrensi statutum est, ut ad eligendum Episcopum sufficiat Ecclesiæ matricis arbitrium. Nunc autem sicut electio summi Pontificis, non a Cardinalibus tantum, verum etiam ab aliis religiosis Clericis auctoritate Nicolai* e *Papæ est facienda; ita & Episcoporum electio non a Canonicis tantum, sed etiam ab aliis religiosissimis Clericis, sicut in generali Synodo* Innocentii *f* Papæ *Romæ habita constitutum est. Ait enim.*

a *S. Antoninus p. 2. tit. 16. c. 1. §. 16. in medio. Ansel. l. 1. c. 90. & l. 4. c. 36.* b *al. capitularium.* c *Ans. l. 6. c. 6.* d *al. septimo Nicæno Concilio.* e *Nic. II. al. I. in Concil. Rom. cap. 1.* f *Innoc. II. c. 28.*

C. XXXV. *Absque religiosorum virorum consilio Canonici majoris Ecclesiæ Episcopum non eligant.*

OBeuntibus sane Episcopis, quoniam ultra tres menses vacare Ecclesiam Sanctorum Patrum prohibent sanctiones, sub anathematis vinculo interdicimus, ne Canonici de sede Episcopali ab electione Episcoporum excludant religiosissimos viros, sed eorum consilio honesta, & idonea persona in Episcopum eligatur. Quod si exclusis eisdem religiosis electio fuerit celebrata, quod absque assensu eorum, & conniventia factum fuerit, irritum habeatur, & vacuum.

Gratian. *Nunc ergo quæritur, si vota eligentium in duas se diviserint partes, quis eorum alteri sit præferendus? De his ita scribit* Leo *Episcopus ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum epist. 82. al. 84. cap. 5. [sed paulo aliter.]*

C. XXXVI. *Cum vota eligentium in duas se diviserunt partes, quis sit præferendus alteri.*

SI *a* forte (quod 1 nec reprehensibile, nec irreligiosum judicamus) vota eligentium in duas se diviserint partes, Metropolitani judicio is alteri præferatur, qui majoribus & studiis juvatur, & meritis: tantum ut nullus invitis, & non petentibus ordinetur, ne civitas *b* Episcopum non optatum aut contemnat, aut oderit.

Corr. Rom. ¶ 1 Quod nec reprehensibile, nec irreligiosum judicamus] *Hæc verba, quæ a cæteris collectoribus non referuntur, non sunt inventa apud Leonem, sed apud Gregorium, ex quo referuntur infra 8. q. 1. c.* nec novum.

DISTINCTIO LXIV.

1 ps HInc *considerandum est, a quibus, vel quo tempore sacri ordines sint tribuendi, vel quibus in locis Patriarchæ, Primates, Archiepiscopi, Episcopi, Chorepiscopi, & reliqui Sacerdotes sint ordinandi. A quibus ordinentur Episcopi,* in Nicæno primo Concilio *definitum est, in quo sic legitur c. 4.*

C. I. *Ab omnibus comprovincialibus Episcopi ordinentur.*

EPiscopi *c* ab omnibus, qui sunt in provincia sua, debent ordinari. Si vero hoc difficile fuerit, vel aliqua urgente necessitate, vel itineris longitudine, certe tres Episcopi debent in unum congregari, ita ut etiam cæterorum, qui absentes sunt, consensum in literis teneant, & ita faciant ordinationem. Potestas sane, vel confirmatio pertinebit per singulas provincias ad Metropolitanum Episcopum.

C. II. *De eodem.*

Item Anacletus *ad Episcopos Italiæ epist. 2.*

ORdinationes *d* Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint provincia, Episcopis sunt celebrandæ. *& infra §. 1.* Quod si simul omnes convenire minime poterunt, assensum tamen suis apicibus 1 præbeant, ut ab ipsa ordinatione animo non desint.

Corr. Rom. ¶ 1 Apicibus) *In epistola est,* precibus. *Apud Ivonem, & Burchardum,* precibus, & scriptis.

C. III. PALEA.

(Ex Concilio Arausicano I. c. 21.)

DE 1 abjectione *e* ejus, quem duo præsumpserint ordinare Episcopi in nostris *f* provinciis, placuit de præsumptoribus, ut sicubi contigerit duos Episcopos tertium ordinare *g*, & ipse 2, & auctores damnabuntur; quo cautius ea, quæ sunt antiquitus instituta, serventur.

Corr.

a *Polyc. l. 2. tit. 1. Ans. l. 6. c. 19. Ivo p. 5. c. 347. Pann. l. 3. c. 6.* b *al. plebs invita.* c *in Conc. Nic. 2. c. 3. Ans. l. 6. c. 4. & 54. Ivo p. 5. c. 117. Burch. lib. 1. c. 27. concordat.* d *Dist. 75. c. ordinationes. Ansel. l. 6. c. 53. Burch. lib. 1. c. 15. Ivo part. 5. c. 69. Pann. l. 3. c. 12. & 17. Polyc. l. 2. tit. 6.* e *Burch. l. 1. c. 30. Ivo p. 5. c. 141. Pann. l. 3. c. 20.* f *al. vestris.* g *al. consecrare.*

Corr. Rom. ℣ 1 *In Concilio ipso hoc est initium hujus capitis:* Duo si præsumpserint ordinare Episcopum &c. *ac deinde tota res plenius exponitur. Apud cæteros vero collectores eodem fere modo habet atq; hic: & in multis vetustis Gratiani codicibus abest.*

℣ 2 Et ipse) *Sic emendatum est ex originali, & cæteris collectoribus: antea legebatur,* & Episcopi, & auctores.

C. IV. *Cæteris assentientibus cum tribus provincialibus ordinetur Episcopus.*

Item Anicetus *in epistola ad Episcopos Galliæ.*

COmprovinciales 1 Episcopi, si necesse fuerit, cæteris consentientibus, a tribus, jussu Archiepiscopi, consecrari possunt Episcopis.

C. V. *Non ordinetur Episcopus extra conscientiam Metropolitani.*

Item Innocentius Papa *ad Victricium Episcopum Rothomagen. Epist. 2. c. 1.*

EXtra *b* conscientiam Metropolitani Episcopi nullus audeat ordinare Episcopum. Integrum enim est judicium, quod plurimorum sententiis confirmatur. Nec unus Episcopus ordinare præsumat Episcopum, ne furtivum præstitum beneficium videatur. Hoc enim & Synodus Nicæna constituit, atque definivit.

C. VI. *Episcopi a suo Metropolitano, & ipse ab eisdem consecretur.*

Item Gelasius *universis per Dardaniam constitutis.*

2 ps QUia *c* per ambitiones illicitas non pudet quosdam Ecclesiarum jura turbare, ac privilegia, quæ Metropolitanis, vel provincialibus Episcopis decrevit antiquitas, temeraria præsumptione pervadere, propter quod etiam communionis Apostolicæ desiderant dissidium tenere, quo scilicet ab ejus auctoritate divisi, vel impune proprias usurpationes exerceant, non respicientes, quia æterno judici rationem tam de catholicæ sinceritatis injuria, quam de traditionum præjudiciis paternarum, non sine perpetuæ sint damnationis interitu reddituri, si in hac obstinatione permanserint; charitatem vestram duximus instruendam, ut vos omnes in commune fratres, sive per Dardaniam, sive per unamquamque contiguam provinciam constituti, qui vos sub Metropolitanis vestris esse meministis, & ab eisdem substitui decernentes *d*, sicut vetus consuetudo deposcit, unanimiter statuatis Antistites: & vicissim, si Metropolitanus humanæ conditionis sorte decesserit, a comprovincialibus Episcopis, sicut forma transmisit, sacrari modis omnibus censeatis: nec quemquam sibi, quod vobis antiqua dispositione concessum est, patiamini vendicare, quatenus & inter ipsas adversantium voluntatum procellas, veterum regulas nullatenus custodire cessetis; sicut persecutionum tempore diversarum Patres nostros constanter fecisse non dubium est.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ.

3 ps EPiscopum *e* oportet maxime quidem ab omni Concilio constitui. Sed si hoc aut pro necessitate, aut pro longinquitate itineris difficile fuerit, ex omnibus tres eligantur *f*, & omnium præsentium, vel absentium subscriptiones teneantur, & sic postea ordinatio fiat. §. 1. Hujus autem rei potestas in omni provincia ad Metropolitanum pertineat Episcopum.

C. VIII. *Non erit Episcopus, qui præter Metropolitani sententiam fuerit ordinatus.*

Item ex Concilio Nicæno I. *cap. 6.*

ILlud *g* generaliter est clarum, quod si quis præter sententiam Metropolitani fuerit factus Episcopus, hunc magna Synodus diffinivit Episcopum esse non oportere.

a *Polyc. l. 2. t. 8. Burch. l. 1. c. 28. Pann. l. 3. c. 10. Ivo p. 5. c. 139.* b *Polyc. ib. Ivo p. 5. c. 113. Ans. l. 6. c. 56.* c *Ans. l. 6. c. 41. al. 39. ex Gelasio ad Natalem Episcopum prope idem.* d *decedentes) vera lectio.* e *In cap. Martini Bracar. c. 4. ex Conc. Nicæn. c. 4.* f *al. colligantur.* g *Ans. l. 6. c. 42. Deusdedit p. 1.*

DISTINCTIO LXV.

1 ps COmprovincialium Episcoporum universaliter desideratur consensus in ordinatione Episcopi. Quod si aliqui animositate ducti contradicere voluerint, obtineat sententia plurimorum.

C. I. *Si cæteris consentientibus ordinationi Episcoporum, duo, vel tres contradicant, obtineat sententia plurimorum.*

Unde in Nicæno Concilio *c. 6.*

SAne si communi omnium consensu 1 rationabiliter probato, secundum Ecclesiasticam regulam, duo, vel tres animositate ducti per contentionem contradicant, obtineat plurimorum sententia Sacerdotum.

Corr. Rom. ℣ 1 Consensu) *Græce legitur:* ψήφῳ εὐλόγῳ οὔσῃ, καὶ κατὰ κανόνα ἐκκλησιαστικόν *: quod Dionysius vertit,* decreto rationabili, & secundum Ecclesiasticam regulam comprobato.

C. II. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ 1.

NOn debet ordinari Episcopus absque consilio, & præsentia *b* Metropolitani Episcopi. Adesse autem oportet omnes, qui sunt in provincia Sacerdotes, quos per suam debet epistolam Metropolitanus convocare. Et quidem si omnes occurrerint *c*, bene; si autem hoc difficile fuerit, plures oportet occurrere. Qui autem non convenerint, præsentiam sui per epistolas faciant, & sic omnium facto consensu ordinationem Episcopi fieri oportet. Si autem aliter, præter quod terminatum est a nobis, fuerit factum, talem ordinationem nihil valere decernimus.

2 ps §. 1. Si autem secundum canones ordinatio Episcopi fuerit facta, & aliquis cum malitia in aliquo contradixerit, plurimorum consensus obtineat.

C. III. *De eodem.*

Item ex Concilio Antiocheno *c. 19. d.*

EPiscopus non est ordinandus sine consilio, & præsentia Metropolitani Episcopi, cui melius erit, si ex omni provincia congregentur Episcopi. Quod si fieri non potest, hi, qui adesse non possunt, propriis literis consensum suum de ipso designent, & tunc demum post plurimorum, sive per præsentiam, sive per literas consensum, sententia consona ordinetur. Quod si aliter, quam statutum est, fiat, nihil valere hujusmodi ordinationem. §. 1. Si vero etiam secundum definitas regulas ordinatio celebretur, contradicant autem aliqui propter proprias, & domesticas simultates, his contemptis, sententia de eo obtineat plurimorum.

Corr. Rom. ℣ *Verbis Græcis multo melius respondet altera versio, quæ Dionysii est, ideoque illa consulenda.*

Gratian. *Si autem provinciam Primatem habere constiterit, nec etiam a Metropolitano absque ejus conscientia Episcopum consecrari licebit.*

C. IV. *Absque Primatis consensu Metropolitanus Episcopum non ordinet.*

Unde Leo Papa *Anastasio Episcopo epist. 82. al. 84. c. 6.*

DE *e* persona autem consecrandi Episcopi, & de Cleri, plebisque consensu Metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat, quodque in provincia bene placuit, scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque confirmet auctoritas. Quæ rectis dispositionibus nihil moræ, aut difficultatis debet afferre, ne gregibus Domini diu desit cura pastorum.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *c. 12.*

PLacet omnibus, ut inconsulto Primate cujuslibet pro-

a *In c. Martini Brac. c. 3. ex Concil. Antioch. c. 19.* b *al. conscientia.* c *al. concurrerint.* d *Cap. 18.* e *Deusdedit p. 1. Ivo p. 5. c. 348.*

provinciæ, tam facile nemo præsumat, licet cum multis Episcopis, in quocunque loco sine ejus (ut dictum est) præcepto Episcopum ordinare. §. 1. Si autem necessitas fuerit, tres Episcopi, in quocunque loco sint, cum Primatis præcepto ordinare debeant Episcopum.

C. VI. *Unicuique Ecclesiæ proprius honor servetur.*

Item ex Concilio Nicæno, *c. 6.*

MOs *a* antiquus perdurat *b* in Ægypto, vel Lybia, & Pentapoli, ut Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem; quandoquidem & Episcopo Romano parilis 1 mos est. §. 1. Similiter autem & Apud Antiochiam, cæterasque provincias, honor suus unicuique servetur Ecclesiæ.

Corr. Rom. ¶ 1 Parilis) *Græce legitur*, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο συνηθές ἐστιν, *id est*, quoniam & Romæ Pontifici hoc usitatum est. *Quibus verbis nulla paritas Romani, & Alexandrini Patriarchatus inducitur, ut quidam male interpretati sunt. De qua re optime Nicolaus primus in epistola ad Michaelem Imperatorem, quæ incipit*, Proposueramus, *sic scripsit*: Nicæna Synodus noverat Romanæ Ecclesiæ omnia Domini sermone concessa. Si omnia, ergo defuit nihil, quod non illi concesserit. Denique, si instituta Nicænæ Synodi diligenter inspiciantur, invenietur profecto, quia Romanæ Ecclesiæ nullum eadem Synodus contulit incrementum; sed potius ex ejus forma, quod Alexandrinæ Ecclesiæ tribueret, particulariter sumpsit exemplum. *Hactenus Nicolaus. Statutum igitur fuit, ita in Alexandrina Ecclesia observandum, quia sic fieret in Romana.*

C. VII. *De eodem.*

Item ex eodem, *cap. 7.*

QUoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, ut Æliæ, id est, Hierosolymorum *c* Episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem, manente tamen Metropolitanæ civitati propria dignitate.

Gratian. *Qui vero a comprovincialibus suis cum Metropolitani licentia fuerit ordinatus, infra constituta tempora ejus se repræsentet aspectibus.*

C. VIII. *Metropolitano se repræsentet nuper factus Episcopus.*

Unde in Tarraconensi Concilio, *c. 5. legitur.*

SI quis in Metropolitana civitate non fuerit Episcopus ordinatus, postquam suscepta benedictione per Metropolitani literas honorem fuerit Episcopi adeptus: id optimum esse decernimus, ut postmodum statuto tempore, id est, impletis duobus mensibus, se Metropolitani sui repræsentet aspectibus, ut ab illo monitis Ecclesiasticis instructus plenius, quid observare debeat, recognoscat. Quod si forte hoc implere neglexerit, in Synodo increpatus a fratribus corrigatur. Et si forte infirmitate aliqua, ne hoc impleat, fuerit præpeditus, hoc suis literis Metropolitano indicare procuret.

3 pars. Gratian. *His auctoritatibus datur intelligi, quod Episcopi a comprovincialibus suis debeant ordinari. Sed quæritur, si in provincia plurimi Episcopi fuerint* d, *& contigerit forte unum remanere Episcopum, quid fieri debeat? Ille, quia solus est, ordinare non potest Episcopum: comprovinciales enim non habet, cum quibus Episcopum consecrare valeat. Cum ergo talis necessitas fuerit, quid faciendum sit*, in Sardicensi Concilio *definitur, in quo, cap. 5. sic statutum legitur.*

C. IX. *Si forte unus tantum in provincia remanserit Episcopus, ad consecrationem Episcopi de vicina provincia convocentur.*

SI *e* forte in provincia unum tantum contigerit remanere Episcopum, superstes Episcopus convocet Episcopos vicinæ provinciæ, & cum eis ordinet comprovinciales sibi Episcopos. Quod si facere neglexerit, populi conveniant Episcopos provinciæ vicinæ, & illi prius commoneant Episcopum, qui in eadem provincia commoratur, & ostendant, quod populi petant sibi Episcopum rectorem, & doceant justum esse, ut veniat 1 ipse, & cum eis ordinet Episcopum. Quod si literis conventus tacuerit, & dissimulaverit, nihilque rescripserit, tunc satisfaciendum est populis, ut conveniant ex vicina provincia Episcopi, & ordinent Episcopum.

Corr. Rom. ¶ *Capitulum hoc, quomodo refertur a Gratiano, præcipue in priore parte, neque cum Latino, quod geminum est in tomis Conciliorum, multoque minus cum Græco canone convenit: quin etiam apud Burchardum, & Ivonem varie legitur. Hujus vero Concilii canones a Latinis latine, & a Græcis græce a principio scriptos fuisse, Nicolaus Papa Photio scribens in epistola, quæ incipit*, Innumerabilium, *his verbis indicat*: Quomodo autem non esse apud vos Sardicenses canones, tu solus astruere poteris, quando non solum a Latinæ, verum etiam cum aliis a Græcæ linguæ hominibus statuti sunt, & promulgati? Qua de re credibile non est, quod ibi diffinitum est, unumquemque ipsorum minime propriæ linguæ tradidisse. *Dionysius quoque Exiguus in epistola ad Stephanum Episcopum, qua ei suam Græcorum canonum interpretationem obtulit, Sardicense Concilium a principio inter Latinos latine editum fuisse, his verbis significat*: Tunc sancti Chalcedonensis Concilii decreta subdentes, in his Græcorum canonum finem esse declaramus, ne quid præterea notitiæ vestræ credamur velle subtrahere. Statuta quoque Sardicensis Concilii, atque Africani, quæ Latine sunt edita, suis a se numeris cernuntur esse distincta.

¶ 1 Ut veniat ipse.] *Tam in Concilio, quod est in codice canonum, quam quod in collectione Isidori, & apud Burchardum, & Ivonem legitur*, ut & ipsi veniant, & cum ipso ordinent Episcopum. *Græcus autem canon ita habet:*

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν. ἐὰν συμβῇ ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ, ἐν ᾗ πλεῖστοι ἐπίσκοποι τυγχάνουσιν, ἕνα ἐπίσκοπον ἀπομεῖναι, κἀκεῖνος κατά τινα ἀμέλειαν μὴ βουληθῇ συνελθεῖν καὶ συναινέσαι τῇ καταστάσει τῶν ἐπισκόπων, τὰ δὲ πλήθη συναθροισθέντα παρακαλοῖεν γίνεσθαι τὴν κατάστασιν τοῦ παρ' αὐτῶν ἐπιζητουμένου ἐπισκόπου, χρὴ πρότερον ἐκεῖνον τὸν ἐναπομείναντα ἐπίσκοπον ὑπομιμνήσκεσθαι διὰ γραμμάτων τοῦ ἐξάρχου τῆς ἐπαρχίας (λέγω δὲ τοῦ ἐπισκόπου τῆς μητροπόλεως) ὅτι ἀξιοῖ τὰ πλήθη ποιμένα αὐτοῖς δοθῆναι, ἡγοῦμαι καλῶς ἔχειν καὶ τοῦτον ἐκδέχεσθαι, ἵνα παραγένηται. Εἰ δὲ μὴ διὰ γραμμάτων ἀξιωθεὶς παραγένηται, μήτε μὲν ἀντιγράφοι, τὸ ἱκανὸν τῇ βουλήσει τοῦ πλήθους χρὴ γένεσθαι. χρὴ δὲ καὶ μετακαλεῖσθαι καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς πγησιοχώρου ἐπαρχίας ἐπισκόπους, πρὸς τὴν κατάστασιν τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου. *id est*, Osius Episcopus dixit. Si qua in provincia, in qua plurimi sunt Episcopi, contigerit, unum Episcopum morari absentem, neque is propter negligentiam quandam convenire voluerit, neque Episcoporum creationi consentire, populi vere congregati postulent eum, quem ipsi expetunt, Episcopum constitui, primum oportet Episcopum illum, qui absens moratur, admoneri literis Primatis provinciæ (nimirum Episcopi Metropolitani) de populorum Postulato, Pastorem sibi dari petentium: recte autem se habere puto, eum quoque, ut intersit, expectari *a*. Quod si neque per litteras rogatus affuerit, ac ne rescripserit quidem, satisfaciendum populi voluntati est. Convocari autem oportet ex vicina etiam provincia Episcopos ad Metropolitani Episcopi creationem.

DISTIN-

a *Ansel. l. 4. c. 46. Polyc. l. 2. tit. 21.* b *perduret)* κρατεῖτο. c *al. Hierosolymæ.* d *al. non fuerint.* e *Burch. lib. 1. c. 26. Ivo part. 5. c. 137.*

a *al. admitti.*

DISTINCTIO LXVI.

1 ps ARchiepiscopus autem ab omnibus suæ provinciæ Episcopis debet ordinari. a

C. I. *Ab omnibus Suffraganeis suis Archiepiscopus ordinetur.*

Unde Anicetus Papa *in epist. ad Episcopos Galliæ.*

ARchiepiscopus 1 ab *b* omnibus suæ provinciæ Episcopis ordinetur. *& infra* 2. §. 1. Illud tamen, quod de Archiepiscopi consecratione prædictum est, atque præceptum, id est, ut omnes Suffraganei eum ordinent, nullatenus immutari licet: quia qui illis præest, ab omnibus Episcopis, quibus præest, debet constitui. Sin aliter præsumptum fuerit, viribus carere non dubium est, quia irrita erit ejus secus acta ordinatio.

Corr. Rom. ¶ 1 Archiepiscopus] *Hæc prior pars in epistola ipsa, & apud cæteros collectores fusius exponitur.*

¶ 2 *Hic in epistola cum multa alia sunt interjecta, tum c.* comprovinciales. *sup. dist.* 64.

2 ps. Gratian. *De Episcopis autem non ordinandis a paucioribus, quam tribus Episcopis,* Anacletus *ep.* 2. *ad Episcopos Italiæ scribit, dicens:*

C. II. *Episcopus non minus, quam a tribus Episcopis ordinetur.*

POrro & *c* Hierosolymitarum primus Archiepiscopus beatus Jacobus, qui Justus dicebatur, & secundum carnem Domini nuncupatus est frater, a Petro, Jacobo, & Joanne Apostolis est ordinatus, successoribus videlicet suis dantibus formam, ut non minus, quam a tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensum præbentibus, ullatenus Episcopus ordinetur, & communi voto ordinatio celebretur.

DISTINCTIO LXVII.

1 ps PResbyteri vero, & Chorepiscopi ab uno Episcopo ordinari possunt.

C. I. *Sacerdotes ab uno Episcopo possunt ordinari.*

Unde Anacletus *epist.* 2. *ad Episcopos Italiæ.*

REliqui *d* Sacerdotes a proprio ordinentur Episcopo, ita ut cives, & alii Sacerdotes assensum præbeant, & jejunantes ordinationem celebrent. Similiter & Diaconi ordinentur. Cæterorum autem graduum distributioni trium veracium testimonium, cum Episcopi scilicet approbatione, sufficere potest.

C. II. *De eodem.*

Item in Hispalensi Concilio secundo, *c.* 6. *legitur.*

2 ps EPiscopus *e* Sacerdotibus, ac ministris solus honorem dare potest, solus auferre non potest.

DISTINCTIO LXVIII.

1 ps QUæritur de illis, qui ordinantur ab his, quos non constat fuisse Episcopos, an sint iterum consecrandi, an non? Quod vero consecrandi non sint, probatur auctoritate *Gregorii, qui scribens Joanni Ravennati Episcopo, lib.* 2. *epist.* 32. *ait:*

C. I. *Semel consecratus, iterum consecrari non debet.*

SIcut *f* semel baptizatus iterum baptizari non debet, ita qui consecratus est semel, in eodem iterum ordine non debet consecrari. Sed si quis forsitan cum levi culpa ad Sacerdotium venit, pro culpa pœnitentia indici debet, & tamen ordo servari.

a *Sic Justin. novel.* 131. *in prin.* b *extra de temp. ord. c. si Archiepiscop. Polyc. l.* 2. *tit.* 8. *Ans. l.* 6. *c.* 39. *Burch. l.* 1. *c.* 28. *Ivo p.* 5. *c.* 139. *Pann. l.* 3. *c.* 10. c *Idem reperitur in epist. Aniceti. Polyc. Ibid. Ans. lib.* 6. *c.* 53. *Burch. l.* 1. *c.* 15. *Ivo p.* 5. *c.* 139. *Pann. l.* 3. *c.* 17. d *Polyc. ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 53. e 15. *q.* 7. *cap. Sexta, &c. Episcopus.* f 4. *sent. dist.* 25. *B. Polyc. l.* 2. *tit.* 35. *Ans. l.* 7. *c.* 104. *Pann. lib.* 3. *c.* 76. *Ivo p.* 6. *c.* 82.

C. II. *De Presbyteris, qui ordinantur ab eis, quos constat Episcopos non fuisse.*

Contra Gregorius III. *ad Bonifacium Episcopum, epist.* 2. *scribens, testatur.*

PResbyteri *a*, quos ibidem reperisti, si incogniti fuerint illi, qui *b* ordinant, & dubium est, eos Episcopos fuisse, an non, qui eos ordinaverunt; si bonæ actionis, & catholici viri sunt ipsi Presbyteri, & in ministerio Christi, omnique lege sancta edocti, ab Episcopo suo benedictionem Presbyteratus suscipiant, & consecrentur; & sic ministerio fungantur.

Gratian. *Quod ergo consecratus, in eodem ordine iterum consecrari probibetur, de eo intelligendum est, qui consecratus est ab illo, quem certum erat consecrandi jus habere. Qui autem ab illo consecratur, quem non constat jus consecrandi habuisse, iterum consecrandus est: quia si ille consecrandi jus non habuit, iste ex olei effusione nil consecrationis accepit. Et quia in ipso ordine consecratus non erat, nunc quasi primum ad consecrationem veniens ab Episcopo Sacerdotalem benedictionem, & consecrationem consequitur. Si autem jus consecrandi habuit, in prima unctione consecutus est consecrationem: in secunda vero non reiteratur consecratio, sed sola unctio; sicut de quo dubium est, an sit baptizatus, vel non? debet baptizari: qui si prius baptizatus non fuerat, consequitur gratiam Baptismi: si autem baptizatus erat, nihil accipit in secunda unctione* c, *nec pertinet hoc ad reiterationem Baptismi, sed ad cautelam salutis. Hoc & de Ecclesiis consecrandis similiter observandum est.*

C. III. *Non debet iterum consecrari Ecclesia semel consecrata.*

Unde in Nicæno Concilio *legitur.*

ECclesiis *d* semel consecratis Deo, non iterum debet consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cujuscunque semine fuerint pollutæ: quia sicut infans a qualicunque Sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti semel baptizatus, non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus, est iterum consecrandus, nisi propter eas causas, quas superius nominavimus, si tamen fidem sanctæ Trinitatis tenuerunt, qui eum consecraverunt.

2 pars. Gratian. *Inter Episcopos & Chorepiscopos autem hæc est differentia, quod Episcopi nonnisi in civitatibus, Chorepiscopi etiam in vicis ordinari possunt. Episcopi formatas tribuunt literas, Chorepiscopi non nisi commendatitias, & pacificas dare valent. Episcopi jus consecrandi habent, Chorepiscopi tantum minores ordines tribuunt, Leviticam autem, & Sacerdotalem benedictionem non valent præstare.*

C. IV. *In quibus Chorepiscopi ab Episcopis differant.*

De his ita scribit Leo I. *ad Episcopos Germaniæ, & Galliæ, epist.* 86. *al.* 88.

QUamvis e Chorepiscopis, & Presbyteris plurima cum Episcopis ministeriorum communis sit dispensatio, quædam tamen auctoritate veteris Legis, quædam novellis, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint, sicut est Presbyterorum, & Diaconorum, aut virginum consecratio, sicut constitutio altaris, ac benedictio, vel unctio. Siquidem nec erigere eis altaria, nec Ecclesias, vel altaria consecrare licet, nec per impositionem manuum fidelibus baptizatis *f*, vel conversis hæreticis *g* Paracletum Spiritum Sanctum tradere, nec chrisma conficere, nec chrismate baptizatorum frontes signare, nec publice quidem in Missa quemquam pœnitentem reconciliare, nec formatas cuilibet epistolas mittere. Hæc enim omnia illicita sunt Chorepiscopis, qui ad exemplum &

a *Ans. l.* 7. *c.* 110. *Ivo p.* 6. *c.* 117. b *a quibus fuerint ordinati*) *orig.* c *lotione.* d *De consecr. dist.* 1. *c. Ecclesiis.* e *Ivo p.* 6. *c.* 72. *Ans. l.* 7. *c.* 122. *Polyc. l.* 4. *tit.* 26. f *baptizandis.*] *orig. & Ivo.* g *ex hæresi.*) *orig.*

& formam LXXII *a* Discipulorum esse noscuntur, vel Presbyteris, qui eandem gestant figuram: quoniam quanquam consecrationem habeant, Pontificatus tamen apicem non habent.

3 pars Gratian. *Hi vero propter insolentiam suam, qua officia Episcoporum sibi usurpabant, ab Ecclesia hodie prohibiti sunt.*

C. V. *Ordo Chorepiscoporum a sacra sede reprobatur.*

Unde Damasus Papa *ait ad Episcopos Africæ, epist. 4.*

CHorepiscopi *b* tam ab hac sacra sede, quam a totius orbis fuerunt Episcopis prohibiti. Nimis ergo eorum institutio improba, nimis est prava, quia ut hi de summo Sacerdotis ministerio aliquid præsumant, omni auctoritate caret. *& infra.* §. 1. Nam non amplius, quam duos ordines inter Discipulos Domini esse cognovimus, id est, duodecim Apostolorum, & septuaginta *c* Discipulorum. Unde iste tertius processerit, funditus ignoramus. Et quod ratione caret, extirpari necesse est.

4 pars. §. 2. Quod autem *d* Episcopi non sint, qui minus quam a tribus sunt ordinati Episcopis, omnibus patet: quoniam, ut bene nostis, prohibitum a sanctis est Patribus, ut qui ab uno, vel a duobus sunt ordinati Episcopis, nec nominentur Episcopi. Si nomen non habent, qualiter officium habebunt?

C. VI. *Apostolorum in Ecclesia locum Episcopi teneant.*

Unde Urbanus Papa II.

QUorum vices in Ecclesia habeant Episcopi, & quis eis hanc dignitatem dare debeat, sanctus Augustinus ostendit, inquiens; *Pro e patribus tuis nati sunt tibi filii. Quid est, pro patribus tuis nati sunt tibi filii? Patres missi sunt Apostoli: pro Apostolis filii nati sunt tibi, constituti sunt Episcopi. Hodie enim Episcopi, qui sunt per totum mundum, unde nati sunt? Ipsa Ecclesia Patres illos appellat, ipsa illos genuit, & ipsa illos constituit in sedibus Patrum. Non ergo te putes desertam, quia non vides Petrum, quia non vides Paulum, quia non vides illos, per quos nata es: de prole tua tibi crevit paternitas. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: constitues eos principes super omnem terram. & infra. Filios genuit Ecclesia, constituit eos pro patribus suis principes super omnem terram.*

DISTINCTIO LXIX.

1 ps TOnsura vero *Clerici de manu Abbatis suscipi potest, si eidem Abbati manus impositio ab Episcopo facta noscatur.*

C. I. *Abbates, quibus ab Episcopo manus imponitur, aliquos tonsurare possunt.*

Unde in septima Synodo, *c. 14. legitur.*

QUoniam *f* videmus, sine manus impositione a parvula ætate tonsuram Cleri quosdam accipientes, nondumque ab Episcopo manus impositione percepta, super ambonem irregulariter in collecta legentes, præcipimus amodo id minime fieri. Idipsum quoque observandum est etiam inter Monachos.

2 pars. §. 1. Lectoris autem manus impositione *g* licentia est Abbati solummodo in proprio monasterio faciendi, si duntaxat eidem Abbati manus impositio facta noscatur ab Episcopo (secundum *h* morem præficiendorum Abbatum) dum constet illum esse Presbyterum. §. 2. Simili etiam modo secundum antiquam consuetudinem Chorepiscopos præceptione oportet Episcopi promovere Lectores.

C. II. *Non exorcizent, qui ab Episcopo provecti non sunt.*

Item ex Concilio Laodicensi, *c. 26.*

a *Al. 70.* b *Polyc. l. 4. tit. 26. Ansel. l. 7. c. 123.* c *al. 72.* d *al. enim.* e *Aug. in Comment. ad Ps. 44. circa fin.* f *Ivo p. 5. c. 176.* g *al. impositionem.* h *Hæc non sunt in Græco canone.*

NOn oportet exorcizare eos, qui necdum ab Episcopis sunt promoti *a*, neque in Ecclesiis, neque in domibus.

DISTINCTIO LXX.

AB *Episcopis alterius civitatis Clericus ordinari non poterit, nec etiam a proprio absolute ordinandus est: absoluta enim ordinatio* Chalcedonensi Concilio *prohibetur, & vacuam habere manus impositionem præcipitur: in quo sic statutum est, c. 6.*

C. I. *Nemo ordinandus est absolute.*

NEminem *b* absolute ordinari Presbyterum, vel Diaconum, vel quemlibet in Ecclesiastica ordinatione constitutum, nisi 1 manifeste in Ecclesia civitatis, sive possessionis, aut in martyrio, aut in monasterio, qui ordinatur, mereatur ordinationis publicatæ vocabulum. Eos autem, qui absolute ordinantur, decrevit sancta Synodus, vacuam habere manus impositionem, & nullum tale factum 2 valere ad injuriam ipsius, qui eum ordinavit.

Correct. Rom. ¶ 1 Nisi manifeste) *Græce legitur*: εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο, *hoc est*, nisi proprie in Ecclesia civitatis, vel pagi, aut martyrio, aut monasterio, qui ordinatur, pronuntietur. *In ordine autem Romano fit mentio talis pronuntiationis, Episcopi nomine per Archidiaconum factæ.* De titulo S. Stephani eligimus Petrum ad Lectorem ad eundem titulum.

¶ 2 Nullum tale factum] *Græce*: μηδαμοῦ δύνασθαι ἐνεργεῖν, *id est*, nunquam posse operari.

C. II. *Irrita fit ordinatio sine titulo facta.*

Item ex Concilio Urbani II. *habito Placentiæ.*

SAnctorum *c* canonum statutis consona sanctione decernimus, ut sine titulo facta ordinatio irrita habeatur, & in qua Ecclesia quilibet titulatus est, in ea perpetuo perseveret. §. 1. Omnino autem in duabus aliquem titulari non liceat, sed unusquisque in qua titulatus est, in ea tantum Canonicus habeatur. Licet enim Episcopi dispositione unus diversis præesse possit Ecclesiis, Canonicus tamen præbendarius, nisi unius Ecclesiæ, in qua conscriptus est, esse non debet. §. 2. Si quæ tamen Capellæ sunt, quæ suis reditibus Clericos sustentare non possunt, ea cura, ac dispositio Præposito majoris Ecclesiæ, cui Capellæ subditæ esse videntur, immineat, & tam de possessionibus, quam de Ecclesiasticis Capellarum officiis ipse provideat.

Gratian. *In eodem etiam Concilio antiquis novem Præfationibus decima addita est, quæ ita se habet:* Æquum & salutare, & te in veneratione, vel assumptione beatæ Mariæ collaudare, benedicere & prædicare, quæ & unigenitum tuum S. Spiritus obumbratione concepit, & virginitatis gloria permanente lumen æternum mundo effudit, Jesum Christum Dominum nostrum.

DISTINCTIO LXXI.

DE *Clericis vero non ordinandis ab Episcopo alterius civitatis,* in Sardicensi Concilio, *c. 18. & 19. statutum est, in quo Januarius Episcopus dixisse legitur.*

C. I. *Clerici ab Episcopo alterius civitatis non ordinentur.*

ILlud quoque sanctitas vestra statuat, ut nulli Episcopo liceat alterius civitatis Ecclesiasticum hominem *a* solicitare, & in sua diœcesi Clericum ordinare. Universi dixerunt, Placet: quia ex his contentionibus solent nasci discordiæ: & ideo prohibet omnium sententia, ne quis hoc facere audeat. §. 1. Osius *d* Episcopus dixit: Et hoc universi constituimus, ut quicunque ex alia parochia volue-

a *Al. provecti.* b *Ansel. l. 7. c. 105. Polyc. lib. 2. tit. 31. Burch. lib. 2. c. 6. Ivo p. 6. c. 26. Pann. l. 3. c. 27.* c *S. Antoninus p. 2. c. 1. §. 22.* d *c. 19. ejusdem.*

voluerit alienum ministrum sine consensu Episcopi ipsius, & sine voluntate ordinare, non sit rata ordinatio ejus.

Corr. Rom. ¶ 1 Hominem] *In Concilio latino legitur*: Ecclesiasticum ministrum solicitare, & in suis parochiis Clericum &c. *Inf. ead. cap.* primatus (*ubi hujus canonis sententia videtur referri*) *legitur*, ut nemo alterius plebis hominem usurpet. *Graece autem caput istud, quod in Latino decimum octavum est, non habetur.*

C. II. *De eodem.*

Item Innocentius *ad Victricium Rothomagensem Episcopum epist.* 2. *c.* 7.

DE *a* aliena Ecclesia ordinare Clericum nullus præsumat *b*, nisi ejus Episcopus precibus exoratus concedere voluerit.

C. III. *Qui sine Episcopi consensu ordinatur, irrita sit ejus ordinatio.*

Item ex Nicæno Concilio *cap.* 16. *in fin.*

SI *c* quis ausus fuerit aliquem, qui ad alterum pertinet, in sua Ecclesia ordinare, cum non habeat consensum illius Episcopi, a quo recessit Clericus, irrita sit hujusmodi ordinatio.

C. IV. *Clericus unius Ecclesiæ in alia non ordinetur.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *cap.* 20.

CLericos *d* in suis Ecclesiis constitutos, sicut jam diffinivimus, non liceat in alterius civitatis Ecclesiis ordinari; sed quiescant in ea, in qua ab initio ministrare meruerunt: exceptis illis, qui proprias civitates perdiderunt, & ex necessitate ad alias Ecclesias migraverunt. Si vero quicunque Episcopus post definitionem istam ad alium Episcopum pertinentem Clericum susceperit, placuit sanctæ Synodo, & eum, qui suscepit, & eum, qui susceptus est, tamdiu excommunicatos manere, quamdiu ipse Clericus revertatur ad propriam Ecclesiam.

C. V. *Apostolica permissione unius Ecclesiæ Clericus in altera valeat ordinari.*

Item Gregorius *Fortunato Episcopo Neapolitano lib.* 5. *epist.* 11. *seu cap.* 111.

FRaternitatem *e* tuam a nobis petiisse recolimus, ut Gratianum Ecclesiæ Benafranæ Diaconum tuæ concederemus Ecclesiæ cardinandum 1. Et quoniam nec Episcopum, cui obsecundare, nec propriam habet Ecclesiam, hoste scilicet prohibente, quo suum debeat ministerium exhibere; petitionem tuam non prævidimus differendam. Idcirco scriptis tibi præsentibus eum necessario duximus concedendum, habituro licentiam, Diaconum illum, nostra interveniente auctoritate, Ecclesiæ tuæ, Deo propitio, constituere Cardinalem.

Corr. Rom. ¶ 1 Cardinandum) *Antea legebatur*, ordinandum. *Emendatum est ex ipsa epistola. Cardinare vero, seu Cardinalem constituere*, [*quod est in fine hujus capitis*] *ita videtur B. Gregorius accepisse, ut canonicam translationem significet. Nam cum tempore S. Gregorii canon sextus Concilii Chalcedonensis accurate observaretur, ut nullo modo daretur alicui locus in Ecclesia,* (*qui nunc titulus vocatur*) *nisi simul ad eum locum ordinaretur, cum aliquis jam ordinatus, necessitate aliqua in aliam Ecclesiam transferebatur, ut in illa in eodem gradu, quo in prima ordinatus erat, deserviret, in secunda dicebatur incardinari; quod ex isto nunc indicato loco patere potest, & ex l.* 3. *epist.* 14. *& alibi. Quod etiam in Episcopis B. Gregorius faciebat lib.* 2. *indict.* 10. *ep.* 6. *& ep.* 25. [*quod refertur inf.* 7. *q.* 1. *c.* pastoralis] *& indict.* 11. *ep.* 13. *& sequenti, quod habetur infra* 21. *q.* 1. *c.* relatio. *De hac re Joannes Diaconus lib.* 3. *cap.* 8. 11. *&* 16. *Gregorium vero Joannes VIII. & facto ipso, & vocabulo in eadem notione accepto est imitatus, quod ex aliquot manuscriptis ipsius epistolis constat.*

C. VI. *Sine literis Episcopi sui in aliqua Ecclesia Clericus non suscipiatur.*

Item ex Concilio Carthaginensi I. *c.* 5.

PRimatus *a* Episcopus *b* Vegeselitanus dixit: Suggero sanctitati vestræ, ut statuatis, non licere Clericum alienum ab aliquo suscipi, sine literis Episcopi sui, neque apud se retinere, nec Laicum usurpare sibi de plebe aliena, ut eum obtineat *c* sine conscientia ejus Episcopi, de cujus plebe est. Gratus Episcopus dixit: Hæc observantia pacem custodit. Nam & memini in sanctissimo Concilio Sardicensi statutum, ut nemo alterius plebis hominem usurpet: sed si forte erit necessarius, petat a collega suo, & per consensum habeat.

C. VII. *Sine literis commendatitiis Clericus extra suam Ecclesiam non ministret.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *c.* 13.

EXtraneo *d* Clerico, & Lectori extra civitatem suam sine commendatitiis literis proprii Episcopi nusquam penitus liceat ministrare.

C. VIII. *De eodem.*

Item ex sermone S. Augustini *ad populum.*

HOrtamur *e* Christianitatem vestram juxta sanctorum canonum instituta, ut in Ecclesiis a vobis fundatis aliunde veniens Presbyter non suscipiatur, nisi a vestræ fuerit Ecclesiæ consecratus Episcopo, aut ab eo per commendatitias literas suscipiatur.

C. IX. *Absque Formata Clerici peregrini non suscipiantur.*

Item ex Concilio Antiocheno *c.* 7.

NUllum absque formata 1, quam Græci epistolam dicunt, peregrinorum Clericorum suscipi oportet.

Corr. Rom. ¶ 1 Formata] *Græce est*: μηδένα ἄνευ εἰρηνικῶν δέχεσθαι τῶν ξένων, *quod Dionysius vertit*, nullus peregrinorum sine Pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur epistolis. *Atque ita Burch. & Ivo habent.*

DISTINCTIO LXXII.

D*Imissorias vero literas Episcopus, nisi rogatus, non tribuat: sicut statutum est in Synodo habita Romæ.*

C. I. *Nisi eodem petente, nulli dimissoriæ literæ præstentur.*

Unde Leo Papa *ait.*

EPiscopus *f* subjecto sibi Sacerdoti, vel alii Clerico, nisi ab ipso postulatus, dimissorias non faciat, ne ovis quasi perdita, aut errans inveniatur.

C. II. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 21.

CLericum *g* alienum, nisi concedente ejus Episcopo, nemo audeat vel retinere, vel promovere in Ecclesia sibi credita. Clericorum autem nomen etiam Lectores, & Psalmistæ, & Ostiarii retinent *h*.

C. III. *In una Ecclesia ordinatus in alia non suscipiatur.*

Item ex Concilio Milevitano II. *c.* 15.

PLacuit K, ut quicunque in una Ecclesia vel semel eligitur 1, ab alia Ecclesia ad Clericatum non teneatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Eligitur] *In concilio Milevitano est*, vel semel legerit: *itemque in Concilio Carthaginensi Græco cap.* 91. κἂν ἅπαξ ἀναγνῶ. *In Africano autem cap.* 57. vel semel suscepto officio legerit.

N DIS-

a *Pann. lib.* 3. *c.* 64. b *al. usurpet.* c *Burch. l.* 1. *c.* 109. *Ivo p.* 5. *c.* 11. *ex alia versione.* d *Ans. l.* 6. *c.* 125. *& l.* 7. *c.* 109. *Ivo p.* 6. *c.* 361. e *Jo. Diac. l.* 3. *c.* 20. *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Ansel. l.* 7. *c.* 80.

a *al. privatus.* b *Burch. l.* 2. *c.* 43. *Ivo p.* 6. *c.* 144. *Ansel. l.* 6. *c.* 124. c *ordinet*) *orig.* d *Burch. l.* 2. *c.* 139. *Ansel. l.* 7. *c.* 162. *Polyc. l.* 4. *tit.* 3. e *Burch. l.* 15. *c.* 30. *Ivo p.* 16. *c.* 31. f *Ansel. l.* 6. *c.* 122. g *Burch. l.* 2. *c.* 42. *Ivo p.* 6. *c.* 14. h *al. retineant.* i *al. teneatur.* K *Conc. Africanum c.* 57.

DISTINCTIO LXXIII.

Qualiter a vero commendatitia, vel dimissoria, seu formata epistola facienda sit, videndum est. Debent namque literæ Græcæ interponi in ea epistola, & non sine causa. Græca enim elementa literarum numeros etiam exprimere, nullus, qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus Formatas *vocat, aliqua fraus falsitatis temere præsumeretur, hoc a Patribus CCCXVIII. Nicææ congregatis saluberrime inventum est, & constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis, seu supputationis habeant rationem, id est, ut assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris, & Filii, & Spiritui Sancti, hoc est, π. υ. α. quæ elementa octogenarium, & quadringentesimum, & primum significant numerum. Petri quoque Apostoli prima litera, id est, π. quæ numerum octoginta significat: ejus quoque, qui scribit, Episcopi* b *prima litera; cui scribitur, secunda litera; accipientis, tertia litera; civitatis quoque, de qua scribitur, quarta: & Indictionis, quæcunque est illius* c *temporis, numerus assumatur. Atque ita his omnibus Græcis literis, quæ, ut diximus, numeros exprimunt, in unum ductis, unam, quæcunque fuerit collecta, summam epistola teneat: hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expresse* d. *Addat præterea separatim in epistola etiam nonagenarium, & nonum numerum, qui secundum Græca elementa significat* ἀμήν.

C. I. *Exemplar formatæ epistolæ, quæ in* Nicæna Synodo *a CCCXVIII. Patribus facta est.*

IN *e* nomine Patris, π. & Filii, υ. & Spiritus S. α. π. Vvalterio Spirensi Episcopo. Ego Burchardus sanctæ Vvormaciensis Ecclesiæ devotus, gregis Christi famulus, in Deo vero summæ felicitatis beatitudinem. Cum sancta catholica Ecclesia prompta sit sequi documenta Evangelica *f*, quæ dicunt: *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, accipiet mercedem Prophetæ: & qui recipit justum in nomine justi, mercedem justi accipiet*, &c. & Apostolus *g* jubeat hospitalitatem sectari, & necessitatibus sanctorum virorum communicare; tamen propter eos, qui cauteriatam habent suam conscientiam, dicentes se esse simplices, cum sint astutia diabolica repleti; & pro opere pietatis dicunt se de loco ad locum transire, cum sint, sua malitia faciente, fugitivi, & dicunt se esse ministerio sacro insertos, cum non sint: statutum est a sanctis Patribus, neminem Clericum alienum, & ignotum recipi ab aliquo Episcopo, & inthronizari in sua Ecclesia, nisi habeat a proprio Episcopo epistolam, quæ in canonibus nominatur Formata. Ideo notum facimus fraternitati *h* vestræ, quod præsens frater noster, harum literarum portitor, nomine Hermannus *i*, non pro sua nequitia expulsus est a nobis, sed postulantibus fratribus, eo quod ex familia nostra fuit, & noster baptizatus, fecimus ei libertatem receptam in *K* cornu altaris canonice, & ordinavimus eum ad gradum Presbyterii. Cui etiam has dimissorias, sive commendatitias literas facimus, & eum ad vestram dilectam fraternitatem dirigimus, ut in vestra parochia sub vestro sacro regimine, & defensione consistere valeat. Ego, inquam, Burchardus, humilis Episcopus, in nomine Patris *l*, & Filii, & Spiritus Sancti, & in unitate sanctæ Ecclesiæ, in qua Petro datum est jus ligandi, atque solvendi, absolvo Hermannum Presbyterum de civitate Vvormaciensi, Indictione X. & licentiam do vobis inthronizandi eum in quacunque Ecclesia vultis vestræ parochiæ. Hanc ergo *a* epistolam Græcis literis hinc inde munire decrevimus, & annulo nostræ Ecclesiæ firmare censuimus. Fraternitatem vestram Christus nobis incolumem 1 conservet π. υ. α. π. β. ε. ζ. ξ. ἀμήν. Data Vvormaciæ Idibus Martii, anno Dominicæ Incarnationis MXII. Indictione X.

Corr. Rom. ❡ 1 Conservet.] *In hoc, & sequenti capite ea tantum sunt emendata, quæ exemplarium auxilio restitui poterant. Cæterum quæ hoc loco sequuntur, etiam apud Burchardum sunt depravata. Facile autem restitui possunt ex regulis initio distinctionis traditis. Quibus quidem regulis optime respondet exemplum ab Ivone collatum p. 6. c. 435. si literæ in extremo 434. capitis positæ ponantur loco earum, quæ in ipso 435. afferuntur. Addita enim illis dictione* ἀμήν, *resultat numerus ibi notatus, id est,* IↃcclxxviii. *Bene etiam procedet exemplum c. 434. si ubi nunc summa est 1539. fiat 1439. Satis sit locum indicasse.*

C. II. *Incipit epistola formata a CCCXVIII. Episcopis, & ab Attico 1 Constantinopolitanæ urbis Episcopo edita.*

SAnctissimo *b* in Christo fratri summa dulcedine charitatis amplectendo. A. illius civitatis Episcopo υ. illius Ecclesiæ Præsul perpetuæ beatitudinis optat in Christo salutem. π. υ. α. π. De cætero noverit sancta fraternitas vestra, quod iste Clericus, Hermannus nomine, nostra in parochia instructus, ac detonsus, parvitatem nostram rogavit, quatenus illi commendatitias literas conscriberemus, quibus vestræ celsitudini commendatus, sub tuitione vestri regiminis degere posset: cujus voluntati consentientes, secundum canonicam auctoritatem literas ei dimissorias dedimus, per quas & ipsi concedimus, ut sub vestro magisterio divinæ servituti insistens, suæ deserviat utilitati, & vobis licentiam tribuimus, ut si dignum eum judicaveritis, ad sacros ordines promoveatis. Commendatum ergo eum curæ vestræ suscipite, & nostris ex partibus absolutum, in vestrarum ovium numero custodite. Quas literas, ut vigore veritatis firmatæ, indubitanter a vobis suscipiantur, literis Græcis, ut canonica docet auctoritas, confirmare sategimus. Sancta Trinitas vestram beatitudinem ad regimen sanctæ suæ Ecclesiæ perpetualiter bene valere concedat, 2 ἀμήν, vel sic ϙ θ. (quæ eandem summam exprimunt) indictione X. Continet hæc formata epistola summam numeri MCCCXV. *c*. Y. Græcam in nomine illius primam ponimus, quia Græci eam in quibusdam locis pro υ consonante ponunt, sicut est Δαυὶδ & εὐαγγέλιον.

Corr. Rom. ❡ 1 Ab Attico] *Antea legebatur*, Abbatibus. *Restitutus est locus ex conjectura (quod perraro factum est) quoniam evidenti ratione nitebatur.*

❡ 2 ἀμήν, vel sic, ϙ θ.] *Addita sunt hæc ex aliquot vetustis exemplaribus, & utrisque istis notis idem numerus nonagesimus nonus significatur. In codicibus vero impressis vel nihil erat, vel dictio*, Amen, *Latine scripta, in qua nulla est numeri significatio.*

DISTINCTIO LXXIV.

1 ps *Quæritur de his, qui ab Episcopis suis promoveri* d *contemnunt, an inviti sint sublimandi, an non?*

C. I. *Annuæ suspensioni subjaceat Episcopus, qui invitum ordinare præsumit.*

De his ita statutum invenitur in Concilio Aurelianensi III. *cap.* 7.

EPiscopus, qui invitum, aut reclamantem præsumpserit ordinare, annuali pœnitentiæ subditus, Missas facere non præsumat.

C. II.

a *Ex Attico ad finem Concilii Chalcedonensis. Anselm. lib. 6. c. 121. Ivo p. 6. c. 433.* b *al. epistolam.* c *al. id.* d *al. expressam.* e *Burch. l. 2. c. 227. Ivo p. 6. c. 434. simile quiddam multoque magis, cap. 435.* f *Matth. 10.* g *Rom. 12.* h *al. paternitati.* i. *Ecmanus) Burch.* K *al. a.* l *al. patris* π. *& filii,* υ *& Spiritus Sancti* α.

a *Ivo part. 6. cap. 434. simile.* b *Ansel. l. 6. c. 121.* c *al. MCCCXXV.* d *al. ordinari.*

C. II. *Nullus promoveatur invitus.*

Item Gregorius *Natali Episcopo Salonitano, in lib.* 1. *reg. epist.* 19.

GEsta *a*, quæ nobis in Concilii vestri confecta secretario direxistis, in quibus Archidiaconus Honoratus addicitur *b*, plena esse cognovimus semine jurgiorum: cum uno eodemque tempore una persona nolens ad Sacerdotii ordinem provehitur, quæ tanquam immerita a Diaconatus officio removetur. Et sicut justum est, ut nemo crescere compellatur invitus; ita censendum puto similiter, ne quisquam insons ab ordinis sui ministerio dejiciatur injuste.

C. III. *Qui ab Episcopis suis promoveri contemnunt, a locis suis dejiciantur.*

Contra invenitur c *in Concil. Carthag. c.* 31.

SI 1 qui *d* Clerici ab Episcopis suis promoveri contempserint, nec illic maneant, unde recedere noluerunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Si qui] *Verba hujus capitis sunt titulus sequentis capitis,* Placuit, *qui est proprius canon trigesimus primus Concilii Carthaginensis in codice canonum, & apud Græcos.*

C. IV. *De eodem.*

PLacuit *e*, ut quicunque Clerici, vel Diaconi pro necessitatibus 1 Ecclesiasticarum *f* rerum non obtemperaverint Episcopis suis, volentibus eos ad honorem ampliorem in Ecclesia sua promovere, nec illic ministrent in suo gradu, unde noluerunt recedere.

Corr. Rom. ¶ 1 Pro necessitatibus] *Græce est*: διὰ τίνας ἀναγκαστικὰ αἰτίας τῶν ἐκκλησιῶν αὐτῶν: *id est*, ob quasdam cogentes causas suarum Ecclesiarum.

C. V. *Posteriores prioribus Episcopi non præponant.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 32.

EPiscoporum etiam, quorum vita non reprehenditur, posteriorem priori nullus præponat, nisi *g* forte superbia elatus, quod pro necessitate Ecclesiæ Episcopus jusserit, implere contemnat.

2 pars. §. 1. Sane si officium Archidiaconatus *h* propter simpliciorem naturam implere, aut expedire nequiverit, ille loci sui nomen teneat, & ordinationem 1 Ecclesiæ, quem elegerit Episcopus præponendum.

Corr. Rom. ¶ 1 Et ordinationem] *Quamvis in recentioribus Conciliorum editionibus Coloniensibus legatur*, & ordinationi Ecclesiæ, quem elegerit Episcopus, præponatur: *tamen in veteri Coloniensi, duobus Parisiensibus, & duobus codicibus Conciliorum Vaticanis est eodem modo, atque apud Gratianum.*

C. VI. *In quo loco quisque ordinatus est, invitus teneri non debet.*

Item Gregorius *Joanni Episcopo Syracusano, lib.* 11. *epist.* 34.

QUorundam ad nos relatione pervenit, Cosmam, qui ex Monacho monasterii sanctæ Luciæ a decessore vestro memorandæ *i* memoriæ Maximiano in Ecclesia Syracusana factus Subdiaconus, atque a vobis postea in possessione, quæ Juliana dicitur, Presbyter est ordinatus, ita nimia tristitia, & loci qualitate vehementer afflictum, ut vitam sibi pœnam existimet, & contritionis *K* suæ fugam quærat auxilium. Et ideo, quia tales erga subjectos nostros debemus existere, quales nobis, si subjecti fuissemus, nostros volueramus esse præpositos; magnæ benignitatis est, si eum in Ecclesiam, ubi Subdiaconi est functus officio, sanctitas vestra reducere, atque illic Presbyterum voluerit constituere cardinalem. Quod & facere, quantum arbitramur, debebitis, si tamen nihil est, quod juste contra ipsum animos vestros exasperet. Si vero aliqua culpa est, suis nobis hoc epistolis vestra fraternitas, ut scire possimus, insinuet.

3 pars. Gratian. *Verum illud Gregorii de his intelligendum est, qui non causa necessitatis, sed causa ingratitudinis callide ab Episcopis suis promoveri queruntur. Illud autem Carthaginensis Concilii de his intelligitur, qui nolunt obtemperare Episcopis suis propter necessitatem Ecclesiæ volentibus eos ad altiora promovere. Hanc distinctionem* ex decreto Simplicii Papæ *quilibet corroborare valet, qui scribens Joanni Episcopo Ravennati, epist.*2. *ait inter cætera.*

C. VII. *Non est aliquis invitus ad Episcopatum pertrahendus.*

UBi *a* ista didicisti, quæ in fratrem, & Coepiscopum nostrum Gregorium, non dilectione *b*, sed invidia perpetrasti; quem inexcusabili violentia pertrahi ad te passus es, atque vexari, ut ei honorem tantum non per animi tranquillitatem, sed per amentiam, sicut dicendum est, irrogares? Neque enim talia potuissent fieri sanitate consilii. Nolumus exaggerare, quod gestum est, ne cogamur judicare, quod dignum est. Nam privilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. & *infra*. *c*. Denunciamus autem, quod si posthac quicquam tale præsumpseris, & aliquem seu Episcopum, seu Presbyterum, seu Diaconum, invitum facere forte credideris, ordinationes tibi Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmiliensis noveris auferendas.

C. VIII. *De eodem.*

Item Gregorius *Antonino Subdiacono, lib.* 2. *epist.* 16. *indict.* 10.

HOnoratus *d* Archidiaconus Ecclesiæ Salonitanæ a sanctæ memoriæ decessore meo, missa supplicatione, poposcerat, ut ab Antistite suo invitus provehi ad fortioris gradus ordinem contra morem nullatenus cogeretur. Hoc enim fieri sibi non provehendi gratia, sed causa ingratitudinis perhibebat. Pro qua re tunc jam sanctæ memoriæ decessor noster scriptis suis Natali fratri, Coepiscopoque nostro interdixerat, ne prædictum Honoratum Archidiaconum invitum proveheret, neve dolorem conceptæ ingratitudinis diutius in corde retineret. Cumque & a nobis hæc eidem summopere fuerint interdicta, non solum mandata Dei negligens, sed & scripta nostra contemnens, præfatum Archidiaconum quasi ad fortiorem honorem provehens, conatus est arte callida degradare. Unde actum est, ut eo de Archidiaconatus loco summoto, alium adsisceret, qui ejus obtemperare moribus potuisset. Quem Honoratum Archidiaconum arbitramur Antistiti suo aliunde displicere non potuisse, nisi quod eum vasa sacra suis dare parentibus prohibebat. Quam causam subtili voluimus, & tunc sanctæ memoriæ decessor meus, & nunc ego indagatione discutere, sed ipse suorum sibi actuum conscius, personam ad judicium postposuit destinare. Proinde experientiam tuam præsentis præcepti auctoritate duximus fulciendam, quatenus conveniens in Salona, Natalem fratrem, Coepiscopumque nostrum saltem tot scriptis admonitum studeat adhortari, ut supra memoratum Archidiaconum in suo statim loco suscipiat. Quod si facere hoc contumaciter, ut consuevit, forte distulerit, usum ei pallii, qui ab hac sede concessus est, ex auctoritate sedis Apostolicæ contradices *e*. Quem si etiam amisso pallio adhuc in eadem pertinacia perseverare perspexeris, Dominici quoque corporis, & sanguinis eundem Antistitem participatione privabis.

Grat. *Adhibenda est etiam disciplina, qua nolentes promoveri ad sacros ordines ad obediendum Episcopis suis provocentur.*

a *Polyc. l.* 2. *tit.* 33. *Ivo part.*6. *c.*379. b *al. adducitur*. c *In codice canonum*. d *Ivo p.* 6. *c.*42. e *Burch. lib.* 2. *c.* 178. *Ivo part.* 6. *c.* 42. *Ans. l.* 6. *c.* 103. f *al. Ecclesiarum non obtemperaverint*. g *al. ne*) *orig.* h *al. Archidiaconus*. i *al. venerandæ*. K *al. contristationis*.

a *Polyc. lib.* 2. *tit.*33. *Anselm. lib.*6. *c.* 66. & 67. *Burch. lib.* 1. *cap.*20. *Ivo p.* 5. *c.* 140. b *al. electione*. c 11. *q.* 3. *cap. privilegium*. 25. *q.* 2. *c. denunciamus autem*. d *Ans. l.* 7. *c.* 75. e *al. contradicito*.] *orig.*

In minoribus siquidem ordinibus constituti paulatim per singulos gradus sunt provehendi, ut contemnentes suis obedire Episcopis, doleant sibi illos esse Prælatos, quos prius habebant subjectos.

C. IX. *Cum majores ordinari contempserint, de minoribus promoveantur ordinibus.*

Unde Gelasius *scribit* Victori *Episcopo* a.

CONsuluit b dilectio tua de suorum promotione Clericorum, perhibens, quod Diaconi ad Presbyterii gradum [quo Ecclesiam tuam memoras indigere] venire detrectant. Quapropter quia invitos fieri Ecclesiastica moderatio, gravitasque non patitur, ut ex nolentibus fiant volentes, ordinatio illa potest perficere c, si quos d habes vel in Acolythis, vel Subdiaconis maturiores ætate, & quorum sit vita probabilis, hos in Presbyteratum studeas promovere, ut qui in suis ordinibus proficere noluerint, reddantur suis inferioribus post minores e, ipsaque commoda Presbyteri propensius, quam Diaconi consequantur: ut hac saltem ratione constricti, & honorem, quem refugerant, appetere nitantur, & quæstum.

DISTINCTIO LXXV.

1 ps TEmpus autem consecrationis, *sicut in ordine Romano habetur, ad Episcopi benedictionem non eligitur. Omni enim tempore benedicuntur; dummodo jejuni, & hora tertia benedictionem accipiant.*

C. I. *Ordinationes Episcoporum qua hora fieri debeant.*

Unde Anacletus Papa *scribit ad Episcopos Italiæ epist. 2. in principio.*

ORdinationes f Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint provincia, Episcopis sunt celebrandæ. Qui simul convenientes, scrutinium diligenter agant, jejuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manus in sanctis Evangeliis, quæ prædicaturi sunt, imponentes, Dominica die, hora tertia orantes, sacraque unctione, exemplo g Prophetarum h, & Regum, capita eorum, more Apostolorum, & Moysis ungentes: quia omnis sanctificatio constat in Spiritu Sancto, cujus virtus invisibilis sancto chrismati est permista, & hoc ritu solennem celebrent ordinationem.

2 ps Gratian. *Tempus autem consecrationis trium mensium spatio clauditur: ultra quod, nisi necessitate cogente, Episcoporum consecrationes post electionem differri non licet.*

C. II. *Ultra tres menses non differatur Episcoporum ordinatio.*

Unde in Chalcedonensi Concilio *cap. 25. legitur.*

QUoniam i quidam Metropolitanorum, sicut ad nos perlatum est, negligunt creditos sibi greges, & differunt ordinationes facere Episcoporum; placuit sanctæ Synodo intra tres K menses fieri ordinationes Episcoporum, nisi forte inexcusabilis necessitas coegerit tempus ordinationis l amplius protelari. Si autem quis 1 Episcoporum hæc non observaverit, ipsum debere Ecclesiasticæ condemnationi subjacere, reditus vero ejusdem viduatæ Ecclesiæ integros reservari apud œconomum ejusdem Ecclesiæ placuit.

Corr. Rom. ¶ 1 Si autem quis] *Sic etiam in prisca versione. Græce est:* εἰ δὲ μὴ τοῦτο ποιήσοι, ὑποκεῖσθαι αὐτὸν (*al.* αὐτῷ) ἐκκλησιαστικῷ ἐπιτιμίῳ, *quæ aliter interpres vertit*: Quod si hoc minime fecerit, correptioni Ecclesiasticæ subjacebit. *De Metropolitano enim loquitur.*

3 ps Gratian. *Cæterorum vero ordinationes, nonnisi in temporibus certis, & diebus, maxime Sacerdotum, & Levitarum, fieri debent, vespera videlicet Sabbathi, vel mane diei Dominicæ continuato jejunio.*

C. III. *Ordinationes Presbyterorum, vel Levitarum qua hora fieri debeant.*

Unde Zepherinus Papa *scribit ad Episcopos Ægypti epist. 2.*

ORdinationes a Presbyterorum, Levitarumque tempore congruo, multis coram adstantibus solenniter agite, & probabiles, ac doctos viros ad hoc opus provehite, ut de eorum societate, & adjumento plurimum gaudeatis.

C. IV. *Presbyteri, & Levitæ, qua hora ordinandi sunt.*

Item Leo Episcopus *Dioscoro Alexandrino Episcopo epist. 79. cap. 1.*

QUod b a Patribus nostris propensiore cura novimus esse servatum, a vobis quoque volumus custodiri, ut non passim diebus omnibus Sacerdotalis, vel Levitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbathi ejus noctis, quæ lucescit in prima Sabbathi, exordia c consecrandi eligantur, in quibus his, qui consecrandi sunt, jejunis, & a jejunantibus sacra benedictio conferatur. Quod ejusdem observantiæ erit, si mane, ipso Dominico die, continuato jejunio Sabbathi celebretur: a quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quod d ad diem Resurrectionis (sicut etiam in Pascha Domini declaratur) pertinere non dubium est.

C. V. *Quare die Dominico Sacerdotum ordinationes celebrentur.*

Idem eodem cap.

4 ps QUod 1 die e Dominico ordinationes Sacerdotum celebrentur, non tantum ex consuetudine, sed etiam ex Apostolica novimus venire doctrina; Scriptura manifestante, quod cum Apostoli f Paulum, & Barnabam ex præcepto Spiritus Sancti ad Evangelium gentibus mitterent prædicandum, jejunantes, & orantes imposuerunt eis manus, ut intelligamus, quanta & dantium, & accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo pie, & laudabiliter Apostolicis morem gesseris institutis, si hanc ordinandorum Sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse servaveris, ut his, qui consecrandi sunt, nunquam benedictio g, nisi in die Dominicæ Resurrectionis tribuatur: cui a vespera Sabbathi initium constat adscribi, & tantis divinarum dispensationum h mysteriis est consecrata, ut quicquid est a Domino insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium: in hac per Resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hac &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Quod die) *Sumptum est caput hoc ex eodem loco, unde & antecedens, mutato tamen verborum ordine, & nonnullis initio adjectis. In ipsa enim epistola, post ultima verba præcedentis capitis, sequitur continenter:* Nam præter auctoritatem consuetudinis, quam ex Apostolica novimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat, quod cum Apostoli &c.

C. VI.

a *al. Episcopo Alexandrino.* b *Anselm. lib. 7. c. 102. Ivo p. 6. cap. 106. Polyc. lib. 2. tit. 31.* c *al. proficere.* d *al. quia scilicet si quos. Ivo p. 6. c. 43* e *al. posteriores.* f *supra dist. 64. c. ordinationes Episcoporum. Burch. l. 1. c. 15. Ivo part. 5. c. 69. Anselm. lib. 6. c. 53. Pannor. l. 3. c. 12. Polyc. l. 2. tit. 6.* g *al. prophetarum exemplo Regum capita perungentium, eos more &c.* h *De Prophetis 3. Regum 19. De Moyse. Exod. 29. De Regibus. 1. Reg. 10.* i *Polyc. l. 2. tit. 10. Burch. l. 1. c. 24. Anselm. l. 6. c. 40. Ivo p. 5. c. 135.* K *sup. dist. 50. c. 11.* l τῆς ἀναβολῆς.

a *Polyc. lib. 2. tit. 28. Ansel. l. 7. c. 43. Burch. lib. 2. c. 3. Ivo part. 6. c. 23. & 47.* b *Polyc. ibid. Ansel. lib. 7. cap. 44. Ivo p. 6. cap. 71.* c *exordia deligantur, hoc est sub lege divini officii substituantur*] *orig.* d *quam*] *orig.* e *Ivo part. 6. c. 70. Pannor. l. 3. c. 13.* f *Actor. 13.* g *al. benedictiones tribuantur.*] *orig.* h *dispositionum.*

C. VI. *De eodem.* PALEA.
(*Item* in ordine Romano *cap. de gradibus Ecclesiæ.*)

QUando *a*, & ubi libitum fuerit, usque ad Subdiaconatus officium ordinantur Clerici: Diaconi vero, atque Presbyteri nunquam *b*, nisi in publica ordinatione.

C. VII. *De temporibus ordinationis.*
Item Gelasius c *ad Episcopos per Lucaniam epist.* 1. *cap.* 13.

ORdinationes *d* Presbyterorum, & Diaconorum, nisi certis temporibus, & diebus exerceri non debent, idest, quarti mensis jejunio, septimi, & decimi: sed & etiam quadragesimalis initii, ac medianæ *e* hebdomadæ, & Sabbathi jejunio circa vesperam noverint celebrandas: nec cujuslibet utilitatis causa, seu Presbyterum, seu Diaconum his præferre, qui ante ipsos fuerint ordinati.

DISTINCTIO LXXVI.

1 ps QUibus temporibus jejunia celebranda sint, Calixtus Papa *determinat scribens Benedicto Episcopo epist.* 1.

C. I. *Quibus temporibus jejunia celebrentur.*

JEjunium *f*, quod ter in anno apud nos celebrare didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: ut sicut annus per quatuor volvitur tempora, sic & nos quaternum solenne agamus jejunium per anni quatuor tempora.

C. II. *De eodem.*
Item ex Concilio Moguntino I. *capitul.* 34. (*sed ibi fusius, hic summatim.*)

COnstituimus *g*, ut quatuor tempora anni ab omnibus communi *h* jejunio observentur: id est, in mense Martio, hebdomada prima; in Junio secunda; in Septembri tertia; in Decembri quarta.

Corr. Rom. ¶ *Auctor Micrologi 24. & 25. de hoc ipso Moguntini Concilii canone disputans, aperte ait, hoc ex ignoratione traditionis Ecclesiasticæ fuisse profectum. Unde Leo Papa ait*, Hujus observatione &c. *quod refertur infra ead. dist. c. 6. Et ne quis occasione horum Conciliorum Germanicorum deciperetur, Gregorius septimus* (*quod in eodem Micrologo narratur*) *veterem Romanæ Ecclesiæ consuetudinem renovavit. De qua re in Concilio Claremontensi Urbani II. canone primo sic statuitur*: Primum jejunium quatuor temporum semper fiet prima hebdomada Quadragesimæ: secundum in hebdomada Pentecostes absque genuum flexione, cum Alleluja, & Gloria in excelsis Deo, & vestibus solennibus fiet; tertium plena hebdomada ante æquinoctium autumnale; quartum plena hebdomada ante Natalem Domini, vigilia ejusdem accepta. *Et idem repetitur in altero Concilio Placentiæ postea habito, quod est in Bibliotheca Vaticana, & citatur infra ead. cap.* statuimus.

C. III. *De eodem.*
Item ex Concilio Salegunstæ *habito cap.* 2.

DE *i* jejunio autem incerto quatuor temporum hanc certitudinem statuimus, ut si Calendæ Martiæ in quarta feria, sive antea evenerint, eadem hebdomada jejunium celebretur. §. 1. Si autem Calendæ Martiæ in quintam feriam, aut sextam, aut Sabbathum distendantur, in sequentem hebdomadam jejunium differatur. Simili quoque modo si Calendæ Junii in quarta feria, aut antea evenerint, in subsequenti hebdomada jejunium celebretur; & si in quinta, aut sexta feria, aut Sabbatho contigerint, jejunium in tertiam hebdomadam reservetur. §. 2. Et hoc sciendum, quod si quando jejunium mensis in vigilia Pentecostes secundum prædictam regulam evenerit, non ibi celebrandum erit, sed in ipsa hebdomada solenni Pentecostes: (quia vigilia 1 simul, & jejunium celebrari non debent:) & tunc propter solennitatem Spiritus S. Diaconi Dalmaticis induantur, & Alleluja cantetur, & Flectamus genua non dicatur. §. 3. Eodem modo de Septembris jejunio constitutum est, ut si Calendæ Septembris in quarta feria evenerint, aut antea, jejunium in tertia hebdomada celebretur: & si in quinta, aut sexta, aut Sabbatho contigerint, in quarta hebdomada jejunandum erit. §. 4. In Decembri vero illud observandum erit, ut in proximo Sabbatho ante vigiliam Natalis Domini celebretur jejunium; quia si vigilia in Sabbatho evenerit, simul vigiliam, & jejunium celebrare non convenit.

Corr. Rom. ¶ 1 Quia vigilia] *Hæc usque ad verbum* debent, *non sunt in ipso Concilio impresso ex Burchardo: eadem vero sententia repetitur in fine capitis.*

C. IV. *De eodem.*
Contra Urbanus II. in Concilio Placentino c. 15.

STatuimus *a* etiam, ut jejunia quatuor temporum hoc ordine celebrentur: primum in initio quadragesimæ: secundum in hebdomada Pentecostes: tertium vero in Septembri: quartum in Decembri more solito fiat.

C. V. *De eodem.*
Item Leo Papa *sermone primo de jejunio Pentecostes.*

IGitur *b* post sanctæ lætitiæ dies, quos in honorem Domini a mortuis resurgentis, ac deinde in cœlos ascendentis exigimus, postque acceptum Sancti Spiritus donum salubriter, & necessario consuetudo est ordinata jejunii, ut si quid forte inter ipsa festivitatum gaudia negligens libertas, & licentia inordinata præsumpsit, hoc religiosæ abstinentiæ censura castiget.

C. VI. *De eodem.*
Idem *sermone 8. de jejunio decimi Mensis.*

HUjus *c* observantiæ utilitas, dilectissimi, in Ecclesiasticis præcipue est constituta jejuniis: quæ ex doctrina Sancti Spiritus ita per totius anni circulum distributa sunt, ut lex abstinentiæ omnibus sit adscripta temporibus. Siquidem jejunium vernum in Quadragesima, æstivum in Pentecoste, autumnale in mense septimo, hyemale autem in hoc, qui est decimus, celebramus, intelligentes divinis vacuum nihil esse præceptis, & verbo Dei ad eruditionem nostram omnia elementa servire, dum per ipsius mundi cardines, quasi per quatuor Evangelia incessabili tuba discimus, quod & prædicemus, & agamus.

2 ps Gratian. *Primum vero mensem, quartum, septimum, & decimum, non Hebræorum ratione, sed nostra debemus accipere. Primus enim mensis apud illos est Aprilis, quartus Julius, septimus October, decimus Januarius. In quibus, & præterea in quinto mense, qui est Augustus, quæ fuerit eis causa jejunii*, Hieronymus *in commentariis ad cap. 8. Zachariæ exponit dicens.*

C. VII. *Quare in supradictis mensibus jejunia lex imperavit.*

JEjunium *d* quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi [ἀπὸ κοινοῦ enim subauditur mensis] domui Judæ, & Hierusalem, in dies festos vertetur & gaudium: veritatem tantum Deus quærit, & pacem. In hoc loco nostrorum multi multa dixerunt, & inter se dissonantia. & *paucis interjectis*. §. 1. Cogimur igitur

a *Ansel. lib. 7. cap. 61.* b *al. non.* c *Et Gregorius II. epist. 3.* d *Polyc. l. 2. tit. 28. Ansel. l. 7. c. 45. Ivo part. 6. c. 74. Pannor. lib. 3. c. 25.* e *mediana quadragesimæ die Sabbathi jejunio*] *orig.* f *Polyc. lib. 3. tit. 27. Ivo part. 4. c. 27. Pannor. lib. 2. cap. 175.* g *Capitul. 5. cap. 86. Burch. lib. 13. c. 2. Ivo p. 4. c. 35. Pannor. lib. 2. cap. 180.* h *al. cum.* i *Burch. in fine. Ivo part. 4. c. 33. Pannor. l. 2. c. 181.*

a *Polyc. lib. 3. tit. 25.* b *Polyc. ibid.* c *Polyc. ibid.* d *Polic. ibid.*

igitur ad Hebræos recurrere, & scientiæ veritatem de fonte magis, quam de rivulis quærere. *& paulo post.* §. 2. Jejunium quarti mensis, qui apud Latinos vocatur Julius, die septima, & decima ejusdem mensis illud arbitrantur, quando descendens Moyses *a* de monte Sina tabulas legis abjecit, atque confregit, & juxta Hieremiam *b* muri primum rupti sunt civitatis. In quinto mense, qui apud Latinos appellatur Augustus, cum propter exploratores terræ Sanctæ seditio orta esset in populo, jussi sunt montem non ascendere, sed per quadraginta annos longis a *c* terra Sancta circumire dispendiis, ut exceptis duobus, Chaleb *d*, & Josue, omnes in solitudine caderent. In hoc mense & a Nabuchodonosor *e*, & multa post secula a Tito, & Vespasiano templum Hierosolymis incensum est, atque destructum: capta urbs Bethel, ad quam multa millia confugerant Judæorum: aratum templum in ignominiam gentis oppressæ a Tito Annio Rufo. In septimo vero, qui apud nos appellatur October, sicut supra diximus, occisus est Godolias, & Judæ tribus, ac Hierusalem reliquiæ dissipatæ. Legamus Hieremiam *f*, Mense decimo (qui apud nos Januarius dicitur, eo quod janua anni sit, atque principium) Ezechiel *g* in captivitate positus audivit, & cunctus populus captivorum, quinto mense templum esse subversum: quod plenissime in eodem Propheta cognoscimus. Hoc est igitur omne, quod dicitur, Dies planctus, & jejuniorum, quos hactenus habuistis in luctum, sciatis vobis (quia cogitavi, ut benefaciam Hierusalem, & domui Juda) in lætitiam, & gaudium, & solennitates esse vertendos; ita duntaxat, si veritatem diligatis, & pacem. Juxta anagogem, quia tunc jejunamus, quando *h* sponsus aufertur a nobis, & non meremur ejus habere præsentiam; cum reversus fuerit Dominus ad nos, & cogitaverit, ut benefaciat nobis, omnis tristitia vertetur in gaudium, & fames pristina sermonis Dei præsentia doctrinarum ejus, & cœlestis panis saturitate pensabitur.

3 pars. Gratian. *Non autem videntur jejunia quarti mensis posse celebrari ante diem Pentecostes. A die enim Dominicæ Resurrectionis usque in diem Pentecostes non inducuntur observanda jejunia.*

C. VIII. *De eodem.*

Unde Ambrosius *in ejusdem diei sermone 61. qui sic incipit.*

SCire debet 1 sanctitas vestra. Per hos quinquaginta dies nobis est jugis, & continuata festivitas: ita ut hoc omni tempore neque ad observandum indicamus jejunia, neque ad exorandum Deum genibus succedamus *i*. *& infra.* §. 1. Instar ergo Dominicæ, tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes isti dies velut Dominici deputantur; Resurrectio enim Dominica est. Nam in Dominica resurgens Salvator reversus ad homines est, & post Resurrectionem tota Quinquagesima cum hominibus commoratus est. Æqualis ergo eorum necessarium ut esset festivitas, quorum æqualis esset & sanctitas *K*. Sic enim disposuit Dominus, ut sicut ejus passione in Quadragesimæ jejuniis contristaremur; ita ejus Resurrectione in Quinquagesimæ feriis lætaremur. Non igitur jejunamus in Quinquagesima, quia in his diebus nobiscum Dominus commoratur. *Item in Apologia David l.* Hunc numerum (Quinquagesimum videlicet) læti celebramus post Domini passionem, remisso culpæ totius debito, chirographo *m* quoque evacuato, ab omni nexu liberi, & suscipimus advenientem in nos gratiam Spiritus Sancti; die Pentecostes, vacante jejunio, laus dicitur Deo, Alleluja cantatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Scire debet] *In multis manuscriptis exemplaribus a capite* jejunium, *usque ad cap.* post Pascha, *in aliquot etiam usque ad ultimum, nulla est distinctio capitum. Tanquam enim unico contextu continentur multæ auctoritates a Gratiano citatæ. Ideo verba ista,* scire debet sanctitas vestra, *cohærent cum extremis verbis Gratiani ad finem præcedentis capitis, atque ita legendum.* Unde Ambrosius in ejusdem diei sermone 61. qui incipit, Scire debet sanctitas vestra, *ac deinde subjungendum,* Per hos quinquaginta, &c. *Suo enim modo aptavit hunc locum Gratianus. Nam apud beatum Ambrosium paulo aliter habetur.*

Gratian. *Necessario ergo Ecclesia constituit, ut post diem Pentecostes jejunia celebrentur. Sed quod in illis quinquaginta diebus jejunandum esse negatur, ex observantiæ necessitate intelligitur.*

C. IX. *De eodem.*

Unde idem Ambrosius *in ejusdem diei sermone 60. qui sic incipit.*

NOsse credo 1 vos fratres. Non minore lætitia celebramus diem Pentecostes, quam sanctum Pascha curavimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, jejunavimus Sabbatho, vigilias celebravimus, orationibus pernoctantes *a* instit imus: unde necesse est, similem observantiam *b* similis lætitia subsequatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nosse credo] *Idem evenit in hoc capite, quod in superiore evenisse notatum est. Cohæret enim cum superioribus, prima sermonis periodo quasi in summam redacta.*

Gratian. *Observantia vero similis dicitur quoad factum, non quoad necessitatem.*

C. X. *De eodem.*

Unde Isidorus *lib. 1. de Ecclesiasticis officiis, cap. 42.*

POst Pascha usque ad Pentecosten, licet traditio Ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxaverit; tamen si qui Monachorum, vel Clericorum jejunare cupiunt, non sunt prohibendi: quia Antonius, & Paulus, & cæteri Patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque solvisse abstinentiam, nisi tantum die Dominico.

C. XI. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad* Lucinium, *epist. 28.*

UTinam *c* omni tempore jejunare possemus, quod in Actibus *d* Apostolorum diebus Pentecostes, & die Dominico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. *& infra.* Nec hoc dico, quod Dominicis *e* diebus jejunandum putem, & contextas quinquaginta *f* diebus ferias auferam; sed unaquæque provincia abundet in suo sensu: & præcepta Majorum leges Apostolicas arbitretur.

C. XII. *Sabbatho magno post horam baptismi Episcopus valet ordinari.*

Item Pelagius Papa Petro *Episcopo Potentino.*

DIlectionis *g* tuæ scripta suscepimus, quibus significas, Latinum Ecclesiæ Grumentinæ Diaconum ad Episcopatum Marcellionensis Ecclesiæ, sive Clusitanæ *h* ab omnibus fuisse electum: quod jam ante hoc tempus retulisti, & jussimus, ut veniret, credentes eos de persona ejusdem ab Episcopo suo dimissorias accepisse. Quod si modo fecerunt, facite eum velociter ad urbem Romam occurrere, ut si Deus jusserit, in Sabbatho magno post horam baptismi ordinetur. Quod si ante memoratum diem non occurrerit, cogetur usque ad quarti mensis jejunia sustinere.

DISTIN-

a Exod. 32. b *Hierem.* 52. c *al. ad terram sanctam*) *orig.* d *Numer.* 14. e 4. *Reg.* 25. *Hierem.* 39. & 41. f *Hierem.* 52. g *Ezechiel.* 33. h *Joan.* 16. i *succidamus.*) *orig. & aliquot Gratiani exemplaria vetusta, & recentes editiones.* K *sic quantitas.*] *orig.* l c. 8. m *Coloss.* 2.

a *Pernoctanter*) *orig.* b *similis observantia similem lætitiam subsequatur.*] *orig.* c *Polyc. l.* 3. *tit.* 23. d *Act.* 13. 20. & 27. e *al. festivis.* f *al. sexaginta.*] *orig.* g *sup. dist.* 63. *literas. Polyc. lib.* 2. *tit.* 28. *Ansel. lib.* 6. *c.* 59. h *al. Cusilinatis. Supra dist.* 54. *cap. frequens.*

DISTINCTIO LXXVII.

HIs temporibus secundum Anacletum, Zepherinum, Gelasium, & Pelagium, Episcopi, Presbyteri, & Diaconi sunt ordinandi. Metropolitanus autem juxta Leonem a ex Presbyteris ejusdem Ecclesiæ, vel ex Diaconis optimus ordinetur. Ex Monachis autem, vel Laicis nullus, nisi per gradus Ecclesiæ, debet ad summum Sacerdotium pervenire.

C. I. *Nonnisi per distinctos gradus quisquam ad Sacerdotium aspiret.*

Unde Cajus Papa *Felici Episcopo, epist. unica in extremo.*

ILlud nos statuentes, vobis, & omnibus servare mandamus, ut ad ordines Ecclesiasticos sic ascendant in Ecclesia, qui ordinari merentur: id est, si quis Episcopus esse meretur, sit primum Ostiarius, deinde Lector, postea Exorcista, inde sacretur Acolythus, demum vero Subdiaconus, deinde Diaconus, & postea Presbyter, & exinde, si meretur, Episcopus ordinetur.

C. II. *Quæ intervalla temporis in singulis gradibus servanda sint.*

Unde Zozimus Episcopus urbis Romæ, ait ad Isychium, epist. 1. cap. 3.

IN *b* singulis gradibus hæc tempora sunt observanda, si ab infantia 1 Ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, ut inter Lectores, & Exorcistas quinquennio teneatur, exinde Acolythus, vel Subdiaconus 14. annis fiat, & sic ad benedictionem Diaconatus, si meretur, accedat: in quo ordine quinque annis, si inculpate se gesserit, hærere debebit. Exinde suffragantibus stipendiis per tot gradus datis propriæ fidei documentis, Presbyterii Sacerdotium poterit promereri: de quo loco (si eum exactior ad bonos mores vita perduxerit) summum Pontificatum sperare debebit. & *infra*. §. 1. Defensores etiam Ecclesiæ, qui ex Laicis fiunt, supradicta observatione teneantur, si meruerunt esse in ordine Clericatus.

Corr. Rom. ¶ 1 Si ab infantia] *Prior hæc hujus capitis pars summatim refertur. Integer locus sic habet*: Si ab infantia Ecclesiasticis ministeriis nomen dederit, inter Lectores usque ad vigesimum ætatis annum continuata observatione perduret. Si major jam, & grandævus accesserit, ita tamen, ut post baptismum statim se divinæ militiæ desideret mancipari, sive inter Lectores, sive inter Exorcistas quinquennio teneatur, exinde Acolythus, vel Subdiaconus quatuor annis, & sic ad benedictionem, &c. *Ac sane in uno etiam pervetusto Gratiani codice, & apud Rabanum, lib. 1. cap. 13. de institut. Cleric. legitur*, quatuor annis, *non*, quatuordecim. *Sed ob glossas nihil mutatum, additumve est.*

C. III. *De eodem.*

Item Syricius Papa *ad Himerium Tarraconensem, epist. 1. cap. 9.*

QUicunque *c* itaque se Ecclesiæ voverit obsequiis a sua infantia, ante puberatis annos baptizari, & Lectorum debet ministerio sociari. Qui ab accessu adolescentiæ usque ad vigesimum 1 ætatis annum, si probabiliter vixerit, una tantum, & ea, quam virginem communi per Sacerdotem benedictione percepit, uxore contentus Acolythus, & Subdiaconus esse debebit, posteaque ad Diaconii gradum (si seipsum primitus, continentia præeunte, dignum probaverit) accedat. Ubi si ultra 2 quinque annos laudabiliter ministraverit, congrue Presbyterium consequatur. Exinde post decennium Episcopalem cathedram poterit adipisci: si tamen per hæc tempora integritas vitæ, ac fidei ejus fuerit approbata. Qui vero jam ætate grandævus, melioris propositi conversatione provocatus, ex Laico ad sacram militiam pervenire festinat, desiderii sui fructum non aliter obtinebit, nisi eo, quo baptizatur, tempore statim Lectorum, aut Exorcistarum numero societur; si tamen eum unam habuisse, vel habere, & hanc virginem accepisse constet uxorem. Qui dum initiatus fuerit, expleto biennio, per quinquennium aliud Acolythus, & Subdiaconus fiat, & sic ad Diaconatum (si per hæc tempora dignus judicatus fuerit) provehatur. Exinde jam accessu temporum, Presbyterio, vel Episcopatui, si eum Cleri, ac plebis evocaverit electio, non immerito societur.

Corr. Rom. ¶ 1 Vigesimum) *In plerisque vetustis exemplaribus, & Gratiani, & epistolæ, atque apud Ivonem legitur*, trigesimum: *sed in epistola Zozimi, quæ relata est in antecedente notatione*, vigesimum.

¶ 2 Ultra] *Sic legitur in omnibus manuscriptis, & in originali ipso. In vulgatis erat*, intra.

C. IV. *De eodem.*

Item ex sexta Synodo, *c.* 15.

SUbdiaconus *a* non minor viginti annorum ordinetur. §. 1. Si quis vero in aliquo ordine Sacerdotali præter constituta tempora ordinatus fuerit, deponatur.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 4.

PLacuit *b*, ut ante viginti quinque annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur, & ut Lectores populum non salutent.

C. VI. *Minoribus XXV. annis Levitica non præstetur benedictio.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 16. & 17.

EPiscopus *c* benedictionem Diaconatus minoribus quam XXV. annorum penitus non committat. §. 1. Sane si conjugati juvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione promissa, posteaquam pariter conversi fuerint, ordinentur. §. 2. Presbyterum vero, vel Episcopum, ante triginta annos, id est, antequam ad viri perfecti ætatem perveniat, & Diaconos ante vigintiquinque, nullus Metropolitanorum ordinare præsumat: ne per ætatem (quod aliquoties evenit) aliquo errore culpentur.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 19.

IN *d* veteri lege ab anno vigesimoquinto Levitæ in tabernaculo servire mandantur: cujus auctoritatem in canonibus & sancti Patres secuti sunt. Nos & Divinæ legis, & Conciliorum præcepti immemores, infantes & pueros Levitas facimus, ante legitimam ætatem, ante experientiam vitæ: ideoque ne ulterius fiat a nobis, & Divina lege *e*, & canonicis admonemur *f* sententiis, ut *g* a vigintiquinque annis ætatis Levitæ consecrentur, & a triginta Presbyteri ordinentur.

C. VIII. *Per quæ intervalla temporum ordinetur, qui de Monachis in Clericatum eligitur.*

Item Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam, epist.* 1. *cap.* 3

SI *g* quis de religioso proposito, & disciplinis monasterialibus eruditus ad Clericale munus accedat, inprimis ejus vita præteritis acta temporibus inquiratur, si nullo gravi facinore probatur infectus, si secundam non habuit fortassis uxorem, nec a marito relictam sortitus ostenditur, si pœnitentiam 1 publicam fortassis non gessit,

a *Epist.* 82. *Anastasio*. b *Ans. lib.* 7. *c.* 49. *Rabanus de instit. Cler. l.* 1. *c.* 13. c *Ivo p.* 6. *c.* 91., & 92.

a *Et Conc. Carthag. cod. can.* 16. *Burch. l.* 2. *c.* 11. *Ivo p.* 6. *c.* 31. *Pannor. l.* 3. *c.* 30. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 27. b *Ansel. l.* 6. *c* 96. *Ivo p.* 5. *c.* 365. *Burchard. l.* 2. *c.* 9. c *Ivo part.* 6. *c.* 29. *Pannor. l.* 3. *c.* 28. *Polyc. l.* 2. *tit.* 27. d *Burch. l.* 2. *c.* 12. *Ivo p.* 6. *c.* 32. *Pannor. l.* 3. *c.* 31. e *Num.* 8. f *in codice Regio, admonemur exemplis*. g *al. sed.* h *sup. dist.* 55. *c.* 1. *Ansel. l.* 7. *c.* 47. *Ivo part.* 3. *c.* 143.

gessit, nec ulla corporis parte vitiatus apparet; si servili, aut originariæ non est conditioni obnoxius; si curiæ jam probatur nexibus absolutus; si assecutus est literas, sine quibus vix fortassis Ostiarii possit implere ministerium.

Corr. Rom. ¶ 1 Si pœnitentiam] *Hinc usque ad finem addita sunt ex epistola ipsa, ut melius percipiatur nexus sequentis capitis. Nam post verbum*, ministerium, *continenter apud Gelasium sequitur*: ut si his omnibus, quæ sunt prædicta, fulcitur, continuo Lector &c.

C. IX. *De eodem.*

Item eodem capite, & sequenti.

MOnachus 1 vero novitius si morum honestate fulcitur, continuo Lector, vel Notarius, aut certe Defensor effectus, post tres menses existat Acolythus; maxime si huic ætas etiam suffragatur: sexto mense Subdiaconi nomen accipiat: ac si modestæ conversationis, honestæque voluntatis existit, nono mense Diaconus, completoque anno sit Presbyter: cui tamen quod annorum interstitia fuerant collatura; sancti propositi sponte suscepta doceatur præstitisse devotio. §. 1. Si *a* vero Laicus quispiam Ecclesiasticis est aggregandus officiis, tanto solicitius in singulis, quæ superius comprehensa sunt, hujusmodi decet examinari personam, quantum inter mundanam, religiosamque vitam constat esse discriminis: quia utique convenientia Ecclesiæ ministeria reparanda *b* sunt, non inconvenientibus meritis ingerenda: tantoque magis, quod sacris aptum possit esse servitiis, in eorum quærendum est institutis, quantum de tempore, quo fuerant hæc assequenda, decerpitur, ut morum habere doceatur hoc probitas, quod prolixior consuetudo non contulit, ne *c* per occasionem supplendæ penuriæ Clericalis, vitia potius divinis cultibus intulisse *d*, non legitimæ familiæ Domini computemur procurasse compendia. Quorum promotionibus, super anni metas, sex menses nihilominus subrogamus: quoniam, sicut dictum est, distare convenit inter personam divino cultui deditam, & de Laicorum conversatione venientem. Quæ tamen eatenus indulgenda credidimus, ut Ecclesiis 2 ab hac occasione cessantibus, Canonum paternorum vetus forma servetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Monachus] *Quomodo hic locus in originali habeat, proxima superiore notatione indicatum est.*

¶ 2 Ut Ecclesiis] *Hæc multo plenius a Gelasio exponuntur*: Ut illis, *inquit*, Ecclesiis, quibus infestatione bellorum vel nulla penitus, vel exigua remanserunt ministeria, renoventur: quatenus his, Deo propitio, restitutis, in Ecclesiasticis gradibus subrogandis canonum paternorum vetus forma servetur, nec contra eos ulla ratione prævaleat, quod pro accidentis defectus remedio providetur, non adversus scita Majorum nova lege proponitur, cæteris Ecclesiis ab hac occasione cessantibus, quas non simili clade vastatas pristinam faciendis ordinationibus convenit tenere sententiam.

DISTINCTIO LXXVIII.

QUa vero ætate Sacerdotes ordinari debeant, Bonifacius 1 Papa *diffinivit, dicens.*

Corr. Rom. ¶ 1 Bonifacius] *Cæteri collectores citant ex decretis Fabiani. Extat apud Martinum Bracarensem Episcopum in capitul. Græc. Synod. c. 20. ex Neocæsariens. c. 11.*

C. I. *Ante annos triginta Presbyter non ordinetur.*

SI *e* quis triginta ætatis suæ annos non impleverit, nullo modo Presbyter ordinetur, etiamsi valde sit dignus.

C. II. *De eodem.* PALEA.

[*Item* in novellis in Authentica *de sanctiss. Episcopis §. Clericos. apud Julian. Antec. constit.* 123. *c.* 19.]

NEmo *a* Presbyter consecretur, qui minor triginta annis sit: nemo Diaconus, vel Subdiaconus fiat, qui minor vigintiquinque annis sit: nemo Lectoribus connumeretur, qui minor XVIII. annis fuerit: nemo inter Diaconissas consecretur sacrosanctæ Ecclesiæ, quæ minor sit XL. annis, vel ad secundum matrimonium pervenerit.

C. III. *Non est ordinandus Sacerdos, nisi longo sit probatus examine.*

Item Leo Papa *ad Episcopos Africanos epist.* 85. *c.* 1.

QUid *b* est manus cito imponere, nisi ante ætatem maturitatis, ante tempus examinis, ante meritum obedientiæ *c*, ante experientiam disciplinæ, Sacerdotalem honorem tribuere non probatis? Et quid est communicare peccatis alienis, nisi talem effici ordinantem, qualis ille est, qui non meruit ordinari?

C. IV. *Ante triginta annorum ætatem Presbyter non ordinetur.*

Item ex Concilio Neocæsariensi *c.* 11.

PResbyter *d* ante XXX. annorum ætatem non ordinetur, quamvis sit probabilis vitæ: sed observet usque ad præfinitum tempus. Dominus enim noster Jesus Christus trigesimo anno baptizatus est, & tunc prædicavit.

Gratian. *Hoc e regulare est, unde & Christus, & Joannes Baptista, & Ezechiel, & nonnulli Prophetarum non leguntur ante hoc tempus prophetasse, vel prædicasse. Verum, quia Hieremias* f, *& Daniel* g *ante juvenilem ætatem spiritum prophetiæ accepisse leguntur, David, & Salomon in adolescentia uncti inveniuntur, Joannes etiam Evangelista* h, *cum adhuc esset adolescens a Domino in Apostolum electus, & cum aliis ad prædicandum missus invenitur; Paulus* i *quoque Apostolus in adolescentia a Domino electus, & ad prædicandum missus asseritur: Ecclesia similiter necessitate exigente nonnullos ante triginta annos ordinare consuevit.*

C. V. *Necessitate exigente XXV. annorum Presbyteri ordinentur.*

Unde Zacharias Papa *Bonifacio Episcopo epist.* 6. *cujus initium* [Benedictus Deus.]

SI triginta annorum non reperiuntur, & necessitas exposcit, a viginti quinque annis, & supra Levitæ, & Sacerdotes ordinentur.

DISTINCTIO LXXIX.

1 ps APostolicus autem nonnisi a Cardinalibus, & religiosis Clericis est inthronizandus.

C. I. *De eo, qui sine concordi Cardinalium electione inthronizatur.*

Unde Nicolaus Papa II. *ait in epistola, qua Synodum a se Romæ habitam refert cap.* 1.

SI *K* quis 1 Apostolicæ Sedi sine concordi, & canonica electione Cardinalium ejusdem Ecclesiæ, ac deinde sequentium religiosorum Clericorum inthronizatur, non Papa, vel Apostolicus, sed apostaticus habeatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis) *Verba Nicolai in epistola, quæ in voluminibus Conciliorum impressis post decreta Nicolai I. habetur, hæc sunt*: Primo namque inspectore Deo est statutum, ut electio Romani Pontificis, in potestate Cardinalium Episcoporum

a *Ibid. cap.* 4. b *al. deputanda.* c *al. nec.* d *al. intulisse judicemur.* e *Polyc. lib.* 2. *tit.* 20. *Burch. l.* 2. *c.* 10. *Ivo p.* 6. *c.*30. *Pannor. lib.* 3. *cap.* 29.

a *Polyc. l.* 2. *t.* 27. b *Sup. dist.*61. *c. miramur. vers. quid est cito Ans. l.* 6. *c.* 34. *Ivo p.* 5. *c.* 105. c *al laboris.* d *Polyc. lib.*2.*t.* 27. *Ansel. lib.* 7. *c.* 95. *Pannor. l.* 3. *c.* 29. e *S. Gregor. in Ezechielem Homil.* 2. f *Hierem.* 1. g *Dan.* 1. h *Matth.* 4. i *Actor.* 9. K *Polyc. l.* 1. *tit.* 4. *Ansel. l.* 6. *c.* 15. *infra ead. c. si quis pecunia.*

scoporum sit: ita ut si quis Apostolicæ sedis sine præmissa concordi, & canonica electione eorum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum Clericorum, & Laicorum consensu inthronizatur &c. *Idem fere habetur ad finem illius Synodi, & refertur infra* c. si quis pecunia.

C. II. *Papa superstite, eo inconsulto, de electione futuri Pontificis nemo audeat loqui.*

Item Symmachus Papa *in Synodo Romana prima cap.* 3. *&* 5.

II. SI quis *a*, Papa 1 superstite, pro Romano Pontificatu cuiquam quolibet modo favorem præstare convincitur, loci sui honore, vel communione privetur. Si quis Presbyter 2, aut Diaconus, aut Clericus, Papa incolumi, & eo inconsulto, aut subscriptionem pro Romano Pontificatu commodare, aut pyctacia promittere, aut sacramentum præbere tentaverit, aut aliquod certe suffragium polliceri, vel de hac causa privatis conventiculis factis deliberare, atque decernere, loci sui dignitate, atque *b* communione privetur. *& infra* c. Propter occultas fraudes, & conjurationum secretas insidias, quas hujus sententia districtionis consequitur *d*, si quis ad Ecclesiasticam pertulerit notitiam consilia eorum, qui contra hanc Synodum de Pontificali egerint ambitu, & rationabili probatione convicerit, particeps actionis hujusmodi non solum purgatus ab omni culpa sit, sed etiam remuneratione, quæ non indigna sit, sublevetur. Universa Synodus &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis, Papa) *Initium hoc usque ad versiculum,* Si quis Presbyter, *est caput secundum suggestionis Fulgentii Archidiaconi Romanæ Ecclesiæ, quod una cum aliis tribus capitulis in tomis Conciliorum præcedit primam, vel secundam Synodum sub Symmacho, cum hac inscriptione:* Capitula primæ Synodi Romanæ sub Symmacho Papa. *In codice vero canonum prænotantur his verbis:* Tituli decretorum Papæ Symmachi numero quatuor.

¶ 2 Si quis Presbyter) *Hæc sunt propria verba cap.* 3 *ipsius Synodi, quod est secundum in codice canonum.*

C. III. *In Apostolatus culmen nullus nisi ex Cardinalibus promoveatur.*

Item ex Concilio Stephani Papæ III. [*Deusdedit addit, habito in Basilica Constantiniana act.* 3.]

OPortebat *e*, ut hæc sacrosancta domina nostra Romana Ecclesia [juxta quod a Beato Petro, & ejus successoribus institutum est] rite ordinaretur, & in Apostolatus culmen unus de Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconis consecraretur.

C. IV. *De eodem.*

Item ex eodem.

NUllus *f* unquam Laicorum, neque ex alio ordine præsumat, nisi per distinctos gradus ascendens, Diaconus, aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoveri.

Corr. Rom. ¶ *In Pontificalibus manuscriptis, uno Vaticano, & altero Cardinalis Sirleti in vita Stephani Papæ III. referendo Synodum ipsius tempore habitam, hæc leguntur ad caput hoc pertinentia:* Tunc allatis sacratissimis canonibus, eisque liquido perscrutatis, prolata est sententia ab eodem Sacerdotali Concilio, sub anathemate interdicens, ne ullus unquam præsumat Laicorum, neque ex alio ordine, nisi per distinctos gradus ascendens, Diaconus, aut Presbyter Cardinalis factus fuerit, ad sacri Pontificatus honorem promoveri: & alia plura, quæ canonica indigebant correctione, in eodem Concilio statuerunt emendanda.

a *Burch. l.* 1. *c.* 223. *Ivo p.* 5. *c.* 336. *Polyc. l.* 1. *tit.* 4. *Ans. l.* 6. *cap.* 1. b *al. vel.* c *C.* 5. *Polyc. ibid.* d *al. persequitur.* e *Deusdedit p.* 1. *Ansel. l.* 6. *c.* 25. *Polyc. l.* 1. *tit.* 4. f *Deusdedit ibid. Polyc. ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 24. *S. Ant. l.* 6. *c.* 24.

C. V. *Anathematizetur Episcopus, Monachus, vel Laicus Romanam Ecclesiam invadens, & in gradum filiorum ejus prorumpens.*

Item ex eodem.

III. SI *a* quis ex Episcopis, vel Presbyteris, vel Monachis, vel Laicis contra canonum, & sanctorum Patrum statuta prorumpens, in gradum filiorum sanctæ Romanæ Ecclesiæ, id est, Presbyterorum Cardinalium, & Diaconorum iie præsumpserit, & hanc Apostolicam sedem invadere quilibet ex supradictis tentaverit, & ad summum Pontificalem honorem ascendere voluerit, ipsi, & sibi faventibus fiat perpetuum anathema. *& infra.* §. 1. Si quis resistere præsumpserit Sacerdotibus, atque Primatibus Ecclesiæ, vel cuncto Clero ad eligendum sibi Romanum Pontificem secundum canonicam *b* traditionem, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Deusdedit Presbyter Cardinalis tituli Apostolorum in Eudoxia part.* 2. *cap.* 131. *refert multa ex Synodo habita a Stephano tertio, in quibus caput hoc integrum continetur.*

C. VI. *Anathema sit, qui canonicæ electioni Romani Pontificis contradicere præsumpserit.*

Item ex Concilio Leonis Papæ IV.

IV. SI *c* quis ex Sacerdotibus, seu Primatibus nobilibus, seu cuncto Clero sanctæ Romanæ Ecclesiæ, electioni Romani Pontificis contradicere præsumpserit, sicut in Concilio Bonifacii, & Stephani Papæ legitur statutum, anathema sit.

C. VII. *Nullius Episcopi fiat electio, nisi post diem tertium depositionis alterius.*

Item ex Concilio Bonifacii Papæ III.

2 ℞ NUllus *d* Pontifice Romano vivente, aut Episcopo civitatis suæ præsumat loqui, aut partes sibi facere, nisi tertio die depositionis ejus, adunato Clero, & filiis Ecclesiæ, & tunc fiat electio.

3 ℞ Gratian. *Sed quæritur, si duo concertantium temeritate electi fuerint, quis eorum alteri præferendus sit? De his ita scribit* Honorius Augustus *ad* Bonifacium Papam e.

C. VIII. *Si temeritate concertantium duo fuerint ordinati.*

SI *f* duo forte contra fas temeritate concertantium *g* fuerint ordinati, nullum ex his futurum penitus Sacerdotem, sed illum solum in sede Apostolica permansurum, quem ex numero Clericorum nova ordinatione divinum judicium, & universitatis consensus elegerit.

4 ℞ Gratian. *Hoc autem capitulum* h *non de eo intelligendum est, qui uno per apostasiam ordinato, a Cardinalibus, & religiosis Clericis Apostolicæ sedi inthronizatur, etiamsi ille apostaticus ita cathedram B. Petri violenter tenuerit, ut canonica electio intra urbem fieri non valeat.*

C. IX. *De eo, qui per pecuniam, vel populari tumultu, non canonica electione ordinatur.*

Unde Nicolaus Papa II. *in Concilio Romano* i *statuit, dicens.*

V. SI K quis pecunia, vel gratia humana, vel populari, seu militari tumultu, sine concordi, & canonica electione, ac benedictione Cardinalium Episcoporum, ac deinde sequentium ordinum religiosorum Clericorum, fuerit Apostolicæ sedi inthronizatus, non Apostolicus

O

a *Deusdedit ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 26. *&* 27. *In Pontificali Rom. manuscr.* b *al. hanc canonicam.* c *Deusdedit ibid. Ansel. l.* 6. *c.* 28. d *In Pontif. Rom. manuscr. Ans. l.* 6. *c.* 211. *Deusdedit p.* 1. e *in Tomis Conciliorum inter epistolas Bonif.* f *inf. dist.* 97. *c. Victor Honorius.* g *certantes*] *orig.* h *Ansel. lib.* 6. *c.* 17. i *in fine* K *sup. fere idem, dist. ead. cap. si quis Apostolicæ. Ans. l.* 6 *c.* 16. *Polyc. l.* 1. *tit.* 4. *Ivo p.* 4. *c.* 8.

licus, sed apostaticus habeatur, liceatque Cardinalibus Episcopis, cum religiosis, & Deum timentibus Clericis & Laicis, invasorem, etiam cum anathemate, & humano auxilio & studio, a sede Apostolica repellere, & quem dignum judicaverint, præponere. Quod si hoc intra urbem perficere nequiverint, nostra auctoritate Apostolica congregati in loco, qui eis placuerit, eligant, quem digniorem, & utiliorem Apostolicæ sedi perspexerint, concessa ei auctoritate regendi, & disponendi res, & a utilitatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, sesecundum quod ei melius videbitur, juxta qualitatem temporis, quasi jam omnino inthronizatus sit.

5 pars. Gratian. *Electio vero Romani Pontificis etiam cum deliberatione prædecessoris fieri debet.*

C. X. *Si Papa de electione sui successoris ante decernere non potuerit.*

Unde Symmachus Papa *ait in Synodo Romana prima, cap.* 4.

SI *b* transitus Papæ (quod absit) inopinatus evenerit, & de sui electione successoris (ut supra placuit) non possit ante decernere, siquidem in unum totius inclinaverit *c* Ecclesiastici ordinis electio, consecretur electus Episcopus. Si autem, ut fieri solet, studia cœperint esse diversa eorum, de quibus certamen emerserit, vincat sententia plurimorum: sic tamen, ut Sacerdotio careat, qui captus promissione, non recto judicio de electione decreverit. Synodus dixit; Placet, &c.

6 pars. Gratian. *Sicut supra monstratum est, electio summorum Sacerdotum a Cardinalibus, & religiosis Clericis fieri debet: ejectio vero eorum, judicio divino reservata est.*

C. XI. *Summorum Pontificum ejectionem sibi Dominus reservavit.*

Unde Anacletus Papa *ait ad Episcopos Italiæ, epist.* 2. *c.* 2.

EJectionem *d* vero summorum 1 Sacerdotum sibi Dominus reservavit, licet electionem eorum bonis Sacerdotibus, & spiritualibus populis concessisset.

Corr. Rom. ¶ 1 Summorum] *Sequebatur*, Pontificum, vel Sacerdotum. *Sublatæ sunt duæ priores voces, quia neque in originali, neque apud Ivonem, neque in vetustis Gratiani exemplaribus leguntur.*

DISTINCTIO LXXX.

1 ps LOca vero, *in quibus Primates, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Presbyteri sunt ordinandi, hæc sunt secundum Lucium Papam, & Clementem, atque Anacletum.*

C. I. *In quibus locis Primates, vel Patriarchæ debeant ordinari.*

Ait enim Lucius Papa.

URbes *e*, & loca, quibus Primates præsidere debent, non a modernis, sed etiam multis ante adventum Christi sunt statutæ temporibus: quarum Primates etiam Gentiles, pro majoribus etiam negotiis appellabant. §. 1. In ipsis vero urbibus post Christi adventum, Apostoli & successores eorum, Patriarchas, vel Primates posuerunt, ad quos Episcoporum negotia (salva in omnibus Apostolica auctoritate) & majores causæ, post Apostolicam sedem sunt referendæ.

C. II. *De eodem.*

Item Clemens Papa *ad Jacobum, epist.* 1.

IN *f* illis vero civitatibus, in quibus olim apud Ethnicos primi *g* Flamines eorum, atque primi legis Doctores erant, Episcoporum Primates poni, vel Patriarchas B. Petrus præcepit, qui reliquorum Episcoporum causas *a*, & majora, quoties necesse foret, negotia in fide agitarent. *& paulo post*. §. 1. In illis autem civitatibus, in quibus dudum apud prædictos erant Archiflamines, quos tamen minores tenebant, quam memoratos Primates, Archiepiscopos institui præcepit. *& infra*. §. 2. In singulis vero reliquis civitatibus singulos, & non binos, vel ternos, aut plures, Episcopos constitui præcepit, qui non Primatum, aut Archiepiscoporum, aut Metropolitanorum nomine, quia matres civitatum non tenent; sed Episcoporum tantum vocabulo potirentur: quoniam nec inter ipsos Apostolos par institutio fuit, sed unus omnibus præfuit.

C. III. *De eodem.*

Item Anacletus *b*, *epist.* 3. *c.* 2.

EPiscopi *c* non in castellis, aut modicis civitatibus debent constitui, sed Presbyteri per castella, & modicas civitates, atque villas debent ab Episcopis ordinari & poni: singuli tamen per singulos titulos suos. Et Episcopus non ab uno, sed a pluribus debet Episcopis ordinari, & ut dictum est, non ad modicam civitatem, ne vilescat nomen Episcopi, sed ad honorabilem urbem titulandus, & denominandus est. Presbyter vero ad qualemcunque *d* locum, vel Ecclesiam in eo constitutam, est præficiendus.

C. IV. *De eodem.*

Item Leo Papa *ad Episcopos Africæ, epist.* 85. *c.* 2.

ILlud *e* sane, quod ad Sacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum statuta servari, ut non in quibuslibet locis, neque quibuslibet castellis, & ubi ante non fuerunt, Episcopi consecrentur: cum ubi minores sunt plebes, minoresque conventus, Presbyterorum cura sufficiat: Episcopalia autem gubernacula non nisi majoribus populis, & frequentioribus civitatibus oporteat præsidere: ne, quod sanctorum Patrum divinitus inspirata decreta vetuerunt, viculis & possessionibus, vel obscuris & solitariis municipiis, tribuatur Sacerdotale fastigium.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Laodicensi, *c.* 57.

NOn debere in vicis & villis *f* Episcopos ordinari, sed visitatores 1, id est, qui circumeant, constitui: hos autem, qui antehac ordinati sunt, nihil agere censemus sine conscientia Episcopi civitatis. Similiter etiam Presbyteri nihil sine præcepto & consilio Episcopi agant.

Corr. Rom. ¶ 1 Sed visitatores] *In codice Græco impresso legitur*, ἢ περιοδευτὰς, *in tribus autem manuscriptis*, ἀλλὰ περιοδευτὰς.

2 pars. Gratian. *Sedes autem Episcoporum non longo intervallo debent disjungi, ut ad consecrationem sui comprovincialis sine difficultate possint occurrere.*

C. VI. *Episcopales sedes non longo intervallo a se debent disjungi.*

Unde Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, responso octavo.*

FRaternitatem *g* tuam ita volumus in Anglia Episcopos ordinare, ut ipsi sibi Episcopi longo intervallo minime disjungantur: quatenus nulla sit necessitas, ut in ordinatione alicujus Episcopi convenire non possint. Nam Episcoporum ordinatio sine aggregatis tribus, vel quatuor Episcopis fieri non debet.

DISTINCTIO LXXXI.

1 ps HÆc *de ordinandis, & ordinatoribus, atque de singulorum graduum distinctionibus, & officiis dixisse nos sufficiat. Verum quia aliquantulum diffusius in his* immo-

a *al. in*] b *Deusdedit, p.* 1. *Polyc. l.* 1. *t.* 4. *Ans. l.* 6. *c.* 1. *Pann. l.* 3. *c.* 2. c *al. convenerit*. d *Ivo p.* 5. *c.* 138. e *Extat apud Stephanum I. epist.* 1. *c.* 5. *Ans. l.* 6. *c.* 118. f *Leo IX. epist.* 3. *Polyc. l.* 2. *tit.* 22. *Burch. l.* 1. *c.* 255. *Ansel. l.* 6. *c.* 113. g *al. Archiflamines.*

a *Judicia*,) *orig.* b *Idem est Clementis in epist. proxime citata.* c *Burch. l.* 1. *c.* 4. *Ivo p.* 5. *c.* 58. *&* 98. d *quemcunque*) *orig.* e *Polyc. l.* 2. *tit.* 23. *Burch. l.* 1. *c.* 32. *Ivo p.* 5. *c.* 107. *&* 143. *ext. de privil. c.* 1. f *al. castellis.* g *Pann. l.* 3. *c.* 16.

immorati summus, quædam præcedentibus cohærentia sub epilogo ad memoriam subjiciamus. Debet ordinandus in Episcopum (ut Apostolus a scribit) esse sine crimine, id est, sine peccato mortali: quod non solum de Episcopo, sed etiam de quolibet electo ad aliquam præposituram Ecclesiæ oportet intelligi.

C. I. *Sine crimine, & gravi peccato debet esse, qui ordinatur Episcopus.*

Unde Augustinus *scribit tractatu* 41. *ad cap.* 8. *Joannis.*

APostolus *b* Paulus, quando elegit ordinandos vel Presbyteros, vel Diaconos, & quicunque ordinandus est ad Præposituram Ecclesiæ, non ait: Si quis sine peccato est, (hoc enim si diceret, omnis homo reprobaretur, nullus ordinaretur:) sed ait *c*: *Si quis sine crimine est*: sicut est homicidium, adulterium, aliqua immunditia fornicationis, furtum, fraus, sacrilegium, & cætera hujusmodi, *Item*, d. §. 1. Crimen autem est peccatum grave, accusatione, & damnatione dignissimum.

2 pars. Gratian. *Quolibet itaque horum implicatus, ordinari non debet; vel si jam ordinatus, ante tempus, vel post tempus suæ ordinationis aliquid eorum admisisse convincitur, suscepti gradus officio privabitur.*

C. II. *Monitoris personam non recte suscipit, qui verbis, non operibus docet.*

Unde Symmachus Papa *ait.*

NEmo recte monitoris personam suscipit, nisi qui actibus suis errata condemnat, & amorem innocentiæ conversatione demonstrat.

C. III. *Careat ordine, quem præstat, qui indignum sublimare non metuit.*

[*Item* Cœlestinus *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2. *c.* 3.]

TAntis Daniel gravatus testimoniis, tanta facinorum accusatione pulsatus, sacrarum, ut dicitur, virginum pollutus incestu, Episcopus asseritur ordinatus. Et, ut in nostri libellis scrinii continetur, quorum ad vos quoque exemplaria direximus, in Pontificii dignitatem, hoc tempore, quo ad causam dicendam, missis a nobis literis, vocabatur, obrepsit. Sacro nomini absit injuria. Facilius est, ut hanc dignitatem tali dando ipse amiserit ordinator, quam eam obtineat ordinatus. Cui convicto sociabitur, qui sibi eum credidit, largiendo Pontificium, sociandum. Qualis enim ipse sit, quisquis tales ordinaverit, ostendit.

C. IV. *Non recipit ordo Ecclesiasticus eum, qui sine examinatione, vel postea confessus ordinatur.*

Item ex Concilio Nicæno, *cap.* 9.

SI *e* qui sine examinatione promoti Presbyteri sunt, & postea examinati, confessi sunt peccata sua, & cum confessi fuissent, contra regulam venientes homines eis manus imposuerunt; hos Ecclesiasticus ordo non recipit. In omnibus enim, quod irreprehensibile est, sancta *f* defendit Ecclesia.

C. V. *Lapsi, per ignorantiam, aut contemptu ordinantium ordinati, dejiciantur.*

Item ejusdem Concilii, *c.* 10.

QUicunque ex his, qui lapsi sunt, per ignorantiam sunt ordinati, vel contemptu 1 eorum, qui eos ordinaverunt, hoc non præjudicat regulæ Ecclesiasticæ. Cum enim compertum fuerit, deponuntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Contemptu] *Græce est in Concilio vulgato,* ἢ καὶ περιδόντων τῶν περχειρισαμένων: *id est*, vel etiam iis antea scientibus, qui ordinaverunt.

a *Ad Tit.* 1. b *Beda ad Tit.* 1. c *ad Tit.* 1. & 1. *Tim.* 3. d *August. ibid. supr. dist.* 25. *c. unum orarium. Ex libello Ennodii pro defensione Synodorum Romanarum.* e *Rab. l. pœn. c.* 1. *Burch. l.* 2. *c.* 13. *Ivo p.* 6. *c.* 33. *Ans. l.* 8. *c.* 33. *supr. dist.* 24. *c. ult.* f *al. catholica*] *sic in epist.* 1. *Cal.* 1.

C. VI. *Alienus fiat a ministerio, qui illud, vivendo illicite, polluit.*

Item Innocentius *ad Maximum, & Severum, epist.* 5.

MAximianus *a* filius *b* noster agens in rebus hujusmodi, qualem querelam detulerit, libelli ejus series annexa declarat. Qui zelo fidei & disciplinæ ductus, non patitur Ecclesiam pollui ab indignis Presbyteris, quos in Presbyterio filios asserit procreasse. Quod non licere exponerem, nisi nossem vestram prudentiam legis totius habere notitiam. Et ideo, fratres charissimi, libelli, qui subjectus est, tenore perspecto, eos, qui talia perpetrasse dicuntur, jubebitis in medio collocari, discussisque objectionibus, quæ ipsis Presbyteris impinguntur, si convicti fuerint, a Sacerdotali removeantur officio (quia qui sancti non sunt, sancta tractare non possunt,) atque alieni efficiantur a ministerio, quod vivendo illicite polluerunt.

C. VII. *Cuilibet ab ordine deposito, Episcopi providentia, locus pœnitentiæ deputetur.*

Item Eugenius Papa II.

SAcerdos *c*, aut quivis alius in ordine Ecclesiastico provectus, si in eo scelere invenitur, quo abjiciendus comprobatur, depositus, providentia Episcopi, bene proviso loco constituatur, ubi peccata lugeat, & ulterius non committat.

C. VIII. *Retrudantur in monasterium Presbyteri, qui pœnitentiam agere contemnunt.*

Item ex Concilio Moguntino.

DIctum *d* est nobis, Presbyteros propter suam negligentiam canonice degradatos, & seculariter gradu amisso vivere, & pœnitentiæ agendæ bonum negligere. Unde statuimus, ut gradu amisso, agendæ pœnitentiæ gratia, in monasterium 1, aut in Canoniam regularem mittantur. Si vero hoc fieri causa quælibet prohibuerit, ubicunque sint, pœnitentiam agere non desistant. Si autem amisso gradu seculariter vivere voluerint, & pœnitentiam agere neglexerint, ab Ecclesiæ communione separentur.

Corr. Rom. ¶ 1 In monasterium.] *In Concilio Cabilonensi, ubi hic canon habetur (licet Burchardus etiam, & Ivo ex Moguntino citent) & apud cæteros collectores legitur*, in monasterio, aut canonico, aut regulari: *in uno autem pervetusto Gratiani codice*, in monasterio juxta canonicam regulam.

C. IX. *Mutatio loci aliquando valet conversis ad pœnitentiam.*

Item Isidorus *sententiarum de summo bono, lib.* 2. *cap.* 10.

VAlet interdum conversis pro animæ salute mutatio loci. Plerumque enim dum mutatur locus, mutatur & mentis affectus. Congruum est enim, inde etiam corporaliter avelli, ubi quisque illecebris deservivit. Nam locus, ubi quisque prave vixit, hoc in aspectu mentis apponit, quod sæpe ibi vel cogitavit, vel gessit.

C. X. *Clericus adulterasse convictus, vel confessus in monasterio detrudatur.*

Item ex tertia Synodo Aurelianensi, *cap.* 7.

SI *e* quis Clericus adulterasse aut confessus, aut convictus fuerit, depositus ab officio, communione concessa, in monasterio toto vitæ suæ tempore detrudatur.

a *al. Maximilianus filius.* b *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. *Ans. l.* 8. *c.* 15. *Ivo part.* 6. *cap.* 96. c *Ansel. lib.* 5. *in princ.* d *In Concil. Cabilonensi, cap.* 40. *Burch. lib.* 2. *cap.* 191. *Ivo part.* 6. *cap.* 236. e *Ivo part.* 8. *cap.* 285. *Pannorm. l.* 3. *c.* 143.

C. XI. *De eodem.*

Item Pelagius Papa *Constantino defensori.*

Romanus *a* Ecclesiæ Thæanensis Clericus pro crimine adulterii, quod admisisse perhibetur, a Clericatus ordine depositus, in monasterio hic in urbe Romana ad agendam pœnitentiam ex nostra jussione detrusus est.

C. XII. *In crimine captus Presbyter, vel Diaconus deponatur, non tamen communione privetur.*

Item ex canone Apostolorum 25.

Presbyter *b*, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto, aut homicidio 1 captus est, deponatur; non tamen communione privetur 2. Dicit enim Scriptura: *Non c vindicabit Dominus bis in idipsum.*

Corr. Rom. ❡ 1 Aut homicidio] *Hæc dictio non est in canone 25. Apostolorum: sed in Concilio Triburiensi, cum Patres illi ita dixissent:* legimus in canonibus Apostolorum, quod Episcopus, Presbyter, & Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur: *hinc argumentantur, idem multo magis statuendum esse de homicida: quæ fortasse causa fuit, quamobrem a Gratiano, & aliis collectoribus ea dictio huic canoni adjecta sit. In canone autem 32. Basilii idem statuitur de Clericis peccantibus peccatum ad mortem, quod etiam de fornicatoribus expositum erat in canone 3.*

❡ 2 Privetur] *In codicibus impressis sequebatur,* si paruerit sententiæ, *quæ verba sunt expuncta, quia neque in originali, neque in vetustis Gratiani exemplaribus leguntur.*

C. XIII. *De eodem.*

Item.

II. Si *d* quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus post Diaconii gradum acceptum fuerit fornicatus, aut mœchatus, deponatur, & ab Ecclesia projectus inter Laicos 1 agat pœnitentiam.

Corr. Rom. ❡ *Proprius auctor hujus capitis non est inventus: sed simile habetur in Concilio Neocæsariensi c. 1. & in capitulis Martini Bracarensis cap. 27.*

❡ 1 Inter Laicos] *Hæ duæ dictiones non leguntur in cap. 1. Concilii Neocæsariensis citato sup. dist. 28. c.* Presbyter. *(ut ibi notatum est) neque in capitulo Martini Bracarensis.*

C. XIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Arelatensi I. *c.* 11. & 14.

Si *e* Diaconus, aut Presbyter crimen capitale commiserit, simul & ab officio, & a communione pellatur. Si vero pro reatu suo se ab altaris communione sub pœnitentis professione submoverit, his *f* quoque, si alii defuerint, & causa certa necessitatis exoritur, poscentem baptisma liceat baptizare.

C. XV. *Non ingrediantur Ecclesiam Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, qui in fornicationis crimine jacent.*

Item Gregorius VII. *omnibus per regnum Italicum & Teutonicorum debitam S. Petro obedientiam exhibentibus.*

III. Si *g* qui sunt Presbyteri, Diaconi, vel Subdiaconi, qui in crimine fornicationis jaceant, interdicimus eis ex parte Dei omnipotentis, & S. Petri auctoritate Ecclesiæ introitum, usque dum pœniteant, & emendent. Si qui vero in suo peccato perseverare maluerint, nullus vestrum officium eorum audire præsumat: quia benedictio eorum vertitur in maledictionem, & oratio in peccatum, testante Domino per Prophetam *h*: *Maledicam*, inquit, *benedictionibus vestris.* Qui *i* vero huic saluberrimo præcepto obedire noluerit, idololatriæ peccatum incurrit, Samuele *a* testante, & B. Gregorio *b* adstruente: *Peccatum ariolandi est non obedire, & quasi scelus idololatriæ non acquiescere.* Peccatum igitur paganitatis incurrit, quisquis, dum Christianum se asserit, sedi Apostolicæ obedire contemnit.

Corr. Rom. ❡ *In regesto epistolarum Gregorii VII. non est inventa hæc epistola, in qua sint omnia prorsus verba hujus capitis. Sunt tamen in eo multa, quæ hujus decreti faciunt mentionem. Lib. 1. epist. 30. Episcopo Salzburgensi, & lib. 2. epist. 61. Leodicensi Episcopo, & sequenti epistola Sicardo Aquilegiensi. De quo decreto, ut ipsum exequi omnino curarent, eodem lib. 2. epist. 69. Burchardo Halberstatensi Episcopo, & epist. sequenti, Annoni Coloniensi Archiepiscopo diligentissime scribit, & lib. 3. epist. 3. Sigifredo Archiepiscopo Moguntino idem mandat, & lib. 4. epist. 10. Comitissæ Flandriensi, & sequenti, Comiti de eadem re scribit. Inter decreta etiam Innocentii II. fit istius decreti mentio. Verum propria verba hujus capitis usque ad versic.* Qui vero huic saluberrimo, *Marianus Scotus refert in fine suorum Chronicorum. Sequentia autem verba valde sunt ipsi Gregorio VII. familiaria.*

C. XVI. *Officio, & beneficio privetur Episcopus, Presbyter, vel Diaconus fœminam accipiens, vel acceptam retinens.*

Item Alexander II. *Episcopis, & Regi Dalmatiarum.*

IV. Si *c* quis amodo Episcopus, Presbyter, aut Diaconus fœminam acceperit, vel acceptam retinuerit, proprio gradu decidat, usque dum ad satisfactionem veniat: nec in choro psallentium maneat, nec aliquam portionem de rebus Ecclesiasticis habeat.

C. XVII. *De eodem.*

Idem *Clero Mediolanensi.*

V. Si *d* quis Sacerdotum, vel Diaconorum, vel Subdiaconorum officium contumaciter deserens; fœminam sibi potius elegit, sicut sponte ob fornicationem dimittit officium; ita ob prævaricationem dimittere cogatur etiam invitus beneficium.

C. XVIII. *De eodem.*

Idem *Populo Mediolanensi.*

Eos *e* etiam, qui ut fornicari eis liceat, divinum officium derelinquunt, & a Deo recedentes, Diabolo, & operibus ejus serviunt, sicut se justissime ab officio alienos faciunt; ita beneficio Ecclesiarum privatos esse adjudicamus.

C. XIX. *De eodem.*

Item Lucius Papa.

Ministri *f* altaris Presbyteri, sive Diaconi ad Dominica tales eligantur officia, qui continentiam servent. §. 1. Si vero post ordinationem suam ministros contigerit propriæ uxoris invadere cubile, sacrarii non intrent limina, neque sacrarii 1 portitores fiant, neque altaria contingant, neque ab offerentibus holocausti oblationem suscipiant, neque ad Dominici corporis portionem *g* accedant, neque propinent 2, neque sine majoris natu auctoritate minora gerant officia: urceum sane ad altare, vel calicem ne suggerant.

Corr. Rom. ❡ 1 Sacrarii) *In epist. 2. Clementis (unde caput hoc sumptum videri potest, & unde citat Ivo) legitur,* sacrificii. *In uno vetusto autem Gratiani codice,* sacri.

❡ 2 Neque propinent) *In epistola Clementis est:* nec aquam Sacerdotibus porrigat ad manus, ostia forinsecus claudat, minora gerat officia, urceum, sive calicem ad altare

a *Pann. l. 3. c. 144.* b *in Conc. Tibur. c. 11. Rab. l. pœnit. c. 1. Ans. l. 11. c. 29. Burch. l. 2. c. 189. Ivo p. 6. c. 234. Polyc. lib. 4. tit. 31.* c οὐκ ἐκδικήσει δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ. d *sup. dist. 28. c. Presbyter. Ans. lib. 11. c. 31.* e *Ivo part. 6. cap. 368., & p. 15. c. 18. c. 14.* f *al. sic.* g *Ansel. l. 6. c. 177. Pann. l. 3. cap. 134.* h *Malach. 2.* i *Ivo par. 5. cap. 36.*

a *1. Reg. 15.* b *lib. 35. Moral. cap. 12. 8. quæst. 1. c. sciendum.* c *Pannor. lib. 3. cap. 133.* d *Pannor. lib. 3. c. 138.* e *Pannorm. lib. 3. c. 140.* f *Habetur in epist. 2. Clementis ad Jacobum fratrem Domini. Anselm. lib. 8. c. 2. Polyc. l. 4. tit. 31. Ivo p. 6. c. 87.* g *al. portationem.*

tare non sufferat *a*. *Apud Ivonem vero*: Sed aquam tantum Sacerdotum manibus porrigat, ostia forinsecus claudat, minora gestet officia: urceum sane ad altare suggerat.

C. XX. *Clericus matronarum domicilia frequentans deponatur.*

Idem.

3 ps CLericus *b* solus ad fœminæ tabernaculum non accedat, nec properet *c* sine majoris natu Sacerdotis *d* jussione 1: nec solus Presbyter cum sola fœmina fabulas misceat: nec Archidiaconus sub prætextu humilitatis, aut officii frequenter intret domicilia matronarum, aut forte per Clericos, aut domesticos *e* matronæ mandet aliquid *f* secrete. Si agnitum fuerit, & ille deponatur, & illa a liminibus arceatur Ecclesiæ.

Corr. Rom. ¶ 1 Jussione] *In epistola Clementis sequitur*: Nec Presbyter solus cum sola adjungatur, sed duobus adductis testibus visitet infirmam: nec solus cum sola fœmina fabulas misceat: nec Archidiaconus, aut Diaconus sub prætextu officii, humilitatis frequentet &c.

C. XXI. *De eodem.* PALEA.

Idem.

SEd *g* si forte aliqua intercessio fuerit, Episcopo suggeratur. Et si talis est, ad quam debeat ire pio interventu, ipse pergat: sin autem, de latere suo dirigat 1, cum duobus, aut tribus testibus. Nemo tamen cum extranea habitet fœmina, nisi proxima, aut soror fuerit. Et hoc cum magna solicitudine fiat. Non *h* enim ignoramus malitias Satanæ.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea in plerisque vetustis exemplaribus habetur conjuncta capiti antecedenti.*

¶ 1 Dirigat] *In epistola S. Clementis sequitur*: cum duobus, ac tribus, qui hoc sanare *i* debeant. Sane ad visitandum mulierem infirmam nullus Clericus ingrediatur, nisi cum duobus, aut tribus. Nemo tamen &c.

C. XXII. *De eodem.* PALEA.

[*Ex decreto* 1 Eugenii Papæ.]

SI K quispiam Sacerdotum, id est, Presbyter, vel Diaconus, vel Subdiaconus, de quacunque fœmina crimine fornicationis suspectus, post primam, secundam, & tertiam admonitionem 2 inveniatur fabulari cum ea, vel aliquo modo conversari, excommunicetur; fœmina vero canonice judicetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ex decreto) *Hic canon in Concilio Romano primum ab Eugenio secundo editus, & postea a Leone quarto etiam in Concilio fuit repetitus, & citatur in Decretalibus tit. de cohabit. Cleric. & mul. Et in plerisque vetustis exemplaribus est sine nomine.*

¶ 2 Admonitionem) *In eodem canone sequitur*, Metropolitani, vel alterius Episcopi, aut ejus, cui subjacere videatur.

C. XXIII. *Simul cum mulieribus Sacerdotes habitare non liset.*

Item Gregorius.

4 ps OPortet *l* Sacerdotes, quibus Domini populus commissus est, cum magna animi constantia vigilare super Dominicas oves, ne lupinis morsibus, id est, Diaboli stimulis lanientur. §. 1. Neque enim hoc silere debeo, quod cum gravi animi tristitia dico: Sacerdotes cum fœminis habitare conspicio: quod nefarium est dicere, vel audire, & contra sanctorum canonum sancita. Ubi enim talis fuerit commorantium cohabitatio, antiqui hostis stimuli non desunt. Ideoque admonendi sunt, ut non anti-qui hostis decipiantur fraude, quatenus juxta Apostoli *a* vocem, non vituperetur ministerium nostrum. Cavere enim nos oportet, fratres, ab illicitis, ut mundas valeamus ad Dominum levare manus. Scriptum *b* est enim: *Sancti estote, quoniam sanctus ego sum Dominus Deus vester*. Si quis vero præsumpserit aliter agere, Sacerdotii sui honore privetur. Unde omnimodo cavendum est, fratres, ne fallamus populum, & illud Prophetæ *c* dictum impleatur in nobis: *Sacerdotes mei contaminant sancta, & reprobant legem*, quos & alius Propheta *d* increpat, dicens: *O vos Sacerdotes, qui fallitis nomen meum, & dixistis: in qua re fallimus nomen tuum? quibus responsum est: offerentes ad altare meum panes pollutos. Non e est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus, & sacrificium non accipiam de manibus vestris, quia polluti estis.*

C. XXIV. *De eodem.*

Idem *Symmacho Defensori l.* 1. *Reg. Indict.* 9. *epist.* 50.

VOlumus *f*, ut Sacerdotes *g* prohiberi debeant, ne cum mulieribus conversentur: excepta duntaxat matre, sorore, vel uxore, quæ caste regenda est.

C. XXV. *De eodem.*

Idem *lib.* 7. *epist.* 39.

LEgitur *h*, quod B. Augustinus nec cum sorore habitare consenserit *i*, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo viri cautela magna nobis debet esse instructio.

C. XXVI. *De eodem.*

Item ex VII. Synodo.

IN K omnibus observare convenit, ut certus quis, & certo tempore, & certo loco, & certis personis, vel apparere Clericus, vel loqui debeat mulieribus, ut excludatur omnis nefanda suspicio. Certe solum, & ad solam accedere nulla religionis ratio permittit. *Melius* l *est enim duos esse simul, quam unum.* Simul enim & fidelius, & tutius res geritur. *Væ* m *enim uni, quia si ciciderit, non est, qui erigat eum.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc etiam in aliquot manuscriptis citatur ex septima Synodo, in cujus sane postremo capite aliqua huc spectantia habentur. Cæterum in plerisque citatur ex octava, & sententia videtur sumpta ex cap. 83. Asceticorum B. Basilii, cujus regulas sub nomine octavæ Synodi sæpe citari alibi notatum est.*

C. XXVII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *cap.* 17.

CUm omnibus omnino Clericis extraneæ fœminæ non cohabitent, sed solæ matres, aviæ, & materteræ, amitæ, sorores, & filiæ fratrum, aut sororum, & quæcunque ex familia domestica necessitate, etiam antequam ordinarentur, jam cum eis habitabant; vel si filii eorum, jam ordinatis parentibus, uxores acceperunt, aut servis non habentibus, in domo, quas ducant, aliunde ducere necessitas fuerit.

C. XXVIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Laodicensi *cap.* 30.

NOn oportet ministros altaris, vel etiam Clericos quoslibet, aut continentes se, aut omnem omnino Christianum cum mulieribus lavacra habere communia. Hæc est enim apud gentiles prima reprehensio.

C. XXIX. *De eodem.*

Item Gregorius *ad Januarium Episcopum Caralitanum lib.* 3. *epist.* 26.

ARchidiaconum tuum, ut audio, habitare cum mulieribus prohibuisti, & nunc usque in ea prohibitione

a *al. suggerat*. b *Clemens Papa ibid. paulo inferius. Ivo p.* 6. *c.* 89. *Ansel. l.* 7. *c.* 147. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. c *al. frequentet*. d *al. ac Sacerdotis*] *al. principis*. e *al. domesticos ejus*. f *al. secreti aliquid*. g *Clemens ibidem continenter. Polyc. ibidem.* h 2. *Cor.* 2. i *al. scire*. K *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *ex Lucio. Ans. l.* 8. *c.* 9. *ex pœn. Romano*. l *Ivo p.* 6. *c.* 76. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31.

a 2. *Cor.* 6. 1. *Tim.* 2. b *Levit.* 20. c *Soph.* 3. *secundum* 70. d *Malach.* 1. *secundum* 70. e *Ibidem.* f *Ivo part.* 6. *cap.* 81. g *Sacerdotes, qui in Corsica commorantur.*] *orig.* h *Apud Possidonium in vita Augustini*. i *al. consueverit*. K *Ivo p.* 6. *c.* 77. l *Eccles.* 4. m *Ibid.*

ne despiceris, qui nisi jussioni tuæ paruerit, eum sacro ordine volumus esse privatum.

C. XXX. *Venundentur ab Episcopo, quæ appetunt consortia Clericorum illicita.*

Item ex Concilio Toletano IV. *cap.* 42.

QUidam *a* Clerici legitimum non habentes conjugium, extranearum mulierum, vel ancillarum suarum interdicta sibi consortia appetunt. Ideo, quæ conjunctæ taliter cum Clericis sunt, ab Episcopo auferantur, & venundentur, illis pro tempore relegatis ad pœnitentiam, quos sua libidine infecerunt.

C. XXXI. *Non habitent fœminæ cum Clericis, nisi quas necessitudo excusat.*

Item Syricius Papa *Himerio Episcopo, epist.* 1. *c.* 12.

FŒminas *b* non alias esse patimur in domibus Clericorum, nisi eas tantum, quas propter solas necessitudinum causas habitare cum iisdem Synodus Nicæna permisit.

C. XXXII. *Nisi majorum jussione ad fœminarum domicilia Clerici non accedant.*

Item ex Concilio Africano, *c.* 5.

CLerici *c*, vel Continentes ad viduas, vel virgines, nisi ex jussu, vel permissu Episcoporum, aut Presbyterorum non accedant. Et hoc non soli faciant, sed cum Conclericis, vel cum quibus Episcopus, aut Presbyter jusserit. Nec ipsi Episcopi, & Presbyteri soli habeant accessum ad hujusmodi fœminas, sed ubi aut Clerici præsentes sunt, aut graves aliqui Christiani.

C. XXXIII. *Episcopi provideant, ne occasione temporalium, Clericorum familiaritatibus virgines socientur.*

Item ex Concilio Carthag. IV. *c.* 102.

AD *d* reatum Episcopi pertinet, vel Presbyteri, qui parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ, vel Sanctimoniales, Clericorum familiaritatibus subjiciantur.

C. XXXIV. *De eodem.*

Item ex eodem, *c.* 103.

VIduæ, *e* quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur, tam assiduæ in Dei opere esse debent, ut & meritis, & orationibus suis Ecclesiam adjuvent.

DISTINCTIO LXXXII.

1 ps GEneraliter etiam pauperibus, & iis, qui suis manibus laborare non possunt, Episcopus necessaria provideat.

C. I. *De eodem.*

Unde in Concilio Aurelianensi I. *c.* 18. *legitur.*

EPiscopus pauperibus, vel infirmis, qui, debilitate faciente, non possunt suis manibus laborare, victum & vestitum (in quantum *f* sibi possibile fuerit) largiatur.

C. II. *Qui voluptatem officio præposuerit, modis omnibus submoveatur.*

Item Innocentius *Exuperio Tolosano, epist.* 3. *c.* 1.

2 ps PRoposuisti *g*, quid de his observari debeat, quos in Diaconii ministerio, aut in officio Presbyterii positos, incontinentes esse, aut fuisse, generati filii prodiderunt. De his & divinarum legum manifesta est disciplina, & beatæ recordationis viri Syricii Episcopi monita evidentia commearunt *h*, ut incontinentes, in officiis talibus positi, omni Ecclesiastico honore privarentur, nec admittantur ad tale ministerium, quod sola continentia oportet impleri. Est enim vetus admodum sacræ legis auctoritas jam inde ab initio custodita, quod in templo, anno *a* vicis suæ habitare præcepti sunt Sacerdotes, ut servientes sacris oblationibus, puros *b*, & ab omni labe purgatos sibi vendicent divina ministeria, neque eos ad sacra *c* officia fas sit admitti, qui exercent vel cum uxore carnale consortium, quia scriptum est: *Sancti* d *estote, quia & ego sanctus sum, Dominus Deus vester.* Quibus utique propter sobolis successionem, uxoris usus fuerat relaxatus: quia ex *e* alia tribu, & præterquam ex semine Aaron, ad Sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere. Quo *f* magis hi Sacerdotes, vel Levitæ pudicitiam ex die ordinationis suæ servare debent, quibus vel Sacerdotium, vel ministerium sine successione est: nec præterit dies, qua vel a sacrificiis Divinis, vel Baptismatis *g* officio vacent. Nam si B. Paulus *h* Apostolus ad Corinthios scribit, dicens: *Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi*, & hoc utique Laicis præcepit, multo magis Sacerdotes, quibus & orandi, & sacrificandi juge officium est, semper debebunt ab hujusmodi consortio abstinere: qui *i* si contaminatus fuerit carnali concupiscentia 1, quo pudore vel sacrificare usurpabit, aut qua conscientia, quove merito exaudiri se credit, cum dictum K sit: *Omnia munda mundis, coinquinatis autem, & infidelibus nihil mundum?* Sed fortasse hoc licere credit, quia scriptum *l* est: *Unius uxoris virum.* Non dixit hoc 2, ut permaneret in concupiscentia generandi, sed propter incontinentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait *m*: *Vellem autem omnes sic esse, sicut & ego.* Quod & apertius declarat, dicens *n*: *Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem jam non estis in carne, sed in spiritu.* Et *habentem* o *filios*, non generantem dixit. Sed ea plane dispar, & diversa sententia est. Nam si ad aliquos forma illa Ecclesiasticæ vitæ pariter & disciplinæ, quæ ab Episcopo Syricio ad provincias commeavit, non probatur *p* pervenisse, his ignorantibus *q* venia non negabitur: ita ut de cætero penitus incipiant abstinere: & ita gradus suos, in quibus inventi fuerint, retentent, ut eis non liceat ad potiora conscendere: quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum, quem retinent, non amittunt. §. 1. Si qui autem scisse formam vivendi missam a Syricio deteguntur *r*, neque statim cupiditates libidinis abjecisse, illi sunt modis omnibus submovendi: quia post admonitionem cognitam, præponendam arbitrati sunt voluptatem.

Correct. Rom. ¶ 1 Concupiscentia,) *Emendatus, & locupletatus est hic locus ex ipsa epistola Innocentii, quemadmodum & multa alia in hoc capite, ubi per glossam licuit. In epistola autem Syricii, quæ refertur in Concilio Teleptensi (ita enim pro Tellensi legendum videtur) sic legitur*: Quid faciet? excusabit? quo pudore? qua mente usurpabit? qua conscientia? quo merito hic exaudiri se credit?

¶ 2 Non dixit hoc,] *In originali sic legitur*: non ad permanentem in concupiscentia generandi hoc dixit.

C. III. *De eodem.*

Item Syricius Papa *ad Himerium Tarraconensem Episcopum, epist.* 1. *cap.* 7.

PLurimos *s* Sacerdotes Christi, atque Levitas, post longa consecrationis suæ tempora, tam de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in Veteri Testamento Sacerdotibus, ac ministris generandi facultas legitur attri-

a *Ansel. l.* 7. *c.* 148. *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. b *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Burch. l.* 2. *c.* 110. *Ivo p.* 6. *c.* 52. & 187. *Ans. l.* 7. *c.* 149. c *Concil. Carthag. III. c.* 25. *Ans. l.* 7. *c.* 151. d *Polyc. l.* 4. *tit.* 37. *Burch. l.* 8. *c.* 55. *Ivo p.* 7. *c.* 73. e *Polyc. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 327. f *al. possibilitas habuerit*) *orig.* g *Ivo p.* 6. *c.* 57. *Pannorm. l.* 3. *c.* 137. *Ans. l.* 8. *c.* 8. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *infra cap. seq.* h *al. emanarunt.*

a *Lucæ* 1. 1. *Paralip.* 24. b *al. puri, & purgati.* c *al. sacrificia. sup. dist.* 31. *c. eos.* d *Levit.* 11. & 20. e *Num.* 18. f *Quanto*) *orig.* g *al. orationis.* h 1. *Corinth.* 7. i *al. quia.* K *Tit.* 1. l 1. *Tim.* 3. m 1. *Cor.* 7. n *Rom.* 8. o 1. *Tim.* 3. p *probabitur*) *orig.* q *al. ignorationis.* r *al. detegemur.* s *Ivo p.* 6. *c.* 50. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31.

attributa. Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum, præceptorque vitiorum, si æstimat, quod in lege Moysis passim sacris ordinibus a Deo nostro laxata sunt fræna luxuriæ, cur eos, quibus committebantur Sancta Sanctorum, præmonet, dicens a: *Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester?* Cur etiam, procul a suis domibus, anno vicis b suæ, in templo habitare jussi sunt Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possint carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. Quibus, etiam expleto deservitionis suæ tempore, uxorius usus solius successionis causa fuerat relaxatus: quia non ex alia, nisi ex tribu Levi, quisquam ad Dei ministerium fuerat præceptus admitti.

C. IV. *De eodem.*

Idem *paulo inferius.*

QUia c aliquanti, de quibus loquimur (ut tua sanctitas retulit) ignorantia d se lapsos esse deflent; his hac conditione misericordiam dicimus non negandam, ut sine ullo honoris augmento, in hoc, quod dejecti e sunt, quamdiu vixerint, officio perseverent: si tamen posthac continentes se studuerint exhibere. Hi vero, qui illiciti privilegii excusatione nituntur, & sibi asserunt veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni Ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, Apostolicæ sedis auctoritate dejectos: nec unquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscœnis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla præsentia cavere nos præmonent in futurum, si quilibet Episcopus, Presbyter, atque Diaconus (quod non optamus) deinceps fuerit talis inventus, jam nunc sibi omnem per nos indulgentiæ aditum intelligat obseratum, quia ferro necesse est, ut abscindantur f vulnera, quæ fomentorum non senserint medicinam.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in aliquot manuscriptis Gratiani exemplaribus conjunctum est superiori.*

3 pars. Grat. *Qui autem propter peccata jubentur deponi: post condignam pœnitentiam in suo ordine poterunt reparari.*

C. V. *Quæ pœnitentia sit imponenda Sacerdoti, qui de fornicatione convictus fuerit.*

Unde in Concilio Hibernensi 1.

PResbyter g, si fornicationem fecerit, quanquam secundum canones Apostolorum debeat deponi, tamen juxta auctoritatem B. Papæ Sylvestri, si in vitio non perduraverit, sed sua spone confessus adjecit, ut resurgat, decem annis in hunc modum pœniteat: tribus quidem mensibus privato loco a cæteris remotus, pane & aqua a vespera in vesperam utatur, tantum autem diebus Dominicis, & præcipuis festis modico vino, & pisciculis, atque leguminibus recreetur, sine carne & sagimine, ovis & caseo 2: sacco indutus humi adhæreat, die ac nocte jugiter misericordiam Dei omnipotentis imploret: finitis tribus mensibus continuis exeat: tamen in publicum non procedat, ne grex fidelis in eo scandalum patiatur. Nec enim h debet Sacerdos publice pœnitere, sicut Laicus. Postea aliquantisper resumptis viribus, unum annum & dimidium in pane & aqua expleat, exceptis Dominicis, & præcipuis festis, in quibus vino & sagimine i, ovis & caseo juxta canonicam mensuram uti poterit. Finito primo anno & dimidio, corporis & sanguinis Domini, ne indurescat, particeps fiat, & ad pacem veniat, Psalmos cum fratribus in choro ultimus canat, ad cornu altaris non accedat, juxta beati Clementis κ vocem, minora gerat officia. Deinde vero usque ad impletionem septimi anni, omni quidem tempore, exceptis Paschalibus diebus, tres legitimas ferias in unaquaque hebdomada in pane & aqua jejunet. Expleto septimo anni circulo, si sui confratres, apud quos pœnituit, ejus condignam pœnitentiam conlaudaverint, Episcopus in pristinum honorem, juxta B. Calixti Papæ a auctoritatem, eum revocare poterit. Sane sciendum est, quod secundam feriam unum psalterium canendo, aut unum denarium pauperibus dando (si opus b est) redimere poterit. Finitis autem septem annis, deinde usque ad finem decimi anni sextam feriam (nulla interveniente redemptione) observet in pane & aqua. §. 1. Eadem quoque pœnitentia erit Sacerdoti de omnibus aliis peccatis, & criminibus, quæ eum in depositionem inducunt. Neque hoc cuilibet videatur onerosum, si Sacerdos post lapsum digne, ut supra dictum est, pœnitens, ad pristinos redeat honores.

Corr. Rom. ¶ 1 Hibernensi) *Caput hoc citabatur ex Concilio Gangrensi, in quo non legitur. Emendatum est ex Polycarpo, & alio libro manuscripto pervetusto, in quo libro sunt multi canones pœnitentiales, & hic refertur ex Theodoro Archiepiscopo Hibernensi.*

¶ 2 Et caseo:) *In vulgatis sequebatur,* utatur: *quæ vox sublata est auctoritate omnium fere exemplarium Gratiani manuscriptorum, & Polycarpi, & libri manuscripti in superiore notatione indicati.*

DISTINCTIO LXXXIII.

1 ps PRovidendum quoque est, ne is, qui ad ordinandum eligitur, etsi a proprio vitio videatur alienus, consentiendo alienis inquinetur. Ut enim Symmachus Papa c ait: Non est grandis differentia, an lethum inferas, an admittas. Mortem enim languentibus probatur infligere, qui hanc, cum possit, non excludit.

C. I. *Suspendatur Episcopus ab officio, Clericorum suorum fornicationi consentiens.*

Hinc Gregorius VII. *ait in Reg. lib. 6. c. 12. Romanæ Synodi, celebratæ Anno Domini 1080. al. 1078.*

SI d quis Episcopus fornicationi Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum 1, vel crimini incestus in sua parochia, preti interveniente, vel precibus, consenserit, vel commissum, sibique compertum, auctoritate officii sui non impugnaverit, ab officio suspendatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Subdiaconorum,) *Additum hoc est ex originali, & Anselmo, quemadmodum & paulo post, verba illa:* sibique compertum. *Notum autem est, a tempore Gregorii I. Subdiaconos eadem lege continentiæ, qua Presbyteros, adstrictos fuisse.*

C. II. *Maxime Ecclesiam lædit, qui sub nomine sanctitatis delinquit.*

Item Gregorius *prima parte Pastoralis, c. 2.*

NEmo e quippe in Ecclesia nocet amplius, quam qui perverse agens nomen, vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc nemo redarguere præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia ordinis peccator honoratur. Episcopus 1 itaque f, qui talium crimina non corrigit, magis dicendus est canis impudicus, quam Episcopus.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopus) *Hæc non sunt ibi apud B. Gregorium. Similia citantur Infra 2. q. 7. c.* qui nec regiminis *ex Augustino (cui etiam reliqua hujus capitis antea tribuebantur) & ex eodem a Burchardo, & Ivone citantur. Cæterum iidem collectores, Burchardus quidem l. 1. c. 13. Ivo autem p. 5. c. 67. referunt aliqua ex Origene, quæ cum his aliquantulum conveniunt.*

C. III.

a *Levit.* 20. b *Luc.* 1. c *Polyc. ibid. Ivo part* 6. *c.* 50. §. *quia.* d *ignoranter*] *orig.* e *al. detecti.* f *excidantur*) *orig.* g *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. *Can. Apost.* 25. h *al. etiam.* i *al. sanguine.* κ *Epist.* 2.

a *Epist.* 2. b *operarius*) *Polyc.* c *In libello Ennodii.* d *Anselm. lib.* 6. *cap.* 177. e *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Burch. lib.* 1. *c.* 209. *Ivo p.* 5. *c.* 323. f *Burch. l.* 1. *c.* 203. *Ivo part.* 5. *c.* 317. *ex Gregorio.*

C. III. *Qui non resistit erroribus, consentit.*
Item Innocentius.

ERror *a*, cui non resistitur, approbatur, & veritas, cum minime defensatur, opprimitur. Negligere quippe, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. IV. *Non prodest, suo errore non pollui, qui alieno consentit.*
Item Pius *epist. 1. ad omnes Christi fideles.*

QUid enim prodest illi, suo errore non pollui, qui consensum præstat erranti?

C. V. *Qui non occurrit, consentit erranti.*
Item Gregorius 1.

COnsentire *b* videtur erranti, qui ad resecanda, quæ corrigi debent, non occurrit.

Corr. Rom. ¶ 1 Gregorius] *In epistolis impressis B. Gregorii non habetur. Verum lib. 7. epist. 117. Syagrio Episcopo Augustodunensi post ea verba*, qui non restiterit, *in regesto manuscripto pervetusto, & in Polycarpo, ubi ipsa epistola integra refertur, hæc sequuntur:* Nam consentire videtur erranti, qui corrigenda, ut resecari debeant, non occurrit. Quia vero &c.

Gratian. *Sicut autem aliorum vitia palpare non debet, ita nec malorum laudibus delectari.*

C. VI. *Miserrimus est Episcopus, qui malorum laudibus gloriatur.*
Item Anacletus Papa *epist. 1. Episcopis omnibus.*

NIhil *c* illo est pastore miserius, qui luporum laudibus gloriatur. Quibus si placere voluerit, atque ab his amari delegerit, erit hinc ovibus magna pernicies. Nullus ergo pastorum placere lupis, & gregibus ovium potest. Perdit enim labiorum 1 memoriam mens terrenis obligata carceribus. Sicut *d* artium in suo quoque opere invenitur mater instantia: ita noverca eruditionis est negligentia.

Corr. Rom. ¶ 1 Labiorum) *In epistola Anacleti legitur*, laboris: *apud Anselmum, & in uno ex vetustis codicibus Gratiani*, laborum: *unde potuit irrepsisse mendum: quod tamen ob glossam non est sublatum.*

2 ps Gratian. *Quanquam Sacerdotem tam a suis, quam ab alienis criminibus oportet esse immunem, tamen si aliorsum sese habuerit, non ideo verba suæ prædicationis debent contemni. Sicut enim* Hieronymus *e ait: ut lixivium per cinerem humidum fluens lavat, & non lavatur; ita bona doctrina per malum Doctorem animas credentium lavat a sordibus peccatorum.*

DISTINCTIO LXXXIV.

1 ps SOlicitum quoque, & vigilantem oportet esse Episcopum circa defensionem pauperum, relevationem oppressorum, tuitionem monasteriorum. Quod si facere neglexerit, aspere corripiendus est.

C. I. *Corripiatur Episcopus, qui circa officium suum negligens extiterit.*
Unde Gregorius *Anthemio Subdiacono Campaniæ lib. 11. epist. 29.*

PErvenit ad nos, fratrem, & Coepiscopum nostrum Paschasium ita desidem, negligentemque in cunctis existere, ut in nullo, quia est Episcopus, agnoscatur: adeo ut neque Ecclesia ipsius, neque monasteria, sive filii Ecclesiæ, vel oppressi pauperes *f*, ejus erga se dilectionis studium sentiant; nec aliquam supplicantibus sibi *g*, in quibus justum est, opem defensionis accommodet, & [quod adhuc dici est gravius] consilia sapientum, & recta suadentium nulla patiatur ratione suscipere, ut quod per se nequit attendere, ab altero saltem possit addiscere, *& infra* a. Quod si ita est, non sine culpa tua esse cognoscas, qui eum objurgare, atque coercere, ut dignum est, distulisti. Quia ergo hoc totum non solum ipsum reprobat, sed etiam ad Sacerdotalis officii pertinere probatur opprobrium, volumus, ut eum coram aliis Sacerdotibus, & *b* quibusdam de filiis suis nobilibus contestari pro hac re debeas, & hortari *c*. Si vero (quod non credimus) post hanc adhortationem nostram solito adhuc more negligens esse tentaverit, ad nos est modis omnibus transmittendus, ut hic positus discere possit, quid, vel qualiter secundum Dei timorem agere conveniat Sacerdotem.

C. II. *De eodem.*
Idem *ad eundem eod. lib. epist. 33.*

NUnciatum est nobis, Campaniæ Episcopos ita negligentes existere, ut immemores honoris sui, neque erga Ecclesias, neque erga filios suos paternæ vigilantiæ curam exhibeant, vel monasteriorum solicitudinem gerant, seu in oppressorum, & pauperum se tuitionem impendant. Ideo hac tibi auctoritate præcipimus, ut eis a *d* te convocatis, ex nostro illos mandato districte commoneas: quatenus desides ulterius esse non debeant, sed Sacerdotalem se habere zelum, & solicitudinem opere doceant, atque ita in his, quæ eos juste secundum Deum agere convenit, vigilantes existant, ut nullum nos de eis denuo murmur exasperet. Si quem vero eorum post hæc negligentem esse cognoveris, ad nos eum sine aliqua excusatione transmitte: ut quam sit grave, nolle ab his, quæ reprehensibilia, & valde vituperanda sunt, corrigi, regulari in se valeat districtione sentire.

2 ps Gratian. *Quod autem de munditia castitatis Sacerdotibus imperatur, hoc etiam de quibuslibet altari servientibus intelligendum est.*

C. III. *Qui Sacramentis divinis inserviunt, continentiam in omnibus servent.*
Unde in Carthaginensi Concilio II. *e cap. 3.*
Aurelius Episcopus dixisse legitur.

CUm in præterito Concilio de continentiæ, & castitatis moderamine tractaretur, gradus isti tres conscriptione *f* quadam castitati per consecrationes annexi sunt, Episcopos *g*, inquam, Presbyteros, & Diaconos ita placuit, ut condecet sacrosanctos Antistites, & Dei Sacerdotes, necnon & Levitas, vel qui Sacramentis divinis inserviunt, continentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, quod a Deo postulant, impetrare: ut quod Apostoli docuerunt 1, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus 2. Ab *h* universis Episcopis dictum est: Omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel *i*, qui Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, etiam ab uxoribus abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet, ut in omnibus, & ab omnibus pudicitia custodiatur, qui altario deserviunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Docuerunt] *In vulgatis codicibus sequebatur*, exemplo, quod est sublatum: *quia neque in ipso secundo Carthaginensi, aut impresso, aut manuscripto, neque in unico codice canonum, cum quo Græcus canon convenit, neque in vetustis Gratiani exemplaribus habetur, & ex glossa videtur translatum in textum.*

¶ 2 Custodiamus] *In codice canonum cap. 5. unici Carthaginensis sequuntur hæc:* Faustinus Episcopus Ecclesiæ Potentinæ provinciæ Piceni, Legatus Ecclesiæ Romanæ dixit: Placet, ut Episcopi, &c. *quæ in Recentioribus Coloniensibus Conciliorum editionibus adscripta sunt aliis chara-*

a *Deusdedit par. 2. Eleutherius* Papa *ad Galliæ provincias, & Orientales, in epist. ad Julium, & Ægyptii in epist. ad Felicem II.* b *Polyc. lib. 4. tit. 31.* c *Ansel. l. 6. c. 154. Ivo p. 5. c. 237. in fin.* d *al. sicut autem.* e *Burch. l. 1. c. 204. ex dictis Hieron. Ivo p. 5. cap. 318.* f *al. vel pauperes.* g *bis) orig.*

a *Paulo plenius apud B. Gregorium.* b *vel) origin.* c *Ibidem paulo inferius.* d *al. ad.* e *in Carthagin. Cod. can. c. 3. & 5.* f *al. constrictione castitatis per.* g *Dist. 31. c. Episcopos.* h *distin. 31. c. aliter.* i *al. &*

characteribus. Verum in prisca Coloniensi, duabus Parisiensibus, & codicibus Vaticanis legitur, quemadmodum apud Gratianum.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *cap.* 3.

CUm *a* de quorundam Clericorum, quamvis erga uxores proprias, incontinentia referretur, placuit Episcopos, & Presbyteros, & Diaconos secundum priora *b* statuta etiam ab uxoribus continere, quod nisi fecerint, ab Ecclesiastico removeantur officio: cæteros autem Clericos ad hoc non cogi, sed secundum uniuscujusque Ecclesiæ consuetudinem observari debere 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Debere.] *In codicibus impressis hæc sequebantur:* contra Martinus Papa (si lector viduam duxerit) ut supra legitur. Sed illud, ubi necessitas, hoc, ubi nulla necessitas urget. *Quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus aut non habentur, aut sunt adscripta in margine.*

3 pars. Gratian. *Similiter, quod monogamus Episcopus esse jubetur, etiam ad reliquos ordines Ecclesiasticos derivari oportet.*

C. V. *Laica sit tantum communione contentus Clericus, viduam, aut secundam ducens uxorem.*

Unde Syricius Papa *Himerio Tarraconensi Episcopo, epist.* 1. *c.* 11.

QUisquis *c* Clericus aut viduam, aut certe secundam conjugem duxerit, omni Ecclesiasticæ dignitatis privilegio mox nudetur, Laica sibi tantum communione concessa. Quam ita demum poterit possidere, si nihil postea, propter quod hanc perdat, admittat.

4 pars. Gratian. *Presbyterorum vero nomen, quanquam a senectute sit sumptum, magis tamen maturitatem indicat sapientiæ, quam canitiem corporis.*

C. VI. *Presbyteri seniores dicuntur, non tam ætate, quam sapientia.*

Unde Anacletus *ad Episcopos Italiæ, Epist.* 2.

POrro *d* Moysi præcipitur, ut eligat Presbyteros (*e* id est, seniores.) Unde & in Proverbiis dicitur: *Gloria f senum canities.* Hæc *g* vero canities sapientiam designat, de qua scriptum est *h*: *Canities hominum prudentia est.* Cumque nongentos & amplius annos, ab Adam usque ad Abraham, vixisse homines legerimus, nullus alius prius appellatus est Presbyter, id est, senior, nisi Abraham, qui multo paucioribus vixisse annis convincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam Presbyteri nominantur.

DISTINCTIO LXXXV.

H*Ospitalitas vero usque adeo Episcopis est necessaria, ut si ab ea inveniantur alieni, jure prohibeantur ordinari.*

C. I. *Hospitalitatem nesciens non fiat Episcopus.*

Unde Gregorius *scribit i Joanni Episcopo, lib.* 12. *Epist.* 6.

ARchidiaconum K Florentinum Ecclesiæ Anconitanæ, qui ad Episcopatum fuerat electus, Scripturæ quidem sacræ scientiam habere, sed ita ætatis senio jam confectum accepimus, ut ad regiminis officium non possit assurgere: adjicientes etiam, ita illum tenacem existere, ut in domo ejus amicus ad charitatem nunquam introeat. Rusticus autem Diaconus ejusdem Ecclesiæ, qui similiter electus fuerat, vigilans quidem homo dicitur, sed, quantum asseritur, Psalmos ignorat. Florentium vero Diaconum Ecclesiæ Ravennatis, qui ab omnibus electus dicitur, solicitum esse novimus, sed qualis sit interius, omnino non scimus. Ideoque fraternitas tua una cum fratre, & Coepiscopo nostro Armenio, suprascriptæ Ecclesiæ Anconitanæ visitatore, illuc festinet accedere, & diligenter de moribus *a* singulorum requirere, si de nullo sibi sunt crimine conscii, quod eos ad hoc officium vetet accedere. Pariter etiam requirendum est, si hoc, quod de præfato Archidiacono dictum est, quia nunquam amicus domum ejus ingressus est, si ita se veritas habeat, & utrum ex necessitate, an ex tenacia *b* talis sit; aut si ita senex est, ut ad regendum non possit assurgere, vel si tactis sacrosanctis Evangeliis (sicut nobis nunciatum est) jusjurandum præbuerit, nunquam se ad Episcopatum accedere. Sed & de Rustico Diacono, quantos Psalmos minus teneat, perscrutandum est. Florentio autem Diacono Ravennati, si nullum, sicut diximus, crimen est, quod obsistat, apud Episcopum ejus agi necesse est, ut ei debeat cessionem concedere: non tamen ex nostro mandato, vel edicto, ne contra suam voluntatem eum cedere *c* videatur.

DISTINCTIO LXXXVI.

1 ps D*Octorem autem Episcopum oportet esse, ne inferiorum culpæ in eum refundantur, qui docendi officium accepit, quod exequi nescit, vel negligit.*

C. I. *Negligentiæ Rectorum imputantur culpæ inferiorum.*

Unde Leo Episcopus *scribit Aquilegiensi Episcopo, epist.* 3. *&* 84. *seu* 86.

INferiorum *d* culpæ ordinum, ad nullos magis referendæ sunt, quam ad desides, negligentesque Rectores: qui multam sæpe nutriunt pestilentiam, dum austeriorem 1 dissimulant adhibere medicinam.

Corr. Rom. ¶ 1 Austeriorem] *Sic legitur in epistola* 84. *Verum in epistola tertia ejusdem Leonis legitur,* necessariam. *Reliqua utrobique eadem sunt.*

C. II. *Homines sunt diligendi, peccata odio habenda.*

Item Leo Episcopus *Rustico Narbonensi Episcopo, epist.* 90. *seu* 92. *in princip.*

ODio habeantur peccata, non homines: corripiantur tumidi; tolerentur infimi: & quod in peccatis severius castigari necesse est, non sævientis plectatur animo, sed medentis.

C. III. *Qui negligit emendare, quod valet, facientis culpam habet.*

Item Joannes VIII.

FAcientis *e* culpam proculdubio habet, qui quod potest corrigere, negligit emendare: scriptum *f* quippe est: *Non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus,* participes judicantur. §. 1. Et *g* libat Domino prospera, qui ab afflictis pellit adversa. Et negligere, cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere. Nec caret scrupulo consensionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare. Et probat odisse se vitia, qui condemnat errantes. Nec relinquit sibi locum deviandi, qui non pepercerit excedenti. Et primus innocentiæ gradus est odisse nefanda. Et latum pandit delinquentibus aditum, qui jungit cum pravitate consensum. Et nihil prodest alicui, non puniri proprio, qui puniendus est alieno peccato.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ex variis sententiis hinc inde collectis confectum est: quarum prima usque ad vers.* emendare, *sumpta est ex epistola Beati Gregorii* 114. *lib.* 7. *indict.* 2. *Theodorico & Theoberto Regibus Francorum.*

P 2 pars

a *In Cod. canon. cap.* 25. *In Afric. c.*37. *distinct.*22. *c. placuit.* b *al. propria.* c *Ansel. l.*8. *c.*7. *Ivo p.*6. *c.*51. d *Ansel. l.*7. *c.*96. *Burch. l.*2. *c.*5. *Ivo p.*6. *c.*25. e *Absunt ista ab orig.* f *Prover.* 20. g *al. hic.* h *Sap.*4. *apud* 70. i *Joan. Diac. lib.*3. *c.*11. K *al. Florentinum*] *al. Florentium Archidiaconum.*

a *Al. de vita & moribus.* b *al tenacitate.* c *al. concedere*] *in recentioribus editionibus.* d *Ansel. lib.*6. *cap.* 155. e *Gregor. lib.* 7. *reg. epist.* 114. *indict.* 2. f *Rom.* 1. g *Pelagius* 2. *epist.* 3. *Eleutherius supr. dist.* 83. *c. error.* 2. *q.* 7. *negligere.* & 33. *q.* 3. *c. qui potest. Ivo p.* 6. *cap.* 115.

2 pars. Gratian. *Si autem in corripiendo quis modum excesserit, non a subditis, sed a Domino veniam petat.*

C. IV. *Veniam a subditis non petat, qui in corripiendo modum excesserit.*

Unde Augustinus *de vita* 1 *Clericorum.*

QUando *a* necessitas disciplinæ, minoribus coercendis dicere vos verba dura compellit, si etiam ipsi *b* modum vos excessisse sentitis, non a vobis exigitur, ut ab eis veniam postuletis: ne apud eos, quos oportet esse subjectos, dum nimia servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed tamen petenda est venia ab omnium Domino, qui novit etiam eos, quos plus justo forte corripitis, quanta benevolentia diligatis.

Corr. Rom. ¶ 1 De vita] *Inter opuscula B. Augustini anno Domini* 1481. *Parmæ impressa, sunt tres sermones de communi vita Clericorum, ex quibus in vulgatis tomis operum B. Augustini, tomo decimo referuntur duo sub num.* 52. *&* 53. *ad fratres in eremo; tertius autem cum epistola* 109. *omnino convenit: sed quæ in epistola diriguntur ad Monachas, in sermone diriguntur ad viros. Ex istis tribus sermonibus de communi vita Clericorum, multa capita accepit Gratianus (ut suis locis notabitur) & hoc quidem ex tertio.*

3 pars. Gratian. *In doctrina vero Sacræ Scripturæ auctoritatem debet Episcopus præferre, non secularium literarum peritiam ostentare. Non enim Episcopalis officii est Grammaticam exponere, ne laudes Jovis personent ore Pontificis.*

C. V. *Sacram Scripturam, non Grammaticam debet Episcopus exponere.*

Unde Gregorius *scribit Desiderio Episcopo, lib.* 9. *epist.* 48.

CUm *c* multa nobis bona de vestris fuissent studiis nuntiata, ita cordi nostro lata est lætitia, ut negare ea, quæ sibi fraternitas vestra concedenda poposcit, minime valeremus. Sed post hoc pervenit *d* ad nos, (quod sine verecundia memorare non possumus) fraternitatem tuam Grammaticam quibusdam exponere. Quam rem ita moleste suscepimus, ac sumus vehementius aspernati, ut ea, quæ prius dicta fuerint, in gemitum & tristitiam verteremus: quia in uno se ore cum Jovis laudibus Christi laudes non capiunt. Et quam grave, nefandumque sit Episcopis, canere, quod ne Laico religioso conveniat, ipse considera.

4 pars. Gratian. *Liberalem quoque necessitatem patientibus Sacerdotem esse oportet: alias autem vacuum portabit nomen Episcopi.*

C. VI. *Sine liberalitate inane portatur nomen Episcopi.*

Unde Gregorius *scribit, lib.* 5. *epist.* 29. *seu cap.* 129.

FRatrem nostrum Marinianum Episcopum verbis, quibus vales, excita: quia obdormisse eum suspicor. *& infra.* Dic ergo ei, ut cum loco mutet & mentem. Non sibi credat solam lectionem, & orationem sufficere, ut remotus studeat sedere, & de manu minime fructificare: sed largam manum habeat, necessitatem patientibus concurrat, alienam inopiam suam credat: quia si hæc non habet, vacuum Episcopi nomen tenet.

5 pars. Grat. *In ipsa autem liberalitate modus adhibendus est rerum & personarum. Rerum, ut non omnia uni, sed singulis quædam præstentur, ut pluribus prodesse possimus, juxta illud Prophetæ* e: Dispersit, dedit pauperibus; *Personarum, ut primum justis, deinde peccatoribus: quibus tamen dare prohibemur, non quia homines sunt, sed quia peccatores.*

C. VII. *Immane peccatum est res suas donare histrionibus.*

Unde Augustinus *tract.* 100. *ad c.* 16. *Joannis.*

DOnare *a* res suas histrionibus, vitium est immane, non virtus. Et scitis de talibus, quam sit frequens fama cum laude: quia sicut scriptum est: *b Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur.*

C. VIII. *Graviter delinquunt, qui venatori aliquid donant.*

Idem *in Psal.* 102. *ad vers.* Faciens misericordias.

QUi *c* venatoribus donant, quare donant? dicant mihi, quare donant venatori? Hoc in illo amant *d*, in quo nequissimus est, hoc in illo pascunt, hoc in illo vestiunt, ipsam nequitiam publicam *e* spectaculis omnium. Qui donant histrionibus, qui donant aurigis, qui donant meretricibus, quare donant? nunquid non & ipsi hominibus donant? Non tamen ibi attendunt naturam operis Dei, sed nequitiam operis humani.

C. IX. *De eodem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

QUi *f* venatoribus donant, non homini donant, sed arti nequissimæ. Nam si homo tantum esset, & venator non esset, non donares: honoras in eo vitium, non naturam.

C. X. *De eodem.*

Idem *in Psalm.* 147.

VIdent *g* homines venatorem, & delectantur: væ miseris, si non se correxerint. Qui enim vident venatorem, & delectantur, videbunt Salvatorem, & contristabuntur.

C. XI. *De eodem.*

Item Hieronymus *h in Ps.* 90. *ad vers.* Sperabo in Domino.

ESau *i* venator erat, quoniam peccator erat. Et penitus non invenimus in Scripturis sanctis sanctum aliquem venatorem: piscatores invenimus sanctos.

C. XII. *De eodem.*

Item Ambrosius *in homilia* 33. *de Quadragesima.*

QUid *K* prodest jejunare visceribus, & luxuriare venatibus? abstinere cibis, errare peccatis?

C. XIII. *De eodem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

AN *l* putatis illum jejunare, fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum Martyrum loca sancta perquirit, sed surgens congregat servulos, disponit retia, canes producit, saltus sylvasque perlustrat? Servulos, inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad Ecclesiam festinantes: & voluptatibus suis peccata accumulat aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto, quam de perditione servorum.

C. XIV. *Quæ sint in liberalitate servanda.*

Item Ambrosius *lib.* 1. *de officiis, c.* 30.

NOn 1 satis *m* est benevelle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterum benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. *& infra.* §. 1. Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur, ut *n* primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat: si in causam ceciderit, aut captivitatis suorum, aut calumniæ, & non adjuves: si sit in carcere, & pœnis & suppliciis propter debitum aliquod justus excrucietur: (nam etsi omnibus debetur misericordia, tamen justo amplius :) si tempore afflictionis suæ nihil a te impetret: si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri, non est leve peccatum 2.

Corr. Rom. ¶ 1 Non satis] *Hinc usque ad c.* si quid vero,

a *Ivo part.* 6. *c.* 384. b *In ipsis*] *orig.* c *Burch. lib.* 1. *c.* 97. *Ivo part.* 4. *c.* 161. *& p.* 5. *c.* 199. d *Supra distinctione* 37. *c.* 8. e *Psalm.* 111.

a *Ivo p.* 11. *c.* 48. b *Ps.* 9. c *Ivo p.* 13. *c.* 31. d *al. amat.*] *orig. & sic deinceps.* e *al. publicant.*] f *Ivo ibidem.* g *Ivo p.* 13. *c.* 32. h *Inter opera adscripta Hieronymo, tomo* 8. i *Ivo p.* 13. *c.* 33. K *Ivo p.* 13. *c.* 34. l *Ivo ibidem.* m *Ansel. l.* 13. *c.* 28. *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. n *Gal.* 6.

vero, *in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus*, *& apud Anselmum est unicum caput*.

¶ 2 Non est leve peccatum.) *Verba hæc non sunt ibi apud Ambrosium, sed tamen apud Anselmum, & in Polycarpo*.

C. XV. *De eodem*.

Idem *ibidem paulo inferius*.

DOminus *a* non *b* vult simul effundi opes, sed dispensari, nisi forte, ut Helisæus *c*, qui boves suos occidit, & pavit pauperes ex eo, quod habuit: ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret.

C. XVI. *De eodem*.

Idem *ibidem continenter*.

ESt *d* probanda illa etiam liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati: non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu posses conferre inopibus: causam enim 1 natura præstat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicasti, ut tuos divites facias, sed ut vitam tibi perpetuam fructu boni operis acquiras, & pretio miserationis peccata redimas tua. Putant se parum poscere, pretium *e* tuum quærunt, vitæ tuæ fructum adimere contendunt, & se juste facere putant, & accusant *f*, quod eos divites non feceris, cum te illi velint æternæ vitæ fraudare mercede.

Corr. Rom. ¶ 1 Causam enim) *Apud B. Ambrosium legitur*, causa enim præstat, non gratia: *itemque apud Anselmum, & in Polycarpo. Sed vetusti codices Gratiani, & glossa cum impressis concordant. Alia autem nonnulla ex ipso Ambrosio sunt emendata*.

C. XVII. *De eodem*.

Idem *ibidem paulo inferius*.

COnsideranda *g* est etiam in largiendo ætas, atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, ut senibus plus largiaris, qui sibi labore jam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc juvanda promptius: tum si quis ex divitiis cecidit in egestatem: & maxime, si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut proscriptione *h*, aut calumniis, quæ habebat, amisit.

C. XVIII. *De eodem*.

Idem *libro secundo officiorum, cap. 21*.

PUlchra 1 etiam *i* liberalitas est, in ipso quoque pauperis dato mensuram tenere, ut abundes pluribus, non conciliandi favoris gratia ultra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum, non superfluas ædificationes aggredi, nec prætermittere necessarias. Et maxime Sacerdoti hoc convenit, ornare Dei templum honore *K* congruo, ut etiam hoc cultu aula Domini resplendeat: impensas misericordiæ convenientes frequentare: quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia, &c. *Idem* l. §. 1. Compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum, quantum possumus, juvemus, & plus interdum, quam possumus. Melius est enim pro misericordia causas præstare, vel invidiam perpeti, quam prætendere inclementiam: ut nos aliquando in invidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, ut captivos redimeremus.

Corr. Rom. ¶ 1 Pulchra etiam] *Apud B. Ambrosium legitur*: pulchra liberalitas, erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere. *Sed apud Anselmum, & in Polycarpo habetur, ut apud Gratianum, & adest glossa in voce*, dato.

a *al. Deus*] *orig.* b *Polyc. ibidem. Anselm. ibid.* c 3. *Regum* 19. d *Ans. ibid. Polyc. ibid.* e *al. præmium*. f *al. accusat*] *orig. & sic deinceps.* g *Polyc. ibid. Ansel. ibid.* h *al. præscriptione.* i *Polyc. ibidem. Ansel. ibid.* K *decore*) *orig.* l *eod. lib. c.* 28.

C. XIX. *De eodem*.

Idem *ad c.* 3. *Lucæ, in vers.* Generatio viperarum.

IN *a* singulis quoque generibus hominum conveniens tribuit Sanctus Baptista Joannes responsum unum omnibus, ita: Publicanis, ne ultra præscriptum exigant: militibus, ne calumniam faciant; ne prædam requirant, docens idcirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. Sed hæc, & alia officiorum præcepta, propria singulorum, misericordia *b* communis est usus. Ideo commune præceptum omnibus officiis, omnibus ætatibus necessaria, & ab omnibus deferenda. Non publicanus, non miles excipitur, non agricola, vel urbanus, dives & pauper, omnes in commune admonentur, ut conferant non habenti. Misericordia enim plenitudo virtutum est. Et ideo omnibus est proposita perfectæ forma virtutis, ne vestimentis, alimentisque suis parcant. Misericordiæ tamen ipsius pro possibilitate conditionis humanæ mensura servetur, ut non sibi unusquisque totum eripiat, sed quod habet, cum paupere partiatur.

C. XX. *De eodem*.

Idem *ad cap.* 18. *Lucæ*.

CÆterum Dei traditio est, ut prius pascas parentes. Nam si juxta *c* divinum oraculum contumelia parentis morte luitur; quanto magis fames, quæ morte gravior est? Quo loco insolentem Dominus infrænat jactantiam, &c.

C. XXI. *De eodem*.

Idem *in libro de officiis* 1.

PAsce *d* fame morientem. Quisquis enim pascendo hominem servare poteras, si non pavisti, occidisti.

Corr. Rom. ¶ 1 De officiis.] *Caput hoc non est inventum apud B. Ambrosium, sed apud Anselmum, in Polycarpo ex eodem citatur, & Bartholomæus Urbinas Eremita in Milleloquio, quod collegit ex dictis B. Ambrosii, affert hunc locum ex eodem Ambrosio in libro de alendis pauperibus, qui liber hactenus desideratur*.

C. XXII. *De eodem*.

Item Hieronymus *in commentariis ad Galatas*, *c.* 6. *in vers.* Alter alterius.

QUi clementiam non habet, nec indutus est viscera misericordiæ, & lachrymarum, quamvis spiritalis sit, non adimplet *e* legem Christi.

6 pars. Gratian. *Similiter etiam oportet Episcopum non esse percussorem, id est, non ad vindictam facilem*.

C. XXIII. *Ad vindictam Episcopus facilis esse non debet*.

Unde Gregorius *scribit Joanni Episcopo Pannormitano, libro undecimo, epist.* 49.

SI *f* quid vero de quocunque Clerico ad aures tuas pervenerit, quod te juste possit offendere, facile non credas, nec ad vindictam te res accendat incognita: sed præsentibus senioribus Ecclesiæ tuæ diligenter est veritas perscrutanda: & tunc, si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.

C. XXIV. *De quodam Episcopo, qui antequam Missarum solennia celebraret, die Dominico ad exarandam messem cujusdam profectus est*.

Idem *Januario Episcopo, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 1.

TAnta *g* nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam nisi adhuc humanitus pensaremus, fixa jam maledictione feriremus. Dictum quippe mihi est, quod Dominico die, priusquam Missarum solennia celebrares, ad

a *Singulis quoque*] *orig.* b *al. misericordiæ.* c *Matth.* 15. *Levit.* 20. *Exod.* 21. d *Ans. l.* 13. *c.* 28. *Polycarp. l.* 6. *tit.* 20. *D. T.* 2. 2. *q.* 32. *ar.* 5. e *adimplebit*) *orig.* f 15. *q.* 7. *si quid.* g 1. *q.* 7. *tanta. Burch. l.* 1. *c.* 197. *Ivo p.* 2. *c.* 78. *& p.* 5. *c.* 312.

ad exarandam messem latoris præsentium perrexisti, & post exarationem ejus, Missarum solennia celebrasti: post Missarum solennia etiam terminos possessionis illius eradicare minime timuisti. Quod factum quæ pœna debeat insequi, omnes, qui audiunt, sciunt. Dubii autem de tanta hac perversitate fueramus, sed filius noster Cyriacus Abbas a nobis requisitus, dum esset Caralis, ita se cognovisse perhibuit. Et quia adhuc canis tuis parcimus, hortamur *a*, ut aliquando resipiscas miser senex, atque a tanta te levitate morum, & operum perversitate compescas *b*. Quanto morti vicinior efficeris, tanto fieri solicitior, atque timidior debes. Et quidem pœnæ sententia in te fuerat jaculanda; sed quia simplicitatem tuam cum senectute novimus, interim tacemus. Eos vero, quorum consilio hæc egisti, in duobus mensibus excommunicatos esse decernimus: ita tamen, ut si quid eis intra duorum mensium spatium humanitus advenerit, benedictione viatici non priventur. Deinceps autem ab eorum consiliis cautus existe: te quoque solicite custodi, ne si eis in malo discipulus fueris, quibus in bono magister esse debuisti, nec simplicitati tuæ ulterius, nec senectuti parcamus.

7 ℘s Gratian. *Vel percussor esse prohibetur, ne videlicet propriis manibus aliquem cædat.*

C. XXV. *Non licet Episcopo propriis manibus aliquem cædere.*

Unde in Agathensi 1 Concilio *legitur.*

NOn *c* licet Episcopo manibus suis aliquem cædere. Hoc enim alienum a Sacerdote esse debet.

Corr. Rom. ¶ 1 Agathensi] *Hoc caput non habetur in Agathensi, quod extat. Burchardus, & Ivo citant ex decretis Bonifacii Papæ. Habetur autem in novellis Constit. 123. c. 16. apud Julianum antecess. Non dissimilis etiam est canon 28. Apostolorum, quem interpretatur Synodus Constantinopolitana, quæ prima, & secunda dicta est cap. 9.*

8 ℘s Grat. *Prohibetur etiam Episcopus turpis lucri esse cupidus, ne aliquo inhonesto negotio victum, vel cætera sibi necessaria quærat. Quod generaliter de omnibus divino cultui mancipatis, id est, Clericis, & Monachis intelligi oportet.*

C. XXVI. *Qui connumerantur in Clero, turpibus lucris non inserviant.*

Unde in Chalcedonensi Concilio *cap. 5. legitur.*

PErvenit *d* ad sanctam Synodum, quia de iis, qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam, alienarum possessionum conductiones, & causas seculares *e* suscipiunt; & sacris quidem officiis se per desidiam separant, ad domos autem secularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt. Decrevit ergo sancta, & magna Synodus, neminem horum deinceps, hoc est, Episcopum, sive Clericum, aut Monachum conducere possessiones, aut misceri secularibus procurationibus: nisi forte qui legibus ad minorum ætatum tutelas, sive curationes inexcusabiles attrahuntur, aut cui civitatis ipsius Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula, vel orphanorum, ac viduarum, quæ indefensæ sunt, & earum personarum, quæ maxime Ecclesiastico indigent adminiculo, propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit hæc præcepta, correctioni Ecclesiasticæ subjaceat.

DISTINCTIO LXXXVII.

1 ℘s *VIduis autem, & orphanis Ecclesiæ præsidium implorantibus Episcopi debent adesse, & contra improborum violentias protectionis patrocinium eis negare non debent.*

a *al. hortamur, aliquando resipisce.* b *al. compesce.* c *Burch. lib. 1. c. 202. Ivo part. 5. c. 316.* d *Burch. l. 2. c. 145. Ivo p. 6. c. 218.* e *al. secularium.*

C. I. *Implorantibus patrocinium Episcopi debent adesse.*

Unde Gelasius *Gerontio* a, *& Petro Episcopis.*

LIcet omnibus de nobis sperantibus non debeamus, in quantum possumus, nos negare; plus tamen viduarum, & orphanorum causas, & impensius ducimus exequendas, quas tueri a nobis, vel ab omnibus divina manifestat assertio.

C. II. *De eodem.*

Idem *Anastasio Episcopo.*

DEfensionis propriæ desolatis auxilio, & qui suis actibus adesse *b* pro ætatis infirmitate non possunt, exoratum Pontificem decet subvenire, quia pupillis 1 tuitionem etiam Divinitas jussit impendi. Et ideo Maximo, & Januario, Clericalis officii (qui se solatio parentum, vel propinquorum asserunt destitutos) auxilium ex nostra delegatione præstabis: ut adversus improbitates adversariorum suorum protecti, tuæ executionis annisu noxia commenta non sentiant.

Corr. Rom. ¶ 1 Pupillis) *In codicibus impressis sequebatur, & viduis, quæ voces expunctæ sunt, quia absunt a plerisque vetustis. Et quæ antecedunt, ac sequuntur, ostendunt, agi hic tantum de pupillis.*

C. III. *De eodem.*

Idem *Leontio, & Petro Episcopis.*

QUisquis in negotiis suis nostri nominis intercessione sperat sibi remedia posse conferri, prona nos convenit animositate præstare.

C. IV. *De eodem.*

Idem *Honorio Episcopo.*

DIvinæ retributionis memor ad Pontificalem conscientiam non ambigas pertinere, egentium commodis piam solicitudinem non negare.

C. V. *Tueatur Ecclesia, quos in sui defensione suscepit.*

Idem *Fortunato Episcopo.*

IRreligiosum *c* prorsus, & execrabile judicamus, si quisquam 1 vel extraneos in sua tuitione susceptos, non omni fide, & tota animi sui educaverit sanctitate. Ac cum Olympius Diaconus dilectionis tuæ, Felicis, & Olympii suggeratur avunculus, eosque parvulos tutelæ vice susceperit nutriendos; ultra latrocinium esse judicamus, quod eos bonisculis *d* parentum [sicut asserunt] reliquit extorres, alia retinendo, alia contra leges, & jura vendendo.

Corr. Rom. ¶ 1 Quisquam) *In vulgatis codicibus sequebatur vox, Clericos, quæ in aliquot manuscriptis, & apud Ivonem non habetur, ideoque sublata est. Non enim hic Clericos cum Laicis, sed extraneos cum sanguine junctis comparat.*

C. VI. *Confugientes ad Ecclesiam extrahere non licet.*

Item ex Concilio Arausicano I. *cap. 5. & sequentibus.*

EOs *e*, qui ad Ecclesiam confugerint, tradi non oportet, sed loci sancti reverentia, & intercessione defendi. §. 1. Si quis *f* autem mancipia Clericorum pro suis mancipiis ad Ecclesiam confugientibus crediderit occupanda, per omnes Ecclesias districtissima damnatione feriatur. §. 2. In Ecclesia *g* quoque manumissos, & per testamentum Ecclesiæ commendatos, si quis in servitutem, vel obsequium, vel ad colonariam conditionem revocare tentaverit, animadversione Ecclesiastica coerceatur *h*.

a *al. Leontio.* b *al. prodesse.* c *Ivo par. 6. c. 109.* d *al. bonusculis.* e *Rabanus pœn. cap. 22. Burch. lib. 3. c. 195. Ivo p. 3. c. 112.* f *Ibid. cap. 6.* g *Ivo p. 3. c. 154. & 245. Pannor. l. 2. cap. 84.* h *coercebitur.] orig.*

C. VII. *In libertate Ecclesia tueatur libertos.*
Item ex Concilio Agathensi c. 29.

3 ps. LIbertos *a* legitime a dominis suis factos, Ecclesia, si necessitas exegerit, tueatur: quos, si quis ante audientiam, aut pervadere, aut expoliare præsumpserit, ab Ecclesia repellatur.

C. VIII. *A Sacerdotibus defendantur liberti, ne in servitutem revocentur.*
Item ex Concilio Toletano IV. c. 71.

LIberti, qui *b* a quibuscunque manumissi sunt, & Ecclesiæ patrocinio commendati existunt, sicut regulæ antiquorum Patrum constituerunt, Sacerdotali defensione a cujuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum, sive in peculio, quod habere noscuntur.

C. IX. *Expositos defendat Ecclesia, si quis eorum calumniator extiterit.*
Item ex Concilio Arelatensi II. c. 32.

3 ps. SI *c* expositus ante Ecclesiam cujuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat *d* epistolam, ut si is, qui collectus est, intra decem dies quæsitus, agnitusque non fuerit, securus habeat, qui collegit. Sane qui post prædictum tempus calumniator extiterit, ut homicida, Ecclesiastica districtione damnabitur, sicut Patrum sanxit auctoritas.

DISTINCTIO LXXXVIII.

1 ps. PRohibentur ergo Clerici cupiditatis negotia suscipere, non pietatis curam viduis, & orphanis impendere.*

C. I. *De eodem.*
Unde Melchiades 1 Papa.

DEcrevit *e* sancta Synodus, nullum deinceps Clericum aut possessiones conducere, aut negotiis secularibus se miscere, nisi propter curam pupillorum, (& *f* orphanorum) ac viduarum, aut si forte Episcopus civitatis Ecclesiasticarum rerum solicitudinem habere præcipiat. Ubi liquido patet, quia alia sunt negotia secularia, alia Ecclesiastica. Nonne Moyses *g* in seculo erat, cum crebro tabernaculum intraret, & exiret, qui intus contemplatione raptus, foris infirmantium negotiis urgebatur? *& infra*. Sic & Jacob *h* ascendentes, & descendentes Angelos vidit: quia videlicet rectores Ecclesiæ non solum Deum contemplando superna appetunt, sed deorsum quoque ad membra illius miserando descendunt. Et Domini Sacerdotes horum facta imitantur, & se custodiunt, & subditorum onera portant.

Corr. Rom. ¶ 1 Melchiades) *Caput hoc habetur in scripto de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini, quod in antiquis Conciliorum voluminibus continenter sequitur post decreta Melchiadis [quamvis in recentioribus Concilium Neocæsariense sit interpositum] & ex illa conjunctione fortasse factum est, ut hoc quoque scriptum olim decretis Melchiadis adnumerari solitum esset, cum tamen in eo de Nicæno Concilio, & aliis, quæ post Melchiadem gesta sunt, mentio fiat: quod ex capite, ad futuram, infra 12. quæst. 1. apparet.*

C. II. *De eodem.*
Item Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam cap.* 17.

COnsequens *i* est, ut illa quoque, quæ de Piceni partibus nuper ad nos missa relatio nuntiavit, non prætereunda putaremus, id est, plurimos Clericorum negotiationibus inhonestis, & lucris turpibus imminere *a*, nullo pudore cernentes Evangelicam lectionem, qua ipse Dominus *b* negotiatores e templo verberatos flagellis asseritur expulisse, nec Apostoli verba recolentes, quibus ait *c*: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Psalmistam *d* quoque David surda dissimulantes aure, cantantem: *Quoniam non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini*. Proinde hujusmodi, aut ab indignis posthac quæstibus noverint abstinendum, & ab omni cujuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum; aut in quocunque gradu sint positi, mox a Clericalibus officiis abstinere cogantur: quoniam domus *e* Dei, domus orationis & esse debet, & dici, ne per *f* officia negotiationis potius sit latronum spelunca.

C. III. *In sacris ordinibus constitutus seculares curas assumere non debet.*
Item ex septimo canone Apostolorum.

I. EPiscopus, aut Presbyter, aut Diaconus nequaquam seculares curas assumat; sin aliter, dejiciatur.

C. IV. *Episcopus secularibus causis occupari non debet.*
Item Gregorius *Romano defensori l. 8. epist.* 11.

PErlatum *g* est ad nos, reverendissimum Fratrem nostrum Basilium Episcopum, velut unum de Laicis in causis secularibus occupari, & prætoriis inutiliter deservire. Quæ res, quoniam & ipsum vilem reddit, & reverentiam Sacerdotalem annihilat, statim ut experientia tua hoc præceptum susceperit, eum ita ad revertendum districta executione compellat, quatenus ei illic te insistente quinque diebus sub qualibet excusatione immorari non liceat: ne si quolibet modo eum ibidem amplius moram habere permiseris, cum ipso apud nos graviter incipias esse culpabilis.

C. V. *Testamentorum tuitionem, & curam rei familiaris Episcopus non suscipiat.*
Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 18.

II. EPiscopus *h* tuitionem testamentorum non suscipiat.

C. VI. De eodem.
Item ex eodem *cap.* 20.

III. EPiscopus nullam rei familiaris curam ad se revocet, sed lectioni, & orationi, & verbi Dei prædicationi tantummodo vacet.

C. VII. *De eodem.*
Item ex eodem *cap.* 17.

IV. EPiscopus *i* gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum non per se ipsum, sed per Archipresbyterum, aut per Archidiaconum agat.

C. VIII. *Ratiociniorum causas Clericus suscipere non debet.*
Item Gregorius *Quertino Expræfecto epist. 30. lib.* 10.

INutile, & valde laboriosum est, hominem literatum, ratiociniorum causas assumere, & in eis se, quod non expedit, obligare.

C. IX. *Fugiendus est Clericus negotiator.*
Item Hieronymus *ad Nepotianum de vita Clericorum.*

NEgotiatorem Clericum, & ex inope divitem, ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge.

C. X.

a Ivo part. 3. c. 159. & part. 16. c. 51. Pannorm. l. 2. c. 82. b Burch. lib. 3. c. 186. Ivo p. 6. c. 246. & p. 16. c. 52. Pannorm. l. 2. c. 83. c Capit. lib. 6. c. 186. concor. Vasense 1. c. 9. Burch. l. 3. c. 201. Ivo p. 3. c. 252. Polyc. lib. 3. tit. 13. d al. ponatur epistola. e In scripto de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini ex Concilio Chalcedon. cap. 3. f absunt istæ duæ voces fere ab omnibus manuscriptis. g Exod. 33. h Gen. 28. i Concil. Aquisgranen. cap. 93. 14. quæst. 4. c. Clerici. Polyc. lib. 4. tit. 31.

a al. inhiare. b Matth. 21. c 2. Tim. 2. d Psal. 70. vide infra c. quoniam. e Luc. 19. f ne officina negotiationis, & spelunca potius sit latronum.) orig. g Ans. l. 6. c. 179 h Polyc. l. 4. tit. 5. Polyc. ibid.

C. X. *Clerico negotiari non licet.*
Item Augustinus *in libro quaestionum Veteris, & Novi Testamenti, cap.* 127.

FOrnicari *a* omnibus, semper non licet: negotiari vero aliquando licet, aliquando non licet: Antequam enim Ecclesiasticus quis sit, licet ei negotiari: facto jam, non licet.

C. XI. *De eodem.* PALEA.
Item Joannes Chrysostomus *super Matthaeum* [*id est, Auctor operis imperfecti, hom.* 38. *ad c.* 21. *Matth.* b]

EJiciens Dominus vendentes & ementes de templo, significavit, quia homo mercator vix, aut nunquam potest Deo placere. Et ideo nullus Christianus debet esse mercator, aut si voluerit esse, projiciatur de Ecclesia Dei, dicente Propheta *c*: *Quia non cognovi negotiationes, introibo in potentias Domini*. Quemadmodum enim, qui ambulat inter duos inimicos, ambobus placere volens, & se commendare, sine maliloquio esse non potest: (necesse est enim, ut isti male loquatur de illo, & illi male de isto:) sic qui emit & vendit, sine mendacio & perjurio esse non potest. *& paucis interjectis*. §. 1. Sed est nec stabilis substantia eorum, neque ad bonum proficit, quod de malo congregatur. Quemadmodum enim, si triticum, aut aliud *d* tale cernas in cribro, dum huc & illuc jactatur, grana omnia paulatim deorsum cadunt, & tandem in cribro nihil remanet, nisi stercus solum: sic de substantia negotiatorum novissime nil remanet, nisi solum peccatum. §. 2. Sed omnes homines videntur esse mercatores. Ostendam ergo, quis non est negotiator, ut qui talis non fuerit, eum intelligas esse negotiatorem. Quicunque rem comparat, non ut ipsam rem integram & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator. Qui autem comparat rem, ut illam ipsam integram & immutatam dando lucretur, ille est mercator, qui de templo Dei ejicitur. §. 3. Unde super omnes mercatores plus maledictus est usurarius, ipse namque rem datam a Deo vendit, non comparatam, ut mercator, & post foenus rem suam repetit, tollens aliena cum suis, mercator autem non repetit rem venditam. §. 4. Adhuc dicit aliquis: Qui agrum locat, ut agrariam recipiat, aut domum, ut pensiones recipiat, nonne est similis ei, qui pecuniam dat ad usuram? Absit. Primum quidem, quoniam pecunia non ad aliquem usum disposita est, nisi ad emendum. Secundo, quoniam agrum habens, arando excipit ex eo fructum, habens domum, usum mansionis capit ex ea. Ideo qui locat domum, vel agrum suum, usum dare videtur, & pecuniam accipere, & quodammodo quasi commutare videtur cum lucro lucrum: ex pecunia reposita nullum usum capis. Tertio ager vel domus utendo veterascit. Pecunia autem cum fuerit mutata, nec minuitur, nec veterascit. §. 5. *Et mensas nummulariorum subvertit*. Pecunia spiritualiter homines intelliguntur: quia sicut nummus habet charagma Caesaris; sic homo habet charagma Dei. Et quemadmodum solidus, qui non habet charagma Caesaris, reprobus est; ita & homo, qui non ostendit in se imaginem Dei, reprobus aestimatur. Unde Esaias *e* dicebat ad Hierusalem: *Pecunia tua reproba est, caupones tui miscent vinum cum aqua, &c.* Ideo ergo mensas nummulariorum evertit, significans, quia in templo Dei non debent esse nummi, nisi spirituales, id est, qui Dei imaginem, non Diaboli, portant. Aut certe mensas nummulariorum, Sacerdotum dicit scripturas. Novo enim Testamento succedente priori, eversae sunt scripturae illorum.

Corr. Rom. ¶ *Haec Palea (quemadmodum & sequens) est in aliquot vetustis exemplaribus, in quibus Paleae raro habentur. Est autem sumpta ex auctore operis imperfecti (cujus multae sententiae partim rejiciendae, partim in bonam partem interpretandae sunt) & quidem multis locis de industria, quod ibi plenius, hic in summam redactum est, incolumi fere sententia. Quamobrem ea tantum mutata, aut locupletata sunt, quae valde conducere visum est. Quod etiam in sequenti capite est observatum.*

a Ivo p. 8. c. 89. Pann. l. 7. c. 26. b *Paulo aliter*. c *Psal.* 70. d *aliquam bladi speciem.*) e *Esai.* 1.

C. XII. *De eodem.* PALEA.
Item ex verbis Augustini, *hinc inde collectis, & in summam redactis ad Psal.* 70. *vers.* Quoniam non cognovi.

QUoniam non cognovi literaturam. Aliqui codices habent [negotiationes *a*] in quo diversitas Interpretum sensum ostendit, non errorem inducit. Ergo si propterea iste tota die laudem Dei dicit, quia non cognovit negotiationes, corrigant se Christiani, non negotientur. Sed ait mihi negotiator: Affero ex longinquo merces, mercedem laboris mei, unde vivam, peto: *dignus* a *est enim operarius mercede sua*. De mendacio, de perjurio agitur, non de negotio. Ego enim mentior, non negotium. Possem enim dicere: tanto emi, tanto vendam: si placet, eme. Quomodo ergo revocas a negotiatione? omnes artifices mentiuntur, sutores, agricolae. Vis, ut optem carum tempus, ut possim vendere annonam, quam servavi? sed non hoc faciunt, inquis, agricolae boni: nec illa negotiatores boni. Quid enim? Etiam & filios habere malum est, quia quando eis caput dolet, malae & infideles matres ligaturas sacrilegas, & incantationes quaerunt? omnia ista hominum, non rerum peccata sunt. Quaere ergo Episcope (dicit mihi negotiator) quomodo Psalmistam intelligas, & noli me prohibere a negotiatione: negotiatio enim me non facit malum, sed iniquitas mea, & mendacium meum. Quaeramus ergo negotiatores, qui praesumunt gloriari ex suis operibus, si sunt contra illam gratiam, quam hic Psalmista commendat, ut nemo de suis operibus glorietur. Et sicut contra Medicos superbos salutis pollicitatores vigilat hoc, quod dictum est *b*: *Tota die salutem tuam*: sic contra negotiatores de operibus suis gloriantes vigilat hoc, quod dictum est *c*: *Os meum annuntiabit justitiam* d *tuam*. Unde & Dominus expulit illos de templo, volentes suam justitiam statuere, & ignorantes justitiam Dei. Merito dictum negotium, quia negat otium, quod malum est, neque quaerit veram quietem, quae est Deus.

C. XIII. *De eodem.*
Item Cassiodorus *in eundem Psalmum* 70. *in eundem versiculum.*

QUid est aliud negotium *e*, nisi quae possint vilius comparari, carius velle distrahere? *& infra*. Negotiatores ergo illi abominabiles existimantur, qui justitiam Dei minime considerantes, per immoderatum pecuniae ambitum polluuntur, merces suas plus perjuriis onerando, quam pretiis. Tales ejecit Dominus de templo, dicens: *Nolite* f *facere domum patris mei, domum negotiationis*.

C. XIV. *Nomine Sacerdotis careat, qui Dei ministros a suis avocat officiis.*
Item Cyprianus *ad Clerum, & plebem Furnitanorum, lib.* 1. *epist.* 9.

2 ps NEque *g* apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes, & ministros voluit avocare. Et ideo Victor, cum contra formam nuper in Concilio a Sacerdotibus datam, Geminium Faustinum Presbyterum ausus sit tutorem constituere, non est, quod pro dormitione ejus apud vos fiat oblatio, aut deprecatio aliqua nomine ejus in Ecclesia frequentetur: ut Sacerdotum decretum religiose, & necessarie factum servetur a nobis.

DISTIN-

a Luc. 10. b *Psal.* 87. c *Psal.* 70. d *justitiam tuam, id est, non meam, &c.*] *Aug.* e *al. negotiari*. f *Joan.* 2. g *Ivo part.* 6. *c.* 339.

DISTINCTIO LXXXIX.

1 ps DOmui a quoque suæ oportet Episcopum bene esse præpositum, ut quædam inde quodammodo futuræ dispensationis argumenta sumantur. In dispensatione vero Ecclesiæ hanc regulam observandam noverit, ut nulli quantumlibet exercitatæ personæ duo simul officia committat: neque secularibus viris res Ecclesiasticas gubernandas committat.

C. I. *Uni personæ duo non committantur officia.*

Unde Gregorius 1 *scribit omnibus Episcopis.*

SIngula b Ecclesiastici juris officia, singulis quibusque personis singulatim committi jubemus. Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita in Ecclesiæ corpore, secundum veridicam c Pauli sententiam, in uno eodemque spiritu, alii conferendum est hoc officium, alii committendum est illud: neque uni, quantumlibet exercitatæ personæ, uno tempore duarum rerum officia committenda sunt: quia si totum corpus est oculus, ubi auditus? Sicut enim varietas membrorum per diversa officia, & robur corporis servat, & pulchritudinem repræsentat: ita varietas personarum per diversa nihilominus officia distributa, & fortitudinem, & venustatem sanctæ Dei Ecclesiæ manifestat. Et sicut indecorum est, ut in corpore humano alterum membrum alterius fungatur officio: ita nimirum noxium, simulque turpissimum, si singula rerum ministeria personis totidem non fuerint distributa.

Corr. Rom. ¶ 1 Gregorius] *Caput hoc a collectoribus ita citatur, quasi sint verba alicujus epistolæ B. Gregorii. Verum a Joanne Diacono l. 2. vitæ ejusdem sancti Pontificis, num. 54. sic referuntur:* Singula Ecclesiastici juris officia, singulis quibusque personis singulatim committi debere dicebat; asserens, quia sicut in uno, &c. *Ex eo autem nonnulla sunt emendata.*

C. II. *Quilibet Episcopus vicedominum, & œconomum habeat.*

Item Gregorius *Anthemio Subdiacono, lib. 9. epist. 66.*

2 ps VOlumus d, ut frater noster Paschasius, & vicedominum sibi ordinet, & majorem domus: quatenus possit vel hospitibus supervenientibus, vel causis, quæ eveniunt, idoneus, & paratus existere. Si vero & negligentem eum prospicis, & ea, quæ diximus, implere differentem; omnis Clerus ejus adhiberi debet, ut communi consilio ipsi eligant, quorum personæ ad ea, quæ prædiximus, valent ordinari.

Gratian. *Hinc 1 colligi potest Archidiaconi electionem a cuncto Clero, si Episcopus negligens vel differens fuerit, canonice fieri posse. Officium vicedomini est, Episcopatum e disponere.*

Corr. Rom ¶ 1 Hinc] *Verba hæc usque ad vers.* officium, *absunt a plerisque vetustis exemplaribus.*

C. III. *Quod sit officium vicedomini.*

Unde Gregorius *Clementinæ patriciæ, lib. 1. epist. 11. post alia.*

DIaconum f vero Anatolium, quem ad vos dirigi poposcistis, hoc nos facere non posse, causæ magis modus, quam rigoris austeritas facit. Vicedominum enim eum constituimus, cujus arbitrio Episcopium commisimus disponendum.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *cap. 26.*

QUia g in quibusdam Ecclesiis, sicut ad nos pervenit, sine œconomo Episcopi res Ecclesiasticas tractant; placuit omnes Ecclesias habentes Episcopos, etiam œconomum habere de proprio Clero, qui gubernet Ecclesiæ res cum arbitrio sui Episcopi: ut non sine testimonio sit gubernatio ipsarum rerum Ecclesiasticarum, & ex hoc eveniat res ejusdem Ecclesiæ dispergi, & Sacerdotali dignitati obtrectatio generetur. Si vero quis hoc non observaverit, divinis subjaceat regulis.

Corr. Rom. ¶ *Hic idem canon refertur infra 16. quæst. 7. c.* quoniam in quibusdam, *ex versione Dionysii. Hic enim est ex prisca, quæ extat in collectione Isidori.*

C. V. *Secularibus viris res Ecclesiasticæ non committantur.*

Item Gregorius *Januario Caralitano Episcopo, lib. 7. epist. 66.*

INdicatum a est nobis, quod Laicis quibusdam curam vestri patrimonii commiseritis b, qui postmodum in rusticorum vestrorum deprædationibus, atque 1 fatigationibus fuerint deprehensi, & reddere res, quas indecenter retinent habitas, quasi suæ ditionis, quippe vestræ non suppositi curationi, postponant, vobisque despiciant actuum suorum reddere rationem. Quod si ita est, districte a vobis discuti convenit, atque inter eos, Ecclesiæque vestræ rusticos causam examinare subtilius. Et quicquid in eis fuerit fraudis inventum, cum pœna legibus statuta reddere compellantur. De cætero vero cavendum a fraternitate vestra est, ne secularibus viris, atque non sub regula nostra degentibus, res Ecclesiasticæ committantur, sed probatis de vestro officio Clericis. In quibus, si quid reperiri poterit pravitatis, ut in subditis emendare, quod illicite gestum fuerit, valeatis: quo 2 videlicet apud vos habitus sui officium magis convenienter administrent, quam accusent.

Corr. Rom. ¶ 1 Atque fatigationibus) *In plerisque manuscriptis legitur,* atque ex fatigationibus: *in editionibus epistolarum B. Gregorii,* atque per hoc & fatigationibus: *in uno autem vetusto earundem epistolarum codice,* atque per hoc ex fugationibus.

¶ 2 Quo videlicet) *Apud B. Gregorium legitur,* quos apud vos habitus sui magis officium commendet, quam excuset.

3 pars. Gratian. *Propinquis etiam, vel favore sibi conjunctis, Ecclesiastica officia Episcopus committere non audeat.*

C. VI. *Ecclesiastica officia non committat Episcopus propinquis, vel favore conjunctis.*

Unde in Concilio Toletano X. *cap. 3. legitur.*

DEcenter omnibus placet, & in præsenti tale rescindere factum, & non esse de cætero faciendum. Quicunque c igitur Pontificum deinceps aut sanguine propinquis, aut favore personis quibuscunque sibi conjunctis d talia lucra e commendare tentaverit, ad suum nefandæ præsumptionis excidium, & quod jussum fuerit, devocetur in irritum, & qui ordinaverit, annuæ excommunicationi subjaceat. Quæ vero ablata fortasse fuerint, ab eo, qui tulerit, reddantur in duplum.

Gratian. *Porro ipsa officia quare ita sint distinguenda, & non uni personæ omnia committenda, ex auctoritate* Gregorii & Bonifacii Papæ *datur intelligi, qui sic ajunt.*

C. VII. *Graduum, & ordinum distributio Ecclesiasticam unitatem conservat.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc pene iisdem verbis legitur in epistola Bonifacii secundi ad Eulalium, & Gregorii primi ad Episcopos Galliarum, l. 4. epist 52. Sic quoque in aliis epistolis B. Gregorii multa leguntur, quæ in scriptis superiorum Pontificum habentur.*

AD hoc dispensationis f divinæ provisio, gradus diversos & ordines constituit esse distinctos, ut dum reverentiam minores potioribus exhiberent, & potiores mino-

a 1. Tim. 3. b *Polyc. l. 4. tit. 23. Ansel. l. 7. c. 108. Ivo p. 6. c. 344.* c *Rom. 12.* d *Polyc. l. 4. tit. 22. Ans. l. 6. c. 145.* e *Episcopium.* f *Ans. l. 7. c. 77.* g *16. q. 7. c. quoniam in quibusdam. Ans. l. 6. c. 143. Polic. l. 4. tit. 22. Deusdedit, p. 4.*

a *Ans. l. 6. c. 146.* b *committentes*, (*orig.* c *Nam quisquis*) *orig.* d *devinctis*) *orig.* e *al. loca.* f *al. dispositionis.*

minoribus dilectionem impenderent, vera *a* concordia fieret, & ex diversitate contextio, & recte officiorum gereretur administratio singulorum. Neque enim universitas alia poterat ratione subsistere, nisi hujusmodi magnus eam differentiæ ordo servaret. Quia vero quæque creatura in una, eademque qualitate *b* gubernari, vel vivere non potest, cœlestium militiarum exemplar nos instruit: quia dum sunt Angeli, & sunt Archangeli, liquet, quia non sunt æquales, sed in potestate, & ordine [sicut nostis] differt alter *c* ab altero.

DISTINCTIO XC.

1 ps *Litigiosus quoque prohibetur ordinari: quia qui sua potestate discordantes ad concordiam debet attrahere, qui oblationes dissidentium prohibetur recipere, nequaquam litigandi facilitate alios ad dissidium debet provocare.*

C. I. *Clerici discordes dejiciantur, vel revocentur ad concordiam.*

Unde in Concilio Carthaginensi IV. *c. 59. legitur.*

DIscordantes *d* Clericos Episcopus vel ratione, vel potestate ad concordiam trahat: inobedientes Synodus per audientiam damnet.

C. II. *Dissidentium fratrum in Ecclesia oblationum dona non recipiantur.*

Item ex eodem, *c. 93. & 94.*

OBlationes *e* dissidentium fratrum, neque in sacrario, neque in gazophylacio recipiantur. *Similiter f*. §. 1. Dona *g* eorum, qui pauperes opprimunt, a Sacerdotibus refutanda sunt.

C. III. *Extra Ecclesiam esse probatur, qui pacem cum proximo non habet.*

Item Cyprianus *de unitate Ecclesiæ.*

NEque ad Cain munera respexit Deus. Neque enim pacatum habere Deum poterat, qui cum fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? Quæ sacrificia celebrare se credunt æmuli Sacerdotum? An secum esse Christum, cum collecti fuerint, opinantur, qui extra Christi Ecclesiam colliguntur? Tales etiamsi occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur. Inexpiabilis, & gravis culpa discordiæ nec passione purgatur.

C. IV. *Murmurantes a fratrum unitate alieni efficiantur.*

Item ex octava Synodo.

ALienus *h* sit a fratrum unitate, qui murmurat, & opus ejus abjiciatur, qui murmurans 1 extiterit, ne pœnam murmurantium incurrat, de qua Apostolus *i* dicit: *Neque murmuraveritis, sicut quidam murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Juxta 2 mensuram itaque operis peccator [quod in hac sententia Apostoli plenius declaratur] Sacerdotis judicio pœniteat.

Corr. Rom. ¶ *In libello B. Basilii de institutis Monachorum Rufino interprete (qui nuper Coloniæ cum regula B. Benedicti est impressus) cap. 42. in ultima responsione habetur prima pars hujus capitis usque ad vers.* abjiciatur.

¶ 1 Qui murmurans) *Ejusdem libelli cap. 50. penultima interrogatio sic habet:* Si vero etiam quis murmuret propter escam, quæ erga eum sententia servabitur? Resp. Ea, quæ circa eos, qui murmuraverunt in deserto. Dicit enim Apostolus: *Neque murmuraveritis, sicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.*

a *Una concordia fieret ex diversitate contectio.*) *orig.* b *æqualitate*) *Bon.* c *al. unus.* d *Burch. l. 2. p. 215. Ivo p. 6. c. 290.* e *Burch. l. 4. c. 38. & 39. Ivo p. 2. c. 47. & 48.* f *al. similiter dona eorum.* g *infr. c. eorum.* h *Burch. l. 10. c. 52. & 54. Ivo p. 13. c. 35. & 53. ex Concilio Moguntino.* i *1. Cor. 10.*

¶ 2 Juxta) *Hæc pars non habetur in eo Basilii loco. Apud Burchardum vero, & Ivonem [a quibus citatur ex Concilio Mogunt.] sic legitur:* juxta mensuram, opusque peccati, quia in hoc sententia &c.

C. V. *Corripiantur, qui rixas, & contentiones amant.*

Item ex eodem.

SI *a* quis Monachus 1 *b* contentiones, vel rixas amaverit, vel manifestum convicium fratri intulerit, juxta arbitrium rectoris, modumque peccati diuturna expietur pœnitentia. *Item c.* §. 1. Qui contentiosus, aut murmurans extiterit, secundum arbitrium prioris tamdiu 2 pœniteat, quamdiu culpæ qualitas extat.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis Monachus] *Hanc priorem partem Burchardus, & Ivo citant ex Concilio Agathensi, in quo etiam habetur ex codice librorum sexdecim lib. 5. cap. 22. Abest autem fere ubique, etiam in multis Gratiani exemplaribus, vox,* Monachus.

¶ 2 Tamdiu) *Apud Burchardum, & Ivonem (qui citant hanc partem posteriorem ex Moguntino; habetur autem in libro sententiarum Patrum c. 96. ex statutis seniorum) legitur:* ita pœniteat, qualiter culpæ qualitas extat.

C. VI. *Dissidentes Episcopi ad concordiam redire cogantur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap. 25.*

DIssidentes *d* Episcopos, si non timor Dei, Synodus reconciliet.

C. VII. *De eodem.*

Item ex eodem c. 26.

STudendum *e* est Episcopis, ut dissidentes fratres, sive Clericos, sive Laicos ad pacem magis, quam ad judicium coerceant *f*.

C. VIII. *Non recipiantur dona eorum, qui pauperes opprimunt.*

Item ex eodem *cap. 94.*

EOrum *g*, qui pauperes opprimunt, dona a Sacerdotibus sunt refutanda.

C. IX. *A cœtu alienentur fidelium, qui ad concordiam redire contemnunt.*

Item ex Concilio Agathensi c. 31.

PLacuit *h* etiam, ut (sicut plerunque fit) quicunque odio, aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem revocari diuturna *i* obstinatione nequiverint, a Sacerdotibus civitatis primitus arguantur. Qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur.

C. X. *Inediis maceretur acerrimis, qui fratri suo reconciliari noluerit.*

Item Fabianus Papa.

SI quis *k* contristatus noluerit reconciliari fratri suo, satisfaciente eo, qui contristavit, acerrimis maceretur inediis, usque dum gratanti animo satisfactionem recipiat.

C. XI. *Episcopi ad pacem firmiter tenendam vicissim sibi consilium, & auxilium præstent.*

Item Innocentius secundus.

2 ps PRæcipimus *l*, ut Episcopi ad solum Deum, & salutem populi habentes respectum, omni tepiditate semota, ad pacem firmiter tenendam mutuum sibi consilium

a *In regula Isidori cap. 17. Burch. l. 10. c. 62. Ivo p. 13. c. 63.* b *abest a multis exempl.* c *in libro sententiarum Patrum c. 96. ex statutis seniorum. Burch. l. 10. c. 53. Ivo p. 13. c. 54.* d *Burch. l. 1. c. 62. Ivo p. 5. c. 172.* e *Burch. lib. 2. c. 101. Ivo p. 5. c. 203.* f *cohortentur.] vera lectio.* g *Sup. ead. oblationes. Burch. l. 5. c. 39. Ivo p. 2. c. 48.* h *Burch. l. 10. c. 61. Ivo part. 13. c. 62.* i *al. diutina intentione.* k *Burch. l. 10. c. 59. Ivo par. 13. cap. 60. ex Fabiano.* l *in Concil. Lateran. c. 9. extra de treuga, & pace. c. 1. §. præcipimus. ex Alex. 3.*

silium, & auxilium præbeant: neque hoc alicujus amore, vel odio prætermittant. Quod si quis in hoc Dei opere tepidus inventus fuerit, damnum propriæ dignitatis incurrat.

C. XII. *Expellendi sunt a communione fidelium, qui sibi invicem reconciliari noluerint.*

Item Victor Papa *ad Afros epist.* 2.

PErlatum *a* est ad sedem Apostolicam, aliquos vestrum nocere fratribus *b* velle, & ut cadant, decertare: similiter in Sacramentis discrepare: & ob id contentiones, & æmulationes fieri inter vos: a quibus dissentionibus vos avertere, & in his omnibus concordare, & opem ferre vicissim mandamus. Nam si hoc agere cito neglexeritis, & vicissim reconciliari non studueritis, ab Apostolicæ sedis, & totius Ecclesiæ communione vos pelli non dubitetis.

DISTINCTIO XCI.

QUi autem turpi lucro, vel inhonesto negotio victum sibi quærere prohibentur, de oblationibus Ecclesiæ stipendia consequantur. Quod si Ecclesia ei sufficere non potuerit, proprio artificiolo c, *vel agricultura* [*exemplo Apostoli* d, *qui de labore manuum vivebat*] *sibi necessaria inveniat: ita tamen, ut occasione sui operis vigiliis Ecclesiæ non desit. Quod absque inæqualitate sui corporis nulli impune conceditur.*

C. I. *Corripiantur Clerici, qui officiis matutinis, vel vespertinis se subtrahunt.*

Unde Pelagius e Papa.

ELeutherius *f* frater, & Coepiscopus noster queritur, Clericos suos sibi contra canones superbire, & id, quod nobis jubentibus facta in scrinio cautione promisit, ut quotidianis diebus vigiliæ in ejus celebrarentur Ecclesia, illis contemnentibus implere non posse, sed magis unumquemque suis (postposito Ecclesiæ servitio) vacare negotiis. Et ideo experientia tua eos, quos tibi esse ostenderit contumaces, debita objurgatione compesce, & modis omnibus vigiliis vacare compelle.

C. II. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Nannetensi.

PResbyter *g* mane, matutinali officio expleto, pensum servitutis suæ, canendo Primam, Tertiam, Sextam, Nonamque persolvat: ita tamen, ut postea horis competentibus, & signis designantibus juxta possibilitatem aut a se, aut a scholaribus publice compleantur. Deinde peractis horis, infirmis visitatis, si voluerit, ad opus rurale exeat jejunus, ut iterum necessitatibus peregrinorum, & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum quoque, atque defunctorum succurrere possit, usque ad statutam horam pro qualitate temporis, & opportunitate *h*. *Item ex dictis S. Benedicti* i. §. 1. Propheta dicente. *Septies in die laudem dixi tibi*: qui septenarius sacratus numerus a nobis sic impletur, si Matutinæ, Primæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ, Vesperæ, Completoriique tempore nostræ servitutis officia persolvamus: quia de his dixit Propheta K: *Septies in die laudem dixi tibi*. Nam de nocturnis vigiliis idem ipse Propheta ait: *Media nocte surgebam ad confitendum tibi*. Ergo his temporibus referamus laudes Creatori nostro super judicia justitiæ suæ.

a *Pannor. l. 8. c.* 147. *Polyc. l. 4. tit.* 13. b *al. fratres.* c *al. artificio.* d *Act.* 2. & 1. *Cor.* 4. 1. *Thess.* 2. & 2. *Thess.* 3. e *al. Gelasius.* f *Ans. l. 7. c.* 165. g *extra de celeb. Miss. c.* 1. *ex Agathensi. Burch. l.* 2. *c.* 104. *Ivo p.* 6. *c.* 181. *ex Nannetensi.* h *al. opportunitatis.* i *in reg. S. Benedicti cap.* 16. *Burch. l.* 2. *c.* 105. *Ivo p.* 6. *c.* 282. K *Psal.* 118.

C. III. *Sine officii detrimento, artificiolo sibi Clericus necessaria quærat.*

Item in Concilio Carthaginensi *c.* 52. & 49.

CLericus *a* victum, & vestimentum sibi artificiolo, vel agricultura, absque officii sui duntaxat detrimento paret *b*. *Item.* §. 1. Clericus, qui absque corpusculi sui inæqualitate vigiliis deest, stipendio privatus 1 excommunicetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Privatus) *In postrema Coloniensi Conciliorum editione legitur*, privetur. *Sed in vetustioribus Coloniensibus, duabus Parisiensibus, exemplaribus duobus hujus Concilii manuscriptis Vaticanis, & uno Soriensi Regio legitur, quemadmodum & apud Gratianum.*

C. IV. *De eodem.*

Item ex eodem *c.* 51. 53. & 48. & 50.

CLericus *d*, quantumlibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat. *Item* e. §. 1. Omnes Clerici, qui ad operandum validi sunt, & artificiola, & literas discant. Qui vero non pro emendo aliquid in nundinis, vel in foro deambulant, ab officio suo degradentur. Interemptores 1 autem ab officio declinantes, vel negligentius agentes ab officio suo removeantur.

Corr. Rom. ¶. *Caput hoc confectum est ex multis capitibus Carthaginensis quarti, non suo ordine dispositis.*

¶ 1 Interemptores) *In exemplaribus Concilii etiam manuscriptis legitur*: Clericum inter tentationes ab officio suo declinantem, vel negligentius agentem, ab officio suo removendum. *Contra enim in canone* 42. *jubet*, Clericum inter tentationes officio suo incubantem, gradibus sublimandum. *Sed ob glossam non est mutatum.*

Gratian. *De tentationibus vero, ob quas (præter tyrannorum persecutionem) aliqui Clerici officium suum deserebant, agit B. Ambrosius epist.* 17.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. c. 30.

CLerici vero, qui ad opus sanctum adesse contempserint, secundum arbitrium Episcopi Ecclesiasticam suscipiant disciplinam.

DISTINCTIO XCII.

1 ps *CUm autem ad Ecclesiam venerint, corde magis, quam voce Deo cantandum meminerint.*

C. I. *Corde, non voce tantum Deum laudare debemus.*

Unde Hieronymus *lib.* 3. *comment. ad cap.* 5. *epistolæ ad Ephesios.*

CAntantes *f*, & psallentes in cordibus vestris Domino. Audiant hæc adolescentuli: audiant ii, quibus psallendi in Ecclesia officium est: Deo non voce, sed corde cantandum: nec in Tragœdorum modum guttur, & fauces dulci medicamine liniendæ *g* sunt, ut in Ecclesia theatrales moduli audiantur, & cantica; sed in timore, in opere, in scientia Scripturarum.

Gratian. *Ab officio autem cantandi, & psallendi Diaconi inveniuntur exempti; ne dum vocis modulationi student, altaris ministeria negligant.*

C. II. *Cantandi officium Diaconi sibi non usurpent.*

Unde Gregorius I. *lib.* 4. *epist.* 44. *seu c.* 88. & *l.* 12. *post finem epistolarum in Concilio ab ipso habito.*

IN *h* sancta Romana Ecclesia dudum consuetudo est valde reprehensibilis exorta, ut quidam ad sacri altaris ministerium 1 Cantores eligantur, & in Diaconatus ordine constituti, modulationi vocis inserviant, quos

Q

a *Burch. l.* 2. *c.* 103. *Ivo p.* 7. *c.* 180. b *al. apparet.* c *cap.* 49. d *Burch. l.* 2. *c.* 102. *Ivo p.* 6. *c.* 179. & 180. e *C.* 53. *C.* 48. *Burchard. l.* 2. *c.* 210. *Ivo p.* 6. *c.* 285. *Burch. lib.* 2. *cap.* 51. *C.* 50. f *Ans. l.* 7. *c.* 70. *Eph.* 5. g *al. colliniendas, ut.* h *Ansel. lib.* 7. *c.* 69. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Ivo p.* 2. *cap.* 79.

quos ad prædicationis officium, & eleemosynarum studium vacare congruebat. Unde fit plerumque, ut ad sacrum ministerium, dum blanda vox quæritur, quæri congrua vita negligatur, & Cantor minister Deum moribus stimulet, cum populum vocibus delectat. Qua de re præsenti decreto constituo, ut in hac sede sacri altaris ministri cantare non debeant, solumque Evangelicæ lectionis officium inter Missarum solennia exolvant: Psalmos vero, ac reliquas lectiones censeo per Subdiaconos, vel si necessitas exigit, per minores ordines exhiberi. Si quis autem contra hoc decretum meum venire tentaverit, anathema sit.

Corr. Corr. ¶ 1 Ministerium) *In impressis sequebatur,* constituti, *quæ vox expuncta est, quoniam neque in vetustis Gratiani exemplaribus est, neque apud B. Gregorium, neque apud alios collectores, & videtur addi in glossa ad versic.* ministerium*: quæ etiam glossa non est inter vetustiores.*

2 pars. Gratian. *A quibus ordinandos oporteat esse immunes, breviter monstratum est. De quorum vero manibus ordines suscipere debeat, facile patet. Sacerdos enim, & cuncti infra ipsum constituti, ab Episcopis suis debent ordinari.*

C. III. *Qui non sunt ordinati ab Episcopo, in pulpito non psallant, neque legant.*

Unde in Concilio Martini Papæ *legitur.*

NOn *a* liceat in pulpito psallere, aut legere, nisi qui ab Episcopo Lectores sunt ordinati.

Gratian. *De Episcopis autem, a quibus, vel in quibus locis ordinari debeant, supra definitum est.*

3 pars. §. 1. *Nunc autem quæritur de his, qui ordinati a parochiis suis non recipiuntur, vel pro aliqua causa eas adire noluerint, an in alterius parochia Episcopale possint officium celebrare? De his in* Concilio Martini Papæ b *sic statutum est.*

C. IV. *Sacerdotis tantum officium gerat Episcopus, quem sua parochia non recipit.*

I. SI *c* quis ordinatus Episcopus 1, pro contentione 2 populi, aut pro aliqua ratione, non pro sua culpa in parochiam, quæ ei fuerit data, non ierit, hunc oportet honorem Sacerdotii tantummodo contingere; ita ut de rebus Ecclesiæ, in quam venit *d*, nihil sibi præsumat, sustineat autem, quod de eo sanctum Concilium judicare voluerit.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopus,) *In vulgatis sequebatur,* ad parochiam, cujus est electus*: quæ inducta sunt auctoritate manuscriptorum, & originalis, ac cæterorum collectorum.*

¶ 2 Contentione] *In duobus vetustis exemplaribus Gratiani, & uno Conciliorum Regis Catholici legitur,* contemptione.

C. V. *De Episcopo ordinato, quem sua parochia non recipit.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c.* 18.

II. SI *e* quis Episcopus ordinatus ad parochiam, cujus *f* est electus, minime accesserit, non suo vitio, sed quod eum aut populus vetet *g* 1, aut propter aliam causam, non tamen ejus vitio perpetratam, hic & honoris sit, & ministerii particeps: dummodo rebus Ecclesiæ, ubi ministrare cognoscitur, in nullo molestus existat. Quem etiam observare 2 convenit, quicquid Synodus perfecta 3 provinciæ judicando decreverit.

Corr. Rom. ¶ 1 Vetet,] διὰ τὴν τȣ̃ λαȣ̃ παραίτησιν: eo quod populus recuset.

¶ 2 Observare] ἐκδέχεσθαι, *id est,* expectare & suscipere.

¶ 3 Perfecta] *Antea legebatur,* perfectæ. *Restituta est vera lectio ex originali, & Burchardo, & Ivone. Quid autem sit Synodus, quæ hic perfecta, & in paulo post sequentibus capitibus integra dicitur, exponitur infra ead. c.* si quis Episcopus, *tertio.*

C. VI. *A sua parochia non recepti aliis molestiam non inferant.*

Item ex Concilio Ancyrano, *c.* 18.

SI *a* qui Episcopi ordinati sunt, nec recepti ab illa parochia, in qua fuerant denominati, voluerintque alias occupare parochias, & vim Præsulibus earum inferre, seditiones adversus eos excitando, hos abjici *b* placuit. Quod si voluerint in Presbyterii ordine, ubi prius fuerant, ut Presbyteri residere, non abjiciantur a propria dignitate. Si autem seditiones commovent ibidem constitutis Episcopis, Presbyterii quoque honor talibus auferatur, fiantque damnatione *c* notabiles.

C. VII. *Communione privetur Episcopus, qui sibi commissam Ecclesiam adire neglexerit.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c.* 17.

III. SI *d* quis Episcopus per manus impositionem Episcopatum acceperit, & 1 sibi commissum ministerium subire neglexerit, nec acquieverit ire ad Ecclesiam sibi commissam, hunc oportet communione privari, donec susceperit coactus officium, aut certe de eo aliquid integra decreverit ejusdem provinciæ Synodus Sacerdotum.

Corr. Rom. 1 ¶ Et sibi] *Ita etiam Burchardus & Ivo. Sed in versione Dionysii, quam in cæteris partibus referunt, legitur*: & præesse populo constitutus ministerium subire, &c. *quod ad verbum de Græco expressum est.*

C. VIII. *Sine Concilio integri ordinis vacantem Episcopus vacans Ecclesiam non adeat.*

Item ex eodem *c.* 16.

IV. SI *e* quis Episcopus vacans in Ecclesiam non habentem Episcopum, surripiens populos, sine Concilio integri ordinis irruerit, etiamsi populus, quem seduxit, desideret illum, alienum eum ab Ecclesia esse oportet. Integrum autem, & perfectum Concilium dicimus illud, cui Metropolitanus 1 Episcopus interfuit.

Corr. Rom. ¶ *Hæc versio, quam & Gratianus, & Burchardus, & Ivo sequuntur, eadem fere est, atque illa Martini Bracarensi. Dionysiana vero longe magis accedit ad verba Græca.*

¶ 1 Metropolitanus] *Addendum est* Metropolitanus etiam. *Sic enim Graece,* κ̀ ὁ τῆς μητροπόλεως.

4 pars. Gratian. *Quod autem supra Clerici se vigiliis f subtrahentes excommunicari jubentur, de his intelligendum est, qui ab Episcopo frequenter admoniti, negligentiam suam corrigere contemnunt.*

C. IX. *Excommunicetur Clericus, qui ab Episcopo commonitus, matutinis, vel vespertinis horis adesse neglexerit.*

Unde in Concilio Martini Papæ *legitur.*

V. SI *g* quis Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet Clericus Ecclesiæ deputatus, si intra civitatem fuerit, aut in quolibet loco, in quo Ecclesia est, & ad quotidianum psallendi officium *h*, matutinis, vel vespertinis horis ad Ecclesiam non convenerit, deponatur a Clero, si tamen castigatus veniam ab Episcopo per satisfactionem noluerit promoveri.

DISTINCTIO XCIII.

1 ps. OBedientiam autem inferiores ordines *i* superioribus debent. *Summo enim Pontifici ea debetur ab omnibus obedientia, ut nulli liceat ei communicare, cui* pro

a *In capitulis Mart. Brac. c.* 47. b *Cap. Mart. Bracar. c.* 10. c *Vide Pelag.* II. *in epist. ad Benignum. Polyc. l.2. tit.13. Burch. lib.1.c.40. Ivo p.5.c.152.* d *al.* convenit. e *in epist. Pelag.* II. *Polyc. ibid. Burch. l.1.c.141. Ivo p.5.c.152.* f *al.* cui. g *al.* vitet.

a *Polyc. ibid. Burch. l.1.c.36. Ivo p.5.c.147.* b ἀφορίζεσθαι, *id est,* segregari. c ἐκκηρύκτȣς, *id est,* abdicatos. d *Polyc. lib.2. tit.12. Burch. l.1.c.37. Ivo p.5.c.148.* e *Apud Mart. Bracar. c.9. Burch. l.1.c.39. Ivo p.5.c.150.* f *sup. dist. 91. c.* Clericus victum. g *In c. cap. Martini Bracar. c. 64. ex Tolet. 1. c. 5.* h *al.* sacrificium. i *al.* ex ordine.

pro actibus suis inimicus ipse extiterit: nec in Ecclesia esse poterit, qui ejus cathedram deserit.

C. I. *Cui pro actibus suis Apostolicus inimicatur, ei communicare non debemus.*

Unde beatus Apostolorum Princeps Petrus in ordinatione Clementis *populum alloquens, inter cætera ait.*

SI *a* inimicus est iste Clemens alicui pro actibus suis, vos nolite expectare, ut ipse vobis dicat, cum illo nolite amici esse: sed prudenter observare debetis, & voluntati ejus absque commonitione obsecundare, & avertere vos ab eo, cui ipsum sentitis adversum: sed nec loqui his, quibus ipse non loquitur: ut unusquisque, qui in culpa est, dum cupit omnium vestrum amicitias ferre *b*, festinet citius reconciliari ei, qui omnibus præest, & per hoc redeat ad salutem, cum obedire cœperit monitis Præsidentis. Si vero quis amicus fuerit his, quibus ipse amicus non est, & locutus fuerit his, quibus ipse non loquitur, unus est & ipse ex illis, qui exterminare Dei Ecclesiam volunt, & cum corpore vobiscum esse videatur, mente & animo contra vos est. Et est multo nequior hostis hic, quam illi, qui foris sunt, & evidenter inimici sunt. Hic enim per amicitiarum speciem, quæ sunt inimica, gerit, & Ecclesiam dispergit, ac vastat. Ideoque 1, charissimi, his Apostolicis institutis vos monentes instruimus, ut effecta certior charitas vestra solicitius deinceps agere studeat, & cautius, nec perversi & infideles homines, lædendi fideles ac benevolos habeant facultatem.

Corr. Rom. ¶ 1 Ideoque,] *Hinc usque ad finem sunt in Fabiani tantummodo epistola. Quamobrem ex ipso potissimum videtur Gratianus cætera etiam sumpsisse.*

C. II. *A nullo debet suscipi, quem Romana depellit Ecclesia.*

Item Gregorius *l. 5. epist. 26. seu c. 126.*

MIratus *c* valde sum, quia in tanto Salonitanæ Ecclesiæ Clero, vel populo, vix duo ex sacris ordinibus inventi sunt, frater scilicet & Coepiscopus noster Paulinus, & dilectissimus filius meus Honoratus, Archidiaconus ejusdem Ecclesiæ, qui communicare Maximo, Sacerdotium rapienti, minime consentirent, & se Christianos esse cognoscerent. Debuistis enim, filii charissimi, pensare ordines vestros, & quem sedes Apostolica repellebat, repulsum cognoscere, ut prius, si posset, ab illatis criminibus mundaretur, & tunc ei vestra dilectio communicaret, ne particeps obligationis ejus existeret.

C. III. *Non est in Ecclesia, qui cathedram Petri non sequitur.*

Item Cyprianus *de unitate Ecclesiæ.*

QUi *d* cathedram Petri, super quam *e* fundata est Ecclesia, deserit, in Ecclesia se esse non confidat.

Corr. Rom. ¶ *Apud Cyprianum Romæ impressum hæc leguntur:* Hanc Ecclesiæ unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur & resistit, in Ecclesia se esse confidit? *Verum in Vaticana Bibliotheca, præter octo integra Cypriani exemplaria, est etiam aliud, in quo tantum opuscula quædam continentur, & inter ea hic tractatus. Atque in eo codice, itemque in altero integro Monasterii S. Salvatoris Bononiæ, sunt verba hæc, quæ a Gratiano & Ivone afferuntur. Ac sane paulo ante Cyprianus hanc ipsam Petri cathedram esse ostenderat, unde unitas Ecclesiæ penderet.*

Gratian. *Episcopi vero, qui Apostolicæ ordinationi subjacent, etiam hanc reverentiam debent, ut sese singulis annis, Apostolorum liminibus repræsentent.*

a *Clemens epist. 1. Anacletus epist. 1. Alex. epist. 1. Fabianus epist. 1. Conc. Valen. 1. c. 6. 2. q. 3. c. 15. Ivo p. 14. c. 22. Anselm. lib. 1. c. 6. Polyc. l. 1. tit. 16.* b *al. habere,*] *al. gratiam reparare.* c *Ansel. l. 12. c. 11.* d *Ivo part. 5. c. 361.* e *al. quem.*

C. IV. *Singulis annis Apostolorum limina visitent Episcopi, qui ordinationibus Apostolicis subjacent.*

Unde Anacletus, & Zacharias Papa.

JUxta *a* sanctorum Patrum & canonum instituta, omnes Episcopi, qui hujus Apostolicæ sedis ordinationi subjacent, qui propinqui sunt, annue circa *b* Idus Maji sanctorum Principum Apostolorum Petri, & Pauli liminibus præsententur, omni occasione seposita. Qui vero de longinquo, juxta chirographum suum impleant. Qui autem hujus constitutionis contemptor extiterit, præterquam si ægritudine fuerit detentus, sciat se canonicis subjacere sententiis.

Corr. Rom. ¶ *Hic est canon quartus Synodi Romæ habitæ sub Zacharia Papa, quæ extat in Bibliotheca Vaticana, ex qua nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

2 pars. Gratian. *Reliqui vero in Ecclesia minores semper debent majoribus subesse, sicut* in Synodo Romana S. *Sylvestri, c. 7. legitur.*

C. V. *Minores majoribus obedientiam exhibeant.*

A *c* Subdiacono usque ad Lectores omnes subditi sint Diacono Cardinali urbis Romæ, in Ecclesia repræsentantes ei honorem. Porro Pontifici Presbyter, Presbytero Diaconus, Diacono Subdiaconus, Subdiacono Acolythus, Acolytho Exorcista, Exorcistæ Lector, Lectori Ostiarius, Ostiario Abbas 1, Abbati Monachus, in omni loco repræsentent obsequium, sive in publico, sive in gremio Ecclesiæ.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc & apud Gratianum, & in ipsius Synodi editionibus videtur valde mendosum. Burchardus & Ivo sic habent:* A Subdiacono usque ad Lectorem, omnes subditi sint Diacono Cardinali urbis Romæ, in Ecclesia honorem repræsentantes tantum. Pontifici vero Presbyter, Diaconus, Subdiaconus, Acolythus, Exorcista, Lector, Abbas, Monachus, in omni loco repræsentent obsequium, sive in publico, sive in gremio Ecclesiæ. *Verum ob magnam codicum varietatem, & propter glossas, ac Doctorum dicta nihil fere in textu mutatum est.*

¶ 1 Abbas,] *De Abbate & Monacho in Synodi editionibus nulla mentio est.*

C. VI. *Quod sit officium Diaconorum.*

Item ex epist. 1. *Clementis d ad Jacobum fratrem Domini.*

DIaconi Ecclesiæ tanquam oculi sint Episcopi, oberrantes, & circumlustrantes cum verecundia actus totius Ecclesiæ, & perscrutantes diligentius, si quem videant vicinum fieri præcipitio, & proximum esse peccato, ut referant hæc ad Episcopum. *& infra* 1. §. 1. Sed & de peregrinis similiter Episcopo suggerant refovendis, & cætera his similia, quæ ad cultum Ecclesiæ, & disciplinam ejus pertinent, Diaconis curæ sint.

Corr. Rom. ¶ 1 Et infra.] *Sic legitur in plerisque manuscriptis. In vulgatis legebatur,* & ita. *alia vero nonnulla verba restituta sunt ex originali.*

C. VII. *De eodem.*

Item ex eodem, eadem epistola.

SAcerdotes *e* vero B. Petrus sal terræ, & mundi lumen docens præcepit, in splendore bonorum operum, patrem glorificare Deum, de quibus Dominus ait *f*: *Beati estis, cum maledixerint vobis homines*, &c. & iterum: *Vos estis sal terræ.*

a *Leo epist. 4. c. 7. Polyc. lib. 4. tit. 25. Ansel. lib. 6. cap. 164.* b *al. Idibus Maji.* c *Burchard. lib. 2. c. 224. Ivo p. 6. c. 299. Ansel. l. 7. c. 66.* d *Et l. 2. constit. cap. 48.* e *Ansel. l. 7. c. 67.* f *Matth. 5.*

C. VIII. *Hi non sunt habendi Clerici, qui Episcopali providentia non gubernantur.*

Item ex Concilio Parisiensi *a*.

NUlla *b* ratione Clerici, aut Sacerdotes habendi sunt, qui sub nullius Episcopi disciplina, & providentia gubernantur. Tales enim acephalos, id est, sine capite, prisca Ecclesiæ consuetudo nominavit.

C. IX. *De eodem.*

Item ex epist. 3. Clementis.

QUi suis Episcopis non obediunt, indubitanter rei, & reprobi existunt. Porro ipsi a Deo donum summi muneris consequuntur, qui per justitiæ, & præceptorum ejus semitas incedentes, Doctoribus suis, qui recte Episcopi intelliguntur, libenter obediunt.

C. X. *Illi in Deum scandalizantur, qui suo non obediunt Episcopo.*

Item Anacletus, *epist.* 1.

ILle *c* proculdubio scandalizatur in Deum. qui recte non docet, & qui ejus scandalizat Episcopum, vel Sacerdotem.

C. XI. *Septem debent esse Diaconi in unaquaque civitate.*

Item Evaristus *ad Episcopos Africanos epist.* 1.

DIaconi *d* [qui quasi oculi videntur esse Episcopi] in unaquaque civitate, juxta Apostolorum constituta septem debent esse, qui custodiant Episcopum prædicantem: ne aut ipse Episcopus *e* ab insidiatoribus quoquo modo infestetur, aut lædatur a suis, aut verba divina detrahendo, aut insidiando polluantur, vel despiciantur, sed veritas spirituali redoleat fervore, & pax prædicata labiis animi cum voluntate concordet.

C. XII. *De eodem.*

Item ex Concilio Neocæsariensi c. 14.

DIaconi *f* septem esse debent secundum regulam, quamvis 1 magna sit civitas. Regulæ autem auctoritas ista est, quod & liber Actuum Apostolorum *g* idem insinuat.

Corr. Rom. ¶ 1 Quamvis magna) *Antea legebatur*, quamvis non magna. *Emendatum est ex canone Græco (qui etiam recitatur in sexta Synodo c.* 16.), *& ex vulgatis etiam versionibus. In canonibus primæ Nicænæ Synodi, qui ex Arabico in Latinum conversi nuper editi sunt, canone* 62. *multa habentur ad hanc rem pertinentia: quem fortasse canonem significavit Andreas Colossensis septima actione Synodi Florentinæ.*

3 ps Grat. *Ut igitur ex præmissis apparet, Diaconi debent obedientiam Presbyteris, sicut Presbyteri Episcopis. Sed Diaconi superbientes Sacerdotibus æquari, vel potius præferri quærebant: contra quorum insolentiam multorum auctoritates manaverunt, eorum supercilium reprimentes, atque ut Sacerdotibus condignam obedientiam exhibeant, decernentes.*

C. XIII. *Nihil eorum, quæ sunt decreta primis ordinibus, vendicent Diaconi.*

Unde Gelasius 1 Papa *in epist. ad Episcopos per Lucaniam c.* 9. *&* 10. *ait.*

DIaconos *h* propriam constituimus servare mensuram, nec ultra tenorem, paternis canonibus deputatum quippiam tentare permittimus: nihil eorum suo ministerio penitus applicare, quæ primis ordinibus proprie decrevit antiquitas. Absq; Episcopo, vel Presbytero baptizare non audeant, nisi prædictis fortassis ordinibus *i* longius constitutis necessitas extrema compellat. Quod & laicis Christianis facere plerumque conceditur. *& infra.* K §. 1. Sacri corporis prærogationem *l* sub conspectu Pontificis, seu Presbyteri [nisi his absentibus] jus non habeant exercendi.

a *Concordat Concil. Mogunt. sub Carolo c.* 22. b *Burch. l.* 2. *c.* 226. *Ivo p.* 6. *c.* 301. c *Ivo p.* 6. *c.* 245. d *Polyc. l.* 2. *t.* 38. *Ans. l.* 7. *c.* 69. e *abest ab orig.* f *ex prisca versione. Ordo Rom. c.* 9 *Conc. Aquisgran. c.* 64. *Burch. l.* 2. *c.* 219. *Ivo p.* 6. *c.* 294. *&* 295. g *Act.* 7. h *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Ans. l.* 7. *c.* 63. *Burch. l.* 4. *c.* 57. *Ivo p* 1. *c.* 252. *& p.* 6. *c.* 69. i *al. officiis*) *orig.* K *c.* 10. *in medio.* l *al. erogationem.*

Corr. Rom. ¶ 1 Gelasius] *Sic est in plerisque manuscriptis, & apud Burch. & Ivonem. Nam in impressis erat*, Pelagius.

C. XIV. *Inferiores Presbyteris se Diaconi cognoscant.*

Item ex Concilio Nicæno *c.* 14. *seu* 18. a

PErvenit *b* ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam, & civitatibus Presbyteris Sacramenta Diaconi porrigant. Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut hi, qui offerendi sacrificii non habent potestatem, his, qui offerunt, corpus Christi porrigant. Sed & illud innotuit, quod quidam Diaconi etiam ante Episcopos sacramenta 1 sumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & in sua Diaconi mensura permaneant; scientes, quod Episcoporum quidem ministri sunt, inferiores autem Presbyteris habentur. Per ordinem ergo post Presbyteros gratiam sacræ communionis accipiant, aut Episcopo, aut Presbytero porrigente. Sed nec sedere in medio Presbyterorum Diaconis liceat: quia si hoc fiat, præter regulam, & ordinem probatur existere. Si quis autem etiam post has definitiones obedire noluerit, a ministerio cessare debebit.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capitis usque ad versic.* amputentur, *est ex prisca versione in canone* 14. *Reliqua vero pars est ex versione Dionysii in canone* 18. *quam quidem totam afferunt & codex canonum, & Burchardus, & Ivo.*

¶ 1 Sacramenta sumunt] *Græce est*, τὴς ἐυχαριστίας ἅπτονται, *quod Dionysius vertit*, oblata contingant: *quanquam Burchardus, & Ivo, hoc uno fere loco discrepantes, habent, ille quidem*, sacra oblata contingant; *hic vero*, sacram oblationem contingant.

C. XV. *Diaconus honorem exhibeat Presbytero, & ipse ab inferioribus honoretur.*

Item ex Concilio Laodicensi *cap.* 20. c

I. NOn *d* oportet Diaconum coram Presbytero sedere, sed jussione Presbyteri sedeat: similiter autem Diaconus honorem habeat a sequentibus, id est, a Subdiaconis, & omnibus Clericis.

C. XVI. *Calicem benedicere, & panem dare Diaconis non licet.*

Item ex eodem *cap.* 25. e

II. NOn oportet Diaconos 1 panem dare, nec calicem benedicere.

Corr. Rom. ¶ 1 Diaconos] *In vetustioribus priscæ versionis editionibus est*, Diaconum. *Græce est*, ὑπηρέτας, *quod Dionysius vertit*, Subdiaconos: *& sic habetur in Concilio Aquisgranensi.*

C. XVII. *Sicut Episcopis, ita & Presbyteris Diaconi ministrent.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. 1 *c.* 37.

DIaconi *f* ita se Presbyteri, sicut Episcopi ministros esse cognoscant.

Corr. Rom. ¶ 1 Quarto) *Caput hoc cum duobus sequentibus habetur in Concilio* 4. *Carthaginensi, & in codicibus Gratiani etiam manuscriptis: itemque apud Anselmum titulo hujus capitis erat additum:* Carthaginensi quarto, cui Papa Zozimus interfuit per Vicarios, *quod minime convenire ostendunt acta sextæ Synodi Carthaginensis, ad quam Zozimus Faustinum Potentinæ Ecclesiæ Episcopum, Philippum, & Asellum Legatos misit. Nam quarta habita est Honorio IV. & Eutychiano coss. Sexta vero Honorio XII. & Theodosio VIII. Coss. i. e, anno vigesimo post. Quo anno (prout ex Africano Concilio can.* 76. *& sequentibus apparet) contra Pelagii, & Cœlestii hæresin quædam sunt definita, cum Cœlestius ad Zozimum Papam appellasset, quod ex nonnullis manuscriptis Zozimi, & Episcoporum Africæ ad ipsum epistolis, quæ in*

a *In Aquisgr. c.* 41. b *Burch. l.* 5. *c.* 26. *Ivo p.* 2. *c.* 36. c *& in Agath. c.* 65. *& Aquisgr. c.* 77. d *Ans. l.* 7. 65. *Burch. l.* 2. *c.* 221. *Ivo p.* 6. *c.* 196. e *Aquisgr. c.* 78. f *Polyc. l.* 2. *tit,* 39. *Ans. l.* 7. *c.* 63.

in Bibliotheca Vaticana servantur, demonstratur. Quare cum Zozimus in Pontificatu duos tantum annos, & menses aliquot vixerit, necessarium est, multo ante ipsius Pontificatum quartam Synodum Carthaginensem habitam fuisse.

C. XVIII. *De eodem.*

Item ex eodem *c.* 38.

PRæsente *a* Presbytero Diaconus Eucharistiam corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget.

C. XIX. *De eodem.*

Item ex eodem c. 39. 40. *&* 41.

DIaconus *b* sedeat quolibet loco, jubente Presbytero. Item Diaconus in conventu Presbyterorum interrogatus loquatur. Alba vero tempore oblationis tantum, vel lectionis utatur *c*.

C. XX. *Diaconi Presbyteris se superiores non esse cognoscant.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 38.

NOnnulli *d* Diaconi in tantam erumpunt superbiam, ut sese Presbyteris anteponant, atque in primo choro ipsi priores stare præsumant, Presbyteris in secundo choro constitutis. Ergo, ut sublimiores se *e* Presbyteros agnoscant, tam hi, quam illi in utroque 1 consistant.

Corr. Rom. ¶ 1 In utroque] *Licet in vulgatis Gratiani codicibus legatur*, in utroque ordine, *& in tomis Conciliorum impressis*, in utroque choro: *tamen in vetusto codice Conciliorum Regis Catholici, & plerisque vetustis Gratiani, etiam impressis, neutra vox habetur.*

4 ps Gratian. *Compagis f vero calceari absque Apostolici licentia Diaconis non permittitur, sicut nec mappulis uti absq; ejusdem auctoritate quibuslibet Clericis conceditur.*

C. XXI. *Absque Apostolica licentia Diaconi compagis uti non præsumant.*

Unde Gregorius *Joanni Episcopo Syracusano lib.* 7. *epist.* 28. *indict. prima.*

PErvenit *g* ad nos, Diaconos Ecclesiæ Catinensis calceatos compagis procedere præsumpsisse, quod quia nulli hactenus per totam Siciliam licuit, nisi solis tantummodo Diaconis Ecclesiæ Messanensis, quibus olim a prædecessoribus nostris non dubitatur esse concessum, bene recolitis. Quia ergo tantæ temeritatis ausus non est leviter attendendus, cum omni hoc fraternitas vestra subtilitate perquirat: & si 1 ita, sicut ad nos pervenit, invenerit verum esse, utrum vel a se, vel alicujus hoc auctoritate præsumpserint, nobis subtiliter innotescat: ut cognita veritate, quid fieri debeat, disponamus. Nam si negligenter ea, quæ male usurpantur, omittimus, excessus viam aliis aperimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Et si ita] *Hic, & paulo inferius addita sunt aliquot verba ex originali.*

C. XXII. *Mappulis Clerici sine Apostolici licentia uti non debent.*

Idem *Joanni Ravennati Episcopo lib.* 2. *epist.* 54. *seu cap.* 93. *circa finem.*

ILlud *h* autem, quod pro utendis a Clero vestro mappulis scripsistis, a nostris est Clericis fortiter obviatum, dicentibus, nulli hoc unquam alii cuilibet Ecclesiæ concessum fuisse: nec Ravennates Clericos vel illic, vel in Romana civitate tale aliquid cum sua conscientia præsumpsisse: nec si tentatum esset, ex furtiva usurpatione sibi præjudicium generari: sed etiam si in qualibet Ecclesia hoc præsumptum fuerit, asserunt emendandum, quod non concessione Romani Pontificis, sed sola surreptione præsumitur *i*.

a *Polyc. ibidem. Ans. l.* 7. *c.* 66. *Burch. lib.* 4. *c.* 13. *Ivo p.* 2. *cap.* 2. b *Anselm. ibidem.* c *al. induatur.* d *Burch. l.* 2. *cap.* 222. *Ivo p.* 6. *c.* 297. e *al. sibi.* f *Joann. Diac. l.* 4. *cap.* 8. g *Anselm lib.* 7. *cap.* 74. h *Joan. Diac. l.* 4. *c.* 2. *Ans. l.* 7. *c.* 168. i *al. præsumit.*

C. XXIII. *Sicut in ministerio, ita in dispensatione sine Diacono Episcopus non vivat.*

Item Hieronymus *a de septem ordinibus Ecclesiæ c.* 5.

5 ps DIaconi *b* sunt, quos in Apocalypsi *c* legimus, septem Angeli Ecclesiarum: hi sunt septem candelabra aurea: hi voces tonitruorum. *& infra.* §. 1. Virtutum operatione præclari, humilitate præditi, quieti, humiles, evangelizantes pacem, annuntiantes bona, dissentiones, rixas, & scandala resecantes, docentes *d*, soli Deo colloquentes, in *e* templo nihil de mundo penitus cogitantes, dicentes patri, & matri: non novi *f* vos, & filios suos non agnoscentes. *& paulo post.* §. 2. Sine hoc Sacerdos nomen 1 *g* non habet, ortum non habet, officium non habet. Hic minister Dei dicitur, quia scriptum est: *Quis h major est, qui ministrat, an cui ministratur?* Et sicut in Sacerdotio ministratio *i*, ita in ministro est Sacramenti dispensatio. *& paulo post.* §. 3. Sacerdotibus etiam propter præsumptionem non licet de mensa Domini tollere calicem, nisi eis traditus fuerit a Diacono. *& paucis interjectis.* §. 4. Ita enim Deus noster omnipotens universa disposuit, ut qui majorem se esse crediderit, minor sit; & qui videretur minor, major existeret. Denique quam hoc verum sit, ipse perpende. Levitæ inferunt oblationes in altari: Levitæ componunt mensam Domini: Levitæ cum Sacerdotibus, dum Sacramenta benedicunt *K*, assistunt: Levitæ ante Sacerdotes orant, ut si distinctio locorum creditur, etiam in altari Dei videant sibi Episcopi, si superbi sunt, Diaconos anteponi. Si humilitatem diligunt, majores se esse in eo, quod sunt humiles, cognoscant. Tunc demum *l*, ut aures habeamus ad Dominum, Diaconus acclamat: ipse prædicat, ipse hortatur, ipse commonet adstantibus Sacerdotibus, ne leviter hanc vocem, quæ loquitur hæc, & pacem annuntiat, aut negligenter aspicias, aut contemnendam putes. Sufficit huic ordini, tantum per Dominum fuisse concessum *m*, ut non solus Sacerdos in templo totum agere, & implere videatur. *& infra.* §. 5. Nunc autem ex quo in Ecclesiis, sicut in Romano Imperio, crevit avaritia, periit lex de Sacerdote, & visio de Propheta, singuli quique per *n* potentiam Episcopalis nominis, quam sibi ipsi illicite absque Ecclesia vendicarunt, totum, quod Levitarum est, in usus suos redigunt; nec hoc sibi, quod scriptum *o* est, vendicant, sed cunctis auferunt universa. Mendicat infelix Clericus in plateis, & civili *p* operi mancipatus publicam a quolibet deposcit alimoniam *q*. Et quidem ex eo despicitur cunctis Sacerdotale officium, dum misericordia desolatus, juste putatur ad hanc ignominiam devenisse. *& infra.* §. 6. Solus incubat bonis *r*, solus ministerio utitur, solus universa sibi vendicat, solus partes invadit alienas, solus occidit universos. *& paulo post.* §. 7. Hinc propter Sacerdotum avaritiam odia consurgunt, hinc Episcopi accusantur a Clericis, hinc Principum *s* lites, hinc detractionis *t* causa, hinc origo criminis. Etenim si unusquisque ita in hoc *u* mundo visibili aliquid possidere jubetur, ut sua tantum possessione contentus sit, ac res non invadat alienas, non agrum pauperi tollat, non vineam, non subvectorium *x* aliquod, non famulos, non fructus; quanto magis, qui Ecclesiæ Dei præest, debet ita in omnibus servare justitiam, ut sibi hoc tantum vendicet, quod

a *Inter opera B. Hieron. tom.* 4. *vel* 9. b *Polyc. lib.* 2. *tit.* 39. *Ansel. lib.* 7. *c.* 72. c *Apoc.* 1. d *abest ab orig.* e *Deut.* 33. f *al. novimus.* g *al. nomen habet.* h *Marc.* 10. i *consecratio*) *vera lectio.* K *al. benedicuntur.* l *deinde*] *orig.* m *Ezechiel.* 7. n *pro potentia*) *orig.* o *al. adscriptum.* p *al. servili.* q *al. eleemosynam.* r *divitiis*) *orig. al. donis.* s *al. principium litis.* t *desolationum causæ*) *orig.* u *hunc mundum visibiliter possid.*] *orig.* x *al. subjectorum*) *al. subjunctorum.*

quod sui juris esse cognoscit, aliena non rapiat, aliena non contingat, æqualem se cæteris faciat, & sicut sine his in ministerio non vivit, ita in dispensatione non vivat? §. 8. Certe, ut ipse nosti, qui visibiliter in hoc mundo jus invadit alienum, accusatur a paupere, damnatur a judice: ita & in Ecclesia Dei, cum unusquisque stipendia sua perdit, clamat ad Deum, exauditur a Christo: nec differtur in hac parte ultionis sententia, si non redduntur universa. Moderatio enim Dei a, ac pietas solum nostrum reditum quærit, ac nos cupit sua longa b bonitate salvari. Sed si non convertimur, si duri corde sumus, si in peccatis usque ad mortem illicite perduramus, assidue peccantium, sicut scriptum est, Deus non miseretur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nomen non habet,) *Sic etiam in originali, sed in multis Gratiani manuscriptis, & apud Anselmum est*, nomen habet, officium non habet.

6 pars. Gratian. *Hoc capitulo Sacerdotum avaritia reprehenditur, Diaconorum dignitas, sive officium commendatur. Sed quia (ut supra dictum est) Diaconi insolescentes etiam Presbyteris se præferendos arbitrati sunt, contra eorum supercilium scribit* Hieronymus *ad Evagrium Episcopum, epist.* 85. *tom.* 2.

C. XXIV. *Diaconi Presbyteris debent subesse.*

LEgimus c in Esaia d: *Fatuus fatua loquetur.* Audio quendam in tantam erupisse vecordiam, ut Diaconos Presbyteris, id est, Episcopis anteferret. Nam cum Apostolus perspicue doceat, eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos; quid e patitur mensarum & viduarum minister, ut supra eos se tumidus efferat, ad quorum preces Christi corpus, sanguisque conficitur? Quæris auctoritatem? Audi testimonium: *Paulus* f *& Timotheus servi Christi Jesu omnibus sanctis in Christo Jesu, qui sunt Philippis, cum Episcopis, & Diaconis.* Vis & aliud exemplum? In actibus g Apostolorum ad unius Ecclesiæ Sacerdotes ita Paulus loquitur: *Attendite vobis, & cuncto gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, ut regeretis Ecclesiam Domini, quam acquisivit sanguine suo.* Ac ne quis contentiose in una Ecclesia plures Episcopos fuisse contendat, audi & aliud testimonium, in quo manifestissime comprobatur, eundem esse Episcopum, atque Presbyterum: *Propter* h *hoc reliqui te in Creta, ut quæ deerant, corrigeres, & constitueres Presbyteros per civitates, sicut & ego tibi mandavi. Si quis est sine crimine, unius uxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut non subditos. Oportet enim Episcopum sine crimine esse, quasi Dei dispensatorem.* Et ad Timotheum i: *Noli negligere gratiam, quæ in te est, quæ tibi data est per prophetiam* 1, *per impositionem manuum Presbyterii.* Sed & Petrus K in prima epistola: *Presbyteros*, inquit, *in vobis precor Compresbyter, & testis passionum Christi, & futuræ gloriæ, quæ revelanda est, particeps, regite gregem Christi, & inspicite non ex necessitate, sed voluntarie juxta Deum.* Quod quidem Græce significantius dicitur ἐπισκοποῦντες, id est, superintendentes: unde & nomen Episcopi tractum. Parva tibi videntur tantorum virorum testimonia? Clangat tuba Evangelica, filius l tonitrui, quem Jesus amavit plurimum, qui de pectore Salvatoris doctrinarum fluenta potavit: *Presbyter* m *Electæ dominæ, & filiis ejus, quos ego in veritate diligo.* Et in alia n epistola: *Presbyter Cajo charissimo, quem ego diligo in veritate.* §. 1. Quod autem postea unus electus est, qui cæteris præponeretur, in schismatis remedium factum est, ne unusquisque ad se trahens Christi Ecclesiam rumperet. Nam & Alexandriæ a Marco Evangelista usque ad Heraclam & Dionysium Episcopos, Presbyteri semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum, Episcopum nominabant: quomodo si exercitus Imperatorem faciat, aut Diaconi eligant de se, quem industrium noverint, & Archidiaconum vocent. Quid enim facit, excepta ordinatione, Episcopus, quod Presbyter non faciat? Nec altera Romanæ urbis Ecclesia, altera totius orbis æstimanda est. Et Galliæ, & Britanniæ, & Africa, & Persis, & Oriens, & India, & omnes barbaræ nationes unum Christum adorant, unam observant regulam veritatis. Si auctoritas quæritur, orbis major est urbe. Ubicunque fuerit Episcopus, sive Romæ, sive Eugubii, sive Constantinopoli, sive Rhegii, sive Alexandriæ, sive Tanis, ejusdem meriti, ejusdem est & Sacerdotii. Potentia divitiarum, & paupertatis humilitas, vel sublimiorem, vel inferiorem Episcopum non facit: cæterum omnes Apostolorum successores sunt. §. 2. Sed dicis, quomodo Romæ ad testimonium Diaconi Presbyter ordinatur? Quid mihi præfers unius urbis consuetudinem? Quid paucitatem, de qua ortum est supercilium, in leges Ecclesiæ vendicas? Omne quod rarum est, plus appetitur. Pulegium apud Indos pipere pretiosius est. Diaconos paucitas honorabiles, Presbyteros turba contemptibiles facit. Cæterum etiam in Ecclesia Romæ Presbyteri sedent, & stant Diaconi, licet paulatim increbrescentibus vitiis inter Presbyteros absente Episcopo, sedere Diaconum viderim, & in domesticis conviviis benedictiones a Presbyteris dare. Discant, qui hoc faciunt, non se recte facere, & audiant Apostolos: *Non* b *est dignum, ut relinquentes verbum Dei ministremus mensis.* Sciant, quare Diaconi constituti sint. Legant Acta Apostolorum: recordentur conditionis suæ. Presbyter, & Episcopus, aliud ætatis, aliud dignitatis est nomen. Unde & ad Titum, & ad Timotheum de ordinatione Episcopi, & Diaconi dicitur: de Presbyteris omnino reticetur: quia in Episcopo & Presbyter continetur. Qui provehitur, de minori ad majus provehitur. Aut igitur ex Presbytero ordinetur Diaconus, ut Presbyter minor Diacono comprobetur, in quem crescit ex parvo: aut si ex Diacono ordinetur Presbyter, noverit 2 se Laicis majorem, sacerdotibus esse minorem.

Corr. Rom. ¶ 1 Per prophetiam,) *Sic in vulgata editione, & Græce,* διὰ προφητείας: *Sed hic apud B. Hieronymum*, prophetiæ.

¶ 2 Noverit se] *In originali est*, noverit se lucris minorem, Sacerdotio esse majorem. *Quo etiam pertinet, quod idem Hieronymus ad caput ultimum Ezechielis scribit:* Levitarum multitudinem intelligere se a Sacerdotali gradu esse disjunctam, & ad decutiendam superbiam ministrorum: qui ignorantes humilitatem status sui, ultra Sacerdotes, hoc est, Presbyteros, intumescunt, & dignitatem non merito, sed divitiis æstimant. *Verum ob glossam non est mutatum.*

C. XXV. *De eodem.*

Item Cyprianus, *l.* 3. *epist.* 9.

DOminus c noster ipse Jesus Christus, Rex & Judex, & Deus noster usque ad passionis diem servavit honorem Pontificibus, & Sacerdotibus, quamvis illi nec timorem Dei, nec agnitionem Christi servassent. Nam cum leprosum emundasset, dixit illi d: *Vade, & monstra te Sacerdoti, & offer donum.* Humilitate ea, qua nos quoque esse humiles docuit, Sacerdotem adhuc appellabat, quem sciebat esse sacrilegum. Item sub ictu passionis cum alapam accepisset, & ei diceretur: *Sic* e *respondes Pontifici*? nihil ille contumeliose locutus est in personam Pontificis, sed magis innocentiam suam tutatus est, dicens: *Si male locutus sum, exprobra de malo: Si autem bene, quid me cædis?* Quæ omnia ab eo ideo facta sunt humiliter atque patienter, ut nos humili-

a *Dei preces, ac solum*] *orig.* b *abest ab orig,* c *Polyc. l.* 2. *t.* 39. *Anselm. lib.* 7. *c.* 87. d *Esa.* 32. e *al. qui patiatur.* f *Philip.* 1. g *Act.* 20. h *ad Tit.* 1. i 1. *Timoth.* 4. K 1. *Petr.* 5. l *Marc.* 3. m 2. *Joan.* n 3. *Joan,*

a *al. benedictionem coram Presbyteris.* b *Act.* 6. c *Ivo part.* 5. *c.* 355. d *Luc.* 5. e *Joan.* 18.

militaris ac patientiæ haberemus exemplum. Docuit enim Sacerdotes veros legitime & plene honorari, dum circa falsos Sacerdotes ipse talis extitit *a*. §. 1. Meminisse autem Diaconi debent, quoniam Apostolos, id est, Episcopos & Præpositos *b* Dominus elegit, Diaconos autem post ascensum Domini in cœlos Apostoli sibi constituerunt Episcopatus sui, & Ecclesiæ ministros. Quod si nos aliquid audere contra Deum possumus, qui Episcopos facit; possunt & contra nos audere Diaconi, a quibus fiunt.

7 ps. Gratian. *Hoc autem, quod de Diaconorum minoritate dicitur, ubique servandum est, nisi cum locum Diaconus habuerit aut proprii Patriarchæ, aut sui Metropolitani.*

C. XXVI. *Diaconus Sacerdotibus non præferatur, nisi locum Metropolitani sui obtineat.*

Unde in sexta Synodo, *c. 7. legitur.*

PRæcipimus *c* ne Diaconus (quamvis etiam in dignitate, hoc est, in officio quolibet Ecclesiastico sit) ante Presbyterum sedeat, nisi cum locum habuerit proprii Patriarchæ, aut Metropolitani sui pro aliquo Capitulo: tunc enim sicut illius locum tenens honorabitur. Si quis vero præsumpserit hoc tyrannice facere, a proprio gradu repulsus, ultimus omnium fiat in ordine suo.

DISTINCTIO XCIV.

1 ps *SUbdiacono etiam summus Patriarcha vices suas committere valet.*

C. I. *Etiam Subdiaconis vices suas Apostolica committit Ecclesia.*

Unde Gregorius 1 *ad Episcopos Siciliæ libro primo, epistola prima ait.*

VAlde *d* necessarium esse perspeximus, ut sicut prædecessorum nostrorum fuit judicium, ita uni, eidemque personæ omnia committamus, ut ubi nos præsentes esse non possumus, nostra per eum, cui præcipimus, repræsentetur auctoritas. Qamobrem Petro Subdiacono sedis nostræ, intra provinciam Siciliam vices nostras, Deo auxiliante, commisimus. Nec enim de ejus actibus dubitare possumus, cui, Deo auxiliante, totum nostræ Ecclesiæ noscimur patrocinium *e* commisisse.

Corr. Rom. ¶ 1 Gregorius] *Restituta est inscriptio ex Polycarpo. Nam antea legebatur,* Symmachus Papa.

2 ps. Gratian. *Legatum vero Apostolicæ sedis quicunque impedierit, usque ad satisfactionem excommunicetur.*

C. II. *Excommunicetur, qui Legatum sedis Apostolicæ impedire tentaverit.*

Unde Alexander Papa I. *epist. 2. omnibus Episcopis* f.

SI *g* quis autem legationem 1 impedit, non unius, sed multorum profectum avertit *h*. Et sicut multis nocet, ita a multis arguendus est, & bonorum societate privandus *i*. Et qui Dei causam impedit, & statum conturbat Ecclesiæ; ideo ab ejus liminibus arceatur. Ab omnibus itaque *K* talis est cavendus, & non in communionem fidelium, usque ad satisfactionem, recipiendus.

Corr. Rom. ¶ 1 Legationem] *In epistola ipsa, Concilio Triburiensi, & apud Burchardum additur,* vestram. *Ea enim legatio videtur significari, qua Apostolos, & Episcopos pro Christo fungi docuit beatus Paulus 2. Corinth. c. 5.*

3 ps. Grat. *Archidiaconus vero, quamvis ex officio suo Clericorum vitam diligenti examinatione debeat inquirere, & quæ corrigenda invenit, Episcopo nunciare, tamen dominationem super eos exercere, & censum ab eis exigere prohibetur.*

C. III. *Archidiaconi super Presbyteros jurisdictionem non exerceant.*

Unde in Cabilonensi Concilio, *c. 15. legitur.*

DIctum *a* est, quod in plerisque locis Archidiaconi super Presbyteros Parochianos quandam exercent dominationem, & ab eis censum exigunt: quod magis ad tyrannidem, quam ad rectitudinis pertinet ordinem. §. 1. Si enim juxta Apostoli *b* sententiam, Episcopi non debent esse dominantes in Clero, sed forma facti gregis ex animo; multo minus facere isti hoc debent, sed contenti sint regularibus disciplinis, & teneant propriam mensuram: & quod ab Episcopis eis injungitur, hoc per Parochias suas exercere studeant, nihil per cupiditatem, & avaritiam præsumentes.

DISTINCTIO XCV.

1 ps *QUod autem Sacerdotes supra jubentur Episcopis tanquam subditi obedire, non ita intelligendum est, quasi non liceat eis, præsentibus Episcopis, sacra mysteria celebrare, (sicut Episcopali supercilio quidam ab his volebant Presbyteros prohibere:) sed quia Presbyteri Pontificibus, tanquam filii parentibus, debent obedire. Baptizatos etiam chrismate eis tangere conceditur.*

C. I. *Ubi Episcopi desunt, baptizatos in frontibus Presbyteri chrismate tangant.*

Unde Gregorius *scribit Januario Episcopo Caralitano, lib. 3. epist. 26. indict. 12.*

PErvenit *c* quoque ad nos, quosdam scandalizatos fuisse, quod Presbyteros chrismate tangere in fronte eos, qui baptizati *d* sunt, prohibuimus. Et nos quidem secundum usum veterem Ecclesiæ nostræ fecimus. Sed si omnino hac de re aliqui contristantur, ubi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos *e* chrismate tangere debeant, concedimus.

Gratian. *Supra Leo Episcopus contra:* f Quamvis Chorepiscopis, &c.

C. II. *Ultra suum modum Presbyteri tendere non præsumant.*

Item Gelasius Papa *Episcopis per Lucaniam, &c. epist. 5. c. 8.*

PResbyteros ultra suum modum tendere prohibemus, nec Episcopali fastigio debita sibimet audacter assumere, non conficiendi chrismatis, non consignationis Pontificalis adhibendæ sibimet accipere facultatem.

Gratian. *Sed istud Gregorii pro scandalo sedando semel concessum legitur. Illud autem Leonis Papæ & Gelasii, usu approbante, prævaluit, nisi forte ubi aliquorum consuetudo hoc admisit, ut in absentia Episcopi, extrema necessitate cogente, ex concessione Gregorii, Presbyteri baptizatos in fronte liniant. Prohibitio vero Leonis & Gelasii in eo casu intelligatur, cum Episcopi præsentes sunt, vel cum non cogit ultima necessitas. Oleo vero sanctificato permittitur eis ungere infirmos. Unde Jacobus* f *ait:* Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, qui orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum.

2 ps. §. 1. *Sed quæritur, An Episcopis liceat eodem oleo ungere infirmos? vel si impœnitentibus hujusmodi unctio sit concedenda?*

C. III. *Oleo sanctificato non prohibetur Episcopus infirmos tangere.*

De his vero ita scribit Innocentius Papa *ad Decentium Eugubinum Episcopum, epist. 1. c. ult.*

ILlud *b* superfluum videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod Presbyteris licere non dubium est

a *al. existit.* b *al. Presbyteros.* c *Ivo p. 6. c. 123.* d *Polyc. lib. 1. tit. 14. Ansel. l. 1. c. 26.* e *al. patrimonium.* f *Concil. Triburiense, c. 9.* g *Burch. l. 15. c. 37.* h *al. evertit.* i *al. arcendus.* K *al. quoque.*

a *Ivo p. 3. c. 134.* b *1. Pet. 5.* c *de consecr. dist. 4. Presbyteri baptizatos. Polyc. l. 3. tit. 10. Mag. 4. senten. dist. 7. cap. 1.* d *baptizandi*] *orig.* e *baptizandos*] *orig.* f *Distin. 68.* g *Jac. c. 5.* h *Alcuinus de divinis officiis, pag. 94. Conc. Vvormaciens. c. 72. Ivo part. 2. c. 75.*

Nam idcirco de Presbyteris dictum est, quia Episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum, si Episcopus aut potest, aut dignum ducit aliquem a se visitandum, & benedicere, & tangere chrismate, sine cunctatione potest, cujus est ipsum chrisma conficere. Nam non 1 pœnitentibus istud infundi non potest, quia genus est Sacramenti. Nam quibus reliqua Sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi? His ergo, frater charissime, omnibus, quæ tua dilectio voluit a nobis exponi, prout potuimus, respondere curavimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Non pœnitentibus] *In epistolis Innocentii tam impressis, quam manuscriptis (licet aliter testetur auctor glossæ) in Concilio Wormaciensi, in quo hoc idem reperitur, apud Alcuinum, & Ivonem, & in aliquot Gratiani codicibus legitur sine negatione. Et in glossa [ut est in antiquis exemplaribus] utraque lectio exponitur.*

3 ps Gratian. *Chrisma vero a suis Episcopis ad Baptismi sanctificationem Presbyteri petant.*

C. IV. *Chrisma singulis annis a proprio petatur Episcopo.*
Unde in Concilio Carthaginensi IV. c. 36.

PResbyteri *a*, qui per Diœceses Ecclesias regunt, non a quibuslibet Episcopis, sed a suis; nec per juniorem Clericum, sed omni anno 1 aut per se ipsos, aut per illum, qui sacrarium tenet, ante Paschæ solennitatem chrisma petant.

Corr. Rom. ¶ *Huic capiti rubrica est præposita ex aliquot vetustis exemplaribus.*

¶ 1 Omni anno] *Verba hæc non sunt in editionibus Conciliorum Coloniensibus duobus, & quatuor tomis impressorum, neque infra de consecr. dist. 4. ubi hoc idem, sed ex Concilio apud Valentias refertur. Verum & in Coloniensi prisca, ac trium tomorum, & duobus Parisiensibus, duobusque codicibus Vaticanis habentur. Et in c. literis. de consecr. dist. 3. a Fabiano Papa singulis annis novum chrisma fieri præcipitur.*

C. V. *Presbyter idem est, qui Episcopus, ac sola consuetudine præsunt Episcopi Presbyteris.*
Item Hieronymus *ad caput primum epistolæ ad Titum, ad ea verba*: Et constituas.

OLim *b* idem *c* erat Presbyter, qui & Episcopus. Et antequam Diaboli instinctu studia in religione fierent, & diceretur in populis: *Ego d sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cephæ*, communi Presbyterorum consilio Ecclesiæ gubernabantur. Postquam vero unusquisque eos, quos baptizaverat, suos putabat esse, non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur *e* cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, & schismatum semina tollerentur. *& paulo post*. §. 1. Sicut ergo Presbyteri sciunt se ex Ecclesiæ consuetudine ei, qui sibi Præpositus fuerit, esse subjectos; ita Episcopi noverint, se magis consuetudine, quam dispensationis *f* Dominicæ veritate Presbyteris esse majores, & in commune debere Ecclesiam regere.

C. VI. *Coram Episcopis, Presbyteris docere licet* g.
Idem *ad* h *Rusticum Narbonensem Episcopum de septem gradibus Ecclesiæ.*

ECce 1 ego *i* dico, præsentibus Episcopis suis, atque adstantibus in altari, Presbyteros posse Sacramenta conficere. *& infra*. §. 1. Sed quia scriptum est K: *Presbyteri duplici honore honorentur; maxime qui laborant in verbo Domini*, prædicare eos decet, utile est benedicere, congruum confirmare, convenit reddere communionem, necesse est visitare infirmos, orare pro invalidis, atque omnia Dei Sacramenta complere. *& infra*. §. 2. Nemo hinc Episcoporum invidia diabolicæ tentationis inflatus, irascatur in templo, si Presbyteri interdum exhortentur plebem, si in Ecclesiis prædicent, si plebibus, ut scriptum est, benedicant. Etenim abnuenti mihi ista, sic dicam: qui non vult Presbyteros facere, quæ jubentur a Deo, dicat, quis major est Christo? aut quid corpori ejus, aut sanguini poterit anteponi? Si Presbyter Christum consecrat, cum in altario Dei Sacramenta benedicit, benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare? *& paulo post*. §. 3. Circa 2 Laicos, ac mulieres, jubentibus vobis, o injustissimi Sacerdotes, Presbyter Dei benedictionis perdit officium, amittit linguæ opus, non habet confidentiam prædicandi, truncatus est omni parte virtutum, solum Presbyteri nomen habet, plenitudinem, ac perfectionem, quæ consecrationi ejus competit, non retentat. §. 4. Quis hic, rogo, o Sacerdotes, honor vester est, ut damnum gibbi *a* inferatis? Quoniam cum pastoribus per potentiam vestram aufertur Deo digna diligentia, contagium quoddam, & calamitas crescit in gregibus: ac Dominici 3 patrimonii damna conquiritis, dum *b* soli vultis in Ecclesia potentari. *& paucis interjectis*. §. 5. Presbyteri ab initio, ut legimus, negotiorum judices esse mandati sunt, Presbyteri interesse Sacerdotum concilio *c*: quoniam & ipsi Presbyteri, ut legimus, Episcopi nuncupantur, secundum quod scriptum est ad 4 Episcopum: *Noli d negligere gratiam, quæ data est tibi per impositionem manuum Presbyteri*. & alibi *e* ad majores natu: *Qui vos posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei*. & infra. §. 6. Sed oderunt hoc Sacerdotes superbi in Presbyteris nomen, qui nolunt esse hoc, quod Christus, qui discipulorum pedes lavit *f*: qui baptizatus *g* est a Joanne, licet baptizandum se Joannes a Domino proclamaret. Propterea hæc scribo, ut si præteriti temporis error non potest jam revocari, vel ad præsens in Ecclesiis servetur humilitas, ut Presbyteri hoc in Ecclesiis suis faciant, quod Romæ, sive quod in Oriente, quod in Italia, quod in Creta, quod in Cypro, quod in Africa, quod in Illyrico, quod in Hispania, quod in Britannia, quod etiam ex parte per Gallias, quod in omnibus locis, ubi humilitas perseverat, quod in cœlis fit [quod majus est] ubi sedes Angelorum *h* legis esse dispositas.

Corr. Rom. ¶ 1 Ecce ego] *Principium hujus capitis longe aliter legitur in libello de septem gradibus, & additur negatio*: Nec ego dico præsentibus Episcopis, atque adstantibus altari, Presbyteros posse Sacramenta conficere: sed si forte usus exegerit, ut venientes ad Ecclesiam Sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere Episcopum repudiare Eucharistiam Presbyterorum, &c.

¶ 2 Circa Laicos] *In libello sic legitur*: tamen credendum est summi Sacerdotis judicio, & hoc faciendum, quod jusserit circa Laicos, & mulieres. Jubentibus vobis injustissime Sacerdotibus, non recte Presbyter Dei, benedictionis, &c.

¶ 3 Ac Dominici] *Ibidem est*, ac Deo nostro non patrimonii sui damna conquiritis, dum soli vultis in Ecclesiis potentari.

¶ 4 Ad Episcopum] *Hoc loco longe plenior est ratio in libello, & pro hac auctoritate Apostoli ad Timotheum, multa alia afferuntur.*

C. VII. *Episcopi, & Clerici invicem sibi honorem exhibeant.*
Item ad Nepotianum epist. 2.

ESto *i* subjectus Pontifici tuo, & quasi animæ parentem suscipe. *& paulo post*. §. 1. Sed Episcopi Sacerdotes se esse

a *De cons. dist. 4. Presbyteri. Burch. l. 4. c. 76. Ivo p. 1. c. 270. Pannor. l. 1. c.* 101. b *Ansl. l. 7. c. 127. Polyc. l. 2. tit. 39.* c *Idem ergo est Presbyter,*) *orig.* d 1. *Cor.* 1. e *supponeretur*) *orig.* f *dispositionis*] *orig.* g *al. non licet.* h *inter opera Hier. tom. 4. vol. 9.* i *Ansl. l. 7. c. 128.* K 1. *Tim.* 5.

a *gregibus*) *vera lectio*. b 2. *Timoth.* 3. c *consilio*) *orig.* d 1. *Tim.* 4. e *Act.* 20. f *Joan.* 13. g *Matth.* 3. h *eorum*] *orig.* i *Ansel. l. 7. c.* 121.

esse noverint, non Dominos, honorent Clericos quasi Clericos, ut & ipsis a Clericis quasi Episcopis honor deferatur. §. 2. Scitum est illud Oratoris Domitii: *Cur ergo te,* inquit, *habeam ut Principem, cum tu me non habeas ut Senatorem?* §. 3. Quod Aaron, & filios ejus, hoc Episcopum, & Presbyteros esse noverimus. §. 4. Unus Dominus, unum templum: unum sit etiam ministerium. §. 5. Recordemur semper, quid Apostolus Petrus *a* præcipiat Sacerdotibus: *Pascite eum, qui in vobis est, gregem Domini, providentes non coacti, sed spontanee, secundum Deum, neque ut turpis lucri gratia, sed voluntarie, neque ut dominantes in Clerum, sed forma facti gregi* b *ex animo; ut cum apparuerit Princeps pastorum, percipiatis immarcessibilem gloriæ coronam.* §. 6. Pessimæ consuetudinis est, in quibusdam Ecclesiis tacere Presbyteros, & præsentibus Episcopis non loqui: quasi aut invideant, aut non dignentur audire. *Et si alii,* inquit Apostolus Paulus c, *fuerit revelatum sedenti, prior taceat.* (*& paulo post.*) *Gloria* d *patris est filius sapiens.* Gaudeat Episcopus judicio suo, cum tales Christo elegerit Sacerdotes.

C. VIII. *Presbyteri Episcopos non præcedant, sed comitentur, vel subsequantur.*

Item ex Concilio Laodicensi *c.* 56.

NOn oportet Presbyteros ante ingressum Episcopi ingredi, & sedere in tribunalibus, sed cum Episcopo ingredi, nisi forte aut ægrotet Episcopus, aut in peregrinationis commodo 1 eum abesse constiterit.

Corr. Rom. ¶ 1 In peregrinationis commodo] *Sic prisca versio: sed Dionysius longe propius ad verba Græca,* nisi forsitan infirmitate detineatur, aut proficiscatur Episcopus. πλὼ εἰ μὴ ἀνωμαλοίη, ἢ ἀποδημεῖ ὁ ἐπίσκοπος.

C. IX. *Episcopus non Dominum, sed collegam se Presbyterorum cognoscat.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 34.

EPiscopus in quolibet loco sedens, stare Presbyterum non patiatur.

C. X. *De eodem.*

Item ex eodem *cap.* 35.

EPiscopus *e* in Ecclesia, & in consessu Presbyterorum sublimior sedeat. Intra domum vero collegam se Presbyterorum esse cognoscat.

C. XI. *Sine præcepto Episcopi Presbyter non signet infantes.*

Item ex Concilio Martini Papæ.

PResbyter *f* præsente Episcopo non signet infantes, nisi ab Episcopo fuerit illi præceptum.

C. XII. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Neocæsariensi 1. *c.* 13.

PResbyteri *g* ruris, in Ecclesia *h* civitatis, Episcopo præsente, vel Presbyteris ipsius urbis, offerre non possunt, nec panem sacrificatum 2 dare, calicemque porrigere. Si vero absentes hi fuerint, & ad dandam orationem 3 vocentur soli, dare debebunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Neocæsariensi] *Antea citabatur ex Genuensi. Restituta est inscriptio ex cæteris collectoribus. Est autem hæc fere Dionysii versio.*

¶ 2 Sacrificatum) *Alibi ubique legitur,* sanctificatum. *Græce est in Concilio impresso,* ἄρτον διδόναι ἐν εὐχῇ: *Sed apud Balsamonem* ἄρτον εὐχῆς, *id est,* panem misticæ precationis.

¶ 3 Ad dandam orationem] καὶ εἰς εὐχὴν κληθῇ μόνος, δίδωσιν, *id est,* & solus ad mysticam precationem vocatus fuerit, dat.

a 1. *Petr.* 5. b *al. gregis.* c 1. *Cor.* 14. d *Proverb.* 10. *&* 13. e *Ivo p.* 5. *c.* 337. f *in cap. Mart. Bracar. c.* 52. *de consecr. dist.* 4. *c. omni tempore.* g *Mart. Bracar. c.* 56. *Ansel. l.* 7. *c.* 188. *Burc. l.* 5. *c.* 44. *Ivo p.* 2. *c.* 53. h ἐν τῷ κυριακῷ.

DISTINCTIO XCVI.

ILlud *a* autem *Honorii Augusti, quod de electione summi Pontificis supra constituisse legitur, nullius esse momenti probatur: cum non solum de ordinibus, sed nec etiam de rebus Ecclesiasticis legatur aliquando Laicis attributa disponendi facultas. Unde quæcunque a Principibus in ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus decreta inveniuntur, nullius auctoritatis esse monstrantur.*

C. I. *De rebus Ecclesiasticis disponendi Laicis nulla facultas relinquitur.*

Unde Symmachus *Episcopus Catholicæ Ecclesiæ urbis Romæ Synodo præsidens dixit.*

BEne *b* quidem fraternitas vestra Ecclesiasticis legibus obsecuta, sub divini timore judicii, quæ erant statuenda, definivit, & ad justitiæ cumulum pervenit, dum sufficienter universa complectitur: nec adjectione indiget plenitudo, maxime de Clericis, quos amor dominationis invasit, & jugum disciplinæ Ecclesiasticæ fecit respuere. *& paulo post.* §. 1. Quorum excessus enarrare difficile est: unum tamen, quod occurrit, venerando ordini vestro intimare non differo. Dixerunt inter alia, scripturam quandam illustris memoriæ Basilium, quasi pro Ecclesiasticæ amore substantiæ conscripsisse, in qua nullus Romanæ Ecclesiæ nec interfuit, nec subscripsit Antistes, per quem potuisset sortiri legitimam firmitatem. Ne vero ego inde disputem, unde *c* potest vestrum judicare Concilium, requiratur, & deferatur in medium, ut ex lectione cognoscatis, cujusmodi possit habere substantiam. Sancta Synodus respondit: deferatur in medium, ut cujusmodi sit, possit agnosci. Et dum hoc diceret, Hormisda Diaconus recitavit. Cum in *d* Mausoleo 1, quod est apud B. Petrum Apostolum, resideret *e* sublimis, & eminentissimus vir Præfectus prætorio, atque Patritius, agens etiam vices præcellentissimi Regis Odoacris, Basilius *f* dixit: Quanquam studii vestri *g*, & religionis intersit, ut in Episcopatus electione concordia principaliter servetur Ecclesiæ: ne tamen *h* per occasionem seditionis, status civitatis *i* vocetur in dubium, admonitione *K* beatissimi viri Papæ nostri Symmachi *l* Simplicii, quam ante oculos semper habere debemus, hoc nobis meministis sub obtestatione fuisse mandatum, ut propter illum strepitum, & venerabilis Ecclesiæ detrimentum, si eum hac de luce transire contigerit, non sine nostra consultatione, cujuslibet celebretur electio. Hæc cum legerentur, Cresconius Episcopus civitatis Tudertinæ Ecclesiæ, surgens e consessu dixit: [Hic perpendat Sancta Synodus, uti *m* prætermissis *n* personis religiosis, quibus maxime curæ est de tanto Pontifice, electionem Laici in suam redegerint potestatem, quod contra canones esse manifestum est.] Item Hormisda Diaconus legit *o*: [Nam & cum quid confusionis, atque dispendii venerabilis Ecclesia sustineret, miramur, prætermissis nobis, quicquam de rebus Ecclesiæ fuisse tentatum, cum etiam Sacerdote nostro superstite nihil sine nobis debuisset assumi. Quare si amplitudini vestræ *p*, vel sanctitati placet, incolumia omnia, quæ ad futuri Antistitis electionem respiciunt, religiosa veneratione servemus, hanc legem specialiter præferentes, quam nobis, hæredibusque nostris Christianæ mentis devotione sancimus: ne unquam prædium, seu rusticum,

R seu

a *Sup. dist.* 69. *c. si duo.* b *In Synod. Rom.* 3. *sub Symmacho cap.* 1. *& seq.* c *sed ut possit*] *orig.* d *In unum apud beatum*] *orig. Ibid. cap.* 2. e *resedissent, sublimis*) *orig.* f *Verb. Basilii.* g *nostri*] *orig.* h *al. ne per.* i *al. civilitatis.* K *al. tamen admonitione.* l *abest dictio Symmachi ab orig. sed auctor casus, & glossæ habuit.* m *al. utrum.* n *al. prætermissas personas religiosas.* [*codex can.* o *Verba Basilii.* p *vestræ sanctitatis.*

seu urbanum, vel ornamenta, aut ministeria Ecclesiarum, quæ nunc sunt, vel quæ ex quibuslibet titulis ad Ecclesiarum jura pervenerint, ab eo, qui nunc Antistes sub electione communi fuerit ordinandus, & illis, qui futuris seculis sequentur, quocunque titulo, atque commento alienari liceat. Si quis vero aliquid eorum alienare voluerit, inefficax, atque irritum judicetur, sitque facienti, vel consentienti, accipientique anathema. §. 2. [Maximus Episcopus Bleranæ Ecclesiæ dixit:] Modo sancta Synodus dignetur edicere, si licuit Laico homini anathema in ordinem Ecclesiasticum dictare: aut si potuit Laicus Sacerdoti anathema dicere, & contra canones, quod ei non competebat, constituere. Dicite, vobis quid videtur? De me licuit Laico legem dare? Sancta Synodus dixit: Non licuit, & adjecit: Lege sequentia. Hormisda *a* Diaconus legit: (Et is, qui prædium rusticum, vel urbanum juris Ecclesiastici fuerit consecutus, noverit se nulla lege, vel præscriptione munitum; sed sive is, qui alienaverit; sive qui eum sequetur *b*, voluntate contraria prædium hujusmodi alienatum revocare 2 voluerit, id cum fructibus restituat, quos *c* illic fuerit consecutus.] §. 3. Hæc cum legeret, Stephanus Episcopus Venusinæ Ecclesiæ surgens e consessu dixit, Perlegatur. Hormisda Diaconus legit: [Qua 3 pœna *d* placuit accipientis etiam hæredes afficere. In qua re cuilibet Clericorum contradicendi libera sit facultas. Iniquum est enim, & sacrilegii instar, ut quæ vel pro salute, vel pro requie animarum suarum *e* unusquisque venerabili Ecclesiæ, pauperum causa contulerit, aut certe reliquerit, ab his, quos hæc maxime servare convenerat, in alterum *f* transferantur. Plane quæcunque in gemmis, vel auro, atque argenro, necnon & vestibus minus apta usibus, vel ornatui videbuntur Ecclesiæ, quæ servari, ac diu manere non possunt, sub justa æstimatione vendantur, & erogationi *g* religiosæ proficiant.) §. 4. Cumque lecta fuisset, Laurentius Episcopus Mediolanensis Ecclesiæ dixit: (Ista scriptura nullum Romanæ civitatis potuit obligare Pontificem: quia non licuit Laicos statuendi in Ecclesia, præter Romanum Pontificem, habere aliquam potestatem: quos obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi: maxime cum nec Papa Romanus subscripserit, nec alicujus secundum canones Metropolitani legatur assensus.) §. 5. Petrus Episcopus Ravennatis Ecclesiæ dixit: (Scripturam, quæ in nostra congregatione vulgata est, nullis eam viribus subsistere manifestum est: quia nec canonibus convenit, & a Laica persona concepta videtur: maxime quia in ea nullus Præsul sedis Apostolicæ interfuisse, vel propria subscriptione firmasse monstratur.) §. 6. Eulalius Episcopus Syracusanæ Ecclesiæ dixit: (Scripturam, quæ in Sacerdotali Concilio recitata est, evidentissimis documentis constat esse invalidam: Primum, quod contra Patrum regulas a Laicis, quamvis religiosis (quibus nulla de Ecclesiasticis facultatibus aliquid disponendi legitur unquam attributa facultas) facta videtur: deinde quod nullius Præsulis Apostolicæ sedis subscriptione firmata docetur. Quod si cujuslibet provinciæ Sacerdotes intra terminos suos Concilio habito, quicquid sine Metropolitani *h* sui auctoritate tentaverint, irritum esse debere sancti Patres sanxerunt; quanto magis, quod in Apostolica sede, non *i* existente Præsule (qui merito *K* B. Petri Apostoli per universum orbem primatum obtinens Sacerdotii, statutis Synodalibus consuevit tribuere firmitatem) a Laicis (licet consentientibus aliquantis Episcopis, qui tamen Pontifici, a quo consecrati *l* probantur, præjudicium inferre non potuerunt) præsumptum fuisse cognoscitur, viribus carere non dubium est, nec posse inter Ecclesiastica ullo modo statuta censeri.)

a *Verba Basilii*. b *al. consequenter*. c *al. qui illud*. d *c. 3. Basilii verba*. e *al. suorum*. f *al. alienitatem*. g *al. erogatio religioni proficiat*. h *Infra 9. q. 3. c. 2.* i *al. nunc*. K *al. prærogativa*. l *al. consecrari*.

§. 7. Sancta Synodus dixit: Licet *a* secundum prosecutionem venerabilium fratrum nostrorum, Laurentii, Petri, Eulalii, Cresconii, Maximi, vel Stephani, nec apud nos incertum habetur, hanc ipsam scripturam nullius esse momenti; veruntamen, etiamsi aliqua posset ratione subsistere, modis omnibus in Synodali conventu provida beatitudinis vestræ sententia enervari conveniebat, & in irritum deduci: ne in exemplum remaneret, præsumendi quibuslibet Laicis, quamvis religiosis, vel potentibus, in quacunque civitate quolibet modo aliquid decernere de Ecclesiasticis facultatibus, quarum solis Sacerdotibus disponendi indiscusse a Deo cura commissa docetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Cum in Mausoleo] *Hoc initium scripturæ Basilii in tomis Conciliorum & codice Canonum sic habet*: Cum in unum apud B. Petrum Apostolum resedissent, sublimis, &c. *Omnino autem multæ sunt hujus Capituli varietates in exemplaribus Gratiani, in variis Conciliorum editionibus, & in codice canonum: ex quibus eæ tantum partim indicatæ, partim notatæ sunt, quæ majoris ponderis sunt visæ.*

¶ 2 Revocare] *Sic est emendatum ex omnibus Concilii exemplaribus & impressis, & manuscriptis, cum antea legeretur*, retinere.

¶ 3 Qua pœna] *In omnibus editionibus Conciliorum legitur*: Quam pœnam placuit accipientis hæredes, prohæredesque respicere. *In codice vero canonum manuscripto non est dictio*, prohæredesque.

C. II. *Imperatores ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, Synodo interesse debent.*

Unde in sexta actione Chalcedonensis Concilii *Martianus Imperator dixit inter cætera.*

NOs *b* ad fidem confirmandam, non ad potentiam ostendendam, exemplo religiosissimi Principis Constantini, Synodo interesse voluimus, ut inventa veritate, non ultra multitudo pravis doctrinis attracta discordet.

C. III. *De eodem.*

Item ex eadem sexta actione, *in fine.*

QUædam *c* capitula sunt, quæ ad honorem vestræ reverentiæ vobis servavimus, decorum esse judicantes, a vobis hæc regulariter potius firmari per Synodum, quam nostra lege sanciri.

C. IV. *Synodali conventui Imperatores interesse non convenit, nisi ubi de fide agitur.*

Item Nicolaus Papa *in epistola ad Michaelem Imp. quæ incipit*: Proposueramus.

UBinam *d* legistis, Imperatores antecessores vestros Synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quæ universalis est, quæ omnium communis est, quæ non solum ad Clericos, verum etiam ad Laicos, & omnes omnino pertinet Christianos?

C. V. *De præsulibus divinarum rerum, qui humanis rebus præsunt, judicare non possunt.*

Idem *in eadem epistola.*

DEnique *e* hi, quibus tantum humanis rebus, & non divinis præesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, judicare præsumant, penitus ignoramus.

C. VI. *Nec etiam Imperator jura Pontificis, nec Pontifex jura Regia usurpet.*

Idem *paulo inferius.*

CUm ad *f* verum 1 ventum est, ultra sibi nec Imperator jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Impe-

a *al. Liquet*. b *Ans. l. 3. c. 107.* c *Ans. ibid. Deusdedit p. 3.* d *Anselm. l. 1. c. 75.* e *Ans. ibid.* f *Sup. dist. 10. c. quoniam. Anselm. ibid.*

Imperatorium usurpavit: quoniam idem mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus, sic actibus propriis, & dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in infernum *a* demergi, ut Christiani Imperatores pro æterna vita Pontificibus indigerent, & Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum Imperialibus legis uterentur, quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus, & ideo militans *b* Deo minime se negotiis secularibus implicaret, ac vicissim non ille rebus divinis præsidere videretur, qui esset negotiis secularibus implicatus.

Corr. Rom. ¶ 1 Ad verum] *Post ultima verba capitis antecedentis sequitur continenter in eadem Nicolai epistola:* Fuerunt hæc ante adventum Christi, ut quidam typice Reges simul & Sacerdotes existerent. Quod sanctum Melchisedech *c* fuisse sancta prodit historia, quodque in membris suis Diabolus imitatus: (utpote qui semper, quæ divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vendicare contendit) ut pagani Imperatores iidem & maximi Pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum est, eundem Regem atque Pontificem, ultra sibi, &c. *Nihil autem mutatum est, & ob glossam, & quoniam est initium capitis. Nonnulla vero alia huc pertinentia notata sunt, supra distinct.* 10. *c.* quoniam.

C. VII. *A seculari potestate Pontifex prorsus nec solvi, nec ligari valet.*

Idem *in eadem, paucis interjectis.*

SAtis *d* evidenter ostenditur, a seculari potestate nec ligari prorsus, nec solvi posse Pontificem, quem constat a pio Principe Constantino (quod longe superius memoravimus) Deum appellatum: nec posse Deum ab hominibus judicari manifestum est. Sed & *e* Theodosius minor 1 sanctæ Synodo scribens Ephesinæ primæ, dixit: *Deputatus est igitur Candidianus, magnificentissimus Comes strenuorum domesticorum transire usque ad Sanctissimam Synodum vestram, & in nullo quidem iis, quæ faciendæ sunt de piis dogmatibus quæstiones, seu potius expositiones, communicare. Illicitum namque est eum, qui non sit ex ordine sanctissimorum Episcoporum, Ecclesiasticis intermisceri tractatibus* f. (*& post pauca.*) §. 1. His itaque manifeste repertis, apparet comministrum nostrum Ignatium per Imperialem tantummodo sententiam nullo modo potuisse prorsus expelli. In cujus damnatione, quia Præsulum quoque assensus est subsecutus, apparet id causa fuisse patratum adulationis, non legitimæ sanctionis.

Corr. Rom. ¶ 1 Theodosius minor.] *Verba hæc sunt accepta ex epistola Theodosii, ac Valentinani Imperatorum, Synodo Ephesinæ per Candidianum missa, quæ est in extremo primæ actionis ipsius Synodi. In versione antiqua, quæ servatur in Bibliotheca Vaticana, & quæ Lutetiæ edita est, eadem plane hoc loco habentur verba cum his, quæ refert Nicolaus, & optime conveniunt cum Græcis.*

C. VIII. *Facta Pontificum Imperator judicare non debet.*

Idem *Ludovico Imperatori* g.

IN *h* scripturis narratur, Constantinus Imperator dixisse: *Vere si propriis oculis vidissem Sacerdotem Dei, aut aliquem eorum, qui Monachico habitu circumamicti sunt, peccantem, chlamydem meam expoliarem* i, *& cooperirem eum, ne ab aliquo videretur.* In K quibus, desideratissime fili, necessario commonemini, ut quemadmodum fide & religione, ac honoris parilitate ei adæquari videmini; ita quoque humilitate, atque devotione æquiparari nihilominus anheletis, ita ut in nullo inferior eo, sed potior inveniamini, post illus exempla, qui talem se exhibuit ante alia *a* prorsus exempla. Sed hoc quidem diximus, cautos vos reddere cupientes, ut si de Domini Sacerdotibus, qui jure Patres dicuntur, aliquid contigerit vos audire, quod confusionem piis mentibus ingerat, non infrunitum, sed pudoratos filios Noe *b* imitantes, paternam de reliquo verecundiam contegatis, ut affluenti, quemadmodum & illi, benedictione repleri, moderante Domino, mereamini.

C. IX. *Regum, & Principum patres & magistri Sacerdotes esse censentur.*

Item ex epistola Gregorii VII. *ad Hermannum Metensem Episcopum, lib.* 8. *epist.* 21.

QUis *c* dubitet Sacerdotes Christi, Regum & Principum omniumque fidelium patres, & magistros censeri? Nonne miserabilis insaniæ esse cognoscitur, si filius patrem, discipulus magistrum sibi conetur subjugare, & iniquis obligationibus illum suæ potestati subjicere, a quo credit non solum in terra, sed etiam in cœlis se ligari posse & solvi?

C. X. *Auctoritas sacra Pontificum & Regalis potestas, hujus mundi gubernacula regunt.*

Item Gelasius Papa *Anastasio Imperatori* d.

DUo 1 sunt *e* quippe, Imperator Auguste, quibus principaliter hic mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, & Regalis potestas. In quibus tanto gravius pondus est Sacerdotum, quanto etiam pro ipsis Regibus *f* hominum, in divino sunt reddituri examine rationem. *& post pauca.* §. 1. Nosti itaque inter hæc ex illorum te pendere judicio, non illos ad tuam redigi posse *g* voluntatem. §. 2. Talibus igitur institutis, talibusque fulti auctoritatibus plerique Pontificum, alii Reges, alii Imperatores excommunicaverunt. Nam si speciale aliquod de personis Principum requiratur exemplum, beatus Innocentius Papa Arcadium Imperatorem (quia consensit, ut sanctus Joannes Chrysostomus a sua sede pelleretur) excommunicavit 2. B. etiam Ambrosius *g*, licet sanctus, non tamen universalis Ecclesiæ Episcopus, pro culpa, quæ aliis Sacerdotibus non adeo gravis videbatur, Theodosium Magnum Imperatorem excommunicans, ab Ecclesia exclusit: qui etiam in suis scriptis ostendit, quod aurum non tam pretiosius sit plumbo, quam Regia potestate sit altior dignitas Sacerdotalis, hoc modo circa principium sui Pastoralis scribens: *Honor, fratres, & sublimitas Episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum videas Regum colla, & Principum submitti genibus Sacerdotum, & osculata eorum dextera, orationibus eorum credant se communiri.*

Corr. Rom. ¶ 1 Duo sunt] *Caput hoc sumptum est ex eadem epistola Gregorii VII. ex qua antecedens: ab hoc initio usque ad verbum,* voluntatem, *sunt verba ipsius Gelasii ex epistola, quæ habetur impressa, citata a Gregorio VII.*

¶ 2 Excommunicavit.] *Si hic interponatur caput,* Alius item *infra.* 15. *q.* 6. *hæc pars epistolæ integra habebitur.*

C. XI. *Imperatores debent Pontificibus subesse, non præesse.*

Item Joannes Papa.

SI *i* Imperator Catholicus est (quod salva pace ipsius dixe-

a *al. inserna.* b 2. *Timoth.* 2. c *Genes.* 14. d *Anselmus l.* 1. *c.* 71. e *Ruffinus in Historia l.* 1. *c.* 2. f σχέμμασιν. g *Habentur aliqua in eadem epist. ad Michaelem.* h *Anselm. ibid.* i *explicassem, & cooperuissem eum.* K *Nicolaus in epist. ad Michael.*

a *al. talia.* b *Genes.* 9. c *Ansel. lib.* 1. *c.* 84. *Ivo p.* 5. *c.* 378. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 108. d *in ead. epist. Gregorii septimi. Capitul. lib.* 5. *c.* 177. *Concil. Parisiens. lib.* 1. *c.* 3. e *Polyc. lib.* 1. *tit.* 27. *Ansel. lib.* 1. *c.* 73. *Pann. l.* 5. *c.* 109. f *regiminibus.* g *al. velle.* h *Ambrosius de dignit. Sacerdot. cap.* 2. i *Polyc. lib.* 1. *tit.* 19. *Ansel. l.* 4. *c.* 12. *ex Joanne* 8.

dixerimus] filius est, non Præsul Ecclesiæ: quod ad religionem competit, discere ei convenit, non docere: habet privilegia suæ potestatis, quæ administrandis legibus publicis divinitus consecutus est, ut ejus beneficiis non ingratus contes dispositionem cœlestis ordinis nil usurpet. Ad Sacerdotes enim Deus voluit, quæ Ecclesiæ disponenda sunt, pertinere, non ad seculi potestates: quas, si fideles sunt, Ecclesiæ suæ Sacerdotibus voluit esse subjectas. Non sibi vendicet alienum jus, & ministerium, quod alteri deputatum est: ne contra eum tendat abrumpi, a quo omnia constituta sunt; & contra illius beneficia pugnare videatur, a quo propriam consecutus est potestatem. Non a legibus publicis, non a potestatibus seculi, sed a Pontificibus, & Sacerdotibus omnipotens Deus Christianæ religionis Clericos, & Sacerdotes voluit ordinari, & discuti, recipique de errore remeantes. Imperatores Christiani subdere debent executiones suas Ecclesiasticis Præsulibus, non præferre.

C. XII. *De eodem.*

Item Gelasius ad Episcopos Orientales.

NUnquam *a* de Pontificibus, nisi Ecclesiam judicasse: non esse humanarum legum de talibus ferre sententiam, absque Ecclesiæ principaliter constitutis Pontificibus: obsequi solere Principes Christianos decretis Ecclesiæ, non suam præponere potestatem: Episcopis caput subdere Principem solitum, non de eorum capitibus judicare.

C. XIII. *De eodem.* PALEA.

I. COnstantinus *b* Imperator coronam, & omnem Regiam dignitatem in urbe Romana, & in Italia, & in partibus Occidentalibus Apostolico concessit. Nam in gestis B. Sylvestri (quæ B. Papa Gelasius in Concilio LXX. Episcoporum a Catholicis legi commemorat, & pro antiquo usu multas hoc imitari dicit Ecclesias) ita legitur.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anselmum lib. 4. pro rubrica capitis 32. hæc habentur*: Quod Constantinus Imperator Papæ concessit coronam, & omnem regiam dignitatem in urbe Romana, & Italia, & in partibus Occidentalibus. *In principio vero ejusdem capitis 32. hæc leguntur*: In gestis beati Sylvestri &c. *usque ad finem hujus, & sequentis Paleæ, quemadmodum etiam in collectione Deusdedit.*

C. XIV. *De eodem.* PALEA.

II. COnstantinus 1 Imperator *c* quarta die sui Baptismi privilegium Romanæ Ecclesiæ Pontifici contulit, ut in toto orbe Romano Sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut judices Regem. In eo privilegio ita inter cætera legitur. (Utile 2 judicavimus una cum omnibus Satrapis nostris, & universo Senatu, optimatibusque meis, etiam & cuncto populo Romanæ gloriæ Imperio subjacenti, ut sicut B. Petrus in terris Vicarius Filii Dei videtur esse constitutus; ita & Pontifices, qui ipsius Principis Apostolorum gerunt vices, principatus potestatem, amplius, quam terrena Imperialis nostræ serenitatis mansuetudo habere videtur, concessam a nobis, nostroque Imperio obtineant, eligentes nobis ipsum Principem Apostolorum, vel *d* ejus Vicarios, firmos apud Deum esse patronos. Et sicut nostram terrenam imperialem potentiam; sic ejus sacrosanctam Romanam Ecclesiam decrevimus veneranter honorari, & amplius quam nostrum Imperium, & terrenum thronum, sedem sacratissimam B. Petri gloriose exaltari: tribuentes ei potestatem, & gloriæ dignitatem, atque vigorem, & honorificentiam Imperialem. Atque decernentes sancimus, ut principatum teneat tam super quatuor præcipuas sedes, Alexandrinam, Antiochenam *a*, Hierosolymitanam, Constantinopolitanam, quam etiam super omnes in universo orbe terrarum Ecclesias Dei: & Pontifex, qui pro tempore ipsius sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ extiterit, celsior, & Princeps cunctis Sacerdotibus totius mundi existat, & ejus judicio, quæ ad cultum Dei, vel fidei Christianorum stabilitatem procuranda fuerint, disponantur. *& infra*. §. 1. Ecclesiis beatorum Apostolorum Petri, & Pauli pro continuatione *b* luminariorum possessionum prædia contulimus, & rebus diversis eas ditavimus, & per nostram Imperialem jussionem sacram tam in Oriente, quam in Occidente, vel etiam Septentrionali, & Meridiana plaga, videlicet in Judæa, Græcia, Asia, Thracia, Africa, & Italia, vel diversis Insulis, nostra largitate ei *c* concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Sylvestri summi Pontificis, successorumque ejus omnia disponantur. *& infra*. §. 2. B. Sylvestro *d* Patri nostro, summo Pontifici, & universalis urbis Romæ Papæ, & omnibus ejus successoribus Pontificibus, qui usque in finem mundi in sede B. Petri erunt sessuri, de præsenti contradimus palatium Imperii nostri Lateranense, deinde diadema, videlicet coronam capitis nostri, simulque phrygium *e*, nec non & superhumerale, videlicet lorum, quod imperiale circumdare assolet collum; verum etiam & chlamydem purpuream, atque tunicam coccineam, & omnia imperialia indumenta, sed & dignitatem imperialium præsidentium Equitum 3, conferentes etiam & imperialia sceptra, simulque cuncta signa, atque banda *f*, & diversa ornamenta imperialia, & omnem processionem imperialis culminis, & gloriam potestatis nostræ. §. 3. Viris autem reverendissimis Clericis in diversis ordinibus eidem sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ servientibus, illud culmen, singularitate, potentia, & præcellentia habere sancimus, cujus amplissimus noster Senatus videtur gloria adornari, id est, Patritios 4, atque Consules effici, necnon & cæteris dignitatibus imperialibus eos promulgamus decorari. Et sicut Imperialis militia ornatur, ita & Clerum sanctæ Romanæ Ecclesiæ ornari decernimus. Et quemadmodum Imperialis potentia officiis diversis, Cubiculariorum nempe, & Ostiariorum, atque omnium excubitorum ornatur; ita & sanctam Romanam Ecclesiam decorari volumus. Et ut amplissime Pontificale decus præfulgeat, decernimus & hoc, Clericorum ejusdem sanctæ Romanæ Ecclesiæ manipulis, & linteaminibus, id est, candidissimo colore decorari equos, ita & equitare. Et sicut noster Senatus calceamentis utitur, cum udonibus 5, id est, candido linteamine illustratis; sic utantur & Clerici, ut sicut cœlestia, ita & terrena ad laudem Dei decorentur. §. 4. Præ omnibus autem licentiam tribuimus ipsi sanctissimo Patri nostro Sylvestro, & successoribus ejus ex nostro indicto, ut quem placatus 6 proprio consilio clericare voluerit, & in religiosorum numero Clericorum connumerare, nullus ex omnibus præsumat superbe agere. §. 5. Decrevimus itaque & hoc, ut ipse, & successores ejus diademate, videlicet corona, quam ex capite nostro illi concessimus, ex auro purissimo, & gemmis pretiosis uti debeant, & in capite ad laudem Dei pro honore B. Petri gestare. Ipse vero beatissimus Papa, quia super coronam Clericatus, quam gerit ad gloriam B. Petri, omnino ipsa ex auro non est passus uti corona, nos Phrygium candido *g* nitore splendidum, resurrectionem Dominicam designans, ejus sacratissimo vertici manibus nostris imposuimus, & tenentes frænum equi ipsius pro reverentia B. Petri, stratoris officium illi exhibuimus, statuen-

a *In originali hæc pendent ex superioribus.* Polyc. *l.* 1. *tit.* 19. *Ans. l.* 6. *c.* 157. b *Ans. l.* 4. *c.* 32. *Deusdedit l.* 4. *c.* 2. c *In edicto Constantini, quod est post Concil. Neocæsariense. Ans. l.* 4. *c.* 32. *Deusdedit ibidem.* d *al. & ejus successores.*

a *Antioch. Alex.) orig. impressum.* b *al. concinnatione.* c. *al. eis libertatem concessimus.* d *Ivo p.* 5. *c.* 49. *Pann. l.* 4. *c.* 1. e *al. phrygium, id est, mitram.* f *Suidas in hoc verbo* βάνδα. g *al. candidi nitoris splendidam.*

statuentes eodem Phrygio omnes ejus successores singulariter uti in processionibus, ad imitationem Imperii nostri. §. 6. Unde ut Pontificalis apex non vilescat, sed magis quam terreni imperii dignitas, gloria *a* & potentia decoretur, ecce tam palatium nostrum, ut prædictum est, quam Romanam urbem, & omnes Italiæ, seu Occidentalium regionum provincias, loca, & civitates, præfato beatissimo Pontifici nostro Sylvestro, universali Papæ contradimus, atque relinquimus: & ab eo, & a successoribus ejus per hanc Divalem nostram, & pragmaticum constitutum decernimus disponenda, atque juri sanctæ Romanæ Ecclesiæ concedimus permansura. §. 7. Unde congruum perspeximus nostrum Imperium, & regni potestatem in Orientalibus transferri regionibus, & in Byzantinæ provinciæ optimo loco, nomini nostro civitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium, quoniam ubi principatus Sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, justum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. §. 8. Hæc vero omnia 7., quæ per hanc nostram Imperialem sacram, & per alia divalia decreta statuimus, atque confirmavimus, usque in finem mundi illibata, & inconcussa permanere decernimus. Unde coram Deo vivo, qui nos regnare præcepit, & coram terribili ejus judicio obtestamur, per hoc nostrum Imperiale constitutum, omnes nostros successores Imperatores, vel cunctos Optimates, Satrapas etiam, amplissimum Senatum, & universum populum in toto orbe terrarum nunc & in posterum, cunctis retro temporibus Imperio nostro subjacentem, nulli eorum quoquo modo licere hæc aut infringere, aut in quoquam convellere. Si quis autem, quod non credimus, in hoc temerator, aut contemptor extiterit, æternis condemnationibus subjaceat innodatus, & sanctos Dei, Principes Apostolorum, Petrum & Paulum, sibi in præsenti & in futura vita sentiat contrarios; atque in inferno inferiori concrematus, cum Diabolo, & omnibus deficiat impiis. Hujus vero Imperialis decreti nostri paginam propriis manibus roborantes, super venerandum corpus B. Petri, Principis Apostolorum posuimus. Datum Romæ 3. Kalend. Aprilis, Domino nostro Flavio Constantino Augusto quater, & Gallicano V. C. Coss.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea in multis habetur exemplaribus, in quibus aliæ Paleæ esse non solent.*

¶ 1 Constantinus) *Verba hæc usque ad vers.* In eo privilegio, *non solum habentur apud Anselmum & Deusdedit, sed etiam in gestis beati Sylvestri in his, quæ a Constantino per octo dies post baptismum acta referuntur.*

¶ 2 Utile) *Hinc usque ad finem sumpta sunt ex gestis, seu actis sancti Sylvestri, in quibus multa præcedunt, ac multa deinceps plenius narrantur. Sed hic ea tantum videntur relata, quæ in collectionibus Anselmi, & Deusdedit habentur. Titulus proprius hujus patris in gestis ipsis est hujusmodi*: Privilegium sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quod constituit D. Constantinus Augustus sancto Sylvestro Episcopo urbis Romæ, & omnibus successoribus ejus usque in perpetuum, & obtulit super corpus B. Petri Apostoli. *De quo item privilegio Leo IX. in epistola prima, seu libello adversus inauditas præsumptiones Michaelis Constantinopolitani, & Leonis Acridani Episcoporum, cap. 13. sic loquitur*: Pauca ex privilegio ejusdem Constantini, manu cum cruce aurea, super cœlestis clavigeri venerabile corpus posito ad medium proferemus. *De iisdem gestis sive actis Gelasius in Concilio LXX. Episcoporum [& refertur sup. distinct. 15. in cap.* sancta Romana *] sic loquitur, ut ea videatur approbare. Et in martyrologio Romano, & Usuardi in festo S. Sylvestri legitur*: cujus actus clari habentur. *Inveniuntur vero etiam hodie pervetustis literis descripta in Bibliotheca Vaticana, & Abbatiæ Nonantulæ: quorum Interpres in prooemio hæc ait*: Historiographus noster Eusebius Cæsareæ Palæstinæ urbis Episcopus, cum historiam Ecclesiasticam scriberet, prætermisit ea, quæ in aliis opusculis sunt, vel quæ se meminit retulisse. Nam viginti libros omnium pene provinciarum, passiones Martyrum, Episcoporum & Confessorum, & sacrarum Virginum, ac Mulierum continere fecit. Deinde secutus, & ab Apostolo Petro omnium Episcoporum nomina & gesta conscripsit, & earum urbium, quæ arcem Pontificatus per Apostolicas sedes tenere noscuntur, ut urbs Roma, Antiochia, Hierosolyma, Ephesus, & Alexandria. Harum urbium Episcoporum omnium præteritorum nomina usque ad tempus suum, & gesta Græco sermone conscripsit. Ex quo numero unum Episcoporum urbis Romæ sanctum Sylvestrum me de Græco in Latinum transferre præcepisti, Domine sancte, ac beate Pater. *Quibus verbis quicunque sit auctor istius prooemii, eadem gesta ab Eusebio Græce scripta fuisse clare profitetur. Quæ etiam in vetustissimis Pontificalibu, & codicibus, in quibus Sanctorum vitæ sunt descriptæ, in vita beati Sylvestri referuntur. Partem horum actorum [quod ad baptismum Constantini, & imagines sanctorum Petri & Pauli spectat] refert Hadrianus Papa in epistola Constantino Imperatori, & matri Irenæ scripta, quæ in secunda actione septimæ universalis Synodi habetur. Ipsum autem privilegium fere integrum refert Leo IX. loco superius indicato, & Theodorus Balsamon in Photii Nomocanonem, titul. 9. cap. 1. quanquam aliis in rebus [quod Græci plerumque solent] Romanæ Ecclesiæ non satis æquus. Hanc eandem donationem ante Gratianum recitarant Anselmus, Deusdedit, Ivo locis notatis. Quo ea pertinent, quæ Petrus Damianus in disceptatione Synodali inter Regium Advocatum, & Romanæ Ecclesiæ defensorem scripsit*: Lege, *inquit*, Constantini Imperatoris edictum, ubi sedis Apostolicæ constituit super omnes in orbe terrarum Ecclesias principatum. Nam postquam supra corpus B. Petri Basilicam fundator erexit, postquam Patriarchium Lateranense in beati Salvatoris honore construxit, mox per Imperialis rescripti seriem Romanæ Ecclesiæ constituit dignitatem, ubi nimirum beato Sylvestro, suisque successoribus obtulit, ut regali more, & aurea corona plecterentur in capite, & cæteras regii cultus infulas usurparent. Verum beatus Sylvester ornamenta, quæ Sacerdotali congruere judicabat officio, in proprios usus assumpsit: coronam vero, vel cætera, quæ magis ambitiosa, quam mystica videbantur, omisit. Cui etiam Constantinus Lateranense palatium, quod eatenus aula regalis extiterat, perpetuo jure concessit, regnum Italiæ judicandum tradidit. Nam & ipsius Regis hæc verba sunt: Unde congruum, inquit, prospeximus nostrum Imperium, & regni potestatem Orientalibus transferri, ac mutari regionibus, & in Byzantina provincia in optimo loco nomini nostro civitatem ædificari, & nostrum illic constitui Imperium: quoniam, ubi principatus Sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, justum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. *De hac eadem re scribit Ado Viennensis in commentario ætatis sextæ, & Gotfredus Viterbiensis in Chronicis, part. 6. cap. 2.*

¶ 3 Præsidentium Equitum,) *Græce est apud Balsamonem*: τὰ ἀξιώματα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων; *id est*, & dignitates Imperialium equorum.

¶ 4 Id est, Patritios) *Locus hic Græce sic habet*: καὶ ἔχειν ἐκείνην τὴν ὑψηλότητα, καὶ μεγαλοσύνην ᾗ κεκόσμηται ἡ μεγάλη σύγκλητος ἡμῶν, ἤτοι οἱ πατρίκιοι, καὶ οἱ κόνσουλοι, ἤτοι οἱ ὕπατοι, καὶ λοιπὰ ἀξιώματα: *id est*, & illam habere celsitatem, atque amplitudinem, qua ornatus est magnus noster Senatus, sive Patricii, & Consules, sive Hypati, & reliquæ dignitates.

¶ 5 Cum udonibus,] *Græce totus hic locus habet paulo aliter*: καὶ ὡς ἡ ἡμετέρα σύγκλητος φορεῖ ὑποδήματα,

ἤτοι

a *Al. & gloriæ potentia.*

ἤτοι σανδάλια λευκὰ διὰ ὀθονίων, ὅτως ἐ τὰ ὀρανία, ὡς ἐ τὰ γήϊνα πρὸς ἄινεσιν τῦ Θεῦ, *id est*: Et quemadmodum Senatus noster fert calceos, seu sandalia cum linteis albis, ita etiam cœlestia, sicut terrestria ad Dei laudem.

§ 6 Quem placatus) Ἵνα ἐάν τις τῆς συγκλήτυ βυληθῇ μετὰ ἰδίυ θελήματ☉, ἐ ὀαρέςυ γενέσθαι κληρικὸς, ἐ ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν ἁγίων κληρικῶν συναριθμεῖσθαι, μήτις τολμᾷ ἀπὸ πάντων ἐμποδίζειν τύτῳ: *id est*: Ut si quis ex Senatu sponte sua, quodque ita ipsi libeat, voluerit fieri Clericus, & in sanctorum Clericorum numerum adscribi, ne quis ex omnibus hoc audeat impedire.

§ 7 Hæc vero omnia,] *Hic quoque est magna verborum varietas, sed eadem fere sententia.*

C. XV. *Imperialis auctoritas religiosæ dispensationis mensuram non mutat.*

Item Gelasius *ad Episcopos Dardaniæ.*

SIcut quamvis parva civitas prærogativam præsentis regni non minuit, sic Imperialis præsentia mensuram dispensationis religiosæ non mutat. *& infra.* §. 1. Semper 1 est effectum in Sacerdotali Concilio de Sacerdotibus judicia provenire. Nam qualescunque Pontifices sint, etsi errore humanitus accidente, non tamen contra religionem ullatenus excedentes, nullatenus videantur a seculari potestate posse percelli.

Corr. Rom. § 1 Semper) *Mutatus est a collectore orationis ductus, ne, quæ antecedunt, recitanda essent.*

C. XVI. *Ecclesias restaurare contritas; non Pontifices persequi, boni Principis est.*

Item Marcellus Papa *Maxentio* 1.

BOni *a* Principis est, ac religiosi *b*, Ecclesias contritas atque conscissas restaurare, novas ædificare, & Dei Sacerdotes honorare, atque tueri. Unde sanctos Apostolos, eorumque successores sub divina contestatione constituisse legimus, non debere fieri persecutiones, nec inferri fluctuationes, nec invidere laborantibus in agro Dominico, neque expellere æterni Regis dispensatores.

Corr. Rom. § 1 Maxentio] *In impressis addebatur*, Episcopo: *quæ vox abest ab omnibus manuscriptis.*

DISTINCTIO XCVII.

a gs HOc capitulo patenter ostenditur, quod nec Imperatori, nec cuilibet Laico licet decernere, vel de electione Pontificis c, vel de rebus Ecclesiasticis. Quæcunque autem ab eis constituta fuerint, pro infectis habenda sunt, nisi subscriptione Romani Pontificis fuerint roborata. Unde illud Honorii Augusti, ut supra d dictum est, vanum esse videtur, quod contra auctoritatem sacrorum canonum de electione summi Pontificis decernere tentaverit. Sed sicut ex eodem capitulo habetur, Ecclesiæ precibus Imperator in præsumptores valet decernere: sicut pro defensione fidei quondam decrevisse leguntur, ne hæretici aliquid nomine Ecclesiæ possiderent. Ab ea autem non invitati de rebus Ecclesiasticis aliquid disponendi non habent facultatem. Honorius vero Augustus non sua auctoritate, sed B. Bonifacio supplicante, Ecclesiasticæ quieti consulere, & concertantium ambitionem punire curavit.*

C. I. *Epistola Bonifacii ad Honorium Augustum.*

Unde idem Bonifacius Episcopus *supplicationis epistolam Honorio Augusto destinavit, dicens.*

ECclesiæ *e* meæ, cui Deus noster meum Sacerdotium, vobis res humanas regentibus deputavit, nos cura constringit, ne causis ejus, quamvis adhuc corporis incommoditate detinear, propter conventus, qui a Sacerdotibus universis & Clericis & Christianæ plebis perturbationibus agitantur, apud aures Christianissimi Principis desim. Si enim secus, quam oporteat, eveniat, non vos id facere, qui cuncta æqua moderatione componitis, sed nos per nostram tacentem *a* desidiam videbimur, quod civitatis quietem, & Ecclesiæ pacem pervertere valeat, admisisse. Cum enim humanis rebus divinæ cultor religionis (Domino favente) provideas *b*, nostra culpa erit, si non id sub vestra gloria (quam certum est divinis semper rebus animo promptiore favisse) firmo & stabili jure custodiatur, quod per tot annorum seriem, & sub illis etiam Principibus obtinuit, quos nulla nostræ religionis cura constrinxit, id est, ut licita 1 serventur, & sub vestræ Imperio clementiæ minime, quæ sunt illicita, formidentur. §. 1. Ipsa enim Ecclesia devotionem tuam, Christianissime Imperator, meo *c* quidem sermone, sed suo venerabili appellat affectu *d*, quam Christus Deus noster, vestri fidus rector & gubernator Imperii, uni desponsatam sibi, & intactam virginem servat, ne in eam aliquos patiamini insidiantium procellarum fluctus illidi, & quietam faciem tempestatis insolitæ tumore turbari, gloriosissime & tranquillissime Imperator Auguste *e*. Ipsa ergo (quæ uni desponsata, nostra *f* tamen mater est) Ecclesia, hac pietatem vestram legatione, quam suis Sacerdotibus commisit, appellat, præterita præsentiaque repetit. Vobis, inquit, religiose imperantibus 2 crevit meus, qui modo tuus est, populus, tam fidus Deo, quam tibi, qui es Princeps Christianus. Ecce enim inter ipsa mysteria, inter preces suas, quas pro vestri felicitate dependit Imperii, teste (apud quem, & de cujus sede agitur) sancto Petro, solicitis pro religionis observantia vocibus clamat, cum solicita petitione miscetur oratio, ne humanas 3 res solito tentatore occulte solicitante semel evulsa discordia distrahat. Angeretur pluribus, Princeps Christianissime, mater Ecclesia, nisi apud te suarum esset cura *g* causarum, & nisi in oppressionibus idolorum, in hæreticorum correctionibus, fide tua, divino cultu pariter cum Imperio semper florente, vicisset. §. 2. Habet refugium, pium tuæ mansuetudinis animum, cum suæ religionis veneratione conjunctum: cum quicquid huic proficiat, vos agatis, & conferatis fratribus, & Consacerdotibus meis, probatissimis viris, a me, & ab omnibus (qui Ecclesiam faciunt *h*) Legatis: quibus (precamur) sacræ causam religionis prosequentibus, in urbe vestræ mansuetudinis hoc animo, quo postulatis annuitis, in perpetuum statui universalis Ecclesiæ consulatis.

Corr. Rom. § 1 Id est, ut licita] *In epistola ipsa legitur*, id est, ut fidens utar licitis.

§ 2 Imperantibus] *Additis aliquot ex epistola vocibus, emendatus est hic locus*, crevit meus, qui modo tuus est, populus.

§ 3 Ne humanas] *In plerisque vetustis legitur:* ne hos in varias res solito, &c. *In originali vero*, ne *hos* [*alias* vos] in varias res semel evulsa distrahat a cultu solito, tentatore solicitante, discordia.

C. II. *Rescriptum* Honorii *ad Bonifacium Papam.*

VIctor Honorius, inclytus, triumphator, semper Augustus, sancto, & venerabili Bonifacio Papæ urbis æternæ. Scripta Beatitudinis tuæ debita reverentiæ gratulatione suscepimus: quibus recensitis egimus omnipotenti Deo maximas gratias, quod sanctimoniam tuam post longum incommodum optatæ redditam didicimus sanitati. Et ideo revertentibus venerabilibus viris gaudium nostrum, sacrorum apicum attestatione signamus, ac petimus, uti quotidianis orationibus Apostolatus

a *Anselm. lib. 6. cap.* 192. b *al. Regis.* c *al. Pontificum.* d *Dist. 79. c. si duo.* e *Epist.* 1. *ad Honorium.*

a *al. tacentes.* b *al. præsideas.* c *al. non meo.* d *al. affatu.* e *al. semper Auguste.* f *al. vestra.* g *al. secura*] *orig.* h *faciunt istiusmodi.*) *orig.*

tus tuus studium, ac votum suum circa salutem, atque Imperium nostrum dignetur impendere. Illud autem pietati nostræ satis placitum esse cognosce, quod Sanctimonia tua de Ecclesiarum, aut populi perturbatione solicita est. Quæ, ne aliqua ratione possit evenire, satis clementia nostra credidit esse provisum. Denique beatitudine tua prædicante, id ad cunctorum Clericorum notitiam volumus pervenire, ut si quid forte religioni tuæ (quod non optamus) humana sorte contigerit, sciant omnes ab ambitionibus esse cessandum. Ac si *a* duo, *ut supra. Et infra.* §. 1. Unde id observandum est, ut omnes tranquillam mentem, & pacificos animos ex Serenitatis nostræ admonitione custodiant, nec aliquid seditiosis conspirationibus tentare conentur: cum certum sit, nulli partium sua studia profutura.

2 pars. Gratian. *Sine signatis apicibus non est mos Romanæ Ecclesiæ undecunque legationem suscipere* 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Suscipere.] *In vulgatis sequebatur*, neque mittere: *quæ absunt a vetustis, neque conveniunt cum his, quæ sequenti capite afferuntur.*

C. III. *Romana non consuevit Ecclesia sine signatis apicibus legationem undecunque suscipere.*

Unde Nicolaus Papa.

NObilissimus vir atque strenuus vestræ sublimitatis Legatus, licet nullam epistolam juxta consuetudinem a vobis nostro Pontificio detulisset, licet nunquam Apostolicæ sedis modus *b* fuerit, absque signatis apicibus undecunque legationem suscipere: Nos tamen vos in illo honorantes, ejusque gravitatem, & eloquiorum illius veridicas cognoscentes assertiones, nihilominus eum, & sicut decuit, suscepimus, & ei, sicut honestum fuit, credidimus.

DISTINCTIO XCVIII.

QUæ circa ordinandos sint observanda; quæ in eorum electione diligenter sint consideranda, multorum auctoritatibus monstrata sunt. Sed quia veritas rei nonnunquam obscuratur mutatione provinciæ, decretum est sacris canonibus, ut peregrini, nisi quinque, vel eo amplius suorum Episcoporum fuerint commendati chirographis, non ordinentur.

C. I. *Nisi quinque Episcoporum literis designatum, transmarinum hominem ad Clericatum nullus suscipiat.*

Unde Sylvester *Papa generali Concilio* c *præsidens dixit.*

NUllus *d* aliqua ratione transmarinum hominem penes vos *e* in Clericatus gradus suscipiat, nisi quinque (aut *f* eo amplius) Episcoporum designatus sit chirographis.

C. II. *De eodem.*

Item Anastasius I. *urbis Romæ Episcopus ad omnes Germaniæ ac Burgundiæ Episcopos, epist. 1. cap. 2.*

TRansmarinos *g* homines in Clericatus honorem *h* nemo suscipiat, nisi quinque, aut eo amplius Episcoporum chirographis sint designati: quia multa per subreptionem solent evenire.

C. III. *De eodem.*

Item Gregorius *Romanæ Ecclesiæ Præsul Squillatino Episcopo, lib. 2. indict. 10. epist. 25.*

AFros *i* passim, vel incognitos peregrinos, ad Ecclesiasticos ordines tendentes, nulla ratione suscipias: quia Afri quidem aliqui Manichæi, aliqui rebaptizati, peregrini vero plurimi etiam in minoribus ordinibus constituti fortiores 1 de se prætendisse honores sæpe probati sunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Fortiores] *Sic legitur in vetustis Gratiani & B. Gregorii codicibus: verum in Frobeniana, ac Lugdunensi ejusdem B. Gregorii operum editione*, ad fortiores prætendisse honores.

C. IV. *Non sunt promovendi ad Clerum, qui peregre fuerint baptizati.*

Item ex Concilio Eliberitano, *cap.* 24.

OMnes *a*, qui peregre *b* fuerint baptizati, eo quod eorum minime sit cognita vita, placuit ad Clerum non esse promovendos in alienis provinciis.

DISTINCTIO XCIX.

1 ps *DE Primatibus autem (quorum supra mentionem fecimus) quæritur, quem gradum in Ecclesia obtineant? an in aliquo a Patriarchis differant? quam obedientiam Archiepiscopi eis debeant? Primates, & Patriarchæ diversorum sunt nominum, sed ejusdem officii. Ab Archiepiscopis autem, quoties necesse fuerit, Episcopi ad Primates appellant: sed a Primatibus ad Archiepiscopos appellare non licet. Debent ergo obedientiam Primatibus Archiepiscopi in omnibus, quæ sibi ab eis juste fuerint imperata.*

C. I. *Quæ obedientia sit exhibenda Primatibus, & Patriarchis.*

Unde Anacletus Papa *ait ad Episcopos Italiæ, epist.* 2.

PRovinciæ *c* multo ante Christi adventum tempore divisæ sunt maxima ex parte, & postea ab Apostolis, & B. Clemente prædecessore nostro ipsa divisio est renovata. Et in capite provinciarum (ubi dudum Primates legis *d* seculi erant, ac prima judiciaria potestas, ad quos, qui per reliquas civitates commorabantur, quando eis necesse erat, qui ad aulam Imperatoris, vel Regum confugere non poterant, vel quibus permissum non erat, confugiebant pro oppressionibus, vel injustitiis suis, ipsosque appellabant, quoties opus erat, sicut in lege eorum præceptum erat) ipsis quoque in civitatibus, vel locis nostros *e* Patriarchas vel Primates, qui unam formam tenent, licet diversa sint nomina, leges Divinæ & Ecclesiasticæ poni, & esse jusserunt, ad quos Episcopi, si necesse fuerit, confugerent, eosque appellarent; & ipsi Primatum nomine fruerentur, & non alii. Reliquæ vero Metropolitanæ civitates, quæ minores judices habebant (licet majores *f* comitibus essent) haberent Metropolitanos suos, qui prædictis juste obedirent Primatibus, sicut & in legibus seculi olim ordinatum erat: qui non Primatum, sed aut Metropolitanorum, aut Archiepiscoporum nomine fruerentur.

C. II. *Non vocentur Primates, nisi qui primas sedes tenent.*

Item Anicetus *ad Episcopos Galliæ.*

2 ps NUlli *g* Archiepiscopi Primates vocentur, nisi illi, qui primas tenent civitates *h*, quarum Episcopos Apostoli, & successores Apostolorum regulariter Patriarchas & Primates esse constituerunt: nisi aliqua gens deinceps ad fidem convertatur, cui necesse sit propter multitudinem eorum *i*, Primatem constitui. Reliqui vero, qui alias Metropolitanas sedes adepti sunt, non Primates, sed Metropolitani nominentur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput integrum repetitur a Gregorio VII. lib. 6. reg. epist. 35. Rothomagensi, Turonensi, ac Senonensi Archiepiscopis scripta, ex qua, & originali nonnulla sunt restituta.*

C. III.

a *Distinct.* 79. *si duo.* b *al. moris.* c *in fin. epilogi Concilii Romani sub Sylvestro, sed paulo aliter.* d *Polyc. l.* 2. *tit.* 31. *Ansel. lib.* 7. *c.* 23. e *al. nos.* f *absunt ab originali & aliquot Gratiani codicibus.* g *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 24. h *al. honore nolite suscipere,*] *orig.* i *Polyc. ibid. Ansel. lib.* 7. *cap.* 25. *Ivo part.* 6. *cap.* 351.

a *Ivo p.* 6. *c.* 352. b *al. in peregrinatione.* c *Ivo p.* 5. *c.* 53. *Pannorm. l.* 4. *c.* 23. d *al. leges.* e *al. nostris.* f *al. majorum comitum.* g *Polyc. lib.* 1. *tit.* 21. *Ivo p.* 5. *c.* 54. *Pann. l.* 4. *c.* 25. h *al. sedes.* i *al. Episcoporum.*

C. III. *Primæ sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, vel Summus Sacerdos.*

Item ex Concilio Africano *c. 6. a.*

PRimæ *b* sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, vel summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi, sed tantum primæ sedis Episcopus.

3 pars. *Universalis autem nec etiam Romanus Pontifex appelletur.*

C. IV. *Nec etiam Romanus Pontifex universalis est appellandus.*

Unde Pelagius II. *epist. omnibus Episcopis illicite a Joanne Constantinopolitano convocatis &c.*

NUllus *c* Patriarcharum universalitatis *d* vocabulo unquam utatur: quia si unus *e* Patriarcha Universalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur. Sed absit hoc, absit a fidelis cujuspiam mente, hoc sibi vel velle quempiam arripere, unde honorem fratrum suorum imminuere ex quantulacunque parte videatur. Quapropter charitas vestra neminem unquam suis in epistolis Universalem nominet, ne sibi debitum subtrahat, cum alteri honorem defert indebitum.

C. V. *De eodem.*

Item Gregorius *Eulogio Patriarchæ Alexandrino lib. 7. epist. 30. indict. 1.*

ECce *f* in præfatione epistolæ, quam ad me ipsum, qui prohibui, direxistis, superbæ appellationis nomen Universalem me Papam dicentes, imprimere curastis. Quod peto, dulcissima mihi sanctitas vestra ultra non faciat: quia vobis subtrahitur, quod alteri plus, quam ratio exigit, præbetur. Ego enim non verbis quæro prosperari, sed moribus: nec honorem esse deputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. Meus namque honor est, honor universalis Ecclesiæ: meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tunc ego vero honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur. Si enim universalem me Papam vestra sanctitas dicit, negat se hoc esse, quod me fatetur universum. Sed absit hoc. Recedant verba, quæ vanitatem inflant, & charitatem vulnerant.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Gregorium hæc sequuntur*: Et quidem in sancta Chalcedonensi Synodo, atque post a subsequentibus Patribus hoc prædecessoribus meis oblatum, vestra sanctitas novit. Sed tamen nullus eorum uti hoc unquam vocabulo voluit, ut dum in hoc mundo honorem Sacerdotum diligerent omnium, apud omnipotentem Deum custodirent suum. *Quam rem etiam plenius exponit lib. 4. epist. 32. Refert autem B. Thomas in opusculo contra errores Græcorum, totam illam Synodum sancto Leoni sic acclamasse*: Leo sanctissimus Apostolicus, & Oecumenicus, id est, universalis Patriarcha per multos annos vivat. *Et Leo IX. Michaeli Constantinopolitano Archiepiscopo de hac eadem appellatione scribens, ait*: Licet magno Leoni prædecessori nostro, & successoribus ipsius hoc sancta decrevit Chalcedonensis Synodus: *Sed in multis quoque libellis, qui actione tertia ejusdem Synodi habentur, hæc est inscriptio*: Sanctissimo, ac beatissimo universali Patriarchæ magnæ Romæ Leoni. *Et in codicibus multarum epistolarum ad Romanos Pontifices, quæ manuscriptæ in Vaticana Bibliotheca servantur (quarum multa exempla sunt penes privatos) ad Hormisdam Papam plusquam trecenti Archimandritæ, ac Monachi secundæ Syriæ sic scribunt*: Sanctissimo, ac beatissimo orbis terræ Patriarchæ Hormisdæ, continenti sedem Principis Apostolorum Petri, deprecatio, & supplicatio minimorum Archimandritarum, & cæterorum Monachorum secundæ Syriæ. *Et in media fere epistola.* Quoniam Christus Deus noster Principem Pastorum, & doctorem, & medicum animarum constituit vos nostrum sanctum Angelum, dignum est passiones, quæ nobis contigerunt, exponere &c. *Avitus quoque Galliæ Episcopus ad eundem Hormisdam sic scribit*: Dum religionis statui, & plenis catholicæ fidei regulis perspicitis convenire, ut gregem per tota vobis universalis Ecclesiæ membra commissum, pervigil cura me adhortationis informat. *Et Joannes Episcopus Nicopolitanus ad eundem*: Decenter ad vestras orationes concurro, ut juxta consuetudinem Apostolicæ sedis vestræ, cunctarum Ecclesiarum curam, & Nicopolitanorum habere dignemini, secundum antiquam specialem dispositionem vestram. *Et in Breviario Liberati cap. 22. Episcopus Pateræ hæc Imperatori de Sylverio Papa ait*: multos esse in hoc mundo Reges, & non esse unum, sicut ille Papa est supra Ecclesiam mundi totius. *Et Regino Germanus lib. 11. Chronicorum de Nicolao primo loquens sæpe illum vocat universalem Pontificem. Sed istius dictionis*, universale, *duæ sunt notiones, quod Innocentius III. l. 2. ep. 206. [quæ incipit* Apostolicæ sedis *] Patriarchæ Constantinop. scribens exponit his verbis*: Dicitur enim Universalis Ecclesia, quæ de universis constat Ecclesiis, quæ Græco sermone Catholica nominatur, & secundum hanc acceptionem vocabuli, Ecclesia Romana non est universalis Ecclesia, sed pars universalis Ecclesiæ, prima videlicet, & præcipua, veluti caput in corpore: quoniam in ea plenitudo potestatis existit, ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Et dicitur universalis Ecclesia illa una, quæ sub se continet Ecclesias universas. Et secundum hanc nominis rationem Romana tantum Ecclesia universalis nuncupatur: quoniam ipsa sola singularis privilegio dignitatis cæteris est prælata, sicut & Deus universalis Dominus appellatur (non quasi jam divisus in species aut specialissimas, aut etiam subalternas) quoniam omnia sub ejus dominio continentur. Est enim una generalis Ecclesia, de qua Veritas inquit ad Petrum: *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* a

DISTINCTIO C.

1 ps EPiscopos autem ordinare ante pallium acceptum, nec Archiepiscopo, nec Primati, nec Patriarchæ licet: Quod ex auctoritate Pelagii Papæ [licet minus evidenter) datur intelligi.

C. I. *Intra tres menses fidem suam exponere, & pallium postulare a Romana Ecclesia quisque Metropolitanus studeat.*

Ait enim Pelagius Papa:

QUoniam *b* quidam Metropolitanorum fidem suam secundum priscam consuetudinem sanctæ Sedi Apostolicæ exponere detrectantes, usum pallii neque expetunt, neque percipiunt, ac per hoc Episcoporum consecratio viduatis Ecclesiis non sine periculo protelatur, placuit, ut quisquis Metropolitanus ultra sex menses consecrationis suæ, ad fidem suam exponendam, palliumque suscipiendum, ad Apostolicam sedem non miserit, commissa sibi careat dignitate, sitque Metropolitanis aliis licentia, post secundam, & tertiam commonitionem viduatis Ecclesiis cum consilio Romani Pontificis, ordinando Episcopos *c*, subvenire. §. 1. Si *d* vero consecrandi Episcopi negligentia provenerit, ut ultra tres menses Ecclesia viduata consistat, communione privetur, quo usque aut loco cedat, aut se consecrandum offerre *e* non

a Et Carthag. 3. c. 26. b *Polyc. l. 2. tit. 26. Burch. l. 1. cap. 3. Ivo part. 5. c. 57.* c *Polyc. l. 2. t. 25. Ansel. l. 6. c. 130.* d *al. hoc tam profano vocabulo) orig.* e *al. summus] orig.* f *Joan. Diac. lib. 3. cap. ult. Polyc. lib. 2. tit. 26. Anselm. lib. 6. cap. 131.*

a *Matth. 16.* b *Polyc. l. 2. tit. 10. Burch. l. 1. c. 25. Ans. l. 6. cap. 92. Ivo p. 5. c. 136. Pann. l. 3. c. 11.* c *al. Episcopo.* d *Innocent. III. lib. 1. epist. 117.* e *al. præbere.*

non differat. Quod si ultra quinque menses per suam negligentiam retinuerit viduatam Ecclesiam, neque ibi, neq; alibi consecrationis donum percipiat: imo Metropolitani sui judicio cedat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, Anselmus, & auctor Pannormiæ citant ex decret. Damasi: Ivo vero citat, ut Gratianus; itemque Innocentius III. lib. 1. epist. 117. Bituricensi Archiepiscopo* [*quæ incipit*, Ne si universi] *refert paragraphum*: Si vero consecrandi, *ex eodem Pelagio*.

C. II. *Honor pallii non detur, nisi meritis exigentibus, & fortiter postulanti.*

Item Gregorius Papa *Brunichildæ Reginæ lib. 7. epist. 5.*

2 ps PRisca *a* consuetudo obtinuit, ut honor pallii, nisi exigentibus causarum meritis, & fortiter postulanti dari non debeat.

C. III. *De eodem.* PALEA.

Idem *Joanni Corinthiorum Episcopo lib. 4. epist. 55. seu cap. 99.*

NOvit *b* sanctitas *c* tua, quia prius pallium, nisi dato commodo, non dabatur. Quod quoniam incongruum erat, facto concilio ante corpus B. Petri Apostolorum Principis, tam de hoc, quam de ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuimus. Oportet *d* ergo, ut neque per commodum, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis, vel permittatis adduci.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea habetur in plerisque vetustis exemplaribus.*

3 ps Gratian. *Causarum vero merita accipienda sunt, ut & is, qui postulat, mereatur accipere, & fidei suæ professionem prius juramento confirmet, & Apostolicis decretis, atque Synodalibus statutis se obediturum nihilominus caveat. Pallium autem non nisi certis diebus, & intra Ecclesiam ad Missarum solennia cuiquam Metropolitano uti licebit.*

C. IV. *Nisi post consuetam fidei professionem pallium dari non debet.*

Unde Joannes Episcopus *Vuliberto I. Agrippinensi Episcopo.*

OPtatum *e* tibi pallium nunc conferre nequivimus, quia fidei tuæ paginam minus, quam oporteat, continere reperimus: cum videlicet in ea nullam sanctarum universalium Synodorum, in quibus fidei nostræ symbolum continetur, nec decretalium Pontificum Romanorum constitutorum, secundum morem, feceris mentionem: sed nec illam propria subscriptione munieris, nec aliquem, qui hanc jurejurando firmaret, miseris.

Corr. Rom. ¶ 1 Vuliberto) *Restitutum est hoc nomen ex Anselmo. Nam antea erat*, Giliberto: *Nam Regino in ea ætate, qua Joannes octavus Romanæ Ecclesiæ præfuit, meminit Vuliberti Episcopi Agrippinensis: & inter epistolas Joannis Papæ octavi, quæ in Bibliotheca Vaticana servantur, est epistola alterius arg. ad eundem: & Deusdedit refert integram ejusdem Joannis epistolam ad eundem Vulibertum.*

C. V. *Qui pallium desiderat accipere, prius a se removere illicita promittat.*

Item Gregorius *Aregio Episcopo Francorum lib. 7. epist. 111.*

INsea Synodo, quam contra Simoniacam hæresim per fratrem, & Coepiscopum nostrum Syagrium decrevimus congregari, sanctitatem vestram volumus interesse, atque eidem fratri ita pallium, quod transmisimus, tribui, si prius se promiserit, illicita, quæ prohibuimus per definitionem Synodicam, a sancta Ecclesia removere. De qua Synodo omnem nobis subtiliter ordinem tuam fraternitatem volumus scriptis discurrentibus nunciare, ut ipse, cujus nobis sanctitas valde experta est, nos reddas de omnibus certiores.

C. VI. *Nonnisi ad Missarum solennia Archiepiscopo uti pallio licet.*

Idem *Virgilio Episcopo Arelatensi lib. 4. epist. 51. seu cap. 95.*

4 ps PAllium *a* tibi transmisimus, quo fraternitas tua intra Ecclesiam ad sola Missarum solennia utatur.

C. VII. *De eodem.* PALEA.

Idem *Joanni Ravennati Episcopo lib. 2. epist. 54. seu cap. 93. indict. 11.*

NOn *b* multum temporis intervallum est, quod quædam nobis de tua fraternitate fuerunt nunciata, de quibus vobis, veniente illuc Castorio Notario sanctæ, cui (Deo auctore) præsidemus, Ecclesiæ, subtiliter nos indicasse meminimus. Pervenerat namque ad nos quædam in Ecclesia vestra contra consuetudinis, atque humilitatis 1 tramitem geri, quæ sola [ut bene nostis] est officii Sacerdotalis erectio. Quæ si sapientia vestra mansuete, vel cum Episcopali suscepisset studio, non de illis accendi debuerat, sed oportuerat te hæc eadem cum gratiarum actione corrigere.

Corr. Rom. ¶ 1 Humilitatis) *Restitutus est hic locus ex ipsa epistola. Antea enim legebatur*, contra utilitatem Ecclesiæ, & consuetudinis tramitem geri: quæ sola (ut bene nostis) est officii Sacerdotalis ereptio.

C. VIII. *De eodem.*

Idem *Joanni Episcopo Ravennati in eadem epistola.*

COntra *c* morem quippe Ecclesiasticum est, si non patientissime toleratur, (quod a vobis absit) etiam injusta correctio *d*. & *infra*. §. 1. Illud, frater charissime, tibi non putamus ignotum, quod pene de nullo Metropolitano in quibuslibet mundi partibus sit auditum, extra Missarum tempus usum pallii sibi vendicasse. Et quod bene hanc consuetudinem generalis Ecclesiæ noveritis, vestris nobis manifestissime significastis epistolis: quibus præceptum beatæ memoriæ prædecessoris nostri Joannis Papæ nobis in subditis transmisistis annexum, continens omnes consuetudines ex privilegio prædecessorum nostrorum concessas, vobis, Ecclesiæque vestræ debere servari. Confitemini igitur aliam esse generalis Ecclesiæ consuetudinem, postquam ea, quæ vos geritis, vobis ex privilegio vendicatis. Nulla ergo vobis in hac re, ut arbitramur, poterit remanere dubietas. Aut enim mos omnium Metropolitanorum etiam a tua est fraternitate servandus, aut si tuæ Ecclesiæ aliquid specialiter dicis esse concessum, præceptumve a prioribus Romanæ urbis Pontificibus, quod hæc Ravennati Ecclesiæ sunt concessa, a vobis oportet ostendi. Quod si hoc non ostenditur, restat, postquam talia agere neque consuetudine generali, neque privilegio vendicas, ut usurpasse te comprobes, quod fecisti. & *infra*. §. 2. Decorari pallio volumus, forsan moribus indecori, dum nihil in Episcopali cervice splendidius fulget, quam humilitas. Oportet igitur fraternitatem tuam, si honores suos sibi quibuslibet argumentis stabili proposuit mente defendere, aut generalitatis usum ex non scripto sequi, aut ex scriptis *e* privilegiis se tueri. Quod si postremo nihil horum est, aliis Metropolitanis hujus te præbere nolumus præsumptionis exemplum.

5 ps Gratian. *Privilegia quoque cum usu pallii semper debent concedi.*

a *Ans. lib. 6. c. 93. Polyc. l. 2. tit. 24.* b *Joan. Diac. l. 3. c. 5. Ans. l. 6. c. 90. Polyc. l. 2. tit. 1.* c *al. fraternitas vestra*] *orig. d* 1. *quæst.* 1. *c. de ordinationibus.* e *Ans. l. 6. c. 92.* f *Ansel. l. 6. c. 90.*

a *Ans. l. 6. c. 98.* b *Ans. lib. 6. c. 87.* c *Ans. l. 6. c. 95. Polyc. l. 2. tit. 20.* d *al. correptio.* e *al. scripto privilegio.*

C. IX. *Cum usu palii aliqua privilegia debent concedi.*

Unde idem Gregorius *Syagrio Episcopo Augustodunensi, lib. 7. epist. 112.*

RAtionis *a* ordo omnino nos admonet, ut cum usu pallii aliqua simul, sicut diximus, largiri privilegia debeamus. Sed quoniam cum honoris augmento, cura quoque solicitudinis debet accrescere, ut cultui vestium actionis quoque ornamenta conveniant, oportet, ut enixius in cunctis se studiis vestra fraternitas exerceat, & circa 1 subjectorum actus sit cura vigilans, ut vestrum illis exemplum instructio, & vita magistra sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Et circa] *Locupletatus est hic locus ex originali.*

C. X. *Usus palii conceditur, & antiqua privilegia innovantur.*

Idem *Joanni Episcopo primæ Justinianæ Illyricæ, lib. 4. epist. 15. seu c. 59.*

PAllium *b* vobis ex more transmisimus, & vices vos Apostolicæ sedis agere iterata innovatione decernimus.

C. XI. *De eodem.*

Idem *Episcopis Epiri, lib. 5. epist. 7. seu cap. 107. indict. 14.*

SCriptorum *c* vestrorum insinuatio, fratres charissimi, patefecit, Andream fratrem nostrum Nicomedianæ civitatis Episcopum, Deo propitio, solenniter ordinatum: & *infra*. Suprascripto igitur Andreæ fratri, & Coepiscopo nostro pallium nos direxisse agnoscite, atque privilegia, atque cuncta concessisse, quæ prædecessores nostri ejus prædecessoribus contulere.

a *Polyc. l. 2. tit. 21. Ansel. lib. 6. c. 86.* b *Ansel. lib. 6. c. 99.* c *Ansel. l. 6. c. 100.*

DISTINCTIO CI.

IN *una autem provincia duo Metropolitani esse non debent: sicut* in Chalcedonensi Concilio, *cap. 12. statutum est.*

C. I. *Duo Metropolitani in una, & eadem Provincia esse non debent.*

PErvenit *a* ad nos, quod quidam præter Ecclesiasticas ordinationes affectantes potentiam, per Pragmaticum sacrum 1 unam provinciam in duas dividant, ita ut ex hoc inveniantur duo Metropolitani Episcopi in una eademque provincia esse. Statuit ergo sancta Synodus deinceps nihil tale attentari a quolibet Episcopo: eos vero, qui aliquid tale attentaverint, cadere de proprio gradu.

Corr. Romm. ¶ 1 Pragmaticum sacrum) *Versiones prisca, & Dionysiana habent,* per pragmaticam formam: *Græce autem est,* διὰ πραγματικῶν, *quod in eodem capite paulo post dicitur,* διὰ γραμμάτων βασιλικῶν, *id est, per literas Imperiales.*

Gratian. *Hactenus de Electione, & Ordinatione Clericorum tractavimus. Nunc ad Simoniacorum ordinationes transeamus. Et ut facile liqueat, quid super hac hæresi sanctorum Patrum decrevit auctoritas, causa deducatur in medium: cujus negotium & de scienter a Simoniacis ordinatis, & de ignoranter a Simoniacis consecratis, & de ordinationibus, quæ per pecunias fiunt, contineat.*

a *Polyc. lib. 2. tit. 24. Ivo part. 5. cap. 146. Burchard. lib. 1. cap. 35.*

DECRETI PRIMÆ PARTIS FINIS.

DECRETI
PARS SECUNDA.

CAUSA I.

QUidam habens filium, obtulit eum ditissimo Cœnobio: exactus ab Abbate, & a fratribus decem libras solvit, ut filius susciperetur, ipso tamen (beneficio ætatis) hoc ignorante. Crevit puer, & per incrementa temporum & officiorum ad virilem ætatem, & Sacerdotii gradum pervenit. Exinde suffragantibus meritis in Episcopum eligitur, interveniente obsequio, & paternis precibus, data quoque pecunia cuidam ex Consiliariis Archiepiscopi, consecratur iste in Antistitem, nescius paterni obsequii, & oblatæ pecuniæ. Procedente vero tempore nonnullos per pecuniam ordinavit, quibusdam vero gratis benedictionem Sacerdotalem dedit: tandem apud Metropolitanum suum accusatus, & convictus, sententiam in se damnationis accepit.*

1. *q.* *Hic primum quæritur, an sit peccatum emere spiritualia?*
2. *q.* *Secundo, an pro ingressu Ecclesiæ sit exigenda pecunia, vel si exacta fuerit, an sit persolvenda?*
3. *q.* *Tertio, an ingressum, vel præbendas Ecclesiæ emere sit Simoniacum?*
4. *q.* *Quarto, an iste sit reus criminis, quod eo ignorante pater admisit?*
5. *q.* *Quinto, an liceat ei esse in Ecclesia, vel fungi ea ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus?*
6. *q.* *Sexto, an illi, qui ab eo jam Simoniaco ignoranter ordinati sunt, abjiciendi sint, an non?*
7. *q.* *Septimo, si renuncians suæ hæresi sit recipiendus in Episcopali dignitate, vel non?*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod autem spiritualia emere peccatum sit, probatur multorum auctoritate.*

C. I. *Simoniaci gratiam non præstant, quam vendere quærunt.*

Ait enim Leo Papa.

GRatia 1 si *a* non gratis datur, vel accipitur, gratia non est. Simoniaci autem non gratis accipiunt: igitur gratiam, quæ maxime in Ecclesiasticis ordinibus operatur, non accipiunt. Si autem non accipiunt, non habent; si autem non habent, nec gratis, nec non gratis cuiquam dare possunt. Quid ergo dant? profecto, quod habent: quid autem habent? Spiritum utique mendacii. Quomodo hoc probamus? quia si Spiritus veritatis (testante *b* ipsa Veritate, de qua procedit) gratis accipitur, proculdubio spiritus mendacii esse convincitur, qui non gratis accipitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Gratia] *Simillima primis verbis hujus capitis habentur in epistola Leonis primi Nicetæ Aquilegiensi Episcopo*

a *Deusdedit in tract. de Simonia.* b *Matth. 10.*

po scripta, quæ est 84. Loquens *enim de gratia ait*: quæ nisi gratis detur, non est gratia, sed merces. *Reliqua apud ipsum non sunt inventa*.

C. II. *Inaniter Sacerdos dicitur, quicunque Simoniace ordinatur*.

Item Gregorius *Syagrio Episcopo Augustodunensi, lib.* 7. *epist.* 110.

QUicunque *a* studet pretii datione sacrum ordinem mercari, dum non officium, sed nomen attendit, Sacerdos non esse, sed dici tantummodo inaniter concupiscit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ex originali est emendatum, & locupletatum*.

C. III. *Spolietur honore, qui Ecclesiam per pecuniam obtinet*.

Item ex regesto.

PResbyter *b* si per pecuniam Ecclesiam obtinuerit, non solum Ecclesia privetur, sed etiam Sacerdotii honore spolietur: quia altare, & decimas, & Spiritum Sanctum emere, vel vendere, Simoniacam hæresim esse, nullus fidelium ignorat.

Corr. Rom. ¶ *Non est inventum in regesto B. Gregorii, unde videtur citari. Similia habentur apud Gregorium VII. lib. 6. reg. in indice Concilii eo anno habiti, & in Concilio Turonensi sub Carolo Magno, c. 15. in Remensi, c. 21. Moguntino sub Rabano, c. 12. & altero Moguntino sub Arnulpho, cap. 5. & infra eadem quæst. 3. cap.* altare. *quod ibi citatur ex Paschali*.

C. IV. *De eodem*.

Idem Gregorius I. *dicta epist.* 110. *lib.* 7.

BEnedictio *c* illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori, & præter epistolam* 110. *indicatam, eadem sententia habetur l.* 4. *epist.* 55. *& lib.* 5. *epist.* 107. *Episcopis Epiri*.

C. V. *Partem habebit cum Simone, qui contra Simoniacos vehementer non exarserit*.

Idem *in eodem*.

QUisquis *d* per pecuniam ordinatur, ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur. Quisquis ergo contra Simoniacam, & Neophytorum hæresim, pro officii sui loco vehementer non exarserit, cum eo se non dubitet habiturum portionem, qui prius commisit hoc piaculare flagitium.

Corr. Rom. ¶ *Verba prorsus ipsa hujus capitis non sunt inventa in epistolis B. Gregorii. Verum Paschalis Papa II. (ut est apud Ivonem, ac Polycarpum) citat hæc ex ipso beato Gregorio: ac simillima prioris partis hujus capitis sunt lib.* 4. *epist.* 55. *&* 56. *posterioris vero partis lib.* 10. *epist.* 33. *Victori Episcopo. Et Joannes Diaconus lib.* 3. *cap.* 4. *scribit, generalem sententiam a B. Gregorio contra Simoniæ, & Neophytorum hæresim prolatam, in epistola Victori scripta contineri. Capitulum* 42. *Concilii Meldensis ab Ivone p.* 5. *c.* 75. *citatum, partim convenit cum ipsa epistola Victori scripta, & partim cum iis, quæ Ivo & Polycarpus citant ex Paschali, & cum his, quæ hoc loco refert Gratianus. De qua hæresi e Gallia ejicienda Gregorius lib.* 4. *epist.* 51. *scribit Virgilio Arelatensi, & lib.* 7. *epist.* 110. *Syagrio, & aliis Episcopis Galliæ*.

C. VI. *Simonis damnatio dantem, & accipientem pariter involvit*.

Item Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam constitutos, epist.* 1. *cap.* 26.

QUos *a* constiterit indignos meritis, sacram mercatos esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri, non sine periculo facinus tale perpetrantes: quia dantem pariter, & accipientem damnatio Simonis, quam sacra lectio *b* testatur, involvit.

C. VII. *Anathematis sententia damnatur, qui Simoniace ordinatur*.

Item Ambrosius 1 *in libro pastorali*.

REperiuntur *c* quamplurimi negotio *d* muneris perituri, mercari velle gratiam Spiritus Sancti: dum vile pretium donant, ut Pontificalis ordinis sublime culmen accipiant, obliti verborum Petri, qui dixit ad Simonem: *Pecunia e tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti per pecuniam possideri*. Proinde, quia & usitatum est tantum malum, & majorum frequenter constat mucrone succisum, nos quoque huic vulneri canceroso ignitum (quod superest adhuc) injicimus ferrum: decernentes omnino, ut quicunque deinceps propter accipiendam Sacerdotii *f* dignitatem quodlibet præmium fuerit detectus obtulisse, ex eodem tempore se noverit anathematis opprobrio condemnatum, atque a participatione Christi corporis, & sanguinis alienum: ex quo illum constat execrabile Christo perpetrasse flagitium. Quod si aliquis extiterit, qui accuset, ille, qui hunc ordinem munerum fuerat datione lucratus, & suscepto honoris gradu privetur, & in monasterio sub perenni pœnitentia retrudatur *g*. Illi vero, qui hac causa munerum acceptores extiterint, si Clerici fuerint, honoris amissione mulctentur: si vero Laici, anathemate perpetuo condemnentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ambrosius] *Caput hoc in libro pastorali B. Ambrosii, unde citatur, non est inventum. Habetur tamen in Concilio Toletano VIII. cap.* 3. *quem canonem integrum Anselmus lib.* 6. *c.* 85. *partem vero ipsius Ivo p.* 5. *c.* 83. *ex dicto Concilio citant*.

C. VIII. *Damnatur Episcopus, qui per pecuniam ordinationem facit*.

Item ex Concilio Chalcedonensi. *h cap.* 2.

SI *i* quis Episcopus per pecuniam ordinationem fecerit, & sub pretio redegerit gtatiam, quæ vendi non potest, ordinaveritque per pecuniam Episcopum, Chorepiscopum, Presbyterum, aut Diaconum, vel quemlibet de his, qui connumerantur in Clero, aut promoverit per pecunias dispensatorem, aut defensorem, vel mansionarium, vel quenquam omnino, qui subjectus est regulæ, pro suo turpissimi *K* lucri commodo, is, qui hoc attentasse probatus fuerit, proprii gradus periculo subjacebit, & qui ordinatus est, nihil ex hac ordinatione, vel promotione, quæ est per negotiationem facta, proficiat, sed sit alienus a dignitate, vel solicitudine, quam pecuniis acquisivit. Si quis vero mediator tam turpibus, & nefandis datis, vel acceptis extiterit, & ipse, siquidem Clericus fuerit, proprio gradu decidat: si vero Laicus, aut Monachus, anathematizetur.

C. IX. *A Sacerdotio est alienus, qui per pecunias ordinat, vel ordinatur*.

Item ex octava 1 Synodo.

QUi *l* per pecunias quenquam consecraverit, vel ab alio consecratus est, alienus a Sacerdotio fiat.

S 2 Corr.

a *Polycarp. lib.* 2. *tit.* 1. *Anselmus lib.* 6. *c.* 79. b *Infra ead. quæst.* 3. *cap. altare*. c *Infra cap. cum liqueat. in fine. Polyc. ibid. Anselmus lib.* 6. *cap.* 80. *Burchardus lib.* 1. *c.* 21. *Ivo part.* 5. *c.* 75. *&* 112. d *Concil. Mel. c.* 42. *Deusdedit part.* 2. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *Ivo part.* 2. *c.* 84. *& part.* 5. *cap.* 75. *Anselm. l.* 6. *cap.* 77.

a *Polyc. l.* 7. *tit.* 6. *Deusdedit part.* 2. *Burch. l.* 1. *cap.* 22. *Ivo part.* 5. *c.* 76. b *Actor.* 8. c *Anselm. l.* 6. *c.* 85. *Ivo p.* 5. *c.* 83. d *al. negotiatione*. e *Act.* 8. f *al. divini doni*. g *al. religetur*. h *c.* 97. *circa medium infra eadem*. i *Polyc. l.* 2. *tit.* 37. *Ansel. l.* 6. *c.* 88. *Burch. l.* 1. *c.* 112. *Ivo p.* 5. *c.* 118. *Pannor. l.* 3. *c.* 118. K *al. turpissime*. l *Novell.* 6. *c.* 1. *& nov.* 123. *c.* 3. *apud Julianum antecessorem. Ans. l.* 6. *c.* 7. *Ivo p.* 5. *c.* 121.

Corr. Rom. ¶ 1 Octava) *In aliquot vetustis exemplaribus caput hoc citatur ex septima Synodo, in qua capitulo quinto refertur canon trigesimus Apostolorum ad hanc rem faciens. In epistola autem Tarasii ad Hadrianum Papam [quæ in exemplaribus Bibliothecæ Vaticanæ, & aliis, est in fine ipsius septimæ Synodi] refertur canon vigesimus secundus Synodi, quæ in Trullo, his verbis:* Eos, qui per pecunias ordinati sunt, sive Episcopi, sive quicunque Clerici, & non secundum probationem, & vitæ optionem, deponi præcipimus; sed & illos, qui hos ordinasse noscuntur. *Extat etiam hac de re epistola Basilii ad Episcopos sibi subjectos.*

C. X. *Nec ordinari, nec promoveri in Ecclesia Dei per pecuniam aliquis valet.*

Item Calixtus Papa II.

SAnctorum Patrum exempla sequentes, & officii nostri debito innovantes, ordinari quenquam per pecuniam in Ecclesia Dei, vel promoveri, auctoritate sedis Apostolicæ modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Ecclesia ordinationem, vel promotionem taliter acquisierit, acquisita prorsus careat dignitate.

Corr. Rom. ¶ *Est Calixti secundi, qui paulo ante Gratianum vixit, & aliquot Conciliis a se habitis contra Simoniam, & investituras Ecclesiarum, quas Germanici Imperatores usurpaverant, multa decrevit: de quibus Abbas Uuspergensis ab anno Domini MCXVIII. in quo electus est Pontifex usque ad annum MCXXIV. accurate scribit.*

C. XI. *De eodem.*

Item Gregorius Nazianzenus.

QUi studet donum Dei pretio mercari, in sacro ordine nulla ratione de cætero permanere, aut revocari posse dubium non est. Talis a communione modis omnibus abscindatur. Nam Spiritus Sancti donum pretio comparari, quid aliud est, quam capitale crimen, & Simoniaca hæresis? quod quam detestabiliter in utroque Testamento vindicatum sit, multorum exemplis facile apparet. Giezi *a* gratiam sanitatis Naaman Syro vendidit: eandem gratiam sanitatis, Helisæo vindicante, leprosus factus amisit. Judas *b* omnium Redemptorem vendidit, mox laqueo suspensus eandem Redemptoris *c* gratiam non obtinuit: & merito; quia nemo potest retinere, quod vendidit. Simon *d* etiam Magus cum eandem Spiritus Sancti gratiam emere vellet, damnationis sententiam a Petro audivit: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum Dei existimasti pecunia possideri.* Dominus etiam, ut vendentes, & ementes hujus gratiæ expertes ostenderet, cunctos peccatores per gratiam in templo dimisit, singulariter vendentes, & ementes increpans, & flagellans de templo ejecit, in quo venditores, & emptores suos gratia Spiritus Sancti constat destitutos esse, & vacuos. Quos enim Christus *e* ejecit de templo, nunquid Spiritus Christi faciet sibi templum?

Corr. Rom. ¶ *In operibus B. Gregorii Nazianzeni, quæ multa Græce, & Latine extant, nihil tale repertum est. Habentur autem similia in epistola Tarasii ad Hadrianum.*

C. XII. *Simoniaci Sacerdotes esse non possunt.*

Item Gregorius.

QUicunque *f* sacros ordines vendunt, aut emunt, Sacerdotes esse non possunt. Unde scriptum est: [Anathema danti, anathema accipienti, hoc est, Simoniaca hæresis.] Quomodo ergo, si anathema sunt, & sancti non sunt, sanctificare alios possunt? Et cum in Christi corpore non sint, quomodo Christi corpus tradere, vel accipere possunt? Qui maledictus est, benedicere quomodo potest?

Corr. Rom. ¶ *Deusdedit in tractatu contra Simoniacos, refert hoc ex epistola Paschalis Papæ secundi ad Mediolanenses.*

a 4. *Reg.* 5. b *Matth.* 27. c *al. redemptionis.* d *Act.* 8. e *Joan.* 2. f *Deusdedit part.* 4. *ex Paschali, infra cap. Placuit.*

C. XIII. *De eodem.*

Item Gregorius *Syagrio, & aliis Episcopis lib. 7. epist. 100.*

CUm *a* liqueat hanc hæresim ante omnes 1 radice pestifera subrepsisse, atque in ipsa origine sua, Apostolica esse detestatione damnatam, cur non cavetur? cur non perpenditur, quia benedictio *b* illi in maledictionem convertitur, qui ad hoc, ut fiat hæreticus, promovetur?

Corr. Rom. ¶ 1 Omnes) *Antea legebatur,* omnia: *sed glossa videtur magis convenire lectioni restitutæ, quæ est in aliquot manuscriptis, & ipso originali.*

C. XIV. *Qui pretio ordinat, lepram, non officium confert.*

Item Ambrosius *de ministeriis c, seu de dignitate Sacerdotali cap.* 5.

CUm *d* ordinaretur Episcopus, quod dedit, aurum fuit, quod perdidit, anima fuit: cum alium ordinaret, quod accepit, pecunia fuit, quod dedit, lepra fuit.

C. XV. *De eodem.*

Idem *ibidem.*

GRatiam *e*, cum ordinareris, non suscepisti, quia gratuito eam non meruisti.

C. XVI. *De eodem.*

Idem *lib. 4. ad cap. 4. Lucæ.*

CIto *f* turpem sequitur lepra mercedem, & pecunia corpus, animumque male quæsita commaculat. *& paulo post.* §. 1. Vides, quia facto auctoris successio damnatur hæredis. Inexpiabilis est enim venditi culpa mysterii *g*, & gratiæ vindicta cœlestis transit ad posteros. Denique *h* Moabitæ, & cæteri non intrabunt Ecclesiam usque ad tertiam, & quartam generationem: tamdiu videlicet (ut simplicius interpretemur) donec culpam auctorum multiplicis successio generationis aboleret. Sed cum illi, qui in Deum idololatriæ errore deliquerunt, in quartam 1 generationem videantur esse mulctati; profecto durior videtur esse sententia, qua Giezi semen, usque in æternum pro cupiditate habendi, Prophetica auctoritate damnatur [præsertim cum Dominus noster Jesus Christus per lavacri regenerationem omnibus remissionem dederit peccatorum 2] nisi *i* vitiorum magis, quam generis semen intelligas. Sicut enim qui *K* filii promissionis sunt, æstimantur in semen bonum; ita etiam qui filii erroris sunt, æstimantur in semen malum. Nam & Judæi *l* ex patre Diabolo, non utique carnis successione, sed criminis. Ergo omnes cupidi, omnes avari Giezi lepram cum divitiis suis possident, & male quæsita mercede, non tam patrimonium facultatum, quam thesaurum criminum congregarunt æterno supplicio, & brevi fructu.

Corr. Rom. ¶ 1 In quartam] *Antea legebatur,* in tertiam, & quartam: *Sed a B. Ambrosio, & ab uno vetusto Gratiani codice abest vox,* tertiam. *Deuteronomii autem 23. Idumæorum quidem, & Ægyptiorum filii permittuntur tertia generatione intrare in Ecclesiam Domini, sed de Moabitis sic scribitur:* Ammonites, & Moabites etiam post decimam generationem, non intrabunt Ecclesiam Domini in æternum.

¶ 2 Peccatorum) *Sequebatur;* cur ergo Giezi semen in æternum damnatur? *quæ apud Beatum Ambrosium non habentur.*

2 ps. Grat. *Quia ergo auctoritate Leonis Papæ Simoniaci non*

a *Joan. Diac. l. 3. cap. 4. Polyc. lib. 2. tit. 1. Burchard. l. 1. cap. 121. Deusdedit part. 2. Ivo part. 5. c. 75.* b *supr. cap. benedictio.* c *mysteriis.* d *Deusdedit par. 2. Ivo par. 5. c. 95.* e *Ivo ibidem. Deusdedit ibid.* f *Ivo p. 5. c. 132.* g *al. ministerii.* h *Deusdedit p. 2.* i *al. nisi ut vitiorum.* k *Rom. 9.* l *Joann. 8.*

non nisi spiritum mendacii accipiunt: secundum Gregorium apud Simoniacos Sacerdotium non subsistit 1, *benedictio eorum in maledictionem convertitur, apud eos manet anathema danti, & accipienti, cum sancti non sint, nec in Christi corpore constituti; cum sint maledicti, nec sanctificare alios possunt, nec corpus Christi tradere, vel accipere, nec benedicere aliis valent: secundum* a *Ambrosium vero anathematis opprobrio condemnantur, atque a participatione corporis, & sanguinis Christi alienantur, cum accipiatur aurum, & lepra detur, cum inexpiabilis sit culpa venditi mysterii* b: *secundum Chalcedonense Concilium, ex tali ordinatione nihil proficere judicantur: secundum Gelasium Simonis damnatione involvuntur: secundum Gregorium Nazianzenum in sacro ordine permanere, aut renovari nulla ratione possunt: ab Helisæo lepra perfunduntur: a Petro in perditionem damnantur; a Christo vero de templo ejiciuntur. Quid aliud Simoniacus Simoniaco in sua ordinatione potest conferre, nisi quod* Innocentius c *de cæteris hæreticis testatur dicens epist. 18. ad Alexandrum cap. 3.*

Corr. Rom. ¶ 1 Non subsistit] *Simoniaci recipiunt quidem characterem, sed sunt ipso facto suspensi. Ita ratione habita usus, vere dici potest ipsorum Sacerdotium non subsistere, ac propterea rectissime B. Gregorius l. 10. ep. 33. Victori Episcopo scribens Simoniacam ordinationem vocat illicitam, & effectu carentem.*

C. XVII. *Qui Spiritus perfectionem non habent, ipsam dare non possunt.*

QUi *d* perfectionem Spiritus, quam acceperant, perdiderunt, non ejus dare plenitudinem possunt (quæ maxime operatur in ordinationibus) quam per suam perfidiam perdiderunt. *& iterum.* §. 1. Qui *e* honorem non habuit, honorem dare non potuit: nec aliquid ille accepit, quia nihil erat in dante: sed damnationem, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite non referuntur ipsa prorsus verba Innocentii, quæ tamen habentur partim infra ead. c.* Arianos. *partim in capite nunc sequenti,* ventum est, *in versiculo,* Sed e contrario.

C. XVIII. *Simoniacus per pravam manus impositionem non benedictionem, sed damnationem præstat.*

Idem *Ruso, & aliis Episcopis ep. 22. c. 3.*

VEntum *f* est ad tertiam quæstionem, quæ pro sui difficultate longiorem exigit disputationem. Cum nos dicamus ab hæreticis ordinatos, vulneratum per illam manus impositionem habere caput, ubi vulnus infixum est, medicina est adhibenda, qua possit recipere sanitatem. Quæ sanitas post vulnus secuta sine cicatrice esse non poterit, atque ubi pœnitentiæ remedium necessarium est, illic ordinationis honorem locum habere non posse decernimus. Nam si *g* (ut legitur *h*) quod tetigerit immundus, immundum erit, quomodo ei tribuetur, quod munditia, ac puritas consuevit accipere? §. 1. Sed econtrario asseritur, eum, qui *i* honorem amisit, honorem dare non posse, nec illum aliquid accepisse; quia nihil in dante erat, quod ille posset accipere. Acquiescimus, & verum est certe, quia quod non habuit, dare non potuit. Damnationem utique, quam habuit, per pravam manus impositionem dedit, & qui particeps effectus est damnationis, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum. §. 2. Sed dicitur K vera, ac justa legitimi Sacerdotis benedictio auferre omne vitium, quod a vitioso fuerat injectum. Ergo *a* si ita est, applicentur ad ordinationem sacrilegi, adulteri, atque omnium criminum rei; quia benedictione ordinationis crimina, vel vitia putantur auferri: nullus sit pœnitentiæ locus: quia id potest præstare ordinatio, quod longa satisfactio præstare consuevit. Sed *b* nostræ lex Ecclesiæ est, venientibus ab hæreticis, qui tamen illic baptizati sunt, per manus impositionem Laicam tantum tribuere communionem, nec ex his aliquem in Clericatus honorem vel exiguum subrogare.

3 ps Gratian. *Sed objicitur: Alii hæretici a fide exorbitant, Simoniaci autem, etsi gratiam Spiritus Sancti venalem putant, tamen a fide alieni non sunt: atque ideo, quod ab Innocentio de cæteris hæreticis decernitur, non valet de his consequenter intelligi. His ita respondetur: Simoniaci, etsi fidem tenere videantur, infidelitatis tamen perditioni subjiciuntur.*

C. XIX. *Simoniaci fidei integritatem non habent.*

Unde B. Ambrosius *in lib. 2. de pœnit. c. 4. adversus Novatianos scribit dicens.*

PEtrus Simoni, qui magicæ artis consuetudine depravatus putasset, quod gratiam Christi per impositionem manus, atque infusionem Sancti Spiritus compararet pecunia, ait: *Non* c *est tibi pars, neque sors in hac fide* 1; *quia cor tuum non est rectum apud Deum &c.* Vides, quod hunc magica vanitate blasphemantem in Spiritum Sanctum Apostolica auctoritate condemnet, & eo magis, quia puram conscientiam fidei non habebat?

Corr. Rom. ¶ 1 In hac fide) *Vulgata editio habet*, in sermone isto. *Græce est*, ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ.

C. XX. *Simoniacus infidelis esse probatur.*

Item Gregorius *lib. 9. epist. 53. ad Theodoricum Regem.*

CUm *d* omnis avaritia idolorum sit servitus, quisquis hanc, & maxime in dandis Ecclesiasticis honoribus vigilanter non præcavet, infidelitatis perditioni subjicitur, etiamsi tenere fidem, quam negligit 1, videatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Quam negligit) *Sic est emendatum ex manuscriptis exemplaribus, & originali. In vulgatis enim legebatur*, fidem verbis, quam negat facto, videatur.

C. XXI. *Simoniacorum hæresis cæteris damnabilior esse probatur.*

Item ex epist. Tarasii Constantinopolitani Episcopi *missa Papæ Hadriano.*

EOs *e*, qui per pecunias manus imposuerunt, vel imponunt, Petrus divinus Apostolus [cujus cathedram sortita est sanctitas vestra] tanquam Simonem Magum deponit. *& infra.* §. 1. Tolerabilior est enim Macedonii, & eorum, qui circa ipsum sunt, Spiritus Sancti impugnatorum impia hæresis. Illi enim creaturam, & servum Dei Patris, & Filii Spiritum Sanctum delirando fatentur: Isti vero eundem Spiritum efficiunt suum servum. Omnis enim dominus, quod habet, si vult, vendit, sive servum, sive aliquid aliud eorum, quæ possidet. Similiter & qui emit, dominus ejus volens esse, quod emerit, per pretium pecuniæ illud acquirit. Ita & qui hanc iniquam actionem operantur, detrahunt Spiritui Sancto, æqualiter peccantes his, qui blasphemaverunt, dicentes *f* Christum in Beelzebub ejicere Dæmonia: atque ut verius dicamus, Judæ comparantur proditori, qui Judæis Dei occisoribus Christum vendidit *g*. Cum ergo Spiritus Sanctus consubstantialis sit Christo, ejusdem omnino & ipsi portionis erunt. Et proculdubio in eis non est

a *Sup. c. reperiuntur.* b *al. ministerii.* c *adde c. 91. circa medium infra ead.* d *Ansel. l. 6. c. 73.* e *epist. 22. c. 3. ad Episcopos Macedoniæ in fine. adde c. 73. 97. & 98. infra ead. Polyc. l. 2. t. 31. & l. 7. tit. 7. Ansel. l. 6. c. 73. al. 70. Ivo p. 6. c. 59. Pann. l. 3. c. 130.* g *Inf. eadem Arianos.* h *Num. 19. Levit. 15 & Aggæi 2.* i *Sup. qui perfectionem. versic. qui honorem.* K *eadem ep. cap. 4.*

a *Ivo p. 6. c. 60.* b *Ivo in proœmio. Pannor. lib. 3. tit. 5. cap. 17.* c *Act. 8.* d *Ansf. l. 13. c. 44.* e *Ansf. l. 6. c. 86. al. 75. Deusdedit par. 2.* f *Matth. 12.* g *Matth. 26.*

est gratia Spiritus Sancti, id est, Sacerdotii sanctitas. Nam quod non acceperunt, non habent. Ait enim Petrus a Simoni: *Non est tibi pars, neque sors in sermone isto, quia existimasti donum Dei pecunia possideri, & supra.* §. 2. Nam & vicesimus nonus canon sanctorum Apostolorum, & actus eorundem, & tertius, & quartus liber Regnorum, alienum omnino a Sacerdotio pronuntiant eum, qui aliquando dederit, vel acceperit pecuniam in aliquo tempore, sive ante manus impositionem, sive in ipsa manus impositione, sive post. Accipere enim est quandocunque accipere.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est pars epistolæ Tarasii ad Hadrianum. Sed immutata est aliquot locis series verborum, & epitome quædam adhibita, quemadmodum & apud Anselmum. Integra habetur manuscripta post septimam Synodum in Vaticana Bibliotheca, & in Græcis ejus Synodi codicibus, & in Latina ex versione Anastasii Bibliothecarii. Extat etiam Latine impressa apud Balsamonem. Sed in ea versione aut interpretis, aut exemplaris, quod secutus est, vitio, flagitiosum mendum inest. Nam ubi Tarasius Hadrianum mirifice laudat, interpres reprehendentem inducit his verbis:* Fraterna ergo vestra Sacerdotalis sanctitas, quæ non jure, nec ex Dei voluntate Pontificale munus administrat, magna laborat infamia: *quamvis cum alia multa, tum proxime sequentia verba manifeste repugnent: in quibus eum vocat virum desideriorum spiritus, & aliis præclaris titulis ornat: Exemplaria quidem Græca Vaticana, & septimæ Synodi, & ipsius Balsamonis optime habent. Quare necessarium visum est, priorem epistolæ partem cum Græce, tum nova cum versione afferre.* Reliqua ex *Balsamone impresso peti poterunt.*

Τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ
Πάπᾳ τῆς Πρεσβυτέρας
Ῥώμης.
Ταράσιος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

ΠΟλυμερῶς, καὶ πολυτρόπως εὐαγγελικῶς, καὶ ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν ἐν τῇ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστείᾳ, καὶ μὴ χρυσίζεσθαι, ἢ ἀργυρίζεσθαι ἤτοι σφετερίζεσθαι ἐπὶ χειροτονείᾳ παντὸς ἱερατικοῦ ἀνδρὸς, ὡς ὑποδείξομεν ἐν ταῖς καθυποτεταγμέναις χρήσεσιν ἀπό τε γραφικῶν θεηγοριῶν, καὶ πατρικῶν διδασκαλιῶν. Οἱ γὰρ ἐπιτιθέντες τὰς χεῖρας ὑπηρέται τοῦ πνεύματός εἰσιν, οὐχὶ πρᾶται τοῦ πνεύματος. Δωρεὰν γὰρ λαβόντες τὴν χάριν τοῦ πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς παρ' αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν ἀπεφήναντο ἐκ τῆς κυριακῆς φωνῆς ταύτην τὴν ἐλευθεριότητα εἰληφότες. Εἰ δὲ τὶς ἐλεγχθείη χρυσίῳ ταύτην ὠνησάμενος, ἀποκήρυκτον διαγορεύουσι τὸν τοιοῦτον τῆς ἱερατικῆς τάξεως b. Καὶ εἰ καὶ ὀνόματι τὴν ἱερωσύνην κεκλήρωται, ἀλλ' οὖν διαψεύδεται ὁ λόγος, ἐπὶ τῷ πράγματι. οὐδεὶς γὰρ Θεῷ δουλεύειν δύναται καὶ μαμμωνᾷ, ὡς εὐαγγελικῶς ἐμάθομεν. Καὶ ἐπεὶ ἠκούσαμεν προφητικῶς τοῦ Θεοῦ βοῶντος [ἱερεῖς λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλὴμ] αὖθίς τε ἐπαπειλοῦντος, καὶ λέγοντος. [ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σημάνῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ ὁ λαὸς μὴ φυλάξηται, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ἐξ αὐτῶν ψυχὴν, τὸ αἷμα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω] φόβῳ τοῦ τῆς σιωπῆς κατακρίματος ἀναγγέλλομεν τοῖς προέδροις πᾶσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν, ἵνα μετὰ παρρησίας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον εἴπωμεν καθαροί ἐσμεν ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, καὶ πάνυγε μᾶλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονησάντων ἢ χειροτονηθέντων, Πέτρου τοῦ θείου ἀποστόλου, οὗ καὶ τὴν καθέδραν ἐκληρώσατο ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν ἁγιότης, ὡς Σίμωνα τὸν μάγον, τούτοις καθελόντος. τούτου ἕνεκεν οὐχ ὑποστελλόμεθα τοῦ ἀναγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν, φυλάττοντες καὶ κρατοῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀοιδίμων πατρῶν ἡμῶν κανονικῶς ἐκδοθέντα. καὶ εἴ τι τούτων παρεβάνθη ὑπό τινων, βδελυττόμεθα. ἡ οὖν ὑμῶν ἀδελφικὴ ἀρχιεροπρεπὴς ἁγιωσύνη ἐνθέσμως, καὶ κατὰ Θεοῦ βούλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἁγιστείαν, διαβόητον ἔχει τὴν δόξαν. εἴρηκε γὰρ διὰ τοῦ προφήτου ὁ πρῶτος καὶ μέγας ἀρχιερεὺς ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, [ζῶ ἐγὼ, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με δοξάσω.] οἶδας γὰρ ἀνὴρ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ πνεύματος, ὅτι φορητοτέρα μᾶλλόν ἐστι Μακεδονίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων ἡ δυσσεβὴς αἵρεσις. ἐκείνων γὰρ κτίσμα, καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς τὸ ἅγιον πνεῦμα ληρωδούντων, οὗτοι ἑαυτῶν, ὡς δοκοῦσι, δοῦλον αὐτὸν ποιοῦσι. πᾶς γὰρ δεσπότης ὅτι ἂν ἔχοι, εἰ βούλοιτο, πιπράσκει, εἴτε οἰκέτην, εἴτε ἕτερον ὧν κέκτηται. ὡσαύτως δὲ ὁ ἀγοράζων δεσπότης βουλόμενος εἶναι τοῦ ἠγορασμένου, διὰ τιμὴν ἀργυρίου τοῦτο κτᾶται. οὕτως οἱ ταύτην τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἐργαζόμενοι καταβιβάζουσι τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἴσα ἁμαρτάνοντες τοῖς βλασφημοῦσιν ἐν Βεελζεβοὺβ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια τὸν Χριστὸν, ἢ, τόγε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίκασιν Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, ὃς τοῖς θεοκτόνοις Ἰουδαίοις τιμῆς ἀργυρίου τὸν κύριον ἀπημπολήσατο. ὡς οὖν τὸ ἅγιον πνεῦμα ὁμοούσιόν ἐστι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῆς αὐτῆς παντί που δῆλον ἔσονται μερίδος, ὡς ἀποδέδεικται. εἰ δὲ οὐ πιπράσκεται, πρόδηλον γὰρ οὐδαμῶς, ἀναμφιλέκτως οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου πνεύματος. ἤτοι a ἡ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστεία, καὶ ὃ οὐκ ἔλαβον, οὐδὲ ἔχουσι. μνησθήτωσαν τοῦ ἁγίου Πέτρου πρὸς τὸν τοῦτο ἐπιτηδεύσαντα οὑτωσὶ λέγοντος, [οὐκ ἔστι σοι μερὶς, οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ.] εἰ γὰρ ἀπεμπολεῖται ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία, ἄρα b περιττὴ παρ' αὐτοῖς ἡ κατὰ τὸν βίον σεμνὴ πολιτεία, καὶ ἡ ἐν ἁγνείᾳ καὶ ἀρετῇ ἀναστροφή. περιττὸς κατ' αὐτοὺς καὶ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκων δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, διδακτικὸν, ἐγκρατῆ, νηφάλιον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. οἴχεται τοίνυν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ πράτου, καὶ ἀγορασμοῦ τῆς ἱερωσύνης. αἱ οὖν ὑποκείμεναι ἁγιόλεκτοι χρήσεις ἀλλότριον πάντη τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται τὸν ποτε δόντα ἢ λαβόντα ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ, εἴτε καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν. λαβεῖν γάρ ἐστι τὸ λαβεῖν ὅτε δήποτε. ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς προβολὰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀφορίζουσιν c ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων δόσει.

Fratri, & Comministro usquequaque sanctissimo,
& beatissimo Domino Hadriano
Papæ veteris Romæ.
Tarasius *indignus Episcopus Constantinopolis novæ Romæ, in Domino S.*

MUltipliciter, multisque modis ex Evangelio, & Apostolorum Patrumque præceptis docemur, in sanctificatione Sacerdotii mores ab avaritia longe alienos præstare: neque in ullius Sacerdotalis viri ordinatione aurum,

a *Act.* 8. b ἀξίας.

a ἐπ' οὖν b ἄρα. c ἀφορίζουσιν.

rum, argentumve accipere, aut aliud quidpiam nobis vendicare: quod sententiæ ex divinis Scripturis, & Patrum doctrinis infra subjectæ demonstrabunt. Qui enim manus imponunt, ministri sunt Spiritus, non venditores Spiritus. Nam cum gratis gratiam Spiritus acceperint, gratis etiam iis, qui ab ipsis accipiunt, dare jussi sunt ex voce Domini, hac ipsa libertate potestateque accepta. Quod si quis eam auro emisse convictus fuerit, hunc ex Sacerdotali ordine *a* excidisse pronuntiant, quanquam nomine Sacerdotium sortitus est, sed in eum falso nomen istud conferri re ipsa comprobatur. *Nemo* b *enim potest Deo, & Mammonæ servire*, prout ex Evangelio didicimus. Et quoniam audivimus Deum per os Prophetæ *c* clamantem: *Sacerdotes loquimini ad cor Hierusalem*: rursusque *d* minantem, ac dicentem: *Si speculator viderit gladium venientem, & non insonuerit buccina, & populus se non custodierit, veneritque gladius, & tulerit de eis animam; ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem ejus de manu speculatoris requiram*: hujus igitur, quæ ex silentio imminet, condemnationis metu, omnibus earum, quæ apud nos sunt, Ecclesiarum præfectis annuntiamus; ita ut fidenter divinum Apostolum *e* imitantes, dicamus: mundi sumus a sanguine eorum, qui transgrediuntur canonicas constitutiones, & multo magis eorum, qui ob pecunias ordinaverunt, aut ordinati sunt: quippe cum Petrus, divinus ille Apostolus, cujus & cathedram sortita est fraterna vestra sanctitas, hos deposuerit, ut Simonem Magum. Propterea non refugimus, quin veritatem prædicemus, servantes, & retinentes ea, quæ a sanctis, & omniquaque benedictis Apostolis, & ab inclytis Patribus nostris canonice sunt tradita. Et si quid horum ab aliquibus violatum est, aversamur. Fraterna igitur vestra summo Sacerdotio congruens sanctitas, legitime & apte ad voluntatem Dei Sacerdotalem sanctificationem administrans, celebrem adepta est gloriam. Dixit enim per Prophetam *f* primus & magnus Pontifex Christus: *Vivo ego, nisi eos, qui me glorificant, glorificabo*. Nosti enim, o vir eorum desideriorum, quæ Spiritus sunt, longe tolerabiliorem esse Macedonii, & eorum, qui ab illo, Sancti Spiritus impugnatorum hæresim. Nam cum illi Sanctum Spiritum Dei, & Patris creaturam, & servum nugentur: hi suum ipsorum, quantum putant, servum ipsum faciunt. Omnis enim Dominus, quicquid habet, cum libuerit, vendit, sive famulum, sive aliquid aliud ex his, quæ possidet. Similiter & qui emit, volens emptæ rei dominus fieri, argenti pretio eam acquirit. Ita qui hoc nefarium facinus admittunt, Sanctum deprimunt Spiritum, æque peccantes, atque illi, qui Christum in Beelzebub ejicere dæmonia ore blasphemo dicebant: vel, ut verius dicam, Judæ proditori sunt similes, qui Dei interfectoribus Judæis argenti pretio Dominum vendidit. Quando igitur Spiritus Sanctus consubstantialis est Christo Deo nostro, perspicuum omnino est, eos in edem parte, ac sorte numerandos esse, ut demonstravimus. Quod si non venditur, quemadmodum certe non venditur, compertissimum quoque est, in istis Sancti Spiritus gratiam non esse, aut Sacerdotii sanctificationem, & quod non acceperunt, non habent. Meminerint sancti Petri ad eum, qui id procurarat, hoc modo dicentis *g*: *Non est tibi pars, neque sors in sermone isto*. Nam si venditur Sacerdotii dignitas, supervacua igitur apud ipsos est honesta vitæ institutio, & puritatis virtutisque cultus: supervacuus apud ipsos & Paulus divinus Apostolus *h* docens, *oportere Episcopum esse sine crimine, temperantem, modestum, aptum ad docendum, continentem, sobrium, insistentem fideli secundum doctrinam sermoni, ut potens sit & exhortari in doctrina sana, & contradicentes refellere*. Pereunt igitur hæc omnia ex eo, quod Sacerdotium venditur, & emitur. Subjectæ igitur sententiæ ex sanctis collectæ alienum omnino a Sacerdotio pronuntiant eum, qui quocunque tempore dederit, vel acceperit, sive ante ordinationem, sive in ordinatione, sive post ordinationem. Accipere enim est quandocunque accipere. Sed & omnes Ecclesiasticas promotiones, in quibus pecunia intervenit, irritas esse jubent.

C. XXII. *Et qui dat, & qui accipit, ut ordines sacri præstentur, anathema sit.*

Item ex Concilio Bracarensi II. cap. 3.

PLacuit *a*, ut de ordinatione Clericorum Episcopi munera nulla accipiant: sed sicut scriptum est *b*, quod gratis donante Deo accipiunt, gratis dent. Non aliquo pretio gratia Dei, & impositio manuum venundetur: quia antiqua definitio Patrum ita de Ecclesiasticis ordinationibus statuit, dicens *c*: *Anathema sit danti, & accipienti*. Propterea, quia aliquanti multis sceleribus obruti *d*, sancto altario indigne ministrantes, non hoc testimonio bonorum actuum, sed profusione munerum obtinent; oportet *d* non per gratiam munerum, sed per diligentem prius discussionem, deinde per multorum testimonium Clericos ordinare.

Gratian. *Ex illa auctoritate P. Ambrosii, & Gregorii patet, quod Simoniaci (sicut & alii hæretici) a fide exorbitant, & ideo consequenter de illis intelligitur, quod de aliis decernitur.*

4 ps. §. 1. *Item opponitur, quod prophetia donum Spiritus Sancti est: hæc* f *autem in Veteri Testamento a sanctis Prophetis vendi consueverat. Unde Saul* g *ad Samuelem pro vaticinio expetendo non nisi cum munere ire præsumpsit. Uxor* h *etiam Jeroboam ab hominem Dei non nisi cum munere accessit. Item Christus* i *a Juda venditus, auriculam servi sanavit. Exemplo itaque Saulis, & uxoris Jeroboam patet, quod donum Spiritus Sancti emere, vel vendere non est peccatum. Exemplo Christi liquet, quod Spiritus Sanctus etsi injuste a Simoniacis venalis putetur, virtutis tamen suæ non obliviscitur, nec desinit effectum suæ gratiæ, etiam venditus, præstare. Sed de Prophetia* B. Hieronymus *in c.* 3. K *Michææ competenter solvit, malos tantum accepisse, non bonos denuntians.*

C. XXIII. *Mali Prophetæ, non boni Prophetiam vendebant.*

JUdices, inquit, ejus in muneribus judicabant, & Sacerdotes ejus in mercede respondebant, & Prophetæ ejus in pecunia divinabant, & super Dominum requiescebant, dicentes: Nonne Dominus in nobis est? non venient super nos mala. Idcirco propter vos Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem, ut custodia pomarii erit. Nemo ambigit, Hierusalem propter scelera, quæ in hoc capitulo describuntur, fuisse subversam. & *infra*. §. 1. Poterat utique Petrus Simoni Mago vendere, quod petebat; imo poterat simulare vendentem (Spiritus *l* enim Sanctus nec venundari, nec emi potest;) sed oblatam pecuniam cum offerente damnavit. *& paulo post*. §. 2. Nec quenquam moveat illud, quod in primo Regum *m* libro *n* legimus, Saulem volentem ire ad Samuelem dixisse puero suo, ad eum se ire non posse, quia pretium, quod offerret pro vaticinio, non haberet, & puerum respondisse: *Ecce inventa est in manu mea quarta pars sicli pecuniæ, & dabo viro Dei, & annuntiabit nobis viam nostram*. Non enim scriptum est, quod Samuel acceperit, aut quod illi obtulerint: quin potius a Propheta pascuntur, & invitantur ad prandium. Sed

a *al. dignitate*. b *Matth.* 6. c *Esa.* 40. d *Ezech.* 33. e *Act.* 20. f 1. *Reg.* 2. g *Act.* 8. h 1. *Tim.* 3. *& Tit.* 1.

a *Ivo part.* 5. *c.* 128. b *Matth.* 10. c *supr. c. quicunque.* d *al. obnoxii*. e *oportet ergo*] *orig.* f *al. hoc*. g 1. *Regum* 9. h 3. *Regum* 14. i *Luc.* 22. K *Michææ* 3. *secundum* 70. l *Act.* 8. m *al. regnorum*. n 1. *Reg.* 9.

Sed fac eum accepisse: stipes magis æstimandæ sunt tabernaculi, quam munera Prophetiæ: siclus enim viginti obolos habet, & quarta pars sicli quinque sunt oboli. Et nostri igitur Sacerdotes si volunt vendere Prophetiam, & columbas in cathedris suis proponere, quas Dominus flagello subvertit, quinque tantum 1 obolorum sint mercede contenti, qui utinam non pretia villarum, sed quinque obolos acciperent. §. 3. Hoc ipsum sonat & in tertio *a* Regnorum libro, quod uxor Jeroboam infirmante filio pergit ad Ahiam hominem Dei, & defert ei decem panes 2, & crustulam, & vas mellis; quia hæc magis 3 in sumptum Prophetæ, quam muneri Prophetiæ reputanda sunt. Licet potuerint hi, qui ad Ariolos ire consueverant [quia multi Divini, & Arioli erant in Israel] mala consuetudine æstimasse idipsum etiam de Prophetis, & voluisse sanctis viris offerre, quod Divinis offerre consueverant. §. 4. Unde in 4 quarto *b* libro Regum *c* legitur, *quod Helisæus venit Damascum, & Benadad Rex Syriæ ægrotabat, annuntiaveruntque ei, dicentes: Venit vir Dei huc, & ait Rex ad Azaelem: Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eum, dicens, si evadere de infirmitate hac potero. Ivit ergo Azael in occursum ejus, habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorum.* Sed non est credendum accepisse: sicut de eodem Helisæo legitur *d*, quod Naaman mundatus a lepra obtulit ei munera, dicens: *Obsecro, ut accipias benedictionem a servo tuo. At ille respondit: Vivit Dominus, ante quem sto, quia non accipiam. Cumque vim faceret, penitus non acquievit.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in uno vetusto exemplari conjunctum est superiori, & loco primæ dictionis*, Judices, *legitur*, Duces; *quemadmodum est apud B. Hieronymum in versione 70.*

¶ 1 Quinque tantum obolorum sint mercede contenti, qui) *Ista omnia absunt a recentioribus editionibus B. Hieronymi, atque etiam a vetustioribus, præter dictionem*, qui. *Sed non sunt expuncta, quia sententiæ non officiunt.*

¶ 2 Decem panes] *Sic in vulgata Latina B. Hieronymus habet*, panes, & uvas passas, & vasculum mellis. *In Græca autem vulgata & crustula, & uvæ passæ commemorantur.* ἄρτους, *inquit*, καὶ κολλύρια τοῖς τέκνοις αὐτοῦ, καὶ σταφυλάς.

¶ 3 Quia hæc magis] *Ista usque ad vers.* Licet, *non habentur hic apud B. Hieronymum, sed loco eorum hæc:* Dicitur enim, quid secum illa portaverit: & tamen Propheta non scribitur accepisse: quippe cum & corripuerit eam, & venturum luctum prædixerit: licet &c.

¶ 4 Unde in quarto) *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum.*

C. XXIV. *Quod divinatio in bonum non accipitur.*

Idem *in eodem capite.*

NUnquam divinatio in Scripturis in bonam partem accipitur. *Non e est augurium in Jacob, neque divinatio in Israel.* Videbantur sibi quidam esse Prophetæ: sed quia pecuniam accipiebant, Prophetia ipsorum facta est divinatio.

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam caput in aliquot vetustis est conjunctum superiori, & legitur, ut in originali*, Nunquam enim.

Gratian. *Cum ergo secundum Hieronymum boni Prophetæ non munera Prophetiæ accipiebant, sed stipes tabernaculi: malis autem, qui accipiebant, Prophetia, quæ Dei erat donum, in divinationem, quæ diabolica est, convertebatur; quid aliud colligitur, nisi quod Simoniacis (quod superius dictum est) nulla spiritualis gratia cooperatur? Cum enim in Sacramentis*, neque qui plantat *f*, neque qui rigat, sit aliquid, sed qui incrementum dat, Deus, *quis operatur in eis, si Dominus, qui incrementum dat, in eis non lucet, sed est otiosus? Item, quod dicitur a de Christo, quod sicut Christus venditus auriculam restituit Malcho, & fecit miracula, sic & Spiritus Sanctus possit vendi, & in ipsa venditione suam gratiam operari, non valet hæc similitudo. Non enim hoc operatur Spiritus sanctus spiritualiter in perfidis mercimoniis avaritiæ, quod Christus gessit corporaliter certi mysterii causa ad exemplum patientiæ. Si enim omnifaria est similitudo, cum credatur posse vendi, sicut Christus; credatur etiam Spiritus Sanctus posse crucifigi: quod impossibile est. Potest etiam intelligi [ut a similitudine non recedamus] quod sicut Christus venditus non venditori, vel ementi, sed eis, qui nescientes aderant, dona suæ gratiæ contulit, pro quibus etiam in cruce supplicavit; sic & Spiritus Sanctus non vendenti, vel ementi, sed his, qui de manibus eorum, ignorantia ducti, Sacramenta Dominica accipiunt suæ gratiæ effectum largiri probatur. §. 1. Item objicitur, quod etsi malum sit Ecclesiastica emere, tamen sæpe sinistra principia ad felices perveniunt exitus. Ut Jacob* b *per supplantationem pervenit ad benedictionem; ut seges, quæ leprosa manu seritur, munda tamen metitur; ut ex adulterino concubitu pulcra soboles nascitur: sic & pecunia, quæ per Simoniam acquiritur, felicem habet exitum, cum pauperibus profutura erogatur. Sed nihil horum Simoniacis patrocinatur.*

C. XXV. *Quæ malo inchoantur principio, non peraguntur bono exitu.*

Ait enim Leo Episcopus *ad Mauros Episcopos epist. 85. al. 87.*

PRincipatus *c*, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupavit, etiamsi moribus, atque actibus non offendit, ipsius *d* tamen initii sui est perniciosus exemplo. Et difficile est, ut bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.

C. XXVI. *Non superædificatur bonum opus, ubi Christus fundamentum non est.*

Item Gregorius *Anastasio Antiocheno Episcopo lib. 7. epist. 47. indict. 2.*

CUm Paulus dicat *e*: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Jesus*, consequenter probatur, quia ubi Christus non est fundamentum, nullum boni operis est superædificium.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Gregorium sic legitur:* Prædicator autem egregius dicit: *Fundamentum &c.* Quisquis ergo cum dilectione Dei, & proximi, fidei, quæ in Christo est, firmitatem tenet, eundem Jesum Christum Dei, & hominis filium, apud se posuit fundamentum. Sperandum ergo est, quod ubi Christus fundamentum est, bonorum quoque operum sequatur ædificium.

C. XXVII. *Non potest fieri eleemosyna ex pecunia Simoniace acquisita.*

Idem *Syagrio, & aliis Episcopis lib. 7. epist. 110.*

NOn *f* est putanda eleemosyna, si pauperibus dispensetur, quod ex illicitis rebus accipitur: quia qui hac intentione male accipit, ut quasi bene dispenset, gravatur potius, quam juvatur 1. *& paulo post.* §. 1. Unde etiam illud certum est, quia etsi monasteria, aut xenodochia, vel quid aliud de pecunia, quæ pro sacris ordinibus datur, construantur, mercedi non proficit. *& paulo post.* §. 2. Ne ergo sub obtentu eleemosynæ cum peccato aliquid studeamus accipere, aperte Sacra Scriptura nos prohibet, dicens *g*: *Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere.* Quicquid enim in Dei sacrificio ex scelere offertur, omnipotentis Dei non placat iracundiam, sed

a 3. *Reg.* 14. b 4 *Reg.* 8. c *al. Regnorum.* d 4. *Reg.* 5. e *Num.* 23. f 1 *Corinth.* 3.

a *Luc.* 22. *Joan.* 18. b *Genes.* 27. c *Ansel.* 7. *c.* 17. *distinct.* 61. *c miramur.* d *al. ipso.* e 1. *Cor.* 3. f *Joan. Diac. Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *Anselm. lib.* 5. *c.* 30. *Pannor. l.* 2. *c.* 194. *Ivo p.* 5. *c.* 112. g *Proverb.* 22.

sed irritat. Hinc rursus scriptum est *a*. *Honora Dominum de tuis justis laboribus*. Qui ergo male tollit, ut quasi bene præbeat, constat sine dubio, quia Dominum non honorat. Hinc quoque per Salomonem *b* dicitur; *Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris*. Quantus autem dolor patris sit, perpendamus, si in ejus conspectu filius victimetur. Et hinc facile cognoscimus, quantum apud Deum dolor exasperatur, quando ei sacrificium ex rapina tribuitur. Nimis ergo declinandum est, dilectissimi fratres, sub obtentu eleemosynæ, peccata Simoniacæ hæreseos perpetrare. Nam aliud est propter peccata eleemosynas facere: aliud propter eleemosynas peccata committere *c* 2. *& post pauca*. §. 3. Quisquis ergo Sacerdotium non ad elationis pompam, sed ad utilitatem adipisci desiderat, prius vires suas cum hoc, quod est subiturus, onere metiatur, ut si impar est, abstineat, & ad id cum metu etiam, cui se *d* sufficere existimat, accedat.

Corr. Rom. ¶ 1 Juvatur] *Si hic interponatur caput*, Eleemosyna. *infra* 14. *q*. 5. *erit integer hic locus*.

¶ 2 Committere] *Hic apud B. Gregorium interjiciuntur c.* Hoc quoque *dist*. 59. *& c.* Sicut Neophytus *dist*. 48.

C. XXVIII. *Pastor Simoniacus nullam ovibus præbet medicinam*.

Idem *Theodorico, & Theoberto e Regibus Francorum libro septimo epistola* 114.

FErtur *f* Simoniaca *g* hæresis [quæ prima contra Dei Ecclesiam diabolica plantatione subrepsit, & in ipso ortu suo, zelo *h* Apostolicæ ultionis percussa, atque damnata est] in regni vestri finibus dominari: cum in Sacerdotibus fides sit eligenda cum vita. Si enim vita deest, fides meritum non habet, beato Jacobo attestante, qui ait *i*: *Fides sine operibus mortua est*. Quæ enim opera esse valeant Sacerdotis, qui honorem tanti Sacramenti convincitur obtinere per præmium? *& post pauca*. §. 1. Hinc igitur non solum in ordinatoris, & ordinati animam lethale vulnus infligitur; verum etiam excellentiæ vestræ regnum *K* Episcoporum culpa (quorum magis intercessionibus juvari debuerat) prægravatur. Si enim dignus is Sacerdotio creditur, cui non actionis merita, sed præmiorum copia suffragatur, restat, ut nihil sibi in Ecclesiasticis honoribus gravitas, nihil defendat industria, sed totum auri profanus amor obtineat. Et dum vitia remunerantur honore, in locum ultoris, is, qui fortasse fuerat ulciscendus, adducitur: atque hinc Sacerdotes non proficere, sed perire potius judicantur. Vulnerato namque pastore, quis curandis ovibus adhibeat medicinam? aut quomodo populum orationis clypeo tueatur, qui jaculis se hostilibus feriendum exponit? aut qualem de se fructum producturus est, cujus gravi peste radix infecta est? Major ergo metuenda est locis illis fore calamitas, ubi tales intercessores ad locum regiminis adducuntur, qui Dei in se magis iracundiam provocant, quam per semetipsos placare debuerant.

Gratian. *Cum ergo secundum Leonem Simonia non bono peragatur exitu, secundum Gregorium nullum boni operis sequatur ædificium, nec sit putanda Eleemosyna, quæ ex pretio Simoniæ erogatur pauperibus, vulnerato pastore medicina non adhibeatur curandis ovibus, de infecta radice fructus non producatur, major etiam calamitas in futuro metuatur, de tam sinistro principio quis felix exitus speratur?*

C. XXIX. *Simoniacorum Sacramenta effectu gratiæ carent*.

Hinc etiam Augustinus *ait*.

SIcut Eunuchus fuit, qui *a* Joseph comparavit; ita qui gratiam mercatur, vivum semen non habet siccis genitalibus. Sic quoque ignis *b* sacrificii, qui per septuaginta annos Babylonicæ captivitatis sub aqua vixerat, extinctus est, Antiocho Jasoni vendente Sacerdotium: quod significavit Spiritus Sancti ignem non lucere in Simoniacis *c* Sacramentis.

Gratian. *Quid in his similitudinibus B. Augustinus notare voluit, nisi quia Sacramenta Simoniacorum (sicut & cæterorum hæreticorum) licet sint vera, quantum ad formam, inania tamen, & falsa sunt, quantum ad effectum, cum non possint in cordibus hominum gignere, vel accendere cœlestem gratiam*.

5 pars §. 1. *Sed objicitur illud* Augustini *contra hæreticos tractatu* 5. *super Evangelium Joannis*.

C. XXX. *Sive bonus, sive malus sit minister, per utrumque effectus gratiæ confertur*.

SI *d* justus fuerit minister, computo eum cum Paulo, qui gloriam suam non quærit, dicens: *Ego e plantavi, Apollo rigavit, Deus autem incrementum dedit*. Qui vero fuerit superbus minister, cum Diabolo computatur: sed non contaminatur donum Christi, quia per illum 1 purus fluvius transit, & venit ad fertilem terram. Scio, quia lapis ex aqua fructum ferre non potest, & si per lapideos canales transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generatur, sed tamen hortus plurimum fructum affert. Spiritualis enim virtus Sacramenti, ut lux pura ab illuminandis excipitur, sed per immundos transiens non coinquinatur.

Corr. Rom. ¶ *Ab initio hujus capitis usque ad vers.* donum Christi, *Algerus lib.* 3. *c.* 5. *citat ex B. Augustino, cujus tamen propria verba habentur infra de consecr. dist.* 4. *c.* aliud. §. si fuerit.

¶ 1 Quia per illum] *Apud B. Augustinum tractatu* 5. *legitur:* Quod per illum fluit, purum est, quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram: puta, quia ipse lapideus est, quia ex aqua fructum ferre non potest. Per lapideum canalem transit aqua ad areolas, in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritalis enim virtus Sacramenti ita est, ut lux: & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundum transeat, non inquinatur.

C. XXXI. *De eodem*.

Idem *ad Vincentium Donatistam epist.* 48.

EX *f* catholica Ecclesia sunt omnia Dominica Sacramenta: quæ sic habetis, & datis, quemadmodum habebantur, & dabantur, etiam priusquam inde exiretis.

C. XXXII. *De eodem*.

Idem *de Baptismo contra Donatistas lib.* 5. *c.* 19.

SIc *g* autem *h* Deus adest Sacramentis, & verbis suis, per qualeslibet administrentur, & Sacramenta Dei ubique recta sunt, sicut *i* mali homines, quibus nihil prosunt, ubique perversi sunt.

C. XXXII. *De eodem*.

Idem *lib.* 4. *de Bapt. contra Donatistas cap.* 12.

NEc *K* foris ergo, sicut nec intus quisquam, qui ex parte *l* Diaboli est, potest vel in se, vel in quoquam maculare Sacramentum, quod Christi est.

a *Prov.* 3. b *Eccl.* 34. c *al. perpetrare*. d *al. qui*. e *al. Theodeberto*. f *Polyc. ibid. Anselm. l.* 6. *c.* 78. *Ivo part.* 5. *cap.* 111. g *al. Simoniacam hæresim*. h *telo*. i *Jac.* 2. K *al. regimen vestrorum Episcoporum*.

a *Gen.* 19. b 2. *Mach.* 1. *&* 4. c *al. Simoniacorum*. d *infra de consf. dist.* 4. *c. aliud. Alger. l.* 3. *c.* 5. *Ansel. l.* 9. *c.* 30. *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. e 1. *Cor.* 3. f *Alger. l.* 3. *c.* 9. *Deusdedit in tract. de Simoniacis. Polyc. l.* 3. *tit.* 10. g *al. si*. h *Alger. l.* 3. *c.* 2. *Ivo p.* 1. *c.* 117. i *al. &* K *Algerus ibid. Deusdedit in tractatu de Simoniacis. Ansel. l.* 9. *c.* 48. *Polyc. ibid.* l *al. patre Diabolo*.

C. XXXIV. *Sacramenta quæ non mutantur, catholicis, & hæreticis communia probantur.*

Idem Augustinus *ad Emeritum, epist.* 164.

SAcramenta *a*, quæ non mutastis, sicut habetis, approbantur a nobis: ne forte cum vestram pravitatem corrigere volumus: illis mysteriis Christi, quæ in vestra pravitate depravata non sunt, sacrilegam faciamus injuriam. Neque enim & Saul *b* depravaverat unctionem, quam acceperat, cui unctioni tantum honorem Rex David, pius Dei servus, exhibuit.

C. XXXV. *De eodem.*

Idem *ad Donatistas.*

SIcut ficti veraciter, non ficte recipiunt, nec eorum baptisma reprobatur; sic & illa, quæ schismatici, vel hæretici, si non aliter habent, nec aliter agunt, quam vera Ecclesia, cum ad nos veniunt, non emendamus, sed potius approbamus.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa prioris partis hujus capitis usque ad vers.* reprobatur, *non sunt inventa apud B. Augustinum: sed habetur sententia lib.* 1. *de Baptismo contra Donatistas c.* 12. *Reliqua autem hujus capitis pars est in eodem lib. c.* 13.

XXXVI. *Non fugiantur Sacramenta Dei, a quocunque ministrentur.*

Idem *contra literas Petiliani, lib.* 3. *c.* 9.

NEque *c* in homine bono aliquis Dei Sacramenta fugiat, neque in homine malo.

Corr. Rom. ¶ *Libro tertio contra literas Petiliani, unde videtur sumptum esse hoc caput, sic legitur:* Nemo glorietur, nec in homine bono: nemo bona Dei fugiat, nec in homine malo. *Hoc autem caput significatur supra distinct.* 32. *c.* præter. §. verum principia.

C. XXXVII. *Hominum malitia Sacramenta non profanat.*

Idem *de Baptismo contra Donatistas, lib.* 6. *c.* 44.

NOnne Sodomitæ Ethnici erant, id est, Gentiles? Pejores ergo erant Judæi, quibus Dominus dicit *d*: *Tolerabilius erit Sodomis in die judicii, quam vobis.* Et quibus Propheta *e* dicit: *Justificastis Sodomam*, id est, in comparatione vestri *f* justa facta est. Nunquid tamen ideo Sacramenta divina, quæ apud Judæos erant, talia erant, quales ipsi erant? quæ Dominus ipse quoque percepit, & ad ea celebranda leprosos *g*, quos mundaverat, misit, & ea Zachariæ *h* ministranti Angelus adstitit, eumque in templo sacrificantem exauditum esse nuntiavit. Hæc eadem Sacramenta & in bonis hominibus illius temporis erant, & in malis pejoribus, quam sint Ethnici, quandoquidem Sodomitis in malitia prælati sunt: & tamen illa Sacramenta erant in utrisque integra, atque divina. Nam & ipsi Gentiles, si quid divinum, & rectum in doctrinis suis habere potuerunt, non improbaverunt sancti nostri *i*: quamvis illi per suas superstitiones, & idololatriam, & superbiam, cæterosque perditos mores detestandi essent, & nisi corrigerentur, divino judicio puniendi.

C. XXXVIII. *Sacramenta mali habere possunt, licet virtutem Spiritus Sancti habere non possint.*

Idem *lib.* 3. *cap.* 16.

MUltæ K autem operationes sunt Spiritus Sancti, quas Apostolus, cum quodam loco, quantum sufficere arbitratus est, commemorasset, ita conclusit *l*: *Omnia autem hæc operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult.* Cum ergo aliud sit Sacramentum, quod habere etiam Simon *a* Magus potuit; aliud Prophetia *b*, quæ in malis hominibus etiam fieri solet, ut in Saul; aliud operatio ejusdem Spiritus, quam nisi boni habere non possunt, sicut est *finis* c *præcepti charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta*; quodlibet hæretici, & schismatici accipiant: *charitas* d, *quæ cooperit multitudinem peccatorum*, proprium donum est catholicæ unitatis, & pacis; nec est in omnibus, quia nec ejus sunt omnes.

C. XXXIX. *Licet Sacramenta mali ministrent, remissionem peccatorum non præstant.*

Idem *eodem libro, c.* 18.

REmissionem e peccatorum *f* avari non dabant: quæ per orationes sanctorum, id est, per columbæ gemitus datur, quicunque baptizet, si ad ejus pacem illi pertinent, quibus datur. Non enim raptoribus, & fœnatoribus diceret *g* Dominus: *Si cui dimiseritis peccata, remittentur illi, si cui tenueritis, tenebuntur.* Foris quidem nec ligari aliquid potest, nec solvi, ubi non sit, qui aut ligare possit, aut solvere: sed solvitur, qui cum columba fecerit pacem, & ligatur, qui cum columba non habet pacem, sive aperte foris sit, sive intus esse videatur.

Gratian. *Si ergo Sacramenta in modum lucis ab immundis coinquinari non possunt, si in modum puri fluvii per lapideos canales ad fertiles areolas perveniunt, patet quod Simoniaci Sacramentum unctionis sibi quidem inutiliter, & perniciose habent, aliis autem utiliter, & salubriter eandem unctionem administrant. Sicut ergo sunt vera Sacramenta hæreticorum, quantum ad formam; ita sunt vera, & non inania, quantum ad effectum.*

6 ps. §. 1. *Sed notandum est, quod Sacramentorum alia h sunt necessitatis, alia dignitatis. Quia enim necessitas non habet legem, sed ipsa sibi facit legem, illa Sacramenta, quæ saluti sunt necessaria, quia iterari non possunt, cum sint vera, auferri, vel amitti non debent, sed cum pœnitentia rata esse permittuntur. Illa vero Sacramenta, quæ sunt dignitatis, nisi digne fuerint administrata, ita ut digni digne a dignis provehantur, dignitates esse desinunt: non ut minuatur veritas Sacramenti, sed ut cesset officium administrandi, vel loco, vel tempore, vel promotione.*

Loco, ut ait Leo *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epistola* 90. *al.* 92. *cap.* 1.

C. XL. *De his, qui a Pseudoepiscopis ordinantur.*

SI *i* qui Clerici ab istis Pseudoepiscopis in eis Ecclesiis ordinati sunt, quæ ad proprios Episcopos pertinebant, & ordinatio eorum cum consensu, & judicio præsidentium facta est, potest rata haberi, ita ut in ipsis Ecclesiis perseverent. Aliter autem vana est habenda ordinatio, quæ nec loco fundata est, nec auctoritate munita.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum est, ac locupletatum ex ipsa epistola, & refertur supra dist.* 62. *c.* 1. §. si qui.

Gratian. *Ecce aliquis a Pseudoepiscopis ordinatur, si locum suæ ordinationis mutaverit, vana est, & sine administratione erit talis ordinatio.*

Tempore, ut ait Innocentius *epist.* 22. *c.* 5. *do ordinatis a Bonoso.*

C. XLI. *Quæ pro necessitate conceduntur, eadem cessante cessabunt.*

QUod K pro necessitate temporis statutum est, cessante necessitate, debet utique cessare pariter, quod urgebat: quia alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam 1 ad præsens fieri tempus impellit.

Corr.

a *Alger. l.* 3. *c.* 9. *Polyc. l.* 7. *tit.* 10. b 1. *Reg.* 24. & 26. c *Sup. dist.* 33. *c. præter hoc.* §. *verum principia. Ivo p.* 10. *c.* 75. d *Matth.* 10. e *Ezech.* 16. f *al. vestra Sodoma justificata est.* g Luc. 17. h *Zachar.* 1. i *al. viri.* K *Polyc. lib.* 3. *tit.* 10. *Ans. lib.* 9. *c.* 29. l 1. *Corinth.* 12.

a *Actor.* 8. b *al. operatio Spiritus; quæ in m. h. e. f. s. sicut Saul habuit Prophetiam; aliud, &c.*) *orig.* c 1. *Tim.* 1. d 1. *Petri* 4. e *Remissam*] *orig.* f *Polyc. ibid. Anselm. l.* 9. *c.* 33. g *Joan.* 20. h *adde c.* 106. *infra eadem.* i *supra dist.* 62. *c.* 1. *Burch. l.* 1. *c.* 11. *Ivo p.* 5. *c.* 65. K *Ivo in prologo fol.* 3. *Pann. c.* 19. *in prologo. Infra ead. q.* 7. *c. quod pro remedio.*

Corr. Rom. ¶ 1 Quam ad præsens] *Hæc sunt addita ex Innocentio, cujus verba in hoc capite in summam redacta: infra autem* q. 7. c. quod pro remedio, *plenius referuntur.*

Gratian. *Ergo aliquis alio tempore, ab eo, qui Bonoso similis sit, ordinatus, cessabit ab administratione, quæ pro necessitate illius temporis fuit permissa.*

Item promotione, ut ait Leo *epistola tertia ad Julianum* a *Aquilegiensem.*

C. XLII. *Qui ab hæreticis redeunt, sine spe promotionis in suis ordinibus recipi possunt.*

SI *b* quis hæreticæ communionis contagione se macularit 1, hoc in magno habeat beneficio, si ademta sibi omni spe promotionis, in quo invenitur ordine, permaneat.

Corr. Rom. ¶ 1 Macularit] *Hic apud B. Leonem, cum alia verba sunt interjecta, tum c.* saluberrimum, *infra q. 7. Caput enim hoc est quasi summa quædam, quemadmodum & c.* omnis. *infra eadem, tametsi illud paulo plenius sit.*

Gratian. *Ecce si Clericus vel ordinatione, vel quolibet Sacramento hæreticis communicat, cessans a promotione vix in suo ordine perseverat. Non est enim de Sacramento hoc, ut de cæteris. Cætera enim vel ad culpas abluendas dantur, ut Baptismus & Pœnitentia; vel pro culpis non in æternum, sed ad horam negantur, ut Eucharistia, quæ in articulo mortis pœnitenti etiam de nefariis peccatis conceditur: Hoc solum non solum pro culpa, sed etiam pro infamia interdicitur* c, *& pro imminuta munditiæ suæ, vel extrinsecæ, vel intrinsecæ perfectionis prærogativa, ut bigamis, vel viduæ maritis, vel illiteratis, vel corporis qualibet parte vitiatis denegatur: quibus tamen Baptismus, vel Eucharistia non negatur. Potest etiam talis cætera Sacramenta sacerdotaliter administrare, qui istud solum non valet conferre.*

C. XLIII. *De Episcopis, qui talem consecrant, qualem consecrare non licet.*

Unde Leo *ait ad Episcopos Africæ, epist. 85. al. 87. cap. 2.*

SI d qui Episcopi talem consecraverint Sacerdotem, qualem non liceat, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt, nec *e* illi unquam Sacramento intererunt, quod, neglecto divino judicio, immerito præstiterunt.

Gratian. *Ecce cum honoris periculum evadant, ut cætera Sacramenta sacerdotaliter administrare permittantur, ab hoc solo non modo pro hæresi, vel pro qualibet majori culpa, sed etiam pro negligentia removentur. In quibus omnibus solicite notandum est, quod Sacramentum Sacerdotalis promotionis præ cæteris omnibus magis accurate & digne dandum, vel accipiendum est; quia nisi ita collatum fuerit, eo desinet esse ratum, quo non fuerit rite perfectum. Cætera enim Sacramenta unicuique propter se dantur, & unicuique talia fiunt, quali corde, vel conscientia accipiuntur. Istud solum non propter se solum, sed propter alios datur: & ideo necesse est, ut vero corde, mundaque conscientia, quantum ad se, sumatur, quantum ad alios vero, non solum sine omni culpa, sed etiam sine omni infamia, propter scandalum fratrum: ad quorum utilitatem, non solum ut præsint, sed etiam ut prosint, Sacerdotium datur.*

C. XLIV. *Simoniaci rei sunt infidelitatis eorum, qui a se scandalizantur.*

Unde Hieronymus *ad c. 3. Michææ.*

HI, quoscunque de asseclis suis ordinant Clericos, & vitam eorum in scandalum populis exponentes, rei sunt infidelitatis eorum, qui scandalizantur.

Gratian. *Revera enim, qui ad hoc eliguntur, ut cæteris præsint, sicut præordinantur dignitate, sic præeminere debent sanctitate. Alioquin, cur cæteris præferuntur, qui nulla meritorum gratia a cæteris assumuntur? Hinc etiam* Symmachus *Laurentio Mediolanensi Episcopo post sextam Synodum Romanam.*

C. XLV. *Sicut honore, ita & scientia quisque præcellere debet.*

VIlissimus *a* computandus est, nisi præcellat scientia & sanctitate, qui est honore præstantior.

7 pars. Gratian. *Patet ergo illud Augustini* b *(Sacramenta videlicet Christi per hæreticos ministrata suo non carere affectu) non de omnibus intelligi generaliter, sed de Sacramento Baptismi.*

C. XLVI. *Baptismus sive per bonum, sive per malum ministretur, reiterari non debet.*

Unde idem Augustinus *ait tract. 5. in Joannem.*

DEdit Baptismum Judas, & non baptizatum est post Judam: dedit Joannes, & baptizatum est post Joannem: quia qui datus est a Juda, Baptismus Christi erat: qui autem a Joanne datus est, Joannis erat. Non Judam Joanni, sed Baptismum Christi, etiam per Judæ manus datum, Baptismo Joannis, etiam per manus Joannis dato, recte præponimus. *& paulo post.* §. 1. Quos baptizavit Joannes, Joannes baptizavit, quos autem baptizavit Judas, Christus baptizavit: Sic ergo quos baptizavit ebrius 1, quos baptizavit homicida, quos baptizavit adulter, si Baptisma Christi erat, Christus baptizavit. *Item paucis interjectis.* §. 2. Quod *c* Sacramentum tam sanctum est, ut nec homicida ministrante polluatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ebrius,] *Addita, sublata, & emendata sunt nonnulla in hoc capite ex originali, non tamen vox ista ob glossam. Legendum est enim,* ebriosus.

C. XLVII. *De eodem.*

Idem *de Baptismo contra Donatistas, lib. 4. c. 4.*

SIcut *d* urgeri videor, cum mihi dicitur, ergo hæreticus dimittit peccata? sic & ego urgeo, cum dico, ergo qui cœlestia mandata non servat, avarus, raptor, fœnerator, invidus, verbis, non factis seculo renuncians, dimittit peccata? Si per vim Sacramenti Dei, sicut & ille, ita & ille: si per meritum suum, nec ille, nec ille. Illud enim Sacramentum & in malis hominibus Christi esse cognoscitur: in corpore autem unicæ *e* columbæ, incorruptæ, sanctæ, pudicæ, non habentis maculam, aut rugam, nec ille, nec ille invenitur. (Ut si cujus 1 manus esset arida, verum quidem esset membrum, quamvis sine sanguine, & inefficax esset, & mortuum: sic & fides, cum sit vera, tamen sine *f* operibus mortua est.] *Item paulo post.* §. 1. Sic ergo in hæresi baptizatus in nomine sanctæ Trinitatis, tamen non fit templum Dei, si ab hæresi non recesserit, quomodo neque in avaritia in eodem nomine baptizatus fit templum Dei, si ab avaritia *g* non recedat, quæ est idolorum servitus.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut si cujus] *Verba hæc usque ad vers.* Item, *in vulgatis B. Augustini codicibus, eo loco non leguntur, neque apud cæteros collectores.*

8 pars. Gratian. *Ex his itaque verbis apparet, Baptisma, quod ab hæreticis tribuitur, virtute sua remissionem conferre peccatorum.*

Sed idem Augustinus *e contra testatur libro sexto de Baptismo contra Donatistas c. 1. dicens.*

C. XLVIII. *Baptisma Christi, etsi nulla perversitate violetur, apud hæreticos tamen caret effectu.*

ETiam corde tardiores, quantum existimo, intelligunt Baptismum Christi nulla perversitate hominis, sive dantis, sive accipientis posse violari. Sed 1 quia aliud est Sacramen-

T 2

a *al. Januarium.* b *infra ead. c.* omnis, *& quæst. 7. c.* saluberrimum, c *al. interdum etiam pro.* d 25. *quæst.* 2. *c.* si qui Episcopi. *Ansel. lib. 6. c. 74. Ivo part. 5. cap. 107.* e *nec ei Sacramento*] *orig.*

a *Vilissimis comparandus*] *orig.* b *Sup. c.* ex catholica, & *c.* justus. c *Alg. l. 3, c. 10.* d *Polyc. l. 3. tit. 10. Ans. l. 9. c. 35. Ivo p. 1. c. 165. & p. 2. c. 94.* e *Eph. 5.* f *Jac. 2.* g *Col. 3.*

mentum ab effectu Sacramenti, cum eos, qui in ipsa unitate Ecclesiæ perdite vivunt, constet remissionem peccatorum nec dare, nec habere posse, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est: *Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei, si cui tenueritis, tenebuntur;* patet ergo Hæreticos tantum dare, vel accipere Sacramentum Baptismi, & non dare remissionem peccatorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Sed quia aliud) *Hincusque ad finem, verbis B. Augustini in summam redactis, sententia tamen manet incolumis. Integer locus habetur de consecrat. dist.* 4. Quomodo. §. Non ob aliud.

C. XLIX. *De eodem.*

Idem *in sermone undecimo de verbis Domini, de blasphemia in Spiritum Sanctum.*

CORporalia Sacramenta, quæ portant & celebrant etiam segregati ab unitate corporis Christi, formam possunt exhibere pietatis. Virtus vero pietatis invisibilis & spiritualis ita in eis non potest esse, quemadmodum sensus non sequitur hominis membrum, quando amputatur a corpore.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis codicibus hoc, & sequens caput sunt conjuncta superiori.*

C. L. *De eodem.*

Item Ambrosius *in libro de initiandis rudibus.*

NOn *a* sanat Baptismus perfidorum, non mundat, sed polluit 1: quia in *b* diluvio aquarum multarum ad Dominum non approximatur, quia ut per Apostolum dicitur *c*; *Quidquid non est ex fide, peccatum est:* & ipsis, qui faciunt, & quibus faciunt, non solum non prodest, sed ad judicium est.

Corr. Rom. ¶ 1 Polluit:] *Hucusque Ambrosius. Sed Algerus libro tertio c.* 1. *referens hunc locum, addit usque ad vers.* approximatur. *ac deinde c.* 13. *citans etiam eundem librum B. Ambrosii, adjungit reliqua hujus capitis usque ad finem.*

C. LI. *Per manus impositionem confirmentur, qui ab Hæreticis Baptisma accipiunt.*

Item Leo *ad* d *Nicetam Aquilegiensem Episcopum, epist.* 77. *al.* 79. *c.*7.

HI *e*, qui Baptismum ab Hæreticis acceperunt, cum baptizati antea non fuissent, sola invocatione Spiritus Sancti per impositionem manuum confirmandi sunt: quia formam tantum Baptismi sine sanctificationis virtute sumpserunt. Et nunc *f* regulam, ut scitis, servandam omnibus Ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente *g* Apostolo: *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*: Cujus ablutio, nulla iteratione temeranda est: sed, ut diximus, sola sanctificatio Sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab Hæreticis nemo accipit, a Catholicis Sacerdotibus consequatur.

¶ 9 pars. Gratian. *Sed notandum est, quod Hæretici, ut Ariani, & Sabelliani, quorum alii inæqualitatem, alii indiscretionem personarum confitebantur, Baptisma non in forma Ecclesiæ, sed suæ perversitatis ministrabant.* §. 1. *De his specialiter Ambrosius* h *locutus est, dicens*: Non sanat Baptismus perfidorum, &c. *sed etiam, ut rebaptizentur, & reordinentur*, in Concilio Nicæno, *c.* 19. *statutum est.*

C. LII. *Rebaptizentur & ordinentur, qui de Paulianistis, & Cataphrygis ad Ecclesiam redeunt.*

SI quis confugerit ad Ecclesiam Catholicam de Paulianistis, & Cataphrygis 1, statutum est, rebaptizari eos omnino debere. Si qui vero Clerici erant apud eos, si quidem inculpati fuerint & irreprehensibiles, rebaptizandi sunt, & rursus etiam ab Episcopo Ecclesiæ Catholicæ ordinentur. Si vero examinati, minus fuerint apti deprehensi, deponi eos oportet. Similiter autem & circa Diaconos 2, & de omnibus, qui in eodem Clero inveniuntur, eadem forma servabitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Cataphrygis,] *Legitur hæc dictio in prisca versione, quæ est in variis exemplaribus collectionis Isidori impressis, ac manuscriptis: sed non est in canone Græco, neque in versione Dionysii, aut aliis recentioribus. Quod autem & isti baptizandi sint, traditum est in Concilio Laodiceno, c.* 8. *in Synodo septima, seu secunda Nicæna, c.* 7. *& infra de consecr. dist.* 4. c. hi vero, *quod est Gregorii.*

¶ 2 Diaconos,] *Græce est:* περὶ τῶν διακονισσῶν, καὶ ὅλως περὶ τῶν ἐν τῷ κανόνι ἐξεταζομένων: *id est*; De Diaconissis, & de his omnino, qui in canone connumerantur.

C. LIII. *De eodem.*

Item Innocentius *ad Episcopos Macedoniæ, epist.* 22. *c.* 5.

PAulianistæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti minime baptizabant: & Novatiani iisdem tremendis venerandisque nominibus baptizabant: nec apud istos de unitate potestatis divinæ, hoc est, Patris, Filii & Spiritus Sancti, quæstio aliquando mota est.

Gratian. *Alii formam Ecclesiæ in baptizando servant. Sed dum ab eis baptizantur, qui in hæresi vel schismate eis communicant, Sacramentum quidem Baptismi ab eis accipiunt, virtutem vero non consequuntur, quam sine fide nullus consequi potest. Unde de Domino dicitur,* a *quod in patria sua non poterat facere signum propter incredulitatem eorum.*

C. LIV. *Dum verbum accedit ad elementum, fit Sacramentum.*

Unde Augustinus *tract.*88. *ad c.*15. *Joannis, & sermone de Cataclysmo, c.* 3. *in initio.*

DEtrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. *& infra.* §.1. Unde ista tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo? non quia dicitur, sed quia creditur. Nam & in ipso verbo aliud est sonus transiens, aliud virtus manens.

Gratian. *De his etiam, qui in hæresi vel schismate baptizantur, scribit* Augustinus *libro de fide, ad Petrum Diaconum, c.* 36. *dicens.*

C. LV. *Extra Ecclesiam baptizati perniciem sibi cumulant, si ad Ecclesiam non redierint.*

FIrmissime *b* tene, & nullatenus dubites, extra Ecclesiam baptizatis, si ad Ecclesiam non redierint, Baptismo cumulari perniciem. Tantum enim valet Ecclesiasticæ societatis communio *c* ad salutem, ut Baptismo non salvetur, cui non ibi datur, ubi oportet, ut detur.

C. LVI. *Infirma sunt dona, quæ præter unitatem Ecclesiæ habentur.*

Idem *tract.* 13. *ad cap.* 3. *Joannis.*

TEneamus, fratres mei, unitatem. Præter unitatem & qui facit miracula, nihil est. In unitate enim erat populus Israel, & non faciebat miracula: præter unitatem erant Magi Pharaonis, & faciebant *d* similia Moysi. Populus Israel, ut dixi, non faciebat miracula. Qui erant salvi apud Deum, qui faciebant, an qui non faciebant? Petrus *e* Apostolus resuscitavit mortuum. Simon Magus fecit multa. Erant ibi multi Christiani, qui non poterant facere, nec quod faciebat Petrus, nec quod faciebat Simon. Sed unde gaudebant? quia *f* nomina eorum erant scripta in cœlo.

C. LVII. *Baptisma semel traditum non est reiterandum.*

Item Leo ad Nicetam Episcopum, epist. 77. *al.* 79. *cap.* 7.

HAnc *g* regulam, ut scitis, servandam omnibus Ecclesiis prædicamus, ut lavacrum semel initum nulla iteratione violetur, dicente *h* Apostolo: *Unus Dominus, una fides,*

a *Alg. lib.* 3. *cap.* 1. *&* 13. b *Ps.* 31. c *Rom.*4. d *adde c.*97. *infra ead.* e *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. f *Infra ead. cap. hanc regulam* g *Eph.*4. h *sup. c. non sanat.*

a *Luc.*4. b *Alger. l.* 3. *cap.* 12. c *unitas*] *orig.* d *Exod.*7. e *Act.* 8. *&* 9. f *Luc.* 10. g *sup. ead. c. hi, qui.* h *Eph.* 4.

fides, unum baptisma. Cujus ablutio nulla iteratione temeranda est: sed ut diximus, sola sanctificatio Sancti Spiritus invocanda est, ut quod ab hæreticis nemo accipit, a catholicis Sacerdotibus consequatur.

10 ps Grat. *Nemo in hæresi, vel schismate constitutus intelligendus est. Cæterum si cum fidei integritate, & animi puritate de manu hæreticorum in forma Ecclesiæ aliquis Baptisma acceperit, tunc impletur illud* Augustini: Per *a* lapideum canalem aqua transit ad areolas. *& iterum.* Spiritualis virtus Sacramenti &c.

C. LVIII. *Etiam per malos boni colliguntur.*

Idem Augustinus *sermone undecimo de verbis Domini*, *de Blasphemia in Spiritum Sanctum*.

SPiritus *b* Sanctus in sancta Ecclesia etiam isto tempore, quo velut granum *c* cum palea trituratur, sic operatur, ut nullius veram confessionem aspernetur, nullius simulatione fallatur, atque ita reprobos fugiat, ut etiam per eorum ministerium probos colligat.

Gratian. *Ecce quando* d *ab hæreticis baptisma cum sua virtute accipitur: cujus tam necessaria administratio est, ut nec etiam a Paganis datum possit reiterari. Unde in Ecclesiastica historia* e *legitur, quod Alexander Episcopus Alexandriæ, cum Petri Martyris solennia celebraret, post expleta Missarum sacramenta vidit super oram maris puerorum ludum, imitantium, ut fieri solet, Episcopum, & gerentium ea, quæ in Ecclesia geri mos est. Mox eos ad se perduci jubet, & quid egissent, percunctatur. Illi rei ordinem pandunt: baptizatos a se esse quosdam cathecumenos confitentur per Athanasium puerum, qui illis fuerat Episcopus simulatus. Ubi ex responsis eorum vidit secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, statuit, illis, quibus integris interrogationibus, & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimplere ea, quæ Sacerdotibus mos est.*

C. LIX. *De his, qui per ignorantiam ordinantur, antequam baptizentur.*

Hinc etiam Isidorus ait.

SI *f* quis per ignorantiam ordinatur, antequam baptizetur, debent ab eo baptizati iterum baptizari, & ipse ulterius non ordinetur. Sed Romanus Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam Baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc Burchardus, & Ivo citant ex dictis Isidori: ex qua citandi formula solet indicari, non esse propria auctoris verba. Videtur autem in priore parte vel proponi quæstio, vel falsa alicujus opinio recitari, cui deinde in posteriore parte opponatur vera:* Sed Romanus &c. *quæ infra etiam de consecr. dist. 4. cap.* Romanus, *citatur ex Isidoro. Idq; clarius lib. 5. Capitularium c. 4. exponitur his verbis:* Si quis baptizatus est a Presbytero non baptizato, & sancta Trinitas in ipso baptismo invocata fuit, baptizatus est, sicut Sergius Papa dixit, impositione vero manus indiget. Gregorius Episcopus Romanus, & Joannes Sacellarius sic senserunt.

C. LX. PALEA.

Ex Concilio apud Compendium.

SI *g* Presbyter ordinatus deprehenderit se non esse baptizatum, baptizetur, & ordinetur iterum 1.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea & locis indicatis, & in collectione, quæ est in tomo tertio Conciliorum post decreta Alexandri tertii, & cap.* 1. de Presbytero non baptizato, *citatur ex Concilio apud Compendium.*

¶ 1 Iterum] *Sequebatur*, &omnes, quos prius baptizavit: *quæ sunt expuncta, quia non habentur in dicto c.* 1. de Presbytero non baptizato, *neque in cap.* veniens. *eod. tit. ubi refertur, licet habeantur in aliis locis indicatis.*

Gratian. *Quod autem cætera Sacramenta ab hæreticis ministrari non possint, testatur* Hieronymus *in Aggæum Prophetam cap. 2.*

C. LXI. *Non placent Deo, quæ ab hæreticis offeruntur.*

SIc *a* populus 1 iste hæreticorum omnium est in conspectu meo, dicit Dominus; omne, quod fecerint, quod mihi obtulerint, vel 2 vota, vel pro salute, vel pacifica, vel pro peccato, vel pro delicto, vel in holocaustum, sive eleemosynas, sive jejunia, sive victus continentiam, & corporis castitatem, contaminata erunt in conspectu meo. Quamvis enim sancta videantur specie sui, quæ offeruntur a talibus, tamen, quia tacta sunt ab eo, qui pollutus in anima est, omnia polluentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Sic populus] *In originali legitur:* Sic populus iste, & sic gens ista, Judæorum videlicet, atque Gentilium, & hæreticorum omnium &c.

¶ 2 Vota) *Ibidem habetur:* vel vota pro salute: *sed ob glossam non est mutatum.*

C. LXII. *De eodem.*

Idem Hieronymus *in Amos Prophetam c. 5.*

ODit *b* Deus sacrificia hæreticorum, & a se projicit, & quotiescunque sub *c* nomine Domini fuerint congregati, detestatur fœtorem eorum, & claudit nares suas.

C. LXIII. *De eodem.*

Idem *in Oseæ cap. 6.*

ILli offerunt panem sacrilegum, & dant eleemosynas, & sectari videntur humilitatem. Quæ ego, si vere fiant, holocausta interpretor. Cum autem scientiam Dei reliquerint, frustra truncato capite fidei, cætera membra habere se jactant.

C. LXIV. *Sine fide, & charitate nec Evangelium habetur, nec prosunt aliqua bona.*

Idem *in epist. ad Galat. c. 1.*

MArcion, & Basilides, & cæteræ hæreticorum pestes non habent Dei Evangelium; quia non habent Spiritum sanctum, sine quo humanum fit Evangelium, quod docetur. Nec putemus in verbis Scripturarum esse Evangelium, sed in sensu; non in superficie, sed in medulla; non in sermonum foliis, sed in radice rationis.

C. LXV. *De eodem*

Idem *ad cap. 5. ejusdem epistolæ.*

VIde, quantum bonum sit charitas. Si ita martyrium fecerimus *d*, ut nostras velimus ab hominibus reliquias honorari; si opinionem vulgi sectantes, intrepidi, sanguinem fuderimus, & substantiam nostram usque ad mendicitatem propriam dederimus; huic operi non tam præmium, quam pœna debetur, & perfidiæ magis tormenta sunt, quam corona victoriæ.

C. LXVI. *Hæreticorum benedictio maledictio est.*

Item ex Concilio Laodicensi *cap. 32.*

NOn *e* oportet hæreticorum benedictiones accipere, quoniam magis sunt maledictiones, quam benedictiones.

C. LXVII. *Neque cum hæreticis, neque cum schismaticis licet orare.*

Item ex Concilio Martini Papæ *c. 70.*

NOn *f* liceat Clericis, vel Laicis ab hæreticis eulogias accipere, quia maledictiones sunt magis, quam benedictiones, neque liceat aut cum hæreticis, aut cum schismaticis orare.

C. LXVIII.

a *Sup. ead. c. si justus.* b *infr. ead c. ita fit. Ivo part.* 2. *c.* 104. c *area.) orig.* d *al. quomodo.* e *lib.* 10. *c.* 14. f *Cap. lib.* 5. *c.* 4. *Burch. l.* 4. *c.* 100. *Alg. l.* 3. *c.* 6. *Ivo part.* 1. *c.* 294. *Pannor. l.* 1. *c.* 97. *Magister l.* 4. *dist.* 5. *in princ.* g *Extra c.* 1. *de Presbytero non baptizato. l.* 6. *Capit. c.* 93. *Burch. l.* 4. *c.* 74. *Ivo p.* 1. *c.* 268. *Pann. l.* 1. *c.* 96.

a *al. si.* b *Alger. l.* 3. *c.* 12. *Deusdedit p.* 2. *Ansel. l.* 9. *c.* 48. c *antea legebatur in nomine.* d *al. ferimus.* e *Deusdedit p.* 2. *&* 4. *Burch. l.* 3. *c.* 259. *Ivo part.* 3. *c.* 260. f *In cap. Martini Bracar.*

C. LXVIII. *Extra Ecclesiam non sunt vera sacrificia.*

Item Leo *ad Anatolium Constantinopolitanum Episcopum, epist.* 48. *cap.* 2.

IN *a* Ecclesia Dei, quæ corpus Christi est, aliter nec rata sunt Sacerdotia, nec vera sacrificia, nisi in nostræ proprietate naturæ verus nos Pontifex reconciliet, & verus immaculati agni sanguis emundet.

C. LXIX. *Impiorum manibus divina Sacramenta se subducunt.*

Idem *Leoni Augusto, epist.* 73.

MAnifestum *b* est, per crudelissimam, insanissimamque sævitiam *c* in Alexandrina sede omne cœlestium Sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificii oblatio: defecit chrismatis sanctificatio: & parricidalibus manibus impiorum omnia se subtraxere mysteria.

C. LXX. *Sacramenta extra Ecclesiam ministrari possunt, salutem vero conferre non possunt.*

Item Beatus Martyr Cyprianus *in epistola* d *contra hæreticos.*

SI quis, inquit, de Ecclesia, hæretica præsumptione, exierit, a semetipso damnatus est. Cum hujusmodi, secundum Apostolum *e*, nec cibum quidem sumere debemus. Declaratur hoc in libro Regum *f*, ubi cum homo Dei ad Jeroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illum *g* edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cum non custodisset, divina sententia inde rediens, morsu Leonis in itinere interiit. §. 1. Et audet *h* quisquam dicere, aquam Baptismi salutarem, & gratiam cœlestem communem cum hæreticis *i* esse posse, cum quibus nec terrestris cibus, nec secularis potus debet esse communis? Constat autem oleum, unde baptizati unguntur, sanctificari, & Eucharistiam fieri apud illos omnino non posse, ubi spes nulla est, & fides falsa, ubi omnia per mendacium geruntur. Nam *K* hæreticus *l* simiarum more, quæ cum homines non sint, humana tamen imitantur, vult Ecclesiæ catholicæ auctoritatem sibi, & veritatem vendicare, quando ipse in Ecclesia non sit. Benedicit *m* a Deo maledictus, vitam pollicetur mortuus, Deum invocat blasphemus, Sacerdotium administrat profanus, ponit altare sacrilegus. Ad hæc omnia *n* accedit & illud malum, ut Antistes Diaboli audeat Eucharistiam facere, quando nec sanctificari oblatio illic possit, ubi Spiritus sanctus non sit, nec cuiquam Dominus per ejus orationes & preces prosit, qui Dominum ipse violavit. Si enim *o* qui Ecclesiam contemnunt, & Ethnici, & publicani habentur; multo magis utique rebelles & hostes, falsa altaria, & illicita Sacerdotia, & sacrificia sacrilega, & nomina adulterata fingentes, inter Ethnicos, & publicanos necesse est computentur: quos omnes constat a charitate, atque ab unitate Ecclesiæ recessisse. Ergo *p* omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia sunt, & inania, & falsa; ita ut nihil eorum, quæ illi gesserint, a nobis probari debeat. Non statim suscipienda sunt, & assumenda, quæ jactantur in Christi nomine, sed quæ geruntur in Christi veritate. Quomodo enim perficere, quæ agunt, aut impetrare aliquid illicitis conatibus a Deo possunt, qui contra Deum, quod eis non licet, moliuntur?

a Lanfran. *in lib. de Eucharistia Alg. l.* 1. *c.* 10. *Ivo p.* 2. *c.* 9. b *Ans. l.* 9. *c.*40. c *al. vesaniam.* d *l.* 1. *epist.* 6. *ad Magnum, ubi declarat locum Pauli ad Tit.* 3. 4. *sent. dist.* 25. e *Tit.* 3. 1. *Cor.* 5. f *ibid. paulo infra.* 3. *Reg.* 13. g *illos*] *orig.* h *l.* 1. *epist.* 12. *& in Conc. ipsius c.* 1. *sub persona Cæcilii. Alger. l.* 3. *c.* 1. i *Schismaticis*] *orig.* K *idem ad Jubajanum.* l *Novatianus*] *orig.* m *Ex Concilio, eodem loco.* n *Ex epist.* 7. *l.* 1. *ad Epictetum.* o *Ex eadem epistola ad Magnum.* p *Ibidem paulo superius. Ex Concilio cap.* 4. *Ex eadem epist.* 12.

§. 2. Quare *a*, qui hæreticis *b* & schismaticis patrocinantur, censura 1 divina in eorum probantur facinore, & pœnis non solum duces & auctores, sed etiam participes destinari, nisi se a communione malorum separaverint, præcipiente per Moysen Domino, ac dicente: *c Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere d ab omnibus, quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccato eorum.* Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, implevit, ut quisque se a Chore, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolveret. Sicut etiam per Osee *e* Prophetam Spiritus Sanctus contestatur, & dicit: *Sacrificia eorum tanquam panis luctus: omnes, qui manducant ea, contaminabuntur:* docens scilicet, & ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis epistolarum beati Cypriani, & Concilii ab ipso habiti, interdum immutatis, & in summam redactis, quæ in margine sunt indicata.*

¶ 1 Censura] *In epistola ipsa sic habetur:* Frustra contendunt baptizari & sanctificari illic aliquem salutari Baptismo posse, ubi constet baptizantem baptizandi licentiam non habere. Atque ut magis intelligi posset, contra ejusmodi audaciam quæ sit censura divina, invenimus in tali facinore non solum duces & auctores, sed & participes pœnis destinari, &c.

C. LXXI. *Vera sacrificia non nisi in fide Ecclesiæ celebrantur.*

Item Augustinus *lib. sententiarum* [*per Prosperum Aquitanicum Episcopum Reg. collectarum*] *c.* 15.

EXtra catholicam Ecclesiam non est locus veri sacrificii.

C. LXXII. *De manu hæreticorum communio non est recipienda.*

Item Gregorius f *in* 3. *lib. Dialog. cap.* 31. *ait de Ermigildo Rege Leovigili* g *filio.*

SUperveniente *h* Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arianum Episcopum misit, ut ex ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus Ariano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit.

C. LXXIII. *Sacerdotes hæreticorum Christi honoribus non habentur digni.*

Item Innocentius *i ad Alexandrum Episcopum, epist.* 18. *c.* 3.

ARianos *K* præterea, cæterasque hujusmodi pestes 1, quia eorum Laicos conversos ad Dominum, sub imagine pœnitentiæ, ac Sancti Spiritus sanctificatione per manus impositionem suscipimus, non videtur Clericos eorum cum Sacerdotii, aut ministerii cuispiam suscipi debere dignitate. Quoniam quibus solum Baptismum ratum esse permittimus (quod utique in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti perficitur) nec Spiritum Sanctum eos habere ex illo Baptismate, illisque mysteriis arbitramur. Quoniam cum a catholica fide eorum auctores desciscerent, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt *l*, nec dare ejus plenitudinem possunt, quæ maxime in ordinationibus operatur, quam per impietatis suæ perfidiam potius, quam per fidem dixerim, perdiderunt. Propter *m* quod fieri non potest *n*, ut eorum profanos

a *Ad Jubajanum, ex eadem ad Magnum.* b *Novatiano, sive cæteris ejusmodi schismaticis,*] *orig.* c *Num.* 16. d *al. de.* e *Oseæ* 9. f *adde c.* 97. *infra ead.* g *al. Livigildi.* h 24. *q.* 1. *c. fin. §. superveniente. Deusdedit p.* 2. i *adde c.* 97. *infr. ead.* K *Ans. l.* 9. *c.* 18. *Pann. l.* 3. *c.* 129. l *Sup. ead. cap. qui perfectionem.* m *al. Quomodo fieri potest.* n *Innocentius Episcopus Macedoniæ, epist.* 22. *c.* 3.

sanos Sacerdotes, dignos Christi honoribus arbitremur, quorum Laicos imperfectos, ut dixi, ad Sancti Spiritus percipiendam gratiam cum pœnitentiæ imagine recipimus. *Item* a. §. 1. Si, ut legitur *b*: *Qui tetigerit* 2 *immundum, immundus erit*: Quomodo ei tribuetur, quod munditia ac puritas consuevit accipere? *& infra*. §. 2. Qui particeps effectus est damnati *c*, quomodo debeat honorem accipere, invenire non possum.

Corr. Rom. ¶ 1 Pestes:] *Antea sequebatur*, detestamur: *quod est sublatum, quia neque est in vetustis codicibus, neque in ipsa epistola, neque apud Anselmum, aut in Pannormia habetur.*

¶ 2 Qui tetigerit] *In epistola est*, quod tetigerit immundus: *sed ob glossam non est mutatum, atque hujus etiam lectionis sententia habetur iisdem indicatis Scripturæ locis.*

Gratian. *Ex eo autem, quod manus impositio iterari præcipitur, Sacramentum non esse ostenditur.*

C. LXXIV. *Manus impositio non est Sacramenti iteratio.*
Unde Augustinus *lib. 3. de Baptismo contra Donatistas, c. 16.*

MAnus *d* impositio non, sicut Baptismus, repeti non potest. Quid enim est aliud, nisi oratio super hominem?

Gratian. *Cum ergo Innocentius solum Baptisma hæreticis ratum esse permittat; cum Gregorius sacrilegam vocet consecrationem Arianorum; cum Cyprianus quæcunque ab hæreticis fiunt, carnalia, & inania, & falsa judicet; cum Hieronymus omnia, quæ ab eis offeruntur, contaminata in conspectu Dei asserat; cum Leo extra Ecclesiam nec rata Sacerdotia, nec vera sacrificia esse testetur: patet, quod Sacramenta Ecclesiastica præter Baptisma (ut supra dictum est) ab hæreticis ministrari non possunt.*

C. LXXV. *Qui in Baptismo sanctus est, ad altare peccator non erit.*
Item objicitur illud Hieronymi *e adversus Luciferianos.*

SIcut *f* Christus est, qui baptizat, ita Christus est, qui sanctificat. Unde oro te, ut aut sacrificandi licentiam ei tribuas, cujus Baptisma probas: aut reprobes ejus Baptisma, quem non putas esse Sacerdotem. Neque enim potest fieri, ut qui in Baptismo sanctus est, sit ad altare peccator.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* oro te, *non est eo loco apud B. Hieronymum. Est tamen apud Algerum, lib. 3. c. 10. apud quem etiam nonnulla verba ex iis, quæ sequuntur, eodem modo habentur, atque apud Gratianum, licet apud B. Hieronymum aliter legantur.*

Gratian. *Sed hoc de peccatore* 1 *tantum catholico, non de hæretico intelligendum est. Quidquid enim cum fide catholica pro officio suo facit, licet indignus, tamen divina gratia cooperante ratum esse creditur. Alioquin si de hæreticis dictum intelligeretur, ipse sibi contrarius esset, cum dicat ad c. 5. Amos*: Sacrificia eorum odit Dominus. *& alibi in persona Domini.*

Corr. Rom. ¶ 1 Peccatore] *B. Hieronymus eo loco argumentatur, ut solent Dialectici dicere*, ad hominem: *neque id agit, ut constituat, ac sanciat aliquid; sed tantum, ut adversarium modestum reddat. Nam postquam illum eo adduxit, ut se non amplius adversarium, sed discipulum profiteatur, tunc verissimam ei rationem exponit, cur Ecclesia Episcopos recipiat, qui in Ariminensi Concilio imprudentes hæreticis consenserant.*

C. LXXVI. *Benedictionibus hæreticorum Deus maledicit.*
Idem.

MAledicam *g* benedictionibus vestris: hoc est, quicquid a vobis benedicitur, a me erit maledictum.

Corr. Rom. ¶ *Hæc sunt in glossa interlineari ad eum Malachiæ locum ex Hieronymo.*

II. pars. Gratian. *Hoc ergo intelligendum de hæretico: Illud autem adversus Luciferianos de Ecclesiastico peccatore. De quo* Augustinus 1 *ait in libro de corpore Domini.*

C. LXXVII. *Boni & mali Sacerdotes æque corpus Christi conficiunt.*

INtra *a* Catholicam Ecclesiam in mysterio *b* corporis & sanguinis Domini, nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur Creatoris, & virtute Spiritus Sancti. *& infra.* c. Si enim in merito esset Sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem sicut ipse est, qui baptizat; ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transfundit in sanguinem. Credendum 2 est enim, quod in verbis Christi Sacramenta conficiantur. Cujus prius creantur imperio, ejus utique verbo recreantur ad melius.

Corr. Rom. ¶ 1 Augustinus] *Caput hoc etiam ab Algero lib. 3. cap. 8. citatur ex Augustino in libro de corpore Domini: sed Possidius in indiculo operum B. Augustini, nullam hujus libri mentionem facit, & ad verbum* (excepto ultimo versiculo) *hæc leguntur in libro Paschasii Abbatis de corpore & sanguine Domini, cap. 12. ex quo etiam libro sunt c.* iteratur, *cum sequentibus, infra de consecrat. dist* 2.

¶ 2 Credendum] *Hæc eodem modo leguntur apud Algerum. Sed Paschasii verba, c. 15. hæc sunt*: Cujus ergo potentia creata sunt prius, ejus utique verbo ad melius recreantur: quia nemo creator alicujus rei, aut recreator, nisi unus Deus catholice prædicatur. Propterea veniendum est ad verba Christi, & credendum, quod in ejusdem verbis ista conficiantur.

C. LXXVIII. *De eodem.*
Item Augustinus *lib. 2. contra epistolam Parmeniani, c. 10.*

OMnia *d* Sacramenta cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus: sicut & verbum Dei *e*. Unde dictum *f* est: *Quæ dicunt, facite, quæ autem faciunt, facere nolite.*

C. LXXIX. *De iis, qui sanctis male utuntur.*
Idem *in Psalmum 103. vers.* Qui tegis.

PRophetavit & Saul malus Rex, & tunc prophetavit, cum David sanctum persequeretur. *& infra.* Non ergo se jactent, qui forte sine charitate habuerint hoc munus Dei sanctum: sed videant, qualem rationem habituri sunt cum Deo, qui sanctis non sancte utuntur. Ex his erunt, qui dicturi sunt *g*: *in nomine tuo prophetavimus.* Non illis dicetur, Mentimini: sed dicetur: *Non novi vos, &c.*

Corr. Rom. ¶ *In tractatu 7. in epistolam Joannis sunt aliqua, quæ ad sententiam hujus capitis referri possunt, atque inde antea citabatur. Sed ipsa prorsus verba sunt loco indicato.*

Gratian. *Spiritum ergo Prophetiæ dicendi sunt habuisse, non meritum.*

C. LXXX. *Quisque non tam sanctificatur ex hostiis, quam pro peccato polluitur.*
Item Hieronymus *in cap. 2. Aggæi.*

O Propheta, qui altari tantum extructo, & domo mea diruta hostias mihi offers in altari, & victimis ejus sanctificari te putas: scito, quoniam sanctum quidem est, quod offertur in altari; sed non tam sanctificaris ex hostiis, quam ex mortuis operibus pollueris.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Hieronymum sic legitur*: o populе, qui altari tantum extructo, & diruta domo mea hostias mihi offers in altari, & victimis ejus, & carnibus te sanctificari putas: scito, non tam sanctificari te ex hostiis, quæ templo diruto tibi prodesse non poterunt, quam contaminari omnia opera tua, & cuncta, quæ agis, ex eo quod negligis, & tuam magis domum, quam meam extrue-

a *Supra ead. cap. ventum est.* b *Num. 19. Lev. 22.* c *al. damnato.* d *Polyc. l. 3. tit. 10. Ansel. l. 9. c. 24.* e *Tomo secundo.* f *Alg. l. 3. c. 10.* g *Sent. 4. dist. 19. Mal. 2.*

a *De consecr. dist. 2. utrum, Mag. 4. sent. dist. 13.* b *al. ministerio.* c *Alg. l. 1. c. 21. & l. 3. c. 8.* d *Infra ead. c. per Esaiam. §. hoc pene. Alg. l. 3. c. 11.* e *Dei testatur.*] *orig.* f *Matth. 23.* g *Matth. 7.*

extruere conatus es. Sanctum quidem est, quod offertur in altari; sed non tam sanctificaris ex hostiis, quam ex eo, quod in convallibus habitas, & interes mortuis operibus, pollueris. *In duobus etiam vetustis Gratiani codicibus legitur*, o popule: *Verum idem Hieronymus continuo ista eadem per anagogen aptat Ecclesiastico viro.*

C. LXXXI. *Contra Spiritum Sanctum verbum dicitur, cum ex dispersione nunquam reditur.*

Item August. *in lib. de verbis Domini serm. 11. circ. fin.*

ITa *a* fit *b* verbum contra Spiritum Sanctum, cum ex dispersione ad congregationem nunquam venitur, quæ ad remittenda peccata accepit Spiritum Sanctum. Ad quam congregationem etiamsi per malum Clericum, sed tamen catholicum ministrum, reprobum, & fictum, si aliquis accesserit corde non ficto, in ipso Spiritus 1 Sanctus *c* operatur remissionem peccatorum, qui in sancta Ecclesia ita operatur, ut reprobos fugiat, & tamen per eorum ministerium probos colligat.

Corr. Rom. ¶ Spiritus Sanctus) *Hoc loco concise refertur sententia B. Augustini: plenius autem supra ead. c.* Spiritus Sanctus.

C. LXXXII. *Non meritis hominum, sed virtute Spiritus Sancti peccata remittuntur.*

Idem *in sermone de remissione peccatorum* d.

UT evidenter hoc ostenderet Dominus, a Spiritu Sancto, quem donavit fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait *e*, resurgens a mortuis: *Accipite Spiritum Sanctum*: & continuo subjecit: *Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei*: hoc est, Spiritus dimittit, non vos. Proinde 1 sicut is, quem Sacerdos tolerat in Ecclesia, est tamen extra Ecclesiam, & extra corpus, cujus caput est Christus, si ei Ostiarius non aperuerit 2: ita non ideo extra Ecclesiam est, & non est de corpore, si quis pastoris præjudicio compellitur foris esse.

Corr. Rom. ¶ 1 Proinde] *Verba ipsa hujus partis non sunt inventa apud B. Augustinum. Simillima habentur apud Origenem hom. 14. ad c. 24. Levitici, & referuntur infra 24. q. 3. c.* cum aliquis, *&c.* si quis non recto.

¶ 2 Aperuerit) *In nonnullis vetustis codicibus legitur*, aperuit: *in aliis* aperiat; *ab uno autem abest negatio.*

C. LXXXIII. *Dominus non merita personarum, sed Sacerdotum officia considerat.*

Item Ambrosius *de iis, qui initiantur mysteriis c.* 5.

CUm *f* Scriptura tibi testetur, quod ad Jeroboam *g* preces ignis descendit de cœlo *h*, & rursus precante Helia ignis est missus, qui sacrificia *i* consumeret; datur 1 intelligi, quod Deus non merita personarum considerat, sed officia Sacerdotum. *& paulo post*. §. 1. Ignis illis visibilis mittebatur, ut crederent, nobis invisibilis operatur, qui credimus. *& paucis interjectis*. §. 2. Crede ergo adesse Dominum Jesum invocatum precibus Sacerdotum, qui ait *K*: *Ubi fuerint duo, vel tres, ibi & ego sum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Datur intelligi] *In originali non sunt hæc verba. Sed cum antecedentia pendeant ex superioribus, hic nova incipit periodus.* Non merita personarum consideres, sed officia Sacerdotum. *Nonnullæ autem aliæ varietates, & quidem non minimi ponderis in margine sunt indicatæ.*

C. LXXXIV. *Non merita Sacerdotum, sed virtus divina Sacramenta sanctificat.*

Item Gregorius.

MUlti *l* secularium hominum cum plus Sacerdotum vitam, quam suam discutiunt, in magnum contemptionis divinorum Sacramentorum crimen incurrunt. Magna enim trabe vulneratos habentes oculos, eamque negligentes, festucam *a* tenuem in aliorum conspiciunt oculis, quam dum incaute festinant avellere, erroris in foveam delabuntur: minus quidem considerantes, quod non eos Sacerdotum vita læderet, si ipsi humiliter bonis Sacerdotum admonitionibus aurem accommodarent. Sed dum hypocritarum more plus illorum famam, quam propriam vitam, vel vitæ negligentias dijudicant, spernunt sancta monita, & spiritualia dona. Unde fit, ut non solum ab eis dicta respuant, sed (quod est deterius) divina etiam mysteria contemnant, ut nec corporis communionem, aut sanguinis Domini nostri Jesu Christi eorum ministerio confectam assumant: putantes, hanc minus esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. §. 1. Heu in quam magnum laqueum incidunt, ut divina, & occulta mysteria plus ab aliis sanctificata posse fieri credant: cum unus idemque Spiritus Sanctus in Ecclesia diffusa per totum orbem terrarum incomprehensibiliter ea mysteria, & occulte, atque invisibiliter & operando sanctificet, & benedicendo *b* benedicat. §. 2. Mysterium 1 itaque *c*, fratres, ob hoc dicitur, quod secretam, & reconditam habeat dispensationem: sacrificium autem, quasi sacrum factum, quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriam Dominicæ passionis. *& infra*. §. 3. Sacramentum vero est in aliqua celebratione, cum res gesta ita fit, ut aliquid significare intelligatur, quod sancte accipiendum est. Sunt autem Sacramenta, baptisma, chrisma, corpus, & sanguis Christi: quæ ob id Sacramenta dicuntur, quia sub tegumento corporalium rerum virtus divina secretius salutem eorundem *d* Sacramentorum operatur. Unde & a secretis virtutibus, vel sacris Sacramenta dicuntur. Quæ ideo fructuose penes Ecclesiam fiunt, quia sanctus in ea manens Spiritus eorundem Sacramentorum latenter operatur effectum. Cujus panis, & calicis Sacramentum Græce Eucharistia dicitur: Latine bona gratia interpretatur. Et quid melius corpore, & sanguine Christi? §. 4. Unde sive per bonos, sive per malos ministros intra Dei Ecclesiam dispensetur, Sacramentum tamen est: quia Spiritus Sanctus mystice illud vivificat, qui quondam Apostolico in tempore visibilibus *e* apparebat operibus. Nec bonorum meritis dispensatorum amplificatur, nec malorum attenuatur: quia *f neque qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, Deus* g. Hoc de corpore, & sanguine Domini nostri Jesu Christi, hoc etiam de baptismate, & chrismate sentiendum est, & tenendum: quia virtus divina secretius operatur in eis, & divina solummodo hæc est virtus, sive potestas, non humanæ efficaciæ. Polluimus 2 itaque *h* panem, id est, corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus. *& infra*. i §. 5. Maledicam 3, inquit, benedictionibus vestris, hoc est, iis, quæ nunc meis benedictionibus possidetis, seu quidquid a vobis benedicitur, maledicam: vel quoniam 4 non benedicunt sanctis ex vero corde: vel quia, qui inique agunt, benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodo divites sint.

¶ 3

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est partim ex sententiis B. Gregorii, partim ex verbis ipsis BB. Isidori, atque Hieronymi.*

¶ 1 Mysterium itaque] *Hæc usque ad vers.* Hoc de corpore, *sunt apud Isidorum: non tamen eodem prorsus ordine.*

¶ 2 Polluimus) *Sumptum est ex B. Hieronymo in commentariis ad cap. primum Malachiæ, in illis verbis:* Et dicitis, in quo polluimus &c.

a *Ivo p. 2. c. 104.* b *dicitur*] *orig.* c *sup. ead. Spiritus Sanctus.* d *in lib. 50. homil. 23.* e *Joan. 20.* f *Alger. l. 3. c. 10. Jeroboal.) orig. Ambros. sed Scriptura, Jeroboam.* h *Jud. 6. 3. Reg. 18.* i *sacrificium consumpsit) orig.* K *Matth. c. 18.* l *4. sentent. dist. 13.*

a *Matth. 7.* b *al. sanctificando.* c *Isidorus lib. 6. Etym. c. 10.* d *al. eandem.* e *al. visibiliter.* f *1. Cor. 3.* g *Hactenus Isidorus.* h *Hieron. in c. 1. Malachiæ.* i *Idem in cap. 2.*

¶ 3 Maledicam] *Apud eundem ad c. 2. sic habetur*: Et maledicam [inquit] benedictionibus vestris, hoc est, quæ nunc meis benedictionibus possidetis; sive quicquid a vobis benedicitur, a me maledictum erit; Et maledicam illis, *subauditur*, benedictionibus vestris: quoniam noluistis intelligere, quæ dicuntur: hoc est enim quod dicitur, *non posuistis super cor*.

¶ 4 Quoniam] *Sumptum est ex eodem loco paulo inferius ubi hæc leguntur*: Vel certe, quia ad Sacerdotes proprie mandatum est, vertuntur benedictiones eorum in maledictionem, quando non benedicunt sanctis ex vero cordis affectu, sicut Isaac Jacob, & Jacob Patriarchis, & Moyses duodecim tribubus: sed per dulces sermones, & benedictiones decipiunt corda innocentium, & qui inique agunt, benedicuntur ab eis, adulanturque peccatoribus, dummodo divites sint, atque eorum vitiis blandiuntur.

C. LXXXV. *Non Sacerdotum vitam, sed quæ docent, & ministrant, considerare debemus*.

Item Fabianus Papa *Episcopis Orientalibus epist.* 2.

SIgnificastis *a* insuper plerosque attendere, multos in ipsis honoribus Ecclesiasticis non congruenter vivere sermonibus, & Sacramentis, quæ per eos populis ministrantur. O miseros homines, qui hos intuendo Christum obliviscuntur! qui & multo ante prædixit, ut legi Dei potius obtemperetur, quam imitandi videantur illi, qui *b* ea, quæ dicunt, non faciunt: & traditorem suum tolerans usque in finem, etiam ad evangelizandum cum cæteris misit. Nam Apostoli talem consuetudinem non habuerunt, nec habendam docuerunt.

C. LXXXVI. *De eodem*.

Item Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epist. quæ incipit*: Proposueramus.

NOn *c* quales Sacerdotes Domini sint, sed quid de Domino loquantur, est vobis magnopere prævidendum: nec in vicariis B. Petri Apostoli vobis est attendendum, qui sint; sed quid pro correctione Ecclesiarum, quid pro salute vestra satagant. Nec enim illos inferiores dicetis Scribis, & Pharisæis sedentibus super cathedram Moysi, de quibus Dominus præcepit dicens *d*: *Quæcunque dixerint vobis, observate, & facite, secundum opera vero eorum nolite facere*. Ergo Imperator, considera, si illos dixit audiendos, qui super cathedram Moysi sedebant, quanto potius his, qui super cathedram Petri resident, esse existimetis obaudiendum.

C. LXXXVII. *Sacerdotum immunditia Sacramenta non polluit*.

Item Augustinus *contra literas Petiliani lib. 2. c. 22.*

DOminus *e* declaravit in uno cœtu hominum eadem Sacramenta sumentium aliquorum immunditiam mundis obesse non posse. *& infra* f. §. 1. Petilianus dixit: At si quisquam carmina Sacerdotis memoriter teneat, nunquid inde Sacerdos est, quod ore sacrilego carmen publicat Sacerdotis? Augustinus respondit: Ita istud dicis, quasi modo quæramus, quis sit verus Sacerdos, & non quid sit verum Baptisma. Ut enim sit quisque verus Sacerdos, oportet, ut non solo Sacramento, sed justitia quoque induatur, sicut scriptum est *g*: *Sacerdotes tui induantur justitia*. Qui autem solo Sacramento Sacerdos est, sicut fuit Pontifex Caiphas, persecutor unius, & verissimi Sacerdotis, quamvis ipse non sit verax, quod dat tamen, verum est, si non det suum, sed Dei. *Item paulo inferius*. §. 2. *Dixit* h *quidam ex ipsis proprius eorum Propheta*: *Cretenses semper mendaces, malæ bestiæ, ventres pigri*. *Testimonium hoc verum est*. Si ergo Apostolus, nescio cujus alienigenæ testimonium, quia verum comperit, etiam ipse attestatus est: cur nos apud quemlibet invenerimus, quod Christi est, & verum est, etiamsi ille, apud quem invenitur, perversus, & fallax est, non discernimus vitium, quod homo habet, & veritatem, quam non suam, sed Dei habet, & dicimus, Sacramentum hoc verum est, sicut ille ait, Testimonium hoc verum est? Nunquid ideo dicimus etiam ipse homo verax est, quia dicimus, Sacramentum hoc verum est? *& paulo post*. §. 3. Vos autem necesse est, ut semper erretis, quandiu propter hominum vitia Dei Sacramenta violatis, aut nos propter Dei Sacramenta, quæ in nobis *a* violare nolumus etiam vestri schismatis sacrilegium assumere putatis. *Item* b. §. 4. Baptismi ergo puritas a puritate, vel immunditia conscientiæ, sive dantis, sive accipientis omnino distincta est. *Item* c. §. 5. Memento ergo Sacramentis Dei nihil obesse mores malorum hominum, quo illa vel omnino non sint, vel minus sancta sint. *Item* d. §. 6. Quæro, si non habebat Saul *e* Sacramenti sanctitatem, quid in eo David venerabatur? Si autem habebat innocentiam, quare innocentem persequebatur? Nam eum propter sacrosanctam unctionem & honoravit vivum, & vindicavit occisum. Et quia vel panniculum ex ejus veste præscidit, percusso corde trepidavit. Ecce Saul non habebat innocentiam, & tamen habebat sanctitatem, non vitæ suæ 1, [nam hoc sine innocentia nemo potest] sed Sacramenti Dei, quod & in malis hominibus sanctum est. *Item* f. §. 7. Nos dicimus tale cuique sacrificium fieri, qualis accedit, ut offerat, & qualis accedit, ut sumat: & eos de sacrificiis talium manducare, qui ad illa tales accedunt, quales & illi sunt. Itaque si offerat Deo malus, & accipiat inde bonus, tale cuique esse, qualis quisque fuerit, quia & illud scriptum *g* est. *Omnia munda mundis*. Per hanc sententiam veridicam, & catholicam etiam vos Optati sacrificio non estis polluti, si facta ejus displicebant vobis. Nam utique panis illius panis luctus erat, sub cujus iniquitatibus Africa tota lugebat: sed panem luctus, omnibus vobis communem esse, omnium vestrum malum schismatis facit. *Item* h. §. 8. Gratias Deo, quia tandem confessus es posse valere invocatum nomen Christi ad aliorum salutem, etiamsi a peccatoribus invocetur. Hinc ergo intellige, cum Christi nomen invocatur, non obesse aliorum saluti aliena peccata.

Corr. Rom. ¶ 1 Vitæ suæ) *Sequebatur*, sed unctionis: *quæ voces absunt ab omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, licet in codicibus etiam B. Augustini impressis legantur*.

C. LXXXVIII. *Etiam per malum ministrum dona Dei ad eos perveniunt, qui cum fide accipiunt*.

Idem *in Psalmum* 10. *in versic.* Justus autem quid fecit?

CHristus *i* quid fecit vobis, qui traditorem suum tanta patientia pertulit, ut ei primam *K* Eucharistiam confectam manibus suis, & ore suo commendatam, sicut cæteris Apostolis, traderet? Quid vobis fecit Christus, qui eundem traditorem suum, quem Diabolum nominavit, qui ante traditionem Domini, nec loculis Dominicis fidem potuit exhibere, cum cæteris Discipulis *l* ad prædicandum regnum cœlorum misit, ut demonstraret dona Dei pervenire ad eos, qui cum fide accipiunt, etiam si talis sit, per quem accipiunt, qualis Judas fuit?

C. LXXXIX. *Sacramentis Episcopi malitia non nocet*.

Item Gregorius.

NOn nocet malitia Episcopi, neque ad Baptismum infantis, neque ad Ecclesiæ consecrationem: quia Bap-

V

a *Aug. in hom 50. de pœn. c.* 13. b *Matth.* 23. c *Ans. l.* 6. *cap.* 75. *Ivo p.* 5. *c.* 18. d *Matth.* 23. e *Algerus l.* 3. *c.* 11. *Ivo part.* 2. *c.* 98. *&* 99. f *Ejusdem l. c.* 30. g *Psal.* 131. h *Ad Tit. cap.* 1.

a *al. vobis*. b *Eod. l. c.* 25. c *Ibid. c.* 47. d *Ibid. c.* 48. e 1. *Reg* 10. *&* 24. f *Ibid. c.* 52. g *Tit.* 1. h *Ibid. c.* 54. i *Ivo p.* 2. *c.* 105 K *Joan.* 13. *&* 12. l *Matth.* 10.

Baptisma a Deo datur, non ab homine venit: sic & Eucharistia, & omnia, quæcunque in altari ponuntur, non ab homine, sed a Deo sanctificationem accipiunt.

Gratian. *Sed objicitur illud* Hieronymi *in Sophoniam, c.* 3.

C. XC. *Non verba, sed merita Sacerdotum Eucharistiam faciunt.*

SAcerdotes *a*, qui Eucharistiæ serviunt, & sanguinem Domini populis ejus dividunt, impie agunt in legem Christi: putantes Eucharistiam imprecantis facere verba, non vitam, & necessariam esse tantum solennem orationem, & non Sacerdotum merita, de quibus dicitur *b*: *Et Sacerdos, in quo fuerit macula, non accedet offerre oblationes Domino.*

C. XCI. *Tanto facilius Sacerdotes exaudiuntur, quanto apud Deum sunt digniores.*

Item Alexander, *epist.* 2.

IPsi *c* Sacerdotes pro populo interpellant, & peccata populi comedunt, quia suis precibus & oblationibus ea delent, atque consumunt: qui quanto digniores fuerint, tanto facilius pro necessitatibus, pro quibus clamant, exaudiuntur.

C. XCII. *Non adest Sacramentis Spiritus Sanctus, quæ per criminosos ministrantur.*

Item Gelasius *Elpidio Episcopo.*

SAcrosancta *d* religio, quæ catholicam continet disciplinam, tantam sibi reverentiam vendicat, ut ad eam quilibet, nisi pura conscientia, non audeat pervenire. Nam quomodo ad divini mysterii consecrationem cœlestis Spiritus invocatus *e* adveniet, si Sacerdos, & *f* qui eum adesse deprecatur, criminosis plenus actionibus reprobetur?

C. XCIII. *Manus immunda tacta inquinat, non mundat.*

Item Gregorius *in regesto, lib.* 1. *epist.* 24.

NEcesse *g* est, ut esse munda studeat manus, quæ diluere sordes curat: ne tacta quæque deterius inquinet, si sordida ipsa stercoris *h* lutum tenet: scriptum *i* namque est: *Mundamini, qui fertis vasa Domini.* Domini etenim vasa ferunt, qui proximorum animas ad interiora *K* perducendas, in conversationis suæ exemplo suscipiunt.

C. XCIV. *Æque servandum est verbum Christi, & Corpus Christi.*

Item Augustinus *lib.* 50. *homiliarum, homil.* 26.

INterrogo *l* vos fratres, vel sorores, dicite mihi, quid vobis plus esse videtur, verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc utique dicere debetis, quod non sit minus verbum Dei, quam corpus Christi. Et ideo, quanta solicitudine observamus, quando nobis corpus Christi ministratur, ut nihil ex ipso de nostris manibus in terram cadat; tanta solicitudine observemus, ne verbum Dei, quod nobis erogatur, dum aliud aut cogitamus, aut loquimur, de corde nostro pereat: quia non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audierit, quam ille, qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.

C. XCV. *De eodem.*

Idem *lib.* 4. *de Trinitate, c.* 14.

NEque *m* potest id rite offerri, nisi per Sacerdotem justum & sanctum, nec nisi ab eis accipiatur, quod offertur, pro quibus offertur, atque id sine vitio sit, ut pro vitiosis mundandis possit offerri. Hoc certe omnes cupiunt, qui pro se offerri sacrificium Deo volunt.

Gratian. *Cum vita Sacerdotum Eucharistiæ necessaria esse dicitur, non consecrationi, sed effectui intelligendum est. Non enim effectum salutis confert ei, quem merita faciunt indignum; potius completur in eo illud Apostoli:* Qui *a* manducat corpus Domini, & ejus sanguinem bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit. *Ergo contra eos, qui crebra oblatione sacrificii se putant posse mundari, non cessantes impie agere in legem Dei, intelligitur illud esse dictum Hieronymi* b. *Quod vero Sacerdos, etiamsi malus sit, tamen pro officio suæ dignitatis gratiam transfundat hominibus, testatur* Augustinus *in lib. quæst. Veteris Test. c.* 11.

C. XCVI. *Sacerdotes nomen Domini invocant, Dominus autem benedictionem præstat.*

DIctum *c* est a Deo in Numeris *d* ad Moysen, & Aaron Sacerdotes: *Vos ponite nomen meum super filios Israel: ego Dominus benedicam eos*; ut gratiam traditio per ministerium ordinantis transfundat hominibus: nec voluntas Sacerdotis obesse, aut prodesse possit, sed meritum benedictionem poscentis. §. 1. Quanta autem sit dignitas ordinis Sacerdotalis, hinc advertamus. Dictum est enim de nequissimo Caipha, interfectore Salvatoris, inter cætera: *Hoc e autem a semetipso non dixit, sed cum esset Princeps Sacerdotum anni illius, prophetavit.* Per quod ostenditur, Spiritum gratiarum non personam sequi aut digni, aut indigni, sed ordinationem traditionis, ut quamvis aliquis boni meriti sit, non tamen possit benedicere, nisi fuerit ordinatus, ut officium ministerii exhibeat. Dei autem est, effectum tribuere benedictionis.

Gratian. *Quod vero per hæreticos Sacramenta dignitatis ministrata dicuntur carere effectu, improbatur auctoritate Anastasii Papæ, qui ordinationem Acacii, quamvis hæretici, ita ratam approbat, ut etiam eis, quos post damnationem suam baptizavit, vel ordinavit, in nullo ream personam nocuisse asserat. Sed hoc* 1 *eum illicite, & non canonice, imo contra decreta suorum prædecessorum fecisse, probant Felix, & Gelasius, qui Acacium ante Anastasium excommunicaverunt, & Hormisda, qui ab ipso Anastasio tertius eundem Acacium damnavit. Unde etiam ab Ecclesia Romana repudiatur, & a Deo fuisse percussus legitur in gestis Romanorum Pontificum hoc modo:* Anastasius *f* secundus natione Romanus, &c. *Require retro in tractatu decretalium epistolarum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Sed hoc eum] *Supra dist.* 19. *c.* Anastasius, *ostensum est, immerito reprehensum esse Anastasium, & verissima esse, quæ ipse de Acacio scripsit, & decrevit.*

C. XCVII. *Qui recedit ab Ecclesia, nec Baptisma, nec jus dandi amittit.*

Item objicitur illud Augustini *lib.* 2. *contra epist. Parmeniani, c.* 13.

QUod *g* quidam dicunt, Baptisma, quod 1 accepit, non amittit, qui recedit ab Ecclesia, sed jus tamen dandi, quod accepit, amittit, multis modis apparet frustra & inaniter dici. §. 1. Primo, quia nulla ostenditur causa, cur ille, qui ipsum Baptismum amittere non potest, jus dandi amittere possit. Utrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratione utrumque homini datur, illud, cum baptizatur, istud, cum ordinatur: ideoque in catholica utrumque non licet iterari. §. 2. Nam *h* si quando ex ipsa parte venientes etiam præpositi pro bono pacis, correcto *i* schismatis errore, suscepti sunt, etsi visum est opus esse, ut eadem officia gererent, quæ gerebant, non sunt rursus ordinandi *K*, sed sicut Baptismus in eis, ita ordinatio mansit integra, quia in præcisione fuerat

a *Ivo p.* 2. *c.* 110. b *Levit.* 21. c *Ivo p.* 2. *c.* 69. *& p.* 6. *c.* 45. d *Ivo p.* 2. *c.* 90. *& p.* 6. *c.* 110. e *al. advocatus.* f *al. etiam.* g *Et Pann. p.* 1. *c.* 2. h *al. insequens.* i *Esa.* 52. K *al. in interna sacrificia*) *al. in æterna sacraria.* l *Ivo p.* 2. *c.* 105. m *Ivo part.* 2. *c.* 107.

a 1. *Corinth.* 11. b *Sup. ead. Sacerdotes.* c *Ivo p.* 2. *c.* 100. *Pannor. l.* 3. *c.* 79. d *Num.* 6. e *Joan.* 11. f *Sup. dist.* 19. *c.* 9. g *Sent.* 4. *dist.* 25. *Alg. lib.* 3. *cap.* 10. *Pannor. lib.* 1. *tit.* 2. *c.* 80. h *Ivo part.* 2. *c.* 97. *Pannorm. lib.* 3. *cap.* 77. i *al. correpto.* K *al. ordinati.*

fuerat vitium (quod unitate *a* pacis est correctum) non in Sacramentis, quæ ubicunque sunt, ipsa vera sunt. Et cum expedire hoc videatur Ecclesiæ, ut præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis Sacramenta detrahuntur, sed manent super eos. Ideoque non eis in populo manus imponitur, ne non homini, sed ipsi Sacramento fiat injuria. *& infra*. §. 3. Sicut autem habent in Baptismo, quod per eos dari possit, sic in ordinatione jus dandi: utrumque quidem ad perniciem suam, quamdiu charitatem non habent unitatis: sed tamen aliud est, prorsus non habere; aliud, perniciose habere; aliud salubriter habere. Quicquid non habetur, dandum est, cum opus est dari: quod vero perniciose habetur, per correctionem, depulsa pernicie, agendum est, ut salubriter habeatur. Quanquam, etsi Laicus aliqua *b* pereuntis dederit necessitate compulsus, quod cum ipse acciperet, dandum esse addidicit, nescio, an pie quisquam dixerit esse repetendum. Nulla enim cogente necessitate si fiat, alieni muneris usurpatio est. Si autem necessitas urgeat, aut nullum, aut veniale delictum est. Sed etsi nulla necessitate usurpetur, & a quolibet cuilibet detur, quod datum fuerit, non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum. Illicitam ergo usurpationem corrigit reminiscentis, & pœnitentis affectus. Quod si non correxerit, manebit ad pœnam usurpatoris, quod datum est, vel ejus, qui illicite dedit, vel ejus, qui illicite accepit: non tamen pro non dato habebitur. Neque 2 ullo modo per devotum militem, quod a privatis usurpatum est, signum regale violabitur. §. 4. Si enim aliqui furtim, & extraordinarie, non in monetis publicis, aurum, vel 3 argentum percutiendo signaverint, cum fuerit deprehensum, nonne illis punitis, aut indulgentia liberatis, cognitum regale signum thesauris regalibus cogetur inferri? *& paulo post*. §. 5. Si forte illum militiæ characterem in corpore suo, non militans pavidus exhorruerit, & ad clementiam Imperatoris confugerit, ac prece fusa, & impetrata jam venia militare cœperit; nunquid homine liberato, atque correcto, character ille repetitur, ac non potius agnitus approbatur? An forte minus hærent Sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota, cum videamus, nec Apostatas carere Baptismate, quibus utique per pœnitentiam redeuntibus non restituitur, & ideo amitti non posse judicatur? *& paulo post*. §. 6. De iis, qui ab Ecclesiæ unitate separati sunt, nulla jam quæstio est, quin & habeant, & dare possint, & quin perniciose habeant, pernicioseque tradant extra vinculum pacis. *& infra*. §. 7. Neutri Sacramento injuria facienda est. *& infra*. §. 8. Sicut non recte habent, qui ab unitate discedunt, sed tamen habent, & ideo redeunti *c* non redditur: sic etiam non recte dat, qui ab unitate discedit, sed tamen dat; & ideo, quod ab eo accepit, venienti ad unitatem non iteratur. *& infra*. §. 9. Sicut redeunti non redditur, quod & foris habebat: sic venienti repetendum non est, quod etiam foris accepit. Unde consequenter intelligitur, perversitatem hominum esse corrigendam: sanctitatem autem Sacramentorum in nullo perverso esse violandam. Constat enim, eam in perversis & sceleratis hominibus, sive in eis, qui intus sunt, sive in eis, qui foris sunt, impollutam, atque inviolabilem permanere; & quia dicuntur ea mali polluere, quantum in ipsis est, dicuntur; cum illa impolluta permaneant: sed in bonis permanent ad præmium, in malis permanent ad judicium. *& infra*. §. 10. Quomodo *d* Catholici non clarificant Deum, qui promissa ejus nullis hominum sceleribus, quo minus implerentur, impediri posse confidunt? qui Sacramenta ejus tam debita veneratione persequuntur, ut ea, si etiam ab indignis tractata fuerint, illis sua perversitate damnatis, illa intemerata sanctitate permanere demonstrentur?

Corr. Rom. ¶ 1 Quod accepit] *Sic etiam Algerus, licet paulo aliter habeat originale.*

¶ 2 Neque ullo modo] *Hæc usque ad verbum*, violabitur, *addita sunt ex originali: ex quo etiam aliis locis caput hoc locupletatum est.*

¶ 3 Vel argentum] *In codicibus B. Augustini impressis sequitur*, sed æs: *in duobus autem manuscriptis Vaticanis*, vel æs.

12 pars. Gratian. *Ex his verbis Augustini constat, in omnibus tam Apostatis, quam hæreticis, vel damnatis permanere Christi Sacramenta vera, quantum ad se, & sancta, & nisi pœnitentia, vel indulgentia subventum fuerit, ad damnationem usurpatoris pervenient, vel habentis, vel dantis, vel accipientis. Quid ergo prodest, quod vera & sancta sunt, cum usurpatores suos æque perimant, ac si essent mala, & noxia? Crassus aurum sitivit, & aurum bibit: æque periit vero auro, sicut vero veneno.* §. 1. *Item a aurum æque verum est in arca furis, sicut in thesauris Regis. Sed a fure, quia illicite habetur, illicite datur, vel accipitur: a Rege autem licite habetur, licite datur, & accipitur: ideo ipse fur, & communicator furti (nisi forte de conscientia furti se purgaverint) ut perhibet Gelasius ad Anastasium Imperatorem, uterque juste, & digne damnabitur.* §. 2. *Opponitur autem huic sententiæ Augustini: Potestas dandi Baptismum, & jus consecrandi Dominicum corpus, & largiendi sacros ordines, plurimum inter se differunt. Suspenso enim, vel deposito Sacerdote, nulla ei relinquitur potestas sacrificandi. Sacramentum tamen Baptismi non solum a Sacerdote deposito, vel Laico catholico, verum etiam ab hæretico, vel Pagano, si ministratum fuerit, nulla reiteratione violabitur: nulla autem ratio sinit, ut inter Sacerdotes habeantur, qui de manibus Laici, vel Pagani oleum sacræ (imo execrandæ) unctionis assumunt. Non ergo consequenter colligitur, ut si recedentibus a fide jus baptizandi relinquitur, potestas etiam distribuendi sacros ordines eis relinquatur, quamvis utrumque a consecratione proveniat. Degradatus enim Episcopus potestatem largiendi sacros ordines non habet, facultatem tamen baptizandi non amisit.* §. 3. *Sed* 1 *ne Augustinum in hac sententia penitus reprobemus, intelligamus aliud esse potestatem distribuendi ordines sacros: aliud esse executionem illius potestatis. Qui enim intra unitatem catholicæ Ecclesiæ, Sacerdotalem, vel Episcopalem unctionem accipiunt, officium & executionem sui officii ex consecratione adipiscuntur. Recedentes vero ab integritate fidei, potestatem acceptam Sacramento tenus retinent, effectu suæ potestatis penitus privantur: sicut conjugati ab invicem discedentes, conjugium semel initum non dissolvunt, ab opere tamen conjugali inveniuntur alieni.* §. 4. *De his ergo, qui accepta Sacerdotali potestate ab unitate catholicæ Ecclesiæ recedunt, loquitur Augustinus, non de illis, qui in schismate, vel in hæresi positi Sacerdotalem unctionem accipiunt: alioquin esset contrarius Chalcedonensi* b *Concilio, in quo ordinati a Simoniacis, in nullo proficere judicantur; & Innocentio, qui ordinatos a cæteris hæreticis, per pravam manus impositionem, solam damnationem, & capitis vulnus assecutos testatur.* §. 5. *Quamvis possit generaliter dici, Sacramenta, quæ apud hæreticos non aliter, quam in Ecclesia Dei celebrantur, vera & rata esse, quantum ad se; falsa vero & inania, quantum ad effectum, & in iis, a quibus male tractantur, & in illis, a quibus male suscipiuntur. Nec mirum, ipsa enim salus nostra bucellam* c *Judæ dedit: statim cum bucella non bonus, sed malignus spiritus intravit: quare? non quia bonus non daret bonum; sed quia malus male accepit bonum; sicque bonum effectum bonum non habuit, quia, ubi illud faceret, non invenit.*

a *al. unitatis pace*. b *alicui pereunti*. c *adde c.* 111. *infra eadem*. d *Eod. l.* 2. *c.* 19.

a *Alg. l.* 3. *c.* 12. b *Sup. ead. c. si quis Episcopus*. 8. *sup. ead. c. qui perfectionem* 17. c *Joan.* 13.

§. 6. Item Dominus a in patria sua præsens, & verus affuit: non per malum ministrum, sed per se ipsum nihil potuit: quia fidem non invenit, pro perfidia aliorum non caruit sua veritate, sed effectus boni virtute. §. 7. Quod ut plane in omnibus Sacramentis ostenderet, bis est transfiguratus, cum esset in carne. In una transfiguratione b sicut Sol apparuit mirabilis, ut fides credentium augeretur, ad contemplandam cœlestem gloriam super se elevatam. In altera, ut peregrinus c, & incognoscibilis de se dubitantibus ire longius se finxit, & ne agnosceretur, oculos eorum tenuit: ad quid aliud? nisi, ut quia per fidem non erat in cordibus eorum, longius se ab iis recedere ostenderet, & quia ipsum non credebant esse, quod erat, viderent & eum alium, quam erat. Ecce in utraque visione sua erat præsentia, & veritas: sed in una exercebatur fides, ut magis crederent, quam credebant: in altera tenebatur incredulitas, ne etiam agnoscerent, quod videbant. Sacramentum ergo corporis, & sanguinis sui aliis est ad salutem, aliis ad judicium. Fides etiam, quamvis sit vera, tamen sine d operibus mortua est. Sic & omnes decem virgines e æqualiter erant virgines: sed ex his quinque erant fatuæ, & quinque prudentes. Æqua erat virginitatis veritas, sed pro ejusdem virginitatis intentione non omnibus æqua meriti identitas. Sic etiam est æs f sonans, aut cymbalum tinniens, martyrium, vel eleemosyna, quam nescit charitas. Si vero cæcus cæco lucernæ ministret veritatem, neuter tamen ideo magis suam illuminat cæcitatem. Sic & malus ministrat malo vera Sacramenta, sed non ideo dona spiritualia: quia malis eorum meritis Spiritus Sanctus impeditur, ne in eis, quod suum est, operetur. Unde Innocentius g, cum hæreticorum Baptisma concedat esse ratum, non tamen ex illo Baptismate concedit haberi Spiritum Sanctum. Et Leo h hos, qui formam Baptismatis acceperunt, non sinit rebaptizari, sed jubet Spiritum Sanctum, quem ab hæreticis nemo accipit, per eius invocationem, & manus impositionem a catholicis Sacerdotibus consequi. Sciendum vero est, quod Sacramenta hæreticorum dicuntur irrita, vel etiam damnanda, falsa, & inania, non quantum ad se, cum sint sancta, & vera, etiam ab hæreticis celebrata; sed quia, cum illicite dantibus perfidis sint ad judicium, illicite ab eis accipientibus non conferunt Spiritum Sanctum. Irrita, & non vera dicuntur, quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt, & ideo damnanda, ut ea dari, vel recipi ab hæreticis non approbetur, sed interdicatur. Non enim quantum ad se polluta sunt, quamvis ab hæreticis pollui dicantur. Unde Gregorius i communionem Arii vocat execrationem, & Innocentius k vocat Bonosi ordinationem, damnationem, non quod ita in se sint, sed quia male dantibus, vel accipientibus id efficiunt. Sic etiam Hieronymus in Osee l sacrificia eorum panem luctus vocat, non quantum ad se, sed quantum ad effectum: quod ipsemet ostendit, subjungens: Quicunque comederit ex eo, contaminabitur, quia sibi ad judicium sumet.

Corr. Rom. ¶. 1 Sed ne Augustinum) *Hic Gratianus ita videtur loqui de B. Augustino, quasi ipsius hac in re sit dubia, aut incerta sententia: cum tamen nemo ipso melius, ac fusius in libro contra Donatistas rem hanc exposuerit, omninoque cum Chalcedonensi Concilio, & Innocentio concordet.*

C. XCVIII. *Sacramenta quamvis obsint indigne tractantibus, prosunt tamen digne sumentibus.*

Hinc etiam Augustinus *lib. 2. contra epist. Parmeniani cap. 5.*

PEr m Esaiam n dicit Dominus: *Facinorosus qui sacrificat mihi vitulum, quasi qui canem occidat, & 1 qui coquit similaginem, quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus in memoriam, quasi blasphemus.* [*& paucis interjectis*] §. 1. Quilibet ubilibet offert sacrificium tali a corde, vel factis, hoc ut mereatur audire, perniciem sibi infert, non illis bonis, qui accipiunt ab eis Sacramenta eadem, qui secundum Prophetam Ezechielem c gemunt, & mœrent peccata, quæ fiunt in medio eorum, quamvis non se inde corporaliter separent. *& infra*. d §. 2. Sacrificia impiorum eis ipsis oberunt, qui offerunt impie. Nam unum, atque idem sacrificium propter nomen Domini, quod invocatur, & semper sanctum est, & tale cuique fit, quali corde ad accipiendum accesserit. *Qui e enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit*, non ait, aliis, sed sibi. *& infra*. f §. 3. Hoc pene in omnibus talibus quæstionibus intelligendum admonemus, scilicet quia omnia Sacramenta, cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus. *& infra* g. §. 4. Spiritus Sanctus in Ecclesiæ præposito, vel ministro sic inest, ut si fictus non est, operetur per eum Spiritus Sanctus, & ad ejus mercedem in salutem sempiternam, & eorum regenerationem, vel ædificationem, qui per eum sive consecrantur, sive evangelizantur. Si autem fictus est, quoniam verissime scriptum h est: *Spiritus enim Sanctus disciplinæ effugiet fictum:* deest quidem saluti ejus, ut auferat se a cogitationibus, quæ sunt sine intellectu: ministerium tamen ejus non deserit, quo per eum salutem operatur aliorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Et qui coquit] *Apud B. Augustinum legitur*, & qui similaginem, quasi sanguinem porcinum, & qui offert thus, quasi benedicat idolo. *Et sic etiam Ivo, nisi quod habet*, & qui ponit similaginem: *sicut etiam B. Augustinus contra literas Petiliani l. 2. cap. 52. Lectioni Græcæ vulgatæ optime respondet versio B. Hieronymi secundum LXX.* Iniquus autem, qui immolat vitulum, quasi percutiens virum: sacrificans de grege, quasi qui occidat canem: qui offert similam, quasi qui sanguinem suillum: qui dat thus in memoriale, quasi blasphemus. *Vulgata autem Latina ex Hieronymo secundum Hebræum exemplar sic habet.* Qui immolat bovem, quasi qui interficiat hominem: qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem: qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat: qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idolum *i*.

Gratian. *Constat ergo, ut Innocentius k ait, de cæteris hæreticis ordinatos a Simoniacis per pravam manus Simoniacæ impositionem vulneratum habere caput. §. 1. Sed objicitur, quod in ordinatione Simoniacorum hoc solum reprehensibile inveniatur, quod gratia Spiritus Sancti sub pretio redigi putetur: aliorsum autem in omnibus integra forma Sacramentorum servetur. Cum ergo illicita Sacramenti usurpatio per pœnitentiam correcta fuerit, ut gratia Spiritus Sancti gratuita, & non venalis existimetur, integer debet adesse unctionis effectus: Imo etiam si non sequatur pœnitentia, licet Simoniace, tamen revera consecratus reputetur: sicut illi, qui quondam non nisi pretio dato, nec ad sacri Baptismi regenerationem, nec ad sanctæ communionis participationem admittebantur, licet Simoniace, tamen non ideo minus baptizati, vel sacræ communionis participes reputati sunt. Sed hoc tantum l sacris canonibus constitutum est, ne de cætero Sacramenta Christi simoniace distribuantur.*

C. XCIX. *A baptizandis, vel consignandis pretia non exigantur.*

Unde Gelasius *ad Episcopos per Lucaniam epist. 1. c. 7.* m.

BAptizandis n, consignandisque fidelibus Sacerdotes pretia nulla præfigant, nec illationibus quibuslibet impositis exagitare cupiant renascentes: quoniam quod o gratis accipimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil a præ-

a *Matth.* 13. b *Matth.* 17. c *Luc.* 24. d *Jac.* 2. e *Matth.* 25. f 1 *Cor.* 13. g *supr. ead. cap. Arianos*. h *sup. ead. c. hi qui.* i *supr. ead. c. superveniente* k *c. qui perfectionem. & c. verum* l *In cap. 9. Osee.* m *Ivo p. 2. c. 97.* n *Esa.* 66.

a *tale) orig.* b *al. hæc.* c *Ezech.* 9. d *eod. l. 2. contra epistol. Parmen. c. 6.* e 1. *Cor.* 11. f *eod. l. 2. c. 10.* g *Ib. c. 11.* h *Sapien.* 1. i *al. idola.* k *Supr. ead. qui perfectionem* l *al. tamen.* m *C. 6. c. 180.* n *Burch. l. 4. c. 71. Ivo part. 1. c. 72. & 265.* o *Matth.* 10.

prædictis prorsus exigere moliantur, quo vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione revocati, redemptionis suæ causas adire despiciant: certum habentes, quod qui prohibita deprehensi fuerint admisisse, vel commissa non potius sua sponte correxerint, periculum subituri proprii sint honoris.

CAP. C. *A percipiente gratiam a communionis pretium exigi non debet.*

Item ex sexta Synodo *cap.* 23.

NUllus *b* Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui sacram dispensat communionem, a percipiente gratiam 1 communionis aliquod pretium exigat. Neque enim venditur gratia, neque pro pretio gratiam Spiritus Sancti damus, sed dignis munere, sine defraudatione participare concedimus. Si quis vero eorum, qui connumerantur in Clero, ab eo, cui sacram communionem dispensat, aliquod pretium exegerit, deponatur, sicut imitator Simoniacæ fraudis.

Corr. Rom. ¶ 1 Gratiam] *Sic etiam Ivo. In uno vetusto Gratiani codice est*, gratia communionis, *quod Græcæ lectioni magis convenit:* παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράττειν, τῆς τι αὐτῆς μεταλήψεως χάριν, ὀβολοὺς, ἢ εἶδος τὸ οἱονοῦν : *id est*: ab eo, qui percipit communionem, ejusmodi participationis gratia, obolos, vel aliam quamvis speciem exigat. *Sunt etiam aliæ nonnullæ varietates non magni ponderis.*

C. CI. *Munera invisibilis gratiæ quæstibus non sunt comparanda.*

Item ex Concilio Toletano XI. *c.* 8.

QUicquid *c* invisibilis gratiæ consolatione 1 tribuitur, nunquam 2 quæstibus, vel quibuslibet præmiis venundari penitus debet, dicente *d* Domino: *Quod gratis accepistis, gratis date.* Et ideo quicunque deinceps in Ecclesiastico ordine constitutus, aut pro baptizandis, consignandisque fidelibus, aut collatione chrismatis, vel promotionibus graduum pretia quælibet, vel præmia (nisi 3 voluntarie oblata) pro hujusmodi ambitione susceperit, equidem si sciente loci Episcopo tale quicquam a subditis perpetratum fuerit, idem Episcopus duobus mensibus excommunicationi subjaceat, pro eo, quod 4 scita mala contexit, & correctionem necessariam non adhibuit. Sin autem suorum quispiam, eodem nesciente, pro supradictis quodcunque capitulis accipiendum esse sibi crediderit, si Presbyter est, quatuor mensium excommunicatione plectatur; si Diaconus, trium; Subdiaconus vero, vel Clericus his cupiditatibus serviens, & 5 competenti pœna, & debita excommunicatione plectendus est.

Corr. Rom. ¶ 1 Consolatione] *In Conciliis olim Coloniæ, ac Lutetiæ impressis, duobus ipsorum Codicibus Vaticanis, uno Regis Catholici, & apud Ivonem legitur*, collatione; *sed ob glossam non est emendatum.*

¶ 2 Nunquam quæstibus] *In eodem codice Regio legitur*, nummorum quæstu, vel quibuslibet præmiis venundari penitus non debet: *in aliis vero supra citatis*, nunquam quæstu.

¶ 3 Nisi) *Ab eodem codice Regio abest dictio ista*, nisi: *ita ut in his casibus voluntarias etiam oblationes prohibeat: sicut de Baptismo in Concilio Eliberitano est constitutum, infra ead. c.* emendari. *& de sacris ordinationibus in Concilio Tridentino sess. 21. c. 1. In aliis tamen codicibus est ipsa dictio*, nisi.

¶ 4 Quod scita] *Antea legebatur*, in conscientia mala. *Emendatum est ex codice Regio, & Ivone. In Conciliis vero impressis varie legitur.*

¶ 5 Et competenti) *In vulgatis legebatur*, pro arbitrio competenti pœna: *sublatæ sunt voces*, pro arbitrio, *quia in vetustis exemplaribus, in Conciliis impressis, & manuscriptis, & apud Ivonem non habentur, neque auctor glossæ eas agnoscit.*

a *al.* gratiæ. b *Ivo p.* 2. *c.* 92. c *Ivo p.* 1. *c.* 73. *& p.* 5. *c.* 126. d *Matth.* 10.

C. CII. *Nihil a Sacerdotibus exigatur pro balsamo, quod in chrismate ponitur.*

Item ex Concilio Bracarensi 1 II. *cap.* 4.

PLacuit, ut nullus Episcoporum pro modico Balsami, quod benedictum pro Baptismi Sacramento per Ecclesias datur, quia singuli *a* tremissem pro ipso exigere solent, nihil ulterius exigat: ne forte, quod pro salute animarum per invocationem Sancti Spiritus consecratur, sicut Simon *b* Magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundantes damnabiliter venundemur.

Corr. Rom. ¶ 1 Bracarensi] *Emendata est inscriptio ex aliquot vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat*, ex Carthaginensi quarto, in quo non habetur.

C. CIII. *Non est aliquid exigendum ab iis, qui infantes suos ad baptizandum adducunt.*

Item ex eodem *c.* 7.

PLacuit, ut unusquisque Episcopus per Ecclesias suas hoc præcipiat, ut hi, qui infantes suos ad Baptismum offerunt, si quid voluntarie pro suo offerunt voto, suscipiatur ab eis. Si vero per necessitatem paupertatis aliquid non habeant, quod offerant, nullum eis pignus violenter tollatur a Clericis. Nam multi pauperes hoc timentes, filios a Baptismo retrahunt: qui si forte, dum differuntur, sine gratia Baptismi de hac vita recesserint, necesse est, ut ab illis eorum perditio requiratur, quorum spolia pertimescentes, a Baptismi gratia se retraxerunt.

C. CIV. *Qui baptizatur, nullos nummos in concham mittat.*

Item ex Concilio Eliberitano *c.* 48.

EMendari placuit, ut qui baptizantur [ut fieri solebat] nummos in concham non mittant, ne Sacerdos, quod gratis accepit, pretio distrahere videatur. Neque pedes eorum lavandi sunt a Sacerdotibus, vel Clericis.

C. CV. *Pro perceptione Baptismi, vel Chrismatis aliquid exigi non debet.*

Item ex Concilio Triburiensi.

DIctum *c* est, solere in quibusdam locis pro perceptione chrismatis nummos dari, similiter pro Baptismo, & communione. Hoc Simoniacæ hæresis semen detestata est sancta Synodus, & anathematizavit, & ut de cætero nec pro ordinatione, nec pro chrismate, vel Baptismo, vel pro balsamo, nec pro sepultura, vel communione quicquam exigatur, statuit; sed gratis dona Christi gratuita dispensatione donentur.

C. CVI. *Non pro dedicandis basilicis, vel pro cæteris Sacramentis Ecclesiæ conferendis aliquid exigi debet.*

Item ex Concilio Cabilonensi *tempore Caroli Magni c.* 16.

STatuimus *d*, ut sicut pro dedicandis basilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum est; ita etiam pro balsamo, sive luminaribus emendis, nihil Presbyteri chrisma accepturi dent. Episcopi itaque de facultatibus Ecclesiæ balsamum emant, & luminaria singuli in Ecclesiis suis concinnanda provideant.

13 ps Gratian. *Sicut ergo hæc Sacramenta, licet Simoniace ministrentur, tamen benedictionis effectum conferunt accipienti: sic & Sacerdotis unctio, licet Simoniace ministretur, suo tamen non debet carere effectu. Sed, sicut supra e dictum est, illa* Sacra-

a *al.* a singulis tremisses exigi] *al.* singuli tremisses exigi. b *Act.* 8. c *Burch. l.* 4. *c.* 101. *Ivo p.* 1. *c.* 295. d *Burch. l.* 4. *c.* 93. *Ivo p.* 1. *c.* 287. *Pann. l.* 1. *c.* 98. e *Sup. cap.* remissionem *§. sed notandum.*

Sacramenta sunt necessitatis, hæc dignitatis, & ideo privilegia illorum non possunt generare communem legem istorum. Habent ergo Simoniaci vulneratum caput per Simoniacæ manus pravam impositionem. Hoc autem de illis intelligitur, quos nec excusat ignorantia, nec attractionis violentia: qui ab illis ordinantur, quos indubitanter sciunt esse Simoniacos, sive Simoniace, sive non Simoniace ordinentur ab eis. Ut enim distinguit Nicolaus Papa, alii Simoniace ordinantur a Simoniacis; alii Simoniace a non Simoniacis; alii non Simoniace a Simoniacis. Hanc distinctionem innuit Nicolaus Papa *secundus scribens omnibus Episcopis.*

C. CVII. *De triplici genere Simoniacorum.*

STatuimus *a* decretum de Simoniacis tripartita hæresi, id est, de Simoniacis Simoniace ordinatoribus, vel ordinatis, & de Simoniacis Simoniace a non Simoniacis, & de Simoniacis non Simoniace a Simoniacis. §. 1. Simoniaci Simoniace ordinati, vel ordinatores secundum Ecclesiasticos canones a proprio gradu decidant. Simoniaci quoque Simoniace a non Simoniacis ordinati, similiter ab officio male accepto removeantur. §. 2. Simoniacos autem non Simoniace a Simoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio concedimus permanere.

Gratian. *Sed hoc intelligendum est de iis, qui ordinantur a Simoniacis, quos ignorabant esse Simoniacos. Hoc facit Simoniacos, non reatus criminis, sed ordinatio Simoniaci.*

C. CVIII. *De iis, qui non Simoniace a Simoniacis ordinantur.*

De quibus Urbanus Papa II. *in Concilio Placentino, c. 3., & 4. ait.*

SI *b* qui a Simoniacis non Simoniace ordinati sunt, siquidem probare potuerint se, cum ordinarentur, nescisse, eos Simoniacos esse, & si 1 tunc pro catholicis habebantur in Ecclesia, talium ordinationes misericorditer sustinemus: si tamen eos laudabilis vita commendat. Qui vero scienter se a Simoniacis consecrari (imo execrari) permiserint, eorum consecrationem omnino irritam esse decernimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Et si tunc] *Antea legebatur*, & quod tunc, *quasi onus id probandi incumberet volenti se purgare. Emendatum vero est ex duobus manuscriptis istius Concilii exemplaribus.*

C. CIX. *De eo, qui ordinatur ab illo, quem scit Simoniacum esse.*

Item Nicolaus junior. *Hoc idem* Alexander secundus.

DE cætero statuimus *c*, ut si quis in posterum ab eo, quem Simoniacum esse non dubitat, se consecrari permiserit, & consecrator, & consecratus non disparem damnationis sententiam subeant: sed uterque depositus pœnitentiam agat, & privatus propria dignitate persistat.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus, & sequentis cap.* Erga Simoniacos, *sunt in epistola Nicolai secundi, in qua Concilium a se habitum refert: atque ea repetivit Alexander secundus in epistola* d *omnibus catholicis Episcopis directa, quæ habetur Romæ manuscripta in tribus pervetustis codicibus.*

C. CX. *Simoniacis in dignitate servanda nulla est impendenda misericordia.*

Idem *paulo inferius.*

ERga *e* Simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed juxta canonum sanctiones, & decreta sanctorum Patrum, eos omnino damnamus, ac deponendos esse, Apostolica auctoritate sancimus.

Gratian. *Subaudiendum est, nisi violenter attracti fuerint. De his enim, & a quibuslibet hæreticis violenter ordinatis ait* Innocentius *ad Episcopos Macedoniæ, epist. 22. c. 5.*

a *4. sent. dist. 25. Pannorm. lib. 3. c. 127.* b *Magister ibid.* c *Ivo p. 5. c. 79. Pann. l. 3. c. 126.* d *c. 4.* e *Magister ibid. Deusdedit p. 2. Ivo p. 5. c. 79. Pann. l. 3. c. 125.*

C. CXI. *De iis, qui inviti ad hæreticorum ordinationem trahuntur.*

COnstat multos vim passos, atque invitos, attractos, repugnantesque ab hæreticis ordinatos: sed hujusmodi aliquis, si post ordinationem talem non interfuit, cum illi conficerent Sacramenta, si communioni eorum participatus non est, si statim discedentibus illis 1 pessimo conciliabulo eorum *a* abrenuntiavit, & ad Ecclesiam rediit, iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. Cæterum, qui post mensem, aut amplius redierunt, cum se considerarent ab hæreticis ordinatos, quamvis nihil ab eis acceperunt, rei sunt usurpatæ dignitatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Illis] *In editione trium tomorum legitur,* discedens de ejus pessimo. *Sed editio quatuor tomorum, & codex canonum habet, ut Gratianus: multa autem in hoc capite collector arbitratu suo aptavit.*

Gratian. *Tales plerunque ex intuitu pietatis reformat catholicæ manus impositio cum satisfactione, & medicina pœnitentiæ: sed damnationem Simoniacorum, & eorum, qui eis consenserunt, legimus: medicinam vero authenticam ex hac hæresi nominatim non legimus: nisi quod, sicut usurpatum est in Novatianis, vel Donatistis, minoribus utique hæreticis, non canonice, sed ex intuitu pietatis; ita etiam ex his posse fieri colligimus, ideoque etiam, quia aliorsum per omnia orthodoxam habent fidem, nisi quod Spiritum Sanctum credunt esse venalem. Et, ut ait beatus Augustinus* b, *hæretici cum redierint, qua parte se absciderint ab Ecclesia, curentur; qua vero parte adhæserint, cognoscantur.*

C. CXII. *Qui ab hæresi ad Ecclesiam redeunt, in quo inveniuntur ordine, ex beneficio perseverent.*

Hinc. & Leo *Januario* 1 *Aquilegiensi, epist. 3.*

OMnis *c* cujuslibet ordinis Clericus, qui catholicam deserens unitatem, hæreticæ, vel schismaticæ conjunctionis contagione se maculaverit, si ad Ecclesiam redierit cum legitima satisfactione, & erroris sui damnatione, hoc in magno beneficio habeat, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo invenitur ordine, permaneat.

Corr. Rom. ¶ 1 Januario] *Sic etiam citatur infra ead. q. 7. c.* saluberrimum. *& sic habetur in manuscriptis* Leonis *codicibus, quamvis in excusis sit,* Juliano. *Cæterum verba ipsa epistolæ referuntur in dicto c.* saluberrimum. *& ex parte supr. ead. c.* si quis hæreticæ. *Nam hic sententia potius affertur.*

Gratian. *De his autem, qui ordinantur Simoniace a non Simoniacis (utpote illi, qui data pecunia Archidiacono, vel Consiliariis Episcopi, Episcopo ignorante, hoc efficiunt, ut de manu ejus sacros ordines accipiant) ita* scribit Gregorius VII. *lib. 7. Reg. in Synodo Romæ habita, anno Domini* 1078. *die* 19. *Novembris, cap.* 5.

C. CXIII. *Ordinationes, quæ Simoniace fiunt, falsæ judicantur.*

ORdinationes *d*, quæ interveniente pretio, vel precibus, vel obsequio alicui personæ ea intentione impenso, vel quæ non communi consensu Cleri & populi secundum canonicas sanctiones fiunt, & ab iis, ad quos consecratio pertinet, non comprobantur, falsas *e* esse dijudicamus: quoniam, qui taliter ordinantur, non per ostium, id est, per Christum intrant; sed, ut ipsa Veritas testatur, fures *f* sunt, & latrones.

14 pars. Gratian. *Quia ergo Simonia tripliciter in capitulo notatur, videndum est, quot modis pretium in hac hæresi detur.*

C. CXIV.

a Eodem] *orig.* id est, *Bonoso.* b *sup. ead. cap. quod quidam 97. vers. sed sicut.* c *sup. ead. c. si quis hæreticæ. & infra. ead. q. 7. c. saluberrimum. Polyc. l. 7. tit. 5. Pann. l. 3. c. 131.* d *Polyc. l. 2. tit. 38. Ivo p. 5. c. 81.* e *irritas*] *orig. & Polyc.* f *Joann. 10.*

C. CXIV. *De multiplici genere Simoniacorum.*
Hoc beatus Gregorius *in Evangeliorum tractatu hom. 4. in fine exponit, dicens.*

SUnt *a* nonnulli, qui quidem nummorum præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen sacros ordines pro humana gratia largiuntur, atque de largitate eadem, laudis solummodo retributionem quærunt. Hi nimirum, quod gratis acceptum est, gratis non tribuunt: quia de impenso officio sanctitatis, nummum expetunt favoris. Unde bene, cum justum virum describeret Propheta *b*, ait: *Qui excutit manus suas ab omni munere.* Neque enim dicit, qui excutit manus suas a munere, sed adjunxit, *ab omni*: quia aliud est munus ab obsequio, aliud munus a manu, aliud munus a lingua. Munus quippe ab obsequio est subjectio *c* indebite impensa. Munus a manu, pecunia est. Munus a lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit, quando in divinis rebus non solum nullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit.

C. CXV. *Æternam damnationem inveniet, qui quolibet munere ad sacros ordines accedit.*
Idem *in regesto.*

SI quis neque sanctis pollens moribus, vel neque a Clero, populoque vocatus, vel pulsatione coactus, impudenter Christi Sacerdotium, jam quolibet facinore pollutus, injusto cordis amore, vel sordidis precibus oris, sive comitatu, sive manuali servitio, sive fraudulento munusculo Episcopalem, seu Sacerdotalem, non lucro animarum, sed inanis gloriæ avaritia fultus dignitatem acceperit, & in vita sua non sponte reliquerit, eumque insperata 1 mors pœnitentem non invenerit, proculdubio in æternum peribit.

Corr. Rom. ¶ 1 Insperata] *In aliquot vetustis Gratiani codicibus legitur*, in aspera mors pœnitentia.

C. CXVI. *Pro ordinationibus nihil omnino accipiatur.*
Hinc idem Gregorius *Joanni Corinthiorum Episcopo, lib. 4. ep. 55. seu cap. 99. scribit.*

DE *d* ordinationibus aliquid accipere sub districta interdictione vetuimus. Oportet ergo, ut neque per commodum *e*, neque per gratiam, aut quorundam supplicationem aliquos ad sacros ordines consentiatis, vel permittatis adduci.

C. CXVII. *Nec pretio, nec prece, nec gratia, nec supplicatione aliqui ad sacros ordines accedant.*
Idem *universis Episcopis per Helladem* f *provinciam constitutis, eod. l. epist. 56. seu cap. 100.* g

QUibusdam *h* narrantibus agnovi, quod in illis partibus nullus ad sacrum ordinem sine commodi datione perveniat. Quod si ita est, flens dico, gemensque denuntio; quia cum Sacerdotalis ordo intus cecidit, foris quoque diu stare non poterit. Scimus quippe ex Evangelio *i*, quid Redemptor noster per semetipsum fecerit: quia ingressus in templum, cathedras vendentium columbas evertit. Columbas quippe vendere est, de Sancto Spiritu (quem sibi consubstantialem Deus omnipotens per impositionem manuum hominibus tribuit) commodum temporale percipere. Ex quo, ut prædixi, innuitur, quid sequatur: quia, qui in templo Dei columbas vendere præsumpserunt, eorum, Deo judice, cathedræ ceciderunt. §. 1. Qui videlicet error in subditis cum augmento propagatur. Nam ipse quoque, qui ad sacrum ordinem perducitur, jam in ipsa provectus sui radice vitiatus, paratior est aliis vendere, quod emit. Et ubi est, quod scriptum est: *Gratis accepistis, gratis date*? Et cum primo contra sanctam Ecclesiam Simoniaca hæresis sit exorta, cur non perpenditur? cur non videtur? quia eum, quem quis cum pretio ordinat, provehendo agit, ut hæreticus fiat? Ideoque hortamur, ut nullus vestrum denuo hoc fieri patiatur, sed neque gratia alicujus, neque supplicatione aliquos ad sacros ordines audeat promovere, nisi eum, quem vitæ, & actionis qualitas ad hoc dignum esse monstraverit. Nam si aliter factum denuo senserimus, districta, ac canonica illud noveritis ultione compesci.

C. CXVIII. *Ad Episcopalem honorem nullus per ambitum accedat.*
Item Symmachus *ad Cæsarium, epist. 1. c. 5.*

NUllus *b* itaque per ambitum ad Episcopalem honorem permittatur accedere. Nam cum hic excessus in laica conversatione culpetur, quis dubitat, quin religiosis, & Deo servientibus incutiat opprobrium?

C. CXIX. *De eodem.*
Item Gregorius *Adeodato Episcopo, l. 2. indict. 11. epist. 48.*

EStote ergo præcipue in ordinatione soliciti, & ad sacros ordines *c*, nisi provectiores ætate, & mundos opere, nullatenus admittatis, ne forte semper esse desinant, quod immature esse festinant. Eorum enim, qui in sacro sunt ordine collocandi, prius vitam, moresque discutite; & ut dignos huic officio adhibere possitis, non vobis potentia, aut supplicatio quarumlibet subrepat personarum. Ante omnia autem cautos vos esse oportet, ut nulla proveniat in ordinatione venalitas: ne (quod absit) & ordinatis, & ordinantibus periculum majus immineat. Si quando igitur de his tractari necesse est, graves, expertosque viros consiliis *d* vestris adhibete participes, & cum eis communi de hoc deliberatione pensate.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc duobus locis, ubi visum est expedire, locupletatum est ex originali.*

C. CXX. *Neque favore, neque venalitate ad sacros ordines quisquam promoveatur.*
Idem *Columbo Episcopo, lib. 2. indict. 11. epist. 47.*

PUeri *e* ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosius cadant, quanto citius conscendere ad altiora festinant. Nulla sit in ordinatione venalitas: potentia, vel supplicatio personarum nihil adversus hæc, quæ prohibemus, obtineat. Nam proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam non ex merito, sed ex favore (quod absit) aut ex venalitate provehitur.

Gratian. *E contra* idem Gregorius *quibusdam supplicantibus, unum Acolythum, & alterum Diaconum legitur ordinasse: sicut ipse scribit lib. 7. indict. 1. epist. 2.* Petro 1 *Episcopo Corsicæ inter cætera.*

Corr. Rom. ¶ 1 Petro] *In codicibus impressis epistola, unde caput hoc sumptum est, inscribitur* Chrysanto Episcopo. *Verum in codice pervetusto Vaticano earundem epistolarum, inscribitur* Petro Episcopo per Corsicam. *Anselmus autem eodem modo habet, ac Gratianus. Ad Petrum Episcopum Alexandriæ de Corsica legitur epistola alia quinto libro cap. 122. quamvis sit fortasse mendum in voce*, Alexandriæ, *& scribendum videatur*, Aleriæ.

C. CXXI. *Episcopo interveniente, Papa quendam Acolythum ordinavit.*

LAtorem *f* præsentium per intercessionem *g* sanctitatis vestræ

a *Ansel. l. 6. c. 83. Burch. l. 1. c. 113. Ivo p. 5. c. 86. Pann. lib. 3. c. 121.* b *Esa. 33.* c *al. servitus.* d *sup. dist. 100. c. novit. Ans. lib. 6. c. 90. Polyc. lib. 2. tit. 1.* e *al. donum.* f *al. Helledam.* g *Et eod. l. epist. 51 & 55. & l. 5. epist. 7.* h *Burch. l. 1. c. 21. Ivo p. 5. c. 108.* i *Matth. 21.*

a *Matth. 10.* b *Ans. l. 6. c. 6.* c *al. ordines aspirare, nisi) orig.* d *al. consilii vestri.* e *Ansel. lib. 7. c. 46.* f *Ansel. l. 7. cap. 79.* g *al. pro intercessione.*

veſtræ acolytum fecimus, quem ad obſequia veſtra transmiſimus, ut ſi in lucrandis animabus amplius ſervierit, proficere amplius poſſit.

C. CXXII. *Quiſquis in Romana Eccleſia ſacrum ordinem acceperit, ab ea ulterius egredi non poterit.*

Idem *Heliæ Presbytero, & Abbati lib.* 4. *epiſt.* 30. *ſeu c.*74.

FIlium a veſtrum b Epiphanium mandaſtis, ut ad ſacrum ordinem provehere deberemus, vobiſque tranſmittere. Sed in uno vos audivimus, in alio autem minime audire potuimus. Diaconus quidem factus eſt: ſed quiſquis ſemel in hac Eccleſia ordinem c acceperit, egrediendi ex ea ulterius licentiam non habet. Si ergo vos videre non potui, hac ex re conſolationem habeo, quia in filio veſtro requieſco.

Gratian. *Non itaque quorumlibet precibus ordinationes factæ falſæ dijudicantur; ſed hæ demum, quæ precibus ordinandi, vel ejus amici, non ſpirituali, ſed carnali affectu porrectis fiunt, cum alias futuræ non eſſent: quas non charitas interveniens, ſed ambitio ſupplicans extorquet. Non ſolum autem Clericos cujuslibet Epiſcopi ſummus Pontifex in Eccleſia Romana valet ordinare, verum etiam opportunitate exigente Monachos, & quoslibet Clericos convocare poteſt, & invitare.*

C. CXXIII. *De eodem.*

Unde Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epiſt. quæ incipit*: Propoſueramus.

PEr d principalem beatorum Apoſtolorum Petri, & Pauli poteſtatem, jus habemus non ſolum Monachos, verum etiam quoslibet Clericos de quacunque diœceſi, cum neceſſe fuerit, ad nos convocare, atque Eccleſiaſticis exigentibus opportunitatibus invitare.

15 ps Gratian. *Quolibet ergo munere interveniente falſa dijudicatur ordinatio. Sicut autem pretio interveniente ſacri ordines non ſunt tribuendi, ita nec reſtituendi. Ut enim ait B. Ambroſius, ſacri ordines nec pretio ſunt emendi, nec redimendi.*

C. CXXIV. *Pretio interveniente Sacerdotale officium non reſtituatur.*

Hinc etiam Gregorius VII. *ait lib.* 6. *reg. in Concilio habito anno Domini* 1078. *Pontificatus ſui* 6. *c.* 10.

NUllus e Epiſcopus gravamen, ſeu ſervile ſervitium ex uſu contra Eccleſiaſticam normam Abbatibus, ſeu Clericis ſuis imponat: vel interdictum Sacerdotale officium pretio interveniente reſtituat. Quod ſi fecerit, officii ſui periculum ſubeat.

Gratian. *Qui autem pecuniam accipiunt, ut ordinandis ſacros ordines non tribuant, vel ut canonicæ electioni aſſenſum non præbeant, aut Eccleſiis ædificandis, vel conſecrandis lapidem benedictum, vel conſecrationem ſubtrahant; multis argumentis acceptæ pecuniæ rei, & infames eſſe probantur.*

C. CXXV. *Sacrilegi ſunt judicandi, qui Eccleſiam Dei non permittunt regulariter ordinari.*

Ait enim Paſchalis ſecundus.

SUnt quidam, qui vel violentia, vel favore non permittunt Eccleſias regulariter ordinari. Hos etiam decrevimus ut ſacrilegos judicandos.

C. CXXVI. *De eodem.*

Codicis lib. 9. *ad legem Juliam repetundarum Impp.* Gratian. Valentin. & Theodoſius.

JUbemus f, & hortamur, ut ſi quis forte honoratorum, decurionum, poſſeſſorum, poſtremo etiam colonorum, a cujuslibet ordinis judice fuerit aliqua ratione concuſſus; ſi quis ſcit de jure venalem fuiſſe ſententiam; ſi quis pœnam vel pretio remiſſam, vel vitio cupiditatis ingeſtam; ſi quis poſtremo quacunque de cauſa improbum judicem potuerit approbare; is vel adminiſtrante eo, vel poſt adminiſtrationem depoſitam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet; cum probaverit, & victoriam reportaturus, & gloriam.

C. CXXVII. *De eodem.*

Item *in digeſtis lib.* 3. *tit. de calumniatoribus, a leg. prima.* [Ulpianus *lib.* 10. *ad Edictum.*]

IN eum, qui, ut calumniæ cauſa negotium faceret, vel non faceret, pecuniam dicetur b accepiſſe, intra annum 1 utilem, in quadruplum ejus pecuniæ, quam accepiſſe dicetur, poſt annum ſimpli c in factum actio competit.

Corr. Rom. ¶ *In hac, & ſequentibus legibus, quæ ex ff. citantur, repoſiti ſunt tituli ex vetuſtis exemplaribus Gratiani, quæ cum Pandectis Florentinis valde conveniunt.*

¶ 1 Utilem] *Hæc dictio non eſt in antiquis codicibus Gratiani, neque in Pandectis; ſed ob gloſſam non eſt ſublata.*

C. CXXVIII.

Ibidem lib. 47. *tit.* 13. *l.* 2. *de concuſſione.* Macer *lib.* 1. *publicorum judic.*

COncuſſionis judicium publicum non eſt. Sed ſi ideo pecuniam quis accepit, quod crimen minatus ſit, poteſt judicium publicum eſſe ex Senatusconſultis, quibus pœna legis Corneliæ teneri jubentur, qui in accuſationem innocentium coierint, quive ob accuſandum, vel non accuſandum, denuntiandum, vel non denuntiandum teſtimonium pecuniam acceperint.

C. CXXIX. PALEA.

Ibidem lib. 48. *tit.* 11. *ad legem Juliam repetundarum l.* 3. [Macer *l.* 1. *publ. jud.*]

LEge Julia repetundarum tenetur, qui, cum aliquam poteſtatem haberet, pecuniam ob judicandum, vel non judicandum 1, decernendumve acceperit: (Venulejus Saturninus *l. vel quo eod. tit.*) vel quo magis, aut minus quid ex officio ſuo faceret.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel non judicandum) *Sic etiam in Digeſtis vulgatis, ſed a Pandectis Florentinis abſunt iſtæ voces. Eſt autem Palea iſta fere in omnibus vetuſtis exemplaribus Gratiani: & a cap.* Sunt quidam, *uſque ad finem quæſtionis nulla eſt diſtinctio capitum.*

C. CXXX. *De eodem.*

Idem *eod. tit. l.* 6.

EAdem lege tenetur, qui ob denuntiandum, vel non denuntiandum teſtimonium pecuniam acceperint 1, *& poſt pauca.* §. 1. Lege Julia repetundarum cavetur, ne quis ob militem legendum, mittendumve æs accipiat: neve quis ob ſententiam in Senatu, Conſiliove publico dicendam pecuniam accipiat, vel ob accuſandum, vel non accuſandum. §. 2. Macer *l.* 1. *public. judic. l.* 7. Lex Julia de repetundis præcipit, ne quis ob judicem, arbitrumve dandum, mutandum, jubendumve, ut judicet: neve ob non dandum, non mutandum, non jubendum &c. neve ob litem æſtimandam, judiciumve capitis, pecuniæve faciendum, vel non faciendum aliquid accipiat. *& infra.* §. 3. Hodie ex lege Julia repetundarum extra ordinem puniuntur: & plerunque vel exilio puniuntur, vel etiam durius, prout admiſerint. §. 3. Venulejus *eod. tit. l.* 6. Hac lege damnatus, teſtimonium publice dicere, aut judex eſſe, poſtulareve prohibetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Acceperit) *In Pandectis ſequitur verſiculus:* Hac lege damnatus, *qui reponitur in fine hujus capitis.*

QUÆSTIO II.

1 ps SEquitur *ſecunda quæſtio, qua quæritur, an pro ingreſſu Monaſterii, pecunia ſit exigenda, vel exacta perſolvenda? Hoc utrumque licite fieri, utriuſque Teſtamenti ſerie comprobatur.* Legitur d *enim in primo*

a *Anſel. l.* 6. *c.* 78. b *noſtrum*] *orig.* c *al. ſacrum ordinem.* d *inf.* 9. *q.* 3. *c.* 1. *per principalem. Anſel. l.* 1. *c.* 75. *& l.* 2. *c.* 14. e *Polyc. l.* 4. *tit.* 21. f *Tit.* 27. *l.* 4. *In Cod. Theod. l.* 9. *eod. tit.*

a *Tit.* 6. b *al. detegitur.* c *al. in ſimplum.* d 1. *Reg.* 1.

primo libro Regum, quod Anna detulit secum Samuelem, postquam ablactatus fuerat, in tribus vitulis, & tribus modiis farinæ, & amphora vini ad domum domini in Silo. §. 1. *In Actibus* a *vero Apostolorum legitur*, quod multitudinis credentium erat cor unum, & anima una: *nec aliquid eorum, quæ possidebant, quisquam proprium esse dicebat; sed erant illis omnia communia, & singuli vendebant prædia sua, & ponebant pretia eorum ante pedes Apostolorum: quorum unus, Ananias* b *nomine, dum partem sibi reservaret, cum uxore sua Sapphira, sententia maledictionis accepta, ante pedes Apostoli cecidit mortuus.* §. 2. *Hinc liquido apparet, quod ingressuri monasterium sua debent offerre rectoribus: nec aliter sunt recipiendi, nisi sua obtulerint. Sed aliud est, sua sponte offerre, aliud, exacta persolvere. Anna mater Samuelis non exacta, neque petita, sed sponte munera Sacerdotibus obtulit. Credentes etiam sua sponte offerebant Apostolis, ut indigentium necessitatibus deservirent, quæ instante persecutione infidelium, eis possidere non licebat. Ananias quoque non ideo damnatus est, quia sua nollet offerre: sed quia Spiritui Sancto mentitus, pretia eorum, quæ Apostolis obtulerat, ex parte fraudabat. Non ergo his auctoritatibus permittitur rectoribus ab ingressuris aliquid exigere, sed sponte oblata suscipere; quia illud damnabile est, hoc vero minime.*

C. I. *Pro dedicandis Ecclesiis nihil exigatur.*

Unde In Concilio Bracarensi c II. *cap.* 5. *legitur.*

PLacuit *d*, ut quoties ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias Episcopi invitantur, non quasi ex debito munus aliquod a fundatore requirant: sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuatur: si vero aut paupertas illum, aut necessitas retinet, nihil exigatur ab illo. Hoc tamen unusquisque Episcoporum meminerit, ut non prius dedicet Ecclesiam, nisi antea dotem basilicæ, & obsequium ipsius per donationem chartulæ confirmatum *e* accipiat. Nam non levis culpa est ista temeritas, si sine luminariis, vel sine substantiali sustentatione eorum, qui ibidem servituri sunt, tanquam domus privata, consecretur Ecclesia.

C. II. *Ab iis, qui ad conversionem accedunt, nihil est exigendum, nec pretio aliquis ad conversionem est invitandus.*

Item Bonifacius *urbis Romæ Episcopus scribit omnibus Caralitanæ Ecclesiæ Cœnobitis.*

QUam pio mentis affectu, fratres charissimi, vestræ destitutioni Romana compatiatur Ecclesia, vobis fortassis est incognitum; sed cognitori omnium non incognitum habetur. Dubitationi autem vestræ, quod idoneum demus responsum, Deum testificor, ipsa quoque me dubitatio reddit anxium & ineptum. Nusquam *f* enim legimus Domini discipulos, vel eorum ministerio conversos, quempiam ad Dei cultum aliquo muneris interventu provocasse: nisi forte de pauperum alimento quis inconcinne proponat, quorum nulli cujuscunque professionis esset, victualia negabantur. Scimus *g* equidem, quod *omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum*, a quo bonæ voluntatis donum accipit, qui sancto deliberationis arbitrio gratis Deo servire disponit. Restat ergo, ut qui pro aliqua Ecclesiastica susceptione munus accipit, donum Dei, quod a patre luminum descendere debuit, vendat; munus autem largiens importunus emat. Quid autem de divini doni venditoribus, vel emptoribus consequatur, concludi necesse non est. §. 1. Cavete ergo, fratres, quam sit ambiguum, quod petiistis consilium; quod quidem secundum vestræ voluntatis propositum nulla invenimus ratione confirmatum. Veruntamen, si vestræ necessitati adeo est opportunus, quem reperistis *a*, dum tamen omnis absit pactio, omnis cesset conventio, nullaque vestræ Ecclesiæ fiat distractio; accedat gratis, Deo servire incipiat, suique regiminis devote gestet obsequium: & postmodum vos quasi subsidii gratia, aliqua suæ Ecclesiæ munera largiri fratrum solatio Romana permittit Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ *B. Thomas citat hoc cap.* 2. 2. *quæst.* 100. *in fine articuli tertii: & rem, quam ibi tractat, sola hujus capitis auctoritate constituit.*

C. III. *De eodem.* PALEA.

Unde Urbanus Papa *in Concilio apud Melfiam, c.* 12.

NUllus *b* Abbas pretium sumere, vel exigere ab eis, qui ad conversionem veniunt, aliqua pacti *c* occasione præsumat. Regulam antiquam sequens, nulli unquam de ordinationibus aliquid omnino accipiendum esse constituo, neque ex datione pallii, neque ex traditione chartarum, neque ex ea, quam nova per ambitionem simulatio invenit, appellatione pastelli. Quia enim 1 ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem minister legit, confirmationis autem ejus epistolam Notarius scribit.

Corr. Rom. ¶ *In nonnullis vetustis exemplaribus, in quibus paucæ sunt Paleæ, habetur caput hoc usque ad vers.* Regulam. *Reliqua vero sunt B. Gregorii locis indicatis.*

¶ 1 Quia enim] *In plerisque exemplaribus, quæ habent hanc Paleam, non sunt istæ duæ voces. Verum apud B. Gregorium leguntur, quoniam pendet adhuc oratio, & conjungitur cum iis, quæ in sequenti capite afferuntur, hoc modo:* Quia enim ordinando Episcopo Pontifex manum imponit, Evangelicam lectionem minister legit; confirmationis autem ejus epistolam Notarius scribit, sicut Pontificem non decet, &c.

C. IV. *Ab ordinando non debet aliquid exigi, sed nec voluntarie oblata respui oportet.*

Item Gregorius *in Regesti lib.* 4. *epist.* 44. *sive cap.* 88. *in Synodo Romæ habita.*

SIcut *d* Episcopum non decet manum, quam imponit, vendere; ita minister, vel Notarius non debet in ordinatione ejus vocem suam, vel calamum venundare. *& paulo post.* §. 1. Is autem, qui ordinatus fuerit, si non ex placito *e*, neque exactus, neque petitus, post acceptas chartas, & pallium, aliquid cuilibet ex Clero, gratiæ tantummodo causa, dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus: quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ non *f* ex ambientis petitione processit.

Gratian. *Auctoritate Bonifacii patenter ostenditur, quod sicut nullus pretio est invitandus ad conversionem; ita nulli, pecuniæ interventu, Ecclesiæ largiri oportet ingressum. Auctoritate vero Gregorii datur intelligi, quod pro ingressu Ecclesiæ non licet pecuniam exigere, sed spontanee oblatam licet suscipere.*

2 pars. *Item opponitur illud* Apostoli 1. *ad Timotheum c.* 5.

C. V.

VIduas honora, quæ vere viduæ sunt, *Quæ autem non sunt vere viduæ, id est, quæ suis, vel parentum opibus sustentari possunt, non recipiantur*, ut Ecclesia sufficiat iis, quæ vere viduæ sunt.

a *Act.* 4. b *Act.* 5. c *& in Vuormac. cap.* 3. *fere idem.* d *Burch. l.* 3. *c.* 37. *Ivo p.* 3. *c.* 42. e *al. confirmatam.* f *al. nunquam.* g *Jac.* 1.

a *al. cepistis.* b *Ans. lib.* 6. *c.* 91. *Pannorm. lib.* 3. *tit.* 2. *c.* 7. *Ivo p.* 5. *cap.* 109. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. *B. Gregorius lib.* 4. *epist* 44. *& lib.* 12. *post epist.* c *Placiti*] *orig.* d *extra de Simoniac. c.* 1. *Polyc.*] *Ans.*] *ibid. Ivo.*] e *al. pacto.* f *ex accipientis ambitu non processit.*] *orig.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in multis vetustis codicibus est conjunctum superiori.*

C. VI. *Qui sumptibus propriis sustentari potest, ab Ecclesia stipendia non accipiat.*

Item Hieronymus *ad Damasum Papam.*

CLericos *a* autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum & propinquorum nulla suffragantur bona. Qui autem bonis parentum, & opibus suis sustentari possunt, si, quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium, judicium sibi manducant & bibunt.

Corr. Rom. ¶ *Infra etiam 16. quæst. 1. c. fin. citatur ex Hieronymo. Ac similia habentur in regula Monachorum ex dictis Hieronymi, in c.* de paupertate; *& in glossa ordinaria ad c. 5. primæ ad Timoth. ex Hieronymo.*

C. VII. *Quibus sua sufficiunt, Ecclesiæ alimentis non sustententur.*

Item Prosper *de contemplativa vita, lib. 2. cap. 9. & 10.* b

PAstor *c* Ecclesiæ iis, quibus sua sufficiunt, non debet aliquid erogare, quando nihil aliud sit, habentibus dare, quam perdere. Nec illi, qui sua possidentes dari sibi aliquid volunt, sine grandi peccato suo, unde pauper victurus erat, accipiunt. De Clericis quidem dicit per Prophetam *d* Spiritus Sanctus: *Peccata populi mei comedunt.* Sed sicut nihil habentes proprium, non peccata, sed alimenta, quibus indigere videntur, accipiunt; ita possessores non alimenta, quibus abundant, sed aliena peccata suscipiunt.

Gratian. *Verum his auctoritatibus prohibentur ab Ecclesia suscipi, non illi, qui quondam fuerunt divites, postea vero omnia reliquerunt, ut* e *Petrus, & Matthæus, & Paulus; aut pauperibus distribuerunt, ut Zachæus* f; *aut Ecclesiæ rebus adjunxerunt, sicut illi* g, *qui prædia sua vendentes, ponebant pretia ante pedes Apostolorum, ut essent illis omnia communia: sed illi, qui in domibus parentum residentes, vel sua relinquere nolentes, Ecclesiasticis facultatibus pasci desiderant.*

C. VIII. *Qui sua relinquere non vult, non debet sumptibus Ecclesiæ sustentari.*

De quibus in eodem libro Prosperi, *cap. 10. subinsertur.* h

SI quis propter hoc non vult sua relinquere, ut habeat, unde vivat, ut quid accipit, unde rationem reddat? ut quid peccatis alienis sua multiplicat? *Idem ibidem paulo superius.* §. 1. Non est meum dicere, quali peccato cibos pauperum præsumendo suscipiunt, qui Ecclesiam, quam juvare de propriis facultatibns debuerant, suis expensis insuper gravant; propter hoc fortassis in congregatione viventes, ne aliquos pauperes pascant, ne advenientes excipiant, aut ne suum censum expensis quotidianis imminuant. §. 2. Quod si aliquid de fructibus suis Ecclesiæ, velut pro ipsa expensa sua contulerint, non se præferant inani jactantia illis, quos nihil habentes pascit, & vestit Ecclesia: quia perfectior est ille, qui se mundi rebus expoliat, aut *i* qui cum nihil habuerit, nec habere desiderat, quam ille, qui ex multis, quæ possidet, Ecclesiæ aliquid præstat, ac se de eo, quod præstiterit, forsitan jactat.

Gratian. *Ecce, qui prohibentur ab Ecclesia suscipi. Illi vero, qui omnia sua relinquunt, vel pauperibus distribuunt, vel Ecclesiæ rebus adjungunt, & ab Ecclesia laudabiliter suscipiendi sunt, & ejus opibus sustentandi.*

a 16. *quæst.* 1. *c. fin.* b *In Concil. Aquisgr. c.* 107. c *Prosper ibidem cap.* 10. d *Osee.* 4. e *Matth.* 4. f *Luc.* 19. g *Actor.* 4. h *& in Concil. Aquisgr. ibid.* i *al. &.*

C. IX. *Qui sua relinquunt, vel pauperibus distribuunt, vel Ecclesiæ rebus adjungunt, laudabiliter Ecclesiastica dispensant.*

Unde in eodem libro *a*, *cap.* 11. *legitur.*

SAcerdos, cui dispensationis cura commissa est, non solum sine cupiditate, sed etiam cum laude pietatis accipit a populo dispensanda, & fideliter dispensat accepta: quia omnia sua aut parentibus 1 reliquit, aut pauperibus distribuit, aut Ecclesiæ rebus adjunxit, & se in numero pauperum, paupertatis amore, constituit; ita ut unde pauperibus subministrat, inde & ipse tanquam pauper voluntarius vivat. Clerici quoque, quos pauperes aut voluntas, aut nativitas fecit, cum perfectione virtutis, vitæ necessaria sive in domibus suis, sive in congregatione viventes accipiant: quia ad ea accipienda non eos habendi ducit cupiditas, sed cogit vivendi necessitas. *& infra* b, *cap.* 14. §. 1. De talibus dicere videtur Apostolus *c*: *Qui in sacrario operantur, quæ de sacrario sunt, edunt; & qui in altario deserviunt, cum altario participant.* Qui nisi hoc de contemptoribus facultatum suarum vellet intelligi, nunquam secutus adjungeret: *Ita & Deus ordinavit his, qui Evangelium annuntiant, de Evangelio vivere.* De Evangelio vivunt, qui nihil proprium habere volunt; qui nec habent, nec habere aliquid concupiscunt, non suorum, sed communium possessores. Quid est aliud de Evangelio vivere, nisi laborantem inde, ubi laborat, necessaria vitæ percipere? Apostolus tamen, qui sic Evangelium prædicavit, ut nec de Evangelio viveret, sed necessaria sibi suis manibus ministraret, de se confidenter eloquitur: *Ego autem nullo horum usus sum.* Et quare hoc dixerit, secutus aperuit, dicens: *Expedit mihi mori magis, quam ut gloriam meam quis evacuet.* Evacuari dicit gloriam suam, si ab eis, quibus prædicabat, voluisset accipere vitæ temporalis *d* expensam. Nolebat quippe in præsenti laboris sui fructum, sed in futuro recipere.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut parentibus] *In aliquot manuscriptis Gratiani legitur,* aut pauperibus reliquit. *In vetusto autem Prosperi codice, & in Concilio Aquisgranensi legitur;* quia omnia sua aut reliquit, aut Ecclesiæ rebus adjunxit. *Sed quoniam multa exemplaria Gratiani & Prosperi habent vulgatam lectionem, nihil est mutatum.*

C. X. *Juxta meritum laboris, Ecclesiastica stipendia Sacerdotes distribuant.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 36.

CLerici omnes, qui Ecclesiæ fideliter, vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundum servitii sui meritum, per *e* ordinationem canonum a Sacerdotibus consequantur.

Gratian. *Multorum* 1 *auctoritatibus luce clarius constat, quod ab ingressuris monasterium non licet pecuniam exigere, ne & ille, qui exigit, & ille, qui solvit, Simoniæ crimen incurrat.*

Corr. Rom. ¶ 1 Multorum] *In vulgatis codicibus huic* §. Multorum, *præponebatur hic titulus.* Item ex Concilio Urbani Papæ habito Alverniæ: *qui sublatus est, quoniam abest ab omnibus vetustis exemplaribus collatis, & in plerisque hic §. est initium sequentis tertiæ quæstionis.*

QUÆSTIO III.

SEd adhuc objicitur, *quod qui ingressuri monasterium pecunias tribuunt, non propositum religionis, sed participationem stipendiorum Ecclesiæ emunt. Temporalia ergo, non spiritualia ementes, nequaquam Simoniaci habendi sunt.* §. 1. *His itaque respondetur: Non solum, qui spiritualia, sed etiam,* qui

a *Et in Aquisgr. c.* 108. b *In Aquisgr. c.* 111. c 1. *Cor.* 9. d *al. corporalis.* e *al. vel.*

qui temporalia eis annexa pretio accipiunt, *vel tribuunt* a, *Simoniaci judicantur*. *Unde Malachias* b *loquens ex persona Domini*. Quis est, *inquit*, in vobis, qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. *Ostia claudere non est sacri muneris officium*, *sed tantum sibi adjunctum*.

C. I. *De iis*, *qui sacros ordines munerum acceptione dispensant*.

Item Gregorius *scribit universis Episcopis Hispanis*.

AUdivimus, dilectissimi, quod nos audisse oportuit, sed audisse profecto non libuit: quosdam scilicet esse sacrorum ordinum professores, qui sub munerum datione vel acceptione, Dei Ecclesias, vel earum sibi beneficia usurpant. Quod quidem scelus vos non jamdudum acriter correxisse vehementer admiramur. Juste enim uterque corripiendus est, & a sanctæ liminibus Ecclesiæ submovendus, & qui pro Ecclesiæ ambitu munera largitur, & qui, ut Ecclesiam adeat, quicquam præsumit accipere. Iste quippe donum Dei emere, hic autem præsumit vendere. A sacrilegio quoque hoc facinus non dispar dixerim: cum id, quod sponte & sacro deliberationis arbitrio gratis fieri debuit, sub pecuniæ pactione causatur. Quare, fratres charissimi, quæ taliter facta sunt, curiose refellite, infecta prohibete, vestrisque jussionibus resistentes digno anathematis vinculo percutere non dubitate.

C. II. *De iis*, *qui Ecclesias*, *vel Ecclesiastica beneficia vendunt*.

Idem *Rothomagensi Episcopo*, *& Gallicis omnibus*.

SI *c* quis dator, vel acceptor, Dei Ecclesias, vel Ecclesiastica beneficia (quæ quidam Præbendas vocant) sub pecuniæ interventu susceperit, sive dando emerit, sive accipiendo vendiderit, a Simonis non excluditur perditione. Sed si perseverans fuerit, perpetua mulctetur damnatione. Nam qui sub religionis obtentu Deo famulari voluerit, si quid accipit, & meritum perdit, & beneficio accepto frustratur. Rationis ergo vigore cogitur, quod injuste receperit, restituere, & quicquid turpis lucri gratia receperat, non tenere.

C. III. *Ab officio suspendatur Episcopus beneficia*, *vel Ecclesiastica officia vendens*.

Item Gregorius VII. Papa, *lib*. 6. *Reg*. *in Synodo*, *cap*. 4.

SI quis Episcopus Præbendas, Archidiaconatus, Præposituras, vel aliqua Ecclesiastica officia vendiderit, vel aliter, quam statuta sanctorum Patrum præcipiunt, ordinaverit, ab Ecclesiæ officio suspendatur. Dignum est enim, ut sicut gratis Episcopatum accepit; ita membra ejusdem Episcopatus gratis distribuat.

C. IV. *Nec Altaria*, *nec Præbendas Episcopis vendere licet*.

Item ex Concilio Urbani Papæ II. *habito Alverniæ*.

QUæsitum est de Episcopis, qui altaria monasteriis data frequenter redimi compellebant pecunia: quia quidam Simoniacæ pravitatis usus in Galliarum partibus jam diutius inolevit, ut Ecclesiæ, vel decimæ (quæ vulgari vocabulo apud eos Altaria nuncupantur) monasteriis datæ, sæpius ab Episcopis sub palliata avaritia vendantur; mortuis nimirum, seu mutatis Clericis, quos personas *d* vocant. Nos auctore Deo venalitatem omnem tam ex rebus, quam ex ministeriis Ecclesiasticis propellentes, hoc ulterius fieri auctoritate Apostolica prohibemus, sicut etiam Præbendas omnes venundandas interdicimus. Porro quæcunque Altaria, vel decimas ab annis triginta, & supra, sub hujusmodi redemptione possedisse monasteria noscuntur, quiete deinceps, & sine molestia qualibet eis possidenda firmamus. §. 1. Salvo utique Episcoporum censu annuo, quem ex eisdem Altaribus habere soliti sunt.

Corr. Rom. ¶ *In summis capitulorum Concilii Claremontensis habiti Alverniæ* (*de quibus supra ad c*. 1. *distinct*. 60. *dictum est*) *cap*. 6. *hæc leguntur*, *quæ ad caput hoc videntur spectare*: Ut altaria congregationibus Canonicorum, vel Monachorum per personas data, mortuis personis, libera redeant in manus Episcoporum, nisi fuerint illis per eorum scripta, vel privilegia confirmata.

C. V. *Quicquid data*, *vel promissa pecunia in sacris ordinibus acquiritur*, *irritum habeatur*.

Idem 1 in Concilio Placentino, *c*. 1. *&* 2.

EA, quæ a sanctis Patribus de Simoniacis statuta sunt, nos quoque & judicio Sancti Spiritus, & Apostolica auctoritate firmamus. Quicquid ergo vel in sacris ordinibus, vel in Ecclesiasticis rebus, vel data *a*, vel promissa pecunia acquisitum est, nos irritum esse, & nullas unquam vires habere censemus.

Corr. Rom. ¶ 1 Idem] *Antea legebatur*: Item Gregorius. *Sed in aliquot vetustis recte est*, Idem, *nimirum Urbanus II. in cujus Synodo hæc habentur*.

C. VI. *Quicquid possidetur*, *nomine pecuniæ intelligitur*.

Item Augustinus *de disciplina Christiana*, *vel de dono disciplinæ*, *cap*. 1. b

TOtum, quicquid homines possident in terra, omnia quorum Domini sunt, pecunia vocatur: servus sit, vas, ager, arbor, pecus, quicquid horum est, pecunia dicitur. *& infra*. §. 1. Ideo autem pecunia vocata est, quia antiqui totum, quod habebant, in pecoribus habebant.

C. VII. *Qui Ecclesiastica beneficia emerit*, *Ecclesias quoque emere probatur*.

Item Paschalis Papa.

SI *c* quis objecerit, non consecrationes emi, sed res ipsas, quæ ex consecratione proveniunt, penitus 1 desipere probatur. Nam cum corporalis 2 Ecclesia, aut Episcopus, aut Abbas, aut tale aliquid sine rebus corporalibus in nullo proficiat, sicut nec anima sine corpore corporaliter vivit, quisquis horum alterum vendit, sine quo nec alterum provenit, neutrum invenditum derelinquit. Nullus 3 igitur emat Ecclesiam, vel Præbendam, vel aliquid Ecclesiasticum: nec pastellum, nec pastum antea, vel postea pro hujusmodi solvat.

Corr. Rom. ¶ 1 Penitus] *Deusdedit*, *& Anselmus legunt*, videtur quidem aliquid dicere, nihil autem penitus sapere.

¶ 2 Corporalis Ecclesia,] *Deusdedit sic habet*: cum corporalis Ecclesiæ Episcopus, vel Abbas sine rebus &c. *Reliqui collectores*, *& vetusti codices Gratiani concordant cum vulgata lectione*.

¶ 3 Nullus igitur] *Deusdedit*, *Polycarpus*, *Ivo*, *& codex manuscriptus Decretorum Pontificum* (*in quo integra fere Paschalis epistola*, *unde caput hoc acceptum est*, *refertur*) *non habent hæc verba*; *sed post verbum*, derelinquit, *continenter subjungunt*: Quam tamen objectionem sacer Chalcedonensis canon penitus exterminat, &c. *Auctor vero hujus capitis*, *ac totius hujus epistolæ est Paschalis primus*. *Nam in eo Decretorum codice hæc epistola Paschalis est post decreta Hadriani II. cum decreta Paschalis secundi sint post Urbanum secundum*, *eo plane ordine*, *quo sibi successerunt*: *quod etiam ex sequenti capite indicatur*.

a *Hæ voces* (*vel tribuunt*) *absunt a plerisque manuscr*. b *Malach*. 1. c *Polyc*. *lib*. 2. *tit*. 4. d *al*. *personatos*.

a *al*. *data*, *vel accepta*, *vel promissa*. b *C*. 2. c *Deusdedit p*. 2. *Magister lib*. 4. *distinct*. 25. *Polycarp*. *lib*. 7. *tit*. 6. *Anselmus lib*. 13. *cap*. 33 *Ivo part*. 2. *cap*. 84. *Pannorm*. *lib*. 3. *c*. 123.

C. VIII. *De eodem.*

Item Urbanus II. *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, dilecto filio* L. a *Præpoſito Eccleſiæ Sancti Juventii apud Ticinum, ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem.*

SAlvator *b* prædicit in Evangelio *c*, circa finem ſeculi Pſeudochriſtos & Pſeudoprophetas ſurgere, & multos ſeducere, & fideles ſuos in mundo multas habituros preſſuras, ſed tamen portas inferi adverſus Eccleſiam non prævalituras. Proinde (quia, ut ait Apoſtolus *d*, oportet hæreſes eſſe, ut, qui probati ſunt, manifeſti fiant) oportet nos cum Propheta *e* ex adverſo conſurgere, & murum opponere pro domo Iſrael, & cum eodem Apoſtolo *f* per multas tribulationes intrare in regnum Dei: quoniam non *g* ſunt condignæ paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. §. 1. Igitur, quia innotuiſti nobis, quod tibi objicitur, utrum vendere Eccleſiaſticam rem Simoniacum ſit, hoc Simoniacum eſſe patenter colligitur ex hoc, quod beatus Apoſtolus Petrus ait *h* Simoni: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quia exiſtimaſti donum Dei pecunia poſſideri.* Donum quippe Dei eſt Spiritus Sanctus, & donum Dei eſt res ipſi Eccleſiæ oblata. Et ſi bene animadvertis, Simon Magus, qui ad fidem ficte acceſſit, non Spiritum Sanctum propter Spiritum Sanctum 1, quo ipſe erat indignus (quoniam ut ſcriptum *i* eſt, Spiritus Sanctus diſciplinæ effugiet fictum) ſed ideo, quantum in ipſo erat, emere voluit, ut ex venditione ſignorum, quæ per eundem fierent, multiplicatam pecuniam lucraretur. Nec Apoſtolus emptionem Spiritus Sancti (quam bene fieri non poſſe noverat) ſed ambitionem quæſtus talis, & avaritiam, quæ eſt idolorum ſervitus, in eodem Simone exhorruit, & maledictionis jaculo pe culit. Quiſquis κ igitur res Eccleſiaſticas (quæ dona Dei ſunt, quoniam a Deo fidelibus, & a fidelibus Deo donantur, quæ ab eodem gratis accipiuntur, & ideo gratis dari debent) propter ſua lucra vendit, vel emit, cum eodem Simone donum Dei poſſideri pecunia exiſtimat. Ideo, qui eaſdem res non ad hoc, ad quod inſtitutæ ſunt, ſed ad propria lucra munere linguæ, vel indebiti obſequii, vel pecuniæ largitur, vel adipiſcitur, Simoniacus eſt: cum principalis intentio Simonis fuerit ſola pecuniæ avaritia, id eſt, idololatria, ut ait *l* Apoſtolus Paulus. Alioquin, cur ſancta Synodus Chalcedonenſis DCXXX. Epiſcoporum *m* Procuratorem, vel Defenſorem Eccleſiæ, vel quenquam regulæ Subjectum, adeo per pecuniam ordinari prohibet, ut interventores quoque tanti ſceleris anathematizet, niſi quod eoſdem Simoniacos judicet? Quod ſi præfati milites *n* Eccleſiæ ob hujuſmodi ſcelus taliter percelluntur, nemo ſapiens negabit, non militantes Eccleſiæ multo damnabilius ob hanc cauſam, id eſt, emptionis vel venditionis, debere percelli. Sed & beatus prædeceſſor noſter Paſchalis 2 de conſecratione affirmat, quod quiſquis *o* eorum alterum vendiderit, ſine quo alterum non provenit, neutrum invenditum derelinquit: ac per hoc eum, qui rem Eccleſiæ vendit, vel emit, Simoniacum eſſe intelligitur *p*. §. 2. Nomine vero Procuratoris intelligit præfata Synodus quemlibet Eccleſiaſticarum rerum adminiſtratorem, ut verbi gratia, Præpoſitum, Oeconomum, Vicedominum: Defenſoris nomine Advocatum, ſive Caſtaldum, & Judicem: in Subjecto vero regulæ, Archipreſbyterum, Archidiaconum, Canonicum, Monachum, vel quemlibet Eccleſiaſtico mancipatum officio. §. 3. Quod vero Spiritum Sanctum, quantum in ſe eſt, vendat, vel emat, qui præpoſituram, vel aliquid hujuſmodi vendit, vel emit, audi Auguſtinum *a* ſuper Joannem: *O quot* 3 *Præpoſituras fecerunt! Alterum Præpoſitum habet Carthagine Primianus, alterum habet Maximianus, alterum habet in Mauritania Rogatus, alterum habent in Numidia illi & illi, quos jam nec nominare ſufficimus. Circuit ergo aliquis emere columbam* b: *unuſquiſque laudat Præpoſitum* 4 *ſuum, quod vendit, &c.* Ecce venerabilis Auguſtinus de præpoſituræ diſtractione agens, nomine columbæ Sancti Spiritus venditionem vel emptionem accipit, ſicut & omnes hujus Evangelici capituli tractatores. §. 4. Penſandum vero eſt, qua pœna mulctentur, qui jam Deo & Eccleſiæ ſuæ oblata vendunt, vel emunt, ſi cum flagellis a Dei templo ejecti ſunt, qui, quæ Deo erant offerenda, vendebant, vel emebant. Si de offerendorum venditoribus, vel emptoribus dictum *c* eſt: *Vos feciſtis domum patris mei, domum negotiationis, & ſpeluncam latronum*: quid dicetur de Eccleſiæ jam oblatorum venditoribus, vel emptoribus? §. 5. Et ne quis inſanns objiciat, merito hoc Dominum tam acerbe vindicaſſe, quia tunc illa in Dei templo vendebantur, Eccleſiaſticæ vero res modo extra templum diſtrahuntur; attende ſuperius Auguſtinum non determinantem locum venditionis, vel emptionis præpoſitorum, ſed tantum indefinite dicentem: *Circuit aliquis emere columbam, unuſquiſque præpoſitum ſuum laudat, quod vendit:* non adjiciens, in templo, vel extra templum. Hæc circa venditores, vel emptores rerum ſacrarum ſufficiant.

Corr. Rom. ¶ *Integram epiſtolam Urbani II. dilecto filio L. Præpoſito Eccleſiæ B. Juventii apud* Ticinum *refert Deuſdedit in ſua collectione.*

¶ 1 Propter Spiritum Sanctum,] *Additæ ſunt hæ duæ voces, & totus hic locus emendatus eſt ex ipſa epiſtola, quemadmodum & alia nonnulla.*

¶ 2 Paſchalis,] *Antea legebatur*: Paſchaſius libro de conſecratione. *Reſtitutus autem eſt locus ex vetuſtis codicibus, & originali. Citatur enim, hic quod habetur in capite antecedente ex epiſtola Paſchalis Papæ.*

¶ 3 O quot Præpoſituras] *Apud B. Auguſtinum (cujus multi vetuſti codices hoc loco collati ſunt) legitur*: o quot propoſita fecerunt: alterum propoſitum, &c. *Apud Urbanum vero ubique eſt*, propoſta, & propoſtum.

¶ 4 Præpoſitum ſuum,] *Apud B. Auguſtinum legitur*: unuſquiſque ad propoſitum ſuum laudat, quod vendit. *In epiſtola vero Urbani*: unuſquiſque propoſtum ſuum laudat, quod vendit. *Nomine autem propoſiti apud B. Auguſtinum interdum ſignificari ſectam quandam conſtat ex 2. lib. contra Creſconium, cap. 56.*

C. IX. *Miniſtri, & ſervitores Eccleſiæ abſque ulla venalitate ab Epiſcopis ordinentur.*

Item Alexander II. *Epiſcopus, ſervus ſervorum Dei, Lucenſis Eccleſiæ Clero, & populo ſalutem perpetuam.*

EX *d* multis temporibus hoc deteſtabile malum intra veſtram Eccleſiam inoleviſſe cognovimus, ut nulli unquam Clerico, quamvis religioſo, quamvis ſcientia & moribus prædito, Eccleſiaſticum beneficium concederetur, niſi ei, qui profano pecuniæ munere illud emere ſtuduiſſet: fiebatque Eccleſia, & res ejus ita venalis, veluti quædam terrena & vilis merx, a negotiatoribus ad vendendum expoſita. Quod malum, quam deteſtabile, quantum Deo, ſanctiſque ſit contrarium, & ſacri canones docent, & fere omnibus manifeſtum exiſtit. §. 1. Chalcedonenſe *e* namque Concilium, unum ex principalibus, ſimili pœna condemnat eos, qui Eccleſiæ beneficium inter-

a Lucio,] *Anſel.* b *Deuſdedit p.* 2. *Anſelm. lib.* 5. *cap.* 42. c *Matth.* 24. d 1. *Corinth.* 11. e *Ezech.* 13. f *Actor.* 14. g *Rom.* 8. h *Actor.* 8. i *Sap.* 1. κ *infra cap. res Eccleſiæ* 12. l *Coloſſ.* 3. m C. 2. n *al. militantes.* o *Sup. ead. cap. ſi quis* 2. p *al. intelligit.*

a *Tract.* 10. *in c.* 2. *Joannis.* b *Joan.* 2. c *Matth.* 21. d *Deuſdedit p.* 2. e *c.* 2. *ſup. ead. quæſt.* 1. *c. ſi quis Epiſcopus.*

terventu pecuniæ acquirunt, & eos, qui sacram manus impositionem (per quam Spiritus Sanctus confertur) mercari dignoscuntur. Utrosque enim auctoritate inexpugnabili, illos a beneficio, istos a sacro ordine jubet expelli. Unde humani generis Redemptor omnes ementes, & vendentes de templo ejiciens, cathedras vendentium columbas evertit, nummulariorum effudit æs, præcepti sui auctoritate denuntians, & dicens *a*: *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis*. §. 2. Illud quoque in eodem facto solicite considerate, quod per totum textum sancti Evangelii nusquam reperitur, Dominum tanta severitate, tam districta censura justitiæ, peccantes corripuisse, cum non solum eloquio increpans, verum etiam facto flagello *b* de funiculis verberans omnes eliminavit de templo: aperte demonstrans, quod tales negotiatores, non sicut cæteri peccatores, sunt corripiendi, sed a templo Dei, id est, a sancta Ecclesia longius sunt projiciendi. Nam sicut per columbarum venditores illi denotantur, qui sacram manus impositionem vendere conantur; sic per nummularios, Ecclesiastici beneficii venditores designantur, qui domum Dei, teste Evangelio, speluncam latronum efficiunt. §. 3. Quapropter ego Alexander, sanctæ Romanæ Ecclesiæ & Apostolicæ sedis Episcopus (imo minister indignus) tota & tanta mala in multis Ecclesiis, & maxime in Lucensi Ecclesia, ex *c* iniqua concupiscentia fieri conspiciens, ne sanguis iniquorum a districto judice de manu nostra requiratur, illa extirpare, & penitus eradicare decrevimus. Constituimus itaque, & præsenti decreto firmamus (sicut olim nostri prædecessores fecisse noscuntur) ut nullus deinceps Episcoporum, beneficium Ecclesiæ (quod quidam Canonicam *d*, vel Præbendas, seu etiam Ordines *e* vocant) pro aliquo pretio, vel munere Clericis audeat unquam conferre: sed omnes ministros, & servitores Ecclesiæ gratis, & absque ulla venalitate in sancta Ecclesia studeant ordinare. Nec eligant in domo Domini, qui majores sacculos pecuniæ conferant, sed eos, qui moribus & disciplina, atque scientia divites, pro officio suo ipsam valeant sustentare Ecclesiam. Constituimus, & eodem modo firmamus, ut nullus cujuscunque gradus Clericus pro Ecclesiæ beneficio aliquid audeat conferre, aut fabricæ Ecclesiarum, vel donariis Ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit tribuendum, quia (teste Scriptura 1) qui *f* aliquid male accipit, ut quasi bene dispenset, potius gravatur, quam juvatur. Quod si aliquis divinorum præceptorum, & animarum salutis immemor, præfatum beneficium Ecclesiæ, iniqua cupiditate ductus, vendere, vel emere temerario ausu præsumpserit, sicut in Chalcedonensi Concilio definitum est, gradus sui periculo eum subjacere decernimus: nec ministrare possit Ecclesiæ, quam pecunia venalem fieri concupivit, & insuper terribili anathematis mucrone perfossus (nisi resipuerit) ab Ecclesia Dei, quam læsit, modis omnibus abscindatur.

Corr. Rom. ¶ *Extat integra hæc epistola in Bibliotheca Vaticana post librum Anselmi Lucensis*.

¶ 1 Teste Scriptura] *Hic referuntur verba ipsa beati Gregorii ex epistola ad Syagrium, quæ habentur sup. eadem quæst. 1. c.* non est putanda.

C. X. *Qui dona Dei vendunt, vel emunt, pariter a Deo damnantur.*

Item Gregorius *Homilia* 39. *Evangeliorum*.

VEndentes, *g* & ementes e templo eliminat Christus, quia vel eos, qui pro munere impositionem manuum tribuunt, vel eos, qui donum Spiritus emere nituntur, damnat. *Item infra*. §. 1. Vendentes in templo sunt, qui hoc, quod quibusdam jure competit, ad præmium largiuntur. Justitiam enim vendere, est hanc pro præmii acceptatione *a* servare. Ementes vero in templo sunt, qui dum hoc persolvere proximo, quod justum est, nolunt, dumque rem jure debitam facere contemnunt, dato patronis pretio *b* emunt peccatum.

C. XI. *Qui gratiam, quam a Deo accipiunt, non gratis exercent, venditores columbarum sunt.*

Item Beda *ad cap.* 2. *Joannis*.

NOn *c* solum venditores sunt columbarum, & domum Dei faciunt domum negotiationis, qui sacros ordines, largiendo pretium pecuniæ, vel laudis, vel etiam honoris inquirunt; verum ii quoque, qui gradum, vel gratiam in Ecclesia spiritualem, quam Domino largiente perceperunt, non simplici intentione, sed cujuslibet humanæ causa retributionis exercent: contra illud Petri *d* Apostoli: *Qui loquitur, quasi sermones Dei: qui ministrat, tanquam ex virtute, quam administrat Deus, ut in omnibus honorificetur Deus per Jesum Christum*. Quicunque ergo tales sunt, si nolunt veniente Domino de Ecclesia auferri, auferant ista de actibus suis, ne faciant domum Dei domum negotiationis.

C. XII. *Quæ ex consecratione proveniunt, in suum jus vi, vel munere nemo convertat.*

Item ex epistola Urbani Papæ.

REs Ecclesiæ, quæ ex consecratione proveniunt, in suum jus, vel vi, vel aliquo munere aliquem convertere non debere, docens sanctus Urbanus *e* ait: *Quisquis* 1 *res Ecclesiasticas (quæ dona Dei sunt, quoniam a Deo fidelibus, & a fidelibus Deo donantur, quæque ab eodem gratis accipiuntur, & ideo gratis dari debent) propter sua lucra vendit, vel emit, cum eodem Simone donum Dei pecunia possideri existimat*.

Corr. Rom. ¶ 1 Quisquis] *Hæc sunt ex epistola Urbani II. quæ refertur supr. c.* Salvator. *Verba autem antecedentia nusquam reperta sunt: quamvis similia quædam, dissimili tamen sententia, legantur in epistola B. Urbani I. In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus caput hoc sic citatur*: Item Beda ex epistola Urbani Papæ: *quod non cohæret*.

C. XIII. *Simoniacus est Episcopus, qui decimas, & oblationes Laicis, non Clericis distribuit.*

Item Gregorius VII.

PErvenit *f* ad nos fama sinistra, quod quidam Episcoporum non Sacerdotibus propriæ diœcesis decimas, atque Christianorum oblationes conferant, sed potius Laicalibus personis, militum videlicet, sive servitorum, vel (quod gravius est) consanguineis. Unde si quis amodo Episcopus inventus fuerit hujus divini præcepti transgressor, inter maximos hæreticos, & inter Antichristos non minimus habeatur: & sicut Nicæna Synodus de Simoniacis censuit, & qui dat Episcopus, & qui recipiunt ab eo Laici, sive prætio, sive beneficio, æterni incendii ignibus deputentur.

Corr. Rom. ¶ *Infra etiam 16. quæst. 7. c.* pervenit, *citatur hoc caput ex Gregorio. Ac sane Lambertus Scafneburgensis narrat, Episcopum quendam Bambergensem, Ecclesiam illam contra excommunicationem, & privationem Gregorii VII. favore militum, quibus multa largiebatur, per aliquod tempus retinuisse, & in ipsius Gregorii Regesto lib. 6. epist. 5. simile quiddam reprehenditur in Herimanno Episcopo Metensi*.

C. XIV. *Spiritum Sanctum vendit, qui decimas pro pecunia tribuit.*

Item Paschalis II.

ALtare *g*, & decimas per pecuniam dare, & Spiritum San-

a *Matth.* 21. b *Joan.* 2. c *Ezech.* 3. d *al. canonicas*. e *al. ordinationes*. f *sup. ead. q.* 1. *c. non est putanda*. 27. g *Ivo p.* 5. *c.* 88. *Pannor. l.* 3. *c.* 119.

a *al. acceptione*. b *al. præmio*. c *Ivo p.* 5. *c.* 97. *Pann. l.* 3. *c.* 124. d 1. *Pet.* 4. e *supr. ead. cap. Salvator* 8. f *Infra* 16. *q.* 7. *c. pervenit*. *Polyc. lib.* 4. *tit.* 11. g *Polyc. l.* 3. *tit.* 11.

ſanctum vendere, Simoniacam hæreſim eſſe, nullus fidelium ignorat.

Corr. Rom. ¶ *Supra ead. q. 1. c.* Presbyter. *hoc idem tribuitur Gregorio, quod hic Paſchali ſecundo. Et fortaſſe Paſchalis hoc, ut multa alia, accepit a Gregorio VII. quæ ipſe innovavit. In Polycarpo lib. 3. tit. 11. citatur ex Concilio Toletano.*

C. XV. *Careat honore male acquiſito, qui Eccleſiaſtica beneficia pro pecunia invenire tentaverit.*

Item Innocentius II. *in Synodo Romana cap. 2.*

SI *a* quis Præbendas, vel Prioratum, ſeu Decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam Eccleſiaſticam, ſeu quodlibet ſacramentum Eccleſiaſticum, utpote chriſma, vel oleum ſanctum, & conſecrationes altarium, vel Eccleſiarum, interveniente execrabili ardore avaritiæ per pecuniam comparaverit, honore male acquiſito careat, & emptor, atque venditor, & interventor nota infamiæ percellantur: & nec pro paſtu, nec ſub obtentu alicujus conſuetudinis ante, vel poſt a quoquam aliquid exigatur, vel ipſe dare præſumat, quoniam Simoniacum eſt; ſed libere, & abſque diminutione aliqua, collata ſibi dignitate, atque beneficio 1 perfruatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Beneficio] *Ex duobus manuſcriptis hujus Concilii exemplaribus in uno ſic legitur, in altero vero,* officio.

Gratian. *De ſecunda & tertia quæſtione quid ſacri canones diffiniant, auctoritatibus hinc inde in medium deductis patefactum eſt.*

QUÆSTIO IV.

1 ps NUnc ergo de quarta quæſtione eſt pertractandum. *An paternum crimen huic imputetur, quod eo ignorante conſtat admiſſum. Quod ignorantia hunc excuſet, multorum auctoritatibus probatur.*

C. I. *Alienum crimen neſcientem non maculat.*

Ait enim Auguſtinus, *epiſt.* 48. *ad Vincentium.*

NUllius crimen maculat neſcientem.

C. II. *De eodem.*

Idem *in eadem epiſtola.*

QUis locus innocentiæ relinquitur, ſi alienum crimen maculat neſcientem?

Corr. Rom. ¶ *Verba B. Auguſtini ſunt hæc:* Quis locus innocentiæ reſervatur, ſi crimen eſt proprium, neſcire crimen alienum?

C. III. *De infantibus, qui ab hæreticis baptizantur.*

Item in Africano *b* Concilio, *c.* 14. *legitur.*

PLacuit *c* de infantibus, qui ab hæreticis baptizantur, ne quod non ſuo fecerunt judicio, cum ad Eccleſiam Dei ſalubri propoſito fuerint converſi, parentum illos error impediat, quo minus promoveantur ſacri altaris miniſtri.

C. IV. *De eodem.*

Item in eodem. *c.* 24.

QUi *d* apud Donatiſtas parvuli baptizati ſunt, nondum ſcire valentes erroris eorum interitum, & poſteaquam ad ætatem rationis capacem pervenerunt, agnita veritate, falſitatem eorum abhorrentes, ad Eccleſiam Dei catholicam per univerſum mundum diffuſam, ordine antiquo per manus impoſitionem recepti ſunt, tales ad ſuſcipiendum munus Clericatus non debet impedire nomen erroris.

C. V. *Conſanguineorum maleficia in nullo Clericis obſunt, niſi conſcii fuerint.*

Item Leo IV. *e Ebrunio & Adelfrido Epiſcopis.*

QUia præſulatus noſtri (quod bene noſtis) magiſterium non ſolum de Sacerdotum, verum etiam de ſecularium utilitatibus debet eſſe ſolicitum, propterea fraternitatem veſtram ſcire volumus, hunc præſentem Presbyterum ad ſedem Apoſtolicam veniſſe, nobiſque violentiam, & excommunicationem ſuam per ordinem retuliſſe: quod etiam ſine juſto legis tramite illi ſua fuiſſet ablata Eccleſia, ſimiliter indicavit, quam alius dato munere Sacerdos zelo ductus invidiæ uſurpare præſumpſit. Inde parentes ejus magno dolore compulſi Presbyterum illum, qui ſuam tenebat Eccleſiam, mox comprehenderunt, & ei oculos eruerunt. Tamen ipſe ſæpe dictus Sacerdos dicit, quod abſque ſua voluntate, & ſine ejus conſilio hoc ſit peractum. Quod ſi ita eſt, ut ipſe nobis ſuo ore teſtatus eſt, nobis magnopere providendum eſt, ut ſi canonice ipſe excommunicatus non eſt, canonica ſuper eum fiat remiſſio.

C. VI.

Digeſtis a tit. de pœnis, *l. crimen.*

CRimen, vel pœna paterna nullam maculam filio infligere poteſt. Namque unuſquiſque ex ſuo admiſſo ſorti ſubjicitur, nec alieni criminis ſucceſſor conſtituitur. Idque divi Fratres Hierapolitanis reſcripſerunt.

C. VII. *Perfidia parentum filiis obeſſe non debet.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 60.

JUdæi baptizati, ſi poſtea prævaricantes in Chriſtum qualibet pœna damnati extiterint, a rebus eorum fideles filios excludi non oportebit: quia ſcriptum *b* eſt: *Filius non portabit iniquitatem patris.*

C. VIII. *Non imputantur peccata parentum iis, qui ab eis perſonaliter diviſi probantur.*

Item Auguſtinus *ad Bonifacium, epiſt.* 23.

JAm *c* itaque, cum homo in ſeipſo eſt, ab eo, qui genuit eum, alter effectus, peccato alterius ſine ſua conſenſione non tenetur obnoxius. Traxit ergo reatum, quia unus erat cum illo, & in illo, a quo traxit, quando, quod traxit, admiſſum *d* eſt. Non autem trahit alter ab altero, quando ſua unoquoque propria vita vivente, jam eſt, unde dicatur *e*: *Anima, quæ peccaverit, ipſa morietur.* Ut autem poſſit regenerari per officium voluntatis alienæ, cum offertur conſecrandus, facit hoc unus ſpiritus, ex quo regeneratur oblatus.

C. IX. *Ei, qui imitatur, impietas alterius nocet.*

Hinc etiam Gregorius *in lib.* 26. *Moralium, cap.* 8. *in cap.* 35. *Job.*

HOmini *f*, qui ſimilis tui eſt, nocebit impietas tua; & filium hominis adjuvabit juſtitia tua. Humana impietas ei nocet, quem pervertendo inquinat: & rurſus eum adjuvat noſtra juſtitia, quem a pravis actionibus mutat. Nocere enim, vel juvare neſciunt ea, quæ vel a bono corrumpere, vel a malo permutare non poſſunt.

Gratian. *E contra Dominus ad Moyſen* g: Ego ſum Deus zelotes, qui viſito peccata patrum in filios uſque in tertiam & quartam generationem, *licet non inæqualitate judicii, ſed magnitudine clementiæ Auguſtinus aſſerit hoc dictum, ita dicens:* In tertia & quarta generatione peccata patrum ſe Dominus comminatur in lege filiis redditurum, non inæqualitate judicii, ut alii peccent, & alii puniantur, ſed magnitudine clementiæ, dum ſemper expectat ad pœnitentiam, & quod in prima generatione delinquitur, non prius corrigit, & emendat, niſi & tertia, & quarta generatio venerit. *Cum ergo de baptizatis ab hæreticis Innocentius* h *ſcribat:* Lex eſt Eccleſiæ iis, qui ab hæreticis baptiza-

a *Pannor. l.* 8. *c.* 148. *ex Cabilonenſi.* b *Et Carthag.* 3. *c.* 48. c *Paulo aliter in originali.* d *Deuſdedit p.* 2. *e al. tertius.*

a *Lib.* 48. *tit.* 19. *l.* 26. b *Ezech.* 18. c *Ivo part.* 6. *c.* 417. d *al. admiſtum.* e *Ezech.* 18. f *Job. c.* 35. g *Exod.* 20. h *ſupra, q.* 1. *c. ventum.* 18.

tizati sunt, per manus impositionem Laicam tantum communionem præbere, nec ex his aliquem in Clericatus honorem vel exiguum subrogare: *patet, quod infantes, qui ab hæreticis baptizati sunt, sola excusat ignorantia, ut juxta illud Africani a Concilii ad suscipiendum Clericatus officium non eos impediat nomen erroris.*

C. X. *De eodem.*

Item sicut Augustinus *scribit ad Auxentium Episcopum, epist.* 75.

NOn imputantur filiis peccata parentum, quæ post eorum nativitatem a parentibus committuntur: nec pro peccatis parentum spirituali pœna filii sunt plectendi.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus & caput hoc, & sequentia usque ad finem quæstionis, conjuncta sunt superiori. Nam sententiis hinc inde acceptis, verba fere de suo (quod sæpe facit) in his Gratianus affert. Et hujus quidem partis sententia est apud B. Augustinum loco indicato. Verba autem ipsa referuntur infra 24. q. 3. c.* si habes.

Gratian. *Officio autem, vel beneficio Ecclesiæ privari, spiritualis pœna est: non igitur hanc ex peccato patris promeretur filius. Item si excusatur, qui ignoranter a Simoniaco ordinatur, ut sup. in cap.* Urbani b *legitur; & iste excusandus est, qui per ignorantiam Simoniace ordinatur.*

2 pars. *Sed objicitur illud* Gregorii 1.

C. XI. *De Ecclesia, quæ pactione consecratur.*

ECclesia c, quæ pactione consecrata fuerit, potius execrata, quam consecrata dici debet.

Corr. Rom. ¶ 1 Gregorii] *In aliquot vetustis codicibus legitur,* Augustini. *Anselmus vero citat ex Alexandro secundo.*

Gratian. *Item peccato civium thesauri Jericho anathematizati leguntur. Unde Achan* d, *qui regulam auream, & quædam alia pretiosa furatus est, de anathemate dicitur tulisse.* §. 1. *Item peccato Amalechitarum animalia eorum jussa sunt interfici: quibus quia Saul pepercit, audivit a Samuele* e: Nescis, quia peccatum ariolandi est repugnare; & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere? §. 2. *Item peccato Ægyptiorum* f *possessiones eorum grandini traditæ, jumenta, & primogenita eorum morte consumpta sunt.* §. 3. *Item peccato Israelitarum arca* g *Domini Philistæis tradita est. Si ergo, quæ sensu carent, ut Ecclesia, altare, arca Domini, lapides Jericho, vel execrantur, vel peccatoribus traduntur, vel anathematizantur, vel grandine devastentur; si ea, quæ vim intelligendi non habent, ut animalia Ægyptiorum & Amalechitarum, peccatis hominum perduntur morte; patet, quod nullum excusat ignorantia criminis; maxime cum ex eo utilitas deferatur ignoranti: veluti si quispiam de latrocinio, & rapina filio suo ignoranti divitias congreget; non excusat filium ignorantia, quin post mortem patris cogatur reddere male acquisita.* §. 4. *Item peccato Achan* h *plebs Israelitica in manibus hostium tradita est.* §. 5. *Item peccato filiorum Heli* i, *populus in manu Philistinorum corruit.* §. 6. *Peccato quoque plebis* k *electi eorum sæpe sunt impediti, & tandem cum eis Prophetæ ducti sunt captivi.*

3 pars. §. 7. *His ita respondetur. Insensibilia, & irrationabilia peccato hominum vel execrantur, vel anathematizantur, vel morte perduntur, non participatione peccati, sed causa Sacramenti, vel detestatione peccati, vel flagello delinquentium. Causa Sacramenti, ut thesauri Jericho, & animalia Amalechitarum. Jericho enim Luna interpretatur, & significat Mundum istum. Amalechitæ interpretantur lingentes sanguinem, & significant cupidos, & avaros, & dæmonas. Israelitæ interpretantur viri videntes Deum, & significant multitudinem sanctorum. Lapides ergo, & thesauri Jericho anathematizantur, animalia Amalechitarum interfici jubentur, ad examinandam cupiditatem Israeliticæ plebis, & ut significaretur, quod muri vitiorum, & hujus mundi thesauri, qui per lapides & thesauros Jericho designantur, irrationabiles quoque vitiorum motus, qui per animalia Amalechitarum intelliguntur, non debent transire in sortem sanctorum. Animalia vero Ægyptiorum, & possessiones eorum, & primogenita grandine & morte consumpta sunt, ut in illis punirentur, quorum felicitate lætabantur, & ut daretur intelligi, quod mundus peribit, & concupiscentia ejus. Sed & terra a Israelitarum in salsuginem versa est, & segetibus eorum imbres adversi sunt, animalia eorum sterilitate & morbo confecta sunt, ut Auctorem suum, quem per beneficia cognoscere noluerunt, saltem inter supplicia sentirent. In detestationem vero peccati, pecunia Simonis damnata est, cui dictum* b *est:* Pecunia tua tecum sit in perditionem, qui existimasti donum Dei pecunia possideri. *In detestationem quoque ejusdem criminis altare, & Ecclesia, quæ per Simoniam consecrantur, non tam consecrari, quam execrari dicuntur: quia qui interventu pecuniæ oleum consecrationis effundit, non consecrare, sed execrare dicendus est. Hinc est, quod B. Gregorius* c *Ecclesias ab Arianis consecratas iterum consecrari præcepit: quia sanctificationem consecrationis, quæ non nisi in fide Trinitatis perficitur, præstare non poterant, qui fide carebant. Arca vero, & Prophetæ peccato suorum civium hostibus traditi sunt. Electi quoque, qui murmure eorum impediti sunt, non in pœnam criminis, sed in experimentum, & exemplum patientiæ hæc passi sunt.* §. 8. *Item populus, qui peccato Achan, & filiorum Heli in manibus hostium traditus est, significat subditos corporaliter flagellari, ut inter ipsa flagella peccata Prælatorum feriantur: sicut Achan forte deprehensus, lapidibus obrutus est.* §. 9. *Sic & navicula* d *Jonæ periclitatur, ut fugitivus forte deprehensus, fluctibus immergeretur. Aliquando pro meritis Prælatorum depravatur vita subditorum, ut Prælatis suis subditi faventes ad malum, cum eis simul corruant: sicut filii Israel diu portantes peccata Sacerdotum, tandem cum eis ceciderunt in manibus hostium. Item David* e *populum numeravit: quo peccato gladius Domini desæviit in populum.* Sed in lata f gente gloria Regis est, in diminutione plebis contritio Principis. *Qui ergo de numerositate suæ gentis superbivit, jure in ejus diminutione punitus est.* §. 10. *Item parvulos Sodomitarum* g *non excusavit ignorantia, quin pro paterno scelere cœlesti igne consumerentur: sed igne hoc pœna illis diminuta est, quibus successio paterni sceleris est adempta. Pariter etiam demonstratum est, peccatis parentum parvulos aliquando corporaliter flagellari. Illud idem intelligendum est de parvulis, qui peccato Dathan* h *& Abiron vivi descenderunt ad inferos.* §. 11. *Item Cham* i *peccante, Chanaan filius ejus maledicitur: Giezi* k *delinquente, lepra transmittitur ad posteros. Judæis* l *clamantibus:* Sanguis ejus super nos, & super filios nostros, *etiam reliquiæ eorum pœnæ mortis* CHRISTI *addictæ sunt. Achab* m *quoque peccante, posteri ejus Regni solium amiserunt: & qui de ejus semine in Regno Judæ nati sunt, usque ad purgatam labem illius familiæ, a genealogia Domini sunt exclusi. Odium quoque Esau (ut Malachias* n *testatur) transivit ad Idumæos. Ex quibus omnibus colligitur, quod ignorantia peccati non excusat aliquem.* §. 12. *Sed his exemplis non probantur teneri peccato aliorum, nisi imitatores nequitiæ eorum. Quicunque enim de semine Esau, & cæterorum, ad Deum conversi, paternam malitiam detestati sunt, non odium, sed Dei clementiam experti sunt.*

C. XII.

Item ut Ambrosius *ait sermone* 11.

TUrbatur o navicula Petri, in qua erat Judas: quia, qui suis meritis erat firmus, turbatus est alienis.

Corr.

a *Sup. ead. qui apud* 4. b *sup. ead. q.* 1. *si qui a Simoniacis.* c *Ansl. l.* 5. *c.* 20. d *Jos.* 6. e 1. *Reg.* 15. f *Exod.* 9. g 1. *Reg.* 4. h *Jos.* 7. i 1. *Reg.* 4. k *Psal.* 77.

a *Psal.* 106. 1. *Joan.* 2. b *Actor.* 8. c *De cons. distinct.* 1. *c. Arianorum.* d *Jonæ* 1. e 1. *Regum ult.* f *Prov.* 14. *secundum* 70. g *Genes.* 19. h *Num.* 16. i *Genes.* 9. k 4. *Regum* 5. l *Matth.* 27. m 3. *Regum* 21. *Hieron. ad c.* 1. *Matth.* n *Malach.* 1. o *Infra.* 24. *q.* 1. *c. non turbatur.*

Corr. Rom. ¶ *Hujus etiam capitis sententia sumpta est ex sermone 11. Ambrosii, & lib. 5. c. 1. comment. ad c. 5. Lucæ. Ipsa autem verba habentur infra.* 24. q. 1. c. non turbatur.

Gratian. *Ignorabat autem Petrus peccatum Judæ. Non ergo ignorantia excusavit illum: sed turbatio hæc non peccati coinquinatio, sed corporalis persecutio intelligitur: quia meritis malorum nonnunquam adeo premuntur boni, ut eorum turbetur firmitas. Non itaque his auctoritatibus Simoniaci probantur, pro quibus ignorantibus pecunia data est. Non ergo potest probari iste reus criminis, cujus non habuit conscientiam.*

4 pars. §. 1. *Notandum quoque est, quod non omnis ignorantia aliquem excusat. Est enim ignorantia alia facti, alia juris. Facti alia est ejus facti, quod oportuit eum scire: alia, quod non oportuit eum scire. Quod non oportuit eum scire, sicut Apostolus ait:* a Si quis infidelium vocaverit vos ad cœnam, & vultis ire, quicquid vobis appositum fuerit, comedite, nihil interrogantes. Si quis vobis dixerit, hoc idolis immolatum est, nolite comedere. *Ecce quod vocatum ad cœnam non oportuit scire, carnes sibi appositas fuisse idolis immolatas. Quod oportuit eum scire, sicut ignorantia Judæorum, & reliquorum infidelium, qui ea, quæ a Prophetis de Christo fuerunt prænuntiata, adhuc ignorant esse completa, unde a Judæis adhuc exspectatur venturus. Hæc neminem excusat.* §. 2. *Item ignorantia juris, alia naturalis, alia civilis. Naturalis omnibus adultis damnabilis est. Jus vero civile aliis permittitur ignorare, aliis non. Juris civilis ignorantia nemini obest in damno vitando, si negotium inde contigerit, ut si minor pecuniam dederit filio familias, repetit: in majore vero quasi delictum est.* §. 3. *Item si successionem etiam tibi majori delatam cum alio sine judice dividas, putans testamentum jure subnixum, cum non esset, solidam successionem obtinebis: vel si id, quod nullo jure debuisti, aut jure naturali non debuisti, sed civili, tanquam ex chirographo solvas, aut promittas, repetis: non ita, si delictum. Nam si putat rem suam sibi per legem licere rapere, incidit in constitutionem* 1 *illam Codicis lib.* 8. b *titulo,* unde vi.

Corr. Rom. ¶ 1 Constitutionem] *In plerisque vetustis codicibus legitur,* incidit in constitutionem, si quis in tantam, *reliqua vacant.*

C. XIII. PALEA.

Imperator Valentinianus *Augustus.*

SI quis in tantam furoris audaciam pervenerit, ut possessionem rerum apud fiscum, vel apud quoslibet homines constitutarum, ante eventum c judicialis arbitrii, violenter invaserit, Dominus quidem constitutus, possessionem, quam abstulit, restituat possessori, & dominium ejus d rei amittat. Sin vero alienarum rerum e possessionem invasit, non solum eam possidentibus reddat, verum etiam æstimationem earundem rerum restituere compellatur.

Gratian. *In hoc autem non fuit ignorantia juris, sed facti, & illius, quod non oportuit eum scire. A reatu ergo criminis eum ignorantia excusat paterni delicti: quod etsi oportuisset eum scire, infirmitate tamen ætatis deprehendere non poterat.*

QUÆSTIO V.

1 ps QUod vero quinto loco quæritur, *an liceat ei esse in Ecclesia, vel fungi ea ordinatione, quam paterna pecunia est assecutus, auctoritate Urbani definitur, qui scribens de Simoniacis, ait inter cætera in Concilio Placentino, c. 5. & sequentibus, itemque in Concilio Romano.*

C. I. *De parvulis, qui cupiditate parentum Ecclesias emunt.*

QUicunque f sane cupiditate parentum, cum adhuc parvuli essent, Ecclesias, vel Ecclesiarum partes 1 per pecunias adepti sunt, postquam eas omnino dimiserint, si canonice in eis vivere voluerint, pro magna misericordia ibidem eos esse concedimus: neque pro hoc facto a sacris ordinibus removemus, si alias digni inveniantur. §. 1. Illi a vero, qui per seipsos, cum jam majoris essent ætatis, nefanda ducti cupiditate eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonice vivere voluerint, servatis propriis ordinibus pro magna misericordia ibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias fortassis transferri non potuerint, & in eis canonice vivere promiserint, minoribus contenti ad sacros ordines non accedant, salva tamen in omnibus Apostolicæ sedis auctoritate. §. 2. Si b qui tamen ante emptionem catholice ordinati sunt, cum ea, quæ emerunt, dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur: nisi forte ejusmodi Ecclesia sit, ut ibi primum locum debeant obtinere. Primum enim, vel singularem, vel Præpositura 2 locum in emptis Ecclesiis eos habere non patimur.

Corr. Rom. ¶ 1 Partes] *In Concilio ipso legitur,* beneficia: *sed ob glossam non est emendatum.*

¶ 2 Præpositura] *In Concilio subjungitur,* vel officii.

2 pars Gratian. *Hoc autem eum non in præjudicium canonum, sed ex misericordiæ dispensatione dixisse, ex epistola ejusdem colligitur, missa Vitali Presbytero, in hæc verba.*

C. II. *In dignitate servanda Simoniacis misericordia potest impendi, si eos vita commendat.*

EOs, qui Ecclesiam emerunt, si persona talis fuerit, quam vita commendet, videlicet, ut in Canoniis c, vel Monasteriis regulariter vivat, in sui honoris officio, misericorditer condescendendo, ministrare concedimus, absque tamen sanctorum canonum præjudicio.

Corr. Rom. ¶ *In libro manuscripto Decretorum Pontificum hic canon citatur ex Nicolao ad Vitalem Presbyterum Pruviensem.*

3 pars. Gratian. *Ex hac itaque auctoritate colligitur, quod ignorantia tales excusat a reatu criminis, ut supra dictum est, non a fructu emptionis, cum in Ecclesiis, quas parentum pecunia adepti sunt, non nisi postquam eas omnino dimiserint, & ex misericordia ibidem eis esse conceditur. In quo patet, quod etsi illis ignorantibus Simoniæ peccatum sit admissum, fructum tamen paternæ emptionis reportare non possunt. Quod vero a crimine excusentur, hinc patet, quia pro hoc facto a sacris ordinibus non removentur. Si enim illius criminis participes essent, ad sacros ordines conscendere non possent. Illud idem intelligendum est de eo, qui per pecuniam est adeptus Sacerdotii dignitatem, non Episcopo, sed cuidam ex Principibus ejus datam; utroque tamen, ordinatore videlicet, & ordinato, hoc ignorante.*

C. III. *De quodam, pro quo incuria parentum pecuniam dedit non Episcopo, sed uni Principum ejus.*

Unde Urbanus II. *scribit Alberto Metensi Episcopo.*

PRæsentium portitorem, quem parentum incuria per pecuniam non Episcopo, sed cuidam Principum ejus datam, invitum Sacerdotii dignitatem obtinuisse significasti, licet sancti canones deponendum esse testentur, tamen quia culpam istam nesciens, & coactus commisit; & quia ab eodem ordine ut deponeretur, supplicavit ultroneus, ex consideratione discretionis (quæ mater est omnium virtutum) magis, quam ex rigore canonum, misericordiæ viscera adhibendo, ipsum in eodem ordine esse, fraternitati tuæ consulimus: ita tamen, ut si d Ecclesia illa, cui deservit e, Sacerdotum penuriam non patitur, suspensus a Sacerdotali officio permaneat. Quod si fortasse Ecclesiæ utilitas exegerit, ut curam regiminis assumat, liceat ei ex concessione sui Episcopi, fratrumque obedientia, Sacerdotali officio fungi.

QUÆ-

a 1. *Corinth.* 10. b *tit.* 4. *l.* 7. c *al. adventum.* d *al. ejusdem.* e *al. alienam possessionem.* f *Anselm. lib.* 7. *cap.* 109. *C.* 5.

a C. 6. b C. 7. c *al. canonicis.* d *al. quia.* e *al. deservivit*

QUÆSTIO VI.

Quid vero de his fieri debeat, qui ignoranter a Simoniacis ordinati sunt (quod sexto loco quæsitum est) supra in capitulo videlicet Urbani a, quod sic incipit: Si qui a Simoniacis &c. requiratur. Nunc autem de illis quæritur, qui non pro ordinatione pecunias offerunt, sed pro electione, vel ut decretum electionis fiat, vel ut subscriptione firmetur, vel ut electioni non resistatur, aliquibus præmia largiuntur: an eorum electio vitiosa sit judicanda. Non enim videntur Spiritus Sancti donum emere, qui non pro consecratione, sed pro electione munera largiuntur, cum nullius spiritualis gratiæ aliquos faciat electio participes. Sed sicut Ecclesiasticarum rerum emptores Simoniaci judicantur, quia Ecclesiasticis officiis ita adjunctæ sunt, ut alterum sine altero alicui non proveniat: ita quia per electionem venitur ad consecrationem, perinde Simoniacus habetur, qui pro electione præmia largitur, ac si pro consecratione munera dedisset.

C. I. *De his, qui pro muneribus ordinationem faciunt.*

Unde Symmachus *scribit* Cæsario Episcopo *epist. 1. c. 5.*

Si b quis autem Episcopatum desiderat, data pecunia potentes personas minime suffragatrices adhibeat: nec ad decretum sibi faciendum Clericos, vel cives ad subscribendum, adhibito cujuslibet generis timore compellat, vel præmiis quibuslibet exhortetur.

C. II. *Simoniacus est, qui, ut eligatur, præmia largitur.*

Item Gregorius Salonæ c *consistentibus lib. 5. epist. 26.*

Ego d autem & vestræ dilectioni providens, & meæ animæ omnipotentis Dei judicium pertimescens, ejusdem Maximi causam subtiliter exquiri desidero, si nullis criminibus pressus, quæ sacro ordini contradicunt, si non per Simoniacam hæresim, id est, præmia quibusdam se eligentibus præbendo, ad Sacerdotale pertingere officium conatur. Tunc enim liber pro vobis apud Dominum intercessor erit, si non obligatus de suis ad locum intercessionis venerit.

C. III. *Sicut ordinatio, sic electio, vel consensus sine venalitate debet præferri.*

Item Gregorius Syagrio *Episcopo Augustodunensi, & aliis Episcopis lib. 7. epist. 110.*

Sicut e is, qui invitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admovendus: sic qui ultro ambit, vel importune se ingerit, est proculdubio repellendus. Nam qui sic nititur ad altiora conscendere, quid agit, nisi ut crescendo decrescat, & ascendendo exterius, interius ad profunda descendat? Itaque fratres charissimi, in Sacerdotibus ordinandis sinceritas vigeat: sit simplex sine venalitate consensus: pura præferatur electio, ut f ad summa 1 Sacerdotii non suffragio venditorum provectus, sed Dei credatur esse judicio.

Corr. Rom. ¶ 1 Summa] *In vulgatis codicibus legebatur,* ad Summum Sacerdotii, vel Pontificii. *Emendatus vero est hic locus ex originali, Anselmo, Polycarpo, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.*

Gratian. *Si autem pecunia promissa fuerit, vel soluta, electo, vel ordinato penitus ignorante, nec eo modo ad electionem, vel ordinationem pervenerit, ei nullatenus obesse videtur: nec ad reatum criminis pertinet, cujus conscientiam non habuit, nec ad electionis, vel ordinationis cassationem, ad quam alias non per pravam illorum cupiditatem pervenisse docetur.*

a Ead. q. 1. b *Polyc. l. 2. tit. 1. Ansel. l. 6. c. 69.* c *al. Salonis.* d *Ans. l. 6. c. 76. Polyc. l. 2. tit. 3.* e *Ansel. l. 6. c. 79. Polyc. l. 2. tit. 1.* f *Ans. l. 6. c. 80.*

QUÆSTIO VII.

1 ps Nunc autem de septima quæstione tractandum est, an renuncians suæ hæresi sit recipiendus in Episcopali dignitate, vel non.

C. I. *Qui redeuntes ab hæresi in suis ordinibus recipiantur.*

De his ita scribit Cyprianus *lib. 2. epist. 1.*

Si a qui Presbyteri, aut Diaconi, qui vel in Ecclesia Catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi, ac rebelles contra Ecclesiam steterint, vel apud hæreticos a Pseudoepiscopis, & Antichristis contra Christi dispositionem profana ordinatione promoti sint, & contra altare unum, atque divinum sacrificia foris falsa, ac sacrilega offerre conati sint: eos quoque hac conditione suscipi convenit 1, cum revertuntur, ut communicent Laici b, & satis habeant, quod admittuntur ad pacem, qui hostes pacis extiterint; nec debere eos revertentes ea apud nos ordinationis, & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellaverint.

Corr. Rom. ¶ 1 Convenit) *In originali non est verbum istud, sed loco ipsius hæc huic capiti antecedunt:* Addimus plane, & adjungimus, frater charissime, consensu, & auctoritate communi, ut etiam si qui Presbyteri &c. *Multa vero in hoc capite ex ipso B. Cypriano sunt emendata.*

C. II. *De iis, qui pro muneribus ordinationem faciunt, & qui redeuntes ab hæresi in suis ordinibus recipiuntur.*

Item ex septima Synodo c.

Si d quis 1 omnem traditionem Ecclesiasticam scriptam, vel non scriptam violat, anathema sit. §. 1. Omnis e Episcopus 2, vel Presbyter, aut Diaconus convictus, quod pro muneribus ordinationem dederit, vel acceperit, a Sacerdotio cadat. §. 2. Sed dicunt fortasse quidam, quia pœnitentiam agimus pro peccato, & Deus indulget illud. Ita & ego dico, quia omnem pœnitentiam recipit Deus, & indulget per pœnitentiam peccata, quæ jam facta sunt. Novi enim, quod David fornicatorem, & homicidam per pœnitentiam receperit Deus, & quod dixerit de eo f: *Inveni virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas.* Novi rursus eundem audientem g a Deo. *Non ædificabis mihi domum, quia vir sanguinum es.* Scio Manassæ h per confessionem dimissam impietatem suam. Scio Meretrices i, & Telonarios per pœnitentiam receptos: nullum tamen eorum, qui ante 3 Baptismum peccavit, Sacerdotibus connumeratum. Scio k quosdam, dum essent in mundo, in multa fornicatione mansisse, Monachos vero factos quasi luminaria mundi resplenduisse: nullum tamen ad Sacerdotium ascendisse. Quod etsi 4 raro contigit, nulla tamen lex Ecclesiæ fuit. Novimus peccatricem prius Mariam l: post conversionem, quamvis sancta, & casta, tamen inter Diaconissas non est computata. Sed quid hoc dico? Sequens sanctos Apostolos m, & venerabiles Patres n, cum omni fiducia clamo: Qui per Simoniam ordinatus est, sive Episcopus, sive Presbyter, sive Diaconus, alienus est a Sacerdote: neque enim venalis est gratia Spiritus Sancti: Caiphæ traditio, & adinventio Simonis a sancto Sacerdotio est aliena. §. 3. Et si in fornicationem lapsus est aliquis post Baptismum, in Sacerdotium non recipitur. Canones o enim hoc prohibent. Si quis vero cum hoc peccato ad Sacerdotium provectus est, cognitus degradetur. *Item paulo post*

Y

a *Deusdedit p. 2. & 4. Ans. l. 8. c. 39.* b *al. Laicis.* c *Ex actione 1. in 7. anathematis.* d *Deusdedit p. 2. Ivo p. 4. c. 198.* e *Ex epist. Tarasii ad Joannem. Ivo p. 5. c. 121. Ans. l. 6. c. 87.* f *Act. 13.* g *1. Paral. 22. & 1. Paral 28.* h *2. Paral. 33.* i *Matth. 21. Marc. 2. Luc. 5.* k *Can. 30. Apost.* l *Joan. 11.* m *Act. 8.* n *Can. 16. Apost.* o *Conc. Neocæs. c. 9. 15. q. 8. c. 1. Polyc. l. 6. tit. 12.*

post. §. 4. Episcopum, qui per pecuniam ordinatus est, confiteor, quia per pœnitentiam recipitur. Deus enim bonus est in omnibus, & aperta viscera ejus omni homini pœnitenti. Sed quoniam juxta Apostolum *a*, oportet Episcopum irreprehensibilem esse, quicunque per pecuniam vel ordinaverit aliquem, vel ordinatus est, ab omni Sacerdotio alienus sit. §. 5. Tarasius 5 Patriarcha *b* dixit: Quicunque per pecuniam vel ordinant, vel ordinaverunt, vel ordinati sunt Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel quilibet de numero Sacerdotali, repellantur omnino a Sacerdotali honore; sicut Simon Magus a Petro. Quicunque 6 per pecuniam *c*, dispensationem, vel curam sortiti sunt Monasteriorum, vel Ecclesiarum, vel religiosarum domorum, gerontocomiorum, xenodochiorum, orphanotrophiorum, cum depositione expellantur a dispensatione illa, & cura. Qui post Baptismum cadens in fornicationem ordinatus est, si postmodum confessus fuerit, cesset a ministerio: si vero convictus ab aliquo, deponatur omnino. §. 6. Similiter *d* percussor Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, per se, vel per aliquem alium, quasi per hoc timeri volens, deponatur. *Item*. §. 7. Qui per seculares potestates *e* ordinatus fuerit, aut Ecclesiam obtinuerit, deponatur: si vero 7 religiosam domum, expellatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis] *Caput hoc ex magna parte collectum est ex variis locis septimæ Synodi, sed non ex versione Anastasii Bibliothecarii, qua alioqui sæpe uti solet Gratianus. Initium quidem est in actione prima, anathematismo septimo.*

¶ 2 Omnis Episcopus] *Hinc usque ad vers.* Tarasius Patriarcha, *sumpta sunt ex epistola Tarasii ad Joannem Presbyterum, omissis tamen interdum nonnullis verbis: quæ quidem epistola in versione Anastasii est post actiones, & canones septimæ Synodi: sed in nova versione impressa in tomis Conciliorum est ante ipsam Synodum.*

¶ 3 Ante Baptismum] *Hoc quidem loco perspicuum erratum est, quod auctori glossæ negotium exhibuit,* οὐδένα ἢ τούτων εἰς ἱερωσύνῃ ἀριθμηθέντα, εἰ μήπω πρὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦτο πέπραχεν: *Id est*; neminem vero horum in Sacerdotio adnumeratum, nisi forte ante Baptismum hoc admisit.

¶ 4 Etsi raro] *Longe plenius in nova versione*: Quod si autem id semel atque iterum factum est, non tamen confestim legem in Ecclesia præscribit. *Græce est*, εἰ ἢ καὶ σπανίως γέγονε, οὐ νόμος ἐκκλησίας τοῦτο.

¶ 5 Tarasius] *Hæc videntur sumpta ex epistola Tarasii ad Hadrianum (de qua dictum est supr. q. 1. ad c.* eos, qui) *aut ex quinto capite septimæ Synodi: quibus locis refertur canon trigesimus Apostolorum.*

¶ 6 Quicunque per pecuniam] *Hæc habentur etiam novella 123. c. 24. apud Julianum antecessorem.*

¶ 7 Si vero religiosam] *Hæc non sunt in canone Apost.*

C. III. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio f Meldensi, cap. 43.

CAvendum *g* est, & summopere studendum *h*, ac per virtutem Christi sanguinis interdicendum & Episcopis & Regibus, & omnibus sublimioribus potestatibus, atque cunctis fautoribus, & electoribus quorumcunque, atque consensoribus, seu ordinatoribus in gradu Ecclesiastico, ut nemo per Simoniacam hæresim, regiminis locum obtineat, quacunque factione, calliditate, promissione, seu commoditate, aut datione per se, aut per submissam *i* personam.

C. IV. *Qui redeuntes ab hæreticis recipi possunt, vel non.*

Item in eadem Synodo septima, actione prima.

a 1. Tim. 3. b *In epist. Tarasii ad Hadrianum, & in 7. Synod. c. 5. ex canone Apost. 30.* c *In ead. epist. & c. 5. ex Concil. Chalced. c. 2. Novel. 123. c. 24. apud Julianum antecess. Concil. Neocæs. c. 9.* d *Can. 26. al. 28. Apost.* e *dist. 63. omnis electio. Can. Apost. 29. al. 31. & in sept. Synod. c. 3.* f *Et copiosius in schedis, de quib. 12. q. 2. precariæ.* g *Burch. l. 1. c. 21. Ivo p. 5. cap. 75.* h *al. præcavendum,* i *al. emissam.*

2 COnvenientibus apud Nicæam Bithyniæ, & considentibus Petro Archipresbytero, & Petro Presbytero, & Abbate monasterii sanctæ Sabæ, locum tenentibus Hadriani Papæ, & Tarasio Archiepiscopo Constantinopolis, & Joanne, & Thoma Apochrysariis Apostolicarum sedium Orientalium, & cæteris Episcopis, Episcopi Siciliæ dixerunt: Dignum est 1, ut de futuris inquiramus. §. 1. Item Basilius Episcopus Ancyræ dixit: Constitutio 2 Ecclesiastica habet canonice tradita ab antiquo a sanctis Apostolis, & successoribus eorum, sanctis Patribus nostris, & magistris, & sanctis universalibus sex Synodis, & localibus Synodis orthodoxis, ut qui ab aliqua hæresi revertuntur ad orthodoxam fidem, & traditionem catholicæ Ecclesiæ, scripto negare debeant hæresim suam, & confiteri Catholicam fidem. §. 2. Item Tarasius Patriarcha dixit: Videtur vobis, ut sedes suas recipiant, qui ab hæresi revertuntur? §. 3. Religiosissimi Monachi dixerunt: Sicut receperunt universales sex Synodi ab hæresi revertentes, ita & nos recipimus. §. 4. Sancta Synodus dixit: Placet omnibus nobis. Et jussi sunt Basilius Episcopus Ancyræ, & Theodorus Episcopus Myrorum *a* civitatis, & Theodosius Episcopus Amorii sedere in gradibus, & in sedibus suis. §. 5. Item Constantinus 3 Episcopus Cypri dixit: Non oportet nos, qui Episcopi sumus, indigere doctrina, sed aliorum esse doctores. §. 6. Item Tarasius Episcopus dixit; Malorum 4 doctorum mala est doctrina. Ecclesia de malis doctoribus Sacerdotes non recipit. §. 7. Item Joannes 5 Apochrysarius Orientalium sedium dixit: Hæresis separat omnem hominem ab Ecclesia. §. 8. Item Tarasius Episcopus dixit: Ecce multi canonici libri, & Synodici, & paterni lecti sunt: & ab hæresi revertentes docuerunt nos recipere, si aliqua 6 alia causa non est in eis. §. 9. Item Petrus 7 Apochrysarius Papæ dixit: Romæ exulatus est Macharius hæreticus a sancta sexta Synodo, & quadraginta dierum inducias dedit illi pater noster Benedictus Papa, & quotidie mittebat ad eum Bonifacium Consiliarium suum, & instruebat eum commonitoriis verbis ex divina Scriptura, & nullatenus voluit emendari. Hoc autem faciebat, ut eum reciperet in ordine suo. §. 10. Item Tarasius Episcopus *b* dixit: Quid dicitis de Anatolio? Nonne etiam in quarta Synodo factus est Princeps? & ecce ab ipso Dioscoro ordinatus est. Et nos igitur ita recipiamus eos, qui ab hæreticis ordinati sunt, sicut & Anatolius receptus est. §. 11. Item. Vere vox *c* Dei est: quoniam non moriuntur filii pro patribus, sed unusquisque in peccato suo morietur: addatur, quoniam ex Deo est ordinatio. §. 12. Item Tarasius Patriarcha dixit: Audivimus paterna mandata. Quid igitur? oportet recipere ab hæreticis ordinatos? §. 13. Sancta Synodus dixit: Audivimus, domine, & oportet nos recipere. §. 14. Tarasius Patriarcha dixit: plures eorum, qui in sexta Synodo convenerunt, a Sergio, Pyrrho, Paulo, & Petro ordinati sunt, qui fuerunt Principes hæreseos Monothelitarum: quoniam isti continuatim *d* in Constantinopolitana sede sederunt; & ab ultimo eorum, Petro scilicet, usque ad sextam 8 Synodum non fuerunt plures, quam duodecim anni. Thomas vero, & Joannes, & Constantinus ab hæreticis illis Archiepiscopi facti sunt, & tamen propter hoc non sunt reprobati. §. 15. Sancta Synodus dixit: Hoc manifestum est. §. 16. Constantinus Episcopus Cypri dixit: Sufficienter ostensum est, quod ab hæreticis venientes recipiendi sunt. Si vero quis sponte ad hæreticum vadit, & accipit ordinationem, non recipiatur. §. 17. Item Tarasius Patriarcha dixit: Et ego refuto eos, qui ob hujusmodi causam ad fidei subversionem ordinati sunt: & maxime, cum præsentes essent orthodoxi Episcopi, a quibus poterant ordinari. Sic est enim paternus intellectus. Si vero 9 Synodalis consonantia fuerit, &

a *al. Myron.* b *al. Patriarcha.* c *Ezech.* 18. 4. *Reg.* 4. d ἀμοιβαδόν.

& unitas Ecclesiarum de orthodoxis, qui præsumpserint ab immundis hæreticis ordinari, depositioni subjaceant. Sancta Synodus dixit: Hoc est justum judicium.

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam caput collectum est ex variis locis primæ actionis ejusdem septimæ Synodi, omninoque operæ pretium est, integram illam actionem perlegere: nonnulla tamen notabuntur.*

¶ 1 Dignum est,] *Locus hic est post recitationem nominum Episcoporum, qui convenerant; sed valde concise refertur: quod in aliis etiam locis hujus capitis evenit.*

¶ 2 Constitutio] *Verba, quæ proxime huic parti antecedunt, sunt hæc:* ἀπὸ λιβέλλου ἀνέγνω ὅπως: *id est, ut interpretatur Anastasius,* ex libello legit ita. *Non enim sententiam dicit nunc Basilius, sed abjurat hæresim, in quam cum aliis lapsus fuerat: quam abjurationem una cum professione catholicæ fidei oportuit ipsum ex libello, quod nunc etiam in more positum est, recitare Libellus vero hic incipit,* Constitutio, &c.

¶ 3 Constantinus] *Post receptionem Basilii, Theodori, & Theodosii, accesserunt alii Episcopi, qui in eandem hæresim lapsi, admitti se a sancta Synodo eodem modo postulabant, & cum unus ipsorum, excusationis gratia, dixisset, se a malis magistris seductum fuisse, Constantinus Episcopus Constantiæ, quæ in Cypro est, hoc ei exprobravit. Exprobratio Græce sic habet,* ἔδει ὑμᾶς ἐπισκόπους ὄντας μὴ διδασκαλίας δεῖσθαι, ἀλλὰ διδασκάλους εἶναι ἑτέρων: *quæ sic Anastasius vertit:* Oportebat vos, cum essetis Episcopi, discendi nullam necessitatem habere, sed magistros esse potius aliorum.

¶ 4 Malorum] *Cum Hypatius, & alii Episcopi, qui a sancta Synodo admitti petebant, dixissent, a malis magistris malas se doctrinas accepisse, respondens eis Tarasius Patriarcha, inquit:* ἐπειδὴ περιεπατεῖτε, κακῶν διδασκάλων κακὰ τὰ μαθήματα, ἡ ἐκκλησία ἐκ κακῶν διδασκάλων ἱερεῖς δέχεσθαι οὐ προσίεται: *id est:* Quandoquidem dixistis, malorum doctorum malæ disciplinæ, Ecclesia, ut ex malis doctoribus Sacerdotes admittat, non facile adducitur. *Ex quo apparet, Tarasium non contradicere Constantino, ut auctor glossæ putavit.*

¶ 5 Item Joannes] *Post recitata verba Tarasii, cum in Synodo dubitaretur, an etiam hi, sicuti tres priores recepti erant, statim essent recipiendi, Joannes Apochrysarius Patriarchæ Antiochiæ, & Constantinus Episcopus Constantiæ Cypri petierunt, ut canones, & sanctorum Patrum libri eo spectantes legerentur, ut maturius posset constitui, quomodo redeuntes ab hæresi ad Ecclesiam catholicam essent recipiendi, & cum de octavo canone primæ Nicænæ Synodi (in quo de Catharis recipiendis agitur) dissereretur, Joannes hæc est interlocutus.*

¶ 6 Si aliqua alia causa) *Græce est,* καὶ ἐὰν τις αἰτία πονηρὰ οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς: *quæ Anastasius vertit*: nisi forte in eis maligna fuerit noxa reperta. *& paulo post*: si non est in illis aliqua causa nefaria.

¶ 7 Petrus] *Post multos canones lectos, & multas sanctorum Patrum auctoritates recitatas, cum Tarasius ex illis collegisset, ab hæresi revertentes esse recipiendos in catholica Ecclesia, Petrus Legatus Hadriani Papæ, exemplo Benedicti Papæ id confirmat.*

¶ 8 Usque ad sextam] *Græce est,* ἕως τῆς ἕκτης συνόδου ἔτη πλέον οὐ διῆλθον, ἢ δεκαπέντε: *Id est*: usque ad sextam Synodum non intercesserunt anni plures, quam quindecim.

¶ 9 Si vero Synodalis] *Græce legitur*: ἐὰν ἡ συνοδικὴ ἐκφώνησις γένηται, καὶ ὁμόνοια τῶν ἐκκλησιῶν ἐπ' ὀρθοδοξίᾳ, ὁ τολμῶν ἀπὸ τῶν βεβήλων αἱρετικῶν χειροτονεῖσθαι, τῇ καθαιρέσει ὑποπεσεῖται: *Quæ Anastasius vertit*: Si autem Synodica promulgatio, & concordia Ecclesiarum causa orthodoxiæ facta fuerit, qui præsumpserit a profanis hæreticis ordinari, depositioni succumbet.

3 pars. Gratian. *Ex hac auctoritate datur intelligi, quod qui ab unitate catholicæ fidei in hæreticorum societatem transierit, ut de manibus eorum Ecclesiasticæ dignitatis Sacramenta percipiat: vel qui contemptis orthodoxis ab hæreticis ordinari desideraverit, etsi postea suæ abrenuntians hæresi ad Ecclesiam redierit, officio tamen accepto fungi non poterit. Auctoritate vero Cypriani a prohibentur ab administratione Ecclesiastica, qui intra catholicam Ecclesiam ordinati ad fidei impugnationem dilabuntur. Porro Simoniaci nec ab hæreticis ordinantur ad fidei subversionem: nec intra Ecclesiam catholicam ordinati adversus fidem armantur. Quamvis enim nonnullos per pecuniam ordinent, non tamen fidem impugnant, nec gratiam Spiritus Sancti venalem prædicant. Unde veraci pœnitentia, cum hæresim suam detestati fuerint, præmissis auctoritatibus non prohibentur recipi in suis gradibus. Veruntamen capitulo illo Nicænæ Synodi b, si quis per pecuniam, &c. & illo alio septimæ Synodi c, si quis omnem traditionem, &c. & Innocentii, & aliorum d multorum auctoritatibus irreparabiliter damnari jubentur.*

C. V. *In ordine male accepto Simoniaci pœnitentiam agere non possunt.*

Hinc etiam Leo IV. Episcopis Britanniæ.

Requiritis e de iis, qui turpissimo lucro columbas in templo Domini vendere non pertimescunt, & sua facta, improba temeritate, Simonis hæresi conjungunt, utrum possint in ordine pœnitentiam agere, an tantummodo extra ordinem, & Sacerdotalem fieri gradum? Quod nos quidem convictis & iis, qui tam detestabile nefas (quod jam multis est damnatum Conciliis) peregisse noscuntur, nulla possumus pœnitentia subvenire, & tot spiritualibus Patribus obviare, sed in illorum Patrum me sententia convenire omnibus certum sit.

Corr. Rom. ¶ *Epistolæ hujus Leonis quarti ad Episcopos Britanniæ magna pars (in qua etiam est hoc caput) habetur in Codice pervetusto.*

4 ps. Gratian. *Nisi rigor disciplinæ quandoque relaxetur ex dispensatione misericordiæ. Multorum enim crimina sunt damnabilia, quæ tamen Ecclesia tolerat pro tempore, pro persona, intuitu pietatis, vel necessitatis, sive utilitatis, & pro eventu rei. Pro tempore: sicut Gelasius, qui cum necessitate temporis videret, Italicam Ecclesiam propter belli famisque incursionem fere omnium Clericorum officio destitutam, adeo ut plerisque populis subsidia regendarum deessent animarum, concessit de Monachis, vel de Laicis Clericos assumi, ita dicens Episcopis per Lucaniam, epist. 1. c. 1.*

C. VI. *Pro temporum necessitate Apostolicæ sedis decreta temperantur.*

Necessaria f rerum dispensatione constringimur, & Apostolicæ sedis moderamine convenimur, sic canonum paternorum decreta librare, & retro Præsulum prædecessorumque nostrorum præcepta metiri, ut quæ præsentium necessitas temporum in restaurandis Ecclesiis relaxanda deposcit, adhibita diligenti consideratione (quantum potest fieri) temperemus.

Gratian. *Item,* Priscis igitur, &c. (*Require supr. in tractatu ordinandorum.*) *Item* Innocentius g Papa, *cum pro necessitate temporis, ne nimium scandalum esset in Ecclesia, ordinatos a Bonoso hæretico susciperet, ait in decretis suis, epist. 22. ad Episcopos Macedoniæ, c. 5.*

C. VII. *Cessante necessitate, debet cessare, quod urgebat.*

Quod pro remedio, ac necessitate temporis statutum est, constat primitus non fuisse. *& infra*. Quod ergo necessitas pro remedio reperit, cessante h necessitate, debet utique cessare pariter, quod urgebat: quia aliud 1 est ordo legitimus, aliud, quod usurpatio ad præsens fieri tempus impellit.

Corr. Rom. ¶ 1 Quia aliud] *In originali, & apud Ivonem, & in multis manuscriptis Gratiani legitur*: alius est ordo legitimus, alia usurpatio, quam ad præsens fieri tempus impellit.

a *Supra ead. si qui Presbyteri.* b *Forte supr. ead. qu. 1. qui per pecunias. aut q. 7. c. si quis omnem. §. quicunque per pecuniam.* c *sup. ead. q. 7. si quis. q. 3. c. ult. q. 1. c. Arianos.* d *q. 1. c. si quis confugerit. & cap. qui studet. & c. si quis Episcopus per pecuniam.* e *Ivo p. 5. c. 115.* f *Polyc. l. 7. c. 15. Ans. l. 2. c. 34. Ivo p. 3. c. 141.* g *dist. 55.* h *sup. ead. q. 1. quod pro necessitate. Ivo in prolog.*

Gratian. *Similiter ex dispensatione etiam in* Nicæno *Concilio c. 8. de Novatianis statutum est, ut ad Ecclesiam redeuntes ordinentur.*

C. VIII. *Iterum ordinentur, qui ex Novatianis ad Ecclesiam redierint.*

SI qui voluerint venire ad Ecclesiam Catholicam, & Apostolicam ex Novatianis, placuit sancto Concilio, ut 1 ordinentur, & sic maneant in Clero. Ante omnia autem hanc ab eis confessionem per scripturam exigi oportet, ut fateantur se communi consensu Ecclesiæ Catholicæ, & Apostolicæ statuta observaturos.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut ordinentur) *Græce est,* ὥςε χειροθετȣμένȣς αὐτȣ̀ς μένειν ȣ̔́τως ἐν τῷ κλήρῳ: *quod Dionysius vertit*; ut impositionem manus accipientes sic in Clero permaneant. *At Tarasius Patriarcha Constantinopolitanus in actione prima septimæ Synodi post recitationem istius canonis istam vocem* χειροθεσία, *interpretatur* benedictionem, *non* ordinationem.

C. IX. *Juramentum a schismate redeuntium.*

Item Gregorius *lib. 10. reg. epist. 31.*

QUoties *a* cordis oculus nube erroris obductus supernæ illustrationis lumine fit serenus, magna cautela nitendum est, ne latenter auctor schismatis irruat, & ab unitatis radice eos, qui ad eam reversi fuerant, telo iterum erroris abscindat. Et ideo postquam ego ille 1 civitatis illius Episcopus comperto divisionis laqueo, quo tenebar, diutina mecum cogitatione pertractans, prona, & spontanea voluntate ad unitatem sedis Apostolicæ divina gratia duce reversus sum, & ne non pura mente, sed simulata reversus existimer, spondeo sub ordinis mei casu, & anathematis obligatione, atque promitto tibi, & per te sancto Petro Apostolorum Principi, atque ejus Vicario beatissimo Gregorio, vel successoribus ipsius me nunquam quorumlibet suasionibus, vel quocunque alio modo ad schisma, de quo Redemptoris nostri misericordia liberante ereptus sum, reversurum; sed semper me in unitate sanctæ Ecclesiæ Catholicæ, & communione Romani Pontificis per omnia permansurum. Unde jurans dico per Deum omnipotentem, & hæc sancta quatuor Evangelia, quæ in manibus meis teneo, & salutem *b* dominorum nostrorum Rempublicam gubernantium, me in unitate, sicut dixi, Ecclesiæ Catholicæ, & communione Romani Pontificis semper, & sine dubio permanere. Quod si [quod absit] aliqua excusatione, vel argumento ab hac me unitate divisero, perjurii reatum incurrens, æternæ pœnæ obligatus inveniar, & cum auctore schismatis habeam in futuro seculo portionem. Hanc autem professionis, promissionisque meæ chartulam Notario illi cum consensu Presbyterorum, & Diaconorum, atque Clericorum, qui me in hac unitate obligantes, in suprascriptis omnibus prona simul voluntate secuti, atque propriis manibus subscripturi sunt, scribendum dictavi, & propria manu subscribens tibi tradidi. Acta in loco illo, die illo, & Consulibus suprascriptis. Subscriptio Episcopi illius. Ego ille, Episcopus civitatis illius, huic confessioni, promissionique meæ, præstito de conservandis suprascriptis omnibus sacramento, subscripsi.

Corr. Rom. ¶ 1 Ego ille) *Reposita est antiqua nota,* ille *ex codicibus epistolarum B. Gregorii impressis, ac manuscriptis, quæ quidem nota in hoc capite multoties repetitur. Pro ea in vulgatis* Gratiani *exemplaribus erat* N. *Aliqua vero alia, quæ parum ab originali discrepabant, nihil causæ visum est, cur mutarentur.*

Gratian. *Cæterum ex canonum rigore contra scribit* Felix Papa III. *omnibus Episcopis epist. 1. c. 5.*

a *Ansel. l. 6. c. 161. Polyc. l. 7. tit. 6.* b *al. salutem gentium, atque illustrium dominorum*] *al. gentiumque illustrium*) *Ansel.*

C. X. *Qui extra Ecclesiam baptizati fuerint, vel rebaptizati, ad Ecclesiasticam militiam non admittantur.*

QUi *a* in qualibet ætate alibi, quam in Ecclesia Catholica aut baptizati, aut rebaptizati sunt, ad Ecclesiasticam militiam prorsus non *b* permittantur accedere. Quibus satis esse debet, quod in Catholicorum numero sint recepti. Quoniam de suo ordine, & communione videbitur ferre judicium, quisquis hoc violaverit institutum, vel qui non removerit eum, quem ex ejus *c* cœtu ad ministerium Clericale obrepsisse cognoverit.

Gratian. *Pro persona: sicut beatus* Gregorius *scribens Januario Episcopo lib. 7. indict. 2. epist. 1. ait.*

C. XI. *Rigor canonum pro persona aliquando relaxatur.*

TAnta *d* nequitia ad aures meas de tua senectute pervenit, ut eam, nisi adhuc humanitus pensaremus, fixa jam maledictione feriremus. *& infra.* §. 1. Et quidem pœnæ sententia in te fuerat jaculanda: sed quia simplicitatem tuam cum senectute novimus, interim tacemus.

Gratian. *Pietatis intuitu: sicut de illiteratis e, & corpore vitiatis* Gelasius *ait Episcopis per Lucaniam epist. 1. c. 18.*

C. XII. *Canonum decreta pietatis intuitu nonnunquam relaxantur.*

SI qui vel temeritate propria, vel incuria præsidentium tales ante suscepti sunt; in his, in quibus constituti sunt, locis eatenus perseverent, ut nihil unquam promotionis accipiant, satisque habeant, hoc ipsum sibi pro nimia miseratione concessum.

Gratian. *Necessitatis intuitu: sicut* Hilarius Papa, *qui cum de quodam Episcopo præter notitiam, atque consensum Metropolitani ordinato loqueretur, ne in utroque grave scandalum fieret, ait in epistola f sua ad Ascanium, & universos Episcopos Tarraconensis provinciæ.*

C. XIII. *Necessitatis causa quædam in Ecclesiis tolerantur.*

QUoniam quicquid ab alterutra parte est indicatum, omni videmus perversitate confusum, temporum necessitate perspecta, hac ratione decernimus ad veniam pertinere, quod gestum est, ut nullus 1 deinceps præter notitiam, atque consensum Metropolitani ordinetur *g* Antistes.

Corr. Rom. ¶ 1 Nullus] *Hoc loco verba Hilarii summatim referuntur.*

C. XIII. *De eodem.*

Item Innocentius *Episcopis Macedoniæ ep. 22. c. 6.*

QUoties a populis, aut a turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, inultum solet transire. Priora ergo dimittenda dico Dei judicio, & de reliquo maxima solicitudine præcavendum.

C. XV. *Ex dispensatione quædam tolerantur, quæ canonum rigor condemnat.*

Item ex epistola Cyrilli *h missa Maximo Diacono Antiocheno.*

DIdici *i* a diligendo mihi Paulo Monacho, quia recusat pietas tua usque hodie communionem reverendissimi Episcopi Joannis amplecti, pro eo, quod quidam in Antiochena Ecclesia male adhuc cum Nestorio vel sentiant, vel jam senserint quidem, sed forsitan resipuerint. Probet igitur tua modestia, utrum aliquando hi, qui dicuntur colligi, nude, ac irreverenter cum Nestorio sentiant

a *Ans. l. 7. c. 17. Burch. l. 4. c. 293. Ivo p. 1. c. 293.* b *ne unquam*] *orig.* c *ex eis ad ministerium*] *orig.* d *Sup. dist. 86. tanta. Burch. l. 1. c. 197. Ivo p. 2. c. 78. & p. 5. c. 312.* e *Supra dist. 36. illiteratos.* f *Ante c. 1.* g *consecretur*] *orig.* h *In prima actione septimæ Synodi.* i *Ivo in prologo. Pann. in prologo c. 23.*

tiant, & invicem colloquantur, licet aliquando cauteriatam habeant conscientiam, colligantur autem nunc, acta pœnitentia super iis, in quibus subrepti sunt: quamvis confiteri fortassis revereantur excessum. *& infra* a. §. 1. Ut autem non æstimemur amare contentionem, amplectamur Episcopi reverendissimi Joannis communionem, indulgentes ei, & causa dispensationis ejus negotium non subtilius, vel districtius, sive vehementius erga se recognoscat agitari. Dispensationis enim gratia (sicut dixi) eget negotium multum.

Corr. Rom. *Hæc epistola B.* Cyrilli *refertur in actione prima septimæ Synodi. Et quoniam in magni ponderis argumento versatur, ac prudentissime scripta est, multa autem in hac versione corrigenda fuissent, placuit Græcam ipsam epistolam cum interpretatione nova afferre.*

Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Μαξίμῳ Διακόνῳ Ἀντιοχείας, ὑπομνηστικόν.

Ἔμαθον παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μονάζοντος Παύλου, ὅτι παραιτεῖται ἡ σὴ θεοσέβεια μέχρι σήμερον τὴν κοινωνίαν τὴν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον Ἰωάννην, διὰ τὸ τινὰς ἐν τῇ Ἀντιοχένῃ ἐκκλησίᾳ ἢ φρονοῦντας ἔτι τὰ τοῦ Νεστορίου, ἢ πεφρονηκότας μὲν, ἀποσχομένους δὲ ἴσως εἶναι. δοκιμασάτω τοίνυν τὸ σὸν ἐπιεικὲς, πότερον ποτε οἱ λεγόμενοι συνάγεσθαι, γυμνῶς, καὶ ἀναισχύντως τὰ τοῦ Νεστορίου, καὶ φρονοῦσιν, καὶ λαλοῦσιν ἑτέροις, ἢ κεκαυτηριασμένην μὲν ἐσχήκασι ποτὲ τὴν συνείδησιν, συνάγονται δὲ νῦν μεταμεληθέντες ἐφ' οἷς συνηρπάγησαν, αἰσχυνόμενοι δὲ ἴσως ὁμολογεῖν τὸ πταῖσμα. συμβαίνει γάρ τινα τοιαῦτα περὶ τοὺς ἀπατηθέντας γίνεσθαι. κἂν εἴδῃς συντρέχοντα νῦν τῇ ὀρθῇ πίστει, ἀμνησικάκει περὶ τῶν παρελθόντων. βουλόμεθα γὰρ μᾶλλον ἀρνουμένους αὐτοὺς ὁρᾷν, ἢ ἀναισχύντῳ γνώμῃ συναγοροῦντας ταῖς Νεστορίου κακίαις, ἵνα δὲ μὴ δοκῶμεν τιμᾷν τὸ φιλόνεικον, ἀσπασώμεθα τὴν πρὸς τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἰωάννην κοινωνίαν, συγχωροῦντες αὐτῷ, καὶ οἰκονομίας ἕνεκα μὴ ἀκριβολογούμενοι σφόδρα, περὶ τοὺς μεταγινώσκοντας, οἰκονομίας γὰρ, ὡς ἔφην, δεῖται τὸ πρᾶγμα πολλῆς.

Sancti Patris *nostri* Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini *ad* Maximum Diaconum *Antiochenum admonitio.*

COgnovi ex dilecto Monacho Paulo, pietatem tuam usque ad hunc diem recusare communionem religiosissimi Episcopi Joannis: eo quod aliqui sunt in Ecclesia Antiochena, qui vel adhuc cum Nestorio sentiunt, vel senserunt quidem, nunc autem ab eo fortasse abstinent. Perpendat igitur æquitas tua, utrum tandem, qui dicuntur convenire, palam, atque impudenter Nestoriana & sentiant, & cum aliis etiam loquantur: an aliquando quidem cauteriatam habuerint conscientiam, nunc autem ideo conveniant, quod ipsos pœnituerit erratorum, quibus simul abrepti fuerant, pudeat autem fortasse lapsum suum fateri. Solet enim fere tale quiddam iis, qui decepti sunt, usuvenire. Quod si illos nunc ad rectam fidem conversos videas, malorum præteritorum memoriam depone. Malumus enim eos videre negantes, quam defendentes Nestorii vitia. Cæterum, ne videamur contentionis cupidi, religiosissimi Joannis communionem amplectamur, indulgentes ei, atque ut conveniens in his rebus moderatio teneatur, non nimium diligenter in eos, qui resipiscunt, inquirentes. Res enim, ut dixi, magnæ eget moderationis.

Corr. Rom. ¶ *In eandem sententiam scribit Joanni Antiocheno Patriarchæ in epist. quæ habetur tomo 5. act. Concilii Ephes. nuper Ingolstadii impressi, his verbis*: Optamus autem, ut omnes res suas agant, neque turbas in Ecclesiis, per Christi gratiam, Doctorumque ubilibet agentium prudentiam utcunque jam sedatas, denuo excitent, neque vel sibi ipsis, vel aliis negotia facessant. Cæterum, si sunt, qui a Nestorio aliquando steterunt, nunc vero ex animo resipiscentes a nugis illis discedere, mutataque voluntate rectam, inculpatamque fidem complecti cupiunt, eos placide suscipere oportet, nec cuiquam illorum, præteritorum gratia, convicium facere: ne qua ratione ansa quibusdam præbeatur, ut cunctantius ad meliora festinent.

a Ivo Ibid. Pann. ibid. c. 24.

C. XVI. *De eodem.*

Idem ad Gennadium Presbyterum, & Archimandritam.

DIspensationes a rerum nonnunquam cogunt parum quidem a debito quosdam foras exire, ut majus aliquid lucri faciant. Sicut enim ii, qui mare navigant, tempestate urgente, navique periclitante anxiati, quædam exonerant, ut cætera salva permaneant: ita & nos, cum non habemus salvandorum omnium negotiorum 1 penitus certitudinem, despicimus ex iis quædam, ne cunctorum patiamur dispendia 2.

Corr. Rom. ¶ 1 Negotiorum) *Græce est*, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς πράγμασιν, ὅταν μὴ ἔξῃ τὸ λίαν ἀκριβὲς περισώσειν παρορῶμέν τινα: *Id est*: Sic & nos in negotiis, ubi non licet exquisitissimam illam rationem servare, despicimus quædam.

¶ 2 Dispendia] *Omisit hic Gratianus ex hac epistola ea referre, quæ ad propositam quæstionem maxime faciunt. Sunt autem hæc, quæ Ivo etiam recitat*: Et hæc scribo cognoscens, quod pietas tua tristetur in sanctissimum, & Dei cultorem fratrem, & comministrum nostrum Proclum Episcopum, eo quod admiserit in communionem Æliensium Hegumenum, quem quidem Ecclesiæ leges, Palæstinæ Præpositum non noverunt. *& infra*. §. 1. Igitur ne refugiat pietas tua sanctissimi, & Deo amicissimi Procli Episcopi communionem. Una enim fuit cura mihi, & sanctitati ejus, & dispensationis modus nulli sapientium displicuit. *Vocem autem* Hegumenum, *id est*, *Præpositum*, *videtur supplesse Anastasius*, *ut exprimeret locutionem Græcam*, τὸν τῶν αἰλιενσίων, *aut fortasse illam in suo codice habuit.*

Gratian. *Utilitatis intuitu*: *sicut in* Meldensi Concilio *c. 17. perhibetur de filiis virginum vi raptarum*, *& sic ad conjugium raptorum applicatarum.*

C. XVII. *Utilitatis intuitu quædam in Ecclesia tolerantur.*

TAli conjugio generati, Ecclesiasticis ordinibus non applicentur, nisi forte eos aut maxima Ecclesiæ utilitas, vel necessitas postulet, vel evidens meritorum prærogativa commendet.

Gratian. *Huic Petrus concordans ait*: In veritate comperi, quia non est acceptor personarum Deus &c. §. 1. *Pro eventu etiam rei quædam in Ecclesia tolerantur*: *sicut Leo in decretis suis de Laicis subito contra decreta canonum ordinatis Episcopis ait epist. 85. al. 87. c. 1. Episcopis Africæ.*

C. XVIII. *Laicis, qui contra decreta canonum ad Episcopatum promoventur, ex misericordia susceptum officium relinquitur.*

EXigunt 1 causæ, ut non solum in tales Præsules, sed etiam in ordinatores eorum ultio competens proferatur. Sed circumstant nos, hinc mansuetudo clementiæ, hinc censura justitiæ, ut credamus quædam delicta utcunque toleranda, quædam vero penitus amputanda. Illos ergo, quorum provectio hoc tantum reprehensionis incurrit, quod ex Laicis ad officium Episcopale delecti sunt, locum suum tenere permittimus, non præjudicantes Apostolicæ sedis statutis, nec beatorum Patrum regulas solventes: quia remissio peccati non dat licentiam delinquendi, nec quod potuit aliqua ratione

a Ead. act. 1. septimæ Synodi ex versione Anastasii. Ivo in prolog. Pann. in prolog. c. 25. b Act. 10.

tione concedi, fas erit amplius impune committi: ne 2, quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus.

¶ Corr. Rom. ¶ 1 Exigunt causæ] *In ipsa epistola Leonis hæc antecedunt*; Cum ergo inter vos tantum valuerint aut studia popularium, aut ambitus superborum, ut non solum Laicos, sed etiam secundarum (*sic enim recte legitur in epistolis cum aliis beati Leonis operibus Coloniæ impressis*, *non* secularium, *ut in tomis Conciliorum*) uxorum viros, aut viduarum maritos, ad officium cognoscamus pastorale provectos, nonne aptissimæ exigunt causæ, ut Ecclesiæ, in quibus ista commissa sunt, judicio severiore purgentur, & non solum in tales Præsules, &c. *Est vero caput hoc multis locis in summam redactum, omissa narratione delictorum illorum, quibus minime sanctissimus ille Pontifex ignoscit.*

¶ 2 Ne, quod ad tempus] *Hæc, quæ repetuntur infra, c.* Donatum, *sumpta sunt ex secundo capite ejusdem epistolæ.*

C. XIX. *Donatistæ & Novatiani, quamvis reprehensibiliter ordinati, tamen ex necessitate tolerantur.*

Idem Leo *in eadem epist. c. 3.*

Maximum quoque ex Laico, licet reprehensibiliter ordinatum, tamen si Donatista jam non est, & a spiritu schismaticæ pravitatis alienus, ab Episcopali, quam quoquo modo adeptus est, non repellamus dignitate: ita ut & ipse libello ad nos directo *a* Catholicum se esse manifestet.

C. XX. De eodem.

Idem *ibidem initio, c. 3.*

Donatum autem Salicinensem *b* ex Novatiano cum sua (ut comperimus) plebe conversum, ita Dominico volumus gregi præsidere, ut libellum fidei suæ ad nos meminerit dirigendum: quo & Novatiani dogmatis damnet errorem, & plenissime confiteatur Catholicam veritatem. Quæ *c* enim nunc certarum remisimus consideratione causarum, antiquis deinceps custodienda sunt regulis, ne, quod ad tempus pia lenitate concessimus, justa post hæc ultione plectamus.

C. XXI. *Redeuntes ab hæresi, post publicam professionem, in suis ordinibus recipi possunt.*

Idem *Januario* d *Episcopo Aquilegiensi, epist. 3.*

Saluberrimum *e* enim, & spiritualis medicinæ utilitate plenissimum est, ut sive Presbyteri, sive Diaconi, aut cujuslibet ordinis Clerici, qui se correctos videri volunt, atque ad Catholicam fidem, quam jampridem amiserant, rursum reverti ambiunt, prius errores suos, & ipsos auctores errorum, damnari a se sine ambiguitate fateantur: ut sensibus pravis etiam peremptis nulla sperandi supersit occasio, ne ullum membrum talium possit societate violari: cum per omnia illis professio propria cœperit obviare. Circa quos etiam illam canonum constitutionem præcipimus custodiri, ut in magno habeant beneficio, si adempta sibi omni spe promotionis, in quo inveniuntur ordine, stabilitate perpetua maneant: si tamen iterata tinctione non fuerint maculati.

C. XXII. *Ab hæresi redeuntes, hæresim, & ejus auctores publice detestentur.*

Item ex Concilio *f* Martini Papæ, c. 36.

Si quis Episcopus, sive alicujus Episcopi Presbyter, aut Diaconus in alicujus hæresis opinionem offenderit, & ob hanc causam fuerit excommunicatus, nullus Episcopus eum in communionem recipiat, nisi prius in communi Concilio, porrecto fidei suæ libello, satisfaciat omnibus, & ita liberam suam teneat purgationem. Hoc idem & de fidelibus Laicis sit decretum, si in aliqua hæresis opinione fuerint nominati.

5 pars. Gratian. *Ecce, quibus de causis quædam in Ecclesia tolerantur, quæ eisdem cessantibus pia severitate vindicantur. Quando autem toleranda sint, quando resecanda,* Gelasius Papa *distinguit, dicens Episcopis per Lucaniam, epist. 1. c. 11.*

C. XXIII. *Quando in Ecclesia aliqua sint toleranda.*

Etsi illa nonnunquam sinenda sunt, quæ, si cæterorum constet integritas, nocere sola valeant: illa tamen sunt magnopere præcavenda, quæ recipi, nisi manifesta decoloratione non possunt. Ac si ea ipsa, quæ nullo detrimento aliquoties indulgenda creduntur, vel rerum, temporumque cogit intuitus, vel acceleratæ provisionis respectus excusat; quanto magis illa nullatenus mutilanda sunt, quæ nec ulla necessitas, nec Ecclesiastica prorsus extorquet utilitas?

Gratian. *Aliquando enim pro necessitate, vel utilitate Ecclesiæ mutilantur, & laxantur præcepta canonica.*

6 pars. §. 1. *Breviter ostendimus, qui revertentes ab hæresi in suis ordinibus valeant recipi, vel qui non. Nunc autem quæritur de iis, qui ab hæreticis ordinati sunt, si ad unitatem catholicæ matris Ecclesiæ redierint, utrum in eodem ordine iterum valeant ordinari?* Semel enim consecratus (*ut ait B. Gregorius* a) Iterum consecrari non debet. §. 2. *Item Sacramenta, quæ ab hæreticis in forma Ecclesiæ ministrantur (sicut Augustinus* b *testatur) reiterari non debent, ne non homini, sed Sacramento videatur injuria fieri.* §. 3. *Sed illud Gregorii de his intelligitur, qui consecrationem Sacerdotalem, vel Episcopalem acceperunt: qui aut per manus impositionem, cum ad Ecclesiam redeunt, effectum suæ unctionis* c *accipiunt, aut ab ejus administratione perpetuo cessare jubentur. Similiter illud Augustini de eadem mystica unctione, & de Sacramento Baptismatis intelligitur.* §. 4. *Sunt autem in Ecclesia alii ordines, qui sine sacramentali unctione, sola Episcopi benedictione, cum quadam vasorum, vel indumentorum distributione præstantur; ut sunt Levitæ, & cæteri infra eos constituti. Hi quamvis ab hæreticis ordinentur, tamen ad Ecclesiam redeuntes in eodem ordine (si alias digni fuerint) ab Ecclesia ordinentur: nec fiet in eis reiteratio muneris, cum ab hæreticis nihil doceatur eis fuisse collatum.*

C. XXIV. *Redeuntes ab hæreticis sunt ordinandi.*

Unde Urbanus II. *scribit Petro Pistoriensi Episcopo, & Rustico Abbati Vallis Umbrosæ.*

Daibertum *d* a Nezelone 1, licet Simoniaco, non Simoniace ejusdem confessione reperimus in Diaconum ordinatum: & B. Innocentii Papæ sententia constat declaratum, quod Nezelon (quem constat ab hæreticis ordinatum) quia nihil habuit, nihil dare potuit ei, cui manus imposuit. Nos igitur tanti Pontificis auctoritate firmati, & Damasi *e* Papæ testimonio roborati, qui ait: *Reiterari oportet, quod male actum est*: Daibertum ab hæreticis corpore & spiritu digressum, atque utilitatibus Ecclesiæ pro viribus insudantem, ex integro (Ecclesiæ necessitate ingruente) Diaconum constituimus. Quod non reiterationem existimari censemus, sed tantum integram Diaconi dationem: quoniam, ut prædiximus, qui nihil habuit, nihil dare potuit.

Corr. Rom. ¶ 1 Nezelone] *Marianus Scotus in vita Gregorii VII. mentionem facit Archiepiscopi Magdeburgensis hoc nomine appellati.*

C. XXV. *De eodem.*

Item Damasus Papa, *epist. 4. de Chorepiscopis.*

Per illicitam *f* manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant: & ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula: id est, reiterari necesse est, quod legitime actum, aut collatum minime probatur 1. Nam quomodo honorem possit retinere, qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum.

Corr.

a *al. edito.* b *al. Seminacensem.* c *Ibid. c. 2.* d *al. Juliano.* e *Idem epist. 83. ad Septimium. Ans. l. 12. c. 39. Ivo p. 6. c. 97. 1. q. 1. omnis cujuslibet.* f *In capitulis Martini Brac.*

a *Supra dist. 68. c. 1.* b *supr. ead. q. 1. quod quidam.* c *al. ordinationis.* d *Pann. l. 3. c. 81.* e *supr. 1. q. 1. ventum, c. sequent. per illicitam.* f *9. q. 1. per illicitam.*

Corr. Rom. ¶ 1 Probatur] *In originali hæc adduntur: si perfectum esse debebit.*

C. XXVI. *Item lib. 9. Cod. tit.* a *ad legem Juliam repetundarum.* Impp. Theodosius ac Valentinianus AA. *Florentino.*

7 SAncimus ejusmodi viros ad provincias regendas accedere, qui ad honoris insignia non ambitione, vel pretio, sed probatæ vitæ, & amplitudinis tuæ *b* solent testimonio promoveri: ita sane, ut quibus hi honores per sedis tuæ, vel per nostram fuerint electionem commissi, jurati inter gesta depromant, se pro administrationibus sortiendis neque dedisse quidpiam, neque daturos unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam personam, in fraudem legis, sacramentique, aut donationis, venditionisve titulo, aut alio velamento cujuscunque contractus: & ob hoc (exceptis solis salariis) nihil penitus tam in administratione positos, quam post depositum officium pro aliquo præstito beneficio tempore administrationis, quam gratuito meruerint, accepturos. Et licet neminem divini timoris, contemnendo jusjurandum, arbitremur immemorem, ut saluti propriæ ullum commodum anteponat; tamen ut ad salutis timorem etiam necessitas periculi subjungatur, si quis ausus fuerit præbita Sacramenta negligere, non modo adversus accipientem, sed etiam adversus dantem, accusandi cunctis, tanquam publicum crimen, concedimus facultatem, quadrupli pœna eo, qui convictus fuerit, modis omnibus feriendo.

C. XXVII. *De eodem.*
Item Paschalis Papa.

PAtet Simoniacos, veluti primos & præcipuos hæreticos, ab omnibus fidelibus respuendos, & si commoniti non resipuerint, ab exteris potestatibus opprimendos. Omnia enim crimina ad comparationem Simoniacæ hæresis quasi pro nihilo reputantur.

Corr. Rom. ¶ *In tribus vetustis exemplaribus post caput* sancimus, *omissa inscriptione Paschalis, & capite isto,* Patet, *sequuntur continenter subjecta Gratiani verba,* His breviter, &c.

Gratian. *His breviter præmissis ad ea veniamus, quæ Ecclesia severitate disciplinæ parata est ulcisci: ostendentes, quibus accusantibus, vel testificantibus quilibet sint convincendi; quo judice quisque debeat condemnari, vel absolvi; si causa vitiata fuit, quo remedio possit sublevari; si accusatores defecerint, an reus sit cogendus ad purgationem. Et ut facilius pateat, quod dicturi sumus, exemplum ponatur sub oculis, in quo auctoritates hinc inde controversantes distinguantur, & quid sanctorum Patrum sentiat auctoritas, liquido intimetur.*

CAUSA II.

QUidam Episcopus de lapsu carnis a Laico impetitur. Duo Monachi, unus Subdiaconus, & duo Levitæ adversus ipsum testimonium ferunt. A Metropolitano suo sentit se prægravari. In ipsa ventilatione causæ tres ex testibus deficiunt, sive promissione decepti c, *sive canonica examinatione reprobati. Exspoliatur tamen Episcopus, quia crimen ejus notorium erat.*

Q. 1. *Hic primum quæritur, An in manifestis judiciarius ordo sit requirendus?*
2. *Secundo, An exspoliatus ab aliquo sit judicandus?*
3. *Tertio, Qua pœna sint feriendi, qui in accusatione, vel testificatione defecerint?*
4. *Quarto, An duorum testimonio sit condemnandus?*
5. *Quinto, Si deficientibus accusatoribus sit cogendus ad purgationem?*
6. *Sexto, Si remedium sit dandum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exhibuerit?*
7. *Septimo. Si Laici, Monachi, vel quilibet inferiorum ordinum in accusatione majorum sint audiendi:*
8. *Octavo, Quomodo debeat fieri accusatio, an in scriptis, an sine scriptis?*

a *Tit. 27. l. 6.* b *al. suæ.* c *al. illecti.*

QUÆSTIO I.

1 *QUod autem nullus sine judicario ordine damnari valeat, auctoritatibus multis probatur.*

C. I. *Damnari non valet, nisi aut convictus, aut sponte confessus.*
De eo namque ait August. *hom. 50. de utilitate pœnitentiæ.*

NOs *a* in quenquam sententiam ferre non possumus, nisi aut convictum, aut sponte confessum.

C. II. *De eodem.*
Item Constantinus *b* Imperator.

JUdex *c* criminosum discutiens, non ante sententiam proferat capitalem, quam aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes testes convincatur.

Corr. Rom. ¶ *Habetur caput hoc Cod. Theod. lib. 9. tit. 40. in legis primæ interpretatione: itemque in capitulis Hadriani. c. 57. & C. 5. c. 156.*

Gratian. *Hoc 1 idem testatur Augustinus, & eisdem verbis.*

Corr. Rom. ¶ 1 Hoc] *Absunt ista ab uno ex pervetustis exempl.*

C. III. *De eodem.*
Item Gregorius *lib. 8. epist. 50.*

SIcut *d* sine judicio quenquam nolumus condemnari: ita quæ juste 1 diffinita fuerint, nulla patimur excusatione differri.

Corr. Rom. ¶ 1 Juste] *Abest vox ista ab originali. In uno autem manuscripto Gratiani est,* justa sunt diffinita sententia.

C. IV. *De eodem.*
Item Eleutherius *Episcopus ad Episcopos Galliæ.*

NIhil *e* [contra *f* quemlibet accusatum] absque legitimo, & idoneo accusatore fiat. Nam & Dominus noster Jesus Christus Judam furem esse sciebat; sed quia non est accusatus, ideo non est ejectus.

C. V. *De eodem.*
Item Felix Papa I. *ad Paternum Episcopum.* g

PRimates *h* accusatum discutientes Episcopum, non ante sententiam proferant damnationis, quam Apostolica 1 freti auctoritate, aut reum se ipse confiteatur, aut per innocentes, & canonice *i* examinatos regulariter testes convincatur. Aliter irritam esse censemus, & injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus in cunctis subveniatur causis.

Corr. Rom. ¶ 1 Apostolica freti auctoritate,] *Hæc addita sunt ex epistola Felicis, & Zepherini. Nam damnari Episcopi sine consensu & auctoritate Romani Pontificis, nec tunc poterant, nec nunc possunt.* 3. q. 6. c. discutere. & *alibi.*

C. VI. *Multi per tolerantiam sustinendi sunt, quamvis sententia divini judicii sint condemnati.*
Idem decrevit Zepherinus Papa *K. Item* August. 1.

UNus ex vobis me traditurus est.] Bene dixit *l*, ex vobis, & non ex nobis. Ex vobis enim est, a quibus per judiciariam potestatem confessus, aut convictus, exclusus non est. A me vero, qui nullis indigeo argumentis, & omnia certissime novi, separatus & divisus est. Tale enim est, ac si diceret, etsi ego eum per occulti judicii sententiam damnatum habeo, vos tamen adhuc illum per tolerantiam sustinete.

Corr. Rom. ¶ 1 Augustinus] *Sic in multis vetustis exemplaribus: quamvis verba hujus capitis apud S. Augustinum non sint inventa.*

C. VII.

a *Infr. ead. multi.* b *In capitulis per Hadrianum collectis. c. 57. Cap. 5. c. 156.* c *Burch. l. 16. c. 6. Pann. l. 4. c. 111.* d *Ansl. 3. c. 30.* e *Ans. l. 3. c. 54. Polyc. l. 5. tit. 1. Pann. l. 4. c. 115.* f *absunt ista ab orig.* g *Et Zepherinus epist. 1. ad Episcopos Siciliæ, usque ad vers. aliter.* h *Ans. l. 3. c. 68. Burch. l. 1. c. 157. Ivo p. 5. c. 245. & 247. Pann. l. 4. c. 13. 11. q. 3. irritam.* i *abest ab epist. Zepherini.* k *Zepherinus loco proxime indicato.* l *Matth. 26.*

C. VII. *Nullum servetur judicium, nisi rationabiliter habitum.*

Item Gregorius *Joanni Defensori eunti in Hispaniam lib. 13. epist. 50.*

INprimis a requirendum est de persona Presbyteri, dilectissimi b fratris, & Coepiscopi nostri Januarii, & si ita se veritas habet, sicut ejusdem Episcopi petitio continet, in Ecclesia, atque in loco suo modis omnibus idem Presbyter revocetur. Si autem dictum fuerit, quia contra ipsum causa aliqua mota, sive probata est, subtiliter ipso præsente, & pro se rationem reddente, quærendum est & genus causæ, & modus probationis, ut ex hoc colligere valeas, utrum adhuc in exilio x demorari, an certe in Ecclesia sua, & officio suo debeat revocari. §. 1. De Episcopi supradicti persona hoc statuendum est, ut si nulla contra eum criminalis causa, quæ exilio, vel depositione digna est, mota, sive probata est, is, qui eo superstite Episcopus perverse, ac contra canones in Ecclesia ejus ordinari præsumpsit, Sacerdotio privatus ab omni Ecclesiastico ministerio repellatur. Qui etiam eidem dilectissimo Januario fratri, & Coepiscopo nostro tradendus est, ut ab ipso aut in custodia habeatur, aut certe ab eo ad nos per omnia transmittatur. Episcopi vero, qui eum ordinaverunt, vel ordinationi ejus consentientes interfuerunt, sex mensibus Dominici corporis, & sanguinis communione privati, agere pœnitentiam decernantur in monasterio, & suprascriptus Januarius loco, & ordini suo modis omnibus reformetur. Si vero communione privatis, mortis contigerit imminere periculum, benedictio eis viatici non negetur. Si autem Episcopi in præjudicium 2 condemnationis, vel depositionis memorati Episcopi se metu judicis consensisse, ac talia fecisse non sua sponte fassi fuerint, & tempus eis abbreviandum est, & modus pœnitentiæ temperandus. Si vero ille, qui locum ejus invasit, de hac fortasse luce migravit, & alter est ordinatus, quia levioris c culpæ videtur (cum non quasi isti superstiti, sed successisse defuncto videatur) Episcopatus illi officium in illa Ecclesia tantummodo interdicatur, ut in alia Ecclesia, quæ Sacerdote vacaverit, si electus fuerit, possit esse Episcopus: ad Malachitanam tamen Ecclesiam nunquam aliquo modo reversurus. §. 2. Gloriosus autem Comitiolus, quicquid prædictus Episcopus per violentiam, atque insecutionem ipsius expendisse, vel damnum pertulisse dato sacramento firmaverit, eidem Episcopo restituere compellatur d. Si e autem aliter, quam antefati Episcopi petitio continet, actum esse forsitan perhibetur, subtiliter quærendum est, & veritate cognita cum Dei timore, quod justitiæ ordo suaserit, judicandum. §. 3. Quia ergo Stephanus Episcopus odio f sui quædam ficta, & de falsis se capitulis accusatum, neque aliquid ordinabiliter factum, sed injuste se asserit condemnatum, diligenter quærendum est primo, si judicium ordinabiliter est habitum, id est g, si alii accusatores, atque alii testes fuerunt. Deinde causarum qualitas est examinanda, si digna exilio, vel depositione fruit; si eo h præsente, qui accusatus est, sub jurejurando contra eum testimonium dictum est; si scriptis actum est, vel si ipse licentiam respondendi, & defendendi se habuit. Sed & de personis accusantium, ac testificantium subtiliter quærendum est, cujus vitæ, cujus conditionis, cujusve opinionis, aut ne inopes patrimonii sint, aut ne forte aliquas contra prædictum Episcopum inimicitias habuissent, & utrum testimonium ex auditu dixerunt, aut certe se scire specialiter testati sunt, si scriptis judicatum est, & partibus præsentibus sententia recitata est. Quod si forte hæc solenniter acta non sunt, nec causa probata est, quæ exilio, vel depositione digna sit, in Ecclesiam suam modis omnibus revocetur. Hi vero, qui eum contra Dei timorem, & canonum statuta condemnaverunt, excommunicati in monasterium ad agendam pœnitentiam sex mensibus mittendi sunt: ita sane, ut si cuiquam eorum mortis contigerit imminere periculum, viatici benedictio non negetur. Ipse autem, qui eo vivente locum ejus temerarie ambivit, privatus Sacerdotio ab omni ministerio Ecclesiastico repellatur, atque eidem dilectissimo fratri, & Coepiscopo nostro tradatur, ut eum aut ipse ad nos transmittat, aut apud se in custodia habeat. Episcopi vero, qui eum ordinare præsumpserunt, vel perversæ ipsius ordinationi præbuere consensum, iidem communione privati, sex mensibus ad agendam pœnitentiam in monasterio deputentur. Si autem Episcopi in præjudicium condemnationis, vel depositionis memorati Stephani se metu judicis consensisse, ac talia fecisse non sua sponte professi fuerint, tempus eis abbreviandum est, & modus pœnitentiæ temperandus. Si igitur is, qui prædicti Stephani locum invasit, fortasse defunctus est, atque alius in Ecclesia ejus Episcopus ordinatus est, illud de eo statuendum est, quod superius de causa fratris, & Coepiscopi nostri Januarii diximus. §. 4. Quod si forte aliqua de objectis contra memoratum Stephanum Episcopum probata sunt, aliqua vero doceri minime potuerunt, cauta omnino consideratione pensandum est, utrum leviora capitula, an certe graviora probata sint, ut ex eis, qualiter diffinitionem tuam formare debeas, possis scire. §. 5. Gloriosus vero Comitiolus, si suprascriptus Episcopus innocens esse claruerit, quicquid de rebus ejus, vel Ecclesiæ ipsius tulit, ei sine aliqua restituat dilatione. Sed & quæcunque se in persecutionem, ac violentiam ejus expendisse, vel damnum idem Episcopus pertulisse juraverit, idem memoratus Gloriosus Comitiolus reddat, ac satisfaciat. Si autem Episcopum antedictum talem culpam commisisse constiterit (quod absit) &c. *ut infra in causa Monachorum*. De persona Presbyteri, &c. *ut infra* a *in causa*, Clericus adversus Clericum. Et *in eadem epist. 54. undecimi libri*. §. 6. De persona Januarii Episcopi sciendum est, graviter omnino, & contra leges esse actum, ut violenter de Ecclesia traheretur; dum si quamlibet aliam injuriam a quocunque Episcopo passus fuerit in Ecclesia, injuriantem lex capitali pœna percutiat, & sicut majestatis reum omnibus det accusandi illum licentiam, ut hujus legis series loquitur Codicis b lib. I. tit. VI. constitut. decima. §. 7. Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit, ut in Ecclesias Catholicas irruens, Sacerdotibus, & ministris, vel cultoribus ipsis, vel ipsi cultui, locoque aliquid importet injuriæ &c. *& infra in eadem epistola* c. §. 8. De persona Stephani Episcopi ad hoc attendendum est, quia nec invitus ad judicium trahi, nec ab Episcopis alieni Concilii debuit judicari. *& infra*. §. 9. Contra hæc si dictum fuerit, quia nec Metropolitanum habuit, nec Patriarcham, dicendum est, quia a sede Apostolica, quæ omnium Ecclesiarum caput est, hæc causa audienda, ac dirimenda fuerat: sicut & prædictus Episcopus petiisse dignoscitur, qui Episcopos alieni Concilii judices habuit omnino suspectos. Quia ergo sententia non a suo judice dicta nihil firmitatis obtineat, lectionis hujus tenor ostendit libro Codicis septimo &c. *& infra*. §. 10. Quod autem dicitur a servis suis accusatus, sciendum est, quia audiri minime debuerunt. *& infra*. §. 11. Si vero de crimine d majestatis dicitur accusatus, nec ipsum de eo credendum fuit, si vita, vel opinio ejus talis ante non extitit. *& infra*. §. 12. Quod autem dicit idem Episcopus, quia se absente aliqui sint vilissimi testes exhibiti: hoc si verum est, nullius esse momenti lege noscendum est. *& infra*. §. 13. Testes autem quales, vel cujus opinionis ad testimonium admittendi sunt, plurimæ leges ostendunt, quæ pene nulli habentur incognitæ, quæ etiam

a *Ansel. l. 3. c. 93.* b *forte legendum, & dilectissimi.* c *al. levior culpa.* d *al. condemnetur.* e *Ivo p. 6. c. 343. Pann. l. 4. c. 82.* f *al. in odio suo.* g *al. aut si alii accusatores, alii testes fuerint.* h *al. aut si.*

a *C. 16. q. 7. cap. si Episcopum 11. q. 1. de persona ex Gregor. lib. 11. epist. 54.* b *l. si quis. Cod. de Episc. & Cleric. Cod. Theod. lib. 6. tit. 2. cap. 31.* c *17. q. 4. si quis suadente.* d *Si vero dictum fuerit, quia de hoc accusatus est, quod ad majestatis crimen attinet.) orig.*

sanciunt, ut vilissimis testibus sine corporali discussione credi non debeat. §. 14. Quod autem dicitur, quia nihil scriptis judicatum est, legendus est titulus XLIV. libri VII. Codicis, quia scriptis debuit judicari. Nam ibi inter alia dicitur, atque præcipitur, ut sententia, quæ sine scripto dicta fuerit, ne nomen quidem sententiæ habere mereatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Exilio) *In vulgatis sequebatur*, vel deportatione, *quæ voces sublatæ sunt, quia neque in vetustis Gratiani, neque apud B. Gregorium leguntur.*

¶ 2 Si autem Episcopi in præjudicium) *Hæc usque ad vers.* Quod si forte, *addita sunt ex epistola: quemadmodum & paulo inferius a verbo* dilatione, *usque ad vers.* Si autem Episcopum, *ut orationis cursus sit expeditior. Nam Gratianus referebat se ad superiora, in quibus habentur similia, hoc modo*, &c. ut supra de causa Januarii Episcopi. *Quorum autem capitum initia citantur ex inferioribus causis, ea sic relicta sunt, quemadmodum antea se habebant, ut modus citandi Gratiano usitatus agnoscatur.*

C. VIII. *Ultima sententia debet de scripto proferri.*

Item Codicis libro septimo, titulo a: *De sententiis ex breviculo recitandis*, Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus *AAA.*

STatutis generalibus jussimus, ut universi judices, quibus reddendi juris in provinciis permisimus facultatem, cognitis causis ultimas definitiones de scriptis recitatione proferant. Huic adjicimus sanctioni, ut sententia, quæ dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen quidem sententiæ habere mereatur, nec ad rescissionem perperam decretorum appellationis solennitas requiratur.

Corr. Rom. ¶ *In duobus vetustis codicibus hoc, & sequens caput non habentur, & hanc legem Codicis B. Gregorius in præcedenti capite manifeste indicaverat.*

C. IX. *De eodem.*

Item ex Concilio apud S. Medardum *Hincmarus Rhemorum Archiepiscopus dixit.*

LEgum *b* Ecclesiasticarum consuetudo, & auctoritas talis est, ut in causis gestorum semper scripturam requirant, adeo ut qui ad sacrum fontem accedit, suum dare nomen præcipiatur. Qui ad summum Sacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur. Ordinatus autem a suis ordinatoribus litteras accipere jubetur. Qui etiam ab Ecclesiastica societate quolibet excessu discinditur, libelli *c* inscriptione aut recipitur, aut ejicitur. Sed & 1 qui accusatur, aut excommunicatur, seu reconciliatur, per scripturam accusari, vel reconciliari jubetur. Et sic in cæteris hujusmodi in tantum scriptura deposcitur, ut sicut beatus Gregorius *d* in commonitorio ad Joannem Defensorem ex Romanis legibus *e* sumens scribit: *Sententia, quæ sine scripto profertur, nec nomen sententiæ habere mereatur* f.

Corr. Rom. ¶ 1 Sed & qui] *In originali est:* Sed qui accusatur, vel qui excommunicatur, reconciliatus per scripturam accusari, vel reconciliatus commendari jubetur. Et sic &c.

C. X. *Restituendus est, quem neque convictum, neque confessum constat esse ejectum.*

Item Nicolaus Papa *Girardo* g *Turonensi Archiepiscopo.*

NOtum *h* sit tuæ fraternæ charitati, quod iste Presbyter pauper, nomine Christophorus, de sua angustia ad nostram clementiam lacrimabiliter sit conquestus, dicens, se falsis criminibus impetitum, & ab Ecclesia sua non convictum, neque confessum, irrationabiliter fuisse ejectum. Nam, ut ipse refert, tua diligentia per tres vices inquisitione facta, nulla in se neque de fornicationis crimine, neque homicidii consensione 1 (de quibus impetebatur) reperiri potuit culpa, nisi quia suæ paupertatis causa, quæ petebantur, aut consentire noluit, aut implere non potuit. Quæ suus tamen æmulus ultroneus egit, qui injuste illius Ecclesiam præripuit. Idcirco magnopere monemus Reverentiam tuam, ut etiam quæ, te forte ignorante, Gieziaca cupiditate peracta esse videntur, tuæ fraternitatis censura celeri emendatione corrigantur: scilicet restituendo Ecclesiæ propriæ jam dictum Sacerdotem, atque ei reddendo tua pietate pristinum, quem perdidit, honorem, & nullatenus canonica instituta alicujus temeritate contemni permittas: quia facientem, & consentientem par pœna constringit.

Corr. Rom. ¶ 1 Consensione] *Sic est emendatum ex plerisque vetustis exemplaribus. Nam antea legebatur*, confessione. *Ivo autem habet*, consensu.

C. XI. *Antequam causa probetur, aliquis excommunicari non debet.*

Item *de libro constitutionum.*

NEmo *a* Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam Ecclesiastici canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eam *b* excommunicaverit aliquem, ille quidem, qui excommunicatus est, majoris Sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat: is autem, qui non legitime excommunicavit, in tantum abstineat tempus sacrosancta communione, quantum majori Sacerdoti visum fuerit, ut quod injuste fecit, ipse juste patiatur.

C. XII. *Incerta, & dubia judicari non possunt.*

Item Augustinus *in epist.* 137 *ad Clerum, & universam plebem Hipponensem.*

NOmen *c* Presbyteri propterea non ausus sum de numero collegarum ejus vel supprimere, vel delere, ne divinæ potestati, sub cujus examine causa adhuc pendet, facere viderer injuriam, si illius judicium meo vellem judicio prævenire: quod nec in negotiis secularibus judices faciunt, quando causæ dubitatio ad majorem potestatem refertur, ut pendente relatione aliquid audeant commutare. Et in Episcoporum Concilio constitutum est, nullum Clericum, qui nondum convictus sit, suspendi a communione debere, nisi ad causam suam examinandam se non præsentaverit.

C. XIII. *Nec suspicionis arbitrio, nec ante verum, & justum judicium aliquis condemnetur.*

Item Melchiades Papa *Episcopis Hispaniæ.*

PRimo *d* semper ante omnia diligenter inquirite, ut cum justitia, & veritate *e* definiatis: neminem condemnetis ante verum, & justum judicium: nullum suspicionis arbitrio judicetis: sed primum probate, & postea charitativam proferte sententiam: & quod *f* vobis non vultis fieri, alteri nolite facere.

C. XIV. *Qui ab accusatione prohibeantur, & qui recipiantur.*

Item ff. lib. 48. *tit.* g De accusationibus, & inscriptionibus L. *qui accusare.*

PRohibentur accusare alii propter sexum, vel ætatem, ut mulier, & pupillus. Alii propter sacramentum, ut qui stipendium merent. Alii propter magistratum, potestatemve, in qua agentes sine fraude in jus vocari *h* non possunt. Alii propter delictum proprium, ut infames. Alii propter turpem quæstum, ut qui duo judicia adversus duos reos subscripta habent, nummosve ob accu-

Z

a Tit. 44. l. 3. b *Extra de libelli oblat. c.* 1. *Burch. l.* 2. *c.* 197. *Ivo p.* 6. *c.* 269. c *Libellari scriptione*) *orig.* d *sup. ead. c. inprimis.* e *C. l.* 7. *tit.* 44. f *meretur*,] *orig.* g *al. Airardo.* h *Ivo p.* 6. *c.* 429.

a *Apud Julianum Antecessorem novel.* 123. *c.* 15. 24. *q.* 3. *de illicita. Ivo p.* 5. *c.* 371. *& p.* 14. *c.* 42. b *al. ea.* c *Ivo p.* 6. *c.* 388. d *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *Pann. l.* 4. *c.* 11. 15. e *al. charitate.* f *Tob.* 4. g *tit.* 2. *l.* 8. h *al. evocari.*

accusandum, vel non accusandum acceperunt. Alii propter conditionem suam, ut libertini *a* contra patronos. Alii *b* propter suspicionem calumniæ, ut illi, qui falsum testimonium subornati dixerunt. Nonnulli *c* propter paupertatem, ut sunt, qui minus, quam quinquaginta aureos habent. Hi tamen *d* omnes, si suam injuriam exequantur, mortemve propinquorum defendant, ab accusatione non excluduntur. Liberi, libertique non sunt prohibendi suarum rerum defendendarum gratia, de facto parentum patronorumve queri; puta *e* si dicant, vi se de possessione ab his expulsos: scilicet non ut crimen vis eis intendant, sed ut possessionem recipiant. Nam & filius quidem non prohibitus est de facto matris queri, si dicat suppositum ab ea partum, quo magis cohæredem haberet: sed eam ream lege Cornelia facere, permissum ei non est. §. 1. Ab alio delatum alius deferre non potest: sed eum, qui abolitione publica, vel privata interveniente, aut desistente accusatore, de reis exemptus est, alius deferre non prohibetur. §. 2. Mulierem *f* propter publicam utilitatem ad annonam pertinentem audiri a Præfecto annonæ deferentem Divi Verus *g*, & Antoninus rescripserunt. Famosi quoque accusantes sine ulla dubitatione admittuntur. Milites quoque, qui causas alienas deferre non possunt, qui pro pace excubant, vel magis ad hanc accusationem admittendi sunt. Servi quoque deferentes audiuntur.

2 ps. Gratian. *His omnibus auctoritatibus datur intelligi, quod nullus est condemnandus, nisi judicio ordinabiliter habito aut convincatur, aut reum se ipse confiteatur. Verum hæc de illis intelligenda sunt, quorum crimina sunt occulta; cæterum, quæ manifesta sunt, judiciarium ordinem non requirunt.*

C. XV. *Sine accusatione, manifesta judicentur.*

Unde Ambrosius.

MAnifesta, accusatione non indigent.

Corr. Rom. ¶ *Ivo in epistola ad Ugonem, quæ incipit:* Literas V. P. *sic ait:* Manifesta autem, accusatione non indigere, testatur beatus Ambrosius super epistolam ad Corinthios, ita dicens de eo, qui cum noverca: *Judicis non est, &c. ut infra c.* de manifesta.

C. XVI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Ludovico Regi in epistola, quæ incipit:* Syllabarum.

QUæ *h* Lotharius Rex nepos vester facit, accusatore non indigent. *Manifesta quippe sunt* (teste *i* Apostolo) *opera carnis, fornicatio, immunditia, &c.*

Corr. Rom. ¶ *Sumptum est ex epistola, quæ habetur in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum, in qua hæc præcedunt;* Accusatorem autem habere Lotharium non nisi illum, qui accusator fratrum in Apocalypsi appellatur, & opera ejus, quæ & ipsa ejusdem antiqui hostis instinctu patrantur, profecto comperimus, quæ vero Lotharius Rex, &c.

Gratian. *In manifestis enim calliditate accusantium non opprimitur reus, nec tergiversatione proprium crimen celatur, cum culpa sua, oculis omnium sponte se ingerat: atque ideo in talibus judiciarius ordo non requiritur: qui ideo institutus est, ut nec innocentia insidiis pateret adversantium, nec culpa delinquentium sententiam effugeret justi examinis.*

C. XVII. *Ordinem judiciarium manifesta non desiderat causa.*

Unde Stephanus Papa V. *Leoni Episcopo Theanensi.*

DE *k* manifesta & nota pluribus causa non sunt quærendi testes, ut sanctus Ambrosius in epistola ad Corinthios dixit, de fornicatione sententiam exponens Apostoli *a*; *Judicis, inquit, non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Judam, cum fur esset, sciebat: sed quia non est accusatus, minime abjecit. Ut tolleretur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Cognito opere isto pellendum illum fuisse de cœtu fraternitatis Apostolus censuit. Omnes enim crimen ejus sciebant, & non arguebant. Publice enim novercam suam loco uxoris habebat: in qua re neque testibus opus erat; neque tergiversatione aliqua poterat tegi crimen. & paulo post. Absens facie, præsens autem auctoritate Spiritus, qui nusquam abest, jam judicavi, ut præsens, eum, qui hoc admisit, tradi Satanæ in interitum carnis.*

Corr. Rom. ¶ *Extat integra hæc epistola in collectione canonum sine auctoris nomine in Vaticana Bibliotheca.*

3 pars Gratian. *Sed sciendum est, quod eorum, quæ manifesta sunt, alia sunt nota judici, & incognita aliis: alia sunt manifesta aliis, & occulta judici: quædam vero sunt nota judici, & aliis. Quæ judici tantum nota sunt, sine examinatione feriri non possunt: quia dum accusatoris persona assumitur, judiciaria potestas amittitur. In una enim eademque causa nullus simul potest esse accusator, & judex.*

C. XVIII. *Quando aliqui sunt corrigendi, quando tolerandi.*

Item Augustinus *in homilia de pœnitentia,* (*quæ est* 50.) *c.* 12.

MUlti *b* corriguntur, ut Petrus: multi tolerantur, ut Judas: multi nesciuntur, *donec* c *veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum. & infra.* §. 1. Nos vero a communione prohibere quenquam non possumus (quamvis hæc prohibitio nondum sit mortalis, sed medicinalis) nisi aut sponte confessum, aut in aliquo sive seculari, sive Ecclesiastico judicio nominatum, atque convictum. Quis enim sibi utrinque audeat assumere, ut cuiquam ipse sit & accusator, & Judex? Cujusmodi regulam etiam Paulus Apostolus in eadem ad Corinthios epistola breviter insinuasse intelligitur, cum quibusdam commemoratis criminibus, Ecclesiastici judicii formam ad omnia similia ex quibusdam daret. Ait *d* enim: *Scripsi vobis in epistola non commisceri fornicariis. Non utique fornicariis hujus mundi, aut avaris, aut raptoribus, aut idolis servientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse.* Non enim possunt homines in hoc mundo viventes, nisi cum talibus vivere: nec *e* eos possunt lucrifacere Christo, si eorum colloquium, convictumque vitaverint. Unde & Dominus cum publicanis, & peccatoribus comedens: *Non* f *est opus,* inquit, *sanis Medicus, sed male habentibus. Non enim veni vocare justos, sed peccatores*. Et ideo sequitur Apostolus *g*, & adjungit: *Nunc scripsi vobis non commisceri. Si quis frater nominatur in vobis, aut fornicator, aut idolis serviens, aut avarus, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum hujusmodi nec quidem cibum simul sumere. Quid enim mihi de his, qui foris sunt, judicare? Nonne de his, qui intus sunt, vos judicatis? De his autem, qui foris sunt, Deus judicabit. Auferte malum a vobis ipsis.* Quibus verbis satis ostendit, non temere, aut quomodolibet, sed per judicium auferendos esse malos ab Ecclesiæ communione; ut si per judicium auferri non possunt, tolerentur potius, ne perverse malos quisque *h* evitando, ab Ecclesia ipse discedens, eos, quos fugere videtur, vinciat *i* ad gehennam. Quia & ad hoc nobis sunt in Scripturis sanctis exempla proposita: velut in *K* messe, ut palea sufferatur usque ad ultimum ventilabrum: vel intra *l* illa retia, ubi pisces boni cum malis usque ad segregationem, quæ futura est in

a *al.* liberti. b *lege* 9. c *leg.* 10. d *leg.* 11. e *al.* veluti. f *leg.* 13. g *al. Severus. Reposita hic sunt aliquot verba ex Pandectis Flor.* h *Ans. l.* 12. *c.* 35. i *Gal.* 5. K *Vide supra c. manifesta. Ivo part.* 6. *c.* 431. *Pann. l.* 4. *c.* 117. *Ambr. ad c.* 5.

a 1. *Cor.* 5. 23. *q.* 4. *sic quis.* b *Beda* 1. *Cor.* 5. *Ans. l.* 3. *c.* 70. *Polyc. l.* 7. *tit.* 7. c 1. *Cor.* 4. d 1. *Cor.* 5. e 23. *q.* 4. *c. infideles.* f *Matth.* 9. g 1. *Cor.* 5. h *c. quousque.* i *al. mittat.* K *Matth.* 3. l *Matth.* 13.

in littore, id est, in fine seculi, æquo animo tolerentur. §. 2. Non enim contrarium est huic loco id, quod alio loco dicit Apostolus a: *Tu, quis es, qui judicas alienum servum? suo Domino stat, aut cadit.* Noluit enim hominem ab homine judicari ex arbitrio suspicionis, vel etiam extraordinario usurpato judicio; sed potius ex lege Dei secundum ordinem Ecclesiæ, sive ultro confessum, sive accusatum, atque convictum. Alioquin illud cur dixit: *Si quis frater nominatur aut fornicator, aut idolis serviens, &c.* nisi quia eam nominationem intelligi voluit, quæ fit in quenquam, cum sententia ordine judiciario, atque integritate profertur? Nam si nominatio sola sufficit, multi damnandi sunt innocentes, quia sæpe falso in b quoquam crimina nominantur. §. 3. Non ergo illi, quos monemus agere pœnitentiam, quærant sibi comites ad supplicium, nec gaudeant, quia plures invenerint. Non enim propterea minus ardebunt, quia cum multis ardebunt.

C. XIX. *Peccatum, quod tantum Judici notum est, ab eo damnari non valet.*

Idem *sermone* 15. *de verbis Domini.*

SI peccaverit, inquit, in te frater tuus, corripe eum inter te, & ipsum solum. Quare? quia peccavit in te. Quid est, *In te peccavit*? Tu scis, quia peccavit. Quia enim secretum fuit, quando in te peccavit, secretum quære, cum corrigis, quod in te peccavit. Nam si solus nosti, quia peccavit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, sed proditor. Attende, quemadmodum vir justus Joseph c, tanto flagitio, quod de uxore fuerat suspicatus, tanta benignitate pepercit: antequam sciret, unde illa conceperat, quam gravidam senserat, & se ad illam non accessisse noverat. Restabat itaque certa adulterii suspicio: & tamen; quia ipse solus senserat, ipse solus sciebat, quid de illo ait Evangelium? *Joseph autem, cum esset vir justus, & nollet eam divulgare.* Mariti dolor non vindictam quæsivit: voluit prodesse peccanti, non punire peccantem. *Cum*, inquit, *nollet eam divulgare, voluit eam occulte dimittere. & infra.* §. 1. Ergo ipsa corripienda sunt coram omnibus, quæ peccantur coram omnibus. Ipsa vero corripienda sunt secretius, quæ peccantur secretius. Distribuite tempora, & concordat Scriptura. Sic agamus, & sic agendum est, non solum, quando in nos peccatur, sed etiam, quando peccatur ab aliquo, ut ab altero nesciatur, in secreto debemus corripere. *& paulo post.* §. 2. Novit enim nescio quem homicidam Episcopus, & alius illum nemo novit. Ego nolo d illum publice corripere, & tu quæris inscribere? Prorsus nec prodo, nec negligo: corripio in secreto: pono ante oculos ejus Dei judicium; terreo cruentam conscientiam: persuadeo pœnitentiam. Hac charitate præditi esse debemus. Unde aliquando homines reprehendunt nos, quod quasi non corripiamus: aut putant nos scire, quod nescimus: aut putant nos tacere, quod scimus. Sed forte quod scis, & ego scio: sed non coram te corripio, quia curare volo, non accusare. §. 3. Sunt homines adulteri in domibus suis, in secreto peccant: aliquando nobis produntur ab uxoribus suis, plerunque zelantibus, aliquando maritorum salutem quærentibus. Nos non prodimus palam, sed in secreto arguimus. Ubi contigit malum, ibi moriatur malum. Non tamen vulnus illud negligimus, ante omnia ostendentes, homini in tali peccato constituto, sauciamque gerenti conscientiam, illud vulnus esse mortiferum.

4 pars. Gratian. *Quando vero crimen est notum aliis, & non judici, nec tunc sine examinatione feriendum est: quia in crimen sibi occultum judex sententiam ferre non debet.*

a *Rom.* 14. b *iniquoque crimine*] *Beda in c.* 5. 1. *ad Cor.* c *Matth.* 1. d *al. volo*] *orig.*

C. XX. *Sententia non præcipitanter ferenda est.*

Unde Evaristus Papa a *ait epist.* 2.

DEus b omnipotens, ut nos a præcipitatæ sententiæ prolatione compesceret, cum omnia c nuda, & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare, priusquam manifeste agnosceret, quæ dicebantur. Unde ipse ait d: *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint, an non est ita, ut sciam.* Deus omnipotens, cui nihil est absconditum, sed omnia ei manifesta sunt, etiam antequam fiant, non ob aliud hæc & alia multa (quæ hic prolixitatem vitantes non inseruimus) per se inquirere dignatus est, nisi ut nobis exemplum daret, ne præcipites in discutiendis, & judicandis negotiis essemus, & ne mala quorumque prius quisquam præsumat credere, quam probare. Cujus exemplo monemur, ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temere, indiligenterque indiscussa quæque quoquo modo judicemus, dicente Veritatis voce: *Nolite* e *judicare, ut non judicemini: in quo enim judicio judicaveritis, judicabimini*, & reliqua. Nam mala audita nullum moveant: nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat. Si enim Dominus omnium, Sodomorum mala, quorum clamor ad cœlum usque pervenerat, omnia sciens prius, nec credere, nec judicare voluit, quam ipse ea cum fidelibus testibus diligenter investigans, quæ audierat, opere veraciter cognosceret: multo magis nos humani f, & peccatores homines, quibus incognita sunt occulta judicia Dei, & hæc præcavere, & nullum g ante veram, justamque probationem judicare, aut damnare debemus, manifeste Apostolo dicente Paulo h: *Tu, quis es, qui judicas servum alienum? suo enim Domino stat, aut cadit.*

5 pars. Gratian. *Quando autem crimen notum est judici, & aliis, aliquando reus inficiatur factum: veluti si quis negaret, interfecisse eum, quem sub oculis judicis in conspectu multorum interfecit. Hic, quia se reum negat, sine examinatione feriri non potest. Aliquando evidentia ipsa operis reum esse testatur, quando opere publico crimen suum confitetur: tunc post secundam & tertiam correctionem sine examinatione damnandus est, vel puniendus, si incorrigibilis extiterit. In hoc itaque ultimo casu intelligenda est auctoritas illa Ambrosii* i, *& Nicolai* κ: Manifesta, accusatione non indigent. *Fornicator enim ille, in quem, sine examinatione, sententia Apostolica processerat, publice coram omnibus novercam suam pro uxore habebat. Lotharius quoque, de quo Nicolaus scribit, similiter publice uxorem suam dimiserat, & aliam superduxerat.*

C. XXI. *Sine accusatione, manifesta ferienda sunt.*

Unde idem Nicolaus Papa *scribit Archiepiscopis, & Episcopis per Galliam, Italiam, & Germaniam constitutis.*

SCelus l, quod Lotharius Rex (si tamen Rex veraciter dici possit, qui nullo salubri regimine corporis appetitus refrenat, sed lubrica enervatione magis illicitis ejus motibus cedit) in duabus fœminis, Thietberga scilicet, & Gualdrada, commisit, omnibus manifestum est. Sed & dudum Episcopus Thietgandum, & Gun-

a *Et Gregorius l. Mor.* 19. *cap.* 23. *& in Conc. Tribur. cap.* 22. b *Anselm. lib.* 3. *c.* 67. *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. (*Burch. lib.* 11. *c.* 9. *Pann. l.* 4. *c.* 116. *Ivo p.* 5. *c.* 240. c *Hebr.* 4. d *Gen.* 18. e *Matth. c.* 7. f *al. qui sumus homines, & peccatores, quibus.* g 30. *q.* 5. *c. nullum ante.* h *Rom.* 14. i *Supra ead. manifesta* κ *sup. ead. c. quæ Lotharius.* l *Ivo p.* 8. *c.* 226. *Regino omnia hæc refert lib.* 2. *Chron. num.* 875.

Guntherium in tali facto eum habuisse tutores, atque fautores pene totus nobis orbis undique ad limina, seu sedem confluens Apostolicam referebat. *& infra.* Igitur decernente nobiscum sancta Synodo, in præsentia depositi, & ab officio Sacerdotali excommunicati, atque a regimine Episcopatus alienati indubitanter existunt.

QUÆSTIO II.

Quod autem exspoliatus ante Judicem stare non possit, multis auctoritatibus probatur.

C. I. *Ante litem contestatam possessori cuncta sunt restituenda.*

Ait enim Joannes Papa I. *a ad Zachariam Archiepiscopum.*

ANtiquitus *b* decretum est, ut omnes possessiones, & omnia sibi sublata, atque fructus cunctos ante litem contestatam perceptos 1 Episcopus, vel Primas possessori restituat.

Corr. Rom. ¶ 1 Perceptos] *In vetustis exemplaribus, & epistola Joannis, itemque Eusebii est* Perceptor, vel Primas possessori restituat.

C. II. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa.

OMnes *c* leges tam Ecclesiasticæ, quam vulgares, & publicæ præcipiunt, ut omnia sibi ablata restituantur ei, qui suis est rebus exspoliatus.

C. III. *Nullus debet accusari, dum suis rebus fuerit spoliatus.*

Item Stephanus Papa *epistola secunda.*

NUllus *d* Episcoporum, dum suis fuerit rebus spoliatus, aut a sede propria qualibet occasione pulsus, debet accusari, aut a quoquam potest ei crimen objici, priusquam integerrime restauretur, & omnia, quæ illi ablata quocunque ingenio fuerant, legibus redintegrentur, & ipse propriæ sedi, & pristino statui regulariter reddatur: ita ut omnes possessiones, & cuncta sibi injuste ablata, atque fructus omnes ante cœptam accusationem Primates, & Synodus Episcopo, de quo agitur, funditus restituant.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc suæ integritati ex originali est restitutum.*

C. IV. *Nec convocari ad Synodum, nec in aliquo debet judicari spoliatus.*

Item Eusebius *e fratribus constitutis per Alexandriam, & Ægyptum epist. 2.*

IN *f* scripturis vestris reperimus, quosdam Episcopos vestris in partibus a propriis ovibus accusatos: aliquos videlicet ex suspicione, & aliquos ex certa ratione: & idcirco quosdam suis esse rebus exspoliatos, quosdam vero a propria sede pulsos. Quos sciatis nec ad Synodum comprovincialem, nec ad generalem posse vocari, nec in aliquo judicari, antequam cuncta, quæ eis sublata sunt, legibus potestati eorum redintegrentur.

C. V. *De eodem.*

Item Julius Papa *in epistola ad Orientales c. 35. & 8.*

NUllus *g* potest convocari, aut judicari, antequam omnia sibi ablata, & omnia jura ei in integrum restituantur, quia non habet privilegium, quo possit exui jam nudatus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex decretis Julii trigesimoquinto, & octavo, verbis tamen mutatis, & alio modo dispositis.*

C. VI. *De eodem.*

Item Zepherinus *a* Papa *ad Episcopos Ægypti epist. 2.*

PRæceptum *i* ergo est in antiquis statutis, Episcopos ejectos, atque suis rebus exspoliatos Ecclesias proprias recipere, & primo sua omnia eis reddi, & demum, si quis eos juste accusare voluerit, æquo periculo facere: Judices esse decernentes, Episcopos recta sapientes, & in Ecclesia convenientes, ubi testes essent singulorum, qui oppressi videbantur: nec prius eos respondere debere, quam omnia sua eis, & Ecclesiis eorum, legibus integerrime restituantur.

QUÆSTIO III.

1 ps Qua autem pœna feriendi sint, qui in accusatione deficiunt, canonum censura definit. Pœnam enim illati criminis cum dispendio existimationis accipient.

C. I. *De iis, qui non probanda objiciunt.*

Unde Cajus 1 Papa *a.*

SI quis circa hujusmodi personas non probanda detulerit, auctoritate hujus sanctionis intelligat se jacturam infamiæ sustinere, ut damno pudoris, & existimationis dispendio discat, sibi alienæ verecundiæ impune insidiari saltem de cætero non licere.

Corr. Rom. ¶ 1 Cajus] *Sic est in plerisque vetustis: & habetur hoc caput in epistola unica ipsius, in qua proxime his antecedunt verba capitis,* Si quis Episcopus, *infra ead. quæst. 7. In vulgatis autem hic citabatur Gelasius.*

C. II. *Si accusator in accusatione defecerit, talionem recipiat.*

Item Damasus Papa *ad Stephanum Archiepiscopum ep. 3.*

CAlumniator *b*, si in accusatione defecerit, talionem recipiat.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa Damasi referuntur infra 4. q. 4. c.* nullus introducatur.

C. III. *De eodem.*

Item ex decreto Hadriani Papæ *in capitulis ab ipso collectis c. 52. in medio.*

QUi *c* non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. IV. *De his, qui falsis criminibus aliquem impetunt.*

Item 1 ex Concilio Eliberitano *cap. 75.*

SI *d* quis Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum falsis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec 2 in fine dandam ei communionem censemus.

Corr. Rom. ¶ 1 Item] *Sic est in plerisque vetustis codicibus. In vulgatis autem legebatur:* Item Damasus Papa. *Extat autem caput hoc in capitulis Hadriani c. 62. & in Concilio Eliberitano c. 75. Ivo citat ex Carthaginensi. Et in tomis Conciliorum adjungitur Carthaginensi tertio.*

¶ 2 Nec in fine] *Sic legitur in Concilio Eliberitano, non in hoc tantum canone, sed etiam in aliis. Quam ob causam, atque etiam ob glossam nihil est mutatum. Apud Hadrianum tamen est,* nisi in fine dandam ei non esse communionem. *Apud Ivonem,* nonnisi in fine dandam ei esse communionem.

2 ps Gratian. *Aliud est accusationem non implere, & aliud est convicium non probare. Illud enim nulli sine abolitione, hoc omnibus licet.*

C. V. *Convicium non est pro accusatione habendum.*

Unde Fabianus Papa *ad Hilarium Episcopum ep. 3.*

SI *a* quis iratus crimen aliquod cuilibet temere objecerit, convicium non est pro accusatione habendum: sed permisso tractandi spatio, id, quod iratus dixit, per scripturam se probaturum esse fateatur, ut si fortasse resipiscens, quæ

a *Et Euseb. Papa epist. 2.* b *Pannor. l. 4. c. 47.* c *33. quæst. 3. historia. §. hæc omnes. In præfatione Isidori in collectionem suam.* d *Burch. l. 1. c. 141. & 142. Ivo p. 5. c. 155. & 156. Concor. Pan. 244. c. 49.* e *Et in decretis Joannis I.* f *Ans. l. 3. c. 44. Ivo p. 5. c. 9. Pann. l. 4. c. 45.* g *Burch. l. 1. c. 144. Ivo p. 5. c. 257. Pan. l. 4. c. 46.* h *capit. 6. c. 287. & in capitulis Hadr. c. 2.* b *Ivo p. 5. cap. 246. Pann. l. 4. c. 43.*

a *In cap. Hadriani, c. 24. in epist. Sixti tertii. Cod. Theod. lib. 10. tit. 2. c. 51.* b *4. q. 4. nullus introducatur.* c *Et ex Fabiano infra 2. q. 6. c. 1. & ex Sixto inf. ead. q. 8. qui crimen.* d *Anselm. l. 3. c. 92. Ivo p. 6. c. 240. Burch. l. 2. cap. 195.* e *Cod. Theod. l. 9. tit. 1. l. 1. in interpretatione, & in c. 7. C. 364. & in epist. Sixti tertii c. 3. & in c. Hadriani. c. 51. Ansel. l. 3. c. 86. Ivo p. 6. c. 324. Pann. l. 3. c. 74.*

quæ præ iracundia dixit, iterare, aut scribere noluerit, non ut reus criminis teneatur.

3 ps Grat. *Sed aliud est crimen illatum non posse probare* 1, *aliud aliqua promissione accusationem deserere. Huic enim, qui promissione* 2 *deceptus accusationem deserit, venia datur: illi vero, qui crimen illatum probare non valuerit, infamia irrogatur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Probare] *In plerisque exemplaribus sequitur*: quia falsum est; aliud &c. *Sed in emendatioribus ea verba vel non habentur, vel alia manu sunt addita.*

¶ 2 Promissione] *Non est simpliciter dicendum illis, qui pro aliqua promissione deserunt accusationem, semper veniam dari. Nam in Paulo, de quo in subjecto capite loquitur B. Gregorius, aliæ aderant causæ, quæ in ipsa epistola exponuntur his verbis*: tamen quia plus esse convenit nos misericordes, quam districtos, hanc ei culpam ignoscimus, atque eum in ordine, locoque suo recipiendum esse censemus. Nam ei a tempore prolatæ sententiæ afflictionem, quam pertulit, credimus ad vindictam hujus culpæ posse sufficere. *Et inferius in eadem epistola refert aliqua a prædicto Paulo in utilitatem Ecclesiæ facta, quæ etiam movere B. Gregorium potuerunt, ut erga eum esset clementior. Erant autem in ipso capite multa B. Gregorii verba omissa, quorum nonnulla visa sunt addenda.*

C. VI. *De eo, qui promissione illectus accusationem deserit.*

Unde B. Gregorius *scribit Joanni Episcopo Corinthiorum lib.* 3. *epist.* 50. *seu cap.* 94.

PAulum *a* itaque Diaconum, quamvis culpa sua vehementer confundat, quod deceptus promissione ab accusatione nuper depositi quondam Episcopi sui destiterit, tamen hanc ei culpam ignoscimus. §. 1. Omnis 1 igitur, qui crimen objicit, scribat se probaturum. Revera ibi semper causa agitur *b*, ubi crimen admittitur; & qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Omnis) *Hinc usque ad finem in vetustioribus, ac melioribus Gratiani codicibus non leguntur: nec sunt Gregorii, sed Fabiani, & Hadriani Pontificum, quæ infra q.* 8. *c.* qui crimen. & 3. *q.* 6. *c.* 1. *citantur ex Fabiano, & c. fin. ex capitulis Hadriani.*

C. VII. *De iis, qui accusationem deserunt, ut Ecclesiasticos ordines accipiant.*

Item Gregorius *eadem epistola.*

EUphemium *c*, atque Thomam, qui pro deserenda accusatione Episcopi 1 sui sacros ordines acceperunt, eisdem sacris privatos ordinibus esse censemus, atque ita, sicuti sunt depositi, volumus permanere.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopi sui) *Hæc verba in eo epistolæ loco non sunt: sed ex iis, quæ antecedunt, innuitur, eum, a quo Euphemius, & Thomas ideo ordinati fuerunt, ut ab ipsius accusatione desisterent, fuisse proprium illorum Episcopum.*

Gratian. *Hinc colligitur Clericorum infamiam per Romanum Pontificem aboleri posse, contra illud Gelasii* d: Quanquam animas per pœnitentiam salvare possimus, infamiam tamen abolere non possumus: *contra illud Stephani, qui cum causas enumerasset, ex quibus infamia irrogatur*: Hos omnes, *inquit*, sub nota perpetuæ infamiæ ad pœnitentiam suscipimus. *Vel non fiunt infames lege canonum omnes, quos leges seculi infames pronuntiant, cum Paulus* e *Diaconus, qui non impetrata abolitione ab accusatione destiterat, hac auctoritate dignitatem officii sui recuperavit, quem Senatusconsultum* f *Turpilianum infamem pronuntiat. Quod etiam de ea fateri cogimur, quæ intra tempus luctus nubit: cum matrimonia hodie regantur jure poli, non jure fori, & jure poli mortuo* g *viro mulier soluta est a lege viri, & nubat, cui vult.*

a *Polyc. l.* 1. *t.* 9. *Ans. l.* 3. *c.* 113. b *al. agatur.* c *Ans. l.* 8. *c.* 36. d *Ivo p.* 6. *c.* 23. *omnia hæc ex Calixto, in cujus* 2. *epist. habentur.* e *Sup. prox. antec. cap.* f *l.* 1. *ff. ad Senatusc. Turpil.* g 1. *Cor.* 7.

§. 1. *Sed idem Stephanus e contra scribit, dicens*: Infames dicimus quoscunque leges seculi infames pronuntiant. *Sed illud Gelasii, & Stephani* a: Quanquam animas &c. & Sub nota perpetuæ infamiæ &c. *de illis intelligitur, quibus per judicem civilem infamia irrogatur: quorum sicut examinatio, & castigatio, ita & in integrum restitutio, non nisi ad civilem judicem spectat. De ea vero, quæ intra tempus luctus nubit, non est contrarium ei, quod Stephanus ait*: Infames dicimus &c. *Cum enim leges seculi præcipue in matrimonio sacros canones sequi non dedignentur, non videntur pronuntiare infamem eam, quæ Apostolica, & canonica auctoritate non illicite nubit.*

4 ps §. 2. *Notandum est quoque, quod aliud est, cum aliquem pœnituerit criminaliter accusasse, & inscriptionem fecisse, si ab innocente fuerit absolutus: aliud, si pecuniam a nocente acceperit, ut a probatione ejus, quod objecerat, desistat.*

C. VIII. *De eo, quem pœnitet criminaliter accusasse.*

Unde in libro Capitularium *c.* 175. *legitur.*

SI *b* quem pœnituerit accusasse criminaliter, & inscriptionem fecisse de eo, quod probare non potuerit, si ei cum accusato innocente convenerit, invicem se absolvant. Si vero Judex eum, qui accusatus est, criminosum esse cognoverit, & inter reum accusatorem per obreptionem 1 convenerit de colludio, pœnam accipiat legibus constitutam.

Corr. Rom. ¶ 1 Per obreptionem] *Apud Ivonem legitur*, factum per corruptionem consensum, de colludio pœnam accipiat legibus constitutam. *Sed in interpretatione legis primæ, quæ est in Cod. Theodos. hoc modo*, per corruptionem de absolutione reatus convenerit, is, qui reus probatur, remoto conludio, pœnam excipiat legibus constitutam.

5 ps Gratian. *Notandum quoque est, quod sicut Digest.* c L. 48. *tit. De abol. criminum l. prima legitur.* Accusatorum temeritas tribus modis detegitur, & tribus pœnis subjicitur. Aut enim calumniantur, aut prævaricantur, aut tergiversantur. Calumniari est falsa crimina intendere: prævaricari, vera crimina abscondere: tergiversari, in universum ab accusatione desistere. §. 1. Calumniatoribus pœna legitime irrogatur 1. Sed non utique, qui non probat, quod intendit, protinus calumniari videtur. Nam ejus rei inquisitio arbitrio cognoscentis committitur, qui reo absoluto, de accusatoris incipit consilio quærere, qua mente ductus ad accusationem processerit: & si quidem justum ejus errorem reperit, absolvit eum; si vero in evidenti calumnia eum deprehenderit, legitimam pœnam ei irrogat. Quorum alterutrum ipsis verbis pronuntiationis manifestatur. Nam siquidem ita pronuntiaverit, *Non probasti*, pepercit ei: sin autem pronuntiaverit, *Calumniatus es*, condemnavit eum. Et quamvis nihil de pœna subjecerit, tamen legis potestas adversus eum exercebitur. Nam (ut Papinianus respondit) facti quidem quæstio in arbitrio est judicantis; pœnæ vero persecutio non ejus voluntati mandatur, sed legis auctoritati reservatur. Si autem 2 interloquendo dixerit, *Titius temere accusasse videtur*, non calumniatorem pronuntiavit. Temeritas enim facilitatis veniam continet, & inconsultus calor calumniæ vitio caret: & ob hoc nullam pœnam huic irrogari oportet. *Ulpian. lib.* 47. *tit. de prævaricatorib. l.* 1. §. 2. Prævaricator est quasi varicator, qui diversam partem adjuvat prodita causa sua. Quod nomen Labeo a varia certatione tractum ait. Nam qui prævaricatur, ex utraque parte constitit *e*, quinimo ex altera. Is autem prævaricator proprie dicitur, qui publico judicio accusaverit. Cæterum Advocatus non proprie præ-

a *c.* 6. *q.* 1. *infames.* & *in cap. Hadriani c.* 21. b *Cod. Theod. l.* 8. *tit.* 37. *c.* 1. *in interpretatione. Ivo p.* 16. *c.* 251. c *Tit.* 16. *ad Senatusconf. Turpilianum.* d *al. lege Rhemia, al. Memmia.* e *al. consistit.*

prævaricator dicitur. Quid igitur de eo fiet? Sive privato judicio, sive publico prævaricatus est, hoc est, prodiderit causam, hic extra ordinem solet puniri. §. 3. Sciendum *a* est, quod hodie iis, qui prævaricati sunt, pœna injungitur extraordinaria. *& infra*. §. 4. Accusator *b* de prævaricatione convictus, postea ex lege non accusat. §. 5. In *c* omnibus causis (præterquam in sanguine) qui delatorem corrumpit, pro victo habetur. *& infra lib. 48. tit. de abolitionibus criminum*. §. 6. Prævaricatorem *d* esse eum ostendimus, qui concludit *e* cum reo, & translatitie munere accusandi defungitur, eo quod proprias quidem probationes dissimularet, falsas vero rei excusationes admitteret. §. 7. Si quis autem ab accusatione citra abolitionem destiterit, punitur. Abolitio privatim a præsidibus *f* postulari, ac impetrari solet: item pro tribunali, non de plano: nec præses hanc cognitionem alteri demandare potest. Si plura crimina idem eidem intulerit, singulorum abolitionem debet petere, alioqui, prout quid admiserit *g*, ejus nomine Senatusconsulti pœnam patietur. *& titulo eodem*. Destitisse *h* eum accipimus, qui in totum animum agendi deposuit, non qui distulit accusationem: sed qui permissu Imperatoris ab *i* accusatione destitit, impunitus est. §. 8. *Abolitio enim pœnam remittit, infamiam non tollit. Unde Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. lib. 9. C. eod. titulo, de generali abolitione dixisse leguntur*. Indulgentia *K*, Patres conscripti, quos liberat, notat: nec infamiam criminis tollit, sed pœnæ gratiam facit. Si autem, restituo te in integrum, Princeps dixerit, infamiam tollit. Unde *in eodem lib. tit. de sententiam passis, & restitutis, cuidam deportato in insulam Imperator Antoninus dixisse legitur*: l Restituo te in integrum provinciæ tuæ, *& adjecit*: Ut autem scias, quid sit in integrum restituere, restituo te honoribus, & ordini tuo, & omnibus cæteris.

Corr. Rom. ¶ 1 Calumniatoribus pœna legitime irrogatur.] *Hæc verba, licet in collatis Gratiani manuscriptis exemplaribus non habeantur, tamen quia sunt etiam in Pandectis, non sunt expuncta.*

¶ 2 Si autem interloquendo] *Hactenus retulerat Gratianus verba Jurisconsulti. Hinc autem usque ad vers.* oportet. *refert tantummodo sententiam.*

QUÆSTIO V. 1

1 ps DEficientibus vero accusatoribus, reus non videtur esse cogendus ad purgationem. Sicut enim rei possessor deficiente actore titulum suæ possessionis probare non cogitur; ita qui impetitur, ad innocentiam suam probandam cogendus esse non creditur. Auctoritate quoque Papæ Cornelii, & Triburiensis Concilii Sacerdotes jurare prohibentur, nisi pro recta fide.*

Corr. Rom. ¶ 1 *Quintam ponit post tertiam, quia harum quæstionum simillimum est argumentum.*

C. I. *Juramentum a Sacerdotibus non est exigendum.*
Ait enim Cornelius, *epist. secunda ad Rufum, Episcopum Orientalem.*

SAcramentum *m* hactenus a summis 1 Sacerdotibus, vel Dei ministris exigi, nisi pro fide recta, minime cognovimus: nec sponte eos jurasse reperimus.

Corr. Rom. ¶ *In vetustis codicibus caput hoc conjunctum est cum duobus sequentibus, quæ sunt ex ead. epistola Cornelii Papæ.*

¶ 1 Summis] *Sic habet originale. Sed Burchardus, & Ivo in quinta parte*, ab Episcopo, & reliquis ordinibus exigi. *Idem vero Ivo in parte* 12. a summis Sacerdotibus, vel reliquis Dei ministris.

C. II. *De eodem.*
Idem *paulo inferius.*

NOs *a* sanctorum exempla sequentes, sanctorum Apostolorum, eorumque successorum jura firmamus, & Sacramenta incauta fieri prohibemus.

C. III. *De eodem.*
Idem *ibidem.*

NOs Sacramentum Episcopis nescimus oblatum: nec unquam fieri debet 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Debet.] *Sequebatur, nisi pro recta fide, quæ sublata sunt: quia neque in optimis manuscriptis, neque in ipsa epistola hoc loco habentur, sed sup. ead. cap. 1.*

C. IV. *Si quis Presbyter contra Laicum, vel Laicus contra Presbyterum querimoniam habeat, Episcopo præcipiente terminetur.*
Item ex Concilio Triburiensi, *c.* 21.

SI *b* quis Presbyter contra Laicum, vel Laicus contra Presbyterum aliquam habet querimoniæ controversiam, Episcopo præcipiente *c*, sine personarum acceptione finiatur, & Laicus per juramentum *d* (si necesse sit) se expurget: Presbyter vero vice juramenti *e*, per sanctam consecrationem interrogetur *f*, quia Sacerdotes ex levi causa jurare non debent. Manus enim, per quam corpus & sanguis Christi conficitur, juramento polluetur? Absit: cum Dominus in Evangelio Discipulis suis (quorum vicem non indigni in sancta gerimus Ecclesia) dicat: *Nolite g omnino jurare: Sit autem sermo vester, est, est: non, non. Quod autem his abundantius est, a malo est.*

2 pars. Gratian. *Verum his auctoritatibus non omnimoda juramenta prohibentur fieri a Sacerdotibus; sed tantum incauta, & ea, quæ pro qualibet causa temporali judicio offeruntur. Cum autem populari infamia Sacerdotes opprimuntur, tunc ad innocentiæ suæ assertionem juramenta debent offerri.*

C. V. *Sacerdos a populo accusatus, juramento innocentiam suam asserat.*
Unde Gregorius Papa III. *ad Bonifacium, epist.* 1. h

PResbyter *i*, vel quilibet Sacerdos, si a populo accusatus fuerit, & certi non fuerint testes, qui crimini illato approbent veritatem, jusjurandum in medio erit, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, cui nuda, & aperta sunt omnia.

C. VI. *De Leone Episcopo, quem beatus Gregorius purgationem præbere fecit.*
Item ex Regesto Gregorii, *lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 23. *ad Justinum Prætorem* 1.

HAbet *K* hoc proprium antiqui hostis invidia, ut quos in pravorum actuum perpetratione (Deo sibi resistente) dejicere non valet, opiniones eorum, falsa ad præsens simulando, dilaceret. Quoniam igitur quædam contra Sacerdotale propositum de Leone fratre, & Coepiscopo nostro sinister rumor aspersit, utrum vera essent, districta diutius fecimus inquisitione perquiri: & nullam in eo de his, quæ dicta fuerant, culpam invenimus. Sed ne quid videretur omissum, quod nostro potuisset dubium cordi remanere, ad beati Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundanti fecimus Sacramenta præbere. Quibus præstitis magna sumus exultatione gavisi, quod hujuscemodi experimento innocentia ejus evidenter enituit. Pro qua re gloria vestra prædictum virum cum omni charitate suscipiat, & reverentiam ei, qualem Sacerdoti decet, exhibeat; nec aliqua in cordibus remaneat de iis,

a L. 2. *Sciendum*. b *l.* 5. *Accusator*. c *l. fin. eod. tit.* d *d. l.* 1. *ad Senatusconsult. Turpil. §. prævaricatorem*. e *al. concludit*. f *al. præside*. g *al. amiserit*. h *l.* 13. *destitisse*. i *al. accusatione*. x *tit.* 43. *l.* 3. *& in Cod. Theod. l.* 9. *tit.* 38. l *tit.* 51. *l.* 1. *§. restituo*. m *Burch. lib.* 1. *c.* 193. *Ivo p.* 5. *c.* 309. *& p.* 12. *c.* 77.

a Ivo *p.* 12. *c.* 77. b *Burch. l.* 2. *c.* 182. *Ivo p.* 6. *c.* 227. *Pann. l.* 5. *c.* 10. c *al. regente*. d *al. præjuramento*. e *al. præjuramenti*. f *al. constringatur*. g *Matth.* 5. h *& l.* 7. *cap.* 281. i *Ans. l.* 3. *c.* 79. *Burch. l.* 2. *c.* 186. *Ivo p.* 6. *c.* 231. *Pann. l.* 5. *cap.* 9. K *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Ans. l.* 6. *c.* 162. *Burch. l.* 1. *c.* 194. *Ivo p.* 5. *c.* 309. *Pann. l.* 5. *c.* 5.

iis, quæ sunt jam purgata, dubietas. Sed ita suprascripto vos Episcopo devotissime oportet in omnibus adhærere, ut congrue decenterque Deum in ejus persona, cujus minister est, videamini honorare.

Corr. Rom. ¶ 1 Prætorem.] *In codicibus Gratiani est*, Imperatorem. *In epistola excusa legitur*, Justino Presbytero: *emendatum vero est ex duobus vetustis codicibus epistolarum, & Polycarpo: estque idem Justinus, ad quem scripta est secunda epistola primi libri, in libris etiam impressis incorrupta inscriptione.*

C. VII. *Quomodo beatus Gregorius Mennam Episcopum juramento purgari fecit.*

Item ex eodem ad Brunichildam Reginam Francorum, lib. 11. *epist.* 8.

MEnnam *a* vero reverendissimum *b* fratrem, & Coepiscopum nostrum, postquam ea, quæ de eo dicta fuerant, requirentes, in nullo invenimus culpabilem esse, qui insuper ad sacratissimum corpus beati Petri Apostoli sub jurejurando sacisfaciens, ab his, quæ objecta ejus opinioni fuerant, se demonstravit alienum, reverti illuc purgatum, absolutumque permisimus: quia sicut dignum erat, ut si in aliquo reus existeret, culpam in eo canonice puniremus; ita dignum non fuit, ut eum adjuvante innocentia diutius retinere, vel affligere in aliquo deberemus. §. 1. Purgationem 1 tamen *c* ante te duobus sibi Sacerdotibus junctis, ubi accusator cessaverit, eundem ex se præbere tuo committimus arbitrio. Vulgarem denique, ac nulla canonica sanctione fultam legem, ferventis scilicet, sive frigidæ aquæ, ignitique ferri contactum, aut cujuslibet popularis inventionis (quia fabricante hæc sunt omnino ficta invidia) nec ipsum exhibere, nec aliquo modo te volumus postulare, imo Apostolica auctoritate prohibemus firmissime.

Corr. Rom. ¶ 1 Purgationem] *Hic erat gravissimus error. Conjuncte enim hæc legebantur cum superioribus, quæ Brunichildæ sunt scripta: quasi purgatio Presbyteri a B. Gregorio mulieri committeretur. Sed nil tale legitur in epistola B. Gregorii, ex qua prior pars hujus capitis est accepta. Verum Ivo p.* 10. *c.* 15. *& Pann. l.* 5. *c.* 8. *citant hoc ex epistola Alexandri II. Raynaldo Cumano Episcopo, cujus epistolæ initium est infra eadem c.* super causa. *Et hic versiculus*, Purgationem, *continenter legendus est post extrema verba illius capitis. Ac propter citationes doctorum hinc quidem motus non est: sed additum est in margine nomen Alexandri II. ita nihil loci relinquitur admirationi auctoris glossæ. Nusquam enim Rom. Pontifices hujusmodi causas mulieribus leguntur commisisse.*

C. VIII. *De Maximo Salonitano Episcopo, qui sacramento seipsum purgavit.*

Item Gregorius *Castorio Notario Ravennæ, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 80.

QUanto a nobis credi tibi, & necessarias vides causas injungi, tanto te strenuum debes, & solicitum exhibere. Proinde, si Maximus Salonitanus præstito sacramento firmaverit se Simoniaca hæresi non teneri, atque de aliis ante corpus sancti Apollinaris tantummodo requisitus, innoxium se esse responderit, & de inobedientia sua pœnitentiam (sicut deputavimus) egerit, volumus, ut ad consolandum illum, epistolam, quam ad eum scripsimus (ubi ei gratiam nostram, & communionem nos reddidisse signavimus) experientia tua dare debeat; quia sicut in contumacia persistentibus severos nos esse convenit; sic iterum humiliatis, & pœnitentibus negare locum veniæ non debemus.

C. IX. *De eodem.*

Idem *Mariniano Episcopo Ravennæ, lib.* 7. *epist.* 79.

QUæ *d* de causa Maximi sint agenda, ex epistolis, quas ad vos ante transmisimus, agnovistis. Sed quia, qualis de hac re fraternitatis vestræ voluntas sit, ac magis petitio, a præsentium latore Castorio Chartulario nostro renunciante cognovimus: ideo, si idem Maximus coram vobis, & prædicto Chartulario nostro, de Simoniaca hæresi præstito se sacramento purgaverit, atque de aliis ante corpus sancti Apollinaris (ut scripsimus) tantummodo requisitus, liberum se esse responderit, causam ipsius, fraternitatis vestræ, de eo, quod excommunicatus Missarum solennia agere præsumpserit, judicio committimus, qua debeat pœnitentia talis culpa purgari. Et ideo quidquid vobis secundum Deum placet, securi disponite, nec aliquod de nobis dubium habeatis. Nam quicquid a vobis de hac causa fuerit ordinatum, nos & grate suscipimus, & libenter admittimus.

C. X. *Qualiter Sixtus semetipsum purgavit.*

Item Sixtus Papa III. *epist. ad Orientales Episcopos, c.* 1.

MAndastis *a*, ut scriberem vobis, qualiter instans jurgium contra me suscitatum sit, vel a quo, ut vestro adminiculo pelleretur, & causa mea firmaretur. Scitote me criminari a quodam Basso, & injuste persequi. Quod audiens Valentinianus Augustus, nostra auctoritate Synodum congregari jussit. Et facto Concilio, cum magna examinatione satisfaciens omnibus (licet evadere satis aliter potuissem) suspicionem tamen fugiens, coram omnibus me purgavi, me scilicet a suspicione, & æmulatione liberans: sed non aliis, qui noluerint, aut sponte hoc non elegerint, faciendo *b* formam, exemplumque dans.

C. XI. *De causa Guillandi Presbyteri.*

Item Alexander *Raynaldo Cumano Episcopo.*

SUper *c* causa Guillandi Presbyteri tui de morte Episcopi sui, prædecessoris tui, infamati, in medium consuluimus; itaque circumstantium fratrum unanimi assensu tuæ dilectioni rescribimus, præfatum Guillandum Presbyterum ante te præsentandum, ubi si certi accusatores defuerint, tunc dictante justitia sine omni controversia Presbyter, quæcunque ob hoc injuste amisit, ac Sacerdotium accipiat, & integra beneficia 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Beneficia.) *In epistola hoc loco sequitur versic.* Purgationem, *supra ead. c.* Mennam: *ut ibi notatum est.*

C. XII. *De purgatione Clericorum, si convinci non potuerint.*

Item ex Concilio Agathensi.

SI *d* legitimi accusatores crimina 1 Sacerdotis probare non potuerint, & ipse negaverit, tunc ipse cum septem sociis sui *e* ordinis (si valet) a crimine semetipsum expurget. Diaconus vero, si eodem crimine accusatus fuerit, cum tribus semetipsum excuset.

Corr. Rom. ¶ 1 Crimina] *Apud cæteros collectores legitur*: si autem accusatores legitimi non fuerint, qui ejus crimina manifestis indiciis probare contenderint, & ipse, &c.

C. XIII. *De eodem.*

Item ex Concilio f Ilerdensi.

PResbyter *g* si a plebe sibi commissa, mala opinione infamatus fuerit, & Episcopus legitimis testibus approbare non potuerit, suspendatur *h* usque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiatur. Digna vero satisfactio est, (sicut 1 a majoribus constitutum esse docetur) quando sive secundum

a *Polyc. ibid. Burch. l.* 1. *c.* 196. *Ivo p.* 5. *c.* 311. *Pann. l.* 5. *c.* 6. b *al. reverentissimum.* c *Alex. II. Raynaldo Episcopo. Ivo p.* 10. *c.* 15. *Pann. l.* 5. *c.* 8. d *Polyc. lib.* 2. *tit.* 37.

a *Nic. epist.* 7. *ad Michaelem.* b *al. faciendi.* c *Pann. l.* 5. *c.* 7. *Ivo p.* 10. *c.* 16. *& in ep. ad Vvildebertum Cenomanensem.* d *ext. de purg. can. c. si quis Presbyter. Burch. lib.* 2. *c.* 181. *Ivo p.* 6. *c.* 226. *Pann. l.* 5. *c.* 1. e *al. suis ejusdem ordinis.* f *c.* 18. *Infra ead.* g *Burch. lib.* 2. *c.* 184. *Ivo p.* 6. *c.* 229. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 9. h *al. suspendatur ab officio Presbyter usque.*

pum canones, sive ad arbitrium Episcopi septem sibi collegas adjungit, & jurat in sacrosancto 2 Evangelio coram posito, quod crimen sibi illatum non perpetravit. Et hac satisfactione purgatus secure deinceps suum exequatur officium.

Corr. Rom. ¶ 1 Sicut a majoribus constitutum) *Hoc loco, sicut & paulo inferius, plura sunt verba apud cæteros collectores.*

¶ 2 Sacrosancto] *Apud eosdem legitur,* in sacro coram posito Evangelio, *quo facit cap.* testimonium. *in vers.* nemo Clericum, *infra* 11. *q.* 1.

C. XIV. *De eodem.* PALEA.

Item Sylvester Papa.

ACcusatum Simoniacum necesse habuimus summopere per scripturam prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisset, donec, quid esset, verius potuissemus cognoscere.

Corr. Rom. ¶ *Citatur hic ex Sylvestro: fere idem est in decret. tit. de Simon. c.* accusatum. *& ibi tribuitur Deodato Pontifici. Sed in nullis horum duorum Pontificum scriptis, quæ extant, tale quid est inventum. In Regesto B. Gregorii lib. 5 epist. 3. Maximo præsumptori Ecclesiæ Salonitanæ, hæc leguntur.* Pervenit itaque ad nos, quod per Simoniacam hæresim fueris ordinatus. Sed & alia de te multa hic dicta sunt, de quibus unum quam maxime fuit, propter quod necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisses, donec quid esset, verius potuissemus addiscere. *Et ex hac epistola videri potest accepta hæc Palea, & c.* accusatum. *& c.* quoties. *extra de Simon. Nam initium ipsius epistolæ est:* Quoties contra &c.

C. XV. PALEA.

Item ex Concilio Triburiensi.

NObilis *a* homo, vel ingenuus, si in Synodo accusatur, & negaverit, si eum constiterit fidelem esse, cum duodecim ingenuis se expurget; si antea deprehensus fuerit in furto, aut perjurio, aut falso testimonio, ad juramentum non admittatur, sed [sicut qui ingenuus non est] ferventi aqua, vel candenti ferro se expurget.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam citat ex Concilio Triburiensi cap. 10. & in Triburiensi illo, quod extat impressum, habentur nonnulla ad hanc rem facientia.*

C. XVI. *De eodem.*

Item Hincmarus *Rhemorum Episcopus.*

SI *b* mala fama de Presbytero exierit, & accusatores, ac testes legales defuerint *c*, ne, contra Apostolum *d*, infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, neve securiores Presbyteri existentes licentius in peccatum prolabantur, secundum decreta 1 majorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris, quos scimus se nolle pejerare, sacramento famam suam purget.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Rhemensi Troslejano 9. c. refertur Synodus ab Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo habita, in qua habetur hoc caput.*

¶ 1 Secundum decreta) *In Synodo legitur:* secundum decretum Gregorii junioris sit jusjurandum in medio, & habeat malæ famæ Presbyter in sacramento purgationis suæ eum testem, quem habebit & iudicem.

C. XVII. *De eodem.*

Item Innocentius *Aquilegiensi Patriarchæ, & Mantuano Episcopo.*

QUoties frater noster Tridentinus Episcopus in nostra præsentia de Simonia sit impetitus, prudentiam vestram latere non credimus: cujus causa tandem in nostra præsentia ventilata, producti sunt adversus eum accusatores, viva *e* voce, & scripto asserentes, quod Ecclesiam S. Petri de Pado *f* Presbytero Paulo dederit pro quatuor modiis frumenti *g*, quos ab ejusdem Ecclesiæ Laicis acceperit. Verum quoniam nec accusatores, nec testes secundum formam canonum, & sanctorum Patrum statuta in causa ipsa procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum concilio judicamus, ut tertia manu sui ordinis, & quatuor *a* Abbatum, & religiosorum Sacerdotum de supradicta Simonia in vestra præsentia se debeat expurgare. Porro purgationis tenor erit hujusmodi. Idem Episcopus super sancta Evangelia primum jurabit, quod pro Ecclesia S. Petri de Pado Presbytero Paulo danda, neque ipse per se, neque per submissam personam, neque alius pro eo, se sciente, pretium receperit. Deinde vero purgatores super sancta Dei Evangelia jurabunt, quod sicut ipsi credunt, verum juravit. Nos itaque causæ hujus seriem committentes prudentiæ vestræ, mandamus vobis, ut congruo loco in unum convenire curetis, & ita causam ipsam juxta præsentium tenorem præstante Domino restauretis, quatenus & omnis de cetero hujus quæstionis scrupulus auferatur, & utrique parti sua justitia conservetur. Si quis vero de vobis certa præpediente causa interesse non poterit, vos, qui adesse poteritis, idem judicium terminate. Quod si prædictus frater noster A. prædictam purgationem fecerit, vos ei auctoritate nostra prædictum officium, & Tridentinam Ecclesiam restituite. Hanc autem purgationem ante proximam Purificationem B. Mariæ Virginis adimplere jubemus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc extat in decret. tit. de purg. canon. & tribuitur Innocentio III. Sed visum est ibi esse mendum, ut III. sit positum pro II. Nam collector decretalium solet in Pontificibus hunc ordinem observare, ut eos, qui antecesserunt, prius citet. Ita cum ibi hoc caput habeatur ante aliquot canones Alexandri, ac Lucii III., qui præcesserunt Innocentium III. non videtur huic posse tribui: quanquam habeatur etiam eidem adscriptum inter opera ipsius post sermones, & in Conciliis, quæ in quatuor tomos sunt divisa, tomo tertio. A plerisque autem manuscriptis Gratiani codicibus, etiam iis, in quibus Paleæ esse solent, totum istud caput abest. A versiculo autem,* Nos itaque, *usque ad finem abest ab omnibus.*

Gratian. *In præmissis auctoritatibus subintelligitur,* si reus se purgare voluerit, *ut sacri canones modum, non necessitatem purgandi accusato imponant: sicut apparet ex fine capituli* Sixti Papæ, *& auctoritate* Leonis, *qui data purgatione ait de se ipso.*

C. XVIII. *De Leone, qualiter se purgavit.*

AUditum *b* est, fratres charissimi, qualiter mali homines in me gravia crimina confinxerunt. Quamobrem ego Leo Pontifex sanctæ Romanæ Ecclesiæ purifico me in conspectu vestro coram Deo, & Angelis ejus: quia istas criminosas, & sceleratas res, quas illi mihi objiciunt, nec perpetravi, nec perpetrari jussi. Hoc autem faciens, non legem præscribo cæteris, qua id facere cogantur.

Corr. Rom. *Caput hoc est Leonis III. Tota vero historia falsæ accusationis, & purgationis ipsius refertur in vetustis Pontificalibus, ex quibus magnam partem accepit S. Antoninus p. 2. hist. tit. 14 cap. 1. §. 8. de qua etiam rememinit Marianus Scotus, & Aymonius lib. 4. c. 90. Apud Burchardum, & Ivonem plenius est hoc caput, atque hæc visa sunt notatu digna.* Quamobrem ego Leo Pontifex S. R. E. a nemine judicatus, neque coactus, sed spontanea mea voluntate purifico me in conspectu vestro coram Deo, & Angelis ejus, qui conscientiam meam novit, & B. Petro Principe Apostolorum, in cujus conspectu consistimus, quia istas criminosas, & sceleratas res, quas illi mihi objiciunt, nec perpetravi, nec perpetrari jussi. Testis est mihi Deus, in cujus judicium venturi sumus, & in cujus conspectu consistimus. Et hoc propter suspiciones malas tollendas mea spontanea voluntate facio, non quasi in canonibus inventum sit, aut quasi ego hanc consuetudinem, aut

a *Extr. de purg. can. c.* 1. *Burch. l.* 16. *c.* 19. b *Ivo p.* 6. *c.* 420. c *al. defecerint.* d 2. *Cor.* 6. e *al. una* f *al. Pajo.* g *al. farinæ.*

a *al. quarta manu.* b *Burch. l.* 1. *c.* 198. *Ivo p.* 5. *c.* 313. *Pann. l.* 5. *c.* 4.

aut decretum in sancta Ecclesia successoribus meis, necnon & Fratribus, & Coepiscopis nostris imponam, sed ut melius a vobis abscindatis rebelles cogitationes.

Gratian. *Ecce qualiter Summus Pontifex semetipsum purgat, nec tamen cæteris necessitatem purgandi præscribit. Unde datur intelligi, quod satisfactio purgationis in voluntate consistit accusati, non in arbitrio judicis. Sed cum in Ilerdensi a Concilio Presbyter jubeatur suspendi usque ad dignam satisfactionem, cum etiam in decreto Leonis in arbitrio ponatur Episcopi, quota manu Sacerdos purgare se debeat, patet, quod ad purgationem cogendus est, nec in sua voluntate, sed in arbitrio Judicis consistit.*

C. XIX. *Qualiter Sacerdotes se purgare debeant.*

Unde Leo Papa *scribens ad Carolum Regem ait*.

OMnibus *b* vobis visu, aut auditu notum esse non dubitamus, quod sæpissime suadente antiquo hoste Sacerdotibus crimina diversa objiciantur. Sed qualiter *c* ex eis ab his rationabilis examinatio, & satisfactio fiat, licet tempore bonæ memoriæ Domini genitoris vestri *d* Pipini, sive priscis temporibus a sanctis Patribus, & reliquis bonæ devotionis hominibus sæpissime ventilatum fuerit, nos tamen pleniter, & ad liquidum definitum reperire minime quivimus. Nostris quippe temporibus idipsum a sanctis Episcopis, & reliquis Sacerdotibus, & cæteris Ecclesiasticæ dignitatis ministris, vestris *e* in regnis, seu in aliis Deo degentibus, nobisque una cum eis agentibus, sæpissime propter multas, & nimias reclamationes, quæ ex hoc ad nos ex diversis partibus venerunt, ventilatum est. Sed qualiter consultu Domini, & patris nostri Leonis Apostolici, cæterorumque Romanæ Ecclesiæ Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, sive Orientalium, & Græcorum Patriarcharum, & multorum sanctorum Episcoporum, & Sacerdotum, necnon & nostrorum 1 Episcoporum, omniumque cæterorum Sacerdotum, ac Levitarum auctoritate, & consensu, atque reliquorum fidelium, & cunctorum consiliariorum nostrorum consultu definitum est, vos *f* omnes utriusque ordinis ministros scire volumus. Statutum est namque ratione, & necessitate, ac auctoritate prædicta, consultu omnium, ut quotiescunque cuiquam Sacerdoti crimen imponitur, si ipse accusator talis fuerit, ut recipi debeat (quia quales ad accusationem Sacerdotum admitti debeant, in canonibus pleniter expressum est:) si autem [ut dictum est] ille accusator, qui canonice est recipiendus, eum cum legitimo numero verorum, & bonorum testium approbare in conspectu Episcoporum poterit, tunc canonice dijudicetur: & si culpabilis inventus fuerit, canonice damnetur. Si vero eum suprascripto prætextu approbare ipse accusator minime poterit, & hoc canonice definiatur. Ipse ergo Sacerdos, si suspiciosus, aut incredibilis suo Episcopo, aut reliquis suis Consacerdotibus, sive bonis, & justis, de suo populo, vel de sua plebe, hominibus fuerit, ne in crimine, aut in prædicta suspicione remaneat, cum tribus, aut quinque, vel septem bonis, ac vicinis Sacerdotibus, exemplo Leonis Papæ (qui duodecim 2 Episcopos in sua purgatione habuit) vel eo amplius, si suo Episcopo visum fuerit, aut necesse propter tumultum populi inesse prospexerit, & cum aliis bonis, & justis hominibus se sacramento coram populo super quatuor Evangelia dato purgatum Ecclesiæ reddat. Si quis autem scire desiderat, quales testes ad accusationem Sacerdotum recipi debeant, & quicquid *g* de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus reperire poterit.

Corr. Rom. ¶ *Apud collectores caput hoc ita refertur, quasi acceptum sit ex aliqua decretali epistola Leonis ad Carolum. Verum ex libro quinto Capitularium (ubi hoc ipsum est caput 34.) atque ex ipsa etiam orationis forma satis constat, editum fuisse hoc capitulare nomine Caroli Magni, ipso Leone tertio consulto, & cum consilio multorum Episcoporum. Quod tamen pius Princeps, quia sibi jurisdictionem in Presbyteros arrogasse videbatur, libro septimo Capitularium c. 281. emendavit ita scribens:* Omnibus vobis tam præsentibus, quam & futuris scire cupimus, quia de consultu sedis Apostolicæ, & omnium nostrorum Episcoporum, ac reliquorum Sacerdotum, atque maxime cunctorum fidelium nostrorum, de criminatorum purgatione Sacerdotum causam tractavimus, eamque cum testibus [sicut in anteriori Capitulari nostro continetur] fieri decrevimus: quoniam nesciebamus eandem causam a beato Gregorio Papa esse definitam. Nam cum Vvormaciæ generalem conventum habuissemus, allata est nobis a Riculfo Magontiacensi Metropolitano epistola beati Gregorii Papæ, in qua inter cætera continebantur hæc: [De Presbytero vero, vel quolibet Sacerdote a populo accusato, si certi non fuerint testes, qui crimini illato approbent veritatem, jusjurandum erit in medio, & illum testem proferat de innocentiæ suæ puritate, cui nuda, & aperta sunt omnia, sicque maneant in proprio gradu.] Ista vero omnia, quia vires nostras excedunt, in judicio Episcoporum juxta canonicam sanctionem definienda relinquimus, ut hæc, quando orta fuerint, ita definire satagant, ut nec secundum seculum justam reprehensionem, nec penes Dominum (quod absit) damnationem, sed æternæ beatitudinis, ipso auxiliante, qui omnia insucata præstat præmia consequantur.

¶ 1 Nostrorum Episcoporum) *In vulgatis legebatur,* nostorum Romanorum Episcoporum: *sed vox,* Romanorum, *abest non modo a Capitulari, sed etiam a vetustioribus Gratiani Codicibus, & ab Ivone. Pannormia autem habet:* nostrorum Episcoporum, omniumque Romanorum Sacerdotum.

¶ 2 Qui duodecim] *Hæc usque ad vers.* habuit, *sunt etiam apud cæteros collectores, sed non in capitulari.*

3 ps Gratian. *Juramento vero candentis ferri, vel ferventis aquæ purgatio non est adjicienda.*

C. XX. *Candentis ferri, & ferventis aquæ judicium in Ecclesia fieri prohibetur.*

Unde Stephanus V. Humberto *a Episcopo Moguntino.*

COnsuluisti *b* de infantibus, qui in uno lecto dormientes cum parentibus mortui reperiuntur, utrum ferro candente, aut aqua fervente, seu alio quolibet examine, parentes se purificare debeant, eos non oppressisse. Monendi sunt namque, & protestandi parentes, ne tam tenellos secum in uno lecto collocent, ne negligentia qualibet proveniente suffocentur, vel opprimantur; unde ipsi homicidii rei inveniantur. Nam ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri a quolibet, sacri non censent canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est præsumendum. Spontanea enim confessione, vel testium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, commissa sunt regimini nostro judicare. Occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda, qui *c* solus novit corda filiorum hominum. Hi autem, qui probantur, vel confitentur talis reatus se noxios, tua eos castiget moderatio; quia si ille, qui conceptum in utero per abortum deleverit, homicida est; quanto magis, qui unius saltem diei puerulum peremerit, homicidam se esse excusare nequibit?

Gratian. *Hoc autem, utrum ad omnia genera purgationis, an ad hæc duo tantum, quæ hic probibita esse videntur, pertineat, non immerito dubitatur propter sacrificium*

A a

a *Sup. ead. Presbyter si a plebe.* b *Cap. 5. cap. 34. Ivo p. 6. cap. 419. Pann. l. 5. c. 3.* c *al. quoniam qualiter.* d *al. nostri) cap.* e *al. nostris) cap.* f *vobis omnibus] cap.* g *al. quid.*

a *al. Lamberto.* b *Ivo p. 10. c. 27.* c *3. Reg. 8.*

cium zelotypiæ, & illud Gregorii a: Si vir, qui frigidæ naturæ esse dicitur, per verum judicium probare potuerit, uxorem suam nunquam se cognovisse, separetur ab ea.

C. XXI.

IN *libro namque Numerorum* b *legitur, Dominum præcepisse* c *Moysi, ut loqueretur filiis Israel, & diceret eis*: Vir, cujus uxor erraverit, maritumque contemnens dormierit cum altero viro, & id maritus deprehendere nequiverit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest, quia non est inventa in stupro, si spiritus zelotypiæ concitaverit virum contra uxorem suam, quæ vel polluta est, vel falsa suspicione appetitur, adducet eam ad Sacerdotem, & offeret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordeaceæ: non fundet super eam oleum, nec imponet thus: quia sacrificium zelotypiæ est, & oblatio investigans adulterium. Offeret igitur eam Sacerdos, & statuet coram Domino, assumetque aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de pavimento tabernaculi mittet in eam. Cumque steterit mulier in conspectu Domini, discooperiet caput ejus, & ponet super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem zelotypiæ. Ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus cum execratione maledicta congessit, adjurabitque eam, & dicet: Si non dormivit vir alienus tecum, & si non polluta es deserto mariti thoro, non nocebunt tibi aquæ istæ amarissimæ, in quas maledicta congessi. Si autem declinasti a viro tuo, atque polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledictionibus subjacebis: det te Dominus in maledictionem, & exemplum cunctorum in populo suo: putrescere faciat femur tuum, & tumens uterus tuus dirumpatur: ingrediantur aquæ maledictæ in ventrem tuum, & utero tumescente putrescat femur tuum. Et respondebit mulier, Amen, Amen. Scribetque Sacerdos ista maledicta in libello, & delebit ea aquis amarissimis, in quas maledicta congessit, & dabit ei bibere: quas cum exhauserit, tollet Sacerdos de manu ejus sacrificium zelotypiæ, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud super altare: ita duntaxat, ut prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod offertur, & incendat super altare, & sic potum det mulieri aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & contempto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledictionis, & inflato ventre computrescet femur, eritque mulier in maledictionem, & in exemplum omni populo. Maritus 1 vero absque culpa erit, & illa recipiet iniquitatem suam. Quod si polluta non fuerit, innoxia erit, & faciet liberos.

4 ps. Gratian. *Sed quælibet hujusmodi purgatio videtur esse inhibita, cum in præmissa auctoritate Stephani Papæ dicatur*: Spontanea confessione, &c.

Corr. Rom. ¶ *Capiti huic in vulgatis erat præpositum nomen Paleæ: sed in omnibus, quæ collata sunt, manuscriptis habetur sine ullo nomine Paleæ, & quidem conjunctum cum præcedenti capite. Ac certe versiculus*, Sed quælibet, *videtur indicare, locum hunc Numerorum ab ipso Gratiano recitatum fuisse.*

¶ 1 Maritus vero] *Hæc usque ad vers.* quod si, *sunt huc transposita ex extremo ejusdem quinti capitis Numerorum.*

C. XXII. *In novo Testamento monomachia non recipitur.*
Item ex decretis Nicolai Papæ.

MOnomachiam *d* vero in lege non assumimus, quam præceptam fuisse non reperimus: quia licet quosdam iniisse legerimus, sicut sanctum David & Goliam sacra prodit historia *e*, nusquam tamen, ut pro lege teneatur, alicubi divina sanxit auctoritas: cum hoc, & hujusmodi sectantes Deum solummodo tentare videantur.

Corr. Rom. ¶ *Epistola scripta Carolo Regi patruo Lotharii (ex qua caput hoc est acceptum) extat Romæ in codice sæpe citato monasterii Dominicanorum. In qua inter alia refertur, Lotharium, cum scire vellet, an Theuperga, sive Thietberga) ut vocat Regino) ipsius uxor adulterium patrasset, voluisse duos homines monomachiam committere: ita ut si ille, qui partes Theupergæ tueretur, caderet, ipsa plane adulterii convicta censeretur. Hocque valde reprehendit Nicolaus, docens, hanc non esse legitimam rationem probandi crimina (quamvis in Longobardicis constitutionibus, & in Capitularibus habeatur) sed potius nihil aliud esse, quam Deum tentare. Addit vero denegatam fuisse a Lothario Theupergæ justam purgationem, his verbis*: Sed de adulterio illa coram Missi nostri præsentia purgare se voluit, sed ipse non annuit. *Totam hanc historiam describit Regino lib. 2. Chronicorum. Ex his vero ostenditur, rubricam hujus capitis apud Gratianum nimis esse generalem, quippe cum Nicolaus hoc tantum velit demonstrare, non esse utendum monomachia ad purgationem.*

5 ps. Grat. *Contra in* Concilio Vuormaciensi, *c.* 15.

C. XXIII. *Si furta in monasterio fiunt, judicio Monachi se expurgent.*

SÆpe *a* contingit, ut in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur. Idcirco statuimus, ut quando ipsi fratres de talibus se expurgare debuerint *b*, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præsentibus fratribus, & sic expleta 1 Missa omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem hodie.

Corr. Rom. ¶ 1 Sic expleta] *In hoc capitulo addita sunt nonnulla verba ex Concilio, quæ a collectoribus videbantur omissa: Sed hoc loco satis visum est, varietatem indicare. Nam in Concilio ipso sic legitur*: & sic in ultima Missæ celebratione, pro expurgatione sua corpus & sanguinem Domini nostri Jesu Christi percipiant, quatenus ita inde innocentes se esse ostendant.

C. XXIV. *Quicunque de adulterio accusatur, probabili judicio se expurget.*
Item in Salegustadiensi Concilio, *c.* 7.

INterrogatum *c* est, si duo de adulterio inculpati fuerint, & unus profitetur, & alter negat, quid inde agendum sit. Decretum est a sancto Concilio, ut ille, qui negaverit, probabili se judicio expurget, & qui professus fuerit, dignam pœnitentiam agat.

C. XXV. *Cum plures de adulterio accusantur, & unus cæteros purgare voluerit, omnes rei habeantur, si ipse in judicio ceciderit.*
Item in eodem, *c.* 14.

STatuit *d* quoque sancta Synodus, ut si duo de adulterio accusati fuerint, & ambo negaverint, & orant sibi concedi, ut alter illorum utrosque divino purget judicio, si unus in hoc ceciderit *e*, ambo rei habeantur.

C. XXVI. *Pro singulis Missa celebretur, qui de aliquo crimine accusantur.*
Item in Concilio Vuormaciensi, *c.* 10.

SI *f* Episcopo, aut Presbytero causa criminalis, hoc est, homicidium, adulterium, furtum, & maleficium imputatum fuerit, pro singulis Missam celebrare 1 debet, & communicare, & de singulis sibi imputatis innocentem se ostendere *g*. Quod si non fecerit, quinquennio a liminibus Ecclesiæ extraneus habeatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Celebrare] *In Concilio, & apud Burchardum, & Ivonem sequitur*: & secretam publice dicere.

Grat. *Illud vero, quod Sixtus, & Leo in fine suæ purgationis addiderunt, ex eorum exemplo intelligendum est: exemplo enim suæ satisfactionis noluerunt cæteris præscribere legem purgandi.*

QUÆSTIO IV.

1 ps QUod vero quarto loco quærebatur, *an duorum testimonio Episcopus sit condemnandus, multorum auctoritate probatur. Sicut enim in Evan-*

a 33. *q.* 1. *c.* 1. & 2. b *al. Numeri*. c *Num.* 5. d *Burch. l.* 9. *c.* 51. *Ivo p.* 8. *c.* 187. e 1. *Reg.* 17.

a *Burch. lib.* 11. *c.* 66. b *al. debeant*. c *Burch. in fine operis. Ivo p.* 15. *c.* 173. d *Burch. ibid. Ivo p.* 15. *c.* 180. e *al. deciderit*. f *Burch. l.* 2. *c.* 99. *Ivo p.* 6. *c.* 272. g *al. reddere*.

gelio Joannis a legitur, *ait Christus ad Judæos*: in lege *b* vestra scriptum est, quoniam duorum hominum testimonium verum est. *Hinc consequenter contra eos argumentatur, dicens:* Si duorum hominum testimonium verum est, quare testimonium meum, & Patris non accipitis? *Item Paulus in epistola ad Corinthios* c: In ore duorum, vel trium stabit omne verum. *Item in epistola ad Hebræos* d: Quis prævaricans legem Moysi, duobus, vel tribus testibus convictus, sine miseratione lapidabitur *e*.

C. I. *Quot testibus quisque Clericorum convinci debeat.*

Item ex Concilio Bracarensi II. *c.* 8. *f*

PLacuit *g*, ut si quis aliquem Clericorum in accusatione *h* fornicationis impetit, secundum præceptum Pauli Apostoli, duo, vel tria testimonia requirantur ab illo. Quod si non potuerit datis testimoniis approbare, quod dixit, excommunicationem accusati accusator accipiat.

2 ps. Gratian. *Ex præmissis itaque colligitur, quod duorum, vel trium testimonio Episcopus convinci, & damnari potest. Porro* Sylvester Papa *in* i *generali Synodo residens contra dixit.*

C. II. *Quot testibus Episcopus, vel Presbyter, vel reliqui Clerici sint convincendi.*

PRæsul non damnabitur, nisi cum *K* LXXII. testibus: nec Præsul 1 Summus a quoquam judicabitur, quoniam scriptum est *l*. *Non est discipulus super magistrum*. Presbyter autem Cardinalis *m* nisi cum XLIV. *n* testibus non damnabitur: Diaconus vero Cardinalis urbis Romæ, nisi cum XXVII. testibus *o* non condemnabitur. Subdiaconus, Acolythus, Exorcista, Lector, Ostiarius, non nisi septem testibus condemnabitur. Testes autem, & accusatores sine aliqua sint infamia.

Corr. Rom. ¶ 1 Nec Præsul Summus] *Ex Concilio Romano sub Sylvestro, & cæteris locis indicatis (excepto Pannormia) addita sunt hæc usque ad vers.* Presbyter. *Ac mirandum est de auctore glossæ, qui putavit Pontificem Maximum minore numero testium posse condemnari, quam Diaconum Cardinalem, atque Ostiarium: cum tamen ipse Pontifex a generali saltem Præsulis nomine minime esset excludendus.*

C. III. *Episcopi non nisi LXXII. testibus condemnandi sunt.*

Item Leo IV. *in epistola Episcopis Britanniæ.*

NUllam *p* damnationem Episcoporum unquam esse censemus, nisi aut ante legitimum numerum Episcoporum (qui fit per duodecim Episcopos) aut certe probata sententia per LXXII. testes idoneos, qui tales sint, qui & accusare possint. §. 1. Et prius ad sacra Christi quatuor Evangelia sacramenta præstent, quod nihil falsum depromant: sicut 1 nobis beatus Sylvester tradidit, & Romana sancta videtur tenere Ecclesia. Et si inter eos, quos damnandos esse dixerint homines, fuerit Episcopus, qui suam causam in præsentia Romanæ sedis Episcopi petierit audiri, nullus super illum definitivam præsumat dare sententiam: sed omnino eum audiri decernimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Sicut nobis] *Hinc usque ad dictionem* Ecclesia, *non leguntur in epist. Leonis manuscripta: habentur tamen apud Ivonem.*

Gratian. *Sed hoc vel speciali privilegio de Clericis Romanæ Ecclesiæ intelligitur, vel propter improbitatem quorundam, qui cum non sint spectatæ vitæ, & scientiæ, in accusationem ministrorum Dei repente prosiliunt. Quorum vero vita adeo laudabilis est, ut omnibus imitanda appareat, de quorum assertione nulla dubitatio nasci poterit, eorum testimonio duorum, vel trium testium quilibet jure convinci, & damnari poterit.*

a *Joan.* 8. b *Deutor.* 17. c 2. *Cor.* 13. d *Hebr.* 10. e *al. lapidabatur.* f *Et capit. l.* 5. *c.* 240. g *Burch. l.* 2. *c.* 202. *Ivo part.* 6. *c.* 276. *Pannor. l.* 4. *c.* 97. h *al. maculæ fornicationis.* i *in epilogo Concilii Romani, c.* 3. k *al. in.* l *Matth.* 10. & *Luc.* 6. m *abest ab orig.* n *al* LXIV. o *al.* XXXVI. *testibus* p *in cap. Hadriani, c.* 72. *In Conc. Mogunt.* 2. *c.* 12. *C. l.* 1. *c.* 139. *Pann. l.* 4. *c.* 91. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Deusdedit p.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 116. *Zepherinus epist.* 1.

QUÆSTIO VI.

1 ps SEquitur sexta quæstio, *qua quæritur, quo remedio causa vitiata sublevetur: & si remedium illud sit dandum ei, qui causa dilationis vocem appellationis exhibuerit. Causa vero vitiata remedio appellationis sublevari poterit.*

C. I. *Causæ vitiatæ remedium appellationis subveniat.*

Unde Fabianus Papa *ait ad Hilarium Episcopum, epist.* 3. *c.* 3. a

LIcet *b* appellatori vitiatam causam remedio appellationis sublevare.

C. II. *De eodem.* PALEA.

Idem *paulo ante.*

APpellantem *c* non debet afflictio ulla, aut carceris, aut detentionis injuriare custodia.

C. III. *De eodem.*

Item Anacletus Papa, *epist.* 1. *in fine.*

OMnis *d* oppressus libere Sacerdotum (si voluerit) appellet judicium, & a nullo prohibeatur: sed ab his fulciatur, & liberetur. Si autem difficiles causæ, aut majora negotia orta fuerint, ad majorem sedem referantur. Et si illic facile discerni *e* non poterunt, aut juste terminari, ubi fuerit summorum congregata congregatio 1 (quæ per singulos annos bis fieri solet, & debet) juste, & Deo placite coram Patriarcha, aut Primate Ecclesiastica negotia 2, & coram Patritio secularia judicentur negotia in commune *f*.

Corr. Rom. ¶ 1 Congregatio] *In vulgatis sequebatur,* sub Metropolitano: *quæ sublata sunt, quia in nullo manuscripto, neque in originali habentur, & in sequentibus verbis exponitur, coram quibus sit habendum Concilium.*

¶ 2 Ecclesiastica negotia,] *In epistola legitur,* Primate Ecclesiastico, & coram Patritio secularia, &c.

C. IV. *Quisquis pulsatus fuerit, Apostolicam sedem appellet.*

Item Sixtus Papa *epist.* 2. *omnibus rectoribus Ecclesiæ scribit, dicens.*

SI *g* quis vestrum pulsatus fuerit in aliqua adversitate, licenter hanc sanctam, & Apostolicam sedem appellet, & ad eam, quasi ad caput, suffugium habeat, ne ipse innocens damnetur, aut Ecclesia sua detrimentum patiatur.

C. V. *In gravioribus causis pulsati Apostolicam sedem appellent.*

Item Grato 1 *epistola prima.*

OMnes *h* Episcopi, qui in quibusdam gravioribus pulsantur, vel criminantur causis, quoties necesse fuerit, libere Apostolicam appellent sedem, atque ad eam, quasi ad matrem confugiant.

Corr. Rom. ¶ 1 Grato] *Sic est restitutum ex plerisque vetustis: (nam in vulgatis erat,* Item Gregorius.] *quanquam in tomis Conciliorum hæc epistola tribuatur Sixto II. illa vero, ex qua caput antecedens, Sixto I.*

C. VI. *Ab omnibus appelletur ad Romanam Ecclesiam.*

Item Marcellus Papa, *epist.* 1. *ad Episcopos Antiochenæ provinciæ.*

AD *i* Romanam Ecclesiam omnes Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit, quasi ad caput suf-

a *Et in decretis Sixti tertii, c.* 3. *Cod. Theod. l.* 2. *tit. de appell. in interpr. l.* 15. b *Ans. l.* 2. *c.* 11. & *l.* 3. *c.* 88. c *Lib.* 7. *cap.* 33. *Burch. l.* 1. *c.* 148. *Pann. l.* 4. *c.* 121. d *Sixtus ibid. Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Ans. l.* 2. *c.* 11. e *al. decerni.* f *al. communi.* g *Ivo p.* 5. *c.* 3. *Ans. l.* 2. *c.* 8. h *Julius Papa epist.* 2. *ad Orientales, cap.* 2. *Burch. l.* 1. *c.* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 257. *Pann. l.* 4. *c.* 124. *Ans. l.* 2. *cap.* 12. i *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Ans. l.* 2. *c.* 7. *Pann. l.* 4. *c.* 125.

suffugere, eamque appellare debent, ut inde accipiant tuitionem, atque 1 consecrationem. Quod omnibus minime convenit denegare Episcopis: sed absque ulla custodia, aut excommunicatione, vel damnatione, vel exspoliatione libere ire concedatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Atque consecrationem] *In originali est*, ut inde accipiant tuitionem, & liberationem, unde acceperunt informationem, atque consecrationem: *sed ob glossam non est mutatum.*

C. VII. *Qui a proprio Metropolitano se gravari putaverit, majorem sedem appellet.*

Item Victor *ad Theophilum Alexandrinum Episcopum ep.* 1. *c.* 3.

SI *a* quis putaverit se a proprio Metropolitano gravari, apud Patriarcham, vel Primatem dioeceseos, aut penes universalis Apostolicae Ecclesiae judicetur sedem.

C. VIII. *Ad Romanam Ecclesiam, quasi ad matrem, appelletur ab omnibus.*

Item Zepherinus *b urbis Romae Episcopus] epist.* 1.

II. AD *c* Romanam Ecclesiam ab omnibus, maxime tamen ab oppressis appellandum est, & concurrendum quasi ad matrem, ut ejus uberibus nutriantur, auctoritate defendantur, & a suis oppressionibus releventur: quia non potest, nec debet mater oblivisci filium suum.

C. IX. *Quoties aliquis appellaverit, audientia sibi non denegetur.*

Item Julius Papa *in decretis, sive in rescripto ad Orientales c.* 22.

PLacuit, ut a quibuscunque judicibus Ecclesiasticis ad alios judices Ecclesiasticos (ubi est auctoritas major) fuerit provocatum, audientia non negetur.

C. X. *Injuste damnati restitutionem, & oppressi auxilium a Romana Ecclesia debent habere.*

Item *cap.* 30.

IDeo huic sanctae sedi praefata privilegia specialiter sunt concessa, tam de congregandis Conciliis, & judiciis, ac restitutionibus Episcoporum, quam etiam de summis Ecclesiarum negotiis, ut ab ea omnes oppressi auxilium, & injuste damnati restitutionem sumant: Et talia ab improbis ne praesumantur absque ultione, nec exerceantur absque damnatione.

2 ps Gratian. *Cum ergo Zepherinus dicat ab omnibus esse appellandum, maxime tamen ab oppressis, & Marcellus scribat:* Omnes Episcopi, qui voluerint, vel quibus necesse fuerit, appellare debent: *patet, quod accusato [sive gravetur, sive non] vox appellationis non est deneganda. Quidam tamen ita distinguunt, ut (volentes) ad consecrandos, (necessitatem patientes) ad oppressos referant, ut sit sensus: Omnes, qui voluerint a Romana Ecclesia consecrationem accipere, & ab aliquibus impediuntur, eam debent appellare: quibuscunque in suis oppressionibus necesse fuerit ad eam suffugere, similiter vocem appellationis exhibeant, ut isti tuitionem, & illi consecrationem ab ea accipiant. Similiter & illud Zepherini distinguitur:* Ab omnibus est appellandum ad Romanam Ecclesiam, *intelligendum est, qui ab ea consecrationem voluerint accipere, vel qui a Praelatis suis aliquam injuriam passi fuerint, maxime tamen ab oppressis. Secundum primam interpretationem, oppressi intelliguntur aliqua injuria affecti: juxta secundam vero, oppressi dicuntur a judice injuste condemnati. Secundum hanc distinctionem, qui in aliquibus negotiis non ad revelandum, sed ad differendum vocem appellationis exhibuerint, appellandi auctoritatem non habent.*

C. XI. *De causa appellationis cognoscere non licet, nisi ei, ad quem appellatur.*

Sed cum Gregorius *scribat omnibus per diversas provincias.*

DEcreto *a* nostro vestram rogantes charitatem mandamus, ut si aliquis (quod non optamus) suorum aemulorum, Aldricum, Coenomanensis Ecclesiae Episcopum accusare damnabiliter attentaverit, ut 1 honoretur B. Petri Apostolorum Principis memoria, Ecclesiaeque Romanae, cui praesedit, privilegium, nostri nominis auctoritas, liceat illi post auditionem Primatum dioeceseos [si necesse fuerit] nos appellare, & nostra auctoritate, aut ante eos, aut ante Legatos nostro *b* ex latere missos, juxta Patrum decreta, suas exercere, atque diffinire actiones; nullusque illum ante haec judicet, aut judicare praesumat. Sed si quid [quod absit] grave, intolerandumque ei objectum fuerit, nostra erit expectanda censura, ut nihil prius de eo, qui ad sinum sanctae Ecclesiae Romanae confugit, & ejus implorat auxilium, decernatur, quam ab ejusdem Ecclesiae auctoritate fuerit praeceptum: quae vices suas ita aliis impertivit Ecclesiis, ut in partem sint vocatae solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. *& infra.* §. 1. Si autem (quod non arbitramur) a quoquam secus praesumptum fuerit, ab officio Cleri submotus, auctoritatis *c* Apostolicae reus ab omnibus judicetur: ne lupi, qui sub specie ovium subintraverunt, bestiali saevitia quosque audeant lacerare: & quod sibi fieri nolunt, aliis inferre praesumant.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut honoretur) *Hinc usque ad versic.* auctoritas, *addita sunt ex ipsa epistola, quae extat in Bibliotheca Dominicana, & videtur esse Gregorii IV., ex qua etiam sumptum est caput:* Nulli fas. *dist.* 19. *& apud Ivonem utrumque caput simul habetur. Istius autem Aldrici (ut ex Catalogo Episcoporum Ecclesiae Coenomanensis colligitur) mentio est in Concilio apud Sanctum Medardum, quod paulo post Gregorium IV. habitum fuit. Itaque defensio ipsi a Gregorio praestita profuit.*

C. XII. *Judicia appellantium ab eis sunt audienda, ad quos appellatur.*

Item cum Vigilius Papa *in epistola ad Eleutherium c. ult. dicat.*

QUi *d* se scit aliis esse praepositum, non moleste ferat, aliquem sibi esse praelatum. Ipsa namque Ecclesia, quae prima est, ita reliquis Ecclesiis vices suas credidit largiendas, ut in partem sint vocatae solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde omnium appellantium Apostolicam sedem Episcoporum judicia, & cunctarum majorum negotia causarum eidem sanctae sedi reservata esse liquet; praesertim cum in his omnibus ejus semper sit expectandum consultum: cujus tramiti, si quis obviare tentaverit Sacerdotum, causas se non sine honoris sui periculo apud eandem sanctam sedem noverit redditurum.

Corr. Rom. ¶ *Restitutum est caput hoc Vigilio antiquorum exemplarium auctoritate. Antea vero tribuebatur Julio, in cujus etiam epistola prima habetur prior pars hujus capitis usque ad vers.* ipsa namque. *(quemadmodum & apud Leonem ep.* 84. *quod refertur supra dist.* 23. *c.* quanquam. *& in c. sequenti,* qui sunt. *& etiam sententia caeterarum partium.*

Gratian. *Item cum* Nicolaus Papa *in Hincmarum Rhemensem Archiepiscopum invehatur, qui Rhotandum e Episcopum appellantem apostolicam sedem damnare ausus est, ita dicens.*

C. XIII. *De Rhemensi Archiepiscopo, qui appellantem Romanam sedem judicare est ausus.*

ARguta *f* sapientia tua, utinam in bono accepta, fomitem judicii, & materiem depositionis adversus

a *Julius Papa ep.* 2. *ad Orient. c.*4. *In cap. Hadriani c.*6. *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Burch. l.* 1. *c.* 144. *Pann. l.* 4. *c.* 126. *Ivo p.* 4. *c.* 257. *Ans. l.* 2. *c.* 6. b *In ep. Lucii* 1. *& in Conc. Carth.* 3. *c.*10. *in cap. Hadriani.* c *Ans. l.* 3. *c.* 88. *Ivo p.* 6. *c.* 326. *ex Lucio.*

a *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. *Ivo p.* 5. *c* 349. *Ans. l.* 2. *c.* 19. b *al nostros.* c *al. injuriarum reus,* d *Ans. l.* 2. *c.* 20. *Polyc. l.* 1. *tit.* 14. e *al. Rhothaldum. In appendice Bibliothecae sanctorum Patrum.* f *Ans. l.* 2. *c.* 67.

sus Rhotandum assumpsit, & ab itinere Apostolicæ sedis removit *a*, & continuatim Apostolicam sedem appellantem damnavit, & carcerali custodiæ mancipavit. *& infra* b. §. 1. Privilegia tamen Apostolicæ sedis vos oblivioni tradere nullatenus debuistis, quibus venerandi canones judicia totius Ecclesiæ ad hanc deferri jubent. *& infra*. §. 2. Hæc quippe nos in Rhotando idcirco noveritis operatos, ut privilegia sedis Apostolicæ, quæ male a vobis violata videbantur, & a nobis tot impensis laboribus, vestra resistente contumacia, recuperari non poterant, auctoritate Apostolica, & cana 1 Patrum deliberatione, pristino tandem genio, & proprio decorarentur honore.

Corr. Rom. ❡ 1 Cana) *Cum antea legeretur*, canonica, *emendatum sic est ex epistola ipsa, quæ habetur manuscripta, & nuper est impressa in appendice Bibliothecæ, & in lib.* Ennodii *pro Symmacho legitur*, cana miracula, & canum genium, *juxta illud Virgilii*.

Cana fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt...

C. XIV. *Quisque eam obedientiam majoribus exhibeat, quam ab inferioribus desiderat.*

Item Leo Papa *ad Anastasium Thessalonicensem Episcopum epist. 82. al. 84.*

QUI scit, se quibusdam esse præpositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obedientiam, quam exigit, etiam ipse dependat: & sicut non vult gravis oneris sarcinam ferre, ita non audeat alii importabile pondus imponere. Discipuli enim sumus humilis, & mitis magistri, dicentis *c*: *Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde*.

Gratian. *Patet ergo, quod nulli appellanti sunt induciæ denegandæ. Cæterum, si causa frustratoriæ dilationis appellaverit, a judice, ad quem provocatum fuerit, condemnabitur. Tempus vero appellationis est ante datam, vel post datam sententiam. Quoties enim quis se gravari senserit, libere potest appellare.*

C. XV. *Qui gravatur a proprio Metropolitano, Primatem, aut universalis Ecclesiæ sedem appellet.*

Unde Sixtus *d* Papa II. *epist. 1. ad Gratum Episcopum ait.*

SI *e* quis putaverit se a proprio Metropolitano gravari, apud Primatem dioeceseos, aut penes universalis Apostolicæ Ecclesiæ Papam judicetur.

C. XVI. *Romanam sedem appellet, qui judicem suspectum habet.*

Item Felix II. *ad Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos cap. 19.*

QUoties *f* Episcopi se a suis comprovincialibus, vel a Metropolitano putaverint prægravari, aut eos suspectos habuerint, mox Romanam appellent sedem, ad quam eos absque ulla detentione, aut suarum rerum ablatione libere liceat ire: & dum prædictam Romanam matrem appellaverint Ecclesiam, aut ab ea se audiri poposcerint, nullus eos aut excommunicare, aut eorum sedes surripere, aut res eorum auferre, aut aliquam eis vim inferre præsumat, antequam eorum causa Romani Pontificis auctoritate finiatur. Quod si aliter a quoquam præsumptum fuerit, nihil erit, sed viribus carebit.

C. XVII. *De eodem.* PALEA.

Item Julius Papa *in rescripto ad Episcopos Orientales cap. 30.*

IDeo *g* huic sanctæ sedi præfata privilegia specialiter concessa sunt, ut ab ea omnes auxilium oppressi, & injuste damnati restitutionem sumant.

Corr. Rom. ❡ *Est summa quædam capitis recitati supra ead. c.* ideo. *& habetur in vetustis exemplaribus, in quibus Paleæ esse non solent.*

Grat. *Oppressi, & se prægravari putantes intelliguntur ante datam sententiam: injuste vero damnati, post datam sententiam.*

C. XVIII. *Ante exitum causæ per appellationem recedere licet.*

Unde Eutychianus *urbis Romanæ Episcopus scribit Episcopis per Siciliam epist. 2. c. 1.*

NOn *a* ita in Ecclesiasticis agendum est negotiis, sicut in secularibus. Nam in secularibus legibus, postquam vocatus quis venerit, & in foro decertare cœperit, non licet ei ante peractam causam recedere. In Ecclesiasticis vero, dicta causa, recedere licet, si necesse fuerit, aut si se prægravari viderit.

3 ps Gratian. *Qui vero ex contumacia judicibus obtemperare noluerit, communione privetur.*

C. XIX. *Excommunicetur, qui judicibus suis obtemperare non vult.*

Unde in Concilio Milevitano *c. 24.*

QUisquis *b* probatus fuerit per contumaciam nolle obtemperare judicibus, cum hoc primæ sedis Episcopo fuerit probatum, det literas, ut nullus ei communicet Episcoporum, donec obtemperet.

Grat. *Item quod post datam sententiam appellari possit*, Fabianus Papa *c testatur, dicens Hilario Episcopo epist. 3. c. 2.*

C. XX. *Non denegetur appellatio ei, quem in supplicium sententia destinavit.*

LIceat *d* etiam in criminalibus causis appellare: nec appellandi vox denegetur ei, quem supplicio *e* sententia destinarit.

Gratian. *Quod paulo ante idem affirmat eod. cap.*

C. XXI. *Ante datam sententiam licet alicui appellare.*

SI *f* quis judicem adversum sibi senserit, vocem appellationis exhibeat.

4 ps Gratian. *Post datam vero sententiam, qui appellare voluerit, intra quinque dies appellet, & intra eosdem, a quo provocavit, literas dimissorias accipiat, & intra eosdem, ad quem appellavit, iter arripiat.*

C. XXII. *Post latam sententiam intra quod tempus quisque appellare debeat.*

Unde in Theodosianis 1 *legibus sic statutum invenitur.*

PRopter *g* superfluam appellatorum licentiam, ne in retractandis, vel revocandis sententiis liberum habere arbitrium videantur, & tempora appellationis, & pœnæ constitutæ sunt, ut quicunque apud judicem, qui causam ejus audivit, appellare, & ad alium judicem appellare *g* voluerit, intra quinque dies appellet, & his ipsis quinque diebus ad judicem, ad quem provocaverit, sine aliqua dissimulatione perveniat: & ipse dies, quo accepit literas, in his quinque diebus specialiter computetur. Quod si longius iter sit, exceptis his quinque diebus, spatium dierum, quo iter agi possit, computetur.

Corr. R. ❡ 1 Theodosianis) *Hoc, & quatuor sequentia capita, quæ citantur ex legibus Theodos. habentur lib. 5. sent. Julii Pauli cum interpretatione. Ex quo apparet Gratiani etiam tempore has sententias conjunctas fuisse cum codice Theodos. seu breviario Alarici. Alaricus autem in præfatione profitetur, se volumen illud non solum ex Theodos. codice, sed ex variis libris collegisse,*

a *al. revocavit*] *orig.* b *Ans. l. 2. c. 85.* c *Matth. 11.* d *Et Victor ep. 1. & Julius sup. ead. c. si quis putaverit. 1. sup. c. 7.* e *Polyc. l. 1. tit. 6. Ans. l. 2. c. 9. & 11. Pann. l. 4. c. 126.* f *Ans. l. 2. c. 60.* g *Sup. ead. c. ideo.*

a *Ans. l. 3. c. 73. Polyc. l. 5. tit. 2. Ivo p. 6. c. 336. Pann. l. 4. c. 100.* b *Pann. l. 4. c. 132.* c *Cod. Theod. l. 11. tit. 30. in interpret. l. 20.* d *Ans. l. 2. c. 11. Burch. l. 1. c. 148. Ivo p. 5. c. 261. Pann. l. 4. c. 122.* e *in supplicium.* f *Ivo p. 5. c. 248. Ans. ibid. Burch. ibid. Pann. l. 4. c. 120.* g *in sententiis Julii Pauli cum interpr. Aniani l. 5. tit. 33. c. 1. Ivo p. 5. c. 281. Pann. l. 4. c. 127.* h *al. provocare.*

gisse, & in legum collectione, atque interpretatione Episcoporum præcipue opera usum fuisse.

C. XXIII.

HAbita *a* dinumeratione XX. millium diurnorum per singulos dies, computetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a vetustioribus Gratiani codicibus, & ab originali, & Ivone, & Pannormia. In uno autem Gratiani valde emendato est in margine superioris capitis, tanquam glossa quædam.*

C. XXIV. *A quo appellatur, ad quem appellatum fuerit, dimissoriæ literæ dirigantur.*

Item ibidem *tit.* 34.

AB *b* eo, quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, dimissoriæ literæ dirigantur, quæ vulgo Apostoli appellantur, quarum postulatio, & acceptio intra quinque dies ex officio finienda *d* est. [Ista *e* jam superius sub titulo de cautionibus & pœnis appellationum interpretata sunt.] §. 1. Qui intra statuta tempora dimissorias non postulaverit, vel acceperit, vel reddiderit, præscriptione ab agendo submovetur, & pœnam appellationis ferre cogitur.

C. XXV. *De his, qui causa dilationis appellant.*

Item ibidem, *tit.* 35. *c.* 2.

QUicunque *f* non confidentia justæ causæ, sed causa afferendæ moræ, ne contra eum sententia proferatur, appellaverit, vel si de facto suo confessus, ne addicatur *g*, appellare voluerit, hujusmodi appellationes non recipiuntur.

C. XXVI. *Cum possessor appellat, dum eventus causæ dubius est, possessionis fructus sequestrentur.*

Item ibidem, *tit.* 36. *c.* 1.

QUoties *h* post auditam causam judicii possessor appellat, fructus possessionis, de qua agitur, dum secundæ audientiæ eventus dubius est, merito sequestrantur. Nam si petitor appellaverit, hoc ab eo postulari non potest: quia non potest sequestrari, quod non habet. §. 1. Si propter *i* prædia urbana, vel mancipia appelletur, pensiones eorum, vel mercedes, vecturæ etiam, si de navi agatur, deponi solent.

C. XXVII. *Injuste appellans omnino puniendus est.*

Item ibidem, *tit.* 37. *c.* 1.

OMnino 1 puniendus *K* est, ut quoties injusta appellatio pronuntiatur, sumptus, quos dum sequeretur adversarius, impendit, reddere cogatur, non simplos, sed quadruplos.

Corr. Rom. ¶ 1 Omnino puniendus] *In sententiis Pauli legitur*, omnino probandum est, &c. *Sed quia est initium capituli, & de hujusmodi punitione multa sunt a Doctoribus adnotata, non est mutatum: tantummodo ductus orationis est emendatus, addita particula*, ut.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus intra quinque dies post datam sententiam cuique appellare permittitur. Quod postea Justinianus in constitutionibus suis corrigens, intra decem dies appellationis remedium cuique dandum decrevit, dicens.*

C. XXVIII. *Intra decem dies remedium appellationis conceditur.*

Imperator Justinianus *l* Augustus.

ANteriorum legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maxime hæc circa appellationes facientes, & in præsenti ad hujusmodi beneficium pervenire duximus esse necessarium. Antiquitati etenim cautum erat, ut si quis per se litem exercuerit, & fuerit condemnatus, intra duos dies tantummodo licentiam appellationis haberet; sin autem per procuratorem causa ventilata sit, & in triduum proximum eam extendi. Ex rerum autem experientia invenimus hoc satis esse damnosum: plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse provocationes porrigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdidisse. Unde necessarium duximus hujusmodi rei competenter mederi. Et sancimus omnes appellationes, sive per se, sive per procuratores, seu per defensores, vel curatores, & tutores ventilentur, posse intra decem dierum spatium a recitatione sententiæ enumerandum, judicibus ab his, quorum interest, offerri, sive magni, sive minores sint (excepta videlicet sublimissima Prætoriana præfectura) ut liceat homini intra id spatium plenissime deliberare, sive appellandum ei sit, sive quiescendum; ne timore instante opus appellatorium frequentetur, sed sit omnibus inspectionis copia, quæ & indiscussos hominum calores potest refrenare. §. 1. Ad hæc sancimus, si quando lis speratur in nostrum inferri consistorium, si forte contigerit Imperatoriam majestatem occupatam publicis causis ex mundanis provisionibus, non posse convocare Patres, quatenus causa agitetur, non ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium, si culmen Imperatorium occupetur? vel quis tantæ est auctoritatis, ut nolentem Principem possit ad convocandos Patres, cæterosque Proceres coarctare? Sed si quid tale evenerit, causa intacta permaneat, donec Imperator sua sponte motus, & convocari Proceres jusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere. §. 2. Illud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit, novitas autem neglexit. Cum enim veneranda vetustatis auctoritas ita Magistratus digesserit, ut alii majores, alii medii, alii minores sint, & appellationes a minoribus judicibus non solum ad maximos judices remitterentur, sed ad spectabilium judicum tribunal, quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent, novitas autem hoc dereliquerit, evenit, ut super minimis causis maximi nostri judices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis, ut forsitan totius litis æstimatio ad sumptus judiciales non sufficeret. Ideoque sancimus, si quando ex Ægyptiaco tractu, vel adjuncta ei utraque Lybia provocatio speratur usque ad decem librarum auri quantitatem, non in hanc Regiam urbem eam venire; sed ad Præfectum Augustalem, qui audiat, & causam dirimat vice sacri cognitoris, nulla ei penitus post diffinitivam sententiam appellatione porrigenda. Similique modo quoties in Asiana diœcesi, vel Pontica, tale aliquid emerserit, usque ad prædictam quantitatem decem librarum auri, appellationes ad viros spectabiles, Comites forte, vel Proconsules, vel Prætores, vel Moderatores, quibus specialiter easdem lites peragendas deputavimus, remittantur: quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis, vice sacri Cognitoris intercedant, & causas sine spe quidem appellationis, Dei tamen & legum timore perferant decidendas. Orientalem autem tractum causas appellatione suspensas, & usque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad virum spectabilem Comitem Orientis mittere, simili modo audientiam, & finem eis impositurum. Illo videlicet observando, ut viri spectabiles duces, vel alii spectabiles judices, non ad alios eadem spectabilitate decoratos judices suas transmittant appellationes in litibus, quantæcunque sint quantitatis (cum non oporteat ad compares judices appellationes referri, sed a minori judicio in majus tribunal ascendere) sed ad illustrissimam

a *ff. si quis caut. l.* 1. b *Ivo p.* 5. *c.* 282. *Pannor. lib.* 4. *c.* 128. c *al. quorum*. d *al. facienda*. e *Sunt verba interpretis*. f *Ex interpretatione. Ivo p.* 1. *c.* 283. *Pann. l.* 4. *c.* 129. g *antea legebatur, abjiciatur, vel objiciatur*. h *Ex interpretatione. Ivo par.* 5. *c.* 284. *Pannor. l.* 4. *c.* 130. i *Ex Paulo ibidem*. K *Ivo part.* 5. *c.* 285. *Pannor. lib.* 4. *c.* 131. *Ex Paulo*. l *Novella* 23. *apud Julianum antecessorem*.

mam præfecturam illorum appellationes, cujuscunque sint quantitatis (ut dictum est) dirigantur, quæ *a* una cum viro excelso pro tempore Quæstore eas dirimat, utroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solito, quam præfectorio. Ita tamen hæc sancimus, ut nec a ducibus, vel aliis spectabilibus judicibus (quibus forte, & si privati sint, Imperialis majestas causas injunxerit,) appellatio ad memoratos spectabiles judices currat, ne causa non gradatim procedere, sed perperam videatur: sed a Præsidibus quidem provinciarum, & judicibus a nobis datis, si non sint spectabiles judices, intra memoratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres sint dati a nobis judices, (quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt) vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati, vel hi, qui a Principe delegati sunt, spectabilem habeant dignitatem, eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc Regiam urbem ad competentes antiquo more judices referuntur: omnibus aliis, quæ in appellationibus statuta sunt, vel ab antiqua prosapia, vel ab auctoritate anteriorum constitutionum, vel a nostra humanitate, intactis, illibatisque custodiendis.

C. XXIX. *Quando appellandum sit primo, vel secundo.*

Item lib. 49. Digest. *tit.* quando appellandum sit. *leg.* 1. §. *biduum*.

Biduum, vel triduum appellationis ex die sententiæ latæ computandum erit. §. 1. Quid ergo, si sententia fuerit sub conditione dicta, utrum ex die sententiæ latæ tempus computamus ad appellandum, an vero ex die, quo conditio sententiæ extitit? Sane quidem non est sub conditione sententia dicenda. Sed si fuerit dicta, quid fiet? Et est utile, statim tempora ad appellandum computari debere. §. 2. Quod in sententiis receptum *b* est, ut vel altera die, vel tertia provocetur, hoc etiam in cæteris observandum est, ex quibus sententia quidem non profertur, appellari tamen oportere, & posse, supra relatum est, *ut* 1 *cum quis ad tutelam, vel ad alia civilia munera nominatur, & ejus excusatio non admittitur*. §. 3. Dies autem istos, in quibus appellandum est, ad aliquid utiles esse, oratio divi Marci voluit; si forte ejus, a quo provocatur, copia non fuerit, ut ei libelli dentur. Ait enim: Is dies servabitur, quo primo facultas adeundi erit. Quare si forte, post sententiam statim dictam, copiam sui non fecerit is, qui pronuntiavit, (ut fieri assolet) dicendum est, nihil nocere appellatori. Nam ubi primum copiam ejus habuerit, poterit provocare. Ergo si statim se subduxit, simili modo subveniendum est. §. 4. Quid igitur, si conditio horæ effecit, ut se reciperet? Si forte dicta sit sententia jam suprema hora, utique non videbitur se subtraxisse. §. 5. Adeundi autem facultatem semper accipimus, si in publico sui copiam fecit. Cæterum, si non fecerit, an imputetur alicui, quod ad domum ejus non venerit, quodque in hortos non accesserit, & ulterius, quod ad villam suburbanam? Magisque est, ut non debeat imputari. Quare si in publico ejus adeundi facultas non fuit, melius dicetur, facultatem non fuisse adeundi. §. 6. Si quis, ipsius quidem, a quo appellavit, adeundi facultatem non habuerit, *ut* 2 *ei libellos daret*, ejus autem, quem appellavit, habeat copiam, videndum est, ut *c* ei præscribi possit, quod eum non adierit. Et hoc jure utimur, ut si alterutrius adeundi fuerit copia, præscriptio locum habeat. §. 7. In propria causa biduum accipitur. Propriam causam ab aliena quemadmodum discernimus? Et palam est, eam propriam esse causam, cujus emolumentum, vel damnum ad aliquem suo nomine pertinet. *& infra*. §. 8. Si adversus absentem fuerit pronuntiatum, biduum, vel triduum, ex quo quis scit, computandum est, non ex quo pronuntiatum est. Quod autem dicitur absentem posse provocare, ex quo scit, sic accipit *a*, si non in causa per procuratorem defensus est. Nam si ille non provocavit, difficile est, ut hic audiatur. §. 9. Si quem *b* in insulam *c* deportandum adnotaverit Præses provinciæ, & Imperatori 3 scripserit, ut deportetur, videamus, quando sit provocandum, utrum cum Imperator rescripserit *d*, ut deportetur, an cum ei scribitur? Et putem, tunc esse appellandum, cum recipi eum Præses jubet, sententia 4 prolata, Imperatori scribendum, ut deportetur. Cæterum verendum est, ne sero sit, ut tunc provocetur, cum Imperator insulam ei assignaverit. Comprobata enim sententia Præsidis, tunc solet insulam assignare. Rursus illud verendum est, si mendaciis apud Principem oneravit eum, quem deportandum laborabat, intercludi illi viam provocandi. Quid ergo est? Recte dicetur humanitate suggerente, ut & hoc, & illo tempore non frustra provocaretur: quia non adversus Principem, sed adversus Judicis calliditatem provocavit. *& infra* e. §. 10. Illud quoque videamus, si, cum Imperatori scriberetur, exemplum literarum litigatori editum sit, neque is appellaverit, & postea contra eum rescriptum sit, an appellare a literis pridem sibi editis possit? 5 quia, qui tunc non appellavit, vera esse, quæ scripta sunt, consensisse videtur: nec est audiendus, si dicat, eventum sacri rescripti se sustinuisse.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut cum quis] *Hinc usque ad verba*, non admittitur, *non sunt in Pandectis: sed quia superius in eadem lege sententia ipsorum exprimitur, non sunt expuncta, sed descripta aliis characteribus.*

¶ 2 Ut ei libellos daret,] *Verba hæc non sunt in Pandectis, sed ob glossam non sunt inducta.*

¶ 3 Imperatori scripserit,] *Sic est emendatum ex Pandectis. Antea legebatur*, Imperator rescripserit.

¶ 4 Sententia prolata] *Hæc usque ad vers.* Cæterum, *sunt addita ex Pandectis.*

¶ 5 Possit? *In vulgatis codicibus sequebatur*, certe non potest: *quæ neque in vetustis, neque in Pandectis habentur.*

C. XXX.

Item Ulpianus *lib.* 49. *in tit. de recipiendis appellationibus, vel non, lege prima.*

5 ips Non solent audiri appellantes, nisi hi, quorum interest, vel quibus mandatum est, vel qui negotium alienum gerunt, quod mox ratum habetur. Sed etsi mater 1, cum filii rem sententia eversam animadverteret, provocaverit, pietati dans, dicendum est & hanc audiri debere, & si litem præparandam curare maluerit, intercedere non videtur, licet ab initio defendere non potest. §. 1. *Scævola libro quarto regularum* f. Ante sententiam appellari potest, si quæstionem in civili negotio habendam judex interlocutus sit, vel in criminali, si contra leges hoc faciat. §. 2. *Macer libro primo de appellationibus, lege quarta*. Ejus, qui ideo causam agere frustratur, quod dicit se libellum Principi dedisse, & sacrum rescriptum expectare, audiri desiderium prohibetur: & si ob eam causam provocaverit, appellatio ejus recipi sacris constitutionibus vetatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Mater] *Antea brevius legebatur:* sed & si mater ex pietate provocaverit, dicendum, &c. *Multa vero alia in hoc, & sequenti capitulo ex ipsis Pandectis sunt emendata.*

C. XXXI. *De dimissoriis libellis.*

Item Martianus *l.* 2. *de appellationibus, tit.* g *de libellis dimissoriis, l. unica.*

Post appellationem interpositam literæ dandæ sunt ab eo, a quo appellatum est, ad eum, qui de appellatione cogniturus est, sive Principem, sive quem alium: quas literas dimissorias, sive Apostolos appellant. Sensus au-

a qui] *orig.* b *al. præceptum*. c *al. an.*

a *al. accipimus*. b *al. quidem*. c *In principio ejusdem legis primæ*. d *al. scripserit*. e *l. ult. eod. tit.* f *leg. 2. ibidem*. g *lib. 49. digest. tit. 6.*

autem literarum talis est: appellasse (puta) Lucium Titium a sententia illius, quæ inter illos dicta est. Sufficit autem petiisse intra tempus dimissorias instanter, & sæpius: ut & si non accipiat, id ipsum contestetur. Nam instantiam repetentis *a* dimissorias constitutiones desiderant. Æquum est igitur, si per eum steterit, qui debebat dare literas, quo minus det, ne hoc accipienti noceat. §. 1. *Ulpianus lib.* 4. b *de appellationibus, titulo, Nihil innovari appellatione interposita, lege unica.* Appellatione interposita, sive ea recepta fuerit, sive non, medio tempore nihil novari oportet. *& infra.* §. 2. Si quis ex pluribus facinoribus condemnatus propter quædam appellaverit, propter quædam non, utrum differenda pœna ejus sit, an non, quæritur. Et si quidem graviora sunt crimina, ob quæ appellatio interposita est, levius autem id, propter quod non appellavit, recipienda est omnino appellatio, & differenda pœna. Si vero graviorem sententiam meruit ex ea specie, ex qua non est appellatum, omnimodo pœna imponenda est.

Gratian. *Forma Apostolorum hæc est: Ego ille, sanctæ Bononiensis Ecclesiæ Episcopus, te Presbyterum Rolandum, Capellanum sancti Apollinaris, ad Apostolicam sedem, quam appellasti, ab observatione mei judicii his Apostolis dimitto. Forma vero appellantis ante sententiam hæc est: Ego Adelinus sanctæ Rheginæ Ecclesiæ minister [licet indignus] sentiens, me prægravari a Domino Gualterio sanctæ Ravennatis Ecclesiæ Archiepiscopo, Romanam sedem appello, & apostolos peto. §. 1. Si vero post datam sententiam appellare voluerit, hic erit ei modus appellandi: Ego A. sanctæ Rheginæ Ecclesiæ minister [licet indignus] contra sententiam Domini G. S. Rav. Ecclesiæ Archiepiscopi injuste in me latam pridie Kal. Maji Anno Domini incarnationis MCXLI.* 1 *indictione quarta Romanam sedem appello, & apostolos peto. §. 2. Si autem unus, vel duo pro pluribus appellare voluerint, sic appellabunt: Ego P. & G. Syndici Canonicorum S. B. E. sentientes nos prægravari, vel contra sententiam &c. Romanam sedem appellamus, & apostolos postulamus. Et hujusmodi appellationes in scriptis fieri debent.*

Corr. Rom. ¶ 1 MCXLI.] *in vulgatis erat MCLXI. qui numerus, ut recte in glossa dicitur, constare non potest. Quod hinc etiam confirmatur, quia quarta Indictio, de qua hic est mentio, non convenit cum anno illo. In manuscriptis autem cum varia sit lectio, hæc visa est melior, quæ notarum tantum transpositione restitui potuit, & quarta Indictio cum hoc anno concurrit. Ad judicium autem alterius fidei, catholico appellare non licet.*

C. XXXII. *Excommunicetur Catholicus, qui committit causam suam judicio alterius fidei.*

Unde in Concilio Carthaginensi IV. *c.* 7.

CAtholicus, qui causam suam, sive justam, sive injustam, ad judicium alterius fidei judicis provocat, excommunicetur.

6 ps Gratian. *Notandum vero est, quod quidam Judices sunt, a quibus appellari non oportet.*

C. XXXIII. *A quibus judicibus provocari non licet.*

Unde in Concilio *c* Milevitano *c.* 24. *legitur.*

A Judicibus *d*, quos communis consensus elegerit, non liceat provocare.

Gratian. *Quod de arbitris intelligendum est. Judicum enim alii sunt ordinarii, alii arbitrarii. Ordinarii vero sunt, qui ab Apostolico, ut Ecclesiastici, vel ab Imperatore, utpote seculares, legitimam potestatem accipiunt. Arbitrarii sunt, qui nullam potestatem habentes, cum consensu litigantium in judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur. Horum alii sunt ordinarii, & arbitrarii, alii ordinarii tantum. Ordinarii, & arbitrarii sunt, qui legitimam potestatem habentes, ab eis eliguntur ad arbitrandum, qui non sunt suæ jurisdictioni suppositi. Ab his, etsi ut arbitrarii e sedeant, & non ut ordinarii, privilegio tamen ordinariæ dignitatis gravatus aliquis appellare valebit.*

a *al. petentis.* b *eod. l.* 49. *tit.* 7. c *Et in Afric. c.* 89. d *In ep. Nicol.* 1. *Ivo p.* 6. *c.* 365. *Pann. l.* 4. *c.* 132. e *al. arbitri.*

C. XXXIV. *A judicibus, qui eliguntur communi consensu provocare licet.*

Unde in Concilio *a* Carthaginensi III. *c.* 10.

SAne, *b* si ex consensu partium judices electi fuerint, etiam a pauciore numero, quam constitutum est, liceat 1 provocari.

Corr. Rom. ¶ 1 Liceat) *Hunc canonem citat Gratianus [quod ipsemet aperte profitetur] ut ostendat ab hujusmodi judicibus licere appellari. Verum in Concilio Carthaginensi tam impresso, quam manuscripto, cum variis exemplaribus collato, & unico codicis canonum etiam impresso, ac manuscripto, & Græco, quod cum ipso concordat, & Africano, ubi hoc repetitur, & apud Ivonem legitur,* non liceat. *Et quæ in ipso canone antecedunt, & referuntur infra ead. c.* hoc etiam, *ostendunt omnino cum negatione esse legendum.*

C. XXXV. *Qui de Episcoporum judiciis queruntur, a vicinis Episcopis audiantur, vel ab aliis ex consensu eorum adhibitis.*

PLacuit, ut Presbyteri *c*, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici, in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant, & inter eos quicquid est, finiant, adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quod si ab eis provocandum putaverint, non provocent, nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communione suscipiatur.

Grat. *Nisi forte* 1 *Romanam sedem appellaverint. Is autem qui appellaverit, ad eum, a quo appellavit, remitti non debet.*

Corr. Rom. ¶ 1 Nisi forte) *Hæc in antiquis codicibus scribuntur tanquam Gratiani verba. Et ad hanc sententiam demonstrandam affert sequens caput ex Concilio Sardicensi.*

C. XXXVI. *De eodem.*

Unde in Sardicensi Concilio *c.* 7.

SI *d* quis Episcopus accusatus fuerit, & judicaverint congregati Episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum dejecerint, si appellaverit, qui dejectus fuerit, & confugerit ad beatissimum Romanæ Ecclesiæ Episcopum, & voluerit se 1 audiri, si justum putaverit, ut revocetur 2, vel renovetur examen, scribere Episcopis dignetur his, qui in finitima, & propinqua provincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & juxta fidem veritatis omnia definiant. Quod 3 si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere suo Presbyteros mittat, erit in potestate ejus, & quid velit, & quid æstimet. Et si decreverit mittendos esse, qui præsentes cum Episcopis judicent, ut etiam habeant auctoritatem personæ illius, a quo destinati sunt, erit in ejus arbitrio. Si vero crediderit sufficere Episcopos 4, ut negotio terminum imponant, faciat, quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

Corr. Rom. ¶ 1 Se audiri) *Græce est,* ἐὰν βουληθείη αὐτοῦ διακοῦσαι, *id est,* si Romanus Episcopus voluerit ipsum audire.

¶ 2 Revocetur, vel] *Hæc absunt a Concilio tam impresso, quam manuscripto, cum variis exemplaribus collato, & legitur tantummodo,* renovetur, *quemadmodum Græce est,* ἀνανεώσασθαι, *& sic refertur a Nicolao, & Ivone: sed ob glossam non sunt inducta.*

¶ 3 Quod si is, qui rogat] *Græce est,* εἰ δέ τις ἀξιῶν καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι: *id est:* Si quis autem postulet, & rursus negotium suum audiri: *ut sit secunda appel-*

a *& Afric. c.* 89. b *Ivo p.* 6. *c.* 363. *Ansel. l.* 3. *c.* 123. c 11. *q.* 3. *Presbyteri.* d *Nicol. in epist. ad Michaelem, quæ incipit:* [Proposueramus] *& in epistola ad Episcopos apud Convicinum congregatos. Ivo p.* 5. *c.* 57. *Conc. Afr. c.* 101.

appellatio, quæ etiam significatur in capite, Gaudentius, *quod apud Græcos proxime antecedit huic capiti*.

¶ 4 Episcopos) *Sequebatur in codicibus Gratiani, etiam in manuscriptis, quemadmodum & apud Ivonem*, comprovinciales: *quæ vox non est in Concilio, neque apud Nicolaum. Græce legitur*, κὴ ἀπόφασιν τῶ ἐπισκόπε, *id est*, & ipsius Episcopi sententiam. *Balsamon tamen videtur legisse*, τῶν ἐπισκόπων, *& primum interpretatur de Episcopis provincialibus, deinde de aliis*.

Gratian. *Arbitrarii tantum sunt, qui nullam legitimam potestatem acceperunt, a quibus appellari non licet, quia eis imputandum est, quod sibi tales elegerunt. Si vero sententia eorum, a quibus appellatur, soluta fuerit* i, *nil eis oberit, nisi forte vel inimicitia, vel pecunia depravati injustam probentur tulisse sententiam.*

Corr. Rom. ¶ 1 Fuerit) *Sequebatur in vulgatis*, per eum, ad quem appellatum est: *quæ sunt expuncta, quia in vetustis codicibus non habentur*.

C. XXXVII. *Cum per appellationem sententia solvitur, non debet obesse ei, qui non iniquo animo judicavit.*

Unde in Concilio Carthaginensi III. *c.* 10. *legitur*.

7 ps HOc etiam a placuit, ut a quibuscunque judicibus Ecclesiasticis ad alios judices Ecclesiasticos, ubi est major auctoritas, fuerit provocatum, non eis obsit, quorum fuerit soluta sententia, si convinci non potuerint, vel iniquo b animo judicasse, vel aliqua cupiditate, aut gratia depravati.

Gratian. *Quæritur autem de eo, a quo appellatur, an sit evocandus in testimonium apud eum, ad quem appellatur, super negotio, cujus cognitionem suscepit.*

C. XXXVIII. *Clericus non devocetur in testimonium illius causæ, cujus primum cognitionem suscepit.*

De hoc ita statutum est in Concilio c Carthag. V. c. 1.

STatutum d est e, ut qui forte in Ecclesia quamlibet causam jure Apostolico Ecclesiis imposito agere voluerit, & fortasse decisio Clericorum uni parti displicuerit, non liceat Clericum in judicium ad testimonium devocari eum, qui Præses f vel Cognitor fuit, & nulla ad testimonium dicendum Ecclesiastici g cujuslibet persona pulsetur.

Grat. *Ab eis quoque, ad quos provocatum fuerit* (*sicut in* Africano Concilio *c.* 63. *legitur*) *ulterius provocare non licet*.

C. XXXIX. *Non liceat provocari ab his, ad quos provocatum fuerit.*

SI autem provocatum fuerit, eligat, qui provocaverit, judices, & cum eo & ille, contra quem provocaverit, ut ab ipsis deinceps nulli liceat provocare.

Gratian. *Post secundam provocationem intelligendum est: tertio enim in una eademque causa super eisdem capitulis provocare non licet. Unde in 7. libro Codicis* h *tit. ne liceat in una eademque causa tertio provocare, lege unica, Imperator Justinianus scribit*: Si quis in quacunque lite iterum provocaverit, non liceat ei tertio in eadem lite super eisdem capitulis provocatione uti, vel sententias excellentissimorum Præfectorum prætorio retractare, licentia danda litigatoribus, arbitrio dato, ipsius audientiam qui eum dedit, ante litis contestationem invocare, & hujusmodi petitione minime provocationis vim obtinente. §. 1. *Cum autem in causa capitali, vel status interpellatum fuerit, non per procuratores, sed per se ipsos appellantes causam suam agere oportet.*

C. XL. *Appellationem in causa capitali, vel status interpositam, per procuratorem exequi non licet.*

Unde Hadrianus Papa *ait in capitulis a se collectis c.* 44. i.

SI k quando in causa capitali, vel causa status interpellatum fuerit, non per exploratores l, sed per se ipsos est agendum

Gratian. *Tempus autem exequendæ appellationis annus est, vel si justa causa intercesserit, biennium.*

C. XLI. *De eodem.*

Unde in Authenticis *constit.* 11. *collat.* 5. a *legitur*.

EI, qui appellat, impertitur annus, intra quem secundum se communiter cum adversario litem exequatur, aut, si justa causa intercesserit, alius annus indulgeatur: quo transacto lite non completa, rata manet sententia. §. 1. Appellatore cessante, cum unus mensis superest ex biennio, licet victori ingredi, ut reus quæratur, quo sive invento, sive non, suas afferat allegationes, & vel confirmetur, vel rescindatur sententia, omni casu absente impensis b condemnando secundum tempora fatalium dierum. Neutro vero concurrente post secundum fatalem permaneat sententia rata. *Constitutione secunda in collatione quarta c.* §. 2. Sed lis, quæ speratur in consistorium Principis inferri, absque damno moræ manet intacta, donec ipse faciat eam introduci, & a Proceribus secundum morem dirimi.

Gratian. *Si vero is, qui appellavit, pœnitentia ductus ab appellatione desistere voluerit, non prohibetur: sicut in 7. lib. Codicis tit. de appellationibus l. 28. Impp. Arcadius, & Honorius statuisse leguntur. Si* i *quis libellos appellatorios ingesserit, sciat se habere licentiam arbitrium commutandi, & suos libellos recuperandi, ne justæ pœnitudinis humanitas amputetur. §. 1. Est autem, quando appellationem interponi non est necesse. In eodem namque libro, & eod. tit. l. 27. iidem Impp. decreverunt. Nominationes vero libellis, vel edictis factæ, citra concilium* d *publicum non valent, de quibus nec appellare necesse est, si solennitas deest.*

8 ps §. 2. *Diffinitiva* e *quoque sententia, quæ condemnationem, vel absolutionem non continet, pro nulla habetur. §. 3. Item sententia* f *citra solitum ordinem judiciorum a Præside prolata auctoritatem rei judicatæ non obtinet. §. 4 Item si* g *sententia lata fuerit contra res prius judicatas, a quibus provocatum non est, sententiæ auctoritatem non obtinebit, & ideo appellare non est necesse. §. 5. Item si* h *sententia contra jus scriptum feratur, veluti dum defunctus, & minor XIV. annis fuisse, & testamentum jure fecisse dicitur, nullas vires obtinet, nec contra eam est necessarium auxilium provocationis. §. 6. Si* i *vero contra jus litigatoris sententia dicatur, veluti dum minor XIV. annis, annum XIV. implevisse, ac per hoc testamentum jure fecisse pronuntiatur, ad provocationis remedium oportet confugere. §. 7. Item si* k *plures judices dati sunt, & unus tantum ex eis pronuntiasse proponitur, non videtur appellandi necessitas fuisse, cum sententia firmitatem jure non obtineat. §. 8. Item cum certa* l *ratione, & fine certo judices mulctare possunt, si aliter contra statutum legis modum mulctam irrogaverint, quod contra jus gestum videtur, firmitatem non tenet, & sine appellatione potest rescindi. §. 9. Venales* m *quoque sententias, quæ in mercedem a corruptis judicibus proferuntur, etiam citra interpositæ provocationis auxilium infirmas esse decretum est. §. 10. Item si* n *propter infirmitatem ætatis ad honorem, ad quem nominatus es, inhabilem te esse probaveris, prætermissa appellatione iniqua nominatio removebitur. §. 11. Sunt etiam, quorum appellationes non recipiuntur. Non* o *enim potest recipi ejus appellatio, qui per contumaciam absens, cum ad agendam causam vocatus esset, negotio prius summatim perscrutato, condemnandus est. §. 12. Nullus* p *etiam homicidarum, veneficorum, maleficorum, adulterorum, itemque eorum, qui manifestam violentiam commiserunt*

7. a Ivo *p.* 6. *c.* 363. *Pann. l.* 4. *c.* 133. b *inimico*) *vera lectio*. c *& in Afric. c.* 26. d *al. statuendum*) *orig.* e Ivo *p.* 6. *c.* 230. f *al. cognitor, vel præses*) *orig.* g *al. Ecclesiastici cujuslibet ordinis*. h *Tit.* 70. i *in Cod. Theod. l.* 5. *sententiarum Pauli t.* 35. *c.* 1. *in interpret. cap. l.* 7. *c.* 357. k *Ans. l.* 3. *c.* 88. l *procuratores*) *vera lectio*.

a C. *de temp. & repar. appellat. Authent. ei, qui l.* 7. *tit.* 63. b *al. in expensis*. c *Sup. ead. anteriorum.* 28. *C. eod. tit. Auth. sed & lis l.* 2. d *al. consilium*. e *Leg.* 3. *Cod. tit.* 45. *de sent. & interloc.* f *ibi* 3. *l.* 4. *prolatam*. g *Leg.* 1. *C. tit.* 64. *quando provocare non est necesse*. h *Leg.* 2. *si cum ibid.* i *ead. l.* 5. *quod si*. k *Leg.* 4. *ibid.* l *Leg.* 5. m *Leg.* 7. n *Leg.* 8. *si pater*. o *Leg.* 1. *C. tit.* 65. *quorum appellat. non recipiantur*. p *Leg.* 2. *observare, eod.*

miserunt, argumentis convictus, testibus superatus, voce etiam propria vitium scelusque confessus audiatur appellans. [*& hoc in notoriis. §. 13. In occultis autem.*] *Si a testibus productis, instrumentis prolatis, aliisque argumentis præstitis, sententia contra eum lata sit, & ipse, qui condemnandus est, aut minime voce sua confessus sit, aut formidine tormentorum territus, contra se aliquid dixerit, provocandi licentia ei non denegatur. §. 14. Nulli* b *quoque Officialium a sententia proprii judicis provocatio tribuatur, nisi in eo tantum negotio, quod civili ratione super patrimonio forte apud proprium judicem inchoaverit. §. 15. Quoties etiam fiscalis* c *calculi satisfactio postulatur, aut tributum exposcitur, aut publici, vel etiam privati debiti evidentis, & convicti redhibitio flagitatur, appellatione exclusa necessario in contumacem vigor judiciarius exercetur. §. 16. Ab* d *executione sententiæ appellari non potest, nisi forte executor sententiæ modum judicationis excedat. §. 17. Si quis etiam ausus fuerit provocare, ne* e *voluntas defuncti testamento scripta referetur, vel ne ii, quos scriptos patuerit hæredes, in possessionem mittantur, & is, cujus de ea re notio erit, appellationem receperit, & judex, qui tam ignavam conniventiam adhibuerit, & litigator, qui tam importune appellaverit, viginti libris argenti mulctentur. §. 18. De* f *possessione etiam, & ejus momento, si causa dicatur (quæ sententia interlocutoria appellatur) quamvis provocatio interposita fuerit, tamen lata sententia sortiatur effectum. §. 19. Quandoque* g *unam & eandem plures simul reportant condemnationem, nec diversitas factorum separationem accipit: quo casu si omnes appellaverint, & uno ex his agente, eorum appellatio justa pronuntiata fuerit, emolumentum victoriæ etiam ad alios pertinebit. Si* h *autem unus tantum appellavit, ejusque appellatio justa pronuntiata est, ei quoque prodest, qui non appellavit. §. 20. Quod si ætatis auxilio unus contra sententiam restitutionem impetraverit, majori, qui suo jure non appellaverit, hoc rescriptum non prodest. §. 21. Judicibus* i *autem non solum suscipiendæ appellationis necessitas videtur imposita, verum etiam XXX. dierum spatia ex die sententiæ definita sunt, intra quæ gesta una cum relatione litigatoribus convenit præstari. §. 22. Similiter* κ *arbiter appellationem suscipere, & relationem dare compellitur, si delegatus fuerit. §. 23. Litigatoribus* l *vero copia est, etiam non scriptis libellis illico voce appellare, cum res judicata poposcerit, tam in civilibus, quam in criminalibus causis. §. 24. Ab* m *eo autem, qui de appellatione cognoscit, non potest fieri recursus ad judicem, a quo fuerit provocatum. Quapropter remittendi litigatores ad provincias remotam sibi occasionem, atque exclusam penitus intelligant, cum super omni causa interpositam provocationem, vel injustam tantum liceat pronuntiare, vel justam. §. 25. Hæc omnia in VII. lib. Codicis invenies, a tit. de appellationibus, usque ad tit. Ne liceat in una eadem causa.*

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis libellos] *Hinc usque ad finem hujus capitis varias leges Codicis Gratianus refert, quarum non retulit eadem omnino verba: sed quæ ad quæstionem suam facere judicavit.*

QUÆSTIO VII.

1 ℞ QUod vero Laici in accusatione Episcoporum non sint audiendi, Evaristus Papa *testatur, dicens Episcopis per Ægyptum, epist.* 2.

C. I. *Laici in Episcoporum accusationem non sunt recipiendi.*

NOn *n* est a plebe, aut vulgaribus hominibus arguendus, vel accusandus Episcopus, licet sit inordinatus: quia pro meritis subditorum disponitur a Deo vita rectorum. *& infra*. Ideo ista dico, quia insidiator boni sæpissime solet convertere in malum, & in electis ponit maculam.

C. II. *Laicus Clericum non accuset.*

Item Sylvester Papa *in epilogo Concilii Romani*.

NUllus *a* Laicus audeat Clerico crimen inferre.

C. III. *De eodem.*

Item Marcellinus Papa *ad Episcopos Orientales*, ep. 8.

LAico *b* non licet quemlibet Clericum accusare.

C. IV. *Anathematizatus Sacerdotes accusare non potest.*

Item Julius Papa *in decretis*, c. 36.

IN sancta Nicæna Synodo statutum est, ut nemo anathematizatus *c* in nostra suscipiatur accusatione: nec illi, qui nos in sua nolunt recipere querela, vel accusatione, cum nos super illos sciamus a Domino constitutos, non illos super nos: & sicut major non potest a minore judicari, ita nec obligari *d*: quia rarum est omne, quod magnum est. Portamus onera omnium, qui gravantur: quinimo hæc portat in nobis B. Apostolus Petrus, cujus vice fungimur legatione, & cujus regula informamur, quatenus ejus fulti auxilio ab omnibus nunc, & in perpetuum tueamur adversis.

C. V. *De eodem.*

Item Eusebius *ad Episcopos Galliæ, epist.* 1.

LAicos *e* non accusare Episcopos hactenus observatum, & constitutum est: quia ejusdem non sunt conversationis, & oppido eis quidam infesti existunt; quippe cum vita eorum, & conversatio debeat esse secreta, & a Laicorum actibus remota, nec ab eis impeti debeant, qui eorum castitatem & gravitatem nolunt imitari, maxime cum nec hi eos in suis volunt recipere accusationibus.

C. VI. *Nec Clerici in accusatione Laicorum, nec Laici in accusatione Clericorum sunt suscipiendi.*

Item Fabianus Papa *ad Episcopos Orientales, epist.* 2.

SIcut *f* Sacerdotes, vel reliqui Clerici a secularium Laicorum excluduntur accusatione; ita illi ab istorum sunt excludendi & alienandi criminatione: & sicut isti ab illis, ita illi ab istis non recipiantur; quoniam sicut Domini Sacerdotum segregata debet esse conversatio ab eorum conversatione; ita & litigatio: quia servum Domini *g* non oportet litigare.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Moguntino.

DEcretum *h* est, ut Presbyteri suos plebejos *i* & accusare, & attestimoniare possint. Si autem neglexerint, sui gradus periculo subjacebunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a plerisque antiquis exemplaribus Gratiani; neque hic recte collocatur; sed extat apud Burchardum, qui pro voce,* plebejos, *habet* plebesanos.

C. VIII. *Laici Clericos accusare non debent.*

Item Clemens *ad Jacobum, epist.* 1.

SAcerdotes, & reliqui Ecclesiæ ministri, omnesque plebes Episcopos suos diligere debent, & eorum præceptis obedire, etiamsi ipsi aliter (quod absit) agant, nisi in fide erraverint.

Corr. Rom. ¶ *In hoc & sequenti capite non referuntur ipsa prorsus verba sancti Clementis.*

C. IX. *De eodem.*

Item Idem *ad eundem Episcopum, epist.* 2.

QUalis condemnatio eis immineat, qui in Patres peccant, Scriptura divina ostendit. Si enim Cham κ, quia non operuit pudenda patris, maledictus est; multo ampliori condemnatione digni sunt, qui Patribus legatione Dei fungentibus contumeliam inferunt.

Gratian. *Personæ inferiorum ordinum in superiorum accusationem recipiendæ non sunt.*

C. X.

a *§. sicut. ead. leg.* b *Leg.* 3. c *Leg.* 4. d *Leg.* 5. e *Leg.* 6. f *Leg. unica. C. tit.* 69. *si de moment. poss.* g *L.* 1. *C. tit.* 68. *si unus ex pluribus apell.* h *Leg.* 2. *eod. tit. ibid.* i *Leg. judicibus.* 24. *Cod. tit.* 62. *de appellationibus.* κ *Lege si appellationem.* 31. *in fin. eod.* l *Leg. Litigatoribus.* 14. *eod.* m *Leg. Eos, qui,* 6. *eod.* n *Ansel. l.* 3. *c.* 11. *Ivo p.* 5. *c.* 240. *Pann. l.* 4. *c.* 37.

a *Burch. l.* 1. *c.* 151. *Ansl. l.* 3. *c.* 24. *Ivo p.* 5. *c.* 264. b 11. *q.* 1. *Clericum. §. nec Laico.* c *al. anathema.* d *al. colligari.* e *Cle.* 1. *epist.* 1. f *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Ivo p.* 6. *c.* 320. *Pannorm. l.* 4. *c.* 61. g 2. *Tim.* 2. h *Burch. l.* 16. *c.* 7. i *al. plebesanos.* κ *Gen.* 9.

C. X. *Minores non debent accusare majores.*

Unde Sylvester Papa *in epilogo Concilii a Romani.*

CLericus *b* adversus Exorcistam, Exorcista adversus Acolythum, Acolythus adversus Subdiaconum, Subdiaconus adversus Diaconum, Diaconus adversus Presbyterum, Presbyter adversus Episcopum accusationem dare, aut 1 testimonium ferre non valet.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut testimonium ferre] *Hæc non sunt in originali, neque in aliis locis indicatis, ac totus etiam ordo in enumeratione est immutatus: ita enim in Concilio, & apud cæteros:* Fecit hos gradus in gremio Synodi, ut non Presbyter adversus Episcopum, &c.

C. XI. *De eodem.*

Item Zepherinus Papa *ad Episcopos Siciliæ, epist.* 1.

MAjorum *c* quispiam minorum accusationibus non impetatur.

Corr. Rom. ¶ *In originali, quemadmodum & apud Ivonem est:* nec summorum quispiam minorum accusationibus impetatur, aut dispereat.

C. XII. *De eodem.*

Item Anacletus Papa, *epistola* 3.

SEntentia *d* Cham filii Noe damnantur, qui suorum Doctorum, vel Præpositorum culpam produnt, ceu Cham *e*, qui patris pudenda non operuit, sed magis deridenda monstravit.

C. XIII. *Oves Pastorem suum (nisi a fide exorbitaverit) non possunt accusare.*

Item Eusebius Papa *ad Episcopos f Alexandriæ, epist.* 2.

OVes *g*, quæ Pastori suo commissæ sunt, eum nec reprehendere (nisi a recta fide exorbitaverit) debent, nec ullatenus accusare possunt: quia facta pastorum oris gladio ferienda non sunt, quanquam recte *h* reprehendenda videantur.

2 pars. Gratian. *His auctoritatibus probatur, quod subditi, sive sint Laici, sive Clerici, Prælatos suos accusare non possunt. Verum de criminosis, & de infamibus hoc intelligendum est, qui vitam suorum Prælatorum parati sunt reprehendere, non imitari, quod ex verbis* Anacleti *datur intelligi, qui ait.*

C. XIV. *Quare Laici in accusatione Episcoporum non audiantur.*

LAici in accusatione Episcoporum audiendi non sunt, quia oppido eis quidam infesti sunt: & indignum est, ut ab eis accusentur, qui eorum gravitatem nolunt imitari.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anacletum, ex quo citatur, non extat. Eadem tamen fere verba habentur in epist. Eusebii, supra ead. c.* Laicos.

C. XV. *Sacerdotes non nisi a viris idoneis, & approbatis accusari possunt.*

Item Anacletus *ad Episcopos Italiæ, epist.* 2.

I. ACcusatio *i* quoque eorum, super qua nos consulere voluistis, non nisi ab idoneis & probatissimis viris, qui & suspicionibus & sceleribus carent, fieri debet, quia Dominus sacri sui corporis tractatores a vilibus & reprobis, ac non idoneis personis infamari noluit, nec calumniari permisit: sed ipse proprio flagello peccantes Sacerdotes a templo ejecit K. Unde liquet, quod summi Sacerdotes, id est, Episcopi a Deo sunt judicandi, non ab humanis, aut pravæ vitæ hominibus lacerandi, sed potius ab omnibus fidelibus portandi: ipso Domino exemplum dante, quando per seipsum, & non per alium vendentes, & ementes ejecit de templo. *& paulo post.* §. 1. Nullus enim (ut reor) invenitur inter nos, qui velit suum servum ab alio, quam a se judicari. Quod si præsumptum fuerit, aut multa ipse indignatione irascitur, aut potius ultionem quærit super eum. *& infra.* §. 2. Unde & Dominus per Prophetam *a* inquit: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei,* (*& paulo post.*) §. 3. Si detractores quorum cunque graviter judicantur, & in perditionis laqueum cadunt; multo magis laceratores & detractores, atque accusatores memoratorum Dei famulorum, atque persecutores damnantur, & in barathrum (nisi se correxerint, & per eorum satisfactionem condignam egerint pœnitentiam) indubitanter cadunt *b*, & vindicibus flammis exuruntur. *& infra.* c §. 4. Hæc & alia periculosa considerantes Apostoli statuerunt, ne facile commoverentur, aut lacerarentur, vel accusarentur columnæ sanctæ Dei Ecclesiæ, quæ Apostoli, & successores eorum non immerito dicuntur. Sed si quis adversus eos, vel Ecclesias eorum commotus fuerit, aut causas habuerit, prius ad eos recurrat charitatis studio, ut familiari colloquio commoniti ea sanent, quæ sananda sunt, & charitative emendent, quæ juste emendanda agnoverint. Si autem aliqui eos, priusquam hoc egerint, lacerare, accusare, aut infestare præsumpserint, excommunicentur, & minime absolvantur, antequam per satisfactionem (ut jam dictum est) condignam egerint pœnitentiam: quoniam injuria eorum ad Christum pertinet, cujus legatione funguntur.

C. XVI. *Communione privetur, qui publice* d *adversus Episcopum conqueritur, priusquam familiariter eum convenerit.*

Item Alexander, *epist.* 1. c. 3.

SI *e* quis erga Episcopum, vel actores Ecclesiæ quamlibet querelam justam se habere crediderit, non prius Primates, aut alios judices adeat, quam ipsos, a quibus se læsum æstimat, conveniat familiariter, & non semel, sed sæpissime, ut ab eis aut suam justitiam accipiat, aut justam excusationem. *& infra. f.* Si autem secus egerit, ab ipsis, & ab aliis communione privetur, tanquam Apostolorum, Patrumque aliorum contemptor.

C. XVII. *Nisi opinione discussa, non audiantur accusatores Episcoporum.*

Item Evaristus Papa *Episcopis per Ægyptum, epist.* 2.

SI *g* qui sunt vituperatores, aut accusatores Episcoporum, vel reliquorum Sacerdotum, non oportet eos a judicibus Ecclesiæ audiri, antequam eorum discutiatur æstimationis suscipio, vel opinio, qua intentione, qua fide, qua temeritate, qua vita, qua conscientia, quove merito, si pro Deo, aut pro vana gloria, aut inimicitia, vel odio, aut cupiditate ista præsumpserint, necne.

C. XVIII. *Majores natu non accusent nisi qui sint rectæ fidei, & conversationis.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2.

QUærendum *h* est in judicio, cujus sit conversationis & fidei is, qui accusat, & is, qui accusatur: quoniam hi, qui non sunt rectæ conversationis, ac fidei, & quorum vita est accusabilis, & quorum fides, vita, & libertas nescitur, non permittuntur majores natu accusare. *i* Neque viles personæ in eorum recipiantur accusatione.

C. XIX. *Absque duobus, vel tribus testibus non recipiantur Episcoporum accusationes.*

Item Sixtus Papa II. *ad Episcopos Hispaniæ, epist.* 2.

II. ACcusatio Episcoporum non est facile recipienda, dicente K Domino: *Non suscipies vocem mendacii.*

a *Cap. l.* 1. *c.* 139. *in Concil. Mogunt. sub Arnulpho, c.* 12. b *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Burch. l.* 1. *c.* 151. *Ivo p.* 5. *c.* 264. c *Ivo p.* 5. *c.* 245. d *Isidorus l.* 3. *sent. c.* 39. *Infra ead. c. plerunque. Ans. lib.* 3. *c.* 37. *Deusdedit p.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 239. e *Gen.* 9. f *Et in* 5. *Synodo sub Symmacho & Greg. Past.* 3. *c.* 5. g *Polyc. lib.* 3. *tit.* 1. *Ans. l.* 3. *c.* 44. *Burch l.* 1. *c.* 139. *Ivo p.* 5. *c.* 258. *Pannor. l.* 4. *c.* 39. h *al. recte.* i *Deusdedit p.* 4. *Ansel. l.* 3. *c.* 31. *Ivo p.* 5. *c.* 238. *Pann. l.* 4. *c.* 58. K *Joan.* 2.

a *Zach.* 2. b *vadunt,*] *orig.* c *in cap. Hadriani, c.* 2. *& l.* 6. *Capit. c.* 287. *Pann. l.* 5. *c.* 34. d *al. primati.* e *Refertur multis verbis omissis. Ans. l.* 3. *c.* 85. *Burch. l.* 1. *c.* 132. 142. *&* 144. f *Ivo p.* 5. *c.* 242. *Pannorm. l.* 4. *c.* 35. g *Pannor. l.* 4. *c.* 59. h *Steph.* 1. *epist.* 2. *c.* 10. *Conc. Carth.* 4. *c.* 96. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Pann. l.* 4. *c.* 57. *Ivo p.* 5. *c.* 289. i *Mutatus est verborum ordo.* K *Exod.* 23.

cii. Et Apostolus inquit *a* adversus Presbyterum inscriptionem non recipiendam absque duobus, vel tribus idoneis testibus. Si hæc de Presbyteris, vel cæteris fidelibus sunt præcavenda, quanto magis de Episcopis.

C. XX. *Pro sola conventione Episcopi non submoveatur aliquis a communione.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap.* 8.

SI quis ab Episcopo suo, vel de Ecclesia, vel de proprio jure aliquid crediderit repetendum, si nihil convicii, aut criminationis objecerit, eum pro sola conventione a communione Ecclesiæ non liceat submoveri.

C. XXI. *Quare subditi prælatos suos reprehendere non possunt.*

Item Evaristus Papa *epist.* 2.

SUnt nonnulli, qui Præpositos suos perverse reprehendunt, si vel parum ipsis molesti extiterint.

Gratian. *Ex his omnibus datur intelligi, quod illi ab accusatione removentur, qui non affectione charitatis, sed pravitate suæ actionis vitam eorum diffamare, & reprehendere quærunt* §. 1. *Quod vero præmissis auctoritatibus criminosi prohibeantur ab accusatione Prælatorum, testatur* Augustinus *in lib. Soliloquiorum, ita dicens.*

C. XXII. *Non omnes subditi, sed criminosi tantum, prohibentur accusare Prælatos.*

PRæsumunt Prælati non debere se reprehendi, vel accusari, pro eo, quod canones non eos passim constituunt accusandos. Quod tamen negatur solis criminosis, cum de reprehendendo Veritas ipsa constituat *b*: *Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c.*

Gratian. *Opponitur huic distinctioni: Ipsi sacri canones distinguunt, in quo casu Pastores sint accusandi a subditis, dicentes:* Oves *c* Pastores suos non accusent, nec reprehendant, nisi a fide exorbitaverint. *Ecce in quo casu sunt accusandi a subditis: in aliis autem minime.*

3. pars. §. 1. *Huic oppositioni respondetur sic: Distinctio illa canonum de criminosis & infamibus intelligitur. Oves enim criminosæ, & infames Pastorem suum accusare, vel reprehendere non possunt, nisi a fide exorbitaverit. Cæterum si a fide exorbitaverit, tanta est labes illius criminis, quod ad ejus accusationem, & servi adversus Dominum, & quilibet criminosi, & infames adversus quemlibet admittuntur.*

C. XXIII. *Infames, & hæretici homines bonæ famæ accusare non possunt.*

Unde Dionysius Papa *ad Severum Episcopum, epist.* 2.

ALieni *d* erroris socium, vel a sui voluntarie propositi tramite recedentem, aut sacris Patrum regulis & constitutionibus non obedientem suscipere non possumus, nec debemus: nec impetere recte credentes, vel sanctorum Patrum sanctionibus obtemperantes permittimus: quia infames omnes esse censemus, qui suam, aut Christianam prævaricantur legem, aut Apostolicam, vel regularem libenter postponunt auctoritatem.

Corr. Rom. ℊ *In multis vetustis exemplaribus rubrica hujus capitis sic habet*: Infames accusare possunt hæreticos. *In aliis vero nonnullis*: Infames non possunt accusare catholicos.

C. XXIV. *Christianos accusare, vel in eos testificari non possunt, qui fidem acceptam deseruerunt.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 63.

NOn *e* potest erga homines esse fidelis, qui Deo extiterit infidus. Judæi ergo, qui dudum Christiani effecti sunt, & nunc Christi fidem prævaricati sunt, ad testimonium dicendum admitti non debent, quamvis esse se Christianos annuntient: quia sicut in fide Christi suspecti sunt, ita & in testimonio humano dubii habentur. Infirmari ergo oportet eorum testimonium, qui in fide falsi docentur, nec eis est credendum, qui veritatis a se fidem abjecerunt.

a 1. *Tim.* 5. b *Joan.* 18. c *supr. c. oves.* d *Infra* 3. *q.* 5. *c. alieni.*) *in decret. Julii, cap.* 18. *Ans. li.* 3. *c.* 65. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. e *Ivo p.* 13. *c.* 96.

C. XXV. *Hæretici, Judæi, vel Pagani Christianos accusare non possunt.*

Item Cajus Papa *Felici Episcopo.*

PAgani *a*, vel Hæretici, sive Judæi non possunt Christianos accusare, aut vocem eis infamationis inferre.

Corr. Rom. ℊ *Verba epistolæ sunt:* Primo quidem scias Paganos, & Hæreticos non posse Christianos accusare &c.

Gratian. *In hoc capite decernitur, ut hæretici non impetant recte credentes. Unde contra intelligitur, quod hæretici ab hæreticis impeti possunt. Item a tramite sui propositi voluntarie recedentes non possunt impetere servantes limitem suæ professionis. Ex hoc datur intelligi, quod recedentes a suo proposito, similiter recedentes criminari possunt. Item non obedientes sanctionibus sanctorum Patrum non possunt accusare obtemperantes sacris constitutionibus. In quo similiter intelligitur, quod inobedientibus inobedientes accusare licet. Unde generaliter colligitur, quod in accusatione æqualitas fidei, & conversationis inter accusantem, & accusatum semper consideranda est, ut is, qui accusat, vel par, vel superior inveniatur.*

C. XXVI. *Hæreticus hæreticum accusare, & contra eum testificari potest.*

Item Novellarum constitut. *novella* 45. *in fine* b.

SI *c* hæreticus contra hæreticum litiget, liceat cuivis eorum hæreticum testem adducere. Sin autem orthodoxus contra hæreticum litiget, pro orthodoxo quidem etiam hæretici testimonium valeat: contra orthodoxum autem solius orthodoxi testimonium valeat. §. 1. Orthodoxis autem litigantibus, ad testimonium nulli hæretico pateat aditus.

Gratian. *Sed quæritur, si flagitiosissimus Catholicus possit convenire hæreticum de alio crimine, quam de hæresi. Huic quæstioni ita respondetur. In quo hæreticus inferior est, videlicet in regula fidei, in eo a malo catholico accusari potest. In quo autem superior fuerit, videlicet in conversatione vitæ, in eo a flagitiosissimo conveniri non potest.* §. 1. *Item quod dicitur, Pastores pro suis actibus magis sunt tolerandi, quam corripiendi, dupliciter intelligitur: vel quia a criminosis tolerandi sunt, & non corrigendi; unde ibi subinfertur, quia sæpe* d *pro meritis subditorum depravatur vita rectorum. Quorum ergo merito* [*Deo permittente*] *vita rectorum depravatur, ab eis potius sunt tolerandi, quam corrigendi. Vel quia sunt quidam, qui sæpe deseruntur publicis documentis, & crimen, quod intendunt, probare non valent.*

C. XXVII. *Quæ publicis documentis probari non possunt, toleranda sunt.*

De quibus in homilia e *de pœnitentia c.* 12.

Augustinus *ait.*

PLerumque 1 boni viri propterea sufferunt aliorum peccata, & tacent, quia sæpe deseruntur publicis documentis, quibus ea, quæ ipsi sciunt, judicibus probare non possunt.

Corr. Rom. ℊ 1 Plerumque) *In aliquot vetustis codicibus legitur*, plerique: *quemadmodum & apud Bedam, & in originali, cujus tamen non ipsa prorsus verba hic referuntur.*

2 ps Gratian. *De his etiam illud Anacleti intelligitur*: Sententia *f* Cham filii Noe damnantur, qui suorum Doctorum, vel Præpositorum culpam produnt, ceu Cham, qui patris pudenda non operuit, sed magis deridenda monstravit. *Hac enim auctoritate subditi non prohibentur ab accusatione, sed a proditione. Aliud est enim prodere, aliud accusare. Prodit, qui non probanda defert: accusat, qui vero præsente crimen judici offert, probaturus quod intendit. Cham solus vidit pudenda patris, & ideo per eum intelliguntur, qui cum soli sint conscii criminum suorum Prælatorum, atque ideo accusare non possunt, vitam tamen eorum infamando,* aliis

a *Ans. l.* 3. *c.* 46. *Pan. l.* 4. *c.* 63. b *Apud Julianum antecess.* 156. c *Ivo p.* 16. *c.* 131. *Pann. l.* 5. *c.* 28. d *sup. ead. c. non est a plebe, & c. accusatio* 1. e *l.* 50. *homil. hom.* 50. *c.* 12. *Beda*, 1. *Cor.* 5. f *sup. ead. c. sententia. Gen.* 9.

aliis ridendam offerunt. §. 1. Item objicitur, quod subditi etiam religiosi Prælatos suos accusare non possunt. Legitur enim in Exodo a, quod Maria soror Aaron, quæ prima post transitum maris rubri sumpto tympano hymnum cantare meruit, postea murmurans in Moysen, eo b quod Æthiopissam duxerat in uxorem, a Domino lepra percussa est. §. 2. Item in lib. c Regum legitur, quod cum David fugeret a facie Saul, latuit in spelunca, in quam cum Saul divertisset ad purgandum ventrem, David præcidit oram chlamydis ejus: quod se fecisse postea graviter doluit, & vehementer pœnituit. Saul d a Domino erat reprobatus, & ex invidia David persequebatur, ut eum morti traderet. David erat vir humilis & mitis, Sauli a Domino substitutus, per Samuelem unctus in Regem: sed tamen, quia præcidit oram chlamydis Sauli, graviter flevit, cum a Saule sola administratione unctionis superaretur. Unde datur intelligi, quod subdit, quamvis religiosi sint, Prælatos suos criminosos accusare non possunt. Nam e per Saulem, qui ventrem purgabat, Prælati intelliguntur, qui malitiam suam corde conceptam in opus producunt. Item legitur in libro f Regum, quod cum Arca Domini reduceretur de Gabaa in Hierusalem, bobus recalcitrantibus Arca inclinata est: cui dum Oza Levita manum adhiberet, ut eam erigeret, a Domino percussus interiit. Per Arcam Prælati intelliguntur; per Ozam subditi; per inclinationem Arcæ, casus intelligitur Prælatorum, per illum, qui manum adhibuit, intelliguntur reprehendentes, vel accusantes vitam Doctorum, qui a Domino percussi intereunt. §. 3. His ita respondetur: Verum est per Arcam significari Prælatos, & per Ozam subditos. Illud vero falsum est, quod per inclinationem Arcæ casus significetur Prælatorum. Aliud enim est inclinari, vel descendere, aliud cadere. Legitur g enim, quod Salvator noster se inclinaverit, sicut quando digito scribebat in terra; & de montibus frequenter descenderit, in quos ascendebat, vel ut pernoctaret in oratione; vel ut Discipulos in monte altiora doceret præcepta; vel ut turbas fugiens ex altitudine montis eas respicere, & libere posset docere. Inclinatio vel descensio humilitatem significat, qua spirituales nonnunquam carnalibus condescendunt, & eorum infirmitati compatiuntur, juxta illud Apostoli h: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Has etiam significaverunt Angeli, quos i Jacob vidit in scala descendentes. De his etiam per Prophetam k dicitur: inclinavit cœlos, & descendit. Per Arcam ergo inclinatam intelliguntur Prælati, qui subditorum culpam misericorditer portant, & eorum infirmitati humiliter compatiuntur. Unde bene dicitur, quod bobus recalcitrantibus Arca inclinata est. Boves quippe recalcitrantes subditos significant suis Doctoribus non obedientes, quibus dum Prælati compatiuntur, quasi bobus recalcitrantibus Arca inclinatur. Levita, qui manum adhibuit, significat illos, qui misericordiæ compassionem in Prælatis suis reprehendunt, eosque in severitatis amaritudinem erigere volunt. Unde bene Levita iste Oza dicitur. Oza quippe robustus dicitur. Illi enim robusti dicuntur qui cum de sua justitia præsumunt, misericordiam peccantibus negandam putant, & impendentes reprehendunt. Unde a Domino percussi intereunt, quia l judicium sine misericordia erit illis, qui nolunt facere misericordiam delinquentibus. Cui per Salomonem m dicitur: Noli esse nimis justus, quia est justus, qui perit in justitia sua. Sic & illud Moysis intelligitur. Per Moysen enim Prælati intelliguntur, per Æthiopissam peccatores designantur. Moyses Æthiopissam uxorem ducit, cum quilibet prædicator peccatorem sibi copulat, ut ex eo sobolem bonorum operum Deo gignere valeat. Hanc copulam dum Maria, id est, subditi reprehendunt, lepra peccati inficiuntur. Vel per Mariam Synagoga intelligitur, quæ in Moysen, id est in Christum murmuravit, quia Æthiopissam, id est, Ecclesiam de gentibus sibi copulavit, quos lepra perfidiæ & erroris sordidos fecit. Non n ergo his auctoritatibus subditi prohibentur ab accusatione suorum Prælatorum, sed monentur, ne reprehendant misericordem compassionem eorum. §. 4. Item o per Saulem Prælati intelliguntur, & per David subditi

a Exod. 15. b Num. 12. c 1 Reg. 24. d 1. Reg. 16. e Gloss. ordinaria. f 2. Reg. 6. g Joan. 8. h 2. Corinth. 11. i Gen. 28. k Psal. 17. l Jac. 2. m Eccles. 7. n Gregorius past. p. 3. cap. 5. o Nicolaus in epist. 7. ad Michael.

Saul purgans ventrem eos significat, qui malitiam corde conceptam foras in opus producunt. Sed in præcisione chlamydis non significatur 1, nisi reprehensio peccati. Per chlamydem enim regni potestas intelligitur. Hanc præcidit, qui Prælatum sententia damnationis ferit: quod nulli subditorum licet. Facta enim a pastoris, oris gladio, id est, sententia damnationis a subditis ferienda non sunt. Hinc est, quod Hieronymus ait super Marcum b de Pontifice, qui scidit vestimenta sua. Scissio vestis scissionem significat Sacerdotii, quod in proximo erat scindendum, & auferendum Judæis. Vel per David significantur, qui nequitiam suorum Prælatorum videntes, majora eorum peccata contemnunt, minima vero & levia, quasi extremam oram chlamydis præcidentes reprehendere & lacerare satagunt. Vel quia Saul solus divertit in speluncam, in qua David 2 solus latebat. §. 5. Item super hoc potest intelligi, quod de c Cham dictum est, qui solus vidit pudenda patris, quæ non cooperuit, sed ridenda monstravit. Hac itaque auctoritate non inhibetur subditis accusare Prælatos, si accusabiles fuerint. §. 6. Item probatur, quod subditi Prælatos suos accusare non possunt, etiam si religiosi fuerint. Infames enim sunt eo ipso, quod suorum Doctorum vitam reprehendere conantur. Infames enim fiunt [ut canonum tradit auctoritas] omnes, qui in Patres armantur, & qui Doctorum suorum vitam reprehendunt, vel accusant. Nullus autem infamis d in accusatione Prælatorum est audiendus, nisi forte a fide exorbitaverit, ut supra dictum est. Cum ergo subditi eo ipso, quod in accusationem Prælatorum prosiliunt, infames efficiantur, infamibus autem copia accusandi denegetur, patet, quod subditi Prælatos suos accusare non possunt. §. 7. His ita respondetur: Non omnes Prælati pro Prælatis habentur. Nomen enim non facit Episcopum, sed vita.

Corr. Rom. ¶ 1 Non significatur] *In aliquot vetustis exemplaribus legitur*, non significatur reprehensio peccati, *in aliis vero nonnullis*, significatur reprehensio peccati.

¶ 2 David solus] *Primo Regum cap. 24. legitur*: Porro David, & viri ejus in interiore parte speluncæ latebant.

C. XXVIII. *Quem ætas, non vita seniorem facit, graviter est increpandus.*

Unde Gregorius *Januario Episcopo scribit, lib. 7. indict. 2. epist. 1.*

PAulus f dicit: *Seniorem ne increpaveris*. Sed hæc ejus regula in eo g servanda est, cum culpa senioris exemplo suo non trahit ad interitum corda juniorum. Ubi autem senior juvenibus exemplum ad interitum præbet, ibi districta increpatione feriendus est. Nam scriptum h est: *Laqueus juvenum omnes vos*: & rursus Propheta i dicit: *Maledictus* 1 *puer centum annorum*.

Corr. Rom. ¶ 1 Maledictus puer] *In codicibus B. Gregorii partim isto fere modo legitur, partim vero* & peccator centum annorum maledictus est, *quemadmodum & apud Joannem Diaconum, & in vulgata, nisi quod hæc habet* non, est, *sed* erit. *Septuaginta autem, ut est apud B. Hieronymum, habuerunt*, & qui moritur peccator centenarius, maledictus erit.

C. XXIX. *Dignitas non facit Episcopum, sed vita.*

Item Hieronymus *ad Heliodorum, epist. 1. de laude vitæ solitariæ.*

NOn omnes Episcopi sunt Episcopi. Attendis Petrum: sed & Judam considera. Stephanum suspicis: sed & Nicolaum respice. & *inf.* §. 1. Non facit Ecclesiastica dignitas Christianum. Cornelius k Centurio adhuc ethnicus dono Sancti Spiritus mundatur; Presbyteros Daniel l puer judicat. & *inf.* §. 2. Non est facile m stare loco Pauli, tenere gradum Petri, jam cum Christo regnantium. & *inf.* §. 3. Infatuatum n sal ad nihilum prodest, nisi ut projiciatur foras, & a porcis conculcetur.

C. XXX.

a Supra cap. oves. b ad c. 14. c sup. ead. c. sententia. d c. 13. sup. ead. e Joan. Diac. l. 3. n. 32. f 2. Timoth. 5. g al. tunc. h Esa. 42. i Esai. 65. k Actor. 10. l Dan. 13. m sup. dist. 40. non est facile. n Luc. 14.

C. XXX. *Non Episcopi nomen, sed vita reverentiam meretur.*

Item Augustinus *tractatu 6. in c. 1. Joannis.*

NOn omnis, qui dicit: Pax vobiscum; quasi columba est audiendus. *& infra* a. Corvi de morte pascuntur. Hoc columba non habet: de frugibus terræ vivit, innocens ejus victus est.

C. XXXI. *Docti ab indoctis, Clerici a Laicis quandoque merito reprehenduntur.*

Item Beda *ad c. 2. epistolæ secundæ Petri.*

SEcuti b sunt viam Balaam, & Bosor, qui mercedem iniquitatis amavit: correptionem vero habuit suæ vesaniæ. Subjugale mutum in hominis c voce loquens, prohibuit Prophetæ insipientiam.] Plerunque hæretici tam stulta dogmata, tam execranda proferunt Sacramenta, ut etiam hebetum sensus, & Paganorum, & qui ratione divinæ agnitionis omnimodo carent, illorum detestetur insaniam, & illorum distorta, & Deo contraria itinera sanius sapiendo redarguat. Et (quod pejus, quia frequentius est) nonnunquam multi catholicorum in tantum mercedem amant iniquitatis, ut etiam docti ab indoctis, a Laicis Clerici merito redarguantur d: qui jure comparantur Prophetæ, qui verbis asinæ contra naturam loquentis corripitur, nec tamen a proposito pravi itineris retardatur. Quibus etiam aptissime nomen congruit civitatis, de qua Balaam venisse perhibetur. Bosor namque carneus, sive in tribulatione 1 interpretatur. Neque enim alia major e causa luxuriosis existit, verbum veritatis amore pecuniæ, vel desiderio rerum temporalium adulterare, quam quod carnis se concupiscentiæ mancipaverunt. *& infra.* f Sed & nomen ipsius Balaam, qui vanus populus, sive præcipitans eos, interpretatur, talibus convenit. Qui enim agnitam veritatis viam sponte ipsi deserunt, quid, nisi vanus sunt populus? Quid, nisi in præcipitium suos mergunt auditores, quibus non salutaria, quæ corrigant, sed quæ illos delectent, erronea prædicant? De quibus bene subditur: *Hi sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum reservatur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Tribulatione] *Sequebatur,* positus; *quæ dictio sublata est, quia neque apud Bedam, neque apud B. Hieronymum in nominum Hebræorum interpretatione habetur.*

Gratian. *Quia ergo non* g *omnes Episcopi sunt Episcopi, Presbyteri a Daniele puero judicantur, sal infatuatum a porcis conculcatur, & qui dicit, Pax vobiscum, plerunque non columba, sed corvus reputatur: patet, quod non semper pro officio, atque* h *auctoritate personæ ab accusatione est cessandum: imo contra pravos est agendum, cum omnis persona criminaliter peccans alteretur, & (ut ita dicam) legibus capite minor censeatur. Qui enim* i *facit peccatum, servus est peccati, tam in pœna, quam in culpa.*

C. XXXII. *Qui susceptum officium non administrat, non est Episcopus, sed canis impudicus.*

Unde Augustinus *ait.*

QUi κ nec regiminis in se rationem habuit, nec sua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, canis impudicus dicendus est magis, quam Episcopus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud B. Augustinum, ex quo citatur, non est inventum. Burchardus, & Ivo citant ex Gregorio, & eadem fere verba ipse quoque Gratianus sup. dist. 83. subnectit capiti,* Nemo quippe, *quod est Gregorii. Simile quiddam Burchardus l. 1. c. 13. & Ivo p. 5. c. 67. afferunt ex Origene.*

Gratian. *Quibus ergo Hieronymus, Augustinus, Gregorius auferunt nomen columbæ, Episcopi, senioris; nonne & privilegium est auferendum dignitatis, ut possint a subditis reprehendi? Unde Scriptura dissimulans privilegium pravæ senectutis ait;* Maledictus l, *non senior, sed* puer centum annorum. *Apparet ergo, quod hi ex accusatione Prælatorum infames fiunt, qui eorum vitam reprehendere & lacerare conantur, qui locum sui regiminis non nomine tantum, sed vita & moribus tenent. Alii autem potius laudabiles fiunt ex accusatione Prælatorum suorum, quam infames. Item, quod dicitur:* Majorum a quispiam minorum accusationibus non impetatur, *minores intelligendi sunt, non dignitate, sed vita.*

C. XXXIII. *Majores & minores non dignitate, sed vita intelligi oportet.*

Unde Hieronymus *ait de Paulo super epistolam ad Galatas.*

PAulus b Petrum reprehendit; quod non auderet, nisi se non imparem sciret.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod citatur in plerisque exemplaribus ex B. Hieronymo, & in aliquot ex B. Augustino, in neutrius libris inventum est: sed in glossa ordinaria ad ea verba ipsius epistolæ ad Galatas:* In faciem ejus restiti; *additur hæc interlinearis explanatio,* quod non auderet, nisi se non imparem sentiret. *Et in commentariis B. Ambrosii in illum eundem locum hæc leguntur:* Nam quis eorum auderet Petro primo Apostolo, cui claves regni cœlorum Dominus dedit, resistere, nisi alius talis, qui fiducia electionis suæ sciens se non imparem, constanter improbaret, quod ille sine consilio fecerat.

Gratian. *Hoc non de officio Ecclesiasticæ dignitatis, sed de puritate vitæ, & sanctitate conversationis intelligitur. Solus enim Petrus inter Apostolos primatum gerebat.*

C. XXXIV. *Non Episcopi nomen, sed vita majorem facit.*

Hinc Augustinus *ait ad Hieronymum, epist. 19. prope finem.*

QUanquam secundum honorum vocabula, quæ jam Ecclesiæ usus obtinuit, Episcopatus major Presbyterio sit, tamen Augustinus in multis rebus Hieronymo minor est.

C. XXXV. *Episcopi licet pares sint meritis, gradu tamen differunt dignitatis.*

Idem *lib. 2. de Baptismo contra Donatistas, c. 1.*

PUto c, quod sine ulla sui contumelia Cyprianus Episcopus Petro Apostolo comparatur, quantum attinet ad martyrii coronam. Cæterum magis vereri debeo, ne in Petrum contumeliosus existam. Quis enim nescit, illum Apostolatus principatum cuilibet Episcopatui præferendum? Sed etsi distat cathedrarum gratia, una tamen est martyrum gloria. *Item infra.* Cum Petrus a Paulo posteriore corrigitur, & pacis atque unitatis vinculo custodito d ad martyrium promovetur e; quanto facilius & fortius, quod per universæ Ecclesiæ statuta firmatum est, vel unius Episcopi auctoritati, vel unius provinciæ Concilio præferendum est?

C. XXXVI. *Non in honore, sed in veritate filius æquatur, vel præponitur patri.*

Idem *tractatu 30. in Joannem, in fine.*

QUeritur pater de malo filio, aut queritur filius de duro patre. Servamus honorificentiam, quæ debetur Patri a filio, quæ deficit a filio. Non æquamus filium patri in honore, sed præponimus, si bonam causam habet, filium æquamus patri in veritate: & sic tribuimus honorem debitum, ut non perdat æqualitas f meritum.

C. XXXVII. *Æquales fuerunt meritis (licet gradu differentes) Petrus, & Paulus.*

Item Ambrosius *sermone 66. de natali Petri & Pauli.*

BEati Petrus & Paulus eminent inter universos Apostolos, & peculiari quadam prærogativa præcellunt: verum inter ipsos, quis cui præponatur, incertum est. Puto enim illos æquales esse meritis, quia æquales sunt passione, & simili eos fidei devotione vixisse, quos simul vide-

a *Et ibi gloss. ordin.* b 2. *Petr.* 2. *Num.* 22. c *al. mutum hominis.* d *al. lacerentur.* e *al. magis.* f *ibid.* g *sup. c. non omnes, & c. non omnis.* h *al. vel.* i *Joan.* 8. κ *Burchard. l.* 1. *c.* 203. *Ivo p.* 5. *c.* 315. l *sup. ead. Paulus.*

a *Supra ead. c. majorum.* b *Gal.* 2. c *Ivo p.* 5. *c.* 24. d *al. custoditus.* e *al. provehitur.* f *al. æquitas.*

videmus ad martyrii gloriam pervenisse. §. 1. Non enim sine causa factum putemus, quod una die, uno in loco, unius Tyranni toleravere sententiam. Una die passi sunt, ut ad Christum pariter pervenirent: uno in loco, ne alteri Roma deesset: sub uno persecutore, ut æqualis crudelitas utrumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco iidem martyrium pertulerunt? In Urbe Roma, quæ principatum, & caput obtinet nationum: scilicet ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis; & ubi Gentilium principes habitabant, illic Ecclesiarum principes morerentur.

Corr. Rom. ❡ Sermo, *unde hoc caput sumptum est, inter sermones B. Ambrosii est 66. inter sermones B. Augustini de sanctis 27. & apud Maximum Taurinensem 5. in festo eodem, qui num. 54. est.*

5 pars. Gratian. *Item pœnitentes, bigami Sacerdotes accusare non possunt. Unde generaliter colligitur, quod quicunque Sacerdotes non sunt, vel esse Sacerdotes non possunt, in Sacerdotes accusationem, vel testificationem proferre non possunt.*

C. XXXVIII. *Qui Sacerdotes esse non possunt, Sacerdotes accusare non valent.*

Unde Fabianus *ait epist.* 2. *ad Episcopos Orientales.*

IPsi a Apostoli, & eorum successores olim statuerunt, ut Sacerdotes Domini non accusent, nec in eos testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt.

C. XXXIX. *Sacerdotes accusare, vel in eos testificari non valent, qui ad Sacerdotium prohibentur eligi.*

Item Damasus Papa *ad Stephanum Archiepiscopum, epist. 3. c. 3.*

TEstes 1 absque *b* ulla infamia, aut suspicione, vel manifesta macula, & veræ fidei plenitudine 2 instructi esse debent, & tales, quales ad Sacerdotium eligere jubet divina auctoritas. Quoniam *c* Sacerdotes (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.

Corr. Rom. 1 ❡ Testes] *Damasi verba hæc sunt:* Accusatores enim Episcoporum, & testes, super quibus rogitastis, absque ulla infamia, aut suspicione, &c. *sicque referuntur a Burchardo, & Ivone. Pannormia autem habet, ut Gratianus.*

❡ 2 Plenitudine] *In epistola ipsa legitur,* pleniter. *Burchardus vero, & Ivo habent,* vera fide pleniter.

Gratian. *Sic & illud Sylvestri intelligitur:* Laicus *d* non accuset Clericum, &c. *id est, qui in inferiori gradu constituti ad superiorem ascendere non possunt, in superioribus agentes accusare non debent. §. 1. Ecce ostensum est, quid respondeatur auctoritatibus, & argumentis, quibus subditi ab accusatione Prælatorum videbantur repellendi. Nunc demonstrandum est, quibus rationibus probentur recipiendi, & quid contra respondeatur a Prælatis. Christus, qui erat pastor pastorum, ovibus suis, de quibus ait:* Non sum missus, nisi ad oves, quæ perierunt, domus Israel, &c. *inter opprobria, & verbera, quæ ab eis patiebatur, ait f:* Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo, &c. *Item g:* Quis ex vobis arguet me de peccato? *At quicunque ad testificandum in aliquem, vel ad arguendum admittuntur, ad eundem accusandum admitti possunt. Cum ergo oves, ut adversus pastorem suum testimonium ferant, & ut ipsum (si possunt) reprehendant, admittantur, patet, quod subditi possunt accusare Prælatos suos. §. 2. His ita respondetur: Christus, quamvis esset Pastor suarum ovium, quas verbo & exemplo pascebat, tamen quantum ad officiorum distributionem (ex qua hodie in Ecclesia alii præsunt aliis, unde quidam Prælati, quidam subditi vocantur) in populo suo h pastorale officium non gerebat. Mystica enim, & visibili unctione, nec in Regem, nec in Sacerdotem unctus erat, quæ solæ duæ personæ in populo illo Prælaturæ nomen sibi vendicabant. Non ergo ex hac auctoritate subditi probantur admittendi in accusatione Prælatorum, sed tantum ostenditur, quod auditores eos reprehendere possunt, & in eos testificari, qui cum officia Ecclesiastica habeant, verbo tamen & exemplo, quoscunque valent, lucrari Deo satagunt. §. 3. Respondetur & aliter. Aliud est, quod de rigore cogimur servare disciplinæ: aliud, quod admittitur ex perfectionis consideratione. Christus ad se arguendum Judæos admisit perfectione humilitatis, non severitate juris. Si enim legis rigore essent admissi, hac auctoritate criminosi, & infames in accusatione religiosorum essent recipiendi, cum essent sceleratissimi, qui de Christi nece tractantes, innocentem condemnare volebant. Hoc ergo exemplo Prælati non coguntur recipere subditos in accusatione sui, sed permittuntur, si velint. §. 4. Item Paulus a Petrum reprehendit, qui Princeps Apostolorum erat. Unde datur intelligi, quod subditi possunt reprehendere Prælatos suos, si reprehensibiles fuerint. Sed hoc facile refellitur, si, unde sit reprehensus, advertitur. Petrus cogebat Gentes judaizare, & a veritate Evangelii recedere, cum Judæis gregem faciens, & a cibis Gentilium latenter se subtrahens. Par autem in se est, a fide exorbitare, & alios exemplo, vel verbo a fide dejicere. Ergo hoc exemplo non probantur Prælati accusandi a subditis, nisi forte a fide exorbitaverint, vel alios exorbitare coegerint. §. 5. Item cum b Petrus intrasset ad Cornelium, conquesti fratres sunt, qui erant in Judæa, & reprehenderunt eum, quod ad Gentilem divertisset. Ecce, quod Prælati jure possunt reprehendi a subditis.*

C. XL. *Petrus a fidelibus interrogatus, cur ad Gentes intrasset, non ex potestate respondit, sed humiliter rationem reddidit.*

Sed huic oppositioni B. Gregorius *respondit, dicens Theotistæ patriciæ, lib. 9. epist. 39.*

PEtrus potestatem regni acceperat, & tamen idem *c* Apostolorum primus querimoniæ contra eum a fidelibus factæ, cur ad Gentes intrasset, non ex potestate officii, (qua posset dicere, oves pastorem suum non accusent, nec reprehendant:) sed ex ratione divinæ virtutis, qua Gentiles acceperant Spiritum Sanctum, respondit.

Corr. Rom. ❡ *Operæ pretium fuerit ad ipsum B. Gregorium adire: copiose enim exponit, quæ hic a Gratiano concise referuntur.*

Gratian. *Cum ergo Petrus potuit ex officio repellere querelas, sed noluit, non hoc exemplo Prælati coguntur suscipere reprehensionem subditorum. Ex hac etiam humilitatis dispensatione intelligitur illud* Leonis IV. *Ludovico Augusto dictum.*

C. XLI. *Imperiali judicio Apostolicus se emendare promittit, si quid erga subditos injuste commisit.*

NOs *d* si incompetenter aliquid egimus, & in subditis justæ legis tramitem non conservavimus, vestro, ac Missorum vestrorum cuncta volumus emendare judicio: quoniam si nos, qui aliena debemus corrigere peccata, pejora committimus, certe non veritatis discipuli, sed (quod dolentes dicimus) erimus præ cæteris erroris magistri. Inde magnitudinis vestræ magnopere clementiam imploramus, ut tales, ad hæc quæ diximus perquirenda, missos in his partibus dirigatis, qui Deum per omnia timeant, & cuncta (quemadmodum si vestra præsens fuisset imperialis gloria) diligenter exquirant; & non tantum hæc sola, quæ superius diximus, quærimus, ut examussim exagitent, sed sive minora, sive etiam majora illis sint de nobis indicata negotia, ita eorum cuncta legitimo terminentur examine, quatenus in posterum nihil sit, quod ex eis indiscussum, vel indiffinitum remaneat.

Corr. Rom. ❡ *Apud Ivonem hujus capitis hæc est inscriptio:* Quod in præsentia Legatorum Imperatoris Leo Papa causam suam examinari voluerit, idem Nicolaus Imperatori.

6 pars.

a *Ans. l. 3. c. 47. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *Mutata est verborum series. Polyc. ib. Burchard. l. 1. c. 172. Ivo p. 5. c. 290. Pann. l. 4. c. 186.* c *Ans. l. 3. c. 41. Supra ead. Sacerdotes.* d *Sup. ead. nullus Laicus.* e *Matth. 15.* f *Joann. 18.* g *Joann. 8.* h *al. illo.*

a *Gal. 2.* b *Act. 11.* c *Act. 11.* d *Ivo p. 5. c. 22.*

6 ps Grat. *Item, cum a Balaam ariolus iret ad maledicendum populum, Angelus Domini asinæ, cui insidebat, in via se opposuit, evaginatoque gladio eam ab itinere compescuit, quam dum ille verberibus affligeret, in vocem prorupit, & Prophetæ vesaniam redarguit. Si ergo animal mutum Angelica virtute Prophetæ insipientiam reprehendit, multo magis subditi possunt accusare Prælatos suos. §. 1. His ita respondetur. Verum est, quod per asinam subditi significantur, & per Balaam Prælati: non tamen hoc exemplo probantur Prælati accusandi a subditis: sed subditis tantum forma datur humiliter renitendi Prælatis, si forte eos ad malum cogere voluerint; Balaam namque asinam urgens, ut ad maledicendum populo Dei eum veheret, significat eos, qui verberibus, & cruciatibus a subditis exigunt, ut eis in malo fautores, & coadjutores existant. Sed quia Angelus, quilibet videlicet prædicator, evaginato gladio, aperte scilicet prædicato timore & horrore futuræ vindictæ, a consensu alienæ malitiæ illos revocat, licet eis in hujusmodi vocem conquestionis prorumpere, & Prælatis suis dicere: Cur nos verberibus affligitis? cur nobis injuste irascimini? nunquid vobis inobedientes aliquando fuimus, nisi nunc, cum ad malum cogimur? Videte illum, qui prohibet ab incepto. Non ergo hinc Prælati probantur accusandi a subditis. §. 2. Item cum David b adulterium, & homicidium commisisset, missus est a Deo Nathan Propheta, ut eum redargueret. Ecce, quod Prælati sunt redarguendi, & reprehendendi a subditis. §. 3. Sed notandum est, quod duæ sunt personæ, quibus mundus iste regitur, Regalis videlicet, & Sacerdotalis. Sicut Reges præsunt in causis seculi, ita Sacerdotes in causis Dei. Regum est corporalem irrogare pœnam; Sacerdotum spiritualem inferre vindictam. David ergo, etsi ex regali unctione Sacerdotibus, & Prophetis præerat in causis seculi, tamen suberat eis in causis Dei. Unde c Reges a Prophetis, & Sacerdotibus ungebantur, & eorum oblatione peccata Regum expiabantur. §. 4. Sicut d ergo Ozias a Domino lepra percussus est, quia Sacerdotum officia usurpare voluit: sic Sacerdotibus, & Prophetis Regum usurpare officia non licuit. Nathan ergo Propheta, cum Regem redarguit, suum est executus officium, in quo erat Rege superior, non usurpavit Regis officium, in quo erat inferior: monuit eum, ut per pœnitentiam peccata sua expiaret, non tulit in eum sententiam, qua tanquam adulter, & homicida morti addiceretur. §. 5. Sic & B. Ambrosius Theodosium e, & B. Innocentius Imperatorem Arcadium excommunicavit, & ab Ecclesiæ ingressu prohibuit. §. 6. Sicut enim non sine causa judex gladium portat, ita non sine causa claves Ecclesiæ Sacerdotes accipiunt. Ille f portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum: isti habent claves ad exclusionem excommunicandorum g, & reconciliationem pœnitentium. Hoc ergo exemplo subditi probantur reprehendendi a Prælatis, non Prælati a subditis. §. 7. Item Daniel h nulla legitima potestate functus judices a populo constitutos de falso testimonio convicit, & convictos damnavit. Constat ergo, quod nullam potestatem habentes possunt redarguere dignitatibus sublimatos. §. 8. His ita respondetur. Miracula (& maxime Veteris Testamenti) sunt admiranda, non in exemplum nostræ actionis trahenda. Multa enim concedebantur tunc, quæ nunc prohibentur. Tunc enim Samuel Agag i pinguissimum Regem Amalech in frusta dividendo conscidit: nunc nulli Ecclesiasticorum judicium sanguinis agitare licet. Tunc Phinees k Judæum coeuntem cum Madianita interfecit, & reputatum est ei ad justitiam: hodie Sacerdotibus hujusmodi actus in perniciem sui officii verteretur. Exemplo ergo Danielis non solum accusandi, vel redarguendi, sed etiam judicandi potestatem subditi sibi in Prælatos vendicarent, si illud in argumentum nostræ actionis liceret assumi, quod nulla unquam auctoritate permittitur. Magis ergo ex hoc facto datur intelligi, quod in novissimis temporibus suscitaret Deus spiritum pueri junioris, illius videlicet, de quo per Prophetam l dicitur:* Puer natus est nobis. *& iterum:* Ecce puer meus, *qui judices iniquitatis, Scribas scilicet, & Pharisæos falsis criminibus Susannam, id est, Ecclesiam accusantes, & ream adulterii pronuntiantes, eo quod Christum sequeretur, convinceret, & condemnaret. §. 9. Item Hieronymus 1 refert in libro virorum illustrium, quod Damasus Papa a subditis de adulterio accusatus, cum quadraginta a duobus Episcopis se purgavit. §. 10. Item Symmachus b Papa in Romana Synodo dignitate sua exspoliatus, prius statui suo reddi decernitur, ut tunc veniret ad causam: & si ita recte videretur, accusantium propositionibus responderet. Digna res visa est maximo numero Sacerdotum, quæ mereretur effectum: & cum postmodum ordinaretur, quomodo esset accusandus præfatus Papa, ut causam diceret, occurrebat: sed ab æmulis est impeditus.*

Corr. Rom. ¶ 1 Hieronymus] *In catalogo B. Hieronymi, aut aliis ipsius libris nihil tale legitur: in vetustis tamen Pontificalibus in vita Damasi hoc refertur.*

C. XLII. *Redarguendi se licentiam B. Gregorius aliis præstat.*

Item Gregorius *ait de se ipso.*

SI c quis super his nos arguere voluerit, vel extra auctoritatem nos facere contenderit, veniat ad sedem Apostolicam, quo omnia Ecclesiastica negotia, de quibus quæstio habetur, confluere jussa sunt: ut ibi ante confessionem S. Petri mecum juste decertet, quatenus inibi unus ex nobis sententiam suscipiat suam.

Corr. Rom. ¶ *Est Gregorii IV. in epist. citata sup. ead. q. 6. c.* decreto nostro. *&* dist. *19.* nulli fas. *in qua epistola cum multa dixisset de privilegiis, & primatu Romanæ Ecclesiæ, ista adjungit.*

Grat. *Ex his omnibus colligitur, quod subditi possent reprehendere, & accusare Prælatos suos. Sed sicut de Christo dictum est, quando Judæis dixit:* Si male locutus sum, &c. *ita de istis intelligendum est, quod suo exemplo Prælatis dederunt facultatem recipiendi subditos in accusationem sui, sed non coegerunt.*

C. XLIII. *Ee eodem.*

Item.

P*Aulus d Dyaclinæ e civitatis Episcopus accusatur a subditis de lapsu carnis: convincitur, deponitur, alius loco ejus substituitur. Hoc an ex dispensatione accusati, an ex rigore juris sit factum, ex regesto Gregorii ad Joannem Episcopum primæ Justinianeæ l. 10. ep. 35. potest deprehendi, ubi ait.*

Corr. R. ¶ *Verba sunt Gratiani, qui proponit summam sequentis capituli, quod sæpe facere solitum esse multis locis est notatum.*

C. XLIV. *Paulus Dyaclinæ f civitatis Episcopus subditorum accusatione convictus deponitur.*

LAtor g Nemesion ad nos veniens indicavit, quod Paulus Dyaclinæ h civitatis Episcopus inter alia mala in corporali crimine lapsus, a suis Clericis accusatus, & convictus Episcopali sententia depositus est; postea cum auxilio secularium veniens, Episcopatum more prædonis ingressus est: ablatisque rebus Ecclesiæ, dilectissimum Nemesion latorem præsentium sibi substitutum, ab eo Episcopatu projecit, & ad summam injuriam, ac necem pene perduxit. Fraternitas itaque vestra hæc omnia curet addiscere, & quæcunque Ecclesiæ abstulit, omni mora, vel excusatione cessante, reddere compellat. Si vero nihil Ecclesiæ, sed proprium se dixerit abstulisse (quamvis grave, & iniquum fuerit, ut non a vobis, vel a Metropolitano ejus hoc petierit, sed temerario ausu agere præsumpserit:) veruntamen si quid proprium tulit, sub fraternitatis vestræ debet examine constare, si verum est. Sed & illud diligenter quærendum est, si quid male de rebus dilapidavit Ecclesiæ, ut ex eo, quod nunc abstulit, illud reformare, ac satisfacere modis omnibus compellatur.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite non referuntur ipsa omnino verba Gregorii (quod a Burchardo, & Ivone fit) sententia tamen satis expressa est.*

Grat.

a *Num.* 22. b 2. *Reg.* 12. c 2. *Reg.* 6. d 2. *Paral.* 26. e *Theod. hist. Eccl. l.* 5. *c.* 17. *Niceph. l.* 13. *c.* 34. f *Roman.* 13. 1. *Pet.* 2. g *al. excommunicatorum.* h *Dan.* 13. i 1. *Reg.* 15. k *Num.* 25. l *Esa.* 9. & 42.

a *al.* XLIV. b *Initio* 4. *Synodi sub Symmacho.* c *Polyc. l.* 1. *tit.* 18. *Ans. l.* 2. *c.* 10. d *Burch. l.* 1. *c.* 182. *Ivo p.* 1. *c.* 398. e *al. Docleatinæ.* f *al. Docleatinæ.* g *Burch. l.* 1. *c.* 182. *Ivo paot.* 5. *c.* 298. h *al. Docleatinæ.*

Gratian. *Hoc edicto a non in accusatores, vel depositores ulciscitur, sed in depositum ulterius prosequitur, ut si ultra ad Episcopatum aspirare tentaverit, modis omnibus repellatur, & ad agendam pœnitentiam perennem in monasterium detrudatur. Quem ergo Gregorius ad Episcopatum aspirantem modis omnibus repellit, quem gravi pœnitentiæ subjicit, patet, non sua dispensatione, sed canonum censura a subditis esse accusatum, & convictum. Et ut jam non exemplis, sed legibus agamus, videndum est, quid* Gregorius *scribit Innocentio* 1, *& reliquis Episcopis Sardiniæ lib. 7. indict. 2. ep. 8. ita dicens.*

C. XLV. *Quod subditi Prælatos suos accusare possunt.*

MEtropolitanum vestrum in aliquo postponere non præsumatis, excepto si (quod non optamus) contra eundem habere vos aliquid causæ contingat, ut ob hoc sedis Apostolicæ judicium petere b debeatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Innocentio) *In originali impresso est*: Vincentio, atque quamplurimis Episcopis. *In vetusto autem exemplari Vaticano exprimuntur nomina Episcoporum, ad quos hæc epistola scribitur, hoc ordine*: Vincentio, Innocentio, Mariniano, Libertino, Agathoni, & Victori Episcopis Sardiniæ.

C. XLVI. *Vitam Prælatorum subditi nulla dissimulatione negligant.*

Item Idem *universis Episcopis* Concilii Bizacii *lib. 10. epist. 37.*

SIcut (inquit) laudabile, discretumque est, reverentiam, & honorem debitum exhibere Prioribus; ita rectitudinis, & Dei timoris est, si qua inter c eos correctione indigent, nulla dissimulatione postponere, ne totum (quod absit) corpus incipiat morbus invadere, si languor non fuerit curatus in capite. Quædam 1 enim ad nos de Clementino Primate vestro perlata sunt, quæ quoniam ita gravia sunt, ut transire indiscussa ullo modo non debeant, fraternitatem vestram hortamur, ut cum omni sollicitudine, ac vivacitate mentis indagare multis modis debeatis illata, & si sunt, ut audita sunt, ultione canonica resecentur. §. 1. Admonemus autem, ut non cujusquam personæ gratia, non favor, non quodlibet blandimentum quenquam vestrum vel ad discutiendum, quæ nobis nuntiata sunt, molliat, vel a veritate excutiat: sed sacerdotaliter ad investigandam vos propter Deum veritatem accingite. Nam si quis in hoc piger, aut negligens esse præsumpserit, dictis criminibus apud Deum se noverit esse participem, cujus zelo ad perscrutandas subtiliter nefandi causas facinoris non movetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Quædam) *Et hic summatim referuntur verba B. Gregorii. Quare pauca tantum quædam sunt addita, quæ necessaria videbantur.*

Grat. *Hæc si quis specialia, & ex his generalem regulam colligi non oportere contendit, audiat, quid* Gelasius *c. XXVIII. 1 dicat omnibus Clericis* d *cujuscunque ordinis, ita scribens.*

C. XLVII. *Clerici excessus sui Episcopi auribus deferant Romani Pontificis.*

QUapropter nec Clericorum quisquam se Apostolicæ e offensæ futurum confidat immunem, si in his, quæ salubriter sequenda Apostolica deprompsit f auctoritas, sive Episcopum, sive Presbyterum, sive Diaconum viderit excedentem, non protinus ad aures g Romani Pontificis deferre curaverit, probationibus duntaxat competenter exhibitis, ut transgressionis ultio fiat, & cæteris interdictio delinquendi. Sin h vero, modis omnibus erit unusquisque Pontificum ordinis, & honoris sui elisor, si cuiquam Clericorum, vel Ecclesiæ totius auditui hæc putaverit supprimenda.

Corr. Rom. ¶ 1 c. XXVIII.] *Hic citatur numerus capitum ut est in codice canonum, de quo in præfatione dictum est.*

C. XLVIII. *De eodem.*

Idem.

SI a quid in Ecclesia damni, aut in his, quæ sunt præceptionis nostræ auctoritate 1 prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, mox nostris auribus relatione signate, ut quid fieri debeat, censeamus

Corr. Rom. ¶ 1 Auctoritate] *Abest ista dictio a plerisque vetustis exemplaribus, & ab aliis collectoribus, qui etiam Gelasium citant.*

C. XLIX. *Clerici, aut Laici sine examinatione ad Episcoporum accusationem non admittantur.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *c. 23.*

CLericos b, aut Laicos accusantes Episcopos, aut Clericos, passim 1, & sine probatione ad accusationem non recipiendos decernimus, nisi prius eorum discutiatur existimationis opinio 2.

Corr. Rom. ¶ 1 Passim] ἁπλῶς, καὶ ἀδοκιμάστως, *quæ Dionysius vertit*, temere, atque indifferenter: *possuntque etiam conjungi cum sequenti membro. Id vero copiose exponitur in Concilio Constant. I. cap. 6.*

¶ 2 Existimationis opinio] ἡ ὑπόληψις, *id est, existimatio.*

C. L. *Quælibet persona Episcopos, aut alios accusans monstranda documentis inferat.*

Item ex Synodo Romana.

SI c quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, vel quilibet Clerici apud Episcopos (quia alibi non oportet) a qualibet persona fuerint accusati, quicunque fuerit ille, sive sublimis vir honoris, sive ullius alterius dignitatis, qui hoc genus illaudabilis intentionis arripuerit, noverit docenda 1 probationibus, monstranda documentis se debere inferre.

Corr. Rom. ¶ 1 Docenda) *Sic apud Sixtum III. & in Capitulari: apud Cajum vero, & Hadrianum paulo aliter, quemadmodum & aliis locis hujus capitis nonnullæ, sed non magni ponderis sunt varietates.*

C. LI. *Sacerdotes non accusent, qui ad eundem ordinem provehi non possunt.*

Item Damasus Papa *Stephano Archiepiscopo epist. 3. cap. 3.*

SAcerdotes d (ut antiqua tradit auctoritas) criminari non possunt, nec in eos testificari, qui ad eundem non debent, nec possunt provehi honorem.

C. LII. *Nisi irreprehensibiles in majorum accusatione non recipiantur.*

Item Iginus Papa *epist. 1. e.*

CRiminationes f majorum natu per alios non fiant, nisi per ipsos, qui crimina intendunt, si tamen ipsi digni, & irreprehensibiles apparuerint, & actis publicis docuerint omni se suspicione carere, & inimicitia, atque irreprehensibilem fidem habere, ac conversationem ducere.

Gratian. *Colligitur itaque ex his omnibus, quod subditi in accusatione Prælatorum sunt admittendi. Nunc videndum est, an Monachi in accusatione Episcoporum sint audiendi.* Hadrianus Papa *g in capitulis c. 31. videtur eos ab accusatione removere, ita dicens.*

Cc C. LIII.

a *al. dicto.* b *al. judicium requiratis.* c *al. in eis.* d *Gelasius Episcopis per Lucaniam, & Brutium, & Siciliam constitutis ep. 1. c. 30.* e *al. hujus.* f *al. prompsimus.* g *al. nostras.* h *al. sui vero modis omnibus erit unusquisque Pontificum ordinis, & honoris elisor.*

a *Ivo p. 3. c. 151. Ans. l. 7. c. 161. Polyc. l. 3. tit. 12. & l. 4. tit. 18.* b *Ans. l. 3. c. 115.* c *in c. Hadriani c. 24. Cajus in epist. ad Felicem c. 2. Sixtus III. Episcopis Orient. cap. 2. lib. 7. capitul. c. 438.* d *sup. ead. c. testes vers. Sacerdotes. Polyc. l. 5. t. 1. Burch. l. 1. c. 172. Ivo p. 5. c. 290.* e *Item Lucius Papa epist. unic.* f *Ivo p. 6. c. 326.* g *Item Stephanus ep. 2. & Melchiades epist. unic. Cap. l. 7. c. 322.*

C. LIII. *Monachi Sacerdotes accusare, vel in eos testificari non possunt.*

PLacuit *a* eorum accusandi Sacerdotes, & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis I, sed divinis vocibus mortuos esse scimus: quia vocem *b* funestam interdici *c* potius, quam audiri oportet.

Corr. Rom. ¶ I Non humanis,] *In epistola Stephani est* quos humanis, & divinis vocibus damnatos, vel mortuos esse cognoscimus. *In epistola autem Melchiadis est quemadmodum hic restitutum est ex vetustis exemplaribus Gratiani, & capitulo Hadriani: sed subjungitur:* Quoniam infidelis homo mortuus est in corpore vivente: *& fortasse significatur locus Matthæi* 8. Dimitte mortuos sepelire mortuos suos: *aut locus Pauli*, I. Tim. 5. vivens mortua est. *Quamobrem quod proprie pertinet ad homines infames, maximisque flagitiis obnoxios (ut est infra* 3. *q.* 5. *c.* canonica.) *non bene videtur hic referri ad Monachos: sed minime id malitiose factum est, cum Gratianus Monachus esset.*

Gratian. *Item* in Concilio Chalcedonensi, *c.* 4. *præcipitur, ut Ecclesiasticas actiones Monachi attrectare non præsumant.*

C. LIV. *Monachi in accusatione non sunt audiendi.*

Item Pelagius II. *Episcopis Italiæ.*

NUllus *d* Monachus talia unquam arripiat, nec secularia, aut Ecclesiastica negotia perturbare præsumat: quia mortua in talibus vox est eorum.

Gratian. *Sed aliud est, quod ex præsumptione assumitur temeritatis: aliud, quod ex necessitate geritur charitatis. Monachi enim ex præsumptione Episcopos accusare non possunt: ex charitate possunt. Unde & in canonibus præcipitur, ut Cubicularii* e *Episcopi sint vel religiosi Clerici, vel electi Monachi, ut de ejus vita testimonium dicere possint.*

7 pars. §. I. *Item illud* Eleutherii Papæ *in epist. ad Galliæ provincias, omnibus generaliter dicitur.*

C. LV. *Consentire convincitur, qui cum possit, perversis negligit obviare.*

NEgligere *f* cum possis deturbare perversos, nihil aliud est, quam fovere. Nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. LVI. *Quantum ex vitæ merito quis Ecclesiam ædificat, tantum nocet, si destruentibus non resistat.*

Item Hieronymus *g tam de se, quam de aliis Monachis in primo prologo Bibliæ* I *scribit, dicens.*

SAncta quippe rusticitas solum sibi prodest: & quantum ædificat ex vitæ merito Ecclesiam Christi, tantum nocet, si destruentibus non resistat.

Corr. Rom. ¶ I Bibliæ] *In plerisque vetustis Gratiani codicibus legitur* Bibliothecæ.

C. LVII. *Subditi vitia Prælatorum reprehendere studeant.*

Item Gregorius.

ADmonendi sunt subditi, ne plus, quam expedit, sint subjecti: ne cum student plus, quam necesse est, hominibus subjici, compellantur vitia eorum venerari.

Corr. Rom. ¶ *Collecta est hæc sententia ex verbis B. Gregorii tertia parte Pastoralis, admonitione* 18. *ubi de elatis, & humilibus loquitur.*

C. LVIII. *Clerici, sive electi Monachi sint Cubicularii Episcopi.*

Idem Generali *h* Synodo *præsidens dixit, c.* 2.

CUm *i* Pastoris vita esse discipulis semper debeat in exemplo, plerumque Clerici, qualis in secreto sit vita sui Pontificis, nesciunt, quam, ut dictum est, seculares pueri sciunt. De qua re præsenti decreto constituo, ut quidam ex Clericis, vel etiam ex Monachis electi, ministerio cubiculi *a* Pontificalis obsequantur, ut is, qui in loco regiminis est, tales habeat testes, qui vitam *b* ejus in secreta conversatione videant, qui ex visione sedula exemplum profectus sumant.

C. LIX. *Pravos in sua societate Episcopus habere non debet.*

Idem *Virgilio Episcopo Arelatensi, lib.* 9. *epist.* 49.

PErvenit ad nos, fratrem, & Coepiscopum nostrum Serenum Massiliensem pravos homines omnino in societate sua recipere, ita denique, ut Presbyterum quendam, qui post lapsum in suis adhuc dicitur iniquitatibus volutari, familiarem habeat. Quod a vobis subtiliter requirendum est: & si ita constiterit, curæ vobis sit, nostra hoc sic vice corrigere, ut & qui talem recipit, non familiaritate fovere, sed discat potius ultione comprimere: & qui receptus est, idem discat cum lachrymis peccata diluere, non iniquitatem immunditiis maculare.

C. LX. *Viros boni testimonii semper Episcopi secum habeant.*

EPiscopi lectioni & orationi vacent, & semper secum Presbyteros, & Diaconos, aut alios boni testimonii Clericos habeant, ut secundum Apostolum *c*, & sanctorum Patrum instituta, possint irreprehensibiles inveniri.

Gratian. *Item Joannes Baptista* d *cum duceret eremiticam vitam, Scribas & Pharisæos, Sacerdotes & Levitas Judæorum ad se venientes aspera increpatione redarguit.* §. I. *Item ex canonibus definitur* c: Illi Sacerdotes accusare possunt, qui ad eundem gradum conscendere valent. *Cum ergo Monachi ad Sacerdotii gradum laudabiliter pertingere valeant, patet, quod & ipsi Sacerdotes libere accusare possunt.*

QUÆSTIO VIII.

I ps DE *accusatione vero, qualiter fieri valeat, in canonibus aperte decernitur.*

C. I. *Accusatio semper fiat in scriptis.*

Ait enim Calixtus Papa *f ad Episcopos Galliæ, epistola secunda.*

ACcusatorum *g* personæ nunquam recipiantur sine scripto: nec absente eo, quem accusare voluerint, quibuslibet accusare permittatur.

Corr. Rom. ¶ *In epistola Calixti, itemque apud Burchardum, & Ivonem sic habetur:* Rimandæ sunt enucleatim personæ accusatorum, quæ sine scripto difficile, per scriptum autem nunquam recipiantur: quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest, sed propria voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, cuicunque *h* accusatori credatur. *Quarum verborum bona pars refertur infra,* 3. *q.* 9. *c.* absente I. *quod sumptum est ex hoc eodem epistolæ loco.*

C. II. *De eodem.*

Cod. *lib.* 4. *tit. de probationibus* i, *l. fin.*

SCiant cuncti accusatores, eam se rem deferre debere in publicam notionem, quæ munita sit idoneis testibus, vel instructa apertissimis documentis, vel indiciis ad probationem indubitatis, & luce clarioribus expedita.

C. III.

a *Ansel. l.* 3. *c.* 88. *Ivo p.* 16. *c.* 332. *Pann. l.* 5. *c.* 45. b *Cod. l. pen. qui accus. non possunt.* c *al. intercidi.* d 16. *q.* 1. *qui vere. Ans. l.* 3. *c.* 63. *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. e *Infra ead. c. cum Pastoris.* f *supr. distinct.* 83. *c. error. & distinct.* 86. *c. facientis.* g *Ad Paulinum.* h *l.* 4. *reg. epist.* 4. *seu c.* 88. *& post lib.* 12. i *Ans. l.* 6. *c.* 134. *Polyc. l.* 4. *tit.* 5.

a *Cap.* 54. *supra eadem.* b *habet tales, qui vitam*] *orig.* c 1. *Timoth.* 3. d *Luc.* 3. e *supra ead. c. Sacerdotes* f *Et Stephanus, epist.* 2. *c.* 11. g 3. *q.* 9. *c. absente. Burchard. lib.* 1. *cap.* 171. *Ivo part.* 5. *c.* 289. h *al. quisquam accusator credatur.* i *tit.* 39.

C. III. *Accusatio semper debet fieri in scriptis.*

Item Eutychianus Papa *Episcopis Siciliæ*, *epist.* 2.

QUisquis *a* ille est, qui crimen intendit, in judicium veniat, nomen rei indicet, vinculum inscriptionis arripiat, custodiæ similitudinem 1 (habita tamen dignitatis æstimatione *b*) patiatur, nec impunitam fore sibi noverit licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictam poscat similitudo supplicii. *& infra.* c §. 1. Qui vero ad sortilegos, magosque concurrerint, nullatenus ad accusationem sunt admittendi.

Corr. Rom. ¶ 1 Custodiæ similitudinem] *In originali impresso est*, custodiat similitudinem, habita tamen dignitatis æstimatione potiatur, nec forte sibi noverit, &c. *Itemque apud Hadrianum, nisi quod habet*, nec sibi forte noverit. *Itemque apud Ivonem, & in aliquot vetustis Gratiani codicibus, in quorum uno est*, habitæ tamen dignitatis. *In Pannormia autem legitur*: custodiat similitudinem supplicii, habita tamen dignitatis æstimatione. Nec forte sibi noverit, &c. *In codice est eadem lectio, quæ hic retenta est.*

C. IV. *De eodem.*

Item Sixtus III. *in epist. ad Episcopos Orientales*, *cap.* 4.

QUi *d* crimen objicit, scribat se probaturum. Revera 1 ibi semper causa agatur, ubi crimen admittitur. Et qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Revera] *Addita est hæc clausula ex originali, quæ est etiam apud Fabianum, infra* 3. *q.* 6. *c.* 1.

C. V. *De eodem.*

Sed Stephanus Papa *contra videtur scribere, dicens epist.* 2. *cap.* 4.

PEr *e* scripta nullius accusatio suscipiatur, sed propria voce (si legitima, & condigna accusatoris persona fuerit) præsente videlicet eo, quem accusare desiderat, quia nullus absens aut accusari potest, aut accusare.

Gratian. *Sed Calixtus Papa præcipit, ut accusator præsente eo, quem accusat, in scriptis judici accusationem offerat, & propria voce literas suæ accusationis legat. Stephanus* f *autem prohibet, ne absens aliquem per epistolam accusare audeat.*

2 pars. *§. 1. Quæ vero sit forma accusationis, & quis modus concipiendorum libellorum, Paulus in Digestis, libro* g *de publicis judiciis, titulo de accusationibus, & inscriptionibus, lege* 3. *ostendit, dicens*: §. 2. Libellorum inscriptionis conceptio talis est. Consul, & dies. Apud illum Prætorem, vel Proconsulem Lucius Titius professus est, se Mæviam lege Julia de adulteriis *h* ream deferre, quod dicat eam cum Cajo Sejo in civitate illa, domo illius, mense illo, Consulibus illis, adulterium commisisse. Utique enim & locus designandus est, in quo adulterium commissum est, & persona, cum qua admissum dicitur, & mensis. Hoc enim lege Julia publicorum judiciorum *i* cavetur, & generaliter præcipitur omnibus, qui aliquem reum deferunt. Neque autem diem, neque horam invitus comprehendet. Quod si libelli inscriptionum legitime ordinati non fuerint, Rei nomen aboletur: & ex integro repetendi reum potestas fiet. §. 3. Item subscribere debebit is, qui dat libellum κ, se professum esse, vel alius pro eo, si literas nesciat. Sed etsi aliud crimen objiciat, veluti quod domum suam præbuit, ut stuprum materfamilias pateretur, quod adulterum deprehensum dimiserit, quod pretium pro comperto stupro acceperit, & si quid simile, idipsum *a* libello comprehendendum erit. Si accusator decesserit, aliave quæ *b* causa eum impedierit, quo minus accusare possit, & si quid simile est, nomen Rei aboletur, postulante reo, idque & lege Julia de vi, & Senatusconsultis *c* cautum est, ita ut liceat alii ex integro repetere reum: sed intra quod tempus, videbimus. Et utique XXX. dies utiles observandi sunt.

a *Cod. de accusat. lib.* 9. *t.* 2. *l. ult. Cod. Theod. l.* 9. *t.* 1. *c.* 18. *In Cap. Hadriani, c.* 6. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Ivo part.* 6. *c.* 332. *Pann. l.* 4. *c.* 76. b *al. existimatione.* c *In Cap. Hadriani, c.* 67. *Infra* 3. *q.* 5. *constituimus. Ivo p.* 6. *c.* 333. d *Et Fabianus epist.* 3. *Infra* 3. *q.* 6. *c.* 1. *supr.* 2. *q.* 3. *&* 6. *Burch. l.* 16. *c.* 3. *ex Concil. Arausico. Pann. l.* 3. *c.* 73. e *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Burch. l.* 1. *c.* 177. *Ans. l.* 3. *c.* 55. f *Ivo p.* 5. *c.* 293. *& p.* 6. *c.* 328. *Pann. l.* 4. *c.* 53. *&* 55. g *In vulgatis legebatur, lib.* 1. h *al. lege Julia adulterii ream.* i *abest a Pandectis Florentinis.* κ *al. libellos.*

CAUSA III.

QUidam Episcopus a propria sede dejectus est; petit restitui: post restitutionem ducitur in causam, inducias postulat, tandem ad ejus accusationem procedit quidam non legitime conjunctus, & duo infames, & tres religiosi: accusatores testes de domo sua producunt, & alios sibi inimicos extra suam provinciam: reus criminoso Judici offertur ab uno tantum audiendus, & judicandus. Quidam de accusatoribus, & testibus absentes per epistolam illum accusare, & in eum testificari contendunt: cum multa capitula ei objicerentur, in primo accusatores deficiunt, demum accusatio in accusatorem vertitur.

1. *Hic primum quæritur, an restitutio danda sit quibuslibet exspoliatis.*
2. *Secundo, de induciis, an post restitutionem tantum, an etiam post vocationem ad causam quibuslibet concedendæ sint.*
3. *Tertio, quo spatio mensium utrique sint concedendæ.*
4. *Quarto, an infames, & non legitime conjuncti ad accusationem sint admittendi.*
5. *Quinto, an testes de domo accusatorum sint producendi, vel inimicorum vox sit audienda.*
6. *Sexto, an extra provinciam reus sit producendus.*
7. *Septimo, an sit audienda ejus sententia, quem cum reo par inficit malitia.*
8. *Octavo, an ab uno tantum Episcopus sit audiendus, vel judicandus.*
9. *Nono, an accusatores, vel testes in absentem vocem accusationis, vel testificationis exhibere valeant.*
10. *Decimo, an deficientes in primo capitulo, sint admittendi ad sequentia.*
11. *Undecimo, an accusato liceat accusationem in accusatorem vertere.*

QUÆSTIO I.

QUod restitutio quibuslibet danda sit, multis auctoritatibus probatur.

C. I. *Exspoliatis, vel ejectis omnia sunt redintegranda.*

Ait enim Cajus Papa, *epist. unica ad Felicem Episcopum, cap.* 3.

EPiscopis *d* suis rebus exspoliatis, vel a propriis sedibus ejectis, omnia, quæ eis ablata sunt, legibus sunt redintegranda: quia priusquam hoc fuerit factum, nullum crimen eis objici potest.

C. II. *De eodem.*

Item Fabianus Papa, *epist.* 2. *Episcopis Orientalibus.*

EPiscopi *e*, si a propriis sedibus, aut Ecclesiis sine auctoritate Romani Pontificis 1 expulsi fuerint, antequam ad Synodum vocentur, proprius locus, & sua omnia eis redintegranda sunt. Nulla enim permittit ratio, dum ad tempus eorum bona, vel Ecclesiæ, atque res ab æmulis, aut a quibuscunque detinentur, ut aliquid illis objici debeat. Nec quicquam potest eis quoquo modo quilibet

a *al. & ipsum libellis.* b *aliave causa.* c *Senatusconsulto.* d *Mutatis verbis, sed incolumi sententia. Anselm. lib.* 3. *c.* 46. e *Ans. l.* 3. *c.* 50.

bet majorum, vel minorum objicere, dum Ecclesiis, rebus, aut potestatibus carent suis.

Corr. Rom. ¶ 1 Sine auctoritate Romani Pontificis) *Sunt hæc verba etiam apud Anselmum, licet non sint expressa in originali: cujus hic sententia potius, quam ipsamet verba referuntur, usque ad vers.* Nulla.

Gratian. *Sed notandum est, quod restitutionis sententia sola non sufficit, nisi præsentialiter omnia judicis officio restituantur, ut ejectus, vel spoliatus etiam naturalem possessionem recipiat, sive animo suo, & corpore alieno, veluti per procuratorem, sive animo, & corpore suo. Cuncta quoque, quæ sibi ablata fuerant quacunque conditione in eodem loco, unde surrepta fuerant, revocanda sunt.*

C. III. *De eodem.*

Unde Joannes *a urbis Romæ Episcopus scribit Zachariæ Archiepiscopo epist.* 1.

I. REdintegranda *b* sunt omnia exspoliatis, vel ejectis Episcopis præsentialiter ordinatione Pontificum, & in eo loco 1, unde abscesserant, funditus revocanda quacunque conditione temporis, aut captivitate, aut dolo, aut violentia *c* majorum, aut per quascunque injustas causas, res Ecclesiæ, vel proprias, aut substantias suas perdidisse noscuntur ante accusationem 2, aut regularem ad Synodum vocationem eorum, & reliqua.

Corr. Rom. ¶ 1 In eo loco) *Apud Joannem, & Symmachum legitur*: & in eorum, unde abscesserunt, potestatem, funditus revocanda. *Apud Eusebium vero*, in eorum, unde abscesserunt, loca funditus revocanda.

¶ 2 Ante accusationem) *Hæc usque ad finem addita sunt ex originali, quibus oratio absolvitur, & quorum pars in fine hujus quæstionis a Gratiano repetitur.*

C. IV. *De eodem.*

Item Eusebius *Apostolicæ sedis Episcopus epist. 2. ad Ægyptios.*

II. REdintegranda *d* sunt omnia exspoliatis, vel ejectis Episcopis &c. *usque* funditus revocanda, *eodem modo ut supra.*

C. V. *Non est Sacerdos, sed schismaticus, qui fratrum se subtrahit obsequiis.*

Item Alexander Papa *epist. 2. in princip.*

NUlli dubium est, quia boni a malis semper persequuntur, & tribulantur. Propter quod humiliemur *e* sub potenti manu Dei, ut liberet nos in tempore tribulationis. Nam, sicut leo rugiens circuit quærens, quem devoret: sic Diabolus non cessat circumire, & quærere, quos ex fidelibus perdat, & maxime illos, quos ardentiores in servitio Salvatoris, eique familiares invenerit. Familiares dico eos, quos sibi sacrari, & in ordine Apostolatus constitui voluit. Ipsi enim *f* pro populo interpellant, & populi *g* peccata comedunt, quia precibus suis, & oblationibus ea delent, atque consumunt. & *infra*. Qui autem ex vestro collegio fuerit, & ab auxilio vestro se subtraxerit, magis Schismaticus, quam Sacerdos esse probabitur. Ecce [inquit Propheta *h*] *quam bonum, & quam jucundum habitare fratres in unum.* Illi vero in unum non habitant, qui a fratrum solatio se subtrahunt, aut (quod deterius est) fratribus insidias præparant, aut laqueos ponunt. & *in fine epist.* 3. Dominum crucifigunt, qui eum in Sacerdotibus suis persequuntur, quia crux a cruciatu dicitur. Magnum vero cruciatum sustinet, qui vim patitur.

C. VI. *Excommunicentur, qui opprobrium, & calumniam inferunt Sacerdotibus.*

Item Fabianus Papa *epist. 2. ad Episcopos Orientales.*

DEus ergo, fratres, ad hoc præordinavit vos, & omnes, qui summo Sacerdotio funguntur, ut injustitias removeatis, & præsumptiones abscindatis, & in Sacerdotio laborantibus succurratis, opprobriis, & calamitatibus eorum locum non præbeatis, sed ei, qui calumniam, & opprobrium patitur, adjutorium feratis: illum vero, qui calumniam, vel opprobrium facit, abscindatis, & Domino in suis Sacerdotibus opem feratis.

Gratian. *Patet ergo, quod exspoliati prius sunt præsentialiter restituendi, antequam ad causam sint vocandi. Sed objicitur, ubi non fuit legitima institutio, ibi non potest esse restitutio. Non enim probatur destitutus, qui prius non fuit institutus, ac per hoc nec restaurationem postulare potest. Illi ergo, quorum electio vitiosa est, vel qui a Clero non sunt electi, vel a populo expetiti, vel qui per Simoniam irrepserunt, non sunt habendi inter Episcopos: & ideo, si a sedibus, quas tenere videbantur, expulsi fuerint, non possunt restitutionem petere, antequam vocentur ad causam. Unde supra* a *in tractatu ordinandorum*: Si quis pecunia, vel gratia humana, seu populari, vel militari tumultu &c. *Sed hoc in eo tantum casu intelligitur, quo Apostolica sedes per violentiam occupatur: quo casu judex non invenitur, cujus officio ille Apostaticus possit excludi. In aliis autem locum non habet, cum violenta possessio, nisi per judicis sententiam violento detentori detrahi non possit. Si autem verus dominus bello non continuato, sed renovato vi illum de possessione ejecerit, judicis auctoritate prædoni possessionem restituet. Si ergo Episcopi a sedibus, quas quoquomodo tenere videbantur, non per judicem, sed violenter ejecti fuerint, post ejectionem restituendi sunt ante regularem ad Synodum vocationem.*

QUÆSTIO II.

1 ¶s DE induciis autem post restitutionem præstandis, & *quo spatio temporis concedendæ sint, scribit* Joannes Papa b *epist. 1. ad Zachariam Archiepiscopum, dicens.*

C. I. *Secundum tempus exspoliationis conceduntur induciæ restitutionis.*

QUanto *c* tempore exspoliati, vel expulsi esse videbuntur, antequam ad Synodum convocentur, sub eodem spatio temporis eis induciæ indulgeantur.

C. II. *Dum possessiones, vel res Episcopi detinentur, aliquid sibi objici non potest.*

Item Pelagius Papa II. *Episcopis Italiæ.*

CUm *d* Ecclesiæ alicujus Episcopi aut possessiones, vel res ab æmulis ejus, vel a quibuscunque aliis non sua sponte detinentur, aliquid illi non debet, aut potest a quoquam ante redintegrationem omnium rerum suarum objici. Sed prius illi legibus redintegranda sunt omnia, & postea tempore a Patribus definito sunt negotia ventilanda.

C. III. *Ante litem contestatam violenter ablata restituantur.*

Item Stephanus Papa V. 1 *Gherardo Leodiensi.*

OPortet, ut primum vos tam de invasis civitatibus, & monasteriis, & mansis, quam de reliquis generaliter rebus redinvestiri faciatis, quia nec nudi contendere, nec inermes inimicis nos debemus opponere.

Corr. Rom. ¶ 1 Quintus) *Addita est hæc vox ex vetustis codicibus, & restituta vox,* Leodiensi, *cum antea legeretur,* Laodicensi. *Nam mansi, de quibus in subjecto capite agitur, ostendunt non ad Græcum Episcopum, sed Germanum, vel Gallum hæc fuisse scripta.*

C. IV. *Dejiciantur a Clero, & infames fiant, qui loca expulsorum adulterina fœditate invaserunt.*

Item Evaristus Papa *ep.* 2.

AUdivimus *e* quosdam a vobis infamatos, & dilaceratos Episcopos, ac e civitatibus propriis pulsos [quia alibi Episcopi constitui non possunt, nisi in civitatibus non minimis] & alios in eis ipsis viventibus constitutos. Ideo

a *Et Eusebius ep. 2. & in 5. Synodo Romana sub Symmacho.* b *Ans. l. 3. c. 51. & 44.* c *al. virtute,* d *Ans. ibid.* e *1. Pet. 5.* f *Sup. 1. q. 1. ipsi Sacerdotes. Burch. l. 1. c. 129. Ivo p. 5. c. 229.* g *Osee 4.* h *Psalm. 132.*

a *Sup. dist. 79. si quis pecunia.* b *Et Eusebius epist. 2.* c *infra ead. c. prius. Ipsa prorsus verba.* d *Ans. l. 3. c. 63. Polyc. l. 2. tit. 11. Burch. l. 1. c. 140. Ivo p. 5. c. 245. Ans. l. 3. c. 45.*

hæc vobis scribimus, ut sciatis hoc fieri non licere, sed proprios revocari, & integerrime restitui debere. Illos vero, qui adulterina fœditate sponsas suas [quas & uxores eorum præfixo tenore esse intelligimus] tenent, ejici ut adulteros, atque infames fieri, eosque ab Ecclesiasticis honoribus arceri jubemus. Si autem adversus eos aliquam querelam habueritis, his peractis inquirendum erit, & auctoritate hujus sanctæ sedis terminandum.

C. V. *Induciæ sex mensium ejectis, vel exspoliatis præstentur.*

Item Cajus *a epist.* 1. *ad Felicem.*

EJectis, vel exspoliatis post integram restitutionem anniversariæ induciæ, vel sex mensium indulgendæ sunt.

C. VI. *Post restitutionem induciæ præstandæ sunt.*

Item Eusebius *b* Papa *epist.* 2.

PRius *c* ergo oportet omnia illis exspoliatis legibus redintegrari, & Ecclesias, quæ eis sublatæ sunt, cum omni privilegio sibi *d* restitui, & postmodum non sub angusti temporis spatio, sed tantum temporis spatium eis indulgeatur, quantum exspoliati, vel expulsi esse videntur, antequam ad Synodum convocentur.

C. VII. *De eodem.*

Item Felix Papa II. *in rescripto ad Episcopos Ægypti cap.* 8.

TAmdiu *e* in sede propria pacifice, & potestative cuncta disponens resideat, quamdiu expulsus, vel exspoliatus suis carere visus est rebus.

C. VIII. *Ante restitutionem aliquis ad causam vocari non debet.*

Item Felix Papa I. *epist.* 2. *ad Episcopos Galliæ.*

SI *f* Episcopus suis fuerit, aut Ecclesiæ sibi commissæ rebus exspoliatus, aut (quod absit, quod alienum ab omnibus esse debet fidelibus) a sede propria ejectus, aut in detentione aliqua a suis ovibus fuerit sequestratus, tunc 1 canonice ante in pristinum statum restituatur, cum omni privilegio sui honoris, & sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerant, legibus redintegrentur. Non *g* enim convocari poterit, vel præjudicari, nisi ipse pro sua necessitate (minime tamen judicandus) advenire sponte elegerit. Nullatenus ergo a quoquam respondere cogatur, antequam integerrime omnia, quæ per suggestiones inimicorum suorum amiserat, potestati ejus ab honorabili concilio legali ordine redintegrentur. §. 1. Præsul vero *h* cum omni honore statui pristino reddatur, & ipse dispositis, ordinatisque libere, ac secure diu suis rebus, tunc regulariter intra quatuor, vel quinque, vel sex, aut septem menses, juxta quod possibilitas ei fuerit, & non ante convocatus ad tempus in concilio legitimo, & canonico, veniat ad causam, & si ita juste videtur, accusantium propositionibus respondeat.

Corr. Rom. ¶ 1 Tunc canonice) *In originali sic legitur:* tunc canonice (antequam in pristino statu restituatur, cum omni privilegio sui honoris, & sua omnia, quæ insidiis inimicorum suorum ei ablata fuerunt, legibus redintegrentur) nec convocari, nec judicari poterit, nisi ipse &c. *Nec multo secus habent Ivo, & Pannormia, nisi quod loco,* antequam, *legunt, ut Gratianus,* ante.

2 ps Gratian. *Quod si male vivendo facultates Ecclesiæ dispersit Episcopus, ab ejus patrimonio, quousque de dilapidatione rerum Ecclesiasticarum cognoscatur, submovendus est: exemplo tutorum, & curatorum, qui dum fuerint suspecti, a tutela, vel cura removentur, donec de suspecto cognoscatur.*

a *In vulgat. legebatur*, Gelasius. b *Et Joan.* 1. *ep.* 2. *sup. ead. c. quanto.* c *Ivo p.* 5. *c.* 249. *Ans. l.* 3. *c.* 44. *Pann. l.* 4. *c.* 50. d *al. suo.* e *Polyc. ibid. Ans. l.* 3. *c.* 53. *Pann. l.* 4. *c.* 52. f *Ans. l.* 3. *c.* 84. g *Ivo p.* 5. *c.* 248. *Pann. l.* 4. *c.* 44. h *Pann. l.* 4. *c.* 48.

C. IX. *Ab administratione removeantur, qui res Ecclesiæ male vivendo dispergunt.*

Unde Pelagius Papa *Petro Presbytero.*

QUia ea, quæ de fraudibus Maximiliani 1 flebili ad aures nostras supplicum relatione venerunt, non facile secundum veritatem agnosci poterunt, nisi facultas Ecclesiæ, quam in usus suos male convertendo dispersit, ab ejus potestate, donec causa cognoscatur, seponatur: idcirco nos eum & a supradictæ Ecclesiæ patrimonio volumus interim submoveri, & in vestro, discussionis ipsius tempore, moderamine detineri.

Corr. Rom. ¶ 1 Maximiliani) *In vulgatis sequebatur*, Presbyteri, *quæ vox inducta est, quia in nullo vetusto codice Gratiani, ex iis, qui collati sunt, habetur. Gratianus autem caput hoc de Episcopo, non de Presbytero accepit.*

QUÆSTIO III.

1 ps QUod vero post vocationem venienti ad judicium induciæ negandæ non sint, Felix Papa II. *in epistola ad fratres Ægypti cap.* 8. *testatur, dicens.*

C. I. *Venienti ad judicium induciæ non negentur.*

CUm *a* accusatus ad judicium venerit, si voluerit, & necesse fuerit 1, induciæ ei petenti a Patribus constitutæ absque impedimento concedantur, & judices a se electi sibi tribuantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Et necesse fuerit] *Hæc addita sunt ex epistola ipsa, Ivone, & Pannormia, habenturque infra ead. cap.* induciæ 2.

C. II. *Quot mensium induciæ Episcopis præstandæ sint.*

Item ex eadem epist. ad fratres Ægypti. c. 20.

DE induciis *b* vero *c* Episcoporum, super quibus consuluistis, diversas a Patribus regulas invenimus institutas. Quidam enim ad repellenda impetitorum *d* machinamenta, & suas præparandas responsiones, & testes confirmandos, & consilia Episcoporum, atque amicorum quærenda, annum, & *e* sex mandaverunt menses concedi. Quidam autem annum, in quo plurimi concordant. Minus vero quam sex menses non reperi: quia & Laicis hæc indulta sunt, quanto magis Domini Sacerdotibus? *& infra.* f §. 1. Induciæ namque non sub angusto tempore, sed sub longo spatio concedendæ sunt, ut accusati se præparare, & universos communicatores in provinciis positos convenire, & testes præparare, atque contra insidiatores se pleniter armare valeant.

C. III. *De induciis præstandis.*

Item Eleutherius Papa *in epist. ad Galliæ provincias.*

I. INduciæ *g* non modicæ ad inquirendum dandæ sunt, ne aliquid præpropere agi a quacunque parte videatur: quia per subreptionem multa proveniunt.

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Damasus Papa *epist.* 3. *ad Stephanum Archiepiscopum.*

II. INduciæ *h* accusatis in criminalibus causis *i* sex mensium, vel eo amplius, si necesse fuerit, concedendæ sunt.

2 ps Gratian. *Spatium vero dilationum* (sicut in lib. 3. Cod. tit. 11. de dilationibus K invenitur) *hac ratione moderandum*

a *Ivo p.* 6. *c.* 335. *Pann. l.* 4. *c.* 98. *Ans. l.* 3. *c.* 55. b *al. judiciis.* c *Ans. l.* 3. *c.* 118. *&* 119. *Polyc. l.* 5. *tit.* 3. *Burch. lib.* 1. *c.* 180. *Ivo p.* 4. *c.* 296. d *antea legebatur*, *imperitorum.* e *aut sex) orig.* f *Pann. l.* 4. *c.* 102. g *Burch. l.* 16. *c.* 30. *Ivo p.* 6. *c.* 317. *Pann. l.* 4. *c.* 103. *Ans. l.* 3. *c.* 56. h *Ans. l.* 2. *c.* 76. *Ivo p.* 5. *c.* 287. *Pan. l.* 4. *c.* 101. i *al. Episcopis.* K *l.* 1. §. *quid hac ratione.*

randum est, ut, si ex ea provincia, ubi lis agitur, vel persona, vel instrumenta poscantur, non amplius, quam tres menses indulgeantur. Si vero ex continentibus provinciis, sex menses custodiri justitiæ est. In transmarina autem dilatione novem menses computari oportebit. Judicantes autem 1 *hac ratione non sibi concessum intelligant dandæ dilationis arbitrium: sed eandem dilationem(si rerum urgentissima ratio flagitaverit, & necessitas desideratæ instructionis exegerit) non facile amplius, quam semel, nec ulla trahendi arte sciant esse tribuendam.* §. 1. *Ei autem* a *dilatio penitus est deneganda, qui rescriptum ad extraordinarium judicem deportaverit* b. *Illi autem, qui in judicium vocatur, danda est ad probanda* c *precum mendacia, vel proferenda aliqua instrumenta, vel testes: quoniam instructus esse non potuit, qui præter spem ad alienum judicium trahitur.* §. 2. *Cum* d *vero ad appellationem, consultationemve a Principe rescriptum fuerit, sive sit primo judicio petita dilatio, & ea tributa non sit, sive nec petita quidem, eam dari cuiquam non licebit eadem ratione, qua ne in judiciis quidem cognitionum Imperialium dilatio tribui solet.* §. 3. *A judice* e *procedente dilationem non convenit postulari, etiam si utraque parte præsente tribuatur, cum non alias, nisi causa cognita, indulgeri queat, & cognitio causæ non interpellatione plenaria, sed considerante* f *magis judice legitime colligatur, ut si forte dilationis petitio fuerit improbata, suscepta quæstio per sententiam judicis dirimatur.* Constitutione septima, in collatione septima. §. 4. *Libellum* g *vero non alias actor dirigat, nisi prius & in ipsum, quem dicit obnoxium, & in negotii executorem exponat cautionem, se vel intra duos menses litem contestaturum, vel omne damnum ei, qui convenitur, contingens restituturum in duplum.* In coll. 5. const. 6. 3 pars. §. 5. *Offeratur* h *ei, qui vocatur ad judicium, libellus, & exinde præbitis sportulis, data fidejussione* XX. *dierum gaudeat induciis, quibus deliberet, cedatne, an contendat; atque judicine alium sociari* i *petat, an recuset eum: nisi ille sit is, quem ipse alio recusato jam petierit. Denique præsens interrogetur, An hoc tempus litis transierit? Quod non modo* κ *ex ipsius responsione, sed etiam ex libelli subscriptione manifestetur, quam in initio facere debet. Litis ergo contestatio contra hoc indultum* l *habita, pro nihilo est* m. Ibidem. §. 6. *Quod* n *fieri non debet, nisi actor satisdederit, certam promittens quantitatem se daturum, si litem non exequatur, aut exequens non vincat causam. Si igitur post tempus a se constitutum intra decem dies reo præsente non occurrat, dimittatur reus, exacto eo, quod promissum est: & si quid circa litem plus impendisse cum taxatione judicis juraverit.* §. 7. *Exceptio* o *fori* 2 *dilatoria est, atque ideo in initio litis debet opponi, & probari. Peremptorias autem exceptiones, ut sunt præscriptiones longi temporis, sufficit in initio litis contestari.*

Corr. Rom. ❡ 1 Judicantes autem] *In codice Justiniani legitur*: Quod ita constitutum judicantes sentire debebunt, ut hac ratione, &c.

❡ 2 Exceptio fori] *Postrema hæc pars abest a plerisque vetustis exemplaribus. In uno autem est in margine, cum hoc titulo,* glossa Joannis. *Eadem autem verba leguntur infra ead. q. 6. c.* si quis Episcoporum. §. exceptio. *& ibi sunt in omnibus antiquis codicibus.*

a *Ibidem, lege 2. sed mutata est verborum series.* b *al. reportaverit.* c *improbanda*] *orig.* d Lege 5. *mutatis quibusdam vocibus.* e Lege 4. f *al. considente.* g *Cod. de litis contestat. auth. libellum.* h *Cod. de litis contestat. auth. offeratur. Julianus antecessor novella 53. c. 3.* i *al. associari.* κ *al. mox.* l *privilegium*] *orig.* m *al. ducenda est.*] *orig.* n *Cod. de dilationibus, authen. quod fieri.* o Ex *Cod. de except. l. ult. & l. 8. Infra ead. quæst. 6. cap. si quis Episcoporum.*

QUÆSTIO IV.

Quod vero infames a & non legitime conjuncti ad accusationem admitti non debeant, & qui generaliter ab accusatione removendi sint, multorum auctoritatibus claret.

C. I. *Infames eos, qui sunt bonæ famæ, accusare non possunt.*

Ait enim Iginus Papa, *epist.* 3.

Alieni *b* erroris societatem *c* sectantem, vel a sui propositi tramite recedentem, aut Apostolicæ sedis jussionibus inobedientem suscipere non possumus: nec impetere recte credentes, vel sanctorum Patrum jussionibus obtemperantes permittimus; quia inter fideles, & infideles magna debet esse discretio.

C. II. *Qui legem suam sponte transgreditur, ante suam reversionem recte agentes accusare non potest.*

Item Anacletus Papa *in prima decretali.*

Beatus *d* prædecessor noster Clemens, vir Apostolicus, & spiritu Dei plenus, una cum reliquis sanctis Collegis suis statuit, dicens: Accusandi & testificandi licentia denegetur his, qui Christianæ religionis & nominis dignitatem, & suæ legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint. Transgressores enim sponte legis suæ, ejusque violatores, & recedentes, apostatæ nominantur. Omnis enim apostata refutandus est ante reversionem suam, non in accusatione recte agentium, aut testimonio suscipiendus est.

C. III. *A suo proposito discedentes sunt infames.*

Item Pius Papa, *epist.* 1.

Si *e* quis *f* vero a suo proposito retrorsum exorbitaverit, & jussum Apostolicæ sedis libenter transgressus fuerit, infamis efficitur. Reprobari ergo oportet eorum redargutiones, qui in recta fide suspecti sunt. Fides autem, & conversatio primum scrutanda est, & deinde *g*, qui irreprehensibiles apparuerint, sunt recipiendi, & non prius.

C. IV. *Incestuosi, & non legitime conjuncti, Sacerdotes, & legitime conjunctos accusare non possunt.*

Item Calixtus Papa *ad Episcopos Galliæ, epist.* 2. *cap.* 4.

Consanguineorum *h* conjunctiones nec legitimæ sunt, nec manere possunt, sed sunt repellendæ. *& infra, cap.* 5. §. 1. Quisquis ergo non legitime conjunctus, vel absque dotali titulo, ac benedictione Sacerdotis constat copulatus, Sacerdotes, vel legitime conjunctos criminari, vel in eos testificari minime potest: quoniam omnis incesti macula pollutus, infamis est, & accusare supradictos non permittitur. Non solum ergo hi rejiciendi sunt, & infames efficiuntur, sed etiam omnes eis consentientes. §. 2. Similiter de raptoribus, vel eis, qui seniores impetunt, fieri censemus. Hos ergo leges seculi interficiunt, sed nos misericordia præeunte sub infamiæ nota ad pœnitentiam recipimus.

C. V. *Qui non sunt recipiendi in accusatione.*

Idem *in eadem epistola.*

Conspiratores *i* in nullius accusatione sunt recipiendi, nec

a *Supra 2. quæst. 7. cap. alieni. ex Dionysio.* b *Julius in rescript. ad Orient. cap. 15. Polyc. l. 1. tit. 17. Ans. l. 2. c. 16. & l. 1. c. 9. Pann. l. 4. c. 79. & 88.* c *al. socium a sui propositi*] *al. societate maculatum, vel a sui.* d *al. permittimur:*] *orig.* e *Ans. l. 3. c. 9. Pann. l. 4. c. 60.* f *Ans. l. 3. c. 4.* g *al. Si quis a suo vero proposito.* h *al. denuo.* i *Burch. l. 7. c. 1. Ivo p. 9. cap. 23.* κ *Ivo p. 6. c. 364.*

nec eorum, vel anathematizatorum vox ullum nocere, vel accusare *a* potest.

C. VI. *De eodem.*

Item Stephanus Papa, *epist.* 2.

NUllus *b* anathematizatorum *c* suscipiatur, nec a quoquam credantur, quæ ab eis dicuntur, vel conscribuntur. Eos *d* dico anathematizatos esse, quos Episcopi suis scriptis anathematizaverunt, aut eorum statuta anathematizant.

C. VII. *Anathematizati, fideles accusare non possunt.*

Item Fabianus Papa, *epist.* 1. *ad Ecclesiæ ministros.*

OMnes *e*, quos sanctorum Patrum statuta tam præteritis, quam futuris temporibus anathematizant, submovemus, & ab omni accusatione fidelium alienamus.

C. VIII. *Clericus, qui Episcopum accusaverit, infamis efficitur.*

Item Stephanus Papa, *epist.* 2. *c.* 8.

CLericus vero, qui Episcopum suum accusaverit, aut ei insidiator extiterit, non est recipiendus, quia infamis effectus est, & a gradu debet recedere, ac curiæ tradi serviturus.

C. IX. *Infames, & exules fiant, qui Episcopos persequuntur.*

Item Alexander Papa, *epist.* 1. *c.* 1.

HI *f*, qui Episcopos suos I persequuntur, & amovere nituntur, injuste, contra Apostolicam auctoritatem, etsi a morte prohibentur, dicente Domino *g*: *Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat*, perpetua tamen notantur infamia, & exilio digni judicantur finitimo: de quibus a temporibus Apostolorum, & infra ista tenemus, atque decreta habemus *h*, quibus eorum accusandi Episcopos, vel testificandi in eos vocem obstruimus, quos non humanis, sed divinis actibus mortuos esse scimus.

Corr. Rom. ❡ I Suos] *Vox ista abest a plerisque manuscriptis, & originali: sed ob glossam non est sublata.*

C. X. *Detractores, & inimicorum auctores Episcopos non accusent.*

Item Zepherinus Papa, *epist.* 1. *ad Episcopos Siciliæ.*

DEtractores *i* (qui divina auctoritate eradicandi sunt) & auctores *κ* inimicorum ab Episcopali submovemus accusatione, vel testimonio.

C. XI. *Infamis, vel sacrilegus religiosum Christianum accusare non potest.*

Item Eutychianus Papa, *epist.* 2. *ad Episcopos Siciliæ.*

NUlli *l* unquam infami, atque sacrilego de quocunque negotio liceat adversus religiosum Christianum, (quamvis humilis, servilisque persona sit) testimonium dicere, nec de qualibet re, actione, vel inscriptione Christianum impetere.

Gratian. *Notandum vero, quod aliud sit excommunicatio, & aliud anathematizatio.*

C. XII. *Aliud est excommunicatio, aliud anathematizatio.*

Unde Joannes Papa VIII. *scribit cuidam Episcopo.*

ENgeltrudam *m* uxorem Bosonis noveris non solum excommunicatione, quæ a fraterna societate separat, sed etiam anathemate, quod ab ipso Christi corpore (quod est Ecclesia) recidit, crebro percussam esse.

Corr. Rom. ❡ *Epistola hæc Joannis VIII. non est inventa. Verum* Nicolaus I. *in Concilio a se Romæ habito, de Metensi Synodo penitus abolenda, cap. ult. narrat, hanc Engeltrudam bis a se fuisse anathemate percussam. Cujus mulieris flagitia, ob quæ justissime hanc pœnam tulit, refert Regino lib. 2. Chronicorum. Potuit autem tempore Joannis Octavi vivere hac fœmina, quoniam Hadrianus II. qui inter Nicolaum I. & Joann. VIII. intercessit, quintum sui Pontificatus annum non implevit.*

Gratian. *Unde datur intelligi, quod anathematizati intelligendi sunt non simpliciter a fraterna societate, sed etiam a corpore Christi (quod est Ecclesia) omnino separati.*

a *al.* lædere. b *Pann. l.* 4. *c.* 71. c *al.* anathema] *orig.* d *al.* eos quoque dico] *orig* e *Ansl. l.* 3. *c.* 16. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. f *Ansl. l.* 3. *c.* 79. g *Ezec.* 33. h *Supr.* 2. *q.* 7. *c. placuit.* i *Ansl. l.* 3. *c.* 34. *Ivo part.* 5. *c.* 245. κ *al.* actores. l *Ansl. l.* 3. *c.* 25. *Burch. l.* 16. *c.* 11. *Ivo p.* 6. *c.* 333. *Pann. l.* 4. *c.* 92. m 11. *q.* 3. *nemo Episcoporum. Ivo p.* 14. *c.* 51.

QUÆSTIO V.

QUod vero testes de domo accusatorum producendi non sint, & quod vox inimicorum non sit audienda, multorum auctoritatibus probatur.

C. I. *Consanguinei, & familiares adversus extraneos testimonium non dicant.*

Ait enim Calixtus Papa, *epist.* 2. *ad Episcopos Galliæ.*

COnsanguinei *a* accusatoris *b* adversus extraneos testimonium non dicant, nec familiares, vel de domo prodeuntes: sed si voluerint, & invicem consenserint, inter se parentes tantummodo testificentur, & non in alios.

C. II. *Nuper inimici, accusatores vel testes esse non possunt.*

Item Anacletus Papa, *epist.* 3. *c.* 4.

I. ACcusatores *c* & testes esse non possunt, qui ante hesternum diem, aut nudius tertius inimici fuerunt, ne irati nocere cupiant, vel læsi se ulcisci velint. Inoffensus igitur accusatorum, & testium affectus quærendus est, & non suspectus.

C. III. *De eodem.*

Item Symmachus Papa, *in quinta Synodo Romana, sub ipso habita.*

ACcusatoribus vero inimicis, vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis immorantur, aut suspecti sunt, non credatur, ne irati nocere cupiant, ne læsi ulcisci se velint. *& infra.* §. 1. Si quis hæc, quæ hodie in hac sancta Synodo prohibita sunt, infringere præsumpserit, aut voluntarie transgredi tentaverit, si Clericus est, gradu proprio penitus careat: si vero Monachus, aut Laicus fuerit, communione privetur: & si non emendaverit vitium, anathemate feriatur. Secretas vero insidias, vel manifestas Pontificibus a quibuscunque illatas, vel ea, quæ hujus sanctæ Synodi sententia complectitur, si quis ad Ecclesiæ pertulerit notitiam, potiatur honore: & hi, qui adversa eis moliuntur (sicut a sanctis Patribus dudum statutum est, & hodie Synodali, & Apostolica auctoritate firmatur) penitus abjiciantur, & exilio (suis omnibus sublatis) perpetuo tradantur.

C. IV. *Qui non possunt esse accusatores, vel testes.*

Item Pontianus *sanctæ, & universalis Ecclesiæ Episcopus, epist.* 2. *omnibus Christianis.*

SUspectos *d*, aut inimicos, aut facile litigantes, & eos, qui non sunt bonæ conversationis, aut quorum vita est accusabilis, & qui rectam non tenent & docent fidem, accusatores esse, & testes, & antecessores nostri Apostolici I prohibuerunt, & nos eorum auctoritate submovemus, atque futuris temporibus excludimus.

Corr. Rom. ❡ I Apostolici.] *Sic est emendatum ex Vaticanis codicibus. Antea enim legebatur*, Apostoli. *Originale autem impressum sic habet*: & antecessores nostri Apostolica repulerunt auctoritate, & nos submovemus, atque futuris, &c.

C. V.

a *Anselm. l.* 3. *c.* 58. *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Ivo p.* 5. *c.* 289. *Pann. l.* 4. *c.* 85. b *accusatores*] *orig.* c *Ambros. Syagrio, epist.* 64. *Ansl. l.* 3. *c.* 13. *Burch. l.* 1. *c.* 152. *Ivo p.* 5. *c.* 239. *Pann. l.* 8. *c.* 84. d *Supr.* 2. *q.* 7. *c. quærendam. Polyc. ibid. Anselmus l.* 3. *c.* 16.

C. V. *Ab accuſationibus Clericorum repellantur, quos leges ſeculi non admittunt.*

Item Euſebius *Epiſcopis Galliarum ep.* 1.

DE *a* accuſationibus Clericorum, ſuper quibus mandaſtis, ſcitote, a tempore Apoſtolorum in hac ſancta Urbe ſervatum eſſe, accuſatores, & accuſationes, quas exterarum conſuetudinum leges non aſciſcunt, a Clericorum accuſatione ſubmotas. *& infra.* Idcirco & nos ſequentes *b* Patrum veſtigia pro ſalvatione ſervorum Dei quaſcumque ad accusationem perſonas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum & nos licentiam ſubmovemus, & nullæ accuſationes a judicibus audiantur Eccleſiaſticis, quæ legibus ſeculi prohibentur.

C. VI. *Alienigenæ, & quos divinæ voces mortuos appellant, Epiſcopos accuſare non poſſunt.*

Item Pelagius Papa II. *Epiſcopis Italiæ.*

CAnonica *c* ſanctorum Patrum ſtatuta (ne columnæ ſanctæ Eccleſiæ vacillent) ſequentes, ac roborantes, omnes infames, cunctoſque ſuſpectos, vel inimicos, & eos, qui non ſunt eorum gentis, vel quorum fides, vita, & libertas neſcitur, & qui non ſunt bonæ converſationis, vel quorum vita eſt accuſabilis, ab omni accuſatione Epiſcoporum funditus ſubmovemus. Similiter & omnes, quos divinæ leges mortuos appellant, ſubmovendos eſſe ab eadem accuſatione, & publicæ pœnitentiæ ſubmittendos judicamus.

C. VII. *A Clericis repelluntur accuſationes, quas leges ſeculi non aſciſcunt.*

Item ex Synodo Romana *habita ſub Hadriano* d *Papa.*

ACcuſationes *e*, & accuſatores, atque eorum *f* negotia, quæ ſeculares non aſciſcunt leges, divina, ac ſynodica funditus a Clericis repelli auctoritate cenſemus: quia indignum eſt, ſuperiores pati ab inferioribus, quæ inferiores ab eis pati deſpiciunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc &c.* Neminem. *infra ead. q.* 6. *quæ citantur ex Synodo Romana, extant in capitulis Hadriani, ea autem expreſſius etiam appellantur Synodi nomine infra* 5. *q.* 3. *in principio.*

C. VIII. Nec *ſervus, nec libertus, nec infamis Epiſcopos accuſare præſumant.*

Item Stephanus *Romanæ Eccleſiæ Epiſcopus* g *omnibus Epiſcopis epiſt.* 2. *de accuſationibus Sacerdotum c.* 3.

II. ACcuſatores *h*, & accuſationes, quaſi ſeculi leges non recipiunt, & anteceſſores noſtri prohibuerunt, & nos ſubmovemus. Nullus enim alienigena aut accuſator fiat eorum, aut judex. Unde & de Loth *i* ſcriptum eſt: *Ingreſſus es ut advena, nunquid ut judices?* Accuſator autem noſtrorum K nullus ſit ſervus, aut libertus, nullaque ſuſpecta perſona, aut infamis.

C. IX. *Infames, qui ad ſortilegos, & divinos concurrunt, nec accuſatores, nec teſtes eſſe poſſunt.*

Item Euſebius Papa *epiſt.* 3. *ad Epiſcopos Thuſciæ* l.

COnſtituimus *m* iterum, firmantes cana Patrum ſtatuta, cum omnibus, qui nobiſcum ſunt, Epiſcopis, ſicut dudum decretum reperimus, ut homicidæ, malefici, fures, ſacrilegi, raptores, adulteri, inceſti, venefici, ſuſpecti, criminoſi, domeſtici, perjuri, & qui raptum fecerunt, vel falſum teſtimonium dixerunt, ſeu qui ad ſortilegos *a*, divinoſque *b* concurrerunt, ſimileſque eorum, nullatenus ad accuſationem, vel ad teſtimonium ſint admittendi, quia infames ſunt, & juſte repellendi, quia funeſta eſt vox eorum.

C. X. *Suſpecti, aut gratioſi ad accuſationem non admittantur.*

Item Julius Papa *in reſcripto ad Orientales c.* 33.

SImiliter *c* in jam præfixa Synodo eſt decretum, ne ſuſpecti, aut infames, aut criminoſi, aut gratioſi, vel calumniatores, vel affines, aut ſcelerati, aut facile litigantes ſuſcipiantur accuſatores, ſed tales, qui omni careant ſuſpicione.

C. XI. *Qui inimicitiis ſtudet, vel facile litigat, nec accuſator, nec teſtis eſſe poteſt.*

Item Felix Papa II. *epiſtola* 1. *cap.* 14.

NUllus *d* ſervus, nullus libertus, nullus infidelis *e*, nullus criminibus irretitus, nullus calumniator, nullus, qui inimicitiis ſtudet, nullus, qui frequenter litigat, & ad accuſandum, vel detrahendum eſt facilis, nulla infamis perſona, vel omnes, quos ad accuſanda crimina publica leges publicæ non admittunt, permittantur Epiſcopos accuſare.

C. XII. *Familiares, ſuſpecti, de domo prodeuntes non recipiantur in accuſatione.*

Item Calixtus Papa *epiſt.* 2. *ad Epiſcopos Galliæ.*

III. ACcuſatores *f*, vel teſtes ſuſpecti non recipiantur, nec familiares, vel de domo prodeuntes, nec etiam conſanguinei accuſatoris adverſus extraneos teſtimonium dicant, quia propinquitatis *g*, & familiaritatis, ac dominationis affectio veritatem impedire ſolet. Amor carnalis, & timor, atque avaritia plerunque ſenſus hebetant humanos, & pervertunt opiniones, ut quæſtum pietatem putent, & pecuniam, quaſi mercedem prudentiæ.

C. XIII. *Qui inimici, vel ſuſpecti ſunt, & qui odio quoslibet inſequuntur, ab accuſatione removeantur.*

Item Pelagius *h* Papa II. *ep.* 1. *c.* 4.

OMnes *l*, qui adverſus Patres armantur, ut Patrum invaſores, & mactatores infames eſſe cenſemus. *& infra.* Horum ergo vitiorum auctores, vel patratores non ſunt in accuſatione Pontificum recipiendi, ſed penitus repellendi; quoniam jubent canonica decreta Patrum, ut accuſatio, vel teſtimonium eorum, qui odio quoslibet perſequuntur, vel qui inimici, aut ſuſpecti habentur, nullo modo recipiantur.

C. XIV. *De eodem.* PALEA.

Item Paſchalis Papa.

NUlli K Epiſcoporum ab accuſatione ſua repellere liceat, quos 1 antequam ab eis impeteretur, a ſua communi familiaritate neglexerit ſeparare.

Corr. Rom. ¶ *In uno pervetuſto exemplari Gratiani, a quo pleræque Paleæ abſunt, caput hoc habetur non hic, ſed ſup.* 2. *q.* 7. *poſt c.* B. Petrus, & Paulus: *ubi etiam citatur ex Paſchali II.*

¶ 1 Quos antequam) *In eodem codice legitur:* quos & antequam ab eis impeterentur, a ſua communi familiaritate neglexerunt ſeparare. *In aliis vero nonnullis, in quibus hæc Palea habetur, hoc loco legitur,* quos antequam ab eis ſe impetendos cognoſcerent, a ſua &c. *In decretalibus autem non multo ſecus,* antequam ſe ab eis impetendum cognoſcerent, a ſua &c.

Gratian.

a *Anſ. l.* 3. *c.* 26. b *infr.* 6. *q.* 1. *nos ſequentes.* c *Anſ. l.* 3. *c.* 59. d *In cap. Hadriani c.* 11. *Concord. Damaſus ep. ad Stephanum.* e *Anſ. l.* 3. *c.* 20. f *ea*] *orig.* g *Conc. Theleſphorus epiſt. unica c.* 4. *Julius in reſcript. ad Orient. c.* 5. h *Polyc. ibid. Anſ. l.* 3. *c.* 18. *Ivo p.* 5. *c.* 257. *& p.* 6. *c.* 327. i *Gen. c.* 19. K *veſtrorum*) *orig.* l *& in cap. Hadriani c.* 67. m *Polyc. ibid. Anſ. l.* 3. *c.* 19.

a *al. ſacrilegos.* b *ſup.* 2. *q.* 8. *quiſquis.* c *Polyc. ibid. Anſ. l.* 3. *c.* 21. *Anſ. l.* 3. *c.* 62. e *infidus*] *orig.* f *Polyc. ibid. Anſ. l.* 3. *c.* 57. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Ivo p.* 5. *c.* 289. g *ſup.* 8. *ead. c. conſanguinei.* h *antea legebatur, Gelaſius.* i *Proculus ad Domnum in act.* 14. *Conc. Chalc. Anſ. l.* 3. *c.* 6. K *extr. de accuſ. c. nulli.*

Gratian. *Quod vero inimici ab accusatione prohibeantur, inde est, quia eorum calliditate innocentia frequenter opprimi solet. Sed cum Athanasius a* suæ cathedræ reddi *præcipitur, quia de inimicitia sui Patriarchæ conquestus est, patet, quod etsi manifesta crimina alicujus sint, non tamen condemnandus est accusatione inimici.*

C. XV. *Qui inimici sunt, judices esse non possunt.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Michaeli Imperatori in epistola, quæ incipit:* Proposueramus.

QUod b suspecti, & inimici judices esse non debeant, & ipsa ratio dictat, & plurimis probatur exemplis. §. 1. Nam c quid gratius, & amabilius dare quis inimico potest, quam si ei ad impetendum commiserit, quem lædere forte voluerit? Quod provide Constantinopolitana Synodus canonum suorum sexto 1 dignoscitur prohibere capitulo. *& infra.* §. 2. Veniamus ergo & ad sanctam Chalcedonensem Synodum, & quid nobis de Athanasio Parænorum Episcopo referat, audiamus. Is enim Antistes tertio evocatus ad Synodum, quia non occurrit, a Patriarcha suo canonice condemnatus exstiterat: sed solum, quia cum vocaretur ad Synodum, quod inimicus suus esset ipse, qui judicabat, clamavit, a sancta Chalcedonensi Synodo d ad causas illatas sibi examinandas reservatur: & nisi denuo convincatur, recipere Ecclesiam propriam judicatur. Quod si Athanasius a Patriarcha suo depositus, quia de inimicitia ipsius conquestus est, iterato ad judicium renovandum dirigitur, etsi 2 manifesta sibi officiant crimina, tamen suæ reddi Ecclesiæ præcipitur; quanto magis Ignatius, qui non a Patriarcha, sed ipse potius existens Patriarcha, minime debuit Ecclesia propria [inimicis, & suspectis judicibus decernentibus] exspoliari? *& paulo post* e. §. 3. Veniat & facundissimus noster Papa Gelasius, hæreticorum expugnator fortissimus, & quod de Constantinopolitanis Episcopis more solito tunc ægrotantibus dixit, etiam nunc nobis edisserat. *Quæro*, inquit, *tamen ab his judicium, quod prætendunt, ubinam possit agitari? an apud ipsos, ut iidem inimici sint, & testes, & judices? Sed tali judicio nec humana debent committi negotia.* Quod si judicio, ubi iidem sunt inimici, qui judices, nec humana debent committi negotia; quanto minus divina, id est, Ecclesiastica? Qui sapiens est, intelligat. §. 4. Et revera hinc Justinianus Imperator pius legibus suis promulgasse dignoscitur, dicens: *Liceat f ei, qui suspectum judicem putat, antequam lis inchoetur, eum recusare, ut ad alium recurratur.* Nam quodammodo naturale est suspectorum judicum insidias declinare, & inimicorum judicium semper velle refugere. §. 5. Hinc S. Athanasius inimicorum sæpe declinavit insidias. Hinc sanctus Joannes, Os aureum, Concilii contra se congregati renuit intrare collegium.

Corr. Rom. ¶ 1 Sexto] *Hic canon est sextus Concilii Constantinopolitani primi apud Græcos, qui in Conciliis in quatuor volumina conjectis (nam ab aliis editionibus abest) tomo primo bis affertur, primum in Concilio ipso Constantinopolitano, deinde in libello Synodicarum constitutionum. De quo capitulo, & aliis canonibus hujus Concilii supra dist. 22. est notatum, & infra 4. quæst. 1. c.* quod autem, *aliquid dicetur.*

¶ 2 Etsi manifesta) *Vera lectio est*: & nisi manifesta sibi officiant crimina, suæ reddi Ecclesiæ præcipitur. *Estque idem, quod antea retulerat ex ipso Concilio,* & nisi denuo convincatur, recipere Ecclesiam propriam judicatur. *Verum non est emendatum ob glossam, & quia Gratianus in verbis sequentibus manifeste ostendit, falsa lectione se usum esse: qui etiam quod hic dicitur de inimicitia judicis, ad accusatoris inimicitiam transtulit. Nec vero [quod ex tota illa actione 14. facile constat] Athanasius in ea causa erat actor, qui restitutionem peteret, [quippe cum, licet in Concilio Antiocheno depositus, postea tamen per Dioscorum Episcopatum recuperasset, tuncque possideret] sed Savinianus, qui post Athanasii depositionem in ejus locum a Metropolitano, & comprovincialibus Episcopis suffectus, ab eodem Dioscoro ejectus fuerat, ideoque restitui sibi Episcopatum petebat. In ipso autem Concilio Chalcedonensi statutum fuit, ut (quando Athanasius diceret, se ad Concilium Antiochenum ter vocatum, ideo non venisse, quod Dominus eo tempore Patriarcha Antiochenus sibi inimicus esset) Savinianus quidem maneret in in Episcopatu, interim vero causa Athanasii apud Maximum tunc Antiochiæ Patriarcham ageretur, atque inter octo menses cognosceretur, an Athanasius crimen depositione dignum commisisset, ac, nisi commisisse constaret, suus illi Episcopatus redderetur. Ex quo toto facto* Nicolaus *partem illam accepit, quæ ad rem suam optime faciebat.*

Gratian. *Patet ergo, quod etsi manifesta sint crimina alicujus, tamen accusatione inimici condemnandus non est.*

a *al. Anastasius.* b *al. quia.* c *Ivo p. 5. c. 55.* d *act. 24. in fin.* e *in commonitorio ad Faustum.* f *Cod. de judiciis l. apertissimi.*

QUÆSTIO VI.

1 EXtra *provinciam autem reus nullatenus est producendus.*

ps

C. I *Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.*

Unde Fabianus Papa *scribit Hilario Episcopo epist. 3. cap. 4.*

IBi a semper causa agatur, ubi crimen admittitur: & b qui non probaverit, quod objecit, pœnam, quam intulerit, ipse patiatur.

C. II. *Accusatus non nisi in foro suo audiatur.*

Idem *eadem epist. c. 2.* c.

SI d quis Episcoporum super certis accusetur criminibus, ab omnibus audiatur, qui sunt in provincia sua, Episcopis, quia non oportet accusatum alibi, quam in foro suo audiri.

Gratian. *Exceptio fori dilatoria est, atque ideo in initio litis debet opponi, & probari. Peremptorias autem exceptiones [ut sunt præscriptiones longi temporis] sufficit in initio litis contestari.*

C. III. *De eodem.*

Idem Fabianus *ibidem.* e

PUlsatus f ante suum judicem causam dicat, & ante non suum judicem pulsatus, si voluerit, taceat. Pulsatis vero, quoties appellaverint, induciæ dentur.

Gratian. *Hoc autem, quod de loco dictum est, tunc intelligendum est, cum veritas causæ non nisi in loco admissi criminis deprehendi potest: aut nisi altera pars judicium majoris personæ interpellaverit, sive declinando judicium, sive relevando sententiam. Unde Stephanus sanctæ, & Apostolicæ, atque universalis Ecclesiæ Romanæ Episcopus scribit omnibus Episcopis epist. 2. c. 7.* g

C. IV. *Intra provintiam, & a comprovincialibus tantum causa est audienda.*

ULtra h provinciarum i terminos accusandi licentia non progrediatur: sed omnis accusatio intra provinciam audiatur, & a comprovincialibus terminetur, nisi tantum κ ad Apostolicam sedem fuerit appellatum.

a *Revera ibi*] *orig.* b *Sup. 2. quæst. 3. qui non probaverit, & q. 8. qui crimen. & inf. ead. c. fin.* c *Et Cyprianus l. 1. ep. 3.* d *Polyc. l. 5. tit. 1. Ans. l. 3. c. 77. Burch. l. 1. c. 147. Ivo p. 5. c. 260.* e *Cap. l. 7. c. 367.* f *Polyc. l. 1. tit. 7. Ivo p. 6. c. 323. Pann. l. 4. c. 123.* g *In Cod. Theod. l. 9. tit. 1. l. 10.* h *Ansel. l. 3. cap. 47. Pann. l. 4. c. 33.* i *al. provinciæ.* κ *al. tamen.*

C. V. *A comprovincialibus accusatus, vel judicatus, Apostolicam sedem appellet.*

Item Sixtus *a* Papa II. *epist.* 1. *ad Gratum Episcopum.*

ACcusatus *b*, vel judicatus a comprovincialibus in aliqua causa Episcopus, licenter appellet, & adeat Apostolicæ sedis Pontificem, qui aut per se, aut per vicarios suos ejusdem retractari negotium procuret. Et dum iterato judicio Pontifex causam suam agit, nullus alius in ejus loco ponatur, aut ordinetur Episcopus: quoniam quanquam comprovincialibus *c* Episcopis accusati causam Pontificis scrutari liceat, non tamen diffinire *d* inconsulto Romano Pontifice permissum est.

C. VI. De eodem.

Item Damasus Papa *Stephano Archiepiscopo, epist.* 3. *c.* 2.

DIscutere *e* Episcopos, & summas Ecclesiasticorum negotiorum causas, Metropolitano una cum omnibus suis comprovincialibus (ita ut nemo ex eis desit, & omnes in singulorum concordent negotiis) licet: sed diffinire eorum, atque Ecclesiasticarum summas querelas causarum, vel damnare Episcopos absque hujus sanctæ sedis auctoritate minime licet, quam omnes appellare, si necesse fuerit, & ejus fulciri auxilio oportet.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in aliquot vetustis exemplaribus non habetur, neque in ipsum adest glossa.*

C. VII. *Comprovinciales, & Metropolitani Episcoporum causam audire, sed diffinire non possunt.*

Item Eleutherius Papa *scribens ad Galliæ provincias, c.* 2.

QUamvis *f* liceat apud comprovinciales *g*, & Metropolitanos, atque Primates Episcoporum ventilare accusationes & criminationes, non tamen licet diffinire 1 sine hujus sanctæ sedis auctoritate, sicut ab Apostolis, eorumque successoribus multorum consensu Episcoporum jam diffinitum est. Nec in eorum Ecclesiis alii aut præponantur, aut ordinentur, antequam hic eorum juste terminentur negotia. Reliquorum vero Clericorum causas apud Provinciales, & Metropolitanos, ac Primates & ventilare, & juste finire licet.

Corr. Rom. ¶ 1 Diffinire] *In epistola ipsa sequitur*, secus quam prædictum est: reliquorum vero, &c. *Superius vero hæc prædicta fuerant*, finitiva Episcoporum tantum judicia huc deferantur, ut hujus sanctæ sedis auctoritate finiantur, sicuti ab Apostolis, &c. *usque ad verbum*, Reliquorum.

C. VIII. *Ante Apostolicam censuram in causis Episcoporum non est diffinitiva ferenda sententia.*

Item Leo Episcopus *urbis Romæ Anastasio Episcopo Thessalonicensi, ep.* 82. *al.* 84. *c.* 1.

MUltum stupeo, frater charissime, sed & plurimum doleo, quod in eum, de quo nihil amplius judicaveras *h*, quam quod evocatus adesse differret, & excusationem infirmitatis obtendere, tam atrociter & tam vehementer potueris commoveri, præsertim cum etsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consulta rescriberem. *& infra.* Sed etiamsi quid grave, intolerandumque gessisset, nostra expectanda erat censura, ut nihil prius ipse decerneres, quam quid nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus charitati, ut in partem sis vocatus solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Unde, sicut multum nos ea, quæ a te pie sunt curata lætificant: ita nimirum ea, quæ perperam sunt gesta, contristant.

a *Et Julius in rescript. ad Orient. c.* 3. b *Polyc. ibid. Ans. l.* 2 *c.* 82. *Burch. l.* 1. *cap.* 176. *&* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 4. *&* 257. *Pann. l.* 4. *c.* 125. c *al. a comprovincialibus.* d *al. diffiniri.* e *Anselm. lib.* 1. *c.* 61. *Burchard. l.* 1. *c.* 179. *Ivo p.* 5. *c.* 295. f *Ivo p.* 5. *c.* 516. *Pann. l.* 4. *c.* 134. *&* 186. g *al. provinciales.* h *al. judicaveris.*

C. IX. *Præter sententiam Romani Pontificis, nec Concilia celebrari, nec Episcopum damnari oportet.*

Item Julius Papa *Orientalibus Episcopis, epist.* 1.

DUdum a sanctis Apostolis, successoribusque eorum in antiquis *a* decretum fuerat statutis, quæ hactenus sancta & universalis Apostolica tenet Ecclesia *b*, non oportere præter sententiam *c* Romani Pontificis Concilia celebrari, nec Episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam Primatem omnium Ecclesiarum esse voluerunt: & sicut beatus Petrus Apostolus primus fuit omnium Apostolorum; ita & hæc Ecclesia suo nomine consecrata (Domino instituente) prima, & caput sit cæterarum, & ad eam, quasi ad matrem, atque apicem, omnes majores Ecclesiæ causæ, & judicia Episcoporum recurrant, & juxta *d* ejus sententiam terminum sumant: nec extra Romanum quicquam ex his debere decerni Pontificem.

2 pars. Gratian. *Aliquando inconsulto Romano Pontifice plerique Episcoporum damnati inveniuntur, & alii in eorum locum subrogati, quorum damnationem, & subrogationem pro bono pacis ex dispensatione tolerasse legitur Ecclesia.*

C. X. *Quorundam Episcoporum depositionem extra conscientiam Romani Pontificis factam, pro pace toleravit Ecclesia.*

Unde Joannes Papa *Salomoni tertio, & ultimo Regi Britonum.* e

HÆc quippe est ordinatio Dei patris tui, & hæc est Ecclesiæ matris tuæ, videlicet, ut omnes Episcopos regni tui ad Turonensem Archiepiscopum mittere non detrectes, ipsiusque judicium postulare non dedigneris. Ipse enim est Metropolitanus, & omnes Episcopi tui regni Suffraganei ejus sunt: sicut conscriptiones prædecessorum meorum evidenter ostendunt: qui prædecessores tuos, quia illos ab ipsius cura subtraxerant, forte invectione corripere studuerunt, quamvis nec nostra scripta super hac re missa deesse videantur. Cumque coram designato Turonicæ Ecclesiæ præsule, & integro numero collegarum, id est, duodecim Episcoporum celebrato conventu fuerint ejecti Episcopi regulariter examinati, apparueritque, quod canonice fuerint ejecti, ipsis in sua dejectione manentibus, qui in locis eorum consecrati sunt, potuerunt utique Episcopatus honore potiri. Quod si Episcopi ejecti insontes fuerint declarati, his amotis, qui illis subrogati sunt, Ecclesias suas ipsi recipiant. Nam cum antecessores mei Præsules ejectionem eorum Episcoporum, qui ab Ecclesiis suis expulsi sunt, nec admiserunt, nec approbaverunt, nec ipsos, qui eis subrogati 1 post sunt, viventibus illis, legitimos Episcopos dixerunt. Sane si ad Turonensem forte Archiepiscopum mittere præfatos Episcopos dedignaris, stude duos Episcopos de expulsis, & duos de subrogatis una cum Ecclesiæ tuæ Legato ad Apostolicam B. Petri sedem transmittere: ubi digna examinatione præmissa, qui legitimi Episcopi sunt, appareant, & suas Ecclesias irregulariter non amittant. Nihil enim maqueo aliud in præsenti negotio diffinire. Quia vero magna, quis sit Metropolitanus apud Britannos, contentio est, licet nullius memoria teneat vos in vestra regione ullam habuisse Metropolitanam Ecclesiam, tamen si libet (postquam Deus omnipotens pacem inter vos, & dilectum filium nostrum, Carolum Regem gloriosum, constituerit) facile hoc poteritis advertere. Quod si adeo contentiose creditis agere, ad nostrum Apostolatum destinare

a *al. Præfatis*] *orig.* b *Cap. lib.* 6. *c.* 287. c *in vulgatis legebatur, conscientiam.* d *al. ejusque justa sententia.* e *Regino l.* 2. *Chronic.*

nare contendite, quatenus nostro libramine, quæ fuerit apud vos antiquitus Archiepiscopalis Ecclesia, luce clarius innotescat: & deinceps omni ambiguitate recisa, quam sequi Episcopi vestri debeant, incunctanter agnoscant. Neque enim Ecclesias Dei per discordias Regum, divisionis aliqua pati damna necesse est, cum (quantum ex se est) pacem, quam prædicant, servare studeant invicem, & in omnes.

Corr. Rom. ℭ 1 Subrogati post sunt,] *Sic restitutum est ex aliquot vetustis, & valde emendatis codicibus. Antea legebatur*, subrogari possunt.

3 pars. Gratian. *Alias autem irrita erit Episcoporum sententia, & a Synodo retractanda.*

C. XI. *Damnatio injusta irrita est, & a Synodo retractanda.*

Unde Felix Papa I. *a epist. prima ad Paternum.*

IRritam *b* esse censemus, & 1 injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam, ita ut oppressis ab omnibus, in cunctis subveniatur causis.

Corr. Rom. ℭ 1 Et injustam] *Sic in originali, & antecedit vox*, aliter: *sed in decretis Julii, & in Concilio Carthaginensi quarto (unde citatur infra 11. q. 3. c.* irritam) *& in capitulis Hadriani, & apud Anselmum est*, irritam esse injustam Episcoporum damnationem, &c. *quæ lectio videtur magis convenire cum rubrica hujus capitis.*

Gratian. *Quod autem Metropolitanum suum contemnere, & aliorum judicium alicui expetere non liceat*, Sixtus Papa III. *testatur in epist. ad Orientales Episcopos, c. 3. dicens.*

C. XII. *Peregrina judicia sunt submovenda.*

PEregrina *d* judicia (salva in omnibus Apostolica auctoritate) generali sanctione prohibemus: quia indignum est, ut ab extraneis *e* judicentur, qui comprovinciales, & a se electos debent habere judices, nisi fuerit appellatum.

C. XIII. *De eodem.*

Item Anacletus Papa, *epist. 1. c. 3.*

LEges Ecclesiæ Apostolica firmamus auctoritate, & peregrina judicia submovemus. Unde & Dominus mentionem faciens Loth *f*, per Moysen loquitur, dicens: *Ingressus es quidem (inquiunt) ut advena, nunquid ut judices?*

C. XIV. *Nulli liceat aliarum provinciarum judicium expetere.*

Item Innocentius *g* Papa *ad Victricium Rothomagensem Episcopum, epist. 2. c. 3.*

NOn *h* liceat cuiquam (sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui 1 in omnibus causis reverentia & auctoritas debetur) relictis his Sacerdotibus, qui in eadem provincia Dei Ecclesias nutu divino gubernant, ad alias convolare provincias, vel aliarum provinciarum Episcoporum judicia expetere *i*, vel pati. Quod si quis præsumpserit, & ab officio Cleri submotus, & injuriarum reus ab omnibus judicetur.

Corr. Rom. ℭ 1 Cui] *In epistola & Marcelli, & Innocentii legitur*, sine præjudicio tamen Romanæ Ecclesiæ, cui K in omnibus causis debet reverentia custodiri: *quamvis a postrema Conciliorum in quatuor tomis editione absint illæ duæ voces*, sine præjudicio: *quemadmodum & paulo inferius istæ*, vel aliarum provinciarum Episcoporum judicia expetere, vel pati: *quæ tamen habentur in aliis locis indicatis.*

Gratian. *Reverentia autem, quæ Apostolicæ debetur Ecclesiæ, & ejus auctoritas intelligenda est, cum vel ad ipsam appellatum fuerit, vel ab ea judices electi conceduntur. Unde Sixtus a Papa, cum diceret:* Comprovinciales, & a se electos debent habere judices, *statim subjungit*, nisi fuerit appellatum.

C. XV. *Absque Apostolicæ sedis decreto extraneos judices adire non possumus.*

Item Anacletus Papa, *epist. 1. c. 3.*

UNaquæque *b* provincia tam juxta Ecclesiæ, quam juxta seculi leges, suos debet justos, & non iniquos habere judices, & non extraneos *c*, nisi Apostolicæ sedis hujus decreverit auctoritas.

C. XVI. *Nisi per appellationem, alterius provinciæ judices adire non oportet.*

Item ex Romana *d* Synodo.

NEminem *e* exhiberi de provincia ad provinciam, vel ad comitatum oportet, nisi ad relationem judicis, ad quem 1 fuerit appellatum, ita ut actor rei forum sequatur. *& infra.* §. 1. Illa 2, quæ *f* sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciæ Synodus dispenset, sicut in Nicæno constat decretum esse Concilio. §. 2. Ultra provinciæ terminos accusandi licentia non progrediatur. Omnis accusatio intra provinciam audiatur, & a comprovincialibus terminetur, nisi 3 Prælatus sit, qui accusatur.

Corr. Rom. ℭ 1 Ad quem fuerit appellatum,] *Hæc sunt addita ex Hadriano, epistola Synodica Felicis, & Ivone.*

2 Illa, quæ,] *Hinc usque ad finem in capitulis tantum Hadriani sunt inventa.*

ℭ 3 Nisi Prælatus sit, qui accusatur.] *Verba hæc neque in capitulis Hadriani, neque in antiquioribus Gratiani exemplaribus leguntur: in aliis vero, loco ipsorum sunt hæc:* nisi ad sedem Apostolicam fuerit appellatum.

C. XVII. *De eodem.*

Item Sixtus.

SI quis *g* Clericus super quibuslibet criminibus accusatus fuerit, in provincia, in qua consistit ille, qui accusatur, suas exerceat *h* actiones: nec existimet *i* eum accusator suus alibi, aut longius ad judicium pertrahendum K.

Corr. Rom. ℭ *Caput hoc, quod citatur ex Sixto, in nulla epistola Pontificum hujus nominis est inventum. In aliquot vetustis exemplaribus est tantum*, Item: *ut videatur citari eadem Synodus Romana, quæ in superiori capite, id est, quæ continetur in capitulis Hadriani. Ivo autem part. 6. cap. 318. citat ex Eleutherio: cap. autem 329. citat ex Felice primo.*

C. XVIII. *Ubi crimen admittitur, ibi causa ventiletur.*

Item ex decreto Hadriani *l* Papæ.

QUi crimen objecit, sciat *m* se probaturum. Revera *n* ibi causa agatur, ubi crimen admittitur.

QUÆSTIO VII.

1 gs QUod judex esse non possit, quem cum reo par, aut major macula inficiat, multis auctoritatibus probatur.

a *Et in decretis Julii, cap. 27. Cap. Hadriani, c. 58.* b *11. q. 3. c. irritam ex Carth. 4. c. 28. Ans. l. 3. c. 69.* c *Et inter decreta Higini, c. 4. in epist. 2. Felicis inter decreta Julii, c. 16. In C. Hadriani, c. 19. in adjectis capitul.* d *Polyc. l. 5. tit. 1. Ans. l. 3. c. 76. Burch. l. 1. c. 147. Ivo p. 5. c. 260. & p. 6. c. 341.* e *al. externis.* f *Gen. 19.* g *Et Marcellus epist. 1. in codice canonum, inter decreta Innocentii.* h *Capitularium l. 6. c. 287. Ans. l. 2. c. 52. & 3. c. 79.* i *al. experiri.* K *al. cujus.*

a *Supra ead. c. peregrina.* b *Ans. lib. 3. c. 80.* c *al. externos.* d *In c. Hadriani, c. 5. 8. & 10. Felix I. epist. 2.* e *Ivo p. 5. c. 248. & p. 6. c. 331.* f *Supra ead. c. ultra, infra, 5. q. 4. c. duodecim. §. item Hadrianus.* g *Eleutherius ad Gall. provin. Felix I. ep. 1. in decretis Julii, c. 25. In c. Hadriani, c. 7. Ivo p. 6. c. 318. & 329.* h *al. exerat.* i *al. æstimet.* K *al. protrahendum.* l *In c. Hadriani, c. 52. & supra ead. c. ibi semper, ex Fabiano.* m *al. scribat.* n *Burch. l. 16. c. 3. Ivo p. 6. c. 324. Pannor. lib. 4. c. 75.*

C. I. *Infames Judices esse non possunt.*
Ait enim sancta Romana [a] Synodus.

INfamis persona nec Procurator esse potest, nec cognitor.

Gratian. *Tria sunt, quibus aliqui impediuntur, ut judices non fiant: Natura, ut surdus, & mutus, & qui perpetuo furiosus est, & impubes: quia judicio carent. Lege, qui senatu amotus* [b] *est. Moribus, fœminæ, & servi: non quia non habeant judicium, sed quia receptum est, ut civilibus officiis non fungantur.*

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capituli usque ad vers.* cognitor, *habetur in epistola secunda Felicis primi, in qua refert Synodum a se habitam: quod in principio epistolæ commemorat his verbis*: Nos vero ad supplementum vestrum fratres, & Coepiscopos nostros vocavimus amplius, quam septuaginta, cum quibus hæc, quæ subtus habentur inserta, regulariter tractanda decrevimus. *Eadem pars habetur in capitulis Hadriani, quæ* [*ut superius ead. q. 5. c.* accusationes, *adnotatum est*] *nomine Romanæ Synodi interdum citantur. Reliqua vero hujus capitis videntur esse Gratiani, sumpta tamen fere ad verbum ex l.* cum prætor. *versic.* quidam enim *ff.* de judiciis, *quemadmodum & in sequenti capite multa colliguntur ex variis legibus Digestorum, & Codicis. Quamobrem in antiquioribus codicibus omnia hæc usque ad c.* qui sine peccato, *conjuncte habentur.*

Gratian. *Veruntamen, si servus, dum putaretur liber, ex delegatione sententiam dixit, quamvis postea in servitutem depulsus sit, sententia ab eo dicta rei judicatæ firmitatem tenet.*

C. II.
In Digestis [c] *tit. de postulando.*

INfames [d] non possunt esse Procuratores, vel Patroni causarum. Sunt autem tres ordines eorum, qui postulare prohibentur. §. 1. Est autem postulare, desiderium suum, vel amici sui, in jure apud eum, qui jurisdictioni præest, exponere, vel alterius desiderio contradicere. §. 2. Nam, ut præmisimus, non postulantium tres ordines sunt. Quidam prohibentur omnino postulare, vel propter ætatem, ut minores decem & septem annis: vel propter casum, ut surdus, qui prorsus non audit. Alii prohibentur, ne pro aliis postulent, vel propter sexum, ut fœminæ; vel propter casum, ut utroque lumine orbati; vel propter notam turpitudinis, ut ii, qui corpore suo muliebria passi sunt: nisi forte vi prædonum, vel hostium stuprati probentur. Similiter, qui capitali crimine, vel calumniæ [e] causa publico judicio sunt damnati, vel qui operas suas locaverunt, ut cum bestiis depugnarent in arena, pro aliis postulare prohibentur. His personis pro se allegare permittitur, pro aliis postulare prohibetur: nisi forte tutelam impuberum, vel curam adolescentium non affectatam, sed necessariam administrent. Pro his enim, quorum curam gerunt, eis postulare conceditur. Alii enim omnes, qui ut infames notantur, nisi pro se, & pro certis personis postulare non possunt, nisi in integrum restitutionem acceperint. §. 3. Permittitur [f] autem eis postulare pro parente, pro patrono, patronave, liberis, parentibusque patroni, patronæque: pro liberis etiam suis, fratribus, & sororibus, uxore, socero, socru, genero, nuru, vitrico, noverca, privigno, privigna, pupillo, pupilla, furioso, furiosa, fatuo, fatua, muto, surdo, prodigo, & adolescente. §. 4. Item [g] pro iis, quibus propter infirmitatem curatores dari solent, & qui negotiis suis aliquo perpetuo morbo superesse non possunt. §. 5. Omnes [a] autem, qui non sponte, sed necessario funguntur officio, sine offensa edicti postulare possunt, etiamsi ii sunt, quibus non nisi pro seipsis postulare permittitur. §. 6. Affinitates [b] vero non eas accipere debemus, quæ quondam fuerunt, sed præsentes. §. 7. Nurus, & generi appellatione, & soceri, & socrus, & ulteriores, quibus (*pro*) præpositio solet accedere, continentur.

2. ps §. 8. Arcentur etiam a professione Advocatorum (*sicut in secundo libro Codicis, tit. de postulando* [c] *invenitur*) qui sub nomine honorariorum ex ipsis negotiis, quæ tuenda susceperint, emolumentum sibi certæ partis cum gravi damno litigatoris, & deprædatione poscentes inveniuntur. §. 9. Item [d] si quis adeo procax fuerit, ut non ratione, sed probris putet esse certandum, opinionis suæ imminutionem patiatur. §. 10. Præterea non licet Advocato ullum contractum inire, ullam pactionem conferre cum eo litigatore, quem in propriam recepit fidem, nec ex industria jurgium protrahere. §. 11. Apud urbem Romam etiam Honoratis, qui hoc putaverint eligendum, eousque liceat orare, quousque maluerint, videlicet, ut non ad turpe compendium, stipemque deformem hæc arripiatur occasio. Nam si lucro, pecuniaque capiantur, veluti degeneres inter vilissimos numerabuntur. §. 12. Si [e] vero in uno auditorio duo tantum præ cæteris fuerint, vel plures, quorum fama sit hilarior, in judicantis officio sit, ut par Causidicorum distributio fiat, & exæquetur partibus auxilium singulorum. §. 13. Si [f] quis vero monitus a judice, ea excusatione, quæ nequeat comprobari, cuicunque parti patrocinium denegaverit, careat foro: sciat etiam nunquam sibi ad agendum copiam posse restitui. §. 14. Si [g] quis autem ex litigatoribus detectus fuerit separatim tractasse cum plurimis, & adversario suo tali fraude subtraxisse paris defensionis copiam, ostendet proculdubio iniquam a se litem foveri, & auctoritatem judiciariam a se elusam experietur. §. 15. Item, quamvis illi, qui causam [h] fisci egissent, prohibeantur adversus fiscum patrocinium præstare; tamen hodie adversus fiscum patrocinium possunt exhibere privatis, dum eam causam declinent suscipere, quam tractaverant, dum fisci advocati fuerunt. §. 16. Item si [i] contra patrem pupilli causam egisti, tutor, vel curator datus, eandem causam defendere non prohiberis. §. 17. Cognitores vero ex officio [K] intelliguntur, non ex arbitrio. Nihil [l] enim refert 1, is, qui arbitrium suscipit, an sit integræ famæ, an ignominiosus. §. 18. Filius [m] etiam in re patris arbiter esse potest. Nam & judicem eum esse posse, plerisque placet. §. 19. Si [n] quis vero judex sit, arbitrium recipere ejus rei, de qua judex est, & in se compromitti jubere prohibetur lege Julia: & si sententiam dixerit, non est danda pœnæ persecutio. Servus [o] arbiter esse non valet: libertinus potest. §. 20. Porro infamia multipliciter irrogatur. Aliquando enim contrahitur genere delicti declarati per sententiam; veluti cum judex pronuntiat, injuriam [p] fecisti, hæreditatem expilasti, calumniatus es. Aliquando genere pœnæ: sicut illi, qui damnantur in [q] opus publicum, qui pristinum quidem statum obtinent, sed damno infamiæ etiam post impletum tempus subjiciuntur. Aliquando genere pœnæ, & delicti declarati per sententiam: veluti dum fustibus [r] cæso per præconem dicitur ἐσυκοφάντησας, id est, *calumniatus es.*

---

a *In cap. Hadriani c. 5. & in 2. epist. Felicis. Ans. l. 3. c. 7. Polyc. l. 5. tit. 1.* b *motus*] *orig. Ivo p. 5. c. 248. & p. 6. c. 331. Pan. l. 4. c. 78.* c *l. 3. tit. 1.* d *Ex l. 1. ff. de postulando verbis alio modo aptatis.* e *al. calumnia publici judicii.* f *Ex l. 2. & 3. eod.* g *Ex l. 4. & 5.*

a *Ex l. 6.* b *ex l. 3. eod.* c *tit. 6. l. 5.* d *l. 6. §. 1. Cod. eod.* e *l. 7. C. eod.* f *ibidem vers. si quis vero.* g *ibid. vers. si quis autem.* h *Ex l. 2. C. tit. 9. de advocat. fisci.* i *l. hi, qui fisci. ff. de postul.* K *l. 3. in fin. ff. lib. 4. t. 8. de recept. qui arbitr.* l *Ex l. Pedius ff. ibid.* m *l. 5. l. 6. ff. ibid.* n *l. 9. §. 2. ibid.* o *l. 9. in pr.* p *l. decurionis. Cod. l. 2. tit. 12. ex quibus causis inf. irrog. l. 12. C. eod.* q *l. 6. Cod. eod.* r *l. 8. l. 16. Cod. eod.*

Aliquando ipso genere facti, ut exercentes improbum *a* fœnus, & illicite exigentes usuras usurarum, & mulier, quæ intra *b* tempus, quo moris est lugere maritum, contrahit matrimonium, & qui sciens eam uxorem duxerit.

Corr. Rom. ❡ *Caput hoc (quemadmodum in superiori notatione significatum est) in vetustioribus exemplaribus non est sejunctum a superiori, & est collectio variarum legum facta a Gratiano. Sed quoniam pleraque verba sunt ipsorummet auctorum, & in vulgatis est distinctum caput, ideo iisdem characteribus impressum est, quibus cætera auctorum capita.*

❡ 1 Nihil enim refert) *Verba legis, ex quibus hunc, & versiculum*, servus arbiter, *Gratianus accepit, sunt hæc*: Pedius libro nono, & Pomponius libro trigesimo tertio scribunt, parvi referre, ingenuus quis, an libertinus sit, integræ famæ quis sit arbiter, an ignominiosus. In servum Labeo compromitti non posse, libro undecimo scribit, & est verum,

Gratian. *Idem testatur* Felix Papa, *& eisdem* c *verbis* §. 1. *Item in Evangelio* d, *qui trabem gestat in oculo, probatur non posse educere festucam de oculo fratris sui*. §. 2. *Item David in lib. Psalmorum* e: Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum? &c. §. 3. *Item Gregorius* f: Cujus vita despicitur, restat, ut ejus prædicatio contemnatur.

C. III. *Qui aliorum vitia puniunt, sua prius corrigere studeant.*

Gregorius *in Moralibus lib. 4. in Job. cap. 13. al. 15.*

3 ps QUi *g* sine peccato est vestrum, primus in illam lapidem mittat. Ad aliena quippe punienda peccata ibant, & sua reliquerant. Revocantur itaque intus ad conscientiam, ut prius propria corrigant, & tunc aliena reprehendant. Hinc est, quod cum tribus *h* Benjamin in carnis scelere fuisset obruta, collectus omnis Israel ulcisci iniquitatem voluit, sed tamen semel, & iterum in belli certamine ipse prostratus est. Consulto enim *i* Domino, si ad ulciscendum ire debuisset, jussum est, [ut K iret] qui juxta divinæ vocis imperium perrexit, & semel, & secundo perdidit, & tunc demum peccatricem tribum valde feriens pene funditus extinxit. Quid est, quod in ultionem sceleris inflammatur, & tamen prius ipse prosternitur? nisi quod prius ipsi purgandi sunt, per quos aliorum culpæ feriantur, ut ipsi jam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant.

C. IV. *Ille de vita alterius judicet, qui non habet in seipso, quod puniat.*

Item Ambrosius *super*: Beati immaculati, *sermone 20. ad vers.* Miserationes tuæ Domine.

JUdicet *l* ille de alterius errore, qui non habet, quod in se ipso condemnet. Judicet ille, qui non agit eadem, quæ in alio putaverit punienda, ne cum de alio judicat, in se ferat ipse sententiam. Judicet ille, qui ad pronuntiandum nullo odio, nulla offensione, nulla levitate *m* ducatur. *& post pauca.* §. 1. Bonus judex nihil ex arbitrio suo facit, & domesticæ propositio voluntatis; sed juxta leges, & jura pronuntiat, statutis *n* juris obtemperat, non indulget propriæ voluntati, nihil paratum, & meditatum domo defert: sed sicut audit, ita judicat, & sicut se habet negotii natura, decernit: obsequitur legibus, non adversatur, examinat causæ merita, non mutat. Discite judices seculi, quem in judicando tenere debeatis affectum, quam sinceritatem, quam sobrietatem. *& paulo post.* §. 2. Qui judicat, non voluntati suæ obtemperare debet, sed tenere, quod legum est. *& post pauca.* §. 3. In judicando magis cordi sit veritatis custodia, quam obedientia voluntatis.

a L. 20. *Cod. eod.* b *l.* 15. *Cod. eod* c *Sup. q.* 5. *nullus servus. sed non iisdem verbis.* d *Matth.* 7. e *Psal.* 49. f *Homil.* 12. *in Evang.* g *Joan.* 8. h *Jud.* 20. i *autem*] *orig.* K *absunt istæ duæ voces ab originali.* l *Ans. l.* 3. *c.* 34. m *al. novitate*) *orig.* n *scitis*) *orig.*

C. V. *Gravatus criminibus judicare non valet.*

Item Gregorius.

IN *a* gravibus peccatis quis positus, dum suis premitur, aliena non diluit. §. 1. Cuncti *b* enim liquido novimus, quia cum is displicet, qui ad intercedendum mittitur, irati animus proculdubio ad deteriora provocatur. §. 2. Scriptum *c* quippe est: *Victimæ impiorum abominabiles Deo sunt, vota justorum placabilia.* Neque enim in omnipotentis Dei judicio, quid *d*, sed a quo datur, inspicitur. §. 3. Hinc est enim, quod scriptum *e* est: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus, ad Cain autem, & ad munera ejus non respexit.* Dicturus quippe est, quia Dominus respexit ad munera, præmisit solicite, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt. §. 5. *Dona* 1 *quippe* f *iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes eorum, nec in multitudine sacrificium eorum propitiabitur peccatis*. §. 5. Item *Longe* g *est Dominus ab impiis, & orationes justorum exaudiet.*

Corr. Rom. ❡ 1 Dona] *Hæc non leguntur ibi apud B. Gregorium: sunt tamen Eccles. c. 34. & repetuntur infra 14. quæst. 5. cap.* scriptum.

C. VI. *Primum nosmetipsos, deinde proximos debemus corrigere.*

Item Beda *in c. 8. Joannis de judicio adulteræ.*

POstulatus Dominus judicare de peccatrice, non statim dat judicium, sed prius inclinans se deorsum digito scribebat in terra, ac sic demum, quam obnixe rogatur, judicat: nos videlicet typice instituens, ut cum quælibet proximorum errata conspicimus, non hæc ante reprehendendo judicemus, quam ad conscientiam nostram humiliter reversi digito eam discretionis solerter exculpamus, & quid in ea Conditori placeat, quidve displiceat, sedula examinatione dirimamus, juxta illud Apostoli *h*: *Fratres, si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto &c. & infra* §. 1. Qui *i* sine peccato est vestrum, id est, primo vos ipsi justitiam legis implete, & sic innocentes manibus, & mundo corde ad lapidandam ream concurrite.

C. VII. *Sacerdos primum peccata sua, deinde aliena detergat.*

Item Augustinus *ad quendam Comitem.*

SAcerdos K, ut sapiens, & perfectus Medicus, primum sciat *l* curare peccata sua, & postea aliena vulnera detergere, & sanare, & non publicare.

Corr. Rom. ❡ *In vetusta impressione epistolarum B. Augustini extat epistola longissima ad Julianum Comitem: in recentioribus autem omnium operum editionibus habetur quarto tomo sub titulo de salutaribus documentis, in cujus libelli cap. 52. est hoc caput.*

Gratian. *Item in Evangelio* m *sal infatuatum ad nihilum utile esse dicitur, nisi ut projiciatur foras, & ab hominibus conculcetur. Ex quibus omnibus datur intelligi, quod criminosus alterius criminis judex esse non potest, & seipsum condemnat, dum in alterius crimen sententiam profert.* §. 1. *Sed objicitur, Saul* n *cum a Domino esset reprobatus, populum Dei judicabat, & ejus judicium universus populus expetebat. Item, David cum esset adulter, & homicida interrogatus a Propheta sententiam in divitem dedit, qui ovem pauperis rapuit, dicens* o: Judicium mortis est viro huic. *Item, Salomon* p *cum amore mulierculatum Deos gentium cole-*

a *Præfationis in Job. c.* 3. *al.* 6. b *Past. p.* 1. *c.* 11. c *Prov.* 15. 14. *q.* 5. *scriptum est. ex Reg. epist.* 126. *l.* 7. *ad Rechaređum Regem.* d *quid datur*) *orig.* e *Gen.* 14. f *Eccl.* 34. g *Prov.* 15. h *Gal.* 6. i *Joan.* 8. K *Ans. l.* 7. *c.* 101. l *al. diluere.* m *Matth.* 5. n 1. *Reg.* 15. o 2. *Reg.* 12. p 3. *Reg.* 11.

coleret, tamen universa plebs Israelitica ad ejus judicium confluebat. Sic & Achab a quamvis coleret Baal, tamen decem tribus judicabat. Multi etiam alii tam in Veteri Testamento, quam in Novo inveniuntur, quorum vita cum esset blasphemabilis, tamen eorum sententia, quia ex officio suo servata judiciarii ordinis integritate processit, invenitur servata. Unde & Dominus ait in Evangelio b: Super cathedram Moysis sederunt Scribæ, & Pharisæi, &c. *Hinc liquido constat, quod mali Pastores, dum sententia justi examinis aliorum crimina feriunt, sibi ipsis nocent, dum sine exemplo suæ emendationis aliorum vitia corrigere curant: subditis vero prosunt, si eorum increpatione correcti, vel sententia coerciti, vitam suam in melius commutare didicerint. Ac per hoc dum ab Ecclesia tolerati fuerint, eorum judicium subterfugere non licet.*

QUÆSTIO VIII.

Quod autem Episcopus ab uno tantum audiri, vel e judicari non debeat, Zepherinus Papa *testatur, epistola prima ad Episcopos Siciliæ, dicens.*

C. I. *Episcopus non nisi a pluribus audiatur, & judicetur.*

ACcusatores d Episcoporum omni careant suspicione, quia columnas suas Dominus firmiter stare voluit, non a quibuslibet agitari. §. 1. Nullum namque eorum sententia a non suo judice dicta constringat; quia & leges seculi idipsum fieri præcipiunt: ut Codice 1 libro septimo, titulo de sententiis & interlocutionibus omnium judicum, lege penultima: §. 2. *Cujus in agendo quis observat arbitrium, eum habere etiam contra se judicem in eodem negotio non dedignetur.* §. 3. Judices e duodecim quilibet Episcopus accusatus (si necesse fuerit) eligat, a quibus ejus causa juste judicetur. Nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur, quam ipsi per se eligantur, & regulariter vocato f ad suorum primo conventum Episcoporum, per eos ejus causa juste audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis vero ejus causæ ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur. Nec antea finiatur (sicut ab Apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est) quam ejus Auctoritate fulciatur. *& paulo superius.* §. 4. Absens g vero nemo judicetur. Nisi 2 ex contumacia absens fuerit: quia & divinæ, & humanæ hoc prohibent leges.

Corr. Rom. ℭ 1 Ut Codice] *Hinc usque ad vers.* Judices, *non sunt in epistola Zepherini, neque in vetustis Gratiani codicibus.*

ℭ 2 Nisi ex contumacia absens fuerit:] *Hæc absunt a plerisque manuscriptis, & epistola ipsa, & Anselmo, & Ivone. Infra vero ead. q. 9. c.* Absens, *habentur tanquam Gratiani verba.*

C. II. *A quot Episcopis audiatur Episcopus, qui in reatum inciderit.*

Item Felix Episcopus *dixit in Concilio Carthaginensi II. c. 10.*

SUggero secundum h statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus i) in reatum aliquem incurrerit, & nimia necessitas ei fuerit, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a duodecim audiatur Episcopis 1.

Corr. Rom. ℭ 1. Episcopis.] *Quæ hoc loco in capite decimo Concilii Carthaginensis secundi adduntur, referuntur infra 15. q. 7. c.* Felix. *& ibi notabitur varietas.*

a 3. *Reg.* 16. b *Matth.* 23. c *al.* & . d *Ansel. l.* 2. *c.* 38. *Ivo part.* 5. *c.* 245. e 5. *quæst.* 4. *duodecim judices. Ans. l.* 3. *c.* 45. f *al. vocatur.* g *Inf. ead. quæst.* 9. *absens. Ans. l.* 3. *c.* 61. h 15. *quæst.* 7. *Felix in Concil. Triburien. c.* 10. *Ansel. l.* 3. *c.* 36. *Burch. l.* 1. *c.* 149. *Ivo p.* 5. *c.* 262. i *al. opinamur.*

QUÆSTIO IX.

1 ps DE *accusatoribus vero, vel testibus, quod in absentem vocem accusationis, vel testificationis exhibere non valeant, multorum auctoritatibus liquet.*

C. I. *Nisi reo præsente, accusator non audiatur.*

Ait enim Thelesphorus Papa, *epistola unica.*

ACcusatori a omnino non credi decernimus, qui absente adversario causam suggerit, ante utriusque partis justam discussionem.

C. II. *Absente adversario sententiam ferre non licet.*

Item Eleutherius Papa *b in epistola ad Episcopos Galliæ.*

CAveant c judices Ecclesiæ, ne absente eo, cujus causa ventilatur, sententiam proferant, quia irrita erit: imo etiam & causam in Synodo pro facto dabunt. Proditoris vero nec calumnia, nec vox audiatur.

C. III. *Reo absente accusator non audiatur.*

Item Calixtus Papa, *epistola secunda, ad Episcopos Galliæ.*

ABsente d eo, quem accusare voluerit quispiam e, accusatori non credatur: quia sine scripto difficile, per scriptum autem nunquam recipiatur: quia per scripturam nullus accusare, vel accusari potest: sed propria voce, & præsente eo, quem accusare voluerit, suam quisque agat accusationem.

C. IV. *Quæ in absentes geruntur, omnino evacuentur.*

Item Cornelius Papa *ad Rufum, epist.* 2. *c.* 2.

OMnia f, quæ adversus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, aut judicantur, omnino evacuentur: quoniam absentem nullus addicit, nec ulla lex damnat.

C. V. *Non judicetur, qui præsentialiter non accusatur, vel convincitur.*

Item Marcellus Papa *ad Maxentium, epist.* 2.

NOn oportet quenquam judicari, vel damnari, prius quam legitimos habeat præsentes accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

C. VI. *De eodem.*

Item Damasus *ad Stephanum Archiepiscopum, epist.* 3. *c.* 8.

HAbetur g quoque in decretis sanctorum Patrum sancitum, non fore canonicum, quemquam Sacerdotum judicare, vel damnare, antequam accusatores canonice examinatos præsentes habeat, locumque defendendi accipiat, id est, inducias Ecclesiasticas ad abluenda crimina.

C. VII. PALEA.

Idem Damasus *ibidem continenter.*

NEc h extra propriam 1 fiat provinciam primo i discussionis accusatio, sine Apostolica præceptione, cui in omnibus causis debet reverentia custodiri: quoniam & antiqua docet hoc Patrum regula, in qua & Imperialia κ pariter statuta concinunt. Criminum, inquiunt, discussio ibi agenda est, ubi crimen admissum est. Nam alibi criminum reus prohibetur audiri. Et alibi in canonibus præcipitur: [Quæcunque negotia in suis locis, ubi orta sunt, finienda sunt] & reliqua talia, & his similia: salva

a *Ans. l.* 3. *c.* 12. & 97. b *In rescripto Julii, c.* 24. *In Conc. Carth.* 4. *c.* 30. *In cap. Hadrian. c.* 53. *In capitul. l.* 7. *c.* 219. c *Burchard. l.* 16. *c.* 14. *Ansel. l.* 3. *c.* 27. *Ivo p.* 6. *c.* 319. d *Sup.* 2. *q.* 8. *c.* 1. *Ans. l.* 3. *c.* 55. *Burch. l.* 1. *c.* 171. *Ivo p.* 5. *c.* 289. e *al. cuicunque accusatori.* f *Ansel. l.* 3. *c.* 62. g *Ans. l.* 2. *c.* 39. *Ivo p.* 6. *c.* 347. h *Ans. & Ivo ibid.* i *al. prima.* κ *Cod. ubi de crim. agi opor. l.* 1. & *in Cod. Theod. l.* 9. *tit.* 1. *in expositione legis* 2.

ſalva tamen in omnibus Apoſtolica auctoritate, ut nil in his definiatur, priuſquam ei placere cognoſcatur, qua omnes ſuffultos eſſe oportet.

Corr. Rom. ¶ 1 Propriam] *Sic eſt emendatum ex epiſtola ipſa, Anſelmo, & Ivone. Antea legebatur:* Nec extra patriam fiat provinciam. *Addita autem & nonnulla ſunt ex epiſtola.*

C. VIII. *De eodem.*

Item Idem *ad Epiſcopos Italiæ, epiſt. 6.*

QUi *a* accuſare alium elegerit, præſens per ſe, & non per alium accuſet, inſcriptione videlicet præmiſſa. Neque ullus unquam judicetur, antequam legitimos accuſatores præſentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.

C. IX. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano *b* VI. *c.* 11.

DIgnum *c* eſt, ut innocentis vita nulla maculetur pernicie accuſatorum: ideo ſi quis *d* a quolibet criminatur, non ante accuſatus ſupplicio detur, quam accuſator præſentetur, atque legum, & canonum ſententia exquiratur. Quod ſi indigna ad accuſandum perſona invenitur, ad ejus accuſationem non judicetur *e*, niſi 1 ubi pro capite Regiæ majeſtatis cauſa verſatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Niſi] *Hæc ſunt addita ex originali.*

C. X. *Sententia feriatur, qui cauſæ ſuæ negligit adeſſe.*

Item Bonifacius Papa *ad Gallos epiſt.* 2.

DEcernimus *f*, veſtram *g* debere intra provinciam eſſe judicium, & congregari Synodum ante diem Calendarum Novembrium: ut ſi adeſſe voluerit, præſens, ſi confidit, ad objecta reſpondeat: ſi vero adeſſe neglexerit, dilationem ſententiæ de abſentia non lucretur. Nam manifeſtum eſt, confiteri eum de crimine, qui indulto, & toties delegato judicio, purgandi ſe occaſione non utitur. Nihil enim intereſt, utrum in præſenti examine non 1 omnia, quæ dicta ſunt, comprobentur, cum ipſa quoque pro *h* confeſſione procurata toties conſtet abſentia.

Corr. Rom. ¶ 1 Non omnia] *In originali, & apud cæteros collectores, & in uno pervetuſto Gratiani codice eſt*, omnia: *ſed quia idem ſenſus elicitur, & adeſt gloſſa, non eſt mutatum.*

C. XI. *Abſentes nec accuſari, nec judicari poſſunt.*

Item Felix Papa *i ad Epiſcopos Galliæ, epiſt.* 2.

ABſente *k* adverſario non audiatur accuſator, nec ſententia, abſente alia parte, a judice dicta, ullam obtineat firmitatem.

C. XII. *Altera parte abſente, diffinitiva non feratur ſententia.*

Item Nicolaus Papa l *Gallioni Archiepiſcopo Senenſi* m.

REvera juſtus mediator non eſt, qui uno litigante, & altero abſente, amborum emergentes lites decidere non formidat. His ita præmiſſis, volumus, & Apoſtolica auctoritate monemus, ut ſi Presbyter, de quo agitur, poſt excommunicationem ſuam, Apoſtolicam ſedem adire voluerit, nullus iter ejus impedire præſumat.

C. XIII. *In abſentem non eſt ferenda ſententia.*

Item Zepherinus Papa *ad Epiſcopos Siciliæ, epiſt.* 1.

ABſens *n* vero nemo judicetur: quia & divinæ, & humanæ hoc prohibent leges.

a *Anſelm. lib. 3. c. 51. Ivo part. 6. c. 348.* b *& in Vuormacienſi, c. 42.* c *Burch. l. 16. c. 5.* d *al. quiſquis.* e *al. dedicetur*] *al. deputetur.* f *al Decrevimus. Anſelm. lib. 3. cap. 38. Burch. l. 1. c. 161. Ivo part. 5. c. 271. & p. 6. c. 338.* g *al. veſtrum.* h *Antea legebatur (profeſſio ex procurata.)* i *& in cap. Hadriani, c. 4.* k *Polyc. l. 5. tit. 1. Anſel. l. 3. c. 7. Ivo part. 5. c. 248. & p. 6. c. 331. Pannorm. l. 4. c. 54.* l *Sententia habetur in epiſt. Nic. ad Epiſcopos, qui in Convicinum convenerant, nuper impreſſa.* m *al. Senonenſi.* n *2. q. 8. c. 1. Burch. l. 16. c. 13. Anſ. l. 3. c. 62. Ivo p. 5. c. 245.*

Gratian. *Niſi fuerit abſens ex contumacia. Pro præſenti namque eum contumacia haberi facit.*

C. XIV. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Gallioni Senenſi a Archiepiſcopo.*

INdicas, Hermannum *b* Epiſcopum ſuper quibuſdam frequenter fuiſſe accuſatum: pro quibus (quia ex parte ipſius perſona deeſt) nos uni parti ad diſcrimen alterius credere proculdubio non poſſumus: quamvis nec uſque adhuc, qui fuerint illi exceſſus, dixeris, nec utrum ſanæ mentis erat idem Antiſtes, necne, cum ipſos exceſſus perpetrabat, evidenter oſtenderis: ſatiuſque arbitramur, quamlibet interim infirmitatem ad pœnam peccati, quam ad ipſum pertinere peccatum, cui magis conſulendum ſit, & compatiendum, quam puniendum, vel aliquo modo feriendum.

C. XV. *Teſtes non dicant teſtimonium, niſi de his, quæ præſentialiter, & veraciter noverunt.*

Item Calixtus Papa *ad Epiſcopos Galliæ, epiſt.* 2.

TEſtes *c* per quamcunque ſcripturam teſtimonium non proferant, ſed præſentes de his, quæ noverunt, & viderunt, veraciter teſtimonium dicant. Nec de aliis cauſis, vel negotiis dicant teſtimonium, niſi de his, quæ ſub præſentia eorum acta eſſe noſcuntur.

2 pars. Gratian. *De his etiam, quæ audierunt, ſi ad hoc convocati ſunt, in civili cauſa teſtimonium dicere poſſunt, ut in Authenticis coll. 7. tit. de teſtibus* d, *legitur:* §. 1. *Si debitum ſcriptum ſit, & probatio ſolutionis proferatur a litigantibus per teſtes ſine ſcriptura, tunc ſuſceptibilem eam apud judicem eſſe volumus, dum ad hoc ipſum teſtes aſſumantur, ut perhibeant teſtimonium pro facienda ſolutione, aut pro memoria alicui jam factæ ſolutionis, & pro confeſſione ejus, qui pecunias accepit. Hæc autem inania, & ex tranſitu perhibita teſtimonia (ut ſi propter aliud opus adveniens, audivit aliquem dicentem, ſe accepiſſe ab aliquo aurum, aut debere alicui) nulla ratione valere cenſemus.*

3 pars. §. 2. *Simul autem neceſſe eſt, ut videant. Quod ſi alius uno, alius alio tempore viderit, diverſitas temporum eorum teſtimonium non admittit.*

C. XVI. Non admittantur ad teſtimonium, *quos non eodem tempore negotio interſuiſſe conſtiterit.*

Unde Leo Papa.

NIhilominus quoque puniendi ſunt teſtes, qui ad calumniam aliquid teſtificantur, nec eorum voces tanquam plurium admittuntur, quos temporum quidem diverſitas ſimul interfuiſſe prohibuit.

C. XVII. *Ad ſeriem geſtorum teſtis ex ſuo nihil adjiciat.*

Item Ambroſius *in libro de Paradiſo, c.* 12.

PUra *e*, & ſimplex 1 teſtimonii ſeries intimanda eſt. Plerunque teſtis, dum aliquid ad ſeriem geſtorum ex ſuo adjicit, totam teſtimonii fidem partis mendacio decolorat. Nihil igitur, vel quod bonum videtur, addendum eſt.

Corr. Rom. ¶ 1 Simplex] *Integer locus B. Ambroſii eſt:* Pura, & ſimplex mandati forma ſervanda, vel teſtimonii ſeries intimanda eſt.

C. XVIII. *Abſens per alium nec accuſare, nec accuſari poteſt.*

Item Felix Papa *ad Epiſcopos Galliæ, epiſt.* 2.

ABſens *f* per alium accuſari, aut accuſare non poteſt, nec affinis teſtis admittitur.

4 pars. Gratian. *Niſi in crimine injuriarium, in quo illuſtris perſona etiam per procuratorem intendere, & excipere poteſt, ſervatis cæteris ſolennitatibus, ut Cod. tit. de injuriis, l. ult.*

C. XIX.

a *al. Senonenſi.* b *al. Herimannum.* c *Burch. l. 1. c. 171. Anſel. lib. 3. c. 55. Ivo p. 5. c. 289. Pannor. l. 4. c. 93.* d *Novella 90. c. 2. non iiſdem omnino verbis.* e *Anſelm. lib. 3. c. 58.* f *Polyc. l. 5. tit. 1. Ivo p. 5. c. 248. & p. 6. c. 331.*

C. XIX. *Reo absente libellus accusationis frustra offertur.*
Item Pelagius Papa *Sindulæ* 1 *magistro militum.*

CHartæ, quas dedit nobis Lucidius, si illo tempore adversarius ipsius illic præsens fuisset, validæ erant. Sed quia adversario absente gesta, quæ nobis recensuit, facta leguntur, talia leges non recipiunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Sindulæ) *Ivo p. 8. c. 67. refert aliud quoddam caput Epistolæ a Pelagio ad Sindulam magistrum militiæ scriptæ.*

C. XX. *Testes corporaliter præstito juramento testimonium dicant.*
Idem *Decorato Patricio.*

HOrtamur, ut sub timore Domini consuetam conscientiæ vestræ sinceritatem in hoc quoque negotio conservantes, omnem personis, quæ veritatem causæ istius scire possunt, faciatis amputari formidinem, & vestris præsentari conspectibus tactis sacrosanctis Evangeliis, præbito etiam legaliter sacramento, quæ in veritate rerum noverunt, professione suæ testificationis aperiant, ut patefactis omnibus, quæ secundum leges, & justitiam censenda sunt, cognoscatis, & competentem *a* legibus, & veritati terminum detis.

C. XXI. *Accusator, & accusatus simul debent adesse.*
Item Nicolaus Papa *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo.*

NEcesse est secundum sacrarum Scripturarum documenta, ac secundum justitiæ tramitem, & accusatum, & accusatorem simul adesse, & unam partem quantacunque, & qualicunque prædita sit auctoritate, sic prorsus audiri, ut alteri parti nullum præjudicium irrogetur.

QUÆSTIO X.

QUod vero deficientes 1 *in primo capitulo non sint admittendi ad sequentia*, ex Concilio Carthaginensi *b* septimo *confirmatur, in quo sic cap. tertio statutum legitur.*

C. I. *Qui in primo capitulo deficit, ad cætera non admittatur.*

PLacuit *c*, ut quotiescunque Clericis ab accusatoribus multa crimina objiciuntur, & unum ex his, de quo prius egerint, probare non valuerint, ad cætera jam non admittantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Deficientes) *In vulgatis codicibus legebatur*, testes deficientes: *sed expuncta est vox*, testes, *quæ abest a plerisque vetustis codicibus. Quæ enim in hac quæstione asseruntur, non ad testes, sed ad accusatores pertinent. Et superius initio causæ in propositione hujus quæstionis decimæ nulla est mentio testium.*

Gratian. *Probatur illud idem auctoritate* Arelatensis Concilii *d* secundi: *in quo sic c. 24. diffinitum est.*

C. II. *Qui falsa fratribus objiciunt, usque ad exitum non communicent.*

EOs, qui falsa fratribus capitula *e* objecisse convicti fuerint, placuit usque ad exitum non communicare (sicut magna Synodus *f* ante constituit) nisi digna satisfactione pœnituerint.

C. III. *Qui, quod objicit, probare non valet, de cætero ad arguendum non admittitur, nisi propriam causam civilem duntaxat asserere voluerit.*
Item Felix Papa *in secunda decretali Episcopis Galliæ.*

SI *g* accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum Episcopos 1 de cætero non admittantur, nisi proprias causas asserere [non tamen criminales, vel Ecclesiasticas] voluerint.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopos de cætero] *Voces istæ absunt ab omnibus vetustis codicibus, & cæteris locis indicatis. Auctor tamen casus eas habuit, & ponderavit.*

Gratian. *Cum ergo, qui falsa fratribus objiciunt, usque ad exitum vitæ a communione prohibeantur; cum illi, qui in Episcoporum judicio culpabiles inveniuntur, ad arguendum de cætero admitti prohibeantur, apparet, quod in primo capitulo deficientes, tanquam falsorum objectores, ad sequentia procedere non valent.*

QUÆSTIO XI.

1 ps AB *accusato vero accusationem in accusatorem verti, multorum auctoritatibus prohibetur.*

C. I. *Accusati, nisi prius se purgaverint, alios accusare non possunt.*
Ait enim Stephanus 1 Papa *epist. 2. c. 7.*

I. NEganda *b* est accusatis licentia criminandi, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint: quia non *c* est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicati sunt, nisi se prius probaverint innocentes: quoniam periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio.

C. II. *De eodem.*
Lib. 9. Codicis, titulo d primo l. 19. Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus, AAA.

II. NEganda est accusatis (qui non suas, suorumque injurias persequuntur *e*) licentia criminandi in pari, vel minori crimine, priusquam se crimine, quo premuntur, exuerint, secundum scita veterum juris conditorum: ita tamen, ut & ipsi inscriptiones contra eos etiam pendente accusatione deponere possint.

C. III. *De eodem.*
Item ex decreto Hadriani *f* Papæ *c. 33.*

NOn *g* est credendum contra alios eorum confessioni, qui criminibus implicantur, nisi se prius probaverint innocentes: quia periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio *h*.

Gratian. *Hoc autem intelligendum est in pari, vel minori crimine. Cæterum si de majori crimine eum accusare voluerit [veluti si accusatus de fornicatione, de perjurio, de homicidio, vel Simonia, vel quolibet alio hujusmodi crimine, accusatorem suum impetere voluerit] his auctoritatibus non prohibetur. §. 1. Aliquando enim criminalis quæstio præjudicat civili, aliquando criminali* 1. *Unde in lib. 3. Codicis tit.* i *de ordine judiciorum lege quarta legitur:* Civili quæstione κ intermissa sæpe fit, ut prius de crimine judicetur, quod, utpote majus, minori merito præfertur.

Corr. Rom. ¶ 1 Aliquando criminali) *Antea legebatur*, aliquando civilis criminali: *expuncta est dictio*, civilis, *auctoritate veterum codicum. Nam hic tantum agitur, quando causa criminalis civili, aut criminali præjudicet. In sequenti autem c. §.* Aliquando civilis, *exponitur, quando civilis & civili, & criminali præferatur.*

C. IV.
Item lib. 9. Cod. tit. l *de his, qui accus. non possunt l. 1.*

PRius est, ut criminibus, quæ tibi ut graviora ab adversario tuo objiciuntur, cædis, atque vulnerum respondeas, & tunc ex eventu causæ judex æstimabit, an tibi permittendum sit eundem accusare, tametsi prior inscriptionem deposuisti.

2 ps Grat. *Aliquando civilis præjudicat civili, aliquando crimi-*

a *al. convenientem.* b *& Afric. c. 97.* c *Rab. in pœn. c. 1. Burch. l. 2. c. 198. Ivo p. 6. c. 271. Pann. l. 4. c. 64.* d *Capit. l. 6. c. 241. & Arelatense 1. c. 14.* e *al. capitalia.* f *Arelat. 1. c. 14.* g *Inf. 4. quæst. 6. si accusatorum. In capit. Hadriani c. 4. Capit. l. 5. c. 241. Ans. l. 3. c. 86. Ivo p. 6. c. 418.*

a *In Cod. Theod. l. 9. tit. 1. leg. 12.* b *Burch. l. 1. c. 164. Ans. l. 3. c. 74. Ivo p. 5. c. 274. Pann. l. 4. c. 67.* c *Inf. non est credendum.* d *tit. de his, qui accusare non possunt. l. neganda.* e *al. exequuntur.* f *in c. Hadriani cap. 33.* g *Ans. l. 3. c. 92. Sup. c. neganda.* h *al. confessio.* i *tit. 8. l. 4.* κ *al. disceptatione) orig.* l. *tit. 1.*

criminali. Sicut enim in septimo lib. Codicis, tit. de a ordine cognitionum, l. si de hæreditate, legitur: Si de hæreditate, & libertate controversia est, prius agi causa libertatis debet. *Item lege sequenti* b. §. 1. Si crimen aliquod inferatur ei 1, qui ingenuus esse dicitur, ante liberalis causa suo ordine agi debet, cognitionem suam Præside præbente: quoniam necesse est ante sciri, si delictum probatum fuerit, utrum ut in liberum, aut ut in servum constitui oporteat judicium. *Item.* §. 2. *Qui* c *confitetur se pati controversiam status, frustra postulat sibi dari potestatem accusandi eum, qui se suum Dominum esse fatetur.*

3 ps *Causa vero liberali terminata, si servus pronuntiatus fuerit, dominum suum accusare non poterit. Cod. lib. 9. tit. 1. l. penultima.* §. 3. Si *d* quis ex familiaribus, vel ex servis cujuslibet domus cujuscunque criminis delator, atque accusator emerserit, ejus existimationem, caput, atque fortunas petiturus, cujus familiaritati, vel dominio inhæserit ante exhibitionem testium, atque examinationem iudicii, in ipsa expositione criminum, atque accusationis exordio, ultore gladio feriatur. Vocem enim funestam intercidi oportet potius, quam audiri. Majestatis autem crimen excipimus. *Similiter l. ultima.* §. 4. Si e liberti accusatores manumissorum, hæredumve esse præsumpserint, eodem, quo servi, supplicio tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordium.

Corr. Rom. ¶ 1 Ei, qui ingenuus esse dicitur,) *In lege ipsa est*, quam ingenuam esse dicis. *Mulierem enim alloquitur. Quare paulo etiam inferius, ubi apud Gratianum legitur*, utrum ut in liberum, & ingenuum, an ut in servum, *in lege est*, utrum ut in liberam, & ingenuam, an ut in ancillam. *Duas etiam, quas proxime recitat leges, Gratianus suo modo in summam redegit.*

CAUSA IV.

Quidam in excommunicatione constitutus Episcopum accusare disponit: adolescentem infra decimum & quartum ætatis annum ad assertionem suæ causæ adducit: probibitus ab accusatione adolescentem accusatorem, & se testem facit: adolescens personam accusatoris, & testis gerere cupit: die statuta ad judicium electorum judicum Episcopus minime occurrit: a communione suspenditur: tandem renovato judicio accusator culpabilis in accusatione invenitur: demum ad assertionem propriæ causæ procedit.

1. *Hic primum quæritur, an in excommunicatione constitutus alium accusare valeat.*
2. *Secundo, an infra decimum quartum annum in criminali causa testari quis possit.*
3. *Tertio, an ab accusatione prohibitus personam testificantis possit assumere.*
4. *Quarto, an idem possit esse accusator, & testis.*
5. *Quinto, an die constituta non occurrens a communione sit removendus.*
6. *Sexto, si in Episcoporum judicio accusatoris persona culpabilis inventa fuerit, an ad assertionem propriæ causæ de cætero sit admittenda.*

QUÆSTIO. I.

De prima quæstione sic statutum legitur in primo, & secundo capite Concilii Carthaginensis *f* septimi, *cui interfuit Faustinus Romanæ Ecclesiæ Legatus.*

C. I. *Ad accusationem non admittatur, qui in excommunicatione perseverat.*

Diffinimus g eum recte ad accusationem non admitti, qui postquam excommunicatus fuerit, in ipsa adduc excommunicatione constitutus, sive sit Clericus, sive Laicus, accusare voluerit. §. 1. Omnes etiam infamiæ maculis aspersi, id est, histriones, ac turpitudinibus subjectæ personæ, hæretici etiam, sive pagani, sive Judæi ab 1 accusatione prohibentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ab accusatione prohibentur] *A Concilio absunt hæc verba: subintelliguntur enim illa ex principio capitis*, ad accusationem non admittantur.

C. II. *Hæretici probantur, qui schismate, vel excommunicatione ab Ecclesia sunt separati.*

Item Nicolaus Papa *in epistola ad Michaelem Imperatorem, cujus initium est*: Proposueramus.

Quod *a* autem hi, qui a jam fato fratre, & comministro nostro Ignatio depositi, excommunicati, vel anathematizati fuerant, nullam adversus eum damnationem intorquere potuerint, ex prolato 1 secundæ universalis Synodi capitulo declaratur, cum dicitur: (Si vero Ecclesiasticum fuerit crimen, quod Episcopo illatum extiterit, tunc probari oportet accusantium personas, ut primo quidem hæreticis non liceat accusationes contra orthodoxos Episcopos pro Ecclesiasticis negotiis facere.) Sed ne hos hæreticos esse denegetis, audite sequentia. (Hæreticos autem (inquiunt) dicimus tam eos, qui olim 2 ab Ecclesia projecti sunt, quam qui post hæc a nobis anathematizati sunt.) Porro, si adhuc nec sic creditis, audite quod subditur: [Præter hos autem (ajunt,) & eos, qui fidem quidem sanam simulant confiteri, schismaticos 3 etiam, & eos, qui seorsum a communicantibus nobis Episcopis collectas faciunt. Deinde vero, & si quidam ab Ecclesia super causis quibusdam reprehensi fuerunt, & projecti, aut excommunicati, sive ex Clero, sive ex Laicali ordine, nec his licere accusare Episcopum, antequam proprio crimine primitus exuantur. Similiter autem & eos, qui sub accusatione priori consistunt, non ante esse acceptabiles in accusatione Episcopi, aut aliorum Clericorum, quam innoxios semetipsos illatorum sibi ostenderint criminum.] Quid autem periculi regulæ hujus immineat contemptoribus, non ignoratis.

Corr. Rom. ¶ 1 Ex prolato) *Nicolaus hic citat canonem, qui apud Græcos est sextus Concilii primi Constantinopolitani, cujus canonis priorem partem paulo superius in eadem epistola recitarat, & significatur sup. 3. q. 5. cap. fin. Eo autem loco Nicolaus de isto capitulo hæc verba addiderat*: Quod tamen non apud nos invenitur, sed apud vos haberi perhibetur. *Nam non modo hic canon, neque in versione Dionysii, neque in prisca habetur, sed de omnibus illius Concilii canonibus hæc scribit B. Gregorius ad Eulogium lib. 6. epist. 31.* Romana autem Ecclesia eosdem canones, vel gesta Synodi illius hactenus non habet, nec accipit. In hoc autem eandem Synodum accepit, quod est per eam contra Macedonium definitum.

¶ 2 Olim ab Ecclesia) *Statuitur in hac parte canonis perinde pro hæreticis habendos esse Macedonianos, & Eudoxianos, qui in isto primo Constantinopolitano Concilio damnabantur, atque habendi erant Paulianistæ, & Ariani, quos olim Nicæna Synodus a catholica Ecclesia absciderat. Quamobrem non de quolibet excommunicato hæc sententia pronuntiatur, quod putavit auctor glossæ.*

¶ 3 Schismaticos etiam) *Ita in epistola Nicolai, & apud Ivonem. Græce autem est*: πρὸς δὲ τούτοις ϗ τοὺς τὴν πίστιν μὲν τὴν ὑγιῆ προσποιουμένους ὁμολογεῖν, ἀποχήσαντας δὲ ϗ ἀντισυνάγοντας τοῖς κανονικοῖς ἡμῶν Ἐπισκόποις: *Id est*: Præterea vero & illos, qui fidem quidem sanam simulant confiteri, schisma autem faciunt, & adversus regulares nostros Episcopos conventum habent. *Ut nihil mirandum sit, istos etiam pro hæreticis censeri, quemadmodum*

a *tit. 19. l. 2.* b *Ibid. l. 3.* c *Ex l. 1. & 4. alio modo aptatis verbis.* d *Ivo p. 16. c. 61.* e *Ivo ibid. c. 62.* f *in Africano c. 95. & 96.* g *Ivo p. 14. c. 69. Pann. l. 4. c. 72. Ivo p. 15. c. 64. C. 2. ejusdem 7. Conc. Carth. & c. 69. Africani.*

a *Ans. l. 1. c. 71. Ivo p. 14. c. 70.*

& Balsamon interpretatur. Simulant enim illam tueri fidem, quam oppugnant.

QUÆSTIO II. & III.

1 pars. SEcunda *autem, & tertia quæstio eodem* Concilio Carthaginensi septimo *a, uno eodemque capitulo quarto terminantur. Illud vero est hujusmodi.*

C. I. *Qui ab accusatione repelluntur, aut ad annum 14. nondum pervenerunt, testes esse non possunt.*

TEstes *b* autem ad testimonium non admittendos esse censemus, qui nec ad accusationem admitti præcepti sunt, vel etiam, quos ipse accusator de domo sua produxerit. Ad testimonium autem infra annos quatuordecim ætatis suæ non admittantur.

C. II. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio *c* Maticensi, *c. 6.*

PLacuit *d* sancto Conventui, ut testes ad testimonium dicendum pretio non conducantur., & ut quique optimi, & fideliores in testimonium assumantur: ut is, contra quem testimonium *e* ferre debent, nullam eis possit afferre *f* calumniam, & ut nullus testimonium dicat, nisi jejunus.

2 pars. Gratian. *Item in criminali causa.* Produci testis non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit, *sicut in 22. lib. ff. tit. de testibus, lege 23.* g *invenitur. Item tit. eod. l. ob carmen. §. si testes.*

C. III.

SI testes omnes ejusdem honestatis & existimationis sint, & negotii qualitas, ac judicis motus cum his concurrat, sequenda sunt omnino *h* testimonia. Si vero ex his quidam eorum *i* aliud dixerunt, (licet in pari K numero) credendum quidem est, sed quod naturæ negotii convenit, & quod inimicitiæ, aut gratiæ suspicione caret: confirmabitque judex motum animi sui ex argumentis & testimoniis, quæ rei aptiora, & vero proximiora esse compererit. Non enim ad multitudinem respici oportet, sed ad sinceram testimoniorum fidem, & testimonia, quibus potius lux veritatis assistit. *Item lege secunda, ff. eod.* §. 1. In testibus *l* fides, dignitas, mores, gravitas examinanda est: & ideo testes, qui adversus fidem testationis suæ vacillant, audiendi non sunt. *Item l.* 3. §. 2. Testium fides diligenter examinanda est: ideoque in persona eorum exploranda erunt inprimis conditio cujusque, utrum quis Decurio, an plebejus sit, & an honestæ, & inculpatæ vitæ, an vero quis notatus, & reprehensibilis, an locuples, vel egens sit, ut lucri causa quid facile admittat, vel an ei inimicus sit, adversus quem testimonium fert, vel amicus ei, pro quo testimonium dat. Nam si careat suspicione testimonium, vel propter personam, a qua fertur, quod honesta sit, vel propter causam, quod neque lucri, neque gratiæ, neque inimicitiæ causa fiat, admittendum est. *Item eadem lege paulo inferius.*

3 ps. §. 3. Lege Julia de vi cavetur, ne hac lege in reum testimonium dicere liceat ei, qui se ab eo, parenteve ejus liberaverit, quive impubes erit, quive judicio publico damnatus erit, qui eorum in integrum restitutus non erit, quive in vinculis, custodiave publica erit, quive ad bestias, ut depugnet, se locaverit, quæve palam quæstum faciat, feceritque, quive ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse judicatus, vel convictus erit. *Item l. quarta.* §. 4. Lege Julia publicorum judiciorum cavetur, ne invito denuntietur, ut testimonium litis dicat adversum socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum, sobrinam, sobrinove natum, eosve, qui priore gradu sint. §. 5. Item, ne liberto ipsius, liberorumve ejus, parentum, viri, uxorisve. §. 6. Item *a*, ut nec patroni, patronæve adversus libertos, neque liberti adversus patronum cogantur testimonium dicere. §. 7. Cum *b* autem excipitur, ne gener, aut socer invitus testimonium dicere cogatur, generi appellatione sponsum filiæ quoque contineri placet. Item soceri, sponsæ Patrem. *Item lege sexta.* §. 8. Idonei non videntur esse testes, quibus imperari potest, ut testes fiant. *Item lege septima.* §. 9. Servi responso tunc credendum est, cum alia probatio ad eruendam veritatem non est. *Item lege octava.* §. 10. Inviti *c* testimonium dicere non coguntur senes, valetudinarii, vel milites, vel illi, qui cum magistratu Reip. causa absunt, vel quibus venire non licet. *Item lege decimanona.* §. Publicani etiam testimonium non dicunt inviti. §. 12. Item is, qui non detractandi testimonii causa aberit. §. 13. Item is, qui exercitui præbenda *d* conduxerit. Sed nec pupillis testimonium denuntiari potest. *Item l.* 20. §. 14. In testimonium accusator citare non debet eum, qui judicio publico reus erit, aut qui minor viginti annis erit. *Item l.* 21. §. 15. Ob carmen famosum damnatus, intestabilis fit. *Item e.* §. 16. Si res exigat, non tantum privati, sed etiam Magistratus, si in præsenti sint, testimonium dicant. Prætor quoque testimonium dare debet in judicio adulterii causa. §. 17. Si autem ea rei conditio sit, ut arenarium testem, vel similem personam admittere cogamur, sine tormentis testimonio ejus credendum non est. *Item l.* 24. §. 18. Testes eos, quos accusator de domo produxit, interrogari non placuit. *Item l.* 25. §. 19. Patroni quoque in causa, cui patrocinium præstiterunt, testimonium non dicant, quod & in executoribus negotiorum observandum est. *Item lege* 16.

4 pars. §. 20. Qui falso *f*, vel varie testimonia dixerunt, vel utrique parti prodiderunt, a judicibus competenter puniantur. *Item l.* 17. §. 21. Pater & filius, qui in potestate ejus est; item duo fratres, qui in ejusdem patris potestate sunt, testes utrique in eodem testamento, vel eodem negotio fieri possunt: quoniam nihil nocet, ex una domo plures testes alieno negotio adhiberi. *Item l.* 15. §. 22. Hermaphroditus *g* an ad testimonium *h* adhiberi possit, qualitas incalescentis sexus ostendit. *Item l.* 9. §. 23. Testis idoneus Pater filio, aut filius Patri non est. *Item. l.* 10. §. 24. Nullus idoneus testis in re sua intelligitur. *Item l.* 11. §. 25. Ad fidem rei gestæ faciendam etiam non rogatus testis intelligitur. *Item l.* 12. §. 26. Ubi numerus testium non adjicitur *i*, etiam duo sufficient. Pluralis enim locutio duorum numero contenta est. *Item l.* 3. §. 27. In testibus considerandum est, qui simpliciter visi sunt dicere, utrum unum, eundemque, & præmeditatum sermonem attulerint, an ad ea, quæ interrogantur, ex tempore verisimilia responderint. *Item paulo inferius.* §. 28. Sæpe sine publicis monumentis cujusque rei veritas deprehenditur, alias numerus testium, alias dignitas & auctoritas, alias veluti consentiens fama confirmat rei, de qua quæritur, fidem. Non ergo ad unam probationis speciem cognitionem statim judex alligare debet, sed ex sententia animi sui existimare *l*, quid aut credat, aut parum sibi probatum opinetur. *Item paulo inferius.* §. 29. Alia est auctoritas præsentium testium, alia testimoniorum, quæ recitari solent. *Item Codicis lib.* 4. *tit.* m *de testibus l.* 1. §. 30.

a *& in Afric. c.* 08. *C. l.* 7. *c.* 101. b *Rabanus in pœn. cap.* 1. *Burch. l.* 16. *c.* 20. *Ivo p.* 6. *c.* 364. *Pann. l.* 4. *c.* 83. c *al. Matiscensi.* d *extra de testib. c.* 1. *Burch. l.* 16. *c.* 35. e *al. testimoniare.* f *al. inferre infamiam.* g *Tit.* 5. *l. produci.* h *al. omnia.* i *abest ab orig.* K *al. impari*] *orig.* l *testimoniis*] *orig.*

a *Et*] *orig. Ibidem ex l.* 5. b *In legibus, quibus excipitur, &c.*] *orig.* c *l. inviti* 8.] *mutata est enim verborum series.* d *qui quid exercitui præbendum conduxerit.*] *orig.* e *Ibid. sed paulo aliter.* f *al. falsa, vel varia, orig.* g *L. Repetundarum.* h *testamentum*] *orig.* i *al. admittitur.* K *L. testium.* §. *tu magis sed paulo aliter.* l *al. æstimare.* m *tit.* 20.

§. 30. Soli testes ad ingenuitatis probationem non sufficiunt, nisi instrumentis, & argumentis adjuventur. *Item l.* 2. §. 31. Etiam jure civili domestici testimonii fides improbatur. *Item l.* 3. §. 32. Sola attestatione *a* prolatam, nec aliis legitimis adminiculis causam approbatam, nullius esse momenti certum est. *Item l.* 4. §. 33. Eos testes ad veritatem adjuvandam adhiberi oportet, qui omni gratiæ & potentatui fidem religioni judiciariæ debitam possint præponere. *Item l.* 5. §. 34. Parentes, & liberi invicem adversus se nec volentes ad testimonium admittendi sunt. *Item l.* 6. §. 35. Qui *b* intendit, suæ intentionis proprias debet afferre probationes, non petere adversarium cogi ad exhibitionem eorum, per quos 1 sibi negotium fiat. *Item l.* 7. *c*. §. 36. Servi neque pro domino, neque adversus dominum, sed pro facto suo interrogari possunt. *Item l.* 8. *d*. §. 37. Jurisjurandi religione testes prius, quam perhibeant testimonium, coarctentur 2, & honestioribus potius testibus fides habeatur. §. 38. Unius vero testimonium nemo judicum in quacunque causa facile patiatur, admitti: imo unius testis responsio omnino non audiatur, etiamsi præclaræ curiæ honore præfulgeat. *Item l.* 9. §. 39. Omnibus in re propria dicendi testimonii facultatem jura submoverunt. *Item l.* 10. §. 40. Liberi *e* testes ad causas postulantur alienas, si socii & participes criminis, non dicantur, sed fides ab iis notitiæ postuletur. Venturis *f* autem ad judicium per accusatorem, vel ab iis, per quos fuerant postulati, sumptus competentes ministrentur, etiamsi in pecuniaria causa ab alterutra parte testes producendi sint. *Item l.* 11. §. 41. Liberti *g* adversus patronos sponte prodire non audeant, sed ne vocati quidem in judicium venire cogantur. *Item l.* 13. §. 42. Si quis testibus usus fuerit, iidemque testes adversus eum in alia lite producantur, non licebit ei personas eorum excipere, nisi ostenderit, inimicitias inter se, & illos postea emersisse, ex quibus testes repelli leges præcipiunt: non adimenda scilicet ei licentia ex ipsis depositionibus testimonium eorum arguere. §. 43. Sed & si liquidis probationibus datione, vel promissione pecuniarum eos corruptos esse ostenderit, etiam eam allegationem integram ei servari oportet.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite varias leges Digestorum, & Codicis ita refert Gratianus, ut interdum eadem prorsus afferat verba, interdum vero mutet, ac transponat, & in summam redigat. Ac plura quidem sunt ex originali emendata, nisi ubi Gratianus de industria mutaverat.*

¶ 1 Per quos] *In vulgatis legebatur*, per quæ. *Emendatum vero est ex manuscriptis, & lege ipsa, in qua agitur de exhibitione testium, non autem de editione instrumentorum.*

¶ 2 Coarctentur,] *Sic in aliquot manuscriptis, quæ lectio cum his verbis Legis*, arctari præcipimus, *magis convenit, quam vox*, coerceantur, *quæ erat in impressis.*

Gratian. *Sed objicitur illud beati Bricii* h, *qui voce pueri triginta dies ab ortu habentis innocens probatus est. Sed miracula divina sunt admiranda, non in exemplum humanæ actionis trahenda.*

QUÆSTIO IV.

1 ps. DE *quarta vero quæstione* Fabianus Papa, *epist.* 2. *ad Episcopos Orientales constituit, dicens.*

C. I. *Accusator, & Testis, vel Judex aliquis simul esse non potest.*

I. NUllus *i* unquam præsumat accusator simul esse, & judex, vel testis: quoniam in omni judicio quatuor personas necesse est semper adesse; id est, Judices electos, accusatores idoneos 1, defensores congruos, atque testes legitimos. Judices 2 autem debent uti æquitate, testes veritate, accusatores intentione ad amplificandam causam, defensores extenuatione ad minuendam causam.

Corr. Rom. ¶ 1 Idoneos,] *Apud Fabianum, & Burchardum, & Ivonem hic locus ita habet:* judices electos, & accusatores, ac defensores, atque testes. *Verum quia voces illæ*, idoneos, congruos, legitimos, *sunt in omnibus vetustis codicibus Gratiani, & Pannormia, nihil est mutatum.*

¶ 2 Judices autem] *Hæc neque in epistola sunt, neque apud alios collectores, nisi in Pannormia.*

C. II. *Quilibet in causa duas personas gerere non debet.*

Item Damasus Papa, *epist.* 3. *c.* 7.

II. NUllus *a* introducatur personaliter, sed accusatores & accusati æqua audiantur ratione, juxta quod gestorum ordo exigit. Accusatores vero, & judices non iidem sint, sed per se accusatores, per se judices, per se testes, per se accusati, unusquisque in suo ordinabiliter ordine.

2 ps. §. 1. Nam inscriptio primo semper fiat, ut talionem calumniator recipiat, quia ante inscriptionem nemo debet judicari, vel damnari, cum & seculi leges hæc eadem retineant.

Gratian. *Ut Codice libro 9. titulo de accusationibus, & inscriptionibus, l. 7. & Codice, eodem libro, de adulteriis, l. 6. titulo de Abigeis, l. unica. §. 1. Aliquando etiam sine inscriptione de accusatio fieri potest.* Ea *b* enim, quæ per Officiales *c* Præsidibus denuntiantur, & citra solennia accusationum posse perpendi, incognitum non est. §. 2. *Item Codice de adulteriis, l. 6. Si maritus jure mariti, hoc est, intra sexaginta dies utiles, adulterium uxoris suæ accusare voluerit, quam ex suspicione sola ream facere valet, non continetur vinculo inscriptionis:* §. 3. *Item C. de Abigeis, l. unica.* Abacti animalis accusatio non solum cum inscriptionibus, sed etiam sine observatione proponitur. §. 4. *Item Cod. de accusat. l.* 8. Si quis se injuriam ab aliquo passum putaverit, & querelam deferre voluerit, non ad stationarios decurrat, sed præsidalem adeat potestatem, aut libellos offerens, aut querelas suas apud acta deponens. §. 5. *In 1 aliis autem criminalibus causis dignum est, ut inscriptiones præponantur, quæ magnitudinem videlicet criminis, tempusque designent, ut alterutram partem digna legum terrere possit auctoritas* 2.

Corr. Rom. ¶ 1 In aliis autem] Lex 16. *Cod. de accus. sic habet:* In causis criminalibus, *cætera vero eodem plane modo, atque a Gratiano referuntur.*

¶ 2 Auctoritas] *In vulgatis hic repetebatur versiculus*, Inscriptio, *ex capitulo Damasi: sed abest a vetustioribus codicibus, & frustra repetitur.*

3 pars. Gratian. *De domo etiam judicis accusator, vel testis produci non debet, ne in causam suspicionis incidat judex.*

C. III. *Suspicionis incidet in crimen Judex, de cujus domo vel accusator, vel testis producitur.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaelem Imp. epistola, cujus initium est:* Proposueramus.

COntra ritum Ecclesiasticum, contraque venerandas leges producitur accusator de Imperialibus ædibus, & cui imperari potest, ad falsum dicendum testimonium adhibetur. Fiunt suspecti judices, & mercenarii, & lupi custodes, qui videbantur esse pastores.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum est ex ipso originali Romæ impresso.*

a *Testatione*] *orig.* b L. *nimis grave.*] *mutata verborum serie.* c *Paulo aliter.* d *Paulo aliter.* e L. *quoniam liberi.* f *Paulo aliter.* g L. *Libertorum, aliquibus verbis prætermissis.* h *Sulpitius Severus l. 3. vitæ S. Martini.* i *Ansel. l. 3. c. 75. Burch. l. 16. c. 15. Ivo p. 6. c. 321. Pann. l. 4. c. 81.*

a *Polyc. l. 5. tit. 1. Burch. l. 16. c. 31. Pannor. l. 4. c. 80. Ivo p. 6. c. 337.* b *Ea quidem. C. de accus. & inscript.* c *officium*] *orig.*

QUÆSTIO V.

DE *quinta vero quæstione* in Concilio *a* Carthaginensi III. c. 7. *sic invenitur definitum*.

C. I. *Non est a communione suspendendus, qui die statuta ad causam venire non potuit.*

QUisquis *b* Episcoporum accusatur, ad Primatem provinciæ ipsius causam deferat accusator. Nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, electorum 1 judicum, die statuta, literis evocatus minime occurrerit: hoc est, intra spatium mensis ex ea die, qua eum literas accepisse constiterit. Quod si *c* aliquas veras necessitatis causas probaverit, quibus eum occurrere non potuisse manifestum sit, causæ suæ dicendæ intra alterum mensem integram habeat facultatem. Verum tamdiu post mensem secundum non communicet, donec purgetur. Sin autem nec ad Concilium universale 2 occurrere voluerit, ut vel ibi causa ejus terminetur, ipse in se damnationis suæ sententiam dixisse judicetur. Tempore sane, quo non communicat, nec 3 in sua Ecclesia, vel Parochia communicet. Accusator autem ejus, si nunquam diebus causæ dicendæ defuerit, a communione non removeatur. Si vero aliquando defuerit subtrahens se, restituto in communionem Episcopo, removeatur a communione accusator: ita tamen, ut nec ipsi adimatur facultas causæ peragendæ, si se ad diem occurrere non noluisse *d*, sed non potuisse probaverit.

Corr. Rom. ¶ 1 Electorum judicum) *Istæ duæ voces absunt ab editione Coloniensi Conciliorum in quatuor tomis.*

¶ 2 Universale) *In Concilio ipso additur*, anniversarium, *quod in Africano Concilio c. 62. ostenditur de universali Concilio Africæ esse intelligendum.*

¶ 3 Nec in sua Ecclesia) *Sic in cæteris Conciliorum editionibus, & codice canonum, & apud cæteros collectores. Sed in editione quatuor tomorum est*, nec in sua plebe communicet. *Græce c. 19. legitur*, μηδὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐκκλησίᾳ μηδὲ ἐν παροικίᾳ κοινωνήσῃ *id est*, neque in propria Ecclesia, neque in parochia communicabit.

QUÆSTIO VI.

SExta vero *quæstio eodem septimo capitulo* Concilii Carthaginensis III. *terminatur, in quo sequitur*.

C. I. *In civili, & proprio duntaxat negotio ad arguendum admittitur, qui in Episcopi accusatione culpabilis invenitur.*

ILlud *e* vero placuit, ut cum agere cœperit in Episcoporum judicio, si fuerit accusatoris persona culpabilis, ad arguendum *f* non admittatur, nisi proprias causas, non tamen Ecclesiasticas, vel 1 criminales asserere *g* voluerit.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel criminales] *Abest hoc a Concilio, & cæteris collectoribus, sed retentum est ob casum, & repetitur in c.* si accusatorum.

C. II. *Propriam causam agere valet, cui accusare non licet.*
Item ex Concilio Carthaginensi VII. *c. 2. prope finem.*

OMnibus *h*, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non est deneganda.

C. III. *In accusatione Episcoporum deficiens, civiliter tantum experiri poterit.*
Item Felix Papa *omnibus Episcopis per Galliæ provincias constitutis epist. 2.*

SI *i* accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas asserere, non tamen criminales, vel Ecclesiasticas voluerint.

a *Et Felix ep. 2. ad Episcopos Galliæ.* b *Ans. l. 3. c. 122. Burc. l. 1. c. 160. Ivo p. 5. c. 270. Pann. l. 4. c. 106.* c *inf. 5. q. 3. si ægrotans.* d *al. voluisse.* e *Ans. l. 2. c. 121. Burch. ibid. Ivo ibid. Pann. ibid.* f *al. ad accusandum, vel agendum.* g *al. dicere.* h *Ivo p. 16. c. 64.* 1 *3. q. 10. c. fin. Ivo p. 6. c. 418.*

C. IV. *De eodem.*
Item Hadrianus Papa *in capitulis c. 5.*

QUod si accusatorum personæ in judicio Episcoporum culpabiles apparuerint, ad arguendum non admittantur, nisi proprias causas habuerint, non tamen criminales, vel Ecclesiasticas.

CAUSA V.

IN *infamiam cujusdam Episcopi chartula accusationis occulte conscribitur: tandem accusator procedit in publicum. Episcopus autem semel literis evocatus, causæ suæ die statuta, adesse non valens, per procuratorem judici se præsentavit: absque Synodali audientia damnatur. Demum judicio per appellationem renovato de accusatoris inimicitia Episcopus conqueritur: tandem in ipsa probatione deficit accusator.*

1. *Primo quæritur, qua pœna sit feriendus, qui famosum libellum clanculo scribens, probare negligit, quæ literis mandavit.*
2. *Secundo, quoties sit vocandus ad causam, antequam sententiam damnationis accipiat* b.
3. *Tertio, an per procuratorem causam suam agere valeat, qui per se ipsum causæ suæ adesse non potest.*
4. *Quarto, an absque Synodali audientia sit damnandus.*
5. *Quinto, an ideo aliquis habendus sit inimicus, quia crimen alterius indicat.*
6. *Sexto, qua pœna sit plectendus, qui, quod intulit, probare non valet.*

QUÆSTIO I.

DE *prima quæstione* Hadrianus Papa *scribit in capitulis c cap. 49. al. 50. dicens.*

C. I. *Flagelletur, qui scripta in alterius famam neglexerit probare.*

QUi *c* in alterius famam publice 1 scripturam, aut verba contumeliosa confinxerit, & repertus scripta non probaverit, flagelletur: & qui ea prius invenerit, rumpat, si non vult auctoris facti causam incurrere.

Corr. Rom. ¶ 1 Publice] *Hadrianus, Capitulare Caroli, & Ivo habent*, in publico.

C. II. *De eodem.*
Item Gregorius *l. 5. epist. 30. sive c. 130.*

QUidam *d* maligni Spiritus consilio repletus contra Castorium Notarium, ac responsalem nostrum, nocturno silentio in publico 1 civitatis loco contestationem posuit in ejus crimine loquentem, mihique etiam de facienda pace callide contradicentem 2. Et quia quisquis veraciter loquitur, semetipsum innotescere non debet formidare, oportet, ut publice exeat, & quæcunque in contestatione sua loqui præsumpsit, ostendat. Quod si non exierit, neque publice confessus fuerit, quisquis ille sit, qui hoc agere præsumpsit, vel consensum in tantæ iniquitatis consilio præbuit, ex Dei, & Domini nostri Jesu Christi spiritu definimus, ut sancti ejus corporis, ac sanguinis participatione privatus sit. Si vero, quia latet, & quoniam nescitur, teneri ad disciplinam *e* non valet, si tanti mali conscius, etiam prohibitus, corpus, ac sanguinem Domini percipere præsumit, anathematis ultione percussus 3 fit, & ut fallax, ac pestifer a sanctæ Ecclesiæ corpore sit divisus. *& infra*. Sin autem in eadem civitate egressus ad publicum potuerit docere, quæ dixit, vel certe sciens se non posse, quæ scripsit, ostendere, errorem suum fuerit aperte confessus, Dominici corporis, ac sanguinis participatione non sit privatus, neque a corpore sanctæ Ecclesiæ alienus existat.

Corr:

a *al. excipiat.* b *Capit. l. 7. c. 361.* c *Ans. l. 3. c. 88. Ivo p. 4. c. 156. & p. 16. c. 235.* d *Ivo p. 6. c. 381.* e *al. disciplina.) orig.*

Corr. Rom. ¶ 1 Publico] *Hæc vox abest a manuscriptis, & originali, & Ivone: sed ob casum est retenta, & in aliquot vetustis est glossa interlinearis.*

¶ 2 Contradicentem] *Quæ sequuntur usque ad versic.* Quod si, *addita sunt ex ipsa epistola, & referuntur etiam ab Ivone.*

¶ 3 Percussus sit.] *Antea legebatur*, percutiatur: *sed cum ea, quæ antecedunt, ipso facto ligent, quia ad occultum delictum referuntur, emendatum hoc est, quemadmodum alia multa ex epistola ipsa. Apud Ivonem vero legitur*, anathematis ultione percussus, ut fallax &c.

C. III. *Anathematizentur, qui famosos libellos in Ecclesia ponunt.*

Item in Concilio Eliberitano *c.* 52.

SI *a* qui inventi fuerint famosos libellos in Ecclesia ponere, anathematizentur.

Gratian. *Item Codice lib. 9. titulo de famosis libellis lege unica, Impp. Valentinianus, & Valens AA.* Si quis famosum libellum domi, sive in publico, vel quocunque loco ignarus repererit, aut corrumpat, priusquam alter inveniat, aut nulli confiteatur inventum. Sin vero non statim easdem chartulas vel corruperit, vel igne consumpserit, sed vim earum manifestaverit, sciat, se quasi auctorem hujusmodi delicti capitali sententia subjugandum. & *infra.* Hujusmodi autem libellus alterius opinionem non lædat.

QUÆSTIO II.

V*Ocatio autem ejus, qui impetitur, non semel, sed bis, & tertio per congruum spatium rationabilibus scriptis fieri debet.*

C. I. *Vocatio ad Synodum ejus, qui impetitur, & in scriptis, & per spatium fiat congruum.*

Unde Damasus Papa *Stephano Archiepiscopo epist. 3. scribit dicens.*

VOcatio *b* ad Synodum juxta decreta Patrum canonica ejus, qui impetitur, rationabilibus 1 scriptis per spatium fieri debet congruum, atque canonicum: quia, nisi canonice vocatus fuerit, suo tempore, & canonica ordinatione, licet venerit ad conventum quacunque necessitate, nisi sponte voluerit, nullatenus suis respondebit insidiatoribus.

Corr. Rom. ¶ 1 Rationabilibus scriptis) *In epistola Damasi loco horum verborum legitur*, tam sua præsentia, quam & scriptis, atque apochrysariis: *verum Anselmus, Burchardus, auctor Polycarpi, & Ivo cum vulgata lectione conveniunt.*

C. II. *Quibus temporum spatiis reus vocetur ad causam.*

Item Sylvester Papa.

PRæsenti *c* decreto censemus, ut inprimis paternaliter *d* vocentur, & per septem dies expectentur, nullius Ecclesiasticæ rei interdicta licentia. Huic vero expectationi iterum addantur septem dies, interdicta Ecclesiam intrandi licentia, & omnia Divina officia audiendi. Post vero addantur duo dies, quibus a pace, & communione sanctæ Ecclesiæ sint suspensi. Deinde vero iterum aliis duobus diebus, sub eadem expectatione deportentur 1. Quibus uno die superaddito, omni expectatione veluti jam desperata reus mox anathematis gladio percutiatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Deportentur] *Antea legebatur*, expectentur. *Emendatum est ex Polycarpo, Anselmo, & vetustis Gratiani exemplaribus, in quorum nonnullis hæc est glossa interlinearis, id est*, expectentur.

C. III. *Nullius accusatio per scripta suscipiatur.*

Item Damasus Papa *ad Episcopos Italiæ. epist.* 6.

RElatum *a* est ad sedem Apostolicam, vos accusationes fratrum per scripta suscipere absque legitimo accusatore, Quod deinceps in omni terrarum orbe fieri Apostolica auctoritate prohibemus, & quod nuper factum est, absque ulla retardatione corrigere *b* curamus, nec *c* unquam prius per scripta eorum, qui accusantur, causam discutere liceat, quam per querelantium institutionem *d* vocati canonice ad Synodum veniant, & præsens per præsentem agnoscat veraciter, & intelligat, quæ ei objiciuntur. & *infra.* §. 1. Leges enim seculi accusatores præsentes exigunt, & non per scripta absentes, Unde canonica Patrum constituta non semel, sed sæpissime clamant, nec accusationes, nec testimonium *e* ullum per scripta posse proferre, nec de aliis negotiis quicunque testimonium dicant, nisi de his, quæ sub præsentia eorum acta esse noscuntur. Similiter & qui *f* alium accusare elegerit, præsens per se, & non per alium accuset, inscriptione videlicet præmissa. Neque ullus unquam judicetur, antequam legitimos accusatores præsentes habeat, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina. Curandum namque *g* est, ne ira quenquam subripiat *h*, faciatque citius omne, quod non licet.

C. IV. *Vi, aut timore ejecti, aut suis rebus exspoliati ad Synodum non vocentur.*

Item Felix Papa II. *Athanasio, & omnibus Orientalibus Episcopis epist. 1. c. 3.*

SI *i* Primates, accusatores Episcoporum cum eis pacificare familiariter minime potuerint, tunc tempore legitimo eos ad Synodum canonice convocatam, non intra angusta tempora canonice convocent, & non prius, quam eis per scripta significent, quid eis opponitur, ut ad responsionem præparati adveniant. Nam si aut vi, aut timore ejecti, aut suis rebus exspoliati fuerint, nec canonice vocari ad Synodum possunt, nec respondere æmulis debent, antequam canonice restituantur, & sua eis omnia legaliter reddantur.

Gratian. *His auctoritatibus evidentissime datur intelligi, quod nisi quis canonice vocatus fuerit, etiamsi aliqua occasione ad Synodum veniat, suis nullatenus cogitur respondere insidiatoribus. Canonica autem vocatio est, quando servato dierum interstitio, secundum auctoritatem B. Sylvestri, causæ suæ literis adesse jubetur, quibus, quid ei objiciatur, auctoritate* Felicis Papæ *significari oportet.*

QUÆSTIO III.

Q*Uod autem per procuratorem suum causam agere valeat, qui impeditus causæ suæ adesse non valet, auctoritate* Romanæ Synodi, *quæ tempore* Hadriani *k* Papæ *celebrata est, probari videtur, in qua c. 5. sic statutum legitur.*

C. I. *Pro se Legatum ad Synodum mittat, quem gravis necessitas premit.*

SI *l* ægrotans fuerit Episcopus, aut aliqua eum gravis

a *Cap. l. 6. c. 243. Polyc. l. 3. tit. 21. Ans. l. 3. c. 89. Ivo p. 3. c. 251. & p. 4. c. 154. Burch. l. 3. c. 199.* b *Polyc. l. 5. t. 1. Ans. l. 3. c. 50. Burch. l. 1. c. 156. Ivo p. 5. c. 266.* c *Polyc. l. 5. tit. 3. Ans. l. 3. c. 120.* d *al. personaliter.*

a *Ans. l. 3. cap. 48. Polyc. l. 5. t. 1.* b *corrigi rogamus) orig.* c *11. q. 3. c. eorum qui.* d *al. institutiones.* e *testimonia] orig.* f *3. q. 9. qui accusare.* g *al. quoque.* h *al. cuiquam subrepat.* i *Burch. lib. 1. cap. 221. Ivo p. 5. c. 335.* k *in cap. Hadriani c. 5. & Felix I. epist. 2.* l *Polyc. l. 5. c. 1. Burch. l. 1. c. 51. Ivo p. 5. c. 161. Pann. l. 4. c. 19. 4. q. 5. c. unico.*

vis necessitas detinuerit, pro se Legatum ad Synodum mittat, nec a communione suspendatur, cui crimen intenditur, nisi ad causam suam dicendam, electorum judicum die statuta literis evocatus, minime occurrerit, hoc est, (nisi aliena *a* præoccupaverit necessitas) infra duorum, vel trium mensium spatium, & eo amplius, prout causa dictaverit.

Gratian. *Codicis lib.* 9. *tit. de accusat. & inscript. l.* 3. Imp. Alexander August. Reos capitalium criminum absentes etiam per procuratorem defendi leges publicorum judiciorum permittunt. §. 1. *Ecce, quod Episcopus impeditus, & causæ suæ adesse non valens, Legatum pro se jubetur ad Synodum mittere. Sed Legatus iste non ad causam agendam, sed ad necessitatem Synodo exponendam mittitur, qua impeditus Episcopus Synodo præsentiam suam exhibere non valuit. Causam autem (maxime criminalem) nulli, nisi per se agere licet.*

C. II. *Criminaliter accusans, vel accusatus per se experiatur.*

Unde Hadrianus Papa *in capitulis, c.* 38. *ait.*

IN *b* criminalibus causis nec accusator, nisi per se, aliquem accusare potest, nec accusatus per aliam personam se defendere permittitur.

C. III. *In omnibus causis, præterquam in criminalibus, Episcopi, & Sacerdotes pro se Advocatum habeant.*

Item Anacletus Papa.

QUia Episcopus, universique Sacerdotes ad solam laudem Dei, bonorumque operum actiones constituuntur, debet unusquisque eorum tam pro Ecclesiasticis, quam etiam pro suis actionibus (excepto publico videlicet crimine) habere Advocatum, non malæ famæ suspectum, sed bonæ opinionis, & laudabilis artis inventum: ne dum humana lucta attendunt, æterna præmia perdant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc capitulum, quod ex Anacleto citatur, habetur in Concilio Eugenii Papæ secundi, tempore Ludovici ac Lotharii Imperatorum habito, cap.* 19. *Quod etiam a Leone quarto est repetitum. Ex qua canone Lotharius, lib.* 2. *legum Longobard. tit. de advocatis, & Vicedominis, octavum Capitulare composuit.*

QUÆSTIO IV.

Q*Uod autem absque Synodali audientia damnari non debeat, auctoritate* Julii Papæ *c probatur, qui epist.* 1. *ait.*

C. I. *Nisi in legitima Synodo Episcopus judicari, vel audiri non debet.*

NUllus Episcopus, nisi in legitima Synodo, & suo tempore Apostolica auctoritate convocata, super quibusdam *d* criminationibus pulsatus audiatur, vel *e* judicetur, vel damnetur. Sin aliter præsumptum a quibusdam fuerit, in vanum deducatur, quod egerint, nec inter statuta 1 Ecclesiastica ullo modo reputetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Statuta] *Abest hæc dictio ab originali, & cæteris locis indicatis.*

C. II. *Episcopus accusatus a duodecim audiatur, causæ vero finis ad sedem Apostolicam deferatur.*

Item Zepherinus *Urbis Romæ Archiepiscopus, epistola prima Episcopis Siciliæ.*

DUodecim *f* judices quilibet Episcopus accusatus, si necesse fuerit, eligat, a quibus ejus causa juste judicetur, nec prius audiatur, aut excommunicetur, vel judicetur, quam ipsi per se eligantur, & regulariter vocatus *g* ad suorum primo conventum Episcoporum, per eos ejus causa juste audiatur, & rationabiliter discernatur. Finis vero ejus causæ ad sedem Apostolicam deferatur, ut ibidem terminetur: nec antea finiatur (sicut ab Apostolis, vel successoribus eorum olim statutum est) quam ejus auctoritate fulciatur.

Gratian. *Quod vero absque Synodali audientia Episcopus damnari prohibetur, sine præjudicio Romanæ sedis oportet intelligi, quæ sua auctoritate quosque valet damnare, vel damnatos absolvere. Unde Gelasius Papa:* Ipsi sunt canones, &c. *infra causa nona,* Sententia 1 excommunicationis notatus. §. 1. *Item Hadrianus, c.* 8. Salvo Romanæ Ecclesiæ in omnibus Primatu, manifestum est, quod illa, quæ sunt per unamquamque provinciam, ipsius provinciæ Synodus dispenset: sicut in Nicæno *b* constat decretum esse Concilio. *Cum vero accusatus ad Concilium venerit, quicquid considentium consultationibus agitur, aut ab accusantium parte proponitur, non contentiosis vocibus, sed mitissima verborum relatione proferatur.*

C. III. *In cognitione causarum contentiosi locum non habeant.*

Unde in Toletano Concilio XI. *c.* 1. *legitur.*

IN loco *c* benedictionis confidentes Domini Sacerdotes nullis debent aut indiscretis vocibus perstrepere, aut quibuslibet tumultibus perturbari *d*, nullis etiam vanis fabulis, vel risibus agi, & (quod deterius est) obstinatis disceptationibus tumultuosas voces effundere. *Si quis enim* (ut Apostolus *e* ait) *putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio.* Cultum enim suum justitia perdit, quando silentia judicii obstrepentium turba *f* confundit, dicente Propheta *g*: *Erit cultus justitiæ silentium.* Debet ergo quicquid aut consultationibus *h* considentium agitus, aut ab *i* accusantium parte proponitur, sic mitissima verborum relatione proferri, ut nec contentiosis vocibus sensus audientium turbent, nec judicii κ vigorem de tumultu enervent. Quicunque ergo in conventu Concilii hæc, quæ præmissa sunt, violanda crediderit, & contra hæc interdicta aut tumultu, aut contumeliis, vel risibus Concilium conturbaverit, juxta divinæ legis edictum, quo præcipitur *l*: *Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium*, & cum omni dedecore de confessione *m* abstractus, a communi cœtu secedat, & trium dierum excommunicationis sententiam perferat.

QUÆSTIO V.

N*Unc autem quæritur, an sit aliquis judicandus malevolus, quia crimen alterius indicat. De hoc scribit* B. Augustinus n *serm.* 3. *de communi vita Clericorum, seu regula tertia, dicens.*

C. I. *Magis nocet, qui crimen celat, quam qui amicabiliter indicat.*

NOn vos judicetis esse malevolos, quando crimen alterius indicatis. Magis quippe innocentes non estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. Si enim frater tuus vulnus habet in corpore, quod velit occultari, dum timet secari, nonne crudeliter a te siletur, ac misericorditer indicatur? quanto ergo potius debes *o* manifestare crimen, ne deterius putrescat in corde?

C. II.

a *alia.*] *orig.* b *Ansel. l.* 3. *c.* 88. *Pannor. l.* 4. *c.* 36. c *Et in C. Hadriani, c.* 3. *Capitular. l.* 6. *c.* 287. d *al. quibusvis.* e *al. id est.* f 3. *q.* 8. *c.* 1. *Polyc. l.* 5. *tit.* 4. *Ansel. l.* 3. *c.* 45. *Ivo part.* 5. *c.* 245. g *al. vocatos.*

a *est initium causæ nonæ.* b *Supra* 3. *q.* 6. *neminem.* c *Ans. in princ. Ivo p.* 4. *c.* 245. d *al. perturbare.* e *Jac.* 1. f *al. turbo. al. quando silentium perit, & judicium obstrepentium turba confundit.*] g *Esa.* 32. h *aliter collationibus.* i *aliter a causantium.* κ *al. judicum.* l *Proverb.* 22. m *in vulgatis legebatur, confessione, & al. concessione.* n *Idem epist.* 109. o *eum debes manifestare, ne, &c.*] *orig.*

C. II. *Nec qui parcit, est amicus, nec qui verberat, inimicus.*

Idem *ad Vincentium Donatistam, & Rogatistam, epist.* 48.

NOn *a* omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui verberat, inimicus. *Meliora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.* Melius est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere. §. 1. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligebat, quam esurienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat. §. 2. Et qui phreneticum ligat, & qui lethargicum excitat, ambobus molestus, ambos amat. §. 3. Quis nos potest amplius amare, quam Deus? Et tamen nos non solum docere suaviter, verum etiam salubriter terrere non cessat. Fomentis lenibus, quibus consolatur, sæpe etiam mordacissimum medicamentum tribulationis adjungens, exercet fame Patriarchas *b*, etiam pios & religiosos; populum contumacem pœnis gravioribus agitat; non aufert ab Apostolo *c* stimulum carnis tertio rogatus, ut virtutem in infirmitate perficiat. *& infra.* §. 4. Noveris 1 aliquando furem avertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello ad gregem pecora errantia revocare.

Corr. Rom. ¶ 1 Noveris] *Apud B. Augustinum legitur:* & noveris, *pendetque hæc pars ex superiore periodi parte: &* putas nullam vim adhibendam esse homini, &c.

C. III. *Non odio habetur, sed diligitur, qui castigatur, & corripitur.*

Item ex sermone 84. Ambrosii, *qui sic incipit:* Amarior fortasse.

NOn osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ergo, quando castigatur, qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim & amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amarissime *d* inferuntur. Dulcior enim est religiosa castigatio, quam blanda remissio. Unde ait Propheta *e*: *Dulciora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici.*

Gratian. *Ex his verbis datur intelligi, quod magis confert utilitati fraternæ, qui crimen accusando, vel indicando persequitur, quam qui celando fovere nititur.* Eusebius *autem Papa contra statuere videtur, dum aliorum crimina sponte confitentes in Episcoporum accusatione recipi prohibet, dicens epist. prima ad Episcopos Galliæ.*

C. IV. *Ad accusationem non admittantur aliorum crimina sponte confitentes.*

ILli *f*, qui aut in fide Catholica, aut in inimicitia suspecti sunt, ad pulsationem Episcoporum non admittantur: quia veritatem professionis infidelitas, & inimicitia impedire solet. Nec illi credendi sunt, aut admittendi, qui aliorum sponte crimina confitentur. Et ideo replicanda est solicite veritas, quam sponte prolata in illis vox habere non potest. Hanc diversis cruciatibus e latebris suis religiosus *g* tortor exigere debet, ut dum pœnis corpora subjiciuntur, quæ gesta sunt, fideliter & veraciter exquirantur.

C. V. *De eodem.*

Item *in Proverbiis, cap.* 11.

QUi ambulat fraudulenter, revelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici commissum. *Item infra, c.* 25. § 1. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio cito, ne postea emendare non possis, cum dehonestaveris amicum tuum.

Gratian. *Sed aliud est, ex charitate aliorum crimina deferre, ut quos secreta admonitione corrigere non possumus, convictos judicis sententia corripiat: atque aliud, insidiando falsa objicere, vel insultando vera facile exprobrare. Illud vero charitatis, hoc autem impietatis est officium.* §. 1. *Unde in eisdem Proverbiis, cap.* 12. *dicitur*: Verba impiorum insidiantur sanguini: os justorum liberabit eos. *& infra.* Qui quod novit, loquitur, judex 1 justitiæ est: qui autem mentitur, testis est fraudulentus. *Item.* Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii. *Item c.* 13. Qui custodit os suum, custodit animam suam: qui autem inconsiderate *a* loquitur, sentiet mala. *& infra.* Verbum mendax justus detestabitur: impius autem confundit, & confundetur. §. 2. *Item Augustinus in Psal.* 37. b: Si aliquando 2 humana infirmitate pedes nostri in aliquod peccatum moventur, insurgunt linguæ iniquissimorum inimicorum, cum fuisset miserendum: irrident impii, unde dolent pii.

Corr. Rom. ¶ 1 Judex] *Sic in Bibliis etiam Compluti, & Antuerpiæ impressis. Sed in nonnullis manuscriptis habetur*, index. *Græce autem*, ἐπιδεικνυμένην πίστιν ἀναγγέλλει δίκαιος, ὁ δὲ μάρτυς τῶν ἀδίκων δόλιος: *id est*; clarum testimonium dat justus, testis autem injustorum dolosus.

¶ 2 Si aliquando] *Hic versiculus videtur sumptus partim ex verbis B. Augustini, partim ex glossa marginali, & interlineari, in eundem locum ex eod.* B. Augustino, & Cassiodoro:

QUÆSTIO VI.

1 ps. QUi autem, quod intendit, probare non valet, puniendus est.

C. I. *Puniatur, qui aliis falsa intulerit.*

Unde Hadrianus Papa *ait in capitulis c c.* 41.

OMnis *d*, qui aliis falsa intulerit, puniatur, & pro falsitate ferat infamiam.

C. II. *De eodem.*

Item Gregorius Papa.

QUi calumniam illatam non probat, pœnam debet incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret.

Corr. Rom. ¶ *Hic Gratianus partem sequentis capituli, quasi quandam per se sententiam, quod non raro solet, proponit.*

C. III. *Qua pœna feriatur, qui crimen illatum non probat.*

Item *in Regesto.*

QUia *e* juxta canonicas Patrum sententias, qui calumniam illatam non probat, pœnam debet incurrere, quam si probasset, reus utique sustineret, ac per hoc, quia Subdiaconus crimen Diacono probare non potuit, quoniam impositionem manus (qua carere non potuisset] non habuit, non solum 1 Sacerdotio, sed officio caruit, & tanquam revera infamis meruit verberibus castigari. Nam cui cum tribus testibus, veluti Laico crimen quodlibet approbatur, non est mirum, quod objecit, dum probare non sufficit, si corporali infamiæ, quemadmodum Laicus, ex juris similitudine subjugatur. Quod enim esset Diacono gradum amittere, hoc fuit Subdiacono famæ plenitudine caruisse.

Corr. Rom. ¶ *In regesto B. Gregorii hæc non sunt inventa, sed habentur omnia in vita ipsius a J. Diacono scripta l.* 4. *c.* 31. *Is enim, postquam citavit epistolam* 66. *libri noni, Anthemio Subdiacono scriptam, inde ista collegit:* Idcirco Gregorius non probantem, quod objecerat, Subdiaconum officio jubet privari, quia juxta canonicas Patrum sententias, qui calumniam, &c. *usque ad finem. Sicut autem caput hoc ex Joan. Diacono sumptum est, ita in Decretalibus caput primum tit. de calumniat. ex ipsa Gregorii ad Anthemium epistola est acceptum.*

¶ 1 Solum] *Vox ista abest ab originali, sed ob glossam non est inducta.*

Gratian. *Codice libro primo, titulo de Episcopis, & Clericis. l.* 8. *Imperator* Theodosius.

2 ps. §. 1. *Presbyteri citra injuriam quæstionis testimonium dicant,*

---

a 23. *q.* 4. *nimium.* §. *non omnis. Proverb.* 27. b *Genes.* 42. c 2. *Cor.* 12. d *al. amarius.* e *Proverb.* 27. f *Ansel. l.* 3. *c.* 25. g *rigorosus*] *orig.*

a *inconsideratus est ad loquendum,*] *vulg.* b *in versic. quia dixi.* c *Capit. l.* 2. *c.* 277. d *Ansf. l.* 3. *c.* 92. e *Joan. Diac. l.* 4. *vitæ B. Gregorii, c.* 31.

dicant, ita tamen, ut falsa non simulent. Cæteri vero Clerici, qui eorum a deinde gradum, vel ordinem sequuntur, si ad testimonium dicendum petiti fuerint, prout leges præcipiunt, audiantur: ut salva tamen sit litigatoribus falsi actio, si forte Presbyteri, qui suo b nomine superioris loci testimonium dicere citra aliquam corporalem injuriam sunt præcepti, hoc ipso, quod nihil metuant, vera suppresserint. Multo magis enim pœna digni sunt, quibus quamplurimum honoris per nostram jussionem delatum est, si occulte c inveniantur in crimine. Item constitutione tertia, coll. nona *d. §. 2. Presbyteri, seu Diaconi, si falsum testimonium dixerint, si quidem in re pecuniaria, divino ministerio duntaxat per tres annos separati, monasterio tradantur; si in criminali, Clericatus honore nudati, legitimis pœnis subjiciantur. Cæteri vero Clerici communi* 1 *jure ab officio Ecclesiastico pulsi sine delectu causæ legitime coerceantur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Communi) *Hæc omnia verba,* communi jure ab officio Ecclesiastico pulsi, *absunt a manuscriptis, sunt tamen in translatione, quæ habetur in Codice. Nec vero Gratianus ipsa omnino verba aut veteris interpretationis, aut Juliani, aut Irnerii retulit. Quare operæ pretium fuerit Novellam ipsam Græcam, & vulgatas interpretationes consulere: extant enim aliquæ varietates non contemnendæ.*

C. IV. *Ad sanctæ communionis ministerium e non accedat, qui crimen illatum non probat.*

Item Gregorius *Januario Episcopo lib. 3. epist. 24.*

3 Ips EPiphanium 1 Presbyterum quorundam Sacerdotum *f* literis criminaliter accusatum, cujus nos, ut valuimus, discutientes causam, nihilque in eo objectorum reperientes, ut ad locum suum reverteretur, absolvimus. Criminis ergo ejus auctores te volumus perscrutari: & nisi qui easdem transmisit epistolas, paratus fuerit, hoc, quod objecit, canonicis, atque districtissimis probationibus edocere, nullatenus ad sanctæ ministerium communionis accedat.

Corr. Rom. ¶ 1 Epiphanium] *In epistola hæc antecedunt:* Præterea nosti latorem præsentium Epiphanium Presbyterum quorundam &c.

C. V. *Qua pœna delator sit feriendus.*

Item ex decreto Hadriani Papæ *h, cap. 49.*

DElatori *i* autem lingua capuletur, aut convicto caput amputetur. §. 1. Delatores autem sunt, qui invidia produnt alios.

Corr. Rom. ¶ *Habetur inter capitula Hadriani c. 49. allatum, quantum conjicere licet ex legibus secularibus. Nam in Codice Theod. lib. 10. tit. 10. l. 2. fere idem, in libro autem 7. Capitul. c. 360. prorsus idem habetur.*

C. VI. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio K Eliberitano.

DElator *l* si quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proscriptus, vel interfectus, placuit, non 1 nisi in fine accipere communionem. Si levior causa fuerit, infra quinquennium accipere poterit communionem. Si cathecumenus fuerit, post quinquennii tempora admittatur ad baptismum.

Corr. Rom. ¶ 1 Non nisi] *In Concilio ipso, & Capitularibus legitur,* nec in fine: *quod in multis ejusdem Concilii decretis repetitur. Quomodo autem hic, & apud Burchardum, atque Ivonem legitur, convenit canoni 13. Nicæni Concilii, in quo sic statutum est:* De his, qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regularisque servabitur, ita, ut si quis egreditur e corpore, ultimo, & necessario viatico minime privetur. *Hanc controversiam copiose explicat* Innoc. *I. epist. 3. c. 2. Exuperio Episcopo Tolosano.*

a *al. eum.* b *al. sub.* c *al. si in occulto inveniatur crimen.* d *Cod. eod. tit. Authentica seq. Presbyteri. Novella 123. §. reverendissimis.* e *al. mysterium.* f *al. Sardorum.* g *al. mysterium.* h *in Capit. Hadriani c. 49.* i *Capit. l. 7. c. 360. Ans. l. 3. c. 88.* K *Capit. l. 6. c. 244.* l *Burch. l. 6. c. 27. Ivo p. 10. c. 156.*

C. VII. *Qui innocentem falso crimine maculaverit, Sacerdotis arbitrio pœna diuturna purgetur.*

Item ex octava Synodo. *a*

SI quis falsum dixerit, vel personam innocentis falso crimine maculaverit, juxta Sacerdotis arbitrium diuturna pœnitentia expurgetur.

Corr. Rom. ¶ *Capiti huic in vulgatis erat præpositum nomen Paleæ, quod sublatum est auctoritate omnium vetustorum exemplarium, quotquot collata sunt. Extat autem in regula Monachorum B. Isidori c. 17.*

C. VIII. *A communione coerceatur vel secularis, vel Laicus, qui Ecclesiam, vel Clericum per calumniam fatigaverit.*

Item ex Concilio Agathensi *cap. 32.*

SI *b* quis vero secularium per calumniam Ecclesiam, aut Clericum *c* fatigare rentaverit, & convictus fuerit, ab Ecclesiæ liminibus, & a Catholicorum communione, nisi digne pœnituerit, coerceatur. *d*

CAUSA VI.

DUo fornicatores, & infamia notati quendam religiosum Episcopum de Simonia accusare nituntur: reus alterius provinciæ Archiepiscopi judicium expetit: tandem in probatione deficit accusator: Reus cogitur ad suæ innocentiæ assertionem.

1. *Hic primum quæritur, an crimine irretiti, vel infamia notati ad hujusmodi e accusationem sint admittendi.*
2. *Secundo, si Episcopus in eos accusationem vertere voluerit, an simplici assertioni suæ sit fides habenda.*
3. *Tertio, si liceat sibi expetere judicium Archiepiscopi alterius provinciæ.*
4. *Quarto, cujus judicium sibi sit expetendum, si circa suam sententiam Episcopos suæ provinciæ discordare contigerit.*
5. *Quinto, si in probatione deficit accusator, an reus sit cogendus ad probationem suæ innocentiæ.*

QUÆSTIO I.

1 Ps QUod autem crimine irretiti alios accusare non possunt, Anacletus Papa *testatur epistola secunda Episcopis Italiæ dicens.*

C. I. *A criminosis Sacerdos accusari non permittitur.*

SI Sacerdos sine crimine eligi præcipitur, nullatenus ab hominibus criminibus irretitis accusari, aut calumniari permittitur, nec ab aliis, quam ab iis, qui sine crimine sunt, & juxta 1 electionem Sacerdotes ordinari possunt, & tales per omnia inveniuntur, quales Sacerdotes eligi jubentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Juxta electionem) *Sic in omnibus collatis manuscriptis codicibus, præterquam in uno, in quo est,* justa electione. *In vulgatis erat,* & juxta electionem canonicam. *In epistola autem ipsa legitur:* & juxta electionem, si necessitas fuerit, aut ipsi volendo Domino servire elegerint, Sacerdotesque sine crimine fieri, & ordinari possint, & tales per omnia fuerint, quales eligi Sacerdotes jubentur.

C. II. *Infames, & qui culpis exigentibus ad Sacerdotium provehi non possunt, Sacerdotes non accusent.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis c. 21.*

I. OMnes *f* vero infames esse dicimus, quos leges seculi infames appellant, & omnes, qui culpis exi-

a *In regula Isidori c. 17.* b *Ans. l. 3. c. 116. Burch. l. 15. c. 5. Ivo p. 6. c. 367. & p. 16. c. 6.* c *Clerum] orig.* d *al. arceatur.* e *al. hujus.* f *Polyc. l. 5. t. 1.*

exigentibus ad Sacerdotium non possunt provehi. Indignum est enim, ut illi eos accusent, qui esse non possunt, quod ipsi sunt: quoniam sicut majores a minoribus non judicantur, ita nec criminari possunt.

C. III. *Infames sunt, qui regnum Dei consequi non valent.*

Item Fabianus Papa *epist.* 2. *Episcopis Orientalibus.*

ILli, qui illa peccata perpetrant, de quibus Apostolus *a* ait: *Quoniam, qui talia agunt, regnum Dei non consequentur*: valde cavendi sunt, & ad emendationem, si voluntarie noluerint, compellendi: quia infamiæ maculis sunt aspersi, & in barathrum delabuntur, nisi eis Sacerdotali auctoritate subventum fuerit. §. 1. Similiter & illi, de quibus ipse ait *b*: *Cum hujusce modi hominibus nec cibum sumere*: quia infamia sunt notati, antequam Sacerdotali auctoritate sanentur, & in gremio sanctæ matris Ecclesiæ redintegrentur: quia, qui extra nos sunt, nobiscum communicare non possunt.

C. IV. *Ante satisfactionem excommunicati ad accusationem non admittantur.*

Item Fabianus *epist.* 1.

II. OMnes *c* illi sunt ab accusatione repellendi, quos Apostolus commemorat dicens *d*: *Cum eis nec cibum sumere*, & ante satisfactionem Ecclesiæ non sunt suscipiendi.

C. V. *Sacerdotes nonnisi a coæqualibus accusari debent.*

Item Clemens Papa *Jacobo Hierosolymorum* 1 *Episcopo epist.* 1.

BEatus *e* Petrus homicidas, & adulteros, & cunctos criminalibus nexibus alligatos, & qui eis coæquales non erant, ab Episcoporum *f* vexatione, & accusatione, dicente *g* Domino, prohibebat, & non nisi coæqualibus, aliquid eis inferri debere docebat, *& paulo post.* §. 1. Infames etiam omnes, & quos Primates, & leges seculi non suscipiunt, sed & Laicos ab eorum accusatione, & vexatione semper repelli debere rogabat, & cunctos illis subditos esse præcipiebat: cunctorum Sacerdotum vitam superiorem, sanctioremque, ac discretam a secularibus, & Laicis hominibus esse, & spirituales quosque, atque Sacerdotes super carnales, & Laicos semper constituendos docebat, quoniam pro minimo nobis esse debet, ut a talibus arguamur, & judicemur, vel ab humano die *h*. Majores vero a minoribus nec accusari, nec judicari ullatenus posse dicebat: quoniam non solum hoc divinas, sed & leges seculi inhibere docebat.

Corr. Rom. ¶ 1 Hierosolymorum) *Antea erat*, Metropolitano. *Emendatum est ex plerisque manuscriptis codicibus. Nam & Clemens in epistola sic ipsum Jacobum vocat.*

C. VI. *Qui criminosus fuerit, Sacerdotes accusare non potest.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis c.* 68.

QUi *i* crimen intendit, agnoscendum est, si ipse ante non fuerit criminosus: quia periculosa est, & admitti non debet rei adversus quemcunque professio. *& infra c.* 72. §. 1. Testes autem sine aliqua sint infamia, uxores, & filios habentes, & Christum omnino prædicantes.

Gratian. *Non solum autem criminosi, sed etiam quilibet alii ab accusatione Episcoporum repelluntur.*

C. VII. *Deo non placet, qui servos suos accusat.*

Unde Anacletus Papa *epist.* 1. *ait.*

SI omnia in hoc seculo vindicata essent, locum divina judicia non haberent. Supervacuis enim ad beneficia laborat impendiis, qui solem certat facibus adjuvare. Ideo si aliquis putat se Deo in hoc placere, quod servos suos accusat, & ut meliores fiant, dicit se hoc agere, in vanum laborat, & plus invidiæ stimulis agitatur, quam charitatis: quoniam gratiæ plenitudo adjectione non indiget, nec ulla requirit commendationis augmenta.

C. VIII. *Populus Sacerdotes arguere, vel increpare non valet.*

Item Telesphorus a *epist. unica c.* 3.

SAcerdotes *b*, qui proprio ore corpus Domini conficiunt, ab omnibus sunt audiendi, atque timendi; non dilacerandi, aut detrahendi: quia a quibus se Domini populus benedici, salvari, & institui cupit, nullatenus debet eos arguere, nec vulgus in eorum accusatione suscipi. Populus enim ab eis docendus est, & corripiendus; non ipsi ab eo: quia non *c* est discipulus supra magistrum. *& infra.* §. 1. Dei ergo accusat ordinationem, qui eos, qui ab eo constituuntur Sacerdotes, accusat, vel damnari cupit. *Idem infra* d. §. 2. Hi, qui 1 non sunt idonei, non suscipiantur ad accusationem: omnes, qui adversus Patres armantur, infames esse censemus. Patres enim omnes venerandi sunt, non respuendi, aut insidiandi.

Corr. Rom. ¶ 1 Hi, qui) *In aliquot vetustis codicibus est caput distinctum a superiore.*

C. IX. *De eodem.*

Item Pius Papa e *epist.* 1.

OVes *f* pastorem suum non reprehendant: plebs Episcopum non accuset: nec vulgus eum arguat: quoniam non *g* est discipulus super magistrum, neque servus supra Dominum. Episcopi autem a Deo sunt judicandi, qui eos sibi oculos elegit. Nam a subditis, aut pravæ vitæ hominibus non sunt arguendi, vel accusandi, aut lacerandi. *& infra.* §. 1. Nemo bonum faciens, alteri verbo, aut facto nocere vult: quanto minus in suspicionem debet venire fidelis homo, ut dicat, aut faciat ea, quæ pati non vult: quia omnis suspicio potius repellenda est, quam approbanda, vel recipienda.

Gratian. *Ipsa autem detractio, licet ex vitio detrahentium, tamen justo Dei judicio nonnunquam adversus bonos excitatur, ut quos vel domestica præsumptio, vel aliorum favor in altum extulerat, detractio humiliet.*

C. X. *Ne quis* 1 *de se præsumat, linguæ malorum ex Dei præcepto contra eum excitantur.*

Unde Ambrosius *ad c.* 22. *Lucæ.*

IMitare Petrum tertio alibi *h* dicentem: *Domine tu scis, quia diligo te.* Etenim, quia tertio negaverat, tertio confitetur: sed negavit in nocte, confitetur in die. Hæc autem ideo dicta sunt, ut sciatis, neminem jactare se debere. Nam si Petrus lapsus est, quia dixit *i*: *Etsi alii scandalizati fuerint in te: sed non ego*, quis alius jure de se præsumat? Denique & David quia dixerat *k*: *Ego dixi in mea abundantia, non movebor in æternum*: eam sibi jactantiam obfuisse profitetur, dicens: *Avertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ne quis] *Rubrica hæc non valde convenit subjecto capiti, & pie est interpretanda: nam simili locutione utitur David* 2. *Regum* 16. *loquens de Semei.*

C. XI. *Ut boni salubriter humilientur, linguæ malorum contra eos insurgunt.*

Item Gregorius *lib.* 9. *epist.* 39. *ad Theotistam patriciam.*

SUnt plurimi, qui vitam bonorum amplius, quam debent, laudant: & ne qua elatio de laude surrepat, per-

Ff

a *Gal.* 5. b 1. *Cor.* 5. c *Ans. l.* 3. *c.* 1. d 1. *Cor.* 5. e *Joan.* 8. *Ansel. ibid.* f eorum] *orig.* g docente] *orig.* h 1. *Cor.* 4. i *Ans. l.* 3. *c.* 88 *sup.* 3. *q.* 11. *neganda.*

a *Et Julius in decr. c.* 10. b *Ans. l.* 3. *c.* 12. *Ivo p.* 16. *c.* 314. *Matth.* 10. d *Ivo p.* 6. *c.* 315. e *Et Cornelius ep.* 2. f *Polyc. l.* 5 *tit.* 1. *Ivo p.* 5. *c.* 243. *Pann. l.* 4. *c.* 36. g *Luc.* 7. h *Joan.* 21 i *Marc.* 14. k *Psalm.* 29.

permittit omnipotens Deus malos in obtrectationem, & objurgationem prorumpere, ut si qua culpa ab ore laudantium in corde nascitur, ab ore vituperantium suffocetur. Hinc est ergo, quod Doctor gentium se in prædicatione currere testatur per infamiam, & bonam famam, qui etiam dicit *a*: *Ut seductoros, & veraces.*

Gratian. *Verum* b *hac auctoritate prohibentur spirituales a carnalibus accusari, non carnales a spiritualibus. Quod ex verbis ejusdem datur intelligi, quibus in eodem capitulo* 1 *subjunxit, dicens*: Capite *c* languescente, facilius reliqua corporis membra inficiuntur: *sicut scriptum* b *est*: Omne caput languidum, & omne cor mœrens: a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. *Quapropter manifestum est, Diabolum (qui sicut Leo e rugiens circuit, quærens quem possit devorare) cordibus plebium suadere, ut Doctoribus, atque Pastoribus suis detractiones irrogent, vel eos accusent, ut plebes languescentes (non tenentibus pastoribus frena eorum) lasciviant, atque in ima ruant, ut saltem sic periclitari possint. Multum vero distant damna morum a damnis rerum temporalium, cum ista extra nos sint, illa vero in nobis & infra* f. *Pejus* 2 *malum fore non existimo, quam Christianos suis invidere Sacerdotibus.*

Corr. Rom. ¶ 1 Capitulo] *Quæ subjungit Gratianus,* capite languescente, &c. *sunt in epist. 3. Anacleti, & apud Isidorum de summo bono, lib. 3. c. 38.*

¶ 2 Pejus] *Sunt in prima epist. Alexandri I.*

C. XII. *Deo recte famulantes persequi non licet.*

Hinc etiam Felix II. *ait Episcopis in Alexandrina Synodo congregatis.*

QUiescite (inquit sancta & magna Nicæna Synodus) & nolite persequi eos, qui recte *g* Deo famulantur, & sincera voluntate superni *h* Dei mandata custodiunt; & nostris legibus subjugantur; quia nec decet, nec ordo patitur, ut iniqui, & carnales spirituales persequantur.

C. XIII. *Subditi Prælatos suos accusare non debent.*

Item Anterus 1 Papa, *epistola unica.*

EX *i* merito plebis nonnunquam Episcopi depravantur, quatenus proclivius cadant, qui sequuntur. Capite languescente cætera corporis membra inficiuntur. Deteriores κ sunt, qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt. Caveat unusquisque, ne aut linguam, aut aures habeat prurientes, id est, ne aut ipse aliis detrahat, aut alios audiat detrahentes. *Sedens (inquit l) adversus fratrem tuum loquebaris*: detrahendo: *Et adversus filium matris tuæ ponebas scandalum, &c.* Parcant singuli detractioni linguæ, custodiantque sermones suos, & sciant, quia cuncta, quæ de aliis loquuntur, sua sententia judicabuntur. Nemo *m* invito auditori libenter refert. Officii singulorum sit, dilectissimi, non solum oculos castos servare, sed & linguam, nec quid in cujusquam domo agatur, alia domus per eos *n* unquam noverit. Habeant *o* omnes simplicitatem columbæ, nec cuiquam machinentur dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplantentur insidiis.

Corr. Rom. ¶ 1 Anterus] *Sic restitutum est ex plerisque vetustis. Nam antea erat,* Gregorius. *Videtur tamen Gratianus hoc tribuisse etiam Gregorio, supra c.* sunt plurimi, *in illis verbis*: Quod ex verbis ejusdem datur intelligi, quibus in eodem capitulo, &c. *Confectum autem caput hoc est magna ex parte ex Anacleti sententiis, in epist. 3.*

a 2. *Corinth.* 6. b *Eusebius in epistola ad Galliæ Episcopos.* c *Infra eadem, cap. ex merito.* d *Esa.* 1. e 1. *Petr.* 5. f *paulo aliter in originali impresso.* g *al. Deo perfecte ministrant.* h *al. superna.* i *Anacletus epist.* 3. *Isidorus lib.* 3. *de summo bono, c.* 38. *Supra ead. sunt plurimi.* κ *Infra eadem deteriores, & 9. quæst.* 3. *facta.* l *Psal.* 49. m *Hieronymus ad Nepotianum simile.* n *vos*] *orig.* o *Idem Hier. Infra* 16. *q.* 1. *si cupis.*

C. XIV. *Sapiens nocere non cupit.*

Item Lucius Papa *a epist. unica, Episcopis Galliæ. & Hispaniæ scribens.*

SApiens *b* non est omnis, qui nocet.

C. XV. *Raptoribus deteriores sunt Episcoporum detractores.*

Item Anacletus Papa, *epist.* 3.

DEteriores *c* sunt, qui Doctorum vitam, moresque corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt. Ipsi enim ea, quæ extra nos, licet nostra sint, auferunt: nostri autem detractores, & morum corruptores nostrorum, sive qui adversus nos armantur, proprie nos ipsos diripiunt 1, & ideo juste infames sunt, & merito ab Ecclesia extorres fiunt. Pro meritis ergo plebis sæpe Pastores depravantur Ecclesiæ, ut proclivius corruant, qui sequuntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Diripiunt,] *Antea legebatur,* nos ipsos decipiunt. *Emendatum est ex Isidoro, libro 3. de summo bono, cap. 38. Anacleti verba, quantum conjici potest, referendo: & optime convenit cum iis, quæ antecedunt. Verum in duobus antiquis exemplaribus epistolarum Anacleti, altero Vaticanæ, altero Florentinæ Bibliothecæ, habetur,* non nos, sed proprie se ipsos decipiunt.

C. XVI. *De eodem.*

Item Alexander Papa, *epist.* 3.

SUmma *d* iniquitas est, fratres detrahere, & accusare. Unde scriptum *e* est: *Omnis, qui detrahit fratri suo, homicida est: & omnis homicida non habet partem in regno Dei.*

Gratian. *Patet ergo, ut præmissum est, quod carnales prohibentur ab accusatione spiritualium, non spirituales ab accusatione carnalium.*

2 pars. §. 1. *Cum itaque criminosi & infames ab accusationibus prohibeantur, videndum est, quos canonum sacra auctoritas infames appellet.*

C. XVII. *Quæ personæ infames habeantur.*

De his Stephanus Romanæ Ecclesiæ Episcopus *scribit Hilario, epist.* 1. *cap.* 1. *dicens.*

INfames *f* esse eas personas dicimus, quæ pro aliqua culpa notantur infamia, id est, omnes, qui Christianæ legis normam abjiciunt, & statuta Ecclesiastica contemnunt; similiter, fures, sacrilegos, & omnes capitalibus criminibus irretitos; sepulchrorum quoque violatores, & Apostolorum, atque successorum eorum, reliquorumque Patrum statuta libenter violantes, & omnes, qui adversus Patres armantur, qui in omni mundo infamia notantur: similiter & incestuosos, homicidas, perjuros, raptores, maleficos, veneficos, adulteros, de bellis publicis *g* fugientes, & qui indigna sibi petunt loca tenere, aut facultates Ecclesiæ abstrahunt injuste, & qui fratres calumniantur, aut accusant, & non probant, vel qui contra innocentes Principum animos ad iracundiam provocant, & omnes anathematizatos, vel pro suis sceleribus ab Ecclesia pulsos, & omnes, quos Ecclesiasticæ, vel seculi leges infames pronuntiant. Hi nimirum *h* omnes, nec servi ante legitimam libertatem, nec pœnitentes, nec bigami, nec illi, qui curiæ deserviunt, vel non sunt integri corpore, aut sanam non habent mentem vel intellectum, aut inobedientes sanctorum decretis existunt, aut furiosi manifestantur; hi omnes, inquam, nec ad sacros gradus debent pro-

a *Et Cornelius Papa epist.* 2. b *Ivo part.* 3. *c.* 104. c *sup. ead. cap. ex merito. Burch. l.* 1. *c.* 138. *Deusdedit p.* 3. *Ivo part.* 5. *c.* 239. *Anselm. lib.* 3. *c.* 11. d *Ansel. l.* 6. *c.* 137. e 1. *Joan.* 3. f *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Deusdedit p.* 3. *Ans. l.* 3. *c.* 5. *Burch. l.* 1. *c.* 173. *Ivo p.* 5. *c.* 291. *Pannorm. lib.* 4. *c.* 66. g *hæc vox abest ab orig.* h *paulo aliter in originali.*

provehi, nec isti, nec liberti, neque suspecti, nec rectam fidem, vel dignam conversationem non habentes, summos Sacerdotes possunt accusare. 1

Corr. Rom. ℊ 1 Accusare.] *In vulgatis codicibus sequebatur*: nec ad accusationem, seu ad testimonium nullatenus juste possunt recipi, *quæ sunt expuncta, quoniam absunt a manuscriptis, (uno excepto) & originali, & Burchardo, & Ivone. In Pannormia tamen hæc postrema pars post verbum* manifestantur, *sic habet*: Hi omnes nusquam nec ad sacros gradus debent provehi, nec ad accusationem, seu ad testimonium ullatenus juste possunt recipi.

C. XVIII. *Infamis efficitur, qui sciens pejerare præsumit.*

Item Fabianus Papa.

3 ps QUicunque *a* sciens se pejeraverit *b*, quadraginta dies in pane & aqua, & septem sequentes annos pœniteat, & nunquam sit sine pœnitentia, & nunquam in testimonium recipiatur: communionem tamen post hæc percipiat.

C. XIX. *Accusatores* c, *& personas, quas leges seculi non admittunt, Ecclesiasticæ quoque repellunt.*

Item Eusebius Papa, *epist. 1. ad Episcopos Galliæ.*

NOs *d* sequentes Patrum vestigia pro salvatione servorum Dei, quascunque ad accusationem personas leges publicæ non admittunt, his impugnandi alterum & nos licentiam submovemus: & nullæ accusationes a judicibus audiantur Ecclesiasticis, quæ legibus seculi prohibentur.

Gratian. *Sed licet infames ab accusatione Episcoporum prohibeantur, non tamen isti ab hujusmodi* e *accusatione prohibendi sunt. Hæreticos namque accusare infamibus non prohibetur, ut supra patuit, in ea* f *causa, ubi de accusatione minorum adversus majores disputatum est.*

C. XX.

Item.

C*Um majores scientia, & moribus a minoribus accusari prohibeantur, non æquales ab æqualibus, vel minores a majoribus: ab hujus ergo* 1 *accusatione non sunt hi prohibendi, cum hæreticus catholico minor sit.*

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc in plerisque vetustis exemplaribus conjunctum est superiori. Quare conjicere licet hæc esse verba Gratiani.*

ℊ 1 Ab hujus ergo] *Locus hic emendatus est ex manuscriptis. In impressis legebatur*, ab accusatione hujusmodi sunt prohibendi. *Ex qua lectione vix apta sententia elici poterat.*

C. XXI. *Dubium est, an sciens avarus, an nesciens hæreticus gravius peccet.*

Sed hoc an generaliter accipiendum sit, Augustinus *non* g *diffinivit. lib. 4. de Baptismo contra Donatistas, c. 5. dicens.*

QUæro ergo, quis peccet gravius, an qui nesciens in hæresim incurrerit, an qui sciens ab avaritia, id est, ab idololatria non recesserit? Secundum quidem illam regulam, qua peccata scientium peccatis ignorantium præponuntur, avarus cum scientia vincit in scelere. Sed ne forte hoc fiat, facit in hæresi sceleris ipsius magnitudo, quod facit in avaritia scientis admissio, ut hæreticus nesciens avaro scienti coæquetur. *Item cap. 20. ejusdem libri.* §. 1. Utrum autem Catholicum pessimis moribus, alicui hæretico, in cujus vita, præter id, quod hæreticus est, non inveniunt homines, quod reprehendant, præponere debeamus, non audeo præcipitare sententiam.

4 pars. Gratian. *Verum hoc Augustini, & illud de infamium accusatione, de his intelligendum est, quos constat esse hæreticos, non de his, qui se negant in hæresim lapsos. Hic autem in omnibus religiosus apparens, dum se negat hæreticæ communionis aliquando macula infectum, infames, atque alios hujusmodi a sua accusatione ipse repellit. §. 1. Hæc licet ratione niti videantur, exemplo tamen læsæ majestatis vana intelliguntur: ad cujus accusationem dum socius initæ factionis admittitur, non quæritur, an cogitare contra animam Principis sit majestatem lædere, sed an aliquis de nece ejus tractaverit.*

C. XXII.

Unde Impp. Arcadius, & Honorius AA. *in nono libro Codicis, titul. ad legem Juliam majestatis, leg. 5. scripsisse leguntur.*

SI quis *a* cum militibus vel privatis, vel barbaris etiam, scelestam inierit factionem, aut factionis ipsius susceperit sacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illustrium, qui consiliis & consistorio nostro intersunt, Senatorum etiam (nam & ipsi pars corporis nostri sunt) vel cujuslibet postremo, qui nobis militat, cogitaverit: (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt:) ipse quidem, utpote majestatis reus, gladio feriatur, bonis ejus omnibus fisco nostro addictis. Filii vero ejus, quibus vitam Imperatoria specialiter lenitate concedimus, (paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est, hæreditarii criminis exempla metuuntur *b*) a materna, vel avita, omnium etiam proximiorum hæreditate, ac successione habeantur alieni, testamentis extraneorum nihil capiant, sint perpetuo egentes & pauperes, infamia eos paterna semper comitetur, ad nullos prorsus honores, ad nulla sacramenta perveniant, sint postremo tales, ut his perpetua egestate sordentibus sit & mors solatium, & vita supplicium. Denique jubemus etiam eos notabiles esse sine venia, qui pro talibus unquam apud nos intervenire tentaverint. *& infra.* §. 1. Sane, si quis ex his in exordio initæ factionis, studio veræ laudis accensus, initam prodiderit factionem, præmio & honore a nobis donabitur. Is vero, qui usus fuerit factione, si vel *c* sero, incognita tamen adhuc consiliorum arcana patefecerit, absolutione tantum, ac venia dignus habebitur.

Corr. Rom. ℊ *Hoc & sequens caput in vetustis exemplaribus sunt conjuncta antecedenti, quare nec rubricas habent.*

Gratian. *Porro Simoniæ accusatio ad instar publici criminis læsæ majestatis procedere debet, sicut Leo Imperator in lib. 1. Codicis* d *decrevisse legitur, tit. de Episcopis & Clericis, l. si quenquam. Quod de accusatione, non de pœna intelligi oportet.*

C. XXIII.

Unde Impp. Valentinianus, Valens, & Gratianus AAA. *lib. 9. Cod. tit.* e *ad. l. Jul. majest. l. nullus.*

NUllus omnino, cui inconsultis ac nescientibus nobis fidicularum tormenta inferuntur, militiæ, vel generis, aut dignitatis uti defensione prohibeatur: excepta tantum majestatis causa, in qua sola omnibus æqua conditio est.

Gratian. *Sed cum omnes illi assumantur in hac accusatione Simoniæ, qui possunt accusare de crimine majestatis, constat, quod sicut ibi non dubitatur de crimine majestatis, sed an reus commiserit illud: sic & hic non negatur hæresis, sed impetitur accusatus, an commiserit hæresim.*

a *Polyc. lib. 6. tit. 11. Burchard. lib. 12. cap. 8. Ivo part. 12. cap. 65.* b *al. sciens pejeraverit.* c *al. Accusationes.* d *3. quæst. 5. de accusationibus. §. idcirco. Anselm. l. 3. cap. 25.* e *al. hujus.* f *al. eadem. 2. q. 7. per totum.* g *al. Augustinus diffinivit.*

a *Quisquis] orig. & est initium legis.* b *al. metuentur.* c *al. si vera.* d *Tit. 3. l. 29.* e *Tit. 8. l. 4.*

QUÆSTIO II.

Quod autem quæritur: Si Episcopus in accusatorem accusationem vertere voluerit, an suæ simplici assertioni fides sit adhibenda; facile solvitur, si sanctorum Patrum auctoritas diligenter inspiciatur. Ut enim sancti Patres definiunt, nullius a personæ, quantumlibet exercitatæ, confessioni fides est adhibenda, nisi competentes probationes adhibeat.

C. I. *Episcopus alicui crimen objiciens, in Synodo probet, quod objicit.*

Unde in Carthaginensi Concilio IV. *c.* 29. *legitur.*

Episcopus, si Clerico, vel Laico crimen impegerit, deducatur ad probationem in Synodum.

Gratian. *Sed objicitur: Si se solum alieni sceleris conscium noverit, probare illud testibus non valet; Quid ergo tunc sibi faciendum sit,* ex Concilio Vasensi I. *c.* 8. *sic diffinitur.*

C. II. *Episcopus non proferat, quod probare non potest.*

Si *b* tantum Episcopus alieni sceleris se conscium novit, quamdiu probare non potest, nihil proferat, sed cum ipso ad compunctionem ejus secretis correptionibus elaboret. Quod si forte correptus pertinacior fuerit, & se communioni publicæ ingesserit, etiam si Episcopus in redarguendo illo, quem reum judicat, probatione deficiat, indemnatus 1 (licet ab iis, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro personæ majoris auctoritate jubeatur) ille tamen, quamdiu nihil probari potest, in communione omnium, præterquam ejus, qui eum reum judicat, permanebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Indemnatus] *In originali legitur*, indemnatus licet, ab his, qui nihil sciunt, secedere ad tempus pro persona majoris auctoritatis jubeatur, illo, quamdiu probari nihil potest, in communione omnium, præterquam ejus, qui eum reum judicat, permanente.

C. III. *De Episcopo, qui sibi soli dicit aliquem crimen suum fuisse confessum.*

Item ex Concilio Africano *c*, *cap.* 99. *&* 100

Placuit *d*, ut si quando Episcopus dicit aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget *e*, non putet ad injuriam suam Episcopus pertinere, quod illi soli non creditur. Et si scrupulo propriæ conscientiæ se dicit neganti nolle communicare 1, quamdiu excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis, ut magis caveat Episcopus, ne dicat in quenquam, quod aliis documentis convincere non potest.

Corr. Rom. ¶ 1 Communicare.] *Sic in* Carthaginensi VII. *cap.* 5. *cui ad verbum respondet hoc caput. In Africano autem hic sequitur:* secrete tamen *f* interdicat ei communionem, donec obtemperet: *quemadmodum & apud Burchardum. Sequentia autem verba.* Quamdiu, &c. *sunt initium capitis centesimi.*

QUÆSTIO III.

Judicium vero Archiepiscopi alterius provinciæ alicui expetere non liceat.

C. I. *Alterius parochianum alicui judicare non licet.*

Unde Gregorius *ait respons.* 9. *ad Augustinum Anglorum Episcopum.*

Scriptum est in Lege *g*: *Per alienam messem transiens, falcem mittere non debet, sed manu spicas conterere, & manducare.* Falcem ergo judicii mittere non potes in eam segetem, quæ alteri videtur esse commissa: sed per effectum *a* boni operis frumenta Dominica vitiorum suorum paleis exspolia, & in Ecclesiæ corpus monendo, & persuadendo, quasi mandendo, converte.

C. II. *Quot civitates unaquæque provincia habet.*

Item Pelagius Papa II. *epist.* 1. *omnibus Episcopis.*

Scitote *b* certam provinciam esse, quæ habet decem, aut undecim civitates, & unum Regem, & totidem minores potestates sub se, & unum Metropolitanum *c*, aliosque Suffraganeos *d* X. vel XI. Episcopos judices: ad quorum judicium omnes causæ Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, ac civitatum referantur, ut ab his omnibus juste, consona voce discernantur *e*, nisi ad majorem auctoritatem fuerit ab iis, qui judicandi sunt, appellatum. Unde non oportet, ut degradetur, vel dehonoretur unaquæque provincia; sed apud semetipsam habeat Judices, Sacerdotes, & Episcopos, singulos videlicet secundum ordines suos, & quicunque causam habuerit, a suis Judicibus judicetur, & non ab alienis, id est, a suæ justis judicibus provinciæ, & non ab extraneis *f*, nisi (ut jam est prælibatum) a judicandis *g* fuerit appellatum.

C. III. *Non aliorum, sed Primatis sui judicio quisque se subjiciat Episcopus.*

Item Nicolaus Papa.

Denique Suffredus *h*, si tale in se crimen noverat, quo recte posset Episcopatu privari, vel infirmitate se sentiebat forsitan prægravari, qua impeditus nullis posset proximis sua prælatione prodesse, Primatis sui debuerat, & non aliorum diœceseos Antistitum præstolari judicium. Quod si quælibet ambiguitas, vel aliqua fortasse super ejus examinatione, vel Episcopatus abrenuntiatione oborta fuisset contentio, ex more ad Apostolicam sedem referri convenerat, & nostra in his omnibus debuerant cuncti decreta penitus expectare. Quod quia omissum 1 hactenus dolemus, dilectissimam mihi gloriam vestram vehementer efflagito, ut jam dictus Suffredus Episcopus proprio restituatur Episcopio: & si quid reprehensione dignum gessit, postea vel correctione, vel digna animadversione definietur.

Corr. Rom. ¶ 1 Omissum] *Locus hic emendatus est ex plerisque vetustis Gratiani codicibus.*

Gratian. *Est tamen casus, in quo Episcopus alterius Parochianum excommunicare valet.*

C. IV. *Quando Episcopus alterius Parochianum excommunicare valet.*

Unde in Concilio apud Compendium, *cap.* 5.

Placuit *i* pro communi utilitate, & instante necessitate, ut nullus Episcoporum graviter ferat, si ejus Parochianum pro deprædationis causa alter Episcopus excommunicaverit.

C. V. *De eodem.*

PALEA.

Item ex Concilio Meldensi, *cap.* 1.

De *k* illis autem, qui intra parochiam beneficium aut hæreditatem habent, & alterius Episcopi Parochiani sunt, & de loco ad locum iter faciunt, & rapinam, & deprædationes peragunt, placuit, ut excommunicen-

a 35. *q.* 6. *c. ult.* b *Ivo p.* 5. *cap.* 364. c *& Carthag.* 7. *cap.* 5. d *Burch. l.* 12. *c.* 127. *Ivo p.* 5. *c.* 363. e *neget, & pœnitere noluerit, non putet, &c.*] *Africanum.* f *abest ab aliquot exemplaribus.* g *Deut.* 23.

a *Affectum*] *orig.* b *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Ans. l.* 6. *c.* 107. *Pann. l.* 4. *cap.* 24. c *Episcopum,*] *orig.* d *Suffragatores*] *orig.* e *al. decernantur.* f *al. externis.* g *ab judicatis.* h *vide supra distinct.* 50. *cap.* 13. i *Burchard. lib.* 1. *cap.* 12 *Ivo part.* 14. *cap.* 82. k *Extra de rapt. cap.* 1. *Burchard. lib.* 71. *cap.* 45. *Ivo part.* 14. *cap.* 109.

nicentur, nec ante ex parœcia exeant, quam quæ perpetrarunt, digne emendent. Quorum excommunicatio Seniori eorum, & proprio Episcopo significanda est, ne eos recipiat [a], antequam illuc redeant, ubi rapinam [b] fecerunt, & ibi omnia pleniter emendent.

QUÆSTIO IV.

P*orro cujus judicium sibi expetendum sit, si judices electi inter se discordare cœperint*, in Concilio Antiocheno *c.* 14. *sic invenitur diffinitum.*

C. I. *A quo sit ferenda sententia, quando comprovinciales Episcopi discordant.*

SI [c] quis Episcopus criminaliter in judicio Episcoporum fuerit accusatus, contingat autem Episcopos provinciæ, qui convenerint, diversas habere sententias, & alios quidem innocentem eum pronuntiare, alios reum: propter hujusmodi controversiam amputandam placuit sanctæ Synodo Metropolitanum 1 Episcopum alterius provinciæ vicinæ advocari, & aliquantos cum eo Episcopos alios, qui pariter residentes, quæcunque fuerint, dirimant quæstiones: propter hoc, ut firmum sit judicium, quod ab unius provinciæ Episcopis fuerit promulgatum.

Corr. Rom. *Caput hoc in multis etiam vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Concilio Laodiceno. In uno tamen perantiquo est ex Concilio Antiocheno, in quo etiam extat, & est antiqua versio.*

¶ 1 Metropolitanum) *Græcum exemplar valde hic dissentit ab hac versione. Nam ex his verbis colligitur, Concilium illius provinciæ, in quo necesse est adesse proprium Metropolitanum, posse advocare vicinæ provinciæ Metropolitanum cum aliquot Episcopis. Quod Martinus etiam Bracarensis in sequenti capite, quod ex Concilio Antiocheno accepit, confirmat. Græce vero locus ita habet.* ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον ἀπὸ τῆς πλησιοχώρου ἐπαρχίας μετακαλεῖσθαι ἑτέρους τινὰς τοὺς ἐπικρινοῦντας, καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν διαλύοντας, τοῦ βεβαιῶσαι σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ παριστάμενον. *Quod Dionysius, quemadmodum etiam est in codice canonum, sic vertit:* Sanctæ Synodo placuit, ut Metropolitanus Episcopus a vicina provincia judices alios convocet, qui controversiam tollant, ut per eos simul, & per comprovinciales Episcopos, quod justum visum fuerit, approbetur. *Ac sane, quod Metropolitanus ad alterius Metropolitani vocationem deberet venire, atque in eodem Concilio duo Metropolitani futuri essent, vix videtur convenire.*

C. II. *Quando judices electi de sententia inter se discordes extiterint, de vicina provincia Archiepiscopus advocetur.*

Item ex Concilio Martini Papæ [e], *id est, Episcopi Bracarensis cap.* 13.

SI quis Episcopus in aliquibus causationibus judicatur [d], & viderit ipsos Episcopos, qui in provincia sua sunt, inter se judicio discrepare, ita ut alii videantur eum, qui judicatur, justificare, alii condemnare, pro definitione hujus dissensionis, hoc placuit sancto Concilio, ut de provincia vicina alter Metropolitanus convocetur Episcopus, ut per eum confirmetur, quod secundum rectum placuerit canonem.

Gratian. *Nisi eadem provincia Primatem habuerit, ad quem negotia, quæ per Metropolitanum terminari non valent, referenda sint.*

C. III. *Primati deferantur negotia, quæ Metropolitanus explicare non valet.*

Unde Bonifacius Papa *Episcopis* 1 *Galliæ.*

SI [a] inter Episcopos ejusdem Concilii dubitatio emerserit de Ecclesiastico jure, vel de aliis negotiis, primum Metropolitanus eorum cum aliis in Concilio considerans rem dijudicet, & si non acquiescat utraque pars judicatis, tunc Primas regionis inter ipsos audiat, & quod Ecclesiasticis canonibus, & legibus vestris consentaneum sit, hoc definiat, nulla pars calculo ejus audeat contradicere.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopis) *Sic est emendatum ex aliquot vetustis codicibus, Burchardo, Ivone, & Polycarpo: antea erat,* populis. *Simillima vero huic capiti leguntur Novella* 123. *c.* 34. *apud Iulianum antecessorem.*

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Alexander Papa.

SI [b] Metropolitanus a quocunque comprovinciali Episcopo 1 in causa propria appellatus eum audire distulerit, in proxima Synodo negotii sui habeat licentiam exercendi, & quidquid per [c] justitiam a comprovincialibus suis fuerit statutum, debet custodiri.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopo] *Burchardus, & Ivo addunt,* bis fuerit in causa &c.

Grat. *Sed si omnium comprovincialium concordi sententia fuerit damnatus, manebit erga eum immobilis censura.*

C. V. *Episcopus, qui ab Episcopis suæ provinciæ consonam sententiam reportaverit, ab aliis judicari non poterit.*

Unde in Antiocheno Concilio *cap.* 15. *legitur.*

SI quis Episcopus criminaliter accusatus, ab omnibus, qui intra provinciam sunt, Episcopis, acceperit [d] unam consonamque sententiam, ab aliis ulterius judicari non poterit, sed manere circa eum oportet, tanquam convenientem, quæ ab omnibus prolata est, firmam, ratamque sententiam.

Gratian. *Subintelligendum vero est, nisi ad Judicem majoris auctoritatis fuerit provocatum. Tunc enim per appellationem soluta sententia firmitatem non obtinet.*

C. VI. *Semel definitum retractari non licet, nisi ubi major auctoritas fuerit.*

Unde Nicolaus Papa *ait in epist. ad Carolum Regem, cujus initium:* Nunquam dolorem generat.

QUod [e] bene semel definitum est, & interpositis juramentis deliberatum, nulla debet iteratione (nisi fortassis ubi fuerit major auctoritas) retractari.

C. VII. *In renovatione judicii B. Petri memoria est habenda.*

Item ex Concilio [f] Sardicensi *c.* 5.

OSius [g] Episcopus dixit: Quod si aliquis Episcopus adjudicatus fuerit in aliqua causa, & putat se bonam causam habere, ut iterum judicium renovetur, si vobis placet, sancti Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur vel ab his, qui examinaverunt, vel etiam ab aliis Episcopis, qui in provincia proxima morantur, Romano Episcopo. Et [h] si judicaverit renovandum esse judicium, renovetur, & det judices. Si autem probaverit talem causam, ut ea non refricentur, quæ acta sunt, quæ decrevevit Romanus Episcopus, confirmata erunt. Si hoc ergo omnibus placet, statuatur: Synodus respondit: placet.

QUÆ

---

a *al. recipiant.* b *al. rapinas.* c *Burch. l.* 1. *c.* 150. *Ivo p.* 5. *c.* 263. d *al. de aliquibus causis criminalibus.* e *In capit. Syn. Græc. cap.* 13.

a *Polyc. l.* 5. *tit.* 4. *Burch. l.* 1. *c.* 57. *Ivo p.* 5. *c.* 167. *Pann.* 4. *c.* 22. b *Burch. l.* 1. *c.* 59. *Ivo p.* 5. *c.* 169. c *al. propter.* d *al. exceperit.* e *Burch. l.* 9. *c.* 49. f *Nicol. Episcopis, qui in convicinum convenerunt.* g *Ans. l.* 2. *c.* 77. h *paulo aliter in Græco.*

QUÆSTIO V.

Q*Uod autem deficiente accusatore, non sit reus cogendus ad probationem, auctoritate* Gregorii *probatur, qui lib. 5. epist. 25. a scribens Maximo, ait.*

C. I. *Onus probationis Reo non incumbit.*

QUod autem postulas, ut illuc personam dirigere debeamus, qua *b* de his, quæ dicuntur, possit esse probatio, esset utcunque excusabile, si unquam ratio ei, qui accusatur, necessitatem probationis imponeret. At postquam non tibi, sed accusantibus hoc onus incumbit, ad nos, sicut præfati sumus, dilatione cessante venire non desinas.

Gratian. *Item accusatus non negationem, sed exceptionem probare debet. Codicis lib. 4. tit.* c *de probationibus l. actor.*

C. II. *De eodem.*

ACcusator *d*, quod asseverat, probare se non posse profitendo, reum necessitate monstrandi contrarium non adstringit: cum per rerum naturam, factum negantis probatio nulla sit.

Gratian. *Hoc autem servandum est, quando reum publica fama non vexat. Tunc enim auctoritate ejusdem* Gregorii *propter scandalum removendum, famam suam reum e purgare oportet.*

CAUSA VII.

Q*Uidam Episcopus longa ægritudine* f *gravatus, alium sibi substitui rogavit, cujus precibus summus Pontifex annuit, & quod rogaverat, ei concessit. Postea vero convaluit idem Episcopus, & quod prius fecerat, cupit rescindi: adversus eum, qui sibi successerat* g, *quæstionem movet, suamque cathedram tanquam sibi debitam reposcit.*

1. *Hic primum quæritur, utrum vivente Episcopo alius possit in eadem Ecclesia ordinari.*
2. *Secundo, an iste valeat reposcere cathedram, quam sua intercessione alter accepit.*

QUÆSTIO I.

Q*Uod autem vivente Episcopo alius superponi, aut superordinari non possit, ex Concilio apud* h *Arverniam* 1 *celebrato definitum est, in quo legitur,* ut nullus, vivente Episcopo, alius superponatur, aut superordinetur Episcopus, nisi forsitan in ejus locum, quem capitalis culpa dejecerit.

Corr. Rom. ¶ 1 Arverniam] *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Arvernensi, c.13. extat autem in Aurelianensi quinto, cap. 12.*

C. I. *Pro molestia corporis suo honore non privetur Episcopus.*

Item ex Regesto Gregorii Papæ, *lib. 9. epist. 41. ad Anatolium Constantinopolitanum Diaconum.*

SCripsit *i* mihi tua Dilectio, piissimum Dominum nostrum reverendissimo fratri meo Joanni primæ Justinianeæ Episcopo pro ægritudine capitis, quam patitur, præcipere succedi: ne forte, dum Episcopi jura eadem civitas non habet, (quod absit) ab hostibus pereat. Et quidem κ nusquam canones præcipiunt, ut pro ægitudine Episcopo succedatur: & omnino injustum est, ut si molestia corporis irruit, honore suo privetur ægrotus. Atque ideo hoc per nos fieri nullatenus potest, ne peccatum in

a *Seu cap.* 125. b *qua præsente*] *orig.* c *tit.* 19. *lib.* 23. d *Actor.*] *orig.* e *supr.* 2. *quæst.* 5. *c. quanto. & c. quæ de causa.* f *al. invaletudine.* g *al. accesserat.* h *In Concil. Aurelianensi V. cap.* 12. *Burch. lib.* 1. *c.* 186. *Ivo p.* 5. *c.* 302. i *Polyc. l.* 2. *tit.* 17. *Ansel. lib.* 6. *c.* 201. *Burch. l.* 1. *c.* 188. *Ivo p.* 5. *c.* 304. κ *Polyc. lib.* 2. *tit.* 19.

mea anima ex ejus depositione veniat. Sed suggerendum est, ut si is, qui est in regimine, ægrotat, dispensator illi requiratur talis, qui possit ejus curam omnem agere, & locum illius in regimine Ecclesiæ (ipso non deposito) ac in custodia civitatis implere, ut nec omnipotens Deus offendatur, neque civitas inveniatur esse neglecta.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc emendatum, & locupletatum est ex originali.*

C. II. *Flagellatis a Domino afflictio addi non debet.*

Item *lib. 2. epist. 5. ad Candidum Episcopum.*

CUm *a* percussio corporalis imminet, utrum pro purgatione, an pro vindicta contingat, Dei in hoc judicium ignoratur: & ideo non debet a nobis addi flagellatis afflictio: ne nos culpæ (quod absit) offensa respiciat.

Corr. Rom. ¶ *In Decretalibus tit. de Cler. ægrotant. c.* 1. *affertur initium tantummodo hujus capitis, & ex ipso, quid agendum sit, definitur.*

C. III. *Infirmitatis causa loco suo quis privari non debet.*

Idem Gregorius *lib. 3. epist. 13. Maximiano* 1 *Episcopo Syracusano.*

PRæsentium latoris Adeodati querelam, qui se a sui Presbyteratus loco incongrue dicit expulsum, licet subditæ tibi textus petitionis explanet, tamen paulo latius judicavimus, apertiusque retexendam. Asserit namque a Quintiano fratre & Coepiscopo nostro in loco suo pro quibusdam se suis ordinandis negotiis relaxatum, ægritudinisque causa per duorum mensium spatium suæ se Ecclesiæ defuisse: cujus rei occasionem captantem prædictum fratrem nostrum, alium loco ejus illic Presbyterum ordinasse. Hortamur itaque fraternitatem tuam, ut causam ejus solicite perquiras, districteque discutias: & si manifestæ ægritudinis, sicut dicitur, causa, Ecclesiæ suæ eum defuisse repereris, nullum ei ex ordinatione alterius Presbyteri permittas præjudicium generari; sed in locum suum sine aliqua eum fac dubietate restitui. *& infra.* §. 1. Illud autem charitatem tuam specialiter admonemus, ut, si vera fuerit hujus suggestio, atque in suum fuerit ordinem restitutus, de Presbytero, qui in loco ejus ordinatus est, subtiliter, districteque debeas esse solicitus. Et si quidem sine datione aliqua ad eundem ordinem pervenerit, ut in Simoniacam hæresim non potuisset incidere, in alia quacunque vacante Ecclesia eum volumus ordinari. Sin autem in eo quippiam (quod avertat Dominus) fuerit tale repertum, ipso etiam Presbyteratus privetur ordine, quem non causa replendæ necessitatis Ecclesiæ, sed sola comprobatur ambitione suscepisse.

¶ Corr. Rom. 1 Maximiano] *Sic est emendatum ex originali tam impresso, quam manuscripto: nam antea erat,* Clementino Episcopo, Primati Byzanceno.

C. IV. *Pro infirmitate, vel ægritudine Pontifices non sunt abjiciendi, nec in eorum locum alii substituendi.*

Item Nicolaus Papa *Aluino* b *Januensi Archiepiscopo.*

POntifices *c*, qui aliqua occupantur infirmitate, vel ægritudine, abjiciendi non sunt, nec alios in loco eorum consecrari oportet, nisi ex hac fuerint luce subtracti. Quod si de ministerio sibi concesso conqueruntur, quæ licita sunt, Sacerdotes expleant. In his vero, quæ his præsumere non licet, vicinorum usque ad recipiendam sanitatem Episcoporum auxilia subrogentur: & hoc cum cautelæ studio peragatur, ne per necessitatis occasionem præsumptionis pullulet

a *Ext. de Cler. ægrotan. c.* 1. b *al. Albino Viennensi.* c *Ivo part.* 5. *c.* 352.

let ambitio. Episcopos vero, qui Dominici gregis susceperunt curam atque solicitudinem, ab administratione eorum discedere non oportet, ut accepti talenti pulchritudo non deleatur, sed certamine *a* eorum salubriter augeatur, & triplicetur fructus.

C. V. *Vivente Episcopo alius sibi succedere non valet.*

Item *ex lib.* 4. *epist.* 2. Cypriani *Episcopi, & Martyris ad Antonianum.*

FActus *c* est Cornelius Episcopus, de Dei & Christi ejus judicio, de Clericorum pene omnium testimonio, de Plebis, quæ tunc affuit, suffragio, & de Sacerdotum antiquorum, & bonorum virorum collegio 1, cum nemo ante se factus esset, cum Fabiani locus, id est, cum locus Petri, & gradus cathedræ Sacerdotalis vacaret: quo occupato de Dei voluntate, atque omnium nostrum consensione firmato, quisquis jam Episcopus fieri voluerit, foris fiat necesse est, nec habeat Ecclesiasticam ordinationem, qui Ecclesiæ non tenet unitatem. Quisquis ille fuerit, multum de se licet jactans, & sibi plurimum vendicans, profanus est, alienus est, foris est. Et cum post primum secundus esse non possit, quisquis post unum, qui solus esse debeat, factus est, non jam secundus ille, sed nullus est.

Corr. Rom. ¶ 1 Collegio] *Sic legitur in codicibus Cypriani impressis, & manuscriptis, & Polycarpo. Ac similis fere locutio est in sequenti capite, &* 23. *q.* 8. si quis membrorum. *Antea erat*, consensu.

C. VI. *Non est Episcopus, qui in locum viventis irrepserit.*

Item *in eadem epistola inferius.*

NOvatianus 1 Episcopus *d* non est, qui Cornelio Episcopo in Ecclesia a sedecim Coepiscopis facto, adulter, atque extraneus Episcopus fieri a desertoribus per ambitum nititur: & cum sit a Christo una Ecclesia per totum mundum in multa membra divisa, item Episcopatus unus, Episcoporum multorum concordi numerositate diffusus, ille post Dei traditionem, post connexam, & ubique conjunctam Catholicæ Ecclesiæ unitatem, humanam conatur *e* Ecclesiam facere, & per plurimas civitates novos Apostolos suos mittit, ut quædam recentia institutionis suæ fundamenta constituat: cumque jampridem per omnes provincias, & per urbes singulas ordinati sint Episcopi in ætate antiqui, in fide integri, in pressura probati, in persecutione proscripti, ille super eos creare alios Pseudoepiscopos audet: quasi possit, aut totum orbem novi conatus obstinatione peragrare, aut Ecclesiastici corporis compaginem 2 discordiæ suæ seminatione rescindere, nesciens Schismaticos semper inter initia fervere, incrementa vero habere non posse, nec augere, quod illicite cœperint, sed statim cum prava sua æmulatione deficere. *& infra.* §. 1. Qui ergo nec unitatem Spiritus, nec conjunctionem pacis observat, & se ab Ecclesiæ vinculo, atque a Sacerdotum collegio separat, Episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui Episcopatus nec unitatem voluit tenere, nec pacem.

Corr. Rom. ¶ 1 Novatianus] *Recte aptatum est a collectoribus hoc initium, ne superiora etiam afferenda essent. Nam apud Cyprianum sic legitur post multa*: nisi si Episcopus tibi videtur, qui Episcopo in Ecclesia, &c.

¶ 2 Corporis compaginem] *Sic emendatum est ex aliquot vetustis, & Anselmo, & originali, antea enim legebatur*, ordinis compagem.

C. VII. *Non est in Ecclesia, qui cum Episcopo pacem non habet.*

Idem *ad Florentium Puppianum, eod. lib.* 4. *ep.* 9.

SCire *f* debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo, & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse: & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum Sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latentes apud quosdam communicare se credunt; quando Ecclesia *a*, quæ catholica una est, scissa non sit, neque divisa.

C. VIII. *Suo jure quis cedere non debet.*

Idem *ad Jubajanum.*

QUam periculosum sit in Divinis rebus, ut quis cedat jure suo, & potestate, Scriptura sancta declarat, cum in Genesi Esau *b* primatus suos inde perdiderit, nec recipere id postmodum potuerit, quod semel cessit.

C. IX. *Perditionem sibi acquirunt, qui ab Episcopis recedentes, unitatem Ecclesiæ scindunt.*

Idem *Lib.* 1. *epist.* 6. *ad Magnum.*

DEnique quam sit inseparabile unitatis sacramentum, & quam sine spe sint, & perditionem sibi maximam de indignatione Dei acquirant, qui schisma faciunt, & relicto Episcopo alium sibi foris Pseudoepiscopum constituunt, declarat in libris Regnorum Scriptura Divina, ubi a *c* tribu Juda, & Beniamin decem tribus scissæ sunt, & relicto Rege suo *d*, alterum sibi foris constituerunt. *Et e indignatus est*, inquit, *Dominus in omne semen Israel, & dimovit eos, & dedit eos in direptionem, donec abjiceret eos a facie sua; quia dissipatus est Israel a domo David, & constituerunt sibi Regem Hieroboam, filium Nabat.* Indignatum esse Dominum dicit, & eos in perditionem dedisse, quod ab unitate dissipati essent, atque alterum sibi Regem constituissent. Et tanta indignatio Domini extitit adversus illos, qui schisma fecerant, ut etiam cum *f* homo Dei ad Hieroboam missus esset, qui ei peccata sua exprobraret, atque ultionem futuram prædiceret, panem quoque apud illos edere, & aquam bibere vetaretur. Quod cum non custodisset, & contra præceptum Dei prandisset, statim Divinæ censuræ majestate percussus est, ut inde regrediens, impetu ac morsu leonis in itinere necaretur. *& paucis interjectis.* §. 1. Satiat 1 adhuc in Evangelio suo Dominus, & majorem intelligentiæ lucem manifestat, quod iidem, qui se tunc a tribu Juda, & Benjamin sciderant, & Hierosolymis derelictis Samariam secesserant, inter profanos, & Gentiles computarentur. Nam, cum primum Discipulos suos in ministerium salutis mitteret, mandavit, & dixit *g*: *In viam Nationum ne ieritis, & in civitatem Samaritanorum ne introieritis.* Ad Judæos prius mittens, Gentiles adhuc præteriri jubet. Addendo autem & civitatem Samaritanorum debere omitti, ubi erant Schismatici, ostendit Schismaticos Gentilibus adæquari. *& post pauca.* §. 2. Quod *h* vero eundem, quem & nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur, nec hoc adjuvare tales potest. Nam *i* & Core, & Dathan, & Abiron cum Sacerdote Aaron, & Moyse eundem Deum noverant: pari lege & religione viventes, unum & verum Deum, qui colendus, atque invocandus fuerat, invocabant: tamen quia loci sui ministerium transgressi, contra Aaron Sacerdotem, qui Sacerdotium legitimum dignatione Dei, atque ordinatione perceperat, sacrificandi sibi licentiam vendicaverunt, divinitus percussi pœnas statim pro illicitis conatibus rependerunt: nec potuerunt rata esse, & proficere sacrificia irreligiose, & illicite contra jus Divinæ dispositionis oblata. Thuribula quoque ipsa, in quibus incensum illicite fuerat oblatum, ne in usu de cætero essent Sacerdotibus, sed potius indignationis & ultionis divinæ memoriam corrigendis posteris exhiberent, jussu Domini conflata, atque igne purgata, in laminas ductiles producuntur, & affiguntur

a *al. certamen.* b *abest a multis.* c *Polyc. l.* 7. *tit.* 4. *Ans. lib.* 6. *c.* 58. *Ivo p.* 5. *c.* 359. d *Ansel. l.* 6. *c.* 59. e *conetur*] *orig.* f *Ivo part.* 5. *c.* 360.

a *al. Ecclesia catholica, quæ una.* b *Genes.* 25. c 3. *Regum* 12. d *abest ab orig.* e 4. *Regum* 17. f 3. *Regum* 13. g *Matth.* 10. h *infra* 24. *q.* 1. *c. didicimus.* §. *quod vero.* i *Num.* 16.

guntur altari, secundum quod loquitur Scriptura divina *a*: *Memoriale*, inquit, *filiis Israel*, *ut non accedat quisquam alienigena*, *qui non est ex semine Aaron*, *imponere incensum ante Dominum*, *ut non sit*, *sicut Core*. Et tamen illi schisma non fecerant, nec foras egressi contra Dei Sacerdotes impudenter, atque hostiliter rebellaverant: quod nunc hi Ecclesiam scindentes, & contra pacem, atque unitatem Christi rebelles, cathedram sibi constituere, & primatum assumere, & baptizandi, atque offerendi licentiam vendicare conantur.

Corr. Rom. ℊ 1 Satiat adhuc) *Antea legebatur*: sed adhuc. *Emendatum est ex vetustis codicibus Cypriani*, *quos Romana editio hoc loco secuta est*. *Hoc verbo utitur etiam in libro de opere*, *& eleemosynis*, *sic scribens*: deprecationes solas parum valere, nisi factorum, & operum accessione satientur. *Ita enim habent vetusti codices*, *& cæteræ editiones præter Romanam*, *in qua operarum culpa ejus verbi loco positum est*, adjuventur.

C. X. *Non est defendendus*, *qui viventis locum invadit.*

Item Leo IV. *Vernoni Duci Britanniæ*.

NOn furem, nec latronem, qualem Gillandum *b* esse sentimus in Nannetica sede, qui viventis [quod non licuit] locum non timuit usurpare, pro cujuscunque muneris donis ultra debes defensare.

C. XI. *Non licet Episcopo Ecclesiam suam dimittere.*

Item Evaristus Papa *epist.* 2. *omnibus Episcopis*.

SIcut *c* vir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus Ecclesiam suam, id est, ut illam dimittat, ad quam sacratus est, absque inevitabili necessitate, aut Apostolica, vel regulari mutatione, & alteri se ambitus causa conjungat. Et sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, eo vivente, matrimonio societ, aut eum adulteret, licet fornicatus sit vir ejus, sed juxta Apostolum *d*, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta: ita Ecclesiæ non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo se segregare, ut alterum vivente eo accipiat: sed, aut ipsum habeat, aut innupta maneat: id est, alterum Episcopum, suo vivente, non accipiat, ne fornicationis, aut adulterii crimen incurrat. Si vero adulterata fuerit, id est, si se alteri Episcopo junxerit, aut super se alterum Episcopum adduxerit, aut esse fecerit, vel desideraverit, per acerrimam pœnitentiam aut suo reconcilietur Episcopo, aut innupta permaneat. *& paulo post*. §. 1. Episcopum *e* vero oportet opportune, & importune, atque sine intermissione Ecclesiam suam docere, eamque prudenter regere, & amare, ut a vitiis se abstineat, & salutem consequi possit æternam. Et illa cum tanta reverentia ejus doctrinam debet suscipere, eumque amare, & diligere, ut legatum Dei, & præconem veritatis.

Gratian. *Ecce his auctoritatibus patenter ostenditur*, *quod Episcopo vivente alius superordinari non potest*, *nec etiam pro ejus ægritudine*. *Sed illud f Gregorii intelligendum est*, *quando ille*, *qui ægrotat*, *alium sibi substitui non rogat*. *Cæterum*, *quando aliquis vel senectute*, *vel infirmitate gravatus*, *susceptum officium administrare non valet*, *si alium sibi substitui petierit*, *rationabiliter fieri potest*. *Unde in eodem capitulo g sequitur* ℊ 1 Si vero idem Joannes 1 fortasse pro molestia sua petierit, ut ab Episcopi honore debeat vacare, eo petitionem scripto dante concedendum est: aliter autem nos id facere pro omnipotentis Dei timore omnimodo non audemus. *Hinc etiam B. Augustinus Episcopo suo nondum defuncto*, *sed senectute gravato*, *cathedram Episcopalem suscepit*.

Corr. Rom. ℊ 1 Si vero idem Joannes] *Hæc sunt in Regesto B. Gregorii lib.* 9. *epist.* 41. *& sequuntur post c. scripsit sup. ead.*

C. XII. *Augustinus non tam successit*, *quam accessit.*

Unde in epistola Paulini unica *ad Romanianum legitur*.

NOn *a* autem tantum hoc scribimus gratulandum, quod Episcopatum Augustinus acceperit, sed quod hanc Dei gratia curam meruerint Africanæ Ecclesiæ, ut verba cœlestia Augustini ore perciperent, qui ad majorem Dominici muneris gratiam novo more provectus ita consecratus est, ut non succederet in cathedra Episcopo, sed accederet. Nam incolumi Valerio Hipponensis Ecclesiæ Episcopo Coepiscopus Augustinus est.

Gratian. *Hoc idem probatur auctoritate* B. Gregorii, *qui Ariminensi Episcopo dolore capitis laboranti alterum subrogavit*, *ita scribens in* 7. *libro Regesti sui*, *indict.* 2. *epist.* 49. *ad Marinianum Episcopum Ravennæ*.

C. XIII. *Episcopo gravato infirmitate*, *alius subrogari potest*.

QUaliter *b* ordinati a nobis Sacerdotis, corporis, qua nostis, impediente molestia Ariminensis Ecclesia pastorali hactenus sit regimine destituta, dudum fraternitas vestra cognovit. Quem, dum habitatorum loci illius precibus permoti sæpius hortaremur, ut si de eadem capitis, qua detinebatur, molestia melioratum se esse sentiret, ad suam auxiliante Domino reverteretur Ecclesiam, datis induciis in hoc quadriennio expectatus est. Quem dum monitu Cleri, civiumque illinc venientium, nosque precibus urgentium *c* instantius hortaremur, ut, si valeret, cum eis auxiliante Domino remearet, data in scriptis supplicatione nos petiit, ut, quia ad ejusdem Ecclesiæ regimen, vel susceptum officium pro eadem, qua detinetur, molestia assurgere nullatenus posset, Ecclesiæ ipsi ordinare Episcopum deberemus. Unde, quia cunctarum Ecclesiarum injuncta nos solicitudinis cura constringit, ne diutius gregi fidelium desit custodia pastoralis, illorum precibus, hujusque ex sui impossibilitate renunciatione compulsi, visum nobis est, eidem Ariminensi Ecclesiæ debere Episcopum ordinari: & datis ex more præceptis, Clerum, plebemque ejusdem Ecclesiæ non destitimus admonere, quatenus ad eligendum sibi Antistitem concordi provisione concurrant. Hortamur igitur, ut fraternitas vestra eum, quem uno consensu omnes elegerint, sicut & ipsi a nobis poposcisse noscuntur, ad se faciat evocari: quem cauta ex omnibus examinatione discutite, & si ea, in eo, quæ in textu Heptateuchi 1 morte mulctata sunt, minime Domino fuerint opitulante reperta, atque fidelium personarum relatione ejus vobis quoque vita placuerit, ad nos eum cum decreti pagina, vestræ quoque addita testificationis epistola destinate: quatenus ejusdem a nobis Ecclesiæ Domino disponente consecretur Antistes.

Corr. Rom. ℊ 1 Heptateuchi) *Apud B. Gregorium in hac epistola*, *& in aliis multis locis legitur*, Eptatici, *sicut est etiam in Burchardo*, *& Ivone*, *& aliquot vetustis Gratiani exemplaribus*. *Et de hac voce notatum est supra dist.* 15. *c.* sancta Romana, *in versic.* Pentateuchum.

C. XIV. *De eodem*.

Item ex eodem *Regesto lib.* 11. *epist.* 7. *ad Eleutherium Episcopum.*

QUamvis *d* triste nobis sit valde, quod loquimur, atque fraterna nos compassio flere potius urgeat, quam aliquid de auditis definire permittat, suscepti tamen solicitudo regiminis cor nostrum instanti pulsat aculeo, magna nos Ecclesiis cura prospicere, & ne qua earum possit utilitas

a *Num.* 16. b *al. Gistardum.* c *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. *Burch. l.* 1. *c.* 76. *Ans. l.* 6. *c.* 102. *Ivo p.* 5. *c.* 182. d 1 *Cor.* 7. e *Burch. l.* 1. *c.* 189. *Ivo p.* 5. *c.* 305. f *sup. ead. c. scripsit*. g *l.* 9. *Reg. epist.* 41.

a *B. August. epist.* 34. *&* 110. *adde c.* 6. *in fin. infra eadem*. b *Burch. lib.* 1. *c.* 189. *Ivo p.* 5. *c.* 305. c *al. arguentium*. d *Burc. l.* 1. *c.* 191. *Ivo p.* 5. *c.* 307.

utilitas deperire, quod fieri debeat, Deo auctore disponere. Pervenit igitur ad nos, quibusdam referentibus, quendam Episcopum ita passionem capitis incurrisse, ut quod mente alienata agere soleat, gemitus & fletus audire sit. Ne ergo languente pastore grex (quod absit) insidiatoris laniandus dentibus exponatur, vel Ecclesiæ ipsius utilitates depereant, cauta nos necesse est provisione tractare. Et ideo, quia viventem Episcopum ab officio suo necessitas infirmitatis, non crimen abducit, alium loco ejus (nisi recusante eo) nulla sinit ratio ordinari: sed si intervalla ægritudinis habere est solitus, ipse data petitione non se ulterius ad hoc ministerium intellectum habere, nec ad alia officia subvertente infirmitate posse fateatur assurgere, & alium loco suo expetat ordinandum. Quo facto, omnium solenniter electione, alter, qui dignus fuerit, Episcopus solenniter ordinetur; sic tamen, ut quousque eundem Episcopum in hoc seculo vita tenuerit, sumptus ei debiti de eadem Ecclesia ministrentur. Enimvero, si nullo tempore ad sanæ redit mentis officium, persona fidelis, ac vitæ probabilis est eligenda, quæ ad regimen Ecclesiæ idonea possit existere, atque de animarum utilitate cogitare, inquietos sub disciplinæ vinculo restringere, Ecclesiasticarum rerum curam gerere, & maturum, atque efficacem se in omnibus exhibere: qui etiamsi Episcopo, qui nunc ægrotat, superstes extiterit, loco ejus debeat consecrari.

2 ps. Gratian. *Ne autem hujuscemodi passionibus Sacerdotibus subito occupatis, cœptum officium inexpletum remaneat, institutum est, ut Sacerdos, sive psallens, sive sacrificans, alios secum habeat, qui, si hujusmodi casus interveniat, inchoata ministeria perficere valeant.*

C. XV. *Quisque sacrificans Sacerdotem sibi vicinum habeat, qui cœpta sacramenta expleat, si ei aliqua necessitas ingruerit.*

Unde in Concilio Toletano XI. *cap.* 14.

ILlud 1 divini *a* oraculi monentis singuli præcaventes, quo scribitur *b*: *Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem*, summopere verendum nobis est, & cavendum, ne horis illis atque temporibus, quibus Domino psallitur, vel sacrificatur, unicuique Divinis singulariter officiis insistenti, perniciosa passio, vel corporis quælibet invaletudo occurrat, quæ aut corpus subito subrui faciat, aut mentem alienatione, vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaventes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive Cleri copia suffragatur, habeat quisquis *c* illic canens Deo, atque sacrificans, post se vicini solaminis adjutorem: ut si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit *d*, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui ejus vicem exequatur intrepidus. *Sed si 2 hoc sacrificanti frequenter acciderit, tunc omnimodo ab oblatione prohibeatur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Illud] *In Conciliis impressis legitur*, Et illud. *In codice vero Lucensi Regio*, Væ illud. *In duobus autem Vaticanis*, ut illud: *& sic est infra de consecr. dist.* 1. *c.* ut illud. *& apud Burchard. & Ivonem.*

¶ 2 Sed si hoc] *Hæc sunt impressa aliis characteribus, quia non sunt in Concilio Toletano, neque in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus. In codice perantiquo sunt glossæ ad verbum*, vicem, *& post verbum*, prohibeatur, *additur*, ut infra ead. q. 2. c. in literis tuis. *Apud Burchardum vero, & Ivonem, qui citant decreta Soteris Papæ, & infra de cons. loco citato, horum verborum loco leguntur hæc:* & officium incœptum adimpleat.

a *De cons. dist.* 1. *ut illud. Burch l.* 3. *c.* 73. *Ivo p.* 2. *c.* 126. b *Ecclef.* 4. c *al. ille.* d *al. accedet.*

C. XVI. *Si Sacerdos necessitate præoccupatus fuerit, cœpta sacramenta per alium expleantur.*

Item ex Concilio Toletano VII. *c* 2.

NIhil *a* contra ordinis statutum temeritatis ausu præsumatur, neque illa, quæ summa veneratione censentur, vel minimo præsumptionis actu 1 solvantur, cum ad hoc 2 tantum fieri jussa sunt, ne interrupta noscantur, vel languoris proventu robore salutis privetur natura. Non ergo fragilitati solum consulitur humanæ, sed etiam 3 sacro honori mysteriorum Dei provida cavetur solicitudine. Censuimus ergo convenire, ut cum a Sacerdotibus Missarum tempore sancta mysteria consecrantur, si ægritudinis acciderit quilibet eventus, quo cœptum nequeat consecrationis expleri mysterium, sit liberum Episcopo, vel Presbytero alteri consecrationem exequi officii cœpti. Non enim aliud ad supplementum initiatis mysteriis competit, quam aut incipientis, aut subsequentis completa 4 benedictio Sacerdotis: quia nec perfecta videri possunt, nisi perfectionis ordine compleantur. Cum enim simus omnes unum in Christo, nihil contrarium personarum diversitas format, ubi efficaciam prosperitatis unitas fidei repræsentat. Quod etiam consultum cuncti ordinis Clerici individuum 5 sibi esse non ambigant; sed, ut præmissum est, præcedentibus libenter alii pro complemento succedant. Ne tamen, quod naturæ languoris causa consulitur, in præsumptionis perniciem convertatur, nullus post cibum, potumque quemlibet minimum sumptum Missas facere, nullus absque proventu patentis molestiæ minister, vel Sacerdos, cum cœperit, imperfecta officia præsumat omnino relinquere. Si quis hæc temerare præsumpserit, excommunicationis sententiam sustinebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Actu] *Sic est emendatum ex codice Regio: nam in impressis Conciliorum codicibus, & apud Burchardum, & Ivonem est*, tactu.

¶ 2 Cum ad hoc tantum] *Magna est hoc loco varietas. In codice Regio legitur*: cum ad hoc tantum quaqua fieri jussa sunt, interrupta noscuntur, ne languoris, &c. *Apud Burchardum*: cum adhuc tantum fieri jussa sunt, nec interrupta noscuntur, ne languoris, &c. *Apud Ivonem*, cum ad hoc, *&*, nec languoris, *cætera eodem modo.*

¶ 3 Sed etiam sacro] *Hic quoque magna varietas. In codice Regio planior est oratio*: sed etiam honori mysteriorum Dei providetur abunde, dum ab offensionis casu procuratur etiam caveri solicite.

¶ 4 Completa benedictio] *Sic restitutum est ex codice Regio, cum quo aliquot editiones conveniunt, multaque etiam alia in hoc capite emendata.*

¶ 5 Individuum] *In codice Regio est*, indultum.

3 ps. Grat. *Ecce, quod Episcopo petente, precibus etiam populi, infirmitate gravato, alius possit subrogari, patenter monstratur. Senectute autem gravato, non successor, sed Coadjutor dari debet, qui ei decedenti in locum regiminis succedat. Sic Augustinus dicitur* b *accessisse, non successisse Hipponensium Episcopo.*

C. XVII. *Senectute gravato Coadjutor est dandus, qui morienti succedat.*

Hinc etiam Zacharias Papa *scribit Bonifacio Moguntino Archiepiscopo.*

PEtiisti, ut cum nostro consulto pro superveniente tibi senectute, atque corporis imbecillitate, si poteris invenire alium in eadem sede, in qua praees, pro tui persona debeas collocare. Nos vero, adjutore Deo, consilium præbemus tuæ sanctitati, ut pro salute animarum rationabilium, fautore Christo, sedem, quam obtines, Moguntinæ Ecclesiæ nequaquam relinquas. Sin vero Dominus dederit juxta petitionem tuam homi-

a *Burch. l.* 3. *c.* 70. *Ivo p.* 2. *c.* 124. b *Sup. ead. c. non autem. & 8. quæst.* 1. *c.* 1. *infra.*

hominem perfectum, qui possit solicitudinem habere, & curam pro salute animarum, pro tui persona illum ordinabis Episcopum, eritque in Evangelio tibi credito, & ministerio Christi portando in omni loco requirens, & confortans Ecclesiam Dei. *Idem ad eundem epist. ultima.* §. 1. Si eundem divina voluerit clementia post tui diem transitus superesse, si eum aptum cognoveris, & in tua voluntate fuerit diffinitum, ea hora, qua te de præsenti seculo migraturum cognoveris, præsentibus cunctis, tibi successorem designa, ut huc veniat ordinandus. Hoc nulli concedi alii patimur, quod tibi charitate cogente largiri censuimus. *Idem ibidem paulo superius.* §. 2. De eo autem, quod tibi successorem constituere dixisti, ut te vivente in tuo loco eligatur Episcopus, hoc nulla ratione concedi patimur: quia contra omnem Ecclesiasticam regulam, vel instituta Patrum esse monstratur; sed volumus, ut tibi ministret, & sit in Evangelium Christi adjutor. *& infra.* §. 3. Nimis enim reprehensibile esse manifestum est, ut te vivente tibi alium substituamus: sed hoc commonemus, ut quamdiu te divina jusserit clementia superesse, sine intermissione orare non cesses, ut tibi Deus illum successorem concedat, qui ei possit esse placabilis, & populum irreprehensibiliter regere valeat.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capituli usque ad versic.* Idem si eundem, *sumpta est ex epistola Zachariæ Papæ, cujus initium est,* Sacris liminibus: *quæ extat Romæ manuscripta in Bibliotheca Dominicana, quam etiam edidit frater Laurentius Surius in vita B. Bonifacii, sed ex codice parum emendato. Reliqua habentur in epistola ultima in tomis Conciliorum.*

C. XVIII. *Non successor, sed coadjutor viventi Episcopo datur.*

Item Pelagius Papa *Clero Narniensi.* a

QUia frater & Coepiscopus noster Joannes Ecclesiasticæ utilitatis studio suadente, & naturæ suæ simplicitate laudabili consideratione tractata, ob hoc, quod se in gerenda patrimonii gubernandi cura, vel in disciplina Ecclesiastica conservanda minime fatetur idoneum, Constituti Presbyteri ad hæc explenda sibi exposcit adhiberi personam: ut ea, quæ sunt necessaria, competenti disponente solicitudine fiant, nihil indecens fieri, vel inutile permittatur. Ideoque præsenti vobis jussione præcipimus, ut servata primo in loco Episcopo memorato reverentia, quam vos convenit inculpabiliter exhibere, in omnibus, quæ ad divini cultus obsequium pertinent, vel quæ Ecclesiasticæ utilitatis peragere cura suaserit, præbeatis obedientiam Constituto competentem, in nullo dispositionibus ejus spiritu contumaci resultantes: imo competenti vigilantiæ vestræ studio, quæ pro Ecclesiastica utilitate gerenda Constitutus monuerit, adimplentes: ut his ita dispositis, & consueta vobis stipendia ministrentur, & quæcunque in præfatæ Ecclesiæ patrimonio, vel de rebus ad eam pertinentibus repetendis sunt necessaria, compleantur.

Gratian. *Illud vero Cypriani* b *de hæreticis intelligendum est, qui Catholicorum Ecclesias sibi usurpare contendunt.* §. 1. *Illud vero Evaristi* c *Papæ tunc intelligendum est, quando nec inevitabilis necessitas (persecutorum videlicet) nec Apostolica, aut regularis mutatio, sed ambitio sola Episcopum de Ecclesia ad Ecclesiam transire cogit.* §. 2. *Unde cum in principio sui capituli diceret:* Episcopus non debet dimittere Ecclesiam suam, *subsequenter adjunxit,* Absque inevitabili necessitate, aut Apostolica, vel regulari mutatione, & alteri se ambitus causa conjungere.

4 pars. §. 3. *Ambitionis enim causa, quicunque Ecclesiæ suæ mediocritate despecta, ad majorem Ecclesiam transire voluerit, debet revocari ad propriam. Quod si redire contempserit, careat aliena, & propria.*

a *al. Navariensi*] *al. Narinensi.* b *Sup. ead. cap. factus, & cap. Novatianus.* c *Sup. ead. sicut vir.*

C. XIX. *Episcopus, vel quilibet Clericus relicta sua Ecclesia non debet ad aliam transire.*

Unde in Nicæno Concilio *a, cap.* 15. *legitur.*

NOn *b* oportet Episcopum, vel reliquos ordines de civitate ad civitatem migrare; non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. Si quis autem post definitionem sancti & magni Concilii tale quid agere tentaverit, & se hujusmodi negotio mancipaverit, hoc factum prorsus in irritum ducatur, & Ecclesiæ restituatur, cujus fuit Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus ordinatus.

Corr. Rom. ¶ *Ex duobus codicibus collectionis Anselmi in uno emendatiore caput hoc ita habet, ut verba hæc:* Quod non oporteat Episcopum, vel reliquos ordines demigrare, *sint rubrica: & capitulum hoc modo incipiat:* Ut de civitate ad civitatem, non Episcopus, non Presbyter, non Diaconus transeat. *In altero vero eadem rubrica est nigris literis scripta, & est initium capituli: unde videtur caput hoc esse concinnatum, quemadmodum est apud Gratianum, salva sententia ipsius canonis.*

C. XX. *In monasterio deputetur Episcopus, qui in Ecclesia sua residere contemnit.*

Item Gregorius Anthemio Subdiacono, lib. 5. *epist.* 23. *sive c.* 123.

PErvenit *c* ad nos, Pigmenium Amalphitanæ civitatis Episcopum in Ecclesia sua residere non esse contentum, sed foris per diversa loca vagari. *& infra.* Idcirco hac tibi auctoritate præcipimus, ut supradicto Episcopo interminari non desinas, quatenus hoc de cætero facere non præsumat, sed in Ecclesia sua Sacerdotali more resideat. Quem si forte non emendari post tuam interminationem cognoveris, in monasterio eum deputare, & nobis curabis modis omnibus indicare: ut quid facere debeas, nostra iterum præceptione cognoscas.

C. XXI. *Episcopo nulli conceditur principalem cathedram relinquere, & ad aliam Ecclesiam se transferre.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 5. d

PLacuit *e*, ut nemini sit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam Ecclesiam in dioecesi constitutam se conferre, vel in re propria diutius, quam oporteat, constitutum, curam, vel frequentationem propriæ cathedræ negligere.

C. XXII. *Intercessori cathedram, cui datus est, tenere non licet.*

Item ex eodem Carthaginensi V. *c.* 8. f

COnstitutum est, ut nulli intercessori licitum sit, cathedram, cui intercessor datus est, quibuslibet populorum studiis, vel seditionibus retinere: sed dare operam, ut intra annum eisdem Episcopum provideat. Quod si neglexerit anno expleto, *g* interventor alius tribuatur.

C. XXIII. *Excommunicentur Clerici, qui relicta sua Ecclesia ad eam redire noluerint.*

Item ex Concilio Nicæno, *c.* 16.

SI *h* qui vero sine respectu agentes, & timorem Dei ante oculos non habentes, neque Ecclesiastica statuta custodientes, recesserint ab Ecclesia sua, sive Presbyter, sive Diaconus, vel in quocunque Ecclesiastico ordine positi fuerint, hi non debent suscipi in alia Ecclesia, sed cum omni necessitate cogantur, ut redeant ad Ecclesiam suam. Quod si permanserint, excommunicari eos oportet.

C. XXIV.

a *Et in Aquisgran. c.* 43. b *Ans. l.* 6. *c.* 112. *Burch. l.* 2. *c.* 97. *Ivo p.* 6. *c.* 174. c *Ansel. l.* 6. *c.* 178. d *Et in Africano, c.* 83. e *Ansel. l.* 6. *c.* 176. f *Et in Africano, c.* 41. g *al. exempto.* h *Ansel. l.* 7. *c.* 107. *Burch. l.* 2. *c.* 98. *Ivo p.* 6. *c.* 175.

C. XXIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Antiocheno *a*, *c.* 3.

I. SI quis Presbyter, vel Diaconus, vel quilibet Clericus, deserta sua Ecclesia, ad aliam transeundum esse crediderit, & ibi paulatim tentet, quo migravit, perpetuo manere, ulterius ministrare non debet; præsertim, si ab Episcopo suo ad revertendum fuerit exhortatus. Quod si post evocationem sui Episcopi non obedierit, sed inobediens perseveraverit, omnimodo ab officio suo deponi debere, nec aliquando spem restitutionis habere decernimus: si vero propter hanc culpam depositum, alius Episcopus susceperit, & ipse a communi Synodo pœnam merebitur increpationis 1, tanquam Ecclesiastica jura dissolvens.

Corr. Rom. ¶ 1 Increpationis] *Græce est*, ἐπιθυμίας τυγχάνειν, *quod in aliis versionibus est*, arguatur, *vel* coerceatur, *vel* puniatur.

C. XXV. *Non licet Episcopo Ecclesiam suam relinquere, & ad aliam transire.*

Item ex eodem *Antiocheno*, *cap.* 21.

EPiscopum *b* de diœcesi ad diœcesim alteram non debere transire, neque si seipsum ingesserit, neque si a populis fuerit violenter attractus *c*, neque si etiam hoc ei ab Episcopis suadeatur: manere autem eum debere in Ecclesia Dei, quam ab initio sortitus est, & non ab ea alibi demigrare, secundum regulam super hoc olim a Patribus constitutam, decernimus.

C. XXVI. *De eodem.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 5.

PRopter *d* eos Episcopos, sive Clericos, qui de civitate ad civitatem transeunt, placuit definitiones datas a sanctis Patribus habere propriam firmitatem.

C. XXVII. *Alienæ plebes ab Episcopo non usurpentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 20.

PLacuit *e*, ut a nullo Episcopo usurpentur plebes alienæ, nec aliquis Episcoporum supergrediatur in diœcesi collegam suum.

C. XXVIII. *Alienos Clericos ordinare, & altaria consecrare, Episcopo non licet.*

Item Anacletus.

EPiscopus in diœcesim alienam ad alienos Clericos ordinandos, vel consecranda altaria irruere non debet. Quod si fecerit, amotis his, quos ordinavit, altaris tamen consecratione manente, transgressor canonum uno anno a Missarum celebratione cessabit.

C. XXIX. *Diebus solennibus Clericus Ecclesiæ suæ deesse non debet.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 64.

II. SI quis in Clero constitutus ab Ecclesia sua diebus solennibus defuerit, id est, Nativitate Domini, Epiphania, Pascha, vel Pentecoste, dum potius secularibus *f* lucris studet, quam servitio Dei parere, convenit, ut triennio a communione suspendatur. §. 1. Similiter Diaconus, vel Presbyter, si per tres hebdomadas ab Ecclesia sua defuerit, huic damnationi succumbat.

C. XXX. *Removendus est Episcopus ab Ecclesia, cui irrepserit, & ad suam cogendus est redire.*

Item Hilarius Papa *Episcopis Tarracon. c.* 3.

REmoto *g* ab Ecclesia Barcinonensi, atque ad suam remisso Irenæo Episcopo, sedatis per Sacerdotalem modestiam voluntatibus, quæ per ignorantiam Ecclesiasticarum legum desiderant, quod non licet obtinere, talis protinus de Clero proprio Barcinonensibus ordinetur Episcopus, qualem te præcipue, frater Ascani, oportet eligere, & decet consecrare: ne si forte aliter *a* factum sit, non sine objurgatione tui maxime nominis retundat nostra præceptio, quod ad injuriam Dei (a quo specialiter Sacerdotalium est gratia dignitatum) didicerimus admissum.

C. XXXI. *Qui alienam cathedram appetit, ab ea expulsus, etiam propria careat.*

Item Leo Episcopus *urbis Romæ Anastasio Thessalonicensi Episcopo, epist.* 82. *al.* 84. *c.* 8.

III. SI *b* quis Episcopus mediocritate civitatis suæ despecta administrationem celebrioris loci ambierit, & ad majorem plebem se quacunque ratione transtulerit, non solum a cathedra quidem pellatur aliena, sed carebit & propria: ut nec illis præsideat, quos per avaritiam concupivit, nec illis, quos per superbiam sprevit. Suis igitur terminis contentus sit quisque, nec supra mensuram juris sui affectet augeri.

C. XXXII. *Utraque careat Ecclesia, qui contemptu minoris Ecclesiæ ad majorem aspirat.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap.* 30.

IV. SI quis *c* de ordine Sacerdotali, contemptu minoris Ecclesiæ ambitiose & improbe ad potiorem aspiraverit *d*, canonica erga eum definitio conservetur, hoc 1 est, ut utraque careat.

Corr. Rom. ¶ 1 Hoc est, ut utraque careat.] *Hæc non sunt in Meldensi impresso, habentur tamen apud cæteros quoque collectores.*

Gratian. *Qui vero pretio Ecclesiam vacantem ingressus fuerit, ab officio suo deponendus est, sicut in* Rothomagensi Concilio *legitur.*

C. XXXIII. *Dejiciatur a Clero, qui muneribus Ecclesiam acquirere tentat.*

SAncitum est *e*, atque omnibus modis prohibitum, ut si quis Presbyter inventus fuerit alicui Clerico, vel Laico munera dare, vel dedisse, aut aliam pecuniam tribuere, ut alterius Presbyteri Ecclesiam surripiat 1, aut vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, seu rapina, seu præsumptione, turpis lucri gratia, dejiciatur a Clero, & alienus existat a regula.

Corr. Rom. ¶ 1 Surripiat, aut] *Additæ sunt istæ duæ voces ex Burchardo. Nam vivente Presbytero possessore non potest dici vacans Ecclesia. In lib.* 7. *Capitularium*, *c.* 206. *est verbum*, surripiat, *sed deest alterum membrum*, aut vacantem pretio redimat. *Ivo, & auctor Pannormiæ habent*, *ut antea Gratianus*, Ecclesiam vacantem pretio redimat.

5 ps. Gratian. *Quod vero communi consilio, atque aliorum utilitate mutationes Episcoporum fieri possint, & in Ecclesiis, a quibus recesserint, eis viventibus alii substitui valeant*, Anterus Papa *demonstrat*, *epistola septima*, *scribens Episcopis Bœticæ, & Toletanæ provinciæ.*

C. XXXIV. *Necessitatis, vel utilitatis causa Episcoporum mutationes fieri possunt.*

MUtationes *f* Episcoporum scitote communi utilitate, atque necessitate fieri licere, sed non propria *g* cujusquam voluntate, aut dominatione. Petrus sanctus magister noster, & Princeps Apostolorum, de Antiochia, utilitatis causa, translatus est Romam, ut ibidem potius proficere posset. Eusebius quoque de quadam parva civitate, Apostolica auctoritate, mutatus est Alexandriam. Similiter

a *Et in Chalced. c.* 20. *In Aquisgran. c.* 71. *Ans. l.* 7. *c.* 170. b 9. *q.* 2. *nullum. Burch. l.* 1. *c.* 72. *Ivo p.* 5. *c.* 179. c ἀναγκαζόμενον. d *Sup. ead. non oportet. Ex Nicæna Synodo. lib. Cap.* 6. *c.* 236. e *Burch. l.* 1. *c.* 64. *Ivo p.* 5. *c.* 173. *In Aurelian.* 3. *c.* 15. f *al. singulari lucro. Ansel. l.* 6. *c.* 109.

a *al. similiter.* b *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ansel. l.* 6. *c.* 104. *Burch. l.* 1. *c.* 74. *Ivo p.* 5. *c.* 103. c *Burch. l.* 3. *c.* 48. *Ivo p.* 3. *cap.* 52. *Pann. l.* 2. *cap.* 45. d *al. aspirare contenderit.* e *In Capit. l.* 7. *cap.* 206. *Burch. l.* 3. *c.* 114. *Ivo p.* 3. *c.* 90. *Pann. l.* 2. *cap.* 49. f *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ans. l.* 6. *c.* 49. *Burch. l.* 1. *c.* 77. *Ivo p.* 5. *c.* 133. *Pann. l.* 3. *c.* 69. g *al. non libitu cujusquam, aut dominatione. Plura sunt verba in originali.*

ter Felix de civitate, in qua ordinatus erat, electione civium propter doctrinam, vitamque bonam, quam habebat, [auctoritate 1 hujus sanctæ sedis, & licentia] communi Episcoporum, & reliquorum Sacerdotum, ac populorum consilio translatus est Ephesum. Non enim transit de civitate ad civitatem, nec transfertur de minori ad majorem, qui hoc non ambitu, nec propria voluntate facit *a*, sed aut vi a propria sede pulsus, aut necessitate coactus, aut utilitate loci, aut populi, non superbe, sed humiliter ab aliis translatus, & inthronizatus est. *& infra*. §. 1. Nam sicut Episcopi habent potestatem ordinare regulariter Episcopos, & reliquos Sacerdotes; sic quoties utilitas, aut necessitas coegerit, supradicto modo & mutare, & inthronizare potestatem habent: [non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate, & licentia.] *& infra*. §. 2. Alia etenim *b* est causa utilitatis, & necessitatis, alia avaritiæ, ac præsumptionis, aut propriæ voluntatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Auctoritate hujus sanctæ sedis, & licentia) *Hæc verba non leguntur in epistola Anteri, neque in Pannormia, neque apud Burchardum, & Ivonem. Sunt tamen apud Anselmum, & in Polycarpo, & vetustis Gratiani exemplaribus. Idem quoque est de verbis illis prope finem capitis*, non tamen sine sacrosanctæ Romanæ sedis auctoritate, & licentia: *quæ propter hanc causam virgulis sunt inclusa*.

C. XXXV. *Causa necessitatis mutationes Episcoporum fieri possunt.*

Item Pelagius Papa II. *Benigno Archiepiscopo epist.* 2.

SCias *c*, frater dilectissime, aliud esse causam necessitatis, & utilitatis, aliud causam præsumptionis, ac propriæ voluntatis. Non ergo mutat sedem, qui non mutat mentem, id est, qui non causa avaritiæ, aut dominationis, aut propriæ voluntatis, vel suæ delectationis migrat *d* de civitate ad civitatem, sed causa necessitatis, aut utilitatis mutatur. Nam plurimorum utilitas unius utilitati, aut voluntati præferenda est. Aliud est enim mutare, & aliud mutari. *& infra*. §. 1. Nam aliud est sponte transire, & aliud est coacte, aut necessitate venire. Unde non isti mutant civitates, sed mutantur: quia non sponte, sed coacte hoc agunt. *& infra*. §. 2. Non ergo bene intelligunt Ecclesiasticas regulas, qui hoc negant causa necessitatis, vel utilitatis fieri posse, quoties communis utilitas, aut necessitas persuaserit.

C. XXXVI. *Christum negare convincitur, qui necessitatem patientibus misericordiam non impendit.*

Idem *in eadem epistola paulo inferius*.

OMnis, qui gemebat, & vexabatur a *e* Saul, fugiebat & veniebat ad David. Si ergo piissimus, atque justissimus David sciret peccatum esse, persecutionem fugientes, & transeuntes de loco ad locum, & de civitate ad civitatem recipere, tales nequaquam reciperet, nec secum teneret, nec in aliis civitatibus eos collocaret. Qui enim persequuntur Domini Episcopos, eosque de civitatibus ad civitates transire compellunt, non eos tantum persequuntur, quantum Dominum nostrum Jesum Christum, cujus legatione funguntur. Nec ipsi in hoc peccant Episcopi, quoniam non sponte, sed coacte hoc agunt; sed illi, qui eos persequuntur: nec ipsis Episcopis hoc imputari potest, sed illis, qui eos hoc agere cogunt. *& infra*. §. 1. Qui autem negant misericordiam faciendam fugientibus, ac necessitatem patientibus, ipsum Christum negant, qui est misericordia, & veritas. *& infra*. §. 2. Negat misericordiam necessitatem patientibus, qui populis indigentibus divinis ministeriis *f*, & non habentibus proprium Episcopum, qui eos instruat; causa utilitatis, atque necessitatis, ex alia civitate, licet minor sit, in eam, quæ non habet Episcopum doctiorem, vel utiliorem meliori consilio, non sponte transeuntem, sed majorum exhortatione mutare *a*, aut Episcopum ejectum, aut persecutionem patientem causa utilitatis, & necessitatis inthronizari non permittit.

C. XXXVII. *Non ambitione, sed Synodali auctoritate de Ecclesia ad Ecclesiam Episcopus transeat.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c*. 27.

EPiscopus *b* de loco ignobili ad nobilem per ambitionem non transeat, nec quisquam inferioris ordinis Clericus. Sane si utilitas Ecclesiæ fiendum poposcerit, decreto pro eo Clericorum, & Laicorum Episcopis porrecto, in præsentia Synodi transferatur, nihilominus alio in locum ejus Episcopo subrogato. Inferioris vero gradus Sacerdotes, vel alii Clerici concessione suorum Episcoporum possunt ad alias Ecclesias transmigrare.

C. XXXVIII. *In proprio gradu Episcopi, vel Presbyteri in aliena suscipiantur Ecclesia.*

Item ex eodem Cartaginensi IV. *cap*. 33.

EPiscopi, vel Presbyteri, si causa visitandi ad Ecclesiam alterius Episcopi venerint, in gradu suo suscipiantur, & tam ad verbum faciendum, quam ad oblationem consecrandam invitentur.

C. XXXIX. *Ecclesia unius Episcopi ab alio disponi non debet.*

Item Calixtus Papa *omnibus Galliarum Episcopis epist.* 2. *c*. 3.

SIcut *c* alterius uxor, nec adulterari ab aliquo, vel judicari, aut disponi, nisi a proprio viro, eo vivente, permittitur; sic nec uxor Episcopi *d*, quæ ejus Ecclesia, vel parochia indubitanter intelligitur, eo vivente, absque ejus judicio, & voluntate, alteri *e* judicari, vel disponi, aut ejus concubitu frui, id est, ordinatione conceditur. Unde ait Apostolus *f*: *Alligata est uxor legi, quandiu vir ejus vivit: eo vero defuncto, soluta est a lege viri*. Similiter & sponsa Episcopi (quia sponsa, uxorque ejus dicitur Ecclesia) illo vivente ei est alligata: eo vero defuncto, soluta est. *Et g cui voluerit, nubat, tantum in Domino*; id est, regulariter. Si enim eo vivente alteri nupserit, adultera judicabitur. Similiter & ille, si alteram sponte duxerit, adulter existimabitur, & communione privabitur. Si autem persecutus fuerit in sua Ecclesia, fugiendum illi est ad alteram, eique est associandus, dicente Domino *h*. *Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam*. Si autem utilitatis causa fuerit mutandus, non per se hoc agat, sed fratribus invitantibus, & auctoritate hujus sanctæ sedis faciat, non ambitus causa, sed utilitatis, aut 1 necessitatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut necessitatis) *Hæc non sunt in ipsa epistola, sed habentur apud Anselmum. Necessitas autem præbet justam causam translationi, supra ead. c.* Scias.

6 ps Gratian. *Hoc non solum de Episcopis, verum etiam de quibuslibet Ecclesiæ ministris intelligitur, ne videlicet in locum viventis alter obrepat.*

C. XL. *Deponatur, qui locum alterius invadere non timet.*

Unde B. Gregorius scribit Natali Salonitano Episcopo de eo, qui in Archidiaconatum alterius se promoveri consenserat, lib. 2. indict. 10. epist. 14. & 16.

EUm *i*, qui contra justitiæ regulam in Archidiaconatum alterius se provehi consensit, ab ejusdem Archidiaconatus

a *Plura sunt verba in originali*. b *al. quoque*. c *Polyc. l. 1. tit. 9. Ans. l. 6. c. 97.* d *al. electionis*.] *al. dilectionis*. e 1. *Regum 22.* f *mysteriis*.

a *al. mutari*. b *Ivo p. 5 c. 325. Pann. l. 3. c. 70.* c *Polyc. l. 1. tit. 8. Ans. l. 6. c. 103. Burch. l. 3. c. 49. Ivo p. 3. c. 53. & p. 5. c. 101.* d *al. Episcopi, vel Presbyteri*. e *al. ab altero dijudicari*. f 1. *Cor. 7.* g *ibid.* h *Matth. 10.* i *Ivo p. 6. c. 342.*

tus honore deponimus. Qui, si ulterius in loco eodem ministrare præsumpserit, se participatione communionis sacræ noverit esse privatum.

C. XLI. *In una Ecclesia duo Prælati esse non debent.*

Item Hieronymus *ad Rusticum Monachum epist.* 4.

IN *a* apibus *b* Princeps unus est; grues unam sequuntur ordine literario: Imperator unus, judex unus provinciæ. Roma, ut condita est, duos fratres simul habere Reges non potuit, & parricidio dedicatur. In *c* Rebeccæ utero Esau, & Jacob bella gesserunt: singuli Ecclesiarum Episcopi, singuli Archipresbyteri, singuli Archidiaconi, & omnis ordo Ecclesiasticus suis rectoribus nititur.

7 ℘s Gratian. *Ecce in quibus casibus Episcopo vivente alius potest ei substitui. Quanquam secundum rei veritatem non vivente Episcopo talis probetur succedere. Translatus enim ab una civitate ad aliam desinit esse Episcopus illius civitatis, a qua transfertur: atque ideo, qui huic succedit, non vivente, sed defuncto quodammodo Episcopo probatur substitui. Sed inter eum, qui hostilitatis necessitate, & eum, qui utilitatis causa transfertur, hoc interest, quod ille, qui metu hostilitatis ad aliam transit, si priorem contigerit aliquando ab hostibus liberam fieri, ad eandem illum redire oportet.*

C. XLII. *Qui metu hostilitatis ad alium locum transierit, postea ad suam Ecclesiam redire oportet.*

Unde Gregorius Papa *scribit Joanni Episcopo Scyllatino* d *lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 25.

PAstoralis *e* officii cura nos admonet, destitutis Ecclesiis proprios constituere Sacerdotes, qui gregem Dominicum debeant pastorali solicitudine gubernare. Propterea te Joannem ab hostibus captivatæ Lissitanæ civitatis Episcopum in Scyllatina Ecclesia Cardinalem necesse duximus constituere Sacerdotem: ut susceptam semel animarum curam intuitu futuræ retributionis impleas. Et licet a tua Ecclesia sis hoste imminente depulsus, aliam, quæ Pastore vacat, Ecclesiam debes gubernare: ita tamen, ut si civitatem illam ab hostibus liberam effici, & Domino protegente ad priorem statum contigerit revocari, ad eam, in qua prius es ordinatus, Ecclesiam revertaris: sin autem prædicta civitas continua captivitatis calamitate premitur, in hac, in qua a nobis incardinatus 1 es, debeas Ecclesia permanere.

Corr. Rom. ¶ 1 Incardinatus) *Supra dist.* 71. *c.* fraternitatem, *de hujus vocis notione est notatum.*

Gratian. *Qui vero utilitatis causa transfertur, nequaquam ad priorem redire cogitur. Est etiam alius casus, in quo Episcopus viventi Episcopo substituitur. Cum enim aliquis relicta priori cathedra sua auctoritate ad aliam transierit, si alius ei substitutus fuerit, licet ille prioris Ecclesiæ Episcopus esse non desierit, substitutus tamen Episcopatum habebit.*

C. XLIII. *De Sacerdotibus, qui relictis suis Ecclesiis ad alias migrarunt.*

Unde Damasus *urbis Romæ Episcopus scribit ad Paulinum Antiochenum dicens.*

EOs *f* Sacerdotes, qui ab Ecclesiis ad Ecclesias migrarunt, tamdiu a nostra communione habemus alienos, quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primitus sunt constituti. Quod si quis alius alio transmigrante in locum viventis ordinatus est, tamdiu vacet Sacerdotii dignitate, qui suam deseruit civitatem, donec successor ejus quiescat in Domino.

Gratian. *Episcopalium etiam sedium mutationes metu hostilitatis interveniente nonnunquam fieri solent.*

a *Ivo p.* 5. *c.* 357. b *Principes sunt*) *orig.* c *Genes.* 25. d *al. Squilatino.* e *Joan. Diac. l.* 3. *c.* 15. *Polyc. l.* 1. *tit.* 8. & *l.* 2. *tit.* 14. *Ans. l.* 6. *c.* 99. *Burch. l.* 1. *c.* 123. *Ivo p.* 5. *c.* 223. f *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. *Ans. l.* 9. *c.* 95.

C. XLIV. *Necessitate temporis Episcopalium sedium mutationes fieri possunt.*

Unde Gregorius *scribit Joanni Episcopo Vellitrano lib.* 2. *epist.* 11.

TEmporis *a* qualitas admonet, Episcoporum sedes, antiquitus certis civitatibus constitutas, ad alia, quæ securiora putamus, ejusdem diœcesis loca transponere, quo & habitatores nunc *b* degere, & barbaricum possint periculum facilius declinare. Propterea te Joannem fratrem, Coepiscopum nostrum Vellitrensis civitatis, sedemque tuam in loco quondam *c* Arenata ad sanctum Andream Apostolum præcipimus exinde transmigrari, quatenus ab hostilitatis incursu liberior existere valeas, & illic consuetudinem 1 solennium festive disponas.

Corr. Rom. ¶ 1 Consuetudinem] *Apud Joannem Diaconum legitur,* consuetudine solenni festa disponas. *Apud Burchardum, & Ivonem,* consuetudinem solennium festorum. *In variis B. Gregorii epistolarum editionibus,* consuetudinum solennium festa disponas.

8 ℘s Gratian. *Item cum aliquis causa humilitatis Apostolica concessione de Episcopali sede ad Monachalem descenderit subjectionem, alius loco ejus subrogari poterit; ille vero ad Pontificatum resurgere nequaquam ulterius valebit. Unde in quinta* 1 *actione* Constantinopolitanæ Synodi CCCLXXXIII. *Patrum sub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Episcopus, & Eugenius Ostiensis Episcopus, Apochrysarii Papæ dixerunt.*

C. XLV. *Episcopus, qui causa humilitatis Monachus efficitur, ad Pontificatum redire non valet.*

HOc *d* nequaquam apud nos habetur, ut quicunque de Pontificali ordine ad Monachorum, id est, pœnitentium descenderit vitam; ulterius possit ad Pontificatum reverti. *Item.* §. 1. Præcepit sancta Synodus, ut quicunque de Pontificali dignitate ad Monachorum vitam, & ad pœnitentiæ descenderit locum, nequaquam jam ad Pontificatum resurgat. Monachorum enim vita subjectionis habet *e* verbum, & discipulatus, non docendi, vel præsidendi, vel pascendi alios.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Synodus sub Joanne VIII. extat Græca in Vaticana Bibliotheca. Cujus Synodi tres tantum canones cum explanatione Balsamonis editi sunt Lutetiæ, & apud ipsum inscribitur, Synodus in templo sapientiæ habita sub Photio Patriarcha. In secundo autem trium illorum capitulo habetur sententia hujus capitis. Visum autem est, ut omnia melius percipiantur, hunc locum Græce, & cum nova interpretatione esse adscribendum.*

Φώτιος ὁ πατριάρχης εἶπε. Πῶς ὑμῖν δοκεῖ περὶ τῶν ἀπὸ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἑαυτοὺς εἰς τὴν τῶν μοναχῶν καταλεγόντων χώραν, ἆρα εἰς ὑποταγὴν ἑαυτοὺς παραδόντες δύνανται ἔτι οἱ αὐτοὶ τῆς αὐτῆς ποιμνιαρχίας ἔχεσθαι; οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶπον, τοῦτο παρ' ὑμῖν οὐκ ἔστιν. οὐδὲ σώζεται. ὅστις γὰρ ἐὰν ἀπὸ ἀρχιερατικοῦ τάγματος εἰς τὴν τῶν μοναχῶν, τουτέστι τῶν μετανοούντων καταριθμηθῇ χώραν, οὐ δύναται ἔτι τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἑαυτῷ διεκδικεῖν ἀξίωμα. Βασίλειος, καὶ Ἡλίας οἱ τοποτηρηταὶ τῶν ἀνατολικῶν θρόνων εἶπον, οὐδὲ παρ' ὑμῖν ἐφωράθη τοῦτο ποτὲ γενόμενον τοὐναντίον μὲν οὖν μονάζοντες πρόεισιν εἰς ἀρχιερέας, ἀπὸ δὲ ἀρχιερέων εἰς μοναχοὺς κατερχόμενοι ἀρχιερεῖς μένειν οὐ δύνανται. ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν, ὁμιληθήτω δὲ περὶ τούτου κανών. πολλάκις γὰρ δὲ ἐν ἡμῖν ἀμφιβολίαι γίνονται περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύ-

a *Joan. Diac. in vita B. Gregor. l.* 3. *c.* 17. *Ans. l.* 6. *c.* 98. *Burchard. l.* 3. *c.* 89. *Ivo p.* 3. *c.* 179. *Pann. l.* 2. *c.* 37. b *al. secure.* c *al. quem Harenata ad sanctum Andream Apostolum dicunt.* d *Ivo p.* 7. *c.* 149. e λόγον ἔχει.

ταύτης, τῶν μὲν λεγόντων μὴ κωλύεσθαι τοὺς ἀρχιερεῖς μοναχοὺς γενομένους τὰ τῶν ἀρχιερέων τελεῖν, τῶν δὲ οὐ συνδοκούντων ἐπὶ τούτῳ. οἱ ἁγιώτατοι τοποτηρηταὶ εἶπον, ἐκτεθήτω κανών, ἁγία σύνοδος εἶπεν, ἔτι δὲ ἀξιοῦμεν ἐκτεθῆναι κανόνας περὶ τῶν εἰς τοῦτο μανίας, καὶ ἀπονοίας ἐλθόντων λαϊκῶν, ὡς ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς θεοῦ τύπτειν, ἢ φυλακίζειν, καὶ τὰ λοιπά.

Φώτιος ὁ Πατριάρχης εἶπεν; εἰ κελεύει ἡ ὑμετέρα ἁγιωσύνη, ἀναγνωσθήτωσαν οἱ κανόνες, καὶ λαβὼν Πέτρος ὁ Θεοφιλέστατος Διάκονος. καὶ Πρωτονοτάριος ἀνέγνω. εἰ καὶ μέχρι νῦν ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα ἐπὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει, καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο, ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος, καὶ τοῦτο εὐθμίζουσα τὸ παρόραμα καὶ πρὸς τοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν ὥρισεν, ἵνα εἴ τις Ἐπίσκοπος, ἢ ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσειε κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι, μηκέτι τοῦτον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας. αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἔχουσι λόγον καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρίας, οὐ δὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ὑπαγγέλλονται. διὸ καθότι προείρηται. θεσπίζομεν, μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ, καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων, καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν μεταβιβάζειν. εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσας πράξει μετὰ τὴν ἐκφώνησιν, καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας βαθμοῦ, οὐκ ἔτι πρὸς τὸ πρότερον, ὑπὲρ διὰ τῶν ἔργων ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπαναστρέψει. *Id eſt.*

Photius Patriarcha dixit: Quid cenſetis de iis, qui ex Antiſtitum ordine ſeipſos in Monachorum locum conferunt? Num qui ſe ipſos ſubjectos eſſe voluerunt, poſſunt adhuc iidem idem in gregem imperium tenere? Sanctiſſimi locum tenentes antiquioris Romæ dixerunt: Id apud nos minime fit, neque in more eſt poſitum. Quicunque enim ex Antiſtitum ordine Monachorum, id eſt, pœnitentium ordini annumeratus fuerit, is Antiſtitis dignitatem non poteſt ſibi amplius vendicare. Baſilius & Helias locum tenentes Orientalium ſedium dixerunt: Neque apud nos id unquam eveniſſe obſervatum eſt. Nam contra quidem Monachi ad Antiſtitum ordinem provehuntur, at qui ex Antiſtitibus ad Monachos deſcendunt, hi Antiſtites manere non poſſunt. Sancta Synodus dixit: De hac etiam re canon conſtituatur. Nam & apud nos ſæpe hac de cauſa dubitationes exoriuntur, nonnullis quidem ita dicentibus, non prohiberi Antiſtites, quo minus, cum Monachi facti fuerint, Antiſtitum muneribus fungantur: nonnullis vero hanc ſententiam minime probantibus. Sanctiſſimi locum tenentes dixerunt: Feratur canon. Sancta Synodus dixit: Præterea vero æquum ducimus ferri canones de Laicis illis, qui eo inſaniæ, ac ſuperbiæ devenerunt, ut Antiſtites vel Sacerdotes Dei verberent, aut cuſtodiæ tradant, & reliqua. §. 1. Photius Patriarcha dixit: Si veſtra ſanctitas jubet, legantur canones: eoſque in manus ſumens Petrus, Deo amiciſſimus Diaconus, & Protonotarius, legit: Quamvis hucuſque nonnulli Antiſtites ad Monachorum habitum deſcendentes, conati ſint in Antiſtitum faſtigio manere, cumque id facerent, ea res neglecta eſt: Sancta tamen, & œcumenica hæc Synodus, hanc quoque negligentiam corrigens, atque inordinatam hanc actionem ad leges, quæ de ſtatu Eccleſiaſtico ſunt, revocans, ſtatuit, ut ſi quis Epiſcopus, ſive quis alius Antiſtitis dignitatem obtinens, ad vitam monaſticam deſcendere, & pœnitentiæ locum implere voluerit, hic Antiſtitis dignitatem amplius non retineat. Monachorum enim inſtituta ad obedientiæ, ac diſciplinæ rationem pertinent, minime vero ad magiſterii, vel præfecturæ: atque eorum ſunt, qui non alios paſcere, ſed paſci profiteantur. Quocirca, quemadmodum dictum eſt, decernimus, ne quis poſthac eorum, qui in Antiſtitum catalogo ſunt, atque in paſtorum numero cenſentur, in eorum, qui paſcuntur, ac pœnitentiam agunt, locum ſe transferat. Quod ſi quis poſt promulgationem, ac notitiam hujus, quæ nunc pronuntiatur, ſententiæ, id facere auſus fuerit, quando ipſe ſeipſum Antiſtitis gradu privavit, priſtinam, quam factis contempſit, dignitatem amplius non recuperabit.

Corr. Rom. ¶ 1 In quinta] *Apud Ivonem part. 7. c. 149. pro indice hujus capituli leguntur hæc:* Ex actione quintæ Synodi Conſtantinopolitanæ trecentorum & octoginta trium Patrum, ſub Joanne Papa VIII. cui præfuit Petrus Presbyter Cardinalis, & Paulus Anconitanus Epiſcopus, & Eugenius Oſtienſis Epiſcopus. *Initium vero ipſius capitis eſt,* Apochryſarii Papæ dixerunt, Hoc nequaquam, &c.

Gratian. *Hoc ad pœnitentiam agendam, non ad quietem ſervandam quibuſdam conceditur.*

C. XLVI. *Pro infeſtationibus malorum non licet Epiſcopo gregem relinquere.*

Unde Liberius Papa *ſcribit omnibus Epiſcopis, epiſt. 2.*

SUggeſtum *a* nobis eſt, quod pro præteritis laboribus, & Infeſtationibus, nonnulli veſtrum aſſignatas ſibimet, & a Deo commiſſas relinquant plebes, & in futuro plures relinquere velint eas, quas tueri debent, Eccleſias, & pro ovibus ſibi commiſſis laborare negligant, & monaſteriorum ſe quieti contradere feſtinent, & vacationem ab Epiſcopatus laboribus eligere, & in ſilentio atque otio vitam degere magis appetant, quam in his, quæ ſibi commiſſa ſunt, permanere, dicente Domino *b*: *Beatus, qui perſeveraverit uſque ad finem.* Unde namque eſt beata perſeverantia, niſi de virtute patientiæ? quoniam ſecundum Apoſtolicam *c* prædicationem, *Omnes, qui volunt in Chriſto pie vivere, perſecutionem patiuntur.* Ideo, fratres chariſſimi, non vos afflictionum amaritudo a pio mentis veſtræ propoſito coarctet recedere. Conſiderate namque, quanta, pro abſolutione noſtra & liberatione, Creator Dominuſque & Redemptor noſter pertulerit, quibuſve ſe contumeliis afficiendum tradiderit, ut nos a vinculis poteſtatis Diabolicæ liberaret. Attendite *d* itaque vobis, & omni gregi, in quo vos Spiritus Sanctus conſtituit Epiſcopos, regere Eccleſiam Dei, quam acquiſivit proprio ſanguine, ut non ſit, qui vos decipiat, aut ſeducat in ſubtilitate ſermonis, ut plebes vobis commiſſas relinquatis, & alicui propter malorum opprobrium hominum quieti vos tradatis, & ut vos ſolummodo ſalvetis, & filios orphanos relinquatis.

C. XLVII. *In perſecutionibus Epiſcopus Eccleſiam ſuam non deſerat.*

Item Nicolaus Papa *Humifrido Morinenſis Eccleſiæ Epiſcopo.*

SCiſcitaris itaque per Guldagarium Presbyterum, utrum, cum a Normannis de Epiſcopio depellaris, debeas de cætero in monaſterio converſari. In quo ſcias chariſſime frater, quod ſi pernicioſum eſt proretam in tranquillitate navim deſerere, quanto magis in fluctibus? Ubi non dicimus, quod perſecutorum non fugiamus (maxime Paganorum) inſidias, cum ad tempus ſæviunt, & ob multitudinem delictorum noſtrorum nocendi facultatem divinitus aſſequuntur: præſertim cum eis prodire ultro non debeamus, & multos Prophetas, & Apoſtolos, ipſumque Dominum *e* hujuſmodi fugiſſe inſecutores luce clarius conſtet: ſed quod præcipue nos, qui tanquam arie-

a *Polyc. l. 4. tit. 15.* b *Matth. 10.* c *2. Timoth. 3.* d *Act. 10.* e *Joann. 8.*

arietes ducatum gregibus præbemus, imo qui & horum pastores sumus, Deo auctore, cum eis in periculis pro viribus persistere pro certo conveniat, & cum tranquillitas reddita divina fuerit pietate, sopitaque furentium infestatio, mox gregem requirere, & in unum colligere, & ejus animos cœlestis Patriæ pace, ac potissimum securitate prædicata, sursum erigere debemus. Et tamdiu super eorum cautela oportet nos esse solicitos, ut si Dei judicio præsentis temporis commoda fortassis amittunt, futuræ vitæ se sperent gaudia absque ambiguitate percipere sempiterna.

C. XLVIII. *Non est reprobatio, sed virtutis probatio bonorum adversitas.*

Item Gregorius *lib. 7. epist. 126. ad Recaredum Regem.*

ADversitas, quæ bonis votis objicitur, probatio virtutis est, non judicium *a* reprobationis. Quis enim nesciat, quam prosperum fuit, quod beatus Paulus Apostolus *b* prædicaturus ad Italiam veniebat, & tamen veniens naufragium pertulit? Sed navis cordis in maris fluctibus integra stetit.

9 ps. Grat. *Hoc etiam tunc servandum intelligitur, quando inter subditos aliqui inveniuntur, quibus Prælatorum vita proficiat; quando nec specialiter Prælatus quæritur, nec per alios tuta potest esse Ecclesiæ salus, ne si deserere incipiat, quibus prodesse potest, dicatur de eo:* Mercenarius *c* autem, & qui non est pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & deserit oves, & fugit. *Cum vero specialiter quæritur, fugiat* d *exemplo Christi, qui a facie Herodis fugit in Ægyptum: fugiat* e *exemplo Pauli, qui a fratribus per murum submissus est in sporta. Unde Augustinus* 1 *ait:* Fugiat minister Christi, sicut ipse Christus in Ægyptum fugit: fugiat & qui specialiter quæritur, dum per alios firma est Ecclesiæ salus. *Hinc etiam ait Dominus discipulis:* Si *g* vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. *Hinc etiam idem* h *abscondit se, & exivit de templo, quando Judæi lapides tulerunt, ut jacerent in eum. Hinc etiam Augustinus* i *ait de eodem in Psal.* 54. Ecce elongavi fugiens: illud tangit, quod Christus vitabat persequentes, ut occasionem iræ demeret, & manebat in desertis orans: in quo docebat nos in secreto conscientiæ orare, & quiescere, cum a malis premimur. *Cum vero non Prælatorum tantum, sed totius Ecclesiæ salus quæritur, fides impugnatur, necesse est, ut ex adverso ascendant, & in die belli seipsos ut murum* κ *opponant pro domo Domini, & animas* l *suas ponant pro ovibus suis: ut exemplo suæ passionis accendant, quos sermone doctrinæ diutius confirmare non valent. Et hoc quidem de manifestis persecutionibus.* §. 1. *Est & aliud genus persecutionis, in quo Apostolus laborabat, dicens* m: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror? &c. *Hinc August.* n *in Psal.* 101. Ossa, id est, fortes, quorum frixorium sunt, qui scandalizantur: tantum enim frigitur bonus, quantum amat. §. 2. *Hinc idem in Psal.* 30. Irascitur justus pro peccatis palearum, non tamen odit, in quo extingueretur oculus: *venter* pro interioribus, quæ turbantur, quando nec corripi possunt impii, quibus non *o* clamat, *quia defecit in dolore vita mea,* videns non proficere, quod prædicat. *Hinc idem ait* p *in Psal.* 69. *utrumque hoc genus persecutionis distinguens:* Vox tribulatorum Christo, id est, martyrum inter passiones periclitantium, sed de capite præsumentium. Cum illis vox omnis justi, cui ex charitate abundans iniquitas etiam Christianorum est passio: ut Loth corporalem persecutionem a nullo in Sodomis sustinuit, sed a malis factis eorum, cum a quibus habitabat. Est ergo Persecutio justi, vel a leone in impetu, vel a dracone in insidiis, unde omnes clament: *Deus in adjutorium meum intende.* §. 3. *Cum autem vitiis subditorum Prælatus affligitur, aliquando omnium est una & insatiabilis obstinatio, aliquando mali inveniuntur bonis admisti. Quando boni simul cum malis habitant, non sunt deserendi boni propter malos: ne perverse malos evitando vincamus, quos fugimus, ad gehennam* b, *sed potius mali tolerentur propter bonos. Unde Gregorius* c: Abel esse renuit, quem Cain malitia non exercet: *Ferrum quippe nostræ mentis ad acumen non potest pervenire veritatis, nisi hoc alterius eraserit lima pravitatis. Hinc etiam Augustinus* d: Tu bonus tolera malum, &c. *infra, de tolerandis malis, in prima* 2 *causa hæreticorum. Idem ait* e: Majus malum in separatione bonorum committimus, quam in conjunctione malorum fugimus. *& infra.* §. 4. Tali non imputat Deus sua peccata, quia non fecit: non aliena, quia non approbavit: non negligentiam, quia non tacuit: non superbiam, quia in unitate permansit. *Hinc idem* f *in Ps.* 54. *Quis dabit mihi pennas, sicut columbæ?* non ait, sicut corvo. Columba a molestiis quærit avolare, sed dilectionem non amittit, & semper gemit. Sic bonus vult separare se corpore, non amore, ab his, quibus non potest prodesse. *& infra.* §. 5. Sed aliquando ligatur, non visco cupiditatis, sed cura & officio, ut deserere non possit, nisi solvatur. Quod si non solvitur, tunc dicat: *Cupio* g *dissolvi, & esse cum Christo: Sed manere in carne necesse est propter vos:* & sic est meritum ex desiderio. §. 6. *Ecce elongavi fugiens,* non loco, ne rumpatur charitas bonorum, ne perdatur exercitium malorum, quos Deus admiscet, ut Judam Apostolis, *quem* h *quamvis sciret furem esse, tamen ad prædicandum misit, & ei Eucharistiam dedit, docens, in Ecclesia tolerari malos, nec obesse bonis malorum consortia: quando vero omnium subditorum est obstinata malitia, nec prodest eis Prælatorum præsentia, tunc etiam corpore licet ab eis recedere: ne & illorum nequitia semper in deterius proficiat, & isti quidem fructum amittant, quem de aliorum profectu possent invenire. Sic B. Benedictus deseruisse legitur, quos in necem suam unanimiter viderat conspirasse.*

Corr. Rom. ¶ 1 Unde Augustinus] *Multa in hac disputatione citat Gratianus ex Augustino, quorum sententia quidem apud illum habetur, sed verba ipsa sunt in glossa ordinaria locis indicatis. De hac vero quæstione, quando liceat Episcopo recedere ab Ecclesia sua, disserit beatus Augustinus, epist.* 180. *Honorato Episcopo scripta.*

¶ 2 In prima causa] *Indicat causam vigesimam tertiam, in qua primum de hæreticis ex proposito agitur: qui mos citandi habetur etiam* 1. *q.* 7. necessaria. *& alibi.*

C. XLIX. *Quando licet Prælatis subditos deserere, vel non.*

Hinc etiam B. Gregorius Petro Diacono interroganti, An liceat Prælato gregem semel susceptum deserere? l. 2. Dial. c. 3. respondit, dicens.

UBi adunati æquanimiter portandi sunt mali, ubi inveniuntur aliqui, qui adjuventur, boni. Nam ubi omnimodo de bonis fructus deest, fit aliquando de malis labor supervacuus *i*: maxime si e vicino causæ suppetant, quæ fructum Deo ferre valeant meliorem. *& paulo post.* §. 1. Sæpe agitur in animo perfectorum, quod silentio prætereundum non est: quia cum laborem suum sine fructu esse considerent, in locum alium ad laborem cum fructu migrant. Unde ille quoque egregius prædicator κ, qui dissolvi cupit, & cum Christo esse,

a *al. indicium.* b *Act.* 27. c *Joann.* 10. d *Matth.* 2. e *Act.* 9. f *Glos. ordin. ad c.* 11. 2. *ad Cor. in fin. ex August. ep.* 180. *ad Honoratum.* g *Matth.* 10. h *Joan.* 8. i *Glos. ordin. ex Cassiod.* κ *Ezech.* 13. l *Joan.* 10. m 2. *Cor.* 11. n *Gloss. ordin. ex August. ad ver.* (*& ossa mea, sicut in frixorio*) *& Beda* 2. *Cor.* 12. *Eadem ex Aug. ad vers.* (*Miserere mei Domine.*) o *non clamat clare, sed intus ingemiscit.*] p *Gloss. ordin. Eadem ex eodem in præfatione Psal.*

a *cui non fuit dictum, ut non ibi habitaret.*] *Glos. ordin.* b *al. veniamus ad gehennam.* c *lib.* 2. *Mor. c.* 29. *& l.* 9. *reg. epist.* 39. d 23. *q.* 4. *tu bonus.* e *Glos. ordin. in c.* 6. 2. *ad Cor. in fin. ex August. serm.* 18. *de verbis Domini.* f *Glos. ordin. ex August.* g *Philipp.* 1. h *Glos. interlinearis ex August. in Psal.* 54. 23. *q.* 4. *tu bonus.* i *vacuus.*] *orig.* κ *Philipp.* 1. 2. *Cor.* 11.

esse, cui vivere Christus est, & mori lucrum, qui passionum certamina non solum ipse appetiit, sed ad toleranda hæc, & alios accendit, Damasci *a* persecutionem passus, ut posset evadere, murum, funem, sportamque quæsivit, seque latenter deponi voluit. Numquid *b* Paulum mortem dicimus timuisse, quam se ipse pro amore Jesu testatur appetere? Sed cum in eodem loco minorem sibi fructum adesse conspiceret, ad gravem *c* laborem se alibi cum fructu servavit: fortis enim præliator Dei teneri intra claustra noluit, certaminis campum quæsivit.

Gratian. *Multorum auctoritatibus apparet, quando viventibus Episcopis alii possint substitui, & quando non.*

QUÆSTIO II.

Quod autem iste valetudine recepta suam possit repetere cathedram, nulla auctoritate ratum habetur. Celebrationem vero sacrificiorum, si d *infirmitatis causa dimiserit, valetudine recuperata exequi non prohibetur.*

C. I. *De quodam Presbytero, qui caduco morbo laborabat.*

Unde Alexander secundus *scribit Gebonardo Vivariensi* e *Archiepiscopo.*

In *f* tuis literis continebatur sic: Hic Clericus ordinem habet Presbyterii: sed quia caduco morbo laborat, & ipsi impræsentiarum hoc agnovimus, non ausi fuimus concedere sibi, ut offerret, vel Missam celebraret. Quia vero languor in culpa non est, super hac re auctoritatis nostræ decreto consulendo deliberavimus. Consulimus itaque, ut si frequenter hoc morbo tangitur, ab oblatione & Missarum celebratione modis omnibus prohibeatur. Indecens enim est, & periculosum, ut in consecratione Eucharistiæ morbo victus epileptico cadat. Si vero Dei misericordia convaluerit (quandoquidem non culpa, sed infirmitas est in causa) eum sacrificare jam non interdicimus.

C. II. *A regimine suspendatur Ecclesiæ, qui in terram frequenter eliditur.*

Item Gelasius Papa *Rustico, & Fortunato Episcopis.*

Nuper Foropopulensis *g* Ecclesiæ Clerici, una cum Sabino Episcopo, & Pelagio, & Laicis, propria suggestione reserarunt, Præsulem suum gravi quadam necessitate vexari, cujus eum dicerent incursione frequenter elisum. Quod ne scandalum fidelibus videretur ingerere, & Ecclesiam Dei ubique positam hac offensione turbare, præcipue cum, eodem ipso volente, huc se perrexisse firmarent, ad dilectionem vestram scripta direximus, ut Ecclesiæ, cujus rector tali casu tenetur adstrictus, visitationem congruam reddatis. Verum, quia nunc idem ipse venit huc Pontifex, falsaque omnia de se jactata disseminat, sub divini contemplatione judicii, vestræque conscientiæ, existimationisque respectu, rerum fide solertissime perquisita, si aliquando, scilicet vel in domo, vel in processione, vel in alio quocunque loco probatur repente collapsus, vocesque dedisse confusas, & spumas ore jactasse, quanta fieri potest examinatione quæratur. Quod tamen, sive non possit aliquorum factum testificatione firmari, sive nunquam contigisse dicatur, non putandum est posse sufficere, sed certum, manifestumque documentum, quia de tanta re non segnius agendum est. Faciat rem tua dilectio, frater Rustice, sui moris, & aptam magno Pontifici, ut eum triginta 1 diebus tecum esse constituas, eumque carnibus indifferenter uti necessaria probatione compellas.

Corr. Rom. ¶ 1 Triginta] *In duobus vetustis codicibus legitur*, octuaginta.

a *Act.* 9. b *al. numnam.* c *Et gravi labore ad laborem*] *orig.* d *al. quam.* e *al. Viennensi.* f *Ivo p.* 6. *c.* 405. g *al. Foropopiliensis.*

CAUSA VIII.

Quidam Episcopus agens in extremis, successorem sibi ex testamento instituit: inde suorum amicorum patrocinio in eundem Episcopatum eligitur; post electionem pro indemnitate Ecclesiæ Canonicis juramentum præbuit: accusatur de Simoniæ, tanquam munus ab obsequio præstiterit: ante tempus sententiæ a Clericis suis derelinquitur: sine literis Apostolicis a *ad Ecclesiam suam revertitur Episcopus.*

1. *Hic primum quæritur, an liceat Episcopo sibi successorem instituere.*
2. *Secundo, an amicorum patrocinia in electione debeant convalescere.*
3. *Tertio, an sit habendus Simoniacus, qui post electionem hujusmodi juramentum Canonicis præstat.*
4. *Quarto, an liceat Clericis ante sententiæ tempus ab Episcopo suo discedere.*
5. *Quinto, an sine literis Apostolicis* b *debeat redire ad propriam Ecclesiam.*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod autem Episcopo successorem sibi instituere liceat, ex verbis Zachariæ* c *Papæ conjicitur, quibus Moguntino Archiepiscopo permisit adjutorem sibi statuere, qui ei defuncto in plenitudinem potestatis succederet.* §. 1. *Item ex verbis Symmachi Papæ dicentis:* Si *d* transitus Papæ inopinatus evenerit, ut de sui electione successoris non possit ante decernere, &c. *apparet, quod Episcopi successores sibi instituere possunt.* §. 2. *Item exemplo B. Petri illud idem probatur, qui beatum Clementem sibi successorem instituit.*

C. I. *Quod Petrus Linum, & Cletum adjutores sibi ascivit, sed Clementem successorem.*

Unde Joannes tertius *scribit Episcopis Germaniæ, & Galliæ, epistola unica, c.* 2.

Si *e* Petrus Princeps Apostolorum adjutores sibi ascivit Linum, & Cletum, non tamen potestatem Pontificii, aut solvendi, aut ligandi eis normam tradidit, sed successori suo sancto Clementi: qui sedem Apostolicam post eum, & potestatem Pontificalem, tradente sibi beato Petro, tenere promeruit. Linus vero, & Cletus ministrabant exteriora: Princeps autem Apostolorum Petrus verbo & orationi insistebat.

C. II. PALEA.

Unde ipse Clemens in epistola f *ad Jacobum Hierosolymitanum missa, inter cætera scribit, quod Petrus adhuc vivens Clementem in Episcopum elegit.*

Simon *g* Petrus in ipsis diebus, quibus vitæ finem sibi præsensit, apprehensa manu mea repente consurgens, in auribus totius Ecclesiæ hæc protulit verba: *h* Clementem hunc Episcopum vobis ordino, cui soli meæ prædicationis & doctrinæ cathedram trado, quem præ cæteris expertus sum Deum colentem, homines diligentem, castum, discendi studiis deditum, sobrium, benignum, justum, patientem, & scientem ferre nonnullorum etiam ex his, qui in verbo Dei instituuntur, injurias.

Gratian. *Sed in* Antiocheno Concilio *hoc omnino fieri prohibetur, in quo c.* 23. *sic statutum legitur.*

C. III. *Episcopo successorem sibi constituere non licet.*

I. Episcopo *i* non licere pro se alterum successorem sibi constituere, licet ad exitum vitæ perveniat. Quod

a *al. Apostolici.* b *al. Apostolici.* c *Sup.* 7. *q.* 1. *petiisti.* d *Distinct.* 79. *si transitus.* e *Ans. l.* 1. *c.* 55. *Polyc. l.* 1. *tit.* 1. f *Clemens epist.* 1. g *Ans. l.* 1. *c.* 3. h *Omittuntur hic aliquot verba.* i *Polyc. l.* 2. *tit.* 17. *Ansel. l.* 6. *c.* 57. *Burch. l.* 1. *c.* 185. *Ivo p.* 5. *cap.* 301.

Quod si tale aliquid actum fuerit, irritum sit hujusmodi constitutum. Servetur autem jus Ecclesiasticum, id continens, non oportere aliter fieri, nisi cum Synodo, & judicio Episcoporum 1, qui post obitum quiescentis potestatem habent eum, qui dignus extiterit, promovere.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcoporum) *In codicibus Gratiani etiam manuscriptis sequebatur*, & electione Clericorum: *quæ sunt expuncta, quia neque in originali, neque apud cæteros collectores leguntur.*

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ *a c. 8.*

II. EPiscopo *b* non liceat ante finem vitæ alium in loco suo constituere successorem. Si quis autem hoc usurpare tentaverit, talis constitutio irrita erit. Non ergo aliter fieri oportet, nisi cum consilio, & judicatu Episcoporum, qui post exitum prædecessoris potestatem habent dignum eligere.

C. V. *De eodem.*

Item Hilarius Papa *in Synodo Romana c c. 5.*

PLerique Sacerdotes *d* in mortis confinio constituti in locum suum feruntur alios designatis nominibus subrogare: ut scilicet non legitima expectetur electio, sed defuncti gratificatio pro populi habeatur assensu. Quod, quam grave sit, æstimate. Atque 1 ideo, si placet, etiam hanc licentiam generaliter de Ecclesiis auferamus: ne, quod turpe dictu est, homini quisquam putet deberi, quod Dei est. Ab universis acclamatum est: Hæc præsumptio nunquam fiat. Quæ Dei sunt, ab homine dari non possunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Atque ideo] *Hæc usque ad vers.* Ab universis, *addita sunt ex ipso Concilio, Anselmo, Polycarpo, & Ivone.*

C. VI. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Titum e c. 1.*

MOyses amicus Dei, cui *f* facie ad faciem Deus locutus est, potuit utique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem: sed extraneus de alia tribu eligitur Jesus: ut sciremus, principatum in populos non sanguini deferendum esse, sed vitæ. At nunc cernimus plures hanc rem beneficium facere, ut non quærant eos in Ecclesia erigere columnas, quos plus cognoscant Ecclesiæ prodesse; sed quos, vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deliniti, vel pro quibus majorum quispiam rogaverit, & (ut deteriora taceam) qui, ut Clerici fierent, muneribus impetrarunt.

C. VII. *De eodem.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Romano c. 16.*

APostolica *g* auctoritate prohibemus, ne quis Ecclesias, & Præbendas, Præposituras, Capellanias *h*, aut aliqua Ecclesiastica officia hæreditario jure valeat vendicare, aut expostulare præsumat. Quod si quis improbus, aut ambitionis reus attentare præsumpserit, debita pœna mulctabitur, & postulatis carebit.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus prohibentur Episcopi successores sibi instituere. Sed aliud est de sui successoris electione cum fratribus deliberare, aliud est ex testamento, tanquam suæ dignitatis hæredem sibi quærere. Illud fieri permittitur: hoc autem penitus prohibetur. Illud autem B. Petri Apostoli ab illis valet in argumentum assumi, qui tales sibi substituunt, qualem sibi successorem B. Petrus quæsivit. Verum quia officium non vitæ, sed sanguini cœpit deferri, atque ad Episcopatum tales quisque sibi successores quærere cœpit, qui vel odiosi populis, vel a plebe docendi invenirentur: idcirco sacris canonibus statutum est, ne quisquam sibi sui officii quærat successorem; sed populi electione quæratur, qui eorum utilitati digne deserviat, qui illorum utilitatem, non sua lucra quærat, qui Christo semen velit suscitare, non sibi divitias congregare. Quod qui facere contempserit, jure ab Ecclesia repudiatur.*

C. VIII. *Qui sibi, & Ecclesiæ prodest, utroque pede calceatus intelligitur.*

Unde Augustinus *contra Faustum Manichæum lib. 32. cap. 10.*

2 OLim jussus *a* est frater præmortui fratris uxorem ducere, ut non sibi, sed illi sobolem suscitaret, ejusque vocaret nomine, quod inde nasceretur. Quod si recusaret, discalceatus uno pede conspui solebat in faciem. Nunc Evangelii quisque prædicator ita debet in Ecclesia laborare, ut defuncto fratri, id est, Christo, suscitet semen, qui pro nobis mortuus est: & quod suscitatum fuerit, ejus nomen accipiat. At vero qui electus ab Ecclesia ministerium evangelizandi 1 renuerit, ab Ecclesia ipsa merito, digneque contemnitur. Qui enim & sibi prodest, & Ecclesiæ, bene intelligitur utroque pede calceatus. Unde illud: *Quam speciosi* b *pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona.* Qui autem curam lucrandorum refugit aliorum, discalceati illius non figuratum significabit, sed in se impletum portabit opprobrium.

Corr. Rom. ¶ *Hic verba B. Augustini & in summam redacta, & interdum mutata sunt, quod aliis etiam locis est adnotatum.*

¶ 1 Evangelizandi) *Sequebatur in vulgatis*, & baptizandi: *quæ sunt expuncta, quia in manuscriptis non leguntur, sicut neque in originali.*

C. IX. *Locus regiminis sicut desiderantibus est negandus, ita fugientibus est offerendus.*

Item Gregorius Papa *in Regesto lib. 6. epist. 5. sive cap. 169. Cyriaco Episcopo.*

IN *c* scripturis *d* vestris vos magnopere requiem quæsisse narratis: sed per hoc ad pastoralem solicitudinem vos congrue venisse ostenditis: quia, sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus. Et sicut scriptum est *e*: *Nec quisquam sibi sumit honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron*: & rursus idem prædicator egregius dicit: *Si unus f pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt: & pro omnibus mortuus est Christus, ut & qui vivunt, jam non sibi vivant, sed ei, qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit*: & Pastori sanctæ Ecclesiæ dicitur *g*: *Simon Joannis amas me? Pasce oves meas.* Ex quibus verbis colligitur, quia si is, qui valet, omnipotentis Dei oves renuit pascere, ostendit se pastorem summum minime amare. Si enim unigenitus Patris pro explenda utilitate omnium, de secreto Patris egressus est ad publicum nostrum, nos quid dicturi sumus, si secretum nostrum præponimus utilitati proximorum? §. 1. Quies itaque nobis ex corde appetenda est, & tamen pro multorum lucro aliquando postponenda. Nam, sicut toto desiderio debemus occupationem fugere; ita, si desit, qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero *h* subire. Quod ex duorum Prophetarum opere docemur, quorum unus prædicationis officium vitare conatus est, & alter appetiit. Nam mittenti se Domino Hieremias *i* respondit, dicens: *A, a, a, Domine Deus, nescio loqui, quia puer ego sum.* Et cum omnipotens Deus personam ad prædicandum quæreret, dicens: *Quem mittam, & quis ibit nobis?* ultro se obtulit Esaias *k*, dicens: *Ecce ego, mitte me.* En ab utrisque exterius diversa vox prodiit, sed non a diverso dilectionis fonte emanavit. Duo quippe sunt præcepta charitatis

H h

a *Id est, in capitulis Martini Bracarensi c. 8.* b *Burch. l. 1. c. 187. Ivo p. 5. c. 303.* c *utique ex Concilio Spalensi.* d *Polyc. l. 2. t. 18. Ansl. 6. c. 56. Ivo par. 5. c. 104.* e *In commen. ad ea verba.* [*& constituas per civitates Presbyteros.*] f *Exod. 33. Num. 27.* g *Pann. l. 8. c. 152.* h *al. capellas.*

a *Deuter. 25.* b *Esa. 52. Rom. 10.* c *Ivo p. 5. c. 350.* d *al. scriptis.* e *Heb. 5. Num. 25.* f *2. Cor. 5.* g *Joan. 21.* h *al. animo.* i *Hier. 1.* k *Esa. 6.*

tis, Dei videlicet amor, & proximi. Per activam igitur vitam prodesse proximis cupiens Esaias, officium prædicationis appetiit. Per contemplativam vero Hieremias amori conditoris sui sedulo inhærere desiderans, ne mitti ad prædicandum debeat, contradicit. Quod ergo laudabiliter unus appetiit, hoc laudabiliter alter expavit: iste, ne tacitæ contemplationis lucra loquendo perderet: ille, ne damna studiosi operis tacendo sentiret. Sed hoc in utrisque est subtiliter intuendum, quia & is, qui recusavit, plene non restitit: & is, qui mitti voluit, ante se per altaris calculum purgatum vidit, ne aut non purgatus adire quisquam sacra ministeria audeat, aut quem superna gratia elegit, sub humilitatis specie superbe contradicat.

C. X. *Locus dejectionis in voto, dignitatis semper sit in necessitate.*

Idem *in Moralibus lib.* 35. *c.* 13. *al.* 10. *ad c.* 42. *Job.*

SCiendum summopere est, quod obedientia aliquando, si de suo aliquid habeat, nulla est: aliquando autem, si de suo aliquid non habuerit *a*, minima. Nam cum hujus mundi successus præcipitur, cum locus superior imperatur, is, qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutem evacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. Neque enim se sub obedientia dirigit, qui ad accipienda hujus vitæ prospera libidini propriæ ambitionis servit. Rursus, cum mundi despectus præcipitur, cum probra adipisci, & contumeliæ jubentur, nisi ex se ipso animus hæc appetat, obedientia sibi meritum minuit: quia ad ea, quæ in hac vita despecta sunt, invitus, nolensque descendit. & *paulo superius*. b. §. 1. Obedientia *c* quippe victimis jure præponitur: quia per victimas aliena caro, per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat, quanto ante ejus oculos repressa arbitrii sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra, ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ, demonstretur. Ex adverso igitur melius ostenditur, quid de ejus laude sentiatur. Si enim *d*, *Quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere*, sola est, quæ fidei meritum possidet, obedientia *e*, sine qua quisque infidelis esse convincitur, etiamsi fidelis esse videatur.

C. XI. *Qui præesse, & non prodesse desiderat, episcopari non debet.*

Item Augustinus *lib.* 19. *de civit. Dei, c.* 19.

QUi *f* Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat.] Exponere voluit, quid sit Episcopatus: quia nomen est operis, non honoris. Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille, qui præficitur, eis, quibus præficitur, superintendit, curam eorum scilicet gerens: ἐπὶ quippe super: σκοπὸς vero intentio est. Ergo Episcopos 1, si velimus, Latine Superintendentes possumus dicere: ut intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse. Itaque a studio cognoscendæ veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium. Locus vero superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur, atque administretur, ut decet, tamen indecenter appetitur. Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis: negotium justum suscipit necessitas charitatis: quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ, atque intuendæ vacandum est veritati: si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem: sed nec sic omnimodo veritatis delectatio deserenda est, ne subtrahatur illa suavitas, & opprimatur 2 justa necessitas.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopos,] *Apud sanctum Augustinum, & Anselmum legitur*, ἐπισκοπεῖν, si velimus, Latine superintendere possumus dicere.

¶ 2 Opprimatur] *In originali est*, & opprimat ista necessitas: *sed ob glossam non est emendatum.*

C. XII. *Pro ingenio discentium Doctor moderetur verba doctrinæ.*

Item Petrus. *a*

3 ps OPortet eum, qui docet, & instruit animas rudes, esse talem, ut pro ingenio discentium semetipsum possit aptare, & verbi ordinem pro audientis capacitate dirigere. Debet ergo ipse præcipue apprime esse eruditus, & doctus, irreprehensibilis, maturus, pavidus *b*: sicut ipsi probastis *c* fore hunc Clementem post me.

C. XIII. *Qui omnibus præest, singulos relevare contendat.*

Item ejusdem d.

CLemens, tanquam qui omnibus præesse te noveris, singulos, prout potueris, juva, & singulos releva, qui & singulorum onus, & solicitudinem portas.

C. XIV. *Contra Christum faciunt, qui gratia, non meritis gradum Ecclesiasticum tribuunt.*

Item Hieronymus *ad Titum e. c.* 1.

QUi *f* vos spernit, me spernit. Ex quo manifestum est, eos, qui Apostoli lege contempta, Ecclesiasticum gradum non merito voluerint alicui deferre, sed gratia, contra Christum facere, qui qualis in Ecclesia Presbyter constituendus sit, per Apostolum suum in sequentibus executus est.

C. XV. *Ad Sacerdotium non eligatur, nisi qui cæteris & sanctior, & doctior habetur.*

Item Hieronymus *g in libro Levitici.*

LIcet ergo Dominus de constituendo Principe præcepisset *h*, & Dominus elegisset, tamen convocatur etiam Synagoga. Requiritur enim in ordinando Sacerdote & præsentia populi, ut sciant omnes, & certi sint, quia qui præstantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligitur ad Sacerdotium, & hoc astante *i* populo, ne qua postmodum retractatio cuiquam, ne quis scrupulus resideret. Hoc est autem, quod & Apostolus κ præcepit in ordinatione Sacerdotis, dicens: *Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab his, qui foris sunt*. Ego tamen & amplius aliquid video in eo, quod dicit: *quia convocavit Moyses omnem Synagogam*: & puto, quod convocare Synagogam hoc sit, colligere omnes animi, & in unum congregare virtutes: ut cum sermo de Sacerdotalibus sacramentis habetur, vigilent omnes animi virtutes, & intentæ sint, ut nihil in eis sapientiæ, nihil desit industriæ; sed adsit omnis multitudo sensuum, adsit omnis congregatio sanctarum cogitationum: ut quid sit Pontifex, quid unctio, quid *l* indumenta ejus, conferens intra sacrarium cordis sui possit advertere.

Corr. Rom. ¶ *In hoc, & duabus sequentibus capitibus pro Origene citatur B. Hieronymus, harum homiliarum interpres. Quod cur fieri potuerit, supra dist.* 36. *c.* si quis, *est adnotatum.*

C. XVI. *Populi gubernatio divina electione præstetur.*

Idem *ex libro Numerorum.* m

SI ergo tantus ille, ac talis Moyses non permittit *n* judicio suo de eligendo Principe populi, de constituendo successore, quis erit, qui audeat, vel ex plebe, quæ sæpe

a *al. habeat*. b C. 12. c 1. *Reg.* 15. d *Ibidem*. e *abest ab orig.* f *Ans. l.* 6. *c.* 28. 1. *Tim.* 3.

a *In epist.* 1. *Clementis ad Jacobum*. b *al. impavidus*. c *al. probabitis*. d *In eadem epist.* e *In comment. ad ea verba*: (*& constituas per civitates*.) f *Luc.* 10. g *Origenes homil.* 6. *ad cap.* 8. *Levitici*. h *Levitic.* 8. i *al. attestante*. κ 1. *Timoth.* 3. l *al. quæ*. m *Origenes homil.* 22. *ad cap.* 27. *Numer.* n *al. permittitur.*

sæpe clamoribus ad *a* gratiam, aut ad pretium fortasse excitatis, moveri solet: vel ex ipsis etiam Sacerdotibus, quis erit, qui se idoneum ad hoc judicet, nisi si cui oranti, & petenti a Domino reveletur? Sicut & Deus dicit ad Moysem *b*: *Assume ad temetipsum Jesum filium Nave, hominem, qui habet Spiritum Dei in semetipso, & impones manus tuas super eum, & statues eum coram Eleazaro Sacerdote: & præcepta ei dato in conspectu totius Synagogæ. & præcipe de ipso coram eis; & dabis claritatem tuam super illum, ut audiant illum filii Israel.* Audis evidenter ordinationem Principis populi tam manifeste descriptam, ut pene expositione non egeat? Nulla hic populi acclamatio, nulla consanguinitatis ratio, nulla propinquitatis habita contemplatio est. Propinquis agrorum & prædiorum relinquatur hæreditas. Gubernatio populi illi tradatur, quem Deus elegerit, homini scilicet tali, qui habet (sicut scriptum audistis) in semetipso Spiritum Dei, & præcepta Dei in conspectu ejus sunt, & qui Moysi valde notus & familiaris sit, id est, in quo sit claritas legis, & scientia, ut possint eum audire filii Israel.

C. XVII. *Non ex favore, sed ex judicio debet venire electio.*

Item Gregorius *Clero, & civibus Neapolitanis, lib. 8. epist. 40.*

NEc *c* novum, nec reprehensibile est, in eligendo Episcopo populi se vota in duas partes dividere: sed grave est, quando in hujusmodi causis non ex judicio, sed ex solo favore venit electio.

Gratian. *Cum d autem gubernatio populi ei tradi jubetur, quem Deus elegerit, datur intelligi, quod aliquando quibusdam traditur, quos Deus non elegit.*

C. XVIII. *Non ex arbitrio Dei aliquando datur Princeps Ecclesiæ.*

Unde Hieronymus *e*.

4 ps AUdacter fortassis aliquid dicimus: tamen quod scriptum est, dicimus. Non semper Princeps populi *f*, & Ecclesiæ Judex per Dei arbitrium datur, sed prout merita nostra deposcunt. Si mali sunt actus nostri, & operamur malignum in conspectu Domini, dantur nobis Principes secundum cor nostrum. Et hoc tibi de scripturis probabo. Audi namque, quod Dominus dixit *g*: *Fecerunt sibi Regem, & non per me: Principem, & non per consilium meum.* Et hoc dictum videtur de Saul illo, quem utique ipse Dominus elegerat, & regem fieri jusserat. Sed quoniam non secundum voluntatem Dei, sed secundum peccatoris populi meritum fuerat electus, negat eum sua voluntate, vel consilio constitutum. Tale ergo aliquid intelligamus etiam in Ecclesiis fieri: quod pro meritis populi, aut in verbo & opere potens a Deo tribuitur rector Ecclesiæ: aut si malignum faciat populus in conspectu Domini 1, talis Ecclesiæ Judex datur, sub quo famem *h*, & sitim populus patiatur: non famem panis, neque sitim aquæ, sed famem audiendi verbum Domini.

Corr. Rom. ¶ 1 Domini,] *In vulgatis sequebatur*, & tales perseverent, *quæ sunt inducta auctoritate manuscriptorum, homiliæ ipsius, & glossæ ordinariæ. In uno autem manuscripto sunt glossa interlinearis.*

C. XIX. *Non sunt filii, sed mercenarii, qui honorem ab hominibus appetunt.*

Item Augustinus *tractatu 46. ad c. 10. Joannis.*

SUnt *i* in Ecclesia quidam Præpositi, de quibus Paulus Apostolus dicit: *Sua κ quærentes, non quæ Jesu Christi.* Quid est, *sua quærentes?* non Christum gratis diligentes, non Deum propter Deum quærentes, temporalia commoda sectantes, lucris inhiantes, honores ab hominibus appetentes. Hæc quando amantur a præposito, & propter hæc servitur Deo, quisquis est talis, mercenarius est, inter filios se non computet.

Gratian. *Non ergo qui præficiuntur, semper cæteris meliores intelliguntur.*

C. XX. *Ex electione non præficiuntur Episcopi, sed comprobantur.*

Unde Hieronymus *ad Titum* a, *c.* 1.

ILlud inferendum est adversum eos, qui de Episcopatu intumescunt, & putant, se non dispensationem Christi, sed imperium consecutos: quia non statim omnibus his meliores sint, quicunque Episcopi non fuerint ordinati; & ex eo, quod ipsi electi sunt, se magis existiment comprobatos: sed intelligant propterea *b* quosdam a Sacerdotio remotos, quia eos vitia liberorum impedierint: si autem peccata filiorum justum ab Episcopatu prohibent, quanto magis unusquisque se considerans, & sciens, quia potentes potenter tormenta patientur, retrahet se ab hoc, non tam honore, quam onere, & aliorum locum, qui magis digni sunt, non ambiet occupare?

C. XXI. *Pro gradu sui officii quemque meliorem esse oportet.*

Item ejusdem ad Titum c, *c.* 2.

QUalis enim ædificatio erit discipuli, si se intelligat magistro esse majorem? Unde non solum Episcopi, Presbyteri, & Diaconi debent magnopere providere, ut cunctum populum, cui præsident, conversatione, sermone, & scientia præcedant; verum etiam & inferior gradus, Exorcistæ, Lectores, Æditui, Acolythi 1, & omnes omnino, qui domui Dei serviunt: quia vehementer Ecclesiam Christi destruit, meliores Laicos esse, quam Clericos.

Corr. Rom. ¶ 1 Acolythi,] *Est hæc dictio in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, quæ tamen apud B. Hieronymum non legitur.*

C. XXII. *Populus judicabit Episcopum sua officia non agentem.*

Idem *ad Titum* d, *cap.* 1.

VEreor, ne quomodo Regina *e* Austri, veniens a finibus terræ audire sapientiam Salomonis, judicatura est homines temporis sui, & viri Ninivitæ acta pœnitentia ad prædicationem Jonæ condemnabunt eos, qui majorem Jona Salvatorem audire contempserunt; sic plurimi in populis Episcopos judicent, subtrahentes se ab Ecclesiastico gradu, & ea quæ Episcopo non conveniunt, exercentes.

C. XXIII. *Qui Clericos suos non corrigit, populum corrigere non valet.*

Item Ambrosius *in increpatione ad populum, serm.* 83.

QUid autem ego vos arguo, cum possitis me uno sermone convincere? convincor enim, cum in hac parte Clericos vobis magis video negligentes. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possum? aut qua fiducia succenseam Laicis, cum a consortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem, fratres, non de omnibus loquor: sunt certe quidam devoti, sunt & alii negligentes. Ego neminem nomino: conscientia sua unumquemque conveniat.

C. XXIV. *Episcopo ad salutem non sufficit, moribus, & vita populo adæquari.*

Item Beda super Matthæum. f

NEc sufficere nobis ad salutem arbitremur, si turbis negligentium, vel quorumlibet indoctorum, fide, vel acti-

a *al. aut gratia, aut pretio fortasse excitata.* b *Numer.* 27. c *Ans. lib.* 6. *c.* 9. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 1. d *Sup. si ergo.* e *Origenes hom.* 4. *in lib. Judicum, & glossa ordin. ad cap.* 4. *Judic.* f *al. populo.* g *Ose.* 8. h *Amos* 8. i *Ans. l.* 7. *c.* 146. κ *Phil.* 2.

a *In comm. ad eum locum, (Si quis est sine crimine.)* b *Sap.* 6. c *In comm. ad locum, (Nemo te contemnat.)* d *In comm. ad ea verba (Sed hospitalem.)* e *Matth.* 12. f *Simile quiddam auctor operis imperfecti in Matth. hom.* 40.

actibus adæquemur, quibus sacris literis unica est credendi pariter, & vivendi regula præscripta.

Gratian. *Ne ergo, ut supra a dictum est, tales sui officii successores aliquis sibi quæreret, prohibentur Episcopi alterum pro se successorem sibi statuere, ac designatis nominibus in locum suum alium subrogare.*

QUÆSTIO II.

Q*Uod autem amicorum patrocinia in aliquorum electione convalescere non debeant, auctoritate B. Gregorii Papæ probatur, qui in secundo libro Regesti indict. 11. epist. 22. seu cap. 61. scribit Antonio Subdiacono, dicens.*

C. I. *In electione Episcopi non munerum datio, nec aliquorum patrocinia convalescant.*

ILlud *b* quidem præ omnibus tibi curæ sit, ut in hac electione nec datio quibuscunque modis interveniat præmiorum, nec quarumlibet personarum patrocinia convalescant. Nam si quorundam patrocinio fuerit quisquam electus, voluntatibus eorum, cum fuerit ordinatus, obedire, reverentia exigente compellitur; sicque fit, ut & res illius minuantur Ecclesiæ, & ordo Ecclesiasticus non servetur. Talem ergo te admonente personam debent sibi eligere, quæ nullius incongruæ voluntati deserviat, sed vita, ac moribus decorata, tanto ordine digna valeat inveniri.

C. II. *In electione Antistitis communi utilitati, non suo lucro quisque prospiciat.*

Idem *ad Clerum Mediolanensem lib. 2. indict. 11. epist. 29. seu cap. 68.*

DIlectissimi *c* filii, officii nostri censura commoniti suademus, ut in hac suscipiendi Antistitis causa nullus vestrum neglecta utilitate communi suo lucro prospiciat; ne, si quisquam propria commoda appetit, frivola æstimatione fallatur: quia nec libero judicio præferendam sibi personam examinat mens, quam cupiditas ligat. Pensantes igitur, quæ cunctis expediunt, ei, quem vobis divina gratia prætulerit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbete. Judicari namque a vobis ultra non debet semel Prælatus: sed tanto nunc subtiliter judicandus est, quanto postmodum judicandus non est.

QUÆSTIO III.

Q*Uod autem Simoniacus habendus non sit, qui post electionem pro indemnitate Ecclesiæ juramentum præstitit, facile probatur. Aliud est enim ante electionem juramentum facere, vel se facturum pacisci, ad hoc, ut eligatur: aliud est, nulla præcedente conventione post electionem hujusmodi juramentum offerre. Illud ab officio tanquam munus impensum dejicit: hoc autem consecrando nullum impedimentum generat. De priori casu scribit* Pelagius Papa *Clero Catinensi.*

C. I. *Qui in Episcopum eligitur, de rebus Ecclesiasticis aliquam securitatem nulli faciat.*

TAlia *d* quidem jamdudum ad fratrem, & Coepiscopum nostrum Eucarpum de visitatione Catinensis Ecclesiæ scripta direximus, ut in eis judicium nostrum potuissetis agnoscere. Veruntamen, quia quosdam ibi non sana intentione, sed pravis studiis dissensiones suscitare vestra etiam relatione cognovimus, qui scientes se ad Episcopatum nec ætate, nec scientia, nec vitæ meritis posse perduci, ad hoc tantummodo inquietare Ecclesiam volunt, ut sibi de his, quæ ex ipsa præsumpta sunt, impunitatem futurus promittat Episcopus, & fiat rapinæ securitas, Episcopatus ambitio: hoc etiam vos duximus commonendos; ut decretum in Elpidium Diaconum factum, & subscriptum ab omnibus, quos vestra relatio designavit, ad nos cum prædicti visitatoris epistola, & cum eodem Diacono maturetis Deo propitiante perducere. *& post pauca.* Cum igitur huc filius noster, magnificus vir, Leo Prætor venisset, retulit nobis de singulis, quæ ibi mota sunt, & quomodo vota prope totius civitatis in Elpidio Diacono concordarent: Unde quia de memorati viri testimonio dubitare omnino non possumus, idcirco, sicut dictum est, Elpidium Diaconum ad nos facite properare, nec expectetis ulterius, ut admonitio ad eum nostra debeat destinari *a*. Quem *b* tamen hoc per vestram dilectionem in præsenti jussione specialiter admonemus, ne cui se aliquid dare, vel daturum esse promittat: sed neque de Ecclesiasticis præteritis causis aliquam securitatem cuiquam audeat facere, sive promittere, aut quasi factus Episcopus ea, quæ direpta sunt, non repetat; sed apud eos, a quibus direpta sunt, permanere libere patiatur: sciens, quod si tale aliquid fecit, vel fecerit, nec a nobis omnino permittitur valere ipsa promissio, & cum judicii nostri, quod de ipso habuimus, damno, pastoralis consecrationis ordinem promereri non poterit.

Gratian. *De secundo vero casu in gestis* Urbani II. *legitur.*

C. II. *Post electionem pro indemnitate Ecclesiæ licet electo juramentum præstare.*

ARtaldus Arelatensis 1 Episcopus, Narbonensis Ecclesiæ Suffraganeus, Romam consecrandus ad Dominum Papam Urbanum venit: suus quippe Archiepiscopus eum consecrare nolebat, quoniam post electionem suam propter bona Ecclesiæ conservanda Canonicis juravit. Consecratus itaque est a Domino Papa Urbano, ante purgatus hujusmodi juramento: De juramento, quod Canonicis nostræ Ecclesiæ feci post electionem, nullam conventionem ante, ut eligerer, feci. Narbonensis vero Archiepiscopus, nullius, præter id, criminis causa, consecrationem nostram omisit me sciente, neque mihi criminis conscius sum, propter quod a sacra *c* me unctione repellat.

Corr. Rom. ¶ 1 Arelatensis] *In manuscriptis etiam sic habetur. Sed visum est subesse mendum, quia hic Episcopus vocatur Suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis: in Concilio autem secundo Arelatensi Arelate refertur ad provinciam Viennensem. Et quamvis Gulielmus Durandi in speculo de auctor. & usu pallii hoc citet, ut ostendat Arelatensem Archiepiscopum subesse Narbonensi; tamen Joannes Andreæ in notis ad illum locum expresse scribit, in hoc capitulo non agi de Arelatensi Archiepiscopo. Et valde probabile est, pro Electensi, seu Elatensi, qui vere est Suffraganeus Archiepiscopi Narbonensis, corrupte scriptum fuisse,* Arelatensis.

QUÆSTIO IV.

Q*Uod autem Clericis ante sententiæ tempus ab Episcopo suo discedere non liceat, probatur auctoritate* Symmachi 1 Papæ, *dicentis.*

Corr. Rom. ¶ 1 Symmachi) *Citatur libellus Ennodii nomine Symmachi Papæ, cujus rei reddita est ratio sup. dist. 31. c.* omnino, *& 40. c.* non nos.

C. I. *Ante tempus sententiæ non licet Clericis ab Episcopo suo discedere.*

NOnne *d* directa sunt verba canonum 1: [Quicunque Clericorum ab Episcopo suo ante sententiæ tempus pro dubia suspicione discesserit, manifestam eum manere censuram?] *& infra.* §. 1. Lex Ecclesiastica Pontificem ab aliis accusatum, priusquam sub luce objecta constiterint, exigit non relinqui.

a *Sup. Apostolicæ.* b *Polyc. l. 2. t. 3. Ivo p. 5. c. 129.* c *Polyc. ibid. Ivo p. 5. c. 130.* d *Ans. l. 6. c. 40. Polyc. l. 2. tit. 3.*

a *al. iterari.* b *Emendatus est hic locus ex Anselmo, & Polycarpo.* c *al. Sacerdotio me repellat.* d *Ivo p. 6. c. 340. & 341.*

Corr. Rom. ¶ 1 Canonum) *Sic emendatum est ex vetustis codicibus, Ennodio ipso, & Ivone, cum prius legeretur,* Decreti. *Citare autem Ennodius voluit canones, qui ante Symmachum de hac re editi erant. Qui vero in glossa citantur, sunt ex epistolis Pontificum Symmacho posteriorum. In Carthaginensi quidem Concilio inserto in codice canonum est undecimus canon, qui citatur infra* 11. q. 3. c. si quis Presbyter. *& decimusnonus relatus sup.* 4. q. 5. c. quisquis Episcoporum. *& vigesimus quartus citatus ibidem* c. placuit. *ad quos, & præcipue ad primum videtur spectasse Ennodius.*

QUÆSTIO V.

S*ine literis Apostolicis a Episcopus accusatus, & a sancta sede vocatus ad suam non revertatur Ecclesiam.*

C. I. *A sede Apostolica vocatus Episcopus ad domum non revertatur, nisi purgatus, & Apostolicis literis instructus.*

Unde Sixtus Papa I. *ait epist.* 2. *c.* 2.

QUilibet *b* fratrum pulsatus, atque ab hac sancta sede vocatus, cum se nobis repræsentaverit, ad Ecclesiam tamen suam non prius revertatur, quam literis Apostolicis, vel formatis pleniter instructus, atque purgatus sit, si fuerit unde: ut postquam domum reversus fuerit, cognoscant vicini sui, qualiter suam, aliorumque causam hic finierit, quatenus eam absque ambiguitate ulla nuntiare, & prædicare omnibus possit. Ab hac enim sancta sede, & a sanctis Apostolis tueri, defendi, & liberari Episcopi jussi sunt: ut sicut eorum dispositione ordinante Domino primitus sunt constituti: sic hujus sanctæ sedis [cujus dispositioni eorum causas, & judicia servaverunt] protectione futuris temporibus sint ab omnibus perversitatibus semper liberi. Unde culpantur ii, qui aliter circa fratres egerint, quam hujus sedis rectoribus placere cognoverint.

CAUSA IX.

S*Ententia excommunicationis notatus quidam Archiepiscopus, aliquot Clericos alterius Metropolitani ordinavit: quendam Capellanum sui Suffraganei, illo inconsulto, deposuit, atque alium in loco ejus ordinavit.*

1. *Hic primum quæritur, an ordinatio, quæ ab excommunicatis facta est, aliquo modo possit rata haberi.*
2. *Secundo, an liceat Episcopo, Archiepiscopo, Primati, vel Patriarchæ Clericos alterius sine propriis literis ordinare.*
3. *Tertio, an Archiepiscopus Clericos Suffraganei sui illo inconsulto damnare valeat, vel damnatos absolvere.*

QUÆSTIO I.

Q*Uod ordinatio, quæ ab excommunicatis celebratur, nullas omnino vires obtineat, nec etiam consecratio appellanda sit, testatur* Gregorius *lib.* 3. *epist.* 20. *dicens.*

C. I. *Non potest appellari consecratio, quæ fit ab excommunicatis.*

NOs *c* consecrationem dicere nullo modo possumus, quæ ab excommunicatis hominibus est celebrata.

C. II. PALEA.

EXcommunicati illicite manus imponunt: quia potestatem ordinandi non habent. Ubi autem illicita est manus impositio, vulnus infligitur. Unde reiterari necesse est, quod minime probatur esse collatum.

Corr. Rom. ¶ *Hæc, & sequens Palea absunt a plerisque vetustis exemplaribus: habentur tamen in uno valde emendato, in quo paucæ haberi solent. Prior autem hæc videtur esse summa quædam sequentis.*

a *al. Apostolici.* b *Ans. l.* 2. *c.* 8. c *Polyc. l.* 2. *tit.* 37. *Ivo p.* 14. *c.* 74. *& p.* 5. *c.* 134.

C. III. PALEA.

Unde Damasus Papa *epist.* 4. *ait.*

PEr *a* illicitam manus impositionem vulneratum caput illi, qui videbantur aliquid accepisse, habebant: & ubi vulnus infixum est, necesse est medicinam adhibere, qua infixa sanetur macula, id est, reiterari necesse est, quod legitime actum, aut collatum minime probatur, si perfectum esse debebit. Nam quomodo honorem possit retinere, qui ab illo acceperit, qui potestatem dare legitime non habuit, invenire non possum.

Gratian. *Sed excommunicati b hic intelligendi sunt, qui in ipsa sua ordinatione pœnam excommunicationis contraxerunt, qui nunquam in numero catholicorum fuerunt. Cæterum qui inter catholicos prius deputati sunt, si postea excommunicationis sententia notati fuerint, ordinationes tamen eorum ab Ecclesia misericorditer tolerantur.*

C. IV. *Ordinationes ab excommunicatis non Simoniace factæ ex misericordia tolerantur.*

Unde Urbanus Papa II. *scribit dicens.*

AB *c* excommunicatis, quondam tamen catholicis Episcopis ordinatos, si quidem non Simoniace ordines ipsos acceperunt, & si ipsos Episcopos Simoniacos non fuisse constiterit; ad hæc, si eorum religiosior vita, & doctrinæ prærogativa visa fuerit promereri, pœnitentia indicta, quam congruam duxeris, in ipsis, quos acceperunt, ordinibus permanere permittas. Ad superiores autem conscendere non concedimus, nisi necessitas, vel utilitas maxima flagitaverit, & ipsorum sancta conversatio promeruerit.

Gratian. *Sed & illud Gregorii d de nominatim excommunicatis intelligitur: quorum ordinationes sunt irritæ, si eorum damnatio non erat ordinandis incognita.*

C. V. *Qui nominatim excommunicati sunt, & qui aliorum sedes invadunt, alios ordinare non possunt.*

Unde idem Urbanus *ait in Synodo Placentina cap.* 9. *& seq.*

ORdinationes *e*, quæ ab Hæresiarchis nominatim excommunicatis factæ sunt, & ab eis, qui catholicorum adhuc viventium Episcoporum sedes invaserunt, irritas esse judicamus; nisi probare valuerint, se, cum ordinarentur, eos nescisse damnatos. §. 1. Qui *f* vero ab Episcopis quondam catholice ordinatis, sed in schismate a Romana Ecclesia separatis consecrati sunt, eos, nimirum cum ad Ecclesiæ unitatem redierint, servatis propriis ordinibus, misericorditer suscipi jubemus: si tamen vita, & scientia eos commendet. §. 2. Amodo *g* vero quicunque a prædictis Schismaticis, sanctæque Romanæ Ecclesiæ adversariis se ordinari permiserit, nullatenus hac venia dignus habeatur. §. 3. Quamvis *h* autem misericordiæ intuitu, magnaque necessitate cogente hanc in sacris ordinibus dispensationem constituerimus; nullum tamen præjudicium sacris canonibus fieri volumus: sed obtineant proprium robur, & cessante necessitate illud quoque cesset, quod pro necessitate factum est. Ubi enim multorum strages jacet, ibi subtrahendum est aliquid severitati, ut 1 addatur amplius charitati.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut addatur &c.] *Hæc sunt addita ex Concilio ipso.*

Gratian. *Electio quoque, nisi a Catholicis facta fuerit, irrita esse probatur.*

a *Sup.* 1. *q.* 7. *per illicitam.* b *sup. ead. nos consecrationem.* c *Ans. l.* 12. *c.* 74. *Ivo p.* 6. *c.* 406. d *sup. ead. nos consecrationem.* e *Polyc. l.* 7. *tit.* 16. *& l.* 2. *tit.* 38. *C.* 9. *&* 10. f *C.* 11. g *C.* 12. h *C.* 13.

C. VI. *Irrita sit electio, quæ non a Catholicis facta probatur.*

Unde Gregorius *scribit Mediolanensibus, lib. 8. epist. 65.*

NOs *a* in hominem, qui non a Catholicis *b* eligitur, nulla præbemus ratione consensum: nec, si alicujus præsumptionis usurpatione factus fuerit, in locum, vel ordinem illum Sacerdotis suscipimus.

QUÆSTIO II.

1 ps QUod autem Episcopus, vel quilibet superiorum Clericos alterius sine propriis literis ordinare non debeat, Calixtus Papa *scribit, epist. 2. ad Episcopos Galliæ, dicens.*

C. I. *Alterius Ecclesiæ parochianum nullus judicare præsumat.*

NUllus *c* alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare, vel ordinare *d*, aut excommunicare præsumat: quia talis judicatio, vel ordinatio, aut excommunicatio, vel damnatio, nec rata erit, nec vires ullas habebit: quoniam nullus alterius judicis, nisi sui, sententia tenebitur, aut damnabitur. Unde & Dominus loquitur, dicens *e*: *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patris tui.*

C. II. PALEA.

Unde 1 *Urbanus Papa.*

PLacuit *f*, ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti recipere ad pœnitentiam sine ejus consensu, cui prius se commisit, nisi per ignorantiam *g* illius, cui pœnitens prius confessus est. Qui vero contra hæc statuta facere præsumpserit, gradus sui periculo subjacebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Unde] *Antea erat*, Idem, *hoc est*, *Calixtus*: *quia, cum Palea hæc nondum esset inserta, sequebatur cap.* nullus Primas, *quod est Calixti. Hanc autem Paleam citat Gratianus ex Urbano secundo, infra de pœnit. dist. 6. c. fin.*

C. III. *In alterius parochia, nisi eo vocante, nulli aliquid agere licet.*

Item Calixtus *epist. 2.*

NUllus *h* Primas, nullus Metropolitanus, nullusque reliquorum Episcoporum, alterius adeat civitatem, aut ad possessionem accedat (quæ ad eum non pertinet, & alterius Episcopi est parochiæ) super cujusquam dispositione, nisi vocatus ab eo, cujus juris esse dignoscitur, aut quicquam ibi disponat, vel ordinet, aut judicet, si sui gradus honore potiri voluerit. Sin aliter præsumpserit, damnabitur, & non solum ille, sed cooperatores, eique consentientes: quia sicut ordinatio, ita eis & judicatio, & aliarum rerum dispositio prohibetur. Nam *i* qui ordinare non poterit, qualiter judicabit? nullatenus proculdubio judicabit, aut judicare poterit.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Nannetensi, c. 1.

IN K Dominicis, vel festis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, plebem interrogent, si alterius parochianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero ibi Missam velit audire: quem si invenerint, statim ab Ecclesia abjiciant, & ad suam parochiam redire compellant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc & sequens caput absunt a sex vetustioribus, & emendatioribus Gratiani exemplaribus. In cæteris autem habentur sine nomine Paleæ, quemadmodum & in excusis.* Extat *autem utrumque in Concilio Nannetensi, & ex eo citatur hoc primum in Decretalibus, tit. de paroch. c. 2. & a Burchardo, & Ivone; sicque emendatum est, cum antea citaretur ex Concilio Meldensi.*

C. V. *De eodem.*

Item ex eodem Concilio Nannetensi a, c. 2.

NUllus *b* Presbyter, aut 1 Diaconus alterius plebanum *c* (nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit) ad Missam recipere audeat.

Corr. Rom. ¶ Aut Diaconus] *Istæ duæ voces neque in Concilio, neque in Capitularibus, neque apud Burch. leguntur.*

C. VI. *Ad ordinationem Clericorum, vel Ecclesiarum alterius Episcopi, nisi ab eodem invitatus, non accedat Episcopus.*

Item ex Concilio Antiocheno, c. 11.

NUllum *d* Episcoporum audere debere ex alia provincia ad aliam transitum facere, & ordinare aliquos in Ecclesiis, aut proferre ad sacrum ministerium. Nec ab aliis illuc trahatur Episcopis *e*: nisi forte per literas rogatus abierit, non solum a Metropolitano, sed & ab his, qui cum eo sunt, omnibus ipsius provinciæ Episcopis. Quod si nullo invitante inordinate superveniat, & aliquos vel ordinare præsumpserit, vel quoslibet actus illi Ecclesiæ competentes, qui ad se minime pertinent, usurpare tentaverit, vacua quidem & inania erunt omnia, quæ gesserit: ipse vero hujus indisciplinati ausus, & irrationabilis cœpti dignas causas expendat *f*, tanquam depositus a sancta Synodo, & propter hujusmodi præsumptionem jam prædamnatus.

Corr. Rom. ¶ *Hæc est prisca versio. Dionysii autem interpretatio, quæ & Conciliorum tomis est inserta, & a Burchardo, & Ivone affertur, aptius exprimit sententiam canonis Græci. Tamen, quoniam neque ipsa omnibus locis omnino respondet, visum est verba Græca nova cum versione apponere.*

Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾷν ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνειν, καὶ χειροτονεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ τινὰς εἰς προαγωγὴν λειτουργίας, μηδὲ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυτῷ ἑτέρους, εἰ μὴ παρακληθεὶς ἀφίκετο διὰ γραμμάτων τοῦ τε μητροπολίτου, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τὴν χώραν παρέρχοιτο. εἰ δὲ μηδενὸς καλοῦντος ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροθεσίᾳ τινῶν, καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων μὴ προσηκόντων αὐτῷ, ἄκυρα μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ, καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τὴν προσήκουσαν δίκην, καθῃρημένον ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου. *Id est.*

Nullus Episcopus audeat ab una provincia in aliam transire, & in Ecclesia aliquos ordinare ad promotionem liturgiæ *g*, nec si alios una secum adducat, nisi accitus venerit per literas Metropolitani, & eorum, qui cum illo, Episcoporum, in quorum regionem accedat. Quod si nemine vocante inordinate advenerit, ut aliquos ordinet, ac negotia Ecclesiastica ad se minime pertinentia conficiat, irrita quidem sunto, quæ ab eo gesta fuerint: verum & ipse suæ impudentiæ, & iniqui incœpti justam pœnam subeat, hinc jam a sancta Synodo depositus.

C. VII. *Ad ordinationem Ecclesiæ, quæ sibi commissa non fuerit, minime accedat Episcopus.*

Item ex eodem Antiocheno, c. 22.

EPiscopum *h* non debere in alienam irruere civitatem, quæ illi probatur non esse subjecta, neque in regionem

a *Polyc. l. 2. tit. 1.* b *Catholicis, & maxime a Longobardis*] *orig.* c *Ansel. l. 6. c. 120. Ivo p. 14. c. 72. & p. 5. c. 236.* d *abest ab orig.* e *Deut. 19. Proverb. 22.* f *sentent. 4. dist. 31. De pœnitentia, dist. 6. c. fin.* g *al. pro ignorantia.* h *Polyc. lib. 2. tit. 34. Burch. l. 1. c. 66. Ans. l. 6. c. 119. Ivo p. 5. c. 102. Pann. l. 4. c. 28.* i *infra, Episcopum, vers. nam si.* K *ext. de paroch. c. 2. Burch. l. 2. c. 92. Ivo p. 1. c. 122.*

a *Et in Capit. l. 1. c. 153.* b *Burch. l. 2. c. 91.* c *al. plebesanum*] *al. parochianum.* d *Burch. l. 1. c. 108. Ivo part. 5. c. 210. & simile p. 5. c. 108. ex epistola Bonifacii.* e *al. Nec alios illuc attrahat Episcopos.* f *al. excipiat.* g *id est, sacri ministerii.* h *Burch. l. 1. c. 71. Ivo p. 5. c. 178.*

nem, quæ ad ejus curam minime noscitur pertinere, ad aliquid 1 ordinandum, neque Presbyteros, aut Diaconos constituere, ad alios 2 Episcopos pertinentes, nisi forte cum voluntate & testimonio 3 propriæ regionis Episcopi. Quod si *a* quispiam horum quid tale facere voluerit, irrita quidem erit hujusmodi ordinatio, & quæ male 4 usurpaverit, a Synodo arguantur. Nam 5 si ordinare non potuerit, nullatenus ad alios pertinentes judicare præsumat.

Corr. Rom. ¶ 1 Ad aliquid] *In hoc etiam canone Dionysii versio purior est: hic autem habet*, super ordinatione cujusquam: *quod Græce est:* ἐπὶ χειροτονίᾳ τινός, *id est*, ut quempiam ordinet.

¶ 2 Ad alios Episcopos] *Eodem fere modo Dionysius. Græce legitur*, εἰς τόπους ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ ὑποκειμένους: *id est*, in locis alteri Episcopo subjectis.

¶ 3 Et testimonio] *Græce tantum est:* μετὰ γνώμης, *quod Dionysius vertit*, cum consilio, & voluntate.

¶ 4 Et quæ male] *Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, & ex cæteris editionibus Conciliorum, præter hanc postremam quatuor tomorum. Dionysius habet*, & ipse coerceatur a Synodo, *quod Græce est*, καὶ αὐτὸν ἐπιτιμίας ὑπὸ τῆς συνόδου τυγχάνειν, *id est*, & ipse puniatur a Synodo.

¶ 5 Nam si] *Tota hæc clausula in Græco canone, cujus tria exemplaria manuscripta collata sunt, minime habetur: sed & prisca versio, & Dionysiana habent. Similis sententia legitur supra c.* nullus Primas.

C. VIII. *Non accedant Episcopi ad Ecclesias, quæ sunt extra eorum diœcesim.*

Item ex Synodo Constantinopolitana I. c. 2.

EPiscopi, qui extra diœcesim sunt, ad Ecclesias, quæ extra terminos eorum sunt, non accedant, neque confundant, & permisceant Ecclesias. Secundum 1 regulas statutas, Alexandriæ quidem Episcopi, ea, quæ sunt in Ægypto, tantummodo gubernent. Orientales autem Episcopi solius Orientis curam gerant, servatis tamen honoribus Primatus Ecclesiæ Antiochenæ, qui in regulis Nicænæ Synodi continentur. Sed & Asianæ diœcesis Episcopi ea, quæ sunt in Asia, & quæ ad Asianam tantummodo diœcesim pertinent, gubernent. Ponti autem Episcopi Ponticæ tantum diœcesis habeant curam. Thraciæ vero ipsius tantummodo Thraciæ.

Corr. Rom. ¶ 1 Secundum] *Mutata est interpunctio, ut magis respondeat Græco canoni*, ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας, &c. *quod Dionysius vertit*, sed juxta canones, Alexandrinus Antistes, &c. *In editione autem Conciliorum in tribus tomis deerant hæc verba*, ea quæ sunt in Ægypto, tantummodo gubernent, Orientales autem Episcopi.

C. IX. *De eodem.*

Item ex eadem.

NOn invitati Episcopi ultra diœcesim accedere non debent super ordinandis aliquibus, vel quibuscunque disponendis Ecclesiasticis causis, servata regula 1, quæ supra scripta est de unaquaque diœcesi. Manifestum namque est, quod per singulas quasque provincias provincialis Synodus administrare & gubernare omnia debeat, secundum ea, quæ sunt in Nicæa definita.

Corr. Rom. ¶ 1 Servata regula] *Ita in omnibus editionibus hujus priscæ versionis: sed in Græco canone hic est initium periodi, & quæ sequuntur, ex ipso pendent, quemadmodum Dionysius vertit*: servata vero quæ scripta est de gubernationibus *b* regula, manifestum est, quod illa, quæ sunt per unamquamque provinciam; ipsius provinciæ Synodus dispenset, &c.

2 pars. Gratian. *His auctoritatibus prohibentur quilibet Episcopi Clericos alterius ordinare. Sed quæritur, si contingat eos aliquibus sacros ordines distribuere, an ordinati ab Episcopis suis in propriis ordinibus recipi possint.*

a *Sup. c. nullus Primas.* b περὶ τῶν διοικήσεων.

C. X. *Clerici ab Episcopo alterius parochiæ ordinati, a proprio in suis ordinibus recipi possunt.*

De his ita scribit Urbanus Papa *Hugoni Lugdunensi Archiepiscopo.*

LUgdunensis *a* parochiæ *b* Clericos, quos contra statuta canonum ab alterius parochiæ Episcopis ordinatos literarum tuarum significatione monstrasti, cum graduum suorum honore recipere religionis tuæ prudentia poterit, si eos alias canonice, & sine pravitate aliqua ordinatos constiterit: si tamen eorum probabilem vitam id indulgentiæ perspexeris promereri. Legimus *c* quippe, sanctum Epiphanium Episcopum ex diœcesi sancti Joannis Chrysostomi quosdam Clericos ordinasse: quod sanctus vir omnino non fecisset, si ei *d* detrimentum fore perpenderet. Quos igitur recipiendos moderatio tua arbitrata fuerit, injuncta satisfactionis gratia, propter Ecclesiam, quam offenderunt, congrua pœnitentia, miserationis intuitu in suo quemque honore recipies, salva in omnibus sanctorum canonum disciplina.

QUÆSTIO III.

QUod autem Archiepiscopus Clericos sui Suffraganei illo inconsulto damnare valeat, vel absolvere, sic videtur posse probari. Sicut totius Episcopatus Ecclesiæ in potestate sunt Episcopi, sic & Ecclesiæ totius Archiepiscopatus ad diœcesim pertinent Archiepiscopi. Vocantur enim Episcopi a Metropolitano in partem solicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Sic quippe vices eis impertitur, ut potestatem suam sibi non adimat. Unde & sine ejus consilio nihil eis agere licet, sicut in Concilio* Martini Papæ *e legitur c.* 4.

C. I. *Nec Episcopi sine Metropolitani consensu, nec ille sine eorum consensu aliquid agere debet.*

I. PEr singulas provincias oportet Episcopos cognoscere Metropolitanum *f* suum, & ipsum Primatus curam suscipere: nihil autem agere reliquos Episcopos præter eum, secundum quod antiquitus a Patribus nostris constitutum continetur in canone *g*. Propter quod Metropolitanus Episcopus nihil præsumptive assumat *h* absque consilio cæterorum.

C. II. *Sine Metropolitani conscientia extra suam diœcesim nihil agat Episcopus.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c.* 9.

II. PEr singulas provincias Episcopos singulos scire oportet, Episcopum Metropolitanum, qui præest, curam & solicitudinem totius provinciæ suscepisse. Propter quod ad Metropolitanam civitatem ab his, qui causas habent, concurratur. Quapropter placuit eum & honore præcellere, & nihil ultra sine ipso reliquos Episcopos agere, secundum antiquum Patrum nostrorum canonem *i*, nisi hoc tantum, quod unicuique Ecclesiæ per suam diœcesim competit. Unumquemque enim Episcopum oportet habere suæ diœcesis potestatem, ut regat, & gubernet secundum competentem singulis reverentiam, & providentiam gerat omnis regionis, quæ sub ipsius est civitate, ita ut etiam ordinare ei Presbyteros, & Diaconos probabili judicio liceat, & de singulis ipsius regionis causis cum moderatione, & pondere disceptare. Ultra autem nihil agere permittitur citra Metropolitani Episcopi conscientiam 1: nec Metropolitanus sine cæterorum aliquid gerat consilio Sacerdotum.

Cor.

a *Ivo p. 6. c.* 412. b *al. Ecclesiæ.* c *Socrates l. 6. Histor. c.* 12. & 13. *Triper. l.* 10. *c.* 11. *Niceph. l.* 13. *c.* 13. d *al. eis.* e *In capitulis Martini Bracarensis, c.* 4. f *al. Primatum Metropolitani Episcopi.* g *Apost. c.* 34. h *al. sibi assumat.* i *Apost. can.* 34.

Corr. Rom. ¶ 1 Conscientiam] *Græce est*, δίχα τοῦ μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. *Itaque eadem voce* γνώμης *utitur canon tam in consensu Metropolitani, quam Suffraganeorum, sed ob multas varietates placuit apponi verba Græca cum versione nova:*

Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς τὰ πράγματα ἔχοντας. ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν, μηδέν τε πράττειν περιττὸν τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα, ἢ ταῦτα μόνα, ὅσα τῇ ἑκάστου ἐπιβάλλει παροικίᾳ καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις, ἕκαστον γὰρ ἐπίσκοπον ἐξουσίαν ἔχειν τῆς ἑαυτοῦ παροικίας, διοικεῖν τε κατὰ τὴν ἑκάστῳ ἐπιβάλλουσαν εὐλάβειαν, καὶ πρόνοιαν ποιεῖσθαι πάσης τῆς χώρας τῆς ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ πόλιν, ὡς καὶ χειροτονεῖν πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ μετὰ κρίσεως ἕκαστα διαλαμβάνειν. περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τοῦ τῆς μητροπόλεως ἐπισκόπου, μηδὲ αὐτὸν ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης. *Id est:*

Episcopos, qui in unaquaque provincia sunt, nosse oportet eum, qui Metropoli præest, universæ quoque provinciæ curam suscipere, eo quod in Metropoli undique conveniunt omnes, quicunque negotia habent. Quapropter placuit & honore ipsum præcellere, & reliquos Episcopos nihil aliud a sine ipso facere (secundum veterem, qui viguit, Patrum nostrorum canonem) quam ea sola, quæcunque ad cujusque parochiam, subjectasque parochiæ regiones pertinent. In cujusque enim Episcopi potestate esse propriam ipsius parochiam, ut eam administret, pro ea, quæ cuique convenit, integritate, & universæ regioni, quæ suæ civitati subiecta est, prospiciat, consulatque: ita ut & Presbyteros, Diaconosque ordinet, & singula quæque cum judicio explicet. Præterea vero nihil quicquam facere aggrediantur, sine Metropolitani Episcopi, neque ipse sine reliquorum sententia.

Gratian. *Nisi forte Episcopi ipsi œconomos in Ecclesia sua ordinare contempserint.*

C. III. *Metropolitanus constituat œconomos, quos Episcopus habere neglexerit.*

Unde in septima Synodo *cap.* 11. *legitur.*

CUm *b* simus debitores omnes sacras regulas custodire, & eam, quæ dicit, in unaquaque Ecclesia œconomos esse debere, modis omnibus inviolabilem custodire debemus. Et, si quidem unusquisque Metropolitanus in sua Ecclesia constituerit œconomum, bene utique est. Sin autem, ex auctoritate propria Constantinopoleos Episcopis licentia est præponendi œconomos in ejus Ecclesia: similiter & Metropolitanis, si Episcopi, qui sub eis sunt, non sategerint œconomos statuere in suis Ecclesiis. Id ipsum autem servandum est etiam in monasteriis.

Gratian. *Probatur illud idem exemplo Apostoli, qui fornicatorem Corinthium impœnitentem Satanæ tradidit: postea pœnitentem Ecclesiæ reconciliavit, hoc tantum scribens Corinthiis in prima* c, *& secunda epistola, ut excommunicato non communicarent, & reconciliato socia charitate copularentur. Sed contra probatur auctoritate multorum.*

C. IV. *Metropolitanus sine Episcoporum consensu, vel præsentia alicujus eorum non audiat causas.*

Ait enim Higinus Papa d, *epist.* 1. *c.* 2.

a περιττόν. b *Ivo p.* 5. *c.* 374. *Concil. Chalced. c.* 26. *sup. dist.* 89. *quia in quibusdam. & infra* 16. *q.* 7. *quoniam in quibusdam.* c 1. *Cor.* 5. 2. *Cor.* 2. d *& Julius c.* 4.

SAlvo *a* in omnibus Romanæ Ecclesiæ privilegio, nullus Metropolitanus absque cæterorum omnium comprovincialium Episcoporum instantia, aliquorum audiat causas *b*: quia irritæ erunt aliter actæ, quam in conspectu eorum omnium ventilatæ, & ipse, si fecerit, coerceatur a fratribus.

C. V. *De eodem.*

Item Anicetus Papa *Episcopis Galliæ c.* 1.

ARchiepiscopus nihil de Episcoporum causis, aut de aliis communibus, juxta statuta *c* Apostolorum, absque cunctorum illorum agat consilio, nec illi, nisi quantum ad suas parochias pertinet, sine suo: quoniam tali gaudet concordia Altissimus, & gloriatur in membris suis.

C. VI. *De eodem.*

Item in eadem *epist. c.* 3.

SI *d* autem aliquis Metropolitanorum inflatus fuerit, & sine omnium comprovincialium præsentia, vel consilio Episcoporum, aut eorum, aut alias causas (nisi eas tantum, quæ ad propriam suam parochiam pertinent) agere, aut eos gravare voluerit, ab omnibus districte corrigatur, ne talia deinceps præsumere audeat. Si vero incorrigibilis, eisque inobediens apparuerit, ad hanc Apostolicam sedem, cui omnia Episcoporum judicia referri *e* præcepta sunt, ejus contumacia referatur, ut vindicta de eo fiat, & cæteri timorem habeant.

C. VII. *De eodem.*

Item Calixtus Papa *f Episcopis Galliæ epist.* 2. *c.* 3.

NUllus *g* Primas, vel Metropolitanus diœcesani Ecclesiam, vel parochiam, aut aliquem de ejus parochia præsumat excommunicare, vel judicare, vel aliquid agere absque ejus consilio, vel judicio: sed hoc observet, quod ab Apostolis, ac Patribus, & prædecessoribus nostris est statutum, & a nobis confirmatum: id est, si quis Metropolitanus Episcopus [nisi quod ad suam solummodo propriam pertinet parochiam] sine consilio, & voluntate omnium comprovincialium Episcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit, & quod egerit, irritum habeatur, & vacuum. Sed quicquid de provincialium Coepiscoporum causis, eorumque Ecclesiarum, & Clericorum, atque secularium necessitatibus agere, aut disponere necesse fuerit, hoc communi *h* consensu comprovincialium agatur Pontificum, nec aliquo dominationis fastu, sed humillima, atque concordi administratione, sicut Dominus ait *i*: *Non veni ministrari, sed ministrare:* & alibi κ: *Qui major est vestrum, erit minister vester.* Similiter & ipsi comprovinciales Episcopi cuncta cum ejus consilio (nisi quantum ad parochias proprias pertinet) agant, juxta sanctorum constituta Patrum. *& infra.* Ut uno animo, uno ore concorditer sancta glorificetur Trinitas in sæcula.

C. VIII. *In Suffraganei parochia nihil absque ejus consilio Metropolitanus agat.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Bituricensi Archiepiscopo.*

COnquestus *l* est Apostolatui nostro frater noster Sigedodus Archiepiscopus Narbonensis, quod Clericos suos eo invito ad judicium tuum venire compellas, & de rebus ad Ecclesiam suam pertinentibus, eo incon-

a *Burch. l.* 1. *c.* 63. *Ivo p.* 5. *c.* 99. *&* 174. b *al. causas eorum.* c *can. Apost.* 34. d *Polyc. l.* 2. *tit.* 24. *Burch. l.* 1. *c.* 63. *Pann. l.* 4. *c.* 26. e *al. terminare.* f *Concor. Lucius epist.* 1. *c.* 3. g *Polyc. ibid. Burch. l.* 1. *c.* 60. *Ivo p.* 5. *c.* 10. *& p.* 14. *c.* 71. *Pann. l.* 4. *c.* 27. *Ans. l.* 3. *c.* 88. h *al. cum omnium.* i *Matth.* 20. κ *Matth.* 23. l *Ivo p.* 5. *c.* 56. *Pann. l.* 4. *c.* 29.

inconsulto, quasi jure Patriarchatus tui disponas: cum hoc nec antiquitas (cui Patres sanxerunt reverentiam) habeat, & auctoritas sacrorum canonum penitus interdicat: nisi forte pro causis, quæ apud se terminare non possunt, ad te, quasi ad Patriarcham suum provocaverint, vel si Episcopus suus decesserit, res Ecclesiæ suæ judicio tuo dispensare voluerint. Primates enim, vel Patriarchas nihil privilegii habere præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, & prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus: ita ut secundum Nicænas regulas sua privilegia serventur Ecclesiis: præterquam si Apostolica sedes aliquam Ecclesiam, vel ipsius rectorem quolibet speciali privilegio decreverit honorare.

C. IX. *De eodem.*

Item Beda a *super Apocalypsin*: [Et Angelo Ecclesiæ Ephesi scribe.]

EPiscopo scribit, de cujus manu peccata subditorum requirit, ne sine ejus consensu subditos judicare debeat.

Corr. Rom. ¶ *In glossa ordinaria sic legitur*, & Angelo, id est, Episcopo scribit: de manu cujus peccata subditorum requirit, & sine cujus consensu subditos judicare non præsumit ipse Joannes.

Grat. *Sola enim Romana Ecclesia sua auctoritate valet judicare de omnibus: de ea vero nulli judicare permittitur.*

C. X. *Apostolicæ sedis judicium a nemine est retractandum.*

Unde Nicolaus Papa *ad Michaelem Imperatorem in epistola, cujus initium*: Proposueramus.

PAtet b profecto sedis Apostolicæ [cujus auctoritate major non est] judicium a nemine fore retractandum: neque cuiquam de ejus licere judicare judicio: juxta quod 1 Innocentius Papa Ruffo, & cæteris Episcopis per Thessaliam constitutis scribens ait: *Nemo unquam Apostolico culmini [de cujus judicio non licet retractare) manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit judicari.* Et B. Gelasius Papa c: *Nec de ejus judicio (id est, Romanæ Ecclesiæ) canones unquam præceperunt judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius decreta sequenda mandaverunt.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud cæteros etiam collectores multis verbis omissis in summam quandam redactum est.*

¶ 1 Innocentius] *In epistola Nicolai, & apud cæteros collectores est*, Bonifacius. *Verum neque in Bonifacii, neque in Innocentii epistolis inventum est, quod hic affertur. In ea vero epistola Nicolaus refert etiam alia quædam ex epistola Bonifacii ad Episcopos per Thessaliam.*

C. XI. *Ab aliis damnatos, vel excommunicatos Apostolica solvit auctoritas.*

Item Athanasius *Patriarcha Papæ Felici secundo* d.

FUit e semper vestræ sanctæ Apostolicæ sedi licentia injuste damnatos, vel excommunicatos potestative sua auctoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnaverunt, aut excommunicaverunt, Apostolico punire privilegio: sicut etiam nostris, & anterioribus cognovimus actum temporibus.

C. XII. *De eodem.*

Item *ibidem paulo inferius.*

ANtiquis f regulis sancitum g est, ut quicquid (quamvis in remotis, aut in longinquo positis provinciis) super Episcoporum querelis, aut accusationibus ageretur, non prius tractandum, vel accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis vestræ fuisset deductum, ut hujus auctoritate, juxta 1 quod fuisset faciendum, pronuntiatio infirmaretur, aut firmaretur.

Corr. Rom. ¶ 1 Juxta quod] *Ivo legit*, juxta quod fuisset pronuntiatio, infirmaretur, aut firmaretur. *In corpore Conciliorum*, justa quæ fuisset pronuntiatio &c.

C. XIII. *Prima sedes nullius judicio subjaceat.*

Item Innocentius Papa a.

NEmo judicabit primam sedem, justitiam 1 temperare desiderantem. Neque enim ab Augusto, neque ab omni Clero, neque a Regibus, neque a populo judex judicabitur.

Corr. Rom. ¶ *In omnibus vetustis Gratiani exemplaribus citatur ex Innocentio. Sed fere eadem habentur in Concilio Romano sub Sylvestro c. 20. & ex ipso citant indicati collectores.*

¶ 1 Justitiam temperare desiderantem) *Sic etiam in Pannormia ex Sylvestro. Sed in vulgata Concilii editione est*: quoniam omnes sedes a prima sede justitiam desiderant temperari.

C. XIV. *De eodem.*

Item Symmachus Papa b.

ALiorum c hominum causas Deus voluit homines terminare, sed sedis istius Præsulis d suo, sine quæstione, reservavit arbitrio. Voluit B. Petri Apostoli successores cœlo tantum debere innocentiam, & subtilissimi discussoris indagini inviolatam exhibere conscientiam. Nolite æstimare eas animas inquisitionis e non habere formidinem, quas Deus præ cæteris suo reservavit examini. Non habet apud illum reus de allegationis nitore subsidium, quando ipsorum factorum utitur eo teste, quo judice. Dicas forsitan, omnium animarum talis erit in illa disceptatione conditio: replicabo, uni dictum est: *Tu es Petrus* f, *& super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam: & quæcunque solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Et rursus sanctorum voce patet, Pontificum dignitatem sedis ejus factam toto orbe venerabilem: dum illi, quicquid fidelium est ubique, submittitur: dum totius corporis caput esse designatur. De hac mihi videtur dictum per Prophetam g: *Si hæc humiliatur, ad cujus confugietis auxilium? & ubi relinquetis gloriam vestram?*

C. XV. *De eodem.*

Item Anterus Papa *ad Episcopos provinciarum Bœticæ, & Toletanæ.*

FActa h subditorum judicantur a nobis: nostra vero judicat Deus. *& infra.* §. 1. Deteriores i sunt, qui vitam, moresque bonorum corrumpunt, his, qui substantias aliorum, prædiaque diripiunt.

C. XVI. *De eodem.*

Item Gelasius Papa K *ad Faustum legatum.*

IPsi l sunt canones, qui appellationes totius Ecclesiæ ad hujus sedis examen voluere deferri. Ab ipsa vero nusquam prorsus appellari debere sanxerunt: ac per hoc illam de tota Ecclesia judicare, ipsam ad nullius commeare judicium: nec m de ejus unquam præceperunt judicio judicari, sententiamque illius constituerunt non oportere dissolvi, cujus potius decreta sequenda mandarunt.

C. XVII. *De eodem.*

Idem *omnibus* n *Episcopis.*

CUncta o per mundum novit Ecclesia, quod sacrosancta

a *Gloss. ordin. ad eum locum Apoc. 2.* b *Ans. l. 4. c. 75. Ivo p. 5. c. 19. Pann. l. 4. c. 21.* c *Infr. ead. ipsi sunt. §. nec de ejus.* d *In tomis Conc.* e *Ivo p. 5. c. 15.* f *Ivo ibid.* g *al. censitum.*

a *Sylvester in Conc. Rom. c. 20. Polyc. l. 1. t. 16. Deusdedit p. 3. Ans. l. 1. c. 19. & l. 4. c. 39. Pann. l. 4. c. 5.* b *In lib. Ennodii.* c *Polyc. ibid. Ans. l. 1. c. 24. Ivo p. 5. c. 10. Pann. l. 4. c. 8.* d *al. Præsulem.* e *al. de inquisitoribus.* f *Matth. 16.* g *Esa. 10.* h *Polyc. ibid. Ans. l. 1. c. 53.* i *Sup. 6. q. 1. c. 10. ex merito cum seq.* K *Nicol. ad Michaelem epist. 7.* l *Ans. l. 2. c. 56. Ivo p. 5. c. 9.* m *Sup. ead. patet in fin.* n *In epist. ad Episcopos per Dardaniam constitutos.* o *Polyc. l. 1. tit. 8. Ans. l. 1. c. 47. & l. 5. c. 16. & 24. Pann. l. 4. c. 7.*

sancta Romana Ecclesia fas de omnibus habeat judicandi: neque cuiquam de ejus liceat judicare judicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte appellandum est: ab illa autem nemo est appellare permissus. §. 1. Sed nec illa præterimus, quod Apostolica sedes sine ulla Synodo præcedente, & solvendi, quos Synodus inique damnaverat, & damnandi, nulla existente Synodo, quos oportuit, habuit facultatem, & hoc nimirum pro suo principatu, quem beatus Petrus Apostolus Domini voce & tenuit semper, & tenebit.

Corr. Rom. ¶ *Omnia, quæ in hoc capite leguntur, habentur in epistola Gelasii ad Episcopos per Dardaniam: sed non eodem ordine composita. Caput autem sequens, in quo multa hujus ipsius capitis verba continentur, in eadem epistola eodem prorsus modo habetur. Itaque fieri potest, ut ex alia epistola caput hoc sumptum sit, quæ non extet: aut Gratianus hæc duo tanquam diversa capitula referat, quod apud antiquiores etiam collectores distincta repererit. In epistola etiam Nicolai ad Episcopos Galliæ, quæ nuper est impressa in appendice Bibliothecæ, hoc citatur ex Gelasio.*

C. XVIII. *De eodem.*

Idem *Episcopis per Dardaniam constitutis.*

II. CUncta per mundum novit Ecclesia, quoniam quorumlibet sententiis ligata Pontificum, Sedes beati Petri Apostoli jus habeat resolvendi, utpote, quæ de omni Ecclesia fas habeat judicandi, &c.

C. XIX. *De eodem.*

Item Sixtus Papa II. *Hispanorum Episcopis, epist. 2. cap. 4.*

FRatres *a*, quos timore terreno injuste damnastis, scitote a nobis juste esse restitutos: quibus ex sancti Petri, & Apostolica auctoritate omnia, quæ eis ablata sunt, integerrime reddi præcipimus, si non vultis & vos, & Principes vestri a collegio nostro, & membris Ecclesiæ separari.

C. XX. *Cujuslibet Ecclesiæ Clericos Papa valet ordinare.*

Item Stephanus Episcopus *Gualberto Patriarchæ.*

NUnc *b* vero iterato tibi scribimus, nolentes alicujus Ecclesiæ privilegium infringere, licet Apostolica prærogativa possimus de qualibet Ecclesia Clericum ordinare: desine jam cujuspiam zelo Cumensis 1 Ecclesiæ Antistitem protelare: quia si protelaveris, & eum consecrare jam toties monitus non maturaveris, proculdubio ad nos veniens, consecratus abibit.

Corr. Rom. ¶ 1 Cumensis] *Sic etiam Anselmus: sed apud Ivonem plenius:* Desine jam cujuspiam zelo electum a Clero, & expetitum a populo Lintuardum Cumensis Ecclesiæ Antistitem protelare.

C. XXI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *Michaeli Imperatori in epistola, cujus initium:* Proposueramus.

PEr *c* principalem beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, de qua supra partim exposuimus, potestatem, jus habemus, non solum Monachos, verum etiam quoslibet Clericos de quacunque diœcesi, cum necesse fuerit, ad nos convocare, atque Ecclesiasticis exigentibus opportunitatibus invitare.

Gratian. *Sed aliud est, quod ex temeritate assumitur præsumptionis: aliud, quod ex necessitate geritur charitatis. Cum Suffraganei Archiepiscoporum subditis suis ad malum favere cœperint, atque circa eorum correctiones negligentes extiterint, tunc licet Metropolitanis præter illorum voluntatem, & ligandos damnare, & reconciliandos absolvere. Cum vero Episcopi zelo divinæ charitatis accensi, bonos verbo & exemplo ædificant, & malorum vitia aspera increpatione redarguunt, absque talium consilio non licet Metropolitanis in eorum parochia aliquid agere, vel disponere. Unde in fine capituli* Martini Papæ *non simpliciter dictum est* (nihil agat) *sed cum determinatione* (nihil præsumptive *a* assumat absque eorum consilio:) *ut vitium præsumptionis videatur improbatum, non officium charitatis. Sic & Apostolus, quia Corinthios vidit negligentes circa correctionem fornicatoris, sua auctoritate illum damnavit. Joannes vero, quia Episcopum Ephesiorum vidit paratum ad corrigienda vitia subditorum, sine ejus auctoritate b illos corrigere noluit; sed illum tantum de eorum correctione admonuit.*

a *Ans. l. 2. c. 25. Polyc. l. 1. tit. 8. Burch. l. 1. c. 192. Ivo p. 5. c. 247.* b *Ans. l. 6. c. 31. Ivo p. 5. c. 31.* c *sup. 1. qu. 1. Ans. lib. 1. c. 82. & l. 2. c. 14.*

a *supra ead. per singulas 1. Sup. cum simus. §. probatur.* b *Supra Episcopo.* c *Et in Vvormaciensi, c. 6. & 55. & in Moguntino sub Arnulpho, c. 4. In Trosl. cap. 6.* d *Burch. l. 3. c. 20. Ivo p. 3. cap. 23. Pann. l. 2. c. 12.* e *al. canonum.* f *Burch. l. 3. c. 146. Ivo p. 3. c. 211.*

CAUSA X.

QUidam Laicus basilicam a se factam a diœcesana lege segregare quærit: Episcopus Ecclesiam cum omni dote sua ad suam dispositionem pertinere contendit: tandem evincit Episcopus, & per parochias militibus comitatus crudeliter desævit: quæ Ecclesiæ sunt, tanquam sibi debita, usurpare contendit.

1. *Modo primum quæritur, an basilica cum omni dote sua ad Episcopi ordinationem pertineat.*
2. *Secundo, an res Ecclesiarum Episcopis usurpare liceat.*
3. *Tertio, quid nomine cathedratici a suis Sacerdotibus exigere valeat.*

QUÆSTIO I.

1 ps DE *prima quæstione sic definitur* in Concilio Ilerdensi, *cap. 3.*

C. I. *Basilica, quæ consecratur, a diœcesana lege non segregatur.*

SI ex Laicis quispiam a se factam basilicam consecrari desiderat, nequaquam eam sub monasterii specie, ubi congregatio non colligitur 1, a diœcesana lege audeat segregare.

Corr. Rom. ¶ 1 Colligitur,] *In Concilio impresso, ac manuscripto sequitur,* vel regula ab Episcopo non constituitur.

C. II. *Ecclesiæ cum dotibus suis in Episcopi potestate consistant.*

Item ex Concilio *e* Toletano III. *c. 19.*

SIc *d* quidam contra omnem *e* auctoritatem Ecclesias, quas ædificaverint, postulant consecrare, ut dotem, quam eidem Ecclesiæ contulerint, censeant ad Episcopi ordinationem non pertinere. Quod factum taliter 1 in præterito corrigatur, ut & in futuro, ne fiat, prohibeatur: sed omnia secundum constitutionem antiquam, ad Episcopi ordinationem, & potestatem pertineant.

Corr. Rom. ¶ 1 Taliter] *Sic est in antiquioribus editionibus, & duobus Vaticanis Conciliorum codicibus: sed in Coloniensi quatuor tomorum editione, & in codice Lucensi Regio, & in Concilio Vvormaciensi, & Moguntino, & in Pannormia hoc modo:* quod factum, & in præteritum displicet, & in futuro prohibetur.

C. III. *Ecclesiæ, & omnia jura earum ad ordinationem Episcopi pertinent.*

Item ex Concilio II. Cabilonensi.

DEcretum *f* est, ut omnes Ecclesiæ cum dotibus suis, & decimis, & omnibus suis 1, in Episcopi potestate consistant, atque ad ordinationem suam semper pertineant.

Corr. Rom. ¶ 1 Suis,] *In vulgatis sequebatur,* juribus, *quæ vox abest ab omnibus collatis manuscriptis. Apud Ivonem, & Burchardum est,* omnibus suis rebus.

C. IV.

C. IV. *Unaquæque parochia Episcopi provisione regatur.*

Item Leo Papa IV. *in epistola ad Episcopos Britanniæ*, *c.* 2.

REgenda est unaquæque parochia sub provisione ac tuitione Episcopi per Sacerdotes, vel cæteros Clericos, quos ipse cum Dei timore providerit, cui jure pertinere videtur, & circumire, ut sibi necessarium visum fuerit, Ecclesiastica utilitate cogente.

C. V. *Judicio & potestate Episcopi res Ecclesiasticæ gubernentur.*

Item ex Concilio Antiocheno, *c.* 24.

QUæcunque 1 res *a* Ecclesiæ sunt, convenit cum omni diligentia & bona fide, quæ Deo debetur, qui omnia providet, atque judicat, gubernari & dispensari cum judicio & potestate Episcopi, cui totius plebis animæ videntur esse commissæ.

Corr. Rom. ¶ 1 Quæcunque] *Græce significantius* τὰ τῆς ἐκκλησίας, τῇ ἐκκλησίᾳ φυλάττεσθαι δεῖν καλῶς ἔχει: *id est*, recte habet, quæ Ecclesiæ sunt, ipsi Ecclesiæ servari oportere.

C. VI. *Basilicarum conditores in rebus Ecclesiarum nullam potestatem se habere cognoscant.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 32.

NOverint *b* conditores basilicarum, in rebus, quas eisdem Ecclesiis conferunt, nullam se potestatem habere: sed juxta canonum instituta, sicut Ecclesiam, ita & dotem ejus ad ordinationem Episcopi pertinere.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 17.

DE *c* his, quæ parochiis in terris, vineis, mancipiis, atque peculiis quicunque fideles obtulerint, antiquorum canonum statuta serventur, ut omnia in Episcopi potestate consistant: De his tamen, quæ altario accesserint, tertia pars fideliter Episcopis deferatur.

C. VIII. *De his, quæ in altario deferuntur, medietatem sibi vendicet Episcopus.*

Item ex eodem, *c.* 16.

ANtiquos canones relegentes, priora statuta credimus renovanda: ut de his, quæ in altario oblatione fidelium conferuntur, medietatem sibi Episcopus vendicet, & medietatem sibi dispensandam secundum gradus Clerus accipiat, tam de propriis prædiis, quam de omni commoditate in Episcoporum potestate durantibus.

C. IX. *De Episcopis, qui diœcesim suam visitare contemnunt, & ad redimendas mansiones, quæ visitantibus debentur, Clericos cogunt.*

Item ex Concilio Toletano.

REtata *d* est coram sancta Synodo querimonia plebium, quod sint quidam Episcopi nolentes ad prædicandum, vel ad confirmandum suas per annum parochias circumire: qui tamen exigunt, ut mansiones, quibus in profectione uti debuerant, aliquo *e* pretio redimant, qui parare debebant. Quæ duplex infamia, negligentiæ & avaritiæ, sanctæ Synodo magno fuit horrori. Statuerunt itaque, ne quis ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut soliciores sint Episcopi de suis gregibus visitandis.

Corr. Rom. ¶ *In libro manuscripto privilegiorum Ecclesiæ Toletanæ refertur hoc, tanquam caput 15. quarti Concilii Toletani: sed in duobus ipsius exemplaribus ex Hispania missis non habetur. Burchardus, & Ivo citant ex Concilio Triburiensi tempore Arnulphi Regis.*

C. X. *Annuis vicibus Ecclesiæ ab Episcopis visitentur.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c.* 8.

DEcrevimus *a*, ut antiquæ consuetudinis ordo servetur, & annuis vicibus ab Episcopo diœcesesvisitentur, & si qua forte basilica fuerit reperta destituta, ordinatori 1 ejus reparari præcipiatur: quia tertia pars ex omnibus per antiquam traditionem, ut accipiatur ab Episcopis, novimus esse statutum.

Corr. Rom ¶ 1 Ordinatori] *In exemplaribus Concilii impressis, & manuscriptis, apud Burchardum, & Ivonem legitur*, ordinatione ipsius: *sed ob glossam non est mutatum. Reliqua vero ex iisdem sunt emendata. Burchardus autem, & Ivo addunt præterea in extremo*, in principibus novimus statutum.

2 pars. Gratian. *Si autem Episcopus invaletudine impeditus, diœceses suas per semetipsum visitare non poterit, visitationis officium committat aliis.*

C. XI. *Invaletudine gravatus Episcopus, visitationis officium aliis committat.*

Unde in Concilio Toletano IV. *c.* 35. *legitur.*

EPiscopum *b* per cunctas diœceses, parochiasque suas per singulos annos ire oportet, ut exquirat, quo unaquæque basilica in reparatione sui indigeat. Quod si ipse aut languore detentus, aut aliis occupationibus implicatus, id explere nequiverit, Presbyteros probabiles, aut Diaconos mittat, qui reditus basilicarum, & reparationes, & ministrantium vitam inquirant.

3 pars. Gratian. *Visitantes autem Episcopi, quid a Clericis suis exquirere debeant, & quid eos docere, in* Concilio Bracarensi II. *cap.* 1. *sic statutum legitur.*

C. XII. *Quæ visitantes Episcopi a Clericis suis exquirere debeant.*

PLacuit *c* omnibus Episcopis, ut per singulas Ecclesias Episcopi, & per diœceses ambulantes primum discutiant Clericos, quomodo ordinem Baptismi teneant, vel Missarum, & qualiter quæque officia in Ecclesia peragant. Et si recte quidem invenerint, Deo gratias agant: sin autem minime, docere debent ignaros, & hoc modis omnibus præcipere, sicut antiqui canones jubent *d*, ut ante viginti dies Baptismi, ad purgationem exorcismi concurrant catechumeni, in quibus viginti diebus omnino *e* catechumeni symbolum, quod est, *Credo in Deum Patrem omnipotentem*, specialiter doceantur. Postquam ergo in his suos Clericos discusserint, vel docuerint Episcopi, alia die, convocata plebe ipsius Ecclesiæ, doceant illos, ut errores fugiant idolorum, vel diversa crimina, id est, homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera; & quod nolunt sibi fieri, alteri ne faciant; & ut credant resurrectionem omnium hominum, & diem judicii, in quo unusquisque secundum opera sua recepturus sit. Et sic postea Episcopus de Ecclesia illa proficiscatur ad aliam.

C. XIII. *Oblationes Ecclesiæ Laicis usurpare non licet.*

Unde Hieronymus *in epistola* f *ad Damasum Papam de oblationibus altaris.*

4 pars. QUia *g* Sacerdotes pro omnibus orare debent 1, quorum eleemosynas & oblationes accipiunt, qua fronte præsumunt Laici oblationes, quas Christiani pro peccatis suis offerunt, vel comedere, vel aliis concedere, cum ipsi non debeant ex 2 officio suo pro populo orare? Ob hoc, Papa gloriose, mittere te oportet illos præsumptores in excommunicationem perpetuam, ut & cæteri metum habeant, & amplius hæc in Ecclesia ne fiant.

Corr. Rom. ¶ 1 Debent,] *In vulgatis, & in epistola impressa legitur*, solent: *sed in plerisque manuscriptis Gratiani*

a 12. *q.* 1. *præcipimus*] ex *Can. Apost.* 41. b *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Burch. l.* 3. *c.* 203. *Ivo p.* 3. *c.* 255. *Pannor. l.* 2. *c.* 4. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 11. *Burch. l.* 3. *c.* 136. *Ivo p.* 3. *c.* 202. *Pann. l.* 2. *c.* 61. d *al. Delata. Burch. l.* 1. *c.* 229. *Ivo p.* 5. *c.* 341. e *al. alio.*

a *Burchard. l.* 3. *c.* 33. *Ivo p.* 3. *c.* 38. b *Burch. l.* 1. *c.* 87. *Ivo p.* 5. *c.* 193. c *Burchard. l.* 1. *c.* 85. *Ivo p.* 1. *c.* 75. & *p.* 5. *c.* 191. d *De Cons. dist.* 4. *Ante viginti.* e *al. omnes.* f *Tom.* 4. g *Polyc. l.* 3. *tit.* 3.

tiani exemplaribus, & *Polycarpo*, debent. *Sic etiam Lupus in regula Monachorum ex Hieronymi scriptis collecta c. de contemplatione, oratione, & lectione*: Sacerdotes quoque pro omnibus orare debent, quorum eleemosynas, oblationesque recipiunt.

§ 2 Ex officio suo] *Hæc absunt a plerisque codicibus Gratiani, & epistola ipsa, & Polycarpo.*

C. XIV. *Minime auferantur a Laicis oblationes altaribus, vel crucibus factæ.*

Item Calixtus Papa II. 1.

SAnctorum *a* Patrum canonibus consona sancientes, oblationes de sacratissimo, & reverendissimo altari B. Petri, & Salvatoris, & sanctæ Mariæ Rotundæ, aut aliis Ecclesiarum altaribus, sive crucibus, a Laicis auferri penitus interdicimus, & sub districtione anathematis prohibemus: & Ecclesias a Laicis incastellari, aut in servitutem redigi auctoritate apostolica prohibemus.

Corr. Rom. § 1 Secundus.] *Additum hoc est ex plerisque vetustis. Neque vero primus esse potest, cujus tempore nondum Pantheon vocabatur templum sanctæ Mariæ Rotundæ. Bonifacius enim fuit, qui tempore Phocæ Imperatoris illud B. Mariæ, & omnibus Sanctis dicavit.*

C. XV. *Ecclesiarum oblationes sub Laicorum dominio non detineantur.*

Item Damasus Papa.

HAnc *b* consuetudinem, quæ contra sanctam Ecclesiam catholicam augeri *c* videtur, omnino interdicimus, ut nullo modo unquam oblationes, quæ intra sanctam Ecclesiam offeruntur, sub dominio Laicorum detineantur: sed tantummodo Sacerdotibus, qui quotidie Domino servire videntur, liceat comedere, & bibere: quia in vetere Testamento prohibuit *d* Dominus panes sanctos comedere filiis Israel, nisi tantummodo Aaron, & filiis ejus: qui panes longe erant ab istis panibus, qui nunc in sancta Ecclesia offeruntur: quia illi sub umbra legis erant, qui vero modo sub gratia Spiritus Sancti, toto mundo Evangelio coruscante, lucidiores esse videntur. Qua fronte, aut qua conscientia oblationes vultis accipere, qui vix valetis pro vobis, ne dum pro aliis, Deo preces offerre? quia pravum est, & contra Dominicum præceptum, & detrimentum animæ suæ infert, qui illud agere conatur, quod ei nulla ratione conceditur. Quia omnibus sanctis Patribus, nostrisque prioribus placuit hanc sanctionem fieri, & nos similiter in eisdem persistere volumus, ut nullus audeat irritum facere hoc, quod constitutum est, si in perpetua damnatione voluerit persistere. Si quis vero contra hanc regulam nostram, & contra regulam sanctorum CCCXVIII. Patrum, qui in Nicæno Concilio hoc constituerunt, temerarius præsumptor fuerit, & de cætero oblationes de sacris Ecclesiis auferre molitus fuerit, sub anathematis vinculo sit colligatus, & condemnatus. Responderunt omnes: Fiat, fiat.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus Ecclesiæ cum omnibus rebus suis ad Episcopi ordinationem pertinere monstrantur, & tam Ecclesiæ, quam oblationes, & facultates earum a Laicorum dispositione probantur esse immunes.*

QUÆSTIO II.

1 ps SEd cum in *Episcoporum potestate facultates Ecclesiæ constitutæ esse dicantur, potestas dispensandi intelligenda est, non distrahendi, vel dilapidandi.*

C. I. *Res Ecclesiæ aliquo modo Episcopis alienare non licet.*

Unde in Agathensi Concilio *c. 7. legitur.*

CAsellas, vel mancipiola Ecclesiæ, Episcopi (sicut prisca canonum præcepit auctoritas) vel vasa ministerii, quasi commendata fideli præposito, integro Ecclesiæ jure possideant, id est, ut neque vendere, neque per quoscunque contractus res, unde pauperes vivunt, alienare præsumant 1.

Corr. Rom. § 1 Præsumant) *In aliquot melioribus Gratiani codicibus post hoc verbum sequitur*. §. quod si necessitas. *usque in finem*, (*qui nunc habetur infra ead. ad finem Paleæ* Hujusmodi.) *& sic legit, qui casum scripsit.*

Gratian. *Codicis lib. 1. titulo a de sacrosanctis Ecclesiis, lege* [Sancimus nemini.] *Imp. Justinianus*. (excepta videl. causa captivitatis.)

C. II. *De eodem.*

Impp. Leo, & Anthemius AA.

EA *b* enim, quæ ad beatissimæ Ecclesiæ jura pertinent, vel posthac forte pervenerint, tanquam ipsam sacrosanctam, & religiosam Ecclesiam, intacta convenit venerabiliter custodiri.

Constitutio nova.

Hoc *c* jus porrectum est ad omnem venerabilem locum, omneque collegium, quod actio pia constituit, ut nec res eorum pignorentur. Et hoc perpetuo servetur in his rebus immobilibus, quæ ab imperiali domo prædictis locis applicantur. In cæteris eatenus excipitur, si debitum urget. §. 1. Præterea *d*, si habeat superflua vasa, cum debitrix sit, nec aliunde solvere valet, ne quid immobile alienetur, vel distrahatur, ea (gestis habitis coram eo, cujus est loci ordinatio) integra, vel aliis locis venerabilibus oblata dentur, vel conflata cuilibet alii vendantur. Qui autem hæc acceperit contra *e* hanc observationem, iisdem pœnis subjaceat, quæ in rebus immobilibus proditæ sunt. Si *f* autem debitum ex mobilibus solvi non valet, primo res immobiles specialiter dentur pignori, quarum fructus creditor sibi reputet tam in sortem, quam in usuras, usque ad quartam centesimæ. Quod si nolit creditor ita accipere, tunc ordinator domus apud eum, a quo ordinatur, habitis absque dispendio gestis juret [majore parte ibidem servientium consentiente] & debitum urgere *g*, nec ex mobilibus solvi posse. Quo subsecuto per viginti dies rem Ecclesiæ venalem esse publice notum sit, ut plus offerenti detur, pretio modis omnibus pro debito dando. Aliter enim res emptori non conceditur: & hoc inscribatur, nihil esse factum in ea re ad damnum divinæ domus. Emptore vero non invento, res æstimata districte creditori detur in solutum, addita in pretio universæ æstimationis decima parte, & accedente consensu ordinatoris, & majoris partis ibidem servientium. Sit tamen ea res mediocris inter cæteras, inspecta ipsius qualitate, & quantitate, & onere. Et is creditor hic intelligatur, qui, quod credidit, probat in utilitatem divinæ domus processisse. §. 2. Sicut *h* autem alienatio rerum Ecclesiæ interdicitur; ita prohibetur, ne qua sterilis ei detur possessio, aut alioquin onerosa, veluti fiscalium nomine, vel onere. §. 3. Item *i* prædium propter onus fiscale inutile alienatur, gestis (ut supra) conficiendis, eodem juramento præstito: id est, quod alia de causa non alienatur, nisi ut immunitas ejusdem venerandæ domus servetur. §. 4. Sed & *k* permutare Principi licet pro re majori, meliori, vel æquali, si Respublica hoc exposcit, & pragmatica forma super hoc præcedente. §. 5. Item *l* sibi invicem recte permutant cum utriusque indemnitate, eorum scilicet consensu interveniente, qui supra referuntur.

2. ps

a *Polyc. l. 3. tit. 9.* b *Polyc. ibid.* c *al. vigere.* d *1. Reg. 21.*

a *tit. 2. leg. 21.* b *tit. 2. l. jubemus. vers. scientes.* c *eod. tit. auth. hoc jus. Iulianus antec. constit. 7. c. 1.* d *auth. præterea eod. tit. Julianus constit. 120. §. fin.* e *al. citra.* f *auth. hoc jus sup. cit.* g *al. existere.* h *Auth. seq.* i *Auth. item prædium.* k *Auth. sed & permutare. Burch. l. 3. c. 165. Ivo p. 3. c. 184.* l *Auth. seq. Jul. novell. 54. Ivo p. 3. c. 189.*

2. ps. §. 6. Perpetua *a* quoque emphyteusis in his permittitur rebus, si res in eorum geratur præsentia, quibus hoc adsignatur lege, jurantibus his, quorum interest, ex eo contractu nihil ad læsionem divinæ domus effici: solito reditu ipsius rei, qui fuit, cum divino juri dedicaretur, non minuendo, nisi in sextam partem: aut si ob cladem deminuta fuerit, tunc pro constante nunc pensione in emphyteusim detur. Quod si res pretiosa quidem est, parum tamen, aut nihil præstat pensionum, res subtiliter æstimanda est, ut ex hac pensio justa constituatur. Ea tamen sola dentur in emphyteusim, quæ ad hoc congrua videntur œconomo, & aliis gubernatoribus. §. 7. Qui *b* rem hujusmodi conductam, vel in emphyteusim acceptam fecerit deteriorem, aut emphyteuticum canonem per biennium non solverit, hac lege repelli potest, ut tamen solvat totius temporis pensionem, & id, in quo rem læsit, resarciat, non repetiturus, si quid impendit nomine meliorationis. §. 8. Si *c* quas vero ruinas habent memoratæ divinæ domus, quas reædificare non valent, & hæ in emphyteusim dentur perpetuam, emphyteuta usuro materia habitationis depositæ domus, ut pensio deminuatur in tertiam partem ab ea, quæ stantibus adhuc ædificiis colligebatur: aut prius eo reædificante, ex additis illis per æstimationem pensionibus, medietas detur religiosæ domui. Nam priore casu ab initio emphyteusis præstanda est pensio. §. 9. Qui *d* vero res jam dictas non gratuito alienationis titulo citra formam legis accepit, rem quidem cum omni incremento medii temporis restituat: ejus autem, quod dedit, nullam actionem contra venerabilem locum, sed adversus eum, qui alienavit, habet. Donatarius autem & rem cum omni causa, & fructum restituat, & aliud tantundem. Creditor quoque restituta re pignorata crediti actionem contra solum pignoris datorem habeat. Emphyteusis acceptor & ab ea cadat, nec, quod dedit, repetat: imo statim solvat, quod soluturus esset unoquoque anno, si jure contraxisset. §. 10. Sed melius dicitur omnino denegandas esse actiones hujusmodi acceptori. Imp. Leo. §. 11. Si œconomus *e* Ecclesiæ prospexerit expedire, ut desideranti cuiquam certarum possessionum, atque prædiorum [urbanorum scilicet, sive rusticorum] ad jus Ecclesiasticum pertinentium, temporalis ususfructus possessio pro ipsius petitione præstetur, tunc ejus temporis, quod inter utrosque convenerit, sive in diem vitæ suæ ab eo, qui desiderat, postuletur, pacta cum eo, qui hoc elegerit, ineat œconomus, atque conscribat, per quæ & tempus, intra quod hoc præstari placuerit, statuatur, & manifestum sit, quod quisque acceperit ad invicem.

C. III. PALEA.

Hujusmodi *f* beneficii gratia, præstando quidem Ecclesiastici prædii pro tempore usumfructum, post statutum autem tempus, & placitum *g*, ipsorum redituum proprietate ad dominium, & jus Ecclesiasticum recurrente firmiter: ita scilicet, ut sive completo spatio, quod fuerit inter eos constitutum, seu mortis suæ tempore (si hoc quoque convenerit) is, qui possessionem Ecclesiasticam, & certorum redituum usumfructum habendi gratia interveniente pacto susceperit, non minus, quam alterius tantæ quantitatis, quantam acceperat, reditus, cum ipsorum prædiorum dominio, & rebus immobilibus, eorumque colonis, & mancipiis Ecclesiæ derelinquat. Nisi enim hac conditione pacta inita fuerint, ea quoque decernimus non valere. §. 1. Nam 1 hæc *h* usus præstatio locum habet in omni domo religiosa. Quo finito res utraque pleno jure perveniat in domum jam dictam, nec tributis quidem gravata majoribus sit ea res, quæ datur invicem, & ejusdem reditus sit. §. 2. Quibuscunque *a* modis hoc jus aliis permittitur, interdicitur certis personis res hujusmodi accipere, ut œconomo, ejusque cognatis. Quod *b* si necessitas compulerit, ut pro Ecclesiæ necessitate, aut utilitate, vel in usufructu, vel in directa venditione aliquid distrahatur, apud duos, vel tres comprovinciales, vel vicinos Episcopos causa, qua necesse sit vendi, primitus comprobetur, ut habita discussione Sacerdotali, eorum subscriptione *c*, quæ facta fuerit venditio, vel transactio, corroboretur. Aliter facta venditio, vel transactio non valebit. *& infra.* §. 3. Minus vero utiles possessiones peregrinis, vel Clericis, salvo jure Ecclesiæ, in usum præstari permittimus.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus, in quibus paucæ sunt Paleæ, continenter post ultima verba superioris capitis sequuntur sine ulla distinctione verba hujus, quemadmodum & in ipsa lege Codicis. In duobus autem vetustissimis, in quibus fere nullæ sunt Paleæ, deest prior pars hujus capitis, usque ad vers.* completo spatio. *Cætera vero leguntur conjuncte cum superioribus usque ad versic.* quod si necessitas. *Nam hic versiculus in iisdem exemplaribus, non hoc loco, sed supra ead. cap.* casellas. *habetur, ut ibi est notatum.*

¶ 1 Nam) *Hæc vox non est in authentica, & in vetustis Gratiani codicibus pro ista voce est,* N. C. *& significatur,* novella constitutio.

C. IV. *Ecclesiasticarum rerum precariæ qualiter fieri debeant.*

Item ex Concilio Mediomatricis.

I. Precariæ *e* a nemine de rebus Ecclesiasticis fieri præsumantur: nisi quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus Ecclesiæ, in suo tantum, qui dederit, nomine, si res proprias, & Ecclesiasticas usufructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præsens dimiserit, ex rebus Ecclesiasticis triplum fructuario usu in suo tantum quis *f* nomine sumat: quia sic eas quemque tractare oportet, ut rerum Ecclesiasticarum dispensatorem, non ut propriarum largitorem 1. §. 1. Decrevit *g* etiam sancta Synodus, & Imperialis auctoritas denuntiavit, ut a nulla potestate quis cogatur facere precariam de rebus proprie Deo, & sanctis ejus dicatis, cum ratio, & usus obtineat neminem, cui *h* non vult, contra utilitatem, & rationem cogi 2, de proprio facere beneficium. §. 2. Nec *i* commutationes rerum, vel mancipiorum Ecclesiasticorum quælibet persona sine licentia, & consensu Regio facere K præsumat.

Corr. Rom. ¶ *Citatur hic canon ex Concilio Mediomatricis: a Burchardo autem, & Ivone ex Concilio Belluacensi, præter ultimum versiculum,* Nec commutationes, *quem citant ex Maticensi. In Concilio etiam Meldensi c. 22. refertur ex eodem Concilio Belluacensi. Extat in capitularibus editis anno quarto Regni Caroli Regis, & Ludovici Imperatoris filii in villa Colonia c. 37. non est autem mutatus titulus, quia potuit idem in omnibus illis Conciliis repeti: quod in Germanicis, & Gallicis, quæ extant, sæpe factum cognoscitur. Aliquid etiam de precariis habetur in Concilio Rhemensi c. 36. & 37. & in Concilio Moguntino sub Arnulpho cap. 20.*

¶ 1 Largitorem] *In Concilio Meldensi, & Capitularibus post hoc verbum sequitur continenter,* & a nulla potestate quis cogatur &c. *sine verbis illis hic interjectis; quorum tamen*

a *Authen. perpetua.* b *Auth. qui rem. eod. tit.* c *Auth. si quas.* d *Auth. qui res. Ivo p. 3. c. 185.* e *cod. tit. l. jubemus. §. sane ne omnis.* f *ibidem continuo.* g *al. placitum temporum proprietate.* h *Auth. hæc usus eod. tit.*

a *Auth. quibuscunque.* b *In Conc. Agathensi c. 7.* c *al. proscriptione.* d *In Conc. Meldensi c. 22. in adjectis capitul. c. 37.* e *Polyc. l. 2. tit. 14. Burch. l. 3. c. 167. Ivo p. 3. c. 228.* f *al. quisquis.* g *Burch. l. 3. c. 168. Ivo p. 3. c. 220.* h *al. qui.* i *Burch. l. 3. c. 172. Ivo p. 3. c. 233.* K *regionis) Ivo.*

men similia afferuntur a Burchardo, & Ivone ad vers. Nec commutationes.

¶ 2 Cogi,] *Sic in omnibus vetustis codicibus Gratiani, & adest glossa: sed in Concilio Meldensi, & Capitulari, & apud Burchardum, & Ivonem est*, praestitum.

C. V. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Belvacensi. *a*

II. PRecariæ *b* de quinquennio in quinquennium secundum antiquam consuetudinem, & auctoritatem renoventur.

C. VI. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Carthaginensi. 1

DE *c* precariis, quæ a rectoribus Ecclesiarum irrationabiliter fiebant, & se, suosque successores pœna gravi obligabant, ut facta ipsorum nequivissent dissolvere, præcipimus, ut nemo successor in antecessoris sui pœna sit obligatus: sed suæ providentiæ sit concessum, ut si antecessor ejus res Ecclesiæ irrationabiliter distribuit, ab eo ad jus Ecclesiæ ejusdem revocentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Carthaginensi. *Etiam in decretalibus, tit. de precariis, citatur ex Concilio Carthaginensi: sed in nullo ipsorum est inventum: potuit esse alicujus illarum provinciarum Concilii: extat autem in legibus Longobardicis, lib. 3. tit. 8. l. 2.*

C. VII. *Res Ecclesiæ dispensandi potestatem habeat Episcopus.*

Item ex Concilio Martini Papæ *d*, *c. 16.*

3 ps. EPiscopus *e* habeat potestatem in rebus Ecclesiæ, ut dispenset necessitatem habentibus cum omni reverentia, & timore Dei. Participare etiam eum oportet, quæ necessaria sunt. Si tamen ipse, aut qui cum eo sunt, fratres indiguerint aliquo, ut necessitatem nullo modo patiantur, secundum sanctum Apostolum dicentem *f*: *Victu, & tegumento, his contenti sumus.* Si autem res Ecclesiasticas Episcopus in suas voluntates usurpare voluerit, & loca Ecclesiæ, & fructus agrorum non cum Presbyterorum, vel Diaconorum consilio contaminaverit *g*, aut fratribus, vel filiis, vel quibuscunque propinquis suis dederit potestatem, ut per eos latenter lædantur res Ecclesiæ, tunc oportet obnoxium esse Concilio: sin autem 1 Episcopus, vel qui cum eo sunt, Presbyteri, aut Diaconi accusentur, quia ea, quæ vel ex reditu, vel ex quolibet actu 2 Ecclesiæ veniunt, in sinus suos colligunt, & pauperes fraudant, & fame conficiunt, hos corripi oportet, secundum quod ordinatum fuerit a sancto Concilio.

Corr. Rom. ¶ 1 Sin autem] *In capitulis habetur*, similiter: *sed melior videtur lectio duorum vetustorum Gratiani codicum*, sin aliter: *propius enim accedit ad Græcam Concilii Antiocheni, cap. 25. unde hoc sumptum est:* εἰ δὲ καὶ ἄλλως, *id est*, si autem & aliter, *ut infr. 12. q. 2. c.* Episcopus.

¶ 2 Actu) *Hæc vox in simili re habetur infr. 12. q. 2.* Vulteranæ: Vulteranæ Ecclesiæ actus, vel patrimonium. *Grece est*, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας προφάσεως ἐκκλησιαστικῆς; *id est*, vel etiam ex qualibet alia causa & occasione Ecclesiastica.

4 ps. Grat. *Si vero contra hanc prohibitionem aliquam* h *de rebus Ecclesiæ Episcopum vendere contigerit, & res ipsa Ecclesiæ restauranda, & ipse gradu suo dejiciendus decernitur.*

C. VIII. *De Episcopo, qui nulla necessitate res Ecclesiæ vendit.*

Unde in eodem Concilio Martini Papæ *i*, *c. 14. legitur.*

SI κ quis Episcopus nulla Ecclesiasticæ rationis necessitate compulsus, in Clero 1 suo, aut ubi forte non est Presbyter, de rebus Ecclesiasticis aliquid præsumpserit vendere, & res ipsas Ecclesiæ propriæ restaurare cogatur, & in judicio Episcoporum dejiciatur auditus, & 2 convictus, & tanquam furti, aut latrocinii reus suo privetur honore.

Corr. Rom. ¶ 1 In Clero suo] *In codice Lucensi Regio legitur*, inscio Clero.

¶ 2 Et convictus,] *Hæ duæ voces non sunt in capitulo Martini, neque apud Burchardum, neque apud Ivonem parte tertia. Parte autem quinta abest præterea vox*, auditus: *vetustis tamen omnibus Gratiani codicibus convenit cum vulgatis.*

QUÆSTIO III.

1 ps. QUid vero nomine cathedratici Episcopus exigere debeat, in secundo Concilio Bracarensi, *capitulo secundo legitur.*

C. I. *Præter honorem cathedratici nihil Episcopus per diœceses exigat.*

PLacuit, ut nullus Episcoporum per suas diœceses ambulans, præter honorem cathedræ suæ, id est, duos solidos, aliud aliquid per Ecclesias tollat: neque tertiam partem ex quacunque oblatione populi in Ecclesiis parochialibus requirat: sed illa tertia pars pro luminaribus Ecclesiæ, vel reparatione servetur, & singulis annis Episcopo inde ratio fiat. Nam si tertiam partem illam Episcopus tollat, lumen, & sarta tecta abstulit Ecclesiæ. Similiter & parochiales Clerici servili more in aliquibus operibus Episcopo *a* servire non cogantur: quia scriptum *b* est: *Neque ut dominantes in Clero.*

C. II. *Basilicarum reparationi proficiat tertia, quam Episcopus accipere consueverat.*

Item ex Concilio Emeritensi, *c. 16.*

PRiscis quidem *c* canonibus erat decretum, ut Episcopus de parochianis *d* Ecclesiis tertiam consequeretur *e*, cui sua plenissime sufficere 1 possunt: Placuit huic sancto Concilio, ut nullus provinciæ Lusitanæ Episcopus sententiæ hujus terminum excedat, nec a qualibet parochiana Ecclesia tertiam auferre præsumat: sed quæ 2 exinde consequi poterat, totum in reparatione basilicarum proficiat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in codicibus Gratiani etiam manuscriptis corrupte citabatur ex Concilio Merech. Est autem in Emeritensi, c. 16. cujus Concilii duo exemplaria ad S. D. N. Gregorium XIII. missa sunt. Hujus Concilii, & capitis meminit Innocentius tertius in epistolis Romæ impressis, lib. 2. epistola Petro Compostellano scripta, his verbis:* Emeritense vero Concilium authenticum esse multis rationibus astruebat, tum quia cum aliis Conciliis continetur in libro, qui Corpus Canonum appellatur, quem Alexander Papa per interlocutorem authenticum comprobavit, tum quia de ipso Concilio sumptum est caput: *Priscis quidem canonibus*, quod continetur in corpore Decretorum.

¶ 1 Sufficere possunt:] *Sublata est negatio, quæ erat in vulgatis, quoniam & ab utroque exemplari Concilii, & a vetustis Gratiani codicibus abest: & hoc modo magis convenit cum ratione legis.*

¶ 2 Sed quæ exinde) *In exemplaribus Concilii legitur:* Sed quæque exinde consequi potuerat, totum in reparatione ipsarum basilicarum proficiat.

C. III. *Non accipiant Episcopi tertiam partem, nisi dirutas Ecclesias reparare voluerint.*

Item ex Concilio Toletano XVI. *c. 4.*

UNio nostræ congregationis *f* decernit, atque instituit, ut tertias, quas antiqui canones de parochiis suis habendas Episcopis censuerunt, si eas exigendas credideint, ab ipsis Episcopis dirutæ Ecclesiæ reparentur. Sin vero

---

a *In Meldensi, c. 22. in fin. ext. de precariis, c. 1.* b *Burch. l. 3. c. 169. Ivo p. 3. c. 230.* c *Ext. de precariis.* d *In C. Martini Bracarensis ex Conc. Antioch. c. 25.* e *12. quæst. 1. Episcopus Ecclesiasticarum.* f *1. Tim. 6.* g *ita minaverit,*) *codex regius.* h *al. aliqua.* i *In iisdem capit.* κ *Burch. l. 1. c. 215. & l. 3. c. 181. Ivo p. 3. c. 172. & 242. & p. 5. c. 329.*

a *al. Episcopi.* b *1. Pet. 5.* c *al. quippe.* d *al. parochitanis.* e *sequeretur,*) *orig.* f *al. adunationis.*

vero eas maluerint cedere, ab earundem Ecclesiarum cultoribus, sub cura & solicitudine sui Pontificis, reparatio eisdem est adhibenda Basilicis. Quod si omnes Ecclesiæ aut incolumes fuerint, aut quæ dirutæ erant, reparatæ extiterint, secundum antiquorum canonum instituta, si tertias sibi debitas unusquisque Episcopus assequi voluerit, facultas illi omnimoda erit: ita videlicet, ut citra ipsas tertias nullus Episcoporum quidpiam pro Regiis inquisitionibus a parochianis *a* Ecclesiis exigat, nihilque de prædiis ipsarum Ecclesiarum cuiquam causa stipendii dare præsumat. §. 1. Sed & hoc necessario instituendum delegimus, ut plures Ecclesiæ uni nequaquam committantur Presbytero: quia solus per totas Ecclesias nec officium valet persolvere, nec populis Sacerdotali jure occurrere, sed nec rebus earum necessariam curam impendere, ea scilicet ratione, ut Ecclesia, quæ usque ad decem habuerit mancipia, super se habeat Sacerdotem: quæ vero minus decem mancipia habuerit, aliis conjungatur Ecclesiis. Si quis sane Episcoporum hanc nostram constitutionem parvipenderit, spatiis duorum mensium se noverit excommunicatione mulctari. 1

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est pars quarti canonis Concilii 16. Toletani, cujus duo exemplaria missa sunt ex Hispania: ex quibus nonnulla sunt in hoc capite emendata, & addita. Habitum vero est Concilium hoc Æra DCCXXXI. cum illud Emeritense habitum fuerit Æra DCCIV.*

¶ 1 Mulctari] *In Concilio sequitur*; ita nempe, ut postquam ab excommunicationis interdicto ad ordinis sui remeaverit locum, cunctas hujus canonis sanctiones modis omnibus studeat adimplere.

C. IV. *De eodem.*

Item Pelagius *Cresconio Illustri.*

ILlud *b* te volumus modis omnibus custodire, ne qui Episcoporum Siciliæ de parochiis ad se pertinentibus nomine cathedratici amplius, quam duos solidos præsumant accipere, neque compellere Presbyteros, aut Clerum parochiarum suarum supra vires suas eis convivia præparare.

C. V. *Baptizandis numerus non imponatur, nec cathedraticum ultra vetustum morem exigatur.*

Item Gelasius Papa *Fabiano Episcopo.*

NEc numerus baptizandis juste creditur imponendus, cum quanti petierint, vel ad regenerationem festinaverint, non sint pro alterius voluntate repellendi. Et ideo, frater charissime, hujusmodi superfluam constitutionem modis omnibus removebis, ut unusquisque aut in vicina sibi Ecclesia, aut in electa pro suæ mentis baptizetur arbitrio. Cathedraticum etiam non amplius, quam vetusti moris esse constiterit, ab ejus loci Presbytero noveris exigendum, & de his, quæ die dedicationis fuerint offerentium devotione collata, consuetudinem, quæ generaliter omnibus Ecclesiis est præscripta, servabis.

2 ps. Gratian. *Cathedraticum, quod his auctoritatibus Episcopis permittitur exigere, præter medietatem, vel tertiam partem oblationum, quæ etiam pro varia Ecclesiarum consuetudine ex præmissis auctoritatibus Episcopo debetur, intelligendum est: nec illa pars oblationum omnium generaliter intelligenda est, sed vel anniversariæ dedicationis, vel quorundam etiam solennium dierum, prout inter Episcopum & Sacerdotem tempore dedicationis convenerit. De his vero Episcopis, qui per parochias suas crudeliter deſæviunt, sic est statutum* in tertio Concilio Toletano, *c.* 20.

C. VI. *Ultra morem antiquum a parochianis Presbyteris Episcopi nil exigant.*

QUia *c* cognovimus Episcopos per parochias suas non Sacerdotaliter, sed crudeliter desævire, & dum scriptum sit *a*: *Forma estote gregi, neque ut dominantes in Clero*, exactiones diœcesi suæ, vel damna infligant: ideo censemus (excepto quod veterum constitutiones a parochiis habere jubent Episcopos) ut alia, quæ illis hucusque præsumpta sunt, denegentur, hoc est, neque in angariis Presbyteri, aut Diaconi, neque in aliquibus fatigentur indictionibus: ne videamur in Ecclesia Dei exactores potius, quam Dei Pontifices nominari. Hi vero Clerici, tam locales, quam diœcesani, qui se ab Episcopo gravari cognoverint, querelas suas ad Metropolitanum deferre non differant, & Metropolitanus non moretur ejusmodi præsumptiones coercere. *b*

C. VII. *A parochianis stipendia non nisi cum charitate Episcopi exigant.*

Item ex Concilio Cabilonensi II. *cap.* 14.

CAvendum est, ne cum Episcopi parochias suas peragrant, quandam damnosam erga subditos, seu erga socios tyrannidem exerceant, nec (quod absit) cum charitate, sed cum quadam judiciaria invectione *c* stipendia ab eis exigant. Observandum etiam modis omnibus, ut si quando eis peragrandæ parochiæ necessitas incumbit, in confirmandis hominibus, in inquirendis rebus emendatione dignis, in prædicatione verbi Dei, in lucris animarum potius, quam in deprædandis & spoliandis hominibus, & scandalizandis fratribus operam dent. Et si quando eis ad peragendum ministerium suum a fratribus, aut subditis aliquid accipiendum est, hoc summopere observare debent, ne quem scandalizent, aut gravent. Tanta ergo in hac re discretio tenenda est, ut & verbi Dei prædicator, ubi proprii sumptus desunt, a fratribus accipiat, & item fratres illius potentia non graventur, exemplo Apostoli Pauli *d*, qui, ne quem gravaret, arte & manibus victum quærebat.

C. VIII. *Ultra duos solidos a Parochianis Ecclesiis Episcopus non præsumat accipere.*

Item ex Concilio Toletano VII. *c.*4.

INter cætera denique, quæ communi consensu nos conferre competenter oportuit, querimonias etiam parochialium *e* Presbyterorum Galliæ 1 provinciæ solertissime discernere decuit, quas contra Pontificum suorum rapacitates necessitas, ut comperimus, tandem compulit in publicum examen deferri. Hi *f* enim Pontifices, ut evidens inquisitio patefecit, indiscreto moderamine parochianas *g* Ecclesias prægravantes, dum in exactionibus superflui *h* frequenter existunt, pene usque ad exinanitionem extremæ virtutis quasdam basilicas perduxisse probantur. Ne ergo fiat de cætero, quod constat hactenus inordinate præsumptum, non amplius, quam duos solidos unusquisque Episcoporum præfatæ provinciæ per singulas diœcesis suæ basilicas, juxta Synodum Bracarensem, annua illatione sibi expetat, inferri: monasteriorum tamen basilicis ab hac solutionis *i* pensione sejunctis. §. 1. Cum vero Episcopus diœcesim visitat, nulli præ multitudine onerosus existat, nec unquam quinquagenarium 2 numerum evectionis excedat, aut amplius, quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. §. 2. Quicunque vero Pontificum eorundem aliter, quam decernimus, agendum præsumpserit, correptioni proculdubio canonum subjacebit, tanquam constitutorum Synodalium transgressor, & priscorum Patrum edictorum *l* corruptor.

Corr.

a *al. parochitanis.* a *Ivo p.* 3. *c.* 136. c *Ivo p.* 3. *c.* 137.

a 1. *Petr.* 5. b *al. districte coercere.* c *al. inventione.* d 2. *Thess.* 3. e *al. parochianorum.* f *Ansel. l.* 7. *c.* 196. g *al. parochitanas.* h *al. superfluis frequentes Sup. ead. placuit.* i *al. solutione pensionis.* k *Burch.* l. 1. c. 86. *Ivo p.* 3. *c.* 192. l *al. edicti.*

Corr. Rom. ¶ 1 Galliæ) *In Conciliis impressis, & aliquot Gratiani exemplaribus legitur*, Galliciæ. *In aliis autem, & emendatioribus, atque in Codice Conciliorum Lucensi Regio habetur*, Gallicanæ provinciæ. *Nam eo tempore Archiepiscopus Narbonensis, & ejus provinciæ Episcopi ad Synodos Toletanas conveniebant, quod ex subscriptionibus Toletani tertii apparet. In eo enim Nigetius Narbonensis Metropolitanus, Sergius Episcopus Carcassonensis, & Nebridius Episcopus Agathensis, & procuratores Magalonensis, & Nemausensis Episcoporum subscribunt. Ejusdem quoque Metropolitani, & ipsius provinciæ Episcoporum subscriptiones in quarto, & sexto Toletanis Conciliis impressis leguntur, ut illæ, quæ in manuscriptis habentur, omittantur*.

¶ 2. Quinquagenarium) *In variis editionibus hujus Concilii legitur*, quinarium. *Verum in codice Lucensi Regio, uno Vaticano, & altero Bibliothecæ Dominicanæ manuscriptis, & vetustis exemplaribus Gratiani, & Burchardo, & Ivone est*, quinquagenarium. *Et hanc lectionem secutus est Innocentius III. in Concilio Lateranensi, c.* cum Apostolus *extra de cens. & exact.*

C. IX. *Sacerdotes ab Episcopis suis ultra modum non graventur*.

Item Gregorius *Episcopis Siciliæ lib.* 11. *epist.* 20.

RElatum est nobis, sanctæ memoriæ decessoris mei temporibus per servum Dei Diaconum, qui tunc Ecclesiastici patrimonii curam gessit, fuisse dispositum, ut Sacerdotes per universas vestras diœceses constituti, quoties ad consignandos infantes egredimini, ultra modum gravari minime debuissent. Summa enim præfixa fuerat, vobis, ut audio, consentientibus, quæ ab eisdem Sacerdotibus pro labore Clericorum dari debuisset. Atque hoc, quod tunc placuit, sicut nunc dicitur, minime custoditur. Unde fraternitatem vestram admoneo, ut subjectis vestris non graves studeatis existere.

C. X. *Secundum loci mediocritatem Episcopis convivia parentur*.

Item Pelagius *Cresconio Illustri*.

ILlud *a* magnitudinem tuam minime volumus ignorare, quod Syracusanæ civitatis Episcopus, inter alia, quæ in cautionum suarum pagina spopondit, hoc etiam specialiter sub interpositione pœnæ legitime promisisse legitur, nunquam se a quolibet suæ diœcesis Presbytero ultra duos solidos cathedratici nomine petiturum, nec per quamlibet aliam occasionem quicquam in ejus se dispendio esse gesturum. Quod magnitudo tua non solum a prædicto Episcopo, sed de omnium Episcoporum Siciliæ personis competenti solicitudine custodire non desinat, nec ipsa quoque prandia enormia fieri, sed secundum mediocritatem uniuscujusque loci Episcopo ad consignationem venienti susceptionis præparari convivium: quia nec eo prætextu pauperibus incuti damna volumus, aut qualibet ratione permittimus.

CAUSA XI.

C*Lericus adversus Clericum quæstionem de prædiis agitavit, quem ad civilem judicem producere voluit: reus non nisi ante judicem Ecclesiasticum stare volebat: actor vero potentia civilis judicis illum a possessione sua dejecit. Quo audito Episcopus eum ab officio suspendit: ille contempta Episcopi sententia officium suum administravit. Hos comperto Episcopus sine spe restitutionis in eum sententiam dedit.*

1. *Hic primum quæritur, utrum Clericus ante civilem judicem sit producendus.*
2. *Secundo, si producendus non est, an hæc culpa sit digna suspensione.*
3. *Tertio, si digna non fuerit, an contemptorem sententiæ sui Episcopi irreparabiliter oporteat deponi.*

a *Ansl. l.* 6. *c.* 171. *Polyc. l.* 4. *tit.* 21.

QUÆSTIO I.

1 ps QUod Clericus apud seculares judices accusandus non sit, Cajus Papa *epist. ad Felicem Episcopum cap. secundo scribit, dicens*.

C. I. *Apud secularem judicem nullus Clericus conveniatur*.

NEmo unquam Episcopum apud judicem secularem, aut alios *a* Clericos accusare præsumat.

C. II. PALEA.

I. NUllus *b* judicum neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut juniores *c* Ecclesiæ sine licentia *d* Pontificis per se distringat, aut condemnare præsumat. Quod si fecerit, ab Ecclesia, cui injuriam irrogare dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum agnoscat, & emendet.

Corr. Rom. ¶ *Apud Burchardum, & in aliquot Gratiani codicibus ex iis, qui hanc Paleam habent, & in Decretalibus tit. de foro competenti c. 2. citatur ex Concilio Parisiensi c.* 10. *Verum in Concilio Rhemensi Troslejano c. 6. refertur ex capitularibus, in quibus habetur bis, id est, lib. 6. c. 144. & l. 7. c. 139. Simile quid legitur in Conc. Aurelianensi 4. c. 20. & in Antissiodorensi c.* 43.

C. III. *De eodem*.

Item Marcellinus *e* Papa *epist.* 2.

I. CLericum 1 cujuslibet *f* ordinis absque Pontificis sui permissu nullus præsumat ad secularem *g* judicem attrahere: nec Laico *h* quemlibet Clericum liceat accusare.

Corr. Rom. ¶ 1 Clericum) *In epistola Marcellini secunda, & Concilio Aurelianensi 3. ubi hoc repetitur, & in Pannormia sic legitur*: Clericus cujuslibet ordinis absque Pontificis sui permissu nullum præsumat &c. *Verum ob glossas, & citationes Doctorum nihil est mutatum*.

C. IV. *Ab eis quisque judicandus est, quos sibi judices elegerit*.

Item ex Nicæno Concilio.

JUdices *i* autem alii esse non debent, quam quos ipse, qui impetitur, elegerit, aut quos suo cum consensu hæc sancta sedes, aut ejus Primates auctoritate hujus sanctæ sedis delegaverint.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Nicæno hodie canon hic non habetur: sed fuisse olim plures canones illius Concilii supra dist. 16. c.* septuaginta, *est adnotatum. Quorum partem refert Julius in rescripto contra Orientales, ubi numero 34. habetur hoc caput: & ex eo citatur in Polycarpo*.

C. V. *Ad secularia judicia nullus Clericus est pertrahendus*.

Item Valentinianus, Theodosius, & Arcadius Impp. AAA.

COntinua *k* lege sancimus, ut nullus Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiæ necessitatibus serviunt, ad judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum judicum pertrahatur. Habent illi suos judices, nec quicquam his publicis est commune cum legibus. *Item. §.* 1. Constantinus *l* Imperator præsidens 1 in sancta Synodo, quæ apud Nicæam congregata erat, cum querelam quorundam conspiceret coram se delatam, ait: Vos a nemine dijudicari potestis: quia ad *m* Dei solius judicium reservamini.

Corr. Rom. ¶ 1 Præsidens] *Quam humiliter ibi se gesserit Constantinus, docent Eusebius 2. lib. de vita ipsius cap.* 10. *Socrates lib. 1. c. 5. Theodoretus l. 1. c.* 7.

C. VI.

a *al. reliquos.* b *Extra de foro compet. c. 2. Cap. l. 6. c. 154. & l. 7. c. 139. Burch. l. 16. c. 22.* c *al. minores.* d *al. scientia.) al. permissu.* e *Ex in Conc. Aurelian. 3. c. 31.* f *Ansl. l. 3. c. 22. Pann. l. 4. c. 31.* g *al. seculare judicium.* h *2. q. 7. Laico.* i *Polyc. l. 5. t. 4. Pann. l. 4 c. 109. In Cod. Theod. l. 16. tit. de Episc. jud. c. ult.* k *Ansl. l. 3. c. 109. Polyc. l. 1. tit. 19.* l *12. q. 1. futuram. & 11. q. 1. Sacerdotibus. Hist. Ecclesiastic. l. 10. c. 2. Ruffino auctore.* m *al. quia Dei solius judicio reservamini.*

C. VI. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Matisconensi I. *c.* 8.

II. NUllus *a* Clericus alium Clericum ad judicem secularem accusare, aut ad causam dicendam trahere quocunque modo præsumat: sed omne negotium Clericorum, aut 1 in Episcopi sui, aut Presbyterorum cum Archidiaconi præsentia finiatur. Quod si quis Clericus hoc adimplere distulerit, si minor fuerit, uno minus de quadraginta ictus *b* accipiat: si vero honoratior, triginta dierum inclusione mulctetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut in Episcopi sui) *In Concilio Matisconensi legitur:* aut in Episcopi sui, aut in Presbyteri, aut in Archidiaconi præsentia finiatur. *Verum in prima collectione Decretalium Bernardi tit. de foro competenti c.2. caput hoc refertur eodem modo, atque in hac Palea.*

C. VII. *De eodem.* PALEA.

Item Marcellinus 1 *epist.* 2 *ad Episcopos Orientales.*

QUæcunque *c* contentiones inter Christianos ortæ fuerint, ad Ecclesiam deferantur, & ab Ecclesiasticis viris terminentur. Et si 2 obedire noluerint, quousque obediant, a liminibus Ecclesiæ excludantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Item Marcellinus) *In vulgatis citabatur ex Bonifacio ad Episcopos Galliæ, sed in aliquot vetustis legitur,* Marcello. *Est enim hoc caput in secunda epistola Marcellini, & ipsi tribuit Ivo: sequens autem est, quod in vetustis Gratiani exemplaribus, & a Burchardo, & Ivone citatur ex Bonifacio ad Episcopos Galliæ, ut ib etiam dicetur.*

¶ 2 Et si obedire) *Hæc usque ad finem non leguntur in ipsa epistola: sunt tamen apud Burchardum, & Ivonem.*

C. VIII. *Neque pro civili, neque pro criminali causa Episcopus apud civilem judicem producatur.*

Item Bonifacius *ad Episcopos Galliæ.*

III. NUllus *d* Episcopus neque pro civili, neque pro criminali causa apud quemvis judicem, sive civilem, sive militarem producatur, vel exhibeatur. Magistratus enim, qui hoc jubere ausus fuerit, amissionis cinguli condemnatione plectetur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc adscribebatur Marcello: sed, ut dictum est in proxima superiore notatione, in vetustis Codicibus Gratiani, & apud Burchardum, & Ivonem p. 5. c. 278. tribuitur Bonifacio: & sic est mutatum. Fere eadem habentur apud Julianum antecessorem novell. 123. c. 10. quod in aliis, quæ nomine Bonifacii citantur, solet evenire. Et Ivo eadem parte, c. 369. hoc ipsum caput citat ex libro constitutionum, additis nonnullis verbis, quæ sunt apud Julianum.*

C. IX. *Quilibet Clericus non est in publico examinandus.*

Item Sylvester Papa *in Synodo Romana c.* 14.

TEstimonium *e* Clerici adversus Laicum nemo recipiat: nemo enim *f* Clericum quemlibet in publico examinare præsumat, nisi in Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ *In Synodo Romana sub Sylvestro c. 14. & in Pannormia legitur eodem modo, atque apud Gratianum, ac propterea nihil est mutatum. Verum in epilogo ejusdem Concilii habetur,* Testimonium Laici adversus Clericos nemo recipiat. *Et eodem modo legitur in capitulis Hadriani c. 72. in Concilio Tribur. c. 4. & ex ipso apud Burchardum, & Ivonem.*

Gratian. *Item Codicis lib. 1. tit. de Episcopis, & Clericis* Imperator Theodosius: Nec honore, nec legibus Episcopus ad testimonium dicendum flagitetur. §. 1. *Item dixit:* Episcopum ad testimonium dicendum admitti non decet: nam & persona dehonoratur *h*, & dignitas Sacerdotalis excepta *i* confunditur.

a *Burch. l.* 16. *c.* 21. b *al. ictibus.* c *Burch. l.* 3. *c.* 139. *Ivo p.* 3. *c.* 205. d *Auth. nullus Episcopus Cod. de Episc. & Cler. Burch. l.* 1. *c.* 168. *Ivo p.* 5. *c.* 578. & 369. e *Burch. l.* 2. *c.* 204. *Ivo p.* 6. *c.* 278. *Pann. l.* 4. *c.* 89. f *al. etiam.* g t 3. *l.* 7. & *in Cod. Theod. l.* 11. *tit.* 39. *ibid.* h *al. inhonoratur.* i *al. exempta.*

Novella Constitutio.

Episcopus non flagitetur ad testimonium jurejurando 1, sed Evangeliis tantum coram positis. §. 1. *Item.* Sed *b* judex mittat ad eum ex suis ministris, ut propositis sacrosanctis Evangeliis, secundum quod decet Sacerdotes, dicat, quæ noverit.

Corr. Rom. ¶ 1 Jurejurando.) *Dictio hæc non est in Novella. Et verba Græca, quæ ad hoc faciunt, sunt hæc:* ὀδενὶ δὲ τῶν ἀρχόντων ἐξέσαι τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαστήριον παραγενέσθαι ἐπὶ τῷ νέμαι μαρτυρίαν: *id est;* Præterea nulli magistratuum licebit Dei amantissimos Episcopos cogere, ut perhibendi testimonii causa in jus prodeant.

C. X. *Clericus ad civilem judicem Clericum perducens anathema sit.*

Item Sylvester *in Epilogo Concilii Romani.*

I. SI quis Clericus accusans Clericum in curiam introierit, anathema sit.

Gratian. *Subaudiendum est, si publicorum judiciorum cognitionem petierit: Episcopale namque judicium nihil obest ab Imperatore postulare.*

C. XI. *Proprio privetur honore publici judicii cognitionem ab Imperatore postulans.*

Unde in Carthaginensi *c* Concilio VIII. *legitur.*

I. PLacuit, ut quicunque ab Imperatore cognitionem publicorum judiciorum petierit, honore proprio privetur. Si autem Episcopale judicium ab Imperatore postulaverit, nihil ei obsit.

Corr. Rom. ¶ *In antiquis etiam codicibus citatur Carthaginense octavum, quo nomine videtur significari Concilium Milevitanum, in quo caput hoc extat cap. 19.*

Gratian. *Sic & sequentes auctoritates intelligendæ sunt, quibus Clericorum causas non nisi Clerici cognoscere jubentur.*

C. XII. *A seculari judice Clericus non est audiendus.*

Unde Gelasius Papa *scribit Ezechiæ d Comiti.*

CHristianis gratum semper debet esse, quod ab eorum poscitur dignitate præstandum: quia Deo servientibus beneficium negare non convenit. Sylvester *e* itaque, atque Faustinianus, qui se a cunabulis Clericos confitentur, a Theodora se opprimi per violentiam conqueruntur: quia dicunt se ingenuos, atque Deo auctore pristinæ conditionis nexibus absolutos, in sortem deterrimæ iterum servitutis adduci, & per auctoritatem Regiam contra leges publicas cum Clericali cingulo teneantur adstricti, per Archidiaconum urbis Grumentinæ esse conventos, cum constet eum, qui cœlestem militem pulsat, non nisi ejus forum debere sectari. Et ideo, dilecte fili, dependso salutationis affatu, supradictos Clericos tibi commendo, ut si ad delegatorum judicium eorum adversarii *f* venire contempserint, sublimitatis tuæ tuitione vallentur: ne quid illis aut surreptio, aut inimica legibus violentia necessitatis imponat: quia, qui judicium refugit, apparet eum de justitia diffisum.

C. XIII. *Non nisi ad Episcoporum judicium Clericus vocetur.*

Idem *Crispino g, & Sabino Episcopis.*

SYlvester *h*, & Faustinianus Ecclesiæ Grumentinæ Clerici, lacrymosa nobis insinuatione conquesti sunt, libertatem sibi Domini sui benignitate concessam, hæredum ejus oppressione pulsari, sibique in Clericatus officio pene a cunabulis servientibus, etiam manumissore vivente, in eodem actu nihilominus constitutis, divinis ministeriis *i* impendere servitium non licere,

Kk cum

a *Novell.* 123. §. *præterea nulli.) Apud Julianum novell.* 123. *c.* 9. b *Ivo p.* 5. *c.* 369. *Auth. sed judex Cod. de Episc. & Cler.* c *In Milevitano c.* 19. & *in Afric. c.* 71. d *al. Zejo.* e *Infr. ead. Sylvestr.* f *al. adversaria venire contempserit.* g *al. Crispo.* h *Ans. l.* 6. *c.* 108. i *al. mysteriis.*

cum (si petitionem veritas subsequatur) contra patris & auctoris sui factum venientibus, ut indignis, hæreditas legibus auferatur, nec eis liceat hæreditatem capientibus contra auctoris sui prosilire judicium. Et ideo, fratres *a* charissimi, quoniam se etiam ab Archidiacono dictæ Ecclesiæ queruntur oppressos, qui per eorum absentiam moderatoris judicium promisit eos esse secuturos, calcatis omnibus rationibus *b*, & contra leges divinas, & publicas pulsatis, forum suum putavit auferri, in vestro judicio, quisquis ille est, qui Clericum lacessit, adveniat, ut Ecclesiæ jura, quæ vetusti Principes assidua sanctione firmaverunt, impetitis Clericis non negentur.

C. XIV. *Ante judicem civilem Sacerdotes non accusentur.*

Item Alexander *omnibus orthodoxis, per diversas provincias Christo Domino famulantibus, epist.* 1. *c.* 1.

RElatum est ad hujus sanctæ & Apostolicæ sedis apicem (cui summarum dispositiones causarum, & omnium negotia Ecclesiarum ab ipso Domino tradita sunt) quasi ad caput, ipso dicente Principi Apostolorum Petro: *Tu es c Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*, quod quidam æmuli Christi, ejusque sanctæ Ecclesiæ insidiatores, Sacerdotes Dei ad judices publicos accusare præsumant: cum magis Apostolus *d* Christianorum causas ad Ecclesias deferri, & ibidem terminari præcipiat. Taliter prævaricantes prævaricati sunt in Deum suum, & non obediunt præceptis ejus.

C. XV. *Actor forum rei sequatur.*

Item Pelagius Papa *Benegesto Defensori.*

EXperientiæ *e* tuæ præsenti auctoritate mandamus, ut in causis, in quibus qualibet Ecclesiastici officii persona loco petitoris existit, quenquam laicum pulsatura, apud suæ provinciæ judicem suas proponere actiones non deserat. In iis vero negotiis, in quibus Ecclesiastici officii persona pulsatur, totius submoto pulsationis obstaculo ad Episcopi, vel Presbyterorum, in loco, ubi quæstio vertitur, constitutorum, occurrat indifferenter examen.

C. XVI. *De eodem.*

Item *f Sergio Cancellario.*

SI quisquam Clericus sive inferioris, sive potioris gradus petitor existat, & contra Laicam personam suas dirigat actiones, iste modis omnibus, non alibi, quam apud provinciæ judicem, negotium suum dicturus occurrat. Si quis autem Laicus Clericum cujuscunque gradus duxerit esse pulsandum, ad Episcoporum judicium in eadem civitate, vel territorio constitutorum, proponat eas, quas se habere existimat, actiones. Quem ordinem legibus per omnia convenientem, atque consentaneum demonstrari, illa regula manifestat, quæ præcepit, actorem forum semper sequi pulsati *g*. Clericis vero pulsatis in Episcopali judicio forum competere, principalium quoque sanctionum designat auctoritas.

C. XVII. *Episcopo non permittente, apud secularem judicem Clericus pulsari non debet.*

Item in Concilio Agathensi, *c.* 32. *legitur.*

II. CLericum *h* nullus præsumat apud secularem judicem, Episcopo non permittente, pulsare: sed si pulsatus fuerit, non respondeat, vel *i* proponat: nec audeat criminale negotium in seculari judicio proponere.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Agathensi, c.* 32. *in prima parte legitur:* Clericus nec quenquam præsumat, &c. *& posterior ejusdem capitis pars (quæ habetur supr. 5. q. 6. c. fin.) in qua quasi ex adverso agitur de Laicis, qui Ecclesiam, vel Clerum vexant, ostendit in priore dictum esse de Clericis, qui sine permissu Episcopi sui Laicos pulsarent: & cum originali concordat Ivo.*

C. XVIII. *Clericus suo inobediens Episcopo depositus curiæ tradatur.*

Item Pius Papa, *epistola* 2.

III. SI *a* quis Sacerdotum, vel reliquorum Clericorum suo Episcopo inobediens fuerit, aut insidias ei paraverit, aut contumeliam, aut calumniam, aut 1 convitia intulerit, & convinci potuerit, mox depositus 2 curiæ tradatur, & recipiat 3, quod inique gessit.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut convitia intulerit,] *Sic etiam in vetustis, & apud Anselmum, & Polycarpum: sed in epistola ipsa, & apud Ivonem non habentur ista verba.*

¶ 2 Depositus] *Abest ista dictio ab originali, & Ivone.*

¶ 3 Et recipiat,] *In epistola Polycarpi, & apud Anselmum legitur:* Qui autem facit injuriam, recipiat hoc, quod inique gessit.

C. XIX. *Principali cogatur auctoritate, qui plebem invasam non vult deserere.*

Item ex Concilio Carthaginensi *b* III. *c.* 38.

PEtimus, ut dignemini dare fiduciam, qua *c*, necessitate ipsa cogente, liberum sit nobis rectorem provinciæ, secundum statuta gloriosissimorum Principum adversus illum adire, qui 1 plebem, quam invaserat, usque hodie commonitus, secundum quod statutum fuerat, relinquere contemnit: ut qui miti admonitioni sanctitatis vestræ acquiescere noluit, & emendare illicitum, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Aurelius Episcopus dixit: Servata forma disciplinæ, non æstimabitur appetitus, si a vestra charitate modeste *d* conventus, recedere detrectaverit, cum fuerit, suo contemptu & contumacia faciente, etiam auctoritate judiciaria conventus. Honoratus, & Urbanus Episcopi dixerunt: Hoc enim omnibus placet. Ab universis Episcopis dictum est: Justum est, Placet.

¶ Corr. Rom. ¶ 1 Qui plebem,] *Hæc usque ad vers.* contemnit, *sunt a collectore ex verbis in eodem capite præcedentibus huc comportata, ne illa omnia referenda essent.*

C. XX. *A Principibus corrigantur, quos Ecclesia corrigere non valet.*

Item Gregorius Papa.

ISTud *e* est, quod a vobis poposcimus, & nunc iterum postulamus, ut Paulinum Aquilejensem Pseudoepiscopum, & illum Mediolanensem Episcopum ad clementissimum Principem sub digna custodia dirigatis, ut & iste, qui Episcopus esse nullatenus potest, quia contra omnem canonicam consuetudinem factus est, alios ultra non perdat; & ille, qui contra morem antiquum eum ordinare præsumpsit, canonum vindictæ subjaceat.

Corr. Rom. ¶ *Hoc capitulum in Polycarpo refertur sine auctoris nomine; in libro autem septimo, titulo quinto, simile quiddam refertur ex Gelasio ad Joannem magistrum militum: sed in eo libro sæpe pro Pelagio, scribitur Gelasius. Anselmus quidem integram epistolam Pelagii refert, cujus prior pars est hoc caput, posterior vero cap.* nec licuit, *sup. dist.* 17.

C. XXI. *Proprium gradum amittant Clerici conjurantes, vel conspirantes.*

Item in Concilio Chalcedonensi *f*, *c.* 18.

COnjurationum *g*, & conspirationum crimen (quod apud Græcos dicitur: φρατρία) publicis etiam legibus certum est penitus inhiberi. Hoc multo magis in sancta Dei Ecclesia ne fiat, convenit abdicari. Si qui vero Clerici, vel Monachi inventi fuerint conjurantes, aut conspirantes, aut phratrias, vel factiones componentes aliquas

a *Sup. eadem, Christianis.* b *abest a multis.* c *Matth.* 16. d 1. *Corinth.* 6. e *Polyc. lib.* 1. *tit.* 2. f *al. Idem.* g *Supra* 3. *quæst.* 6. *neminem.* h *Ivo part.* 6. *c.* 367. *Infra ead. Clericum nullus.* i *al. nec.*

a *Polyc. lib.* 4. *tit.* 34. *Ansel. l.* 8. *c.* 17. *Ivo p.* 5. *c.* 243. b *Et in Afric. c.* 16. c *al. quoniam.* d *al. modestius.* e *Ansel. l.* 12. *c.* 42. *Polyc. l.* 1. *tit.* 15. f *Et in Vuormaciensi, c.*74. g *Infra ead. c. si qui Clerici.*

quas suis Episcopis, aut Clericis aliis, omnino cadant de proprio gradu.

C. XXII. *Clerici conspirantes, proprio amisso gradu, retrudantur in carcerem: cæteri excommunicentur.*

Item Calixtus Papa *Episcopis Galliæ, epist.* 2.

CONspirationum *a* crimina vestris in partibus vigere audivimus, & plebes contra Episcopos suos conspirare nobis manifestum est: cujus criminis astutia non solum inter Christianos abominabilis est, sed etiam inter Ethnicos, & ab exteris legibus prohibita. Et idcirco hujus criminis reos non solum Ecclesiasticæ, sed etiam seculi damnant leges: & non solum conspirantes, sed etiam consentientes eis. Antecessores vero nostri cum plurima turba Episcoporum, quicunque eorum in Sacerdotali honore sunt positi, aut existunt Clerici, honore, quo utuntur, carere *b* præceperunt: cæteros vero communione privari, & ab Ecclesia extorres fieri jusserunt, omnesque simul utriusque ordinis viros infames esse censuerunt, & non solum facientes, sed & eis consentientes.

C. XXIII. *Clerici, aut Monachi conjurantes, proprio priventur honore.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 18.

I. SI qui Clerici, aut Monachi reperti fuerint conjurantes *c*, aut conspirantes, aut insidias ponentes Episcopis, aut Clericis *d*, gradu proprio penitus abjiciantur.

Correct. Rom. ¶ *Hic canon est pars canonis* 18. *Concilii Chalcedonensis, qui paulo ante c.* conjurationum, *integer ex alia refertur versione.*

C. XXIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano.

SI *e* Clerici, aut Monachi inventi fuerint conspirantes, aut per conjurationem calumniam machinantes Episcopis, vel Clericis, proprium amittant gradum.

Corr. Rom. ¶ *Ivo etiam, & auctor Polycarpi citat ex Toletano: sed in nullo est inventum, & est idem canon cum priore verbis tantum mutatis.*

C. XXXV. *De eodem.*

Item ex Concilio Aurelianensi III. *c.* 21.

II. SI qui Clericorum (ut nuper multis locis per superbiam, Diabolo instigante, actum fuisse perpatuit] rebelli auctoritate se in unum conjuratione intercedente collegerint, & aut sacramenta inter se data, aut chartulam conscriptam fuisse patuerit, nullis excusationibus hæc præsumptio elabatur *f*: sed re detecta, cum in Synodum ventum fuerit, in præsumptores juxta personarum & ordinum qualitatem, a Pontificibus, qui tunc in unum collecti fuerint, vindicetur: quia sicut charitas ex præceptis divinis *g* corde, non chartulæ conscriptione, vel conjurationibus est exhibenda; ita quæ *h* supra sacras admittuntur scripturas, auctoritate & districtione Pontificali sunt reprimenda.

C. XXVI. *Inter Clericos, & Laicos causæ exortæ ab Episcopis audiantur.*

Item Innocentius Papa *ad Victricium Rothomagensem, epist.* 2. *c.* 3.

SI *i* quæ causæ, vel contentiones inter Clericos, vel 1 inter Laicos & Clericos, tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, placuit, ut secundum Synodum Nicænam *K*, congregatis omnibus ejusdem provinciæ Episcopis, judicium 2 terminetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel inter] *Sic in editione Conciliorum tribus tomis. In illa autem quatuor tomorum absunt hæc*, vel inter Laicos & Clericos. *In Gratiani Codicibus legebatur*, contentiones inter Clericos & Laicos.

¶ 2 Judicium] *In aliquot editionibus ipsius epistolæ, apud Anselmum, in Capitularibus, & in epistola Nicolai Episcopis Galliæ in appendice Bibliothecæ sanctorum Patrum, in qua caput hoc refertur, legitur* jurgium.

Gratian. *Cum ergo his omnibus auctoritatibus Clerici ante civilem judicem denegentur producendi, cum [nisi prius depositi, vel nudati fuerint] curiæ non sint repræsentandi, patet, quod ad secularia judicia Clerici non sunt pertrahendi.*

2 pars. §. 1. *His ita respondetur. Clerici ex officio Episcopo sunt suppositi: ex possessionibus prædiorum Imperatori sunt obnoxii. Ab Episcopo unctionem, decimationes, & primitias accipiunt: ab Imperatore vero prædiorum possessiones nanciscuntur. Unde* Augustinus *ait super Joannem*: Quo *a* jure villas defendis? divino, an humano? *Require in principio, ubi differentia signatur inter jus naturale, & jus constitutionis. Quia ergo, ut prædia possideantur, Imperiali lege factum est, patet, quod Clerici ex prædiorum possessionibus Imperatori sunt obnoxii.*

C. XXVII. *Imperatori tributum Ecclesia denegare non debet.*

Item Ambrosius *b contra Auxentium, in oratione de tradendis basilicis.*

SI tributum petit Imperator, non negamus: agri Ecclesiæ solvunt *c* tributum. Si agros desiderat Imperator, potestatem habet vendicandorum. *Ac paucis interjectis*. Tollant eos, si libitum est: Imperatori non dono, sed non nego.

C. XXVIII. *Potestatibus tributa non sunt deneganda.*

Idem *in commentariis ad c.* 5. *Lucæ, lib* 4. *c. penult.*

MAgnum quidem est, & spirituale documentum, quo Christiani viri sublimioribus Potestatibus docentur debere esse subjecti: ne quis constitutionem terreni Regis putet esse solvendam. Si enim censum *d* Dei Filius solvit, quis tu tantus es, qui non putes esse solvendum?

Gratian. *Item Apostolus e*: Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit. *Item Petrus f Apostolus generaliter omnibus fidelibus scribit*: Estote subditi Dominis vestris, sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis, ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum.

C. XXIX. *De secularibus negotiis Episcopus cognoscere non debet.*

Item ex epist. 1. Clementis *ad Jacobum fratrem Domini.*

TE *g* quidem oportet irreprensibiliter vivere, & summo studio niti, ut omnes vitæ hujus occupationes abjicias: ne fidejussor existas: ne advocatus litium fias: neve in ulla aliqua occupatione prorsus inveniaris mundialis negotii occasione perplexus. Neque enim judicem, aut cognitorem secularium negotiorum hodie te ordinare vult Christus: ne præfocatus præsentibus hominum curis non possis verbo Dei vacare, & secundum veritatis regulam secernere bonos a malis. Ista namque opera, quæ tibi minus congruere superius exposuimus, exhibeant sibi invicem vacantes 1 Laici: & te nemo occupet ab his studiis, per quæ salus omnibus datur.

Corr. Rom. ¶ 1 Vacantes Laici:] *In epistola Clementis legitur*, discentes, id est, Laici: *sed Gratianus etiam infra post Paleam*, Clericus nullum, *eodem modo legit, atque hic.*

C. XXX. *In his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, Laici sibi invicem operam dent.*

Item ibidem *continenter.*

Kk 2 Sicut

a *Polyc. l.*4.*tit.*30. *Ansel. l.*8.*c.*10. *Burch. l.*10.*c.*64. *Ivo p.*12. *c.*85. *& p.* 6. *c.* 346. b *al. cadere.* c *Sup. ead. conjurationum. Polyc. l.*4. *tit.*34. *Burch. l.*10.*c.*68. *Ivo p.*12.*c.*87. d *al. conclericis.* e *Polyc. ib. Burch. l.*10 *c.*69. *Ivo p.*12.*c.*83. *Ans. l.*8.*c.*18. f *al. prævaleat*:] *al. præveletur.*] g *al. Dominicis.* h *al. quod admittitur, est reprimendum.* i *Cap. l.*6. *c.*287. *Ans. l.*2.*c.* 53. K *C.*5. *Conc. Nic.* 1 *abest a nonnullis Conciliorum editionibus.*

a *Dist.* 8. *quo jure.* b *l.* 5. *epistolarum post epist.* 32. c *al. solvant.* d *Matth.* 17. e *Rom.* 13. f 1. *Pet.* 2. g *Inducitur Petrus loquens Clementi.*

SIcut enim tibi impietatis crimen est neglectis verbi Dei studiis solicitudines suscipere seculares: ita & unicuique Laicorum peccatum est, nisi invicem sibi etiam in his, quæ ad communis vitæ usum pertinent, operam fideliter dederint. Te vero securum facere ex his, quibus non debes instare *a*, omnes communiter elaborent. Quod si forte a semetipsis hoc Laici non intelligunt, per Diaconos edocendi sunt, ut tibi solius Ecclesiæ solicitudines derelinquant.

Gratian. *Ex his omnibus datur intelligi, quod in civili causa Clericus ante civilem judicem conveniendus est. Sicut enim Ecclesiasticarum legum Ecclesiasticus judex est administrator: ita & civilium non nisi civilis debet esse executor. Sicut enim ille solus habet jus interpretandi canones, qui habet potestatem condendi eos: ita solus ille civilium legum debet esse interpres, qui eis jus, & auctoritatem impertit. In criminali vero causa non nisi ante Episcopum est Clericus examinandus. Et hoc est illud, quod legibus, & canonibus supra diffinitum est, ut in criminali videlicet causa ante civilem judicem nullus Clericus producatur, nisi forte cum consensu Episcopi sui, veluti quando incorrigibiles inveniuntur, tunc detracto eis officio curiæ tradendi sunt.*

C. XXXI. *Qui Episcopo insidiatur, semotus a Clero curiæ tradatur.*

Unde Fabianus Papa *ait epist. 2. Episcopis Orientalibus.*

STatuimus *b*, ut si quis Clericorum suis Episcopis infestus, aut insidiator fuerit, eosque criminari voluerit, aut conspirator fuerit, mox ante examinatum judicium submotus a Clero curiæ tradatur, cui diebus vitæ suæ deserviat, & infamis absque ulla restitutionis spe permaneat.

Gratian. *Quia ergo iste non in criminali, sed in civili causa Clericum ante civilem judicem produxit, non est judicandus transgressor canonum, nec est dicendus pertraxisse reum ad judicem non suum; quia de civili causa non nisi judex civilis cognoscere debet.* 2 ps. §. 1. *Econtra ea, quæ in actoris defensione dicta sunt, verisimilia quidem videntur, sed pondere c carent. Sacris enim canonibus, & forensibus legibus, tam in civili, quam in criminali causa Clericus ad civilem judicem pertrahendus negatur.*

C. XXXII. *Fratres apud Presbyteros judicentur.*

Unde in epistola prima Clementis *ad Jacobum legitur.*

III. SI *d* qui ex fratribus negotia habent inter se, apud cognitores seculi non judicentur, sed apud Presbyteros Ecclesiæ, quicquid illud est, dirimatur.

C. XXXIII. *Nullus Clericus propter aliquam causam intret curiam.*

Item Sylvester Papa *in epilogo e* Concilii Romani.

IV. NUllus *f* Clericus, vel Diaconus, vel Presbyter propter quamlibet causam intret in curiam, nec ante judicem civilem 1 causam dicere præsumat.

Corr. Rom. ¶ 1 Civilem] *In epilogo Synodi Romanæ sub Sylvestro, unde hoc videtur sumptum, legitur,* cinctum: *cingulo enim milites, ac magistratus ab Imperatore donabantur.*

C. XXXIV. *Ecclesiasticum, non forense judicium pœnitens expetat.*

Item Leo Papa *ad Rusticum epist. 90. al. 92. c. 9.*

ALiud *g* quidem est debita juste reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet etiam a multis licitis abstinere, dicente Apostolo *h*: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Unde si quis pœnitens habet causam, quam negligere forte non debeat, melius expetit Ecclesiasticum, quam forense judicium.

Gratian. *Non ait propter criminalem tantum, sed generaliter propter quamlibet causam tam civilem, quam criminalem intelligens.*

C. XXXV. *Cuicunque licet sacrosanctæ sedis Antistitis judicium eligere.*

Unde Theodosius *a* Imperator.

QUicunque litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit, vel in *b* initio litis, vel decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive cum jam cœperit promi sententia, judicium elegerit sacrosanctæ sedis *e* Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum *d* judicium cum sermone litigantium 1 dirigatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Dirigatur) *In Cod. Theodosiano lib. 16. tit. de Episcopali judicio l. 1. quæ repetitur l. 6. Capit. c. 281. & in Concilio tertio Valentino sub Lothario, & apud Ivonem, & Anselmum sequuntur hæc:* Multa enim, quæ in judicio captiosæ præscriptionis vincula non patiuntur, investigat, & promit sacrosanctæ religionis auctoritas, *ac statim adnectitur cap. sequens:* Omnes itaque causæ.

C. XXXVI.

Item ibidem.

OMnes *e* itaque causæ, quæ vel prætorio jure, vel civili tractantur, Episcoporum sententiis terminatæ, perpetuo stabilitatis jure firmentur, nec ulterius liceat retractare negotium, quod Episcoporum sententia deciderit. §. 1. Testimonium etiam, ab uno licet Episcopo perhibitum, omnes judices indubitanter accipiant; nec alius audiatur, cum testimonium *f* Episcopi a qualibet parte fuerit repromissum. Illud est enim veritatis auctoritate firmatum, illud incorruptum, quod a sacrosancto homine conscientia mentis illibatæ protulerit. Hoc nos edicto salubri aliquando censuimus: hoc perpetua lege firmamus, malitiosa litium semina comprimentes.

Gratian. *Hæc si quis antiquata contendat, quia in Justiniani codice non inveniuntur ita inserta, per Carolum renovata cognoscat, qui in suis Capitularibus l. 6. c. 281. ait inter cætera.*

C. XXXVII.

VOlumus *g*, atque præcipimus, ut omnes ditioni nostræ Deo auxiliante subjecti, tam Romani, quam Franci, Alemani, Bavari, Burgundiones, Saxones, Thuringi, Frisones, Galli, Britones, Longobardi, Guascones, Beneventani, Gothi, Hispani, cæterique nobis subjecti omnes, quocunque videantur legis vinculo constricti, vel consuetudinario more connexi, hanc sententiam, quam ex sextodecimo Theodosii Imperatoris libro, capitulo videlicet undecimo ad interrogata Ablavii Ducis, illi, & omnibus rescriptam 1 sumpsimus, & inter nostra capitula pro lege tenendam consultu omnium fidelium nostrorum, tam Clericorum, quam Laicorum posuimus; lege *h* cuncti perpetua teneant, id est: Quicumque litem habens, sive possessor, sive petitor fuerit &c. (ut supra *i*.)

Corr. Rom. ¶ 1 Rescriptam sumpsimus) *Sic est emendatum ex capitulari. Antea legebatur,* per scripturam misimus.

C. XXXVIII. *Presbyter apud Episcopum tantum judicari debet.*

Item Gregorius *lib. 11. epist. 54. Joanni defensori eunti in Hispaniam monendo dicit.*

DE *k* persona Presbyteri hoc attendendum est, quia, si quam causam habuit, non ab alio teneri, sed Episcopus

a *Vacare. orig.* b *Ans. l. 7. c. 159. Polyc. l. 4. t. 31.* c *al. pondere veritatis.* d *Polyc. l. 5. t. 1. Ivo p. 6. c. 345. Ans. l. 6. c. 158.* e *Et in Conc. ipso c. 16.* f *Pann. l. 4. c. 30.* g *infra de pœn. dist. 1. c. aliud.* h *1. Cor. 6.*

a *Cod. Theod. l. 16. de Episcopali judicio. l. 1. §. quicunque. de judic. c. novit. Capit. l. 6. c. 281. Ans. l. 3. c. 108. Ivo p. 16. cap. 312.* b *al. inter initia.* c *al. legis.* d *al. Episcopum cum.* e *Capit. ibid. Ans. ib. Ivo ib. Pann. l. 5. c. 23.* f *al. testimonio.* g *Ans. ib.* h *lege cunctis perpetuo tenendam) orig.* i *sup. ead. cap. quicunque.* k *Ans. l. 3. c. 95. Novell. 123. §. si quis contra.*

ſcopus ipſius adiri debuit: ſicut novella conſtitutio *a* manifeſtat, quæ loquitur de ſanctiſſimis, & Deo amabilibus, ac reverendiſſimis Epiſcopis, Clericis, & Monachis: Imp. Juſtinianus Auguſtus *Petro glorioſiſſimo præfecto* 1 *prætorio. Si quis contra aliquem Clericum, aut Monachum, aut Diaconiſſam, aut Monaſtriam, aut Aſcetriam habeat aliquam actionem, doceat* b *prius ſanctiſſimum Epiſcopum, cui horum unuſquiſque ſubjacet. Ille vero cauſam inter eos dijudicet. Et ſi quidem utraque pars his, quæ judicata ſunt, non acquieverit* 2, *jubemus per loci judicem* c *hæc executioni perfecte mandari &c.* §. 1. Ne *d* vero objiciatur, quia de Clerico hoc loquitur, non de Presbytero; ſciendum eſt, quia ſuperius in eadem conſtitutione lib. Cod. 1. e legitur appellatione Clericorum, etiam Presbyteros, & Diaconos contineri. Verba autem legis iſta ſunt: *Presbyteros autem, & Diaconos, & Subdiaconos, Cantores, & Lectores, quos omnes Clericos appellamus*, & reliqua.

Corr. Rom. ¶ 1 Præfecto Prætorio) *Græce eſt*, μαγίϛρῳ θείων ἡμῶν ὀφφικίων: *id eſt*, magiſtro divinorum noſtrorum officiorum.

¶ 2 Non acquieverit) *In Authentica de ſanctiſſ. Epiſcopis, & apud Julianum abeſt negatio.*

C. XXXIX. *Clericus Clericum ad publica judicia non pertrahat.*

Item Gregorius *lib. 9. epiſt. 32. Romano defenſori Siciliæ.*

PErvenit ad nos, quod ſi quis contra Clericos quoslibet cauſam habeat, deſpectis eorum Epiſcopis eoſdem Clericos in tuo facias judicio exhiberi. Quod ſi ita eſt, quia valde conſtat eſſe incongruum, hac tibi auctoritate præcipimus, ut denuo hoc facere non præſumas: ſed ſi quis contra quemlibet Clericum cauſam habuerit, Epiſcopum ipſius adeat, ut aut ipſe cognoſcat, aut certe ab eo judices deputentur: aut ſi forte ad arbitros eundum eſt, partes ad eligendos *f* judices ab ipſo executio deputata compellat. Si quis vero Clericus, vel Laicus contra Epiſcopum cauſam habuerit, tunc te interponere debes, ut inter eos aut ipſe cognoſcas, aut certe te admonente ſibi judices eligant. Nam ſi ſua unicuique Epiſcopo juriſdictio non ſervatur, quid aliud agitur, niſi ut per nos, per quos Eccleſiaſticus cuſtodiri debuit ordo, confundatur?

C. XL. *A Laicis judicibus Clerici non ſunt opprimendi.*

Idem *Januario Epiſcopo Caralitano lib. 3. epiſt. 26.*

FRatris, & Coepiſcopi noſtri Felicis, & Cyriaci Abbatis relatione cognovimus, quod in Inſula Sardinia Sacerdotes a laicis judicibus opprimantur, & fraternitatem tuam miniſtri tui deſpiciant: dumque ſolum ſimplicitati a vobis ſtudetur, quantum videmus, diſciplina negligitur.

C. XLI. *Sacerdotes a Regibus ſunt honorandi, non judicandi.*

Item Gregorius Mauritio Imperatori lib. 4. epiſt. 31. ſeu cap. 75.

SAcerdotibus *g* autem non ex terrena poteſtate Dominus noſter citius indignetur, ſed excellenti conſideratione propter eum, cujus ſervi ſunt, eis ita dominetur, ut etiam debitam reverentiam impendat. Nam in divinis *h* eloquiis Sacerdotes aliquando Dii, aliquando Angeli vocantur. Nam & per Moyſen de eo, qui ad juramentum deducendus eſt, dicitur *i*: *Applica illum ad Deos*, id eſt, ad Sacerdotes. Et rurſus ſcriptum eſt: *Diis non detrahes*, ſcilicet Sacerdotibus. Et Propheta κ ait: *Labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirent ex ore ejus, quia Angelus Domini exercituum eſt.* Quid ergo mirum, ſi illos veſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio honorem tribuens eos aut Angelos, aut Deos ipſe etiam appellat Deus? §. 1. Eccleſiaſtica quoque hiſtoria teſtatur, quia cum piæ memoriæ Conſtantino *a* Principi in ſcripto oblatæ accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis accepit, & eoſdem, qui accuſati fuerant, Epiſcopos convocans, in eorum conſpectu libellos, quos acceperat, incendit, dicens: Vos Dii eſtis, a vero Deo conſtituti. Ite, & inter vos cauſas veſtras diſcutite: quia dignum non eſt, ut nos judicemus Deos. In qua tamen ſententia ſibi magis ex humilitate, quam illis aliquid præſtitit ex reverentia impenſa. Ante eum quippe Pagani in Rep. Principes fuerunt, qui verum Deum neſcientes Deos ligneos, & lapideos colebant, & tamen eorum Sacerdotibus honorem maximum tribuebant. Quid ergo mirum, ſi Chriſtianus Imperator veri Dei Sacerdotes dignetur honorare, dum Pagani, ut prædiximus, Principes honorem impendere Sacerdotibus noverunt, qui Diis ligneis, & lapideis ſerviebant? §. 2. Hæc ergo 1 non tantum ſpecialiter, quantum generaliter pro omnibus aſſerimus Sacerdotibus: quoniam adhuc neſcimus, quis in terribili judicio Dei qualis futurus ſit. Etenim Paulus egregius prædicator dicit: *Nolite judicare ante tempus, donec veniat Dominus*, & reliqua. Nam ſunt multa, quæ de judicio illius homines ignorant: quia fortaſſe, quæ vos laudatis, ille reprehendet, & quæ vos reprehenditis, ille laudabit.

Corr. Rom. ¶ 1 Hæc ergo) *Sic etiam habet locus hic apud Nicolaum in epiſtola, cujus initium*, Propoſueramus. *ſed in originali pro iſtis hæc leguntur*: Hæc ergo pietati Dominorum, non pro me, ſed pro cunctis Sacerdotibus ſuggero. *Et multis interjectis, quæ hic non referuntur, ſubdit:* Nam adhuc neſcimus, quis ſibi, qualis ſit: & Paulus egregius prædicator &c. *Præſtatque omnino integrum illum locum legere, Apoſtolicæ libertatis plenum.*

C. XLII. *Qua pœna feriatur Clericus Clericum ad ſecularia judicia pertrahens.*

Item ex Concilio Milevitano.

INolita *d* præſumptio uſque adeo illicitis auſibus aditum patefecit, ut Clerici Conclericos ſuos relicto Pontifice ſuo ad judicia publica pertrahant. Proinde ſtatuimus hoc de cætero non præſumi. Si quis hoc præſumpſerit facere, conventus 1 & cauſam perdat, & a communione efficiatur extraneus.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Milevitano, quod habetur, nihil tale extat. Ex ipſo tamen citatur etiam ab Innocentio III. in c.* ſi diligenti, *extra de foro compet. Habetur autem in Toletano III. c. 13.*

¶ 1 Conventus) *Dictio iſta in nullo Concilii exemplari, aut impreſſo, aut manuſcripto eſt inventa.*

C. XLIII. *Clericus apud civilem judicem judicari non debet.*

Item ex Concilio Carthaginenſi III. *c. 9.*

II. PLacuit *d*, ut quiſquis Epiſcoporum, Presbyterorum, & Diaconorum, ſeu Clericorum, cum in Eccleſia ei crimen fuerit intentatum, vel civilis cauſa fuerit commota, ſi derelicto Eccleſiaſtico judicio, publicis judiciis purgari voluerit, etiamſi pro ipſo fuerit prolata ſententia, locum ſuum amittat. Et hoc in criminali actione. In civili vero perdat, quod evicit, ſi locum ſuum obtinere maluerit: ſiquidem 1 ad eligendos judices inique de Eccleſiæ conſortio judicat, qui de univerſa Eccleſia male ſentiendo, de judicio ſeculari poſcit auxilium: cum

a *Nov. 123.* b *Adeat*] *orig.* c *al. hoc.* d *in eadem Novell.* §. *Presbyteros apud Julianum c. 30.* e *al.* L. 1. *c. id eſt, c. 51. novel. Auth. de ſanctiſſimis Epiſcopis. Presbyteros.* f *eligendum judicem*) *orig.* g *Nicolaus epiſt. 7. ad Michaelem Imper. c. 35.* h *Exod. 22.* i *ibid.* κ *Malach. 2.*

a *Sup. ead. c. continua.* §. *Item Conſtantinus. B. Auguſtinus epiſt. 66.* b 1. *Cor. 4.* c *in Tolet. 3. c. 13. & in Conc. apud Palatium Vermis habito c. 18.* d *Ivo p. 6. c. 362.* §. *item placuit.*

cum privatorum Christianorum causas Apostolus *a* etiam ad Ecclesiam deferri, atque ibi determinari præcipiat.

Corr. Rom. ¶ 1 Siquidem] *In cæteris Conciliorum editionibus, & in uno Vaticano codice legitur*: siquidem ad eligendos judices sibi de Ecclesiæ consortio dubitat, vileque Ecclesiæ consortium judicat, qui de universa &c. *In recentiore autem quatuor tomorum editione hoc modo*: cui enim ad eligendos judices undique patet auctoritas, ipse se indignum fraterno consortio judicat, qui de universa &c. *eodemque fere modo est in Codice Lucensi Regio, & refertur in Concilio apud Palatium Vermis habito c.* 18.

C. XLIV. *Clericus non accusetur, nisi ante Ecclesiasticum judicem.*

Item ex eodem.

DE *b* diversis ordinibus Ecclesiæ servientibus si quis in causam criminis incurrerit, & abnuerit judicium Ecclesiasticum, debet periclitari.

Corr. Rom. ¶ *Est summa capituli præcedentis, & in Conciliis olim Coloniæ, ac Lutetiæ impressis, duobus exemplaribus Vaticanis, & in codice canonum omnino est loco summæ, nec multo aliter apud Ivonem p. 6. c.* 362.

C. XLV. *Qui cum Clerico litigium habet, Episcopum ipsius adeat.*

Item constitutione 74. c. 1. c

III. SI *d* quis cum Clerico litigium habuerit, si quidem de causa pecuniaria, adeat prius Episcopum, cujus judicio Clericus suppositus est. Ille enim sine damno, & sine dilatione competentem finem liti impositurus est. Sin autem noluerit 1 Episcopus litem dirimere, tunc ad civilem judicem disceptatio causæ perveniat. Ubi autem Episcopus causam dirimere vult, sine scriptura omnia procedant, & diffinitiva sententia sine scriptis ab eo proferatur 2. §. 1. Quod si de criminali 3 causa litigium emerserit, tunc competentes judices in hac civitate, vel in provinciis interpellati, consentaneum legibus terminum causæ imponant: ita tamen ut disceptatio litis duorum mensium spatium non excedat, a litis contestatione numerandum 4. *Item*. §. 2. In criminalibus vero causis nunquam sine scriptura procedere debet. Non aliter autem puniatur Clericus, nisi obnoxius repertus, Sacerdotio nudatus fuerit ab Episcopo suo, vel Clericatus honore. Sin autem crimen Ecclesiasticum est, tunc secundum canones ab Episcopo suo causæ examinatio, & pœna procedat, nullam communionem aliis judicibus in hujusmodi causis habentibus.

Corr. Rom. ¶ 1 Noluerit) *Ita etiam apud Julianum, & Ivonem, & sic legit auctor glossæ: sed in Novella ipsa Justiniani additur*, vel non potuerit.

¶ 2 Proferatur) *In Novella ipsa sequuntur hæc*: nisi forte partes voluerint, ut in scriptis ea inseratur. Quod si &c. *Apud Ivonem loco dictionis*, proferatur, *est*, inseratur: *quod suspicionem facit, intermedia scriptoris vitio deesse*.

¶ 3 De criminali) *In Novella Justiniani additur*, civili tamen.

¶ 4 Numerandum) *Quæ sequuntur usque ad vers*. Non aliter, *neque in Novella, neque apud Julianum, aut Ivonem, neque in vetustis Gratiani codicibus habentur: sed ob Doctorum citationes non sunt expuncta*.

C. XLVI. *Clericus adversus Clericum negotium habens secularia judicia non exerceat.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *c.* 9.

SI *e* Clericus adversus Clericum habeat negotium, non relinquat suum Episcopum, & ad secularia judicia non concurrat: sed prius negotium agitetur apud proprium Episcopum: vel certe 1 si fuerit negotium *f* ipsius Episcopi, apud arbitros ex utraque parte electos audiatur negotium. Si quis vero contra hæc fecerit, canonum subjaceat correptionibus. §. 1. Et si Clericus adversus suum, vel alium Episcopum habeat causam, apud audientiam Synodi provinciæ ejus conquiratur. §. 2. Si vero contra ipsius provinciæ Metropolitanum Episcopum Episcopus, sive Clericus habeat controversiam, pergat ad ipsius diœcesis Primatem, aut certe ad Constantinopolitanæ Regiæ civitatis sedem, ut eorum ibi negotium exquiratur *a*.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel certe si fuerit) *Græce est*, ἤγουν γνώμῃ αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου, παρ' οἷ ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλοιτο, τὰ τῆς δίκης συγκροτεῖσθαι: *id est*, vel certe ex ipsius Episcopi sententia, apud eos, quos utraque pars voluerit, ea, quæ ad judicium pertinent, agitentur. *Nec longe aliter vertit Dionysius, cujus versionem attulerunt Burchardus, & Ivo, & Innocentius, Extra de foro comp. c. 1. Sententia vero, quæ hoc loco ex prisca versione elicitur, habetur paulo post in versic.* Et si Clericus adversus suum. *Quare non bene hic inculcatur, sed ob glossam non est mutatum.*

C. XLVII. PALEA.

Item ex Concilio Agathensi *c.* 32.

III. CLericum *b* nullus præsumat apud secularem judicem Episcopo non permittente pulsare. Sed si pulsatus fuerit, non respondeat, nec proponat, nec audeat criminale negotium in judicio seculari proponere.

Corr. Rom. ¶ *Abest a plerisque vetustis exemplaribus, & frustra hic repetitur, quod plane idem habetur sup. ead. c.* Clericum nullus. *De lectionis autem varietate ibi notatum est.*

Gratian. *Ex his omnibus datur intelligi, quod Clericus ad publica judicia, nec in civili, nec in criminali causa est producendus, nisi forte civilem causam Episcopus decidere noluerit, vel in criminali sui honoris cingulo eum nudaverit*. §. 1. *Illud c autem, quod in epistola Clementis dictum est*: Non cognitorem secularium negotiorum te vult Deus esse, *ex Episcopali unctione intelligendum est. Non enim in Episcopum ungitur, ut cognitor secularium negotiorum resideat, sed ut procurator animarum, & distributor spiritualium existat. Prohibetur ergo secularibus negotiis occupari, non ad tempus sequester fieri. Vel secularia judicia non de rebus secularibus, sed secularium virorum intelligenda sunt. Judicia de rebus secularibus secularia appellantur juxta illud Apostoli* d: Secularia igitur judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, constituite. *Judicia vero secularium secularia appellantur, juxta illud Apostoli in epistola Clementis, quod ex subsequentibus datur intelligi, cum dicitur* e: Hæc opera, quæ tibi minus congruere diximus, exhibeant sibi invicem vacantes Laici. *Prohibentur ergo Clerici a cognitione negotiorum secularium virorum, non secularium causarum. Negotia quippe Clericorum, sive criminalia, sive civilia fuerint, non nisi apud Ecclesiasticum judicem ventilanda sunt.*

C. XLVIII. *Non nisi in foro suo audiatur Clericus.*

Unde Hadrianus *f* Papa *c.* 35.

CLericus *g*, sive Laicus si crimine, aut lite pulsatus fuerit, non alibi, quam in foro suo provocatus audiatur.

C. XLIX. *De eodem.*

IN *h* Clericorum causa hujusmodi forma servetur, ne quenquam eorum sententia a non suo judice dicta constringat.

Gratian. *Res vero in litigio posita ante legitimum cognitionis eventum in nullam debet omnino transferri personam.*

C. L.

a 1. *Cor.* 6. b *Ivo ib. initio capitis*. c *Novella* 83. *apud Julianum*. d *Ivo p.* 6. *c.* 427. *& p.* 16. *c.* 150. e *ext. de foro comp. c.* 1. *Polyc. l.* 4. *t.* 31. *Burch l.* 3. *c.* 183. *Ivo p.* 6. *c.* 228. f *al. judicium*.

a *al. terminetur*. b *sup. ead. Clericum nullus*. *Ivo p.* 6. *c.* 367. c *sup. ead. te quidem*. d 1. *Corinth.* 6. e *sup. ead. te quidem*. f *in cap. Hadriani c.* 35. g *Ans. l.* 3. *c.* 88. h *Ans. ibid. Deusdedit p.* 3.

C. L. *In nullam transferatur personam res in litigio posita ante cognitionis eventum.*

Unde Gelasius Papa *Quingesio* 1 *Episcopo.*

QUia res in litigio posita in nullam transferri potest omnino personam, donec legitimæ cognitionis eventus, cui potius debeatur, judiciaria disceptatione possit agnosci, ex eadem re quispiam non sinatur exigere pensiones; sed in eodem statu, re eadem posita, in quo videtur (sicut dictum est) ante constituta *a*, quisquis sibi putat quippiam posse competere, juridico pulset examine, præjudiciis omnibus inde submotis.

Corr. Rom. ¶ 1 Quingesio] *In antiquis exemplaribus partim est ista vox, partim* Lucio, *partim* L. *partim* Quinquagesimo.

QUÆSTIO II.

Q*Uod* b *vero culpa illa suspensione digna sit, ex capitulo illo Milevitani Concilii liquido constat. Si enim communione privandus est, qui Clericum ad civilem judicem crediderit pertrahendum; multo magis suspensione dignus est, qui sui Episcopi judicium interpellantem, ad judicium seculare pertrahere non dubitavit.*

QUÆSTIO III.

1 ps S*Ed ponatur, quod hæc culpa suspensione digna non fuerit: quæritur, utrum sit deponendus, qui officium contra prohibitionem Episcopi celebrare ausus est? Sed quod sententia Episcopi sive justa, sive injusta fuerit, timenda sit,* Gregorius *homil. 26. in Evangelia testatur, dicens.*

C. I. *Timenda est sententia Pastoris.*

SEntentia Pastoris, sive justa, sive injusta fuerit, timenda est.

Corr. Rom. ¶ *Ipsa prorsus B. Gregorii verba leguntur, infra ead. c.* non solum *vers.* utrum juste.

C. II. *A suo Episcopo excommunicatus, non est ab alio recipiendus.*

Item ex Concilio *c* Antiocheno, *c. 6.*

SI *d* quis a proprio Episcopo excommunicatus est, non eum prius ab aliis debere suscipi, nisi aut a suo fuerit receptus Episcopo, aut Concilio facto, Episcopis 1 occurrat, & respondeat, & si Synodo satisfecerit, quod *e* statuerit, sub alia sententia eum recipi. Quod etiam circa Laicos, & Presbyteros, & Diaconos, & omnes, qui in Clero sunt, convenit observari.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopis] *Apud auctores indicatos prior tantum pars hujus canonis refertur, & ex versione Dionysii, quæ etiam in toto hoc loco longe melior est.* aut certe (*inquit*) ad Synodum, quæ congregatur, occurrens pro se satisfaciat, & persuadens Concilio, sententiam suscipiat alteram. *Græce enim est,* πείσας τε τὴν σύνοδον, καταδέξοιτο ἑτέραν ἀπόφασιν.

C. III. *Excommunicationis meretur sententiam, qui excommunicatis communicat.*

Item Nicolaus Papa *ad Lotharium Regem in epistola, cujus initium:* Audito,

PRæcipue *f* Gualdradæ pellicis tuæ, & jamdudum a te repudiatæ communionem declina: excommunicata est enim, & usque ad præsentiam nostram ab omni Christianorum contubernio sequestrata. Quamobrem cavendum est, ne cum ea pari mucrone percellaris sententiæ, ac pro unius mulierculæ passione vinctus & obligatus ad perenne traharis exitium. Deterius quippe in populis Prælati delinquunt: ac per hoc ipsi crudelius, quam cæteri puniuntur, ut ait beatus Gregorius *g*: *Scire enim Prælati debent, quia si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto se cautius a culpa custodiant, quanto per prava, quæ faciunt, non soli moriuntur.* (*& infra.*) §. 1. Cæterum præcave, ne quando nobis secundum Domini præceptum, duos, aut tres testes adhibeamus, imo vero, ne hoc sanctæ Ecclesiæ dicamus, & (quod non optamus) de cætero fias cunctis sicut *a* Ethnicus & Publicanus.

Corr. Rom. ¶ *Sumptum est caput hoc ex epistola Nicolai, quæ incipit,* Audito revertente Misso vestro. *& extat Romæ in monasterio Dominicanorum. Est autem quasi in epitomen redactum, multis verbis omissis. Hujus epistolæ bonam partem refert Regino lib. 2. Chronicorum.*

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Sardicensi *b, c. 17.*

SI *c* Episcopus quis forte iracundus (quod esse non debet) cito, & aspere commoveatur adversus Presbyterum, sive Diaconum suum, & exterminare eum de Ecclesia voluerit, providendum est, ne innocens damnetur, aut perdat communionem. Et ideo habet potestatem is, qui abjectus est, ut Episcopos finitimos interpellet, & causa ejus audiatur, ac diligentius tractetur: quia non oportet ei negari audientiam roganti. Et ille Episcopus, qui aut juste, aut injuste eum abjecit, patienter accipiat, ut negotium discutiatur, ut vel probetur sententia ejus a plurimis, vel emendetur. Tamen, priusquam omnia diligenter, & fideliter examinentur, eum, qui fuerit a communione separatus, ante cognitionem nullus alius debet præsumere, ut communioni societ.

Corr. Rom. ¶ *Canon hic eodem fere modo refertur in Concilio Africano, cap. 101. usque ad versic.* Tamen. *Sed Græcus Sardicensis, qui est decimus quartus, paulo copiosior est, & aliquot locis diversa etiam sententia. Propterea visum est verba Græca cum versione nova apponere.*

Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν. τὸ δὲ πάντοτέ με κινοῦν, ἀποσιωπῆσαι οὐκ ὀφείλω. εἴ τις ἐπίσκοπος ὀξύχολος εὑρίσκοιτο. ὅπερ οὐκ ὀφείλει ἐν τοιούτῳ ἀνδρὶ πολιτεύεσθαι, καὶ ταχέως ἀντικρὺ πρεσβυτέρου, ἢ διακόνου κινηθεὶς ἐκβαλεῖν ἐκκλησίας τινὰ ἐθελήσοι, φροντιστέον ἐστὶ μὴ ἀθρόον τὸν τοιοῦτον κατακρίνεσθαι, καὶ τῆς κοινωνίας ἀποστερῆσθαι. πάντες εἰρήκασιν. ὁ ἐκβαλλόμενος ἐχέτω ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν ἐπίσκοπον τῆς μητροπόλεως τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας καταφυγεῖν. εἰ δὲ ὁ τῆς μητροπόλεως ἄπεστιν, ἐπὶ τὸν πλησιόχωρον κατατρέχειν, καὶ ἀξιοῦν, ἵνα μετ' ἀκριβείας αὐτοῦ ἐξετάζηται τὸ πρᾶγμα. οὐ χρὴ γὰρ μὴ ὑπέχειν τὰς ἀκοὰς τοῖς ἀξιοῦσιν. κἀκεῖνος δὲ ὁ ἐπίσκοπος ὁ δικαίως ἢ ἀδίκως ἐκβαλὼν τὸν τοιοῦτον, γενναίως φέρειν ὀφείλει, ἵνα ἡ ἐξέτασις τοῦ πράγματος γένηται, καὶ ἢ κυρωθῇ αὐτοῦ ἡ ἀπόφασις, ἢ διορθώσεως τύχῃ. χρὶν δὲ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ πίστεως ἕκαστα ἐξετασθῇ, ὁ μὴ ἔχων τὴν κοινωνίαν πρὸ τῆς διαγνώσεως τοῦ πράγματος ἑαυτῷ οὐκ ὀφείλει ἐκδικεῖν τὴν κοινωνίαν. *Id est.*

Osius Episcopus dixit: Quod autem me undequaque commovet, tacere non debeo. Si quis Episcopus existat ad iracundiam proclivis (quod quidem a tali viro longe abesse debet) & cito adversus Presbyterum, vel Diaconum commotus, ex Ecclesia quemlibet ejicere voluerit, providendum est, ne is repente condemnetur, & communione privetur. Omnes dixerunt: Qui ejicitur, facultatem habeat confugiendi ad Episcopum Metropolis ejusdem provinciæ: sin autem Metropolitanus absit, finitimum adeundi, ac rogandi, ut ipsius causa diligenter cognoscatur. Minime enim decet aures non præ-

a *al. constitutam litem.* b *Sup. q. 1. inolita.* c *Et in Aquisgran. c. 72.* d *Burch. lib. 11. c. 37. Ivo p. 14. c. 27. &* 101. *Pann. l. 5. c.* 101. *Deusd. p. 4.* e *al. satisfecerit, statuimus.* f *Ans. l. 3. c. 66. Regino Chron. l. 2.* g *Pastor. p. 3. c. 5.*

a *Matt. 18.* b *Et in Afric. c. 101.* c *Polyc. l. 7. tit. 1. Ans. l. 3. c. 71. Ivo p. 14. c. 15. Pann. l. 5. c. 127.*

præbere rogantibus. Et ille vero Episcopus, qui jure, vel injuria istum ejecit, generose ferre debet causam cognosci, ipsiusque sententiam vel confirmari, vel corrigi. Verum, priusquam diligenter, ac fideliter singula quæque examinata fuerint, qui communionem non habet, ante causæ cognitionem non debet suo sibi jure communionem vendicare.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. c. 8.

II. SI *a* quis Presbyter ab Episcopo 1 suo correptus fuerit, debet utique apud vicinos Episcopos conqueri, ut ab ipsis ejus causa possit audiri, ac per ipsos suo Episcopo reconciliari. Quod nisi fecerit, sed superbia (quod absit) inflatus, secernendum se ab Episcopi sui communione duxerit, ac separatim cum aliquibus schisma faciens sacrificium Deo obtulerit, anathema habeatur, & locum amittat. At 2 si querimoniam 3 justam habuerit adversus Episcopum, inquirendum est *b*.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopo) *In secundo Carthaginensi c.* 8. *cum Alipius proponit, ita legitur:* Si quis forte Presbyter ab Episcopo suo correptus, aut excommunicatus &c. *Sed cum ab universis Episcopis canon fertur, loco Episcopi affertur nomen præpositi, & ita in Carthaginensi codicis canonum cap.* 11. *legitur*, a præposito suo correptus. *Græce est*, ἐν τῇ διαγωγῇ αὐτοῦ κατακριθῇ: *id est*, in sua *c* vitæ agendæ ratione condemnatus fuerit. *Burchardo autem, & Ivoni convenit cum Gratiano.*

¶ 2 At si) *In codice canonum, & Carthaginensi Græco, & apud collectores nihil hic est interjectum. Verum in exemplaribus Concilii impressis, & manuscriptis ante istam clausulam hæc inseruntur:* Nihilominus & de civitate, & de congregatione, in qua fuerit, longius repellatur, ne vel ignorantes, vel simpliciter viventes serpentina fraude decipiat: quoniam secundum Apostolum *d* Ecclesia una est, una fides, unum baptisma. Et si querimoniam &c.

¶ 3 At si querimoniam) *Locus hic ita habet apud Burchardum, & Ivonem:* Si querimoniam justam adversus Episcopum non habuerit, inquirendum erit. *Græce est*, σκοπουμένου, μήποτε κατὰ τοῦ ἐπισκόπου μέμψιν ἔχοι δικαίαν, *id est*, hoc considerato, nunquid adversus Episcopum justam habeat expostulationem.

C. VI. *De his, qui damnati a Synodo sacra ministeria contingunt.*

Item ex Concilio *e* Antiocheno *c.* 4.

III. SI *f* quis Episcopus damnatus 1 a Synodo, vel Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo ausi fuerint aliquid de ministerio sacro contingere, sive Episcopus juxta præcedentem consuetudinem, sive Presbyter, aut Diaconus, nullo modo liceat ei, nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis: sed & communicantes ei omnes abjici de Ecclesia oportet *g*, & maxime, si postquam didicerint adversum memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint.

Corr. Rom. ¶ 1 Damnatus) *Græce est*, καθαιρεθεὶς, *id est*, depositus.

C. VII. *Sine spe sit reconciliationis, qui excommunicatis communicare præsumit.*

Item ex Concilio Martini *h* Papæ *c.* 37.

IV. SI quis Episcopus in Concilio excommunicatus fuerit, sive Presbyter, aut Diaconus a suo Episcopo, & post excommunicationem præsumpserint, sive Episcopus ille, aut Presbyter, aut Diaconus facere oblationem, vel matutinum, aut vespertinum sacrificium, quasi in officio suo agere, sicut prius, non liceat ei nec in alio Concilio spem reconciliationis habere, nec ultra recolligi *a*: sed etiam eos, qui ei communicaverint, omnes ab Ecclesia respui, maxime eos, qui sciebant, eum esse dejectum. Si autem permanserit turbans, & concitans Ecclesiam per forinsecam 1 potestatem, oportet eum sicut seditionarium ab omni plebe expelli.

Corr. Rom. ¶ 1 Forinsecam) *In aliquot Gratiani, & Concilii codicibus est*, forasticam. *In canone quinto Concilii Antiocheni, unde hoc sumptum est, legitur*, διὰ τῆς ἔξωθεν ἐξουσίας: *quæ Dionysius vertit*, per potestates exteras.

C. VIII. *De Episcopis, qui innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicant.*

Item ex Concilio *b* Aghatensis c. 3.

EPiscopi *c*, si Sacerdotali moderatione postposita innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, aut ad gratiam baptismatis 1 festinantes fortasse recipere noluerint, a vicinis Episcopis ejusdem *d* provinciæ literis moneantur: & si parere *e* noluerint, communio *f* illis usque ad tempus Synodi a reliquis Episcopis denegetur 2: ne forte propter excommunicationis *g* peccatum excommunicati longo tempore morte præveniantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Baptismatis) *Sic etiam in manuscriptis, & Doctores eam vocem agnoscunt. Verum ab omnibus editionibus Conciliorum, & duobus Codicibus Vaticanis, tam in Concilio Agathensi, quam in Vuormaciensi c.* 14. (*ubi hoc caput repetitur*) *& a Burchardo, & Ivone abest ea dictio. Et cum hic de excommunicatis agatur, videtur esse locus eis tantum, qui sunt baptizati, & ad gratiam, id est, reconciliationem cum suo Episcopo festinant.*

¶ 2 Denegetur) *Sic habet Ivo, & Pannormia, & antiquiores Conciliorum editiones, & duo Vaticana exemplaria: videturque huic simile, quod legitur sup.* 16. *q.* 2. *c. fin. sed in recentioribus editionibus est*, non denegetur.

C. IX. *De his, qui tempore suæ excommunicationis communicare præsumunt.*

Item ex Concilio Africano.

PLacuit *h* universo Concilio, ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive Episcopus, sive quilibet Clericus, & tempore excommunicationis suæ ante audientiam communicare *i* præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur sententiam protulisse.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio, quod hodie inscribitur Africanum, caput hoc non habetur: sed in Carthaginensi inserto in codice canonum, & in Græco c.* 29. *& refertur in quinta Synodo sess.* 7. *in epist. Vigilii.*

C. X. *Deponantur Episcopi, qui excommunicatis communicant.*

Item Nicolaus κ Papa.

TEugaldum *l* Treverensem, & Primatem Belgicæ provinciæ, & Guntharium Agrippinæ Coloniæ Archiepiscopos, nunc coram nobis, & sancta Synodo, sub gestorum *m* insinuatione, qualiter causam Lotharii Regis, & duarum mulierum ejus, Theibergæ scilicet, & Gualdradæ, recognoverint, & judicaverint, scriptum super hoc propriis manibus roboratum offerentes, nihil se plus, vel minus, aut aliter egisse, ore proprio multis coram positis testibus affirmantes, & sententiam, quam a sede Apostolica in Engeltrudem uxorem Busonis sanctissimus frater noster Mediolanensis Archiepiscopus Thado, & cæteri Coepiscopi nostri petiverant emittendam

a *Burch. l.* 2. *c.* 194. *Ivo p.* 6. *c.* 239. *Ans. l.* 12. *c.* 33. *Polyc. l.* 7. *t.* 1. b *al. erit*. c *al. in sua conversatione condemnatus*. d *Ephes.* 4. e *Et Aquisgr. c.* 47. *extra de Cler. exc. depon. c.* 1. *&* 2. *Nicol. Papa ep.* 8. f *Polyc. ibid. Burch. l.* 1. *c.* 199. *Ivo p.* 5. *c.* 362. *Ans. l.* 12. *c.* 26. g *abest a multis*. h *In capitulis Martini Bracarensis.*

a *al. reconciliari.* b *Et in Vuormac. c.* 14. c *Burch. l.* 11. *c.* 11. *Ivo p.* 14. *c.* 16. *&* 81. *Pann. l.* 5. *c.* 128. d *al. cujuslibet.* e *al. parcere.* f 6. *q.* 2. *c. fin. paulo aliter apud Burch. & Ivonem c.* 81. g *al. excommunicatori) vera lectio.* h *Burch. l.* 1. *c.* 200. *Ivo p.* 5. *c.* 314. *Ans. l.* 12. *c.* 27. *Polyc. l.* 7. *t.* 1. i *al. communionem.* κ *In Synodo Romana c.* 2. l *al. Thietgandum. Ivo p.* 8. *c.* 226. m *al. suggestorum.*

dam, & nos divino succensi zelo sub anathematis attestatione canonice protuleramus, publice se viva *a* voce violasse confitentes: in quibus omnibus invenimus eos Apostolicas, atque canonicas sanctiones in pluribus excessisse, & æquitatis normam nequiter temerasse, omni judicamus Sacerdotii officio manere penitus alienos, Sancti Spiritus judicio, & B. Petri per nos auctoritate, Episcopatus exutos regimine consistere 1 definientes. Prædictis autem depositis licentiam concedimus Ecclesiam ingrediendi, & communicandi, sicut Laici, & loquendi suas utilitates, non autem turbas concitandi, vel scandalum solicitandi, illis tribuimus facultatem. Quantum autem ad Episcopale ministerium specialiter pertinet, nulla eis sit licentia contingendi, sicut nos cum sancta Synodo jam decrevisse constat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc Ivo citat ex Nicolao Episcopis, & Archiepiscopis per Galliam, Italiam, Germaniam, atque per universas provincias constitutis. In qua epistola videtur retulisse, quid in Concilio a se Romæ habito, de Metensi Synodo penitus abolenda, & depositione Thietgandi, & Guntharii statutum fuerit. De quo quidem Concilio, & horum Episcoporum depositione, Regino lib. 2. Chronicorum, accurate hæc scribit.* Interea Thietgandus, & Gunthariuѕ Archiepiscopi Romam profecti sunt ea animi intentione, ut Regem innoxium in prædicto facto demonstrarent, ac se cum cæteris Coepiscopis Ecclesiastica, atque Apostolica exercuisse decreta: stultitiæ quidem elogio decorandi, qui illam Petri sedem aliquo pravo dogmate fallere posse arbitrati sunt, quæ nec se fefellit, nec ab aliqua hæresi unquam falli potuit. Itaque cum in præsentiam Nicolai Papæ venissent, libellum obtulerunt, in quo continebantur gesta Synodalia, quæ in Mediomatrico Urbe, & Aquis ab eis statuta fuerant. Qui cum a Notario coram omnibus recitatus esset, interrogavit Pontifex, si hæc scripta verbis confirmantur: Responderunt inconveniens videri, ut quod propriis manibus roboraverant, verbis infirmare mallent. Et sic nec repulsa, nec admissa eorum assertione jussi sunt ire ad hospitia sua, quousque revocarentur. Paucis interpositis diebus ad Synodum, quam Papa congregaverat, sunt accersiti: ubi eorum damnata, & anathematizata sunt scripta, & ipsi omnibus adjudicantibus Episcopis, Presbyteris, & Diaconis, sunt depositi, & omni Ecclesiastica dignitate privati.

¶ 1 Consistere] *In secundo capite Concilii locus hic ita habet*, consistere: Diffinientes, quod si juxta præcedentem consuetudinem tanquam Episcopi ausi fuerint aliquid de sacro ministerio contingere, nullo modo liceat eis, nec in alia Synodo restitutionis spem, aut locum habere satisfactionis. Sed & communicantes eis, omnes abjici de Ecclesia, & maxime si posteaquam didicerint adversus memoratos prolatam fuisse sententiam, eisdem communicare tentaverint, & *sunt verba sumpta ex capite*: Si quis Episcopus damnatus. *sup. eadem ex Concilio Antiocheno.*

C. XI. *Clerici, & Laici, qui non obediunt Episcopis, infames efficiuntur.*

Item Clemens *epist. 3. omnibus Coepiscopis.*

SI autem vobis Episcopis non obedierint omnes Presbyteri, Diaconi, ac Subdiaconi, & reliqui Clerici, omnesque Principes tam majoris ordinis, quam inferioris, atque reliqui populi, non solum infames, sed & extorres a regno Dei, & consortio fidelium, ac a liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ alieni erunt.

C. XII. *In Christum peccat, qui veritatis Doctorem contristat.*

Item Petrus *in ordinatione Clementis* b.

QUicunque contristaverit Doctorem veritatis, peccat in Christum, & Patrem omnium exacerbat Deum, propter quod & vita carebit.

a *al.* una. b *Clemens epist. ad Jacobum, & Alexander epist.* 1.

C. XIII. *Simulata virtutum affectione a obedientia Episcopo non denegetur.*

Item Ambrosius *lib. 2. de officiis cap.* 24. b

V. SI quis vero non obediat Episcopo, extollere, atque exaltare sese desiderans, quærens etiam obumbrare merita Episcopi simulata affectione *c* doctrinæ, aut humilitatis, aut misericordiæ, is a vero devius superbit: quoniam veritatis ea est regula, ut nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat: neque si quid boni habeas, id ad deformationem alterius, & vituperationem exerceas. §. 1. Non defendas improbum, & sancta indigno committenda *d* non arbitreris. §. 2. Neque iterum arguas *e*, & impugnes eum, cujus crimen non deprehenderis.

C. XIV. *Episcopo non obediens Dæmonum ore discerpitur.*

Item Anterus Papa *Episcopis Hispaniæ.* f

ABsit, ut quicquam sinistrum de his arbitremur *g*, qui Apostolico gradui succedentes Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos nos etiam Christiani sumus: qui claves regni cælorum habentes ante *g* judicii diem judicant. Veteri *i* quidem lege habetur: quicunque Sacerdotibus non obtemperasset, aut extra castra positus lapidabatur a populo, aut gladio cervice subjecta contemptum expiabat cruore *k*. Nunc vero inobediens spirituali animadversione truncatur, & ejectus ab Ecclesia rabido Dæmonum ore discerpitur.

C. XV. *Quibus Papa est inimicus, his nec loqui debemus.*

Item Petrus *in ordinatione Clementis.*

SI inimicus est iste Clemens *l* alicui pro actibus suis vos nolite expectare, ut ipse vobis dicat &c. *ut supra in tractatu ordinandorum, ubi agitur de obedientia minorum erga majores.*

C. XVI. *Excommunicatus est, qui excommunicatis communicat.*

Item Fabianus Episcopus *epist.* 1.

SIcut *m* Apostoli statuerunt dicentes: *Cum excommunicatis non est communicandum: & si quis cum excommunicatis aversando* n *regulas, scienter saltem* 1 *in domo simul locutus fuerit, vel oraverit, ille communione privetur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Saltem) *In epistola Fabiani est*, scienter psallat in domo, aut simul locutus, &c. *Sed lectio Gratiani videtur magis consentire cum canone Apostolico*, ἔπις ἀκοινωνήτῳ, κἂν ἐν οἴκῳ, συνεύξηται, οὗτος ἀφοριζέσθω, *quæ Dionysius vertit*: Si quis cum excommunicato, saltem in domo, simul oraverit, iste communione privetur.

C. XVII. *De eodem.*

Item Calixtus Papa *epist. 2. cap. 2.*

EXcommunicatos *o* quoscunque *p* a Sacerdotibus nullus recipiat ante utriusque partis examinationem justam: nec cum eis in oratione, aut cibo, aut potu, aut osculo communicet, nec Ave eis dicat: quia quicunque in his, vel aliis prohibitis, scienter excommunicatis communicaverit, juxta Apostolorum institutionem, & ipse simili excommunicationi subjacebit.

a *al.* affectatione. b *Et in Conc. Aquisgr. c. 9.* c *al.* affectatione. d *al.* committenda arbitreris. e *al.* urgeas. f *Hieronymus ad Heliodorum.* g loquar) *orig.* h quodammodo ante) *Hieronym.* i *Deut. 17.* k mucrone) *Hieronym.* l *Clemens epist. 1. Ans. l. 1. c. 6. Ivo p. 14. c. 22. dist. 93. si inimicus.* m *Can. Apost. 11. Burchard. l. 1. c. 35. Pann. l. 5. c. 95.* n *al.* avertendo. o *Polyc. l. 7. t. 1. Ans. l. 12. c. 14. Burch. l. 11. c. 38. Ivo p. 14. c. 23. & 102. Pann. l. 5. c. 94. Can. Apost. 11.* p *al.* quosque.

C. XVIII. *De eodem.*

Item Isidorus *in regula Monachorum, c.* 18.

CUm *a* excommunicato neque orare, neque loqui (nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent) nec vesci liceat. Si quis enim 1 cum eo aut palam, aut absconse locutus fuerit, statim cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam.

Corr. Rom. ☙ *Prior pars hujus capituli usque ad vers.* Si quis enim, *habetur in regula sancti Isidori (quæ missa est ex Hispania) c. 18. ex qua citat hoc Smaragdus, in expositione regulæ S. Benedicti, c. 26. excepta tamen ista clausula,* nisi quæ ad eandem excommunicationem pertinent, *quæ neque in regula B. Isidori legitur, neque apud Smaragdum. Est tamen apud Burchardum, & Ivonem.*

☙ 1 Si quis enim) *Hæc usque ad finem refert Smaragdus ex quodam magistro Monachorum, quod notabitur infra ead. c.* si quis frater.

C. XIX. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 73.

QUi *b* communicaverit, vel oraverit cum excommunicato, si Laicus 1 est, excommunicetur, si Clericus, deponatur.

Corr. Rom. ☙ 1 Si Laicus] *Ita apud Burchardum, & Ivonem, part. 14. cap. 108. & in Pannormia. Sed in Concilio ipso cum variis codicibus collato, & apud Ivonem eadem parte, c. 28. legitur,* sive Clericus, sive Laicus excommunicetur.

C. XX. *Excommunicatorum nomina vicinis omnibus palam, & publice annuntientur.*

Item ex Decreto Honorii Papæ.

CUræ *c* sit omnibus Episcopis, excommunicatorum omnino *d* nomina tam Episcopis vicinis, quam suis parochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ *e* foribus Ecclesiæ cunctis convenientibus inculcare: quatenus in utraque diligentia & excommunicatis ubique Ecclesiasticus aditus *f* excludatur, & excusationis causa omnibus auferatur.

Corr. Rom. ☙ *Burchardus etiam, Anselmus, & Ivo p. 14. c. 113. citant ex decretis Honorii: sed idem Ivo eadem parte, c. 65. hoc ipsum tribuit Joanni VIII. in Concilio apud Ravennam.*

2 ps. Gratian. *Verum hoc de nominatim excommunicatis intelligitur. Excommunicationis enim pœnam dupliciter subimus, & dum reatum incurrimus, & dum sententia notamur.*

C. XXI. *Duobus modis aliquis Satanæ traditur.*

Unde Hieronymus g *in lib. Jud. homil.* 2.

AUdi denique Apostolum dicentem de eo, qui peccaverat: *Tradidi* h, inquit, *hujusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus fiat.* Vides ergo, quia non solum per Apostolos suos tradidit Deus delinquentes in manus inimicorum, sed & per eos, qui Ecclesiæ præsident, & potestatem habent non solum solvendi, sed etiam ligandi, traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Et (ut mihi videtur) dupliciter etiam nunc traduntur homines de Ecclesia in potestatem Zabuli. Uno modo, quo superius diximus, cum delictum ejus manifestum sit Ecclesiæ, & per Sacerdotes de Ecclesia pellitur, ut notatus ab omnibus erubescat, & converso conveniat illi illud, quod sequitur: *ut* i *spiritus salvus fiat in die Domini nostri JESU Christi.* Alio autem modo quis traditur Zabulo, cum peccatum ejus manifestum non sit hominibus: Deus autem, qui videt in occulto, perspiciens ejus mentem & animam, vitiis ac passionibus servientem, & in corde ejus non *a* se diligi, sed aut avaritiam, aut libidinem, aut jactantiam, aut alia hujusmodi: istum talem ipse Dominus tradit Satanæ. Quomodo eum tradit Satanæ? Discedit a mente ejus, & avertit se, & refugit a cogitationibus ejus malis, & desideriis indignis, & relinquit domum cordis ejus vacuam.

Corr. Rom. ☙ *In hoc, & sequenti capite citatur B. Hieronymus, quod ipse has Origenis homilias Latinas fecit: sicut etiam supra, dist. 36. c.* si quis est *adnotatum.*

Gratian. *Cum ergo per sententiam quis nominatus fuerit, cum eo communicare non debemus. Cum autem solo reatu occulte excommunicationis contraxerit pœnam, non est ab ejus communione cessandum. Unde Dominus* b *in Evangelio tunc demum peccatorem dixit habendum sicut Ethnicum & Publicanum, cum Ecclesiam audire contempserit. Apostolus* c *quoque non ait: Si quis frater est fornicator*; sed si quis frater nominatur fornicator, &c. *sententiæ nominationem intelligens. Hinc* d *etiam Urbanus Papa II. Guitmundo Episcopo:* Sane quod super Richardo. *Require in causa* e: Quidam Episcopus in hæresim lapsus. *Hinc etiam Christus in Evangelio* f *zizania dixit esse toleranda usque ad messem.*

C. XXII. *Mali a bonis penitus separari non possunt.*

Hinc etiam Hieronymus.

NOlite g recedere a Domino in hodierno *h* die: hoc est, donec seculum stat: Ostendat ergo mihi, quomodo Jebusæus, donec seculum stat, habitet cum filiis Juda in Hierusalem: quippe cum ne ipsi quidem filii Juda habitent in Hierusalem. Ideo ergo nec istud verum esse poterit, quod Jebusæi cum Judæis habitent in Hierusalem, quandoquidem ne ipsi quidem habitant in ea. Sed nos intelligamus hæc spiritualiter, assumentes Evangelii parabolam, quæ dicit de *i* zizaniis: *Sinite utraque crescere, ne forte cum vultis eradicare zizania, eradicetis simul cum ipsis etiam triticum. & infra.* §. 1. Audi ergo Scripturam κ dicentem, quia non potuerunt fili Juda disperdere Jebusæos: sed habitaverunt cum ipsis usque in hodiernum diem in Hierusalem. Unde deprecor vos, qui fideles estis, ut ita vitam vestram, & conversationem servetis, ne in aliquo vel ipsi scandalum patiamini, vel aliis scandalum faciatis: sed sit vobis summi studii, summæque cautelæ, ne quis in hanc sanctam congregationem vestram pollutus introeat: ne quis Jebusæus habitet vobiscum. Vides ergo, quia dicit Scriptura, quod non potuerunt ejicere filii Juda Jebusæos de Hierusalem. Jebusæus autem interpretatur conculcatio. Ergo, quia non possumus ejicere istos, qui nos conculcant, eos saltem, quos possumus, quorum peccata manifesta sunt, ejiciamus. Ubi enim peccatum non est evidens, ejicere de Ecclesia neminem possumus: ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum ipsis etiam triticum. Movet me tamen, quod dixit, quia non potuerunt ejicere Jebusæos, id est, eos, qui interpretantur conculcatio. Et ideo videamus, qui sunt in Ecclesia conculcantes. Illi sine dubio, de quibus dicit Dominus in Evangeliis *l*: *Nolite mittere sanctum canibus, neque margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conversi elidant vos.* Hic est ergo Jebusæus, conculcatio, qui indigni *m* audiunt verbum Dei, & cum audierint, neque ut infideles discedunt, neque permanent, ut fideles: sed percepta mysteriorum notitia, & fidei nostræ secretioribus scrutatis, conversi postmodum impugnant nos, & contradictionibus suis corda nostra dirumpunt, conculcantes verbi Domi-

a *Polyc. l. 7. t. 1. Burch. l. 11. c. 31., & 32. Ans. l. 12. c. 16. Ivo p. 14. c. 95. & 96.* b *Polyc. ibid. Ans. l. 12. c. 18. Burch. l. 11. c. 44. Ivo p. 14. c. 28. & 108. Pann. l. 5. c. 99.* c *Polyc. ibid. Ans. l. 12. c. 32. Burch. l. 11. c. 49. Ivo p. 14. c. 65. & 113.* d *al. omnium.* e *al. pro.* f *al. auditus.* g *Origenes homil. 2. ad c. 2. Judicum.* h *1. Corinth. 5.* i *ibidem.*

a *Non solum amorem seculi, sed*] *orig.* b *Matth. 18.* c *1. Corinth. 5.* d *Vide inf. ead. c. Ad mensam*] *in notatione.* e *24. q. 2. sane quod.* f *Matth. 13.* g *Origenes hom. 21. ad c. 15. Josue.* h *al. usque in hodiernum diem.* i *Matth. 13.* κ *Jos. 15.* l *Matth. 7.* m *al. indigne.*

Dominici margaritas, & ornamenta fidei maculantes. De istis ergo dicitur, quia non potuerunt filii Juda ejicere Jebusæum de Hierusalem usque in hodiernum diem.

C. XXIII. *Porcis & canibus sancta non sunt committenda.*

Item Idem super duodecim a Prophetas.

QUando ergo vir Ecclesiasticus, & prudens atque intelligens, multas impietates in ea, quæ vocatur domus Dei, esse cognoverit, & non solum multas, sed & fortes, & quæ opprimere possint justitiam, & in tantum doctorum rabiem processisse, ut accipiant pretium in judicio, & omnia pro muneribus faciant, pauperes quoque devitent in portis, & audire contemnant, taceat in illo tempore, ne det b sanctum canibus, & ne mittat margaritas ante porcos, qui conversi conculcent eas: & imitetur Hieremiam c dicentem: *Solus sedebam, quia amaritudine repletus sum*: & illud in Psalmo d: *Singulariter sum ego, donec transeam.*

C. XXIV. *Cum Pagano licet comedere, sed cum excommunicato minime licet.*

Item Joannes Chrysostomus, *Hom. 25. ad c. 11. epist. ad Hebræos.*

AD mensam quippe Paganorum, si volueris ire, sine ulla prohibitione permittimus. *& infra.* §. 1. *Si e enim quis frater*, inquit, *nominatur inter vos*. Fratrem in hoc loco omnem fidelem simpliciter intellige, non Monachum tantum. Quid autem est, quod facit fraternitatem, nisi lavacrum regenerationis, quod facit posse vocari Deum patrem? *& infra.* §. 2. *Si quis*, inquit, *nominatus* 1 *fuerit frater fornicator, aut avarus, aut ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.* Cum autem de Paganis ageret, non ita: sed *f Si quis vos vocaverit ex infidelibus*, (Paganos significans) *& vultis ire, omne, quod apponitur vobis, comedite. Si quis frater nominatur ebriosus, &c.* O quanta integritas *g*! Nos autem non solum non fugimus ebriosos, sed etiam imus ad eos, participantes cum eis.

Cor. Rom. ¶ 1 Nominatus] *Gratianus putavit Chrysostomum eo modo interpretari istam vocem, quo fere interpretatus est Augustinus, supr. 2. q. 1. c. multi. Locus integer Græce sic habet:*

Καὶ οὐδὲ τὸν Παῦλον δέδοικας, εἰς μὲν ἑλλήνων τράπεζαν, εἰ βουλοίμεθα, ἀκολύτως συγχωροῦντα ἀπελθεῖν, εἰς δὲ τὰς τῶν πλεονεκτῶν οὐδὲ βουλομένους ἐῶντα. ἐὰν γάρ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ, φησὶν, ἀδελφὸν ἐνταῦθα λέγων πάντα τὸν πιστὸν ἁπλῶς, οὐ τὸν μονάζοντα. τί γάρ ἐστι τὸ ποιοῦν τὴν ἀδελφότητα; τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας, τὸ δυνηθῆναι καλέσαι πατέρα τὸν θεόν. ὥστε ὁ μὲν κατηχούμενος, κἂν μοναχὸς ᾖ, οὐκ ἀδελφός. ὁ δὲ πιστὸς, κἂν κοσμικὸς ᾖ, ἀδελφός ἐστιν. ἐάν τις, φησὶν, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος. οὐδὲ γὰρ ἴχνος τότε μονάζοντος ἦν, ἀλλὰ πάντα πρὸς κοσμικοὺς διελέγετο ὁ μακάριος οὗτος: ἐάν τις, φησὶν, ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος, ᾖ πόρνος, ἢ πλεονέκτης, ἢ μέθυσος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῶν ἑλλήνων οὕτως, ἀλλ' ἐάν τις ὑμᾶς καλέσῃ τῶν ἀπίστων (τοὺς ἕλληνας λέγων) καὶ θέλετε πορεύεσθαι, πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε. ἐάν τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ, φησὶ, μέθυσος. βαβαὶ πόση ἡ ἀκρίβεια; ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον οὐ φεύγομεν τοὺς μεθύσους, ἀλλὰ καὶ ἀπερχόμεθα πρὸς αὐτοὺς μεθέξοντες τῶν παρ' h αὐτῶν. *Id est:*

Et neque Paulum veritus es, ad mensam quidem Græcorum, si voluerimus, ire non prohibentem: ad mensam autem avarorum, & aliena auferentium ne volentes quidem permittentem. *Nam si* i *quis*, inquit, *qui frater nominatur inter vos*, fratrem hoc loco dicens omnem fidelem simpliciter, non Monachum tantum. Quid autem est, quod facit fraternitatem? lavacrum regenerationis, id quod possumus Deum vocare patrem. Proinde, qui catechumenus est, etiamsi Monachus sit, non est frater: qui vero fidelis est, etiamsi secularis sit, frater est. *Si quis*, inquit, *qui frater nominatur*. Neque enim vestigium tunc Monachi erat: sed omnia ad seculares loquebatur tunc B. Paulus: *Si* a *quis*, inquit, *qui frater nominatur, fuerit fornicator, aut avarus, aut ebriosus, cum hujusmodi nec cibum sumere.* Cum autem de Græcis ageret, non ita, sed *b*: *Si quis vocat vos infidelium*, Græcos significans, *& vultis ire, omne quod vobis apponitur, manducate. Si quis*, inquit, *qui frater nominatur, sit ebriosus.* Papæ quanta diligentia! Nos autem non solum non fugimus ebriosos, sed etiam abimus ad eos, una sumpturi, quæ ab ipsis.

Gratian. *Evidenter itaque ex præmissis apparet, quod eorum communionem vitare non cogimur, qui sententia notati non sunt. Sed ipsius sententiæ notatio multipliciter intelligitur.* §. 1. *Aliquando enim arcetur quis a liminibus Ecclesiæ, & a communione corporis, & sanguinis Christi, vel teste conscientia, juxta illud Apostoli* c: Probet se homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: quia qui indigne manducat & bibit, judicium sibi manducat & bibit. *Item illud Prosperi*: Facilius sibi Deum placabunt, &c. *require infra causa XXXIII.* Maleficiis impeditus, *quæst. 1. de pœnitentia, vel sententia Ecclesiastica; sicut pœnitentes, quibus tempore præfinito beneficium reconciliationis impenditur. Hæc sententia excommunicatio vocatur: quia a communione corporis & sanguinis Christi notatum prohibet: sicut & Adam ab esu ligni vitæ excommunicatus est, Domino dicente* d: Videte, ne forte sumatis de ligno vitæ. *Qua sententia non separatur quis a consortio fidelium. Est & alia sententia, quæ anathema vocatur: qua quisque separatur a consortio fidelium, de qua supra* e: Cum excommunicatis nolite communicare. §. 2. *Hanc distinctionem licet cuique advertere ex auctoritate Joannis Papæ*: Engeltrudam *f* uxorem Bosonis &c. *require supra* VIII. *in causa*: Quidam Episcopus a propria sede dejectus. *Item ex auctoritate ejusdem*: Si quis domum *g* Dei violaverit, &c. *require infra in causa XVII.* Quidam Presbyter infirmitate gravatus. *Item ex auctoritate Sylvestri Papæ*: Præsenti *h* decreto censemus, &c. *require supra in causa*: In infamia cujusdam Episcopi. §. 3. *Juxta igitur hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Innocentii Papæ II.* i: Si quis suadente Diabolo, &c. *ut infra in causa*: Quidam Presbyter. *ut juxta Etymologiam vocabuli anathemati, id est, separationi subjaceat, qui in edictum illud inciderit, qui a corpore & sanguine Christi, & ab ingressu Ecclesiæ se alienum facit: qui impias manus in Clericum injicere ausus fuerit: qui etiam a nullo Episcoporum absolvi, id est, more pœnitentium reconciliari poterit, nisi primum Apostolico conspectui se repræsentare curaverit.* §. 4. *Illud autem Petri de Clemente* κ: Si inimicus est iste Clemens, &c. *de sententia notatis intelligendum est, sicut & illud Urbani*: Quibus Episcopi non communicant, &c. *ut infra in eadem causa. Cæterum falsum esset illud Vasensis* l *Concilii secundi*: Si tantum Episcopus alieni sceleris se conscium novit. *Item, & illud* m: Placuit, ut si quando Episcopus, &c. *require supra in causa*: Duo fornicatores, & infamia notati.

C. XXV. *Communicare non licet iis, qui excommunicatis communicant.*

Item Gregorius *Clero, & populo Salonitano* 1.

ROgo, hortor, & moneo, ut a prohibitæ vos communionis consortio per omnia suspendatis; ne cuiquam Sacerdoti, suprascripto Maximo communicanti, contra animam suam quisquam vestrum communicare præsumat.

a *Hieron. in Amos Prophetam. c. 5. circa medium.* b *Matth. c. 7.* c *Hier. 15.* d *Psalm. 49.* e *1. Corinth. 5.* f *1. Cor. 10.* g *al. diligentia,* ἀκρίβεια. h *in Veronensi est* πρὸς. i *1. Corinth. 5.*

a *Ibid.* b *1. Cor. 10.* c *1. Cor. 11.* d *Gen. 3.* e *supr. ead. c. multis capitib. habetur sententia.* f *3. q. 4. c. fin.* g *17. qu. 4. quisquis. §. idem, si quis domum.* h *5. qu. 2. c. 2.* i *17. qu. 4.* κ *supr. ead.* l *6. q. 2. c. 2.* m *ib. c. 3.*

Corr. Rom. ℊ 1 Salonitano] *In Regesto B. Gregorii lib. 5. c. 148. leguntur hæc verba in epist. 48. scripta Clero, nobilibus, ac populo Jaderæ consistentibus, al.* Jadertino.

C. XXVI. *Nullus Clericorum, vel Laicorum ad domum excommunicati accedat.*

Item ex Concilio Toletano I. *c.* 15.

VI. SI *a* quis Laicus abstinetur, ad hunc, vel ad domum ejus, vel Clericorum, vel religiosorum nullus accedat. Similiter & Clericus si abstinetur, a Clericis devitetur. Si quis cum illo colloqui, aut convivari fuerit deprehensus, etiam ipse abstineatur. Sed hoc pertineat ad eos Clericos, qui ejusdem Episcopi sunt, & ad omnes, qui commoniti fuerint de eo, qui abstinetur, sive Laico quolibet, sive Clerico.

3 ℙs Gratian. *Sed hoc specialiter in his, qui excommunicatis nominatim communicant. Unde Urbanus:* Sane, quod super Richardo &c. *infra* b *in causa:* Quidam Episcopus in hæresim lapsus. *Item Nicolaus Papa in cap.* Excellentissimus Rex Carolus, &c. *infra circa finem hujus causæ.*

C. XXVII. *Sententia Pastoris timenda est, licet injuste liget.*

Item Urbanus *omnibus Episcopis c.* 5.

QUibus *c* Episcopi non communicant, non communicetis: & quos ejecerint, non recipiatis. Valde enim est timenda Episcopi sententia, licet injuste liget.

C. XXVIII. *Excommunicationis contrahit pœnam, qui excommunicatis communicat.*

Item ex octava Synodo.

VII. SI quis *d* frater aut palam, aut absconse cum excommunicato fuerit locutus, aut junctus communione, statim cum eo excommunicationis contrahat pœnam.

Corr. Rom. ℊ *Canon hic neque habetur in octava Synodo, quæ habita fuit tempore Nicolai primi, neque in alia, quæ & ipsa nominatur octava, sub Joanne octavo celebrata, quæ in Bibliotheca Vaticana servantur. Multa vero, quæ a Gratiano ex octava Synodo citantur, in regulis Basilii, Isidori, & aliis scriptis ad Monachos pertinentibus inventa sunt. Hoc quidem supra ead.* Cum excommunicato, *fuit tributum Isidoro, quemadmodum etiam a Burchardo, & Ivone. Sed Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti cap. 26. cum antea egisset de Monacho a suo præposito excommunicato hæc scribit valde similia:* Hinc quidam magister Monachorum ait: Si quis vero frater aut palam, aut absconse cum eo fuerit locutus, aut conjunctus, communem cum eo excommunicationis contrahat pœnam. *Quæ lectio convenit cum lectione Burchardi, & Ivonis.*

C. XXIX. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *cap.* 7.

QUi *e* merito facinorum suorum ab Ecclesia pulsi sunt, si ab aliquo Episcopo, aut Presbytero, vel Clerico fuerint in communione suscepti, etiam ipse pari cum eis crimine teneatur obnoxius, refugiens 1 sui Episcopi regulare judicium.

Corr. Rom. ℊ 1 Refugiens) *In Concilio cum multis impressis, & manuscriptis codicibus collato legitur,* refugientes: *apud Burchardum vero, & Ivonem,* refugientibus, *quod convenit cum canone Græco, qui est nonus: omnia vero hæc verba,* refugientes sui Episcopi regulare judicium, *in recentioribus Conciliorum editionibus non sunt hoc loco, sed post vers.* suscepti. *A Soriensi autem Codice Regis Catholici omnino absunt.*

a *Ivo p.* 14. *c.* 30. b 24. *q.* 2. c *Polyc. l.* 6. *t.* 1. *Ans. l.* 6. *cap.* 145. *& l.* 12. *c.* 25. *Burch. l.* 11. *c.* 1. *Ivo p.* 14. *c.* 74. d *Supr. ead. cum excommunicato. Burch. l.* 11. *c.* 32. *Ivo p.* 14. *c.* 96. e *Polyc. l.* 7. *t.* 1. *Burch. l.* 11. *c.* 43. *Ivo p.* 14. *c.* 28. *&* 107. *Pannor. l.* 5. *c.* 98.

C. XXX. *Qui sententiam Episcopi putat esse injustam, recurrat ad Synodum.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 66.

CLericus, qui Episcopi circa se districtionem injustam putat, recurrat ad Synodum.

C. XXXI. *Vincula Ecclesiastica non sunt contemnenda.*

Item Joannes Chrysostomus *homil.* 4. *ad c.* 2. *epist. ad Hebræos.*

I. NEmo *a* contemnat vincula Ecclesiastica. Non enim homo est, qui ligat, sed Christus, qui nobis hanc potestatem dedit, & dominos fecit homines tanti honoris.

C. XXXII. *Satanæ traditur, qui ab Ecclesia excommunicatur.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli, sermone* 98.

OMnis *b* Christianus, dilectissimi, qui a Sacerdotibus excommunicatur, Satanæ traditur *c*: quomodo? scilicet, quia extra Ecclesiam Diabolus est, sicut in Ecclesia Christus: ac per hoc quasi Diabolo traditur, qui ab Ecclesiastica communione removetur. Unde illos, quos tunc Apostolus Satanæ esse traditos prædicat, excommunicatos a se esse demonstrat.

Corr. Rom. ℊ *Sic etiam citat Ivo p. 14. c. 50. sed p. 2. c. 94. conjuncte cum multis aliis verbis videtur citare ex libris de unico Baptismo.*

C. XXXIII. *De eodem.*

Idem *tractatu 27. ad cap. 6. Joannis.*

NIhil sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum ejus. Si non est membrum ejus, non vegetatur spiritu ejus. *Quisquis autem,* inquit Apostolus *d*, *spiritum Christi non habet, hic non est ejus.*

Gratian. *Item Hieronymus* 1: Quorum *e* remiseritis peccata &c. *id est, quibus Ecclesiam interdixeritis, nisi reconciliati per satisfactionem fuerint, ipsis janua regni cœlestis clausa erit.*

Corr. Rom. ℊ 1 Hieronymus) *Hæc non sunt inventa apud B. Hieronymum, sed in epist. 2. Eutychiani, quem citat Ivo.*

C. XXXIV. *Vicini Episcopi audiant eos, qui de judiciis Episcoporum suorum queruntur.*

Item ex Concilio Milevitano *f c.* 22.

PResbyteri *g*, Diaconi, vel cæteri inferiores Clerici in causis, quas habuerint, si de judiciis Episcoporum suorum questi fuerint, vicini Episcopi eos audiant, & inter eos, quicquid est, finiant, adhibiti ab eis ex consensu Episcoporum suorum. Quod si & ab eis provocandum putaverint, non provocent, nisi ad Africana Concilia, vel ad Primates provinciarum suarum. Ad transmarina autem qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communione suscipiatur.

Corr. Rom. ℊ *Huic capiti in vulgatis codicibus præpositum erat nomen Paleæ, sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus habetur. Citatur autem supra 2. q. 6. c.* placuit.

C. XXXV. *Injusta Episcoporum damnatio irrita esse censetur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 28.

IRritam *h* esse injustam Episcoporum damnationem, & idcirco a Synodo retractandam.

C. XXXVI. *Qui causæ suæ adesse, & innocentiam suam asserere voluerit, intra annum excommunicationis hoc faciat.*

Item ex Concilio Carthag. V. *k c.* 12.

RUrsus *l* constitutum est, ut quoties Clericis convictis, vel

a *Ivo p.* 14. *c.* 48. *Pann. l.* 5. *c.* 88. b *Ivo p.* 2. *c.* 94. *& p.* 14. *c.* 50. c *al. traducitur.* 1. *Tim.* 1. 1. *Cor.* 5. d *Rom.* 8. e *Matt. c.* 16. *Ivo p.* 14. *c.* 53. f *Et Afric. c.* 92. g 2. *q.* 6. *placuit, ut Presbyteri.* h 3. *q.* 6. *irritam, ex Felice.* i *al. & injustam.* K *& in Afric. c.* 46. *& Vvormac. c.* 71. l *Polyc. l.* 7. *t.* 1. *Burch. l.* 2. *cap.* 182. *Ivo p.* 6. *c.* 232.

vel i confessis in aliquo crimine, vel propter eorum, quorum verecundiæ parcitur, vel propter Ecclesiæ opprobrium, aut insolentem insultationem hæreticorum, atque Gentilium, si forte causæ suæ adesse voluerint, & innocentiam suam asserere, intra annum excommunicationis hoc faciant. Si vero intra annum causam suam purgare contempserint, nulla eorum vox postea penitus audiatur.

Corr. Rom. ¶ i Vel) *In omnibus locis indicatis legitur*, &. *Sed manuscripta Gratiani exemplaria concordant cum vulgatis. In aliquibus tamen est*, convicti Clerici, vel confessi. *Apud Ivonem vero legitur*: ut aliquoties Clerici convicti, & confessi, *& vocem*, aliquoties, *habet etiam Burchardus*.

C. XXXVII. *Audientiam sibi negat, qui excommunicationis suæ causam agere intra annum differt* a.

Item Gelasius.

QUicunque *b* intra anni spatium civiliter, sive publice causam suam coram suis excommunicatoribus non peregerint, ipsi sibi aditum audientiæ clausisse videantur. Quod si obstinato animo sine communione defuncti fuerint, nos eorum causam, juxta beati Leonis *c* prædecessoris nostri sententiam, divino judicio reservantes, quibus vivis non communicavimus *d*, nec mortuis communicare debemus.

C. XXXVIII. PALEA.

QUi *e* vero excommunicato scienter communicaverit, & amodo saltem in domo simul oraverit, atque latebras *f*, quo minus ad satisfactionem perducatur, præbuerit, donec ab excommunicatore pœnitentiam accipiat, corporis, & sanguinis Domini communione privatum se esse cognoscat.

C. XXXIX. *Tardius recipiatur ad veniam, qui Sacerdote jubente de Ecclesia exire contemnit.*

Item ex Concilio Hilerdensi *c.* 10.

QUi jubente Sacerdote pro qualicunque culpa ab Ecclesia exire contempserit, pro noxa contumaciæ *g* tardius recipiatur ad veniam.

Gratian. *Sed quæritur, si ante damnati absolutionem Episcopum mori contigerit, utrum damnatus postea valeat absolvi.*

C. XL. *A successore solvatur, qui post mortem Episcopi remanet ligatus.*

De his ita statutum est in Concilio Epaunensi *c.* 28.

II. SI *h* Episcopus ante damnati absolutionem obitu rapiatur, correctum, aut pœnitentem successori licebit absolvere.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus, quibus injustæ sententiæ usque ad examinationem utriusque partis parere jubemur, ita respondetur. Gregorius non dicit sententiam injuste latam esse servandam, sed timendam, sicut & Urbanus. Timenda est ergo, id est, non ex superbia contemnenda. Reliquæ vero auctoritates de excommunicatis loquuntur, qui vel vocati ad Synodum venire contempserunt, vel calliditatibus adversantium occurrere nescientes, injustam sententiam a judice reportaverunt, vel qui neglectu suæ vitæ sinistram de se opinionem nasci permittentes sententiam in se exceperunt. Hos siquidem solos excommunicationis sententia ferire licet.*

a *al.* dissimulat. b *Polyc. ibid. Ans. l.* 12. *c.* 24. *Burch. l.* 11. *c.* 47. *Ivo p.* 14. *c.* 111. *Pann. l.* 5. *c.* 136. c 24. *q.* 2. *c.* 1. d *al.* mortuis communicare non possumus. e *Polyc. ib. Ans. ib. Burch. l.* 11. *c.* 48. *Ivo p.* 14. *c.* 112. *Ex ejusdem Gelasii decretis.* f *al.* latebras defensionis. g *al.* contumeliæ. h *Burch. l.* 11. *c.* 50. *Ivo p.* 14. *c.* 114. *Pann. l.* 5. *c.* 121.

C. XLI. *Quibus culpis exigentibus aliquis sit communione privandus.*

Unde in Meldensi Concilio *c.* 56. a.

I. NEmo *b* Episcoporum quemlibet sine certa, & manifesta peccati causa communione privet Ecclesiastica. Sub anathemate i autem sine conscientia Archiepiscopi, aut Coepiscoporum nullum præsumat ponere, nisi unde canonica docet auctoritas: quia anathema est æternæ mortis damnatio, & non nisi pro mortali debet imponi crimine, & illi, qui aliter non potuerit corrigi.

Corr. Rom. ¶ i Sub anathemate) *In Concilio Meldensi, & adjectis capitularibus Caroli filii Ludovici legitur*: Anathema autem sine consensu Archiepiscopi, aut Coepiscoporum, prolata etiam Evangelica admonitione, nulli imponat. *Cæteri autem collectores parum a Gratiano discrepant.*

C. XLII. *Pro paucis, & levibus causis nullus communione privetur.*

Item ex Concilio Arvernensi.

NUllus Sacerdotum quenquam rectæ fidei hominem pro parvis, & levibus causis a communione suspendat, præter eas culpas, pro quibus antiqui patres arceri ab Ecclesia jusserunt committentes.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Arvernensi, quod extat, non habetur, sed in Aurelianensi IV. c.* 2. *& in Vvormaciensi c.* 13.

C. XLIII *Pro his tribus criminibus quilibet communione privetur.*

Item ex Concilio Triburiensi.

CErtum *c* est *d*, pro his tribus criminibus aliquem excommunicari debere, cum ad Synodum canonice vocatus venire contemnit: aut si postquam illuc venerit, Sacerdotalibus respuit obedire præceptis, aut si ante finitam causæ suæ examinationem a Synodo abire *e* præsumit.

4 ps Gratian. *De his, inquam, & hujusmodi præmissæ auctoritates loquuntur, non de injuste suspensis. Quod autem injustæ sententiæ parendum non sit, multis auctoritatibus probatur. Quarum prima est illa* Hieronymi *f super* Matthæum *libro* 3.

C. XLIV. *Sententia Pastoris reum, vel innocentem non constituit, vel facit.*

QUomodo *g* Sacerdos mundum leprosum non facit, sic Episcopus, vel Presbyter non alligat eos, qui insontes sunt, nec solvit noxios: sed pro officio suo cum peccatorum varietates audierit, scit, qui ligandus sit, qui solvendus.

Corr. Rom. ¶ *Varie hic locus legitur apud collectores. Apud B. Hieronymum sic habet*: Legimus in Levitico de leprosis, ubi jubentur, ut ostendant se Sacerdotibus, & si lepram habuerint, tunc a Sacerdote mundi fiant: non quo Sacerdotes leprosos faciant, & immundos, sed quo habeant notitiam leprosi, & non leprosi, & possint discernere, qui mundus, quive immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum Sacerdos mundum, vel immundum facit, sic & hic alligat, vel solvit Episcopus, & Presbyter, non eos, qui insontes sunt, vel noxii, sed pro officio suo, cum peccatorum audierit varietates, scit, qui ligandus sit, quive solvendus.

C. XLV. *De eodem.* PALEA.

Item Augustinus *super* Matthæum.

RIdiculum est, ut eum mundum esse dicamus, qui vinculis peccatorum suorum ligatus est, propter hoc solum, quod Episcopus dicitur habere hujusmodi potestatem, ut soluti ab eo, soluti sint in cœlo, & ligati in terris,

a *Et in adjectis capitularibus Caroli filii Ludovici.* b *Burch. l.* 11. *c.* 10. *Ivo p.* 14. *c.* 80. *Pann. l.* 5. *c.* 93. c *al.* Decretum. d *Polyc. l.* 7. *t.* 1. *Burch. l.* 11. *c.* 74. *Ivo p.* 14. *c.* 122. *Pann. l.* 5. *c.* 112. e *al.* profugus abire. f *in comment. ad c.* 16. g *Polyc. l.* 7. *tit.* 3. *Ans. l.* 7. *c.* 130. *Ivo p.* 14. *c.* 7. *Pann. l.* 5. *c.* 86.

terris ligati sint in cœlo. Sit ergo irreprehensibilis, qui alterum ligat, aut solvit.

C. XLVI. *Non est petenda absolutio, cum inique fertur sententia.*

Item Gelasius Papa *Episcopis Orientalibus* a, *de damnatione* 1 *Dioscori*.

CUi *b* est illata sententia, deponat errorem, & vacua est: sed si injusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum & Ecclesiam ejus neminem potest iniqua gravare sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, qua se nullatenus perspicit obligatum.

Corr. Rom. ¶ 1 Damnatione Dioscori.] *Sic etiam in manuscriptis. Apud Ivonem est*, de communione Achatii vitanda. *Et Dioscorus quidem in Chalcedonensi Synodo, & a sancto Leone I. damnatus est: Achatius autem a Felice III. & Gelasio ipso*.

C. XLVII. *Deus non nocet, nec nocere aliquem patitur injuste.*

Item Augustinus *de summo c bono*.

SEcundum *d* Catholicam fidem, & sanam doctrinam, & intelligentibus perspicuam veritatem, nec naturæ Dei nocere potest quisquam, nec natura Dei nocere injuste cuiquam, vel nocere injuste *e* patitur quemquam. *Qui enim nocet* (ait Apostolus *f*) *recipiet illud, quod nocuit*.

C. XLVIII. *Injusta vincula dirumpit Justitia.*

Idem *sermone 16. de verbis Domini*.

CŒpisti *g* habere fratrem tuum tanquam Publicanum: ligas illum in terra, sed ut juste alliges, vide. Nam injusta vincula dirumpit justitia. Cum autem 1 correxeris, & concordaveris cum fratre tuo, solvisti illum in terra: cum solveris in terra, solutus erit & in cœlo.

Corr. Rom. ¶ 1 Cum autem] *Emendatus & locupletatus est hic locus ex originali, Ivone & Pannormia*.

C. XLIX. *Temeritas judicandi non ei, qui judicatur, sed judici nocet.*

Idem *de sermone Domini in monte, lib. 2. c. 29.*

TEmerarium *h* judicium plerunque nihil nocet ei, de quo temere judicatur. Ei autem, qui temere judicat, ipsa temeritas necesse est, ut noceat.

C. L. *Non obest homini injusta sententia.*

Idem *ad Clerum Hipponensem: epist. 137.*

QUid *i* obest homini, quod ex illa tabula non vult eum recitari humana ignorantia, si de libro vivorum non eum delet iniqua conscientia?

C. LI. *De eodem.*

Idem *in libro contra Secundinum Manichæum, cap. 1.*

SEnti K de Augustino, quicquid libet: sola me in oculis Dei conscientia non accuset.

C. LII. *Quos conscientia justificat, aliorum maledicta non timeant.*

Item Gregorius *Constantino Mediolanensi Episcopo, lib. 6. ep. 14. seu c. 178.*

IN *l* cunctis, quæ in hac vita adversa proveniunt, sola est, sicut nostis, omnipotentis Dei districtio pensanda, atque ad cor semper proprium recurrendum, ut nullius nos ibi lingua implicet, ubi conscientia non accusat. Quem enim conscientia defendit, & inter accusationes liber est: & liber, vel sine accusatione esse non potest, si sola, quæ interius addicit *m*, conscientia accuset. De vestra igitur sanctitate absit a Christianorum judicio, ea, quæ maledicorum hominum rumoribus conficta credimus, in qualicunque modulo suspicionis adduci: quia ex sacri eloquii testimonio tenemus, ut majora mala 1, cum forsitan dicuntur, nisi probata credi non debeant, sed probata citius ulcisci, & *infra*. §. 1. Hæc igitur dixi, ut nimiæ esse levitatis ostenderem, si quis mala gravia credere studeat, quæ probari non possunt. Unde sanctitas vestra debet mentem suam a maledicorum hominum rumoribus, atque obtrectatione disjungere, & sola, quæ æternæ vitæ sunt, atque ad utilitatem subditorum proficiunt, cogitare.

Corr. Rom. ¶ 1 Majora mala,) *Sic emendatum est ex originali & Nicolao: & sæpe in hac epistola repetitur*, mala gravia. *Antea legebatur*, mala majorum.

C. LIII. *Frustra damnatur ab homine, quem Deus justificat.*

Item Augustinus *in Psal. 36. concione 3. ad vers.* Nec damnabit eum.

ET *a* si ad tempus 1 damnaris ab homine, & si dixit sententiam Proconsul in Cyprianum, alia est sella terrena, aliud tribunal cœlorum. Ab inferiore accepit sententiam, a superiore coronam.

Corr. Rom. ¶ 1 Et si ad tempus] *Apud B. Augustinum de divino judicio agentem, sic legitur:* Quando ergo ventum fuerit ad illud judicium, non eum damnabit: & si ad tempus videtur damnari ab homine, & si dixit sententiam, &c.

C. LIV.

Idem *in Psal. 37. ad vers.* Quoniam in te speravi.

CUstodi *b* intus innocentiam tuam, ubi nemo opprimit causam tuam. Prævalebit *c* in te falsum testimonium, sed apud homines. Nunquid apud Deum valebit, ubi causa tua dicenda est? Quando Deus judex erit, alius testis, quam conscientia tua, non erit. Inter justum judicem, & conscientiam tuam noli timere, nisi causam tuam.

C. LV. *Non hominum linguas, sed conscientias curare debemus.*

Item Gregorius Papa *Palladio Presbytero, lib. 8. epist. 45.* d

INter verba laudantium, sive vituperantium, ad mentem semper recurrendum est: & si in ea non invenitur bonum, quod de nobis *e* dicitur, magnam tristitiam generare debet: & rursum si in ea non invenitur malum, quod de nobis homines loquuntur, in magnam debemus lætitiam prosilire. Quid 1 enim, si homines *f* laudent, & conscientia nos accuset? aut quæ debet esse tristitia, si omnes accusent, & sola conscientia liberos esse demonstret? Habemus Paulum dicentem *g*: *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ*. Job *h* quoque dicit: *Ecce in cœlo testis meus*. Si ergo est nobis testis in cœlo, testis in corde, dimittamus stultos foris loqui, quod volunt. §. 1. Quid aliud detrahentes faciunt, nisi quod in pulverem sufflant, atque in oculos suos terram excitant, ut unde plus detractionis perflant, inde magis nihil veritatis videant? Vocandi tamen etiam sunt ipsi, & tranquille admonendi, eisque satisfieri modis omnibus debet, scientes, quid de Judæis veritas dicit *i*: *Ne forte scandalizemus eos*. Si autem satisfieri sibi ex veritate noluerint, habes consolationem, quam in sancto Evangelio conspicias. Cum enim Domino dictum fuisset: *Scis* K, *quia Pharisæi audito verbo hoc scandalizati sunt?* Respondit *l*: *Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum*. Paulus quoque Apostolus admonet, dicens *m*: *Si fieri potest*, quod

a *Sententia habetur aliqua ex parte in tomo Gelasii de anathematis vinculo*. b *Ivo p. 14. c. 8.* c *l. 3. de natura boni, c. 39.* d *Ivo p. 14. cap. 9.* e *impune*] *vera lectio*. f *Coloss. 3.* g *Ivo p. 14. c. 5. Pann. l. 5. c. 83.* h *Ivo p. 14. c. 10.* i *Polyc. l. 7. tit. 1. Ivo p. 14. c. 11.* K *Ivo p. 14. c. 12.* l *Nicolaus ep. 2. ad Michaelem Imper.* m *al. audit*.

a *Ivo part. 14. c. 13.* b *Ivo p. 14. cap. 14.* c *al. prævaluit*. d *Et in epistola Sixti III.* e *al. vobis*. f *al. omnes*. g *2. Corinth. 1.* h *Job. 16.* i *Matth. 17.* K *Matth. 17.* l *Matth. c. 15.* m *Rom. 12.*

quod ex vobis est, *cum omnibus hominibus pacem habentes*, dicturus quippe, *cum omnibus pacem habentes*, quia hoc difficile esse prospexit, præmisit, *si fieri potest*. Sed tamen adjunxit, quod possit fieri, cum dixit, *quod ex vobis est*: quia si nos in mente charitatem erga odientes servare cupimus, etsi illi nobiscum pacem non habent, nos tamen cum illis sine dubio habemus.

Corr. Rom. ¶ 1 Quid enim] *Addita sunt nonnulla ex epistola B. Gregorii, & partim etiam Sixti III. in qua idem fere repetitur.*

Gratian. *Hoc inter eos observandum est, qui parati sunt suspicari, quod non vident, parati semper reprehendere, nunquam imitari. Apud alios autem conscientia est necessaria nobis, fama illis.*

C. LVI. *Conscientia nobis, & fama proximis est necessaria.*

Unde Augustinus *lib. de bono viduit.*, *cap.* 22.

NOn *a* sunt audiendi, sive viri sancti, sive fœminæ, quando reprehensa in aliquo negligentia sua, per quam fit, ut in malam veniant suspicionem, unde suam vitam longe abesse sciunt, dicunt sibi coram Deo sufficere conscientiam; existimationem hominum non solum impudenter, verum etiam crudeliter contemnentes, cum occidant *b* animas aliorum, sive blasphemantium viam Dei, (quibus secundum suam suspicionem, quasi turpis, quæ casta est, displicet vita Sanctorum:) sive etiam cum excusatione imitantium, non quod vident, sed quod putant. Proinde quisquis a criminibus flagitiorum, atque facinorum vitam suam custodit, sibi benefacit: quisquis autem etiam famam, & in alios misericors est. Nobis enim necessaria est vita nostra, aliis fama nostra.

C. LVII. *Apud Deum maledicitur, qui moribus dissonam profert sententiam.*

Item Hieronymus *super c epist. Pauli ad Philemonem.*

VIII. SI *d* quis dixerit justum injustum, & injustum justum, abominabilis uterque apud Deum est. Similiter, qui sanctum dicit esse non sanctum, & rursum non sanctum asserit sanctum, abominabilis apud Deum est.

C. LVIII. *Christum violat, qui sanctum non sanctum, vel non sanctum sanctum esse crediderit.*

Idem *ibidem paulo superius.*

IX. SI quis hominem, qui sanctus non est, sanctum esse crediderit, & Dei eum junxerit societati, Christum violat, cujus corporis omnes membra sumus. *Et infra*. §. 1. Omnes credentes, secundum Apostolum *e*, Christi corpus efficiuntur. Qui in Christi corpore errat & labitur, asserens membrum ejus vel sanctum esse, cum non sit, vel non sanctum esse, cum sit, vide, quali crimini obnoxius fiat: *Væ* (ait Esaias *f*) *qui dicunt dulce amarum, & amarum dulce, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Dulce puto esse sanctimoniam: amarum, quod sanctimoniæ contrarium est.

C. LIX. *Æternum væ maledictionis inveniet, qui bonos malos, & malos bonos dixerit.*

Item Esaias, *cap.* 5.

VÆ *g*, qui dicitis malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. *& paulo superius.* §. 1 Propterea captivus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam: & nobiles ejus interierunt fame, & multitudo ejus siti exaruit. Propterea dilatavit infernus animam suam, & aperuit os suum absque ullo termino: & descenderunt fortes ejus, & populus ejus, & sublimes, gloriosique ejus ad eum: & incurvabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimium deprimentur: & exaltabitur Dominus exercituum in judicio, & Deus sanctus sanctificabitur in justitia.

C. LX. *Ligandi, solvendique potestate se privat, qui hanc injuste exercet.*

Item Gregorius *homil.* 26. *in Evang.*

IPse *a* ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus, & non pro subjectorum moribus exercet.

C. LXI. *De eodem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

JUdicare *b* de subditis digne nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia, vel gratiam sequuntur.

C. LXII. *Non est vera præsidentis absolutio, nisi sequatur arbitrium interni c judicis.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

TUnc vera est absolutio præsidentis, cum interni *d* sequitur arbitrium judicis. Quod bene quatriduani mortui resuscitatio illa significat; quæ videlicet demonstrat, quia prius mortuum Dominus suscitavit, & vivificavit, dicens *e*: *Lazare, veni foras*, & postmodum is, qui vivens fuerat, egressus, a discipulis est solutus, sicut scriptum est.

C. LXIII. *Privilegio meretur exui, qui eodem abutitur.*

Idem *in Regesto f.*

PRivilegium *g* omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

Corr. Rom. ¶ *In Regesto B. Gregorii, ex quo citatur, non est inventum. Habetur autem in epist.* 2. *Simplicii Papæ, cui etiam Nicolaus I. in epist. ad Hincmarum, cujus initium est,* Epistolam Beatitudinis tuæ. *& Burchardus, & Ivo, & aliquot vetusta Gratiani exemplaria tribuunt: supra etiam distinct.* 74. c. ubi. §. nam privilegium. *citatur ex eodem Simplicio. Simile est, quod B. Augustinus sermone de tempore* 247. *scribit:* Judicio enim legum, jure ab obtenta dignitate dejicitur, qui privilegio sibi concesso abutitur.

C. LXIV. *Is, in quem canonica non fertur sententia, pœnam non debet ferre canonicam.*

Item Gregorius *Antonio Subdiacono, lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 9.

NOn debet is pœnam sustinere canonicam, in cujus damnatione non est canonica prolata sententia.

Gratian. *Ex his datur intelligi, quod injusta sententia nullum alligat apud Deum, nec apud Ecclesiam ejus aliquis gravatur iniqua sententia, sicut ex h Gelasii capite habetur. Non ergo ab ejus communione abstinendum est, nec ei ab officio cessandum, in quem cognoscitur iniqua prolata sententia. Cur ergo capitula Carthaginensis, & Africani, atque aliorum Conciliorum, prohibent injuste damnatum in communione recipi, ante i judicii examinationem? Cur & illud in* Concilio Moguntinensi *statutum est?* k

C. LXV. *Qui damnatur a Synodo, quomodo in secunda innocens reparetur.*

EPiscopus *l*, Presbyter, aut Diaconus a gradu suo injuste dejectus, si in secunda Synodo innocens reperiatur *m*, non potest esse, quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altari de manibus Episcoporum; si Episcopus

a 12. *q.* 1. *nolo, ut aliquis.* b *al. occidunt.* c *Ad locum,* (*Gratias ago Deo meo.*) d *Ivo p.* 14. *c.* 6. *Pannorm. l.* 5. *c.* 84. *Proverb.* 17. *secundum* 70. e *Rom.* 12. 1. *Corinth.* 6. f *Esa.* 5. g *Eod. c.*

a *Infra ead. plerunque. Polyc. lib.* 7. *tit.* 1. *Ivo p.* 14. *c.* 3. *Pannorm. lib.* 5. *c.* 79. b *Ivo ibidem. Pann. lib.* 5. *c.* 80. c *al. æterni.* d *æterni) orig. infr. ead. plerunque. Ivo ibidem. Pann. l.* 5. *c.* 81. e *Joann.* 11. f *Simplicius Papa epist.* 2. g *Anf. l.* 4. *c.* 3. *Burch. l.* 1. *c.* 29. *Ivo p.* 5. *c.* 140. h *Supra ead. cui est.* i *Supra ead. si Episcopus. & c. Placuit.* k *In Toletano* [illegible] 27. l *Burch. lib.* 2. *c.* 92. *Anselm. lib.* 8. *c.* 27. *Polyc. lib.* 2. *tit.* 36. *Ivo p.* 5. *c.* 367. *& p.* 6. *c.* 237. *Pann. l.* 3. *c.* 80. m *inveniatur.*

pus est, orarium, annulum, & baculum: si Presbyter, orarium, & planetam: si Diaconus, orarium, & albam: si Subdiaconus, patenam, & calicem. Sic & reliqui gradus in reparatione sua recipiant ea, quae, cum ordinarentur, perceperant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc habetur in Concilio Toletano IV. c. 27. ex quo citant Ivo p. 5. c. 367. & Polycarpus l. 2. tit. 36. Idem tamen Ivo part. 6. c. 237. & Burchardus tribuunt Concilio Moguntino: auctor autem Pannormiae & Moguntino, & Toletano.*

§ ℘s Gratian. *Si ergo injuste dejecti, nec etiam per Episcopos reparari possunt, nisi de manibus eorum recipiant, quae amiserant: quomodo sua auctoritate cuique licet injuste ligatis communicare, & eis non petita absolutione sua celebrare officia, sicut Gelasius videtur sentire? Ad hoc respondendum est, quod sententia aliquando est injusta ex animo proferentis, justa vero ex ordine, & causa: aliquando est justa ex animo, & causa, sed non ex ordine: aliquando est justa ex animo, & ordine, sed non ex causa. Cum autem ex causa injusta fuerit, aliquando nullum in eo omnino, qui accusatur, delictum est, quod sit damnatione dignum: aliquando non est in eo illud, supra quod fertur sententia: sed ex alio notandus est. Ex animo est injusta, cum aliquis servata integritate judiciarii ordinis in adulterum, vel in quemlibet criminosum, non amore justitiae, sed livore odii, vel pretio, aut favore adversariorum inductus sententiam profert. Unde Beda super epistolam Jacobi ait.* Ira a enim viri justitiam Dei non operatur: *quia qui iratus in aliquem sententiam profert, etsi ille quantum ad se justam reportet sententiam, iste tamen, qui non amore justitiae, sed livore odii in eum sententiam dedit, justitiam Dei, in quem perturbatio non cadit, non imitatur.*

C. LXVI. *Sententia justitiae non est pro praemio ferenda.*

Item Gregorius *b*.

QUi *c* recte judicat, & praemium inde remunerationis expectat, fraudem in Deum perpetrat: quia justitiam, quam gratis impertiri debuit, acceptione pecuniae vendit. Bonis male utuntur, qui juste pro temporali lucro judicant. Tales quippe ad veritatem non justitiae defensio, sed amor praemii *d* provocat: quibus si spes nummi subtrahitur, confestim a justitiae defensione recedunt. Acceptio nummorum *e* praevaricatio veritatis est. Unde & pro justo dicitur: *Qui excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis habitabit.*

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum lib. 3. de summ. bon. cap. 58. quem citant Burchardus, & Beda in Scintillis.*

C. LXVII. *In Praepositorum operibus sibi totum ratio vendicat.*

Item Gregorius *lib. 8. epist. 12. ad Guidiscalcum.*

ILla *f* Praepositorum sollicitudo utilis est, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vendicat. Restringenda sub ratione potestas est, nec quicquam agendum, priusquam concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore justum omne *g* putat, quod fecerit.

C. LXVIII. *Graviter delinquit, qui ex ira sententiam profert.*

Item Ambrosius *libro de sancto Josepho cap. 13.*

IRa saepe etiam innocentes in crimen adducit: quia dum justo amplius irascimur, & volumus alienum coercere peccatum, graviora peccata committimus. Ideo Apostolus *h* ait: *Non vos ipsos vendicantes, charissimi; sed date locum irae;* hoc est, declinemus eam, ne nos illa corripiat. Unde Dominus *i* Jesus dimittens ad evangelizandum discipulos, misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga; id est, ut & incentiva litis, & instrumenta eriperet ultionis.

C. LXIX. *Ratio debet corrigere, quod furore promulgatum est.*

Item ex lib. 11. Ecclesiast. historiae Rufini *cap. 18.*

CUm apud Thessalonicam seditione exorta quidam vir ex militaribus impetu fuisset populi furentis extinctus, Theodosius repentini nuntii atrocitate succensus ad ludos Circenses invitari populum, eique ex improviso circumfundi milites, atque obtruncari passim, ut quisquis occurrisset, gladio jubet, & vindictam dari non crimini, sed furori: ob hoc, cum a Sacerdotibus Italiae argueretur, agnovit delictum, culpamque cum lachrymis professus publicam poenitentiam in conspectu totius Ecclesiae egit *a*, & in hoc sibi tempus adscriptum absque Regali fastigio patienter implevit. Quibus omnibus illud quoque mirabiliter adjecit. Lege sanxit in posterum, ut sententiae Principum super animadversione prolatae in diem vigesimum ab executoribus differrentur, quo locus misericordiae, vel, si res tulisset, poenitentiae non periret.

C. LXX. *In dictandis sententiis rectores nullo furore ducantur.*

Item ex b dictis Gregorii.

SUmmopere *c* praecavere debent rectores Ecclesiarum, & qui publica judicia exercent, ut in dictandis sententiis nullatenus levitate, aut furore ducti sint praecipites; sed causis prius diligenter ventilatis, cum res, quae ignorabatur, pleniter ad notitiam venerit, tunc divina, & humana lex resolvatur *d*, & tunc secundum quod ibi constitutum est, remota personarum acceptione, definitiva proferatur sententia. Hinc est, quod Moyses *e* querelas populi semper ad Dominum tabernaculum ingressus referebat, & juxta quod Dominus imperabat, judicia proponebat: nimirum nos instruens, ut non ex corde nostro, sed ex praecepto divino condemnationis, vel justificationis sententiam proferamus.

Corr. Rom. ¶ *De non praecipitanda sententia leguntur nonnulla apud B. Gregorium lib. 19. Mor. c. 23. ad ea verba Job.* Causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam, *& lib. 12. Regesti epist. 26. & alibi.*

C. LXXI. *Justum judicium vendi non potest.*

Item Augustinus *ad Macedonium epist. 54.*

NOn *f* licet judici vendere justum judicium, etsi liceat advocato vendere justum patrocinium, & Jurisconsulto rectum consilium.

Corr. Rom. ¶ *Propria verba B. Augustini referuntur infra 14. q. 5. c. fin. versic.* sed non ideo.

C. LXXII. *De eodem.*

Item Isidorus *lib. 3. de summo bono c. 58.*

PAuper *g* dum non habet, quod offerat, non solum audiri contemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur. Cito violatur auro justitia, nullamque reus pertimescit culpam, quam redimere nummis existimat.

Gratian. *Huic itaque sententiae, quae non amore justitiae, sed ex alia qualibet causa fertur in quenquam, humiliter obediendum est.*

C. LXXIII. *Non recipiantur ab aliis, qui suorum Episcoporum contrahunt offensam.*

Unde in Nicaeno *h* Concilio *cap. 5.*

SErvetur *i* ista sententia, ut hi, qui ab aliis excommunicantur, ab aliis ad communionem non recipiantur. Requiratur sane, si forte ex aliqua indignatione K animi

a *Mutatis verbis, sed salva sententia. Jac. 1.* b *Isidorus sententiarum de summo bono l. 3. c. 58.* c *Beda in Scintillis c. 71. Burch. l. 16. c. 28.* d *al. pecuniae.* e *al. munerum. Esa. 33.* f *Burch. l. 15. c. 29. Ivo p. 16. c. 30.* g *al. ira.* h *Rom. 12.* i *Luc. 9.*

a *al. exegit.* b *al. Gregorius.* c *Burch. l. 16. c. 1. Anselm. l. 13. cap. 25.* d *revolvitur.* e *Exod. 33.* f *supr. 14. quaest. 5. cap. fin. Isid. ibid. c. 59.* g *Burch. l. 16. c. 28.* h *Et in Aquisgr. cap. 42.* i *Burch. l. 11. c. 36. Ivo p. 14. c. 100. Polyc. lib. 7. tit. 1.* K μικροψυχίᾳ.

animi, aut contentione, aut qualibet tali commotione *a* Episcopi sui abstenti *b* sint. *& infra.* Ut ita demum hi, qui ob culpas suas Episcoporum suorum offensas merito contraxerunt, digne etiam a cæteris excommunicati similiter habeantur, quousque Episcopo 1 suo visum fuerit, humaniorem circa eos ferre sententiam.

Corr. Rom. ℊ 1 Episcopo suo) *In prisca versione, quæ est in collectione Isidori, & huic valde similis est, legitur,* quousque in communi, vel ipsi Episcopo suo: *nec multo aliter in altera vulgata versione. Græce est,* μέχρις ἂν τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ, *id est,* quousque communi Episcoporum videatur.

Gratian. *Item sententia est injusta ex ordine, quando non servato judiciali ordine, quilibet pro sua culpa damnatur.*

C. LXXIV. *Res dubia non definiatur certa sententia.*

Unde Gregorius *scribit Constantino Mediolanensi Episcopo lib. 8. epist. 30.*

GRave satis est, & indecens, ut in re dubia certa detur *c* sententia.

C. LXXV. *Non credantur, quæ certis indiciis non demonstrantur.*

Item Augustinus *in libro de pœnitentia* d *cap. 3.*

QUamvis *e* vera sint quædam, non tamen Judici sunt *f* credenda, nisi certis indiciis demonstrentur.

C. LXXVI. *Antequam examinentur, aliqui non judicentur.*

Item Damasus Papa *epist. 6.*

EOrum *g*, qui accusantur, causas discutere non licet, priusquam canonice vocati ad Synodum veniant, & præsens per præsentem agnoscat veraciter *h*, & intelligat, quæ ei objiciuntur. Quod bene, & per sapientiam *i* Salomonis 1 dicitur: *Antequam scruteris, ne reprehendas. Intellige prius, & tunc increpa. Antequam audieris, ne respondeas.* Et licet apertissima sit contrariorum reprehensio, veruntamen oportet ab his, qui dati K sunt ad eorum examinationem, ordinem servari.

Corr. Rom. ℊ 1 Salomonis] *Citat librum sapientiæ Sirach, id est, Ecclesiasticum nomine Salomonis. Et sic citatur etiam a B. Gregorio* 1. *q.* 1. non est putanda. *& a Cypriano lib.* 3. *ad Quirinum c.* 20. *& a Clemente Alexandrino Stromatum l.* 7. *& ab Origene homil.* 18. *in numeros, & ab Hilario in Psalm.* 67. *& ab aliis Patribus: cujus rei rationem reddidit B. Augustinus l.* 2. *de doct. Christiana c.* 8. *& alibi.*

C. LXXVII. *Qui falsum de alio profert, & is, qui crimina credit, uterque reus est.*

Item ex octava Synodo.

I. NOn *l* solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed & is, qui aurem cito criminibus præbet.

Corr. Rom. ℊ *De hac inscriptione octavæ Synodi notatum est sup. ead. q.* 3. si quis frater.

6 ℘s Gratian. *Cum ergo sententia ex ordine injusta est, nec tunc ab ea recedendum est: quin etiam antequam sententia daretur in eum, pro qualitate reatus sui ligatus apud Deum tenebatur. Contingit aliquando, ut adulter sententiam pro sacrilegio reportet, cujus reatum in conscientia non habet. Hæc sententia etsi injusta sit, quia non est in eo crimen, super quod lata est sententia, tamen juste ab eo reportata est, quia ex reatu adulterii jamdiu apud Deum excommunicatus fuerat. Et in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gregorii m:* Sententia Pastoris &c. §. 1. *Justam sententiam vocat, quando crimen subest, super quod fertur: injustam, quando illud non subest: quæ tamen timenda, vel servanda est, quia ex alio jamdudum damnandus erat. Unde cum præmisisset Gregorius a:* Utrum juste, an injuste obliget Pastor, pastoris tamen sententia gregi timenda est, *subsecutus adjecit:* Ne is, qui subest, & cum injuste forsitan ligatur, ipsam obligationis suæ sententiam ex alia culpa mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat vel injuste, nec pastoris sui judicium temere reprehendat: ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. §. 2. *Aliquando nullum subest crimen, & tamen vel odio judicis, vel factione inimicorum oppositam sibi sententiam damnationis in se excipit.*

C. LXXVIII. *Quot modis humanum judicium pervertitur.*

Unde Gregorius *ait* b.

QUatuor *c* modis pervertitur humanum judicium: timore, dum metu potestatis alicujus veritatem loqui pertimescimus: cupiditate, dum præmio *d* animum alicujus corrumpimus: odio, dum contra quemlibet adversarium e molimur: amore, dum amico, vel propinquo complacere contendimus.

Corr. Rom. ℊ *Apud B. Gregorium non est inventum: sed apud Isidorum (quem citat Burchardus) & paulo etiam plenius: & sequitur nonnullis interjectis post caput,* qui recte. *sup. ead.*

Gratian. *Quam vero grave sit vel odio, vel amicitia, vel metu, vel munere, vel quolibet modo judicium pervertere, testatur* Hieronymus *in* f *Amos cap. 6. dicens.*

C. LXXIX. *De iis, qui aliquo modo judicium pervertunt.*

QUicunque aut consanguinitate, aut amicitia, & e contrario vel hostili odio, vel inimicitia in judicando ducitur, pervertit judicium Christi, qui est justitia, & fructum illius vertit in amaritudinem.

C. LXXX. *De iis, qui metu potestatis veritatem occultant.*

Item Augustinus *ad Casulanum* g.

QUisquis *h* metu cujuslibet potestatis veritatem occultat, iram Dei super se provocat, quia magis timet hominem, quam Deum. *& post pauca.* §. 1. Uterque *i* reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum, cujus posteriorem partem citat etiam Burchardus ex dictis Augustini. Simillima leguntur in eodem libro tertio Isidori cap.* 59.

C. LXXXI. *De eodem. Item.*

III. NEmo peritorum, aut prudentium putet, quod minus sit periculum in verbis lingua mentiendo, quam manibus sanguinem fundendo. Melius est autem pro veritate pati supplicium, quam pro adulatione recipere beneficium.

C. LXXXII. *De eodem.*

Item Pelagius Papa II. *epist.* 2. *Benigno Archiepiscopo.*

UNicuique providendum est, ne aliquem injuste persequatur, judicet, vel puniat: ne Jesum persequatur, judicet, vel puniat.

Gratian. *Hic quoque, qui veritatem pro pecunia negat, vel falsum testimonium contra aliquem dicit, Deum negare, vel vendere probatur.*

Mm C. LXXXIII.

---

a ἀνδίᾳ. b *al. excommunicati.* ἀποσυνάγωγοι. c *al. dicatur.* d *al. pœnitentiæ medicina.* e *Ivo p.5.c.247. Pan.l.4.c.114. 30.q.5. si quis divinis. ex Sixto.* f *facile sunt) orig. Aliquot verbis mutatis.* g *Ans. l. 3.c.51.* h *al. veritatem.* i *Eccl.11. secundum 70.* K *al. deputati.* l *Isid. l.3. de summ. bono c.c. 59.* m *Sup. ead. c.1.*

a *Hom. 26. in Evang.* b *Isidorus l. 3. de summ. bono c. 58.* c *Burch. l. 16. c. 28.* d *al. muneris alicujus corrumpitur.) Isid.* e *al. adversa.* f *Similia apud Isidorum eod. l. 3 c. 57. & apud B. Hier. in Amos c.6 ad illud. (Quoniam convertistis in amaritudinem judicium.)* g *Isid. ibid. c. 59.* h *Deusdedit p. 1. Burch. l. 16. c. 16.* i *Extra de crim. falsi c. 1.*

C. LXXXIII. *Qui falsum testimonium dicunt, & veritatem pro pecunia negant, sceleris Judæ participes fiunt.*

Unde Beda *ad,* a *c.* 14. *Marci.*

ABiit *b* Judas ad summos Sacerdotes, & constituerunt ei pecuniam se daturos. Multi hodie scelus Judæ, quia Dominum ac magistrum, Deumque suum pecunia vendiderit, velut immane & nefarium exhorrent: nec tamen cavent. Nam cum pro muneribus falsum contra quemlibet testimonium dicunt, profecto, quia veritatem pro pecunia negant, Deum pecunia vendunt. Ipse enim dixit: *Ego sum veritas.* Cum societatem fraternitatis aliqua discordiæ peste commaculant, Deum produnt: quia Deus *d* charitas est. Qui ergo charitatis & veritatis jussa spernunt, Deum utique, qui charitas est & veritas, produnt: maxime cum non infirmitate, vel ignorantia peccant, sed in similitudinem Judæ quærunt *e* opportunitatem, qualiter arbitris absentibus, mendacio veritatem, virtutem crimine mutent.

C. LXXXIV. *Christum negat, qui perversis se socium facit.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Titum, c.* 1. *in extremo.*

EXistimant quidam in eo tantum Christum negari, si in persecutione quis a Gentilibus comprehensus, se renuerit esse Christianum. Sed ecce Apostolus *f* omnibus, quæ perversa sunt, factis, Deum asserit denegari. Christus sapientia est, justitia, veritas, sanctitas, fortitudo. Negatur per insipientiam sapientia, per iniquitatem justitia, per mendacium veritas, per turpitudinem sanctitas, per imbecillitatem animi fortitudo. Et quotiescunque vincimur a vitiis, atque peccatis, toties Deum negamus: & e contrario, quoties bene quid agimus, Deum confitemur. Nec arbitrandum est in *g* die judicii illos tantum a Dei filio denegandos, qui in martyrio Christum denegarunt, sed *h* & illos omnes, quorum opere, vel sermone, vel cogitatione Christus negatus negat, vel confessus confitetur. De hac puto confessione & discipulis præcepit, dicens *i*: *Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Judæa, & Samaria, & usque ad extremum terræ.*

C. LXXXV. *Qui Christianum se negat, Christum negare convincitur.*

Item Augustinus *tractatu* 113. *ad cap.* 18. *Joannis.*

II. NOn solum abnegat Christum, qui dicit eum non esse Christum; sed ille etiam, qui cum sit, negat se esse Christianum. Dominus *k* enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed (*me negabis*). Negavit ergo ipsum, cum se negavit esse ejus discipulum. Quid autem aliud isto modo, quam se negavit esse Christianum? *Item* 1 *tractatu* 66. §. 1. Timendo *l* mortem carnis tuæ, mortem dabis animæ tuæ. Quanta enim vita est confiteri Christum, tanta est mors negare Christum. An Apostolus Petrus (sicut eum quidam favore perverso excusare nituntur) Christum non negavit, quia interrogatus ab ancilla, hominem se nescire respondit?

Corr. Rom. ¶ 1 Item] *In duobus vetustis Gratiani exemplaribus hoc est aliud caput, & rubricam habet,* De eodem. *Est enim ex tractatu 66. in Joannem.*

C. LXXXVI. *Veritatem prodit, non solum qui pro veritate mendacium loquitur, sed etiam qui veritatem non libere prædicat.*

Item Joannes Chrysostomus, *id est, Auctor operis imperfecti, in Matth. hom.* 25.

NOlite *a* timere eos, qui occidunt corpus: ne forte propter timorem mortis non libere dicatis, quod audistis, nec fiducialiter prædicetis omnibus, quod in aure soli audistis. Sic ergo ex his verbis ostenditur, quod non solum ille proditor est veritatis, qui transgrediens veritatem, palam pro veritate mendacium loquitur: sed etiam ille, qui non libere veritatem pronuntiat, quam libere pronuntiare oportet, aut non libere veritatem defendit, quam libere defendere convenit, proditor est veritatis. Nam sicut Sacerdos debitor est, ut veritatem, quam audivit a Deo, libere prædicet; sic Laicus debitor est, ut veritatem, quam audivit quidem a Sacerdotibus probatam in Scripturis, defendat fiducialiter. Quod si non fecerit, proditor est veritatis. *Corde* b *enim creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.*

Gratian. *Hæc sententia potius judicem lædit, quam eum, in quem temere fertur.*

C. LXXXVII. *Injuste aliquem anathematizans, sibi, non aliis nocet.*

Unde Augustinus *ait.*

ILud *c* plane non temere dixerim, quod si quisquam fidelium fuerit anathematizatus injuste, potius ei oberit, qui facit, quam qui hanc patitur injuriam. Spiritus enim Sanctus habitans in sanctis, per quem quisque ligatur, aut solvitur, immeritam nulli ingerit pœnam. Per eum quippe diffunditur charitas *d* in cordibus nostris, quæ non agit perperam. Pax 1 Ecclesiæ *e* dimittit peccata, & ab Ecclesiæ pace alienatio tenet peccata non secundum arbitrium hominum, sed secundum arbitrium Dei. Petra enim tenet, petra dimittit: columba tenet, columba dimittit: unitas tenet, unitas dimittit.

Corr. Rom. ¶ 1 Pax] *Hæc pars* (*nam superius non est inventa apud B. Augustinum*) *ex ipso est emendata, & nonnihil aucta.*

Gratian. *Item Salomon* f: Sicut avis in incertum volans, & passer quolibet vadens: sic maledictum frustra prolatum, venit super eum, qui misit illud.

C. LXXXVIII. *Cujus vita officio non congruit, alios ligatus solvit.*

Item Gregorius Papa *homil.* 26. *in Evangelia.*

PLerunque *g* contingit, ut hic judicis *h* locum teneat, cujus ad locum vita minime concordat: ac proinde sæpe agitur, ut vel damnet immeritos, vel alios ipse ligatus solvat, sæpe in solvendis, ac ligandis subditis, suæ voluntatis motus, non autem causarum merita sequatur. Unde fit, ut ipse *i* ligandi *k*, aut solvendi potestate se privet. *& infra.* §. 1. Sæpe fit, ut erga quemlibet proximum odio, vel gratia moveatur pastor. Judicare *l* autem digne de subditis, &c. Unde recte per Prophetam *m* dicitur: *Mortificabant animas, quæ non moriuntur, & vivificabant animas, quæ non vivunt.* Non morientem quippe mortificat, qui justum damnat: & non victurum vivificare nititur, qui reum a supplicio absolvere conatur. §. 2. Causæ ergo pensandæ sunt, & tunc ligandi atque solvendi potestas exercenda. Videndum est, quæ culpa præcessit

a *Et ad cap.* 26. *Matth.* b *Marc.* 14. *Matth.* 26. c *Joan. c.* 14. d 1. *Joan.* 4. e *Matth.* 26. f *Tit.* 1. g *Matth.* 10. h *al. sed per omnia opera, sermones, cogitationes Christus vel negatus, &c.* i *Actor.* 1. k *Luc.* 22. l *Luc.* 11.

a *Matth.* 10. b *Rom.* 10. c *Ans. l.* 12. *c.* 67. *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. *sine authoris nomine.* d *Rom.* 5. e *Aug. de Baptismo contra Donatistas, l.* 3. *c.* 18. f *Prov.* 26. *sed paulo aliter.* g *Ivo p.* 14. *c.* 3. *Pann. l.* 5. *c.* 78. 79. *&* 80. h *al. judicii.* i *al. hac ipsa* k *sup. ead. ipse ligandi.* l *sup. ead. judicare.* m *Ezech.* 13.

sit *a*, & quæ sit pœnitentia secuta post culpam: ut quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absolvat. Tunc *b* enim vera est absolutio, &c. *& infra*. §. 3. Ex qua consideratione intuendum est, quod illos nos debemus per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitantem gratiam vivificare. *& infra*. §. 4. Veniat itaque foras mortuus, id est, culpam confiteatur peccator. Venientem vero foras solvant discipuli: ut pastores Ecclesiæ ei pœnam debeant amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit. §. 5. Hæc de solutionis ordine breviter dixerim, ut sub magno moderamine pastores Ecclesiæ vel solvere studeant, vel ligare.

C. LXXXIX. *Viribus caret sententia injuste prolata.*

Item Calixtus Papa *epist. 1. ad Benedictum Episcopum.*

INjustum *c* judicium, & definitio injusta, Regio metu, aut jussu, aut cujuscunque Episcopi, aut potentis, a Judicibus ordinata, vel acta, non valeat. §. 1. Homini religioso parum esse debet inimicitias aliorum non exercere, vel non augere male loquendo, nisi etiam eas extinguere bene loquendo studuerit. §. 2. Melior *d* est in malis factis humilis confessio, quam in bonis superba gloriatio.

C. XC. *Præmium meretur, qui injuste maledicitur.*

Item Augustinus *super Psal. 111. ad vers.* Faciens misericordias Dominus.

QUi justus est, & injuste maledicitur, præmium illi redditur.

Gratian. *Hic etsi, ut dictum est, non teneatur ligatus apud Deum, sententiæ tamen parere debet: ne ex superbia ligetur, qui prius ex puritate conscientiæ absolutus tenebatur.*

7 pars. §. 1. *Idem est, quando contra æquitatem sententia fertur: veluti quando subditi non possunt cogi ad malum, scientes, obedientiam non esse servandam Prælatis in rebus illicitis.*

C. XCI. *Non est obediendum Episcopo, qui pro hæreticis Missam cantare jubet.*

Unde Eutychianus 1 Papa *ait.*

X. SI *e* quis Episcopus, aut Abbas Presbytero, aut Monacho suo jusserit Missas pro hæreticis 2 cantare, non licet, & non expedit obedire eis.

Corr. Rom. ☙ 1 Eutychianus] *Burchardus, & Ivo referunt ex Eutychiano simul caput hoc, & c.* si quis 24. *q.* 1. *quod tamen Gratianus citat ex Julio.*

☙ 2 Hæreticis] *Cæteri collectores addunt*, mortuis, *quam vocem hic auctor glossæ supplevit.*

C. XCII. *Præceptis non obedire multoties expedit.*

Item Augustinus.

NOn semper malum est non obedire præcepto: cum enim Dominus jubet ea, quæ sunt contraria Deo, tunc ei obediendum non est.

Corr. Rom. ☙ *Hujus capitis partim verba ipsa, partim sententia habentur apud beatum Ambrosium, lib. de Paradiso cap. 6.*

C. XCIII. *De eodem.*

Item Hieronymus *in epist. ad Titum* 1, *c. 2. vers.* Servi Dominis suis subditi sunt.

SI *f* Dominus ea jubet, quæ non sunt adversa Scripturis sanctis, subjiciatur servus Domino. Si vero contraria præcipit, magis obediat spiritus, quam corporis Domino. *& infra c. 3.* §. 1. Si *g* bonum est, quod præcipit Imperator & Præses, jubentis obsequere voluntati: si vero malum, responde ei illud de Actibus Apostolorum *a*: *Obedire oportet Deo magis, quam hominibus.* Hoc ipsum & de servis intelligamus apud Dominos, & de uxoribus apud viros, & de filiis apud parentes: quod in illis tantum debeant Dominis, viris, parentibus esse subjecti, quæ contra Dei mandata non veniunt.

Corr. Rom. ☙ 1 Titum] *Sic est emendatum ex Polycarpo, cum antea citaretur*, ad Ephesios, *emendato etiam, & nonnihil locupletato ipso capite ex originali.*

C. XCIV. *Non sunt audiendi, qui contra Deum aliquid jubent.*

Item Ambrosius.

JUlianus *b* Imperator, quamvis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites: quibus cum dicebat, producite aciem pro defensione Reipublicæ, obediebant ei. Cum autem diceret eis, producite arma in Christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cœli.

Corr. Rom. ☙ *Infra eadem c.* Imperatores. §. Julianus, *habetur hæc sententia: fortasseque ex eo loco mutatis verbis confectum est hoc capitulum.*

C. XCV. *Non jubet aliquid injustum, qui Deum timere probatur.*

Item Fabianus Papa, *epist. 2. omnibus Episcopis.*

QUi omnipotentem Deum metuit, nec contra Evangelium, vel contra Apostolos, nec contra Prophetas, vel sanctorum Patrum instituta aliquid ullo modo agere consentit.

C. XCVI. *Et qui peccat, & qui peccanti consentit, uterque reus est.*

Item Nicolaus Papa *Lothario Regi.*

ITa *c* corporis tui cedere motibus consensisti, & relaxatis voluptatum habenis temetipsum in lacum miseriæ, & in lutum fæcis prohibitum dejecisti, ut qui positus fueras ad gubernationem populorum, effectus sis ruina multorum. Probat hoc Thiegualdi *d*, & Guntharii dudum Episcoporum legitimus casus: qui pro eo, quod te minime competenter erudierunt, quinimmo quia prævaricationem tuam tegere argumentis suis, & sub quadam justitiæ specie, fucatis quibusdam exquisitis adinventionibus, æquitatem obruere studuerunt, nostra sunt Apostolica depositi auctoritate, & ab omni Episcopatus regimine regulariter sequestrati.

C. XCVII. *De eodem.*

Item Augustinus *serm. 6. de verbis Domini.*

QUi *e* resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Sed quid *f* si illud jubeat, quod non debeas facere? Hic sane contemne potestatem, timendo potestatem. Ipsos humanarum legum *g* gradus advertite. Si aliquid jusserit Curator, nonne faciendum est? Tamen, si contra Proconsul *h* jubeat, non utique contemnis potestatem, sed eligis majori servire. Nec hinc debet minor irasci, si major prælata est. Rursus si aliquid ipse Proconsul jubeat, & aliud jubeat Imperator, nunquid dubitatur illo contempto, illi esse serviendum? Ergo, si aliud Imperator, & aliud Deus, quid judicatis? Solve tributum: esto mihi in obsequium. Recte, sed non in idolio. In idolio prohibet. Quis prohibet? Major potestas. Da veniam: tu carcerem, ille gehennam minatur. Hic jam tibi assumenda est fides tua tanquam *i* scutum, in quo possis omnia ignita jacula inimici extinguere.

Corr. Rom. ☙ *Emendatum, & locupletatum est caput hoc ex ipso originali.*

C. XCVIII. *De eodem.*

Idem Donatistis, epist. 166.

IMperatores *K*, si in errore essent, (quod absit) pro errore suo contra veritatem leges darent, per quas justi

Mm 2 & pro-

a *Abest ab orig.* b *Sup. ead. tunc vera.* c 25. *q.* 1. *omne.* §. *injustum ex Marcellino in c. Hadrian. c.* 78. *ead. l.* 5. *c.* 251. *Burch. l.* 15. *c.* 8. *Ansel. l.* 3. *c.* 84. *Ivo p.* 5. *c.* 235. *& p.* 16. *cap.* 9. d *Aug. l. confess.* 9. *c.* 9. e *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Burch. l.* 19. *c.* 105. *Ivo p.* 15. *c.* 117. f *Ans. l.* 13. *c.* 26. g *Polyc. l.* 1. *tit. ult.*

a *Act.* 5. b *Infra ead. c. Imperatores.* §. *Julianus.* c *Ivo p.* 8. *c.* 227. *Ps.* 39. d *Sup. ead. Theugualdum.* e *Beda Rom.* 13. *Polyc. l.* 1. *tit.* 27. *Rom.* 13. f *sed si*] *orig.* g *al. verum.* h *al. Proconsulem.* i *Ephes.* 6. K *Sup. dist.* 9. *c.* 1. *Polyc. ibid.*

& probarentur, & coronarentur, non faciendo, quod illi juberent, quia Deus prohiberet. Sicut jusserat Nabuchodonosor *a*, ut aurea statua adoraretur: quod qui facere noluerunt, Deo talia prohibenti placuerunt: Quando autem Imperatores veritatem tenent, pro ipsa veritate contra errorem jubent. Quod quisquis contempserit, ipse sibi judicium acquirit. Nam & inter homines pœnas luit, & apud Deum sortem *b* non habebit, quia hoc facere noluit, quod ei per cor Regis ipsa veritas jussit. Sicut ipse Nabuchodonosor *c* postea miraculo salutis trium puerorum commotus, atque mutatus, pro veritate contra errorem edictum proposuit, ut quicunque blasphemarent Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, in interitum irent, & domus eorum in dispersionem. Et non vultis, ut aliquid tale contra vos jubeant Imperatores Christiani, cum sciant a vobis in eis, quos rebaptizatis, Christum exsufflari? *Idem in Psalmis* d. §. 1 Julianus extitit infidelis Imperator. Nonne extitit apostata, iniquus, idololatra? Milites Christiani servierunt Imperatori infideli. Ubi veniebatur ad causam Christi, non agnoscebant, nisi illum, qui in cœlo erat. Quando volebat, ut idola colerent, ut thurificarent, præponebant illi Deum. Quando autem dicebat, producite aciem, ite contra illam gentem, statim obtemperabant. Distinguebant Dominum æternum a Domino temporali: & tamen subditi erant propter Dominum æternum etiam Domino temporali.

C. XCIX. *Per obedientiam bonum deserere, malum vero nunquam facere licet.*

Item Gregorius *c. 12. al. 10. lib. 35. in Job.*

QUid ergo mirum, si homo peccator se obedientiæ in præsentis vitæ brevitate subjicit, quando hanc mediator Dei, & hominum tenuit 1, & tenendam præcepit, & cum obedientes remunerat, non relinquit? Sciendum vero est, quod nunquam per obedientiam malum fieri, aliquando autem per obedientiam debet bonum, quod agitur, intermitti. Neque enim in paradiso arbor mala extitit, quam Deus homini, ne contingeret, interdixit; sed ut melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat, ut hunc etiam a bono prohiberet: quatenus tanto verius hoc, quod ageret, virtus esset, quanto & a bono cessans, auctori suo se subditum humilius exhiberet.

Corr. Rom. ¶ 1 Tenuit, & tenendam præcepit] *Hæc absunt a plerisque manuscriptis, & ab originali: Simile quiddam legitur apud B. Augustinum sermone 5. ad fratres in eremo.* Nec mirum, *inquit*, si nos peccatores obedientiæ subjicimur, quando hanc mediator Dei, & hominum etiam in morte non deseruit, & ei se subjecit, qui per omnia erat Patri æqualis.

C. C. *Apud Deum maledicitur, qui peccantibus consentit.*

Item Isidorus *e*.

QUi *f* consentit peccantibus, & defendit alium delinquentem, maledictus erit apud Deum, & homines, & corripietur increpatione severissima. Hinc etiam quidam sanctissimus Pater ait: Si quis peccantem defendit, acrius, quam ille, qui peccavit, coerceatur. Hinc & alius Pater ait: Si quis alterius errori consenserit, & illi consilium dederit, ut se tardius humiliet, sciat se cum illo simili modo judicandum culpabilem.

Corr. Rom. ¶ *Prima pars hujus capituli usque ad vocem*, severissima, *habetur in regula B. Pachomii Romæ edita. Totum vero extat apud Smaragdum in expositione regulæ B. Benedicti cap. 69. Citat autem Basilium, quemadmodum & Burchardus, & Ivo: & sensus est in regulis ipsius Basilii brevioribus regula septima.*

a *Daniel.* 3. b *al. frontem* c *Dan.* 9. d *In Psal.* 124. *ad vers.* [*Quoniam non derelinquis.*] *Beda ad Ephes.* 6. *supra c. Julianus. Ivo p.* 5. *c.* 7. e *Smaragdus c.* 69. f *Ans. l.* 12. *c.* 5. *Burch. l.* 11. *c.* 46. *Ivo p.* 14. *c.* 110.

C. CI. *Non est obediendum, quod contra Deum præcipitur.*

Item Isidorus.

SI is, qui præest, fecerit, aut cuiquam, quod a Domino prohibitum est, facere jusserit, vel, quod præceptum est, præterierit, aut præterire mandaverit, sancti Pauli *a* Apostoli sententia ei ingerenda est, dicentis: *Etiamsi nos, aut Angelus de cœlo evangelizaverit vobis, præterquam quod vobis evangelizavimus, anathema sit. Idem.* §. 1. Si quis 1 prohibet vobis, quod a Domino præceptum est, vel rursus imperat fieri, quod Dominus prohibet, execrabilis sit omnibus, qui diligunt Deum. *Idem.* §. 2. Is, qui præest, si præter voluntatem Dei, vel præter quod in sanctis Scripturis evidenter præcipitur, vel dicit aliquid, vel imperat, tanquam falsus testis Dei, aut sacrilegus habeatur.

Corr. Rom. ¶ *In regulis brevioribus B. Basilii c.* 114. & 303. *simillima leguntur hisce omnibus, quæ in hoc capite continentur.*

¶ 1 Si quis prohibet) *In lib. B. Basilii de institutis Monachorum Rufino interprete fere eadem leguntur c.* 14. *quemadmodum ultimus vers.* Is, qui præest. *ibid. c.* 16.

Gratian. *Cum ergo subditi excommunicantur ideo, quia ad malum cogi non possunt, tunc sententiæ non est obediendum: quia juxta illud Gelasii* b: Nec apud Deum, nec apud Ecclesiam ejus quemquam gravat iniqua sententia.

8 ps §. 1. *Quod autem supra communicantes excommunicatis de Ecclesia abjici jubentur, non de quolibet modo communicantibus intelligendum est.*

C. CII. *De his, qui cum excommunicatis communicant.*

Unde Nicolaus Papa *Hincmaro Rhemorum Archiepiscopo.*

EXcellentissimus *c* Rex Carolus Apostolatum nostrum consuluit, quid agendum sit de his, qui communicant cum his, qui cum Engeltruda *d* sæpe damnata fœmina communicant: quoniam eam cum communicatoribus suis, & fautoribus pari vinculo anathematis constat esse adstrictam. Quapropter nunc beatitudini tuæ injungimus, ut super hoc nostra auctoritate fretus curam de his sumere studeas: & quia docta divinitus sanctitas tua valde novit aliud esse ex necessitate, aliud ex ignorantia, atque aliud, quod ex studio delinquitur, istudque posterius duobus prioribus districtius esse puniendum; idcirco solerter invigilet, & cauta discretione singulorum modos dijudicet: quatenus qui ex necessitate, aut ignorantia delinquunt, auctoritate nostra per te absolvantur: si tamen ipsa eorum ignorantia, vel necessitas vera, & non simulata, vel non ex voluntate processerit: quia, ut bene nosti, plerique sunt, qui possunt quidem, sed nolunt recta nosse. Unde Psalmista *e* de hujusmodi: *Noluit*, inquit, *intelligere, ut bene ageret*. Illos autem, qui studio suo obligantur, & contemptu interdicta nostra postponunt, non nisi digna satisfactione præveniente volumus a te prorsus absolvi.

C. CIII. *De his, qui sine culpa cum excommunicatis communicant.*

Item Gregorius VII. *lib.* 5. *Regesti in Concilio Romæ habito.*

QUoniam *f* multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia simplicitate, partim timore, partim etiam necessitate, devicti misericordia, anathematis sententiam ad tempus, prout possumus, opportune temperamus. Apostolica itaque auctoritate

a *Galat.* 1. b *Sup. cap. cui est illata.* c *Ivo p.* 14. *c.* 46. *Pann. l.* 5. *c.* 106. d *B. Greg. l.* 34. *mor. c.* 16. e *Psal.* 35. f *Ivo p.* 14 *c.* 43. *Pann. l.* 5. *c.* 125.

ctoritate ab anathematis vinculo hos subtrahimus: videlicet uxores, liberos, servos, ancillas, seu mancipia, nec non rusticos servientes, & omnes alios, qui non adeo curiales sunt, ut eorum consilio scelera perpetrentur, & eos, qui ignoranter excommunicatis communicant, sive illos, qui communicant cum eis, qui excommunicatis communicant. Quicunque autem orator, sive peregrinus, aut viator in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non *a* in sustentationem superbiæ, sed humanitatis causa dare aliquid voluerit, non prohibemus.

C. CIV. *De Bonifacio, qui excommunicatis, & 1 Pseudoepiscopis se non communicaturum juravit.*

Item Bonifacius Martyr *Zachariæ Papæ in epist. quæ incipit*, Paternæ.

ANtecessor *b* prædecessoris vestri venerandæ memoriæ Gregorius, dum me indignum ordinavit, & ad prædicandum verbum Dei Germanicis gentibus misit, sacramento me constrinxit, ut Canonicis, & justis Episcopis, & Presbyteris, in verbo, facto, consensu, adstipulator fierem, & adjutor [quod cum divina gratia adimplere studui:] falsos autem Sacerdotes, hypocritas, & seductores populorum vel corrigerem ad viam salutis, vel declinarem, & abstinerem a communione ipsorum: quod ex parte servavi, & ex parte custodire, & implere non potui: sed spiritualiter implevi sacramentum, quia in *c* consensum, & in consilium eorum non venit anima mea, corporaliter autem ab eis omnino abstinere non potui. Dum enim venissem ad Principem Francorum, cogente Ecclesiarum necessitate, non tales ibi reperi, quales volui: sed tamen in sancta communione corporis Christi illis non communicavi.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, in qua habetur capitulum hoc, edita est per Laurentium Surium in vita sancti Bonifacii Legati Germaniæ, & Martyris. Emendatior autem extat manuscripta Romæ in Bibliotheca Monasterii Dominicani.*

¶ 1 Et Pseudoepiscopis] *Hic in aliquot vetustis antea legebatur*, excommunicatis a Pseudoepiscopis.

C. CV. *Excommunicatis non communicat, qui eis animo non consentit.*

Item Zacharias Papa *Bonifacio Martyri in epistola, cujus initium est*, Benedictus Deus.

QUod *d* prædecessor noster beatæ memoriæ Gregorius hujus sanctæ sedis Apostolicæ Præsul dum ad prædicandum verbum Evangelii tuam misisset fraternitatem in Germaniæ partibus, & Gentibus illis paganis, verbo pollicitationis illam voluit ante esse munitam *e*: ita ut orthodoxos Episcopos, Presbyteros, vel quoscunque reperire potuisses in verbo exhortationis perfectos, amplius confirmares, & eis communicares [quod & factum est:] si quos vero seductores Episcopos, aut Pseudopresbyteros, vel quosque a recto fidei tramite deviantes reperisses, nulla tibi cum eis esset communio: quod te solatiante Deo usque ad præsens spiritualiter servasse confessus es: vel, si omnino propter principalem, & humanum favorem gentis Francorum, dum ad eos accessisses, corporaliter abstinere non valuisti, cogente Ecclesiarum Dei necessitate, & tamen in eorum consilio, & consensu communionis anima tua non est coinquinata. Itaque propter hoc, quod cum eis conversatus es, non consentiens iniquitati eorum, nullum tibi est detrimentum coram Deo.

Corr. Rom. ¶ *In epistola præcedunt hæc verba*: Suggessit itaque sancta fraternitas tua in suis apicibus, quod prædecessor noster &c.

9 ps Gratian. *Excommunicationis autem forma, & modus, atque reconciliationis hic est.*

a *al. in sustentationem, non superbiæ.* b *Ivo p. 2. c. 95.* c *Genes. 49.* d *Ivo p. 2. c. 96.* e *al. monitam.*

C. CVI. *Modus, & forma excommunicationis.*

DEbent *a* duodecim Sacerdotes Episcopum circumstare, & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis, vel excommunicationis projicere debent in terram, & conculcare pedibus: deinde epistola per parochias mittatur, continens excommunicatorum nomina, & causam excommunicationis.

Corr. Rom. ¶ *Apud Burchardum, & Ivonem ea, quæ in hoc capite continentur, & multa alia eodem pertinentia citantur ex Concilio Rothomagensi. In collectione vero canonum incerti auctoris manuscripta iisdem verbis, quibus hic, refertur ex Zacharia Papa.*

C. CVII. *De eodem.*

Item ex Concilio Arausico.

CAnonica *b* instituta, & sanctorum Patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores 1 auctoritate Dei, & judicio sancti Spiritus a gremio sanctæ matris Ecclesiæ, & a consortio totius Christianitatis eliminamus; quoadusque resipiscant, & Ecclesiæ Dei satisfaciant.

Corr. Rom. ¶ 1 Violatores) *In eadem collectione, & apud Burchardum, & in duobus vetustis Gratiani codicibus sequitur* N. *Ab aliis tamen Gratiani exemplaribus, & ab Ivone abest nota ista.*

C. CVIII. *Modus reconciliationis excommunicatorum.*

Item ex eodem.

CUm *c* aliquis vel excommunicatus, vel anathematizatus pœnitentia ductus veniam postulat, & emendationem promittit, Episcopus, qui eum excommunicavit, ante januas Ecclesiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent 1. Et si ille prostratus veniam postulat, & de futuris cautelam spondet, tunc Episcopus apprehensa manu ejus dextera, in Ecclesiam illum introducat, & communioni Christianæ reddat, & septem Psalmos pœnitentiales decantet cum istis precibus, Kyrie eleyson, Pater noster, Salvum fac servum tuum. *Oratio*. Præsta, quæsumus, Domine huic famulo tuo dignum pœnitentiæ fructum, ut Ecclesiæ tuæ sanctæ, a cujus integritate deviaverat peccando, admissorum veniam consequendo reddatur innoxius. Per &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Debent) *Apud Burchardum, qui etiam ex Concilio Arausico citat, hæc sequuntur*: Ubi etiam adesse debent illi, quibus injuria, vel damnum illatum est, & *multa alia, quæ omnino perlegenda sunt.*

10 ps Gratian. *Presbyteris vero, qui excommunicati sacrum ministerium contingere præsumunt, quæ pœnitentia sit imponenda*, Joannes VIII. *Clero, & ordini Salonitano d scribens, definit, dicens.*

C. CIX. *Quæ sit pœnitentia Sacerdotum, qui excommunicati sacrum ministerium contingere præsumunt.*

DE *e* illis Presbyteris, qui tempore sanctissimi prædecessoris nostri Domini Papæ Nicolai excommunicati, sacrum ministerium *f* contingere præsumpserunt, ipsi in se damnationis (sicut sacri canones statuerunt) sententiam intulerunt. Tamen, quia miseratio Apostolica veniam solet præstare correctis, ob multitudinem misericordiæ illis hanc indulgentiam exhibemus, ut sancta communione saginati, studeant tribus continuis annis per hebdomadam omni 1 secunda, & quarta

a *Burch. lib. 11. c. 3. Ivo par. 14. c. 76.* b *Burchard. lib. 11. c. 7. Ivo part. 3. cap. 126.* c *Burch. lib. 11. cap. 8.* d *al. Salernitano.* e *Ivo p. 14. c. 35. Pann. lib. 5. cap. 104.* f *al. mysterium.*

quarta, & sexta feria a 2 vino & a carne penitus jejunare, & ultra lugenda nequaquam committere.

Corr. Rom. ¶ 1 Omni secunda,] *Apud Ivonem, & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, omni secunda, & sexta feria: *in uno autem*, omni quarta, & sexta feria.

¶ 2 A vino] *In Pannormia est*, aut a vino, aut a carne: *apud Ivonem*, a vino, aut aceto.

Gratian. *Qui autem excommunicatis communicant, pro modo peccati pœnitentiam accipiant.*

C. CX. *Pro modo peccati puniantur, qui excommunicatis communicant.*

Unde Urbanus II. *Genebaldo a Constantiensi Episcopo.*

SAnctis *b* quippe canonibus cautum constat, ut qui excommunicatis communicaverit, excommunicetur. Ipsius *c* tamen pœnitentiæ, atque absolutionis modos eo moderamine decernimus, ut quicunque seu ignorantia, seu timore, seu necessitate negotii cujusquam maximi, & maxime necessarii, eorum se convictu, salutatione, oratione, osculatione *d* contaminaverint, cum minoris pœnitentiæ medicina societatis nostræ participationem *e* sortiantur. Eos vero, qui aut spontanee, aut negligenter inciderint, sub ea volumus disciplinæ coercitione *f* suscipi, ut cæteris metus incutiatur.

CAUSA XII.

QUidam Clerici propria relinquere volunt: de suis & Ecclesiæ rebus testamentum conficiunt: de rebus Ecclesiæ nonnulla largiuntur.

1. *Modo primum quæritur, utrum liceat Clericis proprium habere.*
2. *Secundo, an res Ecclesiæ, quæ ab eis datæ sunt, possint constare aliqua firmitate eis, qui eas acceperunt.*
3. *Tertio, si ante tempus ordinationis suæ, qui nihil habere videbantur, & post ordinationem aliqua invenisse noscuntur, an possint ea relinquere, quibus voluerint, an non.*
4. *Quarto, si de suis, & Ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur, an utrique communiter, an singulariter Ecclesiæ, vel Sacerdoti, jure proveniant.*
5. *Quinto, si testamenta liceat eis conficere.*

QUÆSTIO I.

1 ps CLericos nihil possidere, multis auctoritatibus jubetur. g

C. I. *Impuberes, & adolescentes in uno conclavi manentes, probatissimo Seniori deputentur.*

Ait enim Toletanum Concilium IV. *cap.* 23.

OMnis *h* ætas ab adolescentia *i* in malum prona est. Nihil enim incertius, quam vita adolescentium. Ob hoc constituere oportuit, ut si qui in Clero impuberes *k*, aut adolescentes existunt, omnes in uno conclavi atrii commaneant *l*, ut lubricæ ætatis annos non in luxuria, sed in disciplinis Ecclesiasticis agant, deputati probatissimo Seniori, quem & magistrum disciplinæ, & testem vitæ habeant. §. 1. Quod si aliqui ex his pupilli existunt, Sacerdotali tutela foveantur: ut & vita eorum a criminibus intacta sit, & res ab injuria improborum. Qui autem his præceptis resultaverint, monasteriis deputentur, ut vagantes animi, & superbi, severiori regula distringantur.

a *al. Gebehardo.* b *Ivo p.* 14. *c.* 45. *Pann. l.* 5. *c.* 107. c *al. ipsi.* d *al. osculove.* e *al. participium.* f *al. coercione.* g *al. approbatur.* h *Ans. l.* 7. *c.* 1. i *Genes.* 6. & 8. *Prov.* 30. k *al. puberes.* l *al. commorentur.*

C. II. *Omnibus Clericis communis est vita servanda.*

Item Clemens *epist.* 5.

DIlectissimis *a* fratribus & condiscipulis Hierosolymis cum dilectissimo fratre Jacobo Coepiscopo habitantibus, Clemens Episcopus. Communis vita, fratres, omnibus necessaria est, & maxime his, qui Deo irreprehensibiliter militare cupiunt, & vitam Apostolorum, eorumque discipulorum imitari volunt. §. 1. Communis enim usus omnium, quæ sunt in hoc mundo, omnibus esse hominibus debuit. Sed per iniquitatem alius hoc suum esse dixit, & alius illud, & sic inter mortales facta divisio est. §. 2. Denique Græcorum quidam sapientissimus, hæc ita sciens esse, ait: Communia debere esse amicorum omnia. (in omnibus 1 autem sunt sine dubio & conjuges.) Et sicut non potest, inquit, dividi aer, neque splendor solis; ita nec reliqua, quæ communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum, dividi debere, sed habenda esse communia. Unde & Dominus per Prophetam *b* loquitur, dicens: *Ecce quam bonum, & quam jucundum, &c.* §. 3. Istius enim consuetudinis more retento, etiam Apostoli *c*, eorumque discipuli, ut prædictum est, una nobiscum, & vobiscum communem vitam duxere. Unde ut bene nostis, erat multitudinis eorum cor unum, & anima una: nec quisquam eorum, aut nostrum de his, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed omnia illis, & nobis erant communia: nec quisquam egens erat inter nos. §. 4. Omnes autem, qui domos, vel agros possidebant, vendebant eos, & pretia eorum, & reliquas res, quas habebant, afferebant, ponentes ante pedes Apostolorum *d* (sicut nobiscum quidam vestrum cognoverunt, & viderunt:) & dividebantur singulis, prout cuique opus erat. §. 5. Ananias autem vir austerus, & Sapphira uxor ejus, qui mentiti sunt Apostolis de pretio agrorum suorum, quos vendiderant, nobis præsentibus, in conspectu omnium circumadstantium, a conspectu Apostolorum propter peccatum eorum, & mendacium, quod fecerunt, mortui elati sunt ambo. Cætera, quæ de talibus cognovimus, & vidimus, nec recordatione, nec demonstratione digna sunt. Quapropter hæc vobis cavenda mandamus, & doctrinis, & exemplis Apostolorum obedire præcipimus: quia hi, qui mandata eorum postponunt, non solum rei, sed extorres fiunt. Quæ non solum vobis cavenda, sed & omnibus prædicanda sunt. *& infra.* §. 6. Unde consilium dantes, vestram prudentiam hortamur, ut ab Apostolicis regulis non recedatis: sed communem vitam ducentes, & Scripturas sacras recte intelligentes, quæ Domino vovistis, adimplere satagatis.

Corr. Rom. ¶ 1 In omnibus autem sunt sine dubio & conjuges.) *Verba hæc absunt ab originali in recentioribus Conciliorum editionibus impresso, & duobus ipsius manuscriptis codicibus, uno Vaticano, altero Bibliothecæ sancti Marci Florentiæ, & ab Anselmo. Hanc vero sententiam a Platone acceptam, hæretici quidam volebant in Christianam religionem invehere. Ita enim scribit Epiphanius hæresi* 32. Primum quidem, quod ipse Epiphanes cum patre suo, & sectæ Antistite Carpocrate, ac sodalibus ejus, communes esse hominum uxores sancivit, ex Platonis de repub. libris occasionem nactus, & propriam concupiscentiam perficiens. *Verum apud veteres etiam Christianos hanc uxorum communionem vehementer damnari solitam, Tertullianus in Apologetico evidenter testatur, his verbis:* Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores. In illo loco consortium solvimus, in quo solo cæteri homines consortium exercent: qui non amicorum solummodo matrimonia usurpant, sed & sua amicis patientissime subministrant, ex illa credo majorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt, &c.

a *Ans. ibid.* b *Psal.* 132. c *Act.* 4. d *Act.* 5.

C. III. *Juxta Ecclesiam Clericorum claustra constituantur.*

Item Eugenius Papa II. & Leo IV. *c. 7.*

NEcessaria *a* etenim res exigit, ut juxta Ecclesiam claustra constituantur, in quibus Clerici disciplinis Ecclesiasticis vacent. Itaque omnibus unum sit refectorium, ac dormitorium, seu cæteræ officinæ ad usus Clericorum necessariæ. Ministri vero post Episcopum super eos eligantur, quorum vita, atque doctrina illos potius exornet, quam dehonestet.

Corr. Rom. ¶ *Est caput septimum Concilii Romæ ab Eugenio II. primum habiti, & postea a Leone IV. innovati. Antea citabatur Leo IX.*

Gratian. *Nec in atrio Ecclesiæ alia ædificia, nisi Clericorum ponantur.*

C. IV. *Nec in atrio Ecclesiæ, nisi Clericorum ædificia ponantur.*

Unde Nicolaus Papa *b*.

NUlla *c* ædificia in atrio Ecclesiæ ponantur, nisi tantum Clericorum.

Corr. Rom. ¶ *Fere eadem leguntur in Concilio Salegunstadiensi, c. 12. quod habetur in fine collectionis Burchardi, & refertur ab Ivone p. 15.*

C. V. *Clericus nihil seculare possideat.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum.*

CLericus *d*, qui Christi servit Ecclesiæ, interpretetur primo vocabulum suum: & nominis definitione prolata, nitatur esse, quod dicitur. Si enim κλῆρ☉ Græce, sors Latine appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus sors, id est, pars Clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominum partem habet, talem se exhibere debet, ut & ipse possideat Dominum, & possideatur a Domino. Qui Dominum possidet, & cum Propheta *e* dicit: *Pars mea Dominus*, nihil extra Dominum habere potest. Quod si quippiam aliud habuerit præter Dominum, pars ejus non erit Dominus: verbi gratia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam supellectilem, cum istis partibus Dominus fieri pars ejus non dignatur. Si autem ego pars Domini sum, & funiculus hæreditatis ejus, nec accipio partem inter cæteras tribus: sed quasi Levita & Sacerdos vivo de decimis, & altari serviens, altaris oblatione sustentor. Habens *f* victum & vestitum, his contentus ero, & nudam crucem nudus sequar.

C. VI. *Nihil præter Deum debet curare, qui in ejus sortem eligitur.*

Item Ambrosius *de fuga seculi, cap. 2.*

CUi portio Deus est, nihil debet curare, nisi Deum, ne alterius impediatur necessitatis munere. Quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque huic nostro officio decerpitur. Hæc enim vera est Sacerdotis fuga, abdicatio domesticorum, & quædam alienatio charissimorum, ut suis se abneget, qui servire Deo elegerit *g*.

C. VII. *Clericis, & Deo devotis nec causas agere, nec aliquid proprium habere licet.*

Item Hieronymus *ad quendam suum Levitam, de duobus generibus hominum.*

DUo sunt genera Christianorum. Est autem unum genus, quod mancipatum divino officio, & deditum contemplationi, & orationi, ab omni strepitu temporalium cessare convenit: ut sunt Clerici, & Deo devoti, videlicet conversi. Κλῆρ☉ enim Græce, Latine sors. Inde hujusmodi homines vocantur Clerici, id est, sorte electi. Omnes enim Deus in suos elegit. Hi namque sunt Reges, id est, se & alios in virtutibus regentes: & ita in Deo regnum habent. Et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ab institutione Romanæ Ecclesiæ, in signum regni, quod in Christo expectatur. Rasio vero capitis, est temporalium omnium depositio. Illi *a* enim victu & vestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, debent habere omnia communia. §. 1. Aliud vero genus est Christianorum, ut sunt Laici. Λαὸς, enim Græce, est populus Latine. His licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nihil enim miserius est, quam propter nummum Deum contemnere. His concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum & virum judicare, causas agere, oblationes super altari apponere, decimas reddere: & ita salvari poterunt, si vitia tamen benefaciendo evitaverint.

C. VIII. *Clerici nihil proprium possideant.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, responsionum c. 1. & 2.*

QUia *b* tua fraternitas monasterii regulis erudita, seorsum non debet fieri *c* a Clericis suis in Ecclesia Anglorum, quæ auctore Deo nuper ad fidem perducta est, hanc debet instituere conversationem, quæ in initio nascentis Ecclesiæ fuit Patribus nostris, in quibus nullus eorum ex iis, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. §. 1. Si *d* qui vero sunt Clerici extra sacros ordines constituti, qui se non possunt continere, sortiri uxores debent, & stipendia sua exterius accipere: quia & de eisdem Patribus, de quibus præfati sumus, novimus scriptum *e*: *quod dividebatur singulis, prout cuique opus erat.* De eorum ergo stipendio cogitandum, atque providendum est: & sub Ecclesiastica regula sunt tenendi: ut bonis moribus vivant, & canendis Psalmis invigilent, & ab omnibus illicitis cor, & linguam, & corpus, Deo auctore, conservent. §. 2. Communiter *f* autem viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum, cum omne, quod superest, in causis piis, ac religiosis erogandum est? Domino & magistro omnibus dicente: *Quod g superest, date eleemosynas, & ecce omnia munda sunt vobis.*

C. IX. *Clericis omnia communia esse debent.*

Item Urbanus Papa *omnibus Catholicis, epistola unica, c. 1.*

SCimus *h* vos non ignorare, quia hactenus vita communis inter omnes *i* Christianos viguit, & adhuc gratia Dei viget: & maxime inter eos, qui in sortem Domini sunt electi, id est, Clericos: sicut in actibus legitur Apostolorum κ: *Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una, nec quisquam eorum, quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia. & infra.* §. 1. Quicunque *l* vestrum communem vitam susceptam habet, & vovit se nihil proprium habere, videat, ne pollicitationem suam irritam faciat: sed hoc, quod Domino est pollicitus, fideliter custodiat, ne damnationem, sed præmium sibi acquirat: quoniam satius est non vovere, quam votum, prout melius potest, non perficere. Gravius enim puniuntur, qui votum fecerunt, aut fidem perceperunt, & votum non perfecerunt, aut in malis vitam finierunt, quam illi, qui vitam sine voto finierunt, aut sine fide mortui sunt, & tamen bona egerunt opera.

C. X.

a *Anselm. l. 7. c. 5. & l. 4. c. 2.* b *In Conc. Salegunst. c. 12.* c *Ivo p. 15. c. 178.* d *Deusd. p. 3. Ans. l. 7. c. 2. Ivo p. 6. c. 1.* e *Ps. 15.* f *1. Tim. 6.* g *gestit.*] *orig.*

a *Aug. serm. 21. ad fratres in eremo.* b *Joan. Diac. in vita, l. 2. c. 37. Ans. l. 7. cap. 3.* c *al. vivere.* d *32. dist. si qui vero.* e *Actorum 4.* f *al. Communi autem vita.* g *Luc. 11.* h *Ans. lib. 7. c. 2. Ivo p. 3. c. 139.* i *al. bonos.* κ *Actor. 4.* l *in ead. epist. c. 6.*

C. X. *De eodem.*

Item Augustinus *in sermone de a communi vita Clericorum.*

NOlo *b*, ut aliquis de vobis inveniat male vivendi occasionem. Providemus enim bona, ut ait Apostolus *c*, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Propter nos conscientia nostra sufficit nobis: propter vos fama nostra non pollui, sed pollere debet in vobis. Tenete, quod dixi, atque distinguite. Duæ res sunt, Conscientia, & Fama. Conscientia necessaria est tibi; fama proximo tuo. Qui fidens conscientiæ suæ negligit famam suam, crudelis est. *& infra.* §. 1. Nulli liceat in societate nostra habere aliquid proprium: sed si forte aliqui *d* habent, nulli licet: & qui habuerint, faciunt, quod non licet. *& infra.* §. 2. Enthecam nobis habere non licet. Non enim Episcopi est servare aurum, & a se mendicantis revocare manum. Quotidie tam multi petunt, tam multi gemunt, tam multi inopes nos interpellant, ut plures tristes relinquamus: quia, quod possimus dare omnibus, non habemus. Non habeamus ergo enthecam. *& infra e.* §. 3. Qui habere voluerit proprium, & de proprio vivere, & contra ista præcepta facere, parum est, ut dicam, non mecum manebit, sed nec Clericus erit. Dixeram enim, & scio me dixisse, quod si nollent suscipere vitam socialem mecum, non illis tollerem Clericatum, sed seorsum manerent, seorsum viverent: quomodo nossent, Deo viverent; & tamen ante oculos posui, quantum malum sit a proposito cadere. Malui enim habere cœcos, vel claudos, quam plangere mortuos. Qui enim hypocrita est, mortuus est. Quomodo ergo quicunque voluisset extra manere, & de suo vivere, non tollerem ei Clericatum: ita modo, quia placuit illis, Deo propitio, socialis hæc vita, quisquis cum hypocrisi vixerit, quisquis inventus fuerit habens proprium, non illi permitto, ut inde faciat testamentum, sed delebo eum de tabula Clericorum. *Item supra.* §. 4. Qui 1 non vult mecum manere, & in communi vivere, habeat libertatem; sed videat, utrum habere possit felicitatis hæreditatem *g*.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* Qui habere voluerit, *legitur in sermone 2. de communi vita Clericorum, seu 52. ad fratres in eremo: cætera vero partim in sermone 53. ad fratres in eremo, sive serm. 3. de communi vita Clericorum: partim in eodem 52. sive 2. de quibus sermonibus adnotatum est supra dist. 86. Partem hujus capitis refert Beda in comment. ad 2. Cor. c. 8. sub hoc titulo.* Ex sermone de vita, & moribus Clericorum.

¶ 1 Qui non vult] *In sermone ipso præcedit c.* certe ego *infr. eadem, & paucis interjectis sequitur,* qui hoc non vult, habeat libertatem &c.

C. XI. *Non licet habere proprium iis, qui suis renunciant, & communiter vivere spondent.*

Idem *sermone tertio h de communi vita Clericorum.*

NOn dicatis aliquid proprium: sed sint vobis omnia communia. *& infra.* §. 1. Quicunque autem in tantum progressus fuerit malum, ut occulte ab aliquo literas, vel quodlibet munus accipiat, si hoc ultro confitetur, parcatur illi, & oretur pro illo. Si autem deprehenditur, atque convincitur, secundum arbitrium Presbyteri, vel Præpositi gravius emendetur. *& infra.* §. 2. Cum 1 hujus nostræ congregationis fratres, non solum facultatibus, sed voluntatibus propriis in ipsa ordinationis susceptione renuntiaverint, & se per promissam obedientiam penitus aliorum potestati, & imperiis in Christo, & pro Christo subdiderint; certum 2 est eos nihil habere, possidere, dare, vel accipere debere sine superioris licentia. §. 3. Quod *a* si propinquus, vel amicus, vel quilibet fratrum cuiquam aliquid offerre voluerit, primo quidem Priori insinuetur, & sic suscipiatur, si ipse mandaverit. De quo tamen nihil fiat aliud, nisi quod Priori placuerit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc sumptum est ex sermone 3. de communi vita Clericorum, in quo regula B. Augustini continetur, ac repetitur epist. 109. sed in ea ad Monachas oratio convertitur.*

¶ 1 Cum hujus nostræ] *Hæc usque ad vers.* certum est, *non sunt inventa apud B. Augustinum.*

¶ 2 Certum] *Hæc habentur in prima regula c. 4.*

C. XII. *De eodem.*

Idem *tractatu 50. ad c. 12. Joannis.*

EXemplum Domini accipe conversantis in terra. Quare habuit loculos, cui Angeli ministraverunt, nisi quia Ecclesia ipsius loculos suos habitura erat? Quare furem admisit, nisi ut ejus Ecclesia fures patienter toleret?

C. XIII. *Ecclesiarum Præpositi rerum dispensatores efficiuntur.*

Item Prosper b *de vita contemplativa lib. 2. c. 9.*

EXpedit facultates Ecclesiæ possideri, & proprias perfectionis amore contemni. Non enim propriæ sunt, sed communes Ecclesiæ facultates: & ideo quisquis omnibus, quæ habuit, dimissis, aut venditis, fit rei suæ contemptor, cum Præpositus fuerit factus Ecclesiæ, omnium, quæ habet Ecclesia, efficitur dispensator. Denique sanctus Paulinus, ut ipsi melius nostis, ingentia prædia, quæ fuerunt sua, vendita pauperibus erogavit: sed cum factus esset Episcopus, non contempsit Ecclesiæ facultates, sed fidelissime dispensavit. Quo facto satis ostendit & propria debere propter perfectionem contemni, & sine impedimento perfectionis posse Ecclesiæ facultates, quæ *c* sunt profecto communes, possideri. Quid sanctus Hilarius? nonne & ipse omnia bona sua aut parentibus reliquit, aut vendita pauperibus erogavit? Is tamen, cum merito perfectionis suæ fieret Ecclesiæ Arelatensis Episcopus, quæ illa tunc habebat Ecclesia, non solum possedit, sed etiam acceptis fidelium numerosis hæreditatibus ampliavit. Isti *d* ergo tam sancti, tam perfecti Pontifices, factis evidenter clamant posse, & debere fieri, quod fecerunt. Qui utique homines tam secularium, quam divinarum rerum sine ambiguitate doctissimi si scirent res Ecclesiæ debere contemni, nunquam eas debuerant, qui omnia sua reliquerant, retinere *e*.

C. XIV. *Diaconi, vel quælibet religiosæ personæ regularem vitam ducere cogantur.*

Item Gregorius *Felici Episcopo de Acropoli lib. 2. epist. 29.*

QUoniam *f* Velina, Buxentina, & Blandana Ecclesiæ, quæ tibi in vicino sunt constitutæ, Sacerdotis noscuntur vacare regimine, propterea fraternitati tuæ earum solenniter operam visitationis injunximus: illud præ omnibus commonentes, ut ubi præfatarum Ecclesiarum, sive diœceseos earum, vel Diaconi, vel religiosæ personæ inventæ fuerint, districte, canoniceque vivant.

C. XV. *Quare in primitiva Ecclesia prædia vendebantur.*

Item Melchiades Papa.

FUturam *g* Ecclesiam in Gentibus Apostoli prævidebant: idcirco prædia in Judæa minime sunt adepti, sed pretia tantummodo ad fovendos egentes. At vero cum

a *Serm. 53. ad fratres in eremo. In Conc. Aquisgr. c. 112.* b *Beda 2. ad Cor. 8. 11. q. 3. non sunt audiendi. Ans. l. 7. c. 6.* c *Rom. 12. & 2. Cor. 8.* d *aliquid) orig. infr. ead. q. 2. vobis enim.* e *Serm. 53.* f *Serm. 53. in extremo.* g *al. æternitatem.* h *Et epist. 109. ad Monachas.*

a *In prima regula c. 4.* b *& in Conc. Aquisgr. c. 35.* c *Quæ sunt profecto communia) orig.* d *Addita est ex originali hæc clausula.* e *al. suscipere.* f *Ans. l. 7. c. 7.* g *Polyc. l. 1. tit. 19. Burch. l. 3. c. 2. & 5. Ivo p. 3. c. 4. & 7. Pann. l. 2. c. 3.*

cum inter turbines, & adversa mundi succresceret Ecclesia, eousque pervenit, ut non solum Gentes, sed etiam Romani Principes, qui pene totius orbis monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & Baptismi sacramenta concurrerent. E quibus vir religiosissimus Constantinus, primus fidem veritatis patenter adeptus, licentiam dedit per universum orbem, sub suo degentes Imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam fabricare Ecclesias, & prædia tribuere posse constituit. Denique idem præfatus Princeps donaria immensa contulit, & fabricam templi primæ sedis beati Petri Principes Apostolorum instituit: adeo, ut sedem Imperialem, quam Romani Principes possederant, relinqueret, & beato Petro, successoribusque *a* suis profuturam concederet. §. 1. Idem vero præsidens *b* in sancta Synodo, quæ apud Nicæam congregata est, cum querelam quorundam conspiceret coram se delatam, ait: *Vos a nemine dijudicari potestis: quia solius Dei judicio reservamini. Dii etenim vocati estis: & idcirco non potestis ab hominibus judicari.* Ab illo etenim tempore, & deinceps, viri religiosissimi non solum possessiones & prædia, quæ possederant, sed etiam semetipsos Domino consecrarunt, ædificantes basilicas in suis fundis in honorem sanctorum Martyrum per civitates, ac monasteria innumera, in quibus cœtus Domino servientium conveniret.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam collectores Melchiadem citant: quod constare non posse recte animadvertit auctor glossæ. Fit enim in hoc capite mentio Nicænæ Synodi: quo tempore (ut ex ipsa Synodo, Eusebio, & cæteris Historicis apparet) jam Melchiades obierat. Habetur autem integrum in scripto de primitiva Ecclesia, & munificentia Constantini, quod in Collectione Isidori, Lutetiæ bis impressa, sequitur statim post decreta Melchiadis, quemadmodum supra, dist.* 88. *ad c.* decrevit, *annotatum est.*

C. XVI. *Quare prædia fidelium hodie ab Ecclesia non alienentur.*

Item Urbanus Papa, *epist. unic. cap.* 1.

VIdentes *c* autem summi Sacerdotes, & alii, atque Levitæ, & reliqui fideles, plus utilitatis posse conferre, si hæreditates & agros, quos vendebant, Ecclesiis, quibus præsidebant Episcopi, traderent; eo quod ex sumptibus eorum, tam præsentibus, quam futuris temporibus plura, & elegantiora ministrare possent fidelibus, communem vitam *d* ducentibus, quam ex pretio ipsorum, cœperunt prædia, & agros, quos vendere solebant, matricibus Ecclesiis tradere, & ex sumptibus eorum vivere. §. 1. Ipsæ vero res in ditione singularum parochiarum Episcoporum (qui locum tenent Apostolorum) erant, & sunt usque adhuc, & futuris semper debent esse temporibus. E quibus Episcopi, & fideles dispensatores eorum, omnibus communem vitam degere volentibus, ministrare cuncta necessaria debent, prout melius potuerint, ut nemo in eis egens inveniatur. §. 2. Ipsæ enim res fidelium oblationes appellantur, quia Domino offeruntur. *& infra c.* 3. §. 3. Memoratis ergo augmentationibus, ac cultibus, in tantum Ecclesiæ, quibus Episcopi præsident, Domino adminiculante creverunt, & tantis maxima pars earum abundat rebus, ut nullus sit in eis, communem gerens *e* vitam, indigens: sed omnia necessaria ab Episcopo, suisque ministris percipit. §. 4. Ideo, si aliquis extiterit modernis, aut futuris temporibus, qui hæc avellere nitatur, jam dicta damnatione feriatur.

C. XVII. *De eodem.*

Item Augustinus f *tractatu 62. in Joannem.*

HAbebat *g* Dominus loculos, & a fidelibus oblata conservans, & suorum necessitatibus, & aliis indigentibus tribuebat. Tunc primum Ecclesiasticæ pecuniæ forma est instituta, uti intelligeremus, quod præcepit, non *a* cogitandum esse de crastino, non ad hoc fuisse præceptum, ut nihil pecuniæ servetur a sanctis; sed ne Deo pro ista serviatur, & propter inopiæ timorem justitia deseratur.

2. ps. Gratian. *His omnibus auctoritatibus claret, quod Clericis nullo modo licet habere quid proprium: quod si habuerint, non Clerici erunt: non tamen Clericatus eis tollendus est.*

C. XVIII. *Clericatus non tollitur eis, qui volunt habere aliquid proprium.*

Unde Augustinus *in serm.* 2. b *de communi vita Clericorum.*

CErte *c* ego sum, qui statueram, sicut nostis, nullum ordinare Clericum, nisi qui mecum vellet manere: aut si vellet recedere a proposito, recte illi tollerem Clericatum: quia desereret sanctæ societatis promissum, cœptumque consortium. Ecce in conspectu Dei, & vestro muto consilium. Qui volunt habere aliquid proprium, quibus non sufficit Deus, & Ecclesia sua, maneant ubi volunt, & ubi possunt, non eis aufero Clericatum: nolo habere hypocritas. Malum enim esse, quis nesciat? Malum est, cadere a proposito: sed pejus est, simulare propositum. *& post pauca.* §. 1. Si non servat sanctitatem foris, dimidius cecidit: si vero intus habuerit simulationem, totus cecidit. Nolo, ut habeat necessitatem simulandi. Scio, quomodo homines ament Clericatum. Nemini eum tollo nolenti mecum communiter vivere.

Gratian. *Econtra sunt aliæ auctoritates, quibus conceditur propria habere, non solum aliis, sed etiam Episcopis.*

C. XIX. *De rebus propriis, vel acquisitis Episcopi hæredibus suis derelinquant.*

Unde in Concilio Agathensi, *c.* 48. *legitur.*

EPiscopi de rebus propriis, vel acquisitis, vel quicquid de proprio habent, hæredibus suis, si voluerint, derelinquant. Quicquid vero de provisione suæ Ecclesiæ fuerit, sive de agris, sive de fructibus *e*, sive de oblationibus, omnia *f* in jure Ecclesiæ reservare censuimus.

C. XX. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ *g*, *c.* 15.

MAnifesta autem debent esse, quæ ad Ecclesiam pertinent, his, qui circa ipsos sunt, Presbyteris & Diaconis; ut si Episcopo contigerit inopinatus transitus, res Ecclesiæ nullo modo possint minui, & perire, neque res propriæ Episcopi importunitatem patiantur pro rebus Ecclesiæ: ut nec Ecclesia incurrat damnum, nec Episcopus in suis rebus pro rebus Ecclesiæ proscribatur.

C. XXI. *De eodem.*

Idem *statutum est* in canonibus Apostolorum, *c.* 40. *ubi legitur:*

SInt *h* manifestæ res propriæ Episcopi, (si tamen habet proprias) & manifestæ Dominicæ: ut potestatem habeat de propriis moriens Episcopus, sicut voluerit, & quibus voluerit, derelinquere: nec sub occasione Ecclesiasticarum rerum, ea, quæ Episcopi esse probantur, intercidant. Fortassis enim aut uxorem habet, aut filios, aut propinquos, aut servos. Et justum est hoc apud Deum, & homines, ut nec Ecclesia detrimentum patiatur ignoratione rerum Pontificis, nec Episcopus, vel ejus propinqui sub obtentu Ecclesiæ proscribantur, & in causas incidant, qui ad eum pertinent, morsque 1 ejus injuriis malæ famæ subjiciatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Morsque] *Ante legebatur*, mortisque ejus

a *al. suisque præsulibus*. b 11. *quæst.* 3. c *Anselm. l.* 7. *c.* 6. *Burch. l.* 3. *c.* 3. *Ivo p.* 3. *c.* 5. d *al. fidem*. e *al. eligens*] *al. degens*. f *Et Beda ad c.* 13 *Joan. & ibi glossa ordin.* g *Ansel. l.* 5. *c.* 32. *Polyc. l.* 3. *tit.* 24.

a *Matth.* 6. b *aliter* 52. *ad fratres in eremo*. c *Anselmus lib.* 7. *c.* 8. d *Si servat*] *orig.* e *aliter frugibus* f *aliter omnia jure*. g *in cap. Martini Bracaren. ex can.* 4. *Conc. Antiocheni, mutatis verbis, sed salva sententia*. h *Anselm. l.* 6. *cap.* 167.

ejus injuriis infamentur. *Restitutus est locus ex prisca versione, cui totum reliquum caput convenit. Græce est,* κὴ τὸν αὐτȣ̃ θάνατον δυσφημίαις a περιβάλλεσθαι: *id est,* & ejus mors maledictis undique appetatur.

C. XXII. *Ex rebus Ecclesiæ Episcopus, si indiget, sibi, & suis necessaria sumat.*

Item in eisdem canonibus, *c.* 41.

EX his autem, quibus Episcopus indiget (si tamen indiget) ad suas necessitates, & peregrinorum fratrum usus & ipse percipiat, ut nihil ei 1 possit omnino deesse. Lex *b* enim Dei præcipit, ut qui altario deserviunt, pascantur de ipso.

Corr. Rom. ¶ 1 Ei possit] *Legitur etiam*, eis possit. *Nam & in Græcis codicibus partim est* αὐτῷ *partim* αὐτοῖς.

C. XXIII. *Res Ecclesiasticas Episcopus dispenset.*

Item ex Concilio *c* Antiocheno, *c.* 25.

EPiscopus *d* Ecclesiasticarum rerum habeat potestatem ad dispensandum erga omnes, qui indigent, cum summa reverentia, & timore Dei. Participet autem & ipse, quibus indiget (si tamen indiget) tam in suis, quam in fratrum, qui ab eo suscipiuntur, necessariis usibus profuturis; ita ut in nullo qualibet occasione fraudentur, juxta sanctum Apostolum *e* sic dicentem: *Habentes victum, & tegumentum, his contenti sumus.* Quod si contentus istis minime fuerit, convertat autem res Ecclesiæ in suos usus domesticos, & ejus commoda, vel agrorum fructus, non cum Presbyterorum conscientia, Diaconorumque pertractet; sed horum potestatem domesticis suis, aut propinquis, aut fratribus, filiisque committat, ut per hujusmodi personas occulte 1 res lædantur Ecclesiæ, Synodo provinciæ pœnas iste persolvat. Si autem & aliter accusetur Episcopus, aut Presbyteri, qui cum ipso sunt, quod ea, quæ pertinent ad Ecclesiam, vel ex agris, vel ex alia qualibet Ecclesiastica facultate sibimet usurpent, ita ut ex hoc affligantur quidem pauperes, criminationi vero, & blasphemiis tam sermo prædicationis, quam ii, qui dispensant, taliter exponantur, & hos oportet corrigi, sancta Synodo, id quod condecet, approbante.

Corr. Rom. ¶ 1 Occulte res] *In versione Dionysii legitur,* ut per hujusmodi personas occulte cæteri *f* lædantur fratres Ecclesiæ: *& concordat cum alia antiqua versione, quæ & ipsa est in tomis Conciliorum,* ut per eorum secretam diligentiam Ecclesiastici lædi videantur. *Græce in codicibus, qui lecti sunt, habetur,* εἰς τὸ διὰ τῆς τοιούτων λεληθότως βλάπτεσθαι τοὺς λόγους τῆς ἐκκλησίας: *id est,* ut ex his rationes Ecclesiæ latenter lædantur.

C. XXIV. *Res Ecclesiæ sint in Episcopi potestate.*

Item in canonibus Apostolorum, *c.* 41.

PRæcipimus *g*, ut in potestate sua Episcopus Ecclesiæ res habeat. Si enim animæ hominum pretiosiores *h* illi sunt creditæ *i*, multo magis oportet eum curam pecuniarum gerere, ita ut potestate ejus, indigentibus omnia dispensentur per Presbyteros, & Diaconos, & cum Dei timore, & omni solicitudine *k* ministrentur. Ex his autem, quibus indiget, &c. *ut supra* l.

Gratian. *Cum ergo in Concilio Agathensi, & Martini, & canonibus Apostolorum dicatur:* Sint manifeste res propriæ Episcopi, *cum in iisdem canonibus, & in Concilio Antiocheno præcipiatur, ut Episcopus participet res* m *Ecclesiæ, si tamen indiget, nonne patenter ostenditur, quod Episcopus habeat libere propria? Dicendo enim (si indiget rebus Ecclesiæ) notat eum habere propria, quæ fortasse suis necessitatibus non sufficiunt. Quomodo ergo Clericus, si proprium habere voluerit, Clericus non erit? & Episcopus habens propria non solum non desinit esse Episcopus, verum etiam cunctas Ecclesiasticas facultates in sua jubetur habere potestate?* §. 1. *Sed notandum est, Episcopos Orientales uxores habere, & filios: quosdam autem ex nostris partibus, cum in Laicatu, sive in minoribus ordinibus constituti, habeant uxores, & filios, sive morte uxoris interveniente, sive continentia pari voto servata, ad sacros ordines accedere. His omnibus conceditur habere propria ad suos, & suorum usus.* §. 2. *Qui autem ab infantia sacræ militiæ traditi sunt, nullo modo eis permittitur habere propria: quia nulla est eis excusatio proprietatis: nisi fortasse retinendo sua, a sumptibus Ecclesiæ abstineant. Quod fieri posse Prosper de vita contemplativa, lib. 2. cap. 12. testatur, dicens.*

C. XXV. *De iis, qui tam infirmi sunt, ut suis rebus renuntiare non possint.*

ILli autem, qui tam infirmi sunt, ut possessionibus suis renuntiare non possint, si ea, quæ accepturi erant, dispensatori relinquant, nihil habentibus conferenda, sine peccato possident sua: quia & ipsi quodammodo sua relinquunt, quando propriis contenti rebus, nihil eorum, quæ labori, vel ordini suo deberi arbitrantur, accipiunt.

Gratian. *De rebus vero Ecclesiæ quæritur, an liceat eas per Præbendas dividi, ut annuos reditus quisque sibi specialiter vendicet. Hoc non posse fieri, argumento, & auctoritate probatur. Clerici successores eorum sunt, de quibus dicitur* a: Multitudinis autem credentium erat cor unum, & anima una. *Necesse est ergo, ut eorum sequantur vitam, quorum in Ecclesia gradum administrant. Non ergo aliquid proprium sibi vendicabunt, sed erunt eis omnia communia.*

C. XXVI. *Res Ecclesiæ quasi communes Episcopus dispenset.*

Item Urbanus Papa *ait in epistola unica, c.* 2.

REs *b* Ecclesiæ non quasi propriæ, sed ut communes, & Domino oblatæ, cum summo timore non in alios, quam in præfatos usus sunt fideliter dispensandæ.

C. XXVII. *Non liceat Episcopo res Ecclesiarum in proprios usus convertere.*

Item ex Synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. *c.* 16.

NUlli Episcoporum liceat res mobiles, aut immobiles, de subjectis plebibus, aliisque piis locis, in proprio usu habere: ne majores enormiter locupletentur, & minores tali facto pauperes inveniantur. Contra agens, canonica auctoritate coarctatus existat.

Gratian. *Si ergo res Ecclesiæ, non quasi propriæ, sed quasi communes habendæ sunt, cum de communi nullus dicat, hoc meum est, nec de rebus Ecclesiæ, hæc est mea, potest aliquis dicere: ne videatur non imitari charitatem illorum, in qua nulli aliquid erat proprium, sed* c *erant illis omnia communia.* §. 1. *His ita respondetur. Sicut perfectione charitatis manente, secundum discretionem Ecclesiarum, distributio fit Ecclesiasticarum facultatum, dum aliis possessiones hujus Ecclesiæ ad dispensandum committuntur, ex quibus, licet res Ecclesiæ omnibus debeant esse communes, primum tamen sibi, & suæ Ecclesiæ deservientibus, necessaria subministret* d*, reliqua, quæ supersunt, fidelium usibus ministraturus; ita & Præbendæ Ecclesiarum, eadem charitate manente, pie, & religiose possunt distribui, nec tunc rebus Ecclesiæ, ut propriis, sed ut communibus utilitatibus deservituris: ut ex his, quæ sibi assignata sunt, primum sibi necessaria percipiat: si qua vero suis necessitatibus supersunt, in communes usus Ecclesiæ expendat.*

C. XXVIII.

a δυσφημία b 1. *Cor.* 9. c *Et in Parisiens. Conc. l.* 1. *c.* 15. d *Ansel. l.* 6. *c.* 163. e 1. *Tim.* 6. f *al. cæteræ lædantur* Ecclesiæ. g *Anselm. l.* 6. *cap.* 150. h *pretiosæ*] *orig.* i πιςευτέον *id est, credendæ.* k ἀλαβείας *id est, integritate.* l *Sup. ead. c. ex his autem.* m *al. rebus.*

a *Actor.* 4. b *Ans. l.* 5. *c.* 35. *Polyc. l.* 6. *tit.* 15. c *Act.* 4. d *al. Episcopus subministret.*

C. XXVIII. *De eodem.*

Unde Augustinus *ad Bonifacium Comitem, epist.* 50.

SI *a* privatum *b* possidemus, quod nobis sufficiat, non illa nostra sunt, sed pauperum: quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus.

Gratian. *Ostensum est, quomodo liceat Clericis habere proprium, & quomodo non. Item, quomodo res Ecclesiæ per Præbendas dividi possint.*

QUÆSTIO II.

1 ps NUnc *quæritur, si Sacerdotes aliqua de rebus Ecclesiæ dedisse noscuntur, an his, qui eas acceperunt, aliqua firmitate constabunt? Quod res Ecclesiæ nullo modo distrahi possint, & distractæ possideri, multis auctoritatibus probatur.*

C. I. *Ecclesiæ pecunias auferens velut homicida damnatur.*

Ait enim Stephanus Papa.

QUi *c* Christi pecunias, & Ecclesiæ aufert, fraudat, & rapit, ut homicida in conspectu judicis deputabitur.

Corr. Rom. ¶ *In epistolis Stephani primi, quæ extant, caput hoc non habetur: sed in epistola prima Anacleti, ex quo citatur a Burchardo & Ivone, & in Concilio Triburiensi, & infra ead. c.* qui abstulerit. *Idem etiam legitur apud Lucium Papam.*

C. II. *Quicquid de sacratis vasis, vel ministeriis a quolibet Clerico usurpatum fuerit, Ecclesiæ restituatur.*

Item Pelagius *Hostilio Episcopo.*

AUgustino nostræ sedis Notario suggerente didicimus, quod ei dilectio tua directis apicibus indicasset, quosdam de Clero tuo, & maxime parochiarum ad te pertinentium non pauca sacrata vasa, vel ministeria distraxisse, & aliqua hujusmodi perpetrasse, quæ a religioso aliena sunt proposito. Charitatem vero tuam (ut hoc competenti solicitudine debeat insequi, vel ulcisci) nostræ præceptionis auctoritate cupis communiri. Qua de re præsentibus mandamus affatibus, ut competentis vivacitatis instantia, quicquid de sacratis vasis, vel ministeriis a quolibet Clericorum usurpatum, vel distractum fuisse compereris, sine cujusquam moræ interventu exigere non dimittas, & Ecclesiasticis usibus reformare.

C. III. *Quicquid Domino consecratur, ad jus pertinet Sacerdotum.*

Item Bonifacius *d* Papa.

NUlli *e* liceat ignorare, omne quod Domino consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum Domino erit, & ad jus pertinebit Sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui a Domino, & Ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit, vel eripit, & usque ad emendationem, Ecclesiæque satisfactionem, ut sacrilegus judicetur: & si emendare noluerit, excommunicetur.

C. IV. *Excommunicationi subjaceat, qui Ecclesiastica prædia invadit.*

Item Gregorius VII. *lib. 6. Regesti, in Concilio, c.* 1.

QUicunque *f* militum, vel cujuscunque ordinis, vel professionis persona, prædia Ecclesiastica a quocunque Rege, seu seculari principe, vel ab Episcopis invitis, seu Abbatibus, aut aliquibus Ecclesiarum rectoribus susceperit, vel invaserit, vel de rectorum depravato, seu vitioso consensu tenuerit, nisi eadem prædia Ecclesiis restituerit, excommunicationi subjaceat.

C. V. *Sacrilegii crimen incurrit, qui prædia Ecclesiastica vexat.*

Item Pius Papa, *epistola* 2.

PRædia *a* divinis usibus tradita, quidam humanis applicant usibus, & Domino, cui tradita sunt, ea subtrahunt, ut sibi *b* inserviant. Quapropter ab omnibus illius usurpationis contumelia depellenda est: ne prædia usibus secretorum cœlestium dicata, a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quisquam præsumpserit, ut sacrilegus habeatur.

C. VI. *De eodem.*

Item Anacletus *c* Papa, *epist.* 1.

QUi *d* abstulerit aliquid patri, vel matri, dicitque hoc peccatum non esse, homicidæ particeps est. Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater vero nostra, Ecclesia, quæ nos in Baptismo spiritualiter regeneravit. Ergo, qui *e* Christi pecunias, & Ecclesiæ rapit, aufert, vel fraudat, homicida est.

C. VII. *Quadruplum restituat, qui res Ecclesiæ invadit.*

Item Joannes Papa I. *ad f Zachariam Archiepiscopum.*

IN antiquis Ecclesiæ statutis decretum est, ut qui aliena invadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione omnia restituat. Unde & in Evangelio *g* scriptum est: *Quod si aliquid defraudavi, reddo quadruplum.* Et in legibus *h* seculi cautum habetur: *Qui rem surripit alienam, &c. (ut infra in auctoritate Eusebii Papæ.)*

C. VIII. *Pro tenore secularium legum puniantur invasores rerum Ecclesiasticarum.*

Item Gregorius *ad Constantiam Reginam Galliæ, lib. 4. epist. 33. seu c. 77.*

CUm *i* devotissimam *k* Dominam sciam de cœlesti vita *l*, atque remedio animæ suæ sedulo cogitare, culpam me committere vehementer existimo, si ea, quæ pro timore omnipotentis Domini sunt suggerenda, siluero, & te sanctissimam de Ecclesiastica pace sedulo non commonuero. Nimis me Juliani fratris, & Coepiscopi nostri proclamatio nuper contristavit, maxime cum villæ suæ, videlicet Ecclesiæ, a nequissimis prædonibus sint deprædatæ, atque nocturnis incendiis more furum combustæ: & dum iidem maligni juxta nostri prædecessoris Bonifacii decreta pro violata 1 emunitate illud emendare noluerint, dum & seculi leges hæc eadem ita se habere voluerint, lege vulgari teste, in qua sic scribitur *m*: *Si quis manu armata usque ad quatuor homines in vicum alterius ad malefaciendum venerit, ille, qui prior est, pro illicita præsumptione componat solidos nongentos: sequaces vero ejus, unusquisque solidos octoginta. Si vero incendium fecerint, ibi novies tantum componant: si prædam vero, in quadruplum restituant.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis usque ad vers.* siluero, *est acceptum ex epistola indicata. Reliqua non sunt inventa.*

¶ 1 Violata] *Hæc dictio abest a plerisque vetustis, & hic, & in sequenti capite, ubi in vulgatis est,* emunitas violata.

a *Et infr. 23. q. 7. quod autem. §. si autem privatim.* b *al. privatim, quæ nobis sufficiant, possidemus] orig.* c *Anacletus epist. 1. c. 2. Lucius cap. 6. In Concilio Tribur. c. 7. Burch. l. 11. cap. 18. Ivo part. 14. c. 88.* d *Capit. 6. c. 303. al. Ex decretis Bonif. Papæ.* e *Polyc. l. 6. tit. 15. Burch. l. 11. c. 17. Ivo p. 14. cap. 87. Pannorm. lib. 5. c. 113.* f *Polyc. l. 6. tit. 15.*

a *Polycarp. ibid. Ans. l. 5. c. 36. Ivo p. 13. c. 39.* b *al. suis usibus.* c *Et in epist. Lucii, cap. 6.* d *Polyc. ibid. Burch. l. 11. cap. 18. Ivo p. 14. c. 88.* e *Supra ead. qui Christi.* f *Et in epist. 2. Eusebii Papæ ad Ægyptios, & in decret. Julii c. 1. & Symmachus in 5. Synodo.* g *Luc. 19.* h *infra ead. in legibus.* i *Burchard. l. 11. c. 26. Ivo p. 13. c. 36.* k *serenissimam] orig.* l *al. patria, atque animæ suæ vita sedulo.* m *lib. 1. legum Longobard. tit. de aggress. in vic. fac. leg. 1.*

C. IX. *De eodem*,
Item.

SI *a* seculi leges talem justitiam habere voluerunt, lex divina cur inferior esse debebit? cum in ipsius veritatis præsentia a Zachæo *b* collaudatum sit, ut si aliquem defraudarat, in quadruplum restitueret? Et quia summum in rebus bonum est justitiam colere, ac sua cuique jura servare, & in subjectos non sinere, quod potestatis est, fieri, sed quod æquum est, custodiri (quod & vos diligere, & omnino confidimus studere;) ea propter excellentiæ vestræ, mense Novembri præsentis anni, secunda indictione, Petrum fratrem, & Coepiscopum nostrum a gremio sanctæ Romanæ Ecclesiæ transmittemus, ut fratribus ejusdem provinciæ in unum congregatis immunitas violata, & præsumptio, & sacrilegium canonica auctoritate, & vestra regia dignitate talem terminum accipiant, ne posthac membra Diaboli, filii nequam, in sancta Ecclesia, te etiam ibi regnante, talia præsumant.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis codicibus, & apud Burchardum, & Ivonem caput hoc est conjunctum superiori*.

C. X. *Ecclesiæ res surripiens, in decuplum restituat, quod abstulit*.
Item Eusebius Papa *c epist.* 2.

IN legibus seculi cautum habetur: *Qui rem surripit alienam, illi, cujus res direpta est, in undecuplum* e, *quæ sublata sunt, restituat*. Et in lege divina *f* legitur: *Maledictus omnis, qui transfert terminos proximi sui, & dicet omnis populus, Amen*. Talia ergo non præsumantur absque ultione, nec exerceantur absque sua damnatione. Proinde 1 si quis Ecclesiasticas oblationes, & quod Deo consecratum est, rapuerit, vel consenserit facientibus, ut sacrilegus dijudicetur, & damnum in quadruplum restituat, & canonice pœniteat.

Corr. Rom. ¶ 1 Proinde) *Hinc usque ad finem non sunt in epistola Eusebii, neque apud Joannem, aut Symmachum. Habentur tamen apud Burchardum, & Ivonem p. 13. c. 37. & in Polycarpo, interpositis etiam aliquot verbis, quæ in epistola habentur post vers.* damnatione.

Gratian. *Contra Gregorius scribit cap. 4. responsionum ad Augustinum Anglorum Episcopum, de his, qui furtim auferunt aliquid de Ecclesia*.

C. XI. *Sine augmento sibi ablata Ecclesiam recipere oportet*.

FRaternitas *h* tua ex persona furis pensare potest, qualiter valeat corrigi. Sunt enim quidam, qui habentes subsidia, furtum perpetrant: & sunt alii, qui hac in re ex inopia delinquunt. Unde necesse est, ut quidam damnis, quidam vero verberibus, & quidam districtius, quidam vero levius corrigantur. Et cum paulo districtius agitur, ex charitate agendum est, & non ex furore: quia ipsi hoc præstatur, qui corrigitur, ne gehennæ ignibus tradatur. *& infra*. §. 1. Addis etiam, quo augmento ea, quæ furto de Ecclesiis abstulerunt, reddere debeant. Sed absit, ut Ecclesia cum augmento recipiat, quod de terrenis rebus videtur amittere, & lucra damnis quærat.

Gratian. *Verum illud Eusebii de legum severitate: illud i Gregorii de Ecclesiastica mansuetudine dictum intelligitur*.

C. XII. *Non sunt alienanda in Episcopatu acquisita*.
Idem Gregorius *lib.* 10. *epist.* 42. *Deusdedit* κ *Episcopo Mediolanensi*.

REs *l* in Episcopatu acquisitas Sacerdotibus nulla est alienandi licentia.

a *Burch. & Ivo ibid.* b *Luc.* 19. c *Et Symmachus in* 5. *Synodo, & Joan.* 1. *epist.* 1. d *sup. ead. in antiquis. Polyc. l.* 8. *t.* 15. e *al. decuplum.* f *Deuteron.* 27. *in decret. Julii c.* 1. g *Ans. l.* 5. *c.* 41. *Burch l.* 11. *c.* 27. *Ivo p.* 13. *c.* 37. *& p.* 5. *c.* 249. *& p.* 3. *c.* 149. *Pann. l.* 4. *c.* 47. h *Polyc. l.* 6. *t.* 16. *Ivo p.* 13. *c.* 5. i *al. istud.* κ *al. Deodati.* l *infra ead. q.* 5. *c. nulli.*

C. XIII. *Vasa sacra, nisi pro redemptione captivorum non sunt alienanda*.
Item ex octava 1 Synodo universali *cap.* 15.

APostolicos *a*, & paternos canones renovans hæc sancta, & universalis Synodus diffinivit, neminem prorsus Episcopum vendere, vel utcunque alienare cimelia *c*, & vasa sacrata, excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata, videlicet 2 pro redemptione captivorum: sed nec tradere salaria Ecclesiarum in emphyteutica pacta, nec alias rusticas possessiones venundare, ac per hoc Ecclesiasticos reditus lædere, quos ad propriam utilitatem, & ob escam pauperum, & peregrinorum sustentationem esse decernimus 3. *& paulo post*. §. 1. Quisquis autem apparuerit post hanc diffinitionem nostram contrarium quid huic sanctæ, ac universali Synodo agere, deponatur ut prævaricator divinarum legum, & præceptorum: cassata videlicet omnino, quæ facta est in scriptis, vel sine scriptis, ab Episcopo venditione, vel emphyteutica traditione, vel alia qualibet alienatione, cimeliorum scilicet, & salariorum locorum. Qui vero emerit, aut perceperit aliquid ex prædictis cimeliis, vel salariis, & non restituerit Ecclesiæ iterum, quæ Ecclesiæ sunt, vel non dederit ad incidendum chartam venditionis, vel emphyteuseos, sit anathema, usque dum fecerit, quod ab hac sancta, & universali Synodo confirmatum est. §. 2. Si autem Episcopus convictus fuerit construxisse monasterium de reditibus Ecclesiasticis, tradat ipsum eidem Ecclesiæ monasterium.

Corr. Rom. ¶ 1 Octava) *Sic est emendatum ex Anselmo, cum antea legeretur*, sexta. *Est autem canon decimusquintus Synodi octavæ habitæ tempore Hadriani Papæ II. contra Photium ex versione Anastasii Bibliothecarii*.

¶ 2 Videlicet pro redemptione) *In Concilio ipso, & apud Anselmum legitur*, quæ accipiuntur in redemptionem captivorum.

¶ 3 Decernimus] *In ipso canone sequuntur hæc*: Omnem vero Ecclesiasticarum rerum potestatem habentem, & has meliorare, ac dilatare, prout oportuerit: Ecclesiastica loca, quæ per reditus fiunt, & insuper propriam rerum dispositionem distribuere, ac committere, seu conferre quibuscunque voluerit, & judicaverit, juxta propriam potestatem, ac dominatum. Quisquis autem apparuerit &c.

C. XIV. *Pro redemptione captivorum sacra vasa non prohibentur alienari*.
Item Gregorius *lib.* 6. *epist.* 35. *seu cap.* 199. *Domino Episcopo Messanensi*.

ET sacrorum canonum, & legalia *c* statuta permittunt, ministeria Ecclesiæ pro captivorum esse redemptione vendenda:

C. XV. *Res Ecclesiæ licite impenduntur pro redemptione captivorum*.
Idem *Demetrio, & Valeriano Clericis Firmanis lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 14.

SAcrorum *d* canonum statuta, & legalis permittit auctoritas licite res Ecclesiasticas in redemptionem captivorum impendi. Et ideo, quia edocti a vobis sumus ante annos fere XVIII. virum reverendissimum quendam Fabium Episcopum Ecclesiæ Firmanæ libras XI. argenti de eadem Ecclesia pro redemptione vestra, ac patris vestri Passivi, Fratris, & Coepiscopi nostri, tunc vero Clerici, nec non matris vestræ, hostibus impendisse, atque ex hoc quandam formidinem vos habere, ne hoc, quod datum est, a vobis quolibet tempore repetatur, hujus præcepti auctoritate suspicionem vestram prævidimus auferendam; constituentes nullam vos exinde hæredesve vestros quolibet tempore repetitionis molestiam sustinere,

a *Ans. l.* 6. *c.* 171. b κειμήλια. c *L. Sancimus. Cod. de sacros. Eccl. Ans. l.* 5. *c.* 48. d *Ivo p.* 3. *c.* 143.

sustinere, nec a quoquam vobis aliquam objici quæstionem.

C. XVI. *Res Ecclesiæ desolatæ non præponantur captivis.*

Idem *lib. 6. epist. 35. ad Dominum Episcopum.*

SIcut *a* omnino grave est, frustra Ecclesiastica ministeria venundare, sic iterum culpa est, imminente hujusmodi necessitate, res maxime desolatæ Ecclesiæ captivis suis præponere, & in eorum redemptione cessare.

2 pars Gratian. *Quæ vero pœnitentia hujusmodi invasoribus, atque prædonibus, qui vasa sacra, & reliqua divino cultui dedicata arripiunt, & quasi profana contrectant, sit indicenda*, Nicolaus Papa *definit scribens Frontario Archiepiscopo Burdegalensi.*

C. XVII. *Invasoribus rerum Ecclesiasticarum quæ pœnitentia sit imponenda.*

DE viro nefando, Burgando nomine, qui rabie insana commotus, diabolicis se irretire laqueis non dubitavit, atque Gentilium more per abrupta itinera, & compita insidians, vobis in vestræ Ecclesiæ villa, una cum Clericis vestris manentibus, & populum salubribus instruere dogmatum monitis decertantibus, paneque spiritualis verbi vacua hominum corda reficientibus, atque laudabile propriæ salutis desiderium habentibus, sancta Apostolorum Petri, & Pauli limina visitare, collectis malitiæ suæ sequacibus, & iniquitatis complicibus, nefarias invasiones, & deprædationes violentas inferre dæmoniaco ausu præsumpsit: &, ut epistolæ vestræ textus eloquitur, sacrum altare, sacraque Dominici corporis, & sanguinis vasa, insuper & sanctum chrisma, pollutis arripere manibus, quasi vilia, & ad usum communem apta præsumpsit, dilectio nos vestra consuluit, si ipse, vel qui cum eo in tam impio, & iniquo scelere fuerunt, ad pœnitentiam quandoque gratia tracti *b* divina venire voluerint, quo eos pœnitentiæ vinculo constringatis, nostræ institutionis censuram exposcere curastis. De quibus (si tamen ita est) jubemus, cum ad pœnitentiam reverti acceleraverint, uno anno extra Ecclesiam Dei consistere, cujus sacratissima vasa extra ritum fidei Christianæ diripiendo auferre non dubitaverunt. Secundo vero anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant. Tertio vero anno Ecclesiam Dei ingrediantur, & inter Audientes adstent sine oblatione, non manducantes carnem, neque bibentes vinum, præter Natalis, & Resurrectionis Dominicæ dies. Quarto præterea anno (si his prioribus tribus eorum fructuosus fuerit pœnitentiæ labor) communioni fidelium restituantur: totaque mentis intentione spondentes, talia se ulterius nunquam facturos, corpus, & sanguinem Domini suscipere mereantur, & usque ad septimum annum tribus in hebdomada diebus sine esu carnium, & vini potatione maneant pœnitentes.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc alibi non est inventum, quam in collectione canonum incerti auctoris.*

C. XVIII. *Res Ecclesiæ Episcopus usurpare, vel alienare non præsumat.*

Item in Concilio Leonis Papæ IV.

3 ps MOnemus *c*, & irrefragabiliter affirmamus, ut nullus Episcoporum, vel Sacerdotum rem tituli sui usurpare præsumat, sed neque salarium a Christianis sanctis locis oblatum causa amicitiæ vel timoris, aut muneris pertentet auferre: ne Ecclesia Dei ad nihilum redigatur. Quod qui facere præsumpserit Episcopus, vel Sacerdos, canonicam sine dubio subeat ultionem, & quod Ecclesiæ injuste ablatum est, reddere compellatur; ita ut deinceps nullas vires pro his ad litigandum, vel possidendum habere possit.

a *Ivo p. 3. c. 176. al. tacti.* c *Deusdedit p. 4. Polyc. l. 4. t. 19.*

C. XIX. *Episcopo, vel Abbati res Ecclesiæ alienare non licet.*

Item ex septima Synodo *cap. 12.*

QUisquis *a* Episcopus, vel Abbas inventus fuerit de salariis 1 Episcopii, vel Monasterii transferre quicquam in Principum manus, vel etiam alii personæ conferre, irritum sit, quod datum esse constiterit, secundum canonem *b* sanctorum Apostolorum, qui dicit: *Omnium Ecclesiasticarum rerum Episcopus habeat solicitudinem, & dispenset eas tanquam Deo contemplante. Non liceat autem ei fraudare* 2 *quicquam ex illis, vel cognatis propriis donare, quæ Dei sunt. Quod si pauperes fuerint, ut pauperibus largiatur: sed non sub horum occasione, quæ sunt Ecclesiæ, defraudentur.* §. 1. Quod si excusationem prætenderit damnum facere, & nihil ad profectum agrum existere, nec sic Principibus, qui per loca illa sunt, tribuatur ager, vel locus; sed Clericis, vel agricultoribus. §. 2. Quod si calliditate usus fuerit, & a Colono, vel a Clerico emerit Princeps agrum, irrita sit venditio, & restituatur Episcopio, vel Monasterio, & Episcopus, vel Abbas hoc faciens abjiciatur, Episcopus 3 quidem ab Episcopio, Abbas autem a Monasterio, tanquam qui dispergit, quæ non collegit.

Corr. Rom. ¶ *Apud Gratianum, quemadmodum & apud Anselmum citabatur* ex hist. Eusebii Episcopi Cæsariensis. *Ivo verum auctorem citavit. Versio autem est Anastasii Bibliothecarii, ex cujus codicibus manuscriptis nonnulla sunt emendata.*

¶ 1 Salariis] *Græce est*, ἐκ τῶν αὐτουργιῶν, *pro qua voce in Parisiensi Græcorum Canonum editione legitur in rubrica*, ἐκ τῶν προαστείων, *id est*, ex suburbanis, *quasi suburbana vocentur auturgia, quod ipsius possessoris manibus colantur. Balsamon tamen eos agros interpretatur, qui per se ipsi sine magna cultura fructum ferre possunt, ut sylvæ, & alia hujusmodi.*

¶ 2 Fraudare) σφετερίζεσθαι, *id est*, sibi vendicare, & suum facere.

¶ 3 Episcopus quidem ab Episcopio, Abbas autem a Monasterio) *Hæc ad sententiæ integritatem addita sunt ex ipso canone.*

C. XX. *Prædia Ecclesiæ non liceat Papæ alienare.*

Item Symmachus Papa in Synodo III. *c cap. 4. & sequentibus usque ad nonum.*

NOn *d* liceat Papæ prædium Ecclesiæ alienare aliquo modo pro aliqua necessitate, nec in usumfructum 1 rura dare: nisi tantummodo domos, quæ in quibuslibet urbibus non modica impensa sustentantur. Qua lege omnes custodes adstringantur, ut donator, accensator, venditor honorem perdat. Et qui subscripserit, anathema sit cum eo, qui dedit, vel qui recepit, nisi restituatur. Liceat etiam quibuslibet Ecclesiasticis personis contradicere, & cum fructibus alienata reposcere. Quod 2 non modo in Apostolica servandum est Ecclesia, verum etiam universis Ecclesiis per provincias quidem dicitur convenire.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex pluribus capitibus Synodi Romanæ tertiæ sub Symmacho, in epitomen tamen redactis.*

¶ 1 In usumfructum) *In Conciliorum editionibus partim legitur*, sed nec in usufructuario jure aliquibus dare liceat, *partim*, sed nec in usumfructum jura aliquibus &c. *quemadmodum & in codice canonum impresso. Nam in vetusto manuscripto est*, sed nec usufructuario aliquibus dari liceat. *Idem vero significare usufructuarium, & usumfructum scribit Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti cap. 59. his verbis.* Usumfructum dicit, quod nos dicimus usumfructuarium.

¶ 2

a *Polyc. l. 6. t. 15. Ans. l. 6. c. 184. Ivo p. 5. c. 375.* b *Can. Apost. 39.* c *Et in Conc. Parisiensi l. 1. c. 17.* d *Ans. l. 4. c. 29.*

¶ 2 Quod non modo] *In ipsa Synodo longe aliter habetur.* Hujus autem constitutionis legem in Apostolica tantum volumus sede servari, universis Ecclesiis per provincias secundum animarum considerationem, quem proposito religionis convenire rectores earum viderint, more servato.

C. XXI. *Qui res Ecclesiasticas vendit, ad altare non audeat accedere.*

Item in Synodo VI.

INdigne *a* ad altare Dei properare permittitur, qui res Ecclesiasticas audet invadere, aut injuste 1 possidere, aut iniqua, vel injusta defensione in eis perdurat. *& paulo post.* §. 1. Debet tamen esse provisio, ut vindictam admonitio 2 præcedat, & res usurpatas injuste qui abstulit, aut injuste ablatas retinet, æquitate patrocinante, legibus restituat. Quod si neglexerit, & necessitas compulerit, demum prædonem Sacerdotalis districtio maturata percellat. *& infra.* §. 2. Valde *b* iniquum ergo & ingens sacrilegium est, ut quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit, ab iis, quibus hæc maxime servari convenit, id est, Christianis, & Deum timentibus hominibus 3, & super omnia a Principibus, & primis regionum in aliud transferri, vel converti permittatur. Propterea, qui hæc non præviderit, & aliter quam scriptum est, prædia Ecclesiis tradita petierit, vel acceperit, aut possederit, vel 4 injuste defenderit, aut retinuerit, nisi cito se correxerit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: sitque accipienti, & danti, & possidenti anathema, & institutæ pœnæ contubernium assiduum. Nec aliquo se ante tribunal Christi obstaculo muniat, qui a religiosis animabus ad substantiam pauperum derelicta, contra fas, sine aliqua pietatis consideratione dispergit.

Corr. Rom. ¶ 1 Aut injuste] *In Synodo legitur*, aut injuste, id est, sine licentia Episcopi possidere.

¶ 2 Admonitio] *In Synodo additur*, manifesta.

¶ 3 Hominibus] *Quæ sequuntur usque ad vers.* in aliud, *addita sunt ex Synodo.*

¶ 4 Vel injuste defenderit, aut retinuerit] *Addita sunt, & ista, sicque omnia, quæ in usurpatione hujusmodi rerum accidere solent, exponuntur.*

C. XXII. *Excommunicentur, qui Principum auctoritate res invadunt Ecclesiæ.*

Item Nicolaus Papa *Adoni Viennensi Archiepiscopo in epistola, cujus initium:* Quia sanctitatis vestræ.

DE *c* rebus, quæ semel Deo contributæ, atque dicatæ sunt, & postea sub occasione concessionis Principum a quibusdam invaduntur, atque diripiuntur, sancimus, ut prius consulatis Principem ad resecandam tam præsumptivam factionem, & cognoscendum, utrum illius sit concessio, an invasoris præsumptio. Quod si Principis inordinata fuerit largitio, ipse sit Princeps pro emendatione redarguendus. Si autem invasoris declaratur præsumptio, usque ad emendationem, excommunicationis sit vindicta coercendus.

Corr. Rom. ¶ *Extat epistola hæc in libro sæpe citato Bibliothecæ Dominicanæ: in qua respondet Nicolaus ad nonnullas quæstiones ab Adone* d *sibi propositas.*

C. XXIII. *De rebus Ecclesiæ non est aliquid alienandum.*

Item Gelasius *Justino Archidiacono, & Faustino* e *defensori.*

4 ps VObis *f* enim, & famæ vestræ consultum duximus, ut Pontificis vestri loco, vobiscum ab eodem aliquis subrogetur, qui ejus nomine pariter universa disponat: quatenus omnia prædia ad vestrum revocetis studium, nec cuiquam Clerico pro portione sua aliquod solum Ecclesiæ putetis esse deputandum, ne per incuriam & negligentiam minuatur: sed omnis pensionis summam ex omnibus prædiis rusticis, urbanisque collectam, ad Antistitem deferatis. Ex qua tamen collectione habeatur ratio, quid ad causas, vel expensas accidentium necessitatum opus esse perspicitur, ut de medio sequestretur, & quatuor portiones vel de fidelium oblatione, vel de hac fiant modis omnibus pensione: ita ut unam sibi tollat Antistes, aliam Clericis pro suo judicio, & electione dispertiat, tertiam pauperibus sub omni *a* conscientia faciat erogari: fabricis vero quartam, quæ competit ad ordinationem Pontificis, erogatione vestra decernimus esse pensandam. Si quid forte sub annua remanebit expensa, electo idoneo ab utraque parte custode, tradatur enthecis: ut si major emerserit fabrica, sit subsidio, quod ex diversi temporis diligentia potuerit custodiri: aut certe ematur possessio, quæ utilitates respiciat communes.

C. XXIV *Divini muneris participatione privetur, qui Ecclesiastica privilegia calcat.*

Idem *Majorico, Sereno, & Joanni Episcopis.*

QUi *b* & divinis, & humanis legibus in civili damnatione calcatis, & reverentia religionis abjecta, vel Ecclesiastica privilegia calcare contendunt, vel ubilibet in pauperum prosilire dispendium, nec hujusmodi saltem commoniti, convictique, nequitiam sopire consentiunt, atque illata sacris rebus detrimenta sarcire; merito divini muneris participatione sunt privandi, ut hujus perceptione careant, quod sacrilegis ausibus habuere despectui. Cælestinus vero Presbyter fratris & Coepiscopi nostri Sereni, qui contra Pontificale judicium, contraque Apostolicæ sedis mandata prorumpens, supradictis communionem sacram ministrare præsumpsit, cum non potuerit ignorare sententiam proprii Sacerdotis, ab officio protinus Ecclesiastico pellatur: ut nullus Ecclesiæ ministrorum contra Pontificalia instituta venire contendat.

C. XXV. *De eodem.*

Idem *eisdem Justino* 1 *Archidiacono, & Faustino defensori.*

VUlteranæ *d* Ecclesiæ actus, vel patrimonium, quod hactenus comperimus destitutum, post damnationem Eucharisti, quo fuerat depravante dispersum, curæ vestræ decrevimus esse delegandum: ut diligentia (qua vos pro utilitatibus Ecclesiæ existimamus esse vigilantes) prædia culturæ restituatis antiquæ, & revocetis, si qua sunt vendita, aut donata mancipia. Possessiones etiam, quas ab Eumancio, & Opilione Episcopis, vel cæteris quovis jure videritis teneri (quia contra constituta Synodi ab Episcopis prædia alienari nullo potuerunt commento) nihilominus revocentur. Sit emptoribus ad eum recursus, qui præsumpsit aliquid de Ecclesiæ rebus illicita venditione distrahere, ita ut pensiones annuas ad Pontificem deferatis, cui privilegia sua integra convenit omni ratione servari, ut ejus dispensatione portiones proveniant consuetæ: ita ut portionem quartam, quæ ad eos pertinet, sua Pontifex ordinatione distribuat, prout cujusque locum, meritumque cognoscit. Pariter etiam ex fidelium oblatione faciendum est, ut Clericis quartam eroget pro consideratione suæ electionis Antistes. Fabricarum etiam portio Episcopo sciente & disponente, vestra erogatione pendatur: quatenus nihil penitus in detrimentum alicujus rei patiamini generari.

Corr.

a *Ivo part.* 3. *cap.* 182. b 16. *quæst.* 1. *in canonibus.* §. *valde* c *Ivo part.* 3. *cap.* 152. d *al. Odone.* e *al. Fausto.* f *Deusdedit p.* 3. *cap.* 93.

a *al. omnium.* b *Ivo p.* 2. *c.* 150. *& p.* 4. *c.* 185. c *Qui & humanis*] *pleraque Exempl. & Ivo.* d *al. Volateranæ. Ivo part.* 3. *c.* 151.

Corr. Rom. ¶ 1 Justino, &c.] *Antea legebatur:* Idem eisdem. *Emedatum est, & posita istorum virorum nomina ex Ivone: ad quos etiam scriptum est superius penultimum caput,* vobis enim. *Nec vero hæc, quæ nunc afferentur, pertinere posse ad Episcopos, quibus proxime præcedens caput scribebatur, indicant non modo, quæ a Gratiano hic referuntur, sed etiam apertius verba, quæ apud Ivonem post ultima hujus capitis sequuntur:* Si quid vero in Ecclesiæ vestræ damnum, aut in his, quæ sunt præceptionis nostræ prohibita, Pontificem vestrum videritis admittere, &c.

C. XXVI. *Redituum, & oblationum duæ portiones Clericis committantur.*

Idem *Clero, & Ordini, & Plebi Brundusii.*

COncesso *a* vobis, quem petistis, Antistite, fratre jam & Coepiscopo meo Juliano, necessarium fuit (eodem ad Ecclesiam suam mox remisso) ad vos nostra scripta pariter destinari: quibus agnosceretis eidem fuisse præceptum, ne unquam ordinationes præsumat illicitas. *& infra.* §. 1. Reditus, & oblationes fidelium in quatuor partes dividat: quarum unam sibi ipse retineat: alteram Clericis pro officiorum suorum sedulitate distribuat: fabricis tertiam: quartam pauperibus, & peregrinis habeat fideliter erogandam: quarum rationem divino est redditurus examini.

Corr. Rom. ¶ *Epistola Gelasii, in qua est hoc caput, missa est cum aliis ex Hispania. Eadem vero inter epistolas Gregorii II. impressas est tertia, Clero, & Plebi Thuringiæ scripta. Talis quædam epistola, sed brevior, refertur in libro, qui inscribitur, Ordo Romanus, & Formata Episcopo danda nuncupatur.*

C. XXVII. *De oblationibus fidelium quot portiones fiant, & quæ cuique proveniat.*

Idem *in epistola ad Episcopos per Lucaniam* b, *& Brutios, c. 29.*

QUatuor *c* autem tam de reditu, quam de oblatione fidelium, prout cujuslibet Ecclesiæ facultas admittit (sicut dudum rationabiliter est decretum) convenit fieri portiones: quarum sit una Pontificis, altera Clericorum, tertia pauperum, quarta fabricis applicanda. De quibus sicut Sacerdotis intererit integram ministris Ecclesiæ memoratam dependere quantitatem: sic Clerus ultra delegatam sibi summam nihil insolenter noverit expetendum. Ea vero, quæ Ecclesiasticis ædificiis attributa sunt, huic operi veraciter prærogata, locorum doceat instauratio manifesta sanctorum: quia nefas est, si sacris ædibus destitutus, in lucrum suum Præsul impendia his deputata convertat. Ipsam nihilominus adscriptam pauperibus portionem, quanquam divinis rationibus se dispensasse monstraturus esse videatur, tamen juxta quod scriptum est *d: Ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est;* oportet etiam præsenti testificatione prædicari, & bonæ famæ præconiis non taceri. Quapropter *e* nec Clericorum quispiam, &c.

C. XXVIII. *De reditibus oblationum, & redituum Ecclesiæ quatuor portiones Presbytero dispensandæ credantur.*

Item Simplicius Papa *Florentino, & Equitio, & Severo Episcopis, epist. 3.*

DE *f* reditibus Ecclesiæ, vel oblatione fidelium, quid deceat, nescienti nihil licere permittat: sed sola Episcopo ex his una portio remittatur: duæ Ecclesiasticis fabricis, & erogationi peregrinorum, & pauperum profuturæ a Bonagro *a* Presbytero sub periculo sui ordinis ministrentur: ultima inter se Clericis pro singulorum meritis dividatur. *& infra.* §. 1. Cui, *id est, Gaudentio,* hoc specialiter præcipimus, ut tres illas portiones, quas triennio *b* dicitur sibi tantummodo vendicasse, restituat.

Corr. Rom ¶ *Addita sunt in hoc capite aliquot verba ex originali, quæ ad sententiam facere aliquid videbantur.*

C. XXIX. *De reditibus Ecclesiæ, etiam noviter quæsitis, quarta pars Clericis erogetur.*

Item Gregorius *Maximiano Episcopo Syracusano c lib. 3. epist. 11.*

COgnovimus *d* de reditibus Ecclesiæ noviter acquisitis canonicam dispositionem quartarum minime provenire; sed Episcopos locorum distribuere tantummodo quartam antiquorum redituum, nunc vero quæsita suis usibus retinere. Quam rem *e* pravam subintroductamque consuetudinem fraternitas tua vivaciter emendare festinet: ut sive de præteritis reditibus, sive de his, quæ obvenient *f*, vel obvenientibus, quartæ secundum distributionem canonicam dispensentur. Incongruum namque est unam, eandemque Ecclesiæ substantiam duplici quodammodo jure censeri, id est *g* usurpationis, & canonum.

C. XXX. *De stipendio Ecclesiæ quatuor debent fieri portiones.*

Idem *Augustino Episcopo Anglorum in respons. ad primam interrogationem.*

MOs est *h* Apostolicæ sedis ordinatis Episcopis præceptum tradere, ut de omni stipendio, quod accedit, quatuor fieri debeant portiones, una videlicet Episcopo, & familiæ ejus, propter hospitalitatem, & susceptionem, alia Clero, tertia vero pauperibus, quarta Ecclesiis reparandis.

C. XXXI. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Toletano.

SAncimus omnibus Episcopis curam Laicorum instare, ut si quos in fide Christi invenerint, nimio affectu diligant. Insuper confirmamus, ut si aliqua ab ipsis accipiant dona, statim in quatuor dividant partes: ita, ut prima pars secundum 1 Apostolorum præcepta, titulorum, nec non cœmeteriorum restaurationibus diligenter attribuatur, secunda Clericis, tertia cunctis pauperibus, quarta vero advenis.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc (quod in omnibus vetustis exemplaribus, exceptis duobus, & sine Paleæ nomine habetur, & glossam habet) in nullo Toletano Concilio aut impresso, aut manuscripto inventum est. In collectione canonum incerti auctoris, quæ asservatur in Vaticana Bibliotheca, tribuitur Sylvestro: quamvis in Synodo Romana sub ipso habita, cap. 4. paulo aliter hæ partes assignentur, id est, ut in præcedentibus huic capitibus.*

¶ 1 Secundum Apostolorum præcepta,] *In ea collectione non sunt hæc verba. In uno vetusto Gratiani codice est,* secundum Apostolorum præcepta.

C. XXXII. *Omnes Presbyteri secundum jussionem Episcopi res Ecclesiæ dispensare studeant.*

Item ex Concilio *Agathensi, c. 22.*

5 ps STatuimus *i* (quod omnes canones 1 jubent) ut civitatenses, sive diœcesani Presbyteri, vel Clerici, salvo jure Ecclesiæ, rem Ecclesiæ, sicut permiserunt Episcopi, teneant: vendere autem, aut donare penitus non præsumant. Quod si fecerint, vel fecerunt, & facta venditio non valebit, & de facultatibus, si quas habent pro-

a *Ans. lib. 6. cap. 43.* b *Et in Concil. Parisiensi, l. 1. c. 15.* c *Polyc. l. 3. tit. 11. Ans. l. 5. c. 68. Burch. l. 3. c. 137. Ivo p. 3. c. 203. Pann. lib. 2. c. 7.* d *Matth. 5.* e *2. quæst. 7. quapropter.* f *Anselm. lib. 5. cap. 66.*

a *al. ab Onagro.* b *al. per triennium.* c *Joann. Diac. l. 4. num. 34.* d *Ans. l. 5. c. 70.* e *al. ob rem.* f *al. nunc obvenerunt, vel obvenerint.* g *addita ex orig.* h *Ans. l. 5. c. 64. Pann. l. 2. cap. 8.* i *Polyc. lib. 3. tit. 12.*

propias, indemnem Ecclesiam reddant, & communione priventur.

Corr. Rom. ❡ 1 Canones) *Restituta est hæc vox ex originali. Antea legebatur*, Episcopi. *In Polycarpo autem tantum est, quod omnes jubent.*

C. XXXIII. *De Clericis, qui documenta Ecclesiæ supprimunt, aut adversariis tradunt.*

Item ex eodem Concilio *cap.* 26.

SI *a* quis de Clericis documenta, quibus Ecclesiæ possessio firmatur, aut supprimere, aut negare, aut adversariis fortasse tradere, damnabili, & punienda obstinatione præsumpserit, quicquid per absentiam documentorum damni Ecclesiæ illatum est, de propriis facultatibus reddat, & communione privetur. Hi etiam, qui in damno Ecclesiæ impie solicitati a traditoribus aliquid acceperint, superiori *b* sententia teneantur.

C. XXXIV. *Episcopus hæredem non habens, non alium, quam Ecclesiam sibi hæredem instituat.*

Item ex eodem *cap.* 33. *c*

EPiscopus *d*, qui filios, aut nepotes non habuerit 1, alium, quam Ecclesiam, non relinquat hæredem. Si quid de Ecclesia non in Ecclesiæ causa, aut necessitate præsumpserit, quod distraxit, aut donavit, irritum habeatur. Qui vero filios habet, de bonis, quæ reliquit, ab hæredibus ejus indemnitatibus Ecclesiæ consulatur.

Corr. Rom. ❡ 1 Non habuerit] *In originali impresso, & manuscripto, & in Polycarpo legitur*, non habens alium, quam Ecclesiam reliquit hæredem; si quid &c. *& ad hanc lectionem propius accedunt verba Hispalensis Concilii primi cap.* 1. *sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXV. *Qui in Clero constituti sunt, de rebus Ecclesiæ nihil alienare præsumant.*

Item ex eodem *cap.* 49.

DIaconi *e*, vel Presbyteri in Parochia constituti, de rebus Ecclesiæ sibi creditis nihil audeant commutare, vendere, vel donare, quia res sacratæ Deo esse noscuntur. Similiter & Sacerdotes nihil de rebus Ecclesiæ sibi commissæ [ut superius comprehensum est] alienare præsumant. Quod si fecerint, convicti in Concilio, & ab honore depositi, de suo aliud tantum restituant, quantum visi sunt præsumpsisse 1. *& infra.* §. 1. Libertos tamen, quos Sacerdotes, vel Diaconos de Ecclesia sibi commissa facere voluerint, actus Ecclesiæ prosequi jubemus. Quod si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.

Corr. Rom. ❡ 1 Præsumpsisse) *Si hic interponas cap.* si quis qualibet, *infra eadem, habebis integrum canonem* 49. *ipsius Concilii Agathensis.*

C. XXXVI. *De possessione Ecclesiastici juris quicquid a Presbytero distrahitur, inane habeatur, & vacuum.*

Item ex eodem *f c.* 53.

QUicquid *g* parochiarum Presbyter de Ecclesiastici juris possessione distraxerit, inane habeatur, & vacuum, vendicatione 1 comparantis, & actione vendentis.

Corr. Rom. ❡ 1 Vendicatione] *Sic etiam in recentioribus Conciliorum editionibus. In aliis, & duobus etiam Vaticanis codicibus legitur*, venditore comparantis. *Apud Ivonem*, venditione comparantis. *In Epaunensi, ubi hoc videtur repeti*, in venditorem comparantis actione vertenda.

a *Infra ead. si quis de Clericis. Burch. l.* 3. *c.* 183. *Ivo p.* 3. *c.* 156. b *al. pari.* c *& in Hispalen.* 1. *c.* 1. d *Polyc. l.* 3. *t.* 12. e *Ivo p.* 3. *c.* 161. f *Et in Epaunensi c.* 7. g *Ivo p.* 3. *c.* 162.

C. XXXVII. *Alienationes factæ ab intrusis, & ordinationes sine consensu Clericorum irritæ sunt.*

Item Urbanus Papa.

ALienationes omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, aut Abbatis, qui secundum Ecclesiæ suæ usum consecrandus est, alienationes dico quocunque modo factas, nec non & ordinationes personarum ab eisdem sine communi consensu Clericorum Ecclesiæ, sive per Simoniam itidem factas, irritas judicamus. §. 1. Illud etiam per omnia interdicimus, ut nullus Clericus præbendam suam, seu beneficium aliquod Ecelesiarum aliquo modo alienare præsumat. Quod si præsumptum olim fuit, vel aliquando fuerit, irritum erit, & ultioni canonicæ subjacebit.

Corr. Rom. ❡ *Post collectionem Anselmi in codice perantiquo habetur fragmentum cujusdam Concilii Urbani II. in cujus initio hæc leguntur:* Alienationes, quæ specialiter per Ottonem, Guidonem, Hieremiam, seu forte Philippum ubilibet de possessionibus Ravennatis Exarchatus factæ sunt, damnamus. Generaliter autem omnium per intrusionem, seu canonice electorum sub Episcopi nomine, vel Abbatis... Ecclesiæ suæ consecrandus est, alienationes quocunque modo factas, *& cætera usque ad finem hujus capitis sine ulla varietate.*

C. XXXVIII. *Episcopo defuncto, vel adhuc in supremis agente, de rebus Ecclesiæ nihil est usurpandum.*

Item ex Concilio Ilerdensi *a c.* 16.

HÆc hujus placiti constitutione inter nos censura placuit custodiri, ut defuncto Antistite, vel etiam adhuc in supremis agente nullus Clericorum cujuslibet ordinis, & officii, gradusve sit, quicquam de domo præsumat, vel quod de utilitate instrumenti domus esse cognoscitur, id est, mobilis, & immobilis rei Ecclesiasticæ conetur invadere: nihil furto 1, nihil dolo supprimens, auferens, atque abscondens. Sed is, cui domus commissa est, subjunctis sibi 2 uno, vel duobus fidelissimis Clericis, omnia usque ad tempus Pontificis substituendi debeat conservare, & his, qui in domo inveniuntur, Clericis consuetam alimoniam administrare. Substitutus autem Antistes susceptæ 3 sedis commoda ordinabit, velut Deus imperabit: ut eis uti cum his debeat, quos cognoverit disciplinæ, & charitati prædecessoris sui fideliter paruisse. Quod si quisquam post hæc cujuslibet ordinis (ut superius dictum est) Clericus quacunque occasione, de omni facultate quippiam probatus fuerit abstulisse, vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacrilegii prolixiori anathemate condemnetur, & vix quoque peregrina ei communio concedatur: quia durum est, ut hi, quos constat in servitio Domini cum primæ sedis Antistite desudasse, ab his, qui suarum rerum incubatores *b*, vel utilitatibus servientes, atque vacantes fuisse noscuntur, despecti aliquatenus crucientur.

Corr. Rom. ❡ 1 Nihil furto) *In Codice Lucensi Regio sequitur*, nihil vi.

❡ 2 Subjunctis sibi) *In Conciliorum editionibus legitur*, cum consilio: *& in codice Regio additur*, Clerici: *fortasse autem legendum*, cum consilio Cleri.

❡ 3 Susceptæ sedis) *In eodem Regio Codice est*, suscepta ea, prout decessor suus ordinavit, vel ut Deus imperavit.

C. XXXIX. *Episcopi, qui nihil Ecclesiæ conferunt, famulos ejus libertate non donent.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 66.

ET, *c* si illi, qui nulla ex rebus suis pauperibus Christi distribuunt, æterni judicis voce in futuro condemna-

a *Concord. Concil. Valent. c.* 2. b *al. incubitatores, atque vagantes fuisse.* c *Burch. l.* 3. *c.* 189. *Ivo p.* 3. *c.* 249.

nabuntur; quanto magis ii, qui auferunt pauperibus, quod non dederunt? Quapropter Episcopi, qui nihil ex suo proprio Ecclesiæ Christi compensaverunt, hanc divinam sententiam metuant, & liberos *a* ex familia Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium enim est, ut qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum inferat, & jus Ecclesiæ alienare contendat. Tales ergo liberos *b* successor Episcopus absque ulla oppositione ad jus Ecclesiæ revocabit: quia eos non æquitas, sed improbitas absolvit.

C. XL. *De Clericis, qui documenta Ecclesiæ supprimunt, aut negant, aut aliis damnabiliter tradunt.*

Item ex Concilio Aurelianensi.

SI *c* quis de Clericis documenta, quibus Ecclesiæ possessio firma tenetur, aut supprimere, aut negare, aut avertere, aut fortasse tradere damnabili, & punienda obstinatione præsumpserit, quicquid pro absentia documentorum damni Ecclesiæ illatum est, de propriis facultatibus reddat.

Corr. Rom. ¶ *Hoc idem citatur sup. ead. c.* si quis de Clericis, *ex Concilio Agathensi, in quo habetur. Non est autem mutatus titulus, quia potuit in aliquo etiam Aurelianensi, quod non extet, esse repetitum.*

C. XLI. *Ministris Ecclesiæ de rebus ejusdem Ecclesiæ absque Episcopi permissu nihil alienare licet.*

Item ex Concilio Aurelianensi III. *c.*23.

ABbatibus *d*, Presbyteris, cæterisque ministris de rebus Ecclesiasticis, vel sacro ministerio deditis alienare, vel obligare absque permissu, & subscriptione Episcopi sui nihil liceat. Quod qui præsumpserit, degradetur communione concessa: & quod temere præsumptum, aut alienatum est, ordinatione Episcopi revocetur.

C. XLII. *Res Ecclesiæ, quæ absente Episcopo distrahuntur, ad jus Ecclesiasticum revocentur.*

Item ex Synodo Ancyrana *c.* 15.

SI *e* qua de rebus Ecclesiæ, cum Episcopus non est, Presbyteri vendiderint; placuit rescisso contractu ad jus *f* Ecclesiasticum revocari. In judicio autem erit Episcopi constitutum *g*, si pretium debeat recipi, nec ne: propterea quod sæpe contigit distractarum rerum reditus ampliorem summam pro accepto pretio reddi 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Reddi) *Sic in quibusdam exemplaribus priscæ versionis. In aliis vero est,* reddidisse. *Græce legitur,* διὰ τὸ πολλάκις τὴν ἔσοδον τῶν πεπραγμένων ἀποδεδωκέναι αὐτοῖς τούτοις πλείονα τὴν τιμήν: *id est,* propterea quod sæpe rerum venditarum reditus majus pretium his ipsis reddiderit. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. XLIII. *Post mortem Episcopi res ad eum pertinentes Clerici non rapiant.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *h cap.* 22.

NOn liceat Clericis post mortem Episcopi sui rapere res pertinentes ad eum: sicut jam præcedentibus regulis constitutum habetur. Si vero hoc fecerint, periclitari se noverint in proprio gradu.

C. XLIV. *Rescindantur precariæ, & commutationes ab invasoribus factæ.*

Item ex Concilio Mediomatricis *i*.

PRecariæ κ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverant, rescindantur, & cum auctoritate Ecclesiastica, vel civili, si faciendæ sunt, fiant.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic ex Concilio Mediomatricis citatur, in Concilio Meldensi refertur ex Concilio Belluacensi, ex quo etiam citant Burchardus, & Ivo. Sed quia in Conciliis Gallicis, & Germanicis sæpe eadem repetuntur, non est mutata inscriptio. In adjectis capitularibus, quæ ex Gallia sunt habita, inter cætera leguntur quædam capitula excerpta a Domino Rege Carolo, & Principibus suis ex his capitulis, quæ anno DCCCXLVI. ediderunt Episcopi in Synodis &c. Quorum capitulorum unum est hoc,* ut precariæ, & commutationes tempore viduatarum Ecclesiarum factæ ab his, qui loca Episcoporum occupaverunt, rescindantur, & cum auctoritate Ecclesiastica, vel civili denuo, si fienda, fiant.

C. XLV. *Pro labore inventarii nihil accipiant œconomi de rebus Ecclesiæ.*

Unde Gregorius *a Maximiano Syracusano Episcopo lib.* 3. *epist.* 11.

CHaritatem tuam commonere curavimus, ut si quispiam Episcoporum de hac luce migraverit, vel (quod absit) pro suis fuerit remotus excessibus, convenientibus œconomis 1, cunctisque Clericis *b* primoribus, atque in sui præsentia inventarium Ecclesiæ rerum facientibus, omnia, quæ reperta fuerint, subtiliter describantur: nec (sicut antea fieri dicebatur) species quædam, aut aliud quodlibet de rebus Ecclesiæ, quasi pro faciendi inventarii labore tollatur. *& infra.* §. 1. Visitatores Ecclesiarum, Clericique eorum, qui cum ipsis per non suæ civitatis parochias fatigantur, aliquod laboris sui capiant te disponente subsidium. Justum namque est, ut illi *c* consequantur stipendium, qui *d* pro tempore suum commodare reperiuntur obsequium.

Corr. Rom. ¶ 1 Œconomis] *Sic etiam in omnibus vetustis: sed in originali tam impresso, quam manuscripto legitur,* hierarchicis. *Joannes Diaconus habet,* hieraticis.

C. XLVI. *Excommunicentur Laici, qui morientium Clericorum audent bona diripere.*

Item ex Concilio Urbani Papæ *Alverniæ celebrato.*

DE Laicis quæstio facta est, qui morientibus Episcopis, sive aliis Clericis res defunctorum invasas, Ecclesiæ, pauperibusque subripiunt. Contra quos commune totius Concilii anathema prolatum est, ipso Papa hujusmodi sententiam promulgante. Si quis post interdicti præsentis cognitionem Episcoporum, seu Presbyterorum, aut aliorum Clericorum res invaserit, usque ad satisfactionem excommunicetur. §. 1. Episcoporum vero deficientium res per Archipresbyterorum, seu Archidiaconorum manus, aut secundum mortuorum judicium pro ipsorum salute in eleemosynas dispensentur, aut successori, qui futurus est, reserventur. Idipsum de Presbyterorum, seu Clericorum aliorum rebus per Episcopum, vel supradictas personas, aut cui deficientes commiserint, fiat. Si quis autem adversus ista præsumpserit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *In titulis capitulorum Concilii Claremontensis [quod Alverniæ celebratum est] titulo penultimo hæc leguntur ad caput hoc spectantia:* Ne aliquis Clericus res Episcoporum, vel Clericorum, vel in vita, vel post mortem eorum diripiat, vel in usus proprios conferat. Quod si quis fecerit, anathema sit, & dictum est ab omnibus, fiat.

C. XLVII. *De eodem.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Lateranensi cap.* 4.

ILlud *e*, quod in sacro Chalcedonensi Concilio constitutum est, irrefragabiliter conservari præcipimus, ut videlicet decedentium bona Episcoporum a nullo omnino hominum diripiantur; sed ad opes Ecclesiæ, & successoris sui in libera œconomi, & Clericorum permaneant potestate

a *al. libertos ex familiis.* b *al. libertos.* c *Ivo p.*3.*c.*156. d *Lib.* 7.*Cap.c.*275.*Polyc.l.*3 *t.*21. e *Ansl.l.*6.*c.*162. f ἀναβάλλεσθαι τῷ κυριακῷ. g *al. si constitutum pretium.* h *Et in Aquisg.c.* 88. i *In Meldensi c.*21. κ *Burch.l.*3.*c.*166. *Ivo p.*3.*c.*227. *ex Belluacensi.*

a *Joan. Diac. l.*3. *c.*23. b *al. Cleri.* c *al. illic.* d *al. quo.* e *Supra ead. non liceat. Pann. l.* 8. *c.*141.

potestate. Cesset igitur de cætero illa detestabilis, & sæva rapacitas. Si quis autem amodo hoc attentare præsumpserit, excommunicationi subjaceat. Qui vero morientium 1 Presbyterorum, vel Clericorum bona rapuerunt, simili sententiæ subjaceant.

Corr. Rom. ¶ 1 Morientium] *In vulgatis sequebatur*, Episcoporum: *quæ vox & a vetustis, & ab ipso Concilio manuscripto abest, & frustra repeteretur. Sunt autem ex originali addita paulo superius aliquot verba.*

Gratian. *Hoc non solum de Laicis, verum etiam de Metropolitanis, & quibuslibet aliis Clericis intelligendum est: sicut* in sexta Synodo, *cap.* 35. *legitur.*

C. XLVIII. *Res Episcopi morientis Metropolitano non licet invadere.*

NOn licet alicui Metropolitano, mortuo Episcopo, qui sub eo est, aut res ejus, aut Ecclesiæ suæ auferre: sed sint sub custodia Cleri Ecclesiæ defuncti Episcopi, usque dum alius ordinetur Episcopus. Si vero Clerici in Ecclesia non fuerint, tunc Metropolitanus illibata omnia Episcopo, qui ibi ordinabitur, reddat.

Gratian. *Sicut autem res Ecclesiæ nulli usurpare licet: ita Ecclesiæ aliena invadere non permittitur.*

C. XLIX. *Aliena Ecclesiæ non licet invadere.*

Unde Gregorius *lib.* 2. *epist.* 43. *ad Bonifacium Episcopum.*

SIcut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita etiam rapacitatis ardore invadere alienas non oportet.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, quod nulli Sacerdotum res Ecclesiasticas alicui tradere licet: & ille, qui de manu Sacerdotis facultates Ecclesiæ acceperit, nullo jure eas vendicare poterit: sed potius cogetur restituere, quod illicite accepit.* §. 1. *Sed notandum est, quod quibusdam caussis exigentibus, res Ecclesiæ distrahi possunt. Causa enim necessitatis cum consilio Clericorum, vel ut meliora prospiciant, res Ecclesiæ a Sacerdotibus distrahi possunt.*

C. L. *Nisi causa necessitatis, nec Episcopo rem Ecclesiæ suæ usurpare licet.*

Unde in Africano a Concilio *legitur.*

NOn *b* habenti *c* necessitatem, nec Episcopo licet matricis Ecclesiæ 1 rem sui tituli usurpare.

Corr. Rom. ¶ *Gratianus citat hoc ex Concilio Africano, & sequens ex Carthaginensi. Sed in unico Carthaginensi inserto in codice Canonum, hoc quidem est pars posterior, sequens vero prior capitis ejusdem, quod est ultimum, id est, XXXIII. & Burchardus, & Ivo integrum caput referunt ex Carthaginensi.*

¶ 1 Ecclesiæ] *In Codice Canonum, & apud Burchardum sequitur*: nec Presbyterorum: *apud Ivonem vero legitur*, nec Episcopo liceat rem matris Ecclesiæ ignorante Concilio, vel Presbyteris, suis titulis usurpare. *Post sequens autem caput apponetur integer Canon Græce, nova cum versione.*

C. LI. *Nec Presbyteri ignorantibus Episcopis, nec Episcopi ignorante Concilio rem Ecclesiæ vendant.*

Item ex Concilio Carthaginensi unico, *c. ultimo.*

PLacuit *d*, ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ, ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis: quomodo nec Episcopis liceat vendere prædia Ecclesiæ inconsulto Concilio, vel cuncto 1 Presbyterio sine ulla necessitate.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel cuncto] *In canone unici Carthaginensis legitur*, vel Presbyteris suis. Non habente ergo necessitatem, &c. *ut proximo superiore capite, quemadmodum apud Burchardum etiam, & Ivonem: licet ipsi legant*, habenti: *Græce autem ita totus Canon habet.*

Ὁμοίως ἤρεσεν, ὥστε τοὺς πρεσβυτέρους παρὰ γνώμην τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπισκόπων πρᾶγμα μὴ πιπράσκειν τῆς

a *Et in Moguntino sub Rabano, cap.* 8. b *Burch. l.* 3. *c.* 178. *Ivo p.* 3. *c.* 239. c *al. habente.* d *Burch. ibid. Ivo ibid.*

ἐκκλησίας, ἐν ᾗ καθιερῶνται. ὃν τρόπον καὶ τοῖς ἐπισκόποις οὐκ ἔξεστι πιπράσκειν χωρία τῆς ἐκκλησίας, ἀγνοούσης τῆς συνόδου, ἢ τῶν ἰδίων πρεσβυτέρων. μὴ οὔσης τοίνυν ἀνάγκης, μηδὲ ἐπισκόπῳ ἐξεῖναι καταχρήσασθαι πράγματι ἐκ τοῦ τίτλου τῆς ἐκκλησιαστικῆς μάτρικος. *Id est.*

Similiter placuit, ut Presbyteri præter suorum Episcoporum sententiam non vendant rem Ecclesiæ, in qua consecrantur: quemadmodum neque Episcopis licet prædia Ecclesiæ vendere insciente Synodo, vel propriis Presbyteris. Ergo, nisi adsit necessitas, neque Episcopo liceat abuti re aliqua ex titulo Ecclesiasticæ matricis.

C. LII. *Nisi ut meliora prospiciat, rem Ecclesiæ non licet distrahere Episcopo.*

Item ex epistola Leonis Papæ, *universis Episcopis per Siciliam constitutis.*

SIne *a* exceptione decernimus, ne quis Episcopus de rebus Ecclesiæ suæ quicquam donare, vel commutare, vel vendere audeat; nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, & cum totius Cleri tractatu, atque consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum Ecclesiæ. *& infra.* §. 1. Episcopus *b* rebus Ecclesiæ tanquam commendatis, non tanquam propriis utatur. Irrita enim Episcoporum venditio, & commutatio rei Ecclesiasticæ erit absque conniventia 1, & subscriptione Clericorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Conniventia,) *Antea legebatur*, absque omnium conniventia. *Inducta vero est dictio*, omnium; *quia neque in vetustis exemplaribus, neque in Decretalibus, cap.* 1. *de his, quæ fiunt a præl. neque apud cæteros collectores habetur. Apud Ivonem, qui citat Concilium Carthaginens. IV. & in Pannormia, qui Leonem ex Concilio apud Valentias, loco istius vocis*, conniventia, *est*, collaudatione.

Gratian. *Item domus urbium, vel castrorum, quæ Ecclesiæ plus incommodi, quam utilitatis afferunt, licet rectoribus Ecclesiarum (sicut in superiori capitulo Symmachi*: Non liceat Papæ, &c. *continetur) vendere, vel commutare.*

C. LIII. *De eodem.*

Item, sicut in Agathensi Concilio, *c.* 45. *legitur.*

6 ps TErrulas *d*, aut vineolas exiguas, & Ecclesiæ minus utiles, aut longe positas, & parvas, Episcopus sine consilio fratrum (si necessitas fuerit) distrahendi habeat potestatem.

Corr. Rom ¶ *Capitulum hoc in aliquot vetustis codicibus est conjunctum superiori.*

Gratian. *Servos quoque fugitivos, qui revocati retineri non possunt, similiter Episcopis distrahere licet.*

C. LIV. *Alienentur fugitivi, qui retineri non possunt.*

Unde in eodem Concilio, c. 46.

FUgitivi domos suas, aut familias deserentes, qui etiamsi revocati fuerint, non possunt teneri, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur.

C. LV. PALEA.

Item ex Concilio *apud Tansiacum e, cap.* 2.

INjustum *f* videtur, & impium, ut mancipia, quæ fideles viri, seu fœminæ pro redemptione *g* animæ suæ Deo, & sanctis ejus consecraverint, cujuscunque muneris pretio, vel commutationis commercio iterum in secularem servitutem redigantur: cum canonica auctoritas servos fugitivos tantummodo distrahi permittat. Et ideo omnes rectores Ecclesiarum summopere caveant, ne unius eleemosyna, alterius peccatum fiat: & est absurdum

a *Ans. lib.* 5. *c.* 69. *& l.* 6. *c.* 189. b *In Concil. Carthag. IV. c.* 31. *Ibid. c.* 32. *& ext. de his, quæ fiunt a præl. c.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 231. *Pann. l.* 2. *c.* 86. c *sup. ead.* d *Ivo p.* 3. *c.* 160. e *al. Carisiacum.* f *Ext. de rerum permut. c. injustum. Burch. l.* 3. *c.* 174. *Ivo p.* 3. *c.* 235. g *al. remedio.*

surdum, ut Ecclesiastica dignitate servus decedens, humanæ obnoxius sit servituti.

Corr. Rom. ¶ *A Burchardo, & Ivone citatur ex Concilio apud Carisiacum: in Decretalibus vero tit. de rerum permut. ex Concilio apud Sylvanectum. Et habetur hæc Palea in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus.*

7 pars. Gratian. *Item si rectores Ecclesiæ de rebus propriis tantundem Ecclesiæ restituere voluerint, Ecclesiasticas facultates libere dare possunt, & constabunt his, quibus datæ fuerint, perpetua firmitate.*

C. LVI. *Alienatio de rebus Ecclesiæ quomodo rata esse poterit.*

Unde in Agathensi Concilio, *c.* 49. *legitur.*

SI *a* quis qualibet *b* conditione de rebus Ecclesiæ aliquid alienare præsumpserit, si de suo proprio tantum Ecclesiæ contulerit, quantum visus est abstulisse, tum demum illud stare licebit.

8 pars. Gratian. *Item si servos Ecclesiæ libertate Episcopus donaverit, ea, quæ in manumissione data illis fuerint, perpetua firmitate tenebunt: si tamen quantitatem canonibus præfixam data non excesserint.*

C. LVII. *De eodem.*

Unde in eodem Concilio, *cap.* 7. *legitur.*

SI *c* quos de servis Ecclesiæ benemeritos sibi 1 Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custodiri, cum hoc, quod eis manumissor in libertatem contulerit. Quod tamen jubemus viginti solidorum numerum *d*, & modum in terrula, & vineola, vel hospitiolo tenere. Quod amplius datum fuerit, post manumissoris mortem Ecclesiæ revocetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Sibi] *Sic etiam legitur in editionibus Conciliorum, & duobus codicibus Vaticanis. Sed apud Ivonem, & in uno vetusto Gratiani exemplari abest dictio*, sibi.

Gratian. *Sed notandum est, quod servi Ecclesiarum manumitti non possunt, non retento Ecclesiastico patrocinio: nisi forte manumissor duos ejusdem meriti, & ejusdem peculii Ecclesiæ conferre voluerit.*

C. LVIII. *De Episcopo, qui non retento patrocinio servos Ecclesiæ manumittit.*

Unde in Concilio Toletano IV. *cap.* 67. *legitur.*

EPiscopus *e*, qui mancipium juris Ecclesiæ, non retento Ecclesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo meriti ejusdem, & peculii coram Concilio Ecclesiæ, cui præeminet, per commutationem subscribentibus Sacerdotibus offerat, ut rata, & justa inveniatur diffinitio commutantis. Tunc etiam liberam manumissionem sine patrocinio Ecclesiæ concedere poterit: quia eum, quem libertati tradere disponit, jam juri proprio acquisivit. §. 1. Hujusmodi *f* autem liberto, adversus Ecclesiam, cujus juris extitit, accusandi, vel testificandi denegetur licentia. Quod si præsumpserit, placet, ut stante commutatione in servitutem propriæ Ecclesiæ revocetur, cui nocere conatur.

Gratian. *Libertus enim (nisi venia impetrata) patronum in jus vocare non permittitur. Unde in. lib.* 2. *Digestorum, tit. de in jus vocando. l. fin.* Si *g* sine venia edicti impetrata Libertus Patronum in jus vocaverit, ex querela Patroni, vel *h* supradictam pœnam, id est, quinquaginta aureos, dat: vel a præfecto urbis *i* quasi inofficiosus castigatur, si inopia dignoscitur laborare. §. 1. *Si vero a collegio quis manumissus fuerit, non singulis, sed universitati reverentiam debet. Unde in eodem libro, tit. eod. l.* sed si hac. Qui *k* manumittitur a corpore aliquo, vel collegio, vel civitate, singulos in jus vocabit. Nam non est illorum libertus, sed reipublicæ honorem habere debet. Et si adversus rempublicam, vel universitatem velit experiri, veniam edicti petere debet, quamvis actorem eorum constitutum in jus sit vocaturus. §. 2. *Si vero ingenuum Princeps facit, Patrono reverentiam non debet.* §. 3. *In a criminali vero causa, si libertus patronum in jus vocaverit, caput ejus, & fortunas petiturus, ante litis exordium capite puniendus est. Crimen vero læsæ majestatis excipitur, vel si Patronam illicito servi concubitu uti deprehenderit, quo casu, etiam servo cum munere libertatis Dominam accusare permittitur: sicut Cod. lib.* 9. *tit.* c *de mulieribus, quæ se propriis servis junxerunt. l. unica, Imperator Constantinus constituisse legitur:* Si qua cum servo suo occulte rem habere detegitur, capitali sententiæ subjungetur, tradendo ignibus verberone. Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi: sit officio copia nuntiandi: sit etiam servo licentia deferendi: cui probato crimine libertas dabitur. §. 4. *In patronos etiam testificari non possunt, nisi in quibusdam casibus, in quibus etiam servi in Dominos torqueri jubentur.*

C. LIX. *De eodem.*

Unde in libro eod. Codicis, *tit.* d *de quæstionibus l. prima Impp.* Antoninus, & Verus, AA.

QUæstionem de servis contra Dominos haberi non oportet, exceptis adulterii criminibus, item fraudati census accusationibus, & crimine majestatis, quod ad salutem Principis pertinet. §. 1. In cæteris autem, quanquam ea, quæ servus contra Dominum dixit, judicaturi sententiam formare non debeant; tamen, si aliis quoque probationibus fides veritatis investigetur, præscriptionis invidia evanescit. §. 2. In pecuniariis vero causis ex inopia 1 probationum servos contra Dominum posse interrogari manifestum est.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis codicibus caput hoc conjunctum est superiori.*

¶ 1 Ex inopia] *In antiquis codicibus Gratiani legitur,* nec inopia, *& sic videtur etiam legisse auctor glossæ. In antiquiore etiam editione codicis Justiniani, tit. de quæstionibus, l. quæstionem, eodem modo habet, eandemque lectionem secutus est auctor illarum glossarum, & in Basil. tit.* 50. *de quæst. eadem est lectio. Sed quia in codice ab Haloandro edito legitur,* ex inopia, *& in l. Divus. ff. de quæstionibus, videtur statutum, ex inopia probationum etiam in causis pecuniariis posse torqueri servos, nihil est mutatum.*

C. LX. *De eodem.*

Item *ibidem, l. secunda.*

INsolitum est, & grave exemplo, audiri servos adversus tutores, vel matrem Dominorum suorum, nisi tutelæ agatur.

Gratian. *Si vero libertus sua auctoritate a patrocinio Ecclesiæ recesserit; si admonitus redire contempserit, in servitutem revocabitur.*

C. LXI. *De libertis Ecclesiæ, qui ab ejus patrocinio discedunt.*

Unde in Concilio Toletano IV. *cap.* 70. *legitur.*

LIberti *e* Ecclesiæ, qui ab ejus patrocinio discedentes quibuslibet personis adhæserunt, si admoniti redire contempserint, manumissio eorum irrita sit: quia per inobedientiæ *f* contemptum ingrati actione tenentur.

C. LXII. *Revocentur in servitutem Ecclesiarum liberti, qui contra ejus libertatem superbiunt.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *cap.* 8.

OCtava discussio agitata est de quodam Elisæo ex familia Agabrensis Ecclesiæ; qui ab Episcopo suo traditus libertati, de libertare confestim ad contumaciæ mor-

a *Ivo p.* 3. *c.* 161. b *al. pro qualibet.* c *Iv. p.* 16. *c.* 50. d *al. numeri modum.* e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 13. *Burch. lib.* 3. *c.* 176. *Ivo part.* 3. *c.* 237. f *Ivo p.* 16. *c.* 65. g *tit.* 4. *l.* 25. h *al. vel quinquaginta aureorum pœnam dat.*] i *al. urbi.* k *leg.* 10. §. *qui manumittitur.*

a *Ex l. si quis ex familiaribus.* b *C. qui accus. non poss.* c *titul.* 11. d *titul.* 41. *l.* 1. e *Burch. l.* 3. *cap.* 184. *Ivo p.* 3. *cap.* 244. f *al. obedientiæ.*

morbum transilivit; sicque per superbiam non solum ejusdem Episcopi veneficis *a* artibus salutem lædere voluit, sed etiam patronam Ecclesiam libertatis immemor prædamnavit. Adversus quem ingrati actio canonum, & legum auctoritate juste dirigitur: scilicet, ut immeritæ libertatis damno mulctatus ad servitutis nexum revocetur. Talium enim *b* status, qui contra Episcopum suum, vel patronam Ecclesiam nituntur, decidi potius, quam conservari convenit, ut quorum libertas perniciosa est, sit salutifera servitus: & qui superbire noverunt adepta libertate 1 proditi discant obedire subjecti.

Corr. Rom. ¶ 1 Adepta libertate] *Magna hoc loco est varietas in vetustis Gratiani codicibus. Nam partim concordant cum hac vulgata, partim habent,* adempta libertate proditi, *partim,* adepta libertate prædíti, *ut Concilium ipsum impressum, & manuscriptum, etiam in Codice Lucensi Regio. Apud Ivonem vero legitur,* adepta libertate elati, perdita discant obedire subjecti.

C. LXIII. *A patrocinio non discedant Ecclesiæ Liberti ad sacros ordines promoti.*

Item ex Concilio Toletano III. *cap. 6.*

DE Libertis autem hoc præcipit sancta Synodus, ut si qui Presbyteri, vel Diaconi 1 ab Episcopis facti sunt secundum modum, quo canones antiqui dant licentiam, sint liberi: & tamen a patrocinio Ecclesiæ tam ipsi, quam ab eis progeniti non recedant. §. 1. Ab aliis quoque libertati traditi, & Ecclesiis commendati patrocinio Episcopi *c* colligantur, & ne cuiquam donentur, a Principe hoc Episcopus postulet.

Corr. Rom. ¶ 1 Presbyteri, vel Diaconi] *In Conciliis Coloniæ 4. tomis impressis, & in Cod. Lucensi Regio legitur:* De libertis autem id Dei præcipiunt Sacerdotes, ut si qui ab Episcopis &c. *nulla Presbyterorum, aut Diaconorum mentione facta.*

Gratian. *Ne vero longinquitate temporis obscuretur conditio originis: tempore suæ manumissionis scribant Liberti professionem, qua se profiteantur de familia esse Ecclesiæ, & ab ejus obsequio se nunquam recessuros.*

C. LXIV. *Professionem suæ conditionis Liberti Ecclesiæ faciant.*

Unde in Concilio Toletano VI. *c. 9. legitur.*

LOnginquitate sæpe fit temporis, ut non pateat conditio originis. Unde jam decretum est in anteriori 1 universalis Concilii canone *d*, ut professionem suam Liberti Ecclesiæ debeant facere, qua profiteantur, se & de familiis Ecclesiæ esse *e*, & ejus obsequium nunquam relicturos: Unde his quoque nos adjicimus, ut quoties cursum vitæ Sacerdos impleverit, & de hac vita migraverit, mox cum successor ejus adinvenerit, omnes Liberti Ecclesiæ, vel ab eis progeniti chartulas suas in conspectu omnium debeant ipsi substituto Pontifici publicare, & professiones suas in conspectu Ecclesiæ renovare: quatenus status sui vigorem & illi obtineant, & obedientia eorum Ecclesia non careat. Si autem aut scripturas libertatis suæ intra annum ordinationis novi Pontificis manifestare contempserint, aut professiones renovare noluerint, vacuæ, & inanes chartulæ ipsæ remaneant, & illi origini suæ redditi sint perpetuo servi.

Corr. Rom. ¶ 1 In anteriori] *Significatur Canon 69. Concilii Toletani quarti, qui proximo cap. refertur. Nam quartum illud Toletanum, quod fuit plenissimum, in sequentibus Toletanis vocari solet universale Concilium, ut in 5. c. 2. & 7. & in 6. Concilio c. 1. 3. 7. & 18. Et in principio ipsius quarti Concilii Episcopi ajunt,* quoniam generale Concilum agimus.

C. LXV. *Nec liberti, nec eorum posteri a patrocinio discedant Ecclesiæ.*

Item ex Concilio Toletano *c. 69.*

LIberti *a* Ecclesiæ (quia nunquam moritur eorum patrona) a patrocinio ejusdem nunquam discedant, nec posteritas quidem eorum, sicut priores canones decreverunt. Ac ne forte libertas *b* eorum in futura prole non pateat, ipsaque posteritas naturali ingenuitate obnitens sese ab Ecclesiæ patrocinio *c* non subtrahat, necesse est, ut tam hi Liberti, quam ab eis geniti *d* professionem Episcopo suo faciant, per quam ex familia Ecclesiæ Libertos effectos se esse fateantur, ejusque patrocinium non relinquant, sed juxta virtutem suam obsequium ei, vel obedientiam præbeant.

Gratian. *Pro remuneratione etiam impensi obsequii res Ecclesiasticæ utiliter possunt donari.*

C. LXVI. *Quæ de rebus Ecclesiæ in remunerationem obsequii præstantur, rata permaneant.*

Unde in Toletano Concilio IV. *c. 36. legitur.*

QUicunque Episcopi suffragio cujuslibet aliquid Ecclesiasticæ utilitatis providerint, & pro eo quodcunque commodum in remunerationem promiserint, promissi solutionem eos exolvere oportebit; ita ut id ad Concilium provinciale deferatur *e*, ut eorum conniventia confirmetur, quia (sicut Paulus *f* ait) dignus est operarius mercede sua.

C. LXVII. *Servi Ecclesiarum in eorum dominium transferri possunt, qui Ecclesiasticis utilitatibus deserviunt.*

Item Gregorius *lib. 2. indict. 11. epist. 18. Theodoro Consiliario.*

ECclesiasticis *g* utilitatibus desudantes Ecclesiastica dignum est remuneratione gaudere, ut qui se voluntariis obsequiorum necessitatibus sponte subjiciunt, digne nostris provisionibus consolentur. Quia igitur 1 Theodorum virum eloquentissimum, Consiliarium nostrum mancipiorum cognovimus ministerio destitutum, ideo puerum nomine Acosimum, natione Siculum, juri, dominioque tuo dari, tradique præcipimus: quem quoniam traditum ex nostra voluntate jam possides, hujus te necesse fuit scripti *h* pro futuri temporis testimonio, ac robore largitatis auctoritate fulciri: quatenus Domino protegente secure eum semper, & sine ullius retractationis suspicione, quippe ut Dominus, valeas possidere 2.

Corr. Rom. ¶ 1 Te) *Addita est vox ista, & cætera sunt emendata ex originali, ut intelligatur eundem esse, cui scribitur, & cui fit donatio.*

¶ 2 Possidere) *Apud B. Gregorium hæc sequuntur.* Neque enim enim quenquam fore credimus, qui tam parvam largitatem pro tua tibi devotione concessam desideret, vel tentet ullo modo revocare: cum uno eodemque tempore & verecundum sit a decessoribus bene gesta resolvere, & verecundum sit docere cæteros in sua quandoque resolutoriam proferre largitate sententiam.

Gratian. *Miserationis quoque intuitu servi Ecclesiarum libertate donari possunt.*

C. LXVIII. *Miserationis, & pietatis intuitu servi Ecclesiarum possunt manumitti.*

Unde Gregorius Montanæ i, & Thomæ *lib. 5. epist. 12. seu cap. 112.*

CUm Redemptor noster, totius conditor creaturæ, ad hoc propitiatus humanam voluerit carnem assumere, ut

a *al. maleficis* b *Ivo p. 16. c. 66.* c *al. Episcopali regantur.* d *infra ead. c. proximo.* e *al. manumissos.*

a *Polyc. l. 3. t. 12. Burch. l. 3. c. 185. Ivo p. 3. c. 245.* b *al. libertinitas.* c *al. patrocinio subtrahat.* d *al. progeniti.* e *al. deductum, eorum conventu confirmetur.* f *1. Tim. 5.* g *Polyc. l. 3. t. 13.* h *abest ab orig.* i *al. Montano.*

ut Divinitatis suæ gratia dirupto, quo tenebamur captivi, vinculo servitutis, pristinæ nos restitueret libertati: salubriter agitur, si homines, quos ab initio natura liberos protulit, & jus gentium jugo substituit servitutis, in ea, in qua nati fuerant, manumittentis beneficio libertate reddantur. Atque ideo pietatis intuitu, & hujus rei consideratione permoti, vos Montanam *a*, atque Thomam, famulos sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui (Deo adjutore) deservimus, liberos ex hac die, civesque Romanos efficimus, omneque vestrum vobis relaxamus servitutis peculium 1. *& infra*. §. 1. Hanc autem manumissionis paginam Paterio Notario scribendam dictavimus, & propria manu una cum tribus Presbyteris prioribus, & tribus Diaconis, pro plenissima firmitate subscripsimus, vobisque tradidimus. Actum in urbe Romana.

Corr. Rom. ℊ 1 Peculium] *In vetusto codice epistolarum B. Gregorii Bibliothecæ Vaticanæ legitur*, periculum.

Gratian. *Item servi Ecclesiarum publicis angariis non debent fatigari.*

C. LXIX. *Servi Ecclesiarum publicis angariis non fatigentur.*

Unde in Concilio Toletano III. *cap.* 21. *legitur.*

Ecclesiarum 1 servos *b*, & Episcoporum, vel Presbyterorum, vel omnium Clericorum a judicibus, vel actoribus publicis in diversis angariis fatigari dolemus. Propter quod omne Concilium a pietate gloriosissimi Domini nostri poposcit, ut tales deinceps ausus inhibeat: sed servi suprascriptorum officiorum in eorum usibus, vel Ecclesiæ laborent. Si quis vero judicum, aut actorum Clericum, aut servum Clerici, vel Ecclesiæ in publicis, ac privatis negotiis occupare voluerit, a communione Ecclesiastica, cui impedimentum facit, efficiatur extraneus.

Corr. Rom. ℊ 1 Ecclesiarum] *In cæteris hujus Concilii exemplaribus impressis, & manuscriptis, quæ collata sunt, & apud Ivonem legitur, quemadmodum apud Gratianum: præterquam in editione quatuor tomorum, & Codice Lucensi Regio, in quibus initium capitis* 21. *sic habet*. Quoniam cognovimus in multis civitatibus Ecclesiarum servos, & Episcoporum, vel o. c. a. j. v. a. p. in diversis angariis fatigari, omne Concilium &c. *Et hic quidem nulla facta est mutatio: alia vero, in quibus omnes Conciliorum codices concordant, sunt emendata.*

Gratian. *Item pro alimonia pauperum, pro redemptione captivorum res sacras distrahi licet.*

C. LXX. *Res sacræ quibus ex causis alienari debeant.*

Unde Ambrosius *ait lib.* 2. *de officiis c.* 28.

Aurum *c* Ecclesia habet, non ut servet, sed ut eroget, & subveniat in necessitatibus. Quid opus est custodire, quod nihil adjuvat? An ignoramus *d*, quantum auri, atque argenti de templo Domini Assyrii sustulerunt? Nonne melius conflat Sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quam si sacrilegus contaminata asportet hostis? Nonne dicturus est Dominus: Cur passus es tot inopes fame emori? Et certe habebas aurum, unde *e* ministrasses alimoniam. Cur tot captivi deducti in commercium *f* sunt, nec *g* redempti, ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, ut vasa viventium servares, quam metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceres? Timui, ne templo Dei ornatus deesset? Responderet: Aurum sacramenta non quærunt, neque auro placent, quæ auro non emuntur. Ornatus sacramentorum, redemptio captivorum est. Et vere illa sunt vasa pretiosa, quæ redimunt animas a morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur, quod sanguis ejus operatus est. *& post pauca*. §. 1. Nemo enim potest dicere, cur pauper vivit? Nemo potest queri, quia captivi redempti sunt, nemo potest accusare, quia templum Dei ædificatum est. Nemo potest indignari, quia humandis fidelium reliquiis spatia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa Ecclesiæ etiam initiata confringere, conflare, vendere licet. Opus est, ut de Ecclesia mystici populi forma non exeat, ne ad usus nefarios sacri calicis ministerium transferatur. Ideo intra Ecclesiam primum quæsita sunt vasa, quæ initiata non essent: deinde comminuta: postremo conflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captivorum quoque pretiis profecerunt. Quod si desunt nova, & quæ nequaquam initiata videantur, in hujusmodi usus, quos supra diximus, arbitror omnia pie posse converti.

C. LXXI. *Non parietes templi ornare, sed pauperibus providere, gloria Episcopi est.*

Item Hieronymus *ad Nepotianum* a *de vita Clericorum.*

Gloria Episcopi est pauperum inopiæ *b* providere: ignominia Sacerdotis est propriis studere divitiis. Natus in paupere domo, & in tugurio rusticano, qui vix milio, & cibario pane rugientem saturare ventrem poteram, nunc similam, & mella fastidio. *Item paulo inferius*. §. 1. Multi ædificant parietes, & columnas Ecclesiæ subtrahunt *c*, marmore nitent, auro splendent laquearia, gemmis altare distinguitur, & ministrorum Christi nulla electio est. Neque vero mihi aliquis opponat dives in Judæa templum, mensam, lucernas, thuribula, patellas, scyphos, mortariola, & cætera ex auro fabrefacta. Tunc hæc probabantur a Domino, quando Sacerdotes hostias immolabant, & sanguis pecudum erat remissio *d* peccatorum: quanquam *e* hæc omnia præcesserint in figura: scripta autem sunt propter nos, in quos fines seculorum devenerunt. Nunc vero cum paupertatem domus suæ pauper Dominus dedicarit, portemus *f* crucem, & divitias lutum putabimus. *Item idem in extremo*. §. 2. Amico *g* quippiam rapere, furtum est: Ecclesiam fraudare, sacrilegium est: accepisse, quod pauperibus erogandum sit, & esurientibus plurimis vel cautum esse velle, vel timidum, aut, quod apertissimi sceleris est, aliquid inde subtrahere, omnium prædonum crudelitatem superat. *Item ejusdem ad Paulinum* h *de institutione Monachi*. §. 3. Crates ille Thebanus, homo quondam ditissimus cum ad philosophandum Athenas pergeret, magnum auri pondus abjecit, neque putavit se simul posse & virtutes, & divitias possidere. Nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur, & sub prætextu eleemosynæ pristinis opibus incubantes, quomodo possumus aliena fideliter distribuere, qui nostra timide reservamus? Plenus venter facile de jejuniis disputat. Non Hierosolymis fuisse, sed Hierosolymis bene vixisse, laudandum est.

Gratian. *Item largitate etiam Episcopi stipendium de rebus Ecclesiæ Clericis dare licet: cujus professio sub precariæ nomine fieri debet.*

C. LXXII. *Qui beneficium ab Ecclesia accepit, ejus professionem nomine precariæ faciat.*

Unde in Concilio Toletano VI. *c.* 5.

Sæpe *i* fit, ut proprietati originis obsistat longinquitas temporis. Quapropter providentes decernimus, ut si quis Clericorum 1 stipendium de rebus Ecclesiæ cujusquam Episcopi percepit largitate, sub precariæ nomine debeat professionem scribere: ut nec per tentio-

a *al. Montanum*. b *Lib.* 6. *Capit. cap.* 290. *Ivo p.* 3. *c.* 138. c *Polyc. l.* 6. *t.* 20. *Ivo p.* 3. *c.* 180. *Ans. l.* 13. *c.* 28. d 4 *Reg. c.* 24. e *al. ut.* f *in vulgatis legebatur, in captivitatem ducti*. g *nec redempti? Cur tot ab hoste*] *orig.*

a *Epist.* 2. b *al. opibus*. c *substruunt*] *vera lectio*. d *al. redemptio*. e 1. *Cor.* 10. f *al. cogitemus*. g 13. *quæst.* 2. *c.* 10. h *Epist.* 13. i *Ivo p.* 6. *c.* 372.

tentionem *a* diuturnam præjudicium afferat Ecclesiæ; & quæcunque in usu perceperit, debeat utiliter laborare: ut nec res divini juris videantur aliqua occasione negligi, & subsidium ab Ecclesia, cui deserviunt, percipere possint Clerici. Quod si quis eorum contempserit facere, ipse se stipendio suo videbitur privare.

Corr. Rom. ¶ 1 Clericorum] *In codice Conciliorum Lucensi Regio sequitur*, vel aliorum quarumlibet personarum.

Gratian. *Religionis quoque intuitu ea, in quibus Ecclesia detrimentum non patitur, monasteriis tradi possunt.*

C. LXXIII. *Licet religionis intuitu res Ecclesiæ alienare.*

Unde in Toletano Concilio III. *c.* 4. *legitur.*

SI *b* Episcopus unam de parochianis Ecclesiis suis Monasterium dicare voluerit, ut in ea Monachorum regulariter congregatio vivat, hoc de consensu Concilii sui habeat licentiam faciendi. Qui etiam side rebus Ecclesiæ pro eorum substantia aliquid, quod detrimentum Ecclesiæ non exhibeat, eidem loco donaverit, sit stabile. Rei enim bonæ statuendæ sanctum Concilium dat consensum.

C. LXXIV. *Non ultra quinquagesimam partem rerum Ecclesiæ, monasterio, quod constituit, Episcopo licet conferre.*

Item ex Toletano IX. *cap.* 5.

BOnæ *c* rei dare consultum *d*, & præsentis habetur vitæ subsidium, & æternæ remunerationis expectare cernitur præmium. Quisquis itaque Episcoporum in parochia sua Monasterium construere forte voluerit, & hoc de rebus Ecclesiæ, cui præsidet, ditare decreverit, non amplius ibidem, quam quinquagesimam partem dare debebit: ut hac temperamenti æquitate servata, & cui tribuit, competens subsidium conferat, & cui tollit, damna gravia non infligat. Ad Ecclesiam vero, quæ monasticis non informabitur regulis, aut quam pro suis magnificare *e* voluerit sepulturis, non amplius quam centesimam partem census Ecclesiæ, cui præsidet, ibidem conferre licebit: ea tamen cautela servata, ut unam tantummodo, quæ placuerit, ex his duabus remunerationem *f* assumat.

C. LXXV. *Jure proprietatis res Ecclesiæ monasteriorum ædificiis tradere licet.*

Item Gregorius *lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 17. *Gratioso Subdiacono.*

REligiosam *g* vitam eligentibus congrua nos oportet consideratione prospicere, ne cujusquam necessitatis occasio aut desides faciat, aut robur (quod absit) conversationis infringat. Idcirco præsenti tibi auctoritate præcipimus, quatenus domum positam in hac urbe, regione quarta, juxta locum, qui appellatur, ad Gallinas albas, vel hortum juris sanctæ Romanæ Ecclesiæ, cui auctore Deo præsidemus, in qua Campana quondam uxor 2 Patritii mansisse dignoscitur, simul & hortum, atque hospitia, quæ intra eandem domum janua concludit, Floræ *h* Abbatissæ debeas tradere proprietatis jure proculdubio possidendam: in qua domo Monasterium Virginum (ubi cum congregatione sua habitare possit) Christo queat adjuvante construere; & *i* tam ipsa, quam quæ in ejus loco, honoreque successerit, prædictam domum, & hortum cum omnibus ad se pertinentibus (sicut diximus) quieto, inconcussoque jure a nobis pietatis consideratione concessa valeat possidere.

Corr. Rom. ¶ 1 Uxor) *In aliquot epistolarum editionibus, & nonnullis Gratiani exemplaribus non est ista dictio: in vetusto autem Vaticano epistolarum codice legitur*, quondam patritia.

Gratian. *Ecce ostensum est, quomodo res Ecclesiæ sine culpa dari possint, & constare his, quibus datæ fuerint.*

QUÆSTIO III.

1 ps NUnc quæritur, *si ante tempus suæ ordinationis nihil habere videbantur, quid de his fieri debeat, quæ post ordinationem suam invenisse noscuntur.*

C. I. *De his, qui primum nihil habentes, tempore suæ administrationis aliqua acquirunt.*

De his ita statutum est in Concilio Carthaginensi *a* III. *c.* 49.

PLacuit, *b* ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi, vel quicunque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore Episcopatus, vel Clericatus sui agros, vel quæcunque prædia nomine suo comparant, tanquam rerum Dominicarum invasionis crimine teneantur *c*, nisi admoniti Ecclesiæ eadem ipsa contulerint. Si autem ipsis proprie aliquid liberalitate alicujus, vel successione cognationis obvenerit, faciant inde, quod eorum proposito congruit. Quod si a suo proposito retrorsum exorbitaverint, honore Ecclesiastico indigni tanquam reprobi judicentur.

C. II. *De ministris, qui nulla Ecclesiæ occasione, sed sui utilitate aliqua acquirunt.*

Item ex Concilio Toletano IX. *c.* 4.

QUicunque de Sacerdotibus, vel ministris pro sui utilitate, atque amicitia, vel præstatione, aut quocunque modo, aut per scripturæ seriem aliquid meruerint a quolibet percipere, in rebus Ecclesiæ non poterit numerari: sed quod exinde voluerint facere, ipsorum voluntatis arbitrio subjacebit. Quod si hoc post eorum mortem inordinatum fortasse remanserit, Ecclesiæ, cui præfuit, vel minister extitit, hoc sibi in perpetuum vendicabit.

Gratian. *Ecce quod illa, quæ non ex officio Ecclesiastico, sed ex aliqua præstatione suæ utilitatis lucratus est, potest dare, quibus voluerit.*

2 pars. §. 1. *Sed quæritur de his, quæ sibi communiter cum Ecclesia, vel sequestratim pro remedio animæ offeruntur, vel de tertia parte, quam de rebus parochialium Ecclesiarum sibi debitam accipit, si ea poterit dimittere, quibus voluerit.*

C. III. *De Pontificibus, quibus ab extraneis, vel cum Ecclesia, vel sequestratim aliquid dimittitur.*

De his ita diffinitur in Concilio Agathensi, *cap.* 6.

POntifices *d*, quibus in summo Sacerdotio constitutis ab extraneis *e* aliquid, aut cum Ecclesia, aut sequestratim, aut dimittitur, aut donatur (quia hoc ille, qui donat, pro redemptione animæ suæ, non pro commodo Sacerdotis offerre probatur (non quasi suum proprium, sed quasi dimissum Ecclesiæ, inter facultates Ecclesiæ computabunt: quia justum est, ut sicut Sacerdos habet, quod Ecclesiæ dimissum est; ita & Ecclesia habeat, quod relinquitur Sacerdoti. §. 1. Sane quicquid per fideicommissum aut Sacerdoti, aut Ecclesiæ fortasse dimittitur, cuicunque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas Ecclesia computare, aut retinere non poterit.

C. IV.

a *al.* retentionem. b *Ivo part.* 3. *c.* 168. c *Ivo p.* 3. *c.* 170. d *alit. consilium.* e *alit. munificare.* f *alit. remunerandam.* g *Ans. l.* 5. *c.* 33. h *antea legebatur, eidem.* i *al. ut*] *orig.*

a *Et in Moguntino, sub Rabano, capite* 8. b *Burch. lib.* 3. *c.* 120. *Ivo p.* 3. *c.* 96. *Pann. l.* 2. *c.* 52. c *al. teneantur obnoxii.* d *Extra. de testamentis. c. requisisti. Burch. l.* 1. *c.* 217. *Ivo p.* 5. *c.* 331. e *al. extraneis dumtaxat.*

C. IV. *Episcopus tertiam partem sibi debitam Ecclesiæ relinquere poterit.*
Item ex Concilio Toletano IX. *c. 6.*

EPiscopus *a*, si tertiam partem, quam de rebus parochialium Ecclesiarum sanctione paterna sibi debitam novit, aut ipsi Ecclesiæ, cujus res esse patebit, aut alteri Ecclesiæ, quam elegit, conferre decreverit, & licitum maneat, & irrevocabile robur ejus sententia ferat.

QUÆSTIO IV.

QUod autem quæritur, si de suis, & Ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur, cui proveniant? ita diffinitur in eodem Concilio Toletano IX. *c. 4.*

C. I. *De his, qui de suis, & Ecclesiæ rebus aliqua acquisisse noscuntur.*

SAcerdotes *b*, vel quicunque illi sunt, quibus Ecclesiasticarum rerum cura commissa est, quæcunque administrationis suæ tempore emerint, si de rebus propriis vel vile, vel carum habuerint, ad Ecclesiæ nomen, cui præsunt, chartarum conficere instrumenta procurent; non enim convenit, ut Ecclesia, quem suscepit extraneum, efficiat in alieno divitem, & in suo retineat fraudatorem, §. 1. Hi vero, qui suarum rerum noscuntur habere compendium, ex omni re, quam post ordinationis suæ diem visi sunt acquisisse, sive nulla, sive aliqua sint instrumenta confecta, compensatione 1 tam juris sui, quam Ecclesiasticarum rerum habita, si se utriusque rei quantitas exæquaverit, inter Ecclesiam & Decedentis hæredes æquo jure conquisitio pertinebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Compensatione] *In Concilio ipso, cum vetustis exemplaribus collato legitur*, compensata tam juris sui, quam Ecclesiarum rerum habitudine.

Gratian. *Si quis vero pro compendio suarum rerum, Ecclesiæ rebus detrimentum intulerit, vel si occasione rerum Ecclesiasticarum in rebus propriis detrimentum passus fuerit, vicissim qui lucrum sentiunt, detrimentum patientibus resarcient.*

C. II. *Resarciantur detrimenta Sacerdoti, vel Ecclesiæ, quæ alterius occasione alter senserit.*
Unde in Concilio Bracarensi III. *cap. 8. legitur.*

QUicunque sub hoc neglectu res divinas laborare distulerit, placito speciali distringendus est, qualiter si de rebus, seu augmentis Ecclesiæ quæstum laboribus suis proprie auxit, & ex hoc Ecclesiasticis rebus aut neglectum laboris exhibuit, aut minorationem, vel perditionem induxit, quicquid in rebus Ecclesiæ minuit, illi restituat, ex cujus rebus, atque suffragiis suos convictus fuerit ampliasse labores. Quod si aliquid pro utilitatibus Ecclesiæ, aut substantiæ expendit, aut dispendii, vel perditionis quippiam pertulerit, si hoc comprobari potuerit, totum illi a rebus Ecclesiæ ejusdem reformabitur, pro cujus utilitate id expendisse probatur.

Gratian. *Si vero de rebus Ecclesiæ tantummodo aliqua acquisisse noscuntur, & ad nomen Ecclesiæ instrumenta debent componere, nec aliquibus poterunt illa donare.*

C. III. *De his, quæ Sacerdotes emunt, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciant.*
Unde in Agathensi Concilio, c. 54. *legitur.*

PResbyter *c*, dum diœcesim tenet, de his, quæ emerit, ad Ecclesiæ nomen scripturam faciat, ut ab ejus, quam tenet, Ecclesiæ ordinatione discedat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ab Ivone etiam, & auctore Pannormiæ citatur ex Agathensi, in quo extat. In decretalibus vero, tit. de pecul. Cler. ex Concil. Arelatensi, & apud Burchardum, & in prima collectione decretalium, ex Concilio Arausico.*

a *Ivo part. 3. c. 171.* b *Ivo p. 3. c. 169.* c *Ext. de pecul. Cler. c. Presbyter. Burch, l. 3. c. 119. Ivo p. 3. c. 95. Pannorm. lib. 2. c. 51.*

QUÆSTIO V.

1 ps TEstamenta vero non licet eis conficere, nisi de rebus propriis.

C. I. *Quomodo de rebus Ecclesiæ liceat testari Sacerdotibus.*
Unde Gregorius *scribit a* Deusdedit 1 *Episcopo lib. 10. epist. 42.*

NUlli *b* dubium est, quia sicut Sacerdotibus res in Episcopatu acquisitas nulla est alienandi licentia: ita de his, quas ante habuerint, quicquid judicare voluerint, non vetantur. Itaque fraternitatem tuam tempore, quo ad nos fuit, questam esse recolimus, quod quædam mobilia 2, quæ Constantius decessor vester Luminosæ ancillæ Dei, filiæ fratris sui, testamenti serie, legati titulo reliquit, jam Episcopus acquisisset, decrevisseque nos, ut si hoc constaret, nullum ex his Ecclesia vestra præjudicium pateretur. Quod & vos oportet recolere, & molestiam aliquam prædictæ ancillæ Dei non facere, nec ei sine cognitione de his, quæ possidet, quicquam auferre.

Corr. Rom. ¶ 1 Deusdedit] *Antea legebatur*, Lucidio. *Restituta est inscriptio ex originali: quæ inscriptio integra est supra, ead. q. 2.* res in Episcopatu. *Illud enim caput in hoc continetur.*

¶ 2 Mobilia.] *In originali impresso, & manuscripto est*, immobilia: *sed non est mutatum propter Doctorum scripta: nonnulla vero alia sunt emendata.*

C. II. *De eodem.*
Idem *lib. 4. epist. 22. seu c. 66. Cypriano Diacono.*

OBitum Theodori Episcopi dilectionem tuam jam credimus cognovisse. Sed quia ipse testamentum dicitur condidisse, subtiliter te (ne quid de rebus Ecclesiæ suæ consumpsisset) oportet inquirere. Et siquidem eum exinde aliquid incongrue minuisse didiceris, ita age, ut res ipsæ ab eo, cujus interest, modis omnibus reparentur.

C. III, *Quæ Monasteriis ab Episcopo conferuntur, revocari non debent.*
Item Gregorius *Mariniano Episcopo Ravennati, lib. 5 epist. 1. seu c. 101.*

QUia Joannes quondam decessor tuus 1, dum viveret, sæpius a nobis expetiit, ut ea, quæ in Monasterio illo contulerat, quod juxta Ecclesiam sancti Apollinaris ipse construxerat, nostra debuissemus auctoritate firmare, & nos facturos hoc esse promisimus, fraternitatem vestram necessario duximus adhortandam, ut nihil de his, quæ illic contulit, atque constituit, aliquo modo patiatur imminui, sed omnia firma studeat stabilitate servari. Hujus igitur Monasterii, & collectarum illic rerum, quia in testamento, quod condidit, fecisse noscitur mentionem, sciendum vobis est, non ea nos ideo confirmasse, quoniam supremam ejus sequimur voluntatem, sed quia ei hoc (sicut diximus) viventi promisimus. Hæc itaque sic solicite fraternitas vestra implere festinet: quatenus & quæ in suprascripto Monasterio constituit, & a nobis sunt firmata, serventur, & illa, quæ in damnum dari, vel fieri per testamentum suæ decrevit Ecclesiæ, nullam, prohibente nempe lege, obtineant firmitatem.

Corr. Rom. ¶ 1 Joannes quondam decessor tuus,] *Hæc verba non sunt hoc loco apud B. Gregorium, sed ex superioribus huc comportata.*

C. IV. *Quæ ante suam ordinationem, vel post, hæreditaria successione acquisivit Episcopus, cui vult, derelinquat.*
Item 1 ex Concilio Hispalensi.

FIxum *c* abhinc, & perpetuo mansurum esse decrevimus, ut Episcopus rebus sui juris, quas aut ante Episcopatum, aut certe in Episcopatu hæreditaria successione acquisivit, secundum auctoritatem canonicam quicquid vult, faciat, & cui vult, eas sconerat. Postquam autem Episcopus

a *al. Deodato.* b *sup. ead. q. 2. res in Episcopatu. Polyc. l. 4. tit. 19.* c *Burch. l. 1. c. 214. Ivo p. 5. c. 328.*

scopus factus est, quascunque res de facultatibus Ecclesiæ, aut suo, aut alterius nomine, qualibet conditione comparaverit, decrevimus, ut non in propinquorum suorum, sed in Ecclesiæ, cui præest, jura deveniant.

Corr. Rom. ¶ 1 Item] *Sic etiam citant Burchardus, & Ivo, & in Hispalensi primo habentur nonnulla ad hanc rem facientia. Sed integrum caput habetur in Concilio Parisiensi, l. 1. c. 14. & in Capitularibus, l. 5. c. 175. refertur inter alia decreta Concilii Parisiensis.*

Gratian. *De rebus vero Ecclesiasticis testari licet Episcopo, si tantundem de propriis restituat.*

C. V. *Quomodo possunt esse rata, quæ de Ecclesiæ proprietate testamento legantur.*

Unde in Agathensi *a* Concilio, *c. 51. statutum est.*

SI *b* Episcopus condito testamento aliquid de Ecclesiastici juris proprietate legaverit, aliter non valebit, nisi tantundem de juris proprii facultate suppleverit.

2 pars. Gratian. *Sed si Episcopus, vel quilibet ex gradu Ecclesiastico intestatus defunctus fuerit, nec aliqui inventi fuerint, qui jure cognationis ei succedant, Ecclesia sua ei succedat in integrum: nec licebit alicui aliqua ex rebus ejus præsumere.*

C. VI. *Episcopo intestato Ecclesia succedat in integrum.*

Unde in Tarraconensi Concilio, *c. 12. statutum est.*

SIcubi defunctus fuerit Episcopus intestatus, post defunctionem ejus 1 a Presbyteris & Diaconis de rebus ipsius inventarium fideliter conscribatur, a minimo usque ad maximum, id est, de utensilibus, vel de omni suppellectile: ita tamen, ut si quis exinde vel præsumpsisse aliquid, vel occulte fuerit tulisse convictus, secundum furti tenorem restituat universa.

Corr. Rom. ¶ 1 Defunctionem ejus] *Antea legebatur*, hanc diffinitionem. *Emendatum est ex variis Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vatic. quemadmodum & nonnulla alia. In codice autem Lucensi Regio legitur*, post depositionem ejus.

C. VII. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi.

QUicunque *c* ex gradu Ecclesiastico sine testamento, & sine cognatione decesserit, hæreditas ejus ad Ecclesiam, ubi deservivit, devolvatur. Similiter de Sanctimonialibus.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant capitulum hoc ex Concilio Triburiensi, cui præfuit Arnulphus. Sed in eo, quod extat, non habetur. Simillima leguntur apud Julianum antecessorem Novella 131. cap. 18.*

CAUSA XIII.

D*Iœcesani cujusdam baptismalis Ecclesiæ, cladibus bellorum pressi, hostili metu compulsi, domicilia sua transtulerunt in aliam diœcesim: prædia tamen antiqua non desierunt colere: cœperunt persolvere decimas illi Ecclesiæ, in cujus diœcesim transierunt: & apud eam sibi elegerunt sepulturas. Transactis quinquaginta annis, Clerici, quibus quondam persolverant decimas, cœperunt movere quæstionem in eos, qui ab istis accipiunt* d *primitias & decimas: veniunt ad causam.*

1. *Modo primum quæritur, Si illi, quorum domicilia sunt in diœcesi hujus baptismalis Ecclesiæ, debeant persolvere decimas illi Ecclesiæ, & celebrare suas exequias apud eam Ecclesiam, in qua quondam hæc fiebant a parentibus eorum.*

2. *Secundo, An præscriptione temporis, jus percipiendi decimas, & funerandi tollatur.*

a *Et in Epaunensi, cap. 17.* b *Burch. l. 1. c. 212. Ivo p. 5. c. 326.* c *Burch. l. 2. c. 207. Ivo p. 6. c. 282.* d *al. acceperunt.*

QUÆSTIO I.

1 ps Q*Uod priori Ecclesiæ hæc omnia jure persolvenda sint, actores his argumentis probare contendunt. Constat unamquamque baptismalem Ecclesiam habere diœcesim sibi legitime assignatam: sicut & parochiales Ecclesiæ habent parochias sibi distributas.*

CAP. Unic. *Singuli Sacerdotes proprias debent habere Ecclesias.*

Unde Dionysius Papa *Severo Episcopo, epistola secunda.*

ECclesias *a* singulas singulis Presbyteris dedimus: parochias, & cœmeteria eis divisimus: & unicuique jus proprium habere statuimus: ita videlicet, ut nullus alterius parochiæ terminos, aut jus invadat; sed sit unusquisque suis terminis contentus, & taliter Ecclesiam, & plebem sibi commissam custodiat, ut ante tribunal æterni judicis ex omnibus sibi commissis rationem reddat: & non judicium, sed gloriam pro suis actibus accipiat.

Gratian. *In diœcesi autem designata quæcunque prædia coluntur, proventus decimationum baptismali Ecclesia assignatus debet solvi. Quia ergo prædia hæc intra terminos nostræ diœcesis continentur, & proventus decimationum nobis legitime assignatus, nostræ Ecclesiæ persolvendus est.*

2 pars. §. 1. *His ita respondetur. Decimæ* b *a Deo constitutæ sunt per Moysen, ut persolverentur a populo filiis Levi pro ministerio, in quo deserviebant ei in tabernaculo. Non accipiebant filii Levi decimas, nisi ab eis, pro quibus offerebant preces & sacrificia. Quia ergo nos servimus Domino in tabernaculo, offerendo pro istis preces & sacrificia, & ipsi debent nobis persolvere decimas & primitias. §. 2. Item, cum decimæ darentur filiis Levi, non electione offerentis persolvebantur, ut contempto Levita, qui secum erat, ipse eligeret, cui vellet decimas dare. Nam dictum* c *est*: Levita, qui tecum moratur, & intra muros tuos habitat, comedet eas. *Ideo ex singulis tribubus civitates ad habitandum acceperunt: ut unaquæque tribus illis persolveret decimas, qui secum erant. Nam Moyses præcepit filiis Israel: [sicut legitur in Deuteronomio]* In loco, quem elegerit Dominus Deus vester, ut sit nomen ejus in eo, illuc omnia, quæ præcipio, conferetis holocausta, & hostias, & decimas, ac primitias manuum vestrarum, & quicquid præcipuum est in muneribus vestris, quæ vovistis Domino. Ibi epulabimini coram Domino Deo vestro, vos, & filii & filiæ vestræ, famuli & famulæ, atque Levita, qui in urbibus vestris commoratur. Neque enim habet aliam partem, atque possessionem inter vos. *& infra.* §. 3. Decimam frumenti, vini, & olei tui, primogenita armentorum, & pecorum, & omnia, quæ voveris, & sponte offerre volueris, & primitias manuum tuarum coram Domino Deo tuo, comedes ea in loco, quem elegerit Dominus Deus tuus, tu, & filius tuus, & filia tua, servus, & famula, atque Levita, qui manet in urbibus tuis. §. 4. *Quia ergo nos intra muros urbis istorum sedemus, & eis habitatione juncti sumus, rite ab eis decimas accipimus. Item ait Propheta* e: Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum. *Fœnum & herba ex terra producitur: sed quibus? jumentis irrigantibus eam, id est, hominibus colentibus eam* f, *& in hoc servientibus ipsi. Item Apostolus* g: Communicet autem is, qui catechizatur verbo, ei, qui se cathechizat, in omnibus bonis. *Hoc Galatis. Corinthiis* h *autem probat specialiter sibi deberi sumptus, qui eis spiritualia ministravit, dicens:* Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est, si nos carnalia vestra metamus? *Item* i: Si alii potestatis vestræ parti-

a *Polyc. lib. 4. tit. 31. Burch. lib. 3. c 43. Ivo p. 3. c. 47. Ansel. lib. 5. c. 73. Pannor. lib. 2. c. 42.* b *Numer. 18.* c *Deuter. 14. & 16.* d *Deut. 12.* e *Psal. 103.* f *al. eum.* g *Galat. 6.* h *1. Cor. 9.* i *ibid.*

participes sunt, quare non potius nos? *Item*: Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? *Nos plantavimus vineam, & vos vultis fructus ejus edere? Item præcepit* a *Dominus per Moysen, ut nemo mittat falcem in alienam messem. Hæc messis nostra est, & vos vultis falcem in eam mittere? Item* b: Non alligabis os bovi trituranti. *Nos sumus boves triturantes: vos vultis alligare os nostrum, & de nostra tritura victum vobis quæritis? Item Apostolus* c: Qui altario serviunt, de altario vivant. *Sed nunquid de eo, cui non serviunt? Item*: Qui in sacrario operantur, cum sacrario participant. *Sed nunquid cum illo, in quo non operantur? Nos servimus altario, vos ei participare vultis? nos vero vacuos & inanes dimittere quæritis? Item Apostolus* d: Laborantem agricolam oportet primum accipere de fructibus suis: *vos autem econtra quæritis? Nos sumus agricolæ laborantes: vos primum vultis percipere de fructibus nostris? imo non primum: quia nec ultimum nobis relinquere vultis. A prioribus enim incipientes, paulatim serpitis, & totum usurpare contenditis: ut pro vobis videatur dictum, frustatim lupus comedit agnum. Item* e: Quis militat stipendiis suis unquam? quis pascit gregem, & de lacte ejus non edit? *Nos militamus: & vos stipendia nostræ militiæ vobis quæritis? Nos gregem pascimus: & vos lac ejus, & lanam accipere vobis vultis? Sapere est, de alieno labore victum quærere, si* f *sapere est, velle quod non possis.* §. 5. *Item Dominus dixit* g *discipulis suis*: In quamcunque domum intraveritis, in eadem manere, edentes & bibentes, quæ apud illos sunt. Cum autem intraveritis, primum dicite, Pax huic domui. *Nos domum hanc ingressi sumus, & ei pacem obtulimus: vos autem quasi otiosi alieno cibo pasci gaudetis? Videte, ne in vos vertatur illud*: Vide *b*, quid faciat otium, & cibus alienus. §. 6. *Item Propheta* i: Sumite psalmum, & date tympanum. *Isti a nobis sumunt psalmum, & vos ab eis quæritis tympanum?* §. 7. *Item Leo quartus*: De K decimis non tantum nobis, sed etiam majoribus nostris justo ordine visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, debere dari. §. 8. *Quibus autem plebibus debentur? illis, a quibus baptisma accipiunt, an aliis? Nos eos baptizamus, & vos ab eis decimas sumitis? Honesta ista interpretatio est: utinam inveniatis, qui sic pro vobis interpretentur. Quia ergo nos rigamus populum hunc, imbrem doctrinæ ei ministrantes, quia colimus eum vomere prædicationis, corda ejus ad fidem aperientes, si non vultis sinere, vel* l *patiamini nobis eum fructificare* m, *& qualia vobis fieri non vultis, nobis inferre cavete: ne* n *si pergitis dicere, quæ vultis, audiatis, quæ non vultis.*

3 ps. §. 9. *Ad hæc: Calida quidem & multiplici argumentatione jura nostra auferre contenditis: ita ut, si fides verbis adhiberetur, non verba pro verbis, sed res pro verbis reportaretis. Sed Deo propitio, si verba dedistis, verba recipietis.* §. 10. *Arguitis nos, quod ea, quæ vobis debentur, subripere quærimus, quia nostra persequimur. Sapienti quidem, & philosophico ore prolata sententia: suum persequi, estne aliena rapere? Unde ad vos hæc sententia manavit, nisi quia tanto ardore nostra concupiscitis, ut vestra putetis vobis auferri, cum nos nostra consequimur? Unde, cum causa nostra debitum finem sortita fuerit, exclamabitis*: Ah miser, crucior tantum o bolum esse ereptum ex faucibus. *Sed videte, ne damnum effusi unguenti vobis recompensare quæratis. Constituistis vos plantatores vinearum, fossores agrorum, trituratores arearum, rigatores camporum, & multa alia hujusmodi officia vobis assumpsistis: & debita vobis obsequia a nobis subtrahi conquesti estis. Sed nos non negamus, quod vestrum est. Bovi trituranti paleæ, & tegumenta servantur. Sint hæc vobis, & grana nobis relinquite. Pastinatores vinearum, fossores agrorum, rigatores camporum, trituratores arearum, diurna mercede accepta, provenientes fructus dominis relinquunt. Vos ergo recepta mercede vestri operis in quotidianis oblationibus, & aliis obsequiis, quæ pro spiritualibus, quæ a vobis accipiunt, quotidie deferuntur, provenientes fructus decimationum & primitiarum nobis relinquite.* §. 11. *Item præcepit Dominus discipulis suis, ut comederent & biberent ea, quæ apud auditores suos erant, sed non jussit eis, ut dominos de domibus suis ejicerent, & rebus suis spoliarent. Non facile invenietis, qui tales hospites libenter suscipiant. Mus in pera, ignis in sinu, serpens in gremio male suos remunerant hospites. Unde in Proverbiis dicitur*: Qui a serpentem in sinu suo nutrit, percutietur ab eo. *Tales inveniatis vobis hospites, quales nobis esse vultis. Non sufficit vobis edere & bibere, quæ in domo nostra sunt, dum quotidianos fructus oblationum percipitis, ex quibus victum & vestitum habeatis: quibus cum Apostolo* b *debetis esse contenti: sed non vultis, quia imitatores ejus non estis: sed potius nos de domo nostra expellere, & rebus nostris nos penitus exspoliare contenditis, dum nec etiam eorum decimationes nobis relinquere vultis.* §. 12. *Ut autem universaliter omnia colligantur, cuncta, quæ pro vobis inducta sunt, sive de laborante agricola, sive de eo, qui suis stipendiis non militat, ad hunc articulum deferimus, ut fructum vestri operis, quem adeo recipere contenditis, in oblationibus, & quotidianis obsequiis istorum recipiatis: decimationes vero eorum, quæ nobis debentur, intactas nobis relinquite, ne, dum quæritis usurpare, quod vestrum non est, justa animadversione etiam illud cogamini amittere, quod vobis aliquo modo videbatur competere.* §. 13. *Quod autem hæ decimationes nullo jure vobis debeantur, facile probamus. Dicitur enim in quodam Concilio*: Si c quis Laicus, vel Clericus, sive utriusque sexus persona proprietatis suæ loca, &c. *sicut in eodem capitulo in causa Monachorum notata inveniuntur. Si ergo Laicus, vel Clericus, vel qualibet persona, loca suæ proprietatis vendens, aut donans, proventum decimationum ab Ecclesia, cui legitime assignatus est, nullo modo potest abstrahere; nec isti de diœcesi ad diœcesim transeuntes, decimas suorum prædiorum, quæ intra terminos nostræ parochiæ continentur, nobis auferre possunt. Quantum enim ad jus percipiendarum decimarum attinet, idem est possessorem de diœcesi ad diœcesim transire, quod possessionem de Diœcesano ad Diœcesanum transferre.*

QUÆSTIO II.

1 ps. AD hæc, *decimationes istæ, etsi jure vobis debentur, ut asseritis, tamen tricennalis objectio vobis silentium imponit. Omnis enim possessio tricenaria præscriptione tollitur, vel quadragenaria [sicut possessiones religiosarum domorum] vel centenaria, sicut prædia sanctæ Romanæ Ecclesiæ.*

C. I. *Quæ triginta annis ab Episcopis possidentur, jure ab eis vendicantur.*

Unde Gelasius Papa *ait Episcopis Siciliæ, ep. 2. c. 2.*

FAcultates d Ecclesiæ, nec non & diœceses, si quæ ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vendicent, quod tricennalis lex conclusit: quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas, ut ultra XXX. annos nulli liceat pro eo appellare, quod legum tempus exclusit.

Gratian. *At illi econtra. Cujus auctoritate nobis silentium imponitis, ejusdem auctoritate vestra ora claudimus. Ait enim idem Gelasius*: Nulla e præsumptione statum Parochiarum, &c. *Si ergo temporalis objectio diœcesim semel constitutam divellere non potest, patet, quod nec vobis patrocinabitur, ut statutum parochiæ nostræ mutantes, decimationes nobis quondam legitime assignatas, vindicabili usurpatione vobis vendicetis. Quomodo autem distinguendæ sint hæ auctoritates, in causa Monachorum* f *invenietur.*

2 ps. §. 1. *Nunc autem quæritur de jure funerandi: quæ harum* Pp Eccle-

a *Deuter.* 23. b *Deut.* 25. c 1. *Cor.* 9. *sed paulo aliter*. d 2. *Tim.* 2. e 1. *Cor.* 9. f *Terentius*. g *Luc.* 10. h *Terentius*. i *Psalm.* 80. K 16. *q.* 1. *de decimis*. l *al. saltem patimini*. m *Tob.* 4. *Matth.* 7. n *Terentius*. o *Terentius*.

a *Extr. de Judæis, c. etsi. citatur hoc tanquam vulgare proverbium, Serpens in gremio.* b 1. *Tim.* 6. c 16. *q.* 1. *si quis Laicus*. d 16. *q.* 3. *c.* 2. §. *illud etiam. Ans. l.* 5. *c.* 19. *Burch. l.* 3. *cap.* 149. *Pann. l.* 2. *c.* 65. e 16. *q.* 3. *licet in regulis*. f 16. *q.* 4.

Ecceesiarum habeat jus tumulandi istos? Sicut Hieronymus a *scribit, conjugati in uno sepulchro videntur esse ponendi.*

Ait enim:

C. II. *In sepulchro parentum suorum filii sunt collocandi.*

EBron b dicitur esse civitas quatuor 1 virorum, quia in ea sepulti sunt tres Patriarchæ, in spelunca duplici cum tribus uxoribus suis, id est, Abraham & Sara, Isaac & Rebecca, Jacob & Lia, præter ipsum Adam, & Evam uxorem suam. Tobias c dicit ad filium suum: *Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepelies, & honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ ejus: & cum ipsa compleverit tempus suum, sepelias eam juxta me in uno sepulchro.* (Ibidem.) §. 1. Quos d conjunxit unum conjugium, conjungat unum sepulchrum: quia una caro sunt; & quos Deus conjunxit, homo non separet.

Corr. Rom. ¶ 1 Quatuor] *Sic emendatum est, cum antea legeretur, trium. Sic enim legitur apud B. Hieronymum in quæstionibus Hebraicis in Genesim, de locis Hebraicis, & in epitaphio Paulæ. Ac dictio Hebraica significat quatuor, & quatuor Patriarchæ hic numerantur, qui ibi sepulti sunt: Abraham, Isaac, Jacob, & Adam cum uxoribus suis.*

C. III.

Item Augustinus *e.*

3 ps UNaquæque f mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte. *Item Gregorius* g. §. 1. Soror B. Benedicti sepulta est in sepulchro, quod ipse sibi præparaverat: ut quorum mens una fuit semper in Domino, eorum quoque corpora sepultura non sapararet.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis caput hoc conjunctum est superiori, nec ipsa prorsus auctorum verba afferuntur.*

Gratian. *Item Joseph* h, *moriens in Ægypto, rogavit fratres suos, ut tempore visitationis suæ ossa sua secum deferrent, & in sepulchro patrum suorum ea collocarent.* §. 1. *Item, dictum* i *est Prophetæ, qui contra præceptum Domini comederat in Bethel:* Non inferetur cadaver tuum in sepulchrum Patrum tuorum. §. 2. *Item. De nonnullis legitur in libro Regum:* Obiit, & appositus est ad Patres suos, *hoc est, in sepulchro Patrum suorum.* §. 3. *Item. In Novo* k *Testamento B. Philippus legitur ædificasse sibi sepulchrum, in quo ipse, & filiæ ejus quieverunt.* §. 4. *Item. Beatus* l *Severus Ravennatum Archiepiscopus tumulum fieri jussit, in quo se, & uxorem, & filiam collocavit.* §. 5. *His omnibus exemplis colligitur, quod in sepulchris parentum corpora filiorum collocanda sunt. Quia ergo parentes istorum apud priores Ecclesias sepulti sunt, & hi apud easdem debent tumulari.* §. 6. *E contra, Adam* m, *ut asseritis, in civitate Arbeæ tumulatus est. Sed nunquid omnes filii ejus sepulti sunt ibi? tanta multitudo humani generis tam brevi tumulo non tam facile posset includi.* §. 7. *Item. Abraham* n *ibi sepultus est. Sed numquid Ismael, & Madai, & alii, quos de Cethura genuit, ibi sepulti sunt?* §. 8. *Item Isaac ibi sepultus est. Sed nunquid Esau cum eo tumulatus est?* §. 9. *Item Jacob ibi collocatus est. Sed nunquid aliquis filiorum ejus præter Joseph ibi sepultus est? Rachel quoque non in Ebron, sed juxta Bethleem* o *tumulata legitur. Exemplo igitur istorum liquet, quod liberum est filiis sepeliri in sepulchris Patrum suorum, & liberum est eis alibi pro locorum, & temporum opportunitate corpori suo hospitium invenire. Non ergo hoc exemplo isti coguntur sepeliri in sepulchris Patrum suorum.* §. 10. *Item, quæ legibus definita sunt, mutare non licet. Quæ autem legibus expressa non sunt, arbitrium sequuntur humanæ voluntatis. At legibus definitum est, quibus decimæ sint persolvendæ, & ideo danti mutare non licet. Ubi autem quisque tumulandus sit legibus expressum non est, & ideo in voluntate tumulandi consistit.*

a *In Q. Hebraicis in Genesim, & de locis Hebraicis.* b *Polyc. l. 8. tit. 5. Burch. l. 3. c. 160. Ivo p. 3. c. 223.* c *Tob. 4. & 14.* d *Matt. 19. Burch. l. 3. c. 161. Ivo p. 3. c. 224.* e *Aliquid simile 9. confess. c. 11. ex sententia aliquando matris suæ.* f *Polyc. ibid. Burchard, lib. 3. c. 162. & 163. Ivo part. 3. c. 225. & 226.* g *B. Greg. lib. 2. Dial. c. 34.* h *Genes. 50.* i *3. Reg. 13.* k *Rufinus hist. Eccl. l. 3. c. 31.* l *in vita SS. tom. 1. & in pomœrio Ecclesiæ Ravennatis.* m *Gen. 23.* n *Gen. 25. 49. & 50.* o *in vulgatis legebatur, Bethel.*

C. IV. *Ultima voluntas defuncti servari debet.*

Unde B. Gregorius *ait.*

ULtima a voluntas defuncti modis omnibus conservari debet.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capituli habetur lib. 3. epist. 9. in verbis, quæ referuntur, infra 16. q. 1.* admonere: *itemque lib. 9. epist. 20.* Necesse est, inquit, ut si impletum hoc fuerit, defuncti dispositio conservetur. *Sic enim in manuscriptis: licet in vulgatis sit,* depositio conservetur.

4 pars. Gratian. *Quod de libero, & non de servo intelligendum est. Servus enim testamenti paginam condere non potest.*

C. V. *Servus testamentum facere non potest.*

Unde Gelasius Papa scribit Honorio Episcopo.

ILlud b etiam sinceritatem tuam volumus non latere, ad nos fuisse perlatum, quod Ampliatus conductor (quem non solum servum constat esse Ecclesiæ, sed ita ejus rationibus a multis remporibus implicatum, ut etiamsi esset ingenuus, donec ratiocinia cuncta deduceret, modis omnibus obnoxius haberetur) ausu temerario molitus fuerit condere paginam testamenti, cujus omne peculium Ecclesiastico juri legibus non dubitetur obstrictum. Quapropter his præsumptionibus, vice nostra, tua fraternitas contradicat: nec fieri prorsus aliqua surreptione permittat. Ac si eidem quicquam humanitus forte contigerit, quia grandævus esse memoratur; mox ejus sine dilatione substantiam præcipiat humanitas c tua filiis ejus duntaxat, quibus patrimonium probatur esse commissum, sub fideli descriptione contradi, donec universis temporibus, quibus hoc patrimonium gubernasse cognoscitur, partes Dominicas reddere cogantur indemnes.

5 ps. Gratian. *Quia ergo secundum Gregorium ultima voluntas defuncti conservanda est, pro istorum voluntate corpora eorum sunt tumulanda, non pro arbitrio vestræ dispositionis.*

C. VI. *Ubi quisque decimas persolverit, ibi sepulturam eligere debet.*

Item in Triburiensi Concilio *legitur.*

UBicunque d temporum, vel locorum facultas tulerit, apud majorem Ecclesiam, ubi sedes est Episcopi, sepulturæ celebrentur. Si autem propter temporis, vel loci asperitatem hoc difficile fuerit visum, apud Ecclesiam, in qua religiosorum Canonicorum, vel Monachorum, vel Sanctimonialium religiosa congregatio communiter degerit, sepeliatur. Si autem & hoc ineptum visum fuerit, ubi quis decimas persolvebat vivus, ibi sepeliatur & mortuus.

Corr. Rom. ¶ *In Triburiensi impresso, cap. 15. habetur eadem sententia, sed non iisdem omnino verbis expressa.*

Gratian. *Quia ergo decimam nobis persolvebat vivus, & apud nos sepeliendus est mortuus. Item, si quis de provincia ad provinciam transiret, & ibi domicilium sibi collocaret, liber factus a ditione prioris judicis, jurisdictioni illius judicis subjiceretur, in cujus provincia sedem sibi eligeret. Quia ergo isti a vestra diœcesi in nostram transierunt, liberi a vestra ditione, nostro juri subjiciuntur. Nostrum est ergo jus funerandi eos.*

§. 1. Sed objicitur illud Melchiadis Papæ.

C. VII. *Propria temeritate sepulturam parentum relinquere non licet.*

PLacuit per omnia magno Concilio, ut nullus proprii arbitrii tameritate aliam Ecclesiam, nisi cui usus antiquorum parentum canonica institutione subjacere perhibetur, sepulturæ causa adire procuret: nisi infirmitatis causa præpeditus, in aliam fuerit regionem quolibet negotio progressus. Ad hæc, si quis Prælatus contra hoc

a *16. q. 1. admonere.* b *Ivo p. 16. c. 11* c *al. unanimitas.* d *16. q. 1, ubicunque. Burch. l. 3. c. 237. Ivo p. 3. c. 278.*

agere sategerit, Ecclesiastico vinculo se subdi cognoscat.

Gratian. *Sed aliud est ex temeritatis superbia usum antiquorum parentum non sequi, atque aliud, rationabili occasione novam sibi sepulturam eligere. Contra Melchiadis Papæ auctoritatem nititur, qui superbia, vel odio ductus, sive vanis persuasionibus, aut variis munusculis illectus, sepulturam parentum suorum sequi contemnit* 1. *Secundum Gregorium autem liberam habet voluntatem, quia certæ rationis causa novum suo corpori quærit hospitium.* §. 1. *Vel ut quidam distinguunt, libera est ultima voluntas cujusque, non in sepultura sibi eligenda, sed in testamento conficiendo. Unde & Testamentum appellatur, quia eo quisque libere testatur, quod post suum decessum de propriis rebus fieri velit.* §. 2. *Sed non videtur libera testatoris voluntas, cum secundum Augustinum pro* a *numero filiorum debeat fieri testamentaria distributio facultatum: veluti, si quis habet unum filium, Christum putet alterum: si vero duos, Christum faciat tertium: & sic per ordinem. Et secundum Leonem, quisque medietatem* b *eorum, quæ Christo testatur, Ecclesiæ jubetur relinquere, apud quam fidei sacramenta suscepit. Sed illud Augustini non est jubentis, sed dehortantis, ne quis iratus filium suum exhæredaret, atque totum Christo relinqueret.*

Ait enim in serm. 2. c *de vita Clericorum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Sequi contemnit.) *In duobus exemplaribus Gratiani Vaticanis sequitur:* Ait Leo Episcopus, &c. *& ponitur integrum caput,* relatum. *extra, tit. de sepult. quod etiam refertur ab Ivone p. 7. c. 150. & ab Ans. l. 5. c. 55. & in Polyc. l. 4. tit. 34. ex Leone nono. Verum in aliis duobus vetustis, & valde emendatis hoc idem caput ponitur post vers.* Sacramenta suscepit. *Et certe verba ista,* & secundum Leonem, &c. *indicant alicubi hanc Leonis auctoritatem a Gratiano esse relatam.*

C. VIII. *Pro numero filiorum pars hæreditatis Deo offeratur.*

SI d quis irascitur filio suo, & moriens exhæredat eum, si viveret, non eum placarem? non ei filium reconciliare deberem? Quomodo ergo cum filio suo volo, ut habeat pacem, cujus appeto hæreditatem? Sed plane sic faciat, quod sæpe hortatus sum. Unum filium habet; putet Christum alterum: duos habet; putet Christum tertium: decem babet; Christum undecimum faciat, & suscipio.

Gratian. *Hac nimirum auctoritate mensura testatori præfigitur, non quam cogatur exolvere, sed quam prohibetur transcendere.*

6 pars. §. 1. *Oblationes ergo defunctorum qui reddere noluerit, excommunicetur.*

C. IX. *Excommunicentur, qui defunctorum oblationes Ecclesiis negant.*

Unde in Carthaginensi Concilio IV. *c.* 95.

QUi e oblationes defunctorum aut negant Ecclesiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.

C. X. *Ut infideles ejiciantur ab Ecclesiis, qui defunctorum oblationes retinent.*

Item ex Concilio Vasensi I. *cap.* 4.

QUi f oblationes defunctorum retinent, & Ecclesiis tradere demorantur, ut infideles, sunt ab Ecclesia abjiciendi: quia usque ad inanitionem fidei pervenire certum est hanc pietatis divinæ exacerbationem: quia & fideles de corpore recedentes, votorum suorum plenitudine, & pauperes consolatu alimoniæ, & necessaria sustentatione fraudantur. Hi enim tales quasi egentium necatores, nec credentes judicium Dei habendi sunt. Unde, & quidam Patrum hoc scriptis suis inseruit, congruente sententia, qua ait: *Amico a quippiam rapere furtum est: Ecclesiam vero fraudare, sacrilegium.*

C. XI. *Qui oblata Ecclesiis, aut testamento relicta retinere præsumpserint, excommunicentur.*

Item ex Concilio Agathensi, c. 4.

CLerici b, vel seculares, qui oblationes parentum aut donatas, aut testamento relictas retinere perstiterint, aut id, quod ipsi donaverint Ecclesiis, vel Monasteriis, crediderint auferendum, sicut sancta Synodus constituit, velut necatores pauperum, quousque reddant, excludantur Ecclesiis. §. 1. Si quis autem Clericus furtum Ecclesiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur.

7 pars. Gratian. *Item quæritur, an pro sepultura mortuorum aliquid sit exigendum?*

C. XII. *Pro sepultura nihil muneris exigendum est.*

De his ita scribit Gregorius c *lib.* 7. *regesti, indict.* 2. *epist.* 55. *Januario Episcopo Sardiniæ.*

QUesta d est nobis Nereida fœmina clarissima, quod ab ea centum 1 solidos pro filiæ suæ sepultura fraternitas vestra e velit exigere. *& infra.* Hoc autem vitium & nos, postquam, Deo auctore, ad Episcopatus honorem accessimus, de Ecclesia nostra omnino vetuimus; & per pravam denuo consuetudinem nequaquam usurpare permissimus: memores, quia dum Abraham f a filiis Ephron 2, hoc est, a filiis Seor, sepulchri terram pretio ad humandum corpus conjugis postularet, præmium accipere renuit, ne commodum videretur de cadavere consecutus. Si ergo tantæ considerationis Paganus vir fuit; quanto magis nos, qui Sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? Unde ne hoc avaritiæ vitium vel in alienis denuo tentari præsumatur, admoneo. §. 1. Sed si quando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis, siquidem parentes ipsius, proximi, vel hæredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipi non vetamus. Peti vero aliquid, aut exigi omnino prohibemus: ne (quod valde irreligiosum est) aut venalis fortasse (quod absit) dicatur Ecclesia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis quærere quolibet modo compendium 3.

Corr. Rom. ¶ 1 Centum] *Dictio ista abest a nonnullis exemplaribus Gratiani, & epistolarum B. Gregorii. Sed quia in aliis earundem codicibus etiam manuscriptis legitur, non est inducta.*

¶ 2 Ephron,] *Locus hic varie legitur. In epistola B. Gregorii magis recepta lectio hæc est,* a filiis Emor, hoc est, Ephron, filio Seor. *& Gen.* 23. *habetur,* intercedite pro me apud Ephron, filium Seor.

¶ 3 Compendium,] *Post hoc caput in duobus antiquis exemplaribus recitantur duo Urbani secundi, quæ placuit hic afferri, ne plane interirent, quod alibi non facile inveniuntur, & unum eorum citatur extra de sepult. c.* certificari.

Urbanus II. Gothfredo Magolonensi Episcopo.

Mortuorum, qui in monasteriis sepeliri desiderant, aut omnino juxta prædecessoris nostri Leonis decretum, partem eleemosynarum mediam, aut juxta dispensationem nostram in Lateranensi Concilio promulgatam, partem tertiam parochialibus Ecclesiis statuimus derelinquendam. Idem eidem.

Capellanos quoque Monachorum, sicut reliquos parochiæ tuæ Clericos, debitam tibi obedientiam persolvere volumus.

a *Inf. c. proximo.* b *Ext. tit. de sepult. c. relatum.* c *Sive serm. 25. ad fratres in eremo. Omittuntur autem verba aliquot.* d *In Conc. Aquisg. c. 112. Ivo p. 3. c. 178.* e *Burch. l. 3. c. 142. Ivo p. 3. c. 208.* f *Deusdedit p. 4. Ivo p. 3. c. 155.*

a *Sup. 12. q. 2. gloria.* b *Burch. l. 3. c. 140. ex Concilio apud Valentias. Ivo p. 3. c. 206. Pann. l. 2. c. 5.* c *Et in Concil. Meldensi, c. 72.* d *Polyc. l. 8. tit. 5. Ivo p. 3. c. 101.* e *al. non erubescat.* f *Gen. 23. Act. 7.*

C. XIII. *Etiam coacti de sepultura pretium non debemus accipere.*

Item Hieronymus *in quæst. Hebr. ad c. 23. Gen.*

POstquam *a* pretio victus est Ephron, ut sepulchrum venderet argento, licet cogente Abraham, vau litera, quæ apud illos pro *o* legitur, ablata de ejus nomine est, & pro Ephron appellatus est Ephran: significante Scriptura, non eum fuisse consumatæ, perfectæque virtutis, qui potuerit memoriam vendere mortuorum. §. 1. Sciant igitur, qui sepulchra venditant, nec coguntur, ut accipiant pretium; sed a nolentibus quoque extorquent, immutari nomen suum, & perire quid de merito eorum: cum etiam ille reprehendatur occulte, qui invitus acceperit.

C. XIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi *c.* 16.

IN *b* Ecclesiastico *c* namque libro scriptum est: *Mortuo non prohibeas gratiam, sciens, quoniam omnes moriemur.* Et item *d*: *Omnia, quæ de terra sunt, in terram convertentur.* Quid terra terram vendis? memento, quoniam terra es, & in terram ibis 1, & quoniam mors tibi futura est, approperat, & non tardat. Recordare, quoniam non hominis est terra, sed, ut Psalmista *e* commemorat: *Domini est terra, & qui habitant in ea.* Si terram vendis, invasione alienæ *f* rei reus teneberis. Gratis accepisti a Deo: gratis da pro eo. Quare interdictum sit omnibus omnino Christianis terram mortuis vendere, & debitam sepulturam denegare: nisi forte proximi, & amici defuncti propter nomen *g*, & redemptionem animæ viri gratis aliquid dare velint.

Corr. Rom. ¶ 1 Ibis] *In codicibus vulgatis erat*, reverteris, *& sequebantur hæc*, & alibi de homine dictum est: terram teris, terram geris, & in terram converteris, qui de terra sumeris: *quæ sunt expuncta, quia absunt a plerisque vetustis, & ab originali.*

C. XV. *De eodem.*

Item ex Concilio Varensi.

PRæcipiendum *h* est secundum canonum auctoritatem, ut de sepulchris, & hominibus sepeliendis nihil muneris exigant: nisi forte qui sepelitur, vivens jusserit Ecclesiæ, in cujus atrio sepelitur, aliquid de suis rebus tribuere, aut etiam post mortem ipsius, illi, quibus commissum est ejus eleemosynam facere, de rebus illius aliquid sponte dare voluerinr: & tamen nullatenus a Presbyteris Ecclesiæ *i* illius aliquid exigatur, sive ab illis, qui locis, & villis *K* præsunt. §. 1. Prohibendum est etiam secundum majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in atrio, aut in porticu, aut in *l* exhedris Ecclesiæ. Intra Ecclesiam vero, & prope altare, ubi corpus, & sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur.

Corr. Rom. ¶ *Extat in Concilio Nannetensi c. 6. ex quo citatur a Burchardo, & Ivone: sed quia potuit esse repetitum in aliquo Varensi, seu Vasensi, non est mutatum. In epitome quidem Conciliorum est in Vasensi c. 3.*

C. XVI. *A sacris locis non juvantur post mortem, quibus peccata non sunt dimissa.*

Item Augustinus.

8 Ps QUibus *m* peccata dimissa non sunt, a sacris locis post mortem adjuvari non possunt: quia, quos peccata graviora deprimunt, si in sacris locis se sepeliri faciunt, restat, ut de sua præsumptione judicentur: quia *n* eos sacra loca non liberant, sed culpa temeritatis accusat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc a Burchardo etiam, & Ivone citatur ex Augustino, & nonnihil ab hanc rem faciens habetur in libro de cura agenda pro mortuis c. 1. sed videtur confectum ex duobus locis lib. 4. dialog. B. Gregorii; uno quidem in c. 51. altero autem in c. 53. quod refertur in Concil. Tribur. cap. 17. Nam capite quidem 51. cum narrasset, quandam Sanctimonialem, quæ in Ecclesia sepulta fuerat, visam fuisse ibi cremari, ex eo colligit:* Qua ex re aperte datur intelligi, quia hi, quibus peccata dimissa non fuerint, ad evitandum judicium sacris locis post mortem non valeant adjuvari. *In c. autem 53. cum memorasset, corpus cujusdam Valentini e sepulchro per dæmonas fuisse extractum, & extra Ecclesiam projectum, hæc subjungit:* Ex quo, Petre, collige, quia his, quos peccata gravia deprimunt, si in sacro loco sepeliri se faciant, restat, ut etiam de sua præsumptione judicentur: quatenus eos sacra loca non liberent, sed etiam culpa temeritatis accuset.

C. XVII. *Quibus prosit in Ecclesia sepeliri.*

Item Gregorius a *lib. 4. dial. c.* 50.

CUm gravia *b* peccata non deprimunt, hoc prodest mortuis, si in Ecclesia sepeliantur, quod eorum proximi, quoties ad eadem sacra loca veniunt, suorum, quorum sepulchra aspiciunt, recordantur, & pro eis Domino preces fundunt. Nam quos peccata gravia deprimunt, non ad absolutionem potius, quam ad majorem damnationis cumulum, eorum corpora in Ecclesiis ponuntur.

C. XVIII. *Qui sepeliantur in Ecclesia.*

Item ex Concilio Moguntiaco I. *c.* 52.

NUllus *c* mortuus intra Ecclesiam sepeliatur, nisi Episcopi, aut Abbates, aut digni Presbyteri, aut fideles Laici.

Gratian. *Quid vero mortuis prosit juxta Ecclesiam sepeliri, quidve ad eos perveniat,* Augustinus *in lib. de agenda cura pro mortuis cap. ult. ostendit, dicens.*

C. XIX. *Quare mortui juxta Ecclesiam sepeliantur.*

NOn *d* æstimemus *e* ad mortuos, pro quibus curam gerimus, pervenire, nisi quod pro eis sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solenniter supplicamus. Quamvis non pro quibus fiunt, omnibus prosint: sed his tantum, quibus, dum vivunt, comparatur, ut prosint. Sed quia non discernimus, qui sint, oportet ea pro regeneratis omnibus facere, ut nullus eorum prætermittatur, ad quos hæc beneficia possint, & debeant pervenire. Melius enim supererunt ista eis, quibus nec obsunt, nec prosunt, quam eis deerunt, quibus prosunt. §. 1. Diligentius tamen facit hoc quisque pro necessariis suis, quo *f* pro illo fiat similiter a suis. §. 2. Corpori autem humando quicquid impenditur, non est præsidium salutis, sed humanitatis officium, secundum affectum, quo nemo *g* unquam carnem suam odio habet. Unde oportet, ut quam potest, pro carne proximi curam gerat, cum ille recesserit, qui gerebat *h*. Et si hæc faciunt, qui carnis resurrectionem non credunt: quanto magis debent facere, qui credunt? ut corpori mortuo, sed tamen resurrecturo, & in æternitate mansuro impensum ejusmodi officium, sit etiam quodammodo ejusdem fidei testimonium. §. 3. Quod vero quisque apud memoriam Martyrum sepelitur, hoc tantum mihi videtur prodesse defuncto, ut commendans eum etiam Martyrum patrocinio affectus pro illo supplicationis augeatur.

Gratian. Econtra Hieronymus *in epistolam ad Galat. c. 6. ad ea verba:* Unusquisque onus suum.

C. XX. *Post mortem orationes viventium mortuis damnatis non prosunt.*

IN præsenti seculo scimus, sive orationibus, sive consiliis invicem posse nos coadjuvari. Cum autem ante tribunal

a Pann. l. 2. c. 26. b Ivo p. 3. c. 215. c Ecclesi. 7. d Eccl. 40. Gen. 3. e Psal. 23. f al. Dominicæ. g al. nomen Domini. h Burch. l. 3. c. 159. Ivo p. 3. c. 222. i al. illis aliquid. K al. vicis. l extra Ecclesiam. m Polyc. l. 8. t. 5. Burch. l. 3. c. 152. Ivo p. 3. c. 314. n in Concil. Tribur. c. 17.

a Nic. ad consulta Bulgarorum c. 99. b Quos] orig. Polyc. ib. Burch. l. 3. c. 153. Ivo p. 3. c. 216. c Burch. l. 3. c. 233. Ivo p. 3. c. 274. d Ivo p. 2. c. 113. e al. existimemus. f al. quod. g Ephes. 5. h al. regebat.

bunal Christi venerimus, non Job, non Daniel, nec Noe rogare posse pro quoquam, sed unumquemque portare onus suum.

Corr. Rom. ¶ *Verba B. Hieronymi sunt hæc*: Obscure licet, docemur per hanc sententiolam novum dogma, quod latitat, dum in præsenti seculo sumus, sive &c.

Gratian. *Verum hoc de impœnitentibus accipiendum est, de quibus Propheta a dicit*: Non dabit Deo placationem suam, nec pretium redemptionis animæ suæ: & ideo statter non redimet eum, sed laborabit in æternum, & vivet adhuc in finem. *De aliis autem intelligi non potest.*

C. XXI. *In pœnitentia defunctis bona prosunt viventium.*
Unde Gregorius Papa II. *Bonifacio Episcopo epistola ultima.*

PRo b obeuntibus quippe consuluisse dignosceris, si liceat oblationes offerre: sancta sic tenet Ecclesia, ut quisque pro suis mortuis vere Christianis offerat oblationes, atque Presbyter eorum memoriam faciat: & quamvis omnes peccatis subjaceamus, congruit, ut Sacerdos pro mortuis Catholicis memoriam faciat, & intercedat: non tamen pro impiis (quamvis Christiani fuerint) tale quid agere licebit.

C. XXII. *Animæ mortuorum quatuor modis solvuntur.*
Item.

ANimæ 1 d defunctorum quatuor modis solvuntur, aut oblationibus Sacerdotum, aut precibus Sanctorum, aut charorum eleemosynis, aut jejunio cognatorum. §. 1. Curatio e vero funeris, conditio sepulturæ, pompa exequiarum, magis vivorum solatia sunt, quam subsidia mortuorum. Si aliquid prodest impio sepultura pretiosa, oberit pio vilis, aut nulla. *& infra.* §. 2. Nec ideo tamen contemnenda, & abjicienda sunt corpora defunctorum, maximeque justorum, ac fidelium. *& infra.* §. 3. Ubi & illud salubriter discitur, quanta possit esse remuneratio pro eleemosynis, quas viventibus, & sentientibus exhibemus; si neque hoc apud Deum perit, quod exanimis hominum membris officii, diligentiæque persolvitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Animæ] *Horum verborum usque ad vers.* Curatio, *nullus auctor inventus est. Ea Burchardus citat ex dictis Origenis. Ivo ex dictis Gregorii.*

C. XXIII. *Ante diem judicii sacrificiis, & eleemosynis mortui juvantur.*
Item Augustinus *in Enchiridio cap.* 109. *&* 110.

TEmpus f, quod inter hominis mortem, & ultimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut unaquæque digna est vel requie, vel ærumna, pro eo, quod sortita est in carne, dum viveret. Neque negandum est, defunctorum animas pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium Mediatoris offertur, vel eleemosynæ in Ecclesia fiunt. Sed hæc eis prosunt, qui cum viverent, ut hæc sibi postea possent prodesse, meruerunt. §. 1. Est enim quidam vivendi modus nec tam bonus, ut non requirat ista post mortem, nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est vero talis in bono, ut ista non requirat: & est rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum hæc vita transierit, adjuvari. Quocirca hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam, vel gravari. *& post pauca.* §. 2. Cum sacrificia altaris, sive quarumcumque eleemosynarum pro baptizatis defunctis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis propitiationes sunt: pro valde malis, etsi nulla sint adjumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe*, ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.

9 ps Gratian. *De observatione autem tertii, septimi, trigesimi, vel quadragesimi diei quæritur, unde exordium sumpserint.*

C. XXIV. *Quare certi dies in mortuorum commemoratione serventur.*
Ambrosius *in lib. de obitu Theodosii Imperatoris dicit, fere in principio.*

QUia a alii tertium 1 diem, alii tricesimum, alii septimum, alii quadragesimum observare consueverunt, quid doceat lectio, consideremus b. *Defuncto*, inquit, *Jacob, præcepit Joseph pueris suis sepultoribus, ut sepelirent eum, & sepelierunt sepultores Israel, & repleti sunt ei quadraginta dies. Sic enim dinumerantur dies sepulturæ. Et luxit eum Israel 2 septem diebus.* Hæc ergo sequenda solennitas, quam præscribit lectio. Sic etiam in Deuteronomio c scriptum est: *Quia planxerunt filii Israel Moysem diebus triginta, & consumati sunt dies luctus.* Utraque ergo observatio habet auctoritatem, qua necessarium pietatis impletur officium.

Corr. Rom. ¶ 1 Alii tertium) *Apud B. Ambrosium legitur:* Quia alii tertium diem, & tricesimum, alii septimum, & quadragesimum. *Verum in Missalibus Romanis, tam antiquis, quam recentioribus, & Ambrosianis nulla est mentio diei quadragesimi, neque in c.* nullus *sup. dist.* 4. *& infra de consec. dist.* 5. *ex Concilio Nannetensi. Est tamen frequens apud Græcos.*

¶ 2 Israel septem) *Codices B. Ambrosii habent*, & luxit eum Ægyptus septuaginta diebus, *quemadmodum habet editio* 70. *& Vulgata. Sed tamen visa est ferri posse lectio hæc, quæ est in omnibus etiam Gratiani manuscriptis: quoniam paulo post in eodem c.* 50. *Gen. hæc adduntur de Joseph, & cæteris filiis Israel:* Veneruntque ad aream Adad, quæ sita est trans Jordanem: ubi celebrantes exequias planctu magno, atque vehementi impleverunt septem dies.

10 ps Gratian: *Lugere autem, & tristari tam pro nostra, quam pro aliorum morte* Cyprianus *prohibet dicens in sermone de mortalitate.*

C. XXV. *Nec pro nostra, nec pro aliorum morte tristari debemus.*

QUam præposterum est, quamque perversum, ut cum Dei voluntatem fieri postulemus, quando evocat nos, & accersit de hoc mundo Deus, non statim voluntatis ejus imperio pareamus: obnitimur, & reluctamur, & pervicacium more servorum ad conspectum Domini cum tristitia, & mœrore perducimur, exeuntes istinc necessitatis vinculo, non obsequio voluntatis: & volumus ab eo præmiis cœlestibus honorari, ad quem venimus inviti. *Idem paulo inferius.* §. 1. Nobis quoque ipsis minimis, & extremis quoties revelatum est, quam frequenter, atque manifeste de Dei dignatione præceptum est, ut contestarer assidue, & publice prædicarem, fratres nostros non esse lugendos, accersione d Dominica de seculo liberatos, cum sciamus non eos amitti, sed præmitti; recedentes præcedere, ut proficiscentes, & e navigantes solent.

C. XXVI. *Ex pusillanimitate mortuos lugere contingit.*
Item Joannes Chrysostomus *hom.* 26. *in cap.* 11. *epist. ad Hebræos.*

UBicunque f sepeliamur, Domini est terra, & plenitudo ejus. Omnino fit, quod oportet fieri. Lugere autem, & deplorare, & lamentari eos, qui de hac vita decedunt, ex pusillanimitate contingit.

Gratian.

a *Psal.* 48. b *Polyc. l.* 8. *tit.* 7. c *al. idem.* d *Polyc. l.* 8. *t.* 6. *Burch. l.* 19. *c.* 112. *Ivo p.* 15. *c.* 124. e *August. de cura pro mortuis c.* 2. *& lib.* 1. *de civit. c.* 12. *&* 13. f *Sent.* 4. *dist.* 45. *Ans. l.* 5. *c.* 170.

a *Polyc. l.* 8. *t.* 7. *Ans. l.* 7. *c.* 169. b *Gen.* 50. c *Deuter.* 34. d *al. accersitione.* e *al. ut.* f *Psal.* 23.

Gratian. *Hoc autem ex desperatione futuræ resurrectionis intelligitur. Unde & Apostolus non simpliciter ait:* a Nolumus vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini: *sed addidit*, sicut & cæteri, qui spem non habent. *Pietatis namque affectu & humanitatis intuitu, mortuos lugere non prohibemur: sicut nonnullos Sanctorum, aliorum exequiis pias lachrymas impendisse legimus.*

C. XXVII. *Qui spem futuræ resurrectionis habent, de mortuis tristari non debent.*

Hinc etiam Anastasius Papa, *epist. 2. ad Nerianum.* b

HAbent c forsitan illi justam longi doloris excusationem, qui vitam alteram nesciunt, qui de hoc seculo ad melius esse transitum non confidunt. Nos autem, qui novimus, qui hoc credimus, & docemus, contristari nimium de obeuntibus non debemus: ne quod apud alios pietatis tenet speciem, hoc magis nobis in culpa sit. Nam diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc, quod quisque prædicat, torqueri 1 mœstitia, dicente Apostolo d: *Nolumus, vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent.*

Corr. Rom. ¶ 1 Torqueri] *Sic est emendatum ex epistola B. Gregorii, in qua hoc idem habetur. In epistola Anastasii legitur*, contra quod quisque prædicator queritur, justitiam amans, dicente, &c. *In codicibus autem Gratiani etiam manuscriptis videbatur mista esse lectio ex utraque, hoc modo*, contra hoc, quod quisque prædicat quærere, justitiam amans, dicente, &c.

C. XXVIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano III. *cap.* 22.

QUi divina vocatione ab hac vita recedunt, cum Psalmis tantummodo, & psallentium vocibus debent ad sepulchra deferri. Nam 1 funebre e carmen, quod vulgo defunctis cantari solet, vel in pectoribus se aut proximos, aut familias cædere omnino prohibemus. Sufficiat autem, quod in spe resurrectionis, Christianorum corporibus famulatus divinorum impenditur canticorum. Prohibet enim nos Apostolus f nostros lugere defunctos, dicens: *De dormientibus autem nolo vos contristari, sicut & cæteri, qui spem non habent*. Et Dominus g non flevit Lazarum mortuum, sed ad vitæ hujus ploravit ærumnas resuscitandum. Si autem h potest hoc Episcopus omnes Christianos prohibere, agere non moretur. Religiosis i tamen omnino aliter fieri non debere censemus. Sic enim Christianorum per omnem mundum humari oportet corpora defunctorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Nam funebre) *Hinc usque ad vers.* sufficiat, *addita sunt ex originali, ut intelligatur, quæ illa sint, quæ in hoc canone prohibentur.*

II pars. Gratian. *De mortuis etiam quæritur, utrum sciant ea, quæ hic a vivis geruntur? Esaias* κ *ex persona populi afflicti ait:* Abraham Pater noster nescivit. Augustinus *quoque in libro de agenda cura pro mortuis, illud idem testatur, dicens, c.* 15.

C. XXIX. *Mortui ex se nesciunt, quid hic a vivis geratur.*

FAtendum est, nescire quidem mortuos, quid hic agatur, sed dum hic agitur, postea vero audire ab eis, qui hinc ad eos moriendo pergunt, non quidem omnia, sed quæ sinuntur indicare, qui sinuntur etiam ista meminisse, & quæ illos, quibus hæc indicant, oportet audire. Possunt & ab Angelis, qui rebus, quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui, quod unumquemque illorum audire debere judicat, cui cuncta subjecta sunt. *& infra.* §. 1. Multi 1 quoque ad vivos, aliquos ex mortuis venire credunt, sicut e contrario Paulum ex vivis in Paradisum raptum esse divina Scriptura testatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Multi quoque] *Apud B. Augustinum sic legitur*. Mitti quoque ad vivos aliquos ex mortuis, sicut e contrario Paulus ex vivis in paradisum raptus est, divina Scriptura testatur. *Sed ob glossam non est emendatum. Veritatem vero suæ sententiæ confirmat B. Augustinus aliquot aliis exemplis Scripturæ sacræ: quare ex textu depravato auctor glossæ errandi occasionem sumpsit.*

12 ps. Gratian. *De his autem, qui in patibulis suspenduntur, quæritur, an juxta Ecclesias sint sepeliendi? De quibus in* Maguntinensi a Concilio II. *sub Rabano c. 27. ita statutum est.*

C. XXX. *Non est deneganda communio his, qui in patibulis suspenduntur.*

QUæsitum b est ab aliquibus fratribus de his, qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus, post confessionem Deo peractam, utrum cadavera eorum ad Ecclesias deferenda sint, & oblationes pro eis offerendæ, & Missæ celebrandæ, an non? Quibus respondimus, si omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus, & digne pœnitentibus communio in fine secundum canonicum jussum danda est: cur non 1 eis, qui pro peccatis suis pœnam extremam persolvunt? Scriptum c est enim: *Non vindicat Deus bis in idipsum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Cur non eis,] *Restitutus est hic locus ex ipso Concilio Maguntino, & Vormaciensi, inductis aliquot verbis, quæ potius perturbabant, quam illustrarent.*

C. XXXI. PALEA.

FUres d & latrones, si in furando, aut deprædando occidantur, visum est pro eis non orandum. Si comprehensi, aut vulnerati, Presbytero, vel Diacono confessi fuerint, communionem 1 eis non negamus.

Corr. Rom. ¶ 1 Communionem] *Antea legebatur*, confessionem. *Emendatum vero sic est ex Burchardo, Ivone & Decretali: quibus locis hoc idem citatur ex Concilio Triburiensi, & in eo, quod extat, habetur sententia c. 31. copiosius exposita: ubi etiam Diaconi nulla fit mentio, sed ita dicitur*, Deoque, & Sacerdoti.

C. XXXII. *De eodem.* PALEA.

Item ex Concilio Aurelianensi.

SI e fur, aut latro captus in præda, absque occisione potest comprehendi, & tamen interficitur, quia ad imaginem Dei creati, & in nomine ejus baptizati sunt, interfectores eorum quadraginta diebus non intrent Ecclesiam. Lanea veste induti ab escis & potibus, qui interdicti sunt, a thoro, a gladio, ab equitatu se abstineant. In tertia, quinta feria, & sabbatho, aliquo genere leguminum, vel olerum, & pomis, parvisque pisciculis, cum mediocri cervisia vicissim utantur, & temperate. Sin autem a veridicis comprobatur testibus, quod sine odii meditatione se, suaque liberando, Diaboli membra interfecerint, & 1 capi non poterant, pœnitentiam pro homicidio eis non injungimus: ni ipsi voluerint aliquid, quod humanitatis est, facere. At si Presbyter est, non deponatur: cunctis tamen diebus vitæ suæ pœnitentiam agat.

Corr. Rom. ¶ *Sic in omnibus codicibus, in quibus est hæc Palea, & apud Burchardum, & Ivonem, & in Decretali: ex quibus sunt multa emendata, & magni ponderis.*

¶ 1 Et capi non poterant,] *Loco istorum verborum in codicibus Gratiani erant hæc*, & pariter pœniteant: *quæ videntur pugnare cum proxime sequentibus:* pœnitentiam pro homicidio eis non injungimus. *Restitutus autem est locus ex cæteris collectoribus.*

---

a 1. *Thess.* 4. b *Et in regesto B. Gregorii, lib. 7. epist.* 111. c *Anselm. lib. 7. cap. 171. Burch. l. 19. c. 129. Ivo p. 15. c.* 139. d 1. *Thess.* 4. e *al. funeris precamen.* f 1. *Thess.* 4. g *Joann.* 11. h *al. enim.* i *al. A religiosis.* κ *Esa.* 63.

a *Et in Vormaciensi, c. ult.* b *Burch. l. 11. c. 76. Ivo p. 14. c. 124. Panw. l. 5. c.* 22. c *Naum* 1. *secundum* 70. d *Extra de fur. c. 2. In Tribur. c. 31. Polyc. l. 6. tit. 16. Burch. l. 11. c. 39. Ivo p. 13. c.* 45. e *Sententia habetur extra de hom. c. 2. Polyc. ib. Burch. l. 11. c. 60. & l. 19. c. 5.* interfecisti furem. *Ivo p. 13. c.* 46.

CAUSA XIV.

Canonici a cujusdam Ecclesiæ quæstionem movent de prædiis: testes ex fratribus suis producunt: negotiatoribus pecuniam crediderunt, ut ex eorum mercibus emolumenta acciperent.

1. *Hic primum quæritur, an liceat eis sua repetere.*
2. *Secundo, an illi testes sint audiendi.*
3. *Tertio, an illud sit usuras exigere.*
4. *Quarto, an liceat Clericis, vel Laicis a quolibet usuras expetere.*
5. *Quinto, an eleemosynæ de usuris fieri possint.*
6. *Sexto, an usurarii pœnitentiam agere valeant, nisi, quod male acceperunt, restituant.*

QUÆSTIO I.

Quod autem sua repetere non possint, facile videtur posse probari. Ait enim Dominus in Evangelio b: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia, quæ habes, & da pauperibus. *Quia ergo isti iter perfectionis arripiunt, non licet eis sua habere. Multo ergo minus licet eis repetere: quia non debet repeti, quod possideri non licet.* §. 1. *Item* c: Si quis voluerit tunicam tuam tollere, & in judicio tecum contendere, dimitte ei & pallium. §. 2. *Item Apostolus in epist. ad Corinthios* d: Secularia igitur judicia si habueritis, omnino peccatum est in vobis. §. 3. *Item Gregorius* e *exponens:* Omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate, *inquit:* Cum mens concepta desideria subsequitur, servire rebus convincitur, quarum amore superatur.

C. I. *Pro rebus transitoriis Episcopus provocatus non litiget.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. c. 19.

Episcopus nec provocatus pro rebus transitoriis litiget.

Gratian. *Quia ergo generaliter perfectis prohibetur in judicio contendere, patet, quod istis non licet stare coram judice* §. 1. *His ita respondetur. Prohibetur perfecto in judicio stare, captando lucrum, sed non evitando damnum. Vel aliter: Aliud est sua possidere: aliud est communium procuratorem esse. Canonici non possident sua: quia res Deo oblatæ non sunt alicujus. Utuntur enim rebus Ecclesiæ, non ut suis, sed tanquam ad dispensandum sibi creditis. Unde Prosper in lib. de vita contemplativa:* Sacerdos f, cui dispensationis cura commissa est, &c. *require in causa ejus, a quo pro ingressu monasterii pecunia exigebatur. Sicut ergo isti non sua possident; ita nec sua repetunt; sed res Ecclesiæ, quarum procurationem gerunt. Similiter, quod in judicio prohibentur contendere, sic intelligendum est, videlicet, ut non sibi stent coram judice, sed aliis. Aliis autem coram judice adstitisse, & pro eis judicem interpellasse nonnullos Sanctorum legimus. Hi autem non sibi stant, sed pauperibus, quorum necessitatibus profutura repetunt: & ita non prohibentur stare coram Judice.* §. 2. *Illud vero Evangelii:* Si quis abstulerit tibi tunicam, &c. *non est præcipientis, sed exhortantis.*

C. II. *Peccat, qui ultra debitum exigit, non qui sibi debita reposcit.*

Unde August. *ait lib. 19. contra Faustum, cap. 25.*

Quod debetur, etsi benigne dimittitur, non tamen inique repetitur. Peccat autem, qui exigit ultra debitum: ideoque lex modum figens, pœnam talionis instituit. Sed tu eo longe es a peccato injusti exactoris, quo omnino non exigis debitum: ideoque bonus magister g ait: *Qui te percutit in unam maxillam, præbe ei & alteram:* præsertim ne cogamur & ipsi reddere debitum ab eo, qui nullum habet debitum.

Cor. Rom. ℊ *In aliquot vetustis exemplaribus capitulum hoc conjunctum est superiori, & confectum est ex verbis B. Augustini, lib. 19. contra Faustum, c. 25. hinc inde acceptis, & interdum etiam immutatis. Quare præstat integrum illud caput perlegere.*

Gratian. *Sic, & cætera accipias.*

C. III. *De eodem.*

Item *in lib. de sancta virginitate* 1 *c. 14. & 15.*

Quisquis a præceptis non obtemperat, reus est, & debitor pœnæ. *& paulo post* b. §. 1. Præcepto Domini non obedire, peccatum est: consilio si uti nolueris, minus boni adipisceris, non mali aliquid perpetrabis. *Item Hieronymus* c *lib. 1. contra Jovinianum.* §. 2. Quod præcipitur, imperatur: quod imperatur, necesse est fieri: si non fiat, pœnam habet. *& infra.* §. 3. Ubi consilium datur, offerentis arbitrium est: ubi præceptum, necessitas est servientis. 2

Corr. Rom. ℊ 1 Virginitate,] *Restituta est citatio ex Polycarpo. Antea citabatur*, ex sermone Domini in monte. *Sic etiam.* §. Quod præcipitur, *restitutus est B. Hieronymo.*

ℊ 2 Servientis.] *Sequebantur hæc verba*, ut obediat; vel imperantis, ut ei obediatur: *quæ sunt expuncta auctoritate codicum vetustorum, & originalis.*

QUÆSTIO II.

De eo autem, quod quæritur, an de suis fratribus testes producere possint, multis auctoritatibus videtur esse prohibitum. Leges enim tam sacrorum canonum, quam secularium Principum prohibent adversus aliquem d *testem de sua domo produci. Contra se enim quisque testari potest, pro se vero minime. Quia ergo isti producuntur, ut pro seipsis testimonium ferant: (Non enim utilitatis suæ Ecclesiæ se penitus immunes arbitrantur futuros;) patet, quod eorum vox in talibus non est audienda. Sed distinctio* e *hæc, & testium examinatio in criminalibus causis servanda est; in civilibus autem non usquequaque. In criminali enim causa non licet testem de propria domo produci, in civili autem Prælatis Ecclesiæ licet.*

C. I. *Clerici pro sua Ecclesia testimonium ferre possunt.*

Unde Paschalis II. *Guidoni Archiepiscopo Viennensi, Apostolicæ sedis Legato scribit, dicens.*

Super prudentia tua plurimum admiramur, quod in negotio beati Stephani, Clericorum ipsorum acceptare nolueris testimonium. Diversæ namque sunt species causarum: nec in omnibus causis crimina agitantur. In criminibus f siquidem, accusatorum & testium illa districtio observanda est, quæ in canonibus continetur, ne qui ad probationem domestici assumantur. Cæterum in possessionum, vel hujusmodi negotiis hi potissimum assumendi sunt, qui eadem negotia tractaverunt, de quorum auditu & visu hæsitatio esse non debeat. Si ergo iidem Clerici idonei sunt ad assertionem causæ illius, nullatenus removeantur: sed sicut aliis literis deliberatum est inter S. Joannis, & S. Stephani Canonicos lis illa plenius decidatur.

Gratian. *Potest etiam intelligi aliter. Domestici ad probationem non admittantur, ut pro his videlicet, quorum sunt domestici, testimonium ferant. Hi autem (sicut supra de actoribus dictum est) non pro domesticis, sed pro Ecclesia, quæ mater est omnium pauperum, testimonium dicant. In conficiendis autem instrumentis secularium negotiorum Presbyteri non vocentur ad testimonium: sed si casu contractui eos interfuisse contigerit, jubente Episcopo testimonium dicant.*

C. II. *In conficiendis instrumentis Sacerdotes ad testimonium non vocentur.*

Unde in Synodo habita Romæ ab Eugenio Papa II. statutum est, cap. 13.

Quanquam g Sacerdotum testimonium credibilius habeatur, tamen ipsi in secularibus negotiis pro 1 testimonio, aut conficiendis instrumentis non rogentur, quia eos in talibus rebus esse non convenit. Si autem 2 eventu aliquo causæ interfuerint, & aliquid viderint, vel audie-

a *al. Clerici.* b *Matth. 19. Luc. 18. Marc. 10.* c *Matth. 5.* d *1. Cor. 6.* e *L. 5. moral. c. 8. ad 3. c. Job.* f *Sup. 1. q. 2. Sacerdos.* g *Luc. 6. Matth. 5.*

a *Polyc. lib. 1. tit. 24.* b *Cap. 15.* c *in vulgatis erat. Greg. in epist. ad Jovinianum.* d *al. extraneum.* e *al. distinctio.* f *al. criminalibus.* g *Polyc. lib, 4. tit. 31.*

audierint, ubi nullæ idoneæ sæcularium inveniantur personæ: ne veritas occultetur, & malus ut bonus æstimetur, in providentia proprii Episcopi sit, ut aut coram se, & competentibus judicibus, aut aliter honorifice veritatem a attollant.

Corr. Rom. ¶ 1 Pro testimonio,] *Sic est emendatum ex Conciliis Eugenii II. & Leonis IV. & Polycarpo. Antea enim legebatur*, pro conficiendis instrumentis ad testimonium non rogentur.

¶ 2 Si autem] *In Conciliis ipsis, & Polycarpo legitur*: Si enim eventæ causæ aliquid viderint, &c.

QUÆSTIO III.

Quod autem præter summam emolumenta sectari, sit usuras exigere, Augustini *auctoritate probatur*, *qui in Psalmum 36. ad vers.* Tota die, *scribit*, *dicens*:

C. I. *Qui plus, quam dederit, accipit, usuras expetit.*

SI b fœneraveris homini, id est, mutuam pecuniam tuam dederis, a quo aliquid plus, quam dedisti, expectes accipere, non pecuniam solam, sed aliquid plus, quam dedisti, sive illud triticum sit, sive vinum, sive oleum, sive quodlibet aliud, si plus, quam dedisti, expectas accipere, fœnerator es, & in hoc improbandus, non laudandus.

C. II. *Quicquid supra datum exigitur, usura est.*

Item Hieronymus *supra c Ezechielem, lib. 6. ad c. 18.*

PUtant d quidam usuram tantum esse in pecunia. Quod prævidens Scriptura divina, omnis rei aufert superabundantiam, ut plus non recipias, quam dedisti. *Item ibidem* §. 1. Alii pro pecunia fœnerata solent munuscula accipere diversi generis: & non intelligunt usuram appellari, & superabundantiam, quicquid illud est, si ab eo, quod dederint, plus acceperint.

C. III. *Quicquid sorti accedit, usura est.*

Item Ambrosius *in lib. de Tobia, c. 14.*

PLerique e refugientes præcepta legis, cum dederint pecuniam negotiatoribus, non in pecunia usuras exigunt, sed de mercibus eorum, tanquam usurarum emolumenta percipiunt. Ideo audiant, quid lex f dicat: *Neque usuram*, inquit, *escarum accipies, neque omnium rerum*. [*Item paulo post.*] §. 1. Et esca usura est, & vestis usura est, & quodcunque sorti accedit, usura est; quod velis ei nomen imponas, usura est. *Item paucis interjectis*. §. 2. Si quis instaurandum convivium putat, ad negotiatorem mittit, ut absynthiaci g 1 cupellam sibi gratis deferat: ad cauponem dirigit, ut Picenum vinum, aut Tyriacum h requirat: ad lanium, ut hilam i sibi procuret: ad alium, ut poma sibi adornet.

Corr. Rom. ¶ 1 Absynthiaci] *De hoc vino, quod tardam coctionem accelerat, ideoque instaurandis conviviis aptum est, meminit Dioscorides, lib. 5. c. 49. Lampridius de Heliogabalo inquit*, & rosato, atque absynthio K vulgus ad bibendum invitavit. *De hoc Alciatus parerg. lib. 7. c. ult.*

C. IV. *Quando amplius, quam debetur, exigitur, usura est.*

Item ex Concilio Agathensi. l

USura m est, ubi amplius requiritur, quam datur. Verbi gratia, si dederis solidos decem, & amplius quæsieris: vel dederis frumenti modium unum, & super aliquid exegeris.

Gratian. *Ecce evidenter ostenditur, quod quicquid ultra sortem exigitur, usura est.*

a *al. testificentur.* b *Sent. 3. dist. 37. Ivo p. 13. cap. 17.* c *Et ibi gl. ord.* d *Sent. ibid. Ivo p. 13. c. 18. Pann. l. 3. c. 160.* e *Ivo p. 13. c. 26.* f *Deut. 23.* g *al. absynthiati.* h *al. theriacum.* i *al. vulvam.* K *fortasse absynthiaco, aut absynthiato.* l *Cap. l. 1. c. 125.* m *Burch. l. 2. c. 126. Ivo part. 6. c. 200. Pannorm. lib. 3. cap. 161.*

QUÆSTIO IV.

Quod vero nec Clericis, nec Laicis liceat usuras exigere, probatur auctoritate Gelasii, & aliorum.

C. I. *A quæstibus negotiationis Clerici abstineant.*

Ait enim Gelasius Papa, *scribens Episcopis per Lucaniam & Siciliam, c. 17.*

CLerici a aut ab indignis quæstibus noverint abstinendum, & ab omni cujuslibet negotiationis ingenio, vel cupiditate cessandum: aut in quocunque gradu sint positi, si cessare 1 noluerint, mox a Clericalibus officiis abstinere cogantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Si cessare noluerint,] *Hæc non sunt in epistola, neque referuntur supr. distinct. 88. c. consequens, sed non sunt expuncta ab glossam.*

C. II. *Excommunicentur ministri, qui fœnerantur.*

Item ex Concilio Arelatensi I. *quod confirmavit Papa Sylvester, cap. 12.*

MInistri b, qui fœnerantur, placuit juxta formam divinitus datam eos a communione abstinere.

C. III. *Qui volunt esse in Clero, a studio negotiationis abstineant.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c. 2.*

CAnonum c statutis firmatum est, ut quicunque in Clero esse voluerit, emendi vilius, vel vendendi carius studio non utatur. Quod certe si voluerit exercere, cohibeatur a Clero.

C. IV. *Alienetur a Clero, usuras, aut superabundantiam exigens.*

Item ex Concilio Martini Papæ *d, c. 62.*

I. SI quis oblitus timorem Domini, & sanctam Scripturam, quæ dicit e: *Pecuniam suam non dedit ad usuram*, post hanc cognitionem magni 1 Concilii fœneraverit, & centesimas exegerit, aut ex quolibet negotio turpe lucrum quæsierit, aut per diversas species vini, vel frugis, vel cujuslibet rei, emendo, vel vendendo aliqua incrementa susceperit, de gradu suo dejectus, alienus habeatur a Clero.

Corr. Rom. ¶ 1 Magni Concilii] *Sic loquitur Martinus Bracarensis: quoniam hanc sententiam accepit ex capite 17. Concilii Nicæni, quod citatur inf. ead. c.* quoniam, *& in duobus vetustis Gratiani exemplaribus post hoc continuo illud subjungitur.*

C. V. *Pro pecunia, quam Clericus mutuo dedit, justo pretio species accipere potest.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c. 3.*

II. SI f quis Clericus solidum in necessitate præstiterit, hoc de vino, vel frumento accipiat, quod mercandi causa tempore statuto decretum fuerit venundari. Cæterum si speciem non habuerit necessariam, ipsum, quod dedit, sine ullo augmento recipiat.

C. VI. *Clericus non accipiat plus, quam commodavit.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *cap. 16.*

NUllus h Clericorum amplius recipiat, quam cuiquam accommodaverit: si pecuniam, pecuniam accipiat: speciem eandem, quantam dederit, accipiat: & quicquid aliud, tantum, quantum dederit, accipiat.

C. VII. *Etiam Laicis usura damnabilis est.*

Item Leo Papa, *epist. 1. c. 3.* i

Nec

a *Distinct. 88. consequens. §. proinde. Ivo p. 13. c. 28.* b *De ministris,*] *orig. Ivo p. 13. c. 10.* c *Burch. l. 2. c. 122. Ivo p. 13. c. 13. & p. 6. c. 197.* d *In Cap. Mart. Bracar.* e *Psal. 14.* f *Ivo p. 6. c. 369. & p. 13. c. 14. Pann. l. 3. c. 159.* g *In vulgatis erat, Agathensi 3.* h *Anselm. l. 7. c. 153. Burch. l. 2. c. 124. Ivo p. 6. c. 198. & p. 13. c. 9. Pann. l. 3. c. 158. Rab. pœnit. cap. 32.* i *Et in Concil. Aquisgr. c. 62.*

NEc *a* hoc quoque prætereundum esse duximus, quosdam lucri turpis cupiditate captos usurariam exercere pecuniam, & fœnore velle ditescere. Quod nos non dicam in eos, qui sunt in Clericali officio constituti, sed & in Laicos cadere, qui Christianos se dici cupiunt, condolemus. Quod vindicari acrius in eos, qui fuerint confutati, decernimus, ut omnis peccandi opportunitas adimatur.

C. VIII. *Ejiciantur a Clero turpia lucra sectantes.*

Item ex Nicæno *b* Concilio *cap.* 17.

QUoniam *c* multi Clerici avaritiæ causa turpia lucra sectantes obliti sunt divini præcepti, quo dictum est *d*: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram*: fœnerantes centesimas exigunt; statuit hoc sanctum Concilium, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipere, vel ex quolibet tali negotio turpia lucra sectari, vel etiam species frumentorum ad sescuplum dare, omnis, qui tale aliquid conatus *e* fuerit ad quæstum, dejiciatur a Clero, & alienus ab Ecclesiastico habeatur gradu.

Corr. Rom. ¶ *Supra dist.* 47. *hic idem canon affertur ex versione Dionysii, qui nunc ex prisca, quæ est in collectione Isidori.*

C. IX. *Turpe lucrum sequitur, qui minus emit, ut plus vendat.*

Item Julius Pada *f*.

QUicunque *g* tempore messis, vel vindemiæ non necessitate, sed propter cupiditatem comparat annonam, vel vinum, verbi gratia de duobus denariis comparat modium unum, & servat, usque dum vendatur denariis quatuor, aut sex, aut amplius, hoc turpe lucrum dicimus.

Corr. Rom. *Caput hoc apud Burchardum, & Ivonem p.* 6. *c.* 201. *& in Pannormia citatur ex decretis Julii Papæ usurariis missis. Verum idem Ivo p.* 13. *c.* 21. *citat ex capitularibus, quorum lib.* 1. *c.* 131. *habetur.*

C. X. *Rapinam facit, qui usuram accipit.*

Item Ambrosius *in libro de bono mortis cap.* 12.

SI quis usuram acceperit, rapinam facit, vita non vivit.

C. XI. *Non minus crudelis est, qui pauperem trucidat fœnore, quam qui diviti aliqua rapit.*

Item Augustinus *ad Macedonium epist.* 54.

QUid *h* dicam de usuris, quas etiam ipsæ leges, & judices reddi jubent? An crudelior est, qui subtrahit aliquid, vel eripit diviti, quam qui trucidat pauperem fœnore? Hæc, atque hujusmodi male utique possidentur, & vellem, ut restituerentur, sed non est, quo judice repetantur. Jam vero, si prudenter intueamur, quod scriptum *i* est: *Fidelis hominis totus mundus divitiæ sunt, infidelis autem, nec obolus*: nonne omnes, qui sibi videntur gaudere licite conquisitis, eisque uti nesciunt, aliena possidere convincimus? Hoc enim certe alienum non est, quod jure possidetur: hoc autem jure, quod juste: & hoc juste, quod bene. Omne igitur, quod male possidetur, alienum est: male autem possidet, qui male utitur.

Gratian. *Porro, a quo usuræ exigendæ sint*, Ambrosius *testatur dicens in libro de Tobia c.* 15.

C. XII. *Ab illo usuram exigere possumus, cui jure nocemus.*

AB K illo usuram exige, cui merito nocere desideras: cui jure inferuntur arma, huic legitime indicantur usuræ, quem bello vincere facile non potes, de hoc cito potes centesima vindicare te. Ab hoc usuram exige, quem non sit crimen occidere. Sine ferro dimicat, qui usuram flagitat: sine gladio se de hoste ulciscitur, qui fuerit usurarius exactor inimici. Ego ubi jus belli, ibi etiam jus usuræ.

QUÆSTIO V.

1 ps QUod vero eleemosynæ non sint faciendæ ex fœnore, vel usuris, nec ex quolibet male acquisito, Augustinus testatur in libro de verbis Domini serm. 35.

C. I. *De usuris eleemosynæ fieri non possunt.*

NOlite *a* velle eleemosynas facere de fœnore, & usuris.

C. II. *Oblatio de rapina reprobatur a Deo.*

Item Ecclesiastici 34.

IMmolans *b* ex iniquo, oblatio est maculata. *& infra*. Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificium de substantia pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium vita pauperis est. Qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.

C. III. *Non est aliquid rapiendum divitibus, ut detur egenis.*

Item Augustinus *in lib.* 50. *Homiliarum hom.* 7.

FOrte aliquis hoc secum cogitat, & dicit: Multi sunt Christiani divites, avari, cupidi; non habebo peccatum, si suum illis abstulero, & pauperibus dedero. Unde enim illi nihil boni agunt, mercedem habere potero, si ego eleemosynas dedero. Etiam in hac re parcat unusquisque animæ suæ: quia hujusmodi cogitatio ex Diaboli calliditate suggeritur. Nam etiamsi totum tribuat pauperibus, quod abstulerit, addit potius peccata, quam minuat.

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Hieronymus.

NEmo qui *c* rapit, moriens, si habet, unde reddat, salvatur. Si eos, quorum fuit, invenire non poterit, Ecclesiæ, vel pauperibus tribuat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc, & sequens Palea absunt a plerisque vetustis, etiam in quibus cæteræ esse solent. In uno autem habentur supra ead. q.* 4. *post c.* si quis usuram.

C. V. *De eodem.* PALEA.

Item Ambrosius.

RApinam emere non licet, nisi ea intentione, ut cui est ablata, reddatur.

C. VI. *Furtum committit, qui inventum non reddit.*

Item Augustinus *in lib.* 50. *d Homiliarum hom.* 9.

SI *e* quid invenisti, & non reddidisti, rapuisti: quantum potuisti, fecisti. Quia plus non invenisti: ideo non plus rapuisti. Qui alienum negat, si posset, & tolleret. *& paucis interjectis*. §. 1. Deus cor inrerrogat, non manum.

C. VII. *Qui de rebus concessis, & bene quæsitis eleemosynam impendit, illa placet Deo.*

Item Gregorius *lib.* 7. *epist.* 110. *ad Siagrium.*

ELeemosyna *f* Redemptoris nostri oculis illa placet, quæ non ex illicitis rebus, & iniquitate congeritur

a *Polyc. l.* 4. *t.* 31. *Burch. l.* 2. *c.* 123. *Ans. l.* 7. *c.* 149. *Ivo p.* 6. *c.* 65. b *Et in Aquisgr. c.* 40. c *dist.* 47. *quoniam multi. Burch. l.* 2. *c.* 12. *Ivo p.* 13. *c.* 8. d *Psal.* 14. e *al. commentus.* f *Cap. l.* 1. *c.* 131. g *Polyc. ibid. Burch. l.* 2. *c.* 127. *Ivo p.* 6. *c.* 201. *& p.* 13. *c.* 21. *Pann. l.* 3. *c.* 161. h *Polyc. l.* 6. *t.* 20. i *Prov.* 17. K *ibi inquit) orig. Ivo p.* 23. *c.* 37.

a *Ivo p.* 13. *c.* 16. b *Immolantis) orig.* c *al. in rapina moriens.* d *& serm.* 21. *de verbis Apost.* e *Polyc. l.* 6. *t.* 16. f *Polyc. l.* 2. *t.* 1. *Pann. l.* 2. *c.* 191.

ritur, sed quæ de rebus concessis, & bene acquisitis impenditur.

Corr. Rom. ❡ *In epistola B. Gregorii verbis hujus capitis præponuntur verba capitis*, non est putanda, *supra* 1. *q.* 1.

C. VIII. *Peccat, qui rem inventam non reddit.*

Item Hieronymus *in lib.* a *Levitici.*

MUlti sine peccato putant esse, si alienum, quod invenerint, teneant: & dicunt, Deus mihi dedit, cui habeo reddere? Discant ergo, peccatum hoc esse simile rapinæ, si quis inventa non reddat.

C. IX. *Bonus usus non justificat injuste quæsita.*

Item Augustinus *lib. de bono conjugali, c.* 14.

NEque enim si agris inique, ac perperam invasis, ita quisque b utatur, ut ex eorum fructibus largas eleemosynas faciat, ideo rapinam justificat. §. 1. Neque si alius ruri paterno, vel juste quæsito, avarus incumbat, ideo culpanda est juris civilis regula, qua possessor legitimus factus est. §. 2. Nec tyrannicæ factionis perversitas laudabilis erit, si regia clementia tyrannus subditos tractet. §. 3. Nec vituperabilis ordo Regiæ potestatis, si Rex crudelitate tyrannica sæviat. Aliud est namque, injusta potestate juste velle uti: & aliud est, justa potestate injuste velle 1 uti.

Corr. Rom. ❡ 1 Velle uti.] *Post hæc verba apud B. Augustinum sequitur cap.* concubinæ, *infra* 32. *q.* 2.

C. X. *Cum alterius detrimento alteri subvenire non licet.*

Item Ambrosius *lib.* 3. *de officiis, c.* 9.

DEnique si non potest subveniri alteri, nisi alter lædatur, commodius est neutrum juvari, quam gravari alterum. Ideoque in causis pecuniariis intervenire non est Sacerdotis: in quibus non potest fieri, quin frequenter lædatur alter, qui vincitur: quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus: posse autem solius Dei est.

C. XI. *Eleemosynæ, & sacrificia non placent Deo, quæ offeruntur ex scelere.*

Item Gregorius *in regesto, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 126. *Recaredo Regi.*

SCriptum c est d: *Victimæ impiorum abominabiles Deo: vota justorum placabilia:* neque enim in omnipotentis Dei judicio, quod datur, sed a quo detur, inspicitur. Hinc est enim, quod scriptum est e: *Respexit Dominus ad Abel, & ad munera ejus: ad Cain autem, & munera ejus non respexit.* Dicturus quippe, quia Dominus respexit ad munera, præmisit solicite, quia respexit ad Abel. Ex qua re patenter ostenditur, quia non offerens a muneribus, sed munera ab offerente placuerunt 1. *Dona f quippe iniquorum non probat altissimus: nec respicit in oblationes eorum, nec in multitudine sacrificiorum, eorum propitiabitur peccatis.* Item: *Longe g est Dominus ab impiis: & orationes justorum exaudiet.*

Corr. Rom. ❡ 1 Placuerunt.] *Hucusque B. Gregorius, sicut supra* 3. *q.* 7. *c.* in gravibus, *est notatum.*

2 pars. Gratian. *Contra in Exodo* h *legitur, quod filii Israel, exituri de Ægypto, a vicinis suis acceperunt mutuo vasa aurea & argentea, ex quibus postea ædificaverunt tabernaculum Domino. His respondet* Augustinus i *in lib. quæst. Exod. q.* 39.

C. XII. *Non licet aliena rapere exemplo Israelitarum spoliantium Ægyptios.*

DIxit k Dominus ad Moysem: *Petat vir a proximo, & mulier a proxima, vasa aurea, & argentea, & vestem.* Non hinc quisquam sumendum exemplum putare debet ad expoliandum isto modo proximum. Hoc enim Deus jussit, qui noverat, quid quemque pati oporteret. Nec Israelitæ furtum fecerunt; sed Deo jubenti ministerium præbuerunt.

a *Origenes hom.* 4. *ad c.* 6. *Levitici.* b *al. quisquam.* c 3. *q.* 7. *in gravibus.* d *Proverb.* 15. e *Genes.* 4. f *Ecclesiast.* 34. g *Proverb.* 15. h *Exod.* 3. i *Paulo aliter in orig.* k *Burchard. l.* 11. *c.* 53. *Ivo p.* 13. *c.* 2.

3 pars. Gratian. *Item objicitur. Aliena rapere non est contra præceptum. Nullo siquidem Dei mandato rapina videtur prohibita. Sed nomine furti omnis illicita usurpatio rei alienæ intelligitur.*

C. XIII. *Majoris pœnæ est violenter aliquid eripere, quam furari.*

Unde Augustinus *in eodem lib. q.* 71.

POEnale a est occulte auferre: multo majoris pœnæ est visibiliter eripere. Auferre ergo nolenti, sive occulte, sive palam, habet præceptum suum. Furti 1 enim nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed utique furti nomine in lege Veteris Testamenti & rapinam intelligi voluit. A parte enim totum significavit, quicquid illicite rerum proximi aufertur.

Corr. Rom. ❡ 1 Furti enim] *Hæc sunt verba B. Augustini, licet mutato orationis ductu: quæ autem antecedunt, apud ipsum non sunt inventa. Integer locus B. Augustini de furto & mœchia, habetur infra* 32. *q.* 4. meretrices.

Gratian. *His auctoritatibus probatur, quod neque ex rebus inventis, neque ex male conquisitis, eleemosynam quisquam facere potest.*

4 pars. §. 1. *Sed* Augustinus *contra testatur serm.* 35. *de verbis Domini, dicens.*

C. XIV. *De male acquisitis bonum fieri potest.*

QUi b habetis de malo, facite inde bonum. Qui non habetis de malo, nolite acquirere de malo. Esto bonus tu, qui bonum facis de malo, & cum cœperis aliquid boni facere de malo, noli remanere tu malus. Nummi tui convertuntur in bonum, tu autem remanes malus?

Gratian. *Sed hoc multipliciter intelligitur. Facit enim de malo bonum, qui reddit, quod illicite abstulit. Nomine etiam mali, cura & solicitudo mortalium exprimitur. De malo ergo bonum facit, qui pauperibus dispensat, quod cum labore & solicitudine acquisivit, juxta illud Evangelii* c: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. *Vel ex malo acquiritur, quod ex turpi causa possidetur: veluti cum Mathematicus ex arte, quam docet, vel ex futuris, quæ prænuntiat, nonnulla lucratur. Quæ vero de malo sic acquiruntur, in bonum possunt converti. De peccato etiam aliqua nonnunquam acquiruntur, quæ pauperibus juste erogantur.*

C. XV. *Quæ male acquiruntur, aliquando bene possunt expendi.*

Unde Augustinus *ad Macedonium, epist.* 54.

NOn d sane, quicquid ab invito sumitur, injuriose aufertur. Nam plerique nec Medico volunt reddere honorem suum, nec operario mercedem: nec tamen hæc, quæ ab invito accipiunt, per injuriam accipiunt, quæ potius per injuriam non darentur. §. 1. Sed e non ideo debet judex vendere justum judicium, aut testis verum testimonium, quia vendit Advocatus justum patrocinium, Jurisperitus verum consilium. Illi enim inter utramque partem ad examen f adhibentur: isti ex una parte consistunt. Cum autem judicia & testimonia, quæ nec justa, nec vera vendenda sunt, iniqua & falsa venduntur: multo sceleratius utique pecunia sumitur, quia scelerate etiam, quamvis a volentibus datur. Ille tamen solet tanquam male sibi ablatam pecuniam repetere, qui justum judicium emit: quoniam venale esse non debuit. Qui vero pro iniquo judicio dedit, vellet quidem repetere, nisi timeret, vel puderet emisse. §. 2. Sunt aliæ personæ inferioris loci, quæ ab utraque parte non insolenter accipiunt, sicut Officialis, & qui g amovetur, & cui admo-

a 32. *quæst.* 4. *meretrices. Sent.* 3. *dist.* 37. *Burch. l.* 11. *c.* 54. *Ivo p.* 13. *c.* 3. *Polyc. l.* 6. *tit.* 16. *Ans. l.* 11. *c.* 109. b *Ivo p.* 13. *c.* 16. c *Luc.* 16. d *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. e *Sup.* 11. *q.* 3. *non licet.* f *examina.* g *a quo*] *orig.*

admovetur officium. Ab his extorta per immoderatam improbitatem, repeti solent: data 1 per tolerabilem consuetudinem, non solent: magisque reprehendimus, qui talia insitate repetiverunt, quam qui ea de more sumpserunt: quoniam multæ necessariæ personæ rebus humanis vel invitantur hujusmodi commodis, vel tenentur. §. 3. Isti, si viam vitæ mutaverint, aut excellentioris conscenderint sanctitatis gradum, facilius ea, quæ hoc modo acquisierunt, tanquam sua, pauperibus largiuntur, quam eis, a quibus accepta sunt, tanquam aliena restituant. §. 4. Qui vero contra jus societatis humanæ furtis, rapinis, calumniis, oppressionibus, invasionibus abstulerit, reddenda potius, quam donanda censemus, Zachæi *a* publicani Evangelico exemplo.

Corr. Rom. ℊ 1 Data per tolerabilem consuetudinem, non solent:] *Addita sunt hæc ex originali, sine quibus sequentia non satis constabant.*

QUÆSTIO VI.

1 ps Quod vero pœnitentia agi non possit, nisi res aliena reddatur, *testatur* Augustinus *ad Macedonium, epistola* 54.

C. I. *Pœnitentia non agitur, si aliena res non restituatur.*

SI *b* res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum: sed, ut dixi, cum restitui potest. Plerunque enim, qui aufert, amittit, sive alios patiendo malos, sive ipse male vivendo: nec aliud habet, unde restituat. §. 1. Huic certe non possumus dicere, redde, quod abstulisti, nisi cum habere credimus, & negare. Ubi quidem si aliquos sustinet cruciatus a repetente 1, dum existimatur habere, quod reddat, nulla est iniquitas: quia etsi non est, unde reddat *c* ablatam pecuniam, merito tamen, dum eam per molestias corporales reddere *d* compellitur, peccati, quo male ablata est, pœnas luit. §. 2. Sed inhumanum non est, etiam pro talibus intercedere, tanquam pro reis criminum, non ad hoc, ut minime restituantur aliena; sed ne frustra homo in hominem sæviat. *& paulo post.* §. 3. Illud vero fidentissime dixerim, eum, qui pro homine ad hoc intervenit, ne male ablata restituat, & qui ad se confugientem (quantum honeste potest) ad restituendum non compellit, socium esse fraudis, & criminis. Nam misericordius opem nostram talibus subtrahimus, quam impendimus. Non enim opem fert, qui ad peccandum adjuvat 2, ac non potius subvertit, atque opprimit. §. 4. Sed nunquid ideo nos aut exigere, aut ad exigendum tradere vel possumus, vel debemus? Agimus quantum Episcopalis facultas dat *e*, & humanum quidem nonnunquam, sed maxime ac semper divinum judicium comminantes. Nolentes autem reddere, quos novimus & male abstulisse, & unde reddant, habere, arguimus, increpamus, obtestamur *f*, quosdam clam, quosdam palam, sicut diversitas personarum diversam videtur posse recipere *g* medicinam.

Corr. Rom. ℊ 1 Repetente] *Sic emendatum est ex codice epistolarum Vaticano, & editione Antuerpiana, cum antea legeretur*, repente.

ℊ 2 Adjuvat, *Quæ sequuntur, emendata sunt ex codicibus epistolarum impressis, & manuscriptis. Antea legebatur*, qui ad peccandum adjuvat, ac non potius adjuvat, sed obviat subvertendo, atque opprimendo. *Glossa autem optime convenit in vocem*, adjuvat, *suo loco positam.*

2 pars. Gratian. *Si vero rem alienam quis consecraverit, non eandem, sed æstimationem ejus restituere debet.*

a Luc. 19. *Sequitur apud B. August. c. quid dicam. sup. ead. q.* 4. b *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Ivo p.* 13. *c.* 4. *& p.* 15. *c.* 25. c *al. luat.* d *al. redhibere.* e *datur,*] *orig.* f *& detestamur,*] *orig.* g *al. velle accipere.*

C. II. *Qui rem alienam consecrat, ejus æstimationem restituat.*

Unde Gregorius *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 58. *Fantino defensori.*

COmperimus, nullam extitisse causam, pro qua res Judæorum 1 potuissent rationabiliter occupari, atque eas esse inconsulte, ac temere consecratas. Idcirco experientiæ tuæ præcipimus, ut quia, quod semel consecratum est, eis non valet ultra restitui, studii tui sit, ut ipse Episcopus debeat pretium dare.

Corr. Rom. ℊ 1 Judæorum] *Reposita est hæc dictio ex epist. B. Gregorii, ut intelligatur facilius, quo referantur ea, quæ in hoc capite continentur: ac nonnulla etiam alia sunt emendata.*

3 pars. Gratian. *Pro malis autem apud Principes Ecclesiæ debet intercedere, non eos temerario ausu defendere.*

C. III. *Ecclesia pro malis intercedat, non eos temerario ausu defendat.*

Unde Gregorius *Romano defensori, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 24.

HI *a*, qui in furtis publicis implicati sunt, a nobis non videantur injuste defendi, ne opinionem male agentium ex indiscretæ defensionis ausu in nos ullo modo transferamus: sed quantum decet Ecclesiam, admonendo, & verbum intercessionis adhibendo, quibus valetis, succurrite: ut & illis opem feratis, & opinionem sanctæ Ecclesiæ non inquinetis.

Corr. Rom. ℊ *Infra* 23. *q.* 5. reos, *refertur summa hujus capitis, cum hic sint propria verba B. Gregorii.*

4 pars. Gratian. *Furtum autem non tam in quantitate rei, quam in effectu furantis consideratur.*

C. IV. *Non solum in majoribus furtum committitur, sed etiam in minoribus.*

Unde Hieronymus *in epistolam ad Titum, ad c.* 2.

FUr *b* autem non solum in majoribus, sed etiam in minoribus judicatur. Non enim id, quod furto ablatum est, sed mens furantis attenditur. Quomodo in fornicatione non idcirco diversa fit fornicatio, si mulier sit pulchra, aut deformis, ancilla, aut ingenua, paupercula, aut opulenta, sed qualiscunque illa fuerit, una est fornicatio: ita & in furto, quantumcunque quis abstulerit, furti crimen incurrit.

Corr. Rom. ℊ *Referuntur verba B. Hieronymi, nonnullis tamen omissis, & mutatis: quemadmodum etiam apud Burchardum, & Ivonem.*

CAUSA XV.

QUidam Sacerdos *c in crimen carnis lapsus esse perhibetur, antequam Sacerdotalem benedictionem consequeretur. Postquam vero Sacerdotium adeptus est, in furorem versus quendam interfecit. Recuperata vero sanitate, apud Episcopum accusatur ab ea, cum qua lapsus esse dicitur. Episcopus autem die Dominico causam examinat. Sacerdos inficiatur crimen sibi illatum: quorundam Clericorum sibi patrocinia quærit: illi vero non sine pretio sibi patrocinantur: tandem Episcopus confessionem quæstionibus extorquet: demum solus, & absque Synodali audientia illum sententia ferit.*

1. *Quæritur autem, an ea, quæ mente alienata fiunt, sint imputanda.*
2. *Secundo, an pro impensis patrociniis liceat Clericis munera exigere.*
3. *Tertio, an ex mulieris confessione iste sit condemnandus.*
4. *Quarto, an die Dominico ejus causa sit ventilanda.*
5. *Quinto, an sibi neganti purgatio sit deferenda.*
6. *Sexto, an ejus confessio cruciatibus sit extorquenda.*

 7. Septi-

a *Polyc. lib.* 6. *tit.* 16. b *al. Furtum. Polyc. ibid. Burch. l.* 11. *c.* 55. *Ivo p.* 13. *c.* 41. c *al. Clericus.*

7. *Septimo, an absque Synodali audientia Episcopus valeat Sacerdotem damnare.*
8. *Octavo, si sponte confessus, aut ab aliis convictus fuerit, quod ante ordinationem peccaverit, an suscepti ordinis officium exequi sibi liceat.*

QUÆSTIO I.

1 *Quod autem ea, quæ alienata mente fiunt, non sint imputanda, facile videtur posse probari. Peccata namque alia penes voluntatem animi, alia circa naturæ infirmitatem videntur consistere. Est autem voluntas (ut ait Augustinus lib. 1. a retractat. cap. 15.) animi motus cogente 1 nullo ad aliquid vel non imitandum 2, vel adipiscendum. Quod propterea dictum est, ut hac definitione volens a nolente discerneretur. §. 1. Ex b voluntate itaque peccata procedunt, quæ libero mentis arbitrio, & delinquentis proposito committuntur. §. 2. Porro infirmitas alia est animi, alia carnis. Infirmitas animi est ignorantia. Carnis infirmitas est concupiscentia. Ex utraque autem infirmitate, quæ procedunt, imputantur ad pœnam. Unde de quibusdam ignorantibus dictum est c:* Si quis ignorat, ignorabitur. *Tales illi erant, de quibus Christus ait d Apostolis:* Extra Synagogam facient vos, quia arbitrabuntur obsequium se præstare Deo. *De eisdem etiam Apostolus e scribit in epistola ad Romanos:* Testimonium illis perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. *Nullum tamen eorum in sua perfidia perseverantem hæc ignorantia excusat. Ex carnis infirmitate procedunt, quæ naturæ languore fiunt: quæ nisi imputarentur ad pœnam, nequaquam Apostolus lege carnis gravatus diceret:* Infelix f ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus &c. *sive ergo penes voluntatem, sive penes infirmitatem peccata consistant, semper imputantur ad pœnam. §. 3. Cui sententiæ illud Augustini de vera religione g c. 14. contrarium videtur:* Usque adeo peccatum voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium, & hoc quidem adeo manifestum est, ut nulla hinc Doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. *Quare aut negandum est peccatum committi, aut fatendum est voluntate committi. §. 4. Sed hoc non generaliter de omnibus peccatis intelligendum esse, idem Augustinus in lib. primo retractat. c. 13 ostendit dicens:* Usque adeo peccatum, voluntarium malum est, ut nullo modo peccatum sit, si non sit voluntarium. §. 5. Potest videri falsa hæc definitio: sed si diligenter discutiatur, invenietur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati *i*. Quamvis & illa, quæ non 3 immerito non voluntaria peccata dicuntur, quia vel a nescientibus, vel a coactis perpetrantur, non omnino possint non K voluntaria dici. *Idem in eodem libro c. 15.* Definitio peccati, quam diximus: Peccatum est voluntas retinendi, vel consequendi, quod justitia vetat, & unde liberum est abstinere; propterea vera est, quia id definitum est, quod tantummodo peccatum est, non quod est etiam pœna peccati.

Corr. Rom. ¶ 1 Cogente nullo) *Hæc sunt addita ex B. Augustino, ut verba sequentia melius intelligantur.*

¶ 2 Imitandum) *Apud B. Augustinum in lib. de duabus animabus, & in lib. 1. retractat. legitur,* amittendum: *ob glossam tamen non est mutatum, sed sublata est priori loco vox,* imitandum, *quæ abest etiam a manuscriptis Gratiani codicibus. Nam in vulgatis erat,* ad aliquid imitandum, vel non imitandum.

¶ 3 Non immerito] *In libris B. Augustini impressis legitur,* immerito.

C. I. *Non sunt peccata nolentium, nisi nescientium.*

Idem *lib. 4. quæstionum q. 24. ad c. 15. Numerorum.*

Merito quæritur, quæ sint ipsa peccata nolentium. Utrum quæ a nescientibus committuntur, an etiam possit recte dici peccatum esse nolentis, quod facere compellitur. Nam & hoc contra voluntatem facere dici solet: sed utique vult propter quod facit: tanquam 1 si pejerare nolit: quod tamen facit, cum vult vivere, si scilicet quisquam, nisi fecerit, mortem minetur. Vult ergo facere, quia vult vivere: & ideo non per se ipsum appetendo, ut falsum juret, sed ut falsum jurando vivat. Quod si ita est, nescio, utrum possint dici ista peccata nolentium, qualia hic dicuntur expianda. Nam si diligenter consideratur, forte ipsum peccare nemo velit, sed propter aliud fit, quod vult, qui peccat. Omnes quippe homines, qui scientes faciunt, quod non licet, vellent licere. Usque adeo ipsum peccare nemo appetit propter hoc ipsum, sed propter illud, quod ex eo consequitur. Hæc si ita se habent, non sunt peccata nolentium, nisi nescientium, quæ discernuntur a peccatis volentium.

Corr. Rom. ¶ 1 Tanquam si pejerare nolit: quod tamen facit.] *Hæc non sunt in vulgatis codicibus B. Augustini.*

C. II.

Dig. tit. de Injuriis *l. 3. a*

Illud relatum peræque est, eos, qui injuriam pati possunt, & facere posse: sane sunt quidam, qui facere non possunt, ut puta furiosus, & impubes, qui doli capax non est. Namque hi injuriam pati solent, non facere. Cum enim injuria ex affectu facientis consistat, consequens erit dicere, hos, sive pulsent, sive convitium dicant, injuriam fecisse non videri. Itaque pati quis injuriam, etiamsi non sentiat, potest: facere nemo, nisi qui scit se injuriam facere, etiamsi nesciat, cui faciat. Quare si quis per jocum percutiat, aut dum certat, injuriarum non tenetur. Si quis hominem liberum ceciderit *b*, dum putat servum suum, in ea causa est, ne injuriarum teneatur.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus a capite,* merito *usque ad cap.* mulier, *nulla est distinctio capitulorum.*

Gratian. *Itaque, ut ex præmissis apparet, sive ex voluntate, sive ex infirmitate peccata procedant, palam est illa imputari. Sed carnis infirmitas dupliciter intelligitur. Est enim languor naturæ, qui carnis concupiscentia appellatur, quæ verius animæ infirmitas dici potest: sed ideo carnis infirmitas dicitur, quia accidit animæ ex corruptæ c carnis conjunctione. Porro alia est infirmitas, quæ propria carnis dicitur, qua [elementorum, seu humorum concordia turbata] ipsa caro afficitur, & tandem dissolvitur. §. 1. Similiter animi infirmitas duplex est: Una, quæ vitium appellatur, qua anima a Deo separatur, ut est ira, odium, & alia hujusmodi. Alia infirmitas animi, quæ cum ipsa non sit peccatum, est tamen pœna; & causa peccati, ut est oblivio, & ignorantia. Furor autem, cum non sit peccatum, est tamen pœna peccati, ut febris, & cæteræ passiones, quas proprie carnis dicimus esse: quarum motus, id est, ea, quæ illis perturbantibus fiunt, nulli imputantur ad pœnam. §. 2. Sed objicitur de Lamech, qui cum cæcus esset, Cain interfecit: nec eum excusavit cæcitatis infirmitas. Unde dictum est d:* Septuplum ultio dabitur de Cain: de Lamech vero septuagies septies. *Sed cæcitas ignorantiæ similis est. §. 3. Ex utraque enim quædam fiunt, quæ imputantur: quædam vero minime. Cæcus namque si debitum suæ uxori se credens reddere, alienam polluit, non est reus adulterii. Si autem ludo, vel exercitatione virium vel venatione jaculum mittens aliquem perimat, quia ab eo penitus hoc debet esse alienum, homicidii reus habetur. Mens vero alienata furore, cum sui compos non sit, eorum, quæ admittit, reatum non contrahit, quia facultatem deliberandi non habuit. Unde pupillo, & furioso in maleficiis subvenitur: ut non eis imputentur ad pœnam, quæ ex mentis deliberatione non processerunt 1. Quod non solum humanis, sed etiam divinis legibus noscitur approbatum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Processerunt) *Hoc loco in vulgatis erant interjecta hæc verba,* ff. t. de injuriis, illud relatum. *Require supra, quæ absunt a manuscriptis, ideoque inducta.*

a *Et in l. de duab. anim. c. 10.* b *Sent. 2. dist. 47.* c *1. Cor. 14.* d *Jo. 16.* e *Rom. 10.* f *Rom. 7.* g *Sent. 2. dist. 35.* h *Et in l. de duab. an. c. 11.* i *hic omittuntur aliquot verba.* K *sine voluntate committi) orig.*

a *Lib. 47. ff. t. 10.* b *al. occiderit.* c *al. conjunctæ carnis corruptione.* d *Gen. 4.*

C. III.

Ait enim Augustinus *de parvulis in lib. de fide ad Petrum Diaconum cap.* 30.

FIrmissime *a* tene, & nullatenus dubites, exceptis illis, qui pro nomine Christi suo sanguine baptizantur, nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic a malis suis fuerit per pœnitentiam, fidemque conversus, & per Sacramentum fidei, & pœnitentiæ, id est, per Baptismum liberatus. Et majoribus quidem necessarium esse, & pœnitentiam de malis suis agere, & fidem catholicam secundum regulam veritatis tenere, & sacramentum Baptismatis accipere: parvulis vero, qui nec propria voluntate credere, nec pœnitentiam pro peccato, quod originaliter trahunt, agere possunt, Sacramentum fidei, quod est sanctum Baptisma, quandiu rationis ætas eorum capax esse non potest, sufficere ad salutem.

Gratian. *Ex eo autem, quod in fine hujus auctoritatis dicitur:* Quamdiu *scilicet* rationis eorum ætas capax esse non potest: *evidenter datur intelligi, nulli post Baptismum peccata imputari, sive sit adultus, sive impubes, nisi rationis sit capax. Unde etiam de brutis animalibus eadem ratio ab Augustino in eodem lib. c. 3. redditur: quare sua facta eis non imputentur:* Animalia igitur, *inquit*, præsentis seculi cursum, atque ornatum secundum Creatoris incomprehensibilem peragunt voluntatem, quæ de suis factis nullam rationem redditura sunt, quia rationabilia non sunt. Nunquid *d* enim de bobus cura est Deo? Homines vero, quia rationales facti sunt, & de se, & de omnibus rebus, quas in usum vitæ præsentis acceperunt, rationem reddituri sunt Deo, & pro suorum actuum qualitate recipient aut pœnam, aut gloriam. *Sacræ tamen legis auctoritate animalia jubentur interfici, non propter conscientiam peccati, sed quia refricant memoriam facti.*

C. IV. *Non propter culpam, sed propter memoriam facti pecus occiditur, ad quod mulier accesserit.*

Unde Augustinus *super Leviticum ad c. 20. q.* 74.

MVlier *c*, quæ accesserit ad omne pecus, & vult ascendi ab eo, interficietis mulierem, & pecus: morte moriantur, rei sunt. §. 1. Quæritur, quomodo sit reum pecus, cum sit irrationale, nec ullo modo legis capax. *& infra*. Pecora inde credendum est jussa interfici, quia tali flagitio contaminata, indignam refricant facti memoriam.

2 ps Gratian. *De furiosis autem evidentissime scribit* Augustinus *in lib. quæstionum Veteris, & Novi Testamenti q. 2. in fine ita dicens.*

C. V. *Culpa non necessitate, sed voluntate reum constringit.*

ALiquos *d* scimus subito dementes factos, fuste, ferro, lapidibus, morsibus, multis nocuisse: quosdam etiam occidisse, captos autem industria, & judiciis *e* oblatos minime reos factos: eo quod non voluntate, sed impellente vi, nescio qua, hæc gesserint, nescientes. Quomodo enim reus constitueretur, qui nescit, quid faciat?

C. VI. *Reus voluntate, non necessitate constringitur.*

Item Ambrosius *in Hexameron f, in tractatu primi diei.*

ILla cavenda sunt, quæ ex nostra voluntate prodeunt delicta juventutis, & irrationabiles passiones corporis. Quorum igitur nos sumus Domini, horum principia extrinsecus non requiramus, nec derivemus in alios, sed agnoscamus ea, quæ proprie nostra sunt. Quod enim possumus non facere, si volumus, hujus electionem mali nobis potius debemus, quam aliis adscribere. Ideo etiam in judiciis istis voluntarios reos, non ex necessitate compulsos, culpa stringit, pœna condemnat. Neque enim si per furorem aliquis innocentem peremerit, obnoxius morti est: quinetiam ipsius divinæ *a* legis oraculo si quis per imprudentiam intulerit necem, accipit impunitatis spem, refugii facultatem, ut possit evadere. Hoc igitur de eo, quod proprie malum videtur, dictum sit. Mala enim non sunt, nisi quæ crimine mentem implicant, & conscientiam ligant. §. 1. Cæterum pauperiem, ignobilitatem, ægritudinem, mortem nemo sapiens mala dixerit, nec in malorum sorte numeraverit: quia nec 1 contraria istis in bonis habentur maximis, quorum alia nobis ex natura, alia ex commoditate accidere videntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nec contraria istis) *Emendatum est ex originali. Nam antea legebatur:* quia necessaria ista in bonis &c. *In multis tamen antiquis finis hujus capituli est in verbo*, numeraverit.

C. VII. *Veniam habent, quæ ignorantes ebrii committunt.*

Idem *in libro de Patriarchis c. 6. l. 1. de Abraham.*

SAne discimus vitandam ebrietatem, per quam crimina cavere non possumus. Nam quæ sobrii cavemus, per ebrietatem ignorantes committimus. *& paulo post.* §. 1. Nesciunt quid loquantur, qui nimio vino indulgent: jacent sepulti: ideoque si qua per vinum deliquerint, apud sapientes judices venia quidem facta donantur, sed levitatis damnantur auctores.

C. VIII. *Inobedientia, vel concupiscentia non habet culpam in corpore non consentientis.*

Item Augustinus *lib. 1. c de civitate Dei c.* 25.

SI concupiscentia 1, vel inobedientia, quæ adhuc in membris moribundis habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi lege sua movetur; quanto magis absque culpa est in corpore non consentientis, si absque culpa est in corpore dormientis?

Corr. Rom. ¶ 1 Concupiscentia, vel] *In originali legitur:* Quod si illa concupiscentialis inobedientia.

C. IX. *Loth non de incestu, sed de ebrietate culpatur.*

Idem *lib. 22. contra Faustum c.* 44.

INebriaverunt *d* Lot filiæ ejus, & se nescienti miscuerunt. Quapropter culpandus est quidem: non tamen, quantum ille incestus, sed quantum illa meretur ebrietas.

C. X. *Nemo trahitur ad culpam, nisi ductus propria voluntate.*

Item Ambrosius *lib. 1. de Jacob, & vita beata c.* 3.

NOn est, quod cuiquam nostram adscribamus ærumnam 1, nisi nostræ voluntati. Nemo tenetur ad culpam, nisi voluntate propria deflexerit. Non habent crimen, quæ inferuntur reluctantibus. Voluntaria tantum commissa sequitur delictorum invidia, quam *e* in alios derivamus. Voluntarium sibi militem legit Christus: voluntarium servum sibi Diabolus auctionatur 2. Neminem jugo servitutis adstrictum possidet, nisi se prius peccatorum ære ei vendiderit.

Corr. Rom. ¶ 1 Ærumnam] *Apud B. Ambrosium legitur*, culpam: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 2 Auctionatur) *In vulgatis codicibus sequebatur*, & acquirit juri suo; *qua sunt expuncta, quoniam absunt a manuscriptis, & originali.*

C. XI. *Minister Dei est, qui invitus homicidium facit.*

Idem *in l. 2. de Cain, & Abel c.* 4.

NEc is, qui invitus aliquod fecerit homicidium, extra ministerium est. Siquidem lex ait *f* de eo: *Quia Deus dedit*

a *Ivo p. 1. c. 30.* b *1. Cor. 9.* c *Ivo p. 9. c. 108. Levit.* 20. d *Ivo p. 13. c. 92.* e *al. judicibus.* f *Lib. 1. c. 8.*

a *Deut. 4. & 19.* b *al. notantur*) orig. c *Et l. 2. contra Julianum in fin.* d *Ivo p. 9. c. 116. Gen. 19.* e *al. quod in alios derivemus.*) orig. f *Exod. 21. Deut. 19.*

dedit eum in manus ejus. Manus ergo ejus, instrumenti modo, divinæ ultioni ministerium præbuerunt. Levites igitur minister remissionis est. Percussor autem, qui tamen non ex dispositione, sed præter voluntatem fecerit homicidium, divinæ minister est ultionis. §. 1. Illud quoque specta, quia cum interficitur impius, Christus infunditur, & ubi abominatio aboletur, sanctificatio consecratur 1; quia Dominus dixit *a*: *In ea die, qua interfecero omne primogenitum Ægypti, sanctificabo mihi omne primogenitum Israel*. Quod non ad unum diem afflictionis Ægypti referes, sed ad omne tempus. 2

Corr. Rom. ¶ 1 Consecratur.] *Apud B. Ambrosium legitur*, congregatur.

¶ 2 Omne tempus.] *Post hæc in originali sequitur*, c. cum renuntiatur. *infra* 32. q. 1.

Gratian. *Cum itaque, qui invitus hominem interfecerit, minister Dei sit: cum innocentem furore perimens morti nequaquam obnoxius sit; cum subito dementes eorum, quæ faciunt, reatum minime gestent, patet hunc Sacerdotem homicidii reum non esse: unde nec Sacerdotio privari debet*.

§. 1. *Objicitur autem illud, quod est* in pœnitentiali Theodori. *b*

C. XII. *In se reversus pœnitentiam agat, qui insaniens aliquem occidit*.

I. SI *c* quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda est.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Vormaciensi, & apud Burchardum, & Ivonem hæc sequuntur*, quam ei, qui sana mente tale quid commiserit.

Gratian. *Sed hoc forte de eo intelligitur, quem propria culpa ad furorem perduxit*. §. 1. *Item objicitur: Sunt quædam, quæ etsi non imputentur ad pœnam, tamen impediunt sacramenti signaculum. Ambitio namque parentum filio non imputatur ad pœnam: cui tamen obest ad Ecclesiæ munus accipiendum. Sic quæ mente alienata fiunt, etsi non imputentur ad pœnam, tamen sacri muneris executionem impediunt*.

C. XIII. *Innocens est, qui non iratus, sed propter disciplinam casu aliquem interfecit*.

Unde Hieronymus *ait*. d

II. SI quis non iratus, sed propter disciplinam, palmam alicui dederit, & eventu occiderit, sicut fieri solet, quantum ad gratiam, innocens est: quia voluntatem, non opus requirit. Quantum autem ad legem, reus est: quia opera requirit. §. 1. Item si *e* in persecutione virgo fuerit oppressa, repellitur lege: quia opus inspicit, non voluntatem: In gratia autem quasi virgo suscipitur: quia non opera quærit, sed voluntatem.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis usque ad vers*. Item si in persecutione, *leguntur in homil.* 28 *operis imperfecti, ad c.*11. *Matthæi. Reliqua autem & fere eadem ibi leguntur, & simillima in comment. B. Hieronymi in idem* 11. *cap. Matth. Ipsa autem prorsus B. Hieronymi verba referuntur infra*, 32. *q.* 5. *c.* de pudicitia, *vers*. finge.

Gratian. *Sicut ergo, qui propter disciplinam casu homicidium facit, quantum ad legem, reus est, quantum ad gratiam, innocens: sic iste Sacerdos, qui furore homicidium fecit, quantum ad culpam innocens est, quantum ad suscepti muneris executionem reus probatur*. §. 1. *His ita respondetur. Non omnia, quæ ordinandum impediunt, ordinatum dejiciunt. Non enim potest ad Sacerdotium provehi, qui aliquando insanivit. Veruntamen si post Sacerdotium furere cœperit, non ideo Sacerdotio carebit: nisi forte nunquam ad sanæ mentis officium illum redire contingat. Sicut de quodam Episcopo Gregorius* f *scribit in regesto ad Eleutherium Episcopum*: Quamvis triste sit nobis, &c. *ut supra in causa*: Longa invaletudine gravatus.

a *Num*.3. b *In Conc. Vormaciens*. c.28. c *Burch*. l.6. c.25. *Ivo* p.10. c.154. d *Auctor operis imperf. in Matthæum*, hom.28. e 32. q. 5. de pudicitia. f 7. q. 1. quamvis.

QUÆSTIO II.

PRo impensis vero patrociniis *in* Tarraconensi Concilio *Clerici exigere munera prohibentur: in quo sic statutum legitur*, c. 10.

C. I. *Pro patrociniis impensis Clericus munera exigere non debet*.

OBservandum quoque decrevimus, ne quis Sacerdotum, vel Clericorum, more secularium judicum, pro impensis patrociniis munera audeat accipere *a*, nisi forte in Ecclesiis gratuito oblata: quæ non favore muneris videantur accepta, sed collatione devotionis illata. Quod si quis ista *b* probatur accipere, veluti exactor fœnoris, aut usurarum possessor, secundum statuta Patrum se noverit degradandum.

Gratian. *Hoc autem de illis intelligendum est, qui canonicam vitam professi, regulariter se victuros proposuerunt. Generali namque Ecclesiæ consuetudine receptum est, & moribus approbatum, ut Clerici more Advocatorum patrocinia impendant, & pro impendendis munera exigant, & pro impensis suscipiant*.

QUÆSTIO III.

TErtio *quæritur, an ex mulieris confessione iste sit condemnandus? In quo primo videndum est, an mulier Sacerdotem accusare valeat? Quod sacris canonibus omnino videtur esse prohibitum. Generaliter* c *enim statutum est ex decretis Fabiani Papæ, ut Sacerdotes Domini non accusent, nec in eos testificentur, qui sui ordinis non sunt, nec esse possunt. Mulieres autem non solum ad Sacerdotium, sed nec etiam ad Diaconatum provehi possunt. Unde nec Sacerdotes accusare, nec in eos testificari valent. Legibus* d *quoque cautum est, ut ob verecundiam sui sexus mulier apud Prætorem pro alio non intercedat: nisi forte suas, vel suorum injurias persequi voluerit. Hæc autem, quæ nec suas, nec suorum injurias persequitur, ad hanc accusationem admitti non debet*. §. 1. *E contra qui judicis personam gerere valet, ab accusatoris officio non removetur. Mulieres autem in Veteri Testamento populum judicasse, quicunque librum Judicum* e *legerit, ignorare non potest. Non itaque ab accusatione removeri possunt, quas etiam judicis personam frequenter gessisse constat: nec ulla serie divinarum Scripturarum ab accusatione prohibentur*. §. 2. *His ita respondetur. In veteri lege multa permittebantur, quæ hodie perfectione gratiæ abolita sunt. Cum enim mulieribus permitteretur populum judicare, hodie pro peccato, quod mulier induxit, ab Apostolo* f *eis indicitur verecundari, viro subditas esse, in signum subjectionis velatum caput habere. Quæ ergo his omnibus viro subjecta esse ostenditur, cui pro alio postulare non conceditur, ad accusationem admittenda non videtur*. §. 3. *E contra, quanquam passim, & indifferenter ad accusationem mulier non admittatur, sunt tamen quædam crimina, quorum accusationem mulier subire non prohibetur*.

C. I.

Unde in libro Codicis nono, *tit*. 1. *l*. 12. *Imp. Diocletianus scribit* g, *dicens*.

DE crimine, quod publicorum fuerit judiciorum, mulieri accusare non permittitur, nisi certis ex causis, id est, si suam, suorumque persequatur injuriam, secundum antiqui *h* juris statuta tantum, de quibus specialiter eis concessum est, non exacta subscriptione. Unde aditus Præses provinciæ inprimis examinabit, an tale sit crimen, cujus accusationem mulier subire non prohibeatur.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus ab initio quæstionis, usque ad cap. sane nulla est distinctio capitulorum*.

C. II.

a *al*. exigere. b *al*. ita. c 2. q. 7. *sicut Sacerdotes*. d ff. *de reg. jur. l. fœmina*. e *Jud*.4. f *Eph*. 5. g *tit. de his, qui accusare non possunt*. h *al. antiquitus statuta*.

C. II.

Item in libro Digestorum, *Paulus lib. 2. de adulteriis*, a *tit. de testibus*. *l. 18.*

EX eo, quod prohibet lex Julia de adulteriis, testimonium dicere condemnatam mulierem, colligitur, etiam mulieres in judicio testimonium *b* dicendi jus habere. *Item Digestis, titulo de accusationibus, & inscriptionibus l. 1. c.* §. 1. Non est permissum mulieri publico judicio quemquam reum facere: nisi scilicet parentum, liberorumque, & patroni, & patronæ, & eorum filii, filiæve, nepotis, neptisve mortem exequatur.

C. III.

Papinianus *leg. 2. eod. tit.*

CErtis de causis concessa est mulieribus publica accusatio: veluti si mortem exequantur eorum, earumque, in quos ex lege publicorum judiciorum testimonium invitæ non dicunt. §. 1. Idem & in lege Cornelia testamentaria Senatus statuit: sed & de testamento paterni liberti, vel materni, mulieribus publico judicio dicere permissum est. §. 2. Pupillis, ex consilio tutorum, patris mortem, item pupillæ avi sui mortem exequi, concessum est lege testamentaria. Nam & de patris quidem testamento pupillis agere divus Vespasianus permisit. Sed etsi non exhibeantur tabulæ, per interdictum possunt experiri. *Codice de iis, qui accusare possunt, d vel non lege quarta*. Imp. Alex. Dionysio. Uxor tua, si consobrini sui necem vindicandam existimat, adeat Præsidem provinciæ. *In Digestis ad legem Juliam Majestatis, lege octava, Papinianus libro 2. Responsorum. e.* §. 3. In quæstionibus læsæ Majestatis etiam mulieres audiuntur. §. 4. Et conjurationem denique Lucii *f* Catilinæ Fulvia mulier detexit, & M. Tullium Consulem indicio suo instruxit.

Gratian. *Quæcunque vero persona ad accusationem publicorum judiciorum, vel læsæ majestatis admittitur, eadem accusationem Simoniæ subire non prohibetur.*

C. IV. *Læsæ majestatis, & publicorum judiciorum, & Simoniæ accusatio æqualiter proponatur.*

Unde in primo lib. Codicis: Imp. Leo Armasio Præfecto Præt. leg. 29. g

SAne *h* quisquis hanc sanctam, & venerandam Antistitis sedem pecuniæ interventu subiisse, aut si quis, ut alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad *i* instar publici criminis, & læsæ Majestatis, accusatione proposita, a gradu Sacerdotii retrahatur. Nec solum hoc deinceps honore privari, sed perpetuæ quoque infamiæ damnari decernimus: ut eos, quos facinus par coinquinat, & æquat, utrosque similis pœna comitetur.

Gratian. *Cum autem sacris canonibus accusationes omnino submoveantur, quas leges seculi non ascifcunt, e diverso videntur admittendæ, quæ legibus seculi non prohibentur. Verum hoc non infertur. Quicunque enim Clericorum sacris canonibus nuptias contrahere prohibentur, etiam legibus Imperatorum. Non autem consequenter omnium copulam leges admittunt, quorum conjunctionem sacri canones non prohibent: Legibus* 1 *enim soli Cantores & Lectores: canonibus autem etiam Acolyti uxores ducere possunt. Quamvis igitur sacris canonibus submoveantur accusationes, quas leges seculi non ascifcunt, non ideo consequenter recipiuntur, quascunque Principum leges admittunt.* §. 1. *Sed (sicut circa hujus operis initium* κ *præmissum est) toties legibus Imperatorum in Ecclesiasticis negotiis utendum est, quoties sacris canonibus obviare non inveniuntur. Unde aut specialiter sacris canonibus mulier ab accusatione læsæ majestatis, & Simoniæ ostendatur prohibita, aut præmissis rationibus ad hujusmodi accusationem admittenda probetur.* §. 2. *Nec quisquam distinguere quærat, ad aliorum, non ad Sacerdotum accusationem in hoc casu Simoniæ mulieres esse admittendas. Cum enim generaliter legibus hoc eis permissum inveniatur, nisi quis specialiter aliqua lege hoc prohibitum ostenderit, ejus distinctio locum non habebit. Verum, cum contra generales regulas quædam crimina specialiter excepta sint, in quibus mulieri accusare permittitur, inter quæ fornicatio non numeratur: patet, quod hujus accusatio dupliciter infirmatur, & quia fornicationis crimen intendit, & quia dum de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet.*

Corr. Rom. ¶ 1 Legibus enim] *Discrepantia hæc legum, & canonum vera non est. Sed fortasse in hanc opinionem venit Gratianus ex quibusdam verbis novellæ vigesimæ secundæ, quæ in vulgatis authenticis habetur, coll. 4. tit. de nuptiis*. §. Sed & si quis inter reverendissimos constitutus Clericos, (ultra Lectorem, aut Cantorem dicimus) omnino contraxerit nuptias, hunc ex nostra constitutione cadere Sacerdotio constituimus, atque volumus. *Julianus autem antecessor eadem novella 22. num. 27. illud*, supra Lectorem & Cantorem, *exponit*, veluti Subdiaconus & Diaconus. *Hos autem canones etiam nuptiis prohibent. Et Leo in c.* lex continentiæ, *sup. dist. 31. fere iisdem verbis usus est, quibus Justinianus in hac novella, & nomine* Lectorum *omnes minores ordines significavit.*

C. V. *Rei professio adversus quemlibet admitti non debet.*

Unde Julius Papa *a scribit in decretis, c. 18. dicens.*

NEmini *b* (præterquam 1 de crimine læsæ majestatis) de se confesso credi potest *c* super crimen alienum: quoniam ejus, atque omnis Rei professio periculosa est, & admitti adversus quemlibet non debet.

Corr. Rom. ¶ 1 Præterquam de crimine læsæ majestatis] *Hæc exceptio in nullo ex locis indicatis habetur, præterquam apud Anselmum.*

Gratian. *Quia ergo ista de se confitetur, super alienum crimen ei credi non oportet, sed contra eam sua confessio interpretanda est.*

QUÆSTIO IV.

QUod vero die Dominico nec Episcopo, nec Presbytero causam aliquam ventilare liceat, in Tarraconensi Concilio *prohibetur, in quo sic statutum est, c. 4.*

C. I. *Ministri Ecclesiæ die Dominico causas ventilare non debent.*

NUllus *o* Episcoporum, aut Presbyterorum, vel Clericorum die Dominico propositum cujuscunque causæ negotium audeat ventilare *e*, nisi hoc tantum, ut Deo statuta solennia peragant. Cæteris vero diebus, convenientibus personis, illa, quæ justa sunt, habent licentiam judicandi, excepto *f* criminali.

C. II. *Solennibus diebus, & legitimorum jejuniorum secularia placita non agantur.*

Item ex Concilio apud Erphersfurt 1 habito, *præsente Rege Henrico.*

PLacita *g* secularia Dominicis diebus, vel aliis præcipuis festis, seu etiam in his diebus, in quibus legitima jejunia celebrantur, secundum canonicam constitutionem minime fieri decernimus. Insuper etiam sancta Synodus decrevit, ut nulla judiciaria potestas licentiam habeat sua auctoritate Christianos ad placitum bannire in supradictis diebus, id *h* est, septem dies ante Natalem Domini usque in octavas Epiphaniæ, & a Quinquagesima usque in octavas Paschæ, & septem dies ante nativitatem sancti Joannis Baptistæ: quatenus adeundi Ecclesiam, orationibusque vacandi liberius habeatur facultas.

Corr.

a *digest. l. 22. tit. 5.* b *al. testimonii.* c *lib. 48. tit. 2. leg. 1.* d *lib. 9. tit. 1. l. uxor.* e *lib. 48. tit. 4. l. in quæstionibus.* f *al. Sergii.* g *tit. 3. de Episcopis & Cler. l. si quemquam.* h *Cum sane si quis.*] *orig.* i *al. instar.* K *Dist. 10. c. 1.*

a *Et Dionysius, epist. 2.* b *Ansel. l. 3. c. 75. Ivo p. 5. c. 288. Pann. l. 4. c. 69.* c *al. oportet.*] *al. debet.* d *Ivo p. 4. c. 22.* e *al. judicare.* f *al. exceptis criminalibus negotiis.* g *Burch. l. 3. c. 21. Ivo p. 3. c. 53.* h *&*] *fortasse.*

Corr. Rom. ℊ 1 Erphersfurt) *In vulgatis legebatur*, Ephesum, *quasi hoc esset decretum aliquod Concilii Ephesini habiti tempore Cœlestini Papæ*, *& Theodosii junioris. Hoc vero est Germanicum Concilium habitum præsente Henrico Rege, prout etiam apud Burchardum, & Ivonem dicitur. Et codices Gratiani manuscripti habent, quemadmodum est restitutum. In hoc autem oppido petiit Bonifacius a Zacharia Papa constitui Episcopum, & impetravit. Quod apparet ex prima epistola Bonifacii ad Zachariam, & ultima Zachariæ ad Bonifacium.*

C. III. *De eodem.*

Item Hadrianus Papa *in capitulis c.* 64.

NUllus *a* Episcopus, vel infra positus, die Dominico causas judicare præsumat.

QUÆSTIO V.

P*Urgationem vero neganti esse præstandam* Stephanus *scribit Leoni Episcopo Theanensi.*

C. I. *Diaconus si de crimine convinci non poterit, apud Episcopum se ipsum secreto purificet.*

DE *b* crimine sibi illato Diaconus tuus verissime fatebatur se esse immunem. Veruntamen si suspicio habetur, & accusatores idonei reperiuntur; & tales testes, quales sacri canones sanciunt, accito tecum certo Episcoporum numero veniant accusatores, vocetur & ipse Aldericus Diaconus: & si negaverit, ventiletur causa canonice: & si vel sponte confessus, vel legitimis testibus fuerit approbatus, canonica feriatur sententia. Qui si nec sponte confitetur, nec accusatores, & testes legitimi reperti fuerint, & mala fama crebuerit, non publico examine, sed coram te, & aliquantis reverendissimis Presbyteris, & Diaconis tuæ Ecclesiæ secreto juramento se purificet. Et tu deinceps boni testimonii eum annuntia: & compesce, & commone Ecclesiæ tuæ filios, ne Sacerdotem Dei ulterius infamare præsumant, timentes, quod Cham *c* maledictus est, qui patris verenda derisit.

Corr. Rom. ℊ *Idem est titulus in c.* de manifesta *sup.* 2. *q.* 1.

C. II. *Non est spoliandus Presbyter, vel Diaconus, nisi sponte confessus, vel legitime convictus fuerit.*

Item Nicolaus *Salomoni Constantiensi Episcopo.*

PResbyter *d*, aut Diaconus, quem asseris crimina nolle publice confiteri, sed velle cum sacramento defendere se, etsi tamen notum sit Episcopo esse scelus ab ipso perpetratum, non potest per aliquam pœnitentiam Sacerdolali, vel Diaconali officio potiri; sed mirandum est, si ipse confessus non fuerit, quomodo notum possit esse Episcopo scelus ab ipso perpetratum, nisi accusatore forte idoneo per testes idoneos approbante. Unde si examinante Episcopo causam Presbyteri, vel Diaconi non fuerit per testium approbationem Presbyter *e*, vel Diaconus forte convictus, non est scelus Episcopo legitime manifestum, nisi sua sponte scelus ipse confiteatur. Quod nisi fecerit, interim non videmus suo debere Presbyterum, vel Diaconum officio privari. Sola ergo spontanea confessio, & canonicus numerus, vel qualitas testium (decernentibus Episcopis, & accusatore, quod objecerat, comprobante) Clericum privat proprio gradu.

QUÆSTIO VI.

1 Q*Uod vero confessio cruciatibus extorquenda non sit*, Alexander Papa *testatur scribens omnibus orthodoxis epist.* 1. *c.* 2.

C. I. *Ministrorum confessio non sit extorta, sed spontanea.*

SI *f* quandoque a Sacerdotibus, & auctoribus 1 Ecclesiæ, quædam scripturæ quoquo modo per metum, aut fraudem, aut per vim exortæ fuerint, vel ut se liberare possint, quocunque ab eis conscriptæ, aut roboratæ fuerint ingenio ad nullum eis præjudicium, vel nocumentum valere *a* censemus: neque ullam eos infamiam, vel calumniam, aut a suis sequestrationem bonis unquam Deo auctore, & sanctis Apostolis, eorumque successoribus sustinere permittimus. Confessio vero in talibus non cumpulsa, sed spontanea fieri debet. *& infra.* §. 1. Omnis enim confessio, quæ fit ex necessitate, fides non est *& paulo post.* §. 2. Confessio ergo in talibus non extorqueri debet, sed potius sponte profiteri. Pessimum enim est de suspicione, aut extorta confessione quempiam judicare: cum magis sit inspector cordis Dominus, quam operis. *& paucis interjectis.* §. 3. Non potest autem humano condemnari examine, quem Dominus suo reservavit judicio. Si omnia namque in hoc seculo vindicata essent, locum divina judicia non haberent. *Item multa superius.* §. 4. Est etiam & ad hanc sanctam sedem perlatum (quod pudet dicere, & non solum Sacerdotali, sed etiam omni Christiano nomini est inimicum) quod nonnulli Episcopos, vel Sacerdotes aut metu compellunt, aut vi extorquent, aut fraude decipiunt, aliquas confessionis suæ in alteram partem, quam debeant literas 2 scribere, aut pro suarum non requisitione causarum *b*, aut (quod deterius est) pro alieni erroris secta scripturas facere, & propriis manibus roborare, & coram populis recitare, atque confiteri. Aliquos dicunt carceribus, & ergastulis retrudi *c*, ut saltem his territi insidiis devient Domini Sacerdotes, & suis faveant voluntatibus. *Item ubi supra* d. §. 5. Confessio vero in talibus non compulsa, sed spontanea fieri debet, ipso attestante, qui ait: *Ex corde enim procedunt homicidia, adulteria, fornicationes, blasphemiæ*, & cætera, quæ sunt ad hæc pertinentia. §. 6. Nec tantum attendenda sunt, quæ fiunt, quantum quo animo fiant. *& paulo post.* §. 7. Amplius autem respicit Deus ad cogitationes, & spontaneas voluntates, quam ad actus, qui per simplicitatem, aut per necessitatem fiunt.

Corr. Rom. ℊ 1 Auctoribus) *Ivo habet*, si Sacerdotibus, vel actoribus Ecclesiæ, *quemadmodum etiam in eadem epistola dicitur*, si quis erga Episcopum, vel actorem Ecclesiæ, *& refertur sup.* 2. *q.* 7. si quis erga. *Hoc autem loco in epistola legitur*, similiter si hujusmodi personis quædam scripturæ &c. *Præcesserant autem cum multa alia, tum quæ referuntur in hoc eodem capite in vers.* Est etiam, & ad hanc. *Confectum enim est hoc caput ex locis epistolæ hinc inde sumptis, ordine non semper servato.*

ℊ 2 Literas scribere] *Hæc absunt ab originali. Sufficiunt enim illa, quæ sequuntur*, scripturas facere. *Sed ob glossam non sunt expuncta.*

C. II. *Apostolica auctoritas penitus illicita in irritum deducit juramenta.*

Item Nicolaus Papa *Episcopis Galliæ.*

AUctoritatem *f* venerabilium prædecessorum nostrorum secuti, & nominatim beatissimi Papæ, & Martyris 1 Alexandri quinti a B. Petro ab omnibus juramentis *g*, & cujuscunque modi obligationibus, quibus illi sese coacti violentia impiorum obligaverant, absolvimus: & ne illa serventur, vetuimus tam præfatum Archiepiscopum Treverensem, quam ejus præpositum, & omnes, qui tunc temporis capti se illis quoquo modo obligaverunt: neque ullam eos proinde infamiam, vel calumniam, aut a suis bonis sequestrationem unquam auctore Deo, & sanctis Apostolis, & nostris prædecessoribus sustinere permittimus: sicut per Prophetam Dominus dicit *h*: *Dissolve colligationes impietatis*

a *Burch. l.* 1. *c.* 112. *Ivo p.* 5. *c.* 204. b *Ivo p.* 6. *c.* 460. c *Gen.* 9. d *Ivo p.* 6. *c.* 122. e *al.* ille Presbyter. f *Ivo p.* 5. *c.* 241. *Pan. l.* 4. *c.* 118.

a *al. provenire.* b *rerum.* c *recludi*] *orig.* d *Sup. in hoc eod. cap.* e *Matth.* 15. f *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. g *al. juramentis illis.* h *Esa.* 58.

impietatis. Quin etiam præfato fratri nostro, filiisque Treverensis Ecclesiæ, illiusque defensoribus hæc in mandatis damus, ut spirituali simul, & materiali gladio tamdiu malignos illos, eorumque fautores insequantur, quousque cum integritate possessiones, vel quæcunque res Ecclesiasticæ hoc facto, vel quocunque pacto distractæ, seu direptæ sunt, revocentur.

Corr. Rom. ℂ 1 Alexandri) *Nicolaus citat epistolam Alex. 1. de qua re notatum est supra dist. 19. si Romanorum.*

2 ps Gratian. *A fidelitatis etiam juramento Romanus Pontifex nonnullos absolvit, cum aliquos a sua dignitate deponit.*

C. III. *Pontificalis auctoritas a juramento fidelitatis nonnullos absolvit.*

Unde Gregorius Papa.

ALius *a* item Romanus Pontifex, Zacharias scilicet, Regem Francorum, non tam pro suis iniquitatibus, quam pro eo, quod tantæ potestati erat inutilis, a regno deposuit, & Pipinum Caroli magni Imperatoris patrem in ejus locum substituit, omnesque Francigenas a juramento fidelitatis, quod illi fecerant, absolvit. Quod etiam ex auctoritate frequenti agit sancta Ecclesia, cum milites absolvit a vinculo juramenti: quod factum est his Episcopis, qui Apostolica auctoritate a Pontificali gradu deponuntur.

Corr. Rom. ℂ *In manuscriptis est, ut in vulgatis*. Gelasius Papa Anastasio Imperatori. *Cujus Gelasii esse non potest. Zacharias enim, & Carolus magnus, quorum in hoc capite mentio fit, multo post Gelasium vixerunt. Habetur autem in regesto Gregorii 7. lib. 8. epist. 21. Herimanno Metensi Episcopo scripta, quam refert Ivo. In qua quidem epistola paulo ante multa ex epistola Gelasii Anastasio Imperatori scripta afferuntur.*

C. IV. *Excommunicatis vinculo fidelitatis non tenemur obnoxii.*

Item Gregorius VII. *b Romanæ Synodo præsidens dixit.*

NOs *c* sanctorum prædecessorum nostrorum statuta tenentes, eos, qui excommunicatis fidelitate, aut sacramento constricti sunt, Apostolica auctoritate a sacramento absolvimus: & ne eis fidelitatem observent, omnibus modis prohibemus, quousque 1 ipsi ad satisfactionem veniant.

Corr. Rom. ℂ 1 Quousque &c.) *Verba hæc non sunt in codice manuscripto Vaticano.*

C. V. *Antequam reconcilientur, fidelitatem excommunicatis nullus servare cogitur.*

Item Urbanus II. *Episcopo Vapicensi.*

JUratos milites Hugoni Comiti, ne ipsi, quandiu excommunicatus est, serviant, prohibeto *e*. Qui si sacramenta prætenderint, moneantur *f*, oportere Deo magis servire, quam hominibus. Fidelitatem enim, quam Christiano Principi jurarunt, Deo, ejusque Sanctis adversanti, & eorum præcepta calcanti nulla cohibentur auctoritate persolvere.

QUÆSTIO VII.

1 ps ABsque Synodali vero audientia Sacerdotem damnari, in Hispalensi II. Concilio, *cui Isidorus interfuit, cap. 6. sic prohibetur.*

C. I. *Sine Concilii examinatione Presbyter, vel Diaconus non dejiciatur.*

SExta actione comperimus, Fragitanum Cordubensis Ecclesiæ Presbyterum, injuste olim a Pontifice suo dejectum, & innocentem exilio condemnatum. Quem rursus ordini suo restituentes, 1 id denuo adversus præsumptionem nostram 2 decrevimus, ut juxta priscorum Patrum Synodalem sententiam nullus nostrum sine Concilii examine quemlibet Presbyterum, vel Diaconum dejicere audeat. Nam multi sunt, qui indiscussos potestate tyrannica, non auctoritate canonica damnant. Et sicut nonnullos gratia favoris sublimant, ita quosdam odio, invidiaque permoti humiliant, & ad levem opinionis auram condemnant, quorum crimen non approbant. Episcopus *a* enim Sacerdotibus, ac ministris solus honorem dare potest; solus auferre non potest. Si enim hi, qui in seculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis nexum non revolvuntur, nisi publice apud Prætoris, ac Præsidis tribunal in foro fuerint accusati, quanto magis hi, qui divinis altaribus consecrati honore Ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui: sed præsentati Synodali judicio, quod canon de illis præceperit, oportet diffiniri.

Corr. Rom. ℂ 1 Restituentes) *Sic est emendatum ex codicibus Conciliorum impressis, & manuscriptis. Sic enim apertius declaratur, illum canonice a Concilio esse restitutum, quam ex lectione Gratiani vulgata,* restitutum esse comperimus.

ℂ 2 Nostram] *Antea legebatur*, vestram. *In recentioribus autem Conciliorum editionibus est*, novam. *Emendatum est ex antiquioribus editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & Lucensi Regio, quemadmodum & paulo post*, nullus nostrum, *cum antea esset*, nullus vestrum. *Modesti enim, & religiosi Episcopi sibi etiam metuunt. Alia vero quædam sunt ex iisdem codicibus emendata.*

C. II. *Causas Clericorum Episcopus non nisi cum senioribus Ecclesiæ audiat.*

Item Gregorius *Joanni Episcopo Panormitano lib. 11. epist. 49.*

SI *b* quid de quocunque Clerico ad aures tuas pervenerit, quod te juste possit offendere, facile non credas: nec ad vindictam te res accendat incognita; sed præsentibus senioribus Ecclesiæ tuæ diligenter est veritas perscrutanda: & tunc, si qualitas rei poposcerit, canonica districtio culpam feriat delinquentis.

C. III. *A quot Episcopis Presbyteri, vel Diaconi sint audiendi.*

Item ex Concilio Carthaginensi 1 I. *c.* 11.

SI quis tumidus, vel contumeliosus extiterit in majorem natu, vel aliquam causam habuerit, a tribus vicinis Episcopis, si Diaconus 2 est, qui arguitur; si Presbyter, a sex; si Episcopus, a duodecim Consacerdotibus audiatur. Vniversi Episcopi dixerunt: Contemptus debet contumaciæ, & superbiæ in omnibus frangi. Causæ *c* vero pro personis *d* ab his statuto numero audiantur.

Corr. Rom. ℂ 1 Carthaginensi) *Sic emendatum est ex vetustis codicibus. Nam in vulgatis erat,* Agathensi primo, *cum unicum duntaxat Agathense memoretur.*

ℂ 2 Si Diaconus est) *In vulgatis Conciliorum editionibus legitur,* si Diaconus est, arguatur Presbyter, &c.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. c. 10.

FElix Episcopus Selemselitanus dixit: Etiam hoc adjicio secundum *e* statuta veterum Conciliorum, ut si quis Episcopus (quod non optamus *f*) in reatum aliquem incurrerit, & fuerit ei nimia necessitas, non posse plurimos congregare, ne in crimine remaneat, a duodecim Episcopis audiatur, & a sex Presbyter 1, & a tribus Diaconus cum proprio suo Episcopo.

Corr. Rom. ℂ 1 Presbyter) *Sic legitur in Concilio, quod est in codice canonum c. 12. & Græco, & duobus codicibus Conciliorum Vaticanis, & uno alio perantiquo, & concordat cum sequenti*

a *Gregor. 7. l. 8. reg. Ivo p. 5. c. ult.* b *l. 5. regesti.* c *Pann. l. 5. c. 111.* d *Pann. l. 5. c. 111.* e *al. prohibete.* f *Act. 5.*

a *Sup. ead. Episcopus. & supra dist. 67. Episcopus.* b *dist. 86. si quid.* c *al. causa audiatur.* d *al. personis statuto.* e *3. q. 8. Suggero. Ans. l. 3. c. 121. Burch. l. 1. c. 149. Ivo p. 5. c. 262.* f *al. opinamur.*

sequenti capite. In editionibus autem Conciliorum Parisiensibus, ac Coloniensibus habetur, & a sex Presbyteris, & tribus Diaconis; *quemadmodum & in multis Gratiani manuscriptis*.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 8.

SI *a* autem Presbyteri, vel Diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis proprius *b* Episcopus legitimo numero collegarum, quos ab eodem accusati petierint, id est, una secum in Presbyteri nomine 1 sex, in Diaconi tribus, ipsorum causas discutiat *c*, eadem dierum *d*, & dilationum, & a communione remotionum, & discussione personarum, inter accusatores, & eos, qui accusantur, forma servata: reliquorum autem Clericorum causas etiam solus Episcopus loci agnoscat, & finiat.

Corr. Rom. ¶ 1 Nomine sex,] *Sic in cæteris codicibus impressis, & manuscriptis, præterquam in editione Coloniensi quatuor tomorum, in qua habetur:* Presbyteri nomine quinque, in Diaconi duobus.

2. pars. Gratian. *Solus autem ad exclusionem aliorum Episcoporum, non suorum Clericorum dicitur, sine quorum præsentia ejus sententia erit irrita.*

C. VI. *Absque præsentia Clericorum nullius causam Episcopus audiat,*

Unde in Concilio Carthaginensi IV. *c.* 23. *legitur.*

I. EPiscopus *e* nullius causam audiat absque præsentia suorum Clericorum: alioquin irrita erit sententia Episcopi, nisi Clericorum præsentia confirmetur.

C. VII. *Nisi in Synodo canonice vocati Sacerdotes damnari non possunt.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *c.* 6.

II. EPiscopus *f* Sacerdotibus ac ministris solus honorem dare potest, auferre solus non potest. Si enim hi, qui in seculo a dominis suis honorem libertatis adepti sunt, in servitutis jugum non *g* revocantur, nisi publice apud Prætoris, ac Præsidis tribunal in foro fuerint accusati; quanto magis hi, qui divinis altaribus consecrati, honore Ecclesiastico decorantur? Qui profecto nec ab uno damnari, nec uno judicante poterunt honoris sui privilegiis exui: sed præsentati Synodali judicio, quod canon de illis præceperit, definiri.

QUÆSTIO VIII.

DE ultima vero *quæstione sic statutum est* in Concilio Neocæsariensi, *c.* 9. & 10.

C. I. *Presbyter, qui ante ordinationem confitetur se corporaliter lapsum, postea non offerat.*

QUi *h* admisit corporale peccatum, & hic postea Presbyter ordinatus est, si confessus fuerit, quod ante ordinationem suam peccaverit, non quidem offerat, maneat autem *i* in aliis officiis propter 1 ejus studii utilitatem. Nam cætera peccata censuerunt plurimi etiam ordinatione privari 2. Quod si de his non fuerit confessus, nec ab aliquibus potest manifeste convinci, huic ipsi de se potestas est committenda. Similiter & Diaconus, si in eodem culpæ genere fuerit involutus, sese a ministerio cohibebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Propter ejus studii utilitatem.] *Græce est* διὰ τὴν ἄλλως σπουδὴν, *id est*, propter studium ac diligentiam, quam cæteroquin adhibet.

¶ 1 Privari.] *Græce legitur*, τὴν χειροθεσίαν ἀφιέναι, *id est*, manus impositionem dimitti: *quemadmodum fere vertit Dionysius, cujus versionem cæteri collectores attulerunt, hac tamen clausula omissa. Nam hæc versio, quam Gratianus affert, est prisca, quæ est in collectione Isidori. Ita ex his verbis longe alia elicitur sententia, atque auctor glossæ putarit.*

C. II. *Deservientes altario, si carnis fragilitate deliquerint, Episcopi arbitrio subjaceant.*

Item ex Concilio Ilerdensi, *c.* 5.

HI *a*, qui altario Dei deserviunt, si subito in flenda carnis fragilitate corruerint, & Domino respiciente digne pœnituerint, ita ut mortificato corpore cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate Pontificis, vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore ab Ecclesiæ corpore segregare: ita tamen, ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si iterato velut canes ad vomitum reversi fuerint, & veluti sues in volutabris luti jacuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem, nisi in exitu, non percipiant.

C. III. *Ex ministris Ecclesiæ geniti, in servitutem devocentur ejusdem.*

Item ex Concilio Toletano IX. *c.* 10.

CUm *b* multæ super incontinentia *c* ordinis Clericorum hactenus emanaverint sententiæ Patrum, & nullatenus ipsorum reformari quiverit correctio morum, usque adeo sententiam judicantium protraxere commissa culparum, ut non tantum ferretur ultio in actores scelerum, verum & in progeniem damnatorum. Ideoque quilibet ab Episcopo usque ad Subdiaconum deinceps, qui vel ex ancillæ, vel ex ingenuæ detestando connubio, in honore constituti filios procreaverint, illi quidem, ex quibus geniti probabuntur, canonica censura damnentur: Proles autem aliena *d* pollutione nata, non solum hæreditatem *e* nunquam accipiet, sed etiam in servitutem ejus Ecclesiæ, de cujus Sacerdotis, vel ministri ignominia nati sunt, jure perenni manebunt.

C. IV. *Qui confitetur, se ante ordinationem peccasse, non sacrificet: convictus autem deponatur.*

Item ex Concilio Martini *f* Papæ, *c.* 35.

SI *g* quis Presbyter ante ordinationem peccaverit, & post ordinationem confessus fuerit, quod ante peccaverit, non offerat, sed tantum pro religione nomen Presbyteri portet. Si autem non ipse confessus, sed ab alio publice fuerit convictus, nec hoc ipsum habeat, ut nomen Presbyteri portet. Similiter & de Diaconis observandum est, ut si ipsi confessi fuerint, ordinem Subdiaconi accipiant. *h*

C. V. *De manu Sacerdotis, qui ab Ecclesia toleratur, licite Sacramenta sumuntur.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, c.* 71.

SCiscitantibus *i* vobis, si a Sacerdote, qui sive deprehensus in adulterio, sive de hoc sola fama respersus est, debeatis communionem suscipere, necne: respondemus. Non potest aliquis quantumcunque pollutus sit, Sacramenta divina polluere, quæ purgatoria [illegible]rum contagionum existunt: nec potest solis radius per cloacas & latrinas transiens aliquid exinde contaminationis attrahere. Proinde qualiscunque Sacerdos sit, quæ sancta sunt, coinquinare non potest. Idcirco ab eo, usquequo judicio Episcoporum reprobetur, communio percipienda est: quoniam mali bona administrando se tantummodo lædunt: &

a *Ans. l.* 3. *c.* 123. *Burch. l.* 2. *c.* 205. *Ivo p.* 6. *c.* 280. b *cum proprio Episcopo.* c *al. discutiant.* d *al. dierum dilatione.* e *Burch. l.* 1. *c.* 144. *Ivo p.* 5. *c.* 214. f *Supra ead. cap. sexta actione, & dist.* 67. *Episcopus.* g *al. nexum non revolvuntur.* h *Rabanus lib. pœnit. c.* 1. *Polyc. l.* 4. *tit.* 39. *Burch. l.* 2. *c.* 49. *Ivo p.* 6. *c.* 150. *Pann. l.* 3. *c.* 151. *Cap.* 10. *ibid.* i *al. tamen.*

a *Dist.* 50. *hi, qui altario, Rabanus l. pœn. c.* 1. *Burch. l.* 19. *c.* 74. *Ivo p.* 15. *c.* 87. b *Ivo p.* 6. *c.* 425. c *al. innocentia.* d *al. tali* e *al. hæreditatem parentum.* f *In cap. Martini Bracar. Ex Conc. Neocæsar. c.* 9. & 10. g *Burch. l.* 2. *c.* 48. *Ivo p.* 6. *c.* 149. *Pann. l.* 3. *c.* 150. h *al. retineant.* i *Extra de cohab. Cler. & mul. c. vestra duxit. Ivo p.* 2. *c.* 83. *Pann. l.* 5. *c.* 13.

& cerea 1 fax accensa sibi quidem detrimentum præstat, aliis vero lumen in tenebris administrat: & unde aliis commodum exhibet, inde sibi dispendium præbet. §. 1. Sumite ergo intrepidi ab omni Sacerdote Christi mysteria *a*, quia *b* omnia fide *c* Christi purgantur: Fides *d* est enim, quæ hunc mundum vincit: & quia non dantis *e*, sed accipientis sit, dicente *f* beato Hieronymo 2: *Ad credendum in anima omni Baptismus est perfectus: & in omni Sacerdote corpus Christi est perfectum.* Qui rursus sacræ Scripturæ *g* concordans ait: *Priusquam audias, ne judicaveris quemquam*: atque ante probationem accusationis illatæ neminem a tua communione suspendas: quia non statim, qui accusatur, reus est, sed qui convincitur, criminosus.

Corr. Rom. ¶ 1 Et cerea] *Ante legebatur*, &c. *Restitutum est ex originali, ex quo alia etiam sunt emendata, & addita.*

¶ 2 Hieronymo:] *Est in epistola de septem gradibus, quemadmodum & quod sequitur*, priusquam audias, &c. *est ibidem superius.*

CAUSA XVI.

Quidam Abbas habebat parochialem Ecclesiam: instituit ibi Monachum, ut officium celebraret populo: possedit eam per quadraginta annos sine aliqua interpellatione: tandem querela adversus Abbatem movetur a Clericis baptismalis Ecclesiæ, in cujus diœcesi parochiana Ecclesia illa consistebat.

1. *Hic primum quæritur, utrum Monachis liceat populis officia celebrare, pœnitentiam dare, & baptizare.*
2. *Secundo, si contigerit, eos capellas habere Episcopali beneficio, an ab eis sint instituendæ, an ab Episcopis.*
3. *Tertio, an jura Ecclesiarum præscriptione tollantur.*
4. *Quarto, si Ecclesia adversus Ecclesiam præscribat, an etiam monasterium adversus Ecclesiam præscribere possit.*
5. *Quinto, an capellam in suo territorio ædificatam jure territorii sibi vendicare valeat.*
6. *Sexto, si Archipresbyter, vel Episcopus sua auctoritate, non judiciaria sententia capellam illam irrepserit, an cadat a causa: ut Ecclesia, cui præsidet, non ultra habeat jus reposcendi, quod suus pastor illicite usurpavit.*
7. *Septimo quæritur, si Laici capellam illam tenebant (ut quibusdam moris est) & in manibus Abbatis eam refutaverint, & ordinandam tradiderint, an consensu Episcopi, & Clericorum Abbas possit eam tenere.*

QUÆSTIO I.

1 Ps. *Quod Monachi officia populis celebrare non possint, multis auctoritatibus probatur: quarum* prima est illa sanctæ Nicænæ Synodi, *qua dicitur.*

C. I. *Monachorum conversatio ab omnibus debet esse discreta.*

I. Placuit *h* omnibus residentibus in sancta Nicæna Synodo, ut Monachorum conversatio & vita secundum etymologiam nominis ab omnibus discrepet. Monachus enim Græce, Latine singularis dicitur. Unde Monachum per omnia singulariter agere oportet. Quamobrem firmiter & insolubiliter omnibus præcipimus, ut aliquis Monachus pœnitentiam nemini tribuat, nisi sibi invicem, ut justum est: mortuum non sepeliat, nisi Monachum in monasterio secum commorantem: vel si fortuito quenquam advenientium fratrum ibi mori contigerit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc neque in prima Nicæna Synodo, neque in secunda hodie habetur. Est autem aliquid simile in canonibus Nicænis versis ex Arabico, can.* 76.

a *al. ministeria.* b *Act.* 15. c *al. in fide.* d 1. *Joan.* 5. e *al. dantis meritum.* f *In epistola de septem gradibus, tom.* 4. g *Eccles.* 11. h *Ans. l.* 5. *c.* 66. & *l.* 6. *c.* 214. *Polyc. l.* 4. *tit.* 34.

C. II. *Monasterii districtionem, & Ecclesiasticum ministerium quilibet simul tenere non potest.*

Item Gregorius *Joanni Ravennati Episcopo, lib.* 4. *epist.* 1.

Nemo *a* potest & Ecclesiasticis obsequiis *b* deservire, & in monachica regula ordinate persistere: ut ipse monasterii districtionem teneat, qui quotidie in ministerio *c* Ecclesiastico cogitur permanere.

C. III. *Monachi, qui ad Clericatum promoventur, a priori proposito discedere non debent.*

Item Innocentius *ad Victricium, epist.* 2. *c.* 10.

De *d* Monachis, qui diu morantes in monasteriis, si postea ad Clericatus ordinem pervenerint, statuimus, non debere eos a priore proposito discedere *e*.

Gratian. *Si ergo (sicut Innocentius definit) a suo proposito eis discedere non licet; & sicut Gregorius testatur, in monastica regula devote persistere, & Ecclesiasticis obsequiis simul deservire non possunt: patet, quod parochianis Ecclesiis Monachi præfici non possunt.*

C. IV. *Monachus non habet officium docentis, sed plangentis.*

Item Hieronymus *ad Riparium Presbyterum, adversus Vigilantium.*

Monachus *f* non docentis *g*, sed plangentis habet officium: qui vel se, vel mundum lugeat, & Domini pavidus præstoletur adventum.

C. V. *In populari frequentia Monachi esse non debent.*

Idem *ad Paulinum, de institutione Monachi, epist.* 13.

Si *h* cupis esse, quod diceris, Monachus, id est, solus, quid facis in urbibus, quæ utique non sunt solorum habitacula, sed multorum? *& infra.* §. 1. Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidiis. Non multum distat in vitio vel decipere posse, vel decipi. Christianum *i*, quem senseris tibi aut semper, aut crebro de nummis loquentem (excepta eleemosyna, quæ indifferenter omnibus patet) institorem potius habeto, quam Monachum. Præter victum & vestitum, & manifestas necessitates nihil cuiquam tribuas: ne filiorum panem canes comedant.

C. VI. *Monachus pascitur, Clerici pascunt.*

Idem *ad Heliodorum de laude vitæ solitariæ, epist.* 1.

Alia *k* causa est Monachorum, alia Clericorum. Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altario vivunt, mihi quasi infructuosæ arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero. *& infra.* §. 1. Mihi ante Presbyterum sedere non licet. Illi, si peccavero, licet me tradere *l* Satanæ in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini Jesu.

C. VII. *Non licet aliquid Monachis agere sine Presbyterorum consilio.*

Idem *m ad Rusticum.*

Ecclesia *n* habet Senatum cœtum Presbyterorum, sine quorum consilio nihil Monachis agere licet. Roboam *o* filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia noluit audire Presbyteros suos. Senatum quoque Romani habebant, cujus consilio cuncta agebant: & nos habemus Senatum nostrum cœtum Presbyterorum.

Corr. Rom ¶ *Apud B. Hieronymum in commentariis ad c.* 3. *Esaiæ, unde hoc caput videtur acceptum, hæc leguntur:* Roboam filius Salomonis ideo perdidit regnum, quia noluit

a *Ivo p.* 3. *c.* 18. b *al. officiis.* c *al. obsequio.* d *Polyc. ibid. Ansel. l.* 5. *c.* 67. e *al. deviare.* f *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 128. *Ivo p.* 7. *c.* 128. *Pann. l.* 3. *c.* 176. g *al. doctoris.* h *Ivo p.* 7. *c.* 2. *Pann. l.* 3. *c.* 175. i *al. decipi Christianum. Quem] orig.* k *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 123. l 1. *Cor.* 12. m *Habetur in comm. ad c.* 3. *Esaiæ.* n *Deusdedit p.* 5. o 3. *Reg.* 14.

luit audire Presbyteros. *& paulo inferius*. Senatus quoque consulta dicuntur, & Principes quondam Romani Consules appellati sunt, vel a consulendo civibus, vel ab agendo cuncta consilio. Et nos habemus in Ecclesia Senatum nostrum, cœtum Presbyterorum.

C. VIII. *Secundum etymologiam nominis solitariam vitam ducat Monachus.*

Item Eugenius Papa.

II. PLacuit *a* communi nostro Concilio, ut nullus Monachorum pro lucro terreno de monasterio exire nefandissimo ausu præsumat, neque pœnitentiam dare, neque filium de Baptismo accipere, neque baptizare, neque infirmum visitare, neque mortuum sepelire, neque ad Ecclesiam secularem transire, neque aliis qualibuscunque negotiis sese implicare; sit claustro suo contentus; quia sicut piscis sine aqua caret vita, ita sine monasterio Monachus. Sedeat itaque solitarius, & taceat, quia mundo mortuus est, Deo autem vivit *b*. §. 1. Agnoscat nomen suum: Monos enim Græce, Latine est unus: achos Græce, Latine tristis sonat. Inde dicitur Monachus, id est, unus tristis. Sedeat ergo tristis, & officio suo vacet.

Corr. Rom. ℊ *Anselmus etiam citat ex decretis Eugenii, & ex eodem habetur in vetusto Decretorum libro.*

C. IX. *Absque Episcoporum consensu Episcopalia jura Monachi non usurpent.*

Item Paschalis II. *Victori Bononiensi Episcopo.*

PErvenit *c* ad nos [unde valde miramur] quod quidam Monachi, & Abbates in parochia vestra contra sanctorum Patrum decreta Episcopalia jura, & officia sibi arroganter vendicant: videlicet pœnitentiam, remissionem peccatorum, reconciliationem, decimas, & Ecclesias: cum absque proprii Episcopi licentia, vel Apostolicæ sedis auctoritate hoc nullatenus præsumere debeant: sicut in Chalcedonensi Concilio de hujusmodi a sanctis Patribus cautum est, & sub anathematis vinculo Monachis omnibus prohibitum. Mandamus *d* itaque dilectioni tuæ, ut eos convenias, & ne talia deinceps præsumant, omnino prohibeas.

C. X. *De eodem.*

Item Calixtus Papa.

INterdicimus etiam Abbatibus, & Monachis publicas pœnitentias dare, infirmos visitare, & unctiones facere; & Missas publicas cantare. Chrisma, & oleum, consecrationes altarium, ordinationes *e* Clericorum ab Episcopis accipiant, in quorum parochiis manent.

C. XI. *Monachi intra claustra morantes Clericorum officia exterius non ministrent.*

Item Alexander II.

JUxta *f* Chalcedonensis tenorem optimi Concilii Monachis, quamvis religiosis ad normam sancti Benedicti intra claustrum morari præcipimus, vicos, castella, civitates peragrare prohibemus, & a populorum prædicatione omnino cessare censuimus: nisi forte quis de suæ animæ salute solicitus, ut eorum habitum assumat, eos intra claustrum consulere voluerit.

C. XII. *Monachi, qui sunt in civitatibus, Episcopo debent esse subjecti.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *c.* 4.

QUi *g* vere, pureque solitariam eligunt vitam, digni sunt convenienti honore 1. *& infra*. §. 1. Eos vero, qui per civitates singulas, seu possessiones in monasteriis sunt, placet nobis Episcopo esse subjectos, & quieti operam dare, atque observare jejunia, & orationes in locis, in quibus semel se Deo devoverunt, permanentes, & neque 2 communicare Ecclesiasticas *h*, neque seculares aliquas attrectare actiones, relinquentes propria monasteria, nisi forte jubeantur propter urgentes necessitates ab ipsius civitatis Episcopo. Et neminem servorum suscipi in monasterium, ut sit cum eis Monachus, nisi cum domini proprii licentia *a*. Prætereuntem vero hæc decrevimus extra communionem esse, ne nomen Domini blasphemetur. §. 2. Convenit vero civitatis Episcopo curam, solicitudinemque necessariam monasteriis exhibere.

Corr. Rom. ℊ 1 Honore] *Sequitur continenter c.* Quidam Monachorum. *infra 18. q. 2. quod est ex eadem prisca versione, atque caput hoc.*

ℊ 2 Et neque communicare) *Græce est*, μήτε ἐκκλησιαστικοῖς, μήτε βιωτικοῖς παρενοχλῶν πράγμασιν, ἢ ἐπικοινωνεῖν: *id est*, neque Ecclesiastica, neque secularia negotia turbare, nec iis se immiscere,

Gratian. *His ita respondetur. Auctoritas illa Nicænæ Synodi prohibet Monachos de Monasteriis exire, & per capellas mortuorum sepulturas celebrare, confluere videlicet more Clericorum ad cujuslibet exequias celebrandas. Cæterum si apud monasterium aliquis semetipsum tumulari voluerit, non est prohibendus.*

C. XIII. *Missæ celebrari, & mortui sepeliri in monasterio non prohibentur.*

Unde Gregorius *scribit Joanni Episcopo de Urbe veteri lib. 1. epist. 12.*

AGapitus Abbas monasterii sancti Gregorii *b* insinuavit nobis plurima se a vestra sanctitate gravamina sustinere: quod in eodem monasterio Missas prohibeas celebrari: mortuos etiam ibidem interdicas sepeliri. A qua inhumanitate vos hortamur suspendi, & sepeliri ibidem mortuos. Missas celebrari nulla ulterius habita contradictione permittas.

C. XIV. *Non sunt cassandæ piæ voluntates defunctorum.*

Idem *Januario Caralitano Episcopo lib. 3. epist. 9.*

ADmonere *c* te volumus, ne piæ vivorum, aut defunctorum voluntates tua (quod absit) remissione cassentur.

C. XV. *Testatoris arbitrium servari oportet.*

Item Gelasius Papa.

COnsideratio Ecclesiasticæ utilitatis hoc postulat, ex justa dispositione 1 testatoris servandum arbitrium.

Corr. Rom. ℊ 1 Dispositione] *In vetustis exemplaribus legitur*, dispensatione.

C. XVI. *De eodem.*

Item ex Concilio Triburiensi *c.* 15.

UBicunque *d* facultas rerum, & opportunitas temporum suppetit &c. (sicut in eodem capite supra legitur in causa eorum, qui de diœcesi ad diœcesim transierunt.)

Corr. Rom. ℊ *In aliquot vetustis codicibus caput hoc conjunctum est superiori.*

Gratian. *Ecce his auctoritatibus patet, quod si quis apud monasterium sepulturam sibi eligere voluerit, libere a Monachis potest sepeliri. Unde liquido colligitur, prohibitionem illam Nicænæ Synodi propter improbitatem circumvagantium esse factam.*

C. XVII. *Monachi, qui sine licentia Episcopi vagantur, ad propria loca redire cogantur.*

Unde in Chalcedonensi Concilio *c. 23. legitur.*

QUidam Monachi nihil habentes sibi injunctum a proprio Episcopo, interdum vero etiam illi, qui ab eo fuerant excommunicati, veniunt ad regiam civitatem Constantinopolitanam, & in ea perturbationes tranquillitati Ecclesiasticæ inferunt, & diversorum domos corrumpunt. Statuit igitur sancta Synodus, hos primum commoneri 1, ut exeant a regia civitate de-

a *Ansf. l. 5. c. 75. & l. 6. c. 213.* b *vivus.* c *Ansf. l. 5. c. ult.* d *infra ead. qui vere.* e *al. ordines.* f *Ivo p. 7. c. 151.* g *Concor. Ca. l. 5. c. 25. Polyc. l. 3. t. 1. & l. 4. t. 34. Ansf. l. 5. c. 54. Ivo p. 7. c. 1. Pann. l. 3. c. 174.* h *al. Ecclesiasticis.*

a *al. conscientia.*] παρὰ γνώμην. b *al. Georgii. Polyc. ib. Ansf. l. 5. c. 66. Hic aliquot epistolæ verba omittuntur.* c *13. q. 2. ultim.* d *13. q. 2. ubicunque.*

mum eos invitos dejici, ac inde per defensorem compelli, ut ad sua loca redeant.

Corr. Rom. ¶ 1 Commoneri,] *In hac potissimum postrema parte videtur de industria versio prisca in epitomen redacta. Integer canon sic habet.*

Ἦλθεν εἰς ἀκοὰς τῆς ἁγίας συνόδου, ὡς κληρικοί τινες καὶ μονάζοντες μηδὲν ἐγκεχειρισμένοι ὑπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἔστι δὲ ὅτε καὶ ἀκοινώνητοι γενόμενοι παρ᾽ αὐτοῦ, καταλαμβάνοντες τὴν βασιλεύουσαν Κωνσταντινούπολιν, ἐπὶ πολὺ ἐν αὐτῇ διατρίβουσι, ταραχὰς ἐμποιοῦντες, καὶ θορυβοῦντες τὴν ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν, ἀνατρέπουσί τε οἴκους τινῶν. ὥρισεν τοίνυν ἡ ἁγία σύνοδος, τοὺς τοιούτους ὑπομιμνήσκεσθαι μὲν πρότερον διὰ τοῦ ἐκδίκου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ ἐξελθεῖν τῆς βασιλευούσης πόλεως, εἰ δὲ τοῖς αὐτοῖς πράγμασιν ἐπιμένοιεν ἀναισχυντοῦντες, καὶ ἄκοντας αὐτοὺς, διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐκδίκου ἐκβάλλεσθαι, καὶ τοὺς ἰδίους καταλαμβάνειν τόπους. *Id est:*

Pervenit ad aures sanctæ Synodi, nonnullos Clericos & Monachos, quibus nihil a proprio Episcopo commissum est, quibusque interdum etiam ab eo communione est interdictum, ad regiam Constantinopolim se conferentes, diu in ea morari, tumultus excitantes, & statum Ecclesiasticum perturbantes, ac domos nonnullorum subvertere. Statuit igitur sancta Synodus, hujusmodi homines primum quidem per defensorem sanctissimæ Constantinopolitanæ Ecclesiæ admoneri, ut ex regia civitate exeant: deinde vero, si impudenter agentes iisdem negotiis hærere perseveraverint, ipsos etiam invitos, per eundem defensorem ejici, & ad propria reverti loca.

C. XVIII. *Monachi circumvagantes per defensores sunt compellendi.*

Item Pelagius Papa *Paulino Solitario.* a

PRobinum *b* Phariæ 1 & Milianum, atque Probinianum *c*, vel alios pseudomonachos Joanni defensori præcipimus, ut eos debeat detinere; quatenus, si quam desiderant suæ contentionis rationem cognoscere, ad nos, ut informentur, debeant exhiberi. Certe, si sola obstinatione ab Ecclesiastico corpore sunt scissi, in Reatina *d* [sicut petisti] insula ut exulent, prædicto defensori duximus injugendum.

Corr. Rom. ¶ 1 Phariæ,] *Sic est emendatum ex Anselmo & Polycarpo, cum antea legeretur,* Samariæ. *Est autem Pharia civitas Dalmatiæ.*

C. XIX. *Nullus Monachus præter Domini Sacerdotes audeat prædicare.*

Item Leo Papa *ad Theodoritum Episcopum Cypri, epist. 61. al. 63.*

ADjicimus *e* illud etiam, quod nobis propter improbitatem quorundam Monachorum religionis *f* vestræ verbo mandastis per Vicarios nostros, & hoc specialiter statuentes, ut præter Domini Sacerdotes nullus audeat prædicare, sive Monachus, sive Laicus ille sit, qui cujuslibet scientiæ nomine glorietur.

Gratian. *Ecce in hoc capite & vitium est expressum, & generali constitutione evacuatum. Quod vero pœnitentiam dare prohibentur, inde est, quia nulli Sacerdotum licet alterius parochianum ligare, vel solvere. Monachi autem, etsi in dedicatione sui Presbyteratus [sicut & cæteri Sacerdotes] baptizandi, prædicandi, pœnitentiam dandi, peccata remittendi, beneficiis Ecclesiasticis perfruendi rite potestatem accipiant, ut amplius & perfectius agant ea, quæ Sacerdotalis officii esse sanctorum Patrum constitutionibus comprobantur: tamen executionem suæ potestatis non habent, nisi a populo fuerint electi, & ab Episcopo cum consensu Abbatis ordinati. Ecclesiasticas vero atque seculares actiones attrectare prohibentur, ut non præsumant sibi patrocinia causarum, nisi ab Episcopo commoniti fuerint, nec secularibus causis occupentur, ut resideant cognitores dirimendarum litium.*

C. XX. *Monachus defensor fieri non debet.*

Unde Pelagius *scribit Antoninæ Patriciæ, & Deciæ.*

DE *a* præsentium portitore, quod defensor factus non est, nulla vobis animi molestia sit: quia vere satis amarissimum habeo de isto proposito ad illud *b* officium homines deduci, in quo nullo modo, quæ a Monachis Deo promissa sunt, valeant adimpleri. Omnimoda enim est illius habitus, & istius officii diversitas. Illic enim quies, oratio, labor manuum: at hic causarum cognitio, conventiones, actus, publica litigia, & quæcunque vel Ecclesiastica instituta, vel supplicantium necessitas poscit. Faciat autem Deus, ut tales sint hi, qui vel a nobis in isto habitu nutriuntur, vel in monasteriis crescunt, ut provecta ætate, & vita probata, non ad litigiorum officia, sed ad Sacerdotium valeant promoveri.

Gratian. *Gelasius tamen [sicut in tractatu de promotionibus Clericorum invenitur, in capitulo illo,* Monachus *c* novitius, &c.] *permittit illos ex dispensatione fieri defensores.*

2 pars. *Quod vero Sacerdotalium officiorum potestatem habeant, testatur* Ambrosius, *dicens:*

C. XXI. *Clericorum officia celebrare Monachi Presbyteri non prohibeantur.*

DOctos ac probos Monachos, Presbyterii honore dedicatos, baptizare, prædicare, pœnitentiam dare, debita miseris laxare, & decimarum, primitiarum, oblationum vivorum, & mortuorum portione justa perfrui debere, moderata dispensatione commendamus: ut juxta Apostolum *d* de altario, cui serviunt, viventes, per obsequium Dominicæ plebis panem, & vinum immaculata benedictione transforment in corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Ambrosium nihil tale est inventum: & videtur auctoris alicujus longe recentioris.*

C. XXII. *Beneficiis Ecclesiasticis Monachus Presbyter libere perfruatur.*

Item Innocentius Papa.

SI Monachus ad Clericatum promoveatur, beneficia ei pleniter, & annonæ, & decimæ donentur, absque ulla minoratione, & dilatione, ut quanto melius possit, juxta possibilitatem suam, quando necessitas extiterit, ad opera Ecclesiastica, & ipsam restaurandam Ecclesiam adjutorium faciat.

C. XXIII. *De eodem.*

Item Gregorius.

MOderamine *e* Apostolicæ auctoritatis decernimus, ut Monachi, si Presbyterii honore dedicati sunt, cum ligandi, solvendique potestate, decimarum, primitiarum, oblationum, donationum, quæ fiunt pro vivis, & pro defunctis, portionem juxta *f* canonem ad suam, proximorumque utilitatem merito perfectioris justitiæ non minus, quam cæteri Sacerdotes laudabiliter sibi vendicent.

C. XXIV. *Clericorum officia Monachi Presbyteri libere administrent.*

Idem.

EX *g* auctoritate hujus decreti (quod Apostolico moderamine, & pietatis officio a nobis est constitutum) Sacerdotibus Monachis, Apostolorum figuram tenentibus, liceat prædicare, baptizare, communionem dare, pro peccatoribus orare, pœnitentiam imponere, atque peccata solvere.

C. XXV.

a *al. Salonitano.*] *al. Solatino.* h *Polyc. l. 4. tit. 34. Ansel. l. 7. c. 193.* c *al. Probianum.* d *fortasse Rythymna.* e *Burch. l. 2. c. 158.* f *al. regionis.*

a *Ivo p. 7. c. 23.* b *al. aliud.* c *dist. 77. c. ult.* d *1. Cor. 9.* e *Ans. l. 7. in fine.* f *al. justo canone.* g *Ans. ibid.*

C. XXV. *Monachi Presbyterii honore decorati potestatem habent ligandi, & solvendi.*

Item ex decreto Bonifacii Papæ IV.

SUnt *a* nonnulli nullo dogmate fulti, audacissime quidem, zelo magis amaritudinis, quam dilectionis inflammati, asserentes Monachos, quia mundo mortui sunt & Deo vivunt, Sacerdotalis officii potentia indignos: neque pœnitentiam, neque Christianitatem largiri, neque absolvere posse per Sacerdotalis officii divinitus sibi injunctam potestatem: sed omnino labuntur. *& infra*. §. 1. Neque enim beatus Benedictus, Monachorum præceptor almificus, hujus rei aliquo modo fuit interdictor: sed eos secularium negotiorum edixit expertes fore tantummodo. Quod quidem Apostolicis documentis, & omnium sanctorum Patrum institutis non solum Monachis, sed etiam Canonicis maximopere imperatur. *Nemo* b *enim* 1 *militans Deo implicat se negotiis secularibus*. §. 2. Nos vero tantorum Patrum instituti exemplis (quibus periculosissimum est refragari) credimus a Sacerdotibus Monachis ligandi, solvendique officium Deo operante digne administrari, si eos digne contigerit hoc ministerio sublimari. *& infra*. §. 3. Decertantes igitur monasticæ professionis Presbyteros Sacerdotalis potentiæ arcere officio, omnimodo præcipimus, ut ab hujuscemodi nefandis ausibus reprimantur in posterum; quia quanto quisque est celsior, tanto est in his potentior.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc cum nonnullis aliis missum est ex Hispania, descriptum ex vetusto codice Monasterii Populeti, cujus hic est titulus:* ex Concilio Bonifacii Papæ, qui quartus a beato Gregorio: quomodo Monachis liceat cum Sacerdotali officio ubi, & ubi ministrare.

¶ 1 Nemo enim] *Hæc Scripturæ Sententia abest a codice Populeti, & Polycarpo, & Ivone.*

Gratian. *His omnibus auctoritatibus perspicue monstratur, Monachos posse pœnitentiam dare, baptizare, & cætera Sacerdotalia officia licite administrare. Quod vero populi electione, Episcoporum institutione, & Abbatis consensu potestatem suam exequi valeant, Hieronymi, Gelasii, & Gregorii auctoritate probatur.*

C. XXVI. *Digne in monasterio vivens, per populi electionem ad Clericatum poterit promoveri.*

Ait enim Hieronymus *ad Rusticum Monachum, epist.* 4.

SIc vive in monasterio, ut Clericus esse merearis. *& infra*. §. 1. Multo 1 tempore disce, quæ postmodum doceas: & inter bonos semper sectare meliores. Quod si populus, vel Episcopus te in Clericum elegerit, age ea, quæ Clerici sunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Multo tempore] *Alia est verborum series & clarior apud B. Hieronymum.* Cum ad perfectam, *inquit*, ætatem veneris, si tamen vita comes fuerit, & te vel populus, vel Pontifex civitatis in Clericum elegerit, agito, quæ Clerici sunt, & inter ipsos sectare meliores. *& infra*. Multo tempore disce, quod doceas.

C. XXVII. *Ad ordinem Clericatus promoveri Monachi possunt.*

Idem *ad eundem, eadem epistola superius.*

SI *c* Clericatus te titillat desiderium, discas, quod possis docere, & rationabilem Christo hostiam offeras: ne miles ante, quam tyro, ne prius magister sis, quam discipulus. §. 1. Non est humilitatis meæ, neque mensuræ judicare de Clericis, & de ministris Ecclesiarum sinistrum quippiam dicere. Habeant illi ordinem & gradum suum: quem si tenueris, quomodo tibi in eo vivendum sit, editus ad Nepotianum libet docere te poterit. §. 2. Nunc Monachi incunabula, moresque discutimus, & ejus Monachi, qui liberalibus studiis eruditus, in adolescentia jugum Christi collo suo imposuit. Primumque tractandum est, utrum solus, an cum aliis in monasterio vivere debeas. Mihi quidem placet, ut habeas Sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es.

C. XXVIII. *In loco, quo Abbas judicaverit, Monachus eligatur, & ab Episcopo Sacerdos ordinetur.*

Item Gelasius Papa.

I. SI quis Monachus fuerit, qui venerabilis vitæ merito Sacerdotio dignus videatur, & Abbas, sub cujus imperio Regi Christo militat, illum fieri Presbyterum petierit, ab Episcopo 1 debet eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari: omnia, quæ ad Sacerdotis officium pertinent, vel populi, vel Episcopi electione provide, ac juste acturus.

Corr. Rom. ¶ 1 Episcopo] *In duobus vetustis codicibus legitur*, ipso.

C. XXIX. *Tempore maturitatis Ecclesiasticis Monachi promoveantur ordinibus.*

Item Syricius Papa *ad Himerium, epist.* 1. *cap.* 13.

MOnachos *a* quoque, quos tamen morum gravitas, & vitæ ac fidei institutio sancta commendat, Clericorum officiis aggregari & optamus, & volumus: ita ut qui intra trigesimum ætatis annum sunt digni in minoribus, per gradus singulos crescente tempore promoveantur ordinibus, & sic ad Diaconatus, vel Presbyterii insignia maturæ ætatis consecratione perveniant: nec statim saltu ad Episcopatus culmen ascendant, nisi in his eadem, quæ singulis dignitatibus superius præfiximus, tempora fuerint custodita.

C. XXX. *Ecclesiastica officia nec avida elatione Monachi suscipiant, nec blandiente desidia respuant.*

Item Augustinus *ad Eudoxium, epist* 81.

VOs *b* autem fratres exhortamur in domino, ut propositum vestrum custodiatis, & usque ad finem perseveretis: ac si quam operam vestram mater Ecclesia desideraverit, nec elatione avida suscipiatis, nec blandiente desidia respuatis; sed miti corde obtemperetis Deo, cum mansuetudine portantes eum, qui vos regit, qui *e* dirigit mites in judicio, qui docet mansuetos vias suas. Nec vestrum otium necessitatibus Ecclesiæ præponatis: cui parturienti si nulli boni ministrare vellent, quomodo nasceremini, non inveniretis.

C. XXXI. *Gelasius* d *quendam Ruffinum Monachum jubet Sacerdotem fieri, & in quadam basilica ordinari.*

Item Pelagius Papa *Bono Episcopo Savinati.*

IN *c* parochia tua, basilica S. Laurentii, quæ in possessione filii & Consiliarii nostri, viri magnifici Theodori fundata est, officium Presbyterii deesse cognovimus. Et quia præfatus filius noster nobis retulit, se invenisse Ruffinum quendam Monachum, olim sibi vita, religione, & moribus comprobatum, & hunc postulat ibi Presbyterum consecrari, (quod subito fieri nos prorogata *f* observantia non acquievimus:) ideo dilectio tua his literis acceptis, sabbatho veniente faciat eum Diaconum: & si Deus voluerit, & vixerimus, mediana hebdomada Presbyterum faciemus; quatenus superveniente Paschali festivitate sacra ministeria in memorata basilica a persona competenti valeant adimpleri.

C. XXXII.

a *Ans. ibid. Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Ivo p.* 7. *c.* 22. b 2. *Timoth.* 2. c *Ivo p.* 6. *c.* 4.

a *Polyc. l.* 2. *tit.* 31. *Ans. l.* 7. *c.* 101. *Ivo p.* 6. *c.* 53. b *Pann. l.* 3. *c.* 179. c *Psalm.* 24. d *Pelagius*. e *Polyc. l.* 2. *tit.* 32. *Ansel. l.* 7. *c.* 96. *ex Gelasio*. f *al. prærogata*.

C. XXXII. *Qui de Clerico Monachus efficitur, proprio Episcopo ordinante poterit eligi, & consecrari.*

Item Gregorius *l. 1. Regesti, epist.* 40.

SI quem a Clericatu in monasticam contigerit venire conversationem, si talis vitæ Monachus fuerit, ut Episcopus, cui antea militaverat, eum dignum Sacerdotio prævideat, in loco, quo judicaverit, eligi poterit, & ordinari.

Corr. Rom. ℊ *Verba ipsa B. Gregorii hæc sunt:* Si quos autem a Clericatu in monachicam conversationem venire contigerit, non liceat eis ad eandem, vel aliam Ecclesiam, quarum pridem milites fuerant, sua voluntate denuo remeare, nisi talis vitæ Monachus fuerit, ut Episcopus, cui ante militaverat, Sacerdotio dignum præviderit, ut ab eo debeat eligi, & in loco, quo judicaverit, ordinari.

C. XXXIII. *Sine testimonio Abbatis ad Clericatus officium Monachi non eligantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 27.

MOnachi *a* vagantes ad officium Clericatus (nisi eis testimonium Abbas suus dederit) nec in civitatibus, nec in parochiis ordinentur 1. *& infra.* §. 1. Si enim necesse fuerit Clericum de Monachis ordinari, cum consensu & voluntate Abbatis præsumat Episcopus.

Corr. Rom. ℊ 1 Ordinentur.] *In Concilio ipso sequitur c. fin. infra 20. q. 4.*

C. XXXIV. *Cum Abbatis voluntate Monachi ordinentur, quos pro utilitate Ecclesiæ Episcopus ordinare voluerit.*

Item ex Concilio Ilerdensi. *c.* 3.

CUm pro utilitate Ecclesiæ aliquos Monachorum Episcopus probaverit in Clericatus officio promovendos, cum Abbatis voluntate debent ordinari. Ea vero, quæ in jure monasterii de facultatibus offeruntur, in nullo dioecesana lege ab Episcopis contingantur.

C. XXXV. *Sine Abbatis 1 imperio Ecclesiastica ministeria Monachi celebrare non præsumant.*

Item ex Concilio Tarraconensi, *c.* 11.

MOnachi a monasterio foras egredientes, ne aliquod ministerium Ecclesiasticum præsumant agere, prohibemus: nisi forte cum Abbatis imperio. Similiter, ut nullus eorum, id est, Monachorum, forensis negotii susceptor, vel executor existat, nisi quod monasterii exposcit utilitas, Abbate sibi nihilominus imperante.

Corr. Rom. ℊ 1 Sine Abbatis] *Talis est rubrica in plerisque vetustis. Nam in vulgatis erat:* Sine Abbatis imperio ad Clericatus officium Monachi non eligantur.

C. XXXVI. *Ad Clericatus militiam non eligantur desertores monasteriorum.*

Item Augustinus *ad Aurelium, epist.* 76.

LEgi *b* epistolam benignitatis tuæ de Donato & fratre ejus, & quid responderem, diu fluctuavi. Sed tamen etiam atque etiam cogitanti, quid sit utile saluti eorum, quibus in Christo nutriendis servimus, nihil mihi aliud occurrere potuit, nisi non esse istam viam dandam servis Dei, ut se facilius putent eligi ad aliquid melius, si facti fuerint deteriores. Et ipsis enim facilis *c* lapsus, & ordini Clericorum fit indignissima injuria, si desertores monasteriorum ad militiam Clericatus eligantur; cum *d* ex eis, qui in monasterio permanent, non tamen nisi probatiores, atque meliores in Clerum assumere soleamus; nisi forte (sicut vulgares dicunt) malus Choraula, bonus Symphoniacus est; ita iidem ipsi vulgares de nobis jocabuntur, dicentes: Malus Monachus, bonus Clericus est. Nimis dolendum, si ad tam ruinosam superbiam Monachos surrigamus, & tam gravi contumelia Clericos dignos putemus, in quorum numero sumus; cum aliquando etiam bonus Monachus vix bonum Clericum faciat, si adsit ei sufficiens continentia, & tamen desit instructio necessaria, aut personæ regularis integritas. Sed de istis credo arbitrata sit beatitudo tua, quod nostra voluntate (ut suis potius corregionalibus utiles essent) de monasterio recessissent. Sed falsum est: sponte abierunt, sponte deseruerunt, nobis, quantum potuimus, pro eorum salute renitentibus.

3. pars. Gratian. *His omnibus auctoritatibus monstratur, quod Monachi, qui sunt a populo electi, & ab Episcopo cum consensu sui Abbatis sunt ordinati, legitime potestatem suam exequi valent. Illud vero Gregorii:* Nemo *a* potest obsequiis Ecclesiasticis deservire, &c. *de illis intelligendum est, qui in numero Cardinalium, vel Episcoporum ordinati, monasterii sui dispensationem sibi reservare contendunt.*

C. XXXVII. *Pro Abbatis, vel Monachi promotione nullo modo graventur monasteria.*

Unde idem Gregorius *scribit Mariniano Episcopo Ravennati, lib. 6. epist. 40. seu c.* 204.

NE pro *b* cujuslibet Monachi, aut Abbatis promotione onus fortasse aliquod monasteria sustineant, studendum vobis est, ut si quispiam Abbatum, aut Monachorum ex quocunque monasterio ad Clericatus officium, vel ordinem sacrum accesserit, non illic aliquam habeat ulterius, ut diximus, potestatem.

C. XXXVIII. *Qui Ecclesiis quoquomodo militant, Abbates monasteriorum esse non possunt.*

Idem *Maximiano Syracusano Episcopo, lib. 3. epist.* 11.

PResbyteros *c*, Diaconos, cæterosque cujuslibet ordinis Clericos, qui Ecclesiis quoquomodo 1 militant, Abbates per monasteria esse *d* non permittas: sed aut admissa 2 Clericatus militia monasticis non promoveantur ordinibus, aut si in Abbatis loco permanere decreverint, Clericatus nullatenus permittantur habere militiam. Satis enim incongruum est, si cum unum ex his præ sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utrumque judicetur idoneus.

Corr. Rom. ℊ 1 Quoquomodo] *Hæ voces absunt ab originali impresso, & manuscripto.*

ℊ 2 Admissa] *Sic in vetustis quoque codicibus Gratiani, & epistolarum B. Gregorii, & cæteris earundem editionibus præter antiquam Parisiensem, in qua, & apud Anselmum legitur:* Aut omissa Clericatus militia monachicis promoveantur ordinibus.

Gratian. *Hoc vel generaliter, vel speciali privilegio dictum potest intelligi: sicut & de quodam monasterio in Regesto* Gregorii *legitur hoc modo.*

C. XXXIX. *De quodam Xenodochio, cujus Abbas ad Episcopatum eligi prohibetur.*

HInc est etiam, quod Xenodochium, atque *e* monasterium, quod in eodem Francorum regno constitutum est, quia per ambitiones & contentiones quorundam non canonice tractabatur, a perversitate malorum liberare cupiens præcepit, ut sine regali provisione *f*, & Monachorum electione nullus ibi Abbas aliqua unquam subreptione introduceretur. Præcepit etiam, ut ejusdem monasterii Abbas nunquam ad Episcopatum eligeretur: ne forte occasione Episcopatus Abbatia aliquid detrimenti pateretur. Quod Privilegium ita est illius Ecclesiæ, ut communem legem Regibus, vel Abbatibus omnino dare non possit. Non enim quod uni sigillatim conceditur, statim omnibus convenit.

Corr.

a *Ivo part.* 3. *c.* 157. b *Ivo p.* 7. *c.* 7. c *al. facilior.* d *Pann. l.* 3. *c.* 180.

a *Sup. ead. c. nemo.* b *al. per promotionem.* c *Ans. l.* 7. *c.* 163. *Polyc. l.* 3. *tit.* 15. d *fieri*] *orig.* e *al. seu.* f *al. providentia.*

Corr. Rom. ¶ *Auctor hujus capitis refert constitutionem B. Gregorii de Abbate Xenodochii in civitate Augustudunensi, quae habetur lib.* 11. *regesti epist.* 10.

Gratian. *Superiori auctoritate non prohibentur Abbates Sacerdotes fieri, cum B. Benedictus jubeat Abbatem fratribus egredientibus, & regredientibus benedictionem dare, quod non nisi Sacerdotum est. Lectionem quoque Evangelii similiter Abbati ad legendum tribuit, quam subsequenti oratione legere similiter Sacerdotalis officii est. Sed tales Sacerdotes, vel Diaconos fieri prohibet, qui in Ecclesiastica militia cogantur jugiter permanere.* §. 1. *Item illud Hieronymi ad Riparium Presbyterum:* Monachus a non docentis, sed plangentis habet officium. *& ad Heliodorum:* Alia b causa est Monachi, alia Clerici. *& ad Rusticum:* Sine c consilio Presbyterorum Monachis nihil agere licet: *non ita generaliter intelligendum est, ut nulli Monachorum liceat docendi officium assumere: ne B. Gregorium, aut Augustinum Anglorum Episcopum, B. quoque Martinum, innumeros etiam, quos de Monachica conversatione ad summum Sacerdotii gradum Scriptura testatur esse promotos, cogamur negare officium docendi habuisse: aut in die consecrationis suae asseramus eos a priori proposito discessisse: quod (ut Innocentius testatur) nulli facere licet. Voluit ergo Hieronymus distinguere inter personam Monachi, & Clerici, ostendens, quid cuique ex proprio officio conveniat.* §. 2. *Aliud enim convenit cuique ex eo, quod Monachus est: aliud ex eo, quod Clericus est. Ex eo, quod Monachus est, sua, & aliorum peccata deflendi habet officium: ex eo, quod Clericus, docendi, & pascendi populum.* §. 3. *Monachos vero usque ad tempus Eusebii, Zozimi, & Syricii, Monachos simpliciter, & non Clericos fuisse, Ecclesiastica testatur historia. Idem etiam Hieronymus* 1 *refert, Monachos Scythiae* d *convenisse in unum, ut Sacerdotem sibi invenirent, qui eis Missarum solennia celebraret.*

Corr. Rom. ¶ 1 Hieronymus) *Jo. Andreae ait esse in epist. de oper. & humil. Monachorum. In tomo autem secundo operum ipsius B. Hieronymi, in epist.* 60.*, quae est Epiphanii ad Joannem Hierosolymitanum, ab eo Latine reddita, legitur, Epiphanium ordinasse Presbyterum Monachis poscentibus, qui eis Domini sacramenta conficeret. Erat autem Monasterium in dioecesi Joannis.*

C. XL. *Omnes Clerici, vel Monachi tutelae immunitatem habere debent.*

Item Leo Augustus *lib.* 1. *Codicis de Episcopis, & Clericis lege* 40.

GEneraliter sancimus, omnes viros reverendissimos Episcopos, nec non Presbyteros, sive Diaconos, & Subdiaconos, & praecipue Monachos, licet non sint Clerici, immunitatem ipso jure omnes habere tutelae, sive testamentariae, sive dativae, sive legitimae: & non solum tutelae esse eos expertes, sed etiam curae, non solum pupillorum, & adultorum, sed & furiosi, & surdi, & muti, & aliarum personarum, quibus tutores, vel curatores a veteribus legibus dantur. §. 1. Eos tamen Clericos, & Monachos hujusmodi habere beneficium sancimus, qui apud sacrosanctas Ecclesias, vel monasteria permanent, non divagantes, neque circa divina ministeria desides: cum propter hoc ipsum beneficium eis indulgemus e, ut aliis omnibus derelictis Dei omnipotentis ministeriis inhaereant. §. 2. Et hoc non solum in vetere Roma, vel in hac regia civitate, sed in omni terra, ubicunque Christianorum nomen colitur, obtinere sancimus. §. 3. *Novarum etiam collationum, & sordidorum munerum immunitatem acceperunt. Unde* Constantinus *cunctis scribit Clericis tit. eodem* f *lege prima.* Juxta sanctionem, quam dudum 1 meruisse perhibemini, fundos, & mancipia vestra nullus novis collationibus obligabit: sed vacatione gaudebitis. *Item Imperator Honorius, & Theodosius eodem libro, tit. de sacrosanctis Ecclesiis lege* 5. g §. 4. Placet, rationabilis Concilii tenore perpenso, districta moderatione praescribere, a quibus specialiter necessitatibus singularum urbium Ecclesiae habeantur immunes. Prima quippe illius usurpationis contumelia depellenda est, ne praedia usibus coelestium secretorum dedicata sordidorum munerum faece vexentur, nil extraordinarium abhinc, superindictumve flagitetur: nulla translationis a solicitudo signetur b: postremo nihil praeter canonicam illationem, 2 nisi quam adventitiae necessitatis sarcina repentina poposcerit, ejus functionibus adscribatur. Si quis contra venerit, post debitae ultionis acrimoniam, quae erga sacrilegos jure promenda est, exilio deportationis perpetuo subdatur.

Corr. Rom. ¶ *In codice Justiniani haec lex ipsi Justiniano tribuitur, non Leoni.*

¶ 1 Meruisse] *In codice Justiniani legitur,* meruistis & vos, & mancipia &c. *In Theodosiano,* meruisse perhibemini & vos, & mancipia &c.

¶ 2 Illationem) *In vulgatis codicibus sequebatur,* nisi quam si adventitiae. *In codice Justiniani vulgato legitur,* & quam adventitiae. *In manuscripto, & Haloandri non est copula. In codice Theodosiano,* quod adventitiae. *In plerisque vetustis Gratiani,* praeterquam adventitiae. *Dictio vero,* si, *abest ab omnibus, & ideo inducta.*

Gratian. *Hoc idem datur intelligi de verbis B. Sylvestri, qui obedientiam minorum erga majores assignans, ait:* Abbas d Ostiario, Monachus Abbati sit subditus. *supra in tractatu ordinandorum. Ostendit ergo Hieronymus, quod simpliciter Monachis nihil liceat agere sine consilio Presbyterorum. Nec officium docendi sibi assumere liceat sine auctoritate Clericorum, nisi forte sint divina gratia intus commoniti: sicut B. Gregorius refert in dialogo de B. Benedicto, qui homines montis Cassini ad fidem adduxit, & aram Apollinis, quae erat ibi erecta, subvertit: & de* f *quodam Equitio, cui Angelus in somnis apparuit, & eum ad praedicandum misit: qui cum de vitio linguae conquereretur, Angelus phlebotomo linguam ejus tetigit, & totum illud vitium curavit.* §. 1. *Quod vero Hieronymus se ipsum talibus connumerat, tale est, quale illud Apostoli ad Philippenses* g: Quicunque imperfecti h sumus, hoc sentiamus. *se ipsum imperfectis connumerans. Hinc idem Hieronymus alibi ait* i: Natus in paupere domo, & tugurio rusticano. *& infra.* Nos suffarcinati auro. *se famelicum fastidientibus mella, pauperem divitibus connumerans: supra ubi agitur de Clericis, qui propria relinquere nolunt, Cap. Gloria* K *Episcopi.* §. 2. *Ecce sufficienter monstratum est, quod Monachis Presbyterii honore decoratis, a populo electis, ab Episcopo institutis, eadem liceant, quae & aliis Sacerdotibus. Probatur hoc etiam ex similitudine consecrationis. Non enim in consecratione eorum aliud dicitur, & aliud in consecratione aliorum. Utrisque enim in commune a Domino benedictionem infundi Episcopus obnixe deposcit. Et dum consecrat, cunctis Sacerdotibus sigillatim dicit:* Consecrentur, & sanctificentur, Domine, manus istae, ut quicquid consecraverint, consecratum sit, & quaecunque benedixerint, benedicta sint. *Ecce communis est benedictio: Unde igitur divortium? Sicut ergo in benedictione utrique communem nanciscuntur potestatem; ita in institutione communiter assequuntur potestatis executionem.* §. 3. *Caeterum absque Episcoporum licentia non solum Monachis, sed etiam omnibus generaliter Clericis potestatis executio interdicitur.*

C. XLI. *Sacerdotalia sine permissu Episcoporum non agant Presbyteri.*

Unde Clemens *epist.* 3.

CUnctis l fidelibus, & summopere omnibus Presbyteris, & Diaconis, & reliquis Clericis attendendum est, ut nihil absque Episcopi proprii licentia agant: non utique Missas

a *Sup. ead. Monachus.* b *Sup. ead. alia causa.* c *sup. ead. Ecclesia.* d *al. Scetiae.* e *al. indulgeamus.* f *Et in Cod. Theod. l.* 16. *t.* 2. *c.* 8. *ex Constantio.* g *& in Theod. ib. c.* 49.

a *al. translatione.*] *al. translationum.* b *al. gignatur.* c *al. perpetuae mulctetur.* d *dist.* 93. *A subdiacono.* e *Lib.* 2. *dial. c.* 8. f *Lib.* 1. *c.* 4. g *Philip.* 3. h *Apud Apostolum legitur, perfecti.* i *in epist. ad Nepotianum. In epist. ad Paulinum.* K 12. *quaest.* 2. *gloria.* l *Burch. l.* 2. *c.* 93. *Ivo p.* 2. *c.* 123. *& p.* 6. *c.* 90.

Missas sine ejus jussu quispiam Presbyterorum in sua parochia agat: non baptizet, nec quicquam absque ejus permissu faciat.

4 ps Gratian. *De his vero, qui intra Monasterii claustra consistunt, quibus populus ad regendum non committitur, quæritur, utrum dare, vel accipere decimas debeant. In quibus hæc discretio servanda est, ut de agris, & vineis, quæ ad proprium stipendium coluntur, decimas sibi retineant. Si enim decimæ a populo filiis Levi reddebantur pro ministerio, quo Domino deserviebant in tabernaculo, offerendo sacrificia, & holocausta pro populo; patet, quod Monachi de propriis prædiis non magis, quam alii Sacerdotes decimas solvere coguntur. §. 1. Sed dicitur, quod prædia Monachorum sive pretio sint empta, sive pro salute animarum oblata, antequam in jus eorum venirent, baptismalibus Ecclesiis, sive quibuslibet aliis primitias, & decimas persolvebant: illæ autem Ecclesiæ suo jure privari non possunt.*

C. XLII. *Qui res suas alicui delegaverit, decimationum proventum priori Ecclesiæ auferre non poterit.*

Unde in Moguntinensi Concilio *statutum invenitur.*

II. SI *a* quis Laicus, vel Clericus, vel utriusque sexus persona proprietatis suæ loca, vel res alicui dare delegaverit, decimationum proventum priori Ecclesiæ legitime assignatum inde abstrahere nullam habeat potestatem. Quod si facere tentaverit, talis traditio irrita prorsus ducatur, & ipse ad emendationem Ecclesiastica coerceatur censura.

C. XLIII. *Antiquiores Ecclesiæ nec decimis, nec ulla possessione priventur.*

Item ex Concilio Cabilonensi. *b*

ECclesiæ *c* antiquitus constitutæ nec decimis, nec ulla possessione priventur, ita ut novis Oratoriis tribuantur.

C. XLIV. *Antiquiores Ecclesiæ propter novas justitiam suam non perdant.*

Item ex Concilio Vormaciensi.

QUicunque *d* voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, & consensum, & voluntatem Episcopi habuerit, in cujus parochia est, licitum sit. Veruntamen omnino providendum est Episcopo, ut aliæ Ecclesiæ antiquiores propter novas suam justitiam, aut decimam non perdant, sed semper ad antiquiores Ecclesias persolvatur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Concilio Vormaciensi c. 6. quo loco in eo, quod extat, habetur aliquid ad hanc rem faciens.*

Gratian. *Decimas autem baptismalibus Ecclesiis persolvendas Leo Papa IV. affirmat.*

C. XLV. *Baptismalibus Ecclesiis decimæ dari debent.*

DE *e* decimis justo ordine non tantum nobis, sed etiam majoribus nostris visum est plebibus tantum, ubi sacrosancta baptismata dantur, debere dari.

Corr. Rom. ¶ *Ivo fere eadem citat ex Gelasio: sed Anselmus, & Polycarpus ex Leone, ut Gratianus.*

Grat. *Si ergo nulli licet decimationum proventum a priori Ecclesia, cui assignatus fuerat, abstrahere, si jus antiquioris Ecclesiæ novis tribuendum non est, si decimæ tantummodo baptismalibus Ecclesiis dandæ sunt; patet, quod Monachi ex propriis prædiis decimas dare coguntur. Sed & illa auctoritas Moguntinensis Concilii f de venditore, vel donatore loquitur, definiens, quod ille, qui vendit, aut donat, non potest proventum decimationum illi Ecclesiæ detrahere, cui prius legitime fuerat assignatus. Monachi autem decimas, & primitias non auctoritate vendentis, vel donantis, sed auctoritate ejusdem Concilii, & Paschalis Papæ detinent: a quibus definitum est, ut Monachi de propriis prædiis decimas non solvant.*

C. XLVI. *Non persolvant de propriis prædiis Abbates, & Episcopi decimas.*

Sic enim in Moguntinensi *a* Concilio *statutum est.*

QUesti *b* sunt præterea quidam fratres, quod essent aliqui Episcopi, & Abbates, qui decimas non sinerent dari ad *c* Ecclesiam, ubi illorum coloni Missas audiunt. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de agris, & vineis, quæ ad suum, vel fratrum stipendium habent, decimas ad Ecclesias suas 1 deferri faciant: familiæ *d* vero eorum, ibi dent decimas suas, ubi infantes eorum baptizantur, & ubi per totum anni circulum Missas audiunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in nullo Concilio Moguntino, quod extet, habetur, sed in Cabilonensi, unde citant Burchardus, & Ivo. In libro Vaticanæ Bibliothecæ, in quo sunt duo Concilia Urbani II. Placentinum, & Melphiense, hæc etiam leguntur:* Perlatum est ad sanctam Synodum, quod sint quidam Episcopi, & Abbates, qui colonos ad se pertinentes non sinant decimas dare ad Ecclesias, ubi Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur. Proinde decrevit sacer iste conventus, ut Episcopi, & Abbates de vineis, vel agris, ac frugibus, quæ ad suum, vel fratrum usum laborant, decimas sibi pro benedictione, vel hospitum susceptione habeant: familiæ vero ibi dent decimas suas, ubi per totum anni circulum Missas audiunt, & infantes eorum baptizantur.

¶ 1 Suas) *Vox ista abest ab ipso Concilio, & cæteris collectoribus: sunt etiam nonnullæ aliæ varietates, quæ indicatæ sunt in margine.*

C. XLVII. *De propriis laboribus Monachi, & Canonici decimas minime solvere cogantur.*

Item Paschalis II.

DEcimas *e* a populo Sacerdotibus, ac Levitis esse reddendas divinæ legis sanxit *f* auctoritas. Cæterum a Monachis, sive Clericis communiter viventibus nulla ratio sinit, ut milites, aut Episcopi, aut personæ quælibet decimas de laboribus, seu nutrimentis suis propriis extorquere debeant. Unde B. Gregorius ait: *Communi g vita viventibus jam de faciendis portionibus, vel exhibenda hospitalitate, & adimplenda misericordia nobis quid erit loquendum?* cum omne, quod superest, in causis piis, ac religiosis erogandum sit, dicente *h* Domino: *Quod superest, date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis.*

5 ps Gratian. *Quod autem dicitur, quod antiquiores Ecclesiæ propter novas nec decimis, nec ulla possessione priventur, non ita intelligendum est, ut nullo modo credatur licere Episcopo aliquam partem possessionum, vel decimationum unius Ecclesiæ alteri pro tempore tribuere. Sicut enim Papa duos Episcopatus in unum potest redigere; ita & unus proprio consentiente Episcopo in duos potest dividi, vel etiam Metropolitano invito quælibet Ecclesia ab ejus jurisdictione Apostolica eximi auctoritate.*

C. XLVII. *Duos Episcopatus in unum redigere Apostolica potest auctoritas.*

Unde Gregorius Papa *scribit* Benenato *Episcopo lib. 2. epist. 31.*

ET *i* temporis qualitas, & vicinitas nos locorum invitat, ut Cumanam, atque Misenatem 1 unire debeamus Ecclesias, quoniam nec longo itineris spatio a se sejunctæ sunt, nec (peccatis facientibus) tanta populi multitudo

S s

a 13. q. 1. c. ult. Burch. l. 3. c. 241. Ivo p. 3. c. ult. b Arelat. 3. c. 20. Capit. l. 2. c. 36. Mogunt. 3. sub Arnulpho c. 22. & sub Carolo c. 41. & in Rhemensi Troslejano. c Deusdedit p. 3. Burch. l. 3. c. 9. Ivo p. 3. c. 12. d Burch. l. 3. c. 7. Ivo p. 3. c. 9. e 11. qu. 1. Ecclesias. §. item Leo. Polyc. l. 3. t. 13. Deusded. p. 3. Ans. l. 5. c. 53. Ivo p. 3. c. 151. f sup. ead. si quis Laicus.

a In Cabilonensi sub Carolo Magno c. 19. b Ans. l. 5. c. 57. Burch. l. 3. c. 132. Ivo p. 3. c. 198. Pann. l. 2. c. 59. c al. Ecclesiis, ubi illi coloni. d al. familia det. e Deusd. p. 3. f Num. 18. g communiter autem viventibus) in orig. Gregorii cum aliis etiam verborum varietatibus. h Luc. 11. i Ans. l. 6. c. 108. Polyc. l. 3. t. 30.

multitudo est, ut singulos, sicut olim fuit, habere debeant Sacerdotes. Quia igitur Cumani castri Sacerdos cursum vitæ hujus explevit, utrasque nos Ecclesias præsentis auctoritatis pagina unisse, tibique commisisse cognosce, propriumque utrarumque Ecclesiarum scito te esse Pontificem. Et ideo te, quæcunque tibi de earum patrimonio, vel Clerici ordinatione, sive promotione, juxta canonum statuta visa fuerint ordinare, atque disponere, habebis, ut proprius revera Sacerdos, liberam ex nostræ auctoritatis consensu, atque permissione licentiam. Ubi vero commodius atque utilius esse perspexeris, ibi habitato: ita sane, ut alteram Ecclesiam, cui corporaliter præsens non es, solicita, providentique cura disponas, quatenus divina illic mysteria *a* solenniter auxiliante Domino peragantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Misenatem] *Sic emendatum est ex vetusto codice B. Gregorii: quamvis in vulgatis, sicut etiam apud Gratianum, esset*, Musitanam.

C. XLIX. *Duos Episcopatus in unum redigere Apostolica valet auctoritas.*

Idem *b Joanni Episcopo Veliterno, lib. 2. epist.* 35.

POstquam *c* hostilis impietas diversarum civitatum ita (peccatis facientibus) desolavit Ecclesias, ut reparandi eas spes nulla, populo deficiente, remanserit, majori valde cura constringimur, ne defunctis earum Sacerdotibus, reliquiæ plebis nullo pastoris moderamine gubernatæ, per invia fidei hostis callidi rapiantur (quod absit) insidiis. Hujus ergo rei solicitudine sæpe commoti, hoc nostro sedit cordi consilium, ut vicinis eas mandaremus Pontificibus gubernandas. Ideoque fraternitati curam, gubernationemque Triumtabernensium 1 Ecclesiæ providimus committendam: quam tuæ Ecclesiæ aggregari, unirique necesse est: quatenus utrarumque Ecclesiarum Sacerdos recte, Christo adjutore, possis existere: quæque tibi de ejus patrimonio, vel Cleri ordinatione, seu promotione vigilanti, ac canonica visa fuerint cura disponere: quippe ut Pontifex proprius liberam habeas *d* ex præsenti nostra permissione licentiam.

Corr. Rom. ¶ Triumtabernensium] *In vulgatis legebatur*, Treverensium. *Emendatum est ex aliquot vetustis, & originali, & Joanne Diacono. Nam, ut is testatur, hæc epistola scripta est Joanni Episcopo Veliterno. Oppidum autem Triumtabernarum Velitris vicinum est.*

C. L. *Non habeant Episcopum diœceses, quæ nunquam habuerunt.*

Item ex Concilio Carthaginensi *e* II. *c.* 5.

FElix *f* Episcopus Selemselitanus dixit: Etiam si hoc placet, sanctitati vestræ insinuo, ut diœceses, quæ nunquam Episcopos habuerunt *g*, non habeant, & illa diœcesis, quæ aliquando habuit, habeat proprium 1. Secundum autem hanc prosecutionem 2 sanctitas vestra æstimet, quid fieri debeat. Ab universis dictum est. Placet.

Corr. Rom. ¶ Proprium.] *In Concilio ipso sequuntur hæc:* Et si accedente tempore, crescente fide Dei, populus multiplicatus desideraverit proprium habere rectorem, ejus videlicet voluntate, in cujus potestate est diœcesis constituta, habeat Episcopum.

¶ 2 Prosecutionem] *Emendatus est hic locus ex originali impresso, & manuscripto. Nam antea legebatur:* Secundum hanc persecutionem sanctitatis vestræ est æstimare.

C. LI. *Nisi cum voluntate Episcopi diœceses, quæ ab eo retinentur, non recipiant proprios Episcopos.*

Item ex Africano Concilio *h c.* 20.

MUltis *i* Conciliis hoc statutum est a cœtu Sacerdotali, ut plebes, quæ in diœcesibus ab Episcopis retinentur, quæ Episcopos nunquam habuerunt, non nisi cum voluntate ejus Episcopi, a quo tenentur, proprios accipiant rectores.

Corr. Rom. ¶ 1 Rectores.] *In Concilio Africano, & Carthaginensi sequitur*, id est, Episcopos: *quod additur etiam in glossa.*

C. LII. *Apostolica auctoritas a jurisdictione Archiepiscopi Episcopos valet eximere.*

Item Gregorius *Joanni Episcopo Larissæo, lib. 2. indict.* 11. *epist.* 7. *seu c.* 46.

FRater *a* noster Hadrianus, Thebanæ civitatis Episcopus, ad Romanam urbem veniens, lacrymabiliter est conquestus de quibusdam capitulis, se a fraternitate tua, nec non a Joanne, primæ Justinianæ *b* Episcopo, non legitime, neque canonice condemnatum. *& infra.* §. 1. De nequissimo autem, damnandoque ejus judicio alias sumus, juvante Domino, tractaturi. Hadrianum vero Episcopum reperimus, & tuo contra Sacerdotales mores odio laborasse, & nullo jure pecuniariis in causis eum fraternitatis tuæ condemnatum fuisse sententia. §. 2. Quia igitur & ab antefato Joanne primæ Justinianæ Episcopo contra jus, canonesque depositus, honoris sui gradu carere non potuit, in sua eum reformari Ecclesia, atque in propriæ dignitatis ordinem decrevimus revocari. Et cum oportuisset te ex eo Dominici corporis communione privari, quod admonitione *c* sanctæ memoriæ decessoris nostri contempta (per quam eum, Ecclesiamque ejus de tuæ jurisdictione potestatis exemit) rursus in eis aliquid tibi jurisdictionis servare præsumpseris, tamen nos humanius decernentes, communionisque tibi sacramentum interim conservantes, decernimus, ut fraternitas tua ab eo, Ecclesiaque ejus omnem antehabitæ suæ potestatem jurisdictionis abstineat: & secundum scripta decessoris nostri, si qua causa vel fidei, vel criminis, vel pecuniaria adversus præfatum Hadrianum Consacerdotem nostrum potuerit evenire, vel per eos, qui nostri sunt, vel fuerint in urbe regia responsales, si mediocris est quæstio, cognoscatur: vel huc ad Apostolicam sedem, si ardua est, deducatur: quatenus nostræ audientiæ sententia decidatur. Quod si contra hæc, quæ statuimus, quolibet tempore, seu qualibet occasione, vel surreptione venire tentaveris, sacra scias te communione privatum, nec eam te, excepto ultimo vitæ tuæ tempore, nisi concessa Romani Pontificis decernimus jussione percipere 1. *& paulo post.* §. 3. Res autem sive sacras, sive alias mobiles, immobilesque ejus Ecclesiæ, quas hactenus diceris retinere (quarum notitiam nobis oblatam præsentibus annectimus literis) sine aliqua ei dilatione fraternitas tua restituat. De quibus, si qua inter vos quæstio vertitur, volumus, ut apud responsalem nostrum in urbe regia ventiletur.

Rom. Corr. ¶ 1 Percipere.] *Hic in epistola interjicitur cap.* hac *d* consona. *Infra* 25. *q.* 1.

Gratian. *Si autem necdum in diœcesi alicujus Episcopi illa loca assignata fuerint, ex vigore Apostolicæ sedis proprium Episcopum accipiant.*

C. LIII. *Ubi multitudo fidelium excrevit, ibi Episcopi sunt ordinandi.*

Unde Gregorius junior *scribit Bonifacio Episcopo, epist.* 1.

PRæcipimus, ut juxta sacrorum canonum statuta, ubi multitudo excrevit fidelium, ex vigore Apostolicæ sedis debeatis ordinare Episcopos: pia tamen contemplatione, ut non vilescat dignitas Episcopatus.

Gratian. *Sicut duo Episcopatus suprascripto modo in unum possunt redigi, & unus in duos valet dividi, sic etiam Episcopus de baptismalibus, & parochianis Ecclesiis facere potest cum consensu*

a *al. ministeria.* b *Joannes Diacon. l.* 3. *c.* 15. c 7. *q.* 1. *temporis qualitas. Ansel. l.* 5. *c.* 24. *Polyc. l.* 1. *tit.* 9. d *al. habebis.* e *Et in Toletano* 12. *c.* 4. f *Burch. l.* 1. *c.* 33. g *al. acceperunt.* h *Et in Carthag.* 3. *c.* 42. i *Burch. ibid.*

a *Ans. l.* 6. *c.* 125. *Polyc. l.* 1. *tit.* 7. b *al. Justinianæ urbis.* c *al. post admonitionem contemptam.* d *al. hæc.*

consensu suorum Clericorum. Quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ novis Ecclesiis supponitur, a jure prioris Ecclesiæ absolvitur. Hoc nisi fieri posset, multitudo Ecclesiarum ad paucitatem redigeretur. Plures autem baptismales Ecclesias in una terminatione facere non potest.

C. LIV. *In una terminatione plures baptismales Ecclesiæ esse non possunt.*

Unde in Toletano Concilio *legitur.*

PLures *a* baptismales Ecclesiæ in una terminatione esse non possunt, sed una tantummodo cum suis *b* capellis. Et si contentio fuerit de terminatione duarum matricum, plebes utrarumque discernant; & si non convenerint, lis Dei judicio discernatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in nullo Toletano est inventum. Burchardus, & Ivo etiam citant ex Concilio Aquisgranensi.*

6 pars. Gratian. *Jus ergo Ecclesiarum ita interpretandum est, ut nisi Episcopo disponente aliis Ecclesiis fuerit assignatum, in nullo priorum redituum diminutionem patiantur.*

C. LV. *Communione privetur, qui decimas, vel oblationes extra Episcopi conscientiam tenere voluerit.*

Unde Anastasius *c* Papa.

STatuimus *d*, ut si quis oblationes Ecclesiæ, vel decimas, quas populus dare debet, tenere contenderit, vel extra baptismalem Ecclesiam dare voluerit, præter conscientiam Episcopi, vel ejus, cui hujuscemodi officia commissa sunt, nec cum eorum voluerit agere consilio, bannum nostrum componat, & communione privetur.

Gratian. *Cum addit*, Extra conscientiam Episcopi, *intelligendum relinquit, quod Episcopo consentiente aliis Ecclesiis dari possunt.*

C. LVI. *Juxta dispositionem Episcopi decimæ distribuantur.*

Item *e*.

IN *f* sacris canonibus præfixum est, ut decimæ juxta Episcopi dispositionem distribuantur. Quidam autem Laici, qui vel in propriis, vel in beneficiis suas habent basilicas, contempta Episcopali dispositione, non ad Ecclesias, ubi Baptismum, & prædicationem, & manus impositionem, & alia Christi sacramenta percipiunt, decimas suas dant; sed vel propriis basilicis, vel aliis 1 Ecclesiis pro suo libitu tribuunt: quod omnimodis divinæ legi, & sacris canonibus constat esse contrarium. Unde 2 vestram potestatem, ut eos corrigatis, expetimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Aliis Ecclesiis] *In Concilio Ticinensi, unde hoc capitulum videtur acceptum, legitur*, suis Clericis: *Apud Anselmum vero*, suis Ecclesiis.

¶ 2 Unde vestram] *Verba hæc referuntur ad Imperatorem Ludovicum II. qui illi Synodo interfuit. Quare in ea sequitur*, sacra docet, &c.

Gratian. *Cum autem reprehenduntur, quia contempta Episcopi dispositione hoc faciunt, intelligitur, quod si Episcopo disponente hoc fecerint, irreprehensibiles inveniantur.*

C. LVII. *Anathema sit, qui præter Episcopi conscientiam decimas, & oblationes dispensare voluerit.*

Item Symmachus Episcopus *Ecclesiæ g catholicæ urbis Romæ dixit in Synodo sexta Romana.*

IN *h* canonibus in Gangrensi Ecclesia Apostolica auctoritate conditis, de fructuum oblationibus, quæ ministris Ecclesiæ debentur, & de his, quæ in usus pauperum conferuntur, scriptum habetur: *Si quis i oblationes 1 Ecclesiæ accipere, vel dare voluerit præter Episcopi conscientiam, vel ejus, cui hujuscemodi sunt officia commissa, nec cum ejus voluerit agere consilio, anathema sit.* Et iterum in eodem Concilio Gangrensi: *Si a quis oblata Deo dederit, vel acceperit præter Episcopum, vel eum, qui constitutus est ab eo ad dispensandam misericordiam pauperibus, & qui dat, & qui accipit, anathema sit.* §. 1. Valde iniquum ergo, & ingens sacrilegium est, quæcunque vel pro remedio peccatorum, vel salute, vel requie animarum suarum unusquisque venerabili Ecclesiæ contulerit, aut certe reliquerit, ab his, a quibus hæc maxime servari convenit, id est Christianis, & Deum timentibus hominibus, & super omnia a Principibus, & primis regionum in aliud transferri, vel converti. *& infra.* §. 2. Generaliter *b* vero, quicunque res Ecclesiæ confiscare, aut competere, aut pervadere periculosa sua infestatione præsumpserit, nisi 2 se citissime per Ecclesiæ, de qua agitur, satisfactionem correxerit, perpetuo anathemate feriatur. §. 3. Similiter & hi, qui res Ecclesiæ, jussu, vel largitione Principum, vel quorundam potentum, aut quadam invasione, aut tyrannica potestate retinuerint, & filiis, vel hæredibus suis (ut a quibusdam jam factum audivimus) quasi hæreditarias reliquerint, nisi cito res Dei, admoniti a Pontifice, agnita veritate reddiderint, perpetuo anathemate feriantur. Iniquum enim esse censemus, ut custodes potius chartarum, quam defensores rerum creditarum (ut præceptum est) judicemur. *& infra.* §. 4. Ferro enim abscindenda sunt vulnera, quæ fomenta non sentiunt. §. 5. Similiter & illi extorres debent fieri ab Ecclesia, qui Sacerdotali admonitione non corriguntur, dicente *c* Domino: *Auferte malum ex vobis.* Universa Synodus surgens acclamavit: Ut ita fiat, rogamus. Dictum est octies. Ista serventur 3, precamur. Dictum est decies. Ut in perpetuum maneant, & vestra auctoritate firmentur. Dictum est duodecies. Exaudi Christe, Symmacho Papæ vita sit. Dictum est duodecies.

Corr. Rom. ¶ 1 Oblationes Ecclesiæ] *In Concilio ipso Gangrensi legitur*, si quis oblationes Ecclesiæ extra Ecclesiam accipere, &c.

¶ 2 Nisi se] *Hæc usque ad versic.* Similiter, *sunt addita ex Symmachi Synodo.*

¶ 3 Ista serventur,] *Item hæc usque ad vers.* Exaudi.

C. LVIII. *Eadem plectuntur pœna, qui Ecclesiæ res, & bona Episcoporum invadunt.*

Item in eadem Synodo.

SImiliter *d* & hoc ad omnium Ecclesiarum notitiam vestra cunctorum exhortatione, & judicio censemus pervenire, & ab omnibus firmiter teneri: quia Episcoporum res Ecclesiæ non dubitantur esse, si in eorum facultatibus simili fuerit crudelitate grassatum, pervasores rerum memoratarum prædictæ canonum districtionis feriantur vindicta: ut qui moribus propriis, ac nulla conscientiæ castigatione corriguntur, saltem Ecclesiasticæ, & canonicæ vindictæ perfodiantur aculeis.

C. LIX. *Res Ecclesiæ Principum auctoritate distribui non possunt.*

Item ex lib. 1. Capitulorum Caroli, & Ludovici Imperatorum, *c.* 83.

QUia *e* juxta sanctorum Patrum traditionem novimus res Ecclesiæ vota esse fidelium, pretia peccatorum, & patrimonia pauperum, cuique non solum habita conservare, verum etiam multa, Deo opitulante, conferre optamus. Ut *f* autem ab Ecclesiasticis 1 de dividendis 2 rebus Ecclesiæ suspicionem dudum conceptam amoveremus, statuimus, ut neque nostris, neque filiorum, & Deo dispensante, successorum nostrorum temporibus, qui nostram, vel progenitorum nostrorum voluntatem, vel exemplum imitari voluerint, ullam penitus divisionem, aut jacturam patiatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ecclesiasticis] *Sequebatur*, officiis, *quæ vox*

a *Burch. l. 3. c. 22. Ivo p. 3. c. 27.* b *al. subditis.* c *Cap. l. 6. c. 285. & l. 7. c. 7.* d *Ans. l. 5. c. 45.* e *In Concil. Ticinensi, c. 11.* f *Ans. l. 5. c. 46.* g *Et in Aquisgran. sub Pipino, c. 26.* h *Deusdedit p. 4. Ans. l. 5. c. 44.* i *Cap. 7. Gangren. Cap. lib. 7. c. 5.*

a *In Gangren. c. 8. Burch. l. 3. c. 144. & 145. Ivo p. 3. c. 209. & 210. 12. q. 2. indigne.* b *Ivo part. 3. c. 148.* c *Deut. 13. & 1. Cor. 5.* d *Ivo p. 3. c. 148.* e *Deusdedit p. 5. Anselm. l. 4. c. 43.* f *al. tamen ut.*

vox neque in vetustis, neque in ipso capitulari est. Refertur enim ad homines, non ad officia.

§ 2 Dividendis] *In capitulari impresso legitur*, non dividendis. *In capitulis autem manuscriptis, quæ ab Episcopis provinciarum Rhemensis, ac Rhotomagensis Ludovico Regi missa fuerunt, hæc habentur ad hunc locum pertinentia*. Quia vero Carolus Princeps, Pipini Regis Pater, qui primus inter omnes Francorum Reges, ac Principes res Ecclesiarum ab eis separavit, atque divisit, pro hoc solo maxime est æternaliter perditus. Nam S. Eucherius Aurelianensis Episcopus, qui in monasterio S. Trudonis requiescit, in oratione positus, ad alterum seculum raptus, & inter cætera, quæ Domino sibi ostendente conspexit, vidit illum in inferno inferiori torqueri. Cui interroganti ab Angelo ejus ductore responsum est: quia sanctorum judicatione, qui in futuro judicio cum Domino judicabunt, quorumque res abstulit, & divisit, ante illud judicium anima, & corpore sempiternis pœnis deputatus est, & recepit simul cum peccatis suis pœnas propter peccata omnium, qui res suas, & facultates in honore, & amore Domini ad Sanctorum loca in luminaribus divini cultus, & alimoniis servorum Christi, ac pauperum pro animarum suarum redemptione tradiderant. Qui in se reversus S. Bonifacium, & Fuldradum Abbatem Monasterii S. Dionysii, & summum Capellanum Regis Pipini ad se vocavit, eisque talia dicens in signum dedit, ut ad sepulchrum illius irent, & si corpus ejus ibidem non reperissent, ea, quæ dicebat, vera esse concrederent. Ipsi autem pergentes ad prædictum monasterium, ubi corpus ipsius Caroli humatum fuerat, sepulchrumque ipsius aperientes, visus est subito exiisse Draco, & totum illud sepulchrum interius inventum est denigratum, ac si fuisset exustum. Nos autem illos vidimus, qui usque ad nostram ætatem duraverunt, qui huic rei interfuerunt, & nobis viva voce veraciter sunt testati, quæ audierunt, atque viderunt. Quod cognoscens filius ejus Pipinus, Synodum apud Liptinas congregari fecit, cui præfuit cum S. Bonifacio Legatus Apostolicæ sedis, Gregorius nomine. Nam & Synodum ipsam habemus, & quantuncunque de rebus Ecclesiasticis, quas pater suus abstulerat, potuit, Ecclesiis reddere procuravit. Et quoniam res Ecclesiis, a quibus ablata erant, restituere propter concertationem, quam cum VVaifaro Aquitanorum Principe habebat, non prævaluit, precarias fieri ab Episcopis exinde petiit, & nonas, ac decimas ad restaurationes terrarum, & de unaquaque casata duodecim denarios ad Ecclesiam, unde res erant beneficiatæ (sicut in libro capitulorum Regum habetur) dari constituit, usque dum ipsæ res ad Ecclesiam revenirent. Unde & Dominus Carolus Imperator adhuc in regio nomine constitutus edictum fecit, ut nec ipse, nec filii ejus, neque successores hujusmodi res agere attentarent. Quod manu sua firmavit, cui plenitudinem habemus, & de quo capitulum excerptum in libro capitulorum ejus, quicunque librum illum habet, & legere voluerit, invenire valebit. Hanc etiam relationem & in scripturis habemus, & quidam nostrum etiam viva voce Dominum Ludovicum Imperatorem patrem vestrum referre audivimus. *Hujus historiæ mentio etiam est in vita B. Eucherii Episcopi Aurelianensis, & B. Rhigoberti Archiepiscopi Rhemensis. Qualis vero esset hujusmodi Ecclesiasticorum bonorum divisio, quam Carolus Martellus induxit, Pipinus autem, & Carolus Imperator prohibuerunt, eodem lib. primo Capitularium ante capitulum istud 83. sic exponitur*: Tempore Hadriani Papæ, & Caroli Magni Imperatoris, quando Paulinus Episcopus tenuit vices Apostolicæ sedis, in Aquis fuit factum istud capitulum, propter hoc, quia Laici homines solebant dividere Episcopia, & Monasteria ad illorum opus, & non remansisset ulli Episcopo, nec Abbati, nec Abbatissæ, nisi tantum, ut velut Canonici, & Monachi viverent.

Gratian. *Cum ergo præter conscientiam Episcopi, vel ejus, cui officia hujusmodi commissa sunt, quilibet prohibetur oblationes Ecclesiæ distribuere, liquido apparet, quod cum Episcopi consensu quibuslibet Ecclesiis possint distribui.*

§. 1. *Huic interpretationi videtur contraire auctoritas illa* Toletani Concilii IV. *cap.* 32.

C. LX. *Nihil de jure suæ diœcesis Episcopi præsumant auferre.*

Constitutum *a* est a præsenti Concilio Episcopos diœceses suas ita regere, ut nihil ex earum jure præsumant auferre; sed juxta priorum auctoritatem Conciliorum, tam de oblationibus, quam de tributis *b*, ac frugibus tertiam consequantur. Quod si amplius quippiam ab eis præsumptum extiterit, per Concilium restauretur, appellantibus aut ipsis conditoribus, aut certe propinquis eorum, si jam illi a seculo discesserunt.

C. LXI. *Possessiones Ecclesiæ derelictas nulli sit alienandi licentia.*

Item Symmachus Papa *ad Cæsarium fratrem c.* 1.

Possessiones *c*, quas unusquisque Ecclesiæ proprio dedit, aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis, atque distractionibus, vel sub quocunque argumento non patimur: nisi forte aut Clericis bonorum *d* meritorum, aut monasteriis religionis intuitu, aut certe peregrinis, si necessitas largiri suaserit: sic tamen, ut hæc ipsa non perpetuo, sed temporaliter perfruantur.

Gratian. *Sed illud Toletani Concilii intelligendum est, ut Episcopi præter quartam, vel tertiam, quæ secundum locorum diversitates eis debetur, nihil contingant.*

C. LXII. *A Clericis, & piis locis ultra statuta Patrum aliquid Episcopus non exigat.*

Unde in Concilio Leonis Papæ IV. *cap.* 26. *statutum est.*

Nulli *e* Episcoporum liceat a subjecto Sacerdote, vel alio quolibet Clerico, & piis locis dationes ultra statuta Patrum exigere, aut superposita *f* in angariis inferre. Sed cum optimus sit perspector, ita prospiciat *g*, ut universæ sibi oves commissæ a se maxime alantur, atque in necessitatibus adjuventur, non illicitis exactionibus *h* opprimantur, quia Dominus pascere, & docere nos docuit, & omnibus ministrare, non terrenis lucris, vel avaritiis delectari.

C. LXIII. *De reditibus Ecclesiæ quarta pars Clericis est distribuenda.*

Item Gregorius *Leoni Episcopo Catanensium i lib. 7. epist.* 8.

Ad *k* hoc locorum gradus rationis ordo distinxit, & judicia esse constituit, ut nec præpositi in opprimendos se frustra valeant occupare subjectos, nec subjectis iterum contra suos præpositos effrenata sit resultandi licentia. *& infra*. §. 1. Volumus igitur, ut quicquid Ecclesiæ tuæ ex reditu, vel quolibet alio titulo fortassis accesserit, quartam exinde portionem sine diminutione aliqua debeas segregare, atque eam secundum Dei timorem Presbyteris, Diaconis, ac Clero [ut tibi visum fuerit] discrete dividere.

C. LXIV. *Episcopus turpis lucri gratia nihil a Monachis, vel Clericis suis exigere debet.*

Item ex septima Synodo c. 4.

Prædicator *l* veritatis Paulus *m* divinus Apostolus, ac si canonem ponens Ephesiorum Presbyteris, imo vero & omni sacratæ multitudini *n*, ita fiducialiter perhibuit: *Argentum, & aurum, aut vestem nullius concupivi. Omnia ostendi vobis, quoniam sic laborantes oportet suscipere infirmos, beatius existimans*

a Burch. l. 3. c. 203. Ivo p. 3. c. 255. b al. decimis tributis. c Polyc. l. 3. t. 12. Ans. l. 5. c. 47. d al. honorem meritis. e Polyc. l. 4. t. 21. Ans. l. 6. c. 166. f In vulgatis erat, supposita. g al. perspiciat. h al. exactis dationibus. i al. Catinensi. k Ans. l. 5. c. 67. l Ans. l. 6. c. 167. Polyc. l. 4. t. 21. m Act. c. 20. n al. plenitudini. πληρώματι.

mans a dare, quam b accipere. Propter quod & nos edocti ab eo definimus Episcopum nullatenus turpis lucri gratia excogitare 1 ad excusandas excusationes in peccatis expetere aurum, vel argentum, aut aliam speciem ab Episcopis, vel Clericis, vel Monachis, qui sub ipso sunt. Ait c enim Apostolus: *Iniqui regnum Dei non possidebunt: nec debent filii thesaurizare parentibus, sed parentes filiis. & infra*. Præcepit enim & d Petrus Apostolorum summus: *Pascite, qui in vobis est, gregem Dei, non coacte, sed spontanee secundum Deum, non turpis lucri gratia, sed voluntarie: neque ut dominantes in Cleris, sed forma facti gregis. Et cum apparuerit Princeps pastorum, percipietis immarcessibilem gloriæ coronam*.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc antea citabatur ex sexta Synodo. Est autem in septima ex versione Anastasii, ex qua nonnulla hic sunt addita, dempta, emendata*.

¶ 1 Excogitare] *Verba Græca*, ὁρίζομεν μηδ' ὅλως αἰχροκερδῶς ἐπινοῆσαι ἐπίσκοπον προφασιζόμενον προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις, ἀπαιτεῖν χρυσὸν, *sic clarius verterentur*, statuimus, ne ullo modo turpis lucri gratia in mentem veniat Episcopo excusanti excusationes in peccatis exposcere aurum &c.

Gratian. *Illud autem, quod in fine capituli Symmachi ponitur*: Hæc ipsa non perpetuo, sed temporaliter perfruantur, *ad personales tantum possessiones, Clericorum videlicet, & pauperum, non ad monasteriales referendum est*.

7 ps §. 1. *Quam vero sit grave apud Deum decimas, & oblationes, ac primitias Sacerdotibus non solvere, auctoritate Hieronymi, & Augustini apparet*.

C. LXV. *Reus apud Deum habetur, qui decimas Sacerdotibus non solverit*.

Ait namque Hieronymus *in comment. ad c. 3. Malachiæ*.

REvertimini ad me, & revertar ad vos, dicit e Dominus exercituum: & dixistis, in quo revertemur? Si affiget homo Deum, quia vos configitis me: & dixistis, in quo configimus te? in decimis, & primitiis. In penuria vos maledicti estis; & me configitis gens tota.] Nunc sequamur ordinem Prophetiæ. [Quia mihi non reddidistis decimas, & primitias, id circo in fame, & penuria maledicti estis: & vos me supplantatis, sive fraudatis, atque privatis gens tota.] Pro 1 gente, quæ in Hebraico scribitur גוי, annum LXX. transtulerunt, ἔτος, pro ἔθνος; & est sensus: Ecce annus expletus est, & nihil in meos thesauros, sed in vestra horrea comportastis: & pro decimis, & primitiis f, quæ parva erant, si a vobis darentur, ubertatem possessionum vestrarum, & omnem frugum abundantiam perdidistis. Ut autem sciatis, me hoc irascente perfectum, quia fraudastis me parte mea, hortor vos, atque commoneo, ut inferatis decimas in horrea g, hoc est, in thesauros templi, & habeant Sacerdotes, atque Levitæ, qui mihi ministrant, cibos, & probate me, si non tantas pluvias effudero, ut cataractæ cœli apertæ esse credantur: *Et effundam vobis benedictionem usque ad abundantiam*. Verbum effusionis nomen largitatis ostendit. Sed fieri potest, ut agros irrigantibus pluviis sit quidem fertilitas, verum aut locusta, aut bruchus, aut ærugo, aut eruca destruant, & labores hominum pereant. Propterea jungit, & dicit: *Et increpabo pro vobis devorantem*, locustam videlicet, & reliqua, quæ diximus, & *non corrumpet fructum terræ vestræ. & infra*. §. 1. Si quando fames, & penuria, & rerum omnium egestas opprimunt mundum, sciamus, hoc ex Dei ira descendere, qui in pauperibus, si non accipiant eleemosynam, fraudari se loquitur, & suas 2 possessiones possumus decimas, & primitias interpretari. §. 2. Si quis doctus, & eruditus legem Dei potest ceteros erudire, non debet suæ assignare prudentiæ, ingenioque, quod possidet: sed gratias agat primum Deo, qui cuncta largitur; deinde Sacerdotibus ejus, ac magistris, a quibus doctus est. Si enim non egerit gratias, sed sibi scientiam vendicaverit, in penuria maledicetur. Quod si intelligens largitorem Deum; & agens his gratias, per quos a Deo eruditus est, humiliaverit se, & in horreum Dei intulerit cibos, hoc est, Scripturæ sanctæ alimenta in Ecclesia populis ministraverit, statim aperientur super eum cataractæ cœli, & effundetur pluvia spiritualis: & mandabit Deus nubibus suis, ut pluant super eum imbrem: & abundantia rerum omnium perfruetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Pro gente] *Hæc usque ad vers*. Ecce annus, *addita sunt ex B. Hieronymo ad sententiæ integritatem*.

¶ 2 Et suas) *In originali sic legitur*, fraudari se loquitur, & sua portione privari. Possumus decimas, & primitias etiam sic interpretari. *Sed ob glossam non est mutatum. Alia vero quædam emendata sunt*.

C. LXVI. *Quod decimæ Sacerdotibus sunt tradendæ*.

Item Augustinus *serm. 219. de tempore*.

DEcimæ a tributa sunt egentium animarum. Quod si decimas dederis, non solum abundantiam fructuum recipies, sed etiam sanitatem corporis, & animæ consequeris. Non igitur Dominus Deus præmium postulat, sed honorem. Deus enim noster, qui dignatus est totum dare, decimam a nobis dignatus est recipere, non sibi, sed nobis sine dubio profuturam: sed si tardius dare peccatum est, quanto pejus est non dedisse? §. 1. De militia, de negotio, de artificio redde decimas. §. 2. Cum enim decimas dando & terrena, & cœlestia possis præmia promereri, quare pro avaritia duplici benedictione fraudaris? Hæc est enim Dei justissima consuetudo, ut si tu illi decimam non dederis, tu ad decimam revoceris. §. 3. Dabis impio militi, quod non vis dare Sacerdoti. Benefacere semper Deus paratus est, sed hominum malitia prohibetur. §. 4. Decimæ enim ex debito requiruntur, & qui eas dare noluerit, res alienas invasit. §. 5. Et quanti pauperes in locis, ubi ipse habitat, illo decimas non dante fame mortui fuerint, tantorum homicidiorum reus ante tribunal æterni judicis apparebit, quia rem a Deo pauperibus delegatam suis usibus reservavit. §. 6. Qui ergo sibi aut præmium comparare, aut peccatorum desiderat indulgentiam promereri, reddat decimam: etiam de novem partibus studeat eleemosynam dare pauperibus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex locis B. Augustini in serm. 219. (qui est primus Dominicæ XII. post festum Trinitatis) & serie verborum, & verbis ipsis sæpe mutatis: eodemque modo apud Anselmum habetur*.

C. LXVII. *Se ipsum condemnat, qui evangelizantibus necessaria subtrahit*.

Item Hieronymus *in comm. ad c. 3. epistolæ ad Titum in fine*.

APostolicis viris, & Evangelizatoribus Christi in necessariis usibus nolle tribuere, sterilitatis seipsum est condemnare.

C. LXVIII. *Liberum est Clericis decimas Monachis concedere*.

Quod autem decimæ Episcoporum consensu Monachis licite tribuantur, B. Hieronymus *Damaso Papæ scribit dicens*.

QUoniam quicquid habent Clerici, pauperum est, & domus illorum omnibus debent esse communes, susceptioni peregrinorum, & hospitum invigilare debent: maxime curandum est illis, ut de decimis, & obla-

a Existimantes] *orig. In Scriptura autem citatur tanquam sententia Domini*. b *Psal*. 140. c 1. *Cor*. 6. 2. *Cor*. 12. d 1. *Petr*. 5. e *Malach*. 3. f *al. primitivis*. g *al. horrea mea*.

a *Ans*. *l*. 5. *c*. 14. *Polyc*. *l*. 3. *t*. 11.

oblationibus, cœnobiis, & xenodochiis, qualem voluerint, & potuerint, sustentationem impendant. Liberum est enim Monachis, & spiritualibus viris Deum timentibus, & colentibus & oblationes, cunctaque remedia concedere, & de jure suo in dominium illorum, & usum transferre, nec tam in pauperibus paupertatem, quam religionem attendere. §. 1. Quod autem Beatitudo tua quæsivit, utrum usus decimarum & oblationum secularibus provenire possit; novit vestra Sanctitas omnino non licere, protestantibus divinis hoc auctoritatibus paternorum canonum. Quamobrem, si aliquando fuerint ab his male detenta, quæ divini juris esse noscuntur, & in usum transierint Monachorum, & servorum Dei, Episcopo tamen loci illius præbente consensum, constabunt eis omnia perpetua firmitate, & stabilitate subnixa. §. 2. Clericos *a* autem illos convenit Ecclesiæ stipendiis sustentari, quibus parentum, & propinquorum nulla suffragantur. Qui autem bonis parentum, & opibus sustentari possunt, si quod pauperum est, accipiunt, sacrilegium profecto committunt, & per abusionem talium judicium sibi manducant, & bibunt.

¶ Corr. Rom. *Supra etiam* 1. q. 2. Clericos. *pars hujus capitis citatur ex B. Hieronymo, in cujus, quæ extant, scriptis nihil hujusmodi inventum est.*

Gratian. *De prædiis autem, quæ a colonis eorum coluntur, sic definitum est in Moguntino Concilio*: Questi sunt præterea, &c. *supra ead.*

QUÆSTIO II.

1 ps DE *capellis vero, quæ ab eis possidentur, quod per eorum institutionem a Sacerdotibus sint gubernandæ*, Joannes Papa *probat, scribens Isaac Syracusano Episcopo.*

C. I. *Presbyteri in monasteriorum Ecclesiis per Abbates instituantur.*

VIsis literis Charitatis vestræ, quibus satis perpenditur, quanto studio huic sanctæ sedi reverentiam exhibetis, non modice gavisi sumus. Nunc itaque super ea, quæ consuluistis, ut charissimo fratri benigne discretum consilium damus. Delegavit enim nobis pia mansuetudo vestra, utrum Ecclesiæ pro quiete Monachorum a sanctis Conciliis, catholicisque Episcopis eis traditæ per Sacerdotes ab eis ordinatos & investitos debeant institui. Addidit quoque Fraternitas tua, litem & seditionem inter Clericos, Monachosque ex hac causa non modicam esse ortam: quod instigatione versuti hostis esse factum nemo ambigat. Habet *b* enim mille nocendi modos, nec ignoramus astutias ejus. Conatur namque a principio ruinæ suæ unitatem Ecclesiæ rescindere, charitatem vulnerare, sanctorum operum dulcedinem invidiæ felle inficere, & omnibus modis humanum genus evertere, & perturbare. Dolet enim satis, & erubescit charitatem, quam in cœlo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia tenere in terra. Unde oportet (quantum fragilitati nostræ conceditur) ut omnes aditus nocendi ejus versutiæ diligentissime muniamus, ne mors ingrediatur per portas nostras. §. 1. Consilio itaque multorum fratrum diligenter exquisito decrevimus, ut amodo Ecclesiæ Monachis traditæ per suos Sacerdotes instituantur. Divinæ enim leges habent & seculares, ut cujus est possessio, ejus fiat institutio: & si in dando, quod majus est, facilis fuit charitas, sit facilior in concedendo, quod minus est, sancta largitas. Majus enim fuit possessionem dare, quam sit investituram concedere. Quomodo possessoris jura cognoscentur, & suarum *c* rerum sibi tributa reddentur, ubi quod suum est, per alterum datur, & cum voluerit, aufertur? Humani moris est illum vereri, cujus judicio & voluntate nunc erigitur, nunc deprimitur. Unde fit, ut in partem Episcopi ad serviendum Sacerdos proclivior fiat; & sic Episcopus, quod sancte, & religiose dederat, quadam simulata auctoritate ad se trahat *a*. Sic itaque privatur mercede, quam consecuturus fuerat, tum quia ficta charitate aufert, quod dederat, tum quia pravorum Sacerdotum discordias, & scissuras amantium, lites & dissensiones inter Episcopos seminantium, verbis nimis factus credulus, quod prius fucate moliebatur lucrari, post detecta fraude conatur quadam usurpatione ex toto auferre. Quorum avertentes *b* calliditates, & hostis versuti suasiones, deinceps omnibus licentiam Monachis damus suarum Ecclesiarum investitores fieri; ita tamen, ut judicio Synodi, si contra Sacerdotium agere præsumpserint, multentur, & felici mucrone Episcopi Sacerdotum piacula resecentur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est cum aliis, quæ ex antiquo codice monasterii Populeti sunt habita: ex cujus codicis exemplo, & vetustis Gratiani sunt emendata.*

2 pars. Gratian. *Hac auctoritate Monachis conceditur investitura suarum Ecclesiarum. Sed videtur contraire* Urbanus Papa II. *dicens.*

Corr. Rom. ¶ *Post hæc verba in exemplaribus, in quibus non sunt Paleæ, sequitur c.* sane. *In quatuor autem his interpositis Paleis nihil de Monachis agitur, & hæc prior est in Concilio Maguntino primo, c. 38. & sententia repetitur in 2. c. 10. & in 3. c. 17.*

C. II. PALEA.

ADmonemus *c*, atque præcipimus, ut decimas omnino dari Deo non negligatur, quas ipse Deus dari constituit: quia timendum est, ut quisquis Deo debitum suum subtrahit *d*, ne forte Deus per peccatum suum auferat ei necessaria sua.

C. III. *De eodem.* PALEA.

Item Nicolaus Papa II. *epist. unica, c.* 5.

PRæcipimus *e*, ut decimæ & primitiæ, seu oblationes vivorum, & mortuorum Ecclesiis Dei fideliter reddantur a Laicis, & ut in dispositione Episcoporum sint: quas qui retinuerint, a sanctæ Ecclesiæ communione separentur.

C. IV. *De eodem.* PALEA.

Item Leo Papa.

NUllus decimas ad alium pertinentes accipiat.

C. V. PALEA.

Item Ambrosius *sermone primo de Quadragesima.*

NAm qui Deo non vult reddere decimas, quas retinuit, & homini non studet reddere, quod injuste ab eo abstulit, non timet adhuc Deum, & ignorat, quid sit vera pœnitentia, veraque confessio. Iste talis homo non potest veram *g* facere eleemosynam.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in sermone primo de Quadragesima, cujus initium*, Ecce nunc, *qui cum aliis B. Ambrosii nomen non præferentibus servatur in Bibliotheca Vaticana, ac Monasterii Mediolanensis ejusdem B. Ambrosii.*

C. VI. *Abbates absque Episcopi consilio in parochialibus Ecclesiis Presbyteros non ordinent.*

Item Urbanus II.

SAne quia Monachorum quidam Episcopis jus suum auferre contendunt, statuimus, ne in parochialibus Ecclesiis, quas tenent, absque Episcoporum consilio Presbyteros collocent, sed Episcopi parochiæ curam cum Abbatum consensu Sacerdoti committant: ut ejusmodi Sacerdotes de populi quidem cura Episcopis rationem reddant, Abbati vero pro rebus temporalibus ad monasterium pertinentibus debitam subjectionem exhibeant, & sic sua cuique jura serventur. *Item* §. 1. In parochialibus Ecclesiis

a 1. *q.* 2. *Clericos. In regula Monachorum, c. de paupertate, habentur quædam similia.* b 2. *Cor.* 2. c *al. suorum sibi.*

a *al. retrahat.* b *al. advertentes.* c *Burch. l.* 3. *c.* 131. *Ivo p.* 3. *c.* 197. *Pann. l.* 2. *c.* 57. d *al. abstrabit.* e *dist.* 32. *præter hoc.* §. *deinde.* f *al. quæcunque oblationes.* g *al. bonam.*

siis Presbyteri per Episcopos instituantur *a*, qui eis respondeant de animarum cura, & his, quæ ad Episcopum pertinent.

C. VII. *Quorumcunque Monachorum Ecclesiæ Episcoporum subdantur regimini.*

Item ex Concilio apud Faventiam habito.

STatuendum nobis est, quatenus Ecclesiæ quorumcunque Monachorum in singulis parochiis sitæ, Episcoporum, ut decet, divinitus subdantur regimini, eisque debita obsequia exhibeant.

Gratian. *Ecce Urbanus Papa prohibet investituras parochialium Ecclesiarum per Monachos fieri, quas Joannes Papa eis concessit. Sed illud Joannis Papæ intelligendum est de illis Capellis, quæ cum omni jure suo ab Episcopis Monachis conceduntur. Istud autem Urbani intelligitur de illis, quas Abbates in propriis prædiis ædificant in villis, vel in castellis suis.*

QUÆSTIO V.

Corr. Rom. ¶ *Videtur contra ordinis rationem, ut inter secundam, & tertiam quæstionem quinta sit posita. Et in omnibus antiquis exemplaribus, exceptis duobus pervetustis, in secunda quæstione sunt omnes hi canones, quibus constat quinta quæstio: sequitur tertia, & quarta cum suis capitulis, ut in vulgatis codicibus: tum verba Gratiani, quæ in vulgatis habentur initio sextæ quæstionis, &c. consuetudo, faciunt quintam quæstionem: reliqua vero sextam. Verum hanc, quæ nunc tractatur, esse quintam quæstionem, ex propositione initio causæ facta perspicuum est. Et potuit Gratianus ideo ordinem nunc mutare, quia argumentum quintæ quæstionis valde conjunctum est iis, quæ in fine secundæ allata erant. Quam ob causam, ac præterea ob auctoritatem illorum duorum codicum, & receptum usum citandi hos canones sub quinta quæstione, visum est nihil esse mutandum.*

TAles, etsi jus territorii habeant, tamen potestatem gubernandi populum, & spiritualia ministrandi non habent. Quod etiam de Episcopo intelligendum est.

C. I. *Episcopus, qui in alterius diœcesi Ecclesiam ædificat, ejus consecrationem sibi vendicare non valet.*

Unde Nicolaus Papa ait.

SI quis *b* Episcoporum in alienæ civitatis territorio pro quacunque suorum opportunitate Ecclesiam ædificare disponit, non præsumat dedicationem facere, quæ illius est, in cujus territorio Ecclesia assurgit. Ædificatori vero Episcopo hæc gratia reservetur, ut quos desiderat Clericos in re sua ordinari, ipsos ordinet is, cujus territorium est: vel si ordinati jam sunt, ipsos habere acquiescat: & omnis Ecclesiæ ipsius gubernatio ad eum, in cujus civitatis territorio Ecclesia surrexit, pertinebit.

Corr. Rom. ¶ *Anselmus citat ex Arausico, in cujus* 10. *cap. fere idem legitur.*

C. II. *Basilicæ noviter conditæ ad Episcopum pertinent, cujus conventus esse constiterit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 34.

POssessio *c* territorii Conventum non adimit: ideoque basilicæ, quæ novæ conditæ fuerint, ad eum proculdubio pertinebunt Episcopum, cujus Conventus esse constiterit.

Corr. Rom. ¶ *Canon* 34. *Concilii quarti Toletani sic habet:* Sicut diœcesim alienam tricennalis possessio tollit: ita territorii conventum non adimit, &c. *ut infra ead. q.* 3. sicut diœcesim.

C. III. *Ædificatori Episcopo in diœcesi alterius Ecclesiam consecrare non licet.*

Item Gregorius *lib.* 11. *epist.* 16. *ad Joannem Subdiaconum.*

LAtor *d* præsentium Joannes, frater, & Coepiscopus noster 1, indicavit nobis, quod quidam Exuperantius Episcopus ausu temerario in diœcesi ipsius Oratorium construxerit, idque sine præcepti auctoritate contra morem præsumpserit dedicare, Missasque illic publicas celebrare non metuit. Quam rem cum summa te celeritate *a*, ac districtione convenit emendare, nec ulterius tale aliquid attentare permittas.

Corr. Rom. ¶ 1 Noster,] *Hoc loco in epistola ipsa interjiciuntur multa.*

Gratian. *Quod de jure ordinandi, non possidendi intelligendum est. His auctoritatibus facile perpendi potest, quod sive Abbates, sive Episcopi in suis castellis, vel villis Ecclesias ædificaverint, non ideo Episcopo, in cujus diœcesi fuerint, Conventus adimitur: & ideo Sacerdotes, juxta illud Urbani, & Nicolai in eis non nisi per Episcopos, cum consensu tamen, & electione ædificantium, ordinari possunt.*

QUÆSTIO III.

1 QUod autem *præscriptione temporis omnia jura tollantur, probatur auctoritate* Chalcedonensis Concilii, & Gelasii Papæ, & Toletani Concilii. *Prima hæc est* b.

C. I. *Rusticanæ parochiæ apud Episcopos, qui eas possident, triginta annis sine violentia permaneant immobiles.*

PEr *c* singulas Ecclesias 1 parochias rusticanas, sive 2 in possessionibus, manere immobiles apud eos, qui eas retinent, Episcopos, decernimus: & maxime si sine violentia eas jam per triginta annos tenentes gubernaverunt. Si vero intra triginta annos facta fuerit, aut fiat de his dubitatio *d*, liceat eis, qui se dixerint læsos propter eas movere apud Synodum provinciæ certamen.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est ex prisca versione, quæ est in collectione Isidori, atque ex ea cum duabus Vaticanis ejusdem collectionis codicibus collata, est emendatum.*

¶ 1 Ecclesias] *Apud Balsamonem in codicibus manuscriptis legitur,* καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν, in unaquaque provincia. *Sed in Græco canone vulgato* καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν.

¶ 2 Sive in possessionibus, *Græce, est,* ἀγροικικὰς παροικίας, ἢ τὰς ἐγχωρίας: *id est*, parochias, quæ in ruribus, aut quæ in vicis, & pagis sunt.

C. II. *Triginta annis ab Episcopis possessæ immobiles permaneant diœceses.*

Item Gelasius *epist.* 2. *ad Siculos, c.* 1.

PRæsulum *e* nostrorum auctoritas emanavit, ut facultates Ecclesiæ Episcopi ad regendum habeant potestatem: ita tamen, ut viduarum, pupillorum, atque pauperum, necnon & Clericorum stipendia distribuere debeant. Hoc eis enim statuimus dari, quod hactenus decretum est: reliquum sibi Episcopi vendicent, ut, sicut antea diximus, peregrinorum, atque captivorum largitores esse possint. *Idem ibid. c.* 2. §. 1. Illud *f* etiam annecti placuit, ut si, quod absit, facultates Ecclesiæ, nec non diœceses ab aliquibus possidentur Episcopis, jure sibi vendicent, quod tricennalis lex conclusit: quia & filiorum nostrorum Principum ita emanavit auctoritas.

C. III. *Territorii possessio Conventum non adimit.*

Item ex Concilio Toletano IV.

SIcut *g* diœcesim alienam tricennalis possessio tollit, ita territorii 1 Conventum non adimit 2.

Corr.

a *al. constituantur*. b *Anf. l.* 5. *c.* 9. c *supr. ead. q.* 3. *sicut diœcesim. Burch. l.* 3. *c.* 147. *Ivo p.* 3. *c.* 212. d *Anf. l.* 5. *cap.* 27. *Polyc. l.* 1. *tit.* 13.

a *celebritate*] *orig.* b *In Chalc. c.* 17. *& in sexta Syn. c.* 25. c *Polyc. l.* 1. *tit.* 12. *Anf. l.* 5. *c.* 26. *Burch. l.* 3. *c.* 148. *Ivo p.* 3. *c.* 106. *Pann. l.* 2. *c.* 64. d *al. altercatio*. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 12. *Ivo p.* 3. *c.* 147. f 13. *q.* 2. *c.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 144. *Burch. l.* 3. *c.* 149. *Pann. l.* 2. *c.* 65. g *sup. ead. q.* 5. *possessio. Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Anf. l.* 5. *c.* 27. *Burch. l.* 3. *c.* 147. *Ivo p.* 3. *c.* 212.

Corr. Rom. § 1 Territorii] *In vulgatis sequebatur*, possessio: *quæ abest a vetustis, a Burchardo, & Pannormia, & codicibus Conciliorum impressis, & manuscriptis.*

§ 2 Non adimit.] *Sic in editionibus Conciliorum Coloniensibus, & Codice Regio, & vetustis Gratiani exemplaribus, & in Pannormia. Verum in duabus editionibus Conciliorum Parisiensibus, & apud Ivonem habetur*, non amittit, *& in duobus codicibus Vaticanis, & apud Burchardum*, non admittit.

C. IV. *Tricennalis possessio intra unam provinciam servari debet.*

Item ex eodem, c. 33.

Quicunque *a* Episcopus alterius Episcopi dioecesim per triginta annos sine aliqua interpellatione possederit, quamvis 1 secundum jus legis ejus non videatur esse dioecesis, admittenda tamen non est contra eum actio reposcendi. Sed hoc intra unam provinciam 2, extra vero nullo modo, ne dum dioecesis defenditur, provinciarum termini confundantur.

Corr. Rom. § 1 Quamvis.] *In Concilio impresso cum manuscriptis collato legitur:* Quia secundum jus legis ejus videtur esse dioecesis, admittenda non est, &c. *Ivo autem in tertia parte etiam clarius post vers.* possederit, *sic habet*, eam teneat: quia secundum jus legis ejus videtur esse dioecesis, & admittenda non est, &c. *Burchardus autem*, quamvis secundum jus legis ejus videtur esse dioecesis. *In Pannormia vero quemadmodum apud Gratianum.*

§ 2 Provinciam.] *Auctor glossæ interpretatur*, id est, dioecesim: *& in variis Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, parochiam, *qua voce sæpe dioecesis significatur, ut in Canone Apostolorum 14.* Episcopo non licet alienam parochiam propria relicta pervadere: *& in Concilio Antiocheno, c. 21. vocem* παροικίας *alii verterunt parochiam, alii dioecesim, omninoque in Toletanis hæ voces confunduntur, ut Toletano 3. c. 20. & Toletano 4. c. 32. & 35. & Bracarensi 2. c. 2. Et in hujus capitis initio vox*, dioecesis, *partem quandam, id est, parochiam significat. Verum in codice Conciliorum Lucensi Regio, & in vetustis exemplaribus Gratiani, & Pannormia, & apud Ivonem, p. 5. in margine est* provinciam.

2 pars. Gratian. *Ecce hic auctoritatibus probatur, quod possessionis, & gubernationis jura præscriptione tolluntur.*

Sed idem Gelasius *contra testatur scribens Maximo, & Eusebio Episcopis.*

C. V. *Status parochiarum nec præsumptione, nec temporis præscriptione mutari potest.*

Licet *b* in regulis contineatur antiquis, parochias unicuique Ecclesiæ pristina dispositione deputatas nulla posse ratione convelli, ne per consuetudinem pessimam, exempli mali temeritate crescente, universalis confusio nasceretur; tamen etiam decretis nostris ante non multum temporis destinatis, omnia jussimus, quæ taliter fuerant invasa, restitui. Sed quia temeritas pervadentium legem sibi posse putat generari, si sceleri suo pertinaciam retentionis adjungat, ea, quæ inter fratrem, & Coepiscopum nostrum Constantinum, Anuscanæ 1 Ecclesiæ Sacerdotem, & inter nuntios *c* directos ab Anconitano Pontifice decrevimus, per vos impleri cupimus, tunc formam in cæteris cognitionibus, quæ sit sequenda, perscripsimus. Nulla *d* igitur præsumptione statum parochiarum, qui perpetuæ ætatis firmitate duravit, patimur immutari: quia nec negligentia Pontificis, nec temporalis objectio (quæ per incuriam forte generatur) neque ignavia faciente consensus adhibitus, nec subrepente *e* supplicatione præceptio divellere potest semel dioecesim constitutam: ex qua semper ad regenerationem, atque consignationem plebs devota convenit. Territorium 2 etiam non facere dioecesim, olim noscitur ordinatum.

Corr. Rom. § 1 Anuscanæ.] *In vetustis codicibus varie legitur, id est*, Canuscanæ, Camuscanæ, Tamiscanæ.

§ 2 Territorium.] *Hæc referuntur etiam ab Anselmo, licet non ab Ivone.*

Gratian. *Hoc multipliciter distinguitur. Sunt quædam dioeceses, quæ certis limitibus distinctæ sunt: hæ nullo modo præscribi possunt. Aliæ vero, quæ non sunt certis limitibus distinctæ, & de quibus certa definitio non olim præcessit, præscriptione tolluntur.*

C. VI. *Limitis possessio præscribi non potest.*

Unde Innocentius Papa.

Inter *a* memoratos fratres nostros, Fulgentium Astigitanum, & Honorium Cordubensem Episcopos, discussio agitata est propter parochiam, basilicæ cujusdam, quam horum alter Cellanensem 1, alter Rhegiensem asseruit. Et quia inter utrasque partes hactenus limitis actio ventilata *b* est, cujus quamvis sit vetusta retentio, nullum tamen juris præjudicium affert *c*; ideo ne in dubium ultra inter eos nostra revocaretur sententia, prolatis canonibus synodalia decreta perlecta sunt. Quorum auctoritas præmonet, ita oportere inhiberi cupiditatem, ut ne quis terminos alienos usurpet: ob hoc placuit inter alternas partes inspectores *d* viros mittendos, ita 2 ut dioecesis possidentis (si tamen basilicam veris signis limes præfixus monstraverit) Ecclesiæ, cujus est jus *e* retentionis, sit æternum dominium. Quod si limes legitimus eandem basilicam non concludit *f*, & tam longi temporis probatur objecta præscriptio, appellatio præsentis *g* Episcopi non valebit, quia illi tricennalis objectio silentium imponit. Hoc enim & secularium Principum edicta præcipiunt, & Præsulum Romanorum decrevit auctoritas. Sin vero intra metas tricennalis temporis extra alienos terminos basilicæ injusta retentio reperitur, repetentis Episcopi juri sine mora restituetur.

Corr. Rom. § *Caput hoc extat in Concilio Hispalensi 2. c. 3. & ex eo Burchardus citat.*

§ 1 Cellanensem] *In Concilio impresso, ac manuscripto legitur & Celticensem: & Plinius l. 3. c. 1. inter oppida conventus Hispalensis numerat Celticam.*

§ 2 Ita ut dioecesis.] *In Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, ita ut, si in dioecesi possidentis sitam basilicam veteribus signis limes prævisus, (al. pervisus) monstraverit, Ecclesiæ, &c. *Itemque in codice Lucensi Regio, nisi quod loco dictionis*, prævisus, *habetur*, præfixus.

C. VII. *Spatia, quæ definita fuerint, tempore præscribi non possunt.*

Item Gelasius Papa, *Justo Episcopo.*

Dilectio *h* tua studeat, quæsita omnium fideliter rerum veritate, ut si de spatiis, de quibus memoratur orta contentio, definitio dudum certa processerit, intemerata servetur: alioqui si nihil unquam constiterit terminatum, tunc de præscriptione temporum, si qua pars confidit, præbeat sacramentum: ut tamen de iis, quæ hactenus possedisse probatur *i*, jusjurandum sinatur offerre.

3 ps. Grat *Potest etiam aliter distingui. Quæ quisque sua auctoritate usurpat, quia nullo titulo possidere incipit, præscribere non potest, & in hoc casu intelligenda est illa auctoritas Gelasii:* Temporalis objectio, quæ per incuriam forte generatur, non potest divellere dioecesim semel constitutam. *Intelligendum est, si nullo titulo, sed sola usurpatione eam possidere coepit. Si vero judicis auctoritate, & privilegiorum longa consuetudine possidere coeperit, tunc temporalis objectio actori silentium imponit.*

C. VIII.

a *Polyc. l. 3. tit. 12. Ans. l. 5. c. 28. Burch. l. 1. cap. 67. Ivo p. 3. c. 131. & p. 5. c. 175. Pann. l. 2. c. 67.* b *Ivo p. 3. c. 97.* c *al.* & directos. d *Ans. l. 5. c. 15.* e *al. subripiente.*

a *In Concil. Hispalensi 2. cap. 2. Polyc. l. 6. tit. 10. Burch. l. 1. c. 69. Ivo p. 3. cap. 99.* b *al. vendicata.* c *al. afferret, ideoque.* d *al. inspectionis.* e *al. justa retentio.* f *al. conclusit.* g *al. repetentis.* h *Ivo p. 3. c. 135. & p. 6. c. 105. Pann. l. 2. c. 69.* i *al. perhibetur.*

C. VIII. *Debent privilegia XXX. annis possessa immobiliter observari.*

Unde Gelasius *a* Papa *ait*.

PLacuit *b* huic sanctæ, magnæque Synodo, ut res, & privilegia, quæ Dei Ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, & sive a divæ recordationis Imperatoribus, sive ab aliis Dei cultoribus in scriptis donata, & ab eis per annos XXX. possessa sunt; nequaquam a potestate Præsulum eorum *c* quæcunque persona secularis per potestatem subtrahat, aut per argumenta quælibet auferat: sed sint omnia in potestate, ac jussu *d* Præsulis Ecclesiæ, quæcunque intra XXX. annorum spatium ab Ecclesiis possessa fuisse noscuntur. Quisquis ergo secularium 1 contra præsentem definitionem egerit, tanquam sacrilegus judicetur, & donec se correxerit, & Ecclesiæ propria privilegia, seu res restituerit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic tribuitur Gelasio, habetur in Synodo octava habita ab Hadriano II. c. 18. & ex ea citatur apud Anselmum, & Polycarpum. Sed manuscripti codices Gratiani concordant cum vulgatis.*

¶ 1 Secularium) *In vulgatis legebatur*: Quisquis ergo Clericorum, vel secularium. *Sed absunt illæ duæ voces*, Clericorum, vel, *ab aliquot vetustis, & ab ipso Concilio manuscripto. In Concilio impresso legitur.* Qui contra fecerit, ut sacrilegus judicetur, & donec talia privilegia &c.

C. IX. *Repeti non possunt, quæ XXX. annis quiete possidentur.*

Idem *Episcopis Dardaniæ inter cætera inquit.*

POst *e* quingentos annos constituta Christi quosdam audio velle subvertere, cum XXX. annorum lex hominum non possit abrumpi.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non legitur in epistola Gelasii, quæ extat ad Episcopos per Dardaniam. Nicolaus I. in epistola ad Episcopos Galliæ, cujus initium est:* Quamvis singularum, *nuper, ut dictum est, impressa in appendice Bibliothecæ, citat ex epistola Gelasii ad Orientales. Deusdedit Cardinalis, & Anselmus absolute Gelasium citant.*

4 ℙs Gratian. *Item si de rebus Ecclesiæ controversia mota est, & definitio subsecuta, etsi injusta sit, tamen quia non sua, sed definientis auctoritate possidere cœpit, tricennalis præscriptio petitori silentium imponit: ita tamen, ut supputatio præscriptionis non a tempore definitionis, sed a decessu definientis exordium sumat.*

C. X. *Vita irrite disponentis non poterit pertinere ad tricennium temporis.*

Unde in Toletano Concilio IX. *c.* 8. *statutum est.*

SI Sacerdotes *f*, vel ministri, dum gubernacula Ecclesiarum administrare videntur, contra Patrum sanctissimas sanctiones de rebus Ecclesiæ definisse aliqua dignoscuntur, non ex die, quo talia scribendo decreverunt, sed ex quo talia moriendo definita reliquerunt, supputationis ordo substabit. Nunquam enim 1 poterit ad tricennium *g* temporis pertinere vita irrite hoc judicantis, quia status contractuum initia non sumpsit ab origine æquitatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Nunquam enim) *Sic in vetustis etiam codicibus Gratiani, & in codice Conciliorum Lucensi Regio. In duobus Vaticanis est quidem dictio,* tricennium, *sed in cæteris verbis aliqua varietas. In Conciliis vero impressis legitur:* Nunquam enim ad triennium temporis pertinebit potestas irritum (al. irrite) hoc judicantis: *& ab aliquibus editionibus abest vox*, potestas.

5 ℙs Gratian. *Item ea, quæ beneficiis possidentur, sive quæ metu hostilitatis interveniente diutius possessa fuerint, præscribi non possunt.*

a *In Synod. 8. sub Hadriano II. c.* 18. b *Polyc. l. 3. t.* 12. *Ans. l. 4. c.20.* c *abest ab orig.* d *al. usu.* e *Ans. l.4. c.27. Deusd. p.1.* f *Sacerdos, vel minister*) *orig. & sic consequenter.* g *al. triennium*) *orig.*

C. XI. *Quæ in beneficiis possidentur, præscribi non possunt.*

Unde in Agathensi *a* Concilio *c.* 59. *definitum est.*

CLerici *a* quilibet quantacunque diuturnitate temporis de Ecclesiæ remuneratione aliqua possederint, in jus proprium prescriptione temporis non revocentur *c*, dummodo pateat Ecclesiæ rem fuisse: ne videantur 8 etiam Episcopi tempore administrationis prolixæ aut precarias, cum ordinati sint, facere non debuisse, aut diu retentas facultates in jus suæ proprietatis posse transcribere.

Corr. Rom. ¶ 1 Ne videantur] *In Concilio impresso, & apud Ivonem legitur*: ne videantur Episcopi administrationes prolixas, aut precatorias, cum ordinati sint, facere debuisse *d*. *In Epaunensi autem locus manifeste corruptus est.*

C. XII. *Quæ humanitatis intuitu aliquibus præstantur, præscribi non possunt.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 25.

SI *e* Episcopus humanitatis intuitu mancipiola, vineolas, vel terrulas Clericis, aut Monachis, vel quibuslibet 1 præstiterit excolendas, vel pro tempore tenendas, etiamsi longa transisse annorum spatia comprobentur, nullum Ecclesia præjudicium patiatur: nec secularis legis præscriptio, quæ Ecclesiæ aliquid impediat, opponatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel quibuslibet] *Hæ voces sunt etiam apud Anselmum, sed absunt a Concilio impresso, & manuscripto.*

C. XIII. *Temporalis præscriptio non objicitur, ubi hostilitatis metus intervenerit.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *cui interfuit Isidorus c.* 1.

6 ℙs PRima actione Theodulphi Malacitanæ Ecclesiæ Antistitis ad nos oblata precatio est, asserentis, antiquam ejusdem urbis parochiam militaris quondam *f* hostilitatis discrimine fuisse decisam, & ex parte aliqua ab Ecclesiis Astigitanæ, Eliberitanæ, atque Ægabrensis urbium esse retentam. Pro qua re placuit, ut omnis parochia, quam antiqua ditione ante militarem hostilitatem retinuisse Ecclesiam suam quisque comprobaret, ejus privilegio restitueretur. Sicut enim per legem mundialem iis, quos barbarica feritas *g* captiva necessitate transvexit, postliminio revertentibus redditur antiqua possessio; non aliter & Ecclesia receptura est parochiam, quam ante tenuit cum rebus suis, sive ab aliis Ecclesiis possideatur, sive in cujuslibet possessionem transfusa sit. Non enim erit objicienda præscriptio remporis, ubi necessitas interest hostilitatis.

C. XIV. *Temporis non currit præscriptio, ubi furor hostilitatis incumbit.*

Item Joannes Papa VIII. *Paulo Episcopo fungenti legatione in Germania, & Pannonia.*

POrro *h* si de annorum numero forte quis causatur, sciat, quia inter Christianos, & eos, qui unius fidei sunt, numerus certus affixus est. Cæterum, ubi paganorum, & incredulorum furor in causa est, quantalibet prætereant tempora, juri non præjudicant Ecclesiarum; quæ corporalia nescientes arma solum Dominum, & propugnatorem suum, quando ei placuerit misereri, patienter expectant. Verum si annorum prolixitas in talibus impediat, Deus ipse reprehendendus est, qui post quadringentos & triginta annos filios Israel *i* de durissima servitute Pharaonis, & fornace ferrea liberavit: sed ipse per se noster Redemptor fuit, qui humanum genus post tot annorum millia de inferni claustris eripuit.

a *Et in Epaunensi c.* 18. b *Ivo p. 3. c* 166. c *al. vocentur.* d *al. non debuisse.* e *Ans. l.5. c.* 87. f *al. quodam.* g *al. severitas.* h *Polyc. l. 1. t. 11. Deusd. p. 1. Ans. l. 2. c.73.* i *Deut. 4.*

7 pars. Gratian. *Tolluntur etiam præscriptione illæ diœceses, quas propriis Episcopis negligentibus alii ab hæresi ad fidei integritatem revocaverunt.*

C. XV. *Si qui Episcopi diœceses suas lucrari Deo negligunt, post triennium eis constabunt Episcopis, quorum studio fidei sunt reconciliatæ.*

Unde in Africano *a* Concilio, *c.* 88. *legitur.*

PLacuit *b*, ut quicunque Episcopi negligunt loca ad suam cathedram pertinentia in catholicam unitatem lucrari, conveniantur a diligentibus vicinis Episcopis, ut id agere non morentur. Quod si intra sex menses a die conventionis non effecerint, qui potuerit ea lucrari, ad ipsum pertineant: ita sane 1, ut si ille, ad quem pertinuisse videbantur, probare potuerit, magis illius electam negligentiam ab hæreticis, ut impune ibi sint, & suam diligentiam fuisse præventam, ut eo modo ejus cura solicitior *c* vitaretur *d*, cum hoc judices Episcopi cognoverint, suæ cathedræ loca restituantur *e*.

Corr. Rom. ¶ 1 Ita sane,] *Græcus Canon in emendatis codicibus hoc loco sic habet.*

Οὕτως μέντοι, ἵνα ἐὰν ἐκεῖνος πρὸς ὃν δείκνυνται ἀνήκειν οἱ τοιοῦτοι, ἐξ ἐπίτηδες διά τινα οἰκονομίαν ἔδοξεν ἀμελεῖν, τοῦτο τῶν αἱρετικῶν ἐπιλεξαμένων, ὥστε ἀθορύβως αὐτοὺς παραδέξασθαι, καὶ ἐκ τοσούτῳ ἡ αὐτοῦ ἐπιμέλεια ἀπὸ ἑτέρου προελήφθη, ᾗ τινι εἰ κατεχρήσατο, τοὺς αὐτοὺς αἱρετικοὺς πλέον ἐκάκιζεν, τοῦτο μεταξὺ ἐπισκόπων κρινόντων διαγινωσκομένου. *Id est.*

Ita sane; ut si ille, ad quem hi pertinere ostenduntur, de industria ad rem commodius tractandam negligenter agere visus fuerit, id probantibus hæreticis, ut sine tumultu reciperentur, atque interea suam diligentiam alius occuparit, qua quidem si usus esset, ipsis hæreticis majus damnum attulisset, cum hoc judicantes Episcopi cognoverint, &c.

Gratian. *Potest etiam aliter intelligi præscriptio illa longi temporis, qua Gelasius negat statum parochiarum posse mutari. Longum enim tempus, sicut ex legibus habetur, decennium, vel vicennium intelligitur. Hujus ergo longi temporis præscriptio auctoritate Gelasii, & secularium legum Ecclesiis objici non potest.*

8 pars. §. 1. *Præscriptionum aliæ sunt introductæ odio petentis, & favore possidentis: aliæ tantum odio petentis. Qui enim bona fide, & justo titulo rem præsentis per decennium, absentis vero per vicennium tenuerit, perpetua exceptione tutus erit, non solum adversus alios, sed etiam adversus creditores, quibus res ipsa obligata fuerat, etiam adversus verum dominum. Si vero aliquo casu possessione ceciderit, etiam adversus verum dominum utiliter rem vendicare poterit. Si autem nullo titulo, bona tamen fide, per tricennium rem alicujus possederit, simili gaudebit præsidio. Bona vero fides non ad tractum medii temporis, sed ad initium possessionis refertur. Sufficit enim in initio cuique bona fide possidere cœpisse, etiamsi medio tempore scientiam* f *rei alienæ habuerit.* §. 2. *Hæ præscriptiones introductæ sunt favore possidentis, & odio petentis: quia lex favet his, qui bona fide & justo titulo, vel bona fide tantum possident: odit autem, & punit circa rem suam negligentes & desides.* §. 3. *Quod si mala fide rem alienam quis possidere cœperit, post XXX. annos adversus omnem petentem exceptione tutus erit. Si vero aliquo casu a possessione ceciderit, actionem non habebit: quia hæc præscriptio non favore malæ fidei possessoris, sed odio tantum rem suam persequi negligentis introducta est. Si autem res ad creditorem suum, vel ad dominum pervenerit, detentionis commodum habebit: si vero ad alium, creditor, vel* 1 *alius dominus adversus eum experiri poterit: nec sibi proderit exceptio medii* 2 *temporis possessoris: quia non ab eo habuit causam possidendi. Quod si violenter possessio ad eos pervenerit, malæ fidei possessor indistinctæ possessionis commodum recipiet.* §. 4. *Hæc de præscriptionibus decennii, vel vicennii, vel tricennii intelligenda sunt, si sine interruptione possessa probentur. Quod si per naturalem detentionem possessio interrupta fuerit, a die recuperatæ possessionis novi triginta anni in omnibus* 3 *præscriptionibus numerabuntur. Si per litis contestationem, ab ultimo die litigii, quadraginta anni computabuntur. Quod si ab eo, qui in causa præscribendi erat, possessionem aliquis nanciscatur, tempus præcedens cum suæ possessionis tempore continuare poterit.* §. 5. Is *a* autem, cujus res præscribitur, si litem contestari non poterit, vel propter adversarii absentiam, vel infantiam, vel furoris laborem, cum neminem tutorem, vel curatorem habeat, vel quia in magna potestate constitutus est, intra constituta tempora præsidem adeat, libellum ei porrigat, & hoc in querimoniam deducat, & sic temporis interruptionem faciat. Si autem præsidem adire non poterit, saltem ad Episcopum locorum, vel defensorem civitatis eat, & suam manifestare voluntatem in scriptis deproperet. Quod si Præses, vel Episcopus, vel defensor absuerit, liceat ei publice proponere, ubi domicilium habet possessor, seu cum tabulariorum subscriptione; vel si civitas tabularios non habeat, cum trium testium subscriptione: & hoc sufficiat ad omnem temporalem interruptionem sive triennii, sive longi temporis, sive triginta, vel quadraginta annorum. §. 6. *Hæc de præscriptionibus inter privatos. Cæterum adversus loca religiosa non nisi quadraginta annorum præscriptio currit. Unde in authenticis.* Quas *b* actiones tricennalis præscriptio excludit, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur. *Et in Novellis* c: Neque *d* decennii, vel vicennii, &c. *In canonibus vero Ecclesia adversus Ecclesiam triginta annis, monasterium adversus Ecclesiam non nisi quadraginta annis præscribere permittitur. Quod si privatus primitias & decimas sive cum titulo, sive sine titulo possederit, nulla temporis præscriptione tutus esse poterit. Quæ* e *enim ab initio de jure sortiri effectum non possunt, tractu temporis non convalescunt.* §. 7. *Unde si liber homo longo tempore pro servo detineatur, etiamsi quadraginta annorum curricula excesserint, sola temporis longinquitate libertatis jura minime mutilabuntur.* §. 8. *Ad hæc Ecclesia* 4 *reipublicæ; primitiæ & decimationes civilium functionum instar obtinent.* §. 9. *Porro publicæ functiones præscribi non possunt.*

Corr. Rom. ¶ 1 Vel alius dominus] *In duobus vetustis exemplaribus non est dictio,* alius: *in uno autem legitur,* vel alius, scilicet dominus.

¶ 2 Medii temporis possessoris:] *A vetustis codicibus partim abest dictio,* temporis: *partim dictio,* possessoris.

¶ 3 In omnibus præscriptionibus] *Hæ voces in aliquot manuscriptis non sunt.*

¶ 3 Ecclesia reipub.] *Emendatum est ex manuscriptis. Nam antea legebatur,* Ecclesia, respublica. *Omittit autem interdum, & mutat nonnulla verba Gratianus earum legum, quas refert,*

C. XVI.

Unde in 7. lib. f *Codicis, tit. de triginta, vel quadraginta annorum præscriptione, Imp. Anastasius,*

JUbemus eos, qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum sine quadam legitima interpellatione possederint, de possessione quidem rei, seu dominio nequaquam removeri: functiones autem, seu civilem canonem, vel aliam quampiam publicam collationem

a *Et in Milevit. c. 24. & in Carthag. Cræco, pr. sess.* b *Burchard. l. 1. c. 68. Ivo p. 8. c. 176.* c *al. solertior.* d *al. vetaretur,* e *al. restituant.* f *al. conscientiam.*

a *l. ult. Cod. de Episcopali audient. l. ut perfectius. Cod. de annali except.* b *Cod. de sacrosancta Ecclesia. Authen. quas actiones.* c *Novella 131. §. pro temporalibus, & eadem apud Julianum, cap. 6.* d *infra ead. q. 4. c. fin.* e *Digest. de reg. jur. l. quod initio.* f *tit. 39. leg. 6.*

tionem impositam eis dependere compelli, nec huic parti cujuscunque temporis præscriptionem oppositam admitti.

Corr. Rom. ℊ *In plerisque vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori.*

Gratian. *Sic etiam prædia, sive sint privati, sive Ecclesiæ, possunt præscribi. Proventus primitiarum, & decimationum præscriptione tolli non possunt; etiamsi a Romano Pontifice quilibet Laicus super his rescriptum impetraverit.* §. 1. *Rescripta* a *enim, quæ contra jus scriptum impetrata fuerint, nisi talia sint, quæ illis, quibus data fuerint, prosint, & nulli obsint, nullius momenti esse censentur.* §. 2. *Item. Decimæ* b *Deo mandante Sacerdotibus, & Levitis separatæ sunt, ut de sorte Domini viverent, qui in ejus sorte connumerantur. Non ergo cujusquam privilegio Laicis concedi possunt: ne divinis mandatis auctoritas humana præjudicium inferat.* §. 3. *Unde Impp. Valentinianus, & Theodosius* c: Universas terras, quæ a colonis, seu emphiteuticariis dominici juris, reipub. vel juris sacrorum templorum in qualibet provincia venditæ, vel ullo alio pacto alienatæ sunt, ab his, qui perperam, atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis præscriptione officiente, jubemus restitui; ita ut nec pretium quidem iniquis comparatoribus reposcere liceat.

9 pars. §. 4. *De præscriptionibus vero longi temporis in authenticis invenitur collatione octava, constitutione sexta.* Quas d actiones alias tricennalis, decennalis, vicennalis præscriptio excludit, si loco religioso competunt, quadraginta annis clauduntur, usucapione, & quadriennii præscriptione suum locum habentibus 1.

Corr. Rom. ℊ 1 Habentibus.] *In plerisque vetustis exemplaribus sequitur:* sed sola præscriptione XXX. annorum, &c. *In uno autem hæc sequuntur:* Hujus ergo longi temporis præscriptio, auctoritate Gelasii, & secularium legum, Ecclesiis objici non potest: sed sola præscriptio XXX annorum &c. *Cod. autem de sacrosanct. Eccles. l. fin. locus auth. ita habet:* Quas actiones alias decennalis, alias vicennalis, alias tricennalis præscriptio excludit, hæ, si loco religioso competant, quadraginta annis excluduntur, usucapione triennii, vel quadriennii præscriptione in suo robore durantibus, sola Romana Ecclesia gaudente centum annorum spatio, vel privilegio.

10 pars. Gratian. *Sed sola præscriptio XXX. annorum, & deinceps: a qua tamen præscriptione privilegia Romana Ecclesiæ sunt exclusa, quæ non nisi centum annorum spatio præscribi possunt.*

C. XVII. *Privilegia Romanæ Ecclesiæ non nisi centum annorum præscriptione tolluntur.*

Unde Joannes VIII. *scribit Ludovico Regi.*

NEmo e de annorum numero resultandi sumat fomentum: quia sanctæ Romanæ (cui Deo auctore servimus) Ecclesiæ privilegia, quæ in firma Petri stabilitatis petra suscepit, nullis temporibus angustantur, nullis regnorum partitionibus præjudicantur. Sed & venerandæ Romanæ leges divinitus per ora piorum Principum promulgatæ, rerum ejus præscriptionem non nisi per centum annos admittunt.

QUÆSTIO IV.

OStensum est, *quando Ecclesia adversus Ecclesiam præscribere possit. Nunc videndum est, si monasterium adversus Ecclesiam præscribere valeat. Quod* Urbanus Papa II. *prohibuit, dicens.*

C. I. *Tricennio temporis aliquid præscribere Abbates, vel Monachi non valent.*

POssessiones Ecclesiarum, & Episcoporum tricennales a, Abbates, vel Monachos habere omnimodis prohibemus.

Gratian. *Sed si eis tollitur tricennalis possessio, a B. Gregorio conceditur eis quadragenalis præscriptio. Ait enim*

C. II. *Quadraginta annorum præscriptio religiosis domibus conceditur.*

Petro Subdiacono, lib. 1. epist. 9.

VOlumus b accedentem te ad Pannormitanam civitatem, quæstionem ipsam tali ratione discutere (dominio rei apud possessorem, sicut hactenus possessum c est, videlicet permanente) ut si monasterium præfatum sancti Theodori fines d, de quibus causatio mota est, inconcussos e quadraginta annis possedisse repereris, nullam deinceps (etiam si quid sanctæ Romanæ Ecclesiæ competere potuit) patiaris sustinere calumniam: sed quietem eorum inconcussam omnibus modis procurare. Sin vero actores f Ecclesiæ non eos possedisse quadraginta annis inconcusso jure monstraverint, sed aliquam intra tempora hæc motam aliquando fuisse quæstionem eorundem finium, electis arbitris tranquille, & legaliter sopiatur.

C. III. *De eodem.*

Item ex Novellis Justiniani, *Novell.* 131.

NEque g decennii, neque vicennii, vel XXX. annorum præscriptio, sed sola XL. annorum curricula religiosis domibus opponantur; non solum in cæteris rebus, sed etiam in legatis, & hæreditatibus.

Corr. Rom. *Hic neque Novellæ, neque Juliani antecessoris, neque Capitularis propria omnino verba referuntur.*

Gratian. *Sicut ergo religiosis domibus ex lege non nisi quadragenaria est objicienda præscriptio; ita & auctoritate Gregorii adversus alias Ecclesias præscribere possunt eodem spatio temporis.*

QUÆSTIO VI.

1 ps QUod autem ea, *quæ Ecclesiæ debentur, rectores* h *ejusdem sua auctoritate judiciis prætermissis repetere non valeant,* B. Gregorius *testatur, lib. 4. reg. ep. 44. seu c. 88. dicens.*

C. I. *Judicio, non manibus, res Ecclesiæ defendantur.*

COnsuetudo i nova in Ecclesia hac, & valde reprehensibilis erupit, ut cum rectores ejus patrimonii urbana, vel rustica prædia juri illius competere posse suspicantur, fiscali more Titulos imprimant, atque hoc, quod competere pauperibus existimant, non judicio, sed manibus defendant; & cum per prædicatores suos veritas dicat: *Nihil* k *per contentionem*; etiam ipsum litigiosæ contentionis malum transcenditur l: & res quælibet, cum æstimatur Ecclesiæ posse competere, per vim tenetur. Proinde præsenti decreto constituo, ut si quis Ecclesiasticorum unquam titulos ponere, sive in rustico, sive urbano prædio sua sponte præsumpserit, anathema sit. Et responderunt omnes, Anathema sit. §. 1. Is autem, qui Ecclesiæ præest, si hoc vel ipse fieri præceperit, vel sine sua præceptione factum digna punire animadversione neglexerit, anathema sit. Et responderunt omnes, Anathema sit.

Corr. Rom. ℊ *Capitulum hoc sumptum est ex Concilio a B. Gregorio habito, quod in Regesto ipsius bis habetur, semel lib. 4. post epist. 43. iterum post librum 12. ejusdem Regesti.*

a 25. *quæst.* 2. *rescripta. ex l. rescripta. Cod. de precibus Imp. offerendis.* b *Sup. ead. quæst.* 2. *decimas. Num.* 18. c *Cod. l.* 7. *tit.* 38. *l.* 2. *Ans. l.* 4. *c.* 38. d *Cod. de sacrosancta Ecclesia. l. fin. Novella* 131. *ut supra.* e *Ansel. l.* 4. *c.* 45.

a 13. *q.* 2. *c.* 1. b *Ans. l.* 5. *c.* 75. c *al. possessa.* d *Ivo p.* 3. *c.* 146. *Pann. l.* 2. *c.* 66. e *inconcussis*] *orig.* f *al. auctores sanctæ Ecclesiæ.* g *Apud Julianum ead. novell. c.* 6. & 5. *Cap. c.* 236. h *al. actores.*] *al. auctores.* i *Polycarp. l.* 4. *tit.* 8. k *Philip.* 2. l *al. transcendunt.*

2 ps Gratian. *Quod autem quisquis sua auctoritate, quod sibi deberi putat, usurpat, nec per judicem reposcit, cadat a causa*, ex auctoritate Milevitani *a* Concilii *habetur*, *in quo ita statutum legitur c.* 21.

C. II. *Causæ suæ detrimentum patiatur Episcopus, qui Ecclesias suas ab alio detentas propria auctoritate quærit adire.*

PLacuit *b*, ut quicunque Episcopi quascunque Ecclesias, vel plebes, quas ad suam cathedram existimant *c* pertinere, non ita repetierint, ut causas suas Episcopis judicantibus agant, sed alio retinente irruerint, sive volentibus, sive nolentibus plebibus; causæ suæ detrimentum patiantur. Et quicunque hoc jam fecerint, si nondum est inter Episcopos finita contentio, sed adhuc inde contendunt, ille inde discedat, quem constiterit prætermissis judicibus *d* Ecclesiasticis irruisse. §. 1. Nec *e* sibi quisquam blandiatur, si a Primate, ut retineat, literas impetrarit: sed sive habeat literas, sive non habeat, conveniat eum, qui tenet, & ejus literas accipiat: ut eum appareat pacifice tenuisse Ecclesiam ad se pertinentem. Si autem ille aliquam quæstionem retulerit, per Episcopos judices causa finiatur, sive quos eis Primas *f* dederit, sive quos ipsi vicinos 1 ex consultu Primatis 2 delegerint.

Corr. Rom. ℊ Vicinos) *Antea legebatur*, vicini. *Emendatum est ex editionibus Conciliorum Coloniensibus, uno Codice Vaticano, Soriensi Regio, Burchardo, & Ivone. In exemplari etiam antiquo Concilii Carthaginensis Græci cap.* 121. *legitur*, γειτνιῶντας: *ubi in impresso est*, γειτνιῶντες.

ℊ 2 Ex consultu Primatis] *Sic etiam legitur in editionibus Conciliorum vetustioribus, codice Soriensi Regio, & duobus Vaticanis. Sed in recentiore Coloniensi quatuor tomorum editione, & apud Burchardum, & Ivonem est*, vicinos ex consensu delegerint: *itemque in Concilio Africano in omnibus editionibus.*

3 ps Gratian. *Econtra* Gregorius *Joanni defensori eunti in Hispaniam scribit l.* 11. *epist.* 50. *dicens.*

C. III. *Delictum personæ in damnum Ecclesiæ converti non potest.*

SI *g* Episcopum talem culpam admisisse constiterit (quod absit) ut constet, eum non irrationabiliter fuisse depositum, eadem ejus depositio confirmetur, & Ecclesiæ res suæ omnes restituantur, quæ ablatæ claruerint: quia delictum personæ in damnum Ecclesiæ non est convertendum. Si enim, ut dicunt, Comitiolus defunctus est, ab hærede ejus, quæ injuste ab illo ablata sunt, sine excusatione reddantur.

C. IV. *In personam delinquentis, non in facultates ejus ultio procedat.*

Idem *Petro Subdiacono lib.* 1. *epist.* 42.

COgnovimus *h*, quod si quis ex familia culpam fecerit Ecclesiæ 1, non in ipsum *i*, sed in ejus substantiam *k* vindicatur. De qua re præcipimus, ut quisquis culpam fecerit, in ipsum *l* quidem, ut dignum est, vindicetur: a communione 2 autem ejus omnino abstineatur.

Corr. Rom. ℊ 1 Ecclesiæ) *Hæc vox abest a plerisque vetustis Gratiani codicibus, & duobus epistolarum B. Gregorii* [*quamvis sit in impressis*] *& Joanne Diacono, & Ivone.*

ℊ 2 A communione) *Sic etiam legitur in Frobeniana editione operum B. Gregorii: sed in cæteris editionibus, & apud Diaconum & Ivonem*, a commodo, *quæ vox in ea epistola sæpe repetitur ad significandas facultates ipsas. Quare hæc statim subduntur*: nisi forte parum aliquid, quod in usum executoris, qui ad eum transmissus fuerit, proficere possit.

a Et in Afric. c. 87 b *Polyc. lib* 3. *t.* 12. *Burch. l.* 1. *c.* 70. *Ivo p.* 5. *c.* 177. c *al. æstimant.* d *al. judiciis.* e *Burch. l.* 1. *c.* 145. *Ivo p.* 5. *c.* 258. f *al. Primates dederint.* g 2. *q.* 1. *in primis.* §. *si autem Episcopum.* h *Joan. Diac. in vita l.* 2. *n.* 62. *Ivo p.* 16. *c.* 81. i *al. ipso.* k *al. substantia.* l *al. ipsa.*

C. V. *Res eorum, qui ex Clero labuntur, simul cum ipsis monasterio tradantur.*

Idem *in eadem epistola.*

DE *a* lapsis Sacerdotibus, vel Levitis, vel quolibet ex Clero observare te volumus, ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis; sed paupertima regularia monasteria require, quæ secundum Deum vivere sciuntur *b*, & in eisdem monasteriis ad pœnitentiam lapsos trade; ut res lapsorum in eodem loco proficiant, in quo agere pœnitentiam traduntur: quatenus ipsi ex rebus illorum subsidium habeant, qui de correctione eorum solicitudinem gerunt. Si vero parentes habent, res eorum legitimis parentibus dentur: ita tamen, ut eorum stipendium, qui in pœnitentiam dati fuerint, sufficienter debeat procurari. §. 1. Si qui vero ex familia Ecclesiastica Sacerdotes, vel Levitæ, vel Monachi, vel Clerici, vel quilibet alii lapsi fuerint, dari eos in pœnitentiam volumus; sed res eorum Ecclesiastico juri non subtrahi. Ad usum tamen suum accipiant, unde ad pœnitendum *c* subsistant: ne, si nudentur, locis, in quibus dati fuerint, onerosi sint.

C. VI. *Inutilis Sacerdos Ecclesiam suam dignitate non privat.*

Item Leo IV. *d Carolo Regi.*

SI *e* fortassis (quod non credimus) apud vos inutiles judicamur, Ecclesia tamen, cui permittente Domino præsumus, non inutilis, sed caput, principiumque omnium merito simul ab omnibus vocatur.

C. VII. *Possessiones monasterii pro peccato Abbatis Episcopo tollere non licet.*

Item in Moguntinensi Concilio.

EPiscopo *f* non licet possessionem monasterii tollere, quamvis Abbas peccaverit; sed subjiciat 1 eum potestati Abbatis alterius monasterii.

Corr. Rom. ℊ 1 Subjiciat) *Apud Burchardum, & Ivonem legitur*, mittat eum in aliud monasterium in potestatem alterius Abbatis.

C. VIII. *Quæ Sacerdotes dederunt, subsequentes Pontifices nullatenus auferre præsumant.*

Item Gelasius.

ILlud *g* statuendum censuimus, ut quascunque munificentias Clericis, aut sibi servientibus de rebus Ecclesiæ in usum, aut de propriis in proprietatem præcedentes dederint Sacerdotes, subsequentes Pontifices nullatenus auferre præsumant. Si quid tamen culpæ exstiterit, pro qualitate personarum, vel regula præcedentium canonum in persona habeatur, non in facultate districtum.

Gratian. *Si ergo delictum personæ in damnum Ecclesiæ converti non potest, quia procurator conditionem Ecclesiæ potest facere meliorem, non deteriorem: si peccato Abbatis possessiones monasterii auferri non licet, quomodo delictum Episcopi vertetur in damnum Ecclesiæ, ut inde detrimentum causæ suæ patiatur? Sed detrimentum causæ pati non sic est accipiendum, ut Ecclesia suo jure privetur, sed potius, quia Clericis coram suo judice stantibus, Episcopus tacebit, & pro injuria illata multabitur, si propria habuerit.*

QUÆSTIO VII.

1 ps QUod autem Ecclesias de manu Laicorum nec Abbati, nec alicui accipere liceat, omnium canonum testatur auctoritas. Generaliter enim tam Ecclesiæ, quam res Ecclesiarum in Episcoporum potestate consistunt. Laici autem nec sua, nec Episcoporum auctoritate decimas, vel Ecclesias possidere possunt. Unde Episcopi sive beneficio sive pretio Ecclesias, vel decimas Laicis dederint, domum orationis*

a *Ans. l.* 8. *c.* 1. *Ivo p.* 6. *c.* 380. & *p.* 15. *c.* 20. b *al. sciunt.* c *pœnitentiam.* d *fortasse tertius.* e *Ivo p.* 5. *c.* 21. f *Burch. l.* 3. *c.* 82. *Ivo p.* 7. *c.* 206. g *Ans. l.* 6. *c.* 172.

tionis, domum negotiationis, & speluncam latronum a faciunt. Unde post eversionem cathedræ a cœtu fidelium segregati æterno verbere a Domino flagellabuntur.

C. I. *Decimæ a Laicis non possideantur.*

Unde Gregorius VII. *ait in Concilio Lateranensi cap. 7. lib. 6. regesti.*

DEcimas *b*, quas in usum pietatis concessas esse canonica auctoritas demonstrat, a Laicis possideri Apostolica auctoritate prohibemus. Sive enim ab Episcopis, vel Regibus, vel quibuslibet personis eas acceperint, nisi Ecclesiæ reddiderint, sciant, se sacrilegii crimen committere, & æternæ damnationis periculum incurrere. §. 1. Oportet *c* autem 1 congruentius nos decimas, & primitias, quas jure Sacerdotum esse sancimus, ab omni populo accipere: quas fideles Domino præcipiente offerunt, juxta illud vaticinium Malachiæ *d* Prophetæ: *Inferte omnem decimationem in horreum meum, ut sit cibus in domo mea.* §. 2. Has vero decimas sub manu Episcopi fore censemus: ut ille, qui cæteris præest, omnibus juste distribuat, nec cuiquam personæ honorabilius exhibeat, unde alii scrupuloso corde moveantur: sed sint omnia communia: quia inhonestum videtur, ut alii Sacerdotes habeant, alii vero detrimentum patiantur: sed sicut una est fides catholica, ita necesse est, ut ille, qui provisor est loci, quamvis multæ sint Ecclesiæ, omnibus tamen fideliter distribuat.

Corr. Rom. ℊ *Est Canon septimus Concilii a Gregorio VII. Romæ in Laterano habiti anno Domini* 1078. *quod habetur lib. 6. regesti ejusdem Gregorii. Eundem canonem repetivit Innocentius II. in Concilio a se Romæ habito c. 9. Utrumque Concilium extat in Bibliotheca Vaticana.*

ℊ 1 Oportet autem) *Quæ sequuntur usque ad finem, in neutro Concilio, neque in Polycarpo, aut Pannormia, neque apud Anselmum habentur.*

C. II. *De eodem.* PALEA.

Unde Urbanus II.

COngregato *e* apud Claromontensem urbem multorum Episcoporum Synodali conventu proposita nobis est a quibusdam eorum quæstio de Ecclesiis, vel de Ecclesiasticis possessionibus, a Clericis, vel Monachis usque impræsentiarum, inconsultis Episcopis, acquisitis. Nos autem usi saniori consilio eorundem Episcoporum, condescendentes pro tempore, providentesque Ecclesiasticæ paci, vel quia aliter absque inevitabilis scandali periculo hujusmodi quæstio non poterat procedere, Apostolica auctoritate decrevimus, ut ea, quæ a Clericis, vel Monachis, vel a quibuscunque personis, prout potuerint, usque hodie fuerint acquisita, rata perenniter, & inconcussa permaneant: hoc tamen tenore, ne in posterum inconsultis Episcopis talia præsumant.

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc in Conciliis Urbani non est inventum. Habetur autem in prima collectione Decretalium Bernardi Papiensis tit. de capellis Monachorum ex eodem Urbano citatum.*

C. III. *De eodem.*

Item Gregorius VII.

PErvenit *f* ad nos fama sinistra, quod quidam Episcoporum non Sacerdotibus propriæ diœcesis decimas, atque Christianorum oblationes conferant, sed potius laicalibus personis, militum videlicet, sive servitorum, vel (quod gravius est) etiam consanguineis. Unde si quis amodo Episcopus inventus fuerit hujus divini præcepti transgressor, inter maximos Hæreticos, & Antichristos non minimus habeatur. Et sicut Nicæna Synodus de Simoniacis censuit, & qui dat Episcopus, & qui recipiunt ab eo Laici, sive pretio, sive beneficio, æterni incendii ignibus deputentur.

Corr. Rom. ℊ *In vulgatis codicibus huic capiti erat præpositum nomen Paleæ: sed habetur in omnibus manuscriptis. Refertur autem plane eisdem verbis* 1. *q.* 3. pervenit, *& de eo ibi notatum est. In Polycarpo positum est longe copiosius, & citatur ex Concilio Africano.*

C. IV. *Fideliter decimas dat, qui omnium suorum decimas solvit.*

Item Ambrosius *in sermone Quadragesimæ, cujus initium:* Ecce nunc tempus.

QUicunque recognoverit *a* in se, quod fideliter non dederit decimas suas, modo emendet, quod minus fecit. Quid est fideliter decimas dare? nisi ut nec pejus, nec minus aliquando Deo offerat, aut de grano suo, aut de vino suo, aut de fructibus arborum, aut de pecoribus, aut de horto, aut de negotio, aut de ipsa venatione sua.

Corr. Rom. ℊ *In sermonibus sæpe citatis, qui B. Ambrosio inscripti in Bibliotheca Vaticana, & Monasterii Mediolanensis servantur, sermone primo de Quadragesima, habetur hoc capitulum.*

C. V. *Excommunicentur, qui Sacerdotibus decimas dare nolunt.*

Item ex Concilio Rothomagensi.

OMnes *b* decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt, & illi sanctificantur *c* boves 1, & oves, & capræ, quæ sub pastoris virga transeunt; quicquid decimum venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum, nec malum, nec altero commutabitur. Si quis mutaverit, & quod *d* mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur domino, & non redimetur.) Sed quia modo multi inveniuntur decimas dare nolentes: statuimus, ut secundum Domini nostri præceptum admoneantur semel, & secundo, & tertio. Qui si non emendaverint, anathematis vinculo feriantur usque ad satisfactionem, & emendationem congruam.

Corr. Rom. ℊ *Hic etiam auctoritate veterum codicum inductum est nomen Paleæ.*

ℊ 1 Boves) *Hæc usque ad vers.* sed quia, *in aliquot vetustis codicibus non habentur. Sunt tamen etiam apud cæteros collectores.*

C. VI. *Veterum exemplo decimæ solvantur.*

Item ex Concilio Moguntinensi.

DEcimas *e* Deo, & Sacerdotibus Dei dandas Abraham factis, & Jacob promissis insinuat: deinde lex statuit, & omnes sancti doctores commemorant.

Gratian. *Non autem decimæ sunt redimendæ a populo, si aliter dare eas noluerint.*

C. VII. *Decimæ non sunt a populo redimendæ.*

Unde in eodem Concilio *f legitur.*

DEcimas *g*, quas populus dare non vult, nisi quolibet munere ab eo redimantur, ab Episcopis prohibendum est, ne fiat.

Corr. Rom. ℊ *Burchardus, & Ivo citant ex Concilio Mediomatricis. Habetur in capitularibus lib. 5. c. 46. & in legibus Longobardicis l. 3. tit. de decimis.*

C. VIII.

a *Matth.* 21. b *Polyc. l.* 3. *t.* 11. *Ans. l.* 5. *c.* 55. *Pann. l.* 8. *c.* 145. c *Deusd. l.* 3. d *Mal.* 3. e *In collect.* 1. *t. de capel. mon.* f *Sup.* 1. *q.* 3. *pervenit. Polyc. l.* 3. *t.* 11.

a *al. recognovit.* b *Burch. l.* 3. *c.* 130. *Ivo p.* 3. *c.* 196. *Pann. l.* 2. *c.* 58. *Levit.* 27. c *omnium decimarum bovis, & ovis &c.) orig.* d *al & quod mutat, & quod mutatum est.* e *Burch. l.* 3. *cap.* 133. *Ivo p.* 3. *c.* 199. *Pann. l.* 2. *c.* 60. f *Lib.* 5. *Capit. c.* 46. *& in leg. Longob. l.* 3. *t. de decimis.* g *Burch. l.* 3. *c.* 134. *Ivo p.* 3. *c.* 200. *Pann. l.* 2. *c.* 62.

C. VIII. *Quia decimæ Deo non redduntur, indictio fisci accessit.*

Item Augustinus *lib.* 50. *homiliarum*, *hom.* 48.

MAjores nostri ideo copiis omnibus abundabant, quia Deo decimas dabant, & Cæsari censum reddebant. Modo autem, quia discessit devotio Dei, accessit indictio fisci. Noluimus partiri cum Deo decimas: modo autem totum tollitur. Hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus.

C. IX. *Columbas vendit, qui Ecclesiam indisciplinatis committit.*

Item Origenes *homil.* 15. *ad c.* 21. *Matthæi.*

ET hoc diximus secundum simplicem intellectum. Juxta moralem autem talia dicemus: & primum quidem de templo, de quo per Prophetam *a* dixit Deus: *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Ergo secundum corporalem circumcisionem carnis, & secundum corporales legis festivitates, & sacrificia, consequenter & templum Dei æstimabatur, quod ex lapidibus insensatis erat constructum; primum quidem a Salomone, deinde reparatum ab Esdra, postea vero post Christi adventum a Romanis destructum: & illa æstimabatur domus orationis: qua destructa, necesse est, ut Judæi, quasi non jam habentes domum orationis, jam non habeant privilegium speculationis Dei, nec possint secundum legem Deo servire. §. 1. Hoc ergo facto, omnia Christus ejecit in mysterio spiritualium actuum suorum, & tunc visibiliter fecit, quod semper invisibiliter agit, ejiciens vendentes, & ementes de templo, & mensas nummulariorum evertens, & cathedras vendentium columbas ad correptionem populi: ut non pro I mundanis festivitates in nomine Dei celebrent, nec emptionibus, & venditionibus vacent in loco non competenti, in quo non debent emere, & vendere, sed orationibus vacare, qui congregantur quasi in domo orationis. §. 2. Nunc autem arbitror templum Dei ex lapidibus vivis constructum, esse Ecclesiam Christi. Sunt autem mult iin ea, non, sicut decet, viventes spiritualiter, sed secundum carnem militantes: qui & domum orationis de lapidibus vivis constructam faciunt speluncam esse latronum, actibus suis non Ecclesia Dei dignis, sed spelunca latronum. Qui enim considerat in multis Ecclesiis talium Christianorum peccata, qui arbitrantur quæstum esse pietatem, & cum deberent de Evangelio vivere, secundum quod vivere decet servos Dei, hoc non faciunt, sed divitias, & multas possessiones acquirunt, nonne dicet speluncam latronum factam esse sub illis Ecclesiam? ut recte dicat Christus ad eos propter dissipationem Ecclesiæ suæ: *Quæ* b *utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?* Item ipse per Osee c tali modo: *Væ mihi, quoniam factus sum sicut qui colligit stipulam in messe; & sicut qui racemum in vindemia, cum non sunt* d *botri ad manducandum primogenita. Væ animæ meæ: quia periit timoratus a terra: & qui corrigat, in hominibus non est.* Et cum intellexeris Jesum dicentem talia, & lugentem peccata nostra, aspice simul & illud, quod in Evangelio scribitur *e*: *Cum vidisset Hierusalem, flevit super eam, & dixit, quia si cognovisses & tu.* Et si rationabiliter flevit super Hierusalem, & rationabilius flebit super Ecclesiam, ædificatam quidem, ut esset domus orationis, factam autem propter turpia lucra, & luxus quorundam (quod utinam non esset) Principum populi, speluncam latronum. *& infra.* §. 3. Et arbitror convenire verbum de venditoribus columbarum, eis, qui tradunt Ecclesias avaris, & tyrannicis, & indisciplinatis, & irreligiosis Episcopis, aut Presbyteris. Propter quod, & cathedras tantummodo appellavit Evangelista eversas esse ab Jesu. Et utinam audirent hæc cum dicentis *a* admonitione Scripturæ, qui gloriantur de cathedris Moysi, in *b* quibus sedent, & vendunt omnes Ecclesias columbarum, & tradunt eas talibus præpositis, ad quos recte dicatur a Domino per Hieremiam Prophetam *c*: *Principes populi mei me non cognoverunt. Filii enim sunt insipientes, & non intelligentes: sapientes sunt ad male faciendum, bene autem facere nesciunt.*

Corr. Rom. ¶ I Pro mundanis] *Apud Origenem legitur*, ut non pro mundi festivitatibus in nomine Dei emptionibus, & venditionibus vacent. *Et hoc quidem propter glossam mutatum non est: multa vero alia partim ex Originali, partim ex vetustis codicibus sunt emendata, & locupletata.*

Gratian. *Cum ergo Ecclesiæ, & oblationes earum non consistant, nisi in potestate Episcoporum; patet profecto, quod non sunt ab alio recipiendæ, quam de manu eorum.*

C. X. *Omnes basilicæ ad eum pertinent Episcopum, in cujus territorio positæ sunt.*

Unde in Aurelianensi Concilio I. *cap.* 19. *statutum est.*

OMnes *d* basilicæ, quæ per diversa loca constructæ sunt, vel quotidie construuntur, placuit secundum priorum canonum regulam, ut in ejus Episcopi potestate consistant, in cujus territorio positæ sunt.

C. XI. *Archidiaconus, Archipresbyter, Præpositus, vel Decanus, nec officia, nec beneficia Ecclesiastica sine consensu Episcopi tribuat.*

Item Calixtus *e* Papa.

NUllus omnino Archidiaconus, aut Archipresbyter, sive Præpositus, vel Decanus animarum curam, vel Præbendas Ecclesiæ sine judicio, vel consensu Episcopi alicui tribuat: imo, sicut sanctis canonibus constitutum est, animarum cura, & pecuniarum Ecclesiasticarum dispensatio in Episcopi judicio, & potestate permaneat. Si quis vero contra hoc facere, aut potestatem, quæ ad Episcopum pertinet, sibi vendicare præsumpserit, ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

C. XII. *De manu Laici Episcopatus, vel Abbatia suscipi non debet.*

Item Gregorius VII. *in f generali Synodo præsidens dixit, cap.* 1. *&* 2.

I. SI quis *g* deinceps Episcopatum, vel Abbatiam de manu alicujus laicæ personæ susceperit, nullatenus inter Episcopos vel Abbates habeatur: nec ulla ei, ut Episcopo, seu Abbati, audientia concedatur. Insuper ei & gratiam beati Petri, & introitum *h* Ecclesiæ interdicimus, quousque locum, quem sub crimine I tam ambitionis, quam inobedientiæ (quod est scelus idololatriæ) cepit, resipiscendo non deserit. Similiter etiam de inferioribus Ecclesiasticis dignitatibus constituimus. *Item c.* 2. §. 1. Si quis Imperatorum, Regum, Ducum, Marchionum, Comitum, vel quilibet secularium Potestatum, aut personarum investituram *i* Episcopatuum, vel alicujus Ecclesiasticæ dignitatis dare præsumpserit, ejusdem sententiæ vinculo se esse sciat obstrictum.

Corr. Rom. ¶ I Sub crimine] *Antea legebatur*, sub crimine tam inobedientiæ, quam ambitionis, ex qua scelus idololatriæ cœpit. *Emendatum est ex Concilio ipso, & Anselmo. Et est locutio valde familiaris Gregorio VII. ex primo Regum capit.* 15.

C. XIII.

a *Esa.* 56. *Matth.* 21. b *Psal.* 29. c *Michæam*] *orig. & est Michææ* 7. d *al. sit botrio*] *orig.* e *Luc.* 19.

a *decenti*] *orig.* b *Matth.* 23. c *Hier.* 4. d *Polyc. l.* 3. *tit.* 12. *Burch. l.* 3. *c.* 8. *Ivo p.* 3. *c.* 10. e *al. ex Concil. Rothomagensi.* f *Lib.* 6. *regesti ejusdem.* g *Ans. l.* 6. *c.* 73. *Deusded. p.* 1. h 1. *Reg.* 15. i *investituras*) *orig.*

C. XIII. *Excommunicationi subjaceat, nec investituræ sumat fructum, qui de manu Laici Ecclesiam susceperit.*

Idem *ibidem, cap.* 3.

QUoniam *a* investituras Ecclesiarum contra statuta sanctorum Patrum a Laicis personis in multis partibus cognovimus fieri, & ex eo plurimas perturbationes in Ecclesia (imo ruinam sanctæ religionis) oriri, ex quibus Christiana religio conculcatur, decernimus, ut nullus Clericorum investituram Episcopatus, vel Abbatiæ, vel Ecclesiæ de manu Imperatoris, vel Regis, vel alicujus laicæ personæ, viri, vel fœminæ, suscipiat. Quod si præsumpserit, recognoscat investituram illam Apostolica auctoritate irritam esse, & se usque ad condignam satisfactionem excommunicationi subjacere.

C. XIV. *De eodem.*

Item ex Canone Apostolorum 31.

II. SI *b* quis Episcopus secularibus potestatibus usus, Ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, & segregetur, omnesque, qui illi communicant.

Corr. Rom. ¶ *De hoc canone notatum est sup. dist.* 63. *c.* omnis electio. *in vers.* segregetur.

C. XV. *De eodem.*

Item ex Chronico Anastasii Bibliothecarii.

SAne Thessalonicensi Episcopo communicante ob metum Imperatoris Anastasii Timotheo Constantinopolitano Episcopo, quem *c* Concilium Chalcedonense anathematizaverat, quadraginta Episcopi Illyrici, & Græciæ convenientes in unum, per professionem in scriptis factam, ut a proprio Metropolitano, discesserunt ab eo, & Romam mittentes Romano communicare in scriptis professi sunt. *& paulo post.* d. §. 1. Cum 1 Dioscorus (*junior*) manus impositionem accepisset, recesserunt multitudines populorum *e*, dicentes, quia nisi secundum quod sanctorum continent Apostolorum canones fiat, non recipietur Episcopus: Principes enim inthronizaverant eum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc acceptum est ex Chronico Anastasii Bibliothecarii, in iis, quæ de Anastasio Imperatore narrat: multaque ex ipso originali sunt emendata.*

¶ 1 Cum Dioscorus] *Hæc est altera electio a priore, & ipsa facta non canonice, & potestate Laica: nam prior est Timothei ad sedem Constantinopolitanam: hæc vero posterior Dioscori junioris ad Alexandrinam. Utraque vero Bibliothecario copiose exponitur.*

C. XVI. *Excommunicetur, qui per Laicos Ecclesias obtinet.*

Item Paschalis Papa II.

III. SI *f* quis Clericus, Abbas, vel Monachus per Laicos Ecclesias obtinuerit, secundum sanctorum Apostolorum canones, & Antiocheni 1 Concilii capitulum, excommunicationi subjaceat.

Corr. Rom. ¶ *Capitis hujus, & sequentis sensus est in fragmento manuscripto Concilii apud Guardastallum a Paschali habiti anno Domini 1116. quod in Bibliotheca Vaticana servatur. Nauclerus etiam Gen. 36. narrat, Paschalem apud Trecas Concilium habuisse: ubi inter multa sententiam de libera pastorum electione, & de coercenda Laicorum in Ecclesiasticas dignitates præsumptione juxta prædecessorum suorum decreta promulgarit.*

¶ 1 Antiocheni] *In Concilio Antiocheno nihil expresse statuitur contra eos, qui per Laicos obtinent dignitates Ecclesiasticas. Verum cap. 23. præcipitur, ut in Episcopo eligendo servetur jus Ecclesiasticum: nempe, ut non eligatur Episcopus, nisi cum Synodo, & judicio Episcoporum: quibus verbis Laici videntur excludi. In Synodo autem Nicæna secunda, cap. 3. repetitur, & confirmatur Canon Apostolorum.*

C. XVII. *Qui per Laicos Ecclesias obtinet, & qui manus imponit, communione privetur.*

Idem.

COnstitutiones sanctorum canonum sequentes statuimus, ut quicunque Clericorum ab hac hora in antea investituram Ecclesiæ, vel Ecclesiasticæ dignitatis de manu laica acceperit, & ipse, & qui ei manum imposuerit, gradus sui periculo subjaceat, & communione privetur.

C. XVIII. *De eodem.*

Idem.

NUllus *a* Laicorum Ecclesias, vel Ecclesiarum bona occupet, vel disponat. Qui vero secus egerit, juxta beati Alexandri 1 capitulum ab Ecclesiæ liminibus arceatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Alexandri] *In epistolis Alexandri Papæ I. nihil legitur, quod ad hanc rem pertineat. Verum in epistola Alexandri II. in qua Synodum a se habitam repetit (quæ epistola ex vetusto codice descripta Romam ex Hispania missa est) hæc inter alia habentur:* Decimæ, & primitiæ, seu vivorum & mortuorum oblationes Ecclesiis Dei fideliter reddantur a Laicis; & ut in dispositione Episcoporum sint: quas qui retinuerint, a sanctæ Ecclesiæ communione separentur, *quod fere est idem cum c.* præcipimus. *sup. ead. q.* 2. *ex Nicolao II.*

C. XIX. *De eodem.*

Idem.

SIcut Domini vestimentum scissum non est, sed de eo sortiti sunt; ita nec Ecclesia scindi debet, quia in unitate tota consistit. In potestatem ergo proprii Episcopi Ecclesiæ reducantur, & ab ipso (sicut sacris canonibus cautum est) ordinentur: Alioquin & Ecclesiæ ipsæ, & Clerici earundem divinis destituantur officiis.

C. XX. *Nullus Clericus per Laicos Ecclesiam obtineat.*

Item Alexander Papa II.

PEr Laicos nullo modo quilibet Clericus, vel Presbyrer obtineat Ecclesiam, nec gratis, nec pretio. §. 1. Nullus habitum Monachi suscipiat, spem, aut promissionem habens, ut Abbas fiat. §. 2. Nullus Presbyter duas habeat Ecclesias.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in eadem epistola Alexandri II. paulo superius in c.* nullus Laicorum, *citata. Nam statim post verb.* separentur, *sequitur,* & ut per Laicos, &c.

C. XXI. *Singuli Episcopi suos habeant œconomos.*

Item ex Concilio Chalcedonensi, *c.* 26.

QUoniam *b* in quibusdam Ecclesiis, ut rumore comperimus, præter *c* œconomos Episcopi facultates Ecclesiasticas tractant, placuit omnem Ecclesiam habentem Episcopum, habere œconomum de Clero proprio, qui dispenset res Ecclesiasticas secundum sententiam proprii Episcopi: ita ut Ecclesiæ dispensatio præter testimonium 1 non sit: & ex hoc dispergantur Ecclesiasticæ facultates, & sacerdotio maledictionis 2 derogatio procuretur. Quod si hoc minime fecerit, divinis constitutionibus subjacebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Testimonium] *In vulgatis sequebatur,* Episcopi: *quæ vox inducta est auctoritate manuscriptorum, & originalis ex versione Dionysii, quæ concordat cum prisca, & Græcis verbis. Alia etiam nonnulla sunt emendata.*

¶ 2 Maledictionis] *Græce est,* καὶ λοιδορίαν τῇ ἱερωσύνῃ προστρίβεσθαι: *quod in prisca versione est;* & sacerdotali dignitati obtrectatio generetur.

C. XXII.

a *Polyc. l.* 2. *tit.* 4. *Ans. l.* 6. *c.* 73. b *Dist* 63. *omnis electio. Deusdedit part.* 1. *Burch. lib.* 3. *c.* 109. *Ivo part.* 3. *c.* 85. *& p.* 5. *c.* 119. c *qui*] *orig.* d *Deusded. p.* 1. e *alit. rusticorum*] *orig.* f *Can. Apost.* 31.

a *Polyc. lib.* 2. *tit.* 4. b *Distinct.* 89. *quia in quibusdam. Anselm. lib.* 6. *cap.* 143. c *alit. non per*] δίχα οἰκονόμων, *sine œconomis.*

C. XXII. *Laici non sunt constituendi œconomi, sed ex proprio Clero eligendi.*
Item ex Concilio Hispalensi II. *cui interfuit Isidorus c. 9.*

IN *a* nona actione didicimus, quosdam ex nostro collegio contra mores Ecclesiasticos, Laicos habere in rebus divinis constitutos œconomos. Proinde pariter tractantes eligimus, ut unusquisque nostrum secundum Chalcedonensium *b* Patrum decreta ex proprio Clero œconomum sibi constituat. Indecorum est enim Laicum Vicarium esse Episcopi, & seculares in Ecclesia judicare. In uno enim eodemque officio non debet dispar esse professio. Quod etiam in lege divina prohibetur, dicente *c* Moyse: *Non arabis in bove simul, & asino*; id est, homines diversæ professionis in officio uno non sociabis. Unde & oportet nos & divinis libris, & sanctorum Patrum obedire præceptis, constituentes, ut hi, qui in administrationibus Ecclesiæ Pontificibus sociantur, discrepare non debeant nec professione, nec habitu. Nam cohærere, & conjungi non possunt, quibus & studia, & vota diversa sunt. §. 1. Si quis autem Episcopus posthac Ecclesiasticam rem aut per laicalem procurationem administrandam elegerit, aut sine testimonio œconomi gubernandam crediderit, vere ut contemptor canonum, & fraudator Ecclesiasticarum rerum non solum Christo de rebus pauperum judicabitur reus, sed etiam Concilio manebit obnoxius.

C. XXIII. *Non habeat Laicus aliquid statuendi in Ecclesia facultatem.*
Item In Synodo Romana III. Symmachi Papæ c. 3.

NOn *d* placuit Laicum *e* statuendi in Ecclesia [præter Papam Romanum] habere aliquam potestatem: cui *f* obsequendi manet necessitas, non auctoritas imperandi.

C. XXIV. *Ecclesiasticas facultates Laici disponere non possunt.*
Item ibidem. Eulalius *g* Episcopus *Syracusanæ Ecclesiæ dixit.*

LAicis *h* quamvis religiosis nulla de Ecclesiasticis facultatibus *1* aliquid disponendi legitur attributa facultas.

Corr. Rom. ¶ 1 Facultatibus] *Antea legebatur*, dignitatibus. *Emendatum est ex originali (ut sup. dist. 96. Bene quidem.) epistola Stephani I., & decreto Paschalis II. manuscripto: quibus locis hoc idem repetitur.*

C. XXV. *Laicus sacrilegus habetur, qui dispositionem, vel dominationem rerum Ecclesiasticarum usurpat.*
Item Calixtus Papa II.

IV. SI quis Principum, vel aliorum Laicorum dispositionem, seu dominationem *i* rerum, sive possessionum Ecclesiasticarum sibi vendicaverit, ut sacrilegus judicetur.

Corr. Rom. ¶ *Inter decreta Calixti, ex quo citatur, non est inventum. Habetur in decretis Paschalis II. manuscriptis cap. 5. sed non est mutatum nomen Calixti: quia Pontifices isti, qui iisdem fere temporibus fuerunt, frequenter eadem decreta suorum antecessorum repetebant.*

C. XXVI. *In Ecclesia, quam quis ædificat, nihil sibi præ cæteris vendicet.*
Item Gelasius Papa *Senecioni Episcopo.*

3 ps PIæ *k* mentis amplectenda devotio est, qua se Julius *l* nobis in re Juliana *m* sui juris fundasse perhibetur Ecclesiam, quam in honorem sancti Viti confessoris ejus nomine cupit consecrari. Hanc igitur, frater charissime (si ad tuam diœcesim pertinere non ambigis) ex more convenit dedicari, collata primitus donatione solenni, quam ministris Ecclesiæ destinasse se præfati muneris testatur oblator, sciturus sine dubio præter processionis aditum, qui omni Christiano debetur, nihil ibidem se proprii juris habiturum.

C. XXVII. *De eodem.* Idem.

FRigentius *a* vero *b* petitoria nobis insinuatione suggessit, in re sua, quod *c* Sextilianum vocatur, basilicam se sanctorum Michaelis Archangeli, & Martini Confessoris pro sua defensione *d* fundasse. Et ideo, frater charissime, si ad tuam pertinet parochiam, benedictionem supra memoratæ basilicæ solenni veneratione de pende. Nihil tamen sibi fundator ex hac basilica noverit vendicandum, nisi processionis aditum, qui Christianis omnibus in commune debetur.

C. XXVIII. *De eodem.*
Item Clemens *epist. 2. ad Jacobum.*

ECclesias *e* per congrua, & utilia facite loca, quas *f* divinis precibus sacrare oportet, & in singulis *1* Sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non a quoquam gravari.

Corr. Rom. ¶ 1 Et in singulis) *Addita sunt hæc usque ad verb.* quos. *ex originali.*

C. XXIX. *Laici Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant.*
Item Leo IV. *g Carolo Regi.*

COntra *h* sanctorum Patrum censuras videtur existere, si secularis, vel Laicus Presbyteros ab Ecclesiis, in quibus tempore ordinationis eorum nominati *1*, vel introducti fuerint, videtur *i* expellere. Si vero fundatores Ecclesiarum ad inopiam vergere cœperint, ab eisdem Ecclesiis temporalis vitæ suffragia percipiant.

Corr. Rom. ¶ 1 Nominati) *In vetustis exemplaribus, & apud Ivonem legitur,* denominati, *ut significet recitationem nominis ejus, qui promovebatur, & Ecclesiæ, ad quam ordinabatur: de qua dictum est supra dist. 70. c.* neminem. *Erat autem hæc canonica adscriptio, & institutio ad illam Ecclesiam, & non simplex nominatio, prout auctor glossæ accepit.*

C. XXX. *Fundatores Ecclesiarum, si inopes cœperint esse, ab eisdem alimenta accipiant.*
Unde in Concilio Toletano IV. c. 37. *legitur.*

QUicunque fidelium devotione propria de facultatibus suis Ecclesiæ aliquid contulerint, si forte ipsi, aut filii eorum redacti fuerint ad inopiam, ab eadem Ecclesia suffragium vitæ pro temporis usu percipiant.

Gratian. *Si ergo Ecclesiasticas facultates dispensandi potestatem non habent Laici, multo minus Ecclesias ipsas quibuslibet ad regendum committere, vel aliis auferre valent. §. 1. Hic autem distinguendum est, quid juris fundatores Ecclesiarum in eis habeant, vel quid non. Habent jus providendi, & consulendi, & Sacerdotem inveniendi; sed non habent jus vendendi, vel donandi, vel utendi tanquam propriis.*

C. XXXI. *Hæredes ejus, qui Ecclesiam construxit, & ipsi pro ea solicitudinem gerere debent.*
Unde in Canonibus invenitur ex Concilio Toletano IX. c. 1.

FIliis, vel nepotibus, ac honestioribus propinquis ejus, qui construxit, vel ditavit Ecclesiam, licitum sit hanc bonæ intentionis habere solertiam, ut si Sacerdotem, seu mini-

a *Burch. l. 1. c. 89. Ivo p. 5. c. 195.* b *Cap. proxime superiore.* c *Deut. 22.* d *Sup. dist. 96. bene quidem. Deusd. p. 1. & 4. Ans. l. 5. c. 9.* e *al. non licuit Laico] orig. al. non licuit Laicis dist. 96.* f *al. quos.* g *& epist. 2. Stephani I. c. 9. & in decretis Paschalis II. manuscrip.* h *Polyc. l. 6. t. 1. Deusd. p. 4.* i *al. donationem.* K *Ans. l. 5. c. 9.* l *al. Senilius.* m *al. Juviniana.*

a *al. Frigetius.* b *Polyc. l. 3. t. 12. Ans. l. 5. c. 11.* c *al. quæ.* d *al. devotione.* e *De cons. dist. 1. Ecclesias.* f *al. quæ.* g *al. tertius.* h *Deusd. p. 4. Ivo p. 3. c. 102.* i *al. nitetur.*

ministrum aliquid ex collatis rebus præviderint defraudare, aut commonitionis honestæ conventione compescant, aut Episcopo, vel Judici corrigenda denuntient. Quod si talia Episcopus agere tentet, Metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si autem Metropolitanus talia gerat, Regis hæc auribus intimare non differant. §. 1. Ipsis tamen hæredibus in eisdem rebus non liceat quasi juris proprii potestatem præferre, non rapinam, non fraudem ingerere, nec violentiam quamcunque præsumere: sed hoc solum in salutarem solicitudinem adhibere, quod aut nullam *a* noxam operatio nocens attingat, aut multam *b*, vel aliquam partem salutaris mercedis *c* assumat. §. 2. Si quis vero deinceps hæc monita temerare præsumpserit, & male rapta cum confusione restituet, & excommunicationis annuæ sententiam sustinebit.

C. XXXII. *Fundatores Ecclesiarum ordinandos in eis Episcopo offerant.*

Item ex Concilio Toletano IX. *c.* 2.

DEcernimus, ut quandiu fundatores Ecclesiarum in hac vita superstites extiterint, pro eisdem locis curam permittantur habere solicitam, atque rectores idoneos in eisdem basilicis iidem ipsi offerant Episcopis ordinandos 1. Quod si tales forsitan non inveniantur ab eis, tunc, quos Episcopus loci probaverit Deo placitos, sacris cultibus instituat cum eorum conniventia servituros. §. 1. Quod si spretis 2 eisdem fundatoribus rectores ibidem præsumpserit Episcopus ordinare, & ordinationem suam irritam noverit esse, & ad verecundiam suam alios in eorum loco (quos iidem ipsi fundatores condignos elegerint) ordinari.

Corr. Rom. ¶ 1 Ordinandos] *Quæ sequuntur usque ad vers.* Quod si spretis, *addita sunt ex ipso Concilio.*

¶ 2 Spretis) *Sic etiam legitur in Codice Lucensi Regio: sed in Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis*, Quod si superstitibus.

C. XXXIII. *A dominio constructoris monasterium non est auferendum.*

Item ex Romana Synodo Eugenii II. & Leonis IV. *c.* 21.

MOnasterium, vel Oratorium canonice constructum a dominio constructoris eo invito non auferatur, liceatque illi Presbytero, cui voluerit, pro sacro officio illius diœcesis cum consensu Episcopi, ne malus existat, commendare.

C. XXXIV. *De eodem.*

Item Gregorius Papa *lib.* 7. *ind.* 1. *Secundino Episcopo Taurominitano.*

RAtionis *d* ordo non patitur, ut monasterium contra voluntatem fundatorum ab eorum dispositione ad arbitrium suum quis vendicare debeat.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anselmum, & in Polycarpo hoc eodem modo habetur. In ipsa autem epistola pendet oratio ex superioribus, & sic legitur:* Quia rationis ordo non patitur, ut monasterium ipsum, & maxime contra voluntatem fundatorum, ab eorum dispositione ad arbitrium suum præsertim laica persona subducat, aut aliquod sibi in id jus debeat vendicare. *Et cum inquit*, ab eorum dispositione, *significat Monachos, de quibus supra dixerat.*

Gratian. *Providentia tamen, & admonitione Episcopi a fundatoribus Ecclesiæ honorari debent.*

C. XXXV. *Episcoporum providentia a fundatoribus Ecclesiæ honorentur.*

Unde Gregorius.

COnsiderandum *e* est de Ecclesiis, quæ inter cohæredes divisæ sunt, quatenus si secundum providentiam, & admonitionem Episcopi ipsi cohæredes eas voluerint tenere; & honorare 1 faciant. Sin autem hoc contradixerint, in Episcopi potestate maneat, utrum eas consistere permittat, aut reliquias inde auferre velit.

Corr. Rom. ¶ *In Capitularibus, & legibus Longobardicis, & apud Burchardum, & Ivonem, qui & ipsi citant ex decretis Gregorii, Papæ, sic habetur:* De Ecclesiis, quæ inter cohæredes divisæ sunt, considerandum est, quatenus &c. *quæ quoniam sententiam clariorem reddunt, visa sunt addenda, alio tamen ordine, ne vulgatum capituli initium mutaretur. Antea legebatur:* Considerandum est, quatenus &c.

¶ 1 Honorare] *In vulgatis Longobardicis est*, honores faciant.

C. XXXVI. *Reliquiæ auferantur Ecclesiis, si plures hæredes de eis contenderint.*

Item ex Concilio Triburiensi *a c.* 32.

SI *b* plures hæredes contenderint de communi Ecclesia, auferri jubeat Episcopus reliquias sacras, & Ecclesiam claudi, donec communi consensu, & consilio Episcopi statuant ibi Presbyterum, & unde vivat.

4 ps Gratian. *Ut ergo ex his auctoritatibus colligitur, de manu Laicorum Ecclesiæ recipiendæ non sunt, nisi cum consensu Episcoporum, juxta illud* Concilii Moguntini I. *c* sub Carolo *c.* 27.

C. XXXVII. *Non liceat Laicis Presbyteros de Ecclesia ejicere.*

LAici *c* Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant, neque *d* in eis constituant sine consensu Episcoporum suorum.

C. XXXVIII. *Absque Episcoporum consensu Laici Presbyteros de Ecclesiis non ejiciant.*

Item ex Concilio Cabilonensi II. *c.* 42.

INventum *e* est, quod multi arbitrii sui temeritate, & (quod est gravius) ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt. Unde oportet, ut canonica regula servata nullus absque consensu Episcopi sui cuilibet Presbytero Ecclesiam det: quam si juste adeptus fuerit, hanc non nisi gravi culpa sua, & coram Episcopo canonica severitate amittat.

Gratian. *Sicut ergo auctoritate Hieronymi f decimas male possessas a Laicis Episcopo consentiente licet Monachis de manu Laicorum recipere, & eas perpetua stabilitate tenere; sic & Ecclesias a Laicis male detentas cum consensu Episcoporum licet Monachis ad ordinandum accipere, & eis in perpetuum providere.*

C. XXXIX. *Sine voluntate Episcoporum decimas, vel Ecclesias a Laicis Monachi non suscipiant.*

Unde Urbanus Papa II.

DEcimas, & Ecclesias a Laicis Monachi non suscipiant absque consensu, & voluntate Episcoporum. Quod si aliter præsumptum fuerit, canonicæ ultioni subjaceant.

C. XL. *Nulli liceat in jus suum monasterium convertere, alii tamen ad ordinandum tradere illud valet.* i

Item ex decreto Sylvestri *g* Papæ *h*.

NEmini *i* Regum, aut cuiquam hominum in proprium *k* jus liceat monasterium tradere, nisi ad aliud monasterium, vel commutare, nisi cum alio monasterio

a *al. in nullam.* b *al. in multam.* c *al. merces.* d *Ans. l.* 5. *c.* 8. *Polyc. l.* 3. *t.* 12. e *l.* 5. *Cap. c.* 44. *& in legib. Longob. l.* 3. *tit. de Episcopis, & Clericis l.* 44. *Ans. l.* 5. *c.* 8. *Burch. l.* 3. *c.* 41. *Ivo p.* 3. *c.* 45.

a *Sed ibi copiosius.* b *Ans. l.* 5. *c.* 71. *Burch. l.* 3. *c.* 40. *& simile, c.* 42. *ex Conc. Mediomatricis, itemq; Ivo p.* 3. *c.* 46. c *In Cap. l.* 5. *c.* 82. *Burch. l.* 3. *c.* 111. *Pann. l.* 2. *c.* 47. *Ivo p.* 3. *c.* 87. d *al. neque constituant.* e *Burch. l.* 3. *c.* 112. *Ivo p.* 3. *c.* 88. *Pann. l.* 2. *c.* 46. f *sup. ead. q.* 1. *c. ult.* g *al. Silverii.* h *In Cap. l.* 5. *c.* 233. i *Polyc. l.* 3. *t.* 12. *Burch. l.* 3. *c.* 23. *Ivo p.* 3. *c.* 28. *Ans. l.* 5. *c.* 90. k *al. proprium liceat.*

nasterio, vel quocunque commercio a vendere 1. Quod si factum fuerit, non valebit, sed ipsum monasterium in pristinum reformetur statum.

Corr. Rom. ¶ *In Capitularibus sic habetur*: Nemini Regum, aut cuiquam hominum liceat monasterium tradere, vel commutare, vel quocunque commercio vendere.

¶ 1 Vendere.] *In locis indicatis hæc sequuntur*: Hoc etiam divina, & Apostolica, atque canonica sub anathematis pœna sanxit auctoritas.

C. XLI. *Episcopi, & fratrum consilio monasterium ad meliorandum alibi supponere nullus prohibeatur.*

Item ex *b* decreto Bonifacii.

5 SI *c* quis vult monasterium suum ad meliorandum in alium locum ponere, fiat cum consilio Episcopi, & fratrum suorum: & dimittat Presbyterum in priori loco ad ministeria Ecclesiæ.

C. XLII. *Publicæ pœnitentiæ subjiciantur, qui circumveniendo aliquos tondere præsumunt.*

Item ex Concilio *d* Moguntinensi.

6 COnstituit *e* sane sacer iste conventus, ut Episcopi, sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam, & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt, pœnitentiæ canonicæ, utpote turpis lucri sectatores, subjaceant. Hi vero, qui illecti comam deposuerunt, in eo, quod cœperunt, perseverare cogantur: res vero eorum hæredibus reddantur.

Corr. Rom ¶ *Caput hoc a Burchardo etiam, & Ivone recitatur ex Moguntino, & multo plenius, eodemque plane modo, quo nunc legitur in Cabilon.* 2. c. 7.

C. XLIII. *Sine voluntate fratrum aliquem de suis propinquis Abbas sibi substituere non valet.*

Item ex Concilio *f* Toletano.

COngregatio *g* debet sibi eligere Abbatem post Abbatis sui mortem, vel eo vivente, si ipse discesserit, vel peccaverit. Episcopus enim non debet Abbatem violenter retinere in loco suo. Ipse autem non potest aliquem ordinare de suis propinquis, vel amicis sine voluntate fratrum.

CAUSA XVII.

Q*Uidam Presbyter infirmitate gravatus, se fieri velle Monachum dixit: Ecclesiam, & beneficium in manu Advocati renuntiavit. Postquam convaluit, mox se futurum Monachum negavit, & Ecclesiam, & beneficium reposcit.*

1. *Hic primum quæritur, utrum reus voti teneatur. An liceat ei a proposito sui cordis discedere.*
2. *Secundo, an Ecclesia, & beneficium ei reddenda sint, quæ prius libera voluntate refutavit.*
3. *Tertio, si contigisset eum se, & sua monasterio tradidisse, an licentia Abbatis liceret ei ad propria* h *redire.*
4. *Quarto, si sine licentia Abbatis retro abierit, an sua sibi ab Abbate reddenda sint.*

QUÆSTIO I.

1 Q*Uod a voto discedere non liceat, multis auctoritatibus probatur. Ait enim Propheta* i: Vovete, & reddite Domino Deo vestro.

C. I. *Quæ Deo voventur, necessario reddantur.*

Item Augustinns.

SUnt quædam, quæ etiam non voventes debemus: quædam etiam, quæ nisi voverimus, non debemus: sed postquam ea Deo promittimus, necessario reddere constringimur.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capituli ipsa omnino verba non sunt inventa apud B. Augustinum: sed fere eadem habentur apud Cassiodorum in Psal.* 75. *ad vers.* vovete, *quem citat glossa ordinaria ad eum locum.*

C. II. *De eodem.*

Item Hieronymus *a*.

VOventibus *b* virginitatem non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est.

C. III. *Dignus est supplicio, qui seipsum Deo subtrahit a voto resiliens.*

Item Gregorius *in Regesto, lib.* 1. *epist.* 33. *ad Venantium.*

ANanias *c* pecunias Deo voverat, quas post diabolica victus persuasione subtraxit. Sed qua morte mulctatus est, scis. Si ergo ille mortis periculo dignus fuit, qui eos, quos dederat, nummos Deo abstulit; considera, quanto periculo in divino judicio dignus eris, qui non nummos, sed temetipsum Deo omnipotenti (cui te sub monachali habitu devoveras) subtraxisti.

C. IV. *Ante Dei oculos cadunt, qui bona, quæ concipiunt, agere recusant.*

Idem *super Ezechielem* d, *lib.* 1. *homil.* 3.

QUi bona agunt, si meliora agere deliberant, & post deliberata non faciunt, licet in bonis prioribus perseverent, in conspectu tamen Dei ceciderunt ex deliberatione. *Item paulo superius.* §. 1. Sunt qui cuncta relinquere, & Dei servitio se subdere, & fræno castitatis se restringere deliberant: sed cum post castitatem alios cecidisse conspiciunt, se retrahendo, meritum perdunt.

Gratian. *Si ergo post votum quisque necessario cogitur solvere, quod vovit: si voventibus non solum nubere, sed etiam velle, damnabile est: patet, quod Sacerdos iste ad executionem sui voti cogendus est; & non solum non fieri, sed etiam velle Monachum non fieri, sibi damnabile est.* §. 1. *Quod vero inter voventes iste computandus sit, patet ex verbis Augustini* e *dicentis:* Dixi confitebor, &c. *Magna pietas Dei est, ut ad solam promissionem peccata dimittat. Nondum enim pronuntiat ore, & tamen Deus jam audit in corde: Votum enim pro opere reputatur. Sicut ergo Propheta inter voventes reputatur, quia dixit:* Ego confitebor; *sic iste inter eosdem computandus est, quia dixit:* Fiam Monachus. *His ita respondetur: Aliud est propositum corde concipere, & etiam ore enuntiare; aliud est subsequenti obligatione se reum voti facere.* §. 2. *Quia* 1 *ergo iste propositum sui cordis ore simpliciter enuntiavit, non autem monasterio, aut Abbati se tradidit, nec promissionem scripsit, nequaquam reus voti habetur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Quia ergo] *In plerisque vetustis exemplaribus hic est initium quæstionis secundæ.*

QUÆSTIO II.

C. I. *Non cogitur aliquis in Monasterio manere, nisi professionem fecerit in manu Abbatis.*

Unde Alexander Papa II *ait.*

GOnsaldus *f* Presbyter quondam in infirmitate fervore passionis pressus, Monachum se fieri promisit: non tamen monasterio, aut Abbati se tradidit, nec pro-

a *al. commento*] *al. commodo*. b *al. ex eodem*. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 12 *Burch. l.* 3. *c.* 26. *Ivo p.* 3. *c.* 31. d *In Cabilon.* 2. *c.* 7. 20. *q.* 3. *constituit*. e *Burch. l.* 3. *c.* 93. *Ivo p.* 3. *c.* 101. f *al. ex eodem.*] *id est*, *Moguntino*. g *Burch. l.* 8. *c.* 86. *Ivo p.* 7. *c.* 104. h *al. priora*. i *Psal.* 75.

a *Aug. de bono viduitatis, capit.* 6. & *glossa ord. ad c.* 5. 1. *Tim.* b *sup. dist.* 27. *voventibus*. *infr.* 27. *q.* 1. *nuptiarum*. *Sentent.* 4. *dist.* 37. c *Act.* 5. d *Sensus summatim redditus*. e *Sent.* 4. *dist.* 16. *Aug. Cassiodorus*, & *glossa ordin. in Psal.* 31. *Infra de pœnitentia. dist.* 1. *cap.* 5. f *Ivo p.* 6. *c.* 428. & *copiosius. Pann. l.* 3. *c.* 183.

promissionem scripsit: sed beneficium Ecclesiæ in manu Advocati refutavit. At postquam convaluit, mox se Monachum negavit fieri. Quapropter quia & beati Benedicti regula, & præcipue Patris & predecessoris nostri sancti Gregorii Papæ canonica institutio, interdicit Monachum ante unius anni probationem effici, judicamus, & auctoritate Apostolica præcipimus, ut præfatus Presbyter beneficia 1, & altaria recipiat, habeat, & quiete retineat.

Corr. Rom. ¶ 1 Beneficia] *In vetustis exemplaribus, & apud Ivonem (apud quem caput hoc copiosius habetur) legitur,* beneficium: *sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. *Uxor post propositum continentiæ ducta dimitti non debet.*

Item Augustinus *ad Bonifacium Comitem, epist.* 70.

NOs *a* novimus, nos testes sumus, quod omnes actus publicos, quibus occupatus eras, relinquere cupiebas, & te in otium sanctum conferre, atque in ea vita vivere, in qua servi Dei Monachi vivunt. Cum ergo te esse in hoc proposito gauderemus, navigasti, uxoremque duxisti. Si conjugem non haberes, dicerem tibi, quod & Tubunis diximus, ut in sanctitate continentiæ viveres: sed ut te ad istam vitam non exhorter, impedimento conjux est, sine cujus consensione continenter tibi non licet vivere: quia & si tu post illa tua verba Tubunensia ducere non debebas, illa tamen nihil eorum sciens innocenter tibi, & simpliciter nupsit.

Corr. Rom. ¶ *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini, in ep. 70. sed in epitomen redactis. Ivo autem integre refert.*

Gratian. *Ecce iste corde concepit se Monachum fieri, & ore pronuntiavit se velle in otium sanctum conferre, non tamen postea coactus est suscipere, quod corde concepit, & ore pronuntiavit. Auctoritas illa Alexandri secuta institutionem B. Gregorii, & beati Benedicti probandis annum indulget, sed notis: ignotis vero triennium conceditur.*

C. III. *Ante probationem triennii nullus in monasterio suscipiatur.*

Unde ex decreto Bonifacii. *b*

SI *c* quis incognitus monasterium ingredi voluerit, ante triennium Monachi habitus ei non præstetur. Et si intra tres annos, aut servus, aut libertus 1 colonus *d* quæratur a Domino suo, reddatur ei cum omnibus, quæ attulit, fide tamen accepta de impunitate. Si autem intra triennium non fuerit requisitus, postea quæri non potest, nisi sit tam longe, quod inveniri non possit. Sed 2 tantum ea, quæ in monasterium adduxerit, Dominus servi accipiat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc etiam in Pannormia citatur ex Bonifacio. A Burchardo autem, & Ivone, & in plerisque vetustis exemplaribus Gratiani tribuitur Concilio Toletano. Sed in nullo eorum, quæ impressa, aut manuscripta habentur, inventum est: eadem tamen fere sunt in Capitularibus, & apud Julianum antecessorem novella* 123. *cap.* 52.

¶ 1 Libertus] *Sic emendatum est ex aliquot manuscriptis, & ex locis indicatis, quam lectionem habuit etiam auctor glossæ. Antea legebatur,* liber.

¶ 2 Sed tantum] *Hæc addita sunt ex locis indicatis.*

QUÆSTIO III.

Q*Uod autem quæritur, an post traditionem sit ei fas cum licentia Abbatis ad propria e redire? facile monstratur non posse fieri. Ipsum enim redire criminosum est. Qui autem manifesto facinori desinit obviare, cum potest, consentit. Hic autem non solum non obviat, sed etiam permittendo fautor existit. Non ergo licet Abbati dare licentiam alicui retro abeundi: nec illi licet utique retrorsum abire: quia ex quo semel se Abbati subjecit, absque ejus permissione nihil agere potest.*

QUÆSTIO IV.

1 ps S*I autem sine licentia Abbatis de monasterio discesserit, quæritur, utrum sua sint ei reddenda, an non? Sed possessiones, & res Ecclesiæ traditas quolibet modo alienare nec Abbati, nec alicui licet.*

C. I. *Honore privetur, qui de jure Ecclesiæ aliquid alienare præsumpsit.*

Unde Symmachus Papa (Possessiones *a*, quas unusquisque, &c.) *& iterum in Synodo Romana III. c.* 6.

QUicunque *b* Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum oblitus Dei, & decreti hujus immemor 1 in constitutum præsens committens, prædium 2 Ecclesiæ magnum, vel exiguum, vel quicquam de jure Ecclesiæ alienare tentaverit, & donator, & alienator, & venditor honoris sui amissione mulctetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Immemor] *In Concilio ipso sequitur,* cujus Romanæ civitatis Sacerdotes volumus religiosis nexibus devinciri. *Nam, ut supra 12. q. 2.* non liceat, *dictum est, in ea Synodo Romanæ tantum Ecclesiæ legem Symmachus præscripsit.*

¶ 2 Prædium] *Hoc loco omissis verbis sexti capitis, eorum loco referuntur hæc ex titulis ejusdem Concilii: omninoque caput hoc ex verbis illius Synodi suo modo collector aptavit.*

C. II. PALEA.

Item Gregorius *Anthemio Subdiacono, lib. 11. epist.* 31.

RAtio *c* nulla permittit, ut propriis cujusquam usibus applicetur, quod pro communi utilitate datum esse cognoscitur.

C. III. *Qui revocandum putat, quod Ecclesiæ contulit, sacrilegii crimen incurrit.*

Item Ambrosius *lib. 2. de pœnitentia, c.* 9.

SUnt, qui opes suas tumultuario mentis impulsu, non judicio perpetuo, ubi Ecclesiæ contulerunt, postea revocandas putaverunt: Quibus nec prima merces rata est, nec secunda: quia nec prima judicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt, quos pœnituerit opes suas divisisse pauperibus. Sic eos 1, qui pœnitentiam agunt, hoc solum timere oportet, ne ipsius pœnitentiæ agant pœnitentiam.

Corr. Rom. ¶ 1 Sic eos,] *In originali legitur:* Sed eos, qui pœnitentiam agunt, hoc solum pœnitere non debet, ne ipsius, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. IV. *Qui sacris locis derelicta retinere contenderit, sacrilegium committit.*

Item Gregorius *Sabino Subdiacono, lib. 8. epist.* 6.

SAcrilegium *d*, & contra leges est, si quis, quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiis, suis tentaverit compendiis retinere.

C. V. *Sacrilegi judicantur, qui Ecclesiæ facultates alienant.*

Item Lucius Episcopus *ad Galliæ, & Hispaniæ Episcopos, epist. 1. cap* 6.

OMnes *e* Ecclesiæ raptores, atque suarum facultatum alienatores a liminibus sanctæ matris Ecclesiæ anathematizamus *f*, Apostolica auctoritate pellimus, & damnamus, atque sacrilegos esse judicamus: & non solum eos,

Vu 2

a *Ivo p. 7. c. 9. & 10. & part. 8. c. 16.* b *Novell. 5. c. 2. & apud Julianum antecess. novell. 123. cap. 52. Cap. l. 5. c. 227.* c *Burch. lib. 8. c. 20. Ivo p. 7. c. 41. Pannorm. l. 3. c. 184.* d *al. vel colonus.* e *al. priora.*

a *Supr. 16 quæst. 1. possessiones.* b *Ansel. l. 4. c. 30. Polyc l. 6. tit. 15.* c *Extr. de præbendis, cap. ratio. Ansel. l. 5. cap. 38. Polyc. l. 3. tit. 12.* d *Ans. l. 12. c. 4. Polyc. lib. 3. tit. 12.* e *Ans. l. 12. c. 4. Burch. l. 11. c. 19. Ivo p. 3. c. 140. & p. 14. c. 89.* f *anathematizatos,*] *orig.*

eos, sed omnes consentientes eis, quia non solum qui faciunt, rei judicantur, sed etiam qui consentiunt facientibus. Par *a* enim pœna & agentes, & consentientes comprehendit.

C. VI. *Excommunicetur, qui confinia Ecclesiæ frangere tentaverit.*

Item Nicolaus Papa *b omnibus Episcopis.*

2 SIcut *c* antiquitus a sanctis Patribus statutum est, statuimus, ut major Ecclesia per circuitum XL. *d* passus habeat, Capellæ vero, vel minores Ecclesiæ triginta. §. 1. Qui autem confinia earum *e* confringere tentaverit, aut personam hominis, vel bona ejus inde subtraxerit, nisi publicus latro fuerit, quousque emendet, & quod rapuerit, reddat, excommunicetur.

C. VII. *Solvatur altario, quod pro emunitate emendatur Ecclesiæ.*

Item ex Concilio Triburiensi.

I. SI *f* quis in atrio Ecclesiæ pugnam committit, aut homicidium facit, quicquid pro emunitate 1 violata emendandum est, altario solvatur, cujuscunque fuerit Ecclesia illa.

Corr. Rom. ❡ 1 Emunitate] *Sic etiam apud Burchardum. Ivo habet*, pro immunitate violata. *In aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, pro emunitate Ecclesiæ violatæ. *Summa autem hujus capitis fere habetur in Triburiensi, quod extat, capit.* 4. *&* 6.

C. VIII. *Non licet alicui hominem de Ecclesia rapere.*

Item Augustinus *ad Bonifacium epist.* 187.

MIror *g*, quomodo tam subito fidei murum aries ruperit inimici. Novi enim, qua religione semper sis Ecclesiam Dei veneratus. Quo instigante facere ausus es? hominem de Ecclesia rapuisti? Tuus si de tuo amico forte præsumeret fugitivus, posset proculdubio intercessoris causa veniam promereri. Ergo si amicus intenditur, cur Deus offenditur? Sed si de potestate præsumitur, Nabuchodonosor Regem intende, qui causa superbiæ in bovem est ex homine commutatus 1. Non ut confundam te, hæc scribo, sed ut *h* filium meum charissimum moneo. Ecclesiæ igitur illæsum revoca, quem ut irreligiosissimus rapuisti. Oblatio vero domus tuæ a Clericis ne suscipiatur, indixi *i*: communionemque tibi interdico, donec peracta pro ausibus, vel errore a me definita tibimet pœnitentia, & tempore ordinato κ pro hoc facto corde contrito, & humiliato dignum offeras sacrificium Deo.

Corr. Rom. ❡ 1 Commutatus] *Hoc loco ista erant interjecta:* atque a regno suo profugus recedens non ante regnum recepit, quam conversus Deum prædicavit: *quæ a multis vetustis absunt, & originali, & Ivone. Sunt autem inter verba Gratiani infra de pœnitentia dist.* 1. *c.* voluissent.

C. IX. *Fugientem ad Ecclesiam nemo audeat abstrahere.*

Item ex libro Capitul. 5. c. 90. *l.*

REum *m* ad Ecclesiam confugientem nemo abstrahere audeat, neque inde donare 1 ad pœnam, vel ad mortem, ut honor Dei, & sanctorum ejus conservetur: sed rectores Ecclesiarum pacem, & vitam, ac membra ejus obtinere studeant: tamen legitime componat, quod inique fecit.

Corr. Rom. ❡ 1 Donare] *Sic est emendatum (antea enim legebatur*, damnare) *ex Capit. Caroli, & Concilio Moguntino, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus, & cæteris collectoribus: quanquam apud Burchardum ex Concilio apud Theodonis villam, & in Pannormia ex libro Capitulorum longe copiosius hoc caput referatur.*

C. X. *Ab Ecclesiæ arceatur ingressu, qui aliquem de Ecclesia violenter rapuerit.*

Item Gelasius *Victori, Constantino, Martyrio, Felicissimo, Sereno, & Timotheo Episcopis.*

FRater *a*, & Coepiscopus noster Epiphanius sua nobis relatione suggessit, Benenatum, & Maurum Beneventanæ municipes civitatis in contumeliam religionis acerba nimis, & plectibili contumacia prosiluisse, qui confugientem ad Ecclesiæ septa curialem suum, nec illic quidem tutum, aut de injuria sua securum esse siverunt: ausi irruptione *b* temerariæ mentis admittere, quod nec Potestatibus quidem, vel Principibus unquam licuit perpetrare, ut hominem in sanctuariis constitutum [captata Sacerdotis absentia] reluctantem, reclamantemque violenter abstraherent. Quos, quantum sua nobis suggestione patefecit, merito indignos esse sacra communione judicavit. Et si revera tanti facinoris constat admissum, nostra etiam auctoritas in hac parte consentit. Nec enim jure ad supplicandum debet admitti, qui *c* admittere sacrilegium non dubitavit. Nullus enim intra limina tantæ venerationi deputata utrumque sibi licere existimet pro suæ voluntatis arbitrio, ut & humilitatem sibi vendicet, & furorem. Et ideo, fratres charissimi, supradictos, si manifesta reos facit conquestio, ab omnibus parochiarum vestrarum Ecclesiis nostræ præceptionis auctoritate prohibete: ut non solum hi, qui in injuriam sanctorum locorum prosiluisse probantur *d*, merito consequantur, pro facti sui qualitate, vindictam; verum etiam cæteri a tali præsumptione ultionis istius timore revocentur.

C. XI. *Ecclesiarum non est dignus ingressu, qui eas violat.*

Idem *Epiphanio Episcopo.*

AD *e* Episcopos cæteros direximus jussionem, ut eos, qui Ecclesias violasse perhibentur, accessu earum judicent esse indignos.

C. XII. *Qui Ecclesiam Dei vastat, & ejus Sacerdotem insequitur, sacrilegus judicatur.*

Item Pius Papa *epist.* 2. *Italicis.*

SIcut *f* qui Ecclesiam Dei vastat, & ejus prædia, & donaria exspoliat, & invadit, fit sacrilegus; sic & ille, qui ejus Sacerdotes insequitur, sacrilegii reus existit, & sacrilegus judicatur. *& infra.* §. 1. Non ergo gravius peccatum est fornicatio, quam sacrilegium. Et sicut majus est peccatum, quod in Deum committitur, quam quod in hominem; sic gravius est sacrilegium agere, quam fornicari.

C. XIII. *Qua pœna feriatur, qui Ecclesiæ usibus dedicata prædia vexare tentaverit.*

Item Urbanus *g in epist. ad omnes Episcopos cap.* 2.

ATtendendum est omnibus, ne prædia usibus secretorum cœlestium dedicata a quibusdam irruentibus vexentur. Quod si quis fecerit, post debitæ ultionis acrimoniam (quæ erga sacrilegos jure promenda est) perpetua damnetur infamia, & carceri tradatur, aut exilio perpetuæ deportationis uratur. *h*

C. XIV.

a *Rom.* 1. b *inter decreta Nic. in codice Ormanetti.* c *Ans. l.* 5. *c.* 74. *Ivo p.* 3. *c.* 164. *Pann. l.* 2. *c.* 81. d *al.* LX. e *al. eorum.* f *Burch. l.* 3. *c.* 196. *Ivo p.* 3. *c.* 113. g *Ivo p.* 3. *c.* 122. h 1. *Cor.* 4. i *al. interdixi.* κ *al. condonato.* l *Et in adjectis c.* 29. *& in Conc. Mogunt. c.* 39. m *Burch. l.* 3. *c.* 194. *Ivo p.* 3. *c.* 123. *Pann. l.* 2. *c.* 75.

a *Polyc. l.* 7. *t.* 1. *Ivo p.* 3. *c.* 120. b *al. irreptione.* c *al. ubi.* d *al. probabuntur.* e *Ivo p.* 3. *c.* 119. f *Polyc. l.* 6. *t.* 15. *Ans. l.* 5. *c.* 30. *Burch. l.* 11. *c.* 29. *Ivo p.* 5. *c.* 243. *& p.* 13. *c.* 39. g *l. Cap.* 6. *c.* 115. *& in Moguntino sub Arnulpho c.* 11. h *al. feriatur.*

C. XIV. PALEA.

Item Iginus Papa.

II. SI *a* quis Ecclesiam igne combusserit *b*, quindecim annis pœniteat, & eam sedulo restituat, & pretium 1 suum pauperibus distribuat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea in uno tantum Vaticano codice habetur, in quo sicut in vulgatis, & Pannormia citatur ex Igino: a Burchardo autem, & Ivone ex decretis Julii.*

¶ 1 Pretium suum) *Apud Burchardum l. 19. in cap. de sacrilegio sic legitur*: Incendisti Ecclesiam, aut consensisti? si fecisti, Ecclesiam restitue, & pretium tuum, id est, vuiregeldum tuum pauperibus distribue, & quindecim annis per legitimas ferias pœniteas.

C. XV. *Judæ similis probatur, qui ornamenta surripuit Ecclesiæ.*

Item Clemens *epist. 2. ad Jacobum.*

SI *c* forte quispiam Presbyter, sive Diaconus sacrarii sindonem, vel velum subtractum *d* vendiderit, Judæ Iscariotis similis æstimabitur. Qui propter cupiditatem fecerit hoc opus, noverit, se supradicti Judæ suscepturum pœnam.

C. XVI. *De eodem.* PALEA.

Item ex pœnitentiali Theodori.

PEcunia Ecclesiastica furata, vel rapta reddatur in quadruplum; populi vero duplicetur. Si quis aliquid de ministerio sanctæ Ecclesiæ furatus fuerit, septem annis pœniteat, tres in pane, & aqua.

C. XVII. *De eodem.* PALEA.

Item ex Pœnitentiali Romano.

III. SI quis Clericus furtum fecerit capitale, id est, quadrupedem, vel domum fregerit, aut quamlibet rem melioris pretii furatus fuerit, septem annis pœniteat; Laicus quinque. Si quis autem de minoribus semel, aut bis furtum fecerit, reddat proximo suo, & uno anno pœniteat in pane, & aqua: & si reddere non potuerit, tribus annis pœniteat.

Corr. Rom. ¶ *Similia horum leguntur apud Burchardum lib. 11. c. 58. & Ivonem p. 13. c. 44.*

C. XVIII. *Sacrilegium facit, qui pecuniam Ecclesiæ rapit.*

Item Anacletus *e epist. 1. c. 2.*

QUi rapit pecuniam proximi sui, iniquitatem operatur: qui autem pecuniam, vel res Ecclesiæ abstulerit, sacrilegium facit.

C. XIX. *Segregetur ab Ecclesia Clericus, qui servum, aut discipulum suum ad eam fugientem verberare præsumit.*

Item ex Concilio Ilerdensi c. 8.

NUllus *f* Clericorum servum, aut discipulum suum fugientem ad Ecclesiam extrahere audeat, vel flagellare præsumat. Quod si fecerit, donec digne pœniteat, a loco, cui honorem non dedit, segregetur. §. 1. Si *g* qui Clerici in mutuam cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, a Pontifice districtius vindicentur.

C. XX. *Qui de atrio, vel porticibus Ecclesiæ fugientem abstrahit, excommunicetur.*

Item ex Concilio Triburiensi c. 20. h

IV. SI quis *i* contumax, vel superbus timorem Dei, vel reverentiam sanctarum Ecclesiarum non habuerit, & fugientem servum suum, vel quem ipse persecutus fuerit, de atrio 1 Ecclesiæ, vel de porticibus quolibet modo Ecclesiæ adhærentibus per vim abstraxerit, pro immunitate nongentos solidos Episcopo componat, & ipse publica pœnitentia justo *a* judicio Episcopi mulctetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Atrio) *In duobus vetustis codicibus Gratiani legitur*, de altario: *in Capitularibus vero*, de Ecclesia.

Gratian. *Sacrilegium ergo est, quoties quis sacrum violat, vel auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. §. 1. Dicitur etiam sacrilegium committere, qui violentas, & impias manus in Clericum injecerit. §. 2. Porro ipsum sacrilegium duplicem continet pœnam, pecuniariam videlicet, & excommunicationis. Pecuniaria eis persolvenda est, ad quos querimonia sacrilegii pertinet.*

C. XXI. *De multiplici genere sacrilegii, & pœna ejusdem.*

Unde Joannes Papa VIII. *scribit omnibus Episcopis.*

QUisquis *b* inventus fuerit reus sacrilegii, Episcopis, vel Abbatibus, sive personis, ad quas querimonia sacrilegii juste pertinuerit, triginta libras examinati argenti purissimi componat. §. 1. Sacrilegium committitur, si quis infregerit Ecclesiam, vel triginta Ecclesiasticos passus, qui in circuitu Ecclesiæ fuerint, vel domos, quæ intra prædictos passus fuerint, aliquid inde diripiendo, vel auferendo: seu qui injuriam, vel ablationem rerum intulerit Clericis arma non ferentibus, vel Monachis, sive Deo devotis, omnibusque 1 Ecclesiasticis personis. Capellæ, quæ sunt intra ambitum murorum castellorum, non ponuntur in hac triginta passuum observatione. §. 2. Similiter sacrilegium committitur auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, sive sacrum de non sacro. *Idem.* §. 3. Si *c* quis domum Dei violaverit, & aliqua sine licentia illius, cui commissa esse dignoscitur, inde abstulerit, vel Ecclesiasticis personis injuriam fecerit, donec in conventu admonitus legitime satisfaciat, sciat se communione *d* privatum. Si vero post secundam, & tertiam conventionem coram Episcopo satisfacere detrectaverit, sacrilegii periculo ab omnibus obnoxius teneatur: ita ut secundum Apostolum *e* nemini fidelium misceatur. *Idem.* §. 4. Si *f* qui monasteria, & loca Deo dedicata, & Ecclesias infringunt, & deposita, vel alia quælibet exinde abstrahunt, damnum novies componant, & emunitatem tripliciter, & velut sacrilegi canonicæ sententiæ subigantur.

Corr. Rom. ¶ *In epistola manuscripta Joannis VIII. scripta Episcopis, & Abbatibus per Narbonensem, & Hispanicas provincias constitutis, præcipitur observari lex contra sacrilegos in Concilio Trecasensi edita coram Ludovico Imperatore, & quinquaginta tribus Episcopis. Diversa autem sunt istius epistolæ verba ab his, quæ recitantur & a Gratiano, & a cæteris collectoribus, sed eadem sententia.*

¶ 1 Omnibusque Ecclesiasticis) *Apud Ivonem legitur*, devotis hominibus Ecclesiasticis personis. Non enim Capellæ, quæ infra ambitum murorum castellorum sunt, mittuntur, vel ponuntur in hac observatione. *Nec multo aliter apud alios collectores*,

C. XXII. *Nisi canonice judicatum Episcopum qui comprehenderit Laicus, excommunicetur.*

Item Alexander Papa II. g

V. SI quis deinceps priorum, aut cujuscunque dignitatis, vel cujuscunque ordinis Laicorum Episcopum comprehenderit, percusserit, aut aliqua vi a propria sede expulerit, nisi forte judicatum canonice, auctores, &

a *Polyc. l. 6. t. 15. Ans. l. 5. c. 18. Burch. l. 3. c. 204. Ivo p. 3. c. 127. Pann. l. 2. c. 70.* b *al. comburit.* c *Ivo p. 2. c. 63. & p. 6. cap. 88.* d *al. subtracta.* e *& in epist. Lucii c. 6.* f *Ivo p. 3. cap. 117. Pann. l. 2. c. 76.* g *ib. c. 31.* h *& l. 5. Capit. 185. & in legibus Bojariorum t. 7.* i *Burch. l. 3. c. 197. Ivo p. 3. c. 114.*

a *al. juxta judicium.* b *Ans. l. 8. c. 40. Polyc. l. 6. t. 10. Ivo p. 3. c. 98. Pann. l. 2. c. 80. & 79.* c *Sup. 11. q. 3. ad mensam. Ans. l. 5. c. 52.* d *al. fore privatum.* e *1. Cor. 5.* f *Ans. l. 5. c. 47. Burch. l. 11. c. 22. Ivo p. 3. c. 124 & p. 14. c. 96.* g *Simile in 8. Synodo sub Photio c. 3.*

& cooperatores tanti sceleris anathematizentur, & bona eorum Ecclesiæ ipsius juri perpetuo tradantur. §. 1. Si vero in Presbyterum, vel in quemcunque inferiorum graduum Clericum hæc eadem præsumpserit, canonicæ pœnitentiæ, atque depositioni subjacebit. Si contumax fuerit, excommunicetur.

C. XXIII. *Flagellatores Presbyterorum post tertiam admonitionem, si non resipuerint, excommunicentur.*

Item Nicolaus Papa *Thadoni Archiepiscopo Mediolanensi*. a

DE *b* Presbyterorum flagellatoribus, & occisoribus, & prædonibus, scilicet, qui seculari brachio minime coercentur, juxta præceptum Domini placet, ut fraterno amore conveniantur secundo, ac tertio. Qui si te non audierint, conveniente Ecclesia eos sacra communione privare, atque (si in sua obstinatione permanentes Sacerdotalia monita forte contempserint) ab Ecclesiæ compage sub anathematis interdictione resecare licentiam tribuimus. §. 1. Quos etiam resipiscentes tandem digna satisfactione præmissa in gremium sanctæ matris Ecclesiæ revocari noveris posse.

C. XXIV. PALEA.

Item ex Concilio Moguntino *sub Rabano cap.* 24.

QUi *c* Presbyterum occiderit, duodecim 1 annorum ei pœnitentia secundum canones imponatur: at si negaverit, si liber est, cum septuaginta duobus 2 juret; si autem servus, super duodecim vomeres ferventes se expurget. Convictus vero noxæ usque ad ultimum vitæ tempus militiæ 3 cingulo careat, & absque spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea in uno tantum Vaticano Gratiani codice habetur.*

¶ 1 Duodecim] *Sic in codice Vaticano, & cæteris locis indicatis. In vulgatis Gratiani codicibus legebatur*, viginti annorum pœna.

¶ 2 Cum septuaginta duobus] *In Concilio ipso legitur*, cum duodecim: *Burchardus tamen, & Ivo, & codex Vaticanus concordant cum vulgata lectione.*

¶ 3 Militiæ cingulo] *Sic etiam in Decretalibus, & apud Burchardum, & Ivonem. In Concilio autem legitur*, cingulum deponat, & uxorem amittat.

C. XXV. PALEA.

Item ex Concilio Triburiensi.

UT *d* Presbyteri non vadant, nisi stola, aut orario induti. Et si in itinere spoliantur, aut vulnerantur, vel occiduntur non stola vestiti, simplici emendatione solvantur: si autem cum stola, triplici.

C. XXVI. PALEA.

Item ex eodem, c. 5.

OMnes *e* Presbyteri interfectores 1 compositione Episcopi, ad cujus parochiam pertinent, solvantur: ita videlicet, ut medietatem Vviregeldi 2 *f*, ejus Episcopus utilitatibus Ecclesiæ, cui præfuit, tribuat, & alteram medietatem in eleemosynam illius juste dispertiat: quia nullus nobis ejus hæres proximior videtur, quam ille, qui ipsum domino sociavit.

Corr. Rom. ¶ *Hæc quoque Palea in uno tantum Vaticano codice habetur. Est autem in capitularibus (unde citatur in Pannormia) l. 4. c. 15. & Decretalibus, tit. de pœnit. c.* Presbyteri. *In Concilio etiam Triburiensi, quod extat, c. 4. habetur quiddam simile.*

¶ 1 Interfectores] *Sic etiam in Pannormia. Vaticanus codex habet*, interfecti. *In capitulari legitur:* Presbyteri interfecti Episcopo, ad cujus parochiam pertinent, solvantur secundum capitulare gloriosi Caroli genitoris nostri: ita videlicet, &c. *Verum in Decretalibus, & apud Burchardum, & Ivonem hoc modo:* Presbyteri interfecti compositio Episcopo, ad cujus parochiam pertinebat, solvatur: ita videlicet, &c. *& similis locutio habetur in Concilio Triburiensi, c. 4. Sed quoniam est initium capitis, nihil visum est hic mutandum: reliqua autem sunt emendata ex locis indicatis.*

¶ 2 Vviregeldi] *Antea legebatur*, Renaldus. *Emendatum est ex cæteris locis indicatis, præterquam ex Decretalibus, unde abest utraque vox: legitur tamen in prima collectione.*

C. XXVII. *Pro graduum varietate mulctentur, qui Clericos occidunt.*

Item ex lib. 3. *Cap. a c.* 25.

QUi *b* Subdiaconum occiderit, CCC. solid. componat: qui Diaconum, CCCC, qui Presbyterum, DC. qui Episcopum, DCCCC. qui monachum, CCCC.

C. XXVIII. *De eodem.*

Item ex lib. 6. *Cap. c.* 90.

QUi *c* occiderit Monachum, aut Clericum, arma relinquat, & Deo in monasterio serviat cunctis diebus vitæ suæ, nunquam ad seculum reversurus, & septem annis publicam pœnitentiam agat. *d*

C. XXIX. *Qui Clericum percusserit, excommunicetur, & non nisi a Romano Pontifice absolvatur.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Lateranensi, c.* 15.

VI. SI *e* quis suadente diabolo hujus sacrilegii reatum 1 incurrerit, quod in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absolvere (nisi mortis urgente periculo) donec Apostolico conspectui præsentetur, & ejus mandatum suscipiat.

Corr. Rom. ¶ 1 Reatum] *Sic est emendatum ex codicibus hujus Concilii manuscriptis, & Concilio Eugenii tertii, c. 16. ubi hoc idem repetitur. Antea legebatur*, vitium, vel crimen incurrerit.

3 pars. Gratian. *Qui autem de Ecclesia vi aliquem exemerit, vel in ipsa Ecclesia, vel loco, vel cultui, Sacerdotibus, & ministris aliquid injuriæ importaverit, ad instar publici criminis, & læsæ majestatis, accusabitur; & convictus, sive confessus capitali sententia a rectoribus provinciæ ferietur; sicut in primo libro Codicis legitur, titulo de Episcopis & Clericis, leg.* Si quis in hoc genus sacrilegii proruperit. *& in Digestis titul. Ad legem Juliam repetundarum, f l. ultima. §. 1. Committunt etiam sacrilegium, qui contra divinæ legis sanctitatem aut nesciendo committunt, aut negligendo violant, & offendunt: aut qui de principali judicio disputant, dubitantes, an is dignus sit, quem Princeps elegerit: vel qui intra provinciam, in qua provinciales & cives habentur, officium gerendæ ac suscipiendæ administrationis desiderant, ut Codicis lib. 9. titulo de crimine sacrilegii. §. 2. Similiter de judicio summi Pontificis alicui disputare non licet.*

C. XXX. *Nemini est permissum de eo, quod Papa statuit, judicare, vel ejus sententiam retractare.*

Unde Nicolaus Papa *omnibus Episcopis.*

NEmini *g* est de sedis Apostolicæ judicio judicare, aut illius sententiam retractare permissum: videlicet propter Romanæ Ecclesiæ primatum, Christi munere in beato Petro Apostolo divinitus collatum.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua hoc caput est sumptum, non extat:*

a *In chronico Mediolan.* b *Ivo p.* 10. *c.* 20. c *Ext. de pœn. & remis. c.* 3. *Burch. l.* 6. *c.* 7. *Ivo p.* 10. *c.* 136. d *Prima pars habetur* Cap. *lib.* 6. *c.* 169. *Burch. l.* 6. *c.* 10. *Ivo p.* 10. *c.* 139. e *Cap. l.* 4. *c.* 15. *extr. de pœn. cap. Presbyteri. Burch. l.* 6. *c.* 11. *Ivo p.* 10. *c.* 140. *Pann. l.* 8. *c.* 6. f *al. Vvitgildi.*

a *Et in Conc. Troslejano, c.* 13. *& inter leges Longobar. tit. de homicid. lib. hominis. l.* 27. b *Pann. l.* 8. *c.* 7. *Burchard. l.* 6. *c.* 5. *Ivo p.* 10. *c.* 9. *&* 134. *similia quædam.* c *Ivo p.* 10. *c.* 10. *Pann. l.* 8. *c.* 8. d *al. gerat.* e *Pann. l.* 8. *c* 149. f *Peculatus. l. sacrilegi.] vera lectio, ut in glossa.* g *Ans. l.* 1. *c.* 21. *Pann. l.* 4. *c.* 10.

extat: aliquid tamen simile habetur in epistola prima ad Michaelem Imperatorem.

Gratian. *Sacrilegii quoque reatum incurrit, qui Judæis publica officia committit.*

C. XXXI. *Sacrilegium faciunt, qui Judæis publica officia committunt.*

Unde in Toletano Concilio IV. *c.* 64. *legitur.*

COnstituit *a* sanctum Concilium, ut Judæi, aut hi, qui ex Judæis sunt, officia publica nullatenus appetant: quia sub hac occasione Christianis injuriam faciunt. Ideoque judices provinciarum cum Sacerdotibus eorum surreptiones fraudulenter elicitas 1 suspendant, & officia publica eos agere non permittant. Si quis autem judicum hoc permiserit, velut in sacrilegum excommunicatio proferatur, & is qui surrepserit, publicis cædibus deputetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Elicitas] *Sic est emendatum ex codice Lucensi Regio: quamvis in aliis codicibus Conciliorum, & Gratiani legatur,* relictas.

4 pars. Gratian. *Verum ne reverentia religionis dominos suo jure fraudaret, si famuli ad Ecclesiæ septa confugientes inde nequaquam abstraherentur, sacris canonibus est institutum, ut præstito a Domino sacramento impunitatis, ei etiam reddantur inviti.*

C. XXXII. *Post præstitam securitatem servi restituantur dominis, qui ad Ecclesiam confugiunt.*

Unde Gelasius *b* Papa *scribit Bonifacio Episcopo.*

MEtuentes *c* dominos famuli, si ad Ecclesiæ septa confugerint, intercessiones debent quærere, non latebras: ne hæc ipsa præsumptio tarditatis temeritatem augeat renitendi. Filius etenim noster vir spectabilis Petrus queritur, servum suum in Ecclesia sancti Clementis diutius commorari *d*, cui cum deputasset sacramenta præstari, illum egredi nulla ratione voluisse. Et ideo directus supradictus *e* homo de præsenti cum eo, quem elegeris esse mittendum, cum de impunitate ejus sacramenta præbuerit, eum statim facias ad dominum suum modis omnibus remeare: aut si in hac pertinacia *f* forte perstiterit, post sacramentum sibi præstitum reddatur invitus.

C. XXXIII. *Securitate recepta ad ratiocinia reddenda fugitivi ab Ecclesia redire cogantur.*

Idem *Joanni Episcopo Viennensi.* g

UXor *h* Felicis, & filiæ Romam, quia sic oportuit, pervenerunt. Siquidem hunc ipsum primum se ad Barbarorum basilicam conferentem, seque bonas causas habere jactantem, egredi sub hac conditione præcepimus, ut si actus suos fideliter, & rationabiliter allegaret, nihil circa eum prorsus asperum fieri, durumque pateremur. Alioqui si contra fidem, & utilitatem Dominicam venisse probaretur, ipse sibimet imputaret, atque *i* domini ordinationi congruæ subjaceret. Qui superveniente filio nostro, viro spectabili Orthasio, sic est ad singula quæque convictus, ut os aperire non posset, & vera esse, quæ huic objicerentur, voce propria fateretur; ideoque tenetur custodiæ mancipatus.

C. XXXIV. *Eripiatur in libertatem servus, cui Christiano Judæus signaculum cirumcisionis impressit: alioquin ab Ecclesia domino suo reddatur invitus.*

Idem *Syracusano, & Constantino, & Laurentio Episcopis.*

JUdas k, qui Judaicæ professionis existit, mancipium sui juris, quod ante paucos annos se asserit comparasse, nunc ad Ecclesiam Venafranam confugisse suggessit (sicut petitorii tenor annexus ostendit) eo quod dicat sibi ab infantia Christiano nuper a præfato domino signaculum circumcisionis infixum. Quapropter vestra diligenter inter utrumque solicita cura rerum fideliter examinet veritatem, quatenus nec religio temerata videatur, nec servus hac objectione mentitus competentis jura domini *a* declinare contendat.

C. XXXV. *De atrio Ecclesiæ (quod triginta passibus clauditur) nisi prius data securitate fugiens non abstrahatur.*

Item ex Concilio Toletano XII. *c.* 12.

DIffinivit *b* sanctum Concilium, ut nullus audeat confugientes ad Ecclesiam, vel residentes inde abstrahere, aut quodcunque nocibilitatis, vel damni, seu spolii, residentibus in loco sancto inferre: sed esse potius his ipsis, qui Ecclesias petunt, per omnia licitum, in triginta passus ab Ecclesiæ januis progredi, in quibus triginta passibus uniuscujusque Ecclesiæ in toto circuitu reverentia defendatur: sic tamen, ut hi, qui ad eam confugiunt, in extraneis, vel longe separatis ab Ecclesia domibus nullo modo abscedant *c*: sed in hoc triginta passuum numero absque domorum extranearum receptaculo progrediendi *d* aditum obtinebunt: qualiter ad *e* requisitæ naturæ usum debitis exeant locis, & nullo teneantur eventu necessitudinis, qui dominicis se defendendos commiserint claustris. §. 1. Si quis autem hoc decretum tentaverit violare, & Ecclesiasticæ excommunicationi subjaceat, & severitatis Regiæ feriatur sententia. §. 2. Ipsos autem, qui ad Ecclesiam confugium fecerunt, si juxta priscorum canonum instituta hi, qui eos repetunt, sacramenta reddiderint, & Sacerdos Ecclesiæ ipsius ab Ecclesiæ non abstraxerit foribus, aut fuga talium, si evenerit, Sacerdoti quærenda est, aut damnorum sententia secundum electionem Principis hujusmodi Sacerdotibus irroganda.

C. XXXVI. *Ante securitatem acceptam de atrio Ecclesiæ fugicivus non cogatur exire.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 3. & 5.

ID *f* constituimus observandum, quod Ecclesiastici canones decreverunt, & lex Romana constituit, ut ab Ecclesiæ atriis, vel domo Episcopi reos 1 abstrahere omnino non liceat: sed nec alteri consignare, nisi ad Evangelia datis sacramentis de morte, & debilitate, & omni pœnarum genere sint securi: ita ut ei, cui reus fuerit criminosus, de satisfactione conveniat. Quod si quis sacramenta sua convictus fuerit violasse, reus perjurii non solum a communione Ecclesiæ, vel omnium Clericorum, verum etiam & a Catholicorum convivio separetur. Quod si is, cui reus est, noluerit 2 sibi intentione faciente componi, & ipse reus de Ecclesia actus timore discesserit, ab Ecclesiæ Clericis non quæratur. §. 1. Servus *g* etiam, qui ad Ecclesiam confugerit, pro qualibet culpa, si a domino pro admissa culpa sacramentum susceperit, statim ad servitium domini sui redire cogatur, & postquam dato sacramento domino suo fuerit consignatus, si aliquid pœnæ pro eadem culpa, qua excusatur 3, probatus fuerit pertulisse, pro contemptu Ecclesiæ, & prævaricatione fidei, a communione, & convivio Catholicorum extraneus habeatur. Si vero servus pro culpa sua ab Ecclesia defensatus sacramenta Domini *h* Clericis exigentibus

a *Dist.* 54. *nulla.* *Ivo p.* 13. *c.* 97. b *al. Gregorius.* c *Ivo p.* 16. *c.* 68. & *p.* 3. *c.* 115. *Pann. l.* 2. *c.* 77. & 74. d *al. commoratum.* e *al. supradicti.* f *al. pervicacia.* g *al. Vivanensi.* h *Ivo p.* 15. *c.* 77. i *al. atque ordinationi.* k *Ivo p.* 13. *c.* 113.

a *al. dominii.* b *Ivo p.* 3. *c.* 121. *Pann. l.* 2. *c.* 78. c *al. obcælentur:*] *orig.* d *al. progredientes.* e *al. qualiter requisitæ naturæ usum debitis expleant locis.* f *Rabanus pœnit. c.* 22. *Burch. l.* 3. *c.* 190. *Ivo p.* 3. *c.* 107. g *C.* 5. *Burch. l.* 3. *c.* 192. *Ivo p.* 3. *c.* 109. *Pann. l.* 2. *c.* 73. h *al. sui Domini.*

bus de impunitate perceperit, exire nolentem a Domino liceat occupari.

Corr. Rom. ¶ 1 Reos) *Sic est emendatum ex originali, Rabano, Burchardo, & Ivone, cum in Gratiani codicibus etiam manuscriptis legeretur*, eos.

¶ 2 Noluerit sibi) *Antea legebatur*, voluerit. *Mutatum est ex Concilii exemplaribus etiam manuscriptis, & nonnullis ipsius Gratiani, & cæteris collectoribus: quamvis in recentiore Coloniensi editione absit dictio*, sibi.

¶ 3 Excusatur) *Sic in omnibus Gratiani, & Conciliorum codicibus impressis, & manuscriptis. Apud cæteros collectores est*, accusatur.

5 ps Gratian. *Occasione namque religionis servus dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere non debet.*

C. XXXVII. *Religionis occasione dominum suum non audeat servus contemnere.*

Unde in Gangrensi Concilio *c. 3. legitur.*

VII. SI *a* quis servum alienum occasione religionis docet dominum suum contemnere, & ejus ministerium destituere, ac non potius docuerit eum suo domino bona fide, & cum omni honorificentia deservire, anathema sit.

C. XXXVIII. *Corripiatur durissime, qui causa religionis docet servum dominum suum contemnere.*

Item ex Concilio Martini Papæ *b c. 47.*

VIII. SI *c* quis servum alienum causa religionis doceat contemnere dominum suum, & recedere a servitio ejus, durissime in omnibus arguatur.

C. XXXIX. *Primati insinuetur necessitas, quæ res Ecclesiæ distrahere compellit.*

Item ex Concilio Carthaginensi *d c. 26.*

NUllus *e* res Ecclesiæ distrahat. Quod si reditus 1 non habet, & aliqua nimia necessitas cogit, hanc insinuandam esse Primati ipsius provinciæ censemus, ut cum statuto numero Episcoporum, utrum faciendum sit, arbitretur. Quod si tanta urget necessitas Ecclesiæ, ut non possit ante *f* Primatem consulere, saltem vicinos 2 testes convocet Episcopos, curans ad Concilium referre omnem Ecclesiæ necessitatem. Quod si non fecerit, reus Deo, & sancto Concilio venditor honore amisso 3 teneatur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc est caput 26. Carthaginensis unici inserti in codice canonum, itemque Græci, quod sumptum est ex c. 4. Concilii quinti Carthaginensis. In neutro tamen sunt hæc omnino verba*, nullus res Ecclesiæ distrahat: *sed* Placuit, ut rem Ecclesiæ nemo vendat, *quemadmodum & apud Ivonem.*

¶ 1 Quod si reditus) *Græce est*, ὅπερ πρᾶγμα ἐὰν προσόδους μὴ ἔχῃ *id est*: Quæ quidem res si reditus non habeat.

¶ 2 Vicinos testes) *Sic in codice canonum, & fere in Græco canone, & in margine recentiorum Coloniensium editionum. In contextu autem ipsarum, & vetustioribus editionibus, ac duobus Vaticanis codicibus, & apud Ivonem legitur*, saltem post factum curiositatem habeat, & vicinis Episcopis hoc ante indicare, & ad Concilium &c. *In Soriensi autem Regio*, curet hoc statim agere, vel vicinis &c.

¶ 3 Honore amisso] *Verba hæc sunt in Concilio inserto in codice canonum, in codice Soriensi Regio, & canone Græco; absunt autem ab omnibus editionibus Concilii quinti Carthaginensis, & duobus Vaticanis exemplaribus, & Ivone.*

a *Ivo p.16. c.102. & p.13. c.48.* b *In capit. græcarum Synod. Martini Bracar.* c *Burch. l.8. c.25. Ivo p.7. c.43.* d *& in Carth. 3. c.4.* e *Ans. l.5. c.45. Ivo p.3. c.153.* f *al. ante consulere.*

C. XL. *Sine licentia Episcopi quicquid Abbas vendiderit, in irritum deducatur.*

Item ex Concilio Agathensi *c. 56.*

IN *a* venditionibus, quas Abbates facere præsumunt, hæc forma servetur, ut quicquid sine Episcopi licentia 1 venditum fuerit, ad potestatem Episcopi revocetur. §. 1. Mancipia *b* vero Monachis donata ab Abbate non liceat manumitti. Injustum enim putamus, ut Monachis quotidianum rurale opus facientibus servi eorum libertatis otio potiantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Licentia] *Sic est adscriptum in margine in recentioribus Coloniensibus editionibus: sed in antiquioribus, & codicibus manuscriptis, & apud Ivonem est*, notitia.

6 pars. Gratian. *Etiamsi Episcopo consentiente monasterii possessio ab Abbate data fuerit, nullius momenti erit donatio, nisi forte in Ecclesiæ fabricam erigendam donatio processerit. Quo casu tantum ei donare licet, quantum Ecclesiæ parietes concludunt.*

C. XLI. *Nullo titulo res monasterii valent ab ejus jure segregari.*

Unde Gregorius *scribit lib. 7. indict. 1. epist. 33. Joanni Episcopo Scyllacæno.* c

QUesti nobis sunt prædicti monasterii Monachi, Abbatem suum terram intra Scyllacænum 1 castrum, quæ in sexcentos pedes extenditur, sub prætextu fabricandæ Ecclesiæ fraternitati tuæ donationis titulo concessisse. Et ideo volumus, quantum parietes possunt ædificatæ Ecclesiæ circumdare, juri Ecclesiæ vendicari. Quicquid vero extra parietes ejusdem Ecclesiæ esse poterit, ad jura monasterii sine difficultate aliqua revertatur: quia nec mundanarum legum, nec sacrorum canonum statuta permittunt, res monasterii de jure ejus quolibet titulo segregari. Eapropter donationem ejusdem terræ, quæ contra rationem facta est, sine aliqua dilatione restitue.

Corr. Rom. ¶ 1 Intra Scyllacænum) *Sic est emendatum ex multis codicibus epistolarum: a qua lectione nonnulla Gratiani exemplaria parum discrepabant. In vulgatis erat*, in Tranquillitanum castrum.

C. XLII. PALEA.

HAnc *d* ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore a te, ab omnibus Episcopis firmam statuimus, illibatamque servari: ut & suæ Ecclesiæ juvante Domino tantummodo sint jure contenti, & monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis, sive quibuslibet obsequiis secularibus nullo modo subjaceant, nullis canonicis juribus deserviant, sed remotis vexationibus divinum opus cum summa devotione perficiant.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea abest a vetustis exemplaribus, uno excepto, & huc temere translata est: cum habeatur infr. 18. q. 2. c.* quam sit. §. hanc ergo. *ubi nonnulla notabuntur.*

7 pars Gratian. *Sed notandum est, quod aliud est in suos, vel propinquorum usus res Ecclesiæ convertere (quam perniciosam cupiditatem sacri canones ubique prohibent, & damnabilem ostendunt) aliud est, quod ex dispensatione charitatis humanæ infirmitati consulitur: ut quondam illi sua reddantur, qui in sacro proposito manere contemnit. Quod non tam jure fori, quam jure poli nonnullos sanctorum fecisse legimus. Beatus e enim Joannes Evangelista duobus juvenibus, quos pœnituerat omnia sua pro Christo reliquisse, & pauperibus erogasse, aurum, & gemmas reddidit, ut cuncta, quæ vendiderant, sibi redimerent. Sed objicitur; B. Joannes non oblata reddidit, quæ pauperibus jam erogata fuerant, sed alia recompensavit, quæ in pauperum, vel*

a *Ivo p.3. c.163.* b *Sup. dist. 54. Abbati.* c *al. Schillitano.* d *inf. 18. q.2. quam sit. §. hanc ergo.* e *Abdias l. 5. Historiæ Apostolicæ.*

vel Ecclesiarum facultatibus nunquam computata fuerant. Similiter si Abbas, vel Episcopus aliqua habuerit, quæ in Ecclesiasticis facultatibus nondum sunt annumerata, exemplo B. Joannis det illa recedenti: oblata vero Ecclesiæ retineat. §. 2. Sequitur a ergo aliud exemplum, quo eadem, quæ oblata sunt, laudabiliter reddenda monstrentur.

C. XLIII. *Non debet Ecclesia suscipere, quæ filio exhæredato sibi offeruntur.*

Ait enim Augustinus b *in sermone 2. de vita Clericorum.*

QUicunque c vult exhæredato filio hæredem facere Ecclesiam, quærat alterum, qui suscipiat, non Augustinum: imo Deo propitio neminem inveniet d. Quam laudabile factum sancti, & venerandi Episcopi Aurelii Carthaginensis! quomodo implevit os omnium e, qui sciunt, laudibus Dei? Quidam enim, cum filios non haberet, neque speraret, res suas omnes (retento sibi usufructu) donavit Ecclesiæ. Nati sunt ei filii postea: & reddidit Episcopus nec etiam opinanti illi, quæ donaverat. In potestate habebat Episcopus non reddere, sed jure fori, non jure poli. f

Gratian. *Ecce, quod aliquando oblata jure, & laudabiliter redduntur. Veruntamen non hoc exemplo recedenti sua reddenda monstrantur. Aliud est enim in professione suæ vitæ persistere, aliud a proposito sui ordinis discedere. Si sanctus Aurelius degenti in Laicali habitu oblata reddidit, quia post oblationem filios accepit, non ideo in apostasiam euntibus sua reddenda sunt, quibus utilius necessaria subtraherentur, ut coacti redirent ad ordinem, a quo recesserant. Sed sicut inimicis, & persecutoribus jubemur necessaria subministrare, sicut ab Apostolo* g *monemur tempus redimere, ut expeditius orationi vacemus: sic ne Ecclesia scandalum patiatur, ne discedens in deteriora præcipitetur, ne in perniciem Monachorum, aut incendium monasterii occasione suorum exardescat, laudabilius sibi sua non dico reddantur, sed auferri sinantur, quam ab illo ista inferantur.*

CAUSA XVIII.

QUidam Abbas consecratus in Episcopum prius monasterio multa contulit, postea in Episcopatu multa acquisivit: cui dum fratres successorem quærerent, Episcopus loci semet electioni volebat inserere, ut per ipsum Abbas in monasterio ordinaretur: fratres renituntur.

1. *Queritur primo, an monasterium possit petere, quæ ab Episcopo quæsita sunt, an Episcopalis Ecclesia possit sibi vendicare, quæ monasterio fuerunt tradita.* h
2. *Secundo, an per Episcopum Abbas sit eligendus, & ordinandus, an tantummodo a propriis fratribus sit instituendus.*

QUÆSTIO I.

PRima *quæstio terminatur* in Concilio habito apud Altheum, *in quo sic statutum legitur.*

Corr. Rom. ❡ *Burchardus l. 1. c. 230. citat Concilium apud Alth. præsente Conrado Rege: itemque Ivo p. 5. c. 343. sed exprimit,* Altheim. *Idem vero p. 14. c. 116. plura de hoc Concilio refert his verbis:* Regno Conradi piissimi, & Christianissimi Regis quinto congregata est sancta generalis Synodus apud Altheum (al. Altheim) in pago Rhetiæ, præsente videlicet domini Joannis Papæ Apocrisario, sanctæ Ostiensis Ecclesiæ Petro venerabili Episcopo.

C. I. *Qui de Monacho Episcopus ordinatur, quod ante consecrationem habuit, monasterio, quod vero post consecrationem acquisivit, propriæ Ecclesiæ relinquat.*

STatutum a est, & rationabiliter secundum sanctos Patres a Synodo confirmatum, ut Monachus, quem canonica electio a jugo regulæ monasticæ professionis absolvit, & sacra ordinatio de Monacho Episcopum facit, velut legitimus hæres paternam sibi hæreditatem postea jure vendicandi potestatem habeat: sed quicquid acquisierat, vel habere visus fuerat, monasterio relinquat, & Abbatis sui, qui fuerat secundum regulam sancti Benedicti, arbitrio. Postquam enim Episcopus ordinatur, ad altare, ad quod sanctificatur, & titulatur b, secundum sacros canones, quod acquirere poterit, restituat.

QUÆSTIO II.

1 ps SEcundam vero *quæstionem terminat auctoritas* Toletani Concilii IV. *c. 50. dicens.*

C. I. *Abbates, & alia officia per Episcopos debent institui.*

HOc tantum sibi in monasterio vendicent Sacerdotes, quod præcipiunt canones, id est, Monachos ad conversationem sanctam præmonere, Abbates, aliaque officia instituere, atque extra regulam facta corrigere. Quod si aliquid in Monachos canonibus interdictum præsumpserint, aut usurpare quippiam de monasterii rebus tentaverint, non deerit illis sententia excommunicationis.

2 pars Gratian. *Econtra Gregorius scribit Castorio Ariminensi Episcopo.*

C. II. *Congregatio monasterii, non Episcopus, aut aliquis extraneorum Abbatem instituat.*

I. ABbas in monasterio non per Episcopum, aut per aliquem extraneorum ordinetur: neque ab Episcopo Missa ibi celebretur, ut nulli Ecclesiæ subjiciatur.

Corr. Rom. ❡ *Hujus capitis eadem est sententia, ac sequentis, in quo sunt ipsa B. Gregorii verba. Itaque hæc videtur summa quædam sequentis: & propterea in aliquot vetustis exemplaribus non sunt distincta.*

C. III. *De eodem.*

Idem *eidem Castorio Episcopo lib. 4. epist. 43. seu cap. 87.*

I. ABbatem c cuilibet d monasterio non alium, sed quem dignum moribus, atque actibus monasticæ disciplinæ communi consensu congregatio tota poposcerit, ordinari e volumus. Missas autem publicas per Episcopum, vel Clericos 1 in f monasterio fieri omnimodo prohibemus.

Corr. Rom. ❡ 1 Vel Clericos] *Verba hæc non leguntur apud B. Gregorium: omninoque nonnulla videntur consulto immutata a collectore.*

C. IV. *Ille debet Abbas institui, quem sua congregatio, & possessionis dominus ordinari poposcerit.*

Item Pelagius Papa *Mellito Subdiacono.*

II. ABbatem g in monasterio illum volumus ordinari, quem sibi de sua congregatione, & Monachorum electio, & possessionis dominus; & (quod magis observandum est) ordo vitæ, ac meritum poposcerit ordinari.

Xx C. V.

a *al. sequatur.* b *Et serm. 52. al. 33. ad fratres in eremo, & in Conc. Aquisgr. c. 112.* c *Ivo p. 3. c. 177.* d *al. inveniat.* e *al. eos omnes.* f *al. cœli.* g *1. Cor. 7.* h *al. contradita.*

a *Burch. l. 1. c. 231. Ivo p. 5. c. 243.* b *al. intitulatur.* c *Ans. l. 7. c. 174. Polyc. l. 3. t. 15. & l. 4. t. 33. Pann. l. 3. c. 168.* d *al. eidem) orig.* e *al. volumus te ordinare.) orig.* f *al. illic) orig.* g *Ivo p. 7. c. 24.*

C. V. *De libertate Monachorum.*

Item Gregorius *omnibus Episcopis* a.

QUam sit necessarium Monachorum *b* quieti prospicere, &c. *& infra*. §. 1. Interdicimus *c* igitur in nomine Domini Jesu Christi, & auctoritate beati Petri Principis Apostolorum prohibemus, (cujus vice huic Ecclesiæ Romanæ præsidemus) ut nullus Episcoporum, aut 1 secularium ultra præsumat de reditibus, vel rebus, vel chartis 2 monasteriorum, vel de cellulis, vel de villulis, quæ ad ea pertinent, quocunque modo, vel qualibet occasione *d* minuere, vel dolos, vel immissiones, aut violentias aliquas facere. *& infra*. §. 2. Defuncto *e* vero Abbate cujusquam *f* congregationis, non extraneus eligatur *g*, nisi de eadem congregatione, quem sibi propria voluntate concors fratrum societas elegerit, & qui electus fuerit, sine dolo, vel venalitate aliqua ordinetur. Quod si aptam inter se personam invenire nequiverint, solerter sibi de aliis monasteriis similiter eligant ordinandum. *& infra*. §. 3. Pariter autem custodiendum est, ut invito Abbate ad ordinandum *h* alia monasteria, aut ad ordines sacros, vel Clericatus officium tolli exinde Monachi non debeant. *& infra*. §. 4. Nullus 3 Monachus *i* sine testimonio & κ concessione Abbatis sui in Ecclesia aliquem locum teneat, vel ad aliquem promoveatur honorem. §. 5. Hanc *l* ergo scriptorum nostrorum paginam omni in futuro tempore ab omnibus Episcopis firmam *m* statuimus, illibatamque servari, ut & suæ 4 Ecclesiæ, juvante Domino, tantummodo sint jure contenti, & monasteria Ecclesiasticis conditionibus, seu angariis *n*, vel quibuslibet obsequiis secularibus nullo modo subjaceant, nullis canonicis juribus 5 deserviant: sed remotis vexationibus, ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa animi devotione perficiant.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in decreto Concilii Lateranensis, edito a B. Gregorio, pro quiete, ac libertate Monachorum, quod ex at secundo tomo Conciliorum, inter decreta Gregorii primi: ejusque magnam partem ipsemet refert lib. 7. Reg. indict. prima, epist. 18. Mariniano Episcopo Ravennati.*

¶ 1 Aut secularium,] *Absunt ab aliquibus Conciliorum editionibus, & Gratiani manuscriptis exemplaribus.*

¶ 2 Chartis] *In Concilio legitur*, curtis; *sed in epistola, & apud Ivonem*, chartis.

¶ 3 Nullus Monachus] *Hinc usque ad finem non habentur in epistola, sed in Concilio.*

¶ 4 Ut & suæ Ecclesiæ] *In Concilio legitur:* Et sanctæ Ecclesiæ, juvante Domino, suo termino, sive jure contentæ, &c. *In epistola vero 43. l. 4. (ubi idem fere scribit Castorio Ariminensi Episcopo) hoc modo:* Ut & tua Ecclesia, juvante Domino, suo tantummodo sit jure contenta, & monasterium illud, &c.

¶ 5 Juribus] *In Concilio est*, curis: *in epistola*, canonicæve jurisdictioni.

C. VI. *Missas publicas in cœnobio Episcopi non celebrent, ne aliquod eis gravamen inferant.*

Idem *Castorio Episcopo Ariminensi.* o

LUminoso *p* Abbate referente plurimis in monasteriis multa a Præsulibus præjudicia, atque gravamina Monachos pertulisse cognovimus. Oportet ergo, ut tuæ *q* fraternitatis provisio de futura quiete eorum salubri disponat ordinatione; quatenus conversantes in illis, in Dei servitio, gratia ipsius suffragante, mente libera perseverent. Missas quoque publicas in *a* cœnobiis fieri omnimodo prohibemus: ne in servorum Dei recessibus, & in eorum receptaculis ulla popularis conventus præbeatur occasio, [vel mulierum fiat illic *b* introitus,] quia non expedit animabus eorum. Nec audeat ibi cathedram collocare Episcopus 1, vel quamlibet potestatem exercere imperandi, nec aliquam ordinationem, quamvis levissimam, faciendi; nisi ab Abbate loci fuerit rogatus: quatenus Monachi semper maneant in Abbatum suorum potestate: ut *c* remotis vexationibus, ac cunctis gravaminibus, divinum opus cum summa devotione animi perficiant.

Corr. Rom. ¶ *Libro quarto Regesti est epist. 41. Luminoso Abbati, & 43. Castorio Ariminensi Episcopo scripta, in quibus leguntur, quæ ad hoc caput pertinent. Propria tamen verba usque ad vers.* Missas, *non habentur in epistolis illis, sed in Concilio, de quo in proximo superiori capite dictum est, exceptis primis verbis*, Luminoso Abbate referente. *& ex eo nonnulla sunt emendata, & addita.*

¶ 1 Episcopus,] *In Concilio sequitur*, seu quacunque alia dignitate præditus, aut potestate, vel quamlibet potestatem imperandi, &c.

C. VII. *Baptisterium in monasterio non permittitur fieri.*

Item Gregorius *d* Papa *lib. 2. indict. 11. epist. 56.*

Secundino Episcopo.

PRidem *e* præcepimus, ut de monasterio S. Andreæ, quod est super Mascalas, baptisterium propter Monachorum molestias *f* debuisset auferri, atque in eodem loco, quo fontes sunt, altare fundari: cujus rei perfectio hactenus est protracta. Admonemus igitur fraternitatem tuam, ut nullam jam moram post susceptas præsentes literas nostras inferere debeas, sed repleto loco ipsorum fontium, altare ad sacra celebranda mysteria illic sine dilatione aliqua fundetur: quatenus & prædictis Monachis opus Dei securius liceat celebrare, & non de negligentia vestra contra fraternitatem tuam noster animus excitetur.

C. VIII. *Cum permissione Episcopi Abbas locum suum deserere potest.*

Item ex Concilio Moguntino.

II. ABbas *g* pro humiliatione, & cum permissione Episcopi, locum suum potest relinquere: tamen eligant sibi fratres Abbatem de ipsis, si habent: sin autem, de extraneis.

3 pars. Gratian. *Ecce in Toletano Concilio dicitur, quod Sacerdotes* h, *Abbates, & alia officia instituere debeant. Beatus Gregorius, & Pelagius prohibent, dicentes, Abbatem a fratribus suæ congregationis eligendum, & ordinandum. Quomodo ergo hæc tanta diversitas ad concordiam revocabitur? Sed sciendum est, quosdam Monachos esse indomitæ cervicis, & effrænatæ superbiæ: quos dum Abbates ad religionem cogere voluerint, in eorum dejectionem conspirant, & alium moribus suis convenientem sibi præficere contendunt: quales erant illi, qui in necem beati Benedicti conspirasse leguntur. Pro hujuscemodi constitutum est, ut Abbates, & alia officia per Sacerdotes instituantur.*

C. IX. *Non licet Monachis Abbates pro suo arbitrio expellere, aut alios ordinare.*

Unde Pelagius Papa *scribit Opilioni* i *defensori, dicens.*

NUllam κ potestatem de cætero, nullam licentiam Monachis relinquimus pro arbitrio suo aut Abbates expellere, aut sibimet alios ordinare: quia nulla auctoritas rema-

a *In Conc. Later. sub Greg. 1. reg. l. 7. indict. 1. ep. 18. Mariniano Episcopo.* b *al. monasteriorum*] *orig.* c *Polyc. l. 3. tit. 15. Ansel. l. 5. c. 58. Ivo p. 7. c. 11.* d *al. exquisitione.* e *Pann. l. 3. c. 181. Polyc. l. 4. tit. 33.* f *al. cujuscunque.* g *abest ab orig.* h *al. ordinanda.* i *al. Monachorum.* κ *al. vel consensu.* l *Supra, 17. q. 4. l. 4. reg. ep. 43.* m *al. & quibuscunque aliis firmam.* n *al. angariis, aut etiam procurationibus, vel quibuslibet subsidiis, obsequiisque.* o *In eodem Concil.* p *Ivo p. 7. c. 12.* q *al. nostræ*] *in Conc. ibidem inferius, & l. 4. epist. 43.*

a *al. eo in cœnobio*] *in Conc. id est ab Episcopo.* b *novus*] *orig.* c *Ibid. inferius. sup. c. 5.* d *Antea legebatur, Gelasius.* e *Polyc. l. 4. tit. 34. Anselm. l. 5. cap. 48. Ivo p. 5. c. 55.* f *al. insolentias.* g *Burch. l 8. c. 86. Ivo p. 7. c. 104.* h *al. Episcopi.* i *al. Apollonio.* κ *Ans. l. 7. c. 185.*

remanebit Abbati, si Monachorum potestati cœperit subjacere: ut de cætero fideliter, & studiose universa, quæ vel ad divini cultus reverentiam, vel ad utilitatem ejusdem monasterii pertinent, Abbatis solicitudo, ad quem potestas tota pertinere convenit, debeat adimplere.

4 pars. Gratian. *Hinc etiam constitutum est, ut Clerici singulorum monasteriorum sint in potestate Episcoporum, nec alicui liceat extra eorum conscientiam monasteria ædificare.*

C. X. *Sine conscientia Episcopi, monasterium nullus ædificet.*

Unde in Chalcedonensi Concilio, *c. 4. legitur.*

QUidam *a* Monachorum habitu utentes indifferenter per civitates incedunt, necnon & monasteria, & seipsos præsumptione propria commendant. Placuit igitur neminem aut ædificare, aut construere monasteria, aut Oratorii domum sine conscientia ipsius civitatis Episcopi. *Item c. 8.* §. 1. Clerici *b* in ptochiis 1, & in monasteriis, aut martyriis constituti, sub potestate sint ejus, qui in ea est civitate Episcopus, secundum traditionem sanctorum Patrum; nec per præsumptionem recedant a suo Episcopo. §. 2. Eos vero, qui ausi fuerint rescindere hujusmodi institutionem quocunque modo, vel si noluerint subjacere proprio Episcopo, si quidem fuerint Clerici, pro 2 personarum ordinatione subjaceant condemnationibus canonum; si vero Laici, vel Monachi fuerint, communione priventur. *Item.* §. 3. Clerici 3, qui pauperum dispositioni, vel monasteriorum, vel martyriorum præsunt, sub potestate singularum civitatum Episcoporum secundum canonum traditionem perdurent; neque per suam temeritatem Episcopi sui *d* moderationem declinent. Qui autem hujusmodi dispositionem quolibet modo subvertere ausi fuerint, & Episcopo suo non obedierint, si quidem Clerici fuerint, canonicæ damnationi subjaceant, si autem Monachi, vel Laici sunt, a communione suspendantur.

Corr. Rom. ¶ *Quoniam versio hujus capitis usque ad* §. 1. Clerici, *est alia ab iis, quæ circumferuntur in Conciliorum codicibus, licet apud Ivonem, & in Pannormia idem fere sit sensus: placuit afferri verba Græca, & novam interpretationem.*

Οἱ ἀληθῶς καὶ εἰλικρινῶς τὸν μονήρη μετιόντες βίον, τῆς προσηκούσης ἀξιούσθωσαν τιμῆς, ἐπειδὴ δέ τινες τῷ μοναχικῷ κεχρημένοι προσχήματι, τάς τε ἐκκλησίας καὶ τὰ πολιτικὰ διαταράσσουσι πράγματα, περιιόντες ἀδιαφόρως ἐν ταῖς πόλεσιν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστήρια ἑαυτοῖς συνιστᾶν ἐπιτηδεύοντες, ἔδοξε μηδένα μὲν μηδαμοῦ οἰκοδομεῖν, μηδὲ συνιστᾶν μοναστήριον ἢ εὐκτήριον οἶκον παρὰ γνώμην τοῦ τῆς πόλεως ἐπισκόπου. *Id est.*

Qui vere, & sincere monasticam vitam degunt, convenienti honore afficiantur. Verum, quoniam nonnulli speciem monachicam præ se ferentes, & Ecclesias, & civilia negotia perturbant, in civitatibus indifferenter vagantes, ac præterea monasteria sibi ipsi constituere aggredientes; placuit neminem quidem uspiam ædificare, neque constituere monasterium, vel oratoriam domum præter sententiam Episcopi civitatis.

¶ 1 Ptochiis,] *Sic in nonnullis vetustis codicibus Gratiani, & Vaticano Conciliorum, & in versione prisca, (ex qua videtur esse hic versiculus,) & est vox canonis Græci. In vulgatis autem Gratiani, & aliquot libris Conciliorum est,* parochiis.

¶ 2 Pro personarum ordinatione] *Sic in eadem prisca; sed in canone Græco, & in versione Dionysii Exigui nihil est, quod his verbis respondeat.*

a *Ivo p. 7. c. 1. Pannor. l. 3. c. 174.* b *Ivo p. 6. c. 358. Polyc. l. 4. tit. 34.* c *eod. c. 8. ex alia versione. Ivo ibid. c. 359.* d *al. ordinationem.*

¶ 3 Item Clerici,] *Est idem, quod in proximo superiore paragrapho, sed ex alia versione, quæ non extat in Conciliorum voluminibus; atque hanc eandem repetitionem licet animadvertere apud Ivonem p. 6. c. 358. & 359.*

C. XI. *Examinetur ab Episcopo, qui religiosis fœminis præponendus est.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c. 97.*

QUi *a* religiosis fœminis præponendus est, ab Episcopo loci comprobetur.

Gratian. *Monasterium quoque absque Episcopi permissione nulli incipere, aut fundare licet.*

C. XII. *Sine permissione Episcopi nullus monasterium præsumat incipere, aut fundare.*

Unde in Agathensi Concilio, *c. 27. legitur.*

DE Monachis 1 monasterium novum (nisi Episcopo, aut permittente, aut probante) nullus incipere, aut fundare præsumat.

Corr. Rom. ¶ 1 De Monachis,] *Absunt istæ voces a recentioribus editionibus Conciliorum, sed non a vetustioribus, & manuscriptis codicibus, aut Ivone.*

C. XIII. *De eodem.*

Item ex eodem, b *cap. 58.*

CEllulas *c* novas, aut congregatiunculas 1 Monachorum, absque Episcopi notitia prohibemus institui.

Corr. Rom. ¶ 1 Congregatiunculas] *Antea legebatur,* congregantium Ecclesias. *Emendatum est ex plerisque manuscriptis, & locis indicatis.*

C. XIV. *Absque Episcopi, vel Abbatis voluntate nullus Monachorum cellulam construere præsumat.*

Item ex Concilio Aurelianensi *d* I. *c. 14.*

NUllus Monachus congregatione monasterii derelicta, ambitionis & vanitatis *e* impulsu cellulam construere, sine Episcopi permissione, vel Abbatis sui voluntate præsumat.

5 pars. Gratian. *Item sunt & alii, qui pro executione diversarum causarum quoslibet admittunt, qui districtionem eorum solvant, & quietem religionis perturbent.*

C. XV. *Abbas, qui cautus in regimine non fuerit, a proprio Episcopo, & a vicinis Abbatibus a suo arceatur honore.*

De quibus in Concilio Triburiensi *legitur.*

SI *f* quis Abbas cautus in regimine, humilis, castus, misericors, discretus, sobriusque non fuerit, ac divina præcepta verbis, & exemplis non ostenderit, ab Episcopo, in cujus territorio consistit, & a vicinis Abbatibus, & cæteris Deum timentibus a suo arceatur honore; etiamsi omnis congregatio, vitiis suis consentiens, eum Abbatem habere voluerit.

C. XVI. *In Episcoporum potestate Abbates consistant.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap. 21.* g

6 ps ABbates *h* pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant, & si quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur, qui semel 1 in anno in loco, ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant. §. 1. Monachi autem Abbatibus omni obedientia, & devotione subjaceant: Quod si quis per contumaciam extiterit indevotus, aut per loca aliqua vagari, aut peculiare aliquid habere præsumpserit, omnia, quæ acquisierit, ab Abbatibus auferantur, secundum regulam monasterio

a *Burch. l. 8. c. 76. Ivo p. 7. c. 94.* b *Et in Epaunensi, c. 10.* c *Burch. l. 8. c. 34. Ivo p. 3. c. 165. & p. 7. c. 92.* d *Cap. l. 6. c. 138.* e *al. varietatis.* f *Burch. l. 8. c. 96. Ivo p. 7. c. 114. Simile sup. distinct. 61. cap. in ordinatione. quod est ex regul. S. Benedicti.* g *& in Capit. l. 6. c. 37.* h *Burch. l. 8. c. 67. Ivo p. 7. c. 85.*

sterio profutura. Ipsi autem, qui fuerant pervagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Episcopi tanquam fugaces sub custodia revocentur. §. 2. Et reum se ille Abbas futurum esse cognoscat, qui in hujusmodi personas *a* non regulariter animadverterit, vel qui susceperit Monachum alienum.

Corr. Rom. ¶ 1 Semel) *Sic etiam legitur in Conciliis impressis, & manuscriptis, & Capitularibus. Verum apud Burchardum, & Ivonem post vers.* corrigantur, *est insertum* *s.* non semel. *inf. ead.*

C. XVII. *De eodem.*

Item ex Concilio Arelatensi *b*.

MOnasteria, vel Monachorum disciplina ad eum pertineat Episcopum, in cujus sunt territorio constituta.

C. XVIII. *Nullus ministret Abbatibus Episcopalia, qui alicui Episcoporum nolunt subesse.*

Item Paschalis Papa II.

ABbatibus, qui neque sub Episcopo, neque sub Metropolitano, neque sub Primate, neque sub Patriarcha sunt, nullus prorsus Episcoporum Episcopalia quælibet administret. Cum enim se nulli Episcopo omnino subesse profiteantur, consequens est, ut nullus Episcoporum, quæ sua sunt, eis tanquam extraneis largiatur.

Gratian. *Pro hujuscemodi ergo statutum est, ut causæ, & utilitates monasteriorum per Episcopos disponantur.*

C. XIX. *Utilitates monasterii a proprio Episcopo debent disponi.*

Unde Gregorius *scribit Vitali defensori Sardiniæ lib. 7. epist. 65.*

COgnovimus *c*, quod monasteria servorum Dei, vel etiam fœminarum pro suo quisque libitu, & diversarum causarum executione perturbat. Quod omnino non grate suscipimus, tuamque experientiam ex hoc commonemus, ne quemquam hoc usurpare denuo accepta nostra auctoritate permittas: sed ut Episcopo loci illius, sub cujus moderamine degunt, curæ sit eorum causas, utilitatesque disponere. Valde enim est incongruum, ut omisso eo alius quilibet eorum se causis admisceat: sed ille eorum vitam competenti, regularique debet moderamine disponere, qui pro commissis eorum animabus compellitur rationem reddere.

7 pars Gratian. *Pro hujusmodi etiam prohibet* B. Gregorius *Mulieres passim ad monasterium accedere, & Monachorum commatres fieri, scribens Valentino Abbati lib.* 3. *epist.* 40.

C. XX. *Neque commatres sibi facere, neque ad fœminas accedere Monachis licet.*

PErvenit *d* ad nos, quod in monasterio tuo passim mulieres ascendant *e*, & (quod adhuc est gravius) Monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos (quod absit) calliditate decipiat: ideo hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere *f*, neque Monachos tuos commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocunque modo pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate cæteri sine dubio corrigantur.

8 pars Gratian. *Non solum autem incauta familiaritas aliarum mulierum eis interdicitur, verum etiam a Sanctimonialium* g *habitatione prohibentur.*

a *al. personis non regulari animadversione distrinxerit.* b *al. Aurelianensi.* c *Ans. l.7.c.184. Polyc. l.4. t.3.* d *Ans. l.7.c.183.* e *al. accedant.* f *al. accedere.* g *al. Monialium.*

C. XXI. *Cum Sanctimonialibus Monachis habitare non licet.*

Unde in VII. Synodo *c. 20. legitur.*

DIffinimus *a* minime duplex monasterium fieri: quia scandalum id, & offendiculum multis efficitur. Si vero aliqui cum cognatis mundo abrenuntiare, & monasticam vitam sectari voluerint, debent quidem viri virorum adire cœnobium, fœminæ vero mulierum ingredi monasterium. In hoc enim placatur Deus. §. 1. Quæ autem hactenus fuerunt *b* dupla, secundum regulam sancti Patris nostri Basilii, & secundum præceptionem ejus, ita formentur. Non habitent in uno monasterio Monachi, & Monachæ. Adulterium enim intercipit cohabitationem 1, si habeat aditum Monachus ad Monacham, vel Monacha ad Monachum secreto singulariter ad collocutionem. §. 2. Non cubet Monachus in muliebri monasterio; neque singulariter cum Monacha convivetur: & quando necessaria vitæ a parte virorum ad Regulares deferuntur, extra portam hæc suscipiat Abbatissa monasterii fœminarum cum aliqua vetula Monacha. §. 3. Porro si contigerit, ut aliquam propinquam suam videre voluerit Monachus, in præsentia Abbatissæ huic confabuletur per modica, & compendiosa verba, & in brevi 2 ab ea discedat.

Corr. Rom. ¶ 1 Cohabitationem) *Sic est emendatum ex plerisque manuscriptis Gratiani, & duobus codicibus versionis Anastasii: cujus tamen hæc non est ipsa omnino versio. Antea legebatur*, cohabitatio: *Græce est*, μοιχεία γὰρ μεσολαβεῖ τῷ συνδιαιτήσει.

¶ 2 Et in brevi) *Hæc non sunt in canonum Græcorum vulgata editione, sed apud Balsamonem habentur.*

C. XXII. *Monachi, & Monachæ in nullo simul cohabitent loco.*

Item in regesto Gregorii. *c*

IN *d* nullo loco Monachos, & Monachas permittimus unum monasterium habitare: sed nec ea, quæ duplicia vocant. Et si quod tale est, religiosus Episcopus mulieres quidem in suo loco manere studeat, Monachos autem aliud monasterium ædificare cogat. Si autem plurima sint talia monasteria, separentur in aliis monasteriis Monachæ, & in aliis Monachi: res autem, quas habent communes, secundum jura eis competentia distribuantur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo Gregorium citant, apud quem nonnihil habetur ad hanc rem faciens in lib. 1. reg. ep. 48. & lib. 7. indict. 2. epist. 39. Verba tamen ipsa leguntur apud Julianum antecess. novel. 123. c. 54.*

C. XXIII. *A monasterio Monachorum longius construantur monasteria puellarum.*

Item ex Concilio Agathensi *c. 28.*

MOnasteria *e* puellarum longius a monasteriis Monachorum, aut propter insidias diaboli, aut propter oblocutiones hominum collocentur.

C. XXIV. *Puellarum monasteria Monachorum præsidio, & ministerio regantur.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *c. 11.*

IN decima *f* actione communi consensu decrevimus, ut monasteria virginum in provincia Bœtica Monachorum administratione, ac præsidio gubernentur. Tunc enim salubria Christo dicatis virginibus præbemus *g*, quando eis Patres spirituales eligimus, quorum non solum gubernaculis tueri, sed etiam doctrinis ædificari possint: ea tamen circa Monachos cautela servata, ut remoti ab earum familiaritate *h*, nec usque ad

a *Ivo p.7. c.25.* b *al. sunt.* c *apud Julianum antecess. nov. 123. c.54.* d *Burch. l.8. c.65. Ivo p.7. c.83. Polyc. l. 4. t.34. Ivo p.3. c. 18.* e *Ivo p.3. c.158.* f *undecima*] *orig.* g *al. providemus. Burc. l.8. c.53. Ivo p. 7. c. 71.* h *al. peculiaritate.*

ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum. Sed neque Abbatem *a*, vel eum, qui præficitur, extra eam, quæ præest, loqui virginibus Christi aliquid, quod ad institutionem 1 earum pertineat, licebit, neque cum ea sola, quæ præest, frequenter eos loqui oportet; sed sub testimonio duarum, vel trium sororum, ita ut rara sit accessio, & brevis omnino locutio.

Corr. Rom. ¶ 1 Institutionem] *Sic legitur in vetustis Gratiani codicibus, & in antiquioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis: in recentioribus autem Coloniensibus,* quod ad institutionem morum non pertineat.

9 pars Gratian. *Prohibentur etiam Sanctimoniales propria receptacula habere.*

C. XXV. *Sanctimonialibus receptacula, seu domicilia privata habere non licet.*

Unde Innocentius II. *in Concilio Romæ habito c. 26. & 27.*

PErniciosam, & detestabilem consuetudinem quarundam mulierum (quæ licet neque secundum regulam B. Benedicti, neque Basilii, aut Augustini vivant, Sanctimoniales tamen vulgo censeri desiderant) aboleri decernimus. Cum enim juxta regulam 1 degentes in cœnobiis, tam in Ecclesia, quam in refectorio, atque dormitorio communiter esse debeant, propria sibi ædificant receptacula, & privata domicilia, in quibus sub hospitalitatis velamine passim hospites, & minus religiosos, contra sacros canones, & bonos mores suscipere nullatenus erubescunt. Quia *b* ergo omnis, qui male agit, odit lucem, ac per hoc ipsæ absconditæ in justorum tabernaculo se opinantur posse latere oculos judicis cuncta cernentis, hoc tam inhonestum, detestandumque flagitium, ne ulterius fiat, omnimodis prohibemus, & sub pœna anathematis interdicimus. §. 1. Simili *c* modo prohibemus, ne Sanctimoniales simul cum Canonicis, vel Monachis in Ecclesia in uno choro conveniant ad psallendum.

Corr. Rom. ¶ 1 Regulam] *In vulgatis sequebatur,* S. Benedicti: *cum tamen paulo superius aliarum etiam regularum sit facta mentio. Quare inductæ sunt istæ voces auctoritate vetustorum codicum, & ipsius Concilii, ex quo etiam alia nonnulla sunt emendata.*

10 pars Gratian. *Item sunt alii, quos Episcopi prægravantes, salutem ipsarum animarum negligunt: quibuslibet d occasionibus bona monasteriorum distrahere cupiunt. Tales erant quidam Clerici Ravennatis Ecclesiæ, qui simulata religione monasteriis cupiebant præfici, non transeuntes ad monasticum habitum, neque renuntiantes Ecclesiasticæ militiæ.*

C. XXVI. *Monasteria Clericorum, aut Laicorum habitacula fieri non debent.*

De quibus Gregorius *scribit Joanni Ravennati Episcopo lib. 4. epist. 1.*

II. PErvenit *e* ad me, quod in Ecclesia fraternitatis tuæ aliqua loca dudum monasteriis consecrata, nunc habitacula aut Clericorum, aut etiam Laicorum facta sunt: dumque hi, qui sunt in Ecclesiis, fingunt se religiose vivere, monasteriis præponi appetunt; & per eorum vitam monasteria destruuntur. Nemo enim potest Ecclesiasticis officiis, &c. *& infra.* §. 1. Proinde *f* fraternitas tua hoc, quolibet in loco factum sit, emendare festinet: quia ego nullo modo patior, ut sacra loca per Clericorum ambitum destruantur.

C. XXVII. *Qui in sacro ordine sunt constituti, in monasteriis nullam habeant potestatem.*

Idem *Mariniano Episcopo Ravennati lib. 6. epist. 40. sive c. 204.*

DUdum *a* ad nos multorum relatione pervenerat, monasteria in Ravennæ partibus constituta, omnino Clericorum vestrorum dominio prægravari: ita ut occasione quasi regiminis ea (quod dici grave est) velut in proprietate possideant. Quibus non modicum condolentes decessori vestro epistolas misimus, ut hoc per omnia emendare debuisset. Sed quoniam vitæ est termino citius occupatus, ne hoc onus monasteriis remaneret, fraternitati vestræ hæc eadem nos scripsisse recolimus. Et quia, ut comperimus, in hujus rei hactenus correctione cessatum est, hæc ad vos iterum prævidimus scripta dirigere. Hortamur ergo, ut omni mora, omnique excusatione submota, ita monasteria ipsa ab hujusmodi studeatis gravamine relevare, quatenus nullam deinceps in eis Clerici, vel ii, qui sunt in sacro ordine constituti, ob aliud (nisi hortandi 1 tantummodo causa) accedendi habeant licentiam, aut si forte ad peragenda sacra Missarum fuerint invitati mysteria. Sed ne pro cujuslibet Monachi, aut Abbatis promotione, &c. *& infra.* b §. 1. Nec illic ulterius habeat potestatem aliquam, ne monasteria hujus occasionis velamine ea, quæ prohibemus 2, sustinere onera compellantur. Hæc itaque omnia vigilanti cura emendare jam secundo commonita sanctitas vestra non differat; ne si post hæc negligentes vos esse (quod non credimus) senserimus, aliter monasteriorum quieti prospicere compellamur. Nam notum vobis sit, quia tantæ necessitati servorum Dei congregationem amplius subjacere non patiemur.

Corr. Rom. ¶ 1 Hortandi] *In originali impresso, & manuscripto legitur,* orandi. *Sed ob glossam, & quia in sequenti capite est vox,* exhortandi, *non est mutatum. Alia vero sunt emendata.*

¶ 2 Prohibemus) *In vulgatis sequebatur,* simul cum Canonicis, & Monachis in Ecclesia, *quæ sublata sunt auctoritate originalis, & duorum Gratiani exemplarium.*

C. XXVIII. *Causa visitandi, & exhortandi monasterium Episcopus adire potest.*

Idem *eidem lib. 7. indict. 1. epist. 18.*

II ps VIsitandi *c*, exhortandique gratia ad monasterium, quoties placuerit, ab Antistite civitatis accedatur: sed sic charitatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod monasterium non incurrat.

C. XXIX. *Frequenter Episcopi monasteria visitent, & quæ corrigenda sunt, corrigant.*

Item ex Concilio Aurelianensi.

NOn *d* semel, sed sæpius in anno Episcopi visitent monasteria Monacharum: & si aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput apud Burchardum, & Ivonem est insertum capiti,* Abbates. *supra ead. ut ibi notatum est: simile quiddam habetur in Pannormia ex Concilio Rothomagensi lib. 3. cap. 125.*

12 ps Gratian. *Pro talibus, qui animarum curam non habentes, bona tamen monasteriorum in suos usus convertere cupiebant, statutum est, ut monasteria cum suis rebus penitus sint libera a potestate, & dominio Episcoporum. Quod autem nullis canonicis juribus monasteria dicuntur esse subjecta, non ita intelligendum est, quin ipsi Episcopo aliquid nomine eulogiæ, vel in die dedicationis, vel in natali e Sanctorum, quorum nomine ipsum monasterium dedicatum est, debeat offerri.*

C. XXX. *Non debet Episcopus aliquid a monasterio exigere, præter conditiones, quæ dedicationis tempore constitutæ sunt.*

a *al. Abbati, vel ei.* b *Joan. 3.* c *In Conc. c. 22.* d *al quibuslibet vero.* e *Ans. l. 5. c. 64. Ivo p. 3. c. 18. Polyc. l. 3. t. 15.* f *sup. 16. q. 1. nemo.*

a *Polyc. ib. Ans. l. 5. c. 65.* b *Sup. 16. q. 1. nemo.* c *Ivo p. 7. c. 14.* d *Burch. l. 8. c. 67. Ivo p. 7. c. 85.* e *al. natalitiis.*

Unde Pelagius *a Papa ait.*

ELeutherius *a* frater, & Coepiscopus noster queritur, quod mater ejus in casa, quæ Castellum dicitur, Oratorium construxerit, ac dedicaverit, & in eodem loco Monachos constituerit, ex quibus unus est Presbyter. Hoc autem tempore dedicationis inter Episcopum Cardellum (cujus ipsa diœcesis est) & matrem suam asserit convenisse, ut quicquid dedicationis, vel natalis Martyrum die, quorum in eodem monasterio reliquiæ sunt, per fidelium oblationes intraverit, medietatem quidem habeat ipsum monasterium, medietas autem Episcopo offeratur. Contra quam conventionem Marium Presbyterum (sive sciente, sive nesciente Episcopo) Monachis ipsis, vel Presbytero, qui ex eis est, vim dicitur intulisse, & frequenter molestias generare, ita ut memoratum Presbyterum prope ceciderit, & Missas eum facere nullo modo permittat; dicens, ut quasi pensionis nomine aliquid statuere debeat. Hæc igitur omnia diligenter te examinare jubemus, & si apud te evidenti ratione *b* constiterit, quia tempore, quo dedicatum est ipsum monasterium, conditiones superius positæ convenerint, servari eas ex nostra auctoritate præcipimus, nec aliquid amplius exinde ab aliquo exigatur *c*. Si vero nil tale constiterit *d*, mediante te, quid Episcopo ipsi nomine eulogiæ offerri debeat, inter ipsos Monachos, & Presbyterum volumus definiri: salvo tamen eo, ut Presbyter Gaudentius, qui etiam Monachus est, Missas in monasterio suo, sicut consuevit, facere, a nullo ulterius debeat prohiberi.

Corr. Rom. ¶ 1 Pelagius] *Antea legebatur*, Gelasius. *Mutatum est ex Polycarpo, & quia supra dist.* 91. *c.* Eleutherius, *alia pars hujusmet epistolæ citatur ex Pelagio: & Anselmus, qui hoc & illud caput conjucte affert, Pelagio tribuit.*

C. XXXI. *Consueta servitia Episcopis monasteria exhibeant.*

Item Urbanus II.

SErvitium, quod monasteria, aut eorum Ecclesiæ a tempore Gregorii VII. usque ad hoc tempus fecerunt, & nos concedimus.

Gratian. *Canonica ergo jura, quibus monasteria subjecta non sunt, Synodales exactiones intelliguntur. Non e enim cogendus est Abbas (sicut in Concilio Turonico statuitur) ad Synodum ire, nisi aliqua rationabilis causa existat. Sunt etiam quædam servitutis officia, ut angariæ operum, crebræ receptiones, annuæ exactiones, multationes peccantium, a quibus omnibus monasteria libera sunt.*

CAUSA XIX.

D*Uo Clerici ad monasterium transire voluerant: uterque licentiam ab Episcopo suo petiit: unus relicta Ecclesia propria eo invito, alter dimissa regulari canonia* f *cœnobio se contulit.*

1. *Modo quæritur, si Episcopus debeat permittere, ut relicta propria Ecclesia Clericus monasterium ingrediatur.*
2. *Secundo quæritur, si Episcopus licentiam dare noluerit, an eo invito monasterium possit adire.*
3. *Tertio, si contigerit ipsos regulares Canonicos fuisse, utrum concedendus esset eis monasterii ingressus.*

QUÆSTIO I.

Q*Uod Episcopus licentiam Clericis adeundi monasterium dare debeat,* in Toletano IV. Concilio *præcipitur, in quo c.* 49. *sic statutum legitur.*

CAP. I. *Non debet negari ingressus Clericis, qui Monachorum propositum appetunt.*

CLericis *a*, qui Monachorum propositum appetunt (quia meliorem vitam sequi cupiunt) liberos eis ab Episcopis in monasteriis largiri oportet ingressus, nec 1 interdici propositum eorum, qui ad contemplationis desiderium transire nituntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nec interdici] *Hæc usque ad finem absunt a manuscriptis, sunt tamen in Concilio.*

QUÆSTIO II.

I*Nvito vero Episcopo Clericum ejus a nullo esse suscipiendum,* Leo Episcopus *b testatur, scribens Anastasio* c *Thessalonicensi Episcopo, epist.* 82. *al.* 84. *c.* 9.

C. I. *Invito Episcopo ejus Clericum nemo suscipiat.*

ALienum *d* Clericum, invito Episcopo ipsius, nemo suscipiat.

Gratian. *Sed subaudiendum est, nisi ad propositum melioris vitæ transire voluerit. Tunc enim liberum est illi, etiam Episcopo contradicente, monasterium ingredi.*

C. II. *Qui Monachorum propositum appetit, etiam invito Episcopo suscipiendus est.*

Unde Urbanus Papa II. *in Capitulo sancti Ruffini* e.

DUæ *f* sunt, inquit, leges: una publica, altera privata. Publica lex est, quæ a sanctis Patribus scriptis est confirmata; ut est lex canonum, quæ quidem propter transgressiones *g* est tradita. Verbi gratia: Decretum est in canonibus, Clericum non debere de suo Episcopatu ad alium transire sine commendatitiis literis sui Episcopi: quod propter criminosos constitutum est, ne videlicet infames ab aliquo Episcopo suscipiantur personæ. Solebant enim officia sua, cum non poterant in suo Episcopatu, in alieno celebrare, quod jure præceptis, & scriptis detestatum est. §. 1. Lex *h* vero privata est, quæ instinctu Sancti Spiritus in corde scribitur: sicut de quibusdam dicit Apostolus *i*: *Qui habent legem Dei scriptam in cordibus suis.* & alibi *k*: *Cum gentes legem non habeant, si naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ipsi sibi sunt lex.* Si quis horum in Ecclesia sua sub Episcopo populum *l* retinet, & seculariter vivit, si afflatus Spiritu Sancto in aliquo monasterio, vel regulari Canonia *m* salvare se voluerit, quia lege privata ducitur, nulla ratio exigit, ut a lege publica constringatur. Dignior est enim lex privata, quam publica. Spiritus *n* quidem Dei lex est, & qui Spiritu Dei aguntur, lege Dei ducuntur: & quis est, qui Spiritui Sancto possit digne resistere? Quisquis igitur hoc Spiritu ducitur, etiam Episcopo suo contradicente, eat liber nostra auctoritate. Justo enim lex non est posita: sed ubi *o* Spiritus Dei, ibi libertas: & si Spiritu Dei ducimini, non estis sub lege.

QUÆSTIO III.

1 C*Anonicos autem regulares ad monasterium transire multis auctoritatibus prohibetur.*

C. I. *Regulares Canonici, Monachi fieri non debent.*

Unde in Concilio Educensi *congregato sub Cregorio VII. legitur.*

NUllus Abbas, vel Monachus Canonicos regulares a proposito professionis canonicæ revocare, & ad monasticum habitum trahendo suscipere audeat, ut Monachi fiant, quamdiu ordinis sui Ecclesiam invenire quiverint, in

a *Ans. l* 7. *c.* 145. *Polyc. l.* 4. *tit.* 27. b *al. veritate*. c *alit. tentetur exigere*. d *al. convenit*. e *dist.* 18. *Episcopus non debet*. f *al. Canonica*.

a *Polyc. l.* 13. *tit.* 15. *& l.* 4. *tit.* 34 *Burch. l.* 8. *c.* 21. *Ivo p.* 6. *c.* 371. b *In Concilio Aquisgran. cap.* 58. c *Antea legebatur, Rustico Narbon.* d *Ans. l.* 6. *c.* 161. *Burch. l.* 2. *c.* 42. *Ivo p.* 6. *c.* 69. e *al. Ruffi.* f *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Gal.* 3. g *al. trasgressores*. h *c. licet. extra, de regular.* i *Rom.* 2. k *Ibidem.* l *proprium*] *Polycarp.* m *al. canonica*. n *Rom.* 7. 8. *&* 9. 1. *Tim.* 1. o 2. *Corinth.* 3. *Galat.* 5.

in qua canonice vivendo, Deo servire, & animam suam salvare possint. Quod si temerario ausu id agere tentaverint, anathematis vinculo obligentur.

C. II. *De eodem.*

Item Urbanus Papa II.

MAndamus *a*, & universaliter interdicimus, ne quis Canonicus regulariter professus, nisi (quod absit) publice lapsus fuerit, Monachus efficiatur. Quod si decreto nostro contraire præsumens id agere tentaverit, ad ordinem canonicum præcipimus ut redeat, & deinceps memorialem *b* cucullam deferat, & ultimus in choro maneat.

Gratian. *Subaudiendum vero est, nisi cum patris sui licentia religionis propositum induerit. Unde* Urbanus Papa II. *scribit Abbati sancti Ruffini* c.

C. III. *Patris sui concessione regulares Canonici Monachi fieri possunt.*

STatuimus *d*, ne professionis canonicæ quispiam, postquam Dei vice supra caput sibi hominem imposuerit, alicujus levitatis instinctu, vel districtioris religionis obtentu, ex eodem claustro audeat sine Patris 1 & totius congregationis permissione recedere. Discedentem vero nullus Abbatum, vel Episcoporum, nullus Monachorum sine communi literarum cautione suscipiat.

Corr. Rom. ¶ 1 Patris, &c.] *In tribus vetustis codicibus legitur,* Patris totius congregationis: *apud Ivonem,* sine Abbatis, totiusque congregationis.

2 pars. Gratian. *Quæritur, si monasteria, quæ semel dedicata sunt, possint transire in Clericorum, vel secularium habitacula. Quod in* Chalcedonensi Concilio *omnibus modis prohibetur, c.* 24.

C. IV. *Quæ semel sunt dedicata monasteria, semper monasteria perseverent.*

QUæ *e* semel dedicata sunt monasteria cum consilio Episcoporum, maneant perpetuo monasteria: & res, quæ ad ea pertinent, monasteriis reservari oportet, nec posse ea ultra fieri secularia habitacula. Qui vero permiserint hoc fieri, subjaceant his condemnationibus, quæ per canones constitutæ sunt.

Corr. Rom. ¶ *Hæc versio parum discrepat a Dionysiana, quam afferunt Burchardus, & Ivo, c.* 22.

C. V. *Qui loca sacra communia diversoria fecerit, Clericus deponatur, Laicus excommunicetur.*

Item in Synodo VII. *c.* 13.

QUoniam a quibusdam viris quædam venerabiles domus surripiuntur, tam videlicet Episcopia, quam monasteria, & facta sunt communia diversoria: si quidem voluerint hi, qui hæc retinent, reddere ea, ut secundum antiquitatem restaurentur, bene, & optime est: alioqui si de sacrato catalogo fuerint, hos deponi præcipimus: si vero Monachi, vel Laici, excommunicari: quos nimirum constat condemnatos esse a Patre, & Filio, & Spiritu Sancto; & deputentur, ubi vermis *f* eorum non moritur, & ignis non extinguitur: quia voci Domini adversantur, qui dicit *g*: *Nolite facere domum patris mei domum negotiationis.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus canonis in Synodo septima ab Anastasio versa sic habet:* Quoniam propter calamitatem, quæ pro peccatis nostris in Ecclesia facta est, subreptæ sunt a quibusdam viris quædam venerabiles domus, tam videlicet, &c. *Ex ejus autem versionis duobus manuscriptis exemplaribus nonnulla sunt in hoc capite emendata.*

3 pars. Gratian. *Quæritur de his, qui ad conversionem veniunt, quo tempore debeant tonsurari. De his ita scribit* Gregorius *Fortunato Episcopo Neapolitano lib.* 8. *epist.* 23.

a *Polyc. lib.* 4. *tit.* 31. b *memoriale suæ præsumptionis cucullam*] *Polyc.* c *al. Ruffi.* d *Ivo p.* 6. *cap.* 411. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 15. *Ans. l.* 5. *c.* 60. *Burch. l.* 3. *c.* 19. *Ivo p.* 3. *c.* 17. & 22. *Pann. l.* 2. *c.* 15. f *Marc.* 9. *ex Esa.* 66. g *Joann.* 2.

C. VI. *Antequam biennium in conversione compleverit, aliquis tonsurari non debet.*

MOnasteriis *a* omnibus fraternitas vestra districtius interdicat, ut eos, quos ad conversionem *b* susceperint, priusquam biennium in conversatione *c* compleant *d*, nullo modo audeant tonsurare. Sed hoc spatio vita, moresque eorum solicite comprobentur: ne quis eorum aut non sit contentus eo, quod voluit, aut ratum non habeat, quod elegit. Nam cum grave sit inexpertos hominum sociari obsequiis, quis possit dicere, quam sit gravius ad Dei servitium improbatos 1 applicari? Miles vero, si converti voluerit, priusquam nobis renuntietur, nullus eum sine 2 nostro consensu qualicunque præsumat ratione suscipere.

Corr. Rom. ¶ 1 Improbatos applicari?] *Antea legebatur* improbos applicare. *Emendatum est ex originali impresso, & manuscripto.*

¶ Sine nostro] *Hoc præcepit eo tempore B. Gregorius, ne omnino videretur contemnere legem, quam Mauritius Imperator tulerat, ne milites ante completum tempus militiæ in monasteriis recipi possent: quam legem idem Gregorius lib.* 11. *indict.* 11. *epist.* 61. *ipsi Mauritio scribens, vehementer reprehendit, quod auctor glossæ non videtur attendisse.*

4 ps. Gratian. *Quæritur, si ingressis monasterium ultra relinquatur licentia testandi. Hoc* Gregorius *prohibet, ita scribens Januario Caralitano Episcopo, lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 7.

C. VII. *Post monasterii ingressum nulli relinquitur licentia testandi.*

QUia *e* ingredientibus monasterium convertendi gratia, ulterius nulla sit testandi licentia, sed res eorum ejusdem monasterii juris fiant, aperta legis definitione decretum est.

C. VIII. *Post monasterii ingressum eidem monasterio omnia sunt conferenda.*

Item Gregorius Papa *Cypriano Diacono, lib.* 3. *epist.* 6.

PErlatum est ad nos Petronillam nomine de provincia Lucania progenitam, per exhortationem Agnelli Episcopi fuisse conversam, resque suas omnes, quas habere potuit, licet sibi jure potuissent competere, tamen easdem monasterio, quod ingressa est, etiam specialiter donationis titulo contulisse.

Gratian. *Econtra Paulus primus Eremita in testamento* 1 *colobium suum Athanasio Alexandrino Episcopo reliquit, tunicam vero beato Antonio. Sed aliud est de his, qui in monasterium ingressi se, & sua tradiderunt: aliud de his, qui solitariam vitam ducentes, se nulli Ecclesiæ tradiderunt* 2. *Illi semel tradita nulli tradere possunt: isti nulli oblata libere testari possunt.*

Corr. Rom. ¶ 1 In testamento] *Longe aliter B. Hieronymus in vita Pauli. Scribit enim beatum Antonium pallio, quod ei donaverat Athanasius, Pauli corpus involvisse, & addit:* ne quid pius hæres ex intestati bonis non possideret, tunicam ejus sibi vendicavit, quam in sportarum modum de palmæ foliis ipse sibi contexuerat.

¶ 2 Tradiderunt.] *Sic est emendatum ex plerisque manuscriptis. Antea legebatur,* tradere possunt.

C. IX.

Item in authenticis f, constitutione 9.

SI qua mulier, aut vir monasticam elegerit vitam, & intraverit monasterium, liberis non extantibus, monasterio, quod ingreditur, res ejus competere jubemus. §. 1.

a *Ans. l.* 2. *c.* 197. b *al. convertendum.* c *al. conversione.* d *al. compleverint.* e *Extra, de testament. c. quia. Ans. l.* 7. *c.* 182. f *Cod. de sacros. Eccles. auth. si qua mulier. Apud Julianum antecess. novell.* 123. *cap.* 56. *coll.* 9. *tit.* 6. *al.* 15. §. *si quæ.*

§. 1. Sed si persona liberos habens, antequam de rebus suis inter eos disponat, monasterium intret, liceat ei postea inter eos dividere, legitima *a* non diminuta: & quod eis non dederit, monasterio competet. §. 2. Sed si omnem substantiam inter filios dividere voluerit, sua persona filiis connumerata, partem sibi retineat, quæ monasterio competere debet. §. 3. Sed si post ingressum moriatur, antequam inter eos dividat, filii legitimam percipiant, reliqua substantia monasterio competente. *In authenticis* b *de Monach. constitut. 5. in collat.* 1. §. 4. Nunc *c* autem cum Monachus factus est, hoc ipso res suas obtulisse videtur, si prius testatus non sit: & exinde judicio ejus cessante, lege disponitur, ut si liberos habeat, in quos aut nihil, aut minus legitima portione quoquo donandi titulo contulerit, eatenus substantiæ monasterio destinatæ detrahatur, ne quid contingat contra liberos iniquum.

C. X. Item ex Novella 123. *d*

NOn liceat parentibus liberos, vel liberis parentes ab hæreditate repellere Monachos factos, quamvis dum Laici fuerant, in causam ingratitudinis inciderint. §. 1. Item non liceat parentibus liberos suos ad solitariam vitam transeuntes abstrahere de monasteriis.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput expresse habetur apud Julianum antecessorem novella 123. c. 59. In quo aliqui Gratianum reprehenderunt, qui hanc Juliani epitomen videre minime potuerant.*

CAUSA XX.

D*Uo pueritiæ annos agentes a parentibus monasterio traditi sunt: unus invitus, alter spontaneus cucullam induit. Ad annos pubertatis venientes, invitus ad secularem militiam rediit, spontaneus monasterium districtius petit.*

1. *Nunc primum quæritur, si in pueritiæ annis traditi cogantur religionis propositum tenere.*
2. *Secundo, si præter voluntatem parentum tonsuram, vel religionis vestem quis in pueritia accipiat, an possit sibi detrahi, an non.*
3. *Tertio, qui præter propriam voluntatem cucullam induerit, an cogatur eam retinere, an non.*
4. *Quarto, si ab uno monasterio in aliud districtius liceat alicui transire.*

QUÆSTIO I.

Q*Uod intra annos pueritiæ traditi, cum adulti fuerint, liberum habeant arbitrium manendi, vel discedendi, probatur auctoritate* nonæ 1 Synodi.

C. I. *Virginitatis professio quo tempore firma esse incipit.*

FIrma autem tunc erit professio virginitatis, ex quo adulta jam ætas esse cœperit, & ea, quæ solet apta nuptiis deputari, ac perfecta. 2

Corr. Rom. ¶ 1 Nonæ] *In nonnullis vetustis exemplaribus est*, octavæ. *Verum in octava ab Hadriano II. habita non habetur, sed in libro B. Basilii de institutis Monachorum Ruffino interprete cap. 8. Similia etiam sunt apud eundem B. Basilium in regulis fusius disputatis cap. 15.*

¶ 2 Ac perfecta) *Hæc non sunt in eo B. Basilii loco.*

Gratian. *Si virginitatis professio tunc incipit esse firma, cum ætas cœperit esse adulta, & religionis professio tunc demum debet esse firma, cum ad adultam ætatem perventum fuerit. Sed hic de illa professione agitur, quæ in annis pueritiæ proprio arbitrio Deo offertur, quam non confirmat parentum consensus. Cæterum, quæ a parentibus Deo offertur professio, inviolatam servari oportet.*

a *al. legitima portione nulli.* b *Novel. 26.* c *Cod. de Episcop. & Cler. authen. nunc autem.* d *Ibid. apud Julianum antecess. c. 59. & 60.*

C. II. *Non licet de monasterio egredi, quem pater, vel mater intra annos infantiæ fecerit ordinari.*

Unde Gregorius *scribit ad Augustinum Anglorum Episcopum.*

ADdidistis *a* adhuc, quod si pater, vel mater filium filiamve intra septa monasterii in infantiæ annis sub regulari tradiderint disciplina, utrum liceat eis, postquam pubertatis *b* annos impleverint, egredi, & matrimonio copulari. Hoc omnino devitamus: quia nefas est, ut oblatis a parentibus Deo filiis voluptatis *c* frena laxentur.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Ivo. Extat in epistola quarta Gregorii III. ad Bonifacium Legatum Germaniæ: & simile habetur in Concilio Vvormaciensi cap. 22.*

C. III. *Aut propria professio, aut paterna devotio Monachum facit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 48.

MOnachum *d* aut paterna devotio, aut propria professio facit. Quicquid horum fuerit, alligatum 1 tenebit. Proinde his ad mundum revertendi intercludimus aditum, & omnes ad seculum interdicimus regressus.

Corr. Rom. ¶ 1 Alligatum) *In duobus Vaticanis Conciliorum codicibus, & Lucensi Regio legitur*, allegatum.

C. IV. *In monasterio perpetuo maneant, qui a parentibus traditi sunt.*

Item Isidorus.

QUicunque a parentibus propriis in monasterio fuerit delegatus, noverit se ibi perpetuo permansurum. Nam Anna Samuelem puerum natum, & ablactatum Deo cum pietate obtulit: qui & in ministerio templi, quo a matre fuerat deputatus permansit, & ubi constitutus est, deservivit.

Corr. Rom. ¶ *Hoc non est inventum in libris B. Isidori: sed Smaragdus in expositione regulæ B. Benedicti cap. 59. hoc idem ex ipso Isidoro refert.*

C. V. *De eodem.*

Item ex regesto Gregorii *lib.* 1. *epist.* 48. *ad Anthemium.*

QUia *e* autem dura est in insulis congregatio Monachorum, etiam pueros in iisdem monasteriis ante XVIII. annorum tempora suscipi prohibemus: vel si qui nunc sunt, tua eos providentia auferat, & in urbem Romanam transmittat. Hoc & in Palmaria, aliisque insulis te per omnia volumus custodire.

C. VI. *Qui a progenitoribus monasterio traditus est, de eo egredi non licet.*

Item ex Concilio Triburiensi.

QUem *f* primogenitores ad monasterium tradiderunt, & in Ecclesia cœpit canere, & legere, nec uxorem ducere, nec monasterium deserere poterit: sed si discesserit, reducatur: si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur, uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

C. VII. PALEA.

Item ex Pœnitentiali Theodori.

INfans pro infante potest dari in monasterio, quamvis alter vocatus *g* sit. Tamen melius est votum solvere. Similiter & pecora æquali pretio (si necesse est) sunt redimenda.

2 ps Gratian. *Ex his auctoritatibus colligitur, quod paterna professio pueros tenet obligatos: nec licebit eis a proposito discedere, quod paterna devotione in puerilibus annis susceperunt. Sed objicitur illud* Leonis Papæ *epist.* 90. *ad Rusticum Episcopum c.* 13. *& 14.*

a *Ivo p. 7. c. 15.* b *al. ad pubertatis.* c *al. voluntatis.* d *Polyc. l. 4. t. 54. Ans. l. 7. c. 186. & l. 8. c. 6. Burch. l. 8. c. 6. Ivo p. 7. c. 30.* e *Extra in regul. c. 1.* f *Burch. l. 8. c. 97. Ivo p. 7. c. 115.* g *forte) votus.*

C. VIII. *Non licet puellis nuptias eligere, quæ spontanea voluntate virginitatis susceperunt propositum.*

PUellæ *a*, quæ non coactæ parentum imperio, sed spontaneo judicio virginitatis propositum, atque habitum susceperunt, si postea nuptias eligunt, prævaricantur, etsi consecratio non accessit, cujus utique non fraudarentur munere, si in proposito permanerent. Ambigi vero non potest crimen magnum admitti, ubi & propositum deseritur, & consecratio violatur. Nam si humana pacta non possunt impune calcari, quid eos *b* manebit, qui corruperint fœdera divini sacramenti?

Gratian. *Cum ergo in principio hujus capituli dicatur*: Puellæ, quæ non coactæ parentum imperio, *datur intelligi, quod si coactæ habitum virginitatis sumpserint, sine prævaricatione ipsum deserere possunt. Sed puella hic nubilis intelligitur, cujus (ut in sequentibus demonstratur) post duodecimum annum est liberum arbitrium: nec in electione propositi cogitur sequi parentum imperium.*

C. IX. *Extra voluntatem propriam retrusi in monasteriis non teneantur.*

Sic & illud intelligendum est, quod est statutum in Synodo habita ab Eugenio Papa II. *c.* 32.

SIcut qui monasteria elegerunt, a monasteriis egredi non permittuntur: ita hi, qui inviti sine justæ offensionis causa sunt intromissi, nisi volentes, non teneantur: quia quod non petunt, non observant. Ideoque tales considerandi sunt magis *c* peccata committere, quam plangere, sicut in decreto sanctissimi Leonis Papæ manifestissime continetur.

C. X. PALEA.

Unde Marcellus Papa.

ILlud autem statuendum esse censemus, ut si in minori ætate filii monasterio oblati fuerint, & *d* sacram tonsuram, vel velamina susceperint, dignum quidem duximus, ut XV. anno a Prælatis moniti *e* inquirantur, utrum in ipso habitu permanere cupiant, an non. Si vero permanere professi fuerint, ulterius pœnitendi locum minime amplecti possunt. Sin autem ad secularem habitum reverti voluerint, redeundi licentia nullo modo denegetur: quia satis inutile est, ut coacta servitia Domino præstentur.

Corr. Rom. ℊ *Notatur nomine Paleæ etiam ab auctore glossæ: sed extat fere in omnibus vetustis, & sine Paleæ nomine.*

3 ps Gratian. *Velamen autem non licet imponere virginibus, nisi certis diebus.*

C. XI. *Non nisi certis diebus velamen imponatur virginibus.*

Unde Gelasius Papa *ad Episcopos per Lucaniam c.* 14. *&* 15.

DEvotis *f* Deo virginibus, nisi aut Epiphaniorum die, aut in Albis Paschalibus, aut in Apostolorum natalitiis sacrum velamen minime imponatur *g*: nisi forsitan (sicut de baptismate dictum est) gravi languore correptis, ne sine hoc munere de seculo exeant, implorantibus non negetur. §. 1. Viduas autem velare Pontificum nullus attentet.

4 ps Gratian. *Tempus quoque consecrationis earum similiter observatur.*

C. XII. *Ante sexagesimum ætatis suæ annum virgines non consecrentur.*

Unde Gregorius *in Regesto lib.* 3. *epist.* 11.

JUvenculas *h* fieri Abbatissas vehementissime prohibemus. Nullam igitur fraternitas tua, nisi sexagenariam virginem, cujus vita *i* hoc, atque mores exegerint, velari permittat.

C. XIII.

Item Ex Concilio Carthaginensi III.

SAnctimoniales ante annum quadragesimum non velentur.

Corr. Rom. ℊ *Sic citatur etiam in omnibus vetustis: sed in nullo Carthaginensi est inventum. Idem vero nonnullis additis habetur in Concilio Agathensi c.* 19.

C. XIV. *Ante vigesimumquintum annum virgines non consecrentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 4.

PLacuit *a*, ut ante XXV. annos ætatis nec Diaconi ordinentur, nec virgines consecrentur: & ut Lectores populum non salutent.

Corr. Rom. ℊ *Antea citabatur ex Concilio Africano IV. sed supra dist.* 77. *c.* placuit *citatur ex Carthaginensi III. ubi habetur.*

C. XV.

Item Pius Papa. *b*

VIrgines *c* non velentur ante XXV. annos; nisi forte necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis: & non sunt consecrandæ *d*, nisi in Epiphania, & in Sabbatho 1 Paschæ, & in Apostolorum natalitiis; nisi causa mortis urgente.

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc inter decreta Pii non est inventum, & abest a tribus vetustis Gratiani exemplaribus. De causis vero, ob quas ante XXV. annos possint virgines velari, agitur in Concilio Milevitano c.* 26. *& Africano c.* 93. *ex quo Africano refertur Capit. l.* 1. *c.* 46.

ℊ 1 Sabbatho) *In uno vetusto legitur*, in albis, *& apud cæteros collectores*, in albis Paschalibus.

5 ps Gratian. *Quamvis autem viduæ velari prohibeantur, viduitatis tamen professio in scriptis ab eis est facienda. Vestis quoque professioni conveniens est eis tradenda, qua ubique utantur.*

C. XVI. *Professionem viduitatis faciant, & habitum sumant religionis, quæ castitatem servare proponunt,*

Unde in Concilio Toletano X. *c.* 4.

VIdua, quæ sanctæ religionis obtinere propositum voluerit, Sacerdoti, vel ministro, ad quem aut ipsa venerit, aut quem ad se venire contigerit, scriptis professionem faciat a se, aut signo, aut subscriptione notatam, continentem, se & religionis propositum velle, & hoc perenniter inviolate servare. Tunc accepta a Sacerdote, vel ministro apta religionis professioni *e* veste, seu in lectulo quiescens, sive in quocunque loco consistens constanter *f* ea utatur, nec diversi coloris, aut diversæ partis eadem sit notabilis vestis, sed religiosa, & non suspecta.

QUÆSTIO II.

1 ps DE *his vero, qui præter voluntatem parentum tonsuram, vel religiosam vestem susceperint, sic definitur in* Concilio Toletano X. *c.* 6.

C. I. *Tonsura, vel vestis religiosa in minori ætate suscepta a parentibus irrita fieri potest.*

SI in *g* qualibet minori ætate, vel religioni debitam vestem, vel religionis tonsuram in utroque sexu filiis aut unus, aut ambo parentes dederint 1 forte, aut nolentibus, aut nescientibus sese susceptam, non mox visam in filiis abdicaverint, sed vel coram se, vel coram Ecclesia

Yy

a *Burch. l.*8. *c.*2. *Ivo p.*7. *c.*20. *Polyc. l.*4. *t.*35. b *al. de eis.* c *al. maxime.* d *al. vel.* e *al. moniti verbis.* f *Polyc. l.*4. *t.*35. *Ans. l.*7. *c.*190. *Burch. l.*8. *c.*15. *Ivo p.*7. *c.*36. *Pann. l.*3. *c.*189. g *al. imponat*) *orig.* h *Polyc. ibid. Ans. l.* 7. *c.* 91. i *al. ætas.*

a *Polyc. l.*2. *t.*27. *Burch. l.*2. *c.*11. *Ivo p.*6. *c.* 31. *Pann. l.* 3. *c.* 30. b *Capit. l.*1. *c.*46. c *Polyc. l.*4. *t.*35. *Burch. l.*8. *c.*18. *Ivo p.* 3. *c.*39. *Pann. l.*3. *c.*190. d *al. offerendæ.* e *al. usui.* f *al. incunctanter.* g *Gregorius III. epist.* 3. *Polyc. l.* 4. *t.* 34. *Burch. l.* 8. *c.* 1. *Ivo p.* 7. *c.* 27. *Pann. l.* 3. *c.* 186.

clesia *a*, palamque in conventu eosdem filios talia habere permiserint, ad secularem reverti habitum filiis ipsis quandoque penitus non licebit, sed convicti, quod tonsuram, aut religiosam vestem aliquando habuerint, mox ad religionis cultum, habitumque revocentur, & sub strenua districtione hujusmodi observantiæ inservire cogantur. §. 1. Parentibus sane filios suos religioni contradere non amplius, quam usque ad quartum decimum 2 eorum ætatis annum licentia poterit esse: postea vero, an cum voluntate parentum, an suæ devotionis sit solitarium votum, erit filiis licitum religionis assumere cultum. §. 2. Quisquis autem vel abolitione tonsuræ, vel secularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, & excommunicationis censuram accipiat, & religioni semper inhæreat.

Corr. Rom. ¶ 1 Dederint forte,] *In Conciliis etiam manuscriptis legitur*, dederint certe aut nolentibus, &c. *In Pannormia vero*, dederint, aut certe nolentibus, &c.

¶ 2 Quartum decimum] *Sic etiam in Pannormia: in uno autem vetusto Gratiani, & Conciliorum codicibus etiam manuscriptis legitur*, usque ad decimum: *apud cæteros vero collectores*, ad duodecim.

C. II. *Usque ad annos XII. paternæ voluntatis puella subjacebit arbitrio.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c.* 24.

PUella *b*, si ante XII. annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumpserit, possunt statim parentes ejus, vel tutores id factum irritum facere, si voluerint. At si annum, & diem id dissimulando consenserint, ulterius nec ipsi, nec ipsa mutare hoc poterunt. §. 1. Si *c* vero in fortiori ætate adolescentula, vel adolescens servire Deo elegerit, non est potestas parentibus prohibendi.

2 pars. Gratian. *Velamen autem nulli Sanctimoniali alteri imponere licet.*

C. III. *Abbatissa præsumens velare virginem, vel viduam excommunicetur.*

Unde Eutychianus Papa *ait* d.

STatuimus *e*, ut si Abbatissa, aut quælibet Sanctimonialis post hanc diffinitionem in tantam audaciam proruperit, ut aut viduam, aut puellam virginem velare præsumat, judicio canonico usque ad satisfactionem subdatur.

3 ps. Gratian. *Hac auctoritate prædicta, & paterna professione docetur adstringi quilibet in puerilibus annis, & præter voluntatem eorum proposito suscepto prohibetur teneri, nisi tonsuram, vel religiosam vestem parentes mox visam abdicaverint. Parvuli vero, dum offeruntur, nonnisi sub multorum testimonio suscipiendi sunt.*

C. IV. *Infantes oblati a parentibus, sub plurimorum testimonio suscipiantur.*

Unde in nona *f* Synodo *legitur*.

OPortet infantes cum voluntate, & consensu parentum, imo ab ipsis parentibus oblatos, sub plurimorum testimonio suscipi: ut omnis occasio maledicti gratia excludatur hominum pessimorum 1.

Corr. Rom. ¶ *Est in eodem libello B. Basilii, & eodem capite, in quo est cap.* firma. *supra ead. q.* 1. *& sequitur continenter post illud.*

¶ 1 Pessimorum.] *In eo libello est* plurimorum.

QUÆSTIO III.

1 ps QUod autem qui invitus propositum religionis susceperit, non sit cogendus ad inviti propositi observationem, *testatur* Leo Papa *epist.* 90. *aliter* 92. *ad* Rusticum Episcopum, *cap.* 12. *dicens*.

a *al.* Episcopo. b *Burch. l.* 8. *c.* 98. *Ivo p.* 7. *c.* 116. *Pann. l.* 3. *c.* 187. *concor.* c *Porro si*] *orig.* d *Concil. Paris. l.* 1. *c.* 43. *Capit. l.* 1. *c.* 76. *concor.* e *Burch. l.* 8. *c.* 17. *Ivo p.* 7. *c.* 38. *Pann. l.* 3. *c.* 194. f *al. octava*.

C. I. *Non potest deseri propositum Monachi sponte susceptum.*

PRopositum *a* Monachi proprio arbitrio & *b* voluntate susceptum deseri non potest absque peccato. Quod enim vovit *c* Deo, debet & reddere. Unde qui relicta singularitatis professione ad militiam, vel ad nuptias devolutus est, publicæ pœnitentiæ satisfactione purgandus est: quia etsi innocens militia, & honestum potest esse conjugium, electionem tamen meliorem *d* deseruisse, transgressio est.

C. II. *Qui religiosum habitum sponte susceptum deserere voluerit, ad ipsum redire cogatur.*

Item ex Concilio Toletano VI. *cap.* 6.

PRoclivis *e* cursus est ad voluptatem, & imitatrix natura vitiorum. Quamobrem quisquis virorum, vel mulierum habitum semel induerit spontanee religiosum, aut si vir deditus Ecclesiæ choro, aut fœmina fuerit delegata puellarum monasterio; in utroque sexu prævaricator ad propositum invitus reverti cogatur; ut vir detondeatur, & puella ad monasterium regrediatur. Si autem quolibet patrocinio desertores permanere voluerint, Sacerdotali sententia, ita a Christianorum cœtu habeantur extorres, ut nec locus 1 eis ullus sit communionis. §. 1. Viduæ quoque (sicut universalis Synodus *f* jamdudum statuit) professionis, vel habitus sui desertrices superiori sententia condemnentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut nec locus] *In libro Conciliorum Lucensi Regio legitur*, ut nec locutio cum eis ulla sit communis. *Reliqui vero codices concordant cum Gratiano. Apud Ivonem est*, ut nec locus eis ullus sit communis.

C. III. *Semel in Clero taxati, vel monasteriis deputati, ad militiam non redeant.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *g*, *cap.* 7.

EOs *h*, qui semel in Clero taxati fuerint, sive in monasterio deputati, decrevimus neque ad militiam, neque ad honores seculares venire. Eos autem, qui hoc ausi fuerint facere, & non ejus rei pœnitere maluerint *i*, ut ad hoc idem revertantur, quod ante obtentu Dei sibi proposuerunt, convenit anathematizari.

2 ps. Gratian. *Cum dicitur, propositum Monachi proprio arbitrio & voluntate susceptum, intelligitur, quod si propria voluntate susceptum non fuerit, observari non cogitur.*

C. IV. *Monasterialibus disciplinis nullus subjiciatur invitus.*

Unde Nicolaus Papa *scribit omnibus Episcopis in regno Ludovici.*

PRæsens *k* Clericus, nomine Lambertus, una cum patre suo, nomine Attho, quondam videlicet Comite, nunc autem Clerico, ad limina Apostolorum properans, adiit præsentiam nostram, asserens, qualiter idem pater ejus in laicali adhuc ordine *l* in prædiis propriis ædificasset duo monasteria, voluntatem gerens, ut post suum decessum præsens ejus filius Lambertus in locum ejus succederet: quem infra teneram ætatem inter octavum & decimum annum constitutum, memoratus pater proprio arbitrio absque regulari institutione extra omnem illius voluntatem cuculla induit. Igitur post quoddam ipsius temporis spatium (ut ipse dicit) Salomon Episcopus cum quibusdam aliis absque patris oblatione, vel Abbatis percepta benedictione, eundem Lambertum monasticum habitum induere fecit (ut ferunt) invitum; & sub hac occasione, paterna, seu materna hæreditate a fratribus suis

a *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Ans. l.* 7. *c.* 187. *Burch. l.* 8. *c.* 8. *Ivo p.* 7. *cap.* 19. *Pann. l.* 3. *c.* 182. b *al. aut.* c *al. vovit quis.* d *al. meliorum*] *al. melioris.* e *Burch. l.* 8. *c.* 14. *Ivo p.* 7. *c.* 35. f *in Tolet.* 4. *c.* 55. g *Et in Aquisgr. c.* 85. *Ex prisca versione.* h *Burch. l.* 8. *c.* 4. *Ivo p.* 7. *c.* 28. i *al. voluerint.* k *Ivo p.* 6. *c.* 356. l *al. habitu.*

suis privatum esse, atque contra omnem (ut dictum est) voluntatem suam, quasi regularem illum Monachum permanere volunt *a*. Super qua re diligenti cura investigantes, etiam sub adjuratione patrem ipsius, si verum diceret, interrogavimus: sed idem pater Attho respondit, se talem habuisse, & habere voluntatem, ut filius suus verus Monachus fieret, & in locum ejus succederet. Sub testificatione autem jurejurando firmavit, quod quando primitus ei cucullam induit, idem Lambertus semper restitit, & nunquam se fieri Monachum consensit; sed demum ab insequentibus monastico habitu violenter est indutus, asserens, quod nunquam regulam aliquam promisit, neque ego, pater ejus, pallio *b* altaris indutum illum obtuli, neque a quocunque Sacerdote, vel Abbate, (ut mos poscit) benedictione percepta regulæ unquam se Monachorum subjectum futurum promisit. Super his omnibus etiam protestatus est præfatus Clericus Attho, quia si eo tempore, tam duræ observantiæ monasticam intellexisset regulam, nunquam eundem filium Lambertum coegisset portare cucullam. §. 1. Quapropter consulte Psalmographi *c* verba recolentes, quibus voluntarie se Deo sacrificare pronuntiat, & voluntaria oris sui beneplacita fieri in conspectu Dei obsecrat, præsentem, ut dictum est, Clericum nomine Lambertum, minime debere existimavimus sub tali violentia fieri Monachum. Quod enim quis non eligit, nec optat, profecto non diligit: quod autem non diligit, facile contemnit. Nullum quippe bonum, nisi voluntarium. Idcirco Dominus *d* non ferendam in via virgam, per quam violentia ulli inferatur, præcepit. Quapropter consultius agetur, si piis suasionibus contemptum mundi & amorem Dei prædicando, quam violentiam inferendo, ad cœlestem amorem illum accenderitis. Unde omnium vestrum charitati hanc nostri Apostolatus mandare decrevimus epistolam, monentes, atque præcipientes, quatenus (si ita verum est, ut isti dicunt) nullus Episcopus, vel Abbas, seu Monachorum reliquorum conventus, monasticis illum regulis invitum subjacere compellat; neque ullo modo fratres ejus per hanc occasionem licentiam habeant paterna, seu materna illum hæreditate privare: sed usque dum divina inspiratione compunctus propria voluntate regulæ se subdat, liceat eum a mundanis & laicalibus remotum vagationibus, vel negotiis, inter religiosos, & Ecclesiasticos viros in canonica degere vita. Non enim putamus (quod absit) Canonicos religiosos a sanctorum Monachorum vita, & consortio sejunctos: quia unusquisque secundum Apostolum *e*, propriam mercedem accipiet secundum laborem suum.

3 pars. Gratian. *Si vero Episcopi, vel Abbatis illecti promissionibus aliqui tonsuram, vel religionis vestem susceperint, ipsi quidem in eo, quod cœperunt, permaneant, res vero eorum hæredibus suis restituantur.*

C. V. *Restituantur hæredibus res eorum, qui ab Episcopis, vel Abbatibus decepti comam deposuerunt.*

Unde in Moguntino Concilio *f legitur.*

CONstituit *g* sane sacer iste conventus, ut Episcopi, sive Abbates, qui non in fructum animarum, sed in avaritiam, & turpe lucrum inhiantes, quoslibet homines circumveniendo totonderunt, & res eorum tali persuasione surripuerunt, pœnitentiæ canonicæ (utpote turpis lucri sectatores) subjaceant. Hi vero, qui illecti comam deposuerunt, in eo, quod cœperunt, perseverare cogantur, res vero eorum hæredibus reddantur.

Corr. Rom. ¶ *De hac citatione dictum est supra 16. q. 7. c. penult.*

QUÆSTIO IV.

1 ps QUod vero ab uno monasterio in aliud districtius transire Monachis liberum sit, *ex Concilio a Triburiensi habetur: in quo sic statutum est.*

C. I. *Non sunt prohibendæ virgines sacræ, quæ causa religionis aliud monasterium adire desiderant.*

VIrgines *b* sacræ, si pro lucro animæ suæ propter districtiorem vitam ad aliud monasterium pergere disposuerint, ibidemque commanere decreverint, Synodus concedit. Si vero fuga disciplinæ alium locum quæsierint, redire cogantur.

Gratian. *Quod de virginibus sacris hoc capitulo statuitur, de Monachis etiam consequenter intelligitur, & de quolibet etiam Clerico.*

2 pars. §. 1. *Sed objicitur illud* Basilii.

C. II. *Vota Monachi sine consensu Abbatis sui irrita sunt.*

MOnacho *c* non licet votum vovere sine consensu Abbatis sui; si autem voverit, frangendum erit.

Corr. Rom. ¶ *Sensus hujus capitis aliquo modo elici potest ex sermone 2. de institutione Monachorum, & cap. 28. monasticarum constitutionum B. Basilii.*

C. III. *Monachum nullus suscipiat, aut ordinet absque Abbatis sui permissu.*

Item illud Agathensis Concilii, *c. 27.*

MOnachum *d*, nisi Abbatis sui aut permissu, aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem, nullus Abbas suscipere aut retinere præsumat: sed ubicunque fuerit, Abbati suo auctoritate canonum revocetur. §. 1. Item *e* Clericis sine commendatitiis literis Episcopi sui, licentia non pateat evagandi. In Monachis quoque præsentis sententiæ forma servetur, quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coerceri. §. 2. Servandum *f* quoque de Monachis, ne eis ad solitarias cellulas liceat a congregatione discedere; nisi forte probatis post emeritos labores, aut propter infirmitatis necessitatem asperior, Abbatis licentia 1 regula remittatur. Quod ita demum fiat, ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub Abbatis potestate, separatas habere cellulas permittantur. Abbati quoque 2 singulas diversas cellulas, aut plura monasteria habere non liceat, nisi tantum propter incursum hostilitatis intra muros receptacula collocare.

Corr. Rom. ¶ 1 Licentia,) *Hæc vox abest a vetustioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, duobusque item Gratiani exemplaribus. In recentioribus autem editionibus Coloniensibus legitur,* asperior ab Abbatibus regula permittatur. *Sed apud Julianum antecessorem novella 123. num. 53. ubi simile habetur, licentia Abbatis requiritur.*

¶ 2 Abbati quoque] *Sic in aliquot Conciliorum editionibus. In aliis autem, præcipue in Coloniensi quatuor tomorum legitur:* Abbatibus quoque singulis diversas cellulas.

Gratian. *Verum hoc intelligendum est de Monachis religiose viventibus, quibus vota specialis abstinentiæ, vel alicujus districtionis, quæ generalem consuetudinem suorum fratrum excedat, sine Abbatis consensu vovere non licet, ne super eos fratres scandalizentur. Causa etiam illorum statutum est hoc, qui regularem disciplinam subterfugientes peregrinationis vota sibi assumunt, quod nec Monacho, nec alicui Clerico licet, ne hac occasione ad secularem conversationem redeat.*

a *al. voluit.* b *al. palla.*] *aliquot manuscript. & Ivo.* c *Psal.* 53. 108. 118. d *Matth.* 10. e 1. *Corinth.* 3. f *In Cabil.* 2. *c.* 7. g *supra* 16. *quæst.* 7. *constituit. Burchard. l.* 8. *cap.* 93. *Ivo p.* 7. *cap.* 111.

a *Simile in Concil. Triburiensi, quod extat, c.* 25. b *Burch. l.* 8. *c.* 34. *Ivo p.* 7. *c.* 42. c *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Burch. lib.* 8. *c.* 9. *Ivo p.* 7. *c.* 32. d *Ivo p.* 3. *c.* 57. e *Ex eodem Concil. cap.* 38. & *Venet. c.* 5. *Pannorm. l.* 3. *c.* 67. f *Concord. Julianus antecess. novell.* 123. *c.* 53.

CAUSA XXI.

Archipresbyter cujusdam Ecclesiæ præposituram alterius accepit, nec priorem vult relinquere: secularium quoque negotiorum procurator efficitur: claris, & fulgidis vestibus se exornans ab Episcopo suo corripitur, relicto officio suo ad secularem judicem habet confugium.

1. *Primum quæritur, an Clericus in duabus Ecclesiis possit conscribi.*
2. *Secundo, si unam voluerit relinquere, an liceat ei ad aliam transire.*
3. *Tertio, an procurationes secularium negotiorum Clericis liceat suscipere.*
4. *Quarto, an claris, & fulgidis vestibus eis ornari expediat.*
5. *Quinto, an ab Episcopo correpti suum officium relinquere, & ad secularem judicem confugere valeant.*

QUÆSTIO I.

In duabus Ecclesiis aliquem connumerari posse septima Synodus *prohibet dicens c.* 15.

C. I. *In duabus Ecclesiis Clericus conscribi nullo modo debet.*

Clericus *a* ab instanti tempore non connumeretur in duabus Ecclesiis. Negotiationis enim hoc est, & turpis *b* lucri proprium, & ab Ecclesiastica consuetudine penitus alienum. Audivimus enim ex ipsa Dominica *c* voce, quod nemo potest duobus dominis servire. Aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, & alterum contemnet. Unusquisque enim secundum Apostolicam *d* vocem, in quo vocatus est, in hoc debet manere, & in una locari Ecclesia. Quæ enim per turpe lucrum in Ecclesiasticis rebus efficiuntur, aliena consistunt a Deo: ad vitæ vero hujus necessitatem studia sunt diversa. Ex his ergo, qui voluerit, acquirat corporis *e* opportuna. Ait enim Apostolus *f*: *Ad ea, quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ.* Et hæc quidem in hac a Deo servanda 1 urbe. Cæterum in villis 2, quæ foris sunt, propter inopiam hominum indulgeatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Deo servanda] *Antea legebatur*, in hac urbe servandum. *Emendatum est ex Anastasii exemplaribus. Græce enim est*, ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει. *Apud Ivonem est*, in hac servanda urbe.

¶ 2 Villis) *Græce est*, χωρίοις, *quod latius patet. Significat enim sæpe regiones.*

Gratian. *Sed duæ Ecclesiæ intelliguntur Ecclesiæ duarum civitatum, in quibus nullus debet conscribi.*

C. II. *De eodem.*

Unde in Chalcedonensi *g* Concilio *c.* 10. *statutum est.*

Clericum *h* in duarum Ecclesiis civitatum eodem tempore conscribi non oportet.

Gratian. *Sed* i *econtra nonnunquam Episcopus civitatis unius efficitur Archiepiscopus alterius civitatis, nec tamen priorem Ecclesiam deserit: sed prior Ecclesia quasi commendata relinquitur, secunda quasi titulata habetur.*

C. III. *In una Ecclesia titulatus alteram sibi commendatam habere potest.*

Unde Leo IV. *scribit.*

Qui plures Ecclesias retinet, unam quidem titulatam, aliam vero sub commendatione retinere debet.

a *Ans. l.* 7. *c.* 98. *Ivo p.* 6. *c.* 31. b *al. commodi*) αἰσχροκερδείας. c *Math.* 6. d 1. *Cor.* 7. e *al.* corpori. f *Act.* 20. g *Et in Aquisgr. c.* 50. h *Burch. l.* 2. *c.* 96. *Ivo p.* 6. *c.* 173. i *Agitur de hac re sup. dist.* 70. *c. fin. &* 16. *q.* 7. *per Laicos.*

C. IV. *Duobus monasteriis unus Abbas præesse non potest. Sic & illud* Agathensis Concilii *a c.* 57. *intelligendum est.*

Unum *b* Abbatem duobus monasteriis præsidere interdicimus.

Gratian. *Potest etiam utrique tanquam titulatæ* c *præesse, sed jure speciali, non communi.*

C. V. *Unus Episcopus duabus præficitur Ecclesiis.*

Unde Gregorius *lib.* 2. *epist.* 13. *seu c.* 52. *ad Agnellum Episcopum.*

Relatio *d* Cleri simul, & populi Tarracinensis 1 nos valde lætificat ob hoc, quod de tua fraternitate bona testatur. Et quia defuncto Petro Pontifice suo, sibi Cardinalem postulant constitui te Sacerdotem, eorum vota necessario complenda esse prævidimus. *& infra.* §. 1. Tota igitur mentis intentione ita lucrum animarum Deo nostro facere festinato, ut digna te merces ante ejus conspectum in die retributionis inveniat. Quicquid vero de prædictæ rebus Ecclesiæ, vel ejus patrimonio, seu Cleri ordinatione, promotioneve, & omnibus generaliter ad eum pertinentibus solerter, atque canonice ordinare, facereque provideris, liberam habebis (quippe ut Sacerdos proprius) modis omnibus facultatem.

Corr. Rom. ¶ *Alia est sententia B. Gregorii, ac Gratianus putare videtur. Hunc enim Agnellum, qui antea Fundorum erat Episcopus, quod ea civitas ab hoste esset vastata, Tarracinæ Cardinalem constituit Sacerdotem, ut in sequenti capite. De qua re notatum est supra dist.* 71. *c.* fraternitatem.

¶ 1 Tarracinensis) *Sic est emendatum ex vetustis, cum in vulgatis esset*, Tarraconensis gentis. *In originali autem legitur*, Tarracinæ degentis.

C. VI.

Idem *ibidem.*

Illud *e* quoque fraternitatem tuam scire necesse est, quoniam sic te prædictæ Tarracinensis Ecclesiæ Cardinalem esse constituimus Sacerdotem, ut & Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinas, nec curam, gubernationemque ejus prætereas: quia ita fraternitatem tuam sæpe dictæ Tarracinensi Ecclesiæ, sicut præfati sumus, præesse præcipimus, ut antedictæ Fundensis Ecclesiæ tibi jura, potestatemve nullo modo subtrahamus.

Corr. Rom. ¶ *In vetustis codicibus hoc est conjunctum superiori, quemadmodum in ipsa epistola, & apud Anselmum.*

Gratian. *Non enim potest utrique præsidere, tanquam titulatæ, sed uni tanquam commendatæ, alteri vero tanquam titulatæ præesse valet.*

QUÆSTIO II.

1 ps *Qui vero relicta sua Ecclesia ad aliam transire voluerit, nequaquam sine dimissoriis literis sui Episcopi suscipiatur.*

C. I. *Sine dimissoriis literis in aliena Ecclesia Clericus non ordinetur.*

Unde in sexta Synodo *f cap.* 17. *legitur.*

Quoniam diversarum Ecclesiarum Clerici suas, in quibus ordinati sunt, Ecclesias relinquentes, ad alios concurrunt Episcopos, & ignorante 1 Episcopo proprio in alienis constituuntur Ecclesiis, ubi contingit 2 eos sine sui examinatione permanere: præcipimus amodo, ut nullus Clericorum omnino, in quocunque gradu sit, licentiam habeat sine dimissoriis literis sui Episcopi in altera constitui Ecclesia. Qui vero hoc amodo non observaverit, ad opprobrium ejus 3, qui ordinaverit eum, deponatur tam ipse, quam qui eum sine ratione susceperit.

Corr.

a *In Conc. Epaunen. c.* 9. b *Burch. l.* 8. *c.* 81. *Ivo p.* 3. *c.* 164. *& p.* 7. *c.* 99. c *al. titulata.* d *Ans. l.* 5. *c.* 28. *Polyc. l.* 1. *t.* 8. e *Ans. ib.* f *Et in* 7. *c.* 10.

Corr. Rom. ¶ 1 Ignorante) *Græce est*, γνώμης δίχα τοῦ οἰκείου Ἐπισκόπου, *id est*, sine sententia proprii Episcopi.

¶ 2 Ubi contingit) *Græce legitur*, ἐκ τούτου τε συνέβη ἀνυποτάκτους αὐτοὺς καταστῆναι, *id est*, atque hinc evenit, ut ipsi reddantur non subjecti.

¶ 3 Ad opprobrium ejus) *Græce est*, ἐπεὶ ὁ μὴ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νῦν παραφυλαττόμενος, ἀλλὰ καταισχύνων, τό γε ἐπ' αὐτῷ, τὸν τὴν χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτεθηκότα, καθαιρείσθω: *id est*, Nam qui a præsenti tempore hoc non observat, sed quantum in se est, eum, qui ipsi manus imposuit, dedecorat, deponatur, &c.

C. II. *Ad aliam Ecclesiam transire Clerico non licet, si propriis ministeriis sua fuerit destituta.*

Item ex Concilio Hispalensi II. *c.* 3.

PLacuit, ut si quis Clericus ministeriis Ecclesiæ propriæ destitutis ad aliam transitum fecerit, compellente, ad quem fugerit, Sacerdote, ad Ecclesiam, quam prius incoluerat, remittatur. Qui vero eum susceperit, nec statim sine ullo nisu exceptionis ad propriam Ecclesiam remittendum elegerit, quandiu eum restituat, communione se privatum agnoscat. Desertorem autem Clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum, aliquo tempore monasterio relegari convenit, sicque postea in ministerium Ecclesiastici ordinis revocari. Nam non poterit in talibus propagationis 1 aboleri licentia, nisi fuerit in eis propter correptionem disciplinæ subsecuta correctio.

Corr. Rom. ¶ 1 Propagationis) *In Conciliorum editionibus, & codicibus Vaticanis partim est*, propagationis, *partim*, pervagationis. *In codice vero Lucensi Regio legitur*, prævaricationis.

Grat. *Objicitur autem illud* Chalcedonens. *a* Concilii *c.* 10.

C. III. *Nihil commune habet cum Ecclesia priori, qui de una ad aliam translatus est.*

2 ps SI quis jam translatus est ab alia Ecclesia in aliam, nihil habeat commune cum priore Ecclesia, sive sub hac Ecclesia constitutis martyriis, sive in parochiis *b*, sive xenodochiis, aut eorum negotiis. Eos vero, qui ausi fuerint post ordinationem hujus magnæ, & universalis Synodi agere, quæ prohibita sunt, statuit sancta Synodus cadere de proprio gradu.

Gratian. *Sed aliud est transferri, aliud propria temeritate transire. Illud Apostolica auctoritate fieri licet, hoc vero omnimodo prohibetur.*

3 ps §. 1. *Sicut autem duabus Ecclesiis unus præponi non debet, ita nec una Ecclesia inter plures dividi valet.*

C. IV. *Una Ecclesia duobus Sacerdotibus dividi non potest.*

Unde in Rhemensi Concilio *legitur*.

SIcut *c* in unaquaque Ecclesia unus Presbyter debet esse, ita ipsa, quæ sponsa, vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures Presbyteros, sed unum tantummodo habebit Sacerdotem, qui eam caste, & sincere regat. Unde interdicimus, ut nullus præsumat Ecclesiam inter duos, vel plures dividere: quia Ecclesia Christi uxor, & sponsa debet esse, non scortum, sicut Calixtus Papa *d* testatur.

4 ps Gratian. *Conductitiis quoque Presbyteris Ecclesia committi non debet.*

C. V. *Conductitiis Presbyteris Ecclesia non committatur.*

Unde Innocentius II. in Synodo *e* Romana *c.* 10.

PRæcipimus etiam, ne conductitiis Presbyteris Ecclesiæ committantur: & unaquæque Ecclesia, cui facultas suppetit, proprium habeat Sacerdotem.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput iisdem verbis repetit Eugenius III. in Concilio Lateranensi, quod extat in Vaticana Bibliotheca.*

a *Et in Aquisgr. c.* 50. b *al. ptochiis*) *orig.* c *Burch. l.* 3. *cap.* 45. *Ivo p.* 3. *c.* 49. *Pann. l.* 2. *c.* 44. d 7. *q.* 1. *sicut.* e *& in Conc. Eugenii III. c.* 10.

QUÆSTIO III.

QUod autem Clerici secularium negotiorum procuratores esse non valeant, *auctoritate* Carthaginensis Concilii I. *probatur, in quo Nicasius* 1 *Episcopus Culasitanus dixisse legitur c.* 6.

Corr. Rom. ¶ 1 Nicasius) *Emendata est hæc inscriptio ex ipso Concilio, & vetustis Gratiani codicibus, cum antea mendose legeretur*, Nicolaus Papa Episcopis Castilianis. *Pertinet autem hic titulus ad cap.* credo. *proxime post Paleam interjectam sequens.*

C. I. PALEA.

PErvenit in sanctam Synodum *a*, quia de eis, qui in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alienarum possessionum conductiones, & seculares causas suscipiunt, & seipsos quidem a ministeriis sanctis per desidiam separant: ad domos autem secularium concurrunt, & substantiarum eorum gubernationes avaritiæ causa suscipiunt. Decrevit igitur sancta, & magna Synodus, neminem deinceps eorum, hoc est, non Episcopum, sive Clericum, aut Monachum conducere possessiones, aut misceri secularibus procurationibus: nisi forte qui legibus ad minorum ætatum tutelas, sive procurationes inexcusabiles attrahantur: aut cui ipsius civitatis Episcopus Ecclesiasticarum rerum commiserit gubernacula: vel orphanorum, aut viduarum, quæ indefensæ sunt, aut earum personarum, que maxime Ecclesiastico indigent adminiculo propter timorem Dei. Si quis vero transgressus fuerit hæc statuta, correctioni *b* Ecclesiasticæ subjaceat.

Corr. Rom. ¶ *Hic idem Canon tertius Concilii Chalcedonensis affertur sup. dist.* 86. *c. fin. ex alia versione. Abest autem hæc Palea a collatis exemplaribus, exceptis duobus.*

C. II. *Qui Clero annexi sunt, secularium possessionum procuratores non fiant.*

CRedo *c* placere suggestionem meam sanctitati vestræ, & displicere vobis, ut qui serviunt Deo, & annexi sunt Clero, accedant ad actiones *d*, seu administrationes, vel procurationes domorum secularium. Gratus Episcopus dixit: Apostolorum statuta sunt, quæ dicunt *e*: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Proinde aut Clerici sint sine actionibus domorum, aut actores sine officio Clericorum. Universi dixerunt: Hoc observemus.

C. III. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c.* 15.

PLacuit *f*, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel Clerici non sint conductores, neque procuratores, neque ullo turpi, vel inhonesto negotio victum quærant: quia respicere debent scriptum esse: *Nemo f militans Deo implicat se negotiis secularibus.*

C. IV. *Secularium negotiorum procurationem Clerici non suscipiant.*

Item ex epistola Cypriani *ad Presbyteros, & Diaconos, & plebem Furnitanorum lib.* 1. *epist.* 9.

CYprianus *h* Presbyteris, & Diaconis, & plebi Furnis consistentibus *i* salutem. Jampridem in Concilio Episcoporum est statutum, ne quis de Clericis, & Dei ministris tutorem, vel curatorem testamento suo constituat *k*: quando singuli divino Sacerdotio honorati, & in Clerico ministerio constituti, non nisi altari, & sacrificiis

a *In Conc. Chalced. c.* 3. *sup. dist.* 86. *pervenit. Burch. l.* 2. *c.* 145. *Ivo p.* 6. *c.* 214. b *al. correptioni.* c *sup. dist.* 54. *magnus. Burch. l.* 2. *c.* 150. d *al. actus.* e 2. *Tim.* 2. f *Ans. l.* 3. *c.* 151. *Burch. l.* 2. *c.* 151. *Ivo p.* 6. *c.* 242. g 2. *Tim.* 2. h *Ivo p.* 6. *c.* 393. i *consistenti.* k *al. nominaverit.*

crificiis deservire, & precibus, atque orationibus vacare debeant. Scriptum est enim a: *Nemo militans Deo obligat se negotiis* b *secularibus, ut possit placere ei, qui* c *se probavit*. & infra. §. 1. Quod Episcopi, & antecessores nostri religiose considerantes, & salubriter providentes censuerunt, ne quis frater excedens ad tutelam, vel curam Clericum nominaret: ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur. Neque enim apud altare Dei meretur nominari in Sacerdotum prece, qui ab altari Sacerdotes, & ministros voluit avocare.

C. V. *Non licet Clericis mollitiis, & secularibus rebus obligari.*

Item ex eadem.

MOllitiis 1, & *d* laqueis secularibus obligari non debent, qui divinis rebus, & spiritualibus occupati, ab Ecclesia recedere, & ad terrenos & seculares actus vacare non possunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Mollitiis,] *Vera lectio est*, molestiis. *Sed quia est initium capitis, non est mutatum, alia autem nonnulla & in hoc, & in antecedenti capite emendata sunt.*

C. VI. *Secularibus negotiis Clerici non alligentur.*

Item ex eadem.

HI *f*, qui in Ecclesia Domini ad *g* ordinationem clericam 1 promoventur, in nullo ab administratione divina avocentur, nec molestiis & negotiis secularibus alligentur 2, sed in honore sportulantium fratrum, tanquam decimas ex fructibus accipientes, ab altari & sacrificiis non recedant, sed die, & nocte cœlestibus rebus, & spiritualibus serviant.

Corr. Rom. ¶ 1 Clericam] *Restituta est vera lectio Cypriani, quam manuscripti vetustissimi codices retinent. Et l. 2. epist. 5. bis. & l. 3. epist. 21. prope finem, in omnibus Cypriani codicibus legitur*, ordinatio clerica, & epistolæ clericæ.

¶ 2 Alligentur:] *Emendatus & locupletatus est hic locus ex Originali impresso, & manuscripto.*

C. VI. *De eodem.*

Item, ut supra, Cyprianus *ibidem.*

SAcerdotium *g* decretum religiose, & necessarie factum servetur a nobis; simul & cæteris fratribus detur exemplum, ne quis Sacerdotes & ministros Dei altari ejus, & Ecclesiæ vacantes, ad seculares molestias devocet. Observari enim de cætero poterit, ne ultra hoc fiat circa personam Clericorum, si quod nunc factum est, fuerit vindicatum.

QUÆSTIO IV.

QUod vero fulgidis & claris vestibus eis ornari non liceat, in septima Synodo jubetur: *in qua sic statutum est, cap.* 16.

C. I. *Corripiantur Clerici, qui unguentis, & claris vestibus, & fulgidis lasciviunt.*

OMnis *i* jactantia, & ornatura corporalis a sacrato ordine aliena est. Eos ergo Episcopos, vel Clericos, qui se fulgidis & claris vestibus ornant, emendari oportet. Quod si in hoc permanserint, epitimio tradantur. Similiter & eos, qui unguentis inunguntur. §. 1. Quoniam vero radice amaritudinis exorta contaminatio facta est in Ecclesia Catholica, Christianos calumniantium hæresis 1, & hi, qui hanc receperunt, non solum imaginarias κ picturas abominati sunt, sed etiam omnem reverentiam repulerunt, eos, qui religiose ac pie vivunt, offendentes (ac per hoc completur in eis, quod scriptum est *l*: *Abominatio est peccatori Dei cultus*.) Igitur si inventi fuerint deridentes eos, qui vilibus & religiosis vestibus amicti sunt, per epitimum corrigantur. §. 2. A priscis enim usque temporibus omnis sacratus vir cum mediocri & vili *a* veste conversabatur. Omne quippe, quod non propter necessitatem suam, sed propter venustatem accipitur, elationis habet calumniam, quemadmodum magnus ait Basilius *b*. Sed neque ex sericis texturis vestem quis variatam induebat, neque apponebat variorum colorum ornamenta in summitate *c* vestimentorum. Audierant enim ex Deifona lingua, quia *qui* d *mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.*

Corr. Rom. ¶ 1 Hæresis,] *Cum antea legeretur*, hæreticorum, *sic est emendatum ex Anastasio, & Ivone, & respondet Græcæ voci*, αἱρεσις: *atque ex iisdem nonnulla alia sunt restituta.*

C. II. *Clerici sive in itinere ambulantes, sive alibi degentes, congruis sibi vestibus utantur.*

Item ex Synodo VI. *c.* 27.

NUllus eorum, qui connumerantur in Clero, vestimentum indecens habeat, sive in civitate degens, sive in itinere ambulans, sed stolis utatur, quæ concessæ sunt Clericis. Si vero quis tale quid fecerit, per unam hebdomadam suspendatur *e*.

C. III. *Non secularibus vestibus, sed ordini suo convenientibus Clerici utantur.*

Item Zacharias Papa *in Synodo Romana, cap.* 3.

EPiscopi, Presbyteri, Diaconi, secularibus indumentis non utantur, nisi, ut condecet, tunica Sacerdotali: sed neque dum ambulaverint in civitate, aut in via, aut in plateis, sine operimento præsumant ambulare, præter si in itinere longo ambulaverint: quia sicut mulier orans in Ecclesia non velato capite deturpat caput suum, juxta Apostoli *f* vocem; ita Sacerdos sine operimento deturpat Sacerdotium suum. Quod si temere præsumpserit contra statuta agere, communione privetur, donec, quæ statuta sunt, adimplere maturet.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Synodus a Zacharia Papa habita extat in Bibliotheca Vaticana, & Regiensi.*

C. IV. *Extra domum sine proprio ornatu Sacerdotes non appareant.*

Item Leo Papa IV. *in Synodo Romana, c.* 12.

SIne *g* ornatu Sacerdotali extra domos Sacerdotales apparere non convenit, ne, ut aliquis secularium, injurias patiantur: sed ea solummodo, quæ per Patres constituta videntur, observet. Contrarius denique inventus, aut desinat, aut canonicæ subjaceat disciplinæ.

C. V. *Careant beneficiis Ecclesiasticis, qui corrigi ab Episcopis contemnunt.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Lateranensi* h *cap.* 4.

PRæcipimus *i*, ut tam Episcopi, quam Clerici in statu mentis, in habitu corporis, Deo & hominibus placere studeant, & nec in superfluitate, scissura 1, aut colore vestium, nec in tonsura intuentium (quorum forma, & exemplum esse debent) offendant aspectum, sed potius quod eorum deceat sanctitatem, præ se ferant: quod si moniti ab Episcopis emendare noluerint, Ecclesiasticis careant beneficiis.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput editum est ab Innocentio II. in Conc. Lateranensi, deinde ab Eugenio III. in Concilio Romano est innovatum.*

¶ 1 Scissura,] *Hæc vox non est in Concilio Innocentii. In Synodo autem Eugenii, in exemplari Gallico legitur*, fissura. *In Vaticano autem*, scissuræ: *& in nonnullis Gratiani vetustis exemplaribus*, fissuræ.

QUÆ-

a 2. *Tim.* 2. b *al. molestiis*. c *al. cui*. d *Dist.* 88. e *Ivo p.* 6. 394. f *Ivo p.* 6. *c.* 395. g *al. ordinatione clerica*. h *al. Sacerdotum*] *vera lectio*. *Ivo p.* 6. *c.* 396. i *Ans. l.* 6. *c.* 195. *Ivo p.* 5. *c.* 135. κ *al. imaginum*. l *Eccl.* 1.

a ἐὐσεμνῆς. b *In reg. brev. c.* 49. c *al. summitatib.* ἐν ταῖς ἄκροις. d *Matth.* 11. ἀφοριζέσθω, *id est segregetur*. f 1. *Cor.* 11. g *Ans. l.* 7. *c.* 162. *Ivo p.* 13. *c.* 7. h *Et Conc. Eugenii III. c.* 2. i *Pann. l.* 8. *c.* 140.

QUÆSTIO V.

SUum vero Episcopum relinquere, & ab officio suo discedere, atque ad secularem Judicem confugere nulli licet.

C. I. *Clericus ad Judicem secularem confugiens de communione Ecclesiæ depellatur.*

Unde in Agathensi Concilio, *c. 8. legitur.*

PLacuit *a*, ut Clericus, si relicto officio suo propter districtionem ad secularem Judicem 1 fortasse confugerit, & is, ad quem recurrit, solatium ei defensionis impenderit, cum eodem de Ecclesiæ communione pellatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Judicem] *Sic in recentioribus Conciliorum Coloniensibus editionibus: sed a vetustioribus, & codicibus Vaticanis, & capitulari abest vox ista.*

C. II. *Presbyter, vel Diaconus ab Episcopo depositus Imperatorem non adeat.*

Item ex Concilio Antiocheno *b*, *cap.* 12.

I. SI *c* quis a proprio Episcopo depositus Presbyter, vel Diaconus, aut etiam si a Synodo quilibet Episcopus fuerit exautoratus, molestiam Imperialibus auribus inferre non præsumat, sed ad majorem Episcoporum Synodum sese convertat, & quæ se putat habere justa, in eorum Concilio alleget, atque ab his de se exspectet, quæ fuerit deprompta sententia. Quod si deficiens pusillanimitate hoc noluerit facere, sed importunus fuerit Imperatori, hujusmodi nullam veniam habeat, neque locum ullius assertionis suæ, nec spem recipiendi gradus habeat in futurum.

C. III. *Non defensetur ab aliquo, qui Episcoporum judicio damnatur.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 2.

II. SI *d* quis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum pro quocunque crimine fuerit damnatus, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus præfuit, sive a quolibet homine defensari: interposita pœna damni pecuniæ, atque honoris; quo nec ætatem, nec sexum excusandum esse præcipimus.

C. IV. *Communione privetur, qui Ecclesiasticæ disciplinæ regulam fugientem dispensare præsumit.*

Item ex Concilio Arelatensi, *c.* 4.

SI forte aliquis Clericorum regulam disciplinæ Ecclesiasticæ subterfugiens, fuerit evagatus, quicunque eum susceperit, & non solum Pontifici suo non reconciliaverit, sed magis defensare præsumpserit, Ecclesiæ communione privetur.

C. V. *Spe reconciliationis careat, qui ab Episcopis condemnatus Imperatorem adierit.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *e c.* 35.

III. SI *f* quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus excommunicatus, in Concilio injuste se queritur condemnatum, ad majorem 1 Episcoporum Synodum revertatur, & eorum inquisitionem, & judicium expectans, si quas se justas causas habere putat, illis exponat. Si autem contempserit, & importans *g* se palatio, aures Principum inquietare voluerit, hic ad nullam veniam poterit pervenire, neque spem futuræ reconciliationis habebit.

Corr. Rom. ¶ 1 Majorem] *Antea legebatur*, majorum Episcoporum Concilium. *Emendatum est ex codice Lucensi Regio, quoniam concordat cum Canone Antiocheno supr. ead.* si quis a proprio: *unde videtur sumptum.*

a *In Cap. l. 6. c.* 143. b *Et in Aquisgran. c.* 74. c *Burch. l. 2. c.* 180. *Ivo p. 6. c.* 225. d *Deusded. p.* 4. e *In Capitulis Synod. Græc. Mart. Bracar. c.* 35. f *Concord. supr. ead. cap. si quis a proprio.* g *al.* importunans] *al.* importunus palatio.

C. VI. *Episcoporum causæ coram Principibus examinari non debent.*

Item Gregorius *Constantinæ* 1 *Augustæ, lib. 4. epist.* 34.

SI *a* Episcoporum causæ mihi commissorum apud piissimos dominos aliorum patrociniis disponuntur, infelix ego in Ecclesia ista quid facio? Sed ut Episcopi mei me despiciant, & contra me refugium ad seculares judices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breviter suggero, quia aliquantulum exspecto, & si ad me diu venire distulerint *b*, exercere in eos *c* districtionem canonicam nullo modo cessabo.

Corr. Rom. ¶ 1 Constantinæ] *In vulgatis, & plerisque manuscriptis legitur*, Constantino Augusto. *Emendatum est ex uno vetusto Gratiani, & altero epistolarum B. Gregorii, licet in editionibus illarum sit*, Constantiæ Augustæ. *Nam uxorem Mauritii Imperatoris, ad quam scribit B. Gregorius, Constantinam vocatam esse testantur Zonaras, Nicephorus, Cedrenus, & Anastasius Bibliothecarius: & Joannes Diaconus in vita B. Gregorii, l. 3. num. 51. referens epistolam, ex qua sumptum est hoc caput, Constantinæ Augustæ scriptam asserit.*

CAUSA XXII.

QUidam Episcopus juravit falsum, quod putabat verum: quo comperto, Archidiaconus ejus juravit se nunquam præstiturum ei obedientiam. Compellitur Archidiaconus ab Episcopo ad exhibendam sibi consuetam reverentiam. Accusatur Episcopus de duplici perjurio, & de eo, quod falsum juravit, & quia Archidiaconum ad pejerandum compellit.

1. *Primo quæritur, an juramentum sit præstandum, an non.*
2. *Secundo, si sit perjurus, qui jurat falsum, quod putabat verum.*
3. *Tertio, si licuit Archidiacono denegare Episcopo consuetam obedientiam.*
4. *Quarto, si constiterit esse illicitum, quod juravit Archidiaconus, an sit servandum.*
5. *Quinto, si constiterit illud servandum esse, an Episcopus sit reus perjurii, qui contra juramentum Archidiaconum suum ire compellit.*

QUÆSTIO I.

1 Ps QUod juramentum præstandum non sit, auctoritate Canonicæ scripturæ probatur. *Ait enim Christus in Evangelio discipulis* d: Sit sermo vester, Est est, non non: quod autem amplius est, a malo est. *Item Jacobus* e *in epistola:* Ante omnia, fratres mei, nolite jurare omnino. *Utraque auctoritate juramentum prohibemur præstare. Sed aliud est ad juramentum sponte accedere: aliud, vel ad asserendam innocentiam suam, vel ad pacis fœdera confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus, quando pigri sunt, credere, quod eis utile est, juramentum offerre. Primum prohibetur, secundum conceditur. Non enim jurare omnino peccatum est.*

C. I. *Juramentum pro fœdere pacis est faciendum.*

Unde in Concilio Toletano VIII. *c. 2. legitur.*

OMne *f*, quod in pacis fœdera venit, tunc solidius subsistit, cum juramenti hoc interpositio roborat. Sed & omne, quod amicorum animos conciliat, tunc fidelius *g* durat, cum eos sacramenti vincula ligant. Omne etiam, quod testibus *h* adstipulatur, tunc verius constat, cum id adjectio jurationis affirmat. Quod si & testis 1 defi-

a *Joan. Diac. l. 3. c.* 51. b *al.* distulerit] *orig.* c in eo] *orig.* d *Matth.* 5. e *Jac.* 5. f *Ivo p. 12. c. 2. Pann. l. 8. c.* 83. g *al.* fixius, h *al.* testis.

deficiat, innocentis fidem sola jurisjurandi taxatio manifestat.

Corr. Rom. ¶ 1 Si & testis) *In vetustioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & uno monasterii Dominicanorum legitur:* Quod etsi gestis deficiat, nocentis fidem &c. *Sed recentiores editiones Colonienses, & codex Lucensis Regius habent, ut Gratianus, & Ivo, & Pannormia.*

C. II. *Juratio non est prohibenda, nec tanquam bonum appetenda.*

Item Augustinus a *super epistolam ad Galatas c. 1. in fine.*

NOn *b* est contra præceptum juratio, quæ a malo est, non jurantis, sed incredulitatis ejus, cui jurare cogitur. Nam hinc intelligitur ita Dominum prohibuisse a jurando, ut, quantum in ipso est, quisque non juret: quod multi faciunt, in ore habentes jurationem, tanquam magnum, aut suave aliquid. Nam utique Apostolus noverat præceptum Domini, & juravit tamen. Non enim audiendi sunt, qui has jurationes esse non putant. Quid enim facient de illa? *Quotidie* c *morior, per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro:* quam Græca exemplaria manifestissimam jurationem esse convincunt. Prohibemur 1 ergo jurare cupiditate, aut delectatione *d* jurandi. Quamvis enim juramentum *e* amplius sit, quam est est, non non, & ideo a malo sit; non tamen a malo tuo, sed infirmitatis, aut incredulitatis eorum, qui non aliter moventur ad fidem.

Corr. Rom. ¶ 1 Prohibemur ergo) *Apud B. Augustinum, & cæteros collectores hic locus ita habet:* Quantum ergo in ipso est, non jurat Apostolus: non enim appetit jurationem cupiditate, aut delectatione jurandi. Amplius enim est, quam est est, non non, & ideo a malo est, sed infirmitatis &c.

C. III. *Pejerare peccatum est, non jurare.*

Item Augustinus *in epist. 154. ad Publicolam.*

IN *f* Novo Testamento dictum *g* est, ne omnino juremus. Quod quidem mihi propterea dictum videtur, non quia verum jurare peccatum est, sed quia pejerare immane peccatum est, a quo longe nos esse voluit, qui omnino ne juremus, admonuit.

C. IV. *In necessariis verum jurare peccatum non est.*

Idem *h sermone 28. al. 30. de verbis Apostoli.*

UT *i* noveritis, verum jurare non esse peccatum, invenimus & Apostolum Paulum jurasse *k*: *Quotidie morior, per vestram gloriam, fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.* Per vestram gloriam juratio est: Non enim sic ait, per vestram gloriam morior, quasi vestra gloria me facit mori, quomodo si diceretur per venenum 1, per gladium, per bestiam, per inimicum, mortuus est; intelligeretur faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno mortuus est.

Corr. Rom. ¶ 1 Per venenum) *Apud B. Augustinum, & Bedam sic legitur:* quomodo si diceret, per venenum mortuus est, per gladium mortuus est, per bestiam mortuus est, per inimicum mortuus est, id est, faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno, & similia: non sic dixit, per vestram gloriam.

C. V. *Nec tanquam bonum appetendum, nec tanquam malum juramentum est vitandum.*

Idem *de sermone Domini lib. 1. c. 30.*

ITa ergo præcepisse Dominum intelligitur, ne juretur, ne quisquam, sicut bonum, appetat jusjurandum, & assiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Qua propter qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrenet se, quantum potest, ut non ea utatur, nisi necessitas *a* cogat: videlicet, cum videt pigros esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi juratione firmetur. Ad hoc itaque pertinet, quod sic dicitur *b*: *Sit autem sermo vester, est est, non non.* Hoc bonum est, & appetendum: *Quod autem amplius est, a malo est*: id est, si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades, quæ infirmitas utique malum est: unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus *c*: *Libera nos a malo.* Itaque non dixit, quod autem amplius est, malum est. Tu enim *d* non malum facis, qui bene uteris juratione.

C. VI. *Jurare non est peccatum.*

Idem *ibidem continenter.*

TU *e* malum non facis, qui bene uteris juratione, quæ etsi 1 non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas, quod utiliter persuades. Sed a malo est illius, cujus infirmitate jurare cogeris.

Corr. Rom. ¶ 1 Quæ etsi] *Apud B. Augustinum post ultima verba capitis præcedentis,* bene uteris juratione, *sequitur continenter,* quæ etsi non bona &c. *quemadmodum & in uno pervetusto Gratiani codice, in quo hæc duo capita non sunt distincta.*

C. VII. *Per Deum jurare permittitur, ne per idola juretur.*

Item Hieronymus *super Hier. ad c. 4.*

ET *f* jurabunt 1, vivit Dominus, in veritate, & in judicio, & in justitia: & benedicent eum gentes, ipsumque laudabunt.) Quomodo ergo Evangelium jurare nos prohibet? Sed hic, *jurabis*, pro confessione dicitur, & ad condemnationem idolorum, per quæ jurabat Israel. Denique auferuntur offendicula, & juratur per Dominum, quodque dicitur: *vivit Dominus,* in Testamento Veteri jusjurandum est, ad condemnationem mortuorum, per quos jurat omnis idololatra.

Corr. Rom. ¶ 1 Et jurabunt) *Apud Hieremiam c. 4. legitur,* & jurabis: *verum quia est initium capitis, non est mutatum: sed paulo post repositum est,* jurabis, *ubi antea legebatur,* juramentum.

C. VIII. *Infirmis jurare conceditur.*

Item Hieronymus *super Matthæum lib. 1. in c. 5.*

COnsidera *g*, quod hic Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per cœlum, & terram, & Hierosolymam, & per caput tuum. Et hoc quasi parvulis fuerat lege concessum, ut quomodo victimas immolabant Deo, ne eas idolis immolarent, sic & jurare permitterentur in Deum: non quod recte hoc facerent, sed quod melius esset Deo id exhibere, quam Dæmonibus.

C. IX. *Excommunicetur Clericus per creaturas pertinaciter jurans.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c. 61. & 62.*

CLericum *h* per creaturas jurantem, acerrime objurgandum, si perstiterit in vitio, excommunicandum. Inter epulas vero cantantem supradictæ sententiæ severitate coercendum decernimus.

C. X. *Clericus deponatur, Laicus anathematizetur per capillum, vel caput Dei jurans.*

Item Pius Papa.

SI *i* quis per capillum Dei, vel caput juraverit, vel alio modo blasphemia contra Deum usus fuerit, si in Ecclesiastico

a *Et Beda. 1. Cor. 15.* b *Sent. 3. dist. 39. Polyc. l. 6. t. 11. Ivo p. 12. c. 3. Pann. l. 8. c. 84.* c *1. Cor. 15.* d *al. dilectione.* e *Matth. 5.* f *Ivo p. 12. c. 4. Pann. l. 8. c. 85.* g *Math. 5.* h *Beda 1. Cor. 15.* i *Polyc. l. 6. t. 11.* k *1. Cor. 15.*

a *necessitatem cum videt) orig.* b *Matth. 5.* c *Matth. 6.* d *al. autem.* e *Ivo p. 12. c. 5. Pann. l. 8. c. 86.* f *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 37. Hier. 4.* g *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 6. Pann. l. 8. c. 87.* h *Burch. l. 2. c. 170. & 175. Ivo p. 6. c. 266. & 261.* i *Burch. l. 12. c. 15. Ans. l. 11. c. 72. Ivo p. 12. c. 72.*

clesiastico ordine est, deponatur; si Laicus, anathematizetur. Et si quis per creaturam juraverit, acerrime castigetur, & juxta id, quod Synodus dijudicaverit, pœniteat. §. 1. Si quis autem talem hominem non manifestaverit, non est dubium, quin divina condemnatione coerceatur. §. 2. Sed si Episcopus ista emendare neglexerit, acerrime *a* corripiatur.

Corr. Rom. ¶ *Simillima his habentur Novella 77. apud Julianum antecessorem, sed non prorsus eadem. Quare apud Ivonem Novellæ locus affertur p. 12. c. 32. hoc autem caput refertur c. 27. ex decretis Pii, quemadmodum & apud Burchardum.*

2 ℘s Gratian. *Quæritur, quis magis teneatur, an ille, qui per Deum, an ille, qui super sacra Evangelia jurat. Huic quæstioni* Joannes Chrysostomus *b respondet, dicens.*

C. XI. *Non est majus per Evangelium, quam per Deum jurare.*

SI *c* aliqua causa fuerit, modicum videtur facere, qui jurat per Deum. Qui autem jurat per Evangelium, majus aliquid fecisse videtur. Quibus similiter dicendum est: Stulti, Scripturæ sanctæ 1 propter Deum sunt, non Deus propter Scripturas.

Corr. Rom. ¶ 1 Sanctæ) *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & originali, & Polycarpo. Antea legebatur,* factæ.

C. XII. *Non solum in altari, vel reliquiis, sed etiam in communi loquela perjurium caveatur.*

Item Hieronymus *d*.

HAbemus *e* in lege Dei scriptum: *Non pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui in vanum.* Ideo admonendi sunt omnes, ut diligenter caveant perjurium, non solum in altari, seu Sanctorum reliquiis, sed etiam in communi loquela.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo citant ex dictis Hieronymi, apud quem non est inventum, sed in Capitularibus lib. 1. cap. 63.*

C. XIII. *Non prohibet Deus jurare, sed pejerare.*

Item Isidorus *sententiarum lib. 2. c. 31.*

NOn *f* est contra Dei præceptum jurare; sed dum jurandi usum facimus, pejurii crimen incurrimus.

C. XIV. *Juratio non est peccatum.*

Item Augustinus *de verbis Apostoli serm. 28. al. 30.*

SI *g* peccatum esset juratio, nec in vetere lege diceretur: *Non pejerabis: reddas autem Domino juramenta* h *tua.* Non enim peccatum præciperetur nobis. *Item infra.* §. 1. Non vobis dicimus, nos non jurare. Si enim hoc dicimus, mentimur. Quantum ad me pertinet, juro, sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus: cum videro non mihi credi, nisi faciam, & ei, qui mihi non credit, non expedire, quod non credit. Hac perpensa ratione, & consideratione librata, cum magno timore dico: *Coram Deo,* aut, *testis est Deus,* aut, *scit Christus,* sic esse in animo meo: & video, quia plus est, id est, quia amplius est, quam est est, non non. Sed quod amplius est, a malo est, & si non a malo jurantis, a malo est non credentis.

3 ℘s Gratian. *Ex præmissis colligitur, quod jurare non est peccatum, non tamen tanquam bonum est appetendum, ne consuetudine jurandi labamur in perjurium. Sed cum dicatur procedere a malo non credentis, videtur, quod etsi jurare peccatum non sit, juramentum tamen recipere malum sit. Sed nomine mali non malitia, sed peccati pœna intelligitur. Ex pœnali enim infirmitate incredulitas illa processit, qua ad jurandum compellimur. Ipsum autem jurare, sicut peccatum non est, ita juramentum ab aliquo recipere malum non est.*

a *al. a Synodo. Burch.* b *Auctor operis imperfecti in Matth. hom. 44. Sent. 3. dist. 39. Polycar. l. 6. tit. 11.* d *Cap. l. 1. c. 63.* e *Burchar. l. 12. c. 2. Ivo p. 12. c. 59. Levit. 19.* f *Polyc. l. 6. t. 12. Burch. l. 12. c. 10. Ivo p. 12. c. 7. Pann. l. 8. c. 88.* g *Ivo p. 12. c. 8. Pannor. l. 8. c. 89. Polyc. l. 6. t. 11.* h *al. jusjurandum tuum.*

C. XV. *Juramentum accipere non prohibemur.*

Unde Augustinus *scribit ad Publicolam epist. 154.*

QUamvis *a* dictum sit, ne juremus, nusquam me in Scripturis sanctis legisse memini, ne ab aliquo jurationem accipiamus.

4 ℘s Gratian. *Sed quæritur, an sit utendum fide ejus, qui per dæmonia jurat. De his ita scribit* Augustinus *eadem epist. 154. ad Publicolam.*

C. XVI. *Licet uti fide ejus, qui, ut eam servet, per dæmonia jurat.*

MOvet *b* te, utrum ejus fide utendum sit, qui, ut eam servet, per dæmonia juraverit. Ubi te volo prius considerare, utrum si quispiam per Deos falsos juraverit, se fidem servaturum, & eam non servaverit, non tibi videatur bis peccasse? Si enim tali juratione promissam servaret *c* fidem, ideo tantum peccasse judicaretur, quia per tales Deos juravit. Illud autem nemo recte reprehenderet, quia fidem servavit. Nunc vero quia & juravit, per quos non debuit, & contra pollicitam fidem fecit, quod non debuit, bis utique peccavit: ac per hoc, qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malam rem, sed ad licitam, & bonam, non peccato ejus se sociat, quo per dæmonia juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit. Neque enim hic eam *d* dico fidem servari, qua fideles vocantur, qui baptizantur in Christo. Illa enim longe alia est, longeque discreta a fide humanorum placitorum, atque pactorum. Veruntamen sine ulla dubitatione minus malum est per Deos falsos *e* veraciter jurare, quam per Deum verum fallaciter. Quanto enim, per quod juratur, magis est sanctum, tanto magis est pœnale perjurium. §. 1. Alia ergo quæstio est, utrum non peccet, qui per falsos Deos sibi jurari facit: quia 1 ille, qui ei jurat, jurat per Deos falsos, quos colit. Cui quæstioni possunt illa testimonia suffragari, quæ ipse commemorasti de Laban *f*, & Abimelech, si tamen Abimelech per Deos suos juravit, sicut Laban per Deum Nachor 2.

Corr. Rom. ¶ 1 Quia ille] *In epistolis B. Augustini excusis legitur,* quam ille, qui ei jurat, falsos Deos colit. *In codice earundem Vaticano,* quando ille, qui ei jurat, falsos Deos colit: *in editione Frobeniana, & apud Ivonem,* quia ille, qui ei jurat, falsos Deos colit.

¶ 2 Nachor] *Sic est emendatum ex loco ipso Genesis, Ivone, & uno vetusto Gratiani codice; in cujus quidem vulgatis erat,* per Deum Sochot: *in B. Augustino autem,* per Deum Jacob.

Gratian. *Sic etiam cum in libro* g *Machabæorum Romani leguntur pacem firmasse cum Judæis, intelligendi sunt jurasse per falsos Deos, sicut & Judæi juraverant per Deum verum. Sic etiam & de juramento, quod fit per creaturas, intelligendum est: quod ipsum quidem jurare per creaturas malum est, quia a Deo prohibitum est; sed servare quod juratur, bonum est, ut evitetur peccatum mendacii, & dolositatis. §. 1. Sed* h *objicitur, quod Joseph, vir sanctus, per creaturas juravit, dum dixit fratribus suis:* Per salutem Pharaonis non exibitis hinc. *§. 2. Sed sciendum est, quod Sancti non tam per creaturas, quam per auctorem creaturarum jurabant: nec in creaturis aliud, quam creatorem ipsarum venerabantur: sicut Joseph, qui per Pharaonem jurando, hoc in eo veneratus est, quod Dei judicio positus erat in infimis* K. *Unde Apostolus* l *ait:* Omnis potestas a Deo est. *Item Christus Pilato* m: Non haberes in me potestatem, nisi esset tibi datum desuper. *Deus autem per creaturas jurare prohibuit, ne vel*

Z z

a *Ivo p. 12. c. 4. Sent. 3. dist. 39. Ans. l. 11. c. 75.* b *Ivo p. 12. c. 35. Pann. l. 8. c. 117. Polyc. l. 6. t. 11.* c *al. custodierit.* d *al. eandem.* e *al. falsum Deum.* f *Gen. 21. & 31.* g *1. Machab. 8.* h *Sent. 3. dist. 39.* i *Gen. 42.* K *al. Memphis.* l *Rom. 13.* m *Jo. 19.*

vel more Gentilium aliquod numen deitatis creaturis inesse crederetur, vel ne creaturas contemptibiles judicando, per eas promissa pro nihilo duceremus. §. 3. *Sed quæritur, quid gravius sit, an per creaturas, an per creatorem jurare fallaciter? Dupliciter enim reus est, qui per creaturas jurat mendaciter; quia & contra prohibitionem jurat, per quod sibi jurare non licet, (a quo peccato est immunis, qui non nisi per creatorem jurat,) & proximum dolo capit, quod facit etiam per creatorem mendaciter jurans. Sed si perjurium tanto magis pœnale est, quanto sanctius illud est, per quod juratur, apparet, quod etsi per creaturas mendaciter jurans dupliciter peccet, graviori tamen se subjicit pœnæ, qui per creatorem jurat mendaciter.*

5 pars. §. 4. *Perjurii autem pœna gravissima est: quam si quis timens, ad confessionem venire noluerit, a fidelium consortio est abjiciendus.*

C. XVII. *Fidelium consortio careat, qui pœnitentiam perjurii agere noluerit.*

Unde Eutychianus Papa.

PRædicandum *a* est etiam, ut perjurium fideles caveant, & ab hoc summopere abstineant, scientes hoc grande scelus esse, & in lege, & in Prophetis, & in Evangelio prohibitum. Audivimus enim quosdam parvipendere hoc scelus, & levem quodammodo perjuris pœnitentiæ modum imponere: qui nosse debent, talem de perjurio pœnitentiam imponi debere, qualem & de adulterio, & de fornicatione, & de homicidio sponte commisso, & de cæteris criminalibus vitiis. §. 1. Si quis vero perpetrato perjurio, aut quolibet criminali peccato, timens pœnitentiam *b* longam, ad confessionem venire noluerit, ab Ecclesia repellendus est, sive a communione, & consortio fidelium, ut nullus cum eo comedat, neque bibat, neque 1 oret, neque in domo sua eum recipiat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, Polycarpus, & Ivo citant ex Eutychiano. Inventum vero est inter quædam capitula Theodulphi Episcopi Aurelianensis ad suos Presbyteros scripta, c. 26. quæ in antiquo codice Romæ habentur.*

¶ 1 Neque oret,] *Additum id est ex Theodulpho, Burchardo, & Ivone.*

QUÆSTIO II.

1 ps QUod autem perjurium sit falsum jurare, facile probatur. *Ait enim* Augustinus *in libro Psalmorum super:* Domini est terra.

C. I. *Pejerat, qui aliter facturus est, quam promittit.*

IN dolo jurat, qui aliter facturus est, quam promittit, cum perjurium sit, nequiter decipere credentem.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic citatur ex B. Augustino in glossa interlin. Ps. 23. in vers.* Nec juravit in dolo, *refertur ex Cassiodoro.*

C. II. *Quod debeat habere comites jusjurandum.*

Item Hieronymus *super Hieremiam, lib. 1. ad c. 4.*

ANimadvertendum *c* est, quod jusjurandum hos habeat comites, veritatem, judicium, atque justitiam. Si ista defuerint, nequaquam erit juramentum, sed perjurium.

Gratian. *Item, qui falsum jurat, mentitur. Mentiendo autem jurare nihil aliud est, quam pejerare.* §. 1. *Cum ergo omnes, qui loquuntur mendacium, perdendi sint, juxta illud Psalmistæ* d: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: *multo magis damnabiles sunt, qui mentiendo pejerare convincuntur: quia nomen Dei sui in vanum assumunt.* §. 2. *Sed e aliud est, falsum jurare, aliud jurare in dolo. Non enim omnis, qui aliter facturus est, quam promittit, in dolo jurat. Licet enim Apostolus aliter facturus esset, quam promitteret Corinthiis in prima epistola, cum ait:* f Veniam ad vos, *non tamen in dolo juravit, aut mendaciter promisit. Ille enim in dolo jurat, aut mendaciter promittit, in cujus mente est, non sic se facturum, ut promittit. Ille autem, qui promittit falsum, quod putat verum, nec in dolo jurat, nec mendaciter promittit.*

C. III. *De eo, qui jurat falsum, quod putat verum.*

Unde Augustinus *de verbis Apostoli, serm. 28. al. 30.*

HOmines *a* falsum jurant, vel cum fallunt, vel cum falluntur. Aut enim putat homo verum esse, quod falsum est, & temere jurat: aut scit, vel putat falsum esse, & tamen pro vero jurat, & nihilominus cum scelere jurat. Distant autem *b* ista perjuria, quæ duo commemoravi. Fac 1 illum jurare, qui verum putat esse, pro quo jurat: verum putat esse, & tamen falsum est: non ex animo iste pejerat *c*, fallitur: hoc pro vero habet, quod falsum est, non pro re falsa sciens jurationem interponit. Da alium, qui scit falsum esse, & dicit verum esse, & jurat tanquam verum sit, quod scit falsum esse. Videtis, quam ista detestanda sit bellua, & de rebus humanis exterminanda. Quis enim hoc fieri velit? Omnes homines talia detestantur. Fac alium, qui putat falsum esse, & jurat tanquam verum sit, & forte verum est. Verbi gratia (ut intelligatis) pluit in illo loco: interrogas hominem, & putat non pluisse, & ad negotium ipsius competit, ut dicat, pluit, sed putat non pluisse: Dicitur ei, vere pluit? vere; & jurat 2: & tamen pluit ibi, sed ille nescit, & putat non pluisse: perjurus est. Interest, quemadmodum verbum procedat ex animo. Ream linguam non facit, nisi mens rea.

Corr. Rom. ¶ 1 Fac illum] *Sic etiam apud Ivonem, & in uno Vaticano codice sermonum B. Augustini, & in Antuerp. editione. Nam in aliis est, facilius jurat.*

¶ 2 Et jurat:] *Addita hæc sunt ex originali, & Ivone, ut locus sit integer. Necesse enim est præcedere juramentum, ut quis perjurus dicatur, cujus juramenti in codicibus Gratiani nulla erat mentio. Alia etiam nonnulla sunt emendata.*

Gratian. *Quia ergo mens hujus non erat rea (nesciebat enim falsum esse, quod juravit esse verum) nec temere, vel negligenter, sed cum magna diligentia videbatur sibi deprehendisse verum, quod juravit falsum, perjurii reus nequaquam est judicandus. Item, quod dicitur, qui falsum jurat, mentitur, non universaliter hoc intelligi debet. Non enim omnis, qui falsum dicit, mentitur: sicut nec omnis, qui mentitur, falsum dicit.*

C. IV. *Non est mentiri, dicere falsum, quod putat verum.*

Unde Augustinus *in Enchiridio c. 22.*

IS *d* autem, qui mentitur, contra id, quod animo sentit, loquitur, voluntate fallendi. §. 1. Et utique verba propterea instituta sunt, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ in alterius quisque notitiam cogitationes suas proferat. Verbis ergo uti ad fallaciam, non ad quod instituta sunt, peccatum est. §. 2. Nec ideo ullum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus aliquando alicui prodesse mentiendo. Possumus enim & furando aliquando alicui prodesse, si pauper, cui palam datur, sentit commodum, & dives, cui clam tollitur, non sentit incommodum: nec ideo tale furtum quisquam dixerit non esse peccatum. & *supra c. 18. §. 3.* Nemo *e* mentiens judicandus est, qui dicit falsum, quod putat verum: quoniam, quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non itaque mendacii, sed aliquando temeritatis arguendus est, qui falsa incautus credit *f*, ac pro veris habet: potiusque e contrario, quantum in ipso est, mentitur ille, qui dicit verum, quod putat falsum. Quantum enim ad animum ejus attinet, quia non quod sentit, hoc dicit,

a *Polyc. l. 6. t. 11. Ans. l. 11. c. 71. Burch. l. 12. c. 14. Ivo p. 12. c. 71.* b *al. pœnitentiæ longam ærumnam.* c *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 22. Pann. l. 8. c. 123.* d *Psal. 5.* e *Sent. ibid.* f *1. Cor. 16.*

a *Sent. 3. dist. 39. Ivo p. 12. c. 39. Pann. l. 8. c. 111.* b *al. tamen.* c *al. perjurat,*] *orig.* d *al. Omnis*] *orig. Sent. 3. dist. 38.* e *Sent. ibid. Pann. l. 8. c. 133. Ivo p. 12. c. 51.* f *incautus credita pro veris habet.*] *orig.*

dicit, non verum dicit; quamvis verum inveniatur esse, quod dicit. Nec ullo modo liber est a mendacio, qui ore nesciens verum loquitur, sciens autem voluntate mentitur. Non consideratis itaque rebus ipsis, de quibus aliquid dicitur, sed sola intentione dicentis, melior est, qui nesciens falsum dicit, quoniam id verum putat, quam qui mentiendi animum sciens gerit, nesciens verum esse, quod dicit.

C. V. *Non mentitur, qui animum fallendi non habet.*

Item Gelasius Papa.

BEatus Paulus Apostolus non ideo (quod absit) fefellisse credendus est, aut sibi extitisse contrarius, quoniam cum ad Hispanos se promisisset iturum, dispositione divina majoribus occupatus ex causis implere non potuit, quod promisit. Quantum enim ipsius voluntatis interfuit, hoc pronuntiavit, quod revera voluisset efficere. Quantum enim ad divini secreta consilii (quæ, ut homo, omnia non potuit, licet spiritu Dei plenus, agnoscere) superna prætermisit dispositione præventus. §. 1. Nec quia B. Petrus Apostolus pro affectu divinæ reverentiæ ipsi Domino respondit a: *Non lavabis mihi pedes in æternum*, fefellisse (quod absit) aut in sua putabitur minime constitisse sententia, quia mox eidem divinæ voluntati cesserit, & quod se dixerat non esse facturum, causis adstrictus humanæ salutis, passus est prona voluntate faciendum.

2 pars. Gratian. *Ille ergo falsum jurando mentitur, qui scit falsum esse, quod jurat. Est enim mendacium (ut Augustinus* b *ait) falsa significatio vocis* c *cum voluntate fallendi. §. 1. Sed cum fallere semper sit voluntatis, falli autem vel infirmitatis, vel temeritatis; gravius autem sit, quod ex voluntate, quam quod ex temeritate, vel infirmitate procedit: aliquando contingit falli vel nullum, vel minimum esse peccatum: aliquando ex ipsa rerum varia consideratione minus esse fallere, quam falli.*

C. VI. *Falli in his, quæ ad fidem non pertinent, aut parvum, aut nullum est peccatum.*

Unde Augustinus *in Enchiridio, c.21.*

IN d quibus e rebus nihil interest ad capessendum Dei regnum, utrum credantur, an non, vel utrum vera sive sint, sive putentur, an falsa: in his errare, id est, aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum, aut si est, minimum esse, atque levissimum.

C. VII. *In his, quæ ad fidem pertinent, gravius est falli, quam alios decipere.*

Idem *in Enchiridio, c.18.*

IN f ipsarum consideratione rerum, quæ dicuntur, tantum interest, quia sive quis fallatur, sive mentiatur, utcunque g falli, quam mentiri, minus est malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem; tamen longe tolerabilius est in his, quæ a religione sejuncta sunt, mentiri, quam in his, sine quorum fide, vel notitia Deus coli non potest, falli.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Augustinum, nec multo aliter apud Ivonem legitur:* In ipsarum autem, quæ dicuntur, consideratione rerum tantum interest, qua in re quisque fallatur, sive mentiatur, ut cum falli, quam mentiri minus sit malum, quantum pertinet ad hominis voluntatem, tamen longe tolerabilius sit in his, &c. *Verum ob glossam in versic.* utcunque, *al.* ubicunque, *non est mutatum.*

3 pars. Gratian. *Item, quod dicitur:* Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: *non de omni mendacio intelligendum est. Sunt enim quædam mendacia, in quibus etsi sit aliqua culpa, non tamen damnabilia sunt: imo tanquam non mendacia habenda sunt. Sunt & alia mendacia, quæ sunt gravioris culpæ, de quibus intelligitur:* Perdes omnes, qui loquuntur mendacium. *§. 1. Ut autem appareat, quæ mendacia sint venialia, & quæ damnabilia, distinguendum est, quot sint genera mendacii.*

C. VIII. *Quot sint genera mendacii.*

De quibus Augustinus *scribit in libro de mendacio, c. 14.*

PRimum a est capitale mendacium, longeque fugiendum, quod fit in doctrina religionis: ad quod mendacium nulla conditione quisquam debet adduci. Secundum autem, ut aliquem lædat injuste, quod tale est, ut & nulli prosit, & obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, ut obsit alteri, quamvis non ad immunditiam obsit corporalem. Quartum, quod fit sola mentiendi, fallendique libidine, quod mirum b mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suaviloquio. His omnibus penitus evitatis, atque rejectis, sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si quispiam pecuniam alicujus injuste 1 tollendam sciens, ubi sit, nescire se mentiatur, quocunque 2 interrogante. Septimum, quod & nulli obest, & prodest alicui: veluti si nolit hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. *& infra ibidem.* Octavum est genus mendacii, quod & nulli obest, & ad hoc prodest, ut ab immunditia corporali aliquem tueatur. *& infra. c. 21.* §. 1. Non est igitur mentiendum in doctrina pietatis: magnum enim scelus est, & primum genus detestabilis mendacii. Non est mentiendum secundo genere, quia nulli facienda est injuria. Non est mentiendum tertio genere, quia nulli cum alterius injuria consulendum est. Non est mentiendum quarto genere, propter mendacii libidinem, quæ per seipsam vitiosa est. Non est mentiendum quinto genere, quia nec ipsa veritas sine c placendi hominibus enuntianda est; quanto minus mendacium, quod per seipsum, quia mendacium est, utique turpe est. Non est mentiendum sexto genere, neque enim recte etiam testimonii veritas pro cujusquam temporali commodo, ac salute corrumpitur: ad sempiternam vero salutem nullus ducendus est opitulante mendacio. *& infra.* Neque septimo genere mentiendum, non enim cujusquam commoditas, aut salus temporalis, perficiendæ fidei præferenda est: nec se quisquam 3 in recte factis nostris tam male moveri sentiat, ut fiat etiam animo deterior, longeque a pietate remotior. *& infra.* Nec octavo genere mentiendum est, quia & in bonis castitas animi pudicitiæ 4 corporis præfertur, & in malis id, quod ipsi facimus, eo, quod fieri sinimus, nobis damnabilius est. §. 2. In his autem octo generibus tanto quisque minus peccat, cum mentitur, quanto 5 magis a primo recedit. Quisquis autem esse aliquod genus mendacii, quod peccatum non sit, putaverit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitratur aliorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Injuste] *Abest ab originali vox ista, pro qua in duobus Gratiani codicibus legitur,* juste.

¶ 2 Quocunque interrogante] *Addita hæc sunt ex originali.*

¶ 3 Se quisquam] *Apud B. Augustinum, & Ivonem est:* Nec si quisquam in recte factis nostris tam male movetur, ut fiat etiam animo deterior, longeque a pietate remotior, propterea recte facta deferenda sunt. *Sed ob glossam in vers.* recte factis, *non est mutatum.*

¶ 4 Pudicitiæ] *Apud eosdem habetur,* pudicitia corporis: & in malis id, quod ipsi facimus eo, quod fieri sinimus, majus est. *Sed eadem causa obstitit, ne mutaretur.*

¶ 5 Quanto magis] *In originali legitur,* quanto emergit ad octavum: tanto amplius, quanto devergit ad primum. *Sed erat glossa in vers.* recedit.

 C. IX.

a *Joan.* 13. b *In libro ad Consentium contra mendacium cap.* 12. *Ivo p.* 12. *c.* 48. *Pannorm. l.* 8. *c.* 125. c *abest ab orig.* d *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ivo p.* 12. *c.* 45. *Pann. l.* 8. *c.* 132. e *al. quibusdam*] *orig. Ivo p.* 12. *c.* 51. f *al. ubicunque.* g *Psal.* 5.

a *Sent.* 3. *dist.*38. *Ivo p.* 12. *c.*1. *Pann. l.* 8. *c.*124. b *merum*] *orig.*] *al. verum.* c *al. causa.*

C. IX. *Non licet alicui humilitatis causa mentiri.*
Item Augustinus *de verbis Apostoli serm.* 31. *al.* 29.

CUm *a* humilitatis causa mentiris, si non eras peccator, antequam mentireris, mentiendo efficeris, quod evitaveras. Veritas in te non est, nisi te ita dixeris peccatorem, ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, ut quod es, dicas. Nam quomodo est humilitas, ubi regnat falsitas?

C. X. *De eodem.*
Item Gregorius *lib.* 26. *Moralium e c.* 2. *al.* 3.

INcaute sunt 1 humiles, qui se mendacio illaqueant.

Corr. Rom. ¶ 1 Incaute sunt] *Sic in plerisque manuscriptis. Vulgata lectio erat,* incauti sunt homines. *Integer autem B. Gregorii locus sic habet:* Incaute sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant, imo mentiendo superbiunt: quia contra veritatem se erigunt, quam relinquunt.

C. XI. *Non licet mentiri, ut arrogantia vitetur.*
Item Augustinus *super Joannem tractatu* 43.

NOn ita caveatur arrogantia, ut veritas relinquatur.

C. XII. *Non omne mendacium æque peccatum est.*
Idem *in Enchiridio c.* 18.

MIhi *b* autem videtur peccatum esse quidem omne mendacium, sed multum interesse, quo animo, & quibus de rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat ille, qui consulendi, quomodo ille, qui nocendi voluntate mentitur: nec tantum nocet, qui viatorem mentiendo in adversum *c* iter mittit, quantum is, qui viam vitæ mendacio fallente depravat.

Corr. Rom. ¶ *Nonnulla in hoc capite sunt inducta, & alia emendata ex B. Augustino, & Ivone.*

C. XIII. *Non est aliquo modo quilibet decipiendus.*
Item Augustinus *in libro de conflictu vitiorum, atque virtutum c.* 19.

NEc *d* artificioso mendacio *e*, nec simplici verbo oportet decipere quenquam: quia quomodolibet 1 mentitur quis, occidit animam.

Corr. Rom. ¶ 1 Quomodolibet] *In ipso libello legitur,* quolibet artis modo mentiatur, os, quod mentitur, occidit animam. *Sed Ivo cum Gratiano concordat.*

C. XIV. *Pro temporali vita alicujus, perfectus mentiri non debet.*
Item Augustinus *in quinto Psalmo ad versic.*
Perdes omnes, qui loquuntur.

NE *f* quis arbitretur, perfectum, & spiritualem hominem pro ista temporali vita, in cujus morte non occiditur sive sua, sive alterius anima, debere mentiri. Quoniam aliud est mentiri, aliud est verum occultare: siquidem aliud est falsum dicere; aliud verum tacere; ut si quis forte vel ad istam visibilem mortem non vult hominem prodere, paratus esse debet verum occultare, non falsum dicere, ut neque prodat, neque mentiatur, ne occidat animam suam pro corpore alterius. & *infra.* §. 1. Duo *g* sunt omnino genera mendaciorum, in quibus non est magna culpa, sed tamen non sunt sine culpa; cum aut jocamur, aut, ut proximis prosimus, mentimur. Illud primum in jocando ideo non est perniciosissimum, quia non fallit. Novit enim ille, cui dicitur, joci causa esse dictum. Secundum autem ideo minus *h* est, quia retinet nonnullam benevolentiam. §. 2. Illud vero, quod non habet duplex cor, nec mendacium quidem dicendum est, tanquam verbi gratia, si cui gladius commendetur, & promittat se redditurum, cum ille, qui commendavit, poposcerit; si forte gladium suum repetat furens, manifestum, est tunc non esse reddendum, ne vel se occidat, vel alios, donec ei sanitas restituatur. Hic ideo non habet duplex cor, quia ille, cui commendatus est gladius, cum promittebat se redditurum poscenti, non cogitabat furentem posse repetere. & *infra.* §. 3. Manifestum 1 est non esse culpandum, aliquando verum tacere; falsum autem dicere, non invenitur concessum esse perfectis.

Corr. Rom. ¶ 1 Manifestum] *Apud B. Augustinum hæc antecedunt:* Verum autem occultavit & Dominus, cum discipulis nondum idoneis dixit: *Multa a habeo vobis dicere, sed nunc non potestis portare illa*; & Apostolus Paulus, cum ait: *Non b potui loqui vobis, quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus.* Unde manifestum est &c.

C. XV. *Nostro peccato alterius saluti consulere non debemus.*
Idem *in libro contra mendacium c.* 17.

FAciat *c* homo etiam pro temporali hominum salute, quod potest. Cum autem ad hunc articulum ventum fuerit, ut tali saluti consulere, nisi peccando, non possit, jam se existimet non habere, quid faciat, quando id reliquum esse perspexerit, quod non 1 recte faciat.

Corr. Rom. ¶ 1 Non) *Addita est negatio ex originali, & Ivone: neque enim glossa impediebat.*

C. XVI. *De eodem.*
Item Isidorus *in Synonymis d c.* 10.

OMne *e* genus mendacii summopere fuge: nec casu, nec studio loquaris falsum: nec ut præstes, mentiri studeas, nec qualibet fallacia vitam alicujus defendas. Cave mendacium in omnibus.

C. XVII. *De eodem.*
Item Augustinus *in libro de mendacio c.* 6.

SI quis ad te confugiat, qui mendacio tuo possit a morte liberari, non es mentiturus. Os enim *f*, quod mentitur, occidit animam. & *infra.* §. 1. Cum ergo mentiendo vita æterna amittitur, nunquam pro cujusquam vita temporali mentiendum est.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a plerisque vetustis, & in duobus est cum nomine Paleæ.*

C. XVIII. *Non reputantur mendacia, cum ea, quæ non sunt, joco dicuntur.*
Item Augustinus *in libro quæst. q.* 145. *Gen.* 44.

QUod *g* autem ait fratribus suis Joseph; *Nesciebatis, quia augurio auguratur homo, qualis ego?* de hoc augurio etiam mandavit eis dicendum per hominem suum: quid sibi velit, quæri solet. An quia non serio, sed joco dictum est, ut exitus docuit, non est habendum mendacium? Mendacia enim a mendacibus serio aguntur, non joco. Cum autem, quæ non sunt, tanquam joco dicuntur, non deputantur mendacia.

Gratian. *Sed in vetere Testamento multa permittebantur, quorum exemplis hodie uti non licet.*

C. XIX. *Veterum exemplo mentiri non licet.*
Unde Gregorius *lib.* 18. *moral. c.* 3. *al.* 4.

SI quis per vetus Testamentum vult suum tueri mendacium, quia minus illic quibusdam fortasse nocuerit, dicat necesse est, rerum alienarum raptum, & retributionem injuriæ, quæ infirmis illic concessa sunt, sibi nocere non posse. Quæ omnia cunctis liquet, quanta animadversione veritas insequitur, quæ nobis jam significationis suæ umbra postposita, in vera carne declaratur.

C. XX.

a *Ivo p.*12. *c.*42. *Pann. l.*8. *c.*128. b *Ivo p.*12. *c.*51. c. *al. diversum.* d *Ivo p.* 12. *c.*44. e *al. ingenio.* f *Ans. l.*11. *c.*79. *Ivo p.* 12. *c.*46. *Pann. l.*8. *c.*130. g *In Conc. Toletano* 8. *c.*2. h *al. mitius.*

a *Job.* 1. b 1. *Cor.* 3. c *Ivo p.*12. *c.*48. *Pann. l.* 8. *c.* 126. d *Capit. de mendacio in recen. impress. & simile l.* 2. *de summo bono c.* 20. e *Ivo p.* 12. *c.*49. *Pann. l.* 8. *c.* 126. f *Sap.* 1. g *Ivo p.*12. *cap.* 43. *Pann. l.* 8. *c.* 129.

C. XX. *Obstetrices de pietate remuneratæ, de mendacio sunt punitæ.*

Idem eod. libro cap. 2. al. 4.

SI *a* quælibet culpa sequenti solet pia operatione purgari, quanto magis hæc facillime abstergitur, quam mater boni operis pietas ipsa comitatur? Nonnulli vero de obstetricum fallacia conantur asserere, hoc mendacii genus non esse peccatum, maxime quod illis mentientibus scriptum *b* est: *quia ædificavit illis Dominus domos*. In qua magis recompensatione cognoscitur, quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces, quæ eis in æterna potuit vita retribui, præmissa *c* culpa mendacii, in terrenam est recompensationem declinata.

Gratian. *Abraham quoque loquens ad pueros suos ait* d: Sedete hic cum asino: ego, & puer illuc usque pertransibimus: & cum adoraverimus, revertemur ad vos: *licet aliud se facturum deliberaret, tamen excusatur a mendacio. Unde Ambrosius in libro de Patriarchis.* Prophetavit e Abraham, quod ignorabat. Ipse solus disponebat redire immolato filio. Sed Dominus per os ejus locutus est, quod parabat. Captiose autem loquebatur cum servulis, ne cognito negotio, aut impediret aliquis, aut gemitu obstreperet, aut fletu.

ps §. 1. *Quandoque aliquid jubendo significamus velle fieri, quod tamen fieri nolumus, sed experimentum obedientiæ quærimus: sicut Abraham a Deo tentatus legitur* f, *cum jussus est immolare filium, quem Dominus nolebat ab eo occidi. Unde in eodem libro idem* g *Ambrosius:* Non enim volebat Deus immolari a patre filium; nec impleri hoc munus volebat, qui ovem pro filio immolandam obtulit: sed tentabat affectum patris, si Dei præcepta præferret filio. & *infra*. Non injicias, *inquit*, manum in puerum, neque facias ei quicquam. & *infra*. Affectum tuum inquisivi, non factum exegi: tentavi mentem tuam, si etiam filio dilectissimo non parceres propter me. Non aufero, quod donavi ipse: nec hæredem invideo, quem largitus sum non habenti.

C. XXI. *Simulatio utilis est, & in tempore assumenda.*

Item Hieronymus *in epist. ad Galatas c. 2.*

UTilem simulationem, & in tempore assumendam, Jehu Regis Israel nos doceat exemplum; qui cum non potuisset interficere Sacerdotes Baal, nisi se finxisset velle idolum colere, dixit *h*: *Congregate mihi omnes Sacerdotes Baal. Si enim Rex Achab servivit Baal in paucis, ego serviam ei in multis.* Et David *i*, quando mutavit faciem suam coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Nec mirum quamvis justos homines, tamen aliqua simulare pro tempore ob suam, & aliorum salutem: cum & ipse Dominus noster non habens peccatum, nec carnem peccati, simulationem peccatricis carnis assumpserit, ut condemnans in carne peccatum, nos in se faceret justitiam Dei.

Gratian. *Ecce quæ mendacia sunt venialia, & quæ damnabilia. §. 1. Sed quæritur, quare dicat Augustinus, non esse mentiendum pro temporali vita alicujus: cum Abraham* k *descendens in Ægyptum rogaverit Saram, ut sororem ejus se esse mentiretur, dicens:* Novi, quod pulchra sis mulier, & quod cum viderint te Ægyptii, dicturi sunt, uxor illius est, interficient me, & te reservabunt. Dic ergo, obsecro te, quod soror mea sis, ut bene sit mihi propter te, & vivat anima mea ob gratiam tui. *Sed Abraham non mendacium dici, sed verum taceri voluit.*

C. XXII. *Quomodo Abraham excusetur a mendacio, qui Saram sororem suam esse dixit.*

Unde idem Augustinus *ait in quæst. Gen. q. 26.*

QUæritur, cur Patriarcha mentiri voluit, ut diceret Saram sororem suam, & non potius Deo commisit: qui si vellet, ejus pudicitiam apud Pharaonem servare posset. Sed veritatem voluit celari, non mendacium dici. Soror enim dicitur, quia filia fratris erat. Et in hoc ostenditur, quod nemo debet tentare Deum suum, dum habet, quod rationabili consilio faciat. Fecit *a*, quod potuit, quod non potuit, Deo commisit, in quem speravit: nec eum fides, aut spes fefellit. Si autem interrogatus illam fœminam indicasset uxorem, duas res tuendas committeret Deo, & vitam suam, & uxoris pudicitiam.

Corr. Rom. ¶ *In quæstione ipsa vigesima sexta non sunt omnia verba hujus capituli: sed confectum est etiam ex lib. 22. contra Faustum, & contra Secundinum, & ex aliis locis.*

Gratian. *Item opponitur, quod Jacob* b *mentiendo & sibi profuit, & alii nocuit, nec tamen reprehenditur, sed commendatur. Sed Jacob dicendo se esse Esau primogenitum non est mentitus. Non enim dixit se esse primogenitum nascendo, sed jus primogenituræ, illo vendente, rite adeundo. Sic & Christus Joannem dixit* c *esse Heliam, non persona, sed imitatione virtutis. Erat ergo Jacob Esau, non nascendo, ut diximus, sed emptione primogenituræ, de non primogenito in primogenitum transeundo: sicut & ipse Esau primogenita vendendo, de primogenito non primogenitus fieri meruit. Sic & Judæi, cum essent filii Abrahæ carne, quia non fuerunt filii ejus imitatione, non deputantur inter filios Abrahæ, sed dicuntur filii Diaboli; cujus filii sunt, non nascendo, sed imitando. Unde a Domino audire meruerunt* d: Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite: nunc autem quæritis me interficere, hominem, qui veritatem locutus sum vobis. Hoc Abraham non fecit. Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri facere vultis. §. 1. *Econtra Gentiles, cum secundum originem carnis ab Abraham essent alieni, tamen imitatione fidei, & justitiæ successerunt in filios Abrahæ. Unde ab Apostolo* e *dicitur eisdem:* Si autem Christi, ergo Abrahæ semen estis. *Hinc idem Apostolus scribens* f *Romanis ait:* O tu Judæe, si circumcidaris, nec legem observes, circumcisio tua præputium facta est: quomodo & præputium, si justitias legis custodiat, in circumcisionem reputatur. *Præfertur ergo, ut ex præmissis colligitur, imitatio operis origini carnis. Veraciter ergo, non mendaciter Jacob se dixit Esau esse: nec mentiendo, sed verum dicendo sibi profuit, alteri vero non nocuit; quia benedictionem sibi debitam accepit, non alienum* g *surripuit. §. 2. Episcopus vero iste, de quo agitur, etsi falsum juravit, tamen quia, ut supra dictum est, ream* h *linguam non facit, nisi rea mens, nequaquam reus perjurii habetur. Probatur hoc etiam exemplo Saulis, qui cum esset pugnaturus contra Philistæos, juravit se interfecturum, quicunque ante solis occasum comederet. Jonathas* i *autem filius ejus non audito Regis juramento, cum pugnando magnam hostium stragem dedisset, & salutem fecisset in Israel, fame laborans, vidit favum mellis, quem regia virga, quam gestabat in manibus, accepit, & comedit: statimque oculi, quos fere fames clauserat, aperti sunt, & facies ejus exhilarata est. Quo comperto, Saul voluit eum dare neci: sed precibus, & pia populi supplicatione placatus mortis revocavit sententiam, ne interficeretur ille, per quem salus data erat in Israel, & quo pugnante de manibus hostium populus ille liberatus fuerat. Ecce Saul falsum juravit, quia quod jurejurando se facturum decrevit, precibus populi revocatus* k *non fecit. Nec tamen perjurii reus arguitur: quia, quantum in ipso fuit, quod juravit, implevit, dum sententiam mortis in filium dedit, quam non carnali affectu, sed populi supplicatione revocavit.*

QUÆSTIO III.

C*Um ergo, ut ratione, & exemplo monstratum est, Episcopus reus perjurii non esset, consueta obedientia ab Archidia-*

a Ivo p. 12. c. 41. b Exod. 1. c al. pro admissa. d Gen. 22. e l. 1. de Abraham. c. 8. f Gen. 22. g ibid. in principio capitis 81. h 4. Reg. 10. i 1. Reg. 21. k Gen. 12.

a Lib. 22. contra Faustum c. 36. 33. & rursus 36. b Gen. 22. & 25. c Matth. 11. d Joan. 8. e 1. Cor. 4. f Rom. 2. g alienam. h Sup. ead. homines. i 1. Reg. 21. k al. provocatus.

chidiacono sibi denegari non debuit: cum etiamsi criminosum illum esse constaret, ante diffinitivam tamen sententiam, ut supra monstratum est, nulli Clericorum suorum ab eo liceret discedere. Consta t ergo illicitum esse, quod Archidiaconus juramento firmavit. Unde merito quæritur, an debeat servari, vel non.

QUÆSTIO IV.

1 ps QUod autem illicita juramenta servari non debeant, in Toletano Concilio VIII. *cap.* 2. *legitur: in quo sic statutum est.*

C. I. *Melius est vota stultæ promissionis non implere, quam crimen committere.*

SI *a* publicis sacramentorum gestis (quod Deus avertat) a quibuslibet illicita, vel non bona extitisset *b* conditio allegata, quæ aut jugulare animam patris, aut agere compelleret stuprum sacratissimæ virginis: nunquid non tolerabilius esset stultæ promissionis vota rejicere, quam per inutilium promissorum custodiam, exhorrendam criminum implere mensuram?

C. II. *Aliquando non expedit promissum servare sacramentum.*

Item Ambrosius *de officiis, lib.* 1. *cap.* 50. c

ESt *d* etiam contra officium nonnunquam solvere promissum, sacramentum custodire 1: Ut Herodes, *e* qui juravit, quoniam, quicquid petitum esset, daret filiæ Herodiadis: & necem Joannis præstitit, ne promissum negaret.

Corr. Rom. ¶ 1 Custodire:] *Addita est vox ista ex originali, & Concilio Toletano, in quo refertur.*

Gratian. *Item in sermone* S. Augustini *f Episcopi de Decollatione S. Joannis Baptistæ, qui sic incipit: Cum S. Evangelium legeretur.*

C. III. *Pietas fuit, quod David Nabal, sicut juraverat, non occiderit.*

QUod *g* David juramentum per sanguinis effusionem non implevit, major pietas fuit. Video 1 David pium hominem, & sanctum in temerariam jurationem cecidisse, & maluisse non facere, quod juraverat, quam jurationem suam fuso hominis sanguine implere.

Corr. Rom. ¶ 1 Video] *Hæc sunt verba B. Augustini in eo sermone. Antecedentia autem videntur summa quædam: nec sunt apud Ivonem, aut in Pannormia.*

C. IV. *De eodem.*

Idem *ibid.*

JUravit *h* David temere; sed non implevit jurationem majori pietate. *& infra.* §. 1. Ecce sanctus David non quidem iratus sanguinem hominis fudit: sed eum falsum jurasse negare quis poterit? De duobus peccatis elegit minus: sed minus fuit illud in comparatione majoris. Nam per seipsum appensum, magnum malum est, falsa juratio.

C. V. *Turpia vota servanda non sunt.*

Item Isidorus *in synonymis* i, *libro secundo* 1.

IN κ malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum: quod incaute vovisti, ne facias. Impia enim est promissio, quæ scelere adimpletur.

Corr. Rom. ¶ 1 Secundo.] *Etiam B. Braulius in vita Isidori memorat duos synonymorum libros. Et in synonymis, quæ nuper cum aliis Isidori operibus sunt Parisiis impressa, facile locum haberet divisio in duos libros. Nam ex posteriore parte videtur sumptus libellus de norma vivendi, qui in eodem Parisino codice habetur. Alter autem libellus de contemptu mundi, qui & ibidem, & antea Antverpiæ, & olim Venetiis sub hoc titulo,* Isidorus de homine & ratione deflente, & de homine, & ratione consolante, *impressus est, videtur epitome quædam synonymorum.*

C. VI. *Non est observandum juramentum, quo malum incaute promittitur.*

Item Beda *in homil. a* 44. *in Natali Decollationis S. Joannis.*

SI *b* aliquid forte nos incautius jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, libere illud consilio salubriore mutandum noverimus, ac magis instante necessitate pejerandum nobis, quam pro vitando perjurio in aliud crimen gravius esse divertendum. Denique juravit David *c* per Dominum occidere Nabal virum stultum, & impium, atque omnia, quæ ad illum pertinerent, demoliri. Sed ad primam intercessionem Abigail fœminæ prudentis mox remisit minas, revocavit ensem in vaginam, neque aliquid culpæ se tali perjurio contraxisse doluit.

C. VII. *De duobus malis, minus eligi oportet.*

Idem *ibid.*

NOn *d* solum in jurando, sed in omni, quod agimus, hæc est moderatio solertius observanda: ut si in talem forte lapsum versuti hostis inciderimus insidiis, ex quo sine aliquo peccati contagio surgere non possimus, illum potius evadendi aditum petamus, in quo minus periculi nos perpessuros esse cernimus.

C. VIII. *Tolerabilius est juramentum non implere, quam quod turpe est facere.*

Item Ambrosius *de officiis, lib.* 3. *c.* 12. e

UNusquisque *f* simplicem sermonem proferat: vas suum in sanctificatione possideat: nec fratrem suum circumscriptione verborum inducat: nihil promittat inhonestum: aut si promiserit, tolerabilius est promissum non facere, quam facere, quod turpe sit. Sæpe *g* plerique constringunt seipsos jurisjurandi sacramento, & cum ipsi cognoverint, promittendum non fuisse, sacramenti tamen contemplatione faciunt, quod spoponderunt: sicut de Herode supra scripsimus, qui *h* saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter solvit. Turpe, quod regnum pro saltatione promittitur; crudele quod mors Prophetæ pro jurisjurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisset perjurium sacramento *i*? Si tamen perjurium possit dici, quod ebrius inter vina juraverat, quod eviratus 1 inter saltantium choros promiserat. Infertur disco Prophetæ caput, & hoc æstimatum est fidei esse, quod amentiæ fuit. *& post pauca de Jephte* κ *disserens.* §. 1. Miserabilis, *inquit*, necessitas, quæ solvitur parricidio. Melius est non vovere, quam vovere id, quod sibi is, cui promittitur, nolit exolvi. *& post paululum.* §. 2. Non semper igitur promissa solvenda omnia sunt. Denique *l* ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut Scriptura indicat.

Corr. Rom. ¶ 1 Eviratus] *Emendatum est ex B. Ambrosio, & Ivone. Antea enim legebatur,* & juratus.

C. IX. *Incommutabilis Deus quandoque suæ mutat statuta.*

Item ex Concilio Toletano VIII. *c.* 2.

INcommutabilis, eademque semper existens Dei natura, parcens sua sæpe in sacris literis legitur mutasse promissa, & pro misericordia temperasse sententiam. Unde quamlibet sit impassibilis, atque immutabilis, ejusdemque Deitatis, licet sint dicta firmissima, crebro tamen ejus, &

a *Ivo p.* 12. *c.* 9. *Pann. l.* 8. *c.* 90. b *al. extitisse conditio allegatur.* c *Ibid. in Tolet.* 8. d *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ivo p.* 12. *c.* 3. *Pann. l.* 8. *c.* 91. e *Matth.* 14. f *Serm.* 11. *de sanctis, cujus principium est:* (*Propter hunc.*) g *Sent. ibid. Ivo p.* 12. *c.* 11. *Pann. l.* 8. *c.* 92. h *Sent. ibid. Ivo ibid. Pann. l.* 8. *c.* 93. i *Cap. de mendacio, in impresso Parisiis.* κ *Ivo p.* 12. *c.* 12. *In Tolet.* 8. *c.* 2. *& in Tribur. c.* 21.

a *Et glossa ordinaria in cap.* 14. *Matthæi, in versic. juramentum.* b *Infra ead. si aliquid cap.* 16. *Burch. l.* 12. *cap.* 18. *Ivo p.* 12. *c.* 13. *&* 75. *Pann. l.* 8. *c.* 94. *&* 118. c 1. *Reg.* 25. d *Ivo p.* 12. *c.* 13. *Pann. l.* 8. *c.* 95. e *in Tolet.* 8. *c.* 2. f *Ivo p.* 12. *c.* 17. g *Pann. l.* 8. *c.* 101. h *Matth.* 14. i *homicidio.*] *Ivo ibid.* κ *Jud.* 11. l *Infr. ead. non semper.*

& juramenta leguntur, & pœnitentia, quæ sacris extant mysteriis adoperta. Jurare namque Dei, est a seipso nullatenus ordinata convellere: pœnitere vero, eadem ordinata, cum voluerit, immutare. Sic per Hieremam *a* dicit: *Repente loquar adversum gentem, & adversum regnum, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa super malo suo, quod locutus sum adversus eam; agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitavi, ut facerem ei.*

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capituli emendatum est ex recentioribus editionibus Conciliorum Coloniensibus, & codice Lucensi Regio. In vetustioribus autem editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, duobusque monasterii Dominicani post versic. innectenda. quod in ipso Concilio antecedit huic capitulo, sequitur continenter:* Etenim immutabilis deitatis licet dicta sint firmissima, crebro tamen &c. *intermediis omissis.*

C. X. *Sapientis est revocare, quod male loquitur.*

Item Augustinus.

MAgnæ sapientiæ est, revocare hominem, quod male locutus est.

C. XI. *Qua pœna feriatur, qui illicitum juramentum facit.*

Item ex Concilio Ilerdensi, *c.* 8. b

QUi sacramento se obligaverit, ut litigans cum quolibet ad pacem nullo modo redeat: pro perjurio uno anno a communione corporis, & sanguinis Domini segregatus, reatum suum eleemosynis, fletibus, & quantis potuerit jejuniis, absolvat. Ad charitatem vero, quæ *c* operit multitudinem peccatorum, celeriter venire festinet.

C. XII. *Non omnia promissa solvenda sunt.*

Item Ambrosius *lib.* 3. *officiorum, c.* 12. d

NOn semper promissa omnia solvenda sunt. Denique ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut Scriptura indicat.

C. XIII. *De eodem.*

Item Isidorus *sententiarum lib.* 2. *c.* 31. e

NOn *f* est observandum juramentum, quo malum incaute promittitur: veluti si quispiam adulteræ perpetuam cum ea permanendi fidem polliceatur. Tolerabilius est enim non implere sacramentum, quam permanere in stupri flagitio.

C. XIV. *Male jurans pœnitentiam agat.*

Item ex Concilio Toletano, *c.* 8.

NEcesse *g* est, ut male jurans dignam pœnitentiam agat, eo quod nomen Domini contra præceptum illius sumpsit in vanum: quia in Exodo scriptum est *h*: *Nec enim insontem habebit Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra.*

Corr. Rom. ¶ *Verba propria hujus, & sequentis capitis non sunt in canone secundo Concilii Toletani octavi: ex quo tamen citant Rabanus in lib. pœnit. c.* 21. *& Burchardus lib.* 12. *c.* 29. *Conjuncte enim hoc affert cum iis, quæ in secundo illo canone leguntur. Idem vero Burchardus c.* 7. *citat ex Toletano c.* 9. *Ivo autem absolute ex Toletano. Suntque apud ipsos hæc duo capita conjuncta, quemadmodum & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus, sine voce ista,* Item.

C. XV.

Item & in Levitico.

NOn *i* *pejerabis in nomine meo, nec pollues nomen Dei tui, ego Dominus.* Malum tamen, quod facturum se sacramento devoverit, omnino non faciat: quia stulta vota frangenda sunt.

Corr. Rom. ¶ *Ita etiam cæteri collectores. Sed supra ead. caput, si aliquid: iisdem verbis affertur ex Beda, apud quem habetur, ut ibi est indicatum.*

C. XVI. *Juramentum, quo malum incaute promittitur, non est servandum.*

Item ex decreto Soteris Papæ, *c.* 3.

SI *a* aliquid forte incautius nos jurasse contigerit, quod observatum pejorem vergat in exitum, illud consilio salubriore mutandum noverimus: & magis instante necessitate pejerandum *b* nobis, quam pro 1 facto juramento in aliud crimen majus esse divertendum.

Corr. Rom. ¶ 1 Pro facto] *Apud Ivonem, & in Pannormia legitur,* pro vitando perjurio, *ut sup. ead. c.* 6. *In Polycarpo autem,* profecto in aliud. *Anselmus habet quemadmodum Gratianus.*

C. XVII. *Temeritas emendatur, cum incauta diffinitio solvitur.*

Item ex Concilio Eliberitano *e, cap.* 1.

DIffinitio *d* incauta laudabiliter solvenda est: nec est prævaricatio, sed temeritatis emendatio.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat, ut Gratianus. Burchardus autem ex Concilio Hibernensi, & sic est in manuscripta collectione canonum incerti auctoris.*

C. XVIII. *Illicitum juramentum non est servandum.*

Item.

ACtione 1 quarta *e* septimæ Synodi] Joannes Apocrisarius Orientalium sedium dixit. Significat sermo patris nostri Sophronii, quod melius sit jurantem pejerare, quam servare sacramentum in fractione sacrarum imaginum. Hoc autem dicimus, quia sacramento quidam se excusant. Tharasius Patriarcha dixit *f*: Quia 2 pater Sophronius noverat bonitatem Dei, propterea transgredi voluit impium juramentum. *Item paulo post.* §. 1. Tharasius Patriarcha dixit: Herodes servavit juramentum, & periit: Petrus vero negavit cum juramento, & conversus flevit, & salvatus est. Omne enim peccatum bonus Deus indulget, si quis ex toto corde pœniteat. Sancta Synodus dixit: Sic nos docet sancta Scriptura. Item Leontius *g* Episcopus Phoceæ dixit: Scriptum *h* est: *Juramentum mendax ne diligatis.* Qua de causa juramentum nostrum mendax dissolvatur, quasi nullam habens virtutem.

Corr. Rom. ¶ 1 Actione quarta septimæ Synodi] *Hæc verba in uno vetusto Gratiani codice sunt titulus (quemadmodum, & apud Ivonem:) Initium vero capitis est,* Joannes, &c. *& versio hæc non est Anastasii Bibliothecarii.*

¶ 2 Quia pater] *Aliter habet locus ille Synodi. Ibi enim ex Limonario, seu horto spirituali, cujus auctor est Sophronius, refertur consilium Abbatis Theodori Æliotæ datum incluso, ut juramentum diabolo præstitum, de non adoranda imagine Virginis Mariæ, Jesum infantem gestantis, nullo modo servaret.*

C. XIX. *Non observentur juramenta, quæ sunt contra divina mandata.*

Item Isidorus.

SI quis præventus fuerit, ut definiat agere aliquid eorum, quæ non placent Deo, pœnitentiam agat: & quod contra mandatum Domini statutum est, in irritum revocetur. *Item Hieronymus in libro de natura rerum.* §. 1. Tribus siquidem modis juramenta contracta solvenda sunt. Primo, cum quis male jurat. Secundo, cum

a *Hierem.* 18. b *Burch. l.* 12. *c.* 17. *Ivo p.* 11. *c.* 84. *Rabanus in pœnit. c.* 10. c 1. *Pet.* 4. d *In Tolet.* 8. *c.* 2. *sup. ead. unusquisque. in fine Ivo p.* 12. *c.* 27. *Pann. l.* 8. *c.* 102. e *Conc. Tolet.* 8. *c.* 2. *Beda in Scintillis, c.* 36. *Glossa ordinaria in c.* 14. *Matth.* f *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *Burch. l.* 12. *c.* 10. *Ivo p.* 12. *c.* 36. *&* 67. *Pann. l.* 8. *c.* 118. g *Rabanus lib. pœnit. c.* 21. *Burch. l.* 12. *c.* 7. *&* 27. *Ivo p.* 12. *c.* 64. h *Exod.* 20. i *Levit.* 19.

a *Sup. ead. si aliquid. Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Ans. l.* 11. *c.* 73. *Ivo p.* 12. *c.* 75. *Pann. l.* 8. *c.* 118. b *al. perjurandum.* c *al. Hibernensi.* d *Burch. l.* 12. *c.* 25. *Ivo p.* 12. *c.* 80. e *Sent.* 3. *dist.* 29. *Ivo p.* 12. *c.* 15. *Pann. l.* 8. *c.* 98. 100. f *In Limonario, c.* 17. g *al. Leo.* h *Zachar.* 8.

cum quis incaute jurat, non putans hoc esse peccatum. Tertio, si pueri, vel puellæ in domo parentum se juramento constrinxerint, patribus *a*, postquam audierint, contradicentibus.

Corr. Rom. ℊ *In libro de Institutis Monachorum B. Basilii, Ruffino interprete, hæc leguntur*: Si quis præventus fuerit, ut diffiniat agere aliquid eorum, quæ non placent Deo. *In responsione vero subjicitur*, pœnitentiam debet agere, *& postea*, oportet irrita revocare, quæcunque ex præsumptione contra mandatum Dei statuuntur.

2 ps Gratian. *Ecce, quod juramenta illicita laudabiliter solvuntur, damnabiliter servantur. Quod tunc intelligendum est, quando juramentum illicitum deseritur, ut ad bonum redeatur. §. 1. Cæterum, si propterea deseritur, ut in aliud malum transeatur, illicitum sacramentum damnabiliter servatur, sed damnabilius contemnitur.*

C. XX. *Non est appellanda fides, quæ ad peccatum faciendum adhibetur.*

Unde Augustinus *de bono conjugali c.* 4.

SI *b* ad peccatum faciendum fides adhibetur, mirum, si fides appellanda est. Veruntamen qualiscunque sit, si & contra ipsam fit, pejus fit: nisi cum propterea deseritur, ut ad veram fidem, legitimamque redeatur: id est, ut peccatum emendetur voluntatis pravitate correcta: tanquam si quis, cum hominem solus exspoliare non possit, inveniat socium iniquitatis, & cum eo paciscatur, ut simul id faciant, spoliumque partiantur, quo facinore commisso totum solus auferat: dolet quidem ille, & fidem sibi non esse servatam conqueritur. Verum in ipsa sua querela cogitare debet, potius in bona vita ipsi humanæ societati fidem fuisse servandam, ne præda iniqua ex homine fieret, si sentit, quam inique sibi in peccati societate servata non fuerit. Ille quippe utrobique perfidus, profecto sceleratior judicandus est.

C. XXI. *Si propterea fides non servatur, ut ad bonum redeatur, non ideo violari dicitur.*

Idem *ibidem.*

MUlier *c*, si fide conjugali violata, fidem servet adultero, utique mala est: sed si nec adultero, pejor est. Porro si eam flagitii pœniteat, & ad castitatem rediens conjugalem, pacta, ac placita adulterina rescindat, miror, si eam fidei violatricem vel ipse adulter putabit.

Gratian. *Ex his itaque apparet, quod si quisquam, ut diximus, illicitum juramentum non servaverit, ut in aliud malum perniciosum declinet, tanto gravius delinquit, quanto damnabilius accumulantur peccata peccatis. Si autem propterea deseritur, ut ad bonum redeatur, nihil culpæ pro tali perjurio contrahitur: potius deflendum est, si in aliquo illius juramenti occasione nos deliquisse contigerit. Unde Augustinus scribit Severo Milevitano Episcopo consulenti de quodam Hubaldo, qui a consanguineis cujusdam pellicis coactus fuerat jurare, se illam ducturum in conjugem, nec matri suæ, vel fratribus ulterius necessaria subministraturum.* Rescribit ergo B. Augustinus, *ut diximus, Severo Milevitano Episcopo, ita dicens.*

C. XXII. De *quodam Hubaldo, qui juravit se non ministraturum necessaria matri, & fratribus.*

INter cætera, ut rogaveras, a patre nostro Ambrosio quæsivi, quid tibi, charissime, agendum sit de Hubaldo parochiano tuo, qui captus, & timore necis impulsus, suæ concubinæ juramento firmavit, ipsam in conjugem suscipere, propriamque matrem cum fratribus de domo expellere, nihilque eis alimoniæ unquam impendere. Quia vero, quam prius concubinam habuerat, non est peccatum in conjugem suscipere, matrimonium sit in Deo firmum, & stabile. §. 1. Porro juramentum non ob hoc fuisse institutum invenitur, ut esset vinculum iniquitatis, vel matricidii, vel fratricidii, seu cujuscunque criminis. Nec credo sacramentum ad hoc debere fieri, ut injusta juratio suorum bonorum sit injuste jurantibus exspoliatio, & accipienti æterna damnatio. Perjurii namque percutitur pœna, & velut homicida in extremo examine a justo judice degrandinabitur *a*, per quem sacrosanctum Evangelium ad injustum, & illicitum, & Deo minime amabile, quasi testimonium justæ, & humanæ petitionis adducitur. §. 2. Foveat itaque Hubaldus matrem, & fratres: & lugeat, si coactione, & timore juramenti aliquid defuit matri. Qui vero eum jurare coegerunt, quod non debuit, reatu perjurii impliciti teneantur. Injuria quippe injuste irrogata, ejus est infamia, qui facit. Nec enim ullo modo ad opprobrium coactæ voluntatis trahitur, quod illicita conditio necessitatis extorsit.

3 ps Gratian. *Sed cum his omnibus illicita juramenta non servanda probentur, opponitur, quod Josue* b *Gabaonitas contra præceptum Domini non deleverit, quia seniores Israel juramento cum eis pacem firmaverant. Sed notandum est, quod seniores Israel, etsi scirent a Domino esse imperatum, ut delerent gentes terræ promissionis, decepti tamen a Gabaonitis, nesciebant eos esse incolas terræ sibi promissæ. Venerunt enim (ut historia refert) attritis calceamentis, & cum aridis panibus dicentes: Viri pacifici, venimus de terra longinqua: calceamenta sunt attrita in pedibus nostris: panis defecit in sitarciis nostris: audivimus Dominum esse vobiscum, & venimus componere pacem. Quod verbum placuit senioribus Israel, & fecerunt pacem cum eis. Post diem vero tertium, cum filii Israel appropinquarent Gabaonitis, occurrerunt eis, quibus juraverant seniores Israel. Illi autem videntes se esse deceptos voluerunt delere eos, sed pepercit eis Josue propter juramentum seniorum Israel.*

C. XXIII. *Quædam, licet a Deo prohibeantur, tamen juramento firmata non sunt evitanda.*

Unde Ambrosius *in lib. officiorum* 3. *c.* 10.

INnocens *d* credit omni verbo.] Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas. Hoc est innocentem esse, ignorare, quod noceat: & si circumscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene judicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hac igitur mentis suæ devotione inclinatus Josue, ut crederet Gabaonitis, testamentum disposuit, pacem dedit, confirmavit societatem. Sed ubi in terras eorum ventum est, deprehensa fraude, quod cum essent finitimi, advenas se esse simulaverant: circumscriptum se populus Patrum indignari cœpit: Josue tamen pacem, quam dederat, revocandam non censuit: quia firmata erat sacramenti religione: ne dum alienam perfidiam redargueret *e*, suam fidem solveret. Mulctavit tamen eos vilioris obsequio ministerii. Clementior sententia, sed diuturnior.

Gratian. *Illicitum ergo juramentum, quod servari prohibetur, intelligendum est, quod scitur esse illicitum, dum juratur. Si autem nescitur illicitum esse, ipsa ignorantia excusat, si putetur licitum esse, non ex ignorantia juris, sed facti. Aliud enim est, si alicujus copula credatur esse licita, quia nescitur esse consanguinea, vel quia creditur esse vidua: aliud, si ideo putatur licita, quia consanguineorum conjunctio, vel relictarum copula nullo jure credatur esse prohibita. Hic enim est ignorantia juris, quæ neminem excusat, nisi cui permittitur jus ignorare: ibi vero ignorantia facti, qua quisque vere f excusatur. Seniores autem Israel non ignorabant, gentes terræ promissionis ex præcepto Domini esse delendas: sed ignorabant Gabaonitas esse incolas terræ promissionis. Ignorabant siquidem factum, sed non ignorabant jus facti: atque ideo, etsi illicitum esset, quod juraverunt, tamen licite servari debuit, quod juramento firmaverunt. §. 1. Quod autem illicitum juramentum servari prohibetur, non est generaliter intelligendum. Juramentum g namque (ut Hieronymus testatur super Hieremiam) debet habere tres comites, veritatem, judicium, & justitiam: ubi autem ista defuerint, non est juramentum, sed perjurium. Unde datur intelligi*

a *al* parentibus. b *Ivo p.* 12. *c.* 14. *Pann. l.* 8. *c.* 96. c *Ivo ibid. Pann. l.* 8. *c.* 97.

a *al.* degradabitur.] *al.* condemnabitur. b *Jos.* 9. c *Sic in vetustis, nam in vulgatis erat, servanda.* d *Prov.* 14. e *al.* arguit.] *orig. fal. fere.* g *sup. q.* 2. *animadvertendum.*

intelligi, illicitum esse juramentum, cui aliquod istorum desuerit: non tamen cuicunque contigerit aliquod istorum deesse, prohibetur servari. §. 2. Aliquando namque juramento deest justitia: veluti, cum quispiam post votum castitatis duxit uxorem, juramento firmans, nunquam se ab ea discessurum: quod quamvis illicitum sit, quia justitia sibi probatur deesse, tamen auctoritate Augustini servari præcipitur. Hoc autem si quis contendat prærogativa conjugii, non propter religionem jurisjurandi servari, animadvertat Gabaonitas ob solam religionem contra Domini imperium reservatos. Cum ergo omne Domini præceptum justum sit, patet ei justitiam deesse, quod ejus præcepto contrarium invenitur. §. 3. Judicium quoque aliquando juramento constat deesse, veluti cum propria temeritate aliquis ductus jurat se manducaturum, & bibiturum. Hoc quamvis levitate indiscreta illicitum probetur, non tamen ideo violari jubetur. §.4. Juramentum itaque multipliciter illicitum intelligitur. Est enim illicitum aliquando ex eo, quod juratur, aliquando ex causa extra venienti, aliquando ex modo jurandi. Ex eo quod juratur, tunc est illicitum juramentum, quando id, quod juratur, in sua natura vitiosum est, vel vitam adimens, ut adulterium, homicidium, & his similia; vel reparari non permittens, veluti cum inimico ad pacem non redire, indigenti misericorditer non subvenire. Ista, quia perspicuam in se habent injustitiam, etsi juramento firmentur, tamen servari non debent. Circa hæc utique a juramenta, intelligenda sunt, quæ de illicitis juramentis non observandis supra statuta leguntur. Quisquis ergo se juramento firmaverit aliquid facturum, quo vel corporalis, vel spiritualis salus adimatur, vel sine quo utraque salus reparari, vel confirmari non possit, fidem promissam servare prohibetur: quorum exempla præmissæ auctoritates subjiciunt, dum eum, qui homicidium facere, vel alimenta matri, & fratribus non subministrare, in adulterio perseverare, vel ad pacem cum adversario non redire, juramentum præstando promiserit, salubriori consilio illicita vota observare non permittunt. §. 5. Est etiam id, quod juratur, aliquando vitiosum non natura sui, sed ex causis extra venientibus: veluti cum aliquis post votum castitatis jurat alicui se habiturum eam in conjugem. Conjugem namque habere, in se ipso malum non est: tamen huic ex voto perniciosum est. Hoc autem juramentum, etiamsi illicitum sit, non tamen servari prohibetur: sed de violatione voti pœnitentia sibi jubetur indici. §. 6. Ex modo jurandi tunc est illicitum juramentum, quando inconsiderate, & incircumspecte aliquid juratur, quo nec corporalis, nec spiritualis salus adimitur, & sine quo utraque salus reparari, & vita conservari valet: veluti dum aliquis a parentibus coactus, ut Clericatus tonsuram, vel Religionis vestem suscipiat, se neutrum facturum juramento firmaverit. Hoc quamvis aliquibus videatur reprehensibile, quia opus charitatis juramento se non facturum promisit, nulla tamen auctoritate servari prohibetur, quia etsi nunquam Clericatus tonsuram, vel religionis vestem suscipiat, non tamen ideo minus salutem promereri valet: cum nonnulli in laicali habitu sanctissimi, & Deo dilecti inveniantur. Quo exemplo evidenter datur intelligi, quoties aliquis jurat se non facturum aliquid, quo expeditior sibi via præparetur ad beatitudinem, dummodo sine eo valeat salutem invenire, quod juramentum non prohibetur servare. Unde cum juramus, nos non daturos aliquid alicui, sine quo utraque salus ejus potest esse incolumis, etsi aliqua ex eo sibi commoditas præstaretur, nulla tamen auctoritate juramentum servare prohibemur, dummodo sit nobis alia via necessitatibus ejus subveniendi.

QUÆSTIO V.

1 ps QUod autem quinto loco quæritur, si licitum esset, quod Archidiaconus juraverat, an Episcopus esset reus perjurii, qui ad pejerandum Archidiaconum cogebat, facile potest discerni. Si enim consentiens pari pœna cum faciente puniendus est, multo magis ille, qui cogit, reus admissi criminis probatur.

a al. itaque.

C. I. *Qui pejerare compellit, & qui compellitur, perjurus uterque probatur.*

Unde Pius Papa *ait*.

QUi compulsus a Domino sciens a perjurat, utrique sunt perjuri, & Dominus, & miles: Dominus, quia præcepit: miles, quia plus Dominum, quam animam dilexit. Si liber est, quadraginta dies in pane, & aqua pœniteat, & septem sequentes annos: si servus ejusdem, tres quadragesimas, & legitimas ferias pœniteat.

Corr. Rom. ¶ *Anselmus hoc citat ex pœnitentiali Theodori, quemadmodum Burchardus, & Ivo seq. cap.*

C. II. *Pœnitentia ejus, qui in manu Episcopi, aut in cruce consecrata pejerat.*

Idem.

QUi pejerat b se in manu Episcopi, aut in cruce consecrata, tres annos pœniteat: si vero in cruce non consecrata, annum unum pœniteat. Qui autem coactus fuerit, & ignorans se c pejeraverit, & postea cognoscit, tres Quadragesimas pœniteat.

C. III. *Qua pœna sit feriendus, qui necessitate coactus perjurat.*

Item ex pœnitentiali Theodori d.

I. SI e quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet causa, vel necessitate perjurat, quia plus corpus quam animam dilexit, tres quadragesimas pœniteat. Alii vero judicant tres annos, unum ex his in pane, & aqua.

C. IV. *Qui pejerat, & alios pejerare facit, qua pœna sit feriendus.*

Item Gelasius Papa.

II. SI f quis pejeraverit g, & alios sciens in perjurium duxerit, quadraginta dies pœniteat in pane, & aqua, & septem sequentes annos, & nunquam sit sine pœnitentia: & alii, si conscii fuerint, similiter pœniteant.

Corr. Rom. ¶ *Polycarpus tribuit hoc Pio: cæteri vero indicati collectores Pelagio.*

C. V. *Homicidam vincit, qui sciens ad perjurium hominem compellit.*

Item Augustinus *in sermone de decollatione S. Joannis, (id est, serm.* 11. *de Sanctis.)*

ILle h, qui hominem provocat i ad jurationem, & scit eum falsum esse juraturum, vincit homicidam: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imo duas animas, & ejus, quem jurare provocavit, & suam. Scis verum esse, quod dicis, & falsum esse, quod ille dicit, & jurare compellis? Ecce jurat, ecce pejerat, ecce perit. Tu quid invenisti? imo & tu periisti, qui de illius morte satiare voluisti.

C. VI. *Non peccat, qui juramentum exigit ab eo, quem nescit falsum jurare.*

Idem *in sermone de perjuriis, (id est, in sermone de verbis Apostoli* 30. *al.* 28.)

QUi k exigit jurationem, multum interest, si nescit illum falsum juraturum, an scit. Si enim nescit, & ideo dicit, Jura mihi, ut fides ei fiat, non l est peccatum: tamen humana tentatio l est. Si autem scit eum fecisse, novit fecisse, videt fecisse, & cogit jurare, homicida est. Ille enim suo se perjurio perimit, sed iste manum interficientis & impressit m, & pressit.

Aaa Corr.

a *al. sciens se. Ans. l.* 11. *c.* 63. *Burchar. l.* 12. *c.* 4. *Ivo p.* 12. *c.* 61. b *al. perjurat. Polyc. l* 6. *tit.* 11. *Ans. l.* 11. *c.* 64. *Burch. l.* 12. *c.* 5. *Ivo p.* 12. *c.* 62. c *al. perjuraverit.* d *al. Romano.* e *Polyc. ib. Burch. l.* 12. *cap.* 6. *Ivo p.* 12. *c.* 63. f *Polycarp. tib.* 6. *t.* 11. *Ans. l.* 11. *c.* 67. *Burch. l.* 12. *c.* 9. *Ivo p.* 12. *c.* 66. g *al. perjuraverit.* h *Sent.* 3. *dist.* 36. *Ivo p.* 12. *cap.* 28. *Pann. l.* 8. *c.* 108. i *provocavit) orig.* k *Sent. ib. Ivo p.* 12. *c.* 30. *Pannor. l.* 8. *c.* 110. l *al. contentio.* m *al. expressit.*

Corr. Rom. ¶ 1 Non est peccatum] *In originali est* non audeo dicere, non esse peccatum. *Sed ob casum non est mutatum.*

C. VII. *Usque ad exitum vitæ non communicet, qui alios ad perjuria trahit.*

Item ex Concilio Matisconensi I. *c.* 17.

III. SI *a* quis convictus fuerit alios ad falsa 1 testimonia, vel perjuria attraxisse, vel quacunque corruptione sollicitasse, ipse quidem usque ad exitum vitæ non communicet: ii vero, qui ei in perjurio consensisse probantur, postea ab omni testimonio sunt removendi *b*: & secundum legem infamia notabuntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Falsa] *In Concilio ipso Matisconensi (restituta enim est citatio ex manuscriptis, cum antea citaretur Moguntinense) legitur*, falsum testimonium, vel perjurium.

2 pars. Gratian. *Item, qui audit aliquem falsum jurare, & tacet, delinquit.*

C. VIII. *Cui sit indicandum falsum, quod ab aliquo juratur.*

Unde Augustinus *ait in quæstionibus* Levitici *c q.* 1. *ad c.* 5. Anima quæ audierit vocem jurantis falsum, &c.

HOc *d* videtur dicere, peccare hominem, quo audiente jurat aliquis falsum, & scit eum falsum jurare, & tacet. Tunc autem scit, si ei rei, de qua juratur, testis fuit, aut vidit, aut conscius fuit, id est, aliquo modo cognovit, aut oculis suis conspexit, aut ipse, qui jurat, illi indicavit. Ita enim potuit esse conscius. §. 1. Sed inter timorem hujus peccati, & timorem proditionis hominum non parva existit *e* plerunque tentatio. Possumus enim paratum ad perjurium admonendo, vel prohibendo a tam gravi peccato revocare: sed si non audierit, & coram nobis de re, quam novimus, falsum juraverit, utrum prodendus sit, si proditus etiam periculum mortis incurrat, difficillima quæstio est. Sed quia non expressit, cui hoc indicandum sit, utrum illi, cui juratur, an sacerdoti cuipiam *f*, qui non solum eum persequi non potest irrogando supplicium, sed etiam orare pro illo potest; videtur mihi, quod se homo solvat a peccati vinculo, si *g* indicet talibus, qui magis possunt prodesse, quam obesse perjuro, sive ad corrigendum eum, sive ad Deum pro illo placandum, si & ipse confessionis adhibeat disciplinam.

Gratian. *Si ergo iste, ut supra dictum est, qui audit falsum jurare, & tacet, delinquit; multo magis ille reus est, qui ad pejerandum aliquem compellit.*

3 pars. §. 1. *Quæritur de eo, qui verborum calliditate se circumvenire putat illum, cui juramentum defert, an sit reus perjurii, nisi servaverit, quod jurasse creditur.*

C. IX. *De eo, qui calliditate verborum jurat.*

De hoc ita scribit Isidorus *sententiarum lib.* 2. *c.* 31.

QUacunque *h* arte verborum quisque juret, Deus tamen, qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Dupliciter autem reus fit, quia *i* & Dei nomen in vanum assumit, & proximum dolo capit.

C. X. *Perjurus est, qui super lapidem falsum jurat.*

Item ex sermone sancti Augustini *trigesimo, de verbis Apostoli.*

ECce *k* dico charitati vestræ, & qui super *l* lapidem falsum jurat, perjurus est. Unde hoc dico? quia multi & in hoc falluntur, & putant, quia nihil est, per quod jurant, non se crimine teneri perjurii. Prorsus perjurus es, quia per id, quod sanctum non 1 putas, falsum juras. Si tu 2 illud sanctum non putas, sanctum puta 3, cui juras. Non enim quando juras, tibi juras, aut lapidi juras, sed proximo juras. Homini juras ante lapidem, sed nunquid non ante Deum? Non te audit lapis loquentem, sed punit te Deus fallentem.

a *Burch. l.* 16. *c.* 8. *Ivo p.* 12. *c.* 26. b *al. prohibendi*. c *Glossa ordin. initio c. quinti Levit.* d *Ivo p.* 12. *c.* 29. *Pann. l.* 8. *c.* 109. e *al. extitit*. f *vel cupiam*,] *orig. & Ivo*. g *al. etiamsi*. h *Sent.* 3. *dist.* 39. *Ans. l.* 11. *c.* 76. *Polyc. l.* 6. *tit.* 12. *Burch. l.* 12. *c.* 10. *Ivo p.* 12. *c.* 36. *&* 67. *Pann. l.* 8. *c.* 112. i *al. qui*. k *Ivo p.* 12. *l.* 34. *Pann. l.* 8. *c.* 116. l per] *vera lectio*.

Corr. Rom. ¶ 1 Non putas,] *Sic etiam Ivo. In originali est sine negatione, & forte legendum*, putat.

¶ 2 Si tu illud] *In codicibus Augustini impressis, & uno Vaticano legitur*, sed ego illum sanctum non puto. *In altero vero etiam Vaticano, & apud Ivonem*, sed ego illud sanctum non puto.

¶ 3 Puta,] *Sic in codicibus impressis B. Augustini: sed in uno Vaticano, & apud Ivonem, & Pannormiam, & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus*, putat.

C. XI. *Apud Deum verba nostra non ex ore, sed ex corde procedant.*

Sed objicitur illud Gregorii 26. *libro Moralium c.* 7.

HUmanæ aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant. Divina vero judicia, talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur *a* §. 1. Certe noverit ille, qui intentionem, & voluntatem alterius variis explicat verbis: quia non debet aliquis verba considerare, sed voluntatem, & intentionem: quia non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni.

Gratian. *Si ergo divina judicia verba nostra talia foris audiunt, qualia ex intimis proferuntur, si intentio non debet servire verbis, sed verba intentioni; patet, quod Deus non accipit sic juramentum, sicut ille, cui juratur: sed potius, sicut qui jurat, intelligit; cum recipienti non ex intimis, sed ex his, quæ proferuntur foris, verba nostra sonent.* §. 1. *Item objicitur, qui jurat super lapidem, putans se jurare super sacrosancta Evangelia, perinde tenetur, ac si super Evangelia juraverit: licet ille, cui jurat, ideo super lapidem illum jurare fecerit, ne non servando, quod promittit, reatu perjurii teneatur.* §. 2. *Item objicitur de civibus, qui credunt se jurare obedituros Consulibus suis in omnibus, quæ sibi imperata fuerint pro honore suæ civitatis: ne vero obedientiam recusantes, reatu perjurii illaqueentur, supponitur Breve juraturis, in quo aliud continetur, quam se juraturos arbitrentur; videlicet, ne Padum in Nilum convertant, vel aliquid hujusmodi faciant. Si ergo contra hoc, quod se jurasse crediderant, Consulibus suis obedientiam denegarent, nunquid secundum intentionem recipientis, an potius secundum intentionem jurantis juramentum Deus illud acciperet?* §. 3. *Item, si innocens de adulterio, vel furto impetitus, innocentiam suam vellet asserere, juraret autem se ab objectis sic esse immunem, sicut in Brevi illo continetur, quod manibus suis se scripsisse arbitratur, contineatur autem in illo hunc reum esse objectorum, nunquid a Domino perjurus reputabitur? aut nunquid poterit argui se jurasse, adulterii, aut furti reatum incurrisse? Non.*

C. XII. *Inter juramentum, & locutionem fidelium nulla debet esse differentia.*

Hinc etiam Chromatius 1 *in cap.* 5. *Matthæi.*

JUramenti hæc causa est, quia omnis, qui jurat, ad hoc jurat, ut quod verum est, eloquatur. Et ideo Dominus inter juramentum, & loquelam nostram, nullam vult esse distantiam: quia sicut in juramento nullam convenit esse perfidiam; ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia utrumque & perjurium, & mendacium divini judicii pœna damnatur, dicente Scriptura *b*: *Os, quod mentitur, occidit animam.* Quisquis ergo verum loquitur, jurat; quia scriptum est *c*: *Testis fidelis non mentitur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Chromatius] *Antea citabatur*, Chrysostomus: *cui errori occasionem dederat similitudo primarum literarum.*

C. XIII.

a *Hucusque B. Greg. eo loco.* b *Sap.* 1. c *Prov.* 14.

C. XIII. *Antequam aliquis juret, pejerat, si contra conscientiam jurare parat.*

Idem *a*.

QUi pejerare paratus est, antequam juret, jam perjurus esse videtur: quia Deus non ex operibus judicat, sed ex cogitationibus, & ex corde.

Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod juramenta secundum intentionem præstantis, non recipientis, a Deo judicantur, Quomodo ergo, secundum Isidorum, quacunque arte verborum quis jurat, Deus sic accipit, sicut ille, cui juratur, intelligit. Sed sicut aliud est, callida arte verborum jurare, aliud simpliciter intentionem suam jurando enuntiare: sic aliud est simplici intentione juramentum factum recipere, aliud in recipiendo calliditate uti: quia sicut quisquam apud Deum non valet aliquem lædere, sic nec præter ejus intentionem valet quis alicui subvenire. Deus autem duplicitatis aspernator simplicem intentionem utriusque considerat: & tam ex parte recipientis, quam ex parte præstantis verborum artem aspernatur, & odit.*

4 pars. §. 1. *De ætate vero jurantium quæritur, qua ætate quisque ad jurandum debeat cogi? De quo in primo* libro Capitularium, *c. 63. sic invenitur definitum.*

C. XIV. *Ante rationabiles annos aliqui non cogantur jurare.*

PArvuli, *b* qui sine rationabili ætate sunt, non cogantur jurare, sicut 1 Gunebodigni faciunt. Et qui semel perjuratus fuerit, nec testis sit post hoc, nec ad sacramentum accedat, nec in sua causa, vel alterius jurator existat.

Corr. Rom. ℊ 1 Sicut Gunebodigni faciunt.] *Addita isthæc sunt ex originali.*

C. XV. *Ante quatuordecim annos nullus jurare cogatur.*

Item ex Concilio Eliberitano.

PUeri *c* ante annos quatuordecim non cogantur jurare. Puella quoque, si in puerili ætate sita in domo patris, illo nesciente, juramento se constrinxerit, & pater ejus, ut audierit, statim contradixerit, vota ejus, & juramenta irrita erunt, & facilius emendabitur.

Corr. Rom. ℊ *Burchardus hoc citat ex Concilio Hibernensi, ut alia, quæ Concilio Eliberitano tribuuntur.*

C. XVI. *De eodem, & ut a jejunis juramenta præstentur.*

Item Cornelius Papa *d*.

HOnestum *e* etiam videtur, ut qui in sanctis audet *f* jurare, hoc jejunus faciat, cum omni honestate, & timore Dei, & ut pueri ante annos quatuordecim non cogantur jurare.

Corr. Rom. ℊ *Cæteri etiam collectores citant ex decretis Cornelii Papæ. Extat autem lib. 1. Capitular. c. 63. nonnullis præterea verbis interjectis. Et inde refert primam hujus capitis partem Ivo c. 33.*

Gratian. *Præterea sunt quædam tempora, quibus jurare prohibemur.*

C. XVII. *Quibus temporibus jurare prohibemur.*

Unde in Concilio apud S. Medardum habito.

DEcrevit *g* sancta Synodus, ut a Septuagesima usque in octavam Paschæ, & ab adventu Domini usque in octavam Epiphaniæ, necnon & in jejuniis Quatuor temporum, & in Litaniis majoribus, & in diebus Dominicis, & in diebus Rogationum (nisi de concordia, & pacificatione) nullus super sacra Evangelia jurare præsumat.

5 pars. Gratian. *De h forma vero fidelitatis, & quid quisque debeat Domino, vel e converso, sic invenitur in epist.* Fulberti Episcopi.

a *al.* Item. b *Ivo p.* 12. *c.* 23. *Pann. l.* 8. *c.* 103. c *Burch. l.* 12. *c.* 26. *Ivo p.* 12. *c.* 81. *Pann. l.* 8. *c.* 104. & 105. d *Capit. l.* 1. *cap.* 63. e *Burch. l.* 12. *c.* 12. *Ivo p.* 12. *cap.* 69. & 33. *Pann. l.* 8. *c.* 120. *Cap. præcedenti.* f *al. habet.* g *Simile quiddam in schedis Capitularium e Gallia missis. Burch. l.* 12. *c.* 20. h *In usibus feudorum, lib.* 2. *tit.* 6.

C. XVIII. *Quæ in fidelitate sunt observanda.*

DE *a* forma fidelitatis aliquid scribere monitus, hæc vobis, quæ sequuntur, breviter ex librorum auctoritate notavi. Qui domino suo fidelitatem jurat, ista sex semper in memoria debet habere: incolume, tutum, honestum, utile, facile, possibile. Incolume videlicet, ne sit in damnum domino suo de corpore suo. Tutum, ne sit ei in damnum de secreto suo, vel de munitionibus, per quas tutus esse potest. Honestum, ne sit ei in damnum de sua justitia, vel de aliis causis, quæ ad honestatem ejus pertinere videntur. Utile, ne sit ei in damnum de suis possessionibus. Facile, vel possibile, ne id bonum, quod dominus suus facere leviter poterat, faciat ei difficile; neve id, quod possibile erat, reddat ei impossibile. Ut fidelis hæc nocumenta caveat, justum est. §. 1. Sed 1 quia non sufficit abstinere a malo, nisi fiat id, quod bonum est, restat, ut in eisdem sex supradictis consilium, & auxilium domino suo fideliter præstet, si beneficio dignus videri vult, & salvus esse de fidelitate, quam juravit. §. 2. Dominus quoque fideli suo in his omnibus vicem reddere debet. Quod si non fecerit, merito censebitur malefidus: sicut ille, qui 2 in eorum prævaricatione, vel faciendo, vel consentiendo deprehensus fuerit perfidus, & perjurus.

Corr. Rom. ℊ *Epistola hæc Fulberti missa est e Gallia, descripta ex vetusto codice Ecclesiæ Belluacensis: cujus hic est titulus:* Glorioso Duci Aquitanorum VV. Fulbertus Carnotensis Episcopus orationis suffragium.

ℊ 1 Sed quia non sufficit] *In ipsa epistola legitur:* Sed non ideo cassamentum meretur: non ei sufficit. *Apud Ivonem vero,* Sed non ideo cassamentum *b* meretur. Non enim sufficit, &c.

ℊ 2 Qui in eorum] *In epistola legitur,* si mox prævaricatione: *apud Ivonem,* si in eorum prævaricatione: *In Pannormia voro, ut apud Gratianum.*

C. XIX. *De eodem.*

Augustinus.

SI *c* quis Laicus juramentum violando profanat, quod Regi, & domino suo jurat, & postea perverse, & dolose ejus regnum tractaverit, & in mortem ipsius aliquo machinamento insidiatur, quia sacrilegium peragit, in Christum Domini manum mittens, anathema sit: nisi per dignam pœnitentiæ satisfactionem emendaverit, sicut constitutum a sancta Synodo est, id est, seculum relinquat, arma deponat, in monasterium eat, & pœniteat omnibus diebus vitæ suæ: veruntamen communionem in exitu vitæ suæ cum Eucharistia percipiat. §. 1. Episcopus vero, Presbyter, Diaconus, si hoc crimen commiserit, degradetur.

Corr. Rom ℊ *Caput hoc in melioribus Gratiani codicibus non habetur. Burchardus, & Ivo citant ex dictis Augustini. Simile autem habetur in Concilio Toletano 16. c. 8. ex Hispania misso.*

6 pars. Gratian. *Ut itaque ex præmissis apparet, mendacium nec simplici sermone debet proferri, nec juramento firmari. Mendacium autem non solum in verbis, sed etiam in simulatis operibus esse probatur.*

C. XX. *Mentitur, qui professionem suam operibus non ostendit.*

Unde Ambrosius *ait in sermone habito in Dominica de Abraham.*

Corr. Rom. ℊ *Initium hujus sermonis est:* Scitote fratres.

CAvete *d* fratres mendacium, quia omnes qui amant mendacium, filii sunt diaboli 1. & *infra.* §. 1. Non solum in falsis verbis, sed etiam in simulatis operibus mendacium est. Mendacium namque est Christianum se dicere, & opera Christi non facere. Mendacium

a *Ivo p.* 12. *c.* 76. *Pann. l.* 8. *c.* 122. b *al. causamentum.* c *Ans. l.* 11. *c.* 74. *Polyc. l.* 6. *tit.* 11. *Burch. l.* 12. *c.* 21. *Ivo p.* 12. *c.* 78. d *Pann. l.* 8. *c.* 127.

cium est, Episcopum, Sacerdotem, vel Clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari.

Corr. Rom. ¶ 1 Diaboli) *In codice Vaticano, ubi hic sermo habetur, sequuntur hæc*, quia non solum mendax est, sed etiam & pater, & inventor ipsius mendacii est. Omnis enim simulatio, & omnis duplicitas mendacium est. Ergo non solum &c.

C. XXI. *Quoties sermo malus de nostro ore procedat.*

Item Hieronymus *in c. 4. epist. ad Ephesios.*

QUoties vero loquimur, aut non in tempore, aut importuno loco, aut non ut convenit audientibus, toties sermo malus procedit de ore nostro ad destructionem eorum, qui audiunt. Consideremus itaque, quid loquamur; quia pro omni otioso verbo reddituri sumus rationem in die judicii.

7 ps Gratian. *Juramentum vero Clericus Laico præstare non debet.*

C. XXII. *Cuiquam Laico Clericus nihil jurare præsumat.*

Unde in Rhemensi Concilio *legitur.*

NUllus *a* ex Ecclesiastico ordine cuiquam Laico quicquam super sacrosancta Evangelia jurare præsumat: sed simpliciter cum veritate, & puritate dicat, est est, non non. Sed si est aliquid, quod sibi objiciatur 1, prout judicaverint, qui ejusdem ordinis sunt, aut corrigatur, aut expurgetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Objiciatur) *Apud Burchardum, & Ivonem sequitur*, ad Episcopum, in cujus territorio est, deferatur; & juxta id, quod illi, qui ejusdem sunt ordinis, dijudicaverint, aut corrigatur, aut expurgetur.

Gratian. *Episcopo similiter Clericus juramentum præstare non debet, nisi forte is, cui Ecclesiæ procurationem committit.*

C. XXIII. *De eodem.*

Unde Urbanus II. *ait.*

NUllus *b* Episcopus Clericos suos, nisi forte quibus Ecclesiasticarum rerum dispensatio commissa fuerit, sibi jurare compellat.

Corr. Rom. ¶ *In aliquot vetustis exemplaribus finis hujus causæ est in vers.* expurgetur. *Absunt autem hæc verba, & sequens caput*, nullus. *In uno autem non modo ista habentur, sed etiam caput primum de juramento calumniæ, & constitutio nova Henrici.*

CAUSA XXIII.

QUidam Episcopi cum plebe sibi commissa in hæresim lapsi sunt, circumadjacentes Catholicos minis, & cruciatibus ad hæresim compellere cœperunt: quo comperto Apostolicus Catholicis Episcopis circumadjacentium regionum, qui ab Imperatore civilem jurisdictionem acceperant, imperavit, ut Catholicos ab hæreticis defenderent, & quibus modis possent, eos ad fidei veritatem redire compellerent. Episcopi hæc mandata Apostolici c *recipientes, convocatis militibus aperte, & per insidias contra hæreticos pugnare cœperunt. Tandem nonnullis neci traditis, aliis rebus suis, vel Ecclesiasticis, exspoliatis, aliis carcere, & ergastulo reclusis, ad unitatem catholicæ fidei coacti redierunt.*

1. *Hic primum quæritur, an militare peccatum sit.*
2. *Secundo, quod bellum sit justum, & quomodo a filiis Israel justa bella gerebantur.*
3. *Tertio, an injuria sociorum armis sit propulsanda.*
4. *Quarto, an vindicta sit inferenda.*
5. *Quinto, an sit peccatum judici, vel ministro reos occidere.*
6. *Sexto, an mali sint cogendi ad bonum.*
7. *Septimo, an hæretici suis, & Ecclesiæ rebus sint exspoliandi, & qui possidet ab hæreticis ablata, an dicatur possidere aliena.*
8. *Octavo, an Episcopis, vel quibuslibet Clericis sua liceat auctoritate, vel Apostolici, vel* d *Imperatoris præcepto arma movere.*

a *Burch. l. 2. c. 188. Ivo p. 6. c. 233. Pann. l. 5. c. 11.* b *Ext. de jurejur. c. nullus.* c *al. Apostolica.* d *al. sine Imperatoris.*

QUÆSTIO I.

QUod militare alienum videatur ab Evangelica disciplina, hinc videtur posse probari, quia omnis militia vel ob injuriam propulsandam, vel propter vindictam inferendam est instituta: Injuria autem vel a propria persona, vel a socio repellitur, quod utrumque Evangelica lege prohibetur. Cum enim dicitur a: Si quis te percusserit in unam maxillam, præbe ei & alteram. *& iterum:* Qui angariaverit te mille passus, vade cum eo duo millia. *Item cum Apostolus dicat* b: Non vos defendentes, charissimi, sed date locum iræ: *quid aliud prohibemur, quam propriæ personæ injuriam repellere?* §. 1. *Item cum Petro, gladio magistrum defendente, Christus dixerit* c: Converte gladium tuum in vaginam; an putas, quod non possim rogare patrem meum, & exhibebit mihi plus quam duodecim legiones Angelorum? *Denique sicut de B. Andrea legitur* d, *cum fieret concursus populorum, ut de manibus iniqui judicis eum eriperent, & ab injuria mortis illum defenderent, ipse econtra & exemplo, & verbo patientiam docens, rogabat eos, ne suum martyrium impedirent: quid aliud monemur, quam sicut proprias, ita & sociorum injurias patienter tolerare, nec ad arma concurrere, sed eorum exemplo ad similia ferenda animum præparare?* §. 2. *Item, cum in proverbiis* 1 *dicatur* e: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Dominus. *Item, cum in Evangelio dicatur* f: Nolite judicare, & non judicabimini. *Item,* g *cum paterfamilias dicat servis volentibus colligere zizania:* Sinite utraque crescere usque ad messem, & tunc dicam messoribus, colligite zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum. §. 3. *Item, cum Rex ille, qui nuptias fecerat filio suo, missis exercitibus suis, Angelorum videlicet, dicatur perdituros homicidas Prophetarum, & Apostolorum, qui vocati ad nuptias venire contempserunt credendo. Item cum Paulus Apostolus dicat in epistola ad Romanos* h: Nolite judicare invicem. *Item.* Tu quis es, qui judicas alienum servum? Suo Domino stat, aut cadit. Sive ergo vivimus, sive morimur, Domini sumus. In hoc enim Christus mortuus est, & resurrexit, ut vivorum, & mortuorum dominetur: *In his omnibus quid aliud præcipitur, quam ut vindicta delinquentium divino reservetur examini? Cum ergo, ut supra dictum est, militia videatur instituta vel ob injuriam propulsandam, vel ad vindictam inferendam, utrumque autem lege Evangelica prohibeatur, apparet, quod militare peccatum sit.*

Corr. Rom. ¶ 1 In proverbiis) *Sententia illa solet quidem proverbii loco usurpari: sed non habetur in libro proverbiorum. Affertur a B. Paulo ad Rom. c. 12.* [*conjuncte cum alia sententia ex c. 25. Proverb.*] *& ad Hebræos c. 10. Deut. c. 82. in Cantic. sic scriptum est*: Mea est ultio, & ego retribuam.

C. I. *Bella carnalia bellorum spiritualium figuram gerunt.*

Hinc etiam Gregorius *ait* i.

NIsi bella ista carnalia figuram bellorum spiritualium gererent, nunquam, ut opinor, Judaicarum historiarum libri discipulis Christi, qui venit pacem docere, legendi in Ecclesiis fuissent ab Apostolis traditi. Quo enim eis bellorum proficeret ista descriptio, quibus dicitur ab Jesu: *Pacem* k *meam do vobis, pacem meam relinquo vobis?* & quibus per Apostolum *l* jubetur, & dicitur: *Non vosmetipsos vindicantes, sed magis injuriam accipite, & magis fraudem patimini?* Unde denique sciens Apostolus nulla nobis jam ultra bella esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina contra spirituales adversarios desudanda, velut magister militiæ, præceptum dat militibus Christi dicens m: *Induite vos armaturam Dei, ut possitis stare adversus astutias Diaboli.*

Gratian. *His ita respondetur. Præcepta patientiæ non tam ostentatione corporis, quam præparatione cordis sunt retinenda.*

C. II.

a *Matth. 5.* b *Rom. 12.* c *Matth. 26.* d *in martyrio ipsius.* e *Deut. 32. Rom. 12.* f *Matth. 7.* g *Matth. 13.* h *Rom. 14.* i *Origenes homil. 15. super Josue.* k *Joan. 14.* l *1. Cor. 6.* m *Eph. 6.*

C. II. *Præcepta patientiæ virtute animi, non ostentatione corporis servanda sunt.*

Unde Augustinus ait in sermone de puero Centurionis.

PAratus a debet esse homo justus, & pius patienter eorum malitiam sustinere, quos fieri bonos quærit, ut numerus potius crescat bonorum, non ut pari malitia se quoque numero addat malorum. Denique ista præcepta magis ad præparationem cordis, quæ intus est, pertinere, quam ad opus, quod in aperto fit [ut teneatur in secreto animi patientia cum benevolentia, in manifesto autem id fiat, quod eis videtur prodesse posse, quibus bene velle debemus.] §. 1. b Hinc liquido ostenditur, quod ipse Dominus Jesus, exemplum singulare patientiæ, cum percuteretur in faciem, respondit: *Si c male dixi, exprobra de malo: si autem bene, cur me cædis?* Nequaquam igitur præceptum suum, si verba intueamur, implevit. Neque enim præbuit percutienti alteram partem, sed potius prohibuit, ne, qui fecerat injuriam, augeret. Et tamen paratus venerat non solum percuti in faciem, verum etiam pro his quoque, a quibus hæc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens: *Pater d ignosce illis, quia nesciunt, quid faciunt.* §. 2. Nec Paulus Apostolus præceptum Domini, & magistri sui videtur implesse, ubi etiam ipse percussus in faciem dixit Principi Sacerdotum: *Percutiet e te Deus, paries dealbate: sedes judicare me secundum legem, & contra legem jubes me percuti?* Et cum a circumstantibus diceretur: *Injuriam facis Principi Sacerdotum?* Irridens f eos admonere voluit, quid dixerit: ut qui saperent, intelligerent jam destruendum esse adventu Christi parietem dealbatum, hoc est, hypocrisim sacerdotii Judæorum. Ait quippe g: *Nescivi fratres, quia princeps est. Scriptum est enim: Principi populi tui non maledices*, cum proculdubio, qui in eodem populo creverat, atque h in lege fuerat eruditus, illum principem Sacerdotum nescire non posset, nec eos, quibus ita notus erat, ullo modo falleret, quod nesciret. Sunt ergo ista præcepta patientiæ semper in cordis præparatione retinenda: ipsaque benevolentia, ne reddatur malum pro malo, semper in voluntate complenda est. §. 3. Agenda sunt autem multa etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. *& infra.* Nam in corripiendo filio, quamlibet aspere, nunquam profecto amor paternus amittitur. Fit tamen, quod nolit, & doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus. §. 4. Ac per hoc si terrena ista respublica præcepta Christiana custodiat, & ipsa bella sine benevolentia non gerentur, ut i ad pietatis, justitiæque pacatam societatem victis facilius consulatur. Nam cui licentia iniquitatis eripitur, utiliter vincitur: quoniam nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas, velut hostis interior, roboratur. *& paulo post*]. §. 5. Nam k si Christiana disciplina omnia bella culparet, hoc potius militibus, consilium salutis petentibus, in Evangelio diceretur, ut abjicerent arma, seque militiæ omnino subtraherent. Dictum est autem eis. *Neminem l concusseritis, nullis 1 calumniam feceritis: sufficiant vobis stipendia vestra.* Quibus proprium stipendium sufficere debere præcepit, militare utique non prohibuit.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Anselmus. Polyc. non affert auctorem. Habetur autem in epist. 5. Aug. ad Marcellum.*

¶ 1 Nulli] *Repositus est integer locus Evangelii, ut est in ipsa epistola, & lib. 22. contra Faustum c. 74. Antea erat*, Contenti estote stipendiis vestris.

C. III. *In bellicis armis milites Deo placere possunt.*

Item ejusdem ad Bonifacium epist. 207.

NOli a existimare neminem Deo placere posse, qui in armis bellicis militat. In his erat sanctus David, cui Dominus tam magnum perhibuit testimonium. In his etiam plurimi illius temporis justi. In his erat & ille Centurio, qui Domino dixit b: *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* & infra. §. 1. Hoc ergo primum cogita, quando armaris ad pugnam, quia virtus tua etiam ipsa corporalis donum Dei est. Sic enim cogitabis 1 de dono Dei non facere contra Deum. Fides enim, quando promittitur, etiam hosti servanda est, contra quem bellum geritur: quanto magis amico, pro quo pugnatur? Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas, ut liberet Deus a necessitate, & conservet in pace. Non enim pax quæritur, ut bellum excitetur: sed bellum geritur, ut pax acquiratur. Esto ergo etiam bellando pacificus, ut eos, quos expugnas, ad pacis utilitatem e vincendo perducas. *Beati enim pacifici* (ait Dominus) *quia filii Dei vocabuntur.* Si autem pax humana tam dulcis est pro temporali salute mortalium, quanto est dulcior pax divina pro æterna salute Angelorum? Itaque hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Sicut rebellanti, & resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia jam debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Sic enim cogitabis) *Antea legebatur*: Sic enim cogitabis de dono Dei, non facies contra Dominum. *Emendatum est & hoc, & multa alia ex originali.*

C. IV. *Quæ sint in bello jure reprehendenda.*

Item ejusdem contra Manichæos, (id est, libro 22. contra Faustum cap. 74. & 75.)

QUid culpatur in bello? An quia moriuntur quandoque morituri, ut dominentur d in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum est, non religiosorum. Nocendi cupiditas, ulciscendi crudelitas, impacatus, atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua similia, hæc sunt, quæ in bellis jure culpantur. Quæ plerunque ut etiam jure puniantur, adversus violentiam resistentium (sive Deo, sive aliquo legitimo imperio jubente) gerenda bella ipsa suscipiuntur a bonis: cum in eo humanarum rerum ordine inveniuntur, ubi eos vel jubere tale aliquid, vel in talibus obedire juste ordo ipse constringit. Unde 1 neque Joannes e ab armis jubet discedere milites: & Christus f tributa Cæsari monet reddi, quia propter bella necessario militi stipendium præbetur. Ordo tamen ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi belli auctoritas, atque consilium apud Principes sit. *& infra.* §. 1. Sed si humana cupiditate bellum geritur, non nocet sanctis, in g quos non habet quisquam potestatem, nisi desuper datam. Non h enim est potestas, nisi a Deo, sive jubente, sive sinente. Ergo vir justus, si forte sub Rege, homine etiam sacrilego, militet, recte potest illo jubente bellare, si vice i pacis ordinem servans, quod k sibi jubetur, vel non esse contra Dei præceptum, certum est, vel utrum sit, certum non est; ita ut fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem ostendat ordo serviendi.

Corr. Rom. ¶ Unde neque) *Hinc usque ad vers.* Ordo, *Gratianus summatim retulit sententiam B. Augustini*, quæ

a *Polyc. l. 7. t. 7. Ans. l. 13. c. 3.* b *Non erat hic faciendum initium novi paragraphi, cohærent enim hæc cum antecedentibus.* c *Joan. 18.* d *Luc. 23.* e *Act. 23.* f *al. incidenter.) al. irridenter.* g *Exod. 22.* h *al. ibi.* i *al. sed ut.* K *Pann. l. 8. c. 42.* l *Luc. 3.*

a *Polycar. l. 7. tit. 13. Ansel. l. 13. cap. 4. Ivo p. 10. c. 126.* b *Matth. 8.* c *al. unitatem.* d *al. domentur. Pann. l. 8. c. 45.* e *Luc. 3.* f *Matth. 22.* g *Joan. 19.* h *Rom. 13.* i *al. civicæ) orig.* K *al. cui quod jubetur.*

quæ ab eo copiosius, & clarius exponitur: sicut etiam a vers. Sed si humana, *usque ad vers.* Non enim.

C. V. *Militare non est peccatum.*

Item ejusdem in libro de verbis Domini tractatu, sive sermone 19.

MIlitare *a* non est delictum, sed propter prædam militare peccatum est: nec rempublicam gerere criminosum est, sed ideo gerere *b* rempublicam, ut rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim providentia quadam militantibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus quæritur, prædo *c* grassetur. *Item infra.* §. 1. Dicit ipse Dominus *d*, *Reddite, quæ Dei sunt, Deo, & quæ Cæsaris, Cæsari.* Igitur, quod Cæsar præcepit, ferendum est: quod Imperator indicit, tolerandum est: sed fit intolerabile, dum prædam exactores accumulant. *Item infra.* §. 2. *Interrogaverunt Joannem & milites, dicentes: Quid faciemus & nos? Ait e illis Joannes, neminem concutiatis, neque calumniam faciatis, sed contenti estote stipendiis vestris.* Hinc jam cognoscere se debet omnis homo, qui militat. Non enim tantum de his militantibus Scriptura loquitur, qui armata militia detinentur; sed quisquis militiæ suæ cingulo utitur, dignitatis suæ miles adscribitur: atque ideo hæc sententia potest dici (verbi gratia) militibus, protectoribus, cunctisque rectoribus. Quicunque sibi stipendia publice decreta consequitur, si amplius quærit, tanquam calumniator, & concussor Joannis sententia condemnatur.

C. VI. *Pacata sunt bella, quæ geruntur, ut mali coerceantur, bonique subleventur.*

Item ejusdem de diversis Ecclesiæ observationibus.

APud *f* veros Dei cultores etiam ipsa bella pacata sunt, quæ non cupiditate, aut crudelitate, sed pacis studio geruntur, ut mali coerceantur, & boni subleventur.

Corr. Rom. ℊ *Sic etiam citat Ivo: quod tamen apud B. Augustinum non est inventum, quamvis epistola ad Januarium talem fere habeat titulum. Simile habetur sup. ead. noli. §. esto ergo, & de civitate Dei lib. 19. c. 12.*

C. VII. *Summa est laus militiæ, reipub. utilitatibus obedientiam exhibere.*

Item Gregorius *universis militibus* g *Neapolitanis, lib. 12. epist. 24.*

SUmma *h* militiæ laus, inter alia bona merita, hæc est, obedientiam reipub. *i* utilitatibus exhibere, quodque sibi utiliter imperatum fuerit, obtemperare: sicut & nunc devotionem vestram fecisse didicimus, quæ epistolis nostris, quibus magnificum virum Constantium Tribunum custodiæ civitatis deputavimus præesse, paruit, & congruam militaris devotionis obedientiam demonstravit. Unde scriptis vos præsentibus curavimus admonendos, uti prædicto viro magnifico Tribuno, sicut & fecistis, omnem debeatis pro serenissimorum dominorum utilitate, vel conservanda civitate, obedientiam exhibere: quatenus quicquid a vobis hactenus bene gestum agnoscitur, per præsentis temporis vigilantiam, ac solicitudinem augmentetis.

Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod militare peccatum non est, & quod præcepta patientiæ in præparatione cordis, non in ostentatione corporis observanda sunt.*

QUÆSTIO II.

Q*Uod autem quæritur, quod sit justum bellum, Isidorus Etymol. l. 18. c. 1. inquit.*

C. I. *Quod sit justum bellum.*

JUstum κ est bellum, quod ex edicto ι geritur, de rebus repetendis *a*, aut propulsandorum hostium causa. & *cap.* 15. §. 1. Judex *b* dictus, quasi jus dicens populo, sive quod jure disceptet. Jure autem disceptare, est juste judicare. Non est autem judex, si non est in eo justitia.

Corr. Rom. ℊ ι Edicto] *In codicibus Isidori etiam manuscriptis legitur*, ex prædicto. *Citat enim Ciceronem ex libris de republ. qui negat justum esse bellum, nisi denuntiatum, nisi indictum*, c *nisi de repetitis rebus.*

C. II. *Nihil ad justitiam interest, sive aperte, sive ex insidiis aliquis pugnet.*

Item Augustinus *in libro quæstionum 6. q. 10.*

DOminus noster jubet *d* ad Jesum Nave, ut constituat sibi retrorsus insidias, id est, insidiantes bellatores ad insidiandum hostibus. Hinc admonemur, hoc *e* non injuste fieri ab his, qui justum bellum gerunt, ut nihil homo justus præcipue cogitare debeat in his rebus, nisi ut justum bellum suscipiat, cui bellare fas est. Non enim omnibus fas est. Cum autem justum bellum susceperit, utrum aperta pugna, utrum insidiis vincat, nihil ad justitiam interest. Justa autem bella definiri solent, quæ ulciscuntur injurias, si qua gens, vel civitas, quæ bello petenda est, vel vindicare neglexerit, quod a suis improbe factum est, vel reddere, quod per injurias ablatum est. Sed etiam hoc genus belli sine dubitatione justum est, quod Deus imperat, apud quem non est iniquitas, & novit, quid cuique fieri debeat: in quo bello ductor exercitus, vel ipse populus non tam auctor belli, quam minister judicandus est.

Gratian. *Cum ergo justum bellum sit, quod ex edicto geritur, vel quo injuriæ ulciscuntur, quæritur, quomodo a filiis Israel justa bella gerebantur.*

C. III. *Innoxius transitus filiis Israel negabatur, atque ideo justa bella gerebant.*

De his ita scribit Augustinus *in quæstionibus Numerorum, q. 44. ad c. 20.*

NOtandum *f* est sane, quemadmodum justa bella gerebantur (a *g* filiis Israel contra Amorrhæos.) Innoxius enim transitus denegabatur, qui jure humanæ societatis æquissimo patere debebat.

QUÆSTIO III.

Q*Uod vero injuria sociorum armis propulsanda non sit, exemplis, & auctoritatibus probatur. Dominus* h *enim cum ab Herode quæreretur ad interficiendum, non patrocinium sibi quæsivit armorum, cum occulto instinctu posset in eum convertisse manus Judæorum, sed fugiens in Ægyptum, latuit ibi per septennium. Sic etiam, cum a Judæis* i *lapidibus peteretur, abscondit se, & exivit de templo. Sic etiam cum duceretur ad crucem, noluit* κ *commovere adversus seniores Judæorum turbam, quæ nuper ei obviam processerat, & cum palmis, & laudibus eum receperat. Sic etiam interrogatus a Pilato, an Rex esset, ait:* Regnum meum non est de hoc mundo. Si enim esset de hoc mundo, ministri mei utique decertarent, ut ego non traderer Judæis: *Insinuans illos ad regnum hujus mundi pertinere, qui auxilio humanarum virium, non divino præsidio ab imminenti injuria se tueri contendunt. Item, cum discipulis suis ait* l: Si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam: *non arma armis, sed fugam persequentibus docuit opponi.* §. 1. *Item, sicut legitur in Esaia, Ægyptus a Nabuchodonosor devastata est, quia filiis Israel contra Assyrios, & Chaldæos protectionis, & defensionis auxilium promisit. Unde dictum* m *est:* Baculus arundineus Rex Ægypti: super quem si aliquis innixus fuerit, confringetur, & perforabit manum innitentis. *Ipsi*

a *Beda, & glossa ord. Luc.* 3. *Ivo p.* 10. *c.* 125. *Pann. l.* 8. *c.* 60. b *agere*] *orig.* c *præda*] *orig.* d *Matth.* 22. e *Luc.* 3. f *Ivo p.* 10. *c.* 105. g *Episcopis*] *orig. impressum.* h *Ansel. l.* 13. *c.* 9. i *sanctæ reipubl. exhibere,*] *orig.* κ *Ivo p.* 10. *c.* 116. *Pann. l.* 8. *cap.* 54.

a *al. repetitis.* b *Et l.* 9. *c.* 4. c *Et idem fere habetur l.* 1. *de officiis.* d *Jos.* 8. e *abest ab orig.* f *Ivo p.* 10. *c.* 119. *Pann. l.* 8. *c.* 57. g *absunt ab orig.* h *Matth.* 2. i *Matth.* 21. κ *Joann.* 18. l *Matth.* 10. m *Esa.* 19. 36. *Ezech.* 29.

etiam Judæi captivi ducti sunt, quia spem suæ liberationis non in solo Deo, sed in homine posuerunt. Sic etiam de primis credentibus legitur, a *quod rapinam suorum bonorum cum gaudio suscipiebant, non quærentes sibi aliorum patrocinia, sed gaudentes, quoniam digni inveniebantur pro nomine Jesu contumeliam pati. Sic & Apostolus in prima epistola suadet Corinthiis,* b *ut injuriam & fraudem patienter ferant potius, quam repetendo fratres scandalizent. Sic ab idolothytis, & a qualibet esca censet abstinendum potius, quam cum scandalo fratrum edamus. Sic & a sumptibus abstinet, ne aliquod offendiculum Evangelio Christi præstaret. Cum ergo ille, qui ab injuria armis arcetur, non minus scandalizetur, quam ille, a quo ablata coram judice reposcuntur; patet, quod ad propulsandum injuriam non sunt petenda armorum auxilia. Quod autem petendum non est, illud jure præstari non debet. §. 3. Sed econtra multa rite præstantur, quæ tamen jure non petuntur. Bonus enim non rite injuriæ vindictam petit, quia malum pro malo redderet, quam tamen judex recte infligeret, nec nisi bonum pro malo redderet.*

C. I. *Quæ sint differentiæ retributionum.*

Unde Augustinus *in* c *expositione Psal. 108. ait.*

SEx differentiæ sunt, reddere bona pro malis, non reddere mala pro malis; hæc duo bonorum sunt, & prius melius. Non reddere bona pro bonis, reddere mala pro bonis; hæc duo malorum sunt, & posterius deterius. Reddere bona pro bonis, mala pro malis; hæc duo medioerium *d* sunt: prius propinquum bonis, convenit 1 etiam malis, quod Christus non arguit, sed plus oportere dicit, *e* quia & Ethnici hoc faciunt: posterius propinquum malis, convenit tamen etiam bonis. Unde & lex *f* modum ultionis statuit: *Oculum pro oculo.* Quæ, si dici potest, injustorum justitia est, non quia iniqua est ultio, quam lex statuit, sed quia vitiosa est libido ulciscendi, magisque ad judicem pertinet hoc inter homines decernere *g*, quam bonum hominem sibi expetere. Hic enim redderet malum pro malo: judex 2 vero punit, non delectatione alienæ miseriæ, quod est malum pro malo; sed dilectione justitiæ, justum pro injusto, quod est bonum pro malo, quod etiam Deus judex facit.

Corr. Rom. ¶ *B. Augustinus in explanatione Psalmi 108. has sex differentias aptissime explicavit: cujus sententiam auctor glossæ ordinariæ in eodem loco breviter retulit, ex qua glossa videtur acceptum hoc caput.*

¶ 1 Convenit etiam malis,] *Verba hæc non sunt in plerisque vetustis, neque in glossa: sed non longe discedunt a verbis B. Augustini.*

¶ 2 Judex vero] *In glossa ordinaria, & plerisque Gratiani manuscriptis legitur,* judex vero non, sed dilectione justitiæ, quod est bonum pro malo, quod & Deus judex facit. *Non sunt tamen reliqua inducta, quoniam apud B. Augustinum in eadem explanatione aliquanto inferius eadem fere habentur.*

Gratian. *Item ab aliquo capto injuste sua exiguntur, pro vita tamen redimenda juste offeruntur. Item vasa sacra ab aliquo barbaro injuste exiguntur, pro redemptione tamen captivorum juste præstantur. Sic & injuriæ propulsatio, licet injuste postuletur, tamen juste præstatur: quanquam & ipsa postulatio non usquequaque injusta probetur. §. 1. Aliud enim est injuriam propellere, ut sibi liceat voluptuose vivere; aliud ut aliorum utilitati libere possit vacare. Sicque aliud est suffragium ab homine tanquam a ministro justitiæ postulare, ut mala voluntas adversantium ejus ministerio careat effectu, & bonorum voluntas ejus suffragio sortiatur effectum; aliud spem suam a Deo in hominem transferre, ut adversa, quæ inferuntur a Deo ad vitæ correctionem, humano pellantur auxilio, nulla præcedente correctione: sicut Israelitæ, qui captivitatem sibi imminentem Ægyptiorum suffragio se putabant posse evadere, sine pœnitentia præteritæ vitæ non revocantes ad memoriam:* Da *h* nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis. *& idem* a: Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Dei nostri invocabimus. *Petere ergo, vel præstare in tribulatione subsidium, ut voluptuose quis in crimine vivat, damnabile est. Petere autem, vel præstare solatium, ut malis facultas delinquendi adimatur, ut Ecclesia pacem adipiscatur, ut aliquis multorum utilitati servetur, utile est & honestum: dissimulare vero est gravissimum. Hinc de Paulo legitur,* b *quod cum quidam Judæorum jurassent se non comesuros panem, nisi eum interficerent, petiit milites a prætore, quorum præsidio illæsus servaretur ab injuria Judæorum, non suæ voluptati, sed omnium utilitati victurus. Hinc in Evangelio* c *mercenarius vocatur, qui videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit. §. 2. Hinc etiam Ecclesia auxilium ab Imperatore ad sui defensionem petere monetur.*

C. II. *Ab Imperatore Ecclesia auxilium postulare debet.*

Unde Augustinus *ad Bonifacium ait, epist. 50.*

MAximianus *d* Episcopus Vagiensis auxilium petiit ab Imperatore Christiano (contra *e* hostes Ecclesiæ) non tam sui ulciscendi causa, quam tuendæ Ecclesiæ sibi creditæ. Quod si prætermisisset, non ejus fuisset laudanda patientia, sed negligentia merito culpanda. Neque enim & Apostolus *f* Paulus vitæ suæ transitoriæ consulebat, sed Ecclesiæ Dei, quando contra illos, qui eum occidere conspiraverant, consilium eorum Tribuno ut proderetur, effecit. Unde factum est, ut eum ad locum, quo fuerat perducendus, deduceret miles armatus, ne illorum pateretur *g* insidias.

C. III. *Catholici adversus hæreticos a potestatibus ordinatis defensionem possunt postulare.*

Item Augustinus *ad Emeritum, epist. 164.*

NOstri *h* adversus illicitas, & privatas vestrorum violentias (quas & vos ibi, qui talia non 1 facitis, doletis, & gemitis) a potestatibus ordinatis tuitionem petunt, non qua vos persequantur, sed qua se defendant.

Corr. Rom. ¶ 1 Non facitis,] *Addita est negatio ex originali, & Ivone, & alia etiam emendata. Refert autem ibi B. Augustinus id, quod decretum fuerat in sancto Concilio Carthaginensi, ac repetitur in Concilio Africano, cap. 60. citatur autem infra eadem, c.* ab Imperatoribus.

C. IV. *Quantum interest inter persecutionem Catholicorum, & Hæreticorum.*

Item ejusdem *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 88.*

PRo *i* membris Christi adversus vos sæviunt, & vobis resistunt, quicunque in catholica parvæ adhuc fidei eo animo sunt, quo tunc Petrus fuit, cum ferrum pro Christi nomine strinxit. Sed multum interest inter vestram persecutionem, & istorum. Vos similes estis servo Sacerdotis Judæorum, quia servientes Principibus vestris adversus Ecclesiam catholicam, id est, adversus Christi corpus armamini. Isti autem tales sunt, qualis tunc Petrus fuit, qui pro Christi corpore, id est, pro Ecclesia etiam corporaliter pugnavit.

C. V. *Justitiæ plenus est, qui patriam bello tuetur a barbaris.*

Item Ambrosius *libro primo de officiis, c. 27.*

FOrtitudo, l quæ vel in bello tuetur a barbaris patriam, vel domi defendit infirmos, vel a latronibus socios, plena justitiæ est.

C. VI.

a *Heb. 10. Act. 5.* b *1. Cor. 6. 8. 9.* c *Glossa ordin. ibid. ad vers. (Pro eo, ut diligerent me.)* d *al. mediorum.* e *Matth. 8.* f *Exod. 21.* g *al. discernere.* h *Psal. 59.*

a *Psal. 19.* b *Act. 27.* c *Joan. 10.* d *Poly. l. 1. tit. ult. Ivo p. 10. c. 59.* e *absunt ab orig.* f *Act. 23.* g *al. pateret insidiis.* h *Ivo p. 10. c. 80. Pann. l. 8. c. 26.* i *Ivo p. 10. c. 75.* k *Joan. 18.* l *Ivo p. 10. c. 113. Pann. l. 8. c. 50.*

C. VI. *Prodest latroni, vel piratæ, qui membra ejus debilitat.*

Item Hieronymus *super Sophoniam ad c.* 1.

SI *a* quis fortitudinem latronis, & piratæ, & furis enervat *b*, infirmosque eos reddat, prodest illis sua infirmitas. Debilitata enim membra, quibus prius non bene utebantur, a malo opere cessabunt.

C. VII. *Qui socii non repellit injuriam, similis est ei, qui facit.*

Item Ambrosius *lib.* 1. *de officiis c.* 36.

NOn *c* in inferenda, sed in depellenda injuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio injuriam, si potest, tam est in vitio, quam ille, qui facit. Unde S. Moyses hinc prius orsus est tentamenta bellicæ 1 fortitudinis. Nam *d* cum vidisset Hæbreum ab Ægyptio injuriam accipientem, defendit: ita ut Ægyptium prosterneret, atque in arena absconderet. Salomon *e* quoque ait: *Eripe eum, qui ducitur ad mortem.*

Corr. Rom. ¶ 1 Bellicæ) *Sic emendatum est ex originali, cum etiam in manuscriptis Gratiani legeretur*, imbellis.

C. VIII. *Malorum impietati favet, qui eis obviare cessat.*

Item Anastasius, & Damasus Papa.

QUi *f* potest obviare, & perturbare perversos, & non facit, nihil aliud est, quam favere eorum impietati. Nec enim caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obviare.

C. IX. *Qui divina mandata contemnunt, severis coerceantur vindictis.*

Item Calixtus *epist.* 2. *ad Episcopos Galliæ.*

JUstum *g* est, ut qui divina contemnunt mandata, & inobedientes Patrum existunt jussionibus, severioribus corrigantur viudictis: quatenus cæteri talia committere timeant, & omnes gaudeant fraterna concordia, & cuncti sumant severitatis, atque bonitatis exemplum. Nam si (quod absit) Ecclesiasticam solicitudinem, vigoremque negligimus, perdit desidia disciplinam, & animabus fidelium profecto nocebitur.

C. X. *Imperatores cum Episcoporum provisione Ecclesiæ defensionem adversus divitum potentiam debent suscipere.*

Item ex Concilio *h* Carthaginensi V. *c.* 9.

AB Imperatoribus universis visum est 1 postulandum propter afflictionem pauperum, quorum molestiis sine intermissione fatigatur Ecclesia, ut defensores eis adversus potentias *i* divitum cum Episcoporum provisione delegentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Visum est] *Sic est emendatum ex codicibus Concilii impressis, & manuscriptis. Antea legebatur*, justum est auxilium postulandum.

Gratian. *Ecce, quod nonnunquam est obviandum perversis, & injuria sociorum armis est propulsanda, ut & malis adempta facultas delinquendi prosit, & bonis optata facultas libere consulendi Ecclesiæ ministretur. Hoc qui non facit, consentit.*

C. XI. *Non sunt immunes a scelere, qui non liberant eos, quos possunt a facto liberare.*

Unde Augustinus *ait in Psal.* 81.

OStendit κ (Propheta) nec illos immunes a scelere esse, qui permiserunt Christum principibus interficere, cum præ multitudine timerentur, & possent illos a facto, & se a consensu liberare. Qui 1 desinit obviare, cum potest, consentit.

Corr. Rom. ¶ 1 Qui desinit) *Hæc in eadem glossa referuntur ex Cassiodoro, cujus verba sunt hæc*: Nam cum possis obviare perversis, si desinas adversari, consensus erroris est.

a *Ivo p.*10.*c.*13. *Pann. l.*8.*c.*50. b *diripiat*] *orig.* c *Neque*] *orig.* d *Exod.* 2. e *Prov.* 24. f *Damasus epist.* 3. *ad Stephanum cap.* 8. *sup. dist.*83. *error. & dist.* 86. *facientis. Polyc. l.*7.*t.*11. *Ans. l.*13. *c.*19. g *Polyc. ib. Ans. l.*13.*c.*13. *Ivo p.*6.*c.*346. h *& & in Afric. c.* 42. i *al. impotentias*, τυράννιδας. κ *Glossa ord. ibi ex B. August. & Cassiodoro ad illud* [*Eripite pauperem.*]

QUÆSTIO IV.

1 ps QUod autem vindicta inferenda non sit, multis modis probatur. Mali enim tolerandi sunt, non abjiciendi: increpatione feriendi, non corporaliter expellendi.

C. I. *Quomodo mali sunt tolerandi, & quomodo ab eis recedendum sit.*

Unde Augustinus *ait in libro de verbis Domini sermone* 18.

TOlerandi sunt quidem mali pro pace, nec *a* corporaliter ab eis recedatur: sed spiritualiter 1 exigere, est facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum licet pro gradu cujusque, salva pace: displicere est, non tangere. Non enim Prophetæ, qui hoc dicebant, populum suum dimiserunt: sed inter eos habitabant, quos increpabant, unum templum cum eis intrabant, eadem sacramenta celebrabant. Hoc est exire, ore non parcere: hoc est immundum non tangere, voluntate non consentire.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est in glossa ordinaria* 2. *Cor.* 6. *ad ea verba*, exite de medio eorum. *Sententia vero est accepta ex sermone* 18. *Augustini de verbis Domini, ex quo infra ead. c.* ecce, & c. recedite. *ad idem pertinentia referuntur.*

¶ 1 Spiritualirer) *Hic interpositæ erant duæ voces*, spiritualiter autem, *quæ sunt expunctæ, quia & a plerisque vetustis, & a glossa ordinaria absunt.*

C. II. *Quod mali sint tolerandi a bonis.*

Idem.

TU bonus tolera malum. Nam & Christus Judam *b*, cum sciret furem esse, toleravit, & ad prædicandum misit, eique cum aliis Eucharistiam dedit.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capitis est in tractatu* 50. *in Joannem. Reliqua vero videntur accepta ex glossa ordinaria in Psalmum* 9. *ad ea verba*, Dixit enim in corde suo. & *explanatione B. Augustini in Psalmum* 10. *cujus propria verba referuntur sup.* 1. *q.* 1. Christus. *Ab eodem vero copiose hæc eadem sententia exponitur in epistola* 162.

C. III. *Pro pace Ecclesiæ mali sunt tolerandi.*

Idem *super Joannem tractatu* 50. *ad c.* 12.

QUid *c* ergo voluit Dominus noster Jesus Christus, fratres mei; admonere Ecclesiam suam, quando unum perditum inter duodecim habere voluit, nisi ut malos toleremus, ne corpus Christi dividamus? Ecce inter sanctos est Judas: ecce fur est Judas: & ne contemnas, fur sacrilegus, non qualiscunque fur, fur loculorum, sed Dominicorum loculorum, sed sacrorum. Si crimina discernuntur in foro qualiscunque furti, & peculatus (peculatus enim furtum dicitur de re publica, & non sic judicatur furtum rei privatæ, quomodo publicæ) quanto vehementius judicundus est sacrilegus fur, qui ausus fuerit non undecunque tollere, sed de Ecclesia tollere. Qui aliquid de Ecclesia furatur, Judæ proditori comparatur.

Corr. Rom. ¶ *Multa in hoc capite sunt emendata ex B. Augustino.*

C. IV. *De eodem.*

Idem *serm.* 18. *de verbis Domini.*

ECce, *d* inquiunt, dicit Propheta, *Recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis.* Quomodo ergo malos pro pace tolerabimus, a quibus exire, & recedere jubemur, ne tangamus immundum? Nos istam recessionem spiritualiter intelligimus: illi corporaliter. Nam & ego clamo cum Propheta: & *a* qualiacunque sumus vasa, utitur nobis Deus in dispensatione vestra. Clamamus & nos, & dicimus vobis, recedite, exite inde, & immundum ne tetigeritis: sed contactu cordis, non

a *al. ne.* b 7. *q.* 1. *adversitas circa finem.* c *Polyc. l.* 7. *t.* 7. d *Beda*, 2. *Cor.* 6. *Polyc. ib. Ans. l.* 12. *c.* 65. *Esa.* 52.

non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscujusque gradu, atque persona, salva pace, fieri potest? *& paulo post*. §. 1. Ergo, fratres mei, quotquot habetis inter vos, qui adhuc amore seculi prægravantur, avaros, perjuros, adulteros, inspectores *a* nugarum, consultores mathematicorum, phanaticorum, augurum, aruspicum, ebriosos, luxuriosos, quicquid inter vos malorum esse nostis, quantum potestis, improbate, ut corde recedatis: & redarguite, ut exeatis inde: & nolite consentire, ut immundum non tangatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Et qualiacunque] *Sic emendatum est ex B. Augustino, & Beda. Antea legebatur*, æqualia.

C. V. *Pacificus est, qui corrigit, quod potest, vel excludit a se, quod non potest.*

Idem *in secundo libro contra epistolam Parmeniani, c. 1.*

QUisquis vel quod potest, arguendo corrigit, vel quod corrigere non potest, salvo pacis vinculo excludit, vel quod salvo pacis vinculo excludere non potest, æquitate improbat, firmitate supportat, hic est pacificus, & ab illo maledicto, de quo Scriptura dicit *b*: *Væ his, qui dicunt, quod nequam est, bonum, & quod bonum est, nequam, & reliqua*: omnino liber, prorsus securus, penitus alienus. *& infra*. §. 1. Quomodo, inquit Parmenianus, incorruptus poteris permanere, qui corruptis sociaris? 1

Corr. Rom. ¶ 1 Sociaris] *Apud B. Augustinum huic interrogationi Parmeniani sequitur continenter responsio, quæ habetur in proxime sequenti capite*. Ita plane. *Ac certe multo aptius interrogatio Parmeniani, & B. Augustini responsio unico capitulo comprehenderentur*.

C. VI. *Quid sit malis sociari.*

Idem *in eodem capite 21. continuo.*

ITa *c* plane, si sociatur quis malis, id est, si mali aliquid cum eis committit, aut committentibus favet. Si autem neutrum facit, nullo modo sociatur. Porro, si addit tertium, ut non sit in vindicando piger, sed vel corripiat justus in misericordia, & arguat, vel etiam, si eam personam gerit, & ratio conservandæ pacis admittit, coram *d* omnibus peccantes arguat, ut cæteri timeant, removeat etiam vel ab aliquo gradu honoris, vel ab ipsa communione sacramentorum, & hæc omnia cum dilectione corrigendi, non cum odio persequendi, plenissimum officium non solum castissimæ innocentiæ, sed etiam diligentissimæ severitatis implevit. Ubi autem cætera impediuntur, illa duo semper retenta incorruptum, castumque custodiunt, ut nec faciat malum, nec approbet factum.

C. VII. *Aliena peccata in Ecclesia alicui non præjudicant.*

Idem *in epistola e 152. contra Donatistas.*

SI quis *f* a catholica Ecclesia fuerit separatus, quantumlibet laudabiliter se vivere existimet, hoc solo scelere, quod a Christi 1 unitate disjunctus est, non habebit vitam, sed Dei ira manet super eum. Quisquis autem in hac Ecclesia bene vixerit, nihil ei præjudicant aliena peccata; quia in ea unusquisque proprium onus portabit, sicut Apostolus dicit *g*. *& infra*. §. 1. Ergo communio malorum non maculat aliquem participatione sacramentorum, sed consensione factorum. Nam si in malis factis non eis quisque consentiat, portat malus causam suam, & personam suam, nec præjudicat alteri, quem in consensione mali operis socium non habet criminis.

Corr. Rom. ¶ 1 Christi unitate] *Antea legebatur*, Christianitate. *Restitutum est ex originali, & Beda: itemque alia nonnulla*.

a *al. spectatores*. b *Esa*. 5. c *Polyc. ibid.* d *Psal*. 140. 1. *Timoth*. 5. e *Beda* 1. *Corinth*. 11. f *Ivo part*. 2. c. 101. g *Gal*. 6.

C. VIII. *Non te maculat malus, si ei non consentis, sed ipsum redarguis.*

Idem *a in sermone 18. de verbis Domini.*

A Malis *b* semper corde disjungimini: ad tempus caute corpore copulamini. *& infra*. §. 1. Duobus modis non te maculat malus: si ei non consentias, & si redarguas. Hoc est non communicare, non consentire: communicatur quippe, quando facto ejus consortium voluntatis, vel approbationis adjungitur. *& infra*. §. 2. Neque ergo consentientes sitis malis, ut approbetis; neque negligentes, ut non arguatis; neque superbientes, ut insolenter arguatis.

C. IX. *Immundum tangere, est peccatis consentire.*

Idem *ex c eodem.*

REcedite *d*, exite inde, & immundum ne tetigeritis. Sed contactu cordis, non corporis. Quid est enim tangere immundum, nisi consentire peccatis? Quid est autem exire inde, nisi facere, quod pertinet ad correctionem malorum, quantum pro uniuscujusque gradu, atque persona, salva pace, fieri potest? Displicuit tibi, quod quisque peccavit? non tetigisti immundum. Redarguisti, corripuisti, monuisti, adhibuisti etiam, si res exigit, congruam, & quæ unitatem non violet, disciplinam? existi inde. *& infra*. §. 1. Clamavit ista Moyses *e*, clamavit Esaias *f*, clamavit Hieremias *g*, clamavit Ezechiel *h*. Videamus, si dimiserunt populum Dei, & se ad alias gentes transtulerunt. Quam multa, & quam vehementer Hieremias increpavit in peccatores, & sceleratos populi sui? Inter eos tamen erat, unum cum eis templum intrabat, eadem sacramenta celebrabat, in eadem sceleratorum hominum congregatione vivebat; sed clamando exibat inde. Hoc est exire inde, hoc est immundum non tangere, & voluntate non consentire, & ore non parcere.

C. X. *Non maculant innocentes facta nocentium, quæ ab eis credi non possunt.*

Idem *in epistola 48. ad Vincentium.*

QUam magnum est crimen ab istorum innocentium communione separari? Nam & facta *i* nocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non coinquinant quenquam, si propter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt Prophetæ, contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant: sicut ipse Dominus nocentem Judam usque ad condignum ejus exitum toleravit, & eum sacram cœnam cum innocentibus communicare permisit: sicut toleraverunt Apostoli eos, qui *k* per invidiam (quod ipsius diaboli vitium est) Christum annuntiabant.

C. XI. *Mali, quos Ecclesia recipit, nec expellit, a bonis sunt tolerandi, non judicandi.*

Idem *in sermone 24. de verbis Apostoli.*

FOrte *l* in populo Dei stat juxta te avarus, raptor, inhians rebus alienis, quem nosti talem, & fidelis est, vel potius fidelis vocatur. Non eum potes de Ecclesia pellere, non habes aliquem aditum castigando, & corripiendo corrigere, accessurus est tecum ad altare. Noli timere: unusquisque *m* propium onus portabit. *Item infra*. §. 1. Quomodo (inquis) ferrem, quem novi malum? nonne melius ipsum ferres, quam te foras efferres? Ecce quomodo feres *n*: attende Apostolum dicentem *o*: *Unusquisque proprium onus portabit*. Liberet te ista sententia. Non enim cum illo communicares

Bbb

a *Beda Eph*. 5. b *Ivo p*. 2. c. 102. c *Beda* 2. *Cor*. 6. *supr. ead. c. ecce. Ivo p*. 2. c. 103. d *Esa*. 52. e *Num*. 16. f *Esa*. 52. g *Thren*. 4. h *Ezech*. 14. i *infra ead. nimium*. k *Philip*. 1. l *Talis es. & forte*] *orig. Ivo part*. 2. c. 94. m *Gal*. 6. n *al. ferres, si attenderes*.] *orig*. o *Gal*. 6.

nicares avaritiam, sed communicares cum illo Christi mensam. Et quid tibi obesset, si cum illo communicares Christi mensam? Apostolus dicit a: *Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit*: sibi, non tibi. Sane si judex es, si judicandi potestatem accepisti, Ecclesiastica regula, si apud te accusatur, si veris b documentis, testibusque convincitur, coerce, corripe, excommunica, degrada.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur ex libro primo de unico baptismo, ubi non habetur.*

Gratian. *Est & alia distinctio tolerandorum, & cavendorum, quam ex verbis* Augustini *licet colligere, dicentis serm. 49. de verbis Domini.*

C. XII. *Pastor est diligendus, mercenarius tolerandus, latro cavendus.*

TRes c personas dixit Dominus (& debemus illas investigare) in Evangelio, pastoris, mercenarii, & furis. *& paulo post*. Pastorem dixit d animam suam ponere pro ovibus suis, & intrare per januam Furem dixit (& latronem 1) ascendere per aliam partem. Mercenarium dixit, lupum, vel furem si videat, fugere, quia non est illi cura de ovibus: mercenarius est enim, non pastor. Ille intrat per januam, quia pastor est: ille ascendit per aliam partem, quia fur est: ille videns eos, qui volunt tollere oves, timet, & fugit, quia mercenarius est; quia non est illi cura de ovibus, mercenarius est enim. Si invenerimus tres istas personas, invenit sanctitas vestra & quos diligatis, & quos toleretis, & quos caveatis. Diligendus est pastor, tolerandus est mercenarius, cavendus est latro.

Corr. Rom. ¶ 1 Et latronem] *Hæ duæ voces non sunt in originali: Anselmus tamen illas habet.*

Gratian. *Ecce quod mali tolerandi sunt, nec corporali, sed spirituali vindicta sunt puniendi. Unde cum discipuli non recepti a Samaritanis ignem cælitus super eos deducere voluerunt, dicentes* e *magistro:* Vis dicamus, descendat ignis de cœlo, & consumat eos? *audierunt*: Nescitis, cujus spiritus estis. *Item*: f Omnis, qui gladium acceperit, gladio peribit.

C. XIII. *Spiritualis nunquam carnalem persequitur, sed e converso.*

Hinc etiam Hieronymus *ait in comment. epist. ad Gal. c. 4.*

QUi secundum carnem natus erat, persequebatur spiritualem: nunquam enim spiritualis g carnalem persequitur, sed ignoscit ei, quasi rusticano fratri. Scit eum posse proficere per tempus; & si quando Ægyptiæ filium viderit irascentem, recordatur unius patris, qui boves 1 creavit, & culices; & h in magna domo non solum esse vasa aurea, & argentea, sed & lignea, & fictilia.

Corr. Rom. ¶ 1 Boves] *In codicibus B. Hieronymi impressis legitur*, qui lucem boves; *verum in codice Vaticano horum commentariorum habetur*, qui lucam bovem. *Significat autem elephantem.*

C. XIV. *Boni a malis nunquam in hac vita penitus possunt separari.*

Item Augustinus *in libro quarto de Baptismo, c. 12.*

QUantus arrogantiæ tumor est, quanta humilitatis, & lenitatis oblivio, arrogantiæ quanta jactatio, ut quis aut audeat, aut facere se posse credat, quod nec Apostolis concessit i Dominus, ut Zizania a frumento putet se posse discernere

Corr. Rom. ¶ *Verba sunt Cypriani lib. 4. ep. 2. ad Antonianum, citata ab Augustino lib 4. c. 12. de baptismo contra Donatistas.*

C. XV. *Præsens Ecclesia simul recipit bonos, & malos.*

Item Gregorius *homilia 38. Evang.*

HÆc autem vita, quæ inter cœlum, & infernum sita est, sicut in medio subsistit, ita utrarumque partium cives communiter recipit: quos tamen sancta Ecclesia & nunc indiscrete suscipit, & postmodum in egressione discernet. Si a ergo boni estis, quamdiu in hac vita subsistitis, æquanimiter tolerare malos debetis. Nam quisquis malos non tolerat, ipse sibi per intolerantiam suam testis est, quia bonus non est. Abel b enim esse renuit, quem Cain malitia non exercet.

2 pars. Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod malorum vindicta Deo reservanda est, nec sunt corporaliter puniendi, sed crebra admonitione, & charitatis beneficio ad correctionem invitandi. Unde Christus in Evangelio* c *ait*: Audistis, quia dictum est in lege d; (*quem modum ultionis lex statuit*) Oculum pro oculo, dentem pro dente. *Ego autem hanc vicissitudinem tollens, & ad mansuetudinem, & charitatis perfectionem vos invitans, dico vobis:* Nolite resistere malo, sed diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos, ut sitis filii patris vestri, qui solem suum oriri facit super bonos, & malos, & pluit super justos, & injustos. *Hinc Paulus* e *ait*: Si esurierit inimicus tuus, ciba illum: si sitit, potum da illi. *Omnis* f *enim iniquus bonorum est inimicus: omnis* g *autem amicus hujus seculi etiam inimicus est Dei. Inimicus autem Dei bonitatis, & justitiæ est inimicus, ac per hoc amatorem justitiæ, & bonitatis diligere non potest. Cum ergo inimicos diligere, vel illis benefacere, cibum & potum subministrare jubemur: inimicos persequi, & punire prohibemur.* §. 1. *In lege enim Veteris Testamenti corporalis pœna statuta est: in lege vero Evangelii omni peccanti per pœnitentiam promittitur venia. Unde illa a terrore incepit, dicens* h. Ego sum Dominus Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem. *Hæc vero a lenitate mansuetudinis & misericordiæ, ita inquiens* i: Beati pauperes spiritu, beati mites, beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur: *In illa dicebatur* κ: Qui fecerit hoc, vel illud, morte moriatur. *In ista* l: Gaudeo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam super nonaginta novem justis, qui non indigent pœnitentia. *Item* m: Non veni vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam. Estote *n* misericordes, sicut & pater vester misericors est. *Initium quoque prædicationis Salvatoris nostri, & & præconis ejusdem, ad pœnitentiam peccatores invitavit. Sic enim uterque exorsus est, dicens*: Pœnitentiam o agite, appropinquavit p enim regnum cœlorum. *Sic & in Actibus Apostolorum; cum Judæi compuncti de scelere mortis Christi, dicerent Petro:* Quid faciemus, viri fratres? *legitur Petrus respondisse* q: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. *Et, ut universaliter dicatur, in lege* r *populus ille rudis servili timore pœnarum cogebatur: unde & legem in* s *pædagogum accepit. In Evangelio autem populus gratiæ liber, & adultus filiali amore, & hæreditatis certitudine ad cultum divinæ servitutis invitatur. Unde, cum quidam legem, quasi coercentem, prædicarent esse tenendam simul cum gratia, ait* t *Apostolus:* Non enim accepistis spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba, Pater. §. 2. *Hinc etiam* Gregorius *ait in expositione* u *Evangelii:* Simile factum est regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo.

C. XVI. *In lege cuique permittebatur diligere amicum, & odire inimicum.*

CUm in lege x scriptum sit: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*, accepta tunc licentia justis fuerat, ut Dei inimicos, suosque adversarios, quanta possent virtute, comprimerent, eosque in ore 1 gladii ferirent. Quod in Novo proculdubio Testamento compescitur, cum per semetipsam Veritas prædicat, dicens: *Diligite* y *inimicos vestros: benefacite his, qui oderunt vos*: Qui ergo per tauros, nisi Veteris Testamenti Patres signantur z? Nam dum

a 1. *Cor.* 11. b *al. innumeris*. c *Ans. l.* 6. *c.* 148. d *Joa.* 10. e *Luc.* 9. f *Matth.* 26. g *Gal.* 4. h 2. *Tim.* 2. i *Matth.* 13.

a *Matth.* 5. b *Gen.* 4. c *Matt.* 5. d *Exod.* 21. e *Rom.* 12. f *Prov.* 25. g *Jac.* 4. h *Exod.* 20. i *Matt.* 5. κ *Exod.* 19. *& alibi*. l *Luc.* 15. m *Matth.* 9. n *Luc.* 6. o *Matt.* 3. p *al. appropinquaverit*. q *Act.* 2. r *Exod.* 1. s *Gal.* 5. t *Rom* 8. u *Est hom.* 38. *Matt.* 22. x *Lev.* 19. y *Luc.* 6. z *significantur?*] *orig.*

ex permissione legis acceperant, quatenus adversarios suos odii retributione percuterent, (ut ita dicam) quid aliud, quam tauri erant, qui inimicos suos corporeæ virtutis cornu feriebant? Quid vero per altilia, nisi Patres Novi Testamenti figurantur? qui dum gratiam internæ pinguedinis percipiunt, æternis desideriis innitentes, ad sublimia contemplationis suæ pennis sublevantur.

Corr. Rom. ¶ 1 In ore] *In originali, & quatuor Gratiani vetustis est*, jure gladii.

Gratian. *His ita respondetur: Sunt quædam, quæ salubri dumtaxat admonitione sunt corripienda, non corporalibus flagellis animadvertenda; sed eorum vindicta divino examini tantum est reservanda, quando in delinquentes videlicet disciplinam exercere non possumus, vel quia non sunt nostri juris, vel quia illorum crimina, etsi nobis nota sunt, tamen manifestis indiciis probari non possunt. §. 1. De his, qui non sunt nostri juris, ait Apostolus in prima epistola* a *ad Corinthios:* Quid enim mihi attinet de his, qui foris sunt, judicare? de his enim Dominus judicabit.

C. XVII. *Infidelium colloquia, & convivia non sunt evitanda.*

Quod Augustinus *exponens, ait.*

INfideles *b* non possumus Christo lucrari, si eorum colloquium vitamus, & convivium. Unde & Dominus *c* cum publicanis, & peccatoribus manducavit, & bibit. In his vero, qui intus sunt, id est, infidelibus putredo resecanda est.

Corr. Rom. ¶ *Sensus hujus capitis habetur apud B. Augustinum de pœnitentiæ medicina, c. 3. verba vero fere omnia sunt in gloss. ord. 1. Cor. 5. ad vers. alioquin. & interlineari ad vers. intus.*

Gratian. *Hinc etiam cum Propheta* d *dicit:* Facit Dominus judicium omnibus injuriam patientibus, *exponendo addidit Augustinus;* ab his, qui non sunt sui juris, in quos nequit disciplina exerceri. *§. 1. Item, quando multitudo est in scelere, nec salva pace Ecclesiæ mali puniri possunt, tolerandi sunt potius, quam violata pace Ecclesiæ puniendi.*

C. XVIII. *Quædam mala punienda sunt, & quædam toleranda.*

Unde Augustinus *ait in libro de fide & operibus, c. 4. & 5.*

QUidam vero *e* e contrario periclitantes, cum bonorum, malorumque permistionem in Ecclesia demonstratam, seu prædictam esse perspexerint, & patientiæ præcepta didicerint (quæ ita nos firmissimos reddunt, ut etiamsi videntur in Ecclesia esse zizania, non tamen impediatur aut fides, aut charitas nostra, aut quoniam zizania in Ecclesia esse cernimus, ipsi de Ecclesia recedamus) destituendam 1 putent Ecclesiæ disciplinam, quandam perversissimam securitatem præpositis tribuentes, ut ad eos non pertineat, nisi dicere, quid cavendum, quidve faciendum sit; quodlibet autem quisque faciat, non curare. Nos vero ad sanam doctrinam pertinere arbitramur, ex utrisque testimoniis tutam sententiam moderari; ut & canes in Ecclesia propter pacem Ecclesiæ toleremus, & canibus sanctum, ubi pax Ecclesiæ tuta est, non demus. Cum ergo sive per negligentiam Præpositorum, sive per aliquam excusabilem necessitatem, sive per occultas obreptiones invenimus in Ecclesia malos, quos Ecclesiastica disciplina corrigere, aut coercere non possumus, tunc ne *f* ascendat in cor nostrum impia, & perniciosa præsumptio, qua existimemus nos ab his esse separandos, ut peccatis eorum non inquinemur, atque ita post nos trahere conemur, veluti mundos, sanctosque discipulos, ab unitatis compage, quasi a malorum consortio segregatos: veniant in mentem illæ de Scripturis similitudines, & divina oracula, vel certissima exempla, quibus demonstratum, & prænunciatum est, malos in Ecclesia permistos bonis usque in finem seculi tempusque judicii futuros, & nihil bonis in unitate, ac participatione sacramentorum, qui eorum factis non consenserint, obfuturos. §. 1. Cum vero eis, per quos Ecclesia regitur, adest salva pace potestas disciplinæ adversus improbos, aut nefarios exercendæ, tunc rursus, ne socordia, segnitiaque dormiamus, aliis aculeis præceptorum, quæ ad severitatem coercitionis *a* pertinent, excitandi sumus, ut gressus nostros in via Domini ex utrisque testimoniis illo duce, atque adjutore dirigentes, nec patientiæ nomine torpescamus, nec obtentu diligentiæ sæviamus.

a 1. Cor. 5. b 2. quæst. 1. c. multi. 18. c Luc. 5. d Psal. 145. e Polyc. l. 7. tit. 7. Ans. l. 21. c. 63. f nec] orig.

Corr. Rom. ¶ 1 Destituendam] *Apud B. Augustinum legitur*, instituendam *putant esse & Ecclesiam, & disciplinam: sed cæteri collectores cum Gratiano concordant. Multa vero alia ex illis, & originali in toto hoc capite sunt restituta.*

C. XIX. *Levius occulta, severius autem punienda sunt ab Ecclesia delicta manifesta.*

Idem *contra epistolam Parmeniani, lib. 3. c. 2.*

CUm *b* quisque fratrum, id est, Christianorum intus in Ecclesiæ societate constitutorum, in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, ut anathemate dignus habeatur, fiat hoc, ubi periculum schismatis nullum est. *& infra. §. 1.* Quando ita cujusque crimen notum est omnibus, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat severitas disciplinæ.

3 pars. Gratian. *Est & alia causa, qua correptio verborum, vel verberum videtur esse inutilis, vel superflua. Prædestinati enim ad vitam sine correptione mutantur: sicut Petrus, e quem Dominus respiciens, nemine corripiente commovit ad lachrymas. Præsciti ad mortem inter flagella deteriores fiunt, sicut Pharao. Bonis ergo superflua, damnandis hæc inveniuntur esse inutilia. His ita respondetur auctoritate Gregorii, & Augustini.*

C. XX. *Sicut ab oratione cessandum non est, sic nec a correptione.*

Augustinus *enim in libro de correptione, & gratia, c. 5. sic ait.*

SIcut non est ab oratione cessandum pro eis, quos corrigi volumus, etiamsi nullo hominum orante pro Petro, Dominus respexit *d* eum, & fecit eum suum peccatum flere: ita non est negligenda correptio, quamvis Deus, quos voluerit etiam non correptos, faciat esse correctos. Tunc autem correptione proficit homo, cum miseretur, atque adjuvat, qui facit, quos voluerit, etiam sine correptione proficere.

C. XXI. *Soli prædestinati salvantur, qui id postulando suo labore meruerunt.*

Gregorius *vero in dialogo, lib. 1. c. 8.*

OBtineri *e* nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt. Sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, ita prædestinata sunt, ut precibus obtineantur. Nam ipsa quoque perennis regni prædestinatio ita est ab omnipotenti Deo disposita, ut ad hoc electi ex *f* labore perveniant: quatenus postulando mereantur accipere, quod eis omnipotens Deus ante secula disposuit donare.

C. XXII. *Occulto Dei judicio mali obdurantur flagellis, boni emendantur.*

Item Augustinus *in lib. de prædestinatione, & gratia, c. 15.*

NAbuchodonosor *g* pœnitentiam meruit fructuosam. Nonne post innumeras impietates flagellatus pœnituit, & regnum, quod perdiderat, rursus accepit? *h* Pharao autem ipsis flagellis est durior effectus, & periit. Hic mihi rationem reddat, qui divinum consilium nimium alto *i*, sapientique corde dijudicat, cur medicamentum unius medici manu confectum, alii ad interitum, alii valuerit ad salutem; nisi quia Chri-

a al. coertionis. b Polyc. ibid. Ivo p. 2. c. 97. Pann. in prol. c. 13. & 14. c Luc. 22. d Luc. 22. e Burch. l. 20. c. 19. Ivo p. 17. c. 31. f al. pro. g Dan. 4. h Exod. 5. usque ad 15. i altum sapienti corde] orig.

Christi *a* bonus odor aliis est odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem? Quantum ad naturam, ambo homines erant. Quantum ad dignitatem, ambo Reges. Quantum ad causam, ambo captivum populum Dei possidebant. Quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diversos, nisi quod unus manum Dei sentiens, in recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter libero contra Dei misericordissimam veritatem pugnavit arbitrio?

C. XXIII.

Idem *b*.

VAsis *c* iræ nunquam Deus redderet interitum, si non spontaneum inveniretur homo habere peccatum: quia nec Deus peccanti homini juste inferret iram, si homo ex prædestinatione Dei cecidisset in culpam. *Idem* d. §. 1. Prædestinationem Dei sive ad bonum, sive ad malum in hominibus operari ineptissime dicitur, ut ad utrumque homines quædam necessitas videatur impellere: cum in bonis voluntas sit intelligenda non sine gratia; in malis autem voluntas intelligenda sine gratia. §. 2. Cum vero aliquos a Deo, aut traditos desideriis suis, aut obduratos legimus, aut relictos, magnis peccatis suis hoc ipsos meruisse profitemur: quia talia eorum crimina præcesserunt, ut ipsi sibi pœnas debuerint, quæ eis etiam supplicium verterent in reatum. Atque *e* ita nec de judicio Dei querimur, quo deserit meritos deseri, & misericordiæ ejus gratias agimus, qua liberat non meritos liberari. §. 3. Vires itaque obedientiæ non ideo cuiquam subtraxit, quia eum non prædestinavit, sed (ideo *f* eum non prædestinavit,) quia recessurum ab ipsa obedientia esse prævidit. §. 4. Prædestinatio *g* igitur Dei semper in bono est, quæ peccatum sola hominis voluntate commissum, aut remittendum novit cum laude misericordiæ, aut plectendum cum laude justitiæ. In malis autem operibus nostris sola præscientia Dei intelligenda est: quia sicut præscivit, & prædestinavit, quæ ipse fecit, & ut faceremus, dedit, ita præscivit tantum, non etiam prædestinavit, quæ nec ipse fecit, nec ut faceremus, exegit. §. 5. Hi *h* autem, de quibus dicitur *i*: *Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum:* voluntate exierunt, voluntate ceciderunt: & quia præsciti sunt casuri, non sunt prædestinati: essent autem prædestinati, si essent reversuri, & in sanctitate, ac veritate mansuri. Ac per hoc prædestinatio Dei multis est causa standi, nemini est causa labendi.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis caput hoc conjunctum est superiori, & in titulo est* Item, *non* Idem: *est autem confectum ex locis indicatis, Fulgentii, Prosperi, & B. Augustini.*

Gratian. *Non ergo necessitatem facit correctionis, vel obdurationis divina prædestinatio, seu præscientia, cum boni per gratiam corrigantur, & libero arbitrio mali pereant. Neque enim quia prædestinatio, seu præscientia Dei falli non potest, necessario eveniunt, quæ prædestinantur, vel præsciuntur, sicut nec necessario prædestinantur, vel præsciuntur, quæ futura sunt: sed quia bona absque ejus gratia, mala præter ejus scientiam evenire non possunt. §.1. Quamvis ergo convenienter dicatur, si hæc prædestinata sunt, vel præscita, necessario evenient: non tamen ideo absolute verum est, necessario evenient, quæ prædestinata sunt, vel præscita; quia hic necessitas refertur ad rerum eventum, ibi ad intuitum divinæ præscientiæ. Unde Augustinus:* Duæ 1 sunt, *inquit*, necessitates, simplex K una, veluti, qua necesse est omnes homines esse mortales: altera conditionis, ut si aliquem ambulare quis scit, eum ambulare necesse est. Quod enim quisque esse novit, id esse aliter, quam notum est, nequit. Sed hæc minime secum illam simplicem trahit. Hanc enim necessitatem non propria facit natura, sed conditionis adjectio. Nulla enim necessitas cogit incedere voluntate gradientem, quamvis eum tunc, cum graditur, incedere necessarium sit. Eodem igitur modo, si quid providentia præsens videt, id necesse est esse, tametsi nullam naturæ habeat necessitatem. Atqui Deus ea futura, quæ ex libertate arbitrii proveniunt, præsentia contuetur. Hæc igitur ad intuitum relata divinum, necessaria fiunt per dispositionem divinæ notionis. Per se vero considerata, absolutam 2 naturæ suæ libertatem non deserunt. Fient igitur proculdubio cuncta, quæ futura Deus esse prænoscit; sed eorum quædam de libero proficiscuntur arbitrio, quæ quamvis eveniant, existendo tamen naturam propriam non amittunt, qua priusquam fierent, etiam non evenire potuissent. §. 2. *His omnibus mala nostra libero adscribuntur arbitrio, cum alibi divinæ adscribantur indignationi. Unde Gregorius* a: Cum superna indignatio sese, ut ita dixerim, medullitus movet, hanc opinio, vel oppositio humana non removet: nec se cuilibet utiliter deprecatio objicit, cum semel Deus aliquid ab intimis irascendo disponit. Hinc est enim, quod Moyses, *b* qui reatum totius plebis apud Dominum suis precibus tersit, dumque se obicem obtulit, divinæ iracundiæ vim placavit, ad petram Oreb veniens, & pro aquæ exhibitione diffidens, repromissionis terram ingredi Domino irascente non potuit. §. 3. *Item Augustinus: De* 3 *Tyriis* c *vero, & Sidoniis quid aliud possumus dicere, quam non esse eis datum, ut crederent, quos etiam credituros fuisse ipsa Veritas dicit* d, *si talia, qualia apud non credentes facta sunt, virtutum signa vidissent? Quare autem hoc eis negatum fuerit, dicant, si possunt, qui calumniantur; & ostendant, cur apud eos Dominus mirabilia, quibus profutura non erant, fecerit, & apud eos, quibus profutura erant, non fecerit. Nos etenim,* e *si rationem facti, & profunditatem judicii ejus penetrare non possumus, manifestissime tamen scimus, & verum, esse quod dixit, & justum esse, quod fecit: & non solum Tyrios, & Sidonios, sed etiam Corozaim & Bethsaida potuisse converti, & fideles ex infidelibus fieri, si hoc in eis voluisset Dominus operari. Neque enim ulli falsum videri potest, quod Veritas ait* f: Nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a Patre meo. *Item qui per Prophetam* g *Judaicæ plebi promisit:* Ecce ego sepiam vias tuas spinis, & muniam eas lapidibus quadris, *id est, adimam tibi facultatem peccandi. Idem per Psalmistam* h *de damnandis dixit:* Fiant viæ illorum tenebræ, & lubricum, & Angelus Domini persequens eos. *Sed in his omnibus vitia nostra humanæ ascribuntur mentis arbitrio, quod divina clementia in electis misericorditer vertit ad bonum, in damnandis juste relinquit ad malum. Sicut ergo, quamvis certissime sciamus, neminem ultra terminum a Deo sibi præfixum esse victurum, omnibus tamen languentibus non incongrue medemur; sic quamvis nemo salvetur, nisi prædestinatus ad vitam, omni tamen delinquenti est adhibenda correptio, nec malorum est negligenda disciplina.*

Corr. Rom. ¶ 1 Duæ sunt] *Hæc a Burchardo, & Ivone citantur ex B. Augustino in libro de prædestinatione. Et sententia habetur copiose explicata in libello de prædestinatione Dei inter opera B. Augustini, tomo 7.*

¶ 2 Absolutam] *Apud Burchardum, & Ivonem legitur,* ab absoluta libertate non desinunt.

¶ 3 De Tyriis] *Simillima his leguntur apud B. Augustinum in libro de bono perseverantiæ, cap. 14. Eadem vero fere sunt apud Prosperum ad excepta Januensium, in respons. ad dubium 8. sive 9.*

C. XXIV.

a 1. Cor. 2. b *al.* Item. c *Fulgentius l. 1. ad Monymum. Burch. l. 20. c. 35. Ivo p. 17. c. 46. Prosper in resp. ad Capitula Gallorum, c. 6.* d *Ibid. c. 11.* e *Ibid. c. 12.* f *absunt ab orig.* g *Idem Prosper. cap. 14. & sent. 6. ad C. Gallorum. Idem sent. 15.* h *Idem ad object. Vincentianas c. 12. & August. ad articulos sibi falso impositos, art. 12.* i *1. Joa. 2.* K *Sententia in libro de prædestinatione Dei. Burch. l. 20. c. 21. Ivo p. 17. c. 32.*

a *Lib. 9. Moral. c. 12.* b *Exod. 32. Num. 14.* c *Matth. 11.* d *al.* docet. e *al.* etiam. f *Matth. 11.* g *Ose. 2.* h *Psal. 34.*

C. XXIV. *Non semper in eos, qui peccant, vindicta est exercenda.*

Unde idem Augustinus *ait epist.* 50. *Bonifacio.*

IPsa *a* pietas, veritas, charitas, nos non permittit contra Cæcilianum eorum hominum accipere testimonium, quos in Ecclesia non videmus, cui Deus perhibet testimonium. Qui enim divina testimonia non sequuntur, pondus humani testimonii perdiderunt. *Item infra.* §. 1. Molestus est Medicus furenti phrenetico, & pater indisciplinato filio: ille ligando, iste cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius falsa mansuetudo crudelitas est. *Item infra.* §. 2. Si per *b* potestatem, quam per religionem, ac fidem Regum, tempore quo debuit, divino munere accepit Ecclesia, hi, qui inveniuntur in viis, & in sepibus, id est, in hæresibus & schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur, reprehendant, sed quare *c* cogantur, attendant. Convivium Domini unitas est corporis Christi non solum in sacramento altaris, sed etiam in vinculo pacis. *In eadem infra.* §. 3. Theodosius I Imperator legem *d* generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum Episcopus, vel Clericus, ubilibet esset inventus, decem libris auri mulctaretur. *Item infra.* §. 4. Si duo aliqui in una domo habitarent, quam certissime sciremus esse ruituram, nobisque id prænuntiantibus nollent credere, atque in ea manere persisterent, si eos inde possemus eruere vel invitos, quibus imminentem illam ruinam postea demonstraremus, ut redire ulterius sub ejus periculum non auderent, puto, nisi faceremus, non immerito crudeles judicaremur. Porro, si unus illorum nobis diceret, quando intraveritis eruere nos, memetipsum continuo trucidabo: alter autem nec exire quidem inde, nec erui vellet, sed neque necare se auderet, quid eligeremus, utrum ambos ruinæ opprimendos relinquere, an uno saltem per misericordiæ nostram operam liberato, alterum non nostra culpa, sed sua potius, interire? Nemo est tam infelix, qui non, quid fieri in talibus rebus oporteat, facillime judicet. *Item post pauca.* §. 5. Quod si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem unus liberari posset, atque id cum facere conaremur, alii seipsos præcipitio necarent, dolorem de cæteris nostrum de unius saltem salute consolaremur: non tamen, ne seipsos alii perderent, perire universos nullo liberato permitteremus. Quid igitur de opere misericordiæ, quod pro vita æterna adipiscenda, & pœna æterna vitanda hominibus debemus impendere, judicandum est, si pro salute ista non solum temporali, sed etiam brevi, ad ipsum exiguum tempus liberanda, sic nos subvenire hominibus ratio vera, & benigna compellit? *Item infra.* §. 6. Si *e* (inquiunt Donatistæ) oportet, ut nos extra Ecclesiam, & adversus Ecclesiam fuisse pœniteat, ut salvi esse possimus: quomodo post istam pœnitentiam apud vos Clerici, vel etiam Episcopi permanemus? Hoc non fieret, quoniam revera (quod fatendum est) fieri non deberet, nisi pacis ipsius compensatione sanarentur. Sed sibi hoc dicant, & multo maxime humiliter doleant, qui in tanta morte præcisionis jaceant, ut isto quodam vulnere matris catholicæ reviviscant. Cum enim præcisus ramus inseritur, fit aliud vulnus in arbore, quo possit recipi, ut vivat, qui sine vita radicis peribat: sed cum receptus recipienti coaluerit, & vigor consequetur, & fructus: si autem non coaluerit, ille quidem arescit, sed vita arboris permanebit. Est enim & tale inserendi genus, ut nullo præciso ramo, qui intus est, ille, qui foris est, inseratur: non tamen nullo, sed vel levissimo arboris vulnere. Ita ergo & isti cum ad radicem catholicam veniunt, nec eis quamvis post erroris sui pœnitentiam honor Clericatus, aut Episcopatus aufertur, fit quidem aliquid tanquam in cortice arboris matris contra integritatem severitatis: veruntamen quia neque *a* qui plantat, est aliquid, neque, qui rigat, ad Dei misericordiam precibus fusis, coalescente insitorum pace ramorum, charitas *b* cooperit multitudinem peccatorum. *& paulo post.* §. 7. Verum in hujusmodi causis, ubi *c* per graves dissensionum scissuras non hujus, aut illius hominis est periculum, sed populorum strages jacent, detrahendum est aliquid severitati, ut majoribus malis sanandis charitas sincera subveniat. Habeant ergo isti de præterito detestabili errore, sicut Petrus habuit de mendacii timore, amarum dolorem, & veniant ad Ecclesiam Christi veram, id est, matrem catholicam: sint in illa Clerici, sint Episcopi utiliter, qui contra illam fuerunt hostiliter. Non invidemus, imo amplectimur, optamus, hortamur, & quos in viis, aut sepibus invenimus, intrare cogimus, & sic nondum quibusdam persuademus, quia non res eorum, sed ipsos quærimus.

Corr. Rom. ¶ I Theodosius] *Anselmus habet, ut Gratianus: sed propria verba B. Augustini, ubi de reprimenda rabie Donatistarum agit, sunt hæc:* Quod eo modo fieri aliquatenus arbitramur, si legem piissimæ memoriæ Theodosii, quam generaliter in omnes hæreticos promulgavit, ut quisquis eorum Episcopus, vel Clericus, ubilibet esse inventus, decem libris auri mulctaretur, expressius in Donatistas, qui se negabant hæreticos, ita confirmarent, ut non omnes ea mulcta ferirentur, *& cætera, quæ sequuntur.*

C. XXV. *Medicinali severitate mali cogantur ad bonum.*

Idem *Festo, epist.* 167.

QUid *d* faciet hic Ecclesiæ medicina, salutem omnium materna charitate conquirens, tanquam inter phreneticos, & lethargicos æstuans? Nunquid contemnere, nunquid desistere vel debet, vel potest? Utrisque sit, necesse est, molesta: quia neutris est inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari, & lethargici nolunt excitari: sed perseverat diligentia charitatis phreneticum castigare, lethargicum stimulare, ambos amare. Ambo offenduntur, sed ambo diliguntur. Ambo molestati, quamdiu ægri sunt, indignantur, sed ambo sanati gratulantur. *& infra in eadem.* §. 1. Catholici esse non incipiunt, nisi hæretici esse destiterint. Neque enim sacramenta eorum nobis inimica sunt, quæ cum illis nobis sunt communia: quia non humana sunt, sed divina. Proprius error eorum est auferendus, quem male imbiberunt, non sacramenta, quæ similiter acceperunt, quæ ad pœnam suam portant, & habent, quanto indignius habent: sed tamen habent.

4 pars. Gratian. *Ecce quod crimina sunt punienda, quando salva pace Ecclesiæ feriri possunt: in quo tamen discretio adhibenda est. Aliquando enim delinquentium multitudo diu per patientiam ad pœnitentiam est expectanda: aliquando in paucis est punienda, ut eorum exemplo cæteri terreantur, & ad pœnitentiam provocentur. Hinc, cum discipuli e cœlesti igne Samaritanos vellent consumere, probibiti sunt: & Samaritani ad pœnitentiam sunt expectati: ut Christo prædicante converterentur ad fidem.*

C. XXVI. *Non semper in eos, qui peccant, vindicta est exercenda.*

Unde Ambrosius *ait lib.* 7. *commentariorum ad c.* 9. *Luc.*

QUod [Christus] discipulos increpavit, quia *f* ignem super eos descendere cupiebant, qui ipsum non receperant, ostenditur nobis non semper in eos, qui peccaverint, vindicandum: quia nonnunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, quam lapso ad correctionem. Denique Samaritani *g* citius crediderunt, a quibus hoc loco ignis arcetur: nec discipuli peccant, qui

a *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Ansl. l.* 12. *c.* 61. b *potestate*] *orig. Infra, q.* 6. *schismatis.* c *quo*] *orig.* d *C. Theod. l.* 16. *tit.* 5. *c.* 21. *&* 65. e *Pann. in prolog. c.* 13.

a 1. *Corinth.* 3. b 1. *Petr.* 4. c *Distinct.* 50. *ut constitueretur.* d *Quid igitur hic faciat*] *orig. Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Ansel. l.* 9. *c.* 36. e *Luc.* 9. f *Luc.* 9. g *Joan.* 4.

qui legem sequuntur. Sciebant enim & Phinees *a* reputatum ad justitiam, quia sacrilegos interemerat, & ad preces Heliæ *b* ignem descendisse de cœlo, ut Prophetæ 1 vindicaretur injuria.

Corr. Rom. ℊ 1 Ut Prophetæ] *Hæc sunt addita, quoniam referuntur ab ipsomet Gratiano infra ead. c. si illic.*

Gratian. *Potest in hac prohibitione Apostolorum illud intelligi. Apostoli non zelo justitiæ, sed amaritudinis odio ob injuriam suæ expulsionis vindicandam, Samaritanos igne voluerunt consumere: Dominus autem volens eos injuriam propriæ personæ cum patientia & gaudio tolerare, injuriam vero servitutis divinæ non inultam relinquere, ait* c: Nescitis, cujus Spiritus estis. *Hinc etiam Petrus, qui cum aliis audierat:* Beati *d* eritis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversus vos: gaudete in illa die, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlis, *contumelias sibi illatas cum gaudio suscipiebat; peccata vero, quæ in Deum committebantur, acerrime puniebat. Unde Ananiam* e, *& Sapphiram Spiritui Sancto mentientes mortis sententia perculit. Sic etiam Paulus dum a suo contemptu pia admonitione, & multimoda commendatione sui Corinthios revocaret, magum illum Elymam,* f *qui credituros a fide retrahebat, cæcitate percussit: ut cæteri perterriti prædicationem ejus non impedirent, sed in Christum credentes animæ cæcitatem effugerent. Et Corinthium* g *illum fornicatorem, quia in Deum peccaverat, Satanæ ad vexandum tradidit. Hinc etiam Gregorius scribit Januario Episcopo, reprehendens eum, quod ob injuriam propriæ personæ quendam excommunicaverat, dicens l. 2. indict. 10. epist. 34.*

C. XXVII. *Pro injuria propria Episcopo aliquem excommunicare non licet.*

INter *h* querelas multiplices Isidorus vir clarissimus a fraternitate tua frustra se excommunicatum, anathematizatumque conquestus est. Quod ob quam rem factum fuerit, dum a Clerico tuo, qui præsens erat, voluissemus addiscere, pro nulla alia causa, nisi pro eo, quod te injuriaverat, factum innotuit. Quæ res nos vehementer affligit: quod si ita est, nihil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te conversationem habere significas; dum pro vindicta propriæ injuriæ (quod sacris regulis prohibetur) maledictionem anathematis invexisti. Unde de cætero omnino esto circumspectus, atque solicitus, & talia cuiquam pro defensione propriæ injuriæ tuæ inferre denuo non præsumas. Nam si tale aliquid feceris, in te scias postea vindicandum.

Gratian. *Hinc Idem in homiliis, ostendens, quod peccata, quæ in Deum, vel proximum committuntur, a nobis punienda sunt; ea vero, quibus in nos delinquitur, patienter vel toleranda, vel potius dissimulanda sunt, ait.*

C. XXVIII. *Valde offendit, qui Dominica debita impune dimittit.*

SI is, qui Prælatus est, debitori Dominico culpas impune dimittit, non mediocriter profecto offendit, qui debita cœlestis Regis, & Domini sua præsumptione resolvit. Ea namque, quæ in nos committuntur, facile possumus dimittere; ea vero, quæ in Deum commissa sunt, cum magna discretione, nec sine pœnitentia debemus relaxare.

5 pars. Gratian. *Semel vero culpa dimissa recidivo* i *dolore iterum ad animum revocari non debet.*

C. XXIX. *Injuria, cum semel remittitur, iterum revocari non debet.*

Unde Gelasius Geruntio, Joanni, Germano, & Petro Episcopis.

SI illic, ubi hæc acta sunt, præsentibus utrisque constiterit, & satisfecisse Stephanum, & supplicatione susceptа, eum, qui male tractatus est, ignovisse, semel in ablatione remissa punitio recidivo *a* dolore non debet iterari: divinæ *b* scilicet imitatione clementiæ, quæ dimissa peccata in ultionem redire non patitur. Sin vero nihil vel de satisfactione probabitur, vel de remissione transactum, dilectionis vestræ sermone monstretur, quatenus, sive nunc saltem poterit competens satisfactio provenire, illud potius exerceatur, ubi animum sanare possit afflicti: sive irremissibiliter perstet acerbitas, ibidem nihilominus vindicetur, ubi plectibilis est orta præsumptio.

6 pars. Gratian. *Sed objicitur illud Ambrosii:* Ad *c* preces Heliæ ignis descendit de cœlo, ut prophetæ vindicaretur injuria. *Quod tunc intelligitur factum, quando Achab* d *Rex Israel post sterilitatem illam trium annorum, & sex mensium, quæ facta est, quando precibus Heliæ clausum est cœlum annis tribus, & mensibus sex, misit duos quinquagenarios ad Heliam, qui dicerent ei:* Homo Dei, Rex Israel vocat te: qui ait, Si homo Dei sum, descendat ignis de cœlo, & consumat vos, & statim ignis descendit de cœlo, & consumpsit eos. *Quo facto non cujus meriti apud Deum esset, voluit ostendere; sed quod ille esset verus Deus, quem colebat, non ille, ad cujus culturam stupro proprii corporis Jezabel nonnullos provocabat, evidentissimis indiciis monstrare curavit. Injuria ergo Prophetæ non alia, quam injuria Domini ipsius intelligitur, quæ in paucis vindicanda est, ut cæteri terreantur.*

C. XXX. *Apostolicus anathematizavit eos, qui eum ceperant, vel qui deinceps Episcoporum aliquem ceperint.*

Item objicitur illud Silverii Papæ *ad Amatorem Episcopum.*

GUilisarius 1 patricius *e* noster mandavit me ad se venire pacifice pro quibusdam Ecclesiasticis dispositionibus in palatium Principis, & ad primum, & secundum velum retinuit omnem Clerum & populum, qui mecum veniebat, & nullum permisit introire, nisi me solum, & Vigilium Diaconum nostrum *f*. Me vero vi retento, & ante prædictam 2 Patriciam deducto, miserunt in exilium, in quo sustentor modo pane tribulationis, & aqua angustiæ. Ego tamen propterea non dimisi, nec dimitto officium meum, sed cum Episcopis, quos congregare potui, eos, qui talia erga me egerunt, anathematizavi, & una cum illis Apostolica, & Synodali auctoritate statui, nullum unquam taliter decipiendum, sicut deceptus sum: & si aliquis deinceps ullum unquam Episcoporum taliter deceperit, anathema maranatha fieret in conspectu Dei, & sanctorum Angelorum. *Idem Vigilio.* §. 1. Habeto ergo cum his, qui tibi consentiunt, plenæ damnationis sententiam: sublatumque tibi nomen, & munus ministerii Sacerdotalis agnosce, Spiritus Sancti judicio, & Apostolica a nobis auctoritate damnatus.

ℊ Corr. Rom. 1 Guilisarius] *In tribus vetustis exemplaribus, ex quibus caput hoc restitutum est Silverio, (antea enim tribuebatur Sylvestro) legitur* Bellisarius, *sed quia est initium capitis, non est mutatum.*

ℊ 2 Prædictam Patriciam] *Sic mutatum est ex ipsa epistola, & vita Silverii, ubi hæc Patricia vocatur Antonina. Antea legebatur,* prædictum patricium.

Gratian. *Sed & hic non suam, sed Ecclesiæ injuriam ultus est. Quod autem peccatum populi in paucis ulciscendum* g *sit, Moyses exemplo suo docuit, qui* h *peccatum idololatriæ in paucos cultores vituli vindicavit, morte paucorum expians peccata multorum, in præsens terrens, in posterum disciplinam sanciens. Sic & ipse peccata totius populi morte paucorum punivit, dum pro* i *fornicatione totius populi una die XXIV. millia perierunt.*

Sic

a *Num.* 25. h 4. *Reg.* 1. *infra ead. si illic.* §. *objicitur.* c *Luc.* 9. d *Matth.* 5. e *Actor.* 5. f *Act.* 13. g 1. *Cor.* 5. h *Polyc. l.* 7. *tit.* 1. i *al. redivivo.*

a *al. redivivo.* b *eadem fere verba habentur infra de pœn. dist.* 4. *c. divina.* c 4. *Reg.* 1. *sup. ead. Quod Christus.* d *Ochozias filius Achab.* e *Polyc. l.* 2. *tit.* 7. *Ansel. l.* 12. *c.* 8. & 9. f *al. meum.* g *al. puniendum.* h *Exod.* 32. i *Num.* 25.

Sic & pro peccato murmurationis a, *vel tentationis nonnulli puniti sunt, ut eorum exemplo cæteri ad pœnitentiam cogerentur. Sic & quotidie nonnullos punit Deus, ut divina providentia etiam circa humana vigilare cognoscatur: & nonnullos etiam per longa tempora ad pœnitentiam expectat, ut patientiam suæ benignitatis nobis ostendat. Sic etiam Helias* b *culturam Baal vindicavit, Sacerdotes, & Prophetas ejus interficiendo, morte auctorum expians peccata imitantium populorum.* §. 1. *Quod vero peccata, quæ publicis judiciis deferuntur, punienda non sint, illo exemplo probatur, quo Christus,* c *qui Judam solus furem noverat, non abjecisse, sed patienter tolerasse asseritur.*

C. XXXI. *Judicis non est sine accusatore damnare.*

Unde Ambrosius *super primam epistolam ad Corinthios, cap.* 5. *ait.*

SI *d* quis potestatem non habet, quem scit reum, abjicere, aut probare non valet, immunis est: & judicis non est sine accusatore damnare, quia & Dominus Judam, cum 1 fur esset, quia non est accusatus, minime abjecit.

Corr. Rom. ℊ 1 Cum fur] *Addita hic sunt aliquot verba ex originali.*

Gratian. *Similiter non est ferenda sententia; quando multitudo est in causa, vel quando ille peccat, qui sociam habet multitudinem.*

C. XXXII. *Quod a multitudine peccatur, vel ab eo, qui multitudinem habet sociam, ab Ecclesia non punitur, sed defletur.*

Unde Augustinus *in lib.* 3. *c.* 2. *contra epistolam Parmeniani.*

NOn *e* potest esse salubris a multis correptio, nisi cum ille corripitur, qui non habet sociam multitudinem. Cum vero idem morbus plurimos occupaverit, nihil aliud bonis restat, quam dolor & gemitus, ut per illud signum, quod Ezechieli *f* sancto revelatur, illæsi evadere ab illorum vastatione mereantur. *& infra.* §. 1. Revera si contagio peccandi multitudinem invaserit, divinæ disciplinæ severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis & inania *g* sunt, & perniciosa, atque sacrilega, quia impia & superba sunt *h*; & plus perturbant infirmos bonos, quam corrigant animosos malos. *& infra.* §. 2. Turba autem iniquorum, cum facultas est in populis promovendi sermonem, generali objurgatione ferienda est: & maxime, si occasionem, atque opportunitatem præbuerit aliquod flagellum desuper Domini, quo eos appareat pro suis meritis vapulare.

Gratian. *Præcepta* i *vero Evangelica* κ *de dilectione inimicorum, & misericordia impendenda proximis, exhortationes quoque Apostoli* l *de cibandis, vel potandis inimicis, non eatenus intelligenda sunt, ut peccandi* m *relaxetur impunitas, sed ut delinquenti correctio, & naturæ ministretur subsidium, donec per sententiam judicis, adempta spe correctionis, malorum tollatur exercitium. In hoc ergo jubemur diligere inimicos, & misereri eorum, ut de eorum perditione doleamus, eorum salutem desideremus, & pro eorum correctione quotidie laboremus, & oremus, pœnitentibus solatia impendamus, alter alterius* n *onera portantes; non ut pertinaces, & in malo persistentes impunitate donemus. Sicut enim erga pœnitentes non severi, sed misericordes esse monemur, juxta illud* o: Noli 1 esse nimis justus, quia est justus, qui perit in justitia sua. *& iterum* p: Judicium sine misericordia erit ei, qui non fecit misericordiam, *& item illud Apostoli in secunda epistola ad Corinthios* q: Cui aliquid donastis, & ego. Nam & ego si quid donavi, propter vos donavi, ac *a* si ipse Christus donaret, ut non circumveniamur a Satana. Non enim ignoramus cogitationes ejus. *Qui quos nequit consentiendo decipere, facit nimis asperos; sicut, inquam, pœnitentibus, ut dictum est, misericordes esse jubemur, sic impœnitentibus, & obstinatis in malo misericordiam impendere prohibemur.*

Corr. Rom. ℊ 1 Noli esse] *Gratianus non refert ipsa prorsus verba Ecclesiastis. Ea enim sic habent:* Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ, justus perit in justitia sua, & impius multo vivit tempore in malitia sua. Noli esse justus multum, neque plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas.

C. XXXIII. *De justa, & injusta misericordia.*

Unde Ambrosius *sermone* 8. *in Psal.* 118. *vers.* 2.

EST *b* injusta misericordia. Denique in lege *c* scriptum est de quodam: *Non misereberis illius.* Et in libris Regnorum *d* legis, quia Saul postea contraxit offensam, quia miseratus est Agag hostium Regem, quem prohibuerat sententia divina servari. Itaque *e*, si quis latronem filiis deprecantibus motus, & lachrymis conjugis ejus inflexus absolvendum putet, cui adhuc latrocinandi aspiret affectus, nonne innocentes tradit exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem? Certe si gladium reprimit, vincula dissolvit, cur laxat exilio? cur latrocinandi, qua potest clementiori via, non eripit facultatem, qui voluntatem extorquere non potuit? Deinde *f* inter duos, hoc est, accusatorem, & reum, pari periculo de capite decernentes, alterum, si non probasset, alterum, si esset ab accusatore convictus, non id, quod justitiæ est, judex sequatur: sed dum miseretur rei, damnet probantem: aut dum accusatori favet, qui probare non possit, addicat innoxium: non potest igitur hæc dici justa misericordia. In ipsa Ecclesia, ubi maxime misereri decet, teneri quam maxime debet forma justitiæ, ne quis a communionis consortio abstentus 1, brevi lachrymula, atque ad tempus parata, vel etiam uberioribus fletibus communionem, quam plurimis debet postulare temporibus, a facilitate *g* Sacerdotis extorqueat. Nonne cum uni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsionis contagium provocari? Facilitas enim veniæ incentivum tribuit delinquendi.

Corr. Rom. ℊ 1 Abstentus,] *Antea legebatur*, a consortio communionis, vel criminationis abstractus. *Emendatum est & hoc, & multa alia ex ipso originali.*

C. XXXIV. *Non debemus in mala causa pauperi misereri.*

Item Augustinus *in* h *libro Psalmorum, Psal.* 32.

NE amisso *i* judicio sis pauperi in mala causa misericors, cujus si parcis saccello, percutis cor, & tanto nequiorem reddis, quanto justum sibi favere videt.

Corr. Rom. ℊ *Fere eadem sunt in glossa ordinaria in Psal.* 32. *ad vers.* Diligit misericordiam. *ex beato Augustino collecta sententia.*

C. XXXV. *Homini est miserendum, peccatori irascendum.*

Idem κ.

DUo *l* ista nomina cum dicimus, homo, peccator, non utique frustra dicuntur. Quia peccator est, corripe: quia homo est, miserere: nec omnino liberabis hominem, nisi eum persecutus fueris peccatorem. Huic officio nominis *m* invigilet disciplina, sicut cuique regenti apta, & accommodata est, non solum Episcopo regenti plebem suam, sed etiam pauperi regenti domum suam, diviti regenti familiam suam, marito regenti conjugem suam, patri regenti prolem suam, judici regenti provinciam suam, Regi regenti gentem suam. &

a *Num.* 11. b 3. *Reg.* 18. c *Joan.* 12. d *Sup.* 2. *quæst.* 1. *de manifesta, ver ut S. Ambrosius. Cap. l.* 5. *c.* 244. e *Ivo in prologo. Pann. in prologo, c.* 15. 16. *&* 17. f *Ezech.* 9. g *alit. immania.* h *al. fiunt.* i *Supra ead. c. hæc autem.* κ Luc. 6. l Rom. 12. m *al. peccanti.* n *Gal.* 6. o *Eccl.* 7. p *Jac.* 2. q 2. *Cor.* 2.

a *In persona Christi*] *orig. Glossa interl. ibid.* b *Ans. l.* 13. *c.* 33. *Polyc. l.* 6. *tit.* 21. c *Deut.* 19. d 1. *Reg.* 15. e *Atqui, si quis latronis*] *orig.* f *al. Denique.* g *al. facilitate.* h *Et gloss. ord. ib.* i *al. commisso.* κ *Beda Gal.* 6. l *Pol. l.* 6. *t.* 21. *Ans. l.* 13. *c.* 71. m *omnis*] *vera lectio.*

& paulo post. §. 1. Ita nulli homini claudenda est misericordia, nulli *a* peccatori impunitas relaxanda est. Hinc itaque maxime intelligendum est, quam non sit contemnenda eleemosyna, quæ quibusque pauperibus jure humanitatis impenditur: quandoquidem Dominus sublevabit indigentiam pauperum etiam ex his loculis, quos ex opibus implebat aliorum. *& paulo post*. §. 2. Non ergo suscipiamus peccatores, propterea quod sunt peccatores, sed tamen eos ipsos, quia & homines sunt, humana consideratione tractemus: persequamur in eis propriam iniquitatem, misereamur communem conditionem.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capituli habetur in sermone 94. & 109. de tempore, & hom. 6. in lib. 50. homiliarum. Verum integrum est apud Bedam in com. epistolæ ad Galatas, c. 6.*

Gratian. *Item illud Evangelii, quod objicebatur* b: Qui gladio usus fuerit, gladio cadet, Augustinus *exponit in 22. lib. contra Faustum Manichæum, cap. 70. ita dicens.*

C. XXXVI. *Quis dicatur gladium accipere.*

ILle *c* gladium *d* accipit, qui nulla superiori, ac legitima potestate vel jubente, vel concedente in sanguinem alicujus armatur.

7 pars. Gratian. *Porro illud Hieronymi* e, *quo Ecclesia negatur aliquem persequi, non ita intelligendum est, ut generaliter Ecclesia nullum persequatur: sed quod nullum injuste persequatur. Non enim omnis persecutio culpabilis est, sed rationabiliter hæreticos persequimur; sicut & Christus corporaliter persecutus est eos, quos de templo expulit.*

C. XXXVII. *Potestatis officio utiliter inquieti corriguntur.*

Unde Augustinus *ait Vincentio, epist.* 48.

NImium *f* sunt inquieti Donatistæ 1, quos per ordinatas a Deo potestates 2 cohiberi, atque corrigi mihi non videtur inutile. Nam de multorum jam correctione gaudemus. *Item infra*. §. 1. Si enim quisquam inimicum suum periculosis febribus phreneticum factum currere videret in præcipitium *g*, nonne tunc potius malum pro malo redderet, si eum sic currere permitteret, quam si corripiendum, ligandumque curaret? Et tamen tunc ei molestissimus, & adversissimus videretur, quando utilissimus, & misericordissimus extitisset. Sed plane salute reparata, tanto ei uberius gratias ageret, quanto sibi eum minus pepercisse sensisset. *& post pauca*. §. 2. At enim quibusdam ista non prosunt. Nunquid ideo negligenda est medicina, quia nonnullorum est insanabilis pestilentia? *Item post aliqua*. §. 3. Non *h* omnis, qui parcit, amicus est, nec omnis, qui verberat, inimicus. Meliora sunt vulnera amici, quam blanda *i* oscula inimici. Melius *k* est cum severitate diligere, quam cum lenitate decipere. Utilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus justitiam negligebat, quam esurienti panis frangitur, ut injustitiæ seductus acquiescat. *Item post pauca*. §. 4. Putas neminem debere cogi ad justitiam, cum legas patremfamilias dixisse *l* servis: *Quoscunque inveneritis, cogite intrare*: cum legas *m* etiam ipsum primo Saulum, postea Paulum ad cognoscendam, & tenendam veritatem, magna violentia Christi cogentis esse compulsum. *Item post pauca*. §. 5. Et noveris aliquando furem avertendis pecoribus pabulum spargere, & aliquando pastorem flagello ad gregem pecora errantia revocare. *Item infra*. §. 6. Si semper esset culpabile persecutionem facere, non scriptum esset in sanctis *n* libris: *Detrahentem proximo suo occulte, hunc persequebar*. Aliquando ergo, & qui eam patitur, injustus est, & qui eam facit, justus est. Sed plane semper & mali persecuti sunt bonos, & boni persecuti sunt malos: illi nocendo per injustitiam, isti *o* consulendo per disciplinam: illi immaniter, isti temperanter: illi servientes cupiditati, isti charitati. Nam qui trucidat, non considerat, quemadmodum laniet: qui autem curat, considerat, quemadmodum secet. Ille enim persequitur sanitatem, iste putredinem. Occiderunt impii Prophetas; occiderunt *a* impios & Prophetæ. Flagellaverunt *b* Judæi Christum; Judæos *c* flagellavit & Christus: traditi *d* sunt Apostoli ab hominibus potestati humanæ; tradiderunt *e* & Apostoli homines potestati Satanæ. In his omnibus quid attenditur, nisi quis eorum pro veritate, quis pro iniquitate, quis nocendi causa, quis emendandi? *& paulo post*. §. 7. Constantinus Imperator primus constituit, ut res convictorum, & unitati pervicaciter resistentium, fisco vindicarentur. *& post pauca*. §. 8. Certe nullius *f* crimen maculat nescientem. *Item Infra*. §. 9. Facta *g* nocentium, quæ innocentibus demonstrari, vel ab innocentibus credi non possunt, non inquinant quemquam, si propter innocentium consortium etiam cognita sustinentur. Non enim propter malos boni deserendi, sed propter bonos mali tolerandi sunt, sicut toleraverunt Prophetæ eos, contra quos tanta dicebant, nec communionem sacramentorum illius populi relinquebant.

Corr. Rom. ¶ 1 Donatistæ,] *Apud Anselmum titulus est*, Augustinus Vincentio. *Initium vero capituli est*, Donatistæ nimium, *& Apud B. Augustinum*, Sed Donatistæ nimium, *propterea reposita est hoc loco dictio*, Donatistæ, *inducta autem in titulo. Ibi enim antea legebatur*: Augustinus ait Vincentio Donatistæ.

¶ 2 Potestates] *Sequebatur in vulgatis*, seculares, *quæ vox abest a plerisque vetustis, & Anselmo, & originali. Multa vero alia ex ipso præsertim originali sunt emendata.*

C. XXXVIII. *Hæretici ad salutem etiam inviti sunt trahendi.*

Idem *Donato Presbytero, epist.* 204.

DIsplicet *h* tibi, quia traheris ad salutem, cum tam multos nostros ad perniciem traxeris? Quid enim volumus, nisi te comprehendi, & præsentari, & servari, ne pereas? Quod autem in corpore læsus es, ipse tibi fecisti, qui jumento tibi mox admoto uti noluisti, & te ad terram graviter collisisti. Nam utique alius, qui adductus est tecum, collega tuus, illæsus venit, qui talia sibi ipse non fecit. Sed neque hoc putas tibi fieri debuisse, quia neminem existimas cogendum esse ad bonum. Attende, quid dixerit Apostolus *i*: *Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat*. Et tamen tam multi ut Episcopatum suscipiant, tenentur inviti, perducuntur, clauduntur, custodiuntur, patiuntur, quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni. Quanto magis vos ab errore pernicioso, in quo vobis inimici estis, trahendi estis, & perducendi ad veritatem vel cognoscendam, vel eligendam, non solum ut honorem salubriter habeatis, sed etiam ne pessime pereatis? §. 1. Dicis, Deum dedisse liberum arbitrium, ideo non debere cogi hominem nec ad bonum. Quare ergo illi, de quibus supra dixi, coguntur ad bonum? Attende 1 ergo, quod considerare non vis: ideo voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis dirigatur. Nam quis nesciat nec damnari hominem, nisi merito malæ voluntatis; nec liberari, nisi bonam habuerit voluntatem? Non *k* tamen ideo qui diliguntur, malæ suæ voluntati impune, & crudeliter permittendi sunt; sed ubi potestas datur, & a malo prohibendi, & ad bonum cogendi. Nam, si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Israelitæ recusantes, & murmurantes tam duris flagellis a malo prohibe-

a *alit. sicut nulli peccato*. b *supr. ead. tres personas, in fine*. c *Ivo p. 10. c. 110. Pann. l. 8. c. 44.* d *utitur gladio*,] *orig.* e *sup. ead. qui secundum*. f *Polyc. l. 7. tit. 6. Ansel. l. 12. c. 55.* g *al. praeceps*. h *sup. 5. q. 5. c. 2.* i *al. voluntaria*. k *Prov. 27.* l *Matth. 22. Luc. 14.* m *Act. 9.* n *Psal. 100.* o *Illi.*] *orig.*

a 3. *Regum* 18. b *Matth. 27.* c *Joan. 2.* d *Act. 16.* e 1. *Cor. 5.* f 1. *q. 4. nullius*. g *supr. ead. quam magnum*. h *Polyc. ibid. Ans. l. 12. c. 57. Deusd. p. 2.* i 1. *Timoth. 3.* k *Pann. l. 8. c. 17.*

prohibebantur, & ad terram promissionis compellebantur? Si voluntas mala semper suæ permittenda est libertati, quare Paulus non est permissus uti pessima voluntate, qua persequebatur Ecclesiam; sed *a* prostratus est, ut excæcaretur; excæcatus, ut mutaretur: mutatus, ut mitteretur: missus, ut qualia fecerat in errore, talia pro veritate pateretur? Si voluntas mala semper suæ est permittenda libertati, quare monetur pater in Scripturis sanctis, filium durum non solum verbis corripere, sed etiam latera ejus tundere, ut ad bonam disciplinam coactus, ac domitus dirigatur? Unde idem dicit *b*: *Tu percutis eum virga, animam autem ejus liberas a morte*. Si mala voluntas semper suæ permittenda est libertati, quare corripiuntur negligentes pastores, & dicitur *c* eis: *Errantem ovem non revocastis, perditam non inquisistis?* Et vos oves Christi estis: Characterem Dominicum portatis in Sacramento, quod accepistis: sed erratis, & peritis. Non ideo vobis displiceamus, quia revocamus errantes, & quærimus perditos. Melius enim facimus voluntatem Domini monentis, ut vos ad ejus ovile redire cogamus, quam consentimus voluntati ovium errantium, ut perire vos permittamus. §. 2. Noli ergo jam dicere, quod te assidue audio dicere: Sic volo errare, sic volo perire. Melius enim nos hoc omnino non permittimus, quantum possumus. Modo, quod te in puteum, ut morereris, misisti, utique libera voluntate fecisti. Sed quam crudeles essent servi Dei, si huic malæ voluntati tuæ te permitterent, & non te de illa morte liberarent? Quis eos non merito culparet? Quis non impios recte judicaret? Et tamen tu te volens in aquam misisti, ut morereris: illi te nolentem de aqua levaverunt, ne morereris. Tu fecisti secundum voluntatem tuam, sed in perniciem tuam; illi contra voluntatem tuam, sed propter salutem tuam. Si ergo salus ista corporalis sic custodienda est, ut etiam in nolentibus ab eis, qui eos diligunt, servetur; quanto magis illa spiritalis, in cujus desertione mors æterna metuitur? Quanquam & in ista morte, quam tibi tu ipse inferre voluisti, non solum ad tempus, sed etiam in æternum morereris: quia etsi non ad salutem, non ad Ecclesiæ pacem, non ad Christi corporis unitatem, non ad sanctam, & individuam charitatem, sed ad mala aliqua cogereris, nec sic tibi ipse mortem inferre debuisti. Considera Scripturas divinas, & discute quantum potes, & vide, utrum hoc fecerit aliquis aliquando justorum, atque fidelium, cum ab eis tanta mala perpessi sunt, qui eos ad æternum interitum, non ad vitam æternam, quo tu compelleris, adigebant. *& post pauca*. §. 3. Repetis, sicut audio, quod in Evangelio *d* scriptum est, recessisse a Domino LXX *e* discipulos, & arbitrio suæ malæ, atque impiæ discessionis fuisse permissos: cæterisque duodecim, qui remanserant, fuisse responsum: *Nunquid & vos vultis ire*? Et non attendis, quia tunc primum Ecclesia novello germine pullulabat, nondumque in ea fuerat completa illa Prophetia *f*: *Et adorabunt eum omnes Reges terræ, omnes gentes servient illi*: Quod utique quanto magis impletur, tanto majore utitur Ecclesia potestate, ut non solum invitet, sed etiam cogat ad bonum. Hoc tunc Dominus significare volebat, qui quamvis haberet magnam potestatem, prius tamen elegit commendare humilitatem. Hoc & in illa convivii similitudine satis evidenter ostendit, ubi misit ad invitatos, & venire noluerunt; & ait *g* servo: *Exi in plateas 2, & vicos civitatis, & pauperes, ac debiles, & cæcos, & claudos introduc huc. Et ait servus Domino: Factum est, ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus servo: Exi in vias, & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea*. Vide nunc, quemadmodum de his, qui prius venerunt, dictum est, introduc eos: nunc *h* dictum est, compelle. Ita significata sunt Ecclesiæ primordia adhuc crescentis, ut essent vires etiam compellendi.

Corr. Rom. ¶ 1 Attende ergo) *Locus hic (quemadmodum & multa alia in hoc capite) emendatus est ex B. Augustino. Antea legebatur*: Attende ergo, & considera, quod non ideo voluntas bona misericorditer impenditur, ut mala voluntas hominis diligatur.

¶ 2 In plateas) *Sic emendatum est ex Evangelio B. Lucæ, expunctis duabus vocibus. Antea enim legebatur*, exi cito in vias, & plateas.

C. XXXIX. *Hæretici utiliter patiuntur, quæ Catholici utiliter inferunt.*

Idem *super Joannem tractatu* 11. *ad cap.* 3.

QUando *a* vult Deus concitare Potestates adversus Hæreticos, adversus Schismaticos, adversus dissipatores Ecclesiæ, adversus exsufflatores Christi, adversus blasphematores Baptismi, non mirentur: quia Deus concitat, ut a Sara verberetur Agar: cognoscat se Agar, & ponat *b* cervicem; quia cum humiliata discederet a domina sua, occurrit ei Angelus, & dixit *c*: *Quid est Agar ancilla Saræ*? Cum conquesta esset de domina, quid audivit ab Angelo? *Revertere ad dominam* d *tuam*. Ad hoc ergo affligitur, ut revertatur; atque utinam revertatur, quia proles ejus, sicut filii Jacob, cum fratribus hæreditatem tenebit. Mirantur autem, quia commoventur potestates Christianæ adversus detestandos dissipatores Ecclesiæ. Si non ergo moverentur, quomodo redderent rationem de imperio suo Deo? Intendat charitas vestra, quid dicam: quia hoc pertinet ad Reges seculi Christianos, ut temporibus suis pacatam velint matrem suam Ecclesiam habere, unde spiritualiter nati sunt. *& paulo post*. §. 1. Nabuchodonosor Rex decrevit, dicens *e*: *Quicunque dixerint blasphemiam in Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, in interitum erunt, & domus eorum in perditionem*. Ecce quomodo sævit Rex alienigena, ne blasphemaretur Deus Israel, qui potuit tres pueros de igne liberare. Et nolunt, ut sæviant Reges Christiani, quia Christus exsufflatur, a quo non tres pueri, sed orbis terrarum cum ipsis Regibus a gehennarum igne liberatur. *& infra*. §. 2. Quomodo ergo isti Reges non moveantur, qui non tres pueros attendunt liberatos de flamma, sed se ipsos liberatos de gehenna? quando vident Christum, a quo liberati sunt, exsufflari in Christianis? quando audiunt dici Christiano: Dic te non esse Christianum? Talia facere volunt, & saltem talia pati nolunt. Nam videte, qualia faciunt, & qualia patiuntur: occidunt animam, affliguntur in corpore: sempiternas mortes faciunt, & temporales se perpeti conqueruntur.

C. XL. *Ecclesia hæreticos ratione persequitur.*

Idem *contra literas Petiliani lib.* 2. *c.* 79.

QUi *f* peccat, non peccat legis auctoritate, sed contra legis auctoritatem. Quia vero interrogas me, quæ sit ratio persequendi, vicissim te interrogo, cujus sit vox in Psalmo dicentis *g*: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar*. Quære itaque persecutionis vel causam, vel modum, & noli tanta imperitia generaliter malorum persecutiones *h* reprehendere. *& infra c.* 82. §. 1. Non enim persequimur vos, nisi quemadmodum veritas persequitur falsitatem. *Item supra c.* 10. §. 2. Petilianus dixit, si Apostoli persecuti sunt aliquem, aut aliquem tradidit Christus? Augustinus respondit: Possem quidem dicere ipsum Satanam omnibus malis hominibus esse pejorem, cui tamen tradidit Apostolus

Ccc lus

a *Actor.* 9. b *Prov.* 13. *Prov.* 23. c *Ezech.* 34. *Hierem.* 13. d *Joan.* 6. e LXXXII. f *Psal.* 71. g *Luc.* 14. h *al. non.*

a *Polyc. l.* 7. *t.* 6. *Ans. l.* 12. *c.* 54. *Ivo p.* 10. *c.* 99. b *al. supponat.* c *Gen.* 21. d *al. domum.* e *Dan.* 3. f *Ivo p.* 10. *c.* 75. g *Psal.* 100. h *al. persecutores.*

lus hominem *a* interitum carnis, ut Spiritus sit salvus in die Domini Jesu: Itemque alios *b*, de quibus dicit, *Quos tradidi Satanæ, ut discant non blasphemare*. Et Dominus Christus flagellatos *c* expulit de templo improbos mercatores, ubi etiam connexum est testimonium Scripturæ dicentis *d*: *Zelus domus tuæ comedit me*. Ecce invenimus Apostolum traditorem, Christum persecutorem, *& infra, cap.* 19. §. 3. Postremo, quare per violentissimas turbas etiam ultro improbi estis Ecclesiis catholicis, ubi poteritis advertere, quod innumerabilibus exemplis res ipsa indicat? Sed dicitis, vos loca vestra defendere: & resistitis fustibus, & cædibus, quibuscunque potueritis. Quare ibi non audistis vocem Domini dicentis *e*: *Ego autem dico vobis, non resistere malo?* Aut si fieri potest, ut aliquando recte per vim corporalem resistatur violentius, nec ideo præceptum violetur, quod audivimus a Domino: *Ego autem dico vobis, non resistere malo*; cur non etiam hoc fieri potest, ut per ordinarias *f*, & legitimas potestates de sedibus, quæ illicite usurpantur, vel ad injuriam Dei retinentur, pius expellat impium, & justus injustum? Neque enim eo modo persecutionem passi sunt Pseudo-prophetæ ab Helia *g*, quomodo ipse Helias a Rege nequissimo: aut, quia flagellatus est Dominus a persecutoribus, propterea passionibus ejus comparandi sunt, quos ipse de templo flagellatos ejecit. §. 4. Restat ergo, ut nihil aliud requirendum esse fateamini, nisi utrum juste, an impie vos separaveritis a communione orbis terrarum. Nam si hoc inventum fuerit, quod impie feceritis, non miremini, si non desunt ministri Deo, per quos flagellemini: quia persecutionem patimini non a nobis, sed, sicut scriptum est, ab ipsis factis vestris. *Et in libr. de unitate Ecclesiæ, cap.* 7. §. 5. De persecutione vestra querela sedabitur, si cogitetis, & intelligatis prius non omnem persecutionem esse culpabilem. Alioqui non laudabiliter diceretur *h*: *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar*. Nam quotidie videmus, & filium de patre tanquam de persecutore suo conqueri, & conjugem de marito, & servum de domino, & colonum de possessore, & reum de judice, & militem, vel provincialem de Duce, vel Rege; cum illi plerunque ordinatissima potestate homines sibi subditos per terrores leviorum *i* pœnarum a gravioribus malis prohibeant, atque compescant: plerunque autem a bona vita, & a bonis factis minando, & sæviendo deterreant. Sed cum a malo, & illicito prohibent, correctores, & consultores sunt: cum autem a bono, & licito, persecutores, & oppressores sunt. Culpantur etiam, qui prohibent a malo, si modum peccati modus coercitionis excedat.

C. XLI. *A Regibus terræ contra inimicos suos auxilium petat Ecclesia.*

Idem *in epist.* 48. *ad Vincentium*.

NOn invenitur exemplum in Evangelicis, & Apostolicis literis, aliquid petitum a Regibus terræ pro Ecclesia, & contra inimicos Ecclesiæ. Quis negat non inveniri? Sed nondum implebatur illa Prophetia κ: *Et nunc Reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram, servite Domino in timore*. Adhuc enim implebatur illud, quod in eodem Psalmo paulo superius dicitur: *Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Veruntamen si facta præterita in Propheticis *l* libris figuræ fuerunt futurorum, in Rege illo, qui appellabatur Nabuchodonosor, utrumque tempus figuratum est, & quod sub Apostolis habuit, & quod nunc habet Ecclesia. Temporibus itaque Apostolorum, & martyrum illud implebatur, quod figuratum est, quando Rex memoratus pios, & justos cogebat adorare simulacrum, & recusantes in flammas mittebat. Nunc autem illud impletur, quod paulo post in eodem Rege figuratum est, cum conversus ad honorandum Deum verum decrevit in regno suo, ut quicunque blasphemaret Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, pœnis debitis subjaceret. Prius ergo tempus illius Regis significabat priora tempora Regum infidelium, quos patiebantur Christiani pro impiis. Posterius vero tempus ejusdem *a* significabat tempora posteriorum Regum jam fidelium, quos patiuntur impii pro Christianis. Sed plane in eis, qui sub nomine Christi erant seducti a perversis, ne forte oves Christi sint errantes, & ad gregem aliter revocandæ sint, temperata severitas, & magis masuetudo servatur, ut coercitione exiliorum, atque damnatorum tribulatione admoneantur considerare, quid, & quare patiantur, & discant præponere rumoribus, & calumniis hominum Scripturas, quas legunt. Quis enim nostrum, quis vestrum non laudat leges ab Imperatoribus datas adversus sacrificia Paganorum? Et certe longe ibi pœna severior constituta est. Illius quippe impietatis capitale supplicium est. De vobis autem corripiendis, atque coercendis habita ratio est, qua potius admoneremini ab errore discedere, quam pro scelere puniremini.

C. XLII. *Malos Ecclesia juste persequitur.*

Item *ejusdem ad Bonifacium Comitem epistola* 50.

SI *b* Ecclesia vera ipsa est, quæ persecutionem patitur, non quæ facit, quærant ab Apostolo *c*, quam Ecclesiam significabat Sara, quando persecutionem faciebat ancillæ. Liberam quippe matrem nostram, cœlestem Hierusalem, id est, veram Dei Ecclesiam, in illa muliere dicit fuisse figuratam, quæ affligebat ancillam. Si autem melius discutiamus, magis illa persequebatur Saram superbiendo, quam illam Sara coercendo. Illa enim dominæ faciebat injuriam, ista imponebat superbiæ disciplinam. Deinde quæro, si boni, & sancti nemini faciunt persecutionem, sed tantummodo patiuntur, cujus putant esse in Psalmo vocem ubi legitur *d*: *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non convertar, donec deficiant?* Ergo si verum dicere, vel agnoscere volumus, est persecutio injusta, quam faciunt impii Ecclesiæ Christi, & 1 est justa persecutio, quam facit impiis Ecclesia Christi. Ista itaque beata est, quæ persecutionem patitur propter justitiam; illi vero miseri, qui persecutionem patiuntur propter injustitiam. Proinde ista persequitur diligendo, illi sæviendo: ista ut corrigat, illi ut evertant: ista ut revocet ab errore, illi ut præcipitent in errorem. *& infra*. §. 1. Quod autem dicunt, qui contra suas impietates leges justas institui nolunt, non petiisse a Regibus terræ Apostolos talia, non considerant aliud fuisse tunc tempus, & omnia suis temporibus agi. Quis enim tunc in Christum crediderat Imperator, qui ei pro pietate contra impietatem leges ferendo serviret? quando adhuc illud propheticum implebatur: *Quare e fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt Reges terræ, & Principes convenerunt in unum adversus Dominum, & adversus Christum ejus*. Nondum autem agebatur, quod paulo post in eodem Psalmo dicitur: *Et nunc Reges intelligite, erudimini, qui judicatis terram: Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore*. Quomodo ergo Reges Domino serviunt in timore, nisi ea, quæ contra jussa Domini fiunt, religiosa severitate prohibendo, atque plectendo? Aliter enim servit, quia homo est, aliter quia etiam & Rex est. Quia homo est, ei

a 1. *Cor.* 5. b 1. *Tim.* 1. c *Joan.* 2. d *Psal.* 68. e *Matth.* 5. f *al. ordinatas*. g 3. *Reg.* 18. & 19. h *Psal.* 100. i *al. levium*. κ *Psal.* 2. l *Daniel.* 3.

a *al. illius*. b *Polyc. l.* 7. *tit.* 11. *Ans. l.* 13. *c.*14. c *Galat.* 4. d *Psal.* 17. e *Psal.* 2.

ei servit vivendo fideliter: quia vero etiam Rex est, servit, leges justa præcipientes, & contraria prohibentes convenienti vigore sanciendo.

Corr. Rom. ¶ 1 Et est justa] *Addita sunt hæc usque ad vers. ista itaque, & multa alia ex ipso originali emendata.*

C. XLIII. *Exemplo Christi mali cogendi sunt ad bonum.*

Idem *in eadem epistola.*

QUis *a* nos potest amplius amare, quam Christus, qui *b* animam suam posuit pro ovibus suis? Et tamen, cum Petrum, & alios Apostolos solo verbo vocasset, Paulum *c*, prius Saulum, Ecclesiæ suæ postea magnum ædificatorem, sed horrendum antea vastatorem, non solum voce compescuit, verum etiam potestate prostravit, atque infidelitatis tenebris sævientem, ad desiderandum lumen cordis, ut surgeret, prius corporis cæcitate percussit. Si pœna illa non esset, non ab ea postmodum sanaretur: & quando apertis oculis nihil videbat, si eos salvos haberet, non ad impositionem manus Ananiæ, ut eorum aperiretur obtutus, tanquam squamas, quibus clausus fuerat, inde cecidisse Scriptura narraret. Ubi est, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, vel non credere: cui vim Christus intulit? quem coegit? Ecce *d* habent Paulum Apostolum: agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio laboravit *e*, & quem major timor compulit ad charitatem, ejus *f* perfecta charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi 1 filii coegerunt alios, ut perirent?

Corr. Rom. ¶ 1 Si perditi] *Hæc usque in finem sunt additæ ex originali, & alia emendata.*

C. XLIV. *Non crudelitate, sed dilectione Moyses populum flagellavit.*

Idem *contra* g *Faustum, lib. 22. c. 79.*

QUid *h* crudele Moyses *i* aut mandavit, aut fecit, cum commissum sibi populum sancte zelans, & uni vero Deo subditum cupiens, posteaquam cognovit ad fabricandum, & colendum idolum defluxisse, mentemque impudicam prostituisse dæmonibus, in paucos eorum vindicans gladio, quos Deus ipse, quem offenderant, alto & secreto judicio feriendos voluisset, mox feriri, & in præsenti salubriter terruit, & disciplinam in posterum sanxit? Nam eum nulla crudelitate, sed magna dilectione fecisse, quod fecit, quis non in verbis ejus agnoscat, orantis pro peccato eorum, & dicentis: *Si dimittis illis peccatum, dimitte: sin autem, dele me de libro tuo?* & infra. §. 1. Sic plane & Apostolus κ non crudeliter, sed amabiliter tradidit hominem Satanæ in interitum carnis, ut Spiritus ejus salvus sit in die Domini Jesu: tradidit & alios, *l* ut discerent non blasphemare.

C. XLV. *Non imputatur fidelibus, qui ex officio aut tormenta exercent, aut capitalem sententiam ferunt.*

Item Innocentius Papa, *epist. 3. ad Exuperium Episcopum Tolosanum, c. 3.*

QUæsitum *m* est etiam super his, qui post baptismum administraverunt, & aut tormenta sola *n* exercuerunt, aut etiam capitalem protulere sententiam. Nihil de his legimus a majoribus diffinitum. Meminerant enim a *o* Deo potestates has fuisse concessas, & propter vindictam noxiorum, gladium fuisse permissum, & Dei esse ministrum 1, vindicem in hujusmodi datum. Quomodo igitur reprehenderent factum, quod auctore Deo viderent esse concessum? De his ergo, ut hactenus servatum est, sic habeamus, ne aut disciplinam evertere, aut contra auctoritatem Domini venire videamur. Ipsis autem in reddenda ratione, gesta sua omnia servabuntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ministrum,] *Sic emendatum est ex originali, & Ivone. Antea legebatur,* & Dei ministerio esse datum in hujusmodi vindices. *Glossa autem optime etiam convenit voci,* vindicem.

C. XLVI. *Immunis est Dictator a culpa, cum legum auctoritas in improbos exercetur.*

Idem *in eadem epist. c. 5.*

ILlud etiam sciscitari voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur utique post baptismi regenerationem a Principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem Principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad judices commissa ipsa, vel crimina semper remittunt, ut causa cognita vindicentur 1: quæ *a* cum Quæsitori fuerint delegata, aut absolutio, aut damnatio pro negotii qualitate profertur. Et dum legum auctoritas in improbos exercetur, erit Dictator immunis.

Corr. Rom. ¶ 1 Vindicentur:] *Emendatum est ex originali. Antea legebatur,* vindicent, qui cum quæsituri fuerint delegata, &c.

C. XLVII. *In correctione malorum Deus omnipotens placatur.*

Item Gregorius *Brunichildæ Reginæ Francorum, lib. 7. indict. 1. epist. 5.*

SI *b* quos igitur violentos, si quos adulteros, si quos fures, vel aliis pravis actibus studere cognoscitis, Deum de eorum 1 correctione placare festinate: ut per 2 vos flagellum perfidarum gentium, quod (quantum videmus) ad multarum nationum vindictam excitatum est, non inducat; ne si, quod non credimus, divinæ ultionis iracundia sceleratorum fuerit actione commota, belli pestis interimat, quos delinquentes ad rectitudinis viam Dei præcepta non revocant.

Corr. Rom. ¶ 1 De eorum] *Sic restitutum est ex variis codicibus epistolarum B. Gregorii. Antea erat.* Deorum.

¶ 2 Per vos] *In originali est,* super vos, *sed ob glossam in vers.* flagellum, *non est mutatum.*

C. XLVIII. *Ecclesiasticæ religionis inimici etiam bellis sunt coercendi.*

Idem *Gennadio patricio, & Exarcho Africæ, lib. 1. epist. 72.*

SIcut *c* excellentiam vestram hostilibus bellis in hac vita Dominus victoriarum fecit luce fulgere, ita oportet etiam inimicis Ecclesiæ ejus omni vivacitate mentis, & corporis obviare: quatenus ejus ex utroque triumpho magis ac magis enitescat opinio: cum & forensibus bellis adversariis catholicæ Ecclesiæ pro Christiano populo vehementer obsistitis, & Ecclesiastica prælia sicut bellatores *d* Domini fortiter dimicatis. Notum est enim hæreticæ religionis viros, si eis, quod absit, suppetit nocendi licentia, contra catholicam fidem vehementer insurgere; quatenus hæreseos suæ venena ad tabefacienda, si valuerint, Christiani corporis membra transfundant. Cognovimus enim eos contra catholicam Ecclesiam, Domino eis adversante, colla subrigere, & fidem velle Christiani nominis inclinare: sed eminentia vestra conatus eorum comprimat, & superbas eorum cervices jugo rectitudinis premat. Concilium vero catholicorum Episcoporum admoneri præcipite, ut Primatem non ex ordine loci, postpositis vitæ meritis faciat; quoniam apud Deum non gradus elegantior,

a *Polyc. ibid. Anselm. l. 15. c. 16.* b *Joann. 10. Matth. 4.* c *Actor. 9.* d *Infr. ead. q. 6. schismatici.* e 1. *Corinth. 15.* f 1. *Joan. 4.* g *Beda* 1. *Cor. 5.* h *Polyc. ibid. Ansel. l. 13. c. 1.* i *Exod. 32.* κ 1. *Cor. 5.* l 1. *Tim.* 1. m *Rabanus pœnit. c. 16. Burch. l. 6. c. 44. Ivo p. 10. c. 94.* n *al. sæva,* o *Rom. 13.*

a *Ivo p. 10. c. 94.* b *Ansel. lib. 33. c. 24.* c *Ansel. lib. 13. c. 29.* d *4. Reg. 18.*

gantior, sed vitæ melioris actio comprobatur. Ipse vero Primas non passim (sicut moris est) per villas, sed in una, juxta eorum electionem, civitate resideat: quatenus adeptæ dignitatis meliori ingenio resistendi Donatistis possibilitas disponatur. Ex Concilio vero Numidiæ, si qui desideraverint ad Apostolicam sedem venire, permittite, & si quilibet eorum viæ contradicere voluerit *a*, obviate. Magis *b* profecto Excellentiæ vestræ apud Creatorem gloria proficit, si per eam dispersarum Ecclesiarum potuerit societas restaurari. Cum enim largita munera ad nominis sui gloriam conspicit revocari, tanto largiora tribuit, quanto per ea religionis suæ dignitatem viderit ampliari. Persolventes præterea paternæ charitatis affectum, Dominum petimus, quod *c* brachium vestrum ad comprimendos hostes forte efficiat, & mentem vestram fidei zelo *d*, velut mucrone gladii vibrantis exacuat.

C. XLIX. *Merito fidei bellorum paratur victoria.*

Idem *ad eundem lib.* 1. *epist.* 73.

SI *e* non ex fidei merito, & Christianæ religionis gratia, tanta excellentiæ vestræ bellicorum actuum prosperitas eveniret, non summopere miranda fuerat; cum sciamus, hæc etiam antiquis bellorum ducibus fuisse concessa. Sed cum futuras Deo largiente victorias, non carnali providentia, sed magis orationibus prævenitis, fit, ut hoc in stuporem veniat, quod gloria vestra non terreno consilio, sed Deo desuper largiente descendat. Ubi enim meritorum vestrorum loquax non discurrit opinio? quæ & bella vos frequenter appetere, non desiderio fundendi sanguinis, sed tantum dilatandæ causa Reipublicæ, in qua Deum coli conspicimus, loquitur: quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicatione circumquaque discurrat. Sicut enim exteriora vos virtutum opera eminentes in hac vita constituunt, ita & interna morum ornamenta ex corde mundo procedentia, in futuram 1 vitam cœlestium gaudiorum participatione glorificant. Plurima enim pro pascendis ovibus B. Petri Apostolorum Principis excellentiam vestram præstitisse didicimus: ita ut non parva loca patrimonii ejus propriis nudata cultoribus, largitis Dacorum 2 habitatoribus restauraverit. Quæcunque igitur hic illi Christianissima *f* mente confertis, horum retributionem per spem in futuro judicio sustinetis.

Corr. Rom. ¶ 1 Futuram) *In duobus codicibus epistolarum legitur*, in futurorum gaudiorum participatione: *in uno vero manuscripto*, in futura cœlestium gaudiorum participatione. *In codice tamen Vaticano legitur, quemadmodum apud Gratianum.*

¶ 2 Dacorum) *In libris epistolarum impressis, & duobus manuscriptis legitur*, Datitiorum. *In aliquot vero antiquis Gratiani exemplaribus est*, Dacorum, vel aliorum habitationibus.

8 ps Gratian. *Breviter monstratum est, quod boni laudabiliter persequuntur malos, & mali damnabiliter persequuntur bonos: Illud autem Apostoli* g: Tu autem quis es, qui judicas alienum servum? *de alieni cordis occultis intelligendum est. Quod vindicta inferri possit, monstratum est. Nunc restat ostendere, quod debet inferri, & quod magis diliguntur illi, qui puniuntur, quam qui impuniti relinquuntur: quod utrumque multorum auctoritate probatur.*

C. L. *Ad iram Deus provocatur, cum mala puniri differuntur.*

Ait enim Augustinus.

SI ea 1, de quibus vehementer Deus offenditur, insequi, vel ulcisci differimus, ad irascendum utique divinitatis patientiam provocamus. *Nonne* h *Achor* i *filius Zare præteriit mandatum Domini, & super omnem populum Israel ira ejus incubuit? Et ille erat unus homo, atque utinam solus periisset in scelere suo.*

Corr. Rom. ¶ 1 Si ea) *Usque ad vers.* provocamus, *sunt in Regesto B. Gregorii lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 27. *scripta Martino a Abbati, & Benenato Notario. Reliqua vero ibi non leguntur, sed sunt verba Sacræ Scripturæ c.* 22. *Josue.*

C. LI. *Vindicta, quæ ad correctionem valet, non est prohibenda.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte lib.* 1. *c.* 37. & 38.

EA *b* vindicta 1, quæ valet ad correctionem, non prohibetur: quæ etiam ad misericordiam pertinet: nec impedit illud propositum, quo quisque paratus est ab eo, quem correctum esse vult, multa perferre: sed huic vindictæ referendæ non est idoneus, nisi qui odium, quo flagrare solent, qui se vindicare desiderant, dilectionis magnitudine superaverit. Non enim metuendum est, ne odisse parvulum filium parentes videantur, cum ab eis vapulat peccans, ne peccet ulterius. Et certe perfectio dilectionis, ipsius Dei patris imitatione nobis proponitur, cum in sequentibus dicitur; *Diligite* c *inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro eis, qui vos persequuntur.* Et tamen de ipso dicitur per Prophetam *d*: *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Dicit etiam Dominus *e*: *Servus* 2, *qui nescit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit paucis: servus autem, qui scit voluntatem Domini sui, & facit digna plagis, vapulabit multis.* Non ergo quæritur, nisi ut ille vindicet, cui rerum ordine potestas data est, & ea voluntate vindicet, qua pater 3 parvulum filium flagellat, quem per ætatem odisse nondum potest. Hinc enim aptissimum *f* exemplum datur, quo satis apparet, posse peccatum amore potius vindicari, quam impunitum relinqui, ut illum, in quem *g* vindicat, non pœna miserum, sed correctione beatum velit: paratus tamen, si opus sit, æquo animo plura tolerare ab eo illata, quem vult esse correctum, sive in eum habeat potestatem coercendi, sive non habeat. §. 1. Magni autem, & sancti viri, quanquam *h* optime scirent mortem istam, quæ animam dissolvit a corpore, formidandam non esse, secundum eorum tamen animum, qui illam timerent, nonnulla peccata morte punierunt: quo & viventibus utilis metus incuteretur, & illis, qui morte puniebantur, non ipsa mors noceret, sed peccatum, quod augeri posset, si viverent, diminueretur *i*. Non temere illi judicabant, quibus tale judicium donaverat Deus. Inde est, quod Helias *k* morte multos affecit & propria manu, & igne divinitus impetrato: cum *l* & alii multi, & magni viri eodem Spiritu consulendo rebus humanis non temere fecerint *m*. De quo Helia cum exemplum dedissent *n* discipuli Domino, commemorantes, quid ab eo factum sit, ut etiam ipsis daret potestatem petendi de cœlo ignem ad consumendos eos, qui sibi hospitium non præbuerant *o*, reprehendit *p* in eis Dominus non exemplum Prophetæ sancti, sed ignorantiam vindicandi, quæ adhuc erat in rudibus: animadvertens, eos non amore correctionem, sed odio desiderare vindictam. Itaque posteaquam eos docuit, quid esset diligere proximum tanquam seipsum, infuso etiam Spiritu Sancto *q*, quem decem diebus completis, post ascensionem suam desuper, ut promiserat, misit, non defuerunt tales vindictæ, quamvis multo rarius, quam in veteri Testamento. Ibi enim ex majore parte servientes timore premebantur; hic autem maxima dilectione liberi nutriebantur. Nam & verbis Apostoli Petri Ananias, & uxor ejus (sicut in Actibus Apostolorum *r* legimus) exanimes ceciderunt, nec resuscitati sunt, sed sepulti sunt.

a *al. putaverit*. b *al. magna*. c *al. quo*. d *abest ab orig.* e *Burch. l.* 15. *c.* 18. *Ans. l.* 13. *c.* 30. *Ivo p.* 16. *c.* 19. f *al. Christiana.* g *Rom.* 14. h *Jos.* 22. i *al. Achan.*

a *al. Mariniano.* b *Ans. l.* 13. *c.* 2. *Ivo p.* 10. *c.* 60. c *Matth.* 5. d *Prov.* 3. e *Luc.* 12. f *al. apertissimum*. g *al. quem c.* 38. h *al. qui jam.* i *abest ab orig.* k 3. *Reg.* 18. & 4. 1. l *al. quod.* m *al. fecerunt.* n *Luc.* 9. o *al. præberent.* p *Matth.* 22. q *Act.* 2. r *Act.* 5.

Corr. Rom. ℭ 1 Ea vindicta) *Apud B. Augustinum, & Anselmum sic legitur*: Neque hic ea vindicta prohibetur, quæ ad correctionem valet etiam. Ipsa enim pertinet ad misericordiam, nec impedit &c.

ℭ 2 Servus] *Totus hic locus restitutus est ex Evangelio, & B. Augustino, multaque alia sunt emendata.*

ℭ 3 Qua Pater) *In originali legitur*, qua pater in parvulum filium, quem &c.

C. LII. *Quæ veritati contraria sunt, Christiani persequi debent.*

Item Augustinus *contra Cresconium Grammaticum lib. 3. c. 51.*

QUisquis a Christianum 1 [inquis] persequitur, Christi est inimicus. Verum dicis, si 2 non hoc in illo persequitur, quod Christo est inimicum. Neque enim dominus in servo, pater in filio, maritus in conjuge, cum sint utrique Christiani, non debent persequi vitia Christianæ contraria veritati. An vero, si non persequantur, non rei negligentiæ merito tenebuntur?

Corr. Rom. ℭ 1 Christianum) *Antea legebatur*: Quisquis Christianus iniquum non persequitur. *Emendatum est ex originali. Sunt enim verba Cresconii, quod etiam auctor glossæ animadvertit.*

ℭ 2 Si non] *Apud B. Augustinum est*, sed hoc in illo. *Verum Ivo, & Pannormia cum Gratiano concordant.*

C. LIII. *Quemadmodum homo debet diligere proximum, sicut seipsum.*

Item Augustinus *ad Macedonium epist. 52.*

DEbet *b* homo diligere proximum tanquam seipsum, ut quem potuerit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel informatione doctrinæ, vel disciplinæ coercitione adducat ad colendum Deum.

C. LIV. *De eodem.*

Item Augustinus *ad Donatum Presbyterum epist. 204.*

MAli sunt prohibendi a malo, & cogendi ad bonum.

Corr. Rom. ℭ *De hac re copiose disputat B. Augustinus in c.* displicet. *sup. ead. Hic vero summa illius disputationis paucis verbis collecta est.*

Gratian. *Ex his omnibus colligitur, quod vindicta est inferenda non amore ipsius vindictæ, sed zelo justitiæ: non ut odium exerceatur, sed ut pravitas corrigatur. Sed cum vindicta aliquando inferatur damnis rerum, aliquando flagellis, aliquando etiam morte: quæritur, an sit peccatum judici, vel ministro reos morti tradere.*

QUÆSTIO V.

1 ps QUod autem nulli liceat aliquem occidere, *illo præcepto probatur, quo Dominus in lege homicidium prohibuit, dicens c*: Non occides. *Item in Evangelio d*: Omnis, qui acceperit gladium, gladio peribit.

C. I. *Mali non sunt interficiendi, sed flagellis emendandi.*

Item Augustinus *ad Marcellinum Comitem de Donatistis captis epist. 159.*

CIrcumcelliones e illos, & Clericos partis Donati, quos de Hipponensi civitate *f* ad judicium pro factis eorum, publicæ disciplinæ cura deduxerat, a tua nobilitate comperi auditos, & plurimos eorum de homicidio, quod in Restitutum catholicum Presbyterum commiserunt, & de cæde Innocentii alterius catholici Presbyteri, atque de oculo ejus effosso, & de digito præciso fuisse confessos. Unde mihi sollicitudo maxima incussa est, ne forte sublimitas tua censeat eos tanta legum severitate plectendos, ut qualia fecerunt, talia patiantur. Ideoque his literis obtestor fidem tuam, quam habes in Christo, per ipsius Domini nostri misericordiam, ut hoc ne facias, nec omnino fieri permittas. Quamvis enim ab illorum interitu dissimulare possemus, qui non accusantibus nostris, sed illorum notariis 1, ad quos tuendæ publicæ pacis vigilantia pertinebat, præsentati videantur examini; nolumus tamen passiones servorum Dei, quasi vice talionis, paribus suppliciis vindicari: non quo scelestis hominibus licentiam facinorum prohibeamus auferri, sed hoc magis sufficere volumus, ut vivi, & nulla corporis parte truncati, vel ab inquietudine insana ad sanitatis otium legum coercitione dirigantur, vel a malignis operibus alicui utili operi deputentur. Vocatur quidem & ista damnatio: Sed quis non intelligat magis beneficium, quam supplicium nuncupandum, ubi nec sæviendi relaxatur audacia, nec pœnitendi medicina subtrahitur? Imple, Christiane judex, pii patris officium: sic succense 2 iniquitati, ut consulere humanitati memineris: nec in peccatorum atrocitatibus exerceas ulciscendi libidinem, sed peccatorum vulneribus curandi adhibeas voluntatem. Noli perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione servasti, quando tantorum scelerum confessionem, non extendente equuleo, non sulcantibus ungulis, non urentibus flammis, sed virgarum verberibus eruisti: qui modus coercitionis & a magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus, & sæpe etiam in judiciis solet ab Episcopis adhiberi *a*. Noli ergo atrocius vindicare, quod lenius invenisti: inquirendi, quam puniendi necessitas major est. Ad hoc enim & mitissimi homines facinus occultatum diligenter, atque instanter examinant, ut inveniant, quibus parcant.

Corr. Rom. ℭ 1 Notariis] *In libris B. Augustini excussis partim est*, notaria, *partim*, notoria. *In codice Vaticano epistolarum ubique legitur*, notaria: *& epist. 160. in qua de eadem re agitur, in codicibus impressis, ac manuscriptis legitur*, notaria: *itemque in Breviculo in collatione primi diei semel, & secundi bis. De notoriis vero mentio est in L. ab accusatione. §. nuntiatores. ff. ad SC. Turpill. & C. de accusat. l. ea quidem. Apulejus etiam libro 7. de asino aureo habet*, notoriam: *Et in glossario legitur*, notoria, ἀναφορά.

ℭ 2 Succense] *Sic est emendatum, additis etiam nonnullis ex originali, Anselmo, & Polycarpo. Antea erat*: Sic succensere iniquitati memineris, ut non in peccatorum &c.

C. II. *Præter supplicium mortis rei sunt puniendi.*

Idem *Marcellino epist. 158.*

PŒna *b* illorum, quamvis de tantis sceleribus confessorum, rogo te, ut præter supplicium mortis sit, & propter conscientiam nostram, & propter catholicam mansuetudinem commendandam. Ipse enim fructus ad nos pervenit confessionis illorum; quia invenit catholica Ecclesia, ubi suam erga atrocissimos inimicos servet, atque exhibeat lenitatem. In tanta quippe crudelitate, quæcunque præter sanguinem vindicta processerit, magna lenitas apparebit. Quod etsi modo quibusdam nostris illa atrocitate commotis videtur indignum, & quasi dissolutionis, & negligentiæ simile, transactis tamen motibus animorum [qui recentioribus factis solent turbulentius excitari] egregie luculenta bonitas apparebit.

C. III. *Mali prohibendi sunt a malo, & cogendi ad bonum.*

Idem *Donato epist. 127.*

UNum *c* solum est, quod in tua justitia pertimescimus, ne forte, quoniam quicquid mali contra Christianam societatem ab hominibus impiis, ingratisque committitur

a Ivo p. 10. c. 61. Pann. l. 8. c. 15. b Ivo p. 10. c. 62. Pann. l. 8. c. 16. c Exod. 20. d Matth. 26. e Ansl. l. 13. c. 10. Polyc. l. 7. t. 11. f al. Ecclesia.

a *haberi*) orig. b Polyc. l. 7. t. 12. Ansl. l. 13. c. 11. c Polyc. ib. Ansl. l. 13. c. 12.

tur, profecto gravius est, & atrocius, quam si in alios talia committantur: tu quoque pro immanitate facinorum, ac non potius pro lenitatis Christianæ consideratione censeas coercendum. Quod te per Jesum Christum, ne facias, obsecramus. *& paulo post*. §. 1. Ex occasione terribilium judicum, ac legum, ne æterni judicii pœnas luant *a*, corrigi eos cupimus, non necari: nec disciplinam circa eos negligi volumus, nec suppliciis, quibus digni sunt, coerceri *b*. Sic igitur eorum peccata compesce, ut sint, quos pœniteat peccasse. *& paulo post*. §. 2. Proinde si occidendos in his sceleribus homines putaveritis, deterrebitis nos, ne per operam nostram ad vestrum judicium aliquid tale perveniat. Quo comperto illi in nostram perniciem licentiori audacia grassabuntur, necessitate nobis impacta, ut etiam occidi ab eis eligamus potius *c*, quam eos occidendos vestris judiciis ingeramus.

C. IV. *Quies Ecclesiæ Principum severitate juvatur.*

Idem *Macedonio*, *epist.* 54.

PRodest *d* & severitas vestra, cujus ministerio quies adjuvatur, & nostra. Prodest & intercessio nostra, cujus ministerio severitas temperatur, & vestra. Non vobis displiceat, quod rogamini a bonis, quia nec bonis displicet, quod timemini a malis. §. 1. Nam hominum iniquitatem etiam Apostolus Paulus non tantum de judicio futuro, verum etiam de præsentibus vestris secularibus 1 potestatibus terruit, asserens & ipsas ad dispensationem divinæ providentiæ pertinere. *Omnis* e, inquit, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit*, &c. Hæc verba Apostoli utilitatem vestræ severitatis ostendunt. Proinde sicut dilectionem jussi sunt terrentibus debere, qui timent, ita dilectionem jussi sunt timentibus debere, qui terrent. Nihil nocendi cupiditate fiat, sed omnia consulendi charitate: & nihil fiat immaniter, nihil inhumaniter. Ita formidetur ultio cognitoris, ut nec intercessoris religio contemnatur; quia & plectendo, & ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum corrigatur. Quod si tanta est perversitas & impietas, ut ei 2 corrigendæ nec disciplina possit prodesse, nec venia, a bonis tamen intentione, atque conscientia, quam Deus cernit, sive severitate, sive lenitate, non nisi officium dilectionis impleatur.

Corr. Rom ¶ 1 Secularibus] *Antiquioribus editionibus epistolarum B. Augustini in margine est adscriptum*, de præsentibus vestris securibus terruit. *In Antuerpiana vero est in textu hæc eadem lectio*, *sed sine dictione*, præsentibus.

¶ 2 Ei corrigendæ] *Sic est emendatum ex originali*. *Antea legebatur*, ut corrigendis reis nec disciplinæ, nec veniæ remedia suffragentur, ab omni tamen inventione, &c.

C. V. PALEA.

HOc *f* tamen intelligendum est de illis, quos præsentia supplicia in melius commutant, non de illis, qui obstinati sunt in malo: qui si semper viverent, semper peccarent: quorum pœna hic incipit, & in æternum durabit.

Corr. Rom. ¶ *Abest hæc Palea a vetustis exemplaribus*, *quæ collata sunt*, *uno excepto*, *in quo est conjuncta capiti superiori*.

C. VI. *Impræsentiarum nonnulli puniuntur*, *ne in æternum flagellentur.*

Item Hieronymus *in Naum Prophetam*, *ad c.* 1.

QUid *g* ergo, ait, contra Dominum cogitatis? Ipse, qui creavit mundum, & consummationem ejus faciet. Quod si vobis videtur crudelis, rigidus, & cruentus, quod in diluvio *h* genus delevit humanum, super Sodomam & Gomorrham ignem, & sulphur *i* pluit, Ægyptios k submersit fluctibus, Israelitarum cadavera prostravit in eremo, scitote eum ideo ad præsens reddidisse supplicia, ne in æternum puniret. Certe aut vera sunt, quæ Prophetæ loquuntur, aut falsa. Si vera sunt, quæ de severitate ejus videntur dicere, ipsi dixerunt: *Non a vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: Sin autem falsa sunt, & falsum est, quod dicitur: *Non consurget duplex tribulatio*: falsa est ergo & crudelitas, quæ in lege descripta est. Quod si verum est, ut negare non poterunt, dicente Propheta: *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: ergo qui puniti sunt, postea non punientur. Si autem illi postea punientur, Scriptura mentitur, quod dicere nefas est. Receperunt ergo, & qui in diluvio perierunt, & Sodomitæ, & Ægyptii, & Israelitæ in solitudine mala sua in vita sua. §. 1. Quærat *b* hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat? Aut enim punietur, & falsum est hoc, quod dicitur: *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: aut non punietur, & optandum est adulteris, ut impræsentiarum brevi, & cita pœna cruciatus frustrentur æternos. Ad quod respondebimus, Deum, ut omnium rerum, ita & suppliciorum quoque scire mensuras, & non præveniri sententia judicis: nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem: & magnum peccatum magnis, diuturnisque lui *c* cruciatibus. Si quis autem punitus sit, ut ille *d* in lege, qui Israeliticis maledixerat, & qui *e* in Sabbatho ligna collegerat, tales postea non puniri, quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit.

C. VII. *Qui rei sunt sanguinis*, *ab Ecclesia defendi debent.*

Item Gregorius Papa. *f*

REos *g* sanguinis defendat 1 Ecclesia, ne effusione *h* sanguinis particeps fiat.

Corr. Rom. ¶ 1 Defendat] *Apud Burchardum*, *& Ivonem*, *qui hoc citant ex dictis Augustini*, *legitur*, non defendat.

2 ps. Gratian. *Hinc apparet*, *quod mali flagellis sunt coercendi*, *non membrorum truncatione*, *vel temporali morte plectendi*. §. 1. *Sed objicitur illud*, *quod Dominus ait ad Moysen i*: Maleficos non patieris vivere. *Item*, Qui k coierit cum jumento, morte moriatur: *Adulterio etiam*, *vel blasphemiæ crimine notatus immisericorditer lapidari jubetur*. *Item Moyses*, *qui legem acceperat*, *cultores idoli morte punivit*. *Samuel etiam Agag pinguissimum Regem in frustra conscidit*. *Phinees quoque Judæum cum Madianita coeuntem gladio transfixit*; *quod est ei reputatum ad justitiam*. *Similiter nonnulli in Veteri Testamento inveniuntur malos trucidasse*, *nec tamen transgressores legis*, *sed defensores appellantur*. §. 2. *Prohibetur ergo illo præcepto quisque sua auctoritate in necem alicujus armari*, *non legis imperio reos morti tradere*. *Qui enim publica potestate functus*, *ipsius legis imperio malos perimit*, *nec illius præcepti transgressor*, *nec a cœlesti patria alienus habetur*.

C. VIII. Ex *officio non est peccatum hominem occidere.*

Unde Augustinus *ad Publicolam*, *epist.* 154.

DE *l* occidendis hominibus, ne ab eis quisquam occidatur, non mihi placet consilium: nisi forte sit miles, aut publica functione teneatur; ut non pro se hoc faciat, sed pro aliis, vel pro civitate, ubi etiam ipse est, accepta legitima potestate, si ejus congruit personæ. Qui vero repelluntur aliquo terrore, ne male faciant, etiam ipsis aliquid fortasse præstatur. Hinc autem dictum est *m*: *Non resistamus malo*, ne nos vindicta delectet, quæ alieno

a *al. incidant*. b *al. exerceri*. c *abest ab orig.* d *Polyc. l.* 1. *tit. ult.* e *Rom.* 13. f *de pœnitentia dist.* 3. *c. sunt plures*. *in fin.* g *Polyc. l.* 7. *tit.* 12. h *Gen.* 7. & 19. i *al. sulphurem*. k *Exod.* 15.

a *Naum* 1. *secundum* 70. b *De pœnitent. dist.* 3. *quærat hic*. c *al. elui*. d *Levit.* 24. e *Num.* 15. f *Sup.* 14. *q.* 6. *hi qui in furtis*. g *Burch. l.* 19. *c.* 109. *Ivo p.* 15. *c.* 121. h *al. effusionis*. i *Exod.* 22. k *Levit.* 20. l *Polyc. l.* 7. *tit.* 11. *Ansel. l.* 13. *c.* 18. *Ivo p.* 10. *c.* 1. *Pann. l.* 8. *c.* 1. m *Matth.* 5.

no malo animum pascit, non ut correctionem hominum negligamus. Unde nec reus est mortis alienæ, qui cum suæ possessioni ex lapidibus 1 murum circumduxerit, aliquis ex ipsorum lapsu percussus intereat. Neque enim reus est Christianus, si bos ejus aliquem feriendo, vel equus calcem jaciendo aliquem occidat: aut ideo non debent Christianorum *a* boves habere cornua, aut equus ungulas, aut dentes canis. An *b* vero, quoniam Apostolus Paulus satis egit, ut in Tribuni notitiam perferretur, insidias sibi a quibusdam perditis præparari, & ob hoc deductores accepit armatos, si in illa arma scelerati homines incidissent, Paulus *c* in effusione sanguinis eorum suum crimen agnosceret? Absit, ut ea, quæ propter bonum, ac licitum facimus, aut habemus, si quid per hæc præter nostram voluntatem cuiquam mali acciderit, nobis imputetur. Alioqui nec ferramenta domestica, & agrestia sunt habenda, ne quis eis vel se, vel alterum interimat: nec arbor, aut restis, ne quis se inde suspendat: nec fenestra facienda est, ne per hanc se quispiam præcipitet. Quid plura commemorem, cum ea commemorando finire non possem? Quid enim est in usu hominum bono, ac licito, unde non possit etiam pernicies irrogari?

Corr. Rom. ¶ 1 Ex lapidibus] *Sic est emendatum ex codice Vaticano epistolarum B. Augustini. Nam in impressis desunt istæ voces. Apud Gratianum vero erat*, suæ possessioni murorum ambitum circumduxit.

3 pars. Gratian. *Seipsum etiam perimere nulla legis auctoritate alicui permittitur.*

C. IX. *Qui Deo auctore bella gesserunt, præcepta non occidendi nequaquam transgressi sunt.*
Unde Augustinus *lib. 1. de Civitate Dei, c. 17. & 18.*

SI *d* non licet privata potestate alicui hominem occidere vel nocentem, cujus occidendi licentiam lex nulla concedit, profecto etiam qui seipsum occidit, homicida est: & tanto fit nocentior, cum se occiderit, quanto innocentior in ea causa fuit, qua se occidendum putavit. Nam si *e* Judæ factum merito detestamur, eumque Veritas judicat, cum laqueo se suspendit, sceleratæ illius traditionis auxisse potius, quam expiasse commissum, quoniam de Dei misericordia desperando exitiabiliter pœnitens, nullum sibi salubris pœnitentiæ locum reliquit: quanto magis a sua nece se abstinere debet, qui tali supplicio, quid in se puniat, non habet. Judas enim cum se occidit, sceleratum hominem occidit: & tamen non solum Christi, verum etiam suæ mortis reus finivit hanc vitam: quia licet propter suum scelus, alio tamen scelere suo occisus est. §. 1. Cur *f* autem homo, qui mali nihil fecit, sibi male faciat, & seipsum interficiendo, hominem interficiat innocentem, ne alium patiatur nocentem, atque in se perpetret peccatum proprium, ne in eo perpetretur alienum? *Item c. 20.* §. 2. Neque enim frustra in sanctis, canonicisque libris nusquam nobis divinitus præceptum permissumve reperiri potest, ut vel ipsius adipiscendæ immortalitatis, vel ullius curandi *g*, cavendique mali causa, nobismetipsis necem inferamus. Nam & prohibitos nos esse intelligendum est, ubi Lex *h* ait: *Non occides:* præsertim, quia non addidit, proximum tuum: sicut falsum testimonium cum vetaret. *Falsum*, inquit, *testimonium non dices adversus proximum tuum*. Nec ideo tamen, si adversus seipsum quisquam falsum testimonium dixerit, ab hoc se crimine putaverit alienum: quoniam regulam diligendi proximum a semetipso dilector accepit, quandoquidem scriptum est: *Diliges i proximum tuum sicut teipsum*. Porro si falsi testimonii non minus reus est, qui de seipso falsum fatetur, quam si adversus proximum hoc faceret, cum in eo præcepto, quo falsum testimonium prohibetur, adversus proximum prohibeatur, possitque non recte intelligentibus videri non esse prohibitum, ut adversus seipsum quisque falsus testis existat *a*: quanto magis intelligendum est, non licere homini seipsum occidere, cum in eo, quod scriptum est: *Non occides*, nihilo *b* deinde addito, nullus, nec ipse utique, cui præcipitur, intelligitur exceptus? *Item infra eod. capite.* §. 3. *Non occides*, non alterum ergo, nec te. Neque enim qui se occidit, aliud quam hominem occidit. §. 4. Quasdam *d* vero exceptiones eadem ipsa divina fecit auctoritas, ut liceat hominem occidi: sed his exceptis, quos Deus occidi jubet, sive data lege, sive ad personam pro tempore expressa jussione. Non 1 autem ipse occidit, qui ministerium debet jubenti, sicut adminiculum gladius est utenti. Et ideo nequaquam contra hoc præceptum fecerunt, quo dictum est: *Non occides*, qui Deo auctore bella gesserunt, aut personam gerentes publicæ potestatis, secundum ejus *e* leges, hoc est, justissimæ rationis imperium, sceleratos morte punierunt. Et Abraham non solum non est culpatus crudelitatis crimine, verum etiam laudatus est nomine pietatis, quod *f* voluit filium nequaquam scelerate, sed obedienter occidere. Et merito quæritur, utrum pro jussu Dei sit habendum, quod Jephte *g* filiam, quæ patri occurrit, occidit, cum se immolaturum Deo id vovisset, quod ei redeunti de prælio victori primitus occurrisset. Nec Samson *h* aliter excusatur, quod seipsum cum hostibus ruina domus oppressit, nisi quia Spiritus latenter hoc jusserat, qui per illum miracula faciebat. His igitur exceptis, quos vel lex justa generaliter, vel ipse fons justitiæ Deus specialiter occidi jubet, quisquis hominem, vel seipsum, vel quemlibet occiderit, homicidii crimine innectitur. *Item cap. 26.* §. 5. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, veluti fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas: neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere gravissimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata, propter quæ magis hac vita opus est, ut possint pœnitendo sanari: neminem velut desiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur: quia reos suæ mortis melior post mortem vita non suscipit.

Correct. Rom. ¶ 1 Non autem,] *Sic est emendatum ex originali, præsertim Antuerpiano. Nam antea totus hic locus multo aliter se habebat. Sunt autem & alia multa restituta.*

C. X. *Nemini licet sibi manus injicere.*
Idem *contra literas Petiliani, lib. 2. c. 49.*

TU *h* dixisti, laqueo traditor periit, laqueum talibus dereliquit. Hoc ad nos omnino non pertinet. Neque enim veneramur nomine martyrum eos, qui sibi collum ligaverunt.

C. XI. *De eodem.*
Item Hieronymus *in Jonam Prophetam, ad cap. 1. non longe a fine.*

NOn *i* est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Unde & in persecutionibus non licet propria perire manu (absque eo, ubi castitas periclitatur,) sed percutienti colla submittere.

C. XII.

a *al. Christiani*. b *Aut*] *orig.* c *Act. 21.* d *Ivo p. 10. c. 4. Pann. l. 8. c. 2.* e *Matth. 27.* f *C. 18.* g *carendi*] *orig.* h *Exod. 20.* i *Matth. 22.*

a *assistat*] *orig.* b *al. nihil.* c *Ibid. c. 21.* d *al. jus legis.* e *Gen. 22.* f *Judic. 11.* g *Judic. 16.* h *Ivo part. 2. c. 99. & p. 10. c. 7.* i *Pann. l. 8. c. 3.*

C. XII. *Nulla fiat oratio pro his, qui seipsos interficiunt.*
Item ex Concilio Bracarensi I. *c.* 34.

PLacuit *a*, ut qui sibi ipsis voluntarie *b*, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo violentam *c* inferunt mortem, nulla prorsus pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpant. Similiter & de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

Gratian. *Impœnitentes subaudiatur*. *Item* Augustinus *in eodem lib.* 1. *de civitate Dei c.* 26.

C. XIII. *Non est reus homicidii miles, qui Potestati obediens hominem occidit.*

4 ps MIles *d*, cum obediens Potestati, sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla civitatis suæ lege reus est homicidii: imo, nisi fecerit, reus est imperii deserti, atque contempti. Quod si sua sponte, atque auctoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque unde punitur, si fecerit injussus, inde punietur, nisi fecerit jussus.

C. XIV. *Homicida est, qui sponte occidit, quos Judex jubet occidi.*
Idem *in quæstionibus Exodi quæst.* 39. *ad c.* 11.

CUm *e* minister judicis occidit eum, quem judex jussit occidi, profecto, si id sponte facit, homicida est, etiamsi eum occidat, quem scit a judice debuisse occidi.

C. XV. *Sicut jure laudatur obedientia, ita reprehenditur, qui sibi non concessa usurpat.*
Idem *lib.* 22. *contra Faustum c.* 73.

LEx æterna ita medio quodam loco posuit aliqua hominibus, ut in eis usurpandis merito reprehendatur audacia, in exequendis autem jure obedientia laudetur. Abraham 1, si spontaneus in occidendo filio motus fuisset, execrabilis haberetur: at jubenti Deo obsecundans, famulatus est.

Corr. Rom. ¶ 1 Abraham) *Confectum est hoc caput ex verbis B. Augustini, sed collectoris arbitratu immutatis. Atque hæc quidem pars sic apud illum habet.* Quapropter si in occidendo filio spontaneus motus execrabilis, Deo autem jubente obsecundans famulatus non solum inculpabilis, verum etiam laudabilis invenitur, quid Moysen, Fauste, reprehendis, quod exspoliavit Ægyptios &c.

C. XVI. *Bono animo officia vindictæ possunt impleri.*
Idem *in quæstionibus super Evangelia lib.* 1. *q.* 10.

OFficia *f* vindictæ possunt impleri bono animo, quomodo lex, quomodo judex.

C. XVII. *Non est iniquus, sed humanus, qui crimen persequitur, ut hominem liberet.*
Idem *ad Macedonium epist.* 54.

NOn *g* est iniquitatis, sed potius humanitatis societate devinctus, qui propterea est criminis persecutor, ut sit hominis liberator.

C. XVIII. *Quare sint instituta Regia potestas, & legalia tormenta.*
Idem *in ead. epistola.*

NOn *h* frustra sunt instituta potestas Regis, & cognitoris jus, ungulæ carnificis, arma militis, disciplina dominantis, severitas etiam boni patris: habent omnia ista modos suos, causas, rationes, utilitates: hæc cum timentur, & mali coercentur, & quietius inter malos vivunt boni.

a *Burch. l.* 19. *c.*130. *Ivo p.* 10. *c.* 188. *& p.*15. *c.*140. b *al. violente.* c *abest ab orig.* d *Ivo p.*10. *cap.*98. *Pann. l.*8. *c.*35. e *Ivo p.*10. *c.*103. *Pann. l.*8. *c.*39. f *Ivo p.* 10. *cap.* 106. *Pann. l.* 8. *c.* 40. g *Ivo p.* 10. *c.* 107. h *Ivo p.* 10. *c.*108.

C. XIX. *Nonnunquam potius peccat, qui causam mortis præbet, quam ille, qui occidit.*
Idem *ibidem.*

CUm *a* homo ab homine occiditur, multum distat, utrum fiat nocendi cupiditate, vel injuste aliquid auferendi (sicut fit ab inimico, sicut a latrone) an ulciscendi, vel obediendi ordine (sicut a judice, sicut a carnifice) an evadendi, vel subveniendi necessitate, sicut interimitur latro a viatore, hostis a milite. §. 1. Et aliquando, qui causa mortis fuit, potius in culpa est, quam ille, qui occidit: velut si quispiam decipiat fidejussorem suum, atque ille pro isto legitimum supplicium luat. Nec tamen omnis, qui causa alienæ mortis est, reus est. Quid si enim quisquam stuprum petat, seseque, si non impetraverit, interimat? Quid si filius timens patris pia verbera præcipitio pereat? Quid si alius homine liberato, vel ne alius liberetur, sibi ipse mortem inferat? Num propter istas alienarum mortium causas aut sceleri consentiendum est, aut vindicta peccati, quæ non fit nocendi, sed corrigendi studio, etiam paterna tollenda, aut opera misericordiæ cohibenda sunt? Hæc cum accidunt, debemus eis humanum dolorem, non propter illa, ne accidant, recte factorum reprimere voluntatem.

C. XX. *Quod Sacerdotes efficere docendo non valent, disciplinæ terrore potestas extorqueat.*
Item Isidorus *lib.* 3. *sent. de summo bono c.*53.

PRincipes *b* seculi nonnunquam intra Ecclesiam potestatis adeptæ culmina tenent, ut per eandem potestatem disciplinam Ecclesiasticam muniant. Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi, ut quod non prævalet Sacerdos efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc impleat per disciplinæ terrorem. Sæpe per regnum terrenum cœleste regnum proficit, ut qui intra Ecclesiam positi contra fidem, & disciplinam Ecclesiæ agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam Ecclesiæ humilitas exercere non prævalet, cervicibus superborum Potestas principalis imponat, & ut venerationem 1 mereatur, virtutem potestatis impertiat. Cognoscant Principes seculi Deo debere se rationem reddere propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam suscipiunt. Nam sive augeatur pax, & disciplina Ecclesiæ per fideles Principes, sive solvatur, ille ab eis rationem exiget, qui eorum potestati suam credidit Ecclesiam.

Corr. Rom. ¶ 1 Venerationem] *In variis editionibus hujus libri legitur*: & ut veneratione mereatur, virtute potestatis impertiat. *In Concilio Parisiensi sub Ludovico, & Lothario lib.* 2. *cap.* 2. *ubi hoc refertur, legitur*, & ut venerationem mereatur, virtutem potestas impertiat. *Apud Ivonem vero (nam Burchardi codex manifestum habet mendum) hoc modo*, & sic venerationem meretur, ut virtutem potestatis impertiat.

C. XXI. *Et Regia potestas, & Sacerdotalis defendat auctoritas, quæ ad divinam confessionem pertinent.*
Item Leo Papa *epist.* 29. *ad Pulcheriam Augustam.*

RES *c* autem humanæ aliter tutæ esse non possunt, nisi quæ ad divinam confessionem pertinent, & Regia, & Sacerdotalis defendat auctoritas.

C. XXII. *Sacerdotalis admonitio quos corrigere non valet, secularis potentia corrigat.*
Item ex Concilio Turonensi III *d cap.* 41.

INcestuosi *e*, parricidæ, homicidæ multi apud nos reperiuntur; sed aliqui ex illis Sacerdotum nolunt admonitionibus

a *Ivo ib.* b *Polyc. l.*6. *t.* 1. *Burch. l.* 15. *c.*34. *Ivo p.* 16. *c.* 44. c *Polyc. l.* 1. *t.*27. d *C. l.* 2. *c.* 44. *Burch. l.*7. *c.* 29. *Ivo p.* 9. *c.*63.

tionibus aurem accommodare, volentes in pristinis perdurare criminibus: quos oportet per secularis potentiæ disciplinam a tam prava consuetudine coerceri, qui per salutifera Sacerdotum monita noluerunt revocari.

C. XXIII. *Malos comprimere, & bonos sublevare Regum officium est.*

Item Hieronymus *super Hierem. ad cap.* 22.

REgum officium *a* est proprium, facere judicium, & justitiam, & liberare de manu calumniatorum vi oppressos, & peregrino, pupilloque, & viduæ, qui facilius opprimuntur a potentibus, præbere auxilium. Et, ut curam eis præceptorum Dei majorem injiceret, intulit *b*: *Nolite contristare*, ut non solum non eripiatis, sed ne patiamini quidem per vestram conniventiam ab aliis contristari, *& sanguinem innocentem non effundatis in loco isto.* Homicidas *c* enim, sacrilegos &c. *& post pauca.* Si, inquit, hæc feceritis, o Reges Juda, tenebitis pristinam potestatem.

5 ps Gratian. *Ipsis autem Principibus, & potestatibus fidem, & reverentiam servari oportet: quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia invenire non poterit.*

C. XXIV. *Æterna mercede fraudatur, qui fidem, & reverentiam Potestatibus servare contemnit.*

Unde idem Hieronymus *in epist. ad Titum cap.* 2. *ad vers.* Servi dominis.

SI apud carnales dominos in minimo fideles fuerint, incipient eis apud Deum majora committi. Ornat autem doctrinam Domini, qui ea, quæ conditioni suæ apta sunt, facit: & e diverso confundit eam, qui non est subjectus in omnibus, cui conditio sua displicet, qui contradictor, atque fraudator in nullo fidem bonam ostendit. Quomodo enim potest fidelis esse in substantia Dei, qui carnali domino fidem exhibere non potuit?

C. XXV. *Militaris disciplina Regi omnia servat.*

Item Ambrosius *in lib.* 1. *de Patriarchis, id est, de Abraham cap.* 3.

DIcat *d* aliquis, cum ipse vicerit, quomodo dicit Abraham ad Regem Sodomorum: *Nihil e sumam abs te*, cum præda utique in potestate victoris fuerit? Docet *f* militarem disciplinam, ut Regi serventur omnia. Sane his, qui secum fuissent in adjumentum fortasse sociati, partem emolumenti tribuendam asserit, tanquam mercedem laboris. Ideoque, quoniam sibi mercedem ab homine non quæsivit, a Deo accepit: sicut legimus scriptum, quia post hæc factum est verbum Domini ad Abraham in visu dicens: *Noli g timere Abraham*: *Ego protegam te, merces tua multa erit valde.*

6 ps Gratian. *Præterea, sicut Principibus, & Potestatibus fidem, & reverentiam exhibere cogimur, ita secularium dignitatum administratoribus defendendarum Ecclesiarum necessitas incumbit. Quod si facere contempserint, a communione sunt repellendi.*

C. XXVI. *Querimonias Ecclesiarum, qui in dignitatibus agunt, attentius debent audire.*

Unde Joannes VIII.

ADministratores *h* plane secularium dignitatum, qui ad Ecclesiarum tuitionem, pupillorum, ac viduarum protectionem, rapaciumque refrenationem constituti esse proculdubio debent, quoties ab Episcopis, & Ecclesiasticis viris conventi fuerint, eorum querimonias attentius audiant, & secundum quod necessitas expetierit, absque negligentia examinent, & diligenti studio corrigant. Quod si Dei timorem præ oculis non habentes negligere post secundam, & tertiam admonitionem inventi fuerint, omni se noverint communione usque ad condignam satisfactionem privatos.

C. XXVII. *Non solum homines, sed & contrariæ fortitudines sunt ultrices iræ Dei.*

Item Hieronymus *super Joelem ad c.* 2.

7 ps NOn *a* solum homines ministri sunt, & ultores iræ Dei in his, qui malum operantur [unde *b* non sine causa gladium portant] sed etiam contrariæ fortitudines, quæ appellantur furor, & ira Dei.

C. XXVIII. *Qui crudeles jugulat, non est talis, qualis patientibus videtur.*

Idem *super Esaiam ad cap.* 13.

NOn *c* est crudelis, qui crudeles jugulat: sed [crudelis *d* ideo vocatur] quod crudelis patientibus esse videtur. Nam & latro suspensus patibulo crudelem judicem putat.

C. XXIX. *Minister est Dei, qui malos percutit in eo, quod mali sunt.*

Idem *super Ezechielem lib.* 3. *ad c.* 9. e

QUi *f* malos percutit in eo, quod mali sunt, & habet vasa interfectionis, ut occidat pessimos, minister est Domini.

C. XXX. *Non scelus admittit judex, qui homines vincit.*

Idem *super epist. ad Galatas lib.* 2. *ad c.* 3.

JUdex *g* non est auctor sceleris nequam homines vinciendo.

C. XXXI. *Non effundit sanguinem, qui homicidas, & sacrilegos punit.*

Idem *super Hierem. lib.* 4. *ad c.* 22.

HOmicidas *h*, & sacrilegos, & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium.

C. XXXII. *Principes seculi pessimis parcere non debent.*

Item Cyprianus *libro de exhortatione martyrii cap.* 5.

SI *i* audieris in una ex civitatibus, quas Dominus Deus tuus dabit tibi inhabitare te illic, dicentes: Eamus, & serviamus Diis aliis, quos non novisti, interficiens necabis omnes, qui sunt in civitate, cæde gladii, & incendes civitatem igni, & erit sine habitaculo in æternum: non reædificabitur etiam nunc, ut avertatur Dominus ab indignatione iræ suæ. Et dabit misericordiam tibi, & miserebitur tui, & multiplicabit te, si exaudieris vocem Domini Dei tui, & observaveris præcepta ejus. Cujus præcepti, & vigoris memor Matathias κ interfecit eum, qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quod si ante adventum Christi circa Deum colendum, & idola spernenda, hæc præcepta servata sunt, quanto magis post adventum Christi servanda sunt, quando ille veniens non verbis tantum nos hortatus est, sed & factis.

C. XXXIII. *Tribulationum flagellis aliquando perfidia castigatur.*

Item Augustinus *contra literas Petiliani lib.* 2. *c.* 83.

AD *l* fidem nullus est cogendus invitus, sed per severitatem, imo & per misericordiam Dei, tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid, quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur? Sed tamen male

Ddd

a *Autem*) *orig.* b *Hierem.* 7. c *Inf. ead. homicidas.* d *Dicet*) *orig.* e *Gen.* 14. f *al. decet.* g *Gen.* 15. h *Ans. l.* 3. *c.* 107.

a *Ivo p.* 10. *c.* 111. *Pann. l.* 8. *c.* 48. b *al. &.* c *Ivo p.* 10. *c.* 112. *Pann. l.* 8. *c.* 49. d *absunt ab orig.* e *Et ibi gloss. ord.* f *Infr. ead. q.* 8. *quicunque percutit. In Tribur. sub Arnulpho c.* 3. *Burch. l.* 6. *c.* 43. *Ivo p.* 10. *c.* 114. *Pann. l.* 8. *c.* 51. g *Ivo p.* 10. *c.* 115. *Pann. l.* 8. *c.* 52. h *Ivo p.* 10. *c.* 115. *Burch. l.* 6. *c.* 43. *Pann. l.* 8. *c.* 53. i *Deut.* 13. κ 1. *Machab.* 2. l *Ivo p.* 10. *c.* 75.

male vivendi ultrix disciplina præpostera est, nisi cura 1 præcedens bene vivendi doctrinam prætendat. Si quæ igitur adversus vos leges constitutæ sunt, non eis benefacere cogimini, sed malefacere prohibemini. Nam benefacere nemo potest, nisi elegerit, nisi amaverit: quod est in libera voluntate. *& infra, c.* 84. §. 1. Cum aliquid adversus vos Reges constituunt, admoneri vos credite, ut cogitetis, quare ista patiamini. Si *a* propter justitiam, revera illi persecutores vestri sunt, vos autem beati, qui persecutionem passi propter justitiam, possidebitis regnum cœlorum. Si autem propter iniquitatem schismatis vestri, quid illi, nisi correctores vestri sunt: vos autem, sicut cæteri diversorum scelerum rei, qui pœnas legibus pendunt, profecto infelices & in hoc, & in seculo futuro?

Corr. Rom. ¶ 1 Cura] *Apud B. Augustinum, & Ivonem legitur*, nisi cum præcedens bene vivendi doctrina contemnitur: *sed ob glossam in vers.* cura *non est mutatum.*

C. XXXIV. *Injuria Sacramentorum Christi a Regibus est vindicanda.*

Idem *in eodem lib. c.* 92.

SI *b* propterea persecutor non fuit Nabuchodonosor *c*, quia scelus in sanctum Danielem commissum justissime vindicavit: quomodo vindicandum est a Regibus, quod Christi Sacramenta exsufflantur, si Prophetæ membra, quia in periculum missa sunt, sic vindicari meruerunt?

C. XXXV. *Diligentissimi rectores sunt, qui malos, ut a malo fugiant, persequuntur.*

Idem *in libro de unitate Ecclesiæ, c.* 17.

SI *d* vos contra Ecclesiam Christi altare erexisse, & a Christiana unitate, quæ toto orbe diffunditur, sacrilego schismate separatos esse, & corpori Christi (quod est Ecclesia toto orbe diffusa,) & rebaptizando, & blasphemando, & quantum potestis oppugnando, adversari sancta, & canonica Scriptura convincit, vos impii, atque sacrilegi: illi autem, qui vos pro tanto scelere tam leniter damnorum admonitionibus, vel locorum, vel honorum, vel pecuniæ privatione deterrendos, coercendosque decernunt, ut cogitantes, quare ista patiamini, sacrilegium vestrum cognitum fugiatis, & ab æterna damnatione liberemini, & rectores diligentissimi, & consultores piissimi deputantur.

C. XXXVI. *Non amatur servus, vel filius, cum non corripitur.*

Idem *super epistolam Joannis, tractatu* 7.

NOn *e* putes tunc te amare servum tuum, quando eum non cædis, aut tunc te amare filium tuum, quando ei non das disciplinam, aut tunc te amare vicinum tuum, quando eum non corripis. Non est ista charitas, sed languor. Ferveat charitas ad corrigendum, ad emendandum. Si sunt boni mores, delectent: si sunt mali, emendentur.

C. XXXVII. *Innocentis officium est, nulli nocere, & peccantem punire.*

Idem *in lib.* 19. *de civitate Dei, c.* 16.

NOn *f* est 1 innocentiæ, parcendo sinere, ut in malum gravius incidatur. Pertinet ergo ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere a peccato, vel punire peccatum, ut aut ipse qui plectitur 2, corrigatur experimento, aut alii terreantur exemplo.

Corr. Rom. ¶ 1 Non est] *Integer locus apud B. Augustinum sic habet:* Sicut enim non est beneficentiæ, adjuvando efficere, ut bonum, quod majus est, amittatur: ita non est, &c.

¶ 2 Plectitur,] *Sic ex Originali: antea legebatur*, prius odio habetur, *nec multo aliter Ivo.*

a *Matth.* 5. b *Ivo ibid.* c *Dan.* 3 d *Ivo ibid.* e *Ivo p.* 10. *c.* 76. *Pann. l.* 8. *c.* 22. f *Ivo p.* 10. *c.* 77.

C. XXXVIII. *Non est misericors, qui vitiis nutriendis parcit.*

Idem *ad Lotharium a.*

QUi *b* vitiis nutriendis parcit, & favet, ne contristet peccantium voluntatem, tam non est misericors, quam qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem: & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum.

C. XXXIX. *Enormia flagitia per seculi judices corripiantur.*

Item Haymo *super epistolam ad Romanos, c.* 13.

SUnt *c* quædam enormia flagitia, quæ potius per mundi judices, quam per antistites, & rectores Ecclesiarum vindicantur: sicut cum quis interficit Pontificem Apostolicum, Episcopum, Presbyterum, sive Diaconum. Hujusmodi reos Reges & Principes mundi damnant. Ergo non sine causa gladium portant, qui talia scelera dijudicant. Sunt enim maxime constituti propter latrones, homicidas, raptores: ut & illos damnent, & alios suo timore compescant.

Corr. Rom. ¶ *In vulgatis citabatur ex Augustino, sed in vetustis tribuitur Haymoni, apud quem habetur.*

C. XL. *Furta, & crimina a Rege sunt cohibenda.*

Item Cyprianus *in nono genere abusionis.*

REx *d* debet furta cohibere, adulteria punire, impios de terra perdere, parricidas, & pejerantes vivere non sinere, filios suos non sinere impie agere.

Corr. Rom. ¶ *Libellus hic de duodecim gradibus abusionum impressus est tomo nono operum B. Augustini, sed est etiam in uno codice Vaticano operum B. Cypriani: & in Concilio Parisiensi, lib. 2. cap. 1. hoc idem nonum abusionis genus refertur ex Cypriano, quemadmodum & apud Ivonem, & in Pannormia.*

C. XLI. *Non peccat, qui ex officio nocentem interficit.*

Item Augustinus *de libero arbitrio, l.* 1. *c.* 4.

SI *e* homicidium est hominem occidere, potest tamen occidere *f* aliquando sine peccato. Nam & miles hostem, & judex, vel minister ejus nocentem, & cui forte invito, atque imprudenti telum manu fugit, non mihi videntur peccare, cum hominem occidunt. Evodius: assentior 1. Sed homicidæ isti appellari non solent. *Idem in quæstionibus Levitici, quæst.* 68. *ad cap.* 19. §. 1. Cum homo juste occiditur, lex eum occidit, non tu.

Corr. Rom. ¶ 1 Evodius: assentior.] *Hæc sunt addita ex Originali, & Ivone. Est enim liber ille scriptus in Dialogo.*

C. XLII. *Non qui ad bonum, sed qui ad malum cogit, persequitur.*

Item Pelagius Papa.

NOn *g* vos hominum vaniloquia retardent dicentium, quia persecutionem Ecclesia faciat, dum vel ea, quæ committuntur, reprimit, vel animarum salutem requirit. Errant hujusmodi rumoris fabulatores. Non persequitur, nisi qui ad malum cogit. Qui vero malum, vel factum jam punit, vel prohibet, ne fiat, non persequitur iste, sed diligit. Nam si, ut illi putant, nemo nec reprimendus a malo, nec retrahendus a malo ad bonum est, humanas & divinas leges necesse est evacuari, quæ & malis pœnam, & bonis præmia justitia suadente constituunt. Malum autem schisma esse, & per exteras etiam potestates hujusmodi homines debere opprimi, & Canonicæ Scripturæ auctoritas, & paternarum regularum nos veritas docet. Quisquis ergo ab Apostolicis divisus est sedibus,

a *al. Letharium.* b *Ivo p.* 10. *c.* 79. *Pannor. l.* 8. *c.* 25. c *Ivo p.* 10. *c.* 11. *Pann. l.* 8. *c.* 5. d *Omittuntur aliquot verba. Ivo p.* 10. *c.* 96. *Pann. l.* 8. *tit.* 4. *c.* 19. e *Ivo p.* 10. *c.* 101. *Pann. l.* 8. *c.* 35. f *al. accidere.* g *Deusdedit p.* 1. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *Ansel. l.* 12. *c.* 47. *Ivo p.* 10. *c.* 95.

bus, in schismate eum esse non dubium est: & contra universalem Ecclesiam altare conatur erigere. §. 1. Sed quid de talibus insertus 1 Chalcedonensi Synodo canon statuat, gloria vestra consideret, ubi post alia sic dicit: a *Qui a communione seipsum suspendit, & collectam facit, & altare constituit, & noluerit vocanti Episcopo consentire, & noluerit eidem acquiescere, neque obedire primo & secundo vocanti, hunc omnino damnari, nec unquam vel orationem* 2 *mereri, nec recipere eum posse honorem. Si enim permanserit turbas faciens, & seditiones Ecclesiæ, per exteram potestatem tanquam seditiosum comprimi.* §. 2. Et B. Augustinus b de talibus dicit: *Multa* c *etiam cum invitis benigna quadam asperitate plectendis agenda sunt, quorum potius utilitati consulendum est, quam voluntati. Nam in corripiendo filio, quantumvis aspere, nunquam paternus amor amittitur: fit tamen, quod nollet, ut doleat, qui etiam invitus videtur dolore sanandus.* Ecce videtis, quemadmodum tanti testimonio patris non persequatur coercendo talia, sed diligat emendando tales semper Ecclesia. Facite ergo etiam vos, quod scientes intentionem Christianitatis vestræ frequenter hortamur, & date operam, ut talia fieri ultra non liceat: sed etiam (quod vobis facillimum esse non dubito) hi, qui talia præsumpserunt, ad piissimum Principem sub digna custodia dirigantur. §. 3 Recolere enim debet Celsitudo vestra, quid per vos Deus fecerit tempore illo, quo Istriam, & Venetias, tyranno Totila possidente, Francis etiam cuncta vastantibus, non ante tamen Mediolanensem Episcopum fieri permisistis, nisi ad Clementissimum Principem exinde retulissetis, & quid fieri debuisset, ejus iterum scriptis recognovissetis: & inter ubique ferventes hostes, Ravennam tamen & is, qui ordinabatur, & is, qui ordinaturus erat, providentia culminis vestri deducti sunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Insertus Chalcedonensi] *Actione quarta Concilii Chalcedonensis, in epistola Archimandritarum ad ipsum Concilium pro rehabilitatione Dioscori, citatur canon quintus Concilii Antiocheni: & eodem fere modo habetur in ea epistola, atque hic refertur. Cum neutra tamen antiqua versione ipsius Concilii magnopere concordat.*

¶ 2 Vel orationem] *In utroque Concilio, id est, Antiocheno, priscæ versionis, & Chalcedonensi legitur*, curationem. *Græce enim est*, ἢ μηκέτι θεραπείας τυγχάνειν.

C. XLIII. *Schismaticos, & hæreticos seculi potestates coerceant.*

Idem *Narsæ patritio, & Duci in Italia.*

De d Liguribus, atque Veneticis, & Histriis Episcopis quid dicam? quos idonea est Excellentia vestra & ratione, & potestate reprimere, & dimittitis eos in contemptum Apostolicarum sedium de sua rusticitate gloriari: cum, si quid eos de judicio universalis Synodi, quod Constantinopoli per primam nuper elapsam indictionem actum est, forte movebat, ad sedem Apostolicam (quomodo semper factum est) electis aliquibus de suis, qui dare, & accipere rationem possent, dirigere debuerunt, & non clausis oculis corpus Christi Dei nostri, hoc est, sanctam Ecclesiam lacerare. Nolite ergo dubitare hujusmodi homines principali, vel judiciali auctoritate comprimere: quia regulæ e Patrum hoc specialiter constituerunt, ut si qua Ecclesiastici officii persona, cui subjectus est, restiterit, vel seorsum collegerit, aut aliud altare erexerit, seu schisma fecerit, iste excommunicetur, atque damnetur. Quod si forte & hoc contempserit, & permanserit, divisiones, & schisma faciendo, per Potestates publicas opprimatur. Ecce domine, quod f animus vester forte timidus est, ne persequi videaris, de Patrum vobis auctoritate hæc breviter dirigenda curavi, cum mille alia exempla, & constitutiones sint, quibus evidenter agnoscitur, ut facientes scissuras in sancta Ecclesia, non solum exiliis, sed etiam proscriptione rerum, & dura custodia per publicas potestates debeant coerceri.

C. XLIV. *Ab Ecclesiæ unitate divisi a secularibus potestatibus coerceantur.*

Item Pelagius.

Quali a nos de gloriæ vestræ studiis judicio gratulemur, non solum vestram, sed multorum, ac pene omnium credimus habere notitiam: & idcirco nunc de his, quæ vobis præsentibus ibi fieri stupemus, fiducialiter apud gloriam vestram duximus conquerendum. Thracius b siquidem, atque Maximilianus nomina tantum Episcoporum habentes, & Ecclesiasticam ibi unitatem perturbare dicuntur, & omnes Ecclesiasticas res suis usibus applicare c in tantum ut contra unum eorum, id est, Maximilianum, usque ad nos per tam longum iter, necessitate compellente quidam infatigabiliter venientes, preces offerrent. Ob quam causam Petrum Presbyterum sedis nostræ, sed & Projectum notarium ad eadem loca duximus destinandos, ut ea, quæ canonicis statutis a prædictis Pseudoepiscopis compererint commissa, vel digna debeant ibi ultione compescere, vel eosdem ad nos usque perducere. Et ideo salutantes paterno affectu gloriam vestram, petimus, ut præfatis, qui a nostra sede directi sunt, in omnibus præbeatis auxilium: nec putetis alicujus esse peccati, si hujusmodi homines comprimuntur. Hoc enim & divinæ, & humanæ c leges statuerunt, ut ab Ecclesiæ unitate divisi, & ejus pacem iniquissime perturbantes, a secularibus etiam potestatibus comprimantur. Nec quicquam majus est, unde Deo sacrificium possitis offerre, quam si id ordinetis, ut hi, qui in suam, & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeant vigore compesci.

C. XLV. *Iniquitas pravorum, quamvis bonis proficiat, tamen punienda est.*

Idem Pelagius Papa *Joanni Patritio.*

Relegentes d literas Excellentiæ vestræ, de injuria quidem, quam vobis iniquorum hominum præsumptio ingessit, valde doluimus. Sed quia scimus occulto Dei judicio animam vestram, etsi per aliorum iniquitatem, & superbiam, a contaminatione schismatis custoditam, egimus omnipotenti Deo gratias, qui etiam de malis hominum actibus bona operari consuevit. Nec enim sine illius providentia factum esse credendum est, ut insensati, & perversi homines ad hoc usque prosilirent, ut suam divisionem, catholicam esse credentes Ecclesiam, a sua vos pollutione prohiberent. Sic enim per misericordiam Dei etiam nescientibus illis hoc factum est, ut a Schismaticorum factione e eruti, catholicæ, quam diligitis, servari vos contigisset Ecclesiæ. Quamvis igitur vestra per illorum scelus utilitas facta sit, nolite tamen impunitam præsumptionem iniquorum hominum grassari permittere. Si enim hoc, quod in vestram gloriam præsumpserunt, non fuerit vindicta compressum, quod in minoribus 1 non valeant puniri, ambigi ultra non debet. Exercete igitur in talibus debitam auctoritatem, & ne eis amplius talia committendi spiritus f crescat, vestris coercitionibus reprimantur. Ad hoc siquidem Dei nutu etiam contra vos talia præsumpserunt, ut talia vobis corrigentibus ab eodem g scelere alios possitis, Deo propitiante, munire. Quales autem sint, qui Ecclesiam fugiunt, Eufrasii vos scelera (quæ amplius occulta Deus esse noluit)

a 11. q. 3. *si quis Presbyter.* b *Cap. l.* 5. *c.* 24. c *supra dist.* 45. *& qui emendat.* d *Ans. l.* 6. *c.* 196. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. *De hoc schismate B. Gregor. l.* 4. *epist.* 50. *& lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 10. *& alibi. Supra proximo capite.* e *Canon apost.* 32. *Antiochen.* 5. f *al. de quo animus.*

a *Ansel. l.* 12. *c.* 46. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. b *al. Tertius. al. Arsacius.* c *al. mundanæ.* d *Ans. l.* 12. *c.* 47. *Polyc. ibid.* e *al. communione.* f *al. spes.* g *al. eorum.*

noluit) evidenter informant: qui in homicidio quidem nec hominis necessitudinem, nec fratris charitatem, nec sacerdotii reverentiam cogitavit. Incestuoso autem adulterio a etiam ipsius vindictæ abstulit modum: quia, si adulterium punias, non remanet, in quo vindicetur incestus. Si incestuoso ingeras pœnam, inultum crimen adulterii remanebit. Ecce, de quo collegio sunt, qui, quantum ad superbiam suam, injuriam vobis inferre moliti sunt, & quantum ad providentiam Dei, impollutos vos Ecclesiæ servaverunt. Auferte tales ab ista provincia, utimini oblata vobis a Deo opprimendi perfidos occasione. Quod tunc plenius fieri poterit, si auctores scelerum ad clementissimum Principem dirigantur, & maxime Ecclesiæ Aquilejensis invasor, qui & in schismate, & in eo 2 maledictus, nec honorem Episcopi poterit retinere, nec meritum.

Corr. Rom. ℣ 1 Quod in minoribus) *In aliquot vetustis, & apud Anselmum legitur*, quid in minoribus valeant, ambigi &c.

℣ 2 In eo] *Anselmus habet*, & a schismatico maledictus.

C. XLVI. *In certamine, quod contra infideles geritur, quisquis moritur, cœleste regnum meretur.*

Item Nicolaus *exercitui Francorum.*

OMnium b vestrum nosse volumus charitatem, quoniam quisquis (quod non optantes dicimus) in hoc belli certamine fideliter mortuus fuerit, regna illi cœlestia minime negabuntur.

Corr. Rom. ℣ *Ivo part.* 10. *c.* 87. *vers.* omnium vestrum *hoc idem citat ex epistola Leonis IV. ad exercitum Francorum, ubi etiam affert id, quod infra ead. q.*8. *c.* omni timore. *ex eodem Leone refertur.*

C. XLVII. *Non sunt homicidæ, qui adversus excommunicatos zelo matris Ecclesiæ armantur.*

Item Urbanus II. *Godefredo Lucano Episcopo.*

EXcommunicatorum c interfectoribus (prout in ordine Ecclesiæ Romanæ didicistis) secundum intentionem 1 modum congruæ satisfactionis injunge. Non enim eos homicidas arbitramur, quos adversus excommunicatos zelo catholicæ matris ardentes, aliquos eorum trucidasse contigerit. Ne tamen ejusdem Ecclesiæ matris disciplina deseratur, eo tenore, quem diximus, pœnitentiam eis indicito congruentem, qua divinæ simplicitatis oculos adversus se complacare valeant, si forte quid duplicitatis pro humana fragilitate in eodem flagitio incurrerint d.

Corr. Rom. ℣ 1 Intentionem) *Ivo, & Pannormia habent*, intentionem ipsorum: *sed ob glossam non est additum.*

C. XLVIII. *Pax Ecclesiæ mœstitiam consolatur perditorum.*

Item Augustinus *epistola* 50. *ad Bonifacium, de coercendis hæreticis.*

QUis e enim nostrum 1 velit aliquem illorum non solum perire, verum etiam aliquid perdere? Sed si aliter non meruit pacem habere domus David, nisi Absalon filius ejus in bello, quod gerebat contra patrem fuisset extinctus, quamvis magna cura mandaverat suis, ut eum, quantum possent, vivum, salvumque servarent, ut esset, cui pœnitenti paternus affectus ignosceret, quid ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita suam mœstitiam consolari?

Corr. Rom. ℣ 1 Nostrum) *Emendatum est ex B. Augustino, a quo parum discordat Ivo. Antea apud Grattianum legebatur*, Quis enim vestrum velit aliquem inimicorum suorum non solum &c.

Gratian. *Si ergo viri sancti, & publicæ potestates bella gerentes non fuerunt transgressores illius mandati:* Non occides: *quamvis quosque flagitiosos digna morte perimerent: si miles suæ potestati obediens non est reus homicidii; si ejus imperio quemlibet flagitiosum interfecerit; si homicidas, & venenarios punire non est effusio sanguinis, sed legum ministerium; si pax Ecclesiæ mœstitiam consolatur perditorum; si illi, qui zelo catholicæ matris accensi excommunicatos interficiunt, homicidæ non judicantur: patet, quod malos non solum flagellari, sed etiam interfici licet.* §. 1. *Sed quæritur, si contingat aliquos malos puniri ab his, qui non habent legitimam potestatem, an sint rei effusi sanguinis hi, per quos puniuntur.*

C. XLIX. *Aliquando puniuntur peccata per populos jussu divino excitatos.*

De his ita scribit Ambrosius *lib.* 2. *de Cain, & Abel c.* 4.

REmittuntur peccata per Dei verbum, cujus Levites interpres, & quidem executor est. Remittuntur etiam per officium Sacerdotis, sacrumque ministerium. Puniuntur quoque per homines; sicut per judices, qui potestate ad tempus utuntur. *& infra.* §. 1. Puniuntur peccata etiam per populos: sicut legimus, quia sæpe a ab alienigenis Dei jussu excitatis, propter Divinæ majestatis offensam, subactus b est populus Judæorum.

Gratian. *Hinc notandum est, quod aliquando punit Deus peccata per nescientes, aliquando per scientes. Per nescientes peccata punit: sicut* c *per Sennacherib, & per Nabuchodonosor, & per Antiochum, & per Principes Romanorum, & per nonnullos Reges Gentilium populum Israeliticum delinquentem aliquando afflixit, aliquando captivavit.* §. 1. *Unde ipse Dominus ait per Prophetam* d: Virga furoris mei Assur: ipse autem non cognovit. *Assur erat virga furoris Domini: quia per eum innumeras gentes divina justitia flagellare disposuit. Ipse vero non cognovit: quia in superbiam elatus, victoriam, quam assecutus fuerat, non divinæ potentiæ, sed suis viribus attribuit. Unde contra ejus superbiam Dominus loquitur, dicens* e: Nunquid gloriabitur serra contra eum, qui secat in ea? aut nunquid exaltabitur securis contra eum, qui cædit in ea? *Quibus similitudinibus satis perspicue ostenditur, quod sicut serra, & securis nec secare, nec cædere ligna possunt, nisi ab alio regantur, ac ideo contra regentes se superbire non debent: sic illi, per quos Deus punit, absque nutu divinæ dispositionis nihil agere valent; ac ideo contra regentem se superbire eis non licet.* §. 2. *Tales in eo, quod puniunt, Deo servire dicuntur: in eo autem quod ignorantes se esse ministros iræ Dei, impia vanitate superbiunt, mercedem suæ servitutis a Deo non nisi temporalem inveniunt: pœnam vero suæ superbiæ non effugiunt. Unde cum Dominus diceret ad Prophetam de Nabuchodonosor:* Quid f dabo ei pro labore, quo servivit mihi apud Tyrum? *statim subjunxit:* Da, *hoc est, datam sibi pronuntia*, Ægyptum, & Æthiopiam. *Cum autem in corde suo superbiens postea diceret* g: Nonne hæc est Babylon, quam ego condidi in robore regni mei? *&c. statim immutavit Deus rationabilem mentem ejus, & induit eum ferina bestialitate, ut ab hominibus fugiens cum bestiis viveret.* §. 3. *Per Antiochum* h *quoque cum idololatriam Judaicæ plebis Dominus puniret, & pacem, quam ex lege Dei abjecta, & ex sacris nationum assumptis quærebant, illis in perniciem verteret, quia Dei dispositionem ignorans, suæ facultati devastationem illius plebis attribuit, imprecatur in eum Propheta* i, *dicens:* Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, & in regna, quæ non invocaverunt nomen tuum: ne forte dicant in gentibus, ubi est Deus eorum? §. 4.

a *al. in adulterio.* b *Ivo p.* 10. *cap.* 87. *Pann. l.* 8. *c.*30. c *Ivo p.* 10. *c.*54. *Pann. l.*8. *c.*11. d *al. contraxerint.* e *Ivo p.*10. *c.*59. 2. *Reg.* 18.

a *Sæpe alienigenis) orig.* b *subjectus) orig.* c 4. *Reg.* 25. 2. *Mach.* 5. d *Esa.* 10. e *Esa. ibid.* f *Ezech.* 29. *paulo aliter, quam in vulg. aut apud* 70. g *Dan.* 4. h 1. *Mach.* 1. i *Psal.* 78.

§. 4. Similiter cum per Romanos peccatum mortis Christi Deus punire decrevisset, urbis excidium, & Judaicæ plebis miseram captivitatem suis viribus adscribere cœperunt: unde contra eos Propheta imprecatur, dicens a: Leva manus tuas in superbias eorum, qui te oderunt; *& qui multa maligne operati, monumenta suæ victoriæ posuerunt in medio atrio tuo. §. 5. Per scientes peccata puniuntur: sicut Deus per filios Israel voluit peccata punire Amorrhæorum* b, *& Chananæorum, & aliarum gentium: quarum terram Israelitis possidendam dedit: quibus etiam præcepit* c, *ut nemini eorum parcerent, sed omnes morti traderent. Quod propter peccata eorum illis contigisse ex verbis Domini apparet: qui cum diceret ad Abraham*, Semini *d* tuo dabo terram hanc, *veluti quæreret, quare non modo eam das mihi? audivit*, Nondum enim sunt peccata Amorrhæorum consummata. *Quæ tunc intelliguntur fuisse consummata, cum populus ille de Ægyptiaca servitute liberatus, terram eorum, sicut Abrahæ promissum fuerat, in hæreditatem accepit. §. 6. Cum ergo sic divino jussu ad puniendum peccata populi excitantur, sicut populus ille Judaicus est excitatus ad occupandum terram promissionis, & ad delendas gentes peccatrices, sine culpa noxius sanguis effunditur, & quæ ab eis male possidentur, in jus, & dominium rite transeunt bonorum. §. 7. Cum vero occulto instinctu aliqui moventur ad persequendos malos, sicut Sennacherib, & cæteri, qui populum delinquentem persecuti sunt, licet occulto instinctu operante illorum meritis incitentur ad persequendum: tamen, quia prava intentione non peccata delinquentium punire, sed illorum bona rapere, vel suæ ditioni subjicere quærunt, non sunt immunes a crimine. De quibus etiam notandum est, quod aliquando excitantur ad puniendum peccata bonorum, ut tandem per bonos correctos ipsi quoque puniantur: sicut in libro Judicum legitur* e *de Jabin Rege Chananæorum, & de Madianitis: quod propter idololatriam populi suscitavit eos Deus, ut Israel affligerent, & terram eorum occuparent. Cum autem populus Dei sub manibus eorum diutius afflictus peccatum suum recognosceret, & per pœnitentiam sibi Deum placaret, Dei præcepto, &* f *Barach comitatus Deboram Prophetissam uxorem Lapidoth, Jabin Regem Chananæorum, & Zizaram ducem exercitus sui contrivit: & Gedeon Zebee, & Salmana Reges Madianitarum, & Oreb, & Zeb duces eorum morti tradidit. §. 8. Apparet ergo, quod aliquando per legitimam potestatem gerentes, aliquando per populos divino jussu excitatos, mali pro peccatis suis non solum flagellantur, sed etiam rite perduntur. Nec est contrarium illud Augustini, quod ad Marcellinum pro Circumcellionibus supplicans rogabat, ut verberibus eos coerceret, non morte perderet. Quamvis* g *enim supplicando spatium vitæ eis reservari poposcit, non tamen legum severitatem, qua tales morte plectuntur, non observandam docuit.*

QUÆSTIO VI.

Quod autem quæritur, an mali sint cogendi ad bonum, facile apparet. Antiquus namque populus ille metu pœnarum ad observationem legis cogebatur. In Evangelio h *quoque Dominus ait discipulis suis*: Nolite timere eos, qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere: *sed potius eum timete: id est, ei in timore servite*, qui potest animam, & corpus perdere in gehennam. *Paulus quoque cum Ecclesiam Dei persequeretur, in itinere cæcatus* i *ad Deum converti coactus est. Unde se abortivo similem testatus est, dicens* k: Novissime autem omnium tanquam abortivo visus est & mihi.

a *Psal.* 73. b *Josue* 5. *&* 6. c *Deut.* 7. d *Gen.* 15. e *Jud.* 4. f *Jud.* 8. g *sup. ead. c.* 1. h *Matth.* 10. i *Act.* 9. k 1. *Cor.* 15.

C. I. *Ecclesia malos debet cogere ad bonum, sicut Christus Paulum coegit.*

Hinc Augustinus *scribit epist.* 50. *ad Bonifacium.*

Schismatici dicunt: cui *a* vim Christus intulit? quem coegit? Ecce habent Paulum Apostolum. Agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœna corporis ad Evangelium coactus intravit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Evangelio *b* laboravit: & quem major timor compulit ad charitatem, ejus perfecta *c* charitas foras misit timorem. Cur ergo non cogeret Ecclesia perditos filios, ut redirent, si perditi filii coegerunt alios, ut perirent? Quamvis & illos, quos non coegerunt, sed tantummodo seduxerunt, si per terribiles, sed salubres leges in ejus gremium revocentur, blandius pia mater amplectitur: & de illis multo amplius, quam de illis, quos nunquam perdiderat, gratulatur. §. 1. An non pertinet ad diligentiam pastoralem, etiam illas oves, quæ non violenter ereptæ, sed blande leniterque seductæ a grege aberraverint, & ab alienis possideri cœperint, inventas ad ovile Dominicum, si resistere voluerint, flagellorum terroribus, vel etiam doloribus revocare? *Item infra.* §. 2. A Christo coactum ostendimus Paulum. Imitatur itaque Ecclesia in istis cogendis Dominum suum. Quæ prius, ut neminem cogeret, expectavit, ut de fide Regum, atque gentium prædictio *d* Prophetica compleretur. §. 3. Etiam hinc enim non absurde intelligitur illa Apostolica sententia, ubi B. Paulus dixit *e*: *Paratus ulcisci omnem inobedientiam, cum completa fuerit prior vestra obedientia.* §. 4. Unde & ipse Dominus ad magnam cænam suam adduci prius jubet convivas, postea cogi. Nam, cum ei servi sui respondissent *f*: *Domine, factum est, quod jussisti, & adhuc locus est: exite*, inquit, *in vias, & sepes, & quoscunque inveneritis, cogite intrare.* In illis ergo, qui primo leniter adducti sunt, completa est prior obedientia: in istis autem, qui coguntur, inobedientia coercetur. *Item infra.* §. 5. Si per potestatem *g*, quam per religionem, ac fidem Regum tempore, quo debuit, divino munere accepit Ecclesia, ii, qui inveniuntur in viis, & sepibus, id est, in hæresibus, & schismatibus, coguntur intrare, non quia coguntur, reprehendant, sed quo cogantur, attendant.

Corr. Rom. ¶ *Initium hujus capituli apud B. Augustinum ibi de Donatistis agentem sic habet*: Ubi est, quod isti clamare consueverunt, liberum est credere, cui vim &c. *ut sup. ead. q.* 4. quis nos. *vers.* cui vim.

C. II. *Variis modis errantes corripiuntur a Deo.*

Idem *ad Donatistas epist.* 166.

Quod *h* erraverat [inquit Dominus] non revocastis, & quod perierat, non requisistis.) Hoc vobis per nos ipse Deus facit; sive obsecrando, sive minando, sive corripiendo, sive damnis, sive laboribus, sive per suas occultas admonitiones, vel visitationes, sive per potestatum temporalium leges.

C. III. *Non est considerandum, quod quisque cogitur, sed quale sit illud, quo cogitur.*

Idem *in epistola* 48. *ad Vincentium.*

Vides, ut opinor, non esse considerandum, quod quisque cogitur, sed quale sit illud, quo cogitur, utrum bonum, an malum: non quod quisque bonus possit esse invitus, sed timendo, quod non vult pati, vel relinquit impedientem animositatem, vel ignoratam compellitur cognoscere veritatem, ut timens, vel respuat falsum, de

a *Sup. ead. q.* 4. *quis nos. Ivo p.* 10. *c.* 59. b 1. *Cor.* 15. c 1. *Joan.* 4. d *prædicatio) orig.* e 2. *Cor.* 10. f *Luc.* 14. g *al. potestate. sup. ead. q.* 4. *ipsa pietas.* §. *si per potestatem.* h *Ivo p.* 10. *c.* 64. *Ezech.* 34.

de quo contendebat, vel quærat verum, quod nesciebat, & volens jam teneat, quod nolebat. *Item infra.* §. 1. Mea primitus sententia erat, neminem ad unitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos Hæreticos noveramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. Nam primo mihi opponebatur civitas mea, quæ cum tota esset in partem Donati, ad unitatem Catholicam timore legum Imperialium conversa est: quam nunc videmus ita hujus vestræ animositatis perniciem detestari, ut in ea nunquam fuisse credatur. Ita aliæ multæ, quæ mihi nominatim commemorabantur, ut ipsis rebus agnoscerem, etiam in hac causa recte intelligi posse, quod scriptum est a: *Da sapienti occasionem, & sapientior erit.*

C. IV. *Onere pensionis Rusticus ad Dominum converti cogatur.*

Item Gregorius *Januario Episcopo Caralitano, lib. 3. epist. 26.*

JAm vero, si Rusticus tantæ perfidiæ, & obstinationis fuerit inventus, ut ad Deum minime venire consentiat, tanto pensionis onere gravandus est, ut ipsa exactionis suæ pœna compellatur ad rectitudinem festinare.

Gratian. *Ex his omnibus intelligitur, quod mali sunt cogendi ad bonum.* §. 1. *Sed objicitur, quod nemo est cogendus ad id, ad quod inutiliter cogitur. Ad bonum autem quisque inutiliter cogitur, cum Deus aspernetur coacta servitia. Unde Apostolus* b, *cum ad eleemosynas Corinthios hortaretur, ait:* Unusquisque, prout destinavit in corde suo, non ex tristitia, aut ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus. *Unde datur intelligi, quod qui invitus dat propter præsentem pudorem, & rem, & meritum perdit. Item, cum redderet causam, quare sumptibus abstineret, ait:* c: Si ex necessitate evangelizavero, non erit mihi gloria. §. 2. *Item.* Si invitus evangelizavero, dispensatio mihi credita est. Si autem volens hoc ago, mercedem habeo apud Deum. *Item cum Galatis* d *scriberet, legalia non esse tenenda, ait:* Si Spiritu ducimini, non estis sub lege. *Ex quo apparet eum, qui sub lege est, id est qui timore pœnæ, non amore justitiæ servit, non duci Spiritu Sancto: Si autem Spiritu Sancto non ducitur, Deo placere minime valet.* §. 3. *Item.* Non e accepistis Spiritum servitutis iterum in timore, sed accepistis Spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, abba, pater. *Ex quibus verbis datur intelligi, quod, etsi in Veteri Testamento timore pœnæ homines cogebantur ad bonum, tamen in Novo Testamento sola libertate, & dilectione justitiæ sunt invitandi ad fidem. Unde illi dicuntur* f *servi, & filii ancillæ, pertinentes ad Ismael: isti dicuntur liberi, & filii liberæ, pertinentes ad Isaac.* §. 4. *Item Joannes in sua epistola* g. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem. *Qui autem cogitur, timore illo ducitur, qui non est in charitate; qui manus comprimit, non animum mutat; quo pœna timetur, non bonum diligitur. Porro sine dilectione boni nullus Deo placere, vel in numero bonorum connumerari poterit. Unde, cum Propheta* h *diceret:* Animalia tua habitabunt in in ea, *scilicet hæreditate; ostendens, quomodo ad ipsam habitationem perveniant, subdit:* In dulcedine tua, quam tu præparasti pauperi, Deus: *dulcedinem vocans, suavitatem boni operis, qua bonum fit non timore pœnæ, sed dilectione justitiæ. Cum ergo sine hac dulcedine animalia in hæreditate non habitent, patet, quod, nemo nisi inutiliter, ad bonum cogitur solo timore. Quicunque enim ad bonum cogitur, solo timore, non amore ducitur: non ergo sunt mali cogendi ad bonum.* §. 5. *His ita respondetur: Si bonum, ad quod mali coguntur, semper inviti tolerarent, & nunquam voluntarii servirent, inutiliter cogerentur ad illud. Sed quia humanæ naturæ est, & ea, quæ in desuetudinem ducuntur, abhorrere, & consueta magna custodia diligere; flagellis tribulationum mali sunt cohibendi a malo, & provocandi ad bonum: ut dum timore pœnæ malum in desuetudinem ducitur, abhorreatur: bonum vero ex consuetudine dulcescat. Unde Augustinus in Psal. 127.* a Cum per timorem 1 gehennæ continet se homo a peccato, fit consuetudo justitiæ, & incipit, quod durum erat, amari: & incipit excludi timor a charitate, & succedit timor castus, de quo hic dicitur; quo timemus, ne tardet sponsus, ne discedat, ne eo careamus. Ille utilis est, sed non permanet in æternum, ut iste.

Corr. Rom. ¶ 1 Cum per timorem] *Locus hic potius convenit cum glossa ordinaria in eundem Psalmum: sunt tamen hic aliqua ex B. Augustino, quæ non sunt in glossa.*

QUÆSTIO VII.

NUnc autem quæritur, an hæretici suis, & Ecclesiæ rebus sint exspoliandi: & qui possident hæreticis ablata, an dicantur possidere aliena.

C. I. *Res terrenæ non nisi divino, vel humano jure tenentur.*

De his ita scribit Augustinus *ad Vincentium, epist. 48.*

QUicunque b vos ex occasione legis hujus Imperialis, non dilectione corrigendi, sed inimicandi odio persequitur, displicet nobis. Et quamvis res quæque terrena recte a quoquam possideri non possit, nisi vel jure divino, quo cuncta justorum sunt, vel jure humano, quod in potestate est Regum terræ, (ideoque falso res vestras appellatis, quas nec juste c possidetis, & secundum leges Regum terrenorum amittere jussi estis, frustraque dicitis, nos eis congregandis laboravimus, cum scriptum legatis: *Labores impiorum* 1 *justi edunt* d.) Sed tamen, quisquis ex occasione hujus legis 2, quam Reges terræ Christo servientes, ad emendandam impietatem vestram promulgaverunt, res proprias vestras cupide appetit, displicet nobis. Quisquis denique res ipsas pauperum, vel Basilicas congregationum, quas sub nomine Ecclesiæ tenebatis (quæ omnino non debentur, nisi ei Ecclesiæ, quæ vera est Christi Ecclesia) non per justitiam, sed per avaritiam tenet, displicet nobis. Quisquis e pro aliquo flagitio, vel facinore dejectum f a vobis 3 ita suscipit, sicut suscipiuntur, qui (excepto errore, quo a nobis separamini) sine crimine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis: & si monstratis, nonnullos toleramus, quos corrigere, vel punire non possumus: neque propter paleam relinquimus aream Domini: neque propter pisces malos rumpimus retia Domini: neque propter hœdos in fine segregandos deserimus gregem Domini: neque propter vasa facta in contumeliam, migramus de domo Domini.

Corr. Rom. ¶ 1 Labores impiorum] *Huic sententiæ simile est, quod scribitur Prov. 13.* θησαυρίζεται δὲ δικαίοις πλοῦτος, *id est, ut infra, eadem c.* quemadmodum. Thesaurizantur autem justis divitiæ impiorum. *Ubi vulgata habet,* custoditur justo substantia peccatoris. *Itemque Esaiæ 61. scriptum est,* καὶ δώσω τὸν μόχθον αὐτῶν δικαίοις, *cum ante dixisset,* ἰσχὺν ἐθνῶν κατέδεσθαι. *Sapientiæ 10. legitur:* Ideo justi tulerunt spolia impiorum. *infra ead. c.* quemadmodum.

¶ 2 Hujus legis,] *In codice Theodosiano, lib. 16. tit. 5. sunt leges Honorii, & Theodosii 43. 52. & 54. in quibus præcipitur ædificia, prædia & loca, quæ ad conventicula Donatistarum, vel aliorum hæreticorum antea pertinuerant, ab Ecclesiis Catholicis vendicari, vel eisdem sociari debere. Et ad has leges videtur spectasse B. Augustinus, & hic, & in tractatu 6. in Joannem* (*ut notatum est sup. distinct.* 8. quo jure.) *& contra literas Petiliani* (*ut in proxime sequenti capite,*) *& alibi.*

¶ 3 Vobis

a *Prov.* 9. b 2. *Cor.* 9. c 1. *Cor.* 9. d *Galat.* 5. e *Rom.* 8. f *Galat.* 4. g 1. *Joan.* 4. h *Psal.* 67.

a *Ad vers. uxor tua.* b *Ivo p.* 3. *c.* 179. *Polyc. l.* 7. *tit.* 5. c *al. justi.* d *al. edent.* e 24. *q.* 1. *quisquis.* f *al. projectum*] *orig.*

¶ 3 Vobis] *Sic est emendatum ex vetustis codicibus, & originali, cum in vulgatis, & hic, & infra* 24. q. 1. quisquis. *legeretur*, nobis. *Vox autem*, dejectum, *non est mutata ob glossam. Nam in vetustis hic, & infra cap. citato, & apud Ivonem, & in Originali est*, projectum.

C. II. *Catholici non ideo aliena possident, quia ab hæreticis ablata tenent.*

Idem *contra literas Petiliani, lib.* 2. *c.* 43.

SI a de rebus, vel locis Ecclesiasticis, quæ tenebatis, & non tenetis, querimini, possunt & Judæi se justos dicere, & iniquitatem nobis objicere: quia locum, in quo impie regnaverunt, modo Christiani possident. Quid ergo indignum, si ea, quæ tenebant hæretici, secundum parem Domini voluntatem Catholici tenent? Ad omnes enim similes, id est, ad omnes impios & iniquos illa vox Domini valet b: *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti justitiam*. An frustra scriptum est: *Labores impiorum justi edent?* Quapropter magis mirari debetis, quod adhuc tenetis aliquid, quam quod aliquid amisistis. *Item cap.* 59. §. 1. Si qua jam præcisi c possidere cœpistis, quia vobis ablata nobis Dominus dedit, non ideo concupiscimus aliena, quia illius imperio, cujus sunt omnia, facta sunt nostra, & juste nostra sunt. Vos enim his utebamini ad præcisionem, nos ad unitatem. Alioquin & primo populo Dei possent illi objicere alienæ rei concupiscentiam, qui divina potestate ab eorum facie, quia ea terra male utebantur, expulsi sunt: & ipsi Judæi, a quibus ablatum est regnum secundum d verba Domini, & datum est genti facienti justitiam, possunt objicere alienæ rei concupiscentiam: quia Ecclesia Christi possidet e, ubi persecutores Christi regnabant.

C. III. *Res Ecclesiasticæ ab hæreticis injuste possidentur.*

Idem *epist.* 50. *ad Bonifacium.*

QUod f autem nobis objiciunt, quod res eorum concupiscamus, & auferamus, utinam Catholici fiant, & non solum, quæ dicunt sua, sed etiam nostra in pace nobiscum, & charitate possideant. Usque adeo autem calumniandi cupiditate cæcantur, ut non attendant, quam sint inter se contraria, quæ loquuntur. Ipsi certe dicunt, & invidiosissime sibi conqueri videntur, quod eos in nostram communionem violento legum imperio coarctamus. Hoc utique nullo modo faceremus, si res eorum possidere vellemus. Quis avarus quærit compossessorem? Quis dominandi cupiditate inflammatus, vel fastu dominationis elatus, desiderat habere consortem? Ipsos certe attendant quondam suos, jam nostros socios, & fraterna nobis dilectione conjunctos; quemadmodum ea g teneant, non solum, quæ habebant, sed etiam nostra, quæ non habebant: quæ tamen, si pauperum compauperes sumus, & nostra sunt, & illorum. Si h autem privatim, quæ nobis sufficiant, possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procurationem quodammodo gerimus, non proprietatem nobis usurpatione damnabili vendicamus. Quicquid ergo nomine Ecclesiarum parti i Donati possidebatur, Christiani Imperatores legibus religiosis cum ipsis Ecclesiis ad Catholicam transire jusserunt. Cum ergo nobiscum sint plebes earundem Ecclesiarum, nobiscum pauperes, qui de eisdem possessiunculis alebantur, ipsi potius foris positi desinant concupiscere aliena, sed intrent in unitatis societatem, ut pariter gubernemus non illa tantum, quæ dicunt sua, verum etiam, quæ dicuntur & nostra. Scriptum κ est enim: *Omnia vestra: vos autem Christi, Christus autem Dei.*

a *Ivo p.* 10. *c.* 75. b *Matth.* 21. *sup. c. proximo.* c *concisi*] *orig.* d *Psal.* 134. e *al. ibi præsidet.* f *Polyc. lib.* 7. *tit.* 5. *Ans. lib.* 12. *c.* 59. g *al. sua.* h *sup.* 12. *quæst.* 1. *si privatim.* i *al. partes Donati possidebant.* K 1. *Cor.* 3.

C. IV. *Qui a corpore Christi præciditur, spiritum justitiæ tenere non potest.*

Idem *in eadem epistola* 50.

QUemadmodum membrum, si præcidatur ab hominis vivi corpore, non potest tenere spiritum vitæ: sic homo, qui præcditur de Christi justi corpore, nullo modo potest tenere spiritum justitiæ, etiamsi figuram membri teneat, quam sumpsit in corpore. In a hujus ergo compagem corporis veniant, & labores suos non dominandi cupiditate, sed bene utendi pietate possideant. Nos autem voluntatem nostram, ut jam dictum est, ab hujus cupiditatis sordibus, quolibet inimico judicante, purgamus: quando eos ipsos, quorum labores dicuntur, ut nobiscum & illis, & nostris in societate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus. §. 1. Sed hoc est, inquiunt, quod nos movet: si injusti sumus, quare nos quæritis? Quibus respondemus, quærimus vos injustos, ne permaneatis injusti: quærimus perditos, ut de inventis gaudere possimus, dicentes c: *Mortuus erat frater, & revixit, perierat, & inventus est.* Quare ergo me, inquit, non baptizas, ut me abluas a peccatis? Respondeo, quia non facio injuriam characteri Imperatoris, cum errorem corrigo desertoris. Quare, inquit, apud te, vel pœnitentiam non ago? Imo, nisi egeris, salvus esse non poteris. Quomodo enim gaudebis te esse correctum, nisi doleas te fuisse perversum? Quid ergo, inquiunt, apud vos, cum ad vos transimus, accipimus? Respondeo non quidem accipitis baptismum, qui vobis extra compagem corporis Christi inesse potuit, prodesse non potuit: sed accipitis d unitatem Spiritus in vinculo pacis (sine qua nemo poterit videre Deum,) & charitatem, quæ sicut scriptum d est, cooperit multitudinem peccatorum. *& supra* §. 2. Si autem consideremus, quod scriptum est in libro Sapientiæ e: *Ideo justi tulerunt spolia impiorum.* Item, quod legitur in Proverbiis f: *Thesaurizantur autem justis divitiæ impiorum*, tunc videbimus non esse quærendum, qui habeant res hæreticorum, sed qui sint in societate justorum. *Item post aliqua.* §. 3. Si corpus Christi tollit spolia impiorum, & corpori Christi thesaurizantur divitiæ impiorum, non debent impii foris remanere, ut calumnientur, sed intrare potius, ut justificentur. *Item post aliqua.* §. 4. In g Christi ergo compagem corporis veniant, & labores suos non dominandi cupiditate, sed bene utendi pietate possideant. Nos autem voluntatem nostram, ut jam dictum est, ab hujus cupiditatis sordibus, quolibet inimico judicante, purgamus: quando eos ipsos, quorum labores dicuntur, ut nobiscum & illis, & nostris in societate catholica utantur, quantum valemus, inquirimus.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur ex epistola ad Vincentium, in qua non habetur.*

Gratian. *His igitur auctoritatibus liquido monstratur, quod ea, quæ ab hæreticis male possidentur, a Catholicis juste auferuntur, nec ideo aliena possidere dicuntur.*

QUÆSTIO VIII.

1 ps DE *Episcopis vero, vel quibuslibet Clericis, quod nec sua auctoritate, nec auctoritate Romani Pontificis arma arripere valeant, facile probatur. Cum enim Petrus, qui primus Apostolorum a Domino fuerat electus, materialem gladium exerceret, ut Magistrum a Judæorum injuria defensaret, audivit* h: Converte gladium tuum in vaginam: omnis enim, qui gladium acceperit, gladio peribit: *ac si* aperte

a *Infra hoc eodem c. in fin.* b *Luc.* 15. c *Eph.* 4. d *Jac.* 5. e *Sap.* 10. f *Prov.* 13. *secundum* 70. g *sup. hoc eod. c. non longe ab initio.* h *Matth.* 26.

aperte ei diceretur: hactenus tibi, tuisque prædecessoribus inimicos Dei gladio corporali licuit persequi: deinceps in exemplum patientiæ gladium tuum, id est, tibi hactenus concessum in vaginam converte: & tantum spiritualem gladium, quod est verbum Dei, in mactatione veteris vitæ exerce. Omnis enim præter illum, vel auctoritatem ejus, qui legitima potestate utitur, qui, ut ait Apostolus a, non sine causa gladium portat, cui etiam omnis anima subdita esse debet, omnis, inquam, qui præter auctoritatem hujusmodi gladium acceperit, gladio peribit. §. 1. Item Ambrosius b: Arma Episcopi lachrymæ sunt, & orationes. Item illud Apostoli c: Non vos metipsos defendentes charissimi, quamvis omnibus generaliter dicatur, specialiter tamen Prælatis dictum intelligitur.

C. I. De eodem.

Unde Joannes Papa VIII. Angebergæ Imperatrici, exscusans Joannem Episcopum removeri de militia, dicit.

NImium c certe veretur, & jure formidat contra professionem sui ordinis secularem militiam exercere: terram defendere, de prœliis tractare, de armis, terrenæ potestatis est.

Corr. Rom. ℊ Huic capiti, & sequenti non est in vulgatis præpositum nomen Paleæ. Utrumque tamen cum deinceps sequenti Palea abest a plerisque vetustis exemplaribus.

C. II. De eodem.

Item Innocentius Papa.

CUm a Judæis, inquit, Dominus caperetur, & Petrus cujusdam inobedientis aurem abscinderet, ferire prohibuit: & forma omnium Sacerdotum [quorum prior erat] etiam pro se ipso capi arma carnalia prohibuit.

C. III. De eodem. PALEA.

Item Ambrosius.

NOn d pila quærunt ferrea: (non arma Christi milites.) Coactus repugnare non novi: sed dolor, fletus, orationes, lachrymæ fuerunt mihi arma adversus milites. Talia enim munimenta sunt Sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere: fugere autem, & relinquere Ecclesiam non soleo: servum Christi non custodia corporalis, sed Domini providentia sepire consuevit.

Corr. Rom. ℊ Initium hujus capitis, quod constat duobus dimetris jambicis, non est inventum. Reliqua habentur in lib. 5. epistolarum in oratione contra Auxentium, quamvis hic verba aliqua sint immutata. Nam apud B. Ambrosium habent ut inf. ead. c. convenior. §. quid ergo turbamini.

Gratian. Hinc etiam de his, qui in bello, aut rixa moriuntur, in Concilio Triburiensi sic statutum est.

C. IV. Pro Clerico, qui in bello, aut rixa moritur, oratio, vel oblatio non offeratur.

I. QUicunque c Clericus aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, neque in oblatione, neque in oratione pro eo postuletur; sed in manus incidat judicis: sepultura tamen non privetur.

C. V. Gradu amisso tradantur in monasterio Clerici voluntarie arma sumentes.

Item ex Concilio Toletano IV. c. 44. de Clericis arma ferentibus.

CLerici f, qui in quacunque seditione g arma volentes sumpserint, aut sumpserunt, reperti, amisso ordinis sui gradu in monasterium pœnitentiæ 1 tradantur.

Corr. Rom. ℊ 1 Pœnitentiæ] Sic legitur apud Anselmum, & in codicibus Conciliorum editis, & manuscriptis, quamvis in posterioribus editionibus Coloniensibus in margine sit adscriptum, perenniter, quemadmodum antea apud Gratianum legebatur.

C. VI. Proprii gradus amissione mulctentur militaria arma Clerici ferentes.

Item ex Concilio Meldensi cap. 37.

II. QUicunque a ex Clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant: sed professionis suæ vocabulum religiosis moribus, & religioso habitu præbeant. Quod si contempserint, tanquam sacrorum canonum contemptores, & Ecclesiasticæ sanctitatis profanatores, proprii gradus amissione mulctentur, quia nòn possunt simul Deo, & seculo militare.

2 ps Gratian. His ita respondetur. Sacerdotes propria manu arma arripere non debent: sed alios ad arripiendum ad oppressorum defensionem, atque ad inimicorum Dei oppugnationem eis licet hortari.

C. VII. Pro Sarracenis Papa jubet populum congregari, & eis ad littus maris occurrere.

Unde Leo IV. scribit Ludovico b Augusto.

IGitur c cum sæpe adversa a Sarracenorum partibus perveniant nuntia, quidam in Romanum portum Sarracenos clam, furtiveque venturos esse dicebant. Pro quo nostrum congregari præcepimus populum, maritimumque ad littus descendere decrevimus, & egressi sumus Roma.

Corr. Rom. ℊ Epistolæ Leonis IV. ex quibus hoc, & duo sequentia capita sunt accepta, non extant. In vetustis autem Pontificalibus, quod ad hæc capita videtur facere, legitur: cum magna Agarenorum classis ex Africa ad vastandam Romam solvisse nuntiaretur, Neapolitanos, Amalphitanos, & Cajetanos navibus Hostiam venisse, ut contra Agarenos pro defensione sancti Petri, & Romana urbe dimicarent. Quorum Principes Leo Papa ad se vocaverat, & cum ipsis multa tractarat. Atque ipsa prorsus verba, quæ ad hoc caput pertinent, sunt hæc. Quos benigne in palatio Lateranensi suscipiens, causam, pro qua venerant, inquirit. Illi autem se ob aliud non venisse testati sunt, nisi ut superius legitur exaratum. Quorum pius Apostolicus credulus verbis, cum magno exercitu, & armorum procinctu mox civitatem Hostiam properavit, omnesque cum gaudio suscepit. Illi autem videntes summum Pontificem, omnes osculari cœperunt pedes ejus. Summus autem Præsul Missam in Ecclesia B. Aureæ celebravit, omnibusque corpus Dominicum tradidit, atque orationem post perceptum corpus super eos donavit, Deus, cujus dextera B. Petrum ambulantem in fluctibus, ne mergeretur, erexit, & Coapostolum ejus Paulum tertio naufragantem de profundo pelagi liberavit, exaudi nos propitius, & concede, ut amborum meritis horum fidelium tuorum brachia contra inimicos sanctæ tuæ Ecclesiæ dimicantia omnipotenti dextera tua corroborentur, & convalescant, ut de recepto triumpho nomen sanctum tuum in cunctis gentibus appareat gloriosum. Die vero altera, postquam prædictus Pontifex reversus est a jam prædicta civitate, ipsi sceleratorum socii, sive participes (scilicet Agareni) juxta littus maris Hostiensis multis cum navibus apparuerunt. Præfati autem homines super illos facientes impetum, omnes superavere orationibus Apostolorum, & sancti Præsulis.

C. VIII. Ultor sui gregis Papa debet esse, & præcipuus adjutor.

Item Leo.

SCire d vos oportet, quod nunquam ab aliquibus nostros homines sinimus opprimi: sed, si necessitas ulla

a Rom. 13. b Inf. ead. non pila. c Rom. 12. d al. nimirum. e Polyc. l. 4. t. 15. f Burch. l. 2. c. 233. Ivo p. 6. c. 308. g Ans. l. 7. c. 187. h al. factione.

a Burch. l. 2. c. 11. Ivo p. 6. c. 286. Pann. l. 3. c. 168. b al. Lothario. c Ivo p. 10. cap. 83 Pann. l. 8. c. 27. d Ivo p. 10. cap. 84. Pann. l. 8. c. 28.

ulla *a* occurrerit, præsentialiter vindicamus: quia nostri gregis in omnibus ultores esse debemus, & præcipui adjutores.

C. IX. *Cœleste regnum a Deo consequitur, qui pro Christianorum defensione moritur.*

Idem *exercitui Francorum.*

OMni *b* timore, ac terrore deposito contra inimicos sanctæ fidei, & adversarios omnium religionum agere viriliter studete. Novit enim omnipotens, si quilibet vestrum morietur, quod pro veritate fidei, & salvatione patriæ, ac defensione Christianorum mortuus est: & ideo ab eo præmium cœleste consequetur.

C. X. *Contra Longobardos precibus Hadriani Papæ Carolus bellum suscepit.*

Item Alcuinus.

HOrtatu *c*, & precibus Hadriani Romanæ urbis Episcopi exoratus Carolus Rex bellum contra Longobardos suscepit: quod prius quidem & a patre ejus Pipino, Stephano Papa supplicante, cum magna difficultate susceptum est.

Corr. Rom. ¶ *Quod hic refertur ex Alcuino, habetur in vita, & gestis Caroli Magni per Eginardum scriptis. In quo libro, & apud Ivonem pro voce,* hortatu, *legitur,* rogatu.

C. XI. *Judæos non debemus persequi, sed Saracenos.*

Item Alexander Papa II. *omnibus Episcopis Hispaniæ.*

DIspar *d* nimirum est Judæorum, & Saracenorum causa. In illos enim, qui Christianos persequuntur, & ex urbibus, & propriis sedibus pellunt, juste pugnatur: hi vero ubique servire parati sunt.

C. XII. *Qui crimina, quæ potest emendare, non corrigit, ipse committit.*

Item Joannes VIII. *Demago* e *Duci glorioso.*

PRæterea *f* devotionis tuæ studium exhortamur, ut contra marinos latrunculos, qui sub prætextu tui nominis in Christicolas debacchantur, tanto vehementius accendaris, quanto illorum pravitate famam tui nominis obfuscatam fuisse cognoscis: quoniam licet credi possit, quod te nolente illi navigantibus insidientur; tamen, quia a te comprimi posse dicuntur, nisi eos compescueris, innoxius non habeberis. Scriptum quippe est: *Qui crimina,* cum g *potest emendare, non corrigit, ipse committit.*

C. XIII. *Crimen punire pro Deo, non est crudelitas, sed pietas.*

Item Hieronymus *ad Riparium contra Vigilantium.*

LEgi *h* Syromasten 1 Phinees, *i* austeritatem Heliæ, κ zelum Simonis *l* Chananæi, Petri severitatem *m* Ananiam, & Sapphiram trucidantis, Paulique constantiam, qui Elymam *n* magum viis Domini resistentem æterna cæcitate damnavit. Non 2 est crudelitas crimina pro Deo punire, sed pietas. Unde & in lege *o* dicitur: *Si frater tuus, & amicus, & uxor, quæ est in sinu tuo, depravare te voluerit a veritate, sit manus tua super eos, & effunde sanguinem eorum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Syromasten] *B. Hieronymus Num. 25. & in c. 2. Malachiæ,* σειρομάστην, *pugionem interpretatur: tertio autem libro Reg. c. 18. & lib. 4. c. 11. hastam, velut etiam Hesychius, qui ait,* σειρομάστην *esse* εἶδος λόγχης.

¶ 2 Non est crudelitas) *In editione Romana legitur,* non est crudelitas, pro Deo pietas. *In Lugdunensi vero,* non est crudelitas pro Deo, sed pietas: *lectio tamen Gratiani non videtur rejicienda.*

C. XIV. *Quædam in Veteri Testamento licebant, quæ in Novo prohibentur.*

Item Joannes Chrysostomus *super* Matthæum *homilia 17. ad c. 4.*

OCcidit *a* Phinees *b* hominem, & reputatum est illi ad justitiam. Abraham *c* vero non solum homicida, sed etiam parricida (quod certe gravius est) effectus, magis Deo magisque complacuit. Petrus *d* geminum fecit homicidium: fuit tamen opus spirituale, quod factum est. Non sola igitur respiciamus opera, sed tempus, & causam, & voluntatem, & personarum differentiam, & quantacunque alia ipsis operibus acciderint, diligentissime inquiramus. Non enim possumus ad veritatem aliter pervenire.

C. XV. *Necessitate instante etiam in quadragesimalibus diebus bellum inire licet.*

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum cap. 46.*

SI *e* nulla necessitas urget, non solum in quadragesimali tempore, sed omni est a præliis abstinendum. Si autem inevitabilis urget importunitas *f*, nec quadragesimali tempore pro defensione tam sua, quam patriæ, seu legum paternarum, est bellorum proculdubio præparationi parcendum; ne videlicet Deum videatur homo tentare, si habet, quod faciat, & suæ, ac aliorum saluti consulere non procurat, & sanctæ religionis detrimenta non præcavet.

C. XVI. *Petrus Ananiam, & Sapphiram increpando morti tradidit.*

Item Gregorius *in dialog. lib. 2. c. 30.*

PEtrus *g*, qui Tabitham mortuam orando suscitavit, Ananiam, & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Neque enim orasse in eorum extinctione legitur, sed solummodo culpam, quam perpetraverant, increpasse. Constat ergo, quod aliquando hæc ex potestate, aliquando vero exhibentur ex postulatione; dum & istis vitam increpando abstulit, & illi reddidit orando.

C. XVII. *Beatus Gregorius quosdam hortatur, ut milites congregent, & contra hostes arma viriliter parent.*

Idem *Veloci magistro militum lib. 12. epist. 21.*

UT *h* pridem expressimus gloriæ vestræ, quia milites illuc erant parati venire: sed quoniam inimicos congregatos, & huc discurrere epistola vestra significaverat, hæc eos hic causa retinuit. Nunc vero utile est visum, ut aliquanti illuc milites transmittantur, quos gloria tua admonere, & hortari, ut parati sint ad laborem, studeat: & occasione inventa cum gloriosis filiis nostris Mauricio, & Vitaliano loquere, & quæcunque vobis Deo adjutore pro utilitate reipublicæ statuerint, facite: & si huc, vel ad Ravennates partes, nec dicendum Ariulphum *i* cognoveritis excurrere, vos a dorso ejus ita, sicut viros decet fortes, laborate: quatenus opinio vestra ex laboris vestri qualitate amplius in republica Deo auxiliante proficiat. Illud tamen præ omnibus admonemus, ut familiam Maloin 1, & Adobin, Vigildi, atque Grussingi, qui cum glorioso Mauricio magistro militum esse noscuntur, sine aliqua mora, vel excusatione relaxes: quatenus venientes illuc homines

Eee

a *al. illis.* b *Pann. l. 8. c. 30.* c *Deusd. l. 5. Ivo p. 10. c. 91. Pann. l. 8. c. 32.* d *Ivo p. 13. c. 114. Pann. l. 8. c. 20.* e *al. Hermanno.* f *Ivo p. 10. c. 70. Pann. l. 8. c. 20.* g *al. quæ.* h *Ivo p. 10. cap. 72. Pann. l. 8. c. 21.* i *Num. 25.* κ *4. Reg. 1.* l *Matth. 10.* m *Act. 5.* n *Act. 13.* o *Deut. 13.*

a *Ivo p. 10. c. 65. Pann. l. 8. c. 18.* b *Num. 25.* c *Gen. 22.* d *Act. 5.* e *Ivo p. 10. c. 93. Pann. l. 8. c. 37.* f *opportunitas) orig. & Ivo.* g *Act. 9. & 5. Ans. l. 13. c. 16. Ivo p. 10. c. 67. Pann. l. 8. c. 19.* h *Sic] orig. Polyc. l. 7. t. 13. Ans. l. 13. c. 6. Ivo p. 10. c. 90.* i *al. Arnulphum.*

nes, & prædicti viri cum eis sine aliquo impedimento debeant ambulare.

Corr. Rom. ¶ 1 Maloin,] *Hæc nomina sunt reposita, quemadmodum habentur in codicibus epistolarum impressis, & manuscriptis. Antiqua autem exemplaria Gratiani & a vulgatis, & inter se valde hoc loco discrepant.*

C. XVIII.

Item *Ejusdem Mauritio, & Vitaliano, lib.* 12. *epist.* 23.

SUppliciter *a* gloriæ vestræ per filium nostrum Vitalianum, cum quo & tractetis, & verbo, & scripto mandavimus. Undecimo autem die mensis Junii Ariulphus *b* hanc epistolam, quam vobis direximus, transmisit: & ideo relegentes eam videte, si in fide sua Suanenses, quam Reip. promisere, perstiterunt: obsidesque dignos, de quibus possitis confidere, ab eis percipite: & insuper eos denuo 1 sacramentis obstringite, reddentes eis, quod loco pignoris sustulistis, & sermonibus vestris eos sanantes. Si autem manifestissime cognoveritis, eos cum Ariulpho de sua subjectione *c* locutos fuisse, vel certe obsides ei dedisse, sicut nos Ariulphi epistola, quam vobis direximus, dubios reddidit, salubri consilio pertractantes, ne in aliquo anima vestra, vel 2 nostra de sacramentis gravetur, quicquid utile reip. judicaveritis, peragite. Sed ita faciat gloria vestra, ut neque sit aliquid, unde possimus ab adversariis reprehendi *d*, neque in quo utilitas reip. (quod Dominus avertat) negligatur. Præterea gloriosi filii estote soliciti; quia quantum comperi, hostis 3 multitudinem habet collectam, & in 4 Marchia dicitur residere: & si huc cursum, Deo sibi irato, mittere voluerit, vos loca ipsius (quantum vos Dominus adjuverit) deprædamini; aut certe 5 sculpas *e*, quos mittitis, solicite requirant; ne dolens factum ad nos discurrat.

Corr. Rom. ¶ 1 Denuo] *Abest hæc dictio a codicibus epistolarum excusis, & manuscriptis: est tamen in vetustis etiam Gratiani, & apud Anselmum.*

¶ 2 Vestra vel] *Hæ duæ voces non sunt in codicibus epistolarum: sed apud Anselmum.*

¶ 3 Hostis] *In epistolis beati Gregorii partim legitur*: hostem collectum habet: *partim vero*, hostis collectam habet. *Apud Anselmum vero est*, hostem collectam habet.

¶ 4 In Marchia] *In epistolis impressis est*, Narinas: *in uno autem manuscripto codice*, Narnia.

¶ 5 Sculpas] *In plerisque vetustis, sicut etiam in codicibus B. Gregorii impressis, & manuscriptis legitur*, scultas: *quæ vox etiam apud Paulum Diaconum, & alios scriptores significat exploratores, quod vidit etiam auctor glossæ.*

Gratian. *In regesto etiam legitur, quod B. Gregorius civibus Thusciæ, ut contra Longobardos arma pararent, mandavit, & militantibus stipendia decrevit. Hoc ergo exemplo, & præmissis auctoritatibus, claret, quod Sacerdotes, etsi propria manu arma arripere non debeant, tamen vel his, quibus hujusmodi officia commissa sunt, persuadere, vel quibuslibet, ut ea arripiant, sua auctoritate valeant imperare.*

3 pars. §. 1. *Sed objicitur illud* Nicolai ad Ludovicum, *& Carolum Reges.*

C. XIX. *Episcopi non debent militaribus occupari negotiis.*

REprehensibile *f* valde constat esse, quod subintulisti, dicendo, majorem partem omnium Episcoporum die noctuque cum aliis fidelibus tuis contra piratas maritimos invigilare, ob idque Episcopi impediantur venire, cum militum Christi sit Christo servire: militum vero seculi seculo, secundum quod scriptum est: *Nemo* g *militans Deo implicat se negotiis secularibus*. Quod si seculi milites seculari militiæ student; quid ad Episcopos, & milites Christi, nisi ut vacent orationibus? *a*

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua sumptum est hoc caput, extat Romæ in monasterio Dominicanorum, scripta Ludovico & Carolo Regibus, cujus initium est*, Credimus ex Dei dono, *in qua de Carolo, sermonem proprie ad ipsum convertens, queritur Pontifex, ob quasdam excusationes, & hanc præcipue, quæ hoc capite continetur, nullos Episcopos Romam ad Synodum, quam ipse habere volebat, missos fuisse. Propterea mutatus est titulus, qui antea erat*, ad Carolum Imperatorem.

C. XX. *In mortem cujuslibet hominis Episcopi se miscere formident.*

Item Gregorius Papa *lib.* 7. *epistola prima, ad Sabinianum.*

SI in morte Longobardorum me miscere voluissem, hodie Longobardorum gens nec Regem, nec Duces, nec Comites haberet, atque in summa confusione esset divisa. Sed quia Deum timeo, in mortem cujuslibet hominis me miscere formido.

Gratian. *Ecce quod Nicolaus Papa prohibet Episcopos seculari militia occupari: nec etiam contra maritimos piratas permittit eos ad pugnam accedere. Quomodo ergo Leo Papa adversus Sarracenos urbem egreditur, & ut eos procul a littore arceat, populum undique convocat, & suorum injurias præsentialiter vindicat, atque cum Gregorio milites ad arma invitat? Sed notandum est, quosdam Episcopos Levitica tantum portione esse contentos: qui, sicut in Dei sorte tantum numerantur, sic ipsum Deum solummodo in hæreditatem accipiunt, dicentes:* Dominus pars hæreditatis meæ. *His nihil est commune cum Principibus seculi, quia temporalia penitus abjiciunt, ne eorum occasione legibus Imperatorum obnoxii teneantur. Talibus nulla occasio relinquitur occupationis secularis militiæ; quia cum de decimis, & primitiis vivant, tanquam filii summi Regis in omni regno a terrenis exactionibus liberi sunt; ita, ut dicere valeant.* Venit *c* Princeps hujus mundi, & in nobis non habet quicquam. *Porro alii sunt, qui non contenti decimis, & primitiis, prædia, villas, & castella, & civitates possident; ex quibus Cæsari debent tributa, nisi Imperiali benignitate immunitatem ab hujusmodi promeruerint. Quibus a Domino dicitur:* Reddite *d*, quæ sunt Cæsaris, Cæsari; & quæ sunt Dei, Deo. *Quibus, idem Apostolus:* Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal.

C. XXI. *Ecclesiæ Imperatoribus non sint obnoxiæ.*

Unde Ambrosius *ad Marcellinam sororem, epist.* 33.

COnvenior ipse a Comitibus, & Tribunis, ut Basilicæ fieret matura traditio, dicentibus, Imperatorem jure suo uti, eo quod in potestate ejus essent omnia. Respondi, si a me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, jus hujusmodi meum, me non refragaturum; quanquam omnia, quæ mea sunt, essent pauperum: verum ea, quæ divina sunt, Imperatoriæ potestati non esse subjecta. Si patrimonium petitur, invadite; si corpus, occurram. Vultis in vincula rapere? vultis in mortem? voluptati est mihi, non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam obsecrans; sed pro altaribus gratius immolabor. Horrebam quippe animo, cum armatos ad Basilicam Ecclesiæ occupandam missos cognoscerem; ne, dum Basilicam vindicant, aliqua strages fieret, quæ in perniciem totius vergeret civitatis: orabam, ne tantæ urbis, vel potius totius Italiæ busto superviverem. *& infra.* §. 1. Mandatur, trade Basilicam, hoc est: *Dic* e *aliquod verbum in Deum, & morere:*

a *Polyc. ibid. Anselm. l.* 13. *c.* 8. b *al. Arnulphus*. c *alit. subditione*. d *comprehendi*,] *orig.* e *al. scultas*. f *Ivo p.* 5. *cap.* 334. g 2. *Tim.* 2.

a *al. orationi*.] *orig.* b *Psal.* 15. c *Joan.* 14. d *Matth.* 22. *Rom.* 13. e *Job.* 2.

rere: nec solum dic adversus Deum, sed etiam fac adversus Deum. Mandatur, trade altaria Dei. Urgemur igitur præceptis regalibus: sed confirmamur Scripturæ sermonibus, quæ respondit: *Tanquam a una ex insipientibus locuta es*. Et *in oratione contra Auxentium*. §. 2. Quid *b* ergo turbamini? volens nunquam jus *c* deseram: coactus repugnare non novi, potero dolere, potero flere, potero gemere: adversus arma, milites Gothos *d* quoque, lachrymæ meæ mea arma sunt. Talia enim sunt munimenta Sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere *& paulo inferius*. §. 3. Utinam essem securus, quod Ecclesia hæreticis minime traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret Sacerdotis officio, ut in palatio magis certarem, quam in Ecclesia. Sed in consistorio non reus Christus solet esse, sed judex. Causam fidei agendam in Ecclesia quis abnuat? Si quis confidit, huc veniat. *& in eadem epistola ad Marcellinam*. §. 4. Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondeo. Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea, quæ divina sunt, Imperiale aliquod jus habere: noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est *e*: *Quæ Dei, Deo; quæ Cæsaris, Cæsari*. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesiæ. Publicorum tibi mœnium jus commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur, mandasse Imperatorem, debeo & ego unam basilicam habere. Respondi, non licet tibi illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim, quæ non est legitimo Christi conjugio copulata. *Et in eadem oratione contra Auxentium*. §. 5. Nabuthe sanctum virum, possessorem vineæ suæ scimus interpellatum petitione regia, ut vineam suam daret, ubi Rex succisis vitibus olus vile sereret, eumque respondisse *f*: *Absit, ut ego Patrum meorum tradam hæreditatem*: Regem contristatum esse, quod sibi esset alienum jus relatione justa negatum: Sed muliebri consilio deceptum 1, morte in agrum venisse. Sanctus enim Nabuthe vites suas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus Ecclesiam Christi? Quid igitur a me responsum est contumaciter? Dixi enim conventus, absit a me, ut tradam Christi hæreditatem. Si ille Patrum hæreditatem non tradidit, ego tradam Christi hæreditatem? sed & hoc addidi, absit, ut tradam hæreditatem Patrum, hoc est, Dionysii, qui in exilio causa fidei defunctus est, hæreditatem Eustorgii confessoris, hæreditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium Episcoporum. Respondi ego, quod Sacerdotis est. Quod Imperatoris est, faciat Imperator. Prius est, ut animam mihi, quam fidem auferat. *& infra*. §. 6. Tributum Cæsaris est, non negatur. Ecclesia Dei est. Cæsari utique non debet adjici: quia jus Cæsaris esse non potest templum Dei. Quod cum Imperatoris honorificentia dictum nemo potest negare. Quid enim honorificentius, quam ut Imperator Ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum dicitur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Imperator enim bonus intra Ecclesiam est, non supra Ecclesiam. Bonus enim Imperator quærit auxilium Ecclesiæ, non refutat. *Et supra in eadem oratione*. §. 7. 2 Si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei juris esset, respondi me libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud, quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam Imperatoris saluti, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi Sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat a Christi injuria. Hæc plena humilitatis sunt, &, ut arbitror, plena affectus ejus, quem Imperatori debet Sacerdos.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis epistolæ ad Marcellinam, & orationis contra Auxentium de basilicis non tradendis, ut suis locis notatum est, inductis prioribus citationibus, quæ erant*, & infra, *atque ex iisdem locis multa sunt emendata*.

¶ 1 Deceptum,] *In originali statim post hoc verbum sequitur*, Nabuthe vites suas.

¶ 2 Si de meis] *Aptatus est hic locus, quantum licuit, ex originali*.

C. XXII. *De suis exterioribus Ecclesiæ solvunt tributa*.

Item Urbanus Papa.

TRibutum *a* in ore piscis, piscante Petro, inventum est: quia de exterioribus suis, quæ palam cunctis apparent, Ecclesia tributum reddit. Non autem totum piscem jussus est dare, sed tantum staterem, qui in ore ejus inventus est, quia non Ecclesia dari Imperatori, non Pontificalis apex, qui in ore capitis Ecclesiæ præeminet, subjici potest Regibus: sed sane, ut diximus, quod in ore piscis invenitur, pro Petro, & Domino dari jubetur, quia de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, & defensare debent, Imperatoribus persolvendum est.

4 pars. Gratian. *Quamvis etiam hujusmodi non videantur Imperialibus exactionibus subjiciendi. Nam, cum tempora famis cunctorum Ægyptiorum terram sibi emeret Pharao, atque sub eadem fame suæ servituti cuncta subjiceret, Sacerdotibus* b *ita necessaria subministravit, ut nec possessionibus, nec libertate nudarentur, Domino extunc pronuntiante, Sacerdotes in omni gente liberos esse oportere*.

C. XXIII.

Unde Constantius, & Constans *c hanc immunitatem dederunt Ecclesiæ, dicentes*.

IN qualibet *d* civitate, in quolibet oppido, vico, castello, municipio, quicunque voto Christianæ religionis *e* meritum eximiæ singularisque virtutis omnibus intimaverit, securitate perpetua potiatur. Gaudere enim, & gloriari ex fide semper volumus, scientes, magis religionibus, quam officiis, & labore corporis, vel sudore nostram remp. contineri. *Gratianus f quoque, Valentinianus, & Theodosius decreverunt, dicentes*: §. 1. Universos, quos constiterit custodes Ecclesiarum esse, vel sanctorum locorum, ac religiosis obsequiis deservire, nullius attentationis molestiam sustinere decernimus. *Imperator Justinianus* g. §. 2. Sancimus res ad venerabiles Ecclesias, vel xenones, vel monasteria, vel ptochotrophia, vel brephotrophia, vel orphanotrophia, vel gerontocomia, vel denique aliud tale consortium descendentes ex qualicunque curialis liberalitate, sive inter vivos, sive mortis causa, sive in ultimis voluntatibus habita, a lucrativorum inscriptionibus liberas esse, & immunes; lege scilicet, quæ super hujusmodi inscriptionibus posita est, in aliis quidem personis suum robur obtinente, in parte autem Ecclesiastica, vel aliarum domuum, quæ hujusmodi piis consortiis deputatæ sunt, suum vigorem pietatis intuitu mitigante.

C. XXIV. *De agro Ecclesiastico Presbyter non cogatur censum persolvere*.

Hinc etiam in Parisiensi Concilio *legitur*.

SEcundum *h* canonicam auctoritatem, & constitutionem Domini Imperatoris Ludovici, de Ecclesiastico agro, & manso, & de mancipiis, quæ ipse suis capitulis 1 constituit, vel si quilibet pro loco sepulturæ aliquid largitus Ecclesiæ fuerit, de decimis 2 etiam, & oblationibus fidelium nullus quemquam Presbyterorum aliquem censum persolvere cogat, nec quisquam cujuslibet ordi-

a *Job. ibid.* b *Polyc. lib. 4. tit. 15.* c *al. vos.* d *Sup. ead. non pila.* e *Matth. 22.* f *3. Reg. 21.*

a *Matth. 17.* b *Genes. 47.* c *Codic. Theodosian. libro 16. tit. 2. l. 16.* d *Anselm. lib. 4. cap. 14.* e *al. legis.* f *Ibid. l. 26.* g *Cod. lib. 1. tit. de sacrosanct. Eccles. l. 18.* h *Burch. l. 3. c. 53. Ivo p. 3. c. 56. & c. 175.*

ordinis, vel dignitatis exinde quicquam ſubtrahat, aut redhibitionem quamcunque exigat temporalem. Quod ſi fecerit, communione uſque ad ſatisfactionem privetur, & regia poteſtate dare 3 cogatur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo p. 3. c. 56. ſimile quiddam citant ex Concilio Meldenſi c. 8. Verum idem Ivo eadem parte cap. 175. hoc idem affert ex Concilio Pariſienſi, in quo videtur innovatum, quod nunc extat in Concilio Meldenſi c. 63.*

¶ 1 Capitulis) *Videtur ſignificari caput proxime ſequens, quod eſt lib. 1. Capitularium c. 91.*

¶ 2 De decimis] *In dicto capite 63. Concilii Meldenſis, & apud Ivonem c. 175. legitur*, neque de decimis, & oblationibus fidelium cuiquam Presbytero aliquem cenſum, &c. *Ivo tamen c. 56. habet, ut Gratianus.*

¶ 3 Dare cogatur] *In Concilio eſt*, hoc emendare legaliter cogatur. *Ivo tamen, ut Gratianus: Burchardus vero habet tantum uſque ad verb.* privetur.

C. XXV.

Item ex Concilio Vvormacienſi *a c.* 50.

SAncitum *b* eſt, ut unicuique Eccleſiæ unus manſus integer abſque ullo ſervitio attribuatur: & Presbyteri in eis conſtituti non de decimis, neque de obligationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis, vel de hortis juxta Eccleſiam poſitis, neque de præſcripto manſo aliquod ſervitium faciant præter Eccleſiaſticum. Et ſi aliquid amplius habuerint, inde majoribus *c* ſuis debitum ſervitium impendant.

Corr. Rom. ¶ *Abeſt caput hoc a pleriſque vetuſtis exemplaribus, habetur tamen locis indicatis.*

Gratian. *Hinc datur intelligi, quod de his, quæ Imperiali beneficio, vel a quibuslibet pro beneficio ſepulturæ Eccleſia poſſidet, nullius juri, niſi Epiſcopi, teneatur adſtricta. De his vero, quæ a quibuslibet emerit, vel vivorum donationibus acceperit, Principibus conſueta debet obſequia, ut & annua eis perſolvat tributa, & convocato exercitu cum eis proficiſcatur ad caſtra. Quod tamen hoc ipſum non ſine conſenſu Romani Pontificis fieri debet.*

C. XXVI. *Abſque auctoritate Romani Pontificis ad comitatum Epiſcopi proficiſci non audeant.*

Unde Gelaſius Papa *Elpidio Epiſcopo.*

QUo *d* auſu, qua temeritate reſcribis, Ravennam te parare proficiſci, cum canones evidenter præcipiant, nullum omnino Pontificum, niſi nobis ante viſis, atque conſultis, ad comitatum debere contendere 1? Quemadmodum tibi putas licere, quod non licet: niſi, quod hoc officio carere feſtinas, quo his exceſſibus te oſtendis indignum?

Corr. Rom. ¶ 1 Contendere) *In Polycarpo hæc ſequuntur.* Quod cum longævi vel ætate, vel honore Pontifices Piſtojenſis, Lucenſis, & Feſulanus nuper monſtrentur feciſſe: tu, qui paucorum dierum fungi Sacerdotio videris, quemadmodum &c.

C. XVII. *Abſque Metropolitani conſilio, vel provincialium Epiſcoporum, ad Imperatorem Epiſcopi non pergant.*

Item ex Concilio e Antiocheno c. 11.

I. SI *f* quis Epiſcopus, aut Presbyter, vel omnis omnino, qui eſt ſub Eccleſiaſtica regula conſtitutus, præter conſilium, vel literas eorum Epiſcoporum, qui ſunt intra provinciam, & maxime Metropolitani ad Imperatorem perexerit: hunc abdicari, & ejici non ſolum de communione debere, ſed etiam propria dignitate privari decernimus *g* tanquam moleſtum, & importunum Imperialibus auribus contra Eccleſiaſtica conſtituta.

Gratian. *Reprehenduntur a ergo Gallicani Epiſcopi a Nicolao, quoniam Apoſtolica auctoritate contempta potius arma ſequi elegerant, quam Apoſtolico conſpectui ſeſe repræſentarent. Quanquam proficiſcentes ad comitatum poſſunt intelligi, non ſecuti Imperatorem, ut armis ſibi auxilientur, ſed ipſum cum exercitu ſuo quotidianis orationibus Deo commendent. In quo caſu auctoritas illa Sardicenſis Concilii loqui videtur: in cujus octavo capite Oſius Epiſcopus dixiſſe legitur.*

C. XXVIII. *Qui a religioſis Imperatoribus vocati Epiſcopi non fuerint, ad comitatum non proficiſcantur.*

SI *b* vobis, fratres chariſſimi, placet, decernite, ne Epiſcopi ad comitatum *c* accedant, niſi forte hi, qui a religioſis Imperatoribus 1 vel invitati, vel vocati fuerint. Sed quoniam ſæpe contigit, ut ad miſericordiam Eccleſiæ confugiant, qui injuriam patiuntur, & qui peccantes in exilium, vel in inſulas damnantur, aut certe quamcumque ſententiam ſuſcipiunt: ideo ſubveniendum eſt his, & ſine dubitatione eis eſt petenda per Eccleſiam indulgentia.

Corr. Rom. ¶ *Hoc capitulum fere eiſdem verbis habetur in collectione Iſidori, & codice canonum; nec longe diſcrepat a ſententia Græci canonis.*

¶ 1 A religioſis Imperatoribus] *Horum loco in collectione Iſidori, & codice canonum legitur*, religioſi Imperatoris literis: *itemque Græce*, παρεκτὸς τούτων, οὓς ἂν ὁ εὐλαβέστατος βασιλεὺς ἡμῶν τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασιν μεταβαλλοῖτο.

Gratian. *Licet ergo Prælatis Eccleſiæ exemplo B. Gregorii* d *ab Imperatoribus, vel quibuslibet ducibus defenſionem fidelibus poſtulare. Licet etiam cum B. Leone* e *quoslibet ad ſui defenſionem contra adverſarios ſanctæ fidei viriliter adhortari, atque ad vim infidelium procul arcendam quoſque excitare. Effuſionem vero ſanguinis nulli Epiſcoporum ſua, vel Imperatorum auctoritate imperare licet.*

C. XXIX. *Sacerdotes ibi conſentiant fieri judices, ubi jurejurando indulgentia promittitur.*

Unde in Toletano Concilio IV. *c.* 30. *legitur.*

5 ps SÆpe *f* Principes contra quoslibet majeſtatis obnoxios Sacerdotibus negotia ſua committunt. Quia *g* vero a Chriſto ad miniſterium ſalutis electi ſunt, ibi conſentiant Regibus fieri judices, ubi jurejurando ſupplicii indulgentia promittitur, non ubi diſcriminis ſententia præparatur. Si quis ergo Sacerdotum contra hoc commune conſultum diſcuſſor in alienis periculis extiterit, ſit reus effuſi ſanguinis apud Chriſtum, & apud Eccleſiam perdat proprium gradum.

C. XXX. *Non debent agitare judicium ſanguinis, qui ſacramenta Domini tractant.*

Item ex Concilio Toletano XI. *c.* 6.

HIs *b*, a quibus Domini Sacramenta tractanda ſunt, judicium ſanguinis agitare non licet. Et ideo magnopere talibus *i* exceſſibus prohibendum eſt: ne indiſcretæ præſumptionis motibus agitati, aut quod morte plectendum eſt, ſententia propria judicare præſumant; aut truncationes quibuslibet perſonis per ſe inferant, aut inferendas præcipiant. Quod ſi quiſquam immemor horum præceptorum, aut in Eccleſiæ ſuæ familiis, aut in quibuslibet perſonis tale aliquid fecerit, conceſſi ordinis honore privetur, & loco: ſub perpetuo quoque damnationis teneatur ergaſtulo religatus. Cui tamen communio exeunti ex hac vita non eſt neganda propter Domini miſericordiam

a *Ext. de cenſibus c. ſancitum.* b *Capit. l. 1. c. 91. Burch. l. 3. c. 52. Ivo p. 3. c. 55. & p. 16. c. 292.* c *al. ſenioribus) vera lectio.* d *Anſ. l. 6. c. 118.* Deuſd. *l. 1. c. 39. Polyc. l. 1. t. 17.* e *Et in Aquiſgr. c. 72.* f *Anſ. l. 6. c. 124. Burch. l. 2. c. 177. Ivo p. 6. c. 268:* g *abeſt ab orig.*

a *Sup. ead. reprehenſibile.* b *Anſ. l. 6. c. 120. Polyc. l. 4. tit. 17.* c στρατόπεδον. d *Sup. ead. ut pridem.* e *Sup. ead. igitur.* e *Burc. l. 2. c. 149. Ivo p. 6. c. 222.* g *Et quia Sacerdotes] orig.* h *Rab. in pœnit. c. 30. Burch. l. 1. c. 201. Ivo p. 5. c. 315.* i *talis exceſſus prohibendus.*

diam; qui *a* non vult peccatoris mortem, sed ut convertatur, & vivat.

Gratian. *Cæteri etiam absque judiciali auctoritate membrorum truncationes, & domorum incendia facere prohibentur.*

C. XXXI. *Membra detruncans, domos incendens, absque judiciali auctoritate excommunicetur.*

Unde in decretis Eutychiani Papæ.

SI *b* quis membrorum truncationes, aut domorum incendia fecerit, sive *c* facere jusserit, aut facienti consenserit, quousque de his unicuique legaliter, & amicabiliter coram Episcopo civitatis, aliisque civibus non emendaverit, ab Ecclesia se privatum agnoscat. Si vero post *d* secundam, & tertiam conventionem cuncta, in quibus arguitur, non emendaverit, tanquam ethnicus, & publicanus ab omni Christianorum collegio *e* separetur.

6 ps Gratian. *De incendiariis quoque* Innocentius II. *in universali f Concilio c.* 18. *generaliter constituit, dicens.*

C. XXXII. *Domos incendens gratia, vel odio alicujus, excommunicetur.*

PEssimam *g* siquidem, & depopulatricem, & horrendam incendiariorum malitiam auctoritate Dei, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli omnino detestamur, & interdicimus. *& infra.* §. 1. Si quis ergo post hujus nostræ prohibitionis promulgationem malo studio, sive pro odio, sive pro vindicta ignem apposuerit, vel apponi fecerit, aut appositoribus consilium, vel auxilium scienter tribuerit, excommunicetur: & si mortuus fuerit incendiarius, Christianorum careat sepultura, nec absolvatur, nisi prius damno, cui intulit, secundum facultatem suam resarcto, juret se ulterius ignem non appositurum. Pœnitentia autem ei detur, ut Hierosolymis, aut in Hispania in servitio Dei per annum integrum permaneat. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, & per annum ab officio Episcopali abstineat. Sane Regibus, & Principibus faciendæ justitiæ facultatem consultis Episcopis, & Archiepiscopis non negamus.

C. XXXIII. *Homicida est, qui publicam functionem non habens aliquem occidit, vel debilitat.*

Item Augustinus *in libro de civitate Dei.*

QUicunque *h* percutit malos in eo, quod mali sunt, & habet 1 causam interfectionis, minister Dei est. Qui vero sine aliqua publica administratione maleficum, furem, sacrilegum, & adulterum, perjurum, vel quemlibet criminosum interfecerit, aut truncaverit, vel membris debilitaverit, velut homicida judicabitur, & tanto acrius, quanto non sibi a Deo concessam potestatem abusive usurpare non timuit.

Corr. Rom. ¶ *Prima pars hujus capituli usque ad versic.* Qui vero, *citatur supra ead. q.* 5. qui malos. *ex Commentariis B. Hieronymi in Ezechielem, ubi etiam habetur.*

¶ 1 Et habet causam] *Supra ead. q.* 5. qui malos. *& apud B. Hieronymum, & in glossa ordinaria, Pannormia, apud Ivonem p.* 10. *c.* 114. *legitur,* habet vasa. *Exponuntur enim illa Ezechielis verba,* Unusquisque vas interfectionis habet, *sed apud Burchardum, & Ivonem ead. part. c.*171. *legitur, ut apud Gratianum.*

7 ps Gratian. *De his autem, qui simul hominem vulnerant, quæritur, si ille mortuus fuerit, quis eorum homicidii reatum incurrat.*

C. XXXIV. *Si plures contra unum rixentur, qua pœna quisque eorum feriatur.*

De his ita statutum est in Concilio apud Vermerias.

SI *a* quatuor, aut quinque homines, seu etiam plures contra unum hominem rixati fuerint, & ab his vulneratus, mortuus fuerit, quicunque eorum plagam ei imposuit, secundum statuta canonum, ut homicida judicetur, reliqui autem, qui eum impugnabant, volentes eum interficere, similiter pœniteant. Qui vero nec eum impugnabant, nec vulnerabant, nec consilio, nec auxilio cooperatores fuerunt, sed tantum adfuerunt, extra noxam sint.

CAUSA XXIV.

QUidam Episcopus in hæresim lapsus aliquos de Sacerdotibus suis officio privavit, & sententia excommunicationis notavit. Post mortem de hæresi accusatus damnatur, & sequaces ejus cum omni familia sua.

1. *Hic primum quæritur, an lapsus in hæresim possit aliquos officio privare, vel sententia notare.*
2. *Secundo, an post mortem aliquis possit excommunicari.*
3. *Tertio, an pro peccato alicujus tota familia sit excommunicanda.*

QUÆSTIO I.

QUod autem ab hæretico aliquis deponi, aut excommunicari non possit, facile probatur. Omnis enim hæreticus aut jam damnatam hæresim sequitur, aut novam confingit. Qui vero hæresim jam damnatam sequitur, ejus damnationis se participem facit.

Unde cum Achatius absque Synodali auctoritate ab Apostolico se damnatum quereretur, contra Gelasius scribit, dicens.

C. I. *Qui in jam damnatam hæresim labitur, ejus damnationis se participem facit.*

I. ACHatius non est factus inventor novi erroris: sed veteris imitator: atque ideo non erat necessarium, ut adversus eum nova sententia prodiret, sed antiqua tantummodo renovaretur. Factus sum itaque executor veteris constituti, non promulgator novi. Quicunque enim in hæresim semel damnatam labitur, ejus damnatione seipsum involvit.

Corr. Rom(¶ *Sententia hujus capituli est eadem cum sententia capitis paulo post sequentis, id est,* Achatius, *quamvis verba discrepent.*

C. II. *Non est retractandum, quod semel Synodus statuit contra unamquamque hæresim.*

Idem Gelasius *in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

MAjores *b* nostri divina inspiratione cernentes necessario præcaverunt, ut quod contra unamquamque hæresim coacta semel Synodus pro fidei *c* communione, & veritate Catholica, atque Apostolica promulgasset, non finerent novis posthæc retractationibus mutilari: ne pravis occasio præberetur, quæ medicinaliter fuerant statuta, pulsandi, sed auctore cujuslibet insaniæ, ac pariter errore damnato, sufficere judicaverunt, ut quisquis aliquando hujus erroris communicator existeret, principali sententia damnationis ejus esset obstrictus. *& infra.* §(1. Sic Sabellium damnavit Synodus: nec fuit necesse, ut ejus sectatores postea damnarentur, singulas viritim Synodos celebrari: sed pro tenore constitutionis antiquæ cunctos, qui vel pravitatis illius, vel communionis extitere participes, universalis

a *Ezech.* 33. b *Polyc. l.* 6. *t.* 15. *Burch. l.* 11. *c.* 30. *Ivo p.*13.*c.* 40. c *vel*) *Burch.* d *Matth.* 18. e *al. consortio.* f *& in Concilio Rhemensi sub Eugenio II. c.* 18. g *Pann. l.* 8. *c.* 154. h *Burch. l.* 6. *c.* 43. *Ivo p.* 10. *c.*114. *&* 171. *Pann. l.* 8. *c.* 51.

a *Burch. l.*6. *c.*42. *Ivo p.*10.*c.*170. b *Polyc. l.*7.*t.*77. c *al. fide.*

versalis Ecclesia duxit *a* esse refutandos. Sic Arium, Eunomium, Macedonium, Nestorium, Synodus semel gesta condemnans, ulterius ad nova Concilia venire non sivit.

C. III. *Non ultra in eum procedere oportet, qui in hæresim damnatam recidit.*

Item Felix Papa.

II. ACHatius *b* non fuit novi, vel proprii inventor erroris, ut in eum nova scita prodirent *c*; sed alieno facinori sua communione se miscuit. Itaque necesse est, ut in illam recideret justa lance sententiam, quam cum suis successoribus per convenientiam 1 Synodalem susceperat auctor erroris.

Corr. Rom ℊ *Polycarpus lib. 1. tit. 16. citat ex Gelasio, apud quem habetur in commonitorio ad Faustum.*

ℊ 1 Convenientiam] *Sic in vetustis etiam Gratiani exemplaribus, & recentioribus editionibus Conciliorum. In antiquioribus vero Conciliorum, & epistolarum Pontificum editionibus legitur,* conniventiam.

Grat. *Si ergo Episcopus ille in hæresim jam damnatam lapsus est, antiqua excommunicatione damnatus, alios damnare non poterat. Excommunicatus enim alios excommunicare non valet.*

C. IV. *Excommunicatus alium excommunicare non potest.*

Unde Alexander II. *Scribit Valeriano Episcopo Martyri.* 1

AUdivimus *d*, quod Henricus, Ravennas dictus Archiepiscopus, visus sit te excommunicare. Verum, quia excommunicatus te excommunicare non potuit, Apostolica auctoritate te, tuosque absolvendo, mandamus exinde nunquam curare.

Corr. Rom. ℊ Martyri,] *Apud Ivonem est,* Guillelmo Marcioni. *In vetustis Gratiani exemplaribus legitur,* Martyr, *seu* Martur, *ut videatur hoc nomine significari voluisse, cujus Ecclesiæ esset Episcopus. In quibusdam vero tantum est,* Valeriano Episcopo.

Gratian. *Sin autem* 1 *ex corde suo novam hæresim confinxerit, ex quo talia prædicare cœpit, neminem damnare potuit: quia nec potest dejicere quenquam jam prostratus. Ligandi namque, vel solvendi potestas veris, non falsis Sacerdotibus a Domino tradita est. Apostolis enim dicturus,* Quorum *e* remiseritis peccata, &c. *præmisit:* Accipite Spiritum Sanctum: *ut evidenter cunctis ostenderet, eum, qui Spiritum Sanctum non habet, peccata non posse tenere, vel remittere. Porro Spiritum Sanctum nemo, nisi intra Ecclesiam accipit; quia & ipsam unitatem per gratiam facit.* §. 1. *Unde non nisi congregatis in unum dictum est:* Accipite Spiritum S. *nec nisi super congregatos in unum die Pentecostes f descendit Spiritus Sanctus. Sicut autem extra Ecclesiam non accipitur, ita extra eam nihil operatur. Cum ergo, sicut & Apostolus ait, Spiritus g postulet 2, Spiritus impetret, extra Ecclesiam nec postulare facit, nec impetrare. Unde Dominus dicturus,* Quodcunque *h* petieritis, &c. *præmisit:* Si duo ex vobis consenserint super terram ex omni re, &c. *& iterum:* Ubi duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: *nimirum cunctis ostendens, se non habitare in cordibus eorum, qui superbiæ singularitatem sequuti, a Corporis Christi compage semetipsos abrumpunt. In quibus autem Christus non habitat, in eis Spiritus Sanctus mentium scissuras refugiens locum non habet. Cum ergo peccata dimittere, vel tenere, excommunicare, vel reconciliare opus sit Spiritus Sancti, & virtus Christi: apparet, quod hi, qui extra Ecclesiam sunt, nec ligare possunt, nec solvere, nec reconciliando Ecclesiasticæ communioni reddere, nec excommunicando ejus societate privare, qua ipsi hæresi, vel schismate polluti, sive sententia notati, penitus carere probantur. Unde, cum omnibus discipulis parem ligandi, atque solvendi potestatem Dominus daret, Petro præ omnibus, & pro omnibus claves regni cœlorum se daturum promisit, dicens:* Tibi *a* dabo claves regni cœlorum. *Quicunque ergo ab unitate Ecclesiæ, (quæ per Petrum intelligitur) fuerit alienus, execrare non potest, consecrare non valet: excommunicationis, vel reconciliationis potestatem non habet. Unde Apostolus* b, *cum fornicatorem Corinthium excommunicandum scriberet, ait:* Ego quidem absens corpore, præsens autem spiritu, jam judicavi ut præsens, eum, qui sic operatus est, in nomine Domini nostri Jesu Christi, congregatis vobis, & meo spiritu, cum virtute Domini nostri Jesu Christi, tradere hujusmodi hominem satanæ in interitum carnis. *In quo formam excommunicationis ostendens, docuit, non nisi fidelem, & a fideli notandum. In nomine namque Domini, atque ejus virtute cooperante, non nisi fidelis aliquid operari valet: cum nemo possit dicere,* Dominus *c* Jesus, nisi in Spiritu Sancto. *Item cum Dominus* d *prohibeat agnum comedi extra catholicam Ecclesiam, qui professione fidei ab ea sunt alieni, ab ejus participatione, quam suo arbitrio reliquerunt, non repelluntur, sed abire permittuntur: sicut illi, qui audientes,* Nisi *e* manducaveritis carnem filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, &c. *dixerunt:* Durus est hic sermo, & quis potest eum audire? *atque ita abierunt retrorsum, non repulsi, sed abire permissi. Hinc etiam Apostolus* f, *cum de excommunicandis ageret, præmisit:* Si quis frater, &c. *De infidelibus autem supposuit, dicens:* Eos, qui foris sunt, Dominus judicabit. *De his autem, qui intus sunt, nobis judicium commisit. Sicut autem ex eo, quod Apostolus ait,* Si quis frater, *& ex his, quæ de fidelibus, & infidelibus supposuit, apparet, non nisi fidelem excommunicandum, ita ex eo, quod fidelibus tantum hoc scribitur, vel potius, quia sicut ille, qui benedicit, major est eo, cui benedicitur: ita qui ex officio maledicit, major est eo, cui maledicitur, liquido constat eum, qui ab integritate catholicæ fidei recedit, maledicendi, vel benedicendi potestatem minime habere. Catholicum namque, utpote se superiorem, maledicere non valet: in alienum a fide, tanquam in sibi æqualem, sententiam dare non potest. Hæc autem, quæ de hæreticis, atque schismaticis, vel excommunicatis dicta sunt, videlicet, quod ligandi, vel solvendi potestatem non habeant, multorum auctoritatibus probantur.*

Corr. Rom. ℊ 1 Sin autem] *Non defuerunt, qui crederent hæc quoque esse Alexandri. Sed apud Ivonem, & in Pannormia non habentur: & in vetustis Cratiani codicibus hic est ea nota, quæ solet apponi verbis Gratiani. Et est secundum membrum divisionis in ipso quæstionis principio a Gratiano propositæ; omninoque & stylus, & quæ dicuntur, ad id confirmandum concurrunt.*

ℊ 2 Spiritus postulet] *Verba ipsa Apostoli sunt hæc:* Similiter autem, & Spiritus adjuvat infirmitatem nostram. Nam quid oremus, sicut oportet, nescimus, sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. *In glossa autem interlineari ad eum locum sunt verba sequentia,* Spiritus impetret.

C. V. *Non solvitur, vel ligatur, nisi quod auctoritas beati Petri solverit, vel ligaverit.*

Ait enim Leo Papa *serm. 3. in anniversario suæ assumptionis, & serm. 2. de natali Apostolorum.*

MAnet *g* ergo Petri Privilegium, ubicunque ex ipsius fertur æquitate judicium, nec nimia est, vel severitas, vel remissio, ubi nihil erit ligatum, nihil solutum, nisi quod beatus Petrus aut solverit, aut ligaverit.

C. VI. *In persona Petri, ligandi, & solvendi Ecclesia potestatem accepit.*

Item Augustinus *super Joannem, tract. 50. ad c. 12.*

QUodcunque *h* ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlo.] Si hoc Petro tantum dictum est, non hoc facit

a *al. dixit.* b *Polyc. lib. 1. tit. 16.* c *al. procederent.* d *Ivo p. 14. c. 57. Pann. l. 5. c. 133.* e *Joann. 20.* f *Act. 2.* g *Rom. 8.* h *Matth. 18.*

a *Matth. 16.* b *1. Corinth. 5.* c *1. Cor. 12.* d *Joan. 6.* e *Ibidem.* f *1. Cor. 5.* g *Polyc. lib. 7. tit. 1.* h *Polyc. lib. 7. tit. 2. Matth. 16.*

facit Ecclesia. Si autem in Ecclesia fit (uti quæ in terra ligantur, in cœlo ligentur, & quæ solvuntur in terra, solvantur in cœlo: quia cum excommunicat Ecclesia, in cœlo ligatur excommunicatus: cum reconciliat Ecclesia, in cœlo solvitur reconciliatus.) Si ergo hoc in Ecclesia fit, Petrus quando claves accepit, Ecclesiam sanctam significavit. Si in Petri persona significati sunt in Ecclesia boni, in Judæ persona significati sunt in Ecclesia mali.

C. VII. *Suis meritis firmus, nonnunquam turbatur alienis.*

Item Ambrosius *ad c. 5. Lucæ.*

NOn *a* turbatur navis, quæ Petrum habet: turbatur illa, quæ Judam habet. Etsi multa illic discipulorum merita navigabant, tamen eam adhuc perfidia proditoris agitabat. In utraque Petrus: sed qui suis meritis firmus est, turbatur alienis. Caveamus igitur perfidum, caveamus proditorem: ne per unum fluctuemus plurimi. Ergo non turbatur hæc navis, in qua prudentia navigat, abest perfidia, fides aspirat *b*. Quemadmodum enim turbari poterat, cui præerat is, in quo est Ecclesiæ firmamentum? Illic ergo turbatio, ubi modica fides: hic securitas, ubi perfecta dilectio. Denique etsi aliis imperatur, ut laxent retia sua, soli tamen Petro dicitur *c*: *Duc in altum*, hoc est, in profundum disputationum. Quid enim tam altum, quam altitudinem divitiarum videre, scire Dei filium, & professionem divinæ generationis assumere? quam licet mens nequeat humana plene rationis investigatione comprehendere, fidei tamen plenitudo complectitur.

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis est tantum.* Item Ambrosius. *In vulgatis autem addebatur*, super Marcum.

C. VIII. *Solus Petrus accepit mandatum, ut hamo piscem caperet.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

ESt *d* aliud *e* Apostolicum piscandi genus: quo genere solum Petrum piscari Dominus jubet, dicens: *Mitte f hamum, & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle.*

C. IX. *Nulla perturbatio a tramite Apostolicæ sedis retrahat, quæ omnes hæreses semper destruxit.*

Item Lucius Papa *Episcopis Galliæ, & Hispaniæ.*

A Recta *g* ergo fide, & Apostolico tramite propter ullam persecutionem *h* nolite recedere, scientes, quoniam juxta Salvatoris sententiam, beati *i* sunt, qui persecutionem patiuntur propter justitiam. Hæc est Apostolorum viva traditio: hæc vera charitas, quæ prædicanda est, & præcipue diligenda, ac fovenda, atque fiducialiter ab omnibus tenenda: hæc Sancta, & Apostolica mater omnium Ecclesiarum Christi Ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite Apostolicæ traditionis nunquam errasse probatur, nec hæreticis novitatibus depravata succubuit: sed, ut in exordio normam fidei Christianæ percepit ab auctoribus suis Apostolorum Christi Principibus, illibata fine tenus manet.

C. X. *Fides Romanæ Ecclesiæ omnem hæresim destruit, nullam fovet.*

Item Sixtus Papa II. *ad Gratum Episcopum, epist. 1.*

MEmor *k* sum, me sub illius nomine Ecclesiæ præsidere, cujus a Domino Jesu Christo est confessio glorificata: & cujus fides nullam *l* hæresim unquam fovit, sed omnes quidem hæreses destruit. Intelligo autem mihi aliter non licere, quam ut omnes conatus meos ei causæ, in qua universalis Ecclesiæ salus infestatur, impendam.

C. XI. *Nullis hæresibus Romana succubuit Ecclesia.*

Item Eusebius Papa *Episcopis Thusciæ, epist. 3.*

IN sede Apostolica extra maculam semper est catholica servata religio.

C. XII. *Ad Romanam referatur Ecclesiam, quoties ratio fidei ventilatur.*

Item Innocentius Papa *Episcopis Concilii Milevitani, epist. 26.*

QUoties *a* fidei ratio ventilatur, arbitror omnes fratres, & Coepiscopos nostros non nisi ad Petrum, id est, sui nominis, & honoris authorem referre debere (veluti nunc retulit vestra dilectio) quod per totum mundum possit Ecclesiis omnibus in commune prodesse.

C. XIII. *Christianæ religionis zelum Romana Ecclesia præ cæteris habuit.*

Item Julius Papa *ad Episcopos Orientales, epist. 1.*

OFficii *b* nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas *c*, quibus major cunctis Christianæ religionis zelus incumbit.

C. XIV. *Aliorum ora non timet fides, quam Romana commendat Ecclesia.*

Item Hieronymus *ad Damasum in expositione Symboli.*

HÆc *d* est fides, Papa beatissime, quam in Ecclesia catholica didicimus, quamque semper tenuimus, & tenemus; in qua si minus perite, aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a te, qui Petri & fidem, & sedem tenes. Sin autem hæc nostra confessio Apostolatus tui judicio comprobatur, quicunque me culpare *e* voluerit, se imperitum, vel malevolum, vel etiam non catholicum, non *f* me hæreticum comprobabit. *Item.* §. 1. Sancta 1 Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & Domino providente, & B. Petro Apostolo opem ferente in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione firma, & immobilis omni tempore persistet.

Corr. Rom. ¶ 1 Sancta] *Hæc videntur sumpta ex epistola Marci Papæ ad Athanasium, sed alio modo aptata. Nam apud illum post alia quædam sic legitur:* Non, ut nos aliquid sinistrum, vestra ex parte arbitremur: sed nos & vos, illosque absque ulla in posterum titubatione unum sentire optaremus: & sancta Romana Ecclesia, quæ semper immaculata mansit, & Domino providente, & beato Petro Apostolo opem ferente, in futuro manebit, sine ulla hæreticorum insultatione, firma, & immobilis omni tempore persistet.

C. XV. *Aliud, quam Romana Ecclesia neque sentire, neque docere permittitur.*

Item Marcellus Papa *universis Episcopis per Antiochiam constitutis, epist. 1.*

ROgamus *g* vos fratres, ut non aliud doceatis, neque sentiatis, quam quod a beato Petro Apostolo, & reliquis Apostolis, & Patribus accepistis. Ab illo enim primo instructi estis. Ideo non oportet vos proprium derelinquere Patrem, & alios sequi. Ipse enim caput est totius Ecclesiæ: cui ait Dominus, *Tu h es Petrus, & super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam*, &c. Ejus enim sedes primitus apud vos fuit: quæ postea jubente Domino, Romam translata est: cui, adminiculante gratia divina, hodierna præsidemus die. Nec ab ejus dispositione vos deviare oportet: ad quam cuncta majora Ecclesiastica negotia, divina disponente gratia jussa sunt referri: ut ab ea regulariter disponantur, a qua sumpsere principia. Si vero vestra Antio-

a *Polyc. l. 7. tit. 3. Ansel. l. 1. c. 37.* b *al. superat.* c *Luc. 5. Matth. 16.* d *Est & aliud*] *orig.* e *Polyc. ibid.* f *Matth. 16.* g *Polyc. l. 1. tit. 3. Ans. l. 1. c. 35.* h *al. perturbationem.* i *Matthæi 5. Felix 1 ep. 3. Marcus I. ad Athanasium.* k *Ans. l. 1. c. 36. Polyc. l. 1. tit. 3.* l *al. nullum unquam fallit, sed.*

a *Polyc. ibid. Ansel. l. 2. c. 27. & l. 2. c. 54.* b *Ans. l. 1. c. 38.* c *al. liberum.* d *Polyc. ibid.* e *al. maculare.* f *al. sed hæreticum.* g *Polycarp. lib. 1. tit. 15. Anselmus lib. 1. cap. 15.* h *Matth. 16.*

Antiochena, quæ olim prima erat, Romanæ cessit sedi, nulla est, quæ ejus non sit subjecta ditioni.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite aliqua sunt addita, & in suum locum restituta ex originali. Glossa autem ad verbum*, oportet, *facile transponi potest.*

C. XVI. *Alexandrinæ Ecclesiæ a Romana dissentire non licet.*

Item Leo Papa *Dioscoro Episcopo Alexandrino epist. 79. al. 81.*

CUm *a* beatissimus Petrus Apostolicum *b* a Domino acceperit principatum, & Romana Ecclesia in ejus permaneat institutis, nefas est credere, quod sanctus discipulus ejus Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernavit, aliis regulis traditionum 1 suarum decreta formaverit: cum sine dubio de eodem fonte gratiæ unus spiritus fuerit & discipuli, & magistri: nec aliud ordinatus tradere potuerit, quam quod ab ordinatore suscepit.

Corr. Rom. ¶ 1 Traditionum] *Sic est emendatum ex duobus vetustis Gratiani codicibus, Anselmo, & originali ipso. Antea legebatur*, aliis regulis, & traditionibus sua decreta firmaverit.

C. XVII. *Professione suæ fidei aurem erroris Romana abscidit Ecclesia.*

Item Ambrosius *in commentariis ad c. 22. Lucæ lib. 10. c. 12.*

SI *c* Petrus volens percussit aurem, docuit, quod aurem habere in specie non deberent, quam in ministerio *d* non haberent. Sed bonus dominus & ipsi refundit auditum: secundum prophetica *e* dicta demonstrans, & ipsos, si convertantur, posse sanari, qui in passione Domini vulnerati sunt: eo quod omne peccatum fidei *f* mysteriis abluatur. Tollit *g* ergo Petrus aurem. Quare Petrus? Quia ipse est, qui accepit claves regni cœlorum. Ille enim condemnat, qui & absolvit: quoniam ligandi, & solvendi idem adeptus est potestatem. Tollit aurem male audientis, tollit autem gladio spiritali aurem interiorem male intelligentis. Caveamus, ne cui tollatur auricula, dum *h* legitur passio Domini. Si ad divinitatem ejus referimus infirmitatem corporeæ passionis, exciditur auricula, & exciditur a Petro: qui non passus est Christum Prophetam æstimari: sed Dei filium docuit fideli confessione signari.

Corr. Rom. ¶ *Citabatur antea ex Gregorio, apud quem non est inventum.*

C. XVIII. *Extra unitatem Sanctæ Ecclesiæ Spiritus Sanctus non accipitur.*

Item Cyprianus *in tractatu de unitate Ecclesiæ.*

LOquitur *i* Dominus ad Petrum: *Ego* κ *dico tibi*, inquit, *quia tu es Petrus, & super istam petram ædificabo Ecclesiam meam.* Super unum ædificat Ecclesiam: & quamvis Apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat, & dicat: *Sicut* l *misit me pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum*, tamen ut unitatem manifestaret, unitatis ejusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique & cæteri Apostoli, quod fuit & Petrus, pari consortio præditi & honoris, & potestatis. Sed exordium ab unitate proficiscitur: ut Ecclesia una monstretur: quam unam Ecclesiam etiam in Cantico Canticorum Spiritus Sanctus ex persona Domini designat, & dicit *m*: *Una est columba mea, perfecta mea: una est matri suæ, electa genitrici suæ.* Hanc Ecclesiæ unitatem 1 qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui Ecclesiæ renititur, & resistit, in Ecclesia se esse confidit? Quando & B. Apostolus Paulus hoc idem doceat, & sacramentum unitatis ostendit, dicens: *Unum* n *corpus; & unus Spiritus: una spes vocationis vestræ. Unus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus.* Quam unitatem tenere firmiter, & vendicare debemus, maxime Episcopi, qui in Ecclesia præsidemus: ut Episcopatum ipsum unum, atque indivisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat: nemo fidei veritatem perfida *a* prævaricatione corrumpat. §. 1. Episcopatus unus est: cujus a singulis in solidum pars tenetur. Ecclesia una est, quæ in multitudinem latius incremento fœcunditatis extenditur: quomodo Solis multi radii, sed lumen unum: & rami arboris multi, sed robur unum tenaci radice fundatum: & cum de fonte uno rivi plurimi defluunt, numerositas licet diffusa videatur exundantis copiæ largitate, unitas tamen servatur in origine. Avelle radium solis a corpore, divisionem lucis unitas non capit. Ab arbore *b* frange ramum: fructus germinare non poterit. A fonte præcide rivum, præcisus arescet. Sic & Ecclesia Domini luce perfusa per orbem totum radios suos porrigit: unum tamen lumen est, quod ubique diffunditur, nec unitas corporis separatur. Ramos suos in universam terram copia ubertatis extendit: profluentes largiter rivos latius pandit: unum tamen caput est, & origo una, & una mater est fœcunditatis successibus copiosa *c*. Illius fœtu nascimur: illius lacte nutrimur: spiritu ejus animamur. Adulterari non potest sponsa Christi: incorrupta est, & pudica. Unam domum novit: unius cubiculi sanctitatem casto pudore custodit.

Corr. Rom. ¶ 1 Unitatem) *Quæ sequuntur usque ad vers.* Quando. *addita sunt ex originali: ex quo alia etiam & addita, & emendata sunt.*

C. XIX. *Non habet Deum Patrem, universalis Ecclesiæ relinquens unitatem.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

ALienus *d* est, profanus est, hostis est: habere jam non potest Deum patrem, qui Ecclesiam non habet matrem. *Item infra.* §. 1. Dominus enim, cum discipulis suis unanimitatem suaderet, & pacem: *Dico* e, inquit, *vobis, quoniam si duobus* 1 *ex vobis convenerit in terra, de omni re, quamcunque petieritis, continget vobis a patre meo, qui in cœlis est. Ubicunque enim fuerint duo, aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum*, ostendens, non multitudini, sed unanimitati deprecantium plurimum tribui. *Si duobus*, inquit, *ex vobis convenerit in terra*: unanimitatem prius posuit: concordiam pacis ante præmisit: ut conveniat nobis fideliter, & firmiter, docuit. Quomodo autem potest ei cum aliquo convenire, cui cum corpore ipsius Ecclesiæ, & cum universa fraternitate non convenit? Quomodo possunt duo, aut tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo, & ab ejus Evangelio separari?

Corr. Rom. ¶ 1 Si duobus) *Sic legitur in octo vetustis B. Cypriani codicibus, & hic, & aliis locis, ubi hæc Evangelii sententia affertur. In vulgatis tamen est, ut antea apud Gratianum:* Si duo ex vobis convenerint.

C. XX. *Ligandi, & solvendi non habet potestatem, qui unitatem pacis catholicæ non tenet.*

Item Augustinus *libro 7. de baptisma cap. 51.*

OMnibus *f* consideratis puto me non temere dicere, alios ita esse in domo Dei, ut ipsi etiam sint eadem domus Dei, quæ dicitur *g* ædificari super petram, quæ unica *h* columba appellatur, quæ sponsa pulchra fine macula, & ruga, & hortus conclusus, fons signatus, puteus aquæ vivæ, paradisus cum fructu pomorum: quæ domus

a *Ans. l. 1. c. 30.* b *al. Apostolus.* c *Joan. 18.* d *mysterio) orig.* e *Esa. 35.* f *al. in ministerio fidei.* g *Matth. 16.* h *abest ab orig.* i *Omittuntur aliquot verba. Polyc. l. 7. t. 3. Ans. l. 1. c. 10.* κ *Matth. 16.* l *Joan. c. 20.* m *Cant. 6.* n *Ephes. 4.*

a *al. perfidiæ.* b *fractum] orig.* c *al. gloriosa.* d *Polyc. ib. Ans. l. 5. c. 2.* e *Matth. 18.* f *Ans. l. 5. c. 3. Polyc. l. 7. t. 3.* g *Matth. 16.* h *1 Cant. 4. Eph. 5.*

domus etiam claves accepit, ac potestatem solvendi, & ligandi. Hanc domum si quis corripientem, corrigentemque contempserit, *sit a tibi*, inquit, *sicut ethnicus*, *& publicanus*. De hac domo dicitur b, *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*. & *Qui* c *habitare facit unanimes in domo*. & *Jocundatus* d *sum in his, quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus*. & *Beati* e, *qui habitant in domo tua, Domine: in secula seculorum laudabunt te*.

Corr. Rom. ¶ *Antea & hoc, & sequens caput tribuebantur Hieronymo, quemadmodum etiam apud Anselmum, & in Polycarpo*.

C. XXI. *Varia crimina variis sunt pœnis afficienda.*
Idem *libro secundo capite sexto*.

NOn afferamus stateras *f* dolosas, ubi appendamus, quod volumus, & quomodo volumus pro arbitrio nostro, dicentes, hoc grave, hoc leve est: sed afferamus divinam stateram de Scripturis sanctis, tanquam de thesauris Dominicis, & in illa, quid sit gravius, appendamus: imo non appendamus, sed a Domino appensa recognoscamus. Tempore illo, quo Dominus priora delicta recentibus pœnarum exemplis cavenda monstravit *g*, & idolum fabricatum, atque adoratum est, & propheticus liber ira Regis contemptoris incensus, & schisma tentatum: & idololatria gladio punita est, exustio libri bellica cæde, & peregrina captivitate, schisma hiatu terræ, sepultis auctoribus vivis, & cæteris cœlesti igne consumptis. Quis jam dubitaverit hoc esse sceleratius commissum, quod est gravius vindicatum?

C. XXII. *Ex sola Ecclesia sacrificium Dominus accipit*.
Item Gregorius *in* h *moralibus lib. 35. c. 6.*

QUia *i* ex sola Ecclesia catholica veritas conspicitur, apud se esse locum Dominus perhibet, de quo videatur. In petra Moyses κ ponitur, ut Dei speciem *l* contempletur: quia, nisi quis fidei soliditatem tenuerit, divinam præsentiam non cognoscit. De qua soliditate Dominus dicit *m*: *Super hanc petram ædificabo &c.* & supra. §. 1. Sola quippe est, per quam sacrificium Dominus libenter accipiat: sola, quæ pro errantibus fiducialiter intercedat. Unde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens *n*: *In una domo comedetur: nec efferetis de carnibus ejus foras*. In una namque domo agnus comeditur: quia in una catholica Ecclesia vera hostia Redemptoris immolatur. De cujus carnibus divina lex *o* efferri foras prohibet: quia sanctum *p* dari canibus vetat. Sola est, in qua bonum fructuose peragitur: unde & mercedem *q* denarii, non nisi qui intra vineam laboraverant, acceperunt. Sola est, quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Unde & aqua *r* diluvii arcam quidem ad sublimiora sustulit: omnes autem, quos extra arcam invenit, extinxit.

C. XXIII. *Non exhibet fidem Christo, qui corpus ejus discerpit*.
Item Ambrosius *in oratione funebri de obitu fratris.*

ADvocavit *s* ad se Cyprianus 1 Episcopum Satyrum, nec ullam veram putavit, nisi veræ fidei gratiam, percunctatusque ex eo est, utrumnam de Episcopis catholicis esset, hoc est, si cum Romana Ecclesia conveniret. Et forte ad id locorum in schismate regionis illius Ecclesia erat. Lucifer enim se a nostra communione tunc temporis diviserat: & quanquam pro fide exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes, non putavit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenebant, cujus patiebantur velut quosdam artus dividi, & membra lacerari. Etenim, cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & corpus Christi Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, a quibus evacuatur passio ejus, corpusque distrahitur. Itaque quamvis gratiæ fœnus 2 teneret, & metueret tanti nominis debitor navigare, tamen eo transire maluit, ubi tuto posset exolvere. Judicabat enim divinæ solutionis 3 gratiam in affectu, ac fide esse, quam quia *a* statim, ubi primum copia liberior Ecclesiæ fuit, implere non distulit, Dei gratiam & accepit desideratam, & servavit acceptam.

Corr. Rom. ¶ 1 Cyprianus) *Apud B. Ambrosium, & Anselmum legitur*: Advocavit ad se Episcopum Satyrus. *Narrat enim Ambrosius Satyrum fratrem suum, cum in Sardiniam appulisset, ad se Episcopum Sardum vocasse, ut sciret, Luciferianusne, an catholicus esset. Sed ob glossam, & eum, qui casum scripsit, non est mutatum.*

¶ 2 Fœnus) *Antea legebatur*, fœdus. *Restitutum est ex aliquot vetustis exemplaribus, originali, & cæteris collectoribus.*

¶ 3 Solutionis) *In aliquot manuscriptis, & apud B. Ambrosium, & cæteros collectores legitur*, divinæ solutionem gratiæ. *Sed ob glossam non est emendatum: operæ pretium autem fuerit integrum Ambrosii locum perlegere.*

C. XXIV. *Etiam corpore ab eo recedendum est, qui fidem Christi non habet.*
Item Beda *super epistolam Joannis secundam cap. unico.*

OMnis *b*, qui recedit, & non permanet in doctrina Christi, Deum non habet. Qui permanet in doctrina Christi, hic & Patrem, & Filium habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum: nec Ave ei dixeritis. Qui enim dicit illi, Ave, communicat ejus malignis operibus. Hæc Joannes de Schismaticis, sive hæreticis detestandis: quæ verbis docuit, etiam factis exhibuit *c*. §. 1. Narrat *d* enim de illo auditor illius sanctissimus, & martyr fortissimus Polycarpus, Smyrnæorum Antistes, quod tempore quodam, cum apud Ephesum balneas lavandi gratia fuisset ingressus, & vidisset ibi Cerinthum, exilierit continuo, & discesserit non lotus, dicens: Fugiamus hinc, ne & balneæ ipsæ corruant, in quibus Cerinthus lavat inimicus veritatis. Idem etiam Polycarpus Marcioni aliquando cum occurrisset, dicenti sibi, agnoscis nos? respondit, agnosco primogenitum Satanæ.

C. XXV. *Profanus est, extra Ecclesiam B. Petri agnum comedere tentans.*
Item Hieronymus *ad Damasum.*

QUoniam *e* vetusto 1 oriens inter se populorum furore collisus indiscissam *f* Domini tunicam, & desuper textam per frusta discerpit, & Christi vineam vulpes exterminant, ut inter lacus contritos, qui non habent aquam, difficile, ubi fons *g* signatus, & hortus ille conclusus sit, possit intelligi, ideo mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico *h* ore laudatam censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi vestimenta suscepi. Neque vero tanta vastitas elementi liquentis, & interjacens longitudo terrarum me a pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Ubicunque *i* fuerit corpus, illuc congregantur aquilæ. Profligato a sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta Patrum servatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo Dominici κ seminis puritatem centeno fructu refert: hic obruta sulcis frumenta in lolium, ave-

Fff nasque

a *Matth.* 16. b *Psal.* 25. c *Psal.* 67. d *Psal.* 121. e *Psal.* 83. f *Prov.* 11. *Oseæ* 12. *Amos* 8. g Exod. 32. *Hier.* 36. *Num.* 16. h *Et Aug. serm.* 181. *de tempore c.* 12. i *Ans. l.* 1. *c.* 56. *Polyc. l.* 7. *tit.* 3. κ Exod. 33. l *al. faciem.* m *Matth.* 16. n Exod. *cap.* 12. o *al. jussio.* p *Matth.* 7. q *Matth.* 20. r *Gen.* 7. s *Ans. l.* 12. *cap.* 48. *Polyc. l.* 7. *t.* 4.

a *quidem*) *orig.* b 2. *Joan.* 1. c *al. exercuit.* d *Irenæus l.* 3. *c.* 3. *Eusebius l.* 4. *c.* 14. e *Ans. l.* 1. *c.* 64. *Polyc. l.* 9. *t.* 4. f *Joan.* 19. g *Cant.* 2. *Hier.* 2. h *Rom.* 1. i *Matth.* 24. κ *Ibid.* 13.

nasque degenerant. Nunc in occidente sol justitiæ oritur: in oriente autem Lucifer a ille, qui ceciderat, supra sydera posuit thronum suum. Vos b estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea c vasa, & argentea: hic testacea vasa, vel lignea, virga 2 ferrea, & æterno operiuntur incendio. Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, invitat tamen humanitas. A Sacerdote d victima salutem, a pastore præsidium ovis flagito. Fatiscat e invidia Romani culminis, recedat ambitio. Cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum præmium f, nisi Christum sequens, beatitudini tuæ, id est, cathedræ Petri communione consocior. Super g illam petram ædificatam Ecclesiam scio. Quicunque h extra hanc domum agnum comederit, profanus est. Si quis in arca Noe i non fuerit, peribit regnante diluvio. Et quia pro meis facinoribus ad eam solitudinem commigravi, quæ Syriam juncto barbarie fine determinat κ, nec possum sanctum Domini, tot interjacentibus spatiis, a sanctimonia tua semper expetere: ideo hic collegas tuos Ægyptios confessores sequor, & sub onerariis navibus parva navicula delitesco, Non novi Vitalem: Meletium respuo: ignoro Paulinum. Quicunque l tecum non colligit, spargit: hoc est, qui Christi non est, Antichristi est.

Corr. Rom. ℭ 1 Vetusto) *Antea legebatur*, vetus. *Emendatum est ex originali, quoniam glossa nihilominus convenit.*

ℭ 2 Virga ferrea] *Apud B. Hieronymum legitur*, Virgam ferream, & æternum operiuntur incendium. *Sed ob glossam non est emendatum: quæ etiam causa fuit, cur aliquot aliis locis satis visum fuerit indicare in margine lectionem ipsam originalis.*

C. XXVI. *Hæreticorum consortia a Catholicis sunt fugienda.*

Item Ambrosius *in commentariis ad c. 9. Lucæ.*

QUæ m dignior domus Apostolicæ prædicationis ingressu, quam sancta Ecclesia? aut quis præferendus magis omnibus videtur, quam Christus, qui n pedes suis lavare consuevit hospitibus, & quoscunque sua receperit domo, pollutis non patitur habitare vestigiis, sed maculosos, licet vitæ prioris, in reliquum tamen dignatur mundare o processus? Hic est igitur solus, quem nemo deserere debet, nemo mutare: cui bene dicitur p: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, & nos credimus.* Vides executorem cœlestium præceptorum, qui quoniam non mutavit hospitium, cœlestis consortium habitationis q emeruit? Fides igitur in primis Ecclesiæ quærenda mandatur: in qua, si Christus habitator sit, haud dubie sit legenda. Sin vero populus perfidus, aut præceptor hæreticus deformet habitaculum, vitanda hæreticorum communio, fugienda synagoga censetur, excutiendus pedum pulvis: ne fatiscentibus perfidiæ sterilis siccitatibus, tanquam humo arido, arenosoque mentis tuæ vestigium polluatur. Nam sicut corporeas infirmitates populi fidelis suscipere in se debet Evangelii prædicator, & tanquam propriis inania gesta pulveri comparanda allevare, atque abolere vestigiis, juxta quod scriptum est: *Quis* r *infirmatur, & ego non infirmor?* ita, si qua est Ecclesia, quæ fidem respuat, nec Apostolicæ prædicationis fundamenta possideat, ne quam labem perfidiæ possit aspergere, deserenda est. Quod Apostolus quoque evidenter asseruit, dicens s: *Hæreticum hominem post unam, & secundam correctionem devita.*

a Esa. 14. b *Matth.* 5. c 2. *Timoth.* 2. d *victimam salutis*) *orig.* e *facessat*) *vera lectio.* f *primum*] *orig.* g *Matth.* 16. h *Exod.* 12. i *Gen.* 7. κ *al. disterminat.* l *Matth.* 12. m *Ans. l.* 5. *c.* 23. *Polyc. l.* 3. *t. ult.* n *Joan.* 13. o *mutare*] *orig.* p *Joan.* 6. q *al. consecrationis. Polyc. l.* 7. *t.* 7. r 2. *Cor.* 11. s *ad Tit.* 3.

C. XXVII. *Nec peccatis solvi, nec cœleste regnum ingredi potest, qui ab unitate Ecclesiæ est divisus.*

Item Beda a *super Matth. in homilia de festo Apostolorum Petri, & Pauli ad c. 16. Matthæi.*

QUicunque b ab unitate fidei, vel societatis Petri Apostoli quolibet modo semetipsos segregant, tales nec vinculis peccatorum absolvi, nec januam possunt regni cœlestis ingredi.

C. XXVIII. *Non suscipiuntur eorum sacrificia, quorum fides reprobatur, & vita.*

Item Hieronymus *in Amos Prophetam ad c. 5.*

ODi c, & projeci festivitates vestras, & non capiam odorem cœtuum vestrorum. Quod si attuleritis mihi holocaustomata, & munera vestra, non accipiam, & vota pingium vestrorum non respiciam.) §. 1. Odit d autem Deus, & non solum odit, sed & projecit festivitares eorum 1, qui non celebrant festivitates Dei, sed suas. *& post pauca.* §. 2. Odisse 2 autem, & projicere, & non odorari, humana loquitur similitudine, ut nos affectum Dei nostris sermonibus cognoscamus. Et si obtulerint holocausta, ut videantur jejunare, dare eleemosynas, pudicitiam polliceri (quæ holocausta sunt vera) non ea suscipit Dominus, nec dignatur aspicere pinguissimas hostias eorum. Non enim sacrificiorum magnitudinem, sed offerentium merita, causasque dijudicat. §. 3. Unde & vidua, quæ in Evangelio e in corbonam duo minuta miserat, omnibus a Salvatore præfertur: quia Dominus non ea, quæ offeruntur, sed voluntatem respicit offerentium.

Corr. Rom. ℭ 1 Eorum) *In commentariis B. Hieronymi hic, quemadmodum & aliis locis hujus capitis sunt aliquot verba interposita. Sed Ivo hoc loco habet, ut Gratianus.*

ℭ 2 Odisse) *Ante hæc verba apud B. Hieronymum, & Ivonem antecedit c.* odit. *sup.* 1. *q.* 1.

C. XXIX. *Ubi charitas non est, ibi fides, vel justitia locum non habent.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte lib. 1. c. 9.*

UBi sana fides non est, non potest esse justitia, quia f justus ex fide vivit. Neque Schismatici aliquid sibi ex ista mercede promittant, quia similiter ubi charitas non est, non potest esse justitia. Dilectio g enim proximi malum non operatur: quam si haberent, non dilaniarent corpus Christi, quod est Ecclesia.

C. XXX. *A fide recedens, spiritus perfectionem amittit.*

Item Innocentius Papa *ad Alexandrum epist.* 18.

HÆretici h, cum a fide catholica desciverunt, perfectionem Spiritus, quam acceperant, amiserunt.

C. XXXI. *Sacri officii* 1 *potestate penitus carent hæretici.*

Item Cyprianus *Magno filio salutem lib. 1. epist. 6.*

DIdicimus i omnes omnino hæreticos, & Schismaticos nil habere potestatis, ac juris. Propter quod Novatianus nec debet, nec potest excipi, quominus ipse quoque extra Ecclesiam consistens, & contra pacem, ac dilectionem Christi faciens, inter adversarios, & Antichristos computetur. *& paulo post.* §. 1. Ecclesia una est, quæ una & intus esse, & foris non potest. Si enim apud Novatianum est, apud Cornelium non fuit. Si vero apud Cornelium fuit, qui Fabiano Episcopo legitima ordinatione successit, & quem præter Sacerdotii honorem martyrio quoque Dominus glorifi-

a *Ibi glossa ord. c.* 25. b *Ivo p.* 5. *c.* 35. c *Ivo p.* 2. *c.* 108. *Amos* 5. d 1. *q.* 1. *odit Deus. aliquot verbis omissis.* e *Marc.* 12. f *Abacuc* 2. *& Rom.* 1. g *Rom.* 13. h 1. *q.* 1. *Arianos. Ans. l.* 11. *c.* 52. *Polyc. l.* 7. *t.* 5. i *Ans. l.* 12. *c.* 41. *Polyc. l.* 7. *t.* 5. *Dicimus*) *orig.*

cavit, Novatianus in Ecclesia non est, nec Episcopus computari potest, qui Evangelica, & Apostolica traditione contempta, nemini succedens, a se ipso ortus *a* est. Habere namque, aut tenere Ecclesiam nullo modo potest, qui ordinatus in Ecclesia non est. *& paulo post.* §. 2. Quod *b* vero eundem, quem & nos Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum Sanctum nosse dicuntur, nec hoc adjuvare tales potest. *& infra.* §. 3. Invenimus *c* in tali facinore non solum duces, & auctores, sed etiam participes pœnis destinari, nisi a communione malorum se separaverint, præcipiente per Moysen Domino, & dicente *d*: *Separamini a tabernaculis hominum istorum durissimorum, & nolite tangere ab omnibus, quæ sunt eis, ne simul pereatis in peccatis eorum.* Et quod comminatus per Moysen Dominus fuerat, implevit, ut quisquis se a Chore, & Dathan, & Abiron non separasset, pœnas statim pro impia communione persolveret. Quo exemplo ostenditur, & probatur, obnoxios omnes & culpæ, & pœnæ futuros, qui se Schismaticis contra Præpositos, & Sacerdotes irreligiosa temeritate miscuerint: sicut etiam per Osee *e* Prophetam Spiritus Sanctus testatur. & dicit: *Sacrificia eorum, tanquam panis luctus: omnes, qui manducant ea, contaminabuntur*, docens scilicet, & ostendens omnes omnino cum auctoribus supplicio conjungi, qui fuerint eorum peccato contaminati. Quæ ergo apud eos merita esse circa Deum possunt, quibus supplicia divinitus irrogantur? *& infra.* §. 4. Si autem foris cuncti Hæretici, & Schismatici non habent Spiritum Sanctum, & ideo apud nos eis *f* manus imponitur, ut hic accipiatur, quod illic nec est, nec dari potest: manifestum est, nec remissionem peccatorum dari per eos posse, quos constet Spiritum Sanctum non habere.

Corr. Rom. ¶ 1 Officii) *Sic est emendatum ex plerisque vetustis. Antea legebatur*, sacrificii.

C. XXXII. *Proprio spolientur honore, qui contra pacem Ecclesiæ nituntur.*

Item Liberius Papa *in epistola ad Athanasium.*

QUi contra *g* Ecclesiæ pacem sunt, si dignitatem, aut cingulum militiæ *h* habeant, nudentur eis. Si autem sunt privati, siquidem nobiles existunt, suarum substantiarum proscriptionem patiantur; si autem ignobiles, non solum in corpore verberentur, sed exilio perpetuo castigentur.

C. XXXIII. *Nec consecrat, nec consecratur in schismate constitutus Episcopus.*

Item Pelagius Papa.

PUdenda *i*, ut ita dicam, rapina in divisione est non consecratus, sed execratus Episcopus. Si enim ipsum nomen consecrationis rationabili, ac vivaci intellectu discutimus, is, qui cum universali detrectat consecrari Ecclesia, consecratus dici, vel esse nulla ratione poterit. Consecrare enim est, simul sacrare. Sed ab Ecclesiæ visceribus divisus, & ab Apostolicis sedibus separatus, execrat ipse potius, & non consecrat. Jure ergo execratus tantum, non consecratus poterit dici, quem simul sacrare in unitate conjunctis membris non agnoscit Ecclesia. Videamus tamen, utrum vel ipsarum consuetudinem partium in sua ordinatione *k* conservaverint. Nempe is mos antiquus fuit, ut quia pro longinquitate, vel difficultate itineris ab Apostolico onerosum illis fuerat ordinari, ipsi se invicem Mediolanensis, & Aquilejensis ordinare Episcopi debuissent: ita tamen, ut in ea civitate, in qua erat ordinandus Episcopus, alterius civitatis Episcopus occurrere debuisset: ut & ordinandi electio a præsenti ordinatore ex consensu universalis, cui præficiendus erat, Ecclesiæ, melius, ac facilius potuisset agnosci, & in sua, qui ad Episcopatum provehendus erat, nec tamen ordinatori suo subdendus fuerat, ordinaretur Ecclesia. Etenim cum, sicut diximus, Ecclesia una sit, cui in Canticis Canticorum dicitur *a*: *Una est columba mea*, nullam aliam esse constat, nisi quæ in Apostolica radice est fundata: a quibus ipsam fidem in universo propagatam orbe non potest dubitari. Quod vobis, licet notissimum omnino sit, B. tamen Augustini testimonio comprobemus, Audite, quid in quodam opere suo præclarissimus doctor dicat Ecclesiæ. Ait enim *b*: *Quod si nullo modo recte dici potest Ecclesia, in qua schisma est, restat, ut quoniam Ecclesia nulla esse non potest, ea sit, quam in sedis Apostolicæ, per successiones Episcoporum radice constitutam, nullorum hominum malitia (etiamsi nota excludi* c *non possit, sed pro temporis ratione toleranda judicetur) ullo modo valeat extinguere.*

C. XXXIV. *Unitati non communicat Schismaticis consentiens.*

Idem.

SChisma *d* siquidem ipsum, quod Græcum nomen est, scissuram sonat. Sed in unitate scissura esse non potest. Non ergo unitati communicant, qui Schismaticis communicant. Partes sibi ipsi fecerunt, & ab eo, quod unum est, ut Apostoli *e* Judæ jam verbis loquar, semetipsos segregantes, Spiritum non habent. Quibus omnibus illud efficitur, ut quia in unitate unum non sunt, ut quia in parte esse voluerunt, ut quia spiritum non habent, corporis Christi sacrificium habere non possint. §. 1. Non autem nobis nunc illa quæstio est, utrum tolerare malos, sed utrum debeamus Schismaticis sociari. Si enim etiam ipsi, licet in suo sensu abundantes, intra materna tamen positi viscera *f* quærerent veritatem, a nobis repellendi non erant, donec apud eos ratione duce rei veritas claruisset. Sed quia se ab universali Ecclesia diviserunt, sicut beatus Augustinus *g* ait, omnis Catholicus securus eam partem detestatur, cui Ecclesiam universalem Apostolicis sedibus roboratam non communicare agnoscit. §. 2. Nec enim levigat crimen eorum, magis vero auget, quod eos diu restitisse dixistis, ne Apostolicis communicantes sedibus in sua communione reciperent. In hoc enim dum & illi culpandi sunt, qui communicare talibus voluerunt, multo magis tamen illi execrandi sunt, qui non solum in Sacerdotibus communionem Apostolicarum sedium, verum etiam in ipsis Laicis spreverunt. Sed nec illud eis prodest, quod eos in eisdem literis vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui a nostra se communione suspendisse perhibetis. Idipsum enim magis est, propter quod Schismatici sunt: quia non eos diversa sentiendi judicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes, & contra Apostolicam sedem temere credentes, pessima divisit opinio. §. 3. Quod schisma specialiter esse B. denuntiat Augustinus *h*, dicens de talibus: *Adversus auctoritatem illarum Ecclesiarum, quæ ab Apostolica sede epistolas accipere meruerunt, temere credendo, immanissimum schismatis crimen a se propulsare non poterit.* Ad summam aut illos Ecclesiam esse creditis, (& cum duæ Ecclesiæ esse non possint, nos, quod absit, Schismaticos judicabitis:) aut si veram in Apostolicis sedibus constat esse Ecclesiam, & illos ab unitate divisos cognoscite, & communionis quæstionem esse sublatam, quam veram nisi in unitate constat esse non posse. §. 4. Noli *i* ergo, quasi nulla

Fff 2 Schis-

a *al. ordinatus.* b 7. *q.* 1. *denique* §. *quod vero.* c 1. *q.* 1. *si inquit.* §. *quare qui.* d *Num.* 16. e *Osee* 9. f *abest ab orig.* g *Ansl.* 5. *c.* 65. h *al. aut militiam.* i *Ans. l.* 12. *c.* 42. *Polyc. l.* 7. *t.* 5. k *al. ex ordinatione.*

a *Cant.* 9. b *Simile quiddam sup. dist.* 11. *c. palam.* c *al. & excludi.* d *Ans. l.* 12. *c.* 44. *Polyc. l.* 7. *t.* 5. e *Judæ* 1. f *al. ubera.* g *sup. ead. c. pudenda.* h *dist.* 19. *in canonicis.* i *Deusd. p.* 1. *c.* 2.

Schismaticorum, atque Ecclesiæ differentia sit, velle indifferenter utrorumque sacrificiis sociari. Non est Christi corpus, quod Schismaticus conficit, si veritate duce dirigimur. Nec enim divisum esse Christum poterit quisquam sine Apostoli *a* reprobatione confingere. Unam, ut sæpe dictum est, quæ Christi corpus est, constat esse Ecclesiam: quæ in duo, vel in plura dividi non potest. Simul enim cum ab ea quisque recesserit, esse desistit Ecclesia.

Corr. Rom. ¶ 1 Ab Apostolica) *Apud Anselmum, & in Polycarpo legitur, quæ Apostolicas sedes, & epistolas accipere meruerunt. Et convenit cum verbis B. Augustini libro secundo de doctrina Christiana c. 8. prout notatum est supra dist. 19. in canonicis.*

C. XXXV. *Ex quo 1 Episcopus fidei contraria docet, alium excommunicare non potest.*

Item Nicolaus Papa *scribit Michaeli Augusto epist. 7.*

AIt *b* Celestinus 2 Papa Orientalibus Episcopis scribens: *Si quis ab Episcopo Nestorio, aut ab aliis, qui eum sequuntur, ex quo talia prædicare cœperunt, vel excommunicatus, vel exutus est, seu Antistitis, seu Clerici dignitate, hunc in nostra communione durasse, & durare manifestum est: nec judicamus eum remotum: quia non poterat quenquam ejus removere sententia, qui se jam præbuerat ipse removendum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ex quo) *Emendata est hæc rubrica ex plerisque vetustis.*

¶ 2 Celestinus] *Nicolaus hic citat epistolam Celestini Papæ, scriptam Joanni, & Juvenali, & cæteris Episcopis per Orientem, prout est in Concilio Ephesino Vaticanæ Bibliothecæ, & Lutetiæ impresso.*

C. XXXVI. *Non habentur excommunicati, qui ab hæreticis excommunicantur.*

Idem *ad Clerum* c *Constantinopolitanum.*

APerte *d*, inquit, sedis nostræ sanxit auctoritas, nullum sive Episcopum, sive Clericum, seu professione aliqua Christianum, qui a Nestorio, vel ejus similibus, ex quo talia prædicare cœperunt, vel loco suo, vel communione dejecti sunt, vel dejectum, vel excommunicatum videri: sed hi omnes in nostra communione & fuerunt, & huc usque perdurant: quia neminem vel dejicere, vel removere poterat, qui prædicans talia titubabat. Intellexistisne 1 Imperatorem ex superius memoratis non potuisse, ut non dicamus Prælatum suum, saltem quemlibet removere, qui fuerant olim ipsi remoti; nec dejicere quenquam, qui fuerant jam ante prostrati?

Corr. Rom. ¶ *Hic etiam citatur a Nicolao alia epistola ejusdem Celestini, quæ est inter acta ipsius Concilii Ephesini.*

¶ 1 Intellexistis ne] *Hic incipiunt propria Nicolai verba.*

C. XXXVII. *Ad judicandum excommunicati non recipiantur.*

Idem Nicolaus Papa *ibidem paulo inferius.*

MIramur *e*, quomodo excommunicati ad judicandum recepti sint, cum secundum Apostolicos canones sine commendatitiis literis in communione sola recipi prohibeantur. Absurdum enim est, ut cui non licet etiam cum minimis juxta sacras regulas communicare, liceat penes vos etiam de majoribus judicare.

Gratian. *His auctoritatibus perspicue monstratur, quod ex quo aliquis contra fidem cœperit aliquid docere, nec dejicere quenquam valet, nec damnare. §. 1. Objicitur tamen illud Augustini f:* Recedentes a fide, nec baptisma, nec baptizandi potestatem amittunt. *Cum ergo Sacerdotalem unctionem utraque potestas, videlicet baptizandi, & excommunicandi sequatur, a fide recedentes aut utramque retinebunt, aut utraque carebunt. Sed aliud est potestas officii, aliud executio. Plerumque officii potestas vel accipitur, veluti a Monachis in Sacerdotali unctione, vel accepta sine sui executione retinetur, veluti a suspensis, quibus administratio interdicitur, potestas non aufertur. A fide itaque recedentibus potestas non adimitur, sicut redeuntibus non redditur: ne non homini, sed Sacramento injuria fieri videatur. Unde ab hæreticis baptizati, vel ordinati, cum ad unitatem Catholicæ fidei redierint, si forte intuitu Ecclesiasticæ pacis in suis recipiantur ordinibus, non iterabitur sacramentum, quod in forma Ecclesiæ probabitur ministratum: sed per impositionem manus præstabitur virtus sacramenti, quæ extra Ecclesiam nulla docetur esse collata. Cum ergo utraque potestas in hæreticis remaneat, si hæreticus Catholicum, vel alium hæreticum excommunicaverit, ut in communionem suæ hæresis illum deducat, quia iniqua est sententia, pondere caret. §. 2. Quod si in Catholicum prave viventem, vel in hæreticum flagitiis, vel facinoribus deditum, ut alias ad recte vivendi normam uterque redeat, sententiam dederit, an uterque, an hæreticus tantum ejus sententia teneatur, merito quærendum videtur. Potest autem dici Catholicum sententia hæretici minime teneri. Non enim potest oris gladio ferire, quem accusare, vel in quem testificari non valet. Si enim quos divina testimonia non sequuntur, quia extra Ecclesiam sunt, pondus humani testimonii perdiderunt adversus eos, qui in Ecclesia esse videntur, nec adversus eosdem Ecclesiasticæ auctoritatis pondus habere poterunt, qui ab ejus fide discessisse probati sunt, atque ideo ab Ecclesia sunt condemnati. In a hæreticum autem potestatem habere videtur hæreticus, sicut & diabolus potest in malis, tanquam in pecore suo.*

C. XXXVIII. *Pro aliquo facinore ab hæreticis excommunicatus, a Catholicis non est recipiendus.*

Unde scribit Augustinus *Vincentio Donatistæ, & Rogatistæ epist. 48.*

QUisquis *b* pro aliquo flagitio, vel facinore projectum a vobis ita suscipit, ut suscipiuntur, qui excepto errore, quo a nobis separamini, sine crimine apud vos vixerunt, displicet nobis. Sed nec facile ista monstratis: & si monstretis, nonnullos toleramus, quos corrigere, vel punire non possumus: neque propter paleam relinquimus aream Domini: neque propter pisces malos rumpimus retia Domini: neque propter hœdos in fine segregandos deserimus gregem Domini: neque propter vasa facta in contumeliam migramus de domo Domini.

C. XXXIX. *Quisquis propter disciplinam ab hæreticis excommunicatur, non est a Catholicis recipiendus.*

Idem *ad Eusebium epist. 169.*

SUbdiaconus *c* quondam Spaniensis Ecclesiæ, vocabulo Primus, cum ab accessu indisciplinato Sanctimonialium prohiberetur, atque ordinata, & sana præcepta contemneret, a Clericatu remotus est. *& infra.* §. 1. Ego *d*, si Domino placet, istum modum servo, ut quisquis apud eos propter disciplinam degradatus ad catholicam transire voluerit, in humiliatione pœnitentiæ recipiatur, quo & ipsi eum forsitan cogerent, si apud eos manere voluisset.

Gratian. *Sed illud Augustini e intelligitur dictum non propter sententiam, cujus potestas nulla est extra Ecclesiam: sed in detestationem criminum, quæ in hæreticis, sicut in Catholicis æque sunt punienda. Potest tamen illud Augustini f de potestate baptizandi intelligi, non ligandi, aut solvendi, vel cætera sacramenta ministrandi. Baptisma namque sive ab hæretico,*

a 1. Cor. 1. b *Ivo p. 14. c. 58. Pann. l. 5. c. 134.* c *Nicolaus ib. ex eodem Celestino ad Clerum Constantinop.* d *Ivo p. 14. c. 59. Pann. l. 5. c. 135.* e *In can. Apost. 23. al. 33. & in Conc. Antioch. c. 7.* f *1. q. 1. quod quidam.*

a *2. q. 7. si hæreticus.* b *23. q. 7. c. 1. §. quisquis. Polyc. l. 7. t. 5. Ivo p. 3. c. 179.* c *Ivo p. 6. c. 390.* d *Ivo p. 6. c. 391.* e *Sup. ead. c. quisquis. & c. Subdiaconus.* f *Sup. ead. miramur. in verb. Grat.*

retico, sive a Laico ministratum fuerit, dummodo in unitate catholicæ fidei accipiatur, non carebit effectu. Alia vero sacramenta, ut sacri corporis, & sanguinis Domini, excommunicationis, & reconciliationis, si ab hæretico, vel catholico non Sacerdote ministrentur, vel nullum, vel lethalem habebunt effectum. Unde & ab omnibus fidelibus nullatenus sunt recipienda.

C. XL. *In extremo positus etiam ab hæretico pœnitentiam accipere valet.*

Hinc Augustinus *scribit in* 1. *libro de baptismo contra Donatistas c.* 2.

SI *a* quem forte coegerit extrema necessitas, ubi Catholicum, per quem accipiat, non invenerit, & in animo pace catholica custodita, per aliquem extra unitatem catholicam positum acceperit, quod erat in ipsa catholica unitate percepturus, si statim etiam de hac vita migraverit, non eum, nisi Catholicum deputamus. Si autem fuerit a corporali morte liberatus, cum se catholicæ congregationi etiam corporali præsentia reddiderit, unde nunqua[illegible] discesserat, non solum non improbamus, quod fecit, sed etiam securissime, veri[illegible] [illegible] credidit cordi suo, ubi unitatem mus: quia præsentem Deum servabat, & sine sancti baptismi sacramento [quod ubicunque invenit, non hominum, sed Dei esse cognovit] noluit ex hac vita migrare. Si quis autem, cum posset in ipsa catholica accipere, aliqua *b* mentis perversitate elegerit in schismate baptizari, etiamsi postea 1 venerit ad catholicam Ecclesiam, certum est ibi *c* prodesse sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest: perversus, & iniquus est, & tanto perniciosius, quanto scientius.

Corr. Rom. ℊ 1 Postea) *In originali legitur*, etiamsi postea venire ad catholicam cogitat, quia certus est ibi prodesse sacramentum, quod alibi accipi quidem potest, prodesse autem non potest: perversus &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. XLI. *Per annum pœniteat, qui de manu hæretici nesciens prohibitam communionem accepit.*

Item Julius Papa *d.*

SI *e* quis dederit, aut acceperit communionem de manu hæretici, & nescit, quod catholica Ecclesia contradicit, postea intelligens, annum integrum pœniteat. Si autem scit, & neglexerit, & postea pœnitentiam egerit, decem annos pœniteat. Alii judicant septem, & quidam humanius, ut quinque annos pœniteat. §. 1. Si quis permiserit hæreticum Missam suam celebrare in Ecclesia catholica, & nescit, quadraginta dies pœniteat: si pro reverentia ejus, annum integrum pœniteat: si pro damnatione Ecclesiæ catholicæ, & consuetudinis Romanorum, projiciatur ab Ecclesia, sicut hæreticus, nisi habeat pœnitentiam: si habuerit, decem annos pœniteat. Si recesserit ab Ecclesia catholica in congregationem hæreticorum, & aliis persuaserit, & postea pœnitentiam egerit, duodecim annos pœniteat, tres 1 extra Ecclesiam, septem inter Audientes, & duos adhuc extra communionem. De his in canone dicitur, ut duodecimo 2 anno communionem sine oblatione percipiant.

Corr. Rom. ℊ 1 Tres extra) *Apud Burchardum, & Ivonem legitur*, quatuor extra Ecclesiam, sex inter Audientes &c.

ℊ 2 Duodecimo) *Burchardus, & Ivo habent*, decimo.

C. XLII. *Potius est mortem arripere, quam de manu hæretici communionem accipere.*

Item Gregorius Papa *lib.* 3. *dialog. cap.* 31.

CŒpit *f* Ermenegildus Rex juvenis terrenum regnum despicere, & forti desiderio cœleste quærens, in ciliciis vinculatus jacens omnipotenti Deo ad se confirmandum *a* preces effundere, tantoque sublimius gloriam transeuntis mundi despicere, quanto & religatus agnoverat nil fuisse, quod potuerit auferri. Superveniente *b* autem Paschalis festivitatis die, intempestæ noctis silentio ad eum perfidus pater Arianum Episcopum misit, ut de ejus manu sacrilegæ consecrationis communionem perciperet, atque per hoc ad patris gratiam redire mereretur. Sed vir Deo deditus, Ariano Episcopo venienti exprobravit, ut debuit, ejusque a se perfidiam dignis increpationibus repulit, quia etsi exterius jacebat ligatus, apud se tamen in magno mentis culmine stabat securus. Ad se itaque reverso Episcopo Ariano pater infremuit, statimque suos apparitores misit, qui constantissimum confessorem Dei illic, ubi jacebat, occiderent. Quod & factum est.

QUÆSTIO II.

1 Q*Uod autem post mortem nullus excommunicari va*[illegible] *absolvi, ex verbis Evangelii monstratur,* [illegible] terram &c. *Super terram, inquit,* [illegible] *super quod viventes pro varietate suorum meritorum solvere possumus, vel ligare: de mortuis autem sententiam ferre non possumus.*

C. I. *Non possunt ab Ecclesia absolvi post mortem, qui in hac vita ab ea noluerunt absolvi.*

Unde Leo Papa *scribens Rustico Narbonensi Episcopo epist.* 90. *c.* 7. *al. epist.* 92. *c.* 6.

DE *d* communione 1 privatis, & ita defunctis.) Horum causa Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem, quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.

Corr. Rom. ℊ 1 De communione privatis, & ita defunctis.) *Verba hæc in codice canonum sunt titulus vigesimi decreti* Leonis I. *& ea Burch. non habet. Reliqua vero sunt ipsius Leonis verba.*

C. II. *Ecclesia viventes potest ligare, vel solvere, non mortuos.*

Item Gelasius Papa *in commonitorio, Fausto magistro fungenti legationis officio apud Constantinopolim.*

LEgatur *e*, ex quo est religio Christiana, vel certe detur exemplum in Ecclesia Dei a quibuslibet Pontificibus, ab ipsis Apostolis, ab ipso denique Salvatore veniam, nisi se corrigentibus fuisse concessam. Auditum enim *f* sub isto cœlo nec legitur omnino, nec dicitur, quod eorum voce depromitur: date veniam nobis, dum tamen nos in errore duremus. Id quoque pariter ostendant, qui nobis canones nituntur opponere, quibus hoc canonibus, quibus regulis, qua lectione, quove documento, sive a majoribus nostris, sive ab ipsis Apostolis (quos potiores merito fuisse non dubium est) seu ab ipso Domino Salvatore, qui judicaturus creditur vivos, & mortuos, sive factum est unquam, vel faciendum esse mandatur? Mortuos suscitasse Christum legimus: in errore mortuos absolvisse non legimus. Et qui certe hoc faciendi solus habuit potestatem, B. Petro *g* principaliter mandat Apostolo: *Quæ ligaveris super terram, ligata erunt & in cœlis, & quæ solveris super terram, erunt soluta & in cœlis.* Super terram, inquit. Nam in hac ligatione defunctum nusquam dixit absolvi.

Corr. Rom. ℊ *In commonitorio, ex quo sumptum est caput hoc, antea narratur, Senatores Constantinopolitanos petiisse* a

a *Polyc. l.* 7. *t.* 2. *Ans. l.* 9. *c.* 49. *Ivo p.* 1. *c.* 170. b *al. per aliquam mentis perversitatem.* c *al. illi.* d *al. Eutychianus.* d *al. ex pœnitentiali Theod.* e *Polycar. l.* 7. *t.* 5. *Burch. l.* 19. *c.* 105. *Ivo p.* 15. *c.* 117. f *Polyc. l.* 7. *t.* 6.

a *al. confortandum.* b 1. *q.* 1. *superveniente.* c *Matth.* 16. d *Burch. l.* 11. *c.* 52. *Ivo p.* 14. *c.* 60. *Pann. l.* 5. *c.* 118. *vide infr. ead. c.* 38. 11. *q.* 3. *c.* 37. e *Polyc. l.* 7. *t.* 1. f *al. autem.* g *Matth.* 16.

a Gelasio, ut sibi liceret communicare cum Achatio ab Apostolica sede excommunicato, hancque sibi veniam concedi poposcisse. Quorum absurdam petitionem rejiciens Gelasius, hæc, quæ in hoc capite continentur, ipsi Fausto, quem Constantinopolim mittebat, in commonitorio suggessit.

C. III. *Non oportet ab eorum eleemosynis post mortem abstinere, quibus in vita communicare non destitimus.*

Item Urbanus II. *Guitmundo Episcopo.*

SAne *a* quod super Richardo filio Borelli vestra fraternitas se egisse innotuit pro zelo Dei, & animarum charitate, laudamus. Sed non adeo timendum, non adeo est vobis ab ejus eleemosynis abstinendum. Inter cæteros quippe nostræ fidei Patres B. Leo *b* Papa Doctor egregius: *Quibus vivis*, inquit, *non communicavimus, nec mortuis communicare debemus*. Constat ergo, quoniam quibus vivis (ut ex opposito loquamur) communicavimus, mortuis quoque communicare possumus. Nos plane inter duo oppugnantia positi, inter impios videlicet, & Schismaticos. Schismaticis ullo modo [illegible] dispensative prop[illegible] communicamus, quia & Ecclesiam hactenus sustentaverunt, & se fideles in posterum pollicentur. Alioquin oportet nos de hujus mundi partibus exire. Sub qua etiam sponsione nos eis nuper in B. Petri natalitiis absolutionem indulsimus. Quia ergo prædictus vir neque nominative excommunicatus, neque communicans *d* cum excommunicatis ex nomine exiit, sed in Domini sui fide, atque servitio permansit, licet nobis dispensative, id est, quamdiu eos patimur, ejus eleemosynis communicare, & defuncti animam Christianæ religionis modis omnibus adjuvare.

C. IV. *De eodem.*

Item Gelasius Papa *universis Episcopis per Dardaniam, sive per Illyricum constitutis.*

NEc *e* quisquam omnino vobis persuadeat, Achatio prævaricationis suæ crimen fuisse laxatum: quia, qui postquam in collegium recidens pravitatis jure meruit ab Apostolica communione secludi, in hac eadem persistens damnatione defunctus est, absolutionem, quam superstes nec quæsivit omnino, nec meruit, mortuus jam non potest impetrare. Siquidem ipsis Apostolis Christi voce delegatum est: *Quæ f ligaveritis super terram &c.* Cæterum jam de eo, qui in divino est judicio constitutus, nobis fas non est aliud decernere, præter id, in quo eum dies supremus invenit. Atque ideo, nisi ejus nomine refutato, cæterisque consortibus hujus erroris, cum nullo prorsus eorum participare debetis mensæ Dominicæ puritatem, quam majores nostri semper ab hæretica magnopere servaverunt pollutione discretam.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua hoc caput acceptum est, extat inter alia scripta Gelasii in vetusto codice Vaticano: in quo etiam multæ aliorum Pontificum epistolæ habentur.*

C. V. *Incorrigibilis damnationis sententia relaxari non potest.*

Item Leo Papa *epist.* 13. *ad Pulcheriam Augustam.*

DAmnationis sententiam quicunque meretur accipere, si in suo sensu voluerit permanere, nullus relaxare poterit.

Corr. Rom. ¶ *Verba Leonis de Eutyche agentis sunt hæc:* Qui dum videret insipientiæ suæ sensum catholicis auribus displicere, revocare se a sua opinione debuerat, nec ita Ecclesiæ præsules commovere, ut damnationis sententiam mereretur: quam utique, si in sua sententia voluerit permanere, nullus poterit relaxare.

a *Ivo p.* 14. *c.* 68. b *Sup. ead. de communione.* c *al. pro tempore.* d 1. *Cor.* 5. e *Ans. l.* 12. *c.* 30. *Polyc. l.* 7. *t.* 1. f *Matth.* 16.

2 ℘s Gratian. *His auctoritatibus probatur, quod viventes, non mortuos solvere possumus, vel ligare. Verum hoc non de omni crimine intelligendum est. Sunt enim quædam crimina, de quibus etiam post mortem accusari potest quilibet, vel damnari, velut hæresis.*

C. VI. *Hæretici etiam post mortem sunt excommunicandi. Unde in prima actione V. Synodi legitur.*

SAne 1, profertur *a* a quibusdam, qui dicunt oportere post mortem hæreticos anathematizari, & sequi in hoc doctrinam sanctorum Patrum, qui non solum viventes hæreticos condemnaverunt, sed & post mortem, utpote in sua impietate mortuos: sicut eos, qui injuste condemnati sunt, revocaverunt post mortem, & in sacris diptychis 2 scripserunt. Quod factum est & in Joanne, & in Flaviano religiosæ memoriæ Episcopis Constantinopolitanis. *Item in actione quinta.* §. 1. Augustinus *b* ait: *Si forte isti libri ita designant traditorem suum, sicut Dominus designavit Judam, legatur in eis nominatim, & expresse* [illegible] *vel ordinat*[illegible] *fuisse traditores, & si non* [illegible] *eis judicet tradidisse. & infra in eadem actione.* §. 2. Quæ modo recitata sunt, Augustinus sanctæ memoriæ consuluit, & conveniunt 3 statui tenenti ab initio in Ecclesia. Impium vero dogma jam inculpatum 4, & condemnatum est: & eos, qui tali dogmati obnoxii sunt, anathematizari vult Ecclesiæ traditio, licet etiam mortui essent. Ideo sanctæ memoriæ Augustinus dicit: *Quod si modo convinceretur Cæcilianus de his, quæ inferuntur ei, etiam post mortem eum anathematizo.* Item supra in eadem actione. §. 3. Multi *d* Episcopi congregati, & quædam de diversis causis ad Ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes, statuerunt de Episcopis defunctis, qui hæreticis suas facultates reliquerunt *e*, ut etiam post mortem anathemati subjiciantur. Sunt vero etiam & Augustini sanctæ memoriæ epistolæ dicentes, quod si qui in vita sua non recte sapuerunt, licet non condemnati fuissent adhuc viventes, tamen demonstrato peccato, isti etiam post mortem anathemati subjiciantur. *Item infra.* §. 4. *Si f vera essent, quæ ab eis objecta sunt Cæciliano, & nobis possunt aliquando monstrari, ipsum jam mortuum anathematizaremus.* Item infra. §. 5. *Dicis g licere mihi etiam hodie de mortuis judicare: quia judicium non tantum de vivis, sed etiam de mortuis fieri potest.* & infra. §. 6. Rambulas sanctæ memoriæ, Episcopus factus Edessenæ civitatis, qui in Sacerdotibus explenduit *h*, Theodorum ipsum Mopsuestenum etiam post mortem in Ecclesia anathematizavit. *Item infra.* §. 7. Romanorum etiam Ecclesia ante annos paucos 5 Dioscorum, qui fuit Papa ejusdem Ecclesiæ, & post mortem anathematizavit, cum nec in fide peccasset. Et hoc sciunt omnes, qui degunt Romæ: & maxime qui in dignitatibus existunt: qui etiam eidem Dioscoro communicatores permanserunt usque ad ejus mortem. *Item infra.* §. 8. Si ad tempora Theophili sanctæ memoriæ, vel superius aliquis recurrerit, etiam Origenem inveniet post mortem anathematizatum. Quod etiam nunc in isto *i* fecit & vestra sanctitas, & Virgilius religiosissimus Papa antiquioris Romæ. *Item infra.* §. 9. Sancta κ Synodus dixit. Sufficiunt quidem, quæ dicta, & prolata sunt, Ecclesiasticam traditionem demonstrare, quod oportet hæreticos & post mortem anathematizari. *Item in eadem collatione octava.* §. 10. Sancta Synodus dixit. Augustini sanctæ memoriæ, qui inter Africanos Episcopos

a *Ivo p.* 14. *c.* 62. *Pann. l.* 5. *c.* 115. *& seq.* b *In lib. de unitate Ecclesiæ c.* 3. c *al. cum judicer.* d *in Conc. Afric. c.* 84. e *al. relinquunt.* f *Aug. epist.* 50. *ad Bonif.* g *Aug. contra Cresconium l.* 3. *c.* 39. h *al. resplenduit.* i *al. ipso.* κ *Ivo p.* 14. *c.* 63.

Episcopos splenduit, diversæ epistolæ recitatæ sunt, significantes, quod oportet hæreticos & post mortem anathematizari. Talem autem Ecclesiasticam traditionem & alii Africani reverendissimi Episcopi servaverunt; sed & Romana sancta Ecclesia quosdam Episcopos & post mortem anathematizavit, licet pro fide in vita sua non essent accusati: & utrumque apud nos habita gesta significant.

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput sumptum est ex variis locis quintæ Synodi, quemadmodum fere se habet in Coloniensi quatuor tomorum editione.*

¶ 1 Sane) *In epistola Imperatoris Justiniani, quæ refertur in prima confessione, seu collatione ipsius quintæ Synodi hic locus sic habet:* Hortamur autem etiam illud disceptare, quod varie profertur ab his, qui dicunt non oportere &c. *Sed sententia non valde diversa.*

¶ 2 Diptychis) *Sic emendatum est ex ipso Concilio, cum antea legeretur,* Dicticis. *Diptycha vero duæ tabulæ erant, quarum altera vivorum, altera mortuorum ea nomina continebat, quæ in Missa recitabantur: translato vocabulo ab ostreorum diptycho, cujus mentionem facit B. Ambrosius Hexam. l. 5. c. 8. De hujusmodi autem Ecclesiasticis diptychis partim vivorum, partim mortuorum, partim utrorumque fit mentio in epistola Innocentii I. ad Decentium c. 2. & in epistola B. Augustini 137. Clero, & plebi Ecclesiæ Hipponensis, supra 2. quæst.* 1. c. nomen. & 11. q. 3. c. quid obest. *& in epistola Gelasii ad Anastasium Augustum, & in epistola Episcoporum Ægyptiacæ diœcesis ad Anatolium, quæ habetur post Concilium Chalcedonense, & alibi sæpe.*

¶ 3 Et conveniunt) *Sic est emendatum ex ipsa Synodo, antea legebatur,* & statuit teneri.

¶ 4 Inculpatum) *In glossa interlineari duorum vetustorum Gratiani codicum habetur,* id est valde culpatum.

¶ 5 Dioscorum) *In antiquis Pontificalibus in vita Bonifacii II. hæc leguntur:* Hic (*scilicet Bonifacius*) cum Dioscoro ordinatus est, sub contentione: Dioscorus in Basilica Constantiniana, Bonifacius vero in Basilica Julii. Fuit itaque dissensio in Clero, & populo, & Senatu dies viginti octo, donec defunctus est Dioscorus V. Idus Octobris. Ipsis diebus Bonifacius zelo ductus cum grandi amaritudine coacta Synodo sub vinculo anathematis chirographo damnavit Dioscorum, & reconciliavit Clerum: quem chirographum in Ecclesiæ archivio reclusit.

QUÆSTIO III.

1 ps *QUod autem pro peccato alicujus tota familia excommunicanda sit, multorum exemplis probatur. Pro peccato namque a Sodomitarum parvuli eorum, qui beneficio ætatis paterna flagitia nesciebant, cœlesti igne sunt consumpti.* §. 1. *Item* b *pro peccato Amalechitarum non solum parvuli eorum, sed etiam bruta animalia usque ad mingentem ad parietem jussa sunt a Domino deleri.* §. 2. *Item* c *Dathan, & Abiron auctores schismatis fuerunt contra Moysen, & Aaron: nec tantum ipsi soli, sed omnis substantia eorum cum ipsis descendit ad inferos.* §. 3. *In Novo etiam Testamento nonnunquam peccatis exigentibus gravis pestilentia desævisse legitur, quæ etiam illos involvit, qui peccati conscientiam non habebant. Si ergo tam severissime pro peccatis parentum inveniuntur parvuli puniti, non dubium est, quin pro peccatis eorundem sententia excommunicationis pariter feriri valeant.* §. 4. *His ita respondetur. Pro peccatis parentum parvulos corporaliter flagellari, ex verbis Evangelii apparet, ubi discipuli de cæco nato Christum interrogasse dicuntur:* Rabbi d, quis peccavit, hic, aut parentes ejus, ut cæcus nasceretur? *In quibus etiam illud completur, quod Dominus ait ad Moysen* e: Ego sum Deus zelotes, visitans peccata patrum in filios usque in tertiam, & quartam generationem. *Spiritualiter autem peccatis parentum parvuli non tenentur, ex quo per sacramentum regenerationis ab originali peccato fuerint emundati. Unde per* f *Ezechielem Dominus ait:* Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filii: justitia justi super eum erit, & impietas impii erit super eum. *Quæcunque etiam peccata parentes commiserunt, ex quo filius personaliter ab eis separatus fuerit, ei non imputantur ad pœnam. Unde peccato Adæ, ideo omnes posteri teneri dicuntur, quia nondum aliquis ex illo materialiter fuerat proseminatus. Quia vero apud Deum non sententia Sacerdotum, sed vita eorum quæritur, patet, quod non est notandus sententia, quem peccati macula non inficit. Hinc a Paulus Corinthiis scribens ait:* Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum hujusmodi nec cibum sumere debetis. *Ex quibus verbis datur intelligi, quod nisi primum aliquis nominatus* 1 *fuerit de crimine, id est, vel coram judice accusatus, & convictus, vel in jure ipse de se fuerit confessus, quod nec sententia est feriendus, nec ab ejus communione abstinendum. Non ergo pro alicujus peccato tota familia excommunicanda est.*

Corr. Rom. ¶ 1 Nominatus) *Hæc explanatio loci B. Pauli ad Corinthios & hic, & supra* 11. q. 3. ad mensam. §. evidenter. *videtur accepta ex verbis B. Augustini in lib. 50. homiliarum, hom. ultima cap. 12. sup.* 2. q. 1. c. multi.

C. I. *Pro peccatis patris non est filius anathematizandus.*

Unde Augustinus *scribit ad Auxilium Episcopum epist. 75.*

SI habes b de hac re sententiam, certis rationibus, vel Scripturarum testimoniis exploratam, nos quoque docere digneris, quomodo recte anathematizetur pro patris peccato filius, aut pro mariti, uxor; aut pro Domini, servus: aut quisquam etiam in domo nondum natus, si eodem tempore, quo universa domus est anathemate obligata, nascatur, nec ei possit per lavacrum regenerationis in mortis periculo subveniri. Hæc 1 enim fuit corporalis pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes fuerunt, pariter interfectos. Tunc quidem d ad terrorem viventium mortalia corpora perimebantur, quandoque utique moritura. Spiritalis autem pœna, qua fit, quod scriptum est: *Quæ ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo*, animas obligat, de quibus dictum est e: *Anima patris mea est: & anima filii mea est: anima, quæ peccaverit, ipsa morietur.* §. 1. Audisti fortasse aliquos magni nominis Sacerdotes cum domo sua quempiam anathematizasse peccantium? Sed forte si essent interrogati, reperirentur idonei reddere inde rationem. Ego autem, quoniam si quis a me quærat, utrum recte fiat, quid ei respondeam, non invenio: nunquam hoc facere ausus sum de quorundam 2 facinoribus unanimiter adversus Ecclesiam perpetratis, nisi gravissime commoverer. Sed si tibi, quod juste fiat, Dominus revelavit, nequaquam juvenilem ætatem tuam, & honoris Ecclesiastici rudimenta contemno. En adsum: senex a juvene Coepiscopo, & Episcopus tot annorum a collega nec dum anniculo paratus sum discere, quomodo vel Deo, vel hominibus justam possimus reddere rationem, si animas innocentes pro scelere alieno (ex quo non trahunt, sicut ex Adam, in g quo omnes peccaverunt, originale peccatum) spiritali supplicio puniamus. Etenim Classiciani filius, etsi traxit ex patre primi hominis culpam sacro fonte baptismatis expiandam, tamen quicquid, posteaquam eum genuit, peccati pater ejus admisit, ubi particeps ipse non fuit, ad eum non pertinere quis ambigit? Quid 3 dicam de conjuge? Quid de tot animabus

a *Gen.* 19. b 1. *Reg.* 15. c *Numer.* 16. d *Joan.* 9. e *Exod.* 20. f *Ezech.* 18.

a 2. *Cor.* 5. *mutatis aliquantulum verbis.* b *Ivo p.* 14. *c.* 44. *Pann. l.* 5. *c.* 126. c *al. quippe.* d *Matth.* 16. e *Ezechiel.* 18. f *Rom.* 5.

bus in universa familia? Unde si una anima per istam severitatem, qua tota domus ista anathematizata est, sine baptismate de corpore exeundo perierit, innumerabilium mors corporum, si de Ecclesia homines innocentes violenter abstrahantur, & interficiantur, huic damno non potest comparari. Si ergo de hac re potes reddere rationem, utinam & nobis rescribendo præstes, ut possimus & nos! Si autem non potes, quid tibi est inconsulta commotione animi facere, unde si interrogatus fueris, rectam rationem non valeas invenire? Hæc autem dixi, etiam si filius noster Classicianus aliquid admisit, quod tibi anathemate plectendum justissime videretur.

Corr. Rom. ¶ 1 Hæc enim fuit] *Sic etiam apud Ivonem, & in Pannormia: in epistola autem ipsa legitur:* Neque enim hæc corporalis est pœna, qua legimus quosdam contemptores Dei cum suis omnibus, qui ejusdem impietatis participes non fuerunt, pariter interfectos. *Verum ob glossam, & doctorum dicta nihil est mutatum.*

¶ 2 De quorundam) *Eadem glossa obstitit, ne hoc mutaretur: itemque quoniam cum Ivone, & Pannormia concordat. In originali autem est,* cum de quorundam facinoribus, immaniter adversus Ecclesiam perpetratis, gravissime permoverer.

¶ 3 Quid dicam de conjuge] *Verba hæc desunt in cæteris editionibus epistolarum, excepta Antuerpiana. Sunt autem in codice illarum Vaticano, & apud Ivonem, & in Pannormia.*

2 ps Grat. *Ut ergo ex hac auctoritate evidentissime monstratur, illicite excommunicatur quis pro peccato alterius: neque aliqua ratione nituntur, qui pro peccato unius in totam familiam sententiam ferunt excommunicationis. Illicita autem excommunicatio notatum non lædit, sed excommunicantem.*

C. II. *Qui illicite aliquem excommunicat, semetipsum, non illum condemnat.*

Unde Gregorius *scribit Magno Mediolanensi Episcopo lib. 2. epist. 26.*

COmperimus *a*, quod Laurentius quondam frater, & Coepiscopus noster nullis te culpis exigentibus *b* communione privaverit. Ideoque hujus præcepti nostri auctoritate munitus officium tuum securus perage, & communionem sine aliqua sume formidine.

C. III. *Qui non corde, sed ore maledicunt, labiorum immunditiam contrahunt.*

Item Hieronymus c *in Leviticum.*

QUi negligunt oris maledici consuetudinem resecare, etiamsi non ex corde maledicant, etiamsi non voto, & animo iniquo proferant maledicta, tamen immunditiam labiorum (secundum Esaiæ *d* verbum) & inquinamenta oris incurrunt.

C. IV. *Vita, non sententia quemlibet ligat, vel solvit.*

Item Hieronymus *e ubi supra.*

I. SI quis *f* non recto judicio eorum, qui præsunt Ecclesiæ, depellatur, & foras mittatur, si ipse non ante exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil læditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum ille, qui foras mittitur, intus sit, & ille foris, qui intus retineri videtur.

C. V. *De eodem.*

Item Rabanus *de Ecclesiasticis pressuris lib.* 1.

NOn in *g* perpetuum damnamur, cum injuste judicamur, dicente Psalmo *h*: *Nec damnabit illum, cum judicabitur illi.* Multi Sacerdotum culpam zelo Dei se persequi profitentur: sed dum indiscrete hoc agitur, sacrilegii facinus incurrunt, & dum præcipites quasi ad emendandum ruunt, ipsi quoque multo magis deterius cadunt.

C. VI. *Qua pœna feriatur, qui illicite aliquem excommunicat.*

Item ex Concilio Parisiensi *tempore Ludovici.*

DE illicita *a* excommunicatione lex Justiniani Imperatoris Catholici, quam probat, & servat Catholica Ecclesia, constitutione CXXIII. 1 cap. CCCLI. decrevit, ut nemo Episcopus, nemo Presbyter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, propter quam Ecclesiastici canones hoc fieri jubent. Si quis autem adversus eam *b* aliquem excommunicaverit, ille quidem, qui excommunicatus est, majoris Sacerdotis auctoritate ad gratiam sanctæ communionis redeat: is autem, qui legitime non excommunicaverit, in tantum abstineat a sacra communione tempus, quantum majori Sacerdoti visum fuerit: ut quod injuste fecerit, ipse juste patiatur. Et hinc sanctus Gregorius *c* ad Joannem Episcopum injuste excommunicantem inter cætera scribit, dicens: *Cassatis prius, atque in nihilum redactis prædictæ sententiæ tuæ decretis, ex B. Petri Apostolorum Principis auctoritate decernimus, triginta dierum spatio de sacra communione privatum, ab omnipotenti Deo nostro tanti excessus veniam cum summa pœnitentia, ac lachrymis exorare. Quod si hanc sententiam nostram te cognoverimus implesse remissius, non jam tantum injustitiam, sed & contumaciam fraternitatis tuæ cognoscas, adjuvante Domino, severius puniendam:* quia nemo præpropere vel præpostere, scilicet non commonitus, neque conventus *d*, est judicandus. §. 1. De conventione autem hujusmodi patratoris manifestorum criminum lex *e* dicit: *Quicunque tribus auctoritatibus judicis conventus, vel tribus edictis ad judicem fuerit provocatus, aut uno pro omnibus peremptorio, id est, quod causam extinguit, fuerit evocatus, & præsentiam suam apud eum judicem, a quo ei denuntiatum est, exhibere noluerit, adversus eum, quasi in contumacem, judicari potest. Quinimo nec retractari per appellationem negotia possunt, quoties in contumacem fuerit judicatum.* Et hanc sententiam de tribus auctoritatibus conventis ex Evangelica auctoritate Celestinus 2 ad Nestorium dicens, & Ephesina 3 Synodus de eodem decernens, & B. Gregorius ad Joannem scribens comprobant. §. 2. De peremptorio autem scripto *f*, Africanum Concilium demonstrat de Cresconio, ut si conventus resipiscere detrectaverit, suo contemptu, & sua contumacia faciente, auctoritate judiciaria protinus excludatur. Item B. Gregorius de sententia in contumaciam, scribens ad Maximum præsumptorem Salonitanum Episcopum dixit: *Hortamur, ut ad nos venire omni postposita excusatione festines: quatenus servata justitia, hæc, de quibus accusaris, & cognoscere, & finire secundum canonica instituta Christo revelante possimus. Ita autem fac, ut ad veniendum amplius jam moras non ingeras: ne ipsa te magis absentia obnoxium his, quæ dicuntur, assignet: & nos in te hæc res, non solum propter dicta crimina, quæ purgare subterfugis, sed etiam propter inobedientiæ culpam, durius, scilicet ut in contumacem, cogat ex Concilio ferre judicium.*

Corr. Rom. ¶ 1 CXXIII.) *Sic est in novellis Justiniani, & in Epitome Juliani antecessoris, & in aliquot Gratiani codicibus; licet in aliis sit CXXVIII. Numerus autem capitis emendatus est ex vetustis exemplaribus. Olim enim novellæ per capita, non per libros divisæ citabantur.*

¶ 2 Coele-

a *Polyc. l.* 1. *t.* 22. *Ivo p.* 14. *c.* 17. *Pann. l.* 5. *c.* 129. b *al. extantibus.* c *Origenes hom.* 14. *ad c.* 24. *Levit.* d *Esa.* 6. e *Origenes ib.* f *Infr. ead. cum aliquis.* g *Ivo p.* 14. *c.* 29. *Pann. l.* 5. *c.* 192. h *Psal.* 36.

a *Ivo p.* 14. *c.* 21. *Pann. l.* 5. *c.* 124. 2. *q.* 1. *nemo Episcopus.* b *al. ea.* c *lib.* 2 *ind.* 11. *epist.* 6. d *al. convictus.* e *In Cod. Theod. l.* 5. *sententiarum Julii Pauli, tit.* 5. *partim in interpretatione, partim post interpretationem.* f *c.* 15. & 44. g *lib.* 5. *epist.* 3.

¶ 2 Celestinus] *In Concilio Ephesino Bibliothecæ Vaticanæ, & Lutetiæ impresso, in epistola ipsa Celestini ad Nestorium hæc leguntur ad hoc caput pertinentia*. Scias volo post primam, & secundam illius, [*scilicet Cyrilli*] & hanc nostram correptionem, quam constat esse jam tertiam, ab universitate collegii, & conventu Christianorum te prorsus esse sejunctum: nisi mox, quæ maledicta sunt, corrigantur. *In eodem vero Concilio nuper Ingolstadii impresso epistola hæc est in tomo primo c. 16.*

¶ 3 Ephesina) *In iisdem Vaticano, & Parisiensi Ephesini Concilii exemplaribus in epistola ipsius Synodi ad Nestorium hæc habentur*: Ecce autem simul præsidente sancta Synodo, quæ in magna Roma congregata est, sanctissimo, & reverendissimo fratre, & comministro nostro Celestino Episcopo, & tertia te hac contestamur Scriptura, &c. *In sententia vero depositionis ipsius Nestorii post mentionem duarum citationum additur:* Canonibus autem præcipientibus evocari tertia vocatione inobedientem, dirigentes ad eum rursus alios sanctissimos Episcopos, contumacem invenimus, & renitentem &c. *In Concilio autem Ingolstadii excuso tomo 2. c. 2. sunt expressæ tres citationes ipsius Nestorii.*

C. VII. *Vita, non sententia ab Ecclesia aliquem ejicit, vel ad eam reducit.*

Item Origenes *super Leviticum hom. 14. ad. c. 24.*

CUm aliquis *a* exit a veritate, a timore Dei, a fide, a charitate, exit de castris Ecclesiæ; etiamsi per Episcopi vocem minime abjiciatur: sicut e contrario, dum aliquis non recto judicio foras mittitur, scilicet si non ante exierit, id est, si non egerit, ut mereretur exire, nihil læditur. Interdum enim, qui foras mittitur, intus est, & qui foris est, intus retineri videtur.

Corr. Rom. ¶ *Apud Origenem post c.* qui negligunt. *sup. ead. citatum, sequitur:* Iste tamen, qui licet matre Israelitide, Ægyptio tamen patre progenitus est, exiit, & nominans nomen maledixit. De quo ego puto, quod nisi exiisset, nec litigasset adversus verum Israelitam, nec nominans maledixisset. Exiit enim a veritate, exiit a timore Dei, a fide, a charitate: sicut superius diximus, quomodo per hæc quis exeat a castris Ecclesiæ &c.

C. VIII. *Et qui aperto sacrilegio, & qui perversa vita fidelibus non sociantur, ad Ecclesiam non pertinere probantur.*

Item Augustinus *sermone 11. de verbis Domini.*

DE illis, qui sunt ab Ecclesia segregati, non dicit *b*: *Ea, quæ sunt Spiritus, non percipientes*, ne ad scientiæ perceptionem referrentur *c*: sed dictum est, *Spiritum non habentes*. & infra. §. 1. Hoc *d* utique 1 nullo modo diceret ab Ecclesia segregatis, qui dicti sunt Spiritum non habentes. Sed nec ille dicendus est esse in Ecclesia, & ad istam societatem Spiritus pertinere, qui ovibus Christi ficto corde miscetur. *Sanctus* e *enim Spiritus disciplinæ fugiet fictum*. Neque 2 enim solum ad Ecclesiam non pertinent, qui separationis aperto sacrilegio manifesti sunt, sed etiam illi, qui in ejus unitate corporaliter misti per pessimam vitam separantur.

Corr. Rom. ¶ *In sermone indicato B. Augustinus agens de iis, qui se omnino ab Ecclesia separaverunt, ait, horum schisma longe diversum esse ab illo, quo aliqui in Ecclesiæ unitate permanentes inter se dissentiunt, prout Corinthii faciebant: ad quos Paulus scribens epistola prima, carnales eos vocat, quia dicerent:* Ego sum Pauli, ego vero Apollo. *De illis ergo (inquit B. Augustinus) qui plane sunt ab Ecclesia separati, non est accipiendum, quod dicit Apostolus* 1. Cor. 3. Ea, quæ sunt Spiritus, non percipientes, *sed quod dicit in sua epistola Judas*: Qui segregant semetipsos, animales, Spiritum non habentes.

a *Sent. 4. dist. 18. sup. ead. si quis.* b 1. *Cor.* 3. c *al. referretur.* d *in epist. Judæ.* e *Sap.* 1.

¶ 1 Hoc utique) *Repetendum est, quod apud B. Augustinum antecedit de parvulis, & carnalibus, qui tamen sunt intra Ecclesiæ unitatem*. Postremo [*ait*] ut certissime noverimus, quod parvuli in Christo, non percipientes, quæ sunt Spiritus Dei, habent tamen Spiritum Dei, paulo post intueamur, quemadmodum eos ipsos increpans ait: *nescitis, quia templum Dei estis: & Spiritus Dei habitat in vobis*. Hoc utique nullo modo diceret ab Ecclesia segregatis &c.

¶ 2 Neque enim solum) *Hinc usque ad finem non sunt inventa. Facit tamen ad hanc sententiam, quod scribitur l. 3. de baptismo contra Donatistas c. 17.*

C. IX. *A Deo separamus, quos impios demonstramus.*

Item ex quinta Synodo, collatione quinta.

CErtum est *a*, quod qui impius demonstratus est, omnimodo separatus est a Deo: sicut etiam ille, qui anathematizatus, tanquam impius separatus est. Nihil enim aliud significat anathema, nisi a Deo separationem.

3 ℘s Gratian. *Illicita ergo excommunicatio, ut ex præmissis apparet, non lædit eum, qui notatur, sed a quo notatur: ac per hoc, qui innocentes sunt, ex alterius crimine condemnari non possunt: sicut ab imprudentibus familiæ potentum pro peccatis Dominorum solent notari.* §. 1. *Sed adhuc objicitur, quod non solum innocentes, sed nec etiam criminosi sententia maledictionis sint feriendi. Ait enim Christus in* b *Evangelio:* Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos, benefacite his, qui vos oderunt. *Item* c *Apostolus:* Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere. *Item* d. Maledici regnum Dei non possidebunt.

C. X. *Ab omni maledicto fideles immunes esse oportet.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Titum initio capitis tertii.*

SI igitur *e* Michael non fuit ausus diabolo, & certe maledictione dignissimo, judicium inferre blasphemiæ, quanto magis nos ab omni maledicto puri esse debemus. Merebatur diabolus maledictum: sed per os Archangeli blasphemia exire non debuit. Relege veteres libros, & vide, quæ tribus in monte Garizin constitutæ sint, ut benedicerent populo, & quæ in monte altero, ut maledicerent: Ruben *f*, qui maculaverat torum parentis, & Zabulon novissimus Liæ filius, & ancillarum liberi in monte Heliel *g* ponuntur, ut maledicant his, qui maledictione sunt digni.

C. XI. *Quos significent illi, qui ad benedictionem, quive ad maledictionem de filiis Israel electi sunt.*

Item *in libro Josuæ.* h

CUm ergo in singulis quibusque fidelium talis sit propositi varietas, hoc mihi designari videtur in hoc loco, quod dimidii illi, qui juxta montem Garizin incedunt (illum, qui ad benedictiones electus est) istos figuraliter *i* indicent, qui non metu pœnæ, sed benedictionum, & repromissionum desiderio veniunt ad salutem: illi vero dimidii, qui juxta montem Gebal K incedunt, in quo maledictiones prolatæ sunt, istos alios indicent, qui malorum metu, & suppliciorum timore complentes, quæ in lege scripta sunt, perveniunt ad salutem.

Gratian. *Sed qui pro persecutoribus jussit orare, primos parentes pro transgressione mandati mortis maledicto percussit. Cain* l *quoque, quia primæ prævaricationi fratricidium adjunxit, sen-*

a *Ivo part. 14. c. 49. Pann. l. 5. c. 29.* b *Matth.* 5. c *Rom.* 12. d *Galat.* 5. e *in epist. Judæ.* f *Deuter.* 27. g *al. Hebal.* h *Origenes hom. 9. ad c. 9. Josuæ.* i *al. singulariter) orig.* k *al. Hebal.* l *Genes.* 3.

sententiam maledictionis a Domino reportavit. Abrahæ a quoque Dominus dixit: Maledicam maledicentibus tibi, & benedicam benedicentibus tibi. In Evangelio b etiam, cum esuriens veniret ad ficum, non inveniens fructum in ea, sua maledictione perpetua sterilitate ipsam damnavit. §. 1. Item c Noe cum verenda sua a Cham derisa cognosceret, filium ejus Chanaam maledicens dixit: Maledictus Chanaam, sit servus fratrum suorum. Item d Isaac, cum benediceret Jacob filio suo, ait: Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus, & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. §. 2. Item sicut in libro Deuteronomii legitur e, Moyses ex præcepto Dei duodecim tribus filiorum Israel in duas partes divisit, & sex tribus jussit, ut juxta montem Gebal f incedentes, maledictionem transgredientium legem vociferarentur: aliis vero præcepit, ut juxta alium montem incedentes, benedictiones observantium inclamarent. §. 3. In Novo etiam Testamento Petrus Apostolus legitur Simoni maledixisse, cum ait g: Pecunia tua tecum sit in perditionem. Paulus quoque, qui dixerat h: Benedicite, & nolite maledicere, fornicatorem i Corinthium jussit excommunicari. Item in eadem 1 epistola ait: Si quis non fuerit secutus doctrinam Domini nostri Jesu Christi, sit anathema, maranatha. Item k Galatis: Si Angelus de cœlo veniens aliud vobis evangelizaverit, anathema sit. §. 4. Distinguendum est ergo inter maledictum, quod prohibetur, & maledictum, quod a Domino, & sanctissimis viris rationabiliter profertur. Maledictum, quod prohibetur, est illud, quod procedit ex voto ultionis, & odio persequentis, non ex amore justitiæ. Maledictum vero, quo sancti maledicunt, est illud, quod procedit ex amore justitiæ, non ex livore vindictæ.

Corr. Rom. ¶ 1 In eadem] Antea legebatur, ut etiam in manuscriptis, in alia. Hujus vero loci, ac sequentis sensum retulit Gratianus, non ipsa prorsus Apostoli verba.

C. XII. *Sancti viri non ex voto ultionis, sed amore justitiæ aliquos maledicunt.*

Unde Gregorius *ait in Moral. lib.* 4. *capite* 6.

CUm sancti l viri maledictionis sententiam proferunt, non in hanc ex voto ultionis, sed ex justitiæ m examine prorumpunt. Intus enim subtile judicium n aspiciunt, & mala foris exurgentia, quia maledicto debeant ferire, cognoscunt; & eo in maledicto non peccant, in quo ab interno o judicio non discordant. Item supra cap. quinto. §. 1. Scriptura sacra duobus modis maledictum memorat; aliud videlicet, quod approbat, aliud, quod damnat. Aliter enim maledictum profertur judicio justitiæ 1, ut in ipso primo peccante prolatum est, cum audivit p: Maledicta terra, in opere tuo, &c. & sicut Abrahæ dicitur q: Maledicam maledicentibus tibi. Aliter vero profertur maledictum, quod non judicio justitiæ, sed livore vindictæ promitur: a quo voce Pauli Apostoli r prædicantis cessare admonemur, qui ait: Benedicite, & nolite maledicere.

Corr. Rom. ¶ 1 Justitiæ,] In his, quæ sequuntur, non omnino refert Gratianus ipsa verba B. Gregorii, neque etiam cæterorum collectorum, licet propius ad eos accedat. Sententia tamen eadem manet.

C. XIII. *Errantes, & in errorem mittentes excommunicentur.*

Item Pelagius Papa *Anglio Episcopo.*

APostolicæ s auctoritatis exemplo didicimus, errantium, & in errorem mittentium Spiritus tradendos esse Satanæ, ut blasphemare dediscant.

a Genes. 12. b Matth. 21. c Genes. 9. d Genes. 17. e Deuter. 27. f al. Hebal. g Act. 8. h Rom. 12. i 1. Corinth. 3. & 16. k Gal. 1. l Beda in Acta, cap. 8. Ivo p. 14. cap. 4. & 5. Pann. lib. 5. c. 82. m alit. justitia examinis. n Dei judicium] vera lectio. o alit. æterno. p Genes. 3. q Gen. 12. r Rom. 12. s 1. Cor. 5.

C. XIV. *Delinquentes corrigantur a Sacerdotibus, incorrigibiles inventi excommunicentur.*

Item Anacletus Papa, *epist.* 3.

TAm Sacerdotes a, quam reliqui fideles omnes, summam curam habere debent de his, qui pereunt, quatenus eorum redargutione aut corrigantur a peccatis, aut si incorrigibiles apparuerint, ab Ecclesia separentur.

C. XV. *Secunda, vel tertia admonitione interposita, excommunicationis sententia procedat.*

Item Gregorius Papa *lib.* 2. *epist.* 37. *ad Natalem Episcopum.*

DE excommunicationis articulo (quæ tamen interposita conditione gradus 1, secundo vel tertio jam ut ita dicam, ex necessitate subjuncta est) beatitudo vestra immerito queritur, cum Paulus Apostolus b dicat: In promptu habentes ulcisci omnem inobedientiam.

Corr. Rom. ¶ 1 Gradus,] In tribus vetustis exemplaribus epistolarum beati Gregorii, & uno Gratiani legitur, gradu secundo, &c.

C. XVI. *Mali ab Ecclesia sunt eliminandi.*

Item Hieronymus *in epistolam ad Galatas, cap.* 5.

REsecandæ 1 sunt putridæ carnes, & scabiosa ovis a caulis repellenda: ne tota domus, massa, corpus, & pecora ardeant, corrumpantur, putrescant, intereant. Arius in Alexandria una scintilla fuit, sed quia non statim oppressa est, totum orbem ejus flamma populata est.

Corr. Rom. ¶ 1 Resecandæ] Apud B. Hieronymum legitur, secandæ putridæ carnes, & scabiosum animal a caulis ovium repellendum.

C. XVII. *Pro diversitate culparum subditi a Præpositis corripiantur.*

Item Augustinus *in libro de correptione, & gratia, cap.* 15.

COrripiantur itaque a Præpositis suis subditi fratres, correptionibus de charitate venientibus pro culparum diversitate diversis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipsa, quæ damnatio nominatur, quam facit Episcopale judicium (qua pœna in Ecclesia nulla major est) potest, si Deus voluerit, in correctionem saluberrimam cedere, atque proficere. Neque enim scimus, quid contingat sequenti die. An ante finem vitæ hujus de aliquo desperandum est? Aut contradici Deo potest, ne respiciat c, & det pœnitentiam, & accepto sacrificio Spiritus contribulati, cordisque contriti, a reatu quamvis justæ damnationis absolvat, damnatumque 1 ipse non damnet? Pastoralis tamen necessitas habet, ne per plures serpant dira contagia, separare ab ovibus sanis morbidam, ab illo, cui nihil est impossibile, ipsa forsitan separatione sanandam. Nescientes enim, quis pertineat ad prædestinatorum numerum, quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, ut omnes velimus salvos fieri.

Corr. Rom. ¶ 1 Damnatumque] Sic emendatum est ex originali, nec glossa visa est impedire. Antea legebatur, damnatum, quem ipse non damnat.

C. XVIII. *Qui corrigi nolunt, excommunicationis ferro debent abscindi.*

Item Prosper *libro secundo de vita contemplativa, cap.* 7.

ECce d autem crimina quorumlibet, si ipsis criminosis confiteri nolentibus, undecunque claruerint, quæcunque

a Burch. l. 1. c. 136. Ivo p. 5. c. 250. b 2. Cor. 10. c al. recipiat. d Ea] orig.

que non fuerint patientiæ leni medicamento sanata, veluti igne quodam piæ increpationis urenda sunt, & curanda. Quod si ne sic quidem æquanimiter sustinentis, ac pie increpantis medela processerit *a* in eis, qui diu portati, & salubriter objurgati corrigi noluerint, tanquam putres corporis partes debent ferro excommunicationis abscindi: ne, sicut caro morbis emortua, si abscissa non fuerit, salutem reliquæ carnis putredinis suæ contagione corrumpit; ita isti, qui emendari despiciunt, & in suo morbo persistunt, si moribus depravatis in Sanctorum societate permanserint, eos exemplo suæ perditionis inficiant 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Inficiant.] *Apud Prosperum continuo sequitur cap.* porro. *infra de pœnitentia, dist.* 1.

C. XIX. *Excommunicandus est, qui duas simul uxores habere præsumit.*

Item Nicolaus Papa *Lothario Regi.*

AN non *b* districta ultione feriendus es, qui in duabus uxoribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus esse dignosceris? Quod Dominus non nisi post septuaginta septem generationes suo salutifero adventu delevit: cum Cain fratricidium septima generatione aquis abolitum sit cataclysmi.

C. XX. *Falsi testes, & homicidæ communione priventur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 37.

ITaque censuimus *c* homicidas, & falsos testes a communione Ecclesiastica submovendos: nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

C. XXI. *Excommunicetur potens, qui Clericum, pauperem, vel Religiosum spoliare præsumit.*

Item ex Concilio Toletano I. *cap.* 11.

II. SI quis *d* de potentibus Clericum, aut quemlibet pauperem 1, aut Religiosum expoliaverit, & mandaverit eum ad se venire Episcopus, ut audiatur, & contempserit: invicem mox scripta percurrant per omnes Episcopos Provinciæ, & quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur ipse, donec obediat, & reddat aliena.

Corr. Rom. ¶ 1 Pauperem,] *In plerisque vetustis, & apud Anselmum, & in codicibus Concilii impressis, & manuscriptis est*, pauperiorem.

C. XXII. *De eodem.*

Ex dictis Gregorii Papæ.

QUisquis per *e* dolum manum suam mittit in Christum Domini, id est, in Episcopum, vel Presbyterum (quia sacrilegium grave committit,) & si quis Ecclesiam Dei vastat, aut impugnat, aut incendit (quia & hoc gravissimum est sacrilegium,) placuit sanctæ Synodo, ut 1 inprimis omnia bona ejus proscriptione publicentur: deinde in uno loco, id est, in monasterio inclusus pœniteat omnibus diebus vitæ suæ.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc abest a plerisque manuscriptis. Burchardus autem, & Ivo citant ex Concilio Gangrensi.*

¶ 1 Ut inprimis] *Apud Burchardum, & Ivonem legitur,* ut in uno loco, &c. *sine verbis illis, quæ hic sunt interjecta.*

C. XXIII. *Communione privetur, qui Romipetas, vel peregrinos, vel mercatores molestare præsumit.*

Item Calixtus Papa.

III. SI quis Romipetas, & peregrinos, & Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt, spoliare, & mercatores novis teloniorum, & pedagiorum *f* exactionibus molestare tentaverit, donec satisfecerit, communione careat Christiana.

C. XXIV. *Excommunicentur, qui Oratores, & Ecclesias bonaque earum, & personas ibi servientes infestare præsumunt.*

Item Urbanus Papa.

PAternarum traditionum exemplis commoniti, pastoralis officii debitum persolventes, Ecclesias cum bonis suis, tam personis, quam possessionibus, Clericos videlicet, ac Monachos, eorumque Conversos 1, Oratores quoque, cum suis nihilominus rebus, quas ferunt, tutos, & sine molestia esse statuimus. Si quis autem contra hoc facere præsumpserit, & postquam facinus suum recognoverit, intra dierum triginta spatium competenter non emendaverit, a liminibus Ecclesiæ arceatur, & anathematis gladio feriatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Conversos,] *In codicibus impressis sequebatur*, vel commissos, *quæ sunt expuncta, quia absunt a plerisque manuscriptis Gratiani exemplaribus, & vetusto quodam codice: in quo quidem extremo & hic, & alii tres canones descripti sunt, tanquam fragmentum alicujus Concilii.*

C. XXV. *Qui Oratoribus, vel pauperibus non arma ferentibus in malum obviaverint, excommunicentur.*

Item Nicolaus Papa *omnibus Episcopis.*

ILli *a*, qui peregrinos, vel Oratores cujuscunque sancti, sive Clericos, sive Monachos, vel fœminas, aut inermes pauperes deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obviaverint, anathematis vinculo feriantur, nisi digne emendaverint. §. 1. Pax vero illa, quam treugam dicimus, sic observetur, sicut ab Archiepiscopis, & Episcopis uniuscujusque provinciæ constituta est. Qui autem eam infregerit, excommunicationi subdatur.

4 pars. Gratian. *Quia vero sermo de Hæreticis habetur, videndum est, quid intersit inter schisma, & hæresim: & qui sint Hæretici; & quot sint Hæreticorum sectæ.*

C. XXVI. *Schismatis, & hæresis differentia.*

Differentiam autem inter schisma, & hæresim Hieronymus *in epist. ad Titum* b, *c.* 3. *assignat, dicens.*

INter *c* hæresim, & schisma hoc interesse arbitrantur, quod hæresis perversum dogma habeat, schisma propter *d* Episcopalem dissensionem ab Ecclesia 1 pariter separet. Quod quidem in principio aliqua ex parte intelligi potest 2, cæterum nullum schisma non aliquam sibi confingit hæresim, ut recte ab Ecclesia recessisse videatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ab Ecclesia] *In codicibus horum commentariorum in Germania, in Gallia, & Ferrariæ excusis, itemque duobus manuscriptis Vaticanis legitur*, ab Ecclesia separetur.

¶ 2 Potest,] *Sequebatur*, diversum, *quæ vox abest a memoratis editionibus, & Vaticanis exemplaribus.*

C. XXVI. *Unde hæresis dicatur.*

Unde autem hæresis dicatur, in epistolam ad Galatas, c. 5. Hieronymus *e diffinit ita dicens.*

HÆresis *f* Græce ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem. Quicunque *g* igitur aliter Scripturam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, quo scripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen Hæreticus appellari potest, & de carnis operibus est, eligens, quæ pejora sunt.

5 pars. Gratian. *Qui vero proprie dicantur Hæretici*, Augustinus *in lib. de utilitate credendi, c.* 1. *ostendens, ait.*

Ggg 2 C. XXVIII.

a *al. profecerit.* b *Ivo p.* 8. *c.* 217. *Genes.* 4. c *Burch. l.* 6. *c.* 29. *Ivo p.* 10. *c.* 38. & 158. d *Ans. l.* 7. *c.* 173. e *Burch. l.* 10. *c.* 65. *Ivo p.* 12. *c.* 86. & *p.* 13. *c.* 65. f *al. pedaticorum.*

a *Pann. lib.* 5. *c.* 114. b *Ad locum*] *Hæreticum hominem.*] c *Polyc. lib.* 7. *tit.* 5. *Ans. l.* 12. *c.* 49. d *al. post Episcopalem decessionem.* e *ad locum* [*Hæreses, invidiæ.*] f *Polyc. ibid. Ans. l.* 12. *c.* 50. g *Gal.* 5.

C. XXVIII. *Qui proprie dicantur Hæretici.*

HÆreticus *a* est, qui alicujus temporalis commodi, & maxime gloriæ, principatusque sui gratia falsas, ac novas opiniones vel gignit, vel sequitur. Ille autem, qui hujusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis, ac pietatis illusus.

C. XXIX. *Non sunt Hæretici, qui non sua audacia, sed aliena seducuntur in errorem.*

Idem *Glorio, Eleusio, & aliis epist.* 162.

DIxit *b* Apostolus: *Hæreticum hominem post primam, & secundam correptionem devita: sciens, quia subversus est hujusmodi, & peccat, & est a semetipso damnatus.* Sed qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quærunt autem cauta solicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi.

C. XXX. *Magistri erroris existunt, qui veritatis disciplinam contemnunt.*

Item Leo Papa *epist.* 10. *ad Flavianum.*

QUid autem iniquius est, quam impia sapere, & sapientioribus, doctioribusque non credere? Sed in hanc insipientiam cadunt, qui cum ad cognoscendam veritatem aliquo impediuntur obscuro, non ad propheticas voces, non ad Apostolicas literas, nec ad Evangelicas auctoritates, sed ad semetipsos recurrunt: & ideo magistri erroris existunt, quia veritatis discipuli non fuerunt.

C. XXXI. *Hæretici sunt, qui quod prave sapiunt, contumaciter defendunt.*

Item Augustinus c *contra Manichæos.*

QUi *d* in Ecclesia Christi morbidum aliquid, pravumque sapiunt, si correpti, ut sanum, rectumque sapiant, resistunt contumaciter, suaque pestifera, & mortifera dogmata emendare nolunt, sed defensare persistunt, Hæretici fiunt.

C. XXXII. *Errante damnabilior est, qui ejus defendit errorem.*

Item Urbanus Papa.

QUi aliorum defendit errorem, multo amplius damnabilior est illis, qui errant: quia non solum errat, sed etiam aliis offendicula erroris præparat, & confirmat. Unde quia magister erroris est, non tantum Hæreticus, sed etiam Hæresiarcha dicendus est.

C. XXXIII. *Qui mendacio veritatem immutant, Patrum terminos transferre probantur.*

Item Hieronymus *lib.* 2. *Comment. ad c.* 5. *Oseæ.*

TRansferunt Principes Juda terminos, quos posuerunt Patres eorum, quando immutant mendacio veritatem, & aliud prædicant, quam ab Apostolis acceperunt. *Idem inf. eod. cap.* §. 1. De Hæreticis manifestus est sensus, quod sophismatibus suis, & arte dialectica sæpe opprimant Ecclesiasticos. *Idem ad caput nonum.* §. 2. Veteres scrutans historias, invenire non possum scidisse Ecclesiam, & de domo Domini populos seduxisse, præter eos, qui Sacerdotes a Deo positi fuerant, & Prophetæ, id est, speculatores. Isti ergo vertuntur in laqueum tortuosum, in omnibus locis ponentes scandalum.

C. XXXIV. *Abjiciantur, qui adversariorum conveniunt pravitati.*

Item Leo Papa *epist.* 73. *ad Anatolium.*

ILlud *e* sane plurimum mihi displicere significo, quod inter 1 dilectionis *f* tuæ Clericos quidam esse dicuntur, qui adversariorum conveniant *h* pravitati, & vasa 2 iræ *b* vasis misericordiæ misceantur. Quibus investigandis, & severitate congrua coercendis debet diligentia tua vigilanter insistere: ita ut his, quibus prodesse non potuerit correctio, non parcat abscissio. Oportet enim nos Evangelici meminisse mandati, quo ab ipsa veritate præcipitur *a*, ut si nos oculus, aut pes, aut dextera scandalizaverit manus, a compage corporis auferatur: quia melius sit his in Ecclesia carere membris, quam cum ipsis in æterna ire supplicia. Nam super fluo extra Ecclesiam positis resistimus, si ab his, qui intus sunt, in eis, quos decipiunt, vulneramur. Abjicienda prorsus pestifera hæc a Sacerdotali vigore patientia est, quæ sibimet, peccatis aliorum parcendo, non parcit.

Corr. Rom. ¶ 1 Quod inter] *Sic est emendatum ex ipsa epistola, cum & in vulgatis, & in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus esset,* quod jurisdictionis tuæ Clerici. *In duobus tamen, quemadmodum & apud Ivonem est,* inter ditionis tuæ Clericos.

¶ 2 Vasa iræ) *Sic est emendatum ex originali. Alludit enim ad locum B. Pauli Rom.* 9. *Apud Gratianum erat, itemque apud Ivonem,* vesaniæ vasis misericordiæ vasa misceantur.

C. XXXV. *Et sodalitates, & convivia Hæreticorum Clerici vitare debent.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 70. 71. & 72.

CLericus Hæreticorum, & Schismaticorum tam convivia, quam sodalitates evitet æqualiter. §. 1. Eorum conventicula non Ecclesia, sed conciliabula appellanda sunt. §. 2. Cum eis neque orandum est, neque psallendum.

C. XXXVI. *Canonum observatores cum Hæreticis nullum debent inire certamen.*

Item Gelasius Papa *in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

CUm quibus erat Synodus ineunda? Catholici Pontifices fuerant undique jam depulsi: solique remanserant socii perfidorum: cum quibus jam nec licebat habere conventum, dicente Psalmo: *Non b sedi in concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.* Nec Ecclesiastici moris est cum his, qui pollutam habent communionem, permistamque cum perfidis, miscere concilium *c*. Recte igitur per Chalcedonensis Synodi formam hujusmodi prævaricatio repulsa est potius, quam ad 1 Concilium vocata: quod nec opus erat post primam Synodum, nec cum talibus habere licebat. *Idem in commonitorio ad Faustum.* §. 1. Canonum 2 magistris, atque custodibus nobis nullum fas est inire certamen cum hominibus communionis alienæ.

Corr. Rom. ¶ 1 Quam ad] *in originali legitur,* quam per Concilium, quod nec opus &c.

¶ 2 Canonum) *Gelasius in commonitorio ad Faustum objurgans Græcos illos, qui, cum maxime canones violarent, eorum tamen se observatores simulabant, in hæc prorumpit verba:* o canonum magistros, atque custodes! Nobis nullum &c.

C. XXXVII. *Non contradicit, sed potius obedit Evangelio, qui malos excommunicat.*

Item ex epistola Urbani Papæ.

NOtandum est, quod quidam dicunt contra Evangelicam parabolam nos facere, ubi de zizaniis non eradicandis Dominus præcepit *d*, cum aliquos excommunicatione dignos excommunicationi subjicimus: & ajunt etiam sanctum Augustinum hoc contradicere in illo loco, ubi ait: *Quia non est præcidenda unitas; ferendi sunt mali, non abjiciendi.* Quibus hoc primum respondendum est: Si hæretici, & mali homines excommunicandi non sunt, quare ipse Augustinus cum Legatis sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & cum sanctis Episcopis suis Pelagium, & Celestinum, novam hæresim in sanctam Dei Ecclesiam introducentes, excom-

a *Beda* 1. *Cor.* 11. *Polyc. ib. Deusd. p.* 2. *Ans. l.* 12. *c.* 53. b *Ad Titum c.* 3. *Polyc. ib. Ans. l.* 12. *c.* 61. c *Lib.* 18. *de civit. Dei c.* 51. d *Polyc. ib. Deusd. p.* 2. *Ans. l* 12. *c.* 51. e *Ivo p.* 6. *c.* 339. *f al. ditionis.* g *al. conniveant.*] *orig.* h *Rom.* 9.

a *Matth.* 5. b *Psal.* 25. c *al. Consilium.* d *Matth.* 13. *Sententia habetur* 23. *q.* 3. *per totam. In Conc. Milevitano, & Afric.*

excommunicavit, & ab Ecclesia Dei separavit? Quare ipsos Donatistas, contra quos ista, & multa his similia loquitur, tam ipse, quam omnis Ecclesia Dei excommunicatos habuit? & nisi prius pœnituissent, & per manus impositionem reconciliati essent, eis nequaquam communicabat? Idem ipse Dominus, qui hoc parabolice hic narrat, aperte alibi excommunicationem fieri jubet, dicens *a*: *Frater, qui corripitur ab Ecclesia, & non obedit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*. §. 1. Unde apparet liquido, aliud esse excommunicationem, aliud eradicationem. Qui enim excommunicatur [ut *b* Apostolus ait] ad hoc excommunicatur, ut Spiritus ejus salvus fiat in die Domini. Disciplina enim est excommunicatio, & non eradicatio.

Gratian. *Nisi forte ex contemptu, & superbia excommunicati proveniat.*

C. XXXVIII. *Divina maledictio meritum maledicti designat.*

Unde c Origenes 1 *in librum Numerorum homil.* 15. *ad c.* 23.

DEus, quando maledicit, meritum ejus designat, cui maledicitur, & sententiam *d* promit: utpote quem non fallit neque peccati qualitas, neque peccantis affectus. Homo autem, quia hæc non potest scire (neque enim propositum, mentemque alterius videre alius, aut cognoscere potest) idcirco etiam si judicantis, vel sententiam promentis intuitu proferat maledictum, non potest esse justa maledicendi causa, ubi ignoratur peccantis affectus, maxime cum humanum vitium tunc sciat maledicta proferre, cum forte conviciis, aut injuriis provocatur. Quod vitium volens resecare *e* Apostolus, ne maledictis maledicta, & convitiis convitia provocemus, mandatum necessarium ponit; ut benedicamus, & non maledicamus: quo convitiandi vitium resecetur: non quo judicandi veritas, quæ homines latet, & pronunciandi auctoritas perimatur.

Corr. Rom. ς 1 Origenes] *Sic est restitutum, cum antea esset,* Augustinus. *Et magnam hujus capitis partem glossa ordinaria ad eundem locum ex ipso Origene refert: indeque nonnulla sunt emendata.*

Gratian. *Sectæ vero Hæreticorum quot sint, & unde nomina acceperint*, Isidorus *lib.* 8. *Etymologiarum cap.* 5. *determinat, dicens.*

C. XXXIX. *Quot sint Sectæ Hæreticorum.*

QUidam autem *f* Hæretici, qui de Ecclesia recesserunt, ex nomine suorum auctorum nuncupantur: quidam vero ex causis, quas eligentes instituerunt.

§. 1 Simoniani *g* dicti a Simone magicæ artis perito: cui Petrus in actibus Apostolorum maledixit, pro eo quod ab Apostolis Spiritus Sancti gratiam pecunia emere voluisset. Hi dicunt creaturam non a Deo, sed a virtute quadam superna creatam.

§. 2. Menandrini *h* a Menandro mago, discipulo Simonis nuncupati: qui mundum non a Deo, sed ab Angelis factum asseruit.

§. 3. Basilidiani a Basilide appellati: qui inter reliquas blasphemias Jesum passum abnegavit.

§. 4. Nicolaitæ dicti a Nicolao *i* Diacono Ecclesiæ Hierosolymorum: qui cum Stephano, & cæteris constitutus est a Petro: qui propter pulchritudinem relinquens uxorem, dixerat, ut qui vellet, ea uteretur: versa est in stuprum talis consuetudo, ut invicem conjugia commutarentur. Quos Joannes in Apocalypsi improbat κ dicens: *Sed hoc habes, quod odisti facta Nicoliatarum.*

§. 5. Gnostici propter excellentiam scientiæ se ita appellare voluerunt. Animam, naturam Dei esse dicunt: bonum, & malum Deum suis dogmatibus fingunt.

§. 6. Carpocratiani a Carpocrate quodam vocantur, qui dixit, Christum hominem fuisse tantum, & de utroque sexu progenitum.

§. 7. Cerinthiani a Cerintho quodam nuncupati. Hi inter cætera circumcisionem observant: mille annos post resurrectionem in voluptate carnis futuros prædicant. Unde & Græce χιλιασαι, Latine Millenariii sunt appellati.

§. 8. Nazaræi dicti, qui dum Christum (qui a vico Nazaræus est appellatur) filium Dei confiteantur, omnia tamen veteris legis custodiunt.

§. 9. Ophitæ a Colubro nominati sunt. Coluber enim Græce ὄφις dicitur. Colunt enim serpentem, dicentes ipsum in paradisum *b* induxisse virtutis cognitionem.

§. 10 Valentiniani a Valentino quodam Platonico sectatore vocati, qui αἰῶνας, id est secula quædam in originem Dei creatoris induxit: Christum quoque de virgine nihil corporis assumpsisse, sed per eam, quasi per fistulam transiisse asseruit.

§. 11. Appellitæ, quorum auctor *c* Appelles fuit, qui creatorem Angelum nescio quem gloriosum superioris Dei faciens, Deum legis Israel illum igneum affirmans dixit, & Christum non in veritate Deum, sed hominem in phantasia apparuisse.

§. 12. Archontiaci a principibus appellantur: qui universitatem, quam Deus condidit, opera esse Archangelorum defendunt.

§. 13. Adamiani vocati, quod Adæ imitentur nuditatem. Unde & nudi orant, & nudi inter se mares fœminæque conveniunt.

§. 14. Cainani *d* ɪ inde sunt appellati, quoniam Cain adorant.

§. 15. Sethiani nomen acceperunt a filio Adæ, qui vocatus est Seth; dicentes eundem esse Christum.

§. 16. Melchisedechiani vocati pro eo, quod Melchisedech, Sacerdotem Dei, non hominem fuisse, sed virtutem Dei esse arbitrantur.

§. 17. Angelici vocati, quia Angelos colunt.

§. 18 Apostolici hoc sibi nomen ideo sumpserunt, quod nihil possidentes proprium, nequaquam recipiant eos, qui aliquo *d* in hoc mundo utuntur.

§. 19. Cerdoniani a Cerdone quodam nominati: qui duo contraria principia asseruit.

§. 20. Marcionistæ a Marcione Stoico Philosopho appellati, qui Cerdonis dogma secutus, alterum bonum, alterum justum Deum asseruit, tanquam duo principia creationis *e*, & bonitatis.

§. 21. Artotyritæ ab oblatione vocati: panem enim, & caseum offerunt, dicentes a primis hominibus oblationem a fructibus terræ, & a fructibus ovium fuisse celebratam.

§. 22. Aquarii appellati, eo quod aquam solam offerunt in calice sacramenti.

§. 23. Severiani a Severo exorti, vinum non bibunt, Vetus Testamentum, & resurrectionem non recipiunt.

§. 24. Tatiani a Tatiano quodam vocati: qui & Encratitæ dicti: quia carnes abominantur.

§. 25. Alogii vocantur tanquam sine verbo: λόγος enim Græce, verbum dicitur. Deum enim Verbum non credunt

a *Matth.* 18. *paulo aliter.* b 1. *Cor.* 5. c *al. Item.* d *al. sententiam veram promit.* e 1. *Petr.* 3. *Rom.* 12. f *Rabanus l.* 2. *de instit. Cleric. c.*58. *Ans. l.*13. *c.ult. Pann. l.*5. *c.*345. g *Act.* 8. h *al. Menandriani.* i *Act.* 6. κ *Apoc.* 2.

a *al. paradiso.* b *al. princeps.* c *al Cajani.*) *al. Cainiani.* d *al. aliquid.* e *al. creatoris.*

credunt, respuentes Joannis Evangelium, & Apocalypsim.

§. 26. Cataphrygis nomen provincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt. Auctores eorum Montanus, Prisca, & Maximilla fuerunt. Hi adventum Spiritus Sancti non in Apostolos, sed in se traditum asserunt.

§. 27. Cathari propter munditiem ita se nominaverunt: gloriantes enim de suis meritis, negant pœnitentibus veniam peccatorum: viduas, si nupserint, tanquam adulteras damnant: mundiores se cæteris prædicant. Qui nomen suum si cognoscere vellent, mundanos se potius, quam mundos vocarent.

§. 28. Pauliani a Paulo Samosateno exorti sunt, qui dixit, non semper fuisse Christum, sed a Maria sumpsisse initium.

§. 29. Hermogeniani ab Hermogene quodam vocati, qui materiam non 2 natam introducens, Deo non nato eam comparavit, matremque elementorum, & Deam asseruit: quos Apostolus *a* improbat elementis servientes.

§. 30. Manichæi a quodam Persa extiterunt, qui vocatus est Manes. Hic duas naturas, & substantias introduxit: id est, bonam & malam, & animas ex Deo, quasi ex aliquo fonte manare asseruit: Testamentum Vetus respuit, Novum ex parte recepit.

§. 31. Anthropomorphitæ 3 dicti pro eo, quod simplicitate rustica Deum habere humana membra, quæ in divinis libris scripta sunt, arbitrantur; ἄνθρωπος enim Græce, Latine homo interpretatur. Ignorantes vocem Domini, qui ait *b*: *Spiritus est Deus*. Incorporeus est enim, nec membris distinguitur, nec corporis mole censetur.

§. 32. Hierachitæ 4 ab Hieracha auctore exorti, Monachos tantum recipiunt: conjugia respuunt: regna cœlorum parvulos habere non credunt.

§. 33. Novatiani a Novatiano *c* Romæ urbis Presbytero exorti; qui adversus Cornelium cathedram Sacerdotalem conatus invadere, hæresim instituit, nolens apostatas suscipere, rebaptizans baptizatos.

§. 34. Montani 5 hæretici dicti, quod tempore persecutionis in montibus latuerunt, qua occasione se a catholicæ Ecclesiæ corpore diviserunt.

§. 35. Ebionitæ ab Ebione dicti, sive a paupertate: Christum enim per profectum *d* solum, virum justum putant effectum. Unde competenter Ebionitæ pro paupertate intelligentiæ appellati sunt. Hi enim semijudæi sunt: & ita tenent Evangelium, ut legem carnaliter servent: adversus quos *e* Apostolus ad Galatas scribens invehitur.

§. 36. Photiniani a Photino Gallogræciæ Syrmii Episcopo nuncupati: qui Ebionitarum hæresim suscitans, asseruit Christum a Maria per Joseph nuptiali coitu fuisse conceptum.

§. 37. Aeriani ab Aerio quodam nuncupati sunt: hi offerre sacrificium pro defunctis spernunt.

§. 38. Aetiani ab Aetio sunt vocati: iidemque Eunomiani ab Eunomio quodam Dialectico, Aetii discipulo, ex cujus nomine magis innotuerunt, dissimilem Patri asserentes Filium, & Filio Spiritum Sanctum. Dicunt etiam nullum *f* imputari peccatum in fide manentium.

§. 39. Origeniani ab Origene auctore exorti sunt, dicentes, quod non possit videre Filius Patrem, nec Spiritus Sanctus Filium. Animas quoque in mundi principio peccasse dicunt, & pro diversitate peccatorum e cœlis usque ad terras *g* diversa corpora, quasi vincula meruisse: eaque causa factum esse mundum.

§. 40. Noetiani a quodam Noeto vocati, qui dicebant, Christum eundem esse, & Patrem, & Spiritum Sanctum: ipsamque Trinitatem in officiorum nominibus, non in personis accipiunt. Unde & Patripassiani vocantur, quia Patrem passum dicunt.

a Gal. 4. *b* Joann. 4. *c* al. Novato. *d* al. provectum. *e* Gal. 5. *f* al. nulli. *g* al. terras lapsas] orig.

§. 41. Sabelliani ab eodem Noeto pullulasse dicuntur: cujus discipulum perhibent fuisse Sabellium, ex cujus nomine maxime innotuerunt, unde & Sabelliani vocati sunt. Hi unam Personam Patris, & Filii, & Spiritus Sancti astruunt.

§. 42. Ariani ab Ario Alexandrino Presbytero orti sunt: qui coæternum Patri Filium non agnoscens, diversas in Trinitate substantias asseruit, contra illud, quod ait Dominus *a*: *Ego, & Pater unum sumus*.

§. 43. Macedoniani a Macedonio Constantinopolitano Episcopo dicti sunt, negantes Deum esse Spiritum Sanctum.

§. 44. Apollinaristæ ab Apollinare vocati sunt, dicentes Christum corpus tantummodo sine anima suscepisse.

§. 45. Antidicomaritæ appellati sunt pro eo, quod Mariæ virginitati contradicunt, asserentes eam post Christum natum viro suo fuisse commistam.

§. 46. Metangismonitæ 6 ideo tale nomen acceperunt, quia ἄγγος Græce vas dicitur. Asserunt enim sic esse in Patre Filium, tanquam vas minus intra vas majus.

§. 47. Patritiani a quodam Patritio nuncupati sunt, qui substantiam humanæ carnis a diabolo conditam dicunt.

§. 48. Colluthiani a quodam Collutho nominati: qui dicunt Deum non facere mala, contra illud, quod scriptum est *b*, *ego Dominus creans mala*.

§. 49. Floriani *c* a Floriano: qui e contrario dicunt Deum creasse mala, contra hoc, quost scriptum est *d*: *Fecit Deus omnia bona*.

§. 50. Donatistæ a Donato quodam Afro nuncupati: qui de Numidia veniens totam pene Africam sua persuasione decepit, asserens minorem Patre Filium, & minorem Filio Spiritum Sanctum, & rebaptizans Catholicos.

§. 51. Bonosiani a Bonoso quodam Episcopo exorti produntur: qui Christum Dei filium adoptivum, non proprium asserunt.

§. 52. Circumcelliones dicuntur, eo quod agrestes sint: quos Scototopicos 7 vocant, supradictæ hæresis habentes doctrinam. Hi amore martyrii semetipsos perimunt, ut violenter de hac vita discendentes, martyres nominentur.

§. 53. Priscillianistæ a Priscilliano vocati: qui in Hispania ex errore Gnosticorum, & Manichæorum permistum dogma composuit.

§. 54. Luciferiani a Lucifero Sardiniæ Episcopo orti, qui Episcopos Catholicos, qui Constantii *e* persecutione perfidiæ Arianorum consentientes erant, & postea correcti in catholicam redire delegerunt, damnantes, sive quod crediderant, sive quod se credidisse simulaverant, quos Ecclesia catholica materno recepit sinu, tanquam Petrum post fletum negationis; hanc illi matris charitatem superbe accipientes, eosque recipere nolentes, ab Ecclesiæ communione recesserunt, & cum ipso Lucifero auctore suo, qui mane oriebatur, cadere meruerunt.

§. 55. Jovinianistæ a Joviniano quodam Monacho dicti, asserentes nullam nuptarum, & virginum esse distantiam: nullumque inter abstinentes, & simpliciter epulantes esse discrimen.

§. 56. Helvidiani ab Helvidio nominati: qui dicunt post Christum natum alios Mariam filios de suo Joseph peperisse.

§. 57. Paterniani a Paterno quodam exorti, inferiores corporis partes a diabolo factas opinantur.

§. 58. Arabici nuncupati, eo quod in Arabia exorti sunt, dicentes animam cum corpore mori, atque in novissimo utrumque resurgere.

§. 59. Tertullianistæ dicti a Tertulliano Presbytero Africanæ Provinciæ civitatis Carthaginensis, animam immortalem esse, sed corpoream prædicantes, & animas peccatorum hominum post mortem in dæmones verti putantes.

a Joan. 10. *b* Esa. 45. *c* al. Floriniani a Florino. *d* Genes. 1. *e* al. instanti.

§. 60. Thessarescædecatitæ dicti, quod decimaquarta luna Pascha cum Judæis observandum contendunt. Nam τέσσαρες quatuor, δέκα decem significat.

§. 61. Nyctages a somno nuncupati, quod vigilias noctis respuant, superstitionem esse dicentes, jura temerari divina, qui noctem ad requiem tribuit.

§. 62. Pelagiani a Pelagio Monacho exorti. Hi liberum arbitrium divinæ gratiæ anteponunt, dicentes sufficere voluntatem ad implenda jussa divina.

§. 63. Nestoriani a Nestorio Constantinopolitano Episcopo nuncupati, qui beatam Mariam virginem non Dei, sed hominis tantummodo matrem asseruit: ut aliam personam carnis, aliam faceret Deitatis: nec unum Christum in verbo Dei, & carne credidit: sed separatim, atque sejunctim alterum filium Dei, alterum hominis prædicavit 8.

§. 64. Eutychiani dicti ab Eutyche Constantinopolitano Abbate: qui Christum post humanam assumptionem negavit existere in duabus naturis, sed solam in eo divinam asseruit esse naturam.

§. 65. Acephali dicti, id est, sine capite. Nullus enim eorum reperitur auctor, a quo exorti sint. Hi trium Chalcedonensium 9 capitulorum impugnatores, duarum in Christo substantiarum proprietatem negant, & unam in ejus persona naturam prædicant.

§. 66. Theodosiani 10, & Gajanitæ appellati a Theodosio, & Gajano, qui temporibus Justiniani Principis in Alexandria, populi perversi electione, una die ordinati sunt Episcopi. Hi errores Eutychetis, & Dioscori sequentes, Chalcedonense Concilium respuunt; ex duabus unam in Christo naturam asserunt, quam Theodosiani corruptam, Gajanitæ incorruptam contendunt.

§. 67. Agnoitæ 11, & Tritheitæ a Theodosianis exorti sunt: ex quibus Agnoitæ ab ignorantia dicti: quia ad perversitatem, a qua exorti sunt, id adjiciunt, quod Christi divinitas ignoret futura, quæ sunt scripta de die, & hora novissima; non recordantes Christi personam in Esaia *a* loquentis; *Dies judicii in corde meo*.

§. 68. Tritheitæ vero vocati, quod sicut tres personas in Trinitate, ita quoque tres asserunt Deos esse, contra illud, quod scriptum est *b*: *Audi Israel, Dominus Deus tuus, Deus unus est*.

§. 69. Sunt & aliæ hæreses sine auctore, & sine nominibus. Ex quibus aliæ putant triformem esse Deum: aliæ Christi divinitatem passibilem dicunt: aliæ Christi de patre nativitati initium temporis dant: aliæ liberationem hominum apud inferos factam Christi descensione non credunt: aliæ animam imaginem Dei negant: aliæ animas converti in dæmones, & in quæcumque animalia existimant: aliæ de mundi statu dissentiunt: aliæ innumerabiles mundos opinantur: aliæ aquam Deo coæternam faciunt: aliæ nudis pedibus ambulant: aliæ cum hominibus non manducant. Hæ sunt hæreses adversus catholicam fidem exortæ, & ab Apostolis, & a sanctis Patribus, vel Conciliis prædamnatæ: quæ dum in se multis erroribus divisæ, invicem sibi dissentiunt, communi tamen nomine adversus Ecclesiam Dei conspirant.

§. 70. Sed & quicunque *c* aliter Scripturam sanctam intelligit, quam sensus Spiritus Sancti flagitat, a quo conscripta est, licet de Ecclesia non recesserit, tamen Hæreticus appellari potest.

Corr. Rom. ¶ 1 Cainani] *Apud B. Augustinum in libro de hæresibus (ex quo magnam partem hujus capitis accepit Isidorus) & in aliquot vetustis Gratiani exemplaribus legitur*, Cayani. *In uno autem ejusdem Gratiani*, Cayni. *De quibus quidem Hæreticis Tertullianus in libro de præscriptione adversus Hæreticos hæc scribit*: Sunt & nunc alii Nicolaitæ: Caiana hæresis dicitur. *& paulo inferius*. Nec non etiam arripit alia quoque hæresis, quæ dicitur Cainæorum. Et ipsi enim magnificant Cain, quasi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ operata sit in ipso.

¶ 2 Non natam] *Locus hic emendatus est ex plerisque vetustis, & Isidoro. Antea enim legebatur*, Non naturam introducens, Deo, non naturæ eam comparavit.

¶ 3 Anthropomorphitæ] *In codicibus Isidori vulgatis, & aliquot manuscriptis antecedunt hæc*. Anomiani, Latine sine lege dicuntur: *quæ tamen absunt a codice Isidori pervetusto, & valde emendato monasterii B. Augustini in Carbonaria Neapolis*.

¶ 4 Hierachitæ] *Ita mutatum est ex libello B. Augustini, quamvis in aliquot ipsius editionibus sit*, Hierarchitæ. *Hierachæ vero Hæretici meminit B. Hilarius l. 4. & 6. de Trinitate. Antea legebatur*, Heraclitæ ab Heraclio.

¶ 5 Montani] *Horum nulla mentio est apud B. Augustinum, sed Montensium: quo nomine Donatistas Romæ vocari solitos tradit*.

¶ 6 Metangismonitæ] *Sic emendatum est ex Isidoro, & beato Augustino, cum antea legeretur*, Metangi nominati.

¶ 7 Scototopicos] *Apud Isidorum, in Pannormia, & in aliquot manuscriptis Gratiani est*, Cotopitas. *Quod vero ait*, supradictæ hæresis habentes doctrinam, *referendum est ad Donatistas, non ad Bonosianos*.

¶ 8 Prædicavit] *In eodem vetusto Isidori codice Neapolitano hic est finis capituli, & incipit novum caput*, De Philosophis gentium.

¶ 9 Chalcedonensium] *Tria capitula tractata, & definita sunt in quinta Synodo, sub Justiniano, ut notatum est supr. dist. 15. sicut sancti. Qui vero occasione horum trium capitulorum ab Ecclesia recesserant, non Chalcedonensem, sed quintam Synodum impugnabant*.

¶ 10 Theodosiani] *Horum meminit Liberatus in Breviario, Nicephorus lib. 18. cap. 45. 49. & 50. ac Gregorius Cedrenus anno 14. Justiniani Imperatoris. B. Augustinus memorat Theodotianos a Theodotione: sed idem videtur qui Theodotus, de quo Epiphanius l. 2. tom. 1. hæresi 54. Theodotianos a Theodoto, ut etiam Philastrius, & Damascenus*.

¶ 11 Agnoitæ, & Tritheitæ] *Sic restitutum est: quamvis in codicibus Isidori, & Gratiani legeretur*, Gnoitæ, & Trithoitæ. *De his meminit Nicephorus in locis proxime indicatis, eosque a Theodosianis profectos scribit. De Agnoitis vero multa dicit beatus Gregorius l. 8. epist. 35. & 42. ad Eulogium*.

C. XL. *Quare divina providentia multos errare permittat*.

Item Augustinus *de Genesi contra Manichæos lib. 1. cap. 1.*

6 Pars. IDeo divina providentia multos diversi erroris Hæreticos esse permittit, ut cum insultant nobis, & interrogant nos ea, quæ nescimus, vel sic excutiamus pigritiam, & divinas Scripturas nosse cupiamus. Propterea & Apostolus ait *a*, *Oportet hæreses esse, ut probati manifesti fiant inter vos*. Hi autem Deo probati sunt, qui bene possunt docere: sed manifesti 1 hominibus esse non possunt, nisi cum docent.

Corr. Rom. ¶ 1 Sed manifesti] *Hæc addita sunt ex originali, itemque alia nonnulla, & emendata*.

CAUSA XXV.

SAncta Romana Ecclesia quandam baptismalem Ecclesiam suis munivit privilegiis, decimationes suæ diœcesis ex integro sibi attribuens. Item quoddam monasterium similiter munivit privilegiis propriis, decernens, ut ex propriis prædiis nulli decimas persolveret. Accidit itaque, ut intra diœcesim præmunitæ baptismalis Ecclesiæ præfatum monasterium alia emptione, alia donatione prædia sibi inveni-

a *Esa.* 30. b *Deut.* 6. c *supr. ead. hæresis. §. quicunque.*

a 1. *Corinth.* 11.

inveniret. Oritur itaque contentio inter Monachos, & Clericos de decimis.

1. *Hic primum quæritur, an Clerici baptismalis Ecclesiæ, auctoritate privilegii, decimas suæ diœcesis ex integro sibi valeant vendicare.*
2. *Secundo, an subsequenti privilegio Monachorum derogetur antiquioribus privilegiis baptismalium Ecclesiarum.*

QUÆSTIO I.

1 ps QUod vero auctoritate illius privilegii decimas sibi ex integro Clerici vendicare non valeant, hinc probatur, quia decimæ juxta decreta sanctorum Patrum quadripertito dividuntur: quarum una pars Episcopis, secunda Clericis, tertia fabricis restaurandis, quarta vero pauperibus est assignata. Decreta vero sanctorum canonum neminem magis, quam Apostolicum servare oportet.

C. I. *Constitutum Synodi, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, Romanam sedem servare oportet.*

Unde Gelasius Papa *ait in epistola ad Episcopos Dardaniæ.*

COnfidimus *a*, quod nullus jam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque Synodi constitutum, quod universalis Ecclesiæ probavit assensus, nullam magis exequi sedem præ cæteris oportere, quam primam: quæ & unamquamque Synodum sua auctoritate confirmat *b*, & continuata moderatione custodit.

C. II. *Qui negligenter pascit Dominicum gregem sibi commendatum, convincitur summum non amare pastorem.*

Item Leo Papa *epist.* 4. *Episcopis Siciliæ.*

DIvinis *c* præceptis, & Apostolicis monitis incitamur, ut pro omnium Ecclesiarum statu, impigro vigilemus affectu: ac si quid usquam reprehensioni inveniatur obnoxium, celeri solicitudine, aut ab ignorantiæ imperitia, aut a præsumptionis usurpatione revocemus. Monente enim Dominicæ *d* vocis imperio, quo beatissimus Apostolus Petrus trina admonitione 1 mysticis sanctionibus imbuitur, ut Christi oves, qui Christum diligit, pascat, ipsius sedis, cui per abundantiam gratiæ divinæ præsumus, reverentia coarctamur *e*, ut periculum desidiæ, quantum possumus, declinemus: ne professio summi Apostoli, qua se amatorem Domini esse testatus est, vana inveniatur in nobis: quia negligenter pascens Dominicum gregem toties commendatum, convincitur summum non amare pastorem.

Corr. Rom. ℊ 1 Admonitione) *In originali, & apud Anselmum legitur*, trina repetitione mysticæ sanctionis. *Alia vero quædam sunt emendata ex ipsa epistola.*

C. III. *Non debent ullo modo variari, quæ ad perpetuam ordinantur quietem.*

Idem *Anatolio Episcopo epist.* 51.

QUæ *f* ad perpetuam utilitatem generaliter instituta sunt, nulla commutatione varientur: nec ad privatum trahantur commodum, quæ ad bonum sunt commune præfixa: sed *g* manentibus terminis, quos constituerunt Patres, nemo injuste 1 usurpet alienum: sed intra fines proprios, atque legitimos, prout quis valuerit *h*, in latitudine se exerceat charitatis.

Corr. Rom. ℊ 1 Injuste) *Apud B. Leonem legitur*, nemo in jus tendat alienum. *Apud Ivonem, & in Capitularibus legitur*, nemo damnet alienum. *Apud Anselmum vero*, nemo injuste damnet.

a *Polyc. l.* 1. *t.* 14. *Ans. l.* 1. *c.* 48. b *al. firmavit.* c *Ans. l.* 1. *c.* 32. & 43. & *l.* 2. *c.* 22. d *Joan.* 21. e *al. cohortamur.* f *Cap. l.* 6. *c.* 254. & *l.* 7. *c.* 222. *Ans. l.* 6. *c.* 121. *Ivo p.* 16. *c.* 317. g *al.* &. h *al. voluerit.*

C. IV. *Nulli divinas constitutiones, & Apostolicæ sedis decreta temerare licet.*

Item Hilarius Papa *in Synodo Romana capite primo.*

NUlli *a* fas sit sine status sui periculo vel divinas constitutiones, vel Apostolicæ sedis decreta temerare: quia nos, qui potentissimi *b* 1 Sacerdotis administramus officia, talium transgressionum culpa respiciet, si in causis desides fuerimus inventi: quia meminimus, quod timere debemus, qualiter comminetur *c* Deus negligentiæ Sacerdotum. Siquidem reatu majori delinquit, qui potiori honore perfruitur: & graviora facit vitia peccatorum sublimitas *d* peccantium.

Corr. Rom. ℊ 1 Potentissimi] *Sic apud Anselmum, & in cæteris vetustis Gratiani exemplaribus, præter unum, in quo habetur, ut in Concilio ipso*, potissimi.

C. V. *In Spiritum Sanctum blasphemant, qui sacros canones violant.*

Item Damasus Papa.

VIolatores *e* canonum voluntarii graviter a sanctis Patribus judicantur: & a sancto Spiritu (instinctu cujus, ac dono dictati sunt) damnantur, quoniam blasphemare Spiritum Sanctum non incongrue videntur, qui contra eosdem sacros canones non necessitate compulsi, sed libenter, ut præmissum est, aliquid aut proterve agunt, aut loqui præsumunt, aut facere volentibus sponte consentiunt. Talis enim præsumptio manifeste unum genus est blasphemantium Spiritum Sanctum: quia, ut jam prælibatum est, contra eum agit, cujus nutu, & gratia sancti canones editi sunt.

C. VI. *In quibus Romano Pontifici licet novas condere leges.*

Item Urbanus Papa.

SUnt quidam dicentes Romano Pontifici semper licuisse novas condere leges. Quod & nos non solum non negamus, sed etiam valde affirmamus. Sciendum vero summopere est, quia inde novas leges condere potest, unde Evangelistæ aliquid, & Prophetæ 1 nequaquam dixerunt. Ubi vero aperte Dominus, vel ejus Apostoli, & eos sequentes sancti Patres sententialiter aliquid definierunt, ibi non novam legem Romanus Pontifex dare, sed potius quod prædicatum est, usque ad animam, & sanguinem confirmare debet. Si enim, quod docuerunt Apostoli, & Prophetæ, destruere [quod absit] niteretur, non sententiam dare, sed magis errare convinceretur. Sed hoc procul sit ab eis, qui semper Domini Ecclesiam contra luporum insidias optime custodierunt.

Corr. Rom. ℊ 1 Et Prophetæ) *Absunt hæ voces a multis manuscriptis.*

C. VII. *Apostolicæ sedis auctoritas contra Sanctorum statuta aliquid condere non valet.*

Item Zozimus Papa.

COntra *f* statuta Patrum condere aliquid, vel mutare, nec hujus quidem sedis potest auctoritas. Apud nos enim inconvulsis radicibus vivit antiquitas, cui decreta Patrum sanxere reverentiam.

Corr. Rom. ℊ *Epistola, unde sumptum est hoc caput, non est inventa. Ivo autem in loco indicato, & in epistola ad Hugonem Archiepiscopum Lugdunensem affert hoc ex epistola Zozimi ad Episcopos Narbonensis provinciæ: & ipse Zozimus in prima epistola ad Hesychium narrat, se scripsisse ad Episcopos Galliæ, & Hispaniæ.*

C. VIII.

a *Polyc. l.* 1. *t.* 7. *Ans. l.* 1. *c.* 47. & 62. *Ivo p.* 5. *c.* 37. b *al. potissimi.* c *Ezech.* 3. & 34. d *al. dignitatum.*] *orig.* e *Deusded. p.* 4. *Ans. l.* 3. *c.* 116. *Polyc. l.* 4. *t. ult.* f *Ivo p.* 4. *c.* 226. *Pann. l.* 3. *c.* 4. *concordat.*

C. VIII. *Stare non valet, quod contra Evangelicam, vel Propheticam doctrinam, seu constitutionem factum fuerit.*

Item Marcellinus 1 Papa *epist.* 2.

OMne *a*, quod irreprehensibile est, Catholica defendit Ecclesia. *& infra.* §. 1. Injustum *b* judicium, & diffinitio injusta, regio metu, vel jussu a judicibus ordinata, non valet. Nec 2 quicquam, quod contra Evangelicæ, vel Propheticæ, aut Apostolicæ doctrinæ constitutionem, successorumve eorum, sive sanctorum Patrum actum fuerit, stabit; & quod ab infidelibus, vel hæreticis factum fuerit, omnino cassabitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Marcellinus] *Restitutum est ex vetustis exemplaribus. Nam in vulgatis erat,* Marcellus.

¶ 2 Nec quicquam) *Emendatus est hic locus ex ipsa Marcellini epistola.*

C. IX. *A statutis Patrum non deviare, & fidei regulam custodire, prima salus est.*

Item Hormisda *c* Papa *Episcopis Hispaniæ.*

PRima salus est, rectæ fidei regulam custodire, & a constitutis Patrum nullatenus deviare.

C. X. *Profitetur Pelagius Papa tomum sui decessoris per omnia servare.*

Item Pelagius Papa *Childeberto Regi.*

SAtagendum est *d*, ut pro auferendo suspicionis scandalo obsequium confessionis nostræ legibus *e* ministremus, quibus nos etiam subditos esse sacræ Scripturæ præcipiunt. Veniens etenim Rufinus vir magnificus, Excellentiæ vestræ Legatus, confidenter a nobis, ut decuit, postulavit, quatenus vobis, aut beatæ recordationis Leonis Papæ tomum a nobis per omnia conservari significare debuissemus, aut propriis verbis nostræ confessionem fidei destinare. Et primam quidem petitionis ejus partem, quia facilior fuit, mox, ut dixit, implevimus, nosque in omnibus Præsulis tomum pro catholicæ fidei assertione conscriptum Deo propitio custodire manus nostræ ad vos professione significamus *f*. Ut autem nullius deinceps [quod absit] suspicionis resideret occasio, illam etiam aliam partem, quam memoratus vir illustris admonuit, facere maturavi: scilicet propriis verbis confessionem fidei, quam tenemus, exposui.

C. XI. *Anathema apud Deum fiat, qui censuram Romanorum Pontificum violat.*

Item Hadrianus Papa *in g capitulis c. ult.*

GEnerali *h* decreto constituimus, ut execrandum anathema sit *i*, & veluti prævaricator catholicæ fidei semper apud Deum reus existat, quicunque Regum, seu Episcoporum 1, vel potentum deinceps Romanorum 2 Pontificum decretorum censuram in quocunque crediderit, vel permiserit violandam.

Corr. Rom. ¶ 1 Seu Episcoporum) *Hæ voces non leguntur in ipso capitulo, neque in Capitulari, sunt tamen apud Anselmum, & in Polycarpo.*

¶ 2 Romanorum] *In capitulo habetur,* deinceps canonum censuram: *nec multo aliter in Capitulari. Anselmus tamen, & Polycarpus habent, ut Gratianus.*

C. XII. *Non licet alicui Episcopo contra Romanorum Pontificum decreta aliquid agere.*

Item Damasus K Papa *epist.* 4. *Prospero l Episcopo.*

OMnia *m* decretalia *n*, & cunctorum decessorum nostrorum constituta, quæ de Ecclesiasticis ordinibus, & canonum promulgata sunt disciplinis, ita a vobis, & ab omnibus Episcopis, ac cunctis generaliter Sacerdotibus custodiri debere mandamus, ut si quis in illa commiserit, veniam sibi deinceps noverit denegari.

C. XIII. *Non communicet sacris altaribus, qui nescit sacris obedire canonibus.*

Item Gregorius *lib.* 2. *epist.* 7. *seu c.* 46. *ad Joannem Episcopum.*

HAc *a* consona *b* sanctis Patribus diffinitione sancimus, ut qui sacris nescit obedire canonibus, nec sacris administrare, nec communionem capere sit dignus altaribus.

C. XIV. *Observandæ sunt regulæ a sanctis Patribus in Synodo statutæ.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *c.* 1.

A Sanctis Patribus in unaquaque Synodo usque nunc prolatas regulas teneri statuimus.

C. XV. *Voluntatem, & statuta suorum decessorum custodiant, qui sua servari volunt.*

Item Gregorius *ad Montanum, & Thomam lib.* 5. *epist.* 12. *seu c.* 112.

JUstitiæ, ac rationis ordo suadet, ut qui sua a successoribus desiderat mandata servari, decessoris sui proculdubio voluntatem, & statuta custodiat.

C. XVI. *Contra statuta sanctorum Patrum agit, qui ea non servat intacta.*

Item Leo Papa IV.

IDeo *c* permittente Domino pastores hominum sumus effecti, ut quod Patres nostri sive in sanctis canonibus, sive in mundanis affixere legibus, excedere minime debeamus. Contra eorum quippe saluberrima agimus instituta, si, quod ipsi divino statuerunt consulto *d*, intactum non conservamus.

2 ps Gratian. *Si ergo primam sedem statuta Conciliorum præ omnibus observare oportet, & si pro statu omnium Ecclesiarum necesse est illam impigro vigilare affectu; si ea, quæ a Romanis Pontificibus decreta sunt, ab omnibus observari convenit: si illi, qui nesciunt sacris obedire canonibus, altaribus ministrare non debent; patet, quod contra statuta sanctorum canonum, quibus status Ecclesiarum vel confundantur, vel perturbentur, privilegia ab Apostolico concedi non debent.* §. 1. *His ita respondetur. Sacrosancta Romana Ecclesia jus, & auctoritatem sacris canonibus impertitur, sed non eis alligatur. Habet enim jus condendi canones: utpote quæ caput est, & cardo omnium Ecclesiarum, a cujus regula nemini dissentire licet. Ita ergo canonibus auctoritatem præstat, ut seipsam non subjiciat eis. Sed sicut Christus, qui legem dedit, ipsam legem carnaliter implevit, octava die circumcisus* e, *quadragesimo die in templo cum hostiis præsentatus, ut in seipso eam sanctificaret, postea vero, ut se dominum legis ostenderet, contra legis literam leprosum* f *tangendo mundavit. Apostolos* g *quoque contra literam Sabbathi per sata prætergredientes, spicas vellentes, & confricantes manibus suis, probabili exemplo David* h, *& circumcisionis, & templi excusavit, dicens:* Non legistis, quid fecerit Abimelech, quando venit ad eum David, & dedit ei panes propositionis, de quibus non licebat edere, nisi solis Sacerdotibus, & comedit ipse, & pueri ejus? *Item* i *octava die secundum legem puer circumciditur, & vos in Sabbatho circumciditis hominem. Item, cum juge holocaustum ex lege offeratur, cum masculus quadragesima, fœmina vero octuagesima die ab ortu suæ nativitatis secundum legis imperium cum hostiis in templo præsentaretur, unde Sacerdotes offerentes hostias in templo literam Sabbathi solvunt, & sine crimine sunt: tunc filius hominis multo magis valet solvere literam legis, qui est etiam dominus Sabbathi. Hinc etiam dicitur* Hhh *de*

a *Sup. dist.* 81. *si qui sine.* b 11. *q.* 3. *injustum. Ans. l.* 3. *c.* 87. c *& in libello Joan. Constantinop. Episc. ad Hormisdam.* d *Ivo p.* 5. *c.* 358. e *Regibus*] *Ivo. sal. signavimus.* g *& Cap. l.* 6. *c.* 249. h *Deusd. p.* 1. 3. 4. *Ans. l.* 12. *c.* 2. *& l.* 3. *c.* 82. *& l.* 4. *c.* 40. *Polyc. l.* 4. *t. ult.* i *al fiat.* K *& Leo Papa epist.* 1. *c.* 5. l *al. Stephano.* m *Polyc. l.* 3. *t.* 22. *Ans. l.* 4. *c.* 47. *Pann. l.* 3. *c.* 3. *simile.* n *hæc decretalia*] *orig.*

a *al. Hæc.* b *Polyc. l.* 4. *t. ult.* c *Ivo p.* 4. *c.* 186. d *al. consilio.* e *Luc.* 2. f *Matth.* 8. g *Matth.* 12. h 1 *Reg.* 21. i *Levit.* 12.

de eo a: Erat Jesus docens, tanquam potestatem habens, *id est, tanquam legis dominus, addens moralibus ea, quæ deerant ad perfectionem, umbram figuralium in lucem spiritualis intelligentiæ commutans, non tanquam* b *Scribæ eorum, qui litera legis astricti non audebant aliquid addere, vel commutare. Sic & summæ sedis Pontifices canonibus sive a se, sive ab aliis sua auctoritate conditis reverentiam exhibent: & eis se humiliando ipsos custodiunt, ut aliis observandos exhibeant. Nonnunquam vero seu jubendo, seu definiendo, seu aliter agendo; se decretorum dominos, & conditores esse ostendunt. In præmissis ergo capitulis, aliis imponitur necessitas obsequendi: summis vero Pontificibus ostenditur inesse auctoritas observandi, ut a se tradita observando, aliis non contemnenda demonstrent, exemplo Christi, qui sacramenta, quæ Ecclesiæ servanda mandavit, primo in seipso suscepit, ut ea in seipso sanctificaret. Oportet ergo primam sedem, ut diximus, observare ea, quæ decernendo mandavit, non necessitate obsequendi, sed auctoritate impertiendi. Licet itaque sibi contra generalia decreta, specialia privilegia indulgere, & speciali beneficio concedere, quod generali prohibetur decreto.* §. 2. *Quanquam si decretorum intentionem diligenter advertamus, nequaquam contra sanctorum canonum auctoritatem aliquid concedere invenietur* c. *Sacri siquidem canones ita aliquid constituunt, ut interpretationis* d *auctoritatem sanctæ Romanæ Ecclesiæ reservent. Ipsi namque soli canones valent interpretari, qui jus condendi eos habent. Unde in nonnullis capitulis Conciliorum, cum aliquid observandum decernitur, statim subinfertur:* Nisi auctoritas Romanæ Ecclesiæ aliter *e* imperaverit, *vel,* Salvo tamen in omnibus jure sanctæ Romanæ Ecclesiæ, *vel,* Salva tamen in omnibus Apostolica auctoritate. *Quæcunque ergo de decimis, vel quibuslibet Ecclesiasticis negotiis, sacris canonibus diffiniuntur, intelligenda sunt necessario servari, nisi auctoritas Romanæ Ecclesiæ aliter fieri mandaverit, vel permiserit. Cum ergo aliqua privilegia ab Apostolico aliquibus conceduntur, etsi contra generalem legem aliquid sonare videantur, non tamen contra ipsam aliquid concedere intelliguntur: cum ipsius legis auctoritate privilegia singulorum penes matrem omnium Ecclesiarum reserventur. Neque enim privilegia aliquibus concederentur, si præter generalem legem nulli aliquid speciale indulgeretur. Privilegia* f *namque dicuntur tanquam privata legia, eo quod privatam legem singulis generent. Quam diffinitionem* g *Gregorius innuens, ait:* Si *h* hoc neque consuetudine generali, neque privilegio vendicas, restat te usurpasse, quod fecisti. §. 3. *Item Hieronymus in expositione Jonæ ad c. primum:* Privilegia singulorum non possunt legem facere communem. §. 4. *Valet ergo, ut ex præmissis colligitur, sancta Romana Ecclesia suis privilegiis quoslibet munire, & extra generalia decreta, quædam speciali beneficio indulgere: considerata tamen rationis æquitate, ut, quæ mater justitiæ est, in nullo ab ea dissentire inveniatur: ut privilegia videlicet, quæ ob religionis, vel necessitatis, vel exhibiti obsequii gratiam conceduntur, neminem relevando ita divitem faciant, ut multorum detrimenta non circumspiciendo, in paupertatis miseriam nonnullos dejiciant. Illud vero* i *Apostoli ad memoriam revocantes, quod ad Corinthios scribens, ait:* Non enim volumus, ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio. *Cui sacra lex Principum concordans, ait* k: Rescripta contra jus elicita ab omnibus judicibus præcipimus refutari: nisi forte aliquid est, quod non lædat alium, & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat. §. 5. *Item constitutio Imperatoris ad populum* l: Nec damnosa fisco, nec juri contraria postulari oportet. §. 6. *Clerici ergo hujus baptismalis Ecclesiæ privilegii auctoritate muniti, suæ diœcesis decimas sibi ex integro vendicare valent: nisi forte summa necessitate Episcopi cogantur ad quartam suam accipiendam, & illi superabundare monstrentur.*

a Luc. 6. b *Matth.* 7. c *al. invenientur.* d *al. suæ interpretationis.* e *al. aliter fieri.* f *Privilegia unde dicantur.* g *al. distinctionem.* h *distinct.* 100. *contra morem. vers. quod si hoc* i 2. Cor. 8. k *infr. ead. q.* 2. *rescripta.* l *infr. ead. q.* 2. *nec damnosa.*

QUÆSTIO II.

I ps QUod autem antiquioribus privilegiis, subsequentibus derogari non possit, auctoritate Anacleti probatur, qui scribens omnibus Episcopis, & reliquis Christi Sacerdotibus, ait in epist. 1. c. 3.

C. I. *Ecclesiarum privilegia cunctis temporibus intemerata serventur.*

I. PRivilegia *a* Ecclesiarum, & Sacerdotum 1 intemerata, & inviolata cunctis decernimus manere temporibus. Leges Ecclesiæ Apostolica auctoritate firmamus, & peregrina judicia submovemus.

Corr. Rom. ¶ 1 Sacerdotum] *In originali est,* Sacerdotum sancti Apostoli jussu Salvatoris intemerata, & inviolata cunctis decreverunt, &c.

C. II. *Nec novitate mutari, nec improbitate convelli Ecclesiarum privilegia debent.*

Item Leo Papa *Martiano Augusto, epist.* 52. *al.* 54.

II. PRivilegia *b* Ecclesiarum, & monasteriorum 1, sanctorum Patrum auctoritate instituta, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est hujus sanctæ sedis Pontifices perseverantem exhibere famulatum. Dispensatio enim nobis credita est; & ad nostrum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum nobis consentientibus, vel negligentibus violentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Et monasteriorum,] *Hæ voces non sunt in epistola, neque infra ead.* privilegia. *sed sublata non sunt, quia ad eas spectatur infra ead. c.* postea. *vers.* si ergo privilegia. *& Anselmus illas habet lib.* 4. *c.* 2. *Cæterum, quoniam de industria caput hoc a collectore in summam redactum est, & aliquot locis mutatum, visa sunt describenda verba ipsa Leonis:* Privilegia enim Ecclesiarum, sanctorum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari. In quo opere, auxiliante Christo, fideliter exequendo, necesse est me perseverantem exhibere famulatum: quoniam dispensatio mihi credita est, & ad meum tendit reatum, si paternarum regulæ sanctionum, quæ in Synodo Nicæna ad totius Ecclesiæ regimen, Spiritu Dei instruente, sunt conditæ, me (quod absit) connivente violentur, & major sit apud me unius fratris voluntas, quam universæ domus Domini communis utilitas.

C. III. *Privilegio suæ dignitatis aliquis Ecclesiam exuere non debet.*

Item Gregorius *Augustino Anglorum Episcopo, Respons.* 9.

IN Galliarum *c* Episcopos *d* nullam tibi auctoritatem tribuimus, quia ab antiquis prædecessorum meorum temporibus pallium Arelatensis Episcopus accepit, quem nos privare auctoritate percepta minime debemus. Si ergo contingat, ut fraternitas tua ad Galliarum provincias transeat, & aliquid ex auctoritate agendum fuerit, cum prædicto Arelatensi Episcopo agatur, ne prætermitti possit hoc, quod antiqua Patrum institutio invenit. Britannorum vero omnes Episcopos tuæ fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, perversi 1 auctoritate corrigantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Perversi] *Addita sunt hæc ex originali.*

C. IV. *Statuta Apostolicorum prædecessorum Apostolicus destruere non debet.*

Idem *Felici Episcopo, lib.* 12. *epist.* 31.

SI ea destruerem, quæ antecessores nostri statuerunt, non constructor, sed eversor esse juste comprobarer; testante veritatis voce, quæ ait *e*: *Omne regnum in seipso divisum*

a *Ans. l.* 4. *c.* 2. b *Infr. ead. privilegia* 3. *Anselm. l.* 4. *c.* 2. c *Ans. l.* 6. *c.* 97. d *al. Episcopis.* e Luc. 11.

sum a non stabit : & omnis scientia , & lex adversum se divisa destruetur .

C. V. *Metropolitanus dignitatis sibi traditæ antiquitus jus intemeratum obtineat.*

Item Leo Papa *epist.* 82. *al.* 84. *ad Anastasium cap.* 2.

IGitur secundum *b* sanctorum Patrum canones, Spiritu Dei conditos, & totius mundi reverentia consecratos, Metropolitanos singularum provinciarum Episcopos, quibus ex delegatione nostra fraternitatis tuæ cura prætenditur, jus traditæ sibi antiquitus dignitatis intemeratum habere decrevimus : ita ut a regulis præstitutis nulla aut negligentia, aut præsumptione discedant.

C. VI. *Privilegia Metropolitanorum inconvulsa servari oportet.*

Item Hormisda Papa *in epistola ad Joannem Episcopum.*

SErvatis privilegiis Metropolitanorum, vices vobis Apostolicæ sedis eatenus delegamus, ut inspectis istis, sive ea, quæ ad canones pertinent, sive ea, quæ a nobis sunt nuper mandata, serventur, sive ea, quæ de Ecclesiasticis causis tuæ revelationi *c* contigerint, sub tua nobis insinuatione pandantur. Erit hoc studii, ac solicitudinis tuæ, ut talem te in his, quæ injunguntur, exhibeas, ut fidem, integritatemque ejus, cujus curam suscipis, imiteris.

C. VII. *Decreta Apostolica nulla præsumptione violentur.*

Item Gregorius *Bonifacio primo defensori, lib.* 7. *epist.* 17.

INstitutionis *d* nostræ decreta, quæ pro defensorum sunt privilegiis, & ordinatione disposita, perpetua stabilitate, & sine aliqua constituimus refragatione servari, sive quæ scripto decrevimus, sive quæ in nostra præsentia videntur esse disposita: nec a quoquam Pontificum in totum, vel in partem, ea qualibet occasione convelli decernimus, vel mutari. Nam nimis est asperum, & præcipue bonis Sacerdotum moribus inimicum, niti quempiam quacunque rationis excusatione, & quæ bene sunt ordinata, rescindere, & exemplo suo docere cæteros, sua quandoque post *e* se constituta dissolvere.

C. VIII. *Privilegia Ecclesiarum Apostolicus debet servare illæsa.*

Idem *Dominico Carthaginensi Episcopo, lib.* 2. *indict.* 10. *epist.* 39.

DE Ecclesiasticis *f* privilegiis, quod vestra fraternitas scribit, hoc postposita dubitatione teneat: quia sicut nostra defendimus, ita singulis quibusque Ecclesiis sua jura servamus: nec cuilibet favente gratia, ultra quam meretur, impertior, nec ulli hoc, quod sui juris est, ambitu stimulante derogabo: sed fratres meos per omnia honorare cupio, sicque studeo honore singulos subvehi, dummodo non sit, quod alteri jure ab altero possit opponi.

C. IX. *Quod rationabiliter diffinitum est, in nullo debet violari.*

Idem *Virgilio Arelatensi Episcopo, lib.* 7. *epist.* 115.

CUm *g* piæ desiderium voluntatis, & laudandæ devotionis intentio sacerdotalibus sit semper studiis adjuvanda, cura est solicitudinis adhibenda, ut ea, quæ pro quiete Monachorum, religiosæque conversationis fuerint ordinata, nec dissimulatio negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare : sed sicut hoc, quod ratio exigebat utilitatis, oportuit diffiniri, ita quod definitum est (nisi 1 forte ubi major est auctoritas) non debet violari.

Corr. Rom. ¶ 1 Nisi forte] *Exceptio hæc abest a plerisque vetustis, & Anselmo, & codicibus Gregorii impressis, & manuscriptis. In uno autem Gratiani apposita est tanquam glossa, & legitur supra* 6. *q.* 4.

C. X. *Sibi injuriam facit, qui fratrum suorum jura perturbat.*

Idem *ad Natalem Episcopum, lib.* 2. *epist.* 37.

QUod vero dicitis, nostris temporibus debere servari, quæ a meis quoque prædecessoribus tradita, atque custodita sunt, absit a me, ut statuta majorum consacerdotibus meis in qualibet Ecclesia infringam : quia mihi injuriam facio, si fratrum meorum jura perturbo.

C. XI. *Nulla præsumptione violentur, quæ ab Apostolis, & eorum successoribus sunt instituta.*

Item Julius Papa *epist.* 1. *ad Orientales, c.* 4.

AMputato *a* totius usurpationis excessu, nullus debet præsumere, quæ sibi non videntur esse concessa. *& infra.* §. 1. Ea, quæ sunt ab Apostolis, eorumque successoribus instituta, nulla desidia negligantur, nulla dissensione violentur, nulla concertatione turbentur.

C. XII. *Quæ rationabiliter ordinata sunt, nulla debent refragatione turbari.*

Item Gregorius Papa *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 60. *Prærecti illustri.*

ECclesiasticæ *b* moderationi est omnino conveniens, ut quæ ordinata fuerint, vel rationabiliter 1 decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

Corr. Rom. ¶ 1 Rationabiliter] *Vox ista abest a plerisque manuscriptis, & a codicibus B. Gregorii, nec reperitur infra* 35. *q.* 9. omnibus modis. *Sed non est inducta, quia omnia Gratiani exemplaria habent istam vocem, etiam in rubrica.*

C. XIII. *Quæ contra leges fiunt, pro infectis habentur.*

Item in Regesto, *lib.* 7. *indict.* 2. *epist.* 7. *Januario Caralitano.*

IMperiali *c* constitutione aperte sancitum est, ut ea, quæ contra leges fiunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.

C. XIV.

Cod. d *lib.* 1. *tit. de precibus imperatori offerendis.*

Imperator Constantinus.

NEc damnosa fisco, nec juri contraria postulari oportet.

C. XV.

Impp. Theodosius, & Valentinianus. *e*

REscripta *f* contra jus elicita, ab omnibus judicibus præcipimus refutari, nisi forte aliquid est, quod non lædat alium, & prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat.

C. XVI. *Rescriptum meretur effectum, quod cum juris, & legum ratione concordat.*

Item Pelagius Papa *Joanni Comiti.*

DIcenti *g* sacras jussiones se habere præ manibus, respondimus scire illum oportere, quod ipse clementissimus Princeps generalibus legibus constituerit, illa sacra uniuscujusque supplicantis desiderio concessa prævalere, & effectui mancipari, quæ cum juris & legum ratione concordant: ea vero, quæ subreptione, vel falsis precibus forsitan impetrantur, nullum supplicantibus ferre remedium.

 Gratian.

a *al. seipsum.* b *Ivo part.* 5. *cap.* 346. c *al. relationi.* d *al. Constitutionis. Ansel. l.* 4. *c.* 5. *Polyc. lib.* 3. *tit.* 15. e *al. posse constituta.* f *Polyc. ibid. Anselm. l.* 4. *c.* 6. g *Polyc. ibid. Anselm. lib.* 4. *cap.* 7.

a *Polyc. ibid. Anselm. l.* 2. *c.* 61. *& l.* 6. *c.* 127. b 35. *q.* 9. *omnibus modis. Anselm. lib.* 4. *cap.* 9. c *Deusdedit part.* 1. *&* 3. d *tit.* 19. *leg.* 3. e *Ibid. l.* 7. f *supr. ead.* g *Ivo part.* 4. *cap.* 191.

Gratian. *Rescripta, sive sint adnotationes, sive pragmaticæ sanctiones, expressam debent in se habere conditionem: Si preces veritate nitantur. Mendax enim precator debet carere impetratis: & quibus scripta diriguntur, sunt puniendi, si precum mendacia vetuerint argui.* Unde *Imperator Diocletianus, & Maximianus, & Constantius lib.* 1. a *Cod. tit. si contra jus, vel utilitatem publicam.* §. 1 Præscriptione mendaciorum opposita, sive in juris narratione mendacium reperiatur, sive in facti, sive in tacendi fraude, pro tenore veritatis, non deprecantis affirmatione, datum judicem cognoscere debere, & secundum b hoc de causa convenit ferre sententiam. *Item Imperator* c *Constantinus.* §. 2. Puniri jubemus decem librarum auri mulcta judices, qui vetuerint precum argui falsitatem. *Item* d *Impp. Theodosius, & Valentin.* §. 3. Et si legibus consentaneum sacrum oraculum mendax precator attulerit, precator careat penitus impetratis: & si nimia mentientis inveniatur improbitas, etiam severitati subjaceat judicantis. *Item* e *Imperator Constantinus.* §. 4. Et si non cognitio, sed executio mandatur, de veritate precum inquiri oportet; ut si fraus intervenit, de omni negotio cognoscatur. *Item* f *Imperator Anastasius.* §. 5. Omnes cujuscunque majoris, vel minoris administrationis, universæ nostræ reip. judices monemus, ut nullum rescriptum, nullam pragmaticam sanctionem, nullam sacram adnotationem, quæ generali juri, vel utilitati publicæ adversa esse videatur, in disceptationem cujuslibet litigii patiantur proferri; sed generales sacras constitutiones modis omnibus non dubitent observandas. *Cod.* g *tit. de divers. rescript. Impp. Diocletianus, & Maximianus.* §. 6. Sancimus, ut authentica ipsa atque originalia rescripta, & nostra etiam manu subscripta, non exempla eorum insinuentur. *Imp.* h *Constantinus.* §. 7. Si qua beneficia personalia sine die, & Consule fuerint deprehensa, auctoritate careant. *Imperator* i *Zeno.* §. 8. Universa rescripta sive in personam peccantium, sive ad quemlibet judicem manaverint, quæ κ vel adnotatio, vel quævis pragmatica sanctio nominentur, sub ea conditione proferri præcipimus, si preces veritate nitantur: nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati; licet in judicio asseveret *l* veritatem, nisi quæstio fidei precum imperiali beneficio monstretur inserta. Nam & vir magnificus Quæstor, & viri spectabiles Magistri scriniorum, qui sine præfata adjectione qualecunque divinum responsum dictaverint, & judices, qui susceperint, reprehensionem subibunt, & qui illicite dictata scribere ausi fuerint, cujuscunque scrinii memoriales, seu pragmaticarii, vel adjutores primicerii, amissione cinguli feriantur.

C. XVII. *Privilegia Ecclesiarum nulla debent improbitate convelli.*

Item Leo Papa *epist.* 52. *al.* 54. *ad Martianum Augustum.*

III. PRivilegia *m* Ecclesiarum, sanctorum Patrum canonibus instituta, & venerabilis Nicænæ Synodi fixa decretis, nulla possunt improbitate convelli, nulla novitate mutari.

C. XVIII. *Anathema sit, qui mandata, vel decreta Romanorum Pontificum servare contempserit.*

Item Nicolaus Papa *universali Synodo præsidens dixit in Concilio Romano c. ult.*

SI *n* quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones, vel decreta pro catholicæ fidei disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum, vel interdictione imminentium, vel futurorum malorum, a sedis Apostolicæ Præsule salubriter promulgata contempserit, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc extat in Concilio Romæ habito, in quo Nicolaus Papa I. Thietgandum, & Guntarium Episcopos deposuit. Quod Concilium impressum est Romæ post epistolas ipsius.*

C. XIX. *Statuta priorum successores servare oportet.*

Item Gelasius *Cresconio, & Joanni Messaliæ Episcopis inter cætera.*

DEcessorum *a* statuta, sicut legitima, & justa, successorem custodire convenit, ita debet etiam malefacta corrigere.

C. XX.

Hinc etiam Arcadius, & Honorius *b inquiunt.*

QUæcunque *c* a parentibus nostris diversis sunt statuta temporibus, manere inviolata, atque incorrupta circa sacrosanctas Ecclesias præcipimus. Nihil igitur a privilegiis immutetur, omnibusque, qui Ecclesiis deserviunt, tuitio deferatur: quia temporibus nostris addi potius reverentiæ cupimus, quam ex his, quæ olim præstita sunt, immutari. *Iidem leg.* 30. §. 1. Non tam novum aliquid præsenti sanctione præcipimus, quam illa, quæ olim videntur indulta, firmamus. Privilegia igitur, quæ olim reverentia religionis obtinuit, mutilari sub pœnæ etiam interminatione prohibemus, ita ut hi quoque, qui Ecclesiæ obtemperant, ipsius beneficiis perfruantur. *Iidem leg.* 34. *d* §. 2. Si Ecclesiæ venerabilis privilegia, cujuscunque fuerint vel temeritate violata, vel dissimulatione neglecta, commissum duodecim 1 librarum auri (sicut etiam prius constitutum est) condemnatione plectatur. Ipsaque 2 privilegia nihilominus plenissimum per omnia obtineant vigorem.

Corr. Rom. ¶ 1 Duodecim) *In lege ipsa tam codicis Theodosiani, quam Justiniani legitur,* quinque librarum auri.

¶ 2 Ipsaque] *Hæc usque ad finem non sunt in lege illa, sed horum loco in Theodosiano habentur ista:* Si quid igitur contra Ecclesias, vel Clericos per obreptionem, vel ab hæreticis, vel ab hujuscemodi hominibus fuerit contra leges impetratum, hujus sanctionis auctoritate vacuamus.

C. XXI. *Non licet Pontifici ab Ecclesiæ jure discedere, quod documentorum auctoritate firmatur.*

Item Pelagius *Armentario magistro militum inter cætera.*

POsteaquam *e* Ecclesiæ jura, documentorum quoque intercedentium fuerint auctoritate firmata, nullatenus ab his discedendi liberam Pontifex, vel si vult, permittatur habere licentiam.

Gratian. *Si ergo privilegia monasteriorum, vel quarumlibet Ecclesiarum auctoritate Leonis, Gregorii, Gelasii, & nonnullorum aliorum Pontificum sanctæ Romanæ Ecclesiæ inviolata servantur; si ea, quæ contra leges fiunt, pro infectis habenda sunt: si Pontifex non habet licentiam discedendi a documentis, quibus jura Ecclesiæ firmantur: patet, quod posteriora privilegia antiquioribus derogare non possunt, nec eorum auctoritate eis aliqua objicietur exceptio: cum etiam si contra illa specialiter fierent, pro infectis essent habenda.*

2 ps §. 1. *His ita respondetur. Sancta Romana Ecclesia sua auctoritate congregata valet disjungere, & disjuncta congregare, rationis tamen æquitate considerata. Unde vel pietatis, vel necessitatis intuitu semel a se concessa valet in totum, vel in partem commutare. Pro necessitate namque corrigendorum vitiorum privilegia Ecclesiarum multarum vel imminuuntur, vel penitus immutantur, sive personaliter, sive generaliter.* §. 2. *Personaliter juxta illud:* Privilegium *f* omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

C. XXII.

a *tit.* 22. *leg.* 2. b *secundum causam convenit*) *orig.* c *ib. leg.* 3. d *ibid. leg.* 5. e *ib. leg.* 4. f *ib. leg.* 6. g *tit* 23. *leg.* 3. h *ib. l.* 4. i *ib. leg.* 7. κ *al. quamvis adnotatio.* l *al. asserat.* m *Ansel. l.* 4. *c.* 2. n *Polyc. l.* 1. *t.* 17. *Deusd. p.* 4. *Ans. l.* 4. *c.* 26. *& l.* 12. *c.* 3. *Ivo p.* 5. *c.* 35.

a *Deusd. p.* 1. b *in cod. Theod. l.* 16. *t.* 2. *leg.* 29. c *Ans. l.* 4. *c.* 16. d *in cod. Theod. leg.* 34. *in cod. Justin. t. de Episcopis, & Clericis l.* 13. e *Deusd. p.* 1. f 11. *q.* 3. *privilegium*,

C. XXII. *Quod habet, amittat, qui quod non accepit, usurpat.*

Item Silverius Papa *Vigilio Episcopo epist. 2.*

SIc *a* decet fidem sanctorum Patrum in Ecclesia servari catholica, ut quod habuit, amittat, qui improbabili temeritate, quod non accepit, assumpserit.

C. XXIII. *Privilegium amittit, qui sua potestate non legitime utitur.*

Item Simplicius Papa *epist. 2. Joanni Episcopo Ravennatensi, post pauca, quibus ab illicita eum ordinatione prohibuit.*

DEnuntiamus *b* autem, quod si posthac quicquam tale præsumpseris, & aliquem seu Episcopum, seu Presbyterum, seu Diaconum invitum facere forte credideris, ordinationes tibi Ravennatis Ecclesiæ, vel Æmiliensis noveris auferendas.

C. XXIV. *Jus ordinandi amittunt, qui immeritum consecrant.*

Item Leo Papa *epist. 85. al. 87. ad Episcopos Africanos.*

SI *c* qui Episcopi talem consecraverint Sacerdotem, qualem esse non licet, etiamsi aliquo modo damnum proprii honoris evaserint, ordinationis tamen jus ulterius non habebunt: nec unquam ei sacramento intererunt, quod neglecto divino judicio, immerito præstiterunt.

Grat. *Generaliter, veluti dum civitati Episcopalis dignitas perpetuo subtrahitur, quæ suos Episcopos interimere consuevit.*

C. XXV. *Episcopalis dignitas civitati subtrahitur, quæ suos Præsules interemit.*

Unde Gelasius Papa scribit.

ITa *d* nos Scyllacænorum *e* cædes geminata Pontificum horrendi criminis atrocitate confudit, ut diu constitutio nostræ deliberationis hæsitaret: dum & ingerere quempiam parricidalibus exemplis detestaremur Antistitem, & Ecclesiam, utcunque destitutam usque adeo judicaremus relinquendam. Quapropter jam velut usum, consuetudinemque sacrilegam declinantes, eatenus religioni duximus consulendum, ut parochiæ vice ab extrinsecus positis Sacerdotibus gubernetur, quæ ibidem commanentes ferro didicit necare pastores, inauditoque facinore [quod etiam in illis provinciis nusquam prorsus legitur accidisse, quæ bellorum continuis, diversisque incursionibus affliguntur] hæc sit reperta civitas, quæ Præsules ministrantes sibi fidei Christianæ sacramenta, fine persecutore prosternat. Curandum est igitur, ut illic funesta pernicies cessatione propriorum sanetur Antistitum, atque ita saltem furoris tanti materia subtrahatur, si, in quam hæc possit acerbitas perpetrari, consistens ibidem persona defuerit, eoque modo vel illa civitas, dum in quos deſæviat non habebit, ab hujusmodi temeritate desistat, vel aliis imitandi contagia dira non præbeat. Egeat ergo Episcopalibus subsidiis sibimet aliunde pensandis *f*, quæ sacram in suo gremio collocatam fuso crudeliter maculat sanguine dignitatem: quia in utroque hac est ultione plectenda, sive instinctu domestico, seu furiis incitata nefas hoc committit externis. Præbeat ergo dilectio vestra in hoc statu positæ ministerium visitationis Ecclesiæ, & aut conveniendo pariter, aut vicissim, prout qualitas rerum, causaque poposcerit, divina ministeria *g* repræsentet ingratis, ne cum devitamus zizania, Dominica videamur præterire frumenta.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo, & apud Anselmum, & Ivonem continuo sequitur c.* comperimus. *infra de consecratione dist. 2.*

3 ps Gratian. *Hostilitatis quoque, vel paupertatis necessitate Episcopales sedes vel mutantur, vel duæ in unam rediguntur: sicut sup. in tit. de mutatione Episcoporum B. Gregorius* h *fecisse legitur. Non ergo privilegia Ecclesiarum sic inviolata permanere censentur, ut quibusdam de causis intervenientibus Apostolica auctoritate eis derogari non possit: alioquin multitudo Ecclesiarum ad paucitatem redigeretur, cum innumeræ Ecclesiæ in diœcesibus aliarum frequenter conditæ inveniantur. Serventur ergo privilegia Ecclesiarum cunctis inconcussa temporibus: ne videlicet præter ejus auctoritatem, a quo data sunt, contra ea liceat ire alicui. §. 1. Sed objicitur illud Symmachi Papæ.* Possessiones, a quas unusquisque Ecclesiæ suo relinquit arbitrio &c. *quæ sup. in tit. de alienatione rerum Ecclesiasticarum leguntur adscripta. Unde datur intelligi, quod ea, quæ de jure uniuscujusque Ecclesiæ, vel necessitatis, sicut peregrinis, vel pietatis intuitu, sicut religiosis domibus conferuntur, non perpetuo, sed temporaliter ab eis, quibus conferuntur, sunt possidenda. Quanquam illud Symmachi ad necessitatis intuitum, non ad pietatis prospectum possit referri: videlicet, ut ea, quæ peregrinis, vel captivis largiri necessitas suasit, non ea, quæ religiosis domibus ob quietem religiosæ conversationis concessa sunt, prohibeantur perpetuo possideri. Vel potius de utrisque intelligendum est: videlicet, ut sicut necessitatem patientes cessante necessitate beneficiis renuntiare coguntur, quæ eis miserationis indulsit intuitus; sic religiose viventes, cum a religione cessaverint, privilegiis exuantur, quæ religiosa conversatio meruit. Privilegia ergo, quæ religiosis domibus conferuntur, vel in eo casu accipienda sunt, in quo ita eis consulitur, quod nulli aliquid derogatur, videlicet, ut ex novalibus, quorum decimationes nulli assignatæ fuerant, privilegiorum auctoritate decimas aliquibus persolvere non cogantur, vel si propter instantem temporis necessitatem eis consuli non poterit, nisi aliis derogetur, ita privilegiorum auctoritas videatur esse servanda, ut eorum subveniatur inopiæ, non ut suarum divitiarum augmento, & possessionum non modica extensione porrecta, baptismales, seu parochiales* b *Ecclesiæ penitus destruantur.*

a *Ans. l. 6. c. 115. Ivo p. 6. c. 73.* b *sup. dist. 74. ubi iste. §. denuntiamus.* c *sup. 1. q. 1. si qui. Ans. l. 6. c. 74. Ivo p. 5. c. 107.* d *Polyc. l. 3. t. 30. Ans. l. 6. c. 148. Ivo p. 10. c. 18.* e *al. Squillatinorum. al. Syllanorum.* f *al. depensis.* g *al. mysteria.* h *7. q. 1. c. pastoralis. & c. temporis. 7. q. 1. c. temporalis, & c. temporis. & 16. q. 1. c. & temporis.*

CAUSA XXVI.

QUidam Sacerdos Sortilegus esse, & Divinus convincitur apud Episcopum: correctus ab Episcopo noluit cessare: excommunicatur: tandem agens in extremis reconciliatur a quodam Sacerdote, Episcopo inconsulto: indicitur sibi pœnitentia sub quantitate temporis canonibus præfixa.*

1. *Hic primum quæritur, qui sint Sortilegi.*
2. *Secundo, an sit peccatum esse Sortilegum.*
3. *Tertio, a quibus genus divinationis sumpsit exordium.*
4. *Quarto, quot sint genera divinationis.*
5. *Quinto, an Sortilegi, vel Divini sint excommunicandi, si cessare noluerint.*
6. *Sexto, an excommunicatus ab Episcopo possit reconciliari a Presbytero, illo inconsulto.*
7. *Septimo, si morientibus est indicenda pœnitentia sub quantitate temporis.*

QUÆSTIO I.

QUi sint Sortilegi, Isidorus *diffinit Etymologiarum lib. 8. cap. 9. ita dicens.*

C. I. *Qui sint Sortilegi.*

SOrtilegi *c* sunt, qui sub nomine fictæ religionis, per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt.

QUÆSTIO II.

1 ps QUod autem sortes exquirere peccatum non sit, & exemplis, & auctoritatibus probatur. *Cum enim Achar* d *de anathemate furtim subripuisset, & ob ejus*

a *16. q. 1. possessiones.* b *al. parochitanæ.* c *Rabanus de magorum præstigiis. Ivo p. 11. c. 22.* d *al. Achan.*

ejus peccatum populus cæsus apud Hai hostibus terga dedisset, præcepit Dominus a Josue, ut sortibus exquireret, quo peccante populus in manibus hostium cadere meruerat. Josue præceptum accipiens misit sortes, primum super tribus, deinde super familias, demum super personas: & ita cecidit sors super Achar. Saul b *quoque cum pugnans contra Philistæos jurasset se interfecturum, quicunque ante solis occasum de populo comederet, sorte deprehendit Jonatham filium suum mel comedisse, quod sceptro acceperat: quem cum morti tradere vellet, populo supplicante revocavit sententiam. Jonas* c *quoque cum a facie Domini fugeret, a nautis sorte deprehensus, in mare dejectus, & a ceto est absorptus. De* d *Zacharia etiam legitur, quod sorte exiit, ut incensum poneret. Matthias* e *vero a B. Petro sorte in Apostolatum, & Judæ successor eligitur. Quod ergo tantorum exemplis probatur, patet malum non esse.*

C. I.

Unde etiam Augustinus *ait in lib. Psalmorum, in Ps.* 30. *concione* 2. *ad versic.* In manibus tuis sortes.

SOrs non *f* aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana, divinam indicans voluntatem.

2 pars. Gratian. *His ita respondetur. Antequam Evangelium claresceret, multa permittebantur, quæ tempore perfectioris disciplinæ penitus sunt eliminata. Copula namque Sacerdotalis, vel consanguineorum nec legali, nec Evangelica, vel Apostolica auctoritate prohibetur, Ecclesiastica tamen lege penitus interdicitur. Sic & sortibus nihil mali inesse monstratur, prohibetur tamen fidelibus, ne sub hac specie divinationis ad antiquos idololatriæ cultus redirent. Unde quibusdam constellationes, & futurorum signa custodientibus Apostolus* g *ait:* Dies observatis, & menses, & tempora, & annos. Unde timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis. *Sic & Astronomia, seu & Astrologia apud catholicos in desuetudinem abiit; quia dum propria curiositate his nimis erant intenti, minus vacabant his, quæ saluti animarum erant accommodata.*

C. II. *Exemplo Jonæ, vel Matthiæ non oportet sortibus credi.*

Quod autem sortibus credi non oporteat, Hieronymus *testatur, scribens super Jonam, c.* 1.

NOn statim *h* debemus sub exemplo Jonæ sortibus credere, vel illud de Actibus *i* Apostolorum huic testimonio copulare, ubi sorte in Apostolatum Matthias eligitur; cum privilegia 1 singulorum non possint legem facere communem.

Corr. Rom. ¶ 1 Cum privilegia] *Hæc usque ad finem sunt addita ex B. Hieronymo. Referuntur enim a Beda ex eodem, infra ead. c.* non exemplo.

C. III. *Ad secularia negotia, divina oracula non sunt convertenda.*

Item Augustinus *ad inquisitiones Januarii, epist.* 119.

HI, qui de κ paginis Evangelicis sortes legunt, etsi optandum est, ut id potius faciant, quam ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vitæ hujus vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula divina velle convertere.

C. IV *Exemplo Matthiæ, vel Jonæ non est indifferenter sortibus credendum.*

Item Beda *super Actus Apostolorum, ad c.* 1.

NOn *l* exemplo Matthiæ, vel quod Jonas Propheta sorte deprehensus sit, indifferenter sortibus est credendum; cum privilegia singulorum (ut Hieronymus *m* ait) communem legem facere omnino non possint. *& infra.* §. 1. Si qui tamen necessitate aliqua compulsi Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hoc ipsos Apostolos non nisi collecto fratrum coetu, & precibus ad Deum fusis egisse.

C. V. *Non sunt observanda, quæ a Divinis præcipiuntur, quamvis ea contingant, quæ ab eis prænutiantur.*

De Divinis vero scribit Augustinus *lib.* 5. *super Deuter. c.* 19. *ita dicens.*

INtelligi voluit *a* Dominus etiam illa, quæ a divinantibus non secundum Deum dicuntur, si acciderint, quæ dicuntur, non accipienda sic, ut fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur, quæ coluntur ab eis.

C. VI. *Institutiones hominum quæ sint superstitiosæ, vel non.*

Idem *in lib.* 2. *de doctrina Christiana, c.* 19. 20. *&* 21.

ILlud *b* quod est secundum institutiones hominum, partim superstitiosum est, partim superstitiosum non est. Superstitiosum est, quicquid institutum est ab hominibus ad facienda, & colenda idola pertinens, vel ad colendam, sicut Deum, creaturam, partemve ullam creaturæ, vel ad consultationes, & pacta quædam significationum cum dæmonibus placita, atque foederata, qualia sunt molimina magicarum artium: quæ quidem commemorare potius, quam docere assolent Poetæ. Ex quo genere sunt, sed quasi licentiori vanitate, Aruspicum, & Augurum libri. §. 1. Ad *c* hoc genus pertinent omnes etiam ligaturæ, atque remedia, quæ Medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibusdam rebus suspendendis, atque ligandis, vel etiam saltandis quodammodo, non ad temperationem corporum, sed ad quasdam significationes, aut occultas, aut etiam manifestas, quæ eminentiori *d* nomine Physicam vocant, ut quasi non superstitionem *e* implicare, sed naturæ prodesse videantur: sicut sunt inaures in summo aurium singularum, aut de struthionum ossibus ansulæ in digitis, aut cum tibi dicitur singultienti, ut dextera manu sinistrum pollicem teneas. His adjunguntur millia inanissimarum observationum, si membrum aliquod salierit, si junctim ambulantibus amicis, lapis, aut canis, aut puer medius intervenerit. *& infra.* §. 2. Hinc sunt etiam illa, limen calcare, cum ante domum suam transit: redire domum, si procedens offenderit: cum vestis a soricibus roditur, plus timere suspicionem futuri mali, quam præsens damnum dolere. §. 3. Neque *f* illi ab hoc genere superstitionis perniciosæ segregandi sunt, qui olim Genethliaci propter natalium dierum considerationes, nunc autem vulgo Mathematici vocantur. Nam & ipsi, quamvis veram stellarum positionem, cum quisque nascitur, consectentur, & aliquando etiam pervestigent; tamen quod inde conantur, vel actiones nostras, vel actionum eventa prædicere, nimis errant, & vendunt imperitis hominibus, miserabilem servitutem. *& infra. cap.* 23. §. 4. Hoc autem genus fornicationis animæ salubriter divina Scriptura non tacuit, neque ab ea sic deterruit animam, ut propterea talia negaret esse sectanda, quia falsa dicuntur a professoribus eorum, sed *g etiamsi dixerint vobis*, inquit, *& ita evenerit, ne credatis eis.* Non enim quia imago Samuelis mortui Sauli Regi vera prænuntiavit *h*, propterea talia sacrilegia, quibus illa imago præsentata est, minus execranda sunt: aut quia in *i* Actibus Apostolorum foemina ventriloqua verum testimonium perhibuit Apostolis Domini, ideo Paulus

a *Josue* 7. b 1. *Reg.* 14. c *Jonæ* 1. d *Luc.* 1. e *Act.* 1. f *Pann. l.* 8. *c.* 77. g *Gal.* 4. h *Ivo p.* 11. *c.* 21. *Pann. l.* 8. *c.* 73. i *Act.* 1. κ *Ivo p.* 11. *c.* 29. *Pann. l.* 8. *t.* 74. l *Sup. ead. non statim. Pann. l.* 8. *c.* 78. m *ad c.* 1. *Jonæ.*

a *Ivo p.* 11. *c.* 10. *Infra ead. q.* 5. *c. ult. in fin.* b *Ivo p.* 11. *cap.* 13. *C.* 20. c *Infr. ead. q.* 5. *nec mirum.* §. *ad hæc.* d *al. mitiore nomine physica.* e *al. superstitiose.* f *C.* 11. g *Deut.* 13. h 1. *Reg.* 18. i *Act.* 16.

lus Apostolus pepercit illi Spiritui, ac non potius fœminam illius dæmonii correptione, atque exclusione mundavit. §. 5. Omnes igitur artes hujusmodi, vel nugatoriæ, vel noxiæ superstitionis, ex quadam pestifera societate hominum, & dæmonum, quasi pacta infidelis, & dolosæ amicitiæ constituta, penitus sunt repudianda, & fugienda Christiano.

C. VII. *Non est vita, sed mors, inquisitio, vel curatio, quæ a Divinis, vel Magicis expetitur.*

Idem *in* a *lib. de Civitate Dei.*

QUi *b* sine Salvatore salutem vult habere, & sine vera sapientia æstimat prudentem se fieri posse, non sanus, sed æger, non prudens, sed stultus in ægritudine assidua laborabit, & in cæcitate noxia stultus, ac demens permanebit. Ac proinde omnis inquisitio, & omnis curatio, quæ a Divinis, & Magis, vel ab ipsis dæmoniis in Idolorum cultura expetitur, mors potius dicenda est, quam vita: & qui ea sectantur, si se non correxerint, ad æternam perditionem tendunt, Psalmista dicente *c*: *Omnes dii gentium sunt dæmonia*, qui per deceptos homines alios decipere quotidie gestiunt, ut perditionis suæ faciant eos esse participes. Itaque hæc vanitas magicarum artium ex *d* traditione Angelorum malorum in toto orbe terrarum plurimis seculis invaluit, per quandam scientiam futurorum, & infernorum, & per inventiones *e* eorum inventa sunt aruspicia, & augurationes, & ipsa, quæ dicuntur oracula, & necromantia.

C. VIII. *Christiana, & vera pietas Planetarios expellit, & damnat.*

Idem *confessionum lib.* 4. *c.* 3.

ILlos *f* Planetarios, quos Mathematicos vocant, plane consulere non desistebam, quod quasi nullum esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem Spiritum ob divinationem dirigerentur. Quod tamen Christiana, & vera pietas consequenter repellit, & damnat.

C. IX. *Cultura est idololatriæ, auguria servare, & stellarum requirere cursus.*

Item Hieronymus *g*.

SEd & illud adde, quoniam qui *h* fornicatur, in corpus suum peccat, non istud corpus solum, quod templum Dei effectum est, sed & illud, quod dicitur, quia omnis Ecclesia corpus Christi est. Et in omnem Ecclesiam videtur delinquere, qui corpus suum maculaverit, quia per unum membrum macula in omne corpus diffunditur. §. 1. Est & illud opprobrium Ægypti, quod si neglexeris, etiam post Jordanis transitum, & post baptismi *i* secundam circumcisionem, vetustæ consuetudinis inustione suggeritur, observare auguria, requirere stellarum cursus, & eventus ex iis futurorum rimari, servare somnia, cæterisque hujusmodi superstitionibus implicari. Idololatriæ namque mater est Ægyptus, ex qua certum est hujusmodi opprobria pullulare: quæ, si transito jam Jordane susceperis, & his te rursus laqueis illigaveris, tecum sine dubio opprobria Ægypti trahis.

3 pars. Gratian. *Hæc autem sortilegia* κ *non usque adeo sunt detestanda, ut, si aliquid de area, vel torculari dæmonibus fuerit immolatum, quod reliquum, est ideo credatur esse immundum: aut si ipsum, quod oblatum fuerat, a nobis ignorantibus sumi contigerit, ideo credamus nos deliquisse.*

C. X. *Non ideo reliqua sunt immunda, quia ab area, vel torculari aliquid ad dæmonum sacrificia tollitur.*

Unde Augustinus *ad Publicolam, epist.* 154.

SI de area *a*, vel torculari tollatur aliquid ad sacrificia dæmoniorum, sciente Christiano, ideo peccat, quia *b* fieri permittit, ubi prohibendi potestas est. Quod si factum non comperit, aut prohibendi potestatem non habuit, utitur mundis reliquis fructibus, unde illa sublata sunt.

C. XI. *Immunis est a reatu, qui emit, quod nescit idolis immolatum.*

Item Ambrosius *in primam epistolam ad Corinthios, ad c.* 10.

LIcet aliquid *c* pollutum sit per accidentiam, id est, oblationem idoli, cum hoc tamen nescit, qui emit, nullum patitur scrupulum, & apud Deum immunis est.

QUÆSTIO III. & IV.

1 ps A *Quibus autem genus divinationis exordium sumpserit, vel quot sint genera ejus,* Augustinus *d exponit in libro de natura* e *dæmonum, ita dicens:*

C. I. *De multiplici genere Divinationis.*

IGitur *f* genus divinationis a Persis 1 fertur allatum. § 1. Varro autem dicit divinationis quatuor esse genera, terram, aquam, aerem, & ignem: Hinc Geomantiam, Hydromantiam, Aeromantiam, Pyromantiam dicta autumat. §. 2. Divini dicti sunt, quasi Deo pleni. Divinitate enim plenos se esse simulant, & astuta quadam fraudulentia hominibus futura conjectant. Duo autem sunt genera divinationis, ars, & furor. Incantatores vero vocati sunt, qui artem verbis peragunt. §. 3. Arioli vocati sunt, propterea quod circa aras idolorum nefarias preces emittunt, & funesta sacrificia offerunt, hisque celebritatibus dæmonum accipiunt responsa. §. 4. Haruspices nuncupati, quasi horarum inspectores; dies enim & horas in agendis negotiis, operibusque custodiunt, & quid per singula tempora observare debeat homo, intendunt; hi etiam exta pecudum inspiciunt, & ex eis futura prædicunt. §. 5. Augures sunt, qui volatus avium, & voces intendunt, aliaque signa rerum, vel observationes improvisas hominibus occurrentes ferunt. Iidem sunt & Auspices; nam auspicia sunt, quæ iter facientes observant. Dicta autem sunt auspicia, quasi avium spicia *g*, & auguria, quasi avium garria, id est, avium voces, & linguæ. Item augurium, quasi avigerium, quod aves gerunt. Duo sunt autem genera auspiciorum, unum ad oculos, alterum ad aures pertinens: ad oculos scilicet volatus, ad aures vox avium. §. 6. Pythones a Pythio Apolline dicti, quod is auctor fuerit divinandi. Astrologi dicti eo, quod in astris augurantur. Genethliaci appellati sunt propter natalitiorum considerationes dierum. Geneses enim hominum per duodecim cœli signa describunt, syderumque cursu nascentium mores, actus, & eventus prædicere conantur: id est, quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur. Hi sunt, qui vulgo Mathematici vocantur, cujus superstitionis genus Constellationes Latini vocant, id est, notationes syderum, quomodo se habeant, cum quisque nascitur. §. 7. Primum autem iidem stellarum interpretes Magi nuncupabantur: sicut de his legitur in *h* Evangelio, qui natum Christum annuntiaverunt. Postea hoc nomine soli Mathematici dicti sunt. Cujus artis scientia usque ad Evangelium fuit concessa, ut Christo edito nemo exinde nativitatem alicujus de cœlo interpretaretur. Horoscopi dicti,

a *Habetur in lib. Rabani de Magorum præstigiis.* b *Burch. l.* 10. *c.* 41. *Ivo p.* 11. *c.* 66. c *Psal.* 75. d *Isidorus l.* 8. *etymol. cap.* 9. e *al. invocationes.* f *Ivo p.* 11. *c.* 20. *Pann. l.* 8. *c.* 79. g *Origenes hom.* 5. *ad c.* 5. *Josuæ.* h 1. *Cor.* 6. *Eph.* 1. i *al. baptismi circumcisionem.* κ *al. sacrilegia.*

a *Ivo p.* 11. *c.* 99. b *al. si.* c *Ivo p.* 11. *c.* 96. d *Rabanus de Magorum præstigiis. Isidor. l.* 8. *etymol. c.* 9. e *al. divinatione.* f *Burch. l.* 10. *c.* 43. *Ivo p.* 11. *c.* 68. g *al. aspicia.* h *Matth.* 2.

dicti, quod horas nativitatis hominum speculentur dissimili, & diverso fato. Sortilegi a sunt, qui sub nomine, &c. ut sup. §. 8. Salitores b vocati sunt, quia dum eis membrorum quæcunque partes salierint, aliquid sibi exinde prosperum, seu triste significari prædicunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Persis) *B. Augustinus in lib. 6. de civitate Dei c. 35. de Hydromantia loquens sic scribit*: Quod genus divinationis idem Varro a Persis dicit allatum. *Reliqua vero hujus capitis sunt in libello Rabani de Magorum præstigiis, quem ipse ex variis Augustini, & Isidori locis collegit, & Gratianus sæpe citat sub Augustini nomine.*

2 ps Gratian. *Quæritur autem de natura dæmonum, cujus naturæ sint, an futura præscire valeant, vel quot modis futura prænoscant.*

C. II. *Quot modis dæmones futura prænoscant.*
De his ita scribit Augustinus *in eodem libro de divinatione dæmonum cap.* 3.

SCiendum c est hanc esse naturam dæmonum, ut aerii corporis sensu terrenorum corporum sensum facile præcedant, celeritate etiam propter ejusdem aerii corporis superiorem mobilitatem non solum cursus quorumlibet hominum, vel ferarum, verum etiam volatus avium incomparabiliter vincant. Quibus duabus rebus, quantum ad aerium corpus attinet, præditi, hoc est, acrimonia d sensus, & celeritate motus, multo ante cognita prænuntiant, vel nuntiant, quæ homines pro sensus terreni tarditate mirentur. Accessit etiam dæmonibus per tam longum tempus, quo eorum vita protenditur, rerum longe major experientia, quam potest hominibus propter brevitatem vitæ provenire. Per has efficacias, quas aerii corporis natura sortita est, non solum multa futura prædicunt dæmones, verum etiam multa mira faciunt: quæ quoniam homines dicere, ac facere non possunt, eos dignos quidam, quibus serviant, & quibus divinos honores deferant, arbitrantur, instigante maxime vitio curiositatis, propter amorem felicitatis falsæ, atque terrenæ, & excellentiæ temporalis. *& infra. c.* 5. §. 1. Nunc igitur, quoniam de divinatione dæmonum quæstio est, primum sciendum est, illos ea plerunque prænuntiare, quæ ipsi facturi sunt. Accipiunt enim sæpe potestatem & morbos immittere, & ipsum aerem vitiando morbidum reddere, & perversis, & amatoribus terrenorum commodorum malefacta suadere, de quorum moribus certi sunt, quod sint eis talia suadentibus consensuri. Suadent autem miris, & invisibilibus modis, per illam subtilitatem suorum corporum, corpora hominum non sentientium penetrando, seseque cogitationibus eorum per quædam imaginaria visa miscendo, sive vigilantium, sive dormientium. §. 2. Aliquando autem non quæ ipsi faciunt, sed quæ naturalibus signis futura prænoscunt (quæ signa in hominum sensus venire non possunt) ante prædicunt. Neque enim quia prævidet Medicus, quod non prævidet ejus artis ignarus, ideo jam Divinus habendus est. Quid autem mirum, si quemadmodum ille corporis humani perturbata, vel modificata temperie seu bonas, seu malas futuras prævidet valetudines: sic dæmon in aeris affectione sibi nota e, nobis ignota f futuras prævidet tempestates? Aliquando & hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscunt, atque hinc etiam multa futura prænuntiant, aliis videlicet mira, qui ista disposita non noverunt. *& infra. cap.* 6. §. 3. Fallunt & studio fallendi, & invida voluntate, qua hominum errore lætantur. Sed ne apud cultores suos pondus auctoritatis amittant, id agunt, ut interpretibus suis, signorumque suorum conjectoribus culpa tribuatur, quando vel decepti fuerint, vel mentiti. §. 4. Nonnunquam vero ipsi maligni Spiritus, & illusores hominum, atque salutis eorum invasores a solent prædicere defectum culturæ suæ, & idolorum ruinam, quatenus præscii videantur, quid in singulis regnis, aut locis venturum sit, & quid adversi suæ factioni contingere possit: quod etiam illi, qui gentilium historias legunt, non ignorant. Quid ergo mirum, si jam imminente templorum, & simulacrorum eversione, quam Prophetæ Dei summi tanto ante prædixerant, Serapis dæmon alicui cultorum suorum hoc de proximo prodidit, ut suam quasi divinitatem recedens, vel fugiens commendaret?

3 ps Gratian. *Quod autem hominum dispositiones cogitatione conceptas per exteriora signa diabolus deprehendat, non firma ratione videtur approbatum.*

C. III. *Quod ex corporeis motibus internas animi cogitationes diabolus deprehendat, occultissima res est.*
Unde idem Augustinus *ait in libro 2. retractationum c.* 30.

QUodam b loco dixi, dæmones aliquando & hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam ex animo exprimuntur in corpore, tota facilitate perdiscere. Rem dixi occultissimam, audaciori asseveratione, quam debui. Nam pervenire ista ad notitiam dæmonum per nonnulla etiam experimenta compertum est. Sed utrum quædam signa dentur ex corpore cogitantium, illis sensibilia, nos autem latentia, an alia vi, & ea spiritali, ista cognoscant, aut difficillime potest ab hominibus, aut omnino non potest inveniri.

QUÆSTIO V.

QUod autem Sortilegi, & Divini, si cessare noluerint, excommunicandi sint, ratione, & auctoritate probatur. *Est enim quoddam genus culturæ idolorum, ex dæmonum consultationibus futura prædicere. Sicut enim avarus, quia cultum Deo debitum nummo impendit, idolorum cultor ab* c *Apostolo nominatur: sic illi* d, *qui futura, quæ ex Dei oraculo nonnunquam revelata inveniuntur, vel dæmonum consultatione, vel quibuslibet præstigiis invenire laborant, divinitatis jura creaturis attribuunt. Futura enim præscire solius Dei est, qui in sui contemplatione etiam Angelos illa præscire facit. Unde Esaias* e *ait*: Priora, & novissima annuntiate mihi: & dicam, quod Dii estis. §. 1. *Cultores vero idolorum a fidelium communione separandi sunt. Unde in epist. ad Corinth. Apostolus* f *ait*: Si quis frater nominatur fornicator, aut avarus, aut idolis serviens, cum ejusmodi nec cibum sumere. *Hinc etiam in decretis* Gregorii junioris *in Concilio Romano præsidentis c. 12. legitur.*

C. I. *Anathema sit, qui Ariolos, vel Incantatores observat.*

SI quis Ariolos g, Aruspices, vel Incantatores observaverit, aut phylacteriis usus fuerit, anathema sit.

C. II. *Quinquennio pœniteat, qui divinationes expetit.*
Item ex Concilio Ancyrano *c. 23. al. 24.*

QUi h divinationes expetunt, & morem Gentilium 1 subsequuntur, vel in domos suas hujusmodi homines introducunt

a *Ead. q. 1. c. unic.* b *al. salisatores.* c *Rabanus de Magorum præstigiis. Burch. l. 10. c. 45. & 46. Ivo p. 11. c. 70. & 71. Pannor. l. 8. c. 68.* d *al. acumine.* e *al. notas.* f *al. ignotas.*

a *al. invisores.* b *sup. c. proximo.* c *Ephes. 5.* d *Col. 3.* e *Esa. 45. sed paulo angustius.* f *1. Cor. 5.* g *Polyc. l. 6. t. 12. Burch. l. 10. c. 24. Ivo p. 11. c. 1. Pann. l. 8. c. 61.* h *Rabanus in pœn. c. 23. & in Conc. Paris. l. 2. c. 1. Polyc. ib. Burch. l. 10. c. 5. Ivo p. 11. c. 2. Pann. l. 8. c. 62.*

introducunt, exquirendi 2 aliquid arte malefica, aut expiandi causa, sub regula quinquennii jaceant, secundum gradus pœnitentiæ definitos &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Gentilium) *In Græco impresso est*, χρόνων, *sed in vetusto Vaticano, & apud Balsamonem*, ἐθνῶν.

¶ 2 Exquirendi) *Græce est*. ἐπὶ ἀνευρέσει φαρμακειῶν, *id est*, ad invenienda medicamenta.

C. III. *Elementa colere, lunæ, aut stellarum cursus in suis operibus Christianis servare non licet.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *id est*, *ex Cap. Martini Bracarensis cap.* 72.

NOn liceat *a* Christianis tenere traditiones Gentilium, & observare, vel colere elementa, aut lunæ, aut stellarum cursus, aut inanem signorum fallaciam pro domo facienda, aut propter segetes, vel arbores plantandas, vel conjugia socianda. Scriptum est enim *b*: *Omnia, quæ facitis aut in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo*. §. 1. Nec *c* in collectionibus herbarum, quæ medicinales sunt, aliquas observationes, aut incantationes liceat attendere: nisi tantum cum symbolo divino, aut *d* oratione Dominica, ut tantum Deus creator omnium, & Dominus honoretur. §. 2. Si *e* quis autem Paganorum consuetudinem sequens, Divinos, & Sortilegos in domum suam introduxerit, quasi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, vel lustrationes Paganorum faciant, quinque annis pœnitentiam agant. §. 3. Mulieribus *f* quoque Christianis non liceat in suis lanificiis vanitatem observare, sed Deum invocent adjutorem, qui eis sapientiam texendi donavit.

C. IV. *Sacris officiis dediti, Magi, vel Incantatores non fiant.*

Item ex Concilio *g* Laodicensi *c.* 36.

NOn *h* oportet sacris officiis deditos, vel Clericos, Magos, aut Incantatores existere, aut facere phylacteria, quæ animarum suarum vincula comprobantur. Eos 1 autem, qui talibus rebus utuntur, projici ab Ecclesia jussimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Eos autem) *Quæ antecedunt in hoc capite, sunt ex versione Dionysii, quæ autem sequuntur, sunt ex prisca versione, quæ est in collectione Isidori.*

C. V. *Honore privetur Episcopus, vel Presbyter, qui Magos, vel Aruspices consulit.*

Item ex Concilio Toletano IV. *cap.* 28.

SI *i* quis Episcopus, aut Presbyter, sive Diaconus, vel quilibet ex ordine Clericorum, Magos, aut Aruspices, aut Incantatores, aut Ariolos, aut certe Augures, vel Sortilegos, vel qui profitentur artem magicam 1, aut aliquos eorum similia exercentes consuluisse fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ suspensus 2, monasterii curam 3 suscipiat, ibique pœnitentiæ perpetuæ deditus, scelus admissum sacrilegii solvat.

Corr. Rom. ¶ 1 Magicam] *In antiquioribus Conciliorum editionibus, duobus codicibus Vaticanis, & Lucensi Regio, & Polycarpo legitur*, artem aliquam.

¶ 2 Suspensus) *In omnibus Conciliorum editionibus, & manuscriptis exemplaribus, quæ collata sunt, & Polycarpo est*, depositus. *Sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 3 Curam) *Sic in vetustioribus Conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus, sed in recentioribus Coloniensibus est*, censuram, *in codice autem Regio*, pœnam.

a *Burch. l.* 10. *c.* 3. *Ivo p.* 11. *c.* 40. b *Coloss.* 3. c *Ib. c.* 74. *Burchard. l.* 10. *c.* 20. *Ivo p.* 11. *c.* 47. d *al.* &. e *Ib. c.* 71. *Burch. l.* 10. *c.* 6. *Ivo p.* 11. *c.* 34. f *Ib. c.* 75. *Burch. l.* 10. *c.* 19. *Ivo p.* 8. *c.* 330. & *p.* 11. *c.* 46. g & *in Agathensi c.* 68. h *Rabanus pœnit. c.* 23. *Ivo p.* 12. *c.* 3. *Pann. l.* 8. *c.* 63. i *Rabanus ib. Polyc. l.* 6. *t.* 12. *Burch. l.* 10. *c.* 48. *Ivo p.* 11. *c.* 5. & 73. *Pann. l.* 3. *c.* 169. & *l.* 8. *c.* 64.

C. VI. *De his, qui auguriis, & divinationibus student.*

Item ex Concilio Agathensi *a c.* 42.

ALiquanti *b* Clerici, sive Laici student auguriis, & sub nomine fictæ religionis per eas, quas Sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. Hæc *c* quicunque Clericus, aut Laicus detectus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.

C. VII. *Sors nihil aliud, quam divinatio, & maleficium esse decernitur.*

Item Leo IV. *Episcopis Britanniæ c.* 4.

SOrtes *d*, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis (quod Patres damnaverunt) nihil aliud, quam divinationes, & maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus illas omnino damnari, & inter Christianos ultra nolumus nominari, & ne exerceantur *e*, sub anathematis interdicto prohibemus.

Corr. Rom. ¶ *In epistola Leonis IV.* [*cujus pars extat in vetusto codice*] *c.* 4. *hæc leguntur:* De experientia autem divinationum, vel maleficiorum scriptum quidem in sacris habemus canonibus, ut ipsa ponamus ita: Qui divinationes &c. *sup. ead. ex Concilio Ancyrano.* Unde ad illorum similitudinem sortes, quibus vos cuncta in vestris discriminatis judiciis, nil aliud, quam quod illi Patres damnarunt, divinationes, & maleficium esse decernimus &c.

C. VIII. *Incantatores, & Sortilegos, velut Christi inimicos insequi oportet.*

Item Gregorius *Hadriano notario lib.* 9. *epist.* 47.

PErvenit ad *f* nos, quod quosdam Incantatores, atque Sortilegos fueris insecutus: & omnino nobis solicitudinem, zelumque tuum gratum fuisse cognoscas. & *infra.* Et ideo studii tui sit solicite quærere, & quoscunque hujusmodi Christi inimicos inveneris, districta ultione corrigere.

C. IX. *Excommunicetur Clericus, Monachus, Laicus, divinationes, vel auguria, vel sortes secutus.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 32.

SI quis Clericus *g*, Monachus, vel secularis divinationem, vel auguria crediderit observanda, vel sortes, quas mentiuntur esse Sanctorum, quibuscunque putaverint intimandas, cum his, qui eis crediderint, ab Ecclesiæ communione pellantur.

C. X. *Contra Sortilegos, idolorum cultores custodia pastoralis invigilet.*

Item Gregorius *lib.* 7. *epist.* 66. *ad Januarium Episcopum.*

COntra idolorum *h* cultores, vel Aruspices *i*, atque Sortilegos fraternitatem vestram vehementius pastorali hortamur invigilare custodia, atque publice in populo contra hujus rei viros sermonem facere, eosque a tanti labe sacrilegii, & divini intentione judicii, & præsentis vitæ periculo adhortatione suasoria revocare. Quos tamen, si emendare se a talibus, atque corrigere nolle repereris, ferventi comprehendere zelo te volumus: & si quidem servi sunt, verberibus, cruciatibusque, quibus ad emendationem pervenire valeant, castigare; si vero sunt liberi, inclusione digna, districtaque sunt in pœnitentiam redigendi, ut qui salubria, & a mortis periculo revocantia audire verba contemnunt, cruciatus saltem eos corporis ad desideratam mentis valeat reducere sanitatem.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc locupletatum est ex epistola Gregorii cum vetustis exemplaribus collata.*

Iii C. XI.

a *Et in Venet. c.* 16. b *Raban. ib. Burch. l.* 10. *c.* 27. *Ivo p.* 11. *c.* 4. *Pann. l.* 8. *c.* 69. c *al. hoc.* d *Ivo p.* 11. *c.* 8. *Pann. l.* 8. *c.* 70. e *al. ut abscindantur.* f *Polyc. ib. Burch. l.* 10. *c.* 4. *Ivo p.* 11. *c.* 33. g *Concor. Concil. Altisiod. c.* 4. h *Burch. l.* 10. *c.* 13. *Ivo p.* 11. *c.* 32. & 95. i *al. aruspicum, & sortilegorum.*

C. XI. *Ab Ecclesia separetur, auguriis, & incantationibus deserviens.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 89.

AUguriis *a*, vel incantationibus servientem, similiter & Judaicis superstitionibus, vel feriis inhærentem, a conventu Ecclesiæ separandum (præcipimus.)

C. XII. *Sortilegam, & Magicam artem Episcopi omnibus modis* b *eliminare studeant.*

Item ex Concilio Anquirensi 1, *cap.* 1.

EPiscopi *c*, eorumque ministri omnibus modis elaborare studeant, ut perniciosam, & a diabolo inventam sortilegam, & magicam *d* artem ex parochiis suis penitus eradicent: & si aliquem virum, aut mulierem hujuscemodi sceleris sectatorem invenerint, turpiter dehonestatum de parochiis suis ejiciant. Ait enim Apostolus *e*: *Hæreticum hominem post primam, & secundam correptionem devita, sciens, quia subversus est, qui hujusmodi est.* Subversi sunt, & a diabolo captivi tenentur, qui relicto Creatore suo, diaboli suffragia quærunt: & ideo a tali peste debet mundari sancta Ecclesia. §. 1. Illud *f* etiam non est omittendum, quod quædam sceleratæ 2 mulieres retro post Satanam conversæ, dæmonum illusionibus, & phantasmatibus seductæ, credunt, & profitentur, se nocturnis horis cum Diana Dea Paganorum, vel cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum equitare super quasdam bestias, & multarum terrarum spatia intempestæ noctis silentio pertransire, ejusque jussionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus servitium evocari. Sed utinam hæ solæ in perfidia sua periissent, & non multos secum ad infidelitatis interitum pertraxissent. Nam innumera multitudo hac falsa opinione decepta, hæc vera esse credunt, & credendo a recta fide deviant, & errore Paganorum involvuntur, cum aliquid divinitatis, aut numinis extra unum Deum arbitrantur. Quapropter Sacerdotes per Ecclesias sibi commissas populo Dei omni instantia prædicare debent, ut noverint hæc omnia falsa esse, & non a divino, sed a maligno Spiritu talia phantasmata mentibus fidelium *g* irrogari. §. 2. Siquidem *h* ipse Satanas, qui transfigurat *i* se in Angelum lucis, cum mentem cujuscunque mulierculæ ceperit, & hanc sibi per infidelitatem subjugaverit, illico transformat se in diversarum species personarum, atque similitudines; & mentem, quam captivam tenet, in somniis deludens, modo læta, modo tristia, modo cognitas, modo incognitas personas ostendens, per devia quæque deducit: & cum solus Spiritus hoc patitur, infidelis mens hoc non in animo, sed in corpore evenire opinatur. Quis enim non in somniis, & nocturnis visionibus extra se educitur, & multa videt dormiendo, quæ nunquam viderat vigilando? Quis vero tam stultus, & hebes sit, qui hæc omnia, quæ in solo spiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur? cum Ezechiel κ Propheta visiones Domini in spiritu, non in corpore vidit: & Joannes Apostolus *l* Apocalypsis sacramentum in spiritu, non in corpore vidit, & audivit, sicut ipse dicit: *Statim*, inquit, *fui in spiritu.* Et Paulus *m* non audet dicere se raptum in corpore. Omnibus itaque publice annuntiandum est, quod qui talia, & his similia credit, fidem perdidit: & qui fidem rectam in Domino non habet, hic non est ejus, sed illius, in quem credit, id est, diaboli. Nam de Domino nostro scriptum est *n*; *Omnia per ipsum facta sunt*, &c. Quisquis ergo aliquid credit posse fieri, aut aliquam creaturam in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem, vel similitudinem, nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta sunt, proculdubio infidelis est, & Pagano deterior.

a *Burch. l.* 10. *c.* 7. *Ivo p.* 11. *c.* 35. *Pann. l.* 8. *c.* 72. b *al. viribus.* c *Burch. l.* 10. *c.* 1. & 19. *credidisti, quod multæ. Ivo p.* 11. *c.* 30. *Pann. l.* 8. *c.* 75. d *al. maleficam.* e *ad Tit.* 3. f *De Spiritu & anima, c.* 28. g *al. infidelium.* h *Aug. ib.* i 2. *Cor.* 11. κ *Ezech.* 3. l *Apocal.* 1. & 4. m 2. *Cor.* 12. n *Joan.* 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Anquirensi,] *Sic etiam in vetustis. Burchardus, & Ivo habent,* Ancyrensi. *Veruntamen in Concilio Ancyrano Græco, aut Latino, neque impresso, neque manuscripto, est inventum: licet, qui tomos Conciliorum ediderunt, asserant haberi in quodam vetusto codice 16. librorum partialium.*

§. 2 Sceleratæ] *Fere eadem habentur apud B. Augustinum in libro de Spiritu, & anima, cap. 28. & in vita Damasi Papæ I. qui extat Romæ in pervetusto de vitis Sanctorum codice sanctæ Mariæ majoris: ubi postquam aliqua relata sunt ex Synodo Romana, in qua Damasus Macedonium, & Apollinarem damnavit, adjungitur, anathematizatos in ea Synodo esse, maleficiis, superstitionibus, & incantationibus servientes. In quibus etiam mentio est harum mulierum, quæ se putabant nocturno silentio cum Herodiade, & innumera multitudine mulierum super bestias equitare, & multa terrarum spatia pertransire.*

2 pars. Gratian. *Nonnulli inveniuntur, qui interno livore permoti, in perniciem suorum inimicorum altaria sacris vestibus exuunt, aut veste lugubri accingunt, vel consueta luminariorum obsequia Ecclesiis Dei subtrahunt, vel Missam pro requie defunctorum promulgatam, pro vivis celebrant hominibus.*

C. XIII. *Abjicitur Sacerdos, qui hujusmodi maleficiis operam dederit.*

Quorum omnium maleficia nequissima Toletanum Concilium XIII. *condemnat, dicens, c.* 7.

QUicunque Sacerdotum, vel ministrorum deinceps causa cujuslibet doloris, vel amaritudinis permotus, aut altare divinum vestibus sacris exuere præsumpserit, aut qualibet alia lugubri veste accinxerit *a*, seu etiam consueta luminariorum sacrorum obsequia de templo Dei subtraxerit, & extingui præceperit, si eum antea veræ pœnitudinis coram Metropolitano satisfactio non purgaverit, ignobilitati perpetuæ mancipatus, juxta superiorem sententiam Domini, loci sui dignitate se noverit, & honore privari: illis proculdubio personis ab hac ultionum sententia separatis, quæ aut contaminationem sacrorum ordinum, vel subversionem sanctæ fidei metuentes, aut hostilitatem, vel obsidionem perferentes, seu etiam divinorum judiciorum sententiam metuentes, talia fecisse contigerit: in quorum facto plus humilitas, qua Deus placatur, quam interni livoris dolositas declaratur. §. 1. Plerique etiam Sacerdotum sauciati inimicitiæ dolo Missam pro requie defunctorum promulgatam fallaci voto pro vivis student celebrare hominibus, non ob aliud, nisi ut is, pro quo ipsum offertur sacrificium, ipsius sacrosancti libaminis interventu mortis incurrat periculum. Proinde nostræ elegit unanimitatis conventus, ut si quis deinceps talia perpetrasse fuerit detectus, a proprii deponatur ordinis gradu, & tam ipse Sacerdos, quam etiam ille, qui eum ad talia peragenda incitasse perpenditur, exilii perpetui ergastulo religentur *b*.

Corr. Rom. ¶ *Principium hujus capituli usque ad vers.* Plerique, *est ex* 13. *Concilio Toletano, c.* 7. *Reliqua vero sunt ex* 17. *Toletano, c.* 5. *quorum Conciliorum duo exemplaria sunt habita ex Hispania, & inde nonnulla hic emendata, & addita.*

3 pars. Gratian. *Ex præmissis* c *auctoritatibus colligitur, quod Arioli, Aruspices, Incantatores, & Sortilegi, atque cæteri hujusmodi sectatores ab Ecclesia sunt eliminandi, & nisi resipuerint, perpetuo excommunicandi.* §. 1. *Sed quod in ultimo Anquirensi* d *capitulo, ea, quæ fiunt per Incantatores, non in corpore, sed in spiritu fieri dicuntur,* Augustinus *in libro de civitate Dei videtur asserere, ita dicens.*

C. XIV.

a *al. accingi*] *orig.* b *al. relegentur.* c *Sup. ead. c. Episcopi.* d *al. Ancyrensi.*

C. XIV. *Quæ Magorum præstigiis fiunt, non vera, sed phantastica esse probantur.*

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc integrum habetur in libello Rabani de Magorum præstigiis, quem ipse ex variis locis Augustini, & Isidori, ut antea dictum est, confecit. Burchardus citat ex dictis Augustini.*

NEc *a* mirum de Magorum præstigiis, quorum in tantum prodiere maleficiorum artes, ut etiam Moysi *b* simillimis signis resisterent, vertentes virgas in dracones, & aquas in sanguinem. Fertur etiam in Gentilium libris, quod quædam Maga famosissima Circe socios Ulyssis mutaverit in bestias. Legitur & de Sacrificio, quod Arcades Deo suo Lycæo immolabant, ex quo quicunque sumerent, in bestiarum formas convertebantur. Sed hæc omnia magicis præstigiis potius fingebantur, quam rerum veritate complerentur. Ut ergo ipsi errores ignorantibus manifesti fiant, de eorum proprietate, atque inventoribus juxta traditionem majorum primum dicere congruum arbitramur. §. 1. Magi sunt, qui vulgo malefici ob facinorum magnitudinem nuncupantur. Hi permissu Dei elementa concutiunt, turbant mentes hominum minus confidentium in Deo, ac sine ullo veneni haustu, violentia tantum carminis interimunt. Unde Lucanus *c*: *Mens hausti nulla sanie polluta veneni, Incantata perit.* Dæmonibus enim accitis audent ventilare, ut quique suos perimant malis artibus inimicos. Hi etiam sanguine utuntur, & victimis, & sæpe contingunt mortuorum corpora. §. 2. Necromantici sunt, quorum præcantationibus videntur resuscitari mortui, divinare, & ad interrogata respondere. Νεκρὸς enim Græce, mortuus, μαντεία, divinatio nuncupatur: ad quos suscitandos cadaveri sanguis adjicitur. Nam amare sanguinem dæmones dicuntur: ideoque quotiescunque necromantia fit, cruor aquæ miscetur, ut colore sanguinis facilius provocentur. §. 3. Hydromantici ab aqua dicti. Est enim hydromantia in aquæ inspectione umbras dæmonum evocare, & imagineas *d* ludificationes eorum videre, ibique ab eis aliqua audire, ubi adhibito sanguine etiam inferos perhibentur suscitare 1. *& infra.* §. 4. Ad hæc 2 omnia supradicta pertinent ligaturæ execrabilium remediorum, quæ ars Medicorum condamnat, seu in præcantationibus, seu in characteribus, vel in quibuscunque rebus suspendendis, atque ligandis, in quibus omnibus ars dæmonum est, ex quadam pestifera societate hominum, & Angelorum malorum exorta. Unde cuncta vitanda sunt Christiano, & omni penitus execratione repudianda, atque damnanda. §. 5. Auguria *e* autem avium Phryges primi invenerunt. §. 6. Præstigium vero Mercurius primus dicitur invenisse. Dictum est autem præstigium, quod præstringat aciem oculorum. §. 7. Haruspicinam autem primus Hetruscis tradidisse dicitur quidam Tages *f*. Hic ex horis haruspicinam dictavit, & postea non apparuit. Nam *g* dicitur fabulose, arante quodam rustico, subito ex glebis exiluisse, & haruspicinam dictasse, qua die & mortuus est. Quos libros Romani ex Hetrusca lingua in propriam mutaverunt. §. 8. His ergo portentis per dæmonum fallaciam illuditur curiositas humana, quando id impudenter appetunt scire, quod nulla ratione eis competit investigare. Hæc potestas immundis Spiritibus ideo datur, ut per vasa sibi apta, hoc est, pravos homines, seducant illos, qui spernunt veritatem, & credunt mendacio, & juxta Pauli *a* sententiam, sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: & a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur: onerati peccatis ducentur variis desideriis, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis pervenientes. Quemadmodum *b* autem Jannes, & Mambres restiterunt Moysi; ita & isti resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem: sed ultra non proficient; insipientia enim eorum manifesta erit omnibus, sicut & illorum fuit. §. 9. Nec 3 ideo quisquam credere debet, quoslibet magicis artibus aliquid facere posse sine permissu Dei (qui omnia, quæ fiunt, aut justo judicio facit, aut permissu suo ita fieri sinit) quod prædicti Magi leguntur similia fecisse Moysi, qui virgam suam projecit, & conversa est in draconem, projeceruntque ipsi singulas virgas suas, quæ versæ sunt in dracones, sed devoravit virga *c* Aaron virgas eorum. Non enim fuerunt creatores draconum, nec Magi, nec angeli mali, quibus ministris illa operabantur. Insunt *d* enim rebus corporeis per omnia elementa mundi quædam occultæ seminariæ rationes, quibus cum data fuerit opportunitas temporalis atque causalis, prorumpunt in species debitas suis modis, & finibus: & sic non dicuntur angeli, qui ista faciunt, animalium creatores, sicut nec agricolæ segetum, vel arborum, vel quorumcunque in terra gignentium creatores dicendi sunt, quamvis noverint præbere quasdam visibiles opportunitates, & causas, ut illa nascantur. Quod autem isti faciunt visibiliter, hoc illi invisibiliter. Deus vero solus unus est creator, qui causas ipsas, & rationes seminarias rebus inseruit. §. 10. Præterea *d* quidam quærendum putant, quomodo Scriptura narrat Pythonissam Samuelem Prophetam suscitasse ad colloquium Saul impiissimi Regis, si Pythonica divinatio errori magicæ artis deputanda sit. Quibus ita responderi potest, indignum omnino facinus esse, si secundum verba historiæ commodetur *e* assensus. Quomodo enim fieri poterat, ut arte magica attraheretur vir & nativitate sanctus, & vitæ operibus justus? aut si non attractus est, consensit? Quod utrumque de justo credere adversum est. Si enim invitus adductus est, nullum suffragium habet justitia: si autem voluntarius, amisit meritum spiritale, quod positus in carne quæsierat, quod valde absurdum est; quia qui hinc justus recedit, permanet justus. Porro autem hoc est præstigium Satanæ, quo, ut plurimos fallat, etiam bonos in potestate se habere confingit. Quod Apostolus *f* inter cætera ostendit, dicens: *Ipse Satanas transfigurat se in angelum lucis.* Ut enim errorem faceret, in quo glorificaretur *g*, in habitu viri justi, & nomine se subornavit, ut nihil proficere spem, quam prædicabant Dei cultores, mentiretur, quando hinc exeuntes justos finxit in sua esse potestate *h*. Sed hoc quosdam fallit, quod de morte Saul & filii ejus non sit mentitus: quasi magnum sit diabolo ante occasum, mortem corporis prævidere, cum signa quædam soleant apparere morituris, quippe a quibus Dei protectio amota videtur; quanto magis diabolo *i*, quem angelica potestate κ sublimem prophetica oracula fuisse testantur: de cujus magnitudine Apostolus *l* ait: *An ignoratis altitudinem Satanæ?* Quid mirum ergo, si imminentem prope mortem potuit prævidere; cùm hoc sit, unde fallit, & se in Dei potestate vult adorari? Nam tanta hebetudine demens effectus est Saul, ut ad Pythonissam confugeret. Depravatus enim causa peccati, ad hæc se contulit, quæ damnaverat. Sed si quis

a *Isidorus lib. 8. etymol. cap. 9. Burchard. lib. 10. cap. 42. ex dictis Augustini. Ivo part. 10. cap. 69. Pannorm. l. 8. c. 65.* b *Exod. 7. August. 18. de civitate Dei, cap. 17.* c *Libro 6.* d *al. & imagines ludificationis. vel, & imagines, & ludificationes.* e *Supra ead. quæst. 2. illud.* f *Burchard. lib. 10. cap. 44. Ivo part. 11. c. 66. Pannorm. lib. 8. c. 67.* g *Ovid. Met. lib. 15.*

a *2. Tim. 4. & 3.* b *August. 3. de Trinit. cap. 7. August. l. quæst. super. Exodum. q. 21. & lib. 2. ad Simplicianum, q. 3. & ad Dulcitium, q. 6.* c *Exod. 7.* d *August. q. 27. ex utroque testamento.* e *al. commendetur.* f *2. Cor. 11.* g *al. gloriaretur.* h *1. Regum. 28.* i *al. diabolus.* κ *al. majestate.* l *Apoc. 2. & 2. Corinth. 2.*

quis propter historiam, & ea, quæ verbis expressa sunt, putet non prætermittenda, ne ratio historiæ inanis sit, recte faciet quidem: si tamen minime istud ad veri rapiat rationem, sed ad visum, & intellectum Saul. Neque enim reprobus factus poterat bonum intellectum habere. Historicus enim mentem Saul, & habitum Samuelis descripsit; ea, quæ dicta, & visa sunt, exprimens: prætermittens, si vera, an falsa sint, Quid enim ait a? *Audiens, in quo habitu esset excitatus, intellexit*, inquit, *hunc esse Samuelem*. Quid intellexerit, retulit, & quia non bene intellexit, contra Scripturam alium adoravit, quam Deum: & putans Samuelem, adoravit Diabolum, ut fructum fallaciæ suæ haberet Satanas. Hoc enim nititur, ut adoretur quasi Deus. Si enim illi vere Samuel appatuisset, non utique vir justus permisisset se adorari, qui prædicaverat Deum solum esse adorandum. Et quomodo homo Dei, qui cum Abraham in refrigerio erat, dicebat ad virum pestilentiæ, dignum ardore gehennæ: *Cras mecum eris*? His duobus titulis subtilitatem fallaciæ suæ prodidit improvidus Satanas, quia & adorari se permisit sub habitu, & nomine Samuelis, contra legem, & virum peccatis pressum, cum magna distantia peccatorum, & justorum sit, cum Samuele justissimo futurum mentitus est. Verum potest videri, si de Samuelis nomine taceatur, quia Saul cum diabolo futurus erat: ad eum enim transmigravit, quem adoravit. Semper ergo diabolus sub velamine latens prodit se, dum ea confingit, quæ horreant b personis, per quas fallere nititur. §. 11. Si autem aliquis mihi opponit, & dicit, quomodo eveniunt illa, quæ illi Divini prædicunt futura? aut quomodo possunt ægris præbere medelam, aut sanis immittere ægritudinem, si aliquid propriæ virtutis, ac potestatis non habent? hoc a me recipiat responsum: quod ideo quisque non debet eis credere, quia aliquando eveniunt, quæ prædicunt, aut sanare videntur languidos, aut lædere sanos, quia hoc permissu Dei fit, ut ipsi, qui hæc audiunt, vel vident, probentur, & appareat, qua fide sint, vel devotione erga Deum. Sicut in Deuteronomio legitur Moyses verbo Domini populo Dei præcepisse, ita dicens c: *Si surrexerit in medio tui Propheta, aut qui somnium dicat se vidisse, & prædixerit signum, atque portentum, & evenerit, quod locutus est, & dixerit tibi: eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & serviamus eis: non audies verba Prophetæ illius, aut somniatoris: quia tentat vos Dominus Deus vester, ut palam fiat, utrum diligatis eum, an non. In toto corde, & in tota anima vestra Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, mandata ejus custodite, & audite vocem illius, ipsi servietis, & ipsi adhærebitis &c.* Ubi sane intelligi d voluit, etiam illa, quæ a divinantibus non secundum Deum dicuntur, si acciderint 5, quæ dicuntur, non accipienda sic, ut fiant, quæ præcipiuntur ab eis, aut colantur, quæ coluntur ab eis. Nec præter suam potestatem Deus ostendit esse, quod ista contingunt: sed quasi quæreretur, cur ea permittat, causam tentationis exposuit, ad cognoscendam utique eorum dilectionem, utrum eam habeant erga Deum suum, cognoscendam vero ab ipsis potius, quam ab illo, qui scit omnia, antequam fiant.

Corr. Rom. ¶ 1 Suscitare] *Apud Rabanum hic interponitur c.* legitur. *sup. ead. q. 3. & 4.*

¶ 2 Ad hæc] *Bona pars hujus versiculi habetur apud B. Augustinum l. 2. de Doctr. Christ. c. 20.*

¶ 3 Nec ideo] *Similia leguntur apud B. Augustinum lib. 3. de Trinitate c. 7.*

¶ 4 Insunt] *Usque ad vers.* Præterea *sunt magna ex parte verba B. Augustini in lib. quæstionum super Exod. c. 21.*

¶ 5 Si acciderint) *Emendatus est hic locus ex B. Augustino, ut habetur sup. ead. q. 2. c.* intelligi. *Apud Rabanum vero legitur:* Si acciderint, quæ dicuntur non accipienda, vel etiam si fiant, quæ præcipiuntur ab eis, vel colantur &c.

a 1. *Reg.* 28. b *al. abhorreant. al. abhorrent a personis. Codic. Antuerp.* c *Deuter.* 13. d *sup. ead. q. 2. intelligi.*

QUÆSTIO VI.

Quod autem ab Episcopo excommunicatus, eo inconsulto ab alio reconciliari non possit, nisi forte per ejus Metropolitanum, vel per summum Pontificem, ratione, & auctoritate probatur. Presbyteri namque potestatem excommunicandi, vel reconciliandi ab Episcopis accipiunt, non Episcopi a Presbyteris: atque ideo excommunicatos a Sacerdotibus reconciliare possunt, excommunicatos vero ab Episcopis Sacerdotes reconciliare non possunt. Reconciliatio namque pœnitentium Episcopalis officii est, non Sacerdotalis.

C. I. *Pœnitentium reconciliatio, chrismatis, & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat.*

Unde in Concilio Carthaginensi II. *cap. 3. Fortunatus Episcopus dixit.*

Si jubet Sanctitas vestra, suggero. Nam memini præterito Concilio fuisse statutum, ut chrisma, vel reconciliatio pœnitentium, necnon & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat. Si quis autem emerserit hoc faciens, quid de eo statuendum sit, Aurelius Episcopus dixit: Audivit Dignatio vestra suggestionem Fratris, & Coepiscopi nostri Fortunati: quid ad hæc dicitis? Ab universis Episcopis dictum est: Chrismatis a confectio, & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat: vel reconciliare quenquam in publica Missa Presbytero non licere: hoc omnibus placet.

Gratian. *Puellarum tamen consecratio, Episcopo consulto, per Presbyterum fieri valet.*

C. II. *Permissione Episcopi virgines consecrare Presbyter valet.*

Unde in Carthaginensi Concilio III. *c. 36.*

Presbyter b, inconsulto Episcopo, virgines non consecret: chrisma vero nunquam conficiat.

C. III. *Nec Diacono ministrare, nec pœnitentem in Ecclesia benedicere Presbytero licet.*

Item ex Concilio Agathensi *c. 43. & 44.*

Ministrare Diaconus, aut consecrare altare Presbyter non præsumat. §. 1. Benedictionem c quoque super plebem in Ecclesia fundere, aut pœnitentem in Ecclesia benedicere, Presbytero penitus non licebit.

Gratian. *Ecce, quod ab Episcopo excommunicatus per Sacerdotem reconciliari non potest. Sed notandum est, quod reconciliatio alia est publica, alia privata. Publica reconciliatio est, quando pœnitentes ante Ecclesiæ ingressum publice repræsentantur, & per impositionem manus Episcopalis Ecclesiæ publice reconciliantur. Hæc Sacerdotibus videtur esse probibita. Unde circa finem illius capituli non simpliciter prohibentur pœnitentes reconciliare, sed in publica Missa. Privata vero reconciliatio est, quando de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes ad gratiam reconciliationis accedunt. Hæc reconciliatio potest fieri per Sacerdotem.*

C. IV. *Jussione Episcopi de occultis peccatis Presbyteri pœnitentes reconcilient.*

Unde Evaristus Papa *ait.*

Presbyteri d de occultis peccatis jussione Episcopi pœnitentes reconcilient: & sicut supra præmisimus, infirmantes absolvant, & communicent.

C. V.

a *Sent.* 4. *dist.* 20. b *Sent. ib.* c *Cap.* 44. d *Burch. l.* 18. *c.* 16. *Ivo p.* 15. *c.* 38.

C. V. *Si Episcopus absens est, per Presbyterum reconcilietur in periculo constitutus.*

Item ex Concilio Carthaginensi II. *c.* 4.

AUrelius *a* Episcopus dixit: Si quisquam in periculo fuerit constitutus, & se reconciliari divinis altaribus petierit, si Episcopus absens fuerit, debet utique Presbyter consulere Episcopum, & sic periclitantem ejus praecepto reconciliare. Quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis Episcopis dictum est: Placet, quod Sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

C. VI. *Qui metu mortis reconciliatur, convalescens sine communione poenitentiae impleat tempus.*

Item ex Concilio Martini Bracarensis *b cap.* 82.

I. SI quis de corpore exiens novissimum, & necessarium communionis viaticum expetit, non ei denegetur. Quod si in desperatione positus post acceptam communionem iterum sanus fuerit factus, tantum in oratione particeps sit, sacramentum vero non accipiat, donec constitutum poenitentiae impleat tempus. Qui ergo in exitu mortis sunt, & desiderant accipere sacramentum, cum consideratione, & probatione Episcopi accipere debent.

C. VII. *Sine manus impositione poenitentes recedentes de corpore reconcilientur.*

Item ex Concilio Arausico *c.* 3.

QUi recedunt *c* de corpore poenitentia accepta, placuit sine reconciliatoria manus impositione eos *d* communicare: quod morientis sufficit reconciliationi 1 secundum definitiones Patrum, qui hujusmodi communionem congrue viaticum nominaverunt. Quod *e* si supervixerint, stent in ordine poenitentium, ut ostensis necessariis poenitentiae fructibus legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione recipiant. §. 1. Clericis *f* quoque desiderantibus poenitentia non est neganda. §. 2. Similiter *g* subito obmutescens (prout statutum est) baptizari, aut poenitentiam accipere potest, si voluntatis praeteritae testimonium aliorum verbis habet, aut praesentis in suo nutu. §. 3. Amentibus etiam, quaecunque pietatis sunt, conferenda sunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Reconciliationi] *In originali impresso, ac manuscripto, & apud Burchardum, & Ivonem legitur,* consolationi, *aut* consolatione.

C. VIII. *Aliorum testimonio moriturus reconcilietur, si obmutuit, vel in phrenesim versus est.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 76.

IS *h*, qui poenitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat poenitentiam, & si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia. Si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni suae satisfactum, & subdatur statutis poenitentiae legibus, quamdiu Sacerdos, qui poenitentiam dedit, probaverit. *Item cap.* 78. §. 1. Poenitentes *i*, qui in infirmitate viaticum Eucharistiae acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

C. IX. *Cura, & probatione Episcopi morientes reconcilientur.*

Item ex Nicaeno Concilio *c.* 12.

DE *k* his vero, qui recedunt ex corpore, antiquae legis regula observabitur etiam nunc; ita ut si forte quis recedit ex corpore, necessario vitae suae viatico non defraudetur. Quod si desperatus aliquis recepta communione supervixerit, sit inter eos, qui sola oratione communicant. De omnibus enim his, qui a corpore recedunt, in tradendo eis communionem cura, & probatio sit Episcopi.

Corr. Rom. ¶ *Canon hic est ex prisca versione, quae est in collectione Isidori: & ibi est numero duodecimus; Graece tamen, & apud Dionysium est decimus tertius.*

C. X. *Non est neganda reconciliatio his, qui tempore necessitatis eam implorant.*

Item Leo Episcopus *ad Theodorum epist.* 89. *al.* 91.

HIs *a*, qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia praesidium poenitentiae, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiae Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniae 1 moras conversio; dicente Dei Spiritu per Prophetam *b*: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. & infra.* §. 1. Quod si aliqua aegritudine ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant 2, sub praesentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium, & circumstantium prodesse debebunt, ut simul & poenitentiae, & reconciliationis beneficium consequantur: servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum a fide discedendo peccarunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Veniae] *Sic in Conciliorum editionibus, & apud Ivonem, & infra de poenitentia dist.* 1. *c.* multiplex. *In codice autem epistolarum cum aliis sancti Leonis opusculis impressarum, & apud Burchardum, & in plerisque vetustis Gratiani legitur,* venire moras.

¶ 2 Poscebant] *Quae sequuntur, emendata sunt ex aliquot manuscriptis Gratiani, & ipso originali, cum in vulgatis paulo aliter haberet.*

C. XI. *Non respuatur ejus oblatio, qui festinans ad poenitentiam, Sacerdotem invenire non potuit.*

Item ex Concilio Epaunensi.

SI *c* aliquis excommunicatus 1 fuerit mortuus, qui jam sit confessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad Sacerdotem; sed praeoccupavit eum mors in domo, aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captivis.

Corr. Rom. ¶ 1 Excommunicatus] *Addita est vox ista ex caeteris collectoribus.*

Gratian. *Ecce, quod Episcopo praecipiente poenitentes de occultis peccatis, sive in periculo constituti per Presbyterum possunt reconciliari.* §. 1. *Sed si necessitate mortis peccator urgetur, & Episcopus ita remotus est, quod Presbyter eum consulere non possit, negabitur poenitentia morienti? & beneficium reconciliationis non praestabitur poenitenti, quem conversum Deus recipit ad veniam, juxta illud* d: In quacunque hora peccator conversus fuerit, &c. *& item* e: Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. *Ecclesia sibi reconciliare negliget? quem Deus intus suscitavit, Ecclesia foris absolvere contemnet? damnabit absentia Episcopi, quem gratia divinae praesentiae illustrat per lavacrum regenerationis? Morituris* f *succurritur etiam a Laicis, si Presbyteri desunt. Cur ergo beneficio*

a *Sent. ib. Burch. l.*18. *c.*13. *Ivo p.*15. *c.*2. b *& Conc. Nicaeno* 1. *c.*13. c *Burch. l.*18. *c.*17. *Ivo p.*15. *c.*39. d *al. eis.* e *Ib. c.* 4. f *Ib. c.*12. g *Ib. c.*13. h *Cap. l.* 5. *c.* 75. *Polyc. l.*8. *t.* 1. *Burch. l.* 18. *c.*10. *Ivo p.*15. *c.*8. i *Burch. l.*18. *c.*23. *Ivo p.*15. *c.*10. k *Burchard. l.*18. *c.*6. *Ivo p.*15. *c.*31.

a *Inf. de poenitentia. dist.* 1. *multiplex.* §. *his autem. Sent.* 4. *dist.* 20. *Burch. l.*18. *c.* 4. *Ivo p.*15. *c.*29. b *Esa.* 30. *apud* 70. c *Sent.* 4. *dist.* 20. *Burch. l.*11. *c.*51. *Ivo p.*14. *c.*114. *Pann. l.* 5. *c.* 120. d *Ezech.* 18. e *Mal.* 3. f *Inf. de poen. dist.* 1. *cap. quem poenitet.* §. *tanta. & dist.* 6. *c.* 1. §. *tanta itaque.*

beneficio reconciliationis per Presbyterum ei subveniri non poterit, si contigerit Episcopum deesse? si secundum Augustinum, qui agens in extremis, confitetur socio turpitudinem criminis, sit dignus venia ex desiderio Sacerdotis, cur similiter non sit dignus reconciliatione ex desiderio Episcopi, qui Sacerdoti non negat maculam sui reatus? Item morientibus pœnitentiam negare Presbyteri non debent.

C. XII. *Reus est animarum Presbyter, qui pœnitentiam morientibus abnegat.*

Unde Julius Papa *ait.*

SI *a* Presbyter pœnitentiam morientibus abnegaverit, reus erit animarum: quia Dominus dicit *b*: *Quacunque die conversus fuerit peccator, vita vivet, & non morietur.* Vera enim confessio *c* in ultimo tempore esse potest, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est: sicut latro *d* unius momenti pœnitentia meruit esse in paradiso in hora ultima confessionis.

C. XIII. *Pœnitentia morientibus non est deneganda.*

Item Celestinus Papa *ait in epist. 2. ad Episcopos Galliæ.*

AGnovimus *e* pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus (fateor) tantæ impietatis aliquem inveniri, ut de Dei bonitate *f* desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem redimere 1, quo se expediri desiderat, & liberari. Quid *g* hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad pœnitentiam, sic promittat peccatori, inqniens *h*: *In quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non imputabuntur ei.* Et iterum: *Nolo mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur, & vivat.* Salutem ergo homini adimit, quisquis mortis tempore speratam pœnitentiam denegarit: & desperat de misericordia *i* Dei qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel in momento posse non credit. Perdidisset latro κ in cruce præmium ad Christi dexteram pendens, si illum unius horæ pœnitentia non juvisset. Cum esset in pœna, pœnituit, & per unius sermonis professionem, habitaculum paradisi Deo promittente promeruit. Vera *l* ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius est æstimanda, quam tempore, Propheta hoc *m* taliter asserente: *Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris.* Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cum ille se obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

Corr. Rom. ¶ 1 Redimere,] *Sic etiam est in manuscriptis, & in vetustioribus Conciliorum editionibus. Verum in codice canonum impresso, & uno manuscripto, inter decreta Celestini num. 15. legitur,* perdere. *In recentiori autem Coloniensi Conciliorum editione, itemque apud Burchardum, & Ivonem est,* pondere, quo se ille expediri desiderat, liberare.

Gratian. *Cui autem pœnitentia non negatur, nec reconciliatio sibi deneganda est. Inconsulto ergo Episcopo pœnitentem Presbyter reconciliare non debet, nisi ultima necessitas cogat.*

a *Sent. 4. dist. 20. Burch. l. 18. c. 21. Ivo part. 15. c. 43.* b *Ezech. 18.* c *conversio*] *Burchard. & Ivo.* d *Luc. 23.* e *In Concil. Triburiensi sub Arnulpho, c. 31. Rabanus in libro pœn. c. 38. Burch. l. 8. c. 22. Ivo p. 15. c. 44.* f *al. pietate.* g *In Moguntino sub Raban. c. 27.* h *Ezech. 33.* i *al. clementia.* κ *Luc. 23.* l *Burch. l. 18. c. 1. Ivo p. 15. c. 26.* m *Esa. 30. apud 70.*

C. XIV. *Inconsulto Episcopo pœnitentem Presbyter reconciliare, nisi ultima necessitas cogat, non debet.*

Unde in Carthaginensi *a* Concilio III. *c. 32. legitur.*

PResbyter *b* inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo ultima necessitas *c* cogat. Cujuscunque autem pœnitentis publicum, & vulgatissimum crimen est, quod universam commoverit Ecclesiam 1, ante apsidam manus ei imponatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Ecclesiam,] *Antea erat,* urbem. *Emendatum est ex plerisque Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, & Soriensi Regio, & Burchardo, & Ivone. In recentiore autem Coloniensi editione est,* quod universa Ecclesia noverit.

QUÆSTIO VII.

1 ps DE *tempore vero satisfactionis, an sit imponendum morituris,* Theodorus Cantuarensis Archiepiscopus *in pœnitentiali suo ita diffinit.*

C. I. *In periculo constitutis, pœnitentiæ quantitas non est imponenda, sed innotescenda.*

AB infirmis *d* in periculo mortis positis per Presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum, non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum studiis pondus pœnitentiæ sublevandum, & si forte migraverint, ne obligati a communione, & consortio veniæ fiant alieni. A quo periculo si divinitus ereptus convaluerit, pœnitentiæ modum a Sacerdote *e* sibi impositum diligenter observet: & ideo secundum auctoritatem canonicam, ne illis janua pietatis clausa videatur, orationibus, & consolationibus Ecclesiasticis, sacra unctione olei inuncti *f*, secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.

2 pars. Gratian. *Aliis vero pro qualitate peccati, & præsidentium arbitrio, tempora pœnitentiæ decernenda sunt.*

C. II. *Præsidentium arbitrio præfigantur tempora pœnitudinis.*

Unde Leo Papa *epist. 77. al. 79. ad Nicetam Episcopum, c. 6.*

TEmpora *g* pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo judicio, prout conversorum animos perspexeris esse devotos: pariter etiam habens ætatis senilis intuitum, & periculorum quorumcunque, aut ægritudinis respiciens necessitates. In quibus si quis ita graviter urgeatur, ut, dum adhuc pœnitet, de salute ipsius desperetur, oportet ei per Sacerdotalem necessitudinem communionis gratia subveniri.

Corr. Rom. ¶ *In epistola, & apud Burchardum, & Ivonem hæc antecedunt:* His vero, de quibus dilectio tua nos credidit consulendos, qui ad iterandum Baptismum, vel metu coacti sunt, vel errore *h* traducti, & tunc se contra catholicæ fidei sacramentum egisse agnoscunt, ea custodienda est moderatio, qua in societatem nostram non nisi per pœnitentiæ remedium, & per impositionem Episcopalis manus, communionis recipiant unitatem: temporis pœnitudinis habita moderatione tuo constituenda judicio, prout, &c.

C. III.

a *Et in Afric. c. 10.* b *Sent. 4. dist. 20. Burch. l. 19. c. 40. & 70. Ivo p. 15. c. 4. & 84.* c *al. necessitate cogente.* d *Sent. ibid. Burch. l. 18. c. 14. Ivo p. 15. c. 36.* e *al. suo confessore.* f *al. animati.* g *Cap. l. 5. c. 66. Polyc. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 48. Ivo p. 1. c. 242.* h *sic legunt Burch. & Ivo.*

C. III. *Et qualitas criminis, & contritio pœnitentium in satisfactione imponenda a Sacerdote consideretur.*
Item Nicolaus Papa.

DE his vero, qui pro criminibus pœnitentiam egerunt *a*, & ad cingulum militiæ revertuntur, constat eos contra sacras regulas agere. Verum quia crimina non æqualia sunt, perhibesque alios horum propter nimiam hebetudinem in desperationem cecidisse, alios ob hoc ad Paganos fugisse; tibi hoc committimus decernendum, nimirum, qui loca, & tempora regionis *b* illius, & modum culpæ, nec non & pœnitentiam, & gemitus hominum ad confessionem venientium præsens positus inspicere vales.

C. IV. *De eodem.*
Item ex Concilio Laodicensi, *c.* 2.

HIs *c*, qui diversorum peccatorum lapsus incurrunt, & oratione 1, confessione, ac pœnitentia malorum suorum perfectam conversionem demonstrant, pro qualitate peccati, pœnitentiæ tempus attribuendum est, propter misericordiam, & bonitatem Dei. Qui ergo hujusmodi sunt, revocandi, & ad communionem sunt applicandi.

Corr. Rom. ¶ 1 Oratione] ϗ προσκαρτερῦντας τῇ προσευχῇ τῆς ἐξομολογήσεως ϗ μετανοίας, *quod Dionysius vertit*, & perseverantes in oratione confessionis, & pœnitentiæ: *cujus versio propius accedit ad verba Græca, etiam in cæteris hujus capitis partibus, quam prisca, quamvis in hac etiam sententia constet.*

C. V. *Episcopi arbitrio pro qualitate peccati pœnitentiæ tempora distribuantur.*
Item ex Concilio Carthaginensi III. *d cap.* 31.

PŒnitentibus *e* secundum differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentiæ tempora decernantur.

C. VI. *Sine personarum acceptione imploranti pœnitentia detur.*
Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 74.

SAcerdos *f* pœnitentiam imploranti absque personarum *g* acceptione pœnitentiam secundum leges injungat. § 1. Negligentiores *h* vero pœnitentes tardius reconcilientur. §. 2. Omni *i* autem tempore jejunii manus pœnitentibus a Sacerdotibus imponantur. §. 3. Diebus *k* autem remissionis pœnitentes genua reflectant, & mortuos in 1 Ecclesiam afferant, & sepeliant. §. 4. Die 2 autem *l* Dominico non jejunent. Nam *m* qui Dominico die studiose jejunat, non creditur esse Catholicus. §. 5. Pœnitentes *n* vero, qui leges pœnitentiæ attente exequuntur, si casu in itinere, vel in mari fuerint mortui, ubi eis subveniri non potest, memoria eorum & oblationibus, & orationibus commendetur.

Corr. Rom. ¶ 1 In Ecclesiam] *In recentiore Coloniensi Conciliorum editione legitur*, Ecclesiæ afferant. *In antiquioribus vero editionibus, & duobus Vaticanis codicibus sic habet integer locus*, mortuos Ecclesiæ pœnitentes afferant, & sepeliant.

¶ 2 Die autem Dominico] *Pro his usque ad vocem*, Catholicus, *in can.* 46. *hæc leguntur*: Qui Dominico die studiose jejunat, non credatur Catholicus.

C. VII. *Tempus pœnitentiæ pro qualitate peccati impendatur.*
Unde in octava Synodo legitur.

PRo *o* qualitate delicti tempus pœnitentiæ impendatur.

Corr. Rom. ¶ *Videri potest sumptum ex regulis brevioribus B. Basilii, c.* 106. *quod notatum alibi est evenire in iis capitibus, quæ ex octava Synodo citantur.*

a *al. gerunt,*] *aliquot manuscr.* b *al. religionis*] *aliquot manuscr.* c *Burch. l.* 19. *c.* 41. *Ivo p.* 15. *c.* 56. d *In Afric. c.* 10. e *Burch. l.* 19. *c.* 40. *Ivo p.* 15. *c.* 30. f *Burch. l.* 19. *c.* 35. & 38. *Ivo p.* 15. *c.* 6. 7. 12. & 13. g *al. personæ.* h *ibid. cap.* 76. i *Cap.* 80. K *Cap.* 81. l *Cap.* 82 m *Cap.* 84. n *Cap.* 79. o *Smaragdus in regulis B. Benedicti, c.* 24.

C. VIII. *Tempus, & modus pœnitendi delinquentibus, præsidentium imponatur judicio.*
Idem.

HOc sit in judicio positum eorum, qui præsunt, vel quanto tempore, vel quali modo pœnitere debeant, qui delinquunt: quia ætas, & eruditio multam haberi facit differentiam pœnæ.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in libello beati Basilii de institutis Monachorum, Ruffino interprete, c.* 90. *Ibi enim ultima interrogatio est hæc*: Qualibus correptionibus uti oportet inter fratres ad emendationem eorum, qui delinquunt? *Responsio*: Hoc sit in judicio positum eorum, qui præsunt, vel quanto, &c. *Itaque ex interrogatione, & responsione confectum est hoc caput, sicut & duo sequentia, quæ apud eundem Ruffinum leguntur.*

3 ps. Gratian. *Quo affectu pœnitentem suscipere, & impœnitentem abjicere debeamus*, ex eadem Synodo *evidenter ostenditur, cum dicitur.*

C. IX. *Intimo charitatis affectu pœnitentem debemus suscipere.*

PŒnitentem *a* ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cum dicit, quia *b* convocavit amicos suos, & vicinos, dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam, quam perdideram.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo citant ex dictis Basilii Episcopi, & in regulis illius brevioribus, numero* 8. *est sententia hujus capitis: quod tamen acceptum videtur ex cap.* 24. *ejusdem libelli de institutis Monachorum. Ubi secunda interrogatio sic habet*: Pœnitentes ex corde quomodo debent suscipi, pater? *Responsio*. Sicut Dominus ostendit, cum dicit, qui convocavit, &c.

C. X. *Pœnitentes legem Dei diligant, iniquitatem odio habeant.*
Item.

AFfectum illum in se recipiat pœnitens, quem gerebat ille, qui dixit *c*: *Iniquitatem odio habui, & abominatus sum*; sed & ea, quæ scripta sunt in sexto Psalmo, atque in quamplurimis aliis: sed & illa, quæ Apostolus dixit ad eos, qui secundum Deum contristati sunt *d*: *Quantam*, inquit, *operatum est hoc ipsum in vobis solicitudinem, sed excusationem, sed indignationem, sed æmulationem, sed vindictam. In omnibus exhibuistis vos castos* 1 *esse negotio.* Sed & in his ipsis, in quibus deliquit, agens multa contraria: sicut & Zachæus fecit.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis est in regulis brevioribus, num.* 5. *Acceptum tamen videtur ex cap.* 19. *ejusdem commemorati libelli, in quo est hæc interrogatio*: Quomodo quis debet pœnitere in unoquoque delicto? *Responsio*. Affectum illum in in se recipiens, quem gerebat ille, qui dixit: iniquitatem, &c.

¶ 1 Castos] *Antea legebatur*, cautos. *Emendatum est ex libello Ruffini*: *in vulgata est*, incontaminatos. *Græce* ἁγνὀς.

C. XI. *Impœnitentes tanquam Ethnici habeantur.*
Item.

ERga eum *e*, qui peccata sua non punit, tales esse debemus, sicut Dominus præcepit, *f* dicens: *Sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*: & sicut Apostolus docuit *g* dicens: *Subtrahite, vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem, quam tradidimus vobis.*

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam habetur in regulis brevioribus, numero* 9. *In eodem vero libello, cap.* 24. *ultima interrogatio est hæc*: Erga eum, qui non pœnitet pro peccato, qualiter esse debemus, pater? *Responsio*. Sicut præcepit Dominus dicens: Sit tibi, &c. *Apud Burchardum, & Ivonem, qui hoc citant ex dictis Augustini, initium sic habet*. Erga eum, qui pro peccato commisso non pœnitet, tales, &c. *quod magis convenit cum*

a *Burch. l.* 19. *c.* 39. *Ivo p.* 15. *c.* 55. b *al. qui*] *orig. Luc.* 15. c *Psal.* 118. d 2. *Corinth.* 7. e *Burch. l.* 19. *c.* 64. *Ivo p.* 15. *c.* 78. f *Matth.* 18. g 2. *Thess.* 3.

cum prædicta interrogatione, quam quomodo est apud Gratianum.

C. XII. *Melius est errare in misericordia remittendi, quam in severitate ulciscendi.*

Item Joannes Chrysostomus [*id est, auctor operis imperfecti*] *hom.* 43. *ad c.* 23. *Matthæi.*

ALligant *a* autem onera gravia, & importabilia &c. Tales sunt nunc etiam Sacerdotes, qui omnem justitiam populo mandant, & ipsi nec modice *b* servant; videlicet non ut facientes *c* sint justi, sed ut dicentes appareant justi. Tales sunt, & qui grave pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt: qui dicunt, & non faciunt: & sic, dum pœna præsentis pœnitentiæ fugitur, contemnitur pœna peccati futura *d*. Sicut enim si fascem super humeros adolescentis, quem non potest bajulare, posueris, necesse habet, ut aut fascem rejiciat, aut sub pondere confringatur: sic & homini, cui grave pondus pœnitentiæ imponis, necesse est, ut aut pœnitentiam tuam rejiciat, aut suscipiens, dum sufferre non potest, scandalizatus amplius peccet. Deinde etsi erramus modicam pœnitentiam imponentes, nonne melius est propter misericordiam rationem reddere *e*, quam propter crudelitatem? Ubi enim paterfamilias largus est, dispensator non debet esse tenax. Si Deus benignus est, ut quid Sacerdos ejus austerus? Vis apparere 1 sanctus? circa vitam tuam esto austerus, circa alienam benignus.

Corr. Rom. ¶ 1 Vis apparere) *Locupletatus est hic locus ex indicata homilia: cum antea legeretur*, ut quid Sacerdos ejus austerus vult apparere.

C. XIII. *Calendarum observationes agere non licet.*

Item Martinus Bracarensis *c.* 74.

4 ps NOn *f* licet iniquas observationes agere Calendarum, & otiis vacare gentilibus, neque lauro, aut viriditate arborum cingere domos: omnis enim hæc observatio paganismi est.

C. XIV. *Anathema sit, qui ritum Paganorum, & Calendarum observat.*

Unde Zacharias Papa *in Concilio Romano c.* 9.

SI *g* quis Calendas Januarias, & brumam ritu Paganorum colere, vel 1 aliquid plus novi facere propter novum annum, aut mensas cum dapibus, vel epulis in domibus præparare, & per vicos, & plateas cantiones, & choros ducere præsumpserit, quod magna iniquitas est coram Deo, anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Hoc est caput nonum in Concilio Romæ a Zacharia habito, quod asservatur in Vaticana Bibliotheca: & inde nonnulla sunt emendata, & addita. De hac autem superstitione Bonifacius Legatus Germaniæ epist. 2. quæ est in tomis Conciliorum, ad ipsum Zachariam multa scribit: cui Zacharias ultima epistola respondens, mentionem hujus Concilii videtur facere his verbis:* Et quia per instigationem diaboli iterum pullulabant, a die, qua nos jussit divina clementia (quanquam immeriti existamus) Apostoli vicem gerere, illico omnia hæc amputavimus. *Idem prohibetur pluribus verbis in canonibus, qui sextæ Synodo adscribuntur c. 62. Et multa in hujusmodi superstitionem scribit Tertull. in libro de Idololatria, & alii graves auctores.*

¶ 1 Vel aliquid plus novi facere propter novum annum] *Hæc non sunt in codice istius Concilii Vaticano.*

C. XV. *Infirmitatibus hominum incantationes nihil remedii præstant.*

Item Augustinus. *h*

ADmoneant *i* Sacerdotes fideles populos, ut noverint magicas artes, incantationesque quibuslibet infirmitatibus hominum nihil remedii posse conferre: non animalibus languentibus, claudicantibusve, vel etiam moribundis quicquam mederi: non 1 ligaturas ossium, vel herbarum cuiquam mortalium adhibitas prodesse: sed hæc esse laqueos, & insidias antiqui hostis, quibus ille perfidus genus humanum decipere nititur. Et si quis 2 hæc exercuerit, Clericus degradetur, Laicus anathematizetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc Burchardus, & Ivo citant ex dictis Augustini, apud quem similia reperiuntur in locis allatis sup. ead. q. 5.* nec mirum. *Sed eadem omnino verba præter ultimam clausulam leguntur in Concilio Turonensi 3. c. 42. & in adjectis Capitularibus c. 94.*

¶ 1 Non ligaturas] *Hinc usque ad vers.* prodesse, *sunt addita ex Concilio, & Capitularibus.*

¶ 2 Et si quis hæc) *Postrema hæc tota clausula non legitur in Concilio, neque in Capitularibus, sed apud Burch. & Ivonem.*

C. XVI. *Dies Ægyptiaci, & Januarii Calendæ non sunt observandæ.*

Item Augustinus.

NOn observetis *a* dies, qui dicuntur Ægyptiaci, aut Calendas Januarii, in quibus cantilenæ quædam, & comessationes, & ad invicem dona donantur, quasi in principio anni, boni fati augurio, aut aliquos menses, aut tempora, aut dies, aut annos, aut Lunæ, Solisque cursum, quia qui has, & quascunque divinationes, aut fata, aut auguria observat, aut attendit, aut consentit observantibus, inutiliter, & sine causa, magis ad sui damnationem, quam ad salutem tendit: sive qui per quosdam numeros literarum, & Lunæ, & per Pythagoricam necromantiam ægrotantium vitam, vel mortem, vel prospera, vel adversa futura inquirunt, sive qui attendunt somnialia scripta, & falso Danielis nomine intitulata, & sortes, quæ dicuntur sanctorum Apostolorum, & auguria avium, aut aliqua pro domo facienda, aut propter conjugia copulanda, aut in collectionibus herbarum carmina dicunt, aut pyctaciola pro quavis infirmitate scripta, super homines, vel animalia ponunt, præter symbolum, & orationem Dominicam, aut magicis falsitatibus in *b* grandinariis tempestatibus credunt. Qui autem talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut suis domibus introducunt, ut interrogent, sciant se fidem Christianam, & baptismum prævaricasse, & ut paganum, & apostatam, id est, retro abeuntem, & Dei inimicum, iram Dei graviter in æternum incurrisse, nisi Ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Dicit enim Apostolus *c*: *Sive manducatis, sive bibitis, sive aliquid aliud facitis, in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, in quo vivimus, movemur, & sumus.*

Corr. Rom. ¶ *In plerisque vetustis exemplaribus est tantum*, Item. *& in Polycarpo etiam refertur sine auctoris nomine.*

C. XVII. *Grave peccatum est dies observare, vel menses, & annos.*

De temporum quoque observationibus scribit Augustinus *in Enchiridio* 1 *c.* 79.

QUis *d* æstimaret, quam magnum peccatum sit dies observare, & menses, & annos, & tempora (sicut observant, qui certis diebus, sive mensibus, sive annis volunt, & nolunt aliquid inchoare, eo quod secundum vanas doctrinas hominum fausta, vel infausta existiment tempora) nisi hujus mali magnitudinem ex timore Apostoli pensaremus? qui talibus ait *e*: *Timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis.* Item *super epistolam ad Galatas, ad cap.* 4. §. 1. Intelligat 2 lector *f* ad tantum

a *Matth.* 23. b *modicam.* c *al. faciendo, dicendo.* d *al. futuri.* e *al. dare.* f *Polyc. l.* 6. *t.* 12. *Burch. l.* 10. *c.* 15. *Ivo p.* 11. *c.* 42. g *Polyc. ib. Burch. l.* 10. *c.* 16. *Ivo p.* 11. *c.* 43. h *In Turonensi* 3. *c.* 42. *& in adjectis Cap. c.* 94. i *Polyc. ib. Burch. l.* 10. *c.* 40. *Ivo p.* 11. *c.* 66.

a *Polyc. l.* 6. *t.* 12. b *al. &.* c 1. *Cor.* 10. *Actor.* 17. d *Beda Galat.* 4. *Ivo p.* 11. *c.* 19. *Pann. l.* 8. *c.* 80. e *Galat.* 4. f *Beda ibid. Ivo p.* 11. *c.* 15.

tantum periculum animæ pertinere superstitiosas temporum observationes, ut huic loco subjecerit Apostolus: *Timeo, ne forte sine causa laboraverim in vobis*. Quod quamvis tanta celebritate, atque auctoritate per orbem terrarum in Ecclesiis legatur, plena sunt tamen conventicula nostra hominibus, qui tempora rerum agendarum a Mathematicis accipiunt. Jam vero, ne aliquid inchoetur aut ædificiorum, aut hujusmodi quorumlibet operum, diebus, quos Ægyptiacos vocant, sæpe etiam nos monere non dubitant.

Corr. Rom. ¶ 1 Enchiridio) *Expunctæ sunt voces, quæ sequebantur*, id est, manuali libro. *Absunt enim a vetustioribus.*

¶ 2 Intelligat) *B. Augustinus explanans ea verba Apostoli ad Gal.* 4. Dies observatis, & menses, & tempora, & annos: *ipsa tam ad Gentiles, quam ad Judæos referri posse demonstrat; tuncque subjungit*: Ergo eligat lector, utram volet sententiam, dummodo intelligat ad tantum &c.

C. XVIII. *Sine incantatione herbas, vel petras licet habere.*

Item Hieronymus.

DÆmonium *a* sustinenti licet petras, vel herbas habere sine incantatione.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex dictis Hieronymi, sed Polycarpus auctorem non nominat.*

CAUSA XXVII.

QUidam votum castitatis habens desponsavit sibi uxorem: illa priori conditioni renuntians transtulit se ad alium, & nupsit illi: ille, cui prius desponsata fuerat, repetit eam.

1. *Hic primum quæritur, an conjugium possit esse inter voventes.*
2. *Secundo, an liceat sponsæ a sponso recedere, & alii nubere.*

QUÆSTIO I.

QUod voventes matrimonia contrahere non possint, multis auctoritatibus probatur.

C. I. *Excommunicentur viduæ, quæ religioso habitu abjecto nuptias elegerint.*

In Concilio *namque* Carthaginensi IV. *cap. ult. statutum invenitur de viduis, quæ professam* b *continentiam prævaricatæ sunt.*

SIcut bonum *c* est castitatis præmium, ita & majori observantia, & præceptione custodiendum est, ut si quæ viduæ, quantumlibet adhuc in minoribus annis positæ, & immatura 1 ætate a viro relictæ, se devoverint Domino, & veste laicali abjecta sub testimonio Episcopi, & Ecclesiæ in religioso habitu apparuerint, postea vero ad nuptias seculares transierunt, secundum Apostolum *d* damnationem habebunt, quia fidem castitatis, quam Domino voverunt, irritam facere ausæ *e* sunt. Tales ergo personæ a Christianorum communione sequestrentur, neque 2 convivio cum Christianis communicent. Nam si adulteræ 3 conjuges reatu sunt viris suis obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ religiositatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam Deo sponte, non coactæ obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, & ad secundas nuptias transitum fecerint. Quæ etsi violentia irruente ab aliquo oppressæ *f* fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in conjugio raptori, vel violento viro consenserint, damnationi superius comprehensæ teneantur obnoxiæ. De talibus ait Apostolus *h*: *Cum luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

Corr. Rom. ¶ 1 Immatura) *In variis Conciliorum editionibus, & duobus Vaticanis codicibus, & Soriensi Regio legitur*, matura. *Ivo habet*, in matura.

¶ 2 Neque convivio) *Sic est emendatum ex manuscriptis Gratiani exemplaribus, expunctis verbis illis*, donec ad bonum, quod cœperant, revertantur: *quæ ex capite sequenti videntur huc fuisse translata. In Conciliorum autem impressis, & manuscriptis codicibus legitur:* Tales ergo personæ sine Christianorum communione maneant, quæ etiam nec in convivio cum Christianis communicent.

¶ 3 Adulteræ) *Sic est emendatum ex memoratis Conciliorum exemplaribus. Nam antea legebatur*: Nam si adulterii conjuges reæ sunt, si suis obnoxiæ viris non fuerint; quanto &c.

C. II. *De viduis, & virginibus, quæ a religionis proposito discedunt.*

Item ex epistola Gregorii *missa ad Bonifacium.*

I. VIduas *a* a proposito discedentes viduitatis, super quibus nos consulere voluit dilectio tua, frater charissime, credo te nosse a sancto Paulo *b*, & a multis sanctis Patribus, nisi convertantur, olim esse damnatas. Quas & nos Apostolica auctoritate damnandas, & a communione fidelium, atque a liminibus Ecclesiæ arcendas fore censemus, usquequo obediant Episcopis suis, & ad bonum, quod cœperunt, invitæ, aut voluntariæ revertantur. §. 1. De virginibus autem non velatis, si deviaverint, a sanctæ memoriæ prædecessore nostro Papa Innocentio taliter decretum habemus: *Hæc vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se simulaverunt permanere, licet velatæ non fuerint, si nupserint, aliquanto tempore his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solent bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non poterit &c.* §. 2. Si virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur, & a cœtu fidelium usque ad satisfactionem excluduntur, quanto magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris sapientiæ, atque consilii existunt, virorumque consortio multoties usæ sunt, & habitum religionis assumpserunt, & demum apostataverunt, atque ad priorem vomitum sunt reversæ, a nobis, & ab omnibus fidelibus a liminibus Ecclesiæ, & a cœtu fidelium usque ad satisfactionem sunt eliminandæ, & carceribus tradendæ, qualiter juxta Apostolum *d* Paulum tradentes hujusmodi hominem Satanæ, ut spiritus ejus salvus sit in die Domini? De talibus enim & Dominus per Moysem loquitur dicens *e*: *Auferte malum de medio vestri.* De quibus & per Prophetam ait *f*: *Lætabitur justus, cum viderit vindictam: manus suas lavabit in sanguine peccatoris.* De talibus namque, & eorum similibus, atque eisdem consentientibus dicitur *g*: *Quia non solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, rei sunt.*

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citant cæteri collectores. Habetur autem, & paulo etiam copiosius in Capitularibus adjectis c.* 215.

C. III. *Transire non possunt viduæ, & virgines post religionis propositum ad nuptias.*

Item ex decreto Gelasii Papæ *ad Sicilienses Episcopos misso c.* 9.

NEque *h* viduas ad nuptias transire patimur, quæ in religioso proposito diuturna observatione permanserunt. Similiter virgines nubere prohibemus, quas annis

a *Polyc. l.* 6. *t.* 12. *Burch. l.* 10. *c.* 50. *Ivo p.* 11. *c.* 75. b *al. professæ.* c *Burch. l.* 8. *c.* 39. *Ivo p.* 7. *c.* 58. & 147. d 1. *Tim.* 5. e *al. nixæ.* f *al. præreptæ.* g *al. tenebuntur.* h 1. *Tim.* 5.

a *Sent.* 4. *dist.* 38. *Ans. l.* 11. *c.* 177. *Burch. l.* 8. *c.* 45. *Ivo p.* 7. *c.* 63. *Pann. l.* 3. *c.* 204. b 1. *Tim.* 5. c *Inf. ead. hæ vero.* d 1. *Cor.* 5. e *Deut.* 13. f *Psal.* 57. g *Rom.* 1. h *Polyc. l.* 4. *t.* 35. *Burch. l.* 8. *c.* 46. *Ivo p.* 7. *c.* 64. & 144. *Pann. l.* 3. *c.* 203.

annis plurimis in monasteriis ætatem peregisse contigerit.

C. IV. *Ex quolibet sensu corporis mulier corrumpi potest.*

Item Cyprianus *ad Pomponium de virginibus.*

NEc aliqua putet se posse hac excusatione defendi, quod inspici, & probari possit, an virgo sit: cum & manus obstetricum, & oculi sæpe fallantur: & si incorrupta inventa fuerit virgo ea parte, qua mulier potest esse, potuerit tamen ex alia corporis parte peccasse, quæ corrumpi potest, & tamen inspici non potest. Certe ipse concubitus, ipse complexus, ipsa confabulatio, & osculatio, & conjacentium duorum turpis, & fœda dormitio, quantum dedecoris, & criminis confitentur? Si superveniens maritus sponsam suam jacentem cum altero videat, nonne indignatur, & fremit, & per zeli dolorem *a* fortassis & gladium in manum sumit? Quid Christus Dominus, & judex noster, cum virginem suam sibi dicatam, & sanctitati suæ destinatam, jacere cum altero cernit, quam indignatur, & irascitur? & quas pœnas incestis ejusmodi conjunctionibus comminatur? Cujus ut gladium spiritalem, & venturum judicii diem unusquisque fratrum possit evadere, omni consilio providere, & laborare debemus.

C. V. *De eodem.*

Idem *in eadem epistola.*

QUod si pœnitentiam hujus illiciti concubitus sui egerint, & a se invicem recesserint, inspiciantur iterum 1 virgines ab obstetricibus diligenter: & si virgines inventæ fuerint, accepta communione ad Ecclesiam admittantur: hac tamen interminatione, ut si ad eosdem masculos postmodum reversæ fuerint, aut si cum eisdem in una domo, & sub eodem tecto simul habitaverint, graviore censura ejiciantur, nec in Ecclesiam postmodum facile recipiantur. Si autem de eis aliquæ corruptæ fuerint, & deprehensæ, agant pœnitentiam plenam: quia quæ hoc crimen admisit, non mariti, sed Christi adultera est: & ideo æstimato justo tempore, postea exomologesi facta ad Ecclesiam redeat. Quod si obstinate perseverant, nec se ab invicem separant, sciant se cum hac sua impudica obstinatione nunquam a nobis admitti in Ecclesiam posse: ne exemplum cæteris ad ruinam delictis suis facere incipiant, nec putent sibi vitæ, aut salutis constare rationem, si Episcopis, & Sacerdotibus obtemperare noluerint.

Corr. Rom. ❡ 1 Iterum] *In codicibus Cypriani impressis, & octo manuscriptis, quæ Romæ ad operum ipsius emendationem collata fuerunt, legitur,* interim: *quæ varietas notatur etiam in glossa.*

C. VI. *Clericus deponatur, Laicus excommunicetur, qui cum Sanctimoniali mœchatus fuerit.*

Item ex sexta Synodo *in Trullo*, c. 4.

I. SI quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, aut Subdiaconus, aut Lector, aut Psalmista, aut Ostiarius cum muliere sanctificata Deo mœchatus fuerit, deponatur: quia sponsam Christi corrupit: si vero Laicus, excommunicetur.

C. VII. *Viduæ, & puellæ, quæ post religionis habitum nubunt, a communione suspendantur.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 8.

DE *b* viduis, & puellis, quæ habitum religionis in domibus propriis tam a parentibus, quam per se mutaverunt, si postea contra instituta patrum, vel præcepta canonum conjugia crediderint copulanda, tam diu utræque *c* habeantur a communione suspensæ *d*, quousque quod illicite perpetraverunt, emendent. Quod si emendare neglexerint, a communione, & omnium Christianorum convivio perpetuo sint sequestratæ.

Corr. Rom. ❡ *In Conciliis Toletanis non est inventum. Est autem lib. 7. Capitular. c.* 338.

C. VIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Papæ.

II. VIduas *a* autem velare Pontificum nullus attentet, prout statutum est in decretis Gelasii Papæ capitulo 1 XIII. quod nec auctoritas divina, nec canonum forma præstituit. Quod si propria fuerit voluntate continentiam professa, in ejusdem Gelasii capitulo XXI. legitur, ejus intentio pro se reddat rationem Deo: quia sicut, secundum Apostolum *b*, si se continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, sic secum habita deliberatione promissam fidem pudicitiæ Deo debet custodire. Nos 2 autem auctoritate Patrum suffulti, in hoc sancto Concilio sancimus, & libere judicamus, si sponte velamen, quamvis non consecratum, sibi imposuerit, & in Ecclesia inter velatas Deo oblationem obtulerit, velit nolit, sanctimoniæ habitum ulterius habere debet, licet sacramento confirmare velit, eo tenore, & ratione sibi velamen imposuisse, ut iterum posset deponere.

Corr. Rom. ❡ *Abest caput hoc a nonnullis Gratiani exemplaribus. Burchardus, & Ivo citant ex Concilio Moguntino, cap. VI. Habetur in Concilio Triburiensi, c.* 25. *In hoc autem capite, & duobus sequentibus citantur decreta Gelasii, ut sunt in codice Canonum.*

❡ 1 Capitulo XIII.] *Sic est in codice canonum: in epistola vero ejusdem prima Episcopis per Lucaniam est c. XV. sicut paulo post, quod est in capitulo 21. in eodem codice, in epistola est, c. XXIII.*

❡ 2 Nos autem] *In Concilio Triburiensi legitur:* Qua auctoritate paternæ suffulti sententiæ in hoc sacro conventu sancimus, &c. *Hæc vero eadem de vidua, quæ sibi sponte velamen non consecratum imposuit, habentur in Decretalibus,* c. viduas, *tit.* de regul. *Quod in codicibus impressis citatur ex Concilio Arelatensi. In prima autem collectione, & vetustis codicibus Gregorianis ex Aurelianensi.*

C. IX. *De his, quæ votum virginitatis habentes nubunt, necdum sacro velamine tectæ.*

Item ex decretis Innocentii Papæ, *c.* 20. *in codice canonum, & epistola* 2. *ad Victricium, c.* 13. *c.*

HÆ *d* vero, quæ necdum sacro velamine tectæ, tamen in proposito virginali semper se permanere simulaverunt, licet velatæ non fuerint, si forte nupserint, his agenda 1 aliquanto tempore pœnitentia est, quia sponsio earum a Domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolvi, quanto magis ista pollicitatio, quam cum Deo pepigit, solvi sine vindicta non debet *e*? Nam si Apostolus *f* illas, quæ a proposito viduitatis discesserant, dixit habere condemnationem, quia primam fidem irritam fecerunt; quanto magis virgines, quæ pactionis *g* suæ fidem minime servaverunt?

Corr. Rom. ❡ 1 His agenda] *Sic est emendatum ex codice canonum, epistola, & Concilio Turonico: & sic legitur supra ead. c.* viduas. *Hoc enim loco etiam in manuscriptis erat,* ad agendam aliquanto tempore pœnitentiam sit liberum.

C. X.

a *al. livorem.* b *Cap. l. 7. c. 338. Burch. l. 8. c. 48. Ivo p. 7. c. 66.* c *al. utrique.* d *al. suspensi.*

a *Ans. l. 7. c. 200. Burch. l. 8. c. 30. Ivo p. 7. c. 55. Pann. l. 3. c. 197.* b *1. Cor. 7.* c *& in Conc. Turonico 2. c. 21.* d *Supra ead. viduas. §. hæ vero. Polyc. l. 4. tit. 35. Burch. l. 8. c. 12. Ivo p. 7. c. 18.* e *al. potest?* f *1. Tim. 5.* g *al. prioris pactionis fidem.* h *In Concilio Turonico, ibidem.*

C. X. *Non sunt admittendæ ad pœnitentiam virgines sacræ, si publice postea nupserint.*

Item ex decreto h Ejusdem, *cap. 19. in codice canonum in epistola autem ad Victricium, c. 12.*

QUæ Christo a spiritualiter nubunt 1, & a Sacerdote velantur, si publice postea 2 nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam agendam, nisi hi, quibus se junxerant, a mundo recesserint. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcunque vivente viro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus de eis fuerit defunctus: quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortali se sponso conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigravit?

Corr. Rom. ¶ 1 Nubunt] *In antiqua editione Conciliorum, & epistolarum, & codice canonum impresso legitur,* nupserint: *sed in duobus ipsius manuscriptis,* nubunt: *post quod verbum in omnibus sequitur,* & a Sacerdote velantur, *ideoque sunt addita.*

¶ 2 Si publice postea] *In epistolis olim Coloniæ, ac Lutetiæ impressis legitur,* si postea nupserint, vel publice, vel occulte corruptæ fuerint. *In editione Conciliorum Coloniensi duobus, & tribus tomis,* si postea vel nupserint publice, vel occulte corruptæ fuerint. *In postrema autem quatuor tomorum,* si postea vel publice nupserint, vel se clanculo corruperint.

C. XI. *Ab Ecclesia eliminandæ, & ergastulis retrudendæ sunt Monachorum, vel Monacharum impudicæ personæ.*

Item ex Concilio Triburiensi, *c. 6.*

IMpudicas b, detestabilesque personas Monachorum, atque Monacharum, quæ abjecto proposito sanctitatis, illicita, atque sacrilega contagione se miscuerunt, & in abruptum 1 conscientiæ desperatione perductæ, de illicitis complexibus libere filios procreaverint, a monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse mandamus: quatenus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus lamentatione continua deflentes purificatorio possint igne pœnitudinis decoqui, ut eis vel ad mortem solius misericordiæ intuitu per communionis gratiam possit subveniri.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in epistola prima Syricii, & in codice canonum est c. 15. inter decreta ipsius: quem etiam citant Burchardus, & Anselmus. Pars tamen aliqua hujus capitis est in c. si quis sacro, infra, eadem, quod quidem habetur in Concilio Triburiensi, quod extat.*

¶ 1 Abruptum] *Sic est emendatum ex multis editionibus epistolarum Syricii, & codice canonum. Antea enim legebatur,* in arbitrium conscientiæ propriæ desperatione.

C. XII. *Monachus, & virgo Domino consecrata, si nupserint, excommunicentur.*

Item ex eodem.

VIrginem c, quæ se Deo consecraverit, similiter & Monachum decernimus non licere nuptialia jura contrahere. Quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur. Consitentibus autem decernimus, ut habeat auctoritatem ejusdem loci Episcopus misericordiam, humanitatemque largiri.

Corr. Rom. ¶ *Hoc est XVI. caput Concilii Chalcedonensis ex versione Dionysii: cujus pars citatur infra, c. si quis sacro.*

C. XIII. *Dum vivunt, lamentis pœnitentiæ se afficiant, qui Sanctimonialibus scientes copulantur.*

Item ex eodem.

HI d ergo, qui Sanctimonialibus scientes matrimonio ad injuriam Christi copulati sunt, juxta censuram zeli Christiani separentur, & nunquam eis concedatur conjugali vinculo religari, sed in pœnitentiæ lamentis se vehementer, dum vivunt, afficiant.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc a Burchardo, & Ivone Paschali tribuitur.*

C. XIV. *A sacra communione priventur, qui sacris virginibus se sociant.*

Item ex eodem.

VIrginibus a sacris se quosdam temere sociare cognovimus, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscere. Quos protinus æquum est a sacra communione detrudi, & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Sed tamen his viaticum de seculo transeuntibus, si digne b pœnituerint, non negetur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in epistola prima Gelasii est nu. 22. & in codice canonum inter ipsius Decreta, cap. 20. Refertur quoque in Capitularibus l. 1. c. 106. & in Polycarpo Gelasii nomine.*

C. XV. *In monasterio revocetur, ac recludatur, quæ a fornicatione recedere noluerit.*

Item Gregorius.

PErvenit ad nos, quod quidam vir nequissimus, diabolico instinctu de monasterio suaserit exire quandam Deo sacratam, atque a quodam viro, unde exierat, sit revocata: rursusque eam mulierem vir ille nequissimus iniqua suasione de monasterio ejiciens, apud se retineat impudice. Volumus autem, ut Episcopatus tui auctoritate in monasterio revocetur, atque recludatur.

Corr. Rom. ¶ *De hac eadem re videtur scripta epistola Mariniano Episcopo, l. 8. regesti, epist. 9. Caput tamen hoc vel ex alia epistola est acceptum, vel in eo multa sunt immutata.*

C. XVI. *Non est viduis fas post susceptum velamen a sacro proposito discedere.*

Item ex Concilio Aurelianensi, *c. 3.*

III. VIduas c, quæ spontanea voluntate ab altari conversionis sacræ velamen suscipiunt, decrevit sancta Synodus in eodem proposito permanere. Non enim fas esse decernimus, postquam se Domino semel sub velo consecraverint, iterum eis concedi Spiritui Sancto mentiri.

C. XVII. *Qui sacro velamine tectam in conjugium ducit, anathema sit.*

Item ex eodem. d

II. SI quis e sacro velamine consecratam in conjugium duxerit, & post dicatum Deo propositum incesta fœdera, sacrilegaque miscuerit, ut in constitutis Gelasii Papæ capitulo vigesimo f legitur, protinus est æquum eos a sacra communione detrudi, & nisi per publicam, probatamque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen pœnituerint, transeuntibus de seculo viaticum non negetur. §. 1. In Chalcedonensi Concilio, cap. XVI. *Hoc perpetrantes excommunicentur: consitentibus autem auctoritate Episcopi misericordia largiatur.* §. 2. Item in epistola Syricii Papæ, cap. 6. g *Velatæ, & Deo consecratæ, si abjecto proposito sanctitatis clanculo sacrilega se contagione miscuerint, & illicitis complexibus publice, & libere filios procreaverint, has impudicas, detestabilesque personas a monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse judicatum est: quatenus retrusæ ergastulis, tantum facinus continua lamentatione defleant.* §. 3. Unde & verbo Domini, & canonica auctoritate in hac sancta Synodo præcipimus, ut omnino separentur, & juramento colligentur, ut ulterius non sub uno cohabitent tecto.

Kkk 2 Corr.

a *Sent. 4. dist. 38. Polyc. ibid. & l. 6. tit. 20. Burch. l. 8. c. 13. Ivo p. 7. c. 17.* b *Polyc. l. 4. tit. 34. Ans. l. 7. c. 188. Burch. l. 8. c. 29.* c *Polyc. ibid. Burch. l. 8. c. 30.* d *Burch. l. 8. c. 31. Ivo p. 7. cap. 50.*

a *Polyc. l. 6. tit. 20. Burch. l. 8. c. 32. Ivo p. 7. c. 51.* b *al. si tamen.* c *Burch. lib. 8. cap. 35. Ivo p. 7. c. 54. Pann. l. 3. c. 198.* d *Concil. Tribur. cap. 23.* e *Burch. l. 8. c. 38. Ivo p. 7. c. 57.* f *in codice canonum, sed in Concil. tom. 2. habetur, c. 22.* g *Sup. ead. impudicas.*

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Concilio Aurelianensi. Habetur autem in Triburiensi c. 23.*

C. XVIII. *Ad habitum redire cogatur, & recludatur in monasterio, quæ religiosam vestem abjecit.*

Item Gregorius *Vitaliano Sipontino Episcopo lib. 7. ind. 1. epist. 9.*

SI custos a religiosi habitus b, aut esse nosses Episcopus, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, te illic posito, nec projectis religiosis vestibus ad secularem reverti habitum, nec ad nos licuisset perversam epistolam destinare. Sed quia nimia desidia, ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad præsens illicita impune commissa est. Nam si, ut præfati sumus, solicitus extitisses, prius ad nos ultio mulieris pravissimæ, quam culpa, debuit pervenire. Quia ergo tantum hebes, tantumque es negligens, ut nisi canonicam in te fueris coercitionem expertus, in aliis districtionem c, & disciplinam nescias custodire, qualiter debeas esse solicitus, congruo tibi, si Domino placuerit, tempore demonstrabimus. §. 1. Præsentia igitur scripta suscipiens, evigila, & excitatus saltem exequere, quod pressus usque nunc ignavia distulisti. Instantiæ ergo tuæ sit, prædictam mulierem una cum Sergio defensore nostro comprehendere, & statim non solum ad male contemptum habitum sine excusatione aliqua revocare, sed etiam in monasterio, ubi omnino districte valeat custodiri, detrudere, & ita omnem circa illam solicitudinem exhibere, ut quam sit nefarium, quod commisit, ex tua possit districtione cognoscere. §. 2. Qua in re, si quis (quod non credimus) Laicorum d aliquo tibi ingenio tentaverit obsistendum, a sacratissimæ eum communionis participatione suspendere e, nobisque renuntiare festina: ut quantum sit execrabile, quod præsumpserit, postquam consideratione propria non advertit, emendationis qualitate cognoscat. §. 3. In his autem omnibus ita cautum stude te, vigilantemque ostendere, ut culpam tuam non geminare neglectus, sed aliquantisper valeat solicitudo minuere.

C. XIX. *Districtæ custodiæ tradatur, qui a religionis proposito ad secularem habitum rediit.*

Idem *Sergio defensori lib. 7. indict. 1. epist. 10.*

SI homo esses, aut aliquam discretionem habuisses, ita regularis disciplinæ debuisti custos existere, ut ea, quæ illicite committuntur, ante vindicta corrigeret, quam ad nos eorum nuntius perveniret. Sed dum te facit nimia stultitia negligentem, non solum de illis offendimur, sed etiam ad ulciscendam desidiam tuam nihilominus provocamur. Omni ergo dilatione, omnique excusatione postposita, filiam gloriosæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, quæ projectis, quas sponte assumpserat, religiosis vestibus, indumentis se laicis deturpavit, una cum fratre & Coepiscopo nostro Vitaliano festina comprehendere, atque ad religiosum rursus habitum revocare, ac in monasterium mittere, ubi districte omnino valeat custodiri: nec ejus custodiam aliquatenus relevari permittas, quousque denuo nostra scripta susceperis. Nam si quolibet modo in hac re negligens, vel lentus extiteris, ita in te districtissime noveris vindicandum, ut quod ex te nescis, pœna possis referante f cognoscere: quia si, ut diximus, intellectum hominis habuisses, hæc, quæ modo facere præciperis, a te debueramus etiam cum ultione ante facta cognoscere.

a *Burch. l. 8. c. 49. Ivo p. 7. c. 67.* b *al. habitus fuisses.* c *al. disciplinæ districtionem.* d *al. Clericorum, vel.* e *al. suspende.* f *al. resecante.*

C. XX. *Non tribuitur eis licentia nubendi, qui continentiam servare decreverunt.*

Item Augustinus *de conflictu vitiorum, & virtutum c. 24.*

NUbendi a licentia quibusdam tribuitur: illis videlicet, qui virginalem, vel vidualem castimoniam nequaquam professi sunt. Quibusdam autem non tribuitur: illis videlicet, qui virgines, vel continentes esse decreverunt. Fornicatio autem nulli impune conceditur.

C. XXI. *Pejores sunt adulteris, quæ continentiæ propositum violant.*

Idem *in libro de bono conjugii.*

MEliore proposito lapsas, si nupserint, fœminas a castitate sanctiori, quæ vovetur Deo, adulteris esse pejores manifestum est.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa B. Augustini ex libro de bono viduitatis habentur infra ead. c.* nuptiarum. *vers.* Quapropter non possum. *Apud Bedam vero ad c. 7. 1. ad Corinthios locus Augustini paulo aliter refertur.*

C. XXII. *Monachus, & virgo, qui se Deo dedicant, nuptiis jungi non possunt.*

Item ex Concilio Chalcedonensi *c. 16.*

I. SI b qua virgo se dedicaverit Deo, similiter Monachus, non licet eis nuptiis jungi. Si vero inventi fuerint hoc facientes, maneant excommunicati. Statuimus vero eis posse fieri humanitatem, si ita probaverit Episcopus loci.

Corr. Rom. ¶ *Hic est idem canon, qui supra ead. c.* virginem, *allatus est. Sed illa est versio Dionysii, hæc vero prisca, ex qua etiam sunt duo sequentia capitula.*

C. XXIII. *Diaconissa, quæ post ordinationem nubit, anathema sit.*

Item ex eodem *c. 15.*

DIaconissam c non debere ante annos quadraginta ordinari statuimus, & hoc cum diligenti probatione. Si vero ordinationem susceperit, & quantocunque tempore observaverit ministerium, & postea se nuptiis tradiderit, injuriam faciens gratiæ Dei, hæc anathema sit cum eo, qui in nuptiis illius convenerit.

C. XXIV. *Inter bigamos reputantur, qui virginitatem pollicitam prævaricantur.*

Item ex Synodo Ancyrana *c. 18.*

QUotquot d virginitatem pollicitam prævaricatæ e sunt professione contempta, inter bigamos, id est, qui ad secundas nuptias transierunt, haberi debebunt.

C. XXV. *Virginibus Deo dedicatis nec in fine danda est communio, si libidini servierint.*

Item ex Concilio Eliberitano f *c. 13.*

VIrgines, quæ se Deo dedicaverunt, si pactum perdiderint 1 virginitatis, atque eidem libidini servierint, non intelligentes, quid amiserint, placuit nec in fine eis dandam esse communionem. Quod si sibimet 2 persuaserint, quod infirmitate corporis lapsæ fuerint, & toto 3 tempore vitæ suæ pœnitentiam egerint, & a coitu se abstinuerint 4, placuit eas in fine communionem accipere debere.

Corr. Rom. ¶ 1 Perdiderint) *Sic in omnibus hujus Concilii codicibus impressis, & manuscriptis, qui collati sunt, sed in Concilio Moguntino III. sub Arnulpho c. 26. (ubi hoc refertur) est,* prodiderint.

¶ 2 Sibimet) *In duobus Vaticanis Conciliorum codicibus legitur:* Quod si semet persuaserint. *In Concilio Moguntino:* Quod si semel persuasæ ad infirmi corporis vitia lapsæ. *In Codice Lucensi Regio:* Quod si semel persuasæ, aut infirmi corporis lapsu vitiatæ fuerint, *sicut est in margine Concilii Moguntini. In tribus autem Conciliorum editionibus Coloniensibus*

a *Ivo p. 8. c. 72. Pann. l. 6. c. 4.* b *Ivo p. 7. c. 49.* c *Polyc. l. 4. t. 36.* d *Ivo p. 6. c. 351.* e *al. prævaricati.* f *& in Moguntino 3. c. 26. & in Colon. 1. c. 6.*

sibus, ac duabus Parisiensibus legitur: Quod si semetipsas pœnituerit, quod infirmitate &c.

¶ 3 Toto) *Abest hæc dictio ab aliquot vetustis Gratiani, & vetere editione Conciliorum Coloniensi, duabus Parisiensibus, & duobus codicibus Vaticanis.*

¶ 4 Abstinuerint] *In omnibus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis, ac Lucensi Regio sequuntur hæc verba*: eo quod lapsæ potius videantur: *quæ tamen absunt a Concilio Moguntino.*

C. XXVI. *Cogatur ad pœnitentiam filia Clerici, si devota maritum duxerit.*

Item ex Concilio Martini *a* Bracarensis *cap.* 30.

DE filia Episcopi, vel Presbyteri, sive Diaconi, si devota fuerit, & maritum duxerit, si eam pater, vel mater in affectum receperint, a communione habeantur alieni. Pater vero in Concilio causas se noverit præstaturum. Mulier vero non admittatur ad communionem, nisi marito defuncto egerit pœnitentiam. Si autem vivente eo secesserit, & pœnituerit, vel petierit communionem, in ultimo fine vitæ deficiens eam accipiat.

C. XXVII. *Devota, nisi desierit peccare, non est in Ecclesia recipienda.*

Item ex Concilio Toletano I. *b c.* 16.

DEvotam peccantem non recipiendam in Ecclesia censemus, nisi peccare desierit, & si desinens pœnitentiam egerit aptam annis decem, recipiat communionem. Prius autem, quam in Ecclesia recipiatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat. Quod si admissa fuerit, etiam hæc, quæ eam receperit, habeatur abstenta 1. Corruptorem etiam par pœna constringat. Quæ autem maritum acceperit, non admittatur ad pœnitentiam, nisi aut adhuc ipso vivente marito caste vivere cœperit, aut postquam ipse decesserit.

Corr. Rom. ¶ 1 Abstenta) *Sic emendatum est ex recentioribus Conciliorum editionibus, codice Lucensi Regio, & Martino Bracarensi c.* 31. *qui caput hoc repetit: quamvis in vetere editione Coloniensi unius tomi, duabus Parisiensibus, & duobus codicibus Vaticanis sit*, in absentia: *quemadmodum etiam in manuscriptis Gratiani exemplaribus.*

C. XXVIII. *De Monacha, quæ ad lapsum adulterii deducitur.*

Item Gregorius *Januario Episcopo Caralitano lib.* 3. *epist.* 9.

II. SI *c* qua Monacharum vel per anteriorem licentiam, vel per impunitatis pravam consuetudinem ad lapsum adulterii deducta fuerit, aut in stupri fuerit perducta voraginem, hanc post competentis severitatem vindictæ in aliud districtius monasterium virginum in pœnitentia volumus redigi, ut illic orationibus, atque jejuniis 1 vacet, & sic pœnitendo proficiat, & metuendum cæteris arctioris disciplinæ præstet exemplum. Is autem, qui cum hujusmodi fœminis in aliqua fuerit iniquitate repertus, communione privetur, si Laicus est: si vero Clericus, a suo quoque remotus officio, pro suis continuo lugendis excessibus in Monasterium detrudatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Jejuniis) *In plerisque editionibus epistolarum legitur*, atque jejuniis, & sibi pœnitendo proficiat, &c. *Vetus tamen codex epistolarum Vaticanus, & Ivo habent, quemadmodum Gratianus.*

C. XXIX. *Post dignam pœnitentiam communionem recipiant, qui in religiosas mulieres excedunt.*

Idem *Januario Episcopo lib.* 3. *epist.* 24.

EOs autem, qui in prædictas mulieres, quæ egressæ sunt de monasteriis, excesserunt, & nunc dicuntur communione 1 suspensi, si fraternitas tua de tali facinore digne pœnituisse præviderit, ad sacram communionem te volumus revocare.

a *Ex Conc. Tolet.* 1. *c.* 19. b *& in Capit. Martini c.*31. *Capit. l.* 7. *c.*294. c *Ivo p.* 7. *c.* 123.

Corr. Rom. ¶ 1 Communione suspensi) *Sic emendatum est ex plerisque vetustis Gratiani, & originali ipso, cum antea legeretur*, a communione suspendi.

C. XXX. *De legibus Imperatorum.*

Item ex novellis a Justiniani Imperatoris.

III. SI *b* quis rapuerit, vel solicitaverit, vel corruperit Assisteriam 1, vel Diaconissam, vel Monacham *c*, vel aliam mulierem, religiosam vitam, vel habitum habentem, bona ipsius, & eorum, qui ejusmodi sceleris communione contaminati sunt, a religioso loco vendicentur, in quo talis mulier habitabat, per religiosos Episcopos, & œconomos, & præsides provinciarum, & officiales eorum, ipsi autem capitali periculo subjiciantur. Mulier autem ubique investigetur, & cum suis rebus monasterio cautiori tradatur. Sin autem Diaconissa fuerit legitimos filios habens, pars legitima liberis ejus legitimis præstetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Assisteriam] *Omnino legendum est*, Ascetriam, *ex Novellis tam græcis, quam latinis, Juliano antecessore, & Polycarpo: sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXI. *Mulieres caste observent religiosum habitum, quæ religionis obtentu velantur.*

Item ex decreto Eugenii Papæ II. *in Concilio Romano c.* 29.

MUlieres *d* obtentu religionis velatæ, aut in monasterio regulariter vivant, aut in domibus suis susceptum habitum caste observent.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio, quod extat in Bibliotheca Vaticana, hæc sunt ipsa decreti verba*: Fœminæ vero, quæ habitum religiosum, aut velamen obtentu religiositatis susceperunt, cum essent viripotentes, deinceps vero sociari non permittantur: sed eligentes monasteria regulariter vivant, aut in domibus susceptum habitum caste observent.

C. XXXII. *Monachus uxorem ducens nunquam sacri gradus sortiatur officium.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *c.* 22. & 23.

MOnacho orarium in monasterio, vel zonas habere non liceat. Et si postea 1 uxori fuerit sociatus, tantæ prævaricationis reus nunquam Ecclesiastici gradus officium sortiatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Postea) *Sic in vetere editione Conciliorum Coloniensi, duabus Parisiensibus, & in duobus codicibus Vaticanis. Sed in recentioribus Coloniensibus legitur*: Et si postea pellici, vel uxori.

C. XXXIII. *Ante professam continentiam nubant viduæ, quibus volunt.*

Item Augustinus *de bono viduitatis cap.* 8.

I. VIduæ *e*, quæ se non continent, nubant, antequam professæ 1 continentiam Deo voveant. Quod nisi reddant, jure damnantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Professæ) *Ita apud Ivonem quoque, & & in Pannormia. Sed apud B. Augustinum legitur*: antequam continentiam profiteantur, antequam Deo voveant.

C. XXXIV. *Non permittatur viduæ post professionem continentiæ votum deserere.*

a *Novell.* 124. *c.* 64. *apud Julianum antecess.* b *Polyc. l.* 4. *t.* 38. *Ivo p.* 7. *c.*143. c *al. monastriam.* d *Polyc. l.*4. *t.* 34. *Burch. l.* 8. *c.*54. *Ivo p.* 7. *c.* 72. e *Ivo p.* 7. *c.* 146. *Pann. l.* 3. *c.* 200.

Item Nicolaus *Carolo a Archiepiscopo, & ejus Suffraganeis.*

VIdua *b* quidem, quæ capiti sacrum velamen imposuit, si inter cæteras velatas fœminas in Ecclesia oraverit, & oblationes 1 cum illis obtulerit, si professa est, se in eodem habitu permanere, spondens nunquam religionis velamen deponere, a religionis observantia discedere non præsumat.

Corr. Rom. ¶ 1 Oblationes] *In Concilio Vormaciensi, apud Ivonem, & in Pannormia legitur*, oblationem : *sed glossa magis fere convenit voci*, oblationes.

C. XXXV. *Professionem viduitatis coram Episcopo factam post habitum susceptum nulli violare permittitur.*

Item ex Concilio Arausico, *c.* 27.

VIduitatis *c* servandæ professionem coram Episcopo in secretario habitam, imposita coram 1 Episcopo veste viduali, non esse violandam: ipsam 2 talis professionis desertricem merito damnandam esse decernimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Coram Episcopo] *Sic etiam apud cæteros collectores. Sed in omnibus editionibus Conciliorum, & codicibus manuscriptis est*, a Presbytero.

¶ 2 Ipsam] *In vetere editione Conciliorum Coloniensi; duabus Parisiensibus, & duobus codicibus Vaticanis legitur*, ejus vero repudiatorem, vel ipsam, *& in Coloniensi duorum, ac trium tomorum in contextu est eadem lectio: in margine vero*, raptorem vero talium, vel ipsam, *quæ lectio in postrema quatuor tomorum editione in contextu posita est. Cæteri collectores habent quemadmodum Gratianus.*

C. XXXVI. *Modus, & solennitas faciendæ professionis hoc ordine servetur.*

Item ex Concilio Toletano X. *c.* 5.

OMnes *d* fœminæ venientes ad sacram religionem pallio capita sua contegant, conscriptam, roboratamque professionem faciant, post quam scripturam non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. §. 1. Quæ vero ex his omnibus fuerint repertæ animum, aut vestem in transgressionem dedisse, excommunicationis sententiam ferant: & rursus mutato habitu in monasteriis, donec diem ultimum claudant, sub ærumnis arduæ pœnitentiæ maneant religatæ.

Corr. Rom. ¶ *In quinto canone decimi Concilii Toletani, primum statuitur, ut fœminæ, quæ antea religiosa veste erant indutæ, moneantur, & si parere noluerint, etiam vi cogantur in religiosa vita perseverare: & postea subjungitur:* Omnes tamen hæ, seu venientes ad primam religionem, seu post transgressam resumentes iteratam conversionem, sicut præmissum est, & pallio capita contegant, & conscriptam, roboratamque professionis faciant scripturam, per quam ulterius non sinantur relabi ad prævaricationis audaciam. Quæ vero, &c. *Pannormia cætera habet, ut Gratianus, tantum post vers.* faciant, *addit*, scripturamque.

C. XXXVII. *Filii perditionis sunt, qui violant corpora fœminarum Deo sacratarum.*

Item ex Concilio Arelatensi.

SCiendum *e* est omnibus, quod Deo sacratarum fœminarum corpora per votum propriæ sponsionis, & verba Sacerdotis Deo consecrata esse templa, Scripturarum testimoniis comprobantur: & ideo violatores earum sacrilegi, & juxta *f* Apostolum filii perditionis esse noscuntur.

C. XXXVIII. *De eodem.* PALEA.

Item.

II. VIduæ *g*, si priusquam continentiam profiteantur, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos: similis conditio & de virginibus habeatur, nec extra voluntatem parentum, vel suam cogantur accipere maritos.

a *Habetur in Concilio Vormaciensi, c.* 21. b *Ivo p.* 7. *c.* 145. *Pann. l.* 3. *c.* 199. c *Burch. l.* 8. *c.* 43. *Ivo p.* 7. *c.* 61. *Pann. l.* 3. *c.* 201. d *Pann. l.* 3. *c.* 202. e *Burch. l.* 8. *c.* 51. *Ivo p.* 7. *c.* 69. *Pann. l.* 5. *c.* 207. f 2. *Thess.* 2. g *Infr.* 32. *q.* 2. *hoc sanctum. ex Concilio Toletano III. c.* 10. *Ivo p.* 8. *c.* 18. *&* 19.

C. XXXIX. *In monasterio recludantur Monachi uxoribus sociati.*

Item Gregorius *Anthemio Subdiacono, in epistola quadragesima libri primi.*

ET quia *a* aliquos Monachorum usque ad tantum nefas prosiliisse cognovimus, ut uxores publice sortiantur, sub omni vigilantia eos requiras, & inventos digna coercitione in monasteriis, quorum Monachi fuerant, retransmittas.

C. XL. *Post professam continentiam quisquis uxorem duxerit, ab ea separetur.*

Item Innocentius Papa II. *in Concilio Romano, c.* 7. §. ut lex.

UT lex *b* continentiæ, & Deo placens munditia in Ecclesiasticis personis, & sacris ordinibus dilatetur, statuimus, quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, regulares Canonici, Monachi, atque Conversi professi, qui sanctum transgredientes propositum, uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati, pro tantis excessibus condignam pœnitentiam agant. Idipsum quoque de Sanctimonialibus fœminis, si (quod absit) nubere attentaverint, observari decernimus.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus voventes prohibentur contrahere matrimonia, & quidam eorum, si contraxerint, separari jubentur.*

2 pars. Augustinus *contra talium separationes peccatum esse asserit, ita dicens in libro de bono viduitatis, c.* 8. 9. *&* 10.

C. XLI. *Conjugia voventium non sunt dissolvenda.*

NUptiarum *c* bonum semper est quidem bonum, sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis remedium, in quibusdam vero humanitatis solatium. Filiorum quippe procreationi operam dare, non canino more per usum promiscuum fœminarum, sed honesto ordine conjugali, non est in homine improbandus affectus: & ipsum tamen laudabilius transcendit, & vincit cœlestia cogitans animus Christianus. Sed quoniam *d*, sicut ait Dominus, non omnes capiunt verbum hoc, quæ potest capere, capiat: quæ se non continet, nubat: quæ non cœpit, deliberet: quæ aggressa est, perseveret: nulla adversario detur occasio: nulla Christo subtrahatur oblatio. §. 1. In *e* conjugali quippe vinculo, si pudicitia non conservatur, damnatio non timetur. Sed in virginali, & viduali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voti debito oblata, jam non solum capessere nuptias, sed etiam si non nubant *f*, nubere velle damnabile est. Nam *g* ut hoc demonstraret Apostolus *h*, non ait, cum in delitiis egerint, in Christo nubunt, sed *nubere volunt*, *habentes (inquit) damnationem, quoniam primam fidem irritam fecerunt*, etsi non nubendo, tamen volendo: non quia ipsæ nuptiæ, vel talium damnandæ judicentur: sed damnatur propositi fraus: damnatur fracta voti fides: damnatur non susceptio a bono inferiore, sed ruina ex bono superiore. Postremo damnantur tales, non quia conjugalem fidem posterius inierunt, sed quia continentiæ primam fidem irritam fecerunt. Quod ut breviter insinuaret Apostolus, noluit eas dicere habere damnationem, quæ post amplioris sanctitatis propositum nu-

a *Ivo p.* 7. *c.* 122. b *Pann. l.* 8. *c.* 143. c *Sent.* 4. *dist.* 38. d *Matth.* 19. e *Beda* 1. *Timoth.* 5. *& ibi glossa.* f *al. nubatur.* g *Sup. dist.* 27. *c. voventib. &* 17. *q.* 1. *eod. cap.* h 1. *Tim.* 5.

nubunt: non quia non damnentur, sed ne in eis ipsæ nuptiæ damnari putarentur: sed cum dixisset, *nubere volunt*, continuo addidit, *damnationem habentes*, & dixit, quare: *quoniam primam fidem irritam fecerunt*: ut voluntas, quæ a proposito cecidit, appareat esse damnata, sive subsequantur nuptiæ, sive desint. §. 2. Proinde, qui *a* dicunt talium nuptias non esse nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acute, & diligenter considerare, quid dicant. Fallit eos quippe similitudo veritatis. Quia enim Christi conjugium dicuntur eligere, quæ Christiana sanctitate nubunt 1, *b* hinc argumentantur quidam, dicentes: Si viro suo vivo, quæ alteri nubit, adultera est, sicut ipse Dominus in Evangelio diffinit *c*, vivo ergo Christo, cui mors ultra non dominabitur, quæ conjugium ejus elegerit, si homini nubit, adultera est. §. 3. Qui hoc dicunt, acute quidem moventur, sed parum attendunt, hanc argumentationem quanta rerum sequatur absurditas. Cum enim laudabiliter etiam vivente viro, ex ejus consensu continentiam fœmina Christo voveat, jam secundum istorum rationem nulla hoc facere debet, ne ipsum Christum (quod sentire nefas est) adulterum faciat, cui vivente viro nubit. Deinde *d* cum primæ nuptiæ melioris sint meriti, quam secundæ, absit, ut sanctarum viduarum iste sit sensus, ut Christus eis videatur quasi secundus maritus. Ipsum enim habebant & ante (quando viris suis fideliter subditæ serviebant) non carnaliter, sed spiritualiter virum, cui Ecclesia ipsa, cujus membra sunt, conjunx est: quæ fidei, spei, & charitatis integritate non in solis virginibus sacris, sed etiam viduis, & conjugatis fidelibus, tota virgo est. Universæ quippe Ecclesiæ, cujus illæ membra sunt, Apostolus dicit: *Aptavi e vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Novit autem ille virginem conjugem sine corruptione fœtare, quem in ipsa etiam carne potuit mater sine corruptione procreare. §. 4. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, qua putant lapsarum a sancto proposito fœminarum, si nupserint, non esse conjugia, non parvum malum, ut a maritis separentur uxores, quasi adulteræ sint, non uxores: & cum volunt illas separatas reddere continentiæ, faciunt maritos earum adulteros veros, cum suis uxoribus vivis alteras duxerint. §. 5. Quapropter non possum quidem dicere, a proposito *f* meliore lapsas, si nupserint, fœminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus, & ruinas a castitate sanctiore, quæ vovetur Deo, adulteriis esse pejores. Si enim (quod nullo modo dubitandum est) ad offensionem Christi pertinet, cum membrum ejus fidem non servat marito, quanto gravius offenditur, cum illi ipsi non servatur fides in eo, quod exigit oblatum, qui *g* non exegerat offerendum? Cum enim quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio commonitus vovit, tanto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habuit vovendi necessitatem.

Corr. Rom. ℭ 1 Nubunt] *In aliquot vetustis, & originali legitur*, non nubunt, *& utraque lectio videtur ferri posse. Multa vero alia ex ipso beato Augustino sunt emendata.*

C. XLII. *De viduis, quæ primam fidem irritam fecerunt.*

Item Gelasius in epistola ad Episcopos Lucaniæ, & Brutiorum, cap. 23.

DE viduis *h* sub nulla benedictione velandis superius late, sufficienterque prædiximus. Quæ, si propria voluntate professam pristini conjugii castitatem mutabili mente calcaverint, periculi earum intererit, quali Deum debeant satisfactione placare: quia juxta Apostolum *i*, primam fidem irritam fecerunt. Sicut enim si se forsitan continere non poterant, secundum Apostolum *a* nubere nullatenus vetabantur, sic habita secum deliberatione, promissam Deo pudicitiæ fidem debent custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus injicere, sed solum adhortationes præmii sempiterni, pœnasque proponere divini judicii: ut & nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se rationem Deo reddat intentio. Cavendum est quippe, quod de earum moribus, actibusque B. Paulus Apostolus *b* testatur. Quod plenius exponere præterimus, ne sexus instabilis non tam detineri, quam admoneri videatur.

C. XLIII. *De eodem.*

Item Theodorus *c*.

IV. SI quis votum virginitatis habens, &c.

Gratian. *Quod autem voventes præmissis auctoritatibus jubentur ab invicem discedere, quorum vero conjugia auctoritatibus Augustini, & Theodori* d *solvenda non sunt, in capitulo de ordinatione Clericorum evidenter ostenditur.* §. 1. *Illud autem Innocentii* e, *quo virgines sacræ publice nubentes, illo vivente, cui se conjunxerant, prohibentur admitti ad pœnitentiam, non ita intelligendum est, ut aliquo tempore excludantur a pœnitentia, quæ digne pœnitentiam agere voluerint: sed prohibentur admitti ad pœnitentiam, quæ ab incesti copula discedere noluerint. Post propositum namque sacræ religionis non potest Deo per pœnitentiam reconciliari, quæ ad habitum suæ professionis redire neglexerit. Tunc enim ille, cui se junxerat, ei defunctus erit, cum ab illius illicitis amplexibus hæc penitus recesserit: ut iste sit sensus capituli:* Quæ *f* Christo spiritualiter nubunt, si postea publice nupserint, non eas admittendas esse ad pœnitentiam censemus, nisi hi, quibus se junxerant, de mundo recesserint, *eis, subaudiendum est, nubentibus. Tunc enim viri de mundo recedunt, tunc defunguntur, cum ab eorum concupiscentia ipsæ penitus se alienaverint: sicut mundus ei dicitur mortuus, quem suis illecebris non adstringit, & ille perhibetur mortuus mundo, qui nihil in mundo mundi concupiscit. Hoc autem sic intelligendum esse, ex subsequenti exemplo idem Innocentius ostendit* g *dicens:* Quæcunque *h* viro vivente alteri nupserit, adultera habeatur: nec ei agendæ pœnitentiæ locus concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus. *Hoc de derelicta intelligendum est, quæ si vivente viro suo alteri nubit, adultera est: nec ad pœnitentiam admittitur, nisi vel primus revertatur in pulverem* i, *de quo sumptus est, vel secundus ab ejus copula cessando, ei moriatur, ut dictum est supra. Quia ergo Christus, cui spiritualiter nubunt, jam non moritur, mors* K *illi ultra non dominabitur, restat, ut ille, cui secundo nubunt, eis moriatur. In utroque autem, nisi sic intelligeretur, esset contrarius Domino, dicenti per Prophetam* l: In quacunque hora peccator conversus fuerit, &c. *& cunctis interpretibus divinæ legis inveniretur adversus. Probatur illud idem auctoritate illius capituli, quo devota* m, *quæ maritum acceperit, prohibetur ad pœnitentiam admitti, nisi vel uterque continentiam professus fuerit, vel ille, cui se junxerat, de hoc mundo decesserit.*

QUÆSTIO II.

I ps SEquitur *secunda quæstio, qua quæritur, an puellæ alteri desponsatæ possint renuntiare priori conditioni, & transferre sua vota ad alium.*

1. *Hic primum videndum est, an conjugium sit inter eos.*
2. *Secundo, an possint ab invicem discedere.*

§. 1. *Eos* n *autem conjuges esse, & ex diffinitione conjugii, & auctori-*

a *Supra dist.* 27. *quidam*. b *al. non nubunt*. c *Matth.* 19. *Rom.* 6. d 1. *Corinth.* 7. e 2. *Corinth.* 11. f *Supra ead. meliore*. g *al. quod*. h *Polyc. l.* 4. *tit.* 34. *Burchard. l.* 8. *c.* 34. *Ivo part.* 7. *cap.* 53. i 1. *Tim.* 5.

a 1. *Cor.* 7. b 1. *Tim.* 5. c *Supra dist.* 27. *cap. si vir*. d *dicto c. si vir*. e *sup. ead. quæ Christo*. f *sup. ead. quæ Christo*. g *ex glossa ord.* h *Gal.* 6. i *Gen.* 4. K *Rom.* 6. l *Ezech.* 33. m *sup. ead. devotam*. n *Sent.* 4. *dist.* 27. *Ivo p.* 8. *cap.* 1. *Pann. l.* 6. *c.* 1.

auctoritate multorum facile probatur. Sunt enim nuptiæ, sive matrimonium viri mulierisque conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Inter hos autem fuit conjunctio, quæ individuam vitæ consuetudinem exigebat. Fuit enim inter eos consensus, qui est efficiens causa matrimonii, juxta illud Isidori a: Consensus facit matrimonium. *Item* Joannes Chrysostomus *b*, *id est, auctor operis imperfecti, homil. 32. in Matthæum.*

C. I.

MAtrimonium *c* quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideo non solvit illud separatio corporis, sed separatio voluntatis. Ideo qui dimittit conjugem suam, & aliam non accipit, adhuc maritus est. Nam etsi jam corpore separatus est, tamen adhuc voluntate conjunctus est. Cum ergo aliam acceperit, tunc eam plane dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur, sed qui alteram ducit.

C. II.

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum cap. 3.*

SUfficiat *d* secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si in nuptiis solus forte defuerit, cætera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.

Corr. Rom. ¶ *Emendatum est caput hoc ex ipsis Nicolai responsis.*

Gratian. *Cum ergo inter istos consensus intercesserit, qui solus matrimonium facit, patet hos conjuges fuisse. Sed quæritur, quis consensus faciat matrimonium, an consensus cohabitationis, an carnalis copulæ, an uterque. Si cohabitationis consensus matrimonium facit, tunc frater cum sorore matrimonium potest contrahere: si carnalis copula, inter Mariam, & Joseph non fuit conjugium. Voverat enim Maria se virginem perseveraturam. Unde ait Angelo e:* Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? *id est, me non cognituram proposui. Neque enim, quia tunc virum non cognoscebat, necesse erat inquiri, quomodo posset filium habere, sed quia nunquam se cognituram proposuerat. §. 1. Si ergo contra suum propositum postea consensit in carnalem copulam, rea facta est voti virginalis mente, etsi non opere f violati. Quod de ea sentire nefas est: sed sicut* Augustinus *ait:*

C. III.

BEata Maria *g* proposuit se servaturam votum virginitatis in corde, sed ipsum votum virginitatis non expressit ore: Subjecit se divinæ dispositioni, dum proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus aliter ei revelaret. Committens ergo virginitatem suam divinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed divinæ inspirationi in utroque obediendo. Postea vero filium genuit, & quod corde conceperat, simul cum viro labiis expressit, & uterque in virginitate permansit *h*. §. 1. Consensus ergo cohabitandi, & individuam vitæ consuetudinem retinendi interveniens eos conjuges fecit. Individua vero vitæ consuetudo est, talem se in omnibus exhibere viro, qualis ipsa sibi est, & e converso. Ad individuam itaque consuetudinem pertinet, absque legitimi consensu viri & orationi aliquando non posse vacare, nec continentiam profiteri. Quia ergo iste consensus fuit inter eos, patet eos conjuges fuisse.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in vetustis exemplaribus conjunctum est superiori: & videtur a collectore ex variis locis B. Augustini, potissimum ex libello de virginitate, confectum.*

a *Inf. ead. c. conjuges.* b *inf. ead. c. omnis.* c *Sent. 4. dist. 27. Ivo p. 8. c. 233.* d *Sent. ib.* e *Luc. 1.* f *al. corpore.* g *Sent. 4. dist. 30.* h *hactenus magister.*

C. IV. PALEA.

Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti, hom. 32. in Matthæum.*

OMnis *a* res per quascunque causas nascitur, per easdem *b* dissolvitur. Matrimonium *c* enim non facit coitus, sed voluntas: & ideo non solvit illud separatio corporis, sed separatio voluntatis. Ideo qui dimittit conjugem suam, & aliam non accipit, adhuc maritus est. Nam etsi corpore jam separatus est, tamen adhuc voluntate conjunctus est. Cum ergo aliam acceperit, tunc plane dimittit. Non ergo qui dimittit, mœchatur, sed qui alteram ducit.

Corr. Rom. ¶ *Palea hæc est in multis vetustis codicibus. Initium vero usque ad vers.* Matrimonium, *est regula prima de regulis juris, quæ est in Decretalibus. Verba autem homiliæ trigesimæ secundæ sunt hæc:* Omnis res, per quas causas nascitur, per easdem absolvitur. Matrimonium &c.

Gratian. *Item auctoritate probantur esse conjuges. Ait enim* Ambrosius *in libro de institutione virginis c. 6.*

C. V. *Conjugalis pactio, non virginitatis defloratio conjugium facit.*

I. CUm initiatur *d* conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur. Non enim defloratio virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique cum jungitur puella, conjugium est, non cum viri *e* admistione cognoscitur.

C. VI. *A prima fide desponsationis conjuges verius appellantur.*

Item Isidorus *Etymologiarum libro nono cap. 7.*

COnjuges *f* verius appellantur a prima desponsationis fide, quamvis adhuc ignoretur inter eos conjugalis concubitus.

C. VII. PALEA.

QUod conditio interposita non valeat, ex Concilio Africano probatur.

Corr. Rom. *Palea hæc abest ab omnibus collatis exemplaribus, duobus exceptis, in quorum altero emendatiore ponitur tanquam summa sequentis capitis. In neutro autem ad finem capitis præcedentis erant verba illa,* Item ex Concilio Africano, *& ideo sublata sunt.*

C. VIII. *De eodem.* PALEA.

QUicunque sub *g* conditionis nomine aliquam desponsaverit, & eam postea relinquere voluerit, dicimus, quod conditio frangatur, & desponsatio irrefragabiliter teneatur.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea etiam in decretalibus tit. de condit. appositione c.* quicunque, *& in collectione in quinquaginta partes divisa (quæ in tomis Conciliorum est post decreta Alexandri III.) p. 6. c. 5. citatur ex Concilio Africano. Sed in eo, quod extat, non habetur.*

C. IX. *De eodem.*

Item Augustinus *de nuptiis, & concupiscentia lib. 1. c. 11.*

COnjunx *h* vocatur a *i* prima fide desponsationis, quam concubitu non cognoverat Joseph, nec fuerat cogniturus, nec perierat *k*, nec mendax manserat conjugis appellatio, ubi nec fuerat, nec futura erat ulla carnis commistio. *& infra.* §. 1. Propter quod fidele conjugium parentes Christi vocari ambo meruerunt, non solum illa mater, verum etiam ille pater ejus, sicut conjunx matris ejus, utcunque mente, non carne.

Corr. Rom. ¶ *Sic est restitutum ex Ivone, cum antea citaretur liber de bono conjugali.*

a *Ivo p. 8. c. 233.* b *al. ipsas.*] *orig.* c *sup. ead. matrimonium extra de reg. juris c. 1.* d *Sent. 4. dist. 27. Ans. l. 10. c. 1. Ivo p. 8. c. 2. Pann. l. 6. c. 14. Polyc. l. 6. t. 4.* e *al. virili.*) *orig.* f *Sent. ib. Ivo p. 8. c. 3. Pann. l. 6. c. 15.* g *extra de condit. appos. c. quicunque.* h *Sent. ib. Ivo p. 8. c. 14. Pann. l. 6. c. 16.* i *al. ex.* k *al. pejerarat.*

C. X. *Triplex bonum conjugii fuit in parentibus Christi.*

Idem *in eodem libro, & capite.*

OMne itaque *a* nuptiarum bonum impletum est in illis parentibus Christi, proles, fides, sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem, quia nullum adulterium: sacramentum, quia nullum divortium: solus ibi nuptialis concubitus non fuit, quia in carne peccati fieri non poterat sine illa pudenda carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato: sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato.

Gratian. *Item in Deuteronomio* b *præcepit Dominus Moysi dicens*: Si quis sponsam alterius in agro oppresserit, morte moriatur: quia uxorem alterius violavit. §. 1. *Item in legibus Principum sponsa jubetur lugere mortem sponsi, tanquam viri sui.*

C. XI. *Frater sponsam fratris post ejus mortem ducere non potest.*

Item in canonibus invenitur.

I. SI *c* quis desponsaverit sibi aliquam, & præveniente mortis articulo eam cognoscere non potuerit, frater ejus non potest eam ducere in uxorem.

C. XII.

Item Gregorius *Mauritio Imperatori, ob quendam Comitem, qui nepotis sui mortui desponsatam duxit uxorem.*

QUi *d* desponsatam puellam proximi sui acceperit in conjugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundum legem Dei mori decernitur. §. 1. Nam divinæ legis est mos, sponsas appellare conjuges, ut in Evangelio *e*: *Accipe Mariam conjugem tuam*. Et illud in Deuteronomio *f*: *Si quis cujuslibet hominis desponsatam puellam in agro, vel in quolibet loco oppresserit, vel abduxerit in domum suam, moriatur; quia uxorem proximi sui violavit*: non quæ jam uxor erat, sed quæ a parentibus uxor fieri debebat. & *infra.* g §. 2. Sicut nulli Christiano licet de sua consanguinitate, vel quam cognatus suus habuit, in matrimonium assumere; ita & de consanguinitate uxoris suæ.

Corr. Rom. ¶ *Apud Anselmum ante hoc caput est hic titulus rubris lineis descriptus*, Capitula B. Gregorii doctoris de linea consanguinitatis edita. *Postea vero est hic alius titulus nigris literis descriptus*: Mauritio Imperatori ob delatum quendam Comitem, qui nepotis sui mortui desponsatam virginem duxit uxorem. *Deinde sequitur*: Qui desponsatam &c.

C. XIII. *Uxore mortua licet viro aliam ducere, sed non repudiatam, vel desponsatam.*

Item Hieronymus.

ADditur *h* aliud quartum conjugium legitimum. Dum mortua fuerit uxor cujuslibet, licet illi accipere aliam, sed non repudiatam, nec desponsatam viro, sed liberam: similiter debet & mulier. Unde & Paulus *i* ait: *Mulier, quæ sub viro est, ligata est sub lege viri, quamdiu vivit vir ejus.* Viro igitur vivente vocatur adultera, si juncta fuerit alii viro. Si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ita ut non sit adultera, si conjuncta fuerit cum altero viro.

Corr. Rom. ¶ *Ab Ivone ante hoc caput refertur c.* tria. *infra* 36. *q.* 2. *Neutrum tamen apud B. Hieronymum est inventum.*

C. XIV. *Post mortem alicujus nullus de ejus consanguinitate sponsam accipiat.*

Item Gregorius.

II. SI *k* quis uxorem desponsaverit, vel eam subarrhaverit, quanquam postmodum præveniente die mortis ejus nequiverit eam ducere in uxorem, tamen nulli de consanguinitate ejus licet accipere eam in conjugio. Quod si inventum fuerit factum, separetur omnino.

C. XV. *De eodem.*

Item Julius Papa.

III. SI *a* quis desponsaverit uxorem, vel subarrhaverit, & sive præveniente die mortis, sive irruentibus quibusdam aliis causis minime eam cognoverit, neque ejus superstes frater, neque ullus de consanguinitate ejus eandem sibi tollat in uxorem ullo unquam tempore.

Corr. Rom. ¶ *Sic est emendatum ex manuscriptis, & Magistro. Nam in vulgatis erat*, Julianus. *In Polycarpo autem citatur*, ex Concilio Triburiensi a Julio Papa confirmato. *In quo titulo subest aliquod mendum.*

2 ps Gratian. *His omnibus auctoritatibus probantur isti esse conjuges. Sed* Augustinus *testatur contra dicens.*

C. XVI. *Non est inter eos matrimonium, quos non copulat commistio sexus.*

NOn *b* est dubium, illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua commistio sexus non docetur fuisse.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum: & videtur summa seq. cap.*

C. XVII. *Illa mulier non pertinet ad matrimonium, cum qua non celebratur nuptiale ministerium.*

Item Leo Papa. *c*

CUm *d* societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut præter commistionem sexuum non habeant in se nuptiæ conjunctionis Christi, & Ecclesiæ sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.

Corr. Rom. ¶ *In codicibus epistolarum Leonis impressis, & manuscriptis in epist. 90. al. 92. ad Rusticum cap. 4. itemque apud Burchardum, & Ivonem longe aliter habet hic locus.* Cum societas, *inquit*, nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi, & Ecclesiæ sacramentum, dubium non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium, in qua non docetur nuptiale fuisse ministerium. *Verum ut respondeat verbis Gratiani, qui manifeste utitur hoc loco depravato, itemque Magistri, & Glossæ, & posteriorum Doctorum, nihil est in textu mutatum.*

C. XVIII. PALEA.

Benedictus *servus servorum Dei*, *Grandensi Patriarchæ salutem &c.*

LEx divinæ constitutionis Apostolicam cathedram *e* totius posuit orbis terrarum magistram, ut quicquid ubique locorum dubitatur, ab ea ratio ejusdem requiratur. Affatus est autem nos suis literis ejusdem cathedræ sessorem, ac percunctatus est quidam vestras *f* nomine Joannes, pro connubio filiæ suæ superstitis, cujus soror defuncta cuidam juveni, Stephano nomine, simplicibus verbis fuerat desponsata, & antequam ad nuptias perveniret, morte præventa: utrum scilicet cum eodem juvene possit matrimonium celebrari superstitis filiæ, necne. Namque testatus est hujus rei rationem apud vos haberi ambiguam. Quam Deo docente reddimus his verbis certissimam. Protoplastus ille, radix, & origo nostra, detractam sibi costam in mulierem videns formatam, prophetico Spiritu inter alia protulit *f*: *Propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Quibus verbis innotuit non aliter virum, & mulierem

a *Sent.* 4. *dist.* 30. *Ivo p.* 8. *c.* 15. *Pann. l.* 6. *c.* 30. *Ib. c.* 12. b *Deut.* 22. c *inf. ead. si quis.* d *Sent.* 4. *dist.* 27. *Ansel. l.* 11. *c.* 93. *Polyc. l.* 6. *t.* 4. e Lev. 20. *Matth.* 2. f *Deut.* 22. g *inf.* 35. *q.* 2. *nullum.* h *Ivo p.* 8. *c.* 41. *Pann. l.* 6. *c.* 34. i *Rom.* 7. k *Sent. ib.*

a *Sent. ib.* b *Polyc. l.* 6. *t.* 4. b *Sent.* 4. *dist.* 26. *Pann. l.* 6. *c.* 114. c *Leo epist.* 90. *ad Rusticum c.* 4. d *Sent. ib. Burch. l.* 9. *c.* 1. *Ivo p.* 8. *c.* 74. & 139. *Pann. l.* 6. *c.* 23. *Cap. l.* 7. *c.* 105. e *al. sedem.* f *al. vir.* g *Gen.* 2.

rem posse fieri unam carnem, nisi carnali copula sibi cohæreant. Qui ergo nequaquam mistus est extraneæ mulieri fœdere nuptiali, quo pacto per nuda sponsionis verba possunt una caro fieri, nullatenus valemus intueri. Propinquitas enim sanguinis verbis dicitur, non verbis efficitur. Sed neque osculum parit propinquitatem, quod *a* nullam facit sanguinis commistionem. Quoniam vero ita prorsus sese habet res Joannis istius, ut velit secundam filiam illi nuptiis copulare, cui primam jam decreverat desponsare, censura Apostolici 1 magistratus mandamus, hoc absque ullius criminis vitio posse fieri, si utriusque 2 partis sederit voluntati. Nam cur prohibeatur, quod prohibendum *b* nunquam sancta Scriptura declarat? Sed neque mundanæ leges connumeratis personis, quæ inter se nuptias non 3 contrahunt, de hujusmodi aliquid dicunt. Ne ergo abnegetis, quod negandum nulla ratione docetis. *c*

Corr. Rom. ¶ *Palea hæc habetur in plerisque manuscriptis. Est etiam in prima collectione Decretalium Bernardi Papiensis, & in altera collectione in quinquaginta partes divisa (quæ est inserta tomis Conciliorum post decreta Alexandri tertii) p.6. c.27.*

¶ 1 Apostolici] *In tomis Conciliorum est*, censura Apostolica. *In collectione prima Decretalium*, censura Apostolici magisterii.

¶ 2 Si utriusque partis sederit voluntati] *Hæc non sunt in collectione Conciliis inserta.*

¶ 3 Non contrahunt,] *In aliquot vetustis, & in prima collectione Decretalium legitur*, nuptias contrahunt: *in altera autem collectione*, quibus inter se nuptias contrahere non licet.

Gratian. *Item Apostolus* d *præcepit, ut uxor reddat debitum viro, & vir uxori, nisi forte ex consensu ad tempus, ut expeditius vacent orationi. Unde datur intelligi, quod sine consensu alterius non licet alteri vacare orationi. §. 1. Item propositum melioris vitæ vir sumere non potest sine consensu uxoris, & e converso.*

C. XIX. *Causa religionis conjugia solvi non debent.*

Unde Gregorius *scribit Theotistæ Patriciæ, lib. 9. epist. 39.*

SUnt *e*, qui dicunt religionis causa conjugia debere dissolvi. Verum sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, lex tamen divina prohibuit. Per se enim Veritas *f* dicit: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Qui etiam ait: *Non licet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis.* Quis ergo huic cœlesti legislatori contradicat? Scimus, quia scriptum est *g*: *Erunt duo in carne una.* Si ergo vir, & uxor una caro sunt, & religionis causa vir uxorem dimittit, vel mulier virum in hoc mundo remanentem, vel etiam fortasse ad illicita vota migrantem; quæ est ista conversio 1, in qua una eademque caro ex parte transit ad continentiam, & ex parte remanet in pollutione? Si *h* vero utrisque conveniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? quando certum est, quod omnipotens Deus, qui minora concessit, majora non prohibuit. Et quidem 2 multos Sanctorum novimus cum suis conjugibus & prius continentem vitam duxisse, & postmodum ad sanctæ Ecclesiæ regimina migrasse. Duobus enim modis sancti viri etiam a licitis solent abstinere: aliquando, ut merita sibi apud Deum omnipotentem augeant: aliquando, ut anteactæ vitæ culpas detergant. & *infra*. §. 1. Proinde cum boni conjuges aut meritum augere desiderant, aut anteactæ vitæ culpas delere; ut se ad continentiam adstringant, & meliorem vitam appetant, licet. Si vero continentiam, quam vir appetit, uxor non sequitur, aut quam uxor appetit, vir recusat, dividi conjugium non potest *i*: quia scriptum est *k*: *Mulier potestatem sui corporis non habet, sed vir: similiter & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.*

Corr. Rom. ¶ 1 Conversio,] *In originali est*, ista migratio, vel conversio.

¶ 2 Et quidem] *Hæc sunt restituta in suum locum, quæ antea transposita fuerant inter vers.* licet. *& vers.* si vero.

C. XX. *Absque viri consensu monasterio mulier deputata ad ejus consortium non prohibetur redire.*

Idem *Leoni Episcopo Catanensi, lib. 3. epist. 34.*

MUltorum *a* relatione comperimus, hanc apud vos olim consuetudinem tenuisse, ut Subdiaconi suis licite miscerentur conjugibus. Quod ne denuo quisquam præsumeret, a servo Dei, sedis nostræ Diacono, ex auctoritate nostri decessoris isto est modo prohibitum, ut eodem tempore hi, qui jam uxoribus fuerant copulati, unum ex duobus eligerent, id est, aut certe nulla ratione ministrare præsumerent, aut a suis uxoribus abstinerent. Et, quantum dicitur, Speciosus tunc Subdiaconus pro hac re ab administrationis se suspendit officio, & usque in obitus sui tempus Notarii quidem gessit officium, & a ministerio, quod Subdiaconum oportuerat exhibere, cessavit. Post cujus obitum, quia relicta ejus Honorata est marito sociata, a tua eam fraternitate in monasterio cognovimus destinatam. Ideoque si, ut fertur, ejus se maritus ab administratione suspendit, antedictæ mulieri non debet officere, quod ad secundam conjugii copulationem migravit; præsertim, si non tali mente Subdiacono juncta est, ut a carnis voluptatibus abstineret. Si ergo ita se veritatem, quemadmodum edocti sumus, habere cognoscis, prædictam te mulierem de monasterio per omnia convenit relaxare, ut ad suum maritum sine aliqua possit formidine remeare.

C. XXI. *Ad uxorem redire cogatur, qui sine ejus consensu religiosam vestem suscepit.*

Idem *Hadriano Pannormitano Notario, lib. 9. epist. 44.*

AGathosa *b* latrix præsentium questa est, maritum suum contra voluntatem suam in monasterio Urbici Abbatis esse conversum. Quod quia ad ejusdem Abbatis culpam, & invidiam non est dubium pertinere, experientiæ tuæ præcipimus, ut diligenti inquisitione discutiat, ne forte cum ejus voluntate conversus sit, vel ipsa se mutare promiserit. Et si hoc repererit, & illum in monasterio remanere provideat, & hanc, sicut promisit, mutare compellat. Si vero nihil horum est, nec quondam *c* fornicationis crimen (propter quod viro licet dimittere *d* uxorem) prædictam mulierem commisisse cognoveris, ne illius conversio uxori relictæ in seculo fieri possit perditionis occasio, volumus, ut maritum suum illi, etiamsi jam tonsuratus est, reddere debeas, omni excusatione cessante; quia etsi mundana 1 lex præcipit conversionis gratia utrolibet invito posse solvi conjugium, divina tamen lex fieri non permittit. Nam, excepta fornicationis causa, vir uxorem dimittere nulla ratione conceditur: quia postquam copulatione conjugii, viri, atque mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte converti, & ex parte in seculo remanere.

Corr. Rom. ¶ 1 Mundana] *Habetur novella 123. c. 58, ut est divisa apud Julianum.*

C. XXII.

a *al. quia*. b *al. prohibitum*. c *al. monstratis*. d 1. *Cor.* 7. e *Sent.* 4. *dist.* 27. *Ansel. l.* 10. *c.* 18. *Ivo p.* 8. *c.* 129. *Pann. l.* 6. *cap.* 78. f *Matth.* 19. g *Gen.* 2. h *abest a plerisque cod.* i *al. licet*. k 1. *Corinth.* 7.

a 32. *dist. c. multorum. Anselm. lib.* 7. *cap.* 128. *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. b *Sent. ibid. Ansel. l.* 10. *c.* 19. *Burch. l.* 9. *c.* 48. *Ivo p.* 8. *c.* 186. *Pann. l.* 6. *c.* 84. *Polyc. l.* 6. *tit.* 5. c *al. quoddam*. d *al. relinquere*.

C. XXII. *Sine consensu uxoris religionis propositum vir sumere non potest.*

Item ex VIII. Synodo.

IV. SI *a* quis 1 conjugatus vult converti ad monasterium, non est recipiendus, nisi prius a conjuge castimoniam profitente fuerit absolutus. Nam si illo vivente illa per incontinentiam alteri nupserit, proculdubio adultera erit. Nec recipitur apud Deum ejus viri conversio, cujus sequitur conjugalis fœderis prostitutio. Tales igitur tunc sine culpa sequuntur Christum, relicto seculo, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis conjugatus] *Hæc usque ad vers.* Nam si illo, *habentur apud B. Basilium in regulis fusius disputatis, cap. 12. Burchardus quidem, Polycarpus, & Ivo part. 8. c. 183. citant totum hoc caput ex dictis Basilii. Idem vero Ivo c. 220., & auctor Pannormiæ citant epistolam Alexandri II. Landulpho scriptam, in qua hoc idem ex B. Basilio refertur. Et pars prior illius epistolæ refertur infra 33. q. 5.* notificasti.

C. XXIII. *Sine conscientia Episcopi viro, & uxori causa religionis divertere non licet.*

Item ex Synodo Eugenii Papæ II. *in Synodo Romana, c. 36.*

SI vir, & *b* uxor divertere pro sola religiosa inter se consenserint vita, nullatenus sine Episcopi conscientia fiat, ut ab eo singulariter proviso constituantur loco. Nam uxore nolente, aut altero eorum, etiam pro tali re matrimonium non solvitur.

C. XXIV. *Sine uxoris voluntate viro continere non licet.*

Item Joannes Chrysostomus *homilia prima in Psal. 50.*

SI tu abstines *c* sine uxoris voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum illius tuæ imputabitur abstinentiæ.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur Augustinus de adulterinis conjugiis: apud quem l. 8. c. 4. habetur sententia, sed non verba: quare restitutus est titulus ex Ivone.*

C. XXV. *Vir non est suscipiendus in monasterium, nisi uxor convertatur.*

Item Gregorius *Urbico Abbati, libro quinto, epist. 49.*

QUia Agatho lator præsentium in monasterio dilectionis tuæ converti desiderat, hortamur, ut cum omni eum dulcedine, dilectioneque *d* suscipias. *& infra.* §. 1. Quem tamen ita suscipiendum esse cognosce, si & uxor illius similiter converti voluerit. Nam dum unum utrorumque corpus conjugii copulatione sit factum, incongruum est partem converti, & partem in seculo remanere.

C. XXVI. *Continentiæ vota non licet uxori suscipere, nisi eandem vitam vir ejus elegerit.*

Item Nicolaus Papa *Carolo Regi.*

SCripsit 1 *e* nobis Thietberga Regina, se Regia dignitate, vel maritali copula velle exui, & sola vita privata esse contentam desiderare. Cui nos scripsimus non aliter hoc fieri posse, nisi eandem vitam conjunx ejus Lotharius elegerit. *Et in altera epistola ad Lotharium Regem.* §. 1. Nam 2 licet sit scriptum: *Quod f Deus conjunxit, homo non separet*; Deus tamen, & non homo separat, quando divini amoris intuitu ex consensu utriusque conjugis matrimonia dissolvuntur. Aliter autem fieri mutuam separationem vestram prohibemus.

Corr. Rom. ¶ 1 Scripsit] *Usque ad vers.* elegerit. *sunt ex epistola Nicolai primi Carolo Regi scripta, cujus initium est:* Nunquam dolorem; *& extat in codice monasterii Dominicanorum.*

¶ 2 Nam licet] *Hæc usque ad finem sunt ex epistola ejusdem Nicolai scripta Lothario, cujus initium est:* Audito revertente misso nostro; *& extat in eodem codice.*

Gratian. *Ecce, quod conjugati sine licentia a alterutrius continentiam profiteri non possunt. Sponsi vero etiam inconsultis, quas sibi desponsaverunt, exemplis, & auctoritatibus probantur continentiam posse servare. Ut enim refert B. Hieronymus* b, *Macharius præcipuus inter Christi Eremitas, celebrato nuptiarum convivio, cum vespere thalamum esset ingressurus, ex urbe egrediens transmarina petiit, & eremi solitudinem sibi elegit.* §. 1. *Item B. Alexius Euphemiani clarissimi filius, similiter ex nuptiis divina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. Horum exemplo patet, quod sponsi sponsarum suarum non exquisito consensu, continentiam valent profiteri.*

C. XXVII. *Desponsata puella non prohibetur monasterium eligere.*

Probatur idem auctoritate Eusebii Papæ *dicentis.*

DEsponsatam *c* puellam non licet parentibus alii viro tradere: licet tamen illi monasterium sibi eligere.

C. XXVIII. *Desponsata impune monasterium potest eligere.*

Item Gregorius *in Regesto, lib. 6. epist. 20. ad Fortunatum.*

DEcreta legalia *d* desponsatam, si converti voluerit, nullo omnino censuerunt damno mulctari.

Gratian. *Cum ergo conjugatorum continentia, nisi ex amborum consensu, Deo offerri non valeat, cum vir* e *sui corporis potestatem non habeat, sed mulier, sponsæ autem monasterium possint eligere, & sponsi non exquisito consensu sponsarum propositum melioris vitæ assumere valeant, patet, quod inter sponsum, & sponsam conjugium non est.* §. 1. *Item cum secundum* 1 *Augustinum* f *illa mulier non pertineat ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commistio sexus. Item cum secundum* Leonem g *illa non pertineat ad matrimonium, cum qua non docetur fuisse nuptiale ministerium, apparet, quod inter sponsum, & sponsam conjugium non est.* §. 2. *Item Nicolaus Papa* h *præcepit de his, qui ab adversariis excæcantur, & membris detruncantur, ut ob hanc infirmitatem conjugia talium non solvantur.* §. 3. *De his autem, qui causa frigiditatis uxoribus debitum reddere non possunt, statuit Gregorius* i *Papa, ut uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis jurejurando dicat, quod nunquam per commistionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent: tunc mulier secundas nuptias poterit contrahere, vir autem, qui frigidæ naturæ est, maneat sine spe conjugii.*

Corr. Rom. ¶ 1 Secundum Augustinum] *Gratianus hic repetit, quæ sup. c.* non est dubium, *& c.* cum societas. *ex Augustino, & Leone attulit valde corrupta, ut ibi notatum est.*

C. XXIX. *Si mulier probaverit, quod a viro suo nunquam cognita fuerit, separetur.*

Unde idem 1 *scribit Venerio Caralitano Episcopo, ita dicens.*

Corr. Rom. ¶ 1 Idem] *Hoc idem caput infra 33. quæst. 1. citatur ex Gregorio Joanni Ravennati Episcopo: itemque a Burchardo, & Ivone, p. 8. c. 178. In Pannormia autem exprimitur,* Gregorius junior. *Sententia vero ipsa refertur ex Gregorio in Decretalibus tit. de frig. & malefic. cap. laudabilem. & ab Ivone ead. part. c. 80. ex Capitularibus, ubi habetur lib. 6. cap. 55.*

QUod *k* autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa

a *Sent. ibid. Polyc. ib. Ans. l. 10. c. 20. Burch. l. 9. c. 45. Ivo p. 8. c. 183. & 220. Pann. l. 6. c. 85.* b *Sent. ibid. Ivo part. 8. c. 127. Pann. l. 6. c. 79.* c *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 130. Pann. l. 6. c. 79.* d *al. devotione.* e *Sent. ibid. Ans. l. 10. c. 21. Burch. l. 9. c. 49. Ivo p. 8. c. 128. & 188. Pann. l. 6. c. 77.* f *Matth. 19.*

a *al. consensu. Sent. ibid.* b *Lib. 6. cap. 92.* c *Sentent. ibid. Ansel. lib. 10. c. 6. Burch. l. 8. c. 19. Ivo p. 7. c. 40.* d *Sent. ibid.* e *1. Cor. 7.* f *Sup. ead. non est dubium.* g *sup. ead. cum societas.* h *Infr. 32. q. 7. hi qui.* i *33. q. 1. requisisti.* k *Infr. 33. q. 1. quod autem. Sent. 4. dist. 34. Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 40. Ivo p. 8. c. 80. & 178. Pann. l. 6. c. 115.*

illa alium possit accipere, de his ita scriptum 1 est: Vir, & mulier, si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum ea, si potest (per verum a indicium) probare, quod verum sit, accipiat alium.

Corr. Rom. ¶ 1 Scriptum) *Auctor glossæ hic ait*, in Lombarda: *& infra* 33. q. 1. *hic eodem loco ait*, primo libro Capitular. Caroli, scilicet in Lombarda. *Nunc habetur Capitul. l.* 6. *c.* 55. *additis in extremo his verbis*: eo quod juxta Apostolum non potuit illi reddere suum debitum.

Gratian. *Ecce impossibilitas coeundi, si post carnalem copulam inventa fuerit in aliquo, non solvit conjugium. Si vero ante carnalem copulam deprehensa fuerit, liberum facit mulieri alium virum accipere. Unde apparet illos non fuisse conjuges, alioqui non liceret eis ab invicem discedere, excepta causa fornicationis: & sic discedentes oportet manere innuptos, aut sibi invicem reconciliari.* §. 1. *Item si sponsa conjunx esset, mortuo sponso remaneret vidua. Si autem vidua esset, vir ejus ad sacros ordines conscendere non posset. Maritus enim viduæ æque, sicut & bigamus, Sacerdos fieri prohibetur. Ex hujus autem copula nullus prohibetur a sacris ordinibus. Ut enim ait Pelagius Papa* b: Nihil est [quantum ad hunc articulum attinet] quod ei obviet de canonicis institutis. *Apparet ergo hos non fuisse conjuges.* §.2. *Item si conjuges essent, discessio ab invicem esset divortium. Sed horum separationem negat Ambrosius esse divortium, dicens de B. Maria, quam sibi Joseph desponsaverat, & in suam duxerat* c: Joseph 1 nunquam cognovit eam. Nam si vir justus eam cognovisset, nunquam a se discedere passus esset: nec Dominus, qui uxorem præceperat a viro non discedere, nisi causa fornicationis, commendans eam discipulo, auctor divortii fuisset. *Ecce commendatio Mariæ Joanni, & detractio Joseph negatur fuisse divortium, quia Joseph non cognoverat eam. Unde apparet eos non fuisse conjuges. Si autem B. Maria, quam sibi Joseph desponsaverat, & in suam duxerat, conjunx negatur fuisse, multo minus ista, quæ simpliciter sponsa erat, conjunx est appellanda.*

Corr. Rom. ¶ 1 Joseph) *Verba B. Ambrosii lib.* 2. *comment. ad c.* 1. *Luc.* (*quæ propius accedunt ad hunc locum, quam quæ habentur l.* 10. *ad cap.*23.) *sunt hæc*: Utique si convenissent, nunquam virum proprium reliquisset, nec vir eam justus passus esset a se discedere. Quomodo autem Dominus divortium præcepisset, cum ipsius sit sententia, quia nemo debet dimittere uxorem, excepta causa fornicationis.

C. XXX. *Sororem uxoris polluens neutram valet habere.*

Item ex Concilio 1 Aurelianensi.

QUi dormierit *d* cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat, nec ipsi adulteri unquam in conjugio copulentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Aurelianensi] *Hoc idem infra* 32. q. 7. qui dormierit, *videtur citari ex Concilio Moguntino. Sed in nullo Aurelianensi, aut Moguntino est inventum*: *quemadmodum neque sequentia in Triburiensi.*

Gratian. *Id est, nec propriæ uxori sibi licet reddere debitum, quam sibi reddidit illicitam, sororem ejus cognoscendo. Nec etiam post mortem uxoris licet ei, vel adultero alicui copulari in conjugio.*

C. XXXI. *De eo, qui dormivit cum sponsa fratris sui.*

De sponsa vero contra legitur in Concilio Triburiensi.

QUidam *e* desponsavit uxorem, & dotavit eam, & cum ea coire non potuit: quam clanculo frater ejus corrupit, & gravidam reddidit. Decretum est, ut quamvis nupta esse non poruerit legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mœchus, & mœcha fornicationis quidem vindictam sustineant, licita vero conjugia eis non negentur.

C. XXXII. *Si quis sponsam filii sui oppresserit, simul cum ea sine spe conjugii maneat.*

Item ex eodem.

SI quis *a* sponsam filii sui oppresserit, & postea filius ejus eam duxerit, pater postmodum non habeat uxorem, nec mulier virum. Filius, qui patris facinus ignoravit, aliam accipiat.

Gratian. *Si illa, quam vir sororis suæ cognoverit, perpetuo copulari prohibetur, hic vero, qui sponsam fratris sui corrupit, peracta pœnitentia matrimonium contrahere permittitur, apparet hanc non fuisse conjugem fratris ejus.* §. 1. *Item mulier causa fornicationis a viro suo dimissa, aut ei reconciliabitur, aut eo vivente innupta manebit. De sponsa vero contra invenitur in primo libro Capitul. c.* 105. *& l.* 7. *c.* 183. *in quibus locis sic legitur.*

C. XXXIII. *Si sponsus raptam recipere noluerit, liceat sibi alii nubere.*

RAptor *b* pœnitentia publica mulctetur. Raptæ vero, si eam sponsus recipere noluerit, & ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur.

C. XXXIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano.

STatutum *c* est a sacro conventu, ut si quis sponsam alterius rapuerit, pœnitentia publica mulctetur, & sine spe conjugii maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur. Quod si post hæc conjungere se præsumpserint, utrique usque ad satisfactionem 1 anathematizentur.

Corr. Rom. ¶ *In nullo Toletano Concilio inventum est. Sed fere eadem leguntur in Concilio Rhemensi Troslejano, & lib.* 1. *Capitul. c.* 105. *& lib.* 7. *c.* 183. *in legib. Longobard. l.* 1. *t. de rapt. mul. l.* 12.

¶ 1 Usque ad satisfactionem) *Hæc verba non sunt in Troslejano, neque in Capitularibus, sunt tamen apud Burchardum, & Ivonem, qui etiam citant Toletanum.*

3 ps Gratian. *Apparet d ergo hanc non fuisse conjugem, cui, vivente sponso, alteri nubendi licentia non negatur. Quomodo ergo secundum Ambrosium, & reliquos Patres, sponsæ conjuges appellantur, & his omnibus argumentis conjuges non esse probantur? Sed sciendum est, quod conjugium desponsatione initiatur, commistione perficitur. Unde inter sponsum, & sponsam conjugium est, sed initiatum; inter copulatos est conjugium ratum.*

C. XXXV. *In desponsatione conjugium initiatur.*

Unde Ambrosius.

II. CUm initiatur *e* conjugium, conjugii nomen adsciscitur, non cum puella viri admistione *f* cognoscitur.

Corr. Rom. ¶ *Integer textus affertur sup. ead.* cum initiatur.

Gratian. *Ecce, quod in desponsatione conjugium initiatur, non perficitur.*

C. XXXVI. *Conjunctorum commistio matrimonium perficit.*

Item Ambrosius *in lib.* 1. *de Patriarchis.*

IN omni *g* matrimonio conjunctio intelligitur spiritualis, quam confirmat, & perficit conjunctorum commistio corporalis.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud Ambrosium, neque sequens apud Hieronymum.*

C. XXXVII. *Matrimonium sponsali conventione initiatur, commistione perficitur.*

Item Hieronymus *super Abdiam Prophetam.*

QUapropter *h* in filiabus vestris fornicabuntur, & sponsæ vestræ adulteræ erunt. Notandum est, quod in filiabus dicit fornicationem futuram, & in conjugibus adulteria:

a *Absunt a capitulari.* b *Sent.* 4. *dist.* 27. *Sup. dist.* 34. *c. ult.* c *Ambrosius ad c.* 1. *Lucæ. & de instit. virginum c.*6. *&* 7. d 32. *q.* 7. *qui dormierit. Burch. l.*17. *c.* 3. *Ivo p.* 9. *c.* 69. e *Burch. l.* 17. *c.* 49. *Ivo p.* 9. *c.* 100.

a *Sent.* 4. *dist.*27. *Burch. l.*17. *c.*18. b *Ivo p* 8. *c.*26. c *Sent.* 4. *dist.*27. *Burch l.*7. *c.*37. *Ivo p.*8. *c.*175. d *Sup. cum initiatur. & inf. si quis desponsata. cum seq.* e *Sup. ead. cum initiatur. Ivo p.* 8. *c.* 2. f *al. virili.* g *Sent.* 4. *dist.* 30. h *Osee* 4.

quæ sponsali conventione initiantur, & commistione corporum perficiuntur.

C. XXXVIII. *Cum desponsata fuerit tradita, & in usum deducta, recte conjunx appellatur.*

Item Ambrosius *ad Paternum, epist. 66.*

SI quis *a* desponsata sibi, & tradita utatur, rite 1 conjugium vocatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Rite) *Apud B. Ambrosium legitur*, utatur, conjugium vocat. *Sicut etiam apud Ivonem. Et quæ antecedunt, ac sequuntur, ostendunt aliam fuisse ipsius mentem, atque Gratianus putaverit, & auctor Pannormiæ.*

Gratian. *Quare autem post nuptialia pacta non statim tradantur sponsæ*, Augustinus *in libro octavo confessionum, c. 3. ostendit, dicens*.

C. XXXIX. *Quare sponsæ post pactum non statim tradantur.*

INstitutum est *b*, ut jam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatam.

Gratian. *Juxta hanc distinctionem intelligenda est illa auctoritas Augustini* c: Non dubium est illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. *Ad* d *matrimonium perfectum, subintelligendum est, tale videlicet, quod habeat in se Christi, & Ecclesiæ sacramentum. Ita & illud Leonis Papæ intelligendum est.* §. 1. *Sed objicitur illud Augustini* e: Inter Mariam, & Joseph fuit perfectum conjugium. *Sed perfectum intelligitur non ex officio, sed ex iis, quæ comitantur* f *officium conjugii, ex fide videlicet, prole, & sacramento. Quæ omnia inter Christi parentes fuisse auctoritate Augustini probantur. Cuncta ergo, quæ de non separando conjugio inducta sunt, de perfecto intelliguntur, quod sponsali conventione est initiatum, & officio corporalis commistionis est consummatum. Illa vero, quibus separabile conjugium ostenditur, de initiato intelliguntur, quod nondum officio sui perfectum est.* §. 2. *Potest & aliter distingui. Sponsæ appellantur conjuges consuetudine Scripturæ, spe futurorum, non effectu præsentium. Unde Ambrosius* g *cum dixisset*, cum initiatur conjugium, *non addidit, tunc res, vel effectus, sed tunc nomen* conjugii adsciscitur, *ostendens tales conjugii nomen habere, non rem, vel effectum. Item Augustinus* h, *cum de parentibus Domini loqueretur, ait*: conjuges fuerunt mente, non carne, sicut & parentes. *Ex quo datur intelligi, quod sicut Joseph Pater Domini dictus est non effectu geniturae, sed officio, & cura providendi, sic & conjux matris ejus appellatur non conjugii effectu, sed subministratione necessariorum, & individuæ mentis affectu. Hinc Augustinus ait*: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam: *conjugem nominavit, quia futura erat uxor. Hinc & Beda super Levit.* l: Si quis sponsam alterius violaverit, &c. *sponsam uxorem dixit, non quæ tunc erat, sed quæ futura erat uxor. Hinc etiam* Hieronymus *super Matthæum in Evangelio* m: Cum esset desponsata.

C. XL. *Consuetudine Scripturæ sponsæ conjuges, & sponsi viri appellantur.*

GEnuit Joseph virum Mariæ. Cum virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi viri, & sponsæ vocentur uxores. *& infra.* §. 1. Non ab alio inventa est, nisi a Joseph, qui pene licentia maritali futuræ uxoris omnia noverat. *& infra.* §. 2. *Joseph fili David &c.* jam & supra diximus sponsas uxores appellari, quod plenius liber adversus Helvidium docet.

a *Ivo p.* 8. *c.* 101. *Pann. l.* 6. *c.* 17. b *Sent.* 4. *dist.* 27. *Ivo p.* 8. *c.* 33. *Pann. l.* 6. *c.* 10. c *Sup. ead. non est dubium.* d *Sup. ead. cum societas.* e *Sup. ead. B. Maria.* f *al. comitantur conjugium.* g *Sup. ead.* h *Sup. ead. conjunx.* i *al. individuo.* k *Sup. ead. conjunx.* l *Ad. c.* 1. m. *Matth.* 1.

C. XLI. *De eodem.*

Idem super Genesim.

EGressus *a* itaque Loth, locutus est ad generos suos, qui accepturi erant filias suas. In sequentibus filiæ Loth virgines esse dicuntur. Et ipse ad Sodomitas dixit *b*: *Ecce duæ filiæ meæ, quæ non cognoverunt virum.* Nunc autem dicitur, habuisse generos. Quidam arbitrantur eas, quæ viros habuerunt, in Sodomis periisse, & quæ virgines erant, cum patre exiisse. Sed hebraica veritas habet: *Egressus Loth locutus est ad sponsos* 1, *qui accepturi erant filias ejus.* Necdum igitur virgines filiæ matrimonio fuerant copulatæ.

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite Gratianus retulit verba glossæ ordinariæ in c. 19. Gen. ex Hieronymo.*

¶ 1 Sponsos) *Sequebantur hæc:* suos, quod quidem magis verum esse videtur ex hoc, quod sequitur, qui accepturi, &c. *quæ sunt expuncta, quia neque apud B. Hieronymum, neque in glossa ordinaria habentur. Ex iisdem vero addita sunt a vers.* Necdum, *usque in finem, quoniam inde colligitur id, quod vult Gratianus.*

Gratian. *Unde datur intelligi, quod Scriptura sponsos generos vocat.*

C. XLII. *Maria conjunx dicitur more Scripturæ, cum simpliciter sponsa esset.*

Item Joannes *os aureum homilia quarta ad c.* 1. *Matth.*

PRiusquam convenirent. Non dixit, priusquam in sponsi adduceretur domum. Hunc quippe morem servabat antiquitas, ut sponsæ in sponsorum domibus haberentur. Quod nunc quoque fieri interdum videmus. Ut *c* enim generi Loth apud socerum leguntur habitasse cum sponsis nondum copulatis sibi lege conjugii; sic habitabat etiam *d* Maria cum sponso. *& infra.* §. 1. Neque enim eam voluit de domo expellere, sed dimittere. *& infra.* §. 2. *Noli e timere accipere Mariam conjugem tuam*: Quo sermone sponsam similiter indicavit: sicut etiam eos, qui adhuc sponsi sunt, generos appellare Scriptura consuevit. Quid enim est, *accipere?* domi profecto retinere. Jam enim illam mente dimiserat. *& infra.* §. 3. Sicut enim postea illam commendavit Christus ipse discipulo, sic & nunc Angelus copulat sponso, non in fœdus solenne conjugii, sed in consortium communis habitaculi.

C. XLIII. *Dominus non commendasset matrem discipulo, si eam Joseph cognovisset.*

Idem homil. 5. *ad idem c.* 1. *Matth.*

SI enim cognovisset eam, & loco habuisset uxoris, quomodo illam Dominus, quasi absque solatio, & nihil penitus habentem, discipulo commendasset, jubens *f* illi, ut eam reciperet in suam?

C. XLIV. *Maria uxor Joseph appellatur, quia sic ab eo putabatur futura.*

Item Origenes *in eodem hom.* 1. *Evang.*

INventa *g* est habens in utero. A B. Joseph, qui licet eam non contingeret, futuræ tamen, ut putabatur, uxoris omnia noverat. *& infra.* §. 1 Si tibi uxor nominatur, si desponsata 1 tibi esse dicitur, non tamen tibi uxor est, sed Dei unigeniti electa mater est. *& infra.* §. 2. Dico conjugem propterea, ut diabolo virginitatem ejus occultem, & ut Judæorum pravitatem excludam, atque dejiciam, & ut legis instituta non destruam. In consequentibus demonstrabo, quod nec ista tua conjunx, secundum consuetudinem conjugii habeatur, nec iste, qui generatur, tuus filius esse credatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Desponsata) *Sic est emendatum ex ipsa homilia. Antea legebatur*, & si in desponsatione uxor tibi esse dicitur. *Alia etiam nonnulla emendata, & addita.*

C. XLV.

a *Beda in quæst. in Genes. ex Hieron.* b *Gen.* 19. c *Gen.* 19. d *Matt.* 1. e *copiosius in homil.* f *Joan.* 19. g *copiosius in homil.*

C. XLV. *Ad nuptias Mariæ Joseph non pervenit.*

Item Gregorius *in expositione Evangelii homil.* 26.

SIc quippe *a* discipulum Dominus post resurrectionem suam dubitare permisit, nec tamen in dubitatione deseruit, sicut ante nativitatem suam habere Mariam sponsum voluit, qui tamen ad ejus nuptias non pervenit. Nam ita factus est discipulus dubitans, & palpans testis veræ resurrectionis, sicut sponsus matris fuerat custos integerrimæ virginitatis.

Gratian. *Ex his omnibus auctoritatibus apparet, sponsas conjuges appellari spe futurorum, non re præsentium. Quomodo ergo conjuges a prima fide desponsationis appellantur, si ista, quæ asseritur sponsa, conjunx esse negatur? Sed a prima fide desponsationis conjunx dicitur appellari, non quod in ipsa desponsatione fiat conjunx, sed quia ex fide, quam ex desponsatione sibi invicem debent, postea efficiuntur conjuges: sicut per fidem dicuntur remitti peccata, non quod ante baptismum per fidem remittantur, sed quia fides est causa, quare in baptismo a peccatis emundamur.* §. 1. *Illud autem Joannis Chrysostomi:* Matrimonium *b* non facit coitus, sed voluntas. *Item illud Ambrosii c:* Non defloratio virginitatis, sed pactio conjugalis matrimonium facit: *ita intelligendum est, coitus sine voluntate contrahendi matrimonium, & defloratio virginitatis sine pactione conjugali non facit matrimonium, sed præcedens voluntas contrahendi matrimonium, & conjugalis pactio facit, ut mulier in defloratione suæ virginitatis, vel in coitu dicatur nubere viro, vel nuptias celebrare.* §. 2. *Item Syricius Papa* d *discessionem sponsæ a sponso vocat conjugalem separationem. Sed talis discessio dicitur violatio conjugii non jam existentis, sed futuri, ut ex ipsa desponsatione sperabatur. Sic & diabolus dicitur cecidisse a beatitudine, non solum quam tunc habebat, sed etiam, ad quam habendam creatus erat. Sic qui merito suæ vitæ, vel* e *scientiæ in Sacerdotem, vel Episcopum eligitur, si interim electionem suam cassari meruerit, dicitur amittere Sacerdotalem, vel Episcopalem unctionem, non quam jam acceperat, sed ad quam accipiendam electus erat. Non ergo illa auctoritate sponsa conjunx potest probari.* §. 3. *Sed concedatur, quod sponsa non sit conjunx, tamen quæritur, utrum liceat ei renuntiare priori conditioni?*

C. XLVI. *Puellæ desponsatæ prioribus reddendæ sunt, si eis raptæ fuerint.*

Hoc autem prohibetur auctoritate Ancyrani Concilii, *c.* 11. *in quo statutum sic legitur.*

DEsponsatas *f* puellas, & post ab aliis raptas, placuit erui, & eis reddi, quibus ante fuerant desponsatæ, etiam si eis a raptoribus vis illata constiterit.

C. XLVII. *Communione privetur sponsa, nisi raptorem deserere, & ad sponsum suum redire voluerit.*

Item Joannes VIII. 1 *Rostanno Archiepiscopo.*

ATho *g* præsentium lator, dum in nostro servitio fideliter excubaret, quendam virum fœminam sibi desponsatam conqueritur rapuisse. Et ideo fraternitas tua nostra auctoritate suffulta, suffraganeos suos Episcopos præsentialiter convocet, & sic unanimi sententia, si sponsam huic raptor non reddiderit, tam idem, quam rapta, si ad pristinum sponsum remeare noluerit, omni communione priventur.

Corr. Rom. ¶ 1 Octavus] *Sic est restitutum ex plerisque vetustis, & Ivone. In vulgatis erat,* Chrysostomus.

4 pars. Gratian. *Sed aliud est priori conditioni renuntiare, & de nuptiis cum alio agere: aliud est rapi, hoc est, illicite constuprari.*

a *Joann.* 20. b *Sup. ead. matrimonium.* c *Sup. ead. cum initiatur.* d *Infr. c. de conjugali. e al.* &. f *Ans. l.* 10. *c.* 8. *Burch. l.* 9. *c.* 38. *Ivo p.* 8. *c.* 176. *Pann. l.* 6. *c.* 19. g *Ivo p.* 14. *cap.* 64.

C. XLVIII. *Quid sit raptus.*

Unde Isidorus *Etymolog. lib.* 5. *cap.* 26. *ait.*

RAptus *a* est illicitus coitus, a corrumpendo dictus: unde qui rapta potitur, stupro fruitur.

Gratian. *Hæc autem non ab alio rapta, sed alii desponsata monstratur. Raptam vero talem dici prohibet* Gelasius Papa, *dicens.*

C. XLIX. *Ibi raptus admittitur, ubi puella abducitur, de cujus ante nuptiis nihil actum probatur.*

LEx *b* illa præteritorum Principum ibi raptum dixit esse commissum, ubi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum fuerit, videatur abducta.

5 pars. Gratian. *Quod autem in fine capituli subjungitur, etiam si eis a raptoribus vis illata constiterit, ideo additum est, quia raptarum aliæ se rapiendas exponunt, aliæ violenter abducuntur. Quolibet ergo modo rapiantur, priori reddendæ sunt. Hæc autem, ut supra dictum est, non inter raptas, sed inter alias desponsatas connumeratur, & ideo* c *non est huic auferenda, & priori reddenda.* §. 1. *Sequuntur aliæ auctoritates, quibus ista prohibetur nubere secundo, & jubetur redire ad priora vota.*

C. L. *Puellam alii desponsatam alter accipere non valet.*

Ait enim Syricius Papa *Hymerio Episcopo Taraconensi, epist.* 1. *c.* 4.

DE *d* conjugali violatione requisisti, si puellam alteri desponsatam alter in matrimonium possit accipere. Tale 1 ergo connubium anathematizamus, & modis omnibus, ne fiat, prohibemus: quia illa benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit, apud fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Tale ergo] *In epistolarum Syricii codicibus, & in codice canonum, & apud cæteros collectores (præter Pannormiam,) & in capitular. Caroli Basileæ impressis, lib.* 1. *c. ult. legitur:* Hoc ne fiat, modis omnibus inhibemus. *Sed quoniam in casu fit mentio anathematis, non est mutatum.*

Gratian. *Sed auctoritate hac Syricii illa prohibetur ad secunda vota transire, quæ in propriam domum est ducta, & cum sponso suo est velata, & benedicta. Talium discessione violatur benedictio, quam nupturæ Sacerdos imponit. Verum hanc necdum sponsus in suam duxerat, nec cum ea benedictionem acceperat. Non ergo hac auctoritate hujusmodi copula prohibetur.* §. 1. *Item illud Eusebii Papæ:* Desponsatam *e* puellam non licet parentibus alii viro tradere. *Similiter & de hujusmodi desponsata intelligitur, quæ videlicet cum sponso est velata, & benedicta.* §. 2. *Item objicitur illud Gregorii* f: Quæ propter frigiditatem a viro suo separata est, & alii nupta, si vir ejus aliam cognoverit, illa est detrahenda secundo, & reddenda primo. *Sed eodem modo solvitur: quia ista videlicet cum illo benedictionem acceperat.*

C. LI. *Si quis alicui mulieri consensus fidem fecerit, non licet illi aliam ducere.*

PALEA.

Augustinus *de fide pactionis, & consensus.*

DUobus modis dicitur fides, pactionis, & consensus. Si aliquis alicui mulieri fidem fecerit pactionis, non debet aliam ducere. Si aliam duxerit, pœnitentiam debet agere de fide mentita, maneat tamen cum illa, quam duxit. Non enim rescindi debet tantum sacramentum. Si autem fecerit fidem consensus, non licet aliam ducere: si autem duxerit; dimittet eam, & adhærebit priori.

Corr. Rom. ¶ *Etiam in decretalibus tit. de sponsa duor. c.* 1. *citatur ex* Augustino, *apud quem non est inventum.*

Grat.

a 36. *q.* 1. *raptus. Ivo p.* 8. *c.* 26. *Pann. l.* 6. *c.* 53. b *Infr.* 36. *q.* 1. *lex illa. In codice Theod. l.* 9. *tit.* 24. *de raptu virg. vel viduarum, leg.* 1. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 11. c *sup. desponsatas.* d *Polyc. ibid. Ans. l.* 10. *c.* 9. *Burch. l.* 9. *c.* 31. *Ivo p.* 8. *c.* 169. *Pann. l.* 6. *c.* 18. e *Sup. ead. desponsatam.* f *Infr.* 33. *q.* 1. *requisisti.*

Gratian. *Est autem fides pactionis, quando aliquis promittit fidem alicui, quod eam ducet, si permiserit ei rem secum habere, vel etiam pro consensu. Fides autem consensus est, quando etiamsi non stringit manum, corde tamen, & ore consentit ducere, & mutuo se concedunt unus alii, & mutuo se suscipiunt.*

CAUSA XXVIII.

Quidam infidelis in conjugio positus ad fidem conversus est, uxor vero odio fidei Christianæ ab eo discessit. Ille quandam fidelem in uxorem accepit, qua mortua Clericus efficitur. Tandem vitæ, & scientiæ merito in Episcopum eligitur.

1. *Hic primum quæritur, an conjugium sit inter infideles.*
2. *Secundo, an liceat huic aliam ducere, priore vivente.*
3. *Tertio, an sit reputandus bigamus, qui ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram.*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod autem inter Infideles conjugium non sit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim* a *Paulus:* Omne, quod non est ex fide, peccatum est. *Conjunctio autem infidelium non est ex fide: & ideo peccatum est. Non est ergo conjugium, quia nullum conjugium peccatum est. Item* b *Augustinus* 1: Non est vera pudicitia hominis infidelis cum conjuge sua. *Ubi autem vera pudicitia esse non potest, ibi nec verum conjugium est. Item* c *Ambrosius* 2: Jussit Esdras dimitti uxores alienigenas, per quas ibant ad Deos alienos. Non est enim putandum matrimonium, quod extra Dei decretum est factum. Sed cum cognoscitur, est emendandum. *Item Augustinus* 3: Non est ratum conjugium, quod sine Deo est. *Ex his omnibus auctoritatibus probatur, conjugium non esse inter infideles. §. 1. Sed econtra aliæ inveniuntur auctoritates, quibus probatur conjugium esse inter infideles. Quarum prima est illud Evangelii, quod Christus ait* d: Erunt quinque in una domo, duo in tres, & tres dividentur in duos. *Deinde cum personas illas enumerasset, uxorem in virum esse dividendam dixit, & econverso. Item:* Qui e non odit patrem, ut matrem, aut uxorem, aut sororem propter me, non est me dignus. *Uxorem infidelem, non fidelem, dixit odio habendam. Item.* Omnis f qui reliquerit domum, aut patrem, aut matrem, aut sororem, vel uxorem propter me, centuplum accipiet, &c. *Uxorem in hoc loco infidelem significat, quæ propter Christum dimittitur, dum potius ipsa, quam Christi fides deseritur. Item Apostolus* g: Si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consenserit habitare cum illo, non dimittat illam: & si qua mulier habet virum infidelem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum. Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem, & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. *Item ad Titum* h: Hortare adolescentulas, ut diligant viros suos. *Hoc tam de fidelibus, quam de infidelibus intelligendum est. Infidelibus namque viris mulieres propensius propter Deum debent obsequi, ut sic viros suos Christo lucrari valeant. Sicut in passione B. Clementis* i *de Theodora, & Sisinnio legitur mirabiliter contigisse.*

Corr. Rom. ¶ 1 Augustinus:] *Verba ipsa B. Augustini referuntur infra ead.* sic enim, *vers.* nec vera.

¶ 2 Ambrosius: *Hæc sunt potius accepta ex glossa ordinaria ad locum indicatum.*

¶ 3 Augustinus:] *Hoc non est inventum apud B. Augustinum. Verum apud B. Ambrosium in idem c. 7. primæ ad Corinthios hæc leguntur:* Non enim ratum est matrimonium, quod sine Dei devotione est, *& similia in glossa ordinaria ibidem ex B. Ambrosio.*

a *Rom.* 14. b *Lib.* 1. *de adult. conjug. c.* 18. c *Sent.* 4. *dist.* 39. *Ad c.* 7. 1. *ad Corinth. & ibi gloss. ordin.* d *Luc.* 12. e *Luc.* 14. f *Matth.* 19. g 1. *Cor.* 7. h *Ad Tit.* 2. i *In Abdiæ historia, & vita S. Clementis antiqua.*

C. I. *Bigami probantur, qui ante baptismum habuerunt unam, & post baptismum alteram.*

Item Innocentius Papa *Ruso, & Eusebio Episcopis Macedonibus, epist.* 22. *c.* 2.

Nunquid non *a* erunt admittendi in hæreditatis consortium, qui ex ea suscepti sunt, quæ ante baptismum fuit uxor? eruntque appellandi vel naturales, vel spurii, quia non est matrimonium legitimum (ut vobis videtur) nisi illud, quod post baptismum assumitur? Ipse Dominus cum interrogaretur a Judæis, si liceret dimittere uxorem, atque exponeret fieri non debere, addidit *b*: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Ac ne de his putetur esse locutus, qui post baptismum uxores sortiuntur, meminerint hoc & a Judæis interrogatum, & Judæis esse responsum. Quæro, & solicitus quæro, si una, & eadem sit uxor ejus, qui antea catechumenus, & postea fit fidelis, filiosque ex ea, cum esset catechumenus, susceperit, & postea alios filios, cum fidelis; utrum sint fratres appellandi, an non habeant postea defuncto Patre cum cæteris hercíscundæ hæreditatis consortium, quibus filiorum nomen regeneratio spiritualis creditur abstulisse? Quod cum ita sentire atque judicare absurdum est, quæ (malum) ratio est hoc defendi, & vacua magis opinione jactari, quam aliqua auctoritate roborari, cum non possit inter peccata deputari, quod lex præcepit, & Deus injunxit?

C. II. *In fidelis potestare sit, post baptismum uxorem recipere, quam ante dimiserat.*

Item ex decreto Eutychiani Papæ.

2 ps Si quis *c* gentilis gentilem uxorem dimiserit ante baptismum, post baptismum in potestate ejus erit eam habere, vel non habere.

C. III. *Fidelis infidelem discedentem sequi non cogitur.*

Item.

Simili *d* modo, si unus ex conjugatis baptizatus est, alter gentilis, & sequi non vult, sicut dicit *e* Apostolus, infidelis si discedit, discedat.

C. IV. *Sine culpa relinquitur uxor, quæ cum fideli habitare noluerit.*

Item Augustinus *de fide, & operibus cap.* 16.

Uxor 1 legitima *f* societate conjuncta, sine ulla culpa relinquitur, si cum viro Christiano permanere noluerit. Non attenditur eo modo illam rectissime dimitti, si viro suo dicat: Non ero uxor tua, nisi mihi de latrocinio divitias congeras, aut nisi solita lenocinia, quibus nostram domum transigebas, etiam Christianus exerceas, aut si quid aliud vel facinorosum, vel flagitiosum in viro noverat, quo delectata, vel libidinem explebat, vel facilem victum habebat, vel etiam ornatior incedebat. Tunc enim ille, cui uxor hæc dicit, si veraciter egit pœnitentiam *g* ab operibus mortuis, quando ad baptismum accessit, habetque in fundamento fidem, quæ *h* per dilectionem operatur, proculdubio plus tenebitur amore divinæ gratiæ, quam carnis luxuriæ: & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputabit.

Corr. Rom. ¶ 1 Uxor] *Locus Augustini sic habet:* Quamobrem & illud, quod dicunt, veluti probare cupientes, quantum valeat sola fides, ubi Apostolus dicit: Quod si infidelis discedit, discedat: non est enim servituti subjectus frater, aut soror in hujusmodi, id est, ut propter fidem Christi etiam ipsa uxor legitima societate conjuncta, sine ulla culpa relinquatur, si cum viro Christiano propter hoc quod Christianus est, permanere noluerit, non atten-

a *Sup. dist.* 26. *deinde.* §. *nunquid. Burch. l.* 4. *c.* 33. *Ivo p.* 8. *c.* 303. *Pann. l.* 6. *c.* 96. b *Matth.* 19. c *Burch. l.* 9. *c.* 59. *Ivo p.* 8. *c.* 195. *Pann. l.* 6. *c.* 97. d *Burch l.* 9. *c.* 60. *Ivo p.* 8. *c.* 196. *Pann. l.* 6. *c.* 97. e 1. *Cor.* 7. f *Beda* 1. *Cor.* 7. *Ivo p.* 8. *c.* 25. *Pann. l.* 3. *c.* 32. g *Hebr.* 9. h *Galat.* 5.

attendunt eo modo &c. *Verum ob glossas, potissimum in vers. non attenditur: & quoniam Ivo, & Pannormia habent, ut Gratianus, nihil est mutatum.*

C. V. *Licite dimittitur uxor, quæ virum suum cogere quærit ad malum.*

Idem *in a sermone Domini in monte lib. 1. c. 27. & 28.*

IDololatria, quam sequuntur infideles, & quælibet noxia superstitio, fornicatio est. Dominus autem permisit *b* caussa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permisit, & non jussit, dedit locum Apostolo monendi, ut qui voluerit, non dimittat uxorem infidelem, quo sic fortassis possit fidelis fieri. *Item c.* 28. c §. 1. Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & avaritia idololatria, non est dubitandum, & avaritiam fornicationem esse. Quis ergo jam quamlibet illicitam concupiscentiam potest recte a fornicationis genere separare, si avaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quod propter illicitas concupiscentias non tantum, quæ in stupris cum alienis viris, aut fœminis committuntur, sed omnino quaslibet, quæ animam corpore male utentem a lege Dei aberrare faciunt, & perniciose, turpiterque corrumpunt, possit sine crimine & vir uxorem dimittere, & uxor virum: quia exceptam facit Dominus causam fornicationis, quam fornicationem (sicut supra commemoratum est) generalem, & universalem intelligere cogimur. Cum autem ait: *Excepta causa fornicationis*: non dixit, cujus ipsorum, viri, an fœminæ. Non enim tantum fornicantem uxorem dimittere conceditur, sed quisquis eam quoque uxorem dimittit, a qua ipse cogitur fornicari; causa utique fornicationis dimittit: velut si aliquem cogat uxor sacrificare idolis, qui talem dimittit, causa fornicationis dimittit, non tantum illius, sed & suæ; illius, quia fornicatur; suæ, ne fornicetur.

C. VI. *Quæ simulacrum facit, nec resipiscit, dimittatur a viro suo.*

Idem *de adulterinis conjugiis lib.* 2.

NOn *d* solum mœchatio est illius, quæ carnem suam coinquinat, sed etiam, quæ simulacrum facit, mœchatur. Quod si in his factis perseverat, & pœnitentiam non agit, recede ab illa, & noli vivere cum illa. Sin autem; & tu particeps peccati illius eris.

Corr. Rom. ¶ *In eo libro non extat, sed apud Hermem in libro pastoris mandato quarto, ex quo citat Ivo hoc una cum* Palea, ego dixi. *inf.* 34. *q.* 1. & 2. *Et quoniam in eo mandato tam de viro, quam de muliere agitur, est aliqua verborum varietas, sed eadem sententia.*

C. VII. *Amore cujuslibet non est a fide recedendum.*

Item Ambrosius *ad Hilarium.*

SI *e* infidelis (dicit Apostolus *f*) discedit, discedat: non est enim servituti subjectus frater, aut soror in hujusmodi. Id est, si infidelis noluerit esse cum conjuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem: ne ita se subjectum deputet servituti, ut ipsam dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem. Hoc & de filiis, atque parentibus, hoc de fratribus, & sororibus intelligitur, propter Christum omnes esse dimittendos, cum proponitur ista conditio, ut Christum 1 dimittat, si illos secum habere desiderat. Hoc ergo & de domo, atque agris, hoc & de iis rebus, quæ jure pecuniario possidentur, hoc loco accipiendum est.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam Ivo: sed habetur apud B. Augustinum epist.* 89. *Beda* 1. *Cor.* 7. *citat ex Augustino ad consulta Hilarii.*

¶ 1 Christum) *Antea legebatur*, ut propter Christum dimittat, si eum secum &c. *Emendatum est ex epistola B. Augustini. Reliqua vero partim ex ipsa, partim ex vetustis Gratiani codicibus.*

C. VIII. *Quod etiam infideles sunt conjuges, & quod fideli licet dimittere infidelem.*

Item Augustinus *ad Pollentium lib.* 1. *de adulter. conjugiis c.* 13. & 14.

3 ps JAm nunc illud videamus, quod ait Apostolus *a*: *Ceteris autem ego dico, non Dominus*, ad imparia scilicet, hoc est, ubi non ambo Christiani fuerant, conjugia locuturus. Quod mihi visum est eum monendo dixisse. Quia enim conjunx fidelis relinquere conjugem licite potuit infidelem, ideo fieri hoc non Dominus, sed Apostolus prohibet. Quod enim Dominus prohibet, fieri omnino non licet. Monet ergo Apostolus, quo possit esse multorum occasio lucrandorum, ut fideles conjuges in relinquendis infidelibus permissa licentia non utantur. Tibi autem videtur infideles quoque dimitti a fidelibus non licere, quia hoc vetat Apostolus: cum ego dicam licere, quia hoc non vetat Dominus, non tamen expedire, quia hoc ne fiat, monet Apostolus, qui reddit etiam rationem, cur fieri non expediat, quamvis liceat. *Quomodo* b *enim scis* [inquit] *mulier, si virum salvum facies? aut unde scis vir, si salvam facies uxorem*? cum & superius dixisset: *Sanctificatus est enim vir infidelis in muliere fideli, & sanctificata est mulier infidelis in fratre*, hoc est in Christiano: *Alioquin filii vestri*, inquit, *immundi essent: nunc autem sancti sunt*. Sic ad lucrandos conjuges, & filios Christo, etiam exemplis, quæ jam provenerant, videtur hortatus. Cur ergo non expediat infideles conjuges dimitti a fidelibus, causa evidenter expressa est. Non enim propter vinculum cum talibus conjugale servandum, sed ut acquirantur Christo, recedi ab infidelibus conjugibus Apostolus vetat. Multa *c* sunt enim facienda non jubente lege, sed libera charitate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere, tamen causa dilectionis impendimus. Unde prior Dominus ipse cum tributum se non debere monstrasset, solvit tamen, ne scandalizaret eos, quibus ad æternam salutem gerens hominem *d* consulebat. Jam vero Apostolus, quemadmodum ista commendet, ejus verba testantur, ubi dicit: *Cum enim sim liber ex omnibus, omnium me servum feci, ut plures lucrifacerem*, cum paulo superius dixisset: *Nunquid e non habemus potestatem manducandi, & bibendi? nunquid non habemus licentiam sororem mulierem circumducendi, sicut cæteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas? An ego solus, & Barnabas non habemus potestatem hoc operandi? Quis militat suis stipendiis unquam? Quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? Quis pascit gregem, & de lacte ejus non comedit?* Et paulo post. *Si alii*, inquit, *potestatis vestræ jura participant, quare non magis nos? sed non usi sumus hac potestate, sed omnia toleramus, ne quod impedimentum demus Evangelio Christi.*

C. IX. *Ab infidelibus conjugibus licet recedere, sed non expedit.*

Idem *ibid. c.* 18. & *sequentibus.*

SIc enim recedere ab infidelibus uxoribus, vel maritis fideles viri, vel fœminæ non prohibentur a Domino, ut neque jubeantur. Nam si dimittere tales conjuges juberentur, nullus locus esset consilio monentis Apostoli *f*, ne hoc fieret. Nullo enim modo, quod Dominus jubet, servus bonus fieri prohiberet. *Item paulo post.* Cum ergo cœpisset gentibus Evangelium prædicari, jam conjunctos gentiles gentilibus com-

a *Gloss. ordin.* 1. *Cor.* 7. & *Beda.* b *Matth.* 19. *Ivo part.* 8. *c.* 248. & 249. *Pann. l.* 7. *c.* 29. & 30. c *Inf.* 32. *q.* 7. *Apostolus in fine.* d *Ivo p.* 8. *c.* 243. *Pann. l.* 7. *c.* 34. e *Ivo p.* 8. *c.* 253. *Pann. l.* 7. *c.* 33. f 1. *Cor.* 7.

a 1. *Cor.* 7. *Pann. l.* 6. *c.* 100. b *al. quid.* c *ib c* 14. d *al. norem.* e 1. *Cor.* 9. *ib.* 13. f *Beda* 1. *Cor.* 7. *Pann. l.* 6. *c.* 101.

comperit conjuges. Ex quibus si non ambo crederent, sed unus, aut una infidelis cum fideli consentiret habitare, nec prohiberi a Domino debuit fidelis infidelem dimittere, nec juberi: ideo scilicet non prohiberi, quia justitia permittit a fornicante discedere, & infidelis hominis fornicatio est major in corde: nec vera ejus pudicitia cum conjuge dici potest, quia a omne, quod non est ex fide, peccatum est: quamvis veram habeat fidelis pudicitiam etiam cum infideli conjuge, quæ non habet veram. Ideo autem nec juberi debuerunt fideles ab infidelibus separari, quia non contra jussionem Domini gentiles fuerant ambo conjuncti. §. 1. Quoniam ergo ab infideli fidelem discedere nec prohibet, nec jubet Dominus: ideo, ut non discedat, Apostolus b dicit, *Non Dominus*, habens utique Spiritum Sanctum, in quo dare possit utile, & fidele consilium. Unde cum dixisset de muliere, cujus vir mortuus fuerit: *Beatior autem erit, si sic permanserit, secundum consilium meum*, ne quis hoc consilium tanquam humanum, non divinum, contemnendum putaret, adjecit: *Puto autem, quod & ego spiritum Dei habeam*. Proinde intelligendum est, etiam ipsa, quæ non a Domino jubentur, sed a sancto ejus famulo utiliter suadentur, eodem Domino inspirante suaderi. Absit enim, ut quisquam catholicus dixerit, quod c suadet Spiritus Sanctus, non Dominum suadere, cum & ipse Dominus sit, & inseparabilia sint opera Trinitatis. Dicit tamen d: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do*: non ut hoc consilium alienum existimemus a Domino, cum continuo sequatur, & dicat, *tanquam misericordiam consecutus a Domino, ut fidelis essem*. Secundum Deum ergo dat fidele consilium in eo Spiritu, de quo ait: *Puto autem, quod & ego Spiritum Dei habeam*. §. 2. Veruntamen aliud est Domini jubentis imperium, aliud conservi secundum misericordiam charitatis, quæ illi a Domino est inspirata, atque donata, fidele consilium. Aliud ibi facere non licet, hic autem licet: ita sane ut ipsum licitum partim quidem expediat, partim vero non expediat. Expedit tunc, quando non solum per justitiam, quæ coram Domino est, permittitur, sed etiam hominibus nullum ex hoc impedimentum salutis infertur; veluti cum dat consilium non nubendi Apostolus virginibus (unde præceptum Domini se non habere testatur) licet aliud facere, id est, nubere, & minus, quam continentiæ, bonum tamen tenere nuptiarum: ipsumque licitum etiam expedit: quoniam in vetita, & illicita ruituram carnis infirmitatem sic excipit honestate nubendi, ut neminem impediat ad salutem: quamvis magis expediret, magisque honestum esset, si virgo consilium, quo præceptum eam non compellit, arriperet. Tunc autem non expedit id, quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis aliis affert impedimentum salutis: sicut est [unde jamdiu loquimur] discessio fidelis conjugis ab infideli: quam non prohibet Dominus præcepto legis, quia coram illo injusta non est: sed prohibet Apostolus consilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis: non solum, quia perniciosissime scandalizantur offensi, verum etiam, quia cum in alia conjugia ceciderint viventibus eis, a quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime resolvuntur. §. 3. Ideo hic, ubi id, quod licet, non expedit, non potest dici, si dimiserit infidelem, bene facit, si non dimiserit, melius facit: sicut dictum est e: *Qui dat nuptum, bene facit, & qui non dat nuptum, melius facit*: quoniam illud non solum utrumque pariter licet (unde ad nihil horum præcepto Domini quisquam compellitur) sed etiam utrumque expedit, aliud minus, aliud amplius. Unde ad id, quod amplius expedit, consilio Apostoli a, quicunque potest capere, provocatur. Hic autem, ubi de dimittendo, vel non dimittendo infidelis conjugio quæritur, utrumque quidem pariter licitum est per justitiam, quæ coram Domino est, & ideo nihil horum Dominus prohibet: sed non utrumque expedit propter infirmitates hominum: & ideo id, quod non expedit, Apostolus prohibet, dante sibi Domino liberum prohibendi locum: quia neque id, quod monet Apostolus, prohibet Dominus, neque id, quod prohibet Apostolus, jubet Dominus. Quod nisi ita esset, neque contra prohibitionem Domini Apostolus aliquid moneret, neque contra jussionem ejus aliquid prohiberet. §. 4. Proinde in his duabus causis, una de nubendo, vel non nubendo, altera de infideli conjuge dimittendo, vel non dimittendo, aliquid simile invenitur in verbis Apostoli, & aliquid dissimile. Simile quidem, quod ibi dicit b: *Præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. & hic dicit: *Ego dico, non Dominus*. Quale est enim, *præceptum Domini non habeo*, tale est, *non dicit Dominus*: & quale est, *consilium do*, tale est: *ego dico*. Illud autem dissimile est, quia de nubendo, & non nubendo dici potest, hoc bene fieri, illud melius, quoniam utrumque expedit, minus unum c, magis aliud: at vero de conjuge infideli dimittendo, vel non dimittendo, quoniam unum horum non expedit, aliud expedit, dici non oportet, qui dimittit, bene facit, & qui non dimittit, melius facit: sed dici oportet, non dimittat; quia etsi licet, non expedit. Sic ergo possumus dicere melius esse infidelem conjugem non dimittere, quamvis liceat & dimittere: quemadmodum recte dicimus melius esse, quod & licet, & expedit, quam id, quod licet, & non expedit. §. 5. His d de causis factum est, ut exponens Domini sermonem, quem prolixum in monte habuit, ubi ventum est ad quæstionem de conjugibus dimittendis, vel non dimittendis, adhibitis etiam Apostolicis testimoniis dicerem, consilium esse Apostoli, non præceptum Domini, ubi ait e: *Cæteris autem ego dico, non Dominus*, monens eos, qui haberent conjuges infideles, ut consentientes habitare secum non dimitterent. Quod utique ideo monendum, non jubendum fuit, quia non tanto pondere prohibendi sunt homines facere licita, quamvis non expediant, quanto pondere prohibenda illicita. Si autem alicubi Apostolus etiam illa, quæ jubenda sunt, monere dignatus est, hoc fecit parcendo infirmitati, non præjudicando jussioni. Unde ipse f dixit g: *Non ut confundam vos, hæc scribo, sed ut filios meos charissimos moneo*: quid habet quæstionis, ubi ait: *Ego dico, non Dominus*. Item ubi ait h: *Ecce ego Paulus dico vobis, quia si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit*? Nunquid etiam hic dixit: Ego dico, non Dominus? Non sunt itaque ista similia: quia etiam illa, quæ jubet Dominus, non est indignum, neque contrarium, si eadem monet Apostolus. Monemus enim, quos charos habemus, ut faciant Domini præcepta, vel jussa. Cum vero i ait: *Ego dico, non Dominus*, satis ostendit, Dnminum non prohibere, quod ipse prohibebat. Prohibuisset autem Dominus, si esset illicitum. Ergo secundum ea, quæ supra diu diximus, multumque versavimus, licitum erat per justitiam; sed etiam licitum non erat faciendum propter liberam benevolentiam. §. 6. Tu κ vero, cui placet ita non licere, quod non vetat Dominus, sed Apostolus, quemadmodum non licet, quod vetat Dominus, cum exponere voluisses, quid sibi vellet, quod ait: *Ego dico, non Dominus*, cum alloqueretur fideles, quibus essent conjuges infideles, dixisti, quia Dominus jussit, ne conjugia sibimet diversæ religionis

a *Sup. ead. in princ. Rom. 14.* b *1. Cor. 7.* c *al. quando.* d *Ib.* e *Ib. c. 19.*

a *1. Cor. 7.* b *Ib.* c *al. aliud.* d *Ib. c. 20. Lib. 1. de serm. Domini c. 14.* e *1. Cor. 7.* f *al. si.* g *1. Cor. 4.* h *Gal. 5.* i *al. ergo.* κ *Ib. c. 21.*

gionis copularentur; & ipsum adhibuisti testimonium Domini dicentis *a*: *Non accipies uxorem filio tuo de filiabus alienigenarum, ne traducat eum post Deos suos, & pereat anima ejus.* Addidisti etiam verba Apostoli, ubi ait *b*: *Mulier alligata est, quamdiu vir ejus vivit, quod si mortuus fuerit vir ejus, liberata est: cui vult, nubat: tantum in Domino.* Quod ita exposuisti, ut adjungeres, id est, Christiano. Deinde secutus es, & addidisti *c*. Hoc est ergo Domini præceptum tam in Veteri, quam in Novo Testamento, ut non nisi unius religionis, & fidei conjugia sibi maneant copulata. Si hoc ergo est Domini præceptum tam in Veteri Testamento, quam in Novo, & hoc jubet Dominus, hoc docet Apostolus, ut non nisi unius religionis, & fidei maneant copulata conjugia; quare contra hoc Domini jussum, contra doctrinam suam, contra præceptum Veteris, & Novi Testamenti jubet 1 Apostolus *d*, ut diversæ fides conjugia maneant copulata? Quia Paulus, inquis, gentium prædicator, & Apostolus, jam in conjugio positos non solum monet, sed etiam jubet, ut si unus, aut una e conjugibus credidisset, alterum, vel alteram non credentem, secum tamen habitare consentientem, non dimitteret. His verbis tuis aliud hoc esse, aliud illud, satis evidenter ostendis. Illud *e* enim de his conjugiis agitur, quæ sibi primitus copulantur, ne nubat fœmina non *f* suæ religionis viro, vel ne vir talem ducat uxorem: id enim (ut dicis) jubet Dominus, docet Apostolus, utrumque præcipit Testamentum. Hoc autem diversum esse quis abnuat, ubi agitur non de conjungendis, sed de conjunctis? Ambo quippe unius, & ejusdem infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt: sed Evangelium cum venisset, alter sine altera, vel altera sine altero credidit. Si ergo aliud est hoc (quod sine scrupulo ullius dubitationis apparet) cur fidelem cum infideli in conjugio permanere non & Dominus, sicut Apostolus jubet? Nisi forte loco isto vacat, quod tam fidenter ipse Apostolus ait *g*: *An vultis experimentum accipere ejus, qui in me loquitur Christus?* Et utique Dominus est Christus. §. 7. Intelligis ne, quid dicam? An in hoc explanando aliquanto diligentius immorabor? Attende, ut rem ipsam tanquam in conspectu considerandam planiore sermone ponamus. Ecce conjuges duo unius infidelitatis fuerunt, quando conjuncti sunt. Nulla de his quæstio est, quæ pertineat ad illam Domini jussionem, doctrinamque Apostolicam, & præceptum Veteris, & Novi Testamenti, quo prohibetur fidelis cum infideli conjugium copulare. Jam sunt conjuges, & ambo adhuc sunt infideles, adhuc tales sunt, quales fuerunt, antequam jungerentur, qualesque conjuncti sunt. Venit Evangelii prædicator, credidit eorum unus, aut una; sed ita ut infidelis cum fideli habitare consentiat. Jubet fideli Dominus, ne infidelem dimittat, an non jubet? Si dixeris, jubet, reclamat Apostolus: *Ego dico, non Dominus.* Si dixeris, non jubet, causam requiro. Neque illam mihi responsurus es, quam tuis literis indidisti, quia Dominus prohibet fideles infidelibus jungi. Hic enim nullo modo est ista causa, de jam junctis loquimur, non de jungendis. Si ergo tu causam non invenisti, cur non vetet Dominus, quod vetat Apostolus: (cernis enim jam, ut existimo, non esse ipsam, quam esse putaveras) vide, ne forte illa sit, quæ mihi visa est, & tunc proferenda, & nunc defendenda: ut scilicet illud intelligamus dicere Dominum, quod habet coram illo nullo modo transgredienda justitia, id est, quod ita jubet, aut vetat, ut aliud facere omnino non liceat.

Corr. Rom. ¶ 1 Jubet Apostolus,] *Quæ sequuntur, usque ad vers.* jam in conjugio, *addita sunt ex B. Augustino, quemadmodum, & in extremo ad vers.* vide, ne forte, *usque ad finem, ut sit perfecta sententia. Multa autem sunt emendata ex eodem originali, cum manuscriptis etiam exemplaribus, & Beda collato.*

a Deut. 7. b 1. *Cor.* 7. c *al. aisti.* d 1. *Cor.* 7. e *Sent.* 4. *dist.* 39. f *al. nisi.* g 2. *Cor.* 3.

4 pars. Gratian. *Contra invenitur* in Concilio Toletano IV. *cap.* 62.

C. X. *Nisi ad fidem Judæus accesserit, separetur ab uxore fideli.*

JUdæi *a*, qui Christianas mulieres in conjugio habent, admoneantur ab Episcopo civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur: quia non potest infidelis in ejus permanere conjunctione, quæ jam in Christianam translata est fidem. Filii autem, qui ex talibus nati existunt, fidem, atque conditionem matris sequantur. Similiter & hi, qui procreati sunt de infidelibus mulieribus, & fidelibus viris, Christianam sequantur religionem, non Judaicam superstitionem.

Gratian. *Verum hoc ideo statutum est, ne dum fidelis salutem quærit infidelis, potius ipse cum ea infidelitatis perditionem inveniat. Unde in* eodem Concilio, *cap.* 59. *tam de filiis Judæorum, quam de cæteris ad fidem venientibus statutum est, ut infidelium consortia evitent.*

C. XI. *A parentum infidelium separentur consortio fideles filii, ne eorum involvantur erroribus.*

JUdæorum *b* filios, vel filias, ne parentum ultra involvantur erroribus, ab eorum consortio separari decernimus, deputatos *c* aut monasteriis, aut Christianis viris, aut mulieribus Deum timentibus, ut sub eorum conversatione cultum fidei discant, atque in melius instituti tam in moribus, quam in fide proficiant.

C. XII. *Judæis ad fidem venientibus cum infideli nulla sit communio.*

Item in eodem, *cap.* 61.

SÆpe *d* malorum consortia etiam bonos corrumpunt; quanto magis eos, qui ad vitia proni sunt? Nulla igitur ultra communio sit Hebræis ad fidem Christianam translatis, cum his, qui adhuc in veteri ritu consistunt: ne forte eorum participatione *e* subvertantur. Quicunque ergo ex his, qui baptizati sunt, amodo infidelium consortia non vitaverint, & hi Christianis donentur, & illi publicis cædibus deputentur.

C. XIII. *Cum Judæis nec manducandum, nec habitandum, nec ab eis medicamentum accipiendum est.*

Item ex Sexta Synodo *f*, *cap.* 11.

NUllus *g* eorum, qui in sacro sunt ordine, aut Laicus azyma Judæorum manducet, aut cum eis habitet, aut aliquem eorum in infirmitatibus suis vocet, aut medicinam ab eis percipiat, aut cum eis in balneo lavet. Si vero quisquam hoc fecerit, si Clericus est, deponatur, si Laicus, excommunicetur.

C. XIV. *Clerici, sive Laici, vitent Judæorum convivia, nec eos ad sua consortia recipiant.*

Item ex Concilio Agathensi *h*, *cap.* 40.

OMnes *i* deinceps Clerici, sive Laici, Judæorum convivia evitent, nec eos ad convivium quisquam accipiat; quia cum apud Christianos communibus cibis non utantur, indignum, atque sacrilegum est eorum cibos a Christianis sumi: cum ea, quæ Apostolo *k* permittente nos sumimus, ab illis judicentur immunda, ac sic inferiores incipiant esse Christiani, quam Judæi, si nos, quæ

ab

a *Burch. l.* 4. *c.* 83. *Ivo p.* 1. *c.* 277. *Pann. l.* 1. *c.* 73. b *Burchardus. lib.* 4. *c.* 84. *Ivo p.* 1. *c.* 278. *Pannor. l.* 1. *c.* 74. c *al. deputandos.* d *Burch. lib.* 4. *c.* 84. *Ivo p.* 1. *c.* 278. *Pann. l.* 1. *c.* 74. e *al. participio.* f *Apostolorum Can.* 69. g *Ivo part.* 13. *c.* 116. h *Concord. Veneticum, cap.* 12. i *Ivo part.* 13. *cap.* 117. k 1. *Timoth.* 4.

ab illis opponuntur, utamur, illi vero a nobis oblata contemnant.

5 pars. Gratian. *Ex his itaque evidenter colligitur, conjugium esse inter infideles. Illud vero Apostoli:* Omne *a* quod non est ex fide, peccatum est, *non ita intelligendum est, ut quicquid fit ab infidelibus, credatur esse peccatum; sed omne, quod contra conscientiam fit, ædificat ad gehennam. Unde Ambrosius* 1, Peccatum est, quod aliter fit, quam probatum est. §. 1. *Item Augustinus* 2 *super eundem locum;* Omne, quod aliter fit, quam probatum est, peccatum est: non tamen omne, quod fit cum fide, bonum est. Ignorantia enim, quæ est ex culpa, nocet. *Hinc etiam Apostolus ait* b: Beatus, qui non judicat semetipsum in eo, quod probat, *id est, qui non facit damnabilem* 3 *semetipsum, aliter faciendo, quam probet esse faciendum. Vel, omne quod non est ex fide, dicitur esse peccatum; quia quicquid ea fide non fit, ut ad æternam valeat salutem, inutile reputatur apud Dominum. Unde Augustinus* c *ait:* Omnis infidelium vita peccatum est; nec valet esse bonum, quod fit absque Deo 4. Ubi enim deest agnitio æternæ, & incommutabilis veritatis, falsa virtus est etiam in optimis moribus. §. 2. *Item cum dicitur,* non est vera pudicitia hominis infidelis cum conjuge sua, *negatur pudicitia esse vera, quantum ad effectum, ad præmium videlicet æternæ salutis. Sicut* d *enim apud hæreticos sacramenta negantur esse vera, non quantum ad formam, sed quantum ad virtutem; sic & virtutes negantur esse veræ apud infideles, non quin veræ in eis sint, juxta illud Hieronymi:* Virtutibus 5 Romani promeruerunt imperium, *sed quia effectu carent æternæ salutis.* §. 3. *Item illud Ambrosii* e: Non est putandum matrimonium, quod extra Dei decretum factum est; sed cum cognoscitur, est emendandum. *Non ostendit conjugium non esse inter infideles. Nullo enim Domini præcepto gentiles prohibentur conjungi gentilibus. Nec ergo eorum conjugium extra Dei decretum fit. Illa itaque auctoritate jubentur separari ab invicem, qui contra Dei, vel Ecclesiæ decretum copulati sunt: utpote infideles cum fidelibus, vel consanguinei cum consanguineis, vel affines cum affinibus. Hi omnes, si sibi invicem copulati fuerint, separandi sunt.*

Corr. Rom. ¶ 1 Unde Ambrosius,] *Referuntur verba glossæ ordinariæ in eum Pauli locum. Verba autem Ambrosii in eundem locum sunt hæc:* Recte peccatum appellat, quod aliter fit, quam probatum est.

¶ 2 Item Augustinus] *Hæc non sunt inventa apud B. Augustinum: sed a vers.* non omne, *usque ad vers.* nocet, *sunt ex eadem glossa ordinaria ibidem.*

¶ 3 Damnabilem] *In glossa interlineari ibidem hæc leguntur,* qui non facit se damnabilem, nocendo aliis de suo bono.

¶ 4 Absque Deo.] *Apud B. Augustinum, & in glossa ordinaria legitur,* & nihil est bonum sine Summo bono. *Reliqua vero, ut apud Gratianum.*

¶ 5 Virtutibus] *Hæc non sunt reperta apud B. Hieronymum. Sententia elici potest ex B. Augustino in quinto de civit. Dei, c. 12. usque ad 15.*

C. XV. *Fideles infidelibus non sunt conjugio copulandi.*
Hinc etiam idem Ambrosius *in libro de Patriarchis, lib. 1. de Abraham, c. 9.*

CAve *f* Christiane, Gentili, aut Judæo filiam tuam tradere. Cave, inquam, gentilem, aut Judæam, atque alienigenam, hoc est, hæreticam, & omnem alienam a fide tua uxorem accersas tibi. Prima conjugii fides, castitatis gratia est. *& infra.* §. 1. Si Christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis sacramento baptismatis. Simul ad orationem nocte vobis surgendum est, & conjunctis precibus obsecrandus Deus.

a *Rom. 14.* b *Ibidem.* c *In lib. Sent. ipsius, & Prosperi, c. 106. paulo aliter.* d *supr. ead. in princ. & c. sic enim.* e *supr. ead. in princip.* f *Sent. 4. dist. 39.*

C. XVI. *Cum hæreticis catholici non misceant conjugia.*
Item ex Concilio Agathensi *a, c. 67.*

NOn *b* oportet cum hominibus *c* hæreticis miscere connubia, & vel filios, vel filias dare, sed potius accipere, si tamen se profiteantur Christianos esse futuros, & Catholicos.

C. XVII. *Christiana communione careat, qui Judaicæ pravitati conjugali se vinculo sociat.*
Item ex Concilio Urbanensi *d.*

II. SI *e* quis Judaicæ pravitati conjugali societate jungitur, sive Christiana Judæo, sive Judæa Christiano mulier carnali consortio misceatur, quicunque eorum tantum nefas admisisse cognoscitur, a Christiano cœtu, atque convivio, & a communione Ecclesiæ protinus segregetur.

Corr. Rom. ¶ *Eadem sententia quibusdam verbis mutatis habetur in Concilio Arvernensi, c. 6. Et similia sunt in Aurelianensi II. c. 19.*

Gratian. *Item illud Augustini* f, Non est ratum conjugium, quod sine Deo est: *non negat conjugium esse inter infideles. Conjugium enim aliud est legitimum, & non ratum: aliud ratum, & non legitimum: aliud legitimum, & ratum. Legitimum conjugium est, quod legali institutione, vel provinciæ moribus contrahitur. Hoc inter infideles ratum non est, quia non est firmum, & inviolabile* 1 *conjugium eorum. Dato enim libello repudii, licet eis recedere ab invicem, & aliis copulari lege fori, non lege poli, quam non sequuntur. Inter fideles vero ratum conjugium est, quia conjugia semel inita inter eos, ulterius solvi non possunt. Horum quædam sunt legitima, veluti cum uxor a parentibus traditur, a sponso dotatur, & a Sacerdote benedicitur. Hæc talia conjugia, legitima & rata appellantur. Illorum vero conjugia, qui contemptis omnibus illis solennitatibus solo affectu aliquam sibi in conjugem copulant, hujusmodi conjugium non legitimum, sed ratum tantummodo esse creditur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Inviolabile] *Sic in omnibus vetustis exemplaribus, quæ collata sunt. In vulgatis legebatur,* & ideo violabile.

QUÆSTIO II.

QUod *vero uxore vivente alteram ducere non possit* 1, *testatur Scriptura* 2, *dicens:* Alioquin si disceditis ab invicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copulaveritis, adulteri eritis, & filii vestri, qui postea nascentur, erunt immundi, id est, spurii.

Corr. Rom. ¶ 1 Non possit,] *In vulgatis sequebantur hæc,* qui infidelem dimisit, *quæ in manuscr. exemplaribus non habentur.*

¶ 2 Scriptura,] *Hæc non sunt verba ipsa Scripturæ, sed in glossa ordinaria ex Ambrosio ad ea verba 1. Cor. 7.* alioquin filii vestri, &c. *hæc leguntur.* Si dimittitis, invicem nolentes cohabitare, & aliis vos copulatis, adulteri estis, & filii vestri spurii, & ideo immundi.

C. I. *Non potest quis post baptismum alteram ducere vivente ea, quæ ante baptismum sibi fuerit virgo copulata.*
Item ex Concilio Meldensi, *cap. 1.*

SI *g* quis habuerit uxorem virginem ante baptismum, vivente illa post baptismum, alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo solvuntur, non conjugia.

a *Et in Laodicensi, cap. 31.* b *Burchard. l. 9. cap. 78. Ivo part. 8. cap. 204.* c *al. omnibus.* d *al. Verbenensi.* e *Sentent. ibid.* f *supr. ead. in principio.* g *supr. ead. q. 1. si quis. Concord. Tribur. Conc. cap. 39. Burch. lib. 9. c. 61. Ivo p. 8. c. 197. Pannorm. l. 6. c. 98.*

C. II. *Licet fideli aliam ducere uxorem, quam [1] Christianæ fidei odio infidelis dimittit.*
Gregorius *autem contra testatur dicens.*

SI [a] infidelis discedit odio Christianæ fidei, discedat. Non est enim frater, aut soror subjectus servituti in hujusmodi. Non est enim dimisso propter Deum peccatum, si alii se copulaverit. Contumelia quippe Creatoris solvit jus matrimonii circa eum, qui relinquitur. Infidelis autem discedens & in Deum peccat, & in matrimonium: nec est ei fides servanda conjugii; qui [b] propterea discedit, ne audiret Christum Deum [2] esse Christianorum conjugiorum.

Corr. Rom. *Hæc non sunt inventa apud B. Gregorium, sed apud B. Ambrosium ad c. 7. 1. Corinth. eadem fere leguntur, plenius, atque aptius exposita.*

¶ 1 Quam) *Sic etiam in vetustis: sed si legeretur, quem, magis videretur respondere verbis ipsius capitis.*

¶ 2 Christum Deum) *In loco indicato est*, ne audiret auctorem esse Christianorum Deum conjugii.

Gratian. *Hic distinguendum [c] est, aliud esse dimittere volentem cohabitare, atque aliud, discedentem non sequi. Volentem enim cohabitare licet quidem dimittere, sed non ea vivente aliam superducere [d]: discedentem vero sequi non oportet, & ea vivente aliam ducere licet. Verum hoc non nisi de his intelligendum est, qui in infidelitate copulati sunt. Cæterum si ad fidem uterque conversus est, vel si uterque fidelis matrimonio junctus est, & procedente tempore alter eorum a fide discesserit, & odio fidei conjugem dereliquerit, derelictus discedentem non comitabitur: non tamen illa vivente alteram ducere poterit; quia ratum conjugium fuerat inter eos, quod nullo modo solvi potest.*

QUÆSTIO III.

UTrum vero bigamus sit reputandus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram, auctoritate Hieronymi patet. *Ait enim super epistolam Pauli ad Timotheum.*

C. I. *Non est bigamus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.*

OPortet [e] Episcopum unius uxoris esse virum. Verum hoc post baptismum. Cæterum si ante baptismum habuit unam, & post baptismum habuerit aliam, non est reputandus bigamus, cui prorsus innovato per baptismum omnia vetera sunt dimissa.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis habetur sup. dist. 26. c.* unius. *ex glossa ordinaria 1. ad Timotheum c. 3. B. autem Hieronymus hanc rem & in epist. ad Tit. c. 1. attigit, & in epist. ad Oceanum copiose tractavit.*

C. II. *Non debet fieri Episcopus, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram.*
Augustinus vero contra testatur, & Innocentius. Ait enim Augustinus *super epistolam Pauli ad Titum.*

ACutius [f] vero intelligunt, qui nec eum ordinandum censuerunt, qui ante baptismum habuerit unam, & post baptismum alteram. In baptismate enim crimina abolentur, non fœderatio conjugii dissolvitur. Sicut illa, quæ cathecumena vitiata est, inter Dei virgines consecrari non potest: sic qui ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram, non nisi bigamus est reputandus. Amisit enim quiddam non ad vitæ meritum, sed ad signaculi sacramentum.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis habetur in collectaneis Bedæ, & glossa ord. ad c. 1. epist. ad Titum, ut supr. 26. dist. c.* acutius.

a *Sent. 4. dist. 39. Gloss. 1. Cor. 7. ad illud (non est enim frater.)* b *al. quæ.* c *Sent. 4. dist. 39.* d *al. superinducere.* e *Sup. dist. 26. unius.* f *Sup. dist. 26. Acutius.*

Gratian. *Item Innocentius Ruso [a], & Eusebio Episcopis Macedoniæ multis argumentis probat talem bigamum reputari. Quia ergo iste, cujus causa in præsenti agitur, ante baptismum habuit unam, & post baptismum alteram, bigamus judicatur: & licet vitæ merito, & industriæ scientia polleat, tamen in Episcopum ordinari non potest.*

CAUSA XXIX.

C*Uidam mulieri nobili nuntiatum est, quod a filio cujusdam nobilis petebatur in conjugem: præbuit illa assensum. Alius vero quidam ignobilis, atque servilis conditionis nomine illius seipsum obtulit, atque eam in conjugem accepit. Ille, qui prius sibi placuerat, tandem venit, eamque sibi in conjugem petit. Illa se delusam conqueritur, & ad prioris copulam aspirat.*

1. *Hic primum quæritur, an sit conjugium inter eos.*
2. *Secundo. Si prius putabat hunc esse liberum, & postea deprehendit illum esse servum, an liceat ei statim ab illo discedere.*

QUÆSTIO I.

Q*Uod [b] autem conjugium sit inter eos, probatur hoc modo. Conjugium, sive matrimonium est viri, & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens. Item consensus utriusque matrimonium facit. Quia ergo isti conjuncti sunt, ut individuam vitæ consuetudinem conservarent, quia uterque consensit in alterum, conjuges sunt appellandi. §. 1. His ita respondetur. Consensus est duorum, vel plurium sensus in idem. Qui autem errat, non sentit; non ergo consentit, id est, simul cum aliis sentit. Hæc autem erravit; non ergo consensit: non itaque conjunx est appellanda, quia non fuit ibi consensus utriusque, sine quo nullum matrimonium esse potest. Sicut enim qui ordinatur ab eo, quem putat esse Episcopum, & adhuc est Laicus, errat, nec vocatur ordinatus, imo ab Episcopo adhuc est ordinandus; sic ista errans nulli est copulata conjugio, imo adhuc est copulanda. §. 2. Ad hæc, non omnis error consensum evacuat: Qui enim accipit in uxorem corruptam, quam putat virginem, vel qui accipit meretricem, quam putat esse castam, uterque errat, quia ille corruptam existimat virginem, & iste meretricem reputat castam. Nunquid [c] ergo dicendi sunt non consensisse in eas? aut dabitur utrique facultas dimittendi utramque, & ducendi aliam? Verum est, quod non omnis error consensum excludit; sed error alius est personæ, alius fortunæ, alius conditionis, alius qualitatis. Error personæ est, quando hic putatur esse Virgilius, & ipse est Plato. Error fortunæ, quando hic putatur esse dives, qui est pauper, vel e converso. Error conditionis, quando putatur esse liber, qui servus est. Error qualitatis, quando putatur esse bonus, qui malus est. Error fortunæ, & qualitatis conjugii consensum non excludit. Error vero personæ, & conditionis conjugii consensum non admittit. Si quis enim paci sceretur se venditurum agrum Marcello, & postea veniret Paulus dicens se esse Marcellum, & emeret agrum ab illo, nunquid cum Paulo convenit iste de pretio, aut dicendus est agrum sibi vendidisse? Item si quis promitteret se venditurum mihi aurum, & pro auro offerret mihi orichalcum, & ita me deciperet, nunquid diceret consensisse in orichalcum? Nunquam volui emere orichalcum, nec ergo aliquando in illud consensi, quia consensus non est, nisi voluntatis. Sicut ergo hic error materiæ excludit consensum, sic & in conjugio error personæ. Non enim consensit in hunc, sed in eum, quem putabat esse. §. 3. Sed objicitur: Jacob [d] non consenserat in Liam, sed in Rachel: septem siquidem annis pro Rachel servierat. Cum ergo eo ignorante Lia esset sibi supposita, non fuit conjugium inter eos, si error personæ*

a *sup. dist. 26. deinde. & sup. ead. q. 1. nunquid.* b *27. q. 2. in princ. c. 4. Sent. dist. 30.* d *Gen. 29.*

sonæ consensum excludit: quia, ut dictum est, non in eam consenserat, sed in Rachel. His ita respondetur. Consensus alius est præcedens, alius subsequens. Præcedit consensus, quando ante carnalem copulam in individuam vitæ consuetudinem uterque consentit: subsequitur, quando post concubinalem, sive fornicarium coitum consentiunt in idem. Jacob ergo, & Liam non fecit conjuges præcedens consensus, sed subsequens: nec tamen ex primo concubitu fornicarii judicantur, cum ille maritali affectu eam cognoverit, & illa uxorio affectu sibi debitum persolverit, putans lege primogenitarum, & paternis imperiis se sibi jure copulatam. §. 4. Quod a autem error personæ nonnullos excuset, auctoritate illa probatur, qua soror uxoris, utroque inscio, sorore videlicet, & marito, in lectum ejus ivisse, & a viro suæ sororis cognita perhibetur: quæ cum sine spe conjugii perpetuo manere censeatur, ille tamen, qui cognovit eam per ignorantiam, excusatur. Aliter etiam hoc probatur. Diabolus b nonnunquam se in Angelum lucis transformat, nec est periculosus error, si tunc creditur esse bonus, cum se bonum simulat. Si ergo tunc ab aliquo simplici quæreret, an suæ beatitudinis vellet esse particeps, & ille responderet, se in ejus consortium velle transire, nunquid dicendus est consensisse in consortium diabolicæ damnationis, an non potius in participationem æternæ claritatis? Item, si quis hæreticorum, nomine Augustini, vel Ambrosii, vel Hieronymi, alicui catholicorum seipsum offerret, atque ad suæ fidei eum imitationem provocaret, si ille præberet assensum, in cujus fidei sententiam diceretur consensisse c? non in hæreticorum sectam, sed in integritatem catholicæ fidei, quam ille hæreticus se mentiebatur habere. Quia ergo hæc persona decepta errore, non in hunc, sed in eum, quem iste se mentiebatur esse, consensit, patet, quod ejus conjunx non fuerit. §.5 Error fortunæ, & qualitatis non excludit consensum: veluti, si quis consentiret in prælaturam alicujus Ecclesiæ, quam putaret esse divitem, & illa esset minus copiosa: quamvis hic deciperetur errore fortunæ, non tamen posset renuntiare prælaturæ acceptæ. Similiter, quæ nubit pauperi, putans illum esse divitem, non potest renuntiare priori conditioni, quamvis erraverit. Error qualitatis non excludit similiter consensum: utpote si quis emerit agrum, vel vineam, quam putabat esse uberrimam, quamvis iste erraret in qualitate rerum, rem minus fertilem emendo, non potest tamen venditionem rescindere. Similiter qui ducit in uxorem meretricem, vel corruptam, quam putat esse castam, vel virginem, non potest eam dimittere, & aliam ducere.

QUÆSTIO II.

a ps *SEcunda quæstio proposita est de conditione, an liceat mulieri dimittere eum, quem putabat liberum, si postea illum invenerit servum. Quod vero mulieri non liceat a servo discedere, multis rationibus videtur posse probari. In d Christo enim Jesu nec est Judæus, nec Græcus, nec servus, neque liber: ergo nec in conjugio Christianorum. Eadem enim lege in fide Christi uterque regitur. Indifferenter enim ab e Apostolo dicitur omnibus:* Qui vult nubere, nubat in Domino. *Et iterum:* Mulier nubat, cui vult; tantum in Domino. *Non præcipitur, ut ingenua nubat ingenuo, ancilla servo; sed quælibet earum, cui vult, nubat, dummodo in Domino.*

C. I. *Licet servo matrimonia contrahere.*

Item Julius Papa, *cap. 4.*

OMnibus *f* nobis unus est pater in cœlis, & unusquisque dives & pauper, liber & servus, æqualiter pro se, & pro animabus eorum rationem reddituri *g* sunt. Quapropter omnes, cujuscunque conditionis sint, unam legem (quantum ad Deum) habere non dubitamus. Si autem omnes 1 unam legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit.

Corr. Rom. ❡ *Caput hoc apud Burchardum, & Ivonem sequitur post ultima verba capitis,* si quis ancillam: *infra eadem.*

❡ 1 Si autem omnes) *Hæc usque ad finem habentur quidem in Pannormia, sed non apud Burchardum & Ivonem, videnturque ipsius collectoris.*

C. II. *Ancillam in matrimonio susceptam viro dimittere non licet.*

Item Zacharias Papa *a*

SI *b* quis liber ancillam in matrimonium acceperit, non habet licentiam dimittere eam, si consensu amborum conjuncti sunt, excepta 1 causa fornicationis: sed una lex deinceps erit per omnia & viro, & fœminæ.

Corr. Rom. ❡ 1 Excepta] *Hinc usque ad finem non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem, qui illa citat. Magister vero sententiarum habet,* nisi ob fornicationem.

C. III. *Inter Patronum, & libertam constat esse matrimonium legitimum.*

Item Julius Papa.

SI *c* quis ancillam suam libertate donaverit, & in matrimonium sibi sociaverit, dubitatur *d* apud quosdam, utrum hujusmodi nuptiæ legitimæ esse videantur, an non. Nos itaque vetustam ambiguitatem decidentes, talia connubia legitima esse censemus *e*. Si enim ex affectu fiunt omnes nuptiæ, & nihil impium, & legibus contrarium in tali copulatione fieri potest, quare prædictas nuptias inhibendas existimemus? *f*

2 pars. Gratian. *His ita respondetur. Non negatur ingenuam posse nubere servo, sed dicitur, quod si nescitur esse servilis conditionis, libere potest dimitti, cum servitus ejus fuerit deprehensa. Illud autem Apostoli, & Julii Papæ intelligendum est de his, quorum conditio utrique nota est. Hujus autem conditio mulieri incognita erat; non ergo præmissis auctoritatibus cogitur manere cum illo, sed liberum illi esse ostenditur vel manere, vel discedere.*

C. IV. *De eo, qui ancillam duxit in uxorem, quam putabat esse liberam.*

Unde in Concilio apud Vermeriam, *cui interfuit* Rex Pipinus, *statutum est, cap. 6.*

SI *g* quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius acceperit, & existimat, quod ingenua sit, si ipsa fœmina fuerit postea in servitute detecta 1, si eam a servitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit, aliam accipiat. Si autem ancillam eam scierat, & collaudaverat, prout 2 legitimam eam habeat. Similiter & mulier ingenua de servo alterius facere debet.

Corr. Rom. ❡ *Scriptum est nomine totius universitatis Lovaniensis ad S. D N. Gregorium XIII. extare in Bibliotheca B. Trudonis librum manuscriptum sub hoc titulo,* Excerpta decretorum, *in quo inter alia capitula istius Concilii apud Vermeriam habetur hoc, & sequens caput.*

❡ 1 Detecta,) *Apud Magistrum legitur,* in servitutem dejecta: *apud Burchardum vero,* inservita: *quod verbum hac eadem notione habetur l. 3. Capitularium, c. 28.*

❡ 2 Prout) *In aliquot vetustis codicibus est,* post ut, *itemque,* postea ut, *quemadmodum & apud Burchardum, & Ivonem.*

a *Infra 34. q. 1. & 2. c. in lectum* b *2. Cor. 11.* c *al cessisse.* d *Gal. 2.* e *1. Corint 7.* f. *Burch. l. 9. cap. 18. Ivo p. 8. c. 156. Pann. l. 6. c. 38.* g *al. daturi.*

a *Capit. lib. 6. cap. 94.* b *Sent. 4. distinct. 36. Ivo p. 8. c. 53.* c *Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 18. Ivo p. 8. c. 156. Pannor. l. 6. c. 37.* d *al. dubitabatur.* e *al. censuimus.* f *alit. existimaverimus.* g *4. Sent. dist. 36. Burchard. l. 9. c. 26. Ivo. p. 8. c. 164. Pannor. l. 6. c. 41. & 111.*

C. V. *Non licet mulieri dimittere, quem sciens servum, accepit in virum.*

Item ex eodem, c. 8. a

SI *b* fœmina ingenua acceperit servum, sciens quod servus esset, habeat eum; quia 1 omnes unum patrem habemus in cœlis. Una lex erit viro, & fœminæ.

Corr. Rom. ℊ 1 Quia omnes unum patrem h. in c.] *Verba hæc non sunt in Capitularibus, neque apud Ivonem p. 8. c. 52. ubi ipsa citat capitularia. Sunt tamen apud eundem c. 164. ubi refert ex Concilio apud Vermeriam, quemadmodum nunc Gratianus.*

C. VI. *Servitutis occasione dimitti non valet, quæ post controversiam status se in libertatem asseruerit.*

Item Gregorius *lib. 6. epist. 1. seu cap. 165. ad Fortunatum Episcopum.*

CUjus rei causa cum matre sua huc compulsa anno præterito præsentium venerit latrix, fraternitas tua cautius *c* novit, quia *d* scilicet maritus suus vester Clericus ob hoc, quod de servili fuerat conditione pulsata, a suo noscitur eam removisse consortio, vosque hic positos asserunt promisisse, ut si probare se liberam, adjuvante Domino, valuisset, suo eam vos conjugio reformaretis. Fraternitas igitur vestra cognoscat, quod revelante Deo libertatis auctore, approbata sit libera, nullaque in ea macula servilis inventa est. His ergo cognitis, sine mora aliqua suo per vos eam volumus marito restitui, nec ulterius idem vir ejus argumenta sibi occasionis *e* exquirat, quibus eam possit abjicere. Nam si a vobis (quod non credimus) minime fuerit adimpletum, eamque recipere forte distulerit, nos illud cognoscatis cum districta vindicta correcturos.

Gratian. *Cum dicitur* f: sciens illum servum, *datur intelligi, quod si nesciret illum servum esse, non cogitur cum eo manere. Quia ergo hæc & personæ, & conditionis dolum passa est, non cogitur adhærere ei, cujus fraude decepta est: si vero liberum acceperit, & ille, ut causam præstet dissidii, se alicujus servum fecerit, nec ille uxorem dimittere, nec illa ob vinculum conjugii in servitutem redigi poterit.*

C. VII. *Occasione conditionis dolose mutatæ, vir non discedat ab ea, quam libertatis tempore acceperit.*

Unde in Triburiensi Concilio.

PErlatum *g* est ad sanctam Synodum, quod quidam ingenuus ingenuam accepit uxorem, & post filiorum procreationem occasione divortii cujusdam servum se fecit, utrum necessario mulierem tenere debeat: & si tenuerit, utrum illa quoque secundum secularem legem servituti subjici debeat, quæsitum est 1. Judicatum est, uxorem minime debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi: dum ille non ex consensu conjugis se servum fecerit, quem liberum ipsa maritum acceperat.

Corr. Rom. ℊ 1 Quæsitum est.] *Hæ duæ voces absunt a cæteris collectoribus præter Magistrum. Lex vero secularis, cujus hic mentio fit, est inter leges Longobardorum, ut in glossa dicitur.*

Gratian. *Quæritur etiam, si servus unius, alterius ancillam acceperit, an sit conjugium inter eos?*

a *Et Capitul. lib. 5. c. 18. Sent. 4. ibidem. Burchard. l. 9. cap. 27. Ivo part. 8. c. 52. & 165. Pannorm. lib. 6. c. 42.* c *al. acutius.* d *al. quam quia.*] *orig. & alio verborum ductu.* e *al. aliqua occasione.* f *Supra, eadem, si fœmina. Sentent. ibid.* g *Sent. 4. distinct. 36. Burch. l. 9. c. 73. Ivo part. 8. c. 212. Pann. lib. 6. cap. 99.*

C. VIII. *Legitima servorum conjugia sua auctoritate Domini non dirimant.*

De his ita statutum est in Concilio Cabilonensi II. a *cap. 30.*

DIctum *b* est nobis, quod quidam legitima servorum conjugia *c* potestativa quadam præsumptione dirimant, non attendentes illud Evangelicum *d*: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Unde nobis visum est, ut conjugia servorum non dirimantur, etiamsi diversos Dominos habeant, sed in uno conjugio permanentes Dominis serviant suis. Et hoc in illis observandum est, ubi legalis conjunctio fuit, & per voluntatem Dominorum.

CAUSA XXX.

QUidam populorum frequentia impeditus, filium suum de baptismate suscepit, dum crederet se alienum suscipere: uxor autem ejus, dum callide vellet suscipere proprium, suscepit alienum: quem vir adoptavit sibi in filium, & ex uxore sibi filia nascitur, quam filio suo adoptivo, spirituali uxoris, dum uterque esset in cunabulis, tradidit. Post triennium uxor moritur, & compater ejus relictam compatris uxoris suæ vir clam sibi desponsavit: aliquantulum temporis effluxit, & alius eam publice duxit in uxorem.

1. *Quæritur primum, an uxori suæ debitum reddere valeat, qui proprium filium de sacro baptismate suscepit.*
2. *Secundo, an sponsalia contrahantur inter infantes.*
3. *Tertio, an spirituales, vel adoptivi filii naturalibus copulari valeant.*
4. *Quarto, an uxorem compatris uxoris suæ alicui ducere liceat.*
5. *Quinto, an clandestina desponsatio manifestæ præjudicet.*

QUÆSTIO I.

1 ps *QUod autem proprium filium in spiritualem sibi transferens, uxori suæ debitum reddere non valeat, ratione, & auctoritate probatur. Nulla enim auctoritate permittitur, ut quis commatri suæ carnaliter copuletur. Hic autem uxorem suam sibi commatrem effecit: non ergo illi ulterius carnaliter copulari poterit.*

C. I. *Separentur viri ab uxoribus, qui aliquo casu natos proprios coram Episcopo tenent.*

Hinc Deusdedit *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Episcopus scribit Gordiano Hispalensis* 1 *Ecclesiæ Episcopo, & fratri charissimo.*

PErvenit *e* ad nos Diaconus vester, sanctitatis vestræ epistolam deferens, quod quidam viri, & mulieres præterito sabbatho paschali die, præ magno populorum incursu, nescientes proprios filios suscepissent ex lavacro sancto. Cupis ergo scire, si pro tali accidenti ratione debeant viri, ac mulieres ad proprium usum redire, an non. Nos vero mœsti ex hac re inquisivimus priorum Patrum nostrorum dicta. Invenimus autem in archivis hujus Apostolicæ sedis, jam talia contigisse in Ecclesiis Isauriæ, Ephesiorum, simulque Hierosolymæ, aliarumque civitatum 2. Episcopis etiam earum civitatum ab hac Apostolica sede volentibus scire, utrum viri, ac mulieres redirent ad proprium torum, beatæ memoriæ sanctissimi Patres, Julius,

a *Et in Capit. adjectis, cap. 55.* b *Sent. ibid. B. Burch. l. 9. c. 29. Ivo p. 16. c. 335. & part. 8. c. 167. Pann. l. 6. c. 40.* c *al. matrimonia.* d *Matth. 19.* e *Sent. 4. dist. 42. Polyc. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 29. Burch. l. 17. c. 44. Ivo part. 1. cap. 305. Pannorm. lib. 6. c. 127.*

Julius, Innocentius, & Celestinus cum Episcoporum plurimorum, & Sacerdotum consensu *a* in Ecclesia Apostolorum Principis prohibentes talia præscripserunt, & confirmaverunt, ut nullo modo se in conjugio reciperent mulieres, ac viri, quicunque *b* aliqua ratione susceperint natos proprios, sed separarent se, ne suadente diabolo tale vitium inolescat. Scitis, quia quomodo sunt septem dona Spiritus Sancti, ita sunt septem dona baptismi a primo 3 pabulo sacrati salis, & ingressu Ecclesiæ, usque ad confirmationem Sancti Spiritus per chrisma. Ab hoc ergo primo Spiritus Sancti dono usque ad septimum nullus Christianus suam commatrem in conjugium suscipere debet. Et qui præsumpserit, tamdiu vinculo anathematis religetur, donec pœnitentiam digne egerit.

Corr. Rom. ¶ 1 Hispalensis] *In fragmento hujus epistolæ, quod est in tomis Conciliorum, legitur*, Hispaniarum: *apud Anselmum vero, ac Burchardum*, Hispaniensis.

¶ 2 Civitatum.] *Varie hic locus legitur in vetustis codicibus, & apud collectores: aptatus autem præcipue ex Anselmo est.*

¶ 3 A primo] *Idem factum est in hoc loco ex eodem Anselmo, Burchardo, & fragmento epistolæ. Similia etiam leguntur apud Petrum Damianum in invectione in Episcopum, Monachos ad seculum revocantem.*

C. II. *Ab uxore separetur, qui filiastrum suum coram Episcopo tenuit.*

Item ex Concilio apud Vermerias *c*, *cap.* 3.

1 SI *d* quis filiastrum, vel filiastram suam ante Episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab uxore sua, & nunquam aliam accipiat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo part. 9. c. 80. citant ex Concilio apud Vermerias, & ab universitate Lovaniensi scriptum fuit in excerptis decretorum Bibliothecæ B. Trudonis, citari ex eodem Concilio. Idem autem Ivo part. 1. cap. 302., & Magister sententiarum citant ex Capitularibus, ubi extat lib. 5. c. 5.*

2 pars. Gratian. *Econtra vero scribit* Nicolaus *Salonitano e Episcopo, dicens.*

C. III. *Non separetur a viro quæ filiastrum suum de sacro fonte levavit.*

NOsse *f* desideras, utrum mulier, quæ viri filium ex alia fœmina genitum de sacro fonte levaverit, postmodum possit cum eodem viro copulari. Quos ideo jungi posse decernimus, quia secundum sacros canones, nisi amborum consensu, nullius religionis obtentu debet conjunx dimittere conjugem. Pertinet autem ad ingens uxoris exitium, quæ habens odio virum, vel infirmitatem ejus non considerans, quasi causa pietatis operatur impietatem: maxime cum Apostolus *g* præcipiat: *Nolite*, inquiens, *fraudare invicem, nisi ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi: & iterum revertimini in idipsum, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.* Ergo si non ex consensu utriusque conjugis hoc factum esse probatur, non fraudentur invicem, sed revertantur in idipsum: præsertim cum dicat Apostolus, *Uxor sui corporis potestatem non habet, sed vir: & vir potestatem sui corporis non habet, sed mulier.*

C. IV. *Non separetur a viro, sed pœnitentiam agat, quæ filium suum coram Episcopo fraudulenter tenuit.*

Item ex Concilio Cabilonensi II. *cap.* 31.

DIctum *a* est nobis, quasdam fœminas desidiose, quasdam vero fraudulenter, ut a viris suis separentur, proprios filios coram Episcopis ad confirmandum tenuisse. Unde nos dignum duximus, ut si qua mulier filium suum desidia, aut fraude aliqua coram Episcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam suam, aut propter fraudem, quamdiu vivet, agat pœnitentiam; a viro tamen suo non separetur.

C. V. *Separentur, & gravi pœnitentia plectantur, qui filiolam suam, vel spiritualem matrem ducunt in uxorem.*

Item ex Concilio Moguntinensi, *c.* 10. *in claustro sancti Albani habito.*

DE eo *b*, quod interrogastis, si aliquis filiolam suam in uxorem duxit, & de eo, qui cum commatre spirituali concubuit, & de eo, qui filium suum baptizavit, & uxor *c* ejus eum de fonte suscepit, hac causa, ut dissidium *d* conjugii fieret, si postea in tali copulatione possint permanere: de talibus sic respondendum est. Si filiolam, aut commatrem suam aliquis in conjugium duxerit, separandos esse judicamus, & gravi pœnitentia plectendos. Si autem conjuges legitimi, unus, aut ambo, ex industria fecerint, ut filium suum de fonte susciperent, si innupti permanere voluerint, bonum est: sin autem, gravis pœnitentia insidiatori injungatur, & simul maneant: & si prævaricator conjugii supervixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe conjugii maneat.

C. VI. *Non separentur ab uxoribus, qui filiastros suos coram Episcopo tenent.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Bituricensi Episcopo.*

DE *e* his, qui filiastros suos ad confirmationem coram Episcopis tenent, id est, qui filios uxoris suæ de viro priori, dum chrismantur ab Episcopis, super se sustinent, si inscientia *f*, sicut asseris, fiat, licet sit peccatum, non tamen usque ad separationem conjugii puniendum est: lugeant tamen, & digna pœnitentia hoc diluentes Domino dicant *g*: Delicta ignorantiæ nostræ ne memineris.

C. VII. *Non separetur ab uxore, qui necessitatis causa filium suum baptizavit.*

Item Joannes Papa VIII. *Anselmo Lemovicinæ Ecclesiæ Episcopo.*

AD *h* limina beatorum Petri, & Pauli Apostolorum Principum hic præsens homo, nomine Stephanus, orationis causa veniens, nostro præsulatui suggerendo innotuit, quod filium suum in extremo vitæ positum, necdum baptismatis unda lotum, absentia scilicet Sacerdotum, necessitate cogente baptizasset, eumque ipse propriis manibus retinendo suscepisset: atque pro hujus rei negotio notitiæ tuæ patefacto, reverentia tua, quasi rectitudinis zelo flagrans, præfatum hominem a sua conjuge judicaverit separandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente Scriptura *i*, a Domino junctam esse viro uxorem, &, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Unde & Dominus in κ Evangelio, non dimittere posse uxorem suam, nisi causa fornicationis, apertissime jubet. Quapropter & nos tantæ auctoritatis jussione præcipue freti, dicimus omittendum 1 esse, & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Nam hoc baptizandi opus Laicis fidelibus juxta canonicam auctoritatem *l*, si necesse

a *al.* conventu. b *al. qui quacunque ratione.* c *Et Capit. lib. 5. c. 5. Et in Moguntino 1. c. 55.* d *Sent. ibid. Burch. l. 17. cap. 22. Ivo p. 1. c. 302. & p. 9. c. 80. Pann. l. 6. c. 125.* e *al. Salamonio.* f *Sent. 4. dist. 42. Ivo p. 1. c. 136. Pann. l. 6. c. 124. Distinct. 28. si quis docuerit. & distinct. 31. quicunque.* g *1. Cor. 7.*

a *Sentent. ibid. Burch. l. 17. c. 23. Ivo p. 9. c. 81. Pann. l. 7. c. 65.* b *Sentent. ibid. Burch. l. 17. c. 24. Ivo p. 9. c. 82 Pann. l. 7. cap. 66.* c *al. cujus uxor.* d *al. discidium.* e *Ivo p. 1. c. 304. Pannor. lib. 6. cap. 126.* f *al. si inscientia, ut asseritur, fit.* g *Psalm. 24.* h *Sent. ibid. Polyc. lib. 6. tit. 4. Ansel. lib. 10. c. 30. Ivo part. 1. c. 306.* i *Proverb. 19. juxta 70.* κ *Matth. c. 19.* l *al. sanctionem.*

cesse fuerit facere, libere conceditur. Unde si supradictus genitor filium suum corpore morientem aspiciens, ne animam perpetua morte pereuntem dimitteret, sacri unda baptismatis lavit, ut eum de potestate auctoris mortis, & tenebrarum eriperet, & in regnum Christi jam regnaturum *a* sine dubitatione transmitteret, bene fecisse laudatur: & idcirco suæ uxori sibi jam legitime sociatæ, impune, quandiu vixerit, judicamus manere conjunctum, nec ob hoc contra præfatas auctoritates divinas aliquatenus separari debere *b*.

Corr. Rom. ¶ *Epistola Joannis VIII., ex qua sumptum est hoc caput, extat in Bibliotheca Vaticana, scripta Anselmo Lemovicinæ Ecclesiæ Episcopo, & in Concilio Ticinensi, tempore ejusdem Joannis cum Legatis ipsius, & magna parte Episcoporum Italiæ, & Galliæ habito, in subscriptionibus est*, Anselmus Lemovicensis Ecclesiæ Episcopus. *Itaque emendatum est*, Lemovicinæ, *cum antea legeretur*, Lemosinæ.

¶ 1 Omittendum) *Sic emendatum est ex aliquot vetustis, epistola ipsa, & Ivone, infra etiam 34. q. 1. & 2. c. 1. Leo eisdem verbis utitur*, omittendum est, & inculpabile judicandum, *quem imitari videtur Joannes voluisse. In vulgatis erat*, dimittendam non esse.

3 ℘s Gratian. *Filia c dicitur spiritualis non solum ejus, qui accipit, sed etiam ejus, qui trinæ mersionis vocabulo eam sacro baptismate tingit. Dicitur etiam spiritualis filia Sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Harum omnium flagitiosa conjunctio est, & eadem pœna plectenda.*

C. VIII. *Par pœnitentia ei indicitur, qui spiritualem filiam, & pœnitentialem suam violare monstratur.*

Unde Symmachus Papa *ait*.

OMnes *d*, quos in pœnitentia suscipimus, ita nostri sunt spirituales filii, ut & ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel trinæ mersionis vocabulo mergentibus, unda sacri baptismatis regeneravit. Sylvester quoque docens admonet unumquemque Sacerdotem, ut nullus causa fornicationis ad suam pœnitentialem accedat: quia scriptum est: *Omnes, quos in pœnitentia accipimus, ita filii nostri sunt, ut in baptismate suscepti.* Quapropter hoc scelus si quis perpetraverit, non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam usque ad exitum vitæ suæ jugi pœnitentiæ se subdat.

C. IX. *De eodem.*

Item Celestinus.

II. SI *e* quis Sacerdos cum filia spirituali fornicatus fuerit, sciat se grave adulterium commisisse. Idcirco fœmina, si Laica est, omnia derelinquat, & res suas pauperibus tradat, & conversa in monasterio Deo usque ad mortem serviat. Sacerdos autem, qui malum exemplum dedit hominibus, ab omni officio deponatur, & peregrinando duodecim *f* annis pœniteat, postea vero ad monasterium vadat, ibique cunctis diebus vitæ suæ Deo serviat.

C. X. *De eodem.*

Item *g*.

NOn *h* debet Episcopus, aut Presbyter commisceri cum mulieribus, quæ ei sua fuerint confessæ peccata. Si forte (quod absit) hoc contigerit, sic pœniteat, quomodo de filia spirituali, Episcopus quindecim annos, Presbyter duodecim, & deponatur: si tamen in conscientiam populi devenerit.

Gratian. *His itaque auctoritatibus apparet, quod sive proprium, sive tantummodo viri filium mulier de sacro fonte susceperit, non ideo a viro suo est separanda. Quod & de viro similiter intelligi oportet.*

a *al. regeneraturum.* b *al. debuisse.* c *Sent. ib.* d *Sent. ib.* e *Polyc. l.4. t.39.* f *al. quindecim.* g *al. Idem.* h *Polyc. ib.*

QUÆSTIO II.

S*Ponsalia ante septennium contrahi non possunt. Solo enim consensu contrahuntur, qui intervenire non potest, nisi ab utraque 1 parte id intelligatur, quod inter eos agitur. Probatur ergo sponsalia non posse contrahi inter pueros, quorum ætatis infirmitas consensum non admittit. Testatur hoc idem* Nicolaus Papa *dicens*.

Corr. Rom. ¶ 1 Utraque] *Sic est emendatum ex plerisque vetustis, cum antea legeretur*, alterutra. *Utriusque enim consensus est necessarius.*

CAP. UNIC. *Ante tempus consentiendi conjugium contrahi non potest.*

UBi *a* non est consensus utriusque, non est conjugium. Ergo qui pueris dant puellas in cunabulis, & e converso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum, postquam venerit ad annos discretionis, consentiat 1, etiamsi pater, & mater hoc voluerint, & fecerint.

Corr. Rom. ¶ *In decretalibus tit. de desponsatione impub. c. 2. habetur initium hujus capitis, & adjiciuntur alia ex eo Nicolai rescripto.*

¶ 1 Consentiat] *In vulgatis codicibus sequitur*, nec est conjugium, nisi sit consensus utriusque: *quæ verba absunt a plerisque manuscriptis.*

QUÆSTIO III.

1 ℘s QUod b *autem spirituales, vel adoptivi filii naturalibus copulari non possint*, Nicolaus Papa *respondens ad consulta Bulgarorum cap. 2. testatur, ita dicens*.

C. I. *Qui de sacro fonte suscipitur, filius est ejus, a quo suscipitur.*

ITa *c* diligere debet homo eum, qui se suscipit de sacro fonte, sicut patrem. *Item.* §. 1. Est inter fratres, & filios spirituales gratuita, & sancta communio, quæ non est dicenda consanguinitas, sed potius habenda spiritualis proximitas. Unde inter eos non arbitramur posse fieri quodlibet legale conjugium: quandoquidem nec inter eos qui natura, & eos, qui adoptione filii sunt, venerandæ Romanæ leges matrimonia contrahi permittunt. *Item.* §. 2. Si ergo inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potius a carnali oportet inter se contubernio cessare, quos per cœleste sacramentum regeneratio Sancti Spiritus vincit? Longe igitur congruentius filius patris mei, vel frater meus appellatur is, quem gratia divina potius, quam quem humana voluntas, ut filius patris mei, vel frater meus esset, elegit: prudentiusque ab alterna corporis commistione secernimur.

C. II. *Filia spiritualis carnali filio nullo modo nubere potest.*

Item Zacharias *Episcopus, servus servorum Dei, Reverendissimo Theodoro Episcopo Ecclesiæ Ticinensis.*

PItacium *d* nobis tua veneranda fraternitas obtulit, per quod sciscitari curasti, si liceat filio, cujus pater alterius filiam ex sacro baptismate *e* susceperit, susceptam, id est, spiritualem ejus patris filiam [quod dici crudele est] in matrimonio accipere, quod apud te enormiter asseruisti contigisse. §. 1. Sed bene tua sancta fraternitas compertum habet, quod Dominus præceperit per Moysem

a *Ext. de despons. impub. c. 2. Pann. l.6. c. 122.* b *Sent. 4. dist. 42.* c *Sent. ib. Ivo p. 2. c.135. & p. 9. c. 34. Pann. l.6. c.123. Ivo serm. 1. de rebus Ecclesiast.* d *Polyc. l. 6. t. 4. Ans. l.10. c.27. Ivo p. 1. c.307. Pann. l.6. c.128.* e *al. fonte.*

Moysem, *a* dicens: *Turpitudinem 1 patris tui, vel matris, vel sororis non revelabis; turpitudo enim tua est.* Cum 2 ergo a propria consanguinitate jubemur abstinere, multo magis a spirituali nostri patris filia, omni excusatione, aut argumento seposito, sub nimia districtione nos cavere convenit: ne in iram divini examinis incidat, si quis tali facinore mistus, minime restrinxerit fræna luxuriæ. Unde & omnes 3 omnino cavendi sunt a tali sceleris commistione, ne in perpetuum pereant; sed hunc, qui hujus perniciosæ temeritatis auctor, animæ suæ salutem despiciens, impiissimo se miscuit matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare, & pœnitentiæ digne submittere, quatenus ab æterna erutam *b* damnatione animam ejus lucreris.

Corr. Rom. ℭ 1 Turpitudinem) *In decretis Zachariæ* [*quæ sunt in vetusto codice*], *& apud Anselmum, & Ivonem habentur omnia, ut in cap.* 18. *Levitici*.

ℭ 2 Cum ergo] *In eisdem decretis sic legitur*: Turpitudinem enim non revelare dicitur, dum a propria consanguinitate præcipimur abstinere. Multo magis &c.

ℭ 3 Unde & omnes) *Apud Anselmum est:* Unde & omnes omnino cavendæ sunt talis sceleris commistiones.

C. III. *Filio suo filiam, quam de sacro fonte suscepit, nullus tradere audeat.*

Item Zacharias, & Deusdedit.

NOn *c* oportet filiam, quam de sacro fonte susceperit, aliquando filio suo in matrimonium tradere; quia in divina sententia germani esse inveniuntur. Si quis tali facinore commistus minime restrinxerit fræna luxuriæ, ab Ecclesia catholica abominabitur. Sed si conversus fuerit, post separationem septem annis pœnitentiam gerat. Consciis simul cum auctore *d* sit ista conditio: id est, simul cum cooperatoribus, & consentientibus pœniteat.

2 pars. Gratian. *Filii vero, sive ante compaternitatem, sive post nati fuerint, licite conjungi possunt.*

C. IV. *Filii, vel filiæ ante, vel post compaternitatem genitæ, legitime conjungi possunt.*

Unde Urbanus *scribit Vitali Presbytero Brixiensi dicens.*

SUper *e* quibus consulit nos tua dilectio, hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut & baptismus sit, si instante necessitate fœmina puerum in nomine Trinitatis baptizaverit, & quod spiritualium parentum filii, vel filiæ, ante, vel post compaternitatem geniti, possunt legitime conjungi, præter illam personam, per quam compatres sunt effecti.

C. V. *Qui ex compatre, vel commatre post susceptos filios de fonte nati fuerint, conjungi non possunt.*

Paschalis *vero secundus post campaternitatem genitos copulari prohibens, scribit Rhegino Episcopo.*

POst *f* susceptum vero de fonte filium, vel filiam spiritualem, qui ex compatre, vel commatre nati fuerint, matrimonio conjungi non possunt; quia leges seculi non emancipatos adoptivis prohibent copulari.

Corr. Rom. ℭ *Anselmus lib.* 10. *c.* 34. *refert fere integram hanc epistolam, itemque Polycarpus, cujus initium est in c.* post uxoris. *infra ead. q.* 4. *& continenter post illud sequitur hoc caput, & deinceps c.* porro duorum *infra* 35. *q.* 2. *&* 3. *ipsius vero epistolæ auctorem & ipsi citant Paschalem secundum.*

Gratian. *Idem ex g lib.* 23. *Digestorum, tit. de ritu nuptiarum, perpenditur, in quo ita legitur.*

C. VI. PALEA.

PEr adoptionem quæsita fraternitas eousque impedit nuptias, donec manet adoptio: ideoque eam, quam pater meus adoptavit, & emancipavit, potero uxorem ducere. Æque &, si me emancipato, illam in potestate retinuerit, poterimus jungi matrimonio. Itaque volenti generum adoptare, suadetur, ut filiam emancipet. Similiter suadetur ei, qui velit nurum adoptare, ut emancipet filium.

Corr. Rom. ℭ *Hæc Palea habetur in aliquot vetustis, a quibus cæteræ abesse solent, & non distinguitur a superiore capite.*

3. pars. Gratian. *Si quis vero aliquo fortuito casu filiam suæ commatris uxorem acceperit, non cogitur eam dimittere.*

C VII. *Non cogitur quis dimittere filiam suæ commatris, quam duxit in conjugium.*

Unde in Triburiensi Concilio *legitur c.* 48.

ILlud *a* etiam nec canonica institutione definimus, nec interdictione aliqua refutamus, sed propter eos, qui diverse de eo sentiunt, hoc loco aliquid commemoramus. Si quis suæ spiritualis commatris filiam fortuito, & ita contingente rerum casu in conjugium duxerit, consilio maturiori servato eam habeat, atque honeste legitimo conjugio operam det.

QUÆSTIO IV.

1 ps RElictam vero compatris uxoris suæ nullus in conjugem ducere potest.

C. I. *Duas commatres alicui habere non licet.*

Unde Nicolaus Papa *scribit Constantiensi Episcopo Salomoni.*

SCiscitatur *b* a nobis Sanctitas vestra, si aliquis homo duas commatres habere valeat, unam post alteram. In quo meminisse debet scriptum esse *c*: *Erunt duo in carne una.* Itaque cum constet, quia vir, & mulier una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum virum compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumpta uxor commater esse videbatur: & idcirco liquet virum illi fœminæ non posse jungi in copula, quæ commater ejus erat, cum qua idem fuerat una caro effectus.

C. II. *Octo annis pœniteat, qui duabus commatribus commiscetur.*

Item ex Concilio Chalcedonensi.

SI pater, & filius, aut duo fratres cum una muliere, aut si cum matre, & filia, aut cum duabus sororibus, aut cum duabus commatribus aliquis concubuerit, secundum antiquam, & humaniorem definitionem octo annis pœniteat.

Corr. Rom. ℭ *In Concilio Chalcedonensi nihil hujusmodi extat tractatum, aut definitum. Ex eo tamen refertur etiam in fragmento Pœnitentialis incerti auctoris: eodemque modo citatur infra c.* post uxoris.

C III. *Nullus duabus commatribus commisceatur.*

Item Innocentius *Exuperio Tolosano Episcopo.*

SI *d* quis ex 1 uno conjugio filium, aut filiam alterius de sacro fonte susceperit, aut ad chrisma tenuerit, vel Christianitatis ministerium *e* dederit, ambo & vir, & uxor compatres existunt parentibus infantis; quia vir, & mulier caro una effecti sunt.

Corr. Rom. ℭ 1 Ex uno) *In plerisque vetustis exemplaribus, & eadem collectione decretorum incerti auctoris legitur,* si quis unus ex conjugio. *In epistola vero Innocentii Exuperio Tolosano Episcopo scripta, hoc non habetur.*

2 pars. Gratian. *E contrario invenitur* in Concilio Triburiensi, *cap.* 47.

a Lev. 18. b *al. erutas damnatione animas eorum.* c *Polyc. ib. Ans. l.* 10. *c.* 28. d *al. actore.* e *Sent.* 4. *dist.* 42. f *Sent.* 4. *dist.* 42. *Polyc. l.* 6. *t.* 6. *Ans. l.* 10. *c.* 34. g *tit.* 2. *leg.* 17.

a *Sent. ib. Burch. l.* 17. *c.* 46. *Ivo p.* 9. *c.* 97. b *Sent. ib. Ivo p.* 1. *c.* 137. *& p.* 9. *c.* 35. *Pann. l.* 7. *c.* 63. c *Gen.* 2. d *Polyc. l.* 6. *t.* 6. e *al. mysterium.*

C. IV. *Uxorem compatris ducere potest, cujus ipsa commater non fuerat*. In Concil. Triburiensi, c. 47.

QUi *a* spiritualem habet compatrem, cujus filium de lavacro sacri fontis accepit *b*, & ejus uxor commater non est, licet ei, defuncto compatre suo, ejus viduam ducere in uxorem, si nullam habet consanguinitatis propinquitatem. Quid enim? Nunquid non possunt conjungi, quos nulla proximitas carnalis, vel nulla generatio secernit spiritualis?

C. V. *De eodem*.

Item in epistola Paschalis Papæ II. *ad Rheginum Episcopum*.

POst *c* uxoris obitum cum commatre uxoris viri superstitis conjugio copulari, nulla videtur auctoritas, vel ratio prohibere. Neque enim cognationi carnis cognatio Spiritus comparatur, neque per unionem *d* carnis ad unionem Spiritus pertransitur.

3 pars. Gratian. *Notandum vero est, quod aliud est, commatrem alicujus cognoscere, atque aliud, derelictam ab aliquo commatrem alicujus fieri. Auctoritas illa Nicolai Papæ, & Chalcedonensis Synodi illum prohibet commatris suæ uxoris matrimonio copulari, qui uxori suæ debitum reddidit, postquam illius commater extitit. Illa vero auctoritas Triburiensis Concilii illos permittit matrimonio copulari, cujus uxor, postquam a viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem a viro suo cognoscitur. Quæritur autem, an uxor cum marito in baptismate simul debeat suscipere puerum?*

C. VI. *Uxor simul cum viro filium alicujus in baptismate non suscipiat*.

De his ita scribit Urbanus II. *Vitali Presbytero 1 Brixiæ*.

QUod *e* autem uxor cum marito in baptismate simul non debeat suscipere puerum, nulla auctoritate reperitur prohibitum. Sed ut puritas spiritualis paternitatis ab omni labe, & infamia conservetur immunis, dignum esse decernimus, ut utrique insimul ad hoc aspirare minime præsumant. Quia vero piaculare flagitium commisit, qui duabus commatribus, velut duabus sororibus nupsit, magna juxta modum culpæ pœnitentia sibi debet injungi.

Corr. Rom ¶ 1 Presbytero] *Antea legebatur*, Episcopo. *Emendatum est ex exemplaribus vetustis, quæ collata sunt. Et eadem citatio est supra hac eadem causa*, q. 3. super quibus.

Gratian. *Illud vero Triburiensis Concilii*: Qui spiritualem habet compatrem, &c. *ante hanc prohibitionem dictum intelligitur: vel uxor commater accipiatur, non ex eodem filio cum viro, sed ex alio*.

QUÆSTIO V.

1 ps QUod autem clandestina conjugia fieri non debeant, *Evaristus Papa testatur, scribens Episcopis Africæ, epist.* 1.

C. I. *Clandestina conjugia fieri non debent*.

ALiter *f* legitimum 1 non fit conjugium, nisi ab his, qui super ipsam fœminam dominationem habere videntur, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus, & propinquioribus sponsetur, & legibus dotetur, & suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus, & oblationibus a Sacerdote benedicatur, & a paranymphis, ut consuetudo docet, custodita & sociata, a proximis congruo tempore petita legibus detur 2, ac solenniter accipiatur, & biduo, vel triduo orationibns vacent, & castitatem custodiant. *Item* §. 1. Ita peracta legitima scitote esse connubia: aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, vel contubernia, vel stupra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia esse non dubitate, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.

Corr. Rom. ¶ 1 Legitimum] *In epistola ipsa interjiciuntur hæc*, sicut a Patribus accepimus, & a sanctis Apostolis, eorumque successoribus traditum invenimus.

¶ 2 Detur,] *Antea legebatur*, a legibus dotetur, *quod jam superius dictum erat. Emendatum est ex vetustis editionibus Conciliorum, Capitularibus, Anselmo, & Ivone*.

C. II. *Nuptias occultas celebrare non licet*.

Item ex decretis Hormisdæ Papæ, *c.* 6.

NUllus *a* fidelis, cujuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a Sacerdote, publice nubat in Domino.

Corr. Rom. ¶ *Apud Burchardum, Ivonem, Polycarpum, & in collectione, quæ est tomo tertio Conciliorum post decreta Alexandri tertii, part. 49. cap. 10. citatur similiter ex decretis Hormisdæ. Verum in secunda collectione decretalium, tit. de clandest. despons. citatur ex Alexandro tertio, qui primus auctor hujus capitis esse non potest; quippe qui posterior fuit Gratiano*.

C. III. *Nuptiæ publice celebrari debent*.

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap.* 3.

NOstrates *b* tam mares, quam fœminæ non ligaturam auream, vel argenteam, aut ex quolibet metallo compositam, quando nuptialia fœdera contrahunt, in capitibus deferunt; sed post sponsalia, quæ futurarum sunt nuptiarum promissa, fœdera quoque *c* consensu eorum, qui hæc contrahunt, & eorum, in quorum potestate sunt, celebrantur: & postquam arrhis sponsam sibi sponsus per digitum fidei annulo insignitum desponderit, dotemque utrique placitam sponsus ei cum scripto pactum hoc continente coram invitatis ab utraque parte tradiderit (aut mox, aut apto tempore, ne videlicet ante tempus lege definitum tale quid fieri præsumatur,) ambo ad nuptialia fœdera perducuntur: & primum quidem in Ecclesia Domini cum oblationibus, quas offerre debent Deo per Sacerdotis manum, statuuntur, sicque demum benedictionem, & velamen cœleste suscipiunt. *Item* §. 1. Hæc sunt, præter alia, quæ ad memoriam non occurrunt, pacta conjugiorum solennia. Peccatum autem esse, si hæc cuncta in nuptiali fœdere non interveniant, non dicimus, quemadmodum Græcos vos astruere dicitis.

C. IV. *In contrahendo conjugio ista sunt observanda*.

Item Leo Papa.

QUalis *d* debeat uxor esse, quæ habenda est secundum legem, virgo casta, & desponsata in virginitate, & dotata legitime, & a parentibus tradita *e*, a sponso, & a paranymphis accipienda: & ita secundum legem, & Evangelium publicis nuptiis in conjugium liquide sumenda, & omnibus diebus vitæ (nisi ex consensu, & causa vacandi Deo) nunquam propter hominem separanda; & si fornicata fuerit 1, dimittenda, sed illa vivente altera non ducenda, quia *f* adulteri regnum Dei non possidebunt, & pœnitentia illius 2 per scripturam recipienda.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, Anselmus, Ivo, & Pannormia citant ex Leone. Sed fere idem in Concilio Rhemensi Troslejano, c. 8. & lib. 7. Capitular. c. 279. refertur ex B. Augustino, & infra, 36. q. 2. c.* tria. (*quod citatur ex B. Hieronymo*) *in illis verbis*, & reliqua quæ sequuntur in prædictis, *videntur indicari, quæ in hoc capite continentur*.

¶ 1 Fue-

a *Sentent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 6. Burch. l. 17. c. 45. Ivo p. 9. c. 96. Pann. l. 7. c. 67.* b *al. suscepit.* c *Sent. ibid. Polycarp. ibid. Ansel. l. 10. c. 34.* d *alit. unitionem.* e *Sent. ibid.* f *in capit. Caroli. lib. 7. c. 463. Sentent. 4. dist. 28. Polyc. l. 6. tit. 4. Ans. l. 10. c. 2. Ivo p. 8. c. 4. Pann. l. 6. c. 31.*

a *Polycarp. ibid. Burch. l. 9. cap. 3. Ivo p. 8. c. 141. Pann. l. 6. c. 5.* b *Ivo p. 8. c. 6. Pann. l. 6. c. 9.* c *al. quæque.* d *Polyc. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 3. Burch. l. 9. c. 2. Ivo p. 8. c. 140. Pann. l. 6. c. 36.* e *al. tradita sponso.* f *1. Cor. 6.*

¶ 1 Fuerit.] *In Concilio Troslejano, & capitularibus sequitur*, & vir ejus voluerit.

¶ 2 Illius] *In iisdem legitur*, & pœnitentia illi recipienda.

C. V. *Quomodo sponsus, & sponsa ad benedictionem accedant.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 13.

SPonsus *a*, & sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis, vel a paranymphis offerantur 1: qui cum acceperint benedictionem, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.

Corr. Rom. ¶ 1 Offerantur:] *Sequebatur*, in Ecclesia Sacerdoti: *quæ absunt a Conciliorum editionibus, & codicibus manuscriptis, Burchardo, & Ivone, nec habentur sup. dist.* 23. *c. fin. ubi hoc idem affertur.*

C. VI. *Sine publicis nuptiis nullus ducat uxorem.*

Item ex Concilio Arelatensi *b c.* 6.

NUllum *c* sine dote fiat conjugium: juxta possibilitatem fiat dos: nec sine publicis nuptiis quisquam nubere, vel uxorem ducere præsumat.

Gratian. *His omnibus auctoritatibus occultæ nuptiæ prohibentur: atque ideo cum contra auctoritatem fiunt nuptiæ, pro infectis haberi debent.*

2 pars. §. 1. *Sed quæritur, quid sibi velint illæ solemnitates velaminis, & annuli, quæ in conjugiis observantur.*

C. VII. *Quare fœminæ velantur, dum maritantur.*

De his ita scribit Isidorus *lib.* 2. *de officiis, cap.* 19.

FŒminæ *d* dum maritantur, ideo velantur, ut noverint se semper maritis suis subditas *e* esse, & humiles. §. 1. Item, quod nubentes post benedictionem vitta 1 invicem, quasi uno vinculo copulantur, videlicet ideo fit, ne compagem conjugalis unitatis disrumpant. §. 2. At vero quod eadem vitta candido, purpureoque colore permiscetur, candor quippe ad munditiam vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur; ut hoc signo & continentiæ 2 lex tenenda ab utrisque ad tempus admoneatur, & posthæc reddendum debitum non negetur. §. 3. Item, quod in primis negotiis annulus a sponso sponsæ datur, fit hoc nimirum, vel propter mutuæ fidei signum, vel propter id magis, ut eodem pignore eorum corda jugantur. Unde & quarto digito annulus idem inseritur, quod in eo vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor usque perveniat.

Corr. Rom. ¶ 1 Vitta] *In editione Isidori Coloniensi legitur*, vittæ uno invicem vinculo copulantur, videlicet ne compagem, &c. *In Vaticano autem codice*, post benedictionem, a Levita uno invicem, &c.

¶ 2 Continentiæ lex] *Sic emendatum est ex originali impresso, & manuscripto. Antea enim legebatur*, ut hoc signo & continentia, & lex continendi ab utrisque ad tempus admoneantur.

C. VIII. *Nuptiæ dicuntur ab obnubendo, eo quod caput suum obnubere soleant.*

Item Ambrosius *in libro* f *de Patriarchis.*

3 ps NEc *g* illud otiosum, quod cum veniret Rebecca *h*, vidit Isaac ambulantem, & cum interrogasset, quis esset, cognito, quod ipse esset, cui duceretur uxor, descendit, & caput suum obnubere cœpit, docens verecundiam nuptiis præire debere. Inde enim & nuptiæ dictæ, quod pudoris gratia se puellæ obnuberent.

4 pars. Gratian. *Sed objicitur præmissis: Multa sunt, quæ prohibentur, quæ si fiant, ex postfacto convalescunt. Prohibentur voventes matrimonia contrahere, quæ tamen si contraxerint, inviolata permanere oportet. Sic & clandestina conjugia contra leges quidem fiunt, tamen contracta dissolvi non possunt, quia ex legitimo voto subsequente corroborantur. Unde Evaristus cum dixisset* a, aliter præsumpta non sunt conjugia, sed adulteria: *addidit*, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurrerint legitima.

C. IX.

Hinc etiam in Novellis.

SI quis *b* divinis tactis scripturis juraverit mulieri, legitimam se eam uxorem habiturum, vel si in Oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima uxor 1, quamvis nulla dos, nulla scriptura alia interposita sit.

Corr. Rom. ¶ 1 Uxor,] *Apud Julianum antecessorem, ex quo videtur sumptum hoc capitulum, sequitur*, si tamen ei conjuncta fuerit.

Gratian. *His ita respondetur: Conjugia, quæ clam contrahuntur, non negantur esse conjugia, nec jubentur dissolvi, si utriusque confessione probari poterunt: veruntamen prohibentur, quia mutata voluntate alterius eorum, alterius confessione fides judici fieri non potest. Unde publice, cum alterius vota in alteram partem se transtulerint, pro priori conjugio, quod judici incertum est, sententia ferri non poterit. Incerta enim (ut Sixtus Papa scribit* c *Episcopis per Hispaniam constitutis) nemo Pontificum judicare præsumat: & quamvis vera sint, tamen credenda non sunt, nisi quæ certis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur. Hinc etiam Victor Papa* d *scribit Theophilo Episcopo*: Incerta, charissime, nullatenus judicemus, quousque veniat *e* Dominus, qui latentia producet in lucem, & illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Quamvis enim vera sint, non tamen credenda sunt, nisi quæ manifestis indiciis comprobantur, nisi quæ manifesto judicio convincuntur, nisi quæ judiciario ordine publicantur.

C. X. *Ante justam probationem nullus est judicandus, aut damnandus.*

Item Evaristus Papa, *epist.* 2. *omnibus Episcopis.*

NUllum *f* ante veram justamque probationem judicare, aut damnare debemus, teste Apostolo, qui ait: *Tu* g *quis es, qui judicas alienum servum? Domino suo stat, aut cadit.* Mala itaque audita nullum moveant, nec passim dicta absque certa probatione quisquam unquam credat: sed ante audita diligenter inquirat, ne præcipitando quicquam aliquis agat.

C. XI. *Non sunt aliqua judicanda prius, quam certis demonstrentur indiciis.*

Item Eleutherius Papa *h*, *epistola ad Galliæ provincias.*

JUdicantem *i* oportet cuncta rimari, & ordinem rerum plena inquisitione discutere: interrogandi, respondendi, objiciendique præbita patientia ab eo, ut ibi actio ambarum partium illuminata 1 sit pleniter: nec litigantibus judex prius velit sua sententia obviare, nisi quando ipsi jam peractis omnibus nihil habeant in quæstione, quod proponant: & tamdiu actio ventiletur, quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogare oportet, ne aliquid prætermissum forte remaneat, quod annecti conveniat.

Corr. Rom. ¶ 1 Illuminata] *In locis indicatis legitur*, liminata. *In plerisque autem vetustis Gratiani exemplaribus*, luminata.

 Gratian.

a *Sup. dist.* 23. *c. fin. Poly. ibid. Burch. l.* 9. *c.* 5. *Ivo p.* 8. *c.* 143. *Pann. l.* 6. *c.* 20. b *Habetur in Cap. l.* 6. *c.* 131. c *Burch. l.* 9. *c.* 6. *Ivo p.* 8. *cap.* 144. *Pann. l.* 6. *c.* 6. d *Ivo p.* 8. *cap.* 7. *&* 8. *Pann. l.* 6. *c.* 8. *e al. subjectas.* f *Lib.* 1. *de Abraham, cap.* 9. g *Isidorus lib. de offic.* 2. *cap.* 19. h *Genes.* 24.

a *Sup. ead. aliter.* b *Jul. antecess. constit.* 74. *cap.* 4. *Sent.* 4. *dist.* 28. *Ivo p.* 8. *c.* 44. *& p.* 16. *c.* 142. *Pann. l.* 6. *c.* 7. c *Epist.* 2. d *Epist.* 1. *c.* 2. e 2. *Cor.* 4. f *Sup.* 2. *q.* 1. *Deus omnipotens. c.* 20. *Ansel. l.* 3. *c.* 67. g *Rom.* 14. h *Et in decretis Julii, cap.* 31. *& in c. Hadriani, cap.* 26. *& in C. l.* 5. *cap.* 246. i *Polyc. l.* 5. *tit.* 1. *Ivo p.* 6. *c.* 316. *&* 317. *Pann. l.* 4. *c.* 119. *&* 104.

Gratian. *Ex præmissi. manifeste colligitur, quod pro incertis a certis recedendum non est: nec in re dubia, certa danda est sententia. Cum autem fides dubiæ rei, nisi testium approbatione, vel legitima confessione judici fieri non valeat, testes autem auctoritate Calixti Papæ* a *de aliis causis, vel negotiis testimonium dicere non valeant, nisi de his, quæ sub eorum præsentia facta noscuntur: apparet clandestina conjugia ideo esse prohibita, quia cum alter eorum conjugalem affectum se ad alterum habuisse negare voluerit, legitimis probationibus convinci non poterit, quibus deficientibus, judicis sententia rite absolutus, reatum adulterii uterque incurrit, dum utroque eorum vivente aliis se copulaverint.* b

CAUSA XXXI.

Uxorem cujusdam alius constupravit: eo mortuo, adulter adulteram sibi in uxorem accepit: filiam ex ea susceptam cuidam in conjugem se daturum juravit: illa assensum non præbuit: deinde pater alii eam tradidit: a primo reposcitur.

1. *Quæritur, An possit duci* [*in conjugium*], *quæ* [*prius est polluta per adulterium.*
2. *Secundo, an filia invita sit tradenda alicui.*
3. *Tertio, an post patris sponsionem illa possit nubere alii.*

QUÆSTIO I.

1 ps Adulterio polluta prohibetur duci in conjugium, auctoritate Leonis Papæ, qua dicitur.

C. I. *Adulterio polluta non ducatur ab eodem in matrimonium.*

Nullus *c* ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio.

C. II *Licet alicui ducere in matrimonium, quam prius polluit adulterio.*

Sed Augustinus *contra testatur, scribens ad Valerium de nuptiis, & concupiscentia, lib. 1. cap. 10.*

Denique *d* mortuo viro, cum quo verum connubium fuit, fieri 1 potest conjugium, cum quo præcessit adulterium. *Item in libro de bono conjugali c. 14. §. 1.* Posse sane fieri nuptias ex personis male conjunctis, honesto placito postea consequente, manifestum est.

Corr. Rom. ¶ 1 Fieri potest conjugium,) *In editionibus operum B. Augustini, & uno Vaticano codice, unoque item Gratiani exemplari legitur*, fieri verum connubium non potest. *In duobus vero Vaticanis recentioribus ejusdem libri abest negatio.*

Gratian. *Hæc ultima auctoritas Augustini de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestum p[...]tum nuptiarum. Prima auctoritas Augustini loquitur de repu[...]diata, quam, dum vivente viro suo quicunque ducit in conjugium, committit adulterium: cujus adulterii aliquam habet veniam, dum ejus copula creditur esse licita. §. 1. Illud ver[...] Leonis Papæ de ea intelligendum est, quæ a viro suo non erat repudiata, cujus vivebat vir, reddens ei conjugale debitum.*

C. III. *Nullus ducat in conjugium, quam polluit prius per adulterium.*

Unde in Concilio apud Althæum *habito præsente* Conrado Rege *statutum est, cap. 6.*

Illud *e* vero communi decreto secundum canonum instituta definimus, & præjudicamus, ut si quis cum uxore alterius eo vivente fornicatus fuerit, moriente marito, synodali judicio aditus ei claudatur illicitus, ne ulterius ei conjungatur matrimonio, quam prius polluit adulterio. Nolumus enim, nec Christianæ religioni convenit, ut ullus ducat in conjugium, quam prius polluit per adulterium.

Gratian. *Hic subaudiendum est, nisi prius peracta pœnitentia, & si nihil in mortem viri machinatus fuerit: vel si vivente viro fidem adulteræ non dedit, se sumpturum eam sibi in conjugem, si viro ejus superviveret.*

C. IV. *Post mortem viri non potest adulteram in conjugium ducere, qui viro vivente juramentum sibi futurarum nuptiarum præbuit.*

Unde in Concilio Triburiensi *legitur.*

Relatum *a* est auribus sanctorum Sacerdotum, quendam alterius uxorem stupro violasse, & insuper mœchæ vivente viro suo juramentum dedisse, ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret uxorem, quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus, & anathematizamus.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capituli sententia quidem est in canone 40. Concilii Triburiensis, quod extat. Sed cum Burchardus hoc citet ex cap. 3. videtur alterius esse, quod desideratur.*

C. V. *Post peractam pœnitentiam poterit viduam in conjugem ducere, quam viro vivente per adulterium polluit.*

Item in eodem b.

Si quis *c* vivente marito conjugem illius adulterasse accusatur, & eo in proximo defuncto eandem sumpsisse dignoscitur, omnimodis publicæ pœnitentiæ subjiciatur *d*. De quo etiam post pœnitentiam præfatam 1, si expedierit, servabitur regula: nisi forte vir, aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidisse notetur, aut propinquitas, vel alia quælibet actio criminalis impediat. Quod si probatum fuerit, sine ulla spe conjugii maneant perpetuo cum pœnitentia.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo citant ex Concilio Meldensi, c. 69. ubi habetur. In Decretalibus vero tit. de eo, qui dux. in ux. quam pol. per adul. c. cum haberet. Clemens III. hoc ipsum citat ex Concilio Triburiensi, ut Gratianus, & Pan.*

¶ 1 Præfatam] *In Meldensi legitur* [præfata, *ut indicetur regula jam ibi tradita, c. 65. & citatur infra, 36. q. 2. si* autem.

C. VI. PALEA.

(*Item* ex Concilio apud Vermerias)

I. Si qua *e* mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata sit, & ipse vir aliquem illorum se defendendo occiderit, si probare potest ille vir eam ream esse consilii, potest (ut nobis videtur) ipsam uxorem dimittere, & si voluerit, aliam ducere 1. Ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta absque spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea est in multis vetustis exemplaribus, in quibus Paleæ esse non solent. Citatur autem ex Concilio apud Vermerias etiam in excerptis decretorum Monasterii B. Trudonis, & apud Burchardum & Ivonem: quamvis in Decr. tit. de divor. c. primo, corrupte in vulgatis codicibus sit*, ex Concilio apud Vvormaciam. *Antea quidem in titulo hujus Paleæ legebatur*, ex Concilio Eliberitano apud Vermerias. *Inducta vero est, dictio*, Eliberitano, *quæ spectat ad sequens capitulum. Palearum enim interpositio sæpenumero in titulis occasionem hujusmodi erroribus dedit.*

¶ 1 Et si voluerit aliam ducere.] *Absunt hæc ab Ivone, In Decretalibus autem legitur*, potest ipse post mortem uxoris, si voluerit, aliam ducere.

a 3. *quæst.* 9. *testes.* b *vide const. novam Synodi Trid. Sess.* 24. *in decr. de refor. matrim. c.* 1. c *Sent.* 4. *dist.* 35. d *Sent. ibid. Ivo. p.* 8. *c.* 110. *Pann. l.* 6. *c.* 45. e *In Tribur. c.* 51. *Burc. l.* 9. *c.* 74. *Ivo. p.* 8. *c.* 211. *Pann. l.* 7. *c.* 10.

a *Sent.* 4. *dist.* 35. *Burch. l.* 9. *c.* 66. *Ivo p.* 8. *c.* 202. *Pann. l.* 7. *c.* 9. b *In Meldens. c.* 69. c *Burch. l.* 9. *c.* 65. *Ivo p.* 8. *c.* 201. *Pann. l.* 7. *c.* 12. d *al. subigatur.* e *extra, de divort. c.* 1. *Burch. l.* 6. *c.* 41. *Ivo p.* 10. *c.* 169.

C. VII.

C. VII. *Post pœnitentiam reconcilietur ad communionem vidua, quæ mœchum suum in virum accepit.*

Item ex Concilio Eliberitano.

II. SI qua fuerit vidua mœchata, & postea eundem habuerit maritum, post quinquennii tempus acta legitima pœnitentia placuit eam ad communionem 1 reconciliari.

Corr. Rom. ¶ 1 Ad Communionem] *In variis exemplaribus hujus Concilii tam impressis, quam manuscriptis legitur,* communioni reconciliari.

2 pars. Gratian. *Sed objicitur . a David cum Bethsabee adulterium commisit, & mortem Uriæ machinatus est: & tamen eandem Bethsabee postea duxit in uxorem. Sed in b Veteri Testamento multa permittebantur propter infirmitatem, quæ in Evangelii c perfectione eliminata sunt: sicut permittebatur quibuslibet dare libellum repudii, ne per odium funderetur sanguis innoxius. Quod postea in Evangelio Dominus prohibuit, dicens ucorem a viro non esse dimittendam, nisi causa fornicationis. Quædam permittebantur causa infirmitatis, & sacramenti futurorum: sicut d Dominus permisit filiis Israel offerre animalia sibi in sacrificium, quæ in Ægypto consueverant immolare dæmonibus, malens ea sibi offerri, quam idolis: & ut essent illis sacramenta futurorum. Sic & Bethsabee permissa est duci in uxorem, non magis causa suæ infirmitatis, quam significatione futurorum. §. 1. Sed est alia ratio, qua uxor defuncti huic nubere non possit. Generaliter enim prohibentur viri, & mulieres frequenter matrimonia contrahere. Unde in convivio secundarum nuptiarum Presbyteri interesse non debent.*

C. VIII. *Fides, & conversatio pœnitentiam abbreviat eorum, qui frequenter ducunt uxores.*

Sicut in Neocæsariensi Concilio, *c. 3. & 7. legitur.*

DE his e, qui frequenter uxores ducunt, & de his, quæ sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ his manifestum constitutum est, sed conversatio, & fides eorum tempus abbreviat. §. 1. Presbyterum f vero convivio 1 secundarum nuptiarum interesse non debere; maxime 2 cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere: quis erit Presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

Corr. Romani ¶ 1 Convivio) *In vulgatis erat,* connubio. *Emendatum est ex vetustis, & originali ipso. Græce est,* μὴ ἑστιᾶσθαι.

¶ 2 Maxime cum] *Locus hic Græce sic habet:* ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος τοῦ διγάμου, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος ὁ διὰ τῆς ἑστιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις. *id est;* Nam pœnitentiam petente bigamo quis erit Presbyter, qui hoc ipso, quod interest convivio, nuptiis consentit?

C. IX. *Secundum veritatis rationem fornicari convincitur, qui secundam duxit uxorem.*

Item Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti in Matth. homilia 32.*

HAc ratione & Apostoli præceperunt g secundas adire nuptias propter incontinentiam hominum. Nam secundam quidem accipere secundum præceptum Apostoli h est, secundum veritatis autem rationem, vere 1 fornicatio est. Sed dum permittente Deo publice, & licenter committitur, fit honesta fornicatio. Propterea bene dixit, quia Moyses i hoc permisit, non præcepit. Aliud est enim præcipere, aliud permittere. Quod 2 enim permittimus, nolentes præcipimus: quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus.

Corr. Rom. ¶ 1 Vere fornicatio) *Longe cautius loquitur verus Joannes Chrysostomus cum alibi, tum potissimum in epistola ad viduam juniorem, de non iterando conjugio, quæ nuper Romæ est impressa, negatque perspicue secundum matrimonium fornicationem esse.*

¶ 2 Quod enim permittimus) *Sic est in glossa ordinaria ad cap. 5. Matthæi, in vers.* libellum repudii. *Sed in homilia citata hoc modo:* Quod enim præcipimus, semper placet: quod autem permittimus, nolentes præcipimus a.

C. X. *Ut vitetur periculum fornicationis, secunda matrimonia conceduntur.*

Item Hieronymus *contra Jovinianum lib. 1.*

QUomodo virginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias, & excusabile facit, quod per se non appetitur; ita ob eandem fornicationem vitandam concedit viduis secunda matrimonia. Melius est enim, licet alterum, & tertium, unum virum nosse, quam plurimos, id est, tolerabilius est uni homini prostitutam esse, quam multis. Siquidem & illa in Evangelio b Joannis Samaritana sextum se maritum habere dicens, arguitur a Domino, quod non sit vir ejus; ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui proprie unus est, esse desiit. Una c costa a principio in unam uxorem versa est. *Et erunt,* inquit, *duo in carnem unam,* non tres, neque quatuor, alioqui jam non duo, sed plures. Primus d Lamech sanguinarius, & homicida unam carnem in duas divisit uxores; fratricidium, & bigamiam eadem cataclysmi delevit pœna: de altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distat in numero, tantum & in crimine. §. 1. Quam sancta sit bigamia, hinc ostenditur, quod bigamus in clerum eligi non potest: & ideo Apostolus e ad Timotheum, *Vidua,* inquit, *eligatur non minor sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor.* Hoc omne præceptum de his est viduis, quæ Ecclesiæ pascuntur eleemosynis: & idcirco ætas præscribitur, ut illæ tantum accipiant pauperum cibos, quæ jam laborare non possunt. Simulque considera, quod quæ duos habuit viros, etiamsi anus est, & decrepita, & egens, Ecclesiæ stipes non meretur accipere: si autem panis illi tollitur eleemosynæ, quanto magis ille panis, qui de cœlo descendit: quem f qui indigne comederit, reus erit violati corporis, & sanguinis Christi? Quanquam hæc testimonia, quæ supra posui, in quibus viduis conceditur, ut, si velint, denuo nubant, quidam interpretantur super his viduis, quas amissis maritis sic invenerit fides Christi.

3 pars. Gratian. *Verum hoc eum in exhortationem vidualis continentiæ, non condemnationem secundarum, & deinceps nuptiarum putamus dixisse; quas multorum auctoritatibus constat licitas esse, ut ex verbis ejusdem datur intelligi.* Ait enim ad Pammachium *in Apologetico contra Jovinianum.*

C. XI. *Nec duæ, nec tres, nec deinceps nuptiæ sunt condemnandæ.*

APeriant g, quæso, aures obtrectatores mei, & videant me secundas, & tertias nuptias concessisse in Domino. Qui secundas, & tertias non damnavi, primum potui damnare matrimonium? *Idem Ibidem.* §. 1. Non damno bigamos, imo nec trigamos, & si dici potest, octogamos. *Idem Ibidem.* §. 2. Ego etiam nunc libera voce proclamo, non damnari in Ecclesia bigamiam, imo nec trigamiam; & ita licere quinto, & sexto, & ultra, quomodo & secundo marito nubere.

C. XII.

a 2. *Reg.* 11. b *Deut.* 24. c *Matth.* 19. d *Levit.* 9. e 4. *Sent. dist.* 42. *Burch. l.* 9. *c.* 22. *Ivo p.* 8. *c.* 160. f *C.* 7. *ejusd. Burch. lib.* 2. *c.* 133. *Ivo p.* 8. *c.* 48. & 305. *Pann. l.* 6. *c.* 67. *Mart. Bracar. in c. græc. Synod. c.* 38. g *al. permiserunt.* h 1. *Cor.* 7. i *Deut.* 24. *Matth.* 19.

a *al. permittimus.* b *Joan.* 4. c *Gen.* 2. d *Gen.* 4. e 1. *Tim.* 5. f 1. *Cor.* 11. g *Sent.* 4. *dist.* 42. *Ivo p.* 8. *c.* 270. *Pann. l.* 6. *c.* 62.

C. XII. *Secunda conjugia, sicut & prima, licita esse probantur.*

Item Augustinus *lib. 2. contra adversarium legum, & Prophetarum, c. 11.*

DEus *a* masculum, & fœminam propagandi generis causa nuptiali castitate conjunxit, & secundas nuptias, quæ in utroque 1 Testamento permittuntur, licitas esse monstravit.

Corr. Rom. ℂ 1 Utroque] *In originali est*, novo quoque: *cujus veræ lectionis sunt vestigia in aliquot Gratiani exemplaribus. Habent enim*, uno quoque. *Ac certe de Vetero Testamento nulla erat dubitatio. Sed non est mutatum, quoniam auctor glossæ videtur legisse*, utroque.

C. XIII. *De eodem.*

Idem *super primam* b *epistolam ad Corinthios.*

QUod *c* si dormierit vir ejus.] Non dicit, primus, vel secundus, vel quotus, nec nobis definiendum est, quod non definit Apostolus *d*. Unde nec ullas debeo damnare nuptias, nec eis verecundiam numerositatis auferre 1. Dominus *e* autem septemviram non damnavit *f*, nec dicit in resurrectione non posse esse, sed tantum: *Neque nubent, neque nubentur*. Unde nec contra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, ut quoties voluerint, nubant, nec ex corde meo quotaslibet nuptias condemnare. Quod dicitur univiræ, hoc & omni viduæ *g*: *Beatior autem erit, si sic permanserit.*

Corr. Rom. ℂ *Gratianus retulit verba glossæ ordinariæ ad c. 7. prioris ad Corinthios ex Augustino, in libro de bono viduitatis, c. 12.*

ℂ 1 Auferre.] *Antea erat*, inferre. *Emendatum est ex glossa, & B. Augustino, cujus verba referunt cæteri collectores.*

QUÆSTIO II.

QUod *h* autem aliqua non sit cogenda nubere alicui, *Ambrosius testatur super epistolam primam ad Corinthios*: Nubat, cui vult: tantum in Domino: *id est, quem sibi aptum putaverit, illi nubat; quia invitæ nuptiæ solent malos proventus habere*. Tantum autem in Domino. *Hoc est, ut sine suspicione turpitudinis nubat, & viro suæ religionis nubat.*

C. I. *Juramento patris non cogitur puella nubere, cui nunquam assensum adhibuit.*

Item Judicium Urbani Papæ.

SI verum *i* esse constiterit, quod nobis Legati Jordanis k Principis retulerunt, scilicet, quod ipse coactus, & dolens filiam suam infantulam nolentem, flentem, & pro viribus renitentem, non assentientibus, sed valde dolentibus matre, & parentela, Rainaldo Rodeli *l* filio desponsaverit, quoniam canonum, & legum auctoritas talia sponsalia (ut infra ostenditur) non approbat, ne ignorantibus leges, & canones, nimis durum, quod dicimus, videatur, ita sententiam temperamus, ut si Princeps cum filiæ matris, & parentelæ assensu id, quod cœptum est, perficere voluerit, concedamus. Sin autem, Legatus noster utrasque partes audiat; & si nihil fuerit ex parte supradicti Rainaldi amplius, quod impediat, ab ipso Jordane sacramentum, quod ita constent hæc, ut dicta sunt, accipiat: & nos canonum ac legum scita sequentes, deinceps non prohibemus, quin alii viro, si voluerit, prædicta filia ejus nubat: tantum in Domino.

C. II. PALEA.

Econtra Hormisda Papa *scribit Eusebio Episcopo.*

TUa sanctitas *m* nos requisivit, frater venerande, de filio adulto, quem pater matrimonium contrahere vult, si sine voluntate filii adulti facere potest. Ad quod dicimus, si aliquo modo non consentit filius, fieri non posse. Potest autem de filio nondum adulto, voluntas cujus nondum discerni potest, pater eum, cui vult, in matrimonium tradere: & postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino observare, & adimplere debet. Hoc ab omnibus orthodoxæ fidei cultoribus, sancitum a nobis tenendum mandamus.

Corr. Rom. ℂ *Palea hæc in Decretalibus est c. primum, tit. de despons. impub. & in vulgatis quidem citatur ex Honorio: sed in prima Decretalium collectione ex Hormisda, ut hic.*

C. III. *Quorum unum futurum est corpus, unus debet esse & animus: atque ideo nulla est invita copulanda alicui.*

Item Urbanus II. *Sanctio 1 Regi Aragonum.*

DE *a* neptis tuæ conjugio, quam te cuidam militi daturum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione firmasti, hoc æquitate dictante decernimus, ut si illa virum illum omnino, ut dicitur, renuit, & in eadem voluntatis auctoritate persistit, ut viro illi prorsus se deneget nupturam, nequaquam eam invitam, & renitentem ejusdem viri cogas conjugio sociari. Quorum enim unum corpus est, unus debet esse & animus: ne forte virgo, cum fuerit alicui invita copulata, contra Domini, Apostolique præceptum, aut reatum dissidii, aut crimen fornicationis incurrat. Cujus videlicet peccati malum in eum redundare constat, qui eam conjunxit invitam. Quod pari tenore de viro etiam est sentiendum.

Corr. Rom. ℂ 1 Sanctio] *Sic est emendatum ex vetustis exemplaribus, Pannormia, & historiis Regum Aragonum. Nam antea erat*, Sacratio.

C. IV. *Non liceat diserere viro, quam præmissis dotibus, & publica attestatione duxit uxorem.*

Item Nicolaus *Rodoaldo Portuensi, & Joanni Ficolensi Episcopis.*

LOtharius *b* Rex (in commonitorio 1) profitetur, Gualdradam se a patre accepisse, & sororem postmodum admisisse Huberti. Ubi primum diligenti investigatione inquirite, & si eundem gloriosum Regem prædictam Gualdradam præmissis dotibus, coram testibus, secundum legem, & ritum, quo nuptiæ celebrari solent, per omnia inveneritis accepisse, & publica manifestatione eadem Gualdrada in matrimonium ipsius admissa est, restat, ut perscrutemini, cur illa repudiata sit, vel filia Bosonis admissa. Sed quia idem gloriosus Rex metu Thietbergam admisisse se dicit, metu unius hominis, tantus Rex non debuit contra divinum præceptum in immane præcipitium mergi. In hoc certe se magis reprehensibilem ostendit, in quo amorem Dei amori mundi postposuit: cum 2 nec etiam occisores corporis sint timendi, contra justitiam hominem impellentes. Nihil itaque vobis aliud præcipimus, manifestatione sua eodem Rege convicto, nisi ut secundum canonicam auctoritatem nostra vice freti causam illius definiatis. Si vero minime probatum fuerit, Gualdradam fuisse uxorem legitimam, neque nuptiis secundum morem celebratis, per benedictionem scilicet Sacerdotis, filio nostro Lothario extitisse conjunctam, suggerite illi, ut non moleste ferat legitimam sibi (si ipsa innocens apparuerit) reconciliari uxorem. *& infra.* §. 1. Præterea vos scire volo, quia præfata Thietberga Apostolicam sedem bis, & ter appellavit, & se a præfato glorioso Rege questa est injuste fuisse dejectam, & vi coactam falsum contra se composuisse piaculum. Nam eo tempore

a *Sentent. ibid. Ivo part. 8. c. 269. Pann. lib. 6. c. 22. & 61.* b *Glossa ord. ad c. 7. ejus epist.* c *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 268. Polyc. l. 6. tit. 4. Pann. l. 6. c. 59.* d *1. Cor. 7.* e *Matth. 22.* f *al. damnat.* g *1. Cor. 7.* h *C. 39. ad cap. 7. Ivo p. 8. c. 19.* i *Sent. 4. dist. 29. Ivo p. 8. c. 23. Pann. l. 6. c. 108.* k *al. Jordani.* l *al. Rideli.* m *Extra de despons. impub.*

a *Ivo p. 8. c. 24. Pann. lib. 6. c. 109.* b *Ivo p. 8. c. 334.*

pore ad Apostolicam sedem libellum appellationis suæ misit, in quo non quidem adhuc confessam, sed ut contra se falsum diceret crimen, cogi sese innotuit: insuper subjungens: *Quod si amplius compulsa fuero, scitote non veritate, sed timore mortis, & evadendi studio (quia aliter non possum) quod voluerint, dicam. Vos tamen memores estote mei hæc vobis insinuantis.* Unde vobis præcipimus, ut cum eadem Thietberga ad condictam Synodum, sicut statuimus, advenerit, causam ejus diligenti examinatione tractetis: & si ei objicitur, quod illa se crimen aliquod admisisse confessa fuisset, & econtra illa violentiam se pertulisse proclamaverit, vel si inimicos judices illos sibi fuisse testata fuerit, tunc illud renovetis judicium secundum æquitatis normam, ut injustitiæ mole non opprimatur.

Corr. Rom. ¶ 1 In commonitorio] *Hæc verba videntur accipienda quasi pro titulo, & sejuncta a cæteris: ut indicetur caput hoc sumptum esse ex commonitorio, quod Nicolaus Legatis suis Rodoaldo Portuensi, & Joanni Ficolensi Episcopis dederit. Nam totius capituli verba sunt ipsius Nicolai Legatos monentis, quomodo se in ea causa gerere debeant. Datum vero ab eo fuisse commonitorium his ipsis Legatis, Nicolaus in epistola ad Episcopos in Convicinum congregatos, in appendice Bibliothecæ SS. Patrum testatur his verbis:* Porro quid de Lotharii uxoribus censuerimus (quoniam & de hoc nostro scripsistis Præsulatui) in epistolarum nostrarum, quas per fratres, & Coepiscopos nostros, Rodoaldum, & Joannem in Galliam misimus, poteritis exemplaribus reperire. Quæ videlicet exemplaria una cum commonitorio, quod præfatis fratribus nostris pro hac eadem causa ad Lotharium Regem missis dedimus, per fratrem, & Coepiscopum nostrum Odonem vestræ sanctitati transmisimus.

¶ 2 Cum nec etiam] *Hæc verba non sunt hoc loco apud Ivonem; sed paulo superius post illa verba,* admisisse se dicit, *multa interjiciuntur, in quibus & hæc continentur, licet alio ordine. Sed ob glossam non est mutatum.*

Gratian. *His auctoritatibus evidenter ostenditur, quod nisi libera voluntate, nulla est copulanda alicui.*

QUÆSTIO III.

Quod autem post parentum sponsionem aliis nubere non valeant, auctoritate Eliberitani Concilii, c. 54. monstratur, qua dicitur.

CAP. I. *De parentibus, qui fidem frangunt sponsaliorum.*

Si qui a parentes fidem fregerint sponsaliorum, triennii tempore abstineant se a communione. Si tamen iidem sponsus, vel sponsa in illo gravi crimine non 1 fuerint deprehensi, excusati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitio, & polluerint se consentiendo, superior sententia servetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Non fuerint] *In originali legitur sine negatione, itemque apud Ivonem, a quo præterea abest dictio,* illo, *sicque habet,* in gravi crimine fuerint deprehensi.

Gratian. *Ecce quod non licet parentibus sponsalia filiorum suorum frangere. Verum hoc de illis intelligendum est, quæ illorum consensu contrahuntur.*

CAUSA XXXII.

Quidam vir, cum non haberet uxorem, quandam meretricem sibi conjugio copulavit, quæ erat sterilis, neptis ingenui, filia originarii: quam cum Pater alii vellet tradere, huic avus eam copulavit, causa solius incontinentiæ. Deinde hic pœnitentia ductus, ex ancilla propria filios sibi quærere cœpit. Postea de adulterio convictus & punitus, quendam rogavit, ut vi uxorem opprimeret suam, ut sic eam dimittere posset: quo facto quandam infidelem sibi copulavit, ea tamen conditione, ut ad Christianam religionem transiret.

1. *Hic primum quæritur, an meretrix licite ducatur in uxorem?*
2. *Secundo, an ea, quæ causa incontinentiæ ducitur, sit conjunx appellanda?*
3. *Tertio, cujus arbitrium aliqua sequatur, an liberi avi, an originarii patris?*
4. *Quarto, si vivente uxore liceat alicui filios ex ancilla quærere?*
5. *Quinto, si ea, quæ vim patitur, pudicitiam amittere comprobetur?*
6. *Sexto, si adulter adulteram possit dimittere?*
7. *Septimo, si vivente dimissa, aliam possit accipere?*
8. *Octavo, si infidelem sub præmissa conditione liceat alicui fidelium in conjugem ducere?*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod autem meretrix in conjugem duci non debeat, multis auctoritatibus & rationibus probatur. Illa enim, quæ adulterii rea convincitur, nisi post peractam pœnitentiam, in conjugii consortio retineri non debet.*

C. I. *Patronus turpitudinis est, qui uxorem suam adulteram dimittere noluerit.*

Unde Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti homilia 32. ait super Matth. cap. 19.*

Sicut a crudelis est, & iniquus, qui castam dimittit, sic fatuus est, & injustus, qui retinet meretricem. Nam patronus turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.

C. II. *Causa fornicationis vir dimittat uxorem, non tamen alteram ducat.*

Item Hieronymus *in comm. ad c. 19. Matth.*

Dixit b Dominus in Evangelio: *Quicunque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.* Sola fornicatio est, quæ uxoris vincit affectum: imo, cum illa unam carnem in aliam diviserit, & se fornicatione separaverit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura c: *Qui adulteram tenet, stultus, & impius est.* Ubicunque est igitur fornicatio, vel d fornicationis suspicio, libere uxor dimittitur. Et quia poterat accidere, ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat.

C. III. *Sola viri fornicatio uxorem maculat.*

Idem *in epistola Pauli ad Corinthios* I. *c.* 6. [*in e glossa ordinaria.*]

In conjugio quis positus quæcunque peccata fecerit, non propriam infuscant conjugem: sed fornicatio uxorem coinquinat; ut jam non sit viro suo licita, sed quasi adultera.

C. IV. *Qui uxorem suam dimittere adulteram noluerit, duobus annis pœniteat, si ei debitum reddiderit.*

Item Joannes Chrysostomus.

I. Si quis uxorem suam invenerit adulteram f, & postea deinceps placuerit habere eam in matrimonio, duobus annis pœniteat, ideo quia cum adultera commistus sit, quæ adhuc crimine suo non est purgata: aut absti-

a *Ivo p. 8. c. 46.*

a *Sent. 4. dist. 35. Ivo p. 8. c. 233. Pann. l. 7. c. 8.* b *Isidorus de Ecclesiastic. offic. l. 2. c. 19. Sent. ib. Ivo p. 8. c. 43. Pann. l. 7. c. 7.* c *Proverb. 18.* d *al. &.* e *Glossa ord. ad eundem locum Matth. In Concil. Forojuliensi, c. 10. Ivo p. 8. c. 42.* f *al. adulteratam.*

abstineat se a matrimonio ejus, donec expleatur satisfactio criminis pœnitentiæ suæ: ideo quia post satisfactionem pœnitentiæ non meretur vocari adultera: Similiter, si virum suum uxor invenerit adulterum, non ad imparia judicatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Joannem Chrysostomum. Et videtur canon alicujus Concilii, aut pœnitentialis. Simile quiddam habetur in Concilio Nannetensi, c.12.*

2 pars. Gratian. *Subauditur, nisi ab adulterio mulier recedere voluerit: quo casu uxorem suam vir recipere potest, nullum periculum ei illaturus.*

C. V. *Post pœnitentiam adulterii uxorem vir potest recipere.*

Unde Pelagius Papa *a Melleo a Subdiacono.*

DE Benedicto *b* quoque, quem uxorem alienam indicasti facinoroso sustulisse spiritu, & in suum hactenus præsumere detinere consortium, si hoc rerum veritas habet, jubemus experientiæ tuæ, ut eum cum ipsa quoque adultera districte mactare non differas, & calvatos ab invicem feparare, & illum quidem ad Lucium defensorem in Apuliæ provinciæ patrimonium sine dilatione fac migrare: illam vero, siquidem maritus suus sine dolo aliquo forte accipere voluerit, tua ordinatione sub cautela recipiat, nullum ei nihil duntaxat de cætero simile committenti periculum illaturus. Si vero eam omnino recipere noluerit, in alium quendam locum, in quo ei non liceat male vivere, provida eam dispensatione *c* constitue.

C. VI. *Qui adulteræ debitum reddit, tribus annis pœniteat.*

Item ex Pœnitentiali Theodori.

II. SI quis *d* uxorem suam scit adulteram, & non vult dimittere eam, sed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quandiu 1 pœnitet, abstineat se ab illa.

Corr. Rom. ¶ 1 Et quamdiu pœnitet) *In plerisque vetustis est*, & quamdiu illa pœnitet.

C. VII. *Adulterio purgato per pœnitentiam potest fieri reconciliatio conjugii.*

Item Augustinus *ad Pollentium de adulterinis conjugiis, lib. 2. c. 6.*

QUod autem *e* tibi durum videtur, ut post adulterium reconcilietur conjugi conjunx; si fides adsit, non erit durum. Cur enim adhuc deputamus adulteros, quos vel baptismate ablutos, vel pœnitentia credimus esse sanatos? Hæc crimina in veteri Dei lege nullis sacrificiis mundabantur, quæ 1 in lege Novi Testamenti sine mundatione legali mundantur: & ideo tunc omnino prohibitum erat ab alio contaminatam viro recipere uxorem, quamvis *f* David Saulis filiam, quam pater ejusdem mulieris ab eo separatam dederat alteri, tanquam Novi Testamenti præfigurator sine cunctatione *g* receperit. Nunc autem, postquam *h* Christus ait adulteræ: *Nec ego te condemnabo: vade, deinceps noli peccare*: quis non intelligat debere maritum ignoscere, quod videt ignovisse Dominum amborum? nec jam se debere adulteram dicere, cujus pœnitentis crimen divina credit miseratione deletum?

Corr. Rom. ¶ 1 Quæ in lege) *Apud B. Augustinum legitur*, quæ Novi Testamenti, in sanguine Christi sine dubitatione mundantur. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. VIII. *De eodem.*

Idem *eodem libro, c. 9.*

NOn *i* erit turpis, neque difficilis etiam post perpetrata, atque purgata adulteria reconciliatio conjugum, ubi per claves regni cœlorum non dubitatur fieri remissio peccatorum: non ut post viri divortium adultera revocetur, sed ut post Christi consortium adultera non vocetur.

C. IX. *Cum fornicationis vitium excluditur, castitatis virtus adsciscitur.*

Item Ambrosius *l. 2. de Cain, & Abel c. 4.*

CUm renuntiatur improbitati, statim adsciscitur virtus. Egressus enim malitiæ virtutis operatur ingressum; eodemque studio, quo crimen excluditur, innocentia copulatur.

C. X. *Non habetur fallax apud Deum, qui ad veritatem pœnitendo revertitur.*

Item Gregorius *homil. 29. Evang.*

APud misericordem namque judicem nec ille fallax habetur, qui ad veritatem revertitur, etiam postquam mentitur: quia omnipotens Deus, dum libenter nostram pœnitentiam suscipit, ipse suo judicio, hoc, quod erravimus, abscondit.

Gratian. *Quod a si in adulterio perseverare elegerit, patronus turpitudinis, & lenocinii reus maritus habebitur, nisi eam adulterii ream facere voluerit. Unde in 9. lib. Cod. b de adult. & stupro Impp. Severus, & Antoninus*: Crimen lenocinii contrahunt, qui deprehensam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt, non qui suspectam habuerint adulteram. §. 1. *Hoc in mulieribus non obtinet. Non enim eis permittitur maritos suos adulterii reos facere. Unde in libro c eodem, & tit. eodem, iidem Imperatores.* Publico judicio non habere mulieres adulterii accusationem, quamvis de matrimonio suo violato queri velint, lex Julia declarat: quæ cum masculis jure mariti accusandi facultatem detulisset, non idem fœminis privilegium detulit. §. 2. *Si ergo, ut ex his colligitur auctoritatibus, adulteram retinere nulli permittitur, multo minus in conjugium duci licebit, cujus pudicitiæ nulla spes habetur. Debet enim inter conjuges servari fides, & sacramentum: quæ cum defuerint, non conjuges, sed adulteri appellantur.*

C. XI. *Veritas nuptiarum non consistit in commistione maris, & fœminæ.*

Unde Augustinus *scribit contra Julianum lib. primo.*

NOn enim *d* in sola, ut deliras, commistione maris, & fœminæ nuptiarum veritas est: quamvis sine illa commistione nuptæ filios procreare non possunt. Sed alia sunt ad nuptias proprie pertinentia, quibus ab adulteriis nuptiæ discernuntur, sicuti est thori conjugalis fides, & cura ordinate filios procreandi, & (quæ maxima est differentia) bonus usus mali, hoc est, bonus usus concupiscentiæ carnis, quo bono *e* adulteri male utuntur.

Corr. Rom. ¶ *In Pannormia citatur eodem modo: itemq; apud Ivonem, nisi quod habet*, libro secundo. *Sententia quidem sæpe habetur apud B. Augustinum, & contra Julianum nuptias diffinientem corporum commistionem, disputat potissimum l. 5. cap. ultimo.*

Gratian. *Hæc sunt bona, quibus commendantur nuptiæ, & ab illicito usu discernuntur f.*

3 pars. *Econtra vero* Ambrosius 1 *improbare nuptias videtur dicens:*

C. XII. *Primæ, vel secundæ nuptiæ hac auctoritate improbari videntur.*

NUptiæ terram replent, virginitas paradisum. Sed & hoc intuendum est duntaxat juxta hebraicam veritatem, quod cum Scriptura in primo, & tertio, & quarto, & quinto, & sexto die expletis operibus singulorum dixerit:

a *al. Mileto.* b *Ans. l. 11. c. 94.* c *al. dispositione.* d *Ansel. ib. al. c. 83.* e *Sent. 4. dist. 3. Polyc. l. 6. t. 4. Ivo p. 8. c. 242. Pann. l. 7. c. 35.* f *1. Reg. 18.* g *al. contaminatione) orig.* h *Joann. 8.* i *Sent. ib. Ivo ib. Pann. l. 7. c. 37.*

a *Sent. ib.* b *tit. 9. ad legem Juliam de adult. & stup. l. 2.* c *Ib. l. 1.* d *Ivo p. 8. c. 77. Pann. l. 6. c. 29.* e *al. malo.) Ivo. fal. decernuntur.*

xerit a: Et vidit Deus, quia bonum est; in secundo die hoc omnino subtraxit, nobis intelligentiam derelinquens, non esse bonum duplicem numerum, qui ab unione dividat, & præfiguret fœdera nuptiarum. Unde b & in arca Noe omnia animalia quæcunque bina ingrediuntur, immunda sunt, impar numerus est mundus. Quanquam in duplici numero ostendatur & aliud sacramentum, quod ne in bestiis quidem, & immundis avibus bigamia comprobata sit: bina enim ingrediuntur immunda, & septena, quæ munda sunt: ut haberet Noe post diluvium, quod de impari numero statim Deo posset offerre.

Corr. Rom. ¶ 1 Ambrosius] *Sic etiam in manuscriptis. Sed apud ipsum non est inventum. Habetur apud B. Hieronymum l. 1. contra Jovinianum.*

Gratian. *Verum hoc ad exhortationem, non ad necessitatem observandæ virginitatis refertur. Unde* Ambrosius *ait in libro exhortationis ad virgines.*

C. XIII. *Virginitas ex consilio suadetur, non ex imperio præcipitur.*

INtegritas c corporis expetenda a vobis est, quam ego pro consilio suadeo, non pro imperio præcipio. Sola est enim virginitas, quæ suaderi potest, imperari non potest: res magis voti, quam præcepti est.

4 ps Gratian. *Cum ergo in meretrice, ut diximus, nulla spes fidei, nulla sit certitudo pudicitiæ, patet, quod non est in conjugium ducenda. §. 1. Sed objicitur: Rhaab* d *Hierichuntina, quamvis esset meretrix, tamen Principi de tribu Juda est copulata conjugio, de qua Christus postea nasci dignatus est. Osee* e *quoque duodecim Prophetarum primus, ex præcepto Domini, coro hordei meretricem emit, quam sibi in conjugio sociavit. Sed aliud est, meretricem ducere, vel adulteram retinere, quam tua consuetudine, castitate, & pudicitia exornes: atque aliud, aliquam earum habere, quam nullo pacto a luxu carnis suæ revocare valeas. Hoc enim penitus prohibetur: illud laudabiliter factum legitur* f.

C. XIV. *Non est peccatum meretricem ducere uxorem.*

Unde Hieronymus *super Osee lib. 1. ad c. 1.*

NOn g est culpandus Osee Propheta (interim ut sequamur historiam) si meretricem, quam duxit, ad pudicitiam converterit, sed potius laudandus, quod ex mala bonam fecerit. Non enim, qui bonus permanet, ipse polluitur, si societur malo: sed qui malus est, in bonum vertitur, si boni exempla sectetur. Ex quo intelligimus, non Prophetam perdidisse pudicitiam fornicariæ copulatum, sed fornicariam assumpsisse pudicitiam, quam antea non habebat.

QUÆSTIO II.

1 ps QUod autem non sit uxor, quæ sola causa incontinentiæ ducitur, hinc videtur probari posse, quia conjugium propagationis, non explendæ libidinis causa a Deo institutum est. Hæc namque fuit benedictio conjugii: Crescite, & multiplicamini.

C. I. *Partus fœminarum est eis sola causa nubendi.*

Unde Ambrosius *super Lucam lib. 1. ad c. 1.*

PUdor est h fœminis nuptiarum præmia non habere, quibus hæc sola causa est nubendi. *Idem lib. 2. in princ. §. 1.* Dum i conjugii præmium, & gratia nuptiarum, partus sit fœminarum, non mediocris quoque causa est, ut virginitas Mariæ falleret Principem mundi.

Gratian. *Qui ergo non causa procreandæ sobolis, sed explendæ libidinis sibi invicem copulantur, non tam conjuges, quam fornicarii videntur.*

a Eccl. 39. b Gen. 7. c Ivo p. 7. c. 120. d Josuæ 2. & 6. e Osee 1. & 3. f al. intelligitur. g Ivo p. 8. c. 38. Pann. l. 6. c. 57. h Ivo p. 8. c. 75. & 76. Pann. l. 6. c. 24. & 25. i al. cum.

C. II. *Non conjuges, sed adulteri vocantur, qui non secundum præcepta Christi conjunguntur.*

Hinc etiam Hieronymus *ad c. 5. epistolæ ad Ephesios.*

SIcut non a omnis congregatio hæreticorum Christi Ecclesia dici potest, nec caput eorum Christus; sic non omne matrimonism, b quo non viro suo secundum præcepta Christi uxor jungitur, rite conjugium appellari potest, sed magis adulterium.

2 ps Gratian. *His ita respondetur. Prima institutio conjugii in paradiso facta est, ut esset immaculatus thorus, & honorabiles nuptiæ, ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerent. Secunda propter illicitum motum eliminandum* c *extra paradisum facta est, ut infirmitas prona in ruinam turpitudinis honestate exciperetur conjugii. Unde Apostolus* d *scribens ad Corinthios ait:* Propter fornicationem unusquisque suam uxorem, & unaquæque virum suum habeat. *Ex hac itaque causa fit, ut conjugati se sibi invicem debeant, nec se sibi negare possint. Unde* e *Apostolus:* Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu, & ad tempus, ut expeditius vacetis orationi, & iterum revertimini in idipsum, ne forte tentet vos Satanas. Hoc autem dico propter incontinentiam vestram. *Qui ergo propter incontinentiam in naturalem redire usum monentur, patet, quod non propter filiorum procreationem tantum misceri jubentur. §. 1. Non tamen ideo nuptiæ malæ judicantur. Quod enim præter intentionem generandi fit, non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum, quod est tripertitum; fides videlicet, proles, & sacramentum.*

C. III. *Immoderatus usus conjugatorum non est nuptiarum malum, sed est veniale propter nuptiarum bonum.*

Unde Augustinus *de bono conjugali c. 6.*

QUicquid f inter se conjugati immodestum, inverecundum, sordidumve gerunt, vitium est hominum, non culpa nuptiarum. Jam in ipsa quoque immoderatiore exactione debiti carnalis, quam eis non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam concedit Apostolus g, ut etiam præter causam procreandi sibi misceantur, etsi eos pravi mores ad talem concubitum impellunt, nuptiæ tamen ab adulterio, seu fornicatione defendunt. Neque enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur. Debent h ergo sibi conjugati non solum ipsius sexus sui commiscendi fidem, liberorum procreandorum causa [quæ prima est humani generis in ista mortalitate societas] verum etiam infirmitatis invicem excipiendæ, ad illicitos concubitus evitandos, mutuam quodammodo servitutem: ut, etsi alteri eorum perpetua continentia placeat, nisi ex alterius consensu, fieri non possit.

3 ps Gratian. *Non autem datur præsentia Sancti Spiritus tempore, quo conjugales actus geruntur.*

C. IV. *Non datur præsentia Sancti Spiritus, tempore, quo conjugales actus geruntur.*

Unde Hieronymus *super Matthæum.*

COnnubia i legitima carent quidem peccato, non tamen tempore illo, quo conjugales actus geruntur, præsentia Sancti Spiritus dabitur: etiamsi propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur. Sed & alia plura sunt, in quibus sufficit sola vis humana, & neque res indiget, neque decet adesse præsentiam Sancti Spiritus.

a Ivo p. 8. c. 277. b al. quod non viro suo secundum præcepta Christi conjungitur.) orig. c Gen. 2. Hebr. 13. d 1. Cor. 7. e Ib. f Ivo p. 8. c. 234. g 1. Cor. 6. h Pann. l. 6. c. 26. i Sent. 4. dist. 32.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur apud Origenem homil. 6. in Numeros: & ex ipso citatur in glossa ordinaria Num.* 11.

Gratian. *Sicut ergo talis concubitus non est fornicarius, sed propter bonum conjugii licitus; sic etiam conjunctio illa, de qua quæritur, non est fornicaria, sed propter bonum conjugii licita.*

C. V.

Item sicut Augustinus *ait in libro de bono conjugali, cap.* 14.

COncubinæ *a* ad tempus adhibitæ, nec etiam si causa filiorum concumbant, justum faciunt concubinatum suum.

4 pars. Gratian. *Sic econtrario datur intelligi de iis, qui conjugali affectu sibi copulantur, quod etiamsi non causa procreandorum filiorum, sed explendæ libidinis conveniunt, non ideo fornicarii, sed conjuges appellantur.*

C. VI. *Conjuges sunt, qui causa solius incontinentiæ sibimet invicem copulantur.*

Probatur hoc idem auctoritate Augustini *in libro de bono conjugali, c.* 5.

SOlet *b* quæri, cum masculus, & fœmina, nec ille maritus, nec illa uxor alterius, sibimet non filiorum procreandorum, sed pro *c* incontinentia, solius concubitus causa copulantur, ea fide media, ut nec ille cum altera, nec illa cum altero id faciat, utrum nuptiæ sint vocandæ. Et potest quidem fortasse non absurde hoc appellari connubium, si usque ad mortem alicujus eorum id inter eos placuerit, & prolis generationem, quamvis non ea causa conjuncti sint, non tamen vitaverint, ut vel nolint sibi nasci filios, vel etiam opere aliquo malo agant, ne nascantur. Cæterum, si vel utrumque, vel unum horum desit, non invenio, quemadmodum has nuptias appellare possimus. Etenim *d* si aliquam sibi vir ad tempus adhibuerit, donec aliam dignam vel honoribus, vel facultatibus suis inveniat, quam comparem ducat, animo ipso adulter est: nec cum illa, quam cupit invenire, sed cum ista, cum qua sic cubat, ut cum ea non habeat maritale consortium.

C. VII. *Fornicarii sunt, non conjuges, qui sterilitatis venena procurant.*

Idem *de nuptiis, & concupiscentia, lib.* 1. *c.* 15.

ALiquando *e* eo usque pervenit hæc libidinosa crudelitas, vel libido crudelis, ut etiam sterilitatis venena procuret: & si nihil valuerit, conceptos fœtus aliquo *f* modo intra viscera extinguat, ac fundat, volendo suam prolem prius interire, quam vivere: aut, si in utero jam vivebat, occidi, antequam nascatur. Prorsus, si ambo tales sunt, conjuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potius convenerunt. Si autem non ambo sunt tales, audeo dicere, aut illa est quodammodo meretrix mariti, aut ille adulter uxoris.

5 pars. Gratian. *De his, qui abortum procurant, quæritur, an judicentur homicidæ, vel non.*

C. VIII. *Non est homicida, qui abortum procurat, antequam anima corpori sit infusa.*

Augustinus *in libro quæstionum Exodi, quæst.* 80. *ait.*

QUod vero *g* non formatum puerperium 1 noluit ad homicidium pertinere, profecto nec hominem deputavit, quod tale in utero geritur. Hic de anima quæstio solet agitari, utrum, quod formatum non est, nec animatum quidem possit intelligi: & ideo non sit homicidium, quia nec exanimatum dici potest, si adhuc animam non habebat. *Item.* §. 1. Si ergo illud informe puerperium jam quidem fuerit, sed adhuc quodammodo informiter animatum (quoniam magna de anima quæstio non est præcipitanda indiscussa temeritate sententiæ,) ideo lex noluit ad homicidium pertinere, quia nondum dici potest anima viva in eo corpore, quod sensu caret.

Corr. Rom. ¶ 1 Puerperium] *In vulgatis sequebatur,* Moyses, vel lex, *quæ absunt a plerisque vetustis, & originali. Alia etiam nonnulla ex iisdem sunt emendata.*

C. IX. *De eodem.*

Idem *in libro quæstionum Veteris, & Novi Testamenti c.* 23.

MOyses *a* tradidit: *Si quis percusserit mulierem in utero habentem, & abortiverit, si formatum fuerit, det animam pro anima: si autem informatum fuerit, mulctetur pecunia*, ut probaret non esse animam ante formam. Itaque si jam formato corpori datur, non in conceptu corporis nascitur cum semine derivata. Nam si cum semine & anima existit ex *b* anima, multæ animæ quotidie pereunt, cum semen fluxu quodam non proficit nativitati: sed si propius *c* respiciamus, videbimus, quid sequi debeamus. Contemplemur facturam Adæ. In Adam enim exemplum datum est, ut ex eo intelligatur, quia jam formatum corpus accipit animam. Nam potuerat animam limo terræ admiscere, & sic formare corpus. Sed ratione infirmabatur *d*: quia primum oportebat domum compaginari, & sic habitatorem induci. Anima certe, quia spiritus est, in sicco habitare non potest, ideo in sanguine fertur habitare. Cum *e* ergo corporis lineamenta compacta non fuerint, ubi erit anima?

C. X. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Algasiam, quæst.* 4.

SIcut *f* semina paulatim formantur in uteris, & tamdiu non reputatur homo *g*, donec elementa confecta *h* suas imagines, membraque suscipiant; ita sensus ratione conceptus, nisi in opera proruperit, adhuc in ventre retinetur, & cito perit ab 1 hoste.

Corr. Rom. ¶ 1 Ab hoste.] *Originale, & Ivo*, & cito abortio perit: *quo abortii vocabulo & alibi, & in eadem quæstione usus est B. Hieronymus*: adversarii adventus, *inquit*, ea, quæ concepta sunt, facit perire abortio: *sed ob glossam non est mutatum.*

6 pars. Gratian. *Cum ergo, qui aliquam sibi ad tempus adhibet, cum ea adulter esse dicitur, nec ab ea discedens, nec filiam suam illi tradens peccat.*

C. XI. *Profectus est honestatis fornicariam abjicere, & uxorem legitimam accipere.*

Unde Leo Papa *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epist.* 90. *al.* 92. *c.* 5., *&* 6.

ANcillam *i* a toro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis. §. 1. Culpanda est sane talium negligentia, sed non penitus desperanda, ut crebris cohortationibus incitati, quod necessario expetierunt, fideliter exequantur. Nemo κ enim desperandus est, dum in hoc corpore constituitur, quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.

C. XII. *Legitimo matrimonio copulatur, quæ concubinam habenti traditur.*

Idem *ibidem, c.* 4.

NOn omnis *l* mulier juncta viro, uxor est viri: quia nec omnis filius est hæres partis. Nuptiarum autem fœdera

a *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ivo p.* 8. *c.* 10. *Pann. l.* 6. *c.* 45. b *Polyc. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 65. *Pann. l.* 6. *c.* 27. c *al. propter incontinentiam:*] *orig.* d *Pann. l.* 6. *c.* 44. e *Sent.* 4. *dist.* 31. *Ivo p.* 10. *c.* 55. f *aliquando*] *orig.* g *Sent. ibid. Ivo p.* 10. *c.* 56. *Pann. l.* 8. *c.* 12.

a *Exod.* 21. *Ivo p.* 10. *c.* 57. *Pann. l.* 8. *c.* 13. *Sentent. ibid.* b *al. de.* c *al. priora.* d *informabatur:*] *vera lectio.* e *abest ab orig.* f *Sent. ibid. Ivo p.* 10. *c.* 58. *Pann. l.* 8. *c.* 14. g *al. homicidium.* h *al. confusa*] *orig.* i *De pœnit. dist.* 7. *nemo.* κ *in Triburiensi Concil. c.* 38. *&* 39. l *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 9. *c.* 1. *Ivo p.* 8. *c.* 139. *Pann. l.* 6. *c.* 35.

fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter coæquales *a*, multo prius hoc ipsum Domino constituente, quam initium Romani juris existeret. Itaque aliud est uxor, aliud concubina; sicut aliud ancilla, aliud libera. §. 1. Propter quod etiam Apostolus *b* ad manifestandam harum personarum discretionem testimonium ponit ex Genesi, *c* ubi dicitur Abrahæ: *Ejice ancillam, & filium ejus; non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac.* & infra. §. 2. Igitur cujuslibet 1 loci Clericus, si filiam suam viro habenti concubinam in matrimonium dederit, non ita accipiendum est, quasi conjugato eam dederit, nisi forte illa mulier & ingenua facta, & dotata legitime, & publicis nuptiis honestata videatur. §. 3. Paterno arbitrio viris junctæ carent culpa, si mulieres, quæ a viris habebantur, in matrimonio non fuerunt; quia aliud est uxor *d*, aliud concubina.

Corr. Rom. ¶ 1 Cujuslibet loci Clericus.] *Sic quidem in epistolarum editionibus: sed in codice canonum, cap. 18. & apud indicatos collectores legitur,* cujuslibet loci Laicus. *In Concilio vero Triburiensi, ubi hoc refertur,* si quis filiam suam, &c.

7 pars. Gratian. *Cum ergo dicitur,* paterno arbitrio junctæ viris, *datur intelligi, quod paternus consensus desideratur in nuptiis, nec sine eo legitimæ nuptiæ habentur, juxta illud Evaristi e Papæ*: Aliter non sit legitimum conjugium, nisi a parentibus tradatur 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Tradatur.] *Post hoc verbum in duobus vetustis codicibus citantur ex codice Justiniani lib. 5. tit. de nuptiis, leg. 12. nec filium. & l. 20. in conjunctione, ex digestis, tit. de ritu nupt. l. 2. nuptiæ consistere: & ex Instit. tit. de nuptiis,* principium *usque ad vers.* præcedere debeat.

C. XIII.

Item Ambrosius *in lib. de Patriarchis, id est, lib. 1. de Abraham, cap. ult.*

HOnorantur parentes Rebeccæ muneribus, consulitur puella non de sponsalibus (illa enim judicium expectat *f* parentum: non est enim virginalis pudoris eligere maritum) sed jam desponsata viro de profectionis consulitur die, nec immerito dilationem non attulit. Jure etenim properare debuit ad maritum. Unde illud *g* Euripidæum, quod mirantur plerique, unde translatum sit, manifestum est. Ait enim in persona mulieris, quæ tamen maritum volebat relinquere, & ad alias petebatur nuptias. Νυμφευμάτων μὲν τῶν ἐμῶν πατὴρ ἐμὸς μέριμναν ἕξει, κ' οὐκ ἐμὸν κρίνειν τάδε. Hoc est: *sponsaliorum meorum pater meus curam subibit. Hoc enim non est meum.* Ergo, quod ipsi Philosophi mirati sunt, servate virgines. Mulier *h* etiam, si qua amisso cito marito adolescentula laqueum infirmitatis suæ timet incidere, si vult, nubat, tantum in Domino: ut electionem mariti parentibus deferat, ne appetentiæ procacioris existimetur auctor, si ipsa de nuptiis suis electionem sibi vendicet. Expetita enim magis debet videri a viro, quam virum ipsa expetisse. Verecundiam præmittet, antequam nubat, quo ipsum conjugium plus commendet verecundia.

C. XIV.

Idem *in libro Numerorum, cap. 30.*

MUlier, si quippiam voverit, & se constrinxerit juramento, quæ est in domo patris sui, & in ætate adhuc puellari, si cognoverit pater votum, quod pollicita est, & juramentum, quo obligavit animam suam, & tacuerit, non 1 rea erit, sed quicquid pollicita est, & juravit, opere complebit. Sin autem statim ut audierit, contradixerit pater, & vota, & juramenta ejus irrita erunt, nec obnoxia tenebitur sponsioni, eo quod contradixerit pater.

a *al. æquales,*] *orig.* b *Gal. 4.* c *Genes. 21.* d *al. nupta.* e *Sup. 3. q. 5. c. 1.* f *al. spectat.* g *Hermione in Andromacha Euripidis.* h *Polyc. l. 6. tit. 4.*

Corr. Rom. ¶ 1 Non rea erit] *In originali legitur,* voti rea erit: quicquid pollicita: &c. *sed ob glossam non est emendatum.*

C. XV.

Augustinus *q. 57. sup.* a *Numeros.*

MErito hic quæritur etiam de voto virginitatis. Mulieres enim etiam virgines in Scriptura solent appellari: & videtur etiam Apostolus *b* de patre loqui, cum dicit: *Servet virginem suam: & det nuptui* c *virginem suam.*

Corr. Rom. ¶ *Antea legebatur:* Item Augustinus. *Sublata est dictio* Item, *quæ abest a plerisque vetustis. Nam verba B. Augustini, seu glossæ ordinariæ, quæ hic referuntur, sunt explanatio loci Numerorum antea citati. In iisdem autem vetustis omnia hæc capita, quibus non est apposita rubrica, uno capite comprehenduntur.*

C. XVI. *Viduæ, & virgines propria voluntate sibi maritos eligant.*

Econtra in Concilio Toletano III. *c. 10.*

HOc sanctum *d* affirmat Concilium, ut viduæ, quibus placuerit, teneant castitatem 1. Quod si prius, quam profiteantur continentiam, nubere elegerint, illis nubant, quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur: nec extra voluntatem parentum, vel suam cogantur maritos accipere. Si quis vero propositum castitatis viduæ, vel virginis impedierit, a sancta communione, & a liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus.

Corr. Rom. ¶ 1 Castitatem.] *In antiquioribus Conciliorum editionibus, & duobus codicibus Vaticanis reliqua habent, ut apud Gratianum: sed post verbum istud, adduntur hæc,* & nulla vidua ad nuptias iterandas vi venire cogatur. Quod si, &c. *In recentioribus vero editionibus, & apud cæteros collectores variat aliquantulum structura verborum, sed eadem est sententia.*

Gratian. *Præmissis auctoritatibus evidenter asseritur, quod quamvis aliqui non filiorum procreandorum, sed incontinentiæ causa conveniant, tamen conjuges appellantur.*

QUÆSTIO III.

DE *tertia vero quæstione Pelagius definit, scribens Potentio defensori.*

Cap. Unic. *Arbitrium liberi avi, non originarii patris, puellam in nuptiis sequi oportet.*

PAtrem *e* puellæ, Ecclesiæ nostræ famulum, avum vero ejus liberis ortum constat esse natalibus: & ideo avi magis electionem de conjunctione neptis, quam patris ejus, cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi.

Gratian. *Quia ergo electione avi, huic ista nupsisse probatur, hanc constat legitime sibi copulatam.*

QUÆSTIO IV.

QUod autem ex ancilla propter uxoris sterilitatem filios quærere alicui liceat, exemplo probatur Abrahæ f, qui propter sterilitatem uxoris suæ Saræ ingressus est ad Agar Ægyptiam, ut ex ea filios acciperet. Item Jacob, g cum ex Rachele filios habere non posset, ex ancilla ejus filios sibi suscitavit: nec solum propter sterilitatem, verum etiam propter fœcunditatem cessantem legitur intrasse ad ancillam Liæ, & ex ea genuisse filios. Ex quibus omnibus colligitur, propter sterilitatem uxoris, sive ex ancilla, sive ex qualibet alia licite filios quæri: alioquin adulterii macula Abraham, & Jacob notabuntur. Sed sicut post mortem Saræ h Abraham Cethuram duxit uxorem, ne secundum Augustinum Christiani 1 putarent esse peccatum post mortem uxoris aliam ducere; sic videtur viven-

a *Gloss. ord. ad cap. 30. Num.* b *1. Cor. 7.* c *al. nuptum.* d *Burchard. l. 8. cap. 44. Ivo part. 7. c. 62. & part. 8. cap. 18. & 19.* e *Ivo part. 8. c. 27.* f *Gen. 16.* g *Gen. 30.* h *Gen. 25. infra seq. c.*

vivente uxore sua filios ex ancilla suscepisse, ne ab aliquibus hoc reputaretur in crimen. Illud autem Augustini dicitur contra adversarium legum, & Prophetarum lib. 2. c. 9.

Corr. Rom. ¶ 1 Christiani) *In capite sequenti Augustinus ait*, ne putarent hæretici.

C. I. *Quomodo Abraham excusetur a crimine fornicationis.*

ISte Abrahæ etiam *a* usque ad decrepitam senectutem fornicationis objicit crimen: profecto, quia & post mortem Saræ alteram duxit. Ubi etsi nullum intelligeretur rei abditæ sacramentum, propter *b* hoc solum id facere debuit Abraham, ne putarent hæretici adversus Apostolum *c* (quibus etiam *d* Tertullianus adstipulator existit) post uxoris mortem crimen esse ducere uxorem.

Gratian. *Sacramentum hujus rei est, quod per bonos mali, & boni erant in fide generandi, & per malos boni, & mali erant ad fidem accessuri.*

C. II. *Sicut bonorum ministerio boni, & mali, ita ministerio malorum boni, & mali in fide generantur.*

Unde Augustinus *ait super Joannem tract.* 11.

REcurrat nunc animus vester ad *e* Abraham, Isaac, & Jacob. In istis tribus invenimus parere liberas, parere & ancillas. Invenimus ibi & partus liberarum, invenimus ibi & partus ancillarum. Ancilla nihil boni significat. *Ejice ancillam*, inquit, *& filium ejus*. & infra. §. 1. Invenimus rem miram in istis generationibus liberarum, & ancillarum: quatuor scilicet genera hominum, in quibus completur figura totius populi futuri Christiani, ut non sit mirum, quod in illis tribus dictum est: *Ego f sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob*. In omnibus enim Christianis (fratres intendite) aut per malos nascuntur boni, aut per bonos nascuntur mali, aut per bonos boni, aut per malos mali. Amplius istis quatuor generibus non potestis invenire. *& infra.* §. 2. Invenis *g* ibi bonos filios Jacob natos de ancillis, & bonos filios Jacob natos de liberis. Nihil illis obfuit nativitas de uteris ancillarum, quando in patre cognoverunt semen suum: & consequenter regnum cum fratribus tenuerunt. Quomodo ergo in filiis Jacob non obfuit illis, qui nati sunt de ancillis, quominus tenerent regnum, & terram repromissionis cum fratribus ex æquo acciperent, non illis obfuerunt natales ancillarum, sed prævaluit semen paternum; sic quicunque per malos baptizantur, tanquam de ancillis videntur nati: sed tamen, quia ex semine verbi Dei, quod figuratur in Jacob, non contristentur, simul hæreditatem cum fratribus possidebunt. Securus ergo sit, qui de semine bono nascitur: tantum non imitetur ancillam. Si de ancilla nascitur, ancillam malam superbientem non imitetur. Unde enim filii Jacob de ancillis nati possederunt terram promissionis cum fratribus, Ismael autem de ancilla natus, expulsus est de hæreditate? Unde? nisi quia ille superbus erat, illi humiles. Erexit ille cervicem, & voluit seducere fratrem suum ludens cum illo. Magnum ibi sacramentum. Ludebant simul *h* Ismael, & Isaac: vidit illos Sara ludentes, & ait Abrahæ: *Ejice ancillam, & filium ejus, non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac*. Et cum contristatus esset Abraham, confirmavit ei a Domino Angelus dictum uxoris ejus. §. 3. Quæ 1 autem *i* peperit Abel, & Enoch, & Noe, & Abraham, ipsa peperit & Moysen, & Prophetas κ tempore posteriores ante adventum Domini, & quæ istos, ipsa & Apostolos *l*, & Martyres nostros, & omnes bonos Christianos. Omnes enim diversis quidem temporibus nati apparuerunt, sed societate unius populi continentur, & ejusdem civitatis cives, labores hujus peregrinationis experti sunt, & quidam eorum nunc experiuntur, & usque in finem cæteri experientur. Item quæ peperit Cain, & Cham, & Ismaelem, & Esau, eadem ipsa peperit & Dathan, & alios in eodem populo similes: & quæ istos, eadem ipsa & Judam Pseudoapostolum, & Simonem Magum, & cæteros usque ad hæc tempora Pseudochristianos in affectione animali pertinaciter obduratos, sive in unitate permisti sint, sive aperta præcisione dissentiant. §. 4. Sed cum tales a spiritualibus evangelizantur, & sacramentis imbuuntur, tanquam per se ipsam Rebecca *a* eos parit, sicut Esau: cum autem per illos, qui non caste annuntiant Evangelium, tales in Dei populo generantur, Sara *b* quidem, sed per Agar. Item boni spirituales aliquando evangelizantibus 2, vel baptizantibus carnalibus generantur: Lia quidem, vel Rachel jure conjugali eos, sed per ancillarum uterum parit. §. 5. Cum vero per spirituales in Evangelio generantur boni fideles, qui vel vadunt 3 in spiritualem affectum pietatis, vel eo tendere non desistunt, vel ideo non faciunt, quia non possunt, sicut ex utero *c* Saræ Isaac, vel Rebeccæ Jacob in novam vitam, & novum testamentum nascuntur. Itaque sive intus versari videantur, sive aperte foris sint, quod caro est, caro est: sive in area in sua sterilitate perseveret, sive occasione tentationis, tanquam vento extra tollatur, quod palea est, palea est, & semper ab illius Ecclesiæ, quæ *d* est sine macula, & ruga, unitate divisus est, etiam qui congregationi sanctorum in carnali obduratione miscetur. De nullo tamen desperandum est, sive qui intus talis apparet, sive qui foris manifestius adversatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est partim ex tractatu* 11. *in Joannem, partim ex lib.* 1. *de baptismo contra Donat. c.* 16. *&* 17. *atque inde nonnulla sunt addita, & multa emendata.*

¶ 1 Quæ autem) *Hæc apud B. Augustinum sequuntur post vers.* omnes scribentur. *in c.* sicut in sacramentis. *de consecrat. dist.* 4.

¶ 2 Aliquando evangelizantibus) *Sic emendatum est ex plerisque vetustis, & originali, & Eugyppo tom.* 2. *p.* 216. *Antea legebatur*, quando evangelizantur, & sacramentis, vel baptismatibus carnalibus generantur.

¶ 3 Vel vadunt] *Apud B. Augustinum, & Eugyppum legitur*, vel evadunt in spiritalis ætatis affectum.

2 ps Gratian. *His ita respondetur. Pro e varietate temporum varia invenitur dispensatio conditoris. Promissum f erat Abrahæ, quod in semine ejus benedicerentur omnes gentes: promiserat quoque se daturum semini ejus terram peregrinationis suæ. Cum ergo cæteris in idololatria relictis Abraham, & filios ejus in peculiarem populum sibi Dominus elegisset, rite multarum fœcunditate mulierum populi Dei multiplicatio quærebatur, quia in successione sanguinis erat successio fidei. Unde in lege dicebatur a:* Maledicta 1 sterilis, quæ non reliquerit semen suum super terram. *Hinc etiam Sacerdotibus conjugia decreta sunt; quia in successione familiæ successio constabat officii. Quia vero per incarnationem Christi gratia fidei ubique dilatata est, nec jam dicitur*; Dic domui Judæ, & domui Israel*: sed*, Euntes *g* docete omnes gentes; *& :* In *h* omni gente quicunque timet Deum, & operatur justitiam, acceptus est illi*; nec electio muneris quæritur in successione generis, sed in perfectione vitæ, & sinceritate scientiæ, & virginitas fœcunditati præfertur, & Sacerdotibus continentiæ castitas imperatur. Non ergo Abraham, aut Jacob deliquit, quia præter uxorem filios ex ancilla quæsierit: nec illorum exemplo præter conjugale debitum fœcunditatem in aliqua licet alicui quærere; cum illorum conjugia nostrorum æquentur, vel præferantur virginitati*

a *Ivo p.* 8. *c.* 269. *Pann. l.* 6. *c.* 60. b *al. vel propter.* c 1. *Cor.* 7. d *lib. de Monogamia.* e *Gen.* 21. *Copiosius in orig.* f *Exod.* 3. g *al. invenimus.* h *Gen.* 21. i *Aug. l.* 1. *de baptismo contra Donat. c.* 16. κ *Oseæ* 2. l *Act.* 13.

a *Gen.* 25. b *Gen.* 16. c *Ib. c.* 17. d *Ephes.* 5. e *Sent.* 4. *dist.* 33. f *Gen.* 12. *&* 14. g *Matth.* 28. h *Act.* 10.

nitati: & immoderatus usus conjugii nostri temporis turpitudinem fere imitetur fornicationis illius temporis.

Corr. Rom. ¶ 1 Maledicta) *Verba hæc non sunt inventa in Sacra Scriptura, quamvis inde a multis Sanctis, & antiquis Doctoribus citentur. Deuteronomii 7. hæc habentur:* Non erit apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.

C. III. *Abraham non est reus adulterii, qui vivente uxore filios ex ancilla suscepit.*

Unde Ambrosius *scribit in libro de Patriarchis lib. 1. de Abraham c. 4.*

DIxit *a* Sara *b* ad Abraham: *Ecce conclusit me Dominus, ut non pariam; intra ergo ad ancillam meam, ut filium facias ex illa.* Et ita factum est. Sed consideremus primum, quia Abraham ante legem Moysi, & ante Evangelium fuit. Non ergo interdictum adulterium videbatur. Pœna criminis ex tempore legis est, quæ crimen inhibuit. Nec ante legem ulla rei damnatio est, sed ex lege. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem prævenit. Deus in paradiso conjugium *c* laudaverat, non adulterium damnaverat. *& infra.* §. 1. Habes primam *d* Abrahæ defensionem. Secunda illa est, quod non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio conjugalem posthabuit torum, sed studio quærendæ posteritatis, & propagandæ sobolis. Adhuc post diluvium raritas erat generis humani: erat etiam religionis, ne quis non reddidisse debitum videretur naturæ. Denique & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia privatam culpam prætexuit.

C. IV. *Quod præter legitimam uxorem committitur, adulterii crimine damnatur.*

Idem *in eodem libro, & cap.*

NEmo blandiatur *e* sibi de legibus hominum. Omne stuprum adulterium est: nec viro licet, quod mulieri non licet. Eadem a viro, quæ ab uxore debetur *f* castimonia. Quicquid in ea *g*, quæ non sit legitima uxor, commissum fuerit, adulterii crimine damnatur. *& in eodem libro c. 7.* §. 1. Nulli licet scire mulierem præter uxorem: ideo conjugii tibi datum est jus, ne in laqueum incidas, & cum aliena muliere delinquas. *& post pauca.* §. 2. Tolerabilior est, si lateat culpa, quam si culpæ usurpetur auctoritas. Nec hoc solum est adulterium cum aliena peccare conjuge, sed omne, quod non habet potestatem conjugii. Tamen locus iste docet gravius crimen esse, ubi celebrati conjugii jura temerantur, & uxoris pudor solvitur. Ideoque cum prætenderet Abimelech *h*, quod uxorem alienam esse ignoraverit, quam sororem esse vir ipse suam dixerat, respondit ei Dominus; *Et i ego cognovi, quoniam puro corde fecisti hoc, & peperci tibi, ut non peccares in me: propter hoc non sum passus te tangere eam.* Cognoscimus velut præsulem, custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum torum pollui: & si quis fecerit eum peccare in Deum, cujus legem violet, & gratiam solvat. Et ideo, quia in Deum peccat, sacramenti cœlestis amittit consortium.

C. V. *Nihil est fœdius, quam uxorem amare, quasi adulteram.*

Item Hieronymus *contra Jovinianum lib. 1.*

3 ps ORigo *k* quidem amoris honesta erat, sed magnitudo deformis. §. 1. Nihil autem interest, quam ex honesta causa quis insaniat. Unde & Xistus *a* in sententiis. *Adulter est*, inquit, *in suam uxorem amator ardentior.* In aliena quippe uxore omnis amor turpis est, in sua nimius. Sapiens vir judicio debet amare conjugem, non affectu. Rege impetus voluptatis, nec præceps feretur in coitum. Nihil est fœdius, quam uxorem amare, quasi adulteram. §. 2. Certe qui dicunt se causa reip. & generis humani uxoribus jungi, & filios *b* procreare, imitentur saltem pecudes: & postquam venter uxoris intumuerit, non perdant filios, nec amatores se uxoribus exhibeant, sed maritos.

C. VI. *Virginalis castitas non præfertur conjugio Abrahæ.*

Idem *lib. 2.*

QUis *c* ignorat sub altera dispensatione Dei omnes retro Sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc sunt Christiani? Quomodo ante Abraham placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate. Servivit *d* ille legi, & tempori suo: serviamus & nos Evangelio, & tempori nostro, in quos fines seculorum decurrerunt.

C. VII. *Patriarchæ non concupiscentia explendæ libidinis, sed causa numerosæ prolis plures habebant uxores.*

Item Augustinus 1 *lib. 22. contra Faustum c. 47. & 48.*

OBjiciuntur *e* Jacob quatuor uxores: quod, quando mos erat, crimen non erat. Sicut 2 Patriarchæ conjugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia percipiendæ voluptatis, sed providentia propagandæ successionis: sic Apostoli auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Augustinus] *Repositum est ex omnibus vetustis, cum in vulgatis legeretur*, Ambrosius.

¶ 2 Sicut Patriarchæ) *Apud B. Augustinum diversus est verborum ordo:* Sicut Apostoli, *inquit*, auditoribus admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non aviditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis: ita Patriarchæ &c.

C. VIII. *Satius est absque liberis defungi, quam ex illicito concubitu stirpem quærere.*

Item Augustinus *de bono conjugali c. 16.*

4 ps SIcut satius *f* est mori fame, quam idolothytis vesci; ita satius est defungi sine liberis, quam ex illicito coitu stirpem quærere. Undecunque *g* autem nascantur homines, si parentum vitia non sectentur, & Deum recte colant, honesti, & salvi erunt. Semen enim hominis ex qualicunque homine Dei creatura est: & eo male utentibus male erit, non ipsum aliquando malum erit.

C. IX. *Ex ancilla filii non sunt quærendi.*

Item Ambrosius *in sermone de S. Joanne, qui sic incipit:* Diximus superiore Dominica. *num. 65.*

DIcat aliquis *h*, Uxorem non habeo, ideo ancillam mihi sociavi. Audi, quid dicat Scriptura *i* ad Abraham: *Ejice ancillam, & filium ejus: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.* Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est. Cur autem quæritur tale conjugium, de quo susceptus filius nec successionis possit hæres esse, nec sanguinis? Nec enim habere potest hæreditatis consortium, qui non habet originis privilegium. Cur, inquam, quæritur tale contubernium, de quo nati

a *Sent. ib.* b *Gen. 16.* c *al. licet conjugium laudaverit) orig.* d *al. unam.* e *Polyc. l. 6. t. 8. Leo Nov. 91.* f *al. exigitur.* g *al. eam) orig.* h *Gen. 20.* i *al. ecce) orig.* k *Sent. 4. dist. 31.*

a *Idem l. 6. in c. 18. Ezech.* b *al. liberos tollere) orig.* c *Sent. 4. dist. 33.* d *1. Cor. 10.* e *Sent. 4. dist. 31.* f *Sent. 4. dist. 33. in fin.* g *sup. dist. 56. undecunque.* h *Ivo p. 8. c. 30.* i *Gen. 21. Gal. 4.*

nati, non filii sint matrimonii, sed testes sint adulterii? Cur autem hujusmodi suscipiuntur adulterini, qui patri pudori sint, non honori? Dicit Scriptura a: *Adulterorum filii* 1 *in consummatione erunt, & ab iniquo toro semen exterminabitur.* Mulier igitur tua, si talibus moribus prædita est, ut mereatur consortium, mereatur & nomen uxoris. Præsta concubinæ tuæ libertatem, & nomen uxoris, ne tu adulter sis potius, quam maritus.

Corr. Rom. ℊ 1 Filii] *Reposita sunt reliqua verba Scripturæ ex B. Ambrosio, pro quibus in vetustis est,* &c. *in vulgatis autem,* abominatio sunt Deo.

C. X. *Adulteria non sunt facienda etiam voluntate generandi filios.*

Item Augustinus *ad Claudium, contra Julianum, cap.* 8.

SIc non sunt *b* facienda adulteria etiam voluntate generandi regenerandos, quemadmodum nec furta facienda sunt etiam voluntate pascendi pauperes Sanctos: quod tamen faciendum est non perpetrando furta, sed bene utendo mammona iniquitatis.

5 pars. Gratian. *Ecce, quod nullo modo licet alicui vivente uxore sua, vel ex ancilla, vel ex alia qualibet filios quærere: qui etiam suscepti, filiorum nomine judicantur indigni. Simplex etiam fornicatio in sacra Scriptura prohibetur.*

C. XI. *Illicitus concubitus, & omnis non legitimus usus illorum membrorum, nomine mœchiæ intelligitur.*

Unde Augustinus *in quæstionibus Deuteronom. q.* 37. *ad c.* 23.

MEretrices *c* esse, & ad meretrices accedere prohibet Dominus, quarum publice venalis est turpitudo. In Decalogo autem mœchiæ nomine non videtur hoc aperte prohibuisse, quoniam mœchia non nisi adulterium intelligi solet. *Idem* d *super Exodum, q.* 71. *§.* 1. Omnis mœchia etiam fornicatio dicitur in Scripturis. Sed utrum etiam omnis fornicatio mœchia dici possit in eisdem Scripturis, non mihi interim occurrit locutionis exemplum: sed si non omnis fornicatio etiam mœchia dici potest, ubi sit in Decalogo prohibita illa fornicatio, quam faciunt viri, qui uxores non habent, cum fœminis, quæ maritos non habent, utrum inveniri possit, ignoro. Sed *e* si furti nomine bene intelligitur omnis illicita usurpatio rei alienæ (non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit, sed utique a parte totum intelligi voluit, quicquid illicite rerum proximi aufertur) profecto & nomine mœchiæ omnis illicitus concubitus, atque illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi.

C. XII. *Extraordinaria voluptas, & inverecunda opera nuptiarum, luxuria, & immunditia appellantur.*

Item Hieronymus *in c.* 5. *epist. ad Gal. ad vers.* Manifesta autem.

IN eo fornicator majoris est criminis, quia tollit membra Christi, & facit ea membra meretricis: *Erunt quippe duo in carne una.* Qui *f* non est fidelis, nec credit in Christo, sua membra facit membra meretricis: qui credit, & fornicatur, Christi membra facit membra meretricis. Econtrario infidelis in fornicatione sua utrum violet, an ædificet templum idolo, nescio. Per vitia quippe luxuriæ 1 vel maxime dæmones coluntur. Hoc unum scio, quod qui post fidem Christi fornicatur, violat templum Dei. Secundum opus carnis immunditia nuncupatur: & eam comes luxuria sequitur. Quomodo enim in veteri lege de nefandis criminibus, quæ in occulto fiunt, & ea nominare turpissimum est, ne & dicentis os, & aures audientium polluerentur, generaliter Scriptura complexa est, dicens a: *Verecundos, vel reverentes facite filios Israel ab omni immunditia*, sic in hoc loco cæteras extraordinarias voluptates, ipsarum quoque opera nuptiarum, si non verecunde, & cum honestate quasi sub oculis Dei fiant, ut tantum liberis serviatur, immunditiam, & luxuriam nominavit.

Corr. Rom. ℊ 1 Luxuriæ.] *Abest vox ista a plerisque vetustis, & originali.*

C. XIII. *Immoderatus usus mulierum Salomonem ad idololatriam traxit.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib.* 12. *c.* 12.

SAlomon quippe immoderato usu, atque assiduitate mulierum ad hoc usque perductus est, ut templum idolis fabricaret: & qui prius Deo templum construxerat, assiduitate libidinis etiam perfidiæ substratus, idolis construere templa non timuit.

C. XIV. *Liberorum procreatio in matrimonio laudatur, meretricia voluptas etiam in uxore damnatur.*

Item Hieronymus *in c.* 5. *epist. ad Ephesios, ad vers.* viri diligite.

LIberorum ergo, ut diximus, in matrimonio opera concessa sunt: voluptates autem, quæ de meretricum capiuntur amplexibus, in uxore damnatæ.

6 ps. Gratian. *Quare autem tales non dicantur filii, vel quem suorum parentum sequantur, qui ex libero & ancilla nascuntur,* Isidorus *Etymologiarum lib.* 9. *c.* 5. *determinat.*

C. XV. *Qui sint liberi, & quam conditionem sequantur.*

LIberi dicti *b*, qui *c* ex libero sunt matrimonio orti. Nam filii ex libero & ancilla, servilis conditionis sunt. Semper enim qui nascitur, deteriorem 1 partem sumit. Naturales autem dicuntur ingenuarum concubinarum filii, quos sola natura genuit, non honestas conjugii. *& infra, §.* 1. Hi vero *d*, qui non sunt de legitimo matrimonio, matrem potius, quam patrem sequuntur.

Corr. Rom. ℊ 1 Deteriorem partem] *In codicibus Isidori etiam manuscriptis legitur,* deteriorem parentis statum sumit.

QUÆSTIO V.

1 ps QUod autem pudicitia violenter eripi non possit, multorum auctoritatibus probatur. *Est enim virtus animi, quæ violentiam non sentit. Corpori namque vis infertur, non animo. Unde, quamvis corpus violenter corrumpatur, si pudicitia mentis servetur illæsa, tamen castitas duplicatur. Sicut* e *beata Lucia fertur dixisse Paschasio:* Si invitam me feceris violari, castitas mihi duplicabitur ad coronam. *Non enim inquinatur corpus, nisi de consensu mentis. Nam si in manu mea thura ponas, & per manum meam sacrificia* f *facias, Deus* g *hæc attendit, & deridet. De sensibus enim, & voluntatibus judicat Deus.*

C. I. *Melior est virginitas mentis, quam carnis.*

Hinc Ambrosius *scribit in libro secundo de Virginibus.*

TOlerabilius *h* est mentem virginem, quam carnem habere. Utrumque bonum, si liceat: si non liceat, saltem non homini castæ 1, sed Deo simus. *& infra. §.* 1. Virgo prostitui potest, adulterari non potest. Ubicunque Dei virgo est, templum Dei est: nec lupanaria infamant castitatem, sed castitas etiam loci abolet infamiam.

Corr.

---

a *Sapient.* 3. b *Ivo p.* 8. *cap.* 105. *Pann. l.* 7. *cap.* 20. c *Ivo part.* 8. *cap.* 311. d *Ivo p.* 8. *c.* 279. e *Sup.* 14. *q.* 5. *c. pœnale. §. furti.* f 1. *Cor.* 6.

a *Levit.* 15. b *Ivo p.* 8. *c.* 71. c *aliter quia.* d *Unde & ii, qui*] *orig.* e *In martyrio B. Luciæ.* f *alit. jacias sacrificiis.* g *al. non attendit, qui & deridet.* h *Sentent.* 4. *dist.* 33. *Ivo part.* 6. *c.* 137.

¶ Corr. Rom. ¶ 1 Castæ.] *Antea legebatur*, casti, *sed B. Ambrosius ibi inducit Theodoram loquentem*.

C. II. *Mente incorrupta, caro non corrumpitur*.

Idem *ad virginem lapsam, cap. 4.*

REvera *a* non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta.

C. III. *Aliena libido neminem polluit*.

Item Augustinus *de civit. Dei, lib. 1. c. 18.*

ITa, 1 ne *b* aliquem polluat aliena libido, metuitur? Non polluit, si aliena erit, si autem polluet, aliena non erit. Sed cum pudicitia virtus sit animi, comitemque habeat fortitudinem, qua potius quælibet mala tolerare, quam malo consentire decernat, nullus autem magnanimus, & pudicus in potestate habeat, quid de sua carne fiat, sed tantum quid annuat mente, vel renuat: quis tandem sana mente putaverit se perdere pudicitiam, si forte in apprehensa, & oppressa carne sua exerceatur, & expleatur libido non sua?

Corr. Rom. ¶ 1 Ita, ne] *Apud B. Augustinum*, At enim, *legitur*, ne vel aliena polluat.

C. IV. *De eodem*.

Idem *ibidem*.

PRoposito *c* animi permanente, per quod etiam corpus sanctificari meruit, nec ipsi corpori aufert sanctitatem violentia libidinis alienæ, quam servat perseverantia continentiæ suæ. An vero, si aliqua fœmina mente corrupta, violatoque proposito, quod Deo voverat, pergat vitianda ad deceptorem suum, adhuc eam pergentem sanctam vel corpore dicimus, ea sanctitate animi, per quam corpus sanctificabatur, amissa atque destructa? Absit hic error, & hinc potius admoneamur, ita non 1 amitti corporis sanctitatem manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur corporis sanctitas, violata animi sanctitate. *Idem cap. 19. §. 1.* Lucretiam certe matronam nobilem, veteremque Romanam, pudicitiæ magnis efferunt laudibus. Hujus corpore cum violenter oppresso Tarquinii Regis filius libidinose potitus esset, illa scelus improbissimi juvenis marito Collatino, & propinquo Bruto, viris clarissimis, & fortissimis indicavit, eosque ad vindictam constrinxit. Deinde fœdi in se commissi *d* ægra atque impatiens se peremit. Quid dicemus? adultera hæc, an casta judicanda est? Quis in hac controversia judex laborandum putaverit? Egregie quidam ex hoc, veraciterque declamans ait: *Mirabile dictu, duo fuerunt, & adulterium unus admisit*. Splendide, atque verissime. Intuens enim in duorum corporum commistione unius inquinatissimam cupiditatem, alterius castissimam voluntatem, & non quid conjunctione membrorum, sed quid animorum diversitate ageretur, attendens: *Duo*, inquit, *fuerunt, & unus adulterium admisit*.

Corr. Rom. ¶ 1 Ita non amitti] *Locupletatus est ex originali hic locus, qui etiam apud Ivonem erat paulo concisior*.

C. V.

Idem *in eodem libro, cap. 27.*

NOn 1 fidelibus Christi sit tædio vestra vita, si ludibrio fuit hostibus castitas vestra. Habetis magnam, veramque consolationem, si fidam conscientiam retinetis, non consensisse peccatis eorum, qui in vos peccare permissi sunt. *Idem in libro de duabus animabus, cap. 10. §. 1.* Non nisi voluntate peccatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Non fidelibus] *In originali legitur*, Non itaque vobis, o fideles Christi, *sed quoniam erat initium capitis, non est mutatum. Reliqua vero sunt restituta, & aucta*.

a *Sent. ibid. Ivo p. 7. c. 138.* b *Ivo p. 7. c. 139.* c *Ivo ibid.* d *al. commissi sceleris*.

C. VI. *De eodem*.

Idem *in libro primo de libero arbitrio, c. 5.*

DE pudicitia *a* quis dubitaverit, quin ea sit in animo constituta, quandoquidem virtus est? Unde a violento stupratore eripi nec ipsa potest. *Item Hieronymus 1 super epistolam ad Romanos, l. 1. §. 1.* Non *b* potest fieri, ut nisi quis mœchetur prius in corde, mœchari possit in corpore. *Idem super Lucam 2 in lib. 2. §. 2.* Finge *c* in persecutione aliquam virginem prostitutam: hæc apud Evangelium, quia voluntate non peccat, virgo suscipitur, in lege quasi corrupta repudiatur. *Idem in libro Hebraicarum quæstionum in Genes. ad cap. 12. §. 3.* Corpus *d* mulieris non vis maculat, sed voluntas. *Item Augustinus in libro de sancta virginitate, c. 8. §. 4.* Sicut nemo impudice utitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam servat in corpore, nisi spiritu prius insita castitate.

Corr. Rom. ¶ 1 Item Hieronymus] *Apud B. Hieronymum nihil tale est inventum. Sed apud Origenem lib. 2. ad caput 2. epistolæ ad Romanos hæc leguntur*: Neque enim fieri potest, ut si ante quis non mœchetur in corde, mœchari possit in corpore.

¶ 2 Idem super Lucam] *Hæc habentur in commentariis B. Hieronymi in Matthæum, l. 2. c. 11. & inde est emendatum. In Lucam enim nihil extat B. Hieronymi*.

C. VII. *In corpore pudicitia violari non potest, si mens inviolata servetur*.

Idem *Victoriano, epist. 122.*

AD Deum *e* ingemiscentibus omnino suis aderit, qui suis adesse consuevit: & aut nihil in earum castissimis membris libidine hostili perpetrari permittet, aut si permittit, cum earum animus nulla consensionis turpitudine maculatur, etiam carnem suam defendit a crimine: & quicquid in ea nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis, omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere deputabitur. Tantum enim in mente valet integritas castitatis, ut illa inviolata, nec in corpore possit pudicitia violari, cujus membra potuerint superari.

C. VIII. *Caro non peccat, si a contagione fuerit anima munda*.

Item Isidorus *in synonymis, lib. 2.*

NOn *f* potest corpus corrumpi, nisi prius animus fuerit corruptus. Munda a contagione anima *g*, caro non peccat.

C. IX. *Non eripitur pudicitia carnis, si mente servatur*.

Item Augustinus Honorato Episcopo, epist. 180.

MAgis *h* timeamus, ne sensu interiore corrupto pereat castitas fidei, quam ne fœminæ violenter constuprentur in carne, quia violentia non violatur pudicitia, si mente servatur: quoniam nec in carne violatur, quando voluntas patientis sua turpiter carne non utitur, sed sine consensione tolerat, quod alius operatur.

C. X. *Nec peccatum, nec justitia ex opere sine voluntate perficitur*.

Item Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti super Matthæum, hom. 32. ad c. 19.*

SIcut enim peccatum sine voluntate opus non facit, ita & justitia ex opere non consummatur, nisi & voluntas affuerit. Multi enim corpore quidem castitati student, adulterium autem voluntate committunt. Nisi enim ex voluntate sola fornicatio consummaretur, nun-

a *Ivo p. 7. c. 140. & p. 10. c. 101.* b *Ivo p. 7. c. 141.* c *15. q. 1. si quis non iratus §. item in persecutione.* d *Idem Beda in q. in Gen. tom. 8. cap. 190. Ivo p. 8. c. 11.* e *Ansl. l. 10. c. 52.* f *Cap. 1. id est, ante c. de castitate. in recent. impress. Sent. 4. dist. 33. Ivo part. 7. c. 142.* g *al. animi.* h *Polyc. l. 4. tit. 35. Ansl. l. 10. c. 51.*

nunquam Dominus diceret a: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Ergo voluntas sine opere b frequenter peccat. Illa est gloriosa continentia, non quam transgredi non potest necessitas debilitati c corporis, sed quam complectitur voluntas sancti propositi.

C. XI. *Virginitas carnis non servatur mente corrupta.*

Item Hieronymus *in epistola ad Eustochium de custodia virginitatis.*

2 ps SI Paulus Apostolus vas d electionis, & separatus in Evangelium Christi, ob carnis aculeos, & incentiva vitiorum reprimit corpus suum, & servituti e subjicit, ne aliis prædicans ipse reprobus inveniatur, & tamen f videt aliam legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ, & captivum se in legem duci peccati: si post g nuditatem, jejunia, famem, carceres, flagella, supplicia, in semetipsum reversus exclamat: *Infelix* h *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* tu te putas securam esse debere? Cave, quæso, ne quando de te dicat Deus: *Virgo* i *Israel cecidit, non est, qui suscitet eam.* Audenter loquar: cum omnia possit Deus, suscitare virginem non potest post ruinam. Valet quidem liberare de pœna, sed non vult coronare corruptam. §. 1. Timeamus illam prophetiam κ, ne in nobis etiam compleatur: *Virgines bonæ deficient.* Observa, quid dicat: *Virgines bonæ deficient*, quia sunt & virgines malæ. *Qui* l *viderit*, inquit, *mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Perit ergo & mente virginitas. Istæ sunt virgines malæ, virgines carne, non spiritu: virgines m stultæ, quæ oleum non habentes excluduntur a sponso. Si autem & illæ, quæ virgines sunt, ob alias tamen culpas virginitate corporum non salvantur, quid fiet illis, quæ prostituerunt membra Christi, & mutaverunt templum Sancti Spiritus in lupanar? Illico audient Prophetam dicentem: *Descende* n, *sede in terra virgo filia Babylonis, sede in terra: non est filiæ Chaldæorum thronus* o: *non vocaberis ultra mollis, & delicata. Accipe* p *molam, mole farinam, discooperi velamen tuum, denuda crura, transi flumina, revelabitur ignominia tua, apparebunt opprobria tua.* Et hoc post thalamos filii Dei, post oscula fratruelis, & sponsi: illa, de qua quondam sermo Propheticus concinebat: *Astitit* q *Regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate*; nudabitur, & posteriora ejus ponentur in faciem ipsius. Sedebit ad r aquas solitudinis, & posito vase divaricabit pedes suos omni transeunti, & usque ad verticem polluetur. Rectius fuerat hominum subiisse conjugium, ambulasse per plana, quam ad altiora tendentem in profundum inferni cadere. Ne s fiat, obsecro, civitas meretrix fidelis Sion, ne t post Trinitatis hospitium ibi Dæmones saltent, & u Sirenæ nidificent, & hericii.

Corr. Rom. ℊ *Multis locis restitutum est hoc caput ex vetustis exemplaribus, & originali.*

C. XII. *Corpore intacto castitas nonnunquam amittitur.*

Item Augustinus *serm.* 3. *de communi vita Clericorum, & epist.* 109. *ad Monachas.*

3 ps NEc solo tactu, sed affectu quoque, & aspectu appetitur, & appetit fœmina. Nec dicatis vos animos habere pudicos, si habeatis oculos impudicos, quia impudicus oculus impudici cordis est nuntius: & cum se invicem sibi, etiam tacente lingua, conspectu mutuo corda nuntiant impudica, & secundum concupiscentiam carnis alterutro delectantur ardore, etiam intactis ab immunda violatione corporibus fugit castitas ipsa de moribus.

a Matth. 5. b al. corpore. c al. debilitatis. d Act. 9. & 13. Rom. 1. e 1. Cor. 9. f Rom. 7. g 2. Cor. 11. h Rom. 7. i Amos 5. κ Amos 8. l Matth. 5. m Matth. 25. n Esa. 47. o al. solium.] orig. p Cant. c. 1. q Psal. 44. r Ezech. 16. s Esa. 1. t Esa. 34. u al. Sirenes.

C. XIII. *Adulterium perpetratur, cum vel innupta turpiter concupiscitur.*

Item Gregorius *in Moralibus lib.* 21. *c.* 9.

QUi a viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.) Quia enim græco vocabulo mœchus adulter dicitur, cum non aliena conjunx, sed mulier videri prohibetur, aperte veritas ostendit, quia etiam solo visu, cum turpiter vel innupta concupiscitur, adulterium perpetratur. Quod tamen plerunque ex loco vel ordine concupiscentium discernitur: quia scilicet hunc in sacro ordine studiosa concupiscentia, sicut illum adulterii inquinat culpa: in personis tamen non dissimilibus idem luxuriæ distinguitur reatus.

4 ps Gratian. *Quamvis autem violenter oppressæ pudicitiam non amiserint, incontaminatis tamen se non audeant exæquare virginibus.*

C. XIV. *Quæ opprimuntur, incontaminatis se virginibus comparare non audeant.*

Unde Leo Papa *epist.* 85. *al.* 87. *ad Episcopos Africanos c.* 5.

ILlæ b autem famulæ Dei, quæ integritatem pudoris oppressione barbarica perdidere, laudabiliores erunt in humilitate, ac verecundia sua, si se incontaminatis non audeant comparare virginibus. Quamvis enim omne peccatum ex voluntate nascatur, & potuerit corruptione carnis mens invita non pollui, minus tamen eisdem oberit, si quod potuerunt animo non amittere, doleant se vel corpore perdidisse.

Gratian. *Cum ergo hæc, quæ violentiam passa est, pudicitiam amisisse probari non potest, nullo modo convincitur fornicationis, vel adulterii crimen incurrisse. Ut enim ait Augustinus in libro de bono conjugali cap.* 4. Adulterium c committitur, cum vel propriæ libidinis instinctu, vel alienæ consensu cum altero, vel altera, contra pactum conjugale concumbitur, atque ita frangitur fides: quæ in rebus etiam corporeis, & abjectis magnum animi bonum est: & ideo ei ℊ salutem quoque corporalem, qua etiam vita ista continetur, certum est debere postponi.

Corr. Rom. ℊ Et ideo ei) *Apud B. Augustinum legitur*: & ideo eam saluti quoque corporali, qua etiam vita ista continetur, certum est debere præponi. *Sed ob glossam, & quoniam idem est sensus, nihil est mutatum.*

C. XV. *Mœchatur, qui alicui præter matrimonii fœdus miscetur.*

Item Isidorus d *super Exodum c.* 29.

NOn e mœchaberis) id est, ne quisquam præter matrimonii sui fœdera aliis fœminis misceatur ad explendam libidinem. Nam specialiter adulterium facit, qui præter suam ad alteram accedit.

C. XVI. *Qui vivente uxore sua alteram cognoscit, adulterium committit.*

Item Augustinus *de adulterinis conjugiis l.* 2. *c.* 13.

PUto f Christianum neminem reluctari, illum adulterum esse, qui vel diu languente, vel diu absente, vel continenter vivere cupiente sua uxore, alteri commistus est fœminæ.

5 ps Gratian. *Cum ergo nihil istorum in ista deprehendatur fuisse, quia nec propriæ libidinis instinctu, nec alienæ consensu, nec viro suo languente, vel absente, vel continenter vivere cupiente adhæsit alii, sed violenter aliena libidine oppressa vim pertulit, apparet, quod nec adultera, nec fornicaria dici potest*

a Deut. 5. Matth. 5. b Polyc. l. 4. t. 34. c *Hujus autem fidei violatio dicitur adulterium, cum*) orig. Ivo p. 8. c. c. 102. Pann. l. 7. c. 22. d Et Rabanus, & Beda in quæst. in Exod. e Ivo p. 8. cap. 107. Pann. l. 7. c. 23. f Ivo p. 2. c. 24.

potest. Unde nec aliqua occasione valet dimitti. Cum enim Judæi a quærerent a Christo, utrum liceret homini uxorem suam dimittere quacunque ex causa, respondit eis: Non legistis b, quia, qui fecit eos ab initio, masculum, & fœminam creavit eos? Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. *Deinde sermonem suum ita conclusit, ut diceret, neminem posse dimittere uxorem suam excepta causa fornicationis. Hinc Apostolus ait in epistola ad Corinthios* c: His, qui matrimonio conjuncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere. *Unde datur intelligi, quod qualescunque fuerint vir, & uxor, ex quo conjugali affectu sibi adhæserint, ulterius ab invicem discedere non valent.*

C. XVII. *Qualiscunque sit vir, ex quo semel placuit, non est dimittendus.*

Unde Ambrosius *in Hexameron* d, *tit. diei quartæ scribit.*

HOrrendus 1, & e incultus est vir: semel placuit: nunquid vir frequenter est eligendus? Comparem suum & bos requirit, & equus diligit: & si mutetur alius, trahere jugum nescit compar alterius, & se non totum putat. Tu jugalem tuum repudias, & putas sæpe mutandum? & si uno defecerit die, superducis rivalem, & statim incognita causa quasi cognitam f pudoris exequeris injuriam?

Corr. Rom. ¶ 1 Horrendus) *Apud B. Ambrosium legitur*, sed horridus, & incultus est: semel placuit &c. *Ante hoc autem capitulum est cap.* Adam per Evam *infra* 23. *q.* 5.

C. XVIII. *Similiter de uxore intelligatur.*

Item Augustinus *de sermone Domini in monte lib.* 1. *cap.* 32.

SI uxorem g quis habeat sterilem, vel deformem corpore, sive debilem membris, vel cœcam, vel surdam, vel claudam, vel si quid aliud, sive morbis, & doloribus, languoribusque confectam, & quicquid (excepta fornicatione) cogitari potest vehementer horribile, pro fide, & societate sustineat.

C. XIX. *Non licet viro uxorem dimittere, nisi causa fornicationis.*

Item Hieronymus *ad Oceanum de* h *morte Fabiolæ.*

PRæcepit i Dominus uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis, & si dimissa fuerit, manere innuptam. Quicquid viris jubetur, hoc consequenter redundat in fœminas. Neque enim adultera uxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus.

C. XX. *De eodem.*

Idem *ibidem*.

APud κ nos, quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem servitus pari conditione censetur.

C. XXI. *Communione privetur, qui extra causam fornicationis uxorem suam dimittit.*

Item ex Concilio Toletano XII. *c.* 8.

6 ps PRæceptum l Domini est, ut excepta causa fornicationis uxor a viro dimitti non debeat: ideo quicunque citra culpam criminis supradicti uxorem suam quacunque occasione dimiserit, quia quod Deus m conjunxit, ille separare disposuit, tamdiu ab Ecclesiastica communione privatus, & a cœtu omnium Christianorum maneat alienus, quamdiu societatem relictæ conjugis sinceriter amplectatur, & foveat. Itaque qui jam admoniti a Sacerdote semel, bis, terque, ut corrigerentur, ad torum suæ conjugis noluerint redire, ipsi se suis meritis, & a Palatinæ dignitatis officio separabunt, & insuper generosæ dignitatis testimonium, quamdiu in culpa fuerint, amissuri sunt, quia carnem suam dissidii jugulo tradiderunt.

C. XXII. *De eodem.*

Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum cap.* 96.

QUicquid a mulier tua contra te cogitaverit, aut fecerit, vel si te accusaverit, non est, excepta causa fornicationis, rejicienda, vel odio prorsus habenda, quæ est 1 Apostolo præcipiente, sicut Ecclesia a Christo diligenda.

Corr. Rom. ¶ 1 Quæ est) *Hæc usque ad finem addita sunt ex ipsis responsionibus.*

7 ps Gratian. *Sed quæritur, cum sit par utriusque conditio, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cum econtra uxores in consortio adulterorum virorum manere videantur.*

C. XIII. *In utroque sexu adulterium pari ratione punitur.*

De his ita scribit Innocentius Papa *epist.* 3. *ad Exuperium Episcopum c.* 4.

CHristiana c religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facile de adulterio accusant, & non habent latentia peccata vindictam. Viri autem liberius uxores adulteras apud Sacerdotes deferre consueverunt: & ideo mulieribus prodito earum crimine communio denegatur; virorum autem latente commisso non facile quisquam ex suspicionibus abstinetur: qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cum ergo par causa sit, interdum probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

QUÆSTIO VI.

ECce, *quod ista dimitti non valet, cum a fornicatione innocens inveniatur. Sed ponatur, quod ipsa sit adultera, quæritur, si adulter possit dimittere eam causa fornicationis. Non enim videtur, quod pari crimine infectus alium de eodem punire possit. Unde cum Judæi adulteram accusarent, æquitatis sententiam a Domino acceperunt:* Quicunque d vestrum sine peccato est, primus lapidem in illam mittat. *Hinc etiam in Evangelio* e *præcipitur:* Hypocrita, primum ejice trabem de oculo tuo, & postea educes festucam de oculo fratris tui.

C. I. *Qui fornicatur, fornicationis causa uxorem suam dimittere non potest.*

Hinc etiam Augustinus *scribit in lib.* 1. *de sermone Domini in monte c.* 28.

NIhil f iniquius, quam fornicationis causa dimittere uxorem, si & ipse convincitur fornicari. Occurrit enim illud: *In quo* g *enim alterum judicas, temetipsum condemnas, eadem enim agis, quæ judicas.* Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem, prior debet esse a fornicatione purgatus. Quod similiter etiam de fœmina dixerim.

C. II. *Qualem quisque vult invenire uxorem, talem se servet eidem.*

Idem *de verbis Domini tractatu, sive serm.* 46.

SI ducturi h estis uxores, servate vos uxoribus vestris. Quales vultis eas 1 invenire, tales & ipsæ inveniant vos. Quis juvenis est, qui non castam velit ducere uxorem? & si accepturus est virginem, quis non intactam desideret? Intactam quæris? intactus esto: puram quæris? noli esse impurus. Non enim illa potest, & tu non potes.

Corr. Rom. ¶ 1 Eas invenire] *In originali, & apud Ivonem est*: Quales eas vultis ad vos venire, tales & vos debent ipsæ invenire.

Ppp C. III.

a *Matth.* 19. b *Gen.* 2. c 1. *Cor.* 7. d *Lib.* 5. *c.* 7. e *Ivo p.* 8. *c.* 232. *Pann. l.* 6. *c.* 103. f *al. cognita.* g *Sent.* 4. *dist.* 34. *Ivo p.* 8. *c.* 238. *Pann. l.* 6. *c.* 104. h *Epitaphium Fabiolæ tom.* 1. i *Sent.* 4. *dist.* 35. *Ivo p.* 8. *c.* 240. *Pann. l.* 7. *c.* 3. κ *Ivo ib.* l *Ivo p.* 8. *c.* 329. *Pann. l.* 7. *c.* 1. m *Matth.* 19.

a *Ivo p.* 8. *c.* 228. b *Eph.* 5. c *Sent.* 4. *dist.* 35. *Ivo p.* 8. *c.* 214. d *Joan.* 8. e *Luc.* 6. f *Sent.* 4. *dist.* 35. *Ivo p.* 8. *c.* 250. *Pann. l.* 7. *c.* 31. g *Rom.* 2. h *Ivo p.* 8. *c.* 45.

C. III. *Judicium de alio expetere non debet, qui de se judicari contemnit.*

Idem *in epistola ad Pascentium Comitem Arianum, epist.* 174.

INiquum *a* est, ut quisque de alio judicare velit, & judicari de se nolit.

C. IV. *Viri gravius sunt puniendi de adulterio, quam mulieres.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib.* 2. *c.* 8.

INdignantur *b* mariti, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris fœminis pœnas: cum tanto gravius eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas.

C. V. *Sicut vir caput est mulieris, sic adulterando gravius delinquit, quam mulier.*

Idem *de decem chordis, cap.* 3.

NOn *c* mœchaberis, id est, non ibis ad aliquam aliam, præter uxorem tuam. Tu autem exigis hoc ab uxore, & non vis reddere hoc uxori? & cum debeas in virtute præcedere uxorem, (quoniam castitas virtus est) tu sub uno impetu libidinis cadis? & vis uxorem tuam victricem esse, tu victus jaces *d*? & cum tu caput sis uxoris tuæ, præcedet te ad Deum, cujus caput es? vis domum tuam capite deorsum pendere? Caput *e* enim mulieris est vir. Ubi autem melius vivit mulier, quam vir, capite deorsum pendet domus. Si caput est vir, melius debet vivere vir, & præcedere in omnibus bonis factis uxorem suam, ut illa imitetur virum, & sequatur caput suum.

Gratian. *His auctoritatibus monstratur, quod adulter adulteram dimittere non valet.*

QUÆSTIO VII.

1 ps NUnc *autem quæritur, si ille qui dimiserit uxorem suam causa fornicationis, illa vivente aliam ducere possit. Quod autem hoc fieri non possit, testatur* Augustinus *in libro de bono conjugali, cap.* 7. *dicens.*

C. I. *Vinculum conjugii fornicatione non potest dissolvi.*

INterveniente *f* divortio non aboletur illa confœderatio nuptialis: ita ut sibi conjuges sint, etiam separati, cum illis autem adulterium committant, quibus etiam fuerint post suum repudium copulati.

C. II. *Nulla ratione dissolvitur conjugium, quod semel initum probatur.*

Idem *de adulterinis conjugiis, lib.* 2. *cap.* 4. & 5.

LIcite dimittitur *g* conjunx ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris. Propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit, etiam ob causam fornicationis. Sicut enim manente in se sacramento regenerationis excommunicatus 1 quis reus criminis, nec illo sacramento caret, etiamsi nunquam reconcilietur Deo: ita manente in se vinculo fœderis conjugalis, uxor dimittitur ob causam fornicationis, nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur viro. Carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Reus vero excommunicatus ideo nunquam carebit regenerationis sacramento, etiam non reconciliatus, quia nunquam moritur Deus.

Corr. Rom. ¶ 1 Excommunicatus quis] *Totus hic locus est restitutus ex originali, & multa alia cum ex eodem, tum ex vetustis exemplaribus emendata.*

a Ivo p. 6. c. 392. b *Sent.* 4. *dist.* 35. Ivo p. 8. c. 242. Pann. l. 7. c. 36. c Ivo p. 8. c. 263. Exod. 20. Deut. 5. d *al. jacens.* e Eph. 5. f Ivo p. 8. c. 9. & 235. Pann. l. 7. c. 6. g Ivo p. 8. cap. 239. Pann. lib. 7. cap. 5.

C. III. *Sive vir ab uxore, sive uxor a viro causa fornicationis discesserit, alteram habere prohibetur.*

Idem *super epistolam Pauli ad Corinthios.*

APostolus *a* dicit 1: *His, qui sunt in conjugio, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut reconciliari viro suo.* Potest enim fieri, ut discedat ea causa, qua Dominus permisit. Aut, si fœminæ licet virum dimittere etiam præter causam fornicationis, & non licet viro, quid respondebimus de hoc, quod dixit posterius? *Et vir uxorem ne dimittat.* Quare non addit: *excepta causa fornicationis*: quod Dominus permittit? nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit (quod causa fornicationis permittitur) maneat sine uxore, aut reconcilietur uxori? & *post pauca.* §. 1. Dominus autem permisit causa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permisit, non jussit.

Corr. Rom. ¶ *Est apud Bedam* 1. *Corinth.* 7. *ex lib.* 1. *B. Augustini de sermone Domini in monte, cap.* 26.

¶ 1 Apostolus dicit:] *Apud B. Augustinum in* 1. *libro de sermone Domini in monte, cap.* 26. *legitur:* sed consulamus Apostolum, ne quid temere dicamus. *His, qui sunt in Conjugio,* inquit, *præcipio, &c. Apud Bedam vero* 1. *Corinth.* 7. His, qui sunt in conjugio præcipit per Apostolum Dominus, uxorem, &c. *Multa vero & in hoc, & in sequentibus capitibus,* Fieri, & Dominus, *emendata sunt ex iisdem B. Augustino, & Beda in locis indicatis.*

C. IV.

Idem *de sermone Domini in monte, lib.* 1. *cap.* 25.

FIeri *b* potest, ut vir dimittat uxorem causa fornicationis, quam Dominus exceptam esse voluit. Jam vero si nec illi nubere conceditur, vivo viro, a quo recessit, neque huic alteram ducere viva uxore, quam dimisit, multo minus fas est illicita cum quibuslibet stupra committere.

C. V. *Ab uxore dimissus, vel dimissa a viro, ad pœnitentiam redigantur, nisi aut continenter vivere, aut sibi reconciliari voluerint.*

Item ex Concilio *c* Milevitano, *c.* 17.

PLacuit *d*, ut secundum *e* Evangelium, & Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur.

C. VI. *Mœchatur, qui a viro dimissam ducere præsumit.*

Item Augustinus *lib.* 1. *de sermone Domini in monte, cap.* 25.

DOminus *f* ad illud confirmandum, ut non facile dimittatur uxor, solam causam fornicationis excepit, cæteras vero universas molestias, si quæ forte extiterint, jubet pro fide conjugali, pro castitate fortiter sustineri. Et mœchum dixit etiam virum, qui eam duxerit, quæ soluta est a viro.

C. VII. *Adultera probatur, quæ vivente viro alteri nubit.*

Item Hieronymus *ad Amandum* 1 *Presbyterum.*

OMnes *g* causationes Apostolus amputans, apertissime definivit, vivente viro esse adulteram mulierem, si alteri nupserit. Nolo mihi proferas raptoris violentiam, matris

a 1. *Corinth.* 7. *Sentent.* 4. *dist.* 35. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. Ivo p. 8. cap. 208. Pann. l. 7. c. 2. b *Beda* 1. *Corinth.* 7. Ivo p. 8. c. 273. c *Concilium Africanum, cap.* 69. & *Græcum, c.* 105. d *Polyc. lib.* 6. *tit.* 4. *Anselm. lib.* 10. *cap.* 15. *Burch. lib.* 9. *cap.* 64. Ivo p. 8. c. 200. e *Matth.* 19. 1. *Corinth.* 7. f *Beda* 1. *Cor.* 7. *Sentent.* 4. *dist.* 35. Ivo p. 8. c. 237. Pann. l. 7. c. 4. g *Polyc. lib.* 6. *tit.* 4. Ivo p. 8. c. 239.

matris præstationem *a*, patris auctoritatem, propinquorum catervam, servorum insidias, atque contemptum *b*, damna rei familiaris. Quamdiu vivit vir, licet adulter sit, licet sodomita, licet flagitiis omnibus coopertus, & ab uxore propter hæc scelera derelictus, maritus ejus reputatur, cui alterum virum accipere non licet. Nec Apostolus hæc propria auctoritate decernit, sed Christo in se loquente Christi verba secutus est, qui ait in Evangelio *c*: *Qui dimiserit uxorem suam, excepta causa fornicationis, facit eam mœchari: & qui dimissam acceperit, adulter est.* Unde & Apostoli gravem conjugii sarcinam intelligentes: *Si ita est*, inquiunt, *non expedit homini uxorem accipere.* Ad quos Dominus: *qui potest*, inquit, *capere, capiat*. Statimque sub exemplo trium eunuchorum virginitatis infert beatitudinem, quæ nulla carnis lege tenetur. 2

Corr. Rom. ¶ 1 Amandum] *Sic in plerisque vetustis. Nam in vulgatis erat*, Damasum. *Sunt autem aliqua in hoc capite emendata ex ipso originali, ubi glossa non obstitit.*

¶ 2 tenetur] *Post hæc verba apud B. Hieronymum sequitur c.* non satis. 34. *quæst.* 1. *&* 2.

C. VIII. *Mulieri fideli, quæ virum adulterum dimittit, alii nubere non licet.*

Item ex Concilio Eliberitano, *cap.* 9.

FIdelis *d* fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum duxit *e*, prohibeatur, ne ducat. Si autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquit, de seculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dare compulerit.

C. IX. *Ad pœnitentiam est cogendus, qui multis nuptiis copulatur.*

Item ex Concilio Martini Papæ, *id est, ex cap. Martini Bracarensis, c.* 80.

SI *f* quis fuerit multis nuptiis copulatus, pœnitentiam agat. Conversatio autem, & fides pœnitentis tempus comprehendat. 1

Corr. Rom. ¶ 1 Comprehendat.] *In originali, & apud Ivonem est*, compendiat tempus. *Apud Burchardum corrupte*, compendit. *Et in Concilio Neocæsariensi, cap.* 3. *supra*, 31. *quæst.* 1. de his; *unde hoc sumptum est, legitur*, abbreviat. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. X. *Qui ob fornicationem uxorem dimittit, & aliam ducit, mœchari probatur.*

Item Augustinus *de adulterinis conjugiis, lib.* 1. *cap.* 9.

QUemadmodum *g* non recte dici potest, si ergo nescit homo, non peccat (sunt enim etiam peccata ignorantium, quamvis minora, quam scientium) ita non recte dici potest, ergo si causa fornicationis dimiserit vir uxorem, & aliam duxerit, non mœchatur. Est enim mœchatio etiam eorum, qui alias ducunt relictis propter fornicationem prioribus, sed utique minor, quam eorum, qui non propter fornicationem dimittunt, & alteras ducunt.

2 pars. Gratian. *Sunt enim in fornicatione gradus, ut sicut gravius peccat adulter, quam fornicator, sic gravius delinquit, qui nec sua dimissa aliam ducit, eo, qui suam dimittens, aliam cognoscit: gravius quoque, qui uxorem habens ad conjugem proximi sui accedit, quam qui non habens uxorem, torum alterius violat, vel uxoratus ad solutam accedens. Sed omnes hos incestuosi transcendunt: quos vincunt contra naturam delinquentes.*

C. XI.

Unde Augustinus *de adulterinis conjugiis.*

ADulterii *h* malum vincit fornicationem; vincitur autem ab incestu. Pejus est enim cum matre, quam cum aliena uxore concumbere. Sed omnium horum est pessimum, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti. Usus enim naturalis, si ultra modum prolabitur, in uxore quidem veniale est, in meretrice damnabile. Sed iste, qui est contra naturam, execrabiliter fit in meretrice, sed execrabilius in uxore. Tantum valet ordinatio creatoris, & ordo creaturæ, ut in rebus ad utendum concessis, etiam cum modus exceditur, longe sit tolerabilius, quam in eis, quæ concessa non sunt, vel unus, vel rarus excessus.

Corr. Rom. ¶ *In multis vetustis caput hoc conjunctum est superiori: atque in eo referuntur verba B. Augustini hinc inde collecta, potissimum ex libro de bono conjugali, cap.* 8. 9., *&* 11. *quem etiam librum citat Ivo, & Magister.*

C. XII. *Minus est secundum naturam coire, quam contra naturam delinquere.*

Item Ambrosius *in libro de Patriarchis, lib.* 1. *de Abraham, c.* 6.

OFferebat *a* sanctus Loth filiarum pudorem. Nam etsi illa quoque flagitiosa impuritas erat, tamen minus erat secundum naturam coire, quam adversus naturam delinquere. Præferebat domus suæ verecundiæ hospitalem gratiam, etiam apud barbaras gentes inviolabilem.

C. XIII. *Graviora sunt flagitia, quæ contra naturam probantur.*

Item Augustinus *confessionum lib.* 3. *c.* 8.

FLagitia *b*, quæ sunt contra naturam, ubique, & semper detestanda, atque punienda sunt: qualia Sodomitarum fuerunt. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non sic fecit homines, ut se illo uteretur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadem natura, cujus ipse auctor est, libidinis perversitate polluitur.

C. XIV. *Turpior, & flagitiosior est usus contra naturam, quam fornicationis, vel adulterii.*

Idem *contra Jovinianum, lib.* 1.

USus *c* naturalis & licitus est in conjugio, sicut illicitus in adulterio. Contra naturam vero semper illicitus, & proculdubio flagitiosior atque turpior: quem sanctus Apostolus *d* & in fœminis, & in masculis arguebat, damnabiliores volens intelligi, quam si in usu naturali vel adulterando, vel fornicando peccarent.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc neque in libro de bono conjugali, (quem contra Jovinianum se scripsisse B. Augustinus lib.* 2. *retractat. cap.* 22. *profitetur] neque in libris contra Julianum, quorum quintum citat Ivo, est inventum. De his tamen flagitiis agitur lib.* 2. *de nuptiis, & concupiscentia, c.* 19. *&* 20.

C. XV. *Omnis immunda pollutio, fornicatio est, licet varia sint peccata fornicationis.*

Item Isidorus *lib.* 2. *de summo bono, cap.* 39.

3 ps NOn solum de commissa fornicatione peccatum regnat in homine, sed si adhuc delectetur, atque animum teneat, proculdubio regnat. Fornicatio carnis, adulterium: fornicatio animæ, idolorum est servitus. Est autem & spiritalis fornicatio, de qua *e* Dominus ait *f*: *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam in corde suo.* Omnis immunda pollutio, fornicatio dicitur, quamvis quisque diversa turpitudinis voluptate prostituatur. Ex delectatione enim fornicandi varia gignuntur flagitia, quibus & regnum Dei clauditur, & homo a Deo separatur. §. 1. Inter cætera septem vitia, vitium *g* fornicationis maximum scelus est: quia per carnis

a *al. persuasionem*] *orig.* b *aliter, & parentum contumelias*, c *Matth.* 19. d *Burch. lib.* 9. *c.* 63. *Ivo p.* 8. *c.* 199. e *duxerit*] *orig.* f *Burch. l.* 9. *c.* 20. *Ivo p.* 8. *c.* 158. *&* 332. g *Ivo p.* 8. *cap.* 255. h *Sent.* 4. *dist.* 38. *Ivo p.* 8. *c.* 110.

Ivo p. 9. *c.* 155. *Gen.* 19. b *Ivo p.* 9. *c.* 105. c *Ivo p.* 9. *c.* 106. d *Rom.* 1. e *Secundum quod.* f *Matth.* 5. g *al. fornicatio maximi est sceleris.*

carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens membrum Christi, facit membrum meretricis. Sunt 1 autem quædam, quæ sicut animalia absque ulla discretione indesinenter libidini serviunt: quas ego nec mutis pecoribus comparaverim. Pecora enim cum conceperint, ultra non indulgent maribus copiam sui.

Corr. Rom. ¶ 1 Sunt autem) *Hæc non sunt inventa apud Isidorum: sed apud Origenem hom. 5. ad c. 19. Gen. & similia apud B. Hieronymum in c. 5. epist. ad Ephesios.*

C. XVI. *Adulterium secundum in pœnis obtinet locum.*

Item ex epistola 1 Clementis *ad Jacobum.*

QUid *a* in omnibus peccatis adulterio est gravius? Secundum namque in pœnis obtinet locum: quoniam quidem primum illi habent, qui aberrant a Deo, etiamsi sobrie vixerint.

Corr. Rom. ¶ 1 *Locum hunc ex epistola Clementis citat Nicolaus I. in epistola omnibus Archiepiscopis, & Episcopis in regno Lotharii, quæ incipit,* Optaremus: *& extat Romæ in Bibliotheca monasterii Dominicanorum.*

Gratian. *His auctoritatibus evidentissime monstratur, quod quicunque causa fornicationis uxorem suam dimiserit, aliam illa vivente ducere non poterit: & si duxerit, reus adulterii erit.*

4 ps §. 1. *His ita respondetur. Hæ auctoritates de iis loquuntur, quorum continentiam carnalis infirmitas non impedit; vel de his, qui præstantes causam dissidii aliorum conjunctione se reddiderint indignos.*

C. XVII.

Unde Ambrosius *super* 1. *epist. Pauli ad Corinthios ad cap.* 7.

UXor *b* a viro non discedat, nisi causa fornicationis: quod si discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro suo: & vir similiter non dimittat uxorem. Ideo non subdit de viro, quod de uxore præmisit, quia viro licet ducere aliam.

Corr. Rom. ¶ *In eo Ambrosii loco pluribus verbis hæc res exponitur: sed contrariam sententiam asserit B. Ambrosius lib. 1. de Abraham, cap. 4. & 7. quod refertur sup. ead. quæst. 4.* nemo, *& in comment. ad cap. 16. Lucæ, toto cap. 1. libri octavi, cujus pars refertur infra 33. qu. 2. c.* an, quod.

C. XVIII. *Licet ducere aliam viro, cui sua ob infirmitatem corporis debitum reddere non valet.*

Item Gregorius III. *Bonifacio Episcopo, epist.* 4.

QUod proposuisti, si mulier infirmitate correpta non valuerit debitum viro reddere, quid ejus faciat jugalis: bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille, qui se non poterit continere, nubat magis: non tamen subsidii opem subtrahat ab illa, quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua capitulum hoc acceptum est, impressa extat tom. 3. Conciliorum, & manuscripta in Bibliotheca monasterii Dominicanorum: & quæ citantur infra 33. qu. 1. cap.* quod autem, *& cap. sequenti, videntur esse hujus Gregorii III.*

5 pars. Gratian. *Sed* d *illud Ambrosii a falsatoribus dicitur insertum. Illud Gregorii sacris canonibus, imo Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ penitus invenitur adversum. Quidam vero sententiam Ambrosii servare cupientes, non de qualibet fornicatione illud arbitrantur intelligi, ut ob quamlibet fornicationem vir licite dimittat uxorem, & vivente dimissa aliam ducat, sed de incestuosa tantum fornicatione intelligi: cum uxor videlicet alicujus, patri, & filio fratri, & avunculo viri sui, vel alicui similium se constuprandam publice tradiderit*

Hæc autem, quia viro suo se illicitam reddidit in perpetuum, dum per copulam consanguinitatis in primum, vel secundum, vel tertium gradum transivit affinitas a, *licite dimittitur, & ea vivente superducitur alia. Hic si quis contendat non magis viro, quam mulieri licitum esse, si vir alicujus eodem modo fornicetur, sciat virum ab Ambrosio appellatum non sexu, sed animi virtute: mulierem quoque nominatam sentiat non sexu corporis, sed mollitia mentis. Sed quia nulla auctoritate permittitur, ut uxore vivente alia superducatur, intelligitur illud Ambrosii in supradicto genere fornicationis: non tamen, quod vivente dimissa, aliam ducere possit: sed post mortem fornicarii, vel fornicariæ, (quorum uterque, ut supra dictum est, a corruptione luxuriæ mulier appellatur) ille, qui a fornicatione mundus est, vir, vel mulier aliis copulari possunt: adulteri autem, si supervixerint, nullo modo aliis copulari poterunt.*

C. XIX. *Licitum conjugium non negetur illi, cujus uxor cum suo fratre dormierit.*

Sic & illud intelligitur, quod in Capitulo cujusdam Concilii *legitur.*

QUædam *b* cum fratre viri sui dormivit: decretum est; ut adulteri nunquam conjugio copulentur: illi vero, cujus uxor stuprata est, licita conjugia non negentur.

Corr. Rom. ¶ *Simile legitur lib. 5. Capitularium, c. 19.*

C. XX. *Disjungantur, & nunquam conjugio copulentur, qui quodlibet infra subjectorum admiserint.*

Sic & illud Moguntinensis Concilii *intelligitur.*

SI *c* quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu cum duabus sororibus, aut si qua cum duobus fratribus, seu cum patre, & filio, si quis relictam fratris, si quis neptem, aut novercam, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam avunculi, aut ejus relictam, aut privignam polluerit, eos disjungi, & ulterius nunquam in conjugio copulari præcipimus.

Corr. Rom. ¶ *Sensus hujus capitis est in* Concilio primo Moguntino, *c. 56. & II. sub Rabano, c. 29. & lib. 5. Capitul. c. 101. ubi etiam pleraque eadem verba habentur.*

C. XXI. *Sororem uxoris polluens, neutram habere valet.*

Idem. *d*

QUi dormierit *e* cum duabus sororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, neutram ex ipsis habeat: nec ipsi adulteri unquam in conjugio copulentur.

C. XXII. *Causa adulterii uxorem relinquens continentiam servet.*

Item illud Gregorii.

HI *f* vero, qui uxores suas in adulterio deprehendunt, non licebit, nec eum, nec eam, aliam uxorem accipere, vel alium virum, quamdiu ambo vivunt. Si autem adultera mortua fuerit, vir ejus, si vult, nubat, tantum in Domino: adultera vero nunquam, etiamsi mortuus fuerit vir ejus, omnibus tamen diebus vitæ suæ accerrimæ pœnitentiæ lamenta persolvat.

C. XXIII. *Neutram habeat, qui sororem uxoris polluit.*

Item ex decreto Zachariæ *Papæ.*

COncubuisti *g* cum sorore uxoris tuæ? si fecisti, neutram habeas: & si illa, quæ uxor tua fuerit, conscia sceleris non fuit, si se continere non vult, nubat in Domino, cui velit. Tu autem, & adultera sine spe conjugii permaneatis, & quamdiu vixeritis, juxta præceptum Sacerdotis pœnitentiam agite.

C. XXIV.

a *Sent. 4. dist. 28. Ivo p. 8. c. 99. Pann. l. 7. c. 21.* b *Sent. 4. dist. 35. 1. Cor. 7. Glossa ordin. ad eum locum.* c *Ivo p. 8. c. 78. Pann. lib. 6. c. 112.* d *Sent. 4. dist. 35. Glossa ordin. 1. Cor. 7.*

a *al. affinitatis.* b *5. Capitul. cap. 101.* c *Burch. lib. 17. cap. 9. Ivo part. 9. c. 71. & 77. Pann. lib. 6. c. 121.* d *In Concil. Vormaciensi, cap. 63.* e *Sent. 4. dist. 34. Burch. l. 17. c. 3. Ivo p. 9. cap. 69.* f *al. His. Sent. 4. dist. 34. Polyc. l. 6. tit. 4.* g *Sent. ibid. Burch. l. 19. c. 5. fol. 273.*

C. XXIV. *Cum noverca, vel filiastra, vel sorore suæ uxoris dormiens, ad conjugium pervenire non poterit: viris tamen earum legitima non negantur conjugia.*

Item ex Concilio Triburiensi.

SI quis *a* cum noverca sua dormierit, neuter ad conjugium potest pervenire: sed vir ejus potest, si vult, aliam accipere, si se continere non potest. §. 1. Similiter si quis cum filiastra sua, vel cum sorore uxoris suæ dormierit, observandum est.

Gratian. *Quamvis illud, quod in fine Moguntinensis Concilii ponitur, a nonnullis non de legitime conjunctis, sed de fornicariis dictum intelligatur, videlicet ut fornicarii discedant ab invicem, & sine spe conjugii permaneant; Illud vero Gregorii ad Bonifacium, Anglicis* 1 *pro tempore permissum est: quibus B. Gregorius in quarta, & quinta generatione conjugia contrahi permisit: alias autem inane esset, cum Augustinus dicat in libro de sermone Domini in monte:* Si *b* uxorem quis habeat sterilem, &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Anglicis.] *Vere hic auctor glossæ animadvertit, Gratianum, quod Gregorius III. scripsit ad Bonifacium Legatum Germaniæ pro causis Germanorum, retulisse ad ea, quæ multo ante B. Gregorius I. scripserat ad Augustinum Anglorum Episcopum, dispensando cum Anglis ad fidem nuper conversis super gradibus consanguinitatis & affinitatis: & habetur infra 35. quæst. 2. & 3. cap.* quædam lex, *& q. 5. cap.* ad sedem.

C. XXV. *Ob infirmitatem, vel damna corporis, conjugia solvi non licet.*

Item Nicolaus ad Carolum Moguntinensem Episcopum.

6 ps HI, qui *c* matrimonium sani contraxerint, & uni ex duobus amentia, aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his, qui ab adversariis excœcantur, aut membris truncantur, aut a barbaris exsecti fuerint.

C. XXVI. *Furiosus & furiosa matrimonium contrahere non possunt.*

Item Fabianus Papa.

NEque *d* furiosus, neque furiosa matrimonium contrahere possunt: sed si contractum fuerit, non separentur.

7 pars. Gratian. *Ut ergo ex præmissis colligitur, non licet huic, dimissa uxore, aliam ducere. Manet enim inter eos quoddam vinculum conjugale, quod nec ipsa separatione dissolvitur.*

C. XXVII. *Sterilem uxorem dimittere, & causa fœcunditatis aliam ducere alicui non licet.*

Unde Augustinus *ait in libro de bono conjugali, cap. 7.*

TAntum *e* valet illud sociale vinculum conjugum, ut cum causa procreandi colligetur, nec ipsa causa procreandi solvatur. Posset enim homo dimittere sterilem uxorem, & ducere aliam, de qua filios habeat, & tamen non licet. *Item c. 15.* §. 1. Manet vinculum nuptiarum, etsi proles, cujus causa initum est, manifesta sterilitate non subsequatur: ita, ut jam scientibus conjugibus non se filios habituros, saparare se tamen vel ipsa causa filiorum, atque aliis copulare non liceat. Quod si fecerint, cum eis, quibus se copulaverint, adulterium committunt, ipsi autem conjuges manent. Plane uxoris voluntate adhibere aliam, unde communes filii nascantur unius commistione, ac semine, alterius autem jure, ac potestate, apud antiquos Patres fas erat. Utrum & nunc fas sit, temere *a* non dixerim.

C. XXVIII. *De eodem.*

Idem *lib. 1. de nuptiis, & concupiscentia, c. 10.*

USque *a* adeo manent inter viventes semel inita jura nuptiarum, ut potius sint inter se conjuges, qui ab alterutro separati sunt, quam cum his, quibus aliis adhæserunt. *& paulo* 1 *post.* §. 1. Manet inter viventes quoddam vinculum conjugale, quod nec separatio, nec cum altero copulatio possit auferre: manet autem ad noxam criminis, non ad vinculum fœderis: sicut apostata anima velut de conjugio Christi recedens, etiam fide perdita sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit. Redderetur enim proculdubio redeunti, si amisisset abscedens. Habet autem hoc, qui recessit, ad cumulum supplicii, non ad meritum præmii.

Corr. Rom. ¶ 1 Et paulo post.] *Apud B. Augustinum hic interjicitur c.* denique, *supra* 31. *qu.* 1. *Addita vero nonnulla sunt, & emendata in hoc capite ex ipso originali, quemadmodum & in præcedenti.*

QUÆSTIO VIII.

CUm itaque probatum sit, quod hic uxorem suam dimittere, & aliam ducere non potest, quæritur, si liceat ei hac conditione peccare, ut infidelem ad fidem adducat? Quod non posse fieri* Augustinus *affirmat in l. 1. de adulterinis conjugiis, cap. 24. ita dicens:*

Cap. Unic. *Non debet aliquis a continentiæ voto recedere, etiamsi infidelis Christianam se fieri polliceatur.*

NOn *b* solum mœchandum non est [quod facit non quidam, sed omnis, qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, etsi propterea duxerit, ut faciat Christianam] sed etiam quisquis non alligatus uxori continentiam Deo voverit, nullo modo debet ista compensatione peccare, ut ideo credat uxorem sibi esse ducendam, quia promisit, quæ nuptias ejus appetit, futuram se esse Christianam. Quod enim cuiquam, antequam vovisset, licebat, cum id se nunquam facturum voverit, non licebit: si tamen id voverit, quod vovendum fuit, sicuti est perpetua virginitas, vel post 1 experta connubia solutis a vinculo conjugali, vidualis castitas, seu ex consensu voventibus *d*, & carnalia debita sibi invicem relaxantibus fidelibus, castisque conjugibus (quod alterum sine altera, vel alteram sine altero vovere fas non est) jugis continentia. Hæc ergo, & si qua alia sunt, quæ rectissime voventur, cum homines voverint, nulla conditione rumpenda sunt, quæ sine ulla conditione voverunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Vel post.) *Hic locus in vulgatis B. Augustini codicibus, & etiam apud Ivonem usque ad vers.* Hæc ergo, *paulo aliter habet.*

CAUSA XXXIII.

QUidam vir maleficiis impeditus, uxori suæ debitum reddere non poterat. Alius interim clanculo eam corrupit: a viro suo separata, corruptori suo publice nubit: crimen, quod admiserat, corde tantum Deo confitetur: redditur huic facultas cognoscendi eam: repetit uxorem suam: qua recepta, ut expeditius orationi vacaret, & ad carnes agni purius e accederet, continentiam se servaturum promisit: uxor vero consensum non adhibuit.*

1. *Hic primum quæritur, an propter impossibilitatem coeundi, a viro suo aliqua sit separanda?*

2. *Secundo, an post separationem ei nubere valeat, cum quo prius fornicata est?*

3. Ter-

a Ex Conc. apud Vermerias. Burch. l. 17. c. 11. b *sup. ead. q. 5.* si uxorem. c *Lib. 2. sent. Pauli, tit. 19. in interpretatione. l. 4. in Cod. Theod. Sent. 4. dist. 34. Ans. l. 10. c. 27. Burch. l. 9. c. 28. Polyc. l. 6. tit. 4. Ivo p. 8. c. 166. Pann. l. 6. c. 93.* d *Paulus ibid. Sent. ibid. Polyc. ibid. Ans. l. 10. c. 28. Burch. l. 9. cap. 30. Ivo p. 8. cap. 168. Pann. l. 6. c. 92.* e *Ivo p. 8. c. 254. Pann. l. 6. c. 28. & 105.*

a *al. non temere dixerim.* b *Sentent. 4. dist. 31. Ivo part. 8. cap. 12. Pannorm. lib. 6. c. 74.* c *Ivo p. 8. c. 73.* d *al. viventibus.* e *al. purus.*

3. *Tertio, si sola confessione cordis crimen possit deleri.*
4. *Quarto, si tempore orationis quis valeat reddere conjugii debitum.*
5. *Quinto, an vir sine consensu uxoris continentiam vovere possit, vel si minis, vel terroribus licentiam vovendi ab ea extorquere valeat.*

QUÆSTIO I.

1 ps *Quod autem propter impossibilitatem reddendi debitum mulier a viro suo separari non possit, auctoritate Evangelica, & Apostolica probatur. Sic enim Christus ait in Evangelio:* Nulli licet dimittere uxorem suam, nisi causa fornicationis: *vel qua alter eorum (sicut Augustinus exponit) fornicatus fuerit, vel ad quam alter alterum pertrahere voluerit. Item Apostolus* b: Mulier, quanto tempore vivit vir ejus, alligata est legi ipsius, *non legi sibi reddendi debitum, sed non transferendi se ad alium. Item* c: His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, nisi causa fornicationis: *Evangelica itaque, & Apostolica auctoritate prohibetur mulier a viro suo discedere, nisi ob causam illam cunctis notissimam: qua interveniente si discesserit, oportet eam manere innuptam, aut reconciliari viro suo. Unde datur intelligi, quod impossibilitas reddendi debitum non facit conjugii dissidium. §. 1. His ita respondetur: conjugium confirmatur officio, ut supra 1 probatum est: postquam vero officio confirmatum fuerit, nisi causa fornicationis, non licet viro uxorem dimittere, vel uxori a viro discedere. Verum antequam confirmetur, impossibilitas officii solvit vinculum conjugii.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ut supra] *Videtur indicari* c. non dubium, *& c.* cum societas. *supr. 27. q. 1. de qua re ibi notatum est.*

C. I. *Licet mulieri alteri nubere, quam ob frigiditatem vir cognoscere non poterit.*

Unde scribit Gregorius *Joanni 1 Ravennati Episcopo.*

Quod autem interrogasti de his, qui matrimonio juncti sunt, & nubere non possunt, si ille aliam, vel illa alium ducere possit? De quibus scriptum est e: *Vir, & mulier, si se conjunxerint, & postea dixerit mulier de viro, quod non possit coire cum ea, si potest probare per justum judicium, quod verum sit, accipiat alium. Si autem ille aliam acceperit, separentur.*

Corr. Rom. ¶ 1 Joanni] *Repetenda sunt, quæ sunt notata in hoc idem caput supra 27. q. 2.*

C. II.

Item ex epistola ejusdem.

Requisisti d de his, qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse invicem operam carni dantes commisceri. Iste vero si non potest ea uti pro uxore, habeat eam quasi sororem. Quod si retinaculum conjugale voluerint rescindere, maneant utrique innupti. Nam si huic non potuit concordare naturaliter, quomodo alteri conveniet? Si igitur vir aliam vult uxorem accipere, manifesta patet ratio g, quia suggerente diabolo odii fomitem, exosam eam habuit, & idcirco eam dimittere mendacii falsitate molitur. Quod si mulier causatur, & dicit; Volo esse mater, & filios procreare, & uterque eorum septima manu propinquorum tactis sacrosanctis reliquiis jurejurando dicat, ut nunquam per commistionem carnis conjuncti una caro effecti fuissent, tunc videtur mulierem secundas nuptias contrahere posse. Humanum h dico propter infirmitatem carnis eorum. Vir autem qui frigidæ naturæ est, maneat sine conjuge. Quod si & ille aliam copulam acceperit, tunc hi, qui juraverint, perjurii crimine rei teneantur, & pœnitentia peracta priora cogantur recipere connubia.

2 pars. Gratian. *Hoc a autem servari præcipitur, cum uterque idem fatetur. Cæterum si vir asseruerit, se reddidisse debitum uxori, & illa diffitetur, cui potius fides habenda sit, merito quæritur.*

C. III. *In veritate viri consistat, si mulier negat se cognitam ab eo.*

De his in Concilio apud Compendium habito *ita statutum est.*

Si b quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quod nunquam coisset cum ea: & ille vir dicit, quod sic fecit, in veritate viri consistat: quia vir caput est mulieris.

3 pars. Gratian. *Ecce, quod impossibilitas reddendi debitum vinculum solvit conjugii. Sed hoc de naturali impossibilitate statutum est. Hæc autem, maleficii impedimento, non frigiditate naturali debitum conjugale prohibente, a viro suo separata est. Unde quæritur, si liceat ei etiam in hoc casu a viro suo discedere, & alii se copulare.*

C. IV. *Quid de his, qui maleficiis impediti, coire non possunt.*

De his ita scribit Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus.

Si c per sortiarias, atque maleficas 1 occulto, sed nunquam injusto Dei judicio permittente, & diabolo præparante, concubitus non sequitur, hortandi sunt, quibus ista eveniunt, ut corde contrito, & spiritu humiliato, Deo, & Sacerdoti de omnibus peccatis suis puram confessionem faciant, & profusis lachrymis, & largioribus eleemosynis, & orationibus, atque jejuniis Domino satisfaciant, & per exorcismos, ac cætera Ecclesiasticæ medicinæ munia d, ministri Ecclesiæ, tales, quantum Dominus annuerit, qui Abimelech, ac domum ejus Abrahæ orationibus sanavit, sanare procurent. Quod si forte sanari non potuerint, separari valebunt: sed postquam alias nuptias expetierint, illis in carne viventibus, quibus juncti fuerant, prioribus, quos reliquerant, etiamsi possibilitas concumbendi eis reddita fuerit, reconciliari nequibunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Maleficas] *In vulgatis sequebatur,* artes: *quæ vox abest a plerisque vetustis codicibus, ac cæteris collectoribus.*

Gratian. *Sed in hoc videtur contrarius præmisso capitulo Gregorii. Ibi enim post possibilitatem redditam jubetur separari ab eo, cui secundo nupserat, & redire ad primum. Hic autem vivente eo, cui secundo copulata fuerat, primo reconciliari non poterit.*

QUÆSTIO II.

1 ps *Quod autem ei, cum quo prius fornicata fuerat, post separationem nubere possit, superius probatum est. Mortuus est enim sibi vir ejus. Ex quo, judicio Ecclesiæ ab eo separata, ab ejus lege soluta est. Unde juxta* e *Apostolum nubat, cui vult, tantum in Domino. §. 1. Sed quæritur, si sine Ecclesiastico judicio, nulla causa dissidii rationabiliter probata ab ea discessisset, an esset cogendus redire ad eam. De hoc ita statutum est* in Concilio Carthaginensi, *cui interfuit Augustinus, cap. 30.* f

Corr. Rom. ¶ *Etiam in codicibus manuscriptis, & apud Ivonem part. 8. c. 328. citatur ex Concilio Carthaginensi, in quo nullo inventum est, sed in Agathensi, cap. 25. (ex quo citat Ivo eadem part. 8. capit. 231.) & Capitular. 7. c. 305.*

C. I.

a *Matth. 19. supr. 28. q. 1. c. idololatria. §. item si infidelitas.* b *Rom. 7. c 1. Cor. 7.* d *supr. 27. quæst. 2. quod autem, Sent. 4. dist. 34. Burch. l. 9. c. 40. Ivo p. 8. c. 118.* e *Pann. l. 6. c. 113. Ans. l. 10. c. 26. Capit. 6. c. 55. Ivo p. 8. c. 80.* f *Sent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 4. Ans. l. 10. c. 25. Burch. l. 9. c. 44. Ivo p. 8. c. 182. Pann. l. 6. c. 116. ex Greg. II.* g *al. ratione.* h *Rom. 6.*

a *Sent. 4. dist. 34.* b *Sent. ibid. Burch. l. 9. c. 42. Ivo part. 8. c. 180. Pann. l. 6. c. 119.* c *Sent. ibid. Ivo p. 8. c. 194. Pann. l. 6. c. 117.* d *al. munimina.* e *1. Cor. 7.* f *al. 25.*

C. I. *Non licet alicui uxorem dimittere, nisi causa dissidii primum Ecclesiæ probetur.*

SEculares a, qui conjugale consortium nulla 1 graviori culpa dimittunt, vel etiam dimiserunt, & nullas causas dissidii probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita, aut aliena præsumant: si antequam apud Episcopos comprovinciales dissidii causas dixerint, & priusquam in judicio damnentur, uxores suas abjecerint, a communione sanctæ Ecclesiæ, & populi cœtu, pro eo quod fidem, & conjugia maculant, excludantur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nulla] *In recentioribus Conciliorum editionibus in Concilio Agathensi legitur*, sine graviori: *in Capitularibus*, absque graviori: *sed in antiquis editionibus Parisiensibus Conciliorum, & duobus codicibus Vaticanis*, consortium graviori.

C. II. *Lex divina prohibet virum uxorem dimittere, nisi causa fornicationis.*

Item Ambrosius *super Lucam, ad c. 16.*

AN, quod in subditos nefas est, in comparem fas est? dimittis ergo uxorem quasi 1 jure, sine crimine, & putas id tibi licere, quia lex humana non prohibet? Sed divina prohibet. Qui hominibus obsequeris, Deum verere: audi legem Domini, cui obsequuntur etiam, qui leges ferunt: *Quod* b *Deus conjunxit, homo non separet*.

Corr. Rom. ¶ 1 Quasi jure,] *Sic etiam in vulgatis B. Ambrosii codicibus. In tribus Gratiani manuscriptis est*, quam scis vivere sine crimine.

C. III. *Absque causæ cognitione a viro suo dimissa, ad omnia restituatur.*

Item Nicolaus Papa *Carolo Regi*.

HIstoria c Ecclesiastica ab Eusebio Cæsariensi Episcopo confecta, de muliere quadam, quæ pro *d* castitate a marito accusabatur, ait: *Præceptum est ab Imperatore lege lata, ut primo permitteretur ei rem familiarem libere diutius ordinare: tunc demum responderet objectis: Hoc omnes leges tam Ecclesiasticæ, quam vulgares, publicæque præcipiunt*. §. 1. Si *e* autem de mulieribus, & secularibus viris hæc constituta sunt, multo magis Ecclesiasticis hominibus, & Sacerdotibus sunt concessa.

Corr. Rom. ¶ *Hujus mulieris meminit Justinus in primo Apologetico pro Christianis, & Eusebius Ecclesiasticæ historiæ l. 4. cap. 16. Verba quidem hujus capitis in epistolis Nicolai impressis, aut manuscriptis non sunt inventa: sed habentur fere eadem in præfatione Isidori in suam canonum collectionem. Præstat tamen Justinum, & Eusebium adire. Fortasse autem in hoc cap. translatus est titulus ex sequenti.*

C. IV. *Nisi post restitutionem, neque de conjugii fœdere, neque de adulterii crimine, inter virum, & uxorem judicium est agitandum.*

Item Nicolaus Papa *in epistola Carolo Regi*.

2 ps SIve *f* de conjugii fœdere, sive de adulterii crimine judicium agitandum sit, nulla ratio *g* patitur Thietbergam cum Lothario posse inire conflictum, vel levissimum controversiæ subire certamen, nisi prius ad tempus fuerit reddita suæ potestati, & consanguineis propriis libere sociata. Itaque *h* etiam locus providendus est, in quo nulla sit vis multitudinis formidanda, & non sit difficile testes producere, vel cæteras personas, quæ tam a sanctis canonibus, quam a venerandis Romanis legibus in hujusmodi controversiis requiruntur.

Corr. Rom. ¶ *Epistola, ex qua acceptum est hoc caput, habetur Romæ in codice monasterii Dominicanorum, & ex ea aliqua sunt addita, & emendata.*

3 pars. Gratian. *In hoc capite, quamvis videatur causa exposita, quare sua auctoritate non licet alicui uxorem dimittere, qua cessante, ipsa quoque prohibitio cessare videtur; tamen quia ipsa separatio pœna est, & pœna nulli est inferenda, nisi per judicem, generaliter hoc intelligendum est, ut sive ob causam præmissam, sive nulla causa existente, non liceat alicui sua auctoritate uxorem dimittere. Quod etiam de pœna homicidii, vel qualibet alia intelligendum est.*

C. V. *Conjugia penitus interdicantur his, qui suas conjuges occidunt.*

Unde Nicolaus Papa *scribit* Rodulpho *Bituricensi Archiepiscopo*.

INterfectores *a* suarum conjugum sine judicio, cum non addis, adulterarum, vel aliquid hujusmodi, quid aliud habendi sunt quam homicidæ, ac per hoc ad pœnitentiam redigendi? Quibus penitus conjugium denegatur, exceptis adolescentibus, de quibus est beati Leonis Papæ XXV. 1 regula Decretalium, immo indulgentia observanda.

Corr. Rom. ¶ 1 XXV.] *Hoc eodem numero habetur in codice canonum inter decreta, seu regulas Leonis.*

Gratian. *In hoc capite videtur Nicolaus* b *permittere maritis, causa adulterii, vel alterius hujusmodi criminis, uxores suas interficere. Sed Ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosos feriri jubet: illo videlicet gladio, quo* c *Petrus jubetur mactare, & manducare. De quo etiam Christus ait in Evangelio* d: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.

C. VI. *Non licet alicui uxorem suam adulteram occidere.*

Hinc idem Nicolaus *scribit* Albino *Archiepiscopo*.

INter e hæc sanctitas vestra addere studuit, si cujus uxor adulterium perpetraverit, utrum marito illius liceat secundum mundanam legem eam interficere. Sed sancta Dei Ecclesia mundanis nunquam constringitur legibus: gladium non habet, nisi spiritualem: non occidit, sed vivificat.

C. VII. *Pœnitentia ejus, qui propriam absque causa peremit uxorem.*

Item Pius Papa.

QUicunque *f* propriam uxorem absque lege, vel *g* sine causa, & certa probatione interfecerit, aliamque duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat pœnitentiam: & si contumax fuerit, & Episcopo suo inobediens extiterit, anathematizetur, quousque consentiat. Eadem lex erit illi, qui seniorem suum interfecerit.

C. VIII. *Pœnitentia Hastulphi, qui uxorem suam interfecit.*

Item Stephanus Papa V. *Hastulpho*.

ADmonere *h* te cum lachrymis, & multo gemitu cordis curamus, fili Hastulphe: sed non filius debes dici, qui tam crudeliter infelix homicidium perpetrasti. Nam occidisti uxorem tuam, partem corporis tui, legitimo matrimonio tibi sociatam, sine causa mortis, non tibi resistentem, non insidiantem quoquo modo vitæ tuæ. Non invenisti eam cum alio viro nefariam rem facien-

a *Ivo p. 8. c. 231. & 328. Pann. l. 6. c. 106.* b *Matth. 19.* c *In præfatione Isidori in volumen Conciliorum.* d *al.* de e *ibid. inferius.* f *Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 9. c. 13. Ivo part. 8. c. 116. Rhegino l. 2. Chronographiæ.* g *al.* ratione patet. h *al.* Inter quos] *orig.*

a *Sent. 4. dist. 38. Ivo p. 8. c. 125. Pann. l. 7. c. 15. Infra, ead. in adolescentia.* b *Sent. ibid.* c *Act. 10.* d *Matth. 10.* e *Sent. ibid. Polyc. l. 6. tit. 10. Ivo p. 8. c. 124. & 333. Pann. l. 7. c. 14.* f *Sent. ibid. Burch. l. 6. c. 37. Ivo p. 10. c. 166. Ansl. l. 10. c. 56. Simile 5. Capit. c. 149.* g *al.* &. h *Burch. l. 6. c. 40. Ivo p. 8. cap. 126. Pannorm. l. 7. c. 16.*

facientem: sed concitatus a diabolo, impio furore inflammatus, latronum more atrocius eam gladio tuo, crudelior omni bestia interemisti: & nunc post mortem ejus addis iniquitatem super iniquitatem, filiorum tuorum improbe prædo. Qui matri non pepercisti, & filios tuos orphanos fecisti, inducere super eam vis mortis causam post mortem: per unum homicidam, & reprobum testem incusare vis mortuam. Quoniam nec Evangelium, nec ulla divina, humanaque lex unius testimonio etiam idoneo quempiam condemnat, vel justificat: quanto magis per istum flagitiosissimum, & scelestum nec illa viva debuit condemnari, nec 1 a te post ejus mortem accusari? Prius causa criminis subtiliter erat investiganda: & tunc, si ita fuisset inventa, secundum legis tramitem debuit accipere ultionis vindictam. Nam si verum (quod absit) fuisset, sicut ille adulter mentitus est, post septem annos peracta pœnitentia dimittere eam per approbatam causam poteras, si voluisses: occidere tamen eam nullatenus debuisti. Non *a* enim vult Deus mortem peccatoris, sed ut convertatur ad pœnitentiam, & vivat. Idcirco placeat tibi consilium nostrum, & hoc fac, quod melius tibi, leviusque videri potest: miserere animæ tuæ, ut non sis tu tibimet ipsi homicida. Relinque quapropter, te rogamus, hoc malum *a* seculum, quod te traxit ad immanissimum peccati facinus: ingredere monasterium, humiliare sub manu Abbatis, & multorum fratrum precibus adjutus, observa cuncta simplici *c* animo, quæ tibi fuerint imperata, si forte ignoscat infinita Dei bonitas peccatis tuis, & refrigeret animam tuam, priusquam crucieris perpetuis flammis. Hoc levius, & melius tibi esse certissime scias. Sin autem publicam pœnitentiam, permanens in domo tua vel in hoc mundo vis agere (quod pejus tibi, & durius, & gravius esse non dubites) ita, ut agere debes, exhortamur, omnibus diebus, quibus pœnitere debes, vinum, & siceram non bibas, carnem nullo unquam tempore comedas, præterquam in Pascha, & in die Natalis Domini: in pane, & aqua, & sale pœnitentiam age: in jejuniis, & vigiliis, & orationibus, & eleemosynis omni tempore persevera: armis nunquam cingere, nec in quolibet loco litigare præsumas. Uxorem nunquam ducere, concubinam non habere, nec adulterium committere audeas: in balneo nunquam laveris, in conviviis lætantium nunquam te misceas, in Ecclesia segregatus ab aliis Christianis post ostium, & postes humiliter te repone, ingredientium, & egredientium suppliciter orationibus commenda te, communione corporis, & sanguinis Domini cunctis diebus vitæ tuæ indignum te existimes: in ultimo tamen exitus vitæ tuæ die, si merueris, pro viatico, si sit, qui tribuat, tantummodo venialiter ut accipias, tibi concedimus. Sunt & alia multa, quæ tibi nimis durius, & satis acrius erant juxta magnum pondus peccati, infelix, adjicienda. Sed si hæc omnia, quæ tibi misericorditer supra dicta sunt, perfecto corde, Domino auxiliante, feceris, & custodieris, confidimus de immensa Dei clementia remissionem habiturum te tuorum peccatorum, & secundum dictum *d* justi, bonique pastoris resolvet te sancta Ecclesia ab hoc vinculo peccati in terris, ut per ipsius gratiam, qui eam suo sanguine acquisivit, solutus sis in cœlis. Sin autem aliter feceris, & sanctæ matris Ecclesiæ tam salubrem admonitionem despexeris, ipse tibi sis judex, & in laqueo *e* diaboli, quo irretitus teneris, permanebis, & sanguis *f* tuus super caput tuum: nos alieni a consortio tuo pro aliorum filiorum Dei salute, ipso opitulante, omni solicitudine nitimur desudare, & Domini misericordiam attentius quotidie implorare.

Corr. Rom. ¶ 1 Nec a te] *Apud Burchardum, & Ivonem legitur*, nec tu poteris post mortem ejus excusari.

a *Ezech.* 33. b *al. malignum.* c *al. supplici.* d *al. imperium.* e *Oseæ* 4. f *Matth.* 19.

C. IX. *Potius uxore vivente aliam ducat quis, quam humanum sanguinem fundat.*

Item Augustinus *de adulterinis conjugiis lib. 2. c. 15.*

SI (*a* quod verius dicitur) non licet homini Christiano adulteram conjugem occidere, sed tantum dimittere; quis est tam demens, qui dicat ei, fac quod non licet, ut liceat tibi, quod non licet? Cum enim utrumque secundum legem Christi illicitum sit, sive adulteram occidere, sive illa vivente alteram ducere, ab utroque abstinendum est, non illicitum pro illicito faciendum. Si enim facturus est, quod non licet, jam faciat adulterium, & non faciat homicidium, ut vivente uxore sua alteram ducat, & non humanum sanguinem fundat. Quod si est utrumque nefarium, non debet alterum pro altero perpetrare, sed utrumque vitare.

4 ps Gratian. *In præmissis auctoritatibus quique prohibentur adulteras conjuges suas occidere: sed permittitur post septem annorum pœnitentiam eis illas dimittere. Si autem illas interfecerint, jubentur sine spe conjugii perpetuo manere: nisi forte propter lapsum juvenilis incontinentiæ ad matrimonia contrahenda eis misericordia impendatur. Clericis autem conceditur, si uxores eorum peccaverint, sine mortis acerbitate habere eas in custodia, & ad jejunia eas cogere: non tamen usque ad necem affligere.*

C. X. *Clerici, si uxores eorum peccaverint, præter necem eas domi custodiant, & ad salutaria eas cogant jejunia.*

Unde in Toletano Concilio I. *c. 7. legitur.*

PLacuit *b*, ut si quorumcunque Clericorum uxores peccaverint, ne forte licentiam peccandi plus habeant, accipiant mariti earum hanc potestatem, præter necem custodiendi, ac ligandi in domo sua, ad jejunia salutaria, non mortifera eas cogentes: ita ut invicem sibi Clerici pauperes auxilium ferant, si servitia forte non habeant. Cum uxoribus autem ipsis, quæ peccaverint, non cibum sumant, nisi forte ad timorem Dei acta pœnitentia revertantur.

5 ps Gratian. *Nunc autem quæritur, quare sacris canonibus sit institutum, ut post septem annos pœnitentes in pristinum statum revocentur.*

C. XI. *Quare sit institutum post septem annos in pristinum statum pœnitentes redire.*

De his ita scribit Isidorus *ad Massonem c Episcopum in præfatione ad librum de summo bono.*

HOc *d* ipsum, quod canonum censura post septem annos remeare pœnitentem in pristinum statum præcipit &c. *ut in tractatu 1 ordinandorum de lapsis*, non hoc ex electione proprii arbitrii sancti Patres, sed potius ex sententia divini judicii sanxerunt. Nam legitur, quod Maria *e* soror Aaron Prophetissa, dum *f* detractionis *g* adversus Moysem incurrisset delictum, illico stigmate lepræ perfusa est; cumque peteret Moyses, ut emundaretur, præcepit eam Deus extra castra septem diebus egredi, & post emundationem rursus eam in castra admitti. Maria ergo soror Aaron, caro intelligitur Sacerdotis, quæ dum superbiæ dedita, sordidissimis cogitationum *h* maculatur contagiis, extra castra septem diebus, hoc est, extra collegium sanctæ Ecclesiæ septem annis projicitur, ut post emendationem vitiorum, loci vel pristinæ dignitatis recipiat meritum. *& post pauca.* §. 1.

a *Ivo p.8. c.241. Pann. l.7. c.17.* b *Ivo p.8. c.283.* c *al. Massenum.* d *Rabanus l. pœnit. c.1. Polyc. l. 4. t. 39. Ans. l.8. c. 37. Ivo p.8. c.398. & p.15. c.91.* e *sup. dist.50. c.12.* f *al. cum.* g *al. obtrectationis. Num. 12.* h *al. corruptionum.*

§. 1. In a fine 2 autem epistolæ hoc adjiciendum putavi, ut quotiescunque in gestis Conciliorum discors sententia invenitur, illius sententia magis teneatur, cujus antiquior, aut potior extat auctoritas.

Corr. Rom. ℊ 1 Ut in contractu ordinandorum de lapsis,] *Absunt hæc a plerisque vetustis, sed non sunt expuncta, quia sic solet citare Gratianus, & indicatur* c. Presbyter, *supr. dist.* 82.

ℊ 2 In fine autem.] *Hæc usque ad finem absunt ab uno antiquo Gratiani exemplari.*

Gratian. *Hoc autem quanquam de Sacerdotibus videatur specialiter dictum, generaliter tamen de omnibus pœnitentibus oportet intelligi. Ad imitationem namque illius Dominicæ sententiæ, David* b *de adulterio, & homicidio reprehensus unius hebdomadæ jejunium in satisfactionem admissi sceleris Deo legitur obtulisse. Hinc etiam Ecclesiastica consuetudine est usurpatum, ut majorum criminum pœnitentia septem annorum spatio concludatur, nisi vel officii excellentia, vel criminum magnitudo vulgarem consuetudinem excedens [veluti dum contra naturam humanæ societatis parentibus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adhæremus: vel dum relicto naturali usu contra naturam more Sodomitico fornicamur, vel usque ad coitum brutorum animalium prolabimur,] præmissum spatium transcendere cogat.*

6 pars. §. 1. *De pœnitentibus quoque quæritur, an eis generaliter post pœnitentiam peractam conjugia concedantur? Generaliter enim canonica auctoritate prohibentur pœnitentes ad secularem militiam redire, vel matrimonia contrahere.*

C. XII. *Pœnitentes matrimonia contrahere prohibentur.*

Unde Syricius Papa, *epist.* 1. *ad Himerium Episcopum, c.* 5.

DE c his vero non incongrue dilectio tua Apostolicam sedem credidit consulendam, qui acta pœnitentia, tanquam canes, ac sues ad vomitus pristinos, & volutabra redeuntes, & militiæ cingulum, & ludicras voluptates, & nova conjugia, & inhibitos denuo appetivere concubitus, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus quia jam suffugium non habent pœnitendi, id duximus decernendum, ut sola citra Ecclesiam fidelibus oratione jungantur, sacris mysteriorum celebritatibus (quamvis non mereantur) intersint, a Dominicæ autem mensæ convivio segregentur, ut hac saltem districtione correpti, & ipsi in se sua errata castigent, & aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscœnis cupiditatibus retrahantur. Quibus tamen (quoniam carnali fragilitate ceciderunt) viatico munere, cum ad Dominum cœperint proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri: quam formam & circa mulieres, quæ se post pœnitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.

Gratian. *Sed quia timore solvendi conjugii nonnulli ad pœnitentiam accedere differunt, vel propter lapsum adolescentiæ, quem formidant, pœnitentiæ remedium suscipere negligunt; ideo auctoritate canonica permittitur eis vel contracta matrimonia retinere, vel alia contrahere.*

C. XIII. *Ex indulgentia conjugia post pœnitentiam legitimam non negentur.*

Unde Leo Papa *Galerio Episcopo Tripolitano scribit.*

AUdivimus a quibusdam, quod in vestris diœcesibus, ac finibus Christianorum cœtus levi occasione se subtrahunt pœnitentiæ jugo, dicentes, quia si pœnitentiam agimus, conjugii debemus relinquere copulam: in quo errant, & de veritatis calle discedunt, quia pro omnibus illicitis pœnitentiam unusquisque Christi nominis cultor sustinere, ac peragere summopere debet, dicente d Domino: *Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum.* Conjugium vero legitimum nulli orthodoxorum pœnitentiam sustinenti solvere licet. *& infra*, §. 1. Sacris eos vos expedit eloquiis edocere, ut ab erroris eripiantur caligine, & licitis copulationibus juncti, de omnibus illicitis pœnitentiam agere procurent.

C. XIV. *Propter lapsum juvenilis incontinentiæ non negentur pœnitentibus licita conjugia.*

Item Leo Papa *ad Rusticum, epist.* 90. *al.* 92. *c.* 11.

IN adolescentia constitutus, si urgente aut metu mortis, aut captivitatis periculo pœnitentiam gessit, & postea timens lapsum incontinentiæ juvenilis, copulam uxoris elegit, ne crimen fornicationis incurreret, rem videtur fecisse venialem, si præter conjugem, nullam omnino cognoverit. In quo tamen non regulam constituimus, sed quid sit tolerabilius, æstimamus.

C. XV. *Hæc pœnitentia est imponenda ei, qui matrem occiderit.*

Item Nicolaus Papa *Rhatoldo* a *Episcopo sanctæ Ecclesiæ Argentoratensis.*

7 ps LAtorem b præsentium matricidam esse cognovimus. Cui præcipimus, ut sub pœnitentiæ jugo permaneat; ita ut per annum integrum Ecclesiam non ingrediatur, sed ante fores basilicæ orans, & deprecans Deum perseveret, qualiter tanto eripiatur piaculo. Completo vero anni circulo introeundi in Ecclesiam licentiam habeat: tamen inter audientes stet, sed nondum communicet. Completis autem trium annorum curriculis sacræ communionis ei gratia concedatur, oblationes vero non offerat, nisi prius aliorum septem annorum curricula expleantur. §. 1. His autem omnibus annis atque temporibus carnem non manducet, nec vinum bibere præsumat, exceptis festis diebus, atque Dominicis, & a Pascha usque ad Pentecosten. Et quocunque ire voluerit, nullo vehiculo deducatur, sed pedibus proficiscatur, arma non sumat, nisi contra Paganos: jejunet autem tribus diebus per hebdomadam usque ad vesperam. A propria quidem, ac legitima conjuge non separetur, ne in fornicationis voraginem corruat, quod ne fiat, optamus. Si autem ante annorum trium cursum finis vitæ illius appropinquaverit, corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi particeps fiat: sin c autem, ut supra statuimus, efficiatur: tamen, si illius conversionem d, & lachrymarum fontem in omnibus videritis floridis actionibus, & optimis operibus pullulare, humanius circa eum vestra solicitudo pervigil appareat, mitisque omnibus demonstretur.

Corr. Rom. ℊ *Pœnitentia parricidarum, quæ hic præcipitur, habetur in Concilio Vormaciensi, c.* 30.

C. XVI. *Post dignam pœnitentiam adolescentibus permittuntur licita conjugia.*

Item e.

8 ps SI f quis cum duabus fuerit sororibus fornicatus, aut cum his personis, de quibus sancta Scriptura prohibet, si dignam egerit pœnitentiam, & castitatis non valuerit continentiam sustinere, liceat ei legitimam in conjugio uxorem accipere: similiter & mulieri, quæ tali fuerit scelere lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos: sed hoc de Laicis viris, ac mulieribus solummodo statuimus.

Corr. Rom. ℊ *Ivo citat hoc, quemadmodum & sequens, ex Nicolao ad Carolum Archiepiscopum, & ejus Suffraganeos. Idem vero habetur in Concilio Vormaciensi, cap.* 33. *nisi quod* pro

Qqq

a *Sent. dist.* 50. *domino sancto.* b 2. *Reg.* 12. c *Burch. l.* 19. *c.* 57. *Ivo p.* 15. *c.* 71. d *Matth.* 3.

a *al. Rodulpho. Vid. Rhenanum Rer. Germ. lib.* 3. *p.* 177. b *Polycarp. lib.* 6. *tit.* 10. *Anselmus lib.* 11. *cap.* 52. *Burchard. l.* 6. *c.* 46. *Ivo p.* 10. *c.* 137. c *Vide Rhenanum ad finem Tertulliani operum.* d *al. conversationem.* e *al. Idem.* f *in Concilio Vormaciensi, c.* 33. *idem habetur.*

pro illis verbis, lapsa, ut fornicationis non perducatur ad chaos, *in eo legitur*, lapsa fornicationis, liceat.

C. XVII. *Puniatur, qui hæc crimina committit, non tamen legitimam dimittat uxorem.*

Item a.

SI *b* quis cum matre 1 fornicatus fuerit spirituali, anathematis (ut scitis) percutitur ictibus. Similiter autem & illum percutere promulgamus, qui cum ea, quam de sacro fonte baptismatis susceperit, aut cum illa, quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro chrismate fuerit uncta, fornicationis perpetraverit scelus: legitimam tamen, si habuit, non dimittat uxorem.

9 pars. §. 1. Quos 2 enim Deus conjunxit, judex sua auctoritate separare non debet.

Corr. Rom. ¶ 1 Cum matre] *Sic in Pannormia, & apud Ivonem part. 9. cap. 36. sed apud eundem p. 1. c. 138. legitur:* si quis cum commatre, *sicut etiam in Concilio Vvormaciensi.*

¶ 2 Quos enim] *Hæc non sunt in Vvormaciensi, neque apud Ivonem, sed fere eadem in Pannormia.*

C. XVIII. *Non homo separat, quos pœna condemnat.*

Quanquam Isidorus *hoc aliter intelligat, dicens.*

QUos *c* Deus conjunxit, homo non separet.] Quæris quomodo? subaudi violenter, sine lege, absque ratione, quos Deus conjunxit, homo non separet. Non enim homo separat, quos pœna condemnat, quos reatus accusat, quos maleficium coarctat.

Gratian. *Verum hoc pro his dictum intelligitur, quos judices seculi pro suis sceleribus legum severitate percellunt, quos vel morte puniunt, vel deportari jubent.*

C. XIX. *De eodem.*

Item ex Concilio Toletano VI. c. 8.

10 ps ANtiqui *d*, & sanctissimi est patris sententia Papæ Leonis, ut is, qui in ætatis adolescentia positus, dum mortis formidat casum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, si conjugatus forte *e* fuerit incontinens, ne postea adulterii lapsum incurrat, redeat ad pristinum conjugium, quousque possit adipisci temporis maturitate continentiæ statum: quod nos sicut de viris, ita de fœminis æquo modo censemus. Non quidem hoc generaliter, & canonice est præceptum, sed constat a nobis pro humana fragilitate indultum. Ea duntaxat ratione, ut si is, qui pœnitentiæ non est legibus deditus, ante ab hac vita decesserit, quam ex consensu ad continentiam unus 1 eorum fuerit regressus, superstiti non liceat denuo ad uxoris transire amplexus. Si autem illius vita extiterit superstes, qui non accepit absolutionem *f* pœnitentis, nubat, si se continere non potest, & alterius *g* consortio fruatur uxoris. Quod de utroque sexu quomodo a nobis manifestum est esse decretum: ita videlicet, ut in omnibus Sacerdotis expectetur ordinatio, ut juxta quod ætatem aptam perspexerit, pœnitentiæ, absolutionis, vel districtionis tribuat legem.

Corr. Rom. ¶ 1 Unus eorum] *In antiquis Conciliorum editionibus est*, eorum, unde*: in uno Vaticano codice*, alter eorundem*: in codice Lucensi regio*, ad continentiam eorum fuerit: *in posterioribus autem Coloniensibus editionibus*, alter ad continentiam eat, unde fuerit regressus. *Itaque in tanta varietate retenta est vulgata lectio Gratiani, quæ est in manuscriptis quoque ipsius exemplaribus.*

a *al. idem*. b *In eodem Concilio, cap. 34. Ivo p. 1. c. 138. & part. 9. c. 36. Pannorm. l. 7. c. 64.* c *Matth. 19.* d *Supr. ead. in adolescentia.* e *al. est forte.* f *al. benedictionem.* g *al. ulterius.*

TRACTATUS
DE POENITENTIA.
QUÆSTIO III.

HIs breviter decursis, *in quibus extra negotii finem aliquantulum evagati sumus, ad propositæ causæ tertiam quæstionem pertractandam (qua quæritur:*

DISTINCTIO I.

1 ps UTrum 1 *sola cordis contritione, & secreta satisfactione, absque oris confessione quisque possit Deo satisfacere) redeamus. Sunt enim, qui dicunt, quemlibet criminis veniam sine confessione facta Ecclesiæ, & sacerdotali judicio posse promereri, juxta illud Ambrosii super Lucam, ad cap. 22.*

Corr. Rom. ¶ *Gratianus ad explicandam hanc tertiam quæstionem multa attulit. Quam per longam tractationem, qui eum sequuti sunt, in septem distinctiones diviserunt. In antiquioribus enim exemplaribus nulla est distinctionum separatio: in aliquibus vero in margine tantum est*, Distinctio prima, secunda, &c.

¶ 1 Utrum sola] *Hæc conjungenda sunt cum superioribus, quemadmodum in pervetustis sunt conjuncta: ab illis enim pendent.*

C. I.

PEtrus *a* doluit & flevit, quia erravit, ut homo. Non invenio, quid dixerit: invenio, quod fleverit: lachrymas ejus lego, satisfactionem non lego.

C. II.

Item. 1

LAchrymæ *b* lavent delictum, quod voce pudor est confiteri.

Corr. Rom. ¶ 1 Item. *Sequebatur*, Joannes Chrysostomus, *apud quem hæc ipsa omnino verba non sunt inventa. Sed apud B. Ambrosium post ultima verba capitis præcedentis sequitur:* Sed quod defendi non potest, ablui potest. Lavent lachrymæ delictum, &c. *Nec multo aliter in serm 46. de Petri pœnitentia: & Ambrosium citat Magister sententiarum.*

C. III.

Item Propheta.

SAcrificium *c* Deo spiritus contribulatus, cor contritum, & humiliatum, Deus, non despicies.

C. IV.

Item.

DIxi *d*, confitebor adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.

C. V.

Quod Augustinus *exponens, ait.*

MAgna *e* pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit. §. 1. Nondum pronuntiat ore, & tamen Deus jam audit in corde, quia ipsum dicere, quasi quoddam pronuntiare est. Votum enim pro opere reputatur.

Corr. Rom. ¶ *Initium usque ad vers.* Nondum, *est Cassiodori, quem citant glossa ordinaria, & Magister. Quæ vero sequuntur, magna ex parte sunt ex B. Augustino.*

C. VI.

Cod. lib. 1. de Episc. & Cler. f Imp. Jovinianus.

2 ps SI quis *g* non dicam rapere, sed attentare tantummodo jungendi causa matrimonii sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali pœna feriatur *h*.

C. VII.

Item Cod. lib. 2. tit. de postulando Impp. Leo, & Anthemius *Nicostrato Præfecto prætorio.*

NEmo vel in foro magnitudinis tuæ, vel in provinciali judicio, vel apud quenquam judicem accedat ad to-

a *Sent. 4. dist. 17. Luc. 22.* b *Sent. ibid.* c *Psalm. 50.* d *Psal. 31.* e *Gloss. ordin. in eum locum ex August. & Cassiodoro. Sup. 17. q. 1. qui bona. versic. magna pietas. Sent. ibid.* f *Tit. 3., & Cod. Theod. l. 9. tit. 25. leg. 2. 36. q. 2. si quis non dicam.* g *Tripart. hist. l. 7. c. 4. Polyc. l. 4. tit. 35.* h *al. ferietur.*

gatorum consortium, nisi sacrosanctis catholicæ religionis fuerit imbutus mysteriis. Sin autem aliquid quoquo modo, vel quadam machinatione factum, vel attentatum fuerit, officium quidem sublimitatis tuæ centum librarum auri jacturam pro condemnatione sustineat.

C. VIII.

Iidem AA. *ibidem continenter.*

QUicunque *a* ausus fuerit contra providum nostræ serenitatis decretum, officium advocationis per subreptionem arripere, & prohibitum patrocinium præstiterit, ab advocationis officio remotus, stylum proscriptionis, atque perpetui exilii specialiter sustinebit: scituris etiam provinciarum rectoribus, quod is, sub cujus administratione aliquid hujusmodi fuerit attentatum, partis honorum dimidiæ proscriptionem, & pœnam exilii per quinquennium sustinebit.

C. IX.

Item lib. 9. Cod. tit. ad legem Juliam majestatis, *l.* 5.

QUisquis *b* cum militibus, &c. cogitaverit (eadem enim severitate voluntatem sceleris, qua effectum, puniri jura voluerunt) ipse quidem, &c.

Gratian. *Item c ad legem Corneliam de Sicariis*: Si quis cum telo ambulaverit hominis necandi causa, sicut is, qui hominem occiderit, vel cujus dolo malo factum erit commissum, legis Corneliæ de Sicariis pœna coercetur.

C. X.

Impp. Valentin. Valens, & Gratianus.

II. SI quis necandi infantis piaculum aggressus, aggressave sit, sciat se capitali supplicio esse puniendum.

C. XI.

Impp. *e* Gratianus, Valentinianus, Theodosius, & Arcadius.

SI forte mulier marito mortis parasse insidias, vel quolibet alio genere voluntatem occidendi habuisse inveniatur, vel si forte maritus eodem modo insectetur uxorem, in eadem quæstione ab omni familia non solum mariti, sed etiam uxoris suæ (quæ tamen tunc temporis domi fuerit) quærendum est, sine cujusquam defensione.

C. XII.

Item ff. tit. f de injuriis, *leg. sed est quæstionis.*

III. SI quis tam fœminam, quam masculum, sive ingenuos, sive libertinos, impudicos facere attentaverit, injuriarum tenebitur. §. 1. Sed & si servi pudicitia attentata fuerit, injuriarum *g* locum habet. §. 2. Attentari pudicitia dicitur, cum id agitur, ut ex pudico impudicus fiat. §. 3. Non *h* solum is injuriarum tenetur, qui fecit injuriam, hoc est, qui percussit, verum ille quoque continetur, qui dolo fecit, vel qui curavit, ut cui mala pugno percuteretur.

C. XIII.

Item lege i, item apud Labeonem.

IV. SI quis pulsatus quidem non est, verum manus adversus eum levatæ, & sæpe territus est, quasi vapulaturus, non tamen percussit, utili injuriarum actione tenetur.

C. XIV.

3 pars. *Contra titulo* K de pœnis.

COgitationis pœnam nemo patitur.

C. XV.

Item titulo de *m* extraordinariis criminibus.

SOlicitatores alienarum nuptiarum, itemque matrimoniorum interpellatores, etsi effectu sceleris potiri non possunt, propter voluntatem tamen perniciosæ libidinis extra ordinem puniuntur. *& infra.* §. 1. Qui puero stuprum (abducto ab eo, vel corrupto comite) persuaserit, aut mulierem, puellamve interpellaverit, quidve impudicitiæ gratia fecerit, domum 1 præbuerit, pretiumve, quo is persuadeat, dederit, perfecto flagitio, punitur capite: imperfecto, in insulam deportatur. Corrupti comites summo supplicio afficiuntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Domum] *Sic etiam in sentent. Pauli, l. 5. tit. 4. vers.* qui puero: *sed in Pandectis Florentinis legitur*, donum.

C. XVI.

Item titulo de furtis. *a*

VUlgaris est quæstio, an is, qui ex acervo frumenti modium sustulit, totius rei furtum faciat, an vero ejus tantum, quod abstulit. Ofilius totius acervi furem esse putat. Nam & qui aurem alicujus tetigit (inquit Trebatius) totum eum videtur tetigisse. Proinde & qui dolium aperuit, & inde parum vini abstulit, non tantum ejus, quod abstulit, verum totius *b* furtum videtur fecisse. Sed verum est in tantum eos furti actione teneri, quantum abstulerunt. Nam & si quis armarium, quod tollere non poterat, aperuerit, & omnes res, quæ in eo erant, contrectaverit, atque ita discesserit, deinde reversus unam ex his abstulerit, & antequam se reciperet, quo destinaverat, deprehensus fuerit, ejusdem rei & manifestus, & nec manifestus fur erit. Sed & si quis segetem ante 1 lucem secat, & contrectat, ejus, quod secat, manifestus, & nec manifestus fur est.

Corr. Rom. ¶ 1 Ante lucem] *In Pandectis Florentinis legitur*, sed & qui segetem luce secat.

C. XVII.

Item ff. lib. 2. tit. Quod quisquis juris, *leg.* 1.

HÆc autem verba, *Quod statuerit, qui jurisdictioni præest*, cum effectu accipimus, non verbotenus: & ideo, si cum vellet statuere, prohibitus sit, nec effectum decretum habuit, cessat edictum. Nam [*Statuit*] verbum, rem perfectam significat, & consummatam injuriam, non cœptam.

C. XVIII.

PŒnæ (*sicut in ff. c de pœnis legitur*,) legum interpretatione molliendæ sunt potius, quam exasperandæ.

Gratian. *Atque ideo proprium casum non excedunt: sed quæ de raptu virginum, vel advocatis, seu de crimine majestatis, vel de Sicariis dicta sunt, favore religionis & fidei, atque principali odio Sicariorum introducta sunt. Injuriarum vero pro earum varietate multipliciter quis reus fieri potest. Varietas itaque criminum, varietatem inducit pœnarum.*

C. XIX.

Unde in digestis *d tit. de pœnit.*

4 ps AUt facta puniuntur, ut furta, cædesque; aut dicta, ut convitia, & infidæ advocationes; aut scripta, ut falsa, & famosi libelli; aut consilia, ut conjurationes, & latronum conscientia, quousque alios suadendo juvisse, sceleris est instar. §. 1. Sed hæc quatuor genera consideranda sunt septem modis, causa, persona, loco, tempore, qualitate, quantitate, eventu. §. 2. Causa, ut in verberibus, quæ impunita sunt a magistro illata, vel parente: quoniam emendationis, non injuriæ gratia videntur adhiberi. Puniuntur, cum quis per iram ab extraneo pulsatus est. §. 3. Persona dupliciter spectatur, ejus qui fecit, & ejus qui passus est. Aliter enim puniuntur ex eisdem facinoribus servi, quam liberi; & aliter, qui quicquam in Dominum, parentemve ausus est, quam qui in extraneum, in magistratum, vel in privatum. In hujusmodi consideratione, ætatis quoque ratio habeatur. §. 4. Locus facit, ut idem, vel furtum, vel sacrilegium sit, & capite luendum, vel minore supplicio. §. 5. Tempus discernit emansorem a furtivo 1, & effractorem, vel furem diurnum a nocturno. §. 6. Qualitate, cum factum vel atrocius, vel levius est: ut furta manifesta a nec manifestis discerni solent, rixæ a grassaturis: expilationes a furtis, ac

a *Idem vero quicunque*] *orig.* b *Sup. 6. quæst. 1. si quis.* c *Eod. lib. 9. tit. 16. l. 7.* d *Ibid. continenter.* e *Ibid.* f *Lib. 47. digest. tit. 10. l. 9.* g *al. injuriarum actio.* h *Ibid. l. 10. Ibid. leg. 11.* i *Ibid. l. 15.* K *lib. 48. digest. tit. 19. l. 18.* l *al. patiatur.* m *Lib. 47. tit. 11. l. 1.*

a *Lib. 47. digest. tit. 2. l. 21.* b *totius videtur fur esse*] *orig.* c *Lib. 48. digest. tit. 19. l. 42.* d *Ibid. l. 16.*

ac a violentia petulantia, de qua re maximus apud Græcos orator Demosthenes sic ait:

Οὐ γὰρ ἡ πληγὴ παρέστησε τὴν ὀργὴν, ἀλλ' ἡ ἀτιμία: οὐδὲ τὸ τύπτεσθαι τοῖς ἐλευθέροις ἐστὶ δεινὸν (καίπερ ὂν δεινὸν) ἀλλὰ τὸ ἐφ' ὕβρει. πολλὰ γὰρ ἂν ποιήσειεν ὁ τύπτων, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ὧν ἔνια ὁ παθὼν οὐδ' ἂν ἀπαγγεῖλαι δύναιθ' ἑτέρῳ, τῷ σχήματι, τῷ βλέμματι, τῇ φωνῇ, ὅταν ὡς ὑβρίζων, ὅταν ὡς ἐχθρὸς ὑπάρχων, ὅταν, κονδύλοις, ὅταν ἐπὶ κόρρης. ταῦτα κινεῖ, ταῦτα ἐξίστησιν ἀνθρώπους ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι. Id est: *Non enim iram plaga concitavit, sed ipsa facti indignitas. Neque tam ingenuis grave est cædi [quanquam grave est] quam per contumeliam cædi. Siquidem multa is, qui alium cædit, admittere potest [quorum magnam partem is, qui verberibus affectus est, alteri* 2 *renuntiare, ac repræsentare nequit] habitu corporis, vultu, vociferatione, nunc ut contumeliam inferens, nunc ut inimicum se gerens, nunc pugnum ducens, nunc in malam cædens. Hæc movent: hæc de statu mentis deturbant homines propudii, ac sugillationis non assuetos.* §.7. Quantitas discernit furem ab abigeo. Nam qui unum suem surripuerit, ut fur coercebitur: qui gregem, ut abigeus. §.8. Eventus spectatur, ut a clementissimo 3 quoque facta: quanquam lex non minus eum, qui occidendi hominis causa cum telo fuerit, quam eum, qui occiderit, puniat, & ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur, ut apud præcipuum Poetarum scriptum est:

Εὔτ' ἐμὲ τυτθὸν ἐόντα Μενοίτιος ἐξ Ὀπόεντος
Ἤγαγεν ὑμέτερον δ' ἀνδροκτασίης ὑπὸ λυγρῆς,
Ἤματι τῷ ὅτε παῖδα κατέκτανον Ἀμφιδάμαντος,
Νήπιος οὐκ ἐθέλων, ἀμφ' ἀστραγάλοισι χολωθείς.

Id est:

Quo puerum me tempore vestras duxit ad ædes,
Ex Opoente Pater, dira pro cæde patrata:
Ob talos nempe ira percitus Amphidamantis,
Cum gnatum imprudens simul, invitusque peremi.

Corr. Rom. ¶ 1 Furtivo.] *In aliquot vetustis codicibus, & originali est*, fugitivo. *Sed ob glossam non est emendatum*

¶ 2 Alteri renuntiare] *Hæc in suum locum sunt restituta.*

¶ 3 Clementissimo] *Sic emendatum est ex pandectis Florentinis, cum antea legeretur*, dementissimo. *Quod in Basilicis lib.* 60. *tit.* 52. *l.* 16. *sic explicatur:* Vir clemens, nec seditiosus, si arma sumat, quasi occidendi causa, non punitur ut homicida, nisi & eventus sequatur. In seditiosis autem etiam sine eventu, animi propositum punitur, ob id solum, quod armati processerint, ut l. 1. ad legem Corneliam de sicariis.

C. XX.

5 ps COgitatio non meretur pœnam lege civili, cum suis terminis contenta est. Discernuntur tamen a maleficiis ea, quæ de jure effectum desiderant. In his enim non nisi animi judicium consideratur.

Corr. Rom. *Huic, quod in vulgatis est distinctum caput, in plerisque vetustis est apposita nota illa, qua indicatur esse verba Gratiani.*

C. XXI.

Unde in digest. a *tit. de repudiis.*

DIvortium non est verum, nisi quod animo perpetuam constituendi discessionem *b* fit. Itaque quicquid in calore iracundiæ vel fit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuerit, judicium animi fuisse. Ideoque per calorem misso repudio, si brevi reversa est uxor, nec divertisse videtur.

C. XXII.

Hinc etiam in canonibus.

SI *c* quis iratus crimen alicui objecerit, &c.

a *Lib.*24. *digest. tit.* 2. *de divort. & repudiis, l.*3. b *al. dissensionem.* c 2. *q.*3. *si quis. l.* 5. *Cod. Theod. de accus.*

6 pars. Gratian. *Ex consilio autem, velut ex facto, aliquem teneri* Augustinus *probat, ita dicens:*

C. XXIII. *Non solum qui manibus occidunt, sed etiam quorum consilio, & fraude alii occiduntur, homicidæ probantur.*

PErniciose *a* se *b* decipiunt, qui existimant eos tantum homicidas esse, qui manibus hominem occidunt, & non potius eos, per quorum consilium, & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur. Nam Judæi Dominum nequaquam propriis manibus occiderunt, sicut scriptum *c* est: *Nobis non licet interficere quenquam.* Sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi lingua eum interfecerunt, dicentes: *Crucifige, crucifige eum.* Unde unus Evangelista dixit, Dominum crucifixum esse hora tertia, alius sexta, quia Judæi crucifixerunt eum hora tertia lingua, milites hora sexta manibus. Qui ergo hominem tradidit, ille interfecit eum, Domino dicente *d*: *Majus peccatum habet, qui me tradidit tibi.* Unde *e* Psalm. *Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ; & lingua eorum gladius acutus.* Subjiciant ergo se pœnitentiæ, quorum consilio sanguis funditur, si veniam promereri voluerint.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc collectum est ex variis locis B. Augustini, videlicet ex lib.*3. *de consensu Evangelistarum, cap.*13. *explanatione Psalm.* 56. *&* 63. *& tractat.* 114. *&* 115. *in Joannem.*

C. XXIV. *Interfectores fratrum, detractores eorum, eosque odientes, homicidæ habentur.*

Item ex epistola Clementis *prima ad Jacobum.*

HOmicidiorum vero tria genera esse dicebat B. Petrus, & pœnam eorum parilem fore dicebat. Sicut enim homicidas, interfectores fratrum, ita & detractores eorum, eosque odientes, homicidas esse manifestabat: quia & qui occidit fratrem suum, & qui odit, & qui detrahit ei, pariter homicidæ esse monstrantur.

C. XXV. *In maleficiis voluntas pro opere reputatur.*

Item Hieronymus *in Esa. cap.* 33.

OMnis *f* iniquitas, & oppressio, & injustitia, judicium sanguinis est: & licet gladio non occidat, voluntate tamen interficit.

C. XXVI. *De eodem.*

Item Cyprianus *tract.* 4. *de mortalitate.*

NUnquid Cain *g*, cum Deo munus offerret, jam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus providus ante damnavit. Ut illic cogitatio mala & perniciosa conceptio, Deo providente, prospecta est, ita & in Dei servis, apud quos confessio cogitatur, & martyrium mente concipitur, animus ad bonum deditus Deo judice coronatur. Aliud est enim martyrio animum deesse, aliud animo defuisse martyrium. Qualem te invenit Dominus, cum vocat, talem pariter & judicat, quando ipse testetur, & dicat *h*: *Et scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator renis & cordis.*

C. XXVII. *Homicida est, qui fratri suo mala persuadet.*

Item Augustinus *tract.* 42. *ad c.*8. *Joannis.*

NOli putare te non esse homicidam, quando fratri tuo mala persuades. Si fratri tuo mala persuades, occidis. Et ut scias, quia occidis, audi Psalmum *i*: *Filii hominum, dentes eorum arma, & sagittæ, & lingua eorum machæra* κ *acuta.*

C. XXVIII.

a *al. Periculose.* b *Polyc. lib.*6. *tit.* 10. *Anselm. l.*11. *cap.*45. *Burch. l.* 6. *c.* 31. *Ivo part.* 10. *c.* 160. c *Joann.* 18. *Matth.* 26. *Marc.* 15. *Joan.* 19. d *Joan.* 19. e *Psalm.* 56. f *Polycarp. ibid. Anselm. l.* 11. *c.*43. *Ivo part.* 10. *c.* 157. g *Gen.* 4. h *Apoc.*2. i *Psal.* 56. κ *gladius acutus*] *orig.*

C. XXVIII. *Occidit, qui ad nocendum movetur.*

Idem *lib.* 19. *contra Faustum, c.* 23.

HOmicidium *a* lege vetitum putabatur non aliud esse, nisi corporis peremptio. Aperuit ergo Dominus, omnem iniquum motum ad nocendum fratri in homicidii genere deputari.

Corr. R. *Verba propria B. Augustini sunt hæc:* Quia enim non intelligebant homicidium, nisi peremptionem corporis humani, per quam vita privaretur, aperuit Dominus, &c.

C. XXIX. *Furti tenentur, qui solo timore non furantur.*

Item Augustinus *lib.* 50. *Hom. homil.* 28.

SI propterea *b* non facis furtum, quia times, ne videaris, intus fecisti, in corde fecisti: furti teneris, & nihil tulisti.

C. XXX. *Non ideo minus delinquit, cui sola deest facultas.*

Idem *de libero arbitrio, lib.* 1. *c.* 3.

SI cui etiam non contingat facultas concumbendi cum conjuge aliena, planum tamen aliquo modo sit id eum cupere, &, si potestas detur, facturum esse, non minus reus est, quam si in ipso facto deprehenderetur. *Item, sicut auctoritas testatur.* §. 1. Voluntas 1 remuneratur, non opus. Voluntas autem in cordis contritione est, opus vero in oris confessione.

Corr. Rom. ℊ 1 Voluntas] *Hæc usque ad finem sunt ex homilia 26. operis imperfecti in Matthæum.*

Gratian. *Luce clarius constat cordis contritione, non oris confessione peccata dimitti.*

C. XXXI.

Item Prosper *lib.* 2. *de vita contemplativa, cap.* 7.

POrro illi, *c* quorum peccata humanam notitiam latent, nec ab ipsis confessa, nec ab aliis publicata, si ea confiteri, aut emendare noluerint, Deum, quem habent testem, ipsum habituri sunt & ultorem. Et quid eis prodest humanum vitare judicium, cum, si in malo suo permanserint, ituri sint in æternum, Deo retribuente, supplicium? Quod si ipsi sibi judices fiant, & veluti suæ iniquitatis ultores, hic in se voluntariam pœnam severissimæ animadversionis exerceant, temporalibus pœnis mutabunt æterna supplicia, & lachrymis ex vera cordis compunctione fluentibus restinguent æterni ignis incendia.

C. XXXII.

Et infra ibidem.

FAcilius Deum *d* sibi placabunt illi, qui non humano convicti judicio, sed ultro crimen agnoscunt: qui aut propriis illud confessionibus produnt, aut nescientibus aliis (quales occulti sunt) ipsi in se voluntariæ excommunicationis sententiam ferunt, & ab altari, cui ministrabant, non animo, sed officio separati, vitam suam tanquam mortuam plangunt, certi, quod reconciliato sibi efficacis pœnitentiæ fructibus Deo, non solum amissa recipiant, sed etiam cives supernæ civitatis effecti, ad gaudia sempiterna perveniant.

Corr. Rom. ℊ *In plerisque vetustis exemplaribus caput hoc conjunctum est superiori: in nonnullis autem reliqua etiam usque ad cap.* Medicina.

7 pars. Gratian. *Hoc idem probatur auctoritate illa prophetica* e: In quacunque hora peccator fuerit conversus, & ingemuerit, &c. *Non enim dicitur,* ore confessus fuerit, *sed tantum:* Conversus fuerit, & ingemuerit, vita vivet, & non morietur. *Hinc etiam* Propheta *f ait:*

C. XXXIII.

SCindite corda vestra, & non vestimenta.

Gratian. *Ostendens in contritione cordis, quæ in ejusdem scissione intelligitur, non in confessione oris, quæ pars est exterioris satisfactionis, quam scissuram vestium nominavit, a parte totum intelligens, peccata dimitti.*

C. XXXIV.

Hinc etiam per eundem Prophetam Joel a Dominus ait:

COnvertimini ad me in toto corde vestro, & convertar ad vos.

Corr. Rom. ℊ *Confecta est sententia ista ex verbis Joelis, cap.* 2. *& Zachariæ cap.* 1.

Gratian. *Conversio b autem dicitur, quasi cordis undique versio. Si autem cor nostrum undique a malo ad Deum vertitur, mox suæ conversionis fructum meretur, ut Deus ab ira sua ad misericordiam conversus peccati præstet indulgentiam, cujus c primo præparabat vindictam. Unde datur intelligi, quod etiam ore tacente veniam consequi possumus. Hinc d etiam leprosi illi, quibus Dominus præcepit, ut ostenderent se Sacerdotibus, in itinere antequam ad Sacerdotes venirent, mundati sunt. Ex quo facto nimirum datur intelligi, quod antequam Sacerdotibus ora nostra ostendamus, id est, peccata nostra confiteamur, a lepræ peccati mundamur. Hinc e etiam Lazarus vivus de monumento prodiit: non prius de monumento est eductus, & postea a Domino suscitatus: sed lapide remoto, quo monumentum claudebatur, in sepulchro revixit, & foras vivus prodiit.* §. 1. *Hinc f etiam, ut Dominus ostenderet, quod non sacerdotali judicio, sed largitate Divinæ gratiæ peccator emundatur, leprosum tangendo mundavit, & postea Sacerdoti sacrificium ex lege offerre præcepit. Leprosus enim tangitur, cum respectu divinæ pietatis mens peccatoris illustrata compungitur. Unde g post trinam negationem Petrus, Domino eum respiciente, profudit amaras lachrymas, quibus culpam negationis suæ diluit. Leprosus semetipsum Sacerdoti repræsentat, dum peccatum suum Sacerdoti pœnitens confitetur. Sacrificium ex lege offert, dum satisfactionem Ecclesiæ judicio sibi impositam factis exequitur. Sed antequam ad Sacerdotem perveniat, emundatur, dum per contritionem cordis ante confessionem oris peccati venia indulgetur. Hinc etiam Medici negantur suscitare aliquem, ut resuscitatus confiteatur: dum per Prophetam h dicitur:* Nunquid Medici resuscitabunt, & confitebuntur tibi? *Item* i: A mortuo, ut auctoritas ait, perit confessio, velut ab eo, qui non est. *Unde pœnitens ille, qui timore octavæ territus exclamaverat:* Domine, K ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me: *postea supplicans ajebat:* Salvum me fac propter misericordiam tuam, quoniam non est in morte, qui memor sit tui: in inferno autem nullus tibi confitebitur. *Si ergo nullus confitebitur, nisi resuscitatus, nemo autem vivit æternæ gehennæ filius, & perpetua damnatione dignus, patet, quod antequam quisque confiteatur peccatum, a reatu suæ prævaricationis, quo æterna sibi debebantur supplicia, per gratiam internæ compunctionis absolvitur.* §. 2. *Item. Si antequam quisque confiteatur, a Domino resuscitatur, vel resuscitatus vivit, dum confitetur, vel post resurrectionem iterum mortuus est, & confitetur. Sed, sicut antequam resuscitaretur mortuus, confiteri non poterat, sic post resurrectionem mortuus confiteri non valet. Restat ergo, ut resuscitatus vivat, dum peccatum confitetur* 1. *Habet itaque suscitatorem suum sibi præsentem, seque inhabitantem.*

C. R. ℊ 1 Confitetur.] *Hic in vulgatis interjiciebantur hæc,* ergo sola contritio, in qua fit resuscitatio, tollit peccatum: *quæ absunt a plerisque, & emendatioribus Gratiani codicibus.*

C. XXXV.

Unde Augustinus *ait in Psal.* 70.

REsuscitatus corpore vivit absente suscitatore. Non autem sic resuscitatus in anima.

Corr. Rom. ℊ *In glossa ordinaria in Psal.* 70. *vers.* Deus docuisti, *in vers.* mirabilia, *ex Augustino hæc afferuntur:* Quid mirabilius, quam mortuos suscitare? Suscitatus corpore vivit etiam absente suscitatore, non sic suscitata anima

a *Gloss. ordin. in Matth. c.* 5. b *Ivo p.* 8. *c.* 104. *Pannor. l.* 7. *c.* 19. c *Sent.* 4. *dist.* 17. d *Sent. ibid.* e *Esa.* 30. f *Joel.* 2.

a *Joel.* 2. *& Zach.* 1. b *Sent. ibid.* c *al. cui.* d *Luc.* 17. e *Joann.* 11. f *Matth.* 8. g *Luc.* 22. h *Psalm.* 87. *Gregor. in Psal.* 1. *pœnit.* i *Eccles.* 17. K *Psal.* 6.

anima sine Deo: quae sententia fusius exponitur apud B. Augustinum concione secunda in eundem Psalmum.

Gratian. *Cum enim Deus sit vita animae, anima vero vita corporis, sicut corpus vivere non potest absente anima, ita non nisi Deo praesente anima vivere valet. Habet itaque anima sibi Deum praesentem per gratiam, qua vivens peccatum suum confitetur, eamque vita, quae Deus est, inhabitat, quam inhabitando vivere facit. Si autem illam inhabitat, ergo templum Spiritus Sancti facta est, ergo illuminata est, ergo a tenebris peccatorum expiata est, ergo templum diaboli esse desiit, quae ad lucem venit, cujus respectus tenebras fugat. Nulla enim (ut ait Apostolus* a *) conventio Christi ad Belial, nulla participatio lucis ad tenebras, nulla communicatio justitiae, & iniquitatis, nullus consensus templo Dei cum idolis. Item, ut Christus* b *ait:* Omnis, qui odit malum, in luce agit. *Qui autem in luce agit, sicut Augustinus ait, in Christo operatur. Qui autem in Christo operatur, ejus filius probatur. Cujus enim opera quisque facit, ejus filius esse perhibetur. Unde* c *quibusdam Dominus ait:* Si filii Abrahae estis, opera Abrahae facite. *Item:* Vos ex patre diabolo estis, quia opera patris vestri facere vultis. *Nemo autem filius Dei, & diaboli simul esse potest.* Nemo d enim, *ut ipse ait*, duobus Dominis servire potest. *Item, ut Joannes ait in epistola sua* 1. *cap.* 3.

C. XXXVI.

QUi natus est ex Deo, non peccat.

Gratian. *Ergo nec est filius diaboli. Solo enim peccato diaboli filii sumus. Ergo* e *de ejus regno translati sumus in regnum charitatis filii Dei, & sumus erepti de potestate tenebrarum, & facti filii lucis. Cum ergo ante confessionem, ut probatum est, sumus resuscitati per gratiam, & filii lucis facti, evidentissime apparet, quod sola cordis contritione, sine confessione oris, peccatum remittitur.*

C. XXXVII.

Item Joannes *ibidem*.

OMnis, qui non diligit, in morte manet.

Gratian. *Si ergo vivit, & diligit; si diligit, dilectio in corde est, dilectio autem in malo non est. Est enim proprius fons bonorum, in quo non communicat alienus. Ergo bonus est iste factus per gratiam ante confessionem peccati: non itaque malus est, bonus enim & malus aliquis simul esse non potest. Quod si malus non est, membrum diaboli non esse probatur: nec ergo dignus est gehenna, quae diabolo & membris ejus solummodo debetur, sicut aeterna beatitudo solummodo membris Christi paratur. Non ergo in confessione peccatum remittitur, quod jam remissum esse probatur. Fit itaque confessio ad ostensionem poenitentiae, non ad impetrationem veniae: &* f *sicut circumcisio data est Abrahae in signum justitiae, non in causam justificationis, sic confessio Sacerdoti offertur in signum veniae acceptae, non in causam remissionis accipiendae.*

II. PARS. §. 1. *Alii econtrario testantur, dicentes sine confessione oris, & satisfactione operis neminem a peccato posse mundari, si tempus satisfaciendi habuerit. Unde* g *Dominus per Prophetam ait*, Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris.

C. XXXVIII.

Item Ambrosius *in lib. de Paradiso cap.* 14.

NOn *b* potest quisquam justificari a peccato, nisi ante fuerit peccatum confessus.

C. XXXIX.

Idem *in serm.* 1. *Quadragesimae* i.

ECce nunc tempus acceptabile adest, in quo confessio a morte animam liberat: confessio aperit paradisum: confessio spem salvandi tribuit. Unde k Scriptura dicit: *Dic tu iniquitates tuas, ut justificeris.* His verbis ostenditur, quia non meretur justificari, qui in vita sua peccata non vult confiteri. Illa ergo confessio nos liberat, quae fit cum poenitentia. §. 1. Poenitentia *a* vera est dolor cordis, & amaritudo animae pro malis, quae quisque commisit. Poenitentia est mala praeterita plangere, & plangenda iterum non committere.

C. XL.

Item Joannes *os aureum in hom. de poenitentia, quae incipit:* Provida mente.

PErfecta *b* poenitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. *& infra.* §. 1. In corde ejus contritio, in ore confessio, in opere toto humilitas: haec est fructifera poenitentia.

C. XLI.

Idem.

NOn *c* potest quis gratiam doni *d* coelestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati per poenitentiae confessionem, per donum baptismi salutaris.

C. XLII.

Item Augustinus *in lib. de continentia, c.* 6.

NUllus *e* debitae gravioris poenae accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi longe minorem, quam debeat, solverit poenam. Ita *f* enim impertitur a Deo largitas misericordiae, ut non relinquatur etiam justitia disciplinae.

C. XLIII.

Idem *Vincentio, epist.* 48.

NEminem *g* putes ab errore ad veritatem, vel a quocunque seu magno, seu parvo peccato ad correctionem sine poenitentia posse transire.

C. XLIV.

Idem *in lib.* 50. *homil.* 49. *de poenitentia.*

AGite *h* poenitentiam, qualis agitur in Ecclesia, ut oret pro vobis Ecclesia. Nemo dicat sibi, occulte ago, apud Deum ago, novit Deus, qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est: *Quae* i *solveritis in terra, soluta erunt & in coelo.* Ergo sine causa claves datae sunt Ecclesiae Dei: frustramus Evangelium Dei: frustramus verba Christi: si promittimus vobis, quod ille negat, nonne vos decipimus? Job k dicit: *Si erubui in conspectu populi confiteri peccata mea.* Atque I ideo, si non potuistis, vel noluistis habere pudicitiam conjugalem, seu continentiam, & deviastis a proposito, vel vinculo conjugali, vel devotione continentiae, sit in vobis dolor, & humilitas poenitentiae. Apertius dico: Nemo dicat, non intellexi. Qui post uxores vestras illicito vos concubitu maculastis, si praeter uxores vestras cum aliqua concubuistis, agite poenitentiam, &c.

Corr. Rom. ¶ I Atque ideo] *Additae sunt istae duae voces a collectore, quoniam mutatus ab ipso est ordo verborum B. Augustini. Nam apud B. Augustinum haec, quae hic sequuntur, antecedunt iis, quae supra sunt posita.*

C. XLV.

Item Hieronymus *super Exodum.*

2 ps ET *l* venit, inquit, Aaron, & omnes Presbyteri de Israel, manducare panem cum socero Moysi, in conspectu Dei.] Omnia ergo, quae faciunt sancti, in conspectu Dei faciunt, peccatores *m* autem a conspectu Dei fugiunt. Denique scriptum *n* est, quia Adam postquam peccavit, fugit a conspectu Dei, & interrogatus respondit: *Audivi vocem tuam, & abscondi me, quia eram nudus.* Sed *o* & Cain postquam pro parricidio condemnatus est a Deo, *Exiit*, inquit, *a facie Dei, & habitavit in terra Naim.* Exit ergo a facie Dei, qui indignus est Dei conspectu. Sancti autem manducant & bibunt in conspectu Dei, & omnia quae agunt, in conspectu ejus.

a 2. *Cor.* 6. b *Joan.* 3. c *Joan.* 8. d *Matth.* 6. e *Coloss.* 1. f *Genes.* 17. g *Esa.* 43. h *Sent.* 4. *dist.* 17. i *Manuscripto, cujus initium:* Ecce nunc tempus adest.] *Sent. ibid.* K *Esa.* 43.

a *Infra de poenit. dist.* 3. *c.* 1. b *Infr. dist.* 3. *perfecta. Sent.* 4. *dist.* 17. c *Infr. de consecr. dist.* 4. *non potest.* d *al. vitae*] *al. Dei accipere.* e *Sent. ibid. Polyc. l.* 6. *t.* 20. *Ans. l.* 11. *c.* 142. f *Atque ita impertitur largitas*] *orig.* g *Nec quenquam*] *orig. Polyc. ibid.* h *Sent. ibid. Polyc. ibid.* i *Matth.* 16. K *Job.* 31. *apud* 70. *expressius.* l *Exod.* 18. m *peccator fugit*] *orig.* n *Gen.* 3. o *Gen.* 4.

ejus agunt. Ego amplius adhuc locum præsentem discutiens video, quia qui pleniorem scientiam Dei accipiunt, & plenius divinis imbuti sunt disciplinis, isti etiamsi malum faciunt, coram Deo faciunt, & in conspectu ejus faciunt: sicut, ille qui dicit: *Tibi a soli peccavi, & malum coram te feci.* Quid ergo plus habet, qui malum coram Deo facit? Illud profecto, quod continuo pœnitet, & dicit, Peccavi. Qui autem discedit a conspectu Dei, nescit converti, & peccatum pœnitendo purgare. Hoc ergo interest, malum coram Deo facere, & a Dei conspectu discessisse peccantem.

Corr. Rom. ¶ *Hic etiam, ut sæpe alibi observatum est, homil. 11. Origenis ad c. 18. Exodi, sub nomine B. Hieronymi citatur.*

C. XLVI.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnitentia, c. 4.*

SEd continuo, qui dixerat *b: Sicut Adama faciam te, & sicut Seboim*, quæ duæ urbes ex vicinia Sodomorum parilis excidii traxere consortium. *Conversum est*, inquit, *cor meum: in eo ipso turbata est pœnitentia mea: non faciam secundum iracundiam furoris mei.* Nonne apparet, quod ideo nobis peccantibus indignetur Dominus Jesus, ut indignationis suæ nos terrore *c* convertat? Indignatio ergo ejus non ultionis executio, sed magis absolutionis operatio est.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc antea citabatur ex B. Augustino, restitutum est ex B. Ambrosio, & ex ipso locus Scripturæ emendatus. Sequitur enim lectionem 70.*

C. XLVII.

Item Ambrosius *in lib. de Paradiso, c. 14.*

SErpens *d* decepit me, & manducavi.] Venialis *e* culpa, quam sequitur professio delictorum. Ideo non desperata mulier, quæ non reticuit Deo, sed magis confessa peccatum est: quam medicinalis *f* secuta sententia est. Bonum est condemnari in peccato, & flagellari in delicto, ut cum hominibus flagellemur. Denique *g* Cain, quia voluit crimen negare, indignus judicatus est, qui puniretur in peccato, sed remissus est sine præscriptione *h* pœnæ, fortasse non tam reus *i* majore crimine parricidii (illud enim commisit in fratrem) quam sacrilegii, quod Deo credidit mentiendum, dicens: *Nescio: nunquid ego custos fratris mei sum?* Et ideo accusatori diabolo ejus accusatio reservata est, ut cum ejus angelis flagelletur, qui cum hominibus noluit flagellari. *& lib. 1. de pœnitent. c. 1. §. 1.* Nam *κ* pastor ille Evangelicus lapsam ovem vexisse legitur, non abjecisse: & Salomon *l* ait: *Noli esse nimium justus.* Debet enim justitiam temperare moderatio. Nam quemadmodum se tibi curandum præbeat, quem fastidio habeas *m*? qui contemptui se, non compassioni Medico suo putet futurum?

C. XLVIII.

Idem Ambrosius *eod. lib. 1. de pœnitentia, c. 11.*

LIbenter ignosco, prompte indulgeo, misericordiam *n* malo, quam sacrificium: quia per sacrificium justus commendatur, per misericordiam peccator redimitur. *Non o veni vocare justos, sed peccatores.* In lege sacrificium, in Evangelio misericordia est: lex *p* per Moysen data est, per me gratia.

C. XLIX.

Item Leo *Episcopus Theodoro Forojuliensi Episcopo, epist. 89. al. 91.*

MUltiplex *q* misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per pœnitentiæ medicinam spes vitæ reparetur æternæ: ut qui regenerationis donum violassent, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinæ bonitatis præsidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum, nequeat obtineri. Mediator enim Dei, & hominum homo Jesus Christus hanc præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus pœnitentiæ satisfactionem *a* darent, & eadem *b* salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. *& post pauca.* §. 1. Si autem aliquis eorum, pro quibus Domino supplicamus, quocunque interceptus obstaculo a munere indulgentiæ præsentis excesserit *c*, & priusquam ad constituta remedia perveniat, temporalem vitam humana conditione finierit, quod manens in corpore non receperit, consequi exutus carne non poterit. *& post pauca.* §. 2. His *d* autem, qui in tempore necessitatis, & in periculi urgentis instantia præsidium pœnitentiæ, & mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, qui misericordiæ Dei nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur veniæ moras conversio. *& infra.* §. 3. Ita *e* ergo talium necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis pœnitentiæ, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amisso vocis officio per indicia *f* integri sensus quærere comprobentur. Quod si ægritudine aliqua ita fuerint aggravati, ut quod paulo ante poscebant, sub præsentia Sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur. Servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum a fide discedendo peccaverunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, ut est apud Gratianum, magis convenit cum originali impresso inter opera B. Leonis, quam in tomis Conciliorum.*

C. L.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnit. c. 1.*

3 ps NEmo potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi communionem, qui prævaricatione lapsi sunt. *& infra.* §. 1. Deus autem nullum crimen excepit, qui peccata donavit omnia.

C. LI.

Item Ambrosius *lib. 2. de Cain, & Abel, c. 4.*

VErbum Dei *g* dimittit peccata; Sacerdos est judex, Sacerdos quidem suum officium exhibet, & nullius potestatis jura exercet. *& lib. 1. de pœnitentia, c. 2.* §. 1. Dominus par jus & solvendi esse voluit, & ligandi, qui utrumque pari conditione permisit. Ergo qui solvendi jus non habet, nec ligandi habet. *& infra.* §. 2. Certum est, quod Ecclesiæ utrumque licet, hæresi utrumque non licet. Jus enim hoc solis permissum est Sacerdotibus. Recte igitur Ecclesia vendicat, quæ veros Sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ Sacerdotes Dei non habet.

Corr. Rom ¶ *Confectum est caput hoc ex B. Ambrosii verbis, collectoris tamen arbitratu dispositis.*

C. LII.

Idem *in eod. 1. lib. de pœnit. c. 3.*

4 ps POtest fieri *h*, ut aliquis victus suppliciis sermone neget, & corde adoret. Nunquid eadem causa est ejus, qui sponte neget, & ejus, quem tormenta inclinaverint ad sacrilegium, non voluntas? Quam indignum autem, cum apud homines valeat certaminis gratia, ut apud Deum non valere asseratur? Nam sæpe in hoc athletarum seculari certamine etiam victos, quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit; maxime quos viderit aut forte dolo, aut fraude exclusos victoria. Christus ergo

a *Psal. 50.* b *Osee. 11. secundum 70.* c *al. furore* d *Sent. ibid. Gen. 3.* e *Veniabilis*] *orig.* f *medicabilis.* g *Gen. 4.* h *præscripto*] *orig.* i *abest ab orig.* κ *Luc. 15.* l *Eccles. 7.* m *al. dedas.* n *Osee. 6.* o *Matth. 9.* p *Joan. 1.* q *Sent. 4. dist. 17. Ansel. l. 11. c. 13.*

a *al. actionem.* b *al. eosdem.* c *al. exciderit.* d *Sup. 26. q. 6. his, qui.* e *Verum, ut dixi, etiam talium*] *orig.* f *al. indicium.* g *Sent. 4. dist. 18. 23. q. 5. remittuntur. Idem l. 3. de Spiritu Sancto, c. 19.* h *Polyc. l. 6. tit. 12.*

athletas suos, quos viderit gravibus paulisper cessisse suppliciis, sine venia patietur manere? Nunquid *a* non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos projicit, non in æternum projicit? *& infra c.* 6. §. 1. Dicis *b* Petro excusanti, ne ejus pedes lavares: *Nisi lavero tibi pedes, non habebis partem mecum*. Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claves regni non suscipiunt, negantes, quod dimittere peccata debeant? Quod recte quidem fatentur de se. Non enim habent Petri hæreditatem, qui Petri sedem 1 non habent, quam impia divisione discerpunt. *& cap.* 13. §. 2. Ægritudo carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis culpam adolet. Illuditur ergo diabolus, ut se ipse morsu suo vulneret, & contra se armet, quem debilitandum putavit. *& infra*. §. 3. Quod nocet corpori, juvat spiritum. *& lib.* 2. *cap.* 3. §. 4. Sicut semel pro omnibus immolatus est Christus, ita quotiescunque peccata donantur, corporis ejus sacramentum sumimus, ut per sanguinem ejus fiat peccatorum remissio. Ergo evidentissime Domini prædicatione mandatum est etiam gravissimi criminis reis, si ex toto corde, & manifesta confessione peccati pœnitentiam agant *c*, sacramenti cœlestis gratiam refundendam.

Corr. Rom. ¶ 1 Sedem] *Apud B. Ambrosium legitur*, fidem, *quod ob glossam non est mutatum: sed multa alia sunt emendata*.

C. LIII.

Idem Ambrosius *lib.* 2. *de pœnitentia c.* 7.

5 ps QUantuslibet ergo mortui fœtor sit, aboletur omnis, ubi sacrum redoleverit unguentum: & surgit defunctus: & solvi 1 jubentur ejus vincula, qui adhuc in peccato est: tollitur velamen de facie ejus, quod veritatem gratiæ, quam acceperat, obumbrabat. Sed quia venia donatus est, revelare faciem, aperire vultum jubetur. Non habet enim, quod erubescat, cui peccatum dimissum est. In tanta vero Domini gratia, tantoque divini muneris miraculo cum oporteret universos lætari *d*, commovebantur impii, & adversus Christum concilium congregagabant, Lazarum quoque interficere volebant. Nonne merito eorum successores vos fore cognoscitis, quorum duritiæ hæredes estis? Nam & vos indignamini, & contra Ecclesiam congregatis concilium, quia videtis mortuos in Ecclesia reviviscere, & peccatorum indulta venia resuscitari. Itaque (quod in vobis est) per invidiam rursus vultis interficere suscitatos. Sed Jesus non revocat beneficia, imo cumulo suæ liberalitatis amplificat, revisit solicite suscitatum, & celebrata *e* resurrectionis gratia lætus ad cœnam venit, quam ei sua præparavit Ecclesia, in qua ille, qui fuerat mortuus, unus inter discumbentes cum Christo invenitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Solvi jubentur) *In originali impresso legitur*, & solvere jubentur ejus vincula, quæ adhuc in peccato sunt, tollere velamen &c. *Alia vero ex eodem sunt emendata, & addita nonnulla*.

C. LIV.

Idem *ibidem cap.* 4.

IIs potestatis *f* suæ gratiam negat, [quæ in remissionem peccatorum est] qui cœlestem ejus potestatem diabolico 1 fultam suffragio vindicarent. Eosque asserit diabolico uti Spiritu, qui separarent Ecclesiam Dei, ut omnium temporum Hæreticos, & Schismaticos comprehenderet, quibus indulgentiam negat: quia omne peccatum circa singulos est, ac universos 2. *& infra. c.* 5. §. 1. Quid mirum, si salutem negatis aliis, qui vestram recusatis? licet 3 & illi nihil a vobis differant, qui a vobis pœnitentiam petunt. Arbitror enim, quod etiam Judas potuisset tanta Dei miseratione non excludi a venia, si pœnitentiam non apud Judæos, sed apud Christum gessisset *a*. *& paulo post*. §. 2. Qui agit pœnitentiam, non solum diluere lachrymis debet peccatum suum, sed etiam emendatioribus factis operire, & tegere delicta superiora, ut non imputetur ei peccatum.

Corr. Rom. ¶ 1 Diabolico) *Addita hic sunt nonnulla ex B. Ambrosio, quæ deesse videbantur. Antea enim legebatur*, qui cœlestem potestatem diabolico spiritu separant ab Ecclesia Dei, ut omnium &c.

¶ 2 Ac universos) *In originali est*, hoc in universos. *Sed ob glossam non est mutatum*.

¶ 3 Licet & illi) *In aliquot vetustis codicibus, & originali legitur*, licet illi nihil deferant. *Sed auctor glossæ videtur habuisse, ut in vulgatis Gratiani*.

C. LV.

Idem *in eodem lib.* 2. *c.* 9.

6 ps NOnnulli ideo poscunt pœnitentiam, ut statim sibi reddi communionem velint. Hi non tam se solvere cupiunt, quam Sacerdotem ligare. Suam enim conscientiam non exuunt, Sacerdotis induunt: cui *b* præceptum est: *Nolite* *c* *sanctum dare canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos*: hoc est, immundis spiritibus *d* sacræ communionis non impendenda *e* consortia.

C. LVI.

Idem *ibidem*.

SUnt, qui arbitrentur hoc esse pœnitentiam, si abstineant a sacramentis cœlestibus. Hi sæviores in se judices sunt, qui pœnam præscribunt sibi, declinant remedium, quos vel pœnam suam conveniebat dolere, quia cœlesti fraudarentur gratia. *& cap.* 10. §. 1. Facilius autem inveni, qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam, ubi 1 acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effusio, ubi ipsius copulæ conjugalis usus? Renuntiandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum, quam natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus, vivendum ita, ut in 2 tali vita huic moriatur usui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur. *& infra. c.* 11. §. 2. Nemo in peccatis *f* positus arrogare sibi debet auctoritatem, aut usurpationem sacramentorum: quia scriptum est *g*: *Peccasti? quiesce. & paulo post*. §. 3. Dicimus *h* ergo & agendam pœnitentiam, & eo agendam tempore, quo culpæ defervescat luxuria, & in captivitate peccati positos, reverentiores nos, non usurpatores esse debere. Nam si Moysi *i* propius accedere gestienti, ut cognitionem mysterii cœlestis hauriret, dicitur: *Solve calceamentum pedum tuorum*: quanto magis nos animæ nostræ pedes exuere vinculis corporalibus, & gressus omnes mundi istius nexu debemus absolvere? *& paulo superius*. §. 4. Nihil est, quod tam summo dolori sit, quam si unusquisque positus sub captivitate peccati recordetur, unde lapsus sit, atque unde deciderit, & quod ad corporea *k*, atque terrena ab illa speciosa, & pulchra divinæ cognitionis intentione deflexerit.

Corr. Rom. ¶ 1 Ubi acquirendæ) *Locus integer B. Ambrosii hic est:* An quisquam illam pœnitentiam putat, ubi acquirendæ ambitio dignitatis, ubi vini effusio, ubi ipsius copulæ conjugalis usus? *Sed gloss. in vers.* acquirendæ, *obstitit, ne hic emendaretur. Multa autem alia sunt emendata*.

¶ 2 Ut in tali vita) *In originali est*, ut vitali huic moriatur usui. *Sed glossa obstitit, ne mutaretur*.

C. LVII.

Item Cyprianus *Episcopus lib.* 4. *epist.* 2. *ad Antonianum*.

MIror autem quosdam sic obstinatos esse, ut dandam non putent lapsis pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment

a *Psalm.* 76. b *Joan.* 13. c *al. gerant.* d *Joan.* 12. e *al. celebratæ.* f *Ans. l.* 11. *c.* 171.

a *al. egisset.* b *abest ab orig.* c *Matth.* 7. d *impurit. tibus.* e *al. impertienda.* f *al. peccato.* g *Eccl.* 21. *Gen.* 4. *secundum* 70. h *Didicimus*) *orig.* i *Exod.* 3. *Act.* 12. k *al. corpoream, atque terrenam.*

stiment veniam denegandam, cum scriptum *a* sit: *Memento, unde cecideris, & age pœnitentiam, & fac priora opera.* Quod utique ei dicitur, quem constat cecidisse, & quem Dominus hortatur per opera rursus exsurgere: quia scriptum *b* est: *Eleemosyna a morte liberat*: & non utique ab illa morte, quam semel Christi sanguis extinxit, & a qua nos salutaris baptismi, & Redemptoris nostri gratia liberavit: sed ab ea, quæ per delicta postmodum serpit.

C. LVIII.

Item Hieronymus *Damaso*.

IMportuna *c* in Evangelio mulier tandem meruit audiri: & clauso cum seris *d* ostio, media licet nocte, ab amico panes amicus accepit: Deus ipse, qui nullis contra se viribus superari potest, publicani *e* precibus vincitur. Ninive *f* civitas, quæ peccato periit, fletibus stetit. Quorsum ista tam longo repetita principio? videlicet ut parvum magnus aspicias, ut dives pastor morbidam non contemnas ovem. Christus *g* in paradisum de cruce latronem intulit, & ne quis aliquando seram conversionem putaret, fecit homicidii pœnam martyrium. Christus *h*, inquam, prodigum filium revertentem lætus amplectitur, & *i* nonaginta novem pecudibus derelictis, una ovicula, quæ remanserat, humeris boni pastoris advehitur. §. 1. Ubi 1 vero peccator intelligens vulnus suum tradit Medico se curandum, ibi non est virga necessaria, sed spiritus lenitatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Ubi vero] *Hæc usque ad finem non sunt inventa apud B. Hieronymum.*

III. ps Gratian. *Quod autem omni peccanti auctoritate Ambrosii venia promittitur, falsum videtur. Quibusdam enim venia denegatur, aut ex magnitudine peccati, aut ex gradu officii. Unde Joannes in epistola sua* K: Est peccatum ad mortem: quis *l* orabit pro eo? *Alibi* m *quoque legitur*: Quis medebitur incantatori vulnerato a serpente.

C. LIX. Item.

SI Sacerdos peccaverit, quis orabit pro eo?

Corr. Rom. ¶ *Primo regnorum lib. cap. 2. legitur*: Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus. Si autem in Dominum peccaverit, quis orabit pro eo? *& sic affertur a B. Ambrosio lib. 1. de pœnitentia cap. 8. & aliis Patribus. B. tamen Gregorius in c. 2. primi Reg. c. 3. ex hac ipsa vulgata lectione elicit sententiam, quam nunc affert Gratianus, ut notatum est sup. dist. 50. c.* alienum.

Gratian. *Sed hujusmodi interrogationes non semper negationem inferunt; sed potius difficultatem, vel raritatem notant, ut est illud Evangelii* h: Quis putas, est fidelis servus, & prudens, &c. *Hinc etiam Ambrosius* o: Deus, quis similis tibi? non utique nullus; quia imago patris filius est. *Similiter igitur accipiendum*: Quis *p* orabit pro eo? *hoc est, singularis vitæ aliquis debet orare pro eo, qui peccavit in Dominum. & infra* q. Nam quomodo Joannes diceret non orandum pro delicto graviore, qui legisset Moysem rogasse, & impetrasse, ubi erat prævaricatio voluntaria? qui sciret etiam Hieremiam rogasse? §. 1. *Potest etiam secundum Augustinum* r *aliter intelligi illud Joannis* s: Est peccatum ad mortem &c. *ut nulla sit ejus, & superiorum contrarietas. Ait enim*: Est peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. *De quo peccato, quoniam non expressum est, possunt multa, & diversa sentiri. Ego autem dico id esse peccatum, fidem quæ per dilectionem operatur, deserere usque ad mortem. Hæc est etiam blasphemia in Spiritum Sanctum, quam neque in hoc seculo, neque in futuro remittendam Dominus in Evangelio* t *asseruit. Sive autem delectatione peccati, sive desperatione veniæ, usque ad mortem quis in peccato perseveret, justum est, ut sine fine puniatur, qui sine fine peccaverit.*

a *Apoc.* 2. b *Tob.* 4. c *Luc.* 18. & 11. d *servis*) *orig.* e *Lucæ* 18. f *Jonæ* 3. g *Luc.* 23. h *Luc.* 15. i *Matth.* 18. K 1. *Joan.* 5. l *non pro eo dico, ut roget quis.*] *orig.* m *Eccl.* 12. n *Matth.* 24. o *Lib.* 1. *de pœn. c.* 8. p *Psal.* 82. q *Ib. c.* 9. *Exo.* 32. 2. *Machab. ult.* r *de corrept. & gratia c.* 12. s 1. *Joan.* 5. t *Matth.* 12.

C. LX.

Unde Gregorius Papa *lib.* 4. *dialog. c.* 43.

VOluissent *a* iniqui, si potuissent, sine fine vivere, ut potuissent sine fine peccare. Ostendunt enim, quia in peccato semper vivere cupiunt, qui nunquam desinunt peccare, dum vivunt. Ad magnam ergo justitiam judicantis pertinet, ut nunquam careant supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato.

IV. ps. Gratian. *Ex his itaque apparet, quod sine confessione oris, & satisfactione operis peccatum non remittitur. Nam si necesse est, ut iniquitates nostras dicamus, ut postea justificemur; si nemo potest justificari a peccato, nisi antea confessus fuerit peccatum; si confessio paradisum aperit, veniam acquirit; si illa solum confessio utilis est, quæ fit cum pœnitentia* (*in quo notatur aliud esse confessio, aliud pœnitentia, sive interior, sive exterior accipiatur*) *si ille, qui promittit veniam occulte apud Deum, non apud Ecclesiam, pœnitentiam agenti, frustratur* b *Evangelium, &* c *claves datas Ecclesiæ, promittit etiam, quod Deus negat delinquenti; si nemo potest consequi veniam, nisi quantulamcunque, etsi minorem, quam debeat, peccati solverit pœnam; si solis Sacerdotibus ligandi, solvendique potestas a Deo tradita est; si nullus veniam accipit, nisi Ecclesiæ supplicationibus ipsam impetrare contendat: concluditur ergo, quod nullus ante confessionem oris, & satisfactionem operis peccati abolet culpam. §. 1. Denique ut perspicue appareat neminem sine confessione a peccato mundari, ab ipsius humani generis principio sumamus exordium. Peccato transgressionis primi parentes corrupti, a Domino sunt* d *requisiti de culpa, ut peccatum, quod transgrediendo commiserant, confitendo delerent. Serpens autem de culpa requisitus non est, quia per confessionem non revocabatur ad vitam. Cain* e *quoque, cum primæ prævaricationi fratricidium addidisset, similiter a Domino de culpa requisitus est, dum ei dicitur*: Ubi est Abel frater tuus? *Sed quia superbus peccatum suum confiteri noluit, potius mendaciter negando Deum fallere conatus est dicens*: Nunquid custos fratris mei sum ego? *indignus venia judicatus est. Unde in desperationis profundum mersus est, dum ait*: Major est iniquitas mea, quam ut veniam merear. *Vagus, & profugus exiit a facie Domini, significans eos, qui peccata sua confiteri dissimulant, respectu divinæ miserationis indignos haberi. Reges* f *quoque, qui ignorantia ducti in Abraham deliquerant, non nisi eodem orante sanari meruerunt. In quo figuratur, quod passiones morum non sanantur, nisi orationibus Ecclesiæ. Moysi* g *quoque præcepit Dominus, ut lepra sive in cute, sive in domo, sive in veste, sive in crine appareret, Sacerdoti ostenderetur, & juxta ejus arbitrium separata, ejus judicio contaminaretur, vel mundaretur. Saul* h *quoque cum a Spiritu maligno vexaretur, non poterat ad sanæ mentis officium redire, nisi prius David Psalterium arriperet, & coram eo psalleret, & ita ab ejus vexatione cessaret diabolus. In quo mystice ostenditur, quod quicunque diabolo propter peccata mancipatur, ab ejus dominio eripi non valet, nisi David, id est, Ecclesia Psalterium accipiat, & coram eo psallat, id est, spiritualis gratiæ eum participem faciat, & salubriter admonendo, & pie pro eo orando, & exempla boni operis sibi præbendo, diabolum ab invisibili ejus vexatione compescat. David quoque, cum adulterium commisisset, & homicidium, non ante audivit* i *a Propheta*: Transtulit a te peccatum tuum Dominus, *quam ipsum peccatum confiteretur. Prius enim Prophetæ peccatum redarguenti confessus est, & postea audivit*: Transtulit Dominus peccatum tuum a te. *Achab* K *quoque, cum de innocentis sanguinis effusione sententiam comminantis Dei audiret, induit se ipsum cilicio, satisfaciens Deo per pœnitentiam. Unde Dominus ad Heliam ait*: Quoniam Achab reversus est faciem meam, non inducam malum in diebus ejus. *Ninivitæ* l *cum audirent*: Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur, *ex edicto Regis, & Principum pœnitentiam egerunt, dicentes*: Quis scit, si convertatur, & ignoscat

Rrr Deus

a *Ans. l.* 11. *c.* 135. b *al. frustrat.* c *Matt.* 16. d *Gen.* 3. e *Gen.* 4. f *Gen.* 12. & 26. g *Lev.* 13. & 14. h 1. *Reg.* 16. i 2. *Reg.* 12. K 3. *Reg.* 21. l *Jon.* 3.

Deus, & relinquat post se benedictionem? *Hac humilitate satisfactionis* a *imminentem subversionem evadere meruerunt. Quorum exemplis evidenter ostenditur, quod nullus a Deo consequatur veniam, nisi primum satisfecerit sibi per pœnitentiam. Nabuchodonosor* b *quoque propter superbiam suam a rationabili* c *mente in bestialem animum commutatus est, atque a regno suo profugus recedens, non ante regnum recepit, quam conversus Deum prædicavit. Denique plebs Israelitica ob culpam suæ transgressionis captivitati tradita, non ante liberari meruit, quam sua peccata confitens, Danielis* d, *& aliorum sanctorum precibus veniam accepit.* §. 2. *In Evangelio* e *quoque venientes ad Joannem, ut baptizarentur ab eo baptismo pœnitentiæ, primum confitebantur peccata sua, ostendentes, quod quisque debet peccata sua damnanda confiteri, & innovationem melioris vitæ promittere, si regenerationis desiderat gratiam accipere. Christus quoque alios legitur suscitasse* f *a mortuis, alios a lepra* g *mundasse, alios illuminasse,* h *aliorum membra paralysi* i *dissoluta consolidasse: omnium tamen sanitatem petitio propriæ vocis, vel amicorum legitur præcessisse. Luca* k *enim referente didicimus, quod pro socru Petri prius rogatus est, quam eam sanitati redderet. Leprosus* l *vero ille, quem Dominus descendens de monte mundavit, prius clamavit ad eum:* Domine, si vis, potes me mundare, *quem postea tangendo mundavit. Cæcus* m *quoque dum clamaret ad eum:* Miserere mei, fili David, *interrogavit eum Jesus:* Quid vis, ut faciam tibi? *ait,* Raboni, ut videam lumen. *Tres* n *quoque mortuos audivit, quos aliorum orationibus reddidit vitæ. Quartum quoque discipulo nuntiante audivit: sed quia defuerunt vivi, qui pro eo precarentur, resuscitari non meruit.* §. 3. *Quibus nimirum exemplis evidentissime datur intelligi, quod ille, quem gravioris culpæ macula inficit, nisi confessione proprii oris, vel Ecclesiæ intercessione suffragante, sanari non poterit. Hinc pœnitens ille* o, *qui prius tacendo peccata, flagellari meruerat, postea correptus dicebat.* Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem tota die. *Hinc Christus ex persona membrorum ait* p: Non absorbeat me profundum, neque urgeat super me puteus os suum. *Quod Augustinus* q *exponit, dicens:* Puteus est humanæ iniquitatis profunditas, in quem si cecideris, non claudet super te os suum, si tu non clauseris os tuum: confitere ergo, & dic: De r profundis clamavi ad te, Domine, & evades. Claudet super illum Dominus, qui in profundo contemnit, a quo mortuo, velut ab eo, qui non sit, perit confessio. *Hinc idem Propheta ait* s: Introite portas ejus in confessione. *Ostendens ad portas misericordiæ non nisi per confessionem peccati aliquem posse pertingere.* §. 4. *Hinc etiam beatus* t *Joannes Baptista, & Salvator noster exordium prædicationis suæ a pœnitentia sumpserunt, dicentes:* Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum: *ostendentes ad regna cœlorum neminem posse pertingere, nisi primum per pœnitentiam Deo curaverit satisfacere. Hinc etiam in actibus* u *Apostolorum legitur, quod credentes veniebant ad Apostolos, annuntiantes actus suos.* §. 5. *Ex his omnibus facile monstratur, sine confessione nullum veniam posse promereri.*

C. LXI.

Hinc etiam Leo Papa *ait epist. 78. al. 80. ad Episcopos Campaniæ.*

SUfficit x pœnitenti y illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit.

a *aliter & satisfactione.* b *Daniel.* 4. c *al. rationali. Sup.* 17. *quæst.* 4. *miror.* d *Dan.* 9. e *Matth.* 3. f *Joann.* 11. g *Luc.* 17. h *Matth.* 9. i *Marc.* 2. *Matth.* 9. k *Luc.* 4. l *Matth.* 8. *Marc.* 1. *Luc.* 5. m *Marc.* 10. *Luc.* 18. n *Luc.* 7. *Joann.* 11. o *Psal.* 31. p *Psal.* 68. q *Gloss. interl. & ordin. ibi ex Augustin. Sent.* 4. *distinct.* 17. r *Psal.* 129. *Proverb. c.* 19. *Ecclesiast. c.* 17. s *Psal.* 39. t *Matth.* 3. u *Actor.* 19. x *Infr. ead. c. quamvis. Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Ivo p.* 16. *c.* 167. y *al. enim*] *orig.*

C. LXII.

Item *ad Rusticum Narbonensem Episcopum, epist. 90. al. 92. c. 7.*

POEnitentia *a*, quæ dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur, ut quoquo modo ad indulgentiæ medicinam anima vulnerata perveniat.

C. LXIII.

Item Augustinus *in sermone de pœnitentia, al. lib. de pœnitentiæ medicina.*

NOn *b* sufficit mores in melius commutare, & a præteritis *c* malis recedere, nisi etiam de his, quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis, & jejuniis 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Et jejuniis.] *Hoc non est apud B. Augustinum, neque Bedam, neque magistrum sententiarum, neque Polycarpum.*

C. LXIV.

Item Ambrosius *in c. 1. Lucæ.*

NOvit Dominus mutare sententiam, si tu noveris emendare delictum.

C. LXV.

Item Leo Papa, *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 8.*

ALiud *d* quidem est debita juste *e* reposcere, aliud propria perfectionis amore contemnere. Sed illicitorum veniam postulantem oportet a multis etiam licitis abstinere, dicente Apostolo *f*: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.* Unde si quis pœnitens habet causam, quam negligere forte non debeat, melius expedit Ecclesiasticum, quam forense judicium.

C. LXVI.

Item Hieronymus *in c. 1. Joelis.*

QUi sanctus *g* Sacerdos est, & comedit *h* in Pascha Domini, accingatur baltheo castitatis, & audiat cum Apostolis: *Sint i lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.* Qui autem peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur, & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet, vel dormiat in sacco, ut præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.

C. LXVII.

Idem *in Amos Prophetam, ad c. 9.*

SI agamus pœnitentiam, ipsum quoque suæ pœnitebit sententiæ. Rursum juxta eundem Hieremiam k 1 promittit prospera. Si negligentia dissolvamur, & illum pœnitebit sponsionis suæ, promissaque mutabit. Cujus rei exemplum Ninivitas, & Hierusalem habere possumus, quorum alii de imminentibus suppliciis liberati sunt, alii, quæ patribus promissa fuerant, perdiderunt.

¶ Corr. Rom. ¶ 1 Hieremiam] *Sic est emendatum ex ipsis commentariis B. Hieronymi, & uno vetusto exemplari Gratiani. Nam in cæteris est, quemadmodum in vulgatis,* juxta eundem Hieronymum promittit prospera, si pœnitentiam egerimus. Quod si negligentia, &c.

C. LXVIII.

Idem *super Danielem, ad cap. 4.*

QUamobrem Rex consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum: forsitan ignoscet Deus delictis tuis.] Si prædixit sententiam Dei, quæ mutari non potest, quomodo hortatur ad eleemosynas, & misericordias pauperum, ut Dei sententia commutetur? Quod facile solvitur Ezechiæ *l* Regis exemplo (quem Esaias *m* dixerat esse moriturum) &

a *Burch. lib.* 9. *c.* 123. *Ivo p.* 15. *c.* 135. b *Beda* 2. *Corinth. c.* 12. *Sent.* 4. *dist.* 16. *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. c *al. factis.* d 11. *q.* 1. *aliud. Anselm. lib.* 11. *cap.* 141. e *al. justa.* f 1. *Corinth.* 6. g *Sent.* 4. *dist.* 17. h *al. comedit Pascha*] *orig.* i *Luc.* 12. k *Hier.* 17. l 4. *Reg.* 10. m *Esa.* 38.

& Ninivitarum *a*, quibus dictum est: *Adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur*. Et tamen ad preces Ezechiæ, & Ninive Dei sententia commutata 1 est, non vanitate judicii, sed eorum conversione, qui meruere indulgentiam. Alioquin & in reverentiam *b* loquitur Deus se mala minari super gentem, & si bona fecerit, minas clementia commutare. Rursum bona agenti se asserit polliceri indulgentiam: & si male fecerit, dicit se suam mutare sententiam, non in homines, sed in opera, quæ mutata sunt. Neque enim Deus hominibus, sed vitiis irascitur: quæ cum in homine non fuerint, nequaquam punit, quod mutatum est. Dicamus & aliter. Fecit *c* quidem Nabuchodonosor juxta Danielis consilium misericordias in pauperes, & idcirco usque ad mensem duodecimum in eum est dilata sententia. Sed quia postea ambulans in aula Babylonis gloriatur, & dicit: *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi in domum regni in robore fortitudinis meæ, & in gloria nominis mei?* bonum misericordiæ perdidit malo superbiæ: *forsitan ignoscet Deus delictis tuis*. Cum beatus Daniel præscius futurorum de sententia Dei dubitet, rem temerariam faciunt, qui audacter peccatoribus indulgentiam pollicentur. Et tamen sciendum, quod si Nabuchodonosor bona opera facienti, venia repromittitur, multo magis aliis promittitur, qui leviora peccata commiserunt.

Corr. Rom. ℊ 1 Commutata est.] *Quæ sequuntur, ut etiam multa alia, emendata & locupletata sunt ex originali, præter verbum*, reverentiam (*quod esse debet*, Hieremia) *idque ob glossam*.

C. LXIX.

Idem.

VIde *d* benignum Dominum misericordiam cum severitate miscentem, & ipsius pœnæ modum justa, & clementi libratione 1 pensantem. Non in perpetuum tradidit pœnæ delinquentes, sed quanto 2, inquit, tempore servierunt Balaam, tanto serviant Chusarsaton *e*, hoc est, octo annis. Disce & hoc, o tu auditor, quisquis ille es, qui tibi conscius es alicujus erroris: & quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia teipsum Deo, & satisfacito ei in confessione pœnitentiæ: non expectes, ut humiliet te Chusarsaton, & invito necessitas extorqueat pœnitentiam: sed ipse præveni tortoris istius duritiam *f*: quia si te ipse emendaveris, si te ipse correxeris, pius est Deus, & misericors, qui vindictam temperet ab eo, qui illam pœnitendo prævenit. Sed illud consideremus, quia donec servierunt Chusarsatoni, qui traditi fuerant pro delictis suis, & non clamaverunt ad Dominum, nemo suscitatus est, qui salvare eos posset. Cum vero clamaverunt ad Dominum, tunc suscitavit Dominus Salvatorem Israel, & salvavit eos.

Corr. Rom. ℊ 1 Libratione] *Antea legebatur*, deliberatione. *Emendatum est ex homilia Origenis, quemadmodum & alia nonnulla*.

ℊ 2 Quanto,] *Hæc pars videtur potius sumpta ex glossa ordinaria, quam ex ipso Origene*.

C. LXX.

Idem Hieronymus *in c. 5. epistolæ ad Ephesios*.

ECclesia Christi gloriosa est, non habens maculam, neque rugam, aut aliquid istiusmodi. Qui ergo peccator est, & aliqua sorde maculatus, de Ecclesia Christi non potest appellari, nec Christo subjectus dici. Possibile autem est, ut quomodo Ecclesia, quæ prius rugam habuit, & maculam 1, in juventutem, & munditiam postea restituta est; ita & peccator currat ad Medicum: quia non *g* habent opus sani Medico, sed male habentes, ut curentur vulnera ipsorum, & fiant de Ecclesia, quæ est corpus Christi.

Corr. Rom. ℊ 1 Et maculam,] *Restitutus est locus ex originali. Antea legebatur*, & maculam, & immunditiam, & postea restituta est.

C. LXXI.

Idem *in c. 1. Amos*.

SUper tribus sceleribus Damasci, & super quatuor non convertam eam.] Juxta tropologiam hoc possumus dicere. Primum peccatum est cogitasse, quæ mala sunt. Secundum cogitationibus acquievisse perversis. Tertium, quod mente decreveris, opere complevisse. Quartum, post peccatum non agere pœnitentiam, & in suo sibi complacere delicto.

C. LXXII.

Idem *epist. 65. ad Pammachium, & Oceanum*.

SEcunda *a* post naufragium tabula est, culpam simpliciter confiteri. Imitati estis errantem, imitamini & correctum. Erravimus juvenes, emendemur senes: jungamus gemitus, lachrymas copulemus.

C. LXXIII.

Idem.

QUia *b* divinitatis natura clemens est, & pia, magisque ad indulgentiam, quam ad vindictam prona, quia non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat: si quis post lapsum peccatorum ad veram pœnitentiam se converterit, cito a misericorde judice veniam impetrabit.

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc est in commentariis ad cap. 3. lamentationum Hieremiæ, qui non sunt B. Hieronymi, sed Rabani*.

C. LXXIV.

Idem *in c. 12. Oseæ*.

NE forte peccati memores tardius revertantur; *Adhuc*, inquit, *sedere vos faciam in tabernaculis, sicut in diebus festivitatis*: ut quod facit baptisma, hoc faciat pœnitentia, & habitent in tabernaculis Salvatoris, hoc est, in Ecclesia.

Corr. Rom ℊ *Antea citabatur ex eodem in Malachiam*.

C. LXXV.

Idem *in cap. 9. Danielis*.

PRædixerat *c* Hieremias septuaginta annos desolationis templi, post quos rursus veniret populus in Judæam, & ædificaretur templum, & Hierusalem. Quæ res Danielem non facit negligentem, sed magis provocat ad rogandum, ut quod Deus per suam promisit clementiam, per horum *d* impleat preces, ne negligentia superbiam, & superbia pariat offensam. §. 1. Denique in Genesi *e* legimus, centum viginti annos pœnitentiæ constitutos ante diluvium: qui, quia tanto tempore, hoc est, centum annis noluerunt agere pœnitentiam, nequaquam exspectat, ut & viginti alii compleantur, sed infert ante, quod postea fuerat comminatus. Unde & ad Hieremiam *f* dicitur ob duritiam cordis populi Judæorum: *Ne ores pro populo hoc, quia non audiam te*. Et ad Samuel *g*: *Usquequo luges super Saul? & ego abjeci eum*. In cinere igitur, & sacco postulat impleri *h* quod promiserat Deus, non quod esset incredulus futurorum, sed ne securitas negligentiam, & negligentia pareret offensam.

C. LXXVI. *Operibus misericordiæ Deum non emimus, sed nosmetipsos redimimus*.

Item Ambrosius *in sermone in Dominica de Abraham*.

MEdicina *i* misericordiæ tollit peccata magna.] Habemus enim plura subsidia, quibus peccata nostra redimamus: pecuniam habes; redime peccatum tuum.

a *Jo. 3.* b *Hieremia*] *orig. vera lectio*. c *Daniel. 4.* d *Origenes homil. 3. ad c. 3. Judicum, & ibi gloss. ordinar.* e *al. Chusansathain* f *al. manus*. g *Luc. 5.*

a *Sent. 4. dist. 14.* b *Ezech. 18. & 33.* c *Hierem. 29. & 52.* d *al. hujus*. e *Gen. 6.* f *Hier. 7.* g *1. Regum 16.* h *Dan. 9.* i *Eccles. 10. secundum 70.*

Non venalis est Dominus, sed tu ipse venalis es. Peccatis tuis venundatus es; redime te operibus tuis, redime te pecunia tua: vilis pecunia, sed pretiosa est misericordia. §. 1. Eleemosyna, inquit, *a* a peccato liberat.] Crimina ergo eleemosynis redimuntur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur in libro de Helia, & jejunio, & ibi hæc antecedunt*: Etsi gravia deliquimus, magnum Medicum invenimus, magnam medicinam gratiæ ejus accepimus. (*Medicina enim tollit peccata magna.*) *Abest autem vox*, misericordiæ, *etiam a loco Ecclesiastici c.* 10.

C. LXXVII.

Item Joannes Os aureum *homil. 9. ad c. 6. epist. ad Hebræos.*

MEdicamentum fortius, quod maxime operatur in pœnitentia, hoc est. Sicut in præceptis medicinæ medicamentum multas quidem herbas accipit, unam autem dominantissimam; sic & in pœnitentia dominantior ista herba, & potentior est, & universum ipsa efficit. Audi enim, quid dicit divina Scriptura *c*: *date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.*

Corr. Rom. ¶ *Græce sic habet*: τὸ γὰρ μάλιστα ἰσχυρὸν ἐργαζόμενον τὸ φάρμακον τῆς μετανοίας, τοῦτο ἐστὶ καὶ καθάπερ ἐπὶ τῶν ἰατρικῶν βοηθημάτων ἐστὶ φάρμακον, πολλὰς μὲν λαμβάνον βοτάνας μίαν δὲ τὴν κυριωτάτην, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς μετανοίας αὕτη ἡ βοτάνη κυριωτέρα, καὶ τὸ πᾶν αὕτη γένοιτο ἄν. *Id est*: Nam quod maxime validum reddit medicamentum pœnitentiæ, hoc est. Et sicut in medicinalibus auxiliis est medicamentum, quod multas quidem herbas recipit, sed unam præcipuam, ac potentissimam: ita etiam in pœnitentia hæc ipsa est potentior herba, ipsaque omnino totum præstiterit. Audi &c.

C. LXXVIII.

Item Ambrosius *lib. 1. de pœnit. c. 2.*

DEus definitionem *d* non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam Sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggeravit, exaggeret etiam pœnitentiam. Majora enim crimina majoribus abluuntur fletibus.

C. LXXIX.

Idem *lib. 2. de pœnitentia c. 10.*

FLeat pro te mater Ecclesia, & culpam tuam lachrymis lavet. Videat te Christus mœrentem, ut dicat *d*: *Beati tristes, quia gaudebitis.* Amat, ut pro uno multi rogent. Denique in Evangelio *e* motus viduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, filium ejus resuscitavit.

C. LXXX.

Idem *eodem libro 2. cap. 11.*

ADam post culpam statim de Paradiso Deus ejecit. Non distulit; sed statim separavit a deliciis, ut ageret pœnitentiam, statim tunicam vestivit pelliceam, non sericam.

C. LXXXI.

Item Augustinus *lib.* 50. g *Homil. homilia ult. c. 3.*

5 ps TRes *h* sunt actiones pœnitentiæ, quas mecum vestra eruditio recognoscit. Sunt enim usitatæ in Ecclesia, & diligenter attendentibus notæ. Una est, quæ novum hominem parturit, donec per baptisma 1 salutare omnium præteritorum fiat abolitio *b* peccatorum. *& paulo post.* Omnis enim *i*, qui jam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli parvuli sunt immunes. Nondum enim uti possunt libero arbitrio. Quibus tamen ad consecrationem, remissionemque originalis peccati prodest eorum fides, a quibus offeruntur. *& infra c. 4. §. 1.* Altera vero pœnitentia est, cujus actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est. Primo, quia vitam æternam, incorruptibilem, immortalemque nullus desiderat, nisi eum vitæ hujus temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat. Non enim sic quisque in vitam novam per sanctificationem baptismi nascitur, ut quemadmodum deponit ibi omnia peccata præterita, ita etiam statim mortalitatem ipsam carnis, corruptionemque deponat. *& infra c. 9. §. 2.* Tertia actio est pœnitentiæ, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ legis Decalogus continet, & de quibus Apostolus ait: *Quoniam qui talia agunt, regnum Dei non possidebunt.* In hac ergo pœnitentia majorem quisque in se debet severitatem exercere, ut a se ipso judicatus non judicetur a Deo: sicut idem Apostolus ait *a*: *Si enim nosmetipsos judicaremus, a Domino non utique judicaremur. & 2 infra. §. 3.* Est 3 etiam *b* pœnitentia, bonorum, & humilium fidelium pœna *c* quotidiana, in qua pectora tundimus dicentes *d*: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Neque enim ea nobis dimitti volumus, quæ dimissa non dubitamus in baptismo; sed illa utique, quæ humanæ fragilitati quamvis parva, tamen crebra subrepunt: quæ si collecta contra nos fuerint, ita nos gravabunt, & oppriment, sicut unum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, utrum uno grandi fluctu navis operiatur, & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam, & per negligentiam derelicta, atque contempta impleat navem, atque submergat? Propter hæc, jejunia, & eleemosynæ, & orationes invigilant: in quibus cum dicimus: *Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus*, manifestamus habere nos, quod nobis dimittatur: atque in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam quodammodo agere pœnitentiam non cessamus.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini in lib. 50. Homil. homilia ultima (quæ etiam habentur fere eadem in libro de pœnitentiæ medicina c. 2.) & in epistola 108. ad Seleucianum.*

¶ 1 Baptisma salutare) *In homilia legitur*, per baptismum salutarem: *in libro autem de pœnitentiæ medicina*, quæ novum hominem per baptismum parturit, donec salutaris omnium præteritorum peccatorum fiat ablutio.

¶ 2 Et infra) *Quæ sequuntur integre habentur in epistola ad Seleucianum: sententia tamen, & aliqua verba leguntur etiam in eadem homilia c. 8. & in libro de pœnitentiæ medicina eod. cap. 2. ubi de secunda actione pœnitentiæ agitur. Referuntur enim ad illa, quæ nunc subjiciuntur.*

¶ 3 Est etiam) *Antea legebatur*: Est enim. *Emendatum est ex loco indicato, & duobus vetustis Gratiani exemplaribus. Longe enim diversa est hæc pœnitentia a proxime commemorata.*

C. LXXXII.

Item Gregorius.

VI. SI *e* peccatum David tam detestabile Dominus transtulit, quid est, quod post omnia, quæ de eodem peccato per Prophetam ei a Domino dicta sunt, postmodum tanta toleravit? Sed proculdubio Dominus delictum sine ultione non deserit. Aut enim ipse hoc in se pœnitens punit, aut hoc Deus cum homine vindicans percutit. Nequaquam igitur peccato parcitur: quia nullatenus sine vindicta laxatur. Sic enim David audire post confessionem meruit *f*: *Dominus transtulit peccatum tuum*, & tamen post multis cruciatibus afflictus, ac fugiens, reatum culpæ quam

---

a *Tob.* 12. b *Luc.* 11. c *al. distinctionem*] *orig.* d *Matth.* 5. e *Luc.* 7. f *& in lib. de pœnit. medicina c.* 2. g *Sent.* 4. *dist.* 16. h *al. abolitio.* i *inf. de consecr. dist.* 4. *omnis.*

a *Galat.* 5. b *Beda* 1. *Cor.* 11. *de consecr. dist.* 4. *agunt homines.* c *al. pene.* d *Matth.* 6. e *Polyc. l.* 6. *t.* 20. *Ans. l.* 11. *c.* 157. f 2. *Reg.* 12.

quam perpetraverat, exsolvit. Sic nos salutis unda a culpa primi hominis absolvimur. Sed tamen reatum ejusdem culpæ diluentes, absoluti quoque adhuc carnaliter obimus 1, quia delicta nostra, sive per nos, sive per semetipsum resecat etiam, cum relaxat. Ab electis enim suis iniquitatum maculas studet temporali afflictione tergere, quas in perpetuum non vult in eis videre.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc integrum quidem habetur in commentariis, qui nomine Eucherii sunt editi l. 2. Reg. c. 8. sed magna quoque ex parte apud Gregorium l. 9. Moralium, cap. 27.*

¶ 1 Obimus) *Apud B. Gregorium sequitur*: Bene ergo dicitur (sciens, quod non parceres delinquenti) quia &c. *repetit enim ipse verba illa Job sibi ad interpretandum proposita. Eucherius autem habet, ut Gratianus.*

C. LXXXIII.

Item Augustinus *de peccatorum meritis, & remiss. l. 2. c. 34.*

SIcut primi homines postea juste vivendo merito creduntur per Domini sanguinem ab extremo judicio liberati, non tamen in illa vita meruerunt ad paradisum revocari: sic & caro peccati, etiamsi remissis peccatis homo in ea juste vixerit, non continuo meretur eam mortem non perpeti, quam traxit de propagine peccati. Tale aliquid nobis insinuatum est de Patriarcha David in libro Regnorum *b*: ad quem Propheta cum missus esset, eique propter peccatum, quod admiserat, eventura mala ex iracundia Dei comminaretur, confessione peccati veniam meruit, respondente Propheta, quod illud ei flagitium, facinusque remissum sit: & tamen consecuta sunt, quæ Deus fuerat comminatus, ut sic humiliaretur a filio. Quare 1 & nunc dicitur, si Deus propter peccatum illud fuerat comminatus, cur dimisso peccato quod erat minatus, implevit? nisi quia rectissime, si sic dictum fuerit, respondebitur, remissionem illam peccati factam, ne homo a percipienda vita impediretur æterna: subsecutum vero illius comminationis effectum, ut pietas hominis in illa humilitate exerceretur, atque probaretur. Sic & mortem corporis propter hoc peccatum Deus homini inflixit: & post peccatorum remissionem propter exercendam justitiam non ademit.

Corr. Rom. ¶ 1 Quare & nunc) *In originali legitur*, Quare & hic non dicitur. *Sed ob glossam non est mutatum. Alia vero multa ex eodem sunt emendata.*

C. LXXXIV. *Doloris mensura potius, quam temporis in actione pœnitentiæ consideranda est.*

Idem *in c homilia de pœnitentiæ.*

VII. ps IN *d* actione pœnitentiæ, ubi tale crimen commissum est, ut is, qui commisit, a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris: *Cor e enim contritum, & humiliatum Deus non spernit.* Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, neque in aliorum notitiam nisi 1 per verba, vel quæcunque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur: *Gemitus meus a te non est absconditus*; recte constituuntur ab his, qui Ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ, ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remittuntur ipsa peccata. Extra *e* eam quippe non remittuntur. Ergo 2 cum tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta corporis, & sanguinis Domini differenda sint, auctoritate antistitis debet ab altario removeri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari.

Corr. Rom. ¶ 1 Nisi per verba] *Ab originali abest dictio*, nisi, *sed habita est ratio glossæ.*

¶ 2 Ergo) *Hæc non sunt in Enchiridio, sed in epist. 118. ad Januarium, sub alterius persona. Ita enim loquitur.* Aliu contra: imo, inquit, si tanta est plaga peccati &c.

C. LXXXV.

Idem *in a eadem homilia quinquagesima cap. 11.*

JUdicet *b* se ipsum homo in istis voluntate, dum potest, & mores convertat in melius, ne, cum jam non poterit, etiam præter voluntatem a Domino judicetur. Et cum in se protulerit severissimæ medicinæ *c* sententiam, veniat ad Antistites, per quos illi claves in Ecclesia ministrantur, & tanquam bonus incipiens esse jam filius, maternorum membrorum ordine custodito, a præpositis sacrorum accipiat satisfactionis suæ modum, & in offerendo sacrificio contribulati cordis devotus, & supplex, id tamen agat, quod non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam cæteris ad exemplum, ut si peccatum ejus non solum in gravi ejus malo, sed etiam in tanto *d* scandalo est aliorum, atque hoc expedire utilitati Ecclesiæ videtur Antistiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis, agere pœnitentiam non recuset, non resistat, non lethali, & mortiferæ plagæ per pudorem addat tumorem. *& infra.* §. 1. Multi enim corriguntur, ut Petrus: multi tolerantur, ut Judas &c.

C. LXXXVI. *Mortificatio vitiorum magis, quam abstinentia ciborum pœnitenti necessaria est.*

Item Hieronymus.

MEnsuram *f* autem temporis in agenda pœnitentia idcirco non satis aperte præfigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio Sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt, quia apud Deum non tam valet mensura temporis, quam doloris: nec abstinentia tantum ciborum, quam mortificatio vitiorum. Propter quod ipsa tempora pœnitentiæ pro fide, & conversatione pœnitentium abbrevianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda. Extant tamen pro quibusdam culpis pœnitentiæ modi impositi, juxta quos cæteræ perpendendæ sunt culpæ, cum sit facile per eosdem modos vindictam, & censuram canonum æstimare.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod Burchardus etiam, & Ivo citant ex dictis B. Hieronymi, B. Rhenanus in suis annotationibus in Tertullianum testatur, se legisse in antiquo pœnitentiali. Et ex eo, ac cæteris collectoribus nonnulla sunt emendata, & postrema clausula etiam aucta. Sententia autem habetur etiam 7. Capit. cap. 12. & in epistola Basilii ad Amphilochium cap. 2. & in Synodo Metensi anni 859. c. 10.*

C. LXXXVII.

Item Joannes Chrysostomus, *id est, auctor operis imperfecti in Matthæum, homil. 40.*

QUis aliquando vidit Clericum cito pœnitentiam agentem? Sed etsi deprehensus humiliaverit se, non ideo dolet, quia peccavit; sed confunditur, quia perdidit gloriam suam.

VIII. ps Grat. *His auctoritatibus asseritur neminem sine pœnitentia, & confessione propriæ vocis a peccatis posse mundari. Unde præmissæ auctoritates, quibus videbatur probari, sola contritione cordis veniam præstari, aliter interpretandæ sunt, quam ab eis*

a *al. vindicare.* b 2. *Reg.* 12. c *In Enchiridio c.* 65. d *Sent.* 4. *dist.* 20. *Polyc. l.* 6. *t.* 20. *Ans. l.* 11. *c.* 144. *Ivo p.* 2. *c.* 4. & *p.* 15. *c.* 23. d *Psal.* 50. e *Sent.* 4. *dist.* 17. *Eugyppus tom.* 1. *p.* 125.

a *Et in l. de pœnit. medicina c.* 3. b *Beda ad Eph. c.* 5. *Sent.* 4. *dist.* 17. *Ivo p.* 15. *c.* 24. c *al. medicina, sed tamen medicinæ sententiam.* d *abest ab orig.* e 2. *q.* 1. *multi.* f *Alcuinus de Ecclesiasticis officiis c. de capite jejunii. Sent.* 4. *dist.* 20. *Polyc. l.* 6. *t.* 20 *Ans. l.* 11. *c.* 145. *Burch. l.* 19. *c.* 31. *Ivo p.* 15. *c.* 49. g *al. attente.* h *Sent.* 4. *dist.* 17.

eis exponantur. Negationem a namque Petri secuta est satisfactio lachrymarum, & trina confessio Dominicæ dilectionis, qua penitus delevit peccatum trinæ negationis. Non ergo necessaria sibi erat certa satisfactio peccati, cujus totum vitæ tempus obedientiæ impendebatur sui conditoris. Imitabatur enim illud propheticum b: Declina a malo, & fac bonum. *& illud Esaiæ* c: Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitationes suas, &c. *Amplius horum nihil a peccatore exigitur. Non ergo illa auctoritate Leonis Papæ satisfactio pœnitentiæ negatur esse necessaria cuilibet delinquenti, sed ei tantum, qui B. Petrum imitatus, huic seculo penitus abrenuntiat, & cunctorum vitiorum fomitem in se funditus mortificat.* §. 1. *Item illud Joannis* 1 d *Chrysostomi*: Lavent lachrymæ delictum, quod pudor est voce confiteri. *& illud aliud, quod scribitur in epistola ad Hebræos* e: Non tibi dico, ut te prodas in publicum, neque ut te apud alios accuses; sed obedire te volo Prophetæ dicenti: f Revela Domino viam tuam. Ante Deum ergo tua confitere peccata, apud verum judicem cum oratione delicta tua pronuntia, non 2 lingua, sed conscientiæ tuæ memoria: & tunc demum spera misericordiam te posse consequi: si habueris in mente peccata tua continue, malum nunquam adversus proximum tuum in corde retinebis: *non ita intelligendum est, ut sine confessione oris peccata dicantur dimitti, sed sine publica satisfactione. Secreta namque peccata, secreta confessione, & occulta satisfactione purgantur: nec est necesse, ut quæ semel Sacerdoti confessi fuerimus, denuo confiteamur, sed lingua cordis, non carnis apud judicem verum ea jugiter confiteri debemus. Hinc etiam idem Joannes Chrysostomus* g *ait*: Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter 3 ea in conspectu Dei pronunties, & pro eis clementiam ejus depreceris, citius illa delebis. Si autem nunc obliviscaris peccatorum tuorum, tunc eorum recordaberis, & nolens, quando in toto mundo publicabuntur, & in conspectu proferentur omnium tam amicorum tuorum, quam inimicorum, & sanctorum Angelorum, cœlestiumque virtutum. Non enim ad David solum dicebat *h*: *Quæ tu secreto fecisti, ego cunctis manifestabo*; sed etiam ad omnes nos hoc dicitur. §. 2. *Similiter & illud Prosperi* i *intelligitur*: Qui crimen suum ultro cognoscunt, & aut illud propriis confessionibus produnt, aut nescientibus aliis, quales occulti sunt, &c. aliis nescientibus, *id est, occulta confessione istis peccatum suum confitentibus, non publice illud manifestantibus. Item illud Prophetæ*: Dixi: κ confitebor, & tu remisisti, *id est, remissibilem judicasti* l, impietatem peccati mei. *Ita & illud Augustini intelligitur*: Magna pietas Dei, ut ad solam promissionem peccata dimiserit, *id est, remissibilia judicaverit* n. *Item ibidem*: Votum pro opere reputatur, cum deest facultas operis. *Unde votum confessionis reputatur pro opere vocis, cum deest facultas confessionis. Item* o: Voluntas remuneratur, non opus, *ita intelligitur, voluntas facit opus remunerabile, non opus voluntatem. Item illud* p: In quacunque hora peccator conversus fuerit, &c. *converti dicitur, qui omnino vertitur, omnino vertitur cujus opus, vox, & cogitatio ita mortificationi desudat peccati, sicut prius servierat iniquitati. Ita intelligitur & illud* q: Convertimini ad me, &c. *Item*: Scindite corda vestra, & non vestimenta, *eis dicitur, qui nulla interiori satisfactione præcedente, sed sola exteriori se Deum posse placare confidunt. Item* r *quæ de leprosis mundatis, vel de Lazaro resuscitato inducuntur, ad contritionem cordis, non ad veniam remissionis referenda sunt. Obstinatio enim animi, & confessionis contemptus, quædam mors est impietatis, & lepra superbiæ, a qua quisque reviviscit, dum sibi per gratiam dolor delicti, & votum confessionis inspiratur.* §. 3. *Ad hunc etiam articulum pertinent ea, quæ de viventibus, vel in luce ambulantibus, vel dilectionem Dei habentibus, vel de habitaculis a Spiritus Sancti factis dicta sunt: ut hæc omnia quisque dicatur assecutus ex cordis contritione, quam habet, non ex plenaria peccati remissione, quam nondum invenit. Sicut enim in baptismo remittitur peccatum, & tamen ejus pœna reservatur, sic per contritionem cordis quisque a Deo resuscitari dicitur, licet adhuc reatu peccati teneatur. Non ergo præmissis auctoritatibus, vel argumentis, sine confessione oris, & satisfactione operis aliquis probatur a peccato mundari.*

2 pars. §. 4. *Econtra auctoritas illa Joannis Chrysostomi* b, *& Prosperi* c *contra mentem auctoris extorta videtur. Non enim dicitur*, non dico tibi, ut te publice accuses, *sed*, non dico tibi, ut apud alios te accuses. *Sic & Prosper non ait*, omnibus, *sed simpliciter*, aliis nescientibus. *Unde evidentissime* 4 *datur intelligi, quod sine confessione oris peccata possunt deleri. Ea vero, quæ ad exhortationem pœnitentiæ, & confessionis dicta sunt, non huic sententiæ contraire videntur. Vel enim sunt verba exhortationis, non jussionis, sicut illud* d, Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. *vel si quæ jubendo sunt dicta, non ad oris confessionem, sed cordis; non ad exteriorem satisfactionem, sed interiorem referenda sunt.* §. 5. *Est enim pœnitentia alia interior, alia exterior. Interior pœnitentia est illa, de qua Augustinus ait*: Omnis e, qui suæ voluntatis arbiter constitutus est, non potest inchoare novam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ. *Item de eadem Petrus in Actibus* f *Apostolorum legitur dixisse*: Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum. *Quod de interiori pœnitentia, non exteriori dictum accipitur. De exteriori vero pœnitentia, Ambrosius ait* g *super epistolam ad Romanos*: Gratia Dei in baptismate non quærit gemitum, vel planctum, non opus aliquod, sed solum contritionem *h* cordis, & omnia gratis condonat. *Quæcunque ergo de pœnitentia jubendo dicta sunt, non ad exteriorem, ut diximus, sed interiorem referenda sunt, sine qua nullus unquam Deo reconciliari poterit.* §. 6. *Illud autem Augustini*, i *quo quisque negatur veniam posse consequi, nisi prius quantulamcunque peccati solverit pœnam, non huic sententiæ invenitur adversum. Nullus enim asseritur a peccato mundari, nisi peccati passus fuerit pœnam. Sed aliud est, peccatum Sacerdoti confiteri, & ejus arbitrio de peccato satisfacere: atque aliud, Deo corde confiteri, & secreta satisfactione peccatum in seipso punire. Est enim pœnitentia (ut ait* κ *Augustinus) dolor cordis, quo quisque in se punit, quod deliquit. De hac iterum satisfactione idem ait in Psalm. 30. exponens*: Quoniam 5 iniquitatem *l* meam ego cognosco. Tu ne punias, quia ego punio: ignosce, quia ego agnosco, & non dissimulo *& infra*: Sic Deus misericordiam dat, ut servet veritatem, ut non peccata ejus sint impunita, cui ignoscit. Ignoscit enim seipsum punienti. Misericordia est, quod homo liberatur, veritas, quod peccatum punitur *Idem in Psalmum 84.* Veritas de terra orta est: id est, confessio ab homine, ut se accuset, & sic justitia de cœlo prospexit, ut Publicanus *m* confitens rediit justificatus: justitia de cœlo prospexit: quasi Deus dicat, parcamus huic, quia non parcit sibi; ignoscamus, quia agnoscit. *& infra*. De cœlo ergo justitia prospexit, id est, a Deo data est justificatio confitenti. *Hæc ergo secreta satisfactio levium, sive occultorum criminum Deo offerenda est, nec sine pœna relaxari probantur, quæ sic expiari creduntur. Ea vero, quæ de publica satisfactione, vel oris confessione dicuntur, in publicis, & manifestis criminibus intelligenda sunt. Peccata namque*

a Luc. 22. b *Psal.* 36. c *Esa.* 55. d *Ambrosii sup. ead. c. lavent. Sent.* 4. *dist.* 17. e *Joan. Chrysostom. homil.* 31. *in epist. ad Hebræos.* f *Psalm.* 36. g *In ead.* 31. *hom.* h 2. *Reg.* 12. i *Sup. ead. facilius.* κ *Psal.* 31. *supr. ead. dixi.* l *al. indicasti.* m *Sup. ead. Magna.* n *al. indicaverit.* o *Sup. ead. si cui.* p *Sup. ead. facilius.* q *Ezech.* 33. *Sup. ead. convertimini, & scindite*, r *Ibid.*

a *al. habitaculum.* b *Sup. in hoc eod. tractatu Gratiani, ex homil.* 31. *ad Hebr.* c *Sup. ead. facilius.* d *Jac.* 5. e *Sup. ead. tres.* §. *omnis. & infra de consecr. distinct.* 4. *c. omnis.* f *Act.* 2. g *Ad c.* 11. *infr. de consecr. dist.* 4. *sine pœnitentia. Sent.* 4. *dist.* 4. h *al. ex corde professionem.* i *Supra, nullus debitæ.* κ *In libr. de vera & falsa pœnitentia, c.* 8. *infr.* 3. *pœnitentia.* l *Sumpta sententia, non verba.* m *Luc.* 18.

que Nabuchodonosor a, quæ Propheta misericordiis, & eleemosynis redimi suasit: peccata quoque Ninivitarum b, quæ publica satisfactione expiata sunt, cunctis nota erant. Et publica noxa (ut Augustinus c testatur) publico eget remedio. §. 8. Præmissis itaque auctoritatibus pro manifestis criminibus manifesta probatur offerenda satisfactio, & oris confessio. Latentia vero peccata non probantur Sacerdoti necessario confitenda, & ejus arbitrio expianda.

3 ps. §. 9. Econtra ea, quæ in assertione hujus sententiæ dicta sunt, partim veritate nituntur, partim pondere carent. Sine contritione etenim cordis nullum peccatum posse dimitti, occulta vero peccata secreta satisfactione, publica quoque manifesta pœnitentia expiari debere, firmissima constat ratione subnixum. Porro sine confessione oris, si facultas confitendi non defuerit, aliquod grave delictum expiari, auctoritati penitus probatur adversum. Quomodo enim secundum auctoritatem Leonis d Papæ sine supplicationibus Sacerdotum indulgentia nequit obtineri, si sine oris confessione a peccato possumus emundari? Quis enim supplicabit pro peccato, quod nescit? §. 10. Item, quomodo secundum Augustinum e frustrat claves Ecclesiæ, qui sine arbitrio Sacerdotis pœnitentiam agit, si sine oris confessione criminis indulgentiam impetrat? §. 11. Item. Quomodo secundum Ambrosium f jus ligandi, & solvendi solis Sacerdotibus a Domino creditur esse permissum, si quisque suo arbitrio seipsum peccando ligat, vel secreta pœnitentia, secundum Prosperum, in seipsum sententiam profert excommunicationis, atque post satisfactionem absque sacerdotali judicio seipsum Deo, vel altari ejus reconciliat? §. 12. Non sunt hæc præmissis auctoritatibus consentanea: sed multorum exemplis probantur adversa. Filiam g namque Archisynagogi turbis ejectis Dominus suscitavit: non tamen, nisi præsentibus patre, & matre puellæ, Petro quoque, Jacobo, & Joanne, vitæ h reddita est. In quo moraliter instruimur, ut secreta peccata, quæ per mortem puellæ intelliguntur, non nisi supplicationibus Ecclesiæ, quæ per patrem, & matrem puellæ designantur, & Sacerdotum ministerio, qui per Petrum, & cæteros intelliguntur, a Domino existimentur dimitti. §. 13. Item in Levitico 6. Qui i domum suam, vel agrum Domino voverit κ, vel consecraverit, non potest eam redimere, nisi siclo sanctuarii, Sacerdote quoque (non ipso) supputante annorum numerum usque ad jubilæum. In quo similiter docemur, quod quicunque domum conscientiæ, vel agrum conversationis per pœnitentiam Domino offerre, atque pretio bonorum operum de vana vitæ suæ conversatione seipsum redimere voluerit, non potest hoc facere, nisi siclo sanctuarii, id est, operibus pœnitentiæ, sacra scriptura præfixis. Unde venientibus ad se turbis B. Joannes non ait simpliciter: facite l pœnitentiam, vel fructus pœnitentiæ, sed addit, dignos: ut pro qualitate videlicet peccatorum, qualitas offeratur bonorum operum. Non enim par debet esse fructus boni operis, ejus, qui nihil, vel parum deliquit, atque ejus, qui grandia commisit. Ille tanquam nullius criminis sibi conscius usum sibi in rebus licitis præbet: hunc tanquam multis gravatum, etiam a licitis temperare oportet. In m jubilæo plena remissio præstabatur. Unde per eum perfecta peccati remissio figuratur. Sacerdos ergo numerum annorum usque ad jubilæum supputat, cum ejus arbitrio pœnitentiæ tempora definiuntur, quibus quisque plenam peccati remissionem inveniat. Non enim (sicut Hesychius n ait super eundem locum) statim post definitam pœnitentiam quisque a peccato plene mundatur. §. 14. Cum ergo, ut ex præmissis colligitur, tempora pœnitentiæ arbitrio Sacerdotis definiantur, evidentissime apparet, sine confessione propriæ vocis peccata non dimitti. Quis enim tempora pœnitentiæ alicui præfiget, nisi primum peccata sua sibi manifestare curaverit? §. 15. Item. Taciturnitas o peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quisque celare desiderat, ne iniquitas sua aliis manifesta fiat: ne talis reputetur apud homines foris, qualem se jamdudum exhibuit divino conspectui. Quod ex fonte superbiæ nasci nulli dubium est: species etenim superbiæ est, se velle videri justum, qui peccator est; atque hypocrita convincitur, qui ad imitationem primorum parentum tergiversatione verborum peccata sua levigare contendit, vel sicut Cain a, peccatum suum reticendo penitus supprimere quærit. Ubi autem superbia regnat, vel hypocrisis, humilitas locum habere non potest. Sine humilitate vero alicui veniam sperare non licet. Nec ergo, ubi est taciturnitas confessionis, venia est speranda criminis. Probatur hoc idem auctoritate Augustini, qui in libro de vera, & falsa pœnitentia, cap. 10. ait.

a Dan. 4. b Jo. 3. c Sent. 4. dist. 17. Beda ad c. 8. Lucæ ex August. & ad c. 5. Marci, & ibi gloss. ord. d Sup. ead. multiplex. e Supra ead. agite. f Supra ead. verbum. g Matth. 9. h al. vita. i Ex Levit. 27. κ al. vovendo consecraverit. l Luc. 23. B. Gregorius in homil. 20. in Evangelia. m Levit. 25. n In lib. 7. ad cap. 25. Levitici: & ibi in glossa ordin. habetur sententia. o Sent. 4. dist. 17.

Corr. Rom. ¶ 1 Joannis Chrysostomi:] *Supra ead. c.* lachrymæ. *notatum est hæc verba esse B. Ambrosii, quem citat Magister sententiarum.*

¶ 2 Non lingua,] *Græce est*, εὐχόμενος, εἰ καὶ μὴ τῇ γλώττῃ, ἀλλὰ τῇ μνήμῃ: *id est*, preces fundens, si minus lingua, at saltem memoria.

¶ 3 Et frequenter] συνεχῶς αὐτὰς προσφέρῃς τῷ Θεῷ, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν δέῃ: *id est*; assidue illa offeras Deo, & pro ipsis depreceris.

¶ 4 Unde evidentissime] *Loquitur ex persona adversam partem sustinentis. Vere enim ex illis auctoritatibus non hoc colligitur. Qui enim Sacerdoti tanquam Deo confitetur, is minime dicitur se apud alios accusare, sed potius nescientibus aliis seipsum punire. Ac manifeste Chrysostomus dicit id, quod nunc negatur dicere:* Non dico, *inquit*, tibi, publica teipsum, neque apud alios te accusa. *Hoc enim secundum membrum valet idem ac primum: ut apud alios se accusare, sit idem, quod seipsum publicare. Quare paulo post Gratianus ipse hæc, quæ nunc asseruntur, refellit.* Econtra ea, quæ in assertione, &c.

¶ 5 Quoniam iniquitatem] *Hic, & in aliis duobus sequentibus locis, non refert ipsa omnino verba B. Augustini, sed sententiam.*

¶ 6 Levitico,] *Itidem, & hoc loco refertur sententia Levitici in c. 27. non ipsa verba: idemque paulo post fit de Hesychio.*

C. LXXXVIII.

Quem pœnitet *b*, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat, repræsentet vitam suam Deo per Sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem. Præcepit *c* enim Dominus mundandis *d*, ut ostenderent ora Sacerdotibus: docens corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, non per scriptum manifestanda. Dixit *e* enim, *Ora monstrate*, & *Omnes*, non unus pro omnibus: non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus a Moyse statutum: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit Dominus, ut neminem pœniteret in occulto. In hoc enim quod per seipsum dicit Sacerdoti, & erubescentiam vincit timore offensi, fit venia criminis. Fit enim per confessionem veniale, quod criminale erat in operatione: & si non statim purgatur, fit tamen vitale 1, quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum, quæ commisit, nuntio Dei denegavit. Deus enim misericors *f*, & justus est; sicut conservat misericordiam in justitia, ita & justitiam in misericordia. Opus enim est misericordiæ, peccanti peccata dimittere: sed oportet, ut justus misereatur juste. Oportet enim, ut non solum quid, sed in quo doleat, consideret, si dignus est, non dico justitia, sed misericordia. Justitia enim sola damnat; sed dignus misericordia est, qui spirituali labore petit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescentiam, & quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Unde patet, quod quanto pluri-

a Gen. 4. b Sent. 4. dist. 17. c Luc. 17. d al. mundatis. e Levit. 9. f al. qui misericors.

pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur misericordiam remissionis. Ipsi enim Sacerdotes plus jam possunt proficere, plus confitentibus parcere. Quibus enim remittunt, remittit Dominus. Lazarum enim *a* de monumento jam suscitatum obtulit Dominus discipulis solvendum, per hoc ostendens potestatem solvendi concessam Sacerdotibus. Dixit enim *b*: *Quodcunque solveritis super terram, solvetur & in cœlis*, hoc est: ego Deus, & omnes ordines cœlestis militiæ, & omnes sancti in gloria mea laudant vobiscum, & confirmant, quos ligatis, & solvitis. Non dixit, quos putatis ligare, aut solvere: sed in quos exercetis opus justitiæ, aut misericordiæ. Alia autem opera vestra in peccatores non agnosco. §. 1. Quare qui *c* confiteri vult peccata, ut inveniat gratiam, quærat Sacerdotem scientem ligare, & solvere: ne, cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. §. 2. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest Sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod pœnitens non potest confiteri coram Sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert. Et si ille, cui confitebitur, potestatem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex Sacerdotis desiderio, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora Sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. Unde *d* patet Dominum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibentur ad Sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani, & læti: sed dum quærunt, antequam ad eos perveniant, moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui & justis 2 novit parcere, etsi non tam cito, sicut si solverentur a Sacerdote. §. 3. Qui ergo confitetur, omnino Sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam Sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. Nam *e* in resuscitatione filiæ principis pauci interfuerunt, qui viderent. Nondum enim erat sepulta, nondum extra portam civitatis delata, nondum extra domum in notitiam deportata. Intus *f* resuscitavit, quam intus invenit, relictis solis Petro, & Joanne, & Jacobo, & patre, & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur Sacerdotes Ecclesiæ. Quos autem extra invenit, animadvertendum est, quomodo suscitavit. Flebat enim turba post filium viduæ. Flevit *g* Martha, & Maria supplicantes *h* pro fratre. Flebat etiam turba, quæ Mariam fuerat secuta, lachrymis Mariæ admonita. In quo docemur publice peccantibus non proprium, sed Ecclesiæ sufficere meritum.

Corr. Rom. ¶ 1 Vitale] *In originali est*, veniale, *sed aderat glossa*.

¶ 2 Et justis) *Si consideretur tota orationis series, videtur legendum*, & istis; *veruntamen omnes codices collati concordant cum lectione Gratiani*.

C. LXXXIX. *Sufficit illa confessio, quæ primum Deo, deinde Sacerdoti offertur.*

Item Leo Papa *epist.* 78. *al.* 80.

IX. ps. QUamvis *i* plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen, quia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qui pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo: ne multi a pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserare, pro quibus possunt legum constitutione percelli. Sufficit *k* enim illa confessio, quæ primum Deo offertur, tum etiam Sacerdoti: qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad pœnitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

Gratian. *Quibus auctoritatibus, vel quibus rationum firmamentis utraque sententia sanctificationis, & confessionis innitatur, in medium breviter exposuimus. Cui autem harum potius adhærendum sit, lectoris* 1 *judicio reservatur. Utraque enim fautores habet sapientes, & religiosos viros.*

Corr. Rom. ¶ 1 Lectoris judicio) *Certissimum est, & pro certissimo habendum, peccati mortalis necessariam esse confessionem sacramentalem, eo modo, ac tempore adhibitam, quo in Concilio Tridentino post alia Concilia est constitutum.* (*Vid. c. omnis, ext. de pœnit. & remiss.*)

C. XC.

Unde Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus *ait in pœnitentiali suo*.

QUidam *a* Deo solummodo confiteri debere peccata dicunt, ut Græci 1. Quidam vero Sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota fere sancta Ecclesia. Quod utrumque non sine magno fructu fit intra sanctam Ecclesiam: ita duntaxat, ut Deo, qui remissor est peccatorum, peccata nostra confiteamur: & hoc perfectorum est, ut cum David dicamus *b*: *Delictum meum congitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Sed *c* tamen 2 Apostoli institutio nobis sequenda est, ut confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ soli Deo fit, quod est justorum, purgat peccata. Ea vero, quæ Sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis, & sanctitatis *d* auctor, & largitor plerumque hanc præbet suæ 3 pœnitentiæ medicinam invisibili administratione, plerunque Medicorum operatione.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo caput hoc citant ex pœnitentiali Theodori. In capitularibus adjectis c. 58. hæc leguntur:* Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata: quidam vero Sacerdotibus confitenda esse percensent. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit Ecclesiam: ita duntaxat, ut & Deo, a quo est remissio peccatorum, confiteamur peccata nostra, & cum David dicamus: *Delictum meum cognitum tibi feci, & injustitiam meam non abscondi. Dixi, confitebor adversum me injustitias meas Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei*: & secundum Apostoli institutionem confiteamur alterutrum peccata nostra, & oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque, quæ Deo fit, purgat peccata: ea vero, quæ Sacerdoti fit, docet, qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis, & sanitatis auctor, & largitor est plerunque Medicorum operatione. *In Concilio Cabilonensi 2. c. 33. eadem fere habentur, addita ad initium voce*, quia, *& nonnullis aliis in extrema clausula, quæ notabuntur.*

¶ 1 Ut Græci) *Hæc verba, itemque illa*, ut tota fere sancta Ecclesia, *& illa*, & hoc perfectorum est, *& illa*, quod est justorum, *absunt, quemadmodum a Capitulari, ita etiam a Concilio.*

¶ 2 Sed tamen Apostoli) *In Capitulari, & Concilio pendet adhuc oratio, & priori illi membro*, & ut Deo &c. *redditur nunc alterum membrum his verbis:* & secundum Apostoli institutionem &c.

¶ 3 Suæ pœnitentiæ medicinam) *In Concilio, atque apud Burchardum, & Ivonem legitur*, suæ potentiæ. *A Capitulari autem (prout ex ipsius lectione animadverti potest) totum istud primum abest periodi membrum.*

DIS-

a *al. quem. Sent.* 4. *dist.* 18. b *Matth.* 16. c *infr. dist.* 6. *qui vult. Sent.* 4. *dist.* 17. d *Luc.* 17. e *Luc.* 8. f *Luc.* 7. g *Joan.* 11. h *supplicans*) *orig.* i *Sent.* 4. *dist.* 17. k *Sup. ead. sufficit.*

a *In Cap. adject. c.* 58. *in Cabil. Conc.* 2. *c.* 33. *Burch. l.* 19. *c.* 145. *Ivo p.* 15. *c.* 155. b *Psal.* 31. c *& secundum Apostoli institutionem confiteamur. Jac.* 5. d *al. sanitatis.*

DISTINCTIO II.

1 ps QUia vero de pœnitentia semel cœpit haberi sermo, aliquantulum altius repetendum videtur, diversorum sententias certis auctoritatibus munitas in medium proponentes. Alii dicunt pœnitentiam semel tantum esse utilem. Unica est enim, nec reiterari potest. Si vero reiteratur, præcedens pœnitentia non fuit. Et si de sententia judicis ejus, merito peccata videntur esse remissa, apud tamen ejus præsentiam, cui omnia futura præsentia sunt; nunquam habentur remissa: quia non est servata illa sententia veri Sacerdotis: Vade *a*, & amplius noli peccare. *Item.* Ecce sanus factus es, jam amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. *Item.* ex octava Synodo.

Corr. Rom. ¶ *Habetur in libro de institutis Monachorum interprete Ruffino c. 22. ex Basilio in regulis brevioribus, num. 289.*

C. I. *Primam vitii causam non penitus extinguit, qui in illam postea recidit.*

SI quis semel notatus fuerit invidiæ, vel contentionis vitio, & rursus in hoc ipsum inciderit, sciat se primam illam causam, de qua superius diximus, ex qua invidia, vel contentio nascitur, in interioribus medullis habere reconditam. Oportet ergo eum per contraria, atque adversa curari, id est, per humilitatis exercitium. Exercitia vero humilitatis sunt, si se vilioribus officiis subdat, & ministeriis indignioribus tradat. Ita namque arrogantiæ, & humanæ gloriæ vitium curari poterit, ut consuetudine *b* humilitatis affectus ultra jam non incidat in arrogantiæ, & vanæ gloriæ delictum. Atque in singulis hujusmodi vitiis cura similis adhibeatur.

Gratian. *Item c sine charitate nulli adulto peccatum remittitur. Non autem habet charitatem, qui aliquando peccaturus est criminaliter.*

C. II.

Unde Augustinus *ad Julianum Comitem.*

I. CHaritas *d*, quæ deseri potest, nunquam vera fuit.

Corr. Rom. ¶ *In antiquis editionibus epistolarum B. Augustini erat epistola CXI. ad Julianum, in qua erat hoc caput. Nunc est in tomo 4. sub titulo de salutaribus documentis ad quendam Comitem c. 7. Apud Hieronymum vero in epistola ad Ruffinum simile quiddam legitur:* Amicitia, *inquit*, quæ desinere potest, vera nunquam fuit.

C. III.

Idem *super epistolam primam Joannis tractatu* 8.

RAdicata *e* est charitas? securus esto; nihil mali procedere potest.

C. IV.

Item Gregorius *lib.* 10. *Moralium c.* 22.

VAlida est *f*, ut mors, dilectio. Virtuti etenim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem, quam semel ceperit, a delectatione *g* mundi funditus occidit.

C. V.

Item Prosper *h in lib.* 3. *de vita contemplativa c.* 13.

II. CHaritas est, ut mihi videtur, recta voluntas, ab omnibus terrenis, ac præsentibus prorsus aversa, juncta Deo inseparabiliter, & unita, igne quodam Sancti Spiritus, a quo est, & ad quem refertur, incensa, inquinamenti omnis extranea, corruptionis *i* nescia, nulli vitio mutabilitatis obnoxia, supra omnia, quæ carnaliter diliguntur, excelsa, affectionum omnium potentissima, divinæ contemplationis avida, in omnibus semper invicta, summa actionum bonarum, salus morum, finis cœlestium præceptorum, mors criminum, vita virtutum, virtus pugnantium, palma victorum, anima *a* sanctarum mentium, causa meritorum bonorum, præmium perfectorum: sine qua nullus Deo placuit, cum qua aliquis peccare nec potuit, nec poterit: fructuosa in pœnitentibus, læta in proficientibus, gloriosa in perseverantibus, victoriosa in martyribus, operosa in omnibus omnino fidelibus, ex qua, quicquid est boni operis, vivit. *Item infra.* §. 1. Hæc est charitas vera, germana, perfecta, quam excellentiorem viam nominat sanctus Apostolus *b*: & vere ipsa est via, quæ ducit per se ambulantes ad patriam: quia sicut sine via pervenit nullus, quo tendit, ita sine charitate, quæ dicta est via, non ambulare possunt homines, sed errare. *Item ibid. c.* 15. §. 2. Ergo si charitatem Deo exhibeamus, & proximo de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, facile peccato resistimus, bonis omnibus *c* abundamus, seculi blandimenta contemnimus, & omnia, quæ difficilia sunt humanæ fragilitati, vel aspera etiam, cum delectatione perficimus: si tamen Deum charitate perfecta, quæ nobis ex illo est, ex toto corde, & ex tota anima, & ex totis viribus diligamus. Ex ea enim parte quis peccat, ex qua minus diligit Deum: quem si ex toto corde diligamus, nihil erit in nobis, unde peccati desideriis serviamus. Et quid est diligere Deum, nisi illi copulari *e* animo, concipere fruendæ visionis ejus affectum, peccati odium, mundi fastidium, diligere etiam proximum, quem in se censuit diligendum, in ipso amore servare legitimum modum, nec pervertere dilectionis ordinem constitutum? Ordinem dilectionis illi pervertunt, nec modum diligendi custodiunt, qui aut mundum, qui contemnendus est, diligunt, aut corpora sua minus diligenda plus diligunt, aut proximos non sicut seipsos, aut Deum plus quam seipsos forte non diligunt. *Item infra.* §. 3. Corpus nostrum, quia pars nostri est, ad hoc nobis diligendum est, ut saluti ejus, ac fragilitati naturaliter consulamus, & agamus, quatenus spiritui ordinate subjectum, ad æternam salutem accepta immortalitate, & incorruptione perveniat. *Item infra.* §. 4. Proximos autem tunc diligimus sicut nos, si non propter aliquas utilitates nostras: non propter sperata beneficia, vel accepta, non propter affinitates, vel consanguinitates, sed propter hoc tantum, quod sunt naturæ nostræ participes, diligamus. *Item infra.* §. 5. Non illi tantum proximi nostri credendi sunt: quos nobis gradus sanguinis jungit, sed proximi nostri credendi sunt omnes homines naturæ nostræ, sicut dixi, participes. *Item infra.* §. 6. Proinde sicut *f* nos proximos omnes diligimus, quando ad mores bonos, & æternam vitam consequendam, sicut nobis, saluti eorum consulimus: quando nos in eorum peccatis, ac periculis cogitamus: & sicut nobis subveniri optamus, ita eis pro viribus subvenimus: aut si facultas defuerit, voluntatem subveniendi tenemus. Quapropter hæc est proximi 1 tota dilectio, ut bonum, quod tibi conferri vis, velis & proximo, & malum, quod tibi nolis accidere, nolis & proximo. Illi vero plus quam se diligunt Deum, qui pro ejus amore suæ ad tempus saluti non parcunt, se ipsos tribulationibus, ac periculis tradunt; nudari facultatibus propriis, patriæ suæ extorres fieri; parentibus, & uxoribus, ac filiis suis renuntiare parati sunt; &, ut totum dicam, ipsam corporis mortem non solum non refugiunt, sed etiam libenter excipiunt, ambientes a corporis sui vita magis, quam a Deo vita vitæ suæ discedere.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis Prosperi hinc inde collectis, & prior pars habetur etiam in tractatu de laudi-*

Sss

a *Joan.* 8. & 5. b *al. habitum humilitatis adeptus.* c *Sent.* 3. *dist.* 30. d *Sent.* 3. *dist.* 31. e *Sent. ib.* f *Sent. ib. Cant.* 8. g *al. dilectione.* h *Et apud B. August. in lib. de laudibus charitatis.* i *al. corrumpi.*

a *al. arma. Aug.* b 1. *Cor.* 13. c *al. al. operibus*] *aliquot Grat. manuscripta.* d *al. dilectione.* e *occupare animum*) *orig. fal. secundum.*

laudibus charitatis, inter opera B. Augustini, tomo 9. eodem fere modo, quo apud Gratianum. Atque emendata quædam, & etiam addita nonnulla sunt ex ipso B. Prospero. Sed operæ pretium fuerit integrum locum apud ipsum legere: copiose enim, & ornatissime explicatur.

¶ 1 Hæc est proximi] *Ita legitur non modo in originali, sed etiam in vetustioribus Gratiani codicibus: in vulgatis erat:* Quapropter, charissime, tota dilectione satage, ut bonum, &c.

C. VI.

Item Beda *super Joannem, ad c.* 1.

QUærendum a est interea, quomodo speciale filium Dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit, & manserit Spiritus. *& infra.* §. 1. Quid magni est filio Dei, quod in ipso manere Spiritus astruatur? Notandum ergo, quod semper in Domino manserit Spiritus Sanctus: in sanctis autem hominibus, quamdiu mortale corpus gestaverint, partim maneat in æternum, partim rediturus secedat b. Manet quippe apud eos, ut bonis insistant actibus, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem sequantur, pro æternorum desiderio lugeant, esuriant, & sitiant justitiam, misericordiam, munditiam cordis, & tranquillitatem pacis amplectantur: sed & pro observatione justitiæ persecutionem pati non vereantur, eleemosynis, orationibus, jejuniis, cæterisque fructibus Spiritus insistere desiderent. Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, (mortuos c suscitandi) dæmones ejiciendi, vel etiam prophetandi habeant d facultatem. Manet semper, (ut e possint habere virtutes, &) ut mirabiliter ipsi vivant. Venit ad tempus, ut etiam aliis per miraculorum signa, quales sint intus, effulgeant.

C. VII.

Item Apostolus 1. *Cor.* 13.

III. CHaritas f nunquam excidit.

C. VIII.

Item Augustinus *super epistolam primam Joannis, tractatu* 3.

UNctio g invisibilis Spiritus Sanctus est: unctio 1 invisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit: quæ quamvis ardente sole arescere non potest, nutritur calore solis, non arescit.

Corr. Rom. ¶ 1 Unctio invisibilis charitas est:] *Hinc usque ad finem eodem modo se habent apud Magistrum, atque apud Gratianum. Sed apud B. Augustinum aliter:* Unctio invisibilis, *inquit*, charitas illa est, quæ in quocunque fuerit, tanquam radix illi erit; quamvis ardente sole arescere non potest. Omne quod radicatum est, nutritur calore solis, non arescit. *Ita non negat charitatem posse arescere, sed quod in charitate radicatum est.*

C. IX.

Item Gregorius *super Ezechielem, homilia tertia.*

PEnnata animalia, videlicet Prædicatores sancti, cum incedunt, minime revertuntur: quia sic a terrenis actibus ad spiritualia pertranseunt, ut ad ea, quæ reliquerunt, ulterius nullatenus reflectantur. *& paulo post. Nemo* h *mittens manum in aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei.* Manum quippe in aratrum mittere, est quasi per quendam compunctionis vomerem ad proferendos fructus terram sui cordis aperire. Sed retro post aratrum aspicit, qui post exordia boni operis ad mala revertitur, quæ reliquit. Quod quia electis Dei minime contingit, recte nunc per Prophetam i dicitur: *Non revertebantur, cum incederent.* & paulo post. Unde Paulus k: *Unum vero, quæ retro sunt, oblitus, in ea, quæ sunt anteriora* l, *extendens me, sequor ad palmam supernæ vocationis.* In anteriora etenim extentus, eorum, quæ retro sunt, oblitus fuerat, quia temporalia despiciens, sola, quæ sunt æterna, quærebat.

C. X.

Idem *in eundem, homilia quinta.*

NOn revertebantur, cum incederent, a] quia electi quique sic ad bona tendunt, ut ad mala perpetranda non redeant. *Qui* b *enim perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Et, sicut per Salomonem c dicitur: *Justorum semita, quasi lux splendens procedit, & crescit usque ad perfectum diem.* In eorum namque animis bonum desiderium, atque intellectus lucis intimæ jam pars diei est: sed quia usque ad finem vitæ in virtute proficiunt, ad perfectum diem tunc veniunt, quando ad cœlestia regna perducti, in ea luce, quam desiderant, jam minus aliquid non habebunt.

C. XI.

Idem *ibidem.*

POtest d discursus, atque mobilitas Spiritus sic e intelligi. In sanctorum quippe cordibus juxta quasdam virtutes semper permanet: juxta quasdam vero recessurus venit, & venturus recedit. In fide etenim, spe, atque charitate, & in bonis aliis, sine quibus ad cœlestem patriam non potest veniri (sicut est humilitas, castitas, justitia, atque misericordia) perfectorum corda non deserit. In prophetiæ vero virtute, doctrinæ facundia, miraculorum exhibitione, electis suis aliquando adest, aliquando se subtrahit. *& paulo post.* §. 1. In his itaque virtutibus, sine quibus ad vitam minime pervenitur, Spiritus Sanctus in electorum suorum cordibus permanet; unde 1 recte stabilis dicitur. In his vero, per quas sanctitatis virtus ostenditur, aliquando misericorditer præsto est, aliquando misericorditer recedit.

Corr. Rom. ¶ 1 Unde recte stabilis dicitur.] *Hæc ex paulo superiore B. Gregorii disputatione aliis verbis huc sunt a collectore translata.*

C. XII.

Unde Ambrosius *super epistolam* 2., *ad Corinthios, ad c.* 6.

FIcta charitas est, quæ deserit in adversitate.

Corr. Rom. ¶ *Referuntur verba glossæ ordinariæ: nam B. Ambrosii sunt hæc:* Simulata charitas in his est, qui in necessitate deserunt fratres.

2 pars. Gratian. *Ex præmissis itaque apparet, quod charitas semel habita ulterius non amittitur. Qui enim charitatem semel habuerit, criminaliter ulterius peccare non poterit: ut ad gratiam, non ad naturam impossibilitas referatur. Quod autem charitatem habens, criminaliter peccare non possit, testatur* Augustinus f *in libro* 50. *Homiliarum, homilia octava, dicens.*

C. XIII.

QUia radix g omnium malorum est cupiditas, & radix omnium bonorum est charitas, & simul ambæ esse non possunt; nisi una penitus h evulsa fuerit, alia plantari non poterit. Sine causa aliquis conatur ramos incidere, si radicem non contendit evellere.

Gratian. *Cum ergo, qui criminaliter peccat, charitatem nunquam habuisse probatur, evidenter colligitur, pœnitentiam non agere, qui quandoque criminaliter peccat* i.

C. XIV.

Unde Augustinus.

CHaritas est aqua, de qua Dominus ait in Evangelio k: *Qui biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum.*

Corr. Rom. ¶ *Hæc sententia non est inventa apud B. Augustinum,*

a *Sent.* 3. *dist.* 31. *Joan.* 1. b *al. recedat.* c *Absunt ab originali.* d *al. possint habere virtutem.*] *orig.* e *Absunt ab originali.* f *Sentent.* 3. *dist.* 31. g *Sentent. ibid.* h *Luc.* 9. i *Ezech.* 9. k *Philip.* 3. l *al. ante.*

a *al. ambularent.* b *Ezech.* 1. *Matth.* 10. c *Prov.* 4. d *Sent.* 3. *dist.* 31. e *al. requisitione alterius considerationis*] *orig.* f *Sent.* 3. *dist.* 31. g 1. *Timoth.* 6. h *al. radicitus.* i *al. peccavit.* k *Joan.* 4.

stinum, licet in Psalmum 103. *ad vers.* Qui tegis aquis, *charitatem velit aquis significari: quemadmodum & Prosper, & glossa ordinaria, & interlinearis ad eundem locum.*

Gratian. *Reprobus ergo, cum æternis mancipatus incendiis in æternum sitiat, quomodo bibet aquam vivam, aut quomodo potabit aquam salientem in vitam æternam, qui quasi plumbeus demersus in ima, pœnas luit damnationis æternæ? Item. Sine charitate quomodo quis veram cordis contritionem habere poterit? quomodo ergo delictorum remissionem? quæ si non sunt dimissa, quomodo non omnia prorsus ad pœnam exigenda sunt?* Item a Dominus: Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam. *Qui b ergo non habet vitam æternam, in Christum non credit. In Christum vero credit, qui charitatem habet. In Christum quippe credere, est amando in ipsum tendere. Hæc est fides, ut definit Apostolus, quæ per dilectionem operatur: huic duntaxat remissio delictorum promittitur. Quod si charitas a fide Christianorum sejungi nequit, cui scilicet soli venia promittitur, quomodo qui charitatem non habuerit, fidem Christianorum habuit, id est, in Christum credidit? quomodo ergo veniam delictorum accepit? quam c si non accepit, quomodo non omnia prorsus opera æternis sunt ferienda suppliciis? Item Dominus* d: Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi, si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. *Qui ergo non vivit in æternum, non manducavit panem vivum: sed qui non manducavit eum, non credidit. Hoc e est enim manducare panem vivum, quod credere in Christum, id est, amando tendere in ipsum. Cum ergo reprobus in eum non crediderit, quem non manducavit, & ita fidem Christianorum (qua sola peccata relaxantur) non habuerit; quomodo, si vivit Dominus, cui omne judicium dedit Pater, judicium perpetuæ damnationis effugiet omnium non solum actualium, sed etiam originalium?*

2 ps. §. 1. *Hæc, f quæ de charitate dicuntur, de perfecta intelligi possunt, quæ semel habita, nunquam amittitur. Exordia vero charitatis enutriuntur, ut crescant, & conculcantur, ut deficiant. Nemo enim repente fit summus: sed in bona conversatione, quæ sine charitate nulla est, a minimis quisque inchoat, ut ad magna perveniat. Sunt itaque gradus non solum inter virtutem, & virtutem, sed & in eadem virtute.*

C. XV.

Unde Gregorius *super Ezechielem, homil.* 15. *scribit, dicens.*

CUm sanctam Ecclesiam Dominus suscipit, in gradibus ejus dignoscitur: quia g ejus gloria per illius incrementa declaratur. Quantum enim sancta Ecclesia ascendendo proficit *h*, tantum Deus hominibus ex ejus virtutibus innotescit. De his quoque gradibus beatus Job *i* loquitur, dicens: *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum.* Omnipotentem quippe Dominum per singulos gradus suos pronuntiat, qui per incrementa virtutum, quæ cœpit, ei semper laudem suæ pietatis reddit. Si quidam gradus in cordis ascensione non essent, Psalmista non diceret κ: *Ambulabunt de virtute in virtutem.* Nec mirum, si de virtute in virtutem gradus sunt, quando unaquæque virtus quasi quibusdam gradibus agitur *l*: & sic per incrementa meritorum ad summa perducitur. §. 1. Aliud namque sunt virtutis exordia, aliud profectus, aliud perfectio. Si enim & ipsa fides ad perfectionem suam non quibusdam gradibus duceretur, sancti Apostoli minime dixissent: *Adauge m nobis fidem.* Et quidam venit ad Jesum, qui curari voluit filium suum: sed requisitus, an crederet, respondit: *Credo, n Domine, adjuva incredulitatem meam.* Pensate, rogo *o*, quod dicitur: Si credebat, cur incredulitatem dicebat? Si vero incredulitatem habere se noverat, quomodo credebat? Sed quia per occultam inspirationem gratiæ, meritorum suorum gradibus fides crescit, uno, eodemque tempore is, qui necdum perfecte crediderat, simul & credebat, & incredulus erat. §. 2. Hos nimirum gradus Dominus sub messis nomine describit, dicens: *Sic a est regnum Dei, quemadmodum si jaciat homo semen in terram, & dormiat, & exurgat nocte, ac die, & semen germinet, & crescat, dum nescit ille. Ultro enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica: & cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem, quoniam adest tempus messis.* Semen homo jactat in terram, cum cordi suo bonam intentionem inserit: & postquam semen jactaverit, dormit, quia jam in spe boni operis quiescit. Nocte vero exurgit, ac die, quia inter *b* adversa, & prospera proficit: & semen germinat, & crescit, dum nescit ille: quia, dum adhuc metiri incrementa sua non valet, semel concepta virtus ad perfectam ducitur: & ultro terra fructificat, quia præveniente se gratia mens hominis spontanee ad profectum boni operis assurgit. Sed hæc eadem terra primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum producit in spica. Herbam quippe producere, est inchoationis bonæ adhuc teneritudinem habere. Ad spicam vero herba pervenit, cum se virtus animo concepta ad profectum boni operis pertrahit. Plenum vero frumentum in spica fructificat, quando jam in tantum virtus proficit, ut esse robusti, & perfecti operis possit. Sed cum ex se produxerit fructus, statim mittit falcem: quoniam adest tempus messis. Omnipotens enim Deus producto fructu falcem mittit, & messem suam desecat: quia cum unumquemque ad opera perfecta produxerit, ejus temporalem vitam per emissam sententiam incidit, ut granum suum ad cœlestia horrea perducat. Cum igitur desideria bona concipimus, semen in terram mittimus. Cum vero operari recta incipimus, herba sumus. Cum 1 autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus: cumque in ejusdem operationis perfectione solidamur, jam plenum frumentum in spica proferimus. §. 3. Herba etenim Petrus fuerat, qui passionis tempore *c* per amorem Dominum sequens, hunc confiteri ante ancillæ vocem timebat. Erat enim jam viriditas in mente, quia credebat omnium redemptorem: sed valde adhuc flexibilis, pede conculcabatur timoris. Jam in spicam surrexerat, quando eum, quem moriturum confiteri timuerat, nuntiante Angelo in Galilæa viventem videbat. Sed ad plenum granum in spica pervenerat, quando veniente desuper Spiritu, & suam mentem in illius amore corroborante, ita *d* solidatus est, ut vires persequentium cæsus despiceret, & redemptorem suum libere inter flagella prædicaret. §. 4. Nullus itaque, qui ad bonum propositum adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum Dei ab *e* herba incipit, ut granum fiat. Vir ergo vestitus lineis venit ad portam, quia Dominus ac redemptor noster membris suis intrantibus perducit 2 ad se: & ascendit per gradus ejus, quia nobis proficientibus, eo nobis amplius exaltatur, quanto altus, & incomprehensibilis esse cognoscitur. In virtute quippe nostrarum mentium gradibus ipse ascendere dicitur, quia tanto ipse sublimior nobis ostenditur, quantum noster animus a rebus infimis separatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Cum autem ad profectum boni operis crescimus, ad spicam pervenimus:] *Hæc desiderantur in originali.* ¶ 2 Perducit] *In plerisque vetustis, & apud B. Gregorium legitur,* perducitur: *sed ob glossam non est emendatum.*

Sss 2 C. XVI.

a *Joan.* 6. b *Aug. tract.* 29. *in Joannem, & de cognitione veræ vitæ, c.* 37. c *Gal.* 5. d *Joan.* 6. e *De consecr. dist.* 2. *c. ut quid. & c. credere.* f *Sent.* 3. *dist.* 31. g *Psal.* 47. h *al. profecerit.* i *Job.* 31. κ *Psal.* 83. l *al. augetur. Sent.* 3. *dist.* 31. m *Luc.* 17. n *Marc.* 9. o *al. ergo.*

a *Marc.* 4. b *al. in.* c *Luc.* 22. *Matth.* 26. *Marc.* 14. *Joan.* 18. d *Actor.* 5. e *al. in.*

C. XVI.

Item Augustinus *ait in libro de gratia, & libero arbitrio c. 17.*

QUi vult facere Dei mandata *a*, & non potest, jam quidem habet voluntatem bonam, sed adhuc parvam, & invalidam. Poterit autem, cum magnam habuerit, & robustam. Quando enim martyres magna illa mandata fecerunt, magna utique voluntate, id est, magna charitate fecerunt, de qua charitate ipse Dominus ait: *Majorem* b *hac charitatem nemo &c.* & paulo post. §. 1. Ipsam charitatem Apostolus Petrus nondum habuit, quando timore Dominum ter negavit. Timor enim non est in charitate, sicut ait Joannes Evangelista in epistola sua *c*, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et tamen, quamvis parva, & imperfecta, non deerat, quando dicebat: *Domine* d, *animam meam pro te ponam.* Idem *super primam epistolam Joannis tractatu quinto.* §. 2. Si quis tantam habuerit charitatem, ut paratus sit pro fratribus etiam mori, perfecta est in illo charitas: sed nunquid mox, ut nascitur, jam prorsus perfecta est? ut perficiatur, nascitur; cum nata fuerit, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit? *Mihi* f *vivere Christus est, & mori lucrum. Optabam* 1 *dissolvi, & esse cum Christo; multo magis optimum; manere in carne necessarium propter vos.* Propter eos volebat vivere, pro quibus paratus erat mori.

Corr. Rom. ¶ 1 Optabam] *Hinc usque ad finem sunt addita ex B. Augustino, quoniam faciunt ad sententiæ integritatem.*

C. XVII.

Idem *in eandem tractatu nono.*

SIcut seta *g* introducit linum, ita timor introducit charitatem: crescit charitas, minuitur timor, & e converso.

Corr. Rom. ¶ *Verba B. Augustini sunt hæc:* Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur, seta primum intrat, sed nisi exeat, non succedit linum, sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, ut introduceret charitatem. *& paulo superius.* Major charitas, minor timor: minor charitas, major timor. *Ex his confectum est hoc caput.*

C. XVIII.

Idem *tractatu quinto in eandem.*

FOrte *h* nata est in te charitas, sed nondum perfecta est: noli desperare, nutri eam, ne offocetur *i*.

C. XIX.

Idem *ad Hieronymum epist. 29.*

CHaritas k in quibusdam est perfecta, in quibusdam est imperfecta: perfectissima autem in hac vita haberi non potest.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est summa quædam verborum Augustini in loco indicato.*

C. XX.

Idem *in libro 50. homiliarum homilia nona.*

SI sermo *l* meus invenit in cordibus vestris aliquam scintillam gratuiti amoris Dei, ipsam nutrite, ad hanc augendam vos advocate. *& paulo post.* Flete 1, nutrite in vobis: ipsa cum creverit, & flammam dignissimam fecerit, cupiditatum carnalium ligna consumet.

Corr. Rom. ¶ 1 Flete) *Non est emendatum ob glossam: nam in multis vetustis codicibus est, flate, & in originali legitur:* Hanc scintillam boni amoris, de qua Dominus dicit, *Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut ardeat?* flate, in vobis nutrite &c.

Gratian. *E contrario etiam gradus in virtute esse probantur, quia & ipsius peccati gradus evidenter apparent. Sicut enim nemo repente fit summus, ita nemo repente fit turpissimus.*

C. XXI.

Hinc etiam Augustinus *ait in lib. 1. de sermone Domini in monte, cap. 23.*

SIcut *a* tribus gradibus ad peccatum pervenitur, suggestione, delectatione, consensione: ita ipsius peccati tres sunt differentiæ, in facto, in corde, in consuetudine, tanquam tres mortes: una, quasi in domo, id est, cum in corde consentitur libidini: altera, quasi jam prolata extra portam, cum in factum procedit assensio: tertia, cum vi consuetudinis malæ, tanquam mole terrena premitur animus, quasi in sepulchro jam putens. Quæ tria genera mortuorum Dominum resuscitasse, quisquis Evangelium *b* legit, agnoscit.

C. XXII.

Item Gregorius *lib. 25. Moralium, c. 16.*

SCiendum quippe est, quod peccatum tribus modis committitur. Nam aut ignorantia, aut infirmitate, aut studio perpetratur: & gravius quidem infirmitate, quam ignorantia: sed multo gravius studio, quam infirmitate peccatur.

C. XXIII.

Idem *lib. 21. Moralium, c. 3.*

INter hæc sciendum est, aliud esse, quod animus de tentatione carnis patitur: aliud vero, cum per consensum delectationis obligatur. Plerumque enim cogitatione prava pulsatur, sed renititur. Plerumque autem, cum perversum quid concipit, hoc intra semetipsum etiam per desiderium volvit. Et nimirum mentem nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subjugat. Hinc etenim prædicator egregius dicit: *Tentatio* c *vos non apprehendat, nisi humana.* Humana quippe tentatio est, qua plerumque in cogitatione tangimur etiam nolentes: quia, ut nonnunquam & illicita ad animum veniant, hoc utique in nobismetipsis ex humanitatis corruptibilis pondere habemus. Jam vero dæmoniaca est, & non humana tentatio, cum ad hoc, quod carnis corruptibilitas suggerit, per consensum se animus adstringit.

C. XXIV.

Item Hieronymus *ad cap. 1. Amos.*

SUper tribus *d* sceleribus Damasci, &c. ut supra.

Gratian. *Non est mirum, si in virtute gradus esse dicuntur: quandoquidem & peccati gradus ita evidenter monstrantur.* §. 1. *Hæc itaque charitas, quæ in Petro ante negationem herba fuit, & in singulis nascitur, antequam roboretur, ante sui perfectionem amittitur, & reparatur. Unde Augustinus in libro de correptione & gratia, cap. 7.* Quicunque ab illa originali damnatione ista divinæ gratiæ largitate discreti sunt, non est dubium, quod & procuratur eis audiendum Evangelium, & cum audiunt, credunt, & in fide, quæ per dilectionem operatur, usque in finem perseverant, & si quando exorbitant, correpti emendantur: & quidam eorum etsi ab hominibus non corripiantur, in viam, quam reliquerant, redeunt.

C. XXV.

Idem *ibidem.*

FIrmum Dei fundamentum stat, immobile 1 habens signaculum hoc *e*: *Scit* f *Dominus, qui sunt ejus.* Horum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto aut omnino non deficit, aut, si qui sunt, quorum deficit, reparatur, antequam vita ista finiatur: & deleta, quæ intercurrerat, iniquitate, ad finem perseverantia deputatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Immobile] *Abest ab originali: sed non est expuncta ob glossam.*

C. XXVI.

a *al. mandatum.* b *Joan. 15.* c *1. Joan. 4.* d *al. Domino Joan. 13. Sent. 3. dist. 29.* e *al. perfectionem.* f *Philip. 1.* g *Senten. 4. dist. 34.* h *Transpositis aliquibus verbis.* i *al. suffocetur.* k *Sent. 4. dist. 36.* l *Sent. ib.*

a *Sent. 4. dist. 16.* b *Matth. 9. Luc. 7.* c *1. Cor. 10.* d *dist. 1. de pœnit. c. super tribus.* e *2. Tim. 2.* f *al scivit*] *orig.*

C. XXVI.

Idem *in eodem libro c. 9.*

NUllus *a* eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam.

C. XXVII.

Idem *ibidem.*

TAlibus *b* Deus diligentibus eum omnia cooperatur in bonum: usque adeo prorsus omnia, ut etiam, si qui eorum deviant, & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum.

C. XXVIII.

Item Apostolus *ad Galatas c. 5.*

CIrcumcisio non est aliquid, neque præputium: sed fides, quæ per dilectionem operatur. Et hoc *c* olim in vobis, quia currebatis bene per opera fidei ex dilectione.

C. XXIX.

Idem *ad Hebræos c. 6.*

NOn est tam injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri &c.

Gratian. *Operis, quo omnia sua fecerant communia, & hoc ex dilectione, & hoc ad gloriam Dei. Ecce triplex bonum, quasi diceret, olim multa operati estis, pro quibus, si pœniteatis de malis, benefaciet vobis Deus. Romanos quoque, & Galatas, dum Apostolus redargueret, merito fidei probat assecutos remissionem peccatorum, & sanctificationem in Spiritu Sancto, & justitiam bonæ operationis, quæ omnia aut sine charitate nunquam vere fuerunt in eis, aut veram charitatem habuerunt, a qua postea lapsi sunt, qui de operibus legis gloriabantur.*

C. XXX.

Item de quolibet adulto Augustinus *ait.*

TOlle charitatem, odium tenet. *Item.* §. 1. Omnis *d*, qui non diligit, odit. *Item in Evangelio.* §. 2. *Nemo e potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget: aut unum sustinebit, alterumque contemnet.*

Gratian. *Adam f vero cum in virili ætate a Domino creatus sit, antequam a diabolo tentaretur, dum de latere ejus uxor formabatur, dum in extasi raptus angelicæ curiæ intererat, dum evigilans futura Christi, & Ecclesiæ sacramenta vaticinabatur, aut charitatem, aut odium habebat. Si autem odium habebat, non fuit diabolus auctor nostri peccati. Item si sine charitate a Deo creatus est, ejus similitudinem in creatione sui nequaquam accepit. Item. Si sine charitate creatus est, justus, & innocens a Deo factus non est: creatura namque rationis capax, & liberi arbitrii, justitiæ, & innocentiæ sine charitate particeps esse non potest. Colligitur ergo, quod Adam, antequam peccaret, charitatem habuit, sine qua justus, & innocens esse non potuit.*

C. XXXI.

Unde Augustinus *in Genesim ad literam, lib. 6. cap. 24.*

QUomodo renovari dicimur, si hoc non recepimus, quod perdidit primus homo, in quo omnes moriuntur? Hoc plane recepimus, quia justitiam, ex qua in peccatum lapsus est. *& paulo post cap. 7.* §. 1. Exspoliantes *g* vos veterem hominem cum actibus suis, induite novum, qui renovatur in agnitionem Dei, secundum imaginem ejus, qui creavit eum. Hanc imaginem in Spiritu mortis impressam perdidit Adam per peccatum. *& post pauca.* §. 2. Stola *h* illa prima, justitia est, unde lapsus est Adam.

Corr. Rom. ❡ *In hoc, & in sequenti capitulo addita sunt nonnulla ex originali, in quo tamen longe copiosius, & clarius hæ sententiæ exponuntur.*

a *Infra dist. 4. si ex bono.* b *Rom. 8.* c *Videntur esse ex glossa aliqua, aut Gratiani verba.* d *Joan. 3.* e *Luc. 16. Matth. 6.* f *Gen. 2.* g *Coloss. 3.* h *Luc. 15.*

C. XXXII.

Idem *in homilia 11. a*

PRinceps vitiorum omnium, dum vidit Adam ex limo terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia ornatum, temperantia compositum, charitate circumdatum *b*, primos parentes illis donis, ac tantis bonis exspoliavit, insuper & peremit. Namque cum homini abstulisset pudicitiam, continentiam, charitatem, immortalitatem, dominio suo eum obstrinxit. & *paulo post.* §. 1. Adam amissa temperantia inetmperans effectus est: perdita charitate malus inventus est.

C. XXXIII.

Item Ambrosius *lib. 6. epist. 41. ad Sabinum.*

QUando Adam solus erat, non est prævaricatus: quia mens ejus adhærebat Deo.

C. XXXIV.

Idem ad eundem *eodem libro epist. 42.*

PRimus homo erat opus Dei recens, confabulator assiduus, civis Sanctorum, complantatus 1 virtutibus.

Corr. Rom. ❡ 1 Complantatus] *In vulgatis erat,* Angelorum complantatus, *quæ vox abest a multis manusc. & ab orig.*

C. XXXV.

Idem *in Hexameron lib. 6. c. 7.*

ILla anima a Deo pingitur, quæ habet in se virtutum gratiam renitentem, splendoremque pietatis. Illa anima bene picta est, in qua elucet divinæ operationis effigies. Illa anima bene picta est, in qua est splendor gloriæ, & paternæ imago substantiæ. Secundum hanc imaginem, quæ refulget, pictura pretiosa est. Secundum hanc imaginem Adam ante peccatum (depictus *c* fuit:) sed ubi lapsus est, deposuit imaginem cœlestis, sumpsit terrestris effigiem.

C. XXXVI.

Idem *de fuga seculi c. 4.*

SImilem Dei esse, est habere justitiam, habere sapientiam, & in virtute esse perfectum.

C. XXXVII.

Idem *libro secundo de Jacob, & vita beata c. 5.*

SApiens nunquam inanis est, semper in se habens amictum prudentiæ, qui potest dicere: *Justitiam induebam, & vestiebam judicium,* sicut dixit Job *d*. Namque hæc mentis sunt interna velamina, quæ nemo alius potest auferre: nisi cum aliquem sua culpa despoliat. Denique sic despoliatus Adam nudus inventus est.

C. XXXVIII.

Idem *in libro de Isaac, & anima c. 5.*

SEd nec Adam primus 1 nudus erat, quando eum innocentia vestiebat.

Corr. Rom. ❡ 1 Primus] *In originali est,* primo. *Sed ob glossam non est mutatum. Vox autem,* homo, *quæ in vulgatis sequebatur, abest etiam a multis manuscriptis.*

C. XXXIX.

Idem *in libro de Paradiso c. 13.*

UT *e* cognoverunt *f*, quod nudi essent. Et ante quidem nudi erant; sed non sine virtutum integumentis.

Gratian. *Opponitur illud etiam, quod omnis clamat auctoritas: si sic permansisset, ut erat ante peccatum, esset translatus in gloriam, quam habituri sunt sancti: sed nemo adultus sine charitate intrat: charitatem ergo habebat.* §. 1. *Item opponitur de Moyse, cujus fidem Apostolus in epistola sua ad Hebræos g commendans, dignis præconiis ejus merita prædicavit: dum h se negavit esse filium filiæ Pharaonis, malens affligi cum fratribus, quam perfrui jucunditate temporalis palatii: dum fratri compatiens Ægyptium sabulo obruit: dum veritus animo-*

a *In concione ad Catechumenos, verbis hinc inde collectis.* b *al. splendidum.* c *absunt ab orig.* d *Job. 27.* e *Et] orig.* f *Gen. 3.* g *Heb. 11.* h *Exod. 2.*

animositatem Regis, Ægyptum reliquit: dum divino vallatus auxilio, Regis furorem contempsit, atque in virtute signorum populum de Ægypto eduxit. Quæ a omnia quibus laudibus sunt efferenda, si tunc charitas in eo non erat, cum non habeat aliquid viriditatis in se ramus boni operis, nisi procedat ex radice charitatis? Quomodo autem charitatem non habebat, cui b Dominus facie ad faciem loquebatur, sicut homo solet loqui cum amico suo? Quomodo charitatem non habebat, qui pro populo supplicans dicebat c: Aut dimitte eis noxam hanc, aut me dele de libro tuo? An non proximum diligebat, qui d pro populo se objiciens, illum ab interitu liberavit? An non diligebat Deum, qui e pro eo in vituli cultores deseviens, ipsius vituli caput in pulverem comminuit: atque ut in secessum projiceretur, aquæ mistum Israelitis bibendum dedit, nonnullos ex ejus cultoribus gladio feriri præcipiens, ut populum, cujus erat interitus major futurus, reconciliaret Deo? An f non charitatem habebat, de cujus spiritu Dominus accepit, & super septuaginta seniores Israel præposuit? Qui tamen ad aquas contradictionis de Dei potentia, sive de ejus benignitate dubitans, cum cætera certa fide promisisset, producturus aquam de petra, diffidenter excrepuit, dicens g: Nunquid de petra hac potero vobis educere aquam? Quod nulli leve videatur, cum in pœnam delicti ejus, sibi & Aaron a Domino dictum sit: Quia non exaudistis vocem meam, ut glorificaretis me coram filiis Israel, non introducetis populum hunc in terram, quam dedi eis. §. 2. An h charitatem non habebat Aaron, quando fratri coadjutor datus est, ut esset os ejus ad populum, ut per eum signa fierent in Ægypto? Qui i tamen in cultura vituli postea consensum populo adhibuit. An k charitatem non habebat, quando ex omni multitudine filiorum Israel solus a Domino electus est, ut pontificatu ante eum fungeretur? Si charitatem non habebat, bonus non erat: Si autem bonus non erat, cur præ cæteris a Domino in Pontificem electus est? An charitatem non habebat, quando pro populo cum thuribulo incendio se opposuit, & iram Dei placavit? Et tamen, ut præmissum est, ad aquas contradictionis iram Domini adversum se postea provocavit. §. 3. Nunquid etiam David charitatem non habuit, super l quem Spiritus Domini a die unctionis directus est? An forte dicetur esse directus super eum, ut ex tunc gratiam prophetandi haberet, non ut ex eo gratiam divinæ dilectionis acciperet? Quod absurdum plane videtur de eo sentire, de quo Dominus ait: Inveni m hominem secundum cor meum. Quomodo etiam charitatem non habebat, qui n quærenti animam suam pepercit? qui oram chlamydis ejus præcidit, postea cor suum graviter percussit, clamans: Quem persequeris Rex Israel, canem mortuum, & culicem unum? Quomodo charitatem non habebat, qui o mortem inimici sui tam gravissime tulit? Quomodo charitatem non habebat, qui p aquam de cisterna Bethleem suorum periculo sibi oblatam non bibit, sed coram Domino libavit? Quomodo charitatem non habebat, qui irrisus a Michol filia Saul, eo quod ante arcam Domini citharam, & Psalterium percutiens saltasset, ait: Ludam, q & vilior fiam in oculis meis? Si charitatem non habebat, qua conscientia securus imprecabatur sibi ipsi, dicens r: Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis? Si charitatem non habebat, qua temeritate juste se judicari rogabat, dicens s: Judica me, Deus, secundum justitiam meam, & secundum innocentiam meam super me? Idem: Judica t me, Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum? Et tamen post tot, & innumera alia divinæ, & supernæ dilectionis indicia, quam graviter deliquerit, nullus ignorat, qui u Bethsabeæ adulterium, & Uriæ homicidium audivit. Cujus pœnitentiam si sine charitate Domino obtulit, veram cordis contritionem non habuit. Quomodo ergo sacrificium cordis contriti, & Spiritus contribulati

a B. Gregor. homil. 27. b Exod. 33. c Exod. 32. d Numer. 16. e Exod. 32. f Num. 11. g Num. 20. h Exod. 4. i Num. 23. k Numer. 16. l 1. Regum 16. m Actor. 13. n 1. Reg. 24. o 2. Reg. 1. p 2. Reg. 23. q 2. Reg. 6. r Psal. 7. s Psal. 35. t Psal. 25. u 2. Reg. 11.

Domino promittere audebat, dicens? Si a voluisses sacrificium, dedissem utique: holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo, Spiritus contribulatus, &c. Denique cum falsæ pœnitentiæ nulla a Deo promittatur remissio, quomodo a Propheta b audire meruit: Dimissum est tibi peccatum tuum, si veram cordis contritionem non habuit? Evidenter itaque apparet, eum tunc charitatem habuisse, & ex charitate sacrificium cordis contriti, & Spiritus contribulati Domino obtulisse: alioqui temerarie postulasset c: Averte faciem tuam a peccatis meis, & cætera, quæ in eodem Psalmo continentur, nisi odium mali, & dilectio boni ad humilitatem pœnitentiæ illum provocasset. De quo etiam sanctus Ambrosius d in libro de Isaac, & anima, c. 3. scribit, dicens: Fugerat sanctus David odia Saul Regis, non relinquens terras, sed declinans contagia Regis immitis, & superbi: quia mens ejus adhærebat Deo, cui sine charitate nullus adultus adhærere potest. Et e tamen, quam graviter in populi dinumeratione postea deliquerit, ipsius delicti pœna indicavit. §. 4. Item secundum hanc sententiam, qui criminaliter deliquerit, veram peccatorum remissionem in baptismo consecutus non est, sive in annis infantiæ, sive adultus ad baptismum accessit: quia Dei amorem non habuit, sine quo nemo unquam invenit gratiam: atque ita secundum hæresin Joviniani; si vere ex aqua, & Spiritu Sancto quis renatus fuerit, ulterius criminaliter peccare non potest: vel si criminaliter peccat, aqua tantum, non Spiritu probatur esse renatus. Cui sententiæ illud epistolæ Joannis f consentire videtur: Omnis, qui natus est ex Deo, peccatum non facit: quoniam semen ipsius manet in eo: & non potest peccare, quia ex Deo natus est. In hoc enim manifesti sunt filii Dei, & filii diaboli. Et in fine epistolæ: Omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, sed generatio Dei conservat eum, & malignus non tangit eum. Verum hæc auctoritas Apostoli, quantum illi sententiæ faveat, atque illa secta erroris quantum veritati sit adversa, Hieronymus ostendit, scribens contra Jovinianum, lib. 2. in principio.

C. XL.

SI enim, inquit, omnis g, qui natus est ex Deo, non peccat, & a diabolo tentari non potest; quomodo præcipit, ut caveant, ne tententur? dicens h: Filioli, custodite vos a simulachris. Et in eadem rursus epistola: Si i dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Si confiteamur peccata nostra, fidelis & justus est, ut remittat nobis peccata nostra, & mundet nos ab omni iniquitate. Si diximus, quia non peccavimus, mendacem facimus eum, & verbum ejus non est in nobis. Existimo, quod Joannes baptizatus ad baptizatos scripferit, & quod omne peccatum a diabolo sit. Ille peccatorem se confitetur, & sperat remissionem post baptisma peccatorum. Et Jovinianus meus dicit: Ne tangas me, quoniam mundus sum. Quid ergo? Contraria sibi Apostolus loquitur? Minime. In eodem quippe loco, cur hoc dixerit, statim edisserit k: Filioli mei, hæc scribo vobis, ut non peccetis: sed & si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Et in hoc scimus, quod cognovimus eum, si mandata ejus observemus. Qui dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est. Qui autem servat verbum ejus, vere in hoc charitas Dei perfecta est. In hoc scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare. Propterea, inquit, scribo vobis, filioli mei: omnis, qui natus est ex Deo, non peccat, ut non peccetis: & tamdiu sciatis vos in generatione Domini permanere: quamdiu non peccaveritis: imo, qui in generatione

a Psal. 50. b 2. Reg. 12. c Psal. 50. d Mutatis verbis, sed incolumi sententia. e Sent. 3. dist. 30. 2. Reg. 24. & 1. Paralip. 21. f 1. Joan. 3. g Omissis aliquot verbis, h 1. Joan. 5. i 1. Joan. 1. K 1. Joan. 2.

tione Domini perseverant, peccare non possunt. Quæ *a* enim communicatio luci, & tenebris? Christo, & Belial? Quomodo dies, & nox misceri non queunt, sic nec justitia & iniquitas, peccatum, & bona opera, Christus & Antichristus. Si susceperimus Christum in hospitio nostri pectoris, illico fugamus diabolum. Si peccaverimus, & per peccati januam ingressus fuerit diabolus, protinus Christus recedit: Unde & David *b* post peccatum: *Redde mihi*, ait, *lætitiam salutaris tui*: scilicet, quam peccando amiserat. *Qui* c *dicit se nosse Deum, & mandata ejus non custodit, mendax est, & in eo veritas non est.* Christus veritas appellatur: *Ego* d *sum*, inquit, *via, & veritas*, (*&* e *vita.*) Frustra nobis in eo plaudimus, cujus mandata non facimus. *Scienti* f *bonum, & non facienti illud, peccatum est. Quomodo corpus sine spiritu mortuum, sic & fides sine operibus mortua est.* Nec grande putemus unum Deum nosse, cum & dæmones *g* credant, & contremiscant. *Qui* h *dicit se in ipso manere, debet, sicut ille ambulavit, & ipse ambulare.*

4 pars. §. 1. Eligat adversarius e duobus, quod vult: optionem enim damus: manet in Christo, an non manet? Si manet, ita ergo ambulet, ut Christus. Si autem temerarium est similitudinem virtutum Domini polliceri, non manet in Christo, quia non ingreditur, ut Christus. Ille *i* peccatum non fecit, neque inventus est dolus in ore ejus: qui cum malediceretur, non remaledixit, & tanquam agnus coram tondente, sic non aperuit os suum: ad quem venit Princeps *x* mundi istius, & invenit in eo nihil: qui *l* cum peccatum non fecisset, pro nobis peccatum eum fecit Deus. Nos autem juxta epistolam *m* Jacobi multa peccamus omnes: & nemo mundus a peccatis, nec infans *n*, si unius quidem diei fuerit vita ejus. Quis enim *o* gloriabitur castum se habere cor? aut quis *p* confidet mundum se esse a peccatis? tenemurque *q* rei in similitudinem prævaricationis Adæ. Unde & David *r*: *Ecce*, ait, *in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea.* Et beatus Job *s*: *Si fuero justus, os meum impia loquetur: & si sine crimine, pravus inveniar: & si purificatus in nive, & lotus mundis manibus, satis me sorde tinxisti, & exsecratum est me vestimentum meum.* Verum, ne penitus desperemus, arbitrantes nos post peccata baptismi non posse salvari, statim hoc ipsum temperat. *Et* t *si quis peccaverit, advocatum habemus apud patrem Jesum Christum justum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi.* Hoc ad credentes post baptisma loquitur, & advocatum pro delictis eorum Dominum pollicetur. Nec dicit, si quid peccaveritis, advocatum habetis apud patrem, Christum, & ipse est propitiatio pro peccatis vestris, ne eos diceres non plena fide baptisma consecutos: sed *advocatum*, inquit, *habemus apud patrem, Jesum Christum: & ipse est propitiatio pro peccatis nostris*, & non solum pro Joannis, illorumque peccatis, sed etiam *pro totius mundi*. In toto autem mundo & Apostoli sunt, omnesque credentes. Ex quibus liquido comprobatur post baptisma posse peccari. Frustra enim habemus advocatum Jesum Christum, si peccari non potest. Petrus Apostolus, ad quem dictum fuerat: *Qui* u *lotus est, non necesse habet, ut iterum lavet*; &, *Tu* x *es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam*: ab ancilla perterritus negat. Et ipse Dominus: *Simon*, y *Simon*, ecce, inquit, *satanas postulavit vos, ut cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, ne deficeret fides tua*, & infra. §. 2. Si non peccamus post baptisma, cur nobis poscimus peccata dimitti, quæ in baptismate jam sunt dimissa? Quid *a* oramus, ne intremus in tentationem, & ut liberemur a malo, si diabolus tentare non potest jam baptizatos? Aliud autem est, si ad catechumenos hæc oratio pertinet, & non convenit fidelibus, & Christianis. Paulus *b* electionis vas castigat corpus suum, & in servitutem redigit, ne aliis prædicans, ipse reprobus inveniatur. *& infra* §. 3. Ad Hebræos *c* quoque scribens ait: *Impossibile est enim eos, qui semel sunt illuminati, & gustaverunt donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaveruntque nihilominus bonum Dei verbum, virtutesque seculi futuri, & prolapsi sunt*, *renovari iterum ad pœnitentiam, rursus crucifigentes sibimetipsis filium Dei, & ostentui habentes.* Certe eos, qui illuminati sunt, & gustaverunt Dei donum cœleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti, gustaveruntque bonum Dei verbum, negare non possumus baptizatos. Si autem baptizati peccare non possunt, quomodo nunc Apostolus dicit, *Et prolapsi sunt*? Verum ne Montanus *d*, & Novatus hic redeant, qui contendunt non posse renovari per pœnitentiam eos, qui crucifixerunt sibimet filium Dei, & ostentui habuerunt, consequenter hunc errorem solvit, & ait *e*: *Confidimus autem de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti, tametsi ita loquimur. Non enim injustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis suis, & nunc ministratis.* Et revera grandis injustitia Dei esset, si tantum peccata puniret, & bona opera non susciperet. Ita locutus sum, inquit Apostolus, ut vos a peccatis retraherem, & desperationis metu facerem cautiores. Cæterum confido de vobis, dilectissimi, meliora, & viciniora saluti. Neque enim injustitiæ Dei est, ut obliviscatur bonorum operum, & ministerii, quod propter nomen ejus exhibuistis, & exhibetis in sanctos, & tantum meminerit peccatorum. *& paulo post.* §. 4. Liberi arbitrii nos condidit Deus, nec ad virtutes, nec ad vitia necessitate trahimur: alioquin, ubi necessitas est, nec damnatio, nec corona est. Sicut in bonis operibus perfector est Deus: *non* f *est enim volentis, neque currentis, sed miserentis, & adjuvantis Dei, ut pervenire valeamus ad calcem*: sic in malis, atque peccatis semina nostra sunt incentiva, & perfectio diaboli. Cum viderit nos super *g* fundamentum Christi ædificare fœnum, ligna, stipulam, tunc supponit incendium. Ædificemus ergo aurum, argentum, lapides pretiosos: & tentare non audebit. Quanquam & in hoc non sit certa, & secura possessio. Sedet *h* quippe Leo in insidiis, & in occultis, ut interficiat innocentem: & vasa *i* figuli probat fornax, homines autem justos tentatio tribulationis. Et in alio loco scribitur: *Fili, accedens ad servitutem Dei, præpara te ad tentationem.* Rursus idem Jacobus loquitur *l*: *Estote factores verbi, & non auditores tantum. Si quis auditor est verbi, & non factor, iste similis est viro, qui considerat vultum nativitatis suæ in speculo: consideravit illum, & statim recedens, oblitus est, qualis sit.* Frustra monuit, ut jungerent opera fidei, si post baptisma peccare non poterant. *Qui* m *totam legem, inquit, servaverit, & peccaverit in uno, factus est omnium reus.* Quis *n* nostrum absque peccato? conclusit *o* Deus omnia sub delicto, ut omnibus misereatur. Petrus *p* quoque: *Novit*, inquit, *Dominus pios de tentatione eruere.* Et de falsis doctoribus: *Hi* q *sunt fontes sine aqua, & nebulæ turbinibus exagitatæ, quibus caligo tenebrarum*

a 2. *Corinth.* 6. b *Psalm.* 50. c 1. *Joan.* 2. d *Joann.* 14. e *absunt a B. Hieronymo.* f *Jac.* 4. g *Jac.* 2. h *Joan. ibid.* i 1. *Petr.* 2. x *Joan.* 14. l 2. *Cor.* 5. m *Jac.* 5. n *abest ab orig.* o *Job.* 14. *ex* 70. p *Prov.* 20. q *Rom.* 5. r *Psalm.* 50. s *Job.* 9. *ex* 70. *quibusdam omissis.* t *Joan. ibid.* u *Joan.* 13. x *Matth.* 16. y *Luc.* 22.

a *Matth.* 6. b 1. *Corinth.* 9. c *Hebr.* 6. d *De Montani sectatoribus vide eundem in epist. ad Marcellam.* e *Heb.* 6. f *Rom.* 9. g 1. *Corinth.* 3. h *Psal.* 9. i *Eccl.* 28. x *Eccl.* 2. l *Jac.* 1. m *Jac.* 2. n *Joann.* 8. o *Roman.* 11. p 2. *Petr.* 2. q *Petr. ibid.*

nebrarum reservatur. Superbia a *enim vanitatis loquentes pelliciunt in desideriis carnis luxuriæ eos, qui paululum effugerant, & ad errorem reversi sunt.* Nonne tibi videtur pinxisse sermo Apostolicus novam imperitiæ factionem? Aperiunt enim quasi fontes scientiæ, qui cum aquam non habeant doctrinarum, promittunt imbrem, velut nubes Propheticæ, ad quas perveniat veritas Dei, & turbinibus exagitantur dæmonum, atque vitiorum. Loquuntur grandia, & totus eorum sermo superbia est: *Immundus* b *est autem apud Deum omnis, qui exaltat cor suum*: ut qui paululum refugerant a peccatis, ad suum revertantur errorem, & suadent in luxuria ciborum, carnisque, delicias. Quis enim non libenter audiat: Manducemus c, & bibamus, & in æternum regnabimus? Sapientes, & prudentes pravos vocant: eos vero, qui dulces sunt in sermonibus, plus audiunt. Joannes d Apostolus, imo in Joanne Salvator scribens Angelo Ephesi Ecclesiæ: *Scio*, inquit, *opera tua, & laborem, & patientiam tuam &c. & quia sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti: sed habeo adversum te, quod charitatem tuam primam reliquisti. Memor esto, unde cecideris, & age pœnitentiam, & prima opera fac. Sin autem, veniam tibi, & movebo candelabrum tuum de loco, nisi pœnitentiam egeris.* Similiter e & cæteras Ecclesias, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardis, Philadelphiam, Laodiciam ad pœnitentiam provocat: & nisi revertantur ad opera pristina, comminatur: & in Sardis paucos habere se dicit, qui non coinquinaverunt vestimenta sua, & ambulaturi sunt cum eo in albis, quia digni sunt. Cui autem dixit: *Memento, unde cecideris.* &: *Ecce missurus est diabolus ex vobis in carcerem, ut tentemini.* &: *Scio, ubi habitas, ubi sedes est satanæ.* &: *In mente habe, qualiter acceperis, & audieris.* &: *Serva, & pœnitentiam age*, & reliqua? utique ei dicit, qui credidit, & baptizatus est, & stans quondam corruit per delictum. §. 5. Paulisper de veteri Testamento exempla distuleram: quia solent, ubicunque contra eos facit, dicere: *Lex* f, *& Prophetæ usque ad Joannem.* Cæterum quis ignorat sub alia g dispensatione Dei omnes retro sanctos ejusdem fuisse meriti, cujus nunc Christiani sunt? Quomodo h ante Abraham placuit in conjugio, sic nunc virgines placent in perpetua castitate. Servivit ille legi, & tempori suo, serviamus & nos Evangelio, & tempori nostro, in quos fines seculorum decurrerunt. David i electus secundum cor Domini, qui omnes ejus fecerat voluntates, & qui in quodam Psalmo dixerat: *Judica* K *me Domine: quoniam ego in innocentia mea ingressus sum, & in Domino sperans non infirmabor. Proba me, Domine, & tenta me: ure renes meos, & cor meum*: postea tentatur a diabolo, & post peccatum pœnitens loquitur: *Miserere mei* l *Deus, secundum magnam misericordiam tuam.* Magnum peccatum magna deleri vult misericordia. Salomon m amabilis Domini, & cui bis Deus fuerat revelatus, quia amator mulierum fuit, a Dei amore discessit: Manassem n impiissimum Regem post captivitatem Babylonicam in pristinam dignitatem Liber dierum restitutum refert. Et Josias vir sanctus in campo Mageddo ab Ægyptio Rege confoditur. Jesus o quoque filius Josedech Sacerdos magnus, quanquam in typo præcesserit Salvatoris, qui nostra peccata portavit, & alienigenam sibi ex gentibus Ecclesiam copulavit, tamen secundum literam post Sacerdotium sordidatus inducitur p, & stat diabolus a dextris ejus: & candida illi vestimenta deinceps redduntur. Superfluum est de Moyse, & Aaron scribere, quod ad q aquam contradictionis offenderint Deum, & terram repromissionis non intraverint: cum beatus Job angelos quoque, & omnem creaturam peccare posse commemoret dicens a: *Quid enim? nunquid homo coram Deo mundus est? aut in operibus suis sine macula vir? si contra servos suos non credit, & adversum angelos suos pravum quid reperit: quanto magis habitantes in domibus luteis, de quibus & nos ex eodem luto sumus? Tentatio* b *est vita hominis super terram.* Et c cecidit lucifer, qui mittebat ad universas nationes: & ille, qui in paradiso deliciarum inter duodecim nutritus est lapides, vulneratus a morte d Domini, ad inferna descendit. Unde & Salvator in Evangelio e: *Videbam*, inquit, *Satanam, quasi fulgur de cœlo cadentem.* Si altissima illa sublimitas cecidit, quis cadere non possit? Si in cælo ruinæ, quanto magis in terra: & tamen cum f ceciderit lucifer, imo post casum coluber g antiquus, virtus ejus in lumbis ejus, & potestas ejus super umbilicum ventris. Obumbrabuntur in eo arbores magnæ, & dormit h juxta juncum, & calamum, & caricem. Ipse est Rex omnium, quæ in aquis sunt, ubi scilicet voluptas, & luxuria, & propago, & irrigatio nuptiarum. & *infra.* §. 6. Transivimus i ad secundam partitionem, in qua negat eos, qui tota fide baptisma consecuti sunt, deinde posse peccare, & docuimus, quod excepto Deo omnis creatura sub vitio sit, non quod universi peccaverint, sed quod peccare possint, & similium ruina, stantium metus sit.

Corr. Rom. ¶ *Ut ea, quæ ad initium hujus longi capitis spectant, melius intelligantur, necesse est antecedentia apud B. Hieronymum legere: in quibus objectio ex verbis sancti Joannis deducta exprimitur. Omninoque in toto hoc capite sæpe ad originale recurrendum est, quanquam ex eo multa sunt emendata, & nonnulla, quæ magis necessaria videbantur, addita.*

Gratian. *Evidenter itaque ex præmissis apparet, nonnullos charitatem habere, quam postea criminaliter delinquendo amittunt. Quod si quis contendat non de virtute, sed de virtutis opere debere intelligi, deliberet, quid respondeat de innocentia Adæ, de justitia Moysis, David, & cæterorum, qui plena fide ad baptisma accedentes, licet postea prolapsuri sunt, tamen cœlestia dona degustant, & Spiritus Sancti fiunt participes, ut non solum ante humanos, verum etiam ante Dei oculos ex aqua, & Spiritu Sancto inveniantur renati: qui si charitatem Dei non haberent, aqua tantum regenerarentur, non Spiritu. Opera enim, seu sacramentorum participatio, nisi ex charitate procedant, apud Deum nec justitiam, nec innocentiam præstant.* Si enim, *inquit Apostolus* K, habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, & si distribuero omnes facultates meas in cibos pauperum, & si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. §. 1. *Sed quia de prædestinatis ad vitam a nonnullis conceditur, quod charitatem amittant, & amissam recuperent, de Reprobis etiam videndum est, an ipsi charitatem habeant, qua amissa postea damnentur.*

C. XLI.

De his ita scribit Augustinus *in lib. de correptione & gratia, c. 9.*

APostolus l sciens nonnullos diligere Deum, & in eo bono usque in finem non permanere, mox addidit: *His, qui secundum propositum vocati sunt &c.* Idem *in eod. libro cap. 6.* §. 1. An adhuc & iste nolens corripi, poterit dicere: Quid ego feci, qui I non accepi? quem constat accepisse, & sua culpa quod acceperat, amisisse. Possum inquit, possum omnino, quando me arguis m, quod ex bona vita in malam mea voluntate relapsus sum, dicere adhuc: quid ego feci, qui non accepi? Accepi

a *al. superba*] *orig.* b *Esa.* 22. c 1. *Cor.* 5. d *Apoc.* 2. e *Apoc.* 3. f *Matth.* 11. g *al. altera.* h *Sup.* 32. *q.* 4. *quis ignorat. Rom.* 4. i 1. *Cor.* 10. K *Psal.* 25. l *Psal.* 50. m 2. *Reg.* 12. n 2. *Paral.* 33. o *Sup. dist.* 50. *Jesus.* p *Zach.* 3. q *Psal.* 108. *Num.* 20.

a *Job.* 15. & 4. b *Job.* 7. c *Esa.* 14. d *al. monte.* e *Luc.* 10. f *Esa.* 14. g *Ezech.* 28. h *Job.* 40. i *Prope finem secundi libri.* K 1. *Cor.* 13. l *Rom.* 8. m *al. arguit.*] *orig.*

cepi enim fidem, quæ per dilectionem operatur, sed in illa usque in finem perseverantiam non accepi. *In eodem cap.* 9. §. 2. In *a* bono illos volebat proculdubio permanere, erant utique in bono, sed in eo non permanserunt. *In eod. cap.* 13. §. 3. Propter hujus utilitatem secreti credendum est quosdam de filiis perditionis, non accepto dono perseverandi usque in finem, in fide, quæ per dilectionem operatur, incipere vivere, & aliquandiu fideliter, & juste vivere, & postea cadere &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Qui non accepi?) *Restitutus est hic locus ex originali, nam antea valde erat depravatus. Ac tamen quoniam hæ sententiæ valde mutilatæ referuntur, operæ pretium fuerit ad fontem adire.*

Gratian. *Multa similia de reprobis in Evangelio* b *etiam.* Qui perseveraverit usque in finem &c. *In eodem* c. Iterum homo iste incipit &c.

C. XLII.

Idem Augustinus *in eod. lib. de corrept. & gratia c.* 8.

Mirandum *d* est, quare Deus quibusdam filiis perditionis det fidem operantem per dilectionem, nec det in ea perseverantiam.

Gratian. *Item illud* e *Evangelii:* Non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

C. XLIII.

Item Gregorius *lib.* 8. *Moralium c.* 35. f

Multi bene incipiunt, qui in malo vitam finiunt.

Gratian. *Non autem bene incipit, qui nunquam ex charitate operatur. Quod si ex charitate aliquando aliquid agit, & charitatem aliquando in ipso necesse est esse.*

5 ps §. 1. *Illud autem Gregorii* g: Qui seduci quandoque non reversuri possunt &c. *non de omnibus generaliter reprobis, sed de hypocritis specialiter intelligendum est. Quod ex verbis ejusdem evidenter datur intelligi. Cum enim quæstionem proposuisset, cur misericors* h *Deus ista fieri permittat, ut Leviathan, seu nunc per suggestiones callidas, sive tunc per damnatum illum, quem replet, hominem, vel solis sibi radios, id est, doctos quosque, sapientesque subjiciat, vel aurum, hoc est, viros sanctitatis claritate fulgentes, quasi lutum sibi, vitiis coinquinando, substernat, mox in ejusdem quæstionis solutione supposuit, dicens* i.

C. XLIV.

Citius ad κ hoc respondemus: quia aurum, quod pravis ejus persuasionibus, quasi lutum sterni potuerit, aurum ante Dei oculos nunquam fuit. Qui enim seduci quandoque non reversuri possunt, quasi habitam sanctitatem ante oculos hominum videntur amittere: sed eam ante oculos Dei nunquam habuerunt. Sæpe namque homo multis occulte peccatis involvitur, & in una aliqua virtute magnus videtur: quæ ipsa quoque virtus inanescens deficit: quia dum innotescit hominibus, proculdubio laudatur, ejusque laus inhianter appetitur: unde fit, ut & ipsa virtus ante Dei oculos virtus non sit, dum abscondit, quod displicet, prodit, quod placet. Quæ itaque esse merita apud Deum possunt, quando & mala occulta sunt, & bona publica? Plerunque enim, sicut diximus, latet superbia, & castitas innotescit. Atque ideo ostensa diu charitas circa finem vitæ perditur, quia cooperta superbia usque ad finem incorrecta retinetur. Alius eleemosynis vacat, propria distribuit: sed tamen multis injustitiis servit, vel fortasse linguam in detractionibus *l* exercet: & fit plerunque, ut is, qui misericors fuerat, juxta vitæ suæ terminum, rapacitatis, & crudelitatis stimulis inardescat. Quod valde justo judicio agitur, ut perdat ante homines, unde hominibus placuit, qui hoc, unde Deo displicuit, corrigere nunquam curavit. Alius patientiæ studet: sed dum invidere aliis, & servare in corde malitiam non cavet, fit quandoque impatiens, quia diu latuit dolens. Hi itaque & per aliquid aurum sunt, & per aliquid lutum sunt. Atque hoc aurum, quasi lutum, sternitur, quando occultis peccatis exigentibus etiam virtus, quæ publice claruerat, dissipatur. §. 1. Sed operæ pretium credimus, si in his virtutem superni ordinis subtilius perpendamus. Sæpe *a* enim omnipotens Deus occulta quorundam mala diu *b* tolerat, ut aperta eorum bona electorum suorum usibus profutura dispenset. Nam nonnulli mundum nequaquam funditus deserentes, non perseveraturi angustum iter arripiunt: sed ad quærendam angustam viam exemplo suo eos, qui perseveraturi sunt, accendunt. Unde plerunque contingit, ut ipsum hoc, quod bene videntur vivere, non sibi, sed solis potius electis vivant: dum exemplis suis ad bene vivendi studia perseveraturos, alios non perseveraturi provocant. Sæpe enim quosdam videmus viam ingredi, ad locum propositum festinare; quos alii, quia euntes conspiciunt, sequuntur, eundemque locum pariter petunt; sed fit plerunque, ut irruente aliquo implicationis articulo post se redeant, qui præibant, & hi ad locum perveniant, qui sequebantur. Ita nimirum sunt, qui non perseveraturi viam sanctitatis arripiunt. Idcirco enim virtutis iter non perventuri inchoant, ut eis, qui perventuri sunt, viam, qua gradiantur, ostendant: quorum etiam casus utilitate non modica electorum provectibus *c* servit: quia illorum lapsum dum conspiciunt, de suo statu contremiscunt, & ruina, quæ illos damnat, istos humiliat. Discunt enim in superni adjutoris protectione confidere, dum plerosque conspiciunt de suis viribus præsumentes *d* cecidisse. Quando ergo bene agere videntur reprobi, quasi planum iter electis sequentibus monstrant. Quando vero in lapsum nequitiæ corruunt, electis post se pergentibus, quasi cavendam superbiæ foveam ostendunt.

Gratian. *Quod vero reprobi negantur comedere panem, qui de cœlo descendit, vel bibere aquam* e *vivam, non sic accipiendum est, ut a charitate penitus credantur alieni, sed ut in charitate radicem figere non intelligantur. Aliud est enim bibere, vel manducare, atque aliud degustare. Unde in Evangelio de Christo legitur* f: Et cum gustasset, noluit bibere. *Bibit ergo aquam vivam, & manducat panem, qui de cœlo descendit, qui in charitate radicem figit: degustat, qui ea aliquatenus communicat, a qua postea delinquendo recedit. De quibus Apostolus* g *dicit:* Impossibile est eos, qui semel illuminati sunt, & gustaverunt donum cœleste, & post hæc omnia prolapsi sunt, rursus renovari ad pœnitentiam. §. 1. *Hinc etiam diabolus in veritate stetisse, non in ea creatus esse negatur* h. *Fuit enim in veritate conditus: sed dum de se superbiendo præsumpsit, alienus ab ea factus est. In veritate autem quomodo esse creatus perhibetur, si sine dilectione sui conditoris creatus esse probatur? Aut quomodo bonus a Deo conditus asseritur, si nihil divinæ dilectionis in sui conditione acceperit? Quomodo ante superbiæ motum sine vitio extitit, si conditorem suum nullatenus dilexit? Aut quomodo par, sive excellentior cæteris creatus dicitur, si nonnullis eorum in amore Dei conditis, hic ab ejus dilectione vacuus factus est? Unde autem hæc differentia inter bonos, & malos Angelos processit? Si ex creante, injustus videtur Deus, qui ante peccatum infert pœnam, vel qui hoc punit, quod creando infudit. Si autem non ex creante, cum non ex traduce, restat ut ex propriæ libertatis arbitrio vitium superbiæ in angelicam naturam processerit. Bona ergo condita est, quæ suo vitio a bono in malum*

a *infra dist.* 4. *ex bono.* §. *cum ergo.* b *Matth.* 10. c *Hæc non sunt inventa.* d *Summatim collecta sententia.* e *Matth.* 10. f *potius gloss. ord.* 2. *Paralip.* 9. *in extremo.* g *infra ead. cap. prox.* h *Job.* 41. i *lib.* 34. *moral. cap.* 9. & 10. *ad cap.* 41. *Job.* κ *Sup. in verbis Gratiani.* l *al. detractationibus*) *orig.*

a *Cap.* 10. b *diu, abest ab orig.* c *al. profectibus.* d *abest ad orig.* e *Sup. ead. charitas est aqua.* f *Matth.* 27. g *Heb.* 6. h *Joan.* 8.

lum commutata est. Sed quomodo bona esse potuit, si dilectione penitus caruit? Neque enim Angelus nobis similis factus est, quos usque ad certum tempus ætatis infirmitas gravat, ut neque virtus, neque vitium, ullum locum in nobis obtineat. Accepit ergo dilectionem in sui creatione, sicut & cæteri, de quibus dicitur a: Angelicæ virtutes, quæ in Dei amore perstiterunt. *Non ait, quæ diligere Deum cœperunt, sed, quæ in ejus amore perstiterunt: quæ ex creatione diligere cœperunt, ut principium divinæ dilectionis omnibus credatur esse commune; perseverantia vero eorum tantummodo intelligatur, qui in retributione hoc accipere meruerunt, ut confirmati ulterius cadere non possent, & hoc de se certissime scirent. Unde bene apud Moysen prius cœlum, deinde firmamentum factum esse dicitur: quia nimirum angelica natura prius æqualiter subtilis in superioribus est condita, postea in persistentibus in amore sui conditoris mirabiliter confirmata.* §. 2. *Hinc etiam* Gregorius *in Moralibus* b *multa de perfectione angelicæ creationis replicans, charitate negat repletum, non ea penitus vacuum asserit, qua si penitus caruisset, nunquam ea, quæ de ejus excellentia dicuntur, convenienter de eo intelligi possent.*

C. XLV.

B. Gregorius *lib.* 32. *Moral. c.* 24. *al.* 18.

PRincipium enim viarum Dei Beemoth dicitur *c*: quia nimirum, cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis Angelis eminentiorem fecit. Hujus primatus eminentiam conspicit Propheta *d*, cum dicit. *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei: abietes non adæquaverunt summitatem ejus: platani non fuerunt æquales* e *frondibus illius: omne lignum* f *paradisi Dei non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus: quoniam speciosum fecit eum in multis, condensisque frondibus.* Qui namque accipi in cedris, & abietibus, & platanis possunt, nisi illa virtutum cœlestium proceræ celsitudinis agmina, in æternæ lætitiæ viriditate plantata? Quæ quamvis excelsa sunt condita, huic tamen nec prælata sunt, nec æquata, qui speciosus factus in multis, condensisque frondibus esse dicitur, quia prælatum cæteris legionibus tanta illum species pulchriorem reddidit, quanta ei *g* supposita Angelorum multitudo decoravit. Ista arbor in paradiso Dei tot quasi condensas frondes habuit, quot sub se positas supernorum Spirituum legiones attendit. Qui idcirco peccans, sine venia damnatus est, quia magnus sine comparatione fuerat creatus. Hinc ei rursum per eundem Prophetam *h* dicitur: *Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia, & perfectus decore, in delitiis paradisi Dei fuisti.* Multa enim de ejus magnitudine locuturus, primo verbo cuncta complexus est. Quid namque boni non habuit, qui *i* signaculum Dei similitudinis fuit? De sigillo quippe annuli talis similitudo imaginaliter exprimitur, qualis in sigillo eodem essentialiter habetur. Et licet homo ad similitudinem Dei creatus sit, Angelo tamen quasi majus aliquid tribuens, non eum ad similitudinem Dei conditum, sed ipsum signaculum Dei similitudinis dicit: ut quo subtilior K est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa. §. 1. Hinc *l* est, quod primatus ejus potentiam adhuc insinuans idem Propheta subjungit: *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum, sardius, & topazius, & jaspis, chrysolitus, onyx, & berillus, sapphirus, carbunculus, & smaragdus.* Novem dixit genera lapidum, quia nimirum novem sunt ordines Angelorum. Nam cum per ipsa sacra eloquia angeli, archangeli, throni, dominationes, virtutes, principatus, potestates, Cherubim & Seraphim aperta narratione memorantur, quantæ sint supernorum civium distinctiones, ostenditur: quibus tamen Beemoth iste opertus fuisse describitur: quia eos, quasi vestem ad ornamentum suum habuit, quorum dum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit. §. 2. De cujus illic adhuc descriptione subjungit: *Aurum* a *opus decoris tui: & foramina tua in die, qua conditus es, præparata sunt.* Aurum opus decoris ejus extitit, quia sapientiæ claritate canduit, quam bene creatus accepit. Foramina vero idcirco in lapidibus fiunt, ut vinculati auro in ornamenti compositione jungantur, & nequaquam a se dissideant: quos intersusum aurum repletis foraminibus ligat. Hujus ergo lapidis in die conditionis suæ foramina præparata sunt: quia videlicet capax charitatis est conditus: qua si repleri voluisset, stantibus Angelis, tanquam positis in Regis ornamento lapidibus potuisset inhærere. Si enim charitatis auro sese penetrabilem præbuisset, sanctis Angelis sociatus in ornamento, ut diximus, regio lapis fixus maneret. Habuit ergo lapis iste foramina: sed superbiæ *b* vitio, charitatis auro non sunt repleta. Nam quia idcirco ligantur auro, ne cadant, idcirco iste cecidit, quia etiam perforatus manu artificis amoris vinculis ligari contempsit. Nunc autem cæteri lapides, qui huic similiter fuerant perforati, penetranti se invicem charitate ligati sunt: atque hoc in munere, isto cadente, meruerunt, ut nequaquam jam de ornamento regio cadendo solvantur. §. 3. Hujus principatus celsitudinem adhuc idem Propheta intuens, adjungit: *Tu* c *Cherub extensus* d, *& protegens in monte sancto Dei, & in medio lapidum ignitorum perfectus ambulasti.* Cherub quippe plenitudo scientiæ interpretatur: & idcirco iste Cherub dicitur, quia transcendisse cunctos scientia non dubitatur, qui in medio ignitorum lapidum perfectus ambulavit: quia inter angelorum corda charitatis igne succensa clarus gloria conditionis extitit. Quem bene extentum, ac protegentem dicit. Omne enim, quod extenti protegimus, obumbramus: & quia comparatione claritatis suæ cæterorum claritatem obumbrasse creditur, ipse extentus, & protegens fuisse reperitur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem excellentia majore transcendit. §. 4. Quod *e* ergo illic speciosus in multis frondibus, quod illic signaculum similitudinis, quod illic Cherub, quod illic protegens dicitur, hoc hic voce Dominica Beemoth iste viarum Dei principium vocatur. De quo idcirco tam mira, in quibus fuit, & quæ amisit, insinuat, ut territo homini ostendat, quid ipse, si superbiat, de elationis suæ culpa passurus sit, si feriendo illi parcere noluit, quem creando in gloriam tantæ claritatis elevavit. Consideret ergo homo, quid elatus in terra mereatur, si & prælatus Angelis Angelus in cœlo *f*, de cœlo in terram prosternitur.

6 pars. Gratian. *Charitas autem, quæ in adversitate deseritur, ficta, id est fictilis, & fragilis esse perhibetur, sicut fides, ex qua charitas procedit, ficta, id est fragilis apud Apostolum esse negatur. Similiter charitas, quæ in adversitate deseri potest, dicitur vera nunquam fuisse. Sicut* g *enim Hieronymus contra Jovinianum scribit:* Omnis creatura sub vitio est, non quod omnis peccaverit, sed quia nulla est, quæ peccare non possit. *Posse autem peccare, ut* h *Augustinus ait, non est aliquid posse, imo aliquid non posse. Unde ille solus vocatur omnipotens, qui hoc non potest, quia omnia potest, quæ posse, est aliquid posse. Sicut ergo ejus comparatione, qui mutabilitatem nescit, omnis creatura vitiosa dicitur, quia mutabilitatis est capax, juxta illud:* Non i justificabitur in conspectu tuo omnis vivens; &, Astra non sunt K munda in conspectu ejus: *Sic comparatione ejus creaturæ, quæ mutationem non recipit, omnis creatura, quæ permu-*

a *B. Gregor.* 27. *Mor. c.* 25. *al.* 24. *& gloss. ord. in c.* 1. *Gen ad ea verba* [*fiat firmamentum.*] *ex Greg.* b *Greg. lib.* 32. *Mor c.* 24. *al.* 18. c *Job.* 40. d *Esa.* 2. *&* 14. *Ezech.* 31. e *al. æquæ* f *al. lignum pretiosum.* g *al. &.* h *Ezech.* 28. i *al. si.* K *al. sublimior.* l *Eod. lib. Moral. c. sequenti. Vide homiliam* 34. *in Evangelia.*

a *Ezech.* 28. b *al. per superbiæ vitium.* c *Variat paulum a vulgata: sed majores varietates in Græca.* d *al. extentus,*] *ibid.* e *Eod. lib. c. sequent.* f *in cœlo prosternitur.*] *orig.* g *Sup. c. si enim. Sent.* 1. *dist.* 42. h *lib.* 15. *de Trinit. c.* 15. *& de symbolo fidei, c.* 1. i *Psal.* 142. K *Job.* 15.

permutatur, non vera, sed vana esse probatur. Unde a omnis homo mendax dicitur, & vanitati similis factus. §. 1. Hinc etiam b Ecclesiastes: Cuncta, quæ sub sole sunt, id est, quæ temporum vicissitudinem recipiunt, non tantummodo vanitas, quæ omni creaturæ ratione mutabilitatis inest, sed etiam vanitas vanitatum, varietate permutationis, quam recipiunt, esse dicuntur. Sic ergo comparatione divinæ charitatis nulla virtus vera probatur: aut comparatione ejus, quæ non deseritur, illa, quæ amittitur, vera esse negatur. Sicut autem omnis creatura suo modo bona, & vera esse dicitur, sic & charitas, quæ deseritur, suo modo bona, & vera esse monstratur: alioquin a nullo desereretur, si nullo modo in eo esset. Quod enim nullo modo vere est, nullo modo deseri potest. Quod si aliquo modo vere deseritur, & aliquo modo id vere esse oportet.

DISTINCTIO III.

1 ps HÆc de charitate breviter scripsimus propter eos, qui pœnitentiam negant reiterari posse, asserentes, quod sicut charitas semel habita nunquam amittitur, ita pœnitentia semel vere celebrata, nulla sequenti culpa maculatur: si vero criminalis culpa illam aliquando sequitur, vera pœnitentia non fuit, nec veniam unquam a Domino impetravit. Quod ex definitione ipsius pœnitentiæ, & multorum auctoritatibus probare contendunt.

C. I.

Ut enim Ambrosius *ait in quodam sermone c Quadragesimæ.*

PŒnitentia est & mala d præterita plangere, & plangenda iterum non committere.

C. II.

Idem *in lib. 2. de unica pœnitentia, c. 10.*

REperiuntur 1, qui e sæpius agendam pœnitentiam putant, qui luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent, quia sicut unum baptisma, ita 2 & unica pœnitentia. Verum præteriti semper nos debet pœnitere peccati: sed hoc delictorum leviorum. At ego facilius inveni, qui innocentiam servaverint, quam qui congrue egerint pœnitentiam.

Corr. Rom. ¶ 1 Reperiuntur] *In originali est:* Merito reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiam putant: quia luxuriantur, &c. *ut sup. dist.* 50. si quis post.

¶ 2 Ita & unica] *Locus hic, qui ob glossas incurrentes non est emendatus, apud B. Ambrosium sic habet:* ita una pœnitentia, quæ tamen publice agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati. Sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum. Facilius autem inveni, &c.

C. III.

Item Augustinus *libro de dogmatibus Ecclesiasticis c. 54.*

SAtisfactio f pœnitentiæ est, peccatorum causas excidere, nec earum suggestionibus aditum indulgere.

C. IV.

Idem *in lib. de vera, & falsa pœnitentia, c. 8.*

PŒnitentia g est quædam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commisisse. *& infra. c.* 19. §. 1. Continue dolendum est de peccato: quod declarat ipsa dictionis virtus. Pœnitere enim est pœnam tenere: ut semper puniat in se ulciscendo, quod commisit peccando. Pœna enim proprie dicitur læsio, quæ punit, & vindicat, quod quisque commisit. Ille igitur pœnam tenet, qui semper punit, quod commisisse dolet.

Gratian. *Pœnitentia h itaque est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse.*

C. V.

In eodem *libr. c.* 13.

SI Apostolus a etiam peccata per baptismum dimissa continue plorat, nobis etiam super fundamentum Apostolorum positis quid præter plorare restat? quid nisi semper dolere in vita? Ubi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si autem pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tamdiu enim gaudeat, & speret de gratia, quamdiu sustentatur a pœnitentia. Dixit enim Dominus b: *Vade, & amplius jam noli peccare.* Non dixit, nec pecces, sed, nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo servabitur, nisi dolor continue in pœnitentia custodiatur? Hinc semper doleat, & de dolore gaudeat, & de doloris pœnitentia, si contigerit, semper doleat: & non sit satis, quod doleat, sed ex fide doleat, & non semper doluisse doleat.

C. VI.

Item Gregorius *in æstivum c tempus, id est, homil. 34. Evang.*

PŒnitentiam agere digne non possumus, nisi modum quoque ejusdem pœnitentiæ cognoscamus. Pœnitentiam quippe agere est & perpetrata d mala plangere, & plangendo non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. Quid enim prodest, si peccata quis luxuriæ defleat, & tamen adhuc avaritiæ æstibus anhelat? *Item lib. 9. epist. 39. ad Theotistam.* §. 1. Sunt e, qui dicunt pauci temporis pœnitentiam contra peccatum debere sufficere, ut iterum liceat ad peccatum redire. Recte eos pastoris primi percutit sententia, qui ait f: *Contigit illis illud veri proverbii, canis reversus ad suum vomitum, & sus lota in volutabro luti.* Magna est enim contra peccatum virtus pœnitentiæ, sed si quis in eadem pœnitentia perseveret. *& infra.* §. 2. Pœnitentiam vere agere est, commissa g plangere, & h iterum plangenda declinare.

C. VII.

Idem Augustinus *tractatu 124. in c. 21. Joannis.*

PRoductior i est enim pœna, quam culpa, ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pœna. Ac per hoc vel ad demonstrationem debitæ miseriæ, vel ad emendationem labilis vitæ, vel ad exercitationem necessariæ patientiæ temporaliter hominem detinet pœna, etiam quem jam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. *& paulo post.* §. 1. Ira Dei non est ut hominis, id est, perturbatio concitati animi, sed tranquilla justi supplicii constitutio.

C. VIII.

Item Joannes *Os aureum in homilia de pœnitentia.*

PErfecta κ pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter sufferre. *& infra.* In corde ejus contritio est, in ore ejus confessio, in opere tota humilitas. Hæc est perfecta, & fructifera pœnitentia.

C. IX.

Item Smaragdus *in* l *expositione regulæ S. Benedicti, c. 4.*

ILle pœnitentiam digne agit, qui, quæ commisit, sic præterita mala deplorat, ut futura iterum non committat. Nam qui plangit peccatum, & iterum admittit peccatum, quasi si quis lavet laterem crudum: quia quanto magis laverit, tanto magis lutum facit.

C. X.

Item Augustinus, *homil. 41.*

PŒnitentes m (si tamen estis pœnitentes, & non estis irridentes) mutate vitam, reconciliamini Deo, &

a *Psal.* 115. & 143. b *Eccles.* 1. c *In sermone manuscripto sæpe citato, cujus initium: (Ecce nunc.)* d *Gregor. lib.* 9. *epist.* 39 & *hom.* 34. *in Evang. Sent.* 4. *dist.* 14. *Ivo p.* 15. *c.* 1. *Infr. ead. pœnitentiam.* e *Sent. ibid. Sup. dist.* 50. *si quis post.* f *Sup. dist.* 1. *sunt qui.* g *Sent.* 4. *dist.* 14. h *Sent. ibid.*

a *Rom.* 6. b *Joan.* 8. c *Sic incipit homilia* 34. *Æstivum tempus.* d *Sup. ead. pœnitentia est.* e *Si autem dicunt) orig.* f 2. *Pet.* 2. g *al. flere,) orig.* h *al. sed iterum] orig.* i *Facit ad hoc. Beda lib. quæst.* 10. κ *Sup. dist.* 1. *perfecta.* l *Isidorus de summo bono, lib.* 2. *c.* 13. m *Sent.* 4. *dist.* 15.

& vos cum catena pascetis. Qua, inquis, catena? *Quæ a ligaveris in terra, erunt ligata & in cœlo.* Audis ligaturam, & Deo putas facere imposturam? pœnitentiam agis, genua figis, & rides, & subsannas patientiam Dei? Si pœnitens es, pœnitet te: si non pœnitet, pœnitens non es. Si ergo pœnitet, cur facis, quod male fecisti? Si fecisse pœnitet, noli facere: si adhuc facis, certe non es pœnitens.

C. XI.

Item Isidorus *lib. 2. de summo bono c. 16.*

IRrisor est *b*, non pœnitens, qui adhuc agit, quod pœnitet, nec videtur Deum poscere subditus, sed subsannare superbus: canis reversus ad vomitum est pœnitens ad peccatum. Multi enim lacrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lacrymas ad pœnitentiam, & affectum pœnitentiæ non habere constat: quia inconstantia mentis, nunc recordatione peccati lacrymas fundunt, nunc vero reviviscente usu ea, quæ fleverant, iterando committunt. Esaias *c* peccatoribus dicit: *Lavamini, mundi estote.* Lavatur itaque, & mundus est, qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lavatur, & non est mundus, qui plangit, quæ gessit, nec tamen deserit, sed post lacrymas ea, quæ fleverat, repetit.

C. XII.

Item Augustinus *in libro soliloquiorum.*

INanis *d* est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Vulnus iteratum sanatur tardius: frequenter peccans, & lugens vix veniam meretur. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam a malis poscere, & mala denuo iterare. Persiste ergo in confessione: esto in pœnitentia fortiter confirmatus: vitam bonam, quam accepisti, tenere non desinas: propositum bonæ vitæ conserva jugiter.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc non est inventum apud B. Augustinum: habentur tamen apud Isidorum (quem citat Magister) pene eadem in dialogo, sive synonymis, non longe ante cap. de castitate.*

C. XIII.

Item Gregorius *in Pastorali part. 3. admonitione 31.*

QUi *e* admissa plangunt, nec tamen deserunt, considerare solicite sciant, quia flendo inaniter se mundant, qui vivendo se nequiter inquinant, cum idcirco se lacrymis lavant, ut mundi ad sordes redeant.

C. XIV.

Idem *ibidem.*

QUi *f* admissa *g* plangit, nec tamen deserit, pene graviori culpæ se subjicit: quia *h* ipsam, quam flendo impetrare potuit, veniam contemnit.

C. XV.

Idem *ibidem.*

LAvamini *i*, mundi estote. Post lavacrum enim mundus esse negligit, quisquis post lacrymas vitæ innocentiam non custodit. Lavantur ergo, & nequaquam mundi sunt, qui commissa flere non desinunt, sed rursus flenda committunt.

C. XVI.

Idem *ibidem.*

BAptizatur quippe a mortuo, qui mundatur fletibus a peccato: sed κ post baptisma mortuum tangit, qui culpam post lacrymas repetit.

C. XVII.

Idem *in moralibus lib. 1. c. ult.*

INcassum quippe bonum agitur, si ante terminum vitæ deseratur, quia & frustra velociter currit, qui priusquam ad metas veniat, deficit.

2 ps Gratian. *Sed verba diffinitionis non ad diversa tempora, sed ad idem tempus referuntur: videlicet, ut tempore, quo deflet mala, quæ a commisit, non committat, quod adhuc eum flere oporteat. Quod ex sequentibus verbis ejusdem auctoritatis datur intelligi, dum dicitur:* Nam qui sic alia deplorat, ut tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat.

C. XVIII.

Hinc Augustinus *in Enchiridio cap. 70.*

SAne cavendum *b* est, ne quisquam existimet infanda illa, crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetranda, & eleemosynis quotidie redimenda. In melius quippe est vita mutanda: & per eleemosynas de peccatis præteritis est propitiandus Deus, non ad hoc emendus quodammodo, ut ea semper liceat impune committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi: quamvis miserando deleat jam facta peccata, si non satisfactio congrua negligatur.

C. XIX.

Idem *ibidem cap. 76.*

QUi vult *c* eleemosynam ordinate dare, a se ipso debet incipere, & eam sibi primum dare. Est enim eleemosyna opus misericordiæ, verissimeque dictum *d* est: *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Propter hoc renascimur, ut Deo placeamus.

Corr. Rom. ¶ *Antea caput hoc citabatur ex Joanne Chrysostomo. Restitutum est ex B. Augustino: quem citant Magister, & Ivo, & Concilium Toletanum IV. c. 9.*

C. XX.

Idem *ibidem cap. 71.*

DE quotidianis *e*, brevioribus, levibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum est enim dicere: *Pater f noster, qui es in cœlis*, qui jam taliter *g* patri regenerati sunt ex aqua, & Spiritu Sancto. Delet omnino hæc oratio minima, & quotidiana peccata, delet & illa, a quibus vita fidelium scelerate etiam gesta, sed pœnitendo in melius mutata discedit, si quemadmodum veraciter dicitur: *Dimitte nobis debita nostra*, quoniam non desunt, quæ dimittantur, ita veraciter dicatur: *Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*, id est, si fiat, quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est, veniam petenti homini ignoscere.

C. XXI.

Item Pius Papa *epist. 1.*

NIhil prodest *h* homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur.

3 ps Gratian. *Ex persona hujuscemodi pœnitentis etiam illud Smaragdi intelligitur:* Ille pœnitentiam digne agit, &c. *& illud Augustini* i: Pœnitentes &c. *Illud Isidori:* Irrisor est, & non pœnitens, *& illud Esaiæ:* Lavamini, & mundi estote. *Item & illud soliloquiorum* κ: Inanis est pœnitentia &c. *Similiter & illud Gregorii:* Qui admissa plangunt, &: Baptizatur a mortuo. *Illud autem Ambrosii:* Reperiuntur &c. *non secundum generalem, sed secundum specialem consuetudinem Ecclesiæ de solenni pœnitentia dictum intelligitur, quæ apud quosdam semel celebrata non iteratur.*

C. XXII.

Unde Augustinus *scribit ad Macedonium epist. 54.*

QUamvis *l* caute, & salubriter provisum sit, ut locus illius *m* humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset ægrotis, quæ tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit, quis tamen audeat dicere Deo, quare huic homini, qui post primam pœnitentiam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis?

4 ps

a *Matth. 16.* b *Sent. 4. dist. 14.* c *Esa. 1.* d *Sent. ib.* e *Sent. ib. Ans. l. 11. c. 143.* f *Sent. ib. Beda in 2. Pet. 2.* g *admissum*] *orig.* h *al. qui &.* i *Esa. 1.* κ *Eccl. 34.*

a *Sent. ib. sup. ead. pœnitentiam.* b *Sent. ib. Ivo p. 17. c. 12.* c *Ivo p. 17. c. 129.* d *Eccles. 30.* e *Sent. 4. dist. 16. Ivo p. 17. c. 122.* f *Matth. 6.* g *patri tali*) *orig.* h *infra de consec. dist. 5. nihil prodest. Sent. 4. dist. 14. & dist. 15. Polyc. l. 3. t. 25.* i *Sup. eadem.* κ *Sent. 4. d. 14.* l *Sup. dist. 50. quamvis. Sent. ib. Ivo p. 15. c. 24.* m *al. illis.*

4 ps Gratian. *Hac auctoritate & illud Ambrosii determinatur, & iterum peccatori per primam pœnitentiam venia dari monstratur: alioquin nequaquam iterum parceret Deus, qui nec dum pepercisset:* Satisfactio a quoque pœnitentiæ. &. Vade, & amplius noli peccare, *eundem cum diffinitione intellectum habent. Illud autem, quod in lib.* c *de pœnitentia dicitur, de perfecta est intelligendum. Sicut enim charitas alia est incipiens, alia proficiens, alia perfecta: sic & pœnitentia alia est incipientium, alia proficientium, alia perfectorum. Sicut autem charitati, licet nondum perfectæ, in baptismo datur venia peccatorum, ut quamvis postea graviter aliquis sit peccaturus, tunc tamen intelligatur esse renatus, non aqua tantum (sicut Jovinianus tradidit) sed aqua, & spiritu (sicut Hieronymus* d *contra eum scribit) sic & incipientium pœnitentiæ venia non negatur: quæ quadam ratione, perfecta potest dici, quia toto corde gemit, & dolet: licet & alia ratione potest dici imperfecta, quia non usque in finem duratura.* §. 1. *Secundum primum modum perfectionis intelligitur illud Joannis Oris aurei:* Perfecta e pœnitentia &c. *Juxta secundum modum perfectionis illud Augustini* f *intelligitur:* Pœnitentia est vindicta semper puniens in se, quod dolet commisisse. *Illud* g *autem:* Si pœnitentia finitur, nihil de venia relinquitur, *dupliciter intelligi potest. Si enim juxta quorundam sententiam peccata dimissa redeunt, facile est intelligere nihil de venia relinqui: quoniam peccata, quæ prius erant dimissa, iterum replicantur. Sicut enim ille, qui ex justa servitute in libertatem manumittitur, iterum vere liber est, quamvis ob ingratitudinem in servitutem postea revocetur: sic & pœnitenti peccata vere remittuntur, quamvis ob ingratitudinem veniæ eisdem postea sit implicandus. Si autem peccata dimissa non redeunt, dicitur nihil relinqui de venia, quia nihil relinquitur sibi de vitæ munditia, & spe æternæ beatitudinis, quam cum venia assecutus est. Sicut enim argento perfecte purgato nihil sui decoris relinquitur, si sequenti ærugine fœdatur, non tamen prima, sed sequenti sordidatur: sic expiato per pœnitentiam nihil de venia dicitur relinqui, cum tamen jam non deletis, sed adhuc expiandis coinquinetur.*

5 ps §. 2. *Quod autem per pœnitentiam non semel tantum, sed sæpissime peccaea remittantur, multorum auctoritate probatur.*

C. XXIII.

Ait enim Hieronymus *in epistola ad Rusticum de pœnitentia.*

SEpties h cadit i justus, & resurgit κ. Si cadit, quomodo justus? si justus, quomodo cadit? sed justi vocabulum non amittit, qui per pœnitentiam semper resurgit. Et non l solum septies, sed septuagies septies delinquenti, si convertatur ad pœnitentiam, peccata donantur. *Cui* m *plus dimittitur, plus diligit.*

Gratian. *David* n *quoque per pœnitentiam adulterii simul, & homicidii veniam impetravit.*

C. XXIV.

De cujus pœnitentia in eodem o *libro* Hieronymus ait.

TOtam pœnitentiam peccatoris ostendit Psalmus quinquagesimus, quando ingressus est p David ad Bethsabee uxorem Uriæ Ethæi, & a Nathan prophetante correptus respondit, dicens: *Peccavi*; statimque meruit audire: *& Dominus abs te abstulit peccatum.* Adulterio enim junxerat homicidium, & tamen conversus ad lacrymas: *Miserere* q, ait, *mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.* Magnum enim peccatum magna indigebat misericordia. Unde jungit, & dicit: *Multum lava me ab iniquitate mea, & a peccato meo munda me: quoniam iniquitatem meam ego agnosco, & delictum meum contra me est semper. Tibi soli peccavi*, Rex enim erat a, alium non timebat b. *Et malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas, cum judicaris.* Conclusit enim c Deus omnia sub peccato, ut omnibus misereatur. Tantumque profecit, ut dudum peccator, & pœnitens transierit in magistrum, & dicat, *Docebo* d *iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.* Confessio enim, & pulchritudo coram eo: ut quia sua confessus fuerit peccata, & dixerit: *Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ*, fœditatem vulnerum in sanitatis decorem commutet.

C. XXV.

Item Ambrosius *in apologia David c. 2.*

ILle Rex tantus, ac potens, ne exiguo quidem momento manere penes se delicti passus est conscientiam: sed præmatura confessione, atque immenso dolore reddidit peccatum suum Domino. *& infra.* §. 1. Denique e Dominum dolor intimi movit affectus, ut Nathan diceret: *Quoniam pœnituit te, & Dominus transtulit peccatum tuum:* Maturitas itaque veniæ profundam Regis fuisse pœnitentiam declaravit, quæ tanti erroris offensam transduxerit. *& infr.* §. 2. Sancti, qui consummare pium certamen gestiunt, & currere cursum salutis, sicubi forte ut homines corruunt f, naturæ magis fragilitate, quam peccandi libidine acriores ad currendum resurgunt, pudoris stimulo majora reparantes certamina: ut non solum nullum attulisse existimetur lapsus impedimentum, sed etiam velocitatis incentiva cumulasse. Ergo si currentium non solvitur cursus, cum aliqui forte ceciderint, non luctantium contentio, sed inoffensa manent certamina: quin & plerique post unum, aut alterum lapsum gratia majore vicerunt: quanto magis agonem pietatis ingressi non debent unius prolapsionis offensione censeri, cum beatus sit, qui se potuerit reparare post lapsum? *& infra. c.* 4. §. 3. Quod peccavit, conditionis est: quod supplicavit, correptionis: lapsus communis, sed specialis confessio. Culpam itaque incidisse naturæ est, delesse g, virtutis. *& infra. c.* 13. §. 4. Peccatum aut donatur, aut deletur, aut tegitur. Donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, tegitur per charitatem; similiter & iniquitas, quæ æstimatur habitudo mentis injustæ: licet Joannes in epistola eum, qui fecerit peccatum, & iniquitatem fecisse dixerit, sicut habemus scriptum: *Omnis* h, *qui facit peccatum, & iniquitatem facit:* peccatum est iniquitas, quia in peccato ipso iniquitas est. Tamen, ut nobis videtur, peccatum i est opus iniquitatis: iniquitas autem operatrix culpæ, aut delicti. Prius ergo est, ut ipsa iniquitas deleatur, excidatur radix, & seminarium peccatorum: mala tollatur radix, ne malos fructus ferat: aboleatur erroris omnis affectus, universa iniquitatum genera tollantur. Itaque quemadmodum intrans in animam sapientis disciplina imprudentiam tollit, & scientia ignorantiam; sic perfecta virtus iniquitatem, & remissio peccatorum delet omne peccatum.

Corr. Rom. ¶ 1 Peccatum est] *In originali vulgato legitur*, omne peccatum est iniquitas: iniquitas autem operatrix culpæ, aut delicti. Plus est ergo &c. *sed melior visa est Gratiani lectio.*

C. XXVI.

Idem *in eod. lib. c.* 7.

ILlud i vero κ quam mirabile est, quod Angelo ferienti plebem se obtulit David, dicens l: *Grex iste, quid fecit? fiat manus tua in me, & in domum patris mei*

a *Sup. ead. c. satisfactio.* b *& c. si Apostolus.* c *sup. ead. pœnitentiam. Sent.* 3. *dist.* 29. d *sup. ead.* e *sup. ead.* f *Sent.* 4. *dist.* 14. g *sup. ead. c. si Apostolus.* h *Prov.* 24. i *al. cadet.* κ *al resurget.* l *Matt.* 18. m *Luc.* 7. n *Sent. ib.* o *in ead. epist. ad Rusticum.* p 2. *Reg.* 12. q *Psal.* 50.

a *al. eram.*] b *al. timebam.*) *orig.* c *Rom.* 11. d *Psal.* 37. e 2. *Reg.* 12. f *al. corruerint.* g *al. diluisse.* h 1. *Joan.* 5. i *Sent.* 4. *dist.* 14. κ *Quam vero illud etiam mirabile.*) *orig.* l 1. *Paral.* 21.

mei. Quo facto statim dignus sacrificio judicatus est, qui absolutione existimabatur indignus. Nec mirum, si tali sua oblatione pro populo, peccati sui adeptus est veniam, cum a Moyses offerendo se Domino pro plebis errore, etiam plebis peccata deleverit. Texit igitur peccata sua, an non? Sed quis hoc neget, cum hic ipse docuerit *b* Propheta, quod remittantur iniquitates, tegantur peccata, non imputentur a Domino? peccatum remissum sibi esse docuit, sicut scriptum est; *Delictum c meum cognosco, & injustitiam meam non operui. Dixi, pronuntiabo adversum me injustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei:* dixit s *pronuntiabo*, & veniam meruit antequam pronuntiaret: quanto magis, ubi de se pronuntiavit, dicens: *iniquitatem meam ego agnosco*, remissum est ei omne peccatum? licet specialiter de hoc & *d* Nathan Propheta respondit, & *Dominus transtulit peccatum tuum*. Ergo remissionem meruit iniquitatis, & texit charitate, atque operuit peccata sua, & texit operibus bonis, nec imputandum est ei peccatum, quia non fuit in eo dolus malitiæ, sed lapsus erroris; deinde *e*, quia non fuit improbitatis æstus, sed umbra mysterii: & tamen confessus est delictum suum, agnovit iniquitatem, vidit lavacrum, & vidit, & credidit: dilexit multum, ut nimia charitate tegere quemvis posset errorem.

6 ps. Grat. *Ecce cujus pœnitentia hic commendatur, cui etiam venia per Prrophetam data monstratur, quam graviter postea deliquerit, populi multitudo prostrata ostendit. Achab quoque (ut Hieronymus contra f Jovinianum scribit) Rex impiissimus, ut sententiam Dei subterfugeret, & eversio domus ejus differretur in posteros, jejunio impetravit, & sacco.*

C. XXVII.

De quo ad eundem Rusticum g scribit idem Hieronymus *dicens*.

ACHAB *h* Rex impiissimus vineam Nabuthæ cruore possedit, & cum Jezabel non tam cojugio sibi, quam crudelitate conjuncta, Heliæ increpatione corripitur: hæc dicit Dominus: *Occidisti, & possedisti*, & iterum: *In loco, in quo linxerunt canes sanguinem Nabuthæ, ibi lingent sanguinem tuum, & Jezabel canes comedent ante muros Jezrabel. Quod cum audisset Achab, scidit vestimenta sua, & posuit saccum super carnem suam, jejunavitque, & dormivit in cilicio. Factusque est sermo Domini ad Heliam, dicens: quoniam reveritus est Achab faciem meam, non inducam malum in diebus ejus.* Unum scelus Achab, & Jezabel: tamen converso *i* ad pœnitentiam Achab, pœna differtur in posteros: & Jezabel in scelere perseverans, præsenti judicio condemnatur.

C. XXVIII.

Item Joannes Chrysostomus *de raparatione lapsi, epist. 5. ad Theodorum lapsum.*

TALIS, *k* mihi crede, talis est erga homines pietas Dei, nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincere, & simpliciter offeratur. Etiam si ad summum quis perveniat malorum, & inde tamen velit reverti ad virtutis viam; suscipit, & libenter amplectitur: facit omnia, quatenus ad priorem revocet statum; & quod est adhuc præstantius & eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen, & quamlibet brevi tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quamvis exiguæ conversionis perdere mercedem. Hoc enim mihi indicat Esaias *l*, ubi de populo Judæorum talia quædam dicit: *Propter peccatum modice conturbavi eum, & percussi eum, & averti faciem meam ab eo: contristatus est, & ambulavit tristis: & sanavi eum, & consolatus sum eum.* Evidentius autem nobis testimonium dabit etiam Rex ille impius, qui cupiditatis suæ quidem prædam uxoris nequitia quæsivit: sed perturbatus ipsius sceleris immanitate pœnituit, & cilicio circumdatus, facinus suum flevit, atque ita erga se Domini misericordiam provocavit, ut a cunctis eum absolveret peccatis. Sic enim ait Deus ad Heliam *a*: *Vidisti, quomodo compunctus est Achab a facie mea? quia flevit in conspectu meo, non inducam mala in diebus ejus.*

Corr. Rom. ¶ *Versio hæc, licet nonnihil discrepet ab ea, quæ inter Latina Joannis Chrysostomi opera circumfertur, non tamen longe discedit a verbis Græcis: Extat enim hoc opusculum manuscriptum in Bibliotheca Vaticana.*

C. XXIX.

Item Gregorius *in homilia decima super Ezechielem, in extremo.*

SICUT *b* Achab Rex iniquus a Propheta reprehensus, cum contra se divinam sententiam audisset, pertimuit, & magno mœrore deprehensus est, ita ut Prophetæ suo Dominus diceret: *Nonne c vidisti Achab humiliatum coram me? Quia igitur mei causa humiliatus est, non inducam malum in diebus ejus.* In quibus Domini verbis pensandum est, quomodo ei in electis suis mœror amaritudinis placeat, qui amittere timent Deum; si sic ei & reprobi pœnitentia placuit, qui timebat perdere præsens seculum: aut quomodo ei grata sit spontanea afflictio, pro culpis in eis, qui placent, si hæc ad tempus placuit & in eis, qui displicebant.

Grat. *Ninivitæ d quoque, quos Dominus in Evangelio commendat, pœnitentiam egerunt in prædicatione Jonæ, & ex misericordia Domini indulgentiam consecuti, subversionis interitum subterfugere meruerunt. Sed qualiter post acceptam veniam Achab vixerit, textus libri Regum declarat: de quo etiam scribit e Ambrosius, quod Jezabel uxor ejus, cujus inflammabatur arbitrio, cor ejus convertit, & nimis sacrilegiis execrabilem fecit, & hunc pœnitentiæ ejus revocavit affectum.*

C. XXX.

De Ninivitis autem in procemio Jonæ scribit Hieronymus.

SICUT ait Herodotus, Ninive a Rege Medorum subversa est, regnante *f* apud Hebræos Josia. Unde patet illam prædicante Jona ex pœnitentia meruisse veniam: sed quia postea ad vomitum rediit, ex ira Dei subversam fuisse.

C. XXXI.

Idem in g prologo Naum.

NAUM Prophetam ante adventum Regis Assyriorum, qui populum Israel captivum in suam regionem transtulerat, fuisse, Hebræorum traditio confirmat. Siquidem in fine hujus lectionis, prædicti Regis adventum idem Propheta annuntiare monstratur. Sed cum habitatores Ninivæ, Jona interitum civitatis prædicante, ne divina ira denuntiatum interitum sustinerent, peccatorum, & impietatis pœnitentiam egissent, accepta Dei misericordia gravioribus se criminibus implicuerunt. Qua de causa memoratus Propheta Spiritu Sancto plenus judicium Dei annuntians, ita est locutus: *Deus h zelans, & ulciscens Dominus est.*

7 pars. Gratian. *Item, quod frequenter venia pœnitenti præstetur, testatur* Augustinus *in libro i de pœnitentia scribens contra quosdam hæreticos, qui peccantibus post baptismum semel tantum dicebant utilem esse pœnitentiam.*

C. XXXII.

ADHUC *k* instant perfidi, qui sapiunt plus, quam oporteat, non sobrii, sed excedentes mensuram. Dicunt enim,

a *Exod.* 32. b *Psal.* 31. c *Psal.* 50. d 2. *Reg.* 12. e *al. denique non fuit.* f *Lib.* 2. g *Epist. ad Rusticum.* h 3. *Regum* 21. i *conversus*] *orig. al. conversi*] *msc.* k *Sentent.* 4. *dist.* 14. l *Esa.* 57. *apud* 70.

a 3. *Reg.* 21. b *Sic*] *orig. & exempp.* c 3. *Regum* 21. d *Jonæ* 3. e *Lib. de Nabuthe Hiezraelita c. ult.* f *Sensus, non verba.* g *Inter opera B. Hieronymi.* h *Naum.* 1. i *In lib. de vera & falsa pœnitentia, c.* 5. k *Sent.* 4. *dist.* 14.

enim, etsi *a* semel peccantibus post baptismum valeat pœnitentia, non tamen sæpe peccantibus proderit iterata: alioqui remissio, ad peccatum esset incitatio. Dicunt enim, quis non semper peccaret, si redire semper posset? Dicunt enim Dominum incitatorem mali, si semper pœnitentibus subveniret, & etiam ei placere peccata, quibus semper præsto est gratia. Errant autem: imo constat ei multum peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere. Si enim ea amaret, non ita semper destrueret, sed conservaret, atque, ut sua munera, foveret. Semper destruit peccata, quæ invenit, ne solvatur, quod creavit, ne corrumpatur, quod amavit. Sumunt occasionem hypocritæ isti ex factis Domini. Quem enim cæcum *b* bis illuminavit? quem leprosum bis mundavit? quem mortuum bis suscitavit? non Lazarum, quem *c* dilexit; non filium viduæ *d*, quem misertus matri reddidit; non filium dissipatorem legitur bis suscepisse; non filiam Abrahæ bis a dæmonio liberasse. In nulla persona iteravit factum, docens, ut ajunt, non sæpe a Domino fieri remedium. Dixit *e* mulieri: *Vade, & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat*, promittens pœnam, non amplius veniam. §. 1. Quod *f* autem multos cæcos, & diverso tempore illuminaverit, & multos debiles confortaverit, ostendit in diversis illis eadem sæpe peccata dimitti, ut quem prius sanavit leprosum, alio tempore illuminet *g* cæcum. Ideo etiam tot sanavit *h* febricitantes, tot languidos, tot claudos, cæcos, & aridos, ne desperet de se peccator: ideo non scribitur aliquis nisi semel sanatus, ut quisque timeat mergi *i* peccato. Videmus adhuc quotidie in Ecclesia sæpe febricitantes, sæpe languidos, sæpe passionibus captos, sæpe liberari: ut appareat toties opus miserantis, quoties confessio fit pœnitentis. Quomodo enim corpus, quod vilius est, & ab ipso dissimilius, sæpe sanaret, & animam digniorem, & redemptam non toties liberaret? Medicum *κ* se vocat, & non sanis, sed male habentibus opportunum. Sed qualis hic Medicus, qui malum iteratum nesciret curare? Medicorum enim est centies infirmum visitare, centies curare. Qui cæteris minor esset, si aliis possibilia ignoraret; memor est sui, qui dicit: *Nolo l mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat*. Quem enim peccatorem exclusit *m*? Et quod omnibus promisit indulgentiam, aliis quoque promissionibus declarat. *Qui n me confessus fuerit coram hominibus*, id est, omnis, quantumcunque, & quotiescunque peccator, cujuscunque ordinis, etiamsi fuerit Sacerdos, *confitebor & ego eum coram patre meo*. Nam *qui o invocaverit nomen Domini*, id est, secundum quod nominatur Dominus, id est, qui invocaverit eum ad se, serviendo, non contradicendo, ut forsitan sæpe fecit, *omnis*, id est, quicunque sit ille peccator, *salvus erit*. Omnem enim animam iste promissor saturavit bonis, etiam *p* sedentem *q* in tenebris, & umbra mortis, nullam excipiens animam. §. 2. Hunc magistrum intellexerat discipulus ille, qui Corinthios *r* per epistolas suas voluit corrigere, & ut ipse testatur, ter in literis suis eos correxit. Oportebat enim, ut quoties videret eos cadere, toties juvaret eos resurgere. Memor enim erat illius, qui dixerat. *Quorum s remiseritis peccata, remittuntur eis*. Scimus autem, & primos patres, & in omni tempore Ecclesiam Dei semper, usque septuagies septies, (quod est semper) peccata remittere. Quam potestatem isti ab Ecclesia Dei conantur auferre. Oportet enim sic Ecclesiam credere, quæ confitetur se sæpe peccare. Negant enim veritatem seducti 1, qui se absque peccato audent jactare. In *t* multis enim offendimus omnes: nec *u* infans unius diei absque peccato super terram esse potest. Quapropter eliminandus est ab Ecclesia iste error, qui unquam pœnitentibus negat indulgentiam. Non enim inquirit, quid Apostolus *a* senserit, qui dixit: *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum*. Sciens enim & justis peccata solere contingere, non se confirmabat absque peccato, qui se novit indissolubili vinculo charitatis Christo conjunctum. Nisi enim sciret sæpe justos ad veniam venire, quomodo dubitaret se peccare, qui se sciebat Spiritum Dei habere, & intentione mundissima ei servire? Cur *b* enim Dominus Petri pedes lavisset, & Ecclesiam hoc idem docuisset, nisi quia (quoniam *c* quotidiana est offensio) oportet, ut quotidiana sit remissio? Cur docuisset *d* orantes dicere: *Dimitte nobis debita nostra*: nisi ipse misericors perseveraret, qui nos ab hac petitione non vult deficere.

Corr. Rom. ¶ 1 Seducti,] *In originali est*, in se esse. *& videtur indicari locus in epist. Joan. 1. c. 1. sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXXIII.

Item Augustinus *ad Macedonium, epist.* 54.

IN tantum *e* hominum iniquitas aliquando progreditur, ut etiam post actam pœnitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia, vel graviora committant. Et tamen Deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit, quam antea tribuerat, largissima munera vitæ & salutis: & quamvis eis in Ecclesia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos patientiæ suæ non obliviscitur. Ex quorum numero si quis nobis dicat: Aut date mihi eundem iterum pœnitendi locum, aut desperatum me permittite, ut faciam quicquid libuerit, quantum meis opibus adjuvor, & humanis legibus non prohibeor, in scortis, omnique luxuria, damnabili quidem apud Dominum, sed apud homines plerosque etiam laudabili: aut si me ab hac nequitia revocatis, dicite, utrum mihi aliquid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si libidinum incitamenta frænavero, si ad castigandum corpus meum multa mihi etiam licita, & concessa subtraxero, si me pœnitendo vehementius, quam prius excruciavero *f*, si miserabilius ingemuero, si flevero uberius, si vixero melius, si pauperes sustentavero largius, si charitate, quæ operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentius, quis nostrum ita desipit, ut huic homini dicat, nihil tibi ista proderunt in posterum *r*: vade, saltem vitæ hujus suavitate perfruere? Avertat Deus tam immanem sacrilegii *g* dementiam 1.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum est duobus locis caput hoc ex originali.*

¶ 1 Dementiam.] *Apud B. Augustinum sequitur cap.* quamvis. *supr. ead. dist.*

8 pars. Gratian. *Sive autem quis dicat primam tantum pœnitentiam post baptismum utilem esse, non sequentem, sive contendat quis, ultimæ tantum veniam dari, non præcedenti, semper tamen auctoritati adversatur, quæ sæpissime veniam pœnitenti repromittit. Quæ autem sit vera pœnitentia, cui venia nunquam negatur, & quæ sit falsa, cui nunquam indulgentia promittitur*, Adamantius, & Isychius, *super Leviticum* h *testantur.*

C. XXXIV.

I. INter hæc, hircum, qui oblatus fuerat, exustum, &c.] Non peccare, solius Dei est: emendare, sapientis. Sed raro invenias, qui se corrigat. Rara confessio peccati, rara pœnitentia. Repugnat natura, & verecundia, quia obnoxia est culpæ omnis caro, & quisque erubescit peccatum confiteri, dum magis præsentia cogitat, quam futura.

a *ut si*) *orig.* b *Joan.* 11. c *quem prius dilexit*; *orig.* d *Luc.* 7. & 15. *Matt.* 15. e *Joan.* 8. f *Qui*] *orig.* g *illuminavit*) *orig.* h *salvavit*] *orig.* i *jungi*] *orig.* κ *Marc.* 2. l *Ezech.* 33. m *al. excludit?* n *Matt* 10. o *Joel* 2. p *Ps.* 106. *Luc.* 1. q *sedentes*] *orig.* r 1. *Cor.* 13. s *Joan.* 20. t *Jac.* 3. u *Job.* 14. *ex* 70.

a 1. *Cor.* 4. b *Joan.* 13. c *abest ab orig.* d *Matth.* 6. e *Sent.* 4. *dist.* 14. f *al. excitavero.* g *al. sacrilegamque* h *Gloss. ord. in c.* 10. *Levitici. Simile in catena in Leviticum, ex Scriptoribus Græcis, præcipue Origene.*

tura. Vult Moyses peccati vacuam reperire animam, ut exuvias erroris deponat, & culpae nuda sine sui pudore discedat. Sed irrationabilis impetus praevenit, & flamma celerrimi motus animam depascitur, & exurit ejus innocentiam. Praeponderant enim futuris praesentia, feriis jucunda, & laeta tristibus, & praepropera tardioribus. Velox enim iniquitas, quae ad nocendum occasionem suggerit: lenta virtus, & cunctatrix ante judicat, quam incipit, quid decorum, quid honestum: iniquitas omnia praecipitat. Pigra vero, & verecunda poenitentia, quae *a* praesentium pudore premitur *b*. Solis enim intendit futuris, quorum spes sera, & tardus fructus. Interim praecurrit impudentia, & spe praesentium poenitentia excluditur, & affectus *c* ejus exuritur, & aboletur. Quaerit eam lex, & non invenit, exusta est enim fervore, & fumo iniquitatis. Inde irascitur, & dicit devorandam fuisse poenitentiam in sancta *d* sanctorum: Sacerdotes, quasi segnes increpat. §. 1. Respondet Aaron providum debere esse Sacerdotale judicium, nec male *e* sanae conscientiae facile esse credendum id muneris, ne fiat novissimus error pejor priore. Vase enim foetido vel oleum, vel vinum facile corrumpitur. Quomodo autem poterat, ubi ignis alienus erat, peccatum exuri in conspectu Domini, cui cuncta aperta sunt? quasi dicat: non placet Deo, qui injustitiam corde inclusam tenet, & se poenitentiam agere perhibet. Ignis alienus, libido, avaritia, & omnis prava cupiditas. Hic ignis exurit, non mundat. In quibus enim est, si offerant in conspectu Domini, ignis eos coelestis absumit, sicut Nadab *f*, & Abiu cum his, quae pro peccato fuerant oblata. §. 2. Qui ergo mundari vult, ignem alienum removeat, & illi igni se offerat, qui culpam exurit, non hominem. Hic *g* ignis siccavit Hemorrohissae sanguinem profluentem: hic *h* siccavit culpam latronis. Ignis *i* enim consumens est: sanat enim simpliciter, & pure confitentes. Judas inquit *k*: *Peccavi, tradens sanguinem justum*: sed in pectore habuit ignem alienum, quo inflammante cucurrit ad laqueum. Indignus autem remedio fuit, quia non pura mente poenituit. Culpam vero ejus non auferunt Sacerdotes, qui dolose offert *l*, nec in eo possunt epulari, quorum cibus est peccatorum remissio. Unde verus Sacerdos ait: *Meus m cibus est, ut faciam voluntatem patris*, id est, ut peccatores conversi, & poenitentes salventur. Non est enim acceptum Deo sacrificium, nisi verum, & sincerum.

Corr. Rom. ¶ *In hoc, & sequenti capite afferuntur verba ipsa glossae ordinariae: quamvis multa sint accepta ex Origene, Adamantio, & Isychio.*

C. XXXV.

Item Isychius *lib. 2. ad c. 10. Levitici.*

II. Inter *n* haec, hircum, qui oblatus fuerat &c. Quia omne peccatum per poenitentiam deletur, & qui praedictum peccatum alterius doctrinae, & blasphemiae commiserunt, salvati non sunt: causam mortis eorum Legislator *o* exponit: *Inter haec, hircum, qui oblatus fuerat &c.* Quia scilicet non comederunt filii Aaron, quod pro peccato erat in loco sancto, id est, poenitentiam commissi peccati in Ecclesia peragi non fecerunt: quibus hoc praeceptum est, quos Christus in Ecclesia vicarios suos constituit. Ipse enim oblationis suae sanguinem, quae pro nostro sanguine oblata est, in sanctum, id est, in coelum in conspectu patris obtulit. Debet autem comedi hoc sacrificium in loco sancto, scilicet in Ecclesia, in propitiationem peccatorum. Unde addit, *quemadmodum praeceptum est mihi*, id est, quemadmodum praecepi, & mandavi. Moyses enim gerit personam Christi. Exustum reperit: quia in Spiritum sanctum peccaverant: ab intelligibili igne Spiritus Sancti oblatio pro poenitentia ablata est. Voluntarie enim peccantibus non relinquitur hostia pro peccato. Nam sicut vera poenitentia veniam promeretur, ita *a* simulata Deum irritat: quia Spiritus Sanctus disciplinae effugiet fictum. Hoc autem sancti Patres irremissibile *b* peccatum, & blasphemiam in Spiritum Sanctum dixerunt, in *c* sceleribus usque ad finem vitae perseverare, de salute sui desperare, & de potentia, & misericordia redemptoris diffidere.

C. XXXVI.

Item Joannes Os aureum *homilia 31. in c. 12. epistolae ad Hebraeos.*

JUdas *d* poenituit, sed male: laqueo namque se suspendit: poenituit etiam *e* Esau, sed male: magis autem iste neque poenituit. Lacrymae quippe illae non erant poenitentiae, sed animi 1 violenti, & indignationis internae. Quod ex ejus operibus aperitur. *& infra.* §. 1. Non igitur negemus, obsecro, peccata nostra: neque nos impudentia duros efficiat. Sponte nostra peccata puniamus, ne pendamus, non sponte, supplicia. Audivit Cain a Deo: *Ubi est f Abel frater tuus?* et dixit. *nescio, nunquidnam custos fratris mei sum ego?* Vides, quomodo ex hoc peccatum reddiderit gravius? Verum non ita pater ejus audiens: *Adam g ubi es?* dixit: *Audivi vocem tuam Domine, & timui, quoniam nudus sum, & abscondi me.* Magnum bonum est ut quis peccata sua agnoscat, & memoriam eorum perseveranter retineat. Nullum invenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria.

Corr. Rom. ¶ 1 Animi violenti) *Graece est*: ἀλλὰ ἐπηρείας καὶ θυμοῦ μᾶλλον, καὶ δείκνυσι τὰ ἑξῆς: *id est*; Sed potius contumeliosi impetus, & iracundiae: idque ostendunt, quae secuta sunt. *Vetustus codex habet*, πικρίας καὶ θυμοῦ, *quae duae voces conjunguntur etiam a B. Paulo in epistola ad Ephesios cap. 4. Sunt autem nonnulla in hoc capite partim ex manuscriptis Gratiani codicibus, partim ex ipso originali emendata.*

C. XXXVII.

Item Ambrosius *in lib. 2. de poenitentia c. 11.*

IN *h* salicibus, inquit, in medio ejus suspendimus organa nostra. Quomodo *i* cantabimus canticum Domini in terra aliena? Si enim caro menti repugnat, nec subdita est animi gubernaculo, & mentis imperio, aliena est terra, quae non domatur exercitio cultoris, & ideo non potest fructus charitatis poenitentiam 1 pacis afferre. Melius est ergo tunc quiescere, cum exercere non queas opera poenitentiae, ne in ipsa poenitentia fiat, quod postea indigeat poenitentia. Quae si semel fuerit usurpata, nec jure celebrata, nec prioris fructum obtinet, & aufert usum posterioris. Sane & cum caro repugnat, mens ad Dominum debet esse intenta: & si opera non sequuntur, fides non deseratur 2: & si impugnant vel carnis illecebrae, vel potestates adversariae, maneat mens Deo dedita. Tunc enim maxime 3 urgemur, cum caro cedit, & sunt, qui vehementer incumbant, miserae animae, quaerentes omne auferre praesidium. Unde illud *k* est: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea.* Quam miseratus David ait: *Filia Babylonis misera*: misera utique, quia Babylonis filia est: quae Dei filia esse desivit, cui tamen medicum invitat, dicens: *Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos suos ad petram*: hoc est, qui infirmas, & lubricas cogitationes allidat ad Christum, qui omnes irrationabiles motus sui reverentia, & disceptatione *l* comminuat.

Corr.

a *al. quia.* b *al. punitur.* c *al. effectus.* e *al. Sanctis sanctorum.* e *male sanae) vera lectio.* f *Levit. ibid.* g *Marc.* 5. h *Luc.* 23. i *Deut.* 4. k *Matth.* 27. l *al. se offert.*) *al. offerunt.* m *Joan.* 4. n *ibi gloss. ord.* o *Levit.* 10.

a *Sap.* 1. b *Hebr.* 1. c *al. & in.* d *Matth.* 27. e *Gen.* 27. f *Gen.* 4. g *Gen.* 3. h *nonnullis verbis omissis.* i *Psal.* 136. k *ibidem.* l *al. discretione.*

Corr. Rom. ¶ 1 Pœnitentiam pacis] *In multis vetustis legitur*, pœnitentiæ, & pacis. *In originali autem impresso*, patientiam pacis.

¶ 2 Fides non deseratur) *In aliquot manuscriptis est*, fides non deserat: *in vetustioribus B. Ambrosii operum editionibus*: fides desideret: *in recentiori Parisiensi*: fides deserviat.

¶ 3 Urgemur) *In nonnullis vetustis legitur*, urgetur, cum caro non credit.

C. XXXVIII.

Item Hieronymus *super Matthæum ad cap.* 27.

NIhil *a* Judæ profuit egisse 1 pœnitentiam, per quam scelus corrigere non potuit. Si *b* quando frater sic peccat in fratrem, ut emendare valeat quod peccavit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitentia. Hoc est, quod in Psalmo *c* de eodem infelicissimo Juda dicitur: *& oratio ejus fiat in peccatum*: ut non solum emendare nequiverit proditionis nefas, sed proprii homicidii scelus addiderit.

Corr. Rom. ¶ 1 Egisse pœnitentiam) *Sic in glossa, ex qua videtur sumptum caput hoc: sed apud B. Hieronymum, & Magistrum*, sera pœnitentia: *apud eundem vero Magistrum paulo post legitur depravate*, emendare non valeat.

C. XXXIX.

Item Leo Papa *in sermone* d, *qui incipit*, inter omnia, *id est, tertio, de passione Domini*.

SCeleratior omnibus, o Juda, & infelicior extitisti, quem non pœnitentia revocavit ad Dominum, sed desperatio traxit ad laqueum. Expectasses consummationem criminis tui, & donec sanguis Christi pro omnibus funderetur peccatoribus, informis lethi suspendium distulisses.

9 ps Gratian. *His auctoritatibus, quæ sit vera, quæ falsa ostenditur pœnitentia, & falsæ nulla indulgentia dari probatur: in quo illorum sententia destruitur, qua eum, qui pluribus irretitus fuerit peccatis, asseritur unius delicti pœnitentia, ejusdem veniam consequi a Domino sine alterius criminis pœnitentia. Quod etiam multis auctoritatibus probare conantur. Quarum prima est illa Naum e Prophetæ*: non judicabit *f* Deus bis in idipsum. *Sed quem Sacerdos judicat, Deus judicat, cujus personam in Ecclesia gerit. Qui ergo a Sacerdote semel pro peccato punitur, non iterum pro eodem peccato a Domino judicabitur*.

C. XL.

Item Gregorius *super Ezechielem hom.* 10.

PLuit *g* Dominus super unam civitatem, & super alteram non pluit: & eandem civitatem ex parte compluit, & ex parte aridam relinquit. Cum ille, qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, una eademque civitas ex parte compluitur, & ex parte arida manet: quia sunt, qui cum quædam vitia resecant, in aliis graviter perdurant.

Corr. Rom. ¶ *Similis summa verborum B. Gregorii est in glossa ordinaria ad c. 4. Amos, non tamen eadem omnino.*

C. XLI.

Item Ambrosius *in 18. octonario* h *Psal.* 118.

PRima consolatio *i* est, quia non obliviscitur misereri Deus: secunda per punitionem 1, ubi, etsi fides 2 desit, pœna satisfacit, & relevat.

Corr. Rom. ¶ 1 Punitionem) *Antea legebatur*, compunctionem. *Emendatum est ex glossa ordinaria (cujus caput hoc est summa quædam) & magis convenit cum sententia B. Ambrosii: cujus tamen locum integrum præstat accurate legere.*

¶ 2 Fides] *In glossa additur*, id est, conscientia debiti, *& sic declarat Gratianus infra c.* quærat.

Gratian. *Item opponitur de Hieronymo* a, *qui super Naum sentire videtur, quod si fidelis 1 adulterando interficeretur, de adulterio non amplius a Deo puniretur. Item, si illa satisfactio non fuit, quam in adulterio vivens pro homicidio obtulit, cum adulterii eum pœnituerit, utriusque ei pœnitentia imponenda erit: quod a ratione alienum Ecclesiastica probatur consuetudine, quæ pro* b *eodem peccato [nisi reiteratum fuerit] nulli bis pœnitentiam imponit.* §. 1. *Sed quod ei, qui crimen sibi reservat, de alio venia non præstetur, non solum præmissis probatur auctoritatibus Hesychii, Adamantii, Gregorii, Augustini, Smaragdi, Isidori: verum etiam alia auctoritate ejusdem* Augustini *in libro de* c *pœnitentia*.

Corr. Rom. ¶ 1 Fidelis] *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, B. Hieronymo, & Magistro. Nam antea legebatur*, infidelis, *quemadmodum etiam infra ead. c.* quærat. *& c.* ignis.

C. XLII.

Augustinus *in lib. de vera & falsa pœnitentia, c.* 9.

SUnt plures, quos pœnitet peccasse, sed non omnino, reservantes sibi quædam, in quibus delectantur: non animadvertentes Dominum simul *d* surdum & mutum a dæmonio liberasse: per hoc docens nos nunquam nisi de omnibus sanari. Si enim vellet ex parte peccata reservari, habenti septem dæmonia, manente uno, proficere potuerat sex expulsis. Expulit autem septem, ut omnia crimina simul ejicienda doceret. Legionem *e* autem ab alio ejiciens, neminem reliquit ex omnibus, qui liberatum possideret: ostendens, quod etiamsi peccata sint mille, oporteret de omnibus pœnitere. Laudatus est enim Dominus, quando ejecto dæmonio *f*, locutus est mutus. Nunquam aliquem sanavit, quem omnino non liberavit. Totum enim hominem sanavit in sabbatho: quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni contagione liberavit, indicans pœnitentem oportere simul dolere de omni crimine orto in anima, & corpore. Scio enim Deum inimicum omni criminoso. Quomodo ergo, qui crimen reservat, de alio recipiet veniam? Sine amore Dei consequeretur veniam *g*, sine quo nemo unquam invenit gratiam. Hostis enim Dei est, dum offendit perseveranter. Quædam enim impietas infidelitatis est, ab illo, qui justus, & justitia est, dimidiam sperare veniam. Jam enim foret sine pœnitentia invenire gratiam. Pœnitentia enim vera ad baptismi puritatem confitentem conatur adducere. Recte enim pœnitens, quicquid sordidum post purificationem contraxit, oportet ut abluat, saltem lacrymis mentis. Sed satis durus est, cujus mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati lacrymis non ostendit. Nonitaque est, ut quis excuset se non habere fontem lacrymarum, qui nonnunquam lacrymis ostendit dolorem temporalium. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat, &c.

10 pars. Gratian. *Auctoritas illa Naum Prophetæ*: Non *h* judicabit Deus bis, &c. *non indistincte ostendit omnia, quæ temporaliter puniuntur, non ulterius a Deo punienda. Quamvis enim Sodomitas, Ægyptios, Israelitas in eremo super eundem locum dicat Hieronymus temporaliter a Deo punitos, ne in æternum punirentur, non tamen de omnibus generaliter hoc intelligendum est, alioqui cuique sceleroso optandum esset, ut cœlesti fulmine percussus, aut aquis submersus, aut a serpentibus vulneratus pro peccatis suis divinitus interiret, ut æternos* crucia-

Vuu

a *Gloss. ord. & Beda ad eundem locum. Sent. 4. dist.* 15. b *al. Sed.* c *Psal.* 108. d *Gloss. ord. ad c. 27. Matth.* e *Naum* 1. *ex* 70. f *al. vindicabit.* g *Sent. 4. dist. 15. Amos* 4. h *Serm.* 18. i *gloss. ord. ibi. Zadich.*

a *Sent. 4. dist.* 15. b *Infra, ead. c. quærat aliquis & c. ignis. supr. 23. q. 5. quid ergo.* c *In lib. de vera & falsa pœnitentia, cap. 9. Sent. 4. dist.* 15. d *Matth.* 12. e *Marc.* 5. f *Matth.* 9. g *al. indulgentiam.* h *supr. dist. 1. de pœn. c. quem ergo. Sent. 4. dist. 15. supr. sceleratior.*

cruciatus brevis, & momentanea pœna terminaret. Illud etiam Apostoli falsum esset, quod de prostratis in deserto in epistola ad Hebræos a *scribens ait*: Propter incredulitatem suam non intraverunt in terram promissionis. *Ubi probatur, quod sicut merito suæ infidelitatis requiem illam amiserunt, ita propter eandem infidelitatem, veram requiem æternæ beatitudinis nullo modo intraverunt. §. 1. Intelligitur ergo illud Hieronymi de his tantum, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt: quam, etsi brevem, & momentaneam, tamen non respuit Deus: sicut & illud* b *Prophetæ*, Non judicabit c Deus bis in idipsum, *de his tantum intelligi oportet, quos præsentia supplicia in melius commutant: super quos non consurget duplex tribulatio. Qui autem inter flagella duriores* d, *& deteriores fiunt, sicut Pharao, qui flagellatus a Domino, durior factus est, præsentibus æterna connectunt, ut temporale supplicium sit eis æternæ damnationis initium.*

C. XLIII.

Unde Augustinus *in Cantico Deuteronomii.*

IGnis e succensus est, &c.] Hoc est, vindicta hic incipiet, & ardebit usque ad extremam damnationem.

Gratian. *Hoc contra illos notandum est* f, *qui dicunt*, Non judicabit Deus bis in idipsum, *ad omnia pertinere flagella: quia quidam hic flagellis emendantur, alii & hic, & in æternum puniuntur: sicut Antiochus, & Herodes. §. 1. Quod autem super eundem locum de adultero fideli Hieronymus sentire videtur, ex ejusdem verbis falsum esse probatur. Exemplo enim illius, qui Israelitis maledixerat, & qui ligna in sabbatho collegerat, ostendit parva peccata brevibus, & temporalibus suppliciis purgari, magna vero diuturnis, & æternis suppliciis reservari.*

C. XLIV.

Ait enim idem Hieronymus *in primum caput* Naum.

QUærat *g* hic aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo postea fiat. Aut enim punietur, & falsum est hoc, quod dicitur, *Non vindicabit Dominus bis in idipsum in tribulatione*: aut non punietur; & optandum est adulteris, ut impræsentiarum brevi & cita pœna frustrentur cruciatus æternos. Ad quod respondebimus, Deum, ut omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras, & non præveniri sententia judicis, nec illi in peccatorem exercendæ dehinc pœnæ auferri potestatem, & magnum peccatum magnis, diuturnisque lui *h* cruciatibus: si quis autem punitus sit, ut ille in lege *i*, qui Israeliticis maledixerat, & qui in sabbatho ligna collegerat, tales postea non puniri: quia culpa levis præsenti supplicio compensata sit.

Grat. *Illud autem Gregorii*: Pluit κ Dominus super unam civitatem, &c. *non ad criminis veniam, sed ad ejus referendum est detestationem; ut ideo pars civitatis dicatur esse compluta, quia crimen, quod dilexerat, detestari incipit, non quod ejus veniam consequatur. Criminis autem detestatio pluvia vocatur, quia ex fonte divinæ gratiæ cordi nostro instillatur, ut vel sic quisque ad veram pœnitentiam perveniat: aut eo minus a Deo puniatur, quo diuturniore delectatione peccati majus sibi supplicium accumulasset. Si vero ad indulgentiam criminis pluvia referatur, Evangelicæ sententiæ contraire videbitur. Si enim propter fraternum odium, etiam quæ dimissa sunt, replicantur ad pœnam: multo magis, quæ non sunt dimissa, ad vindictam reservari probantur. §. 1. Item si secundum Augustinum* l *arbiter suæ voluntatis non potest inchoare novam vitam, nisi pœniteat eum veteris vitæ, quomodo ad novitatem indulgentiæ perveniet, qui odii vetustatem non deposuit? Ad detestationem ergo criminis, ut dictum est, non ad ejus indulgentiam pluvia illa pertinere probatur. §. 2. Item illud a Ambrosii*, Et si fides desit, pœna satisfacit, *non de ea fide intelligitur, de qua dicitur*, Fides *b* sine operibus mortua est: *sed de ea, de qua Apostolus ait*: Omne, *c* quod non est ex fide, *id est, omne quod fit contra conscientiam*, peccatum est. *Deest ergo fides, cum non subest conscientia peccati. Sed quia delicta omnia nullus* d *intelligit, est aliquando peccatum in homine, cujus non habet conscientiam. Unde Apostolus* e *ait*: Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. *Cujus ergo peccati deest conscientia, illius pœna, si patienter feratur, satisfacit, & relevat gravatum. Quod autem in fine objicitur* f, Si satisfactio illa fuit, veniam impetravit: si autem veniam non impetravit, satisfactio non fuit: si autem satisfactio non fuit, adhuc sibi pœna imponenda est, *non procedit argumentatio: satisfactio namque est, dum ipsius causa peccati exciditur, & ejus suggestionibus aditus non indulgetur, sed ejus fructus non percipitur, impeditus peccato, quod non deseritur: percipietur autem, cum ejus pœnitentia fuerit subsecuta: sicut ad lavacrum ficte accedens regenerationis sacramentum accipit, non tamen in Christo renascitur: renascetur autem virtute sacramenti, quod perceperat, cum fictio illa de corde ejus recesserit veraci pœnitentia.*

C. XLV.

Sicut etiam Augustinus *scribit in libro* g *de pœnitentia.*

PIum *h* est credere, & nostra fides expostulat, ut cum gratia Christi destruxerit mala priora in homine, etiam remuneret bona: & cum destruxerit, quod suum non invenit, amet, & diligat bonum, quod etiam in peccante plantavit.

Corr. Rom. ¶ *Paulo aliter legitur in originali: sed Magister habet fere ut Gratianus.*

C. XLVI.

Ex hoc sensu illud etiam Hieronymi *dictum videtur ad cap. 1. Aggæi.*

SI *i* quando videris inter multa κ mala opera peccatorum facere quempiam nonnulla, quæ justa sunt, non est tam injustus Deus, ut propter mala multa, paucorum obliviscatur bonorum.

II pars. Gratian. *Quanquam memoria bonorum ad præsentem remunerationem possit referri: sicut* Gregorius *in homilia* l *de Divite, & Lazaro scribit.*

C. XLVII.

CAvendum nobis est, ut si forte aliquid boni agimus, in præsenti seculo remunerationem accipiamus: ne forte dicatur nobis, *Receperunt* m *mercedem suam*. Nisi enim dives iste aliquid boni egisset, unde in præsenti seculo remunerationem accepisset, nequaquam Abraham ei diceret, *Recepisti* n *bona in vita tua.*

C. XLVIII.

Item Joannes Chrysostomus *homilia 67. ad populum Antiochenum.*

QUid ergo turbamur? nemo videns malignos prosperitatem habere, turbetur. Non est hic retributio malignitatis, neque virtutis: ac si aliquando contingat, ut aliqua sit retributio vel malitiæ, vel virtutis, non tamen secundum quod dignum est, sed simpliciter, veluti quidam gustus judicii: ut qui resurrectionem non credunt, talibus doceantur. Quando itaque videmus malignum ditescere, non subruamur, & quando videmus bonum mala pati, non turbemur. Illic corona: illic supplicia. Est &

a *Heb.* 3. b *Naum* 1. c *al. vindicabit.* d *Supra* 33. *q.* 5. *hoc tamen.* e *Sent. in glossa ordin. Deuteronomii* 32. *& apud B. Gregorium Moral. lib.* 18. *c.* 12. f *Isidorus de summo bono lib.* 3. *c.* 2. g *Sentent. ibid. Supra* 23. *quæst.* 5. *quid ergo. §. quærat.* h *elui*] *orig.* i *Numer.* 15. κ *Supr. ead. pluit. Sent. ibid.* l *Supra dist.* 1. *tres sunt.*

a *Supra ead. prima consolatio.* b *Jacob.* 2. c *Roman.* 14. d *Psalm.* 18. e 1. *Corint.* 4. f *Supra, prima consolatio.* g *In libro de vera, & falsa pœnitentia, c.* 14. h *Sentent.* 4. *dist.* 15. *Infra dist.* 5. *c. consideret.* i *Sentent. ibidem.* κ *multa opera*] *orig.* l *In homil.* 40. *habetur sententia.* m *Mat.* 6. n *Luc.* 16.

& alia ratio: quia non potest malus in omnibus malus esse, sed habet aliqua bona; neque bonus in omnibus esse bonus, sed habet aliqua peccata. Cum ergo prosperitatem malus habet, malo capitis sui est. Cum enim pro illis paucis bonis retributionem hic accipit, illic jam plenius punietur.

Gratian. *Potest a etiam referri memoria bonorum ad mitiorem pœnam habendam, ut bona, quæ inter multa mala fiunt, non proficiant ad præsentis vitæ, vel futuræ præmium obtinendum, sed ad tolerabilius extremi judicii supplicium subeundum: sicut de fide, & cæteris, quæ sine charitate habentur, scribit.*

C. XLIX.

Augustinus *in libro de patientia, cap. 26.*

SI quis *b* autem non habens charitatem, quæ pertinet ad unitatem spiritus, & vinculum pacis, quo Catholica Ecclesia congregata connectitur, in aliquo schismate constitutus, ne Christum neget, patitur tribulationes, angustias, famem, sitim *c*, nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennæ *d*, & ignis æterni, nullo modo ista culpanda sunt: imo vero & hæc laudanda patientia est: (Non enim dicere poterimus, melius ei fuisset, ut Christum negando nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo:) sed existimandum, fortasse tolerabilius ei futurum judicium, quam si Christum negando cuncta illa vitaret. Unde & illud, quod ait *e* Apostolus: *Si tradidero corpus meum, ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest*, nihil prodesse intelligitur, ad regnum cœlorum obtinendum, non ad extremi judicii tolerabilius supplicium subeundum. *& supra, cap. 23. §. 1.* Hæc propter charitatem dicta sint: sine qua in nobis non potest esse vera pœnitentia *f*: quia in bonis charitas Dei est, quæ tolerat omnia.

12 pars. Gratian. *Pœnitentia ergo, ut ex præmissis apparet, nulli in peccato perseveranti utilis est, non tamen alicui deneganda est: quia sentiet fructum ejus, cum alterius criminis pœnitentiam egerit. Sic itaque pœnitentiæ definitio, & cæteræ auctoritates sibi consonantes negant eum agere pœnitentiam, qui perseverat in crimine, utilem videlicet sibi, & fructuosam. §. 1. Illud autem Ambrosii g:* Pœnitentia semel usurpata, nec vere celebrata, & fructum prioris aufert, & usum sequentis amittit, *de solenni intelligitur: quæ cum non vere celebrata fuerit, & fructum prioris, id est, sui ipsius secuturam præcedentis, amittit (quia veniam, quam impetrare potuit, contempsit) & usum sequentis aufert, secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum, apud quas pœnitentiæ solennitas non iteratur. De hac eadem pœnitentia illud etiam intelligitur,* Non *h* est secundus locus pœnitentiæ.

DISTINCTIO IV.

1 ps. QUia i *vero multorum auctoritatibus supra monstratum est, pœnitentiam vere celebrari, & peccata vere dimitti ei, qui aliquando in crimen recasurus est: quæritur, an peccata dimissa redeant? Hujus quæstionis diversorum varia est sententia, aliis asserentibus, aliis contra negantibus peccata semel dimissa ulterius replicari ad pœnam. §. 1. Quod autem peccata semel dimissa redeant, multorum auctoritatibus probatur: quarum prima est illa Prophetæ:* In κ memoriam redeat iniquitas patrum ejus: *secunda illa Evangelii:* Serve *l* nequam, omne debitum dimisi tibi.

a *Sent. ibid.* b *Ephes.* 5. c *abest ab orig.* d *al. gehennarum,*] *orig.* e 1. *Cor.* 13. f *patientia:*] *vera lectio.* g *Sent.* 4 *dist.* 14. *supr. ead. in salicibus.* h *Supr. dist.* 50. *si quis potest.* *Hugo de S. Vict. l.* 2. *de Sacr. p.* 14. *c.* 4. i *Hugo l.* 2. *de Sacram. p.* 15. *c. fin. Sent.* 4. *dist.* 22. κ *Psal.* 108. l *Matth.* 18.

C. I.

Deinde in libro Psalmorum Augustinus *a ait ad Psalmum* 108.

SI Judas teneret illud, ad quod vocatus est, nullo modo ad eum vel sua præterita, vel parentum iniquitas pertineret. Sed quia non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem vetusti generis potius elegit, rediit iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, ut in eo etiam ipsa *b* puniretur, & peccatum matris ejus non deleretur. *Item Rabanus. §. 1. Tradidit c eum tortoribus, &c.* Considerandum est, quod dicit, *universum debitum:* quia non solum peccata, quæ post baptismum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam, verum etiam peccata originalia, quæ in baptismo ei dimissa sunt.

C. II.

Item Gregorius *lib.* 4. *dialog. c.* 60.

COnstat *d* ex dictis Evangelii, quod si hoc, quod in nos delinquitur, ex corde non dimittimus, & illud rursus exigitur, quod nobis jam per pœnitentiam dimissum fuisse gaudebamus.

C. III.

Item Augustinus *in homilia* 15. *de verbis Domini.*

DIxit *e* Dominus: *Dimitte f & dimittuntur tibi*: si ego prior dimisi, dimitte vel postea. Nam si non dimiseris, revocabo te, & quicquid tibi dimiseram, replicabo tibi.

C. IV.

Idem *ibidem g.*

QUi *h* divini beneficii oblitus suas vult vindicare injurias, non solum de futuris peccatis veniam non merebitur: sed etiam præterita, quæ jam sibi dimissa credebat, ad vindictam ei replicabuntur.

C. V.

Item Beda *super Lucam, lib.* 4. *c.* 48.

REvertar *i* in domum meam, unde exivi.] Timendus est iste versiculus, non exponendus: ne culpa, quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat.

C. VI.

Idem *ibidem.*

QUæcunque κ enim post baptisma, sive pravitas hæretica, seu mundana cupiditas arripuerit, mox omnium prosternet in ima vitiorum.

C. VII.

Item Augustinus *in libro quæstionum Deuteronomii quæst.* 42.

PEccatum, quod ex Adam contrahitur *l*, temporaliter redditur: quia omnes propter hoc moriuntur, non autem in æternum eis, qui fuerint per gratiam spiritaliter regenerati, in eaque permanserint usque in finem.

2 ps. Grat. *Eorum m vero, qui hanc sententiam sequuntur, alii dicunt, quod peccata reditura dimittuntur secundum justitiam, sed non secundum præscientiam: sicut nomina discipulorum, qui retro abierunt, erant scripta in libro vitæ propter justitiam, cui deserviebant, non secundum præscientiam, quæ in numero salvandorum eos non habebat. Sic a latere n Dei dicuntur mille casuri, & decem millia a dextris ejus, quos tamen divina præscientia nunquam suis adnumeraverat. Hinc etiam Dominus ait o Moysi:* Si quis peccaverit ante me, delebo eum de libro vitæ *p*; *ut secundum justitiam Judicis ille peccando dicatur deleri, qui secundum præscientiam* nun-

Vuu 2

a *Et Prosper. ibid.* b *ipse*] *orig.* c *Sentent.* 4. *dist.* 22. d *Sent. ibid.* e *Dicit illi Deus:*] *orig.* f *Luc.* 6. g *Sententia, non verba.* h *Sentent. ibid.* i *Sent. ibid.* κ *al. Quemcunque. Sentent. ibid.* l *al, trahitur.* m *B. Ambrosius lib.* 9. *com. in epist. ad Romanos, in illa verba, (Jacob dilexi.) & glossa ordin. ibidem. (ut ostenderet divitias.)* n *Psal.* 90. o *Exod.* 32. p *meo.*] *orig.*

nunquam fuerat adscriptus. §. 1. *Hinc Augustinus in epistola 1 ad Corinthios* a: Sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo, *etsi in aliquibus*. *Communia omnibus sunt omnia sacramenta, sed non communis gratia; ita & nunc baptismus est communis, sed non virtus baptismi*.

3 ps §. 2. *Verum hoc de ficte accedentibus, vel de his, qui extra Ecclesiam baptizantur, intelligitur: qui sacramenti quidem integritatem accipiunt, virtutem vero ejus minime assequuntur. Parvulis vero, vel adultis plena fide accedentibus omnia* b *peccata remittuntur, etsi aliquando recessuri a bono in malum vitam sint finituri*.

Corr. Rom. ¶ 1 In epistola ad Corinthios) *Hæc sunt apud Bedam in comm. c. 10. epist. 1. ad Corinth. ex B. Augustino in Psal. 77. & copiosius apud illos exponuntur*.

C. VIII.

Inde Augustinus *in lib. de corrept. & gratia c. 8. & 9.*

SI *c* ex bono in malum deficiente bona voluntate moriuntur, respondeant, si possunt, cur illos Deus, cum fideliter, & pie viverent, non tunc de vitæ hujus periculis rapuit, ne malitia *d* mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animas eorum. Utrum hoc in potestate non habuit? an eorum mala futura nescivit? Nempe nihil horum, nisi perversissime, atque insanissime dicitur. Cur ergo non fecit? Respondeant, qui nos irrident, quando in talibus rebus exclamamus: *Quam e inscrutabilia sunt judicia ejus, & investigabiles viæ ejus*. Neque enim hoc non donat Deus, quibus voluerit; aut vero Scriptura illa mentitur, quæ de morte velut immatura hominis justi ait *f*: *Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus*. Cur igitur hoc tam magnum beneficium aliis dat, aliis non dat Deus, apud *g* quem non est iniquitas, neque acceptio personarum, & in cujus potestate est, quandiu quisque in hac vita maneat, quæ tentatio dicta est super terram? Sicut ergo coguntur fateri, donum esse Dei, ut finiat homo vitam istam, antequam ex bono mutetur in malum: cur autem aliis donetur, aliis non donetur, ignorant: ita donum Dei esse in bono perseverantiam secundum Scripturas (de quibus testimonia multa jam posui) fateantur nobiscum, & cur aliis detur, aliis non detur, sine murmure adversus Deum dignentur ignorare nobiscum. §. 1. Nec *h* nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, & secundum propositum vocatis, qui vere sunt filii promissionis. Nam isti, cum pie vivunt, dicuntur filii Dei: sed quoniam victuri sunt impie, & in eadem impietate morituri, non eos dicit filios Dei præscientia Dei. Sunt enim filii Dei, qui nondum sunt nobis, & sunt jam Deo: de quibus ait Evangelista *i* Joannes: *quia JESUS erat moriturus pro gente, & non tantum pro gente, sed etiam, ut filios Dei dispersos congregaret in unum*: quod utique credendo futuri erant per Evangelii prædicationem: & tamen antequam esset factum, jam filii Dei erant in memoriali patris sui inconcussa stabilitate conscripti. Et sunt rursus quidam, qui filii Dei propter susceptam vel temporaliter gratiam dicuntur a nobis, nec sunt tamen Deo, de quibus ait idem κ Joannes: *Ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis: quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*: non ait, ex nobis exierunt, sed quia non manserunt nobiscum, jam non sunt ex nobis: verum ait: *ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*. Hoc est, & quando videbantur ex nobis, non erant ex nobis. Et tanquam ei diceretur, unde id ostendis? *Quod si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum*. Filiorum Dei vox est: Joannes loquitur in filiis Dei præcipuo loco constitutus. Cum ergo filii Dei dicunt de his, qui perseverantiam non habuerunt, *ex nobis exierunt, sed non erant ex nobis*: & addunt, *quod si fuissent ex nobis, permansissent utique nobiscum*: quid aliud dicunt, nisi, non erant filii, etiam quando erant in professione, & nomine filiorum? non quia justitiam simulaverunt, sed quia in ea non permanserunt. Neque enim ait, nam si fuissent ex nobis, veram, non fictam justitiam tenuissent utique nobiscum: sed: *si fuissent*, inquit, *ex nobis, permansissent utique nobiscum*. In *a* bono illos volebat proculdubio permanere: erant itaque in bono, sed quia in eo non permanserunt, id est, non usque in finem perseveraverunt, non erant, inquit, ex nobis, & quando erant nobiscum: hoc est, non erant ex numero filiorum, & quando erant in fide filiorum: quoniam, qui vere filii sunt, præsciti, & prædestinati, sunt conformes imaginis filii ejus, & secundum propositum vocati sunt, ut electi essent. Non enim perit filius promissionis, sed filius perditionis. Fuerunt ergo isti ex multitudine vocatorum; ex electorum autem paucitate non fuerunt. Non igitur filiis suis prædestinatis Deus perseverantiam non dedit. Haberent enim eam, si in eo filiorum numero essent: & quid haberent, quod non accepissent, secundum Apostolicam *b*, veramque sententiam? Ac per hoc tales filii, filio Christo dati essent, quemadmodum ad patrem dicit ipse: *ut c omne, quod dedisti mihi, non pereat, sed habeat vitam æternam*. Hi ergo Christo intelliguntur dari, qui ordinati sunt in vitam æternam. Ipsi sunt illi prædestinati, & secundum propositum vocati, quorum nullus *d* perit: ac per hoc nullus eorum ex bono in malum mutatus finit hanc vitam: quoniam sic est ordinatus, & ideo Christo datus, ut non pereat, sed habeat vitam æternam. Et rursus, quos dicimus inimicos ejus, vel parvulos filios inimicorum ejus, quoscunque eorum sic regeneraturus est, ut in ea fide, quæ per dilectionem operatur, hanc vitam finiant: jam & antequam hoc fiat, in illa prædestinatione sunt filii ejus, & dati sunt Christo filio ejus, ut non pereant, sed habeant vitam æternam. §. 2. Denique ipse Salvator: *Si e manseritis*, inquit, *in verbo meo, vere discipuli mei estis*. Nunquid in his computandus est Judas, qui non mansit in verbo ejus? Nunquid in his computandi sunt illi, de quibus Evangelium sic loquitur? ubi Dominus, cum commendasset manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suum, ait *f* Evangelista: *Hæc dixit in synagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex discipulis ejus dixerunt: Durus est hic sermo, quis potest eum audire? Sciens autem JESUS apud semetipsum, quia murmurabant de hoc discipuli ejus, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Spiritus est, qui vivificat: caro autem non prodest quicquam. Verba, quæ ego locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt. Sciebat enim ab initio Jesus, qui essent credentes, & quis traditurus esset eum, & dicebat: Propterea dixi vobis, quia nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. Ex hoc multi discipulorum ejus abierunt retro, & jam non cum illo ambulabant*. Nunquid non & isti discipuli appellati sunt, loquente Evangelio? & tamen non erant vere discipuli, quia non manserunt in verbo ejus, secundum id, quod ait: *Si g manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis*. Quia ergo non habuerunt perseverantiam, sicut non vere discipuli Christi: ita nec vere filii Dei fuerunt, etiam quando esse videbantur, & ita vocabantur. Appellamus ergo nos & electos Christi discipulos, & Dei

a 1. Cor. 10. Sent. 4. dist. 4. b *al. omnino*. c *de iis enim disserimus, qui perseverantiam bonitatis non habent, sed ex bono &c.*) *orig.* d Sap. 4. e Rom. 11. f Sap. 4. g Job 7. h Ib. c. 9. *inf. ead. c. hanc societatem.* i Joan. 11. κ 1. Joan. 2. l *al. in.*

a *Sup. ead. de pœnit. dist 2. Apostolus vers. in bono.* b 1. Cor. 4. c Joan 6. d *sup. dist. 2. de pœnit. c. nullus eorum.* e Joan. 8. f Joan. 6. g Joan. 8.

Dei filios: quia sic appellandi sunt, quos regeneratos pie vivere cernimus. Sed tunc vere sunt, quod appellantur, si manserint in eo, propter quod sic appellantur. Si autem perseverantiam non habent, id est, in eo, quod cœperunt esse, non manent, non vere appellantur, quod appellantur, & non sunt. Apud eum enim hoc non sunt, cui notum est, quod futuri sunt, id est, ex bonis mali.

4 pars. Gratian. *Finis hujus auctoritatis eorum sententiæ concordat, qui peccata dicunt remitti secundum justitiam, & non secundum præscientiam. Alii vero, quamvis fateantur peccata redire, tamen seu per baptisma, seu per pœnitentiam asserunt omnino peccata remitti, & plena fide accedentem ad lavacrum renasci non aqua tantum, sed etiam Spiritu Sancto: & si postea peccaturus sit, demum pœnitentem, etsi aliquando recasurus sit, tamen tempore suæ pœnitentiæ ita perfecte expiatum affirmant, ut si tunc moreretur, salutem inveniret æternam. Quorum sententiæ ejusdem auctoritatis principium consentit. Cum enim quæstionem proponat, quare præscitos ad mortem, cum fideliter ac pie viverent, nontunc de vitæ hujus periculis Deus rapuit, ne malitia mutaret intellectum eorum, aut ne fictio deciperet animas eorum, cum de immatura morte prædestinati Scriptura dicat* a: Raptus est, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam ejus: *evidenter ostendit illos tales fuisse, qui si fatali necessitate hujus vitæ subducti essent periculis, profecto vitam consecuti essent æternam. Ut ergo finis principio conveniat, & ne sibi ipsi contraire videatur, definiendum est, quid sit scribi in libro vitæ, & de eo deleri secundum justitiam, quid secundum præscientiam. Secundum præscientiam scribi, est ad vitam præordinari: quod ab æterno factum est.*

C. IX.

Unde Apostolus *in Epistola ad Ephesios, cap. 1.*

BEnedictus Deus, & pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo Jesu: sicut elegit nos in ipso ante constitutionem mundi, ut essemus sancti & immaculati in conspectu ejus in charitate: qui prædestinavit nos in adoption m filiorum per Jesum Christum, in ipsum.

Gratian. *Similiter secundum præscientiam deleri, est ad mortem, non ad vitam præsciri: quod & ipsum ab æterno factum est. Unde Dominus in Evangelio*: Qui credit in me, habet vitam æternam: qui autem non credit, jam judicatus est.

C. X.

Hinc etiam Augustinus *ait.*

NOvit b Dominus, qui sunt ejus.) Ex his nemo seducitur. Nondum apparuit judicium, sed jam factum est.

Corr. Rom. ¶ *Sententia est apud beatum Augustinum, tract. 12. in Joannem, & in 20. de civitate Dei, cap. 7. unde citat Beda in 2. Timoth. 2. Verba autem fere eadem sunt in glossa ordinaria ad eum ipsum Pauli locum.*

Gratian. *Porro secundum justitiam scribi, est, Deo auctore ea operari, quorum merito sit dignus æterna salute. Hunc duplicem modum scribendi in Evangelio Dominus assignavit, dicens discipulis*: In c domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: & si abiero, & paravero vobis locum, iterum venio, & accipiam vos ad meipsum, ut ubi ego sum, & vos sitis, *dicens*: In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis, quia vado parare vobis locum: *ostendit eos, quibus loquebatur, scriptos in libro vitæ, prædestinatione. Subjiciens*, si abiero, & paravero vobis locum, &c. *ostendit eos adhuc esse scribendos operatione.*

a Sap. 4. b 2. Timoth. 2. c Joann. 14.

C. XI.

Hinc etiam Augustinus *in ejusdem a loci explanatione ait.*

IN domo patris mei mansiones multæ sunt.) Domus Dei, templum Dei, regnum Dei, regnum cælorum, sunt homines justi: in quibus sunt multæ differentiæ inter se, & hæ sunt mansiones ipsius domus. Hæ autem jam paratæ sunt in prædestinatione, sicut ait b Apostolus. *Qui elegit nos ante mundi constitutionem*, prædestinando, parando c autem in operatione. Unde d *Quos prædestinavit, hos & vocavit*, & justificavit, & magnificavit. Et secundum hoc dicitur e: *Fecit Deus, quæ futura sunt*, id est, quæ facturus est, & *infra*. §. 1. *Si quo minus*, confirmat esse: quia si non essent, dixisset, ibo, & parabo, id est, prædestinabo. Sed quia jam ibi sunt, non est opus aliqua parare. Quia vero nondum sunt in operatione, addit: *& si abiero, & paravero*. Abiens, sed non relinquens, parat: quia subtrahit se, & latet: ut sit fides, quæ non est de re visa: & inde est meritum fidei. §. 2. Ex hac vivit justus, & mundatur ei cor, dum peregrinatur, & in ea desideratur, quod nondum habetur. Et hæc est præparatio mansionis: quia sic parat nos sibi, & se nobis, ut maneat in nobis, & nos in eo, quantum quisque erit particeps ejus plus, vel minus pro diversitate meritorum. Et hæc multitudo mansionum est 1.

Corr. Rom. ¶ *Sententia quidem hujus capitis est in tract. 68. in Joannem: sed ipsa verba sunt in glossa ordinaria ad cap. 14. Joannis, & ex ea sunt nonnulla emendata.*

¶ 1 Mansionum est.] *Sequebatur*: Item, *quasi hic citaretur alter locus beati Augustini, aut glossa. Abest autem a plerisque manuscriptis. Nam quæ sequuntur, videntur esse Gratiani.*

Gratian. *Secundum justitiam deletur, qui gratia subtracta, ea operari permittitur, quibus æternam damnationem meretur. Hinc Propheta* f *loquens ex persona Christi ait*: Deleantur de libro viventium, *hoc est, subtrahatur eis gratia, qua subtracta, ii in profundum vitiorum, deinde in æternam damnationem præcipitentur*: & cum justis non scribantur, *id est, non apponatur eis gratia, qua fiant digni æterna salute. Sic itaque peccata secundum præscientiam remittuntur, cum ab æterno gratia præparatur, qua vocatus justificetur, justificatus tandem æternaliter glorificetur. Secundum justitiam vero peccata remittuntur, cum vel baptisma plena fide accipitur, vel pœnitentia toto corde celebratur: quæ remissio & ipsa secundum præscientiam non inconvenienter fieri dicitur. §. 1. Ut enim ex præmissa auctoritate Apostoli datur intelligi, duæ sunt præordinationes: una, qua quisque præordinatur hic ad justitiam & remissionem peccatorum percipiendam: altera, qua aliquis prædestinatur ad vitam æternam in futuro obtinendam. Harum effectus sunt præsens justificatio, & futura glorificatio: quæ omnia in præmissa auctoritate convenienter distinguuntur. Prima enim prædestinatio, qua præordinantur ad præsentem justitiam, designatur, cum dicitur*: Sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, &c. *cujus effectus infra supponitur*, in qua gratificavit nos in dilecto filio suo, &c. *Secunda præordinatio ibi ostenditur*: qui prædestinavit nos in adoptionem filiorum, &c. *Ejus effectus præmittitur, dum dicitur*, qui benedixit nos in omni benedictione, &c. §. 2. *Hæ duæ præordinationes, & earum effectus ita se habent, ut prima, & ejus effectus natura præcedant, & lege consequendi inferantur. Si enim aliquis præordinatus est ad vitam, consequenter infertur, ergo prædestinatus est ad justitiam: & si consequitur vitam æternam, ergo consecutus est justitiam: sed non convertitur. Unde multi participes sunt primæ præordinationis, & ejus effectus, ad quos secunda,* vel

a Tract. 68. in Joan. c. 14. & ibi gloss. ordinaria. b Ephes. 1. c al. parandæ sunt in. d Rom. 8. e Esa. 41. & 44. Gloss. ibid. f Psalm. 68.

vel ejus effectus minime pertinere probantur. §. 3. *Juxta hanc distinctionem intelligenda est auctoritas illa Joannis* a: Exierunt ex nobis: sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. Ex nobis, *inquit*, exierunt, *id est, a nostra societate recesserunt, qua primæ præordinationis, & ejus effectus nobiscum participes erant*: sed non erant ex nobis, *id est, secundæ præordinationis, & ejus effectus societatem nobiscum non inierant. Quod ex eo videri potest: quia si fuissent ex nobis, id est, si illius præordinationis nobiscum participes essent, mansissent utique nobiscum, id est, a societate effectus ejus præordinationis, quam nobiscum contraxerant, non recessissent. Si enim ad secundam præordinationem utrumque referretur, non convenienter illud inferretur*, mansissent: *imo cœpissent utique nobiscum esse. Si vero ad primam, falsa esset propositio, si fuissent ex nobis*, &c. *Multi enim præsentis justitiæ & sanctitatis participes fiunt, qui tamen in ea non perseverant. Unde Dominus ait in Evangelio* b: Non qui cœperit, sed qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

C. XII.

Gratianus.

HAnc *societatem si quis solo nomine, & professione, non autem rei veritate a damnandis dicat contrahi, ejusdem auctoritatis testimonio convincitur. De his enim, qui primæ, non secundæ præordinationis sunt participes, ait*: Nec nos moveat, quod filiis suis quibusdam Deus non dat istam perseverantiam. Absit enim, ut ita esset, si de illis prædestinatis essent, *& cætera, quæ in eadem auctoritate supra continentur. Oves namque, de quibus in Evangelio Dominus ait*: Et d alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili; *& filii, de quibus Joannes* e *ait*: ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum, *ita præscientia erant oves, & filii, ut qualitate præsentium, non specie* 1 *tantum, sed etiam ante Dei oculos essent filii iræ & perditionis æternæ. Unde Apostolus* f *non ait*, videbamur esse, *sed* eramus, *inquit*, & nos natura filii iræ. *Nec ait*, reputabimini ab hominibus, *sed* g fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. *De se quoque scribens ad Timotheum, non ait* h: *videbar, sed* fui persecutor, & blasphemus, & contumeliosus: nunc autem sum misericordiam consecutus. *Omnes quoque, qui in Christo renascuntur, & qui ejus sanguine a diabolo rediumuntur, prius ex Adam peccatores nascuntur, & diabolicæ servituti obnoxii. Sicut ergo isti, quamvis sint futuri filii Dei, tamen prius sunt filii diaboli: sic hi, de quibus sermo habetur, quamvis recedendo a justitia sint futuri filii perditionis æternæ: cum tamen pie & fideliter vivunt, vere sunt filii Dei, & justi, & æterna beatitudine digni. Unde auctoritas non ait* i: *cum viderentur pie, & fideliter vivere, sed* cum pie, & fideliter viverent. *Nec veraciter a bono in malum commutarentur, qui nunquam veraciter boni fuerunt. Dominus quoque non ait per Ezechielem* k: *si averterit se justus a justitia sua, quam videbatur habere, sed* sua, *scilicet, quam veraciter habet*. §. 1. *Quod autem in eadem* l *auctoritate sequitur*: Non erant in numero filiorum, quando erant in professione filiorum, *ita intelligendum est. Filii Dei duobus modis appellantur* 2. *Dicuntur Filii Dei, participatione hæreditatis æternæ, sicut Joannes ait in Evangelio* m: Quotquot crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. *Et Apostolus in Epistola ad Romanos* n: Expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei expectat, *& infra*. Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, *& infra*. Ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes. *Hinc etiam Augustinus eadem verba Apostoli exponens, ait*: Modo 3 tantum creatura, cum nondum filiorum forma perfecta. *Hoc ergo modo non sunt filii Dei, nisi participes æternæ beatitudinis*. §. 2. *In præsenti etiam dicuntur filii tribus modis, vel prædestinatione tantum [sicut ii, de quibus Joannes ait* a: ut filios Dei, qui dispersi erant, &c.] *vel prædestinatione, & spe æternæ beatitudinis [sicut illi, quibus Dominus ait* b: Filioli adhuc modicum vobiscum sum.] *vel merito fidei, & præsentis justitiæ, non autem prædestinatione claritatis æternæ: [sicut hi, de quibus Dominus ait* c: Si dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint, &c.] *Hi ergo, de quibus in præsenti agitur, filii sunt merito fidei, & præsentis justitiæ; non sunt autem filii adoptionis æternæ. Qui ergo peccata dimissa fatentur redire, secundum justitiam, & non secundum præscientiam ea dimitti, necesse est ut confiteantur: sicut salvandis peccata secundum justitiam ad æternam damnationem imputantur, non secundum præscientiam: quia & illis a bono in malum deficientibus, singula replicabuntur ad supplicium: & his usque in finem in bono perseverantibus, nulla imputabuntur ad pœnam [æternam* d.]

C. R. ¶ *In vetustis codicibus caput hoc est conjunctum superiori. Sunt enim Gratiani verba, qui more suo loca aliquot citat.*

¶ 1 Specie] *Sic est emendatum ex codice pervetusto. Nam antea legebatur*, spe, *quæ vox valde sententiam turbabat.*

¶ 2 Duobus modis appellantur.] *In vulgatis sequebatur*, uno modo appellantur in futuro, altero in præsenti, qui triplex est; *quæ absunt ab omnibus manuscriptis, & antiquioribus etiam editionibus.*

¶ 3 Modo tantum creatura,] *In lib.* 83. *quæstionum, q.* 67. *post alia habentur hæc*: Et ipsa itaque creatura, id est, & ipsa, quæ nondum vocatur filiorum forma perfecta, sed tantum vocatur creatura, liberabitur, &c. *quæ referuntur a Beda in epist. ad Rom. cap.* 8. *Sed apud glossam ibidem habentur eadem verba, quæ apud Gratianum.*

5 pars. Gratian. *Qui autem dicunt, quod peccata dimissa non redeunt, auctoritate Gregorii, & Prosperi sententiam suam confirmare conantur.*

C. XIII.

Ait enim Gregorius *in Moralibus, lib.* 15. *cap.* 22.

QUid est, quod dicitur: *Qui reddis iniquitatem Patrum filiis, ac nepotibus?* Peccatum originale a Patribus trahimus, & nisi per gratiam baptismi salvamur, etiam parentum culpam portamus: quia unum adhuc cum illis sumus. Reddit iniquitatem patrum filiis e, dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit iniquitatem filiis f, quia cum ab originali culpa per baptismum liberamur, non jam parentum culpas, sed quas ipsi committimus, habemus.

Corr. Rom. ¶ *Verba ipsa hujus capitis sunt in glossa ordinaria ad cap.* 34. *Exod. ex Gregor. in loco indicato: ex qua glossa sunt hic nonnulla emendata.*

C. XIV.

Item in responsionibus Prosperi *ad secundam objectionem Gallorum.*

QUi recedit a Christo, & alienus a gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadit? sed non in id, quod remissum est, recidit: nec in originali peccato damnabitur: qui tamen propter postrema crimina 1 ea morte afficietur, quæ ei propter illa, quæ dimissa sunt, debebatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Propter postrema crimina.] *Addita sunt hæc ex originali, quibus sententia valde illustratur.*

Gratian. *Finis hujus auctoritatis principio contraire videtur. Neque enim aliud est, dimissa peccata redire, vel originali peccato damnari, quam pœnam peccato debitam post ejusdem remissionem excipere. Auctoritates vero sibi contrarias assertores hujus sententiæ ita determinant: peccata dimissa redire di-*

a 1. *Joan.* 2. b *Matth.* 10. c *al. Augustinus ait. sup. ead. cap. si ex bono.* d *Joan.* 10. e *Joan.* 1. f *Ephes.* 2. g *Ephes.* 5. h 1. *Timoth.* 1. i *sup. ead. si ex bono.* k *Ezech.* 18. l *sup. ead. si ex bono.* m *Joan.* 1. n *Rom.* 8.

a *Joann.* 11. b *Joan.* 15. c *Psalm.* 88. d *abest a plerisque manuscr.* e *in filios.* f *in filiis.*

re dicuntur, quia quisquis post acceptam remissionem peccatorum ad vomitum redierit, tanto gravius punietur, quanto magis benignitate Dei abusus, singulorum remissionis acceptæ ingratus extitit.

6 pars. §. 1. *Verum illa sententia favorabilior videtur: quia pluribus roboratur auctoritatibus, & evidentiori ratione firmatur. Ut enim Dominus ait per Ezechielem*, c. 18.

C. XV.

SI averterit a se justus a justitia sua, & fecerit iniquitatem secundum omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid vivet? omnes justitiæ ejus, quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur, & non erunt in memoria justitiæ ejus, quas fecit.

C. XVI.

Item Gregorius b *in explanatione ejusdem loci.*

HOc nobis maxime considerandum est, quia cum mala committimus, sine causa ad memoriam bona nostra transacta revocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum.

C. XVII.

Idem *in homil. 4. ad c. 1. Ezech.*

DE pertuso quippe sacculo aliunde exit, quod aliunde immittitur c, quia indiscretæ mentes mercedem, quæ ex bono opere acquiritur, non aspiciunt, quomodo ex malo opere perdatur.

C. XVIII.

Item Petrus *in epist. 2. c. 2.*

SI refugientes coinquinationes mundi in cognitione Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, his rursus implicati superantur, facta sunt eis posteriora deteriora prioribus. Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem retrorsum converti ab eo, quod illis traditum est, sancto mandato.

C. XIX.

Paulus *quoque scribens ad Hebræos ait, cap. 6.*

INtermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectionem feramur, non rursus jacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis.

Grat. *Dicens opera mortua, priora bona significat Apostolus, quæ per sequens peccatum erant mortua, quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc, sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiam reviviscunt, & ad meritum æternæ beatitudinis singula prodesse incipiunt, etiam illa, quæ peccatis inveniuntur admista. Unde Augustinus* d: Pium est credere, &c. *& Hieronymus*: Non e est injustus Deus, &c. *Apostolus etiam scribens ad Hebræos, cum fidem, & dilectionem, & bona opera eorum breviter commemorasset, horum omnium mercedem, quam amiserant peccando, post pœnitentiam a Domino eos recepturos ostendit. Porro, qui per Prophetam dixit* f: Si averterit se justus a justitia sua: *ipse per eundem Prophetam promisit* g *dicens:* Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit universa præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor: in justitia sua, quam operatus est, vivet. h *Filiis quoque Israel per Assyrios captivandis, veteris idololatriæ peccatum Dominus per Osee improperat: & peccatum quod Moyse supplicante patribus fuerat dimissum, hoc in filiis revixisse ostendit, dicens.*

C. XX.

VÆ eis, quoniam recesserunt a me: vastabuntur, quia prævaricati sunt in me. Et ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia: & non clamaverunt ad me in corde suo: sed ululabant in cubilibus suis: super triticum, & vinum ruminabant: & recesserunt a me, & ego erudivi eos, & confortavi brachia eorum, & in me cogitaverunt malitiam: reversi sunt, ut essent absque jugo, facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio Principes eorum a furore linguæ suæ.

7 pars. Gratian. *Antiqua peccata parentum filiis improperat sermo divinus: & propterea Principes eorum in gladio casuros prædicit. Sed per eundem Prophetam a contra Dominus se facere ostendit, dicens.*

C. XXI.

NE forte dicant in cordibus suis, omnem malitiam eorum me recordatum: nunc circumdederunt eos adinventiones suæ: coram facie mea factæ sunt.

C. XXII.

Item Hieronymus *ad c. 7. Oseæ.*

CUm ita puniantur, ne cogitent, quod pro veteribus peccatis Patrum puniam eos: quia nunc, id est, in præsenti, pro malitiis suis, quas invenerunt, circumdati sunt pœna: & mala eorum, sicut putant, non possunt me latere: sed potius ipsæ adinventiones apertæ sunt coram facie mea, quæ omnia clare videt.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capituli est quidem in commentariis B. Hieronymi in c. 7. Oseæ: sed propria verba sunt in glossa interlineari ibidem ad ea verba, ne forte dicant in cordibus.*

C. XXIII.

Idem *ibidem.*

HÆretici non possunt vetera peccata contra Deum causari, cum antiquis operibus addant novam impietatem, & suis ligentur peccatis: & cum Deum celare se putant, oculos ejus vitare non possunt: quia b vultus Domini super facientes mala.

Corr. Rom. ¶ *Et hoc etiam capitulum est in glossa ordinaria in eundem locum ex B. Hieronymo* c.

C. XXIV.

Item Gelasius Papa.

DIvina clementia dimissa peccata in ultionem ulterius redire non patitur.

Gratian. *Sed his auctoritatibus docentur filii ab originali peccato expiati, non ideo puniendi, quia Patres peccaverunt: sed ideo peccata Patrum in eos redire, quia eorum culpam sequuntur. Sic & bona, quæ peccato moriuntur, non proficient ad præmium, quia facta sunt: sed quia per pœnitentiam reviviscunt. Tale est & illud Augustini* d *in libro Psalmorum*: Si Judas teneret adoptionem, &c. *Sic & illud* e *Gregorii in Moralib. intelligitur*: Quid est, quod dicitur, reddis iniquitatem Patrum in filios, &c. *Illis namque parentum iniquitas redditur, qui propterea puniuntur, quia in radice traxerunt amaritudinem peccati. Illis autem non redditur, in quibus merito suæ iniquitatis non reviviscunt peccata parentis. Sicut ergo bona, quæ peccato moriuntur, per pœnitentiam reviviscunt ad præmium: sic & mala, quæ per pœnitentiam delentur, reviviscunt ad supplicium. Unde Propheta ex persona pœnitentis deplorat, dicens* f: Putruerunt, & corruptæ sunt cicatrices meæ a facie insipientiæ meæ, *id est, plagæ per baptismum sanatæ. Hinc etiam idem Propheta, quamvis fide, & sacramento circumcisionis ab originali peccato se mundatum cognosceret, tamen adulterio, & homicidio, quod commiserat, illud revixisse intelligens, non sine causa inter cætera ipsum confitetur, & dicit*: Ecce g enim in iniquitatibus conceptus sum, &c.

DISTINCTIO V.

1 ps IN *pœnitentia autem, quæ peccatorem considerare oportet,* Augustinus *in libro de pœnitentia* h *docet, dicens.*

C. I.

a *Sent. 4. dist. 15.* b *Homil. 11. ad c. 3. Ezech. Sent. 4. dist. 15.* c *al. mittitur.* d *sup. dist. 3. de pœn. cap. pium.* e *sup. dist. 3. si quando. sup. dist. 2. non est tam.* f *Ezech. 33.* g *al. præmisit.* h *Exod. 32.*

a *Ibid.* b *Psal. 33.* c *Sup. 23. quæst. 4. si illic.* d *Supr. ead. si Judas.* e *Supr. ead. quid est.* f *Psal. 37.* g *Psal. 51.* h *De vera & falsa pœnitentia, c. 14. & 15. inter opera August.* [*forte c. an. 428. in Africa.*]

C. I.

Consideret *a* qualitatem criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitii multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status, aut officii, & secundum modum meretricis, & in modo *b* operis sui, & qualiter turpitudinem suam peregit, si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fidei [ut sunt domus dominorum, & aliorum multorum] si in tempore orationi constituto, aut in festivitate Sanctorum, & in tempore jejunii. Consideret, quantum perseveraverit, & defleat, quod perseveranter peccaverit, & quanta 1 virtus fuerit in pugnatione. Sunt enim, qui non solum non vincuntur, sed ultro se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præveniunt voluptatem, & pertractant secum, quam multiplici actione vitii delectabiliter peccent. Omnis ista varietas confitenda est, & deflenda: ut cum cognoverit, quod peccatum est multum, cito inveniat Deum propitium. §. 1. In cognoscendo augmentum peccati, inveniat se, cujus ætatis fuerit, cujus sapientiæ, & ordinis, & statum omnem alterius non peccantis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lacrymis omnem qualitatem vitii. §. 2. Defleat virtutem, qua interim caruit. Dolendum est enim, & dolore purgandum, non solum quia peccavit, sed etiam quod se virtute privavit. Nam, licet speret se consecuturum veniam, dolere tamen potest, quia non promeruit, unde remunerari confidat. §. 3. Anxietur, & doleat, quod modo effugiens de præteritis pœnam, miser non inde expectet gloriam *c*, cujus omne tempus, quoniam brevissimum est, debuit decertasse ad consequendum præmium. §. 4. Defleat etiam, quoniam in uno offendens, factus est omnium per ingratitudinem reus. Ingratus enim extitit, qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit. In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quo est Deo acceptior. Ideo enim Adam plus peccavit, quia omni bono abundavit. Etiam alio modo offendens in uno, reus est omnium: quia omnis virtus patitur detrimentum ab uno vitio. Nam si quis cadit in avaritiam, largitatem destruit, & etiam castitatem minoravit. Amore enim pecuniæ vel violaret castitatem, vel saltem minus amaret. Si enim propter Deum tanta adhuc castitas inest, ut nolit eam perdere, tamen saltem minori gaudio, minori affectu tuetur eam, ubi videt inde procedere damnum pecuniæ, sicque & in aliis: quæ etiamsi non expellantur, tamen per conceptionem unius vitii vel satis, vel parum minuuntur, vel intentione deteriorantur. Unde omnis virtus cuicunque crimini est deflenda, & de omnibus indulgentia est petenda. §. 5. Animadvertere etiam oportet, & animadvertendo deflere animam proximi, quam fornicator Deo eripuit, vel ereptam in malo confirmavit: etiam, quod exemplum extitit mali in operatione sui criminis: cui magis profuisset, si aliis fuisset causa conversionis. Gemat itaque aliorum vitam in sua corruptam, vel incorruptam non conservatam, & commodum proximi, quod dedisset exemplo boni. Doleat de tristitia, quam peccando bonis intulit, & de lætitia, quam eis non adhibuit. Et non solum cogitet, quid & qualiter fecerit, sed quam injuste Deum, ut diximus, peccando offenderit. Timeat illam veritatis sententiam: *Non* d *potestis duobus Dominis servire*. Timeat ergo, ne omnia bona, quæ fecit, dum in uno peccato perseveraverit, ex contaminatione *e* mali perdiderit: ut qui servivit diabolo per crimen, Dei, quam obtulit, amiserit servitutem. Pium est tamen credere, ut recepta Dei gratia, quæ in eo destruit mala priora, etiam remuneret bona: ut cum destruxerit, quod suum non invenit, amet, & diligat bonum, quod etiam in peccante plantavit. §. 6. In his *a* omnibus dolens aut seculum derelinquat, aut saltem illa, quæ sine admistione mali non sunt administrata, ut mercatura, & militia, & alia, quæ utentibus sunt nociva, ut administrationes secularium potestatum: nisi his utatur ex obedientiæ licentia. Ponat se omnino in potestate judicis, in judicio Sacerdotis, nihil sibi reservans sui: ut omnia eo jubente paratus sit facere pro reparanda animæ vita, quæcunque faceret pro vitanda corporis morte, & hoc cum desiderio: quia vitam recuperat infinitam, ut Deus. Cum gaudio enim debet facere immortalis futurus, quæ faceret pro differenda morte moriturus. Semper deprecetur Deum, certus de venia, quia omnibus modis, & sine tædio dubius rogaret potestatem terrenam. Abstineat a multis licitis, qui per libertatem arbitrii commisit illicita. Semper offerat Deo mentem, & cordis contritionem, & deinde quod potest de possessione: tunc quod offert, securus offerat. *Respexit* b *enim Dominus ad Abel, & ad munera ejus*. Sed prius respexit ad Abel, quam ad munera. Sumens enim mentem, quam cognovit humilem, & puram, remuneravit ejus largitatis munera. Ad Cain vero non respexit, nec ad ejus munera. Mentem enim ejus, quam viderat, quoniam non cognovit *c*, ejus munera non recepit. In judicio enim cordis consideranda est eleemosyna tribuentis: nec jam considerandum est, quantum, sed qua mente, qua affectione dat, quod potest. Vidua *d* enim duobus, quæ habuit, larga minutis, plus omnibus misit. Qui ergo vult sua peccata redimere temporalium oblatione, caveat, ut offerat mentem prius. §. 7. Cautus sit, ne verecundia ductus dividat apud se confessionem, ut diversa diversis velit Sacerdotibus manifestare. Quidam enim uni celant, quæ alii manifestanda reservant *e*: quod est, se laudare, & ad hypocrisim tendere, & semper venia carere, ad quam per frusta putat totam pervenire. §. 8. Caveat præterita, quem vera delectat pœnitentia: non prius ad Domini corpus accedat, quam confortetur bona conscientia. Sed in hac separatione tremendum Dei judicium cogitet, ubi 2 & majus, & terribilius impœnitentes separabit in ignem. Gemat, quod nondum audet sumere, quem multum desiderat, cibum salutarem. Isti sunt digni fructus pœnitentiæ, animam captivam elaqueantes, & in libertate servantes. §. 9. Cohibeat se præterea a ludis, & a spectaculis seculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam *f* Dina, si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset. Tanto igitur magis sibi caveat, & cohibeat se anima, quæ sæpe, vel semel corrupta est, & rapta: timeat jam docta experimento, quod ignoravit virgo: eligat, quem imitetur, non sequatur, quem animus suus damnat. Se enim judicat, qui fructus pœnitentiæ non habentem a se non elongat. Laudet enim, & amet, quos digne fructificare non ignorat: quærat fructus dignos, etsi non dignos pœnitentiæ. Sunt enim fructus digni, virtutum fructus, qui non sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim graviores expostulat, ut sic pacetur Ecclesia, ut pacata dolore, & gemitibus, mortuis impetret veniam.

Corr. Rom. ¶ 1 Et quanta virtus] *In originali est*, Et quanta victus fuerit impugnatione. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa autem alia, & magni ponderis emendata sunt (ubi per eandem licuit) & ex ipso originali, & ex vetustis Gratiani codicibus.*

¶ 2 Ubi & majus) *In originali legitur*, Ubi magis terribilis sententia peccantes separabit in ignem.

C. II.

a *Sent. 4. dist. 16.* b *secundum modum*] *vera lectio.* c *gratiam*) *orig.* d *Matth. 6.* e *al. communicatione*) *al. communione.*

a *al. in omnibus. Cap. 15.* b *Gen. 4.* c *cognovit humilem*) *vera lectio.* d *Matth. 12.* e *conservant*) *orig.* f *Gen. 34.*

C. II. *Pœnitentes negotiationis lucra abjiciant.*
Item Leo Papa *epist. 90. al. 92. ad Rusticum Episcopum, c. 9.*

2 ps QUalitas *a* lucri negotiantem aut excusat 1, aut arguit: quia est & honestus quæstus, & turpis. Veruntamen pœnitenti utilius est etiam dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi: quia difficile est inter ementis, vendentisque commercium non intervenire peccatum.

Corr. R. ¶ 1 Excusat,] *Sic in orig. & Polycarpo, & Ivone, & Burchardo: nam in Gratiani exemplaribus erat*, accusat.

C. III. *Post Pœnitentiam ad militiam secularem redire non licet.*
Idem *ibidem, cap. 10.*

3 ps COntrarium *b* est omnino Ecclesiasticis regulis, post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem: cum Apostolus dicat *c*: *Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus.* Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

C. IV. *Decennio pœniteant, qui post pœnitentiam ad secularem militiam redeunt.*
Item ex Nicæno Concilio, *cap. 11. (Ann. 325. in Bithynia.)*

SI qui vero per Dei gratiam vocati, primo quidem ostenderunt fidem suam deposito militiæ cingulo, post hæc autem ad proprium vomitum sunt reversi, ut & pecunias darent, & ambirent redire rursum ad militiam, isti decem annis sint inter pœnitentes post primum triennium, quo fuerint inter Audientes. Ab omnibus vero præcipue illud observetur, ut animus eorum, & fructus pœnitentiæ attendatur. Quicunque enim cum omni timore, & lacrymis perseverantibus, & operibus bonis conversionem suam non verbis solis, sed opere, & veritate demonstrant, cum tempus statutum etiam a his fuerit impletum, & orationibus jam cœperint communicare, licebit Episcopo humanius etiam circa eos aliquid cogitare. Qui vero indifferenter habuerint lapsum, & sufficere sibi, quod intra Ecclesiam introierint, arbitrantur, isti omnimodo tempora statuta complebunt.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc est posterior pars capitis undecimi ex prisca versione: quæ versio est omissa in postrema quatuor tomorum Coloniensi Conciliorum editione; & ejus loco quatuor versiones positæ, ex quibus facile corrigi possunt, quæ in hac interdum obscure, & mutilate dicuntur. Quod vero ad sententiam canonis pertinet, legenda sunt, quæ a Zonara, ac Balsamone in ipsius explicatione, & a Ruffino lib. 10. historiæ Ecclesiasticæ, cap. 6. & a Cardinali Varmiensi contra Brentium libro tertio afferuntur. Agitur enim de illis militibus, qui impio Licinio vetante cingulum militiæ ab iis retineri, qui fidem Christo datam servare vellent, illum abjicere, quam fidem frangere maluerunt, ac tamen postea cupiditate terrena victi, illum recuperare conati fuerant, quod argumento erat, ipsos a fide desciscere. In codice vero canonum hæc est inscriptio hujus capitis:* De his, qui abrenuntiaverunt, & iterum ad seculum sunt regressi.

C. V. *A communione suspendantur, qui post pœnitentiam ad secularia redeunt.*
Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap. 13. (Ann. 511. in Gallia.)*

DE his, qui suscepta pœnitentia religionem suæ professionis obliti, ad secularia relabuntur, placuit eos & a communione suspendi, & ab omnium Catholicorum conviviis separari. Quod si post interdictum cum eis quisquam præsumpserit manducare, & ipse communione privetur.

a *Polyc. lib. 4. tit. 31. Burch. l. 2. c. 128. & l. 19. c. 95. Ivo p. 6. cap. 202. & part. 13. cap. 25. & p. 15. c. 107.* b *Polyc. l. 6. tit. 20. Burch. lib. 19. c. 66. Ivo part. 15. c. 80.* c *2. Tim. 2.*

C. VI. *Quid sit falsa pœnitentia.*
Item Gregorius VII. *in Synodo Romana, celebrata (ann. 1078.) cap. 6.*

FAlsas *a* pœnitentias dicimus, quæ non secundum auctoritatem sanctorum Patrum pro qualitate criminum imponuntur. Ideoque quicunque miles, vel negotiator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis gravioribus irretitus ad pœnitentiam venerit, vel qui bona alterius injuste detinet, vel qui odium in corde gerit, recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, per quam ad æternam vitam valeat pervenire, nisi negotium derelinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, bona, quæ injuste abstulit, restituat, arma 1 deponat, ulteriusque non ferat, nisi consilio religiosorum Episcoporum pro defendenda justitia. Ne *b* tamen desperet, interim quicquid boni facere poterit, hortamur, ut faciat: ut omnipotens Deus cor illius illustret ad pœnitentiam.

Corr. Rom. ¶ 1 Arma] *Totum hoc membrum, quod pertinet ad arma, in originali, & Polycarpo est ante verba illa,* negotium derelinquat. *Sed ob glossam ordo non est restitutus.*

C. VII. *Post conversionem ad negotium redire non licet, quod sine peccato agi non potest.*
Item Gregorius *in homil. 24. Evangel.*

NEgotium, quod ante conversionem sine peccato extitit, hoc etiam post conversionem repetere culpa non fuit, *& infra.* Sunt enim pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, ut post conversionem animus non recurrat.

C. VIII. *De eodem.*
Item Innocentius Papa II. *in Concilio c Romano, c. 22.*

4 ps FRatres nostros Episcopos, & Presbyteros admonemus, ne falsis pœnitentiis Laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falsam autem pœnitentiam esse constat, cum spretis pluribus de uno solo pœnitentia agitur, aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Unde scriptum *d* est: *Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus*; scilicet, quantum ad vitam æternam: sicut enim si peccatis esset omnibus involutus, ita si in uno tantum maneat, æternæ vitæ januam non intrabit. Falsa etiam fit pœnitentia, cum pœnitens ab officio, vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione prævalet; aut si odium in corde gestetur, aut si non offenso cuilibet satisfiat, aut si non indulgeat offendenti offensus, aut si arma quis contra justitiam gerat.

DISTINCTIO VI.

1 ps CUi autem debeat fieri confessio, vel qualem illum oporteat esse, qui aliorum crimina judicat, ex *e* eodem lib. de pœnitentia, *cap. 10. docetur, cum dicitur.*

CAP. I.

QUI *f* vult confiteri peccata, ut inveniat gratiam, quærat Sacerdotem scientem ligare, & solvere: ne, cum negligens circa se extiterit, negligatur ab illo, qui eum misericorditer monet, & petit, ne ambo in foveam cadant, quam stultus evitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, ut si deest Sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quod pœnitens non potest confiteri coram Sacerdote, quem desideranti nec locus, nec tempus offert: & si ille, cui confitebitur, potesta-

a *Sent. 4. dist. 16. Polyc. l. 6. tit. 20.* b *al. nec.* c *Et in Concil. Urbani II. apud Melphiam, c. 15. Et in Concil. Gregor. VII. anno 1080. Sent. 4. dist. 15.* d *Jac. 2.* e *In lib. de vera & falsa pœnitentia, inter opera B. Aug. Sent. 4. dist. 17.* f *Sup. dist. 1. quem pœnitet. §. quare qui.*

tem solvendi non habet, fit tamen dignus venia ex desiderio Sacerdotis, qui socio confitetur turpitudinem criminis. Mundati *a* enim sunt leprosi, dum irent ostendere ora Sacerdotibus, antequam ad eos pervenirent. Unde patet Deum ad cor respicere, dum ex necessitate prohibetur ad Sacerdotes pervenire. Sæpe quidem eos quærunt sani & læti: sed dum quærunt, antequam perveniant ad eos, moriuntur. Sed Dei misericordia est ubique, qui & justis *b* novit parcere, etsi non tam cito, sicut si solverentur a Sacerdote. Qui igitur omnino confitetur, Sacerdoti meliori, quam potest, confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam Sacerdotis, ut grata sit oblatio muneris. *& infra cap.* 12. §. 1. Laboret itaque pœnitens in Ecclesia esse, & ad Ecclesiæ unitatem tendere: nisi enim unitas Ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori, sua operatione *c* compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim (& pietas fidei expostulat credere) quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, & orationes, & opera justitiæ, & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conversionem suam. Ideoque nemo digne pœnitere potest, quem non sustineat unitas Ecclesiæ: ideoque non petat Sacerdotes per aliquam culpam ab unitate Ecclesiæ divisos. Judas enim pœnitens ivit ad Pharisæos, reliquit Apostolos, nihil invenit auxilii, sed augmentum desperationis. Dixerunt enim: *Quid* d *ad nos? tu videris*: Si peccasti, tibi sit, non tibi succurrimus, non peccata tua charitative suscipimus, non comportanda promittimus, non qualiter deponas onus, docemus. Quid enim nobis, & misericordiæ, qui nec opera sequimur justitiæ? isset *e* ad fratres, isset ad illos, qui oraverant pro socru *f* Petri febricitante, qui Chananæam improbam misericordiæ obtulerant. Interrogasset Petrum pro se lachrymas effundentem: non *g* fugisset Mariam, & Martham, quæ vitam Lazaro impetraverant, non *h* turbam plorantem, quæ unicum filium acquisierat viduæ. Ivit ad divisos, & divisus periit. *& infra cap.* 20. §. 2. Sacerdos itaque, cui omnis offertur *i* peccator, ante quem statuitur omnis languor, in nullo eorum sit judicandus, quæ in alio judicare est promptus. Judicans enim alium, qui est judicandus, condemnat seipsum. Cognoscat igitur se, & purget in se, quod alios videt sibi offerre. Caveat ergo, ut a se abjecerit, quod in alio damnosum reperit: animadvertat, quod dicitur: *Qui* k *sine peccato est, primus in eam lapidem mittat*. Ideo enim liberavit peccatricem, quia non erat, qui juste projiceret lapidem. Quomodo lapidaret, qui se lapidandum cognosceret? Nullus enim erat sine peccato: in quo intelligitur, omnes crimine fuisse reos. Nam venialia semper remittebantur per cæremonias. Si quod igitur in eis peccatum erat, criminale erat. Deteriores itaque in hoc sunt Sacerdotes, se prius non ædificantes, illis, qui Dominum observabant insidiis. In hoc itaque patentissimum est crimen Sacerdotum, & ultra modum detestabile, qui non prius se judicant, & alios alligant. Deberent enim in se timere crimen, quod in aliis timuerunt, & detestabile senserunt. Illi quidem adeo cæci erant, quod summam sapientiam sperabant capere suis insidiis. Quod illis patuit, quod tunc quisque vitavit, vitet Sacerdos, qui in hoc errore pejor illis Judæis extiterit. §. 3. Caveat spiritualis judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita non careat munere scientiæ. Oportet enim, ut sciat cognoscere, quicquid debet judicare. Judiciaria enim potestas hoc expostulat, ut, quod debet judicare, discernat. Diligens igitur inquisitor, & subtilis investigator, sapienter, & quasi astute interroget a peccatore, quod forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito itaque crimine, varietates ejus non dubitet investigare, & locum, & tempus, & cætera, quæ supra diximus in exponendo eorum qualitates. Quibus cognitis adsit benevolus, paratus exigere, & secum onus portare: habeat dulcedinem in affectione, pietatem in alterius crimine, discretionem in varietate: adjuvet confitentem orando, eleemosynas dando, & cætera bona pro eo faciendo: semper eum juvet leniendo, consolando, spem promittendo, & cum opus fuerit, etiam increpando. Doleat *a* loquendo, instruat operando, sit particeps laboris, qui particeps vult fieri gaudii: doceat perseverantiam: caveat, ne corruat, ne juste perdat potestatem judiciariam. Licet enim pœnitentia ei possit acquirere gratiam, non tamen mox restituit in potestatem primam. Etsi *b* enim Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis Sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas, non est tamen necesse, ut hoc omnibus concedatur quasi ex auctoritate. Invenitur enim auctoritas, quæ concedit, & quasi imperat: invenitur alia, quæ minime concedit, sed vetat: quæ scripturæ non repugnant, sed concordant, si locus, & tempus, & modus pœnitentiæ pacem adhibeant. Cum enim tot sunt, qui labuntur, ut pristinam dignitatem ex auctoritate *c* defendant, & quasi ausum peccandi sibi faciant, rescindenda est spes ista. Si vero locus est, ubi ista non concurrant, restitui possunt, qui peccant. Itaque Pontifex justus, atque discretus non cogitur Sacerdotes suos semper abjicere: nec mox restituere, nisi statutum fuerit a Romano Pontifice.

2 pars. Gratian. *Caveat Sacerdos, ne peccata pœnitentium aliis manifestet. Quod si fecerit, deponatur.*

C. II. *Deponatur Sacerdos, qui peccata pœnitentis publicare præsumit.*

Unde Gregorius.

SAcerdos *d* ante omnia caveat, ne de his, qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, neque, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat.

3 pars. Gratian. *Quod autem dicitur, ut pœnitens eligat Sacerdotem scientem ligare, & solvere, videtur esse contrarium ei, quod in canonibus invenitur, ut nemo videlicet parochianum alterius judicare præsumat. Sed aliud est, favore, vel odio proprium Sacerdotem contemnere, quod sacris canonibus prohibetur: aliud, cæcum vitare, quod hac auctoritate quisque facere monetur, ne, si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadant.*

C. III. *Cuilibet Sacerdoti commissum, nisi pro ejus ignorantia, alter Sacerdos ad pœnitentiam non suscipiat.*

Unde Urbanus Papa II.

PLacuit *e*, ut deinceps nulli Sacerdotum liceat quemlibet commissum alteri Sacerdoti ad pœnitentiam suscipere sine ejus consensu, cui prius se commisit, nisi pro ignorantia illius, cui pœnitens prius confessus est. Qui vero contra hæc statuta facere tentaverit, gradus sui periculo subjacebit.

DISTINCTIO VII.

1 ps TEmpus vero pœnitentiæ est usque ad ultimum articulum vitæ.

C. I.

a *Luc.* 17. b *istis*] *videtur legendum*. c *opitulatione*] *origin.* d *Matth.* 27. e *si isset*] *orig. antiquum*. f *Luc.* 4. *Matth.* 15. g *Joann.* 11. h *Luc.* 7. i *profertur*] *orig.* k *Joann.* 8.

a *Doceat*] *vera lectio*. b *Vide Isidorum in præfatione de summo bono*. c *al. auctore*. d *Sentent.* 4. *distinct.* 2. *Polyc. lib.* 6. *tit.* 20. *Anselm. lib.* 11. *cap.* 25. e *Sup.* 9. *quæst.* 2. *placuit*. *Sentent. ibid.*

C. I. *De eodem.*

Unde Leo Papa, *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, cap. 5.*

NEmo *a* desperandus est, dum in hoc corpore constitutus *b* est: quia nonnunquam, quod diffidentia ætatis differtur, consilio maturiore perficitur.

2 pars. Gratian. *Quanquam de differentibus pœnitentiam* Augustinus *scribat in lib. 50. Homil. hom. 41.*

C. II.

SI quis *c* positus in ultima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quod bene hinc exit: si securus hinc exierit, ego nescio: pœnitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus. Nunquid dico, damnabitur? Sed non dico, liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? vis, quod incertum est, evadere? age pœnitentiam, dum sanus es. Si sic agis, dico tibi, quod securus es; quia pœnitentiam egisti eo tempore, quo & peccare potuisti. Si autem vis agere pœnitentiam, quando jam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa.

Corr. Rom. ¶ *Hæc, & duo sequentia capitula accepta sunt ex homilia 41. B. Augustini, sed primum hoc ordine, multisq; verbis mutatis. Atque ideo Burchardus, & Ivo non ex Augustino, sed ex dictis Augustini citant. Quare nihil mutatum: sed præstat omnino homiliam ipsam legere. Eadem in Bibliotheca sanctorum Patrum, tom. 7. tribuuntur B. Cæsario Arelatensi Episcopo.*

C. III.

Idem *in eadem homilia, paulo superius.*

QUi egerit veraciter pœnitentiam, & solutus fuerit a ligamento, quo erat astrictus *d*, & a Christi corpore separatus, & bene post pœnitentiam vixerit, sicut ante pœnitentiam vivere debuit, post reconciliationem quandocunque defunctus fuerit, ad Deum vadit, ad requiem vadit, regno Dei non privabitur, a populo *e* diaboli separabitur.

C. IV.

Idem *ibidem.*

SI quis 1 autem, &c. *& infra*. Baptizatus ad horam securus hinc exit: fidelis bene vivens securus hinc exit: agens pœnitentiam, & reconciliatus, cum sanus est, & postea bene vivens, securus hinc exit. Agens pœnitentiam ad ultimum, & reconciliatus, si securus hinc exit, ego non sum securus. Unde securus sum, dico, & securitatem do: unde non sum securus, pœnitentiam dare possum, securitatem dare non possum. *& post pauca.* §. 1. Sed unde 2 scis (inquis) ne forte Deus dimittat mihi? verum dicis, unde? nescio. Illud scio: hoc nescio. Nam ideo do tibi pœnitentiam, quia nescio: nam si scirem tibi nihil prodesse, non tibi darem. Item si scirem tibi prodesse, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res sunt: aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. Quid horum tibi futurum sit, nescio. Ergo *f* tene certum, dimitte incertum.

Corr. Rom. ¶ 1 Si quis autem,] *Apud B. Augustinum sequuntur verba, quæ relata sunt paulo ante in capite*, si quis positus, *usque ad vers.* bene hinc exit.

¶ 2 Sed unde scis] *Hæc apud B. August. sequuntur post ultima verba ejusdem capitis*, si quis positus.

Gratian. *Hoc autem quare Augustinus dixerit, Cyprianus ostendit, lib. 4. epist. 2. ad Antonianum, dicens.*

C. V.

Cyprianus.

IDcirco, frater charissime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde, & manifesta lamentationis suæ professione testantes, prohibendos omnino censuimus a spe communicationis & pacis, si in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari: quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum.

C. VI.

Item. Augustinus *in libro de pœnitentia* a, *c. 17. & 18.*

NUllus exspectet, quando jam non possit peccare. Arbitrii enim quærat libertatem, ut dolere *b* possit commissa, non necessitatem. Qui prius itaque a peccatis relinquitur, quam ipsa relinquat, ea non libere, sed quasi ex necessitate condemnat. Licet enim latro *c* veniam meruisset in fine de omni suo crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi, & perseverandi auctoritatem. Tunc enim baptizatus est, qui tunc primum in cruce Christum confessus est. Pœnitentia enim si in extremo hiatu vitæ advenerit, sanat, & liberat in ablutione baptismi, ita quod nec purgatorium sentiunt, qui in fine baptizantur: sed ipsi ditati bonis sanctæ matris Ecclesiæ sunt recepturi multiplex bonum in vera beatitudine. Illi autem, qui cum potuerunt, nunquam converti voluerunt, confitentes, cum jam peccare nequeunt, non sic facile acquirunt quod volunt. Oportet enim, ut pœnitentia fructificet ad hoc, ut mortuo vitam impetret. Scriptum *d* est enim, sine charitate neminem salvum esse. Non itaque in solo timore vivit homo. Quem ergo sero pœnitet, oportet non solum timere Deum judicem, & justum diligere: non timeatur pro pœna, sed ametur pro gloria. Debet enim dolere de crimine, & de omni ejus prædicta varietate. Quod quoniam vix 1 licet, de ejus salute Augustinus *e* potuit dubitare. §. 1. Credo quidem illi, qui dixit: *Quacunque f hora peccator ingemuerit, & conversus fuerit, vita vivet.* Dixit conversum, non tantum versum, vita vivere. Versum quidem puto, qui dolet de crimine; conversum, qui dolet de omni *g* ejus, quam exposuimus, varietate. Vertitur a peccato, qui jam vult dimittere peccatum: convertitur, qui jam totus, & omnino vertitur, qui jam non tantum pœnas non timet, sed ad bonum Domini contendere festinat. Quæ conversio si contigerit alicui etiam in fine, desperandum non est de ejus remissione. Sed quoniam vix, vel raro est tam justa conversio; timendum est de pœnitente sero. Quem enim morbus urget, & pœna terret, ad veram vix veniet satisfactionem, maxime, cum filii, quos illicite dilexerit, sint præsentes, uxor, & mundus ad se vocent. Multos enim solet serotina pœnitentia decipere. Sed quoniam Deus semper potens est, semper etiam potest in morte juvare, quibus placet. Cum itaque opus sit non hominis, sed Dei, fructifera pœnitentia, inspirare eam potest, quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos damnare potest ex justitia. Sed quoniam multa sunt, quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosissimum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est, cui Deus tunc inspirat. Si quis est igitur, qui veram tunc quærat pœnitentiam, expectet Dei clementiam, majorem sentiens Dei bonitatem sua nequitia. §. 2. Sed si etiam sic conversus evadat, vita vivat, & non moriatur, non tamen promittimus, quod evadat omnem pœnam. Nam prius purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conversionis. Hic autem ignis, etsi æternus non sit, miro tamen modo est gravis. Excellit enim omnem pœnam, quam unquam passus est aliquis in hac vita. Nunquam in carne tanta inventa est pœna, licet mirabilia passi sint martyres tormenta: & multi nequiter iniqui tanta susti-

a *Sent. 4. dist. 20. sup. 32. q. 2. ancillam. §. nemo.* b *al. constituitur.* c *Sent. ibid. Polyc. l. 8. tit. 1. Anselm. l. 11. c. 137. Burch. l. 18. c. 12. Ivo p. 51 c. 22. 1. q. 3. Salvator.* d *al. abstrictus.* e *al. consortio.* f *Sent. ibid.*

a *In lib. de vera & falsa pœnitentia. Sent. ibid.* b *al. delere.* c *Luc. 23.* d *1. Cor. 13.* e *Sup. si quis autem.* f *Ezech. 33.* g *al. animi*] *orig.*

sustinuerunt *a* supplicia. Studeat ergo quilibet sic delicta corrigere, ut post mortem non oporteat talem pœnam tolerare. §. 3. Quædam enim peccata sunt, quæ sunt mortalia, & in pœnitentia fiunt vitalia *b*, non tamen statim sanata. Sæpe enim quidam ægri morerentur, nisi medicarentur: non tamen statim sanantur: languet victurus, qui prius erat moriturus. Qui autem impœnitens moritur, omnino moritur, & æternaliter cruciabitur. Qui enim impœnitens finitur *c*, si semper viveret, semper peccaret. At Dei est miserentis, quod operatur finem peccantis *d*: ob hoc etiam sine fine torquebitur *e*, quia nunquam ditabitur virtute: semper plenus iniquitate, semper sine charitate, torquebitur sine fine.

Corr. Rom. ¶ 1 Quoniam vix licet] *Sic est emendatum ex editione Plantiniana. Nam antea legebatur*. Quod quamvis licet de ejus salute, Augustinus, &c. *Neque accusare, sed interpretari voluit Augustinum hic auctor, sine dubio ipsius sectator. Multa vero alia in hoc capite partim ex vetustis Gratiani codicibus, partim ex ipso originali sunt emendata.*

QUÆSTIO IV.

1 ps QUod autem orationis tempore conjugali operi vacare non liceat, B. Hieronymus *in quodam f sermone scribit, ita dicens:*

C. I. *Tempore, quo uxori debitum redditur, a carnibus agni abstinere oportet.*

SCiatis *g*, fratres charissimi, quoniam quicunque uxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec de carnibus agni comedere debet. *Item paulo post.* §. 1. Si panes propositionis non poterant ab iis, qui uxores suas tetigerant, comedi; quanto magis panis ille, qui de cælo descendit, non potest ab his, qui conjugalibus paulo ante hæsere complexibus, violari, atque contingi? non quo nuptias condemnemus (hoc enim non dicimus) sed quod eo tempore, quo carnes agni manducaturi sumus, vacare operibus carnis non debeamus.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capitis, usque ad vers.* Item, *de industria videtur in summam collecta: reliqua autem ex originali est emendata & aucta.*

C. II. *A conjugali concubitu in sanctorum solemnitatibus est abstinendum.*

Item Augustinus *sermone 2. de tempore, id est, de 2. Dominica adventus.*

QUotiescunque *h* aut dies natalis Domini, aut reliquæ festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui, ante plures dies, non solum ab infidelium *i* concubinarum consortio, sed etiam a propriis uxoribus abstinere debemus.

C. III. *Diebus jejuniorum a propriis uxoribus abstinere oportet.*

Item Ambrosius *in sermone de adventu Domini.*

FRatres, non solum debetis ab omni immunditia abstinere, sed etiam ab uxoribus propriis studiosissime contineatis. Nullus 1 omnino uxori suæ jejuniorum diebus conjungatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Nullus] *In hoc sermone, qui habetur manuscriptus in Bibliotheca Vaticana, hinc usque ad finem non habentur. Sed in alio sermone manuscripto de Quadragesima hæc leguntur:* Nullus omnino uxori suæ jungatur ante octavam Paschæ. *In plerisque vetustis codicibus Gratiani hoc loco absunt ista verba*, jejuniorum diebus: *de quibus tamen B. Ambrosius loquebatur: & ideo sunt etiam in rubrica.*

a *al. sæpe sustinuerunt.* b *venialia,*] *orig.* c *al. moritur vel finitur.* d *al. peccandi.* e *torquetur,*] *orig.* f *In vigilia Paschæ de esu agni.* g *Sent. 4. dist. 32. Ivo p. 8. cap. 87.* h *Sent. 4. dist. 32.* i *infelici*] *vera lectio.*

C. IV.

Idem *super epist. 1. ad Corinth. in cap. 7.*

SI causa *a* procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum: quia & dies festi, & dies processionis *b*, & ipsa ratio conceptus, & partus, juxta legem cessari temporibus his debere demonstrant.

C. V. *Uxoris usus certis diebus cessare jubetur.*

Item Augustinus *in libro quæstionum Veteris, & Novi Testamenti quæst. 127.*

CHristiano *c* cum uxore sua convenire aliquando licet, aliquando vero non licet. Propter dies enim processionis aliquando non licet convenire: quia etiam a licitis abstinendum est, ut facilius impetrari possit, quod postulatur. Unde Apostolus *d* ex consensu ait abstinendum ad tempus, ut vacetur orationi. Nam secundum legem *e* in jejunio cædere *f*, & jurgari non licet, postea licet: quia major reverentia debetur Dei causis.

C. VI. *Non vere pœnitentiam agit, qui continentiam non servat.*

Item Joannes Chrysostomus.

QUi in castigatione victus se dicit agere pœnitentiam, frustra hoc sermone promittit, nisi egrediatur de cubili suo, & jejunio continentiam addat.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc apud B. Joannem Chrysostomum, ex quo citatur, non est inventum. Sed eadem fere leguntur in commentariis B. Hieronymi ad c. 2. Joelis g, & copiosius etiam exposita.*

C. VII. *Ab ingressu Ecclesiæ temperare se debet vir cum propria uxore dormiens.*

Item Gregorius *in responsione 10. ad interrogationes Augustini.*

2 ps VIr *h* cum propria conjuge dormiens, nisi lotus aqua intrare Ecclesiam non debet: sed neque lotus intrare statim debet. *& infra.* §. 1. Quamvis enim de hac re diversæ hominum nationes diversa sentiant, atque alii alia custodire videantur; Romanorum tamen semper ab antiquioribus usus fuit, post admistionem propriæ conjugis, & lavacri purificationem quærere, & ab ingressu Ecclesiæ paululum reverenter abstinere. Nec hæc dicentes deputamus culpam esse conjugium: sed quia ipsa licita admistio conjugum sine voluptate carnis fieri non potest, a sacri loci ingressu abstinendum est: quia voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Non enim de adulterio, vel fornicatione, sed legitimo matrimonio susceptus fuerat, qui dicebat: *Ecce i enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. & infra.* §. 2. Oportet itaque, legitima 1 carnis copula ut causa Prolis sit, non voluptatis, & carnis commistio creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis ergo sua *k* conjuge, non cupidine voluptatis captus, sed solummodo liberorum creandorum gratia utitur, ipse profecto de ingressu Ecclesiæ, seu de sumendo corporis Dominici, sanguinisque mysterio, suo est relinquendus judicio: quia a nobis non debet prohiberi accipere, qui in igne positus nescit ardere. Cum vero non amor procreandæ sobolis, sed voluptas dominatur in opere commistionis, habent conjuges etiam de sua commistione, quod defleant. *& paulo post.* §. 3. Tunc autem vir, qui post admistionem conjugis aqua lotus fuerit, etiam sacræ communionis mysterium valet accipere, cum ei juxta præfinitam sententiam Ecclesiam etiam licuerit intrare.

Corr. Rom. ¶ 1 Legitima] *Ita emendatum est ex variis codicibus B. Gregorii. Antea legebatur,* oportet itaque legitimam carnis esse copulam. *Multa etiam alia sunt emendata.*

3 ps

a *Sent. ib. Ivo p. 8. c. 84. Pann. l. 6. c. 21.* b *al. purgationis.* c *sup. dist. 5. Sent. ib. Ivo p. 8. c. 79.* d *1. Cor. 7.* e *Esa. 58.* f *al. cædi*) *orig.* g *Joel. 2.* h *Sent. 4. dist. 31. Polyc. l. 6. t. 7. Ivo p. 8. c. 88.* i *Psal. 50.* k *suam conjugem*) *orig.*

3 ps Gratian. *Hinc etiam in diebus abstinentiæ nuptiæ celebrari prohibentur.*

C. VIII. *In diebus Quadragesimæ nuptias celebrare non licet.*

Unde in Laodicensi Concilio *c.* 52. *legitur.*

I. NOn *a* oportet in Quadragesima aut nuptias, vel quælibet natalitia celebrare.

C. IX. *De eodem.*

Item ex Concilio Martini Bracarensis *c.* 48.

NOn *b* licet in Quadragesima natalitia Martyrum celebrare: sed tantum sabbatho, & Dominica pro commemoratione eorum oblationes offerri. Sed nec natalitia, nec nuptias liceat in Quadragesima celebrare.

C. X. *De eodem.*

Item ex Concilio Ilerdensi. *c*

II. NOn *d* oportet a Septuagesima usque in octavas Paschæ, & tribus hebdomadibus ante festivitatem sancti Joannis Baptistæ, & ab adventu Domini usque post Epiphaniam nuptias celebrare. Quod si factum fuerit, separentur.

C. XI. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa *ad consulta Bulgarorum cap.* 48.

NEc *e* uxorem ducere, nec convivia facere in Quadragesimali tempore convenire posse nullatenus arbitramur.

4 ps Gratian. *Hæc autem servanda sunt, si uxor consensum adhibere voluerit: cæterum sine ejus consensu, nec causa orationis continentia servari debet.*

C. XII. *Nisi ex consensu communi, orationi conjuges vacare non possunt.*

Unde Augustinus *in libro primo de adulterinis conjugiis c.* 2.

APostolus *f*, nec ad tempus, ut vacetur orationi, nisi ex consensu, voluit conjuges carnali invicem fraudare debito.

C. XIII. *Nisi ex consensu communi, conjugatis pœnitentia non detur.*

Hinc etiam in secundo Concilio Arelatensi *c.* 22. *legitur.*

PŒnitentiam *g* conjugatis non nisi ex consensu dandam.

QUÆSTIO V.

1 ps. QUod *autem sine consensu uxoris vir continentiam vovere non possit, multis auctoritatibus probatur. Ait enim* Augustinus *super Psalm.* 149. *in extremo.*

C. I. *Non potest vir continentiam servare, nisi uxoris teneat consensum.*

SI dicat vir *h*, continere 1 jam volo, nolo autem, uxor; non potest. Quod enim tu vis, non vult illa. Nunquid per continentiam tuam debes illam facere fornicariam? si alii nupserit te vivo, adultera erit. Non vult tali lucro Deus compensare tale damnum. Redde debitum, & si non exigis, redde. Pro satisfactione 2 perfecta Deus tibi computabit, si non, quod tibi debetur, exigis, sed reddis, quod debetur uxori.

Corr. Rom. ℊ 1 Continere] *Sic etiam apud Magistrum: sed B. Augustinus, & Ivo habent,* continere jam volo, nolo jam uxorem, non potest. Quid, si tu vis, & illa non vult?

ℊ 2 Satisfactione] *In aliquot manuscriptis, & apud B. Augustinum, & Magistrum, & Ivonem est,* sanctificatione. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. II. *Non debet extorqueri mulieris consensus ad continentiam Deo vovendam.*

Item Alexander Papa II. *Landulpho in Corsica.*

NOtificasti *a* te morte tenus infirmatum, & peccatorum tuorum recordatione & terrore valde pavefactum, anxie quæsiisse Monachum fieri, & a tua uxore minis, & terroribus eam occidendi, ad hoc licentiam extorsisse, & sic te monasticam *b* vestem sine Abbate sumpsisse, & monasterium petiisse: postea vero, cum sanus factus esses, tuæ uxoris reclamationibus, ejulationibus, & planctibus, tuæque familiæ dispositionibus devictus 1, utpote pœnitens, domum remeasse & post multos dies quorundam sapientum consilio ad jam dictæ mulieris cubile rediisse. Nunc autem, si tibi tua uxore uti liceat, nostrum requiris consilium. Si ita denique est, ut tuus nuntius narrat, non videtur nobis rationabiliter, neque sana mente id factum: quoniam, cum omni homini ad monasticam tendenti vitam, legaliter, sancte & juste sit peragendum, tu contra leges minaciter & violenter a tua uxore, partim terrore mortis, partim tuæ infirmitatis doloribus exinanitus, devia secutus, nulla, ut dicitur, licentia accepta recessisti, & monasterium petiisti. Non enim violentia, sed ex pari voluntate & consensu (sicut sancti Patres dicunt) hoc fieri debet: neque vir 2 monasterium eligere, aut professa continentia habitum cum festinatione debet mutare.

Corr. Rom. ℊ 1 Devictus] *Ivo habet,* utpote pœnitens devictus: *Pannormia,* utpote penitus devictus domum remeasse.

ℊ 2 Neque vir] *Apud Ivonem, & in Pannormia legitur:* Neque vir in monasterium recipiendus est, nisi uxor illius fœmineum monasterium elegerit, aut professa continentiam, habitum cum festinatione mutaverit. *Sed mutatum non est: quoniam glossa videtur magis convenire lectioni Gratiani.*

C. III. *Vir potest abnuere vota continentiæ, quæ sine ejus consensu Deo uxor obtulerit.*

Item ex Concilio *c apud Compendium.*

MUlier, si sine *d* licentia *e* viri sui velum in caput miserit, si viro placuerit, recipiet eam iterum ad conjugium.

C. IV. *Non potest vir continentiæ vota rescindere, quæ ejus assensu mulier Deo promisit.*

Item Augustinus *f ad Ecditiam, epist.* 199.

QUod *g* Deo pari consensu ambo voveratis, perseveranter usque in finem reddere ambo debuistis. A quo proposito si lapsus est ille, tu saltem instantissime *h* persevera. Quod te non exhortarer, nisi quia tibi ad hoc ipse consenserat. Nam si nunquam tenuisses ejus assensum, numerus te nullus defendisset annorum. *& post pauca.* §. 1. Non quia pariter temperabatis a commistione carnis, ideo tuus maritus esse destiterat, imo vero tanto sanctius inter vos conjuges manebatis, quanto sanctiora concorditer placita servabatis. Nihil ergo de tua veste, nihil de tuo auro, vel argento vel quacunque pecunia, aut rebus ullis terrenis tuis sine arbitrio ejus facere debuisti. *& infra.* §. 2. Est quidam pro modulo personæ habitus matronalis a viduali veste distinctus, qui potest fidelibus conjugatis salva religionis observantia convenire. Hunc te maritus si deponere

a *Ivo p.8.c.49.* b *Burch. l.13. cap.10. Polyc. l.3. tit.24. Ivo part.4. c.43.* c *Simile habetur in Concil. Salegus. c.3.* d *Sent.4. dist.32. Polyc. l.6. tit.5. Burch. l.9. c.4. Ivo p.8. c.142. Pann. l.6. c.2.* e *Sent. ibid. Ivo p.8. c.47. Pann. l.6. c.3.* f *Sent.4. dist.32. Ivo p.8. c.233.* g *Ivo p.8. c.280. & par. 15. cap.14. & cap.123.* h *Sent. ibid. Ivo p.9. c.127.*

a *Ivo p.8. cap. 220. Pannorm. l.6. cap.85.* b *al. monachicam* c *Cap. l.5. c.16.* d *Burch. l. 9. cap.47. Ivo p. 8. c. 185. & p.9. c. 124.* e *commeatu,*] *Capit.* f *Et Beda 1.Cor.7.* g *Ivo p.8. c.136. Pann. l.8. c.80.* h *al. constantissime.*

ponere noluit, ne te 1 velut viduam illo vivente jactares, puto, quia non fuerat in hac re usque ad dissensionis scandalum perducendus, magis inobedientiæ malo, quam illius *a* abstinentiæ bono. Quid est enim absurdius, quam mulierem de humili veste viro superbire; cui te potius expediret obtemperare candidis moribus, quam in nigellis vestibus repugnare? quia, etsi te indumentum monachæ delectabat, etiam hoc gratius posset marito observato, exoratoque sumi, quam illo inconsulto, contemptoque præsumi. Quod si omnino non sineret, quid tuo proposito deperiret? Absit, ut hinc displiceres Deo, quod conjuge tuo nondum defuncto non indueresis, sicut Anna *b*, sed sicut *c* Susanna.

Corr. Rom. ¶ 1 Ne te] *In vulgatis erat*, Ne te puta velut viduam jactare. *Emendatum est ex aliquot vetustis, originali, & Beda, & aliis collectoribus, itemque alia multa.*

C. V. *Continentiæ meritum habet, qui pro incontinentia uxoris debitum sibi reddere cogitur.*

Idem *in d eadem epistola.*

SEcundum *e* verba Apostolica, etiam si se vir continere voluisset, & tu noluisses, debitum tibi reddere cogeretur, & illi Deus imputaret *f* ad continentiam, si non suæ, sed tuæ cederet infirmitati, ne in adulterium caderes. §. 1. Quisquis *g* igitur compatiens infirmitati uxoris reddit, non exigit debitum, aut si propter propriam infirmitatem ducit uxorem, plangens potius, quia sine uxore esse non potuit, quam gaudens, quia duxit, quisquis vendit, quod novit: quia etsi maneret, beatum non faceret, quisquis, quod emit, novit, quia transiet, & de his non præsumit, & facit ex eo, quod habet, misericordiam cum non habentibus, securus expectat *h* diem novissimum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quod eodem modo habetur in Polycarpo, confectum est ex duobus B. Augustini indicatis locis: verbis nonnullis partim omissis, partim mutatis, salva tamen sententia.*

C. VI. *Vota continentiæ sine uxoris consensu reddi non possunt.*

Idem *ad Armentarium, & Riparium, & Paulinum, epistola 45.*

UNa sola *i* causa esse posset, qua te ad id, quod vovisti, non solum non hortaremur, verum etiam prohiberemus implere, si forte tua conjux hoc tecum suscipere animi, seu carnis infirmitate recusaret. Nam & vovenda talia non sunt a conjugatis, nisi ex consensu, & voluntate communi: & si præpropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio. Neque enim Deus exigit, si quis ex alieno aliquid voverit, sed potius usurpare vetat alienum.

C. VII. *Absque cæteris operibus nec sola virginitas salvat, nec cætera absque virginitate proficiunt.*

Item Hieronymus *libro primo adversus Jovinianum.*

2 ps TUnc salvabitur mulier, si illos genuerit filios, qui virgines permansuri sunt: si quod ipsa perdidit, acquirat in liberis, & damnum radicis, & cariem flore compenset, & pomis.

C. VIII.

Idem *ibidem.*

HOc solum nunc dico, quod quomodo absque cæteris operibus virginitas sola non salvat, sic omnia opera absque virginitate, puritate, continentia, castitate imperfecta sunt.

C. IX.

Idem *ibidem.*

QUi sitit *a*, veniat, & bibat: qui potest capere, capiat.] Non dicit, velitis, nolitis, bibendum vobis est, atque currendum: sed, qui voluerit, qui potuerit currere, atque portare, ille vincet, ille satiabitur. Et ideo plus amat virgines Christus, quia sponte tribuunt, quod sibi non fuerat imperatum: majorisque gratiæ est offerre, quod non debeas, quam reddere, quod exigaris. Apostoli uxoris onera contemplati: *Si b talis est*, inquiunt, *causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Quorum Dominus sententiam probans: recte quidem sentitis, ait, quod non expediat homini ad cœlestia regna tendenti accipere uxorem: sed difficilis res est, & non omnes capiunt verbum istud; verum quibus datum est. Alios eunuchos natura facit: alios vis hominum: mihi illi eunuchi placent, quos castravit non necessitas, sed voluntas: libenter illos in meos sinus recipio, qui se castraverunt propter regna cœlorum, & ob mei cultum noluerunt esse, quod nati sunt. Simulque tractanda sententia, *Qui se*, inquit, *castraverunt propter regna cœlorum.* Si castrati mercedem habent regni cœlorum, ergo qui se non castraverunt, locum non possunt accipere castratorum.

Gratian. *Finis hujus auctoritatis, & duæ præcedentes de virginitatis affectu intelliguntur: qui non in voluntate solum, sed in necessitate est: principium vero de affectu intelligitur, qui non in necessitate, & ante votum, sed in voluntate est, nec exigitur, nisi repromittatur.*

C. X. *Non licet illi ducere uxorem, qui suam velare permiserit.*

Item ex Concilio Rhemensi.

3 ps QUi *c* uxorem suam velare *d* permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur.

C. XI. *Vota abstinentiæ, quæ mulier permittente viro promiserit, illo prohibente servare non cogitur.*

Item Augustinus *e in quæstionibus Numerorum, quæst. 59.*

4 ps MAnifestum *f* est ita voluisse legem, fœminam esse sub viro, ut nulla vota ejus, quæ abstinentiæ causa voverit, reddantur ab ea, nisi auctor vir fuerit permittendo. Nam cum ad peccatum ejusdem viri pertinere voluerit, si prius permiserit, & postea prohibuerit, etiam hic tamen non dixit, ut faciat mulier, quod voverat, quia permissa jam prius a viro fuerat. Viri dixit esse peccatum, quia abnuit, quod prius concesserat: non tamen mulieri vel ex hoc permissum dedit, ut quod *g* prius vir ei concesserat, postea si prohibuerit, contemnatur.

Gratian. *Ex præmissis auctoritatibus apparet, quod continentiæ vota nec mulier sine consensu viri, nec vir sine consensu mulieris Deo reddere potest. Si autem consensu alterius eorum ab altero promissa fuerit, & si postmodum in irritum deducere voluerit, qui permisit, non tamen valet, quia in debito conjugii æque mulier habet potestatem viri, sicut & vir mulieris: atque ideo, si quilibet eorum alterum a suo jure absolverit, ad præteritam servitutem ipsum revocare non poterit; quia vero in cæteris vir est caput mulieris, & mulier corpus viri: ita vota abstinentiæ viro permittente mulier potest promittere, ut tamen eodem prohibente repromissa non valeat adimplere: & hoc, ut diximus, propter conditionem servitutis, qua viro in omnibus debet subesse.*

C. XII.

a *al.* ullius. b *Luc.* 2. c *Dan.* 13. d *Bed. ibidem. & gloss. ordinaria.* e *Sentent.* 4. *dist.* 32. *Polyc. lib.* 6. *tit.* 4. f *al.* imputaret continentiam. g *August. in Psal.* 147. h *al.* expectet. i *Sent. ibid. Ivo p.* 8. *c.* 134.

a *Joan.* 7. *Matth.* 19. b *Matth.* 19. c *Sentent. ibidem. Burchard. lib.* 9. *cap.* 46. *Ivo p.* 8. *c.* 184. *Pannorm. l.* 6. *cap.* 81. d *al.* velari. e *Et Beda* 1. *Corinth.* 7. *& gloss. ordin. Num.* 30. f *Sent. ibid. Ivo part.* 8. *c.* 98. *Pann. l.* 7. *cap.* 48. g *al.* cum. h *condemnetur.*

C. XII. *Mulieres viris suis debent subesse.*
Unde Augustinus *in a libro quæstionum Genesis, quæst.* 453.

EST ordo *b* naturalis in hominibus, ut serviant fœminæ viris, filii parentibus: quia 1 nulla justitia est, ut major serviat minori.

Corr. Rom. ¶ 1 Quia nulla] *In Pannormia reliqua habentur, ut apud Gratianum, nisi quod corrupte in ea legitur,* majori serviat minor. *Sed in originali, a quo non longe discedit Ivo,* quia & illic justitia est hæc, ut infirmior ratio serviat fortiori: *ob glossam autem non est emendatum.*

C. XIII. *Vir est caput mulieris.*
Idem *in quæstionibus Veteris, & Novi Testamenti ex utroque mixtim, c.* 106.

HÆc *c* imago Dei est in homine, ut unus factus sit 1 quasi Dominus, ex quo cæteri orirentur, habens imperium Dei, quasi vicarius ejus: quia omnis Rex Dei habet imaginem: ideoque mulier non est facta ad imaginem 2 Dei. Sic etenim dicit: *Et d fecit Deus hominem: ad imaginem Dei fecit illum.* Hinc etiam Apostolus *e*: *Vir quidem,* ait, *non debet velare caput suum, quia imago, & gloria Dei est: mulier autem ideo velat, quia non est gloria, aut imago Dei.*

Corr. Rom. ¶ 1 Factus sit] *Quæ sequuntur, emendata sunt partim ex vetustis, partim ex ipso originali, & Ivone. In vulgatis enim Gratiani recentioribus legebatur,* factus sit homo, ex quo cæteri oriantur, habens imperium Dei, quasi vicarius Dei, quia unius Dei habet vir imaginem.

¶ 2 Imaginem] *sequebatur,* & similitudinem, *quæ sunt expuncta, quia neque apud Augustinum, neque in Vulgata Græca, neque in Latina vetustiore, neque apud cæteros collectores habentur. Pulchre vero de hac re disputat Basilius in hunc Genesis locum, & Origenes Periarchon lib. 3. c. 6.*

C. XIV.
Idem *libro f quæstionum 5. super Deuter. quæst.* 33.

SAtis *g* hinc apparet, quemadmodum subditas fœminas viris, & pene famulas lex esse voluerit uxores, quod dicens adversus uxorem vir testimonium, unde lapidaretur illa, si hoc verum esse demonstraretur, ipse tamen non vicissim lapidaretur, si hoc falsum esse constiterit: sed tantummodo castigatur, & damnificatur, eique perpetuo jubetur adhærere, qua carere voluerat. In aliis autem caussis, eum, qui testimonio falso cuiquam nocuerit, quod si probaretur, jus *h* sit occidi, eadem 1 plecti jubetur *i* pœna, qua fuerit, si verum esset, iste 2 plectendus.

Corr Rom. ¶ 1 Eadem] *Eodem fere modo apud Ivonem, & in Pannormia. In originali vero,* eademque pœna plecti jubet.

¶ 2 Iste] *Sic est emendatum ex aliquot manuscriptis, & originali, & Ivone.*

C. XV.
Item Hieronymus *super epistolam ad Titum in cap.* 2.

CUm *k* caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus, quæcunque uxor non subjicitur viro suo, hoc est, capiti suo, ejusdem criminis rea est, cujus & vir, si non subjiciatur Christo capiti suo. Verbum autem Domini blasphematur, vel dum contemnitur Dei prima sententia, & pro nihilo ducitur, vel cum Christi infamatur Evangelium, dum contra legem, fidemque naturæ ea, quæ Christiana est, & ex Dei lege subjecta, viro imperare desiderat: cum etiam gentiles fœminæ viris suis serviant communi lege naturæ.

a *Et glossa ordin. Genes. 46. & Beda ad Coloss.* 3. b *Ivo p.* 8. *c.* 94. *Pann. l.* 7. *c.* 43. c *Ivo p.* 8. *c.* 95. *Pann. l.* 7. *c.* 43. d *Genes.* 1. *Sup.* 2. e 1. *Cor.* 11. f *Et gloss. ordin. ad cap.* 22. *Deut.* g *Ivo p.* 8. *c.* 96. *Pann. l.* 7. *c.* 45. h *al. iussit.* i *aliter jubet.* k *Ivo p.* 8. *c.* 97. *Pann. l.* 7. *c.* 46.

C. XVI. *Arbitrium viri mulierem sequi oportet in omnibus.*
Item a Augustinus *in quæstionibus Numerorum, quæst.* 59.

NOluit itaque lex *b* mulierem aliquid vovere Deo adversus animam suam, ut non in 1 aliqua rerum licitarum, atque concessarum abstinentia in eisdem votis fœminæ valeat auctoritas, sed virilis. Ita &, si adhuc innuptæ jam concesserat pater vota persolvere, si antequam persolverit, nupserit, & viro ejus hoc cognitum non placuerit, non persolvat, & sit omnino sine peccato: quia mundavit eam, sicut dicit, id est, mundam judicavit. Neque hoc contra Deum fieri putandum est, cum ipse Deus hoc præceperit, hoc voluerit.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut non in aliqua] *Sic in Pannormia. Apud Ivonem vero,* ut in aliquarum rerum: *in glossa ordinaria,* id est, in rerum. *Sed totus hic locus longe melius habet in originali:* fœminam sub patre, antequam nubat, & sub viro nuptam voluit lex vovere ita aliquid Deo adversus animam suam, id est, in aliquarum rerum licitarum atque concessarum abstinentia, ut in eisdem votis fœminea non prævaleat auctoritas, sed virilis.

C. XVII. *Nulla est mulieris potestas, sed in omnibus viri dominio subjecta est.*
Idem *in libro quæstionum Veteris Testamenti, quæst.* 45.

MUlierem *c* constat subjectam dominio viri esse, & nullam auctoritatem habere: nec docere enim potest, nec testis esse, neque fidem dare *d*, nec judicare: quanto magis non potest imperare?

Corr. Rom. ¶ *Restitutum est hoc caput ex B. Augustino, & ex eo nonnulla addita. Nam antea citabatur ex B. Ambrosio.*

C. XVIII.
Item Ambrosius *in. e Hexameron in tractatu diei quartæ.*

ADam *f* per Evam deceptus est, non Eva per Adam. Quem vocavit ad culpam mulier, justum est, ut eum gubernatorem 1 assumat, ne iterum fœminea facilitate labatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Gubernatorem] *Antea legebatur,* ut eam in gubernationem assumat. *Emendatum est ex B. Ambrosio, Glossa enim optime convenit voci,* gubernatorem.

C. XIX.
Idem *super primam epistolam ad Corinthios in cap.* 2.

MUlier debet *g* velare caput, quia non est imago Dei. Sed ut ostendatur subjecta, & quia prævaricatio per illam inchoata est, hoc signum debet habere, ut in Ecclesia propter reverentiam Episcopalem non habeat caput liberum, sed velamine tectum, nec habeat potestatem loquendi: quia Episcopus personam habet Christi. Quasi ergo ante judicem Christum, sic ante Episcopum, quia vicarius Domini est, propter 1 peccatum originale subjecta debet videri.

Corr. Rom. ¶ 1 Propter peccatum originale] *Apud B. Ambrosium, & Ivonem legitur,* propter reatus originem; *in Pannormia vero,* propter reatum originalem. *Sed ob glossam non est mutatum, reliqua vero sunt emendata.*

C. XX.
Idem *in libro de paradiso, c.* 10.

4 ps NEc illud otiosum, quod non de eadem terra, de qua plasmatus est Adam, sed de ipsius Adæ costa facta sit mulier: ut sciremus unam in viro, & muliere corporis esse naturam, unum fontem generis humani. Ideo

a *Et glossa ordin. ad cap.* 30. *Num.* b *Ivo p.* 8. *c.* 98. *Pannor. lib.* 7. *c.* 47. c *Ivo p.* 8. *c.* 10. *Pann. l.* 7. *c.* 49. d *al. dicere.* e *Lib.* 5. *in Genes. cap.* 7. f *Ivo p.* 8. *c.* 91. *Pannor. l.* 7. *c.* 50. g *Ivo p.* 8. *c.* 92. *Pann. l.* 7. *c.* 51.

Ideo non duo a principio facti vir, & mulier, neque duo viri, neque duæ mulieres: sed primum vir, deinde ex eo mulier. Unam enim naturam volens hominum constituere Deus, ab uno principio creaturæ hujus incipiens, multarum & disparium naturarum eripuit facultatem.

Gratian. *Evidentissime itaque apparet, ita virum esse caput mulieris, ut nulla vota abstinentiæ, vel religiosæ conversationis liceat sibi sine ejus licentia Deo offerre: etiamsi viro permittente repromissa fuerit, non licet ei votum opere complere, cum vir voluerit revocare permissum. Vota vero continentiæ ita alterius permissu ab altero valent offerri, quod post permissionem non valent in irritum deduci.*

CAUSA XXXIV.

Quidam vir in captivitatem ductus est: postea uxor ejus audiens illum mortuum, nupsit alii: demum ille de captivitate rediens, repetit uxorem suam: illa posterioris amore capta, aspernatur thorum prioris viri.

1. *Nunc primum quæritur, an ista sit rea adulterii, quæ vivente viro suo alteri nupsit.*

2. *Secundo, an redeunte primo, sit cogenda recedere a secundo, & redire ad primum.*

QUÆSTIO I. & II.

Utraque quæstio terminatur auctoritate a Leonis Papæ, *qui scribens Nicetæ Aquileiensi Episcopo, ep. 77. cap. 1. & sequentibus, ait.*

C. I. *Qui alii nupserit, putans virum suum mortuum esse, illo redeunte, ad priorem redire cogitur.*

Cum *b* per bellicam cladem, & per gravissimos hostilitatis incursus ita quædam dicatis divisa esse conjugia, ut abductis in captivitatem viris, fœminæ eorum remanserint destitutæ, quæ viros proprios aut interemptos putarint, aut nunquam a dominatione crederent liberandos, & ad aliorum conjugium solicitudine *c* cogente transierint: cumque nunc, statu rerum auxiliante Domino in meliora converso, nonnulli eorum, qui putabantur periisse, remeaverint, merito charitas tua videtur ambigere, quid de mulieribus, quæ aliis conjunctæ sunt viris, a nobis debeat ordinari. Sed quia novimus scriptum, quod a Deo jungitur mulier viro, & iterum præceptum agnovimus, ut quod *d* Deus junxit, homo non separet, necesse est, ut legitimarum fœdera nuptiarum redintegranda credamus, & remotis malis, quæ hostilitas intulit, unicuique hoc, quod legitime habuit, reformetur: omnique studio procurandum est, ut recipiat unusquisque, quod proprium est. §. 1. Nec *e* tamen culpabilis judicetur, & tanquam alieni juris pervasor, qui personam ejus mariti, qui jam non esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa, quæ ad eos, qui in captivitatem ducti sunt, pertinebant, in jus alienum transire potuerunt: & tamen plenum justitiæ est, ut eisdem reversis propria reformentur. Quod si in mancipiis, vel in agris, aut etiam in domibus, ac possessionibus rite servatur, quanto magis in conjugiorum redintegratione faciendum est? ut sic, quod bellica necessitate turbatum est, pacis remedio reformetur? Et ideo *f*, si viri post longam captivitatem reversi, ita in dilectione suarum conjugum perseverant, ut eas cupiant in suum redire consortium, omittendum est, & inculpabile judicandum est, quod necessitas intulit, & restituendum, quod fides poscit, *& infra*, g c. 4. §. 2. Sin autem aliquæ mulieres ita posteriorum virorum amore sunt captæ, ut malint his cohærere, quam in legitimum redire consortium, merito sunt notandæ, ita ut etiam Ecclesiastica communione priventur, quæ *a* de re excusabili contaminationem criminis elegerunt: ostendentes sibimet pro sua incontinentia placuisse, quod justa remissio poterat expiare. Redeant ergo in suum statum voluntaria redintegratione conjugia: neque ullo modo ad opprobrium malæ voluntatis trahatur, quod conditio necessitatis extorsit: quia sicut hæ mulieres, quæ reverti ad viros suos nolunt, impiæ habendæ sunt; ita illæ, quæ in affectum initum ex Deo redeunt, merito sunt laudandæ *b* judicio.

C. II. *Viro, vel uxore de captivitate redeuntibus, propria redintegrantur conjungia.*

Item Innocentius Papa *Probo, in epist. 9.*

Cum in captivitate *c* Ursa mulier teneretur, aliud conjugium cum Constituta Fontanum *d* commisisse cognovimus. Sed favore Domini reversa Ursa nos adiit, & nullo diffitente uxorem se memorati esse perdocuit. Qua de re, domine fili merito illustris, statuimus, fide catholica suffragante, illud esse conjugium, quod primitus erat gratia divina fundatum: conventumque secundæ mulieris, priore superstite, nec divortio ejecta, nullo pacto posse esse legitimum.

C. III. *Quæ primo viro relicto, secundo adhæserit, nisi secundum relinquens, primo reconciliari non potest.*

Item Hieronymus *ad Amandum Presbyterum.*

Non satis animadvertere *e* potui, quid sit, quod dicere voluit, *alio viro per vim accepto*. Quid est, per vim accepto? congregata videlicet multitudine nolentem rapuit. Et quare postea raptorem rapta non dimisit? legat libros Moysi, & inveniet desponsatam viro, si in civitate fuerit oppressa, & non clamaverit, puniri quasi adulteram; si autem in agro oppressa sit, innoxiam esse a scelere, & violentum legibus subjacere. Ergo & ista soror, quæ, ut dicit, vim passa est, ut alteri jungeretur, si vult corpus Christi accipere, & non adultera reputari, agat pœnitentiam: ita duntaxat, ut secundo viro, qui non appellatur vir, sed adulter, a tempore pœnitentiæ non copuletur. Quod si durum ei videtur, & semel dilectum non potest derelinquere, nec præferre Dominum voluptati, audiat Apostolum *f* conclamantem: *Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dæmoniorum. Non potestis mensæ Domini communicare, & mensæ dæmoniorum,* & alio *g* loco: *Quæ communicatio luci ad tenebras? qui consensus Christi ad Belial?* Rem novam loquor, imo non novam, sed veterem, quæ Veteris Testamenti auctoritate firmatur. Si reliquerit secundum virum, & reconciliari priori voluerit, non potest. Scriptum est enim in Deuteronomio *h*: *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam in conspectu ejus, propter aliquam fœditatem, scribet bellum repudii, & dabit in manu ejus, & dimittet eam de domo sua. Cumque egressa adultera i maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, aut certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam uxorem, quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino, ne k peccare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradidit tibi possidendam.*

Corr.

a *In Cod. canonum, c.42.* b *Sent.4. dist. 38. Polyc. l.6. tit.4. Ans. l.10. c.22. Burch. l.9.c.55. Ivo p.8. c. 244. & 190.191.192. Pann. l.6. c.87.* c *solitudine*] *orig.* d *Matth. 19.* e *Ejusdem epist. c.2. Burch. l.9.c.56. Ivo p.8. c.191.* f *C.3. Burch. l.9.c.58. Ivo p.8. c.193.* g *Burch. l.9.c.57. Ivo p.8.c.192. Pann. l.6.c.88.*

a *al. quia inexcusabiliter contam. &c.*] *orig.* b *al. laudabiles judicandæ.* c *Ivo p. 8. c.245. Pann. l.6. c.89.* d *Fortunius inisse cognoscitur.*] *orig.* e *Sentent. 4. distinct. 35. Polyc. lib.6. tit. 4.* f *1. Cor. 10.* g *2. Cor. 6.* h *Deut. 24.* i *alterum*] *vera lectio.* k *al. nec.*

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis in epistola B. Hieronymi, & in Polycarpo proxime sequuntur post ea, quæ referuntur sup. 32. q. 7. c.* omnes causationes. *Ideoque apud ipsos initium hoc ita habet:* Neque satis animadvertere.

3 pars. Gratian. *Si autem inevitabili necessitate cogente vir in aliam provinciam fugerit, & uxor ejus eum sequi noluerit, illo vivente, illa innupta permaneat.*

C. IV. *Quæ virum in captivitate ductum sequi noluerit, maneat innupta, quamdiu vir ejus vixerit.*

Unde in Concilio apud Vermerias.

SI *a* quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum, seu provinciam fugerit, & ejus uxor, cum valet, & potest, amore parentum, & rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quamdiu vir ejus, quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat.

4 ps. Gratian. *Quod autem de conjugatis auctoritate Leonis Papæ dicitur, hoc etiam de virginibus intelligendum est, ut si præter conscientiam viro nupserint alieno, non teneantur.*

C. V. *Non est adultera virgo, quæ nesciens viro nupsit alieno.*

Unde Augustinus *in libro de fide & operibus, cap. 7.*

SI virgo *b* nesciens viro nupserit alieno, hoc si semper nesciat, nunquam ex hoc erit adultera. Si autem sciat, jam ex hoc esse incipiet, ex quo cum alieno viro sciens cubaverit: sicut in jure prædiorum tamdiu quisque bonæ fidei possessor rectissime dicitur, quamdiu se possidere ignorat alienum: cum vero scierit, nec ab aliena possessione recesserit, tunc malæ fidei possessor perhibebitur, tunc juste injustus possessor vocabitur.

5 pars. Gratian. *Hinc c etiam ignorantia excusat eum, qui nesciens dormivit cum sorore uxoris suæ.*

C. VI. *Non cogatur legitimam dimittere uxorem, qui nesciens dormivit cum ejus sorore.*

Unde in Concilio Triburiensi, (*ann.* 895.)

IN lectum mariti *d* absente uxore soror ivit uxoris, quam ille uxorem putans suam esse, dormivit cum ea. Super hoc visum est, si ipse per securitatem veram hoc probaverit, quod inscius fecerit hoc scelus, pœnitentiam quidem, quæ sibi indicta fuerit, agat, & legitimum suum conjugium habere permittatur. Illa vero vindicta digna affligatur, & in æternum conjugio privetur.

C. VII. PALEA.

Item Hermes in libro Pastoris, mandato quarto.

EGo dixi *e* pastori: Domine, si quis habuerit uxorem fidelem in Domino, & invenerit hanc in adulterio, nunquid peccat vir, si cum illa concumbit *f*? Et dixit mihi: Quamdiu nescit peccatum ejus, sine crimine est vir vivens cum illa. Si autem scit vir uxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mulier, sed permanet in fornicatione sua, & coierit *g* vir cum illa, reus est peccati ejus, & particeps mœchationis illius. Et dixi illi: Quid ergo, si permanserit in vitio suo mulier? & dixit: Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quod si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchatur. Et dixi illi: Quid, si mulier dimissa pœnitentiam egerit, & voluerit ad virum suum reverti, nonne recipietur a viro suo? Et dixit mihi: Imo, si non receperit eam vir suus, peccat, & magnum peccatum sibi admittit: sed debet recipere peccatricem, quæ pœnitentiam egit. Ergo non debet dimissa conjuge sua vir aliam ducere. Hic actus similis est in viro, & muliere.

a *Burch. l. 9. c. 54. Ivo p. 8. c. 189. Pann. l. 6. c. 91.* b *Polyc. ibid.* c *al. Sic.* d *Burch. lib. 17. cap. 4. & lib. 19. c. 173.* e *Ivo p. 8. c. 241. Pann. l. 7. c. 38. Sent. 4. dist. 35.* f *convivit?*] *orig. ext. de adult. c. si vir.* g *convivit*] *orig.*

Corr. Rom. ¶ *In hoc capite emendata, & addita nonnulla sunt ex originali, & cæteris collectoribus.*

6 pars. Gratian. *De simpliciter vero fornicantibus, vel cum duabus sororibus, vel cum matre, & filia, vel cum patre, & filio, idem accipiendum: ut ignorantibus conjugia non negentur, scientibus perpetuo prohibeantur.*

C. VIII. *Matrimonia non prohibentur contrahere, quorum incestum ignorantia excusat.*

Unde in eodem Concilio Triburiensi *legitur.*

SI quis *a* cum duabus sororibus fornicatus fuerit, & sororem soror ab eodem antea stupratam nescierit, vel 1 si ipse sororem ejus, quam antea stupraverat, non intellexerit, si digne pœnituerint, & se continere non valuerint, post annos septem conjugia illis non negentur. Si autem non ignoraverint, usque ad mortem a conjugio abstineant.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam citat ex Triburiensi, c. 9. Et quiddam simile habetur in Triburiensi impresso, c. 45. quemadmodum etiam in VVormaciensi, c. 33.*

¶ 1 Vel si ipse] *Sic restitutum est ex Burchardo. Antea legebatur,* vel se sororem.

C. IX. *De eodem.*

Item *ex eodem.*

SI *b* quis cum matre, & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem, illæ vero, si voluerint, accipiant maritos: si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis perpetuo maneant.

Corr. Rom. ¶ *Gratianus hoc idem caput, quod hic citat ex Triburiensi, inf. 35. q. 2. refert ex Concilio apud Vermerias, itemque Burchardus & Ivo: sententia habetur in VVormaciensi, c. 63.*

C. X. *De eodem.*

Item *in eodem c.*

QUidam *d* fornicatus est cum quadam muliere: postea filius nesciens factum patris, stupravit eandem. Quod cum pater resciret *e*, de se, filioque confessus est. Statuerunt melius esse, ut taliter lapsis, cum digna pœnitentia, legitima permittantur conjugia, quam forte deterius delinquant. Fornicaria autem sine spe conjugii maneat.

CAUSA XXXV.

QUidam vir mortua uxore sua aliam sibi in matrimonio copulavit, quæ uxori defunctæ quarto gradu consanguinitatis, viro autem sexta linea *f* adhærebat. Post triennium vero liberis ex ea susceptis, accusatur apud Ecclesiam: iste prætendit ignorantiam.

1. *Hic primum quæritur, si liceat aliquam ex propria cognatione duci in uxorem.*
2. *Secundo, si ex consanguinitate uxoris aliqua possit in conjugem duci.*
3. *Tertio, usque ad quem gradum debeat quisque abstinere sive a propriis, sive ab uxoris suæ consanguineis.*
4. *Quarto, quare usque ad sextum gradum consanguinitas computatur, ita quod nec ultra protenditur, nec infra subsistit.*
5. *Quinto, quomodo gradus consanguinitatis computandi sunt.*
6. *Sexto, qui jurejurando propinquitatem firmare debeant.*
7. *Septimo, an illi, qui de incestuosis nati sunt, filii reputentur.*
8. *Octavo, si ignoranter de consanguinitate, vel affinitate aliqua in uxorem ducta est, an ex dispensatione possit viro suo adhærere.*
9. *Nono, si contigerit Ecclesiam decipi, & causa consangui-*

nita-

a *Burch. l. 17. c. 5. & l. 19. c. 273.* b *Inf. 35. q. 2. si quis cum matre. Burch. l. 17. c. 12. Ivo p. 9. c. 72.* c *Concordat Triburiens. impressum, c. 43.* d *Burch. l. 17. c. 16. Ivo p. 9. c. 75.* e *al. rescisceret.* f *al. linea cognationis.*

nitatis aliquam a viro suo separare, quae post quadriennium nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non fuisse consanguinea prioris, an secunda conjugia sint rescindenda, & priora sint redintegranda.

10 *Decimo, si relicta alicujus de propria cognatione ad secundas nuptias transierit, an proles ex eis suscepta possit pertingere ad consortium alicujus de cognatione prioris viri.*

QUÆSTIO I.

An liceat aliquam ex propria cognatione ducere in uxorem.

QUod autem consanguineas nostras, sive uxoris nostrae in conjugium nobis ducere liceat, exemplis, & auctoritatibus probatur. Abraham a namque Sarai filiam fratris sui, sororem videlicet Loth, in conjugem duxit. Isaac b Rebeccam in uxorem accepit, quae erat filia consobrini matris suae. Jacob c duas sorores, Liam videlicet, & Rachel filias Laban avunculi sui sibi matrimonio sociavit. §. 1. In d lege quoque praecepit Dominus Mosi, ut nullus duceret uxorem, nisi de propria tribu, & familia. Item e si aliquis absque liberis moreretur, praecepit Dominus, ut frater ejus uxorem defuncti sibi copularet, & ex ea semen fratri suo suscitaret. Porro ad quoscunque lex ipsa pervenit, ejus praeceptis probantur obnoxii, nisi quae vel Evangelicis mandatis, vel Apostolicis institutis evacuata monstrantur. Nullo autem Evangelii praecepto, vel Apostolico instituto consanguineorum conjunctiones prohibitae inveniuntur. Unde sicut ab initio, ita & nunc licitae probantur. §. 2. His ita respondetur. Consanguineorum conjunctiones alias causa necessitatis permissae, alias causa justae rationis inveniuntur imperatae f. Cum enim unus vir ab initio, atque una ex latere ejus mulier a Deo formaretur, necessario sorores fratribus copulabantur. Quod autem cogente necessitate fit, cessante necessitate pariter cessare oportet. Tanto ergo nunc damnabilius usurpatur consanguineorum conjunctio, quanto minus necessaria probatur. Unde hujusmodi copula postea lege prohibita invenitur, Domino dicente per Moysen g: Turpitudinem sororis tuae non revelabis.

CAP. UNIC. *Quare constitutum sit, ne consanguineas ducamus uxores.*

Hinc Augustinus ait in libro de civitate Dei 15. cap. 16.

CUm igitur *h* genus humanum post *i* primam copulam viri facti ex pulvere, & conjugis ejus ex viri latere, marium foeminarumque conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent, viri sorores suas conjuges acceperunt. Quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, ut homines, quibus esset utilis atque honestissima k concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur, nec unus in una multas haberet, sed singulae spargerentur in singulos, ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam *l* plurimae plurimos obtinerent. Pater quippe, & socer duarum sunt necessitudinum nomina. Dum 1 ergo habet quis alium patrem, alium socerum, numerosius se charitas porrigit. Utrumque autem unus Adam esse cogebatur & filiis, & filiabus suis, quando fratres, sororesque connubio jungebantur. Sic & Eva uxor ejus utrique sexui filiorum fuit & socrus, & mater: quae *m* si duae foeminae fuissent, mater altera, & socrus altera, copiosius se socialis dilectio colligaret. & *infra* §. 1. Sed hoc, unde fieret, tunc non erat: quando nisi fratres & sorores ex duobus illis primis, nulli homines erant. Fieri ergo debuit, quando potuit, ut existente copia inde ducerentur uxores, quae non erant jam sorores: & non solum istud, ut fieret, nulla necessitas esset, verum etiam, si fieret, nefas esset. & *infra*. §. 2. Quod humano genere crescente, & multiplicato etiam inter impios Deorum multorum, falsorumque cultores sic observari cernimus, ut etiamsi perversis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsam malit exhorrere licentiam, & cum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, sic aversetur, quasi licere nunquam potuerit. & *infra*. §. 3. Copulatio ergo maris & foeminae, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam seminarium 2 est charitatis: coelestis vero civitas opus habet, ut noxam generationis evadat.

Corr. Rom. ¶ 1 Dum ergo habet] *In codicibus B. Augustini impressis, & apud Ivonem, & in Pannormia legitur:* Ut ergo alium quisque habeat patrem. *Sed visa est melior lectio Gratiani.*

¶ 2 Seminarium] *Ivo, & Pannormia habent caetera, ut Gratianus: tantum loco,* charitatis, *habent,* civitatis. *Integer vero locus B. Augustini hic est:* Copulatio ergo maris & foeminae, quantum attinet ad genus mortalium, quoddam seminarium est civitatis. Sed terrena civitas generatione tantummodo, coelestis autem etiam regeneratione opus habet, ut generationis noxam evadat. *Verum ob glossam in versic.* civitas, *nihil est mutatum. Alia vero multa ex ipso potissimum originali sunt emendata.*

Gratian. *Hac itaque consuetudine, quae ab ipso exordio humanae propagationis originem habuit, quam nulla lex contra jubendo evacuaverat, excusantur Abraham, Isaac, & Jacob, & caeteri, qui de propria cognatione ducebant uxores. Quamvis etiam alia causa rectissimae rationis, qua id factum sit, possit intelligi. Caeteris idololatria foedatis, sola familia a Heber in cultu unius Dei remansit. Unde Abraham a Chaldaeis cum fratre suo Aram in ignem, quem adorare noluit, projectus est, ut numen suae Divinitatis exurendo sentiret, quem venerando colere contempsit. Ne ergo ex conjunctione infidelium fideles ad idololatriam prolaberentur, & ita Deum offenderent, sicut b quondam ante diluvium filii Dei commisti filiabus hominum, ipsum ad iracundiam provocaverant, rectissime cautum est, ut Patriarchae viri sanctissimi nonnisi de propria cognatione, id est, de familia fidelium sibi uxores acciperent. Hinc etiam cum filii Israel intraturi terram promissionis a Domino audirent, ne filias Chananaeorum sibi in uxores acciperent, nec suas eis nuptui traderent, statim subjunxit Dominus:* Ne c faciant vos recedere a Deo vestro, & fornicari cum Diis alienis. *Hinc etiam d Esdras Idumaeas, atque aliarum nationum mulieres, per quas filii Israel ibant ad Deos alienos, ab eis separari jussit. §. 1. Est etiam alia causa, quare consanguineorum conjunctiones in populo Dei primum permissae, vel potius imperatae fuerunt. Deus enim sic ab initio salutem humani generis dispensavit, ut primitivam Ecclesiam in illo populo institueret, qui sibi carnis consanguinitate erat propinquus. Unde de plebe Judaica primum Apostolos elegit, quos quasi fundamentum Ecclesiae instituit, quorum praedicatione de eadem plebe multi ad Deum conversi, in seipsis originem Ecclesiae praestiterunt. Deinde in caecitate suae perfidiae Judaica plebe relicta ad gentes, quae tam fide, quam cognatione carnis a Christo erant alienae, praedicatio Evangelica translata est: & quasi consanguineae copulam Christus aspernatus, de aliena cognatione sibi uxorem elegit, adimplens illud, quod per Prophetam e promiserat:* In peccatis vestris dimisi matrem vestram, quasi adulteram, & repudiatam. *Et item per alium f Prophetam:* Vocabo non plebem meam, plebem meam. *In hujus ergo rei Sacramentum consanguineorum conjunctiones primum in Dei populo permissae sunt, nunc autem prohibitae. Et quia non g in una familia tantum, sed in omni multitudine gentium populus fidelium inve-*

a *Genes.* 11. b *Gen.* 24. c *Gen.* 29. d *Num.* 36. e *Deut.* 25. f *al. imperatae.* g *Levit.* 18. h *Ivo p.* 8. *c.* 39. *Pann. l.* 7. *c.* 52. i *Gen.* 2. k *honesta*] *orig.* l *al. colligendam.* m *al. quod.*

a *Genes.* 11. b *Genes.* 6. c *Deuter.* 7. d 1. *Esdrae* 10. e *Esa.* 50. f *Oseae* 4. g *Oseae.* 2.

inventur, non de propria cognatione, sed de qualibet alia cuiq; uxorem ducere conceditur. §. 2. *Illud autem, quod præcepta legis servanda dicuntur, quæ nec Evangelicis, nec Apostolicis institutis evacuata probantur, verum quidem est: sed cum omnia figuralia Apostolus* a *probet ad tempus esse data, atque ideo veniente veritate affirmet illa non ultra esse servanda, hoc autem, ut supra monstratum est, causa sacramenti a Deo institutum esse probetur; & hoc cum cæteris figuralibus evacuatum certissime constat: quanquam, sicut Apostolus quædam* b *consulendo addidit, quæ Evangelicis præceptis non inveniebantur definita, nec tamen ideo tanquam temeraria, vel superflua ab aliis Apostolis sunt repudiata; sic & Ecclesia post Apostolica instituta, quædam consilia* c *perfectionis addidit, utpote de continentia ministrorum, de confectione mysteriorum, de celebratione officiorum: quæ nullatenus respuenda sunt, sed diligenti veneratione suscipienda. Consanguineorum ergo conjunctiones, quamvis Evangelicis, & Apostolicis præceptis non inveniantur prohibitæ, sunt tamen fugiendæ, quia Ecclesiasticis institutionibus inveniuntur terminatæ* d.

QUÆSTIO II. & III.

An ex consanguinitate uxoris aliqua possit in Conjugem duci. Et usque ad quem gradum debeat quisque abstinere sive a propriis, sive ab uxoris consanguineis.

Quia ergo a *consanguineorum conjunctionibus, sicut probatum est, abstinere oportet, videndum est, usque ad quem gradum a consanguineis propriis abstinere oporteat, vel si ex cognatione propriæ uxoris aliquam duci in uxorem liceat.*

C. I. *Usque ad septimam generationem nullus de sua cognatione ducat uxorem.*

De his ita scribit Gregorius Papa *in Concilio Meldensi* e. 1

De affinitate *f* consanguinitatis per gradus cognationis placuit usque ad septimam generationem observare. Nam & hæreditas rerum per legales instrumentorum diffinitiones sancita, usque ad septimum gradum protendit hæredum successionem. Non enim succederent, nisi eis de propagine cognationis deberetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Concilio Meldensi.] *Burchardus, Ivo, auctor Pannormiæ citant tantum ex Concilio Meldensi: Magister, Gregorius, Polycarpus, ita habent,* Gregorius in decretis. *At fieri facile potuit, ut Gregorii decretum in aliquo Meldensi Concilio referretur, unde orta sit ista Gratiani citatio.*

C. II. *Infamia notentur, qui consanguineas ducunt uxores.*

Item Calixtus Papa, *epistola secunda ad Episcopos Galliæ.*

Conjunctiones *g* consanguineorum fieri prohibete, quando has & divinæ, & seculi prohibent leges. Leges ergo divinæ, hoc agentes, & eos, qui ex eis prodeunt, non solum ejiciunt, sed & maledictos appellant. Leges vero seculi infames tales vocant, & ab hæreditate repellunt. Nos vero sequentes patres nostros, & eorum vestigiis inhærentes, infamia eos notamus, & infames esse censemus, quia infamiæ maculis sunt aspersi; nec eos viros, nec accusationes eorum, quos *h* leges seculi rejiciunt, suscipere debemus. *& infra.* §. 1. Eos autem consanguineos dicimus, quos divinæ, & Imperatorum *i*, ac Romanorum, atque Græcorum leges consanguineos appellant, & in hæreditate suscipiunt, nec repellere possunt.

C. III. *Affines in quinta generatione copulari possunt: in quarta si fuerint inventi, non separentur.*

Item Fabianus Papa.

De propinquis *a*, qui ad affinitatem per virum, & uxorem veniunt, defuncta uxore, vel viro, in quinta generatione conjungantur: in quarta, si inventi fuerint, non separentur. In tertia vero propinquitate non licet uxorem alterius accipere post obitum ejus. Æqualiter *b* vir conjungatur in matrimonio eis, quæ sibi consanguineæ sunt, & uxoris suæ consanguineis post mortem suæ uxoris.

C. IV.

Idem.

Qui propinquam sanguinis uxorem ducunt, & separantur, non licebit eis, quamdiu utrique vivunt, alias uxores sibi in conjugio sociare, (nisi *c* ignorantia excusentur.)

C. V. *Non prohibetur ducere uxorem, qui ignoranter incestum committit.*

Unde in Concilio apud Vermerias.

Si quis *d* cum matre, & filia fornicatus est, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem: illæ vero, si voluerint, accipiant maritos. Si autem hoc scierint ipsæ fœminæ, absque maritis perpetuo maneant.

Corr. Rom. ¶ *De capite hoc dictum est sup.* 34. *q.* 1. *&* 2.

C. VI.

Item ex eodem.

Si homo *e* fornicatus fuerit cum muliere, & frater ejus nesciens eandem duxerit uxorem, frater, eo quod fratri crimen celaverit, septem 1 annos pœniteat, & post pœnitentiam nubat. Mulier autem usque ad mortem pœniteat, & sine spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Concilio apud Vermerias, c.* 5. *sententia vero habetur in Triburiensi, c.* 44.

¶ 1 Septem annos] *Hæ duæ voces absunt a Burchardo, & Ivone. Apud Burchardum tamen libro* 19. *c.* 5. *ubi Sacerdos de hoc peccato interrogat pœnitentem, & consilium dat, hæc leguntur:* Si fecisti, eo quod fratrem tuum crimen celasti; septem annos per legitimas ferias pœniteas. *In Triburiensi autem:* prædura arceatur pœnitentia, & condigna castigatione.

Gratian. *De his vero, qui ignoranter conjunguntur, cæteræ auctoritates intelligendæ sunt.*

C. VII. *Ex propinquitate sui sanguinis, vel uxoris usque in septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Unde Julius Papa.

Nullum in *f* utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis, vel uxoris usque ad septimum generis gradum uxorem ducere, vel incesti macula copulari *g*. Præterea quoque illud adjecimus, quoniam sicut non *h* licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic etiam nec licet de consanguinitate uxoris suæ conjugem ducere, propter carnis unitatem.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc usque ad versic.* Præterea, *Burchardus, Ivo, & Pannormia (nam Magister ut Gratianus) citant ex Concilio Aurelianensi, c.* 10. *Ac sane in* 3. *Aurelianensi impresso, c.* 10. *multa leguntur ad hanc rem pertinentia. Reliqua vero hujus capitis pars in Pannormia (nam cæteri collectores non habent) ex eodem Concilio refertur: sed a Gratiano sup.* 27. *q.* 2. *c.* qui desponsatam, *tributur Gregorio.*

 C. VIII.

a *Rom.* 8. b *Gal.* 5. c *al. consilio.* d *al. interminatæ.* e *Concor. Nicol. in Conc. Rom.* f *Sent.* 4. *dist.* 41. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Burch. l.* 7. *c.* 16. *Ivo p.* 9. *c.* 51. *Pann. l.* 7. *c.* 81. g *Polyc. ibid. Burch. l.* 7. *c.* 1. *Ivo p.* 9. *c.* 22. *Simile in Concil. Innocentii II.* h *al. quas.* i *Imperator Romanorum.*

a *Sent.* 4. *dist.* 41. *abrogatur per c. pen. de consanguin.* b *Inf. ead. c. æqualiter. Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *ex Julio.* c *Fortasse ista Gratiani.* d *Sup.* 34. *q.* 1. *&* 2. *c. si quis cum matre.* e *Burch. l.* 17. *c.* 13. *Ivo p.* 9. *c.* 73. f *Sent.* 4. *dist.* 41. *Burch. lib.* 7. *c.* 14. *Ivo p.* 9. *c.* 49. *Pann. l.* 7. *c.* 79. g *al. commaculari.* h *Sup.* 27. *q.* 2. *c. qui desponsatam.*

C. VIII. *Incestuosi nullo sunt digni nomine conjugii.*
Item ex Concilio Agathensi, *cap. 61.*
(ann. 506. in Gallia.)

DE incestis *a* conjunctionibus nihil prorsus veniæ reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint. Incestuosos *b* vero nullo conjugii nomine deputandos, quos etiam designare funestum est. §. 1. Hos 1 enim *c* censemus esse, si quis relictam fratris, (quæ pene prius soror extiterat) carnali conjunctione polluerit: si quis frater germanam uxorem acceperit: si quis novercam duxerit: si quis consobrinæ suæ se sociaverit: si quis relictæ, vel filiæ avunculi misceatur, aut patrui filiæ, aut privignæ suæ: aut qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit, concubitu polluerit, aut duxerit uxorem. Quos omnes & olim, & nunc *d* sub hac constitutione incestos esse non dubitamus; & inter catechumenos usque ad legitimam satisfactionem manere, & orare præcipimus. Quod ita præsenti tempore prohibemus, ut ea, quæ sunt hactenus constituta *e*, non dissolvamus. §. 2. Sane quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt 2 ineundi melioris conjugii libertatem.

Corr. Rom. ¶ 1 Hos enim] *Ita est in Agathensi. In Arelatensi autem III. c. 2. [ubi idem repetitur] & apud Ivonem hæc conjunguntur cum superioribus, & legitur*, hos esse. *In Epaunensi, c. 30. [in quo idem tractatur argumentum] ductus orationis longe diversus est. In secundo autem Turonico, c. 22. [ubi refertur caput illud Concilii Epaunensis] ita scribitur*: Incestus vero, nec ullo conjugii nomine prædicandos præter illos, quos dinumerare funestum est, hos esse censemus. *In Capitularibus adjectis, c. 200. sunt nonnullæ partes hujus capitis ex epistolis Gregorii Papæ, B. Bonifacio Archiepiscopo Moguntino missis.*

¶ 2 Habebunt] *Sic in Agathensi, & apud Ivonem. In Epaunensi legitur*, non habebunt. *Sed in Turonico, in quo citatur Epaunense*, habebunt. *Sic etiam inf. q. 8. c.* hæc salubriter, *ex Gregorio. In Capitulari autem indicato plenius hæc sententia exponitur*: Sed quibus illicita conjunctio interdicitur, nisi hi sunt, quos sanctorum Patrum decreta conjugio copulari prohibent, habebunt ineundi melioris conjugii libertatem.

C. IX. *Incestuosi usque ad satisfactionem excommunicentur.*
Item ex Concilio Ilerdensi, *cap. 4.*
(ann. 524. in Hispan.)

DE his qui *f* incesti *g* pollutione se maculant, placuit, ut quousque in ipso detestando & illicito carnis contubernio perseverant, usque ad Missam tantum catechumenorum in Ecclesia admittantur: cum quibus etiam nec cibum sumere ulli *h* Christianorum, sicut Apostolus jussit, licebit *i*.

C. X. *Nullus ducat in uxorem a consanguineo cognitam, vel aliqua pollutione maculatam.*
Item Gregorius Papa *ad Felicem Messanæ civitatis Episcopum, lib. 12. epist. 31. (ann. 604.]*

NEc eam, *κ* quam aliquis ex propria consanguinitate conjugem habuit, vel aliqua illicita pollutione maculavit, in conjugium ducere, ulli profecto licet Christianorum, aut licebit: quia incestuosus est talis coitus, & abominabilis Deo, & cunctis hominibus. Incestuosos *l* vero nullo conjugii nomine deputandos a sanctis Patribus dudum statutum esse legimus.

Gratian. *Naturæ videlicet ordine: si vero extraordinarie, non sic.*

a *Et in Arel. 3. c. 2. in Epaunensi, c. 30. in Turonico 2. c. 22. in Cap. adjectis, c. 200.* b *al. incestos.* c *Burch. l. 7. c. 4. Ivo p. 9. c. 25. & 40.* d *al. atque sub hac.* e *al. instituta.* f *Burch. l. 7. c. 3. Ivo p. 8. c. 29.* g *al. incesta.* h *al. ullum.* i *al. oportet.* κ *Ivo p. 9. c. 26.* l *Sup. ead. de incestis.*

C. XI. *Extraordinaria pollutio in naturalibus non impedit matrimonium.*
Ait enim Urbanus Papa II. *Hugoni Gratianopolitano 1 Episcopo.*

EXtraordinaria *a* pollutio non 2 nisi in naturalibus admissa, vel sæpius reiterata *b* citra maritalem affectum 3, si præbitis sacramentis ita esse constiterit, quemadmodum nobis tuis significatum est literis, non videtur matrimonium impedire, quamvis ipsa sit criminosa, & damnabilis.

Corr. Rom. ¶ 1 Gratianopolitano] *Antea legebatur*, Urbanus II. Gratiano, Neapolitano Episcopo. *Emendatum est ex Polycarpo: & hujus Hugonis mentio est apud Sigebertum ann. 1084. & apud Tritemium in Guidone V. Carthusiæ Abbate.*

¶ 2 Non nisi] *In Polycarpo est*, nisi in naturalibus admissa.

¶ 3 Affectum] *In eodem legitur*, effectum.

C. XII. *Nullus ducat in conjugem relictam consanguineorum uxoris 1 suæ usque in tertiam generationem.*
Item Julius Papa.

ET hoc quoque *c* statutum est, ut relictam patris uxoris suæ, relictam fratris uxoris suæ, relictam filii uxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam consanguineorum uxoris suæ, usque in tertiam progeniem nemo in uxorem sumat: in quarta autem, & in quinta, si inventi fuerint, non separentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Uxoris suæ] *Sic emendatum est ex vetustis. Nam in vulgatis erat*, suorum.

C. XIII. *A consanguineis propriis, vel uxoris pariter cuique est abstinendum.*
Idem.

ÆQualiter *d* vir conjungatur consanguineis propriis, & consanguineis uxoris suæ.

C. XIV. *In parentela propria, & conjugis eadem consanguinitas est observanda.*
Item Isidorus ex Concilio Maciensi.

SAne *e* consanguinitas, quæ in proprio viro observanda est, hæc nimirum in uxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est. Quia enim constat eos duos esse in carne una, communis illis utraque *f* parentela censenda est, sicut scriptum est *g*: *Erunt duo in carne una.*

Corr. Rom. ¶ *In Pannormia citatur, ut hic. Hugo autem*, ex Concilio Maticensi. *Burchardus*, Matiscensi. *Ivo*, Manticeno, *nulla Isidori mentione facta. In Polycarpo conjuncte ponitur cum c.* conjunctiones, *sup. eadem, quod quidem est Calixti. Extat autem in Concilio Cabilonensi II. c. 29. & in VVormaciensi est secunda pars canonis 78.*

C. XV. *Nurus non est aliter deputanda, quam filia.*
Item Augustinus *lib. 22. contra Faustum, c. 61.*

SI vir, & uxor non jam duo, sed una caro sunt, non aliter est nurus deputanda, quam filia.

C. XVI. *Usque ad septimam generationem progeniem suam unumquemque servare oportet.*
Item Gregorius Papa *h Episcopis Galliæ.*

PRogeniem *i* suam unumquemque 1 usque ad septimam decernimus observare generationem: & quamdiu se agnos-

a *Polycarp. lib. 6. tit. 1.* b *al. repetita.* c *Sentent. 4. dist. 41.* d *Sup. ead. c. de propinquis. Sentent. 4. dist. 41. Polyc. l. 6. tit. 4. Burch. l. 7. c. 6. Ivo p. 9. c. 43.* e *Hugo de S. Vict. de sacram. lib. 2. p. 11. Sent. ibid. Burch. l. 7. c. 8. Ivo part. 9. c. 44. Pannorm. l. 7. c. 69.* f *al. utrinque.* g *Gen. 2.* h *In regesto B. Gregor. lib. 12. epist. 31. ad Felicem.* i *Hugo ibid. Sent. 4. dist. 40. Polycarp. l. 6. tit. 4. Anselm. l. 10. c. 40. Burch. l. 7. c. 11. Ivo part. 9. cap. 26. Pannorm. l. 7. c. 76.*

agnoscant affinitate propinquos, ad conjugalem copulam accedere denegamus: quod 2 si fecerint, separentur.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus & citat, & refert, ut Gratianus, Hugo, auctor Polycarpi, & Magister citant absolute Gregorium. Anselmus, & Ivo ex epistola B. Gregorii ad Felicem. In Pannormia est conjuncta utraque inscriptio, hoc modo:* Ex epistola Gregorii Episcopis Galliæ missa, epistola 31. lib. 12. *Extat vero caput hoc in Capit. l. 6. c. 80. & in adjectis est prior pars capitis 200. quod in indice tribuitur Gregorio Papæ ex epistolis B. Bonifacio Archiepiscopo Moguntiæ missis. Ac sane in ultima Gregorii II. epistola tomis Conciliorum inserta, legitur prior pars usque ad vers.* Generationem.

¶ 1 Unumquemque] *Apud B. Gregorium, Anselmum, & Ivonem hoc loco sunt hæc interjecta:* de his, qui fideliter edocti sunt, & jam firma radice plantati stant inconvulsi.

¶ 2 Quod si fecerint, separentur.] *Hæc non habentur, nisi apud Burchardum. Apud B. Gregorium, Anselmum, & Ivonem sequuntur conjuncte cum superioribus verba capitis,* nec eam, *supra eadem.*

C. LVII. *De eodem.*

Item Nicolaus Papa II. *Amalphitanæ Ecclesiæ Suffraganeis.*

DE *a* consanguinitate sua uxorem nullus ducat usque post *b* generationem septimam, vel quousque parentela cognosci potuerit. §. 1. Laicus vero uxorem simul, & concubinam habens non communicet Ecclesiæ.

C. XVIII. *Quousque inter aliquos generatio recordatur, aut in memoria retinetur, sibi invicem non copulentur.*

Item ex Concilio VVormaciensi, *cap. 32. (an. 868.)*

IN copulatione *c* fidelium, generationis numerum non definimus, sed id statuimus, ut nulli Christiano liceat de propria consanguinitate, seu cognatione uxorem accipere, usque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut in memoria retinetur.

C. XIX. *Ex propinquitate sui sanguinis usque ad septimum gradum nullus ducat uxorem.*

Item ex Concilio Lugdunensi *d*.

NUlli *e* ex propinquitate sui sanguinis, usque ad septimum gradum uxores ducant: neque sine benedictione Sacerdotis. Qui autem nupturi erunt, a Sacerdote benedicti nubere audeant, nec aliter præsumant.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri etiam collectores citant ex Lugdunensi. In nonnullis Gratiani codicibus est,* ex Lugdensi. *B. Bonifacius in epistola ad Zachariam Papam mentionem facit Synodi Lugdunensis, habitæ a discipulis B. Gregorii, in qua de incestis actum fuerat. Simile habetur in Capit. lib. 6. cap. 128. In Concilio etiam Rhemensi Trosleiano, cap. 8. inter alia multa leguntur hæc:* Et alibi est in canonibus præceptum, ut nemo usque ad affinitatis lineam, & propinquitatem sui sanguinis connubia ducat: neque virginibus sine benedictione Sacerdotis quis nubere præsumat.

Gratian. *Præmissis auctoritatibus quisque prohibetur a conjunctione consanguineorum usque ad septimam generationem. Sed objicitur illud* Gregorii *ad f Augustinum Anglorum Episcopum, cap. 6.*

a *Habetur in Synodo Episcoporum c. 13. in Basilica Constantiniana, c. 11. & 12. Sentent. ibidem.* b *alit. ad.* c *Burchard. lib. 7. cap. 2. Ivo part. 9. cap. 39. Pannorm. lib. 7. cap. 76.* d *Capit. l. 6. cap. 128.* e *Sentent. ibidem. Burch. lib. 7. cap. 13. Ivo part. 9. cap. 48. Pannorm. l. 7. cap. 78. Capitul. l. 6. cap. 28.* f *Joan. Diaconus in vita B. Gregorii lib. 2. cap. 37. & 38. Beda lib. 1. hist. cap. 27.*

C. XX. *Anglis permittitur, ut in quarta, vel in quinta generatione copulentur.*

QUædam *a* lex terrena in Romana republ. permittit, ut sive fratris, & sororis, seu duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius, & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere: & sacra lex prohibet cognationis turpitudinem revelare. Unde necesse est, ut in quarta 1, vel quinta generatione fidelium licenter sibi conjungantur. §. 1. Sed idem humillimus Pater Gregorius post multum temporis a Felice Messanæ Siciliæ civitatis Præsule requisitus, utrum Augustino scripserit, ut Anglorum in quarta generatione contracta matrimonia minime solverentur, inter cætera talem responsionem reddidit: Quod scripsi *b* Augustino Anglorum gentis Episcopo, alumno videlicet, ut recordaris, tuo, de sanguinis conjunctione, ipsi, & Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne a bono, quod cœperat, metuendo austeriora recederet, specialiter, & non generaliter cæteris me certissime scripsisse cognoscas. Unde & mihi omnis Romana civitas testis existit. Nec ea intentione hæc illis scriptis mandavi, ut postquam firma radice in fide fuerint solidati, si infra propriam consanguinitatem inventi fuerint, non separentur, aut infra affinitatis lineam, id est, usque ad septimam generationem jungantur. Sed adhuc illos neophytos existentes, sæpissime eos prius illicita docere *c*, & verbis ac exemplis instruere, & quæ post de talibus egerint, rationabiliter & fideliter excludere oportet. Nam juxta Apostolum *d*, qui ait: *Lac dedi vobis potum, non escam*, ista illis modo, non posteris, ut præfixum est, temporibus tenenda indulsimus, ne bonum, quod infirma adhuc radice plantatum erat, erueretur, sed aliquantulum firmaretur, & usque ad perfectionem custodiretur.

Corr. Rom. ¶ *Verba hujus capitis usque ad versic.* Sed idem, *sunt apud B. Gregorium. Verum simul hæc, & sequentia sunt apud Joannem Diaconum in vita B. Gregorii lib. 2. c. 38. alit. 37. Hugo, Burchardus, Ivo, & Pannormia citant,* ex epistola Joannis Constantinopolitani Episcopi ad Felicem Episcopum Siciliæ. *Recitantur præterea hæc eadem B. Gregorii verba in duabus epistolis Alexandri II. una, quæ refertur ab Ivone part. 9. cap. 6. & in Pannormia lib. 7. cap. 55. & 56. altera, quæ refertur infr. quæst. 5. c.* ad sedem. *Multa autem in hoc capite restituta sunt ex B. Gregorio, & Joanne Diacono.*

¶ 1 In quarta.] *Apud B. Gregorium, nec multo secus apud Joannem Diaconum est,* necesse est, ut jam tertia, vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat. Nam secunda, quam diximus, a se omnino debet abstinere, & hoc *modo recitatur in epistola Alexandri infr. quæst. 5. c.* Ad sedem. §. Hanc computationem. *In altera tamen ejusdem Alexandri epistola, quæ proxima superiore notatione est indicata, legitur,* jam quarta, vel quinta. *Et hanc lectionem secutus est ille, qui hoc loco casum apposuit.*

C. XXI. *In quinta, vel sexta generatione nullus amplius copuletur conjugio.*

Item objicitur illud Cabilonensis Concilii.

COntradicimus *e*, ut in quarta, vel in quinta, sextaque generatione nullus amplius conjugio copuletur. Ubi autem post interdictum factum fuerit inventum, separetur.

C. XX.

a *Hugo de S. Vict. l. 2. p. 11. c. 16. Sent. 4. dist. 40. Ivo p. 9. c. 6. 55. 56. Burch. l. 7. c. 19. & 20. Pann. l. 7. cap. 56. & 71. Anselm. lib. 10. c. 31. Polyc. lib. 6. tit. 4. In Cod. Theod. tit. de incest. nupt. ubi hodie deest.* b *Lib. 12. epist. 31.* c *al. docere vitare.* d *1. Corinth. 3.* e *Hugo ibid. Burch. l. 7. c. 18. Ivo p. 9. c. 54. Pann. l. 7. c. 70. Sent. ibid.*

Corr. Rom. ¶ *Ex Cabilonensi citant cæteri etiam collectores, & Hugo. Extat lib. 5. Capit. c. 99. Exceptis autem verbis illis,* vel quinta sextaque, *reliqua fere eadem leguntur in Concilio Moguntino sub Carolo, c. 54., & altero Moguntino sub Rabano, cap. 30. & in Vvormaciensi in priore parte canonis 78. Nam posterior pars est c.* sane consanguinitas, *supra allatum.*

Gratian. *Hac auctoritate, dum sexta generatione interdicitur conjugium, in septima permitti videtur. Sed gradus cognationis secundum quosdam varie computantur. Alii namque patrem in primo gradu, filios in secundo ponunt. Alii primum gradum, filios appellant, negantes gradum cognationis inter patrem & filium esse, cum una caro probentur pater, & filius. Auctoritates ergo, quæ consanguinitatis copulam usque in septimum gradum prohibent, patrem ponunt in primo gradu; illæ vero, quæ usque ad sextum gradum prohibent, primum gradum filios appellant, atque ita fit, ut eædem personæ secundum hanc diversitatem inveniantur in sexto, vel septimo gradu.* §. 1. *Item illud Fabiani* a, *quo affines in quinta generatione copulari jubentur, videtur esse contrarium illi decreto Julii Papæ.* b Sicut non licet ulli Christiano de sua consanguinitate uxorem ducere, sic etiam non licet de consanguinitate uxoris suæ conjugem ducere propter carnis unitatem. *Similiter etiam invenitur contrarium illi capiti Gregorii:* Nec c eam, quam ex propria consanguinitate conjugem habuit, &c. *Sed illud Fabiani intelligendum est de duabus sororibus, vel personis inter se affinitate conjunctis, ut sunt uxores duorum fratrum, si contigerit unam earum alicui matrimonio copulari, post mortem ejus vir non poterit affinem superstitem in conjugem ducere, nisi in quinto gradu affinitatis inveniantur. Unde, qui novercam alicujus in uxorem duxerit, post mortem ejus uxorem privigni ducere non poterit. Hinc etiam idem Julius Papa alibi* d *ait:* Relictam consanguineorum uxoris suæ (*non ait consanguineam uxoris suæ, sed relictam consanguineorum uxoris suæ*) usque in quartam generationem nullus ducat in uxorem. §. 2. *Paschalis vero Papa II. scribens Rhegino Episcopo, tertium genus affinitatis assignat, cujus copula non ultra secundum gradum invenitur prohibita. Ait enim.*

C. XXII. *Duorum consobrinorum conjuges uni eidemque nubere non possunt.*

PORRO duorum e consobrinorum conjuges, quamvis diversis temporibus, viro uni alteram post alterius obitum nubere, ipsa, præter auctoritatem canonicam, publicæ honestatis justitia contradicit. Et novit prudentia tua, quia ita ab uxoris, sicut a viri consanguineis abstinendum est.

Gratian. *Illud autem Gregorii, & Julii Papæ intelligitur de consanguinitate viri, vel uxoris, ut post mortem alicujus eorum nulli de cognatione defuncti superstes matrimonio copuletur. Demonstratum est, usque ad quem gradum quisque a propria consanguinitate, vel cognatione suæ uxoris abstinere debeat.*

QUÆSTIO IV.

Quare usque ad sextum gradum consanguinitatis conjunctio prohibeatur.

MODO *quæritur, quare usque ad sextum gradum consanguinitatis conjunctio prohibeatur. De his ita scribit* Isidorus *Etymologiarum lib. 9. c. 6.*

GAP. UNIC. *Quare usque ad sextum gradum consanguinitas observetur.*

CONSANGUINITAS f dum se paulatim propaginum ordinibus dirimens, usque ad ultimum gradum subtraxerit, & propinquitas esse desierit, eam rursus lex matrimonii vinculo repetit, & quodammodo revocat fugientem. Ideo autem usque ad sextum generationis g gradum consanguinitas constituta est, ut sicut sex ætatibus mundi generatio, & hominis status finitur, ita propinquitas generis tot gradibus terminaretur.

¶ Corr. Rom. *Caput hoc emendatum est ex B. Augustino, lib. 15. de civit. Dei, cap. 16. unde primo videtur sumptum.*

QUÆSTIO V.

Quomodo Gradus Consanguinitatis computandi sunt.

DE *gradibus vero consanguinitatis, quomodo computandi sint,* Isidorus a *sic loquitur.*

C. I. *Quomodo dirimuntur gradus consanguinitatis.*

SERIES b consanguinitatis sex gradibs hoc modo dirimitur: filius & filia, quod est frater & soror, sit ipse truncus: illis seorsum sejunctis, ex radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, nepos, neptis primus: pronepos, proneptis secundus: abnepos, abneptis tertius: atnepos, atneptis quartus: trinepos, trineptis quintus: trinepotis filius, & trinepotis filia, sextus.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus, & Ivo, & Pannormia, qui citant partim Isidorum, partim ex dictis Isidori, ex hoc, & capite,* consanguinitas, *supra q. 4. unum caput faciunt, & habent:* Series consanguinitatis septem gradibus, &c.

C. II. *Quomodo sint computandi gradus consanguinitatis.*
Item Alexander Papa II. *omnibus Episcopis, & Clericis, necnon Judicibus per Italiam constitutis.*

AD sedem c Apostolicam perlata est quæstio noviter exorta de gradibus consanguinitatis, quam quidam legum, & canonum imperiti excitantes, eosdem propinquitatis gradus contra sacros canones, & Ecclesiasticum morem numerare nituntur, novo & inaudito errore d affirmantes, quod germani fratres, vel sorores inter se sint in secunda generatione, filii eorum, vel filiæ, in quarta, nepotes, vel neptus eorum, in sexta. Talique modo progeniem computantes, & in hujusmodi sexto eam gradu terminantes, dicunt, deinceps viros ac mulieres inter se posse nuptialia jura contrahere. Et ad hujusmodi profanum errorem confirmandum in argumentum assumunt seculares leges, quas e Justinianus Imperator promulgavit de Successionibus consanguineorum. Quibus confisi, ostendere moliuntur, fratres in secundo gradu esse numeratos, filios eorum in quarto, nepotes in sexto. Sic seriem genealogiæ terminantes, numerationem sanctorum Patrum, & antiquam Ecclesiæ computationem ad nos usque perductam, perversa quadam calliditate disturbare nituntur. Nos vero Deo annuente hanc quæstionem discutere curavimus, in Synodo habita in Lateranensi consistorio, convocatis ad hoc opus Episcopis, & Clericis, atque judicibus diversarum provinciarum. §. 1. Denique diu ventilatis legibus, & sacris canonibus, distincte invenimus ob aliam atque aliam causam, alteram legum fieri, alteram canonum computationem. In legibus siquidem ob nihil aliud ipsorum graduum mentio facta est, nisi ut hæreditas, vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut aperte monstretur, usque ad quotam generationem a consanguineorum sit nuptiis abstinendum. Ibi præscribitur, ut hæreditas propinquis modo legitimo conferatur: hic vero, ut rite & canonice inter fideles nuptiæ celebrentur. In f legibus distincte non numerantur gradus, nisi usque ad sextum: in canonibus autem usque ad septimam distinguuntur generationem. Hac igitur de causa, quia

a *Sup. ead. de propinquis.* b *Sup. ead. c. nullum. §. præterea.* c *supr. ead. c. nec eam.* d *sup. ead. c. & hoc.* e *Poly. l. 6. tit. 4. Ans. l. 10. c. 34.* f *Ex Aug. l. 15. de civit. Dei, c. 16.* g *al. generis.*

a *Lib. 9. Etymolog. cap. 5. sensus, non verba ipsa.* b *Sent. 4. dist. 40. Burch. l. 7. c. 10. Ivo p. 9. c. 46. Pannorm. lib. 7. c. 75.* c *Hugo ibid. Polyc. ibid. Ans. l. 11. c. 92. Ivo p. 9. cap. 6. Pann. l. 7. c. 55.* d *Sic tamen numerat. S. Ambrosius, Epist. 66.* e *Instit. l. 3. tit. 5. & 6.* f *Eod. tit. 6. Isid. l. Etym. 9. c. 5.*

quia hæreditates nequeunt deferri, nisi de una ad alteram personam, idcirco curavit secularis Imperator in singulis personis singulos præfigere gradus. Quia vero nuptiæ sine duabus non valent fieri personis, ideo sacri canones duas in uno gradu constituere personas. §. 2. Utramque tamen computationem, si attente ac subtiliter perspecta fuerit, idem sensisse, & eandem esse in eis sententiam, atque ad eundem terminum convenire manifestissimum erit. Justinianus namque usque ad quem gradum consanguinitas ipsa perduret, in suis legibus non definivit. Canones vero ultra septimam, nullam numeravere generationem. Sexto quippe gradu determinato, in ipsis legibus subintulit Imperator: *Hactenus ostendisse sufficiat, quemadmodum gradus cognationis numerentur. Namque ex his palam est intelligere, quemadmodum ulteriores quoque gradus numerare debeamus. Generata quippe persona semper gradum adjicit.* Ecce in his brevibus verbis aperte ostenditur, tales gradus, quales isti computant, non tantum usque ad sextum, verum etiam ultra numerari debere, quippe cum ultra sextum ulteriores gradus numerandos esse decernat. Ubi enim ulteriores nominat gradus, aperte indicat non sex tantummodo esse gradus, sed sex finitis, adhuc alios numerandos. Nec mirum, cum in præcedentibus ipse firmaverit Imperator, decimo etiam gradu consanguineos sibi inter se posse succedere. Cum decimum nominat, non esse tantummodo sex, luce clarius constitetur. §. 3. Hi ergo evigilent, & aciem mentis, si possunt, intendant, quos hactenus istiusmodi perculit error. Enimvero, ubi secundum leges inter agnatos, vel cognatos defertur successio, consanguineos esse non dubium est. Neque enim sibi succederent, nisi inter se parentelæ vinculo tenerentur. Succedunt autem inter se, teste Justiniano, in decimo gradu: consanguinei igitur sibi sunt, qui sibi succedunt. Quod si in decimo gradu consanguinei sibi existunt, non est terminata consanguinitas (ut isti fatentur) in sexto tantummodo gradu. Quid igitur dicent? Computatis namque gradibus, sicut isti numerant, aut finitur consanguinitas in sexto gradu, aut non. Si finitur, fallaces erunt leges, quibus isti nituntur, quæ in decimo gradu sibi succedere consanguineos jubent. Quod si non finitur consanguinitas in isto sexto gradu, falsidici erunt isti, qui ultra illum sextum gradum nolunt computare consanguinitatem. Igitur aut leges erunt falsæ, aut isti, qui sic finiunt generationem. §. 4. Sed, ut veridicæ leges, & veraces sint canones, dicamus hoc, quod veritas habet, scilicet, quod non terminatur consanguinitas in hujusmodi sexto gradu, sed terminatur secundum canones in septimo gradu. Utraque enim computatio, sicut superius diximus, uno fine concluditur. Namque duo gradus legales unum gradum canonicum constituunt. Fratres itaque, qui secundum seculares leges dicuntur in secundo gradu, juxta canones numerantur in primo. Filii fratrum, qui illic numerantur in quarto, hic computantur in secundo: nepotes vero, qui in sexto ibi, istic numerantur in tertio: sic deinceps, qui in legibus scribuntur in octavo & decimo, in canonibus definiuntur in quarto & quinto. Atque hoc modo de reliquis sentiendum est, ut qui secundum canones dicuntur in sexto vel septimo, secundum leges accipiantur in duodecimo, vel quartodecimo. §. 5. Hanc computationem intelligens prudentissimus Papa Gregorius, dum quæreretur, in quota generatione conjungi fideles debeant, ipsas seculares leges in testimonium adducens, Augustino Anglorum Episcopo sic rescripsit a: *Quædam terrena lex in Romana Republica permittit, ut sive fratris, & sororis, sive duorum fratrum germanorum, seu duarum sororum filius, & filia misceantur. Sed experimento didicimus, ex tali conjugio sobolem non posse succrescere. Unde necesse est, ut jam in tertia, vel in quarta generatione copulatio fidelium licenter sibi conjungi debeat. Nam a secunda, quam prædiximus, omnimodo debent abstinere.* Ecce hic aperte monstratur, filios & filias fratrum in secunda generatione numerari. Et si fratrum filii & filiæ numerantur in secunda, fieri non potest, ut ipsi fratres non sint in prima. Quod si fratres computantur in prima, filii eorum in secunda, dubium non est, quin eorum nepotes sint in tertia, pronepotes in quarta, & sic de reliquis usque ad septimam. §. 6. Sed sunt quidam, qui ex his Gregorii verbis, quibus ait, ut in tertia, vel quarta generatione copulentur fideles, occasionem accipiunt illicita matrimonia contrahendi, dicentes se hoc juste facere posse, quod prudentissimus Doctor sua sententia diffinivit. Isti itaque, qui se hoc velamento defendere nituntur, advertant in ejusdem Patris sententiis, hoc non generaliter cunctis, sed specialiter Anglorum genti mandasse. Nam postmodum a Felice Messanæ Siciliæ Præsule requisitus, an hoc, quod Augustino mandaverat, generaliter cunctæ Ecclesiæ tenendum esset, apertissime firmavit, non aliis hoc, quam illi genti mandasse; ne bonum, quod cœperant, metuendo austeriora, desererent: sed & illis, postquam in fide essent firma radice solidati, & universali Ecclesiæ censuit semper esse tenendum, ut nullam de propria consanguinitate, vel affinitate infra septimam generationem aliquis sibi audeat conjugio copulare. §. 7. Ecce aperte monstratum est, & ex verbis ipsius legis, & auctoritate prudentissimi Papæ Gregorii, quid de gradibus consanguinitatis numerandis sentire debeamus. Quamvis alia quoque ratio pari modo ipsos revincat adversarios. Nam si, ut ipsi fatentur, in illo sexto gradu consanguinitas finiretur, omnes personarum ramusculos, qui ultra illum gradum in pictura arboris continentur, velut superfluos oporteret detruncari. Sed quia omnes, qui in prædictæ arboris pictura numerantur, ex una parentela consistunt, nunquam sine diminatione consanguinitatis, a se poterunt separari: veluti non sine damno cujusque personæ valent a proprio corpore manus, brachia, & pedes truncari. §. 8. Illa quoque sacrorum præceptio canonum, quæ jubet a propria abstineri consanguinitate, quamdiu generatio recordatur, aut memoria retinetur, nec a prædicta parentelæ discrepat computatione. Nam sic *a* in septem gradibus, si canonice, & usualiter numerentur, omnia propinquitatum nomina continentur. Ultra quos nec consanguinitas invenitur, nec nomina graduum reperiuntur, nec successio potest amplius prorogari, nec memoriter ab aliquo generatio recordari. §. 9. Ne vero in hac consanguinitatis computatione, aliqua dehinc valeat ambiguitas remanere, aliam, quam quidam faciunt, numerationem in hac etiam disputatione duximus finiendam *b*. Sunt enim quidam, qui non a fratribus, sed a filiis eorum, id est, patruelibus, vel consobrinis genealogiam numerare incipiunt: dicentes filios fratrum in prima generatione computari debere, quia fratres quasi quidam truncus, ex quo cæteri ramusculi oriuntur, existunt. Sed nec ista graduum computatio, si bene intellecta fuerit, ab ea, quam superius exposuimus, in sententia poterit esse diversa. Isti enim, qui numerandi initium sumunt a filiis fratrum, non progrediuntur ultra sextam generationem; sed sicut totius mundi sex ætates existunt, & humanæ vitæ itidem sex, ita & in consanguinitate sex tantummodo autumant computandas esse generationes: quibus finitis, novæ conjunctionis dicunt posse fieri initium: ut quasi fugientem possint revocare consanguinitatem. §. 10. Hæc *c* itaque computatio, quæ incipit a fratrum filiis, & numerat usque ad sextam generationem, tantun-

a *Sup. ead. q. 2. & 3. c. quædam lex.*

a *Supr. ead. q. 2. & 3. c. in copulatione.* b *al. discutiendam.* c *sup. ead. q. 4. consanguinitas.*

tantundem valet, quantum ea, quæ incipit a fratribus, & computat *a* usque ad septimam. Nec ulla in sensu existit diversitas, quamvis in numero graduum varietas videatur. Ultima enim generatio, si initium numerandi sumat a fratribus, septima invenitur; si a filiis fratrum, reperitur sexta. Taliter igitur determinatis gradibus consanguinitatis Apostolica vos auctoritate monemus, fratres, & filii, ut omnibus sic seriem genealogiæ computandam esse intimetis, quemadmodum sancti Patres numerandam esse sanxerunt, & antiquus mos sanctæ, & universalis Ecclesiæ per longa tempora olim computasse monstratur. Nam si quis perversa, & obstinata mente a recto tramite Apostolicæ sedis deviare voluerit, & aliter, quam nos, in nuptiis celebrandis gradus parentelæ numerare contenderit *b*, primum pro sua temeritate cœlesti pœna plectetur: postmodum vero gladio perpetui anathematis se noverit jugulandum. Data Romæ &c.

Corr. Rom. *Sic est emendatum ex Hugone, Anselmo, & Polycarpo, qui hanc eandem epistolam recitant. Ab Ivone autem, & in Pannormia referuntur duo capita alterius epistolæ ejusdem Alexandri eodem cum hac argumento scriptæ Clericis Neapolitanis, sive, ut in Pannormia, Metropolitanis. Et apud Gratianum erat conjuncta utraque inscriptio, hoc modo:* Neapolitanis Clericis, & omnibus Episcopis, atque Judicibus per Italiam constitutis. *Ex iisdem vero Hugone, & Anselmo, & Polycarpo multa in toto hoc capite sunt emendata.*

C. III. *Quare consanguinitas uxoris ad virum pertinere dicitur, & quomodo affinitas sit computanda.*

Item Gregorius Papa.

POrro de affinitate *c*, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum ex parte uxoris, seu quæ ex parte viri ad uxorem pertinet, manifestissima ratio est: quia, si secundum divinam sententiam ego, & uxor mea sumus una caro, profecto mihi, & illi mea, suaque parentela propinquitas una efficitur. Quocirca ego, & soror uxoris meæ in uno, & primo gradu erimus, filius *d* vero ejus in secundo gradu erit a me, neptis vero tertio: idque *e* utrinque in cæteris agendum est successionibus. §. 1. Uxorem vero propinqui mei, cujuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum ipsius quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinquitatis sit. Quod nimirum uxori de propinquitate viri sui in cunctis cognationis gradibus convenit observari. Qui vero aliorsum sentiunt, Antichristi sunt: a quibus tanto fortius vos oportet cavere, quanto apertius deprehenditis illos divinis legibus repugnare.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo caput hoc item, ac sequens recitatur ex Zacharia. Ac sane Gratianus in extremis verbis sequentis capitis indicat, caput hoc fuisse etiam Zachariæ.*

C. IV. *Qualiter parentelæ gradus computantur.*

Item Zacharias Papa. (*an.* 743. (

PArentelæ *f* gradus taliter computamus: siquidem ego & frater meus una generatio sumus, primumque gradum efficimus, nulloque gradu distamus. Rursus filius meus, fratrisque mei filius secunda generatio sunt, ac gradum secundum faciunt, nec a se aliquo gradu separantur. Atque ad hunc modum cæteræ successiones numerandæ sunt. Porro de affinitate, quam dicitis parentelam &c. *ut superiore capite Gregorii.*

a *al. computat septimam.* b *al. attentaverit.* c *Sentent.* 4. *dist.* 41. *Polyc. ibid.* d *al. filia.* e *al. eoque modo utique.* f *Sentent.* 4. *dist.* 40. *Polyc. ibid. Bonif. epist. ad Zachar. Tom. II. Concil. p.* 447.

C. V. *Æquivocatio est, cum soror uxoris cognata vocatur.*

Item Alexander Papa II.

QUod *a* autem frater, sororve uxoris tuæ cognati tui dicuntur, æquivocationis jure fit, & necessitate vulgaris appellationis potius, quam ulla causa cognationis. Uxor enim fratris fratrissa *b* potius, quam cognata vocatur. Mariti frater levir dicitur. Duorum autem fratrum uxores vocantur janitrices 1, quasi eandem januam terentes, vel per eandem januam intrantes. Viri soror glos appellatur. Sororis autem vir non habet speciale nomen, nec uxoris frater.

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo etiam refertur proxime post c.* ad sedem. *ut ad eundem Alexandrum pertinere videatur. A verbo autem*, uxor, *usque ad finem habentur apud Isid. l. 9. c. fin.*

¶ 1 Janitrices] *Ita etiam legebatur in l. non facile. ff. de gradibus, antequam locus ab Alciato esset restitutus lib. 2. disput. c. 23. Quamobrem nihil mirandum, si Isidorus, aut alius quispiam allatam hic etymologiam excogitavit. Nunc autem in lege illa est,* ἐνατέρες.

C. VI. *Nomina graduum superiorum, sive inferiorum, sive ex latere venientium.*

Item Isidorus. *c*

PRimo *d* gradu, superiori linea continentur, pater, mater: inferiori filius, filia: quibus nullæ aliæ personæ junguntur. §. 1. Secundo gradu continentur, superiori linea avus, avia: inferiori nepos, neptis: transversa frater, soror: quæ personæ duplicantur. Avus enim, & avia tam ex patre, quam ex matre accipiuntur. Quæ personæ sequentibus quoque gradibus similiter pro substantia earum, in quo gradu consistunt, ipso ordine duplicantur. (Istæ personæ secundo gradu ideo duplices appellantur, quia duo avi sunt, paternus, & maternus.) Item duo genera nepotum sunt, sive ex filio, sive ex filia procreati. Frater, & soror ex transverso veniunt, [id est 1, aut frater patris, aut frater matris, qui aut patruus, aut avunculus nominatur:] qui & ipsi hoc ordine duplicantur. §. 2. Tertio gradu veniunt supra proavus, proavia, infra pronepos, proneptis. Ex obliquo fratris, sororisque filius, filia, patruus, amita, id est, patris frater, & soror, avunculus, matertera, id est, frater matris, & soror. §. 3. Quarto gradu veniunt supra abavus, abavia, infra abnepos, abneptis. Ex obliquo fratris, & sororis nepos, neptis, frater patruelis, soror patruelis, id est, patrui filius, filia: consobrinus, consobrina, idest, avunculi, & materteræ filius, filia: amitinus, amitina, id est, amitæ filius, filia: itemque consobrini, qui ex duabus sororibus nascuntur: quibus accrescit patruus magnus, amita magna, id est, avi paterni frater, & soror, avunculus magnus, matertera magna, id est, aviæ tam paternæ, quam maternæ frater, & soror.

§ 4. Quinto gradu veniunt, supra quidem atavus, atavia, infra atnepos, atneptis. Ex obliquo fratris, & sororis pronepos, proneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ filius, filia, propior consobrinus *e*, propior consobrina *f*, id est, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ filius, filia: his accrescunt propatruus, proamita.

Hi sunt proavi paterni frater, & soror, proavunculus, promatertera.

Hi sunt proaviæ paternæ, maternæque frater, & soror, proavique materni. [Hæc *g* species nec aliis gradibus, quam scripta est, nec aliis vocabulis declarari potest.]

§. 5.

a Ex *Isid. l.* 9. *etymol. c. fin. Sent.* 4. *dist.* 41. *Polyc. ib.* b *al. fratria.* c *Isid. l.* 9. *c.* 5. *In sententiis Julii Pauli l.* 4. *t.* 11. *de gradib. Hugo de S. Vict. p.* 11. *l.* 2. *c.* 14. d *Burch. l.* 7. *c.* 28. *Ivo p.* 9. *c.* 64. *Pann. l.* 7. *c.* 89. *Anianus interpres Pauli.* e *al. sobrinus.* f *al. sobrina.* g *Anianus interpres.*

§. 5. Sexto gradu veniunt supra tritavus, tritavia: infra trinepos, trineptis. Ex obliquo fratris, & sororis abnepos, abneptis, fratris patruelis, sororis patruelis, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinæ nepos, neptis, patrui magni, amitæ magnæ, avunculi magni, materteræ magnæ nepos, neptis, id est, propioris sobrini filius, filia, qui consobrini appellantur. Quibus ex latere accrescunt propatrui, proamitæ, proavunculi, promaterteræ filius, filia, abpatruus, abamita. (Hi sunt abavi paterni frater, & soror] abavunculus, abmatertera.

Hi sunt abaviæ paternæ, maternæque frater, & soror, abavique materni.

(Hæc quoque explanari amplius non potest, quam ut auctor (Anianus) ipse disseruit.)

§. 6. Septimo gradu, qui sunt cognati recta linea supra, infraque propriis nominibus non appellantur: sed ex transversa linea continentur fratris, sororisque atnepos, atneptis, consobrini filii, filiæque.

§. 7. Successionis idcirco gradus septem constituti sunt, quia ulterius per rerum naturam nec nomina inveniri, nec vita succedentibus prorogari potest. (In his septem gradibus omnia propinquitatum nomina continentur, ultra quos nec affinitas inveniri, nec successio potest amplius propagari.)

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc recitatum etiam ab Hugone, & collectoribus extat in libro sententiarum Pauli, additis non uno in loco verbis Aniani interpretis. Pleraque tamen habentur etiam apud Isidorum l. 9. c. 5.*

¶ 1 Id est, aut frater) *Hæc usque ad vers.* Qui & ipsi. *non sunt loco indicato, sed tantum apud collectores.*

Gratian. *De gradibus consanguinitatis, vel affinitatis, quot sint, quomodo computandi, quibus etiam appellentur nominibus, auctoritate Isidori, atque Gregorii, & Alexandri sufficienter monstratum est.*

ARBOR CONSANGUINITATIS.

Non gignunt dextros, qui stant in parte sinistra.
Læva dat uxores, dat tibi dextra mares.

				IV. ABAVUS. ABAVIA. 4.				
			IV. Propatruus. Proamita. 5.	III. PROAVUS PROAVIA 3.	IV. Proavunc. Promatertera. 5.			
		IV. Horum Filius, Filia. 6.	III. Patruus magnus, Amita magna. 4.	II. AVUS, AVIA. 2.	III. Avunc. magnus, Matertera magna. 4.	IV. Horum Filius, Filia. 6.		
	IV. Eorum Nepos, Neptis. 7.	III. Propior Sobrinus, Prop. Sobrina. 5.	II. Patruus. Amita. 3.	I. PATER. MATER. 1.	II. Avunc. Matertera. 3.	III. Propior Sobrinus, Prop. Sobrina. 5.	IV. Eorundem Nepos, Neptis. 7.	
IV. Eorum Pronepos, proneptis. 8.	III. Horum Filius, Filia. 6.	II. Frater Patruel. vel Amitin. Soror patruel. vel amitin. 5.	I. Frater. 2.		I. Soror. 2.	II. Consobrinus consobrina. 4.	III. Horum Filius Filia. 6.	IV. Eorum pronepos pronept. 8.
IV. Eorundem Nepos nept. 7.	III. Horum Filius Filia. 5.	II. Fratris Filius Filia. 3.		I. FILIUS. FILIA. 1.		II. Sororis Filius Filia. 3.	III. Horum Filius Filia. 5.	IV. Eorundem pronepos pronept. 7.
IV. Horum Nepos Neptis. 6.	III. Fratris Nepos Neptis. 4.			II. NEPOS NEPTIS 2.			III. Sororis Nepos Neptis. 4.	IV. Horum Nepos Neptis. 6.
IV. Fratris Pronepos Proneptis. 5.				III. PRONEPOS PRONEPTIS 3.				IV. Sororis Pronepos Proneptis. 5.
				IV. ABNEPOS ABNEPTIS. 4.				

CONSANGUINITAS PER TRES REGULAS DECLARATUR.

Pro linea recta.

PRima regula magistralis pro linea recta. Ascendentium, & descendentium quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas. Si igitur vis scire, quantum distat abavus a Petrucio (Petrucium esse fingimus in cellula ubi est facies) utroque computato, & intermediis, quinque sunt personæ: deme unam, quatuor sunt gradus: & sic de aliis.

Pro linea collaterali duæ sunt regulæ.

I. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto distant inter se, vel sibi attinent. Exemplum pone. Cum facis abavum stipitem inter P. & pronepotem propatrui (nam illi sunt in linea æquali) quilibet distat a stipite quarto gradu; ergo inter se quarto. De computatione tantummodo canonica loquor.

II. Collateralium in linea inæquali quoto gradu remotior distat a communi stipite, toto distant inter se. Exemplum pone faciendo abavum stipitem: P. & filius propatrui sunt in linea inæquali. Computemus ergo a remotiori, scilicet a P. sed P. distat a stipite quarto gradu, ergo a filio propatrui quarto. Semper intellige secundum canones.

Pro arbore consanguinitatis secundum computationem civilem dantur tales regulæ.

Prima. In linea recta ascendentium, & descendentium quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas.

Pro linea collaterali.

Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto duplicato, distant inter se, vel sibi attinent. Nam secundum leges quælibet persona gradum facit in collateralibus. Computatio enim Legistarum ob aliud fit, quam computatio Decretistarum.

Collateralium in linea inæquali quot sunt personæ, stipite dempto, tot sunt gradus. Si ampliorem optas enucleationem recurre ad Joannis Andreæ declarationem.

CIrca lecturam Arboris diversis olim diversum modum tenentibus, Joannes de Deo Hispanus, post illos, lecturæ ipsius arboris novum modum assumens, per suas metricas regulas ipsius intellectum nisus fuit aperire: sed propter multitudinem regularum, & versuum obscuritatem, aliquibus notum ignotum, aliis ignotum ignotius reddidit. Attendens igitur ego Joan. Andr. inter Decretorum Doctores minimus, & indignus, inventionem arboris ex eo fuisse, ut habentibus materiam consanguinitatis, & affinitatis ignotam, nota; & habentibus notam, ex oculorum inspectione notissima fieret: antiquorum scripta revolvi, & (prout expedire credidi) compilavi.

§. 1. Primo quærens ad utramque arborem, ad quid fuerit inventio arboris necessaria. Secundo, an sit authentica. Tertio, ad quid in volumine decretalium repetita, quæ olim fuerat in Decretis.

§. 2. Primæ quæstionis ex superius dictis patet solutio: Probatio enim ad oculum alias vincit. *Instit. de gradib. §. agnationis. 27. q. 1. nec aliqua.* Ex ostensione enim facti quædam melius percipiuntur, quam elocutione. *extra, de donat. Apostolica, ver. fin.* Hinc est, quod agrorum mensio subjicitur oculis 16. *q. 3. inter de præscrip. c. quia indicante. C. fin. reg. l. 3.* Ventris inspectio, an mulier sit prægnans. *ff. de ven. insp. l. 1. in prin.* Locorum pudicitiæ investigatio, an mulier sit virgo. *extra, de prob. c. proposuisti,* an arcta, *de frigid. & malef. c. fraternitatis,* vel aliter impedita. *eod. tit. c. ex literis.* Injuriæ, an sit atrox, æstimatio. *ff. de injur. l. 8.* Et literæ Papales an sint veræ, vel falsæ, *de crimin. fal. c. licet.*

§. 3. Ad secundum dic, quod arbor authentica est: quod patet ex canonibus Isidori, & Alexandri, 35. *q. 5. c. 1. 2. & ult.*

§. 4. Ad tertium dic, quod quia in Decretis de consanguinitate, & affinitate tractatur, utile fuit ibi arborem ponere, & quia in Decretalibus est idem tractatus, & in hoc volumine utile fuit repeti, ex eo maxime, quia nemini venit in dubium, id satis esse validum, satisque famosum, quod repetita lectio probat. *C. de emend. Just. C. l. una.* Item ex eo, quia antiqui canones circa materiam illam multum fuerunt correcti: unde expediens fuit secundum statum jurium novorum antiquam arborem decidere.

§. 5. DEinde ad arborem consanguinitatis specialiter descendamus. Et primo quæritur, quid sit consanguinitas; & unde dicatur; quid linea, quid gradus. Secundo quæritur, quomodo arbor formetur; & quare sic formetur, & quare sic punctetur; & interseremus regulas, per quas cognoscuntur gradus. Demum ponemus quædam notanda, & quasdam quæstiones.

§. 6. Ad primum dico, quod Consanguinitas est attinentia personarum, ex eo proveniens, quia una descendit ab altera, vel ambæ ab eadem. Vel, est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, carnali propagatione contractum: quod satis est idem. Dicitur autem consanguinitas, quasi sanguinis unitas, a con, & sanguine: quia de communi sanguine descendunt. Et quoad probationem conjugii non distinguo, an tales consanguinei sint producti ex uxorio coitu, vel ex fornicario, quod est expressum *extra, de prob. c. per duas.*

§. 7. Linea vero est collectio personarum ab eodem stipite descendentium, gradus continens, & numeros distinguens. Et est triplex linea, scilicet graduum descendentium, ascendentium, & collateralium, *ut infra patebit, & ff. de gradib. l. 1. & l. Jurisconsultus.*

§. 8. Gradus est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur, quota agnationis, vel cognationis distantia duæ personæ inter se differunt. Et dicuntur gradus ad similitudinem graduum scalarum, vel locorum proclivium: quia ita gradimur de proximo in proximum. *ff. de grad. l. Jurisconsultus. §. gradus.*

§. 9. Formatur autem sic arbor. Primo vide cellulas ascendentium: secundo descendentium: demum collateralium. Ascende super cellulam vacuam, quæ remansit ideo vacua, quia non potuit nomen proprium habere, cum aliæ cellulæ (exceptis his, quæ per genitivum nominantur) sumant nomen ab ipsa. Quomodo enim possemus illam cellulam nominare, quam dicimus filium patris: fratrem fratris: patrem filii, & sic de singulis? & eam alii vocant Joachim, alii Protheum, alii truncum. Nos autem a nomine bidelli nostri vocemus eam Petrucium. Et scire debes, quod competenter illæ cellulæ mediæ ascendentium, & descendentium dividerentur directe per medium, ut a latere dextro illarum cellularum ponerentur nomina marium, ut abavus, proavus, &c. a latere sinistro nomina mulierum, ut abavia, proavia, &c. quia positi a latere dextro descendunt a maribus, & econverso. Supra cellulam vacuam est cellula hæc continens, pater, mater, & unum punctum supra, & unum infra. Super illam est cellula avus, avia, continens duo puncta supra, & duo infra. Super illam est cellula proavus, proavia, continens tria puncta supra, & tria infra. Supra illam est cellula

lula abavus, abavia, habens quatuor puncta supra, & quatuor infra. Descendendo sub cellula vacua est cellula habens filium & filiam: & habet unum punctum supra, & unum infra. Sub illa habens nepotem, & neptem, & duo puncta supra, & duo infra. Sub illa pronepotem, & proneptem, & tria puncta supra, & tria infra. Sub illa abnepotem, & abneptem, & quatuor puncta supra, & quatuor infra.

§. 10. Antequam ad collaterales transeamus, scire debes, quod punctorum numeratio est numeratio graduum, habito respectu ad cellulam vacuam, & puncti superiores denotant computationem secundum jus canonicum, puncti inferiores secundum jus civile, &c. Ponitur autem computatio canonica in superiori parte cellularum, civilis vero in inferiori, ut detur intelligi excellentia juris canonici ad civile: & maxime quoad hunc casum, quo instruimur in matrimoniis, quæ licite contrahi possunt, necne: & cum matrimonium sit sacramentum Ecclesiæ, in eo præcipue lex minor est canone, *extr. de secund. nupt. c. ult. & pen.* Vides autem ex punctatione prædicta, quod in computatione ascendentium, & descendentium concordat utrumque jus: quia in eis semper persona addita personæ per carnis propagationem gradum adjicit.

§. 11. Ad inveniendum autem gradus inter eos secundum utrumque jus, tolle hanc magistralem regulam: Ascendentium, & descendentium quot sunt personæ, de quibus quæritur, computatis intermediis, una dempta, tot sunt gradus inter eas. Si igitur vis scire, quantum distat abavus a Petrucio, utroque computato, & intermediis, quinque sunt personæ: deme unam, quatuor sunt gradus. Idem dico de ipso P. ad abnepotem: quia eo modo erit reperire quinque personas: & sic quatuor sunt gradus. Si velis scire, quot distet abavus P. ab nepote P. invenies ibi novem personas, computato P. & sic octo erunt gradus. Scias autem, quod iste P. non habet totam suam computationem in arbore. Scias enim, quod quilibet habet duos parentes: quatuor avos: octo proavos: sedecim abavos: & sic semper ascendentes duplicantur. Unde impossibile fuisset tot personas in arbore scribere.

§. 12. Quæro, an inter ascendentes, & descendentes prohibitio copulæ conjugalis excedat quartum gradum: & dicit *Goff. in sum. de consang. & affin. §. item quantum.* quod non per decr. *non habet eod. tit.* quæ generaliter loquitur. Alii communiter contradicentes, inter ascendentes, & descendentes perpetuam esse prohibitionem dicunt: & quod de quarto gradu dicitur, in collateralibus locum habet: ad hoc 35. *quæst. 3. progeniem. & duobus capitulis sequent.* in quibus dicitur, quod olim non solum usque ad secundum gradum, sed etiam in quantum notitia erat parentelæ, extendebatur prohibitio. Ex quo ergo certum est alterum descendentem, & alterum ascendentem, perdurat prohibitio. Ad idem *Instit. de nupt. §. 1. ff. de ritu nupt. l. nuptiæ.* & hoc verum puto.

§. 13. Ad collaterales transeamus, & ad fratrem & sororem: & causa brevitatis prosequendo solum partem mediam arboris ad modum vexilli: qua intellecta reliqua intelligetur, quod per se patet: dicamus de fratre, & descendentibus. Sub cellula fratris, fratris filius filia: ex illa fratris nepos neptis: ex illa fratris pronepos proneptis: & frater P. est cum P. in primo gradu secundum canones: in secundo secundum leges. Ejus filius in secundo secundum canones: in tertio secundum leges. Nepos in tertio secundum canones: in quarto secundum leges. Fratris pronepos est ipsi P. in quarto secundum canones: in quinto secundum leges: & sic debet esse utraque punctatio, & isti sunt collaterales ad P. Et nunc de cellula patris fecimus stipitem. Fac consequenter stipitem de avo: ex eo patruus amita: ex illa frater patruelis, & amitinus; soror patruelis, & amitina: ex illa horum filius filia: ex illa horum nepos neptis. Patruus est P. secundo gradu, frater patruelis etiam secundo gradu: filius in tertio, nepos in quarto secundum canones. Per leges autem patruus in tertio, frater patruelis in quarto, filius in quinto, nepos in sexto: & sic debet esse utraque punctatio. Postea fac Proavum stipitem, & habet filios patruum magnum, amitam magnam; avum, & aviam; avunculum magnum, & materteram magnam: illos non prosequimur. Ex cellula patrui magni propior sobrinus, propior sobrina, ex illa horum filius filia, ex illa eorundem nepos neptis. Et quia P. distat a proavo, quem nunc feci stipitem, tertio gradu: ergo a patruo tertio, & a propiori sobrino tertio, & a filio tertio, & a nepote, qui exit lineam æqualitatis, quarto secundum canones. Secundum leges vero distat P. a patruo magno quarto, a propriori sobrino quinto, & a filio sexto, a nepote septimo, & sic debet esse utraque punctatio. Modo fac abavum stipitem cum tribus filiis, scilicet propatruo, proavo, & proavunculo: de proavunculo non prosequor. Ex cellula propatrui oritur cellula horum filius filia, ex illa horum nepos neptis, ex illa eorundem pronepos proneptis. Isti omnes sunt cum P. in quarto gradu, quia P. distat a stipite in quarto gradu, & ex illa linea nullus exit lineam æqualitatis: ergo omnes distant quarto. Secundum leges propatruus distat V. filius VI. nepos VII. pronepos VIII. & sic debet esse utraque punctatio.

§. 14. Nunc videndum est, quibus regulis gradus illorum collateralium cognoscantur: Collateralium æqualis lineæ unam trado regulam secundum canones.

§. 15. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto distant inter se, vel sibi attinent: hoc secundum canones. Exemplum pone, quando facis abavum stipitem inter P. & pronepotem propatrui: nam quia illi sunt in linea æquali, quilibet distat a stipite quarto gradu: ergo inter se quarto.

§. 16. Secundum leges vero aliter est, & sic dicimus regulam. Collateralium in linea æquali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto duplicato distant inter se, vel sibi attinent. Vides ergo ex superius dictis, & ex punctatione, quod prædicti P. & pronepos propatrui distant VIII. Et insurgit illa diversitas, quia secundum leges quælibet persona gradum facit in collateralibus. Unde duo fratres faciunt duos gradus: secundum canones vero duæ personæ faciunt unum gradum. Unde (ut patet in cellula fratris) frater est cum P. in primo gradu secundum canones, in secundo secundum leges: sed computatio eorum ob aliud fit, quam nostra. 35. *quæst. 5. cap. 2.* Bene ergo dicitur secundum leges, quod in æquali linea collateralium, sive linea sit paris numeri, sive disparis, non est reperire disparem gradum. Vide in linea paris numeri secunda, vel quarta; disparis numeri prima, vel tertia. In prima duo gradus, in secunda quatuor, in tertia sex, in quarta octo: quod non est secundum canones, quia in æquali linea disparis numeri habemus disparem gradum: quia in prima primum, in tertia tertium, in quinta quintum: & sic de singulis.

§. 17. Nunc restat videre de collateralibus in linea inæquali, de quibus traditur talis regula secundum canones. Collateralium in linea inæquali quoto gradu remotior distat a communi stipite, toto distant inter se. Exemplum pone faciendo abavum stipitem: P. & filius propatrui sunt in linea inæquali. Computemus ergo a remotiori, scil. a P. sed P. distat a stipite quarto gradu: ergo a filio propatrui IV. & idem in descendentibus usque ad lineam æqualitatis: & hoc est quod dicimus, quod persona addita personæ usque ad lineam æqualitatis non crescit gradus: quia propatruus, filius ejus, nepos, & pronepos omnes distant IV. gradu a P. Sed aliter secundum leges, secundum quas talem regulam tradimus.

§. 18. Collateralium in linea inæquali quot sunt personæ (stipite dempto) tot sunt gradus. Unde P. a stipite

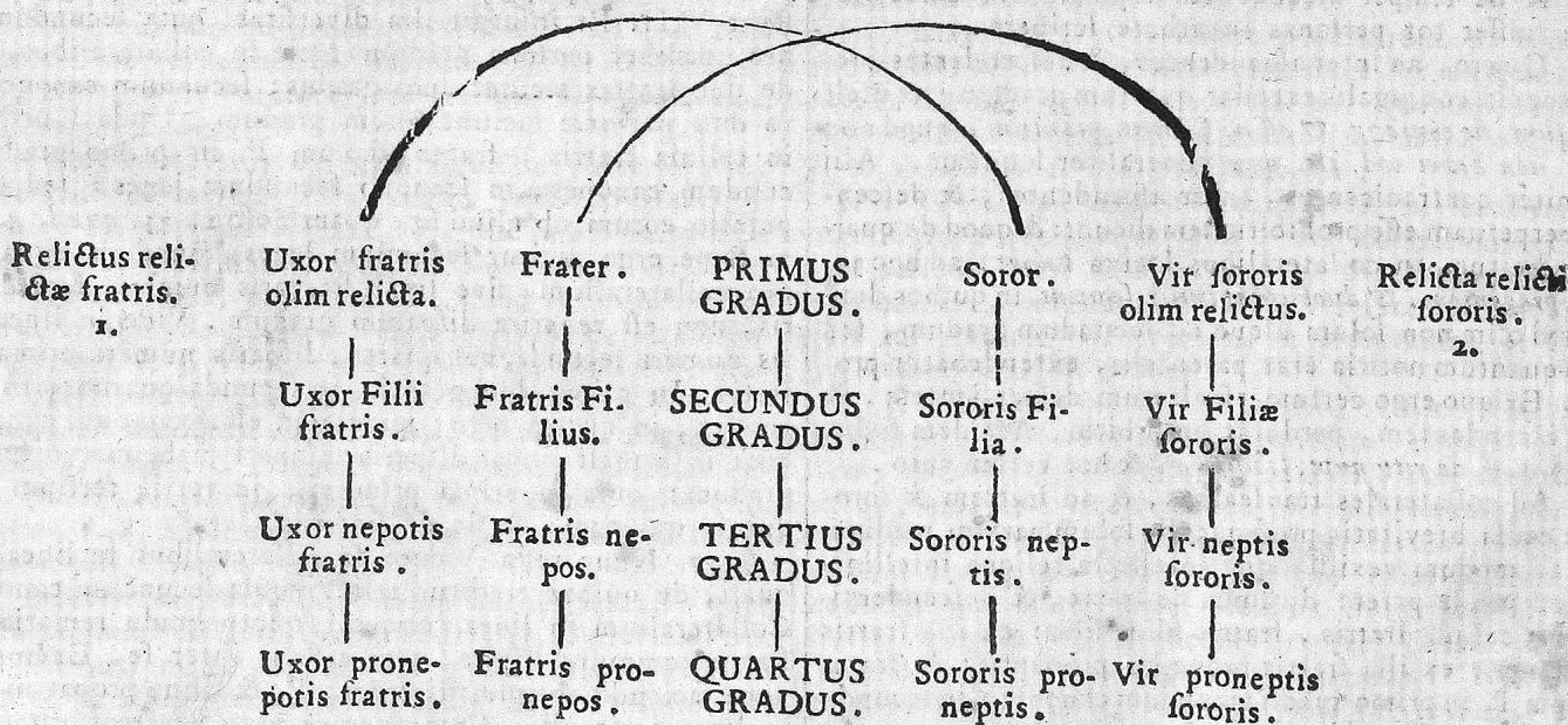
distat IV. a propatruo V. a filio VI. a nepote VII. a pronepote VIII. & sic quælibet persona facit gradum. Vides ex supradictis, quod P. non potest contrahere cum aliqua de arbore. Distat enim a summo, scilicet ab avo: ab imo, scilicet a nepote, ab extremis collateralium, ab omnibus his quarto, a mediis citeriori: per quod satis patet, quod cum nullo potest contrahere. Sed si extremus in collateralibus: ut puta, si pronepos propatrui, vel pronepos fratris procrearet filiam, posset P. cum illa contrahere. Licet autem contrahatur in quinto gradu, manet tamen consanguinitas: prohibitio enim, quæ per jus positivum processerat, potuit tolli: sed naturalia sunt immutabilia. 5. *dist. in princ.*

§. 19. Scire debes, quod communiter dicunt Doctores, quod abavus, & proavus, & avus sunt bigami; dicentes, quod si non essent bigami, non possent filii eorum conjungi, cum essent fratres; sed de hoc non multum curo: quia eadem ratione sic esset de aliis cellulis duplicibus, quod personæ earum essent bigami. Unde fingamus, perinde ac si in qualibet cellula haberemus quatuor personas, ac si diceretur propatruus, & uxor, proamita, & maritus, unde duplicatio posita fuit, ut nomina demonstraret in utroque sexu, non ut eos conjuges denotaret. Sciendum est etiam, quod in collateralibus æqualis lineæ bene sequitur ista regula affirmando, & negando: Ego, & tu sumus consanguinei in linea æquali, & ego possum accipere filiam tuam: ergo tu meam. Et negative, ego non possum accipere filiam tuam: ergo nec tu meam. Affirmativa procedit in linea æquali quarti gradus. Negativa in tertio, vel citeriori. Sed in linea æquali hoc non procedit affirmando, vel negando: quia si unus est in quarto, alter in tertio, vel citeriori; qui est in tertio, vel citeriori, potest contrahere cum filia ejus, qui est in quarto gradu, & non econverso: unde propatruus, hujus filius, & nepos contrahere possunt cum filia P. sed non econverso.

§. 20. Demum quæritur, an collaterales, quorum unus est in quinto, & alter in primo: puta, filia P. & propatruus, possint ad invicem contrahere. Dicit Hostiensis, quod non, & hoc not. *extra eod. c. quod dilectio, & cap. tua. & in summa hujus tit. de consang. §. nunquid in v. &* j. quod per sua argumenta nititur probare sic; scil. pater, & filius una persona censentur. *C. de impub. & aliis substit. l. ult.* sicut ergo non contrahitur cum stipite, sic nec cum filiis stipitis, bene facit prædicta decret. *tua*, ubi fratres videntur poni pro stipite. Contrarium tenet Bernh. quod colligitur ex gl. quam ponit *sup. eod. tit. c. ult.* & Ra., & Jo. de Deo: & hoc est verissimum, quod probant verba regulæ positæ *sup. eod. c. ult.* dum dicit ibi, *descendentium ab eod.* sed certum est, quod propatruus descendit a stipite. Præterea aut dicis, quod est inter eos prohibitio ascendentium, & descendentium, aut collateralium: de primo patet negando, quod certum est filium P. non descendisse a propatruo. Est ergo prohibitio collateralium: sed certum est, quod isti distant quinto. Quid igitur impediat istos collaterales contrahere, non video. Joan. Andr. *c. an.* 1347. Bononiæ.

ARBOR AFFINITATIS.

Primum genus Affinitatis, quod hodie habet prohibitionem.

1. 2. *Duæ superiores cellulæ his numeris notatæ, decoris ergo positæ sunt, ad genus affinitatis demonstrandum, non habent tamen prohibitionem.*

AFFINITATIS DECLARATIO.

EX JOH. ANDR.

Affinitas secundum canones est personarum proximitas ex coitu proveniens, omni carens parentela. Et dicitur affinitas quasi duorum ad unum finem unitas: eo quod duæ cognationes diversæ per nuptias secundum leges, vel per coitum secundum canones copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, *ut ff. de grad. cognat. l. non facile. §. affines.*

Scias autem, quod affinitas est perpetuum impedimentum, quod durat etiam mortua persona, qua mediante contrahitur 35. *q.* 10. *fraternitatis*.

Per carnalem copulam viri, & mulieris inter consanguineos mulieris, & virum, & inter consanguineos viri, & mulierem contrahitur affinitas primi generis ejusdem gradus, cujus est consanguinitas. Si ergo consanguineus tuus cognoscat mulierem: si vis scire, quoto gradu affinitatis attinet tibi mulier illa, vide, quoto gradu est tibi consanguineus tuus, & quoto est tibi ille consanguineus, toto mulier est tibi affinis, & semper in primo genere. Dictum est in regula, *viri, & mulieris*, & non viri, & uxoris: quia secundum canones etiam per coitum fornicarium, & incestuosum contrahitur affinitas, patet *de eo, qui cogn. consang. uxor. suæ cap. discretionem & c. penult.* Inter consanguineos mulieris, & virum, & consanguineos viri, & mulierem, ideo dicitur: quia inter virum, & mulierem non contrahitur affinitas, sed ipsi sunt affinitatis causa. Item inter consanguineos viri, & consanguineos mulieris nulla est affinitas. Unde duo fratres contrahunt cum duabus sororibus, pater, & filius cum matre, & filia: sed est affinitas inter consanguineos mulieris, & ipsum virum, & consanguineos viri, & ipsam mulierem. *de consang. & affinit. c. quod super his.*

Regula. Quotiescunque inter unam personarum, de quibus quæritur, & conjugem alterius non est, vel non fuit consanguinitas, inter quartum gradum inclusive nulla est prohibitio: ut inter me, & conjugem nepotis mei non potest esse matrimonium: quia nepos meus est mihi consanguineus intra quartum gradum.

Aliud exemplum. Soror mea habuit maritum, ea mortua maritus ejus aliam accepit, quo defuncto, potero contrahere cum ejus relicta, quia inter me, & illam relictam nulla est, nec fuit consanguinitas.

Ad arborem Affinitatis, & ejus materiam transeamus. Et primo videndum est, quid sit Affinitas, & unde dicatur, & quomodo ipsius genera insurgant, & gradus computentur: deinde arborem formemus. Ponemus postea quædam notabilia, & quasdam quæstiones.

§. 1. Est autem Affinitas personarum proximitas ex coitu proveniens omni carens parentela. Hoc secundum canones: sed secundum leges est proximitas proveniens ex nuptiis, & requiritur secundum leges, quod legitime sint nuptiæ, non interdictæ, ut contrahatur affinitas, *ff. de grad. l. non facile. §. sciendum.* Et dicitur affinitas, quasi duorum in unum finem unitas, eo quod duæ cognationes diversæ per nuptias secundum leges, vel per coitum secundum canones copulantur, & alter ad alterius cognationis finem accedit, *ut in ead. l. §. affines.*

§. 2. Sed quod per fornicarium coitum, & incestuosum secundum nos contrahatur affinitas, patet *de eo, qui cogn. consang. uxor. suæ cap. discretionem, & eod. tit. cap. penult.* Sed consideratio legis fuit circa hæreditates, & tutelas deferendas, & ne quis cogatur adversus affinem testimonium dicere. *ff. de grad. l. Jurisconsultus. in princ. & ff. de testib. l. 3. & 4. quæst. 3. §. item in criminali vers. item lege Julia.* Sed canon quoad matrimonia prohibenda consideravit unionem carnis, quæ insurgit ex copula. Et est videre secundum hoc, quod concurrere potest attinentia consanguinitatis, & affinitatis: ut si quis cognoscat consanguineam suam, omnes consanguinei utriusque sunt utrique affines. Scias autem, quod affinitas est perpetuum impedimentum, quod durat etiam mortua persona, qua mediante contrahitur. 35. *quæst.* 10. *c. fraternitatis.* Nec oritur affinitas ex pollutione extraordinaria, quæ fit extra claustra pudoris. 35. *quæst.* 3. *c. extraordinaria.*

§. 3. Et insurgit affinitas ex coitu interdum cum publica honestate, interdum sine: & publica honestas interdum sine affinitate, ut si cognosco uxorem, vel sponsam, hic impedimentum est publicæ honestatis, & affinitatis: si cognosco non sponsam, hic affinitas sola est: si sponsam nondum cognovi, ibi sola publica honestas. Hoc dico, quia si mortua est uxor tua, & vis contrahere de dispensatione Ecclesiæ cum consanguinea sua, & Ecclesia dispensat, quod possis contrahere cum illa, non obstante quod sit tibi affinis, tali gradu per dispensationem adhuc contrahere non poteris: quia licet sublatum sit impedimentum affinitatis, non tamen sublatum est impedimentum publicæ honestatis. Debes ergo facere exprimi, quod possis cum tali contrahere non obstante impedimento publicæ honestatis, pro eo, quod desponsasti consanguineam ejus in quarto gradu: & non obstante quod est tibi affinis in quarto, pro eo, quod dictam desponsatam carnaliter cognovisti, & tunc matrimonium procedere poterit.

§. 4. Genus affinitatis cognoscitur per hanc regulam, sed non per gradus. Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus, sed non gradum. Isto modo, si is, qui est mihi in secundo gradu consanguinitatis, cognoscit mulierem, illa est mihi secundo gradu affinitatis, & primo genere: si alius eam cognoscit, ille attinet mihi secundo genere affinitatis, & secundo gradu: si ille aliam mulierem cognoscit, illa attinet mihi tertio genere affinitatis, & secundo gradu. Sed quia solum primum genus hodie habet prohibitionem, & quia B. plene tradidit *extra de consang. & affin. c. non debet.* hic circa hoc non insisto. Ergo si persona mihi consanguinea conjungat sibi aliam personam carnali copula, persona juncta est mihi affinis primo genere affinitatis: si attinens mihi primo genere affinitatis carnali copula se alteri commisceat, illa attinet mihi secundo genere: si affinis mihi secundo genere aliquam cognoscat, illa est mihi affinis tertio genere, sed eodem gradu. Est igitur videre de gradibus. Certum est, quod affinitas non habet hodie prohibitionem, nisi in primo genere, & in illo usque ad quartum gradum: licet affinitas non habeat suam specialem computationem graduum, sed computantur gradus affinitatis secundum gradus consanguinitatis. Si ergo consanguineus tuus cognoscat mulierem, si vis scire quoto gradu affinitatis attinet tibi illa mulier, vide, quoto gradu est tibi consanguineus tuus secundum regulas, quas tradidi in proxima arbore, & quoto est tibi ille consanguineus, toto mulier est tibi affinis, & semper in primo genere.

§. 5. Nunc formemus Arborem: & in medio arboris sunt quatuor cellulæ, & in prima superiori ponitur primus gradus, in secunda secundus, in tertia tertius, in quarta quartus gradus. Et de his primo quæritur, quare ponantur in medio fratris, & sororis. Secundo, quare non exprimant attinentiam, dicendo, primus gradus affinitatis, & sic de singulis. Ad primum dic hoc fuisse, ut detur intelligi, quod affinitas oritur ex consanguinitate, & quod ab utroque sexu virili, & fœmineo affinitas contrahatur. Ad secundum dic, attinentiam non fuisse expressam, ut illa computatio graduum ad consanguinitatem, & affinitatem referatur. Unde soror, & frater sunt in primo gradu consanguinitatis, & frater, & vir sororis sunt in primo gradu affinitatis, & sic de aliis. Deinde a latere dextro dictæ lineæ ponitur alia linea quatuor cellulas continens: in prima scribitur frater, & in secunda fratris filius, in tertia fratris nepos, in quarta fratris pronepos. Ad dorsum hujus alia linea continens alias quatuor cellulas; in quarum

prima

prima scribitur uxor fratris olim relicta, in secunda uxor filii fratris, in tertia uxor nepotis fratris, in quarta uxor pronepotis fratris. A latere sinistro sunt aliæ quatuor cellulæ; quarum prima soror, secunda sororis filia, tertia sororis neptis, quarta sororis proneptis. Ad dorsum harum sunt aliæ quatuor; prima vir sororis olim relictus, secunda vir filiæ sororis, tertia vir neptis sororis, quarta vir proneptis sororis. Ponuntur etiam aliæ duæ cellulæ, una a latere dextro continens, relictus relictæ fratris: a sinistris, relicta relicti sororis, quæ secundum omnes ponuntur ad decorem, & ad demonstrandum genera affinitatis, quæ hodie prohibitionem non habent. Adhuc habes duas lineas reflexas, quarum una oritur in cellula fratris, & terminatur in cellula viri sororis, in qua scribitur primum genus affinitatis. Item alia linea reflexa, quæ oritur in cellula sororis, & terminatur in cellula uxoris fratris, in qua idem scribitur.

§. 6. Circa hoc quæro, quare in cellula, uxor fratris, scribitur, olim relicta, quod non ponitur in aliis cellulis inferioribus ejusdem lineæ. Et dic hoc factum fuisse propter cellulam, quæ ponitur ad dorsum illius, quod dictus frater habuit uxorem, mortuo fratre uxor ab eo relicta contraxit cum alio viro, illa demum mortua, iste relictus a relicta fratris, vult contrahere cum sorore, nunquid potest? Olim non poterat, quia erat sibi in secundo genere, & primo gradu, hodie vero potest. Idem sit repetitum quoad cellulam viri sororis.

§. 7. Ad cognoscendum ergo gradus affinitatis, & genus tam per formam arboris, quam ex prius dictis, tolle hanc solam regulam magistralem. Per carnalem copulam viri & mulieris inter consanguineos mulieris & virum, & inter consanguineos viri & mulierem contrahitur affinitas primi generis, & ejusdem gradus, cujus est consanguinitas. Quare dicatur in regula per carnalem copulam viri & mulieris, & non viri & uxoris, collige ex his, quæ in principio dixi. Inter consanguineos mulieris & virum, & consanguineos viri & mulierem, ideo dixi: quia inter virum & mulierem non contrahitur affinitas, sed ipsi sunt affinitatis causa. Item inter consanguineos viri & consanguineos mulieris nulla est affinitas: unde duo fratres contrahunt cum duabus sororibus, pater & filius cum matre & filia. Sed est affinitas inter consanguineos mulieris & ipsum virum, & consanguineos viri & ipsam mulierem. *extra de consang. & affin. c. quod super his*. Primi generis quare dixerim, etiam ex superioribus patuit, & ejusdem gradus, cujus est consanguinitas: vide hoc in arbore, nam frater & soror sunt in primo gradu consanguinitatis, maritus sororis est fratri in primo gradu affinitatis, & sic uxor fratris sorori, & sic filia sororis est filio fratris, & ipsi fratri in secundo gradu consanguinitatis, maritus ejus in secundo gradu affinitatis, & econverso, & sic in reliquis. Unde vir proneptis sororis attinet fratri, & omnibus descendentibus, qui sunt in arbore, quarto gradu affinitatis: & hoc ideo, quia toto gradu consanguinitatis attinet prædictis ipsa proneptis. Qui sunt in arbore, ideo dixi, quia si pronepos fratris haberet filium, ille excederet lineam æqualitatis, & sic attinet quinto gradu secundum regulas traditas in proxima arbore.

§. 8. Post hoc notandum est, illud præcise non sequitur, ego, & tu sumus affines, ergo filius, quem procreo, est tibi affinis. Nam interdum filius meus mutat genus attinentiæ, quia ego sum tibi affinis, & ipse consanguineus, interdum nil attinet tibi, interdum mutat gradum, interdum nec mutat genus, nec gradum. Exemplum, si ego & tu sumus affines per appositionem mei, quia scilicet contraxi cum consanguinea tua, si ex dicta consanguinea tua filium procreo, ille est tibi consanguineus, non affinis: sed si ego maritus consanguineæ tuæ ex alia muliere filium procreo, ille nec est tibi consanguineus, nec affinis. Si vero tu consanguineus uxoris meæ filium procreas, hic filius non mutat genus attinentiæ, quia tu pater es mihi affinis, & ipse affinis: sed si tu, & uxor mea eratis in æquali linea, vel inæquali, & eras remotior, quia tu eras in tertio, ipsa in secundo, vel primo, tunc ipse filius mutat gradum, quia tu pater es mihi in tertio gradu affinitatis, & ipse mihi in quarto. Si vero tu, & uxor mea eratis consanguinei in linea inæquali, sed uxor mea erat remotior, ut quia ipsa in tertio, & tu in secundo: tunc filius tuus non mutat genus, nec gradum, quia tu mihi affinis, & ipse affinis: tu in tertio gradu, & ipse in tertio gradu. Item nota, quod istud etiam non sequitur, ego, & tu sumus affines, & ego non possum accipere filiam tuam: ergo nec tu meam: quia si habeam consanguineam tuam in uxorem, tu bene potes contrahere cum filia mea, quam habui ex alia muliere: quia affinitas non contrahitur inter consanguineos viri, & consanguineos mulieris: sed inter virum, & consanguineos mulieris, & inter mulierem & consanguineos viri, ut dixi, & probatur *extra, de consang. & affin. c. quod super his*. Sed ego non possum contrahere cum filia tua, nisi forsan illa excederet quartum gradum, ut quia esset in quinto, & est simile secundum quod dixi supra in proxima arbore circa finem.

§. 9. Nunc quæritur, an affinitas inter ascendentes, & descendentes habeat perpetuam prohibitionem, an extendatur tantum usque ad quartum gradum. Et si teneremus opinionem Goffredi, de qua dixi supra in arbore proxima circa medium, diceremus, quod usque ad quartum gradum tantum. Sed tenendo contrariam opinionem dicemus, quod prohibitio sit perpetua. Dicit enim textus, quod ita abstinere debemus a consanguineis uxoris, ut a propriis, *extra, de consanguinit. & affinit. cap. 1. 35. quæst. 3. de propinquis, & cap. æqualiter*. Si ergo inter consanguineos ascendentes, & descendentes prohibitio extenditur in infinitum: ergo inter affines ad idem, *Institut. de nupt. §. affinitatis*. & dicit lex, quod tales affines ascendentes, & descendentes habentur loco parentum, & liberorum. *ff. de gradibus. l. non facile. §. & retro. in fine*. Eodem modo posset formari quæstio de affinibus, quorum unus est in primo gradu, alter in quinto, sicut in consanguineis dixi supra, in arbore proxima, in fine. An autem liceat diversis temporibus habere in uxores duas cognatas, scilicet uxores duorum fratrum, & an conjuncti olim in gradu prohibito, hodie permisso, simul manere possint, de hoc vide not. *extra, de consang. & affinit. cap. non debet*.

§. 10. Ultimo quæritur ad utramque arborem, an prohibitio consanguineorum, vel affinium conjungendorum procedat ex prohibitione divina, an ex humana, & quare facta fuit prohibitio? Breviter scias, quod olim propter necessitatem frater necessario habuit contrahere cum sorore, & consanguinei cum consanguineis: unde tunc in collateralibus non erat prohibitio. Hoc fuit a principio generis humani in filiis, & nepotibus Adæ; hoc etiam fuit post diluvium in nepotibus Noe. In Levitico vero prohibitæ fuerunt fere duodecim personæ, quas vide not. *extra de restit. spol. cap. literas. & de divort. cap. gaudemus*. Demum jus positivum canonicum prohibuit consanguineos, & affines primi generis conjungi in septimo gradu, & citeriori: quæ prohibitio postea usque ad quartum gradum est restricta. *extra eod. c. non debet*. revocatis etiam quibusdam aliis prohibitionibus, ut patet. Revocatio vero fuit ex causa, quæ ibi ponitur, *& extra de testibus. cap. licet ex quadam*. per quod patet, quod prohibitio partim procedit ex jure divino, & partim ex positivo, Unde in secundo gradu æqualis lineæ collaterales contrahere possunt jure divino, sed non positivo. Ratio vero prohibitionis sumitur 35. q. 1. §. 1. cap. 1. fuit enim propter charitatem ampliandam. Nam si contraherem cum sorore, idem esset pater & socer, mater & socrus, vir & frater-

frater, &c. Sed si alium habeo patrem, alium socerum, numerosius se charitas protenderet: in qua universi fideles, & præcipue studentes continue perseverent per gratiam ejus, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

QUÆSTIO VI.

Qui jurejurando propinquitatem firmare debeant.

1 ps NUnc quæritur, quibus accusantibus, vel testificantibus, consanguineorum conjunctio dirimenda sit.

C. I. *Consanguinei tantum, vel si progenies defecerit, antiqui, & veraces propinquitatem in Synodo computent.*

De his ita decrevit Fabianus Papa. *(forte an. 245. Romæ.)*

COnsanguineos a extraneorum nullus accuset, vel consanguinitatem in Synodo computet: sed propinqui, ad quorum notitiam pertinet, id est, pater, mater, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera, & eorum procreatio. Si autem progenies tota defecerit, ab antiquioribus, & veracioribus, quibus eadem propinquitas nota sit, Episcopus canonice perquirat: & si inventa fuerit propinquitas, separentur.

C. II. PALEA.

Celestini Papæ *decretum Ecclesiæ Florentinæ missum, forte ann.* 1143.

VIdetur b nobis, quod secunda, quam contra prohibitionem Ecclesiæ duxit, non sit uxor, etiamsi primam non haberet desponsatam. Nam quod contra interdictum, & ordinem Ecclesiæ factum est, tanquam inordinatum, ratum non haberi tam divinæ, quam humanæ legis proclamat auctoritas. Quia igitur ea, quam inordinate superduxit, prohibitione renitente, uxor non est, cogendus est eam recipere, quam juravit, & desponsavit, & ex ea prolem genuit: ut juramenti religio non vilipendatur, & fides ad invicem promissa servetur, & proles in cultu Dei nutriatur, & educetur, & alii exinde occasionem pejerandi c, & alios decipiendi assumere non valeant. §. 1. Quod autem parentes, fratres, & cognati utriusque sexus in testificationem suorum ad matrimonium conjungendum, vel dirimendum admittantur, tam antiqua consuetudine, quam legibus approbatur. Ideo enim maxime parentes, & si defuerint parentes, proximiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiam cum testibus, & chartis, tum etiam ex recitatione majorum scire laborat. Qui enim melius recipi debent, quam illi, qui melius sciunt, & quorum est interesse, ita ut, si non interfuerint, & consensum non adhibuerint, secundum leges nullum fiat matrimonium? §. 2. Quod vero legitur: *Pater* d *non recipiatur in causa filii, nec filius in causa patris*: in criminalibus causis, & contractibus verum est: in matrimonio vero conjungendo, & disjungendo, & ex ipsius conjugii prærogativa, & quia favorabilis res est, congrue recipiuntur e.

Corr. Rom. ¶ *Hæc Palea deest in plerisque vetustis exemplaribus. Habetur extra, qui matrimonium accus. poss. c. 3. ex Clemente III. alias Celestino, Florentino Episcopo, alias Ecclesiæ Florentinæ: indeque ex aliquot manuscriptis est emendata, verbis aliquot & additis, & sublatis.*

C. III. *Qui jurejurando propinquitatem firmare debeant.*

Item Urbanus Papa Richardo f Genuensi Episcopo *Ann. 192.*

NOtificamus g tibi, ut postquam tres, aut duo ex propinquioribus jam defunctæ uxoris ejus, qui accusatur, vel vivæ, hanc propinquitatem jurejurando firmaverint, vel tres aut duo ex antiquioribus Genuensibus, quibus hæc propinquitas nota est, qui bonæ famæ, & veracis testimonii sint, remoto amore, timore, pretio, & omni malo studio, supradicto modo consanguinitatem firmaverint, sine omni mora conjugia dissolvantur. Quod si propinqui, aut extranei verbis tantum propinquitatem testantur, & juramento probare vel noluerint, vel nequiverint, conjugium nullatenus dissolvatur: sed competens eis pœnitentia propter infamiam, vel peccati maculam (si forte in hac re contraxerint aliquam) injungatur.

C. IV. *Suæ confessioni relinquuntur, quorum incestum nullus jurejurando affirmat.*

Item ex a Concilio Urbani Papæ *habito in Apulia, An. 1093. Trojæ.*

SI b duo vel tres viri consanguinitatem jurejurando firmaverint, vel ipsimet forte confessi fuerint, conjugia dissolvantur. Si vero neutrum contigerit, Episcopi eos per baptismum, per fidem, per judicium Christi in vera obedientia obtestentur, quatenus palam faciant, utrum se (sicut est fama) consanguineos recognoscant: si negaverint, sibi ipsis relinquendi sunt: ita tamen, ut si aliud in conscientia habeant, se a liminibus Ecclesiæ, a corpore, & sanguine Domini, a fidelium communione noverint segregatos, atque infames effectos, donec ab incesti facinore desinant. Si se Episcoporum judicio segregaverint, si juvenes sunt, alia matrimonia contrahere non prohibeantur.

2 pars. Gratian. *Ecce, quibus accusantibus, vel testificantibus consanguineorum conjunctiones sunt dirimendæ. Cujusmodi vero juramentum ab accusatore sit exigendum, ex Romano Ordine* 1 *habetur. Est autem hujusmodi.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ordine] *Cæteri Collectores citant non ex ordine; sed ex Concilio Romano sub Gregorio III. Ex quibus collectoribus, & vetustis Gratiani exemplaribus nonnulla sunt emendata in hoc, & sequentibus capitibus.*

C. V. *Juramentum accusatoris.*

Ex Ordine Romano. An. 906. in German.

I. DE c parentela illa, quam dicunt esse inter illum N. & istam ejus conjugem N. quicquid inde scis, & audisti a tuis vicinis, aut a tuis propinquis antiquioribus, quod tu per nullum ingenium, nec propter timorem, nec propter amorem, aut per d præmium, aut per e consanguinitatem celabis Episcopum tuum, aut ejus missum, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & istæ Sanctorum reliquiæ.

C. VI. *Juramentum testium.*

ILlud f sacramentum g, quod iste juravit de illa parentela, quæ inter illum N. & ejus conjugem N. computatur, quod tu illud observabis, in quantum sapis, aut audisti. Sic te Deus adjuvet.

3 pars. Gratian. *Hoc Juramentum non est separationis, sed synodale, institutum ab* Eutychiano Papa.

C. VII. *Synodale juramentum.*

Ait enim Eutychianus.

EPiscopus h in Synodo residens post congruam allocutionem septem ex plebe ipsius parochiæ, vel eo amplius,

a *Sent. 4. dist. 41. Polyc. l. 6. tit. 4. Ans. l. 10. c. 60. Burch. l. 7. c. 26. Ivo p. 9. c. 57. Pann. l. 7. c. 84.* b *Extra, qui matr. accus. poss. cap. videtur.* c *al. peccandi* d *ff. de testibus l. testis idoneus.* e *al. admittuntur.* f *al. Cypriano, & Vet. Cod. Cyriaco Genuensi.* g *Sent. 4. dist. 41. Ivo p. 9. c. 33. Pann. lib. 7. c. 85.*

a *In codice pervetusto ex Eugenio II.* b *Sent. ibid. Ivo p. 9. c. 53.* c *Polyc. l. 6. tit. 4. Ansel. l. 10. c. 74. Burch. l. 7. c. 25. Ivo p. 9. c. 61. Pannorm. l. 6. cap. 86.* d *al. propter.* e *al. propter.* f *al. istud.* g *Burch. l. 7. c. 26. Ivo p. 9. c. 62. Pann. l. 7. c. 87.* h *Polyc. l. 6. tit. 4. Ans. l. 6. c. 152. Burch. l. 1. c. 91. 92. 93.*

plius, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medium debet evocare, & allatis Sanctorum pignoribus unumquemque illorum tali sacramento constringat. Amodo in antea quicquid nosti, aut audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem, & rectam Christianitatem in ista parochia factum sit, aut futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantum ut ad tuam cognitionem quocunque modo perveniat, si scis, aut tibi fuerit indicatum synodalem causam esse, & ad ministerium Episcopi pertinere, quod tu nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter pretium *a*, nec propter parentelam ullatenus celes Episcopum, aut ejus missum, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet, & illæ Sanctorum reliquiæ. Illud 1 sacramentum, quod juste juraverit de synodali causa, quod tu illud ex te ita observabis, in quantum sapis, aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es. Sic te Deus adjuvet &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Illud] *Burchardus legit*, istud, *& ante hæc verba præponit hanc rubricam*, Juramentum cæterorum.

4. ps Gratian. *Ab hoc juramento illud sumptum est, principio paululum derivato. Porro de juramen o separationis* Innocentius Papa II. *scribit Ann.* 1142. *Othoni Lucensi Episcopo, dicens.*

C. VIII. *Juramentum illorum, qui consanguinitatem probant.*

II. DE parentela illa, unde nos consulere voluisti, pro qua etiam est ad nostram audientiam appellatum, aliorum fratrum scripta suscepimus, qui utique causam ipsam diverso modo narrabant. Et primo quidem tam in gradibus, quam in nominibus personarum discordasse: postmodum vero in altero eorum computatores ejusdem parentelæ dicuntur convenisse. Cæterum in hujusmodi casibus summopere consideranda est qualitas personarum, quæ aliquid contra quoslibet astruere velint: quæ etiam jusjurandum præstare debent, quod neque gratia, neque pretio, vel timore, vel odio alicujus hoc dicunt contra eos, de quibus agitur: sed potius, quia credant ita verum esse, & ita se a suis antecessoribus audivisse. In quibus omnibus non debet aliqua varietas inveniri.

5 ps Gratian. *Qui vero separantur ab invicem, hujusmodi juramentum præstabunt.* b

C. IX. *Juramentum separationis.*

AB c isto die in antea, quod tu per nullum ingenium te sociabis huic tuæ consanguineæ 1 N. cum qua contra legem, & rectam Christianitatem adulterium, & incestum perpetrasti: nec in conjugio, nec in adulterio illam tibi sociabis, nec cum illa ad unam mensam manducabis, & bibes, aut sub uno tecto manebis: nisi forte in Ecclesia, aut in alio publico loco, ubi nulla mala suspicio possit esse, ut ibi coram testibus idoneis pro certa necessitate pariter colloquamini: nec aliam conjugem accipies, nisi forte post peractam pœnitentiam tibi licentia data fuerit ab Episcopo tuo, aut ejus misso. Sic te Deus adjuvet, & istæ Sanctorum reliquiæ.

Cor. Rom. ¶ 1 Consanguineæ) *Quæ sequuntur usque ad vers.* perpetrasti, *addita sunt ex Burchardo, & Ivone, itemque alia nonnulla.*

6 ps Gratian. *Occasione vero consanguinitatis uxorem suam dimittere, & aliam ducere non licet alicui, nisi causa primum probata fuerit.*

C. X. *Nisi coram Ecclesia consanguinitate probata uxorem dimittere non licet.*

Unde Alexander Papa II. *Gulielmo de Monstrolio* d.
(*forte an.* 1067. *Roma in Gall.*)

MUltorum e relatione cognovimus, te propriam velle abjicere uxorem, & adhærere alteri, prætendentem consanguinitatis occasionem. Unde Apostolica auctoritate interdicendo mandamus tibi, ut hanc, quam nunc habes uxorem, nullatenus præsumas dimittere, vel aliam ducere, donec Episcoporum religiosorum concilium causam istam examinaverit.

7 ps Gratian. *Recepturus vero eam, quam injuste dimisit, hoc modo jurabit.*

C. XI. *Reconciliationis juramentum.*

AB a isto die in antea istam conjugem tuam N. quam injuste dimiseras, ita tenebis, sicut per rectum maritus suam debet habere conjugem, in dilectione, & debita disciplina: nec eam per ullum malum ingenium a te separabis, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adjuvet &c.

Gratian. *Quod autem unius testimonio conjugia apud quosdam dirimuntur, nulla ratione ratum habetur. Cum enim Dominus dixerit* b: Omne verbum stabit in ore duorum, vel trium testium. *Item cum in Ilerdensi Concilio c.* 20. *dicatur:* Omnis controversia, quæ de Ecclesiasticis rebus sit, secundum divinam legem sub duobus, vel tribus testibus terminetur, *Domino dicente* c: Non unus stet contra 1 alium *d*, sed in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. *Item cum alibi dicatur:* Nullius 2 personæ e quantumlibet exercitatæ testimonio aliquid credatur: *evidentissime apparet unius assertione conjugia non esse dirimenda.*

Corr. Rom. ¶ 1 Contra alium) *In Deuteronomio hæc adduntur:* quicquid illud peccati, & facinoris fuerit. *In Evangelio autem sunt tantummodo sequentia*, ut in ore duorum &c.

¶ 2 Nullius personæ) *In codice Theodosiano l.* 11. *t.* 14. *leguntur hæc verba*, & nunc manifeste sancimus, ne unius omnino testis responsio audiatur, etiamsi præclaro curiæ honore præfulgeat, *quorum similia recitantur ab Ivone p.* 16. *c.* 204. *Et Gratianus sup.* 6. *q.* 2. *in princ. hanc eandem fere sententiam attulit.*

QUÆSTIO VII.

QUod autem quæritur, *si illi, qui de incestuosis nascuntur, filii reputentur*, Augustinus *in lib. Quæstionum super Levit. cap. seu q.* 76. *determinat, ita dicens.*

CAP. UNIC. *Non appellantur filii, qui de incestuosis nascuntur.*

QUid sest: *Quicunque* 1 *dormierit* g *cum cognata sua, sine filiis morietur*, cum filii ex hujusmodi conjunctionibus & ante nati sint, hodieque nascantur? An hoc intelligendum est lege Dei constitutum, ut quicunque ex eis nati fuerint, non deputentur filii, id est, nullo parentibus jure succedant?

Corr. Rom. ¶ 1 Quicunque dormierit cum cognata sua] *Hæc verba non sunt hic apud B. Augustinum, sed initio ipsius quæstionis* 76.

QUÆSTIO VIII.

DE his vero, *qui ignoranter conjuncti sunt, in quo gradu consanguinitatis, vel affinitatis ex dispensatione Ecclesiæ relinquantur*, Gregorius *in Regesto definit, dicens.*

Corr. Rom. ¶ *In Polycarpo citatur ex Gregorio in Decretis.*

C. I. *Non separentur, qui intra septimam generationem ignoranter copulantur.*

DE h gradibus vero cognationum, qui intra septimam generationem in matrimonio sunt inventi, si nescientes

a *al. præmium.* b *al. præstabant.* c *Polyc. l.* 6. *t.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 73. *Burch. l.* 7. *c.* 27. *Ivo p.* 9. *c.* 63. *Pann. l.* 7. *c.* 88. d *al. Monasteriolo.* e *Ivo p.* 9. *c.* 32. *Pann. l.* 7. *c.* 82.

a *Polyc. ib. Burch. l.* 9. *c.* 81. *Ivo p.* 8. *c.* 217. *Pann. l.* 7. *c.* 41. b *Deut.* 17. c *Deut.* 19. *Matth.* 18. d *al. aliquem.* e 6. *q.* 2. *in princ. sup.* f *Burch. l.* 7. *c.* 17. *Ivo p.* 9. *c.* 52. *Pann. l.* 7. *c.* 83. g *Levit.* 20. h *Polyc. l.* 6. *t.* 4.

tes fecerint, & jam multa curricula annorum sint revoluta, ita ut filios habeant, in sexto qui inventi sunt, aut fortasse in quinto, hujusmodi non separentur, donec nos, Domino permittente, ore ad os loquamur. Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Qui vero de his duobus gradibus novas contraxisse nuptias videntur, id est, infra anni coronam, modis omnibus separentur. De cætero vero generalia per omnem provinciam statuta percurrentia taliter firmentur, ut nullus audeat deinceps tale scelus perpetrare: & qui fecerint, sine retractationis misericordia acrioribus puniti ultionibus separentur. Hi vero, qui propinquas sanguinis uxoris suæ in matrimonio sibi sociaverunt, sicut jamdudum vobis scripsimus, qui in eodem gradu inventi sunt, separentur, aut suspendatur eorum causa, usquedum nos insimul Domino auxiliante conveniamus. *Idem*. §. 1. De 1 his, qui post mortuas uxores, secundas contrahere nuptias voluerint, juste, & honeste, & rationabiliter prospeximus, ab earum consanguineis usque ad quartum gradum genealogiæ abstinere. Hoc nos secundum indulgentiam sanctæ matris Ecclesiæ mitius prælibavimus. Cæterum juxta 2 secularium legum censuram dignis coercitionibus, gravibusque disciplinæ inventionibus *a* hæc omnia mala, & illicita modis omnibus resecanda sunt, ut in futuro deinceps tempore cuncta quiescant.

Corr. Rom. ¶ 1 De his, qui) *In Polycarpo hæc verba sunt: ex eodem Gregorio: sed habentur conjuncte cum c.* de affinitate *sup. q. 2. & 3. & proxime antecedunt huic capitulo*, de gradibus.

¶ 2 Juxta secularium) *De pœna incestorum est in novella 12. Justiniani, & in Capitul. l. 7. c. 432. & 435. & in adjectis c. 124. & 127.*

C. II. *In quarto, & quinto gradu qui conjuncti inventi fuerint, separentur.*

Idem *Felici Messanæ civitatis Episcopo.*

HÆc *b* salubriter præcavenda sancimus, ne quis fidelium propinquam sanguinis sui, usquequo affinitatis lineamenta generis successione cognoscuntur, matrimonio sibi desideret copulare; sed 1 sicut a majoribus nostris definitum est, ita modis omnibus observetur: quoniam usque ad septennarium numerum parentelæ nulli unquam copulam contrahere licentiam damus, his videlicet, qui ex patre, & matre consanguinitatis parentela descendunt. Qui autem, & quæ in quarto, vel in quinto gradu conjuncti inventi fuerint, separentur: quoniam scriptum est *c*: *Omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedet, ut revelet turpitudinem ejus.* & iterum: *Anima, quæ fecerit quippiam ex istis, peribit de medio populi sui.* Sane quibus 2 conjunctio interdicitur illicita, habebunt ineundi conjugii melioris libertatem.

Gratian. *Nisi 3 in eodem crimine usque ad mortem alterius eorum contumaciter perseveraverint.*

Corr. Rom. ¶ *Integrum caput*, Hæc salubriter, *ut est apud Gratianum, etiam ab Anselmo citatur ex Gregorio. In Polycarpo autem sequitur post c.* Pictacium, *sup. 30. q. 3. attributum Zachariæ. In Concilio Toletano II. c. 5. quod referunt Burchardus, & Ivo, habentur cætera hujus c. verba, præter ea, quæ indicabuntur.*

¶ 1 Sed sicut) *Hæc usque ad vers.* Separentur, *absunt a Concilio, Burchardo, & Ivone.*

¶ 2 Sane quibus) *Hæc in Concilio impresso non habentur: quamvis apud Burchardum, & Ivonem ponantur conjuncte cum superioribus. Leguntur autem in Agathensi, & Epaunensi, Turonico 2. & in Capitularibus adjectis, sed aliqua cum varietate, ut est notatum sup. ead. q. 2. & 3.* de incestis.

¶ 3 Nisi in eodem) *Hæc nusquam sunt inventa, & visa sunt Gratiani. Quod indicat ille loquendi modus:* Unde in Aurelianensi Concilio.

a *al.* *invectionibus.* b *In Conc. Tolet. II. c. 9. Polyc. ib. Ansl. 10. c. 39. Burch. l. 9. c. 6. Ivo p. 9. c. 42.* c *Levit. 18.*

C. III. *Non ducant uxores, qui usque ad mortem alterius in incestu perseveraverint.*

Unde in Aurelianensi Concilio.

INcestuosi *a* dum in ipso detestando, atque nefando scelere manent, non inter fideles Christianos, sed inter gentiles, aut catechumenos habeantur: id est, cum Christianis non sumant cibum, nec potum, sed soli faciant hoc; non osculentur, nec salutentur ab eis. Et si suis Sacerdotibus inobedientes extiterint, & a tam nefando scelere se segregare, atque ad publicam pœnitentiam redire noluerint, inter eos habeantur, qui spiritu periclitantur immundo, vel etiam inter eos, de quibus per se Veritas ait: *Si b te non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus.* Et 1 si alter eorum morte præventus fuerit, alter, quamdiu vivit, graviter pœniteat, & sine spe conjugii maneat.

Corr. Rom. ¶ *Hoc Burchardus etiam, & Anselmus citant ex Aurelianensi, & aliquid ad hanc rem faciens habetur in Aurelianensi III. c. 10. sicut etiam in Agathensi c. 61. ex quo videtur citare Ivo. Sed longe magis cum hoc capite concordat c. 4. Concilii Ilerdensis relatum sup. ead. q. 2. & 3.* De his, qui incesti. *Eadem autem plane verba leguntur l. 7. Capit. c. 433. & in adjectis, c. 125. exceptis tamen iis, quæ indicabuntur.*

¶ 1 Et si alter eorum) *Hæc non sunt in Capitularibus indicatis, sed horum loco habentur ista:* Nam cum fidelibus non debent orare, neque in Ecclesiam intrare, sed ad januam Ecclesiæ excubare, & intrantibus in eam, & exeuntibus ex ea, vultu in terram prostrato veniam postulare, &, ut pro se orare non dedignentur, flagitare, & lacrymis profusis, vultu contrito, atque humiliato spiritu semper omnibus apparere usque ad satisfactionem Ecclesiæ, & proprii Episcopi canonicam reconciliationem manere, & ad pristinum incestum nunquam redire, nec secularia negotia exercere, nec placitis, aut accusationibus, & testimoniis interesse, sed crebris Sacerdotum precibus, manusque Pontificis proprii impositionibus, & eleemosynarum largitionibus, atque ceterorum bonorum hominum *c* exhibitionibus expurgari, sanarique oportet.

Gratian. *Hac auctoritate, qui in quarto, vel in quinto gradu consanguinitatis conjuncti inventi fuerint, ab Ecclesia separari jubentur.*

QUÆSTIO IX.

Si contigerit Ecclesiam decipi, & causa consanguinitatis aliquam a viro suo separari, quæ post quadriennium nuptiis hinc inde celebratis deprehenditur non fuisse consanguinea prioris; an secunda conjugia sint rescindenda, & priora redintegranda.

1 Ps UNde quæritur, *si Ecclesia fraude testium, aut ignorantia eorum decepta aliquos separaverit, qui post separationem alia conjugia contraxerint, si postea deprehensa fuerit calliditas, vel falsa opinio testium, an priora conjugia sint redintegranda. Quod fieri non posse argumentis, & auctoritate probatur. Sententia namque nisi per appellationem intra terminum lege constitutum relevata fuerit, irrevocabile robur obtinebit. Hinc etiam B. Gregorius ann. 599. Roma in Siciliam scribit, dicens.*

C. I. *Quæ rationabiliter decisa sunt, mutari non expedit.*

OMnibus *d* modis Ecclesiasticæ disciplinæ, vel moderationi conveniens est, ut quæ rationabiliter ordinata fuerint, vel decisa, nulla in posterum debeant refragatione turbari.

Corr. Rom. ¶ *In vulgatis Gratiani cod. tribuebatur B. Augustino. Restitutum est B. Gregor. ex aliquot vetustis exemplaribus, & Anselmo. Ac sup. 25. q. 2. c.* Ecclesiasticæ. *hoc idem citatur ex Greg. apud quem legitur eisdem pene verbis. l. 7. ind. 2. ep. 60.*

Aaaa C. II.

a *Capit. l. 7. c. 433. & in adjectis c. 125. Ans. l. 11. c. 9. Burch. l. 7. c. 5. Ivo p. 9. c. 41.* b *Matth. 18.* c *fortasse, operum.* d *25. q. 2. Ecclesiasticæ. Ans. l. 4. c. 9.*

C. II. *Quæ utiliter decisa sunt, a successoribus roborentur, a temerariis præsumpta resecentur.*

Item Stephanus Papa V. *Paulo Episcopo Placentino*, (*an.* 886.)

LOci nostri consideratio nos admonet rationis auctoritate, quæ a prædecessoribus nostris utiliter decisa fuerint, roborare: & quæ a temerariis præsumpta fuerint, in promptu nihilominus ulcisci. Reum quippe 1 ante conspectum divini judicis se noverit esse, qui nititur utiliter finita rescindere, ac roborata quolibet ausu violare. Ecclesiastici quippe *b* vigoris ordo confunditur, si aut temere illicita præsumantur, aut non concessa impune tententur. Proinde si negligenter ea, quæ male usurpantur, omittimus, excessus viam proculdubio aliis aperimus.

Corr. Rom. ¶ *Sententia hujus capitis, & multa etiam verba sumpta sunt ex B. Gregorio, lib. 7. indict. 1. ep. 13. & 28.*

Gratian. *Quia ergo sententia hæc rationabiliter data est, nec per appellationem intra certum terminum revelata, apparet, quod nequaquam priora conjugia sunt retindegranda. His ita respondetur: Aliud est sententiam rescindere, & rationabiliter decisa turbare, atque aliud, quæ per subreptionem obveniunt, deprehensa corrigere: suum namque errorem cuique corrigere licet, atque ideo, quæ a quolibet illicite committuntur, sive a prædecessoribus admissa inveniuntur, in melius revocari oportet. Porro illicite uxor a viro suo separata est, & illo vivente alii copulata, cum Dominus solius fornicationis causa a viro suo uxorem separari jubeat. Sicut ergo si aliqua, cujus vir putaretur defunctus, alicui copularetur, & qualibet occasione interveniente, ab ejus consortio discederet, quamvis judicio Ecclesiæ cogatur redire ad eum, quem reliquerat, tamen, si c post triennium virum, qui mortuus putabatur, redire contigerit, priora conjugia redintegrabuntur: sic cum deprehenduntur non fuisse consanguinei, qui causa consanguinitatis ab invicem separati sunt, prioris consortii fœdera sunt reparanda.*

2 pars. §. 1. *Quod autem quæ illicite admittuntur, vel admissa inveniuntur, corrigenda sint; vel quod sententia etiam Romanæ sedis in melius commutari valeat: auctoritate Hilarii Papæ, & Nicolai monstratur.*

C. III. *Corrigendum est, quod illicite admittitur, aut a prædecessoribus admissum invenitur.*

Ait namque Hilarius Episcopus *urbis Romanæ Synodo præsidens, cap. 4. (an. 465.)*

QUod *d* quis commisit illicite, aut a prædecessoribus suis invenit admissum, si proprium periculum vult vitare, damnabit. Nos enim in nullo volumus severitatem ultionis exercere: sed qui in causis Dei, vel contumacia, vel aliquo *e* excessu deliquerit, aut ipse, quod perperam fecit, abolere noluerit; in se, quicquid in alio non resecaverit, inveniet. Quod ut deinceps possit tenacius custodiri, si placet, sententias, causas, & subscriptiones proprias omnes commodate, ut synodali judicio aditus claudatur illicitis.

C. IV. *Secundum suæ conditionis tenorem Apostolica valet mutari sententia.*

Item Gregorius, (*an.* 867.)

APostolicæ *f* sedis sententia, tanta semper consilii moderatione concipitur, tanta patientiæ maturitate decoquitur, tantaque deliberationis gravitate profertur, ut retractatione non egeat, nec immutari necessarium ducat, nisi forte sic prolata sit, ut retractari possit, vel immutanda secundum præmissæ tenorem conditionis existat.

Corr. Rom. ¶ *Apud Ansel. & Polyc. citatur ex epistola Nicolai Papæ ad Regem Carolum. Extat in codice sæpe memorato monasterii Dominicanorum in epistola Nicolai, quæ inscribitur ad Ludovicum Regem, & in altera ejusdem ad Episcopos omnes in regno Ludovici, quæ incipit*, Gaudemus.

C. V. *A prædecessoribus damnatos, aliorum supplicationibus in pristinum statum Apostolica reformat Ecclesia.*

Item Innocentius Papa, *epistola 22. ad Episcopos Macedoniæ*, (*an.* 414.)

VEniam *a* nunc ad Maximum 1 Photinum, quasi ad quoddam thema: & (quod mihi anxium est, ac difficillimum) majorum meorum revolvam sententias. Fuerat de illo, quoquo pacto (ut ipsi etiam commeministis) aliquid utique gravius constitutum. Verum, quoniam id per rumorem falsum, ut asseritis, subreptum huic sedi, & elicitum per insidias demonstratis, quia res ad salutem rediit, veniam nos hanc in tantum vobis adnitentibus post condemnationem more Apostolico subrogamus: tantisque vestris assertionibus, vobisque tam bonis, tam charis non dare consensum, omnibus rebus duris durius arbitramur. Pro vestra ergo approbatione (fratres charissimi,) & sententia, ac postulatione Episcopum Photinum habetote (licitum est enim ita constituere, ut deprecamini,) & nostram in melius conversam sententiam, labore, vel testimonio vestro compotem 2 vobis suscipite. Eustathium vero a me sæpissime comprobatum nolite expectare, ut diaconi gradu expolietur. Solicitos enim vos pro salute libenter audio: contra caput, etiam si faciendum sit, non libenter admitto. Cui manum porrigitis, vobiscum porrigo; cui porrigo, mecum porrigite.

Corr. Rom. ¶ 1 Maximum] *Germana lectio est*, Veniam nunc ad maximum, quasi quoddam thema, Photinum. *Sed ob glossam nihil est mutatum.*

¶ 2 Compotem vobis] *Eadem causa fecit, ne mutaretur. Legendum est enim*, compotes voti, *juxta Cresconium.*

C. VI. *Sententiam Romanæ sedis in melius commutare licet.*

Item Nicolaus Papa *ad c Michaelem Imp. in epist. 7. (an. 865.)*

SEntentiam *d* Romanæ sedis non negamus posse in melius commutari, cum aut sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatum, vel temporum, seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit (quoniam & egregium Apostolum Paulum quædam fecisse dispensatorie legimus, quæ postea reprobasse dignoscitur:) quando tamen illa, Romana videlicet Ecclesia, discretissima consideratione fieri delegerit, non quando ipsa, quæ bene sunt, diffinita, retractare voluerit 1.

Corr. Rom. ¶ 1 Voluerit.] *Sic etiam in originali impresso: sed Anselmus, & Ivo habent*, renuerit.

C. VII. *Cujusque judicium Apostolicæ sedis auctoritas retractare valet.*

Innocentius *Episcopis per Macedoniam constitutis, epist. 7. (an. 406.)*

GRave *e* non oportuit videri piissimis mentibus vestris cujuscunque retractari judicium, quia veritas sæpius exagitata, magis splendescit in luce, & pernicies revocata in judicium gravius, & sine pœnitentia condemnatur. Nam fructus divinus est justitiam sæpius recenseri.

C. VIII. *A prædecessoribus depositi a successoribus restituuntur.*

Item ex libro Pontificali, (*an.* 880. *Romæ.*)

GRegorius *f* quartus Theodosium, quem Eugenius antecessor ejus Presbyterii honore privaverat, Ecclesiæ Signi-

a 2. *Cor.* 10. b *dist.* 93. *diaconus*. c *Vide supr. cum per bellicam*. 34. *q.* 1. & 2. d *Deusd. p.* 1. *Polyc. l.* 4. *tit.* 20. *Ansel l.* 6. *c.* 157. e *al. in aliquo*. f *Deusd. ibid. Polyc. l.* 5. *tit.* 6. *Anselm. l.* 2. *c.* 69.

a *Polyc. l.* 5. *tit.* 6. b *al. gratia*. c *Idem apud Nicolaum ad Episcopos Galliæ*. d *Ansel. l.* 1. *c.* 75. *Ivo p.* 5. *c.* 19. e *Polyc. l.* 5. *tit.* 4. *Ans. l.* 2. *c.* 28. f *dist.* 50. *Joan. Chrysost. Bur. l.* 1. *c.* 233. *Ivo in præf. Pann. in præfat. c.* 32.

Signinæ consecravit Episcopum. Leontius, dum esset Presbyter, depositus fuit: sed postea in Antiochia Patriarcha fuit. Misenum *a* Episcopum a Felice Papa damnatum Gelasius successor ejus & communioni reddidit, & Ecclesiæ restituit suæ.

Corr. Rom. ❡ *Hæc eadem ordine tantum mutato, habentur supra dist.* 50. c. Joannes Chrysostomus. §. Misenum Episcopum. *Et caput hoc in plerisque vetustis Gratiani exemplaribus ponitur ante cap.* grave. *sine nomine Paleæ.*

C. IX.

Sicut ergo sententia Romanæ sedis in melius commutari valet, sic cujuslibet Ecclesiæ sententia, cum per subreptionem data cognoscitur, rationabiliter revocari potest.

QUÆSTIO X.

Si relicta alicujus de propria cognatione ad secundas nuptias transierit, an proles ex eis suscepta possit pertingere ad consortium alicujus de cognatione prioris viri.

De ea vero, quæ ad secundas nuptias transit, utrum in eadem affinitate consanguineorum prioris viri remaneat, an soboles ex secundis nuptiis suscepta consanguineis prioris viri copulari possit, merito quæritur.

C. I. *Affinitas in superstite non deletur.*

De his ita scribit Gregorius Papa *Venerio Caralitano Episcopo*, (*an.* 602.)

Fraternitatis *b* vestræ studiosæ sagacitati, frater amande, quas debeo, refero grates. Quoniam quæsisti, quæ debuisti, jucundum me reddidisti. Unde placide ad inquisita respondeo. Sedem Apostolicam consulere decrevisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro conjuncta cognationi ejus pertineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub altero viro cognationis vocabula dissolvantur, vel si susceptæ soboles possint legitime ad prioris viri cognationis transire copulam. Est enim verbum Domini validum, & forte, est durabile, est immutabile, est perseverabile, non momentaneum, non transitorium. Ait enim per se ipsa veritas, quæ Deus est, & verbum Dei: *Cœlum, c & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Antequam Deus in carne inter homines appareret, eo inspirante dixit Adam: *Quamobrem d relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*: cui non contradixit Dominus. Deinde cum veritas oriretur de terra in terram, & visibilis *e* in humanitate appareret, interrogatus est, si licitum esset homini uxorem relinquere. Quod prohibens, fieri vetuit: nisi forte fornicatio excluderet maritalem copulam. Unde protulit statim in medium eandem ipsam sententiam, quam ante secula manens cum Patre verbum inspiraverat Adæ, ipse confirmans, quod ipse homo primus protulit *f*: *Quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Si una caro fiunt, quomodo potest aliquis eorum propinquus pertinere uni, nisi pertineat alteri? Hoc minime posse fieri credendum est. Porro *g* uno defuncto, in superstite affinitas non deletur: nec alia copula conjugalis affinitatem prioris copulæ solvere potest. Sed neque alterius conjunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri transire consortium: pro eo, quod verbum Domini validum est, & forte: &, ut inquiens dixit Propheta *h*: *Verbum Domini manet i in æternum*: Et alius Propheta *k*: *Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt: statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit.* Nam potest per verbum suum, atque præceptum efficere Deus duos carnem unam, id est, masculum, & fœminam: qui innumeram multitudinem utriusque sexus non destitit secum facere unum, sicut per se veritas dixit *a*: *Non pro his tantum rogo, sed etiam pro eis, qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut omnes unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Si quis ergo temerario, & sacrilego ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabulo dissipare, vel susceptam sobolem alterius copulæ, propinquitati prioris credit legitime sociari, hic negat Dei verbum validum esse, & forte: & qui tam facile, & tam velociter quærit dissolvere, hic non credit verbum Dei in æternum permanere. Confice terram ex quatuor locis magna intercapedine a se distantibus: & confectam, & conglutinatam finge cujuscunque figuræ, vel immensitatis corpus volueris; nunquid erit humanum ingenium, quod ipsas quatuor partes ab invicem valeat segregare, ut unaquæque per se possit agnosci? Sic a quatuor avis duo conficiuntur in unum: & de duobus fit una concreatio. Hanc similitudinem de quatuor elementis, unde concreatus est homo, colligere potes; si eorum unamquamque speciem, quæ in multis divisionibus partita est, per discretas inter se partes assignaveris. Fit idem in metallis: hoc etiam in liquoribus: probat etiam in coloribus pictor, qui sequitur arte naturam colores admiscendo, 1 ex visibilibus fucis corpora fingens.

Corr. Rom. ❡ 1 Admiscendo,] *In Polycarpo, & apud Anselmum, unde præcedentia verba sunt restituta, hoc loco sic legitur*, fucis miscendo colores, ex invisibilibus corpora fingens. Sed ne Domini constitutio, &c. *multa enim apud ipsos sequuntur.*

C. II. *Soboles ex secundis nuptiis genita, consanguineis prioris viri copulari non debet.*

Item Innocentius Papa, (*forte an.* 410. *Romæ.*)

Si cujus patruus, vel avunculus uxoratus obierit, & illa virum alium postea duxerit, & filios, filiasve ex illo genuerit, cum his omnibus modis commisceri prohibemus: quia vir, & mulier una caro sunt.

C. III. *De eodem.*

Item ex Romana Synodo, (*forte an.* 406.)

I. Si qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullo modo potest ad consortium cognationis viri prioris pertingere.

C. IV. *De eodem.*

Item Hyginus Papa, (*an.* 154.)

II. Si *b* qua mulier transierit ad secundas nuptias, & ex eis prolem habuerit, ipsa proles non potest se copulare cognationi prioris viri usque ad quartam generationem.

C. V. *De eodem.*

Unde Innocentius Papa, (*an.* 410.)

III. Si *c* qua mulier ad secundas transierit nuptias, & filios, & filias ad secundum maritum genuerit, debere eas nepotibus prioris mariti conjungi, sancta Romana Synodus prorsus inhibuit.

CAUSA XXXVI.

Filiam cujusdam ignorante patre quidam muneribus illexit, & ad convivium invitavit: finito convivio, juvenis virginem oppressit. Quo comperto a parentibus juveni traditur puella, ac more nubentium a juvene dotatur, & publice in uxorem ducitur.

1. *Quæritur primo, an ille raptum admiserit.*
2. *Secundo, an rapta raptori nubere possit, patre assensum præstante.*

a *Supra dist.* 50. *c.* 13. b *Hugo de S. Vict. l.* 2. *p.* 11. *Sent.* 4. *dist.* 41. *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ans. l.* 10. *c.* 53. *Ivo p.* 9. *c.* 38. *Pann. l.* 7. *c.* 68. c *Luc.* 21. d *Genes.* 2. e *al. invisibilis.* f *Matt.* 19. g *al. Nam.* h *Esa.* 40. i *al. stabit.* k *Psal.* 148.

a *Joh.* 17. b *Sent.* 4. *dist.* 41. c *Ans. l.* 10. *c.* 67.

QUÆSTIO I.

An raptum commisit, qui virginem oppressit.

Q*Uod autem ille raptum admiserit, multorum auctoritate probatur.*

C. I. *Quid sit raptus.*

Ait enim Isidorus lib. 5. Etymol. c. 26.

RAptus *a* quoque illicitus coitus a corrumpendo est dictus: unde qui raptu potitur, stupro fruitur.

Corr. Rom. ¶ *Ivo habet, fere ut Gratianus hic, & sup. 27. q. 2. c.* raptus: *nec multo aliter Pannormia. In Codice Isidori impresso sic legitur:* Stuprum raptus proprie est illicitus coitus, a corrumpendo dictus. *Unde Virgilius b:* rapto potitur, *id est*, stupro fruitur.

C. II. *Ubi raptus admittitur.*

Unde Gelasius Papa. (*Ann.* 494.)

LEx *c* illa præteritorum Principum ibi raptum dixit commissum esse, ubi puella, de cujus ante nuptiis nihil actum fuerat, videatur abducta.

Gratian. *Cum ergo hæc illicito coitu sit corrupta, cumque ita sit abducta, id est, a domo patris ducta, quod de ejus nuptiis nihil ante actum fuerit, raptam appellandam negari non potest. Sed non omnis illicitus coitus, nec cujuslibet illicita defloratio raptus appellatur. Aliud enim est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. §. 1. Fornicatio* d *autem, licet videatur esse genus cujuslibet illiciti coitus, qui fit extra uxorem legitimam, tamen specialiter intelligitur in usu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. §. 2. Stuprum autem proprie virginum est illicita defloratio: quando videlicet non præcedente conjugali pactione, utriusque voluntate virgo corrumpitur, patre injuriam ad animum statim post cognitionem non revocante. §. 3. Adulterium vero est alieni thori violatio. Unde adulterium dicitur, quasi ad alterius thorum accessio. §. 4. Incestus est consanguinearum, vel affinium abusus. Unde incestuosi dicuntur, qui consanguineis, & affinibus abutuntur. §. 5. Raptus admittitur, cum puella violenter a domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur, sive puellæ solummodo, sive parentibus tantum, sive utrisque vis illata constiterit: hic morte multatur. Sed si ad Ecclesiam cum rapta confugerit, privilegio Ecclesiæ mortis impunitatem promeretur.*

C. III. *Si raptor cum rapta ad Ecclesiam confugerit, quid fieri debeat.*

Unde in Aurelianensi Concilio I. *cap.* 4. *legitur.* (*an.* 511.)

DE *e* raptoribus autem id constituendum esse censuimus, ut si ad Ecclesiam raptor cum rapta confugerit, & fœminam ipsam volentiam pertulisse constiterit, statim liberetur de potestate raptoris, & raptor mortis, vel pœnarum impunitate concessa, aut ad *f* serviendum subjectus sit, aut redimendi se liberam habeat facultatem. Si vero, quæ rapitur, patrem habere constiterit, & puella raptori consenserit, potestati patris excusata reddatur, & raptor patri superioris conditionis satisfactione teneatur obnoxius.

Gratian. *Ex hac auctoritate liquet, quod aliquando vis infertur parentibus, & non puellæ, cum dicitur:* si puella raptori consenserit. *Aliquando utrique violentiam perferunt, cum præmittitur:* si raptor cum rapta confugerit, & fœminam ipsam violentiam pertulisse constiterit. *Puellæ autem, non parentibus vis infertur, cum voluntate patris puella violenter abducitur, ut ejus patiatur concubitum, cujus copulæ nunquam consensum adhibuit. Hic autem neque parentibus, neque puellæ vim intulisse videtur, cum neque illis probibentibus, neque illa renitente violenter sit abducta. Aliud est enim promissionibus aliquam seducere, aliud sibi vim inferre. Unde quia neutri vis illata probatur, raptor hoc jure dici non debet. Sed rapina dupliciter fieri dicitur; aliquando enim res ipsa rapitur; aliquando ipsius rei usus tantummodo violenter eripitur: Res ipsa tunc rapitur, cum violenter domino eripitur, ut in perpetuum teneatur: aliquando vero non res ipsa affectatur, sed usus ejus domino prohibente violenter usurpatur. Hic ergo raptum admisit, quia florem virginitatis puellæ renitenti violenter eripuit.*

QUÆSTIO II.

An raptori rapta nubere possit, patre assensum præbente.

1 ps N*Unc quæritur, an purgato vitio rapinæ, raptor in uxorem possit raptam accipere. Quorum conjunctio auctoritate canonum sanctorum penitus probibetur.*

C. I. *Raptores puellarum, & consentientes excommunicentur.*

Legitur *namque* in Concilio Chalcedonensi *a*, *c.* 27. (*an.* 451.)

EOs *b*, qui rapiunt mulieres sub nomine simul habitandi, aut cooperantes, aut conniventes raptoribus decrevit sancta Synodus, ut si quidem Clerici sunt, decidant proprio gradu; si vero Laici, anathematizentur.

C. II. *Ob immanitatem sceleris abjiciantur raptores viduarum, vel virginum.*

Item Symmachus Papa, *epistola ad Cæsarium, cap.* 3. (*an.* 502.)

RAptores *c* igitur viduarum, vel virginum ob immanitatem tanti facinoris detestamur: illos vehementius persequendo, qui sacras virgines vel volentes, vel invitas, matrimonio sociare tentaverint. Quos pro tam nefandissimi criminis atrocitate a communione suspendi præcipimus.

C. III. *De eodem.*

Item Codicis *lib.* 1. *tit. de Episcopis & Clericis, Jovinianus Imper.*

SI *d* quis non dicam rapere, sed attentare tantummodo matrimonii jungendi causa sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena feriatur.

C. IV. *De eodem.*

Item ex Concilio Cabilonensi.

DE puellis raptis, nec dum desponsatis, in Chalcedonensi *e* Concilio statutum est, eos, qui rapiunt puellas sub nomine simul habitandi, cooperantes, & conniventes raptoribus, decrevit sancta Synodus, ut siquidem Clerici sunt, decidant proprio gradu: si vero Laici, anathematizentur. Quibus verbis datur intelligi, qualiter hujus mali auctores damnandi sint, quando participes consilii, & conniventes tanto anathemate feriuntur, ut juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas sibi jure vendicare nullatenus possint.

C. V. *Excommunicentur raptores viduæ, vel virginis, cum sibi faventibus.*

Item Gregorius Papa II. *in Synodo Rom.*

SI *f* quis virginem, vel viduam, nisi desponsaverit, rapuerit, vel furatus fuerit in uxorem, cum sibi faventibus anathema sit.

Corr. Rom. ¶ *Factum est hoc caput ex X. & XI. decreto Gregorii II. qui in codice canonum Junior appellatur.*

C. VI.

a 27. *q.* 2. *raptus. Ivo part.* 8. *c.* 26. *Pannorm. l.* 6. *c.* 53. b *ex Servio in* 4. *Æneid. c.* 27. *q.* 2. *lex illa. In Cod. Theod l.* 9. *tit. de raptu virg. l.* 1. *extra de raptor. c. cum causa. Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Anselm. lib.* 10. *c.* 9. d *Sent.* 4. *dist.* 4. e *Anselm. l.* 10. *c.* 57. *Burch. lib.* 3. *c.* 191. *Ivo p.* 3. *c.* 108. *Pann. l.* 2. *c.* 72. f *serviendi conditioni subjectus,*] *vera lectio.*

a *Et in* 6. *Synod. c.* 92. *c. l.* 1. *c.* 104. b *Polyc. l.* 6. *tit.* 4. *Ansel. l.* 10. *c.* 49. *Burch. l.* 9. *c.* 35. *Ivo p.* 8. *c.* 173. & 322. c *Polyc. l.* 6. *t.* 8. *Anselm. l.* 10. *c.* 58. d *Supra de pœnitentia dist.* 1. *si quis non dicam.* 1. *in cod. Theod. l.* 9. *tit.* 25. *l.* 2. *In Turonico* 2. *c.* 21. *Capit. l.* 1. *c.* 104. & *l.* 7. *c.* 183. *In Concil. Troslejano. c.* 8. *Burch. l.* 9. *c.* 36. *Ivo p.* 8. *c.* 174. *Pann. l.* 6. *c.* 55. e *Supra ead. eos qui.* f *Ansl. l.* 10. *c.* 49. *Burch. l.* 9. *c.* 11. *Ivo p.* 8. *c.* 149. *Pann. l.* 6. *c.* 54.

C. VI. *Excommunicetur, qui viduam, vel filiam alterius extra voluntatem parentum rapuit, aut Regis beneficio postulat.*

Item ex Concilio Parisiensi I. *cap.* 9.

NUllus *a* neque viduam, neque filiam alterius extra voluntatem parentum aut rapere præsumat, aut Regis beneficio æstimet postulandam. Quod si fecerit, ab Ecclesiæ communione remotus, anathematis gladio *b* feriatur.

2 ps Gratian. *His auctoritatibus evidenter datur intelligi, quod raptor in uxorem raptam ducere non valet. Sed raptor, & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum. Vitia autem cum per pœnitentiam purgata fuerint, nomina eorum abolentur.*

C. VII.

Unde in quadam c homilia Gregorius *ait.*

APud *b* omnipotentem quippe Dominum non ille fallax habetur, qui culpam mendacii per pœnitentiam delet.

Gratian. *Prohibetur ergo præmissis auctoritatibus rapta copulari raptori, antequam vitium rapinæ aboleatur: donec ille raptor, & illa rapta jure appellatur. Cæterum cum illa patriæ potestati restituta fuerit, & raptor suæ rapinæ pœnitentiam egerit, cum voluntas parentum utriusque in unum convenerit, non prohibentur ad invicem copulari.*

C. VIII. *Quot sunt legitima conjugia, & quod voluntate patris rapta raptori nubere potest.*

Unde Hieronymus *ait.*

TRia legitima *e* conjugia leguntur in Scripturis. Primum legitimum conjugium est, virgo casta in virginitate viro data legitime, [& reliqua, quæ sequuntur in prædictis.] Secundum, virgo *f* in civitate deprehensa a viro, & illi per vim copulata; si voluerit pater ejus, dotabit eam iste vir, quantum judicaverit pater, & dabit pretium pudicitiæ ejus. Tertium, filia prædicta deprehensa; si non fuerit voluntas patris, trahet eam a prædicto viro, & tradet eam alii, & dotabit eam, & legitima erit ei. Sed primum his duobus præfertur.

Corr. Rom. ℊ *Post hoc caput apud Ivonem, & in Panormia sequitur c.* additur aliud. *sup.* 27. *q.* 2. *ex Hieronymo item citatum.*

C. IX. *Cum voluntate parentum raptas in conjugium habere permittitur.*

Item Ambrosius *in Apologia David c.* 8.

DEnique *g* & puellæ pater illius, quæ vim concubitus nulli desponsata pertulerit, quinquaginta drachmas *h* argenteas accipiet: ipsa autem in conjugio permanebit.

C. X. *Post pœnitentiam raptori, vel raptæ licite conjugia concedantur.*

Item ex Concilio Meldensi *cap.* 65.

(*Ann.* 845.)

SI *i* autem necdum eas, quas rapuerant, cum voluntate parentum sub desponsationis, vel dotalitii nomine in conjugium duxerunt *b*, quando in omnium aures hæc fuerit constitutio promulgata, ab earum conjunctione separentur, & publicæ pœnitentiæ subigantur: raptæ autem parentibus legaliter restituantur. Peracta vero pœnitentia publica, si ætas, & incontinentia exegerit, legitimo, & ex utrisque partibus placito conjugio socientur. Nam in his regulam non constituimus, sed (ut verbis magni Leonis utamur) quid sit tolerabilius, æstimemus. Quod si unus ex conjugatis obierit, & is, qui pœnitentiam publicam egerit, superstes extiterit, iterare conjugium non præsumat, nisi Episcopus aliquam forte præviderit concedere indulgentiam, ut graviorem possit amovere offensam.

Gratian. *Hac auctoritate Meldensis Concilii non permittitur raptori raptæ post pœnitentiam copulari, sed permittitur utrique post pœnitentiam legitimo conjugio copulari, ut rapta videlicet non raptori, sed alii post pœnitentiam nubat. Similiter raptor post pœnitentiam non eam, quam rapuit, sed aliam permittitur habere uxorem. Cum enim raptor, & rapta pœnitentiæ subjici præcipiuntur, si utrisque* b *copulam auctoritas illa permitteret, frustra circa finem capituli diceretur:* Quod si unus ex conjugatis obierit, & is, qui publicam pœnitentiam egerit, superstes extiterit, iterare conjugium non præsumat. *Eorum namque quolibet decedente, qui pœnitentiam egit, superstes remanebit. Non ergo hac auctoritate raptor probatur in conjugium raptam posse accipere. Potius invenitur in* Concilio apud Aquisgranum, *quod nec etiam voluntate parentum ad invicem possunt copulari. Sic enim in præfato Concilio legitur.*

C. XI. *Nec etiam voluntate parentis, raptores raptas possunt habere conjuges.*

PLacuit *c*, ut hi, qui rapiunt fœminas, vel furantur, aut seducunt, eas nullatenus habeant uxores, quamvis eis postmodum conveniat, aut eas dotaverint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint.

Corr. Rom. ℊ *Burshardus etiam, & Ivo citant caput hoc ex Aquisgranensi c.* 3. *Habetur lib.* 7. *Capit. cap.* 395. *& inde refertur in Concilio Rhemensi Troslejano cap.* 8.

Gratian. *Hæc auctoritas non præjudicat auctoritati Hieronymi: maxime cum illa testimonio divinæ legis nitatur. Legitime igitur post pœnitentiam peractam raptor poterit sibi copulare, quam rapuit, nisi pater puellæ illam raptori detrahere voluerit. Item Cod. lib.* 5. d *tit. de nuptiis.* Nec filium quidem familias invitum ad ducendam uxorem cogi legum disciplina permittit. Igitur, sicut desideras, observatis juris præceptis, sociare conjugio tuo, quam volueris, non impediris: ita tamen, ut in contrahendis nuptiis patris tui consensus accedat. *Item in eodem leg.* 20. In conjunctione filiarum in sacris positarum patris expectetur arbitrium. *Item ff. de rit. nupt. leg.* 2. Consistere non possunt nuptiæ, nisi consentiant omnes, id est, qui coeunt, quorumque in potestate sunt. *Item instit. lib.* 1. *tit. de nuptiis* e. Justas autem nuptias inter se cives Romani contrahunt, qui secundum præcepta legum coeunt: masculi quidem puberes, fœminæ autem viripotentes, sive patresfamilias sint, sive filiifamilias, dum tamen filiifamilias consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt. Nam hoc fieri debere & civilis, & naturalis ratio persuadet, in tantum, ut jussus parentis præcedere debeat.

a Ivo *p.* 8. *c.* 25. b *al. damnatione plectatur.* c *Homil.* 29. *in Evang.* d *Verba ipsa Greg. habentur sup.* 32. *q.* 1. *apud misericordem.* e *Ivo p.* 8. *c.* 40. *Pann. l.* 6. *c.* 33. 30. *q.* 5. *aliter & qualis* f *ex c.* 22. *Deut.* g *Deut.* 22. h *Didrachmata argentea*] *orig. ex* 70. i *Burch. l.* 9. *cap.* 39. *Ivo p.* 8. *c.* 170. & 177. *Pann. l.* 6. *c.* 56.

a *al. sumptas habent.* b *al. utriusque.* c *Burch. l.* 9. *c.* 33. *Ivo p.* 8. *c.* 171. d *Tit.* 4. *leg.* 12. e *Tit.* 10. *in princ.*

Decreti secundæ partis finis.

DECRETI PARS TERTIA DE a CONSECRATIONE.

DISTINCTIO I.

De Ecclesiarum consecratione, & Missarum celebratione.

CAP. I.

Ex Felice IV. *in epistola omnibus Episcopis c.* 1.

CONsecrationem *b* Ecclesiarum, & Missarum celebrationes non alibi, quam in sacratis Domino locis absque magna necessitate fieri debere, liquet omnibus, quibus sunt nota Veteris, & Novi Testamenti præcepta.

Corr. Rom. ¶ *Verba capitis sequentis in vetustis Gratiani exemplaribus non sunt sejuncta a superioribus; quemadmodum neque in ipsa Felicis quarti epistola, neque apud cæteros collectores. Sed ob citationes Doctorum non est mutatum. Nonnulla autem emendata sunt.*

C. II.

TAbernaculum *c* enim *d* Moysem Domino præcipiente fecisse, & sacrasse, cum mensa, & altari ejus, & æreis *e* vasis, & utensilibus ad divinum cultum explendum legimus: & non solum divinis precibus ea sacrasse, sed etiam sancti olei unctione, Domino jubente, perlinisse novimus. Qualiter autem hæc facta sint, & quomodo ipsa sacra non alii, quam Sacerdotes sacra unctione deliburi, Dominoque cum vestibus sanctis sacrati, & Levitæ tractabant, ferebant, erigebant, & deponebant, in ipsis institutionibus, quæ jubente Domino conscriptæ sunt per Moysem, in lege *f* Domini reperitur. Qualiter ergo David *g* Regum piissimus amplificaverit cultum Dei, & templum Domino ædificare voluerit, sed propter multum sanguinem, quem effuderat, prohibitus est, & ipse collegerat expensas. Salomon *h* quoque filius ejus idipsum, quod ipse facere optaverat, jubente & auxiliante Deo perfecit, & templum cum altari, & reliqua ad divinum cultum peragendum consecravit, in libro *i* Regum legitur. *& infra.* §. 1. Fecit ergo 1 Salomon *k* in tempore illo festivitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath usque ad rivum Ægypti coram Domino Deo nostro septem diebus, & septem diebus, id est quatuordecim diebus, & in die VIII. dimisit populos. §. 2. Judæi ergo loca, in quibus sacrificabant Domino, divinis habebant *l* supplicationibus consecrata: nec in aliis, quam Deo dicatis locis, munera Domino offerebant. Si enim Judæi, qui umbræ legis deserviebant, hæc faciebant; multo magis nos, quibus veritas patefacta est, & gratia *m* per Jesum Christum data est, templa Domino ædificare, & prout melius possumus ornare, eaque divinis precibus, & sanctis unctionibus suis cum altaribus, & vasis, vestibus quoque, & reliquis ad divinum cultum explendum utensilibus devote, & solenniter sacrare, & non in aliis locis, quam in Domino sacratis ab Episcopis, & non a Chorepiscopis (qui sæpe prohibiti sunt, nisi ut prædictum est, summa exigente necessitate) Missas celebrare, nec sacrificia offerre Domino debemus. Et hoc si summa 2 necessitas agere compulerit, non 3 in domibus (quia in sacris canonibus sacrificia in domibus offerri prohibita sunt) sed in tabernaculis, divinis precibus a Pontificibus dicatis, & in mensis Domino sacratis, & sacra unctione a Pontificibus delibutis, pro summa, ut præfixum est, necessitate, & non pro libito cujusquam, & pigritia agatur. *& infra* 4. §. 3. Si autem, ut legitur in Concilio Laodicensi, cap. 26. hi, qui non sunt ab Episcopis ordinati, tam in Ecclesiis, quam in domibus exorcizare non possunt, multo magis majoris gradus ministeria nisi ab eis, qui ad eos gradus sunt consecrati, quibus fungi debent, officia agi, vel sacrificia offerri 5 non licet. Quod autem, ut paulo superius prælibatum est, oblationes in domibus offerri non debeant, in eodem Concilio, c. 58. prohibitum habetur, ita: *Non oportet in domibus oblationes celebrari ab Episcopis, & Presbyteris.* 6

Corr. Rom. ¶ 1 Fecit ergo] *Ante hæc verba in epistola ipsa Felicis inseruntur omnia, quæ in cap.* 8. *tertii libri Regnorum his antecedunt. A Burchardo autem, & Ivone etiam hæc omittuntur, & concludant caput in vers.* consecravit.

¶ 2 Si summa] *Burchardus habet,* nisi summa.

¶ 3 Non in domibus] *Hic locus usque ad vers.* agatur, *& emendatus, & locupletatus est ex originali, Burchardo, & Ivone. Nam antea legebatur,* non in domibus offerri prohibita sunt, *longe a canonis sententia.*

¶ 4 Et infra.] *Quæ hic in epistola inseruntur, habentur infra ead. cap. sicut.*

¶ 5 Offerri non licet.] *In originali est,* offerri licet. *Sed in eodem, paulo superius, ubi in textu est,* multo magis, *in margine est,* al. multo minus. *Burchardus quidem, & Ivo habent ut Gratianus.*

¶ 6 Et Presbyteris.] *Conjuncte cum his in originali, & apud Burchardum habentur verba capitis,* solennitates dedicationum, *infra eadem.*

C. III. *Ecclesiarum consecratio absque Missa fieri non debet.*

Item Hyginus Papa, *cap.* 5. (*forte an.* 115. *Romæ.*)

2 ps OMnes *a* basilicæ cum Missa debent semper consecrari. §. 1. Ut Ecclesiæ destructæ, ubi aut plures sunt, quam necesse sit, aut majoris magnitudinis, quam ut ex rebus ad eam pertinentibus restaurari possint, Episcopi providentia modus inveniatur, qualiter consistere possint.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc usque ad vers.* consecrari, *apud plerosque collectores citatur ex Evaristo, aut, ex decretis Evaristi. Reliqua autem verba alio capite relata ab eisdem tribuuntur Hygino.*

C. IV. *Absque præcepto sedis Apostolicæ nova non dedicetur Ecclesia.*

Item Gelasius Papa *Episcopis per Lucaniam, c.* 27.

3 ps DE *b* locorum vero consecratione sanctorum, quamvis superius strictim fuerit comprehensum, nobis quoque patefactum est, quod absque præcepto sedis Apostolicæ

a *al. de Ecclesiarum consecratione, & de Missarum celebrationibus.* b *Ex Felice IV. epistola omnibus Episcopis, cap.* 1, *An.* 530. *Romæ. Burch. l.* 3. *c.* 57. *Ivo p.* 3. *c.* 60. *Pann. l.* 2. *c.* 33. c *Ibid. apud Felicem, & collectores.* d *al. vero.* e *al. cæteris.* f *Exod.* 31. *Num.* 7. *Lev.* 8. g 2. *Reg.* 7. h 1. *Paral.* 25 i 2. *Reg.* 16. k 3. *Reg.* 8. *Burch. l.* 3. *c.* 58. *Ivo p.* 3. *c.* 61. l *al. supplicationibus consecrabant.* m *Job.* 1.

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 3. *Ans. l.* 5. *c.* 83. *Burch. l.* 3. *c.* 27. *&* 28. *Ivo p.* 3. *c.* 32. *&* 26. *Pann. l.* 3. *c.* 13. b *Ans. l.* 5. *c.* 80. *Burch. l.* 3. *c.* 21. *Ivo p.* 3. *c.* 26.

stolicæ nonnulli factas Ecclesias, vel Oratoria facere præsumant.

C. V. *Sine auctoritate summi Pontificis nova non dedicetur Ecclesia.*

Idem.

PRæcepta *a* synodalia, quæ ante paucos menses de sede nostra ad provinciam sunt directa, & antiquis 1 canonibus consentiunt, & ea, quæ minus probantur esse, addidimus, & in utraque parte constat sine summi Pontificis auctoritate Ecclesiam noviter conditam non posse dedicari: teque ex hac basilica, quæ taliter ad cultum fuerat processionis adducta, suspendisse Missas probabiliter computamus. Sed quia devotus locus non debet a ministeriorum gratia diu vacuus permanere, frater charissime, eorum Martyrum nomine, quos *b* relatio continet, auctoritatis nostræ suscepta serie consecrabis, ut populorum frequentatio, quam illic avide convenire mandasti, servatis regulis Ecclesiasticis, & canonibus, integrum habeat firmata religione conventum.

Corr. Rom. ¶ 1 Antiquis canonibus] *Socrates in Ecclesiastica historia l. 2. c. 8., & 17. refert tanquam antiquissimum canonem, sine Romani Episcopi auctoritate nullam Ecclesiam posse dedicari.*

C. VI. *Non dedicentur basilicæ, quæ præter auctoritatem Apostolicæ sedis fuerint ædificatæ.*

Idem *Episcopis per Lucaniam, cap. 6.*

BAsilicas *c* noviter institutas, non petitis ex more præceptionibus, dedicare non audeant, nec ambiant sibimet Episcopi vendicare Clericos potestatis alienæ. & *cap. 11.* §. 1. Cum enim decreta venerabilium sanctionum nos quoque magnopere custodire nitamur, ac sine eorum dispendio etiam illa, quæ pro alicujus utilitatis compendio fortasse videantur, laxanda credamus *d*, cumque nobis contra salutarium reverentiam regularum cupiamus temere nihil licere, & cum sedes Apostolica superior his omnibus, favente Domino, quæ paternis canonibus sunt præfixa, pio, devotoque studeat tenere proposito: satis indignum est, quenquam vel Pontificum, vel ordinum subsequentium hanc observantiam refutare, quam B. Petri sedem & sequi videat, & docere: satisque *e* conveniens sit, ut totum corpus Ecclesiæ in hac sibimet observatione concordet, quam illic vigere conspiciat, ubi Dominus Ecclesiæ totius posuit principatum.

Corr. Rom. ¶ *Verba capitis hujus usque ad vers.* alienæ. *habentur etiam in Vuormaciensi, c. 48.*

C. VII. *Publicæ processiones non fiant in Oratoriis, quæ præter auctoritatem sedis Apostolicæ consecrantur.*

Idem *Joanni Episcopo Sorano, (an. 494. Roma in Campaniam.)*

CErtum *f* est quidem, & nostris præceptionibus constitutum, ne quis in Ecclesia, aut in Oratorio, quod sedis nostræ non legitur permissione dedicatum, processionem publicam putaret impendi: ne conditores furtivis subreptionibus contra regularum statuta prosilirent. Sed quia Megetia spectabilis fœmina petitorii nobis oblatione suggessit, in possessionibus propriis suorum corpuscula condidisse, frater charissime, humanitatis intuitu, quod priora statuta non maculent *g* funeribus, & sepulchris, tantum in comprehensis petitorio locis ministeria *h* noveris pro solennitate præstanda: ut defunctorum nomine solummodo divina celebrentur officia, publica frequentatione, & processione cessante.

a *Polyc. l. 1. tit. 12. Ansel. l. 5. c. 4.* b *al. quorum.* c *Polyc. l. 3. tit. 3. Ansel. l. 5. c. 4.* d *al. concedamus.* e *Sup. dist. 11 nolite.* f *Ans. l. 5. c. 8.* g *maculet*] *vera lectio.* h *al. mysteria.*

C. VIII. *Sine nutu sedis Apostolicæ Ecclesia non debet institui.*

Item Nicolaus Papa *Electo, & Clero Nonensis Ecclesiæ.*

ECclesia *a*, id est, Catholicorum collectio, quomodo sine Apostolicæ sedis instituetur nutu, quando juxta sacra decreta, nec ipsa debet absque præceptione Papæ basilica noviter construi, quæ ipsam Catholicorum intra semetipsam amplecti catervam dignoscitur?

C. IX. *Sine dignitate Episcopi loci, nova non dedicetur Ecclesia.*

Item ex Concilio Aurelianensi. *b*

4 ps NEmo *c* Ecclesiam ædificet, antequam Episcopus civitatis veniat, & ibidem crucem figat, publice atrium designet, & ante præfiniat, quæ ædificare vult, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & ad stipendia custodum sufficiant: & ostensa donatione, sic domum *d* ædificet, & postquam consecrata 1 fuerit, atrium ejusdem Ecclesiæ sancta aqua conspergat.

Corr. Rom. ¶ 1 Et postquam consecrata] *Plenius, & aptius in ordine Romano:* Postquam ergo Episcopus crucem in loco, in quo altare fabricandum est, fixerit, tunc aspergat locum aqua benedicta, hanc canendo antiphonam, &c.

C. X. *Non consecretur Ecclesia, quæ pro quæstu cupiditatis ædificatur.*

Item ex Concilio Bracarensi II. *cap. 6.*

SI quis basilicam non pro devotione fidei, sed pro quæstu cupiditatis ædificat, ut quicquid ibidem de oblatione populi colligitur, medium cum Clericis dividat, eo quod basilicam in terra sua quæstus causa condiderit (quod in aliquibus locis usque modo dicitur fieri:) hoc de cætero observari debet, ut nullus Episcoporum tam abominabili voto consentiat, nec basilicam, quæ non pro Sanctorum patrocinio, sed magis sub tributaria conditione est condita, audeat consecrare.

C. XI. *Sacrificia non nisi super altare, & locis Deo consecratis offerantur.*

Item Felix Episcopus *omnibus orthodoxis, epistola prima. (an. 530.)*

5 ps SIcut *e* non alii, quam sacrati Domino Sacerdotes debent Missas cantare, nec sacrificia super altare offerre, sic nec in aliis, quam Domino sacratis locis, id est 1 in tabernaculis divinis precibus a Pontificibus delibutis, Missas cantare, aut sacrificia offerre licet, nisi summa coegerit necessitas. §. 1. Satius ergo est Missam non cantare, aut non audire, quam in illis locis, ubi fieri non oportet: nisi pro summa contingat necessitate; quoniam necessitas legem non habet. Unde scriptum est: *f Vide, ne offeras holocausta tua in omni loco, quem videris, sed in omni loco, quem elegerit Dominus Deus tuus.* §. 2. In domibus tamen ab Episcopis, sive Presbyteris oblationes celebrari nullatenus licet.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in Polycarpo, & apud Anselmum habetur eodem modo atque apud Gratianum, collectum hinc inde ex verbis primæ illius epistolæ Felicis quarti (cujus pars relata est supra ead. c.* consecrationem. *& c.* tabernaculum *) longe aliter dispositis, sed incolumi sententia.*

¶ 1 Id est in tabernaculis] *In epistola, & apud Ivonem hæc non habentur hoc loco, sed paulo superius; neque hoc eodem prorsus modo, sed quomodo sunt reposita sup. c.* tabernaculum.

C. XII. *Non nisi in locis sacris Missarum solennia celebrentur.*

Item ex Concilio Triburiensi.

MIssarum *g* solennia non ubique, sed in locis ab Epis-

a *Ansel. l. 5. c. 42.* b *Capit. l. 5. c. 228. & l. 7. c. 73. Novella Justin. 67. c. 1. & 131. c. 7. ap. Julian. & in auth. const. 17. col. 5. Ordo Romanus p. 107.* c *Pol. l. 3. tit. 2. Burch. l. 3. c. 6. Ivo p. 3. c. 8. Pann. l. 2. c. 7.* d *al. demum.* e *Polyc. l. 3. tit. 16. Ansel. l. 6. c. 134. Ivo p. 3. t. 61. & part. 2. c. 76.* f *Deut. 12.* g *Burchard. lib. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 59. Pannorm. l. 2. c. 30.*

copo consecratis, vel ubi ipse permiserit, celebranda esse censemus.

Corr. Rom. ¶ *In Concilio Moguntino sub Arnulpho, c. 9. habentur simul verba hujus cap. & cap.* concedimus. *infra ead. Verum & Burchardus, & Ivo, qui item utrumque conjuncte ponunt, citant, ut Gratianus, ex* Tribur*iensi, cap. 4.*

C. XIII. *Precibus divinis consecrentur Ecclesiæ.*

Item Clemens *epist. 2. ad Jacobum. (forte c. an. 68. Roma Hierosolymam.)*

Ecclesias *a* per congrua, & utilia facite loca, quæ divinis precibus sacrare oportet, & in 1 singulis Sacerdotes divinis orationibus Deo dicatos poni, quos ab omnibus venerari oportet, & non a quoquam gravari.

Corr. Rom. ¶ 1 Et in singulis] *Hæc usque ad vers.* oportet, *addita sunt ex originali, & Polycarpo.*

C. XIV. *Sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in locis Deo sacratis.*

Item Clemens *epist. 3.*

Hic ergo *b*, id est, in præsenti vita positos oportet nos agnoscere voluntatem Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: quoniam in aliis locis sacrificare, & Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius jusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecrata fuerint. Aliter enim non sunt hæc agenda, nec rite celebranda.

C. XV. *Abjiciantur Sacerdotes, qui in locis non sacratis Missas celebrare præsumunt.*

Item Sylvester Papa *in generali c residens Synodo dixit. (an. 324. Romæ.)*

Nullus *d* Presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in sacratis ab Episcopo locis, qui sui particeps de cætero voluerit esse Sacerdotii.

C. XVI. *Singulis annis dedicationum solennitates celebrentur, & consecretur etiam Ecclesia, de cujus consecratione dubitatur.*

Item Felix Papa *omnibus orthodoxis, epist. 1. cap. 1. & 2. (an. 530.)*

6 ps Solennitates *e* dedicationum Ecclesiarum, Episcoporum 1, & Sacerdotum, per singulos annos solenniter sunt celebrandæ. §. 1. De *f* Ecclesiarum consecratione quoties dubitatur, & nec certa scriptura, nec certi testes existunt, a quibus consecratio sciatur, absque ulla dubitatione scitote eas esse consecrandas: nec 2 talis trepidatio facit iterationem; quoniam non monstratur esse iteratum, quod nescitur factum.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis ejusdem epistolæ Felicis, c. 1. & 2. omissis nonnullis, quæ in sequenti apud Gratianum capite reponuntur.*

¶ 1 Episcoporum,] *Abest vox ista ab originali, Burchardo, Ivone, & plerisque vetustis Gratiani exemplaribus: sed ob glossam non est inducta.*

¶ 2 Nec talis] *Ivo & Pannormia habent fere, ut Gratianus,* nec talis trepidatio iterationem incurrit: *& huic lectioni convenit interpretatio glossæ. Sed in originali, & apud Burchard. legitur,* ne talis trepidatio faciat deteriorationem. *Atque huic lectioni respondent verba B. Gregorii l. 12. epist. 31. ad Felicem de hac eadem re loquentis,* ne talis, *inquit,* dubitatio ruina fidelium fiat. *Similis huic sententia infra dist. 4. c.* placuit: *his verbis exprimitur,* ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. *Et est in Concilio Carthaginensi V.*

C. XVII. *De eodem, & quod octo diebus dedicationum solennitas est celebranda.*

Item Gregorius Papa.

Solennitates *a* dedicationum Ecclesiarum, & Sacerdotum 1 per singulos annos solenniter sunt celebrandæ: ipso Domino exemplum dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi dans formam, cum reliquis populis eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est *c*: *Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Jesus in templo in portico Salomonis.* Quod autem octo diebus Encænia sint celebranda, in libro *d* Regum perlecta *e* dedicatione templi reperietis.

Corr. Rom. ¶ *Repetitur in hoc cap. prior pars antecedentis usque ad vers.* celebrandæ: *ac deinde subjiciuntur verba illa epist. Felicis, quæ ibi erant omissa. Gregorius autem, quem hic Gratianus citavit, l. 12. epist. 31. habet quidem nonnulla ad Ecclesiarum dedicationes pertinentia. Sed ea magis videntur convenire cum superiore cap. in vers.* De Ecclesiarum consecratione.

¶ 1 Et Sacerdotum] *Hæ duæ voces in aliquot vetustis non leguntur.*

C. XVIII. *Consecrentur Ecclesiæ, de quarum consecratione dubitatur.*

Item ex Concilio Meldensi, *cap. 8.*

7 ps Ecclesiæ *f*, vel altaria, quæ ambigua sunt de consecratione, consecrentur, & superflua altaria destruantur.

C. XIX. *Quando Ecclesia est iterum consecranda, & salibus tantum exorcizanda.*

Item Hyginus Papa.

Si *g* motum fuerit altare, denuo consecretur Ecclesia: si parietes mutantur, & non altare, salibus tantum exorcizetur. §. 1. Si homicidio, vel adulterio Ecclesia violata fuerit, diligentissime expurgetur, & denuo consecretur.

C. XX. *Ecclesia semel Deo consecrata, quando est iterum consecranda.*

Item ex Nicæno Concilio.

Ecclesiis *h* semel Deo consecratis non debet iterum consecratio adhiberi, nisi aut ab igne exustæ, aut sanguinis effusione, aut cujuscunque semine pollutæ fuerint: quia sicut infans a qualicunque Sacerdote in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti semel baptizatus non debet iterum baptizari: ita nec locus Deo dicatus iterum consecrandus est, nisi propter eas causas, quas superius nominavimus: si tamen fidem sanctæ Trinitatis tenuerint, qui eum consecraverunt.

C. XXI. *De eodem.*

Item Joannes Papa *Episcopis Italiæ.*

(Ann. 526.)

Ecclesias *i* Arianorum, ubicunque inveneritis, catholicas eas divinis precibus, & operibus absque ulla mora consecrate, quia & nos, quando fuimus Constantinopoli, tam pro 1 religione Catholica, quam pro Theodorici Regis causa negotii, suadente, atque hortante, Arianos extirpante piissimo, atque Christianissimo Justino orthodoxo Imperatore, quascunque illis in partibus eorum Ecclesias reperire potuimus, catholicas eas, Domino opem ferente, consecravimus.

Corr. Rom. ¶ 1 Pro religione) *Locupletatus est hic locus ex ipsa epistola, Burchardo, & Ivone.*

C. XXII. *De eodem.*

Item in Dialogo k Gregorii *lib. 3. c. 30.*

Arianorum *l* Ecclesia in regione urbis illa, quæ Suburra dicitur, cum clausa usque ante biennium permansisset, placuit, ut in fide catholica (introductis illuc B. Se-

a 16. q. 7. Ecclesias. *Polyc. lib. 3. tit. 4.* b *Polyc. l. 3. t. 16. Ansl. l. 7. c. 132. Burch. l. 3. c. 59. Ivo p. 3. c. 62.* c *in epilog. Concil. Rom. & C. l. 6. c. 198.* d *Polyc. ib. Ansl. l. 7. c. 133.* e *Polyc. ib. Ansl. l. 5. c. 24. Burch. l. 3. c. 58. Pann. l. 2. c. 11.* f *Cap. 2.*

a *Ansl. l. 5. c. 24. Ivo p. 3. c. 24. Pann. l. 2. c. 10.* b *al. faciendo.* c *Jo. 10.* d *3. Reg. 8. 2. Paral. 7.* e *al. peracta. al. perfecta.* f *Polyc. l. 3. t. 16. Burch. l. 3. cap. 10. Ivo p. 3. c. 11. Pann. l. 2. c. 18.* g *Polyc. l. 3. tit. 5. Ansl. l. 5. c. 13. Burch. l. 13. c. 11. & 12. Ivo p. 3. c. 13. & 14. Pann. l. 2. c. 20.* h *Dist. 68. c. 3.* i *Polyc. l. 3. t. 4. Ansel. l. 5. c. 22. Burch. l. 3. c. 32. Ivo p. 3. c. 37.* k *Et Diaconus in vita. l. 2. c. 21.* l *Polyc. ib. Ansl. l. 5. c. 26.*

B. Sebastiani, & sanctæ Agathæ virginis 1, & martyris reliquiis) dicari debuisset: quod & factum est.

Corr. Rom. ¶ 1 Virginis &.] *Absunt hæ duæ voces a plerisque manuscriptis, & Polycarpo. In ipso dialogo legitur,* B. Stephani, & S. Marthæ martyrum. *Sed in lib. 3. Reg. epist. 19. Ecclesia hæc vocatur Ecclesia sanctæ Agathæ. Apud Joannem vero Diaconum lib. 2. c. 31. est,* sancti Sebastiani, & sanctæ Agnetis *a* martyrum.

C. XXIII. Item. 1

AGapitus Papa, vas Catholicum, Evangelii tuba, præco justitiæ, sacra altaris, sedisque velamina sacrilegis Anthimi infecta fabulis suis catholicis precibus delevit. *b*

Corr. Rom. ¶ 1 Item] *Antea sequebatur,* Agapitus Papa: *quæ voces temere ex capite ipso irrepserant in titulum, & absunt ab aliquot manuscriptis. Extat autem caput hoc in antiquo codice Regesti Gregorii I. in extremo in scripto quodam,* de moribus, vita, & morte Agapiti primi Papæ, *in Bibliotheca Vaticana.*

C. XXIV. *De eodem.*

Item Vigilius Papa *ad Eutherium epist. 1. c. 4.*

(*ann.* 538.)

DE fabrica *c* vero cujuslibet Ecclesiæ, si diruta fuerit, instauranda, & si in eo loco consecrationis solennitas debeat iterari, in quo sanctuaria non fuerint, nihil judicamus officere, si per eam minime aqua exorcizata *d* jactetur: quia consecrationem cujuslibet Ecclesiæ, in qua Spiritus Sancti arrha *e* non ponitur, celebritatem scimus tantum esse Missarum: & ideo, si qua sanctorum basilica a fundamentis etiam fuerit innovata sine altaris 1 motione, sine aliqua dubitatione, cum in ea fuerit Missarum solennitas celebrata, totius consecrationis *f* sanctificatio implebitur. Si vero sanctuaria, quæ habebat, ablata sunt, rursus eorum repositione, & Missarum solennitate reverentiam sanctificationis accipiet.

Corr. Rom. ¶ *Tribuebatur Juliano, sed ex vetustis exemplaribus restitutum est Vigilio, apud quem extat: & ex ipso citant Burchardus etiam, & Ivo.*

¶ 1 Sine altaris motione) *Absunt hæc ab originali, Burchardo, & Ivone. Sed exponuntur in glossa. Alia vero nonnulla sunt emendata.*

C. XXV. *Absque Episcopi permissu in Ecclesia consecrata non erigatur altare.*

Item ex decretis Hormisdæ Papæ *cap.* 10.

(*An.* 318. *Romæ.*)

NUllus *g* Presbyter in Ecclesia consecrata aliud altare erigat, nisi quod ab Episcopo loci sanctificatum 1 est, vel permissum, ut sit discretio inter sacrum, & non sacrum: nec dedicationem fingat, nisi sit. Quod si fecerit, si Clericus est, degradetur; si vero Laicus, anathematizetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Sanctificatum] *Ivo habet,* ab Episcopo loci, vel ejus misso sanctificatum est, ut sit discretio &c. *Polycarpus, & Burchardus,* ab Episcopo loci, vel ejus permissu sanctificatum est, ut sit &c.

C. XXVI. *Evertantur altaria, quæ sine Sanctorum reliquiis eriguntur.*

Item ex Concilio Africano *h c.* 50. [*An.* 424.]

PLacuit *i*, ut altaria, quæ passim per agros, & per villas *k*, tanquam memoriæ Martyrum construuntur, in quibus nullum corpus, aut reliquiæ Martyrum conditæ probantur, ab Episcopis, qui locis eisdem præsunt, si fieri potest, evertantur. Si autem hoc propter tumultus populares non sinitur, plebes tantum admoneantur, ne illa loca frequentent, ut, qui recte sapiunt, nulla ibi superstitione devicti teneantur. Et omnino nulla memoria Martyrum probabiliter acceptetur, nisi ubi corpus, aut reliquiæ certæ sunt, aut origo alicujus habitationis, vel possessionis, vel passionis fidelissima origine traditur. Nam quæ per somnia, & per inanes quasi revelationes quorumlibet hominum ubicunque constituuntur altaria, omnino reprobentur.

C. XXVII. *Non est consecranda Ecclesia, in qua paganus sepultus invenitur.*

Item ex Concilio Aurelianensi *cap.* 3.

I. ECclesiam *b*, in qua paganus sepultus est, non liceat consecrare, neque Missas in ea celebrare, sed jactari foras, & mundari oportet.

C. XXVIII. *De Ecclesia, in qua cadavera fidelium, vel infidelium sepeliuntur.*

Item ex Concilio Agrippinensi. *c*

II. ECclesiam *d*, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet: sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis parietibus, vel tignis *e* ejus loci, reædificetur: sed si hæc consecrata ante fuerit, Missas in ea celebrare licet, si tamen fideles fuerint, qui in ea sepulti sunt.

C. XXIX. *Super monumenta in campo non distribuantur mysteria.*

Item ex Concilio Martini Papæ (*Bracharensis cap. 68. & 69. Synod. Græcarum.*)

NOn *f* oportet Clericos ignaros, & præsumptores super monumenta in campum ministeria *g* portare, aut distribuere sacramenta, sed aut in Ecclesia, aut in basilica, ubi Martyrum reliquiæ sunt depositæ, ibi pro defunctis oblationes offerri. §. 1. Nec liceat Christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre, & sacrificare mortuis.

C. XXX. *Quomodo in Ecclesia combusta Missa possit celebrari.*

Item ex Concilio Triburiensi *h*.

COncedimus *i* etiam, ut sicubi (quod peccatis nostris exigentibus per plurimum factum est) a Normanis, & Sclavis *k*, ab Ungaris *l*, & a malis Christianis, seu alio qualicunque modo Ecclesiæ fuerint incensæ, & combustæ, in capellis cum tabula consecrata Missas interim celebrari permittimus, donec Ecclesiæ ipsæ restaurari queant. In itinere vero positis, si Ecclesia defuerit, sub dio, seu in tentoriis, si tabula altaris consecrata, cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi affuerint, Missarum solennia celebrari concedimus: aliter omnino interdicimus.

Corr. Rom. ¶ *De hoc capite notatum est supra ad caput,* Missarum solennia.

C. XXXI. *Chrismate non ungantur altaria, nisi fuerint lapidea.*

Item ex Concilio Epaunensi *cap.* 26. & 27.

(*An.* 517. *in Gallia.*)

ALtaria *m*, si non fuerint lapidea, chrismatis unctione *n* non consecrentur. Ad celebranda autem divina officia ordinem, quem Metropolitani tenent, comprovinciales observare debebunt.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat, ut vulgata Gratiani exemplaria,*

Bbbb

a *al. Agathæ.* b *al. eluit.* c *Polyc. l. 3. tit. 6. Ansel. l. 5. c. 81. Burch. l. 3. c. 62. Ivo p. 3. c. 25. Pann. l. 2. c. 14.* d *al. benedicta e ara*] *orig. & collect.* f *al. totius sanctificatio consecrationis implebitur:*] *orig. Ivo, Burch. Pann.* g *Cap. l. 6. c. 199. Polyc. l. 4. tit. 31. Burch. l. 3. c. 17. Ivo p. 3. c. 20.* h *Et in Carthag. 5. c. 14.* i *Ans. l. 5. c. 14. Burch. l. 3. c. 54. Ivo p. 3. c. 57. Pann. l. 2. c. 28.* k *al. vineas,*] *al. vias.*

a *al. per.* b *Burch. l. 3. c. 13. Ivo p. 3. c. 15. Pann. l. 2. c. 22.* c *Cap. l. 5. c. 48.* d *Burch. l. 3. c. 38. Ivo p. 3. cap. 43. Pann. l. 2. c. 23.* e *al. vel lotis lignis.* f *Burch. l. 10. c. 38. Ivo p. 11. c. 63.* g *al. mysteria.* *C. 69.* h *in Concil. Mogunt. c. 9.* i *Burch. l. 3. c. 56. Ivo p. 3. c. 59. Pann. l. 2. c. 31.* k *al. Slavis.* l *al. a Bulgaris.* m *Burch. l. 3. c. 25. Ivo part. 3. c. 30. Pann. l. 2. cap. 32.* n *Vet. Cod. Unguine.*

ria, ex Concilio Hipponensi. *Sed ex Burchardo, & vetustis Gratiani codicibus restitutum est*, Epaunensi: *ex cujus 26. & 27. capitibus confectum est*.

C. XXXII. *Chrismatis unctione, & sacerdotali benedictione sacrentur altaria.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 14.
(*an.* 506.)

ALtaria *a* placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari.

C. XXXIII. *In privatis Oratoriis licet orare, sed non missam celebrare.*

Item ex Concilio Aurelianensi, *c.* 3.

UNicuique *b* fidelium in domo sua Oratorium licet habere, & ibi orare: Missas autem ibi celebrare non licet.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex Concilio Aurelianensi. Ipsa quidem sententia habetur in Capit. l. 5. c. 230. & l. 6. c. 101. & novella 58. apud Julianum antecessorem, in extremo.*

C. XXXIV. *In privatis Oratoriis absque consensu Episcopi nullus ministrare præsumat.*

Item ex sexta synodo, *c.* 31. (*an.* 692.)

CLericos, qui ministrant, vel baptizant in Oratoriis, quæ intra domos sunt, cum consensu Episcopi loci hoc facere præcipimus. Si quis vero hoc non observaverit, deponatur.

C. XXXV. *Qui extra parochias habent Oratoria, his diebus ad parochias redire cogantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 21.

SI quis *c* etiam extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusque conventus, Oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitatibus, ut ibi Missas audiat *d* propter fatigationem familiæ, justa ordinatione permittimus. Pascha vero, Natali Domini, Epiphania Domini, Ascensione Domini, Pentecoste, & Natali sancti Joannis Baptistæ, & si qui maximi dies in festivitatibus habentur, non nisi in civitatibus, aut in parochiis audiant *e*. Clerici vero, si qui in festivitatibus, quas supra diximus (nisi jubente, & permittente Episcopo) Missas celebrare *f* voluerint, communione priventur.

C. XXXVI. *Quibus ex causis loca Sanctorum mutanda sint.*

Item Augustinus.

9 Ps. TRibus *g* ex causis loca Sanctorum transmutanda sunt. Prima, cum necessitas persecutorum loca eorum gravaverit. Secunda, cum difficultas locorum fuerit. Tertia, cum malorum societate gravantur.

C. XXXVII. *Quando alicui corpora Sanctorum de loco ad locum transferre non licet.*

Item ex Concilio Moguntinensi I. *cap.* 51.
(*an.* 813.)

COrpora *h* Sanctorum de loco ad locum nullus transferre præsumat sine consilio Principis, vel Episcoporum, sanctæque Synodi licentia.

C. XXXVIII. *In usus Laicorum non converti licet ligna Ecclesiæ dedicatæ.*

Item Hyginus Papa.

10 Ps. LIgna *i* Ecclesiæ dedicatæ 1 non debent ad aliud opus jungi, nisi ad aliam Ecclesiam, vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in Monasterio κ fratribus: in Laicorum vero usum *a* non debent admitti.

Corr. Rom. ¶ 1 Dedicatæ] *Antea legebatur & hic, & in rubrica* dedicata. *Emendatum est hoc, sicut & alia nonnulla ex vetustis exemplaribus, Burchardo, & Ivone, qui etiam caput hoc citant ex decretis Hygini.*

C. XXXIX. *Vestimenta sacra, & vasa præ vetustate consumpta incendantur, & cineres in loca occulta projiciantur.*

Item Clemens Papa *Jacobo Hierosolymitano Episcopo, epistola* 2.

ALtaris *b* palla, cathedra *c*, candelabrum, & velum, si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur, quia non licet ea, quæ in sacrario *d* fuerint, male tractari, sed incendio universa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterium inferantur, ubi nullus transitum *e* habeat: aut in pariete, aut in fossis pavimentorum jactentur, ne introeuntium pedibus inquinentur.

C. XL. *Mortui non obvolvantur vestimentis altaris.*

Idem *ibidem*.

NEmo, per ignorantiam Clericus mortuum credat obvolvendum, aut Diaconus scapulas operire velit palla, quæ fuit in altari, aut certe, quæ Diacono *f* data est in mensam Domini. Qui hæc fecerit, vel leviter, quasi nihil, & negligenter habuerit divina mysteria, Diaconus triennio, sexque mensibus a Dominico erit alienus altari, gravi percussus anathemate. Quod si Clericum Presbyter non commonuerit, decem annis, & sex *g* mensibus excommunicatus sit: propterea quod de Dominicis sacramentis subjecta sibi non amoverit *h* ministeria: & postea cum grandi humilitate matri reconcilietur Ecclesiæ. §. 1. Pallas *i* vero, & vela sanctuarii, si sordidata fuerint ministerio, Diaconi cum humilibus ministris intra sanctuarium lavent, non ejicientes foras a sacrario: & velamina Dominicæ mensæ abluant; ne forte pulvis Dominici corporis male decidat 1. Sindonem vero non foris abluant, & erit hæc operanti peccatum. Idcirco intra sacrarium ministris præcipimus hæc sancta cum diligentia custodire. Sane pelvis nova comparetur, & præter hoc nil aliud tangat. Sed nec ipsa pelvis velis apponatur lavandis, nisi quæ ad Dominici altaris cultum pertinent. Pallæ altaris solæ in ea laventur, & in alia vela januarum. §. 2. De velis autem januarum cura sit Ostiariis ex admonitione majorum, ne quis negligens, aut ignarus, ad velum januæ domus Domini manus incognite κ tergat; sed statim coercitus discat omnis homo, quia velum atrii domus Domini sanctum est.

Corr. Rom. ¶ Decidat.] *In originali est*, decidat a sindone foris abluta. *Sed glossa obstitit, ne mutaretur. Multa autem alia non minimi ponderis sunt ex ipso originali emendata.*

C. XLI. *Sacra vasa non nisi a sacratis contrectentur hominibus.*

Item Sixtus Papa, *epist.* 2. (*an.* 137.)

IN sancta *l* hac Apostolica sede statutum est, ut sacra vasa non ab aliis, quam a sacratis, Dominoque dicatis contrectentur hominibus. Indignum 1 enim valde est, ut sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis usibus serviant, aut ab aliis, quam a Domino famulantibus, eique dicatis tractentur viris: ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus plagas imponat populo suo, & hi etiam, qui

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 4. b *Burch. l.* 3. *c.* 86. *Ivo p.* 3. *c.* 76. *Pann. l.* 2. *c.* 39. *Vid. Novell.* 52. *apud Julian. Antecess.* c *Ivo p.* 4. *c.* 9. d *al. teneat.* e *al. teneant.* f *al. facere, aut tenere.* g *Ansel. l.* 5. *c.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 90. *Ivo p.* 3. *c.* 80. *Pann. l.* 2. *c.* 38. h *Burch. l.* 3. *c.* 232. *Ivo p.* 3. *c.* 273. *Pann. l.* 2. *c.* 36. i *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Ansel. l.* 5. *c.* 17. *Burch. l.* 3. *c.* 39. *Ivo p.* 3. *c.* 44. *Pann. l.* 2. *c.* 16. κ *al. monasterium.*

a *al. opera.* b *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 216. *Ivo p.* 2. *c.* 66. & *part.* 3. *c.* 266. c *al. canthara.* d *al. sanctuario.* e *transitus habeatur.* f *abest ab orig.* g *al. quinque.* h *al. commoverit.* i *Burch. l.* 3. *c.* 216. *Ivo p.* 3. *c.* 266. κ *al. incondite.* l *Polyc. lib.* 3. *tit.* 9. *Burchard. l.* 3. *c.* 214. *Ivo p.* 3. *c.* 264. & *part.* 2. *cap.* 70.

qui non peccaverint, mala patiantur, aut pereant, quia perit justus sæpissime pro impio.

Corr. Rom. ❡ 1 Indignum] *Addita sunt hæc usque ad vers.* viris, *itemque alia nonnulla ex originali, Burchardo, & Ivone.*

C. XLII. *Non nisi a sacratis hominibus vestimenta sacrata serventur.* a

Item Stephanus Episcopus *familiari amico Hilario, epist.* 1. *cap.* 3.

VEstimenta *b* Ecclesiastica, quibus Domino ministratur, & sacrata debent esse, & honesta: quibus aliis in usibus non debent frui, quam in Ecclesiasticis, & Deo dignis officiis, quæ nec ab aliis debent contingi, aut ferri, nisi a sacratis hominibus: ne ultio, quæ Balthasar *c* Regem percussit, super hæc transgredientes, & talia præsumentes veniat, & corruere eos faciat ad ima.

C. XLIII. *Divina ministeria nuptiarum non præstentur ornatibus.*

Item ex Concilio Aurelianensi. *d*

AD nuptiarum *e* ornatum divina ministeria non præstentur: ne dum improborum contactu, pompaque secularis luxuriæ polluuntur, ad officia sacri mysterii *f* videantur indigna.

C. XLIV. *In ligneis vasculis Dominici corporis, & sanguinis sacramenta non sunt celebranda.*

Item ex Concilio Triburiensi, (*cui interfuit Rex Arnulphus sec. Vet. Cod.*) *cap.* 18.

11 ps VAsa, in *g* quibus sacrosancta conficiuntur mysteria, calices sunt, & patenæ, de quibus Bonifacius martyr, & Episcopus interrogatus, si liceret in vasculis ligneis sacramenta conficere, respondit: Quondam Sacerdotes aurei ligneis calicibus utebantur; nunc econtrario lignei Sacerdotes aureis utuntur calicibus. Zepherinus decimus sextus Romanus Episcopus patenis vitreis Missas celebrari constituit. Tum deinde Urbanus Papa omnia ministeria sacra fecit argentea. In hoc enim, sicut & in reliquis cultibus magis, & magis per incrementa temporum decus succrevit Ecclesiarum. Nostris enim diebus, qui servi patrisfamilias sumus, ne decus matris Ecclesiæ imminuatur, sed magis cumuletur, & amplificetur, statuimus, ut deinceps nullus Sacerdos sacrum mysterium corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi in ligneis vasculis ullo modo conficere præsumat; ne unde placari debet, inde irascatur Deus.

C. XLV. *Ex qua materia calix cum patena fieri debeat.*

Item ex Concilio Rhemensi, *cap.* 6. (*an.* 813.)

UT calix *h* Domini cum patena, si non ex auro, omnino ex argento fiat. *& infra.* §. 1. Si quis autem tam pauper est, saltem vel stanneum calicem habeat. §. 2. De ære, aut orichalco non fiat calix, quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. §. 3. Nullus autem in ligneo, aut vitreo calice præsumat Missam cantare.

C. XLVI. *Non in serico panno, sed puro linteo sacrificium consecretur altaris.*

Item ex epistola i Eusebii Papæ, & Sylvestri, (*an.* 310., *&* 324.)

COnsulto *a* omnium *b* statuimus, ut sacrificium altaris non in serico panno, aut tincto quisquam celebrare præsumat; sed in puro linteo ab Episcopo consecrato, terreno scilicet lino procreato, atque contexto: sicut *c* corpus Domini nostri Jesu Christi in syndone linea munda sepultum fuit.

C. XLVII. *A quibus fuerit tradita Missarum celebratio.*

Item ex sexta Synodo, *cap.* 32. (*an.* 692. *Constantinopoli.*)

12 ps JAcobus *d* frater Domini secundum carnem, cui primum credita est Hierosolymitana Ecclesia, & Basilius Cæsariensis Episcopus, cujus claritas per totum orbem circumfulsit, in 1 scripturis addiderunt nobis Missæ celebrationem.

Corr. Rom. ❡ 1 In scripturis addiderunt] *Græce est:* *ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελεῖν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ ἐξ ὕδατος, καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασιν: id est;* qui in scriptis tradiderunt nobis mysticum sacrificium, hoc modo in divina liturgia sacrum poculum ex aqua, & vino conficiendum ediderunt. *Sed nihil mutatum est, tum ob glossam, tum quoniam collector de industria videtur summatim retulisse. Abest autem hoc caput ab aliquot vetustis exemplaribus.*

C. XLVIII. *Qua hora sunt Missarum solennia celebranda.*

Item Telesphorus Papa VII. *a Petro in epistola ad omnes, cap.* 2. e (*forte an.* 145. *Romæ.*)

13 ps NOcte *f* sancta Nativitatis Domini Salvatoris Missas celebrent Presbyteri, & hymnum Angelicum in illis solenniter decantent: quoniam & eadem nocte ab Angelo pastoribus nuntiatus est. *& infra.* §. 1. Et subito facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, & dicentium, Gloria in excelsis *g* Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Reliquis vero temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minime sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus crucifixus est *h*, & super *i* Apostolos Spiritus S. descendisse legitur.

C. XLIX. Non nisi a jejunis hominibus *sacramenta celebrentur altaris.*

Item ex Concilio κ Africano, *cap.* 8.

14 ps SAcramenta *l* altaris non nisi a jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, quo cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, sive Episcoporum, sive cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi, qui faciunt, jam pransi inveniantur.

C. L. *Ante Missarum solennia circa horam nonam decantata, in Quadragesima comedere non licet.*

Item ex Concilio Cabilonensi.

15 ps SOlent *m* plures, qui se jejunare putant in Quadragesima, mox ut signum audierint ad horam nonam, comedere *n*. Qui nullatenus jejunare credendi sunt, si ante manducaverint, quam vespertinum celebretur officium. Concurrendum est enim ad missas, & auditis Missarum solennibus, & vespertinis officiis, & largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, ut ad Missam venire non valeat,

a *al. ferantur.* b *Polyc. lib.* 3. *tit.* 16. *Ansel. l.* 5. *c.* 29. *Ivo p.* 2. *c* 74. *Summatim relatum est.* c *Daniel.* 5. d *al. Arvernensi.* e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 24. *Burch. l.* 3. *c.* 108. *Ivo p.* 2. *c.* 143. *Pann. l.* 1. *c.* 163. f *al. ministerii.* g *Burch. l.* 3. *c.* 223. *Ivo part.* 3. *c.* 282. h *Ansel. l.* 1. *c.* 91. *& lib.* 9. *c.* 5. *Burch. lib.* 3. *c.* 96. *Ivo p.* 2. *c.* 131: *Pann. lib.* 1. *c.* 161. i *Sylvester in epilogo Conc. Rom. Idem in Pontificali.*

a *al. Consultu.* b *Polyc. l.* 3. *tit.* 9. *Ansl. l.* 9. *cap.* 2. *Burch. lib.* 3. *cap.* 99. *Ivo p.* 2. *c.* 134. *Pann. l.* 1. *c.* 162. c *Marc.* 15. *Luc.* 23. d *Galat.* 1. e *Beda in Martyr. Mens. Septembr. Concor. Concilio Aurelianensi* 3. *c.* 14. f *Polyc. l.* 3. *tit.* 25. *Ans. l.* 7. *c.* 174. *Burch. l.* 3. *c.* 63. *Ivo p.* 2. *c.* 71. *& p.* 3. *c.* 65. *Pann. l.* 2. *c.* 40. g *al. altissimis.* h *Marc.* 15. i *Act.* 2. κ *Concor. c.* 29. *Concilii Carthag. tertii.* l *Ans. l.* 9. *c.* 3. m *Polyc. ibid. Burch. l.* 13. *c.* 12. *Ivo p...c.* 45. *Pann. l.* 2. *c.* 184. n *al. manducare.*

leat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua jejunium solvat *a*.

Corr. Rom. ¶ *Sic etiam citat Ivo, & Pannormia. Burchardus autem ex decretis Sylverii Papæ. Polycarpus ex Eusebio. Habetur in capitulis Theodulphi Aurelianensis Episcopi, cap. 39.*

16 pars. Gratian. *In jejuniis etiam quatuor temporum circa vespertinas horas, in Sabbatho vero sancto circa noctis initium Missarum solennia sunt celebranda. Unde Leo Episcopus* b: Quod a patribus nostris. *Item Gelasius*: Ordinationes Presbyterorum. *Item Pelagius* c: Dilectionis tuæ rescripta. *Require in tractatu ordinandorum. In prima quoque parte diei Missarum solennia non incongrue celebrantur.*

C. LI. *Etiam prima parte diei Missas celebrare licet.*

Unde Leo Papa Dioscoro Alexandrino Episcopo, epist. 79. al. 81. cap. 2. (*An.* 445.)

NEcesse *d* est autem, ut quædam populi pars sua devotione privetur, si unius tantum Missæ, more servato, sacrificium offerre non possint, nisi qui prima diei parte convenerint. Studiose ergo dilectionem tuam, & familiariter admonemus, ut quod nostræ consuetudini ex forma paternæ traditionis insedit, tua quoque cura non negligat, ut per omnia nobis & fide, & actibus congruamus. Propter quod remeanti filio nostro Possidonio Presbytero, hanc ad fraternitatem tuam epistolam dedimus perferendam, qui in nostris processionibus, atque actionibus *e* frequenter interfuit, & toties ad nos missus, quid in omnibus Apostolicæ 1 sedis auctoritas teneret, agnovit.

Corr. Rom. ¶ 1 Apostolicæ sedis] *In epistola ipsa legitur,* quid in omnibus Apostolicæ auctoritatis teneremus. *Sed omnes Gratiani codices, & Ivo concordant.*

C. LII. *Missæ peculiares non sunt in publico cantandæ.*

Item Augustinus. *f*

ET hoc *g* attendendum est, ut Missæ peculiares, quæ per dies solennes a Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, ut propter *h* eas populus a publicis Missarum solennibus, quæ hora tertia canonice fiunt, abstrahatur. & *infra*. §. 1. Sed Sacerdotes, qui in circuitu urbis, aut in eadem urbe sunt, & populus in unum ad Missarum publicam celebrationem conveniant: exceptis 1 Deo sacratis fœminis, quibus mos est ad publicum non egredi, sed claustris monasterii contineri.

Corr. Rom. ¶ 1 Exceptis] *Hæc usque ad finem addita sunt ex Theodulpho, Burchardo, & Ivone: apud quos possunt etiam legi alia, quæ post vers.* abstrahatur, *a Gratiano sunt omissa.*

C. LIII. *Quot Missas in die Sacerdoti celebrare licet.*

Item Alexander secundus, (*An.* 1065.)

17 ps SUfficit *i* Sacerdoti unam Missam in die una celebrare; quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit. Non modica res est unam Missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest. Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit. Qui vero pro pecuniis, aut adulationibus *k* secularium una die præsumunt plures facere Missas, non æstimo evadere damnationem.

C. LIV. *Ex Salvatoris, & Apostolorum docemur exemplo hymnos cantare.*

Item ex Concilio Toletano IV. *cap.* 12. (*An.* 633.)

18 ps DE hymnis *a* canendis & Salvatoris, & Apostolorum habemus exemplum. Nam & ipse Dominus hymnum dixisse perhibetur, Matthæo *b* Evangelista attestante: *Et hymno dicto exierunt in montem Oliveti.* Et Paulus Apostolus *c* ad Ephesios scribit, dicens: *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus.* Et quia nonnulli hymni humano studio in laudem Dei, atque Apostolorum, & Martyrum triumphos compositi esse noscuntur, sicut hi, quos beatissimi Doctores Hilarius, atque Ambrosius ediderunt, quos tamen quidam specialiter reprobant, pro eo, quod de scripturis sanctorum canonum, vel Apostolica traditione non existunt: respuant ergo & illum hymnum ab hominibus compositum, quem quotidie publico privatoque officio in fine omnium Psalmorum dicimus: *Gloria & honor Patri, & Filio, & Spiritui Sancto in secula seculorum Amen.* Nam & ille hymnus, quem nato in carne Christo Angeli cecinerunt *g*: *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis:* & reliqua, quæ ibi sequuntur, Ecclesiastici Doctores composuerunt. Ergo nec ipsi in Ecclesiis canendi sunt, quia in sanctarum Scripturarum libris non inveniuntur? Componuntur Missæ, sive preces, vel orationes, seu commendationes, seu manus impositiones, ex quibus, si nulla decantentur in Ecclesia, vacant officia omnia Ecclesiastica. Admonet hæc fieri, atque hortatur Timotheum *e* Apostolus dicens: *Obsecro igitur primum fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt.* Sicut ergo orationes, ita & hymnos in laudem Dei compositos, nullus nostrum ulterius improbet, sed pari modo in Gallicia, Hispaniaque celebrent, excommunicatione plectendi, qui hymnum rejicere fuerint ausi.

C. LV. *In Novo Testamento qui hymni ab Angelis decantati inveniuntur.*

Leo nonus *f*. (*An.* 1050.)

HI duo solummodo hymni ab Angelis in Novo Testamento inveniuntur decantati *g*, *Alleluja*, atque, *Gloria in excelsis Deo.* Quos pariter in Septuagesima intermittimus: quia peccato hominis veteris a conventu Angelicæ jubilationis expulsi in hujus miseræ vitæ Babylonem *i*, super flumina ejus sedemus, & flemus, dum recordamur illius Sion, in qua Deum decet hymnus *k*. Quod novem hebdomadibus Alleluja intermittimus, non incongrue per novem hebdomadas novem ordines Angelorum accipimus: quorum decimus ordo per *l* superbiam corruens, angelicum numerum minuit, & a felicitate perturbavit. Qui condolentes suæ diminutionis, & parem ruinam sibi timentes, a perfecta laude creatoris fuere præpediti. Quorum reparationi, & consolationi consulens omnipotens Deus creator *m*, primum hominem de limo terræ formavit, qui sui generis multiplicatione damna cœlestis patriæ resarciret, atque Angelorum gaudia suppleret. Qua spe Angelicus chorus non modicum *n* lætatus est. Nec mirum, si ex lapsu ipsius hominis fuit perturbatus. Unde novem ordinum concentus in laudem Dei creatoris permansit imperfectus, donec in Christo resurgente resurrexit lapsus ille protoplastus. Ibi augmento sui collegii, & spe meliori Angelicus exercitus gavisus, in novum Alleluja consurrexit totus, & in eo perstat devotus. Quem & nos pro modulo nostro imitantes, a Septuagesima, quando lapsus protoplasti in Ecclesia recitatur, Alleluja novem hebomadibus

a *alias, absolvere debet.*] *orig.* b *Sup. d.* 75. c *Sup. d.* 76. d *Burch. l.* 3. *cap.* 228. *Ivo p.* 2. *c.* 87. & *p.* 3. *c.* 268. e *al. ordinationibus.* f *al. Gregorius.* g *Habetur in capit. Theodulphi c. ult. Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 2. *c.* 54. *Ivo p.* 2. *c.* 119. h *al. per.* i *Vide Valfridum Strabonem, cap.* 2. *Ivo p.* 2. *c.* 81. k *al. oblationibus.*

a *Polyc. lib.* 3. *tit.* 22. b *Matth.* 26. c *Ephes.* 5. d *Luc.* 2. e 1. *Tim.* 2. f *al. octavus.* g *Apoc.* 19. h *Luc.* 2. i *Psal.* 136. k *Psal.* 64. l *Esa.* 14. *Apocal.* 12. m *Genes.* 2. n *al. admodum lætatus.*

dibus intermittimus; scilicet usque in Pascha: ubi Christus resurgens a mortuis tristitiam nostram in gaudium vertit, & Alleluja nobis reddit.

C. LVI. *In cœna Domini Gloria in excelsis decantetur.*

Item Nicolaus Papa *Rodulpho Archiepiscopo Bituricensi*, (*An.* 864.)

PORro *a* Gloria in excelsis Deo ab Episcopis in cœna Domini inter Missarum solennia more nostro dicenda est. Pallio vero Apostolico 1 eadem die uti est illis licitum, quibus est ab Apostolica sede permissum.

Corr. Rom. ¶ 1 Apostolico] *Vox ista abest ab aliquot Vaticanis codicibus: Ivo tamen habet.*

C. LVII. *Cum baculo, aut capite velato ad celebrandum Missarum solennia Clericus non ingrediatur.*

Item Zacharias 1 Papa *in Synodo Romana*, c. 13. & 14. (*An.* 743.)

19 ps NUllus *b* Episcopus, Presbyter, aut Diaconus ad solennia Missarum celebranda præsumat cum baculo introire, aut velato capite altario Dei assistere: quoniam & Apostolus *c* prohibet viros velato capite orare in Ecclesia: & qui temere præsumpserit, communione privetur. Cum vero ingressus fuerit Episcopus, aut Presbyter ad Missarum solennia celebranda, nisi passio aliqua intervenerit, nullo modo audeat data oratione recedere, ut ab alio Episcopo, vel Presbytero Missarum solennia suppleantur: sed qui initium ponit, suppleat usque in finem; quia scriptum est *d*: *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Si quis vero præsumserit, præter quod posuimus, agere, a sacro corpore, & sanguine Domini nostri Jesu Christi sit suspensus.

Corr. Rom. ¶ 1 Zacharias] *Antea legebatur*, Macarius. *Emendatum est ex aliquot vetustis codicibus, & cæteris collectoribus. Et caput ipsum habetur in Concilio manuscripto Zachariæ.*

C. LVIII. PALEA.

Item ex decretis Soteris Papæ.

UT *e* illud divini oraculi singuli præcaveant, quo scribitur *f*: *Væ soli, quia cum ceciderit, non habet sublevantem*, summopere verendum nobis est, atque cavendum, ne horis illis, atque temporibus, quibus Deo psallitur, vel sacrificatur, unicuique divinis singulariter officiis insistenti perniciosa passio, vel corporis quælibet invaletudo *g* occurrat, quæ aut corpus subito subrui faciat, aut mentem alienatione, vel terrore confundat. Pro hujusmodi ergo casibus præcaventes, necessarium duximus instituere, ut ubi temporis, vel loci, sive cleri copia suffragatur, habeat quisque canens Deo, atque sacrificans post se vicini solaminis adjutorem: ut, si aliquo casu ille, qui officia impleturus accedit, turbatus fuerit, vel ad terram elisus, a tergo semper habeat, qui ejus vicem exequatur intrepidus, & officium inceptum adimpleat.

C. LIX. *Quot testes Episcopus sacrificans secum habere debeat.*

Item Anacletus *Jesu Christi servus, omnibus Episcopis, epist.* 1. (*an.* 102.)

20 ps EPiscopus *h* Deo sacrificans testes secum habeat, & plures, quam alius Sacerdos: sicut enim majoris honoris gradu fruitur, sic majoris testimonii incremento indiget. In solennioribus quippe diebus aut septem, aut quinque, aut tres Diaconos, qui oculi ejus dicuntur, & Subdiaconos, atque reliquos ministros secum habeat: qui sacris induti vestimentis a fronte & a tergo, & Presbyteri e regione dextra, lævaque, contrito corde, & humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum a malevolis hominibus, & consensum ejus præbeant *a* sacrificio. Peracta autem consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus.

C. LX. *Episcopi sine religiosis testibus Domini sacramenta non conficiant.*

Item Lucius Papa *Episcopis Galliæ, & Hispaniæ, cap.* 1. (*An.* 253.)

JUbemus *b* Apostolica 1 auctoritate, ut semper testes vobiscum Sacerdotes, & Levitas *c* habeatis. Et licet conscientia propria sufficere possit, tamen propter malevolos, juxta *d* Apostolum, etiam testimonium vos oportet habere bonum ab his, qui foris sunt: quoniam & in hac sancta sede constitutum habemus, ut duo Presbyteri, & tres Diaconi in omni loco Episcopum non deserant, propter testimonium Ecclesiasticum.

Corr. Rom. ¶ 1 Jubemus Apostolica] *In epistola ipsa sic legitur*: Propter tales, fratres, hortamur vos, sicut in hac sancta Ecclesia constitutum habemus, ut semper, &c.

C. LXI. *Nisi duobus præsentibus, Presbyter Missam celebrare non præsumat.*

Item Soter *e* Papa. (*An. C.* 175.)

HOc quoque *f* statutum est, ut nullus Presbyterorum Missarum solennia celebrare præsumat, nisi duobus præsentibus, sibique respondentibus ipse tertius habeatur: quia cum pluraliter ab eo dicitur, *Dominus vobiscum*, & illud in secretis, *Orate pro me*, aptissime convenit, ut ipsius respondeatur salutationi.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus etiam, & Ivo citant ex decretis Soteris Papæ. Et in Micrologo, c.* 2. *scribitur, fuisse id ab Anacleto, & Sotere statutum. Similem sententiam Burchardus lib.* 3. *cap.* 68. *refert ex Concilio Nannetensi, cap.* 30. *Fere autem idem habetur in Moguntino primo, cap.* 43.

C. LXII. *Communione priventur, qui usque ad finem Missarum solennia non audierint.*

Item ex Canone *g* Apostolorum 10. (*An.* 281. *in Syria.*)

31 ps OMnes *h* fideles, qui conveniunt in solennitatibus 1 sacris ad Ecclesiam, & Scripturas Apostolorum, & Evangelium audiant 2. Qui autem non perseverant in oratione, usque dum Missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes, convenit communione privari.

Corr. Rom. ¶ 1 In solennitatibus sacris] *In tomis Conciliorum ad marginem priscæ versionis sunt hæc eadem verba, quæ hic apud Gratian. Burchard. & Ivon. & in Polycarpo. Græce est absolute,* τοὺς εἰσιόντας, *id est*, qui ingrediuntur: *& ita in codice canonum, nimirum ex versione Dionysii.*

¶ 2 Audiant. Qui autem.] *Ita in eodem margine, & in Polycarpo. Sed Burchardus, & Ivo propius ad verba Græca* audiunt, non autem perseverant.

C. LXIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 24.

SAcerdote *i* verbum in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, excommunicetur.

C. LXIV. *Die Dominico Missas ex integro seculares audire debent.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 47.

MIssas die Dominico secularibus totas audire κ speciali ordine præcipimus: ita ut ante benedi-

a *Ivo p.* 5. *c.* 20. b *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 3. *c.* 230. & 231. *Ivo p.* 3. *c.* 271. & 272. c 1. *Cor.* 11. *Syn. c.* 14. d *Matth.* 10. e 7. *q.* 1. *illud in Concil. Tolet.* 11. *c.* 14. *Burch. l.* 3. *c.* 73. *Ivo p.* 2. *c.* 126. f *Eccl.* 4. g *al. valetudo.* h *Polyc. l.* 4. *tit.* 12. *Ans. l.* 6. *c.* 138. *Burch. l.* 3. *c.* 62. *Ivo p.* 2. *c.* 67.

a *al. præbentes.* b *Polyc. l.* 4. *tit.* 13. *Ansel. l.* 6. *c.* 140. c *al. Diaconos.* d 1. *Tim.* 3. e *al. Anacletus.* f *Polyc. l.* 4. *tit.* 31. *Ansel. l.* 7. *c.* 136. *Burch. l.* 3. *c.* 74. *Ivo p.* 2. *c.* 127. *Pannor. l.* 1. *c.* 159. g *Et in Concil. Antioch. c.* 2. h *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Burch. l.* 2. *c.* 67. *Ivo p.* 6. *c.* 163. i *Burchard. l.* 2. *c.* 66. *Ivo part.* 6. *c.* 162. κ *al. tenere.*

ctionem Sacerdotis egredi populus non præsumat. Quod si fecerint, ab Episcopo publice confundantur.

C. LXV. *Populus non ante discedat, quam Missa ex integro celebretur.*

Item ex Concilio Aurelianensi I. *cap.* 28.

CUm ad *a* celebrandas Missas in Dei nomine conveniatur, populus non ante discedat, quam Missæ solennitas compleatur, & ubi Episcopus non fuerit, benedictionem accipiat Sacerdotis.

C. LXVI. *Excommunicetur, qui prætermisso Ecclesiæ conventu ad spectacula vadit.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 88.

QUi die *b* solenni, prætermisso solenni Ecclesiæ conventu ad spectacula vadit, excommunicetur.

C. LXVII. *Usque ad Missam catechumenorum nullus Ecclesiam ingredi prohibeatur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 84.

22 ps EPiscopus *c* nullum prohibeat ingredi Ecclesiam, & audire verbum Dei, sive gentilem, sive hæreticum, sive Judæum, usque ad Missam catechumenorum.

C. LXVIII. *Evangelia non sedendo, sed stando audire debemus.*

Item Anastasius Episcopus *Episcopis Germaniæ, & Burgundiæ, epist.* 1. *c.* 1. (*an.* 385.)

23 ps APostolica *d* auctoritate mandamus, dum sancta Evangelia in Ecclesia recitantur, ut Sacerdotes, & cæteri omnes præsentes, non sedentes, sed venerabiliter curvi 1 in conspectu Evangelii stantes Dominica verba intente audiant, & fideliter adorent.

Corr. Rom. ¶ 1 Curvi] *Sic in originali, & apud Ivonem part.* 6. *cap.* 93. *sed apud eundem part.* 2. *cap.* 138. *& apud Burchardum vox ista non habetur.*

C. LXIX. *Ad Missarum solennia semper aliquid est offerendum.*

Item Gregorius VII. *in Synodo Romana habita anno Domini* 1078. *c.* 13.

24 ps OMnis *e* Christianus procuret ad Missarum solennia aliquid Deo offerre, & ducere ad memoriam, quod Deus per Moysen dixit *f*: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Etenim in collectis sanctorum Patrum liquido apparet, quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu sanctorum Patrum debent. Ad ipsum 1 enim prius est confugiendum, qui nostræ curare possit animæ passiones. Verum homines præpostero ordine ante sibi opem ab hominibus accersunt. Ubi autem humana subsidia defecerint, tunc opinantur divini postulandam favoris gratiam.

Corr. Rom. ¶ 1 Ad ipsum] *Hinc usque ad fin. cap. non habentur ibi apud Gregorium, neque apud Anselmum, aut Polycarpum.*

C. LXX. *Quare* Sursum corda, *in præfatione dicitur.*

Item Cyprianus *sermone* 6. *de oratione Dominica.* (*An.* 252.)

25 ps QUando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare, & incumbere ad preces toto corde debemus: cogitatio omnis carnalis, & secularis abscedat: nec quicquam tunc animus, quam id solum cogitet, quod precatur. Ideo & Sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo, *Sursum corda*, ut dum respondet plebs, *habemus ad Dominum*, admoneatur, nihil se aliud, quam Dominum cogitare debere. Claudatur contra adversarium pectus, & soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis adire patiatur.

C. LXXI. *Quæ præfationes in Missa sunt cantandæ.*

Pelagius II. *Romanæ Ecclesiæ, & Apostolicæ sedis Episcopus universis Germaniarum, atque Galliarum Episcopis,* (*an.* 585.)

26 ps INvenimus *a* has novem præfationes in sacro catalogo tantummodo recipiendas, quas longa retro vetustas in Romana Ecclesia hactenus servavit: id est, unam in albis Paschalibus, aliam de Ascensione Domini, tertiam de Pentecoste, quartam de Natali Domini, quintam de Apparitione Domini, sextam de Apostolis, septimam de sancta Trinitate, octavam de Cruce, nonam de jejunio in Quadragesima tantummodo dicendam. Has præfationes tenet, & custodit sancta Romana Ecclesia, has tenendas vobis mandamus.

C. LXXII. *In omnibus Missarum solennibus pro defunctis oratio fiat.*

Item ex Concilio Cabilonensi secundo, *cap.* 39. (*an.* 813. *in Gallia.*)

27 ps VIsum *b* præterea nobis est, ut in omnibus Missarum solennibus, pro defunctorum spiritibus loco competenti Dominus deprecetur. Sicut enim nulla dies excipitur, qua non pro viventibus, & pro quibuslibet necessitatibus Dominus deprecetur: ita nimirum nulla dies excipi debet, quin pro animabus fidelium preces Domino in Missarum solennibus fundantur. Antiquitus *c* igitur hunc morem sancta tenet Ecclesia, ut & in Missarum solennibus, & in aliis precibus Domino spiritus quiescentium commendet: dicente beato Augustino: *d Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus defunctorum: quas faciendas pro omnibus in Christiana, & catholica societate laudamus* 1. Defunctorum *e* etiam tacitis nominibus eorum, quos sub generali commemoratione suscepit Ecclesia: ut quibus ad ista desunt parentes, aut filii, aut quicunque cognati, vel amici, ab una eis exhibeantur pia matre communi.

Corr. Rom. ¶ 1 Laudamus.] *Apud collectores sunt nonnullæ varietates. B. Augustinus (a quo parum variat & Concilium, & Amalarius lib.* 4. *c.* 42.) *sic habet:* Quas faciendas pro omnibus in Christiana, & Catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus quorumcunque, sub generali commemoratione suscepit Ecclesia. *Cæterum glossa fecit, ne mutaretur.*

C. LXXIII. *Ante preces non sunt a Sacerdote nomina recitanda.*

Item Innocentius *Episcopus urbis Romæ Decentio Eugubino, epist.* 1. *c.* 2. (*an.* 416.)

DE nominibus recitandis, antequam preces Sacerdos faciat, atque eorum oblationes, quorum nomina recitanda sunt, oratione sua commendet, quam superfluum sit, & ipse pro tua prudentia recognoscis: ut cujus hostiam necdum Deo offeras, ejus ante nomen insinues, quamvis illi incognitum sit nihil.

DISTINCTIO II.

Panis, & vinum aqua permixtum inter Missarum solennia offerantur.

C. I. *Panis, & vinum, & aqua in sacramentis sunt afferenda.*

Item Alexander *urbis Romanæ Episcopus orthodoxis omnibus, epist.* 1. *cap.* 4. (*an.* 115. *Romæ.*)

1 ps IN sacramentorum *f* oblationibus, quæ inter Missarum solennia Domino offeruntur, passio Domini miscenda est: ut ejus, cujus corpus, & sanguis conficitur,

a *Burch. l.* 3. *c.* 29. *Ivo p.* 3. *c.* 34. b *Ivo p.* 4. *c.* 8. c *Burchard. l.* 3. *c.* 28. *Ivo p.* 3. *c.* 33. *Pann. l.* 2. *c.* 41. d *Burch. lib.* 3. *cap.* 103. *Ivo p.* 2. *c.* 138. *& p.* 6. *c.* 93. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 16. *Anselm. l.* 5. *c.* 40. f *Exod.* 24.

a *Polyc. lib.* 3. *tit.* 20. *Ansel. l.* 7. *c.* 111. *Burch. lib.* 3. *c.* 69. *Ivo part.* 2. *cap.* 77. *Pann. l.* 1 *c.* 158. b *Burch. l.* 3. *c.* 64. *Ivo p.* 3. *c.* 66. c 13. *q.* 2. *non existimemus.* d *in lib. de Cura pro mortuis agenda, cap.* 4. e *Polyc. lib.* 3. *tit.* 9. *Ansel. l.* 9. *c.* 1. *Burch. l.* 5. *c.* 5. *Ivo part.* 2. *cap.* 15. *&* 68.

tur, passio celebretur: ita ut repulsis opinionibus superstitionum, panis tantum, & vinum aqua permistum in sacrificium *a* offerantur. Non enim debet (ut a Patribus accepimus, & ipsa ratio docet) in calice Domini aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permistum, quia utrumque ex latere ejus in passione sua profluxisse legitur.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum est caput hoc ex originali, & cæteris collectoribus, præter Anselmum, qui habet, ut antea Gratianus habebat.*

C. II. *Vinum sine aqua, vel econverso in sacramentis offerri non licet.*

Item Cyprianus *lib.* 2. *epist.* 2. *Cæcilio fratri salutem.*

SIc in *b* sanctificando calice Domini offerri aqua sola non potest, quomodo nec vinum solum potest. Nam si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi incipit esse sine Christo 1. Quando autem utrumque miscetur, & adunatione confusa sibi invicem copulatur, tunc sacramentum spiritale, & cœleste perficitur. Sic vero calix Domini non est aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur, quomodo nec corpus Domini potest esse farina sola, aut aqua sola, nisi utrumque adunatum fuerit, & copulatum, & panis unius compage solidatum.

Corr. Rom. ¶ 1 Sine Christo.] *Apud B. Cyprianum sic legitur*: Sanguis Christi incipit esse sine nobis: si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo: *quæ verba referuntur etiam infra ead. c.* cum omne. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa vero alia, ubi illa non obstabat, ex ipsa epistola sunt emendata, itemque in sequenti capite.*

C. III.

Idem *in eadem epistola.*

SCriptura dicit: *Quotiescunque c enim ederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem Domini annunciabitis, quoadusque veniat.* Quotiescunque ergo calicem in Commemorationem Domini, & passionis ejus offerimus, id, quod constat Dominum fecisse, faciamus. Sed vide *d*, frater charissime, si quis de antecessoribus nostris vel ignoranter, vel simpliciter non hoc servavit, & tenuit, quod nos Dominus facere, & exemplo, & magistero suo docuit, potest simplicitati ejus de indulgentia Domini venia concedi, nobis vero non poterit ignosci, qui nunc a Domino admoniti, & instructi sumus, ut calicem Domini cum vino mistum, secundum quod Dominus obtulit, offeramus.

C. IV. *Præter panem, vinum, & aquam in sacramento nihil debet offerri.*

Item ex Concilio Martini Bracharensis, *c.* 55.

NOn oportet *e* aliquid aliud in sacramento *f* offerri præter panem, vinum, & aquam, quæ in typo Christi benedicuntur: quia dum in cruce penderet, de corpore ejus sanguis effluxit, & aqua. Hæc tria unum sunt in Christo Jesu: hæc hostia, & oblatio Dei in odorem suavitatis.

C. V. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi tertio *g cap.* 24.

IN *h* sacramento *i* corporis, & sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam ipse Dominus tradidit, hoc est, panis, & vinum aquæ mistum. *& infra.* §. 1. Nec amplius in sacrificiis κ offeratur, quam de uvis, & frumentis.

C. VI. *Oblationis sacrificio uvas nemo conjungat.*

Item ex sexto Synodo, *cap.* 28. (*an.* 692. *Constantinopoli.*)

DIdicimus, quod in quibusdam Ecclesiis Sacerdotes sacrificio oblationis conjungant uvas, quæ secundum usum in altari offeruntur, & sic simul utraque populo dispensent. Præcipimus igitur, ut nullus Sacerdos hoc ulterius faciat, sed in remissionem peccatorum populo oblationem solam distribuat, & uvas seorsum benedictas populus, qui petierit, accipiat, & fructuum 1 gratias agat.

Corr. Rom. ¶ *Est quasi summa quædam canonis citati: nam in ea plura aliquanto verba sunt, sed eodem fere sensu.*

¶ 1 Et fructuum] *Græce est* πρὸς τὴν τοῦ δωτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν: *id est*: ad reddendas gratias fructuum datori.

C. VII. *De his, qui sacrificando varii errabant.*

Item Julius Papa *Episcopis per* 1 *Ægyptum.*

Corr. Rom. ¶ 1 Per Ægyptum.] *Apud cæteros collectores legitur*, per Ægyptum missis. *Sed in Micrologo cap.* 19. *citatur ex eodem Julio Episcopis Ægypti. Eadem autem fere habentur nunc in Bracharensi* 3. *cap.* 1. *& sententia summatim collecta in Vvormaciensi, cap.* 4.

CUm *a* omne crimen, atque peccatum oblatis Deo sacrificiis deleatur, quid de cætero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificii oblatione erratur? Audivimus enim quosdam schismatica ambitione detentos, contra divinos ordines, & Apostolicas institutiones, lac pro vino in divinis sacrificiis dedicare: alios quoque intinctam Eucharistiam populis pro complemento communionis porrigere: quosdam etiam expressum 1 vinum in sacramento Dominici calicis offerre: alios vero 2 pannum lineum musto intinctum per totum annum reservare, & in tempore sacrificii partem ejus aqua lavare, & sic offerre. Quod quam sit Evangelicæ, & Apostolicæ doctrinæ contrarium, & consuetudini Ecclesiasticæ adversum, non difficile ab ipso fonte veritatis probabitur, a quo ordinata ipsa sacramentorum mysteria processerunt. Cum enim magister veritatis verum salutis nostræ sacrificium suis commendaret discipulis, non illis lac, sed panem tantum, & calicem sub hoc sacramento cognovimus dedisse. Legitur enim in Evangelica veritate: *Accepit b Jesus panem, & calicem, & benedicens dedit discipulis suis.* Cesset ergo lac sacrificando *c* offerri, quia manifestum, & evidens Evangelicæ veritatis exemplum illuxit, quod præter panem, & vinum aliud offerri non licet *d*. §. 1. Illud vero, quod pro complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populis, nec hoc prolatum ex Evangelio testimonium recipit *e*, ubi Apostolis corpus suum, & sanguinem commendavit. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur. Nam intinctum panem aliis Christum præbuisse non legimus, excepto illo tantum discipulo, quem intincta buccella magistri proditorem ostenderet, non quæ sacramenti hujus institutionem signaret. Nam quod de expresso botro, id est, de uvarum granis populus communicatur, *f* valde est omnino confusum: sed si necesse sit, botrus in calice comprimatur, & aqua misceatur: quia calix Dominicus, juxta canonum 3 præcepta, vino, & aqua permistus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vino aqua miscetur, Christo populus adunatur, & credentium plebs ei, in quem credit, copulatur, & jungitur. Quæ copulatio, & conjunctio aquæ, & vini sic miscetur in calice Domini, ut mistio illa non possit separari. Nam *g* si vinum tantum quis offerat, sanguis Christi esse incipit

a *al. sacrificio.* b *Polyc. ibid. Ans. l.* 9. *c.* 4. c *Sent.* 4. *dist.* 10. §. *sed video. Luc.* 22. 1. *Cor.* 11. d *& viderit. orig.* e *In cap. Græc. Synod.* f *al. sanctuario.* g *Et in Afric. c.* 4. h *Burch. l.* 5. *c.* 3. *&* 4. *Ivo p.* 2. *c.* 13. *&* 14. i *al. sacramentis.* κ *al. primitiis.*

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 9. *Ansel. l.* 9. *c.* 53. *Burchard. l.* 5. *c.* 1. *Ivo p.* 2. *c.* 11. *&* 12. *&* 85. *Pann. l.* 1. *c.* 147. b *Joan.* 13. c *al. in sacrificio.* d *al. sinit.* e *al. receperunt.* f *al. communicat.* g *Sent.* 4. *dist.* 11.

cipit sine nobis. Si vero aqua sit sola, plebs incipit esse sine Christo. Ergo, quando botrus solus offertur, in quo vini tantum efficientia designatur, sacramentum nostræ salutis negligitur, quod per aquam significatur. Non enim potest calix Domini esse aqua sola, aut vinum solum, nisi utrumque sibi misceatur. §. 2. Et ideo, quia jam ex hoc plurima & multiplex majorum manavit sententia 4, omnis deinceps talis error, atque præsumptio cessare debet: ne perversorum inordinata compago statum veritatis enervet. Et ideo nulli deinceps licitum sit aliud in sacrificiis divinis offerre, nisi juxta antiquorum sententiam Conciliorum panem tantum, & calicem vino, & aqua permistum. De cætero aliter, quam præceptum est, faciens, tamdiu a sacrificando cessabit, quamdiu legitima pœnitentiæ satisfactione correctus *a*, ad gradus sui officium redeat, quod amisit.

Corr. Rom. ¶ 1 Expressum vinum] *Sic apud Ivonem, & in Pannormia, & in Bracharensi. In aliquot tamen vetustis est*, expressum botrum, *ut paulo inferius in hoc eodem capite. Sed Burchardus habet*, non expressum vinum.

¶ 2 Alios vero pannum] *Hæc usque ad vers.* Quod quam sit, *non sunt in Bracharensi: neque etiam illa*, sed si necesse sit, *usque ad vers.* quia.

¶ 3 Juxta canonum] *In Bracharensi est*, juxta quod quidam Doctor edisserit. *Significatur autem B. Cyprianus citatus sup. cad.* sic in sanctificando.

¶ 4 Sententia.] *In Bracharensi sequitur*, quorum pietas in Deum religiosa sacramentorum horum, & efficientias copiose disseruit, & institutiones verissime declaravit.

C. VIII. *Nulla oblatio corpori, & sanguini Christi comparari valet.*

Item Alexander Papa V. *a Petro, epist.* 1.

2 ps NIhil *b* in sacrificiis majus esse potest, quam corpus, & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior est, sed hæc omnes præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pura mente sumenda, atque ab omnibus veneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli, & venerari debet.

C. IX. *Ante confecta mysteria pacem non debemus offerre.*

Item Innocentius Papa *Decentio Eugubino Episcopo salutem, epist.* 1. *cap.* 1.

3 ps PAcem igitur asseris ante confecta mysteria quosdam populis impertiri, vel sibi inter se Sacerdotes tradere: cum post omnia (quæ aperire non debeo) pax sit necessario indicenda, per quam constet populum ad omnia, quæ in mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, præbuisse consensum, ac finita esse, pacis concludentis signaculo demonstrentur.

C. X. *Ecclesiasticis liminibus careat minister, qui post consecrationem communicare contemnit.*

Item Anacletus Papa *epist.* 1.

PEracta *c* consecratione omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis carere liminibus. Sic enim & Apostoli statuerunt, & sancta Romana tenet Ecclesia.

Corr. Com. ¶ *Tribuebatur Calixto. Restitutum est Anacleto ex aliquot vetustis exemplaribus, & Burchardo: cui Anacleto tribuitur etiam supra de consecr. dist.* 1. Episcopus.

C. XI. *Quisque Sacerdos, quoties Missam celebrat, toties sacram communionem percipiat.*

Item ex Concilio Toletano XII. *cap.* 5.

a *al.* correptus. b *Burch. l.* 5. *cap.* 5. *Ivo part.* 2. *c.* 15. & 68. c *Supra de consecrat. distinct.* 1. *omnes fideles. Burch. lib.* 3. *cap.* 77.

ps 4 RElatum *a* est nobis, quosdam de Sacerdotibus nostris tot vicibus communionis sanctæ gratiam sumere, quot sacrificia in uno die videntur offerre: sed si in uno die plurima per se offerant sacrificia, in omnibus se oblationibus a communione suspendant, & in sola tantum extrema *b* sacrificii oblatione communionis sanctæ gratiam sumant: quasi non sit toties illi vero, & singulari sacrificio participandum, quoties corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi immolatio facta constiterit. Nam ecce Apostolus dicit *c*: *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Certum est, quod hi, qui sacrificantes non edunt, rei sunt Dominici sacramenti. Quicunque ergo Sacerdotum deinceps divino altario sacrificium oblaturus accesserit, & se a communione suspenderit, ab ipsa, qua se indecenter privavit, gratia communionis anno uno repulsum se noverit. Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur? Ergo modis omnibus est tenendum, ut quotiescunque sacrificans corpus, & sanguinem Jesu Christi Domini nostri in altario immolat, toties perceptionis corporis, & sanguinis Christi participem se præbeat.

C. XII. *Corpus Christi sine ejus sanguine Sacerdos non debet accipere.*

Item Gelasius Papa Majorico, *& Joanni Episcopis.*

COmperimus *d* autem, quod quidam sumpta tantummodo corporis sacri portione, a calice sacri cruoris abstineant. Qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur obstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut ab integris arceantur: quia divisio unius ejusdemque mysterii sine grandi sacrilegio non potest provenire.

Corr. Rom. ¶ *De hoc capite notatum est sup.* 25 *qu.* 2. *c. fin. apud Anselmum, & in Polycarpo tit.* 30. (*nam in nono titulo est caput per se*) *esse partem epistolæ, quæ ibi refertur.*

C. XIII. *Eucharistiæ communionem qui quotidie accipit, nec reprehenditur, nec laudatur.*

Item Augustinus *de Ecclesiasticis dogmatibus, cap.* 53.

5 ps QUotidie *e* Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec vitupero, omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo, & hortor: si tamen mens sine affectu peccandi sit. Nam habentem adhuc voluntatem peccandi, gravari magis dico Eucharistiæ perceptione, quam purificari. Et ideo, quamvis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cætero voluntatem, & communicaturus satisfaciat lacrymis, & orationibus: & confidens de Domini miseratione, qui peccata piæ confessioni donare consuevit, accedat ad Eucharistiam intrepidus, & securus. Sed hoc de illo dico, quem capitalia, & mortalia peccata non gravant. *Idem epist.* 118. *cap.* 3. §. 1. Dixerit *f* quispiam, non quotidie accipiendam Eucharistiam: alius affirmet quotidie: faciat unusquisque, quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus, & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus *g*, & ille centurio,

a *Ivo part.* 2. *c.* 114. b *al. extremi.* c 1. *Cor.* 10. d *Micrologus c.* 19. *Algerus l.* 2. *c.* 8. *Polyc. l.* 3. *tit.* 9. & 30. *Ansel. l.* 6. *c.* 174. *Ivo p.* 2. *cap.* 89. e *Valsrid. de rebus Eccles. cap.* 12. *Sent.* 4. *dist.* 12. *Alger. l.* 1. *c.* 22. & 10. *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Ansel. l.* 9. *c.* 9. *Burch. l.* 5. *c.* 15. & 16. *Ivo p.* 2 *c.* 25. & 26. *Pann. l.* 1. *cap.* 150. f *Amalar. de Eccles. offic. cap.* 12. *Cabilon.* 2. *cap.* 46. *Beda* 1. *Corinth.* 11. & *ibid. gloss. ord. Eugippus.* g *Luc.* 19. *Matth.* 8.

rio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit *a* Dominum, alter dixit: *Non sum dignus, ut intres sub tectum meum.* Ambo honorificantes Salvatorem diverso, & quasi contrario modo, ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc 1 valet, quod manna *b* secundum propriam voluntatem in ore cujusque sapiebat.

Corr. Rom. ☙ *Caput hoc ex duobus B. Augustini locis confectum, & in summam redactum, ex iisdem, ubi opus esse visum est, & emendatum est, & auctum. Algerus autem, & Valfridus Strabo citant usque ad vers.* Idem. *ex Gennadio Massiliensi Presbytero, quem B. etiam Thomas quodlib. 12. art. 10. facit auctorem libri de Ecclesiasticis dogmatibus. Et Platina in vita Symmachi, & Magister Sent. lib. 2. dist. 8.*

☙ 1 Ad hoc valet,] Locus integer legendus est in originali.

C. XIV. *Qui semper peccat, cœlestis sacramenti medicinam semper accipiat.*

Item Ambrosius *lib. 4. de sacramentis, cap. ult.*

SI *c* quotiescunque effunditur sanguis Christi, in remissionem peccatorum effunditur; debeo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper debeo habere medicinam.

C. XV. *Non abstineat a corpore Domini, nisi qui excommunicari meretur.*

Item Hilarius Episcopus.

SI *d* non sunt tanta peccata, ut excommunicetur quis, non se debet a medicina corporis, & sanguinis Domini separare.

Corr. Rom. ☙ *Cæteri etiam collectores, & Algerus citant ex Hilario. Apud B. Augustinum epistola 118. hæc habentur:* Si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo judicetur, non se debet a medicina Dominici corporis separare: *nec multo aliter apud Bedam, 1. Cor. 11.*

C. XVI. *Ter in anno quisque fidelium communicet.*

Item Fabianus Papa *ait*: (*forte* Concil. Turonense III. *c. 50. an. 813. in Gallia*)

ETsi non *e* frequentius, saltem in anno ter laici homines communicent (nisi forte quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur) in Pascha videlicet, & Pentecoste, & Natali Domini.

Corr. Rom. ☙ *Apud eosdem collectores eodem modo citatur. Verum præter ultima verba,* in Pascha videlicet, &c. *habentur in Concilio Turonensi tertio, c. 50. & Capit. l. 2. c. 45.*

C. XVII. *Etiam in cœna Domini sacram communionem debemus accipere.*

Item Soter Papa *f ait.*

IN *g* cœna Domini a quibusdam perceptio Eucharistiæ negligitur, quæ quoniam in eadem die ab omnibus fidelibus (exceptis iis, quibus pro gravibus criminibus inhibitum est) percipienda sit, Ecclesiasticus usus demonstrat: cum etiam pœnitentes eadem die ad percipienda corporis, & sanguinis Dominici sacramenta reconcilientur.

C. XVIII. *Projiciatur ab Ecclesia, qui a communione sacramenti se pro luxuria sua avertit.*

Item ex Concilio *h* Martini Bracarensis, *cap. 83.*

SI quis intrat in Ecclesiam Dei, & sacras Scripturas audit, & pro luxuria sua avertit se a communione sacramenti, & in observandis mysteriis declinat constitutam regulam disciplinæ, illum talem projiciendum de Ecclesia catholica esse decernimus, donec pœnitentiam agat, & ostendat fructum pœnitentiæ suæ, ut possit communione 1 percepta indulgentiam promereri.

Corr. Rom. ☙ 1 Communione percepta] *In recentioribus Conciliorum editionibus legitur*: ut possint communionem percepta indulgentia promereri. *Editiones vero antiquæ, & Vaticani codices habent ut Gratianus. Concilii Antiocheni capite secundo (unde videtur sumptum) hæc sunt verba:* κὴ παρακαλέσαντες τυχῶν δυνηθῶσι συγγνώμης: *id est*, & implorantes consequi veniam possint.

C. XIX. *Non habeantur Catholici, qui his tribus temporibus communicare desinunt.* a

Item ex Concilio Agathensi, *cap. 18.*

SEculares *a*, qui in Natali Domini, Pascha, & Pentecoste non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.

C. XX. *Corripiantur, qui in Ecclesia communicare contemnunt.*

In Concilio Toletano I. *cap. 13.*

HI, qui intrant in Ecclesiam, & deprehenduntur nunquam communicare, admoneantur. Quod si non communicant, ad pœnitentiam accedant. Si communicant, non semper abstineant 1: si non fecerint, abstineantur.

Corr. Rom ☙ 1 Abstineant:] *In originali legitur*, abstineantur, *quemadmodum in fine capitis, etiam in vetustis Gratiani. Sed hoc loco interpretatio glossæ magis convenit verbo*, abstineant.

C. XXI. *Ante sanctam communionem a propria uxore quisque contineat.*

Item ex Concilio Eliberitano, (*forte Hibernensi, an. 672.*)

OMnis *c* homo ante sacram communionem a propria uxore abstinere debet, tribus, aut quatuor *d*, aut octo diebus: nec inter 1 Catholicos connumerabitur, qui in istis videlicet temporibus, Pascha, Pentecoste, & Natali Domini non communicaverit.

Corr. Rom. ☙ 1 Nec inter] *Hæc usque ad finem absunt hoc loco a Burchardo, & Ivone, suntq; summa quædam capitis*, Seculares. *supra ead.*

C. XXII. *Quare tres partes fiant ex corpore Christi.*

Item Sergius Papa *ait*:

6 ps TRiforme *e* est corpus Domini. Pars oblatæ 1 in calicem missa, corpus Christi, quod jam resurrexit, mostrat. Pars comesta, ambulans adhuc super rerram. Pars in altari usque ad Missæ finem remanens, corpus jacens in sepulchro: quia usque ad finem seculi corpora Sanctorum in sepulchris erunt.

Corr. Rom. ☙ 1 Oblatæ] *Antea legebatur*, oblata. *Emendatum est & hoc, & alia ex vetustis codicibus, glossa ordinaria, atque ex aliis scriptoribus indicatis.*

C. XXIII. *A quibus sunt contrectanda sacramenta Dominica.*

Item Clemens Papa, *epist. 2. ait.*

7 ps TRibus *f* gradibus commissa sunt sacramenta divinorum secretorum, id est, Presbytero, Diacono, & Ministro: qui cum timore, & tremore Clericorum

Cccc

a *al. susceperit.* b *Sap. 16.* c *Alger. lib. 1. c. 22. Sent. ibid. Polyc. ibid. Burch. l. 5. c. 18. Ivo p. 2. c. 28.* d *Alg. ibid. Polyc. lib. 3. tit. 16. Burch. lib. 5. c. 18. Ivo p. 2. c. 28. Rab. de inst. Cleric. c. 31.* e *Sent. 4. dist. 12. Polyc. ibid. Burch. l. 5. c. 17. Ivo p. 2. c. 27. Pann. l. 1. c. 151.* f *In Cabilon. 2. c. 47.* g *Polyc. ibid. Burch. lib. 5. c. 20. Ivo p. 2. c. 30.* h *In cap. Synod. Græcarum, ex Concilio Antiocheno, c. 2.*

a *al. parvipendunt.* b *Burch. l. 5. c. 23. Ivo p. 2. c. 33.* c *Burch. l. 5. c. 22. Ivo p. 2. c. 32. Pann. l. 5. c. 152.* d *al. quinque aut septem.* e *Glossa ordin. 1. Cor. 11. Sent. 4. dist. 12. Amalarius l. 3. c. 35. Alcuin. fol. 79. Micrologus c. 17. Rabanus de inst. Cler. cap. ult. Alger. l. 1. c. 19.* f *Ordo Romanus fol. 5. Pannorm. lib. 1. cap. 141.*

rum reliquias fragmentorum corporis Dominici custodire debent. *Item ibidem.* §. 1. Tanta *a* in altario certe holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quod si remanserint, in crastinum non reserventur, sed cum timore, & tremore, Clericorum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conveniant, ne putent sanctæ portioni miscere *b* cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum funditur. Si igitur mane Dominica portio editur, usque ad sextam jejunent ministri, qui eam consumpserunt: & si tertia, vel quarta hora acceperint, jejunent usque ad vesperam. Sic secreta sanctificatione æterna custodienda sunt sacramenta. *& infra.* §. 2. Præcipimus etiam, ne unquam extero *c* Clerico Ecclesiæ, sive Laico de fragmentis oblationum Christi ponatur ad mensam. Unde scis tu, qui passim sanctuarii *d* panes indignis impendis, unde nosti, si a mulieribus mundi sunt hi, quibus impendis? Hinc & David ab Abimelech Sacerdote interrogatus, cum panem sibi ad comedendum posceret, si mundus esset a muliere, cum se mundum ante triduum profiteretur, panes propositionis manducavit.

C. XXIV. *Inficiuntur, non mundantur scelerosi, qui communicare non desinunt.*

Item Isidorus *lib. 1. de summo bono, c. 24.*

8 ps QUi *e* scelerate vivunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant nil ad emundationem sibi proficere, dicente Propheta *f*: *Quid est, quod dilectus meus fecit in domo mea scelera multa? Numquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas?* & Apostolus *g*: *Probet*, inquit, *seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.*

C. XXV. *Damnationem, non salutem acquirunt, qui indigne Sacramentis Christi communicant.*

Item ex octava Synodo, *Basilius* h *Episcopus dixit.*

TImorem docet nos Apostolus dicens *i*: *Qui manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit.* Fidem vero edocet nos sermo Domini, dicens: *Hoc* κ *est corpus meum, quod pro vobis dabitur. Hoc facite in meam commemorationem.* Et *infra.* §. 1. Et Apostolus *l* de unigenito Dei filio: *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis.* Cum ergo anima fidem habet his dictis, & considerat magnificentiam gloriæ ipsius, & admiratur nimietatem humilitatis, quomodo tantus ac talis obediens fuit patri usque ad mortem pro nostra vita; puto, quia provocari possit ad affectum, & dilectionem ipsius, & Dei patris, qui *m* unico filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. *& infra.* §. 2. Talem ergo affectum, & fidem præparare debet in animo suo is, qui panem, & calicem Domini percipit.

Corr. Rom. ¶ *Hoc Basilii caput est ex versione Ruffini, c. 70. quibusdam tamen omissis. Ex hac autem citatione, quam nunc affert Gratianus, & aliis ejusdem locis, ut alibi dictum est, videtur posse colligi, regulas illas beati Basilii post octavam Synodum in codice, quo Gratianus usus est, fuisse collocatas.*

C. XXVI. *Non a quo, sed ante quem offeratur, considerandum est.*

Item Augustinus *in lib. quæstionum Numerorum, quæst. 30.*

ET dixit Dominus ad *a* Moysen, & ad Eleazarum filium Aaron Sacerdotem: *Tollite thuribula ærea e medio exustorum, & ignem alienum hunc seminate* b *ibi: quia sanctificaverunt thuribula peccatorum horum in animabus* 1 *suis: & fac ea laminas ductiles circumpositionem altari, quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata sunt, & facta sunt in signum filiis Israel.* Sed notandum novo modo dicta sanctificata pœna eorum, a quibus peccatum hoc fuerat perpetratum: quia per eos exemplum datum est cæteris, quo timerent. Circompositionem autem altari cur ex eis fieri voluit, addidit, dicens: *quoniam oblata sunt ante Dominum, & sanctificata facta sunt in signum filiis Israel.* Non ergo in eis reprobari voluit, quod a talibus oblata sunt, sed hoc potius attendi, ante quem oblata sint, id est, quia ante Dominum, ut plus in eis valeret nomen Domini, ante quem oblata sunt, quam pessimum meritum eorum, a quibus oblata sunt.

Corr. Rom. ¶ 1 In animabus suis:] *Apud B. Augustinum legitur,* in manibus suis: *sed apud Septuaginta, quos ille sequi solet, est,* ἐν ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν

C. XXVII. *Pœnitentia ejus, cujus negligentia de Christi sanguine aliquid stillat.*

Item ex decreto Papæ Pii, (*imo* Theodori, *an. 680. in Anglia.*)

9 ps SI *d* per negligentiam aliquid de sanguine *e* Domini stillaverit in terram, lingua lambetur, & tabula radetur. Si non fuerit tabula, ut non conculcetur, locus corradetur, & igne consumetur, & cinis intra altare recondetur, & Sacerdos quadraginta diebus pœniteat. Si super altare stillaverit calix, sorbeat minister stillam, & tribus diebus pœniteat. Si super linteum altaris, & ad aliud stilla pervenerit, quatuor diebus pœniteat. Si usque ad tertium, novem diebus pœniteat. Si usque ad quartum, viginti diebus pœniteat, & linteamina, quæ tetigerit stilla, tribus vicibus minister abluat, calice supposito: & aqua ablutionis sumatur, & juxta altare recondatur.

C. XXVIII. *Quæ pœnitentia sit imponenda ei, qui sacramentum evomit.*

Item ex pœnitentiali Bedæ Presbyteri, *c. de ebrietate.*

SI per ebrietatem *f*, vel voracitatem Eucharistiam evomuerit, quadraginta diebus pœniteat, si Laicus est: Clerici, vel Monachi, seu Diaconi, & Presbyteri septuaginta diebus pœniteant: Episcopi nonaginta. Si pro *g* infirmitatis causa evomuerint, septem diebus pœniteant.

Corr. Rom. ¶ *Apud Bedam, & collectores nonnihil varietatis est, potissimum in dierum numero, qui apud Bedam omnino distinctior est.*

C. XXIX. *Sacerdotes non nisi per se divina sacramenta ministrent.*

Item ex Concilio Rhemensi, *cap. 2.*

10 ps PErvenit *h* ad notitiam nostram, quod quidam Presbyteri intantum parvipendant divina mysteria, ut Laico, vel fœminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis: & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta Sanctorum committuntur. Quod quam sit horribile, quamque detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat: sed omnimodis Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subjacebit.

C. XXX.

a *Ordo Romanus fol. 87. Pol. l. 3. tit. 16. Burch. l. 3. c. 11. Ivo p. 2. c. 21. & 64. & 76. Pann. l. 1. c. 149.* b *al. commisceri.* c *excommunicato, orig.* d *al. sacrarii.* e *Infra dist. 4. qui in maternis. §. qui scelerate.* f *Hier. 11.* g *1. Cor. 11.* h *Ex Basilii regulis brevioribus, c. 172.* i *1. Cor. 11.* κ *Luc. 22.* l *Philip. 2.* m *Rom. 8.*

a *Num. 16.* b *semina, orig.* c *Omittuntur aliquot verba.* d *Polyc. l. 3. tit. 16. Burch. l. 5. c. 47. Ivo part. 2. c. 56. Pann. l. 1. c. 156.* e *al. calice.* f *Burch. l. 5. c. 46. Ivo p. 2. c. 55. Pann. l. 1. c. 155.* g *al. ex.* h *Burch. l. 5. c. 30. Ivo p. 2. c. 39. Pann. l. 1. c. 154.*

C. XXX. *Quando celebratur Missa, Presbyterium Laicus ingredi non præsumat.*

Item Clemens Papa, (*imo* Eugenius *II. in Synodo Rom. c. 33. an. 826. Romæ.*)

11 ps SAcerdotum *a*, aliorumque Clericorum Ecclesiis servientium honores a Laicorum loco discrete apparere convenit. Quamobrem nulli Laicorum liceat in eo loco, ubi Sacerdotes, & reliqui Clerici consistunt (quod Presbyterium nuncupatur) quando Missa celebratur, consistere, ut libere, ac honorifice possint sacra officia exercere *b*.

Corr. Rom. ¶ *Extat caput hoc in Synodo Eugenii II. (ex qua etiam citat Anselmus) itemque in Synodo Leonis IV. c. 33. & in 7. lib. Cap. 278.*

C. XXXI. *Sicut in Metropolitana Ecclesia, ita ubique Missarum solennia celebrentur.*

Item ex Concilio Gerundensi, *c.* 1. (*an.* 517. *in Hispania.*)

12 ps INstitutio *c* Missarum sicut in Metropolitana Ecclesia agitur, ita in Dei nomine in omnibus 1 provinciis tam ipsius Missæ ordo, quam psallendi *d*, vel ministrandi consuetudo servetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Omnibus provinciis] *In Concilio ipso legitur*, in Tarraconensi provincia : *apud Burch. vero, & Ivonem*, in omnibus comprovincialibus Ecclesiis.

C. XXXII. *Quid sit Sacrificium, quid sit Sacramentum.*

Item Augustinus *in lib.* 10. *de civit. Dei, c.* 5.

13 ps SAcrificium 1 visibile *e*, invisibile est sacramentum, id est, sacrum signum. *Item alibi.* §. 1. Sacramentum 2 est invisibilis gratiæ visibilis forma.

Corr. Rom. ¶ 1 Sacrificium] *In originali, & apud Lanfrancum, & Ivonem est* : Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est : *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 2 Sacramentum] *In libro de catechizandis rudibus, c. 26. hæc leguntur*; De sacramento sane, quod accepit, cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari. *In epistola autem 166. hæc*: Si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem sacramenti formam : ipse autem donat invisibilem gratiam. *Ex quibus locis videtur colligi potuisse vulgata ista sacramenti definitio.*

C. XXXIII. *Quid sit signum.*

Idem *in lib. 2. de doctrina Christiana, c.* 1.

SIgnum *f* est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliud aliquid ex se faciens in cognitionem *g* venire.

C. XXXIV. *Post consecrationem non substantia, sed species remanet.*

Item Gregorius Papa *in homilia Paschali ait.*

SPecies *h*, & similitudo illarum rerum vocabula sunt, quæ ante fuerunt, scilicet panis, & vini. Unde in fine cujusdam *i* Missæ oratur, & dicitur : *Perficiant in nobis, quæsumus Domine, tua sacramenta quod continent, ut quod* κ *nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus.* Postulat quippe Sacerdos, ut corpus Christi, quod sub specie panis, & vini nunc geritur, manifesta visione, sicut revera est, quandoque capiatur. De qua visione Dominus in Evangelio secundum Joannem ait *a*: *Qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei me ipsum.* Quamvis non improbabiliter quidam exponant hoc loco, carnis, & sanguinis veritatem, ipsam eorundem efficientiam, id est, peccatorum remissionem.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat ex Lanfranco, apud quem habetur continenter post verba Gregorii allata ex homilia Paschali, quemadmodum, & multa alia sequentia, quæ a Gratiano ex aliis auctoribus citantur, apud eundem Lanfrancum, & Algerum extant, & interdum copiosius, quam apud Ivonem, & Gratianum.*

C. XXXV. *Visibiles creaturæ in Christi corpus, & sanguinem invisibiliter convertuntur.*

Item Eusebius Emissenus *b*.

14 ps QUia *c* corpus assumptum ablaturus erat ab oculis nostris, & sideribus illaturus, necessarium erat, ut die Cœnæ sacramentum nobis corporis, & sanguinis sui consecraret: ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium: ut quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominum salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio, & perennis victima illa viveret in memoria, & semper præsens esset in gratia, vere unica, & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie: nec exteriori censenda visu, sed interiori affectu. Unde merito cœlestis confirmat auctoritas: quia *caro* d *mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* §. 1. Recedat *e* ergo omne infidelitatis ambiguum: quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est veritatis. Nam invisibilis *f* Sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis, & sanguinis sui verbo suo secreta potestate convertit, ita dicens: *Accipite, & comedite: hoc est enim corpus meum*: & sanctificatione repetita, *Accipite, & bibite, hic est sanguis meus.* Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini repente ex nihilo substiterunt excelsa cœlorum, profunda fluctuum, vasta terrarum : ita pari potestate in spiritualibus sacramentis, ubi 1 præcipit virtus, servit effectus. §. 2. Quanta itaque, & quam celebranda beneficia vis divinæ benedictionis operetur, attende: &, ut *g* tibi novum, & impossibile videri non debeat, quod in Christi substantiam terrena, & mortalia convertuntur, teipsum, qui jam in Christo es regeneratus, interroga. Dudum alienus a vita, peregrinus a misericordia, a salutis via intrinsecus mortuus exulabas: subito initiatus Christi legibus, & salutaribus mysteriis innovatus, in corpus Ecclesiæ, non videndo, sed credendo, transisisti, & de filio perditionis adoptivus Dei filius fieri occulta puritate meruisti: in mensura visibili permanens, major factus ex teipso invisibiliter, sine quantitatis augmento, cum ipse atque idem esses, multo alter *h* fidei processibus extitisti: in exteriori nihil additum est, & totum in interiori mutatum est: ac sic homo Christi filius effectus, & Christus in hominis mente formatus est. Sicut ergo sine corporali sensu, præterita vilitate deposita, subito novam indutus es dignitatem, & sicut hoc *i*, quod in te Deus læsa curavit, infecta diluit, immaculata κ detersit, non sunt oculis, nec *l* sensibus tuis credita: ita cum reverendum altare cœlestibus cibis satiandus ascendis, sacrum Dei tui corpus, & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume.

a *Concor. 6. Syn. c. 69. Turonicum. 2. c. 4. extra de vita & honestate cler. c. 1. Ansel. l. 5. c. 78.* b *al. exerceri. al. celebrari.* c *sup. d. 12. c. 13. Burch. l. 3. c. 66. Ivo p. 3. c. 68.* d *al. psallendo, vel ministrando.* e *Sent. 4. dist. 1. & 8. Lanfrancus contra Berengarium, Algerus l. 1. c. 4. Ivo part. 2. cap. 8. Pann. l. 1. c. 130.* f *Lanfrancus ibid. Algerus l. 1. c. 4. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 131.* g *al. cogitationem.* h *Lanfrancus ibid. Guidmundus l. 2. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 132.* i *In Sab. 4. temp. Septemb.* κ *al. quæ.*

a *Joan. 14.* b *Inter opera B. Hieron. tom. 9. al. 4. in serm. de corp. & sang. Domini. Al. Eucherius Lugdunensis.* c *Sent. 4. dist. 8. Alger. l. 1. c. 16. & 15. Ivo part. 2. cap. 4.* d *Joan. 6.* e *Sent. 4. dist. 10. Pannorm. l. 1. c. 129. Pasch. in epist. ad Frandegardum ex Euseb. Emis.* f *al. visibilis.* g *al. quomodo.* h *al. aliter.* i *al. hæc quæ.* κ *maculata, vera lectio.* l *al. sed.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ubi præcipit] *Sic apud Ivonem, & in Pannormia. Apud Paschasium legitur*, ubi præcipit virtus, rei servit effectus: *& fortasse loco dictionis*, ubi, *legendum est*, *verbi*: *In vetustiore editione homiliar. est*, verbis præbet virtus, & rei servit effectus. *In recentiore autem*, verbo præbetur virtus, & rei servit effectus. *Multa vero aliis locis sunt partim ex originali, partim ex Ivone emendata.*

C. XXXVI. *Quare in specie panis, & vini sacramentum suum Christus nobis ministravit.*

Item Augustinus.

QUia passus est Dominus pro nobis, commendavit *a* nobis in isto sacramento corpus, & sanguinem suum, quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus, & per misericordiam ejus, quod accipimus, nos sumus. Recordamini: & vos non fuistis, & creati estis: ad aream Dominicam comportati estis laboribus boum, id est, annuntiantium Evangelium, triturati estis: quando catechumeni deferebamini, in horreo servabamini, nomina vestra dedistis, cœpistis moli jejuniis, & exorcismis: postea ad aquam venistis, & conspersi estis, & panis Dominicus facti estis. Ecce, quod accepistis. Quomodo ergo videtis esse unum, quod factum est, sic unum estote vos, diligendo vos, tenendo unam fidem, unam spem, individuam charitatem. Hæretici, quando hoc accipiunt testimonium, contra se accipiunt, quia illi quærunt divisionem, cum panis iste indicet unitatem: sic & vinum in multis racemis fuit, & modo unum est, unum 1 est in suavitate calicis post pressuram torcularis. Et vos post illa jejunia, post labores, post humilitatem, & contritionem cordis, jam in nomine Christi, tanquam ad calicem Domini venistis: & ibi vos estis in mensa, & ibi vos estis in calice, nobiscum vos estis. Simul enim hoc sumimus, simul bibimus, quia simul vivimus. *Item in sermone de infantibus*. §. 1. Ita *b* Dominus Jesus Christus nos significavit, nos ad se pertinere voluit, mysterium pacis, & unitatis nostræ in sua mensa consecravit. Qui *c* accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se. Nulli 2 est *d* aliquatenus ambigendum tunc unumquemque fidelium corporis, & sanguinis Dominici fieri participem, quando in baptismate membrum efficitur Christi, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiamsi antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non privatur, quando in se *e* hoc, quod illud sacramentum significat, invenit *f*.

Corr. Rom. ¶ *Beda ad cap. 10. primæ ad Corinthios citat ex sermone de sacramentis fidelium, feria 2. Paschæ, neque multo aliter Ivo.*

¶ 1 Unum est] *Ita emendatum est hoc ex Beda, quemadmodum & multa alia. Hujus vero lectionis vestigium erat in manuscriptis, & apud Ivonem. In vulgatis legebatur*, Vinum in sua nativitate, calix post, &c.

¶ 2 Nulli est] *Hæc usque ad finem habentur infr. dist. 4. c. nulli, & in Polycarpo citantur ex Innocentio.*

C. XXXVII. *Dum Hostia frangitur, passio Christi ad memoriam redit.*

Item *in libro sententiarum Prosperi*, (*imo Lanfrancus contra Berengarium an. 1059. in Anglia.*)

CUm *g* frangitur *h* Hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud, quam Dominici corporis in cruce immolatio, ejusque sanguinis de latere effusio designatur?

Corr. Rom. ¶ *Apud Lanfrancum [apud quem fere habentur, quæ a Gratiano citantur ex lib. sententiarum Prosperi, aut ex August. in lib. sententiarum Prosperi]* hæc antecedunt: Sacramenta enim illarum rerum, quarum sunt sacramenta, semper similitudinem gerunt, sicut in sacramento, de quo hæc quæstio ventilatur, dum frangitur Hostia, &c.

C. XXXVIII. *De veritate corporis, & sanguinis Christi ambigere non licet.*

Item Leo *a* Episcopus, *& sancta Synodus, quæ in urbe Romana convenit, Clero, Honoratis, & plebi consistenti Constantinopoli, ita scribit.*

15 ps IN quibus *b* isti ignorantiæ tenebris, in quo hactenus desidiæ torpore jacuere? ut nec auditu discerent, vel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis veritas corporis, & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: quia in illa mystica distributione spiritalis alimoniæ hoc impertitur, hoc sumitur, ut accipientes virtutem cœlestis cibi, in carnem ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus? Idem *c* est 1 cibus refectionis, & cibus sanguinis. Sicut enim caro Domini vere est cibus, ita sanguis vere noster est potus. *Idem*. §. 1. Est etiam corpus, de quo dictum est *d*: *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus*. Circa *e* hoc corpus aquilæ sunt, quæ alis circumvolitant spiritalibus. *Idem*. §. 2. Unde *f* & corpus Christi edimus, ut vitæ æternæ possimus esse participes. *Idem*. §. 3. Cujus 2 clare *g* argumentis utimur, suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo astruamus mysterii veritatem, *& infra*. §. 4. Quid *h* hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus Christus partus ex Virgine?

Corr. Rom. ¶ 1 Idem est cibus] *In aliquot vetustis codicibus*: Idem Leo Papa. Est cibus, &c. *Eundemque Leonem citat Anselmus. Cæterum apud B. Leonem non sunt inventa, sed apud B. Ambrosium, cujus etiam sunt sequentia variis ex locis collecta.*

¶ 2 Cujus clare] *Gratianus infra c.* revera, *sic refert ex Ambrosio*: sed quid argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationis, &c. *Et ita etiam Algerus. Ivo reliqua eodem modo; tantummodo in hoc discrepat, quod habet*, incarnationisque novitate. *Sed retenta est Gratiani lectio, cum ob glossam, tum quoniam Lanfrancus fere concordat cum Gratiano, ubi expositam a se catholicam veritatem confirmat B. Ambrosii verbis.*

C. XXXIX. *Non natura nascitur, sed consecratione nobis conficitur corpus, & sanguis Christi.*

Item Ambrosius *in libro de catechizandis rudibus.*

PAnis *i*, & calix non qualibet, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde quod ita fit nobis, quamvis sit panis, & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis: non quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere, non tantum spiritali, verum etiam corporali.

Corr. Rom. ¶ *Ivo citat ex Augustino in lib. de catechizandis rudibus. Beda ad c. 10. primæ ad Corinth. & Alger. citant ex B. August. contra Faustum, habeturque in lib. 20. contra Faustum,*

a *Inf. eadem commendavit. Beda 1. Cor. 10. Alg. l. 1. c. 3. & alibi. Ivo p. 2. c. 1.* b *Beda ibid. paulo superius ex August. in serm. ad infantes ad altare de sacramento.* c *Inf. ead. qui manducat. Sent. 4. dist. 8.* d *Inf. dist. 4. nulli. Sent. 4. dist. 9. Polyc. l. 3. tit. 10.* e *al. ipse.* f *al. invenitur.* g *al. Dum.* h *Lanfr. ibid. Alg. l. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. cap. 40.*

a *Leo I. epist. 23. al. 22.* b *Ans. l. 9. cap. 6. & 7.* c *al. Item. Est cibus.* d *Joan. 6.* e *Ambr. in cap. 17. Lucæ l. 8. c. 7.* f *ad c. 22. Lucæ l. 10. c. 9.* g *De iis, qui initiantur, c. 9. Ivo p. 9. c. 7. Inf. ead. revera.* h *Sent. 4. dist. 10.* i *Beda 1. Corinth. 10. Alcuinus de div. offic. fol. 17. Alger. l. 1. cap. 6. Ivo p. 2. cap. 1. Pann. lib. 1. cap. 123.*

stum, c. 13. Verum apud Algerum, & Ivonem est in summam redactum: apud Gratianum multis præterea locis depravatum, quæ ob glossam correcta non sunt. Verba Augustini sunt hæc: Noster autem panis, & calix non quilibet, quasi propter Christum in spicis, & in sarmentis ligatum, sicut illi desipiunt, sed certa consecratione mysticus fit nobis, non nascitur. Proinde, quod non ita fit, quamvis sit panis, & calix, alimentum est refectionis, non sacramentum religionis: nisi quod benedicimus, gratiasque agimus Domino in omni ejus munere, non solum spiritali, verum etiam corporali.

C. XL. *Quod ante benedictionem panis & vinum est, post benedictionem est corpus, & sanguis Christi.*

Idem Ambrosius *in lib. de iis, qui mysteriis initiantur, cap. 9.*

ANte *a* benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post benedictionem *b* corpus significatur. *Item ibidem.* §. 1. In illo sacramento Christus est. *Item lib. 4. de sacramentis, cap. 5. §. 2.* Qui manducaverit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorum.

C. XLI. *Sub specie panis, & vini invisibilem Christi carnem, & sanguinem honoramus.*

Item Augustinus *in c libro sententiarum Prosperi.*

NOs *d* autem in specie panis, & vini, quam videmus, res invisibiles, id est, Christi Carnem, & sanguinem honoramus: nec similiter comprehendimus *e* has duas species, ex quibus consecratur Dominicum corpus, quemadmodum ante consecrationem comprehendebamus *f*: cum fideliter fateamur ante consecrationem esse panem & vinum 1, quod natura formavit: post consecrationem vero Christi carnem, & sanguinem, quod benedictio consecravit.

Corr. Rom. ¶ 1 Et vinum,] *Apud Lanfrancum, dum verba Augustini in libro de catechizandis rudibus ab adversario sibi objecta interpretatur, sic legitur:* esse panem, vinumque, id est, eas res, quas natura formavit, inter sacrandum vero converti in Christi carnem, & sanguinem, quas utrasque res benedictio consecravit. *Ivo autem habet fere, ut Gratianus.*

C. XLII. *Confessio g Berengarii.*

16 EGo *h* Berengarius indignus sancti Mauritii Andegavensis Ecclesiæ Diaconus, cognoscens veram, catholicam, & Apostolicam fidem, anathematizo omnem hæresim, præcipue eam, de qua hactenus infamatus sum, quæ astruere conatur panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem solummodo sacramentum, & non verum corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, nec posse sensualiter, nisi in solo sacramento manibus Sacerdotum tractari, vel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consentio autem sanctæ Romanæ, & Apostolicæ sedi, & ore, & corde profiteor de sacramentis Dominicæ mensæ eandem fidem me tenere, quam Dominus, & venerabilis Papa Nicolaus, & hæc sancta Synodus auctoritate Evangelica, & Apostolica tenendam tradidit, mihique firmavit *i*: scilicet panem, & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem non solum sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini nostri Jesu Christi esse, & sensualiter non solum sacramento *a*, sed in veritate manibus Sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri; jurans per sanctam, & homousion Trinitatem, & per hæc sacrosancta Christi Evangelia. Eos vero, qui contra hanc fidem venerint, cum dogmatibus, & sectatoribus suis æterno anathemate dignos esse pronuntio. Quod si ego ipse aliquando contra hæc aliquid sentire, aut prædicare præsumsero, subjaceam canonum severitati. Lecto, & perlecto sponte subscripsi.

§. 1. Hanc *b* confessionem fidei de corpore, & sanguine Domini nostri Jesu Christi a Berengario Romæ coram CXIII. Episcopis factam, misit Papa Nicolaus per urbes Italiæ, Germaniæ, Galliæ, & ad quæcunque loca fama pravitatis ejus pervenire ante potuit: ut Ecclesiæ, quæ prius doluerant de averso, atque perverso 1, postea gauderent de reverso, atque converso.

Corr. Rom. ¶ *In regesto Gregorii VII. lib. 3. & 6. in Synodo, an. Domini 1079. habetur alia ejusdem Berengarii abjuratio. Cui repetitioni quid causam dederit, exponitur in scholiis Conciliorum, quæ Coloniæ quatuor tomis sunt impressa.*

¶ 1 Perverso.] *Ita etiam Ivo. Lanfrancus habet*, adverso.

C. XLIII. *Quare elementorum species reserventur, cum vere sit corpus Christi, & sanguis.*

Item Ambrosius *in libro de Officiis.*

FOrte *c* dicas, quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, qui similitudinem non 1 video carnis, non video sanguinis veritatem? Primo omnium dixi tibi de sermone Christi, qui operatur, ut possit mutare, & convertere genera, & instituta naturæ. Deinde, ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli ejus, sed audientes, quod *d* carnem suam daret manducare, & sanguinem suum bibendum, recedebant, solus autem Petrus dixit: *Verba vitæ æternæ habes: & ego a te quo recedam?* Ne igitur plures hoc dicerent, & veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptoris *e*, ideo in similitudine quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam, virtutemque consequeris: *Ego f sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi.*

Corr. Rom. ¶ 1 Non video] *Eodem fere modo est apud Ivonem. In originali autem, nec multo secus apud Lanfrancum, hic locus sic habet:* Forte dicas: quomodo vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem.

C. XLIV. *Non carnaliter, sed spiritualiter Christi corpus, & sanguinem debemus accipere.*

Item Augustinus *in expositione Psal. 54.*

PRima *g* quidem, *inquit*, hæresis in discipulis Christi, velut a duritia ejus sermonis facta est. Cum enim diceret: *Nisi h quis manducaverit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit vitam æternam*: illi non intelligentes dixerunt ad invicem: *Durus est hic sermo, quis potest eum audire?* dicentes, quia durus est hic sermo, separaverunt se ab illo: remansit cum duodecim. Discedentibus *i* illis instruxit eos, qui remanserunt. Spiritus est, inquit, qui vivificat: caro nihil prodest: verba, quæ locutus sum ad vos, spiritus, & vita sunt. Intellexistis spiritaliter? Spiritus, & vita sunt. Intellexistis carnaliter? etiam sic illa spiritus, & vita sunt, sed tibi non sunt spiritus, & vita, qui spiritaliter non intelligis. Spiritaliter intelligite, quæ

a *Infra ead. revera. Sent. 4. dist. 10. Alg. l. 2. cap. 9. Ivo p. 2. c. 7. Pann. l. 1. cap. 124.* b *al. consecrationem.* c *Habetur apud Lanfrancum ex August. in lib. de catechizand. rudib.* d *Cassiod. in Ps. 109. Sent. qui ibidem. Alg. l. 1. c 7. & 10. Ivo p. 2. c. 9. Anselm. lib. 1. cap. 125.* e *pendimus. vera lectio.* f *pendebamus:] vera lectio.* g *al. juramentum.* h *Ex actis Synod. Rom sub Nicol. II. an. 1059. Lanfranc. ibid. Alger. lib. 1. cap. 19. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. cap. 10. Pannorm. lib. 1. cap. 126.* i *al. formavit.*

a *al. in sacramento.* b *Lanfranc. & Ivo ibid.* c *Lib. 6. de sacramentis, c. 1. & ex eo Lanfrancus, & Ivo, sed paulo aliter. Lanfrancus ibid. Ivo p. 2. cap. 7. Pannorm. lib. 1. cap. 127.* d *Joan. 6.* e *al. redemptionis.* f *Joan. 6.* g *Lanfrancus ibidem Alger. l. 1. cap. 11. & 21. Ivo p. 2. cap. 8. Pann. lib. 1. cap. 133. Sent. 4. dist. 10.* h *Joan. 6.* i *Tract. 27. in Joan. & in Psal. 98. in Psal. 54.*

quæ locutus sum. Non hoc corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt, qui me crucifigent. Sacramentum *a* aliquod vobis commendavi: spiritaliter intellectum vivificabit vos, caro autem non prodest quicquam. Sed quomodo illi intellexerunt? Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadavere 1 venditur, aut in macello dilaniatur: *Sciens autem Jesus, ait: hoc vos scandalizat, quia dixi: do vobis carnem meam manducare, & sanguinem meum bibere? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, ubi prius erat?* Quid est hoc? Hinc solvit, quod illos moverat: hinc aperit, unde fuerant scandalizati: hinc plane, si intelligerent. Illi enim putabant eum erogaturum corpus suum. Ille autem dixit se ascensurum in cœlum, utique integrum. Cum videritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius, certe vel tunc videbitis, quia non eo modo, quo putatis, erogat corpus suum: vel tunc intelligetis, quia gratia ejus non consumitur morsibus. *Item tractatu 30. in Joannem.* §. 1. Donec seculum finiatur, sursum est Dominus: sed tamen hic etiam nobiscum est veritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet: veritas autem ejus ubique diffusa est.

Corr. Rom. ¶ 1 In cadavere venditur.] *Ita etiam Algerus, & Ivo: apud quem totum hoc caput eodem modo, atque apud Gratianum habetur, scilicet hinc inde collectum, verbis interdum transpositis, in summum redactis, mutatis. Beatus autem Augustinus, & Lanfrancus hoc loco sic habent,* quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur: non quomodo spiritu vegetatur.

C. XLV. *Quomodo Christi corpus, quod in cruce pependit, accipitur, & quomodo non.*

Item Augustinus in epistola ad Irenæum.

NOn hoc *b* corpus, quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fusuri sunt illi, qui me crucifigent: ipsum quidem, & non ipsum, ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter. Unde & subditur: & si necesse est, illud visibiliter celebrari, necesse est tamen illud invisibiliter intelligi.

Corr. Rom. ¶ *Eodem modo, & bis citat, & fere etiam refert Algerus, id est, ex Augustino ad Irenæum. Ivo p. 2. c. 9. refert eodem modo: sed citat ex homilia in Psal. 98. (sic enim corrigendum est mendum ex c. 8.) ex qua etiam Beda affert propria verba ad 11. cap. primæ ad Corinthios* c. *Quæ Lanfrancus, quoniam a Berengario Catholicis objiciebantur, plenius explicat, quam in hoc capite fiat; potissimum, ubi incipit exponere fidem sanctæ Ecclesiæ. Hoc idem fere habetur in Epistola Ivonis Episcopi Carnotensis ad Haymericum, eadem B. Augustini verba in Psal. 95. interpretantis: quæ epistola habetur impressa apud Joannem Garetium, & alibi.*

C. XLVI. *Quid sit corpus Christi manducare, & sanguinem ejus bibere.*

Item Augustinus in sermone de verbis Evangelii.

QUid *d* est Christum manducare? non hoc solum est, in sacramento corpus ejus accipere. Multi enim indigne accipiunt, de quibus ait Apostolus *e*: *Qui manducat panem, & bibit calicem Domini indigne, judicium sibi manducat, & bibit.* Sed quomodo manducandus est Christus? Quomodo ipse dicit: *Qui f manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* Si 1 itaque in me manet, & ego in illo, tunc manducat, tunc bibit. Qui autem non in me manet, nec ego in illo, etsi accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum.

Corr. Rom. ¶ 1 Si itaque] *Locupletatus est hic locus ex Beda, Magistro, & Ivone.*

C. XLVII. *Credere in Christum est manducare, & bibere Christum.*

Item Augustinus.

UT *a* quid paras dentes, & ventrem? Crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est panem vivum 1 manducare. Qui credit in eum, manducat eum: invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur.

Corr. Rom. ¶ *Citabatur ex libro de pœnitentiæ remedio, & apud Algerum ex 2. lib. de pœnitentia. Videtur autem confectum ex duobus B. Augustini locis, in tractatu 25. & 26. in Joannem, ex qua expositione citat Ivo, sed conjunctim cum iis, quæ attulerat ex libro de pœnitentiæ remedio.*

¶ 1 Panem vivum] *In vulgatis legebatur,* panem, & vinum: *restituta est lectio ex plerisque vetustis, Originali, & Ivone: quemadmodum & infra ead. c.* credere. *Nonnulla præterea hic addita, quæ apud Ivonem quoque sunt.*

C. XLVIII. *Sacramentum, & res sacramenti sacrificium Ecclesiæ conficiunt.*

Item Augustinus in libro sententiarum Prosperi.

HOc est *b*, quod dicimus: hoc modis omnibus approbare contendimus, sacrificium scilicet Ecclesiæ duobus confici, duobus constare, visibili elementorum specie, & invisibili Domini nostri Jesu Christi carne, & sanguine; sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi, sicut Christi persona constat, & conficitur, Deo, & homine: cum ipse Christus verus sit Deus, & verus homo: quia omnis res illarum rerum naturam, & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Conficitur autem sacrificium Ecclesiæ sacramento, & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est igitur sacramentum, & res sacramenti, id est, corpus Christi. *Item.* §. 1. Caro *c* ejus est, quam forma panis opertam in sacramento accipimus, & sanguis ejus, quem sub vini specie, & sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis: carne, & sanguine, utroque invisibili, intelligibili, spirituali, significatur visibile Domini *d* nostri Jesu Christi corpus palpabile, plenum gratia omnium virtutum, & divina Majestate. *Item.* §. 2. Sicut *e* ergo cœlestis panis, qui *f* vere Christi caro est, suo modo vocatur corpus Christi, cum revera sit sacramentum corporis Christi, illius videlicet, quod visibile, palpabile, mortale, in cruce est suspensum, vocaturque ipsa immolatio carnis, quæ Sacerdotis manibus fit, Christi passio, mors, crucifixio, non rei veritate, sed significante mysterio: sic sacramentum fidei, quod baptismus intelligitur, fides est.

Corr. Rom. ¶ 1 *Hæc eadem habentur apud Lanfrancum (ex quo citat Ivo) & apud Algerum (qui itidem ac Gratianus ex libro sententiarum Prosperi) non tamen eodem ordine collocata. Ex quibus quidem auctoribus nonnulla sunt emendata.*

C. XLIX. *Quot modis caro Christi intelligatur.*

Hieronymus *in g epist. ad Ephes. ad cap.* 1.

DUpliciter *h* intelligitur caro Christi, & sanguis: vel spiritalis illa, atque divina, de qua ipse ait: *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* &: *Nisi i manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam æternam:* vel caro, quæ crucifixa est, & sanguis, qui militis effusus est lancea.

C. L.

a *Tract. 27. in Joan.* b *Sup. ead. prima. Beda. 1. Cor. 11. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 9. & 11. Guitmund. l. 2. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. c. 8. & 9. Pann. l. 1. c. 134.* c *Beda. 1. Cor. 11.* d *Sent. 4. dist. 9. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 135.* e *1. Cor. 11.* f *Joan. 6.*

a *Infra ead. credere. Alg. l. 1. c. 8. Ivo p. 2. c. 4. Pann. l. 1. c. 137.* b *Lanfranc. ib. Alg. l. 1. c. 5. & 11. Sent. 4. dist. 10. Ivo p. 2. c. 9. Pann. l. 1. c. 138.* c *Lanfranc. paulo superius.* d *al. redemptoris corpus.* e *Lanfr. ibid. Aug. epist. 23. ad Bonifacium,* f *al. quæ vera.* g *ibid. gloss. ordin.* h *Alg. l. 1. c. 17. Sent. 4. dist. 8. Ivo p. 2. c. 5. Pann. l. 1. c. 139.* i *Joan. 6.*

C. L. *De eodem.*

Item Ambrosius *ad c. 11. primæ a ad Corinthios.*

QUia morte *b* Domini liberati sumus, hujus rei memores in edendo, & potando carnem, & sanguinem, quæ pro nobis oblata sunt, significamus.

Corr. Rom. ¶ *Citabatur ex Augustino in libro de Trinitate ad Corinthios. Algerus etiam citat ex Augustino de Trinitate. Sed aliquot vetusta Gratiani exemplaria habent,* Ambrosius: *cujus vere est, & ipsum citat Ivo, quamvis statim, postquam citarat librum de Trinitate.*

C. LI. *Quomodo Christus sit immolatus semel, & quomodo quotidie immoletur.*

Item Augustinus *in Psalmum c vigesimum primum.*

17 ps Semel *d* Christus mortuus est, justus pro injustis: & scimus, & certum habemus, & spe *e* immobili retinemus, quia Christus resurgens a mortuis, jam non moritur, & mors illi ultra non dominabitur. Verba ista Apostoli *f* sunt: tamen, ne obliviscamini *g*, quod factum est semel, in memoria nostra omni anno fit. Quoties Pascha celebratur, nunquid toties Christus moritur? sed tamen anniversaria recordatio quasi repræsentat, quod olim factum est: & sic nos facit moveri *h*, tanquam videamus in cruce pendentem Dominum, non tamen irridentes, sed credentes.

C. LII.

Item in libro sententiarum Prosperi.

SEmel *i* immolatus est Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod ita intelligendum est: quia in manifestatione sui corporis, in distinctione membrorum omnium verus Deus, & verus homo semel tantum in cruce pependit, offerens seipsum patri hostiam vivam, passibilem, mortalem, vivorum, & mortuorum redemptionis efficacem; eorum scilicet, quos divini consilii altitudo redimendos judicavit, præscivit, prædestinavit, vocavit, modis, atque temporibus, quibus id fieri congruebat. 1

Corr. Rom. ¶ *Et hoc Ivo ex Lanfranco citat, verba B. Augustini & referente, & exponente: quod facit etiam Algerus l. 1. c. 16. & 18. Verba autem B. Augustini in epistola ad Bonifacium, quam Algerus etiam citat, sunt hæc:* Nonne semel immolatus est Christus in seipso? & tamen in sacramento non solum per omnes Paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur.

¶ 1 Congruebat] *Apud Lanfrancum hæc sequuntur, quæ respondent alteri membro propositionis B. Augustini:* In sacramento tamen, quod in hujus rei memoriam frequentat Ecclesia, caro Domini quotidie immolatur, dividitur, comeditur, & sanguis ejus de calice fidelium ore potatur.

C. LIII. *Hostia, quæ semel oblata est, in recordationem suæ mortis quotidie offertur.*

Item Ambrosius *in* K *epist. ad Hebr. c. 10.*

IN *l* Christo semel oblata est hostia ad salutem sempiternam potens. Quid ergo nos? nonne per singulos dies offerimus? offerimus quidem, sed ad recordationem mortis ejus: & una est hostia, non multæ. Quomodo una, & non multæ? quia semel oblatus est Christus. Hoc autem sacrificium exemplum *m* est illius: idipsum, & semper 1 idipsum. Proinde unum est hoc sacrificium: alioquin, quoniam in multis locis offertur, multi sunt Christi? Nequaquam, sed unus ubique est Christus, & hic plenus existens, & illic plenus. Sicut 2 enim quod ubique offertur unum est corpus, & non multa corpora: ita & unum sacrificium. Pontifex autem ille est, qui hostiam obtulit nos mundantem. Ipsam vero offerimus etiam nunc, quæ tunc oblata consumi non potest. Quod nos facimus, in commemorationem fit ejus, quod factum est: *Hoc a enim facite, ait, in meam commemorationem.*

Corr. Rom. 1 Et semper] *Apud B. Ambrosium, & B. Joannem Chrysostomum hæc adduntur:* offerimus, nec nunc quidem alium agnum, cras alium, sed semper eundem ipsum: *quæ Græce in optimo exemplari manuscripto (nam in Veronensi desiderantur) sic habent,* ὀ νῶν μὲν ἕτερον πρόβατον, αὔριον δὲ ἕτερον, ἀλλ' ἀεὶ τὸ αὐτό.

¶ 2 Sicut enim] *In excusis B. Ambrosii nomine commentariis legitur,* sicut enim qui ubique offert. *Sed non est visa mutanda Algeri, Ivonis, & Gratiani lectio. Græce est,* ὥσπερ ἓν πολλαχοῦ προσφερόμενον ἓν σῶμα ἐστὶ. *Nonnulla vero alia sunt emendata.*

C. LIV. *Sacramentum corporis Christi non nisi jejuni debemus accipere.*

Item Augustinus *in libro* b *responsionum ad Januarium, c. 6.*

18 ps LIquido *c* apparet, quando primo acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Domini, non eos accepisse jejunos. Nunquid tamen propterea calumniandum est universæ Ecclesiæ, quod a jejunis semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui Sancto, ut in honorem tanti sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam cæteri *d* cibi. Nam ideo per universum orbem mos iste servatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud sacramentum accipiendum convenire debent: aut, sicut faciebant, quos Apostolus *e* arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Salvator, quo vehementius commendaret mysterii illius altitudinem, ultimum hoc voluit infigere cordibus, & memoriæ discipulorum, a quibus ad passionem digressurus erat: & ideo non præcepit, quo deinceps ordine sumeretur; ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum. Nam si hoc ille monuisset, ut post alios cibos semper acciperetur, credo, quod eum morem *f* nemo mutasset. Cum vero ait Apostolus *g* de hoc sacramento loquens: *Propter quod, fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate, si quis esurit, domi manducet, ut non ad judicium conveniatis*: statim subtexuit 1: *cætera autem, cum venero, ordinabo.* Unde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum *h* agendi ordinem insinuaret, quem universa per orbem servat Ecclesia; ab ipso ordinatum esse, quod nulla orarum *i* diversitate variatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Subtexuit:] *Sequebatur in vulgatis,* quæ ad ejusdem sacramenti ordinem pertinent, scilicet quomodo jejuni, &c. *quæ & a plerisque manuscriptis, & originali, & cæteris collectoribus absunt.*

C. LV. *Ante consecrationem est panis, sed verbis Christi in ejus corpus mutatur.*

Item Ambrosius *in lib. 4. de sacramentis, cap. 4.*

Panis

a *Ibid. gloss. ordin.* b *Alger. l. 1. c. 19. Ivo p. 2. c. 7. Pann. l. 1. c. 142.* c *In præfatione 2. expositionis.* d *1. Petr. 3.* e *al. fide. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. Pann. l. 1. c. 143.* f *Roman. 6.* g *obliviscamur, orig.* h *al. moneri.* i *Beda in qu. q. 15. Lanfranc. ibid. Alg. l. 1. c. 16. & 18. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 9. & 4. Pann. l. 1. c. 144.* K *Chrysost. in eand. epist. hom. 17.* l *Alger. l. 1. c. 15. Sent. 4. distinct. 12. Ivo p. 2. c. 6. Pann. l. 1. cap. 145.* m *al. exemplar.*

a *Luc. 22.* b *Epist. 118.* c *Beda 1. Corinth. 11. Ivo p. 2. c. 112. Pann. l. 1. c. 146. Alger. l. 2. c. 1.* d *al. exteri.* e *1. Cor. 11.* f *al. modum nemo variasset.* g *1. Cor. 11.* h *aliter illis.* i *morum, orig.*

19 PAnis est in *a* altari usitatus ante verba sacramentorum: ubi accessit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus. Quomodo potest, qui panis est, corpus esse Christi? Consecratione. Consecratio autem quibus verbis est, & cujus sermonibus? Domini Jesu. Nam per reliqua omnia, quæ dicuntur, laus Deo defertur, oratione petitur pro populo, pro Regibus, pro cæteris. Ubi venitur, ut conficiatur venerabile sacramentum, jam non suis sermonibus Sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo Christi sermo hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? nempe is, quo facta sunt omnia. Jussit Dominus, & factum est cœlum: jussit Dominus, & facta est terra: jussit Dominus, & facta sunt maria: jussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo, quam operatorius sit sermo Chtisti. Si *b* ergo tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant: quanto magis operatorius est, ut sint quæ 1 erant, & in aliud commutentur. Et sic, quod erat panis ante consecrationem, jam corpus Christi est post consecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat, & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calice mistum fit sanguis consecratione verbi cœlestis. §. 1. Sed forte dicis: Speciem sanguinis non video: sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem pretiosi sanguinis bibis, ut nullius horror cruoris sit, & pretium tamen redemptionis operetur. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi. *& cap.* 5. §. 2. Vis scire, quia verbis cœlestibus consecratur? Accipe, quæ sunt verba, dicit Sacerdos. Fac nobis, inquit, hanc oblationem adscriptam, rationabilem, acceptabilem 2, quod est figura corporis, & sanguinis Domini nostri Jesu Christi: qui pridie, quam pateretur in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad cœlum, ad te sancte Pater omnipotens, æterne Deus, gratias agens benedixit, fregit, fractumque Apostolis suis, & discipulis suis tradidit, dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes: Hoc enim est corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter & calicem, postquam cœnatum est, pridie quam pateretur, accepit, respexit ad cœlum, ad te, sancte Pater omnipotens, æterne Deus, gratias agens benedixit, Apostolis, & discipulis suis tradidit, dicens; Accipite, & bibite ex eo omnes: Hic est enim Sanguis meus. Vide: omnia illa verba Evangelistæ sunt usque ad *Accipite* sive corpus, sive sanguinem. Inde verba sunt Christi: Accipite, bibite ex eo omnes: hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecretur, panis est: ubi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite, & edite ex eo omnes: hoc est enim corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini, & aquæ plenus. Ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. §. 3. Ergo videte, quantis generibus potens est sermo Christi universa convertere. Deinde ipse Dominus Jesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus, & sanguinem suum. Nunquid debemus de ejus fide, & testificatione dubitare?

Corr. Rom. ¶ 1 Ut sint, quæ erant,] *Hæc B. Ambrosii verba, quæ Berengarius catholicis objiciebat, accurate explanantur a Guitmundo lib. 3. & ab Algero l. 1. c. 7. Lanfrancus autem non modo ea optime interpretatur, sed etiam addit in quibusdam codicibus sic legi:* Si igitur tanta vis est in sermone Domini Jesu, ut inciperent esse, quæ non erant, quanto magis operatorius est, ut quæ erant, in aliud commutentur?

¶ 2 Acceptabilem,] *In codicibus Gratiani erat,* rationabilem, &c. *Addita vero sunt omnia usque ad vers.* Vide. (*quod antea erat,* Inde) *Multum enim videntur facere ad ea, quæ sequuntur, intelligenda.*

C. LVI. *Non corpus, sed animæ substantiam fulcit panis vitæ æternæ.*

Item Ambrosius *lib.* 5. *de sacramentis, cap.* 4.

NOn *a* iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vitæ æternæ, qui animæ nostræ substantiam fulcit. *& paulo post.* §. 1. Iste panis quotidianus est: accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit: sic vive, ut quotidie merearis accipere.

C. LVII. *Etiam secundum carnem Christus est panis vivus.*

Item Augustinus *in* b *epistola ad Irenæum.*

CHristus panis est, de quo qui manducat, vivit in æternum: de quo ipsemet dicit *c*: *Et panis, quem ego dabo, caro mea est, pro mundi vita &c.* Determinat, quomodo sit panis, non solum secundum verbum, quo vivunt omnia, sed etiam secundum carnem assumptam, pro mundi vita. Humana enim caro, quæ erat peccato obnoxia, & ideo mortua, carni ejus mundæ unita, incorporata, unum cum illo effecta, vivit de Spiritu ejus, sicut vivit corpus de suo spiritu. Qui vero non est de corpore Christi, non vivit de Spiritu Christi.

C. LVIII. *Quomodo Christus visibiliter in sacramentis spiritualiter manducatur, & bibitur.*

Item Augustinus *d sermone* 2. *de verbis Apostoli.*

QUi *e* manducant, & bibunt Christum, vitam manducant, & bibunt. Illum manducare, est refici: illum bibere, est vivere. Quod in sacramento visibiliter sumitur, in ipsa veritate spiritualiter manducatur, & bibitur. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit, & norunt fideles, quemadmodum manducent, carnem Christi; unusquisque accipit partem suam: unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo, manet integer *f* totus in corde tuo. Totus erat apud Patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illo. *& infra.* §. 1. Quod videtur *g*, panis est, & calix, quod etiam oculi renuntiant. Quod autem fides postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. *& infra.* §. 2. Ista ideo dicuntur sacramenta, quia in eis aliud videtur, aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritalem. *& infra.* §. 3. Qui *h* accipit mysterium unitatis, & non tenet vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.

Corr. Rom. ¶ *Sententia prioris partis hujus capitis est apud B. Augustinum in sermone 2. de verbis Apostoli, & fusius quidem explicata. Cætera autem a vers.* Manducatur Christus, *usque ad finem, sunt apud Bedam: & pars refertur etiam infra, c.* invitat.

C. LIX.

a *Lanfranc. ibid. Alger. l.* 1. *c.* 7. *& alibi. Guitmundus l.* 3 *Sent.* 4. *dist.* 10. *Ivo p.* 2. *c.* 7. b *Hic summatim refertur sententia, verbis hinc inde collectis.*

a *Sent. ibid. Ivo part.* 2. *c.* 7. b *In summam redacta verba. Idem vero habetur apud B. Augustin. serm.* 28. *de verb. Dom. In glossa ordin. ad cap.* 6. *Joan.* c *Joan.* 6. d *Beda* 1. *Corinth.* 10. *& ibi glossa ordin.* e *Infr. invitat. &, qui manducat me. Algerus lib.* 1. *cap.* 5. 7. 15. *& alibi. Bertramus de sacrament. Euch. Sent.* 4. *dist.* 12. *Ivo part.* 2. *cap.* 8. f *hic, glossa.* g *ergo vidisti, orig.* h *Supra ead. quia passus.*

C. LIX. *Quomodo spiritualiter corpus Christi sit accipiendum.*

Item Augustinus super a Joannem, ad cap. 6. tract. 26. & 27.

CRedere *b* in Jesum Christum, hoc est manducare panem vivum. Qui credit in eum, manducat. Invisibiliter saginatur, quia & invisibiliter renascitur. (*Et, qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.*) Participatione enim filii (quod est per unitatem corporis Christi, & sanguinis) homo manducans vivit, non sumens tantum in sacramento (quod & mali faciunt) sed usque ad Spiritus participationem, ut in corpore Domini tanquam membrum maneat, & ejus Spiritu vegetetur: quod est, dum ejus mandata servat. §. 1. Ad altare Dei invisibile (quo non accedit injustus) ille pervenit, qui ad hoc præsens justificatus accedit. Inveniet illic vitam suam, qui hic discernit causam suam.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex dictis B. Augustini in tract. 26. & 27. in Joannem, & in Psal. 42. & ex Prospero, ut suis locis est indicatum.*

C. LX. *Spiritus Sanctus invisibiliter corpus, & sanguinem Christi sanctificat.*

Idem *in c lib. 3. de Trinitate, cap. 4.*

COrpus 1, & sanguinem Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & prece mystica consecratum, rite sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cum per manus hominum ad illam visibilem speciem perducitur, non sanctificatur, ut sit tam magnum sacramentum, nisi operante invisibiliter Spiritu Dei, cum hæc omnia, quæ per corporales motus in illo opere fiunt, Deus operetur.

Corr. Rom. ¶ 1 Corpus] *Apud B. Augustinum hæc antecedunt*: Nec linguam quippe ejus (*de Paulo loquitur*) nec membranas, nec atramentum, nec significantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis corpus Christi, & sanguinem dicimus *c*, sed illud tantum, quod ex fructibus terræ, &c. *præstatque omnino locum illum integrum legere.*

C. LXI. *Per benedictionem panis efficitur corpus Christi.*

Idem.

NOn *d* omnis panis, sed accipiens benedictionem Christi, fit corpus Christi.

C. LXII. *Dupliciter corpus Christi intelligitur.*

Idem.

COmmendavit *e* nobis Christus in isto sacramento corpus, & sanguinem suum: quod etiam fecit & nos ipsos. Nam & nos ipsius corpus facti sumus.

C. LXIII. *Sacrificium altaris, sacramentum est unitatis.*

Idem *tractatu 26. ad c. 6. Joannis.*

HOc 1 sacramentum *f* pietatis est, signum unitatis, vinculum charitatis. Qui vult vivere, habet ubi vivat, habet unde vivat: accedat, credat, & incorporetur, ut vivificetur. *& infra.* §. 1. Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis, & membrorum suorum: quod est Ecclesia in prædestinatis.

Corr. Rom. ¶ 1 Hoc sacramentum] *In originali est*, o sacramentum pietatis, o signum unitatis, o vinculum charitatis! *Ex quo quidem originali reliqua sunt emendata, & aucta.*

C. LXIV. *Spiritualiter magis, quam corporaliter corpus Christi debemus accipere.*

Idem *ibidem.*

20 ps PAnem 1 cœlestem *a* spiritaliter manducare, est innocentiam ad altare apportare. Peccata etsi sunt quotidiana, vel *b* non sint mortifera. Antequam ad altare accedatis, attendite, quod dicatis: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Si dimittis, dimittetur tibi: securus accede, panis est, non venenum. Sed vide, si dimittis. Nam si non dimittis, mentiris: & ei mentiris, quem non fallis. Mentiri Deo potes: Deum fallere non potes.

Corr. Rom. ¶ 1 Panem cœlestem] *In originali legitur*: Panem cœlestem spiritaliter manducate: innocentiam ad altare apportate: *Itemque apud indicatos collectores: sed habita est ratio ejus, qui casum scripsit, & Gratiani lectionem secutus est etiam B. Thomas in catena ad eum Joannis locum. Reliqua vero sunt emendata, & locupletata.*

C. LXV. *Sacramentum, non veritatem Christi corporis accipit, qui ab eo discordat.*

Idem *c in libro sententiarum, c. 339.*

QUi *d* discordat a Christo, nec manducat carnem ejus, nec sanguinem bibit: etiamsi tantæ rei sacramentum ad judicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.

C. LXVI. *Sancta nocent malis, & mala prosunt bonis.*

Idem *tractatu 6. & 62. in Joannem.*

ET *e* sancta malis possunt obesse, bonis sunt ad salutem, malis ad judicium. Unde Apostolus *f*: *Qui manducat, & bibit indigne, judicium sibi manducat, & bibit*: non quia res illa mala est, sed quia malus male accipit, quod bonum est. Non enim mala erat buccella *g*, quæ tradita est Judæ a Domino. Salutem Medicus dedit: sed quia ille, qui indignus erat, accepit, ad perniciem sui accepit. Et mala prosunt bonis, sicut Angelus satanæ profuit Paulo. Per malum enim fit bonum, cum bene accipitur malum.

Corr. Rom. ¶ *Quæ multo fusius apud B. Augustinum explicantur tractatu 6. & 62. in Joan. hic in summam quandam sunt collecta.*

C. LXVII. *Non prohibentur mali de mensa Domini manducare.*

Idem *h.*

NOn prohibeat dispensator manducare pingues terræ in mensa Domini, sed exactorem moneat timere.

C. LXVIII. *Et qui indigne accipit, corpus Christi accipit.*

Idem *in lib. 5. de baptismo, c. 8. i*

SIcut Judas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed male accipiendo, locum in se diabolo præbuit; sic indigne quisque sumens Dominicum sacramentum, non efficit, ut quia ipse malus est, malum sit: aut, quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim Domini, & sanguis Domini nihilominus etiam erat illis, quibus dicebat κ Apostolus: *Qui manducat indigne, judicium sibi manducat, & bibit.*

Dddd C. LXIX.

a *Beda 1. Corinth. 10. & 11.* b *Supr. ead. ut quid. Alg. lib. 1. c. 8. & 12. Sent. 4. dist. 9. Ivo part. 2. cap. 4.* c *Alcuinus de div. offic. fol. 89. In lib. sent. August. al. Prosperi, sent. 189. & ex August. in Psal. 42.* d *Beda 1. Cor. 10. ex August.* e *Beda ib. sup. quia passus.* f *Beda ib. Alg. l. 1. c. 3.*

a *Beda 1. Corinth. 11. & gloss. ordin. ibid. Alger. lib. 1. c. 20. Ivo part. 2. cap. 4.* b *abest ab Ivone.* c *al. Prosper.* d *Beda ib. & gloss. ordin. Alg. lib. 1. cap. 21. Sent. 4. dist. 9. Ivo part. 2. cap. 8.* e *Beda, & gloss. ordin. ibid. Sent. 4. dist. 9.* f *1. Corinth. 11.* g *Joan 13.* h *in gloss. ordin. in Psal. 48. vers. Manducaverunt, & adoraverunt, ex Augustin.* i *Beda 1. Corinth. 11. Lanfranc. ibid. Alger. lib. 1. cap. 21. Guitmundus lib. 3. Sent. 4. dist. 9. Anselm. l. 9. cap. 11. Ivo part. 2. cap. 9.* κ *1. Corinth. 11.*

C. LXIX. *Quibus exemplis præter naturam substantia panis, & vini in corpus, & sanguinem Christi converti probetur.*

Item Ambrosius *in libro de his, qui mysteriis initiantur, c. 8. & 9.*

21 ps REvera *a* mirabile est, quod manna Deus pluit patribus, & quotidiano cœli pascebantur alimento. Unde dictum est *b*: *Panem Angelorum manducavit homo*. Sed tamen panem illum qui manducaverunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca, quam accipis, iste panis *c* vivus, qui de cœlo descendit, vitæ æternæ substantiam subministrat: & quicunque panem hunc manducaverit, non morietur in æternum, quia *d* corpus est Christi. Considera nunc, utrum præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique corpus est vitæ. Manna illud de Cœlo, hoc super *e* cœlum: illud cœli, hoc Domini cœlorum: illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicunque religiose gustaverit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis e Christo: illos ad horam satiavit aqua, te sanguis diluit in æternum. Judæus bibit, & sitit; tu, cum biberis, sitire non poteris: & illud in umbra; hoc in veritate. Si illud, quod miraris, umbra est, quantum istud est, cujus & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud patres facta est, *Bibebant f inquit, de consequente eos petra: petra autem erat Chistus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo. Nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri*. Cognovisti præstantiora: potior etenim lux, quam umbra; veritas, quam figura; corpus auctoris, quam manna de cœlo. §. 1. Forte dicas, aliud video: quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, ut probemus. Quantis igitur utimur exemplis *g*, ut probemus non hoc esse, quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit, majoremque vim esse benedictionis, quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam *h* tenebat Moyses: projecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgæ naturam revertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatam esse naturam, & serpentis & virgæ. Currebant *i* Ægypti flumina puro aquarum meatu: subito de fontium venis sanguis cœpit erumpere, non erat potus in fluviis: rursus ad Prophetæ preces cruor cessavit fluminum, aquarum natura remeavit. Circumclusus erat undique populus Hebræorum, hinc Ægyptiis vallatus, inde mari clausus. Virgam *κ* levavit Moyses: separavit se aqua, & in murorum speciem congelavit, atque inter undas via pedestris apparuit. Jordanis *l* retrorsum conversus contra naturam in sui fontis revertitur exordium. Nonne claret, naturam vel maritimorum fluctuum, vel fluvialis cursus esse mutatam? Sitiebat populus patrum *m*, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturam operata est gratia, ut aquam vomeret petra, quam non habebat natura? Marath *n* fluvius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset: misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperavit. Sub *o* Helisæo Propheta uni ex filiis Prophetarum excussum est ferrum de securi, & statim mersum est: rogavit Helisæum, qui amiserat ferrum: misit etiam Helisæus lignum in aquam, & enatavit ferrum. Utique & hoc præter naturam factum esse cognoscimus. Gravior est enim ferri species, quam aquarum liquor. §. 2. Advertimus igitur majoris potentiæ *a* esse Dei gratiam, quam naturam: & adhuc tamen Propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Nam sacramentum istud, quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod *b* si tantum valuit sermo Heliæ, ut ignem de cœlo deponeret *c*, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legisti, *quia d ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt*. Sermo igitur Christi, qui potuit ex nihilo facere, quod non erat, non potest ea, quæ sunt, in id mutare, quod non erant? Non enim minus est novas 1 rebus dare, quam mutare naturas. §. 3. Sed quid *c* argumentis utimur? suis utamur exemplis, incarnationisque exemplo *f* astruamus mysterii veritatem. Nunquid naturæ usus præcessit, cum Dominus Jesus ex Maria nasceretur? si ordinem quærimus, viro mista fœmina generare consueverat. Liquet igitur, quod præter naturæ ordinem virgo generavit. Et hoc, quod conficimus, corpus ex Virgine est. Quid hic quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Jesus partus ex Virgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est. Vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Jesus: *Hoc est corpus meum*. Ante *g* benedictionem verborum cœlestium alia species nominatur: post consecrationem corpus Christi significatur *h*. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur: & tu dicis, Amen, hoc est, verum est. Quod os loquitur, mens interna *i* fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat.

Corr. Rom. ℊ 1 Novas rebus dare,] *Antea legebatur*: Non enim minus est dare, quam mutare novas naturas rebus. *Emendatum est ex originali. Apud Guitmundum, Lanfrancum, Algerum, Ivonem legitur*, novas res dare, quam mutare naturas.

C. LXX. *Quomodo per partes Christus manducatur, & integer permanet.*

Item Augustinus *in quodam sermone de verbis Evangelii.*

INvitat *κ* Dominus *l* servos, & præparavit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? & tamen ait: *Qui m manducat me, vivit propter me*. Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur, ut manducetur: sed mortuos vivificat. Quando manducatur, reficit; sed non deficit. Non ergo timeamus, fratres, manducare istum panem, ne forte finiamus illum, & postea quid manducemus, non inveniamus. Manducatur *n* Christus: vivit manducatus; quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit: & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi: unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa gratia partes vocantur: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo.

C. LXXI. *Quotidianum sacrificium non reiteratio est passionis Christi, sed commemoratio.*

Item

a Lanfranc. Alger. Guitmund. sparsim. Ivo part. 2. c. 7. Deut. 8. Exod. 16. Sap. 16. Deut. 1. & 2. b Psal. 77. c Joan. 6. d al. & . e al. supra. f 1. Cor. 10. g exemplis? probemus, orig. h Exod 4. i Exod. 7. κ Exod. 14. l Josuæ 4. Psal. 67. m Num. 20. n Exod. 15. o 4. Reg. 6.

a al. virtutis. b 4. Reg. 1. Sent. 4. dist. 10. c al. depromeret. d Psal. 148. e al. quoad. Sup. ead. in quib. f al. novitate. g Sup. ead. ante benedictionem. h al. signatur. i al. intenta. κ al. Invitavit. l Beda 1. Cor. 10. ex eod. & in quæst. q. 15. Alger. l. 1. c. 15. Sent. 4. dist. 12. Ivo p. 2. c. 8. m infr. qui manducat me. Joan. 6. n sup. ead. qui manducant. 1. q. 3. Salvator. §. sed beatus.

Item Paschasius *in lib. de corpore* a, *& sanguine Christi*, *c.9.*

22 ps ITeratur b quotidie hæc oblatio, licet Christus semel c passus in carne, per unam eandemque mortis passionem semel salvaverit mundum: ex qua morte idem resurgens ad vitam, mors ei ultra non dominabitur: quia profecto sapientia Dei patris pro multis causis necessarium hoc providit. Primo quidem, quia quotidie peccamus, saltem in peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest: quia licet omnia peccata donata sint in baptismo, infirmitas tamen peccati adhuc in carne manet. Unde 1 Psalmista, *Benedic* d *anima mea Domino, qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas.* Et ideo, quia quotidie labimur, quotidie Christus pro nobis mystice immolatur: & passio Christi in ministerio traditur, ut qui semel moriendo mortem vicerat, quotidie recidiva delictorum per hæc sacramenta corporis, & sanguinis peccata relaxet. Unde oramus, e *Dimitte nobis debita nostra*, quia si f dixerimus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. *Item infra eod. cap.* §. 1. Iteratur hoc mysterium ob commemorationem passionis Christi, sicut ipse ait: *Hæc* g *quotiescunque feceritis, in meam commemorationem facite. Quotiescunque ergo hunc panem sumitis, & bibitis hunc calicem, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Non utique sic est accipiendum, donec mors Christi veniat, quia jam ultra non moritur: sed donec ipse Dominus ad judicium veniat. Interdum h autem semper mors Christi pro seculi vita posteris nuntianda est, ut discant, qua charitate dilexit suos, qui pro eis mori dignatus est, cui omnes vicem debemus rependere charitatis: quia ad hoc nos prior dilexit, cum essemus gehennæ filii, ut diligeremus eum, a morte jam liberati.

Corr. Rom. ¶ 1 Unde Psalmista,] *Hæc Prophetæ verba, & nonnulla alia, quæ neque apud Paschasium, neque apud B. Thomam, qui in opusculo de sacramento altaris illum citat, leguntur: habentur tamen in eod. lib. edito Rabani nomine.*

C. LXXII. *Non solum sub figura, sed & in veritate, Dominici corporis, & sanguinis sacramentum celebratur.*

Item Augustinus.

UTrum 1 sub i figura, an in veritate hoc mysticum calicis sacramentum fiat. Veritas ait: *Caro* k *mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.* Alioqui quomodo magnum l erit: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*, nisi vera sit caro? Sed quia Christum vorari dentibus fas non est, voluit Dominus hunc panem, & vinum in mysterio vere carnem suam, & sanguinem suum consecratione Spiritus Sancti potentialiter creari, & quotidie pro mundi vita mystice immolari: ut sicut de virgine per Spiritum Sanctum vera caro sine coitu creatur, ita per eundem ex substantia panis, & vini mystice idem corpus Christi consecretur. Corpus Christi & veritas, & figura est: Veritas, dum corpus Christi, & sanguis virtute Spiritus Sancti in virtute m ipsius ex panis, & vini substantia efficitur: figura vero est id, quod exterius sentitur. §. 1. Iteratur n autem quotidie hæc oblatio, licet Christus semel passus sit, quia quotidie peccamus, saltem peccatis, sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest. Et ideo, quia quotidie labimur, Christus quoque mystice pro nobis immolatur. §. 2. Intra o Catholicam Ecclesiam in mysterio corporis Christi nihil a bono majus, nihil a malo minus perficitur Sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris, & in virtute Spiritus Sancti. Si enim in merito esset Sacerdotis, nequaquam ad Christum pertineret. Nunc autem, sicut ipse est, qui baptizat, ita ipse est, qui per Spiritum Sanctum hanc suam efficit carnem, & transit 2 vinum in sanguinem. Unde & Sacerdos, *Jube*, inquit, *hæc perferri per manus Angeli tui sancti in sublime altare tuum in conspectu divinæ Majestatis tuæ.* Ut quid perferenda in lucem deposcit, nisi ut intelligatur, quod ista fiant in ejus sacerdotio? Hanc 3 igitur oblationem benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam omnes in cœlo adscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi esse censeamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilem, ut qui nobis ipsis displicuimus, per hanc acceptabiles ejus unico filio simus. Nihil r[ati]onabilius, ut quia nos jam similitudinem mortis ejus in baptismo accepimus, similitudinem quoque carnis ejus sumamus, & similitudine pretiosi sanguinis potemur: ita ut & veritas non desit in sacramento, & ridiculum nullum fiat paganis, quod cruorem occisi hominis bibamus. Si enim discipuli patienter ferre nequiverunt, quod Dominus dixit, *Qui non manducat meam carnem*, *&c.* Sed dixerunt, *durus est a hic sermo*, quomodo ergo ferrent ista increduli? Credendum est, quod in verbis Christi sacramenta conficiantur. Cujus enim potentia creantur prius, ejus utique verbo ad melius procreantur b. §. 3. Reliqua omnia, quæ Sacerdos dicit, aut Clerus chori cantat, nihil aliud quam laudes, & gratiarum actiones sunt, aut certe obsecrationes, & fidelium petitiones. Unde & Sacerdos dicit prius Evangelistarum verba assumens. *Qui pridie, quam pateretur, &c.* Porro 4 deinceps sunt verba Dei, potestate, & omni efficientia plena: *Accipite, & manducate, hoc est corpus meum.* In hoc ergo creatur illud corpus.

Corr. Rom. ¶ 1 Utrum sub figura,] *Apud Paschasium, ex cujus locis videtur confectum hoc caput, hæc habentur pro titulo quarti capitis*, utrum sub figura, an in veritate hoc mysterium vera caro, & verus sanguis Christi fiat. *Caput autem sic incipit:* Quod in veritate corpus, & sanguis fiat consecratione mysterii, nemo, qui verbis divinis credit, dubitat. Unde Veritas ait, &c. *Algerus autem, qui c. 16. hæc eadem fere habet, citat & ipse Augustinum ex libro de sacramento altaris, & hoc facit initium*, Veritas ait, &c.

¶ 2 Transit] *Paschasius, & Polycarpus ex Paschasio ad Placidum habent*, transfundit sanguinem: *sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 3 Hanc igitur] *Apud Paschasium, & Rabanum (idem enim fere opus est hujus atque illius nomine inscriptum) integra est oratio.* Sed obsecrans per filium patrem, per quem ad eum accessum habemus. Rogamus, hanc oblationem, inquit, benedictam, per quam nos benedicamur: adscriptam, per quam nos omnes in cœlo conscribamur: ratam, per quam in visceribus Christi censeamur: rationabilem, per quam a bestiali sensu exuamur: acceptabilemque facere dignetur c, quatenus & nos per hoc, quod in nobis displicuimus, acceptabiles in ejus unico filio simus.

¶ 4 Porro deinceps] *Sunt hæc addita ex Paschasio, cap.15. usque ad vers.* In hoc ergo, *ut sententia ipsa perciperetur.*

C. LXXIII. *In sanguine agni, Christi sanguis, qui vere nunc sumitur, olim præfigurabatur.*

Item Gregorius Papa *in homilia Paschali, id est*, 22. *Evang.* (*an.* 593. *Romæ.*)

QUid sit d sanguis agni, non jam audiendo, sed biben-

a *al. de sacramento altaris.* b *Rabanus de sacr. Euchar. c.22. infr. c. prox.* c *Rom. 6.* d *Psal.* 102. e *Matth. 6.* f *1. Joan. 1.* g *Luc. 22. 1. Cor. 11.* h *interim, vera lectio.* i *Pasch. Raban. Algerus disperse* k *Joan. 6.* l *al. verum. Joan. 6.* m *al. verbo.* n *sup. ead. iteratur.* o *1. q. 1. intra catholicam. Sent. 4 dist. 13. Polyc. lib. 3. tit. 9. ex Paschasio.*

a *Joan. 6.* b *recreantur.* c *digneris: Polycar.* d *Lanfranc. ibid. Guitmundus l. 3. Alger. l. 1. cap. 11. & 12. Sent. 4. dist. 11. Ivo p. 2. cap. 9.*

bendo didicistis. Qui sanguis super utrumque postem *a* ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. *Item dial. l. 4. c. 58.* §. 1. Hæc salutaris *b* victima illam nobis mortem Unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens *c* a mortuis jam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur, tamen in semetipso immortaliter, & incorruptibiliter vivens, pro nobis iterum in hoc mysterio moritur 1. Ejus quippe ibi corpus sumitur, ejus caro in populi salutem *d* patitur, ejus sanguis non jam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem Unigeniti filii semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cœlos aperiri? in illo Jesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? summa *e*, & ima sociari, terrena cœlestibus jungi, unumque ex invisibilibus, atque visibilibus fieri? *Idem*. §. 2. Uno 2, inquit, eodemque *f* tempore, ac momento in cœlo rapitur ministerio Angelorum corpori Christi consociandum, & ante oculos Sacerdotis in altari videtur: *& infra*. §. 3. Tanta *g* est Ecclesiæ unitas in Christo, ut unus ubique sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis ejus. Calix enim, quem Sacerdos Catholicus sacrificat, non est alius, nisi ipse, quem Dominus Apostolis tradidit: quia sicut divinitas verbi Dei una est, quæ totum implet mundum; ita licet multis locis, & innumerabilibus diebus illud consecretur corpus, non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices, sed unum corpus Christi, & unus sanguis cum illo, quod sumpsit in utero Virginis, & quod dedit Apostolis. Divinitas enim verbi replet illud, quod ubique est, & conjungit, & facit, ut sicut ipsa una est, ita conjungatur corpori Christi, & unum corpus ejus sit in veritate. Unde animadvertendum est, quia sive plus, sive minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Christi integerrime sumunt, & generaliter omnes, & specialiter unusquisque. *Idem*. §. 4. Mysterium fidei dicitur *h*: quia credere debes, quod ibi salus nostra consistit. Providens enim nobis Dominus dedit hoc sacramentum salutis, ut quia nos quotidie peccamus, & ille jam mori non potest, per istud sacramentum corporis sui peccatorum remissionem consequamur. Quotidie enim ipse comeditur, & bibitur in veritate: sed integer, & vivus, atque immaculatus manet 3: & ideo magnum, & pavendum est mysterium; quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cum mysterium sit, unde corpus, & sanguis dicitur? figuram panis, & vini habet, faciente Domino: quia non habemus in usu carnem crudam comedere, & bibere sanguinem.

Corr. Rom. ¶ 1 Moritur.] *In originali est*. Sacræ oblationis immolatur. *Sed ob glossam non est mutatum*.

¶ 2 Uno, inquit,] *Hæc habentur apud Alcuinum in lib. de divinis officiis, c. de celebratione Missæ, qui Gregorium citat*.

¶ 3 Manet:] *Quæ post hoc verbum sequuntur apud Alcuinum, sic habent*: Mysterium est, quod aliud videtur, & aliud intelligitur. Quod videtur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritualem. Sed cum mysterium sit, unde corpus, & sanguis Christi dicitur? Consulens omnipotens Deus infirmitati nostræ, qui non habemus usum comedere carnem crudam, & sanguinem bibere, facit, ut in pristina remaneant forma illa duo munera: & est in veritate corpus Christi, & sanguis, sicut ipse dicit.

C. LXXIV. *Post consecrationem licet figura panis, & vini remaneat, tamen nihil est ibi, nisi corpus, & sanguis Christi.*

Item Ambrosius a.

OMnia *b* quæcunque voluit Dominus, fecit in cœlo, & in terra.] Et quia voluit, licet figura panis, & vini hic sit, omnino nihil aliud, quam caro Christi, & sanguis post consecrationem credenda sunt. Unde ipsa Veritas ad discipulos *c*: *Hæc*, inquit, *caro mea est pro mundi vita*. Et, ut mirabilius loquar, non alia plane, quam quæ nata est de Maria, & passa in cruce, & resurrexit de sepulchro: hæc, inquam, ipsa est. Et ideo Christi caro est, quæ pro mundi vita adhuc hodie offertur, & cum digne percipitur, vitam *d* utique æternam in nobis operatur. Panem 1 quidem *e* istum, quem sumimus in mysterio, illum utique intelligo panem, qui manu Sancti Spiritus formatus est in utero Virginis, & igne passionis decoctus in ara crucis. Panis *f* enim Angelorum factus est cibus hominum: unde ipse ait *g*: *Ego sum panis vivus, qui de cœlo descendi*: & item: *Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*. Ex his namque duabus sententiis aperte datur intelligi, quia panis iste, & ille, non duo, sed unus panis, & una caro proculdubio unum corpus efficitur: illud vere, illud sane, quod sumptum est de Virgine, quod passum est, & sepultum, quod surrexit, & in cœlum ascendit, & sedet ad dextram Dei Patris, & quod est venturum judicare vivos, & mortuos.

Corr. Rom. ¶ 1 Panem quidem] *Hæc usque ad finem, quæ a Magistro etiam referuntur, non leguntur hoc loco apud Paschasium, aut Rabanum. Sed simile quiddam habetur apud Petrum Chrysologum sermone 67.*

C. LXXV. *Quamvis quotidie manducatur Christus, integer tamen permanet vivus.*

Item Augustinus ex h *sermone de verbis Domini.*

QUi *i* manducat me, vivit propter me.] Non ergo, fratres, timeamus manducare panem istum, ne forte finiamus illum, & postea, quod manducemus, non inveniamus. Manducatur Christus: vivit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in sacramento sic fit: & norunt fideles, quemadmodum manducent carnem Christi. Unusquisque accipit partem suam, unde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cœlo: manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando venit in Virginem: implevit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, ut eum homines manducarent, & manebat integer apud patrem, ut Angelos pasceret.

Corr. Rom. ¶ *Hæc eadem fere habentur sup. c.* qui manducat, *& c.* invitat.

C. LXXVI. *Corpus & sanguinem Christi secundum se nulli edere licet.*

Item Hieronymus in κ *Leviticum.*

DE hac quidem hostia, quæ in Christi commemoratione mirabiliter fit, edere licet: de illa vero, quam Christus in ara crucis obtulit, secundum se nulli edere licet.

C. LXXVII. *Corpus Christi in singulis portionibus singuli totum accipiunt.*

Item *in sermone Dominicæ quintæ post Epiphaniam.*

SInguli *l* accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulos *m* minuitur, sed integrum se præbet in singulis.

Corr.

a *Exod.* 12. b *al. singularis.* c *Rom.* 6. d *patitur, vera lectio.* e *summis ima.* f *Alcuinus de div. offic. p.* 87. *&* 89. g *Remigius Episc. Antissiod. in can. Missæ.* h *al. est.*

a *Ex lib.* 4. *de sacramentis, c.* 4. *&* 6. *Paschasius in eod. lib. c.* 1. *Rabanus c.* 3. b *Psalm.* 134. c *Joan.* 6. d *al. vita æterna in nobis reparatur.* e *Petrus Chrysologus serm.* 67. f *Psalm.* 77. g *Joan.* 6. h *Beda* 1. *Corint.* 10. *& ibi gloss. ordin.* i *sup. eod. invitat. Ivo part.* 2. *c.* 8. κ *Origenes hom.* 7. *super Leviticum an.* 217. *in Ægypto.* l *Alger. l.* 1. *c.* 15. *Guitmund. l.* 1. *col.* 6. *Sent.* 4. *dist.* 12. m *al. singulas.*

Corr. Rom. ¶ *Habetur in Missali Ambrosiano in præfatione Dominicæ quintæ post Epiphaniam* a, *& in antiquis etiam præfationibus, in præfatione ejusdem Dominicæ. Ex Ambrosio citant Algerus, & Ivo, quamvis Magister ex Hieronymo. Guitmundus ait esse ex præfatione, quæ per totum orbem Latinum decantatur.*

C. LXXVIII. *De eodem.*

Item Hilarius.

UBi *b* pars est corporis, est & totum. Eadem ratio est in corpore Domini, quæ in manna, quod in ejus figura præcessit; de quo dicitur *c*: *Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus paraverat, invenit minus.* Non est omnino quantitas visibilis in hoc æstimanda mysterio, sed virtus sacramenti spiritualis.

C. LXXIX. *Corpus Christi, quod sumitur, & figura est in specie, & veritas in substantia.*

Idem.

COrpus *d* Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis, & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus, & sanguis Christi in veritate interius creditur.

Corr. Rom. ¶ *Ivo etiam citat ex Hilario, & inf. ead. c.* in Christo: *in extremo refertur una cum verbis Hilarii: apud quem tamen non est inventum. Algerus citat Augustinum de sacramento altaris. Idem fere habetur apud Paschasium c. 4. & cæteros, qui hoc idem argumentum tractant.*

C. LXXX. *Carnem vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam in altari accipimus.*

Item ex symbolo e Ephesino.

NEcessario *f* igitur & hoc adjicimus. Annunciantes enim secundum carnem mortem Unigeniti filii Dei, id est Jesu Christi, & resurrectionem ejus, & in cœlos ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesiis sacrificii servitutem. Sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur participes sancti corporis, & pretiosi sanguinis Christi omnium nostrum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes, (quod absit) nec, ut viri sanctificati, & verbo conjuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut divinam possidentis habitationem, sed vere vivificatricem, & ipsius verbi propriam factam.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc in nimias prope angustias conclusum, suæ integritati restitutum est, potissimum ex originali.*

C. LXXXI. *Quomodo manna, & aqua de petra fuit idem cum nostro cibo, & potu.*

Item Augustinus *tract. 26. ad c. 6. Joannis.*

INquit *g* Apostolus *h*: *Omnes eandem escam spiritalem manducaverunt.* Spiritalem utique eandem: nam corporalem aliam, quia illi manna, nos aliud. Et adjungit: *& omnes eundem potum spiritalem biberunt.* Aliud illi, aliud nos: sed specie visibili. Quod tamen idem est virtute spirituali.

Corr. Rom. ¶ *Plenius hæc res a B. Augustino exponitur. Sed Ivo habet fere, ut Gratianus.*

C. LXXXII. *Quod veritatem Dominici corporis, & sanguinis sumimus.*

Item Hilarius *de i Trinitate, lib. 8.*

IN *k* Christo pater, & Christus in nobis unum in his esse nos faciunt. Si vere igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & vere homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosque vere sub mysterio carnem corporis ejus sumimus, & per hoc unum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, quomodo voluntatis unitas asseritur, cum naturalis per sacramentum proprietas perfectæ sacramentum sit unitatis? Non est humano, aut seculi sensu in Dei rebus loquendum, neque per violentam *a*, atque impudentem prædicationem, dictorum cœlestium sanitati, alienæ, atque impiæ intelligentiæ perversitas est extorquenda. Quæ scripta sunt, legamus, & quæ legerimus, intelligamus: & tunc perfectæ fidei officio fungemur. De naturali enim in nobis Christi veritate, quæ dicimus, nisi ab eo discimus *b*, stulte, atque impie dicimus. Ipse enim ait *c*: *Caro mea vere esca est, & sanguis meus vere est potus. Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.* De veritate carnis, & sanguinis non est relictus ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione, & fide nostra vere caro est, & vere sanguis est: & hæc accepta, atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc veritas non est? Contingat plane his verum non esse, qui Christum Jesum verum esse Deum negant. Est ergo in nobis ipse per carnem, & sumus in eo, dum secundum hoc, quod nos sumus, in Deo est. §. 1. Quod autem in eo per sacramentum communicatæ carnis, & sanguinis simus, ipse testatur, dicens: d *Et hic mundus jam me non videt: vos autem me videbitis, quoniam ego vivo, & vos vivetis: quoniam ego in patre meo, & vos in me, & ego in vobis.* Si voluntatis tantum unitatem intelligi vellet, cur gradum quendam, atque ordinem consummandæ unitatis exposuit? nisi, ut cum ille in patre per naturam divinitatis esset, nos contra in eo per corporalem ejus nativitatem, & ille rursus in nobis per sacramentorum inesse mysterium crederetur: ac sic perfecta per mediatorem unitas doceretur: cum nobis in se manentibus ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis: & ita ad unitatem patris proficeremus, cum eo qui naturaliter secundum nativitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente. §. 2. Quod autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus *e* est: *Qui edit carnem meam, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.* Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, ejus tantum in se assumptam habens carnem, qui suam sumpserit. Perfectæ autem hujus unitatis sacramentum superius jam docuerat, dicens *f*: *Sicut misit me vivens pater, & ego vivo per g patrem, & qui manducaverit meam carnem, & ipse vivet per me.* Vivit ergo per patrem, & quomodo per patrem vivit, eodem modo nos per carnem ejus vivemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiæ formam præsumitur, ut id, de quo agitur, secundum propositum exemplum assequamur. §. 3. Hæc ergo vitæ nostræ causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, victuris nobis per eum ea conditione, qua vivit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum vivimus, id est, naturam suæ carnis adepti, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum vivat ipse per patrem? *Item infra.* §. 4. Hæc autem idcirco commemorata a nobis sunt; quia voluntatis tantum inter patrem, & filium unitatem hæretici mentientes, unitatis nostræ ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium, & per filium ad patrem obsequio tantum, ac voluntate religionis unitis, nulla per sacramentum carnis, & sanguinis naturalis communionis proprietas indulgeretur: cum & per honorem nobis datum Dei filii, & permanentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter, & inseparabiliter unitis mysterium veræ, ac naturalis

a *al. Theophaniam.* b *Simile apud Eusebium Emissenum homil. 16. quæ est quinta de Pascha, seu de corpore, & sanguine.* c *Exod. 16.* d *Infr ead. in Christo.* e *Ex epist. Cyrilli, & Synodi Alexandrinæ ad Nestorium, quæ præponitur Ephesino Concil.* f *Paschasius in epist. ad Furdegardum. Lanfranc. Guitmundus l. 3. Alger. l. 1. c. 10. Ivo p. 2. cap. 4.* g *Ivo p. 2. cap. 4.* h *1. Corinth. 10.* i *Beda 1. Cor. 10.* k *Alger. l. 1. cap. 3. Guitmundus l. 3. Ivo p. 2. c. 4.*

a *al. violentiam.* b *al. dicimus.* c *Joan. 6.* d *Joan. 14.* e *Joan. 6.* f *Joan. 6.* g *al. propter.*

ralis unitatis sit prædicandum. *Item* 2 §. 1. Corpus *a* Christi, quod sumitur de altari, figura est, dum panis, & vinum extra videtur: veritas autem, dum corpus, & sanguis Christi in veritate interius creditur.

Corr. Rom. ¶ 1 Quæ scripta] *Addita hæc sunt usque ad vers.* De naturali: *ex ipso originali, itemque alia nonnulla quæ facere videbantur ad sententiæ integritatem.*

¶ 2 Idem] *Antea legebatur*, id est. *Emendatum est ex vetustis codicibus. De hoc autem loco notatum est supr. ead. cap.* corpus.

C. LXXXIII. *Quare in sacrificio aqua vino misceatur.*

Item Ambrosius *in lib. 5. de sacramentis, cap. 1.*

24 ps IN calicem mittitur vinum: & quid aliud? aqua. Sed tu mihi dicis, quomodo ergo *b* Melchisedech panem, & vinum obtulit? Quid sibi vult admistio aquæ? Rationem accipe: *& paucis interjectis*. Jussit Deus Moysi, ut tangeret petram de virga: tetigit petram, & petra undam maximam fudit, sicut *c* Apostolus ait: *Bibebant autem de consequenti eos petra: petra autem erat Christus*. Non immobilis petra, quæ populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est, Propheta: virga, hoc est, Verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram, & fluit aqua, & bibit populus Dei. Tangit ergo Sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam æternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc? Accipe & aliud: *& paucis interjectis*. §. 2. De *d* latere ejus aqua fluxit, & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua, ut emundaret: sanguis, ut redimeret. Quare de latere? *e* quia unde culpa, inde gratia: culpa per fœminam, gratia per Dominum Jesum Christum. *Item cap.* 3. §. 3. Audi Psalmum. Vide, quemadmodum aptus sit cœlestibus sacramentis *f*: *Dominus pascit me, & nihil mihi deerit, &c. Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt*. Virga imperium, baculus passio est: hoc est æterna divinitas Christi, sed etiam passio corporalis. Illa creavit, hæc redemit: *Parasti in conspectu meo mensam, &c. & poculum tuum inebrians, quam præclarum est! Et infra*. §. 4. Quotiescunque bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu. Unde & Apostolus *g* ait: [*Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu Sancto.*] Vino enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et ideo præclara ebrietas, quæ sobrietatem mentis operatur. *Item* h *c.* 4. §. 5. *Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, &c.* Sanguine Christi pacificata sunt omnia vel in cœlo, vel in terra. Sanctificatum est cœlum: dejectus est Diabolus, ubi *i* versatur homo, quem ille decepit. *Et paulo post*. §. 6. Dixi vobis, quod ante verba Christi, quod offertur, panis dicatur. Ubi Christi verba deprompta fuerint, jam non panis dicitur, sed Corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quæ postea sequitur, ait: *Panem nostrum*? Panem quidem dixit, sed ἐπιούσιον dixit, hoc est supersubstantialem.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc ex indicatis B. Ambrosii locis confectum, & in summam redactum, ex originali emendatum est, & aliquot locis locupletatum.*

C. LXXXIV. *Veram Christi carnem, & verum Christi sanguinem manducamus, & bibimus.*

Idem *in lib. 6. de sacramentis, c. 1.*

25 ps SIcut verus *k* est Dei filius Dominus noster Jesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus ejus sanguis est 1 potus. *Item paulo post*. §. 1. Ego *a sum*, inquit, *panis vivus, qui de cœlo descendi*. Sed caro non descendit e cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex Virgine. Quomodo ergo descendit panis e Cœlo, & panis vivus? quia idem Dominus noster Jesus Christus consors est & divinitatis, & corporis. Et tu, quia accipis panem, divinæ ejus substantiæ in illo participaris *b* alimento.

Corr. Rom. ¶ 1 Est potus.] *Post hæc verba in originali sequitur, cap.* forte *supra eadem*.

C. LXXXV. *In sacrificio non corporalem, sed spiritualem escam accipimus.*

Item *in lib. de his, qui mysteriis initiantur, c. 9.*

IN *c* illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi. Non ergo corporalis esca, sed spiritualis est. Unde & Apostolus de typo ejus ait *d*, quia patres nostri escam spiritualem manducaverunt, & potum spiritualem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spirituale: corpus Christi, corpus est divini spiritus.

C. LXXXVI. *Carnem a Christo susceptam, & corpus transfiguratum in altari offerimus.*

Item *in sermone de Abel, & Cain, id est, in lib. de incarnationis Dominicæ sacramento, c. 4. e*

SI credas a Christo carnem esse susceptam, & offeras transfigurandum *f* corpus in altaribus, nec distinguas tamen naturam verbi *g*, & corporis, & tibi dicitur, si recte offeras, non recte autem dividas, peccasti.

C. LXXXVII. *In Cœna Christus fuit conviva, & convivium.*

Item Hieronymus *ad Hedibiam, qu. 2.*

NEc *h* Moyses dedit nobis panem verum, sed Dominus Jesus ipse conviva, & convivium, ipse comedens, & qui comeditur.

C. LXXXVIII. *In veritate sui corporis, & sanguinis Christus suis discipulis præsentavit, quod Melchisedech sacramentaliter obtulit.*

Item Hieronymus, *super Matthæum, lib. 4. ad cap. 26.*

ACcipite *i*, & comedite. Hoc est corpus meum. Postquam *k* typicum Pascha fuerat completum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumit panem, qui confortat cor hominis, & ad verum Paschæ transgreditur sacramentum: ut quomodo in præfiguratione ejus *l* Melchisedech summi Dei Sacerdos panem, & vinum offerens fecerat, ipse quoque in *m* veritate sui corporis, & sanguinis repræsentaret.

C. LXXXIX. *Christus idem est Sacerdos, & sacrificium.*

Idem *in lib. de membris Domini, al. de his, quæ Deo in scripturis attribuuntur.*

SAcerdos Dei patris dictus est filius Dei, non secundum divinitatem, sed secundum humanitatem: in qua se pro nobis per passionem, & mortem suam acceptabile sacrificium Deo patri obtulit, ut ipse esset Sacerdos, qui & sacrificium.

C. XC. *Judæi credentes biberunt sanguinem, quem in cruce fuderunt.*

Item Augustinus *lib. 50. hom. serm. 27. de utilitate agendæ pœnitentiæ.*

TUnc eis Petrus *n* annuntiavit eum colendum, quem crucifixerunt: ut ejus sanguinem biberent credentes, quem effuderunt sitientes.

C. XCI.

a *Sup. corpus.* b *Gen. 14.* c *1. Cor. 10.* d *Joan. 19.* e *Gen. 2.* f *Psal. 22.* g *Ephes. 5.* h *Multis omissis.* i *ibi versatur, ubi & homo, orig.* k *Alg. l. 1. c. 12. Guitmundus l. 3.*

a *Joan. 6.* b *al. participas.* c *Alg. l. 1. cap. 11.* d *1. Cor. 10.* e *Genes. 4. secundum 70.* f *al. transfiguratum corpus in altari.* g *al. divinitatis.* h *Alg. lib. 1. cap. 12. Ivo p. 2. cap. 5. Joan. 6.* i *Matth. 26.* k *Paschasius in eundem Matthæi locum.* l *Ps. 103.* m *al. veritatem sui.* n *Act. 2.*

C. XCI. *Corpus, quod ex Virgine sumptum est, a fidelibus accipitur.*

Item Ambrosius *epist. 62. al. l. 8. epist. 1. ad Irenæum.*

Corporeum *a* illud manna nunc est 1 tanti res miraculi: quia venit, quod perfectum est: perfectum autem, panis de cœlo, corpus ex Virgine, de quo satis Evangelium te docet.

Corr. Rom. ꝗ 1 Nunc est] *Apud B. Ambrosium sic legitur:* Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis invenitur: sed nunc non est tanti res miraculi, quia venit &c. *Verum ob glossam non est emendatum.*

C. XCII. *Verum Christi corpus, verumque ejus sanguinem quotidie manducamus, & bibimus.*

Item Augustinus *in Psalmum 33.*

Accesserunt ad *b* Jesum Judæi, ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus ejus, & sanguinem accipiamus. *Item infra.* §. 1. Vere magnus Dominus, & magna misericordia ejus vere, qui nobis dedit manducare corpus suum, in quo tanta perpessus est, & sanguinem bibere. *Item in Psal. 45. ad Judæos.* §. 2. Jam & securi bibite sanguinem, quem fudistis. *Item in Psal. 65.* §. 3. Ipsum sanguinem, quem per insaniam fuderunt, per gratiam biberunt. *Item* c *in Psal. 98.* §. 4. De carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hic ambulavit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit. Nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adoraverit. *Item* d *in Psal. 33.* §. 5. *David* e *ferebatur* 1 *manibus suis.* Manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur in ipso David, secundum literam non invenimus: in Christo autem invenimus. Ferebatur enim Christus manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait: *Hoc est corpus meum.* Ferebatur *f* enim illud corpus in manibus suis. *Idem super Joann. tract. 31.* §. 6. Quousque biberent sanguinem, quem fuderant, de sua salute desperaverunt. *Idem in Psal. 54.* §. 7. Judæi pascebantur tanquam de pœna Domini. Nam & nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus. *& infra.* §. 8. Habent ergo impii epulas suas, habent & pii suas. Audi epulas piorum: *Beati* g, *qui esuriunt, & sitiunt justitiam.*

Correct. Rom. ꝗ 1 Ferebatur] *In Græca vulgata est,* παρεφέρετο, *id est*, collabebatur.

C. XCIII. *Pro infirmitatibus Eucharistiam Presbyter semper habeat paratam.*

Item ex Concilio Vvormaciensi *h.*

26 ps Presbyter *i* Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirmatus 1 fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur.

Corr. Rom. ꝗ 1 Infirmatus fuerit,] *Apud Burchardum, & Ivonem (qui item citant Concilium Vvormaciense, c. 5.) & in capitularibus l. 1. c. 161. ubi habetur, post ista verba interponuntur hæc,* aut parvulus infirmus fuerit.

C. XCIV. *Pœnitentia ejus, qui non bene sacrificium custodit.*

Item ex Concilio Arelatensi. κ

27 ps Qui *l* bene non custodierit sacrificium, & mus, vel aliquod aliud animal illud comederit, quadraginta diebus pœniteat. Qui autem perdiderit illud in Ecclesia, aut pars ejus ceciderit, & non inventa fuerit, triginta dies pœniteat.

C. XCV. *Histrionibus sacra non committantur mysteria.*

Cyprianus *Eucratio fratri salutem, lib. 1. epist. 10.*

28 ps Pro dilectione *a* tua, & verecundia mutua consulendum me existimasti, frater charissime, quid mihi videatur de histrione quodam, qui apud vos constitutus, in ejusdem adhuc artis suæ dedecore perseverat, & Magister, & Doctor non erudiendorum, sed perdendorum puerorum, id quod male didicit, cæteris quoque insinuat: an talis debeat communicare nobiscum? Quod ego puto nec Majestati divinæ, nec Evangelicæ disciplinæ congruere, ut pudor, & honor Ecclesiæ tam turpi, & infami contagione fœdetur.

C. XCVI. *Post conversionem non est denegenda gratia communionis.*

Item ex Concilio Carthaginensi III. *c. 35.*

Scenicis *c*, atque histrionibus, cæterisque hujusmodi personis, vel apostaticis conversis, vel reversis ad Dominum, gratia, vel reconciliatio non negetur.

C. XCVII. *Presbyter in altari Missam non celebret, in quo eadem die Episcopus celebravit.*

Item ex Concilio Urbico. *d.*

In *e* altari, in quo Episcopus Missam cantavit, Presbyter eodem die aliam celebrare non præsumat.

DISTINCTIO III.

De Festis, & Ecclesiasticis ceremoniis promulgandis & observandis.

C. I. *Tempora feriandi in Missa sunt Laicis nuntianda.*

Item ex Concilio Lugdunensi.

1 ps Pronuntiandum *f* est Laicis 1, ut sciant tempora feriandi per annum, id est, omnem Dominicam a vespera usque ad vesperam, ne Judaismo capiantur. Feriandi vero per annum isti sunt dies. Natalis Domini, sancti Stephani, sancti Joannis Evangelistæ, Innocentium, sancti Sylvestri, octavæ *g* 2 Domini, & Theophaniæ *h*, Purificatio sanctæ Mariæ, sanctum Pacha cum tota hebdomada, Rogationes tribus diebus, Ascensio Domini, sancti dies Pentecostes, sancti Joannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, maxime tamen sanctorum Petri, & Pauli, qui mundum sua prædicatione illuminaverunt, sancti Laurentii, Assumptio sanctæ Mariæ, Nativitas sanctæ Mariæ, Dedicatio Ecclesiæ *i*, Sancti Michaelis Archangeli, Dedicatio cujuscunque Oratorii, & omnium Sanctorum, & sancti Martini, & illæ festivitates, quas singuli Episcopi in suis Episcopatibus κ cum populo collaudaverint, quæ vicinis tantum circummorantibus indicendæ sunt, non generaliter omnibus. Reliquas vero festivitates per annum non sunt cogendi ad feriandum, nec prohibendi. Indictum vero jejunium quando fuerit denuntiatum, ab omnibus observetur.

Corr. Rom. ꝗ 1 Laicis, *Hæc vox abest a Vaticanis exemplaribus, Burchardo, & Ivone.*

ꝗ 2 Octavæ Domini,] *Ita in plerisque vetustis exemplaribus, & in Capitularibus, & apud Ivonem, & cæteros fere veteres scriptores, excepto Burchardo. Ac nihilominus ipsa octava dies ipsius Natalis significatur. Cur autem numero multitudinis proferatur, declarat Alcuinus in c.* de octava Domini.

C. II. *In Sanctorum solennitatibus, divinis officiis, non saltationibus, vel cantilenis, populi debent vacare.*

Item ex Concilio Toletano III. *c. 23.*

Irre-

a Lanfranc. Ivo p. 2. c. 9. b Lanfrancus. Guitmundus l. 3. Alg. l. 1. c. 9. & 12. Ivo p. 2. c. 9. c Et serm. 4. de S. Stephano. d Concione prima. e 2. Reg. 21. f Ferebat, orig. g Matth. 5. h In Cap. l. 5. c. 161. i Burch. l. 5. c. 10. Ivo p. 2. c. 20. Pann. l. 1. c. 148. κ al. Aurelianensi. l Burch. l. 5. c. 51. Ivo p. 2. c. 60. Pann. l. 1. c. 157.

a Burch. l. 5. c. 21. Ivo p. 2. c. 31. & p. 11. c. 83. Pann. l. 1. c. 153. b Et in Afric. c. 12. c Burch. l. 4. c. 36. Ivo p. 1. c. 230. d Concil. Antissiod. c. 10. e Burch. l. 3. c. 226. Ivo p. 3. c. 270. Pann. l. 2. c. 35. f Cod. de fer. l. omnes dies. Novel. Leon. 54. Mogunt. 1. c. 36. Capit. l. 1. c. 164. & l. 2. c. 35. Burch. l. 2. c. 77. Ivo p. 4. c. 14. Balsamon ad tit. 7. Nomocanonis. g Octavæ Natalis Domini. h al. Epiphaniæ. i al. Basilicæ. κ al. Episcopiis.

IRreligiosa *a* consuetudo est, quam vulgus per Sanctorum solennitates agere consuevit: Populi, qui debent officia divina attendere, saltationibus, & turpibus invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perstrepentes *b*. Hoc etenim, ut ab omnibus *c* provinciis depellatur, Sacerdotum, & Judicum a Concilio sancto curæ committitur.

C. III. *Ante Ascensionem Domini tribus diebus Litaniæ celebrentur.*

Item ex Concilio Aurelianensi I, *cap.* 29.

ROgationes *d* id est, Litanias, ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum *e* triduanum jejunium in Dominicæ Ascensionis solennitate solvatur. Per quod triduum servi, & ancillæ ab opere relaxentur, quo magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur.

C. IV. *Episcopus die Dominico non desit Ecclesiæ.*

Item ex Concilio *f* eodem, *c.* 33.

EPiscopus *g*, si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ, cui proximus fuerit, die Dominico deesse non debet.

C. V. *Hos dies civibus in villa celebrare non licet.*

Item ex eodem, *c.* 27.

NUlli civium Paschæ, Natalis Domini, & Quadragesimæ 1 solennitatem in villa liceat celebrare, nisi quem infirmitas probabitur tenuisse.

Corr. Rom. ¶ 1 Et Quadragesimæ] *Sic etiam in originali impresso. Sed Ivo habet*, vel Quinquagesimæ. *Burchardus*, vel Pentecostes, *& ita est in Concilio Agathensi*, *c.*63. *& in Arvernensi*, *c.* 14.

C. VI. *Ante solennitatem Paschæ Quadragesima est celebranda.*

Item ex eodem Aurelianensi, *c.* 26.

SAcerdotibus omnibus est decretum, ut ante Paschæ solennitatem non Quinquagesima, sed Quadragesima teneatur.

C. VII. *Quinta feria ultimæ septimanæ Quadragesimæ jejunium solvi non licet.*

Item ex Concilio *h* Martini Papæ Bracarensis, *c.* 50.

NOn licet quinta feria novissimæ septimanæ jejunium solvere, & omnem exhonorare Quadragesimam, sed sincere *i* abstinentes totam Quadragesimam peragere.

C. VIII. *De eodem.*

Item ex Concilio *k* Laodicensi, *c.* 50.

NOn oportet *l* in Quadragesima, quinta feria ultimæ hebdomadæ jejunium dissolvi, & totam Quadragesimam inhonorari: sed per totos hos dies jejunare, & escis abstinentiæ convenientibus, id est, aridioribus uti.

C. IX. *Exceptis diebus Dominicis in Quadragesima non solvatur jejunium.*

Item ex Concilio Agathensi, *c.* 12.

PLacuit, ut omnes Ecclesiæ filii, exceptis diebus Dominicis, in Quadragesima etiam die Sabbathi *m* sacerdotali oratione 1, & discretionis communione jejunent.

Corr. Rom. ¶ 1 Oratione,] *In Concilio legitur*, ordinatione, & districtionis *n* comminatione jejunent: *sed ob glossam non est mutatum.*

a *Ivo p.* 4. *c.* 12. b *abest ab orig.* c *omni Hispania*, *orig. Beda de officiis*, *tomo* 7. d *Albinus pag.* 67. *Burch. lib.* 13. *c.* 17. *Ivo p.* 4. *c.* 11. e *al. post Missam*. f *Conc. Arvernense*, *c.* 14. *Et Agathense*, *c.* 63. g *Burch. l.* 2. *c.* 75. *& l.* 19. *c. de sacrilegio. Ivo p.* 4. *c.* 12. h *In Capit. græc. Synod.* i *Fortasse sicera*, *ut* 33. *q.* 2. *c.* 8. *id est*, *sine vino*, *& medone.* k *Et in* 6. *Syn. c.* 29. l *Burch. l.* 13. *c.* 8. *Ivo p.* 4. *c.* 41. m *al. sabbatho.* n *al. distinctionis.*

C. X. *Nec in die Dominico, nec in diebus Pentecostes in oratione genua flectantur.*

Item ex Concilio Nicæno, *c.* 20.

QUoniam *a* sunt in die Dominica quidam ad orationem genua flectentes, & in diebus Pentecostes, statutum est a sancta Synodo (quoniam consona, & conveniens per omnes Ecclesias custodienda consuetudo est,) ut stantes ad orationem vota Domino reddamus.

C. XI. *Quo tempore ab esu carnium sit abstinendum.*

Item Leo Papa IV.

2 ps DE esu carnium apud vos *b* vetustissima, & non improbanda traditio semper est tenenda, ut a cœnæ termino, quæ fit in principio noctis quartæ feriæ, quæ lucescit in quarta feria, usque in diluculum quintæ feriæ, & similiter a cœna noctis sextæ feriæ, quæ lucescit in sexta feria, non imperite jejunatio usque ad Sabbathi lucem, quantum de diei parte aliquis jejunare maluerit, vel debuerit, protendatur.

C. XII. *Nec die Sabbathi feriandum, nec die Dominico lavacrum est prohibendum.*

Item Gregorius c *dilectissimis civibus Romæ, lib.* 11. *epist.* 3. (*an.* 602.)

3 ps PErvenit *d* ad me quosdam perversi spiritus homines prava inter vos aliqua, & sanctæ fidei adversa seminasse, ita ut die Sabbathi aliquod operari prohiberent. Quos quid aliud, nisi Antichristi prædicatores dixerim? qui veniens diem Sabbathum, atque Dominicum ab omni faciet opere custodiri. Quia enim mori se, & resurgere simulat, haberi in veneratione vult diem Dominicum: & quia judaizare populum compellit, ut exteriorem legis ritum revocet, & sibi Judæorum perfidiam subdat, coli vult Sabbathum. *& paulo post.* §. 1. Aliud quoque ad me perlatum est, vobis a perversis hominibus esse prædicatum, ut Dominico die nullus debeat lavari. Et quidem si pro luxuria, & pro voluptate quis lavari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro necessitate corporis, hoc nec die Dominico prohibemus.

C. XIII. *Ob reverentiam sepulturæ Dominicæ Sabbatho jejunare debemus.*

Item Innocentius Papa, *epistola prima ad Decentium*, *c.* 4. (*an.* 416. *Roma in Umbriam.*)

4 ps SAbbatho vero *e* jejunandum esse, ratio evidentissima demonstrat. Nam, si diem Dominicum ob venerabilem resurrectionem Domini nostri Jesu Christi non solum in Pascha celebramus, verum etiam per singulos circulos hebdomadarum, ipsius diei immaginem frequentamus, ac sexta feria propter passionem Domini jejunamus, Sabbathum prætermittere non debemus, quoniam *f* inter tristitiam, & lætitiam temporis illius videtur inclusum. Nam utique constat Apostolos biduo isto & in mœrore fuisse, & propter metum Judæorum se occuluisse. Quod utique non dubium est in tantum eos jejunasse biduo memorato, ut traditio Ecclesiæ habeat isto biduo sacramenta penitus non celebrari. Quæ utique forma per singulas tenenda est hebdomadas, propter id, quod commemoratio diei illius semper est celebranda. Quod si putant semel, atque uno Sabbatho jejunandum, ergo & Dominica, & sexta feria semel in Pascha erit utique celebranda.

C. XIV. *Die Dominica, & quinta feria non est celebrandum jejunium.*

Item Melchiades *g* Papa ad Episcopos Hispaniarum, *cap.* 3.

Jeju-

a *Burch. l.* 2. *c.* 88. *Ivo p.* 4. *c.* 18. *Pann. l.* 2. *c.* 174. b *nos. Grat.* c *Et Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum*, *cap.* 10. d *Ivo p.* 4. *c.* 6. *Pann. l.* 2. *c.* 169. e *Ansel. in præfat. c.* 1. *Polyc. l.* 3. *tit.* 25. *Ivo p.* 4. *c.* 28. *Pann. l.* 2. *c.* 137. f *al. quod*, *orig.* g *al. Miltiades.*

5 ps Jejunium *a* Dominici diei, & quintæ feriæ nemo celebrare debet, ut inter jejunium Christianorum, & Gentilium, veraciter credentium, & infidelium, atque hæreticorum vera, & non falsa discretio habeatur.

C. XV. *De eodem.*
Item ex Concilio Cæsaraugustano, *c.* 2. b
(*an.* 380. *in Hispan.*)

NE quis jejunet die Dominica causa timoris 1, aut persuasionis, aut superstitionis: nec Quadragesimarum diebus ab Ecclesiis fideles desint: nec habitent in latibulis cubiculorum, ac montium, qui in suspicionibus perseverant: sed exemplum, & præceptum custodiant Sacerdotum, & ad alienas villas agendorum conventuum causa non conveniant. Ab universis Episcopis dictum est: anathema sit, qui hæc commiserit.

Corr. Rom. ¶ 1 Timoris] *Hoc exponitur in glossa. Sed in Concilio est*, causa temporis, *id est, quoniam dies Dominicus sit. De qua re habetur supr. dist.* 30. *cap.* si quis tanquam. *& cap. fin. Legitur etiam in Pontificali Damasi, ideo Miltiadem sanxisse, ne quis die Dominico, aut feria quinta jejunaret: quia eos dies pagani, quasi sacrum jejunium celebrabant. Et apud Burchardum l.* 19. *imponitur pœnitentia ei, qui die Dominica jejunet propter abstinentiam, & religionem.*

C. XVI. *Quarta, & sexta feria sunt servanda jejunia.*
Item ex dictis S. Apollonii. (*an.* 388.
in Ægypto.)

6 ps Jejunia *c* sane legitima, id est quarta, & sexta feria non sunt solvenda, nisi grandis aliqua necessitas fuerit: quia quarta feria Judas de traditione Domini cogitavit, & sexta feria crucifixus est Salvator. Videbitur ergo, qui in his diebus sine aliqua necessitate solverit statuta jejunia, vel cum tradente tradere Salvatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere. Die autem Dominica nihil aliud agendum est, nisi Deo vacandum. Nulla operatio in illa die sancta agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc habetur apud Palladium in vita Apollonii Abbatis.*

C. XVII. *Quinta feria ultimæ hebdomadæ Quadragesimæ pœnitentes remissionem accipiant.*
Item Innocentius Papa, *epist.* 1. *ad Decentium.*
cap. 7.

7 ps DE pœnitentibus *d* vero, qui sive ex gravioribus omissis, sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum, Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. §. 1. Ceterum de pondere æstimando delictorum, Sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis; & ad fletus, atque lachrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. §. 2. Sane si quis in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de seculo absque communione discedat.

C. XVIII. *Singulis annis quinta feria ultimæ hebdomadæ Quadragesimæ novum chrisma conficiatur.*
Item Fabianus Papa *orientalibus Episcopis, epist.* 2.

8 ps LIteris *e* vestris inter cætera insertum invenimus, quosdam regionis vestræ Episcopos a vestro nostroque ordine discrepare, & non per singulos annos in cœna Domini chrisma conficere. *& infra.* Errant vero qui talia excogitant, & mente vesana potius, quam recta sentientes hæc audent. *& infra.* §. 1. Sicut enim ipsius diei solennitas per singulos annos est celebranda, ita ipsius sancti chrismatis confectio per singulos annos est agenda, & de anno in annum renovanda, & fidelibus tradenda: quia novum sacramentum est per singulos annos, & jam dicto die innovandum, & vetus in sanctis Ecclesiis cremandum. Ista a sanctis Apostolis, & successoribus eorum accepimus, & vobis tenenda mandamus.

Corr. Rom. ¶ *In originali res copiosius explicatur, quam aut Gratianus, aut Ivo faciant.*

C. XIX. *Servetur ab omnibus festivitas inventionis Dominicæ Crucis.*
Item Eusebius Papa, *epist.* 3.

9 ps CRucis Domini *a* nostri Jesu Christi, quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus, quinto nonas Maji inventa est, in prædicto Calendarum die inventionis festum vobis solenniter celebrare mandamus.

C. XX. *Quare sit institutum, ut aqua sale conspersa sanctificetur.*
Item Alexander Papa V. *A Petro, epist.* 1. *c.* 5.

10 ps AQuam *b* sale conspersam populis benedicimus, ut ea cuncti aspersi sanctificentur, & purificentur. Quod & omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus. Nam si cinis vitulæ sanguine aspersus populum sanctificabat, atque mundabat: multo magis aqua sale aspersa, divinisque precibus sacrata, populum sanctificat, atque mundat. Et *c*, si sale asperso per Heliseum Prophetam sterilitas aquæ sanata est: quanto magis divinis precibus sacratus *d* sal sterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos sanctificat, atque mundat, & purgat, & cætera bona multiplicat, & insidias diaboli avertit, & a phantasmatum versutiis homines defendit?

C. XXI. *Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.*
Item Pius Papa IX. *a Petro Apostolo, in primo suorum Decretalium.* e

NOsse *f* vos volumus, quod Pascha Domini die Dominico annuis temporibus *g* sit celebrandum. Istis enim temporibus Hermes Doctor fidei, & scripturarum effulsit inter nos. Et licet nos idem Pascha prædicto die celebremus, quia tamen quidam inde dubitabant, ad corroborandas animas eorum, eidem Hermæ angelus Domini apparuit in habitu pastoris, & præcepit ei, ut Pascha Domini die Dominico ab omnibus celebraretur. Unde & vos Apostolica auctoritate instruimus, omnes eadem servare debere; quia & nos eadem servamus: nec debetis a capite quoquo modo dissidere.

C. XXII. *Non nisi in die Dominico sanctum Pascha celebretur.*
Item Victor Papa XIII. *a Petro, in primo decretali suo.* h (*An.* 186.)

CElebritatem *i* sancti Paschæ die Dominico agi debere, & prædecessores nostri jam statuerunt, & nos illud vobis eadem die solenniter celebrari mandamus: quia non decet, ut membra a capite discrepent, nec κ contraria gerant. A XIV. vero luna primi mensis usque ad XXI. diem ejusdem mensis eadem celebretur festivitas. §. 1. Eodem vero tempore baptisma celebrandum est catholicum. Sed tamen, si necesse fuerit, aut mortis periculum

Eeee

a *Eusebius Emiss. in Hom. Pentecostes. Polyc. ibid. Ivo p.* 4. *c.* 27. *Pannor. l.* 2. *c.* 176. b *Conc. Gangrense, c.* 18. *Clemens l.* 7. *constit. c.* 24. *Smaragdus ad c.* 48. *regulæ S. Benedicti. Ivo p.* 5. *c.* 32. *Pann. l.* 2. *c.* 179. c *In syn.* 6. *c.* 66. *Smaragdus ibid. Ivo p.* 4. *c.* 13. d *Cap. l.* 5. *c.* 67. *Polyc. l.* 6. *tit.* 20. *Burch. l.* 18. *c.* 18. *Ivo p.* 5. *c.* 40. e *Polyc. l.* 3. *tit.* 16. *Ivo p.* 2. *c.* 73.

a *Ivo part.* 4. *cap.* 5. b *Polyc. ibid. Burch. lib.* 2. *cap.* 53. *Ivo p.* 2. *c.* 68. c 4. *Regum.* 2. d *al. sacrata aqua.* e *Epist.* 1. f *Ivo p.* 4. *c.* 3. *&* 145. g *al. solennitatibus, orig.* h *Epist.* 1. *ad Theophilum. Et in Aurelian.* 4. *c.* 1. i *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *&* 17. *VValfridus Strabo, c.* 26. *Burch. l.* 4. *c.* 3. *Ivo part.* 1. *c.* 198. *& p.* 4. *c.* 4. κ *al. aut aliter gerant.*

riculum ingruerit; Gentiles ad fidem venientes quocunque loco, vel momento, ubicunque evenerit, sive in flumine, sive in mari, sive in fontibus tantum Christianæ confessione credulitatis clarificata *a* baptizentur. Ipsis quoque, quod in baptismo polliciti sunt, summopere est attendendum, ne infideles, sed fideles inveniantur. Ipsi vero, qui infidelitatis nota asperguntur, infames efficiuntur, & inter fideles minime reputantur. §. 2. Hæc vero statuta nulla debent improbitate convelli, nulla novitate mutari: quia alia est ratio causarum secularium, alia divinarum.

C. XXIII. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *b cap.* 65.

PAschæ solennitas uno die, & tempore celebranda est.

C. XXIV. *Dies Paschæ, Concilii formatarum subscriptione omnibus intimetur.*

Item ex Concilio Carthaginensi V. *c.* 7. (*an.* 398.)

PLacuit *c*, ut dies venerabilis Paschæ formatarum subscriptione omnibus intimetur: dies vero Concilii 1 xi. Cal. 2 Novembris servetur. Scribendum est etiam ad singularum quarumcunque provinciarum Primates, ut quandocunque apud se Concilium congregant, istum diem non impediant.

Corr. Rom. ¶ 1 Concilii] *In aliquot vetustis est*, & Concilii. *In originali impresso hæc est hujus capitis rubrica*: De tempore Paschali, seu Concilii. *In codice canonum in indice capitis* 40. *Concilii Africani*, diem Paschæ, & diem Concilii nuntiandum. *In Græco cap.* 74. περὶ τοῦ τὴν ἡμέραν τοῦ πάσχα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συνόδου ἀγγέλλεσθαι *id est*: Ut dies Paschæ in die Synodi annuncietur.

¶ 2 xi. Cal.] *Sic in Carthaginensi V. In Africano autem (etiam in codice canonum) & Carthaginensi Græco est*, x. Cal. Septembris.

C. XXV. *Cum in Concilio omnia statuta fuerint, futurum Pascha annuntietur.*

Item ex Concilio Bracarensi II. *c.* 9. (*an.* 572.)

PLacuit, ut postquam omnia in Concilio Sacerdotum fuerint ordinata, illud omnimodis observetur, ut superventurum *d* ipsius anni Pascha quoto Calendarum die, vel quota luna debeat suscipi, a Metropolitano Episcopo intimetur *e*. Quod cæteri Episcopi, vel Clerus reliquus breviculo subnotantes, unusquisque in sua Ecclesia adveniente Natalis Domini die astante populo post Evangelicam lectionem annuntient.

C. XXVI. *Per orbem universum uno die, & uno tempore Pascha celebretur.*

Item ex Concilio Arelatensi I. *quod confirmavit Papa Sylvester, cap.* 1. (*an.* 319.)

DE observatione *f* Paschæ Domini statuimus, ut uno die, & tempore per omnem orbem observetur: & juxta consuetudinem literæ *g* ad omnes dirigantur.

C. XXVII. *De imaginibus Sanctorum non violandis.*

Item Gregorius *Severo Episcopo Massiliensi, lib.* 9. *epist.* 9. (*an.* 600.)

12 ps PErlatum *h* ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione, ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem, quia eas adorari vetuisses, omnino laudavimus: fregisse vero reprehendimus. Dic, frater, a quo factum Sacerdote aliquando auditum est, quod fecisti? Si 1 non aliud, vel illud te non debuit revocare, ne despectis aliis fratribus, solum te sanctum esse crederes, & sapientem? Aliud est enim picturam adorare: aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum, addiscere. Nam quod legentibus Scriptura, hoc idiotis præstat pictura cernentibus: quia in ipsa etiam ignorantes vident, quid sequi debeant: in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Unde & præcipue gentibus pro lectione pictura est.

Corr. Rom. ¶ 1 Si non] *Hæc usque ad vers.* Aliud *sunt addita ex originali.*

C. XXVIII. *Imagines Sanctorum memoria sunt, & recordatio præteritorum.*

Item in septima *a* Synodo, *actione* 6.

VEnerabiles imagines Christiani non Deos appellant, neque serviunt eis, ut Diis, neque spem salutis ponunt in eis, neque ab eis expectant futurum judicium: sed ad memoriam, & recordationem primitivorum venerantur eas, & adorant, sed non serviunt eis cultu divino, nec alicui creaturæ.

C. XXIX. *Non in agni, sed in hominis specie Christus est figurandus.*

Item Hadrianus Papa *b Tharasio Patriarchæ, in actione* 2. *ejusdem septimæ Synodi.*

13 ps SExtam *c* sanctam Synodum recipio cum omnibus canonibus suis, in quibus dicitur: In quibus *d* picturis sanctarum imaginum agnus præcursoris digito ostensus depingitur, qui in figuram gratiæ 1 transit, verum nobis per legem Moysi demonstrans agnum, Jesum Christum Dominum nostrum. Antiquis ergo figuris, & umbris, ad veritatis præfigurationem sanctæ Ecclesiæ traditis, vale 2 dicentes, gratiam, & veritatem præferimus, & sic plenitudinem legis recipimus. Verum igitur agnum Dominum nostrum Jesum Christum secundum imaginem humanam amodo etiam in imaginibus pro veteri agno depingi jubemus.

Corr. Rom. ¶ *De sexta Synodo, & canonibus ipsius notatum est sup. c.* sexta Synodus.

¶ 1 Gratiæ transit.] *Et in epistola Hadriani, & apud Ivonem p.* 4. *c.* 122. *legitur*, in typum gratiæ assumptus est. *Apud eundem Ivonem, c.* 126. *ex Hadriano ad Carolum*, in signum relictus est gratiæ. *Græce in canone sextæ Synodi est*, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος: *id est*, qui in typum gratiæ assumptus est. *Sed ob glossam non est mutatum.*

¶ 2 Vale dicentes,] *Sic Ivo. In epistola Hadriani est*, suscipientes, *Græce* κατασπαζόμενοι.

C. XXX. *De fide Trinitatis, & Unitatis inviolabiliter servanda.*

Item Augustinus *lib.* 1. *de Trinitate, cap.* 4.

OMnes *e*, quos legere potui, qui ante me scripserunt de Trinitate, quæ Deus est, divinorum librorum veterum, & novorum catholici tractatores, hoc intenderunt secundum scripturas docere, quod Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus unius ejusdemque substantiæ inseparabili æqualitate divinam insinuent unitatem, ideoque non sint tres Dii, sed unus Deus, quamvis Pater Filium genuerit, & ideo Filius non sit, qui Pater est, Filiusque a Patre sit genitus, & ideo non sit Pater, qui Filius est, Spiritusque Sanctus nec Pater sit, nec Filius, sed tantum Patris, & Filii Spiritus, Patri, & Filio etiam ipse coæqualis, & ad Trinitatis pertinens unitatem: non tamen eandem Trinitatem natam de Maria Virgine, & sub Pontio Pilato crucifixam, & sepultam tertia die resurrexisse, & in cœlum ascendisse; sed tantummodo Filium: nec eandem

a *al. clarificati*. b *& in Africano, c.* 40. *& Aurasiaco, cap.* 19. c *supr. distinct.* 73. d *al. superventuri*. e *al. nuntietur*. f *Ivo p.* 4. *c.* 19. g *literas ad omnes tu dirigas. orig.* h *Ansel. l.* 13. *c.* 45. *Burch. l.* 3. *c.* 36. *Ivo p.* 3. *c.* 42. *Pann. l.* 2. *c.* 56.

a *al. sexta*. b *In epist. Hadrian. ad Carolum, c.* 35. *supr. dist.* 16. c *Ivo p.* 4. *c.* 122. *&* 126. d *al. quibusdam, vera lectio, in* 6. *Syn. c.* 82. e *Ivo p.* 1. *c.* 2. *Pann. l.* 1. *c.* 7.

eandem Trinitatem descendisse *a* in specie columbæ super Jesum baptizatum: aut die *b* Pentecostes post ascensionem Domini sonitu facto de cœlo, quasi ferretur flatus vehemens, & linguis divisis, velut ignis sedisse super unumquemque eorum: sed tantummodo Spiritum Sanctum: nec eandem Trinitatem dixisse de cœlo *c*: *Tu es filius meus*. Sive cum baptizatus est a Joanne, sive in monte, quando cum illo erant tres discipuli, aut quando sonuit vox dicens, *Et clarificavi* d, *& iterum clarificabo*, sed tantummodo patris vocem fuisse ad filium factam: quamvis Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, sicut inseparabiles sunt, ita inseparabiliter operentur.

DISTINCTIO IV.

De Baptismi Sacramento.

C. I. *Sine sacramento visibili, & fide invisibili nemo salvatur.*

Idem Augustinus *super Joannem.*

1 ps NEcessarium *e* est visibile sacramentum aquæ ad ablutionem visibilis corporis: sicut necessaria est doctrina invisibilis fidei ad sanctificationem invisibilis animæ. *Idem*. §. 1. Renascitur *f* homo *ex aqua* visibili sacramento, *& spiritu* invisibili intellectu, ut symbolum baptismi visibiliter accipiat, & spiritalem intellectum ipsius symboli perficiat *g*. Vel *ex aqua* visibili, & *Spiritu* sancto.

C. II. *In baptismate concupiscentia extinguitur, non ut non sit, sed ut non obsit.*

Idem *in lib. 1. de peccatorum meritis, & remiss. seu de baptismo parvulorum, c. 39.*

PEr baptismum Christi id agitur, ut evacuetur caro peccati. Evacuatur autem, non ut in ipsa vivente carne concupiscentia conspersa & innata repente absumatur, & non sit: sed ne obsit mortuo, quæ oberat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad ætatem capacem præcepti pervenire potuerit, ibi habet, cum qua pugnet, eamque adjuvante Deo superet, si non in vacuum gratiam ejus susceperit, si reprobatus esse noluerit. Nam nec grandibus hoc præstatur in baptismo, nisi forte miraculo ineffabili omnipotentissimi creatoris, ut lex peccati, quæ inest in membris, repugnans legi mentis, penitus extinguatur, & non sit: sed, ut quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatum fuerit, cum eidem concupiscentiæ subjecta mente serviret, totum aboleatur, & velut factum non fuerit, habeatur.

Corr. Rom. ℊ *Restitutum est caput hoc suæ integritati, ut melius B. Augustini sententia perciperetur. Neque enim glossa impediebat.*

C. III. *Qui ex viro, & muliere concipitur, cum originali peccato nascitur, nec sine baptismate salvatur.*

Idem *ad Petrum Diaconum, c. 26.*

FIrmissime *h* tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri, & mulieris concipitur, cum peccato originali nasci, impietati subditum, mortique subjectum: & ob hoc natura iræ filium nasci, de qua dicit Apostolus *i*: *Eramus enim & nos natura filii iræ, sicut & cæteri*. A qua ira nullus liberatur, nisi per fidem mediatoris Dei, & hominum hominis Jesu Christi. *Item c. 27.* §. 1. Firmissime κ tene, & nullatenus dubites, non solum homines jam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, & ibi moriuntur: sive cum de matribus nati, sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, de hoc seculo transeunt, sempiterno *a* igne puniendos: quia etsi propriæ actionis peccatum nullum habuerunt, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione, & nativitate traxerunt.

C. IV. *De eodem.*

Item Joannes Chrysostomus. *b*

NOn *c* potest quis gratiam vitæ cœlestis accipere, nisi prius purgatus fuerit ab omni sorde peccati per pœnitentiæ confessionem, per donum baptismi salutaris Domini, & Salvatoris nostri Jesu Christi, qui est benedictus in secula seculorum.

C. V. *Sicut nunc in baptismate, ita olim in circumcisione remittebantur peccata.*

Item Gregorius *in Moralibus, lib. 4. c. 2.*

QUod *d* autem apud nos valet aqua baptismatis, hoc egit apud veteres, vel pro parvulis sola fides, vel pro majoribus virtus sacrificii, vel pro his, qui de Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circumcisionis.

C. VI. *Originale peccatum nunc in baptismate, olim in circumcisione remittebatur.*

Item Augustinus *ad Valerium contra Julianum, de nuptiis, & concupiscentia, lib. 2. c. 11.*

EX *e* quo instituta est circumcisio in populo Dei (quod erat tunc signaculum justitiæ fidei) ad significationem *f* purgationis valebat parvulis originalis, veterisque peccati: sicut & baptismus ex illo valere cœpit ad innovationem hominis, ex quo est institutus.

C. VII. *Parvulis in baptismate offerentium prodest fides.*

Idem *de libero arbitrio, lib. 3. c. 23.*

ILlud *g* perscrutari homines solent, sacramentum baptismi Christi quid parvulis prosit: cum eo accepto plerumque moriuntur, priusquam ex eo quicquam cognoscere potuerunt. Qua in re satis pie, recteque creditur, prodesse parvulo fides eorum, a quibus consecrandus offertur. Et hoc Ecclesiæ commendat saluberrima auctoritas, ut ex eo quisque sentiat, quid sibi prosit fides sua, quando in aliorum quoque beneficio 1, qui propriam nondum habent potestatem, commoda sit.

Corr. Rom. ℊ 1 Beneficio,] *Eadem lectio est apud Ivonem, in Pannormia, & in originali ad marginem. In textu autem est*, beneficium, qui propriam non habent, potest aliena commodari.

C. VIII. *Per fidem, & baptisma justificamur a peccatis.*

Idem *de baptismo parvulorum, lib. 1. cap. 32., & 33.*

FIlius Dei carnem peccati 1 suscepit, & pœnam fine culpa, ut in carne peccati, & culpa solveretur & pœna. Per fidem ergo, & baptismum ejus a peccato homo per justificationem, & a morte liberatur per resurrectionem. §. 1. Parvuli *h* etiam baptizati inter credentes reputantur per sacramenti virtutem, & offerentium responsionem. Qui vero non sunt baptizati, inter non credentes judicantur ex Evangelio Joannis: *Nisi i quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei.*

Corr. Rom. ℊ *Caput hoc est summa verborum B. Augustini in locis indicatis.*

Eeee 2 Corr.

a *Marc.* 1. b *Act.* 2. c *Marc.* 1. d *Joan.* 12. e *Ex gloss. ordin. in c.* 3. *Joan. Nisi quis*. f *in ea gloss. ad ver. ex aqua*. g *al. percipiat*. h *Tom.* 3. *& inter opera Fulgentii. Ivo part.* 1. *cap.* 26. *&* 27. *Pann. lib.* 1. *c.* 8. *&* 9. i *Ephes.* 2. κ *Sent.* 4. *dist.* 4. *&* 9.

a *Ignis æterni sempiterno supplicio, orig.* b *forte Chromatius.* c *Sentent* 4. *dist.* 12. *Supra, de pœn. distinct.* 1. *non potest*. d *Ivo p.* 1. *c.* 49. *Pann. l.* 1. *c.* 10. e *Ivo p.* 1. *c.* 50. *Pann. l.* 1. *c.* 11. f *al. sanctificationem, Grat.* g *Alger. lib.* 3. *cap.* 7. *Ivo p* 3. *c.* 20. *Pann. l.* 2. *c.* 12. h *C.* 32. i *Joan.* 3.

Corr. Rom. ¶ 1 Carnem peccati] *Apud B. Augustinum longe plenius, & rectius.* Dominus autem, *inquit*, in carnem suam non peccatum transtulit, tanquam venenum serpentis, sed tantum transtulit mortem, ut esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpa, unde in carne peccati & culpa solveretur, & pœna. *Multum igitur interest inter carnem peccati, & similitudinem carnis peccati. Quod explicans B. Augustinus, cum alibi sæpe, tum potissimum sermone 48. de verbis Domini, addebat tamen,* si ergo similitudo carnis erat peccati, non caro peccati, quomodo, ut de peccato damnaret peccatum in carne? solet & similitudo capere nomen ejus rei, cujus est similitudo.

C. IX. *Per aquam baptismi de terreno fit homo cœlestis.*

Item Ambrosius *lib. 1. de sacramentis, c. 4. & 5.*

PEr aquam *a* baptismi transitus est a terrenis ad cœlestia. Hoc est enim Pascha, id est, transitus ejus, transitus a peccato ad vitam, a culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit. §. 1. Non omnis aqua sanat, sed aqua sanat, quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio; aliud opus, aliud operatio. Aqua opus est: operatio Spiritus Sanctus est. Non sanat aqua, nisi Spiritus Sanctus descenderit, & aquam illam consecraverit, sicut legisti, quod cum Dominus noster Jesus Christus formam baptismatis daret, venit ad Joannem, & ait illi Joannes *g*: *Ego a te debeo baptizari, & tu venis ad me? respondit illi Christus: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam.* Vide, quia omnis justitia in baptismate constituta est. Ergo 1 quare Christus descendit, nisi ut caro ista mundaretur, caro, quam suscepit de nostra conditione? Non enim ablutio peccatorum suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxii. *& paulo post.* §. 2. Descendit Christus: descendit & Spiritus Sanctus. Quare Christus prior descendit, postea Spiritus, cum forma & usus baptismi hoc habeat, ut ante fons consecretur, & tunc descendat, qui baptizandus est? *& paucis interjectis.* §. 3. Christus autem ante descendit: secutus est Spiritus: qua ratione? ut nunquam ipse egere Dominus JESUS sanctificationis mysterio videretur: sed sanctificaret ipse, sanctificaret & Spiritus.

Corr. Rom. ¶ 1 Ergo quare] *Hæc usque ad vers.* Non enim, *emendata sunt ex B. Ambrosio. Antea legebatur,* Christus ad baptismum descendit, non ut caro mundaretur, quam suscepit de nostra conditione. *Multis etiam aliis locis in capite hoc restituta est vera lectio.*

C. X. *Aqua batismi non purgaret peccata, nisi tactu Dominici corporis esset sanctificata.*

Item Chromatius 1 *in Matthæum, cap. 6. (an. 400. Aquilejæ.)*

NUnquam *c* aquæ baptismi purgare peccata credentium potuissent, nisi tactu Dominici corporis sanctificatæ fuissent.

Corr. Rom. ¶ 1 Chromatius] *Antea citabatur Chrysostomus, apud quem non est inventum, sed in fragmentis Chromatii.*

C. XI. *Generale baptisma non nisi sabbatho sancto Paschæ, & Pentecostes celebretur.*

Item Syricius Papa *Himerio Tarraconensi, epist. 1. d (an. 385.)*

NOn ratione *e* auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur, ut passim, ac libere natalitiis Christi, seu apparitione *f*, necnon & Apostolorum, seu Martyrum festivitatibus, innumeræ, ut asseris, plebes baptismi mysterium consequantur, cum hoc sibi privilegium & apud nos, & apud omnes Ecclesias Dominicum specialiter Pascha defendat cum sua Pentecoste.

C. XII. *De eodem.*

Item Leo Papa *universis Episcopis per Siciliam constitutis, epist. 4. c. 5.*

DUo *a* tempora: id est, Pascha, & Pentecoste ad baptizandum a Romano Pontifice legitime sunt præfixa. Unde quia manifestissime patet, baptizandis in Ecclesia electis hæc duo tempora, de quibus locuti sumus, esse legitima; dilectionem vestram monemus, ut nullos alios dies huic observantiæ misceatis.

Corr. Rom. ¶ *Prior pars hujus capitis usque ad vers.* Unde quia, *non est iisdem omnino verbis in epistola. Sed in codice canonum est rubricæ loco ad hoc caput, & refertur in Concilio Moguntino I. c. 4.*

C. XIII. *Quare in prædictis temporibus baptisma celebretur.*

Idem *in eadem epistola, cap. 3.*

PRoprie in *b* morte crucifixi, & in resurrectione ex mortuis potentia baptismi novam creaturam condidit *c* ex veteri: ut in renascentibus & mors Christi operetur, & vita, dicente B. Apostolo Paulo *d*: *An ignoratis, quia quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*: & cætera, quæ latius magister gentium ad commendandum sacramentum baptismatis disputavit: ut appareret ex hujus doctrinæ spiritu, regenerandis filiis hominum, & in Dei filios adoptandis illum diem esse, & illud tempus electum, in quo per similitudinem, formamque mysterii ea, quæ geruntur in membris, his, quæ in ipso sunt capite gesta, congruerent: dum in baptismatis regula & mors intervenit interfectione peccati, & sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis elevatio resurgentis instar *e* est de sepulchro. Ipsa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ eum esse legitimum diem, in quo orta est & virtus muneris, & species actionis. §. 1. Ad cujus rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Jesus Christus, posteaquam resurrexit a mortuis, discipulis suis (in quibus omnes Ecclesiarum præsules docebantur) & formam, & potestatem tradidit baptizandi, dicens *f*: *Euntes ergo nunc docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* De quo utique eos ante passionem potuisset instruere, nisi proprie voluisset intelligi regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse. §. 2. Additur sane huic observantiæ etiam Pentecostes ex adventu Spiritus Sancti sacra *g* solennitas, quæ de Paschalis festi pendet articulo: & cum ad alios dies alia festa pertineant, hæc semper ad eum diem, qui resurrectione Domini est insignis, occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum, & *h* eos, quos a die Paschæ aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit, invitat 1, ut quibuslibet necessitatibus impediti, desiderii sui effectum dono Spiritus Sancti consequantur; *& infra. c. 4.* §. 3. Hoc autem nos non ex nostra persuasione defendere, sed ex Apostolica auctoritate servare satis idoneo probamus exemplo, sequentes beatum Apostolum Petrum, qui in eo die, quo omnium *i* credentium numerum promissus Spiritus

a *Qui per hunc fontem transit, transit a terrenis*] *orig.* Cap. 5. b *Matth.* 3. c *Sent.* 4. *dist.* 3. d *Triburiense*, c. 12. e *Sent.* 4. *dist.* 3. *Ansel. l.* 9. *c.* 13. *Burch. l.* 4. *c.* 5. *Ivo p.* 1. *c.* 58. & 200. *Pann. l.* 1. *c.* 16. f *apparitionis, orig.*

a *Burch. lib.* 4. *cap.* 2. *Ivo p.* 1. *c.* 59. & 197. *Pann. l.* 1. *c.* 17. *Ivo p.* 3. *c.* 45. c *condit, vera lectio.* d *Rom.* 6. e *al. ad instar.* f *Matth.* 28. g *al. consecrata.* h *ut ii, orig.* i *al. omnem.*

Spiritus Sancti replevit adventus, trium millium populum sua prædicatione conversum lavacro baptismatis consecravit. Quod Sancta Scriptura, quæ *a* Apostolorum actus continet, fidei historia docet, dicens: *His auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum, & ad reliquos Apostolos: Quid faciemus viri fratres? Petrus vero ad illos: pœnitentiam, inquit, agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Jesu Christi in remissionem* b *peccatorum, & accipietis donum Spiritus Sancti.*

Cor. Rom. ¶ 1 Invitat.] *Ivo habet*, invitans. *Sed in originali est:* interclusit invitos, aut quibuslibet necessitatibus impeditos, desiderii, &c.

C. XIV. *De eodem.*

Item *in eadem epistola, cap. 6.*

SI quis autem e Epiphaniæ festivitatem (quæ in suo ordine debito honore veneranda est) ob hoc existimat privilegium habere baptismatis, quia hoc quidam putant, quod in eadem die Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit, sciat illius baptismi aliam gratiam, & aliam fuisse rationem: nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per Spiritum Sanctum renascuntur, de quibus dicitur: *qui d non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Dominus enim nullius indigens remissione peccati, nec quærens remedium renascendi, sic voluit baptizari, quomodo voluit circumcidi, hostiamque pro se emundationis offerri, ut qui factus erat ex muliere (sicut e Apostolus ait) fieret & sub lege, quam *f* non venerat solvere, sed adimplere, & implendo finire: sicut B. Apostolus prædicat, dicens *g: Finis autem legis Christus ad justitiam omni credenti.* Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium: & tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ipsius profluxerunt sanguis redemptionis, & aqua baptismatis.

C. XV. *In solennitate Paschali, & Pentecostes catechumeni baptizentur.*

Item ex Concilio Gerundensi, *cap. 4.*

DE catechumenis *h* baptizandis id statutum est, ut in Paschæ solennitate, vel Pentecostes, quanto majoris celebritatis major celebritas est, tanto magis ad baptizandum veniant: cæteris solennitatibus infirmi tantummodo debeant baptizari: quibus quocunque tempore convenit baptismum non negari.

Corr. Rom. ¶ *Restitutum caput est ex suo originali.*

C. XVI. *Necessitate cogente, quolibet tempore baptizare licet.*

Item Leo Papa, *epist. 4. cap. 6.*

SI *i* qui necessitate mortis, ægritudinis, obsidionis, persecutionis, & naufragii urgentur, omni tempore debent baptizari.

Corr. Rom. ¶ *Apud B. Leonem sententia hujus capitis est post c.* duo tempora. *& ante c.* si quis autem: *sup. ead.*

C. XVII. *Nisi necessitate cogente inter Pascha, & Pentecostem nullus baptizare præsumat.*

Item Gelasius Papa *Clero* κ, *& plebi Tarent.*

VEnerabilis *l* baptismi sacramentum non nisi in festivitate Paschali, & Pentecostes tradere præsumat Episcopus: exceptis iis, quibus urgente mortis periculo talibus oportet, ne in æternum pereant, remediis subveniri.

Corr. Rom. ¶ *In epistola Gregorii secundi clero, & plebi Turingiæ, unde citat Ivo (quamvis & Gelasii esse potuerit) & in Concilio VVormaciensi, unde Burchardus, legitur;* Sacrosancti baptismi. *itemq; apud Ivonem, c. 202. In capite autem 63. est,* Generalis, *& in margine.* Venerabilis.

C. XVIII. *De eodem.*

Idem *Gelasius a epistola ad Episcopos Lucaniæ, cap. 12.*

BAptizandi *b* sibi quispiam passim quocunque tempore nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale festum, & Pentecostes venerabile sacramentum: excepto duntaxat gravissimi languoris incursu, in quo verendum est, ne morbi crescente periculo, sine remedio salutari fortassis ægrotans exitio præventus abscedat.

C. XIX. *Non nisi Sacerdos baptizare præsumat.*

Item Isidorus *de Officiis, l. 2. c. 24.*

COnstat *c* baptisma solis Sacerdotibus esse tractandum; ejusque mysterium nec ipsis Diaconis explere est licitum, absque Episcopo, vel Presbytero: nisi, his procul absentibus, ultima languoris necessitas cogat. Quod & Laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quispiam sine remedio salutari de seculo evocetur. *Item Gelasius Papa.* §. 1. Diaconos *d* quoque propriam, &c. *ut supra in tractatu ordinandorum, ubi de reverentia Diaconorum erga Sacerdotes agitur.*

C. XX. *Non præsumat mulier baptizare.*

Item ex Concilio Carthaginensi *IV. c. 99. & 100.*

MUlier *e*, quamvis docta, & sancta, viros in conventu docere, vel aliquos baptizare non præsumat.

Gratian. *Nisi necessitate cogente. Unde Urbanus Papa II.* super quibus consuluit, &c. *ut supr. in tractatu Conjugii ubi de compatribus agitur.*

C. XXI. *Etiam Laici necessitate cogente baptizare possunt.*

Item Agustinus *ad Fortunatum.*

IN *f* necessitate, cum Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet ministrorum non inveniuntur, & urget periculum ejus, qui petit, ne sine isto sacramento hanc vitam finiat, etiam Laicos solere dare sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.

C. XXII. *De eodem.*

Item ex decreto Martini *g* Papæ III.

QUicunque *h* Presbyter in provincia propria, vel in alia, vel ubicunque inventus fuerit, commendatum sibi infirmum baptizare noluerit, vel pro intentione itineris, vel de alia aliqua excusatione *i*, & sic sine baptismo moritur, deponatur.

C. XXIII. *Non reiteratur baptisma, quod a pagano ministratur.*

Item Isidorus.

ROmanus κ Pontifex non hominem judicat, qui baptizat, sed Spiritum Dei subministrare gratiam baptismi, licet paganus sit, qui baptizat.

Corr. Rom. ¶ *De hoc capite dictum est sup. 1. qu. 1. §* si quis per ignorantiam.

C. XXIV. *De eodem.*

Item Nicolaus *ad consulta Bulgarorum, cap. 104.*

A Quodam *l* Judæo 1 nescitis, utrum Christiano, an pagano, multos in patria vestra Baptizatos asseritis,

a *Actor.* 2. b *al. remedium.* c *Ivo part.* 1. *cap.* 47. *Pann. l.* 1. *cap.* 18. d *Joan.* 1. e *Roman.* 10. f *Matth.* 5. g *Rom.* 10. h *Ivo part.* 1. *cap.* 60. *Pann. l.* 1. *cap.* 20. i *Burch. l.* 4. *cap.* 2. *Ivo part.* 1. *cap* 197. *Pann. l.* 1. *cap.* 19. κ *In epist. Gregorii II. clero, & plebi Turingiæ. & in Concil. VVormaciensi, cap.* 1. l *Burch. l.* 4. *c.* 7. *Ivo p.* 1. *c.* 63. *&* 202. *Pann. lib.* 1. *cap.* 21.

a *Conc. Paris. cap.* 7. b *Ans. lib.* 9. *cap.* 12. *Burch. l.* 4. *cap.* 4. *Ivo p.* 1. *cap.* 199. c *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *cap.* 67. *Pannor. l.* 1. *cap.* 23. d *Sup. dist.* 93. *Diaconos propriam.* e *sup. dist.* 25. *mulier. Sent.* 4. *dist.* 6. *Burch. l.* 8. *cap.* 83. *Ivo p.* 1. *cap.* 65. *Pannor. l.* 1. *cap.* 25. 30. *q.* 3. *super quibus* f *Ivo. p.* 1. *cap.* 191. *Pannor. lib.* 1. *cap.* 26. g *al. Martiniani.* h *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Ansel. l.* 9. *c.* 54 *Burch. l.* 4. *c.* 47. *Ivo p.* 1. *c.* 241. i *al. occasione* κ 1. *q.* 1. *si quis per ignorantiam. Cap.* 5. *c.* 4. *Sent.* 4. *dist.* 5. *Alger. l.* 3. *cap.* 6. l *Sent.* 4. *dist.* 3. *Alg. l.* 3. *c.* 6.

tis, & quid de iis sit agendum, consulitis. Hi profecto, si in nomine sanctæ Trinitatis, vel tantum in Christi nomine, sicut in actibus *a* Apostolorum legimus, baptizati sunt, (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius *b*) constat eos non esse denuo baptizandos.

Corr. Rom. ¶ 1 Judæo] *Apud Algerum est*, ut audio. *Verum in Originali post hoc caput sequuntur verba hæc*, sed primum, utrum Christianus, an paganus ipse Judæus extiterit, vel si postmodum factus fuerit Christianus, investigandum est.

C. XXV. *Sicut per bonum, ita per malum ministrum æque baptisma ministratur.*

Item Augustinus *contra Cresconium Grammaticum, lib. 3. cap. 6.*

SI inter *c* bonos ministros, cum sit alius alio melior, non est melior baptismus, qui per meliorem datur, nullo modo est malus, qui etiam per malum datur, quando idem baptismus datur: & ideo per ministros dispares Dei munus æquale est, quia non illorum, sed ejus est.

C. XXVI. *Non merita ministrorum, sed virtus Christi in baptismate operatur.*

Idem *super Joannem in part. 1. tractat. 5. ad cap. 1.*

BAptismus *d* talis est, qualis ille est, in cujus potestate datur, non qualis est ille, per cujus ministerium datur. *Item ibidem.* §. 1. Quid noverat Joannes Baptista? Dominum. Quid non noverat? potestatem Dominici baptismi in nullum hominem a Domino transituram, sed ministerium plane transiturum: potestatem a Domino in neminem ministrorum, ministerium & in bonos, & in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat Domini potestatem. Quid tibi faciat malus minister, ubi bonus est Dominus? Quid te impedit malitiosus præco, ubi benevolus est judex? *Item infra.* §. 2. Neque *e* qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. *Item ibidem.* §. 3. Ego 1 dico, & nos dicimus omnes, quia justos oportet esse tanti judicis ministros, si ministrare juste voluerint. Si autem noluerint esse justi, qui in *f* cathedra Moysi sedent, securum me facit magister meus, de quo Spiritus ejus dixit *g*: *Hic est, qui baptizat.* Idem *infra.* §. 4. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur: *Hic est, qui baptizat.*

Corr. Rom. ¶ 1 Ego dico,] *Sic etiam Ivo: sed in Originali*: Et ego, & omnes dicimus, quia justos oportet esse tanti judicis ministros. Sint ministri justi, si volunt. Si autem noluerint, &c. *Sunt autem partes hujus capitis ex eodem tractatu quinto hinc inde collectæ.*

C. XXVII. *De eodem.*

Idem *in tractatu 6. ad c. 1. Joannis.*

CUm *h* baptizat malus ex aliqua vel ignorantia Ecclesiæ, vel tolerantia (aut enim ignorantur mali, aut tolerantur ut palea, quousque in ultimo ventiletur area:) illud, quod datum est, unum est, nec impar propter impares ministros, sed par, & æquale propter: *Hic i est, qui baptizat.*

C. XXVIII. *Non reiteratur baptisma, quod in nomine sanctæ Trinitatis ministratur.*

Idem *de Ecclesiasticis regulis* K, *c. 52.*

SI qui apud *l* illos hæreticos baptizati sunt, qui in sanctæ Trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiantur quidem ut baptizati, ne sanctæ Trinitatis invocatio, vel confessio annulletur: sed doceantur integre, & instruantur, quo sensu sanctæ Trinitatis mysterium in Ecclesia teneatur: & si consentiunt credere, vel acquiescunt confiteri, purgati jam fidei integritate confirmentur manus impositione. Si vero parvuli sunt, vel *a* hebetes, qui doctrinam non capiant, respondeant pro illis, qui eos offerunt, juxta morem *b* baptizandi: & sic per 1 manus impositionem chrismate communicati, Eucharistiæ mysteriis admittantur.

Corr. Rom. 1 Per manus impositionem] *In Originali est*: Et sic manus impositione, & chrismate communiti, Eucharistiæ, &c. *Sed ob glossam non est mutatum.*

C. XXIX. *De eodem.*

Idem *ad Orosium in libro 65. quæstionum dialog. quæst. 59.*

QUamvis *c* unum baptisma sit, & hæreticorum (eorum scilicet, qui in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti baptizantur,) & Ecclesiæ catholicæ: tamen quia foris, & extra Ecclesiam baptizantur, non sumunt baptismum ad salutem, sed ad perniciem, habentes nimirum formam 1 sacramenti, virtutem autem ejus abnegantes. Et ideo eos Ecclesia non rebaptizat, quia in nomine Trinitatis baptizati sunt. Ipsa est profecto forma sacramenti. Ideo cum reversi fuerint, accipiunt virtutem Spiritus Sancti, quem *d* ii, qui extra Ecclesiam baptizantur, nondum habent.

Corr. Rom. ¶ 1 Formam sacramenti,] *Ita etiam apud Ivonem. In originali est*, habentes quidem speciem pietatis, virtutem tamen ejus abnegantes. *Et rursum*: Animales, inquam, Spiritum non habentes. Et idcirco eos Ecclesia, &c. *Utitur autem B. Pauli verbis, 2. Tim. 3. & Judæ Apostoli, c. 1.*

C. XXX. *Baptizantur, qui tantum in nomine Domini baptizati probantur.*

Item Pelagius Papa, *Gaudentio Episcopo.*

SI *e* revera hi de hæreticis, qui in locis tuæ dilectioni vicinis *f* commorari *g* dicuntur, solummodo se *h* in nomine Domini baptizatos fuisse forsan confitentur, sine cujusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes in sanctæ Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero apud dilectionem tuam eorum, qui converti volunt, manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis impensa gratia, catholicæ sociare fidei maturabis: ut tali dispensatione servata, nihil aliter, quam quod Evangelica jubet auctoritas, temeritatis cujusquam Spiritu videatur effectum.

C. XXXI. *An approbetur baptisma, quod a non baptizato præstatur.*

Item Augustinus *de unico baptismo, lib. 7. cap. 53.*

4 ps SOlet etiam *i* quæri, utrum approbandum sit baptisma, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, si forte hoc curiositate aliqua didicit, quemadmodum dandum sit: & utrum nihil intersit, quo animo accipiat ille, cui datur, cum simulatione, an sine simulatione: si cum simulatione, utrum fallens, sicut in Ecclesia, vel in ea, quæ putatur Ecclesia: an jocans, velut in Mimo 1, *& infra.* §. 1. Veruntamen, si quis forte me in eo Concilio constitutum, ubi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus meritis 2, quorum sententiam sequi mallem, urgeret, ut dicerem, quid ipse sentirem, si eo modo affectus

a *Actor. 2. & 19.* b *Ambros. de Spiritu Sancto, l. 1. c. 3.* c *Ivo p. 1. c. 160. Pann. l. 1. c. 30.* d *Baptisma tale, orig. Infr. ead. aliud. Sent. 4. dist. 5. Ivo p. 1. c. 156. 157. 158. & 159. Pann. lib. 1. c. 31. sup. dist. 32. præter hoc.* e *1. Cor. 3.* f *Matt. 23.* g *Joan. 1.* h *Sent. 4. dist. 5. Ivo p. 1. c. 160.* i *Joan. 1.* K *al. dogmatibus.* l *Burch. l. 4. c. 39. Ivo p. 1. c. 160. & 233. ex Rotomagensi.*

a *al. &.* b *al. nomen, orig.* c *Sent. 4. dist. 6. Ivo part. 1. cap. 160. Pann. l. 1. c. 28.* d *aliquam.* e *Ivo p. 1. c. 161. Pann. l. 1. c. 62. S. Th. 3. quæst. 66. art. 6.* f *al. destinatis vicinis, Ivo* g *al. commorati.* h *Infra ead. multi sunt.* i *Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 162.*

ctus essem, quo eram, cum ista dictarem, nequaquam dubitarem habere eos baptismum, qui ubicunque, & a quibuscunque illud verbis Evangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent: quanquam eis ad salutem spiritualem non prodesset, si charitate caruissent, qua catholicæ insererentur Ecclesiæ. *Si a enim habeam* 3, inquit, *fidem, ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum*: sicut jam præteritis majorum statutis non dubito etiam illos habere baptismum, qui quanquam fallaciter id accipiant, in Ecclesia tamen accipiunt, vel ubi putatur esse Ecclesia, ab eis, in quorum societate id accipitur: de quibus dictum est: *Ex* 1 *nobis exierunt*. Ubi autem neque societas ulla esset ita credentium, neque ille, qui ibi acciperet, ita crederet, sed totum ludicre, & mimice, & jocalariter ageretur, utrum approbandus esset baptismus, qui sic daretur, divinum judicium per alicujus revelationis oraculum, concordi oratione, & impensis supplici devotione gemitibus implorandum esse censerem: ita sane, ut post me dicturos sententias, si *c* quid jam exploratum, & cognitum afferrent, humiliter expectarem.

Corr. Rom. ¶ 1 Velut in Mimo.] *Hic apud B. Augustinum, & Ivonem multa sunt interjecta, quæ ad sequentia percipienda operæ pretium fuerit legere.*

¶ 2 Meritis,] *In originali, & apud Ivonem est*, talibus. *Sed ob glossam non est mutatum. Multa vero alia emendata sunt.*

¶ 3 Habeam, inquit, fidem,] *Sine charitate potest haberi vera fides, sed non vera fidei virtus. Aliud est enim vera fides, aliud vera virtus: prout docuit B. Thomas 2. secundæ, quæst. 4. art. 5. Quod auctor glossæ videtur non satis percepisse.*

C. XXXII. *Non reiteratur baptisma, quod in fide sanctæ Trinitatis ab hæreticis præstatur.*

Item *lib. 1. contra Donatistas, c. 1.*

5 ps OStenditur illos *d* impie facere, qui rebaptizare conantur orbis unitatem, & nos recte facere, qui Dei sacramenta improbare nec in ipso schismate audemus. In quo enim nobiscum sentiunt, in eo etiam nobiscum sunt. In eo autem a nobis recesserunt, in quo a nobis dissentiunt. *Item paulo superius*. §. 1. Sacramentum *e* baptismi est, quod habet, qui baptizatur: & sacramentum dandi baptismi est, quod habet, qui ordinatur. Sicut autem baptizatus, si ab unitate recesserit, sacramentum baptismi non amittit: sic etiam ordinatus, si ab unitate recesserit, sacramentum dandi baptismi non amittit. Nulli enim sacramento injuria facienda est. Si discedit a malis, utrumque discedit: si permanet in malis, utrumque permanet. Sicut *f* ergo acceptatur baptismus, quem non potuit amittere, qui ab unitate discesserat: sic acceptandus est baptismus, quem dedit ille, qui sacramentum dandi, cum discederet, non amiserat. *Item eodem lib. cap. 12. §. 2.* Si *g* ad baptismum fictus accessit, dimissa sunt ei peccata, an non sunt dimissa? Eligant, quod volunt: utrumlibet elegerint, sufficiet nobis. Si dimissa dixerint, quomodo ergo Spiritus Sanctus disciplinæ effugiet fictum, si in isto ficto remissionem operatus est peccatorum? Si dixerint non esse dimissa, quæro, si postea fictionem suam corde concusso, & vero dolore fateretur, an denuo baptizandus judicaretur? Quod si dementissimum est dicere, fateantur vero baptismo Christi baptizari posse hominem, & tamen cor ejus in malitia, vel sacrilegio perseverans peccatorum abolitionem non sinere fieri: atque ita intelligant in communionibus ab Ecclesia separatis posse homines baptizari, ubi Christi baptismus eadem sacramenti celebratione datur, & sumitur: qui tamen tunc prosit ad remissionem peccatorum, cum quis *h* reconciliatus unitati, sacrilegio dissensionis exuitur, quo ejus peccata tenebantur, & dimitti non sinebantur.

a 1. *Cor.* 13. b 1. *Joan.* 2. c *ne quid, orig.* d *Ivo ibid.* e *Pann. lib.* 1. *cap.* 87. f *al. Si*. g *Sent.* 4. *dist.* 4. h *al. quisque.*

C. XXXIII. *Valet ad salutem baptisma, etsi non ea fide parvuli offeruntur.*

Idem *in epistola 23. ad Bonifacium.*

6 ps NOn *a* illud te moveat, quod quidam non ea fide ad baptismum percipiendum parvulos ferunt, ut gratia spirituali ad vitam regenerentur æternam: sed quod eos putant hoc remedio temporalem retinere, vel recipere sanitatem. Non enim propterea illi non regenerantur, quia non ab istis hac intentione offeruntur.

C. XXXIV. *Effusio sanguinis implet vicem baptismi.*

Item *de unico baptismo contra Donatistas, lib. 4. c. 22.*

7 ps BAptismi *b* vicem aliquando implere passionem, de latrone illo, cui non baptizato dictum est *c*: [*Hodie mecum eris in Paradiso*,] non leve documentum idem B. Cyprianus *d* assumit. Quod etiam atque atiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi id, quod ex baptismo deerat, posse supplere, sed etiam fidem, conversionemque *e* cordis, si forte ad celeberandum mysterium baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit, passus est, sed dum patitur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili sacramento baptismi, quod ait Apostolus *f*: *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*; in illo latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. *& infra cap. 24. §. 1.* Et sicut *g* in illo latrone, quod ex baptismi sacramento defuerat, complevit omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemptu, sed necessitate defuerat, sic in infantibus *h*, qui baptizati moriuntur, eadem gratia omnipotentis implere credenda est, quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. *Item contra Julianum Pelagianum, lib. 6. cap. 4. §. 2.* Alienum quippe opus est, cum credit per alterum, sicut alienum opus fuit, cum peccavit in altero. *Item eodem lib. 4. contra Donatistas, cap. 23. §. 3.* Sicut autem in latrone, quia per necessitatem corporaliter baptismus defuit, perfecta salus est, quia per pietatem spiritualiter affuit: sic & cum ipsa præsto est, si per necessitatem desit, quod latroni affuit, perficitur salus. Quod traditum tenet universitas Ecclesiæ, cum parvuli infantes baptizantur, qui certe nondum possunt corde credere ad justitiam, & ore confiteri ad salutem, quod latro potuit: quin etiam flendo, & vagiendo, cum in eis mysterium celebratur, mysticis ipsis vocibus obstrepunt: & tamen nullus Christianorum dixerit eos inaniter baptizari. *Item c. 25. §. 4.* Quibus 1 rebus omnibus ostenditur, aliud esse sacramentum baptismi, aliud conversionem cordis, sed salutem hominis ex utroque compleri. Nec si unum eorum defuerit, ideo putare debemus consequens esse, ut & alterum desit: quia & illud sine isto potest esse in infante, & hoc sine illo potuit esse in latrone, complente Deo, sive in illo, sive in isto, quod non ex voluntate defuisset: cum

a *al. Nec infra ead. quæris.* 129. *Sent.* 4. *dist.* 6. *Pann. lib.* 1. *cap.* 95. *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Ivo p.* 1. *c.* 171. b *Sentent.* 4. *dist.* 4. *Ivo part.* 1. *cap.* 177. *Pannorm. lib.* 1. *cap.* 109. c *Luc.* 23. d *Ad Jubajanum.* e *al. confessionemque.* f *Rom.* 10. g *Vide lib.* 2. *retract. cap.* 28. h *Infra ead. cum pro parvulis.*

cum vero ex voluntate alterum horum defuerit, reatu hominem involvi. Et baptismus quidem potest inesse, ubi conversio cordis defuerit. Conversio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest. Neque enim ullo modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnitur.

Corr. Rom. ¶ 1 Quibus rebus] *His verbis apud B. Augustinum antecedunt ea, quæ leguntur infr. ead.* cum pro parvulis.

C. XXXV. *Non baptizatur in homine, quicquid in eo est.*

Idem *contra Julianum. lib. 6. c. 6.*

SI quicquid *a* in homine est, quando baptizatur, baptizari, & sanctificari putandum est, dicturus es, & ipsa in illo baptizari, & sanctificari, quæ in intestinis, & vesica sunt per digestionem corporis digerenda: dicturus es, baptizari, & sanctificari hominem in matris utero constitutum, si ad hoc sacramentum accipiendum gravidam necessitas cogat, & ideo baptizari jam non debere, qui nascitur: postremo dicturus es, & ipsas baptizari, & sanctificari febres, quando baptizantur ægroti.

C. XXXVI. *Valet baptisma, etsi per Laicos ministretur.*

Item *ad Fortunatum.*

SAnctum *b* est baptisma per seipsum, quod datum est in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: ita ut in eodem sacramento fit etiam auctoritas traditionis per Dominum nostrum ad Apostolos, per illos autem ad Episcopos, & alios Sacerdotes, vel etiam Laicos Christianos ab eadem origine & stirpe venientes. *& infra.* 1 §. 1. Nam cum illa istoria narratur, omnes, qui audiunt, prope ad lacrymas movet. Cum in navi quadam fidelis nullus esset, præter unum pœnitentem, cœpit imminere naufragium. Erat ibi quidam non immemor salutis suæ, & sacramenti vehementissimus flagitator; nec erat aliquis, qui dare posset, nisi pœnitens ille; acceperat enim, sed pro peccato, de quo agebat pœnitentiam, amiserat sanctitatem, sed non amiserat sacramentum. Nam si hoc amittunt peccantes, cum reconciliantur post pœnitentiam, quare non iterum baptizantur? Dedit ergo, quod acceperat: & ne periculose vitam finiret, non reconciliatus, petiit ab eo ipso, quem baptizaverat, ut eum reconciliaret, & factum est: & naufragium evaserunt. Cognitum habes, quod fecerunt. Nemo extitit eorum, qui non pium animum ita crederet, ut consiliis eorum in illo periculo Dominum crederet affuisse. Motus enim animus religiosus, & supplex ab homine exegit sacramentum, a Deo ipse impetravit sanctitatem. Quod si forte hoc, quod narravi de his, qui naufragio imminente periclitabantur, non vult aliquis credere (non enim hoc Scripturarum divinarum auctoritas, sed incerto auctore fama commendat) non repugnabo, sed interrogabo, si tale aliquid contingat, quid futurum est? Non enim potest quisquam dicere relinquendum esse illum, qui morte imminente baptizari desiderat. Quem baptizatum a pœnitente quisquis non credit contigisse, oportet, ut credat posse contingere.

Corr. Rom. ¶ 1 Et infra] *Hic apud Ivonem inseruntur verba capitis,* in necessitate. *sup. ead.*

C. XXXVII. *Quamvis recte vivat catechumenus, sine baptismo non potest salvari.*

Idem *ad eundem. c*

CAtechumenum *d*, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere non credimus, excepto 1 martyrio, ubi tota baptismi sacramenta complentur. Baptizandus confitetur fidem suam coram Sacerdote, & interrogatus respondet. Hoc & Martyr coram persecutore facit, qui & confitetur fidem suam, & interrogatus respondet. Ille post confessionem vel aspergitur aqua, vel intingitur: & hic vel aspergitur sanguine, vel contingitur igne. Ille manus impositione Pontificis accipit Spiritum Sanctum: hic habitaculum efficitur Spiritus Sancti, dum non est ipse, qui loquitur, sed Spiritus Patris, qui loquitur in illo. Ille communicat Eucharistiæ in commemorationem mortis Domini: hic ipsi Christo commoritur. Ille confitetur se mundi actibus renuntiaturum: hic ipsi renunciat vitæ. Illi peccata omnia remittuntur: in isto extinguuntur.

Corr. Rom. ¶ 1 Excepto] *Emendatum est, ex originali, & Magistro. Antea legebatur,* excepto duntaxat, nisi martyrii compleat sacramentum.

C. XXXVIII. *Non reiteratur baptisma, cujus formam constat integre collatam.*

Item Leo Papa, *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 16.*

E ps HI, de quibus *a* scripsisti, qui se baptizatos sciunt, sed cujus fidei fuerint, qui eos baptizavere, se nescire profitentur; quolibet modo formam baptismatis acceperint, rebaptizandi non sunt: sed per manus impositionem invocata virtute Spiritus Sancti, quam ab hæreticis accipere non potuerunt, catholicis copulandi sunt.

C. XXXIX. *Et per bonos, & malos ministros æque baptizat Christus.*

Item Agustinus *super Joan. tract. 5. ad c. 1.*

9 ps ALiud est *b* baptizare per ministerium: aliud baptizare per potestatem 1 *Item infra.* §. 1. Ergo baptizabant discipuli ejus, & ibi adhuc erat Judas inter discipulos ejus. Si quos ergo baptizabat Judas, non sunt iterum baptizati, & quos baptizavit Joannes, iterum baptizati sunt? Plane iterum: sed non idem erat baptismus. Quos enim baptizavit Joannes, baptizavit Joannes; quos autem baptizavit Judas, Christus baptizavit. *Item tractatu sexto.* §. 2. Per hanc enim potestatem, quam Christus solus sibi tenuit, & in neminem ministrorum transfudit, quamvis per ministros suos baptizare dignatus sit, per hanc stat unitas Ecclesiæ, quæ significatur per columbam: de qua dictum est: *Una c est columba mea: una est matris suæ.* Si enim, ut jam dixi, fratres mei, transferretur potestas a Domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent: & jam non staret unitas baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret Dominus noster Jesus Christus ad baptismum, descendit columba 2 in aquam: cognovit Joannes quiddam proprium ei, cui hoc dictum est *d*: *Super quem videris Spiritum descendentem, sicut columbam, & manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto.* Noverat, quia ipse baptizabat in Spiritu Sancto: sed quia tali proprietate, ut potestas ab eo non transiret in alterum, quamvis eo donante, hoc ibi didicit. *Item tractatu* 80. §. 3. *Jam e vos mundi estis propter verbum, quod locutus sum vobis.* Quare non ait, mundi estis propter baptismum, quo loti estis, sed ait: [*propter verbum, quod locutus sum vobis:*] nisi quia & in aqua verbum mundat? 3 *Item tractatu* 5. §. 4. Si *f* fuerit minister justus, computo illum cum Paulo: computo illum cum Petro: cum istis computo justos ministros. Quia vero *g* justi ministri gloriam suam non quærunt (ministri enim sunt) pro ducibus *h* haberi nolunt: spem in se poni erubescunt. Ergo computo cum Paulo justum ministrum. Quid enim dicit Paulus? *Ego i plantavi, Apollo rigavit: sed Deus incrementum dedit.*

Corr.

a *Ivo pag. 1. cap.* 184. b *Ivo p. 1. c.* 191. c *Habetur in libro de dogmatib. Eccles. cap.* 74. d *Sent. 4. dis. 4. Polyc. lib. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 16. Ivo p. 1. c. 211. Pann. l. 1. c. 107. & 108.*

a *Polyc. ib. Ansel. l. 9. c. 6. Burch. l. 4. c. 42. Ivo p. 1. c. 236. Pann. l. 1. c. 91.* b *Sent. 4. dist. 5.* c *Cant. 6.* d *Joan. 1.* e *Joan. 15.* f *Beda ad Rom. 10. 1. q. 1. si justus. & sup. ead. si justus* g *al. vere.* h *judicibus, orig.* i *1. Cor. 3.*

¶ Corr. Rom. 1 Per potestatem.] *Hic apud B. Augustinum sequitur c.* Baptismus, *supr. ead. relatum.*

¶ 2 Descendit columba] *Tota hæc pars, quæ auctori glossæ difficultatem fecit, depravata est. Nam in Originali sic legitur:* Antequam venisset Dominus noster Jesus Christus ad baptismum, (nam post baptismum descendit columba, in qua cognovit Joannes quiddam proprium, cum ei dictum est, super quem videris Spiritum descendentem, sicut columbam, & manentem super eum, ipse est, qui baptizat in Spiritu Sancto) noverat, quia ipse, &c.

¶ 3 Mundat.] *Apud B. Augustinum post hæc verba sequitur c.* detrahe, *sup.* 1. *q.* 1.

C. XL. *Nec baptisma, nec baptizandi potestatem Schismatici amittunt.*

Idem *in lib.* 1. *de Baptismo contra Donatistas, c.* 1.

NUllus autem *a* illorum negat habere baptismum etiam apostatas: quibus utique redeuntibus, & per pœnitentiam conversis, dum non redditur, amitti non potuisse judicatur. Sic & illi, qui per sacrilegium schismatis ab Ecclesiæ communione discedunt, habent utique baptismum, quem priusquam discederent, acceperunt. Nam & ipsi, si redeant, non eis iterum datur. Unde ostenditur illud, quod acceperant in unitate positi, non potuisse amittere ab unitate separatos. Quod si haberi foris potest, etiam dari cur non potest? Si dicis, non recte foris datur: respondemus, sicut non recte foris habetur, & tamen habetur, sic non recte foris datur, sed tamen datur. Sicut autem per unitatis reconciliationem incipit utiliter haberi, quod extra unitatem inutiliter habebatur; sic per eandem reconciliationem incipit utile esse, quod extra eam inutiliter datum est. *Item lib.* 3. *cap.* 19. §. 1. Hæretici 1 sacramenta, *b* & scripturas habent ad spem, non ad salutem. *Item lib.* 4. *cap.* 11. §. 2. Perfidus, & blasphemus, si in perfidia, & blasphemia permanserit, nec extra Ecclesiam, nec intra Ecclesiam remissionem accipit peccatorum; aut si propter vim sacramenti ad punctum temporis accipit, & foris, & intus eadem vis operatur: sicut *c* vis nominis Christi expulsionem dæmonum foris etiam operabatur.

Corr. Rom. ¶ 1 Hæretici] *Sic etiam refertur in Polycarpo. Apud B. Augustinum in loco indicato hæc sunt inventa:* Ut eorum error veritas appelletur, & scelus eorum justitia putetur propter sacramenta, & Scripturas, quas tenent ad speciem, non ad salutem.

C. XLI. *Mali non sua potestate, sed Christi virtute baptisma ministrant.*

Item *ibidem lib.* 5. *cap.* 20.

QUomodo *d* exaudit Deus homicidam deprecantem, vel super aquam baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum, quibus manus imponitur? Quæ tamen omnia & fiunt, & valent etiam per homicidas, id est, per eos, qui oderunt *e* fratres. Etiam in ipsa intus Ecclesia, cum dare nemo possit, quod non habet, quomodo dat homicida Spiritum Sanctum? & tamen ipse intus etiam baptizat. Deus ergo dat etiam ipso baptizante Spiritum Sanctum. Quapropter *f* sacramentum gratiæ dat Deus etiam per malos: ipsam vero gratiam non nisi per seipsum, vel per sanctos suos, & ideo remissionem peccatorum, vel per seipsum facit, vel per illius columbæ membra, quibus ait: *Si g cui dimiseritis, dimittentur: & si cui tenueritis, tenebuntur.* §. 1. Manus autem *h* impositio si non adhiberetur ab hæresi venienti, quanquam 1 extra omnem culpam esse judicaretur, propter charitatis tamen copulationem (quod est maximum donum Spiritus Sancti, sine quo non valent ad salutem quæcunque alia sancta in homine fuerint) manus hæreticis correctis imponitur. Induunt *a* autem homines Christum aliquando usque ad sacramenti perceptionem, aliquando & usque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum & bonis, & malis potest esse commune: hoc autem alterum proprium est bonorum, & piorum. §. 2. Non *b* ob aliud visum est quibusdam etiam egregiis viris antistitibus Christi (inter quos præcipue beatus Cyprianus eminebat) non esse posse apud Hæreticos, vel Schismaticos baptismum Christi, nisi quia non distinguebatur sacramentum *c* ab effectu, vel usu sacramenti; & quia ejus effectus, atque usus in liberatione a peccatis, & cordis rectitudine apud hæreticos non inveniebatur, ipsum quoque sacramentum non illic esse putabatur. Sed convertentibus oculos ad interioris paleæ multitudinem (cum & hi, qui in ipsa unitate perversi sunt, & perdite vivunt, appareant remissionem *d* peccatorum nec dare posse, nec habere, quia non malignis, sed bonis filiis dictum est; [*Si cui dimiseritis peccata, dimittentur ei: si cui tenueritis, tenebuntur:*] habere tamen, & dare, & accipere baptismi sacramentum;) satis eluxit pastoribus Ecclesiæ catholicæ, & ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem foris accipiebat, venientem ad Christianæ unitatis salutem ab errore corrigi, characterem tamen Dominicum in ea cognosci potius, quam improbari: quandoquidem ipsum characterem multi & lupi, & lupis infigunt: qui videntur quidem intus esse, veruntamen ad illam ovem, quæ etiam ex multis una est, nonpertinent. §. 3. Cum *e* malus tradit baptismum bono, id est, in unitatis vinculo, veraci conversione mutato, inter bonum sacramentum, quod traditur, & bonum fidelem, cui traditur, tradentis malitia *f* non separat: & cum illi veraciter ad Deum converso peccata dimittuntur ab eis, quibus ipsa veraci confessione conjungitur, Spiritus Sanctus ea dimittit, qui datus est omnibus sanctis sibi charitate cohærentibus, sive se noverint corporaliter, sive non noverint. Similiter cum alicujus peccata tenentur, ab eis utique tenentur, a quibus ille cordis pravitate disjungitur, sive notis corporaliter, sive ignotis. §. 4. Omnes *g* mali spiritualiter a bonis sejuncti sunt. Si tamen etiam corporaliter aperta dissensione separentur, pejores fiunt. Sed nihil interest ad baptismi sanctitatem, quanto quisque pejor id habeat, & quanto pejori tradat. Potest tamen tradere separatus, sicut potest habere separatus. Sed quam perniciosum est habere, tam perniciosum est tradere. Ille autem, cui traditur, potest salubriter accipere, si ipse non separatus acceperit urgente mortis necessitate. §. 5. Cur *h* hæretici *i* foris baptizare non possunt? an quia pejores sunt eo ipso, quod foris sunt? Sed nihil interest ad integritatem baptismi, quanto pejor id tradat. Neque enim tantum interest inter malum, & pejorem, quantum interest inter bonum, & malum; & tamen cum baptizat malus, non aliud dat, quam bonus. Ergo & cum baptizat pejor, non aliud dat, quam ille, qui minus est malus. An forte non ad hominis meritum, sed ad ipsius baptismi sacramentum pertinet, ut foris dari non possit? Si hoc ita esset, nec haberi foris posset: & toties necesse esset baptizari, quoties recedens quisque ab Ecclesia rursus ad Ecclesiam remeasset. §. 6. His 2, qui ficto *k* corde baptizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur, quia Spiritus disciplinæ effugiet fictum, aut in ipso temporis puncto per vim sacramenti dimissa iterum per fictionem replicantur, ut & illud verum sit: *Quotquot l in Christo baptizati estis, Christum induistis*, & illud: *Spiritus*

a *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Ans. l.* 9. *c.* 27. b *Polyc. ib. Ivo p.* 1. *c.* 165. c *Matth.* 7. d *Polyc. ib. Ans. l.* 9. *c.* 38. *Ivo p.* 1. *c.* 117. e 1. *Jo.* 3. f *eod. l.* 5. *c.* 2. g *Joan.* 20. h *eod. l.* 2. *c.* 23.

a *Ibid. cap.* 24. b *lib.* 6. *cap.* 1. c 1. *quæst.* 1. *etiam corde.* d 1. *quæst.* 1. *remissionem.* e *Eod. l. c.* 4. f *malitia superatur: vera lectio.* g *Ibid. c.* 5. *Eugyppus l.* 2. *cap.* 224. h *Ibid. cap.* 24. i *isti, orig.* k *Ex eod. l.* 2. *cap.* 12. *sup. ead. ostenditur. Sent.* 4. *dist.* 4. l *Galat.* 3.

tus a enim *sanctus disciplinæ effugiet fictum*: id est, ut induat eum Christo sanctitas baptismi, & exuat eum Christo pernicies fictionis. Nam *b* redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissime Dominus in Evangelio docet in illo servo, a quo Dominus dimissum debitum petivit, eo quod ille conservo suo debitum nollet dimittere. Sic non impeditur baptismi gratia, quo minus omnia peccata dimittat, etiamsi odium fraternum in ejus, cui dimittuntur, animo perseverat. Solvitur *c* enim hesternus dies, & quicquid superest, solvitur etiam ipsa hora, momentoque *d* ante baptismum, & in baptismo: deinceps autem reus esse continuo incipit non solum consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus, quæ dimissa sunt, peccatis.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc confectum est ex verbis B. Augustini, sed hinc inde collectis, & alio modo dispositis, interdumque in epitomen redactis.*

¶ 1 Quanquam] *In Originali legitur*, Tanquam extra omnem culpam esse judicaretur. Propter charitatis autem copulationem, &c. *Sed ob glossam in versic.* culpam, *non est emendatum.*

¶ 2 His, qui ficto] *Hæc usque ad versic.* Nam redire. *sunt epitome quædam verborum B. Augustini, partim ex Donatistarum, partim ex sua persona prolatorum.*

C. XLII. *Quando prosit baptismus ei, qui ficte illum accepit.*

Idem e *eod. lib.* 1. *de baptismo, & eodem, c.* 12.

10 TUnc *f* valere incipit ad salutem baptismus, cum illa fictio veraci confessione recesserit, quæ corde in malitia, vel sacrilegio perseverante, peccatorum abolitionem *g* non sinebat fieri.

C. XLIII. *Non reiterantur sacramenta, quæ extra Ecclesiam conferuntur.*

Idem *ad* h *Donatistas, epistola* 48.

NOn *i* in vobis mutamus, in quibus nobiscum estis, (in multis enim estis nobiscum:) nam & de talibus dictum est κ, *Quoniam in multis erant mecum*: sed ea corrigimus, in quibus nobiscum non estis, & ea vos hic accipere volumus, quæ non habetis illic, ubi estis. Nobiscum autem estis in baptismo, in symbolo, in cæteris Dominicis sacramentis. In spiritu autem unitatis, & vinculo pacis, in ipsa denique catholica Ecclesia nobiscum non estis. *& in epistola* 51. *ad Bonifacium.* §. 1. Isti autem, cum quibus agimus, vel de quibus agimus, non sunt desperandi, adhuc enim sunt in corpore: sed non quærant Spiritum Sanctum, nisi in Christi corpore, cujus habent foris sacramentum: sed rem ipsam non tenent intus, cujus est illud sacramentum, & ideo sibi judicium manducant, & bibunt.

C. XLIV. *Quomodo recipiantur ab Ecclesia, qui in nomine Trinitatis apud hæreticos baptizantur.*

Item Gregorius *Quirino Episcopo, & cæteris in Iberia* 1 *Episcopis, l.* 9. *epist.* 61. (*an.* 601.)

AB antiqua *l* Patrum institutione didicimus, ut qui apud hæresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiæ revocentur. Unde Arianos per impositionem manus Occidens, per unctionem vero sancti chrismatis ad ingressum sanctæ catholicæ Ecclesiæ Oriens reformat. Monothelitas 2 vero, & alios ex sola vera confessione recipit, quia sanctum baptisma, quod sunt apud hæreticos consecuti, nunc in eis vires emundationis recipit, cum vel illi per impositionem manus Spiritum Sanctum acceperint, vel isti propter professionem veræ fidei, sanctæ, & universalis Ecclesiæ visceribus fuerint uniti.

Corr. Rom. ¶ 1 Iberia] *Sic emendatum est ex Originali manuscripto Vaticano. Antea erat*, Hibernia.

¶ 2 Monothelitas] *In Originali, & Polycarpo, & apud Ivonem in textu est*, Monophysitas. *De qua hæresi scribit Joannes Damascenus in libro de duabus Christi voluntatibus, & Nicephorus, & alii. Sed ob glossam non est mutatum.*

C. XLV. *Extra Ecclesiam baptismus accipi potest, sed non prodest.*

Item Augustinus *de baptismo, l.* 4. *cap.* 1.

ECclesia paradiso comparata indicat nobis, posse quidem ejus baptismum homines etiam foris recipere; sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam *a* & flumina de fonte paradisi, sicut Scriptura testatur, etiam foras largiter manaverunt. Nominatim quippe commemorantur, & per quas terras fluant. Et quia extra paradisum constituta sunt, omnibus notum est. Nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quo illa flumina pervenerunt, est felicitas vitæ, quæ in paradiso commemoratur. Ita fit, ut cum paradisi aqua sit extra paradisum, beatitudo tamen non sit extra paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam: munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum est caput hoc ex Originali, ut sententia melius percipiatur.*

C. XLVI. *Hæresis* 1, *& sacrilegium, Hæreticorum sunt, non sacramenta.*

Idem *de unico baptismo contra Donatistas, lib.* 3. *cap.* 11.

NUnc *b* autem *c*, non sicut hæresis hæreticorum est, sicut error ipsorum est, sicut sacrilegium dissensionis ipsorum est: sic etiam baptisma, quod Christi est, dici debet ipsorum.

Corr. Rom. ¶ 1 Hæresis,] *Sic emendatum est ex aliquot vetustis exemplaribus. Antea legebatur*, baptismus, & sacrilegium hæreticorum non sunt sacramenta.

C. XLVII. *De eodem.*

Idem *lib.* 5. *c.* 13.

CUm *d* tantum valet baptismus per hominem contemptibilem, quantum per Apostolum datus, ita nec illius, nec illius esse cognoscitur, sed Christi. *Item c.* 14. §. 1. Invenimus dictum ab Apostolo *e*, & gloriam meam, quamvis utique in Domino, & ministerium meum, & prudentiam meam, & Evangelium meum, quamvis utique a Domino impertitum, atque donatum, Baptismus autem meus, nemo eorum dixit omnino. Non enim omnium æqualis est gratia *f*, nec ministrant omnes æqualiter: nec æquali prudentia sunt omnes prædití, & in evangelizando alius alio melius operatur. Et ideo dici potest alius alio doctior in ipsa doctrina salutari. Alius autem alio magis, minusve baptizatus dici non potest, sive ab inferiore, sive a majore baptizetur.

C. XLVIII. *De eodem.*

Idem *lib.* 4. *c.* 15.

SAtis ostendimus *g* ad baptismum, qui verbis Evangelicis consecratur, non pertinere cujusquam vel dantis, vel accipientis errorem: sive de Patre, sive de Filio, sive de Spiritu Sancto aliter sentiat, quam cœlestis doctrina insinuat.

C. XLIX.

a *Sapient.* 1. b *Semen.* 4. *dist.* 3. *Supr. de pœnitentia, dist.* 4. *Ivo part.* 1. *cap.* 163. c *Psalm.* 89. d *momentumque, orig.* e *Sententia summatim collecta.* f *Supr. ead cap. ostenditur circa finem.* g *al. ablutionem.* h *Ad Vincentium Donatistam.* i *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. κ *Psal.* 54. l *Polyc. ibid. Ivo part.* 1. *cap.* 153. *Pann. l.* 1. *cap.* 88.

a *Genes.* 4. b *Non autem sicut, orig.* c *Ivo p.* 1. *c.* 164. *Pannorm. l.* 1. *c.* 32. d *Ivo part.* 1. *c.* 167. *Pannorm. l.* 1. *c.* 33. e *al. Apostolis.* f *gloria, vera lectio.* g *Ivo p.* 1. *c.* 165. *Pann. l.* 1. *c.* 34.

C. XLIX. *Quod bonis, & malis sacramenta Ecclesiæ communia sunt.*
Idem *in libro de baptismo.*

EST unitas Ecclesiæ, quæ late patet, in sacramentorum videlicet societate, & communione: quæ complectitur *a* cum granis etiam paleas: quando eas corporaliter mistas ita patitur, ut neque illas justi vitent, neque ab illis justi vitentur. Sic 1 sunt in Ecclesia homines mali, ut in corpore humano humores mali, qui interdum exeunt ex corpore.

Corr. Rom. ¶ *Hujus capitis sententia usque ad vers.* Sic sunt. *habetur in libro de unico baptismo contra Petilianum, cap.* 14., & 15.

¶ 1 Sic sunt] *Sententia sumpta est ex B. Augustino in epistolam primam Joannis, & Beda in eundem locum: Glossa autem ordinaria ibidem sic habet:* Sic sunt ficti in Ecclesia, quomodo humores mali in corpore: quando evomuntur, relevatur corpus, sic quando exeunt mali, relevatur Ecclesia.

C. L. *Non transit ad aquam baptismi malitia benedicentis.*
Idem *de unico baptismo contra Donatistas, lib.* 3. *cap.* 10.

NON est aqua *b* profana, & adultera, super quam nomen Dei invocatur; etiamsi a profanis, & adulteris invocetur: quia nec ipsa creatura, nec ipsum nomen adulterum est.

C. LI. *Non est rebaptizandus, qui ab hæreticis baptizatur.*
Item Beda *homilia* 36. *ad cap.* 3. *Joannis.*

SIve hæreticus *c*, sive schismaticus, sive facinorosus quisque in confessione sanctæ Trinitatis baptizet, non valet ille, qui ita baptizatus est, a bonis catholicis rebaptizari: ne confessio, vel invocatio tanti nominis videatur annullari.

C. LII. *Baptizati a paganis, in nomine baptizentur Trinitatis.*
Item Gregorius II. *Bonifacio Episcopo, epist. ult.*

QUos a paganis *d* baptizatos esse asseruisti, si ita habetur, ut denuo baptizes in nomine Trinitatis, mandamus.

C. LIII. *Sine exorcismis, & exsufflationibus nullus baptizetur.*
Item Celestinus Papa *Episcopis Galliæ, epist.* 1. *cap.* 12. (*an.* 425.)

SIve *e* parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum, Spiritus ab eis immundus abjiciatur *f*.

C. LIV. *Officium baptizandi catechumeni præveniant.*
Item Rabanus *de institutione Clericorum lib.* 1. *cap.* 25.

ANte baptismum *g* catechizandi debet hominem *h* prævenire officium, ut fidei primum catechumenus accipiat rudimentum. *Item ibidem.* §. 1. Prius ipse Jesus *i* cæci nati oculos luto ex sputo facto superlinivit, & sic ad aquas Siloe misit: quia prius debet baptizandus fide incarnationis Christi instrui, & sic ad baptismum jam credulus admitti: ut sciat, cujus gratiæ in eo est particeps, & cui jam debitor fiat deinceps.

a *Matth.* 3. b *Ivo p.* 1. *c.* 116. *Pann. l.* 1. *c.* 54. c *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 173. *Pann. l.* 1. *c.* 85. d *Ivo p.* 11. *c.* 91. & *in lib. de Eccles. dogmatibus*, *c.* 31. *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. e *Burch. l.* 4. *c.* 10. *Ivo p.* 1. *c.* 205. f *al. abigatur.* g *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 82. & 83. *Pann. l.* 1. *c.* 38. h *al. in hominem pervenire.* i *Joan.* 9.

C. LV. *Quo tempore catechumeni ad exorcizandum sunt deferendi.*
Item ex Concilio Bracarensi II. *cap.* 1.

ANte viginti *a* dies baptismi ad purgationem exorcismi Catechumeni concurrant: in quibus viginti diebus omnino symbolum, quod est, Credo in Deum Patrem omnipotentem, spiritualiter *b* doceantur.

C. LVI. *Quo tempore competentibus symbolum est prædicandum.*
Item ex Concilio Agathensi, *c.* 13.

SYmbolum *c* etiam placuit ab omnibus Ecclesiis una die, id est, ante octo dies Dominicæ Resurrectionis publice in Ecclesia competentibus prædicari.

C. LVII. *In unaquaque Ecclesia baptizandi catechizari possunt.*
Item Nicolaus Papa (*an.* 866. *Romæ.*)

CAtechismi *d* baptizandorum a Sacerdotibus uniuscujusque Ecclesiæ possunt fieri, sicut in sancta hac Romana Ecclesia (cui, Deo auctore, ministerium famulatus nostri exhibemus) solenniter fieri comprobantur.

C. LVIII. *De eodem.*
Item ex Concilio κ Laodicensi, *c.*46.

BAptizandos *e* oportet fidei 1 symbolum discere, & quinta feria ultimæ septimanæ vel Episcopo, vel Presbyteris reddere.

Corr. Rom. ¶ 1 Fidei symb.] *Est prisca versio, & sententiam sat bene reddit. Hoc autem loco, Græce est,* τὼ πίςιν.

C. LIX. *De eodem.*
Item ex Concilio *f* Martini Bracarensis, *cap.* 49.

NOn liceat ante duas septimanas Paschæ, sed ante tres ad baptismum suscipere aliquem. Oportet autem, ut in his diebus hi, qui baptizandi sunt, symbolum discant: & in quinta feria novissimæ septimanæ hoc Episcopo, vel Presbytero reddant.

C. LX. *Antequam baptizentur, quilibet sunt examinandi.*
Item ex Concilio Carthaginensi IV. *cap.* 85.

BAptizandi nomen *g* suum dent, & diu sub abstinentia vini, & carnium, ac manus impositionis *h* crebra examinatione baptismum percipiant.

C. LXI. *Baptizandi quare exorcizantur, & exsufflantur.*
Item Rabanus *de institutione Clericorum, lib.* 1. *cap.* 27.

POstquam *i* se baptizandus per confessionem veræ fidei in alterius commendaverit dominium, & per abrenuntiationem a prioris possessoris se alienaverit servitio, exsufflatur ab eo sæva potestas: ut per pium Sacerdotis ministerium Spiritui Sancto cedat fugiens Spiritus malignus.

C LXII. *De eodem.*
Item Augustinus *de symbolo, lib.* 1. *c.* 1.

SIcut nostis κ, fratres charissimi, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur.

Ffff 2 C. LXIII.

a 10. *q.* 1. *placuit.* *Burch. l.* 4. *c.* 8. *Ivo p.* 1. *c.* 75. & 203. *Pann. l.* 1. *c.* 39. b *specialiter, vera lectio.* c *Burch. l.* 4. *c.* 29. *Ivo p.* 1. *c.* 223. d *Ivo part.* 1. *c.* 82. *Pann. lib.* 1. *c.* 40. e *Burch. l.* 4. *c.* 9. *Ivo p.* 1. *c.* 205. f *In capit. Synod. Græcarum.* g *Burch. l.* 4. *c.* 11. *Ivo part.* 1. *c.* 206. h *al. impositione crebra examinati.* i *Ivo p.* 1. *c.* 90. *Pann. l.* 1. *c.* 41. κ *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 40. *Pann. l.* 1. *c.* 42.

C. LXIII. *Quare signetur baptizandus in corde, & fronte.*

Item Rabanus *de institutione Clericorum, lib. 1. cap. 27.*

POstea signatur *a* baptizandus signaculo sanctæ crucis tam in fronte, quam in corde: ut ab eo tempore ipse apostata diabolus in vase suo pristino, suæ interemptionis cognoscens signaculum *b*, jam sibi deinceps illud sciat esse alienum.

C. LXIV. *Quare super eum orationes dicantur.*

Item *ibidem continuo.*

EXhinc jam *c* dicuntur super eum orationes, ut fiat catechumenus. Tunc datur baptizando sal benedictum in os, ut per sal typicum, sapientiæ sale conditus, fœtore careat iniquitatis; & nec a vermibus peccatorum ultra putrefiat, sed magis illæsus servetur ad majorem gratiam percipiendam.

C. LXV. *Quare sale initiantur Catechumeni.*

Item Beda *in Esdram, lib. 2. cap. 9.*

SAl cœlestis *d* sapientiæ, quo initiantur catechumeni, in cunctis operum nostrorum sacrificiis jubemur offerre.

Corr. Rom. ¶ *Antea citabatur in libros Regum.*

C. LXVI. *Quare iterum exorcizentur.*

Item Rabanus *de institut. Cler. lib. 1. cap. 27.*

DEhinc *e* iterum exorcizatur diabolus, ut suam nequitiam agnoscens, & justum super se Dei judicium timens, recedat ab homine: nec jam contendat eum arte sua subvertere, ne baptismum consequatur, sed magis honorem Deo creatori suo exhibens, reddat opus factori suo.

C. LXVII. Sacerdotes exorcizando dæmonia repellunt.

Item Gregorius Papa *in homil. 29. Evangel.*

SAcerdotes *f* cum per exorcismi gratiam manum credentibus imponunt, & habitare malignos Spiritus in eorum mente contradicunt, quid aliud faciunt, nisi dæmonia ejiciunt?

C. LXVIII. *Quare de saliva nares, & aures tanguntur.*

Item Rabanus *de institut. Cleric. lib. 1. cap. 27.*

POstea tanguntur *g* ei nares, & aures cum saliva: & dicitur ei verbum illud Evangelicum, quod Jesus, quando surdum, & mutum sanavit, tangens cum sputo linguam ejus, & mittens digitos in auriculas ejus, dixit: *Effeta* h, *quod est adaperire*. Hoc enim sacramentum hic agitur, ut per salivam typicam Sacerdotis, & tactum, sapientia, & virtus divina salutem ejusdem catechumeni operetur: ut aperiantur ei nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, ut aperiantur illi aures ad audiendum mandata Dei, ut 1 aperiantur ei sensus in intimo corde ad respondendum.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut aperiantur] *In originali, & apud Ivonem legitur*, ad audiendum mandata Dei, sensuque intimo cordis reponendum.

C. LXIX. *Quare nares, non ora baptizandorum Episcopus tangit.*

Item Ambrosius *de sacramentis, lib. 1. cap. 1.*

PRopter *i* gloriam K muneris, & operis non os tangit Episcopus, sed nares. Quare nares? ut bonum odorem accipias pietatis æternæ.

a *Ivo part. 1. c. 65. Pann. l. 1. cap. 43.* b *al. signum.* c *Ivo p. 1. c. 97. & 99. Pann. l. 1. c. 44.* d *Ivo p. 1. cap. 100. Pannorm. l. 1. cap. 45.* e *Ivo p. 1. cap. 102. Pann. l. 1. c. 46.* f *Ivo part. 1. cap. 103. Pann. l. 1. cap. 47.* g *Ivo part. 1. c. 204. Pann. l. 1. c. 48.* h *Marc. 7.* i *Ivo p. 1. c. 106. Pann. l. 1. c. 49.* K *gratiam operis, & muneris, orig.*

C. LXX. *Quare a Sacerdote inunguntur.*

Item Rabanus *de instit. Cler. l. 1. c. 27.*

DEinde *a* a *b* Sacerdote inungitur, ut sacrum baptisma cum fide accepta custodiatur. Ungitur tunc illius pectus de oleo sanctificato, cum invocatione sanctæ Trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in fide sanctæ Trinitatis mens ejus confortetur. Ungitur & inter scapulas de eodem oleo, ut undique muniatur, & ad bona opera facienda per Dei gratiam *c* roboretur. *Item c. 28. §. 1.* Consecratur *d* post hæc fons, & ad ipsum baptismum catechumenus accedit.

C. LXXI. *Quomodo fontem baptismi Trinitatis præsentia consecrat.*

Item Ambrosius *in lib. 2. de Sacramentis, c. 5.*

VEnit *e* Sacerdos ad *f* fontem, dicit precem, invocat Patris nomen, præsentiam Filii, & Spiritus Sancti, utitur verbis Cœlestibus. Cœlestia verba, quæ Christi sunt. Præsentia Trinitatis adest: operatur sermo æternus: ubi descendit Spiritus, primo quasi columba descendit, ut increduli vocarentur ad fidem. In *g* principio signum debuit esse: in posterioribus debet esse perfectio. Apostolis enim Spiritus Sanctus datus est in igneis linguis propter incredulos: nobis jam in plenitudine Ecclesiæ non per signa, sed per fidem veritas est colligenda.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc aliquot locis in nimias prope angustias conclusum est. Quare præstat originale ipsum adire.*

C. LXXII. *Verba erroris per imperitiam prolata non impediunt aquæ sanctificationem.*

Item Augustinus *de unico baptismo, lib. 6. c. 25.*

12 ps SI non *h* sanctificatur aqua, cum aliqua erroris verba per imperitiam precator effundit, multi non solum mali, sed etiam boni fratres in ipsa Ecclesia non sanctificant aquam. Multorum enim preces emendantur quotidie, si doctioribus fuerint recitatæ: & multa in eis repeiuntur contra catholicam fidem. Nunquid si manifestetur aliquos baptizatos, cum illæ preces dictæ super aquam fuissent, jubebuntur denuo baptizari? Quid ita? quia plerumque precis vitium superat precantis affectus: & quia illa certa Evangelica verba, sine quibus non potest baptismus consecrari, tantum valent, ut per illa sic evacuentur, quæcunque in prece vitiosa contra regulam fidei dicuntur: quemadmodum dæmonium Christi nomine excluditur. Nam utique hæreticus, si afferat precem vitiosam, nec habeat bonum charitatis affectum, quo possit illa imperitia superari (& ideo similis est ei, quicunque in ipsa catholica Ecclesia invidus, & malevolus, quales arguit illic Cyprianus) afferat etiam, ut fieri solet, aliquam precem, in qua loquatur contra regulam fidei (multi quippe irruunt in preces non solum ab imperitis loquacibus, sed etiam ab hæreticis compositas, & per ignorantiæ simplicitatem non eas valentes discernere, utuntur eis aibitrantes, quod bonæ sint) nec tamen, quod in eis perversum est, evacuat illa, quæ ibi recta sunt, sed ab eis potius evacuatur.

C. LXXIII. *Quid significent mysteria, quæ in fonte baptismatis celebrantur.*

Item Augustinus *ad Neophytos, homil. 3.*

13 ps PRima igitur *i*, & secunda prædicatione de his tantum locuti sumus, quæ vobis, priusquam ad fontem sanctum veniretis, juxta catholicæ Ecclesiæ K instituta tradidimus. Et quid significaret unctio, quæ diversis cor-

a *Ivo p. 1. c. 108. Pann. l. 1. c. 50.* b *aliter benedictione sacerdotali munitur.* c *al. gloriam.* d *Ivo p. 1. c. 210. Pann. l. 1. c. 52.* e *Ivo p. 1. c. 11.* f *Precem dicit ad fontem, orig.* g *Ibid. infra.* h *Alg. l. 3. c. 13. Ivo p. 1. c. 115. Pann. l. 1. c. 52. & 53.* i *Ivo p. 1. c. 194. Pann. l. 1. c. 55.* K *al. regulæ.*

corporis nostris adhibita partibus, diversum intellectum designat (prout Dominus donare dignatus est) interpretati sumus: cum ostenderemus vos per *a* oleum sanctificationis ad auditum plenæ fidei præparatos, & ad bonum Christi odorem vocatos, ex toto corde ad abrenuntiandum diabolo esse commonitos. Nunc vero de interioribus jam mysteriis locuturi sumus, quæ in ipso sacro fonte celebrata sunt. Emissa *b* enim certissima cautione, qua vos abrenuntiare omnibus pompis diaboli, & omnibus operibus ejus, & omni fornicationi diabolicæ spopondistis, descendistis in fontem sacrum, fontem redemptionis, fontem sanctificatum virtute cœlesti. In hoc ergo fonte, antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus, Credis in Deum Patrem omnipotentem? Respondistis, Credo. Rursus interrogavimus, Credis & in Jesum Christum filium ejus, qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine? Respondistis singuli, Credo. Iterum interrogavimus, Credis & in Spiritum Sanctum? Respondistis similiter, Credo. Hoc autem fecimus juxta Domini nostri Jesu Christi Salvatoris imperium: qui, cum ad patrem in cœlum ascenderet, discipulis suis, id est, Apostolis mandavit, dicens: *Euntes c docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Item*. §. 1. Quod *d* autem interrogavimus, Credis 1 sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem? non eo modo interrogavimus, ut quomodo in Deum creditur, sic & in Ecclesiam sanctam catholicam: quæ propterea sancta, & catholica est, quia recte credit in Deum. Non ergo diximus, ut in Ecclesiam, quasi in Deum crederetis: sed intelligite nos dicere, & dixisse, ut in Ecclesia sancta catholica conversantes in Deum crederetis: crederetis etiam resurrectionem carnis, quæ futura est.

Corr. Rom. ℊ 1 Credis sanctam] *Legebatur*, in sanctam. *Inducta est particula*, In, *ex aliquot vetustis, & Ivone. Atque ita loquendum docet sæpe Augustinus*.

C. LXXIV. *Aliorum fide, & professione parvuli baptizantur*.

Item Isidorus *de officiis, lib. 2. c. 24*.

14 PArvuli alio *e* profitente baptizantur, quia adhuc loqui, vel credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, & surdi, quorum vice alius profitetur, ut pro eis, dum baptizantur, respondeat.

C. LXXV. *Aliorum testimonio ægrotantes sunt baptizandi*.

Item ex Concilio *f* Carthaginensi III. *c*. 34.

(*ann*. 397.)

ÆGrotantes *g* si pro se respondere non possunt, cum 1 voluntas eorum testimonium sui dixerit, baptizentur. Similiter & de pœnitentibus agendum est.

Corr. Rom. ℊ 1 Voluntas eorum] *Nihil mutatum est ob glossam in verbo*, dixerit. *Sed in omnibus vetustis Gratiani exemplaribus, & in Concilio Carthaginensi III. & in Concilio Africano in corpore Conciliorum tribus tomis impresso, & apud Ivonem, qui citat Isidorum, legitur*: Cum voluntatis eorum testimonium sui dixerint. *In eodem autem Africano, in codice canonum, & in Carthaginensi recentioris editionis Conciliorum, & apud Burchardum est*: Cum voluntatis eorum testimonium hi, qui suis periculo proprio affuere, dixerint. *In Carthaginensi autem Græco*: ὅτε τῇ αὐτῶν φρωμρέσει τλῶ περὶ αὐτῶν μαρτυρίαν κινδύνῳ ἰδίῳ εἴπωσιν.

C. LXXVI. *Sacramentum fidei, non ipsa fides parvulum facit fidelem*.

Item Augustinus *epist. 23. ad Bonifacium*.

NIhil est aliud *h* credere, quam fidem habere: ac per hoc, cum respondetur, parvulus credere, qui fidei nondum habet *a* affectum, respondetur fidem habere propter fidei sacramentum, & convertere se ad Deum, propter conversionis sacramentum: quia & ipsa responsio ad celebrationem *b* pertinet sacramenti. *Item infra*. §. 1. Parvulum *c* etsi nondum fides illa, quæ in credentium voluntate consistit, jam tamen ipsius fidei sacramentum fidelem facit. Nam sicut credere respondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipsam mente annuendo *d*, sed ipsius rei sacramentum percipiendo.

C. LXXVII. *Alterius professio non valet ei, qui per se respondere potest*.

Item *in lib. 4. de Baptismo, cap. 24.* (*an*. 412.)

CUm pro *e* parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Evangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter movet: *Ætatem f habet: ipse pro se loquatur*.

C. LXXVIII. *Quare trina mersio in baptismate celebretur*.

Item Augustinus *in homil*. 3.

POstquam *g* vos credere promisistis, tertio capita vestra in sacro fonte demersimus. Qui ordo baptismatis duplici mysterii significatione celebratur. Recte enim tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine sanctæ Trinitatis. Recte tertio mersi estis, qui accepistis baptismum in nomine Jesu Christi, qui die tertia resurrexit a mortuis. Illa enim tertio repetita demersio typum Dominicæ exprimit sepulturæ, per quam Christo consepulti estis in baptismo, & *h* cum Christo resurrexistis in fide: ut peccatis abluti in sanctitate virtutum Christum imitando, vivatis.

C. LXXIX. *De his, qui semel, non tertio in baptismate merguntur*.

Item ex canonibus Apostolorum, c. 50. (*an*. 281. *in Syria*.)

SI quis Presbyter *i*, aut Episcopus non trinam mersionem unius mysterii celebret, sed semel mergat in baptismate (quod 1 dari a quibusdam jubetur in morte Domini) deponatur. Non K enim dixit nobis Dominus, in morte mea baptizate: sed [*Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*.]

Corr. Rom. ℊ 1 Quod dari] *Prisca versio hoc tantum loco discrepat a Gratiano. Sic enim in ea legitur*, quod dari videtur in morte Domini: *eodemque modo apud Burchardum. Ivo habet*, quod dari jubetur in Domini mortem. *Græce autem est*, *ἀλλὰ ἓν βάπτισμα τὸ εἰς τὸν θάνατον τοῦ κυρίου διδόμενον: id est*: sed unicam mersionem, quæ in mortem Domini datur.

C. LXXX. *De eodem*.

Item Gregorius *Leandro* l *Episcopo Hispaniarum, lib. 1. epist. 41.* (*an*. 591.)

DE *m* trina mersione baptismatis nihil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis: quia in una fide nihil officit sanctæ Ecclesiæ consuetudo diversa. Nos autem, quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus: ut, dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro summæ Trinitatis veneratione existimet fieri, neque istud aliquid obsistit baptizandos semel in aquis mergere, quia dum in tribus personis

---

a 1. *Cor*. 2. b *Sent*. 4. *dist*. 6. c *Matth*. 28. d *Serm*. 181. *de temp*. *c*. 12. e *Sent. ibid*. f *Et in Afric*. *c*. 12. g *Burch. lib*. 4. *c*. 36. *Ivo p*. 2. *c*. 123. *Pann. l*. 1. *cap*. 14. h *Sent. ibid. Ivo p*. 1. *c*. 187. *Pann. l*. 1. *c*. 56.

a *al. defectum*. b *al. celebritatem*. c *Infra ead. cap. quæris*. d *al. abnuendo*. e *Sup. ead. c. Baptism. vicem. Sent. ib. Ivo p*. 1. *c*. 24. *Pann. l*. 1. *c*. 15. f *Joan*. 9. g *Sent*. 4. *dist*. 3. *Ivo p*. 1. *c*. 194. *Pann. l*. 1. *c*. 57. h *Rom*. 6. i *Burch. l*. 4. *c*. 23. *Ivo p*. 1. *cap*. 128. *Pann. l*. 1. *c*. 58. K *Matth*. 28. l *Et in Tolet*. 4. *c*. 5. *& in Vvormaciensi*, *c*. 5. m *Sent. ibid. Polyc. l*. 3. *tit*. 10. *Anselm. l*. 9. *c*. 61. *Ivo p*. 1. *c*. 130. *Pann. l*. 1. *c*. 60.

nis *a* una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate vel ter, vel semel immergere: quando & in tribus mersionibus personarum Trinitas, & in una potest divinitatis singularitas designari.

C. LXXXI. *De eodem.*

Item Hieronymus *super Epistolam ad Ephesios* b, *lib.* 2. *ad cap.* 4.

EOdem *c* modo & in Patrem, & in Filium, & in Spiritum Sanctum baptizamur, & ter mergimur, ut Trinitatis unum appareat sacramentum, & non baptizamur in nominibus Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, sed in uno nomine, quod intelligitur Deus. *Item infra.* §. 1. Potest unum baptisma & ita dici, quod licet ter baptizemur propter mysterium Trinitatis, tamen unum baptisma reputetur.

Corr. Rom. ¶ *Locupletatum, & emendatum est caput hoc ex Originali.*

C. LXXXII. *De his, qui in nomine Christi semel tantum mergunt.*

Item Pelagius Papa *Gaudentio Episcopo,* (*forte an.* 557. *Romæ.*)

MUlti sunt *d*, qui in nomine solummodo Christi una etiam mersione se asserunt baptizare. Evangelicum vero præceptum ipso Deo, & Domino Salvatore nostro Jesu Christo tradente, nos admonet in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino discipulis suis: *Ite e, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filii, & Spiritus* 1 *Sancti.*

Corr. Rom. ¶ 1 Spiritus Sancti] *Hic videtur sequi c.* Si revera. *sup. ead.*

C. LXXXIII. *In invocatione Trinitatis tertio in baptismate mergere debemus.*

Item Zacharias Papa *Bonifacio Episcopo, in epist. cujus initium,* Sacris liminibus. (*an.* 848.)

16 ps IN Synodo *f* Anglorum decretum, & judicium firmissime præceptum, & diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut quicunque sine invocatione Trinitatis mersus fuisset, sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est: quia si lotus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti fuerit baptizatus. §. 1. Hoc quoque observari in prædicta Synodo Sacerdotes voluerunt, ut qui vel unam de Trinitate personam in baptismo non nominaret, illud baptisma esse verum non posset. Quod pro certo verum est: quia qui unam ex sancta Trinitate confessus non fuerit, perfectus Christianus esse non potest. Qui enim confitetur Patrem, & Filium, si confessus non fuerit & Spiritum Sanctum, neque Patrem habet, neque Filium: & qui confessus fuerit Patrem, & Spiritum Sanctum, & Filium non fuerit confessus, neque Patrem habet, neque Spiritum Sanctum, sed vacuus est a divina gratia.

C. LXXXIV. *Rebaptizentur, qui in nomine Trinitatis baptizati non fuerint.*

Item Gregorius *Quirino Episcopo in Iberia, lib.* 9. *epist.* 61. (*an.* 601.)

HI vero *g* hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut sunt Bonosiani *h*, & Cataphrygæ (quia & illi Christum Dominum non credunt: & isti Sanctum Spiritum perverso sensu esse quendam pravum hominem Montanum credunt: quorum similes multi sunt) & alii tales, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur: quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctæ Trinitatis nomine minime perceperunt.

C. LXXXV. *Semel in baptismate mergere licet.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 5.

PRopter *a* vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis usum, simplam teneamus baptismi mersionem.

C. LXXXVI. *De Sacerdote, qui per ignorantiam linguæ Latinæ in invocatione Trinitatis deliquit.*

Item Zacharias Papa *Bonifacio Episcopo, in Epistola decretali.*

REtulerunt *b* nuntii 1 tui, quod fuerit in eadem provincia Sacerdos, qui Latinam Linguam penitus ignorabat, & dum baptizaret, nesciens Latini eloquii, infringens linguam diceret: Baptizo te in nomine Patria, & Filia, & Spiritu sancta. Ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit eos rebaptizare. Sed sanctissime frater, si ille, qui baptizavit, non errorem introducens, aut hæresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans dixisset; non possumus consentire, ut denuo baptizentur.

¶ Corr. Rom. ¶ 1 Nuntii tui,] *Hæ duæ voces additæ videntur a Gratiano (quanquam Virgilius, & Sidonius, qui hoc retulerant, proprie nuntii Bonifacii non fuissent) ne ea, quæ in epistola antecedunt, referre cogeretur: quod tamen Burchardus, & Ivo fecerunt.*

C. LXXXVII. *Quare baptizati a Sacerdote ungantur.*

Item Ambrosius *de sacramentis, tractatu, seu lib.* 1. *c.* 2.

17 ps VEnisti *c* ad fontem: ingressus es: considera, quid *d* videris: quid locutus sis, considera *e*: repete diligenter: occurrit tibi Levita: occurrit Presbyter; unctus es, quasi athleta Christi: ut 1 ad baptismum catechumenus accedas.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut ad baptismum] *Ita etiam Ivo, & auctor glossæ ad vers.* unctus, *videtur huc spectasse: sed tota hæc clausula abest ab originali, in quo hujus loco sunt verba hæc,* quasi luctamen hujus seculi luctaturus, professus es luctaminis tui certamina.

C. LXXXVIII. *Quare baptizatus a Presbytero ungatur in cerebro.*

Item Rabanus *de institut. Cleric. lib.* 1. *cap.* 28.

POstquam *f* ascenderit baptizatus de fonte, statim signatur in cerebro a Presbytero cum sacro chrismate, sequente simul & oratione, ut regni Christi particeps fiat, & a Christo Christianus possit vocari.

C. LXXXIX. *Quid super baptizatum a Sacerdote dicatur.*

Item Ambrosius *de sacramentis, tract. seu lib.* 2. *c.* 7.

EMersisti 1 *g*: venisti ad Sacerdotem. Quid tibi dixit? [Deus, inquit, Pater omnipotens, qui te regeneravit ex aqua, & Spiritu Sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te ungat in vitam æternam.] Vide, ubi unctus es: in vitam, inquit, æternam.

Corr. Rom. ¶ 1 Emersisti:] *Sic apud Ivonem. In originali est:* Ergo mersisti, *eodem sensu, quem elicit auctor glossa ex verbo,* Emersisti. *Frequens autem est apud B. Ambrosium istius vocabuli in hanc sententiam usus.*

C. XC.

a *al. subsistentiis.* b *Ad versic.* [*unus dominus.*] c *Ivo p.* 1. *c.* 131. *Pann. l.* 1. *c.* 61. d *Ivo p.* 1. *c.* 161. *Pann. l.* 1. *c.* 62. e *Marc.* 16. f *Sent.* 4. *dist.* 3. *Ivo p.* 1. *c.* 169. *Pann. l.* 1. *c.* 63. g 1. *q.* 1. *c. si quis. Ivo part.* 1. *cap.* 153. *Pann. l.* 1. *c.* 64. h *al. Bonosiaci.*

a *Ivo p.* 1. *c.* 129. *Pann. l.* 1. *c.* 59. b *Burch. l.* 4. *c.* 43. *Ivo p.* 1. *c.* 237. *Pann. l.* 1. *c.* 65. c *al. Venimus.* d *al. quos, vera lectio.* e *Ivo p.* 1. *c.* 109. *Pann. l.* 1. *c.* 51. f *Ivo p.* 1. *c.* 140. *Pann. l.* 1. *c.* 66. g *Ivo p.* 1. *c.* 141. *Pann. l.* 1. *cap.* 67.

C. XC. *Quare unguentum super caput baptizati ponatur.*

Item *in libro* 3. *de sacramentis*, *cap.* 1. & 2.

ACcepisti mysterium *a*, hoc est, unguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus *b* sapientis in capite ejus. & *infra* c. 2. §. 1. Sequitur spiritale signaculum, quod audisti hodie legi: quia post fontem superest, ut perfectio fiat, quando ad invocationem Sacerdotis Spiritus Sanctus infunditur.

C. XCI. *Quare candida vestis traditur Christianis.*

Item Rabanus *de institut. Cleric. lib.* 1. *cap.* 29.

(*an.* 847. *in Germania.*)

POst baptismum traditur Christiano vestis candida, designans innocentiam, & puritatem Christianam, quam post ablutas veteres maculas studio sanctæ conversationis immaculatam servare debet, repræsentandam *c* ante tribunal Christi. Cuncti vero renati albis induuntur vestibus ad mysterium resurgentis Ecclesiæ. *Item ibidem.* §. 1. Utuntur ergo baptizati albis vestibus, ut quorum primæ nativitatis faciem *d* vetusti erroris pannus fuscaverat, habitus secundæ generationis gloriæ præferat indumentum. Tegitur enim post sacram unctionem caput ejus mystico velamine, ut intelligat, se diademate regni, & Sacerdotali dignitate potiri.

C. XCII. *De eodem.*

Item Ambrosius *in libro de iis, qui initiantur mysteriis, cap.* 7.

ACcepisti *e* post baptismum vestimenta candida, ut esset indicium, quod exueris involucrum *f* peccatorum, & indueris innocentiæ casta velamina.

C. XCIII. *Quot mensibus Judæi inter catechumenos habeantur.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 34.

18 JUdæi *g*, quorum perfidia frequenter ad vomitum redit, si ad legem catholicam venire voluerint, octo menses inter catechumenos Ecclesiæ limen introeant: & si pura fide noscuntur venire, tunc demum baptismatis gratiam mereantur. Quod si casu aliquo periculum infirmitatis intra præscriptum tempus incurrerint, & desperati fuerint, baptizentur.

C. XCIV. *De Judæis plerisque frequenter ad Judaismum redeuntibus.*

Item ex Concilio Toletano IV. *c.* 58.

PLerique *h* ex Judæis, qui dudum ad Christianam fidem promoti sunt, nunc blasphemantes in Christum, non solum Judaicos ritus perpetrasse noscuntur, sed etiam abominandas circumcisiones exercere præsumpserunt. De quibus consultu piissimi, ac religiosissimi domini nostri Sisemundi Regis hoc sanctum decrevit Concilium, ut hujusmodi transgressores pontificali auctoritate correcti, ad cultum Christiani dogmatis revocentur: ut quos propria voluntas non emendat, animadversio sacerdotalis coerceat. Eos autem, quos circumciderunt, si filii eorum sunt, a parentum consortio separentur: si servi, pro injuria corporis sui, libertati tradantur.

C. XCV. *Ante baptismum diabolo, & ejus operibus renuntiare debemus.*

Item Rabanus *de Instit. Cleric. lib.* 1. *c.* 27.

PRimum *i* interrogatur paganus, si abrenuntiat diabolo, & omnibus damnosis operibus ejus, atque fallacibus pompis: ut primum respuat errorem, & sic appropinquet ad veritatem, possitque juxta Apostolum *k* deponere veterem hominem, secundum pristinam conversationem, qui corrumpitur secundum desideria erroris, abnegans impietatem, & secularia desideria.

C. XCVI. *Non transit in novam vitam, quem non pœnitet veteris vitæ.*

Item Augustinus *in libro de pœnitentiæ a medicina, cap.* 2.

OMnis *b*, qui jam suæ voluntatis factus est arbiter, cum accedit ad sacramenta fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli parvuli *c* immunes sunt. Nondum enim uti possunt libero arbitrio.

C. XCVII. *Ante baptisma pœnitentiam agere debemus.*

Idem *ad Seleucianam, epist.* 108.

AGunt *d* homines ante baptismum pœnitentiam de suis prioribus peccatis: ita tamen, ut etiam baptizentur: sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, loquente Petro ad Judæos, ac dicente: *Agite e pœnitentiam, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi.*

C. XCVIII. *Quadraginta dierum abstinentia Judæis baptizandis indicatur.*

Item Gregorius *Fantino Defensori, lib.* 7. *epist.* 24.

(*an.* 598. *Romæ.*)

NE, quod absit, longa dilatio Judæorum retro possit animos revocare, cum fratre nostro Episcopo loci ipsius loquere, ut pœnitentia, ac abstinentia quadraginta dierum indicta, aut die Dominico, aut si celeberrima festivitas fortassis occurrerit, eos omnipotentis Dei misericordia protegente baptizes. *f*

C. XCIX. *Pœnitentia non est necessaria baptizandis.*

Item Ambrosius *super epistolam ad Romanos, ad cap.* 11.

SIne pœnitentia *g* sunt dona, & vocatio Dei, quia gratia Dei in baptismate non requirit gemitum, non requirit planctum, vel opus aliquod, sed 1 solam fidem, & omnia gratis condonat.

Corr. Rom. ¶ 1 Sed solam fidem,] *Sic in glossa ordinaria, unde potius videtur hoc loco sumpsisse Gratianus, quam ex Ambrosio, apud quem legitur,* nisi solam ex corde professionem, *quemadmodum etiam refertur supra de pœnitentia, dist.* 1. *cap.* quis aliquando. *in vers.* Gratia Dei.

CAP. C. *Necessitate cogente, in catechismo, & confirmatione idem compater esse potest.*

Item Iginus Papa.

19 IN catechismo *h*, & in baptismo, & in confirmatione unus patrinus fieri potest, si necessitas cogit. Non est tamen consuetudo Romana: sed per singulos singuli suscipiunt.

C. CI. *Non plures, sed unus parvulum in baptismate suscipiat.*

Item ex decreto Leonis Papæ.

NOn *i* plures ad suscipiendum de baptismo infantem accedant, quam unus, sive vir, sive mulier. In confirmatione quoque id ipsum fiat.

Corr. Rom. ¶ *Cæteri Collectores citant ex decretis Leonis Papæ apud S. Medardum.*

C. CII.

a *Ivo p.* 1. *c.* 142. *Pann. l.* 1. *c.* 68. b *Eccl.* 2. c *al. ad præsentandam.* d *al. infantiam.* e *Ivo p.* 1. *c.* 144. *Pann. l.* 1. *c.* 70. f *al. voluptate, al. voluntate.* g *Burch. l.* 4. *c.* 81. *Ivo p.* 1. *c.* 275. *Pann. lib.* 1. *c.* 71. h *Burch. lib.* 4. *c.* 85. *Ivo p.* 1. *c.* 279. *Pann. lib.* 1. *c.* 75. i *Ivo p.* 1. *c.* 78. *Pann. l.* 1. *c.* 76. k *Ephes.* 4. *Coloss.* 3. *Tit.* 2.

a *De pœnit. distinct.* 1. *c. tres sunt.* &, *quis aliquando.* b *Ivo p.* 1. *c.* 76. *Pann. l.* 1. *c.* 35. c *aliter, pueri.* d *Sent.* 4. *dist.* 16. *Ivo p.* 1. *c.* 77. *Pann. l.* 1. *c.* 36. e *Actor.* 2. f *al. baptizet, Ivo gloss. ord. ibi.* g *De pœnit. dist.* 1. *quis aliquando.* h *Burch. l.* 4. *c.* 24. *Ivo p.* 1. *c.* 218. *Pann. l.* 1. *c.* 77. i *Polyc. l.* 3. *c.* 10. *Anselm. l.* 9. *cap.* 19. *Burch. l.* 4. *c.* 25. *Ivo p.* 1. *c.* 219. *Pann. l.* 1. *c.* 78.

C. CII. *Qui non est baptizatus, nec confirmatus, alium in chrismate, vel baptismate tenere non debet.*

Item ex Concilio Moguntino.

IN *a* baptismate, vel in chrismate non potest alium suscipere in filiolum, qui non est ipse baptizatus, vel confirmatus.

C. CIII. *Abbati, vel Monacho non licet commatres habere.*

Item ex Concilio Antisiodorensi. *c.* 25.

(*an.* 578. *in Gallia.*)

NOn *b* licet Abbati, vel Monacho de baptismo suscipere filios, nec commatres habere.

C. CIV. *De eodem.*

Item ex libro Capitulorum. (*an.* 817. *Aquisgrani.*)

MOnachi *c* sibi compatres, commatresve non faciant; nec osculentur fœminas.

Corr. Rom. ¶ *In indice septimi libri Capitularium num.* 494. (*nam capita ipsa a* 478. *usque ad* 558. *in volumine, quod ex Gallia habitum est, desiderantur*) *hæc leguntur*: Ne sibi compatres, & commatres Monachi faciant.

C. CV. *Qui in baptismo parvulos suscipiunt, pro eis apud Deum fidejussores existunt.*

Item ex serm. S. Augustini *post Pascha, qui sic incipit*: (Hodiernus dies.)

VOs *d* ante omnia tam mulieres, quam viros, qui filios in baptismo suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro fonte suscipere. Ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant: *& paulo post*. §. 1. Ante omnia symbolum, & orationem Dominicam & vos ipsi tenete, & illis, quos suscepistis de sacro fonte, ostendite.

Corr. Rom. ¶ *Ivo etiam recitat ex Dominica prima post Pascha. In sermone* 163. *de tempore, apud B. Augustinum hæc leguntur*: Quicunque viri, quæcunque mulieres de sacro fonte filios spiritualiter susceperunt, cognoscant se pro ipsis fidejussores apud Deum extitisse: & ideo semper illis solicitudinem veræ charitatis impendant. *Similia etiam habentur in sermone* 215. *qui est secundus Dominicæ decimæ post festum Trinitatis.*

C. CVI. *Ad baptizandi officium, & ad vestimenta altaris lavanda, Sacerdos propria debet habere vasa.*

Item ex Concilio Ilerdensi. *e*

20 ps OMnis *f* Presbyter, qui fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat, quod extra Ecclesiam non deportetur. Similiter ad corporale lavandum, & ad pallas altaris propria habeantur vasa, in quibus nihil aliud fiat.

Corr. Rom. ¶ *Similia habentur in ordine Romano de officiis divinis, pag.* 156.

C. CVII. *Neque rebaptizationes, neque reordinationes fieri licet.*

Item ex Concilio Carthaginensi *g* III. *c.* 38. (*an.* 398.)

21 ps NOn licet *h* fieri rebaptizationes, & reordinationes, vel translationes Episcoporum.

C. CVIII. *De eodem.*

Item ex epist. Augustini 203. *ad Maximinum.*

REbaptizare *i* hæreticum hominem, qui hæc sanctitatis *a* signa perceperit, quæ Christiana tradidit disciplina, omnino peccatum est: rebaptizare autem catholicum, immanissimum scelus est.

C. CIX. *De Arianis, quando baptizantur, & quando non.*

Item ex Concilio Arelatensi, I. *c.* 8. (*an.* 319.)

DE Arianis, qui propria lege sua utuntur 1, placuit, si ad Ecclesiam aliqui de hac hæresi venerint, interrogent eos nostræ fidei Sacerdotes symbolum: & si perviderint eos in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto esse baptizatos, manus eis tantum imponatur, ut accipiant Spiritum Sanctum. Qui si interrogati non responderint hanc Trinitatem, baptizentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Utuntur,] *In Concilio impresso sequitur*, ut rebaptizentur. *Ac solitos fuisse ab Arianis rebaptizari catholicos, ac fortasse etiam non catholicos, narrat B. Augustinus in libro de hæresibus, c.* 49. *Cæterum in quibusdam pervetustis hujus Concilii codicibus sic legitur*, De Afris, quod propria lege sua utuntur, ut rebaptizent placuit, &c. *De Afris autem habetur supr. dist.* 98. *c.* Afros. (*quod est Gregorii primi: & repetitur in epistola Gregorii secundi ad universum clerum, & plebem Turingiæ*) *itemque in Synodo Felicis tertii.*

C. CX. *Baptizentur, de quibus ignoratur, an sint baptizati.*

Item Gregorius III. *Bonifacio, epist.* 4.

PArvulos *b*, qui a parentibus subtracti sunt, & an baptizati sint, ignorant, hos ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio poscit.

C. CXI. *De eodem.*

Item ex Concilio Carthaginensi *c* V. *c.* 5. (*an.* 398.)

PLacuit *d* de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos: ne ista trepidatio eos faciat sacramentorum purgatione privari. Hinc etiam Legati Maurorum fratres nostri consuluerunt; quia multos tales a barbaris redimunt. Similiter 1 & de Ecclesiis, quoties super earum consecratione hæsitatur, agendum est: id est, ut sine ulla trepidatione consecrentur.

Corr. Rom. ¶ 1 Similiter] *Hæc usque ad finem absunt a codice Regio hujus Concilii, a* 72. *Carthaginensi canone Græco, a VVormaciensi, & Burchardo. In canone autem sextæ Synodi neque illa habentur, quæ præcedunt, id est.* Hinc etiam, &c.

C. CXII. *De eodem.*

Item Leo Papa *Leoni Ravennati Episcopo, ep.* 35. *c.* 1. (*an.* 451. *in Flaminiam.*)

CUm *e* itaque baptismi sui nihil recordetur 1, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, qui *f* sciat consecratum, nec ille, qui consecratur. Scimus quidem inexpiabile esse facinus, quoties juxta hæreticorum damnata a sanctis Patribus instituta cogitur aliquis lavacrum, quod regenerandis semel tributum est, bis subire, Apostolica reclamante sententia: *g* quæ nobis unam prædicat in Trinitate Deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptismate sacramentum. Sed in hoc nihil simile formidatur: quoniam non potest in iterationis crimen venire, quod omnino factum esse nescitur. Atque ideo, quoties persona talis inciderit, solicita primum examinatione discutite, & longo tempore (nisi forte supremus finis immineat indagate, utrum nemo penitus sit, qui testimonio suo juvare possit ignorantiam nescientis: & cum

a *Burch. l.* 4. *c.* 16. *Ivo p.* 1. *c.* 200. *Pann. l.* 1. *c.* 79. b *Ivo p.* 1. *c.* 132. *Pann. l.* 1. *c.* 80. c *Ivo p.* 1. *cap.* 133. *Pann. l.* 1. *cap.* 81. d *Ivo p.* 1. *c.* 134. *& p.* 11. *c.* 17. *Pann. l.* 1. *c.* 82. e *al. Meldensi.* f *Burch. l.* 4. *c.* 13. *Ivo p.* 1. *c.* 208. g *Et in Afric. cap.* 15. h *al. liceat. Ivo p.* 1. *c.* 152. *Pann. l.* 1. *c.* 83. i *Sent.* 4. *dist.* 6. *Ivo p.* 1. *c.* 172. *Pann. l.* 1. *c.* 84. *a al. sanctæ Trinitatis.*

a *Vide Arelatense* 2. *c.* 16. *&* 17. b *Pro parvulis*] *orig. Ivo p.* 1. *c.* 146. *Pann. l.* 1. *c.* 92. c *Et in Afric. cap.* 39. *& in VVormaciensi c.* 70. *& in sexta Synodo, c.* 85. d *Ans. l.* 9. *c.* 56. *Burchard. l.* 4. *c.* 45. *Ivo p.* 1. *cap.* 147. *&* 239. *Pannorm. l.* 1. *cap.* 32. e *Ivo p.* 1. *c.* 48. f *al. quod.* g *al. doctrina.*

eum constiterit hunc, qui baptismatis indiget sacramento, sola inaniter suspicione prohiberi, accedat intrepidus ad consequendam gratiam, cujus in se nullum scit esse vestigium, nec vereamur huic salutis januam aperire, quam nunquam ante docetur ingressus.

Corr. Rom. ¶ 1 Nihil recordetur,] *Sic etiam Ivo, licet cætera plenius, quam Gratianus. Integer locus hic est:* Cum itaque baptizatum se nec ille recordetur, qui regenerationis est cupidus, nec alter attestari de eo possit, quod nesciat consecratum, nihil est, in quo peccatum possit obrepere: cum in hac parte conscientiæ suæ nec ille reus sit, qui consecratur, nec ille, qui consecrat. Scimus quidem, &c. *Verum ob glossam in vers.* nec ille, *non est emendatum.*

C. CXIII. *De eodem.*

Idem *epist. 90. al. 92. ad Rusticum, c. 16.*

SI *a* nulla extant indicia inter propinquos, aut familiares, nulla inter Clericos, aut vicinos, quibus hi, de quibus quæritur, baptizati fuisse doceantur, agendum est, ut renascantur, ne manifeste pereant: in quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, ut videatur iteratum. Qui autem possunt meminisse, quod ad Ecclesiam veniebant cum parentibus suis, possunt recordari, an quod eorum parentibus dabatur, acceperint. Sed si hoc etiam ab eorum memoria alienum est, conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur: quia non temeritas intervenit præsumtionis, ubi est diligentia pietatis.

C. CXIV. *Non baptizatur cum matre, quidquid in ejus corpore est.*

Item Augustinus *contra Julianum, libro sexto, cap. quinto. (an. 419.)*

22 ps SI *b* ad matris corpus id, quod in ea concipitur, pertineret, ita ut ejus pars deputaretur, non baptizaretur infans, cujus mater baptizata est aliquo mortis urgente periculo, cum eum gestaret in utero. Nunc vero cum etiam ipse baptizatur, non utique bis baptizatus habebitur. Non itaque ad maternum corpus, cum esset in utero, pertinebat.

C. CXV. *Quare non baptizetur cum matre, qui in ejus utero est.*

Item Isidorus *lib. 1. sent. de summo bono, cap. 24. (an. 625. in Hispania.)*

QUi *i* in maternis uteris sunt, ideo cum matre baptizari non possunt: quia qui natus adhuc secundum Adam non est, renasci secundum Christum non potest. Neque enim dici regeneratio in eo poterit, quem generatio non præcessit. *& infra.* §. 1. Qui *d* scelerate vivunt in Ecclesia, & communicare non desinunt, putantes se tali communione mundari, discant, nihil ad emundationem proficere sibi.

C. CXI. *De eodem.*

Item ex Concilio *e* Martini Bracarensis, *c. 54.*

SI *f* qua mulier prægnans desideraverit gratiam baptismi percipere, quando voluerit, habeat potestatem. Nam nihil participat in hoc mater infanti, qui nascitur: propterea quod uniuscujusque propria voluntas in confessione monstratur.

C. CXVII. *De his, qui ignoranter bis baptizantur.*

Item ex pœnitentiali Theodori. *(an. 680. in Anglia.)*

23 ps QUi *g* bis ignoranter baptizati sunt, non indigent pro eo pœnitere; nisi quod secundum canones ordinari non possunt, nisi magna aliqua necessitas cogat. Qui autem non ignari, iterum baptizati sunt, quasi iterum crucifixerint Christum, per septem annos pœniteant quarta, & sexta feria, & tres *a* Quadragesimas jejunent *b*. Si pro vitio aliquo fecerint, *c* similiter. Si pro munditia putaverint, tribus annis similiter pœniteant.

C. CXVIII. *De his, qui ex industria bis baptizantur.*

Item Felix Papa III. *epist. 1. c. 2. & sequentibus.*

EOs *d*, quos Episcopos, Presbyteros, vel Diaconos fuisse constiterit, & seu optantes forsitan, seu coactos lavacri illius unici, salutarisque claruerit fecisse jacturam 1, usque ad exitus sui diem in pœnitentia (si resipiscant) jacere conveniat, nec orationi non modo fidelium, sed ne catechumenorum quidem omnimodis interesse, quibus laica tantum communio in morte est reddenda. §. 1. De *e* Clericis autem, & Monachis, aut puellis Dei, aut secularibus, servari præcipimus hunc tenorem, quem Nicæna Synodus circa eos, qui lapsi sunt, vel fuerint, servandum esse constituit: ut scilicet, qui nulla necessitate, nullius rei timore, aut periculo, se, ut rebaptizentur, hæreticis impie dediderunt; si tamen eos ex corde pœniteat, tribus annis inter audientes sint: septem autem annis subjaceant inter pœnitentes manibus Sacerdotum: duobus autem annis etiam oblationes modis omnibus non sinantur offerre: sed tantummodo secularibus *f* in oratione socientur, nec confundatur Deo colla submittere, qui eum non timuit abnegare. §. 2. Pueris *g* autem, quibus, quod adhuc impuberes *h* sunt, a pubertate *i* vocabulum est, seu Clericis, seu Laicis, aut etiam similibus puellis, quibus ignorantia suffragatur ætatis, aliquandiu sub manus impositione detentis, reddenda communio est: nec eorum est expectanda pœnitentia, quos excipit a coercitione censura.

Corr. Rom. ¶ 1 Jacturam] *Post hæc verba in Originali, & apud Burchardum, & Ivonem multa inseruntur, quæ omnino sunt legenda.*

C. CXIX. *Presbyteris baptizatos chrismate ungere licet.*

Item Innocentius Papa *Decentio Episcopo, epist. 1. c. 3. (an. 416. Roma in Umbriam.)*

24 ps PResbyteris *k* (seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo baptizant) chrismate baptizatos ungere licet; sed quod ab Episcopo fuerit consecratum: non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum paracletum.

C. CXX. *Baptizatos in frontibus Presbyteris ungere non licet.*

Item ex Regesto Gregorii *ad Januarium Episcopum Caralitanum, lib. 3. epist. 9. (an. 593. Roma in Sardiniam.)*

PResbyteri *l* baptizatos infantes signare sacro in frontibus chrismate non præsumant. Sed Presbyteri baptizatos ungant in pectore, ut Episcopi postmodum ungere debeant in fronte.

C. CXXI. *Chrismatis* m *pannum secundo linire, & super alium baptizatum mittere licet.*

Item ex Concilio apud Bellovacum.

SI quis *n* voluerit chrismate *o* pannum iterum linire, & super alium baptizatum mittere, non est absurdum.

Gggg C. CXXII.

a *Polyc. l. 3. tit. 10. Ansel. l. 9. c. 15. Burch. l. 4. c. 44. Ivo p. 1. c. 238. Pann. l. 1. c. 94.* b *Ivo p. 1. c. 184. Pann. l. 1. c. 111.* c *Sent. 4. dist. 6. Ivo p. 1. c. 185. Pann. l. 1. c. 112.* d *Supra de consecr. dist. 2. qui scelerate.* e *al. capitulis.* f *Ex Conc. Neocæsarien. c. 6.* g *Burch. l. 4. c. 51. Ivo p. 5. c. 243. Pann. l. 1. c. 122.*

a *al. quatuor.* b *al. abstineant. al. pœniteant.* c *al. fuerit.* d *Burch. l. 4. c. 99. Ivo p. 1. c. 293.* e *C. 3.* f *al populeribus.* g *C. 4.* h *al. investes. al. imberbes.* i *al. puritate.* k *Beda in Act. Apost. c. 8. Isidorus de offic. l. 2. c. fin. Albinus de divinis officiis. Sent. 4. dist. 7. Polyc. l. 3. tit. 10. Burch. l. 4. c. 60. Ivo p. 1. c. 267. & 298. Pann. l. 1. c. 116.* l *Sent. ibid. Burch. l. 4. c. 70. Ivo p. 1. c. 264. Pann. l. 1. c. 117.* m *al. chrismate.* n *Burch. l. 4. c. 94. Ivo p. 1. c. 288. Pann. l. 1. c. 99.* o *al. chrismatis.*

C. CXXII. *De veteri chrismate baptisma consecrare non licet.*

Item ex Concilio Lugdunensi.

SI *a* quis de alio chrismate, quam de illo novo, quod proprii Episcopi largitione, vel concessione acceperit, baptizare, nisi præoccupante morte, tentaverit, pro temeritatis ausu, ipse in se suæ damnationis protulisse sententiam manifestatur.

C. CXXIII. *Non nisi a propriis Episcopis Presbyteri chrisma accipiant.*

Item ex Concilio apud Valentias. *b*

PResbyteri *c*, qui dioecesanas regunt Ecclesias, non a quibuslibet Episcopis, sed a suo, nec per minorem *d* Clericum, sed per seipsos, aut per illum, qui ejusdem ordinis sit, ante Paschæ solennitatem chrisma petant.

C. CXXIV. *Conficere chrisma, & per diœceses destinare omni tempore Episcopo licet.*

Item ex Concilio Martini Bracarensis, *c.* 51. *& sequentibus.*

OMni *e* tempore Episcopo liceat chrisma conficere, & per suas dioeceses destinare, ita ut ad accipiendum chrisma Diaconus, aut Subdiaconus ante diem Paschæ de singulis Ecclesiis ad Episcopum destinetur. §. 1. Presbyter *f* præsente Episcopo non signet infantes, nisi forte ab Episcopo fuerit illi præceptum. §. 2. Non *g* liceat Presbytero prius Episcopo introire in baptisterium, sed cum Episcopo: nisi forte aut absens fuerit, aut ægrotus.

C. CXXV. *Qui baptizandi recipit officium, sine chrismate proficisci non debet.*

Item ex Concilio Arausicano, *c.* 1.

NUllus *h* ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine chrismate usquam debet progredi: quia inter nos placuit semel in baptismate chrismari. De eo autem, qui in baptismate, quacunque necessitate faciente, chrismatus non fuerit, in confirmatione Sacerdos 1 commonebitur. Nam inter nos chrismatis ipsius non nisi una benedictio est. Non præjudicantes *i* cuiquam hoc dicimus, sed ut necessaria 2 habeatur chrismatio.

Corr. Rom. ¶ 1 Sacerdos commonebitur.] *Apud Burchardum, & Ivonem (qui hic caput concludunt, quod citant ex Vasensi, c.* 5. *) sic legitur:* in confirmatione Sacerdotis perficietur: *aut, ut Ivo,* perficiatur.

¶ 2 Ut necessaria] *Varietas insignis est in editione Conciliorum Coloniensi trium tomorum. Nam & isto modo legitur & hoc,* non necessaria habeatur rechrismatio: *&,* non necessaria habeatur chrismatio repetita, *&,* necessaria habeatur chrismatio repetita, *quæ sola lectio retenta est in editione quatuor tomorum.*

C. CXXVI. *Antequam chrisma infundatur, ad aspergendum aquam de fonte accipere licet.*

Item Capitularium *lib.* 6. *c.* 77.

IN Sabbatho κ sancto Paschæ, vel Pentecostes, si quis velit aquam consecratam ad aspersionem in domo sua recipere, ante chrismatis infusionem recipiat.

C. CXXVII. *Unde aspersionis sanctificatio exordium sumpserit.*

Item Cyprianus *lib.* 4. *epist.* 7. *ad Magnum.*

NEc quenquam movere debet, quod aspergi, vel perfundi jubentur *a* ægri, cum gratiam Dominicam consequuntur: quando Scriptura sancta per Ezechielem *a* Prophetam loquatur, & dicat: *Et aspergam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditiis vestris, & ab omnibus simulachris vestris: & mundabo vos, & dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo in vobis.* Item in *c* Numeris. §. 1. *Qui tetigerit cadaver* 1 *hominis, & propter hoc septem diebus fuerit immundus, aspergatur de hac aqua die tertio, & septimo, & sic mundabitur.* Item. §. 2. *Si fide Trinitatis mundatus non fuerit, in resurrectione* 2 *apud sanctorum collegium immundus erit. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis, qui tetigerit humanæ animæ morticinium, & aspersus ex hac commistione non fuerit, polluet tabernaculum Domini, & peribit ex Israel, quia, qui aqua aspersus non est expiationis, immundus erit, & manebit spurcitia ejus super eum,* & iterum: *Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens:* d *Accipe Levitas de medio filiorum Israel, & purificabis eos, & ita facies eis purificationem eorum, circumsperges eos aqua purificationis.* & iterum. *Aqua aspersionis purificatio est.* Unde apparet aspersionem quoque aquæ, instar salutaris lavacri obtinere, & quando hæc in Ecclesia fiunt, ubi sit & accipientis, & dantis fides, integra stare omnia, & consummari, ac perfici posse Domini majestate, & fidei veritate. *& infra.* §. 3. Spiritus vero sanctus non dimensuratur *e*, sed super credentem totus infunditur. Nam si dies omnibus æqualiter nascitur, & si sol super omnes pari, & æquali luce diffunditur: quanto magis Christus sol, & dies verus in Ecclesia sua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cujus æqualitatis sacramentum videmus in Exodo *f* esse celebratum, cum de cœlo manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cœlestis, & cibum Christi venientis ostenderet. Illic enim sine discrimine vel sexus, vel ætatis Gomor singulis æqualiter colligebatur. Unde apparebat Christi indulgentiam, & cœlestem gratiam postmodum secuturam æqualiter omnibus dividi: sine sexus varietate, sine annorum discrimine, sine acceptione personæ, super omnem Dei populum spiritualis gratiæ munus infundi. Plane eadem gratia spiritualis, quæ æqualiter in baptismo a credentibus sumitur, in conversatione, atque actu nostro postmodum vel minuitur, vel augetur, ut in Evangelio *g* Dominicum semen æqualiter seminatur: sed pro varietate terræ aliud absumitur: aliud in multiformem copiam vel trigesimi, vel sexagesimi, vel centesimi numeri fructu exuberante cumulatur. *& paulo post.* §. 4. Quod si aliquis in illo movetur, quod quidam ex his, qui ægri baptizantur, spiritibus adhuc immundis teneantur 3, sciat diaboli nequitiam pertinacem usque ad aquam salutarem valere: in baptismo vero omnis *h* nequitiæ suæ virus amittere. Quod exemplum cernimus *i* in Rege Pharaone: qui diu reluctatus, & in sua perfidia demoratus, tamdiu resistere potuit, & prævalere, donec ad aquam veniret: quo cum venisset, & victus est, & extinctus. Mare autem illud sacramentum baptismi fuisse declarat B. Apostolus Paulus, κ dicens: *Nolo enim vos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt & omnes per mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari.* & addidit, dicens: *Hæc autem omnia, figuræ nostræ fuerunt.* Quod hodie etiam geritur, ut per exorcistas voce humana, & potestate divina flagelletur, & uratur, & torqueatur diabolus: & cum exire se, & homines Dei *l* dimittere sæpe dicat, in eo tamen, quod dixerit, fallat, & id, quod per Pharaonem prius gestum est, eodem modo *m* obstinationis, & fraudis exerceat. Cum tamen ad aquam Dei salutarem, atque ad baptismi sanctificationem venitur, scire debemus, & fidere, quia illic diabolus opprimitur, & homo Deo dicatus divina indulgentia liberatur.

a *Burch. l.* 4. *c.* 72. *Ivo p.* 1. *c.* 266. *Pann. l.* 1. *c.* 100. b *In Vasensi Concil. c.* 3. *sup. dist.* 95. *c. Presbyteris primo.* c *Burch. l.* 4. *c.* 76. *Ivo p.* 1. *c.* 270. *Pann. l.* 1. *c.* 101. d *al. juniorem.* e *Vide Meldense c.* 46. f *Sup. dist.* 95. *c. Presbyter. C.* 52. g *Dist.* 95. *C.* 53. h *Burch. l.* 4. *c.* 73. *Ivo part.* 1. *cap.* 267. i *Ut præjudicans quidquam dico.* κ *Ivo p.* 1. *c.* 112. *Pannorm. lib.* 1. *cap.* 103.

a *al. videntur.* b *Ezech.* 36. c *Numer.* 19. d *Num.* 8. e *de mensura datur, vera lectio.* f *Exod.* 16. g *Matt.* 13. h *omne. orig.* i *Exod.* 14. κ 1. *Cor.* 10. l *al. Deo.* m *al. mendacio.*

Corr. Rom. ¶ 1 Qui tetigerit] *Hæc usque ad vers.* Et locutus est*: aliis verbis a B. Cypriano exponuntur, ex quo quidem in cæteris hujus capitis partibus multa sunt emendata.*

¶ 2 In resurrectione] *Hujus sententiæ sunt quædam vestigia in gloss. interlineari ad istum Numerorum locum.*

¶ 3 Teneantur] *In originali impresso est*, tentantur: *sed in quinque manuscriptis*, tentabantur. *Hoc enim sibi vult B. Cyprianus, dum adhibentur solennitates præcedentes baptismum, tentari adhuc homines posse ab immundis spiritibus, desinere autem tentationem in absolutione baptismi, id est, in aqua salutari. Sic enim ab ipso nunc usurpatur vox*, baptizantur, *ac sæpe a Philosophis usurpari solet vox*, generari, *nimirum pro alteratione præcedente eductionem, & proventum formæ.*

C. CXXVIII. *De his, qui usque ad exitum vitæ suscipere baptisma differunt.*

Item Joannes Chrysostomus *in epistolam ad Hebræos, homil.* 13. *ad cap.* 7.

25 QUando quis propterea peccat, ut sanctum baptisma in novissima sua expiratione suscipiat, fortassis non adipiscitur. Et credite mihi, non terrens vos dico, quod dicturus sum. Multos novi, qui hoc passi sunt, qui spe baptismatis multa peccabant, circa diem autem mortis discesserunt vacui; Deus enim propter hoc baptisma tribuit, ut solvat peccata, non ut addat 1. Si vero quis ad hoc utitur baptismate, ut ampliora delinquat, ipsum fit negligentiæ causa.

Corr. Rom. ¶ 1 Non ut addat.] *In editione Veronensi mendose est*, ἵνα αὐξήσῃ: *corrigendumque ex manuscriptis*, οὐχ ἵνα αὐξήσῃ.

C. CXXIX. *Parvulis baptizatis parentum non nocet perfidia.*

Item Augustinus *ad Bonifacium, epist.* 23.

26 QUæris *a* a me, utrum parentes baptizatis parvulis suis noceant, cum eos dæmoniorum sacrificiis sanare conantur*:* & si non nocent, quomodo eis prosit, cum baptizantur, parentum fides, quorum eis non potest obesse perfidia. Ubi respondeo, tantam illius sacramenti, hoc est, baptismi salutaris esse virtutem in sancta compage corporis Christi, ut semel 1 regeneratus per aliorum voluntatem, deinceps non possit vinculo alienæ iniquitatis obstringi, cui nulla sua voluntate consensit. *Et anima patris mea est*, inquit, *& anima filii mea est*. & iterum. b *Anima, quæ peccaverit, ipsa morietur*. Non autem peccat ipsa, cum parentes ei nescienti, vel quilibet alius adhibet sacrilegia dæmoniorum. Sed ideo ex Adam traxit, quod sacramenti illius gratia solveretur: quia nondum erat anima separatim vivens, id est, altera anima, de qua diceretur, *Et anima patris mea est, & anima filii mea est*. Jam *c* itaque dicit, quod cum homo in seipso est ab eo, qui genuit, alter effectus, peccato alterius sine sua conscientia *d* non tenetur obnoxius. *& infra*. §. 1. Quomodo *e* itaque in parvulum majores peccant offerentes eum, atque obligare conantes dæmonum sacrilegis vinculis? non est anima utrorumque communis, ut etiam culpam possint habere communem. Non enim sic communicatur culpa per alterius voluntatem, quemadmodum communicatur gratia per Sancti Spiritus unitatem. *Item paulo superius*. Regenerans ergo Spiritus in majoribus offerentibus, & parvulo oblato, renatoque communis est. Ideo per hanc societatem unius ejusdemque Spiritus prodest offerentium voluntas parvulo oblato. *& infra*. Potest enim & in hoc, & in illo homine esse unus Spiritus Sanctus, etiamsi se invicem nesciant, per quem sit *a* utriusque gratia communis: non autem potest spiritus unus esse hominis & hujus, & illius, per quem peccante altero, & altero non peccante, sit tamen culpa communis. Ac per hoc potest parvulus semel ex parentum carne generatus, Dei Spiritu regenerari, ut ex *b* illis obligatio contracta solvatur. Non potest autem semel Dei Spiritu regenaratus, ex parentum carne regenerari, ut obligatio, quæ soluta est, iterum contrahatur. Et ideo semel perceptam parvulus Christi gratiam non amittit, nisi propria impietate. *& paulo post*. §. 2. Verumtamen recte dicuntur parentes, vel quicunque majores, filios, seu quoslibet parvulos baptizatos dæmoniorum sacrilegiis obligare conantes, spiritaliter homicidæ. Nam in illis quidem interfectionem non faciunt; sed quantum in ipsis est, interfectores fiunt: recteque illis dicitur, quando ab hoc scelere prohibentur, nolite occidere parvulos vestros. Dicit enim & Apostolus *c*: *Spiritum nolite extinguere*: non quia ille extingui potest; sed quantum in ipsis est, extinctores ejus merito dicuntur, qui sic agunt, ut extinctum velint. §. 3. Nec illud te moveat, &c. *& infra*. Celebrantur enim per eos necessaria ministeria. *& infra*. Offeruntur *d* quippe parvuli ad percipiendam spiritalem gratiam non tam ab eis, quorum gestantur manibus, (quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt,) quam ab universa societate sanctorum, atque fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet, quod offeruntur, & quorum sancta, atque individua charitate ad communicationem Sancti Spiritus adjuvantur. Tota hoc ergo mater Ecclesia, quæ in sanctis est, facit: quia tota omnes, tota singulos parit. *Item infra*. §. 4. Difficillimam sane quæstionem tibi proposuisse visus es in extremo inquisitionis tuæ, ea videlicet intentione, qua soles vehementer cavere mendacium. Si constituam, inquis, ante te parvulum, & interrogem, utrum, cum creverit, futurus sit castus, vel fur, vel non sit futurus; sine dubio respondebis, nescio: & utrum in eadem parvula ætate constitutus cogitet aliquid boni, vel mali, dices, nescio. Si itaque de moribus ejus futuris nihil audes certi promittere, & de ejus præsenti cogitatione, quid est aliud *e*, quam quando ad baptismum offeruntur, pro eis parentes, tanquam fidei auctores *f*, respondent, & dicunt illos facere, quod illa ætas cogitare non potest, aut si potest, occultum est? Interrogamus enim eos, a quibus offeruntur, & dicimus: Credit in Deum? de illa ætate, quæ utrum sit Deus, ignorat. Respondent: Credit, & ad cætera sic respondetur singula, quæ quæruntur *g*. Unde miror, parentes in istis rebus tam fidenter pro parvulo respondere: ut dicant eum tanta bona facere, quæ ad horam, qua baptizatur, baptizator interrogat: tamen eadem hora, si subjiciam, erit castus, qui baptizatur, aut non erit fur? nescio, utrum audeat dicere aliquis, aliquid horum erit, aut non erit: sicut mihi sine dubitatione respondet, quod credat in Deum, & quod se convertat ad Deum. *& infra*. §. 5. Ecce *h* facio, quantum possum, Dominus adjuvet, ut quod postulas, possim. Nempe sæpe ita loquimur, ut Pascha propinquante dicamus crastinam, vel perdissenam *i*, vel perendissenam esse Domini passionem: cum ille ante tam multos annos passus sit; nec omnino, nisi semel, ipsa passio facta sit. Nempe ipso die Dominico dicimus, hodie Dominus resurrexit: cum ex quo resurrexit, tot anni transierunt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquentes arguat esse mentitos? nisi quia istos dies secun-

a *Polyc. lib.* 3. *tit* 10. *Anselm. l.* 9. *c.* 41. b *Ezech.* 18. c *Jam itaque cum homo, vera lectio.* d *consensione, vera lectio.* e *Quando autem, vera lectio, & sine nota interrogationis.*

a *al. fit.* a *al. & illius.* c 1. *Thessal.* 5. d *Supr. ead. nec illud.* 33. e *Illud, quod quando, vera lectio.* f *al. doctores. al. fide doctores spondent.* g *al. geruntur.* h *Ivo p.* 2. *c.* 14. i *Vel perendinam esse, vera lectio.*

secundum illorum, quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus: ut dicatur ipse dies, qui non est ipse, sed revolutione temporis, similis ejus: & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo, sed jam olim factum est, & *infra*. §. 6. Itaque parvulum *a* &c. & *infra*. §. 7. Cum autem homo sapere cœperit, non illud sacramentum repetit, sed intelligit: ejusque veritati consona etiam voluntate coaptabitur. Hoc quamdiu non potest, valebit sacramentum ad ejus tutelam adversus contrarias potestates: & tantum valebit, ut si ante rationis usum ex hac vita emigraverit, per ipsum sacramentum commendante Ecclesiæ charitate, ab illa condemnatione, quæ per unum hominem intravit in mundum, Christiano adjutorio liberetur. Hoc qui non credit, & fieri non posse arbitratur, profecto infidelis est, etsi habeat fidei sacramentum, longeque melior est ille parvulus, qui etiamsi fidem nondum habeat in cogitatione *b*, non ei tamen obicem contrariæ cogitationis opponit, unde sacramentum ejus salubriter percipit.

Corr. Rom. ¶ 1 Semel regeneratus] *Plenius apud B. Augustinum*, ut semel generatus per carnalem voluptatem, cum semel regeneratus fuerit per aliorum spiritalem voluntatem, &c. *Multa vero in hoc capite emendata sunt, ubi per glossam licuit. Sunt autem sententiæ ipsæ a collectore arbitratu suo transpositæ.*

C. CXXX. *Aliorum fides in baptismo parvulos salvat.*

Item *idem Bonifacio contra duas epistolas Pelagianorum, l. 1. c. 22.*

IN Ecclesia *c* Salvatoris per alios parvuli credunt, sicut ex aliis ea, quæ illis in baptismo remittuntur, peccata traxerunt: nec illud cogitetis 1, eos vitam habere non posse, qui fuerint expertes corporis, & sanguinis Christi, dicente ipso: *Nisi d manducaveritis carnem meam, &c.*

Corr. Rom. ¶ 1 Cogitetis:] *Non est mutatum ob glossam. Sed in vetustis codicibus, & originali est*, cogitatis, *pendentque hæc omnia ex superioribus: quare integer locus perlegendus.*

C. CXXXI. *Corpore, & sanguine Christi participat, qui per baptisma membrum ejus efficitur.*

Idem.

NUlli est aliquatenus *e* ambigendum, tunc unumquemque fidelium corporis, sanguinisque Dominici participem fieri, quando in baptismate membrum Christi efficitur, nec alienari ab illius panis, calicisque consortio, etiamsi, antequam panem illum comedat, & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione, ac beneficio non privatur, quando ipse hoc, quod illud sacramentum 1 est, invenit *f*.

Corr. Rom. ¶ 1 Sacramentum est.] *Apud Bedam* [*nam originale non est inventum*] *legitur*, sacramentum significat, invenit, *g ut supra dist. 2.* Quia passus. *vers.* Nulli. *& ita interpretatur nunc auctor glossæ verbum*, est.

C. CXXXII. *Quare sit baptizandus, qui de baptizato nascitur.*

Idem *de peccatorum merit. & remiss. & baptismo parvulorum, lib. 2. c. 25. & 26.*

27 ps SI *h* baptizata est caro Christi, quæ sine peccato erat, propter exemplum imitationis: quanto magis baptizanda est caro mortis propter evitandum judicium damnationis? sicut vero in tempore circumcisionis, qui de circumciso nascebatur, fuit circumcidendus: sic nunc, qui de baptizato nascitur, erit baptizandus. §. 1. Sacramentum *a* enim baptismi, sacramentum est regenerationis. Quare sicut qui non vixerit, mori non potest: ita qui natus non fuerit, renasci non potest. Ex quo conficitur, neminem in suo parente renasci potuisse non natum. Et quamvis parenti post conversionem propria peccata non obsunt, tamen illis obsunt, qui ab eo generantur. Parenti propter hoc non obsunt, quia renatus est: illis autem, qui de illo nati sunt, nisi eodem modo renascantur, quæ a parente contracta sunt, oberunt: quia etiam innovatus pater non de novitate, sed de reliquiis vetustatis carnaliter gignit: & filii ex parentum reliqua vetustate in peccati carne propagati, damnationem sacramento regenerationis evadunt.

Corr. Rom. ¶ *Hoc etiam caput confectum est ex verbis B. Augustini, collectoris tamen arbitratu & immutatis, & transpositis, & in summa redactis. Quod in multis sequentibus capitibus ita fit, ut necessarium omnino sit ad ipsum adire auctorem. Quare pauca emendata sunt, (& ea quidem ex vetustis fere Gratiani exemplaribus) quæ scilicet sensum valde obscurabant, nec glossa obstabat.*

C. CXXXIII. *In baptismate omnia peccata moriuntur.*

Item in Enchiridio, *c. 52.*

UT ostenderet Apostolus nos mortuos esse peccato: *An b ignoratis*, inquit, *quoniam quicunque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus?* Si ergo hinc ostendimur mortui esse peccato, quia in morte Christi baptizati sumus, profecto & parvuli, qui baptizantur in Christo, peccato moriuntur, quia in morte ipsius baptizantur. Nullo enim excepto dictum est. *Quicunque enim baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus*: & ideo dictum est, ut probaretur mortuos nos esse peccato. Cui autem peccato parvuli renascendo moriuntur, nisi quod nascendo traxerunt? Ac per hoc etiam ad ipsos pertinet, quod sequitur *c*: *Consepulti enim sumus illi per baptismum in mortem*, & infra, §. 1. Baptizatis itaque in morte Christi, in qua non solum majores, verum etiam parvuli baptizantur, ait *d*: *Sic vos existimate mortuos quidem esse peccato, viventes autem Deo in Christo Jesu.*

C. CXXXIV. *Sicut nulli baptismus negatur, ita nemo est, qui non peccato moriatur.*

Item in eodem, c. 43.

A Parvulo *e* recens nato usque ad decrepitum senem, sicut nullus prohibendus est a baptismo, ita nullus est, qui non peccato moriatur in baptismo. Sed parvuli tantum originali, majores autem etiam omnibus iis moriuntur peccatis, quæ male vivendo addiderunt ad illud, quod nascendo traxerunt.

C. CXXXV. *In baptismo Joannis non erat peccati remissio.*

Item in eodem cap. 49.

NOn regenerabantur *f*, qui baptismo Joannis baptizabantur: *g* Sed quodam præcursorio illius ministerio, qui dicebat: *Parate h viam Domino*, huic uni, in quo solo renasci poterant, parabantur. Hujus enim baptismus est non in aqua tantum, sicut fuit Joannis, verum etiam in Spiritu Sancto, ut de illo 1 spiritu regeneretur, quisquis in Christum credit, de quo Christus regeneratus regenerationem *i* non cognovit. & *paulo inferius*. §. 1. In aqua baptizari voluit a Joanne, non ut ejus iniquitas ulla dilueretur,

a supr. ead. nihil est aliud. 76. b *al. cognitione.* c *Beda ad c. 16. Marci. Ans. l. 9. c. 43.* d *Joan. 6.* e *Beda 1. Cor. 10. ad vers. [Calix benedictionis.] supr. dist. 2. cap. quia passus. §. nulli.* f *al. invenitur.* g *al. invenitur.* h *Sent. 4. dist. 9. Polyc. lib. 3. tit. 10. ex Innocentio, Anselm. lib. 9. c. 23. Ivo p. 2. cap. 1.*

a *Cap. 26.* b *Rom. 6.* c *Ibidem.* d *Ibidem.* e *Sentent. 4. dist. 4. Ivo p. 17. cap. 4* f *renascebantur, orig.* g *Aug. addit, a quo & ipse baptizatus est.* h *Esa. 40. Marc. 1.* i *regeneratione non eguit, orig.*

tur, sed ut magna commendaretur humanitas *a*. Ita quippe nihil in eo baptismus habuit, quod ablueret, sicut mors nihil, quod puniret, invenit.

Corr. Rom. ¶ 1 Ut de illo Spiritu] *Restitutus est ex B. Augustino hic locus, in quo glossa non impediebat. Antea legebatur:* Ut de illo regeneraretur, si quis in Christum crediderit, de illo Christus regeneratur, qui regenerationem, &c.

C. CXXXVI. *Non solum originale, sed etiam actualia peccata remittuntur in baptismate.*

Idem *de baptismo parvulorum, sive de peccat. mer. l. 1. c. 15. & 16.*

REgenerante 1 autem carne tantummodo contrahitur peccatum originale: regenerante autem Spiritu non solum originalium, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum. Proinde recte potest dici, parvulos sine baptismo de corpore exeuntes in damnatione omnium mitissima futuros. Multum autem fallit, & fallitur, qui eos in damnatione prædicat non futuros, dicente Apostolo *b*: *Per unius delictum in omnes homines ad condemnationem*, &c.

Corr. Rom. ¶ 1 Regenerante autem] *Declarans B. Augustinus, cur ab Apostolo dictum sit*: Sic & gratia regnet per justitiam in vitam æternam per Jesum Christum Dominum nostrum, *hæc afferebat*: Quia generante carne illud tantummodo trahitur, quod est originale peccatum. Regenerante autem Spiritu non solum originalis, sed etiam voluntariorum fit remissio peccatorum.

C. CXXXVII. *Quicunque ex concupiscentia nascitur, per baptismum regeneratur.*

Idem *c in eodem, c. 16.*

QUisquis ex concupiscentia carnis, & lege peccati, & mortis carnaliter generatur, regenerari spiritaliter opus habet, ut non solum ad regnum Dei perducatur, verum etiam a peccati damnatione liberetur. Sicut enim per primum hominem in peccato, & morte nascuntur, sic etiam per Christum in justitia, & vita æterna in baptismo renascuntur.

C. CXXXVIII. *Offerentium fides parvulos facit fideles.*

Idem *in* d *eodem libro, c. 19.*

PArvuli fideles recte vocantur, quia fidem per verba gestantium quodammodo profitentur: & per eorundem verba diabolo, & mundo abrenuntiant. Et hoc fit vi sacramenti, & divinæ gratiæ, quam Dominus donavit Ecclesiæ. Parvulus autem, qui baptizatur, si ad annos rationales veniens non crediderit, nec ab illicitis abstinuerit, nihil ei prodest, quod parvulus accepit.

C. CXXXIX. *De eodem.*

Item Augustinus *in eodem lib. 1. de meritis, & remissione peccatorum, c. 25. & 19.*

MAter Ecclesia os maternum parvulis præstat, ut sacris mysteriis imbuantur: quia nondum *e* possunt corde proprio credere ad justitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem. Nec ideo tamen eos quisquam fidelium fideles *f* appellare cunctatur: quod a credendo utique nomen est: quamvis hoc non ipsi, sed alii pro eis inter sacramenta responderint. Si autem propterea recte fideles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur, cur etiam non prius pœnitentes habeantur, cum per eorundem verba gestantium, diabolo, & huic seculo renuntiare monstrantur?

a *Humilitas, orig.* b *Rom. 5.* c *Sententia potius, quam verba.* d *Summa verborum. B. August. infra cap. prox. verba ipsa.* e *Rom. 10.* f *Supr. cap. prox.*

C. CXL. *Charitas Ecclesiæ peccata dimittit, vel tenet.*

Idem *in tract. 121. ad cap. 20. a Joannis.*

ECclesiæ charitas, quæ *b* per Spiritum Sanctum diffunditur in cordibus eorum, qui participes sunt, peccata dimittit: eorum, qui non sunt, tenet.

C. CXLI. *Solus Christus peccata dimittit.*

Idem c *de peccatorum meritis, & remiss. lib. 1. c. 23.*

NEmo *d* tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi, & *infra*, Tollit autem & dimittendo, quæ facta sunt (ubi & originale continetur) & adjuvando, ne fiant, & perducendo ad vitam, ubi fieri omnino non possunt.

C. CXLII. *Præter baptisma Christi parvulis nulla salus promittitur.*

Idem *ibidem, & cap. 25.*

NUlla *e* præter baptismum Christi salus promittitur infantibus: quia infantes, si per sacramentum, quod ad hoc est divinitus institutum, in credentium numerum non transeant, profecto in tenebris manent.

C. CXLIII. *Baptizati in Christo incorporantur, & ejus membra fiunt.*

Idem *f ibidem, cap. 26.*

AD hoc baptismus valet, ut Baptizati Christo incorporentur, & membra ejus habeantur, & consepeliantur: & oblati per sacramentum, charitatemque fidelium reconcilientur Deo: ut in illo vivi, salvi, liberati, redempti, illuminati fiant.

C. CXLIV.

Idem *ibidem, cap. 27.*

QUis autem nesciat, credere esse infantibus baptizari? non credere autem, non baptizari?

C. CXLV. *Gratia non solum peccata dimittit, sed etiam legem implere facit.*

Idem *g de gratia, & libero arbitrio, ad Valentinum, c. 14.*

GRatia, quæ per Christum datur, non solum peccatorum remissionem facit, sed etiam ut lex impleatur, ut natura liberetur, ne peccatum dominetur: Spiritus etiam gratiæ dat fidem, quæ etiam non petita a Deo conceditur, ut homini petenti & alia concedantur. Nam *h* fides non est liberi arbitrii tantum, sed donum Dei.

C. CXLVI. *Vetus infirmitas in baptismo non penitus absumitur, sed vires amittit.*

Idem *de baptismo parvulorum, sive de peccat. mer. & remiss. lib. 2. c. 7.*

28 ps NOn ex quo quisque baptizatur, omnis vetus infirmitas in eo absumitur. Sed renovatio incipit a 1 remissione omnium peccatorum, & intelligentia, & operatione spiritualium. Cætera vero in spe facta sunt, donec etiam in re fiant: quod erit in resurrectione. Nam in baptismo, quamvis plena fiat remissio peccatorum, nondum tamen plena est novitas, & perfecta mutatio; quia adhuc remanet corruptio non solum in corpore, sed etiam in animo, qui est homo interior: in quo si perfecta esset novitas, non diceret Apostolus *i*, quod renovatur de die in diem. *Item eodem libro, cap. 27. §. 1.* Hoc meminisse debemus tantummodo, omnium peccatorum plenam, perfectamque remissionem baptismo fieri, hominem vero non totum commutari continuo; sed in bene proficientibus de die in diem novitate crescente commutari, quod vetustum, & carnale est: donec ita

a *Gloss. ordin. ibi. Ex Aug. ad vers.* [*quorum remiseritis.*] & *Beda ibid. Sent. 4. dist 18.* b *Rom. 5.* c *Beda in c. 3. 1. Joan.* & *gloss. ib.* d *Joan. 1.* e *Sent. 4. d. 18. Summa verborum.* f *Per epitomam.* g *Per epitomam.* h *Ephes. 2.* i *2. Cor. 4.*

ita renovetur, ut animalis infirmitas corporis ad firmitatem spiritualem, incorruptamque perveniat. *& cap.* 28. §. 2. Hæc autem lex peccati, de qua dicit Apostolus a: *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*: non sic manet in membris eorum, qui renati sunt, tanquam non sit ejus facta remissio, ubi omnino plena, & perfecta fit remissio peccatorum, omnibus inimicis interfectis, quibus separabamur a Deo: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum, & peremptum, si non illicitis consensionibus quodammodo reviviscat, & in regnum proprium dominationemque revocetur. Ab hac autem vetustate carnis (in qua est lex ista peccati, vel peccatum jam remissum) usque adeo Spiritus vita discernitur, in cujus novitate baptizati per Dei gratiam renascuntur, ut tales etiam in præsenti non solum non in peccato, sed etiam nec in carne esse dicantur, cujus desideria non sequuntur, sed in Spiritu. Ipsa vero carne corruptibili bene utitur, qui membra ejus ad bene operandum convertit, non secundum desideria carnis vivens lege peccati, quod licet jam remissum est, in vetustate tamen carnis manet: qua bene utuntur fideles conjugati, qui ex eo, quod sunt in Christi novitate, dominari sibi libidinem non patiuntur: ex eo autem, quod adhuc tradunt Adæ vetustatem, regenerandos immortaliter filios mortaliter generant, cum ea propagine peccati, qua renati obnoxii non tenentur, & qui nascuntur, renascendo solvuntur. *Item paulo inferius*. §. 3. Sicut facta, & dicta, & cogitata iniqua animæ 2, & corpori pertinent, licet autem quantum ad motus jam præterierunt, & non sunt, eis tamen præteritis reatus eorum manet, nisi peccatum per remissionem solvatur: sic contra in hac non jam præterita, sed adhuc manente lege concupiscentiæ reatus ejus solvitur: & non erit, cum sit in baptismo plena remissio peccatorum.

Corr. Rom. ¶ *Quod de multis capitibus jam significatum est, ex locis B. Augustini esse confecta, sed aliter dispositis, & in summam collectis, id in hoc potissimum capite apparet: in quo tamen non pauca sunt & emendata, & addita.*

¶ 1 A remissione] *Antea legebatur*, ad remissionem, &c. *Emendatum est ex plerisque vetustis exemplaribus, & originali.*

¶ 2 Animæ, & corpori] *In Originali est*, quantum ad ipsos motus animi, & corporis pertinet, jam præterierunt, & non sunt: eis tamen præteritis, & non jam existentibus, reatus eorum manet, &c. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. CXLVII. *Discipuli Christi ejus baptismate creduntur abluti.*

Idem *in epistola* 108. *ad Seleucianam.*

29 ps QUando ab b Hierosolymis exiit Jesus cum discipulis suis in Judæam terram, & illic morabatur cum eis, baptizabat non per seipsum, sed per discipulos suos: quos intelligimus jam fuisse baptizatos, sive baptismo Joannis (sicut nonnulli arbitrantur:) sive (quod magis credibile est) baptismo Christi. *Item ibidem*. §. 1. Respondit c Dominus Petro: *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet, sed est mundus totus*. Ubi intelligitur, quod jam Petrus baptizatus fuerat.

C. CXLVIII. *Apostoli omnes Christi baptismate baptizati creduntur.*

Item *ad Vincentium, & Victorem, lib.* 3. *de anima, & ejus origine, c.* 9.

SI d eos, de quibus non scriptum est, utrum fuerint baptizati, sine baptismo de hac vita recessisse contendimus, ipsis calumniamur Apostolis: qui præter e Apostolum Paulum, quando baptizati fuerint, ignoramus. Sed ipsos baptizatos esse per hoc nobis innotescere potuit, quod beato Petro Apostolo Dominus ait: *Qui a lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet.*

C. CXLIX. *Catechumenus catholicus hæretico baptizato præfertur.*

Idem *lib.* b 4. *de baptismo, contra Donatistas, c.* 21.

30 ps NOn dubito Catechumenum catholicum divina charitate flagrantem hæretico baptizato anteponere: sed etiam in ipsa intus catholica, bonum Catechumenum malo baptizato anteponimus. Nec ideo tamen sacramento baptismi, quo iste nondum, ille jam imbutus est, facimus injuriam. *& paulo post*. §. 1. Melior enim c Centurio Cornelius nondum baptizatus Simone baptizato. Iste enim & ante baptismum Sancto Spiritu repletus est: ille & post baptismum immundo spiritu inflatus est. Veruntamen Cornelius, si etiam Spiritu Sancto jam accepto baptizari noluisset, contempti tanti sacramenti reus fieret. *& infra* §. 2. Sicut autem bono Catechumeno baptismus deest ad capessendum regnum cœlorum, sic malo baptizato vera conversio. Qui enim dixit: *Nisi* d *quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non intrabit in regnum cœlorum*: ipse etiam dixit: *Nisi* e *abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.*

C. CL. *Non tam ablutione corporis, quam fide cordis baptisma constat.*

Item *in libro sententiarum Prosperi* f.

VErus g baptismus constat non tam ablutione corporis, quam fide cordis: quemadmodum Apostolica doctrina tradidit, dicens h: *Fide mundans corda eorum*. & alibi: *Salvos* i *facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum.*

C. CLI. *Sicut in Veteri Testamento quidam spiritales, ita in Novo quidam carnales inveniuntur.*

Item Augustinus *libro primo de baptismo, c.* 15.

SIcut in sacramentis Veteris Testamenti vivebant quidam spiritales, ad Novum scilicet Testamentum, quod tunc occultabatur, occulte pertinentes, sic & nunc in sacramentis k Novi Testamenti, quod jam revelatum est, plerique vivunt animales: qui proficere si nolunt ad percipienda, quæ sunt Spiritus Dei, quo eos hortatur sermo Apostolicus l, ad Vetus Testamentum pertinebunt. Si autem proficiunt, & antequam capiant baptismum m, ipso profectu, & accessu ad Novum pertinent: & si priusquam spiritales fiant, ex hac vita rapiantur, custoditi per sacramenti sanctitatem in terra viventium computantur, ubi est spes nostra, & portio Dominus. Nec invenio, quid verius intelligatur in eo, quod scriptum est: *Imperfectum* n *meum viderunt oculi tui*: quandoquidem sequitur, *Et* o *in libro tuo omnes scribentur*. Item *lib.* 3. *c.* 14. §. 1. Non interest, cum de sacramenti integritate, & sanctitate tractatur, quid credat, & quali fide imbutus sit ille, qui accipit sacramentum. Interest quidem plurimum ad salutis viam, sed ad sacramenti quæstionem nihil interest. *Item infra*. §. 2. Manifestum est fieri posse, ut fide non integra integrum in quoquam maneat sacramentum baptismi. *Item cap.* 15. §. 3. Si possent singuli diligenter interrogari, tot diversitates opinionum fortassis, quot homines numerarentur. *Animalis* p *enim homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei*. Numquid tamen ideo non integrum sacramentum accipiunt? aut numquid ideo si profecerint, & opinionum carnalium vanitatem

a *Rom.* 6. b *Joan.* 3. *Ivo p.* 1. *c.* 309. *Pann. l.* 1. *c.* 104. c *Joan.* 13. d *Ivo p.* 1. *c.* 310. *Pann. l.* 1. *c.* 105. e *Act.* 9.

a *Joan.* 13. b *Per epitomam*. c *Actor.* 10. d *Joan.* 3. e *Matth.* 5. f *Lanfranc. in lib. de sacram. & sententia. apud B. August. tract.* 80. *ad c.* 13. *Joannis*. g *Alg. l.* 3. *c.* 6. *Ivo p.* 2. *c.* 9. *Pann. l.* 1. *c.* 110. h *Actor.* 15. i 1. *Petr.* 3. k *al. sacramento*. l 1. *Corinth.* 2. m *abest ab orig.* n *Psal.* 141. o *Psalm.* 138. p 1. *Corinth.* 2.

tatem emendarint, denuo quod acceperant, repetendum est? Accipit quisque secundum fidem suam, sed quantum capit, gubernante illa misericordia Dei, de qua præsumens idem Apostolus dicit *a*: *Si quid aliter sapitis, id quoque vobis Deus revelabit.*

C. CLII. *Non naturæ necessitate, sed merito peccati Adam moriturus erat.*

Item ex Concilio *b* Milevitano, *cui interfuit Augustinus, & Anselmus* c *Romanæ Ecclesiæ Legatus contra Pelagianos c. 1.*

31 ps PLacuit igitur omnibus Episcopis, qui fuerunt in hac sancta Synodo *d*, constituere hæc, quæ in præsenti Concilio definita sunt: ut quicunque dicit Adam primum hominem mortalem factum, ita ut sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est, de corpore exiret, non peccati merito, sed necessitate naturæ, anathema sit.

C. CLIII. *Parvuli non solum pœnam, sed etiam culpam a parentibus trahunt.*

Item ejusdem Concilii *e*, *cap. 2.*

PLacuit *f*, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos 1 baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur (unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera *g*, sed falsa intelligatur,) anathema sit: quoniam non aliter intelligendum est, quod ait Apostolus: *h* [*Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt,*] nisi quemadmodum Ecclesia Catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim fidei regulam etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt.

Corr. Rom. ¶ 1 Eos baptizari,) *Sic est emendatum ex aliquot vetustis, & ipsis originalibus. Nam antea legebatur,* non baptizari.

C. CLIV. *Gratia & peccata remittit, & ne reiterentur, adjuvat.*

Item ejusdem *i*, *cap. 3.*

PLacuit *k*, ut quicunque dixerit gratiam Dei, qua *l* justificamur per Jesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quæ jam commissa sunt, non etiam ad adjutorium, ut non committantur, anathema sit.

C. CLV. *Quid sit peccatum, gratia docet, & ut vitetur, facit.*

Item ejusdem *m*, *cap. 4.*

QUisquis *n* dixerit eandem gratiam Dei per Jesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adjuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur, & aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis præstari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus, atque valeamus, anathema sit.

C. CLVI. *Sine gratia divina mandata impleri non possunt.*

Item ejusdem, *a cap. 5.*

10 ps PLacuit, *b* ut quicunque dixerit ideo nobis gratiam justificationis dari, ut quod facere per liberum arbitrium jubemur, facilius possimus implere per gratiam, tanquam etiam si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, anathema sit.

DISTINCTIO V.

De Sacramento Confirmationis, & Jejuniis Ecclesiæ.

C. I. *Post baptisma Confirmationis sacramentum præstetur.*

Item Urbanus Papa *omnibus Christianis, epist. 1. c. 7. (an. 222.)*

1 ps OMnes fideles *c* per manus impositionem Episcoporum, Spiritum Sanctum post baptismum accipere debent, ut pleni *d* Christiani inveniantur, quia, cum Spiritus Sanctus infunditur, cor fidele ad prudentiam, & constantiam dilatatur.

C. II. *Quid conferat Spiritus Sanctus in baptismate: quid in confirmatione.*

Item Melchiades Papa *in epist. ad Episcopos Hisp. c. 2. (an. 314.)*

SPiritus *e* Sanctus, qui super aquas baptismi salutifero descendit illapsu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam: in confirmatione augmentum præstat ad gratiam. Et quia in hoc mundo tota ætate victuris inter invisibiles hostes, & pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam: in baptismo abluimur *f*, post baptismum roboramur. Et quamvis continuo transituris sufficiant regenerationis beneficia, victuris tamen necessaria sunt confirmationis auxilia. Regeneratio per se salvat mox in pace 1 beati seculi recipiendos: confirmatio armat, & instruit ad agones mundi hujus, & prælia reservandos. Qui autem post baptismum cum acquisita innocentia immaculatus pervenit ad mortem, confirmatur morte: quia non potest peccare post mortem.

Corr. Rom. ¶ 1 Pace beati] *Sic est emendatum ex manusc. Orig. & Polyc. Antea legebatur,* pace baptismi, vel sæculi.

C. III. *Manus impositionis sacramentum dignius est sacramento baptismi.*

Idem *ibidem.*

DE his *g* vero, super quibus rogastis vos informari, id est, utrum majus esset sacramentum manus impositio Episcoporum, aut baptismus; scitote utrumque magnum esse sacramentum: & sicut unum a majoribus fit, id est, a summis Pontificibus, quod a minoribus fieri non potest, ita & majori veneratione venerandum, & tenendum est. Sed ita conjuncta sunt hæc duo sacramenta, ut ab invicem nisi morte præveniente nullatenus possint segregari: & unum sine altero rite perfici non potest.

C. IV. *Non ab aliis, quam ab Episcopis manus impositionis sacramentum perfici potest.*

Item Eusebius Papa *epist. 3. ad Episcopos Tusciæ, & Campaniæ. (an. 307.)*

MAnus *h* quoque impositionis sacramentum magna veneratione tenendum est: quod ab aliis perfici non potest, nisi a summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum ab aliis, quam ab ipsis Apostolis legitur, aut scitur pera-

a *Philip.* 3. b *Et in African. c.* 76. c *videtur mendum in hoc nomine. al. Asellus.* d *In l. de Eccles. dog. c.* 33. e *Et in Afric. c.* 27. *& in l. de Eccles. dog. c.* 24. f *Burch. l.* 4. *c.* 34. *Ivo p.* 1. *c.* 228. g *al. vere, sed false.* h *Roman.* 5. i *In Afric. cap.* 78. *de Eccles. dog. c* 28. *Cel. epist.* 1. *c.* 10. k *Burch. l.* 20 *c.* 18. *Ivo p.* 17. *c.* 30. l *al. in qua.* m *In Afric. c.* 79. *de dogmat. c.* 29. n *Burch. ibid. Ivo p.* 17. *cap.* 39.

a *In Afric. c.* 80. b *Burch. ibid. Ivo part.* 17. *c.* 30. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Ansel. l.* 9. *c.* 23. *Burch. l.* 4. *c.* 66. *Ivo part.* 1. *c.* 260. *&* 296. *Pann. l.* 1. *c.* 113. d *plene. orig.* e *Eusebius Emissenus in hom. in die Pentecostes. Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Anselm. l.* 9. *c.* 31. f *al. alimur.* g *Polyc. ibid. Ansel. l.* 9. *c.* 33. *Burch. l.* 4. *c.* 61. *Ivo p.* 1. *c.* 255. *Pann. l.* 1. *c.* 114. h *Polyc. ibid. Burch. l.* 4. *c.* 63. *Ivo p.* 1. *c.* 257. *&* 297. *Pann. l.* 1. *c.* 115.

peractum esse: nec ab aliis, quam ab illis, qui eorum tenent locum, unquam perfici potest, aut fieri debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habeatur, & vacuum, & inter Ecclesiastica nunquam reputabitur sacramenta.

C. V. *Quare confirmationis sacramentum baptizato tradatur.*

Item Rabanus *de institutione Cleric. lib.* 1. *cap.* 30. (*an.* 847.)

NOvissime a summo Sacerdote per impositionem manus Paracletus traditur baptizato, ut roboretur per Spiritum Sanctum ad prædicandum aliis idem donum, quod ipse in baptismate consecutus est, per gratiam vitæ donatus æternæ. Signatur enim baptizatus cum chrismate per Sacerdotem in capitis summitate: per Pontificem vero in fronte, ut in priore unctione significetur Spiritus Sancti super ipsum descensio ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut ejusdem Spiritus Sancti septiformis gratia cum omni plenitudine sanctitatis, & scientiæ, & virtutis venire in hominem declaretur.

C. VI. *Ad confirmationem non nisi jejuni veniant.*

Item ex Concilio Aurelianensi *cap.* 3.

UT jejuni ad *a* confirmationem veniant perfectæ ætatis, ut moneantur confessionem facere prius, ut mundi donum Sancti Spiritus valeant accipere: & quia nunquam erit Christianus, nisi confirmatione Episcopali fuerit chrismatus.

C. VII. *Episcopi non nisi jejuni baptizatos confirment.*

Item ex Concilio Meldensi *b c.* 6.

UT *c* Episcopi non nisi jejuni per impositionem manuum Spiritum Sanctum tradant, exceptis infirmis, & morte periclitantibus. Sicut autem duobus temporibus, Pascha videlicet, & Pentecoste, a jejunis celebrari debet baptismus; ita etiam traditionem Spiritus Sancti a jejunis Pontificibus convenit celebrari.

C. VIII. *Secundo, vel tertio nullus confirmetur.*

Item ex Concilio Tarraconensi. *c.* 6.

DIctum *d* est nobis, quod quidam de plebe bis, vel ter, vel eo amplius, Episcopis ignorantibus tamen, ab eisdem Episcopis confirmentur. Unde visum est nobis, eandem confirmationem, sicut nec baptisma, iterari minime debere: quia bis, vel ter, vel amplius baptizatos, aut confirmatos, non seculo, sed soli Deo sub habitu regulari, vel clericali religiosissime famulari decretum est.

Corr. Rom. ℊ *Burchardus etiam, & Ivo citant, ut Gratianus. Habetur autem in Cabilonensi* 2. *c.* 27. *usque ad vers.* Quia bis, *& in Capitularibus adjectis, c.* 53.

C. IX. *De eodem.*

Item Gregorius III. *epistol.* 4. *ad Bonifacium.*

DE homine, qui a Pontifice confirmatus fuerit, denuo illi talis reiteratio prohibenda est.

C. X. *Omnia sacramenta crucis signaculo perficiuntur.*

Item Stephanus Papa V. (*an.* 887.)

2 ps NUmquid non omnia chrismata *e* sacerdotalis mysterii *f* crucis figura perficiuntur? Numquid *g* baptismatis unda, nisi cruce sanctificata peccata relaxantur? Et, ut cætera prætereamus, sine crucis signaculo quis sacerdotii gradus ascendit?

C. XI. *Energumeni omnibus diebus exorcizentur.*

Item ex Concilio Carthaginensi IV. *c.* 90. *& sequentibus.*

3 ps OMni *a* die Exorcistæ energumenis manus imponant. Energumeni vero pavimenta domorum Dei verrant. Quibus assidentibus in domo Dei victus quotidianus per exorcistas opportuno tempore ministretur.

C. XII. *A quibus neophyti abstinere debent.*

Item ex eodem, *c.* 86.

NEophyti *b* aliquandiu a lautioribus epulis, & spectaculis, & conjugibus abstineant.

C. XIII. *De ordine officiorum.*

Item ex Concilio Agathensi, *cap.* 30. (*an.* 506.)

4 ps COnvenit ordinem Ecclesiæ ab omnibus æqualiter custodiri. Unde studendum est, sicut ubique fit, ut post antiphonas collationes *c* per ordinem ab Episcopis, vel Presbyteris dicantur, & hymni matutini, vel vespertini diebus omnibus decantentur: & in conclusione matutinarum, vel vespertinarum Missarum *d* post hymnos capitula *e* de Psalmis dicantur, & plebs collecta oratione ad vesperam ab Episcopo cum benedictione mittatur.

C. XIV. *De eodem.*

Item ex Concilio Gerundensi, *c.* 10.

ID semper placuit observari, ut omnibus diebus post matutinas, & vesperas oratio Dominica a Sacerdote proferatur.

C. XV. *De eodem.*

Item Gregorius VII. *in generali Synodo residens, statuit.*

IN die *f* Resurrectionis usque in Sabbathum in Albis, & in die Pentecostes usque in Sabbathum ejusdem tres Psalmos tantum ad nocturnas *g*, tresque lectiones antiquo more cantamus, & legimus. Omnibus diebus aliis per totum annum, si festivitas est, novem Psalmos, & novem lectiones dicimus. Aliis vero diebus duodecim Psalmos, & tres lectiones recitamus. In Dominicis diebus XVIII. Psalmos, (excepto die Paschæ, & Pentecostes) & novem lectiones dicimus. Illi autem, qui in quotidianis diebus tres tantummodo Psalmos, & tres lectiones celebrare volunt, non ex regula Sanctorum Patrum, sed ex fastidio, & negligentia probantur hoc facere. Romani vero diverso modo agere cœperunt, maxime a tempore, quo Teutonicis concessum est regimen *h* nostræ Ecclesiæ. Nos autem & ordinem Romanum investigantes, & antiquum morem nostræ Ecclesiæ, imitantes antiquos Patres, statuimus fieri, sicut superius prænotavimus.

Corr. Rom. ℊ *Iisdem verbis hoc habetur apud Radulphum, propositione decima, ex Gregorio septimo, itemq; magna ex parte in Micrologo, c.* 54.

C. XVI. *De observatione Quadragesimæ.*

Item ex homilia Gregorii Papæ. (*ann.* 593.)

5 ps QUadragesima *i* summa observatione est observanda, ut jejunium in ea (præter dies Dominicos, qui de abstinentia subtracti sunt) nisi quem infirmitas impedierit, nullatenus solvatur: quia ipsi dies decimæ sunt anni. A prima igitur Dominica Quadragesimæ usque in Pascha Domini sex hebdomadæ computantur, quarum videlicet dies quadraginta & duo fiunt, ex quibus dum sex Dominici dies abstinentiæ subtrahuntur, non plus in abstinentia, quam triginta, & sex dies.

a *Burch. l.* 4. *c.* 60. *Ivo p.* 1. *c.* 254. *Pann. l.* 1. *c.* 119. b *In Cap. adjectis, c.* 6. *In Conc. Parisiensi, l.* 1. *c.* 33. c *Polyc. l.* 3. *tit.* 10. *Burch. l.* 4. *c.* 67. *Ivo p.* 1. *c.* 261. *Pann. l.* 1. *c.* 120. d *Burch. l.* 4. *c.* 50. *Ivo p.* 1. *c.* 244. *Pann. l.* 1. *c.* 121. e *al. charismata.* f *al. ministerii.* g *Ivo p.* 1. *c.* 114. *& p.* 2. *c.* 91.

a *Burch. l.* 2. *c.* 223. *Ivo p.* 6. *c.* 298. b *Burch. l.* 4. *c.* 12. *Ivo p.* 1. *c.* 267. c *alii collectiones.* d *aliter, & Missarum.* e *al. capitella.* f *Polyc. l.* 3. *tit.* 18. *Anselm. l.* 6. *c.* 211. g *al. noctem.* h *al. regnum.* i *Polyc. l.* 3. *tit.* 25. *Burch. l.* 13. *c.* 1. *Ivo p.* 4. *c.* 34. *Pann. l.* 1. *c.* 182.

dies remanent. Verbi gratia, si per CCCLXV. dies annus volvitur *a*, & nos per triginta, & sex dies affligimur, quasi anni decimas Deo damus. Sed ut sacer numerus quadraginta dierum adimpleatur, quem Salvator noster suo sacro jejunio consecravit, quatuor dies prioris hebdomadæ ad supplementum quadraginta dierum tolluntur: id est, quarta feria, quæ caput jejunii subnotatur, & quinta feria sequens, & sexta, & sabbathum. Nisi enim istos dies quatuor superioribus triginta sex adjunxerimus, quadraginta dies in abstinentia non habemus. Jubemur etiam ab omnipotenti Deo omnium bonorum nostrorum decimas dare, &c.

Corr. Rom. ¶ *Caput hoc, quomodo a collectoribus refertur, sumptum quidem aliqua ex parte videri potest ex homilia 16. Beati Gregorii. Sed multa hic sunt, quæ ibi non leguntur: & vicissim multa ibi, quæ hic non sunt.*

C. XVII. *Jejunia legitima non solvantur absque necessitate probabili.*

Item Eusebius *b* Papa.

JEjunia *c* in Ecclesia a Sacerdotibus constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

C. XVIII. *Quotidiana jejunia duplicatis, vel triplicatis sunt præferenda.*

Item Hieronymus *d*.

NOn *e* dico hebdomadas, non duplicata, non multiplicata jejunia, sed vel singulos dies absque ciborum luxuria *f* transigamus.

XIX. *De eodem.*

Item Hieronymus *ad Eustochium de custodia virginitatis.*

SInt *g* tibi quotidiana jejunia, & refectio satietatem fugiens. Nihil prodest biduo, triduoque transmisso vacuum portare ventrem, si post pariter obstruatur.

C. XX. *De eodem.*

Idem.

SInt tibi *i* jejunia pura, & continua, moderataque, id est, quotidie exurire, & quotidie prandere. Apostolus inquit *κ*: *Noli adhuc aquam bibere: sed modico utere vino propter infirmitates tuas.* Curat enim vulnera delinquentis, curatosque sanctificat jejunium.

Corr. Rom. ¶ *Burchardus citat ex dictis Pimenii Eremitæ: & habetur in vitis Patrum, p. 2. §. 50. ex Pamenio. Apud B. Hieronymum de vita Clericorum ad Nepotianum, hæc habentur:* Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa jejunia.

C. XXI. *Medicinæ præcepta divinæ sunt cognitioni contraria.*

Item Ambrosius *in Psal. 118. serm. 22. ad versic.* Concupivi salutare. (*an.* 380. *Mediolani.*)

6 ps CОntraria *l* studiose sunt divinæ cognitioni præcepta medicinæ. A jejunio revocant: lucubrare non sinunt: ab omni intentione meditationis abducunt. Itaque qui se Medicis dederit, seipsum sibi abnegat.

C. XXII. *Quot modis vitium gulæ nos tentat.*

Item Gregorius *in expositione* m *beati Job. l. 30. cap. 27.*

QUinque modis nos gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora prævenit: aliquando vero tempus non prævenit, sed cibos lautiores quærit: aliquando quælibet sumenda sint, præparari accuratius expetit: aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa quantitate sumendi mensuram moderatæ refectionis excedit. Nonnunquam vero & abjectius est, quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderii deterius peccat.

C. XXIII. *Absque puritate mentis jejunia, & orationes non prosunt.*

Item Pius Papa, *epist.* 1. (*an.* 157.)

NIhil *a* enim prodest homini jejunare, & orare, & alia religionis bona agere, nisi mens ab iniquitate revocetur, & ab obtrectationibus lingua cohibeatur.

C. XXIV. *Mediocre bonum non est magno præferendum.*

Item Hieronymus.

NOn mediocriter *b* errant, qui bono magno præferunt mediocre bonum. Nonne rationabilis homo dignitatem amittit, qui vel jejunium charitati, aut vigilias præfert sensus integritati, ut propter abstinentiam 1 immoderatam, atque indiscretam Psalmorum, vel officiorum decantationem aut amentiæ, aut tristitiæ notam incurrat? Numquid verborum multitudine flecti Deus ut homo potest? *c* Non enim verbis tantum, *d* sed corde orandus est Deus. Melior *e* est quinque *f* Psalmorum decantatio cum cordis puritate, & serenitate, & spiritali hilaritate, quam totius Psalterii modulatio cum anxietate cordis, & tristitia. Dum igitur pro cunctis *g* animabus Psalmus, vel Missa dicitur, nihil minus, quam si pro uno quolibet ipsorum diceretur, accipitur. Audiant itaque qui ea, quæ necessaria sunt, corpori subtrahunt, illud, quod per Prophetam *h* Dominus loquitur: *Ego Dominus odio habens rapinam holocaustorum.* De rapina vero holocaustum offert, qui sive ciborum nimia egestate, vel somni penuria corpus immoderate affligit. Videat itaque quid Apostolus *i* dicat: *Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis, &c.*

Corr. Rom. ¶ 1 Abstinentiam] *Sic est emendatum ex manuscriptis, & Polycarpo. Antea legebatur*, Innocentiam.

C. XXV. *Non a cibis, sed ab iniquitatibus abstinere, est magnum, & generale jejunium.*

Item Augustinus *κ super Joann. tract.* 17.

JEjunium autem magnum, & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi: quod est perfectum jejunium. & *infra*. §. 1. In hoc ergo seculo quasi Quadragesimam abstinentiæ celebramus, cum bene vivimus, cum ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus abstinemus. Sed quia hæc abstinentia sine mercede non erit, expectamus *l* beatam illam spem, & revelationem gloriæ magni Dei, & Salvatoris Jesu Christi. In illa spe, cum fuerit de spe facta res, accepturi sumus mercedem denarium. & *infra*. §. 2. Denarius ergo, qui accepit nomen a numero decem, redditur *m*, & conjunctus quadragenario fit quinquagenarius. Unde cum labore celebramus Quadragesimam ante Pascha: cum lætitia vero, tanquam accepta mercede, Quinquagesimam post Pascha. Nam huic tanquam salutari labori boni operis, qui pertinet ad quadragenarium numerum, additur quietis, & felicitatis denarius, ut quinquagenarius fiat. Significavit hoc & ipse Dominus Jesus multo apertius, quando post *n* resurrectionem quadraginta diebus conversatus est in terra cum discipulis suis: qua-

Hhhh

a *al. ducitur.* b *al. Sylverius.* c *Polyc. ibid. Burch. lib. 13. c. 17. Ivo p. 4. c. 49.* d *Aug. serm. 65. de tempore.* e *Burch. l. 13. c. 22. Ivo p. 4. c. 54.* f *nimietate, Aug.* g *Burch. l. 13. cap. 23. Ivo p. 4. c. 5. Pann. l. 2. c. 185.* h *al. obruatur.* i *Burch. l. 13. c. 24. & 25. Ivo p. 4. c. 56. & 57. Pann. l. 2 c. 186.* κ *1. Tim. 5.* l *Polyc. l. 3. tit. 29.* m *Et gloss. ord. Gen. 25.*

a *Sup. de pœn. dist. 3. nihil prodest. Polyc. l. 3. tit 25.* b *Polyc. lib. 3. tit. 25. sine auctoris nomine.* c *In regula Monach. apud Hieron. c. de contemplat. oratione, & lect.* d *abest ab orig.* e *1. Cor int. 14.* f *al. septem.* g *al. centum.* h *Esa. 61.* i *Rom. 13. Galat. 5.* κ *Et serm. 24. ad fratres in eremo.* l *Tit. 2.* m *al. additur.* n *Joan. 14.*

quadragesimo *a* autem die, cum ascendisset in cœlum, peractis decem diebus, misit mercedem Spiritus Sancti.

C. XXVI. *Raptorem, vel furem non facit necessitas, sed voluntas.*

Item ex dictis Apollonii.

DIscipulos, cum per segetes transeundo vellerent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocentes vocat, quia coacti fame hoc fecerunt.

C. XXVII. *Non necessitas, sed voluntas facit perseverantiam.*

Item Hieronymus *in cap. 7. Oseæ.*

QUidquid enim necessitate fit, cito solvitur: quod voluntate arripitur, perseverat.

C. XXVIII. *Ciborum temperantia salutem, abundantia contrarium parit.*

Item Joannes *os aureum, homil. 29. ad cap. 12. epist. ad Hebræos.*

NIhil enim sic jucundum est, sicut cibus bene digestus, & decoctus. Nihil sic salutem, nihil sic sensuum acumen operatur, nihil sic ægritudinem fugat, sicut moderata refectio: sufficientia quippe cum nutrimento & sospitatem simul procreat, & voluptatem: abundantia vero morbum facit, & molestias ingerit, & ægritudines generat. Quod enim fames facit, hoc etiam plenitudo facit ciborum: magis autem, & multo pejora. Fames quippe in paucis diebus aufert hominem, & liberat de hac 1 vita pœnali: excessus vero ciborum consumit, & putrefacit corpus humanum, & macerat ægritudine diuturna: & tunc eum morte crudeli consumit.

Corr. Rom. ¶ 1. De hac vita pœnali:] *Absunt hæc ab originali Græco: sed sunt in versione Scholastici, quam ut satis tolerabilem sequitur Gratianus.*

C. XXIX. *Ciborum deliciæ, si abundaverint, lædunt.*

Item Hieronymus *adversus Jovinianum, lib. 2.*

NE tales accipiamus cibos, quos aut difficulter digerere, aut comestos, magno partos, & perditos labore doleamus. Olerum, pomorum, ac leguminum & facilior apparatus est, & arte, impendiisque coquorum non indiget, & sine cura sustentat humanum corpus: moderateque sumptus (quia nec avide devoratur, quod irritamenta gulæ non habet) leviori digestione concoquitur. Nemo enim uno, aut duobus cibis, hisque vilibus usque ad inflationem ventris oneratur: quæ diversitate carnium, & saporis delectatione percipitur. Cum variis nidoribus fumant patinæ, ad esum sui, expleta esurie, quasi captivos trahunt. Unde & morbi ex saturitate nimia concitantur, multique impatientiam gulæ vomitu remediantur, & quod turpiter ingesserunt, turpius egerunt. Hippocrates in aphorismis docet, crassa, & obesa corpora, quæ crescendi mensuram compleverint, nisi cito ablatione sanguinis imminuantur, in paralysim, & pessima morborum genera erumpere: & idcirco esse necessariam demtionem, ut rursus habeant, in quæ possint crescere: non enim manere in uno statu naturam corporum, sed aut crescere semper, aut decrescere: nec posse vivere animal, nisi crescendi capax sit. Unde & Galenus *b* vir doctissimus Hippocratis interpres athletas, quorum vita, & ars sagina est, dicit in exhortatione medicinæ, nec vivere posse diu, nec sanos esse: animasque eorum ita nimio sanguine, & adipibus, quasi luto involutas, nihil tenue, nihil cœleste, sed semper de carnibus, & ructu, & ventris ingluvie cogitare.

C. XXX. *Multorum infirmitates jejunia sanant.*

Idem *ibidem paulo inferius.*

LEgimus quosdam morbo articulari, & podagræ humoribus laborantes, proscriptione bonorum ad simplicem mensam, & pauperes cibos redactos convaluisse. Caruerant enim solicitudine dispensandæ domus, & epularum largitate: quæ & corpus frangunt, & animam. Irridet Horatius *a* appetitum ciborum, qui consumpti relinquunt pœnitentiam.

a *Actor.* 1. b *Par.* 1. *Aphor. Vid. Plater. Prax. Med.*

C. XXXI. *Diebus Sabbathorum a carnibus abstinere debemus.*

Item Gregorius VII. *b in Synodo celebrata Romæ, anno sui Pontif. VI. c. 8.*

7 ps QUia dies Sabbathi *c* apud sanctos Patres nostros in abstinentia celebris est habitus, nos eorundem auctoritatem sequentes, salubriter admonemus, ut quicunque se Christianæ religionis participem esse desiderat, ab esu carnium eadem die (nisi majori festivitate interveniente, vel infirmitate impediente) abstineat.

C. XXXII. *Monacho carnem gustare non licet.*

Item Fructuosus Episcopus.

8 ps CArnem *d* cuiquam Monacho nec sumendi, nec gustandi est concessa licentia: non quod creaturam Dei judicemus indignam, sed quod carnis abstinentia utilis, & apta Monachis æstimetur, servato tamen moderamine pietatis erga ægrotos. *& infra*, §. 1. Quod si quis Monachus violaverit, & contra sanctionem regulæ, usumque veterum *e* vesci carnibus præsumpserit, sex mensium spatio retrusioni, & pœnitentiæ subjacebit.

C. XXXIII. *De quotidianis operibus Monachorum.*

Item Hieronymus *ad Rusticum Monachum de vivendi forma.*

NUnquam de *f* manu tua, & oculis tuis recedat Liber: dicatur *g* Psalterium ad verbum: oratio sine intermissione. Vigil sensus sit, nec vagis *h* cogitationibus patens: corpus pariter, & animus tendatur ad Dominum. Iram *i* vince patientia. Ama scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. Nec vacet mens tua variis perturbationibus: quæ, si pectori insederint, dominabuntur tui, & te deducent ad delictum maximum. Facito aliquid operis, ut semper te diabolus inveniat occupatum. Si Apostoli *k* habentes potestatem de Evangelio vivere, laborabant manibus suis, ne quem gravarent, & aliis tribuebant refrigeria, quorum pro spiritualibus debebant metere carnalia: cur tu in usus tuos cessura non præpares? Vel fiscellam texe junco: vel canistrum lentis plecte viminibus: sarriatur humus: areolæ æquo limite dividantur; in quibus cum olerum jacta fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ, aquæ ducantur irriguæ, ut pulcherrimorum versuum spectator assistas:

Ecce l supercilio clivosi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per lævia murmur
Saxa ciet, scatebrisque arentia temperat arva.

§. 1. Inserantur infructuosæ arbores vel gemmis, vel surculis, ut parvo post tempore laboris tui dulcia poma decerpas. Apum fabricare alvearia, ad quas te mittunt Salomonis *m* proverbia; & monasteriorum ordinem, ac regiam disciplinam in parvis disce corporibus. Texantur & lina capiendis piscibus. Scribantur libri, ut & manus operetur cibum, & animus lectione saturetur. *In n desideriis est omnis otiosus.* Ægyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant: non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem: ne vagetur perniciosis cogitationibus mens, & instar fornicantis Hierusalem omni transeunti divaricet pedes

a *Sperne voluptates, &c.* b *Lib. 6. Regesti sui.* c *Polyc. l. 3. tit. 25.* d *Smaragd. in expos. regulæ S. Benedicti, c. 39. ex Fructuoso.* e *al. veterem.* f *Ivo p. 7. c. 5.* g *discatur, vera lectio.* h *al. vanis.* i *Psal. 81. Pann. l. 7. c. 178.* k *1. Thess. 2. 1. Cor. 9.* l *Virg. Georg. l. 1.* m *Prov. 6.* n *Prov. 13. secundum 70.*

pedes suos. *a & in sequentib.* §. 2. Quid? ergo omnes peribunt, qui in urbibus habitant? Ecce illi fruuntur suis rebus, ministrant Ecclesiis, adeunt balnea, unguenta non spernunt, & in omnium flore *b* versantur. Ad quod & ante respondi, & nunc breviter respondeo, me in praesenti opusculo non de Clericis disputare, sed Monachum instituere.

C. XXXIV. *Absque Praelati sui licentia Canonicis nihil agere licet.*

Item *in lib.* 5. *Capit.* c *cap.* 115. (*an.* 813.)

9 ps IN *d* omnibus igitur (quantum humana permittit fragilitas) decrevimus, ut Canonici, Clerici *c* canonice vivant, observantes divinae Scripturae doctrinam, & documenta sanctorum Patrum: & nihil sine licentia Episcopi sui, vel magistri eorum incomposite *f* agere praesumant, in unoquoque Episcopatu, ut simul manducent, & dormiant, ubi his facultas id faciendi suppetit: vel qui de rebus Ecclesiasticis stipendia accipiunt, in suo *g* claustro maneant: & singulis diebus mane primo ad lectionem veniant, & audiant, quid eis imperetur. Ad mensam vero similiter lectionem audiant, & obedientiam secundum canones suis ministris 1 exhibeant.

Corr. Rom. ¶ 1 Ministris] *In Originali, & apud Ivonem est,* Magistris. *Sed ob glossam non est emendatum.*

C. XXXV. *Presbyteri, qui simul conveniunt, ebrietatem, & comessationes summopere vitent.*

Item ex Concilio Nannetensi *h c.* 10.

10 ps NUllus *i* Presbyterorum, quando ad anniversarium diem trigesimum, vel septimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunque vocatione ad collectam Presbyteri convenerit, se inebriare ullatenus praesumat: nec precatus in amore Sanctorum, vel alicujus animae bibere, vel alios ad bibendum cogere, vel se aliena precatione ingurgitare, nec plausus, & risus inconditos, & fabulas inanes ibi referre, aut cantare praesumat: vel turpia joca, vel urso, vel tornatricibus ante se fieri patiatur: nec larvas daemonum ante se ferri consentiat: quia hoc diabolicum est, & a sacris canonibus prohibitum.

C. XXXVI. *Clericus, vel Laicus sine jussione Episcopi non peregrinetur.*

Item ex Concilio Laodicensi, *cap.* 41., *&* 42. (*an.* 320. *in Phrygia Pacatiana.*)

11 ps NOn *k* oportet ministros altaris, vel quoslibet Clericos praeter jussionem Episcopi ad peregrinandum proficisci. §. 1. Laicum 1 etiam sine canonicis literis, *id est, formata*, similiter non oportet alicubi proficisci.

Corr. Rom. ¶ 1 Laicum etiam] *In codice Graeco hic est canon quadragesimus primus, quemadmodum superior hujus capitis pars est canon* 42. *Sed in neutro canone fit mentio Laici, sicuti neque in versione Dionysii, quam afferunt Burchardus, & Ivo; sed utrobique est,* ἱερατικὸν ἢ κληρικὸν, *id est,* Sacerdotalem, vel Clericum. *In prisca tamen versione canon* 41. *sic habet:* Non oportet ministrum altaris, vel etiam Laicum.

C. XXXVII. *Quibus spectaculis Clericus interesse non debet.*

Item ex eodem, *cap.* 54. l

NOn *m* oportet ministros altaris, vel quoslibet Clericos spectaculis aliquibus, quae aut in nuptiis, aut scenis *n* exhibentur, interesse: sed antequam Thymelici ingrediantur, surgere eos de convivio, & abire.

a *Ezech.* 16. b *Sic vetustus Hieronymi codex: vulgati habent* (*ore.*) c *Et in Mogunt. sub Carolo, cap.* 9. d *Ivo p.* 6. *c.* 402. e *al. vel Clerici.* f *al. composite.* g *al. uno.* h *al. Matiscensi.* i *supra distinct.* 44. *cap. nullus. Burch. l.* 2. *c.* 61. *Ivo p.* 6. *c.* 252. k *Burch. l.* 2. *c.* 45. *Ivo p.* 6. *c.* 145. *Cap.* 41. l *Et in Aquisgranensi, cap.* 73. m *Ivo p.* 11. *c.* 78. n *coenis, orig.*

Corr. Rom. ¶ *Hoc caput non est in canonum volumine Graece Parisiis anno* 1540. *impresso. Habetur tamen apud Balsamonem, & videtur indicari cap.* 24. *sextae Synodi. Gratianus autem recitat ex prisca versione.*

C. XXXVIII. *Colorum fucis mulieres uti non debent.*

Item Augustinus *ad possidium, & qui cum eo sunt fratres, epist.* 73. (*an.* 415. *in Africa.*)

12 ps FUcare *a* pigmentis, quo vel rubicundior, vel candidior appareat, adulterina fallacia est: qua non dubito etiam ipsos maritos se nolle decipi, quibus solis permittendae sunt foeminae ornari, secundum veniam, non secundum imperium. Nam *b* verus ornatus, maxime Christianorum, & Christianarum, non tantum nullus fucus mendax, verum ne auri quidem, vestisque pompa, sed mores boni sunt. §. 1. Execranda autem superstitio ligaturarum (in quibus etiam inaures virorum, in summis ex una parte auriculis suspensae, deputentur) non ad placendum hominibus, sed ad serviendum daemonibus adhibetur.

C. XXXIX. *Quod Spiritus Sanctus procedit a Patre, & Filio.*

Item *ex symbolo* c *Ephesini Concilii* 200. *Episcoporum, quod habitum est contra Nestorium.*

13 ps DE Spiritu dicit Dominus in Evangelio *d*: *Ille me clarificabit.* Hoc rectissime sentientes, unum Christum Dominum, & Filium, non velut alterius egentem gloria, confitemur a Spiritu Sancto gloriam consecutum, quia ejus Spiritus nec melior, nec superior ipso est: sed quia mira opera faciens ad demonstrationem suae deitatis virtute proprii Spiritus utebatur, ab ipso dicitur clarificari: quod virtus sua, vel disciplina qualibet unumquemque clarificet. Quamvis enim in sua sit substantia Spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietas, juxta id quod Spiritus est, & non Filius: attamen ab illo alienus non est. Nam Spiritus appellatus est veritatis: *e* & veritas Christus est. Unde & ab isto similiter, sicut ex Deo Patre, procedit. Denique hic ipse Spiritus etiam per manus sanctorum Apostolorum miracula gloriosa perficiens, Dominum glorificavit Jesum Christum, postquam ascendit in coelum. Nam creditus est Christus natura Deus existere *f*, per suum Spiritum virtutes efficiens: ideoque dicebat: *De meo accipiet, & annunciabit vobis.*

C. XL. *De eodem.*

Item Didymus *in lib.* 2. *de Spiritu Sancto contra errores Graecorum.* (*an.* 372. *Alexandriae.*)

SAlvator 1, qui & veritas, ait *g*: *Non enim loquetur a semetipso*: hoc est, non sine me, & sine meo, & Patris arbitrio: quia inseparabilis a mea, & Patris est voluntate. *& amplius* h §. 1. Quia non ex se est, sed ex Patre, & me est. Hoc enim ipsum, quod subsistit, & loquitur, a Patre, & me illi *i* est: *Ego veritatem loquor*, id est, inspiro, quae loquitur, siquidem Spiritus veritatis est. Dicere autem, & loqui in Trinitate, non secundum consuetudinem nostram, qua ad nos invicem sermocinamur, & loquimur, accipiendum: sed juxta formam incorporalium naturarum, & maxime Trinitatis, quae voluntatem suam inserit in corde credentium, & eorum, qui eam audire sunt digni: hoc est dicere, & loqui. *& infra.* §. 2. Loqui ergo Patrem, & audire Filium, vel e contrario Filio loquente audire Patrem, ejusdem naturae in Patre, & Filio, consensusque significatio est. Spiritus quoque sanctus, qui est Spiritus veritatis, & Spiritus sapientiae, non potest Filio loquente audire, quae nescit: cum hoc ipsum sit, quod profertur a Filio, id est, procedens a veritate,

Hhhh 2 Con-

a *Fucari, orig.* b 26. *q.* 2. *illud.* c *in epist. Synod. Cyrilli quae praefixa est Concilio Ephesino. Ivo p.* 1. *c.* 3. d *Joann.* 16. e *Joann.* 16. f *al. existens. Paulo post med. inter opera B. Hier.* g *Joan.* 14., *&* 16. h *absunt ab orig.* i *al. ille.*

Consolator manans de Consolatore, Deus de Deo Spiritus veritatis procedens. Denique, ne quis illum a Patris, & Filii voluntate, & societate discerneret, scriptum est: *Non* a *enim a semetipso loquetur: sed sicut audiet, loquetur*. Cui etiam simile de seipso Salvator ait. *Sicut audio* b, *& judico*, & alibi: *Non* a *potest Filius facere quicquam, nisi quod viderit Patrem facientem*.

Corr. Rom. § 1 Salvator,] *In Originali hæc antecedunt*: Dehinc in consequentibus de Spiritu veritatis, qui a Patre mittatur, & sit Paracletus, Salvator, &c.

a *Joan*. 16. b *Joan*. 5.

a *Ibid*.

FINIS.

CANONES POENITENTIALES,

Seu

REGULÆ DIRECTIVÆ,

Quarum notitia Viris Ecclesiasticis valde necessaria est, ad pœnitentias delinquentibus imponendas.

Considerandum est de Canonibus pœnitentialibus. Ad quorum intelligentiam prænotandum est, quod sicut est in scientiis practicis, quæ versantur circa opera, quod sermo in universali est incertus, & dubius: sed cum applicatur ad singularia, incipit quodammodo habere certitudinem, ut qui non considerat circumstantias particulares, potius deviet, quam se rectificet, ut patet in Medicina, & scientia morali: sic est intelligendum in proposito, quod canones instruunt in generali, quomodo est pœnitentia imponenda: sed descensum ad singularia Presbyteris discretis relinquunt, qui considerant circumstantias personarum, attendentes ad canones, sicut ad regulas directivas: quia si contra canones imponant, non recte imponunt. Nulli ergo Presbytero licet facere aliquid, quod possit Patrum regulis obviare. *distinct*. 38. *Nulli*. In canonibus autem maxime determinatur pœnitentia quoad tempus: & magis quam quoad modum: quia illa determinatio est certior, & communior. Hæc Bonaventura. Ut ergo scias, qualiter debeat procedere arbitrium Presbyteri, nota regulariter, sicut dictum est supra, septennis est pro peccato mortali pœnitentia imponenda, & hoc non tantum propter temporis diuturnitatem, sed magis propter significationem. In veteri enim lege Maria soror Moysi, lepra percussa, separata fuit extra castra septem diebus, *Num*. 12. Maria significat pœnitentem. Interpretatur enim amarum mare. Hæc pœnituit septem diebus, sed nunc pœnitet septem annis, quod significatum est *Ezech*. 4. Diem pro anno dedi tibi.

§. 1. Si quæratur, quare pœnitentia sit aggravata, cum lex nova sit lex misericordiæ? *Resp*. quod hic est major ingratitudo propter majorem gratiam, & major contemptus propter majorem dignitatem novæ legis, in qua Christi sanguis est effusus, & gravius peccatum propter statum peccantis, qui debet esse perfectior. Et ulterius satisfactio in lege nova debet esse perfecta, ut in pristinum statum reducat. Et quia sol in una die non redit in idem punctum, sed in anno: ideo dies conversus est in annum. Rursum: quia perfectum remedium est in lege nova, ideo annus multiplicari debet per septem, propter septem dona Spiritus Sancti recuperanda, & propter septem dotes, scilicet tres animæ, & quatuor corporis obtinendas. Hujusmodi autem pœnitentia non est omnibus imponenda, nec tamen est infirmanda: sed est insinuanda, ut cognoscatur, quam gravis est culpa. Hæc Bonaventura. Licet autem pro singulis peccatis criminalibus sit statuta talis pœnitentia, debet tamen imponi magis vel minus aspera, prout majoritas, vel minoritas criminis cum cæteris circumstantiis hoc exposcit, ut in sequentibus patet. A prædicta namque regula excipiuntur plurimi casus, in quibus propter dignitatem peccantis, vel criminis enormitatem imponitur pœnitentia major: aliquando etiam ex variis causis minor. Ad hoc ergo quod Presbyter circa pœnitentias disponendo cautius arbitretur, notandi sunt casus, in quibus per Canones certæ pœnitentiæ imponuntur, quos scilicet Canones tenetur Presbyter scire, ut dictum est supra. Sunt autem isti.

§. 2. Primus est, quod si Presbyter fornicationem fecerit, pœnitentiam decem annorum faciat, hoc modo: scilicet, quod sit inclusus, sive a cæteris in aliquo loco remotus: sacco indutus, & humi prostratus misericordiam Dei jugiter implorans: primis tribus mensibus continuis a vespera in vesperam pane, & aqua utatur, exceptis Dominicis diebus, & festis præcipuis, in quibus modico vino, pisciculis, & leguminibus recreetur. Elapsis autem sic tribus primis mensibus de illo loco exeat, non tamen in publicum procedat, ne populus in eum scandalizetur. Et per hoc videtur, quod in publico crimine loquatur. Post hoc resumptis viribus aliquantulum, unum annum, & dimidium in pane, & aqua expleat, exceptis Dominicis, & aliis præcipuis festis, in quibus vino, sagimine, ovis, & caseo poterit uti. Finito sic primo anno, & di-

& dimidio, particeps sit corporis Domini: & ad pacem veniat, & ad Psalmos cum aliis fratribus canendos in choro ultimus recipiatur. Ad cornu tamen altaris non accedat, sed minorum ordinum tantum officia gerat: deinde usque ad completionem septimi anni tres legitimas ferias, scilicet secundam, quartam, & sextam, exceptis diebus Paschalibus, qui sunt quinquaginta, in pane, & aqua jejunet: secundam tamen feriam uno Psalterio, vel denario, si sit operarius, redimere poterit. Et sic cum septimum annum compleverit, potest eum Episcopus ad gradum pristinum revocare: ita tamen quod in tribus annis sequentibus, sine ulla redemptione omni sexta feria in pane, & aqua jejunet. Et eadem pœnitentia imponenda est Presbytero de omnibus aliis peccatis, quæ depositionem inducunt. Probantur autem hæc omnia 82. *distinct. Presbyter si fornicationem*: quod intelligunt quidam de simplici fornicatione: alii forte melius secundum Rayn. de adulterio, vel incestu: puta, quia cognovit conjugatam, consanguineam, vel affinem.

§. 3. Secundus casus est, si Presbyter cognovit filiam suam spiritualem, quam scilicet baptizavit, vel in baptismo, vel in confirmatione tenuit, vel quæ sibi confessa fuit, debet pœnitentiam agere duodecim annis: & etiam debet deponi, si crimen sit manifestum: & peregrinando quindecim annis pœniteat, & postea monasterium intret tota vita sua moraturus ibidem. Episcopus vero, qui talia commisit, pœniteat quindecim annis. Ipsa vero mulier debet omnia relinquere, & res suas pauperibus dare, & conversa usque ad mortem in monasterio Deo servire. 30. *qu. 1. si quis Sacerdos, & cap. non debet.*

§. 4. Tertius est, quod quicunque filiam suam spiritualem, vel matrem cognoscit, septem annis pœniteat: & similiter ei consentientes. 30. *qu. 3. non oportet.*

§. 5. Quartus est, quod qui contrahit cum aliqua alii desponsata per verba de præsenti, ipsa dimissa, quadraginta diebus jejunet in pane, & aqua: & sequentibus septem annis pœniteat, *extra, de spons. duorum accepisti.*

§. 6. Quintus est, quod qui cognoscit duas commatres, vel sorores, sive uxor vivat, sive non, ad minus septem annis pœniteat, licet plus deberet. 30. *qu. 4. si Presbyter.*

§. 7. Sextus est, quod qui cognoverit Monialem, sive Devotam, decem annis pœniteat: & similiter ipsa secundum formam traditam. 27. *quæst. 1. de filia, & cap. devotam.* In quorum primo cap. dicitur, quod si filia Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi post votum solenne contraxerit matrimonium, non admittitur ad communionem, nisi marito defuncto pœnitentiam egerit: si autem eo vivente decesserit, & pœnitentiam egerit, & communionem petierit, tantum in fine vitæ recipiet eam. In secundo cap. dicitur, quod devota peccans non est recipienda in Ecclesia, nisi peccare desierit, & desinens egerit pœnitentiam decem annis, postea recipiatur ad communionem, & antequam in Ecclesia admittatur ad orationem, ad nullius convivium Christianæ mulieris accedat.

§. 8. Septimus est de eo, qui ignoranter cognoscit duas sorores, vel matrem, & filiam, vel amitam, & neptem, pœniteat septem annis. Si autem scienter, perpetuo privetur conjugio. 34. *qu. 1. si quis cum duabus.*

§. 9. Octavus est, quod qui duxit in uxorem eam, quam polluit per adulterium, pœniteat quinque annis. 31. *qu. 1. si qua vidua.*

§. 10. Nonus est, quod qui contra naturam peccavit, si sit Clericus, debet deponi, vel religioni tradi, si corrigibilis appareat, ad perpetuam pœnitentiam peragendam. Si vero sit Laicus, a cœtu fidelium usque ad condignam satisfactionem debet fieri alienus, *extra de excess. prælat. Clerici.* Hoc enim vitium majus est, quam cognoscere matrem. 32. *quæstione 7. adulterii*, & hæc Augustin. Adulterii, inquit, malum vincit fornicationem, vincitur autem ab incestu fornicatio. Pejus enim est cum matre, quam cum aliena uxore concumbere; sed omnium horum pessimum est, quod contra naturam fit, ut si vir membro mulieris non ad hoc concesso voluerit uti. Hæc Augustinus. Quocunque autem modo tale factum exerceatur, præterquam inter virum, & fœminam ordinate, & in vase debito, vitium contra naturam, & Sodomiticum judicatur, ut dicit Rayn.

§. 11. Decimus est, quod qui coierit cum brutis, pœniteat plusquam septem annis: & similiter pro incestu. 32. *qu. 2. hoc ipsum, & § seq.*

§. 12. Undecimus est, quod Presbyter, qui interest clandestinis nuptiis, triennio suspenditur, & si culpa exegerit, gravius puniatur, *extra, de clandestin. desponsat. cum inhibitio.*

§. 13. Duodecimus est, quod qui votum simplex violaverit, pœniteat tribus annis. 27. *dist. si vir.*

§. 14. Decimus tertius est, quod qui excommunicatus celebraverit, debet triennio pœnitere, & per secundam, quartam, & sextam feriam a vino, & carnibus abstinere. 11. *quæst. 3. de his.* De pœna vero degradati celebrantis habetur *dist. 50. accedens.*

§ 15. Decimus quartus est, quod homicida voluntarius sine spe restitutionis deponitur, & pœniteat septem annis. 50. *dist. miror.*

§. 16. Decimus quintus est, quod homicida casualis pœniteat quinque ann. & hoc secundum Rayn. si culpa casum præcessit: aliter non, nisi forte ad cautelam. *dist. 50. eos, & duobus c. sequentibus.*

§. 17. Decimus sextus est, quod si quis fecerit homicidium propter necessitatem evitabilem, pœniteat duobus annis. *distinctione 50. cap. de his clericis*: quæ licet, si inevitabilis esset, in nullo sibi imputaretur. 50. *distinct. quia te.* Quod verum est quoad culpam: sed bonum esset, quod pœniteret quoad cautelam, & innocentiam suam Ecclesiæ ostendendam, *extra, de homicid. cap. 2. §. ultimo.* Et secundum Rayn. forte distingui potest in homicidio necessario, sicut in casuali, & utrum culpa præcesserit necessitatem, vel non. Arg. *distinctione 50. de his not. extra, de homicid. interfecisti.* Sed & si quis per insaniam committat homicidium, non ei imputatur. 3 *quæst. 4. judicas*: quin etiam, qui intuitu disciplinæ incaute percutiendo occiderit, deponitur, *extra, de homicid. presbyter. 15. quæst. 1. si quis non iratus.* Sed qui ligatum latronem interficit, deponitur, *extr. de homicid. suscepimus.* Qui autem latronem occultum occidit, quem vivum comprehendere potuit, quadraginta diebus non intret in Ecclesiam, & alias pœnitere debet, *extra, eodem tit. cap. 2.* ubi de hoc dicitur. Qui vero Paganum, vel Judæum occidit, pœniteat quadraginta diebus, *distinctione 50. cap. qui vero odii.*

§. 18. Decimus septimus est, quod matricida pœniteat decem annis, secundum formam satis aperte traditam: 33 *quæst. 2. latorem.* Uxoricidæ vero gravior pœnitentia debet imponi. Talis enim, & qui dominum occidit, nunquam equitat, nec vehiculo portatur, nec matrimonium contrahit, usque ad decem annos carnes non comedit, nec vinum bibit, & alia, quæ habentur 33. *quæst. 2. admonere, & cap. quicunque.* Imponitur autem pœnitentia major uxoricidæ, non quia illud peccatum sit gravius isto, sed quia homines proniores sunt ad occidendum uxores, quam matres. Majus enim peccatum est occidere matrem, quam uxorem occidere, ut dicit Bonaventura in quarto sententiarum, & communiter omnes Doctores. Gulielmus vero Durandus tenet contrarium in Repertorio, pro eo quod uxoricidæ imponitur pœnitentia major. Mihi autem magis placet sententia

sententia

tentia aliorum. Sed qualem pœnitentiam agere debent, qui filios occidunt? Resp. Aut est certum, quod ipsimet scienter interfecerunt, & sic debet eis imponi pœnitentia major, quam pro alio homicidio. Arg. *extra, eod. c ult. in text. & gl. & de homic. cum juramento, de pœnitentia, dist. 1. aut facta*. In hoc tamen casu vir uxorem recuperat, quam coactus abjuraverat, & ipsa pœnitentiam agit secundum arbitrium Episcopi: ita quod si habet alios filios, pacifice gubernare possit eos uxor, *extra eod. intelleximus*: quod si virum non habet, induci debet, ut intret religionem: ad quod si non potest induci, tutius est ei dare licentiam nubendi, ut *ext. eod. veniens*. Et hoc quando timetur de incontinentia, alias non, ut patet 31. q. 2. *in adolescentia*. Et si pater sit Clericus, ab officio altaris debet perpetuo abstinere, & ei gravior, quam Laico, non tamen publica (nisi veniat in publicum) pœnitentia debet imponi, ut *extra, de pœniten. quæsitum*. Aut certum est, quod non interfecerunt sponte, nec in culpa fuerunt, sed casu fortuito contigit: & sic de stricto jure in nullo tenentur. Arg. *extra de homic. ex literis*. 2. *c. Joannes, & c. ult.* nisi velint ad cautelam pœnitere. In dubio tamen præsumitur, quod non hoc ex certa scientia, sed potius ex incuria provenerit, *extra, de præsumpt. afferte*. Aut certum est, quod non exhibuerunt omnem diligentiam, quam potuerunt, & debuerunt: & sic culpa præcessit casum. Et si sit gravis culpa, ut si posuit puerum in medio utriusque, secundum arbitrium pœnitentiarii imponitur pœnitentia quinque, vel septem annorum. 50. *dist. si qua fœmina, & c. seq. & c. si quis sponte*. occulta, si sit occultum: publica, si sit publicum; & major, si in lecto suffocetur, quam si in cunis; & major Presbytero Græco, quam Laico, ut habetur *extra de pœnit. quæsitum*. Et licet dispensetur quoad pœnitentiam, quæ est arbitraria, ut dicitur ibidem: non tamen quoad ordines propter homicidium, quod est delictum enorme, & indispensabile, *dist.* 50. *miror*. Si autem culpa, quæ præcessit casum, sit levis, ut si posuit puerum in eodem lecto, longe tamen a se: imponitur pœnitentia trium annorum. Secundum hoc intellige illud *extra eod. de infantibus*. Monendi ergo sunt parentes, quod tam tenellos secum in uno non collocent lecto, ne qualibet negligentia interveniente opprimantur, & suffocentur, ut 2. *q. 5. consuluisti*. Et hoc modo distinguit Host. & Ber. *extra de infantibus*. Quid de illis, qui filios, vel servos suos infantes, vel etiam adultos languidos relegata pietate exponunt, id est, extra se ponunt ante Ecclesias, ut aliqui moti misericordia colligant eos? Resp. Tales graviter peccant: quia cum ignoretur sæpe consanguinitas expositorum, contrahere possent matrimonium cum sorore, vel consanguinea: ideo exponens tenetur de hoc peccato pœnitere, & est puniendus, sicut expositus, si scienter cum tali contraheret, puniretur. *extra, de pœn. officii*. secundum Hostien. Talis enim secundum Rayn. est tanquam homicida judicandus, qui hominem sibi ita conjunctum periculo mortis exponit. Consideratis tamen circumstantiis, & utrum ob hoc mors secuta fuerit, vel non fuerit, pœnitentia moderanda erit. Erunt autem tales irregulares, secundum Rayn. si mors inde sit secuta: quia scilicet fuerunt in culpa eos exponendo, vel alimenta negando. Tamen secundum Ro. si in nulla culpa fuissent, quia forte nec eleemosynas quærendo, nec aliter eos alere possent, irregulares non essent, nec peccarent.

§. 19. Decimus octavus est, quod qui Presbyterum interfecit, pœniteat duodecim annis. *extra, de pœnit. & remiss. cap. 2.* De pœnitentia vero ejus, qui occidit Monachum, vel Clericum, Subdiaconum, vel Diaconum, habetur 17. *q.* 4. *qui occiderit*. De pœnitentia autem ejus, qui machinatur in mortem Domini sui, vel in regimen ejus: habetur 23. *q. ult.* §. *si quis*.

§. 20. Decimus nonus est, quod qui injuste alium ad mortem accusat, quadraginta diebus in pane, & aqua per septem annos jejunet, & pœniteat: & hoc, si accusatus sit occisus. Si autem tantum membrum perdiderit, triennio pœniteat. *extra, de accus. accusasti*. Hostiens. vero, & Joan. de Deo in jejunando intellexerunt, quod primus pœniteat per septem annos, quolibet anno jejunando quadraginta diebus in pane, & aqua: secundus vero per tres annos. G. vero Durand. intellexit prout litera magis sonat, scilicet, quod primus jejunabit quadraginta diebus in pane, & aqua, sive continue, sive interpolate: & per septem annos jejunabit, & pœnitebit: non tamen in pane, & aqua, sed ad arbitrium Presbyteri: secundus vero per tres Quadragesimas, prima ante natalem Domini, secunda ante Pascha, tertia ante Sanctum Joannem: has enim instituit B. Petrus, ut habetur in Chronicis. Jejunabit autem tunc in pane, & aqua. Probantur hæc secundum Host. 22. *q.* 5. *c.* 1. 2. & 3.

§. 21. Vigesimus est, quod perjurus quadraginta diebus in pane, & aqua jejunet, & septem annis sequentibus pœniteat, & semper debet esse in pœnitentia, scilicet interiori. 6. *q.* 1. *quicunque*.

§. 22. Vigesimus primus est, quod qui compulsus conditionaliter a domino scienter pejerat, si liber sit, quadraginta diebus in pane, & aqua; & hoc secundum gloss. intellige vel continue, vel interpolate, pœniteat septem annis sequentibus, non tamen in pane, & aqua, ut dicit gloss. Si vero servus sit ejus, qui eum coegerit, tribus Quadragesimis, & legitimis feriis, scilicet, 2. 4., & 6. 22. *qu.* 5. *qui compulsus*.

§. 23. Vigesimus secundus est, quod qui pejerat in manu Episcopi, vel in cruce consecrata, pœniteat tribus annis. Si vero in cruce non consecrata, uno anno. Qui vero coactus, & ignorans ignorantia juris, & postea cognoscit, pœniteat tribus Quadragesimis. 22. *q.* 5. *c.* 2. Qui vero coactus pro vita redimenda, vel qualibet causa, vel necessitate pejerat (quia corpus plus quam animam dilexit) tribus Quadragesimis pœniteat. *ead. q.* 5. *c. si quis coactus*. Alii inducunt tres annos: & unum ex his in pane, & aqua.

§. 24. Vigesimus tertius est, quod qui falsum scienter jurat, vel alium jurare cogit, diebus quadraginta pœniteat in pane, & aqua: & septem sequentibus annis nunquam sit sine pœnitentia, scilicet interiori. Alii etiam si conscii fuerint, similiter pœniteant. 22. *q.* 5. *si quis convictus*.

§. 25. Vigesimus quartus est, quod qui mensurat in falsa mensura, 30. diebus in pane, & aqua jejunet. *extra, de contrah. empt. ut mensuræ*. De pœna vero falsarii literarum habetur *extra, eod. ad audientiam, & c. dura. & c. ad falsariorum. & de verb. sig. novimus*.

§. 26. Vigesimus quintus est, quod qui frangunt pœnitentiam solennem, sive redeundo ad crimina priora, vel similia: sive redeundo ad negotiationem, vel militiam secularem, quæ sibi fuerant interdicta: sola inter Ecclesiam fidelibus oratione junguntur, a communione suspenduntur, a catholicorum conviviis separantur, & pœnitere debent decem annis, & communicent in fine vitæ, 33. *q.* 2. *de his vero, & de pœn. dist.* 5. *si quis vero*.

§. 27. Vigesimus sextus est, quod qui canit Missam, & non communicat, debet uno anno pœnitere, & interim Missas non cantare. *de consecr. dist.* 5. *relatum*.

§. 28. Vigesimus septimus est, quod Presbyter, qui mortuum Clericum involvit in palla altaris, pœniteat decem annis, & mensibus 5. Diaconus vero triennio, & dimidio. *de consecr. dist.* 1. *nemo per ignorantiam*.

§. 29. Vigesimus octavus est, quod qui committit sacrilegium, Ecclesiam violando, vel chrisma, sive calicem sacrum pollutis manibus accipit, vel similia sacrilegia committit, pœniteat septem annis. Primo anno extra cœmeterium, quod violavit, consistat, secundo anno ante fores Ecclesiæ, tertio in Ecclesia: & in hoc triennio carnes non comedat, vinum non bibat, nisi in Pascha, vel

Na-

Natali, non offerat, nec communionem accipiat: quarto anno communicabit; & in illo, & in 5. & 6. & in 7. tribus feriis a carnibus, & vino abstineat jejunando. 12. *q.* 2. *dæmon.* Comburens autem Ecclesiam quindecim annis pœniteat, & eam restituat. 17. *q.* 4. §. *si quis. in vers. majus.* De pœna vero raptoris, sive furis rei Ecclesiasticæ, & de pœna furis, & effractoris tam Clerici, quam Laici habetur, *ead. quæst.* §. *peccata. & cap. si quis Clericus.*

§. 30. Vigesimus nonus est, quod si parentes frangunt sponsalia filiorum, a communione triennio separentur: & similiter filii, si sint in culpa: si tamen filii secundum promissionem factam contraxerint, excusantur utique: scilicet quoad pœnam Ecclesiæ, sed non quoad reatum, ex quo dederunt operam in contrarium, 31. *q.* 3. *si qui parentes.* Arg. *de pœn. dist.* 1. *si cui.*

§. 31. Trigesimus est, quod qui blasphemaverit publice Deum, vel aliquem Sanctorum, & maxime beatam Virginem, illi debet Episcopus hanc pœnitentiam injungere: scilicet ut septem diebus Dominicis præ foribus Ecclesiæ in manifesto, dum Missa cantatur, existat, & ultimo illorum dierum Dominicorum pallium, & calceamenta deponat, & corrigiam ligatam circa collum habeat, & septem præcedentibus sextis feriis in pane, & aqua jejunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus: & quolibet prædictorum dierum tres pauperes, vel duos, vel saltem unum reficiat, si potest: & si non potest, hæc pœna in aliam commutetur: quod si renuerit agere omnia supradicta, interdicatur sibi Ecclesia, & in morte privetur Ecclesiastica sepultura. *extra, de maledic. statuimus.* Item blasphemus, si dives fuerit 40. alioquin 30. vel 20. & si ad hoc non sufficit, quinque solidorum usualis monetæ pœna multetur, nullamque misericordiam in hoc habiturus, ut dicitur ibidem: scilicet quin solvat quinque solidos: quos si non habet, currat per civitatem, vel commutetur in pœnam aliam temporalem. Hæc autem pœna solvetur ei, qui condemnat, id est, potestati seculari: hanc enim pœnam temporalem præcepit Papa imponi per potestatem temporalem: quod si neglexerit, per Episcopum præcipitur cogi: hæc Host. Habet autem prædicta pœna locum secundum Goffr. cum quis blasphemat non ex ira, vel ebrietate, vel dementia: quia tunc cum eo mitius ageretur. 2. *q.* 3. *si quis iratus.* §. *notandum.* Secundum vero Hostien. hæc pœna est specialiter inducta contra eos, qui Deum blasphemant ex ira. Non enim aliquis de levi blasphemat Deum, nisi iratus. Tanta tamen posset esse iracundia, quod æquipararetur dementiæ: & tunc illud, quod dicit Goff. locum posset habere, hæc Hostiens.

§. 32. Quid, si quis juret per caput, vel per ventrem, vel per corpus, vel capillum? Respondet Host. quod si faciat hoc affirmando, vel jurando, non habet locum hæc pœna: secus est, si faciat hoc detestando, vel vituperando, licet iratus. Item secundum Goff. & Host. hæc, quæ dicuntur de pœna temporali, fiunt judice pro tribunali sedente. In judicio autem animæ Presbyter discretus molliendo rigorem dispensare poterit ex causa circa pœnam spiritualem superiorem. 25. *qu.* 6. *pœnitentib.* hæc Host. Item blasphemus Clericus, maxime Presbyter, cogatur ad veniam postulandam: quod si noluerit, degradetur. *dist.* 46. *Clericus.*

§. 33. Notandum vero, quod blasphemus secundum leges est decapitandus, ut *in auth. ut non luxu, contra nat. circa medium coll.* 6. Secundum vero canonem antiquum, Clericus erat degradandus, & Laicus excommunicandus. 22. *q.* 1. *si quis per capillum.* Hodie vero Laicus aget pœnitentiam supradictam, scilicet illius canonis, *statuimus.* & hoc si publice blasphemavit. Si enim occulte, non pœnitebit publice, ut puto. Clericus vero hodie est corrigendus pœna arbitraria, & occulta, non illa, quæ est publica. Clericus enim publice non debet pœnitere. Si autem rebellis fuerit, vel sæpius hoc commiserit, locum habet pœna legis, scilicet ut Laicus decapitetur in foro civili, & in canonico anathematizetur, id est, Ecclesiæ ingressus sibi interdicatur, & in morte privetur Ecclesiastica sepultura: Clericus vero degradetur. hæc Host. *tit. de maledicis.*

§. 34. Trigesimus primus est de Presbytero, qui revelat confessionem, quod de jure antiquo debet deponi, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinari, *de pœn. dist.* 6. *Sacerdos.*

§. 35. Trigesimus secundus est, quod qui in dicendis horis canonicis, & aliis officiis divinis discrepat a consuetudine propriæ metropolitanæ Ecclesiæ, 6. mensib. privatur communione, si hoc accidat ex contemtu. 17. *dist. de his.*

§. 36. Trigesimus tertius est, quod Episcopus, qui ordinat sine justa causa Clericum invitum, aut reclamantem, vel penitus invitum, absolute suspenditur anno uno. 74. *dist. c.* 1.

§. 37. Trigesimus quartus est, quod Episcopus, qui correctionem de venditione ministeriorum dissimulat, duobus mensibus: Presbyter 4. Diaconus 3. Subdiaconus, & cæteri ad arbitrium judicis pœnitere debent. 1. *q.* 1. *quidquid invisibilis.*

§. 38. Trigesimus quintus est, quod sortilegus 40. diebus pœniteat. *extr. de sortileg. requisisti.*

§. 39. Trigesimus sextus est, quod qui videt in astrolabio, pœniteat duobus annis, *extr. de sortileg. ex tuarum.*

§. 40. Trigesimus septimus est, de stilla sanguinis altaris cadentis super terram, vel aliquid aliud propter negligentiam Presbyteri, debet Presbyter pœnitere 40. diebus. Si cecidit super pallio altaris, pœniteat quatuor diebus, *de consecr. dist.* 2. *c. si per negligentiam.*

§. 41. Trigesimus octavus est, quod si aliquis evomit Eucharistiam propter ebrietatem, & voracitatem, si Laicus, pœniteat 40. diebus: si Clericus, vel Monachus, vel Presbyter, vel Diaconus, pœniteat 70. diebus. Si Episcopus, pœniteat nonaginta diebus. Et debet evomitura comburi, & juxta altare collocari. Si vero causa infirmitatis evomuerit, septem diebus pœniteat. *de consecr. dist.* 2. *si qui propter ebrietatem.*

§. 42. Trigesimus nonus est, quando mus corrodit, vel comedit corpus Christi, de pœnitentia hujus casus inquire ubi sit notata, *de consecr. dist.* 2. *circ. fin.*

§. 43. Quadragesimus est, quod qui domum, vel aream voluntarie succendit, sublata, vel incensa omnia restituat, & tribus annis pœniteat. *extr. de injur. si quis domum.* Canon tamen dicit, quod si ex odio, vel injuria hoc fecerit, excommunicari debet, nec absolvi, donec satisfecerit, & juraverit, quod ignem de cætero non apponet. Imponitur autem sibi, ut Hierosolymam, vel in Hispaniam vadat, in Dei servitio anno integro ibi moraturus. Si quis autem Archiepiscopus, vel Episcopus hoc relaxaverit, damnum restituat, & ab officio Episcopali per annum abstineat. 23. *qu.* 8. *pessimam.* Hodie autem postquam sunt denuntiati, non possunt citra sedem Apostolicam absolvi, *extra de sentent. excommun. tua nos.* Imo text. loquitur de incendiariis indistincte, postquam sunt publicati. Et Ber. hoc idem dicit expresse, & Gratianus, *extra, de sentent. excommunicat. quicunque.* & Goffred. licet Ro. contrarium dicat. Secundum autem leges, qui in civitate data opera incendium fecerit, si sit humilis, subjicitur bestiis: si sit in aliquo gradu, decapitatur, vel in insulam relegatur. *ff. de incend. ruin. naufrag. l. fin.* Qui vero alibi, ut in villis, vel castris remissis, ibidem ædes positas combusserit, si hoc dolo fecerit, comburitur. Et hoc intelligendum secundum Hostiens. si sit humilis. Si autem hoc ex sua negligentia contigerit, resarciet damnum, vel si minus idoneus sit, parum, vel leviter castigetur. Et nomine ædium omne ædificium continetur, ut ibidem dicitur. *l. qui ædes.*

§. 44. Quadragesimus primus est, quod qui dederit, vel acceperit communionem ab hæretico, & nescit hoc esse prohibitum ab Ecclesia, & postea intelligit, poeniteat uno anno. Si autem scivit, & neglexit, pœniteat decem annis, vel secundum quosdam, septem, vel secundum alios, quinque. Qui vero permittit hæreticum Missam celebrare in Ecclesia catholica per ignorantiam juris, pœniteat quadraginta diebus. Si pro reverentia ejus, per annum pœniteat. Si pro damnatione Ecclesiæ catholicæ, & pro consuetudine Romanorum, projiciatur ab Ecclesia, sicut hæreticus, si sit impœnitens: alioquin pœniteat decem annis. Si autem relicta Ecclesia ad hæreticos transierit, & alios ad hoc induxerit, pœniteat duodecim annis, tribus extra Ecclesiam, septem inter audientes, duobus extra communionem: & sic duodecimo anno communionem, sive oblationem percipiat. *24. q. 1. si quis dederit.*

§. 45. Quadragesimus secundus est, quod patronus, qui res Ecclesiæ dilapidat, uno anno pœniteat. *16. q. 7. c. filiis.*

§. 46. Quadragesimus tertius est, quod qui domum suam magicis, & incantatoribus lustrat, vel aliud facit, & qui ei hoc consulit, annis quinque pœniteat. *16. q. 5. qui divinatores, & cap. non liceat.*

§. 47. Quadragesimus quartus est, quod qui pacem cum proximo suo non facere jurat, anno uno pœniteat, & ad pacem redeat. *22. q. 2. qui sacramento.*

§. 48. Quadragesimus quintus est, quod pro perjurio, adulterio, homicidio dantur pro pœnitentia regulariter septem anni, & similiter pro fornicatione: licet non ita aspera pœnitentia injungatur. *22. q. 1. prædicandum, 33. q. 1. hoc ipsum, & §. seq.*

§. 49. Quadragesimus sextus est, quod qui scienter rebaptizatur, septem annis pœniteat, & feria quarta, & sexta in pane, & aqua jejunando tres Quadragesimas faciat, & hoc si fecit pro hæresi introducenda. Si autem pro munditia, id est pro salute corporis obtinenda, ut *extra de apost. capitulo 2.* tribus annis pœniteat, *de consecr. dist. 4. quibis*, & talis, qui bis baptizatur, vel confirmatur, fit de foro Ecclesiæ, & cogitur fieri irregularis, *dist. 84. dictum est.* De pœna autem talium habetur *de consecr. dist. 4. eos.* Cujus capituli sententiam prætermitto gratia brevitatis.

§. 50. Quadragesimus septimus est, quod qui uxorem adulteram cognoscit, antequam pœniteat, tres ann. pœniteat. *21. q. 2. si quis.* Qui vero cognoscit eam pœnitentem ante pœnitentiam peractam, pœniteat duobus annis, *eadem quæst. si quis primo.* Quomodo vero pœnitentia injungenda sit mulieri partum alterius supponenti, vel etiam de non suo viro concipienti, habetur *extra, de pœnitent. & remiss. officii.*

§. 51. Ad regulas igitur prædictas inspiciendo potest studiosus indagator procedere ad pœnitentias pro diversis criminibus secundum canones imponendas: & ex causa consideratis circumstantiis, ut dictum est supra, moderari poterit eas. Et licet ab ipso omnes circumstantiæ sint diligenter attendendæ, principaliter tamen qualitates personæ, & præcipue utrum sit persona obnoxia alicui aliquo vinculo servitutis. Nam circa tales personas cavere debet pro posse Presbyter, ne talem pœnitentiam eis imponat, per quam illis, quibus sunt astrictæ, præjudicium fiat, maxime circa conjugatos, unde si servus sit, & timore peccaverit, obediens domino suo in atrocioribus, est mitius puniendus. *22. quæstione 5. qui compulsus*: obedire tamen non tenebatur in talibus. *11. quæstione 3. si dominus.* Si autem voluntarie peccaverit, corpore punietur, etiam acrius, quam alius. *24. quæstione 1. qui contra pacem.* Nec est servo injungenda peregrinatio, per quam dominus ejus, qui non est in culpa, illius servitio defraudetur, *extra de sentent. excommunic. relatum.* Si vero liber sit, tota pœnitentia canonis, si potest facere, debet imponi. *16. quæstione 1. Sacerd. pœnitentiam.* Sed ex causa poterit eam Presbyter moderari.

§. 52. Considerandum etiam erit, utrum sit persona nova in fide: quia novis in fide minor debet etiam pœnitentia imponi, *extra, de pœnitent. & remiss. Deus qui.* Et similiter considerandæ erunt aliæ personarum circumstantiæ, de quibus ad præsens supersedeo gratia brevitatis.

§. 53. Sciendum autem, quod in foro pœnitentiali dicuntur legitimæ feriæ, secunda, quarta, & sexta. *distinctione 81. Presbyter de consecrat. distinctione 3. jejunia.* Aliqui tamen, ut dicit Rom. pro secunda feria ponunt Sabbathum.

§. 54. Insuper notandum est, quod si pœnitentia in pane, & aqua imponatur non habenti panem, potest loco panis leguminibus, & pisciculis vesci: & etiam aliis, si necessitas illud requirat. *extra, de pœnitent. & remiss. licet. in text. & gloss.* alias non licet.

§. 55. Notandum etiam, secundum Joannem, si pœnitentia sit imposita a canone, liberatur quis a jejunio dando denarium, vel legendo Psalterium propria auctoritate. Innocentius vero dicit, quod jejunia necessaria, ut quatuor temporum, & hujusmodi, non possunt redimi, nisi subsit rationabilis causa: voluntaria vero redimi possunt etiam sine auctoritate superioris.

§. 56. Ad hoc etiam nota, quod ubi imponitur pœnitentia aliquot annorum, sive Quadragesimarum, nec additur, quomodo quis debet pœnitere, hoc relinquitur arbitrio Presbyteri, cum pœnitentiæ sint arbitrariæ, ut dictum est supra. Ipse enim Presbyter arbitrabitur eam per ferias legitimas faciendam, secundum canones. *50. distinct. de his clericis. extra. de hom. cap. 2.* & in multis aliis juribus. Et sic intelligitur illud, *extra. de accus. accusasti, & de spons. dilectus. & similia.*

Expliciunt Canones Pœnitentiales.

CANO-

CANONES SANCTORUM APOSTOLORUM, PER CLEMENTEM A PETRO APOSTOLO ROMÆ ORDINATUM EPISCOPUM IN UNUM CONGESTI.

§. 1.

EPiscopus a duobus, aut tribus Episcopis ordinator.

§. 2. Presbyter ab uno Episcopo ordinator: Item Diaconus, & reliqui Clerici.

§. 3. Si quis Episcopus, aut Presbyter præter ordinationem Domini, quam de sacrificio instituit, alia quæpiam, puta, aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut confecta quædam, aut aves, aut aliqua animalia, aut legumina supra altare obtulerit, ut qui contra ordinationem Domini faciat, deponitor: excepto novo frumento, & uva opportuno tempore. Præterea licitum non esto aliud quidpiam admovere ad altare, quam oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.

§. 4. Omnium aliorum pomorum primitiæ Episcopo, & Presbyteris domum mittuntor, non super altare. Manifestum est autem, quod Episcopus, & Presbyteri inter Diaconos, & reliquos Clericos eas dividunt.

§. 5. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus uxorem suam prætextu religionis non abjicito: si abjicit, segregator a communione: si perseverat, deponitor.

§. 6. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus seculares curas non suscipito: alioquin deponitor.

§. 7. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus sanctum diem Paschæ ante vernum æquinoctium cum Judæis celebraverit, deponitor.

§. 8. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque ex Sacerdotali consortio, oblatione facta, non communicaverit, causam dicito. Et si bona ratione subnixa sit, veniam promeretor. Sin minus dixerit, a communione excluditor, tanquam qui populo auctor offensionis fuerit, mota contra eum suspicione, qui obtulit.

§. 9. Quicunque fideles Ecclesiam ingrediuntur, & Scripturas audiunt, neque apud preces, & sanctam communionem permanent; eos, tanquam qui ordinis in Ecclesia perturbationem inducant, a communione arceri oportet.

§. 10. Si quis cum excommunicato, licet in domo, preces conjunxerit, iste communione privator.

§. 11. Si quis cum deposito Clerico, ut cum Clerico, preces conjunxerit, deponitor & ipse.

§. 12. Si quis Clericus, aut Laicus a communione segregatus, seu nondum in communionem receptus ad aliam profectus civitatem, sine commendatitiis literis receptus fuerit, a communione excluditor tam qui recipit, quam qui receptus est. Si excommunicatus fuerit, in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

§. 13. Episcopo, qui parochiam suam dereliquerit, alteri insilire nefas esto, licet a pluribus ad hoc compellatur: nisi rationabilis aliqua causa subsit, quæ hoc ipsum facere vi adigat, nempe quod plus lucri, & utilitatis his, qui illic constituti sunt, verbo pietatis conferre possit: neque hoc tamen a seipso, sed multorum Episcoporum judicio, & exhortatione maxima.

§. 14. Si quis Presbyter, aut Diaconus, aut quicunque tandem de Clericorum consortio, relicta parochia sua, in aliam concesserit, & omnino transmigratione facta præter voluntatem sui Episcopi in alia parochia moram traxerit; hunc jubemus, ne porro in ministerio publico sit Ecclesiæ, maxime si accersente ipsum Episcopo ejus redire contemnat, perverso illic ordine perseverans: ut Laicus tamen ibi locorum in communionem admittitor.

§. 15. Quod si Episcopus, ad quem accesserint, pro nihilo reputata vacationis a ministerio Ecclesiastico pœna, quæ contra eos definita est, ipsos ut Clericos susceperit, a communione excluditor, ut perversi ordinis magister.

§. 16. Qui post baptismum duabus implicitus fuit nuptiis, aut concubinam habuit; is Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut denique in consortio Sacerdotali esse non potest.

§. 17. Qui viduam duxit, aut divortio separatam a viro, aut meretricem, aut ancillam, aut aliquam, quæ publicis mancipata sit spectaculis; Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, aut denique ex consortio Sacerdotali esse non potest.

§. 18. Qui duas sorores duxit, aut consobrinam; Clericus esse non potest.

§. 19. Clericus, qui fidejussiones dat, deponitor.

§. 20. Si quis humana violentia eunuchus factus est, aut in persecutione amputata ei sunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus est, efficitor Episcopus.

§. 21. Qui sibi ipsi virilia amputavit; Clericus non efficitor: sui enim ipsius homicida est, & inimicus creationi Dei.

§. 22. Si quis, cum Clericus esset, virilia sibi ipsi amputaverit; deponitor: homicida etenim sui ipsius est.

§. 23. Laicus, qui seipsum mutilavit, per tres annos a communione ejicitor: puta, quia ipse vitæ suæ posuit insidias.

§. 24. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus in fornicatione, aut perjurio, aut furto deprehensus, deponitor: non tamen a communione excluditor. Dicit enim Scriptura: Bis de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni consimiliter & reliqui Clerici subduntor.

§. 25. Ex his, qui cœlibes in Clerum pervenerunt, jubemus, ut Lectores tantum, & Cantores (si velint) nuptias contrahant.

§. 26. Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum, qui vel fideles delinquentes, vel infideles injuriam inferentes percutit, & terrorem ipsis per hujusmodi vult incutere; deponi præcipimus. Nusquam enim Dominus hoc nos docuit. Imo vero contra, cum ipse percuteretur, non

non repercutiebat: cum lacesseretur convitiis, non regerebat convitium: cum pateretur, non comminabatur.

§. 27. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, ob certa crimina juste depositus, attingere ministerium, quod aliquando tractaverat, præsumpserit, omnino hic ab Ecclesia abscinditor.

§. 28. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus pecuniæ interventu hanc dignitatem nactus fuerit, deponitor tam ipse, quam qui eum ordinavit, & omnino a communione abscinditor, quemadmodum Simon magus a me Petro.

§. 29. Si quis Episcopus secularium magistratuum familiaritate usus, per ipsos Ecclesiam nactus fuerit, deponitor: segregantor quoque a communione, quicunque cum ipso communionem habent.

§. 30. Si quis Presbyter, proprium aspernatus Episcopum, seorsum conventicula egerit, & altare erexerit, cum de nullo crimine Episcopum in pietate, ac justitia condemnarit, deponitor, quasi qui Principatum ambiat: tyrannus enim est. Consimiliter & reliqui Clerici, qui suum illi calculum apponunt. Laici vero a communione segregantor. Atque hæc post unam, & item alteram, ac tertiam Episcopi exhortationem fiunto.

§. 31. Si quis Presbyter, aut Diaconus per Episcopum a communione exclusus sit, hunc neutiquam ab alio fas esto suscipi, quam ab eo, qui ipsum a communione exclusit: nisi forte fortuna Episcopus, qui ipsum a communione segregavit, defunctus sit.

§. 32. Nemo peregrinorum Episcoporum, aut Presbyterorum, aut Diaconorum sine commendatitiis suscipitor literis: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionem vocantor. Et quidem si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, ubi necessaria ipsis suppeditaveritis, ad communionem, & ulteriorem ipsos consuetudinem non admittitote: multa enim per obreptionem fiunt.

§. 33. Cujusque gentis Episcopos oportet scire, quinam inter ipsos primus sit, habereque ipsum quodammodo pro capite, neque sine illius voluntate quicquam agere insolitum: illa autem sola quemque pro se tractare, quæ ad parochiam ejus, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque in illa citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in Sancto Spiritu.

§. 34. Episcopus extra terminos suos in civitatibus, & regionibus sibi non subjectis ordinationes facere non præsumito. Si vero præter voluntatem eorum, qui civitates illas, aut regiones detinent, id fecisse convictus fuerit, deponitor tam ipse, quam etiam hi, quos ordinavit.

§. 35. Si quis ordinatus Episcopus ministerium, & curam populi sibi commissam non susceperit, hic a communione sejunctus esto tamdiu, donec susceperit, obedientiam accommodans. Similiter autem & Presbyter, & Diaconus. Si vero non præ voluntate sua, sed præ malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem Episcopus: Clerus vero ejus civitatis a communione segregator, eo quod tam inobedientem populum non corripuerit.

§. 36. Bis in anno Episcoporum celebrator Synodus: ac pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neque non in Ecclesiis incidentes contradictiones dirimunto, semel quidem quarta feria a Pentecostes, secundo duodecima Hyperberetei. b

§. 37. Omnium rerum Ecclesiasticarum curam Episcopus gerito, & eas dispensato, quasi inspectante Deo Non licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tanquam proprium assumere, aut cognatis suis elargiri, quæ Deo dedicata sunt. Quod si pauperes illi sint, ut pauperibus subministrato: non tamen horum prætextu res Ecclesiæ venundato.

§. 38. Presbyteri, & Diaconi absque voluntate Episcopi nihil peragunto: ipsius enim fidei populus Domini commissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetetur ratio.

§. 36. Manifestæ sunto privatæ res Episcopi: si modo & privatas habet: manifestæ item sunto Dominicæ, ut privatas quidem res Episcopus, cum moritur, quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione Ecclesiasticarum rerum intercidant res Episcopi, qui nonnunquam uxorem, & liberos, aut cognatos, aut servos habet. Justum enim est apud Deum pariter, & homines, simul ne Ecclesia per ignorationem rerum Episcopi damni aliquid sustineat, simul ne Episcopus, aut cognati ejus prætextu Ecclesiæ oblædantur: aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia, ejusque mors implicetur diffamationibus.

§. 40. Præcipimus, ut Episcopus res Ecclesiæ in potestate habeat. Nam si pretiosæ hominum animæ fidei ejus committendæ sunt: multo utique magis oportuerit & de pecuniis mandatum dare, ut illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei, summaque solicitudine per Presbyteros, ac Diaconos erogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modo indiget) quantum ad necessarios suos, & hospitio exemptorum fratrum usus opus habet, ne quomodo ipse posteriore loco habeatur, quam cæteri. Ordinavit enim lex Dei, ut qui altari inserviunt, de altari nutriantur: quomodo nec milites unquam suis annonis arma hostibus inferant.

§. 41. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui vel aleæ, vel ebrietatibus indulget, vel desinito, vel deponitor.

§. 42. Subdiaconus, aut Cantor, aut Lector, qui consimilia facit, vel desinito, vel a communione sejungitor. Similiter & Laici.

§. 43. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui usuras a mutuum accipientibus exigit, vel desinito, vel deponitor.

§. 44. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui cum hæreticis preces conjunxerit, duntaxat a communione suspenditor. Si vero etiam ipsos tanquam Clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

§. 45. Episcopum, aut Presbyterum, qui hæreticorum baptisma, aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conventio inter Christum, & Belial; aut quæ particula fideli cum infideli?

§. 46. Episcopus, aut Presbyter, si eum, qui verum baptisma habeat, iterum baptizaverit, aut pollutum ab impiis non baptizaverit, deponitor, ut qui crucem, & mortem Domini derideat: neque discernat veros Sacerdotes a Sacerdotibus impostoribus.

§. 47. Si quis Laicus, cum suam a se uxorem abjicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam; a communione segregator.

§. 48. Si quis Episcopus, aut Presbyter, secundum ordinationem Domini non baptizaverit in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, sed in tres principio carentes, aut tres Filios, aut tres Paracletos, deponitor.

§. 49. Si quis Episcopus, aut Presbyter in una initiatione non tres immersiones, sed unam dumtaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit, deponitor. Non enim dixit Dominus, in mortem meam baptizate: sed, profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.

§. 50. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut quivis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis, & carnibus, & vino abstinuerit, non propterea quo mens ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abomina-

a *al. hebdomade.* b *Hyperberetæus apud Asiæ populos, & Macedones October græce dictus.*

minationem, oblitus, quod omnia pulchra valde, & quod masculum, & fœminam Deus creavit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei, vocat ad calumniam: aut corrigitor, aut deponitor, & ex Ecclesia rejicitor. Consimiliter & Laicus.

§. 51. Si quis Episcopus, aut Presbyter eum, qui a peccato revertitur, non recipit, sed rejicit, deponitor, eo quod Christum offendat, qui dixit, ob unum peccatorem, qui resipiscat, gaudium oboriri in cœlo.

§. 52. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus carnibus, & vino festivis diebus non utatur, idque per abominationem, non propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor, tanquam qui cauterio notatam habet conscientiam, & multis auctor sit offendiculi.

§. 53. Si quis Clericus in caupona cibum capere deprehensus fuerit, a communione excluditor: excepto tamen eo, qui necessario in itinere in commune diverterit hospitium.

§. 54. Si quis Clericus Episcopum contumelia affecerit, deponitor: Principi enim populi tui non maledices.

§. 55. Si quis Clericus contumelia affecerit Presbyterum, aut Diaconum, a communione segregator.

§. 56. Si quis mancum, aut mutum, surdumve, aut cæcum, aut eum, cui vitiosus incessus est, subsannaverit, communione privator. Consimiliter & Laicus.

§. 57. Episcopus, aut Presbyter, qui negligentius circa Clerum, vel populum agit, neque in pietate eos erudit, a communione segregator. Si vero in ea socordia perseveraverit, deponitor.

§. 58. Si quis Episcopus, aut Presbyter Clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditaverit, a communione rejicitor: sin perseverat, deponitor, ut qui fratrem suum necaverit.

§. 59. Si quis falso inscriptos impiorum libros, tanquam sacros, in Ecclesia ad populi, & Cleri corruptionem publicaverit, deponitor.

§. 60. Si accusatio contra fidelem instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacunque alia actione prohibita, & convictus fuerit, in Clerum non perducitor.

§. 61. Si quis Clericus per metum humanum, vel Judæi, vel Græci, vel Hæretici negaverit, si quidem nomen Christi, ab Ecclesia rejicitor: si vero nomen Clerici, deponitor: pœnitentia tamen ductus, ut Laicus recipitor.

§. 62. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunque ex Sacerdotali consortio comederit carnes in sanguine animæ ejus, aut a bestiis abreptum, aut suffocatum, deponitor: hoc enim lex prohibuit. Sin vero Laicus fuerit, a communione excluditor.

§. 63. Si quis Clericus, aut Laicus, synagogam Judæorum, aut Hæreticorum conventiculum ingressus fuerit, ut preces cum illis conjungat, deponitor, & a communione secluditor.

§. 64. Si quis Clericus in concertatione aliquem pulsaverit, & uno ictu, ac pulsatione interemerit, deponitor propter temeritatem suam. Sin vero Laicus sit, arcetor a communione.

§. 65. Si quis Dominicum diem, aut Sabbathum, uno solo dempto, jejunare deprehendatur, deponitor: sin Laicus, a communione ejicitor.

§. 66. Si quis virginem sibi non desponsatam admota vi detinet, a communione suspenditor. Non licitum autem esto ei aliam ducere: sed eam detineto, quam solicitavit, quamvis paupercula sit.

§. 67. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus secundam ab aliquo ordinationem susceperit, deponitor tam ipse, quam qui ipsum ordinavit: nisi forte constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim a talibus baptizati, aut ordinati sunt, hi neque fideles, neque Clerici esse possunt.

§. 68. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut Lector, aut Cantor sacram Quadragesimam Paschæ, aut quartam feriam, aut Parascevem non jejunaverit, deponitor: præterquam si imbecillitate impediatur corporis. Sin Laicus sit, communione privator.

§. 69. Si quis Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, aut omnino quicunque ex Clericorum consortio cum Judæis jejunaverit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festi, nempe azyma, aut aliud hujus generis ab eis susceperit, deponitor: si Laicus sit, a communione segregator.

§. 70. Si quis Christianus oleum ad sacra gentilium, aut in synagogam Judæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit, a communione excluditor.

§. 71. Si quis Clericus, aut Laicus ceram, aut oleum ex sancta subripiat Ecclesia, a communione sejungitor.

§. 72. Vas aureum, & argenteum sanctificatum, aut velamen, linteumve, nemo amplius in suos usus assumito, iniquum enim est. Cæterum si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

§. 73. Episcopum de aliquo per fide dignos accusatum homines, ab Episcopis vocari necessarium est. Et siquidem comparuerit, & confessus, convictusve fuerit, censura irrogator Ecclesiastica. Si vero vocatus non obtemperaverit, secunda quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum Episcopis. Quod si per contumaciam ne sic quidem comparuerit, Synodus suam contra ipsum pronuntiato sententiam, ne quid tergiversando, detrectandoque judicium lucrifacere videatur.

§. 74. In dictionem testimonii contra Episcopum hæreticus non admittitor: sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum, aut trium testium consistet omne dictum.

§. 75. Item non oportet Episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato humano gratificari affectu. Neque enim Ecclesiam Dei conferre debet in hæredes. Enimvero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

§. 76. Si quis oculo defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, Episcopus efficitor: non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

§. 77. Qui vero mutus, surdusve, & cæcus est, Episcopus non efficitor, non quia oblæso corpore est, sed ne Ecclesiastica impediantur munia.

§. 78. Si quis dæmonem habeat, Clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus vero recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

§. 79. Qui ex vita gentili advenerit, & baptizatus est, aut ex conversatione prava, eum justum non est protinus promoveri in Episcopum. Injurium enim est, eum, qui non prius specimen, & documentum de se præbuerit, aliorum doctorem existere, nisi alicubi dono divinæ gratiæ hoc fiat.

§. 80. Dicimus, quod non oporteat Episcopum, aut Presbyterum publicis se administrationibus immittere: sed vacare, & commodum se exhibere usibus Ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus Dominis servire, juxta præceptum Dominicum.

§. 81. Servi, si in Clerum promoveantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quando vero servus quoque gradus ordinatione dignus videatur (qualis & noster Onesimus apparuit) & Domini consenserint, manuque emiserint, & domo sua ablegaverint, efficitor.

§. 82. Episcopus, aut Presbyter, aut Diaconus, qui militiæ vacaverit, & simul utrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quam functionem Sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

§. 83. Quisquis Imperatorem, aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito, & quidem si Clericus sit, deponitor: si Laicus, a communione removetor.

§. 84. Sunto omnibus vobis, Clericis simul, & Laicis, venerandi, ac sacri libri: Veteris quidem Testamenti, Moysis quinque; Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium: Jesu filii Nave unus: Judicum unus: Ruth unus: Regnorum quatuor: Derelictorum ex libro Dierum duo: Hester unus: De Machabaeorum gestis tres: Job unus: Psalterium unus: Salomonis tres: Proverbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum: Prophetarum duodecim. Unus Esaiæ. Hieremiæ unus. Ezechiel unus. Daniel unus. Inquiritor autem a vobis extrinsecus, ut adolescentes vestri addiscant item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra vero, hoc est, Novi Testamenti Evangelia quatuor, Matthæi, Marci, Lucæ, Joannis. Pauli epistolæ quatuordecim. Petri epistolæ duæ. Joannis tres. Jacobi una. Judæ una. Clementis epistolæ duæ; & Præceptiones, quæ vobis Episcopis per me Clementem in libris octo nuncupatæ sunt: quas omnibus publicare non oportet, ob quædam arcana, quæ in se continent. Et actiones nostras Apostolorum.

FINIS APOSTOLICORUM CANONUM
Gregorio Haloandro Interprete.

APPENDIX

APPENDIX SYNOPSEOS HISTORICÆ, VIRORUM CLARORUM,

Qui præter Gratianum, Canones, & Decreta Ecclesiastica collegerunt, & digesserunt.

E GRÆCIS.

SABINUS Heracleæ Thraciæ Macedonianus Episcopus, cujus Socrates meminit *lib.* 1. *Hist. Eccles. cap.* 5., *& lib.* 2. *cap.* 11.

Constantinus cognomento ἀπὸ σχολαστικῶν, Patriarcha Constantinopolitanus, Justiniani Imperatoris temporibus, collectos Apostolorum, & Synodorum Canones in capita 50. Turrian. 706. 1006.

Alexius Aristenus.

Photius Patriarcha Constantinopolitanus sub Michaele Theophili filio. Zonar. *tom.* 3. *num.* 130. *& seq.* edit. Tilii Paris. Agilæi Basil.

Theodorus Balsamon, Diaconus magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, Carthophylax primus Blachernorum, post Antiochenus Patriarcha. Nicetas *lib.* 11. *de Isaaco Angelo*, *pag.* 201.

Joannes Scholasticus, Patriarcha Constantinopolitanus.

Joannes Zonaras.

Matthæus Blastares Monachus, cujus est Syntagma sacrorum Canonum, lib. VI. exemplar est in Bibliotheca Reginæ Gall. Matris, *in fol. n.* 2. 4. *&* 24. *& in* 4. *n.* 2. 3.

Constantinus Harmenopolus, Judex Thessalonicensis.

Arsenius Monachus, Constantinopolitanus Patriarcha factus sub Theodoro Lascare Juniore.

Sophronius Patriarcha Hierosolymitanus, cujus est Collectio ex Synodis in Bibliotheca Reginæ Matris, *in* 4.

Psellus, cujus est Synopsis Nomocanonis versibus politicis, præfixa latine *tom.* 1. *Concil.* Ibidem Conciliorum volumen *in fol. n.* 3. 20. *& in* 4. *n.* 66. Δόγματι καὶ Epistolæ PP. Cedren. 373. Κανόνες τῶν ἁγίων συνόδων καὶ ἔνια τῆς πρακτικῶν αὐτῆς, in Bibliotheca Reginæ Matris, πρακτικὰ τοῦ ἐν Περσίδι συνόδου καὶ περὶ τῆς ἄλλων συνόδων. *ibid.*

De Decretalibus Epistolis Pontificum Eusebius *lib.* 3. *Hist. cap.* 12. Epiph. *hæres.* 30.

E LATINIS.

INcertus quidam, cujus prisca illa Canonum Græcorum translatio fuit, quam Dionysius Exiguus confusionis arguit.

Fulgentius Ferrandus, Carthaginensis Ecclesiæ Diaconus, cujus Gratianus meminit *dist.* 63. vixit circa tempora Anastasii Imperatoris. Titulus libri est in veteri exemplari, *Breviatio Canonum*, edita an. 1609. ex Bibliotheca insignis Ecclesiæ Trecensis post veterem codicem Canonum Ecclesiæ Romanæ.

Dionysius Scytha Monachus, qui & Abba, & Exiguus dicitur, sub Justiniano Imperatore Stephani Solonitani Episcopi hortatu priscæ translationis confusione offensi, Canones, qui dicuntur Apostolorum, Regulas etiam Nicænæ Synodi, omniumque deinceps Conciliorum, sive quæ ante eam, sive quæ postea factæ sunt usque ad Constantinopolitanum: & Pontificum sub ordine numerorum a primo capitulo usque ad CLXV. sicut in Græca auctoritate habebatur, digessit, & interpretatus est: quibus etiam Chalcedonensis Concilii decreta subjecit, quem Græcorum Canonum finem esse ait: & ne quid deesse videretur, addidit quoque Sardicensis Concilii, atque Africani statuta, quæ latine edita erant. Vide Cassiodorum *lib. Divinar. Institut. cap.* 23. & Dionysii Præfationem.

Incertus, cujus Collectionis exemplaria duo sunt in Bibliotheca Ecclesiæ Bellovacensis. Tertium habuit Franciscus Pithoeus Parisin. hoc titulo: *Continet codex iste Canones Ecclesiasticos, & Constituta Sedis Apostolicæ*: incipit autem a Canonibus Nicæni Concilii, quibus admista sunt quædam Sardicensis Synodi capitula cum præfatione, & expositione fidei. Sequuntur Canones Carthaginensis Synodi, Anquiritanæ, Cæsariensis, Gangrensis, & aliarum plurium, insertis Pontificum Romanorum Epistolis a temporibus Innocentii ad S. Leonem, cujus .... Epistola 98. ad Porum Beneventanum Episcopum eam Collectionem claudit: quæ non iisdem omnino interpretationibus Græcorum Canonum, quibus illa superior, quæ Canonum Corpus dicta, sed magis Dionisii Exigui, nec tamen semper usa est.

Incertus, cujus est illa Collectio, quæ *Nucleus Canonum* a quibusdam, & *Corpus Canonum* appellatur a Nicolao I. & Leone IV. *can. si Romanorum*, *dist.* 19. *& can. de libellis*, *dist.* 20., *& cap.* 2. *de præbend. extr.* Ea continet Conciliorum Canones eosdem omnino, quos habet Græcorum Nomocanon, sive Collectio illa Lutetiæ edita anno 1540. præterquamquod Græci suæ inseruerunt Synodum Carthaginensem, cui Beatissimus Cyprianus interfuit, quam Latinorum Corpus non admisit: sed habet præterea Romanorum Pontificum Epistolas quasdam a Siricio ad Gregorium juniorem. Est Dionysii Exigui. Quarum omnium loco Græci Archiepiscoporum ..... δέσμοις ἀρχιερατικὰς, sive Patriarchica, itemque Encyclias Epistolas, & responsa, sententiasque posuerunt. Videatur Canon 2. Synodi Constantinopolitanæ sextæ, vel potius πεντε ....., script. ..... circa annum Christi D.CC.VII. *tom.* 2. *Concil. pag.* 1038. Editum est Corpus illud Canonum a Joanne Vvendelstino Moguntiæ anno M.D.XXV. satis emendate ex veteribus codicibus, nisi quod in Africano Con-

Concilio quædam transposita sunt. In Indice, qui præfixus est collectioni Burchardi .... Carnot. *ex ipso Nucleo Canonum, quod a quibusdam Corpus Canonum vocatur.* Missum exemplar ab Hadriano Papa ad Carolum Magnum Regem Francorum testatur Acrostichis versuum quorundam politicorum, qui in veteribus Codicibus præfixi sunt hoc tenore, *Domino excell. filio Carolo Magno Regi Hadrianus Papa.* Cæterum posteriorem esse illam Collectionem Dionysiana illud argumento est, quod Canones, qui Apostolici dicuntur, L. ex ejusdem Dionisii interpretatione habet: reliquorum alia translatio est.

Cresconius, sive Crisconius ad Liberinum, sive Liberium Pontificem ea Collectione, cui in veteri exemplari titulus est, *Concordia libri Canonum:* in qua & illo Corpore Canonum usus videtur usque ad tempora Gelasii.

Martinus Gallicienfis, Bracarensis Episcopus Capitula ex Orientalibus Synodis collegit, quæ in Synodo Bracarensi II. probata sunt. Citantur a Gratiano his titulis: *ex Synodo Martini Papæ, ex Concilio Martini Papæ, ex Synodico* ..... Est & aliud Concilium Martini II. Papæ Romæ habitum contra Monothelitas anno 662. cujus meminit Beda *lib. 4. Histor. Angl. cap. 17.* citantur in ordine celebrandi Concilii apud Ivonem Carnotensem, *cap. 4. c. 246.* & apud Burchardum in fine ex Synodo Salegonstadiensi, aut potius ex Concilio Toletano IV. Vide Ambrosium Moral. *lib. XI.* Histor. Hispan. *cap. 4. fol. 6. verf. & lib. XII. cap. 24. fol. 127.* Greg. Turon. *lib. 5. Histor. cap. 257. & de Virtutibus sancti Martini cap. 11.* Item vid. Toletanum Concilium X. *tom. 2. Concil. pag. 877.* edita sunt *tom. 2. Conc. a pag. 749.*

Hadrianus PP. Ingelranno Mediomatricum Episcopo negotii cujusdam causa Romam profecto Capitula quædam dederat ex Græcis, Latinisque Canonibus collecta; quæ edita sunt *tom. 3. Conc. pag. 252.* Ea vero Hincmarus illo cap. 24. non omnino recipit ut authentica.

Isidorus Mercator, cujus Librum collectarum Epistolarum, sive Collectarium de canonibus, de Hispania allatum, Riculphus Moguntinus Archiepiscopus, circa annum 830. sub Carolo Magno, & Ludovico in hujusmodi, sicut & in Capitulis Regum studiosus obtinuit, & Galliæ, Germaniæque regiones de illo repleri fecit, ut Hincmarus Remensis Archiepiscopus scribit in libro contra Hincmarum Laudunensem *cap. 24.* ubi non plenam fidem ei Collectioni tribuere videtur. Sed nec Epistolæ Damasi nomine præfixæ: quod quidem aliud Hincmari judicium ex ejus libro de variis Capitulis Ecclesiasticis præfert, *lib. 3. de Canonib. Apost. cap. 23.* Sigebert. *in libro de Scriptorib. Ecclesiast.* Isidoro Juniori Hispalensi Episcopo tribuit librum Ecclesiasticorum dogmatum, & de Ecclesiasticis officiis ad Fulgentium, qui videntur diversi ab ea Canonum collectione: & vero Braulo ipse Cæsar Augustus Episcopus inter Isidori Hispalensis scripta, quæ ipse elogio ad ejus librum de Illustribus Scriptoribus subjecit, ejusmodi Collectionis non meminit. Illud quoque notatione dignum est, in vetustissimo exemplari ejus Collectionis, quod est in Bibliotheca Ecclesiæ Bellovacensis, Isidori nomen non præferri, sed nec in ea insertas esse Epistolas, quæ Siricii PP. tempora præcedunt, sed Apostolorum Canonibus statim subjici Nicænos ... Synodorum, quæ extant in Isidori decreto, jam olim non semel Lutetiæ editi.

Theodorus Tharsensis natione, Archiepiscopus Cantuariensis factus ab Vitaliano PP. & in Angliam missus. Beda scripsit Pœnitentiale, Paul. Diac. *lib. histor. Lang. c....* Ivo *part. 4. cap. 146.* Amalar. *lib. 4. cap. 41.* quod citatur ex Concilio Hybernensi *in can. Presbyter. distinct. 82.* est ex Theodori Episcopi Hybernensis pœnitentiali in Polycarpo, quod Beda ex Romano veteri auxit.

Isaac Episcopus Lingonensis sub Carolo Magno.

Chrodegandi Metensis Episcopi parvum Decretum, pro reformatione Cleri, notis scriptum, sub Pipino Rege, in Bibliotheca Joannis Tilii *in 4.*

Algarius Episcopus Cameracensis scripsit ad Ebonem Archiepiscopum Remorum libros quatuor Pœnitentiales secundum Decreta Canonum: meminit Floard. *in vita Abonis*, & Sigebert. Gemblac. *de Scriptoribus Ecclesiasticis, cap. 123.*

Florus Magister sub Carolo Calvo collegit locos communes ex Canonibus, & scriptis Sanctorum Patrum, & Codicis Theodosiani Breviario de Episcopis, & Hæreticis. Exemplar est in Bibliotheca Sancti Benigni Divionensis. Flori Epistola ad Synodum Carisiacensem, & Theodonis Villæ contra Amalarium Lugdunensem, & uno opere ...... & ordine.

Extant passim & incerti Collectoris libri tres Pœnitentiales, ex Synodis, & Epistolis, Sententiisque Sanctorum Patrum.

Herardus Presbyter, postea Turonensis Archiepiscopus, scripsit Collectionem Capitulorum CXLI. ex Synodis anno DCCCLVIII. Ordinationis suæ III. Quæ in Synodo Diœcesis suæ legi jussit XVII. Junii, ex Bibliotheca Ecclesiæ Andegavensis.

Magnentius Rabanus Maurus, Archiepiscopus Moguntinensis scripsit Pœnitentialem librum sub Carolo Calvo ex Canonibus, & Epistolis, decretisque Pontificum, usus non tantum Theodori, & Bedæ, Romanoque Pœnitentiali, sed & Isidori Mercatoris collectione.

Hincmari Remensis liber de Synodis, qui citatur a Francisco Turriano, & Recognitoribus Decreti Romani, a Pith. non visus est, & veretur, ne sit caput XXXIII. ejusdem Hincmari adversus Hincmarum Laudunensem, in quo de Conciliorum Canonibus, & Decretis, Epistolisque Pontificum agit.

Rutgerus Treverensis Episcopus, Ratbodi successor, circa annum Christi 917. Decretorum librum collegit, quem in Synodo a Suffraganeis suis comprobari curavit. Trith. in Chron. Hisaug.

Burchardus, qui & Brocardus in vet. exempl. Tricass. & Carnot. itemque Gratiano *dist. 73. & Pontific.* in Collect. 1. Decretal. *pag. 62. 66. 69. 79.* ex Monacho Lobiensis Cœnobii Ordinis Sancti Benedicti Vvormatiæ Vvangionum Episcopus, Vvalterio Spireuse Episcopo adjuvante, & Brunechone Præposito suggerente, Magistro suo Otberto Abbate doctissimo collaborante, ut Sigebertus notat in Chronico ad annum 1008. Collectarium sive Corpus Canonum, vel ut idem Sigebertus *lib. de Scriptorib. Ecclesiasticis* appellat *c. 142.* .... Volumen, quod a nomine ipsius *Burchardus* denominatur, multo studio composuit: quod testimoniis omnium authenticorum Conciliorum, & Decretis Romanorum Pontificum, & sententiis omnium pene Catholicorum Patrum auctorizavit, ex quo adhuc omnium Conciliorum Decreta auctorizantur. De eo Brusch. in Catalogo Episcop. Vvormat. *fol. 110.* Obiit XIII. Kal. Septemb. anno Domini M. XXV. Ejus etiam lex familiæ edita est Coloniæ cum ipsius Decreto, quæ in Paris. deest. Utraque vero excerptio tantum est XII. librorum, sive tomorum Burchardi, in libros tamen divisa XX. Surius XVI. tantum habuit, quibus in Conciliorum editione utitur sub hoc titulo ex codice XVI. librorum. Exemplar vetustissimum Burchardi in Bibliotheca Ecclesiæ Carnotensis, Tricassinæ, Vesuntinæ, Burdigalensis.

Anselmus Lucensis, quem Joannes Micrologi scriptor *cap. 17.* Beatum vocat, vixit sub Gregorio VIII. cujus cooperator fuisse dicitur circa annum Christi M. Lxxx. Ejus meminit Sigebert. *c. 162. lib. de Scriptorib. Ecclesiastic.*

ſiaſtic. & ſcripta recenſet, inter quæ nulla canonum Collectionis mentio.

Deuſdedit Presbyter, S. R. E. Cardinalis titulo Eudoxiæ ab Hildebrando factus, juſſu Victoris Papæ III. canonum volumen, ut Platina ait, in ordinem redegit circiter annum M.LXXXVII. Ejus in quibuſdam Bibliothecis extant libri quatuor de rebus Eccleſiaſticis. Hunc quidam Burchardi breviatorem dixerunt: male. Vidit Pith. aliquando exemplar hujus Collectionis in Bibliotheca Dominicanorum Valentin. Canarum in libros diſtinctum, continens multa ex Rom. Eccleſiæ ſcriniis, quæ Burchardus non viderat.

Ivo ex Præpoſito Monaſterii S. Quirini Bellovacenſis ab Urbano Papa conſecratus Epiſcopus, circa annum M.XCII. ſcripſit excerptiones Decretorum; ſic enim vocat *Epiſt.* 49. & 81. quarum præfationem inepte inter Hildeberti Cenomanenſis Epiſtolas inſertam vidit Pith. nec magis apte inter ipſius Epiſtolas. Appendix Sigeberti Decreta Ivonis appellat. Alii magnum Decretum inſcribunt. Credit Pith ad differentiam ejus, quod Hugonem Catalanum, ſive Catalaunus ſit, breviaſſe Jacobus Bregomas auctor eſt circa annum M. C. quod Panormiæ, ſive Pannomiæ titulo pridem editum erat. Magnum illud publicavit Joannes Molinæus Gandavi 1561. *in fol.* De Ivone Sigebertus anno 1114. *pag.* 180. Vincentius Bellovacenſis *lib.* 26. *c.* 51. Antonius Flor. 2. *part. Chron. tit.* 15. *c.* 16. Exemplar eſt in Bibliotheca S. Victoris Pariſ.

Gregorius Presbyter, Polycarpi Auctor, unde Polycarpus ipſe dicitur.

Sicardus Cremonenſis.

Gratianus Claſſenſis Etruſcus, Monaſterii Sanctorum Peroculi, & Felicis Bononiæ Monachus, Ordinis S. Benedicti, cujus collectio in vet. Exempl. ſic inſcribitur: *Concordia diſcordantium Canonum.* Henricus de Gandavo *cap.* 49. *de Scriptorib. Eccleſiaſtic.* Decreta vocat. Ejus meminit Conradus a Liechth. ſub Lothario Saxone. Antonin. *Summ. Theolog. part.* 4. *tit.* 12. *c.* 8. & *part.* 3. *Summ. hiſt. tit.* 18. *c.* 66. Joan. Trith. *lib.* 2. *de Vir. Illuſtrib. Ordin. Sanct. Benedict. cap.* 113. Aventin. Annal. Bo. *lib.* 6. *pag.* 624. Vincent. Bellovac. *lib.* 23. *cap.* 31. & *lib.* 24. *cap.* 84. Felin. Sand. *in c. ex parte* 1. *num.* 43. *de reſcript.* Gloſſ. in ſumm. 13. *diſtinct.* & in ſumma *diſtinct.* 18. Item *in cap. ſicut Chriſtus* 1. *q.* 1. *Gloſſ.* 2. Hoſius Cardinalis *lib.* 2. *de legitimis Judiciis rerum Eccleſiaſticarum.* Didacus Covarruvias Epiſcopus Segobienſis *lib.* 4. *variar. Reſolut.* & *alib.*

Huic Gratiani Collectioni, ait Antonius Auguſtinus Tarraconenſis Archiepiſcopus, Cotta Palea diſcipulus dicitur aliquot addidiſſe capita, quibus ipſius Paleæ nomen adſcriptum eſt. Ejus meminit Alexander Immola *in rubric. de Verbor. obligat.* & Jaſon idem *in Proœm. de actionib.* Joan. Andr. *in addit. ad Speculator. tit. de Diſputation.* & *Allegationib. ad finem.* Alexandrin. *in proœm. Decret.* Alii putant *Paleæ* nomen præpoſitum antiquioribus Canonibus, & Decretis, ut in libris Βασιλικ Παλαιῶν, pro veteri Interprete, ut *in cap.* 1. *de deſponſat. impub.* quod eſt Hormiſdæ.

Guido Perpinianus Catalanus Carmelita correctorium Decreti lib. 3. ſub Joann. XXII. ſcripſit Joann. Trithem.

Bernardus Circa, Papienſis Præpoſitus, dein Epiſcopus Faventinus Decretales Epiſtolas Pontificum Romanorum, & Conciliorum capita quædam collegit uſque ad annum M. CXC. Hæc eſt, quæ prima collectio appellatur: in qua ſunt quædam ex corpore Canonum in Novellis VI. *cap.* 2. *tit. de Præbend.*

Gilbertus, Alanus: poſt hos Joannes Vualenſis, Volaterranus, qui Gilberto, & Alano ſecundæ compilationis nomen, laudemque præripuerunt.

Bernardus Major, Compoſtellanus Archidiaconus, ex Regeſtis Innocentii III. cujus Romanam, ſic appellat, compilationem Petrus Beneventanus Notarius recognovit circa annum Chriſti M. CCX.

Innocentius III. ex Concilii Lateranenſis, quod & generale Concilium plenumque abſolute dicitur, Decretis, & ſuis reſcriptis an. M. CCXV.

Has quatuor collectiones edidit Antonius Auguſtinus Epiſcopus Ilerdæ, an. 1576.

Tancredus, Bononienſis Archidiaconus, Honorii III. Novellas, ſive Extravagantes collegit, quæ & integræ reperiuntur.

Raymundus de Penna Forti, natione Catalanus, Ordine Dominicanus, Gregorii IX. Capellanus, libros quinque Decretalium ab Alexandro III. in quo deſierat Gratianus, ex ſuperioribus collectionibus compilavit, ſervato temporum ordine, qui in antiqua collectione neglectus fuerat: digeſſitque in ea forma, qua hodie utimur, circa annum Chriſti 1230. Sepultus eſt in conventu Barcinonenſi. Vide Albericum de Roſat. *in dict. Electio. Imperat.* Matth. Paris *in Hiſtor. Angl. fol.* 158. & *ſeq.* In eos libros Bernardus de Botono Parmenſis, Canonicus Bononienſis, & Decretorum Doctor, Apparatum ſcripſit; Vincentius Gloſſas.

In his Decretalibus, quæ citantur ex Regeſto Gregorii, non ſunt ex illius Magni Epiſtolis, quæ & hoc nomen præferunt, ſed alterius poſterioris: nam unuſquiſque Regeſta ſua per annos Pontificatus digeſta habuit, quæ operæ pretium eſſet excutere. Eſt Innocentii III. ſi bene memini Regeſtum in Bibliotheca Collegii Fuxenſis Toloſæ. Erant & multa Avenioni, juſſu Gregorii XIII. tranſlata Romam.

Bonifacius Octavus librum ſextum Decretalium circa annum 1299. ex conſtitutionibus, & reſcriptis Gregorii IX. & X. Innocentii IV. Alexandri, Urbani, Clementis, Nicolai III. & ſuis collegit per Ricardum de Malumbris. Albert. de Roſat. *initio Lecturæ in primam partem Digeſtorum.* Publicavit, non per omnia a .... receptus, maxime in iis, quæ ſunt ipſius Bonifacii, quem ſibi parum æquum fuiſſe ea gens putavit.

Clemens PP. V. Vaſco, poſt Concilium Viennenſe Kalend. Octobr. ann. M.CCCXI. celebratum conſtitutionum librum unum colligi fecit, quem Septimum Decretalium dici voluit, ex Bernard. Guidon. eum publicavit XII. Kalend. April. Sancti Benedicti Feſto die, ann. M.CCCXIII. in caſtro de Montibus non longe a Carpentoracte in Conſiſtorio ſuo, & cum obiiſſet XXXI. ejuſdem menſis die, a Joanne PP. XXII. poſtea publicatus eſt ann. M.CCCXIII. menſe Novembri Clementinarum titulo: in quas, & in Sextum Gloſſas ſcripſit Joannes Andreas Bononienſis, diſcipulus Guidonis de Aborſio Archidiaconi Bononienſis, anno M.CCCXXV.

Extravagantes, quæ extra corpus collectionum canonum, & Decretorum quaſi vagantur, ut Novellæ Imperatorum, *diſtinct.* 19. *c. ſi Roman.* uſque ad annum 1. Xiſti, id eſt, M.CCCCLXXVII. a diverſis collectæ ſunt. Joannis PP. XXII. libris tribus collectæ leguntur cum Apparatu, & Gloſſis D. Jeſſelini, ſive Zenzelini de Caſſaliis Juris Canonici Doctoris ad Arnaldum tituli Sancti Euſtachii Cardinalem Diaconum. In reliquas Gloſſas ſcripſit Joannes .... Picardus Cardinalis tituli SS Marcelli, & Petri, qui fortaſſis & collegit: ſcripſit & Joannes Franciſcus de Pavinis, & Guillelmus de Montelauduno.

Collectio diverſarum conſtitutionum, & literarum Romanorum Pontificum a Gregorio VII. id eſt ab anno 1073. uſque ad Gregorium XIII. Romæ apud hæredes Antonii Bladii 1583.

Cano-

Canonum libri a Chilperico Rege ad Episcopos missi meminit Gregorius Turonensis *lib.* 5. *Histor. Francor. cap.* 18. quem oportuit superasse annum Christi D C.

Gallicani Canones in Epistola Hormisdæ apud Gratianum *distinct.* 50. *c. si quis* 30. intelliguntur Arausicani Concilii *can.* 33. sed & Eliberitani *can.* 33. quod ...... Gallicum videtur.

De Libris, qui pœnitentiales dicuntur, vide *cap.* 38. Synodi Cabilonens. & *cap.* 22. Turon. Synodi.

Pœnitentiale Theodori Græci a Vitaliano PP. in Angliam missi, cum Adriano Abbate, & Cantuariensis Episcopi ordinati.

Bedæ Anglo-Saxonis, qui Venerabilis dictus est.

Magnentii Rabani Mauri.

Romanorum, quod Burchardus collectioni suæ inseruit.

Antonius Augustinus collegit, & edidit Venet. *in* 4. an. 1584.

Algarii Cameracensis Episcopi ad Ebonem meminit Sigebert. *de Scriptorib. Ecclesiastic. cap.* 123. & Floardus *in histor. Pontif. Roman.*

Gregorii III. PP. nomine editum tom. VI. Biblioth. SS. Patrum *pag.* 603. videtur tamen posterioris Scriptoris.

Eugenii PP. Canones Pœnitentiales in Bibliotheca Joannis Tilii M. S. fol. *num.* 356.

Roberti de Sancto Victore, cujus exemplaria sunt in Bibliotheca ejusdem Monasterii Parisiensis, meminit Nicolaus de Cusa, *Epist.* 7. ad Bohemos *pag.* 854.

Joannes Salisberiensis Britannus *lib.* 8. *Polycrat. c.* 23. Alios vidit Pith. Gall. qui libros Legis deputant igni: nec scindere verentur, si in manu eorum Jura pervenirent, aut Canones.

Tempore Regis Stephani a regno jussæ sunt exulare leges Romanæ, quas in Britanniam Dominus Venerabilis Patris Theobaldi Britanniarum Primatis adsciverat. Ne quis etiam libros retineat edicto Regio prohibitum est, & Vicario nostro indictum silentium. Comment. Forescut. *cap.* 33.

.... Beccensis Abbatis. Matth. Paris 203.

Beda *lib.* 2. *Histor. Angl. cap.* 5. apud Ivonem *part.* 4. *cap.* 175.

Gratiani Decreto recensendo, anno scilicet 1582. adfuerunt.

Illustrissimus Cardinalis Caraffa.
Franciscus Turrianus, postea Jesuita.
Petrus Diaconus, Presbyter Hispanus.
Flaminius Nobilius, Theologiæ Doctor, cui Annotationum cura mandata est.
Hieronymus Parisetus, Juris Canonici Doctor in Studio Rom.
Lalenus Salemius Viterbiensis, annos natus LXXV.
Morinus Gallus.

Septimi Decretalium Compilationi deputati fuerunt a Sixto PP. V. an. 1588.

Dominicus Cardinalis Pinellus.
Hyppolitus Cardinalis Aldobrandinus.
Hieronymus Cardinalis Pinellus.
Lucius Sanus, Episcopus Rupanus.
Seraphinus Olivarius, Rotæ Auditor.
Laurentius Blancherus, Rotæ auditor, & ejus in Galliam profecti loco Hieronymus Pamphilius Auditor & ipse.
Franciscus Pegna, Rotæ auditor.
Pompejus Arrestinus, Advocatus Consistorialis.
Julius Cæsar Ottinellus, Secretarius Congregationis.

FINIS TOMI PRIMI.